
3 1761 01479759 1

University Toronto.
King Alfred Library of History
Founded by
Goldwin Smith and Harriet Smith

CÆSARIS BARONII

ANNALES ECCLESIASTICI

TOMUS VIGESIMUS PRIMUS

CÆSARIS S. R. E. CARD. BARONII

OD. RAYNALDI ET JAC. LADERCHII

CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERORUM

ANNALES

ECCLESIASTICI

DENUO EXCUSI ET AD NOSTRA USQUE TEMPORA PERDUCTI

AB AUGUSTINO THEINER

EJUSDEM CONGREGATIONIS PRESBYTERO, SANCTIORUM TABULARIORUM VATICANI PRÆFECTO, ETC., ETC.

TOMUS VIGESIMUS PRIMUS

1229-1256

PARISIIS

APUD VICTOREM PALME, BIBLIOPOLAM

via dicta Grenelle-Saint-Germain, 25

BARRI-DUCIS, LUDOVICUS GUÉRIN, EQUES ORDINIS *S. SILVESTRI*,

TYPOGRAPHUS EDITOR

M DCCC LXX

SUMMARIUM

TOMI XXI.

MCCXXIX. 1-14. Turpis et exitialis pacis tractatus Friderici cum Sultano Babyloniæ. 15-21. Pacis initæ capita. 22-29. Friderici de pace vane gloriantis impudentiam detegit Gregorius. 30, 31. Mala a Friderico Terræ-Sanctæ illata. 32-41. Gregorius Longobardos aliosque principes et episcopos contra Fridericum Ecclesiæ jura invadentem excitat, eum excommunicat, subditosque ejus a sacramenti religione absolvit. 42, 43. Fridericus pacem a papa flagitat. 44, 45. Clementia Gregorii a cædibus abhorrentis. 46-48. Joannes rex Hierosolimæ ad imperium Orientale evocatur. 49-51. Theodori Comneni audax animus repressus. 52-55. De academiæ Parisiensis dissolutæ reparatione Gregorius sollicitus. 56. Intestinum Galliæ bellum sopiendum curat. 57-59. Legatio ad regem Aragoniæ, quem coronandum differt Pontifex. 60. Veneratio S. Francisci commendata a Gregorio; et hujus responsa. 61. Florentiæ de Eucharistia miraculum.

MCCXXX. 1, 2. Romani divina ultione probati in Urbem revocant Gregorium. 3-10. Pax statuta inter Fridericum et papam, qui, restitutis omnibus, eum a censuris absolvit. 11, 12. Pontifex gratulatur Friderico de recuperata Ecclesiæ gratia. 13, 14. Aliæ ad Franciæ regem, aliæ ad Longobardos de rebus compositis litteræ. 15-18. Fridericus Anagniæ invisit Pontificem, in quem illius odia brevi recrudescunt. 19, 20. Ecclesiæ juribus vindicandis, cleri moribus emendandis incumbit Gregorius. 21, 22. Reliquiarum D. Francisci translatio. 23-25. Dominicani ad inferendum Septentrionalibus infidelibus Evangelium incumbunt. 26. De B. Virgilii Salisburgensis miraculis inquiritur. 27. Liupoldi ducis Austriæ mors. 28. Bertholdus a B. Elisabeth ad vitam sanctiorem traductus. 29, 30. Disciplinam restaurat Gregorius in Gallia, cujus rex a gravi bello liberatur. 31-34. Alphonsus rex in Hispania profligatis Sarracenis moritur, eique succedit filius Fernandus. 35-37. Gregorius in Hispania cultum restituit, sedem Majoricam excitat.

MCCXXXI. 1-4. Gregorius fidejussores a Friderico exigit, Insubres eidem conciliat. 5-7. Pro Raynaldo duce apud Fridericum intercedit. 8. Esculanum comitatum episcopo tradit. 9-12. Fridericum de iniquis legibus arguit; iratum mulcet, contra hæreticos movet. 13-19. Contra Patarenos aliosque hæreticos leges sancitæ a Pontifice, senatu Romano, et Friderico. 20-22. Ad Ezelinum hæreticum in quem Patavini insurgunt Pontificis pareneticæ litteræ. 23. Hæretici in Galliis quæsiti ad supplicium. 24-28. Renovantur privilegia Cassinensibus. 29. Sylvestrinorum congregatio orta. 30. Responsa Pontificis, ad questiones liturgicas. 31, 32. Gregorius Reate. 33-36. S. Antonii Patavini et S. Elisabeth beata mors. 37, 38. De Luca archiepiscopo Strigoniensi sanctis adscribendo. 39-41. Pravas Strigoniensium consuetudines eliminat Gregorius. 42, 43. Pomeranos ad Christum conversos, et regem Russiæ a schismate revocatum amplectitur. 44. De coronando rege Norwegiæ. 45. Dux Bavariæ occisus. 46-48. Gregorius Parisiensem academiam restituit, dato diplomate. 49, 50. Leges iniquas in Hispania et Lusitania coercet. 51, 52. Regem Angliæ consiliis juvat, a bello revocat. 53-57. Pontifex ad defensionem imperii Hierosolymitani, postulante Friderico, principes excitat.

MCCXXXII. 1, 2. Christiana fides in Septentrionalibus regionibus amplificata. 3-5. Curonii aliique populi ad Christum conversi privilegiis decorantur. 6-8. Sacra expeditio in Prutenos et Stedinghos et Christianorum vexatores. 9, 10. De S. Gothardi et S. Elisabeth miraculis. 11. Conradi Lantgravii Thuringiæ pœnitentia. 12-22. Ungaria ob infractas ab Andrea rege disciplinares leges interdictio subjecta. 23-25. Renovatur diploma de regni Hungarici privilegiis. 26. Rothomagensem archiepiscopum a rege læsum tuetur Gregorius. 27-30. Anglicani præsules arguuntur ob nimiam in dissimulando facinore ignaviam. 31, 32. Pius animus Richardi regis. 33, 34. S. Antonii Patavini canonizatio. 35-38. Pontificiæ ditioni addita oppida, rebellantibus licet Romanis. 39-42. Bellum Viterbiensium contra Romanos clam fovet Fridericus. 43. Idem Sarracenis favet. 44, 45. Bellum intestinum in Terra-Sancta extinguendum curat Gregorius. 46-54. Tentata conjunctio Ecclesiæ Græcæ cum Latina, datis utrinque litteris a Germano patriarcha et Gregorio papa. 55. Manuel Comnenus Thessalonicæ principatum arripit.

MCCXXXIII. 1-14. In Orientem mittuntur litteræ primum, deinde nuntii Apostolici, qui de conjunctione Ecclesiarum multiformiter, sed incassum laborant. 15-22. Ad Sultanum Damasci Pontificis Epistola hortatoria ad fidem Christianam. 23. Præcones Evangelici in Georgia. 24. De Sarracenis Nuceriæ in Apulia ad Christum convertendis curat Gregorius. 25-27. Gregorius, fallente promissa Friderico, in Urbem sibi conciliatam redit. 28-31. Occasione tumultuum Insubriæ Gregorius Friderici querelas fuse diluit. 32. Cajeta ad Friderici obsequium adducta. 33-38. Gregorius Fridericum a crudelitate revocat, Florentinos et Senenses opera Joannis Dominicani sanctitate insignis conciliare studet. 39, 40. B. Dominici miraculis coruscantis Ordo in hæreticis insectandis laborat. 41-47. In fœdissimam Stadingorum hæresim principes et episcopos excitat Pontifex. 48. Conradus Marpurgensis ab improbis cæsus. 49. Judei in Germania grassantur. 50-54. Andreas rex Ungariæ jurat de Ecclesiæ juribus vindicandis et disciplina instauranda. 55. S. Virgilius SS. Catalogo adscriptus. 56. Bosnæ episcopus reprobatus. 57, 58. Dominicani inter Ruthenos et Prutbenos. 59-61. Leges a Raymundo Tolosano in hæreticos latæ. 62. De Campaniæ comitatu controversia. 63. De Stephani Diensis miraculis inquiri jubet Gregorius. 64, 65. S. Edmundus ad Cantuariensem archiepiscopatum promovetur. 66. Responsa Gregorii. 67, 68. Portugalensis episcopi jura et Majoricum regnum contra Sarracenos Gregorius tuetur. 69. Venerantibus S. Isidori reliquias indulgentiæ.

MCCXXXIV. 1-5. Rebellantibus Romanis, Fridericus Gregorii defensionem fraudulenter suscipit. 6-9. Rebelles profligati. 10, 11. De non alienandis Ecclesiæ bonis sanctiones. 12, 13. Gregorius regem Galliæ hortatur ad jura Ecclesiastica tuenda, et ad infidos ministros reprimendos. 14, 15. Albigensium hæresis ope Raymundi excisa. 16, 17. Obtenta dispensatione, nuptias celebrat Ludovicus. 18-20. Gregorius Francos conciliat cum Anglis quorum rex clementer agit cum intestinis hostibus. 21-23. Divina ultio in avaros et pauperum oppressores. 24, 25. B. Dominicus SS. Catalogo adscriptus. 26. Gregorius opera S. Raymundi Pennafortii Decretales conficit. 27-31. Gregorius Spoleti expeditionem indicit in Terram-Sanctam, datis ad Ludovicum regem, item ad episcopos et populos litteris. 32-35. Syros et Insubres Friderico conciliandos curat. 36-41. Andream regem Hungariæ de non servato juramento arguit; ejus filios Belam et Colomanum de zelo fidei laudat. 42-44. Stedinghi hæretici ad sex millia in prœlio cæsi. 45. Willelmus episcopus Mutinensis in Prussiam legatus mittitur. 46, 47. Reges Daniæ et Norwegiæ ad meliora revocat Pontifex. 48. Agnes Wenceslai regis soror virginitatem Deo vovet. 49-51. Reges Lusitaniæ et Hispaniæ in Sarracenos pugnant. 52. Controversiam de successione in regno Navarræ sopire studet Gregorius.

MCCXXXV. 1-6. Romanorum rebellio pactis et juratis legibus conquiescit. 7-9. Gregorius Friderico favet contra Henricum filium contumacem. 10, 11. Henrici infelix exitus. 12-14. Longobardos cum Friderico, et Italiæ populos inter se conciliare studet papa. 15-19. Episcopus Patavinus ab hæreticis interficitur. 20,21. Judei ab injusta oppressione vindicati. 22-25. B. Elisabeth canonizatio, et translatio. 26, 27. Andreæ regis Hungariæ nuptiæ et mors. 28 Poloni principes inter se conciliati. 29-31. Controversia Henrici cum Scotiæ rege, et matrimonium Isabellæ ejus sororis cum Friderico imperatore. 32. Alfonsus Aragonius legitimitate donatus. 33-35. Tumultus in Aragonia repressi, Balearis insula expugnata. 36-44. Gregorius Funetani regis oratores, litteras et legationem sultani Iconii recipit, et quo Syria recuperetur laborans, jura tuetur Friderici. 45-48. Crucesignatos tuetur et ad expeditionem Terræ-Sanctæ litteris excitat. 49-51. Theobaldus rex Navarræ aliique principes excitantur ad ferendam opem Constantinopoli in discrimen adductæ. 52, 53. Latinorum de Græcis victoriæ.

MCCXXXVI. 1-4. Impendens Longobardicum bellum sopire nititur Gregorius, Friderico pacis consilia respuente et Italiæ dominationi inhiante. 5-7. Ad conciliandam pacem Jacobus cardinalis legatus in Insubriam, et litteræ ad episcopos mittuntur. 8-11. Legatum a Friderico despectum defendit Pontifex. 12, 13. Fridericus Mediolanenses invasurus ob seditionem revocatur in Germaniam, unde Pontificis opem quærit. 14-25. Gregorius multimode læsus a Friderico gravissimis litteris eum objurgat et admonet. 26. Res Senensium, Lucæ et Pisanorum. 27. Ludovicus comes Ferretanus hæredem constituit Romanam Ecclesiam. 28. De Benvenuti Minoritæ sanctitate et miraculis inquiritur. 29, 30. Beati Jordani Dominicani mors et sanctitas.

31-36. Ludovicum regem de legibus latis contra libertatem Ecclesiasticam graviter increpat Gregorius. 37, 38. Ecclesiæ Bellovacensis jura vindicata. 39-44. Tolosanum comitem reprehensum de ignavia erga hæreticos ad expeditionem sanctam compellit Gregorius. 45-47. Ad idem urget pietate insignem regem Ludovicum, Theobaldo eum concilians. 48. Judæos vexatos ad se confugientes defendit papa. 49, 50. Rege Angliæ cum Scoto conciliato, festum S. Eduardi indicit Gregorius. 51. Mira in Anglia. 52-55. Monachus constitutus in Anglia præses justitiarius valde improbatur. 56. Disciplinæ instaurandæ studet Gregorius. 57-60. Cordubam et alias urbes Sarracenis eripit rex Ferdinandus, laudatus adjutusque a Gregorio. 61. Amplificata in Prussia Christiana religio. 62-65. Livoniæ populis nuper conversis consulit Gregorius. 66. Bela et Colomanus ob bona Ecclesiæ occupata corripiuntur. 67-70. Zibislavum bannum Bosnensem commendat Gregorius, sollicitus de Constantinopolitano imperio in discordia Vatacii et Asanis.

MCCXXXVII. 1-6. De pace inter Insubres et Fridericum concilianda conventus Mantuæ a Gregorio indictus et legati utrinque missi. 7-11. Mediolanensibus clades a Friderico illata. 12-14. Gregorius honorifice Romæ exceptus Viterbienses rebelles punit. 15. Lucano episcopo bona reddita. 16-23. Legatio in Sardiniam, ditioni Romanæ Ecclesiæ subjectam. 24-27. In expeditione contra Sarracenos Valentiæ Jacobum Aragonium adjuvat, a censuris absolvit, dat episcopum Majoricæ Gregorius. 28. Christiana religio in Marrochitano regno amplificata. 29, 30. Ferdinando regi ob Sarracenos devictos favet, Lusitanum objurgat Gregorius. 31, 32. Tuetur in Galliis jura Ecclesiæ, in hæreticos inquiri jubet. 33-37. Raymundum Tolosanum a Massiliensium partibus abductum ad expeditionem sacram sollicitat. 38-43. Otho cardinal legatus in Anglia et Scotia honorifice exceptus celebrat concilium. 44-50. Canones disciplinares in eodem sanciti. 51-57. Lincolniensis episcopi querelæ de abbate tractandis causis sæcularibus præfecto. 58. Richardi Dunelmensis episcopi pia mors. 59. De vitæ sanctitate et miraculis Ildegardis inquiri jubet Pontifex. 60. De veritate stigmatum S. Francisci ad Germanos scribit. 61, 62. Injustitiæ et benignitatis exempla in Polonia. 63-65. Hospitalarii S. Mariæ aggregati equitibus Crucigeris. 66. Tevestini Christiani a fide deficiunt. 67. Ex Norwegia abusus sublati. 68-73. De Constantinopolitano imperio sollicitus ob Terræ-Sanctæ defensionem legatum ad Bulgaros mittit Gregorius. 74-77. Joannis Brenensis imperatoris Constantinopolitani mors. 78. 79. Crucesignatorum causam papa defendit. 80-83. Urget Fridericum Pontifex in Terram-Sanctam. 84-86. Templarios a Tartaris captos et tentos in vinculis solatur Gregorius. 87-90. De conversione patriarchæ Jacobitarum, et eorumdem erroribus.

MCCXXXVIII. 1-4. De Constantinopoli pressa a Vatacio Gregorius sollicitus opem quærit. 5-10. In Asanem Bulgarum ad schismaticos lapsum Gregorius regem Hungariæ sollicitat. 11-20. Regi Hungariæ postulanti jura in Bulgaria annuit ex parte Gregorius et favet expeditioni. 21-26. Balduino imperatori Constantinopolitano in Occidentem auxilia quæsitum venienti, Pontifex maximopere opitulatur. 27-30. Balduini reditus et expeditio in Orientem. 31-33. Hospitalarios delinquentes corripit Gregorius aliosque abusus evellit. 34, 35. Antiocheni patriarchæ jurisdictionem et jura tuetur. 36-38. Fridericus crucesignatos ab expeditione retardat. 39-41. Tumultus Anglicos compescit, Ecclesiasticæ disciplinæ in Anglia et Gallia consulit Gregorius. 42-44. Ad Ecclesiasticam libertatem defendendam Gregorius incitat Ludovicum regem, qui et Friderici insidias depellit. 45-47. Sarraceni profligati in Hispania, et Valentina regio sacris exuta. 48-51. Lusitanum regem crudeliter et impie in Ecclesiastica jura debacchantem ad officium revocat Pontifex. 52-55. In Galliis et in Bosnia hæresis victa, cultus auctus. 56-58. Duces Poloniæ monet Gregorius, ut ab Ecclesiasticorum virorum injuriis desistant. 59, 60. Henrici ducis Poloniæ pia mors. 61. Archiepiscopi Gnesnensis privilegium. 62. Sopitum Danos inter et Pomeranos bellum. 63-65. De sanctitate Brunonis episcopi Herbipolensis, Wolvandi Ordinis Prædicatorum et aliorum ejusdem Ordinis. 66. Vercellenses reconciliati Ecclesiæ; Bonacursus Lucensis anathemate percussus. 67, 68. Jus in Sardiniam assertum. 69, 70. Fridericus Mediolanenses pacem postulantes respuit. 71, 72. Romanos contra Pontificem subornat. 73. A Gregorio dona Ecclesiis collata et preces institutæ. 74. Veneti in clientelam Sedis Apostolicæ admissi.

MCCXXXIX. 1-12. Gregorius Fridericum, enumeratis singulis ejus facinoribus tum in Ecclesiam, tum in homines, anathemate percellit. 13-16. Friderici minas despiciens Gregorius anathematis sententiam in toto orbe jubet promulgari. 17-22. Ira succensus Fridericus manes in Gregorium coacervat calumnias. 23-25. Minas adjicit, et auctoritatem summi Pontificis impugnat. 26-29. Insanæ hæreses Friderici, quarum sectatores divinitus puniti. 30-34. Fridericus Cassinenses aliosque viros religiosos expellit ac vexat; furit in Gregorium; in bello a Mediolanensibus victus. 35-37. Adhærentes Friderico episcopi, equites Theutonici, et alii corripiuntur a Gregorio. 38-45. Gregorius mittit legatum ad implorandum auxilia in Gallias, Angliam, et Hispaniam, cujus rex et regina ad eum dant litteras officiosas. 46. Salmantica Academia instituta a Ferdinando. 47-56. Confirmata a Gregorio vetera Toletanæ Ecclesiæ privilegia. 57, 58. Valentinæ et Compostellanæ Ecclesiis prærogativæ corroboratæ. 59-63. Ferrandum Lusitanum ad meliora reversum pœnitentia obligat et a censuris absolvit Gregorius. 64, 65. Pietas Lantgravii Thuringiæ. 66, 67. Lundensi archiepiscopo privilegium datum, et in Dania improbæ consue-

tudines damnatæ. 68, 69. Kunegundis nuptæ Boleslao sanctitas et virginitas; Colomani zelus et virtus. 70-73. Albigensium reliquiæ compressæ in Galliis; Raymundus Tolosanus absolutus. 74, 75. Tuetur Pontifex jura episcoporum in Britannia. 76, 77. Rhemenses archiepiscopo rebelles censuris urget. 78-80. Crucesignatorum arma ad Constantinopoli opem ferendam verti jubet Gregorius. 81. Theobaldus rex Navarræ Massilia solvit. 82, 83. Regi et patriarchæ Armenorum privilegia concessa.

MCCXL. 1-10. Actum de Friderici depositione; aliis interea urbibus Friderico, aliis Gregorio adhærentibus. 11-13. Gregorio studiosi in Urbe vexantur a Friderico. 14-18. Beneventum et Campaniam frustra oppugnat et tentat Fridericus. 19-21. Recuperata Pontifici Ferraria; Veneti et Alexandrini Friderico infensi. 22, 23. De Ambrosii Minoritæ et Oddonis Carthusiani miraculis jussa quæstio. 24, 25. Religiosis viris data privilegia. 26, 27. In Hispania Sarraceni victi, religio amplificata. 28, 29. Episcopus Vigintimiliensis damnatus; pravi usus evulsi. 30, 31. Episcopi Noviomensis electionem irritat Gregorius. 32. Zwerinensis episcopus et Stadensis historicus. 33. Regi Daniæ jus revocandi alienata bona. 34, 35. Estoniæ neophitis et Prussiæ episcopo consulit Gregorius. 36, 37. Ducem Lancitiæ de patratato crimine pœnitentem absolvit. 38-43. Ad Rusudem reginam Georgiæ auxilia contra Tartaros implorantem et obsequium Romanæ Ecclesiæ profitentem præclaras dat litteras Gregorius. 44, 45. Cleri Græci in Cypro pervicacia et fuga. 46. Consanguinitatis gradus declarantur. 47. Nannetensis episcopus ad patriarchatum Hierosolymitanum translatus. 48-50. Christianis post illatam Sarracenis cladem opitulatur Richardus Cornubiæ comes. 51. Territus de Hungaris Vatacius Romanæ Ecclesiæ conjunctionem ambit. 52-54. Concilium œcumenicum indicit Gregorius datis litteris circularibus ad præsules et principes. 55-58. Fridericus terroribus et minis avertere nititur a Concilio episcopos, quos per litteras recreat Gregorius. 59-62. B. Eadmundus in Galliam exul voluntarius pie moritur Pontiniaci.

MCCXLI. 1-3. Tartarorum genus et mores. 4-10. Eorum incursio in Poloniam, cujus dux Henricus aliique proceres magnis consertis prœliis gloriose occumbunt. 11, 12. Moravia et Bohemia metu Tartarorum exagitatæ. 13. Supplicationes et preces ad Deum ingruentibus Tartaris. 14-23. In Tartaros Hungariam crudeliter invadentes expeditionem indicit Gregorius. 24, 25. Egregium viri religiosi, vitam pro aliis exponentis facinus. 26-28. Tartaris cuncta vastantibus, litteræ consolatoriæ Gregorii ad regem Hungariæ. 29-34. Fridericus clam favens Tartaris ditionem Pontificiam vexat. 35-39. Friderici odio in Pontificem succensi prætextus ne Tartaris bellum inferat. 40-42. Constantinopolitanis rebus consulit Gregorius et regis Norwegiæ postulatis annuit. 43. Rex Lusitaniæ in Sarracenos pugnat. 44, 45. Patriarcha Aquileiensis absolutus; sedes episcopalis Recanato concessa. 46-48. Beneventum et Faventiam capit, regni Ecclesias spoliat, præsules vexat Fridericus. 49-53. Consulit Gregorius securitati præsulum itinerantium Romam. 54-59. Fridericiani classem Januensium disjiciunt, præsulibus captis vel mersis. 60-63. Januensium de facinore condolentium litteræ ad Pontificem. 64-66. De eadem re litteræ hortatoriæ Gregorii ad principes et populos. 67-75. Miseranda conditio præsulum captivorum, quos per litteras solatur et hortatur Gregorius. 76-78. Instat apud Fridericum S. Ludovicus, ut Gallos præsules liberet. 79, 80. Audacter furens in terras Pontificiæ ditionis irruit Fridericus. 81. Joannes episcopus cardinal Friderico favet. 82-84. Obitus Gregorii papæ. 85-87. Comitia cardinalium in quibus Cœlestinus papa eligitur et moritur. 88. S. Willelmus episcopus Briocensis. 89. Obitus regis Daniæ et aliorum principum.

MCCXLII. 1-5. Dissidentes cardinales de Pontificis electione et timidos Fridericus conviciis dilacerat, Romanamque ditionem vastat. 6-11. Tartarorum fœdæ grassationes in Hungaria et alibi. 12-16. Ludovicus bello in Anglos feliciter gesto clementer utitur victoria. 17-19. Martyria ab Albigensibus illata et miraculum de innocente occiso. 20-21. Henricus primogenitus Friderici moritur. 22. Montagnana exusta.

MCCXLIII. 1, 2. Fridericus Pontificiam ditionem vastat, Urbem obsidet. 3, 4. Laxati e vinculis cardinales. 5-9. Electus papa Innocentius IV, dat litteras Encyclicas de more. 10-12. Fridericus oratores cum litteris officiosis ad Innocentium mittit. 13-15. Legati Pontificii ad Fridericum cum articulis pacis. 16-22. Per legatos Pontifex respondet querelis et postulatis Friderici. 23, 24. Viterbium populique circumpositi a Friderico deficiunt. 25-28. Quæ auxilia Viterbiensibus submittenda decernit Innocentius, qui Romæ honorifice excipitur. 29-31. Variis Ecclesiis consulit, Albigenses delendos curat Innocentius. 32-35. In regionibus Prussiæ, Croatiæ et Dalmatiæ dilatata religio, sublatæ hæreses. 36, 37. In Tartaros devastantes Innocentius excitat expeditionem. 38. Pia S. Hedwigis mors. 39, 40. De S. Hildegardis miraculis accuratior inquisitio. 41. Canonicis regularibus pileus quadratus concessus. 42. Divina in Ecclesiarum spoliatorem vindicta. 43. De consecrationibus Ecclesiarum. 44. Giennium aliaque loca a Ferdinando Sarracenis erepta. 45-49. Balduinus consecratus imperator Constantinopolitanus, ubi de rebus Thessalonicæ. 50, 51. Constantinopolitanæ Ecclesiæ inopiam levat; muros Hierusalem rejiciendos curat Innocentius.

MCCXLIV. 1-9. Chorasmini a Tartaris ejecti Hierusalem oppugnant ac diripiunt, Christianos lædunt, loca sancta prophanant. 10-14. Christiani, commisso prœlio, obruti numero fugiunt, quærunt

auxilia. 15, 16. Ampliores curæ Innocentii pro Constantinopolitano imperio. 17. Tolosanus comes a censuris absolutus. 18. Ezelinum aliosque Ecclesiæ Romanæ hostes agitat Innocentius. 19. Friderici artes, ut in Urbem irreperet. 20-29. Fridericus præ se fert Ecclesiæ gratiam ambire, unde concordiæ capita proposita. 30-34. Resiliente Friderico a promissis, Pontifex, creatis cardinalibus, illius insidias evitaturus fugit Januam. 35-37. Fremitus Friderici de fuga Innocentii, qui interea in Gallias concedit. 38-42. S. Ludovicus ægrotans vovet expeditionem in Terram-Sanctam, regiam cappellam decorat, Judæorum superstitiones coercet. 43, 44. Bellum compositum inter reges Angliæ et Scotiæ. 45, 46. Querelas regis super electione episcopi Wintoniensis compescit Innocentius. 47-50. De Edmundi archiepiscopi Cantuariensis miraculis et sanctitate, deque aliis viris in Anglia et Germania sanctitate florentibus. 51, 52. Poloniæ tumultus, ad quos sedandos legatus Apostolicus mittitur. 53-55. Quædam de Prædicatoribus et Minoritis statuta, ubi de Adolpho comite Minorita. 56, 57. Ne abbatissæ præsumant virgines velare.

MCCXLV. 1-4. Innocentius in Galliis concilium vocat, studetque interea flectere animum Friderici. 5-10. Sanctium Lusitaniæ regem corripit Innocentius ob insignem ejus socordiam. 11, 12. Sollicitat Pontifex regem Bulgariæ ad Ecclesiæ Romanæ conjuntionem. 13, 14. Vatacius capit Thessalonicam. 15-19. Innocentius ad evangelizandos Tartaros Minoritas mittit cum salutaribus litteris. 20-23. De Tartarorum moribus nuntii apostolici referunt. 24-46. Concilium Lugdunense, in quo discussa causa, et sententia depositionis in Fridericum ab Innocentio prolata. 47-53. Constantinopolitano imperio consulitur, contra Tartarorum invasionem decernitur; expeditio in Terram-Sanctam indicitur. 54. De electoribus imperii. 55-57. Asserta Romanæ Sedis jura ex diplomatibus regiis. 58-62. Insanus furore Fridericus dat litteras ad principes, refertas contumeliis contra Innocentium. 63, 64. Quanta consilii maturatione sententia in Fridericum fuerit lata. 65, 66. Tarvisini, Pisani, aliique populi a Friderico recedunt, sæviente eodem. 67-74. Regnum Lusitaniæ administrandum committitur Alphonso in locum fratris Sanctii regis, qui exul moritur. 75. Rex Zale Sarracenus Christi fidem amplectendi studiosus. 76, 77. Tolosanæ academiæ privilegia, et alia aliis data. 78, 79. Innocentius cum S. Ludovico congressus Cluniacum visit. 80-81. Regnum Ungariæ a Friderici præsumpta potestate vindicat Innocentius. 82. Swantopelkum Pomeraniæ ducem apostatam grassantem in suos et finitimos Christianos coercet monitis et minis. 90, 91. Legatus Apostolicus in Pomeraniam missus, qui res feliciter componit. 92, 93. Daniæ regem ad defendendam contra Barbaros Estoniam excitat Pontifex. 94-99. Nova indicitur expeditio in Terram-Sanctam, ad quam se accingit inter cæteros S. Ludovicus.

MCCXLVI. 1-8. Henricus Thuringiæ electus in regem Romanorum, cui principes et populos conciliare studet Innocentius. 9, 10. Conradus Friderici filius ab Henrico in acie victus. 11-16. Legatio et litteræ Apostolicæ in Siciliam, in causa Friderici, a quo alii Italiæ populi deficiunt. 17-20. Excusatio Friderici uti futilis et mendax rejecta. 21-23. Friderici ad Angliæ regem litteræ injuriosæ in papam. 24-27. S. Ludovicus intercedit pro Friderici reconciliatione. 28-31. Ad Romanæ Ecclesiæ unionem traducti Russi, idcirco donati privilegiis ab Innocentio. 32-35. Legatus Apostolicus in Norwegiam missus, qui regem Yaquinum coronat, natalium macula deleta, profecturum in Terram-Sanctam. 36. Rex Daniæ apud Pontificem de Rosbadensi episcopo queritur. 37. Adversus Bosniæ hæreticos crux ad archiepiscopum Colocensem transmittitur. 38. Albigenses ad supplicium quæsiti. 39. Regis Angliæ jura ac bona tuetur Innocentius. 40. Cordubensis episcopi et Alphonsi regis curæ contra Sarracenos. 41, 42. Contra administratorem regni Lusitani tuetur Innocentius jura Alphonsi regis Castellæ. 43-48. Jacobus rex Aragoniæ ob amputatam episcopo Gerundensi linguam redargutus, pœnitentiam subit. 49, 50. Canonizatio S. Edmundi, et obitus S. Lutgardis virginis. 51-54. Crescentibus discordiis in Terra-Sancta, Innocentius parandæ expeditioni soleter laborat.

MCCXLVII. 1-3. Mortuo Henrico Romanorum rege, Innocentius legatum Apostolicum in Germaniam mittit. 4-6. Electio Willelmi Hollandiæ comitis in regem Romanorum. 7, 8. Laborat legatus Apostolicus contra Friderici asseclas. 9-11. Post instructas insidias Innocentio Fridericus profectus cum exercitu in Gallias, Parmam obsidet. 12-16. S. Ludovicus, cooperante ejus matre Blancha, expeditionem parat contra Fridericum. 17, 18. Legati Apostolici in Italia, Hispania et Lusitania. 19-21. In Anglia pecuniæ collectæ; sanguis Dominicus, et B. Edmundi reliquiæ translatæ. 22-24. De Guillelmo Brioceuse episcopo in SS. numerum relato. 25. Polonia bellis agitata. 26, 27. Sarracenis et hæreticis eliminandis ex Hungaria et schismaticorum conversioni studet Innocentius. 28, 29. Daniel Russorum rex et Wasilico rex, Laudemeriæ Ecclesiæ Romanæ se conjungunt. 30-43, Laurentius Minorita in Oriente legatus ad convertendos schismaticos; ex quibus patriarchæ Jacobitarum, et Nestorianus Catholicam fidem profitentur. 44, 45. Insectandis hæreticis in Italia Innocentius dat operam. 46-54. Cleri auctoritatem minuere student in Galliis principes fastidiosi, contra quos insurgit Innocentius. 55. Regnum Hierosolymitanum datum regi Cypri, quem hortatur Innocentius ad S. expeditionem. 56-77. S. Ludovicus et alii principes parant S. expeditionem; dum Soldani litteras dant ad Pontificem, qui eos ad Christi fidem provocaverat. 78-82. Nuntii apostolici ad Tartaros, cum quibus disputantes plura

patiuntur, superbas ad Pontificem litteras referunt. 83, 84. Judæos crudeliter habitos tuetur Innocentius. 85. Altare Lugdunensis Ecclesiæ consecrat.

MCCXLVIII. 1-6. Fridericus clerum sibi adversantem opprimit, unde novis ab Innocentio plectitur pœnis. 7-13. Crucesignati in Germania et Italia contra Fridericum excitantur, inter quos Wenceslaus rex Boemiæ et episcopus Ratisponensis eminent. 14. Aquisgrani Willelmus rex Romanorum coronatur. 15, 16. Conradus Friderici filius fovet hæreticos. 17-19. Insignis Parmensium victoria in Fridericum. 20-24. Episcopi Aretini martyrium et alia Friderici scelera cladem præcedentia. 25-26. Ezelinus de hæresi suspectus vocatur in judicium. 27. In evellendis Albigensium reliquiis opera Pontificia. 28-33. S. Ludovicus ad Terram-Sanctam profectus, in Cyprum appellit, ibique sedat discordias. 34-40. Inter cæteras S. Ludovicus legationem recipit Tartarorum, ad quos suos remittit legatos cum sacris muneribus; ubi Tartarorum initia et conversio referuntur. 41-43. In Tartaros Septentrionales excitat Innocentius ducem Russiæ. 44-46. Hispalim captam rex Ferdinandus ingreditur, comitante archiepiscopo Toletano, cujus sedem D. Ludovicus SS. reliquiis decorat. 47, 48. Ferdinandus et Alphonsus sollicitantur ad locupletandas Ecclesias Sarracenis ereptas. 49. Nuntius Apostolicus in Polonia concilium celebrat. 50-52. Collecta subsidia; regi Scotiæ datum privilegium, et alia aliis collata. 53. Insigni prodigio negligentia prælatorum castigata.

MCCXLIX. 1-6. Crucesignatorum exercitus duce S. Ludovico in Ægyptum contendit, Damiatam capit. 7. Comparata in Occidente auxilia. 8-11. Raymundi Tolosani comitis, et Alexandri regis Scotiæ pia mors. 12. Entius Friderici filius a Bononiensibus captus. 13. Petri e Vineis calamitas et finis. 14. Apuli in Fridericum insurgunt. 15, 16. Russiæ archiepiscopus et Pragensis episcopus indigna patiuntur.

MCCL. 1-4. Crucesignatis Cayrum petentibus res in deterius versæ, S. Ludovico capto et ægrotante, exercitu absumpto. 5-8. Sæviunt Sarraceni in Christianos, inter quos S. Ludovicus mira dat exempla constantiæ. 9-11. Pace inita cum Sarracenis liberatur rex, Sultanus a suis occiditur. 12-25. De Christianis captivis et de statu rerum anxius S. Ludovicus ad Galliæ regnum dat litteras res gestas exponentes. 26-28. Luctus in Gallia et ubique, quem fortius expeditionis studium subsequitur. 29, 30. Pastorelli hæretici exorti in Gallia et dissipati. 31-36. De crucesignatorum clade lætitia Friderici, ejusdem mors, præsumpta pœnitentia, testamentum et sepulchrum. 37. Willelmus Romanorum rex bona Ezelini transfert in Albericum e Romano. 38, 39. Dux Daniæ Ericus occisus a fratre Abele, qui sua morte pœnas luit. 40. Tumultuaria electio episcoporum vetita in Suecia. 41-46. Cypris-Græcis, Albaniæ, aliisque provinciis a schismate ad unitatem Ecclesiæ Romanæ redeuntibus, Innocentius confert privilegia et consulit. 47-51. De Eucharistiæ miraculo, et de multis viris sanctorum Albo adscribendis quæstio. 52. De Parisio historico judicium.

MCCLI. 1-6. Innocentius in Italiam reversus Siciliæ populos ac præsules per legatum et litteras monet, arguit. 7-11. Pontifex studet Germanos ad Willelmi regis partes deducere, avellere a Conrado. 12. Maguntius archiepiscopus depositus. 13, 14. Guillelmi episcopi Sabinensis pia mors et aliorum funera. 15-17. Discessurus Lugduno papa in clientelam Apostolicam cives accipit et commendat præsulibus. 18-25. Reginam Blancam et Angliæ regem cupidos alloquendi Pontificem per litteras Innocentius dehortatur. 26-28. Ferdinandi regis Castellæ obitus, cujus mater Berengaria jam mortua, et Sanctius filius archiepiscopus Toletanus ab Innocentio commendantur. 29. Christianos stipendiarios Marrochitano regi commendat Pontifex. 30-35. Lugduno Januam appulsus dat privilegia; et populis Italiæ pacificandis et ab hæresi expurgandis incumbit. 36, 37. In Ezelinum de hæresi suspectum quæstio instituta. 38-42. Neapolitanos et Capuanos in clientelam Apostolicam receptos privilegiis ornat Innocentius. 43, 44. Manfredus post nactam Pontificis gratiam ab eodem desciscit, urbes Campaniæ occupat. 45-50. Pontifex Mediolani rebus Lithuaniæ consulit. 51. Innocentius Perusii. 52, 53. S. Ludovicus Ptolemaide legatos sultani Damasceni et Assasinorum recipit. 54-58. Insignia pietatis et fortitudinis opera S. Ludovici per quinquennium in Syria. 59. Rudolpho Habspurgensi ob insigne charitatis facinus imperium Germanicum offertur.

MCCLII. 1, 2. Innocentius rescindit sanctiones Friderici adversas Ecclesiis Siciliæ; de Tarentino, Hidruntino et Liciensi comitatibus decernit. 3-5. Missus legatus Apostolicus in Hetruriam contra Friderici asseclas, ferventibus bellis et tumultibus; et multæ urbes reconciliatæ Ecclesiæ. 6. Agitur de B. Rosæ Viterbiensis canonizatione. 7, 8. Item de S. Stanislao episcopo Cracoviensi. 9, 10. Ezelinus de Romano hæresi et crudelitate infamis, et alter Nero. 11-15. S. Petri Veronensis zelus et martyrium. 16. Jutta virgo sanctitate clara. 17, 18. Guillelmi sententias contra imperii principes, et Conradum confirmat Innocentius. 19. In Ecclesiæ Constantiensis oppressionem et Bulgarensis invasorem decernitur. 20-22. Regum Sueciæ et Norwegiæ zelus et pietas. 23-26. Urgente S. Ludovico nova expeditio paratur in Terram-Sanctam, ad quam regem Angliæ sollicitat Innocentius, indictis precibus, et datis privilegiis. 27, 28. Hierosolymitani regni status et S. Ludovici ibi degentis opera. 29, 30. Blanchæ reginæ obitus, et ex eo luctus S. Ludovici. 31. Duella in Galliis damnata ab Innocentio. 32-36. Alphonsi expeditionem

in Sarracenos adjuvat, episcopum Urgellensem corripit, Regularium disciplinam tuetur Pontifex.

MCCLIII. 1-5. Contra Conradum in Sicilia et Apulia grassantem Innocentius vocat ad regnum Carolum Andegavensem dato ei diplomate, pactis utrinque conventis. 6, 7. Innocentius partes tuetur regis Guillelmi. qui de Belgis triumphat. 8, 9. Constitutiones Apostolicæ ad archiepiscopum Bononiensem datæ. 10-12. Petrus Ordinis Prædicatorum SS. Martyrum catalogo appositus. 13, 14. S. Claræ virginis obitum et funus sua præsentia decorat Innocentius. 15. Joannis olim episcopi Bosniensis pius obitus. 16. Helias generalis Minoritarum minister in morte resipiscit. 17-20. S. Stanislai episcopi Cracoviensis canonizatio. 21-24. Poloni excitantur contra Tartaros per legatum Apostolicum. 25. Polexiam ad fidem Catholicam conversi. 26. Lithuanis et Cumanis consulitur. 27-30. Per legatos Apostolicos Hungariæ et Bohemiæ sedandæ incumbit Pontifex. 31. Regem Daniæ hortatur, ut leges rescindat Ecclesiæ adversas. 32, 33. Otho dux Bavariæ divino justitiæ exemplo moritur. 34. Judæi a Galliis expulsi. 35-40. Rex Angliæ ad S. expeditionem excitatus, et de ea leges editæ. 41-43. Richardi Cicestrensis, Roberti Lincolniensis et aliorum sanctorum obitus. 44, 45. Hispanorum expeditio contra Sarracenos Africæ. 46. Lusitania Ecclesiæ Romanæ vectigalis. 47. Theobaldus rex Navarræ. 48, 49. Regulares privilegiis donatos, ad prædicandum Evangelium hortatur Pontifex. 50-52. Galli ad liberationem S. Ludovici et ad S. expeditionem ab Innocentio incitati. 53. Pantaleo Justinianus patriarcha Constantinopolitanus creatus.

MCCLIV. 1-4. Sattach Tartarorum regi ad fidem converso gratulatur Innocentius. 5. Ad Turcarum sulnum litteras et viros religiosos mittit. 6-11. Litteræ Apostolicæ discutientes errores Græcorum, et multa disciplinæ capita. 12-20. S. Ludovici zelus in conversione infidelium, et reditus in Galliam illustratus miraculis et virtutibus. 21-23. Ecclesiasticæ libertatis in Gallia S. Ludovicus assertor. 24-25. Innocentius in Sarracenos Africæ excitat Hispanos, regem Navarræ in clientelam suscipit. 26-29. Ecclesiis Poloniæ, Lithuaniæ, Livoniæ et Prussiæ consulit; contra Tartaros insurgit. 30. De miraculis Nicolai regis Daniæ filii inquiritur. 31-33. Legatus Apostolicus ad conciliandos reges Ungariæ et Boemiæ. 34. Petrus cardinal legatus in Germania Conradi partes debilitaturus. 35-40. Ezelinum de Romano ob ferinam barbariem et hæreses Innocentius solemniter devovet, bonis expoliat. 41-45. A papa in judicium vocatur Conradus, qui dominatu et potentia florens, Manfredo aversante moritur. 46, 47. Conradinus Conradi filius in clientelam Sedis apost. receptus. 48-54. Siciliæ regnum sibi vindicat Manfredus, quem cum fautoribus Innocentius juribus exuit, datis litteris ad Villelmum regem Rom. 55-60. Manfredo resipiscenti papa parcit, jura confirmat et dat privilegia. 61-64. Innocentius in Sicilia honorifice exceptus a Manfredo, populi malis medetur, beneficia largitur. 65-68. Manfredus a Pontifice deficit, ad Sarracenos Nuceriæ transit. 69-74. Innocentii Neapoli obitus et sepulchrum, cujus gloria contra obtrectatores vindicatur. 75. Miraculum de Eucharistia. 76. Alexandri IV electio, laudes, litteræ Encyclicæ, zelus et liberalitas.

MCCLV. 1-7. Maufredi in Sicilias bellicos progressus Pontifex per legatum et tractatus cohibere nititur. 8, 9. Regnum Siciliæ oblatum Edmundo Anglo. 10-13. Ad reprimendas Ezelini sævitias Alexander legatum mittit et dat litteras Encyclicas. 14, 15. Mediolanensibus, et Mantuanis consulit. 16-19. Electiones episcoporum moderatur, disciplinam instaurat, et pœnitentibus meretricibus consulit Alexander. 20-24. S. Clara, explorata ejus sanctitate, SS. Catalogo adscripta. 25, 26. De meritis et miraculis Augustini Nidrosiensis episcopi, et Canuti regis quæstio resumpta. 27-30. S. Francisci stigmata ab Alexandro proposita venerationi populorum. 31-37. Contra hæreticos Insubriæ et Galliæ agens Pontifex censores fidei instituit. 38, 39. Academiæ Parisiensis cum Prædicatoribus et Minoritis controversiæ. 40, 41. Prærogativis sedium Tuamensis et Bituricensis consultum. 42-47. Insignia privilegia collata ab Alexandro regi Galliarum et suis. 48. Lusitaniæ rex de adulterio correptus. 49-51. Sarracenis Africæ profligandis, ibique fidei propagandæ dant operam Alphonsus et papa. 52. Salamanticensis academia confirmata et aucta. 53. Ducatus Sueviæ Alphonso adjudicatus. 54, 55. Bello vastata Colonia. 56. Cracoviensis Ecclesia opibus et prærogativis aucta. 57-63. In regem Lituaniæ a fide discedentem expeditio; unde paganorum conversio, et Ecclesiæ quædam provinciæ additæ. 64. Riga archiepiscopali sede decorata. 65, 66. Jacobus e Trecis legatus Apostolicus in Oriente. 67-73. Infelix Syriæ status ex litteris Alexandri. 74. Constantinopolitanum imperium fulcire studet Alexander. 75-77. Joannis Ducæ obitus et mores. 78. Judæorum immanitas in Hugonem puerum.

MCCLVI. 1. Willelmus rex a Frisiis occiditur. 2-6. Sollicitus de electione novi regis Pontifex, per litteras Germanos ne Conradinum eligant hortatur. 7-12. Turbæ in Germania, et episcoporum Maguntini et Wratislaviensis captivitas; unde excommunicatio et interdictum. 13-15. Pontificis zelus in convertendis Paganis et religione amplificanda in Germaniæ regionibus. 16. Miracula ad sepulchrum B. Stanislai. 17, 18. S. Ludovici insignis sententia de Eucharistia. 19-24. Turbæ in academia Parisiensi adversus religiosos, quos tuetur Pontifex. 25. S. Richardi episcopi Cicestrensis miracula explorantur. 26. Violatores jurium Ecclesiæ in Anglia censuris perstricti. 27-28. Legatus Apostolicus in Aquitaniam pro componendis discordiis. 29. Thomas Sabaudiæ

ANNALES ECCLESIASTICI.

GREGORII IX ANNUS 3. — CHRISTI 1229.

1. *Turpis et exitialis pacis tractatus Friderici cum sultano Babyloniæ.* — Percussit cum sultano Babyloniæ anno Salvatoris nostri millesimo ducentesimo vicesimo nono, Indictione secunda, Fridericus, obtrita præstiti juramenti religione, indignam Christianæque reipublicæ perniciosissimam pacem, quæ cum fucata ac subornata potius, quam ad stabilitatem percussa ac firmata esset, brevi novos tumultus peperit, resque Christianas in summum discrimen conjecit. Cujus impii fœderis capita ad Gregorium papam a patriarcha Hierosolymitano missa, infra suo loco adducentur ; unde Romani Pontificis in Fridericum fidei verissimum proditorem anathema fulminantis æquitas illustrabitur. Is enim cum bello petere atque edomare Saracenos, ac sacramento solemni, dum dotale regnum acceperat, se crucem non cæterorum principum more, sed Templariorum et Hospitalariorum ritu capessere spopondisset, ut dejecti animi erat, et odia non in Sarracenos, quibus erat moribus simillimus, sed in Christi vicarium exercere cupiebat, magnis votis repetitis pluribus legationibus a barbaro pacem expetiit, qui sua arma turpissime obtulit, ac nunquam ea in ipsum resumpturum est pollicitus : quodque non minus a prudentia alienum fuit, accepta Hierosolymorum parte, ac templo Domini aliisque arcibus in Saracenorum potestate relictis, id fœdus cum sultano Damasceno, cujus res agebatur, non firmavit. Tum ad cæteris Christianis, ut Antiochenis ac Tripolitanis, qui hactenus ad repellendum communem hostem animis conjunctissimi fuerat, submittenda nulla auxilia se devinxit, ac tanquam re præclare gesta, ingenti pompa sibi Hierosolymis coronam imposuit. Denique discessurus, quasi gereret in votis rem Christianam perdere, bellicas machinas vel Sarracenis transmisit, vel igne consumpsit : ut postea Christiani recrudescente ex illa fallaci pace difficili bello periculis expositos ac proditos se fuisse luxerint. Quamvis vero adeo turpiter deserta Christiani nominis causa fuerit a Friderico, non defuere tamen illius studiosi, qui hoc facinus veluti æterna memoria celebrandum efferrent. Quo argumento Hermanni religiosorum equitum S. Mariæ Theutonicorum, pompaticæ ac Friderici ad Gregorium fucis plenæ litteræ, ut ipsum circumvenirent, extant exaratæ. Sed frustra sapienti Pontifici suas fraudes obtrudere sunt conati, quas ille perspicaci mentis acie penetravit, ac de iniqua pace hæc Mediolanensi archiepiscopo, aliisque ejus provinciæ episcopis scripsit[1].

2. « Archiepisc. Mediolanensi et suffraganeis ejus.

« Ea quæ Fridericus dictus imperator egit in partibus transmarinis, ideo vobis hactenus intimare distulimus, quia speramus, quod venerabilis frater noster patriarcha Apostolicæ Sedis legatus, et templi, et hospitalis magistri Hierosolymitani et alii principes, et barones de partibus illis nobis illa plenius intimabunt, et tunc certius ea vobis poterimus declarare. Sed ne interim vobis suggeri valeant falsa pro veris, ea quæ dictus Fridericus, et H. magister domus Theutonicorum nobis suis litteris intimarunt, vobis duximus referenda. Idem enim Fridericus cum soldano Babyloniæ, qui Hierusalem vel circumpositam regionem nec de facto, nec de jure tenebat, irrequisito soldano Damasci, qui terram detinebat eamdem, talem iniit pactionem. Videlicet, ut templum Domini Christo dicatum custodiant Sarraceni, et servent observantias ritus sui, et sic idem in Hierusalem, diruta fere penitus et deserta, se solemniter, vel potius inani-

[1] Greg. l. III. Ep. XXIV.

ter coronavit. Sed patriarcha, et magistri prædicti, necnon quamplures alii zelum Dei habentes, nullatenus consenserunt hujusmodi pactioni, quin potius idem patriarcha civitatem Hierusalem Ecclesiastico supposuit interdicto; ita quod ibi nullum divinum officium celebretur. Quare patet expresse, quod idem Fridericus, quantum in eo est, conludit enormiter causam Christi et populi Christiani, dum, quod horrendum est dictu et stupendum auditu, conventionem Christi ad Belial penitus impossibilem gestiens concinnare, sanctum exposuit profanandum, ut in templo Domini celebretur memoria Machometti, et illius perditissimi lex detestabilis prædicetur, qui legem Christi, quantum in ipso fuit, evacuavit in partibus Orientis; sicque inimicus crucis, hostis fidei, adversarius castitatis, inferno damnatus, quasi contradicto judicio videtur erigi adorandus in intolerabilem contumeliam Salvatoris, et in inextricabile opprobrium populi Christiani et contemptum multorum Christi martyrum manifestum : qui ut terram Christi sanguine consecratam, a Sarracenorum mundarent spurcitiis, animas suas salubriter posuerunt. Ne igitur subditi vestri aliquo super hic circumveniantur errore, universitatem vestram monemus et hortamur attente, per Apostolica scripta mandantes, quatenus hæc ipsis fideliter exponatis; adjicientes quæ secundum Deum honori Ecclesiæ videritis expedire. Nomina vero terrarum, quas memoratus Fridericus Sarracenis in pactione reliquit, vobis per alias litteras providimus exprimenda. Dat. Perusii id. Jun. Pontif. nostri anno III ».

3. Non multo post Gregorius Geroldi patriarchæ Hierosolymitani, legatique Apostolici tristes litteras accepit [1], quibus ille Friderici ignaviam et proditionem, ac rei Christianæ luctuosum statum exposuit. Quas ad delibandam ex iis historiæ veritatem, ac Friderici ejusque assentatorum imposturas detegendas, afferendas duxi.

« Sanctissimo in Christo patri et domino Gregorio, divina providentia summo Pontifici, G. miseratione divina patriarcha Hierosolymitanus humilis et indignus, salutem cum summa reverentia, et devota pedum oscula beatorum.

« Sciat sanctitas vestra, quod circa festum B. Clementis imperator Joppen profectus est de Accon, ipsumque secutus est exercitus Christianus. Ipso autem illuc perveniente ac incipiente munire, peregrini ad circumadjacentia casalia concurrerunt pro victualibus perquirendis; quod audiens soldanus, qui prope erat cum suo exercitu, male respondit nuntiis imperatoris, qui jam de Accon iverant ad eumdem, et dixit quod durante tractatu pacis, Joppen non debuisset causa munitionis faciendæ venisse, nec frangi sua casalia debuisse : propter quæ memoratos nuntios cum indignatione et confusione remisit. Ad hæc imperator omnia, quæ peregrini ceperant a casalibus antedictis, fecit restitui, et ipsa casalia cum omnibus afudari, soldanum incipiens sic placare. Eo tempore ei soldanus quædam instrumenta misit vilia et despecta, quæ directe prætendebant effectum turcopuli, et tonsoris, mandans quod terra sua talibus abundaret. Ad hæc imperator remisit suum notarium ad soldanum pro tractatu pacis iterum inchoando : qui male receptus a soldano statim ab eo recessit, fuitque in suo reditu a Sarracenis tractatus turpiter, et bonis omnibus spoliatus.

4. « Postmodum non sine gravi scandalo peregrinorum, ac mira confusione idem notarius est remissus, mittens soldano arma sua propria, loricam scilicet, galeam, et gladium, atque mandans, sicut fuit nobis pro certo relatum, quod faceret de ipso imperatore quidquid vellet, quia nunquam contra eum de cætero se armaret. Ad quod nihil respondit soldanus, vilipendens omnia quæ fiebant. Inter hæc quidam de familiaribus soldani, qui imperatorem diligere se fingebat, dixit notario, si esset de beneplacito soldani, quod comes Thomas reverteretur ad ipsum, ipsi duo de pace aliqua et concordia iterato tractarent. Super quo sæpedictus notarius soldano cum magna instantia supplicavit, ut sibi in hac parte suum præstaret assensum : qui tandem concessit supplicatam gratiam supplicanti. Sic igitur reverso comite ad soldanum, per ipsum et familiarem prædictum tractatus pacis, qui modo supradicto in confusionem totius Christianitatis fuerat dissolutus, fuit confusione duplici denuo inchoatus. Quo durante, capiebantur nostri miseri peregrini, et interficiebantur indifferenter, et secundum quod intelleximus veraciter, sic bene amisimus plusquam quingentos de nostris, et ut verum fateamur, postquam Syriam imperator intravit, a suis, vel ab illis de exercitu Christiano capti vel interfecti Sarraceni numerum denarium non attingunt. Imo quidam in exercitu fuit captus, qui statim liberatus, claris vestibus indutus, et sic honorifice est soldano remissus, ita quod illi, qui eum ex parte imperatoris conducebant, fuerint a Sarracenis in via bonis omnibus spoliati, vixque mortem evadere potuerunt. Sic itaque qui ab inimicis fidei infestabantur, principis auxilium non habebant : si autem eos ex quacumque causa offenderet, puniebatur ab eo; unde foris gladius, et intus timor nostris assidue imminebat.

5. « Nec illud silendum est, quod ad majus dedecus Christianitatis cedere visum fuit. Imperator rogavit soldanum, ut per Sarracenos suos in ipsius imperatoris expensis Christianum exercitum faceret custodiri; quod cum ordinatum a soldano fuisset, qua de lupis erant pastores effecti, multi de nostris sub illa confidentia ceciderunt, et, quod cum maxima verecundia referimus et rubore, imperatori soldanus, audiens quod secundum morem Sarracenicum se haberet, misit cantatrices, quæ et saltatrices dicuntur, et joculatores, personas

[1] Extat apud Gregor. l. III. Ep. XXXIV.

quidem non solum infames, verum etiam de quibus inter Christianos haberi mentio non deberet. Cum quibus idem princeps hujus mundi vigiliis, potationibus, et indumentis, et omni more sarracenico se gerebat : etsi talia abhorruit exercitus Jesu Christi, adhuc, dante Domino loco et tempore, sanctitatis vestræ auribus referent, qui propriis oculis hæc viderunt. Erga Sarracenos non solum largus extitit, sed effusor, ac si emere vellet pacem, quam obtinere non poterat violentia, vel timore. (Fridericum Sarracenis addictissimum fuisse eorumque mores imbuisse, testes sunt ejus ævi auctores, quod nos suo loco illustrabimus.)

6. « Sane longe ante Nativitatem Domini præcipit biscottum fieri, et galeas, et omnia vasa sua parari; quod audientes Sarraceni, licet eum antea non timerent, ipsum tamen amplius contempserunt. Denique in Dominica Septuagesimæ pacis volens publicare tractatum, qui usque tunc admodum fuerat occultatus, vocavit ad se circiter quatuor de majoribus Syriæ, eisque intimavit, quod adeo pauper erat, et quod ibi non poterat moram trahere longiorem, quia jam sibi deficiebant expensæ, ut consilia eorum eo facilius ad suum propositum ac desiderium inclinaret. Cum autem de paupertate prologum perfecisset, aperuit eis, quod soldanus offerebat ei civitatem sanctam, retento sibi templo Domini, quod a Sarracenis custodiri debebat, ut illud sine tributo intrare possent libere Sarraceni, qui illuc vellent causa peregrinationis venire; et quod civitatem poterat firmare Bethleem, et duo minima casalia, quæ sunt inter Bethleem supra stratam, et Hierusalem : casalia quæ sunt inter Hierusalem recto itinere usque Joppen, Nazareth, et duo casalia modica, quæ sunt inter Nazareth et Accon recto itinere Tyrum, cum quibusdam pertinentiis suis, quod non debebat firmari, Sydonem cum plano, et duo casalia modica, quæ sunt in plano. Et sciendum quod patriarchæ extra civitatem non restituitur unus passus terræ, nec domui Sepulchri Dominici, nec hospitali S. Joannis, nec de Latina, nec de Josaphat, non de Templo Domini, nec montis Oliveti, nec montis Sion abbatibus, ut brevius dicamus, nihil restituitur extra civitatem præter ea, quæ sunt superius nominata, quæ tamen non sunt de casalibus quæ ad aliquem pertineant de corpore civitatis, nisi domui templi, ad quam aliqua pertinent ex eis, quæ sunt inter Hierusalem et Joppen : casalia vero, quæ restituta dicuntur, pauca sunt numero, nec plurimum commendanda valore.

7. « Ad hæc supradicti nobiles responderunt, quod ex quo ita pauper erat, quod ulterius remanere non posset, ei factum illud disconsulere non audebant, ita tamen si civitatem retinere poterat et munire. Postmodum vocati fuerunt magistri domorum et super hoc requisiti : qui una cum episcopis Angliæ responderunt, quod sine nostro consilio nihil penitus responderent, dicentes quod nostrum erat consilium potissimum requirendum, tum propter dignitatem patriarchatus, tum quia in illis partibus ac negotio præcipue Jesu Christi legationis officio fungebamur. Ad hæc imperator respondit, quod nostrum super hoc consilium non requireret, nec haberet. Sic igitur imperator clam nemine de terra præsente, præsentibus nuntiis soldani, juravit se servaturum ea quæ continebantur in quadam charta clausa, quæ nunquam coram aliquo peregrino, nec aliquo de terra lecta fuit, vel aperta, nec coram nuntiis soldani ab ipso imperatore, baronibus, vel magistris recitata, nec ab ipso manifestata soldano, et soldanus contentus fuit solo principis juramento, nec alterius fuit super hoc securitas requisita, quia bene sciebat imperator, quod si contingeret ab alio hanc securitatem requiri, sicut fieri consuevit, ille qui requireretur, vellet sibi explanari singula capitula diligenter antea quam juraret : sed imperator cum male ageret, lucem rationis in omnibus declinabat.

8. « Tandem vocatis Theutonicis suis, qui nihil aliud affectabant, nisi quod possent visitare sepulchrum, allegare cœpit imperator, et magister Alemannorum post ipsum, quomodo per eos fuerat exaltatus, et quantum in negotio illo eum Dominus honorabat, non suis meritis, sed orationibus eorumdem. Et si omnes alii id disconsulerent, consilio eorum se reputabat contentum, rogans eos, ut de honore suo gauderent, et cantum in signum exultationis et lætitiæ inchoarent, quæ sola natio cantum levavit, et luminare fecit, omnibus aliis stultitiam reputantibus quod fiebat, cum multi ex iis fraudem jam cognoscerent manifeste. His peractis, magister Alemannorum, comes Thomasius, et dominus Sydonis iverunt ad soldanum Babyloniæ, ut super conventionibus initis reciperent sacramentum ab ipso : quo recepto, ivit dominus Sydonis ad soldanum Damasci, ut ab eo similiter reciperet sacramentum. Sed idem soldanus jam præsens erat, quod soldanus Babyloniæ, et Seraphius avunculi ejus eum exhæredare penitus intendebant, et inter se dividere terram suam, propter quod se in Damascum recepit, et adunatis suis, eis viriliter assistere (resistere) conabatur. Qui treugam jurare noluit ullo modo, dicens quod soldanus Babyloniæ avunculus suus terram ipsius Christianis sine consensu suo reddere de jure non poterat nec debebat.

9. « Inter hæc magister Alemannorum ad magnificandam vocem, imo ad palliandam principis falsitatem, malitiam atque fraudem, mandavit nobis consulens atque rogans, ut ad exercitum personaliter veniremus cum peregrinis civitatem sanctam solemniter intraturi, et quod deinceps ordinari deberent nostro consilio universa, nostrumque adventum imperator plurimum affectabat. Circa idem magister valde sollicitus erga amicos et familiares nostros de exercitu, ut nos ad veniendum inducerent suis precibus cum affectu : quorum omnium receptis litteris et perlectis,

caute considerandum duximus et notandum, quod imperator suæ intendens dilatare fimbrias falsitatis, et attendens, quod treugæ et conventiones, quas cum soldano inierat fraudulenter et malitiose, omni fundamento veritatis et stabilitatis carerent, nec tam vesanum scelus posset diutius occultari: cum ipse esset de terra recessurus instanter, nec terra, quam se acquisisse jactabat, posset retineri per ipsum, se exoneratum crederet, imo honoratum omnino, et nos post recessum suum quacumque occasione dimitteret, in acquisitione, quam se fecisse fingebat, vel operis continuatione Joppen, et si postmodum de Hierusalem aliqua necessitate contingeret nos exire, vel opus relinquere imperfectum, diceret : Ego acquisivi civitatem sanctam, quam perdidit patriarcha, et Ecclesia Rom. legatus; incepi munire Joppen, et est perdita per eumdem, et non solum nobis id, verum etiam Ecclesiæ imputaret.

10. « Ad hæc, pater sancte, licet malitiam imperatoris ac fraudem, et circumventionem magistri in hac parte perpenderemus expresse, tamen ad intellecta tunc prætermisimus ex industria respondere, rescribentes magistro, ut transcriptum treugæ, et omnium conventionum nobis transmitteret de verbo ad verbum, ut habita deliberatione debita, quod mandabat possemus confidentius ac securius adimplere; non enim tutum erat nobis, imo admodum indiscretum, quod nos in manu committeremus soldani, de cujus nobis forma treugæ non constabat. Quo intellecto magister incontinenti per fratrem W. de Ordine Prædicatorum pœnitentiarium nostrum nobis misit supra dictum transcriptum; quo retento, ac diligenter notato vidimus in eo inter cætera quædam mirabilia contineri, quæ sanctitati vestræ de verbo ad verbum duximus transmittenda, beatæ circumspectionis vestræ relinquentes judicio principis hujus malitiam evidentem.

11. « Nos igitur ex formæ treugarum instrumentis, utpote qui nihil aliud quærebamus, ex tunc incepimus nostrum consilium ordinare qualiter in toto negotio procedere deberemus. Cum igitur in primis nobis constaret, quod soldanus civitatem sanctam imperatori, ac suis bajulis ad muniendam et habendam dedisset, nulla de Ecclesia, vel Christianis habita mentione; non fuit nostrum consilium quod de munitione illa intromittere nos vellemus, quia post recessum imperatoris dicere posset soldanus : Exite, nullam habeo conventionem vobiscum : et soldanus Damasci, cum quo treugam non habemus, posset nos graviter infestare; et quia treugæ forma continebat expresse, quod Sarraceni in manu sua templum Domini, sicut antea, detinerent, et quod ibidem lex eorum deberet modo solito proclamari, cum civitas omnino cultui Christiano restituta non esset : præcipue cum soldanus Damasci, cui super dicta restitutione inferebatur violentia, treugam non jurasset, propter quod videbatur minime duratura; de consilio peritorum inhibuimus reconciliari inibi loca sacra, ac celebrari divina quousque super hoc sanctitatis vestræ requireretur consilium et assensus. Cumque videremus, quod in omnibus his malitiose ac fraudulenter procederet imperator, peregrinis indifferenter denegavimus licentiam intrandi Hierusalem et visitandi sepulchrum, dicentes quod a sanctitate vestra, et a vestris prædecessoribus fuerat super hoc lata sententia : et cum ex tali ingressu et visitatione jam dicta damnum sequeretur non modicum, ac periculum personarum, non credebamus, quod a beatitudine vestra factum illud acceptari deberet, nec memorata sententia propter hoc revocari. Et cum ad nos illius sententiæ absolutio non spectaret, eis id denuntiari per prædicatores fecimus evidenter, quod a sanctitate vestra requiri ejusdem absolutionis beneficium oporteret ».

12. Fuit hæc gravissima Friderici imprudentia ac pervicacia, de qua in suis ad universos fideles litteris plurimum questus est Pontifex, anathemate devinctum in Syriam accessisse : at Richardus [1] nimio in Fridericum amore ductus excusationum colores principis sui factis oblinit, ac Gregorium inique admodum in invidiam adducit, aitque Fridericum multas a Pontifice injurias in ea expeditione pertulisse, dum non modo Gregorium pro libidine ac impotentia animi ipsum anathemate defixisse affirmat, verum patriarchæ ac magistris domorum Hospitalis ac Templi, ut ab eo veluti ab homine e cœtu fidelium segregato declinarent, imperasse : atque adeo ob id in exercitu Christiano non sine graviori inusta Friderici gloriæ macula, nec sacra fierent, nec divinæ laudes, ut mos erat, personarent. Sed quam injuste culpam auctor ab imperatore ad Pontificem detorqueat, e dictis dicendisque conspicuum est. Pergit patriarcha :

13. « Et ecce unanimiter sabbato Dominicæ, qua cantatur : *Oculi mei*, sunt cum principe civitatem ingressi, qui summo mane ipso die Dominico sepulchrum intravit; vestibusque indutus regalibus, capiti suo imposuit diadema. Quo facto, magister Alemannorum surrexit, et sermonem longum et prolixum, primo in Theutonico, et postea in Gallico ad nobiles, et populum inchoavit, et sicut nobis relatum fuit, exonerando, imo exaltando principem, et Ecclesiam, salva gratia sua, multipliciter onerando. In fine sermonis, nobiles pro munienda civitate ad subsidium operis invitavit. Imperator oblationes Sepulchri Dominici, et aliarum Ecclesiarum invitis canonicis et expulsis, recipi faciebat per sæculares milites operis occasione prædicti. Post prandium civitatem exivit, ad se venire faciens venerabiles viros Wintonien. et Exoniensem episcopos, et magistrum Hospitalis S. Joannis, præceptorem domus militiæ Templi, magistro Templi absente, habito cum magistro

[1] Rich. in Chron. hoc anno.

Alemannorum consilio, per eumdem magistrum primo ab eis pro facienda munitione adjutorium requisivit. Qui responderunt, quod super hoc habere spatium deliberandi volebant. Secundo, habito consilio cum magistro, quæsivit ab eis consilium per eumdem magistrum, utrum sibi expediret facere munitionem prædictam, et quod super hoc ei in crastino illius Dominicæ responderent.

14. « Adveniente autem crastino summo diluculo civitatem exivit cum tota familia sua, mirantibus omnibus, constitutus in itinere recedendi. Quod audientes illi, qui super prædicto verbo ei die illa respondere debebant, festinanter accesserunt, ad ipsum unanimiter respondentes fratres Templi, quod si vellet munire, sicut promiserat, civitatem, ipsi eum ad id faciendum taliter adjuvare curarent, quod domus Templi apud Deum et homines redderetur super hoc merito commendanda. Qui respondit quod volebat super hoc habere tractatum alias pleniorem. Sicque recedens ab eis, in civitate nemine salutato, ipso die versus Joppen ita celeriter festinavit, quod vix, qui eum sequi valeret, invenit ». Gravissime de eodem intempestivo Friderici Hierosolymas munire propugnaculis detrectantis recessu queritur in aliis litteris[1] patriarcha : fuerant enim, ut vidimus, a Coradino in Damiatæ obsessæ ultionem æquata solo Hierosolymæ mœnia, ac si urbs firmissimis aggeribus murisque cincta tum fuisset, cum ad urgendum opus fervorent Christianorum animi, oblata postea occasione, Sarraceni facilius templo Domini deturbari potuissent; sed altius hærebat principis animo Christi vicarium, quam Mahometi cultores lacessere atque ob id iter in Occidentem præcipitabat. Pergunt Geroldi litteræ : « Quod videntes peregrini, sese cum ipso pariter reputantes confusos, audientes inter cætera proclamationem legis Mahometi alte et solemniter frequentari, fuerunt velut diploide duplici confusione turbati, jamque ipsius malitiam cognoscentes civitatem exibant omnes unanimiter, ipsumque sequebantur ad portum sua peregrinatione, ita quod non sperabatur, quod ibi deberet Christianus aliquis remanere. Imperator venit in Accon in media Quadragesima, festinans modis quibus poterat transfretare, milites Theutonicos secum trahere conabatur : sed in hac parte proficere non poterat, prout vellet, cum timerent excommunicationis sententiam, et de tempore magnam fiduciam non haberent. Jam aliqui peregrini interfecti fuerant adeuntes Sepulchrum; unde paulatim transeuntibus videbatur hujusmodi malitiis securitas interdicti. Quæ postea evenient, curabimus fideliter, ac diligenter sanctitati vestræ quam cito poterimus intimare. Transmittenda duximus scripta eadem per diversos nuntios, ut saltem unus bravium apprehendat. Datum Accon. VII kalendas Martii (1) ».

15. *Pacis initæ capita.* — Ad majorem veritati, quam plures obscurare nisi sunt, affundendam lucem, impii fœderis capita, quæ e Sarracena in vulgarem Gallicam linguam versa patriarcha ad summum Pontificem misit[1], additis ad singula animadversionibus Latinis, ad infamiam perniciemque illius magis ostendendam, nos Latino sermone adducenda censuimus. Extant in Regesto post eamdem Epistolam hujusmodi titulo prænotata :

Transcriptum capitulorum treugæ ad dominum papam directum.

« Capitulum I. Sultanus Hierosolymam imperatori ejusque præfectis tradit, ut de ea quocumque modo pro arbitrio disponat communicatve.

« §. Notandum quod imperatori sive baliliis suis fit concessio, non facta de Ecclesia, vel Christianitate, vel peregrinis aliqua mentione : et ita apparet quod secundum formam treguæ nullus potest eam munire vel retinere, nisi imperator vel balilii sui. Item notandum, quod soldanus de jure non habuerit potestatem concedendi, cum super hoc violentia inferatur soldano Damasci, qui eam possidebat, nec treugam jurare voluit, nec ratam dictam concessionem habere.

16. « Capitulum II. Imperator non occupabit attingetve Geemelata, quod Salomonis templum est, nec templum Domini, vel quidquam eorum ambitu complexuque contentum; nec pati debet Francum ullum, cujuscumque gentis fuerit, et invadere, sed nullo prorsus immutato erunt in potestate ac manu Sarracenorum, qui ea ad orationes suas fundendas suamque legem proclamandam obtinebunt, nulla iis prohibitione, aut contradictione facta, clavesque portarum, quæ in ambitu locorum sunt, apud eos, qui ad ea loca instruenda curandaque resident, remanebunt, nec in posterum ipsis eripientur.

« §. Hæc est abusio manifesta, quæ expositione non indiget : hæc est conventio Christi ad Belial. Per hoc apparet, si frequentatio psalmi illius : *Deus venerunt gentes*, cessare debeat, cum adhuc templum sanctum polluant infideles. Item notandum, quod cum in locis adjacentibus civitati nulla sint casalia restituta, et remaneant in manibus paganorum, et longe major erit multitudo Sarraceno-

[1] Ext. apud Paris. hoc anno.

[1] Ext. ib. post eamd. Ep.

(1) Post illud *dat. Accon. VII kal. Martii*; subjiciunt Annales contracti : « Gravissime de eodem intempestivo Friderici Jerosolymas munire propugnaculis detrectantis recessu expostulat in aliis litteris (*a*) patriarcha. Fuerant enim, ut vidimus, a Coradino in Damiatæ obsessæ ultionem æquata solo Jerosolymæ mœnia, ac si urbs firmissimis aggeribus murisque cincta tum fuisset, cum ad urgendum opus fervorent Christianorum animi, oblata postea occasione, Sarraceni facilius templo Domini deturbari potuissent ». MANSI.

(*a*) Ext. apud Paris. hoc anno.

rum venientium causa orandi ad templum Domini, quam multitudo Christianorum venientium ad Sepulchrum, quomodo poterunt habere dominium Christiani usque ad decem annos, sine discordia, et periculo personarum, cum sicut prædictum est, sibi vires retineant Sarraceni?

17. « Capitulum III. Nulli Sarraceno vetitum erit in Bethleem libere peregrinationem obire.

« Capitulum IV. Si quis Francus firmam fidem in majestatem dignitatemque templi Domini habuerit, eoque ad preces fundendas ingredi voluerit, id illi licebit : at si in ejus templi majestatem dignitatemque non credit, in toto loci ambitu consistere permittendus non est.

« §. Mirum est quod etiam clausuram illam utriusque templi nullus Christianus ingredi permittetur, nisi credat sicut Sarraceni credunt. Item mirum est, quod ipsi possunt libere intrare Bethleem, locum scilicet orationis nostræ, in infidelitate sua sine omni examinatione, et nos templum Domini, imo nec clausuram in fide et nomine Jesu Christi non poterimus, nec permittemur intrare, nisi prius eis constet, quod de templo, quod ipsi credunt, credamus. Item notandum quod templum Domini fuit primo sedes episcopalis, quæ nunc patriarchalis facta est, et ibi nunc sedes est Mahometi.

18. « Capitulum V. Si Hierosolymis Sarracenus Sarraceno alteri damnum aliquod intulerit, apud Sarracenos in judicium vocabitur.

« §. Ecce quod in civitate jurisdictionem habent, sicut Christiani.

19. « Capitulum VI. Imperator nulli Franco, quisquis ille fuerit, quocumque modo operam præstabit, nec Sarraceno ad confligendum, bellumque movendum contra Sarracenos, quicumque ii fuerint, per has inducias belloque moto, nec quemquam impellet vel mittet, nec cuiquam eorum sese conjunget, qui ad prœlium ineundum fuerit progressus, iisve nullo modo adhærescet, nec eos commeatu vel viris juvabit.

« §. Istud sacramentum, quod in hac parte fecit soldano, quomodo servari poterit cum eo, quod fecit Ecclesiæ de tenendis mille militibus per biennium, et de quinquaginta galeis, pro quibus excommunicatus est, quia adimplere eadem non curavit?

20. « Capitulum VII. Imperator avocabit eos omnes, qui meditabuntur cladem aliquam inferre terris sultani Melec Elkemer ac terris, idque suis, exercituique, ac subditis vetabit pro quanta in eo erit potestate.

« §. Si bene notetur istud capitulum, etsi nunquam in aliis deliquisset, non solum Deus, contra quem se specialiter obligavit, verum etiam totus mundus deberet insurgere contra eum, quia in hoc contra universam Christianitatem commisit, in opprobrium et contemptum excellentiæ imperialis, et totius Christianitatis dedecus non modicum et manifestum gravamen.

21. « Capitulum VIII. Pæne idem, sed magis expressum. Si qui Franci pactiones conventas, aut quarum mentio facta sit, in his induciis transgredi cogitent, imperator sultanum defendere tenetur, ac ab ea mente suos, subditosque, exercitumque suum revocare.

« Capitulum IX. Tripolis ejusque territorium, Crachum, Castelblancum, Tortosa, Margatum, et Antiochia et quidquid in iis reperitur, tam in bello quam in induciis, in suo statu relinquatur, ac imperator suis, exercituique suo, inque terris suis commorantibus, qui eo accedent, sive ii Franci fuerint indigenæ vel exteri, opem dominis dictorum locorum ferre prohibebit.

« §. Hoc nunquam accidit, sicut dicitur, in terra, nisi modo, quia quando in regno Hierosolymitano treuga habebatur, loca præcedentia milites regni et alii Christiani indifferenter juvabant et ea modis, quibus poterant, defendebant ».

22. *Friderici de pace vane gloriantis impudentiam detegit Gregorius.* — At Fridericus adeo male de Ecclesia meritus, quasi celeberrimum triumphum de hoste retulisset, laureatas triumphales litteras Christianis principibus ad colligendam inanem gloriolæ auram scripsit, quas Parisius Henrico III Anglorum regi missas refert[1]; quæ ita consignatæ sunt : « Dat. apud civitatem sanctam Jerusalem die XVII mensis Martii, anno Domini MCCXXIX ». Die vero insequenti ad Gregorium alias dedit, quibus multis mendaciis fucata veritate, quasi rei gestæ gloriam nulla unquam deletura esset oblivio, ipsum ad occinendas Deo laudes, perfundendumque lætitia animum excitabat ; atque hæc ampullata verba ad jactantiæ pompam simulata pietate effudit : « Lætentur in Domino et exultent omnes recti corde, quoniam beneplacitum est ei super populo suo, ut exaltet mansuetos in salutem. Laudemus et nos ipsum, quem laudant Angeli, quoniam ipse est Dominus Deus noster, qui facit mirabilia magna solus, quique antiquæ suæ misericordiæ non oblitus, ea miracula nostris temporibus innovavit, quæ fecisse legitur a diebus antiquis. Quia cum ipse, ut notam faciat potentiam suam, semper non in equis, aut curribus glorietur, nunc dedit sibi gloriam in paucitate virorum, ut cognoscant et intelligant omnes gentes, quod ipse sit terribilis in magnificentia, gloriosus in majestate et mirabilis in consiliis super filios hominum, cum in paucis diebus istis miraculose potius quam virtuose negotium illud feliciter sit peractum, quod a longis retroactis temporibus multi potentes et diversi principes orbis nec in multitudine gentium, nec per metum, aut quodlibet aliud, facere potuerunt. O quam laudanda est clementia Creatoris, et quam metuenda est semper potentia virtutis ipsius, quia cum in humilitate mentis, et devotione cordis semper processerimus ad servitium sanctum ejus,

[1] Ext. apud Par. Hist. Angl. hoc anno.

nobis ab ipso principio, consilio et auxilio suæ non defuit pietatis. O quam glorificanda est ineffabilis misericordia Redemptoris, qui super populum suum devotum, peccatis nostris facientibus tandem derelictum, nunc ex alto respiciens, ipsum secundum miserationum suarum multitudinem visitavit. Ecce nunc quidem dies illa salutaris advenit, in qua veri Christicolæ salutare suum accipiant a Domino Deo suo, ut cognoscat, et intelligat orbis terræ, quia ipse est, et non alius, qui servorum suorum salutem, quando vult et quomodo vult, operatur, etc. »

23. Verum non ad inanem lætitiam iis fallacibus fucis Pontificem pellexit, sed ad veros gemitus ob Christi causam fœdissime desertam compulit, ut demonstrant tristes litteræ ad ducem Austriæ scriptæ [1].

« Nobili viro duci Austriæ.

« Inter alia flagitia quibus Fridericus dictus imperator fidem nominis Christiani confudit et prodidit, quatuor præcipue notare debes, alphabeto quadruplici deploranda, quæ per litteras venerabilis fratris nostri patriarchæ Hierosolymitani A. S. L. nobis sunt fideliter intimata, et in forma treugæ initæ cum paganis perpenditur manifeste. Primum quod arma Christianæ militiæ gladii potestatem de altari B. Petri sumpti ad vindictam malefactorum, laudemque bonorum, sibi a Christo per suum vicarium assignati, quo pacem Christi, fidem Ecclesiæ defenderet et muniret, soldano Babyloniæ, inimico fidei, adversario Jesu Christi, cultori perditi Mahometi, impudentissime resignavit, denuntians ei, ut de ipso faceret quidquid vellet, et affirmans se nolle arma de cætero assumere contra ipsum, quem, ut impugnatorem fidei fideliter impugnaret, acceperat imperialis culminis dignitatem. Per quod patenter arguitur, quod dignitati imperii ejusque spontaneus renuntiavit honori ; cum executionem gladii contra hostes fidei pacto execrabili et inaudita præsumptione remittens, potestatis et dignitatis suæ se spoliavit officio, causa se privatum insinuans, cujus effectu promisit, et juravit se de cætero cariturum : privilegium enim meruit amittere dignitatis, qui concessa sibi abusus est potestate.

24. « Secundum magis execrabile, et inauditi admiratione stuporis horrendum, quod de templo Dei, in quo Christus oblatus est, et sedem sibi primam cathedralem constituit, quando in medio doctorum sedit, audiens et respondens, ipsum impudenter et irreverenter ejecit, et in sede sua Mahometum perditum collocavit, cum doctrinam nefandam, et legem ipsius in templo Dei prædicari et clamari concedens, silentium præconio Evangelicæ veritatis imposuit, ejusdemque templi custodiam et septi ejus claves Sarracenis committens, nullum intrare statuit Christianum, nisi de altitudine templi primo examinatus suam pagano credulitatem exponat. Per quod datur intelligi manifeste, quod judicio Sarraceni relinquitur, utrum debeat Dei templum ingredi Christianus.

25. « Tertium est, quod Antiochiam, et Antiochenam provinciam, Tripolitanam etiam cum adjacentibus suis, castrum quod dicitur Crach, castellum Album, et Margattum occupanda paganis exposuit, quando ipsa a confœderatione treugarum excepit. Imo si ea invadi contingeret a paganis, non solum omne subsidium se denegaturum assensit, sed universos ferentes auxilium impedire, et cohibere nefandissimo juramenti vinculo se adstrinxit, quasi non sufficiat inauditæ tyrannidi, et infidelitati damnatæ templum Dei hostium fidei subdere potestati, et prophanari immunditiis paganorum, ac Christum de sede sua turpiter ejecisse, nisi etiam primam sedem Apostolorum principis, ejus vicarii juramentum ei præstitum male servans, exposuerit inimicis fidei Christianæ; manifeste protestans, quod infidelis capiti, non solum uni membro, sed toti corpori sit infidus.

26. « Quarto autem, contra totum populum Christianum apparet ipsius et paganorum confœderatio manifesta, ubi ita se damnabiliter obligavit, quod si omnes prædicti inter se initis factionibus vellent quomodolibet obviare , juramento tenetur suis expensis et exercitu suo pro suis viribus debellare. Ex quo constat, quod si Christianus exercitus ulcisci sui vellet injuriam Redemptoris et a templo Dei et a Terra-Sancta eliminare spurcitias paganorum, patenter tenetur se opponere Christianis. Numquid super his non indignabitur zelus tuus, aut impune Christus de regno suo et sede repellitur, et transactionem principis solo nomine Christiani, qua templum Dei conceditur Mahometo, religio Christiana conniventibus oculis approbavit ?

27. « Absit ut illius qui læsæ majestatis reus est particeps vel consors existas. Si reus est criminis hujus, cujus ope vel dolo civitas hostibus, vel provincia traditur ; quanto magis ejusdem criminis reus est, qui cum inimicis fidei Christianæ contra Regem cœli, et Imperatorem æternum, ut thronus ejus ad adversarium transferatur, nefarias iniit factiones ? Si secundum leges principum sæcularium hoc piaculare flagitium tam dura diraque pœna mulctatur, ut feratur ultio tam in actores sceleris, quam in progeniem damnatorum ; et ejusdem criminis noxius non solum honore, sed vita privetur, filiosque perpetua comitetur infamia ut ad nullum honorem, nullaque prorsus perveniat sacramenta, ut mors sit eis solatium, et vita in supplicium convertatur ; quanta qualive pœna est dignus, qui in tot et tantis impie Dominum Dei Filium Jesum Christum offendit, cum longe sit gravius æternam, quam temporalem offendere majestatem ? Quocirca nobilitatem tuam rogamus et monemus in Domino per effusionem Christi sanguinis obsecrantes, quatenus ad vindicandam injuriam Salvatoris nostri Dei taliter assurgas, ut

[1] Lib. III. Ep. XXXVIII.

cum a nobis fueris requisitus, paratum te inveniat Ecclesia mater tua ad exprobrandum opprobrium inimicorum crucis Christi, et abolendam maculam tantæ infamiæ a gloria nominis Christiani.

28. « Cum nuper die Dominica post festum Apostolorum, super præmissis recepissemus litteras patriarchæ, sequenti die sabbati, alias ejusdem accepimus litteras in quibus inter alia perspeximus contineri, quod postquam reversus est dictus Fredericus a civitate Hierusalem, dictum patriarcham et fratres militiæ Templi obsidens in Accon quinque diebus cum iis, qui secum erant, graviter impugnavit, intendens domos eorum bonis omnibus spoliare : sed cum Dominus conatum suæ nequitiæ repressisset, nec posset quod in animo gerebat efficere, balistas, et cætera arma tam a charissimo in Christo filio nostro Joanne illustri rege Hierosolymitano, quam ab aliis peregrinis pro defensione Terræ-Sanctæ ibi relicta, et longo tempore conservata, ad navim suam fecit clanculo asportare : quorum partem secum deferens et reliquam soldano et fidei inimico transmittens, destructis galeis, quæ erant ad terræ custodiam relinquendæ, in festo Apostolorum Philippi et Jacobi clam fugit : et diluculo civitatem egressus, et sic terram viris et viribus, armis et munimentis cæteris destitutam relinquens, exposuit inimicis fidei occupandam. Datum Perusii decimo quinto kalend. Aug. Pontificatus nostri anno III ».

29. Continent eadem patriarchæ litteræ [1] ad fideles transmissæ, quibus rei totius turpiter a Friderico gestæ seriem exponit ; atque easdem fuisse arbitramur, quarum meminit Pontifex. In iis vero nonnulla superioribus digna memoria adjicit, Fridericum insigni perfidia, cum in Cyprum appulisset, I... Ybellinum, virum dignitate spectatissimum ac filios ad cœnam invitatos in vincula conjecisse, ipsumque Cypri regem evocatum, pari scelere detinuisse ac per vim et artes regnum occupasse. Meminit ejusdem perfidiæ in Cyprii regni moderatorem conflatæ a Friderico Jordanus his verbis [2] : « Dominum Baruth blande ad se vocat, nominans eum avunculum charissimum propter uxorem jam defunctam, quæ reliquerat Conradum. Ille vocatus contra consilium sibi datum post prandium productis armatis ab imperatore primo requisitus fuit, quod redderet Beritum, quod non rite tenebat ; tum quod de omni percepto a tempore mortis regis Hugonis (erat enim filii bajulus) usque tunc annis decem perceperat, redderet rationem secundum consuetudinem, Alemannorum scilicet baronum. Sed bonis viris mediantibus convenitur, ut de primo secundum consuetudinem regni Hierusalem ; de secundo secundum consuetudinem regni Cypri rationi parebit ». Hæc Jordanus. Sed ad patriarchæ litteras redeamus.

30. *Mala a Friderico Terræ-Sanctæ illata.* — Ubi Geroldus post Ybellinum circumventum, adventum Friderici in Syriam, subdolam cum Babyloniis pacem initam, retentum a Sarracenis templum Domini, ac legem Mahometi in eo turpissime proclamari, Hierosolymas nullis contra promissa munitas propugnaculis, nec firmari ab equitibus religiosis permissas, reditumque Ptolemaida exposuit, de quibus antea dictum est, addit, cum Fridericus et una cum eo omnes crucesignati trajectionem instruerent, perpendentem se post eorum discessum Terram-Sanctam excursionibus ac vastitati sultani Damasceni, cum quo nullæ induciæ pactæ essent, expositum iri, communicato consilio, aliquas copias ex eleemosynis olim regis Francorum sustentandas retinuisse, quibus imperatorem exasperatum edixisse ingentibus intentatis pœnis, ne quis arma capesceret, excubiisque ante portas civitatis et in locis editioribus impositis, ipsi obsidione arctiori cincto graviora mala, quam ullo unquam Sarracenos inflixisse ; quinetiam ad cumulum sceleris, aliquos e Dominicana Franciscanaque familiis, qui ad sacra de Deo verba facienda in Ramis Palmarum, pro more in suggestus conscenderant, dejici, rapi, in terram collidi, flagrisque per Urbem ut latrones nefarios cædi jussisse. Cumque scelerata consilia in exitum perducere non posset, de pace interpellasse ; denique recedentem, ut omittamus, quæ supra de tormentis bellicis ad sultanum transmissis, dissolutis triremibus, arcibus non munitis tetigimus, partem exercitus traduxisse in Cyprum atque ingentes pecunias ab incolis abrasisse. Terram vero Sanctam Sarracenorum furori expositam remansisse.

31. Ex iis atque aliis mendacii arguuntur litteræ Friderici ad Pontificem datæ, quibus jactabat, firmandæ magnis operibus Hierosolymæ operam dedisse, atque omnia ita composuisse, ut etiam ipso absente validissimis aggeribus ac propugnaculis cingeretur. Cur vero adeo male se gesserit, declarat inferius Jordanus, cujus historici totam hanc expeditionem exponentis verba afferimus : « Cum viginti galeis et militibus non amplius centum ire disposuit. Papa illi mandat, ne tanquam crucesignatus eat, donec ab excommunicatione, quam incurrerat, esset absolutus, et de perjurio satisfecisset. Imperator prædictas pœnas parum attendens in Cyprum ivit ». Et infra : « Inde Ptolomaidam profectus soldano transmittit tanquam fratri munera, et quod non acquirendæ terræ causa venerat, sed suorum locorum gratia, et quod filius ejus hæres sit regni Jerusalem, et si hoc pacifice reddat, pacificus erit recessus. Interim duo fratres Minores litteras papæ præsentant patriarchæ, ut eum excommunicatum denuntient. Et primo hoc imperator receperat, quodque Ecclesia regnum Siciliæ occuparet. Ille autem soldano concordat, ut partem Jerusalem accipiat, Bethleem et Nazareth, et casalia intermedia in recta via, et terram Torom, et pertinentia ad Sydonem ; et profectus Jerusalem, absque ulla benedictione, coronam posuit super altare, deinde super caput

[1] Ext. apud Par. Hist. Angl. hoc anno. — [2] Ext. apud eumd. Par.

suum, et Brundusium rediit ». Ex dictis igitur patet, Fridericum non divini amoris aut amplificandæ fidei, lucrandarumve indulgentiarum gratia, ut cæteri principes Christiani consueverant; sed ad recuperanda sua profectum, atque ob Siculum bellum, percusso incondito ac turpi fœdere, reditum accelerasse, nec tamen ob id in Gregorium rei culpa derivari potest, cùm, ut supra diximus, ad tuenda sua divellendosque ex Pontificia ditione Friderici duces bellum in regnum Neap. transferre coactus esset; atque adeo in Fridericum ipsum, ut totius mali auctorem conjicienda est, qui temere bellum Pontifici intulerit: cum maxime ejus opera tum ad continendos in officio ipsius populos, tum ad submittendas illi ex Occidente auxiliares crucesignatorum copias egeret, quibus fultus et regni Hierosolymitani loca amissa recuperare, ac novas etiam barbarorum terras sibi comparare potuisset.

32. *Gregorius Longobardos aliosque principes et episcopos contra Fridericum Ecclesiæ jura invadentem excitat, eum excommunicat, subditosque ejus a sacramenti religione absolvit* — Amiserat vero occasione illius discordiæ plura in Sicilia cis Pharum loca, quæ partim ob gravissima, quibus opprimebantur, vectigalia in Pontificias partes transfugerant, partim ad deditionem armorum terrore compulsa aut capta impetu fuerant. In quo bello [1] Joannes rex Hierosolymitanus strenuam Ecclesiæ adversus generum, a quo regno per summam injuriam dejectus fuerat, operam navavit. Atque inter cæteras urbes, Friderico in Apuliam regresso, Cajetam una cum Pelagio legato Albanensi expugnarat. Ad cujus urbis cives, necnon Suessanos ac Soranos extant Gregorii litteræ, quibus ipsos prærogativis pluribus exornat [2], ut imperii Ecclesiastici suavitatem experirentur. Sed cum iis viribus Pontificii non pollerent, ut Friderico resistere possent, brevi, quæ pepererant, amisere, seque in Campaniam recipere sunt coacti : Suessa sponte deditionem fecit, ut Richardus scribit : Sora animis quam viribus fortior flammis deleta est, de cujus excidio Richardus Friderici studiosus hoc elegans distichon affert :

Vi caperis, vi capta ruis, merito peritura.
Sora ruis, tua damna luis, sero reditura.

Denique Pantra, Sernia, Alisia, Cassinum, Arpinum, Theanum, pluresque aliæ arces sub Friderici jugo succubuerunt. Quibus inflatus victoriis ad nova auxilia elicienda litteras jactantia plenas Insubribus scripsit, quas Richardus affert. Consentiunt alii auctores, Conradus abbas Ursperg. [3] Matthæus Parisius [4], Godefridus [5] aliique, Fridericum castra a Pontificis ducibus capta sensim in suam potestatem redigere cœpisse, prætereà consilia nefaria contra Pontificem conflare, asperiusque Ecclesiam persequi. Quare Gregorius, ut fluctuantem Petri naviculam variisque intumescentibus procellis concussam, ab imminenti periculo liberaret, scriptis ad plures diligentissime litteris, mixtis precibus imperiis, ad ferendam opem communeque discutiendum discrimen est adhortatus [1], in primis fœderatas Longobardiæ urbes, quas Fridericus a Pontificis studio divellere atque in suas partes trahere conabatur, ut milites omnibus rebus instructos ad se transmitterent, quo Friderici conatus posset infringere, ne obtrita Ecclesiæ majestate, periculum in eos redundaret.

33. Languebant in submittendis auxiliis Longobardi; quare repetitis Gregorius ad archiepiscopum Mediolanensem et Gualonem [2] familiarem suum litteris gravissime questus est [3], Mediolanenses adeo suppetias afferre distulisse, ut interea Fridericus, auctis viribus, contra Ecclesiam insolentius grassatus esset; monuitque ni quamprimum idonea subsidia instruxerint, illum postea in ipsorum perniciem, quam a capitibus suis facile jam lata ope Ecclesiæ propulsare possent, impetum facturum, vel se aliter desertis desertoribus Ecclesiæ, rebus suis consulturum : « Utinam nunquam Lombardi se nostris obsequiis obtulissent, utinam nunquam ab ipsis aliquod auxilium sperassemus, quoniam satis alias honori Ecclesiæ consulere poteramus, nisi quia nolentes eis subtrahere dexteram adjutricem, supplicationibus, et promissionibus acquiescimus eorumdem. Sed dum causam eorum in alienis finibus utiliter ageremus, dum refrenaremus impetum inimici aspirantis ad ipsorum exterminium inhianter, ecce Lombardi promissum auxilium adeo distulerunt, ut taceamus qualiter servierint illi, quos in Ecclesiæ servitium destinarant, quod inimicus collectis viribus invalescit, nisi in manu valida et potenti ejus conatibus celeriter obvietur, quia ignis, cui non obsistitur, facile in incendium inextinguibile dilatatur. Ne igitur dicti Lombardi manus suas, quas debuerant ad fortia mittere, videantur ponere sub ascellas in suæ confusionis opprobrium sempiternum, nec eas explicare valeant, cum voluerint, si nunc cum valent, velle desierint ». Et infra : « Secure illis protestare potestis, quod sibi, non nobis poterunt imputare, si desertis desertoribus honori Ecclesiæ aliter auxiliante Domino curavimus providere. Dat. Perusii VII id. Octob. Pontificatus nostri anno III ».

34. Ut Longobardos in ferenda ope Ecclesiæ segniores increpuit, ita Petrum infantem Portugalliæ generoso ardore succensum, et sacro desiderio æstuantem contra hostes Ecclesiæ pro ea defendenda tuendaque prosilire, laudibus ornavit, incitavitque, ut quamprimum fortissimo suorum suc-

[1] Rich. in Chron. — [2] Lib. III. Ep. XVI, XXVI, XXVIII, XXIX, LI. — [3] Ursperg. in Chron. — [4] Par. Hist. Angl — [5] Godef. in Annal.

[1] Lib. III. Ep. XXXI. XXXVI. — [2] De eo Sigon l. XVII. — [3] Ep. LXVI.

cinctus equitatu impigre se in Italiam conferret : « Quod inspirante spiritu salutis concepto cogitasti ad fortia mittere manum tuam, et militare in obsequium sponsæ Christi, ac vota tibi ejus præeunte gratia inspirata, te prosecuturum gratuito, ipso adjuvante, obtulisti devotus ; tu quoque debes spirituali exultatione gaudere et bonorum omnium largitori sacrificium laudis offerre, quod te inter tot reges, et principes, ac magnates Ecclesiæ fideles, et filios elegisse videtur, ut Deboram sedentem sub palma, imo in palmam potius ascendentem, contra Sisaram sequaris ad prœlium, qui exclusit gaudium a se verum, utinam non inferni doloribus mancipatus : sic enim jam factus est stupidus, quod ictus gladii spiritualis acerbitatem non sentit ; nec etiam erubescit, ut salubri confusione confusus ad percutientem se redeat, et sanetur : sed in malitia indurata mente perdurat Dei miserationem oblitus, sine quo fit inglorius, imo nihil. Interni etiam, et æterni gaudii hoc devotioni tuæ lætitiam ingerit, quod lævam temporalis substantiæ divini muneris largitate præventus, illam in Ecclesiæ subsidium offerendo, in dexteram convertisti, ad eruendum populum Dei de jugo, quo inique premitur, servitutis ». Et infra : « Tam tibi quam iis qui venturi sunt tecum, in remissionem injungimus peccatorum, quatenus, juxta quod liberaliter obtulisti, cum equitum multitudine ad sponsæ Christi subsidium quantocius properes, militaturus Domino sub beato Petro exercitus ejus duce. Dat. Perusii II non. Jun. Pont. nost. an. III ».

35. Præterea ad retundendum imminentem hostem non ex Italia atque Hispania modo, verum ex Germania, Galliis, Anglia, aliisque provinciis auxilia excivit. Namque in Germania Albertum ducem Austriæ adversus Fridericum sollicitavit [1] : coegit [2] in Anglia, Hibernia et Wallia ad sustinendos belli sumptus pecuniarum subsidia Stephanus Ap. Sedis nuntius : dimissi in varias provincias ad flagitandam opem legati Apostolici, inter quos Othonem S. Nicolai in Carcere-Tulliano diaconum cardinalem, in Germaniam et Daniam magna cum auctoritate missum, in Fridericum commovisse populos Godefridus refert [3] : tum evocati e Galliis plures antistites, jussique copias auxiliares adducere. Cum enim episcoporum magis interesset, ut ipsi Ecclesiæ libertatem gloriamque tuerentur, illis objecta præstiti juramenti religione imperavit, uti conflatis copiis ad defendendam Ecclesiam properarent (1). Quo argumento, hæc ad Lugdunensem archiepiscopum scripsit [1] :

« Gregorius, etc.

« Cum Fredericus dictus imperator confuso negotio Terræ-Sanctæ cum Sarracenis et aliis infidelibus, ad conculcandam Romanam Ecclesiam, et subvertendam Ecclesiasticam libertatem totis anhelet affectibus, totisque viribus annitatur; te in succursum Ecclesiæ advocavimus confidenter, utpote qui præstito juramento ad defendendum papatum, et regalia B. Petri esse teneris adjutor : sed qui virtutis amore zelo Ecclesiasticæ libertatis spiritum fortitudinis debueras assumpsisse, ut nihil te a matris tuæ posset subducere charitate, sibi hactenus succurrere non curasti; non attendens, quam facile sit tibi exinde ingratitudinis vitium, famæ dispendium, et manifestæ transgressionis notam probabiliter exprobrari. Ut igitur tantam offensam emendatione celeri excusationem reddere videaris, fraternitatem tuam rogamus, monemus et hortamur, sicut iterum, sic attentius per Apostolica tibi scripta in virtute obedientiæ, sub debito juramenti, districte præcipiendo mandantes, ac in remissionem peccaminum, tam tuorum quam eorum qui tecum in obsequium Ecclesiæ venerint, injungentes, quatenus sine moræ dispendio congruo exfortio bellatorum ad nos personaliter venire festines Ecclesiæ Rom. ita ex animo serviturus, quod ex debito meritum tibi compares, et nos devotionem tuam dignis debeamus prosequi retributionibus gratiarum. Alioquin noveris nos dilectis filiis abbati S. Victoris, decano et magistro Joanni archidiacono Parisiensi per nostras litteras injunxisse, ut te ad id per censuram Ecclesiasticam, appellatione remota, compellant. Dat. Perusii IV kal. Octob. Pont. nostri anno III ».

36. Nec dissimilia episcopo Parisiensi mandavit insinuavitque, nisi Friderici potentia frangeretur, illum ad evertendam rem Christianam cum Saracenis conjurasse : « Cum charitas non quærens quæ sua sunt, nihil humanum a se repulet alienum, quisque charitatis amator merito potest

[1] Lib. III. Ep. XXXVIII. — [2] Par. Hist. Angl. — [3] Godef. in Annal.

[1] Ep. LXIV.

(1) Othonis diaconi cardinalis in Carcere-Tulliano legatio præcedenti anno cœpit, teste Godefrido. Ex auctore vero Historiæ monasterii S. Laurentii Leodiensis vulgatæ in Collectione Monumentor. Martenii tom. IV, col. 1068, discimus venisse illum Leodium, unde seditione in eum coorta, eo quod *patrimonium Crucifixi*, id est, Ecclesiæ proventus, *æqualiter* inter clericos *dividere* niteretur, festinus egredi coactus fuit, totamque demum urbem subjecit interdicto, quod tamen per duos abbates Cistercienses ad hoc missos a legato dein sublatum. Revocationem illam legato injunxerat Pontifex, a quo Fridericus pacem conciliaturus id impetraverat. Sed interdicti hujus sententiam non anno 1228, at anno 1230, post reditum Othonis e Dania latam fuisse deduco ex Godefrido, qui hæc omnia anno 1230 narrat. Albericus quidem in Chronico anathema in Leodienses dictum asserit anno 1231, sed cum ibi quædam recenseat, quæ anno præcedenti contigerunt, ut obitum archiepiscopi Moguntini, de quo nos in nota ad annum 1230, 27, et cum reconciliatio Leodiensium cum pace imperatoris, et Pontificis, quæ coaluit anno 1230, conjuncta fuerit ; ideo Godefridum Alberico præferendum in discussione hac chronologica censeo. Tunc pariter ea contigisse credo quæ Henricus rex in sua Apologia ad episcopum Hildesheimensem scripta, vulgata in Vindemiis Schannat tom. I. pag. 198, narrat : « Reversi de Bavaria cum triumpho, alium collegimus exercitum ad obsidendum apud Argentinam prædictum cardinalem (Othonem), qui, ut dictum est, Alemanniam intraverat ad impedimentum et humiliationem imperatoriæ majestatis ; veruntamen ad instantiam et consilium multorum principum, videlicet archiepiscoporum et episcoporum, et etiam magnatum imperii solvimus exercitum nostrum ».

MANSI.

proprium æstimare quidquid imminet Ecclesiæ generali, nec debet proprio parcere, ubi periculo potest obviare communi, ne universali utilitati videantur præferre privatam. Sane Romana Ecclesia in tali nunc est articulo constituta, quod ad duorum alterum videtur adducta, videlicet aut se et universalem Ecclesiam, fidelium fulta subsidio, auxiliante Domino, tueatur, aut se cum omnibus membris suis, quod absit, conculcari permittat, et patiatur sævæ subjici servituti; Fridericus dicto imp. contra Deum, et Ecclesiam fraudes, negotio miserabiliter Terræ-Sanctæ confuso, et vires cum Sarracenis et aliis infidelibus impie moliente. Quare videntes, et dolentes, quod ipsius Friderici iniqua superbia, et superba iniquitas semper ascendit, nisi obice justitiæ reprimatur, ipsius conatibus dignum duximus obviare, ne qui in iram provocat, exaltetur, etc. Dat. Perusii II kal. Octob. Pont. nostri anno III ». Addit demum imperia precesque, ut ad propulsandam impii principis tyrannidem, qui fœdus cum infidelibus in rei Christianæ exitium percussit, generose se accingat aliosque excitet.

37. Ad reprimendam denique Friderici tyrannidem, omnes ipsius subditos præstiti illi sacramenti religione absolvit, eamque facti rationem adjecit, neminem ad servandam aperto Dei et Ecclesiæ hosti fidem adstringi : ut in vibrati hoc anno adversus ipsum aliosque Ecclesiæ hostes anathematis forma videre est, quam integram, cum plura alia digna memoria contineat, adducendam censui (1).

« Excommunicamus [1] et anathematizamus, ex parte Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti, auctoritate quoque beatorum Apostolorum Petri et Pauli, et nostra, omnes hæreticos Catharos, Paterinos, pauperes de Lugduno, Arnaldistas, Speronistas et Passaginos, et omnes alios, quocumque nomine censeantur, et omnes fautores, receptatores et defensores eorum. Excommunicamus et anathematizamus ex parte Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti, auctoritate quoque beatorum Apostolorum Petri et Pauli, ac nostra, Fridericum dictum imperatorem, pro eo quod contra sententiam excommunicationis a venerabili fratre Albanen. episcopo, et Gual. bonæ memoriæ quondam tituli S. Marci presbytero card. de voluntate et assensu suo, auctoritate Apostolicæ Sedis latam, ad terminum quem sibi præfixit, non transfretavit sicut promisit, nec promissum numerum militum suis expensis pro subsidio Terræ-Sanctæ misit, vel tenuit; nec in Terram-Sanctam promissam pecuniam statutis ab ipso terminis destinavit.

« Item pro eo quod archiepiscopum Tarentinum ad sedem propriam, et populum suum accedere non permittit; et quod Templarios et Hospitalarios bonis mobilibus et immobilibus, quæ habebant in regno, spoliavit : et quia compositionem factam inter ipsum, et comitem Celanensem, et Raynaldum de Aversa, pro cujus observatione Ecclesia Rom. ad ejus instantiam fidejussit servare contempsit, et quod comitem Rogerium crucesignatum, sub protectione Apostolicæ Sedis receptum, comitatu et terris suis penitus spoliavit, ac ejus filium in captivitate detentum ad mandatum Apostolicum sæpius iteratum restituere non curavit.

« Item excommunicamus eum et anathematizamus pro eo quod ab oppressionibus, et spoliationibus Ecclesiarum et personarum Ecclesiasticarum, et conculcatione Ecclesiasticæ libertatis monitus non destitit.

« Item excommunicamus eum et anathematizamus, pro eo quod ab oppressione pupillorum, orphanorum et viduarum, seu nobilium et aliorum hominum regni, vel destructione ejusdem, quod ad Romanam Ecclesiam specialiter noscitur pertinere ; pro quo Ecclesiæ Rom. juramentum fidelitatis exhibuit, et homagium præstitit, monitus non cessavit.

38. « Item quia contempta excommunicatione ad mandatum Apostolicum non rediit, omnes qui sunt ei juramento fidelitatis adstricti, et specialiter homines regni, a juramento, quo sibi tenentur, denuntiavimus, et denuntiamus absolutos, quia Deo et sanctis ejus adversanti, atque ejus præcepta calcanti, nulli fidelitatem servare tenentur. Præterea civitates, castra et omnia loca, ad quæ ipse pervenerit, Ecclesiastico supponimus interdicto, ut quamdiu præsens fuerit, ibidem nulla divina officia celebrentur, officio beneficioque privantes omnes cujuscumque professionis, vel ordinis, qui ei, postquam denuntiatus fuit excommunicatus a nobis, divina ausu temerario celebrarunt; vel antequam ad mandatum Ecclesiæ redeat, de cætero celebrabunt.

39. « Item excommunicamus et anathematizamus Raynaldum filium quondam Conradi ducis Spoleti, pro eo quod occupavit et occupat patri-

[1] Lib. III. Ep. XLVI.

(1) Hæretici illi, quos anathemate Gregorius hic percellit, noti sunt omnes, exceptis *Speronistis et Passaginis*. Ac de Speronistis quidem nullibi me legisse succurrit. Passagini vero ex Bonacurso Mediolanensi, qui de hæresi Catharorum labente hoc sæculo scribebat, innotescunt. Scriptum istud Bonacursi vulgavit P. Dacherius Spicileg. tom. I, nov. edit. Hæc vero ille scribit de Passaginis, quos Passagios vocat : « Dicunt in primis quod Mosaica lex ad litteram sit observanda, et sabbatum, et circumcisio, et aliæ legales observantiæ adhuc statum habere debeant. Dicunt etiam quod altissimi Dei Filius non sit Deus æqualis Patri, et quod Pater et Filius et Spiritus sanctus, istæ tres personæ non sint unus Deus, et una substantia. Prætérea omnes Ecclesiæ doctores, et universaliter totam Ecclesiam Romanam judicant et condemnant ».

Inter eos quibus anathema hic dicitur suum tenet locum comes Fuxensis, qui tamen eodem fere tempore, seu forte ante aliquot dies quam Pontifex censuras hasce ferret, ad gremium Ecclesiæ redierat, a Petro de Collemedio Apostolicæ Sedis legato reconciliatus. Extant ea de re litteræ S. Ludovici regis datæ Meloduni anno 12.9, mense Septembri, vulgatæ in collectione Martenii tom. 1, col. 1232. Hunc Fuxensis Comitis regressum ad Ecclesiam ignorabat adhuc Pontifex, dum comitem illum inter perduelles Ecclesiæ recenset. MANSI.

monium Ecclesiæ in Marchia, et alibi, et omnes, et singulos, cujus vel quorum auctoritate, auxilio, consilio, vel favore talia fecit, vel facit, vel faciet in futurum.

« Item civitates, castra et alia loca omnia, ad quæ idem Raynaldus pervenerit, quamdiu ipse ibidem præsens fuerit, Ecclesiastico subjaceant interdicto.

« Item excommunicamus et anathematizamus Bertoldum, filium quondam Conradi ducis Spoleti, pro eo quod castra S. Quirici occupavit, et detinet occupata, et terram Ecclesiæ Rom. invadit hostiliter, et molestat, et omnes, qui in hoc ei præstant auxilium vel favorem.

« Item excommunicamus Ægidium de Palumbaria, et Nicolaum de Arcione, ac Petrum Gregorii Paguræ, cives Romanos, pro eo quod Friderico dicto imperatori, ac Raynaldo et Bertoldo filiis ducis Conradi contra Rom. Ecclesiam præstiterunt, et præstant consilium, auxilium et favorem.

40. « Item excommunicamus et anathematizamus comitem Fuxen. et vicecomitem Biterrensem, et alios, qui eis præstant auxilium, consilium et favorem.

« Item excommunicamus et anathematizamus omnes falsarios bullæ nostræ.

« Item excommunicamus et anathematizamus omnes illos, qui in terris suis nova pedagia imponunt.

« Item excommunicamus et anathematizamus omnes illos, qui ad Apostolicam Sedem euntes, vel redeuntes capiunt, spoliant, vel detinere præsumunt, nominatim Castellanum de S. Miniato, quia multos venientes ad Sedem Apostolicam spoliavit.

« Item excommunicamus, et anathematizamus omnes illos, qui equos, arma, ferrum vel lignamina deferunt Sarracenis, quibus Christianos impugnant.

41. « Item excommunicamus et anathematizamus Theodorum dictum Cominiano, et omnes qui ei præstant auxilium, consilium, vel favorem; et qui ei equos, arma, ferrum, vel lignamina portant, quibus impugnat Latinos.

« Item excommunicamus et anathematizamus nobilem virum Gaufridum de Luziniaco vicecomitem castri Strandi Pictaviensis diœcesis propter damna gravia et injurias, quas... abbati et conventui Malliacensi et monasterio eorumdem enormiter irrogavit, et adhuc irrogare non cessat.

« Item excommunicamus et anathematizamus omnes illos, qui abbatem et canonicos S. Quirici de ipsa Ecclesia expulerunt, et qui castra ipsius Ecclesiæ occuparunt, et detinent occupata, et faciunt detineri.

« Item excommunicamus et anathematizamus Ubaldum civem Pisanum, pro eo quod contra juramentum præstitum Ecclesiæ Rom. hostiliter intravit Sardiniam ad Rom. Ecclesiam pertinentem, et partem ipsius terræ violenter detinet occupatam : qui etiam ad mandatum dilecti filii G... tituli S. Marci presbyteri cardinalis A. S. L. pignora pro satisfactione non præstitit, nec in aliquo satisfecit.

« Item excommunicamus omnes illos, qui eidem in occupanda vel detinenda terra prædicta consilium, auxilium præstiterunt vel favorem ». Præmissa porro est hæc anathematis forma XLVII Epistolæ ad Lucanum episcopum datæ, quæ XIII kalend. Septembr. consignata est.

42. *Fridericus pacem a papa flagitat.* — Incessit Fridericum metus, ne calamitas quam in Othone viderat, si diutius in pertinacia obfirmatus perstaret, ipsum exciperet, ac subditi excusso servitutis jugo alium principem salutarent, et Christiani reges ad Ecclesiæ causam propugnandam consurgerent, adeptisque regnis exuerent. Quare submittere se Pontificis imperiis atque in ejus gratiam et amicitiam redire in votis habere litteris significavit : quas Gregorius ad Insubres transmisit examinandas, ut quid illis in re gravissimi momenti agendum videretur, consulerent. Declarat ea in Pontificio Regesto inserta ad eosdem Insubres Epistola [1]. Nec litteras modo, sed et oratores quoque suos ad Pontificem pacem postulatum ire jussit, de quibus Gestorum Gregorii annonymus scriptor : « Anno vero ejusdem tertio dictus imperator de partibus transmarinis regressus, per venerabilem Messanensem archiepiscopum, et magistrum Theutonicorum veniam postulat, promittit emendam, pro servandæ fidei cautione offert civitates et castra : quod tandem summus Pontifex multorum instantia devictus assumit, etc. »

43. Meminit etiam Richardus [2], oratores ab imperatore ad petendam pacem missos, dum in Apulia ad contrahendum exercitum, ut regno hostes depelleret, versaretur, eosque Rheginum, et Barensem archiepiscopos ac magistrum domus Theutonicorum extitisse, cumque Caietam, quæ a Pontificio exercitu tenebatur, pervenissent, acceptis ab Albanensi episcopo, et cardinale S. Praxedis litteris Romam se contulisse, reque infecta rediisse. Dum vero Barensis ac Rhegini archiepiscoporum mentionem edit, dicendum vel legationem illam ab ea, quam Vitæ Gregorii auctor narrat, alteram fuisse, vel ab ipso silentio eos antistites prætermissos; verum de pace inter Romanam Ecclesiam, et Fridericum conciliata proximo anno dicendum erit. His adjicienda videntur, quæ ejusmodi de rebus Conradus Urspergensis historiæ consignavit [3] : « Nihilominus quoque omni tempore, quamdiu denuntiabat eum, (nempe Fridericum), papa excommunicatum, beneficium absolutionis humiliter cum omni obedientia et devotione et justitiæ exhibitione postulavit » ; ita loquitur auctor Friderici partibus implicitus, submissumque erga Pontifi-

[1] Ep. LXXV. — [2] Rich. in Chron. hoc anno. — [3] Ursperg. in fin. Chron.

cem animum gessisse jactat : « Super causis vero, quæ inter ipsum et papam vertebantur, diffiniendis, advocavit principes Alemanniæ, qui venerunt in Italiam, videlicet patriarcha Aquileiensis, archiepiscopus Salzburgensis, episcopus Ratisponensis, Luipoldus dux Austriæ et dux Dalmatiæ, et Histriæ : quibus advenientibus, imperatore manente apud Capuam, tractatum est de pace et concordia inter imperium et sacerdotium et regnum Siciliæ, et absolutione imperatoris. Multis aliis quoque mediantibus, tam de curia Romana, quam etiam Italia et Alemannia, sane hæc compositio cum non posset perfici eo anno, dilata est usque in annum sequentem ». Hisque verbis Urspergensis historiam absolvit. Extant porro in Apostolico Regesto ad patriarcham Aquileiensem XII kal. Julii datæ Gregorii litteræ[1], quibus graviter eum accusat, sensisse cum Ecclesiæ hostibus, atque etiam ad subornandos alios applicuisse studia, eamque ob causam Pannoniæ regem adiisse.

44. *Clementia Gregorii a cædibus abhorrentis.* — Flagitante igitur pacem Friderico, atque ad eam Gregorio inclinante, ut qui ob Pontificiam clementiam fundi humanum sanguinem perhorresceret, nec nisi invitus arma tractaret, facile pax deinde conciliata est; qua enim mansuetudine præditus esset, satis ostendit cum aliquibus hostibus Ecclesiæ captis a suis, qui nimia crudelitate efferati ipsos mutilarant, Gregorius iis acceptis, pietatis dolorisque sensu commotus, monuit gravissime Albanensem episcopum Apostolicæ Sedis legatum, ne ita sanguinem humanum fundi pateretur[2], misericordiamque insitam et innatam Ecclesiæ servare jussit; et quæ impie, et crudeliter patrata erant, ita deflevit :

« Albanensi episcopo A. S. L.

« Magnus Dominus, et laudabilis nimis, Ecclesiam suam in filii sui humilitate lactatam, et demum inconcussis radicibus in ejus pretiosissimi sanguinis aspersione mirabiliter stabilitam, adeo meræ libertatis titulo glorioso dotavit, ut profusis palmitibus, nec humilitas defensionem libertatis excludat, nec libertatis defensio gradus humilitatis excedat ; sic unum altero recompensans, quod nec esse debet libertas rigida, nec humilitas dissoluta. Ex quo satis decenter innuitur, quod etsi defensor Ecclesiasticæ libertatis aliquando, licet raro, contra tyrannos et persecutores Ecclesiæ, quamvis invitus auxilio gladii materialis utatur, consuetæ humilitatis non immemor non eo sic utitur, ut sanguinem sitiat, vel desideret cum aliena jactura ditari, sed potius ut errantes ad viam veritatis revocet, et revocatos cum omni mansuetudine in sua libertate conservet. Verum cum libertatis defensio ab illo dependeat, qui in paucis et in multis ineffabili providentia et incomprehensibili dispositione triumphat ; dicens inter alia : Non occides ; quis viribus confisus humanis propriæ salutis oblitus in exercitu Jesu Christi, lupo crudelior ovem errantem, quam, ut unum ovile, et unus pastor fieret, reducere debuerat ad ovile, occidere, detruncare, vel Creatori derogans creaturæ ipsius imaginem deturpare præsumit, quos vivos suæ potest subjicere ditioni, prout his diebus non sine cordis amaritudine didicimus accidisse ?

45. « Eia, frater, eia, non expedit, ut qui fideles et filios ad ubera matris Ecclesiæ advocamus, in sanguinis effusione gaudentes injuriis provocemus ; cum nullum sibi locum libertas laudabilis vindicaret, si sanguinolenta servitus sic serviret. Cum enim reos sanguinis defendat Ecclesia, quæ debet esse liberans, non flagellans juxta Salomonis eloquium sic dicentis : Erue eos, qui ducuntur ad mortem ; et qui trahuntur ad interitum, liberare non cesses ; et si dixeris, vires non suppetunt, qui inspector est cordis, ipse intelligit, et servatorem animæ tuæ nihil fallit, et homini juxta opera sua reddet. Absit, ut filios, quos sub alis protectionis suæ fovere tenetur Rom. Ecclesia, quæ disponente Domino mater est omnium et magistra, occidi vel etiam mutilari permittat : sic enim et libertas servituti cederet, et libertatis propositum in revocandis errantibus servitus abdicaret. Quocirca fraternitatem tuam rogandam duximus et hortandam, per Apostolica tibi scripta firmiter præcipiendo mandantes, quatenus illos, quos in manus exercitus Jesu Christi de cætero dextera exaltantis concluserit, sine omni occisione, detruncatione, vel mutilatione membrorum, quæ penitus abhorremus, sic caute facias custodiri, ut plus libertatis habere se gaudeant sic captivi, quam sub Ægyptiaca servitute , in servilis libertatis titulo more solito servire ulterius Pharaoni, ministris et aliis, qui præsunt in exercitu : sub obtentu gratiæ nostræ, necnon et pœna pecuniaria, quam videris expedire, districtius inhibendo, ne similia deinceps in ipso exercitu aliquis attentare præsumat. Sic enim ab oblocutionibus detractorum famam Ecclesiæ, ac nostram intendimus super hujusmodi conservare illæsam, quod nec conscientia famam negligat, nec infamia odorem vitæ ac suavitatem absorbens titulum conscientiæ sub falsæ opinionis rubigine captiosa denigret. Datum Perusii XIV kalend. Pontif. nostri anno III ». Hactenus ad Pelagium Gregorius.

46. *Joannes rex Hierosolymitanus ad imperium Orientale evocatur.* — Cum Pelagio episc. Albanensi A. S. L. in illa Siciliæ citerioris expeditione adjunctum fuisse Joannem regem Hierosolymitanum ac plura egregia facinora explicuisse, ex Richardo antea insinuaverimus, addendum videtur, ut amplissimum hoc anno navatæ Ecclesiæ operæ virtutisque bellicæ præmium reportarit. Delatum illi nimirum est Constantinopolitanum imperium, cum Balduinus II a Roberto sceptri hæres relictus illi sustentando prudentia atque ætate impar esset, ea tamen lege, ut filiam Balduino

[1] Reg. l. III. Ep. XXVII. — [2] Ibid. Ep. XV.

thoro jungeret, ac diadema e vivis excessurus genero transfunderet. Ita qui imperatoris generi perfidia regno exutus fuerat, alterius generi imperatoris beneficio imperium Orientale est consecutus; qua de re Georgius [1] Logotheta (1) hæc tradit: « Constantinopolitani, cum Robertus, quem veluti imperatorem venerabantur Euripum profectus exspirasset, et frater ejus Balduinus puer adhuc ac impuber remansisset, ad Joannem Hierosolymorum regem militari prudentia, ut tunc fama ferebat, singularem, manu validum, multumque inter suos specie corporis eminentem legatos destinant, ut ad illos concederet, et Constantinopolis imperator acclamaretur, res in ea uti imperator obtineret, necnon filiam, quam ipse susceperat, Balduino, sicuti ipsi existimabant, imperii hæredi, qui tamen post eum ætate jam matura ac integra imperaret: cum rex, cujus jam ætas nimium processerat, circa annos octoginta vel ultra natus esset, quemadmodum et ipse eum vidi et admiratus sum viri undequaque exactam magnitudinem: humanæ enim magnitudinis modum longitudine ac latitudine plus nimio excesserat. Rex legatis animum advertit, et iter per mare ingressus Constantinopolim occupat, neque enim multitudo, quæ sibi tutum iter terrestre pararet, suppetebat ». Hæc auctor: nec alias suscepti imperii initique fœderis leges affert, quas nos ex Pontificio Diplomate [2] decerpemus, quod illas Gregorius Apostolica auctoritate munivit.

47. « In nomine Domini. Amen. In primis fiet contractus matrimonialis de Balduino cum filia regis Joannis, et consummabitur matrimonium, cum venerint ad ætatem. Et quia idem Balduinus minoris ætatis est, propter debilem statum imperii, dominus rex Joannes habebit imperium, et coronabitur in imperatorem, et erit imperator ad totam vitam suam, et plenariam habebit potestatem, et plenarium dominium tanquam imperator ad totam vitam suam, et quidquid faciet tam in acquisitis, quam in acquirendis, firmum et stabile in perpetuum permanebit, salvis justis tenentis quas moderni Latini, vel successores sui tenuerunt a tempore Latinorum: et post decessum regis, Balduinus vel justi hæredes sui habebunt vel detinebunt dominium imperii plene et integre, salvis donationibus, quas rex fecerit, tam in fodris, quam in aliis, videlicet in acquisitis et acquirendis, salva hæreditate assignata, vel assignanda hæredibus regis. Sane dominus rex tenebit Balduinum et providebit ei honorifice ad honorem suum, et ad honorem Balduini, donec Balduinus ad ætatem viginti annorum pervenerit: et cum Balduinus venerit ad ætatem viginti annorum, Balduinus investietur de regno Nicæno cum omnibus pertinentiis suis, et de omni terra, quam ultra brachium tenuerant unquam Latini, adjuncto adhuc ducatu Novi-Castri; salva teneuta hominum Latinorum, quam habuerunt de jure a tempore imperatoris Henrici, et ejus hæredibus usque ad amissionem terræ, excepto ducatu Nicomediensi, qui remanebit in manu imperatoris.

48. « Et sciendum est quod in voluntate regis erit capere quod maluerit pro hæredibus suis, vel totam terram, quæ est ultra brachium, sicut tenent, vel unquam tenuerunt eam Græci et Latini: vel totam terram, quam tenet Cominiano usque ad pertinentias de Dimos, et de Andrinoble, et totum ducatum de Sinepople, quisquis eum tenet: et totam terram de Esclaves, et illam quæ fuit de Straces, excepto illo, quod Assantis (Asanes) inde tenet; et excepto regno Thessalonicensis, tali modo quod hæres regis faciet homagium ligium Balduino, vel ejus hæredi, quando veniet ad imperium post decessum regis; et faciet servitium debitum pro terra sua sine periculo terræ suæ, hoc excepto quod non tenebitur ire in exercitum, in quo persona imperatoris non erit (his adjicit Pontificiam auctoritatem Gregorius). Datum Perusii V idus April. Pontif. nostri anno III ». Joannem porro Cæsaris nomine contentum, ab imperiali titulo magna cum modestiæ laude abstinuisse, tradunt plerique scriptores.

49. *Theodori Comneni audax animus depressus.* — Coegerat sane temporum necessitas Constantinopolitanos ad fulciendum labans imperium, propulsandosque hostes pertinacissimos Joannem

[1] Georg. Logoth. hist. interprete Leone Allatio. — [2] Greg. l. III. Ep. LI.

(1) Post illud *Georgius Logotheta* sequitur in Annalibus contractis: « Extantque ea de re publicæ Tabulæ confectæ, quæ Apostolica auctoritate confirmatæ sunt et Joannis regis litteris promulgatæ. Joannem porro Cæsaris nomine contentum, ab imperatorio titulo magna cum modestiæ laude abstinuisse tradunt plerique scriptores. Verum alii historici Constantinopolitanarum rerum peritiores Joannem imperatorem creatum consentiunt, inter quos Gualterius archiepiscopus Senonensis (a) Balduini familiari consuetudine usus, Joannem solemni ritu imperatorio diademate redimitum testatur: Videntes, inquit, Latini proceres Græciæ miserabile discrimen, quod a schismatica Græcorum gente multis in locis invasum pro majori parte fuerat, violenter occupatum, multa deliberant vigilantia, quod eis post Deum implorandum sit auxilium, vel unde sperare valeant angustiis suis solatium exhibendum. Tandem communi consilio tam nobilium quam minorum per auctoritatem sanctæ memoriæ Gregorii papæ IX, Joannes de Brenna vir approbatæ virtutis, qui propter egregiæ probitatis industriam, necnon et devotæ christianitatis merita prius regnum Jerosolymitanum adeptus fuerat, ad impertiendum huic tanti doloris plagæ remedium electus est, concorditer advocatus; desponsata enim Maria prædicti Joannis filia eidem hæredi imperii Balduino, ipse Joannes imperii Constantinopolitani necnon ipsius hæredis administrationem suscepit et curam: non solum autem administrator generalis Romaniæ factus est, sed coronatus solemniter, et ad vitam suam imperator vocatus, servata eidem Balduino genero suo, cum ad ætatem veniret legitimam imperii dignitate. Ex descriptis nimirum legibus Perusii, Pontificia auctoritate confirmatis. Balduinus annos imperii nonnisi ab obitu Joannis numeravit: imo diserte Gregorius IX Joannem in litteris imperatorem appellare consuevit; cum Balduinum non imperatorem, sed nobilem virum hæredem imperii vocaret; atque adeo re in accuratius examen adducta Joannis Brennensis imperii anni consignandi visi sunt ». MANSI.

(a) Gualt. arch ep. Senon. apud Franc. Duchesne tom. v.

sibi præficere, cum hinc Joannes Ducas dictus Vatacius, ipsos urgeret, illinc Theodorus Comnenus atrocissime infestaret; quare Gregorium anathemate hoc ipso anno Theodorum omnesque ipsius partibus implicitos, quique arma auxiliave submitterent, defixisse vidimus; illum vero spretis censuris Pontificiis, Friderici amicitiam magnis muneribus eblanditum refert Richardus: « Quidam, inquit, comes Maio de Romania cum nonnullis Græcis militibus de Romania ex parte Comminani ad imperatorem cum magnis muneribus nuntius venit »; et inferius aliam Græcorum ad ipsum legationem exponit his verbis: « De Romania quidem Græci cum dextrariis in sellis et frenis aureis et cum pannis sericis auro textis et cum innumeris aureis nummis, quæ ipsi imperatori repræsentant pridie mensis Novembris ad imperatorem venerunt ». E quibus videtur Græcos Joannis regis fortitudinem veritos, fœdus cum Friderico, quem socero infensissimum noverant, coiisse.

50. Prætermittendum vero non est quod Georgius Logotheta de Theodoro Comneno scribit, illum utpote inconstantis ac lubricæ fidei principem, qui sæpe jusjurandum negligeret violaretque ad aucupandas suas utilitates, demum a Joanne Asane Bulgarorum rege, quem injuste lacessiverat, victum captumque non sine numinis vindicta fuisse; quam historiam ita Georgius describit [1]: « Videbatur sibi (de Theodoro loquitur) Bulgaros timore percitos nequaquam vel solum sui exercitus, impetum sustinere posse; at non sic Bulgari, sed Asanus Joannes perfidia ac fœdere ab Angelo Theodoro fracto potius quam propriis viribus fretus parva sibi auxiliari manu e Scythis conducta nec numero quidem millenis confidentius in conflictum agebatur signo etiam militari, ut a nonnullis memoriæ proditum est, jurejurando Theodori scripto appenso et forte circa locum Hebro proximum, quem Clocomnitzam appellant, milites adversis signis irruunt et ut verbo singula exprimam, debellatur a Bulgaris et Scythis Theodorus; et ab hostibus una cum eo non pauci illius affines et dignitate conspicui et illustres viri, eorum omnibus deprædatis, capiuntur ».

51. Addit auctor victorem clementia usum iræ cædique temperasse. Edoctum forte parentis sui Calojoannis, de quo plura nos suis locis diximus, calamitatis exemplo, qui cum ferinam in Græcos barbariem exercuisset, et se Romæoctonum nuncuparet, ut olim Basilius imp. ob maximas Bulgarorum strages editas Bulgaroctoni cognomen sibi pepererat, tristi postea morte a numine affectum tulit fama: objecto nimirum in somniis armato homine, qui hasta latus ejus confodit, laterali morbo periisse, ut Georgius Logotheta [2] enarrat; qui addit Theodorum perhumaniter a Joanne tractatum, cum novas res in carcere moliretur, a victore oculis orbatum esse; quod etiam Nicephorus [1] Gregoras tradit; rem vero gestam sequenti anno Aprili mense consignat Richardus [2] his verbis: « Eodem mense Aprili in Græcorum imperio factum est prœlium inter Græcos, in quo Comniano captus est et utroque lumine orbatus », hæc de Græcorum rebus suffecerint; ad Latinos redeamus.

52. *De Academiæ Parisiensis dissolutæ reparatione Gregorius sollicitus.* — Exorta Parisius gravissima inter eos, qui litteris operam dabant, ac regios administros discordia, non sine magno rei litterariæ discrimine nobilissimam illam Academiam dissolutam fuisse scribit Bernardus [3]: « Anno (inquit) Domini prætaxato MCCXXIX, facta fuit Parisius inter scholares dissensio, quam mox secuta est ad tempus multifaria dispersio, alii quidem Rhemis, alii Andegavis, alii Aurelianis, alii in Angliam, alii in Italiam, vel in Hispaniam, sive in alias mundi provincias causa studii sunt profecti, multi quoque magistri et scholares Tolosam venerunt et rexerunt ibidem ». Cum hujus discordiæ rumor emanasset ad Apostolicam Sedem, mox Gregorius ad redintegrandam celeberrimam Academiam, auctoritatem suam interponere, dare operam, ut discordia omnis e medio tolleretur, nihilque officii prætermittere, quo læsis fieret satis, florentissimaque Parisiorum gymnasia in pristinum decus splendoremque vindicarentur; hanc sententiam complectuntur litteræ ad Ludovicum adolescentem Francorum regem, ejusque matrem Blancam, quarum exemplum infra scriptum est [4].

53. « Regi Francorum et Blancæ matri ejus reginæ illustribus.

« In tribus, quæ appropriatione nominis tribus in S. Trinitate personis attributa noscuntur, potentia, sapientia et benignitate videlicet, regnum Francorum, ejusdem S. Trinitatis imitando vestigium patet præ regnis aliis a longis retro temporibus floruisse: in strenuitate militum potens, in clero litterarum scientia prædito sapiens, et in clementi principum bonitate benignum; quorum medio si duo destituantur extrema, in vitia convertentur: quoniam potentia nisi fuerit sapientia temperata, in præsumptionem luxuriat, se in arrogantiam extollendo: benignitas vero, si eadem suffulta non fuerit, in dissolutionem degenerat, et efficitur fatuitati cognata. Igitur sapientia necessaria est utrique, sine qua neutra illarum nomen virtutis obtinet vel effectum: sapientia vero nutritur studio litterarum, quo quasi fluvio de loco deliciarum egresso, non solum regnum prædictum irrigatur et fœcundatur post Spiritus sancti gratiam, verum etiam paradisus Ecclesiæ generalis, cujus alveos Parisiensis civitas, ex eo quod idem studium Parisius viguit, hactenus noscitur exti-

[1] Georg. ubi sup. interp. D. Leone Allatio. — [2] Georg. Logoth. donat. Latin. a Leone Allatio.

[1] Neph. Greg. l. II. — [2] Rich. de S. Germ. in Chron. — [3] Bern. in Chron. — [4] Lib. III. Ep. XCV.

tisse; unde vestra credimus interesse sollicita diligentia, et sollicitudine satagere diligenti, ut studium dictus vestris translatum alibi a Parisiis, illuc quasi flumen ad alveum revocetur, ne forsan ex translatione hujusmodi ad nihilum redigatur, per plura loca divisum, velut fluvius distortus ab alveo et in rivos divisus arescit, et per hoc cælum claudi Scripturæ ac imbrem suum nubes continere contingat, et incomplutam terram universalis Ecclesiæ remanere, necnon in tenebras solem et lunam converti, stellas involvi caligine hujusmodi tenebrarum, ac sic de prædicto regno deleri Trinitatis vestigium prælibatum, quoniam in vestram ignominiam redundaret, si diebus vestris idem regnum hujusmodi privatum gloria redderetur; nec expediret quod in ipso regnantibus tanti honoris adscriberetur amissio, quam suis servare temporibus reges inclyti ex innata sibi clementia propensius studuerunt ex diversis mundi nationibus in supradicta civitate collectam multitudinem, ad aquas sapientiæ hauriendas benignius confoventes, ac provide supportantes, si quando excedebat.

54. « Sane ad nostram noveritis audientiam pervenisse, quod inter vos ex parte una, et dilectos filios magistros et scholares Parisienses ex altera, dissensione suborta, iidem magistri cum scholaribus damnis et injuriis lacessiti a Parisiis discesserunt, studium alibi transferendo. Nos ergo utilitatibus proventuris ex prædicti fluminis ad alveum reditu adspirantes, et volentes incommoditatibus, quæ possunt ex discessu emergere, obviare, venerabilibus fratribus nostris Cenomannensi, et Silvanectensi episcopis, et magistro Joanni archidiacono Catalaunensi nostris damus litteris in mandatis, ut ipsi vice nostra inter vos ac magistros et scholares præfatos interponant sollicite partes suas, ac impendant sollicitudinem diligentem, et operam efficacem, ut magistris et scholaribus antedictis de datis damnis et irrogatis injuriis congrue satisfiat, restituta ipsis solita libertate, ac a claræ memoriæ Philippo rege Francorum concessa, studium Parisius revocetur. Quocirca excellentiam vestram rogamus attentius et monemus, ac exhortamur in Domino, quatenus benignitatis prædecessorum vestrorum inhærentes vestigiis, ob reverentiam Apostolicæ Sedis et nostram, ipsos plenius admittatis in gratiam regiam et favorem, acquiescendo monitis et exhortationibus prædictorum ea executione celeri, sicut decet, clementia solita exequentes; ne si secus egeritis, quod non credimus, sapientiam et benignitatem, sine quibus vix potentiæ unitas potest persistere, videamini abjecisse, ac nos, qui regnum ipsum hactenus cælitus benedictum, ut dedecoretur a decore hujusmodi non possumus æquanimiter tolerare, super hoc providere aliter compellamur. Dat. Perusii VI kal. Decembris Pontif. nostri anno III ».

55. Scriptæ eodem argumento litteræ tum episcopo Parisiensi, quem etiam durioribus verbis increpuit, discordias alere, occasionemque alio transferendæ Academiæ injecisse; tum episcopo Cenomanensi[1], aliisque missæ; ipsos enim discordes animos conciliare, et ad Academiam Parisios revocandam operam navare jussit. At Pontificem ipsum monentem episcopos Cenomanensem ac Silvanectensem, et archidiaconum Catalaunensem audire præstat: « Discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus inter regem et reginam, ac magistros et scholares præfatos interponentes sollicite partes vestras, impendatis sollicitudinem diligentem et operam efficacem, ut magistris et scholaribus antedictis, de datis damnis et irrogatis injuriis congrue satisfiat, restituta ipsis solita libertate ac a claræ memoriæ Philippo rege Francorum concessa, studium Parisius revocetur, non obstante alicujus vinculo juramenti, cujus ex tribus comitibus, quos debet habere, duo videntur deesse, justitia videlicet et judicium e quibus videtur minime processisse præstare hujusmodi juramentum. Dat. Perusii VIII kal. Decembr. Pontif. nostri anno III ». Cumque adhibita illa[2] a summo Pontifice diligentia discordes animi nondum coire potuissent, sequenti anno majorem operam navavit, ne celebri Academia diutius Lutetia orbaretur, ac doctores academicos ad ea dissidia facilius concilianda, ex suis aliquos Romam mittere jussit, quo in pristinum statum restitui omnia ac vindicari possent. Denique ut eam discordiam extinxerit, academiamque Parisiis restitutam amplioribus privilegiis decoraverit, anno hujus sæculi trigesimo primo dicetur. Nunc quæ ad sopiendum recrudescens intestinum in Galliis bellum præstiterit, prosequamur.

56. Cum varios tumultus conflarent in Galliis principes viri, atque ad amplificandam auctoritatem suam nova adversus Ludovicum regem annis minorem reginamque consilia inirent, Gregorius ut ad eas seditiones compescendas incumberent, episcopis Silvanectensi, Aurelianensi, et Meldensi Apostolico pro imperio mandavit[3]. Quibus etiam litteris se regem et reginam in clientelam suam admisisse profitetur, ac de his ista quoque ad archiep. Lugdunensem scripsit[4]: « Gravi sumus dolore turbati, et horrore perculsi, quod sicut audivimus, quamplures magnates et alii de regno Franciæ diabolo instigante seducti, sese inexorabili odio invicem persequentes, auctoritatis regiæ prohibitione contempta, regnum Franciæ, regnum benedictionis et gratiæ, variis lacerare dissidiis, et bellicis gestiunt impulsibus conquassare, non attendendo rerum dispendia, discrimina corporum, animarum pericula, et impedimenta negotii Terræ-Sanctæ, quæ inde noscuntur inevitabiliter imminere ». His congruunt, quæ scribit Nangius, intulisse anno superiore atrox bellum Marchiæ et Britanniæ comites Campaniæ comiti ob detectas ab ipso, quas conflarant regi insidias, secutasque illius

[1] Ep. LXXXIX. — [2] Greg. l. IV. Ep. XIX. — [3] Ibid. l. III. Ep. XC, XCI. — [4] Ibid. Ep. XCII.

partes; sed regia virtute propulsatos (1). Subdit Pontifex : « Quia vero prædictum regem speciali prærogativa dilectionis et gratiæ complectentes regni statum intimo zelamur affectu, nec ejus molestiam ferre possumus non moleste; dilectum filium nobilem virum ducem Burgundiæ rogamus, monemus et hortamur in Domino, nostris sibi dantes litteris in mandatis, ac in remissionem sibi peccaminum injungentes, ut saluti suæ consulens et honori, nullis se suggestionibus seduci permittat, nullis fallaciis circumscribi, quominus in fide, ac devotione regia inflexibiliter perseverans, non solum seipsum guerris non implicet, sed eas modis quibus potest sedare studeat incessanter, ut pacem concilians, mereatur inter pacificos numerari, qui secundum Evangelicam veritatem, quæ nec fallit, nec fallitur, sunt beati quoniam Dei filii vocabuntur; et apud homines etiam sibi comparet nomen bonum; ac nos, qui dicti regis causam propriam reputamus, exinde sibi constituat merito debitores. Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus dictum ducem, ad hoc diligenter moneas et inducas. Dat. Perusii III kal. Decemb. Pontif. nostri an. III ». Qua etiam die episcopo Parisiensi aliisque præcepit[1], anathemate percellerent, qui archiepiscopum Lugdunensem ceperant per summum scelus, omnibusque bonis exuerant ac spoliarant.

Quod ad regem attinet, ait Guillelmus Nangius[2] illum, comparato instructoque ingenti exercitu, adversus Petrum Armoricum comitem movisse, qui intolerabili superbia elatus, adversus regem iterum consurrexerat, ejusque terras hostiliter variis excursionibus invaserat ; tandemque a rege repressum ac perdomitum, sicque fractos alios pariter viros nobiles ad officium revocatos (2), ac pace altissima annis quatuor et amplius regnum illud floruisse.

57. *Legatio ad regem Aragoniæ quem coronandum differt Pontifex.* — Hoc anno Pontifex Joanni episcopo Sabinensi A. S. L. gratulatorias litteras VIII id. Febr. dedit[1], legatione pro dignitate gesta, nominis sui ac virtutis famam tale circumtulisse : eumque ad cœpta feliciter prosequenda incendit. Cui etiam eam provinciam commisit[2], uti matrimonium contra Ecclesiæ canones Aragoniæ regem inter ac reginam initum dissolveret, et si in iis regionibus contra Mauros exercitum cogi[3] contingeret, indulgentiarum beneficium sacræ militiæ nomen adscribentibus liberaliter effunderet. Porro de episcopi Sabinensis legatione hæc Lucas Tudensis[4] : « Post hæc reverendissimus pater Joannes Sabinensis episcopus, Apostolicæ Sedis legatus, missus est in Hispaniam a gloriosissimo patre (papa) Gregorio; hic inter cætera, quæ iste gessit, reges Hispanos contra Sarracenos studuit incitare ». De rebus vero tum ab Alphonso rege Legionensi, tum a Fernando ejus filio Castellæ rege hoc anno gestis subdit : « Rex Legionensis Adelphonsus cum exercitu suo, et parte exercitus filii sui regis Fernandi, obsedit Caceres, oppidum fortissimum barbarorum, et cepit ipsum, fecit etiam largissimus rex quiddam memoria dignum præ regibus, qui fuerant ante ipsum, nam adjuravit omnes judices regni sui, ut non acciperent ab aliquo parvum vel magnum donum : ipse quidem eis de suo ærario omnes abundantes faciebat expensas, ne judices populi dona perverterent, judicium et justitia haberetur. Nobilis filius autem ejus rex Castellæ Fernandus ingressus est terram Maurorum cum exercitu magno, et multas strages faciens, arbores, vineas, segetes et cuncta, quæ erant in circuitu, ferro et flamma vastavit ». Ut vero Christiani nominis hostes nefandissimi profligati fuerint, anno insequenti ex eodem auctore, atque ex Pontificiis Epistolis erit exponendum.

58. Inter hæc scriptis ad Aragoniæ regem litteris[5] humanitatis et officii plenis commendat singulari honore ac benevolentia, tum Ecclesiam,

[1] Ep. XCIX. — [2] Nangius de gest. Lud. Franc. reg. hoc anno.

[1] Greg. l. II. Ep. LXXXII. — [2] Ep. LXXXIII. — [3] Ep. LXXXIV. — [4] Tud. Hist. Hisp. — [5] Greg. l. III. Ep. IX.

(1) Quanquam repressum hoc anno a S. Ludovico Britanniæ comitem annalista refert, bellum tamen illud Junio sequentis anni adhuc perseverasse certum est, cum in Collectione Martenii tom. I, col. 1239, extent litteræ archiepiscoporum et principum Galliæ, quibus declarant se publico judicio damnasse comitem Britanniæ, eumdemque principatu suo exuisse et quo adstringebantur, subditorum juramentum relaxasse. Datæ sunt illæ ex castris juxta Ancenisum *anno* MCCXXX, *mense Junio*. Statimque in eadem Collectione subduntur litteræ Andreæ domini Vitreio ; quibus S. Ludovico regi se submittit, quem sibi spopondisse testatur nunquam Gallos cum Britanniæ comite, vel etiam cum rege Angliæ fœdus compondituros se inscio. Litteræ iste in iisdem castris eodem mense signantur. Ex his autem intelligimus comitem Britanniæ jam tunc cum Angliæ rege contra Gallos conspirasse. Cum vero sententia de qua superius in Britannum a comitibus Flandriæ et Campaniæ una cum episcopo Senonensi aliisque pronuntiata fuerit eodem mense Junio, hinc discimus errasse Bernardum Guidonis in Chronico, qui ad annum 1230, scribit comitem Campaniæ, cum Britanniæ comite, et rege Angliæ adversus Gallos coivisse. Verba ejus scriptoris legas in Annalibus ad annum 1230, 30. Idem etiam Bernardus comitem Marchiæ in eam conspirationem venisse falso, ut arbitror, accusat. Nam apud Martenium ibid. col. 1238, extat Charta ejusdem comitis signata apud Ilchionem anno Domini MCCXXX, mense Maio, qua declarat conventum fuisse inter partes de connubio ineundo ab Hugone filio suo primogenito cum *Elisabeth regis Ludovici sorore*, impetrata prius ab Ecclesia Romana dispensatione. Quin et chartæ huic in eadem Collectione præmittitur alia eodem anno mense et loco data de conventione quadam inter eumdem comitem et Ludovicum inita, ac inter cæteras conditiones hæc legitur : « Ipse rex nec pacem nec treguam faciet cum rege Angliæ sine assensu nostro ». Quis ergo credat comitem Marchiæ regi Angliæ hoc anno se conjunxisse ? MANSI.

(2) Post illud : *Ad officium revocatos*, addunt Annales contracti : « Adductus est etiam ad officium et obsequium Ecclesiæ a sancto rege Rogerius Fuxi comes, ac præcipuas arces pro fide oppigneranda potestati (*a*) Romani S. Angeli diaconi cardinalis permisit ». MANSI.

(*a*) Greg. l. 2, ep. 91.

tum Ecclesiasticos viros complecti. Cumque Jacobus rex legati sui opera expetiisset, uti Pontificiis manibus diademate cingeretur, sese Gregorius excusat ob temporum iniquitatem, pollicitus id lubentissime præstiturum, cum occasio permitteret.

« Illustri regi Aragonum.

« Gratias agimus gratiarum omnium largitori, quod, sicut accepimus et utique acceptamus, ipso menti tuæ timorem sui nominis et amorem misericorditer inspirante, ab eo qui solus habet in regno hominum potestatem, dignitatis regiæ gloriam recognoscens, sponsam ejus Ecclesiam, et personas Ecclesiasticas honorificentia debita veneraris, et Apostolicæ Sedis, et nostris beneplacitis prompta fide, pronaque devotione te offerens, et exponens, voluntate nobis et actione desideras complacere. Quare nos in tuæ mansuetudinis gloria delectati personam tuam prærogativa dilectionis et gratiæ complectentes, ad profectus tuos secundum utrumque hominem aspiramus. Cæterum supplicationes placidas et honestas, quas super suscipiendo de manibus nostris regio diademate per dilectum filium Joannem Buchados nuntium tuum, virum utique fidelem, morigeratum et providum, tua nobis sublimitas destinavit, benigne recepimus et gratanter, eos jam ad exauditionis gratiam hilariter admittentes, et magnificentiam tuam dignis ex hoc in Domino laudibus commendantes.

59. « Verum quia omnia bona in tempore suo, et ut fiant petita munera gratiora, differuntur interdum, ut opportunius conferantur, nos varios turbines nunc instantes, sicut convenit, attendentes, ex quibus tanto negotio multa incommoda possent evenire, commodius tempus providimus exspectandum, quo res auctore Domino sine obice prospere dirigatur, et omnibus in bonum cooperantibus, optatum sortiatur effectum. Quocirca serenitatem regiam rogamus in Domino, et monemus, quatenus pro tali dilatione minime movearis, cum præsto simus ad gratiam tibi tam in hoc, quam in aliis exhibendam. Sed brevi, ut confidimus, tempore securus exspectans, cum expedire videris, fiducialiter nos requiras : cum et nos interim quæ opportuna sunt, sollicite disponamus. Stude igitur, fili benedictionis et gratiæ, opera tua juxta sapientis consilium in mansuetudine facere, ut super hominum gloriam dirigaris, et ut dies super dies regis adjiciat Dominus, in mandatis ejus satagas exerceri; quia cum placuerint Domino viæ hominum, etiam inimicos ejus convertet ad pacem, fietque ut te rectore, te duce, populus suus sedebit in pulchritudine pacis, et requie opulenta, et tandem regnum transitorium commutabis feliciter in æternum. Dat. Perusii V kalend. Maii, Pontificatus nostri anno III ».

60. *Veneratio S. Francisci commendata a Gregorio, et hujus responsa.* — Agens de iis quæ Gregorius Perusii gessit, hæc Richardus : « Mense Junio, Gregorius papa prædictus fratrem Franciscum innocentis vitæ virum, qui institutor Ordinis fuit fratrum Minorum, apud Perusium de fratrum suorum consilio duxit sanctorum Catalogo adscribendum, mandans ubique terrarum diem, quo solo carnem et cælo spiritum reddidit, quarto scilicet nonas Octobris, annis singulis solemniter excolendum ». Ita Richardus. Verum cum anno superiori solemni pompa sanctorum numero appositum videremus, quo etiam auctor solemnem illam cælitum Catalogo adjectionem collocavit, sequitur auctorem de litteris Pontificiis locutum, quibus ipsius venerationem Christiano orbi commendavit.

Consultus ab Argentinensi episcopo Pontifex, num puer quadriennis in patris jam Christianis sacris imbuti domo, an apud matrem in Judaismo perstantem educari deberet, respondit[1] in favorem fidei, ut apud patrem Christiana religione instituendus aleretur. Eodem etiam religionis defendendæ studio Palentinum episcopum Judæorum adversus Christianos insolentiam refrænare jussit [2]. Præterea, cum archiepiscopus Colocensis summis precibus ab Apostolica Sede petiisset, ut in monasterio Cubetensi diœcesis suæ episcopalem sedem sibi instituere liceret, Gregorius voti compotem fecit [3]. Cumque Cumani una cum suo duce Strigoniensis archiepiscopi opera Christianam nuper religionem amplexi essent, Pontifex ingenti perfusus gaudio ea de re exaratis ad eos litteris [4], ipsos in fidem ac patrocinium Sedis Apostolicæ recepit, ejusque gentis episcopum soli Romano Pontifici obnoxium esse jussit [5].

Quantum porro numini acceptum sit divinum verbum ab Evangelicis præconibus disseminari instruique populos, insigni miraculo per hæc tempora demonstratum est, quod narrat Cantipratensis [6]; anno nimirum circiter MCCXIX virum e Dominicana familia pietate conspicuum, cum in B. Virginis assumptæ festo die se ad quemdam locum in Germania concionis habendæ ad populum gratia conferret, fluviusque iter abscinderet, quem nec trajicere posset, cum deesset scapha; nec pontem adire, quod amnis turgidus atque extra ripas effusus ad illum ingressum præclusisset, atque interea cura promulgandi verbi divini, imminente jam hora illum ureret; sese ad preces contulisse, consilioque ex Deo capto, vestem, quam cappam vocant, aquis injecisse, editoque crucis signo ad alteram ripam vestibus ne quidem tantillum madefactis applicuisse, ingenti stupore defixo ejus socio, qui periculo committere se non ausus, ad trajectum cimbam exspectavit.

61. *Florentiæ de Eucharistia miraculum.* — Nec minus conspicuum aliud miraculum Deus Florentiæ, ad corporis Domini in sanctissimo Eucharistiæ sacramento illustrandam veritatem edidit. Cum enim hujus anni MCCXXIX trigesimo die

[1] Ep. XIII. — [2] Lib. III. Ep. LXX. — [3] Greg. l. II. Ep. LXXVII. — [4] Ep. LVIII. — [5] Ep. LIX. — [6] Canti. l. II. c. 29. § 20.

Decembris, sacerdos Ecclesiæ S. Ambrosii, nomine Uguccionius, peracto incruento missæ sacrificio, calicem non bene detersisset, sive ætatis ingravescentis debilitate, sive incuria, dieque insequenti calicem cum manu cepisset, in illo splendidum ac purpureum cruorem inspexit, eumque omnes monasterii illius virgines Deo dicatæ, quique interfuere, tum episcopus, omnisque clerus ingenti admiratione pietateque perfusis animis sunt contemplati : dein Florentinis, qui certatim confluxere, videndus propositus est. E calice postmodum is sanguis in crystallinam ampullam transfusus, etiam hodie cum ingenti pietatis sensu, ad spectandum proponitur. Hæc Ricordanus Malespina vulgari sermone Italico, quæ Joannes Villanus [1] iisdem pæne redditis verbis, historiæ ad annum insequentem commendavit : sed facile conciliatur, cum ille annum a Nativitate Domini potuerit auspicari, atque hoc miraculum post Natale Domini claruerit.

[1] Chr. l. vi. c. 8.

GREGORII IX ANNUS 4. — CHRISTI 1230.

1. *Romani divina ultione probati in Urbem revocant Gregorium.* — Anno a partu Virginis trigesimo supra millesimum ducentesimum, Indictione tertia, accensum a Friderici ducibus annis superioribus atrox bellum, pacem exorante imperatore, ingenti omnium gaudio sopitum est; Romanique divinæ vindictæ terrore perfusi Gregorium in Urbem Perusio excitum magna honoris pompa ad placandas cælestes iras susceperunt. Defensurus enim vicarii sui injurias Deus, quem illi, Ecclesiæ libertate violata, Ecclesiasticis viris graviter oppressis, aliisque patrimonii S. Petri obnoxiis variis malis atque oneribus attritis, summis injuriis affecerant, ac duorum ferme annorum spatio Perusii quasi in exilio versari compulerant; justissimæ ultionis iras in eos exerere cœperat, ac tanquam altero diluvio ipsos obruere velle videretur, tantam imbrium copiam effuderat, ut iis inflatus Tiberis extra ripas sese ejiceret, influeret in domos Urbis, imo ad ipsa tecta excresceret, hominesque et jumenta raperet, commeatus corrumperet : quinetiam ad malorum cumulum ingentem fluvius immanium serpentium vim intra Urbem evomuit, quæ computrescens infecto aere funestam luem intulit. Quibus prodigiis perterriti Romani, ad Pontificis pedes confugere, utque in Urbem rediret, supplicibus precibus contenderunt. Narrat ea hisce verbis Gregorii Gestorum scriptor :

2. « Premebat interim, (videlicet dum Pontifex Perusii ageret), Romanorum rabies recidivo furore Sedis Apostolicæ libertatem, Ecclesias Urbis angariis, vassallos patrimonii variis oneribus impetentes, ex quibus ne sponsa Christi remaneret inulta, quasi libellum repudii susceptura, videns Dominus ipsorum cunctas cogitationes intentas esse ad malum, cæli cataractas aperuit, et secula Tiberis tumentis influxio in domibus Urbis, usque ad tecta succurrens (excurrens), homines non paucos et jumenta delevit, frumento multo et vino deperditis, lectis et innumerabili vasorum grandium multitudine devexis in mare, illamque serpentium magnarum congeriem intra Urbis mœnia inundatio diminuta reliquit, ut eorum putredine molesta lues, et in jumenta et homines desæviens, magna ipsorum cum morte tum infirmitate damna inferret. Qui divinæ ultionis judicium de offensa venire matris Ecclesiæ cognoscentes, cancellarium et Pandulphum de Suburra tanquam proconsules et legatos apud Perusium ad pedes summi Pontificis pro impetranda venia, et eodem ad Urbem reducendo Pontifice cum honorificentia debita, destinarunt. Qui benignus pater et dominus non elatus, sed potius humiliatus ex vindicta tristes filiorum eventus, et supplicantium legatorum suspiria compassione paterna suscipiens, circa sui quarti (tertii) anni exitum mense Februarii, hebdomada majoris Quadragesimæ prima, in Urbem cum gloria et inexistimanda lætitia populi exultantis intravit. Quibus exhaustis et famis attritis inedia, frumenta de vicinis partibus eo mandante collecta pia liberalitate donavit, alias etiam de ubertate matris Ecclesiæ, quæ super af-

flictis pia gestare viscera consuevit, eorum mœrori compassus, manus munificæ subventionis extendit ». Illam Tiberis ingentem eluvionem notavit etiam Henricus Stero [1], Richardusque, cum ait Tiberim adeo late extra ripas effusum, ut gradus etiam Basilicæ principis Apostolorum prolueret : « Primo, inquit, die Februarii Romæ Tiberis fluvius per abluvionem usque adeo inundavit, quod occupavit de domibus Urbis usque ad S. Petrum et usque ad S. Paulum. Quod tanti causa timoris Romanis omnibus extitit, ut mox de communi consilio metu mortis dominum papam ad Urbem de Perusio revocarent; qui rediens a senatu populoque Romano ingenti cum gaudio est receptus ».

3. *Pax statuta inter Fridericum et papam, qui restitutis omnibus, eum a censuris absolvit.* — Subdit auctor Rheginum archiepiscopum et magistrum religiosi Theutonicorum equitum Ordinis, Roma, quo ad tractandam pacem se contulerant, digressos Fridericum apud Precicanam convenisse, ac paulo post in Urbem reversos, quo Austriæ, Carinthiæ, et Moraviæ duces ac patriarcham Aquileiensem ac Salisburgensem archiepiscopum ad conciliandam Gregorium inter et Fridericum concordiam confluxisse ait. Cujus etiam initi fœderis historiam memoratus Pontificiorum Gestorum auctor paucis verbis complectitur; ubi enim Fridericum ex Oriente rediisse, ac legatos Gregorio papæ archiepiscopum Messanensem et Hermannum magistrum Theutonicorum ad exorandam pacem misisse, nonnullaque oppida ad fidem suam cautionis vice obligandam obtulisse narravit, adjicit : « Quod tandem summus Pontifex multorum instantia devictus, assumit per venerabilium patrum cardinalium obsequium studiosum compositione firmata, et sigillo imperialis testimonii communita, terram demum tot acquisitam laboribus eidem quasi nova infeudatione concedit, in signum dominii quibusdam sibi munitionibus reservatis, quas eidem postmodum, adjectis conditionibus, commendavit, nec ipsius vulnere solidato rancoris ». Verum quæ auctor anonymus brevi oratione libavit, ex Regesto Pontificio [2], in quo tractatæ initæque pacis, atque absolutionis Friderico impertitæ publica scripta continentur, petenda sunt.

4. Missi igitur a Rom. Pontifice legati Joannes episcopus Sabinensis nuper ex Hispania regressus et Thomas tit. S. Sabinæ presbyter card. ut ineundæ paci viam munirent; quorum jussu Fridericus jurejurando solemni sese obstrinxit, in iis omnibus pariturum Ecclesiæ, ob quæ cœtu fidelium ejectus esset :

« Fridericus, Dei gratia Romanorum imperator semper Augustus, Hierusalem et Siciliæ rex.

« Notum facimus universis, quod nos pro omnibus, pro quibus excommunicati sumus, tactis sacrosanctis Evangeliis, juramus coram vobis dominis Joanne venerabili episcopo Sabinensi et Thoma tituli S. Sabinæ venerabili presbytero card. Apostolicæ Sedis legatis, vice reverendissimi patris domini Gregorii Dei gratia summi Pontificis recipientibus, stare præcise mandatis Ecclesiæ et sine aliqua conditione secundum formam Ecclesiæ, etc. Dat. apud S. Germanum an. Dominicæ Incarnat. MCCXXX, die II mensis Julii, tertiæ Indictionis ». Dein legati imperatorem sacramento adegere, ut eorum omnium injurias voluntaria oblivione contereret, qui bello inter ipsum Ecclesiamque exardescente, Ecclesiæ adhæsissent, nec unquam aliquam ab iis ultionem expetiturum, seque omnes antea ob id latas sententias revocaturum, neque Ecclesiæ ditionem invasurum, publico decreto sanciret, cujus sacramenti forma suis concepta verbis in Regesto extat.

5. Tractatum præterea est de ineunda ratione, qua Urbes, quæ deserto Friderico partes Ecclesiæ fuerant amplexæ, in imperatoris potestatem redirent, ad quæ in opus perducenda annus est definitus, quod tempus etiam de utriusque partis consensu produci posset, atque ex parte imperatoris et Ecclesiæ provincia duobus imponeretur, qui si animis dissentirent, quintum illi eligerent, e cujus sententia res eo penderet, quæ omnia Fridericus huic publicæ declarationi inseruit : « Fridericus etc. Per præsens scriptum notum fieri volumus universis, quod inter sacrosanctam Romanam Ecclesiam matrem nostram et nos convenit, quod de communi voluntate tractabitur de via invenienda, qualiter ad nos cum honore ejusdem sanctæ Romanæ Ecclesiæ revertantur Caietana et Sanctæ-Agathæ civitates, et omnes cum bonis suis de regno nostro Siciliæ, quos Ecclesia in sua fide recepit, et in Ecclesiæ devotione perdurant ». Refert Chronicon S. Germani [1], Caietanos qui ad Pontificem ab imperatore in eo bello transfugerant, nullo modo cardinali consentire voluisse, ut illorum urbs Friderico restitueretur, sive metuerent ne Fridericus postea in eos iras suas effunderet, sive jugum Pontificium suavius experirentur, sed ne id pacem scinderet conficiendæ rei tempus prorogatum : « Ad quem tractatum datus est annus, nisi ante via valeat inveniri. Ad quam inveniendam dicta mater Ecclesia curam et sollicitudinem adhibere promisit, nec terminus, nisi de consensu partium, ulterius prorogabitur, sed si, quod absit, infra dictum terminum via inventa non fuerit, ex tunc per arbitros interim eligendos procedetur in via, ut dictum est, invenienda. Quorum duo sint ex parte Ecclesiæ, et duo ex parte nostra, qui si concordare non potuerunt, quintum eligant, et dicto majoris partis stabitur, etc. Dat. ut supra ». Quæ vero Fridericus litteris suis professus est, publicis etiam Tabulis consignarunt imperii principes, qui pro pace conciliandа ex parte imperatoris intercedebant; easdemque publicas litteras Historiæ suæ inseruit

[1] Apud Canis. ant. lect. tom. I. p. 1261. — [2] Lib. III p. 161.

[1] Rich. in Chron. hoc anno.

Richardus e S. Germano [1], qui hæc de pace Fridericum inter et Ecclesiam breviter enarrat.

6. Postulatum a legatis fuerat, ut Fridericus, ne cœptum pacis tractatum temere infringeret, oppida quædam magistro domus S. Mariæ Theutonicorum traderet, quæ ille Rom. Ecclesiæ nomine obtineret : ac postquam bona fide, evolvente se octo mensium intervallo, fidejussoriam cautionem sub contenta in pactionibus forma dedisset, eidem imperatori restitueret, quæ Fridericus executus, publicæ declarationi mandavit [2] : « Fridericus Dei gratia, etc. » ut supra. « Per præsens scriptum notum fieri volumus universis, tam præsentibus quam futuris, quod nos fecimus assignari in manibus fratris Hermanni venerabilis magistri domus Sanctæ-Mariæ Theutonicorum in Hierusalem fidelis nostri castra subscripta, videlicet castrum cæli, Roccam Guillelmi, Roccam de Bantra, Roccam Præsentianam, Roccam S. Angeli de rupe Canina, Roccam Montis Dragon, castrum Atini, et Petram de Tocco. Quæ omnia dictus magister tenebit nomine Ecclesiæ Romanæ in expensis nostris, in cautionem scilicet et securitatem, quod nos dabimus fidejussoriam cautionem bona fide infra terminum octo mensium sub illa forma, quæ in tractatu pacis continetur. Qua fidejussoria cautione præstita idem magister resignabit nobis eadem castra, vel cui nos præcipiemus. Datum in castris prope Ceperanum anno Dominicæ Incarnationis MCCXXX, mensis Aug. III Indictionis ».

7. Missi postea a Gregorio Joannes Sabinensis episcopus, ac Thomas S. Sabinæ presbyter card. legati Apostolici, ut imperatoris jusjurandum standi omnibus Pontificis imperiis, quo ille se publice erat devincturus, apud S. Germanum exciperent; innumera præsulum, principumque multitudine circumfusi imperatori e scripto causas exposuere, ob quas fidelium consortio amotus esset, quæ a Bertoldo patriarcha Aquileiensi, Eberhardo archiep. Salisburgensi, Siffrido episcopo Ratisponensi in illa sua absoluti imperatoris publica declaratione memoriæ commendarunt. Quibus expositis, imperator sacramento sese publico devinxit ea forma, quæ in ejus litteris Aurea Bulla munitis, atque in præsentium corona perlectis jacent; eoque jurejurando admisso, legati imperatori præcepere, ut sub sacramenti præstiti religione ea omnia, quæ in ditione Ecclesiastica fuerant ab ipso vel suis occupata, restitueret; tum oppida bonaque monasteriis, Ecclesiis, Templariis, Hospitalariis, nobilibus viris, aliisque qui Ecclesiæ partibus adhæsissent, erepta redderet, ac pulsos et emotos ob id suis sedibus episcopos, aliosque præsules ad pristinas dignitates revocaret. Tum demum legati adjecere, se in præsentiarum hæc jubere, alia suo tempore mandaturos, quæ omnia iidem, qui supra episcopi, in illis suis litteris publicis rei gestæ declaratoriis descripserunt. Cum ergo uti constitutum fuerat, dictas arces ab imperatore Hermanni equitum S. Mariæ Theutonicorum magistri custodiæ demandarentur, Fridericus ea primum Rheginensi archiepiscopo tradi jussit, quod publicis scriptis declaravit. Quæ cum ii postea Hermanno commisissent, ille publicum scriptum edidit, quo de receptis locis omnes faceret certiores. Tum institere legati, ut nonnulli imperii Romani principes, nimirum Bertoldus Aquileiensis patriarcha, Eberhardus Salisburgensis archiepiscopus, Siffridus Ratisponensis episcopus, Bernardus dux Carinthiæ, atque Otho Moraviæ dux pollicerentur, se bona fide operam collocaturos, ut imperator, quæ in Marchia et ducatu Spoletano invasisset, redderet. Ad quæ perficienda sese fidejussorio nomine obstrinxere, remque publicis tabulis commendarunt. Mense postea elapso, quo promissa firmiori vinculo adstringerentur, in publica scripta retulere Salisburgensis archiepiscopus, Ratisponensis episcopus, et Carinthiæ dux, sacramento sese devovisse, fidejussionem religiose servaturos, ut in Aquileiensis patriarchæ litteris continetur.

8. Recepto itaque a legatis jurejurando Friderici, gerendi morem Ecclesiæ, imperataque eorum quæ invaserat restitutione, atque ab ipso certis arcibus, uti convenerat, magistro Theutonicorum equitum traditis; tum præsulibus pluribus ducibusque spectatissimis in fidejussores acceptis, aliisque mandatis Pontificiis allatis, atque ab imperatore admissis, cardinales legati ad abrumpendos tot excommunicationum nexus, quibus Fridericus justissime erat irretitus, sese XXVIII mensis Augusti die S. Augustino sacra, ut ipse Fridericus in gratulatoriis post absolutionem litteris testatur, compararunt; rem gestam describit Richardus [1] his verbis : « Quædam arces regni traditæ sunt servandæ magistro domus Theutonicorum usque ad certum tempus pro majori Ecclesiæ firmitate; et tunc imperator ipse in castris ante Ceperanum in capella S. Justæ die Mercurii, in festo B. Augustini, per Sabinensem est episcopum ab excommunicationis vinculo absolutus, similiter et omnes sui ». Restituto igitur sacris Friderico, mox rogati sunt a legatis præsules aliqui Galli et Angli, qui absolutioni latæ interfuere, illius impertitæ rationem ac processum, et imposita ab ipsis Friderico Pontificis nomine mandata, aliasque leges et conditiones adhibitas, litteris publicis evulgare, quæ illi lubentissime sequenti forma præstiterunt [2] : « Nos, Dei gratia... Arelatensis archiepiscopus... Wintoniensis, et Belvacensis episcopi, requisiti a venerabilibus patribus I... Dei gratia episcopo Sabinensi, et Thoma tit. S. Sabinæ presbytero card. Apostolicæ Sedis legatis, ut super iis quæ de processu ipsorum in negotio absolutionis domini imperatoris audivimus et vidimus, testimoniales litteras scriberemus, ad communem deducimus notitiam, quod prædicti domini legati domino

[1] Rich. in Chron. an. 1230. — [2] Apud Greg. l. III. p. 161.

[1] Rich. in Chr. hoc anno. — [2] Apud Greg. l. III. p. 163.

imperatori fecerunt mandata subscripta in hunc modum : Nos I... Dei gratia Sabinensis episcopus, et Thomas tit. S. Sabinæ presbyter cardinalis, Apostolicæ Sedis legati, auctoritate domini papæ mandamus domino imperatori, quod non impediat per se vel per alium, quin electiones, postulationes et confirmationes Ecclesiarum, monasteriorum in regno libere fiant de cætero secundum statuta Concilii generalis. Item ut comitibus Cælanensi et filiis quondam Raynaldi de Aversa satisfaciat secundum formam compositionis in iis, pro quibus Ecclesia fidejussit. Item, ut satisfaciat de mobilibus, injuriis, damnis illatis Templariis, Hospitalariis et aliis personis Ecclesiasticis, terminis competentibus ab Ecclesia assignandis. Item quod a die absolutionis, usque ad octo mensis caveat Ecclesiæ bona fide per fidejussores idoneos, et juratos principes, comites, et barones Theutoniæ, et communia civitatum Lombardiæ, Tusciæ, et Marchiæ, Romaniolæ; et earumdem provinciarum marchiones, comites et barones, quos Ecclesia nominabit. Qui ad requisitionem Ecclesiæ teneantur assistere Ecclesiæ contra illum, donec satisfaciat, si mandata Ecclesiæ non servaverit, vel pacem fregerit, seu terram Ecclesiæ, vel eorum terras, quas Ecclesia tenet ad manus suas vel personas eorum ceperit, occuparit, seu devastarit, et infra tres menses, si fuerit, in regno ; si in Italia, infra quatuor; si autem extra Italiam, infra quinque ea non duxerit emendanda : et super hoc dabunt Ecclesiæ Chartas suas suo sigillo munitas.

9. « Injungimus quoque ei, quod infra quindecim dies certum nuntium mittat ad curiam, qui recipiat nomina illorum, quorum fidejussionem requiret Ecclesia. Hæc autem omnia supradicta mandamus ei, omnibus cautionibus in sua integritate manentibus olim præstitis pro negotio Terræ-Sanctæ, ut pro illo satisfaciat secundum quod Ecclesia ordinabit : si quid autem a nobis per occupationem vel incuriam est omissum de iis, quæ mandare debuimus, domino papæ reservetur. Ad hæc protestationem quamdam fecerunt in hunc modum : Protestamur, quod dominus papa vult sibi restitui expensas, quas extra regnum coacta est Ecclesia facere pro Ecclesiastica libertate, ac B. Petri patrimonio conservandis. Excommunicationis quoque sententiam pronuntiaverunt sub hac forma : Si dominus imperator, prout injunctum est ei per fidejussores, non curaverit bona fide ; si viam pacis, quæ invenietur per communem contractum vel per arbitrium, prout in forma compositionis continetur, non observaverit ; si terram Ecclesiæ vel terras eorum, quas Ecclesia tenet ad manus suas, vel personas eorum, ceperit, occuparit, seu devastarit, ipso facto sententiam excommunicationis incurrat, quam ex nunc in ipsum ferimus auctoritate domini papæ. Acta sunt hæc apud Sanctam-Juxstam juxta Ceperanum anno, Domini MCCXXX, in festo S. Augustini ». Ut vero ea melius universo orbi patefierent, iidem legati alios præsules Germanos Italosque magna auctoritate, atque existimatione conspicuos rogarunt, ut illa publicis scriptis committerent, quæ Pontificio Regesto inserta sunt [1].

10. Inter cæteras etiam injurias a Friderico Ecclesiasticis illatas, ingentes ab Ecclesiis, monasteriis, clericisque pecunias abraserat, atque Ecclesiastici ad sæcularia tribunalia rapiebantur; quæ ne in posterum in regno fierent, per legatos Pontifex vetuit. Cujus rei testimonialia scripta in publicum edita Salisburgensi archiep. et episc. Ratispon. postularunt, quæ illi consueta forma confirmavere. Cumque illi Apostolico mandato Fridericus morem gessisset, publicoque edicto vectigalia aliaque onera in regno Ecclesiis infligi, vel ad judices sæculares Ecclesiasticos trahi sequenti edicto vetuisset, iidem Eberhardus ac Siffridus insertam litteris suis publicis imperatoriam sanctionem divulgarunt [2] : « Nos Eberhardus Dei gratia Salzeburgensis archiepiscopus, et Siffridus Ratisponensis episcopus ad communem notitiam omnium deducimus, quod dominus imperator super articulo de collectis et talliis litteras in forma subscripta confecit per omnes partes regni Siciliæ destinandas.

« Frederici edictum.

« Fredericus, Dei gratia Romanorum imperator semper Augustus, Hierusalem et Siciliæ rex, justitiariis, comitibus, baronibus, militibus, camerariis, bajulis et universis officialibus per totum justitiariatum Bar. et Basilicatæ constitutis fidelibus suis, gratiam et suam bonam voluntatem. Mandamus et præcipimus, quatenus nullus de cætero clericus seu persona Ecclesiastica conveniatur civiliter, seu criminaliter coram judice sæculari, nisi civiliter super fodris. Datum in castris prope Ceperanum vicesimo octavo Augusti, tertiæ Indict. »

11. *Pontifex gratulatur Friderico de recuperata Ecclesiæ gratia.* — Cum hæc ad summum Pontificem uti gesta, perlata essent, ingenti gaudio delibutus instar Evangelici patris invenientis prodigi amplexus prosilientis, perceptæ lætitiæ indices litteras, ac pietatis charitatisque paternæ eximiis notis aspersas ad Fridericum dedit [3] :

« Friderico imp.

« Si Anna discessum Tobiæ filii sui non sustinens patienter, mox lacrymis effluebat; si moræ impatiens exiliens quotidie circuibat vias omnes, per quas reditum anxie præstolando (præstolabatur), et tandem in supercilio montis sedens, viso de longinquo filio redeunte, inexplicabili gaudio exultavit : quanto nunc tripudio hilarescat mater Ecclesia, quæ filium excelsum præ regibus terræ, de regione dissimilitudinis ad se recipit redeuntem, quis valeat verbis vel litteris explicare, cum non sit hominis etiam affectus proprios perfecte posse depromere per affatus? Magnificat quidem

[1] Greg. l. III. p. 161. — [2] Ibid. p. 163. — [3] Ibid. p. 65.

anima nostra Dominum, et exultat spiritus noster in Deo salutari, qui deprecationes nostras et misericordias suas a nobis non amovens, cordi tuo misericorditer inspiravit, ut animæ tuæ saluti, dignitatis honori, et multorum quieti provide consulens, ad piæ matris gremium devote redires, quæ in exspectatione tui maternis affectibus cruciatibus cruciata sæpe pro tua conversione thus orationis Domino suppliciter adolevit, et immolavit lacrymabiliter vitulos labiorum, multorum filiorum periculum perhorrescens. Nunc autem, quia majus gaudium est Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente, quam supra nonaginta novem justos, qui se autumant pœnitentia non egere, jubilat Ecclesia generalis, eo quod tenebrosus turbo, qui pæne involverat omnem terram, luci cedit optatæ, fragorque horridæ tempestatis, quæ multis excidium minabatur, arridente serenitatis gratia subsilescit.

12. « Nos etiam salutis et honoris tui profectum sinceris affectibus cupientes, Altissimi misericordiam humiliter imploramus, ut qui te revocavit ad vitam, det virtutis constantiam revocato, quatenus ubi abundavit dilectio, abundet et gratia, et præcedens lapsus te reddat in omnibus cautiorem, quia proculdubio non est amor, qui possit æquari materno, nec ullius efficacior erga te, quam Ecclesiæ affectus gratiæ valeat inveniri. Ipse quoque, fili charissime, parti tuæ adesto sollicitus, ne de cætero patiaris te abduci, vel seduci pravis consiliis perversorum, qui non quæ tua, sed quæ sua sunt, inique quærentes, fascinare te gestiunt, ut exasperes matrem tuam. Cæterum cum in solemnitate tam celebri, tam solemni, quando te quasi in novum hominem reformato gloriatur cælestis curia, et sæculum jucundatur, magnificentiam tuam munificis deceat affluere beneficiis pietatis, eo quod non solum Christiani principes sed etiam pagani, qui veram Dei notitiam non habebant, in suis solemnitatibus tenebantur liberare captivos; nos qui pro captivis, et afflictis orare tenemur, precum nostrarum primitias affectione plenissimas imperiali mansuetudini duximus destinandas; pro speciali munere postulantes, et adjurantes per illum Angelum, quem Dominus ad animæ ac corporis tui custodiam deputavit, ne, quod absit, contristes eumdem, qui præcipue de tua conversione lætatur, quatenus in hac solemnitate, quæ specialis est festivitas Angelorum, comitis Thomæ, et quondam Raynaldi de Aversa filios nobis liberaliter largiaris, eos ad nostram præsentiam remittendo : quia licet secundum formam pacis a principibus acceptatam de ipsorum liberatione non fuerit dubitatum; si nunquam tamen tractatum fuisset, nequaquam eos Ecclesiæ negare te decet, quæ tibi potest in longe majoribus respondere. Ut quid enim illi affligantur ulterius, cum te jam non oporteat in aliquo dubitare; qui habens manum Ecclesiæ adjutricem ubique ac undique secura potes gaudere quiete? Nobis siquidem principaliter atrocem irrogari reputaremus injuriam, si contra te, quod absit, contingeret aliquid attentari. Dat. Anagniæ V kalend. Sept. Pont. nostri anno IV ».

13. *Aliæ ad Franciæ regem, aliæ ad Longobardos de rebus compositis litteræ.* — Cum vero Galli Pontificias in illo bello partes contra Fridericum fovissent, ut ex litteris veniam, ac præteritarum injuriarum oblivionem promulgantibus patet, Pontifex iis tumultibus compositis, rei gestæ, tandemque optatæ pacis contractæ, S. Ludovicum Francorum regem festis litteris fecit certiorem[1], ut in illum pariter gaudii communis partem derivaret : quibus etiam notat sapientissime, tunc Deum arctioribus sponsam Ecclesiam amplexibus sibi adstringere, cum adversis rerum eventibus illam appeti patitur : hortaturque, ut meritas Deo gratias solvat, et ad initam pacem conservandam operam suam industriamque defigat.

« Gregorius etc.

« Tandem magnificans Dominus facere nobiscum, magnificans Dominus facere cum illis, quare facti sumus lætantes, multorum, ut confidimus, orationibus inclinatus humiliavit cor principis, et ad matris gremium revocavit, dum mediantibus principibus Alemanniæ tam Ecclesiasticis quam sæcularibus, tractatu pacis præhabito, et ab utraque parte communiter acceptato, idem ad mandatum Ecclesiæ rediens humiliter et devote, absolutionis beneficium meruit obtinere; alias Dei et Ecclesiæ beneplacitis hilariter se offerendo. Unde cum post nubilum gratius sit serenum, et gaudium acceptius post dolorem, mater Ecclesia in tanti re ceptione filii merito jucundata, gratias agit ei, qui non in turbine, nec in igne, sed in sibilo auræ tenuis apparere dignatus, pacem hominibus bonæ voluntatis reddidit salutarem. Verum quia commune pacis bonum gaudium debet esse commune, quod cunctorum desideriis fuerat expetendum, celsitudinem regiam rogamus, monemus, et hortamur in Domino, quatenus magnificans Dominum ex corde nobiscum, suppliciter postules ab eodem, ut pacem continuet, et confirmet, aliaque conservationi pacis cooperari modis, quibus poteris non desistas, ita quod propitiationem divinam ex hoc uberius merearis, et nos sinceritatem tuam possimus merito commendare ».

14. Eodem argumento præfectis fœderatarum urbium Insubriæ scripsit[2], ipsosque hortatus est in fide Rom. Ecclesiæ perstarent, certi quam illi gratiam explicuissent, ab ea sibi relatum ac cumulatum iri. Ac ne illis suspicio aliqua oboriretur, ne Fridericus in ipsos insurgeret, quod cum Rom. Pontifice adversus ipsum coiissent, captataque occasione bello ipsos opprimeret vel appeteret, cautionis ab ipso elicitæ tenorem ac jurisjurandi formam Apostolico Diplomate inseruit transmisitque, qua forma, ut superius narratum est, impe-

[1] Lib. III. Ep. CLXVI. — [2] Lib. III. Ep. CLXVII.

rator se devinxerat, altissima oblivione omnium injurias obruturum, nec ultionem aliquam ab iis repetiturum : « Magnifica vestræ devotionis obsequia, quæ in personis, et rebus Ecclesiæ Romanæ impendistis tempore opportuno, jugiter præ oculis mentis habentes, eorum non possumus oblivisci, sed de retributione condigna et superabundanti non desinimus cogitare, debitores nos merito reputantes ad omnia, quæ vobis procurare possumus profutura. Absit enim, ut Ecclesia Romana ingratitudinis arguatur, quæ semper affluens gratia gratiosis merita supplicum consuevit præmiis largioribus superare ». Et infra : « Ecce ad majorem cautelam tenore litterarum continentium cautionem vobis sub bulla nostra duximus destinandos, qui sunt tales : Fridericus, Dei gratia Romanorum imperator semper Augustus, Hierusalem et Siciliæ rex. Per præsens scriptum notum facimus universis, quod nos remittimus omnem offensam, et pœnam Theutonicis, Lombardis, Tuscis, et hominibus regni generaliter et Gallicis, et omnibus aliis, qui Ecclesiæ contra nos adhæserunt, et per Thomasium comitem Acerrarum dilectum fidelem nostrum fecimus in anima nostra jurari, quod prædictos nullo tempore offendemus, vel faciemus offendi pro eo quod Rom. Ecclesiæ contra nos orta discordia astiterunt, et quod pacem Ecclesiæ, et eis observabimus. Remittimus etiam sententias, constitutiones et banna, si qua per nos, vel per alios lata, vel edita sunt occasione hujusmodi contra eos. Promittimus etiam quod terras Ecclesiæ in ducatu vel marchia, seu alio patrimonio Ecclesiæ non invademus nec devastabimus per nos vel per alios, etc. »

15. *Fridericus Anagniæ invisit Pontificem, in quem illius odia brevi recrudescunt.* — At Fridericus quo accepti beneficii memorem ac gratum animum erga Pontificem explicaret, Anagniæ ad salubriores purioresque auras colligendas commorantem, pulcherrimo comitatu stipatus invisit; quæ Vitæ Gregorii auctor historiæ retulit : « Inter autumni primordia, præfatus imperator ex insperato pervenit circa salam salientis aquæ fontem irriguum castrametatus magnifice, cum honorabili comitiva. In crastino autem ascendens Anagniam, ad pedes venerandi Pontificis, rejecto pallio, veneranter accessit, et osculo dato, aliquandiu moratus ibidem, in palatio majoris Ecclesiæ noctis spatium pertransivit. Sequenti vero die in ejusdem patris paterno palatio simul uterque princeps in una mensa discubuit, principum et magnatum ibidem militia magnifice convescente, quo die per longos tractatus et publicos, per secreta familiaritatis alloquia votive decurso, Cæsar ad tentoria rediens properavit in regnum ». Hæc Vitæ scriptor : quibus similia Richardus[1] ac more suo tempus rei gestæ consignat his verbis : « Prima die Septembris Cæsar invitatus a papa, cum esset in castris in pede Anagniæ magnifice comitatus a cardinalibus et nobilioribus civitatis intravit Anagniam, et eo die cum papa sedit in mensa, et solus cum solo, magistro tamen Theutonicorum præsente, in papali camera consilio longo se tenuere diu : ac die lunæ sequenti cum gratia papæ et cardinalium in castra reversus est ». Ipse etiam Fridericus magnifice exceptum se animos arctissimo amoris vinculo in illo congressu conjunxisse, omnesque suspiciones depulisse gloriatur in his litteris, quas ad præpotentem regem, cujus nomen non exprimit, scripsit[1], ut obtentæ absolutionis fœderisque initi lætitiam cum illo communicaret.

16. « Fridericus, Dei gratiæ Romanorum imp. semper Augustus, Hierusalem et Siciliæ rex... illustri regi charissimo amico suo, salutem et sinceræ dilectionis affectum.

« Noveritis quod per illius gratiam, qui procellam convertit in auram, et dissidentium mentes in unam conciliat voluntatem, facto publice, ac solemniter, sicut a Catholico principe fieri debuit, quod forma Ecclesiæ requirebat, vicesimo octavo præteriti mensis Augusti per venerabiles viros Apostolicæ Sedis legatos, I. Sabinensem episcopum, et Thomam tit. S. Sabinæ presbyterum card. præsentibus principibus et diversarum gentium multitudine infinita, cum generali totius Christianitatis tripudio fuimus absoluti. Deinde, ut post absolutionem ex omni præsentia corporum, mentium serenitas gratius sequeretur ; primo Septembris Apostolicam Sedem adivimus et sanctissimum patrem dominum Gregorium Dei gratia summum Pontificem vidimus reverenter. Qui affectione paterna nos recipiens, et pace cordium sacris osculis fœderata, tam benevole, tam benigne propositum nobis suæ intentionis aperuit de ipsis, quæ præcesserant, nil omittens, et singula prosequens evidentis judicio rationis, quod etsi nos præcedens causa commoverit, vel rancorem potuerit aliquem attulisse, sic benevolentia, quam persensimus in eodem, omnem motum lenivit animi, et nostram amoto rancore serenavit adeo voluntatem, ut non velimus ulterius præterita memorari, quæ necessitas intulit, ut virtus ex necessitate prodiens operaretur gratiam ampliorem. Remisimus autem specialiter singulis, et generaliter universis, qui contra nos olim summo Pontifici adhæserunt, et in iis et aliis, quæ sibi grata fuerunt, Apostolicæ condescendimus voluntati ; habentes eum in omni reverentia, qua sibi tanquam unico, et universali patri tenemur, et nos ei pro devoto Ecclesiæ filio exhibentes in eo vinculo charitatis, quo sacerdotium et imperium ad invicem sunt conjuncta. Super quibus, omnibus, quia vos cupimus nostrorum esse participem gaudiorum, dilectionem vestram plene certam fieri volumus et jucundam ».

17. Agunt de eadem confecta pace veteres scriptores, Albertus Stadensis [2], Matthæus Parisius,

[1] Rich. de S. Germ. in Chron. hoc anno.

[1] Extat apud Greg. l. III. p. 166. — [2] Stad. in Chron.

Henricus Stero[1], Godefridus[2] aliique[3]. Verum infixa Friderici animo odia brevi recrudnere : improborum enim hominum consiliis subornatus, in nonnullos imperio suo subditos, qui Pontificis partibus studuerant, violato sacramento, evulsurum se e memoria omnem vindictæ cupiditatem, iras exercere cœpit. Quibus acceptis Pontifex, paterne ipsum admonuit[4] ne ita clementiæ laudem labefactaret, animosque asperaret.

« Gregorius, etc.

« Non dubitamus quin aliqui corde perversi, ab incentore malorum omnium nequiter instigati, mansuetudinem tuam frequenter attentent, suggerendo procaciter, ut injuriam propriam immisericorditer prosequens, homines tuos de Fogia civitate, Casalinovo, S. Severino, et alios quosdam de Capitaneatu minus humane pertractes. Sicque saluti et famæ tuæ, quarum se simulant dilectores, insidias pervicaciter machinentur, ut clementiam vertens, quod absit, in iram misericordem exasperes Redemptorem, qui misericordibus misericordiam impartitur, et contra te hominum ora laxentur murmurantium, et clamantium, quod tam celebre festum pacis, tot votis hominum expetitum, tam cito in luctum vertitur, et lamentum multis tumultuantibus, et dicentibus : Hæccine duo magna luminaria convenerunt, ut multos tenebris doloris involverent et horroris, et qui hominibus præsunt, ut prosint, in tribulatione consentiunt subditorum. Quare dolore confodimur in occulto, et rubore confundimur in aperto, nisi decidant a cogitationibus suis consiliorum salubrium perversores, te illos secundum impietatum ipsorum multitudinem expellente ». Et infra : « Imperialem celsitudinem rogamus, monemus, et hortamur in Domino, adjurantes per dominum Jesum Christum, qui præfert misericordiam holocaustis, quatenus prudenter attendens, quod melior est patiens viro forti, et per patientiam viri doctrina cognoscitur, misericordia, cui cæteræ virtutes humiliter obsequuntur, te permittas salubriter superari, cum nunquam alias felicius valeas triumphare ; dimittensque debitoribus tuis ex corde, illum, cui omnia debes, tibi constituas merito debitorem ; et tam nostro, quam tuo pudori provide consulens, nos tibi reddas ex hoc specialiter obligatos : qui si secus, quod Dominus avertat, ageres, non possemus nos non reputare confusos, quia non deessent, qui nobis fiduciam, quam de te concepimus, mordaciter exprobrarent. Dat. Anagniæ idus Octob. Pont. nostri anno IV ».

18. His Anagniæ peractis Gregorius Romam remigravit, ingentique Romani populi lætitia exceptus est, qua de re ejus Gestorum scriptor : « Summus autem Pontifex propinqua jam hyeme ad Urbem rediit, a Romano populo congaudente susceptus ». Consentit Richardus, qui mense Novembri a senatore revocatum ait ; additque Vitæ auctor : « Tunc in Lateranensi palatio domos construxit altissimas, et palatium nobile pauperum usibus deputatum : Romanis beneficia grandia elargitur ». Ad id quoque tempus pertinere videntur, quæ idem auctor hisce verbis tradit : « Tunc in Basilica duodecim Apostolorum principis in majoris parte vestibuli (portæ vestibulo) parietem altitudine prægrandi erectum vestivit lapide deaurato nobilium imaginum decore distinctum, campanam miræ magnitudinis concessit eidem, quæ cæteras Urbis et vastitate corporis, et boatu sonoritatis excedit, etc. » In Urbe igitur cum ageret Gregorius, ad eum Fridericus per nuntium litteras de fidejussoris imperii principibus supra commemoratis dedit ; at cum nonnulla in iis desiderarentur Pontifex promulgandas non duxit, ipsumque Apostolicis litteris docuit[1] quæ expungenda, quæve addenda forent.

19. *Ecclesiæ juribus vindicandis, cleri moribus emendandis incumbit Gregorius.* — Parem constantiam Gregorius in defendendis Ecclesiæ juribus æque adversum cæteros, ac Fridericum explicuit. Lucanos enim, qui Carfagnanam Pontificiæ ditionis invaserant, ac plura admiserant scelera, coercere studuit, datisque eo argumento ad Pisanum archiepiscopum gravissimis litteris[2] episcopalem iis sedem adempturum est comminatus, quam pœnam sequenti anno inflixit[3] Urbevetanis vallis lacus dominium Ecclesiæ restituere imperavit[4] : Florentinos etiam ad se quatuor oratores mittere jussit[5], cum quibus de redintegranda pace ageret, tum episcopum Belvacensem Sedis Apostolicæ studiosissimum, Piceno et Perusino ducatui administrando præfecit[6]. Cui insuper atque episcopo Tudertino[7] imperavit, in clericorum vitia animadverterent, ac præsertim impuros, et solutiores eorum mores comprimerent : quibus consentanea patriarchæ Gradensi, ejusque suffraganeis imposuit[8].

Excreverant quoque, ut refert Richardus, in Neapolitani regni clero densissimi vitiorum vepres, ad quos evellendos opera Pontificia conversa Encyclicas ad præsules litteras[9] dedit, quibus eos in emendandis sacerdotum moribus incumbere, ne prava eorum exempla in populos emanarent, atque in libidinum cœno jacere, vel in domibus mulieres servare, e quarum contubernio pudicitiæ periculum crearetur, permitterent jussit ; seque in illos, qui intra tres menses ea vitia non evulsissent, justæ severitatis aculeos exerturum est comminatus.

« Venerabilibus in Christo fratribus archiepiscopis, et episcopis, per regnum Siciliæ constitutis etc.

« Si cavendum est vobis, ne sanguis subdito-

[1] Stero in ann. apud Canis. ant. lect. tom. I. p. 260. — [2] Godef. in Annal. — [3] Chron. Salis. apud Can. tom. VI. an. 1261. Chron. Australe et Aug. et alii. — [4] Greg. l. IV. Ep. LXXI.

[1] Lib IV. Ep. LXXVI. — [2] Ep L. — [3] Lib. V. Ep. IV. — [4] Lib. IV. Ep. LXXXIII. — [5] Ep. LXXV. — [6] Greg. l. IV. Ep. LXIV. — [7] Ep. LXXXIX, XC. — [8] Ep. LXV. — [9] Ext. apud Rich. in Chr. hoc anno.

rum de vestris manibus requiratur, clericorum culpas, quæ periculosæ sunt propter officii dignitatem, non debetis relinquere incorrectas, horum enim quanto est gradus altior, tanto gravior casus existit, et excessus ipsorum vehementer in exemplum extenditur, dum in excusationem illorum dicitur : Sufficit discipulo, si sit sicut magister ejus ; sicque per eos facientes delinquere populum, nomen Domini blasphematur, cum non soleant facere, qui sequuntur, nisi quod eos, qui præcedunt, viderint facientes.

20. « Licet autem corrigendi sint omnes clericorum excessus, et mores eorum et actus in melius reformandi, specialius est tamen in eis incontinentiæ vitium exprobrandum, cum non deceat per immundos sancta tractari, et fœdatos libidine mensæ Domini ministrare ; unde Abimelech sacerdos David legitur respondisse, se ad manus panes laicos non habere, sed solummodo panem sanctum, quem mundis pueris maxime a mulieribus obtulit manducandum. Ut igitur judicium de domo Domini prodeat, præsentium vobis auctoritate mandamus, et in virtute obedientiæ districte præcipimus, quatenus usque ad tres menses clericorum vestrorum tam incontinentiæ vitium, quam excessus alios corrigentes, præsertim super cohabitatione mulierum, eos diligenter et sollicite corrigere studeatis, taliter circa vos ipsos invigilare cupientes, quod commendatione magis quam correctione dignum in vobis valeat inveniri. Alioquin si qui vestrum, quod non credimus, præcepti nostri fuerint contemptores, ex tunc infra mensem responsuri nobis de contemptu personaliter ad Sedem Apostolicam accedere non postponant, attentius præcaventes, nec in commisso vobis negotio, quæ sunt vestra, sed quæ Jesu Christi procuretis, si proprium vultis periculum evitare. Cæterum vos archiepiscopi contra prælatos vestræ provinciæ, et alios qui sunt infecti vitio simoniæ, cum tales Dominus, facto flagello de resticulis, de templo ejecisse legatur, ac eos, qui ultramontanos sine commendatitiis litteris episcoporum suorum ausi sunt ad ordines promovere, ac eos, qui dicuntur incontinentiæ vitio laborare, inquiratis sollicite veritatem, et quod inveneritis, nobis infra prædictum tempus rescribere procuretis, ut per vestram relationem instructi procedamus, prout viderimus expedire. Dat. Anagniæ V kal. Novemb. Pontific. nostri anno IV ». Scribit etiam Richardus, lapsis post duobus annis, Gregorium studia sua iterum ad cleri emendandos mores impuritate inquinatos convertisse, et inquiri ab archiepiscopis in episcopos, atque ab his in sacerdotes jussisse, si caste viverent, et a se mulierum consortia removissent.

21. *Reliquiarum divi Francisci translatio.* — Ut in vitiorum fæce a clero expurganda incubuit Gregorius, ita religiosos viros ad altiorem sanctitatis apicem evehere ac perpolire virtutibus studuit ; quo argumento Minoritis, qui Ordinis comitia habebant Assisii, datæ litteræ [1], in quibus illud dignissimum memoria, nimirum certiorem se factum de mortuo in Germania a D. Francisco ad vitam nuper revocato ait : tum ad ejus sectanda vestigia hortatur, indulgentiarumque præmia iis proponit, qui celebrandæ D. Francisci reliquiarum translationi interfuissent : « Grates et laudes, quas possumus, referimus Redemptori, qui B. Franciscum patrem nostrum et vestrum, forte antea nostrum, quam omnium vestrum, adhuc in carne viventem, insignibus præveniens muneribus gratiarum tanta nunc eum cum ipso regnantem clarificat gloria quod præter alias virtutes magnificas, nuper Theutonia, ipsius sancti celebri nomine invocato, mortuum mirifice suscitavit, sicut nobis est solemniter intimatum. Unde nos in ejusdem sancti magis ac magis pio amore succensi, totis affectibus in ipsius laudibus delectamur, sperantes ut quos in sæculo extra sæculum vivens tota mente dilexit, eo nos nunc charius amplexatus, quo illum, qui est vera charitas vicinius intuetur, pro nobis intercedere non desistat, et vos, quos idem in Christo regenerans in abundantia divitiarum altissimæ paupertatis reliquit hæredes, gerentes in intimis visceribus charitatis ad profectum Ordinis vestri aspiramus ardenter, proposita nobis spe, quod vestrarum orationum suffragiis nostrarum tolerantia passionum proveniet nobis in salutem. Verum ut patrem laudabiliter imitantes, pervenire mereamini quo pervenit, etc ». Gravissimis monitis ipsos urget, ut se virtutum omnium genere excolant, ut vita Christi in ipsis coruscet, atque efflorescat.

22. Ad augendum D. Francisci cultum Gregorius supremo Minoritarum ministro, aliisque ejus familiæ religiosis viris transferendi augustiore apparatu sacri pignoris provinciam demandarat ; sed Assisinatium prætor aliique magistratus præpostera pietate abrepti eo prorupere audaciæ, ut gestandi sacri corporis debitum sacerdotibus munus invaderent. Quod factum Pontifex damnavit admodum, ac Perusino et Spoletano episcopis imperavit [2], ut Assisinates censuris ferirent, ni errati veniam supplices flagitarent : « Ipsi, (Assisinates nimirum), non attendentes innumera bona, quæ civitati eorum, quinetiam universis et singulis exinde poterant provenire, omnia perturbarunt, omnia confuderunt in animarum suarum periculum, famæ dispendium, et jacturam etiam temporalem. Sciunt siquidem quod nos sanctissimum corpus confessoris prædicti pio amore venerabiliter amplexantes, translationem ejus dilectis filiis generali ministro, et quibusdam aliis fratribus Ordinis Minorum viris religiosis et timoratis tanquam vicariis nostris commisimus confidenter, cum nonnisi auctoritate Apostolicæ Sedis esset translatio facienda, ibique illam concessimus indulgentiam,

[1] Ep. XVIII. Asseritur etiam a Wading. in Annal. Minor. — [2] Greg. l. IV. Ep. XXXIX.

quæ concedi limina beatorum Petri et Pauli visitantibus consuevit. Sed ipsi vesano spiritu concitati, non attendentes quod sacra mysteria non nisi a sacris sunt tractanda ministris, prædictum corpus ausu sacrilego rapientes, in superbia et tumultu translationis mysterium damnabiliter prophanarunt, non passi a fratribus prædicto sancto venerationem debitam exhiberi. O quæ insania ipsos taliter fascinavit, ut sacerdotale sibi officium usurpantes, rem divinam Deo contrectarent invito! Nonne sciunt, quod Oza inclinatæ arcæ Domini manum apponens a Domino percussus interiit, qui videbatur utcumque verisimiliter excusandus, quia ne arca caderet inclinata manum apposuit adjutricem? Nonne audierunt, quod Ozias ingressus templum Domini, quia super altare thymiamatis incensum voluit adolere, percussus est lepra ut perfecte detur intelligi, quod contrectatio divinorum est laicis penitus interdicta? Nonne possunt ex simili culpa pœnas similes formidare, etc. » Subjicit eam Ecclesiam, in quam sacræ reliquiæ translatæ fuerant, Ecclesiastico interdicto, ac locum a Minoritis deseri jubet, donec temerarium facinus ab Assisinatibus expiatum sit : at si in pervicacia perstiterint, magistratus anathemate ditionemque circumjectam interdicto percelli ab episcopis imperat. « Dat. Later. XVI kalend. Julii, Pont. nostr. anno IV ». Post hæc summus Pontifex a Minoritis de nonnullis circa regulam exortis dubiis consultus, illa prolixiori Epistola [1] declaravit (1).

23. *Dominicani ad inferendum Septentrionalibus infidelibus Evangelium incumbunt.* — Ut vero in Italia Pontificem ad stabiliendam Minorum regularem disciplinam studium operamque defixisse vidimus, non minorem in Germania ad Dominicanorum inflammandum zelum diligentiam attulit, ut Christianam religionem circumferrent, submotasque illas ad Septentrionem Prutenorum nationes, dæmonum cultu irretitas, in Dei filiorum libertatem assererent. Ea vero gens adeo impiæ superstitioni mancipata erat, ut Christianis sævissimas clades atque injurias imprimerent; utque negotium tanti ponderis ac dignitatis urgeret, litteras tum memoratis Dominicanis [2] ad incendendam illorum pietatem, tum finitimis illi genti populis misit [3], quo opem suam ad id perficiendum adhiberent :

« Universis Christi fidelibus per Magdeburgensem et Bremensem provincias, Poloniam, Pomeraniam, Moraviam, Suraniam, Holisantiam et Gothlandiam constitutis.

« Ex litteris dilecti filii nobilis viri ducis Mazoviæ intelleximus, quod pagani Pruteni nomen Christi, quem ignorant, ad cujus cognitionem venire non volunt, exterminare tanquam prophanum de suis finibus per exterminium Christianorum ibidem existentium intendentes, ipsos vehementer impugnant destruentes terram eorum, qui resistere præ paucitate non possunt, et personas etiam miserabiliter trucidantes. Et licet idem dux Ordinem fratrum Hospitalis S. Mariæ Theutonicorum in terram suam ad Christianorum auxilium introduxerit, et cum ipsius Ordinis fratribus ibi existentibus Deus misericorditer operetur, conterendo per eos mirabiliter sui nominis inimicos; quia tamen ad tam arduum negotium sufficere per se nequeunt, et egent fidelium subsidiis adjuvari, universitatem vestram monemus et hortamur, et per omnipotentem Deum obsecramus, in remissionem vobis peccaminum injungentes, quatenus ad nimiam charitatem, qua Christus vos dilexit et diligit, respectum habentes, et ei retribuentes aliquid pro omnibus, quæ retribuit ipse vobis, in quos tanquam viros Christianos et Catholicos cadere opprobria exprobrantium sibi debent, potenter et viriliter accingamini, tanquam zelum Dei habentes ad vindicandam injuriam sui nominis, et ad liberandum proximum de manibus paganorum, profecturi, et acturi secundum fratrum consilia prædictorum, ita quod et vobis præmium debeatur æternum, et infideles non possint, quod impune Christi nomen impugnaverint, gloriari. Dat. Anagniæ id. Sept. Pont. nost. an. IV ».

24. Hortatus [1] etiam est fratres domus S. Mariæ Theutonicorum, ut vires suas, industriamque conferrent ad Prutenorum tyrannidem compescendam, qui fideles gravioribus malis opprimerent; denique aliis litteris ad ipsos datis [2], Mazoviæ ducem laudibus extulit, Prædicatorum familiæ alumnos in ditionem suam excivisse, quo grassantes Prutenos coercerent. Conradum ducem Mazoviæ, cujus ditio Prutenis adjacebat, maximis damnis a barbaris illis affectum, auxilio septem fratres cruciferos Theutonicæ domus Ordinis S. Se-

[1] Ep. LXXIII. — [2] Ep. LXII. — [3] Ep. LXI.

[1] Lib. III. Ep. CXI. — [2] Lib. IV. Ep. LXIII.

(1) Paragrapho huic ista adjice ex Annalibus contractis : « Hoc anno VIII kal. Junii, solemni ritu translatum est Assisii S. Francisci corpus, ac plures virtutes cælestes divinitus editæ fuerunt, ut narrat S. Bonaventura qui hæc subdit (a) : Sicut vir iste beatus mirandis virtutibus et signis in vita claruerat, sic a die transitus sui usque in præsens, per diversas mundi partes præclaris miraculorum prodigiis, divina se potentia glorificante, coruscat : nam cæcis et surdis, mutis et claudis, hydropicis et paralyticis, dæmoniacis et leprosis, naufragis et captivis istius meritis remedia conferuntur, [illegible] [illegible] innotescit [illegible] [illegible] pluresque controversiæ obortæ essent, eas Gregorius IX [illegible] sine eorum consensu astringi non potuisse [illegible] [illegible] quod vero ad [illegible] non prohibet ». Mansi.

(a) S. Bonav. in Vit. S. Franc. c. 15. — [illegible]

pulchri Hierosolymitani adscivisse, quorum Hermannus Balchæ de Saleza primicerius et magister erat, docet Dlugoschus [1]; in castro Dobrzin, unde ducto nomine fratres Dobrzinenses appellati, ipsos primum collocasse; postea vero Nieschon oppidum cum nonnullis locis iisdem elargitum: cumque illis opem ferentibus, ingentem Prutenorum cædem in acie edidisset, terras Chelmensem, et Lubaniæ de episcoporum principumque consilio iisdem equitibus attribuisse. Hæc dum pluribus enarrat auctor, ejusmodi donationem, utpote Poloniæ rei magnum detrimentum afferentem deplorat, dictos crucigeros occupandis postea aliis Poloniæ locis semper inhiasse. Insertum est ducale Diploma litteris Gregorii IX Romani Pontificis [2], cujus exemplum adducendum ex parte putavi.

25. « Ego Conradus divina miseratione dux Mazoviæ et Cujaviæ cunctis præsentibus et futuris præsens scriptum inspecturis notum esse volo, quod cum Pruteni, et alii Christiani nominis inimici magnam partem terrarum mearum ipsis adjacentium, deprædationibus, incendiis tam Ecclesiarum quam aliorum locorum, interfectionibus, et captivationibus virorum, mulierum et parvulorum, peccatis hominum, qui Altissimum in vanitatibus suis irritaverunt, exigentibus, miserabiliter divina permissione vastaverint, eorumque, qui Christum oderunt ,semper ascendens superbia invaluerit adeo, ut nec adhuc ipsum in membris ejus persequi cessent aut desistant; non solum res, imo magis ipsum sanguinem fidelium, inter infinitas, et horrendas auditu et dictu abusiones, quas in contumeliam exercent Creatoris sitientes; sperans per viros religiosos manum Domini, quæ nos tetigit, et flagellum suæ indignationis placari, ejusque favente gratia, qui suis adesse consuevit, per Christi milites, quorum spes, virtus, et gloria Deus est, brachium fortitudinis Sarracenorum conterendum, salutis animæ meæ ac meorum, æternæque retributionis intuitu, ac ob defensionem fidelium in Polonia, uxore mea Agafra, filiisque meis Bolezlavo, Kasimiro, Semovito expresse de bona et spontanea voluntate consentientibus, accedente quoque consilio, et consensu episcoporum, magnatum ac majorum terræ meæ; dedi et contuli Hospitali S. Mariæ domus Theutonicorum, et fratribus ejusdem domus, totum et ex integro Chelmense territorium cum omnibus suis attinentiis ab eo loco, ubi Drauvanza egreditur terminos Prussiæ et per descensum ejusdem fluminis usque in Wizlam et in descensu Wizlæ usque ad Osam, et per ascensum Osæ usque ad terminos Prussiæ, in veram et perpetuam proprietatem possidendum pleno jure cum omni libertate, fructu et utilitate, etc. » Extat etiam Apostolicum Diploma [3] ad religiosum equestrem Theutonicorum Ordinem exaratum, quo hujusmodi donationi auctoritatem suam adjecit, ac dictorum locorum patrocinium arripuit: insuperque scriptis ad Conradum ducem litteris liberalem illius largitionem plurimum commendavit [1].

26. *De B. Virgilii Salisburgensis miraculis inquiritur.* — Rogatus præterea Pontifex, ut beatum Virgilium, episcopum olim Salisburgensem. miraculis clarum sanctorum Catalogo adscriberet, episcopo Brixianensi ac nonnullis Cisterciensis familiæ abbatibus Pataviensis diœcesis veritatis admirabilium rerum divinitus illius beneficio editarum, inquirendæ munus imposuit [2], eaque diligenter discussa litteris suis facerent certiorem. « Gratias agimus gratiarum omnium largitori, quod sicut venerabilis frater noster Salzeburgensis archiepiscopus exposuit coram nobis, tanta Dominus sanctæ memoriæ Virgilium Salzeburgensem archiepiscopum prævenit, et prosecutus est gratia, quod cum jam a septingentis annis obierit, nunc diebus his ad dandam scientiam primæ stolæ immortalitatis ipsius Sepulchrum ejus tot et tantis det coruscare miraculis, quod ejus inter alios sanctos non invocari suffragia sit indignum ». Et infra : « Discretionem vestram, de qua plenam in Domino fiduciam obtinemus, rogamus et monemus attente, per Apostolica scripta mandantes, quatenus de miraculis sancti prædicti plenissime inquirentes, rescribatis nobis super iis fideliter, veritateque cognita procedemus, etc. Dat. Anagniæ III id. Septemb. Pont. nostri anno IV ».

27. *Liupuldi ducis Austriæ mors.* — Eodem anno Liupuldus Austriæ dux initæ a Friderico cum Ecclesia pacis et concordiæ interpres, uti ex supra recitatis monumentis vidimus, testanturque veteres scriptores [3], excessit e vita, de quo hæc Richardus inter alios [4] : « Liupuldus dux Austriæ et Stiriæ die Dominico in festo sanctorum Nazarii et Celsi apud S. Germanum naturali morte defecit, cujus ossa delata sunt more Theutonico in Theutoniam et caro apud Cassinum cum honorificentia tumulata ». Hæc auctor, cui Godefridus [5] aliique consentiunt. Tunc etiam extremum tradunt [6] obiisse diem Siffridum archiepiscopum Maguntinum [7], in ejusque locum subrogatum alterum Siffridum ex fratre nepotem : præterea Hermannum [8] dominum de Lippia, archiep. Bremensis fratrem, dum Stedingorum insolentiam manu reprimere nititur, solum in primo congressu cæsum, moxque fidelium exercitum dissolutum; de Stedingorum impietate atque insania agetur postea cum Alberto Stadensi [9].

28. *Bertoldus a B. Elizabetha ad vitam sanctiorem traductus.* — Hoc interim spatio ea admiranda contigere, quæ de Bertholdo ad feliciorem

[1] Dlugosch. Hist. Pol. an. 1230. — [2] Greg. l. VIII. Ep. CCLXXXIX. — [3] Ibid. Ep. CCXC.

[1] Greg. l. VIII. Ep. CCXXIX. — [2] Lib. IV. Ep. LVIII. — [3] Stero apud Canis. antiq. lect. tom. I. p. 260. etc. — [4] Rich. de S. Ger. in Chron. — [5] Godef. in Annal. hoc anno Chron. Austr. hoc ann. — [6] De ea consuet. vid. Extrav. com. l. III. tit. VI. c. 1. — [7] Stero ubi supr. Chron. Austr. Conrad. Ep. in Chr. Siffrid. l. II. — [8] Stad. in Chr. hoc anno. — [9] Stad. in Chron. hoc anno 1234.

vitæ normam a S. Elisabeth regina Ungarorum perducto in monumenta contulit Theodoricus Thuringius[1] : « Venit ad eam aliquando matrona nobilis Gertrudis de Leindbach visitandi gratia, et cum ea adolescens quidam, Bertholdus nomine sæculariter indutus, quem sæculi contemptrix Elisabeth ad se vocans, dixit illi : Videris nimis indiscrete te habere : et quare non servis Creatori tuo? Respondit juvenis : O domina mea, supplico vobis, ut oretis pro me, ut Dominus det mihi gratiam suam serviendi ei ; at illa : Vellesne, ait, quod ego orarem pro te? Et ille : Vellem utique. Et ipsa inquit : Oportet, ut te ad gratiam Dei habilites, similiter orando ; et ego pro te libenter orabo. Moxque provolutis genibus in loco competenti monasterii in Werde, ubi tunc erat, cœpit orare pro juvene, ipseque juvenis alta voce clamare dicens : O domina, cessate ab oratione ; at illa instabat ferventius. Postmodum juvenis altius vociferari cœpit dicens : O domina, cessate ab oratione, quia jam deficio. Nimio namque calore accensus juvenis sudabat et fumabat, et brachia totumque corpus huc et illuc tanquam demens jactabat. Tunc dominæ ipsius servientes, et duæ beatæ Elizabeth ancillæ accurrentes tenuerunt eum, et invenerunt eum totum incaluisse, vestesque nimio sudore madidas, sæpius autem iterans clamorem, tandem dixit : In nomine Domini oro, ut cessetis ab oratione, quia jam igne consumor ; et quæ tenebant eum, vix calorem manibus poterant tolerare : mox autem, ut cessavit oratio, refrigeratus est. Accidit itaque hoc mirum anno ante mortem Dei famulæ, et juvenis ad Ordinem fratrum Minorum se transtulit sic attractus. Contigit hoc frequentius et aliis, pro quibus ipsa Dominum exorabat. Discite quo charitatis ardore fervebat, quæ calore suo fluxum sæcularis concupiscentiæ siccat, et ad amorem æternitatis inflammat ».

29. *Disciplinam restaurat Gregorius in Gallia, cujus rex a gravi bello liberatur.* — Sub hoc tempus navavit Pontifex operam, ut quæ in Galliis emendanda corrigeret ; quocirca fœneratores opera episcopi Tornacensis comprimendos curavit[2] : nonnullos clericos, qui litigatorum actiones emebant, coercuit[3] : tum eorum sordidissimam cupiditatem avaritiamque repressit, qui non sine magno Sedis Apostolicæ contemptu ac dedecore, impetratas ab ea litteras atque indulgentias ad pecunias comparandas divendebant. Præterea Massilienses, qui ad Ecclesiæ obsequium redierant, in Apostolicæ Sedis clientelam admisit ; annuumque censum imposuit[4], cujus rei in libro Censuum[5] mentio expressa est hisce verbis : « In episcopatu Massitiensi communitas Massiliensis debet annis singulis Ecclesiæ Rom. Cobol. Mass. et facta est censualis anno quarto D. Gregorii papæ Noni ». Quanto vero præsidio Apostolicum patrocinium esse soleret, experta est hoc anno Gallia, quæ cum intestino bello laboraret, studio Gregorii sustentata est. Is enim, recrudescente primum malo, episcopo Carnotensi provinciam dedit[1] proceres Francos, qui defectionem ab rege moliri videbantur, comprimeret ; et si turbas aliquas cierent, Apostolica fultus auctoritate refrenaret.

« Gregorius, etc.

« Etsi juxta verbum Prophetæ constituti super gentes et regna, simus omnibus in justitia debitores, ut magnum judicemus ut parvum ; quia tamen ex injunctæ nobis officio servitutis, patres orphanorum esse tenemur et judices viduarum, quatenus tanto iis favorabilius assistamus, quanto insufficientior est fortunæ propriæ fortitudo, eo quod multi sunt ad nocendum talibus proniores, qui promptiores esse debuerant ad juvandum, ne charissimus in Christo filius noster rex Francorum illustris, decedente inclytæ memoriæ patre suo, in servitio Jesu Christi videretur gubernationis solatiis destitutus, ipsum, reginam, filios, regnum et omnia bona sua sub B. Petri et nostra protectione suscipimus speciali, reputantes hoc sibi juste deberi, quia prædecessores sui merito devotionis et fidei, quam erga Deum et Ecclesiam habuisse noscuntur, laudabiliter meruere. Ut autem protectionis nostræ munimen eo efficacius, quo vicinius sibi adsit, intellecto quod quamplures magnates, et alii regni prædicti, quid liceat, deceat, vel expediat minime attendentes, regem, regnum, et reginam, et liberos ejus variis molestiis turbare præsumunt, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus prædictas personas et regnum contra protectionis nostræ tenorem non permittatis a prædictis molestatoribus aliquatenus perturbari (imponit iis episcopis provinciam, ut proceres discordiæ incentores censuris defigant). Dat. Later. IV non. April. Pontif. nostri an. IV ».

30. Adducta sane in discrimen gravissimum Francia videbatur, ni Deus sanctum regem sua providentia texisset. De bello periculosissimo divinitus extincto hæc Bernardus[2] : « Ann. Dom. MCCXXX Theobaldus comes Campaniæ, item comes Britanniæ, item comes Marchiæ, et Raymundus ultimus comes Tolosæ cum rege Angliæ contra S. Ludovicum regem Franciæ convenerunt, sed, agente Deo, pii regis viribus sunt repulsi ». Addit auctor, coacto præsulum Concilio (1), Clarinum Carcassonæ episcopum missum ad Pontificiam au-

[1] Theod. Tur. vit. S. Elis. apud Canis. ant. lect. tom. v. p. 203. — [2] Greg. l. III. Ep. CVI. — [3] Ep. CVII. — [4] Ep. I. — [5] Lib. Cens. Ms. Vatic.

[1] Greg. l. IV. Ep. IV. — [2] Bern. Chr. Rom. Pont.

(1) Concilium hoc incerti loci, de quo Bernardus, in nulla Conciliorum Collectione apparet. Idem vero fuisse credo cum alterutro ex Conciliis a Romano cardinale A. S. L. celebratis, de quibus in Nota ad ann. 1228, 24. Cum enim forte Romanus cardinalis alio destinatus

lam, obtinuisse, ut legatus Sedis Apostolicæ ad componendas res daretur, eamque provinciam Tornacensi episcopo commissam fuisse; tum de legato subdit : « Cum venisset, convenit comitem Tolosanum Raymundum ultimum super illis articulis emendandis, qui dicebantur contra pacem nuper factam Parisiis esse commissi, unde fuit dies assignata apud Castrum-Novum in Ecclesia Petræ-Albæ omnibus, qui causas haberent conquerendi, ut scriptis comiti traderentur; ipsi enim promisit, quantum in ipso erat, omnia emendare » ; hæc Bernardus (1). Retusis igitur Raymundi qui rebellionem moverat, aliorumque hostium conatibus, habitum colloquium scribit Parisius, in quo pax contracta; sancitumque, ut Campaniæ comes dissidii illius præcipua fax ad Hierosolymitanam peregrinationem se conferret, ut cum centum equitibus contra hostes crucifixi dimicaret. At rex reginaque mater sacramento solemni sese obstrinxere, singulis jura sua servaturos, justitiamque ex veterum consuetudinum ratione administraturos; addit idem auctor Anglorum regem, comparato ingenti exercitu, trajectoque in Britanniam ad petendum bello Francum sese accinxisse, ejusque adventus, ac bellici apparatus fama excitum Francorum regem, coactis copiis, ejus impetus elusisse, adeo ut summa vi pecuniarum effusa absumptaque, nulla alia re præclare gesta Angliam repetierit. Hic vero cursim Parisii vesania refellenda est, qui canino more principum summorum famam rodere solitus, crimine impudicitiæ Blancham reginam, omnium probatissimorum auctorum consensu piissimam, aspersit, ac infamis cum comite Campano, et legato Pontificio consuetudinis accusavit, jactosque a rebellibus falsos rumores, ut colore aliquo suam perduellionem oblinirent, ut veros hausit (2).

31. *Alphonsus rex in Hispania profligatis Sarracenis moritur, eique succedit filius Fernandus.* — Reliquum jam est, ut quemadmodum anno superiori fuimus polliciti, sermonem de victoriis adversus Christiani nominis hostes in Hispania divinitus relatis sermonem instituamus. Eas in historiam exactissime contulit Lucas Tudensis [1] antiquus auctor et veritatis studiosissimus : « Aldephonsus rex Legionensis obsedit civitatem Emeritam, et cepit eam. Erat tunc temporis quidam barbarus insignis nomine Abenfuitan, qui expulit Almafadas ab Hispania, et factus est rex Barbarorum. Hic a suis vocabatur rex virtutis; congregato magno exercitu Maurorum innumerabili, venit pugnaturus cum Adephonso regi Legionensi, qui ierat ei obviam cum paucis. Sed rex Adephonsus, ut erat fortis et animosus, fecit exercitum suum de nocte contra Sarracenos flumen Guadiana transire ; fixerant Sarraceni tentoria cuncta castrorum a longe, et viderunt primo mane nostrorum acies paratas ad bellum, et ipsi ordinaverunt acies suas ad prœlium parantes. Fuit Dominus cum rege Adephonso, et populo Christiano, et in congressione ipsius belli tanta Sarracenorum millia prostrata sunt, quod multa Barbarorum oppida remanserunt vacua, omnibus habitantibus eorum extinctis ; in ipso bello Abenfuitan rex Barbarorum fuit graviter vulneratus. Tunc rex Adephonsus e victoria reversus obsedit Badalocium, et post paucos dies cepit ipsum. Dimiserant Sarraceni Elues, et castra alia plura, se fugæ committentes, quæ Christiani populaverunt, cum vacua reperissent. Reversus est rex Adephonsus cum multis spoliis, et victoria magna, laudans Deum et beatum Jacobum, qui sibi de inimicis dedit tam nobiliter triumphare : siquidem in ipso bello visibiliter apparuit B. Jacobus cum multitudine militum albatorum, qui Sarracenos in manu valida prosternebant. Beatus etiam confessor Isidorus quibusdam apparuit Ternore antequam Evicta caperetur et bellum fieret, et dixit eis se ad auxilium Adephonsi regis cum sanctorum exercitu properare, et quod sibi dictam traderet civitatem et de Sarracenis præberet campalem triumphum ».

32. Interea dum rex pia ac fortia contra Bar-

[1] Luc. Tud. Chr. Hisp. Jo. Marian. l. XII. c. 15.

incumbere per se negotio huic paci componendæ non posset; ideo forte in alterutro ex iis Conciliis de mittendo Romam Carcassonensi episcopo ut legatum a Pontifice obtineret, deliberatum est. Quæ sic conjectura admittatur, Concilium hoc sive ad annum 1228 exeuntem sive ad ann. 1229 ineuntem transferendum est. Vide Notas ad ann. 1228, 24. MANSI.

(1) Post illa verba : *Hæc Bernardus*, adde ex Annalibus contractis : « Celebravit vero idem legatus Bitterris Concilium, in quo ad exscindendas hæreseos reliquias sanxit, ut cuilibet Catholico manus injicere in hæreticum, eumque ad episcopum adducere liceret; tum jussi singuli diebus festis Ecclesiam parochialem adire, ut parochus suspectos de hæresi dignosceret ».

Hæc annalista ; sed Guillelmus de Podio Laurentii, qui Biterrensis hujus Concilii ad annum 1233 meminit, circa *illud tempus a legato* Apostolico coactum affirmat. Labbeus qui in eumdem annum 1233 illud refert, celebratum putat a Valtero episcopo Tornacensi Apostolicæ Sedis legato. Profecto anno 1233 functum jam fuisse legatione sua Gallicana Romanum cardinalem colligo ex litteris Gregorii ad Tolosanum comitem eodem illo anno 1233 prid. kal. Maii datis, legendis in Spicileg. Dacherii tom. III, col. 605. nov. edit. in quibus mentio est de Romano tanquam legatione illa jam functo : *Tunc in illis partibus Apostolicæ Sedis legati.* Vicissim Tornacensem episcopum legatum Apostolicum tunc egisse, ex aliis Pontificiis litteris, ibidem vulgatis, discimus, quam legationem sequenti anno 1234, Januario mense absolverat, ut ex litteris Gregorii, eodem anno et mense scriptis *ad Viennensem archiepiscopum Apostolicæ Sedis legatum* ibidem col. 606 intelligimus. Ex quibus demonstratum arbitror Concilium hoc Biterrense a Valthero Tornacensi, non vero a Romano, ut annalistæ creditum est, coactum fuisse. Cum tamen Valtherus nihil quidquam in eodem Concilio sciverit, sed canones tantummodo a Romano cardinali in variis Conciliis statutis, puta in Conciliis Senonensi et Silvanectensi probaverit, iterumque publicaverit, ut ex Præfatione ejusdem Biterrensis Concilii plane constat; hinc Biterrenses illi canones pro canonibus Romani cardinalis non incongrue habiti sunt. MANSI.

(2) Quæ hic narrat annalista de motibus Gallicanis ex Bernardi Guidonis Chronico decerpta, cum falsa nonnulla veris admisceant, ideo ex iis, quæ adnotavimus anno superiori ad num. 56, corrigenda sunt. Quin et Albericus in Chronico conspirationis hujus cum rege Angliæ nonnisi comitem Britanniæ, aliosque, quorum nomina non recenset, accusat. Notat et eidem Albericus in bello anni hujus adversus Anglos neminem ex principibus majori fide juvisse regem Galliæ supra comitem Campaniæ. MANSI.

baros consilia agitaret, reportatis de illis triumphis decorus, onustusque palmis, e vivis, ut ait Tudensis sublatus est : « Rex autem Adephonsus multam victualium et bellici apparatus copiam præparavit, ut statim reverteretur ad evertendas urbes et oppida Barbarorum ; sed cum causa orationis ad Ecclesiam Sedis sancti Jacobi Apostoli properaret, in Galicia, in loco qui dicitur Villa-Nova Delemos, graviter ægrotavit, et accepta ab episcopis pœnitentia, et corporis et sanguinis Dei Sacramento, morte pretiosa decessit, et in Ecclesia B. Jacobi Apostoli juxta patrem suum est honorifice tumulatus. Rex regnum feliciter quadraginta duobus annis (tenuit), obiit Æra MCCLXXVIII » ; is est annus Christi MCCXXX, in quem etiam Rodericus ea tempestate archiepiscopus Toletanus, ipsius Adelphonsi obitum aliique contulere[1].

33. Subjicit etiam Tudensis perlato ejus mortis nuntio Fernandum filium, qui bellum cum Mauris gerebat, Legionem ad paternum sceptrum suscipiendum provolasse, atque interea Gallos et Astures aliosque seditionem movisse ; ac miraculum egregium recenset, in Didaco viro prænobili editum, qui cum prava in Fernandum consilia molitus, turrim atque Ecclesiam S. Isidori occupasset, mox adeo gravi ægritudine implicitus est, ut oculi emicare foras, et ex orbibus suis erupturi ingenti dolore viderentur, ausique facinoris pœnitentem pristinæ valetudini restitutum : « Erat tunc in ipsa civitate, die et nocte, continua vox belli, et tribulatio, et angustia magna, sed misericordia Dei non defuit ; et prædictus Didacus ægritudine valida est (correptus), ita ut ipsi Bellileo nescio quis clamaret, quod B. Isidorus ad auxilium regis Fernandi volebat ipsum militem interficere, eo quod occupaverat turrem et Ecclesiam ejus. Præterea a capite dicti militis oculi avelli, et a concavitate sua egredi videbantur, non sine magno dolore, unde compulsus, cum se videret tam gravissime vexari, consilio Sanctiæ comitissæ venerabilis matris suæ, abbati et conventui ipsius monasterii turrem, et Ecclesiam restituit, et damna, quæ illis intulerat, integravit, dato super sancta Dei Evangelia juramento, quod de cætero esset miles et vassallus B. Isidori confessoris, illico sanitati restitutus est, et statim cum suis de civitate egressus. Episcopus autem Rodericus et cives gaudentes in Domino, quod etiam sancti pro Fernando pugnabant, miserunt nuntios illi, ut veniret cito ». Redintegrata etiam regem inter ejusque sorores Sanctiam et Dulciam post multas dissensiones concordiæ fœdera, quæ Pontifex auctoritate Apostolica firmavit atque ad ipsas dato Diplomate[2] stabilivit. Reliqua porro Fernandi insigna facinora complectitur Tudensis, inter quæ Ubeda capta ac Xerel, rex Abenhut Mahometanus fusus et fugatus ; reportata opima spolia, castrum S. Stephani aliaque expugnata loca ; ac regnum Berengariæ matris opera pulcherrime compositum, celebrantur.

[1] Joan. Marian. l. XII. c. 15. — [2] Greg. l. V. Ep. CLXI.

34. Perlatis ad Apostolicam Sedem de Sarracenis profligatis lætis nuntiis, Gregorius gratulatorias scripsit ad eos litteras[1], qui in regno Legionensi crucesignatorum militiæ jam ante nomen dedissent, essentve daturi ; cunctos rogare hortarique atque obsecrare, ut vel sese ad bellum illud accingerent, vel suis fortunis bellicum apparatum juvarent ; iis amplissimam culparum indulgentiam se impartitum : « Gaudemus in Domino, et in ejus laudibus delectamur, quod in partibus Hispaniæ, prosequens causam suam, fugavit, et fugat a facie fidelium Sarracenos, ut cultus divini nominis amplietur, et semen Ecclesiæ gentes hæreditet, et desertas inhabitet civitates. Verum quia necesse est in partibus illis quasi jugem continuari succursum ad retinendas terras noviter acquisitas, et alias acquirendas, ut exercitatio in eo sit causa salutis æternæ, universitatem vestram rogamus, monemus et hortamur in Domino, adjurantes per Dominum Jesum Christum, quatenus illuc in personis et rebus modis quibus poteritis universi et singuli succurratis, etc. » Laturis opem indulgentiarum præmia pollicetur. « Datum Anagn. II kal. Novemb. Pont. nostri anno IV ».

35. *Gregorius in Hispania cultum restituit, sedem Majoricanam excitat.* — Ad instaurandum etiam in iis regionibus veræ religionis cultum, quas Mahumetica superstitio tamdiu infecerat, Gregorius Compostellano archiepiscopo provinciam demandavit[2], Emeritæ ac Badalocio urbibus ab Alfonso rege ex Sarracenica tyrannide ereptis, ut ex Turdensi et Godefrido vidimus, quæ olim sede episcopali insignitæ fuerant, episcopos præficeret, et sacra canonicorum collegia ad divinas laudes decantandas institueret : quo argumento hæc ad ipsum scripsit : « Ne in partibus illis Ecclesia inordinata remaneat, cum ubi non est gubernator, populus facile corruat, instituendi hac vice canonicos, et ordinandi episcopos in Ecclesiis Emeritæ, et Badalos quondam civitatum, auctoritate tibi præsentium concedimus facultatem ; salva in posterum capitulis Ecclesiarum eligendi vel postulandi secundum instituta canonica potestate. Dat. Anagniæ IV kal. Novemb. Pont. nostri anno IV ». Ac similis argumenti Epistolas ad eumdem archiepiscopum dedit[3].

36. Per id tempus adversus Sarracenos Aragonum rex bello certabat, ipsisque Majoricam eripuerat[4], ac nuper a Romano Pontifice postularat, uti Ecclesiam cathedralem ibi erigeret. Gregorius regiis votis respondere paratus cum esset, facultates prius ab eo dotis nomine eidem Ecclesiæ attribuendas decrevit[5], quibus episcopus et canonici sustentari possent :

[1] Greg. l. IV. Ep. LXXX. — [2] Ep. LXXXV. — [3] Ep. LXXXVI, LXXXVII. — [4] God. ubi sup. Joan. Marian. l. XI. c. 14. — [5] Greg. l. IV. Ep. XCI.

« Ex parte tua nobis fuit humiliter supplicatum, ut in Majoricana civitate, quam Dominus per tuum, et aliorum suorum fidelium ministerium ad cultum Christiani nominis revocavit institueremus Ecclesiam cathedralem, in ea episcopum ordinantes : verum cum cathedralis Ecclesia magnifice sit dotanda, ut episcopus et capitulum exinde honorifice sustententur, eo quod alias facile ibi vilesceret episcopalis titulus dignitatis; quia de dote ipsius nobis non constitit, tuæ petitionis effectum providimus differendum. Quocirca serenitatem regiam rogamus, monemus, et hortamur in Domino, quatenus in civitate prædicta Ecclesiam ita dotare studeas et ditare, quod postulationibus tuis super hoc assensu hilari concurrere debeamus. Datum Laterani XIII kalend. Januar. Pontif. nostri anno IV ».

37. De excitata Majoricana sede, deque Balearium expugnatione agit pluribus Surita[1], qui Sarracenum regem captum, ejusque filium Christiana sacra suscepisse, increbuisseque D. Georgii virtute insulæ principem urbem expugnatam, atque in ipsa irruptione candido cultu ac splendidissimo fulgentem barbaros hostes obterere, ac primum omnium in urbem penetrare visum scribit, additque pridie kal. Januar. hujus anni expugnatam fuisse, cui Mariana[1] in eo ac Bernardus[2] consentiunt, quorum postremus rem in Chronico Romanorum Pontificum ita consignat : « Eodem anno, nimirum MCCXXIX, in festo S. Silvestri, Jacobus rex Aragonum cepit Majoricam, ibique mortuus fuit in bello Guiltelmus de monte Cathano pater Gastonis de Bearno ». Cæterum ut parta de infidelibus insula a Christianis retineretur, Pontifex litteris fideles plurium provinciarum sollicitavit, ut eo ad incolendas terras, ac novas armis comparandas se conferrent, atque sedes ibi posituris, laturisve contra Mauros auxilia indulgentiarum præmia proposuit : quo argumento ad Ebredunensem archiepiscopum ac suffraganeos missæ litteræ[3], ut populum pro sacra concione blande illuc pellicerent.

[1] Surita in Jacob. reg. l. III. c. 8, 9.

[1] Joan. Marian. de reb. Hisp. l. XII. c. 14. — [2] Ber. Chr. Rom. Pont. an. 1229. — [3] Ep. XCII.

GREGORII IX ANNUS 5. — CHRISTI 1231.

1. *Gregorius fidejussores a Friderico exigit, Insubres eidem conciliat.* — Anno Salvatoris millesimo ducentesimo trigesimo primo, quarta Indictione Gregorius Pontifex maximus ad contractam anno superiore cum Friderico imp. pacem firmius stabiliendam, hæreticos, qui pravarum opinionum virus pluribus afflarant, profligandos, impiosque nonnullorum, qui libertatem Ecclesiasticam opprimere pertentarant, conatus coercendos, denique ad vinciendam Friderici fluxam fidem, quemadmodum in tractatu pacis inito conventum erat, fidejussores, qui sacramento solemni partes Ecclesiæ adversus imperatorem, si is a promissis resiliret, amplexuros se obstringerent, exegit; eoque argumento ad episcopum Ratisponensem imperialis sigilli præfectum litteras misit, quibus plurium Germaniæ atque Italiæ principum tum nonnullarum Insubriæ, Hetruriæ, ac Flaminiæ civitatum nomina expressit, ut Sedis Apostolicæ causæ securitati caverent: qua etiam de re ad Fridericum scripsit[1] octo jam menses effluxisse, intra quorum sese evolventium spatium fidejussores ex initæ pacis legibus dare tenebatur: nolle se quidem, ut ea res ipsi damno verteretur; verumtamen monere, ut promissa quantocius in opus perduceret.

2. Contendit etiam Gregorius a Friderico, uti Templarios et Hospitalarios, quos iterum bonis expoliaverat, exagitare desineret, receptisque in gratiam pristina bona restitueret; quibus litteris, ut ipsum ad clementiam informaret flecteretque, eleganti oratione, quanto ea principi ornamento sit edocuit[2] : « Mansuetudo, pietas, et clementia, veluti tres sorores decoræ, nobiles et insignes di-

[1] Greg. l. V. Ep. XCVIII. — [2] Ep. LXXXII.

lectores suos feliciter dirigentes, eos Deo placitos, et hominibus efficiunt gratiosos: quas utique principes eo debent sectari libentius, amplexari desiderabilius et instantius venerari, quo materia opportunior, facultas commodior, et paratior potentia ipsis est præsto dictis sororibus efficaciter obsequendi; unde quod ad earum amorem te precibus, monitis, et exhortationibus invitamus, novit Altissimus, ex fide pura, conscientia bona, et charitate sincera procedit, qua cupimus, ut secundum utrumque hominem in Domino prosperetis, etc. » Cumulat preces, ut in Templarios atque Hospitalarios benevolentiam imperialem explicet; quo argumento datis aliis Rhegiensi episcopo litteris institit[1], ut Fridericum ad recipiendos in gratiam religiosos illos equites adduceret; principem quoque Pontifex hortatus est, ne regni Neapolitani subditos, qui a causa Ecclesiæ stetissent, in Syriam trajicere compelleret ne in exilium eos agere videretur: neve[2] molestiam Longobardis crearet.

3. Quemadmodum vero Insubres commendavit Friderico, ut ab eorum injuria sibi temperaret, ita ipsos gravissime monuit, uti sua Friderico præstarent officia, atque a Vercellensi et Brixiensi episc. ex concepta initæ cum imperatore pacis formula sacramento adigi jussit[3]. Iisdem etiam episcopis, atque electo Mantuano provinciam dedit, ut cum Fridericus conventum habere cum filio ac Germaniæ principibus flagitaret, Longobardis suaderent, ne Germanos arcerent aditu in Italiam, quo facto sancitum fœdus violare viderentur: « Ex parte imperatoris ejusdem nostris est nuper auribus intimatum, quod idem intendit habere generale colloquium cum nobili viro nato suo aliisque principibus Alemaniæ in partibus Lombardiæ, promittens nostro consilio se usurum, nihilque facturum, quod in derogationem pacis existat, Ecclesiam, vel ejusdem societatis homines offendendo, exhibiturus possibilem et honestam de securitate hominibus societatis prædictæ præstanda, quam eidem consuluerimus, cautionem.

4. « Nolentes igitur ullam dari cuiquam materiam malignandi, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus, convenientes in unum dilectos filios rectores societatis ipsius super cautione prædicta, et aliis tractatu cum eis præhabito, diligenter monere ac inducere procuretis, ne quod eidem ad hoc impedimentum patiantur opponi; sed dictum nobilem, et alios ad ejus propter hoc præsentiam venientes, libere, ac tanquam viros pacificos per Lombardiam transire tam eundo quam redeundo permittant, ita quod nullam sustineant injuriam vel offensam, proviso, ne si ejus colloquium per ipsos contra nostrum consilium contingeret, minus provide impediri pacis negotium videatur, per eos, et quoad eos quasi studiose dissolvi. Quia vero dictus imperator proponit accelerare colloquium, mandatum nostrum curetis adimplere celeriter, tamen caute, cum hæc omnia velimus esse secreta, nobis cito et fideliter rescripturi, quidquid super hoc inveneritis apud eos, ut insinuatione vestra suscepta possimus negotio providere, sicut fuerit providendum. Dat. Reate V kalend. Octob. Pontif. nostri anno v ». Hæc Pontifex, qui ad Insubriæ præfectos Apostolicas litteras[1] misit, ut habito Concilio proposita ab episcopis audirent, iisque pro sua sapientia responderent. Nec levis metus aderat, ne bellum in Longobardia recrudesceret, ac Fridericus excitis e Germania viribus succinctus auctusque Insubres captata occasione opprimeret; ad quod discutiendum periculum summa sollicitudine Gregorius tuendæ Insubrium libertati incubuit.

5. *Pro Raynaldo duce apud Fridericum intercedit.* — Nec egregia modo erga Insubres, quorum armis ad retundendos Friderici impetus fultus fuerat, verum crudelissimum etiam hostem, a quo atrociter lacessitus, ac læsus in eo bello fuerat, est benevolentia prosecutus. Memor enim se illius locum in terris tenere, cujus celebris est sententia: *Benefacite his qui oderunt vos.* Raynaldum, Conradi olim ducis filium, qui in Friderici odia incurrerat, in illius gratiam restituere conatus est. Extant enim ejus litteræ[2], quibus ad sedandas imperatoris iras admonet, ut Davidis exemplo clementia erga Conradum uteretur: « Non ignorat imperialis excellentia, quod nobilis vir Raynaldus, natus claræ memoriæ Conradi ducis Spoletani, nos ex industria multipliciter provocavit, inæstimabilia damna, et atrocissimas injurias Ecclesiæ Rom. audaci superbia inferendo, et multos, non sine manifesta contumelia Creatoris, immaniter tribulando. Unde si secundum iniquitates ipsius retribuere vellemus eidem, nequaquam in angustia sibi compassionis exhiberemus affectum, intercedendo pro eo, sed illius pœnas conniventi oculo transiremus. Verum quia illius sumus, licet indigne, vicarii constituti, qui verbo docuit, et instruxit exemplo, ut pro persequentibus, et calumniantibus nos oremus, et misericordia plurimum indigentes frustra peteremus nobis Dominum misereri, nisi misereremur miserias miserorum; ecce remisso illi rancore, salvis tamen omnibus, in quibus Ecclesiæ Rom. tenetur, cujus jura nequaquam negligere nos oportet, ne a Domino negligi mereamur, celsitudinem tuam rogamus, monemus, et hortamur in Domino, quatenus memor quod misericordes misericordiam consequentur, et quo quisque est major, magis est placabilis ira illius obtentu, qui præfert misericordiam holocaustis; nostri quoque interventu, qui et honori tuo, et illius statui salubriter consulere affectamus; David exemplo, qui quanto apud homines major erat, tanto se propensius humilians, apud Deum misericordiæ operibus assuevit; clementiæ tuæ januam ei aperire digneris, ut par-

[1] Lib. IV. Ep. CXIV. — [2] Lib. V. Ep. LXXVI. — [3] Ep. II.

[1] Lib. V. Ep. CXXXVII. — [2] Ep. LXXX.

cendo maxime ac miserando tuam potentiam manifestans, mansuetudinem tuam Deo gratam et hominibus reddas acceptam; nosque serenitatem tuam dignis debeamus prosequi actionibus gratiarum. Datum Reate VII id. Jun. Pontificatus nostri anno quinto ».

6. Affert Richardus[1] causam, ob quam Raynaldus exulceravit imperatoris animum, justasque ejus iras in se asperavit; nimirum in imperiale ærarium grassatum esse, nec rationem reddere, aut fidejussorem dare potuisse, quare in carcerem conjectum bonisque omnibus exutum fuisse. Quo viso, ipsius frater Bertholdus in arcem Introducum se recepit: verum anno MCCXXXIII imperator ut arcem recuperaret, Raynaldum firmo satellitio cinctum adduci Introducum jussit, quo fratrem ad deditionem faciendam compelleret, quam Messanensis archiep. opera factam ait; ex quibus patet diuturno carcere Raynaldum maceratum fuisse. Hic altissima Dei consilia mirari possumus, qui Raynaldum Friderici olim in Ecclesiis excindendis, iisque, qui majori studio Rom. Ecclesiam prosequerentur, exquisitissimis suppliciis discruciandis paratissimum se satellitem, uti supra recensitum est, præbuerat, in ipsius postea Friderici iram incurrisse, et ad Pontificem, quem atrocissimis injuriis affecerat, confugere coactum, ut principis exasperatos adversus ipsum animos deliniret.

7. Cum priores preces Raynaldo in gratiam imperatoris revocando non suffecissent, aliis Epistolis[2] durius ipsius pectus inflectere ad misericordiam pertentavit: « Cum teneamur pro persequentibus, et calumniantibus nos orare, satis affectuose te nuper nostris litteris rogavimus et monuimus confidenter, ut prædicto R... veniam largireris, jure tamen Apostolicæ Sedis salvo, quod sine periculo negligere non possemus; verum quia possent homines cogitare, quia ideo motus ei principaliter contra eum, quia nos taliter provocarat, possentque aliqui opinari, quod ipsius afflictio beneplacita nobis esset, et sic primum tacito murmure, ac deinde clamoso tumultu inveherentur contra nos facile detractores, quod causam dederimus ejus pœnæ, nos etiam quasi prosequentes proprium interesse, cum si, quod absit, corporaliter læderetur, majus nobis improperium immineret, quam quod idem nobis intulit Ecclesiam persequendo, imperialem celsitudinem rogamus affectuosius, et monemus attentius, pro speciali gratia postulantes, quatenus ei ne amplius irascaris sed in ira misericordiæ recordatus, nobis et tibi parcens, miserearis ipsius, ita quod ex hoc propitiationem divinam uberius merearis, etc. Dat. Reate V id. Jul. Pont. nostri anno V ».

8. *Esculanum comitatum episcopo tradit.* — Cæterum Fridericus apud Sedem Apostolicam graviter questus est, Esculanos Romanæ Ecclesiæ vectigales nonnullos ejus regni beneficiarios fundos occupasse, aliaque excidio dedisse; postulavitque uti effrenatos illorum impetus cohiberet. At Gregorius alias contra querelas detulit[1] juri dicendo ab ipso præfectos longe graviora damna Ecclesiæ obnoxiis impressisse, quæ licet a suis tentata non crederet, se tamen episcopo Belvacensi Piceni præfecto ad ejus damna resarcienda provinciam contulisse. Quod vero de Esculanis incidit mentio, prætereundum non videtur summum Pontificem Esculanum comitatum hoc anno Marcellino urbis illius episcopo, imposito certo censu Pontificio ærario, annis singulis inferendo administrandum tradidisse; Pontificiæ ea de re litteræ extant in Vaticano Codice, qui Liber Censuum inscribitur: « Ecclesiam Esculanam tanquam Sedis Apostolicæ filiam specialem, et personam tuam nobis fide notam et devotione probatam speciali gratia prosequentes, comitatum Esculanum cum jurisdictione ac juribus, redditibus et pertinentiis omnibus ad Ecclesiam Rom. spectantibus, et specialiter potestatem ibidem creandi tabelliones tibi sub annuo censu centum librarum Vulteranensis monetæ in festo B. Michaelis cameræ nostræ solvendo, quamdiu nobis placuerit, committimus Ecclesiæ Romanæ nomine fideliter gubernandum. Dat. Reat. non. Novembr. Pontific. nostri anno V. »

9. *Fridericum de iniquis legibus arguit, iratum mulcet, contra hæreticos movet.* — Ut in augendis locupletandisque Ecclesiis munificum se præstitit, ita in defendendis illarum juribus, reprimendisque illorum conatibus, qui ea labefactarent, acerrimum vindicem præbuit. Cum enim Fridericus iniquiores leges Ecclesiasticis intulisset, mox excitatus zelo Gregorius Capuanum archiep. qui improbarum ferendarum legum auctor extiterat, perstrinxit[2]; imperatoremque, ut eas rescinderet, oratione gravissima est adhortatus[3]: « Intelleximus siquidem, quod vel proprio motu, vel seductus inconsultis consiliis perversorum, novas edere Constitutiones intendis, ex quibus necessario sequitur, ut dicaris Ecclesiæ persecutor, et obrutor publicæ libertatis, sicque tibi contrarius contra te tuis viribus moliaris ». Et infra: « Sane si ad id ex te forte moveris, timemus multum de gratia tibi esse subtractum (Dei gratiam tibi esse subtractam), dum sic patenter famam propriam negligis et salutem: si vero impulsus ab aliis, miramur, quod talibus consiliariis acquiescis, qui spiritu vexati nequitiæ te intendunt Deo et hominibus constituere inimicum, ut taceamus alia, potius silentio intelligenda quam verbo: quæ utinam a te tacite intellecta fortius in auribus cordis sonent, quatenus quieti tuæ ac famæ nostræ provide consulens, utrumque ab increpationibus populi serves immunem. Cum enim montes pacem susceperint, cur pauperes populi debent esse pacis expertes, ut in pace amaritudo amarissima sit eorum? Aut quis posset indurato corde ululatus,

[1] Rich. in Chr. hoc anno. — [2] Ep. XCIII. XCV.

[1] Lib. IV. Ep. CXXVI. — [2] Lib. V. Ep. XCI. — [3] Ibid.

quos quodammodo prævidemus, tot flentium obaudire? etc. Dat. Reate III non. Julii, Pont. nostri anno v.

10. Asperarunt hæc monita Friderici animum, qui blandissimis assentatorum lenociniis assuetus, quasi gravior injuria, proposito ob oculos ipsius vitio, inflicta esset, excanduit, acerbiusque de severitate Pontificia expostulavit. Quibus ad Gregorium perlatis, tanquam pius pater exulceratum ejus animum lenioribus verbis pacare ac permulcere studuit [1]; instruxitque, ut asperiora amantissimi patris monita mollissimis adulatorum blanditiis præferre deberet.

« Friderico ill. Romanorum imp. semper Augusto, et regi Siciliæ.

« Intelleximus quod ex litteris, quas nuper imperiali celsitudini destinavimus, motus utcumque fuisti, quia plus amaritudinis, quam dulcedinis sapere videbantur. Cæterum cum juxta sapientis edictum, melius sit arguere quam irasci, eo quod via vitæ sit et cur increpatio disciplinæ, de paternæ dilectionis sincero processit affectu, quod horribilium, ut a plurimis dicebantur, subito auditu perculsi filium minus leniter duximus arguendum, ne mel videremur in sacrificio adolere. Sed nec filio fuit ægre ferendum, quia pater filium quem diligit corripit, et Dominus quos amat arguit, et castigat, eo quod meliora sunt diligentis verbera, quam oscula odientis. Et si quidem extiterit aspera increpatio, non fuit publica, sed privata; non clamosis vocibus, sed litteris expressa secretis, quæ vix unquam ad scribentis affectum sufficiunt exprimendum. Ut igitur omnia inter nos fiant in omnimoda puritate, serenitatem tuam rogamus et monemus in Domino, quatenus omni omnino suspicione deposita, quod id processerit nisi de meræ spiritu charitatis, de nobis in veritate confidens, voluntatem tuam nobis incunctanter exponas quoties videris expedire, qui ad profectus tuos irrequisiti etiam libenter intendimus cum affectu. Dat. Reate VI kal. Aug. Pont. nostri anno v ».

11. Cumque insuper Fridericus questus esset, summum Pontificem inter cæteros honorum titulos, quibus ornari soleret, regis Hierosolymitani insigne nomen in litteris suis prætermisisse, respondit Gregorius [2], id non factum ad imminuendum ipsius honorem quem augere potius, et amplificare cuperet; sed alias ob causas, quæ ipsi a Rheginensi archiepiscopo aperiri potuissent. Tum hortatur Terram-Sanctam tueatur, exscindat hæreticos, populos juste moderetur, ablata bona Templariis atque Hospitalariis restituat, eosque regia benevolentia complectatur.

« Friderico illustri Romanorum imp. semper Augusto, Hierusalem et Siciliæ regi.

« Quod de tribus insignibus titulis, quibus te Dominus insignivit, in litteris, quas imperiali celsitudini destinavimus, medius hactenus non est scriptus, nequaquam ex minori affectione processit, quia nec ex hoc derogare tuo intendebamus honori, cui deferre potius affectamus: sed causæ rationabiles affuere, quas venerabilis frater noster Rheginus archiep. et dilectus filius magister domus S. Mariæ Theutonicorum Hierosolymitanæ tibi depromere potuerunt. Verum sperantes in illo, qui dans virtutes præmia elargitur, sua tantum dona in homine coronando, ut quo pluribus dignitatum nominibus fueris appellatus, eo te studeas his reddere digniorem, ecce tacitum hactenus Hierosolymitanum titulum, clarum utique ac decorum, hilari scribimus novitate.

12. « Ut igitur aucta munera gratiarum tibi augeant gloriam præmiorum, serenitatem tuam affectuose rogamus et monemus, attente obsecrantes per Dominum Jesum Christum, quatenus potentiam et sapientiam a Domino recognoscens, benignitati sedulus assuescas, ut secutus indivisæ opera Trinitatis, per potentiam conterens molas iniqui, auferas de faucibus ejus prædam, subjiciendo tibi Barbaras nationes, per quas humani generis inimicus impugnans hactenus immaniter Terram-Sanctam, prædatus est multipliciter Ecclesiam generalem; hæreticosque disperdas, qui velut venenata reptilia insidiantur animabus simplicium incessanter, ut fortitudinem tuam Deo reddas et hominibus commendandam. Per sapientiam quoque te cupimus subjectos tibi populos prospere gubernare, ut nullo errore deceptus justitiam diligas, quæ se dirigens diligentes directos provehit in salutem. Per benignitatem vero det tibi Dominus, ut sis mœrentium consolator, et specialiter regnum Siciliæ habitantium, qui longis temporibus valde tribulati, nisi spe rediviva respirent, fere coguntur præ angustia desperare. Ut autem signatum in idem conveniat cum signante, cum Hierusalem visio pacis dicatur, pacis haberi te volumus sectatorem, ut fideles tui sedeant in pulchritudine pacis et requie opulenta; necnon Ecclesia et personæ Ecclesiasticæ plena libertate gavisæ tranquilla securitate lætentur, etc. Datum Reate II id. August. Pontific. nostri anno v ».

13. *Contra Patarenos aliosque hæreticos leges sancitæ a Pontifice, senatu Romano et Friderico.* — Excitavit ideo in his litteris Fridericum Gregorius, ad exscindendos hæreticos potentiam imperialem exercere, cum Patarenorum luem grassatam latius compertum esset: non enim modo Insubriam et citeriorem Siciliam infecerat, sed ipsum quoque puritatis Catholicæ domicilium, Romam videlicet, contaminare aggressa erat. Ad quam delendam Pontifex legum severitatem distrinxit, ut Vitæ illius scriptor testatur: « Annibaldo regente senatum, quia in Urbe propter pastoris absentiam ille contagiosus morbus hæreticæ pravitatis irrepserat, ut occulto meatu proficiens jam publica nocumenta monstraret; inquisitione præhabita diligenti, ante portas majoris Basilicæ

[1] Lib. v. Ep. c. — [2] Ep. cxcv.

Virginis gloriosæ, senatore et populo Romano præsentibus, multos presbyteros, clericos et utriusque sexus laicos hujusmodi lepra conspersos, tum testibus, tum propria confessione damnavit; presbyteros ipsos, et clericos sacris indutos, et demum spectante populo universos vestibus spoliatos sententiæ perpetuæ depositionis subjiciens ». Hæc auctor; de quibus dum loquitur Richardus, addit ad ejusmodi pestem depellendam ferrum ignemque adhibitum, ac rei gestæ tempus consignat his verbis : « Eodem mense, (Februario nimirum), nonnulli Patarenorum in Urbe inventi sunt : quorum alii sunt igne cremati, cum inconvertibiles essent, alii donec pœniteant, sunt ad Cassinensem Ecclesiam et apud Cavas directi ».

14. Ne recrudesceret in posterum malum, ac fidei Catholicæ puritatem corrumperet, tulit Gregorius novas leges adversus perditissimos homines, atque anathematis fulmine percussit, sive illi Patareni, Cathari, pauperes e Lugduno, aliove infelici nomine notarentur; sanxitque, ut cum ab Ecclesia damnati essent, raperentur ad tribunalia judicum, ut meritis pœnis afficerentur : qui vero clericatu essent insigniti, ea prius dignitate exuerentur. Cæterum si in scelere deprehensos flagitii pœniteret, perpetuis vinculis ad illud expiandum addicerentur, cujus exordium Gregorianis canonibus insertum est [1], atque incipit : « Excommunicamus et anathematizamus universos hæreticos ». Et infra hæc adjecit, quæ non extant in citato canone :

« Item receptatores, defensores et fautores hæreticorum excommunicationis sententiæ decernimus subjacere, firmiter statuentes, ut si postquam quilibet talium fuerit excommunicatione notatus, a sua super hoc non curaverit præsumptione cessare, ipso jure sit factus infamis, nec ad publica officia seu concilia, nec ad eligendos aliquos ad hujusmodi, nec ad testimonium admittatur : sit etiam intestabilis, ut nec testamenti habeat factionem, nec ad hæreditatis successionem accedat. Nullus præterea ipsi super quocumque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quod si forte judex extiterit, ejus sententiæ nullam obtineant firmitatem, nec causæ aliquæ ad ejus audientiam perferantur : si fuerit advocatus, ejus patrocinium nullatenus admittatur : si tabellio, instrumenta confecta per ipsum nullius penitus sint momenti, sed cum auctore damnato damnantur, et in similibus idem præcipimus observari : si vero clericus fuerit, ab omni officio et beneficio deponatur. Si qui autem tales, postquam ab Ecclesia fuerint denotati, evitare contempserint, excommunicationis sententia percellantur, alias animadversione debita puniendi. Qui autem inventi fuerint sola suspicione notabiles, nisi juxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint, anathematis gladio feriantur, et usque ad satisfactionem condignam ab omnibus evitentur; ita quod si per annum in excommunicatione persliterint, ex tunc velut hæretici condemnentur : proclamationes aut appellationes hujusmodi personarum minime audiantur.

15. « Item judices, et advocati, et notarii nulli eorum officium suum impendant, alioquin eodem officio perpetuo sint privati.

« Item clerici non exhibeant hujusmodi pestilentibus Ecclesiastica sacramenta, nec eleemosynas aut oblationes eorum accipiant; similiter Hospitalarii, et Templarii, ac quilibet regulares, alioquin suo priventur officio, ad quod nunquam restituantur absque indulto Sedis Apostolicæ speciali.

« Item quicumque tales præsumpserint Ecclesiasticæ tradere sepulturæ, usque ad satisfactionem idoneam excommunicationis sententiæ se noverint subjacere, nec absolutionis beneficium mereantur, nisi propriis manibus publice extumulent, et projiciant hujusmodi corpora damnatorum, et locus ille perpetuo careat sepultura.

« Item firmiter inhibemus, ne cuiquam laicæ personæ liceat publice, vel privatim de fide Catholica disputare. Qui vero contra fecerit, excommunicationis laqueo innodetur.

« Item si qui hæreticos sciverit, vel aliquos occulta conventicula celebrantes, seu a communi conversatione fidelium et moribus dissidentes, eos studeat indicare confessori suo, vel alii, per quem credat ad prælati sui notitiam pervenire; alioquin excommunicationis sententia percellatur. Filii autem hæreticorum, receptatorum, defensorum eorum usque ad secundam generationem ad nullum Ecclesiasticum beneficium, seu officium admittantur. Quod si secus actum fuerit, decernimus irritum et inane ».

16. Imitati Pontificis zelum, senatus populusque Romanus severas leges contra hujusmodi hæreticos condidere, quas ad commendandum illorum in tuenda fide studium afferendas ducimus.

« Capitula Annibaldi senatoris et populi Romani edita contra Patarenos omnes.

« Hæretici in Urbe, videlicet Cathari, Patareni, pauperes de Lugduno, Passagini, Joseppini, Arnaldistæ, Speronistæ, et alii cujuscumque hæresis nomine censeantur, credentes, receptatores, fautores, et defensores eorum in Urbe singulis annis a senatore, quando regiminis sui præstiterit juramentum, perpetuo diffidentur.

« Item hæreticos, qui fuerint in Urbe reperti, præsertim per inquisitores ab Ecclesia datos, vel alios viros Catholicos, senator capere teneatur, et captos etiam detinere, postquam fuerint per Ecclesiam condemnati, infra octo dies animadversione debita puniendos. Bona vero ipsorum omnia infra eumdem terminum publicentur; ita quod de ipsis unam partem percipiant qui eos revelaverint,

[1] Cap. excommunicamus de hæret.

et ii qui eos ceperint, senator alteram, et tertia murorum Urbis refectionibus deputetur.

« Item, ut ibi fiat receptaculum sordium, ubi fuit latibulum perfidorum, domus illorum, in qua hæreticorum aliquem ausu temerario aliqui in Urbe præsumpserint receptare, nullo reficienda tempore funditus diruatur : hoc idem de domibus illorum Urbis, qui manus impositionem receperint ab hæreticis, similiter observetur.

« Item in Urbe circa credentes hæreticorum erroribus, postquam fuerint per Ecclesiam denotati, præmissa omnia observentur.

« Item quicumque de Urbe sciverit hæreticos in Urbe, et non revelaverit, viginti librarum pœna mulctetur, et si solvendo non fuerit, diffidetur; nec relaxetur diffidatio, nisi digna satisfactione præmissa.

17. « Item receptatores scienter, sive defensores, seu fautores hæreticorum Urbis tertia bonorum suorum parte mulctentur, quæ murorum Urbis refectionibus deputetur. Quod si vel hoc modo puniti rursus in similem fuerint culpam prolapsi, de Urbe penitus expellantur, nec unquam revertentur ad illam, nisi digna satisfactione præmissa. Hujusmodi autem personæ in Urbe minime audiantur, nec quisquam eos in qualibet causa respondere cogatur : sed ipsi cogantur aliis respondere. Judices autem, advocati, et scriniarii nulli eorum suum impendant officium, vel ad aliquem actum legitimum, seu commune consilium assumatur, et qui talem scienter elegerit, tanquam hæreticorum fautor prædicta pœna mulctetur.

« *Quando senator exhibet juramentum.*

« Senator, quando præstat sui regiminis juramentum, jurabit quod hæc omnia et singula in Urbe tempore regiminis sui servabit et pro viribus faciet observari, ac teneatur facere jurare præmissa omnia successorem. Quod si non juraverit, pro senatore nullatenus habeatur, et quæ fecerit, nullam habeant firmitatem, et nullus teneatur sequi eum, etiamsi de sequendo ipsum præstiterit juramentum. Quod si prædicta servare contempserit, præter notam perjurii pœnam ducentarum marcharum incurrat, murorum Urbis refectionibus applicandam, nec de cætero ad aliquam dignitatem, vel officium publicum assumatur : ad quam pœnam judices S. Martinæ ipsum condemnare teneantur, et hoc in capitulario judicum prædictorum ponatur, et nullo tempore exinde deleatur. Omnes autem prædictæ pœnæ neque per concionem, neque per Concilium, neque ad vocem populi ullo modo, aut ingenio aliquo tempore valeant relaxari ».

18. Conditas a se, ac senatu Romano Gregorius hujusmodi leges Mediolanensi archiepiscopo, ac suffraganeis transmisit [1], ut pari zelo in impios homines consurgerent. Insubriam enim maxime contaminarat hæresis, cui alendæ nimia libertas non parum faverat. Ad quam comprimendam Fridericus non sine magna laude, ejus criminis convictos imperiali edicto flammis tradi, vel si ad aliorum terrorem vitæ reservandi viderentur, linguis, quibus blasphema evomuissent, amputari jussit. Cujus edicti acerbi, sed justissimi, exemplum in Regesto Pontificio [1] ita jacet :

« Fridericus, etc. Magdeburgensi archiep. comiti Romaniolæ et totius Lombardiæ legato dilecto principi suo, gratiam suam et omne bonum.

« Cum ad conservandum pariter et fovendum Ecclesiasticæ tranquillitatis statum ex commisso nobis imperii regimine defensores simus a Domino constituti, non absque justa cordis admiratione perpendimus, quod hostilis invaleat hæresis, proh pudor ! in partibus Lombardiæ, quæ plures inficiat ». Et infra : « Eritne igitur dissimulandum a nobis, aut sic negligenter agemus, ut contra Christum, et fidem Catholicam ore blasphemo insultent impii, et nos sub silentio transeamus ? Certe ingratitudinis et negligentiæ nos arguet Dominus, qui contra inimicos suæ fidei nobis gladium materialem indulsit, et plenitudinem contulit potestatis. Quapropter in exterminium, et vindictam actorum sceleris tam nefandi, complicum, et sequacium hæreticæ pravitatis, quocumque nomine censeantur, utriusque juris auctoritate muniti, dignos motus nostri animi exercentes, præsenti edictali Constitutione nostra in tota Lombardia inviolabiliter de cætero valitura duximus sanciendum, ut quicumque per civitatis antistitem, vel diœcesanum, in qua degit, post condignam examinationem fuerit de hæresi manifeste convictus, et hæreticus judicatus, per potestatem, consilium, et Catholicos viros civitatis, et diœcesis earumdem, ad requisitionem antistitis illico capiatur, auctoritate nostra ignis judicio concremandus, ut vel ultricibus flammis pereat, aut si miserabili vitæ ad coercitionem aliorum elegerint reservandum, eum linguæ plectro deprivent, quo non est veritus contra Ecclesiasticam fidem invehi, et nomen Domini blasphemare. Ut autem præsens hæc edictalis Constitutio nostra debeat in hæreticorum exterminium firmiter observari, circumspectioni tuæ committimus, quatenus hanc Constitutionem nostram per totam Lombardiam facias publicari, amodo per imperialis banni censuram ab omnibus universaliter observandam. Datum Cathaniæ, anno Dominicæ Incarnationis MCCXXIV, mense Martii undecimæ Indictionis ».

19. Cum imperiali edicto annus MCCXXIV adscriptus sit, trigesimi primi anni Regesto inseratur, id factum putamus, quod idem edictum hoc anno renovatum, iterumque promulgatum fuerit. Et sane Fridericum a Rom. Pontifice adversus hæreticos incitatum, scriptæ ab ipso ad Gregorium litteræ testantur, quibus se ad Italiæ hæreticos profligandos, exstirpandosque pro Apostolicis ejus

[1] Ep. CXIX.

[1] Lib. IV. Ep. CIII.

adhortationibus prosilire in animum induxisse ait [1] : « Sane cum omni honorificentia venerandis apicibus vestræ paternitatis acceptis, et earum tenore cognito, juste non potuimus non moveri, velut qui ad laudem bonorum, ad vindictam vero malefactorum, collatum nobis a Domino ensem justitiæ bajulamus, dum nostris est auribus per easdem sacras litteras intimatum, quod hæreticæ labis morbus paulatim serpens ut cancer, pro magna parte Italiam, et specialiter, quod dolentes referimus, in regno nostro Siciliæ Neapolim, et Aversam, partesque vicinas dicitur infecisse, sicut per quemdam ab eodem errore tandem Domino inspirante conversum Apostolicæ beatitudini accepimus revelatum. Super quo tanto vehementius anxiamur, quanto vicinior Apostolicæ, ac imperiali sedi tanti superstitio invenitur erroris, ut in circuitu matris insultent impii, et ante faciem ejus, proh pudor ! in injuriam fidei perfidia tam obstinata consurgat, dum hericii foveas habeant, et lamiæ nudent mammas, ut lactent catulos infelices, etc. Dat. Tarenti XXVIII Febr. quartæ Indict. » Hactenus Fridericus, quem in Sicilia insectatum hæreticos, ac misisse Neapolim Rheginum archiepiscopum, ut in eos inquireret, ac plures in vincula conjectos, ut meritis pœnis addicerentur, tradit Richardus [2].

20. *Ad Ezelinum hæreticum, in quem Patavini insurgunt, Pontificis parœneticæ litteræ.* — Excitatus etiam in cæteris Italiæ provinciis fidelium zelus ad delendam hæresim, inter quos Patavini magnis laudibus ornati a Gregorio [3], ut qui pio ardore accensi in Ezelinum ea infamia inustum prosiliissent. Ad quem in castra Ecclesiæ traducendum litteris gravioribus in præfixo illis titulo : *Spiritum consilii sanioris* precatus, errores abjicere monuit [4] : « Tentare volumus varias medicinas, si forte medico acquiescens saluti restitui merearis, salvos te ac alios, quos perdidisse nosceris, faciendo. Dic ergo, quæ est ista vesania, qua vexaris, ut secutus deceptricis fallaciæ documenta, errorum spiritibus acquiescens eligas non consentire fidei veritati ? Numquid sapientior es doctoribus Ecclesiæ universis, quibus suæ merito sanctitatis revelata est orthodoxæ fidei certitudo, et multorum miraculorum signis roborata ? An forsan, etsi non voce, quod est nequius, in facto dicis : Quis est omnipotens, ut ei serviam, et quid mihi prodest, si eum fuero deprecatus ? Peccavi, et quid accidit mihi triste ? Certe perversa est hæc cogitatio, quasi lutum contra figulum cogitet, et contra levantem eam virgula elevetur. Ut quid divitias bonitatis Christi contemnis ? Patientia ejus ad pœnitentiam te adducit, tu autem cur secundum duritiam tui cordis iram in die iræ tibi damnabiliter thesaurizas ?

21. « Nonne cum adhuc in minori officio constituti in partibus Lombardiæ legationis officio fungeremur, conversionis signa prætendens, cum effusione plurima lacrymarum suppliciter flagitabas, nostris et Ecclesiæ, et specialiter sanctarum ancillarum Christi orationibus commendari, detestando patenter hæreticam pravitatem ? Sic nobis, imo Domino illudere intendebas ? » Ezelinum tum temporis religiosæ disciplinæ amplectendæ desiderium præ se tulisse superius in Honorio vidimus : « An nescis, quod illusores ipse deludit, et Spiritus sanctus fictum effugit disciplinæ ? Redi ergo, redi, prævaricator, ad cor, ut ad Dominum per pœnitentiam convertaris, et ipse ad te per misericordiam convertatur. Desine pro verbis pœnitentiæ, verbis superbiæ blasphemare, quia cunctis diebus superbit impius, et numerus dierum ipsius tyrannidis est incertus. Ut igitur vel sic fosso pariete mentis tuæ aliquem introrsus admittas radium rationis, nobilitatem tuam monemus et hortamur attente, per Apostolica scripta sub obtestatione divini judicii firmiter præcipiendo mandantes, quatenus culpas tuas humiliter recognoscens, eum qui multus est ad ignoscendum, tibi studeas complacare relictis erroribus, et a terra tua hæreticis profligatis ad gremium matris Ecclesiæ corde puro humiliter redeundo, infra duos menses post susceptionem præsentium ad nostram præsentiam personaliter accessurus, paratus præcise parere nostris beneplacitis et mandatis. Alioquin, ut ex qualitate pœnarum tuarum iniquitatum enormitas sæculis innotescat, contra te cælum invocamus et terram, ad te ac alios hostes fidei disperdendum, terras et omnia bona tua occupantibus exponendo, ut qui multis es in scandalum et horrorem, fias in opprobrium sempiternum, etc. Dat. Reate kal. Sept. Pont. nost. an. V ».

22. Transmisit harum litterarum exemplum Gregorius ad Ezelini filios, Ezelinum juniorem, et Albericum, qui a paterno scelere abhorrere præ se ferebant, ac ne avitis opibus exciderent, ultro Gregorio obtulerant miserum parentem inquisitorum fidei manibus tradere, si obfirmatus in flagitio perstaret ; quibus Pontifex significavit, illorum causa quos putaret numinis vero cultui addictos, justissimam in ipsorum parentem ultionem effundere distulisse, ne paterna calamitate involverentur, cum hæreseos crimen (ut ait) instar criminis læsæ majestatis filios exhæredet : adjecitque preces et imperia, ut summo studio parentem ab hæresi atque hæreticorum studio deterrerent, ac si monita respueret, ut suæ consulerent saluti, illum, ut erant polliciti, ad Pontificium tribunal rapiendum darent ; nec mirum cuiquam videri potest datum hoc filiis adversus parentem consilium, cum numinis, a quo descendit omnis paternitas, causa humanis affectibus debeat anteferri.

23. *Hæretici in Galliis quæsiti ad supplicium.* — In cæteris etiam regnis hæreticos meritis pœnis affici jussit Gregorius : quo argumento Bituricensi et Antissiodorensi episcopis litteras, ut

[1] Ext. apud Greg. l. IV. Ep. CXXXI. — [2] Rich. in Chr. hoc an. — [3] Lib. V. Ep. LXXV. — [4] Ep. CXX.

impios, qui oppidum, cui a Charitate nomen inditum est, admodum infecerant, animadverterent.

Cæterum in Galliis occubuit hoc anno [1] eximius hæreticorum expugnator, ac fidei strenuissimus defensor, insignis sanctitate Fulco episcopus Tolosanus, de quo nos plura, qui cum eam Ecclesiam oppressam hæreticis, atque opibus eorum improbitate nudatam capessivisset, demum iis triumphatis vindicatam in libertatem, auctam bonis, ac pietate florentem reliquit, et in monasterio Grandis-Sylvæ Cisterciensis Ordinis, in quo vita religiosa excultus fuerat, sepultus est. Sed ad Gregorium redeamus.

24. *Renovantur Privilegia Cassinensibus.* — Cum grassatam hoc tempore latius hæresim viderimus, mirum non est Ecclesiasticorum mores admodum deformatos fuisse, ac religiosam disciplinam in plerisque locis penitus, amisso pristinæ sanctitatis flore, concidisse. Incubuit ergo Gregorius ad solutiores clericorum mores emendandos, quo argumento ad Rhemensem archiepiscopum, ac suffraganeos datæ litteræ [2]; tum ad revocandam apud religiosas familias veterem disciplinam studium adhibuit. Utque severum [3] se in eos, qui ab institutæ vitæ sanctitate defecerant, ita liberalem in alios præbuit, quemadmodum litteræ [4] Cassinatibus [5] Benedictinis datæ ostendunt, quos præterea Cassinates ita novis auxit prærogativis, ut etiam veteres confirmavit. Rogatus enim ab iis, ut S. Zachariæ Pontificis privilegia renovaret, cum monumenta, in quibus contenta erant, ob temporum vetustatem consumpta essent, eorum precibus adductus, Diploma Zachariæ prædecessoris suo inseruit, e quo, missis cæteris, quæ ad conditi illius Ordinis celeberrimi historiam pertinent decerpimus.

25. « Omnipotenti Deo, cujus melior est misericordia super vitas, gratias agimus, qui gloriosus in sanctis suis atque mirabilis est, et virtutes suas, ubicumque vult, ineffabili bonitate ostendit. Ipse quippe dignationis suæ potentia beatissimum Benedictum patrem omnium constituit monachorum : ipse eum monasticæ legislatorem et operatorem esse disposuit : ipse illius meritis Cassinense monasterium, in quo et sanctissime vixit et gloriosissime obiit, omnibus per totum orbem monasteriis clemente benignitate præfecit. Qui pater sanctissimus, dum vitam eremiticam duceret, divina revelatione monitus, ad eumdem locum pervenit duobus se Angelis comitantibus cum beatissimo Mauro, ac Placido Tertulli patricii filio, aliisque nonnullis : ubi templa idolorum destruens, monasteriumque construens, Apostolicis illud dotavit virtutibus ; inter quæ dum ei revelatum fuisset, quod supradictus locus esset destruendus, et ob id inconsolabiliter fleret, omnipotentis Dei ad se vocem audivit dicentem : Noli, probatissime ac clementissime Benedicte, pro iis, quæ huic eventura didicisti loco, mœstum gerere animum, quoniam quod semel a Deo præfixum est, immutabile atque irrevocabile est, solis tibi tuo merito concessis habitantium in loco animabus : sed aderit omnipotentis Dei consolatio, quæ locum istum in ampliorem et multo meliorem, quam nunc est, restituet gradum, et hujus Ordinis doctrina de hoc iterum per totum orbem radiabit loco : quod post jusdem patris obitum consummatum est.

26. « Nam a Longobardis invasum, et igne crematum est : fratres autem ad Apostolicam Sedem venientes ex concessione sancti prædecessoris nostri Pelagii juxta Lateranense palatium monasterium construxerunt, atque per prolixum tempus habitaverunt. Sed jam cum omnipotens Deus censuisset Cassinense cœnobium restaurare, ac cœnobialem institutionem, quæ inde principium sumpserat, ex eodem loco propagare, a sanctissimo Gregorio III prædecessore nostro Petronas dilectus filius noster est ad restaurandum directus. Qui cum ad eumdem locum venisset, communis pater noster Gregorius ex hoc mundo migravit : sed post ejus excessum in Sede Apostolica cum parvitas nostra successisset, opus ab illo cœptum in restauratione ejusdem cœnobii, adjuvante Domino, ad fidem usque perduximus.

27. « Hæc autem eo die, quo sanctissimi patris Ecclesiam dedicavimus, parvitas nostra obtulit libros sanctæ Scripturæ, et librum Regulæ, quam sanctissimus pater manu propria scripserat ; pondus etiam libræ panis, et mensuram vini, necnon diversa, quæ ad Ecclesiasticum ministerium (pertinent) ornamenta, et possessiones Apostolica liberalitate concessimus. Qualiter autem ejusdem patris pignora sororisque ejus sunt posita perspicientes, ac intemerata invenientes, pro reverentia tanti patris tangere minime ausi sumus. In dedicatione vero ejusdem, cum illic una cum tredecim archiepiscopis et sexaginta octo episcopis adessemus, idem dilectissimus filius noster postulare cœpit, quatenus possessiones, quæ eidem monasterio oblatæ sunt a quibuscumque fidelibus per nostrum privilegium roboraremus, illorum desideriis utpote amabilium annuentes, hæc per præsens Privilegium, quæ a nobis aliisque fidelibus concessa sunt, in eodem loco in perpetuum corroboramus ». Et infra :

28. « Præterea corroboramus, atque in perpetuum confirmamus eidem dilecto filio ejusque successoribus, in omni conventu episcoporum et principum superiorem universis abbatibus sedere, et in Conciliis et judiciis priorem sui Ordinis omnibus sententiam proferre pro reverentia tanti loci, qui primam et summam monasticæ legislationem in eodem Cassinensi cœnobio scribens verbo et exemplo, cœnobitale propositum appetentibus in toto mundo sole clarius vibravit. Pro quo Cassi-

[1] Bern. in Chron. — [2] Lib. IV. Ep. CXXXVIII. — [3] Ep. XXVII, CXXIV, CLIX, CLXIV. — [4] Ep. CX, CXXIX. — [5] Ep. CXLII. lib. V. Ep. XXXI.

nense cœnobium exaltantes decernimus, ac in perpetuum confirmamus, ut supradictus locus dignitate, vigore, ac honorificentia præcellat omnia monasteria, quæ constructa vel construenda sunt in toto orbe terrarum ; abbasque ejusdem loci celsior ac celebrior existat omnibus abbatibus eamdem regulam tenentibus. Illic lex monastici Ordinis caput teneat, ac principatum, ubi ejusdem legis descriptor, Benedictus pater sanctissimus, eamdem describens promulgavit regulam, ibique abbates et monachi honorem, ac reverentiam deferant, et ibi usque ad diem judicii quærant doctorem, ubi monachorum universalis magister et doctor Benedictus pater almificus corporaliter una cum sorore sua quiescens, gloriosæ resurrectionis diem exspectat. Defuncto autem abbate ex se ipsa congregatio, secundum sanius consilium sapientum et saniorum fratrum, sibi abbatem eligat, et Apostolicæ Sedis Pontifici confirmandum et consecrandum exhibeat, etc. Scriptum per manum Leonis notarii regionarii, atque scriniarii sanctissimæ Rom. Ecclesiæ in mense Januario, per Indictionem suprascriptam primam. Datum XII kal. Mart. Aquini, per manum Benedicti episcopi sanctæ Silvæ-Candidæ Ecclesiæ, et bibliothecarii sanctæ Sedis Apostolicæ, anno Deo propitio Pontificatus domini nostri Zachariæ summi Pontificis, et universalis papæ, in sacratissima Sede B. Petri Apostoli, primo etc. » Tum subjicitur consignata a Gregorio dies, qua S. Zachariæ Diploma confirmavit. « Dat. Later. III id. April. Pont. nostri anno V ».

29. *Sylvestrinorum congregatio orta.* — Ex antiquissima illa sacra familia derivata est hoc anno nova religiosa societas, quæ institutam a D. Benedicto vivendi rationem consectata est, jacta enim hoc tempore fuisse in monte, cui a Fano nomen, haud longe a Fabriano nobili Piceni oppido, congregationis Sylvestrinorum fundamenta a B. Sylvestro Guzolina familia Auximi orto, tradit in ejus Vitæ Actis Andreas Jacobus [1] ejusdem Ordinis a conditore quartus abbas generalis, qui eodem quo S. Sylvester ævo vixit. Quantum vero in primis conditæ illius religiosæ familiæ incunabulis, adipiscendarum virtutum, rerumque cœlestium amor arderet, eleganter his verbis describit [2] : « Antiquissima in primis erat omnibus monachis cœnobii disciplina, et vitæ religiosæ studium, quæ exterioris hominis sunt : vestis admodum vilis et aspera, ciborum magna simplicitas non tam ad explendam, quam levandam famem accommodata, suam inopiam ac voluntariam paupertatem corrogatis eleemosynis leniebant. Mira in omnibus religiosæ taciturnitatis observantia : crebras tum ad carnis macerationem, tum ad sæculi expianda pericula verberationes et jejunia identidem usurpabant ; dies noctesque divinis laudibus chorus personabat, mutua vigebant charitatis officia, quæ interioris hominis sunt, statutum tempus sacris lectionibus, ac precationibus tribuebant, eratque unusquisque sui contemptor egregius, neque hæc sui contemptio quidquam de bona cæterorum existimatione detrahebat, et ad summæ demum Christianæ perfectionis studium incumbebant : neque vero eorum virtus, et charitas intra illius cœnobii septa continebatur, sed ad externos quoque derivabatur ». Hæc auctor, quem consulat, qui plura de illius religiosæ familiæ sacris institutis atque incrementis cupiat, jam enim nostra oratio ad nonnulla Gregorii responsa ad res divinas spectantia traducenda est.

30. *Responsa Pontificis ad quæstiones liturgicas.* — Consulenti Pontificem archiepiscopo Barensi an vetitis lege canonica diebus sacris ordinibus initiati, charactere essent insigniti, hæc respondit [1] : « Eos autem qui extra tempora constituta sacros ordines receperunt, characterem non est dubium recepisse, quos pro transgressione hujusmodi prius eis pœnitentia imposita competenti, sustinere poteris in susceptis ordinibus ministrare, attentius provisurus, ut id de cætero fieri in tua provincia non permittas ».

Injecerat archiepiscopus aliam de confirmatione quæstionem, an ii, qui a puro sacerdote sacro Chrismate inuncti fuerant, confirmationis sacramento reipsa essent insigniti. Cui Pontifex nullatenus sacramenti munere potitos subjecit : « Chrismati vero, ut verbis tuis utamur, a simplice sacerdote confirmationis munus minime receperunt ; quia de solis Apostolis legitur, quorum sunt episcopi successores, quod per manus impositionem Spiritum sanctum dabant, et ideo tam illi, quam confirmandi de cætero a solis episcopis consignentur ». Quorum verborum veritas illustris est, cum doctores purum ac simplicem sacerdotem de ordinaria potestate sacramentum illud impertiri non posse consentiant ; id vero extraordinaria, speciali nimirum a summo Pontifice commissa auctoritate posse significent ; cujus exemplum insigne S. Gregorius magnus explicuit, qui nonnullis Sardiniæ presbyteris eam potestatem permisit [2] in quibus locis episcopus nullus eo munere perfungeretur [3].

Pergit Pontifex de iis, qui sacro linteamine ritu Græcorum consecrato uterentur, edicere : « Qui pro altari viatico utuntur panno lineo a Græco episcopo benedicto studeas firmiter inhibere, ne in panno hujusmodi celebrare præsumant : sed id de cætero faciant, vel in altari itinerario, vel in altari majori secundum ritum Ecclesiæ consecrato. Dat. Reate II id. Nov. Pont. nostri anno V ».

31. *Gregorius Reate.* — Commoratum diu Reate Pontificem tradit illius Gestorum scriptor, qui ad colligendam salubriorem auram eo pro-

[1] Apud Sur. tom. VI. poster. edit. die XXVI Nov. — [2] And. Jac. l. I. c. X.

[1] Lib. V. Ep. CLIV. c. consultationi de temp. ordinat. — [2] Greg. l. III Ep. IX. Ind. XII. — [3] Baron. an. 594. num. 14, 15.

fectum locique amœnitate delectatum describit : « Jam quidem prædictus Pontifex æstatis proximæ suspicione permotus, quinto sui Pontificatus anno ad civitatem se contulit Realinam, ubi præ eminentia loci, et aquarum fluentium copia, frigidioris aeris potitus obsequio, longi temporis spatium percurrit, ibidem multis et variis Ecclesiæ negotiis expeditis ». At non modo ob æstivos calores, sed etiam ob terræmotum, quo Urbs concussa est, Roma discessisse innuere videtur Richardus his verbis : « Eo die quo terræmotus ipse fuit, Gregorius papa Urbem exiens vadit Reale », quem quidem contigisse ait kalendis Junii circa meridiem die Dominica, quassatamque adeo terram, ut domus corruerint et inquilinos opprimerent : limpidissimi antea fontes apud S. Germanum colore mutato, terrestri fæce manarent, dissilirent saxa, homines hauriri terra vivos pertimescerent, metuque pallidi crimina præterita lugerent. Ea terræ horrenda concussio a Capua Romam immani fragore excurrit mensemque integrum tenuit; unde incolarum pars maxima desertis domibus alio commigravit : at Cassinensis abbas ad numen placandum solemnem suis supplicationem indixit, in qua omnes nudis pedibus in lacrymas effusi incedebant. Viguisse pariter eumdem terræmotum Constantinopoli, multisque eversis domibus ac sacris templis, insignem cladem intulisse, tradit auctor. Sed a Richardo ad Gestorum Gregorii scriptorem revertamur.

32. Exorsus igitur quæ, dum Reate consisteret, Pontifex gesserit, scribit, Jacobum e Cisterciensi familia in cardinalium collegium cooptatum, ac Mirandulam e grassatorum manibus Ecclesiæ restitutam : « Ubi etiam (nimirum Reate) fratrem Jacobum Cisterciensis Ordinis modestiæ virum, Trium Fontium tunc abbatem in episcopum assumpsit Prænestinum. Tunc castri Mirandulæ dominos, quos hæreticorum fautores, publici violatores itineris, et falsarios papalis Bullæ, ac fraudati numismatis percussores, publica deferebat infamia, mandatis ejus parere nolentes custodiæ mancipavit, munitionem ipsam jam potenter obsessam Ecclesiæ Romanæ faciens assignari. Quibus postmodum paterna pietate compassus, sex millia librarum mulierum et parvulorum subventioni, qui sicut a culpa sic a pœna videbantur immunes, ac pro ipsius munitionis voluntaria exhibitione concessit, singulos nihilominus beneficiis singularibus prosecutus ». Hæc etiam delibat Richardus [1], dum ait Belvacensem episc. Pontificio exercitu instructum Spoleto vicina loca vastasse, nec ad deditionem compellere potuisse; dein Mirandam cinxisse obsidione, ac Reatinos Pontificis jussu ad eam expugnandam sese contulisse conjunxisseque.

33. *S. Antonii Patavini et S. Elizabeth beata mors.* — Interea S. Antonius, cujus paulo ante memini, beatum Patavii finem vitæ fecit, de quo hæc monachus Patavinus [1] : « Ann. Dom. MCCXXXI, in mense Junii migravit B. Antonius de Ordine fratrum Minorum, cujus sanctitas totam Italiam illustravit ». De eo multa Lucas Wadingus, quæ ab ipso peti possunt. Satis nobis erit hæc de ejus gestis [2] præclarissimoque exitu in Annales conjicere : « Paulatim autem increscente ægritudine ad extrema festinavit : cumque nonnihil quievisset, facta confessione, hymnum illum de B. Maria : *O gloriosa Domina*, canere cœpit; deinde sublatis oculis aliquandiu sursum diligentissime intentos eos tenuit. Cum autem interrogaretur, ecquidnam ita aspiceret, respondit : Video Dominum meum. Cernentes igitur fratres, qui aderant, felicem ejus exitum adesse, e proximo sacram unctionem ei impendere voluerunt. Ut autem vidit sanctus vir fratrem ex more sacrum oleum adportantem, intuens in eum, ait illi : Hanc unctionem ego habeo intra me ». Porro lector observet inter ea verba, quæ vir sanctus in mortis confinio positus effudit, extremæ unctionis sacramentum, quod hostes [3] fidei his D. Antonii verbis truncis mutilisque allatis, putidum oleum per summum contemptum appellarunt, non respuisse, sed tantummodo ad salutem non necessarium innuisse : « Etsi autem necesse non est hanc extrinsecus adhibeas, et placet tamen et utilis est. Suscepit igitur sanctam unctionem, extensisque manibus, et palmis junctis, psalmos, quos pœnitentiales vocant, cum fratribus perlegit. Inde quasi dimidia elapsa hora inter manus adstantium dormienti similis leniter exspiravit, et anima illa sanctissima carnis ergastulo absoluta in abyssum claritatis absorpta est. Corpus plane dormire videbatur, manibus in candorem et colorem pristinum mutatis, et membris omnibus ad nutum contrectantium flexibilibus; agebatur tunc a Christi Incarn. an. MCCXXXI, et dies Junii XIII ». Hæc auctor : pluraque alia subjicit de visis rebus admirandis, quibus Deus servum suum illustravit.

34. Transmisit etiam cælo eodem anno sanctissimam animam S. Elisabeth, regia Ungarorum stirpe progenita, cujus felicissimam mortem extremumque vitæ actum Theodoricus ita describit [4] : « Apparens ei in visu Dominus vocavit eam, dulciter loquens ei : Veni, dilecta mea, in præparata tibi tabernacula ab æterno. Jam vero tunc ægrotavit vir Dei, magister Conradus de oppido Marburg sacerdos, et gravi infirmitatis molestia torquebatur, et introivit ad eum visitandum infirmorum consolatrix Dei famula Elisabeth. Factum est autem dum fabularentur invicem, interrogavit eam sacerdos infirmus dicens : Quomodo, mi domina et filia, post mortem meam statum tuum proponis ordinare ? Tunc Dei famula de morte sacerdotis nil respondens, sui ipsius obi-

[1] Rich. in Chron.

[1] Monach. Paduan. in Chr. l. II. — [2] Ext. apud Sur. tom. III. die XIII Junii. — [3] Novatores cent. XIII. c. 10. col. 1176. — [4] Theod. l. VIII. c. 1, 2, 3, 4. apud Canis. ant. lect. tom. V. p. 206, 207, 208.

tum eidem indubitanter prædixit, quem Spiritu sancto præcognoverat revelante. Et ecce die quarta post hæc verba, in ægritudinem Dei famula incidit, in qua ex hac luce subtracta mortem perdidit, et vitam æternam adiit.

35. « Cumque per dies duodecim et amplius in ægritudine Dei famula laboraret, assidens ejus lecto decumbentis die quadam una ex ancillis ejus æquivoca, audivit quasi intra guttur ejus vocem dulcissimam. Post pusillum convertens se ad ancillam (jacuerat enim ad parietem versus) dixit : Ubi es, dilecta mea ? Respondit ancilla : Adsum, et adjecit : O domina, quam dulciter cantasti ! Quæsivit ergo ab ancilla si quid audisset. Et dixit : Etiam. At illa : Dico tibi, quod inter me, et parietem avicula quædam mihi jucundissime cantavit, cujus dulcedine excitata oportebat et me cantare. Tertia vero die ejus obitum præcedente jussit a se omnes sæculares excludi personas, nec etiam nobiles, quæ ad eam frequenter visitandi gratia venerant, ad se voluit intromitti. Requisita vero, cur advenientes excluderet, circumsidentibus suum stratum dixit : Volo de extremo districti judicii examine, et de meo omnipotente judice meditari ».

36. Addit auctor, ut omnes vitæ nævos sacra confessione apud sacerdotem expiarit, ac magno pietatis sensu delibuta, sanctissimo viatico communita, suavissimas voces immotis labris magno miraculo e gutture effuderit, ac sciscitata quid rei esset, subjecerit num aliquos secum divinas laudes decantantes audirent; ac demum ubi in extrema mortis confinia properantem descripsit, adjicit : « Tandem jubilando requievit et quasi suaviter obdormiens inclinato capite exspiravit ». Ut vero ejus exequiæ magna cleri ac religiosorum virorum frequentia ingentique populorum concursu celebratæ fuerint describit idem auctor, ac locum et tempus his verbis consignat : « Acta sunt hæc apud oppidum Hassiæ Marburg in capella xenodochii pauperum, quod ipsa nobilis regis filia, Christique famula eximia S. Elisabeth suis sumptibus construxerat, anno Incarnationis Dominicæ MCCXXXI, mense Novembris, quarto die obitus ejus terra condita est migrante anima ad requiem opulentam, etc. » Nonnulla recenset miracula, quibus ancillæ suæ merita Deus in luce collocavit, quibusque permotus Gregorius IX eam in sanctorum numerum retulit, qua de re suo loco dicendum erit.

37. *De Luca archiepiscopo Strigoniensi sanctis adscribendo.* — Occurrit quoque hic divinæ providentiæ consilia mirari, quæ certis temporibus viros sanctitate conspicuos in variis terrarum partibus excitat, ac prodigiis tum ad Christianam fidem confirmandam, tum ad gloriam suam amplificandam illustrat. Non enim modo Elisabethæ reginæ sanctitate, sed etiam Lucæ Strigoniensis archiepiscopi miraculis his temporibus Ungaria effulsit. Is antea morum insigni probitate effloruerat, atque e vivis ereptus plures variis morbis implicitos, et calamitatibus involutos liberarat. Quæ cum ad summum Pontificem essent perlata, ut sanctorum illum Catalogo annumeraret, ipse pro Apostolico munere summa adhibita diligentia, episcopum Cenadiensem una cum duobus aliis religiosis viris rei veritatem inquirere, ac miraculorum testibus sacramento adactis discutere jussit[1] : « Cum ex parte venerabilium fratrum nostrorum Strigonien. archiepiscopi et suffraganeorum suorum fuisset nobis sæpius intimatum, quam juste, sobrie, atque pie felicis recordationis Lucas Strigoniensis archiepiscopus prædecessor archiepiscopi memorati vixerit in hoc mundo, quantaque Deus operetur miracula per eumdem, languorem multorum qui devote auxilium implorant ejusdem relegando ab ipsis; nobisque fuisset devotissime supplicatum, ut et canonizaremus eumdem, et sanctorum annumerari Catalogo faceremus, tanto maturiori consilio circa ea censuimus procedendum, quanto in his citius, quam in aliis mole carnis gravatus humanæ considerationis intuitus potest falli. Ideoque sinceritati vestræ, de qua fiduciam gerimus pleniorem, per Apostolica scripta mandamus, quatenus inquiratis per juratos testes idoneos tam de vita et conversatione ipsius archiepiscopi, quam de miraculis supradictis, et circumstantiis universis diligenter et perspicaciter veritatem, et eorum dicta fideliter redigentes in scriptis, ea sub vestris sigillis transmittatis, etc. Dat. Reat. V kal. Sept. Pont. an. V ».

38. Ad asserendam vero suo splendori Strigoniensem Ecclesiam, cui sanctissimus hic archiepiscopus præfuerat, Gregorius concessa illi vetera privilegia confirmavit[2], probavitque prædecessorum more, ut Strigoniensis archiepiscopi partium esset reges Ungaros solemni ritu corona redimire : « Jus quod a bonæ memoriæ Alexandro papa prædecessore nostro, et inclytæ recordationis Bela Ungarorum rege, ac Ecclesia Colocensi, videlicet ut Ungarici reges ab archiepiscopis Strigoniensibus semper debeant coronari, Strigoniensi metropoli fuit manifeste recognitum, sicut in eorum authenticis continetur : et felicis recordationis Clemens et Cælestinus prædecessores nostri suis litteris confirmarunt jus, quod habes in abbatiis et præposituris regalibus, Ecclesiæ Strigoniensi per Ungariam ubicumque subjectis; decimas insuper, primitias, et incensum, quæ de camera regis Ecclesiæ memoratæ debentur; sicut omnia de ratione vel consuetudine ad Ecclesiam tuam pertinere noscuntur, tibi et successoribus tuis ad exemplar felicis recordationis Innocentii papæ prædecessoris nostri, auctoritate Apostolica confirmamus. Dat. Later. II kal. Martii, Pontif. nostri anno IV ».

39. *Pravas Strigoniensium consuetudines eliminat Gregorius.* — Conciliavit etiam ei rei novam aliis litteris archiepiscopo Strigoniensi datis auctoritatem[3], adjecitque in regiæ domus præfectis ministrisque, in iis quæ ad tribunal Ecclesiasticum

[1] Lib. V. Ep. CXXVIII. — [2] Lib. IV. Ep. CXXI. — [3] Ep. CXXII.

spectarent, jus diceret, ac si res posceret, anathemate percellere posset. Cumque divina et humana jura adeo in illo regno protererentur, ut Christiani plures tributis oppressi Sarracenis sese aggregarent, vel filios suos illis coacti venderent; ac nonnulli Cumani cælesti lavacro expiati expiandive a perfidis empti, a suscepta fide deterrerentur, Judæi ac Sarraceni publicis muneribus præficerentur, Ecclesiis et Ecclesiasticis viris collectæ aliaque onera a laicis imperarentur, possessiones ac redditus iisdem Ecclesiis auferrentur, idque genus alia admitterentur flagitia, Gregorius archiepiscopum memoratum hæc omnia componere pro religiosa potestate jussit[1], quæ vero improbæ consuetudines inolevissent, ita Gregorius deplorat.

« Gregorius, etc. archiep. Strigoniensi.

« Inter alia quæ divinæ ac humanæ legi obviant manifeste, propter oppressionem Christianorum pauperum, et Sarracenorum Judæorumque in Christi fideles dominatum, multi Christianorum oneribus importabilium exactionum gravati, videntes Sarracenos melioris conditionis, et majoris libertatis prærogativa gaudere, sponte se transferunt ad eosdem, et ritum suscipientes eorum, ut pari cum eis gaudeant libertate, non solum per errorem Christiani Sarracenorum et Sarraceni Christianorum mulieribus commiscentur, verum etiam illas ducunt damnabiliter in uxores. Emunt præterea Sarraceni mancipia Christiana, et de iis tanquam de suis, omnem voluntatem et voluptatem suam explentes, ipsas apostatare compellunt, et earum non sinunt filios baptizari; pauperes nihilominus Christiani quandoque sic oneribus et exactionibus affliguntur, quod filios ac filias cogantur vendere Sarracenis : et sic liberi fiunt servi, Christiani quodammodo Sarraceni.

40. « Ad hæc quidam eorum, cum revera sint Sarraceni, se Christianos mendaciter confingentes, qui juxta verbum propheticum, arcum rem amaram intendunt, ut sagittent innoxios in occultis sub palliata specie pietatis, multos Christianorum decipiunt simplices, et nonnullos seducunt astute, illos ad infidelitatis errorem nequiter attrahendo : et dum tanquam Christiani cum Christianis mulieribus contrahunt, illas postquam duxerint in uxores, apostatare compellunt, et cum nonnulli Cumanorum, relicto infidelitatis errore, jam sint illuminati per fidem, quidam vero ipsorum de tenebris et umbra mortis currere cupiant ad Christum, lucem, viam, veritatem, et vitam, præfati Sarraceni eos ementes in servos, et baptizatos cogunt retro respicere, et baptizandos venire ad agnitionem fidei non permittunt. Ad quorum libertatem, si præsumptores hujusmodi cogerentur, sicut dicitur, firmiter est sperandum, Cumanos ex hoc ad fidem Catholicam provocari ». De Cumanis ad Christianæ religionis cultum feliciter traductis extant Apostolicæ litteræ[2] gratulatoriæ ad Strigoniensem eumdem archiepiscopum, quibus ipsi legati Apostolici munus in Cumania et Brondicia imponit, ut cæteros, qui gentilitiis erroribus adhuc sunt involuti, ad Christum adducat, ac Hierosolymitanæ profectionis voto absolvit, seque in eas regiones conferendi auctoritatem tribuit; quo argumento similes jam ante litteras dedisse vidimus.

41. « Et licet in Toletano Concilio provide sit statutum, ne Judæi publicis officiis præficiantur, cum nimis absonum videatur, ut Christi blasphemus in Christianos vim exerceat potestatis, in regno tamen eodem passim Judæi ac Sarraceni publicis officiis præponuntur, qui sub tali prætextu, et damna gravia Ecclesiis inferunt, et Christiano nomini plurimum sunt infesti. Libertas quoque Ecclesiastica in regno ipso adeo subversa esse dicitur et eversa, quod non solum Ecclesiarum hominibus, sed etiam ipsis Ecclesiis, et personis Ecclesiasticis collectæ et talliæ imponantur a laicis, et respondere cogantur sub examine judicis sæcularis. Possessiones quoque et redditus, quos ex devotione regum a longis retroactis temporibus pacifice possederunt, eisdem Ecclesiis contra justitiam auferunt, ac per immensas donationes, quas de novo quibusdam nobilibus regalis fecisse dicitur celsitudo, non modicum aggravantur. Et quamvis causæ matrimoniales ad examen Ecclesiasticum pertinere noscantur, hujusmodi tamen causæ ibidem ad sæcularem judicem perferuntur, et per sæcularem judicem matrimonia separantur : sicque fit, ut ipsius regni Ecclesiæ tot afficiantur injuriis atque damnis, tot tribulationum angustiis affligantur, quod nisi celeriter succurratur eisdem, vix poterunt respirare, etc. » Ad tollenda funesta adeo mala, archiepiscopo munus demandat, ut in iis exscindendis solers studium defigat. « Datum Laterani V nonas Martii, Pontificatus an. IV ».

42. *Pomeranos ad Christum conversos, et regem Russiæ a schismate revocatum amplectitur.*— Emerserant his temporibus ex superstitionum erroribus, quibus tot sæculis obruti ingemuerant Pomerani, plures, ac Pozolucenses Christique fidem amplexi ad Ecclesiæ sinum transvolarant; quinetiam Prædicatorum familiæ alumnos, qui in iis nationibus Evangelii lumine collustrandis operam deligebant, officiis pluribus erant prosecuti. Quapropter summus Pontifex ex Apostolico officio neophytos illos complexurus, qua par erat paterna benevolentia, his scriptis litteris[1] in suam clientelam admisit : « Gratias agimus gratiarum omnium largitori, qui de tenebris errorum vos eruens, veritatis suæ vobis lumen ostendit, in agnitionem Domini nostri Jesu Christi vos misericorditer perducendo, quem sicut in ipso confidimus, agnitum diligitis, et perfectius diligetis». Et infra : « Quia Christi vicarii, licet insufficientibus meritis, constituti fideles ejus sincera complectimur charitate, universitatem vestram rogamus, monemus, hor-

[1] Lib. IV. Ep. CXXIV. — [2] Ep. CXIX

[1] Lib. V. Ep. XCVII.

tamur, et obsecramus in Domino Jesu, per Apostolica vobis scripta in remissionem peccaminum injungentes, quatenus sicut laudabiliter inchoastis, sequentes gratiam præeuntem, studeatis Christo inflexibiliter adhærere, irreprehensibilem legem ejus animas convertentem satagendo fideliter custodire. Dictos quoque fratres (nimirum Prædicatores) inconfusibiles Domini operarios, et cooperatores vestræ salutis pio amore venerabiliter amplectentes, non deficiatis ipsorum sanam doctrinam desiderabiliter amplexari, eorum monitis efficaciter obsequendo. Ut autem gratiam nostram erga vos efficacius sentiatis, personas et alia bona vestra sub B. Petri et nostra protectione suscipimus speciali. Dat. Reate VII idus Julii, Pont. nostri anno v ».

43. Efflorescebat igitur feliciter in iis regionibus septentrionalibus Christiana religio, seseque late circumferebat: non enim modo plures insanam idolorum superstitionem proscripserant, verum etiam Russiæ rex, qui Græcorum ritus pluresque errores sectatus et ab Ecclesia discissus fuerat, eos exuere ac Romanæ Ecclesiæ sese submittere cupiebat: quo prospero nuntio ingenti lætitia Gregorius delibutus consilium ejus laudibus extulit, ostensoque Romanæ Ecclesiæ primatu ad illud in opus perducendum, hortatus has ad ipsum litteras dedit[1].

« Gregorius, etc., illustri regi Russiæ.

« Domino in Evangelio docente didicimus, quod unum est ovile, ac etiam unus pastor, et quod suarum ovium Christus custodem specialem et præcipuum B. Petrum esse constituit, dum quodam singulari privilegio, traditis ei clavibus regni cælestis, ligandi atque solvendi sibi contulit potestatem, singulariter, ac tertio ei dicens: Pasce oves meas. Porro ab hoc ovili videtur extraneus, et a grege Domini alienus, qui Christi vicario, successori videlicet B. Petri, subesse contempserit, ac humiliter obedire, qui assumptus est in potestatis plenitudinem, cæteris in partem sollicitudinis evocatis, et pro quo Christus in Petro Patrem rogavit, ut non deficeret fides ejus. Propter quod merito deviare creduntur, qui opinantur de ipso contrarium, et contumaciter ab ejus obedientia recessisse probantur. Unde cum venerabili fratre nostro episcopo Prutenorum referente te intellexerimus esse principem Christianum, sed observantem Græcorum ac Prutenorum mores et ritus, ac facientem in regno tuo ab aliis observari, divina tamen gratia inspirante, volentem accedere ad devotionem et obedientiam Apostolicæ Sedis et nostram, nos intimis affectibus sitientes animæ tuæ salutem, tuumque profectum, commodum, et honorem, serenitatem tuam monemus et hortamur in Domino, quatenus sanam doctrinam non abnuens venerabiliter amplexari, ritus et mores Christianorum Latinorum devote suscipias et observes, te regnumque tuum pro amore Christi submittendo suavi dominio Rom. Ecclesiæ matris universorum fidelium, quæ te ut magnum in Ecclesia Dei principem habere proponit, et diligere ut filium specialem: uberius enim erga te senties gratiam Apostolicæ Sedis et nostram, si relinquens iter devium per ostensam tibi viam rectitudinis gradiaris, nosque tibi et regno tuo benigni favoris præsidium efficaciter impendamus. Dat. Reate XV kal. Aug. Pont. nost. an. v ».

44. *De coronando rege Norwegiæ.* — Insistente apud Apost. Sedem rege Norwegiæ, ut illius auctoritate corona regia solemni ritu cingeretur, ac morte oppressis Lundensi et Nidrosiensi archiepiscopis, quibus Gregorius provinciam commiserat, ut mature quid gerendum videretur explorarent, ejusdem regis precibus adductus in præsules alios demandatum illis munus transfudit[1]. Quas litteras afferendas duximus, ut videant Norwegi, quantum apud eos olim Sedis Apostolicæ auctoritas vigeret. Ad episcopos igitur Bergensem et Stavengrensem, et abbatem S. Mariæ de Stauleia Cisterciensis Ordinis hæc scripsit:

« Bergensi et Stavengrensi episcopis et abbati S. Mariæ de Stauleia Cisterciensis Ordinis.

« Cum charissimus in Christo filius noster Norwegiæ rex illustris olim nobis pro coronatione sua humiliter supplicasset, nos bonæ memoriæ archiepiscopo Lunden. et Scarensi episcopo nostris dedimus litteris in mandatis, ut super electione, conditione, ac statu personæ regis ejusdem et regni sui, aliisque circumstantiis universis, quæ ad ipsius promotionem seu persecutionem negotii necessaria videntur, diligenter inquirerent veritatem; et quidquid invenirent, suis nobis litteris fideliter intimarent, ut plenarie per eorum relationem instructi, super hoc securius procedere valeremus. Sed cum postmodum ex parte regis ipsius nostris fuisset auribus intimatum, quod iidem archiepiscopus et episcopus in negotio non processerant morte præventi, nos bonæ memoriæ Nidrosiensi archiepiscopo, et tibi frater Bergensis episcope, negotium ipsum juxta præscriptam formam commisimus exequendum: verum quia eodem Nidrosiensi sublato de medio, tu solus procedere nequivisti, præfatus rex a nobis humiliter postulavit, ut super hoc procedi per te ac per alios mandaremus. Nos igitur regis ejusdem postulationibus benignum impertientes assensum, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus memoratum negotium juxta primi mandati nostri tenorem exequi procuretis. Quod si non omnes, duo vestrum, etc. Datum Reate V id. Septembr. Pontif. nostri an. v ».

45. *Dux Bavariæ occisus.* — In Germania eodem anno Ludovicus Bavariæ dux a quodam nobili interemptus est. Sunt qui tradant fraude Henrici Cæsaris, vel Friderici imperatoris neci traditum. Ac per idem tempus Deus eximio miraculo,

[1] Ep. XCIX.

[1] Eod. l. v. Ep. CXXXII.

quantum illi impertita hospitalitas jucunda foret, comprobavit, cum exhaustam vini amphoram in hospitibus lautius excipiendis vino divinitus implevit; quam festivam narrationem affert Thomas Cantipratensis [1] ejus ævi auctor: « Anno ab Incarnatione Domini MCCXXXI, super Rhenum, et Mosellam in Theutonia, vinorum caristia habebatur, et accidit, ut duo fratres Ordinis Prædicatorum ad dicti viri hospitium declinarent. Quibus hilariter introductis, filium cum laguncula pro vino misit. Quo reverso, dixit eidem mater: Defectum cordis frequenter in mane patior, tu autem mihi nocte haustum vini reserves de laguncula, quia nimis tarde solet pater tuus vinum ante prandium demandare. His dictis, omnes consederunt ad mensam, qui erant in domo. Ebibito autem fere de laguncula vino, filius in aure patri matris verba susurrat. Quæ ille quasi cum indignatione dissimulans, lagunculam in magna jucunditate cum hospitibus exhausit. Mane ergo illis recedentibus, et eos hospite deducente, cœpit mulier, secundum consuetum morem, cordis defectum pati, et vocato filio, quæsivit si quid esset in vasculo. Et ille: Nihil, inquit. Cui anxia mater: Versa supra buccellam panis, ut cordis mei debilitas relevetur. Accessit puer, levavit vasculum, invenit plenum. Quod ut vidit mulier exclamans cecidit, et fere præ admiratione defecit. Currens autem filius post patrem et fratres, quid factum sit recitat. Quibus in laudem Christi cum lacrymis resolutis, orat hospes redire fratres, benedictionem accipere, quam dedit omnipotens. Negant illi, commendant illum Deo, et cum benedictione remittunt ad propria gratulantem. Post multos vero annos, cum hoc a fratribus Trevirensibus audivissem, et per descensum Mosellæ fluminis domui dicti viri in navigio proximassem, exiens navem, pedes ivi videre virum, uxorem illius, et filium, et redii ædificatus non modicum in modo et verbis ejus. Erat enim totus extra modum vitæ verborum, et gestuum habitatorum illius terræ, qui in vinetis montium et desertis, et agrestes moribus conversantur ». Hæc auctor. Non absimile est hoc miraculum alteri, quod S. Bonifacii episcopi Ferentillini opera patratum narrat B. Gregorius papa [2]; cum enim lagena vino plena duobus Gothis a sancto episcopo data esset, atque ex ea barbari multis diebus large potassent, novo affluente divinitus vino, exhauriri non est visa, donec perfecto itinere ad sanctum præsulem rediissent. Sed de his satis, jam ad ea, quæ hoc anno in Galliis gesta, excurramus.

46. *Gregorius Parisiensem academiam restituit, dato Diplomate.* — Ad restituendam pristino splendori Parisiensem academiam, quæ præteritis tumultibus dissoluta erat, Pontifex vetera illius privilegia renovavit, deque iis ad magistros et scholasticos Diploma dedit, cujus initio ingentes in eam laudem cumulat, dum ipsam sapientiæ officinam, Lutetiamque scientiarum parentem appellat; dein tenendum in ea ordinem sancit.

« Gregorius, etc.

« Circa statum scholarium et scholarum hæc statuimus observanda, videlicet quod quilibet cancellarius Parisiensis deinceps creandus coram episcopo, vel de ipsius mandato in capitulo Parisiensi vocatis ad hoc, et præsentibus pro universitate scholarium duobus magistris in sua institutione jurabit, quod ad regimen theologiæ, ac decretorum bona fide secundum conscientiam suam, loco et tempore, secundum statuta civitatis, et honorem ac honestatem facultatum ipsarum nonnisi dignis licentiam largietur, nec admittet indignos, personarum et nationum acceptione submota. Antea vero quam quemquam licentiet infra tres menses a tempore petitæ licentiæ, tam ab omnibus magistris theologiæ in civitate præsentibus, quam aliis viris honestis, et litteratis, per quos veritas sciri possit, de vita, scientia, et facundia, necnon proposito, et spe proficiendi, ac aliis, quæ sunt in talibus requirenda, diligenter inquirat: et inquisitione sic facta, quid deceat, et quid expediat, bona fide det, vel neget secundum conscientiam suam petenti licentiam postulatam. Magistri vero theologiæ, ac decretorum quando incipient legere, præstabunt publice juramentum, quod super præmissis fidele testimonium perhibebunt. Cancellarius quoque jurabit, quod consilia magistrorum in malum eorum nullatenus revelabit, Parisiensibus canonicis libertate, ac jure in incipiendo habitis, in sua manentibus firmitate. De physiciis autem, et artistis, ac aliis, cancellarius bona fide promittet examinare magistros, et nonnisi dignos admittens, repellet indignos. Cæterum quia ubi non est ordo, facile repit horror, constitutiones, seu ordinationes providas faciendi de modo et hora legendi et disputandi, de habitu ordinato, de mortuorum exequiis, necnon de bacchellariis, qui et qua hora, et quid legere debeant, ac hospitiorum taxatione, seu etiam interdicto, et rebelles ipsis constitutionibus et ordinationibus, per subtractionem societatis congrue castigandi vobis concedimus facultatem. Et si forte vobis subtrahatur hospitiorum taxatio, aut quod absit, vobis vel alicui vestrum injuria, vel excessus inferatur enormis, utpote mortis vel membri mutilationis, nisi congrua monitione præmissa infra quindecim dies fuerit satisfactum, liceat vobis usque ad satisfactionem condignam suspendere lectiones. Et si aliquem vestrum indebite incarcerari contigerit, fas sit vobis, nisi monitione præhabita cesset injuria, statim a lectione cessare, si tamen id videbitis expedire.

47. « Præcipimus autem ut Parisiensis episcopus sic delinquentium castiget excessus, quod scholarium servetur honestas, et maleficia non remaneant impunita: sed occasione delinquentium non capiantur ullatenus innocentes: imo si contra

[1] Cantipr. l. II. c. 25. num. 12. — [2] S. Gregor. Dial. l. I. c. 9.

quemquam suspicio fuerit orta probabilis, honeste detentus, idonea cautione præstita, cessantibus carcerariorum exactionibus dimittatur. Quod si forte tale crimen commiserit, quod incarceratione sit opus, episcopus in carcere culpabilem detinebit, cancellario habere proprium carcerem penitus interdicto. Prohibemus insuper, ne scholaris pro contracto debito de cætero capiatur, cum hoc sit canonicis et legitimis sanctionibus interdictum. Sed nec episcopus, vel officiales ejus seu cancellarius pœnam pecuniarum pro excommunicationis emenda, vel alia qualibet censura requiret : nec cancellarius a licentiandis magistris juramentum, vel obedientiam seu aliam exiget cautionem, nec aliquod emolumentum, seu promissionem recipiet pro licentia concedenda, juramento superius nominato contentus. Porro vacationes æstivæ non excedantur de cætero ultra mensem, sed vacationum tempore bacchellarii, si voluerint, suas continuent lectiones. Inhibemus autem expressius, ut scholares per civitatem armati non vadant, et turbatores pacis et studii universitas non defendat, et illi, qui simulant se scholares, nec tamen scholas frequentant, nec magistrum aliquem profitentur, nequaquam scholarium gaudeant libertate.

48. « Ad hæc jubemus, ut magistri artium unam lectionem de Prisciano, et unum post alium ordinarie semper legant, et libris illis naturalibus, qui in Concilio provinciali ex certa causa prohibiti fuere, Parisiis non utantur, quousque examinati fuerint, et ab omni errorum suspicione purgati. Magistri vero, et scholares, theologiæ in facultate, quam profitentur, se studeant laudabiliter exercere; nec philosophos se ostentent, sed satagant fieri theodocti : nec loquantur in lingua populari, et populi linguam Hebraicam cum Azotica confundentes, sed de illis tantum in scholis quæstionibus disputent, quæ per libros theologicos, et sanctorum Patrum tractatus valeant terminari, etc. » Decernit, ut cum aliquis eorum qui litteris dant operam, e vita discedere contigerit, certum tempus statuatur, quo excurrente, mortis illius nuntius ad suos perferatur, ac si nemo comparuerit, relicta ab illo bona in piis operibus ad levandam ipsius animam collocentur. « Dat. Lat. id. April. Pontif. nostri anno V ». Laudes quoque academiæ Parisinæ præfatus Gregorius in litteris ad Ludovicum Francorum regem scriptis expetiit[1] benignum se placidumque scholasticis impertiretur, privilegiaque ab ipsius avo Philippo concessa renovaret. Hactenus de Gallicis rebus, ad Hispanicas nos conferamus.

49. *Leges iniquas in Hispania et Lusitania coercet.* — Pertulerat fama ad Sedem Apostolicam Ferdinandum Castellæ regem lata iniquissima lege vetuisse, ne quis in Calaguritanam cathedralem, monasteria, piaque loca ejus diœceseos possessiones conferret, atque impertita Ecclesiæ sine sua vel avi facultate obtenta, regio fisco addixisse. Judæos etiam nimio favore prosecutus, signa, quibus ex præscripto Concilii distincti erant, abjicere, atque usuris in parochiales Ecclesias grassari permiserat. Quare Pontifex Burgensi episcopo, et Calaguritano decano munus demandavit[1], regem a cœptis avocarent, ne egregias laudes fœdioribus his nævis macularet. Pura sane eximia facinora Ferdinandum in amplificandis regni sui, ac religionis limitibus explicuisse vidimus, atque hoc ipso tempore expeditionem in Sarracenos comparabat, paucis namque diebus post datas memoratas litteras archiepiscopo Toletano munus demandavit, contra barbaros cum dicto Castellæ rege prosiliret, atque adeo ituro exercitui indulgentiarum præmia largiretur[2].

50. Obsoleverat in Lusitania longe infelicius, quam in Castella immunitas Ecclesiastica : juvenili quippe audacia, sive ministrorum consiliis insanis abreptus, rex gravissimo jugo Ecclesiam oppresserat, veteris enim constitutionis prætextu, qua mulierem cum clerico inventam capiendam sancitum erat, regii ministri per summam injuriam noctu clericorum domos infringebant, ac ni pecunias darent, eorum famam, sive criminis participes essent, sive non, traducebant; contra alii, qui annua tributa pendebant, quamvis scelestissime viverent, ab episcopo reprimi non poterant : Ecclesiastica tribunalia evertebat, e fidelium cœtu ejectos non declinabat, Judæosque publicis muneribus præfecerat; quæ ut coerceret Gregorius, episcopos Asturicensem et Lucensem strenuam operam, ut tot malis mederentur, navare imperavit.

51. *Regem Angliæ consiliis juvat, a bello revocat.* — In Anglia pariter Ecclesiasticæ dignitatis splendor emarcuerat sub Henrico rege : cui tamen a Pontifice expetenti, ut eorum præsulum opera, cum sibi utilem fore visum esset, uti liceret (invaluerat enim ea consuetudo, ut Angliæ reges in sanctioribus consiliis aliquos episcopos adhiberent) Gregorius lubenter annuit[3].

« Illustri regi Angliæ.

« Pia devotione progenitorum tuorum, qui ad Deum et ejus Ecclesiam debitam reverentiam habuisse noscuntur, asseris introductum, quod reges Angliæ semper consueverunt habere consiliarios aliquos episcopos regni sui, de cujus statu cum consilio disponerent eorumdem; unde humiliter postulasti eisdem prælatis, quibus incumbit ex officio pastorali conservare justitiam, et diligere honestatem, ut libere assumere valeant sollicitudinem, et tibi assistere in consiliis, a nobis licentiam indulgeri. Nos autem piam in hac parte intentionem tuam esse credentes, et tam regni tui sperantes, quam Ecclesiæ utilitatibus providere, episcopis, quos ad hoc duxeris evocandos, assistendi tibi in consiliis, prout utilitas exigit et honestas, liberam auctoritate præsentium concedimus facultatem. Dat. Reate, XIII kal. Aug. Pont. nostri anno V ».

[1] Ep. XXXIV.

[1] Ep. X. — [2] Ep. XXVI. — [3] Ep. CVI.

52. Excitavit eumdem litteris[1] regem, ut quo ætate corroboratior in dies evadebat, eo majora virtutum exempla explicaret; tum etiam bellum in Gallias ad repetenda amissa inferre meditantem ad ineundas cum rege Ludovico inducias sollicitavit, atque ingentia mala, quæ rem Christianam opprimerent, si Angli Gallique mutuo bello implici essent, dum infideles in Syros Christianos innumeras acies effunderent, ob oculos proposuit[2]: « Licet guerrarum strepitus omni tempore multiplici subsit discrimini rerum, corporum, et quod est gravius, animarum; quia tamen eo nunc Deo et hominibus gravius displiceret, quo in dispendium Terræ-Sanctæ, ac per consequens in confusionem vergeret totius populi Christiani, cum rex Persarum stipatus multitudine numerosa, in exterminium terræ prædictæ succensus anhelans, sibi jam civitatibus, et locis aliis inexpugnabilibus subjugatis, nullum se credat repagulum invenire; quin terras cultui Christiano relictas invadat, et Christicolas in gladii occisione disperdat, sicut nuper nobis est a plurimis intimatum; celsitudinem regiam rogamus, monemus et hortamur in Domino, quatenus saluti propriæ, necnon tuæ ac tuorum quieti provide consulens, seposito guerrarum proposito, ad pacis fœdera inter te, ac charissimum in Christo filium nostrum, regem Francorum illustrem, si datum est desuper, reformanda vel saltem treugas firmandas animum tuum prudenter inclines; sciens nos regi prædicto simile consilium destinasse. Ut autem concordia perfectius pertractetur, et felicius impleatur, venerabilem fratrem nostrum Wintoniensem episcopum ex parte tua, quem erga te fidei et devotionis gerere novimus puritatem; et venerabilem fratrem nostrum archiepiscopum Senonensem ex altera propter hoc providimus destinandos: quorum monitis et exhortationibus credere te volumus incunctanter. Datum Later. VII kal. Maii, Pontif. nostri anno v ». Additur in Regesto, eodem exemplo ad Ludovicum Francorum regem de paciscendis induciis missas litteras: nec frustra Pontificiæ fusæ preces, tradit enim Parisius[3] III non. Julias ejusdem anni Francos inter et Anglos inducias conciliatas fuisse.

53. *Pontifex ad defensionem imperii Hierosolymitani, postulante Friderico, principes excitat.* — Significarat Pontifici illam Persarum in Syriam irruptionem Fridericus, qui oratores ad Gregorium miserat, ut ab ipso auxilia ad defendendum regnum Hierosolymitanum eliceret, seque ad ornandam Asiaticam expeditionem numinis instinctu excitatum ostentarat. Cujus litteris acceptis ita respondit Gregorius[4]: « Licet primo gravi nos stupore perculerunt et horrore rumores insuspicabiles referendo; lætitiam tamen nobis et exultationem placidam attulerunt, fidei zelum et devotionis fervorem tibi divinitus inspiratum, juxta mentis nostræ desiderium explicando. Hæc est enim gratificans gratia perennis gloriæ infallibilis cooperatrix, ut prudenter attendens, quod qui plus aliis nosceris a Domino percepisse, ad obsequendum eidem es arctius obligatus, eo quod dum augentur dona, rationes etiam donorum excrescunt, beneplacitis ejus te reverenter prona humilitate substernas, et ad eadem exequenda prompta magnanimitate potenter exsurgas certus omnimode et securus, quod Dominus virtutum ipse est rex gloriæ, munificus elargitor, excedensque supplicum merita transitoria commutat æternis. Agentes igitur grates, et laudes gratiarum omnium laudabili largitori, misericordiam ejus humiliter imploramus, ut piæ intentionis propositum, ipso seminante, in tua mente conceptum continua nutriens pietate perficiat ad profectum in tuæ salutis augmentum, et exaltationem populi Christiani ». Obtestatur, ut reliquas regni Hierosolymitani arces muniat ad impetus Barbarorum propulsandos, seque interea omnes principes Christianos ac populos ad cogendum ingentem exercitum inducturum.

54. « Quia negotii qualitas auxilio indiget generali, ecce universis Ecclesiarum prælatis, regibus, et principibus, et quibusdam crucesignatis dirigimus scripta nostra, qualia eidem negotio conspeximus expedire, continuaturi alias sollicitudinem diligentem, et impensuri nos ipsos in quibuscumque fuerit opportunum. Cæterum quia si te in hoc exhibueris, ut convenit animosum, multos ad idem laudabiliter animabis; celsitudinem tuam monemus, rogamus, et hortamur in Domino, adjurantes per sanguinem Crucifixi, quatenus fortitudine spiritus roboratus ex alto, memor quod in talibus immensitas optima est mensura, non parcens personis vel rebus illuc in utriusque festinatum subsidium studeas destinare, faciendo loca muniri, ne timeant impetum agressorum, donec illuc copiosus possit destinari succursus, qui profliget auctore Domino inimicos, supererogaturus nihilominus, quæcumque videris opportuna, ut magnanimitatem magnificam, et magnanimem magnificentiam tuam Deo reddas et hominibus commendandam. Dat. Lat. XIV kal. Feb. Pont. nostri anno iv ».

55. Excitavit mox Gregorius, ut erat pollicitus Friderico, universos Christianos, ut arma in Persas Syriæ ingruentes capesserent, hostemque partis pluribus victoriis exultantem, imminentemque sanctis locis propulsarent. Quorum zelum Encyclicis datis litteris hac oratione accendere conatus est[1].

« Universis archiepiscopis, et episcopis, et dilectis filiis aliis Ecclesiarum prælatis, ad quos litteræ istæ pervenerint.

« Ille humani generis pervicax inimicus, concinnator perfidiæ, desperationis incentor, odii procurator, non contentus quod in singulis Christi

[1] Ep. xxxvi. — [2] Eod. l. v. Ep. xxxvii. — [3] Par. Hist. Angl. — [4] Lib. iv. Ep. xcvii.

[1] Ep. cxxix.

fidelibus fidem attentat, spem impetit, et aggreditur charitatem, gestiens exstirpare virtutes, ut serantur vitia, et perditio subsequatur etiam universalem Ecclesiam continue inquietat, infestat jugiter et tribulat incessanter, dum Terram-Sanctam Christi sanguine consecratam, ubi vita, salus et redemptio nostra noscuntur originem habuisse, non desinit impie impugnare, ratus, quod si posset ibi ullatenus prævalere, irreparabile periculum, inextricabile opprobrium, et perditionem inæstimabilem inferret universo populo Christiano (hujus nos sententiæ veritatem modo deploramus). Et quidem satis acriter sævit hactenus per soldanos illarum partium diabolicæ feritatis executores perfidos et protervos: sed quod gravi nos stupore perculit, et horrore concussit, regem Persarum stipatum multitudine numerosa in exterminium terræ prædictæ nequiter instigavit, sicut charissimus in Christo filius noster Fredericus Romanorum imp. illustris semper Augustus, et rex Siciliæ, necnon venerabilis frater noster patriarcha Hierosolymitanus, et dilecti filii Hospitalis et domus militiæ Templi Hierosolymitani magistri suis nobis litteris intimarunt. Quod jam sibi civitatibus et locis aliis inexpugnabilibus subjugatis, nullum inveniens repagulum, vel obstaculum, pro modico reputat occupare terras cultui Christiano relictas, et Christicolas, tam religiosos quam alios in gladii occisione delere, credens fore, diabolo mendaciter suggerente, quod populus Christianus fatigatus laboribus, et sumptibus infinitis, potius elegerit causam Christi deserere trepidanter, quam illuc auxiliis succurrere iteratis. Quod ad hæc igitur, quid ad hæc? Numquid abbreviata est manus Domini, ut salvare nequeat, vel auris ejus, ut non exaudiat aggravata? An fideles suos tentat, ut probet, utrum injuriam suam inultam, vel terram prædictam velint relinquere indefensam? Absit, ut obliviscatur homo pacti Domini Dei sui : sed memor se ad illius divitis mensam sedisse, qui est dives super filios hominum, quæ sibi fuerunt apposita, studeat et eadem apponere ipse illi, non trepidans pro eo calicem salutaris accipere, quem idem pro nostra salute gustavit : quia non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam Christi fidelibus revelandam. Ut itaque diabolo propria iniquitas mentiatur, dum unde animarum machinatur excidium, inde salutem eis doleat pervenisse, universitatem vestram monemus, et hortamur attente, per Apostolica vobis scripta firmiter præcipiendo mandantes, quatenus exhibentes vos fideles Christi ministros, singuli subditos vestros crucesignatos et alios, secundum datam vobis a Domino gratiam, sedulis exhortationibus excitetis, ut ad succurrendum terræ prædictæ in personis, et rebus taliter se studeant præparare, quod cum iterato fuerint requisiti, impendant succursum, et subsidium opportunum; aliasque operari, et cooperari causæ Christi taliter studeatis, quod affectum et effectum vestrum retributiva gratia prosequens, gloriam vobis retribuat sempiternam, nosque diligentiam vestram dignis debeamus in Domino laudibus commendare. Dat. Later. II kal. Martii, Pont. nostri anno IV ».

56. Præterea Pontifex, Templariorum magistro vetuit, ne bello Persico imminente finitimos barbaros lacesseret, induciasve cum illis initas violaret, uti spreto præfecti a Friderico regni Hierosolymitani imperio, tentaverat, ne ex eo gravius periculum rei Christianæ crearetur, viresque ad retundendos Persarum impetus debilitarentur. Cumque perlatum esset soldanum Babyloniæ mercatores Anconitanos, qui apud Alexandriam fide ab eo publice data degebant, ipsius jussu bonis exutos, aut in servitutem conjectos, Pontifex barbarum principem gravi oratione objurgavit[1], jura gentium turpissime violasse, hortatusque est ut tantum a se dedecus amoveret, ipsosque e servitute in libertatem vindicaret : « Rem novam et insolitam, rem detestabilem et horrendam rumore audivimus obstupendo, quod videlicet mercatores Anconitanos fideles nostros, apud Alexandriam sub tuæ securitatis solita fiducia commorantes, capi fecisti, detinesque captivos bonis omnibus spoliatos, quod est utique contra fidem et pacem, quarum prædicabaris hactenus inviolabilis custoditor : est etiam contra honorem, et profectum tuum, quibus ex hoc plurimum derogasti, quia ex parte tua fide taliter violata, hinc de te confidere quis audebit? Quia vero remediabile bonum est in excessibus accelerata correctio, magnificentiam tuam affectuose rogamus et monemus attente, quatenus conscientiæ, ac famæ tuæ salubriter consulens prædictos mercatores ob reverentiam divinam, et nostram, cum omnibus bonis suis liberaliter restituas libertati, ita quod exinde Dei et hominum evites offensam, et nos te debeamus in majoribus exaudire. Dat. Reate III id. Aug., Pont. nostri anno V ». Hæc barbaro principi Gregorius, qui non modo Asiaticas res, verum etiam Constantinopolitanas tueri studuit, ut ostendunt ejus litteræ ad Strigoniens. archiepisc. datæ, quibus hortatur[2] nonnullos principes ad defendendum Constantinopolitanum imperium excitaret, Joannique regi auxiliares copias conciliare conatus est.

57. Comparato in Galliis exercitu Hierosolymitanum regem, quem antea ad Orientalis imperii sceptra vocatum vidimus, hoc anno ineunte in Italiam venisse, scribit Richardus; cumque Perusii substitisset, Pontificem Reate convenisse subdit auctor, qui Venetiis copias imposuisse navibus et Constantinopolim applicuisse describit his verbis : « Rex quondam Hierosolymitanus apud Reate ad papam vadit, de cujus assensu, ut cum filio imperatoris Constantinopolitani de filia sua contrahat, et ipse sit curator imperii, donec in minori constitutus ætate perveniat ad legitimam; mare apud Venetias intrans, vadit collecto exercitu Constanti-

[1] Lib. V. Ep. CXIII. — [2] Ep. LXXIII.

nopolim ». Appellatus ideo videtur Joannes ab Richardo imperii administrator, cum supra, recepto tantum Cæsaris nomine, magna modestiæ laude sceptro abstinuisse retulerim. At Pontifex imperatorem eum designatum appellat in litteris [1] ad patriarcham Constantinopolitanum Sedis Apost. legatum missis, quibus significat multis difficultatibus in dies emergentibus implicitum hactenus trajectionem distulisse; sed demum iis superatis, percusso cum Venetis fœdere brevi copias trajecturum : « Licet inopinatæ difficultates emerserint, quare charissimus in Christo filius noster Joannes rex Hierosolymitanus illustris in imperatorem Constantinopolitanum electus juxta nostrum, suum, et tuum desiderium, hactenus imperium adire nequivit, nunc tamen faciente Domino, qui operatur omnia secundum suæ consilium voluntatis, et nobis cooperantibus studiose, ipsis difficultatibus expeditis idem rex cum honorabili exfortio in proximis kalendis Augusti ad transeundum navem, auctore Domino, intraturum, et Veneti translaturos sese invicem juramentis, et aliis cautionibus adstrinxerunt. Quocirca fraternitatem tuam rogamus et monemus attente, per Apostolica scripta mandantes, quatenus præmuntiata lætitia hilarescens, alios modis quibus potes studeas confortare, quæcumque regi tam cito profutura cognoveris, sollicite procurando, et impedimenta quælibet submovendo, ita quod fidem et diligentiam tuam dignis debeamus in Domino laudibus commendare. Dat. Lat. VIII id. Maii, Pont. nostri anno v ». Petiisse Joannem Constantinopolim maritimo itinere scribit Logotheta, cum validis adeo copiis instructus non esset, ut terra viam sibi ferro munire posset, ac duobus annis Constantinopoli se continuisse, antequam in Græcos ullam expeditionem adduceret.

[1] Ep. LXXV.

GREGORII IX ANNUS 6. CHRISTI 1232.

1. *Christiana fides in Septentrionalibus regionibus amplificata.* — Triumphavit Ecclesia hoc anno tricesimo secundo supra millesimum, Indictione quinta, in amplificanda religione per extremas Septentrionis oras, quæ hactenus frigore obsitæ, fervorem fidei non senserant. Episcopus Semigalliensis antequam illam dignitatem consequeretur, egregium in collustrandis Evangelii luce populis, operam navaverat; cujus rei nuntio ingenti perfusus gaudio Pontifex, quo majores illi jam episcopo creato animos adderet, neophytosque confirmaret, illum Apostolici legati dignitate insignivit [1] ac partes injunxit, episcopos urbibus imponeret, præficeret animarum curæ promovendæ viros idoneos, abbates constitueret, cæteraque omnia pro rei dignitate administraret.

« Episcopo Semigalliensi.

« Cum in minori adhuc officio constitutus, de credito tibi talento fructum acceptabilem, et de labore tuo benedictionis manipulos reportans, digne velut fidelis servus et prudens, super familiam Domini, cui cibum debeas in tempore ministrare, constitui meruisti, qui ubique de gratia in gratiam, et de virtute proficiens in virtutem, mundi desideria abnuens, studuisti spiritu ambulare. Olim siquidem memor existens, quod nullum Deo sacrificium est acceptius, quam lucrum quærere animarum, fervore devotionis accensus ad mandatum dilecti filii nostri Othonis S. Nicolai in carcere Tulliano diaconi card. tunc A. S. L. in laboribus et periculis multis, quasi Jordanem cum Jacob in baculo pro gentium conversione maria transiens, non solum cum duabus turmis ovium, verum etiam cum diversis provinciis paganorum in Christo credentium remeasti, ad arcam sicut columba deferens ramum virentis olivæ in reconciliatione non paucæ barbaræ nationis.

2. « Eo igitur in gratia collata tibi a Domino suavius delectati, quo exinde flores et fructus perveniunt gratiores, cum non esset lucerna ponenda sub modio, sed supra candelabrum, ut tenebras multorum illuminet, collocanda, te in Semigalliensem episcopum manibus nostris duximus consecrandum : indubitatam quoque de te gerentes

[1] Greg. l. v. Ep. CLXXII.

fiduciam, utpote non tam argumentis, quam evidentibus experimentis instructi, quod animarum salutem, et Christiani cultus sitias incrementum, ad quæ potens es in opere ac sermone, concesso tibi in Livonia, Gothlandia, Vinlandia, Hestonia, Semigallia, Curlandia, et cæteris neophytorum et paganorum provinciis, et insulis circumpositis legationis officio pro fidei finibus dilatandis, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus in locis ejusdem libere Christum annunties, corrigendo personas Ecclesiasticas, et Ecclesias reformando. Instituas quoque in eis, et inde amoveas, cum opus fuerit, abbates, priores, aliosque subditos, et personatus habentes, promovens ad ordines clericos : electionem episcoporum confirmans, eisque consecrationis, et abbatibus benedictionis munus impendens, cum expedierit et videris opportunum. Virtute igitur spiritus indutus ex alto commissam tibi sollicitudinem tam laudabiliter studeas exercere, ut per ministerium tuum in partibus illis fide Catholica propagata, ei placeas, qui sibi placitos provehit in salutem, paratus quod supererogaveris compensare. Ne autem tibi desit potestatis auctoritas, cui adest conscientiæ puritas, et præsto esse creditur judicium rationis, præsentium tibi auctoritate concedimus, ut contradictores et rebelles excommunicationis, suspensionis, et interdicti censura percellas, quia et nos sententiam, quam in tales rite protuleris, ratam habebimus, et faciemus auctore Domino usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari. Dat. Reate V kalend. Febr. Pontif. nostri anno v ». Paucis vero post diebus, Curlandiam cum omnibus ad ipsam spectantibus ipsius fidei permisit [1]; alioque Diplomate ejus amplificata auctoritate hæc adjecit : « Curam episcopatuum Revaliæ, Wironiæ, ac aliorum de Livonia, Vinlandia, et Hestonia dum vacant, vel eorum episcopi sunt absentes, tibi personaliter usque ad beneplacitum nostrum duximus in spiritualibus fiducialiter committendam ».

3. *Curonii aliique populi ad Christum conversi privilegiis decorantur.* — Inter cæteros populos, qui insanas dæmonum superstitiones abjecere, Curonii sese Ecclesiæ aggregarunt : ad quorum ornandam pietatem varia in eos privilegia Apostolica Sedes concessit [2], inter quæ id adjectum, ut nec Daniæ regno, nec Sueciæ subjicerentur, sed perpetua libertate quamdiu a fide desciscere non accideret, potirentur. Illud tamen onus ipsis impositum, ut ad expeditiones pro Christianorum terris defendendis, religioneque proferenda conflandas se conferrent, atque intra duorum annorum spatium summo Pontifici sisterent sese, ac facta ab eo imperia religiose observarent, editumque ea de re cardinalis legati pœnitentiarii Diploma iis populis concessum corroboravit, cujus seriem subjicit : « Frater B... monachus Alvensis, domini Othonis cardinalis Sedis Apostolicæ legati pœnitentiarius, ac nuntius, omnibus Christi fidelibus in perpetuum. Cum inspirante gratia Spiritus sancti, ubi, quando, atque quantum vult spirantis, Lammechinus rex, et pagani de Curonia de terris Esestua, scilicet Durdis, et Saggara, et Kiligundis, quarum hæc sunt nomina : Thargolara, Osva, Lanpgis, Venelis, Normis, Kiemala, Pigawas, Sarnitus, Riwa, Sareeze, Edualia, Aliswanges, Ardus, Alostanotachos, et de aliis Kiligundis villis ex utraque parte Winda sitis, offerrent se ad fidem Christi suscipiendam, terras suas, se et obsides suos per manum nostram ad manus domini papæ conferentes, omnimodæ ejusdem ordinationi stare perpetuo promiserunt. Nos vero domini papæ vices in hac parte agentes de communi consilio Ecclesiæ Rigensis, abbatis de Dunemunde, mercatorum omnium, militum Christi, peregrinorum, de civium Regensium tale cum eis pactum inivimus, et firmavimus conditionem; videlicet quod incontinenti sacerdotes recipient auctoritate nostra sibi destinandos : honeste in necessariis procurabunt eos, et eisdem tanquam veri Christiani in omnibus obedient, et eorumdem per omnia salutaribus monitis acquiescent : ab hostibus eos sicut seipsos defendent : ab eisdem omnes tam viri quam mulieres et infantes, sacri regenerationem baptismatis indilate recipient, et aliorum ritus Christianorum observabunt. Episcopum autem domini papæ auctoritate instituendum eisdem cum reverentia, ac devotione, tanquam patrem suum et dominum recipient, et in omnibus tanquam domino suo et episcopo aliorum more debito Christianorum perfectissime obedientes eidem obtemperabunt, ipsi reverentiam, ac subjectionem domino, et episcopo suo debitam impendentes.

4. « Ad ea vero jura, quæ persolvere tenentur indigenæ de Gothlandia, per omnia perpetuo tenebuntur episcopo suo, suisque prælatis annuatim persolvenda, ita quod nec regno Daciæ, nec Sueciæ subjicientur, perpetuam enim eis indulsimus libertatem, quamdiu eos apostatare non contigerit : pacto tamen inito et in Chartula præsenti conscripto robur perpetuum obtinente, expeditiones super paganos tam pro terræ Christianorum defensione, quam pro fidei dilatatione faciendas frequentabunt : infra biennium domino papæ se præsentabunt, et secundum ejusdem arbitrium per omnia perpetuo se habebunt, et ordinationem : medio autem tempore instituta nostra perfecte servantes, ac præcepta, nobis obedient in omnibus et per omnia obtemperabunt, salva in omnibus auctoritate domini papæ, etc. Actum an. Dom. MCCXXX, in die Innocentum. Nulli ergo, etc. Dat. Reate III id. Feb. Pont. nostri anno v ».

5. In altissimam Evangelii lucem adducti pariter fuerant finitimi populi, quibus summus Pontifex leges sequenti Diplomate ad ipsos dato [1] con-

[1] Ep. CLXXXII. — [2] Ep. CLXXXVI.

[1] Ep. CLXXXVI.

tentas ab O. cardinalis legati pœnitentiario latas corroboravit, exciperent sacerdotes, eosque omnibus rebus necessariis instruerent, atque ab improborum hominum injuriis vindicarent, ab illis filios sacro baptismate ablui curarent, cumque Christianus exercitus pro fide contra ethnicos compararetur, ad arma pro eadem causa ipsi quoque prosilirent : qui vero ii populi essent ad castra Ecclesiæ recens traducti, recenset Semigalliensis episcopus : « Cum inspirante gratia Spiritus sancti, ubi, quando, atque quantum vult spirantis, nobis quamlibet indignis administrantibus, atque procurantibus pagani de Curonia, scilicet de Bandowe, de Wannenia, de citra Winda, de villis, quarum nomina hæc sunt : Rende, Wasa, Galle, Matichule, Wanne, Pyrre, Ugenesse, Cadowe, Auzes, Talse, Arowelle, Pope, et pluribus aliis fidem susceperint Christianam, ad hoc ipsum obsides suos dederunt, et sacri regenerationem baptismatis receperunt. Nos vero de communi consilio, et consensu Ecclesiæ Regensis militum Christi universorum peregrinorum, omnium civium Regensium, et mercatorum tale cum eisdem pactum inivimus ac firmavimus conditionem, etc. » Eædem ferme sunt leges, quæ superius aliis neophytis, atque ideo prætermittendas censemus.

6. *Sacra expeditio in Pruthenos et Stedinghos Christianorum vexatores.* — Eam porro legem de capessendis ad tuendam fidem armis ob id summus Pontifex indixit, quod plures iis temporibus, in regionibus illis, gentilitiis erroribus imbuti, adversus Christianos furore inaudito conjurarent, eorumque sanguinem immanissime effunderent. Inter quos Prutheni, quorum plures susceptam Christi fidem abjecerant, cum aliis paganis conscripto numeroso exercitu, in vicinas Christianorum terras sese effuderant, horrendasque intulerant clades, incenderant urbes, laceraram fœdissime plures, Christi fideles virgines dæmonibus immolarant, totque alia intulerant mala, ut plures nemorum recessus petere cogerentur. Ad quorum comprimendum furorem, cum sacræ Theutonicorum familiæ religiosi equites strenue ad bellum se accinxissent, nec ferendis tamen illorum impressionibus numeroque pares esse possent, admonitus de iis Gregorius papa, Christianis expeditionem sacram contra illos promulgare jussit, ac Bohemos, qui Hierosolymitanum iter voverant, commutato voto, adversus Prutenos signa attollere imperavit[1] ut testantur sequentes ad memoratos equites missæ litteræ, ut fideles ad tam pium opus pro concione inflammarent.

« Gregorius, etc.

« Ex litteris venerabilium fratrum nostrorum Mazoviensis, Wratislaviensis episcoporum, et capitulorum suorum, necnon prudentium virorum relatu percepimus, quod pagani Pruteni verum Deum, et Dominum Jesum Christum agnoscere respuentes, ultra decem millia villarum in Prussiæ confinio positarum claustra, et Ecclesias plurimas combusserunt. Quare ad cultum divini nominis præterquam in silvis, in quibus multi de fidelibus latitant, locus hodie non habetur. Ipsi etiam plusquam viginti millia Christianorum in occisione gladii posuerunt, et ignominiosa morte damnarunt, et adhuc de fidelibus ultra quinque millia detinentes in compede servitutis, reliquos habitatores Mazoviæ, Cujaviæ, et Pomeraniæ instanter perdere moliuntur, juvenes, quos capiunt, continuis et horrendis laboribus consumendo, virgines pro ridiculo floribus coronatas in ignem dæmonis immolant; senes occidunt, pueros necant, quosdam infigendo verubus, quosdam ad arbores allidendo. Quid ultra? ipsi ferarum more humanum sanguinem sitientes in contumeliam Creatoris, quem multi eorum post receptam baptismi gratiam reliquerunt, luci tenebras præferendo, illa fidelibus infligunt jacula tormentorum, quæ stuporem afferunt cogitata, et potius fletus materiam offerunt, quam relatus.

7. Et licet dilecti filii fratres Hospitalis S. Mariæ Theutonicorum Hierosolymitani pro reverentia Jesu Christi, cujus se obsequio devoverunt, assumpserint in Prussiæ partibus negotium fidei ex animo prosequendum, cum quibus Deus misericorditer operatur, reprimendo per eos impetum barbaræ feritatis; quia tamen ad tam arduum negotium sufficere per se nequeunt, et egent fidelium subsidiis adjuvari, universitatem vestram monemus et obsecramus in Domino, in remissionem vobis peccaminum injungentes, quatenus assumpto sanctæ prædicationis officio propter Deum pauperum et debilium crucesignatorum in regno Bohemiæ, cum quibus duximus dispensandum, vota peregrinationis in succursum prædictorum fidelium commutetis, et tam eos quam alios fideles in regno constitutos eodem ad nimiam charitatem, qua Christus nos dilexit et diligit, respectum habere, et ei retribuere aliquid pro omnibus, quæ tribuit ipse illis, monitis et exhortationibus vestris secundum datam vobis a Deo prudentiam informetis diligenter et sollicite; postulantes, ut ipsi redempti pretio glorioso, in quos tanquam viros Christianos, et Catholicos cadere opprobria exprobrantium Christo debent, se viriliter et potenter accingant, tanquam zelum Dei habentes ad vindicandam injuriam Crucifixi et ad liberandum proximos de manibus paganorum profecturi, et acturi secundum fratrum consilia prædictorum; ita quod et ipsis præmium debeatur æternum et infideles non possint, quod impune Christi nomen impugnaverunt, gloriari, etc. » Correpturis arma in tam justa causa indulgentiarum præmia pollicetur. « Dat. Reate X kal. Febr. Pont. nostri anno v ».

8. Nec humaniores Pruteni erant in Bremensi archiepiscopatu Stedinghi nefanda dæmonum superstitione fascinati, qui gravissima ea tempestate, maximeque clericis ac religiosis viris damna cru-

[1] Eod. l. v. Ep. CCLXVIII.

delissime impresserant, cunctaque sacra proterebant. Contra quos Gregorius Christi fideles ad induendam crucem incitari pro concione jussisse, Pontificiæ litteræ episcopis Mindensi, Lubecensi et Racemburgensi missæ testantur [1], quibus enarratis immanissimis eorum flagitiis, peccatorum indulgentias elargitur, cum iis qui solemnibus ea de re concionibus interfuissent, tum etiam illis, qui suam opem et auxilium in sacram expeditionem contulissent : « Intenta fallaciis Satanæ malitia reperiri nesciens in periculis otiosa quosdam, qui Stedinghi vocantur, in Bremensi provincia constitutos, sicut dolentes audivimus et referimus cum horrore, a notitia Creatoris ita reddidit alienos, ut amentes effecti, et quadam insania ventilati, relicta semita veritatis, in invium adeo sunt deducti, quod nec Deum, nec homines reverentes, doctrinam sanctæ matris Ecclesiæ vilipendunt, ejus libertatem impugnant, et dediti crudelitatis officio, quasi de ferinis uberibus fuerint enutriti, nulli parcunt sexui vel ætati. Quid ultra? effundentes sanguinem sicut aquam, clericos, et religiosos ferali more lacerant, et quosdam ad instar crucis affigunt parieti in opprobrium Crucifixi. Ipsi etiam, ut expressione majori se perfidos indicent et divinæ potentiæ contemptores, salutis nostræ viaticum, quo vita tribuitur et mors tollitur peccatorum, horribilius quam deceat exprimi pertractantes, quærunt responsa dæmonum, simulacra cerea faciunt, et in suis spurcitiis erroneas consulunt pythonissas, alia perversitatis opera perpetrantes, quæ stuporem inferunt meditata, et fletus materiam potius offerunt, quam relatus. Verum quia hujusmodi excessibus tam iniquis potenti dextera fidelium est celeriter obviandum, ut illorum horrenda sævitia per objectæ virtutis instantiam dejectionis sentiat detrimenta, etc. » Hortatur, ut populos ad corripienda defendendæ religionis gratia contra nefarios dæmonis cultores pro concione incitent, ac præmia indulgentiarum expeditionem suscepturis proponant. « Dat. Anagniæ IV kal. Novemb. Pont. nost. anno VI ».

De Stedinghis, ait Stadensis [2] archiepiscopum Bremensem castrum Slutere ad frenandos eorum impetus excitasse, ac statim ab ipsis eversum; subditque defuncto hoc anno Chusphoro abbate Stadensi in ejus locum se fuisse subrogatum. Cæterum in Austria nefandum flagitium plures infecerat, cui exscindendo viros religiosos incumbere jussit Gregorius [3], Lundensique archiep. injunxit, ut magistratuum implorata ope nonnullos clericos coerceret, qui ne ob morum impuritatem pœnis canonicis afficerentur, coitiones iniverant : Argentinensi [4] pariter episcopo præcepit in clericos hæreseos nota inustos eadem severitate atque in laicos animadverteret : denique Maguntinensi, ut in mali auctores zelum exerceret; plures vero hæreses

[1] Lib. VI. Ep. CLI. — [2] Stad. in Chron. hoc anno. — [3] Ep. LXXIX, LXXX — [4] Ep. CXLIV.

in Germania hoc anno detectas, earumque sectatores flammis injectos tradit Godefridus [1]; in quam sententiam hæc Siffridus [2] : « In Theutonia multi hæretici tonsi et cremati sunt a magistro Conrado de Martburge ex commissione domini papæ Gregorii ». Verum hoc rejiciendum videtur in annum sequentem, cum hæc Conrado adversus hæreticos provincia a Sede Apostolica est demandata.

9. *De S. Gothardi et S. Elisabeth miraculis.* Cæterum dum perditi hæretici suas in Germania errorum tenebras offundere nitebantur divino consilio factum est, ut eodem tempore plurium miraculorum, quæ sanctorum opera ad eas discutiendas patrabantur, fulgore radiaret; de sancti enim Gothardi translatione, deque ejus miraculis hæc auctor additionum ad Lambertum : « S. Gothardus anno dormitionis suæ centesimo primo minus uno die dicti anni (nimirum MCCXXXII), die ultimo V non. Maii in Hildensheim e terra levatur, cujus signorum admirabili magnitudine omnis Germania illustrata lætatur ». Effulgebat etiam iisdem temporibus B. Elisabeth pluribus miraculis, ingentiaque beneficia Deus in eos, qui se illius precibus commendabant, explicabat : quorum fama cum latius percrebuisset, Gregorius Conrado Marpurgensi, atque archiepiscopo Maguntino, et abbati de Berbarch provinciam demandarat [3], ut cælestia illa prodigia ad sepulchrum illius edita certius inquirerent, testibusque adhibitis redacta in Tabulas publicas, sigillisque communita per nuntios, cum imperatum esset, ad Apostolicam Sedem transmitterent : « Cum lætitia dulcium lacrymarum concursibus comitata pridem, dilecte fili frater Conrade, ex litteris tuæ devotionis accepimus, quod ille artifex gloriosus, qui terram in aurum, et aquam alterat in crystallum, claræ memoriæ ancillam suam E. quondam charissimam in Christo filiam nostram lantgraviam Thuringiæ, jure naturæ fragilem et labilem, demum dono gratiæ in cultu divini nominis stabilem et robustam, ac tandem mundanæ miseriæ compedibus expeditam aggregavit collegio supernorum, gloriam concessæ beatitudinis signis exprimens gloriosis. Nam circa sepulchrum ejus et locis aliis per invocationem sui nominis et devotionis sinceræ suffragia, vita mortuis, lumen cæcis, auditus surdis, verbum mutis et gressus claudis cælesti dextera conferuntur.

10. « Verum etsi per virtutum insignia, quibus olim jam dicta lantgravia extitit multipliciter insignita, seu per famosa miracula, quibus ejus sancta rutilare dicitur sepultura, cælestis sponsi vocibus esse de sanctorum numero debeat affirmare; tamen quia mentibus ambiguis subito rei veritas non clarescit, et repentinis non solet miraculorum relatibus quorumdam spiritus exultare, eo quod omne rutilum nomen auri non impetrat, nec ebur quodlibet nivem imitatur, nos quos pro-

[1] Godef. in Annal. — [2] Siffrid. Ep. l. II — [3] Lib. VI. Ep. CXXI.

videntia præambula decet festinos in certis, et lentos in dubiis inveniri, discretioni vestræ, de qua plenam in Domino fiduciam obtinemus, per Apostolica scripta mandamus, etc. » Partes iis imponit, ut proposita tantum ob oculos divina gloria, magna consilii maturitate miraculorum veritatem discutiant atque in publicas Tabulas referant. « Dat. Anagniæ II id. Octob. anno VI ». Deque eadem re alteras litteras misit [1], quibus miraculorum testes diligentissime interrogari atque ad examen vocari jussit, ac de examinis forma hæc demum tertiis litteris [2] : « Testes legitimi, qui supra vita, conversatione ac miraculis quondam Elisabeth lantgraviæ Thuringiæ sunt recipiendi, prius ab eis præstito juramento, diligenter examinentur et interrogentur de omnibus quæ dixerunt, quomodo sunt, quo tempore, quo mense, quo die, quibus præsentibus, quo loco, ad cujus invocationem, quibus verbis interpositis, et de nominibus illorum circa quos miracula facta dicuntur, et si eos ante cognoscebant, et quot diebus ante viderunt eos infirmos, et quanto tempore fuerunt infirmi, et de qua civitate sunt oriundi, et interrogentur de omnibus circumstantiis diligenter, et circa singula capitula fiant, ut expedit, quæstiones præmissæ. Et series testimonii et verba testium fideliter redigantur in scriptis ».

11. *Conradi lantgravii Thuringiæ pœnitentia.* — De Elisabeth sanctitate in luce et ore totius populi Christiani collocata locuti, Conradi lantgravii Thuringiæ (1), qui non mediocrem ad eam cælitum Albo referendam, operam defixit, eximium pœnitentiæ exemplum piissimumque facinus conjungere libuit. Nimio ipse antea zelo percitus, cum abbatem quemdam ob negatas Siffrido archiepiscopo Maguntino pecunias squalore obsitum nudoque tergo virgis publice cædendum Frislavi audiisset, in archiepiscopum avarum adeo excanduit, ut facto in eum impetu proxime abesset, quin eum jugularet, atque e civitate prorumpens, contractis mox copiis, eam obsidione cinxit : quam cum expugnare non posset, et vasa colligere meditaretur, meritriculæ pro muris civitatis denudato utero, jactisque conviciis adeo ipsum exasperarunt, ut rursus obsidioni institerit, urbemque captam nullo prophani sacrive loci discrimine ferro flammaque deleverit. Sed cum crudele factum conscientiam postea lancinaret, veniam a desolatæ urbis civibus supplex poposcit, in pia loca liberaliter ingentia bona contulit, religioso Theutonicorum equestri Ordini sese aggregavit, Romam petiit, a Pontifice absolutionem obtinuit, largas eleemosynas effudit pauperibus, famuli obsequia sæpius demisse exhibuit, de B. Elisabeth uxore fratris sui in Catalogo sanctorum reponenda cum Pontifice pluribus egit, explicitisque Romæ innumeris virtutum exemplis, in Germaniam reversus crucigerorum magister est salutatus : quæ licet anonymus Historiæ lantgraviorum Thuringiæ auctor sequenti anno consignet, in hunc opportune congerenda duximus. Sed de his satis; jam ad Ungaricas res excurramus.

12. *Ungaria ob infractas ab Andrea rege disciplinares leges interdicto subjecta.* — Quamvis Elisabeth parens Andreas, quem Gregorius etiam eo privilegio ornarat, ut nullus ipsi anathematis notam nisi facto a Sede Apostolica imperio posset inurere, Ungariæ sceptra tractaret, tanta tamen Sarracenorum, Judæorum, aliorumque infidelium multitudo in eo regno pullularat, ut durissimo illorum jugo plures Christiani opprimerentur : ac licet anno superiore, ut vidimus, a Gregorio atque Apostolico legato Strigoniensi archiepiscopo pro restituenda suo splendori re Christiana, quæ periclitabatur, desudatum esset, nullum veteribus malis remedium adhibitum erat : atque nimia ejusdem regis, qui se procerum consiliis nefariis subornari patiebatur, facilitate vel ignavia potius, excrescente infidelium potentia, ac multis Christianis a fide desciscentibus, omnia in pejus collapsa erant. Robertus itaque archiepiscopus Strigoniensis justissimo zelo percitus interdicto Ungariam perculit, regem ut resipisceret monuit, ac præcipuos illius ministros, qui gravissimis etiam sese sceleribus inquinarant, cœtu fidelium, vibrato anathemate, abegit; utque interdicto lato vires adderet, Jacobum electum Prænestinum A. S. L. et alios conspicuos in Ungaria episcopos exoravit, publicis litteris universos Christi fideles facerent certiores, se Diploma [1] summi Pontificis, quo ipsi auctoritas fulminandi interdicti demandata esset, recognovisse. Roganti archiepiscopo morem gessere præsules ac publicis litteris Apostolicas, quas nos superiore anno attulimus, tum alias missas a Gregorio eodem argumento ad regem litteras, quibus ipsum hortabatur ad tollenda ea mala sedulo incumberet, inseruere, atque adjecere regem iis permotum constitutionem ad compo-

[1] Ep. CXXII. — [2] Ep. CXXIII.

[1] Ann. Chr. 1231. ex reg. Greg. l. IV. Ep. CXXIV.

(1) In Historia Conradi Thuringii nonnulla sunt, in quibus annalista peccat. Conradus iste alius erat a lantgravio ; qui enim post decessum Ludovici, viri S. Elisabeth, principatum invasit, non Conradus, sed Henricus appellabatur. Hinc recte anonymus Erfordiensis Conradum hunc fratrem Conradi appellat. Arma vero tulisse asserit in archiepiscopum Moguntinum pro monte Helagemberc in Hassia sito. Longe alia est hæc causa belli movendi ab ea, quam auctor Historiæ lantgraviorum comminiscitur. Addit idem historicus coævus et forte testis oculatus : « Conradus XVII kal. Octobris civitatem Fritislariensem contra multorum opinionem incendio cœpit, secum captivos adducens episcopum Wormatiensem, ac Gumbertum ejusdem loci præpositum, et quosdam canonicos, cum aliis fere CC militibus. Fridericus itaque de Drivordia, ac sui complices magnam inde pecuniam a civibus ibidem depositam manu sacrilega auferentes, libros, calices atque Ecclesiæ ornatum cum SS. reliquiis distraxerunt etc.» Non ergo hæc præstitit Conradus Thuringius, sed alius quidam scelestus in ejus exercitu. Denique hæc omnia anonymus iste in annum præsentem confert. MANSI.

nendum regni statum edidisse, quam pariter iidem episcopi litteris suis insinuarunt his verbis :

13. « In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Andreas, Dei gratia Ungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramiæ, Serviæ, Galatiæ, Lodomeriæque rex in perpetuum, concedimus tam eis, quam aliis jobagionibus et servientibus regni nostri libertatem a sancto rege (nimirum Stephano primo Ungarorum rege), concessam, ac alia ad statum regni nostri ordinandum pertinentia, in hunc modum confirmamus. In festo S. regis nostri nisi arduo negotio regni nostri ingruente, vel infirmitate prohibiti fuerimus, Albæ tenemur solemnizare, ut ibi oppressi sine timore querimonias suas nobis possint exponere: sed si nos non possumus interesse, Palatinus interesse tenetur, et vice nostra causas audiat, et omnes servientes nostri et alii qui volunt, libere et sine timore illuc conveniant prælati Ecclesiarum, aut archiepiscopi et episcopi, ad pauperum querimonias audiendas, ex infrascriptæ formæ libertatis concessæ confirmatione, nisi canonica præpeditione fuerint impediti, tenentur interesse. Si Palatinus interim male administraverit negotia regis et regni, supplicabunt nobis, ut utiliorem loco ejus constituamus, quem volumus, quod nec nos nec posteri aliquos unquam capiant, vel destruant, nisi prius ordine judiciario conveniantur, et cum ista sacramento nostro et principum nostrorum fuerint confirmata. Si qui per nos vel per filios nostros vel per quoscumque post idem tempus, scilicet decimo septimo anno regni nostri sine judicio sunt spoliati, plene restituantur. Item nullam collectam nullam exactionem, nec lucrum cameræ, quocumque nomine possit censeri, occasione aliqua super homines cujuscumque nationis vel conditionis colligi faciemus, exceptis qui fisco regio in debito censu tenentur super domos servientium, vel villas, nec nos, nec agasones, nec falconarii, nec cariferi, nec curriferi nostri descendant ipsis invitis. Ubicumque autem alibi nos vel dictos officiales nostros descendere contigerit, justam æstimationem solvi faciemus, sicut in sequentibus continetur.

14. « Et quia propterea tam per descensus nostros, et dominæ reginæ, ac filiorum nostrorum, intolerabilia damna et gravamina per totum nostrum regnum fieri videbamus, districte præcipiendo statuimus, ut nihil recipiatur ad coquinam nostram, vel nostrorum, nisi justo dato pretio. Similiter et de annona, et de vino, et aliis necessariis nihil recipiant, nisi dato justo pretio. Pro domestico autem, cui justitia exhibita non fuerit, tres rustici de villa jurare debeant, et ad eorum juramentum hospes quicumque fuerit, domestico plenam faciet justitiam cum judiciali regali, vel dominus villæ, quicumque fuerit, sive archiepiscopus, sive episcopus, sive nobilis ille per litteras hoc verbo veritatis dicere teneatur. Quicumque vero nobiles juxta formam statuti nostri justitiam non fecerint, tales quilibet episcopus in sua diœcesi excommunicet, et nos eos pro excommunicatis tamdiu habebimus, donec injuriam passo satisfiat competenter ». Et infra :

15. « Nobis facientibus exercitum extra regnum, nobiles nobiscum ire non tenentur, nisi comites et stipendiarii, et jobagiones castri, et qui ex officio debito tenentur, quibus amplas concessimus possessiones. Si vero exercitus super regnum venerit, universi et singuli ad defensionem patriæ contra inimicos se opponere teneantur. Regresso superveniente exercitu pro vindicta ipsos tenentur persequi. Palatinus vero comes homines omnes indifferenter discutiet, præter personas Ecclesiasticas, et clericos, causas matrimoniales, et dotes et alia Ecclesiastica, quacumque ratione videntur ad Ecclesiasticum examen pertinere.

16. « Causæ nobilium, quæ ad perditionem capitis aut destructionem possessionum eorumdem pertinent, sine conscientiæ regiæ periculo terminentur. Palatinus judices vicarios non habeat, nisi unicum in curia sua, et caveat diligenter, ne contra præsens statutum aliquem judicet vel condemnet. Curiales comes noster, dum in curia nostra manet, omnes judicet, et causam inchoatam in nostra curia ubique possit terminare, sed existens in prædio suo vel alibi extra curiam nostram nec dare præstaldos, nec partes possit citari facere. Et quia multi in regno læduntur per falsos præstaldos, citationes vel testimonia eorum non valeant nisi per testimonium diœcesis episcopi, vel capituli, nec falsificatus præstaldus poterit se justificare, nisi eorumdem testimoniis in factis majorum, minorum, vicinorum, conventuum, vel claustrorum testimoniis; præstaldum nullus per annum, vel biennium, vel ultra secum detineat, nisi usum ad decisionem causæ, ad quam impetravit.

17. « Hospites nobiles ad regnum venientes, nisi incolæ esse velint, ad dignitates non promoveantur : per tales enim divitiæ regni extrahuntur. Uxores decedentium, vel condemnatorum per sententiam ad mortem, vel in duello succumbentium aut alia ex quacumque causa, non fraudentur dote sua. Uxores furum vel latronum vel eorum liberi pro delictis patrum non vendantur. Integros comitatus vel dignitates in prædia non transferemus. Statuimus jobagiones castrorum secundum libertatem a sancto rege constitutam, similiter et hospites cujuscumque nationis secundum libertatem ab initio eis concessam perpetuo teneri. Ad secandas indagines, ad fossata facienda, ad hortos, ad quæcumque regia ædificia, vel officinas servientium, vel Ecclesiarum populos non cogemus. Præter vicesimam, quam ab antiquo reges habent, decimas non exigemus, quia per hoc populus gravatur. Porci nostri in silvis, vel pratis servientium contra voluntatem eorum non pascantur.

18. « Monetæ, et salibus, et aliis publicis officiis Judæi et Sarraceni non præficiantur. Possessiones extra regnum non conferantur, et si aliquæ sunt collatæ vel venditæ, populo regni ad redimendum reddantur vel simpliciter recipiantur.

Item per singulos marturinos quatuor pondera persolvantur. Quæcumque inde provenerit tertia pars domino fundi et duæ partes domino terræ persolvantur : comites jure sui comitatus sint contenti; cætera ad regem pertinentia, scilicet ibriones, tributa, boves et duæ partes castrorum ad regis voluntatem, cui voluit distribuentur. Item quandocumque aliquos ordine judiciario convinci contigerit, in voluntate nostra erit, bona ipsorum penes nos retinere, vel aliis pro velle nostro distribuere; incendium tamen mitti nolumus super villas eorumdem. Ut autem hæc nostris, et successorum nostrorum temporibus firma et inconcussa permaneant, tam nos, quam filii nostri præstito corporaliter juramento confirmavimus, et tam nostro quam filiorum nostrorum sigillis fecimus roborari, spontanee consentientes, ut sive nos sive filii nostri ac successores nostri hanc a nobis concessam libertatem confringere voluerint, Strigoniensis archiepiscopus, præmissa legitima admonitione, nos vinculo excommunicationis et eos innodandi habeat potestatem. Dat. anno ab Incarnatione Domini millesimo ducentesimo trigesimo primo; anno vero regni nostri vicesimo nono ». Hactenus Andreæ regis constitutio lata anno superiori.

19. Verum cum ad temperandum Pannoniæ statum, coercendosque Judæos ac Sarracenos improborum audacia ac regis segnitie, parum illa valuisset, archiepiscopus Strigoniensis, ut munus a Romano Pontifice injunctum obiret, Ecclesiasticas censuras in regnum regiosque ministros distrinxit, et causas, quæ ad eas vibrandas perpulissent, his verbis expressit : « Nullis itaque correctis de his omnibus, quæ D. papa rogaverat, mandaverat, et præceperat corrigenda, contempta etiam et non observata Constitutione domini regis supradicta, ultimus error factus est pejor priore, et novissima prioribus sunt pejora, cum non solummodo Sarraceni præficiantur cameræ et publicis officiis, imo conditione eorum facta meliore quam antea; quidam eorum, qui quasi servilis conditionis hucusque fuerunt, et ad solvendam quamdam summam pecuniæ annuatim dominæ reginæ tenebantur, nunc ab hujus conditione liberati facti sunt stipendiarii, et liberis hominibus sunt æquales. Solebant quandoque Christiani ritibus Sarracenorum adhærere, æstimantes leviorem conditionem impositam Sarracenis in Ungaria, quam pauperibus Christianis. Quid facient amodo hujusmodi simplices et imbecilles Christiani, cum videant sibi Sarracenos dominari, e nobilibus esse pares? præsumendum est, quod libentius quam antea paulatim tam propter lucrum temporale, quam propter levem conditionem se transferent ad ritum, et fœditatem paganorum. Potestis etiam scire, quod per hujusmodi apostasiam in partibus istis animarum infinita millia perierunt. Quod autem diximus de Sarracenorum articulis, idem vel simile dicere possumus de singulis articulis in litteris D. papæ comprehensis, cum nullus eorum sit correctus; quippe Ecclesiarum, monasteriorum, orphanorum, clericorum, pauperum conditio de die in diem aggravatur. Nam et multæ possessiones, redditus, et beneficia, quæ per privilegia regalia Ecclesiæ et domus religiosæ possidebant, per malitiam Sarracenorum, per iniquas suggestiones consiliariorum domini regis, domibus religiosis, et Ecclesiis sunt subtracta.

20. « Ne igitur crimen inobedientiæ, ne Dei et summi Pontificis incurramus offensam, ne etiam tanquam mercenarii, et non pastores, veniente lupo, tanquam canes muti non valentes latrare, fugere comprobemur, ne tantam injuriam miserorum, tantam contumeliam fidei Christianæ, tantam oppressionem Ecclesiarum, et ordinis clericalis dissimulare videamur, cum dominus rex Andreas sæpe per nos admonitus ad piam et paternam admonitionem summi Pontificis supra clericos excessus corrigere noluerit, nos mandatum Apostolicum exequendo auctoritate domini papæ, qua fungimur in hac parte, totum regnum Ungariæ supposuimus interdicto, prohibentes, et interdicentes auctoritate super hoc nobis commissa, ne quis in regno Ungariæ, sive in Strigoniensi, sive in Colocensi provincia, sive in curia domini regis, vel filiorum suorum, vel alibi præsumat divina celebrare. Quidam vero quibus hoc a jure, vel ex speciali privilegio indultum est, submissa voce, campanis non pulsatis, januis clausis, excommunicatis et interdictis exclusis, divina poterunt celebrare. Præterea prohibemus et interdicimus, ne quis in prædictis provinciis præsumat divina sacramenta ministrare, hoc excepto, quod baptisma parvulis, corpus et sanguis Domini, pœnitentia et ultima unctio laborantibus in extremis non negetur : corpora tamen Ecclesiasticæ sepulturæ non tradantur. Cuilibet parochiali sacerdoti liceat semel in mense, januis clausis, campanis non pulsatis, excommunicatis et interdictis exclusis, voce submissa celebrare divina, et corpus Christi conficere ad opus infirmorum (1).

(1) Huic interdicti sententiæ in regem Hungariæ lucem affundere credimus non modicam Epistolam Andreæ ad Gregorium papam, vulgatam a Dacherio in Spicilegio tom. III, pag. 610, nov. edit. Narrat ibi rex se ab archiepiscopo Strigoniensi atroci injuria affectum fuisse ; nam ait : « Nuper ad initium Quadragesimæ, cum sacrosancta jejunia susciperemus, subito R. (Robertus) Strigoniensis archiepiscopus, occasione auctoritatis a vobis (a Gregorio scilicet) susceptæ, in me et regni mei colonos, et universaliter per totam Hungariam sententiam tulit interdicti, et quosdam meos familiares. Dionysium Palatinum de quo in litteris archiepiscopi in Annalibus legendis, sententia excommunicationis innodavit ». Addit, archiepiscopum vix tandem exoratum permisisse, ut interdictum illud usque ad festum S. regis (Stephani quod in diem II Septembris incidit) suspenderetur ; se vero interim mittere Romam ablegatos suos, Dionysium comitem Palatinum, Simonem comitem Levirensem, et Rembaldum magistrum Hospitalis in Hungaria, et Silave. Consignatur Epistola « ex insula Bubalorum in proxima Dominica ante Ascensionem Domini, regni nostri anno XXIX ». Ex hac Epistola constat sententiam interdicti latam fuisse ineunte anno 1232, non vero

21. « Quia vero regiæ celsitudini, in quantum secundum Deum possumus, deferre volumus, nondum in personam ipsius sententiam tulimus, ejus correctionem exspectantes. Consiliarios autem ejus, quorum consilio ipse retrahitur, et retardatur a correctione supradictorum excessuum, et quorum suggestione Sarracenos exaltavit, et publicis præfecit officiis, excommunicationis sententia innodamus. Dionysium vero comitem Palatinum, non solummodo ob causam prædictam, imo multis aliis de causis nominatim excommunicavimus, utpote qui non solum Ecclesiasticas personas quamplures rebus suis, et beneficiis, et Ecclesiis spoliavit; imo aliquos viros Ecclesiasticos fecit percuti, et inhoneste tractari, ut de injuriis et violentiis præposito et plebanis de Scepiis et per ipsum et suos illatis ad præsens taceamus. Tacere non volumus nec debemus, quod magistrum Joannem præpositum Possoniensem alapis fecit cædi, et tractari inhoneste, nec de hoc Ecclesiæ, nec passo injuriam satisfecit. Præterea Sarracenos et falsos Christianos in sua malitia protegit et tuetur, aliquos etiam in suis prœliis receptando. Nicolao camerario magistrorum jabarnicorum, cum sit domini regis consiliarius, et ejus consilio omnia regis et cameræ negotia disponantur, damus inducias usque ad diem Cœnæ Domini proxime venturum, ut interim quæ per ipsum in prædictis articulis perperam acta sunt, studeat emendare : alioquin ex tunc sciat nominatim se excommunicatum, et ab omnibus evitandum. Præterea Samuelem quondam comitem cameræ nominatim excommunicamus, pro eo quod ipse infamatus, et convictus de hæresi, in purgationem et correctionem sui erroris assumpta cruce, dato et recepto ad hoc termino, ut eat ultra mare, et non ivit, imo Sarracenos et falsos Christianos similes sui sustinet et defendit ».

22. Dein ad tuendam religionem, ne Christiani solito cum Sarracenis commercio in eorum pravos mores deflecterent, familiaritatem cum illis sustulit, interdictumque summa religione servari præcepit; quod si aliqui in dubium revocarent, an eam auctoritatem a summo Pontifice obtineret, monet aliquos ad se transmittant, qui litteras Pontificis perlegere, contentaque illis referre possint : « Item auctoritate Dei et domini papæ prohibemus et interdicimus, ne aliquis Christianus in aliquo commercio vel contractu, vel aliquo modo communionem habeat aliquam cum aliquo Sarraceno; donec omnes Sarracenos baptizatos vel baptizari volentes, vel baptizatorum filii, sive sunt Ungari, sive Bulgari, sive Cumani, vel cujuscumque nationis homines restituant et dimittant, sive apud eos in servitute, sive in libertate fuerint commorati. Auctoritate igitur summi Pontificis, qua fungimur in hac parte, vobis mandamus, et in virtute obedientiæ, ea auctoritate, qua nobis districte præceptum est, vobis districte præcipimus, quatenus interdictum observetis, et per vestram diœcesim sine dilatione aliqua faciatis promulgari et firmiter ab omnibus observari. Si qui vero sacerdotes, vel alii viri Ecclesiastici, postquam ad eos notitia hujus interdicti pervenerit, ipsum interdictum firmiter et diligenter non observabunt, et contra prædictam formam divina celebrare præsumpserint, in perpetuum ab executione sui officii sint, suspensi, nisi per Apostolic. Sedem, cujus auctoritate hoc actum est, fuerint restituti. Si autem dubitatis, an mandatum summi Pontificis habeamus, ad nos mittatis aliquos, quibus fidem adhibeatis, qui videant et legant litteras domini papæ, et vobis referant veritatem, etc. » Subditur promulgasse episcopos, flagitante archiepiscopo Strigoniensi, interdicti formam, Pontificias litteras, eamque Constitutionem transcripsisse suis ac sigillis munivisse. « Actum Budæ, anno Dominicæ Incarnat. MCCXXXII, mense Decembris ».

23. *Renovatur Diploma de regni Ungarici privilegiis.* — Hæc quidem magno zelo a Roberto archiepiscopo A. S. L. ad comprimendos infideles gesta : sed cum sacrorum antistitum zelo principes non obsecundassent, meruit postea Ungaria ob commissum in fovendis infidelibus crimen, infidelium horrenda excursione inundari, qui (ut inferius enarrabitur) florentissimum regnum in vastam solitudinem redegerunt. Aberat sane Andreas longe a D. Stephani in coercendis infidelibus robore et animis, qui ob eos populos ad divinum cultum compulsos Ungariæ Apostoli nomen meruerat, ac divino præsidio fultus potentissimos hostes debellarat; nec ille se numini ingratum præbuerat, qui ad augendum illius cultum amplissimas donationes ac privilegia viris religiosis contulerat. Cujus sane in eo genere Diploma pervetustum hoc anno confirmavit Gregorius, atque uti in Regesto Pontificio jacebat, ad dirimendam ingentem inter Vesprimiensem episcopum et Be-

exeunte, ut suspicari quis posset ex Notis chronicis Epistolæ, quæ in Annalibus hic num. 19 recitatur, in qua interdicti hujus sententia descripta est. Data est enim illa anno MCCXXII, mense Decembris. Hæc vero posterior Epistola scripta fuit postquam interdicti suspensione, de qua in priori Epistola, remota, in toto regno divina cessarunt.

An vero Constitutio Andreæ hic num. 13 relata ad annum præcedentem, ut sensit Annalista hic num. 18, vel potius ad præsentem pertineat, adhuc dubius hæreo. Licet enim annus 1231 eidem Constitutioni adjectus est, adhuc tamen annus XXIX regni Andreæ, qui ibi pariter adnotatur, annum 1232 exigit. Nam idem annus Andreæ XXIX in Epistola quam modo ex Spicilegio retulimus, cum anno 1232 perspicue conjungitur. Non enim Epistola hæc ferens *nuper ad principium Quadragesimæ* latum fuisse interdictum, ad alium annum rejici potest, ut probat Epistola Strigoniensis archiepiscopi scripta anno 1232, cum jam interdicto Hungari subessent. Conciliari quidem hæc non possunt cum epocha regni Andreæ ducta ab anno 1205, circa mensem Junium ; sed neque cohærent cum Notis chronicis Diplomatis Andreæ relati in Codice diplomatico Melitensi tom. I, pag. 109, in quo annus XIII regni ejus cum anno 1217 illigatur. His inter se comparatis suspicor. Constitutionem ad annum 1232 promovendam esse, ut annus XXIX regni Andreæ indicat. Epocham regni illius figendam ann. 1204, ante diem XXVII Aprilis, quæ dies in Epistola Spicilegii denotatur. Ex hoc vero consequatur necesse est, ut anno 1217, annus XIII regni Andreæ, itidemque anno 1232, die XXVII Aprilis, annus regni ejusdem XXIX conjungi possit. MANSI.

nedictinos litem, cum membranæ, quibus contentum erat, vetustate labefactatæ essent, renovavit [1], e quo nonnulla memoria celebranda subjicimus (1).

24. « Gregorius, etc.

« Ne Privilegio ulterius possit opponi vitium falsitatis, illud quod contradicto judicio comperimus esse verum, de verbo ad verbum præsenti paginæ jussimus annotari, cujus tenor talis est :

« In nomine Domini Dei summi, Stephanus, superna providente clementia, Ungarorum rex.

« Credimus et vere scimus, si locis divino cultui mancipatis potestates atque honores adaugumentaverimus, id non solum laude humana prædicandum, verum divina mercede remunerandum. Quocirca omnium sanctæ Ecclesiæ Dei fidelium nostrorumque præsentium ac futurorum solers comperiat intentio, quod nos interventu, consilio, et consensu domini Anastasii, abbatis de monasterio S. Martini in monte supra Pannoniam sito, a genitore nostro incœpto, quod nos per Dei subsidium ob animæ nostræ remedium, pro stabilitate regni nostri ad finem perduximus, talem concessimus libertatem, qualem detinet monasterium S. Benedicti in monte Cassino, quia propter orationes sanctas fratrum ejusdem monasterii consiliante domino Anastasio præscripto abbate, et jugiter adjuvante, confortati et laureati sumus : singulare namque suffragium, quod per merita B. Martini in pueritia mea expertus sum, memoriæ posterorum tradere curavi. Ingruente namque bellorum tempestate, quia inter Theutonicos et Ungaros seditio maxima excreverat, præcipueque cum civilis belli ruina urgeret, volente comitatu quodam (comite quondam) Simigiensi paterna me sede repellere, quid fluctuanti animo consilii darem, quaque me verterem tanta tactus verecundia astantibus ducibus videlicet, Pagzano, Contio, Orzio, domno quoque Dominico archiepiscopo votum vovi S. Martino, quod si de hostibus interioribus et exterioribus ejus meritis victor existerem, supranominati comitatus decimationem de omnibus negotiis, prædiis, terris, vineis, segetibus, vectigalibus, vinoque hospitum, quod in prædiis eorum cresceret, ne parochiano episcopo pertinere videretur, sed magis abbati ejusdem monasterii sub testimonio præfatorum ducum multorumque comitum, absque ulla mora subjugarem. Dumque post cogitatum victoria potirer, quod animo revolveram, operis efficacia complere studui. Necdum enim episcopatus et abbatiæ præter ipsum locum in regno Ungarico fuerant. Quod si, vos fideles, licuit mihi quo volui loco episcopatus, et abbatias statuere, an non licuit cuipiam loco, quod volui ut facerem. Et ne adhuc Ecclesia S. Michaelis vacua esse videretur, vel episcopus parochianus injurias, querimoniasque in collectione decimationis pateretur, ei curtem, quæ vocatur Cortou, cum omnibus eidem pertinentibus tradidi.

25. « Quod si ipse contra mea statuta quid inique agere vel acquirere voluerit, ante Deum judicem vivorum et mortuorum in die judicii se contendere mecum sciat, adhuc autem subjungens dico, sit autem id ipsum monasterium ab omni inquietudine semotum habeant que monachi post transitum sui cujusque abbatis alium abbatem securiter eligendi auctoritatem a quocumque velint episcopo consecrandi eum, sitque illis licitum ordines recipere in quovis loco, et a quocumque, etc. Signum domini Stephani inclyti regis. Dominicus archiepiscopus vicecancellarius fecit anno Dominicæ Incarnationis MI, Indictione xv, anno Stephani Primi regis secundo ». Quibus omnibus Gregorius papa Apostolicam auctoritatem addixit. « Dat. Reate VIII id. Feb. Pontif. nostri anno v ».

Hic forte lector mirabitur regem Ecclesiastica privilegia in abbatem contulisse, quorum auctoritas ad Sedem Apostolicam spectare tantummodo possit. Verum difficultas omnis evanescet, si secum cogitatione reputarit, Stephanum ob egregias animi virtutes atque in dilatanda fide ardentissimum zelum, ob quem optime de Ecclesia meritus dictusque Ungarorum Apostolus, legati dignitate a Romano Pontifice auctum et insignitum esse [1], eaque non ut regem, sed ut legatum privilegia indulsisse. Hactenus de Ungaricis rebus ; jam ad Gallicas sermonem traducamus.

26. *Rothomagensem archiepiscopum a rege læsum tuetur Gregorius.* — Recruduere in Auxitana provincia nonnulli hæreticorum motus : adversus quos Gregorius S. Jacobi equites qui in Vasconia erant, solito ardore bellum capessere, fidelesque illis auxilio esse jussit [2] ; tum Auxitanum ac Burdegalensem archiepiscopos sedandis tumultibus, qui increbuerant, incumbere præcepit [3] ; quorum postremum, nimirum Burdegalensem, eo insignivit privilegio, ut cum legatus Apostolicæ Sedis in provincia non versaretur, crucem sibi præferre liceret : qua etiam prærogativa Messanensem archiepiscopum decoravit [4]. Cum vero Rothomagensis archiepiscopus se Romano tantum Pontifici obnoxium contenderet, atque in jus vocatus a Ludovico rege coram ipsius tribunali respondere recusaret, bonorum possessione exutus est ; qua de re gravissime questus est apud Gregorium, qui

[1] Lib. v. Ep. CLXXIV.

[1] Baron. an. 1000. num. 13. — [2] Lib. v. Ep. CLXIX. — [3] Lib. VI. Ep. v. — [4] Ep. CCVII.

(1) Constitutionem hanc Stephano I Hungariæ regi adscriptam, in lucem proferendam fuisse ab annalista, libens ego quidem admiserim ; sed monendi simul erant lectores ne quid viderent scripto suspicionis pleno et prorsus apocrypho. Quid est enim illud quod Stephanus rex scribit : se scilicet ab Anastasio abbate *confortatum et laureatum esse?* Phrasis etiam illa ab ejus ætatis moribus abhorret, *parochiano episcopo.* Denique Stephanus I ann. 1001 jam decesserat, ut ex Pagio in Critica ad ann. 997, 3, discimus. MANSI.

suscepto archiepiscopi patrocinio causam ad Sedem Apostolicam evocavit, eoque argumento hæc regi scripsit[1] :

« Gregorius, etc.

« Utinam, fili charissime, sicut et nos optamus, a primævo adolescentiæ tuæ flore assuefacias temetipsum timori divini nominis et amori, ac persistas jugiter in eodem, ut ei serviens, cui servire regnare est, vere regnes ; et post præsentis vitæ inevitabilem exitum regnum temporale commutes felici commercio in æternum, ac de te, sicut de claræ memoriæ progenitoribus tuis, vere valeat prædicari, quod Christianissimus es inter principes Christianos ; ut a devotione Ecclesiæ matris tuæ, nullo unquam movearis impulsu, sed eam, quæ te sincero cordis affectu diligit et honorat, tu quoque pio devotionis proposito venereris, ut præter laudem hominum mercedem consequaris æternam. Gravem siquidem venerabilis fratris nostri Rothomagensis archiepiscopi recepimus quæstionem, quod cum in spiritualibus et temporalibus nullum post Deum præter nos judicem habeat, de antiqua Rothomagensis Ecclesiæ libertate, ac ipsius consuetudine hactenus observata, tu quorumdam ductus, et utinam non seductus consiliis, contra prædictorum progenitorum tuorum consuetudinem, qui Ecclesias, et viros Ecclesiasticos pio semper et prompto venerabantur affectu, ipsum ad tuam præsentiam evocans eum inducere voluisti, ut super eo, quod in quosdam excommunicationis sententiam promulgarat, ac quibusdam aliis articulis sub tuo examine responderet. Et quia ipse non solum juri suo periculum, verumetiam subversionem metuens Ecclesiasticæ libertatis, id efficere denegavit, se ac bona ipsius Ecclesiæ protectioni Sedis Apostolicæ supponendo, motus ex hoc graviter contra eum, ipsum domibus, villis, terris ; redditibus, et possessionibus ad Ecclesiam suam spectantibus pro tuæ voluntatis arbitrio spoliasti, ea per ministros tuos faciens detineri. In quo tanto tibi, tanquam filio Ecclesiæ speciali, dolemus et timemus amplius, quanto personam tuam inter cæteros principes Christianos sinceritatis brachiis specialius amplexamur, cum regnum Francorum benedictum adeo semper in Apostolicæ Sedis devotione permanserit, ut ab ea nullo unquam, sicut credimus, sit tempore discessurum. Monemus itaque celsitudinem regiam, rogamus et obsecramus in Domino Jesu Christo, quatenus erigens oculos tuæ mentis ad illum, qui est Rex regum, et dominantium Dominator, ac pensans illum devotionis affectum, quem præfati progenitores tui ad Deum et Ecclesiam habuerunt, præmissa omnia taliter corrigas et emendes, quod existat tibi meritorium apud Deum et apud homines gloriosum, et ex hoc ille, qui te præ cæteris regibus exaltavit, pleniorem tibi gratiam conferat in præsenti, et abundantiorem gloriam in futuro. Si quid autem juris in præmissis, et aliis adversus eumdem archiepiscopum regalis excellentia se habere proponit, faciemus ei justitiæ plenitudinem exhiberi, etc. » Significat a se Parisiensi et Sylvanectensi episcopis datam provinciam, ut regios administros ad restituenda archiepiscopo, quæ occupata erant, censuris cogerent, provinciamque interdicto subjicerent. « Dat. Anagniæ III kal. Decemb. anno VI ». Hæc Pontifex, qui auctoritatis Ecclesiasticæ tuendæ zelo agebatur, quique gravioribus verbis in Henricum Angliæ regem ob eam labefactatam clerumque oppressum invectus est.

27. *Anglicani præsules arguuntur ob nimiam in dissimulando facinore ignaviam.* Neque Anglicanus clerus modo depressus, sed in ipsius etiam Apostolicæ dignitatis dedecus atrox facinus patratum est. Nonnulli enim Angli exasperati odio atque invidia sacerdotia exteris, qui Itali ex Parisio videntur fuisse, attribui, Pontificium cursorem interceptum gladiis concidere, Gregoriique Diplomata sacrilego contemptu laniata pedibus conculcarunt : nec tamen præsules Anglicani in tanti flagitii auctores consurrexerant, sed ignavo silentio rem dissimulabant. Quare Gregorius acrioribus litteris Eboracensem archiepiscopum cæterosque episcopos perstrinxit.

28. « Gregorius, etc.

« Attendite et videte, fratres et filii, si in conculcatione numismatis, Petri et Pauli, Apostolorum imaginem, et nomen Jesu Christi vicarii profitentes, debita Creatori reverentia exhibetur : si in laceratione litterarum nostrarum scripturæ mandata servantur : si in captione, obsessione, redemptione, spoliatione clericorum, privilegiati cleri gloriosa libertas infringitur : si in illata cursoribus nostris injuria, uno in frusta conciso, et altero semivivo relicto, illa communis securitas, quæ non solum in Christianismo sed etiam in paganismo, quasi naturaliter debetur omnibus, observetur. Sane Bullæ nostræ quid injuriæ debebatur, quæ pro universis et singulis a tempore, cujus non extat memoria, et specialiter a tempore beatissimi Thomæ martyris principes et tyrannos in Ecclesiis et bonis earum in Anglia sæpius debacchantes, pro conservatione Ecclesiasticæ libertatis, ac privilegio clericali tuendo, auctoritate Sedis Apostolicæ toties expugnavit? Quod si aliquid inhonesti litteris nostris impingitur, deducantur in medium, et luce clarius apparebit, quod in ipsis nullius justitia læditur, animarum saluti consulitur, indulgentiæ reserantur, jus suum patronis redditur, prælatis honor debitus exhibetur, nobilibus, litteratis et benemeritis gratia non negatur, et sic nisi corrigere delinquentis excessus, et clerum in melius reformare sit vitium, nihil in eis, quod oculos intelligentis offendat, poterit inveniri. Herodiana vero severitas in clericos, et maxime Italicos agitata, vel tantum desævire speravit ». Et infra :

29. « Ubi ergo pastorum vigiliæ? ubi specu-

[1] Lib. VI. Ep. CLXXV.

latorum excubiæ? ubi conservatores libertatum? ubi Ecclesiæ Rom. præstitum juramentum? ubi reverentia filialis? ubi verbum Domini penetrabilius omni gladio ancipili bis acuto? ubi suspensio interdicti? ubi excommunicationis vinculum, quod contumaces et rebelles a fidelium consortio et fidei unitate sic separat, ut vita sit eis supplicium, et suspecta criminis conscientia etiam dormiendo timorem incutiat damnationis æternæ? Quis ipso jure excommunicatos hujusmodi, et raptores, incendiarios, prædones in sua diœcesi publicavit? Quis ad relevandam Ecclesiæ generalis injuriam, organa condolendo suspendit? Quis ab Hierusalem in Jericho descendenti, sacerdote ac levita prætereuntibus, vulneribus sauciato vinum et oleum cum Samaritano infudit? Quis de semine Sem, virtutum operatione famosus, vel Japhet charitatis dilatatus amore, humeris suis imponens pallium, verecundiam matris Ecclesiæ pallio suo, retrorsum incedens, operuit a Cham callido denudatam? Non inventis ergo Sem et Japhet ejusque similibus in partibus Anglicanis, utinam locum non habeat hic maledictio jugum servitutis Chanaan filiis imponentis ». Et infra :

30. « Surgite, qui dormitis, et vigiles anteponite vobis Jesum, et ipsum pro salute humani generis crucifixum, facientesque thymiama opere unguentarii compositum diligenter mixtum, purum, et sanctificatione dignissimum, malefactores ipsos, qui dixerunt Domino : Discede a nobis, et viam obedientiæ tuæ nolumus; præcisos a vite, Christo videlicet, qui est via non errans, veritas non fallens, vita non deficiens, obsecrate, arguite, increpate in omni patientia et doctrina. Exemplo quoque Aaron ferte thuribulum, et hausto igne de alltari, mittite incensum, currentesque in medio multitudinis, quam superbiæ jam devastat incendium, monitionum, correctionum et orationum offerte thymiama. Quis enim scit si ignoscat Deus, aut beneplacitum sit ei adhuc, ut ad locum suum ossa arida revertantur, et mortui reviviscant? forte vobis adstantibus, inter mortuos et viventes plaga cessabit. Si vero velut obstinati ad admonitionem vestram Deo, Ecclesiæ Romanæ, ac nobis, necnon et passis injuriam plene satisfacere forte noluerint, quia peccator cum venerit in profundum malorum contemnit, dictos idololatras, fautores, receptatores et consiliatores eorum excommunicatos, et a liminibus sanctæ matris Ecclesiæ sequestratores publice nuntietis, facientes excommunicationis sententiam, quapropter præmissos tenentur excessus, singulis diebus Dominicis et festivis, pulsatis campanis et candelis accensis, quilibet in locis subjectis sibi auctoritate Apostolica publicari, donec passis injuriam satisfecerint competenter, etc. Datum Spoleti V id. Jun. Pont. nostri an. VI ».

31. *Pius animus Richardi regis.* — Excitatam quidem superiore anno gravissimam in Anglia adversus Italicos clericos, qui in eo regno sacerdotiis opimis potiebantur, tempestatem tradit Parisius, ac nonnullas litteras minaces a conjuratis exaratas ac toto regno sparsas referl, ut facto impetu Anglia deturbarentur. Non prætermittendum vero est, quod idem auctor, de paucis animabus e purgatoriis flammis uno die in cælum receptis, ut Roffendi episcopo in cælesti viso objectum fuerat, scribit : « Sub eisdem diebus, Henricus Roffensis episcopus, cum in sabbato quo cantatur : *Sitientes, venite ad aquas*; apud Sidingeburniam, præsente Cantuariensi electo, ordines celebrasset solemnes, adstante clero et populo, fiducialiter cum sermonem faceret protestatus est dicens : Gaudete omnes in Domino fratres, qui hic præsentes estis, scientes indubitanter, quod uno et eodem die exierunt de purgatorio rex quondam Anglorum Richardus, et Stephanus Cantuariensis archiepiscopus, cum uno capellano ejusdem archiepiscopi, ad conspectum divinæ majestatis, et eadem die nonnisi tres illi de locis pœnalibus exierunt. Et ut his dictis meis fidem adhibeatis plenissimam et certam, quia mihi et cuidam alii tertia jam vice hoc per visionem revelatum est ita manifeste, quod ab animo meo omnis dubitationis ambiguitas removetur, etc. » Idem de Stephano ex igne purgatorio cleri suffragiis liberato indicant novatores [1].

32. Subjicit Parisius facta Richardi regis mentione, pium illius opus, quo divinum numen placari potuisse existimat, in quo non minus divinæ clementiæ in equitem insigne miraculum emicat. Cum enim exæstuans eques ira in parentis interfectorem, ad eum trucidandum involaret, alterque per Crucifixum obsecrasset, ut vitæ parceret, motusque iis atque emollitus districtum ensem in vaginam innoxium condidisset, ac postea ob venationem contra regias leges quæsitam in exilium pulsus bonisque exutus, post multos annos in Normannia Ecclesiam ingressus ad Richardi regis misericordiam implorandam, ut sibi patria ejecto amissa bona restitueret, intereaque temporis cum sæpius provolveretur in genua, peteretque a Deo, regium pectus emolliret, contigit, ut quoties procumberet in genua, toties Christi e cruce pendentis imago in ara exposita caput inflecteret; quo conspecto ingenti miraculo, Richardus rex evocavit equitem squalore obsitum, percontatur quod Deo gratissimum opus aliquando edidisse putaret, eoque subjiciente parentis interfectori veniam per Crucifixi vulnera exoranti ignovisse, audita rei serie et causa exilii, in patriam, pristinos honores, fortunasque restituit; hæc Parisius prolixiori oratione prosequitur, subjicitque : « Et hæc misericordia, quam fecit pius rex Richardus, cum aliis hujus operibus ipsum, ut credimus, a periculis damnationis et cruciatus citius liberavit ».

33. *S. Antonii Patavini canonizatio.* — Suspexit hoc anno Italia B. Antonium Olyssipponensem tot tantisque cælestibus prodigiis Patavii inclare-

[1] Cent. XIII. col. 1116.

scere, ut nondum ab illius felicissimo obitu evoluto anno Gregorius sacros divinæ voluntatis nutus secutus, illum solemni ritu in sanctorum Albo collocarit, de quo hæc Richardus [1] : « Apud Spoletum Gregorius papa quemdam fratrem Antonium de Ordine fratrum Minorum canonizavit, et sanctorum Catalogo mandavit adscribi ». Cui auctori consonant Henrici Steronis verba [2] : « S. Antonius de Ordine Minorum fratrum apud Paduam signis coruscans a domino papa canonizatur, cum nondum annus integer post obitum suum esset elapsus ». Quibus consentanea historiæ monimentis tradidere, ejus Vitæ scriptor [3], S. Antoninus [4], et alii veteres scriptores, de quibus P. Lucas Wadingus, qui hæc aliaque ad Minorum familiam spectantia, est exactissime prosecutus, ad quem more nostro cupidum lectorem rejicimus. Satis nobis fuerit ex Apostolicis litteris, de S. Antonio cælitum numero adjecto exaratis [5], hæc delibare :

34. « Sanctæ memoriæ B. Antonius de Ordine fratrum Minorum, qui olim degens in sæculo magnis pollebat meritis, nunc vivens in cælo multis coruscat miraculis, ut ejus sanctitas certis indiciis comprobetur ». Ubi subjecit significantibus Patavinis maxima miracula, quæ numen apud ejus sepulchrum ederet, datam episcopo Patavino nonnullisque viris religiosis provinciam, ut ea in publicas Tabulas referrent, addit : « Nuper autem tam per relationem prædictorum episcopi et priorum, quam per depositiones testium super hoc receptorum, de ipsius virtutibus et miraculorum insigniis certiores effecti, et experti aliquando per nos ipsos sanctitatem vitæ, et admirabilem conversationem ipsius, utpote qui apud nos fuit aliquandiu laudabiliter conversatus, eisdem episcopo, potestate ac communi prædictis per solemnes nuntios suos, et litteras nobis cum instantia denuo supplicantibus, quod eumdem fratrem sanctorum Catalogo adscribere curaremus, ut auctoritate, sicut convenit, Apostolica dignus honor illi exhiberetur in terris, qui sicut claris signis et evidentibus argumentis apparet, honoratur in cælis, ipsum qui corporaliter dissolutus, cum Christo esse meruit in cælestibus, ne illius honori, et debito, et gloriæ detrahere quodammodo videremur, si glorificatum a Domino permitteremus ulterius humana devotione privari, de fratrum nostrorum consilio, et prælatorum omnium, tunc apud Sedem Apostolicam existentium, Catalogo sanctorum duximus adscribendum, etc. » Decernit recurrentem annis singulis id. Junii diem illius nomini sacrum futurum, et eodem die aliisque octo subsequentibus cum pietatis sensu ac rite expiata conscientia illius sepulchrum adituris unius anni indulgentiam pollicetur. « Dat. Spoleti III non. Jun. Pont. nostri anno VI ».

[1] Rich. in Chron. — [2] Ster. apud Canis. tom. I. p. 261. — [3] Apud Sur. tom. III. die XIII Jun. — [4] Tit. XXIII. c. 3. § 6. — [5] Greg. l. VI. Ep. XII.

35. *Pontificiæ ditioni addita oppida rebellantibus licet Romanis.* — Meminit decreti B. Antonio sanctorum cultus Pontificiæ Vitæ scriptor honorificentissimis hisce verbis : « Sexto quoque anno Pontificatus sui inter multa negotia, quæ feliciter expedit, B. Antonium de Fratrum Minorum Ordine, qui felicissimi magistri vita et miraculis non dispar extiterat imitator, sanctorum consortio venerabiliter associavit ». Pergit auctor enarrare varia Pontificis itinera ac gesta : « De Spoleto postmodum per Reatinæ civitatis fines ad abbatiam Sublacensem profectus, iterum Campaniam adiit. Mense Augusti Anagniam civitatem ingressus, ubi majori parte hyemis feliciter consummata, iterum in Campaniæ partibus nobile castrum Palliani populo, et possessione fœcundum, adeo dira degentium seditio concitabat, ut alterutrum attriti molestiis, solum ipsius exterminium per ignis incendia cogitarent. Quo inexpleta Romanorum cupiditas rumore suscepto, suis adjungere terminis cogitans viribus atque dolo procurans, homines Montis-Fortini latenter immisit, ut illud occasione discordiæ caperet indefensum ; ex ejus sperantes dominio reliquam Campaniam subjugandam. Quod verisimilius videbatur, nam inter fines Campaniæ situm promptius præstare poterat hostibus familiare fomentum, præsertim cum si remota timentur incendia, non veniunt cum securitate propinqua. Quorum astutia domini papæ cautela præveniens, illud officialium suorum ministerio captum, decrevit ad opus Sedis Apostolicæ custodiri, eodem fossatis præruptis, muro sublimi, et excelsæ turris præsidio communito. Et licet ipsius structuræ primordia Romanus populus interdicens, terroribus solitis exterminium patriæ minaretur et castri, pater non minus intrepidus hyemis algentis horrore, aquæ bullientis subsidio cœmentis habilitatis ad opus, quæ malitia temporis reddebantur inepta, manu artificis celeris erexit eamdem.

36. « Ut autem Pontifex hominibus castri et arcis custodiæ utilius provideret, ipsius loci nobilium domos et possessiones non tenues, novem millium librarum eis erogato pretio, titulo emptionis accepit ; quas subsequenter eisdem concessit in feudum, Romanæ Ecclesiæ proprietate servata largiore pecunia, nihilominus pro ædificiis, et variis munimentis, pro emptis possessionibus et aliis usibus affluenter effusa. Castrum etiam Seroni satis primo vicinum, non modico emptum pretio Ecclesiæ dominio applicavit. Munitissimum ibidem castrum Fumonis structura nobili, et grandi possessione ditavit, quod Ecclesiæ Rom. dominium esse asserunt publica documenta, nobiles quidam ipsius domini papæ propinqui, quorum custodiæ fuit antiqua Sedis Apostolicæ liberalitate commissum, detentione ita longa quasi jure quodam dominii sibi vindicabant, per quos etiam itinera publica dubia reddebantur. Sed non acquiescens carni et sanguini, Pontifex venerandus illud Ecclesiæ matri restituit, arcta obsidione devictum,

de pietatis manu trium millium librarum eis quantitate soluta, propter quæ Romanorum pectora dira commotione succensa, personarum pericula, et exterminia patrimonii promittebant ». Tradit Richar. Romanos mense Jul. Gregorio Reate redeunte, conflata prævalida manu, ad Montem-Fortinum accessisse, ingrediendæ vastandæque Campaniæ animo : sed tribus ad eos Gregorii nomine venientibus cardinalibus data pecunia flexos emollitosque Romam repetiisse.

37. Retardatus est ea largitione Romanorum furor, sed non penitus concidit; quemadmodum nec præterita beneficia in instaurata Urbe collata (de quibus hæc Vitæ auctor : « Pontem S. Mariæ gravibus refecit expensis, alluvione Tiberis demolitum : et quia quædam Urbis itinera sui concavitate reflexa per detentionem putredinum fere inacessibilia reddebantur, nec tamen absque gravissima civium ibidem degentium corruptela, pater munificus quædam fieri purgamenta decrevit, quæ Romani clavicas vocant, per quarum vastos hiatus influente putredine salubriter aeri provideretur et viæ ») a lacessendo injuste Gregorio pellendoque Urbe, quam ornarat, abducere potuerant; ob motam enim eorum rebellionem Spoleti, Anagniæve, Reateve morari coactus est, ubi dum consisteret IX kal. Augusti, Fridericum rogavit his verbis, ut ad frangendam elidendamque Romanorum superbiam opem porrigeret : « Hortamur, inquit, attente, quatenus in succursum matris Ecclesiæ velut benedictionis filius, te supernæ lucis lumine præcedente, ad fugandas catervas dæmonum, et frangenda cornua impiorum tam propere quam potenter exsurgas, ut rebelles intelligant et cognoscant, quia tibi nomen invictus et excelsus præ terræ regibus, elatorum in perditionem deponens insaniam, et erigens humilium gratiam in salutem, et etiam dejectis persequentibus sponsam Christi sponsi delicias merearis ». Hæc Pontifex, qui nulla a Friderico auxilia, quam magnifica verba elicuit.

38. At dum Friderici arma implorare cogebatur Gregorius ad frangendos eorum conatus, qui Ecclesiasticam ditionem invadere moliebantur, Ugutius vir in iis regionibus princeps opibus florentissimus, divino instinctu afflatus omnia bona Rom. Ecclesiæ pro sua parentumque animabus redimendis contulit; cujus donationis Instrumentum [1] historiæ inserendum visum est : « In nomine Christi, amen. Anno ejus MCCXXXII, Indict. V, die VII, exeunte mense Octobris, tempore domini Gregorii papæ, et Frederici imperatoris. Ego quidem in Dei nomine Ugutio Dadei de castro Aldicæ pro me et pro filiis meis propria et spontanea voluntate, liberoque arbitrio, pro redemptione animæ meæ et parentum meorum, do et offero Deo, et Ecclesiæ Romanæ et tibi D. Raynaldo, D. papæ subdelegato, et capell. Massanorum rectori et Apostolicæ Sedis legato recipienti nomine ipsius Romanæ Ecclesiæ concedo, et trado omnia bona mea præsentia et futura, quæ habeo et teneo, vel aliquis pro me habet et tenet, vel ad me pertinent in diœcesi Castellan. Ferentin. et Bobien. scilicet castrum Alphani et ejus curtem, castrum Corneti et ejus curtem, castrum Montis Acuti et ejus curtem, et etiam partem meam castri Frageti, et ejus curtem, castrum Nass. et ejus curtem, et ea quæ habeo in villa Montis-Rotundi, et in villis de Calante, et Rocchetam, et castrum de Silva plana et castrum Montis-Portulæ, et castrum de Fonte Clusi, et castellum Vedum, et castrum Montis Betolini, et villam de Rufello, et castrum de Fusciana et ejus curtem : hæc omnia prædicta cum omnibus suis pertinen. et cum omni jure et actione mihi in dictis rebus competen. et competitura, do et trado tibi dicto D. Raynaldo legato recipienti, sicut dictum est, nomine dictæ Romanæ Ecclesiæ, et ad fidelitatem et servitium ejus, quæ omnia confiteor me possidere nomine ipsius Ecclesiæ ».

39. *Bellum Viterbiensium contra Romanos clam fovet Fridericus.* — Debuerant hoc pietatis exemplo Romani ab invadenda ditione Pontificia sibi temperare : at non Gregorium insectabantur modo, sed diuturno jam bello Viterbienses fatigabant, factisque sæpius excursionibus, ingentes adversariis clades, excisis captisque plurimis illorum munitionibus, vastatis agris, prædaque ingenti avecta impresserant; quo pæne desperatione efferati Viterbienses in subditos Ecclesiæ circumjacentes iras effuderunt. Ad quæ comprimenda mala missis legatis diligentiam sollicitudinemque Gregorius applicuit, de quibus ipsius Vitæ scriptor : « Quia Romani immaniter Viterbienses persequentes, captis munitionibus et hominibus de potentioribus civitatis, et animalibus datis in prædam annis singulis, vineas et segetes devastabant; per quod Viterbienses quadam desperatione commoti, vicinos Ecclesiæ flagellis durioribus affligere non cessabant, ut idem dominus tali pressura fideles eriperet, duos ex venerabilibus fratribus suis venerabiles patres episcopum Ostiensem et... tit. S. Sabinæ presbyterum card. Viterbium destinavit, per quorum manus fuit forma compositionis inventa de consensu partium, et sufficienti cautione vallata ». De bello Romanos inter ac Viterbienses gesto, cladibusque inflictis mutuo et acceptis, agit Richardus [1] suisque temporibus distinguit; ac demum pacem Pontificis opera misso Viterbium Thoma S. Sabinæ presbytero card. conciliatam. Interim ne quid in ea extinguenda discordia prætermitteret Pontifex, datis Anagniæ XII kal. Novem. ad Fridericum imp. litteris [2] de missis Viterbium R. Ostiensi electo et T. Sanctæ-Sabinæ presbytero cardinali certiorem fecit, postulavitque ad Viterbienses pro coeunda cum Romanis pace scriberet.

[1] Extat in Ms. Vat. qui Liber Censuum inscribitur.

[1] Rich. in Chron. an. 1228, 1229, 1230, 1231, 1232. — [2] Ep. CXXXV.

40. At subjecisse potius discordiæ faces ac solitis fraudibus malum intestinum alere studuisse Fridericum, quam non dissentientes conciliasse, tradit memoratus auctor : « Et licet ille versutus Augustus augere discordias contra suæ majestatis debitum moliretur minister nequitiæ, fomenta majoris et gravioris odii ministrando, ut antiqui draconis imitator et hæres, per mille nocendi modos caudæ fraudulentæ aculeo in matris pectus venenum infunderet præconceptum, ut vel mater filiorum destituta subsidio facilius ruinæ pateretur incursum, vel saltem turbationis experiretur angustias, in dissensione natorum, nullius quietis beneficio potitura P. (Johannis) de Polot senatoris Urbis, et quorumdam nobilium, quos pretii mercede corruperat, suffragio comitatus, eam, tum pater providus curavit invenire cautelam, ut hostis argumentis elisis, discordes filios ad gremium matris Ecclesiæ reduceret, firmissimi fœderis unione pacatos, eorum sic labores metitur et damna, ut de matris ubere Romanis filiis lactis copiam ministraret; nec relinqueret alios ubertatis extorres, quorum inopiæ, quam ex causa dissensionis incurrerant, viginti millia librarum Ecclesia Rom. concessit, sanctius judicans vasa viventia, quam metalla servare. Sicque pace discordantium stabilita, captivos liberavit, utcumque vestibus et muneribus honoratos; sicque pius pater, circa salutem filiorum errantium provida liberalitate dispensans, ut hos a pœna destructionis eriperet, et alios præservaret a culpa ».

41. Pugnare superiora ab auctore Vitæ Gregorii tradita cum litteris Pontificiis Friderico missis alicui videbuntur, sed facile conciliabit, qui instructum fraudibus principis animum perpenderit, cum hostes adversum illum clandestinis artibus asperaret; palam vero ad aucupandam gloriam gratiamque Pontificis, qua maxime ad Hierosolymitanum retinendum regnum egebat, Ecclesiæ obsequentissimum se ostentaret. Ad conciliandam equidem sibi ejus laudis famam Messanensem archiepiscopum ac Petrum imperialis aulæ judicem oratores ad Gregorium misit, ut significarent divina se luce collustratum ferrum ex ara B. Petri, Pontificiaque manu susceptum, in hostes fidei atque Ecclesiæ stringere, omnemque armorum potentiam ad defendendam propagandamque divinam gloriam convertere decrevisse : cujus audita legatione Gregorius gratulatus, hortatusque est pia consilia ad optatum finem perduceret [1] : conjunctis enim sacerdotio et imperio, mutuique amoris vinculis obstrictis, fore, ut Ecclesia atque Romanum imperium ad augustiorem efflorescerent dignitatem.

42. « Gregorius, etc.

« Referentibus venerabili fratre N. archiepiscopo Messanensi, et dilecto filio P. imperialis aulæ judice, nuntiis tuis, pium propositum et sanctum desiderium, consilium rectum divina inspiratione conceptum; nos et fratres nostri gavisi sumus in Domino, et in potentia majestatis ipsius, qui sic matri filium, et filio matrem spiritu suæ charitatis univit, ut affectuum unitas, et identitas animorum nobis onustis leviget onera honoris et oneris, alias sacerdotio et imperio multipliciter onerosa. Quis unquam nova posset temeritate præsumere, ut in negotio fidei, libertatis Ecclesiasticæ, Ecclesiæ et imperii jurium restauratione, quod de consilio nostro prosequeretur imperialis sublimitas in principio, medio et fine, filio mater deesset, aut filius matri deficeret? Ratio non patitur, natura renititur, ut individuum recipiat sectionem; alioquin posset inferri, quod seipsum posset homo relinquere, et idem esset secundum idem relinquens pariter et relictum, agens et patiens in eodem. Absit, charissime fili, quem gestamus in visceribus charitatis, quem, teste Deo, in omni puritate diligimus, cujus incrementum commune commodum reputamus, ut aliquis suæ mentis oblitus, hæc vel leviter suspicetur. Imo si secretarium cordis scrutinio recte inquisitionis exquiritur, si veritas infallibilis diligenti meditatione pensatur, hortus clavigeri regni cælestis rationalis et floridus Apostolica manu consitus, paradisi fluminibus irrigatus, non invenitur pro uvis spinas, pro ficu tribulos germinare, cum ejus cultor et dominus, pro pane lapidem, pro ovo filiis suis non consueverit porrigere scorpionem. Facile quidem tollitur suspicandi facilitas, si incerti judicii attenditur difficultas, maxime ubi experta sinceritas operis destruit imaginariam opinionem erroris. Et licet intra virtutum germina lolium quandoque improbæ se pravitatis immisceat, nunquam tamen in colonia Apostolorum principis de puritate duplicitas, de veritate simultas, de innocentia iniquitas nociva colligitur, a qua scandalorum hujusmodi zizania relegatur. Quocirca imperialem mansuetudinem rogamus, monemus, per aspersionem sanguinis Jesu Christi obsecrantes, et in remissionem tibi peccaminum injungentes, qualenus thesaurum desideriorum cælestium sacrario tui cordis manu filii Altissimi commendatum aperiens et effundens, ad conterendos iniquos, liberandos oppressos, et miseros consolandos, cum abscondita sapientia, et thesaurus invisus nulla sit utilitas in utrisque, virile propositum præpotente potentia totis viribus prosequaris : animo manus sit proxima, affectum affectus aperiat, ut consilium, auxilium, et favorem Ecclesiæ sollicitudo imperialis obtineat, quæ præsto tibi sunt educenti de foramine obstetricante manu imperii colubros tortuosos. Datum Anagniæ VI kal. Nov. Pont. nostri anno VI ».

43. *Idem Sarracenis favet.* — Ostentabat etiam vafer princeps ad delendos hæreticos sacrum desiderium se concepisse, quare ob pium consilium laudibus ornatus est : sed longe hæreticis nequiores Sarracenos fovebat : unde illi Pontifex non

[1] Lib. VI. Ep. CXLIX.

sine ingenti dolore id crimen objecit [1] ex quo ingentia emergerent mala, Sarracenique, majoribus sumptis animis, viciuis Christianis graves inferrent clades, ac S. Petri Ecclesiam in Bangio profanatam in stabulum sacrilege convertissent : « Mirantes accepimus et turbati, quod perditionis filii, Sarraceni videlicet, in Apuliæ partibus constituti, tui favoris accedente consensu, quod credibile non videtur, Ecclesiam S. Petri in Bangio Fojetano, pleno jure spectantem ad monasterium S. Laurentii de Aversa, vertentes in locum subjugalium, quæ prius fuerat habitaculum Angelorum, ipsam funditus diruerunt, lapides et lignamina ejus deportando Nucceriam pro suis ædificiis construendis. Verum quia tam iniqua præsumptio non absque contumelia Creatoris, Apostolicæ Sedis injuria, tanquam nota nominis noscitur attentata, serenitatem tuam rogamus, monemus et hortamur attente, quatenus prudenter attendens si Ecclesiarum aliqua, et præcipue in regni ambitu contentarum, quæ tua debent protectione gaudere, eo quod illarum et aliarum defensor sis a Domino constitutus, sacrilegis infidelium manibus debeat demoliri, qua debet potius virtus Altissimi a fidelibus exaltari, pro divina reverentia, et tuæ celsitudinis incremento, præfatam Ecclesiam reparari jubeas, et ei bona sublata restitui, quæ integritatis suæ tempore obtinebat. Cæterum quia nimietas libertatis, quam Sarracenis eisdem diceris indulsisse, damnosa Christianis de vicinia perhibetur, et venit pluribus audientibus in horrorem, sublimitati tuæ placeat taliter ipsorum præsumptiones elidere, quod vel in pauco non audeant tuorum corda fidelium perturbare, præsertim cum Redemptori nostro quædam injuria fieri videretur, si Belial filii, servitutis perpetuæ compede comprimendi, filios lucis in finibus nostris impeterent, vel libertate pares se damnabiliter æstimarent. Dat. Anagniæ III non. Decemb. Pont. nostri an. VI ». Quanto rei Christianæ damno Fridericus Sarracenos Nucceriam munire permiserit, nobis postea lugendum erit; quem quidem in perditissimos homines studio proclivem fuisse superius vidimus, atque adeo soldanus Babylonicus cum erga suæ superstitionis homines bene affectum nosset, illum sæpius per oratores salutabat, ingentibusque muneribus ad adstringendam magis illius amicitiam afficiebat, de quo hæc Richardus [2] e S. Germano : « Soldanus Damasci pretiosissima mittit xenia imperatori per quosdam nuntios suos in Apuliam venientes ». Tradunt vero nonnulli [3] inter ea munera missum tentorium singulari artis lenocinio efformatum, in quo solis et lunæ imagines suos peragebant cursus, ac diei noctisque horæ indicabantur.

44. *Bellum intestinum in Terra-Sancta extinguendum curat Gregorius.* — Delibatis inferius Syriacis rebus, idem auctor tradit Christianos Terram-Sanctam incolentes intestino bello laborasse, ac Berythi regulum Ptolemaidam occupasse: « Joannes, inquit, de Baruch civitatem Acconitanam recipit in odium imperatoris ». Exasperasse vero in se justa illius odia Fridericum supra vidimus, cum in expeditione Asiatica blandissimis verbis ad se evocatum productis post cœnam armatis satellitibus Beryti dominio cedere jussit. Nova igitur moliente Beryti regulo, extulit in eum signa imperialium castrorum præfectus, sed victum acie Richardus addit : « Eodem mense, (nimirum Maio), Joannes de Baruch cum marescalco imperatoris congrediens in partibus Syriæ ipsum devicit in campo, et multos cepit ex suis ». Et infra subjicit, ut Fridericus iis acceptis mox ad comparandum exercitum se accinxerit, cum Ptolemais contrariis discissa studiis partim hosti, partim sibi adhæreret : « Imperator pro succursu civitatis Acconitanæ, quam Joannes de Baruch occupatam tenebat, parte civitatis se pro imperatore tenente, exercitum congregat militum et baronum ». Sed paulo post mense Augusto exercitum dissolutum, ac milites ad sua dimissos adjicit. E quibus videtur discordiam studio Pontificis sopitam fuisse : ad illam enim extinguendam Gregorium strenuam operam navasse ostendunt ejus litteræ [1] ad Geroldum patriarcham Hierosolymitanum, quem Fridericus in crimen motæ seditionis vocabat : illum enim Pontifex accersivit in Occidentem, monuitque a navandis rebus in Fridericum absisteret, ne quæ antea ab ipso gesta erant, cum turpiter initum ab imperatore cum Sarracenis fœdus damnarat, non divino zelo, verum illius odio incitatum egisse putaretur : « Est qui de temporis hujus molestia ad factum præteriti elicit argumentum, asserit quod olim te illi non devotio ad Sedem Apostolicam habita, sed odium aliunde conceptum abjecit... Primum proculdubio nos non decet, quod Ecclesiæ Rom. sinceritas non admittit. Secundum tibi non licet, quod religionis reverentia renuit, et dignitatis auctoritas dedignatur. Ex his quidem, ut credimus, satis intelligis, quid non solum contra te, sed etiam contra nos aliqui loquerentur, si terra multorum sanguine conquisita, occasione ortæ discordiæ exponeretur periculo, jacturæ pateret. Quia vero nonnunquam mittens in misso notatur, nos nolentes Ecclesiam alicujus facto confundi, præsentium tibi auctoritate mandamus, quatenus si ad nos in passagio proximo venire non poteris, injuncto tibi legationis officio non utaris. Dat. Reate VII kal. Aug. anno VI ».

45. Abrogatum igitur est Geroldo legati Apostolici munus, transmissumque patriarchæ Antiocheno, ut ea auctoritate instructus adversas partes ad mutuam pacem adduceret, rerumque novarum cupidos censuris percelleret. Cui etiam gravissime exposuit Pontifex [2] quanta mala ea

[1] Ep. CLXXXIV. — [2] Rich. in Chron. — [3] Trith. in Chr. Hirsaug. hoc anno.

[1] Ep. LXV. — [2] Ep. LII.

afferret discordia, Terramque-Sanctam, tot comparatam laboribus, ac tot Christianorum sanguine partam in summum periculum conjiceret, ne mutuis cladibus exhausta in Sarracenorum potestatem veniret : « Sane nondum defuit Agarenus, ut Christianus converteret in se manum : nondum sic est adversarii attrita potentia, ut pusillus grex Domini mutua se disceptatione disrumpat : nondum sic ibi sunt nostra dilatata tentoria, ut in pacis fastidium libeat et liceat sub guerra voluntaria lascivire. Porro multorum est acquisitum laboribus quod hi tenent, seminaverunt plurimi quod hi metunt, unde nec licet offerre jacturæ multi sanguinis pretio conquisitum, nec expedit dare periculo id, ad quod non absque periculis Christianæ sollicitudinis studium vix pervenit. Miramur autem, quod homines illius regionis induxerit, ut contra charissimum in Christo filium nostrum Fredericum Romanorum imp. semper Augustum, Hierusalem et Siciliæ regem illustrem, rebellionis, ut fertur, prætenderint conjecturam, qui contra eos, ut dicitur, nullius exhibunt gravaminis argumentum. Sed dato quod appareret gravamen in patre, filius hæres regni legitimus, in quo tenera ætas affectum injuriandi non patitur, quid peccavit? Quod si patris et filii dextera fuisset adversus illos plena molestiis, poterat et debebat Apostolicæ Sedis auxilium invocari, quæ pro illius terræ subsidio plus cæteris laboravit. Cum igitur nos ejus scandalum urat, et in ipsius infirmitatibus infirmemur, volentes vulnerato principio festinato remedio subveniri, ne sero medicina paretur, si mala per longas contingeret invalescere moras, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus habito consilio magistrorum Templi et et Hospitalis, necnon et aliorum, prout videris expedire negotio, nobiles regni prædicti, cives Acconenses, et alios, ut ad fidelitatem et devotionem imperatoris præfati, sublato cujuslibet difficultatis obstaculo, redeant, inducere non postponas. Dat. Reate VII kal. Aug. Pont. nostri anno VI ». Utque ad optatum finem consilium perduceret, Hierosolymitani regni præsules, aliosque pro dignitate Antiochenum patriarcham eo ad extinguendos tumultus contendentem excipere jussit ; nec iis contentus, Hospitalarios equites ad illas contra Fridericum factiones comprimendas incumberent, incitavit. E quibus lectori illustre et conspicuum esse possit, Pontificem majorem industriam ad Friderici imp. res tuendas conferre non potuisse. Hæc de Syris : jam ad Græcorum res nos conferamus.

46. *Tentata conjunctio Ecclesiæ Græcæ cum Latina datis utriusque litteris a Germano patriarcha et Gregorio papa.* — Hoc anno aliquorum Minoritarum occasione, de conjungenda Latinæ Græcorum Ecclesia agitatum est ; eaque de re Germanus Græcorum archiepiscopus, qui Niceæ Bithyniæ morabatur, ad summum Pontificem scripsit : quibus litteris, quamvis specimen aliquod pietatis præ se ferre videretur, cuperetque, ut in eamdem fidem et concordiam ambæ Ecclesiæ coalescerent, carpsit tamen audaci stylo, veterique imbuto odio Rom. Ecclesiam, quasi illa se a Græca distraxisset, Pontificemque ad controversiam decidendam, qui populus a capite Christo discissus divulsusque esset, ad Scripturarum auctoritatem provocavit : graviores alias querelas, calumnias verius, affectata eloquentia exaggeravit, Pontificem vetuisse, ne Deus Græco ritu coleretur, persecutionemque in Cypro adversus Græcos concitasse, adeo ut Græcorum aliqui post longum carceris squalorem flammis absumpti essent, quos ille illustrem martyrii palmam collegisse gloriatur; verum hæc tam a veritate Ecclesiæque Romanæ mansuetudine aliena, quis non videat illum falso effutiisse ? illius tamen litterarum partem illustrandæ historiæ gratia afferamus.

« Sanctissimo et excellentissimo papæ veteris Romæ, et Apostolicæ Sedis decori, Germanus miseratione divina archiepiscopus Constantinopolitanus novæ Romæ.

« O Domine ! salvum me fac. O Domine, bene prosperare. Te enim lapidem angularem, honorificatum, pretiosum, electum in fundamentum pono hujusmodi negotiationis toto orbi salutiferæ. Didici enim per prophetam tuum Isaiam, quod omnis qui credit in te talem lapidem existentem, nullatenus confundetur, neque a suæ spei base moveri poterit. Et ita se habet veritas, et nullus contradicere audet, nisi patris mendacii discipulus fuerit. Opus autem tuum est, qui lapis angularis existis, conjungere quæ procul sunt, vel quæ inter se distant, et ea quæ divisa sunt, in unitate fidei congregare. Tu enim es, qui et procul et prope existentibus pacem evangelizasti, et fines orbis terrarum per tuarum super crucem extensionem manuum ad eusebiam convocasti, et paterno more in humeros elevasti. Tuæ igitur inæstimabili clementiæ supplico desuper verbum prosperare, qui Patris es Verbum omnipotens, consubstantialis sapientia Dei, ædifica in me domum hujus rei, et tu sis ejus et fundamentum et tectum, qui juxta theologicam vocem Joannis Α et Ω diceris tanquam omnium principium, et finis incircumscriptus. Ac in primis oculos elevantes ad montes cælestes, unde venire nobis auxilium oravimus, deinde ad te sanctissimum papam, qui Apostolicæ Sedis primatum sortitus es, sermonis mutamus exordium, ut velis descendere aliquantulum ab altitudine gloriæ, et intendere verbis meis, qui miser sum et vita et sermone ; si tu, inquam, assimilaris ei, qui in altis habitat, et humilia respicit Deus ». Et infra (1) :

47. « Accesserunt in domum nostram patres

(1) Litteræ Germani II patriarchæ Græcorum, quæ in Annalibus hic afferuntur, lucis aliquid accipiunt ex litteris ejusdem Germani ad Cyprios datis anno 1229, ut ex Indictione secunda, qua obsignantur, satis constat. Vulgatæ sunt illæ a Cotelerio in Monumentis Græcis

ipsi (nimirum quinque Minoritæ) ex divina providentia, sicut credidi, quæ cuncta disponit in eo, quod expedit; et cum hinc inde inter nos multa verba fuissent exorta, vertebatur magis locutio præ cæteris super schismate longi temporis tunicæ inconsutilis eusebiæ desuper contextæ, qua veste videlicet Apostolorum manus Catholicam Christianorum Ecclesiam induerunt, et sanctorum Patrum, atque doctorum diversa consilia constrinxerunt, et velut zona cinxerunt. Præsumptuose autem non quidem manus militum, sed Ecclesiasticarum personarum sensus sciderunt et diviserunt, et schisma equidem magnum est et multorum annorum, et nullus est qui misereatur sponsæ Christi, quæ sic scissa veste induta est, ut qui ejus velit turpitudinis misereri. Hoc, ut credo, David in libro Psalmorum plangit, dicens : Divisi sunt, et non sunt compuncti. Si enim compunctionem habuissemus, doleremus utique et contristaremur; et si tribulationem et dolorem inveniremus, nomen Domini utique invocaremus, et adhuc nobis petentibus adesset, sicut in medio discipulorum jampridem pacificans discordes, et cogitationum amphibologiam corrigens. Numquid enim non mordentur ejus viscera? numquid non contristantur propter discordiam? etiam valde. Pater enim est, et omnium patrum piissimus, et non sustinet videre pignora hostili more se ad invicem evellentia et disperdentia, et more piscium alterum ab altero devorari, eo quod major contra minorem extollitur, et qui potentior est, infirmum opprimit. Siccine docuit nos piscator hominum Petrus, qui contra naturam prioris artis de morte ad vitam, quos piscatus est, traduxit? Heu! Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum, ut plangam die ac nocte super contritione novæ Sion de gentibus Ecclesiæ congregatæ? qualiter electus populus Dei in Judam et Israel divisi fuimus, et civitates nostræ in Elim et Samariam! Ea enim quæ de Cain et Abel, vel Esau et Jacob contigerunt, qui fratres quidem natura erant, hostes autem mente et sibi contrarii, piget me sermonis inserere, ne forte primatui fraternitatis injuriari videar, aut surripere primogenita credar. Verumtamen nec pater noster senuit, nec oculi ejus caligaverunt; sed in cælis existens liquide omnia videt, et iis, qui injuste oppressi sunt, benedictionem largitur ». Et infra :

48. « Quod autem discordia magna, et dogmatum contrarietas, et canonum destructio et rituum quos tradiderunt Patres immutatio. materia sint sepis, quæ separat ea quæ prius unita fuerant, et conjuncta concordiæ et pacis conjunctione, totus orbis terrarum, una lingua factus, acclamabit. Hinc et crudelia bella in alterutrum, civitatum desolatio, sigilla in januis Ecclesiarum impressa, et sacerdotalis ministrationis prorsus vacat operatio, ne Græcis laudetur vocibus Deus. Unum defuit tantum, sed et ipsum factum est, ut martyrii tempus adsit, et tribunal tyrannicum aperiatur, et sedes tormentorum proponatur, et nos ad martyrii stadium descendamus, et bonum certemus agonem, coronam ab Omnipotentis dextera recepturi. Novit ea, quæ dico, Cyprus famosa insula, quæ novos martyres vidit, et milites Christi, qui prius per aquam transeuntes lacrymarum compunctionis, et sudoribus loti a corpore ex confessionis laboribus emanantibus per longa tempora, ad ultimum per ignem etiam transierunt, et eduxit eos agonothetes dictus, qui agonem ponit Deus, in cæleste refrigerium. Bona numquid hæc sunt, papa sanctissime et Apostoli Petri successor? Hæc injungit Petrus, mitis et humilis corde Christi discipulus? Sic instruit seniores per Epistolam? cum scribat : Seniores, qui in vobis sunt, obsecro consenior, et testis Christi passionum, qui et ei quæ in futuro revelanda est gloriæ communicator; pascite qui in vobis est gregem Dei providentes non coacte, sed spontanee ; neque turpis lucri gratia, sed voluntarie, neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis : et cum apparuerit Princeps pastorum, percipietis immarcessibilem gloriæ coronam. Hæc est enim Petri doctrina, et videbunt, qui ei non obediunt. Nobis autem sufficit ad consolationem Epistolæ pars illa, in qua gaudere præcipit contristatos, nunc diversis tentationibus, ut examen fidei nostræ multo magis pretiosus auro corruptibili igne examinato inveniatur in laudem, et honorem, et gloriam in revelationem Jesu Christi.

49. « Sed concede veniam, sanctissime domine, et omnium prædecessorum tuorum Pontificum veteris Romæ clementissime et mitissime; et sustine verba amaritudinis habentia. Sunt enim languentis cordis genimina, et datur indulgentia a discretis viris iis, qui propter cordis tristitiam aliquid loquuntur, quod mordeat. Accinge autem sicut vir lumbos tuos, et accende tuæ discretionis lucernam, et quære drachmam quæ periit super fidei unitate, et compatiemur sanctitati tuæ nos etiam. Non parcemus infirmo corpori, non prætendemus senectutis excusationem, non longam viam causabimur. quanto magis enim laboriosius est opus quod incipitur, tanto magis causa erit plurium coronarum. Unusquisque enim secundum proprium laborem mercedem accipiet, sicut generalis stadii luctator, et maximus victor coronæ Paulus ait. Non ignoramus, o sapientissime domine, quod quemadmodum nos Græci nitimur in omnibus observare orthodoxium, et eusebiam, ut

tom. II, pag. 475. Cyprios monet patriarcha, ut constantes fidem servent, quam a Patribus acceperunt. Vitio Latinis vertit quod contempto capite Christo, nomen et jus capitis in Romanum Pontificem conferant. Dein tyrannidis illos accusat, quod cogant Græcos papam pro Pontifice suo agnoscere. Ex hoc natam Latinorum in Græcos insectationem vexationemque indicat, quod Latini Græcos cogerent ad parendum suis episcopis. Ad ea spectare credo verba illa Germani in Epistola ad Gregorium, reprehendentis Latinos, quod nollent Deum Græco ritu coli. Hæc est pariter vexatio Latinorum, de qua tam multa in eadem Epistola Germanus exaggerat. MANSI.

in nullo errare possimus a sanctorum Apostolorum et Patrum statutis; eodem modo veteris Romæ Ecclesia pro se nititur; et pro eo quod non existimat se falli in aliquo, neque remedio se indigere dicit, neque correctione. Hoc et apud Græcorum Ecclesiam, et apud Latinorum dici novimus. Nam nemo unquam in propria facie existentem turpitudinem diligenter videre potest, nisi super speculum se inclinaverit, aut ab alio certificatus fuerit, qualiter se circa faciem habeat, sive turpiter, sive non. Habemus specula multa, et magna et lucida, clarum Christi Evangelium, Apostolorum Epistolas, libros theologorum Patrum, inspiciamus in eis, ipsa ostendent nobis, qualiter unusquisque sentit, sive nothe, sive legitime. Qui autem ad speculum fuerit invitatus causa experientiæ, cum recesserit, confitebitur etiam invitus suum vultum esse deformem. Gratia Domini nostri Jesu Christi, et pax Dei patris et communicatio sancti Spiritus sit nobiscum, amen ». Hanc etiam Matthæus Parisius adduxit Epistolam [1], quam, ut advertit P. Wadingus, additis, more suo, hisce verbis calumniarum plenis corrupit, ne occasionem aliquam lacerandæ Pontificiæ dignitatis prætermitteret; nisi forte quis adulteratum Parisium ab eo, qui ejus opera typis Londini mandavit, dicere malit: « Et ut veritatis medullam attingamus, multi potentes ac nobiles vobis obtemperarent, nisi injustas oppressiones et opum protervas exactiones, et servitutes indebitas, quas a vobis subjectis extorquetis, formidarent ».

50. De eodem argumento Germanus ad cardinales litteras dedit [2] quibus non tam Rom. Eccles. gratiam colligere velle, quam Græcorum res amplificare, atque ostentare ritus præ se tulit, dum populos, qui Græcæ Ecclesiæ morem gererent, Æthiopas, Syros, Hiberos, Lazos, Alanos, Gothos, Chazaros, Assaros, Russos, Bulgaros commemoravit; in quibus superioribus litteris, quod sese Rom. Ecclesiæ velut matri et magistræ subjicere vellet, nec verbum inseruit, sed tantum ad Deum preces, ut utramque conjungeret Ecclesiam effudit.

Accepta Pontifex honorificentissime ejus legatione, nuntios alios ad sanciendum sacrum fœdus, atque Orientales ad Ecclesiæ Rom. conjunctionem adducendos, mittere in animum induxit, idque suis significavit litteris, quibus Petri primatum, fortissimis argumentis illustravit; ipsiusque factum, ob quod a Paulo reprehensus atque increpitus fuerat, a Græco criminis labe aspersum, culpa carere ostendit. Tum divinæ justitiæ æquitatem inculcat, dum Græcorum Ecclesiam ab eo tempore, quo sese a Romana abrupisset, a sua dignitate excidisse, ac sub misera sæcularium potestatum servitute ingemiscere, variisque erroribus irretiri permisit: demum hortatur ad sinum Ecclesiæ convolet, tumque ipsum optatæ veritatis luce collustratum iri.

51. « Gregorius, etc.

« Si, frater charissime, dignitatis mysterium, et auctoritatis officium pleno intellectu distinguens, Petri et Pauli zelum consideras, qui animas tantummodo sitiebant, eos nec tamen morte, quos eadem fides et passio vere fecit esse germanos, nec, dum viverent, in doctrina invenies fuisse discordes. Licet enim Petrus pro duræ cervicis Judaico, et Paulus pro gentili populo, lac parvulis, et escam provectis exhibens, diversis linguis et ritibus laborarint, cum jam plenitudo temporis advenisset, unum Dominum, unam fidem, unum baptisma, et alios fidei articulos secundum gratiam sibi collatam a Domino in uno eodemque spiritu prædicavit uterque. Fuit enim Paulus ex verbo Domini Petro et cæteris Apostolis universaliter sic dicentis: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis retenta sunt; cum Petro mysterium dignitatis exercens, et ex verbis ejusdem auctoritatis singulariter Petro propositis: Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis: et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cælis; in Petro auctoritatis officium recognoscens, et ideo ad eum tanquam primatem et Evangelii Dominici fontem venit Hierosolymam, et postmodum cum ipso et aliis secundum revelationem contulit Evangelium, ne in vacuum curreret vel cucurrisset. Quod iterum ex verbo Domini confirmatur, cum soli Petro, si frater suus in se peccaverit, non tantum septuagies septies præcipitur dimittendum, ipsi soli oves suas indistincte committens; qui tam speciali miraculorum virtute pollebat, quod per plateas in lectulis et grabatis positis ad umbram ejus sanabantur infirmi. Cujus auctoritas ex ejusdem Domini verbis expressius roboratur, cum sibi soli dictum est: Duc in altum; et pluraliter subinfertur: Laxate retia in capturam. Si ergo Petrus propter excellentiam fidei, qua in uno Christo duas naturas veraciter recognoscens, cum dixit: Tu es Christus Filius Dei vivi; claves regni cælestis in terris solus accepit, cum unus sit Dominus, una fides, unum baptisma, unum principium, unum corpus Ecclesiæ militantis, et corpus cum pluribus capitibus monstruosum, et sine capite acephalum censeretur, restat, ut ad regimen generalis Ecclesiæ, quam ipse cum Paulo, et cæteris de gentibus, Græcis, Latinis, Barbaris congregavit, caput ejusdem summque Dominus, per ea, quæ promissa sunt, manifeste ostenderet successorem.

52. « Prævidens autem Dominus, quod Ecclesia Dei conculcaretur a tyrannis, laniaretur ab hæreticis, et a schismaticis scinderetur, ait: Pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Ex quo colligitur evidenter, quod ad Sedem Petri omnis sit quæstio fidei referenda. Sed quod dolentes referimus, ut Epistolæ tuæ verbis utamur, præsum-

[1] Apud Greg. l. VI. Ep. XX. extat etiam apud Par. ubi sup. — [2] Greg. ibid. Ep. LVI. extat etiam apud Par. ubi sup.

ptuose quidem non per manus militum, sed Ecclesiasticarum personarum sensus veri Joseph talaris tunica et inconsutilis est passa scissuram : sed quis sciderit, videatur. Cum enim Græcorum Ecclesia a Romanæ Sedis unitate recessit, statim privilegio caruit Ecclesiasticæ libertatis; et quæ fuerat libera, facta est sæcularis potestatis ancilla, ut justo Dei judicio, quæ noluit recognoscere divinum in Petro primatum, toleret invita sæculare dominium, sub quo non modice contemnens, paulatim decidens, fidem informem profitens, et a fraterna charitate tepescens licentius per campum licentiæ non refrenatæ discurrit, ut sine alicujus reprehensione licitum sub illicito palliaret, et a templo Petri recedens, a Domino quasi attritum foris ejicitur, quod virga sua Joannes prohibente Domino non metitur, quoniam datum est illud gentibus, et hoc jam cognoscis visibiliter consummatum, quod Samaria, quæ a templo Domini et a Juda, ac veræ fidei confessione recedens, facta idololatra præfigurans bellorum cladibus continuatis attrita et peccatorum gravata pondere, licet Elias, et Eliseus tanquam magna luminaria ibi velut in loco caliginoso refulserint, data est gentibus, projecta foris in ultionem fornicationis et idololatriæ, quibus se a Domino separavit ». Congruere Græcorum Ecclesiæ, sub Turcarum jugo ingemiscenti, istius oraculi veritatem non sine lacrymis intuemur : quæ si ad obsequium Sedis Apostolicæ rediisset, in eam, ut videtur, calamitatem nunquam decidisset. Addit Gregorius contra inanem Græcorum jactantiam, qui D. Pauli reliquias se habere in Oriente falso asserebant : Quod si Paulum Græcorum Ecclesia se habere proponit, exhibeat ? vel a successore Petri et vicario Jesu Christi in Apostolorum Basilica, quæ a Constantino constructa est, cum Petro exhibitum recognoscat. « Et infra :

53. « Tuæ prudentiæ conscientiam sine aliqua superstitione, regira, et illuminatus invenies, quod Ecclesia Rom. quæ omnium Ecclesiarum caput est et magistra, in speculo a te proposito, Evangelii videlicet et Epistolarum, et doctrina aliorum doctorum nihil contrarium invenit, quod interpretative vel dispensative, secundum statuta sanctorum Patrum, in unitate fidei et spiritus non concordet. In cujus libri apertione invenies, quod Rom. Pontifex omnibus omnia factus, ut omnes salvi fiant, non turpis lucri causa, vel voluntarie, sed a fratribus suis divina inspiratione vocatus, statim servus servorum Dei effectus, murum pro fratribus et coepiscopis suis eorumque subditis contra hæreticos, schismaticos, et tyrannos, ad tuitionem Ecclesiasticæ libertatis cum suis fratribus se opponit. Et licet aliqui latenter subrepant, publice tamen quasi ab ovium incursibus modernis temporibus Ecclesia Rom. respirat. Sed si Græcorum Ecclesia patienter sustineat, ut tuis verbis utamur, verba quæ mordeant, præter animarum pericula, quæ ex eorum scissura provenerunt hactenus et proveniunt, satis eis vexatio dedisse debuerat intellectum, in quorum manibus ordo Ecclesiasticus per adversas Orientis nationes in diversa partitus confunditur, Ecclesiastica libertas deprimitur, et sacerdotalis dignitas conculcatur, nec est qui consoletur eam ex omnibus charis ejus, quia tanquam acephali ad caput Ecclesiæ recurrere contempserunt. Revertere igitur, Sunamitis, revertere, revertere, ut intueamur te, quia recte tunc poterit frater a fratre juvari, si filius, qui omnia consumpsit dissolute vivendo, a Domino inspiratus surgat, et dicat : Pater, peccavi in cælum et coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus; fac me sicut unum de mercenariis tuis. Tunc enim pater non ut mercenario, sed ut filio revertenti occurrens primam stolam proferet, occidetque vitulum saginatum, et generale convivium faciens universis Christi fidelibus cum exultatione annuntiabit et gaudio, quod et frater et filius, qui mortuus fuerat, jam revixit, et drachma quæ perierat est inventa, et sic te in gremio matris Ecclesiæ cum honore recepto veritatem manifeste videbis in speculo puritatis, quam Ecclesia Latina servat in fidei unitate, quæ non recipit maculam neque rugam. Dat. Reate VII kal. Aug. anno VI ».

54. Quid cardinales ad patriarcham rescripserint, consumptum injuria temporum est. Hic lectorem monitum velim, falso Germanum se archiepiscopum Constantinopolitanum inscripsisse, cum alter illi Ecclesiæ legitime præfectus esset, ejus tamen dignitatis titulo a schismaticis decoratum Nicææ sedisse, quo sedem imperii Græcus princeps traduxerat. Qui vero canonice Constantinopolitanam Ecclesiam administrabat, legati Apostolici dignitate erat insignitus, quem Pontifex eo privilegio affecit [1], ut extra provinciæ fines in Syriam profecturus pallio uteretur. Tentatam vero antea Græcæ cum Rom. Ecclesia conjunctionem superius vidimus [2], antequam a Latinis Constantinopolis expugnaretur, cum Innocentius III Joannem Camaterum ad Concilium invitavit; sed cum ille primatum Sedis Apostolicæ agnoscere recusaret, perfidiæ pœnas paulo post tulit, ejectusque Constantinopoli est, deinde patriarcha Græci caruere, donec Theodorus Lascaris arrepto Nicææ imperio Michaelem Antyrianum eligi jussit, cui in dignitate Manuel Philosophus, Manuelique germanus, de quo nunc egimus, successere, quæ de patriarcharum schismaticorum serie indicare hac occasione visum est.

55. *Manuel. Comnenus Thessalonicæ principatum arripit.* — Dum Græci Asiatici de coeundo cum Romana Ecclesia fœdere agitarent, Manuel Comnenus, qui despotam atque etiam regem Thessalonicæ agebat, non modo hærendi in sinu Ecclesiæ, verum etiam suam illi ditionem fiduciario jure addicendi consilium præ se tulit. Cui rescripsit

[1] Greg. l. VI. Ep. LXXIX. — [2] Ms. Græc. bibl. Vallicell.

Gregorius [1] pium consilium Sedi Apostolicæ gratum acceptumque fore, si illud in opus perduxisset. Successerat ille fratri Theodoro Comneno capto in acie a Bulgarorum rege, atque ob molitas in carcere res novas oculis orbato, ut superius vidimus, in Thessaliæ atque Epiri principatu; de quo hæc Georgius Acropolita Logotheta [2] : « Manuel Comnenus despotæ dignitate a fratre cohonestatus, fugam meditatus, cum Romanus miles terga dedit, Thessalonicam reversus despota vocabatur, illius et locorum adjacentium dominus, scriptionesque suas purpureis characteribus consignabat, quem Joannis imperatoris legatus non inurbana dicacitate notavit, in eum scilicet magis aptari posse, quod de Christo in Psalmis legitur, te regem et despotam ». Hæc Logotheta, qui postea recenset, ut a fratre Theodoro e vinculis a Bulgaro rege, qui illius filiam thoro sibi junxerat, ac socero quam genero addictior erat, vinculis emisso exutus fuerit, artesque Theodori, quibus ad recuperandam ditionem usus est, ita describit : « Paucis ab Asano acceptis, cum palam in fratrem Manuelem arma capere non posset, clam ingressum Thessalonicæ molitur sordidis pannis vestitus, sic urbem furtive ingreditur. Cum vero quibus concupierat, illis scilicet quos ipse in rebus prosperis sibi et amore et beneficio devinxerat, innotuit, adversus fratrem consilia aperit : neque diu post rursus et Thessalonicam, et adjacentia loca et urbes sub dominium ditionemque suam subjungit. Is propter oculorum imminutionem imperatoris nomen recusat, et tamen Joannem filium cohonestat, et purpureis calceis pedes illius circumvestit, neque dissimilibus litteris subscribere eum jussit : sibi vero summam omnium rerum ac filii temperationem reservavit fratrem Manuelem abrogato imperio in triremem impositum Attaliam relegavit ».

[1] Lib. VI. Ep. III. — [2] Georg. Logoth. interp. Leon. Allatio.

GREGORII IX ANNUS 7. — CHRISTI 1233.

1. *In Orientem mittuntur litteræ primum, deinde nuntii Apostolici qui de conjunctione Ecclesiarum multiformiter sed incassum laborant.* — Magna animorum contentione, eventuque irrito, de concilianda Romanæ Græcorum Ecclesia, atque exitiali schismate extinguendo agitatum est, anno salutis millesimo ducentesimo trigesimo tertio, Indictione sexta, quo ad cœptum optatissimæ conjunctionis tractatum promovendum, totque annis divisos animos conjungendos operam collocaturus Gregorius, ad Germanum patriarcham litteras [1] dedit, quibus schismaticum ad se pellicere, erroresque discutere est conatus. In iis enim Romanum Pontificem utroque gladio, humana nimirum ac divina auctoritate pollere, augustissimas Christi Domini in terris vices gerere, a quo Græci ingenti suo damno descivissent; tum ritus Romanæ Ecclesiæ in corpore Christi in pane azymo consecrando sanctissimos esse demonstravit, hortatus denique ad ejusdem Ecclesiæ castra, damnato schismate, cum omnibus populis auctoritati illius obnoxiis se conferret :

2. « Gregorius, etc.

« Cum juxta testimonium veritatis occasio sit errorum ignorantia Scripturarum, cunctis expedit illas legere vel audire; quia quæ in eis inspiratio divina reposuit, pro doctrina sequentium, ad cautelam trahere voluit modernorum. Sane sub Jeroboam, qui peccare fecit, ut legitur, Israel præsumpta divisio tribuum patenter signat schisma Græcorum, et multitudo abominationum Samariæ diversas hæreses multitudinis a veneratione veri templi Domini, Romanæ videlicet Ecclesiæ reverentia separatæ. Quod Chrysostomus, Nazianzenus, magnus Basilius, et Cyrillus emicuerunt in cœtu dissentientium, eadem fuit cælestis altitudo consilii; qua degere voluit inter idololatras Eliam, Eliseum, et filios prophetarum.

3. « Nunc igitur, qui in aliis litteris, quas dudum tibi remisimus, latius hanc et alias auctoritatum et rationum, quæ pro Rom. primatu Ecclesiæ faciunt, materias explicamus, illud tantum

[1] Greg. l. VII. Ep. CXI. ext. etiam apud Par. an. 1237.

adjicimus, quod utrumque gladium ad Romanum pertinere Pontificem ex Evangelica lectione tenemus. Etenim loquente Jesu discipulis de acquisitione gladii spiritualis, illi duos ibi positos ostenderunt, quos Dominus dixit sufficere, ad coercitionem videlicet spiritualis et corporalis offensæ. Si materialem gladium pertinere concedis ad potentiam temporalem, attende quid in Matthæi Evangelio Dominus dicat Petro : Converte gladium tuum in locum suum; dicendo *tuum*, materialem signavit gladium, quo percusserat ille servum principis sacerdotum. De spiritali nemini venit in dubium, cum ei, id est, Petro, per cujusdam specialitatis apicem ligandi et solvendi commiserit potestatem. Uterque igitur gladius Ecclesiæ traditur, sed ab Ecclesia exercendus est unus, alius pro Ecclesia manu sæcularis principis eximendus : unus a sacerdote, alius ad nutum sacerdotis administrandus a milite ». Addit se nonnullos viros religiosos in sacris litteris apprime eruditos mittere, quos de rebus ad fidem spectantibus consulere possit.

4. « Si cum eis de omnibus quæ in quæstionem veniunt, tractare fideliter et socialiter conferre decreveris, in rota, quæ infra rotam Ezechieli ostensa est, vocem poteris audire tonitrui, et in mari vitreo speculari, quod unus Adam collocatus ad opus et custodiam paradisi, unam sortitus est uxorem, unum Dominum Jesum Christum, in justitia et veritatis sanctitate creatum, et unicam sponsam ejus Ecclesiam præfigurans : quod Lamech, qui humiliatum sonat, dum uxorem unam dividit in duas sanguinarius factus est, et virum in suum vulnus occidit, quod alia præter unam arca non legitur, quæ cuncta vastante diluvio sub unius patriarchæ remigis potentatu, paucas animas sub perfectionis numero reservavit : quod legem Deus secundo dedit non alteram, sed eamdem : quod duorum Cherubim, qui propitiatorium obumbrabant, non aliorsum versi, sed respicientes erant vultus ad unum : et unam Joseph tunicam fuisse talarem, et nostri Salvatoris inconsutilem vestem unam ». Et infra de conficiendo in azymo Sacramento adjicit Rom. Ecclesiam B. Petri exemplum imitari : verum sive in fermentato, sive in azymo Sacramentum conficiatur, in Dominicum corpus divinitus converti : sed uterque panis simplex ante sacrificium panis est, transsubstantiatione vero facta per verba Dominica, panis non est, et ideo nec fermentatus, nec azymus dici potest, sed ille potius creditur esse panis vivus, qui de cælo descendit, et tribuit vitam mundo. Pergit Pontifex : « Hæc et his similia docuit Petri sedem unctio Spiritus, et sanitas intellectus. Utinam et tu tandem aliquando juniorem discipulum, qui vidit et credidit, secutus introeas, ut omnibus intellectis nobiscum pariter vere psallas illud Davidicum : Ecce quam bonum, et quam jucundum habitare fratres in unum. Dat. Later. XV kal. Jun. Pontif. nostri an. VII ».

5. Ad tantum tamque arduum opus perficiendum duo ex sacra Dominici, totidemque ex D. Francisci familiis religiosos viros ad Germanum Græcorum patriarcham misit, quos ingenti pompa omnique lætitiæ significatione exceptos fuisse testantur ipsi in rei gestæ historia[1], quam a se conscriptam Pontifici exposuere; quæ omnia in Libro Censuum contenta, e quo cætera ad hujus narrationis texendam seriem delibanda : « Anno Domini MCCXXXIII, mense Januarii, nos de Ordine Fratrum Prædicatorum Fr. Hugo, et Fr. Petrus : de Ordine Fratrum Minorum, Fr. Aymo, et Fr. Radulphus nuntii domini papæ missi ad archiepiscopum Græcorum, intravimus Nicæam Dominica prima post octavam Epiphaniæ, hora quasi vespertina : sed antequam civitatem intraremus, plures nuntii imperatoris ab ipso transmissi nobis frequenter occurrerunt, ex parte dicti imperatoris nos salutantes, et lætitiam cordis ejus de adventu nostro nobis notificantes. Sed et nuntii ipsius patriarchæ nobis plures occurrerunt, et tandem ipsi canonici Ecclesiæ majoris, nobis longe a civitate occurrentes cum gaudio susceperunt, et unanimiter omnes cum honore et reverentia in civitatem introduxerunt. Et cum peteremus nos duci ad majorem Ecclesiam causa orationis, duxerunt nos ad aliam Ecclesiam ubi primum celebratum fuit Concilium, ostendentes nobis SS. Patres, qui eidem Concilio interfuerunt, in parietibus depictos. Deinde post multum civitatis circuitum, ad hospitium, quod dominus imperator nobis honorifice præparari fecerat, comitantibus clericis et multitudine populosa deduxerunt : in quo hospitio, quasi homines fatigati solatia necessitatibus corporalibus abundanter præparata invenimus.

6. « Secunda autem feria proxima sequenti, vocavit nos dominus patriarcha; qui comparentes coram ipso et clero suo congregato, primo ipsum patriarcham ex parte domini papæ salutavimus : deinde ex parte nostra, enumeratis postmodum more nostro causis, et pro honoribus et beneficiis nobis ab ipso collatis, gratiarum actionibus exhibitis, litteras domini papæ eidem porreximus; qui receptis litteris Bullam osculatus, et respiciens in clerum suum adjecit : Petros, Paulos. Consequenter talem nobis fecerunt quæstionem utrum essemus legati domini papæ, et honorem legatorum debitum vellemus recipere; ad quem respondimus, protestantes nos simplices esse, et honorem legatorum nolle recipere. Considerantes etiam tantam cleri multitudinem, volentes vitare eorum astutias consuetas et fallacias, interim cum contestatione diximus, nos non ad Concilium, sed ad ipsum patriarcham esse destinatos. Nobis autem renuentibus oblatum honorem, magnam reverentiam, et honorem etiam minimo nuntio domini papæ exhibendum esse protestatus est. Dum autem plurima verba ex utraque parte proferrentur in medium, tandem valedicto ei ad sumptum hospitium no-

[1] Ext. in Lib. Cens. Ms. Vat. bib.

strum honorifice a clero suo sumus reducti ». Nonnullis interjectis addunt, ut adventus sui causam imperatori ac patriarchæ magna cleri ac procerum multitudine circumfusis exposuerint : « Diximus, non missi sumus ad disputandum vobiscum super aliquo articulo fidei, de quo ambigat Ecclesia Romana, vel nos, sed ut vobiscum amicabilem collationem habeamus ». Subdunt, ut post nonnullas contentiones, sciscitantibus legatis, quæ tandem causæ Græcos, qui olim, ut cæteræ toto orbe diffusæ nationes Romanæ Ecclesiæ paruissent, sese ab illius conjunctione atque obsequio divulsissent; post multa quæsita verborum effugia, « habito Concilio tale dederunt responsum. Dicimus, quod duæ sunt causæ. Una est de processione Spiritus sancti, alia de Sacramento altaris. Ad hoc respondimus sic : Si istæ sunt causæ, et non aliæ, quare vos subtraxistis obedientiæ Ecclesiæ Romanæ? Videamus si hæ sint, vel debeant esse sufficientes causæ tantæ inobedientiæ ».

7. Ad dirimendas eas difficultates, interjecto duorum dierum intervallo, in palatio imperatorio certatum est, ubi de processione Spiritus sancti, atque an Nicæno Symbolo, aliquid addi a Latinis jure potuisset; in quo legati Græcos, tum ipsorum exemplo retudere, qui in Concilio Constantinopolitano Secundo, plura Symbolo Nicæno adjecissent: tum eo argumento convicere, quod liceret credere quæ vera essent; quæ credere, ea scribere, canere, prædicare liceret : tumque testimoniis Patrum veritas processionis Spiritus sancti etiam a Filio demonstrata atque illustrata est. Quæ omnia consecutis diebus discussa magna animorum contentione fuerunt, quibus afferendis supersedendum censeo, cum de iis in Concilio Œcumenico Florentino agitatis definitisque suo loco nobis dicendum sit : tum satius modo videatur Græcum hominem ad Catholicam veritatem adversus Græcos schismaticos tuendam strenuissime certantem, quam Latinos producere. Is erat Blemmyda, qui his temporibus floruit, quique cum se rerum divinarum contemplationi addixisset, otio quo fruebatur egregie usus, Commentaria duo luculenta edidit, quibus, adductis sanctorum Græcorum Patrum auctoritatibus, Spiritum sanctum non a Patre tantum, sed etiam a Filio procedere ostendit; quæ nos e Vaticana [1] Bibliotheca exscripta in hujus Annalium tomi calce collocamus. Meminit compositi a Blemmyda operis Nicephorus Gregoras his verbis [2] : Ὃς σχολῇ δεδωκὼς ἑαυτὸν, ἤρξατο συλλέγειν πολλὰς παρὰ τῶν θείων γραφῶν μαρτυρίας, συγκροτεῖν δοκούρας τῷ τῶν Λατίνων δόγματι, καὶ λογογραφεῖν ἐπὶ τούτοις, λάθρα μὲν διὰ τὴν τῶν πολλῶν ὑπόληψιν, ἐλογογράφει δ' οὖν ἔστιν ἅ. Quæ interpres ita reddidit : « Qui cum se in otium contulisset, multa e sacra Scriptura testimonia, quæ dogma Latinorum confirmare viderentur, colligere ac conscribere cœpisset, clam ille quidem infamiæ metu, sed tamen scripsisse quædam ». Verum in his tam Gregoram quam ejus interpretem censura dignos animadvertit D. Leo Allatius : Gregoram quidem, dum schismatica vesania percitus, ut veritati detrahat, clanculum scripsisse ait; interpretem vero, dum sive imperite, sive maligne, metu infamiæ scripta non vulgasse interpretatur. Sed illos arguentem Allatium nostrum in libro de Synodis, dante Deo brevi in lucem edendo, audire præstat : « In postremis verbis Gregoras a malitia sua non discedit. Qui enim clam scripsit, qui imperatorio jussu id egerat, et litteras non ad imperatorem solum, sed ad Jacobum etiam archiepiscopum Bulgariæ palam dederat, qui de negotio publico sibi commisso publice sententiam proferens secreto scriptitasse dicendus est ? διὰ τὴν τῶν πολλῶν ὑπόληψιν, quod reddi debuerat, *propter multorum judicia et opinionem*, ea scilicet reveritum Blemmydam, cum ipse solus esset, clam scripsisse, ut Gregoræ sententia est, interpres infamiæ metu reddidit, quasi infamia fuerit jussu imperatoris de rebus controversis pro Latinis et pro veritate contra aberrantes Græcos scribere : certe ipse non puto adeo desipuisse Gregoram, quid Wolfius agat, ipse viderit ». Refelli etiam ex Pachymerio potest Gregoras : « Inciderunt in manus Becci quæ doctissimus vir Blemmyda scripsit ad Theodorum imperatorem, et incipiunt : Qui quæret non opportuno tempore, etc. et ea quæ ad Jacobum Bulgariæ, quæ incipiunt : Est mihi morbus, quem patefaciam. Ex quibus omnibus constat ipsum lucem veritum non fuisse ».

8. Fuisse porro Blemmydam insignem virum, laudibusque cumulatissimum, atque Orientalis Ecclesiæ cum Romana conjunctionis appetentissimum, testatur Joannes Beccus vir catholicus in ea oratione [1], quam de illata sibi injuria, cum sede patriarchali a schismaticis deturbatus est, composuit; ubi se Blemmydæ exemplo defendit : « Præterea juniorem et eumdem cum nostra ætate, ut ita dicam, Blemmydam inveni, cujus laus multa est in sermone, cujusque sapientiam etiam quammaxime infensi, in ingentem gloriam pervenisse fatebuntur. Qui scripsit quoddam opus de hoc argumento, ad Bulgariæ quemdam archiepiscopum electum, quamvis divino instinctu percitus, in monte Atho solitariam vitam agere elegerit, cujus etiam in orationibus præstantiam multi, qui adhuc in vivis sunt, contestantur. Sed nulla certior erit demonstratio , quam ipsius scripta, qui post illius mortem præ manibus omnium teruntur. Nomen erat viro Jacobi. Ad hunc Blemmyda scribens, Ecclesiarum dissidia deplorat, et in eorum causas suam indignationem promit, quo mihi satis innui videtur nunquam similia vel dicturum vel scripturum fuisse, nisi etiam illum agnovisset de hoc Ecclesiarum dissidio indolere, ut alius quispiam ex iis, quæ in litteris continentur, perspiciet ». Hæc Beccus, cui in laudando Blemmyda consentit

[1] E Vat. bibl. ex scrip. — [2] Niceph. Greg. l. v.

[1] Extat in bibl. Vat. Leone Allat. interp.

Pachymerius[1], qui virtute et sermone admirabilem vocat, ac patriarchatum sibi oblatum generose respuisse ait, ne a rerum cælestium contemplatione divelleretur : « Etenim, inquit, cum Blemmyda philosophicam vitam ageret, totus extra res hasce factus, nullo erga eas ducebatur affectu, neque cuiquam compatiens, neque commiserens, sed mens illius ita agebatur, ac si in corpore prorsus non esset, unumque ducebat esse et Arsenium et Josephum esse, non factis ipsis animum advertens, adeo ut hunc quidem injuriam passum existimaret, hunc vero invasorem fuisse, hæc enim dejectissimæ cujusdam mentis, nec præter hæc aliquid aliud ad speculationem possidentis existimabat, sed sciens Dei quidem esse stabile et immutabile, hominum vero etiam per modicum tempus nullo modo persistere ». Sed hæc de Blemmyda egregio processionis Spiritus sancti a Patre et Filio propugnatore suffecerint; ad nuntios Apostolicos, a quibus digressa est oratio, redeamus.

9. Cum fides Catholica de processione Spiritus sancti Græcorum Patrum, ac maxime S. Cyrilli dictis in schismaticorum cœtu a nuntiis illustrata, nitidissimis radiis oculos perfidorum feriret, significavere nuntii ad alteram de sacramento Eucharistiæ a Latinis in azymo confici solitæ quæstionem devolvendum videri : quibus captato effugio Germanus subjecit cogendam esse Græcorum Synodum, nec sine aliorum patriarcharum consensu discutere aliquid in re adeo ardua, vel deliberare posse : quare nuntii flagitavere a Vatacio, ut ipsis recedendi facultatem permitteret; quæ vero ille de ineunda conjungendæ cum Romana Græcorum Ecclesiæ ratione quæsierit, his verbis exponunt : «Cœpit imperator conferre nobiscum : Sub qua forma potest patriarcha et Ecclesia Græcorum reconciliari Ecclesiæ Romanæ? Ad quod dedimus tale responsum : Hoc modo posset reconciliari, si crederet hoc, quod credit Ecclesia Romana, et prædicaret; utrum cantaret, vel non, non faceret magnam vim credimus Ecclesiam Romanam, et obediret ei eodem modo et in illis, in quibus obedivit ante schisma. Et adjecit imperator : Si dominus patriarcha velit obedire Ecclesiæ Romanæ restituet ei dominus papa jus suum ? Ad hæc respondimus hoc modo : Si patriarcha obedientiam, et ea quæ matri suæ solvat, credimus quod misericordiam majorem inveniet, quam credat, coram domino papa et tota Ecclesia Romana et assumpta licentia recessimus a Nicæa, et venimus Constantinopolim. »

10. Hæsere in urbe regia Apostolici nuntii, ut si forte interea aliqua concordiæ ratio explicaretur, operam suam ad rem promovendam conferrent; cumque Germanus suos ad Synodum evocasset, nuntios Apostolicos ut Lescharam venirent invitavit; at illi quanquam sæpius testati erant ad nullum Concilium, sed tantummodo ad patriarcham Nicænum, ut placide de Græcis ad Ecclesiæ Romanæ conjunctionem revocandis tractaretur : nihilominus congregato gravissimis de causis Latinorum præsulum Constantinopolitanique imperatoris consilio, eo sese contulere. Cumque accessissent ad Synodum et coram Græcis præsulibus adventus causam gestorumque Nicææ rationem exposuissent, institere ut de sacramento Eucharistiæ ageretur : at illi iterum quæstionem de Spiritus sancti processione ingerere, dein varias artes ad legatos irretiendos instruere, ineptis interrogatiunculis lacessere, tempusque in nugis fallere; quorum improbitate exasperati nuntii, magna libertate animi ipsis causas objecere, ob quas quæstionem de azymo aggredi recusarent, ac palam ipsorum perfidiam in oculis hac oratione defixere : « Videmus quod tempora redimitis, et subterfugere quæstionem nostram nitimini, et fidem vestram profiteri non audetis : amodo aperto ore cor nostrum patebit ad vos, et notificabimus vobis quicquid sentimus de vobis. Jam perpendimus, quod male sentitis de Sacramento nostro in azymo, primo, per scripta vestra, quæ plena sunt hac hæresi. Secundo, quia ad quæstionem factam de Sacramento non audetis respondere, ne pateat hæresis vestra. Tertio, quia facta vestra istud probant : abluitis enim altaria vestra, postquam celebraverit Latinus in eis. Quarto, quia Latinos venientes ad sacramenta vestra compellitis apostatare, et abjurare sacramenta Ecclesiæ Romanæ. Quinto, quod dominum papam ejecistis de dypticis vestris : sed scimus, quia nullum ejicitis nisi excommunicatum et hæreticum. Sexto, quia semel in anno excommunicatis eum, ut nobis retulerunt quidam qui audierunt.

11. « Surrexit igitur chartophylax in medio concilii, et ait : Quid dicitis, quod dominum papam excommunicamus? Dicimus quod falsum est; et quicumque dicit istud, exeat, aut mala patiatur. De aliis, quæ facimus, non miremini, quia Latini vestri cum recepissent Constantinopolim, fregerunt Ecclesias, diruerunt altaria, auro et argento sublato, reliquias sanctorum projecerunt in mare, iconas sanctorum conculcaverunt, et de Ecclesiis stabula fecerunt, ita ut impletum videretur illud propheticum : Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum; et iis dictis, ait patriarcha : Si miramini, quod papam ejecerimus de dypticis nostris, quæro quare me ejicit de dypticis suis? Et incipientes respondere ad ultimum objectum, diximus : Dominus papa nunquam te ejecit de suis dypticis, quia tu nunquam eras : sed si de prædecessoribus vestris quæratis, vos legeretis, utrum papa vos, quam vos eum prius ejecerit : nec ad hoc aliquod responderunt. Ad alia, quæ imponitis Ecclesiæ Romanæ nihil imponitis, cum non fuerint hæc facta consensu vel præcepto Ecclesiæ Romanæ. Sed si hæc fuerunt facta, fecerunt viri laici peccatores, excommunicati, propria auctoritate talia præsumentes,

[1] Georg. Pachym. hist. l. v.

nec imputandum est toti Ecclesiæ, quod a quibusdam iniquis est præsumptum. Sed quæ dicimus de vobis, vera sunt, et hæc verbo et opere testificamini, et ista faciunt primo vestri patriarchæ et archiepiscopi, et postmodum episcopi et cæteri Ecclesiæ vestræ prælati; hæc facitis, et hæc docetis fieri; unde jam excusationem non habetis in peccatis vestris; et quia tot abominabilia invenimus apud vos, nec aliquam voluntatem emendandi quod hactenus erratum est, ecce nos revertemur ad eum qui nos misit; et sic recessimus a Concilio».

12. Soluta itaque ea sessione, exulceratis admodum animis, jactisque plurimis a Græcis verborum contumeliis, quas nuntii solita constantia refregere, dissentientes conciliare cupiens imperator, in palatio Concilium celebrari voluit, illique interesse, ut motus omnes pacaret, primaque sessione tractatum, an corpus Christi in azymis confici possit; et Græcis omnino id negantibus, legati petiere, ut illud in scriptis traderent, vicissimque Græci a legatis poposcere, ut Spiritum sanctum a Filio procedere, in scripto sibi porrigerent, atque ita discessum; proximaque sessione producta utrinque sunt scripta, quæ tum propositionem ipsam, tum præcipua argumenta complectebantur, publiceque lecta invicemque porrecta fuere.

13. «Accersitis nobis in crastino ad palatium imperatoris, dixit imperator : Consuetudo regum et principum est, cum discordia fuerit inter eos super castris, aut provinciis, ut quilibet de eo, quod dixit jus suum, aliquid dimittat, ut sic pervenire poterit per medium ad pacem. Sic mihi videtur, quod debeat fieri inter vestram Ecclesiam et nostram. Duo enim sunt inter nos et vos. Primum, de processione Spiritus sancti; secundum, de corpore Christi. Si igitur velitis pacem, vos dimittatis unum ex his duobus; nos venerabimur et gratum habebimus sacramentum vestrum : vos autem dimittatis symbolum vestrum nobis et dicatis nobiscum, sicut nos dicimus sicut constitutum habemus a sanctis Patribus in Conciliis suis, et hoc quod vos superaddidistis, non dicatis ulterius, quia scandalum est nobis. Nos ad hæc respondimus : Hoc scitote, quia dominus papa, et Ecclesia Romana non dimitteret unum iota de fide sua, nec de hoc aliquid, quod dicitur in Symbolo nostro. Et ait imperator : Quomodo ergo poterimus facere pacem? Respondimus : Si modum vultis scire, breviter dicimus vobis. De corpore Christi ita dicimus, quod oportebit vos firmiter credere, et aliis prædicare, quod corpus Christi confici potest ita in azymis, sicut in fermentato; et omnes libri, quos vestri scripserunt contra fidem, damnentur et comburantur. De Spiritu sancto ita dicimus, quod oportebit vos credere Spiritum sanctum procedere a Filio, sicut a Patre, et istud necesse ut prædicetur in populo. Quod autem cantetis istud in Symbolo vestro nisi velitis, non compellet vos dominus papa, condemnatis et combustis omnibus libris, qui huic capitulo sunt contrarii. Quod audiens imperator graviter tulit, et ait : Jam non audio formam pacis; et ideo convocatis prælatis, annuntiabo eis, quæ audivi a vobis. Quo cum audissent, indignati sunt, et conversi in seditionem contra nos».

14. Verum Joannem Vatacium aliam cum Romana Ecclesia ineundæ concordiæ rationem excogitasse, atque ad eam, si a Rom. Pontifice admitteretur, Synodum Græcorum traxisse refert Michael Palæologus apud Pachymerium[1] : «Comperiens, inquit, quod sub Joanne Duca in ipsa Synodo sancitum fuerat, quod si finem facerent auxiliares copias Latinis, qui Constantinopoli erant, mittendi, sic et nostri parati fuissent cum illis concelebrare, et mentionem Pontificis facere : et hoc modo spondebat, mittebanturque propterea Sardium Andronicus et Cycici Georgius et fortasse effectum habuisset, si illi acceptassent». Eo certe spectabant Vatacii consilia, ut illius conjunctionis beneficio Occidentalium auxiliis destitutos Constantinopolitanos sibi subjiceret.

15. Dissoluta igitur est nullo fructu ea Synodus, imo exasperati magis utrinque sunt animi; quæ res ingrata admodum imperatori fuit, qui adversas partes sine animorum exulceratione utrinque abscedere exoptabat. Cumque nuntii reditum adornarent ac schismaticorum scriptum fœdissimam hæresim continens se cum deferrent, Græcorum chartophylax vi adhibita illud avulsit, ac fidei formam de processione Spiritus sancti a nuntiis traditam reddidit, quem nuntii illam servare jusserunt : cupere enim Sedem Apost. ut omnes populi, quæ ipsa credat, teneant ac profiteantur. Ita pia Pontificis studia ad patriarcham aliosque Græcos in viam reducendos irrita cecidere, ut litteris postea ad Fridericum datis[2] testatur.

Incidere in hæc tempora videntur, quæ tradit de Joanne Brenensi rege Logotheta[3], illum nimirum cum se duobus annis Constantinopoli nulla regesta continuisset, aucupatum occasionem Joannem Ducam exercitum ad sibi subjiciendam Rhodum misisse, collecta classe Lampsacum appulisse, ac maritimam oram vastasse, Græco imperat, cum copiis radices montium legente arcenteque, ne interiora penetraret; demum Latinos solertis viri opera noctu Pegarum arcem munitissimam ascensu subjecisse, atque impetu in præsidiarios facto expugnasse; quæ res magnum terrorem Græcis injecit, Joannes vero Ducas cum Latinorum potentiam perhorresceret, mox Bulgaros de jungenda affinitate armorumque fœdere in Latinos firmando interpellasse, utque a Bulgaris gratiam iniret, archiepiscopum Trinobi imperiali et synodico decreto absolvisse, ne patriarchæ Græcorum obnoxius esset, ac patriarchæ titulo augeretur. Erat hæc Græcorum imperatorum vesania, ut magno rerum divinarum ludibrio auctoritatem Sedi tantum Apostolicæ attributam affectaret, ac patriarcharum jura

[1] Pachym. l. v. — [2] Greg. l. XI. Ep. CDXIII. — [3] Georg. Logoth.

definiret : meminit hujus rei Nicephorus[1] Gregoras, additque Joannem Ducam Rhodo potitum, cum antea Lesbum, Chium, Samum, Icariam, Con, aliasque finitimas insulas obtinuisset.

16. *Ad sultanum Damasci Pontificis Epistola hortatoria ad fidem Christianam.* — Sed ad Pontificem revertamur, qui non schismaticos modo atque hæreticos ad conjunctionem Rom. Ecclesiæ adducere, verum Sarracenos etiam, missis ad ipsos viris religiosis, qui decerpta ex prophetis sacra oracula ad fidei Christianæ veritatem in luce collocandam exponerent, ad veræ religionis cultum traducere tentavit. Quo argumento ad soldanum Damascenum hæc scripsit[2] :

« Sultano Damasci viam agnoscere veritatis.

« Cælestis altitudo consilii, et immensa benignitas Dei excelsi, hoc inter universa quæ condidit, rationali tantum creaturæ concessit, ut sapientiæ oculus per opus opificem, per creaturam agnosceret Creatorem ; et ad totius ignorantiæ tenebras expellendas, tres ordines electorum, velut tria candelabra per quædam sibi succedentium spatia temporum, patriarchas primo, secundo prophetas, Apostolos tertio direxit in via : patriarchas a cæca multitudine separatos justitia insignes Angelorum susceptores, Deum facie ad faciem intuentes, in fundamento fidei posuit, Scriptura dicente : Credidit Abraham Deo, et fuit ei ad justitiam reputatum ; vere et credidit, qui cum tres viros cerneret, unam divinam in eis substantiam adoravit ; juxta quod Isaias audivit Cherubin in cælo clamantia : Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth, dicente David : Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus, et metuant eum omnes fines terræ ; cum ter sanctus, et ter Deus sit pro personarum numero positum, Dominus Deus Sabaoth, et metuant eum omnes fines terræ ; pro essentiæ unitate subjunctum, attribuente Scriptura Patri potentiam, sapientiam Filio, et Spiritui sancto benignitatem, proprietate mysterii cum sit potentia, sapientia et benignitas una trium, sicut ipsi sunt unum. Deinde prophetas ex Hebræorum populo, qui credebat electos fide summos, sanctitate pollentes, claudentes et reserantes orationibus cælum, curantes infirmitates hominum, et suscitantes corpora mortuorum : post legem, quam Moyses edidit, velut parietes ædificii consurgentis erexit. Apostolorum vero sacrum perfectumque numerum superduxit in operis complementum.

17. « Et primum quidem luminare talium promissionum sponsione succendit ad Abraham, magnum patrem multitudinis gentium, in cujus carne fecit consistere testamentum : In te, inquit, benedicentur universæ cognationes terræ. Ad Isaac : Benedicentur in semine tuo gentes. Ad Jacob vero, qui per duodecim filios, tribus totidem, et populum magnitudinis innumeræ propagavit : Ego sum, ait Dominus, Deus Abraham patris tui, et Deus Isaac ; et post pauca : Dilataberis ad Orientem, et Occidentem, Septentrionem et Meridiem, et cunctæ benedicentur in te et in tuo semine tribus terræ. Jacob vero filiis suis per singulos benedicens, præsentia tangens, futura prospiciens, ait de Juda, ex cujus erant stirpe descensuri reges Hierusalem, et tandem Dei Filius homo Christus Jesus, per uterum intactæ Virginis nasciturus : Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui venturus est, et ipse erit exspectatio gentium.

18. « Luminare quoque secundum talibus testimoniorum fulgoribus illustravit, ait prophetarum præcipuus Isaias : Ecce virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel. Item : Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis, et vocabitur nomen ejus Admirabilis, Consiliarius, Deus fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis. Et Jeremias sacerdos ex sacerdotibus, et in matris utero consecratus : Novum, inquit, faciet Dominus super terram, femina circumdabit virum. Item Baruch : Deus noster est, et non æstimabitur alius adversus eum, hic adinvenit omnem viam disciplinæ, et tradidit illam Jacob puero suo, et Israel dilecto suo ; post hæc in terris vixit, et cum hominibus conversatus est. Et Dominus per Osee : Ex Ægypto, inquit, vocavi Filium meum. Et per Michæam : Et tu Bethleem Ephrata, parvula es in millibus Juda : ex te enim egredietur, qui sit dominator in Israel, et egressus ejus ab initio a diebus æternitatis.

19. « Denique illud semen benedictionis et gratiæ, quod promissum fuerat patriarchis, de quo cecinit Isaias dicens : Nisi Dominus reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, et quasi Gomorrha, civitates videlicet, quas subvertit Dominus in momento. Et item : Rorate, cæli, desuper, et nubes pluant justum, aperiatur terra et germinet Salvatorem, et justitia oriatur simul, Ego Dominus creavi eum. Et David : Veritas de cælo orta est, et terra nostra dedit fructum suum. Et cum de morte ac remuneratione fidelium loqueretur : Hæc est, inquit, hæreditas Dei Domini filii merces ; qui fructus est ventris per operationem sancti Spiritus, in intactæ Virginis utero seminatus, cibus hominum, et salus fieri voluit pœnitentium. Poterat autem nos absque sua humiliatione redimere, qui cum Deo Patre, et Spiritu sancto potuit omnia sine aliqua difficultate creare : sed sapientia sapienter cuncta disponens, attulit illud genus remedii, quo solo dilectioni fierent obnoxii liberati, sicut prophetaverat Isaias : Disciplina pacis nostræ super eum, et livore ejus sanati sumus. Et iterum : Oblatus est, quia ipse voluit ; et non aperuit os suum. Sicut ovis ad occisionem ducetur. Et post pauca : De angustia et de judicio liberatus est, generationem ejus quis enarrabit ? Et iterum : Tradidit in mortem animam

[1] Niceph. Greg. l. II. — [2] Lib. VI. Ep. CCXCV.

suam, et cum sceleratis deputatus est, et ipse tulit peccata multorum.

20. « Hic in fine temporum juxta quod prophetarum vaticinio fuerat præsignatum, Angelo nuntiante conceptus est. Nascentem stella novæ lucis apparens nuntiavit regibus Orientis, et Angelus in Judæa pastoribus ovium, quorum simplicitas verbum non perverteret, nec mutaret auditum, cum quo facta est subito cælestis militiæ multitudo laudantium Deum et dicentium : Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ipse dedit regibus intellectum, qui dederat signum ; et quod fecit intelligi, fecit inquiri : ac per ducatum novi sideris venerunt ad adorandum in pannis infantiæ Dominum majestatis. Joannes, quo major inter mulierum natos nemo surrexit, et qui tantus habebatur, ut Christus a populo crederetur ; eum mox, ut vidit, digito demonstravit, dicens : Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi ; post hæc curavit ab omni morbo languentes, et mortuos suscitavit. Illum quoque omnia elementa suum cognoverunt auctorem : sub plantis ejus mare se calcabile præbuit, et ad ipsius imperium fluctus et æquora siluerunt : voluntas ejus aquas transuberavit (transmutavit) in vinum, et ipsius benedictio pane modico multa hominum millia satiavit. Quo moriente terra contremuit, sol lucis suæ radios occultavit, velum templi et petræ scissæ, ac aperta sunt monumenta, et cum surgente apparentia multa corpora mortuorum multis in civitate testibus surrexerunt. Ad extremum, temporali, quam pro totius mundi salute pati dignatus est, morte calcata, vicarios operis sui reliquit Apostolos, et concedens eis eadem faciendi miracula potestatem, ipsis cernentibus est elevatus in cælum, et judicaturus vivos et mortuos exspectatur. Ipsi etiam, quos reliquit in tertium luminare, nihil minus miraculorum, quæ Deum fecisse viderant, effecerunt ; et quotidie, tam per venerabiles ipsorum reliquias, quam per eos, qui fidem et opera sectantur eorum, Catholica mater Ecclesia miraculis illustratur, dum cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, liberantur energumeni, mortui suscitantur, quod in alia religione non contigit, nec continget.

21. « Quia igitur debitores sumus omnium salutem quærere servus servorum illius, qui neminem vult perire, non immerito circa te et subditos tuos misericordiæ visceribus affluentes, affectum Pauli gentium doctoris induimus, qui sciens Creatorem omnium acceptionem non facere personarum conformatus infirmis, et omnibus omnia factus est, ut omnes Domino lucraretur ; scientes insuper instare tempus correctionis errantium animarum et gentes ante conversionem Israelis, qui adversus est, ad fidem per gratiam intraturas : vobis, qui hucusque resistitis, et Evangelii Jesu Christi Filii Dei, boni videlicet nuntii, quod per seipsum attulit et transmisit, notitiam non habentes, sicut abyssus instabilis sensu carnis contra Catholicæ navem Ecclesiæ fluctuantis, verbum Christi, et celatum a sæculis Christianæ fidei sacramentum, non simul omnibus, sed sicut ab æterno sapientia divina disposuit, aliis post alios revelatum, æternæ videlicet mysterium salutis, et pacis annuntiare decrevimus Jesum Christum, verum Deum, veri Dei Filium, tibi et tuis per Epistolam nostram, et per viros virtutis ejus ministros gratiæ prædicamus, si forte Deus omnipotens, qui vocat ea quæ non sunt, sicut ea quæ sunt, illud lumen infundat cordibus vestris, quod vocationem omnium gentium præfigurans, trium in Oriente quondam magorum cordibus aspiravit, quod in propria veniens, susceptum non fuit a suis, quod per Evangelium Pauli populus, qui ambulabat in tenebris, apprehendit, quod nunc quoque lucet in tenebris, nec videtur ab eis, quia venire nequit ad veritatis indaginem, qui non reliquit errorem. Unde cælestem curiam, et cælum, et terram in testimonium invocamus : si enim, quod absit, fidem tot argumentis, talibus testimoniis, tantis signis et miraculis jugiter approbatam suscipere, ac tenere negligitis, nullam penitus de peccato prætendere, nullam in ejus conspectu, qui sæculum judicare per ignem in potestate ac majestate venturus est, poteritis excusationem habere.

22. « Cæterum vos, non vestra requirimus, animarum vestrarum cum Jesu Christo lucra sitimus : nihil de facultate subtrahere quærimus, vel minuere de honore ; sed provehere vos et ampliare potius affectamus. Erit proinde dante Christo Jesu nostris affectibus incrementum, ut tu qui et caput et princeps es populi tui, per gratiam intellectus, quo a multitudine subjecta discerneris, si proposita tibi per pacis nuntios audieris patienter, per cognitionem fidei efficieris Christo primitiæ populi credituri, sicut de quarumdam principibus nationum factum est, qui soli data sibi desuper significatione credentes multorum et præcipue subjectorum causa salutis effecti, temporali gloria non amissa, sed aucta, cæleste regnum, quod nunquam finitur, a Deo percipere meruerunt, etc. » hortatur, ut Minoritas ad ipsum missos benigne excipiat, nec supervacaneum putet prophetarum oracula audire. « Dat. Anagn. XV kal. Mart. Pont. nostri anno VI ». Eodemque exemplo litteras ad Caliphium [1] Baldacensem ac Miramamolinum Africæ [2], ut ipsos ad lucem Evangelii evocaret, misit.

23. *Præcones Evangelici in Georgia.* — Peragrabant eo tempore vastissimas Asiæ regiones plures viri religiosi, ad populos Christiana religione excolendos : e quibus Jacobus Russanus Minorita, cum in Georgiam penetrasset a rege perhumaniter est exceptus (fuisse vero Georgianos Christiana religione imbutos, Sedique Apostolicæ addictissimos superius insinuatum est), quo accepto Pontifex, cum idem religiosus vir reditum in Asiam

[1] Lib. VII. Ep. CXXIX. — [2] Reg. post eamd. Ep.

appareret, illum atque alios, qui Christi nomen apud gentes circumferebant, regi commendavit. Plura vero cælestia prodigia ad confirmandam Christianæ fidei veritatem præconum Evangelicorum opera numen explicuisse colligitur ex hac litterarum parte : « Latore præsentium recepimus referente, quod tu thronum gloriæ, cui præsides, ab auctore omnium recognoscens, personas ipsius ordinis, quin potius operantem in eis spiritum veneraris, intelligens, sicut credimus et attendens, quod qui custodit parvulos, in confusionem hæreticæ pravitatis Catholicam dignatur Ecclesiam evidentioribus signis atque miraculis decorare per eos, ut quo se fortius paupertate simul et simplicitate, eo majoribus ab eo, qui humilia respicit, virtutum honoribus attollantur, etc. Dat. Lat. III idus April. an. VII ».

24. *De Sarracenis Nucceriæ in Apulia ad Christum convertendis curat Gregorius.* — Cum Pontificium zelum ad collustrandos Evangelica luce remotissimarum Orientis terrarum infideles se diffudisse viderimus, prætermittenda non est silentio navata ab illo opera, ut Sarracenos, qui Nuceriæ in Apulia agebant, nefanda Mahometi superstitione irretitos, ad fidem adduceret; imperatorem enim monuit[1], qua vi, qua amore, ipsos ad exuendos errores adigeret, ac Dominicanæ familiæ religiosos viros ad exponenda ipsis divina oracula missos tueretur : « Imperialem mansuetudinem rogandam duximus et hortandam, quatenus Sarracenis, qui Capitanate Nuceriam incolunt, et Italicum idioma non mediocriter, ut fertur, intelligunt, per tuas litteras firmiter dare debeas in mandatis, ut fratres Ordinis Prædicatorum, pacis Angelos, quos ad eos cum exhortationis verbo dirigimus, in pace suscipiant, patienter audiant, et prudenter iis, quæ pro sua salute proponuntur, intendant; si forte pater luminum nostræ miseratus aspiciens intentionis affectum, populo, qui in tenebris habitat, verum lumen ostendat : et si quod a nobis in benedictione plantabitur, potentiæ tuæ favoribus irrigetur, ad unum ex hoc nobiscum proficias meritum apud eum, qui solus tribuit incrementum, quia qui plantat, et qui rigat, unum sunt in unius intentionis affectum, etc. Dat. Anagniæ VI kal. Sept. » Pontificis acceptis litteris, ut flectere ingenium, versareque omnem in partem noverat Fridericus, pietatis gloriam aucupaturus, studium suum et operam detulit, jactavitque industria sua plures jam Sarracenos exuta impuri Mahometis superstitione Christianam religionem amplexos, ac diligentiam omnem collocaturum, quo Dei et Ecclesiæ in dies gloria effloresceret.

25. *Gregorius fallente promissa Friderico in Urbem sibi conciliatam redit.* — Ostentabat sane se Fridericus præclare erga Ecclesiam affectum, atque evolvente jam se anno superiore, ad hostes illius edomandos operam suam oratorum opera ac pompaticis litteris detulerat[1], quibus imperium sacerdotio conjunctissimum semper fore ita jactabat : « Quanquam hæc duo, sacerdotium et sacrum imperium vocabulorum appareant nuncupatione discreta, significationis tamen effectu sunt eadem, ejusdem originis divinæ potentiæ scilicet initiata principiis, ejusdemque gratiæ favore fovenda; et quod abominamur exprimere ejusdem nostræ communis fidei subversione tollenda. Quas etenim oves pascet pastor Ecclesiæ, si gramina fidei desiccantur? Quibus fidelibus sacrum imperium imperabit, si deficiente fide deficiant, qui sibi tenentur ex fide? Eadem est ergo, ut necessario repetamus, languentis fidei nostræ medela, idem est gladius; sed tamen bis acutus, velut proprietate pluralis numeri, quo usus est Petrus in Evangelio, dicens : Ecce duo gladii hic; ut ad litteram et ad oculum alludamus, qui ad intellectum hactenus verba retulimus; duo vere sunt gladii, sed una eadem mater Ecclesia fidei nostræ genitrix est vagina duorum, quod aperte discernere voluisse dicentem significatio propria adverbii localis ostendit. Dum enim, *hic*, dixit, ostendere voluit, quod gladiorum amborum unus est locus, ex quo invincibiliter assumitur, et necessario comprobatur, quod gladiorum istorum una sit substantia, cum sit impossibile de natura unum, et eumdem locum duas posse substantias continere. Profecto vagina eadem hos duos gladios sic effectualiter unum facit, quod non aliter unus ab altero integritate alterius servata sejungitur, quam pars a toto deducitur absque corruptione subjecti, vel ut videat oculus, quod forte non concipit intellectus in eadem vagina corporea duobus gladiis conditis, sublato altero impossibile sequitur, quin in vagina residuus non vagetur. Absit a nobis unquam, pater et pastor Ecclesiæ, non levis aut simplex, imo bruta credulitas, quod istud individuum gladiorum, patris et filii unio recipiat sectionem : imo firmiter credimus et publice profitemur, quod nos duo velut pater et filius unum sumus in hac vera credulitate cordis, in hac sancta professione sermonis, etsi semper Apostolicæ Sedis constantiam fuisse noverimus, nunc tamen, et continuo permanere gaudemus, etc. Datum Præcin. III Decembris, sexta Indict. »

26. Verum tanta promissa frustra cecidere, cum enim Pontifex, oppressa ab improborum ambitione Ecclesia, qui illius ditionem invaserant, Fridericum rogasset[2], ut ad retundendam eorum audaciam conatusque elidendos auxiliarem manum explicaret, cum ad ferendam illi opem ob dignitatem imperii, tum ob Siciliam Sedis Apost. vectigalem obstrictus esset, exspectaretque ut, conscripto collectoque ingenti exercitu, ad levandam oppressam Ecclesiam provolaret, sese ille ad Siculum iter comparabat. Quibus auditis, Gregorius, gravissimo dolore perfusus, de iis conquestus hortatus-

[1] Eod. l. VII, Ep. CCCX.

[1] Apud Greg. l. VI. Ep. CCLXVIII. — [2] Ep. CCLXII.

que est[1], si ipsi præsens operam matri Ecclesiæ ferre non posset, alios saltem duces potenti succinctos exercitu, ad hostes debellandos quamprimum expediret. Et sane Fridericum Messanam profectum captosque ibi rebelles, partim suspendio, partim flammis dedisse a Richardo[2], Godefrido[3] aliisque traditum est. Cæterum Ecclesiæ hostes, de quibus dictæ Epistolæ memorant, Romanos fuisse, res superiori anno dictæ, tum ex Gregorii Actis, tum ex Regesto satis illustrare videntur, quæ etiam Acta de Friderico hæc tradunt : « Quo Fridericus imp. prædictus apud S. Germanum certa relatione comperto, (nimirum Romanos odiis in Pontificem efferatos ob castrum Fumonis munitissimum ab ipso recuperatum conjurasse), qui fidele defensionis præsidium Ecclesiæ Roman. promiserat, ut juramento, et vassallagii obligatione tenebatur, et fidei et majestatis oblitus, Messanam properans, nullo persequente discessit, hostibus taciti favoris auxilium ex cessione daturus ».

27. At Pontifex, licet se cinctum periculis, hostibusque circumfusum videret, generoso ardore succensus, Romam contendere decrevit, quo conflatas seditiones extingueret, laborantique civitati opem explicaret : acciditque, ut cum primum pedem inferre visus, singulari miraculo mollirentur statim Romanorum pectora, odiisque, quibus erant imbuti, positis, ad ipsius pedes sese abjicerent, ingentique pompa Urbe exciperent ; quæ auctor anonymus, collaudata Pontificis constantia prosequitur : « Fratrum ad hoc consilia dividuntur, dum pauci Urbis ingressum, plures accessum in Tusciam summo Pontifici suaderent : sed Christi vicarius, cui temporis brevitas ad elidendos Romanorum impetus facultatem virium denegabat, existens Anagniæ cum Apostolicæ Sedis honore, exitium patriæ sustinere non poterat indefensum, nec absque præsidialis auctoritatis injuria provinciam deserere poterat fugitivus : magistri autem vocem secutus et actus, trepidantium fratrum animos humili responsione collidens, ait : Vos fugam capietis, et ego vadam immolari pro vobis, et persecutoribus similitudine quæstionis occurrens : Si me quæritis, sinite hos abire, zelo justitiæ ac fidei fervore succensus, fortis athleta sanguinem ponere pro commissæ sponsæ libertate paratus, Urbem frementium bestiarum intrepidus, et constanter ingreditur, a Romano populo catervatim obviam concurrente, incredibili veneratione susceptus; res mira, et ab humana possibilitate remota, ut hostes proposito crudelitatis armatis audito pastoris accessu, protinus ferocitatis animum immutaverint in devotionis affectum, et ora contumeliæ scurrilitate laxata, in organa divinæ laudis composita patrum patri præconia personabant, nec his pater contentus devotionis indiciis, quæ solent apud eos venalitatis argumenta monstrare, ipsorum esuriem non modicæ pecuniæ refectione placavit ». His addit Richardus[1] antequam Pontifex Romam accederet, senatorem Urbis aliis proceribus stipatum Anagniam venisse flagitasseque summis precibus, ut Romam regrederetur, flexumque eorum votis aliquorum cardinalium comitatu cinctum, aliis Anagniæ consistentibus rediisse. Sed non diu pax tenuit, iterum enim recrudescente vetere discordia, Romani seditiones novas moliri, et conflare cœperunt. Qui ut imminenti periculo sese subduceret, ingratam urbem deserere alioque transfugere coactus est, de quibus anno sequenti.

28. *Occasione tumultuum Insubriæ Gregorius Friderici querelas fuse diluit.*— Nec tumultus modo in Pontificia ditione verum etiam in Insubria excitati. Quamvis enim antea diligentissima cura Pontifex Insubres inter atque imperatorem, ut vidimus, pacem conciliare, atque omni adhibita opera fortissime adstringere studuisset, eruperant tamen novæ difficultates, quæ exulceratos atque exasperatos jam animos in veram amicitiam coalescere non sinebant ; ad eos tamen deliniendos arctiorique jungendos fœdere Gregorius papa Fridericum[2], et Insubres[3], ut singuli Romam legatos ad eam agitandam perficiendamque mitterent est hortatus[4], ac monuit utrosque, initis antea conditionibus starent. Ac ne discordia in bellum apertum Ecclesi æque exitiale emergeret, agit apud utrosque, ut compromisso in Jacobum Prænestinum electum, et cardinalem S. Nicolai in Tulliano facto, jura sua Ecclesiæ definienda permitterent : quæ cum Apostolica interposita auctoritate Pontifex promoveret, componeretque, de his ad Fridericum scripsit, et ejus ac filii regis litteras, quæ gesta et gerenda rata haberent, flagitavit. Cui Fridericus se magistrum Theutonicorum, cum primum rediisset, ad ipsum, ut ea de re ageret, missurum respondit[5]; interim aculeatas ac querimoniarum plenas litteras[6] ad Ostiensem episcopum misit, quibus primum admonuit, quæ sibi a Pontifice scripta ac responsa essent; tum in querelas erumpit, injurias tantas, quibus ab Insubribus esset lacessitus, Ravennæ nimirum indicta comitia ab iis discussa, abruptos ad patrem filio aditus, plures Germanos nobiles contumeliis affectos, nos resarciri, quæ Pontificis arbitrio permisisset, rem ita ab illo compositam, ut sui imperiique honoris oblitus videretur. Demum rogat illis consuleret, ne si fama rei gestæ emanaret, cæteri principes arbitrario Ecclesiæ judicio sese committere deterrerentur. De quibus omnibus certior factus Pontifex, litteris[7] ad imperatorem scriptis purgavit se, ac principis querimonias de re in Insubrium gratiam decisa retudit, conceptasque sinistras suspiciones ex illius animo depellere co-

[1] Greg. l. VI. Ep. CCLXXXIX. — [2] Rich. de S. Germ. in Chron. hoc anno. — [3] Godef. in Annal. eod. ann.

[1] Rich. de S. Germ. in Chron. — [2] Lib. VI. Ep. CCLVIII. — [3] Ep. CCLIX. — [4] Lib. VII. Ep. CXLVI. — [5] Ep. CCLXVII. — [6] Ep. CCLXVIII. — [7] Ep. CCLXIX.

natus, ostendit, si tuendæ Ecclesiasticæ libertatis gratia asperiorem se præbuisset, id ipsius salutis causa ex summo amore emanasse, ac secuta ingentia in eum beneficia commemorat, ut non querimoniarum, sed gratiarum materiam sibi porrectam esse cognoscat.

29. « Gregorius, etc.

« Pro tuæ celsitudinis incremento, etsi ab aliquibus, qui scirent etiam de balsami murmurare fragrantia, et in melle causari dulcedinis ubertatem, forte contrarium teneatur, duos ex fratribus nostris, quos laudabiles effecit multiplicis evidentia probitatis, Lombardis omnino renitentibus, pro te in Lombardiam misimus, quorum diligenti studio, quantum difficultas negotii concedebat, tuis accrevisse profectibus probabiliter æstimamus. Cæterum etsi bona referamus inviti, quæ de Sedis Apostolicæ benignitate procedunt, eo quod impensa beneficia non sint largitoris relatibus publicanda, tamen ut innocenti maculam non impingas, et scias te ad retributionis debitum, non ad querelæ convicium obligatum, reminisci te volumus, quod in pluribus, quæ tuorum prudentia nuntiorum, seu multarum series litterarum a nobis tuo nomine diebus præteritis expoposcerunt faciendum semper assumpsimus, quod dignum et utile videbamus. Sed ecce quasi arbor gratis onusta fructibus, ex eo dicenda sit sterilis, si non per totum appareat uniformis, aut quasi defectus adscribi firmamento debeat, si æqua stellarum claritas non existat, oblivioni commissa gratiarum congerie, quam suis temporibus circa te recolimus effudisse, innuis ex scripto lamentabili, quod non nobis, sed nostris fratribus destinati, nos taliter super Lombardiæ negotio providisse, ut de illatis injuriis a Lombardis nihil sit tibi satisfactionis præstitum, aut de tuo vel honore imperii cogitatum, imo quod pro miro geritur, si processus hujusmodi cardinalium consilio fulciatur, quasi talibus inconsultis soliti simus efficere, quæ debemus et cupimus ipsorum consulta providentia diffinire.

30. « Ad hæc autem quid rescribentis innocentia respondebit, unde præsumptio, quod sequentes arbitrium propriæ voluntatis, quasi rationis consilio non ducamur, qui licet immeriti locum superni Judicis obtinentes in terris plenitudinem justitiæ studemus omnibus exhibere, principi præeminenti, et Ecclesiæ filio speciali Lombardos in aliquo maxime ubi de jure agitur, relicto rectitudinis tramite proponamus? Absit, absit a nobis, qui testem in cælis, et in excelsis conscium obtinemus, quod in juris præjudicium nobis non sit acceptio personarum. Sed infers ex quingentis militibus, quos quidem de fratrum nostrorum consilio in Terræ-Sanctæ subsidium a Lombardis providimus prætigendo ab Ecclesia Rom. termino destinandos, forte injuriam tibi fecerimus evidentem. Unde locus a damnis et injuriis quæ tibi Lombardorum temeritas irrogavit? Quæ sunt illa? Pone quod plurima : tamen quia Lombardis paratis subire judicium procuratores tui nihil sub figura judicii proponere voluerunt, in favorem tui nominis ad provisionis remedium nos oportuit habere recursum, quæ qualiscumque tuæ magnitudini videatur, tamen ex illa Lombardi se gravatos intelligunt, eo quod super habitis contra te processibus se in modico culpabiles ex causis plurimis recognoscunt.

31. « Sed querelam querelæ adjicis, et subjungis, quod in provisione prædicta prior sit omissa conventio de militibus quadringentis. Ad hoc autem, quam possumus breviter et lucide respondemus : scis enim nisi forte oblivioni commiseris aliis pluribus occupatus, quod secum declarationem felicis recordationis Honorii papæ prædecessoris nostri, quam sumptam ex Regestis tibi præsentibus mittimus interclusam, celsitudini tuæ prædicti milites debebantur, si statuto a te passagio, et per Romanam Eccles. approbato, in Terræ-Sanctæ subsidium transivisses. Igitur quod non sine turbatione referimus, cum talem transitum feceris, sicut scimus et nosti, tibi prædicti milites non debentur. Si non debentur et in præmissis nil de contingentibus est omissum, quare vir provide lamentaris? Verum si de provisione prædicta te gravatum propriis vel alienis moribus arbitraris, super hoc nobis tuam præcise resera voluntatem, quia credimus negotium in statum pristinum posse reducere, jure utriusque partis integro remanente. Dat. Anagniæ II id. Aug. anno VII ».

32. *Cajeta ad Frid. obsequium adducta.* — Demonstravit vero Pontifex in Cajetanis ad Friderici obsequium, a quo maxime abhorrebant, adducendis[1], sui in illum studii ac fidei sinceritatem; verebantur illi, ne postquam Friderici imperio se submisissent, illius sævitiam experirentur; ad quem metum ex eorum animo evellendum pollicitus[2] est Fridericus acceptas ab iis injurias ob secutas Ecclesiæ partes æterna oblivione deleturum, cavitque edicto imperiali, ne quis ullam iis molestiam in Sicilia Romanove imperio inferret. Quos quidem hoc anno ad illius obsequium revocatos testatur memoria dignum monumentum, quod in Libro Censuum Vaticanæ bibliothecæ extat : « In nomine Domini nostri Jesu Christi anno Dominic. Incarnationis MCCXXXIII : imperante domino nostro Friderico Dei gratia victore Romanorum imperatore semper Augusto, Hierosolymitano et Siciliæ rege, anno imperii ejus XIII, tempore domini nostri illustris regis Conradi ejusdem serenissimi imperatoris filii, die Jovis ultima mensis Junii, sexta Indictione, nos consules, judices, et universus populus Cajetæ præsenti scripto volumus esse notum, tractatam per D. papam pacem, et gratiam nobis a D. imperatore concessam, siquidem in privilegio ejusdem D. imperatoris filio

[1] Eod. l. VII. Ep. CCXI. — [2] Ext. ibid. Ep. CCXII.

suo D. nostro illustri regi Conrado de datione et concessione civitatis Cajetanæ, et nobis indultis plenius continetur, quam sub sigillo ipsius domini papæ recepimus in Cajeta per manus magistri Petri de Guartino venerabilis scriptoris ejusdem papæ affectuosius acceptantis, ipsi D. summo Pontifici cum omni humilitate gratias agimus, quod paternam de nobis in hoc habuit curam, et salutem nostram pietate Apostolica procuravit, etc.» Verum quamvis imperator Cajetanos in pristinam gratiam recepturum spopondisset, non visus est fidem servare, cum Richardus [1] asserat imperatorem misisse in eam Urbem Hectorem e monte Frusulo, qui ipsam creandorum consulum auctoritate dignitateque orbavit, ac vectigalia nova civibus imposuit.

33. *Gregorius Fridericum a crudelitate revocat, Florentinos et Senenses opera Joannis Dominicani sanctitate insignis conciliare studet.* — Ultionis quidem Fridericum avidum extitisse, variisque prætextibus et criminibus subornatis in eos desævire solitum, in quos odium animo concepisset, non superius modo recensita, verum a nobis dicenda ostendunt. Cum enim ad exscindendos hæreticos ingenti ardere zelo præ se tulisset [2] constituissetque, ut in singulis provinciis ac locis insignibus judex una cum antistite exercendæ in eos quæstioni præesset, atque ob susceptum pium, ut videbatur, consilium a Gregorio collaudatus esset, vindictæ occasionem aucupatus, plerosque insontes Catholicos, qui in ipsius iras incurrerant, crimine hæreseos accusatos flammis magno omnium dolore et scandalo tradi jussit : quare illum Gregorius gravissime monuit [3], ut in delendis hæreticis, non perdendis Catholicis studium collocaret.

34. « Gregorius, etc.

« Quia ferventi desiderio multis temporibus exspectantes, quod verborum pulchritudinem decor operum sequeretur, eo quod arbor ex fructibus formosa potius quam ex frondibus censeatur, excellentiam tuam rogamus et obsecramus in Domino Jesu Christo, quatenus prudenter attendens, quod ex melle favus laudem dulcedinis, et ex messe seges placentæ titulum sortiatur, devotionis verba, quæ sæpe tuis litteris exponuntur, ita conformes operibus bonitatis, quod in actu fructificent, et te cælorum regi ac terræ principibus, cunctisque fidelibus, ut excelsum potentia principem, ita virtute constituant præeminentem : alias autem parum arbitramur utile, quod studet litteris dictatoris facunditas explicare. Taliter igitur cordis adorna thalamum pietatis insignibus; et meritis illustra solium bonæ splendoribus voluntatis, ut te severitatem in abdito, et in procinctu clementiam obtinente, lætitiæ causam ex te subjecta populi multitudo concipiat, et illa te propitio in prosperitatis gratia refloreseat. Sic enim cum sit amor civium inexpugnabile munimentum, desiderium, quod adversus exterminium pravitatis hæreticæ concepisti, processu prospero, auctore Deo, dirigi poterit et finiri. Verumtamen expedit, sicut divinam gratiam, et favorem matris Ecclesiæ vis uberius promereri, quod sub hæreticorum prætextu, quorum dudum aliqui pro firmamento fidei, ut asseris, incendio sunt commissi, fideles, qui forte tuam celsitudinem offendendo non hæretici, sed errantes in aliquo, impatientia procurante gravaminum, sunt inventi, nullo modo pereant, ut pridem nobis dolentibus multisque mœrentibus, non absque divinæ majestatis offensa, scandalo fidelium populorum et imperialis detrimento nominis in tui præsentia perierunt, quæ si fas sit verbum proponere pietatis, debebat delendis perfidis, non perdendis fidelibus deputari, ut sic Christiani potius promotor imperii, quam depressor ejusdem occasione afflicti regni Siciliæ dicereris. Datum Later. id. Jul. anno VII ». Hactenus Pontifex ad liberandos e funesta carnificina innocentes viros, quorum injustum supplicium paternum pectus ad misericordiam commoverat.

35. Hausit pariter gravissimum dolorem ex mutuis Florentinorum ac Senensium calamitatibus, qui odiis crudelibus efferati mutuis cladibus se atterebant. Cujus belli causas retexens Ricordanus [1] Malespina, scribit Senenses anno superiori montem Policianum, cujus cives cum Florentinis tuendæ libertatis gratia coitionem fecerant, obsidione cepisse illiusque propugnacula funditus evertisse : Florentinos vero ea re lacessitos præsenti anno in Senensem agrum irrupisse, atque oppidum nobile excidisse. Ad eos conciliandos, emergentiaque inde mala compescenda intentus Pontifex, ad Joannem e Prædicatorum familia spectatæ sanctitatis virum miraculisque editis conspicuum scriptis litteris [2], legationis provinciam suscipere, animarumque saluti incumbere rogavit : « Jam ad opera pietatis non es jussione trahendus, qui, ut audivimus et lætamur, libertate spiritus Dominici frueris, et per unctionem ejus de omnibus edoceris. Clamat sane Florentinorum et Senensium innumerabilium captivorum miserabilis gemitus, et inter vincula et squalores carceris, inter tormenta famis et sitis pæne deficientium ululatus clamat plurimorum sanguis effusus, et abundantius, si pax non intervenerit, effundendus : placeretque nobis, si Dominus tibi inspiraret, ut assumpta legatione pro Christo, non tantum salutem corporum, sed in utraque civitate lucrum quæreres animarum. Præcipere tibi nolumus, qui spiritu Dei duceris, cui nos obedire tenemur, sed oramus, ut tibi ab illo in quo per ministerium tuum languentium multitudo respirat, potius inspiretur, hanc utriusque civitatis universitati, quæ jam

[1] Rich. Chron. hoc anno. — [2] Apud Greg. Ep. CCXLIII. — [3] Ep. CCXLIV.

[1] Ricord. Malesp. Hist. Flor. c. 119. et Jo. Vill l. VI. c. 9. — [2] Lib. VII. Ep. LXIX.

periisse videntur, facere gratiam, ne irreparabilem nobiscum pariter compellaris flere jacturam. Dat. Later. IV kal. Maii, anno VII ». Aliis etiam litteris[1] eumdem sollicitavit, ut cum utriusque populi odia mitescere viderentur, quantocius ad tractandam concordiam se conferret, ac tot captivorum, qui in vinculis ingemiscebant, calamitate tangeretur.

36. Sed ne tam pio operi Bononienses obsisterent monuit[2], ut si Spiritus sanctus pium virum ad eas componendas civitates movisset, libere exire permitterent. Sparserat vero adeo sese late illius viri sanctitatis fama, ut zelo imprudenti permoti aliqui, detinendique apud se illius cupiditate deliniti, eundi libertatem eriperent. Quamobrem Pontifex archiepiscopos et cæteros præsules, eos qui ipsum vi detinerent, deterrere primum obstinatosque anathemate ferire jussit[3], comminatus etiam illas se civitates, quæ illud facinus tentassent, episcopatus dignitate exuturum; ejusdemque argumenti litteras dedit[4] ad omnes, per quorum loca Joannes iter esset facturus. Verum prætor Florentinus ejusque consiliarii nec pacem firmare, nec inducias inire voluere; quorum pervicacia juste commotus summus Pontifex, archiepiscopum Pisanum anathematis in eos sententiam promulgare jussit[5]; de quibus inflictis censuris Richardus hæc monumentis consignavit[6] : « Florentinates super Senas vadunt post prohibitionem papæ, propter quod eorum civitas sub interdicto posita est, et ipsi excommunicationis vinculo innodati ». Atroci vero adeo bello Senenses sunt insectati, ut demum ad poscendam pacem, reficiendumque suis sumptibus Montem-Politianum compulerint.

37. Gratulatus vero est Joanni (1)[7] Pontifex ob res, quas Deus ejus beneficio ad Ecclesiæ suæ amplificandam gloriam explicaret, hortatusque, ut in divino obsequio omni cura ac sollicitudine perstaret; instruxitque auctoritate, ut anathematis vinculis eos[1], qui statutis iniquioribus, et consuetudinibus ad immunitates Ecclesiasticas convellendas usi essent, vel qui clericis manus attulissent, atque etiam Ezelinum[2], et Veronenses, qui ob discordias ardentes cœtu fidelium abacti essent, absolvere posset. Præterea eos, qui sacris ipsius concionibus interfuissent, viginti dierum peccatorum indulgentiam consequerentur statuit[3] : Verum inter ea collata divinitus beneficia, quibus ingentem apud populos sanctitatis famam compararat, arcano consilio permisit numen exercendæ ipsius, probandæque virtutis gratia aliquos, malevolentia in eum suffusos, famam ipsius jactis contumeliis lacerare; quibus a Pontifice acceptis, ad ferendas pro Christo animo constanti injurias hortatus est[4], nec enim iis se appeti innocentem mirari debere, cum ipse Dominus majoribus ab invidis exceptus esset (2).

38. « Nihil magis metuimus, quam si erubescere te gloriosum crucis opprobrium sentiremus. Non est super magistrum discipulus, nec super dominum suum servus. Si patremfamilias vocaverunt Beelzebub, quid de domesticis ejus dicturi sunt et facturi? Ille, cui pueri Hebræorum solemniter obviantes, ut regi et triumphatori vias straverant, et præconio multitudinis cantica laudum ediderant in excelsis, paulo post ab æmulis voluntarie tulit contraria, confusione contempta : tanquam reus capitur et ligatur, judicio sistitur, cæditur, condemnatur. Et Apostolus imitator ipsius, qui postquam usque ad tertium cælum rapitur, postquam revelationum magnitudine, ac verbis, quæ non est audire licitum, informatur, utiliter vel invitus colaphis Satanæ traditur, ne periculosius extollatur. In hoc, inquit, laboramus et maledicimur, quia in eum, qui salvator omnium sit, maxime fidelium, etiam speramus, ut recte voce quoque prophetica loqueretur : Pro eo ut me

[1] Ep. CCXIX. — [2] Ep. LXVIII. — [3] Eod. l. VII. Ep. CCXVIII. — [4] Ep. CCXX. — [5] Ep. CII. — [6] Rich. de S. German. in Chron. hoc anno. — [7] Ep. CXXX, CCLX.

[1] Ead. Ep. CCLX. — [2] Ep. CCLXI. — [3] Ep. CCXLI. — [4] Ep. CCLXXXVII.

(1) Ad ea illustranda, quæ hic in Annalibus narrantur de Joanne Vicentino Ordinis Prædicatorum, concionatore ætate illa eximio, valent quæ anonymus, seu potius Parisius de Cereta (ut ipse se in decursu historiæ appellat) scriptor Chronici Veronensis, vulgati a Muratorio Rer. Italic. tom. VIII memoriæ prodidit. Narrat ille ad annum 1233, Joannem hunc principatum, seu summam potestatem (elegit se in ducem, et potestatem) Veronæ sibi assumpsisse; quod ab illo pariter Vicentiæ in patria sua præstitum asserit oculatus testis Gerardus Maurisius in historia Eccelini de Romano. Id autem egisse illum non dominandi ambitione, sed pro studio reformandi leges, pacandi dissidia, moresque reformandi idem Maurisius affirmat. Accidit ut die quadam novus ille princeps Verona Vicentiam, ubi pariter dominabatur, pergeret, *ibique die* III *Septembris* hujus anni *captus fuit a Paduvanis et ab Ugutione de Pilo* (qui civis erat Vicentinus Ezelino ejusque factioni oppositus; Ezelinus vero tunc Joanni favebat) *et postea*, prosequitur auctor, *dimiserunt eum, et est reversus Veronam*. Carceris hujus occasione datas eidem Joanni fuisse a Pontifice litteras, quibus illum ad tolerantiam Evangelicam hortabatur, demonstrat tempus, quo illæ scriptæ sunt; consignantur enim *X kal. Octobris*. Hanc scribendæ Epistolæ causam ignorans annalista, censuit Joannem confirmari a Pontifice, ut æquo animo obtrectationes iniquorum toleraret, plus profecto aliquid, quam linguarum insultus Joannes patiebatur.
MANSI.

(2) Post illud : *Ab invidis exceptus est*, addunt Annales contracti : « Quantas vero Deus cælestes virtutes opera Joannis ediderit, hæ Pontificis ad eum missæ litteræ ostendunt (*a*).

« Gregorius etc. Gratias agimus Jesu Christo, bonorum omnium largitori, cujus sunt ista miracula quod ministros suos ideo in facie Pharaonis et servorum ejus per signa et portenta mirificat, ut filios Israel de terra Gessen, in qua multiplicati sunt, exire post dominum detrectantes, per hoc ad promissionis certitudinem et gloriam suæ visionis accendat. Quapropter ad orationum vota convertimur, et adorantes super fastigium virgæ ejus quæ percutit et medetur, fideliter petimus, ut gratiam quam magnificavit facere in mirabilibus semper tecum ad laudem sui nominis et salutem fidelium animarum augeat et conservet etc. Dat. Laterani VII kal. Junii, anno VII ».
MANSI.

(*a*) Greg. IX, l. 7, pag. 130.

diligerent, detrahebant, et factus sum illis opprobrium : et videntes me capita commoverunt. Et e contrario cernimus Judæos, hæreticos, et diversos dogmatum sectatores in cœno volutari libidinum, madere sanguine, lupos vincere feritate : sed tamen eorum tabernaculo non appropinquare flagellum, nec eos cum hominibus verberari, et idcirco superbire contra Dominum, et os ponere in excelsum. Tu vero, dilecte fili, omne gaudium existimato, si in tentationes aliquas incidisti, cum oporteat nos diversa tribulationum genera æquo animo perpeti, per quæ nobis cælestis janua promittitur aperiri. Credas denique, quod et ad tuam hæc probationem dispensatio divina sustinuit, et improperiorum ejus ultio festinabit ». Addit se Vicentino episcopo provinciam demandasse, ut in flagitii auctores animadverteret. « Dat. Anagniæ X kal. Octob. anno VII. » Hactenus de Joanne Vicentino; jam ab eo, ad familiæ, in qua vitam religiosam colebat, conditorem digrediamur.

39. *B. Dominici miraculis coruscantis Ordo in hæreticis insectandis laborat.* — Cum sacri Prædicatorum cœtus institutor B. Dominicus non modo clarissima, dum vixit, miracula explicuisset, verum innumeris etiam aliis prodigiis illius Deus sepulchrum in dies illustraret, certissimo comparatæ æternæ felicitatis argumento, Pontifex ut in eo Albo sanctorum aggregando mature pro rei gravitate incumberet, archidiacono Bononiensi, ac duobus aliis provinciam imposuit[1], omni affectu deposito in illius vitam ac miracula adactis jurejurando testibus diligentissime inquirerent (1) : « Sane gaudentes pridem accepimus, quod recolendæ memoriæ frater Dominicus plantator Prædicatorum Ordinis et magister, divina misericordia faciente, aggregatus existat collegio supernorum, gloriam concessæ beatitudinis signis exprimens gloriosis : nam circa sepulchrum ejus, et locis aliis per invocationem sui nominis, et devotionis sinceræ suffragia, multa miracula circa multos miraculis in altis Dominus multipliciter operatur. Verum etsi per virtutum insignia, quibus olim memoratus fratrer extitit multiformiter insignitus, seu per famosa miracula, quibus sancta ejus rutilare dicitur sepultura, cælestis sponsæ vocibus de sanctorum esse numero debeat affirmari, tamen quia mentibus ambiguis subito rei veritas non clarescit, et repen tinis non solet miraculorum relatibus quorumdam spiritus exultare, eo quod omne rutilum nomen auri non impetrat, nec ebur quodlibet niveum imitatur, etc. vitam et conversationem prædicti fratris, quibus Deo et hominibus noscitur placuisse, necnon miracula, quæ auctore Deo de sui corporis sanctitate procedunt, habita præ oculis sola divinæ reverentia majestatis, per testes idoneos studeatis inquirere, cauta diligentia, et sollicitudine vigilanti, quæ in scriptis redacta, sub sigillis vestris fideliter conservetis, illa nobis postquam mandatum Apostolicum receperitis, per fideles, et solemnes nuntios transmissuri. Dat. Lat. III idus Jul. anno VII ». Obierat Bononiæ sanctus vir, anno hujus sæculi vicesimo primo, octavo idus Augusti, e contracto in itinere morbo, cum a Pontifice tum episcopo Ostiensi, atque Apost. Sedis in Insubria legato, commendandæ illius sollicitudini familiæ suæ causa salutando rediret ; qui mali vim ingravescere sentiens, circumstantibus hanc orationem habuit, ut narrat Vitæ auctor[1] : « En usque in hanc horam carne incorruptum me Dei misericordia servavit, illibatamque virginitatis munditiam custodivit, quæ ut etiam in vobis inviolata permaneat, feminarum omnium suspecta vitate consortia : ea retenta servus Christi vitæ paupertate gratus Christo, et bonæ famæ odore fructuosus erit proximis. Spiritus fervor semper maneat in vobis, et ferventi

[1] Ep CCXL.

[1] Theod. l. V c. 1, 2, 5. apud Sur. tom. IV.

(1) Post illa verba : *diligentissime inquirerent*, addunt Annales contracti : « Celebrata vero est reliquiarum ejus translatio solemni ritu, atque ex ejus sepulchro divinus odor spiravit, ut vetera monumenta testantur hisce verbis (*b*) : Elevato lapide, egressus est odor suavis et delectabilis, ut non tam sepulchrum, quam cella sentiretur aromatum odore patuisse, eratque tam magnus et ingens, quod omnium qui aderant sensus totamque Ecclesiam adimplevit, incognitus dissimilisque omni rei naturali et aromata superans universa. Tunc archiepiscopus cum episcopis et omnes qui aderant stupore et gaudio repleti, ad terram se cum devotione et lacrymis prostraverunt, laudantes Deum, qui glorificavit tam magnifice sanctum suum. Revoluto vero penitus superiori saxo grandi, invenerunt capsam solidam clausam studiose clavis ferreis et firmatam, in qua exanime corpus jacuerat sacrosanctum : quæ dum manifestata est, odor ille dulcis et bonus auctus, et inclinantes se circumstantes osculati sunt capsam, eratque fluvius lacrymarum impetus Dei lætificans civitatem. Ereptis inde clavis ferreis, quibus firmata fuerat arca, inextimabilis odor cum abundantia de sacrosanctis ossibus expiravit. Tunc magister Jordanus aliique fratres cum multa devotione et reverentia de veteri capsa tollentes ossa sacra, in nova quam præpaverant posuerunt, clausamque et firmatam clavi quam tenebat potestas Bononiensis et tenet idem magister, et provincialis Stephanus, coram omnibus usque ad sepulchrum marmoreum transtulerunt. Mane facto, præsentibus archiepiscopo aliisque episcopis cum fratribus et multis aliis, aperta denuo et reserata fuit arca pristinum effundens odorem, et per manus episcoporum deposita fuit capsa cum ossibus in novo sepulchro seris et clavibus obserato. Deinde quasi in octavo die post potestas Bononiensis cum multis honoratis civibus ad instantiam eorum qui translationi non interfuerant, sepulchrum iterum aperuit, ut a devotis filiis sacrosanctæ reliquiæ viderentur. Tunc dulcis magister Jordanus piissimum prædecessoris sui caput piissimis manibus tenens filiis obtulit osculandum ; erant trecenti et ultra fratres, qui ad hoc sanctitatis osculum accedentes, cum, de quo superius dictum est, suavitatis odorem inenarrabilem perceperunt. Remansit autem sacer odor ille postmodum multo tempore in priori sepulchro et in rebus in eo positis, in vestimentis quoque, et in manibus eorum, qui sacras reliquias contigerant, et usque hodie in ossibus sacris mirabiliter perseverat. Facta est autem hæc translatio anno Domini MCCXXXIII, Indictione VI, Pontificatus domini Gregorii IX anno IX, VI domini Friderici imperatoris Romanorum, et confirmatione Ordinis anno XVII ».

Quanquam characteres isti chronologici inter se minus cohærent, cum annus 1233 Gregorii annum VIII, non vero IX ferat, et Friderici annus longe esset a sexto, reipsa tamen hoc ipso anno corpus S. Dominici e tumulo levatum fuit, teste Alberico, qui in Chronico ad hunc annum notat : « Frater Dominicus levatur, et in sequenti anno Pentecoste canonizatus est ». MANSI.

(*a*) Ms. Bibl. Vat. sign. num. 218, Jord. l. 6, c. 6, Vit. S. Domin. apud Sur. die IV Aug.

spiritu Deo perpetim servite. Promovendo et propagando huic Ordini sitis intenti : stabiles in sanctitate, perseverate in monastico instituto, et virtutum omnium incremento (et quia ex divina revelatione didicerat se e corpore abiturum, fratribus coram se congregatis testamentum fecit, quod nulli mutare fas est, testatoris enim morte confirmatum est). Hæc sunt, fratres et filii charissimi, quæ vobis hæreditario jure possidenda relinquo, charitas sit in vobis, humilitatem sectemini, paupertati voluntariæ studete, etc. » Ubi spiritum Deo reddidit, illecta suavissimo ejus sanctitatis odore maxima populi multitudo ad ejus exequias concurrit, quibus etiam Gregorius tum cardinalis, qui Bononiam venerat magna prælatorum multitudine succinctus, interfuit, suisque manibus sacrum pignus sepulturæ mandavit : hauserat enim magnum de sanctitate viri opinionem, ut qui oculis suis ingens a sancto viro miraculum editum, cum Stephani cardinalis extinctum nepotem ad vitam revocavit, conspexisset : unde pro singulari illo in B. Dominicum studio excurrentibus jam ab ejus morte annis duodecim, ac sancti viri increbrescente miraculorum gloria ad decernendum illi cultum sanctorum sponte inclinabat.

40. Efflorescebant hac tempestate ab eo conditæ familiæ viri magnæ sanctitatis opinione, Christique gloriam in populis e vitiorum cœno erigendis insectandisque hæreticis late circumferebant ; quorum eximios labores datis ad eos, qui ad generalia comitia convenerant, litteris[1] commendavit, ac sponte currentibus ad coronam vitæ adipiscendam stimulos admovit. Lacessiti vero sunt interdum gravissimis injuriis, atque etiam vulneribus appetiti ob defensam strenue fidem : quorum causam magna cura suscepit Pontifex, ut adversus Placentinum prætorem ejusque studiosos, qui illius familiæ religiosos viros ob traductos pro concione hæreticos sauciarant, Ecclesiasticarum legum severitatem distringi jussit[2], ac Placentinos illum e vinculis, in quæ conjectus fuerat, laxasse objurgavit[3] : commendavitque[4] archiepiscopum clerumque Mediolanensem tum Prædicatoribus, tum Minoritis in expugnanda hæresi impigre desudantibus operam explicuisse (1).

41. *In fœdissimam Stadingorum hæresim principes et episcopos excitat Pontifex.* — Cæterum non modo Pontifex ad hæresim in Italia, sed in regionibus quoque Borealibus, et Galliis elidendam, operam collocavit. Utque a Germanicis petamus exordium, ad archiepiscopos atque episcopos scripsit[1] contra eos hæreticos, qui errores abjurabant, ut incusso pœnarum terrore sese liberarent, in eamque postea deflectebant. Cumque Stadingorum hæresis serperet, quæ dæmone magistro utebatur, qui diversis se formis in secretis eorum scholis induebat, ubi turpissima et horrenda auditu flagitia patrabantur, Pontifex illi pesti exscindendæ intentus, litteras lacrymis madidas magistro Conrado e Marburg, viro eloquentiæ sacræ laude insigni, scripsit[2], hortatusque est ad perfidos a scelere revocandos incumberet, etsi in crimine perstarent, sacram in eos militiam comparare studeret : sed cum adeo consenuisset malum, ut blanda remedia respueret, alias postea ad exsecrandam pestem ad inferos, unde emerserat, detrudendam, archiepiscopo Maguntino, episcopo Hildesemensi, dictoque Conrado litteras dedit[3] ubi diabolicis præstigiis, quibus miseri erant delusi, in medium adductis, blasphemiisque aliis, quas in cœli conditorem evomebant, magna doloris significatione ac zelo cohortatus est, fœdissimam illam hominum luem conscriptis quamprimum crucesignatis præfocarent, easque indulgentias iis est impertitus, quibus illi, qui Hierosolymitanam profectionem inirent, potirentur.

42. « Gregorius, etc.

« Totus in amaritudine funditur spiritus, effusum est in terra jecur nostrum, turbata est anima nostra valde, ac impletus doloribus venter noster : defecerunt præ lacrymis oculi nostri, et super tam nefandis abominationibus contremuerunt renes, omnia viscera sunt commota, reprimere lacrymas et continere suspiria non valemus. Sicut enim litteræ vestræ grandi mœrore plenæ, et immenso dolore non vacuæ, nobis exhibitæ continebant, inter diversas hæresum species, quæ peccatis exigentibus Alemanniam infecerunt, una sicut detestabilior cæteris, sic et generalior universis, quæ non solum referentibus, sed etiam audientibus est horrori, in nobilibus membris Ecclesiæ ac valde potentibus jam erupit. Hæc enim omni est dissona rationi, omni pietati contraria, omni cordi odibilis, cælestium omnium et terrestrium inimica, contra quam non solum homines ratione utentes, verumetiam ratione carentia, cum hæc pestis eorum excedat insaniam, imo ipsa etiam elementa debent insurgere et armari.

[1] Lib. VII. Ep. LXX, — [2] Ep. CCCXXVIII, CCCXXXV. — [3] Ep. CCCLXXVIII. — [4] Ep. CCCLXXII.

[1] Lib. VI. Ep. CCCLV. — [2] Ep. CLXXIII. — [3] Lib. VII. Ep. CLXXVII.

(1) Adde ex Annalibus contractis : « Instituta vero fuit ad domandam ferro hæresim militia Jesu Christi, quam viri nobiles certatim professi sunt, qui episcopis nuncupato voto se obstringebant pro tuenda libertate Ecclesiastica, atque exscindenda hæresi se ad Pontificium imperium arma expedituros, quibus Gregorius ita gratulatus est :

« Gregorius etc. Vos velut filii Joarim, id est, exultationis Domini in monte Modin, qui dijudicationis Domini dicitur, conscendentes, super intemperatorum multitudine contristati, dixisse videmini : *Si non pugnaverimus pro justificationibus nostris, citius disperdemur* ; et docente vos eo qui dat significationem se metuentibus, ut ab arcus facie fugiant, forti viribus Ecclesia fidelium congregata, et ei cunctis in lege voluntariis, et qui mala fugerunt, sociatis, mori potius quam vestræ gentis et sanctorum mala cernere eligentes, peccatores in ira et in indignatione nequissimos percussistis, dejectionem pii populi erigentes, etc. Dat. Laterani IV idus Decembris, anno VIII ». MANSI.

43. « Hujus pestis initia talia perferuntur : nam dum novitius in ea quisquam recipitur, et perditorum primitus scholas intrat, apparet ei species quædam ranæ, quam bufonem consueverunt aliqui nominare : hanc quidam a posterioribus, et quidam in ore damnabiliter osculantes, linguam bestiæ intra ora sua recipiunt et salivam. Hæc apparet interdum indebita quantitate, et quandoque in modum anseris vel anatis, plerumque furni etiam quantitatem assumit : demum novitio procedenti occurrit miri palloris homo, nigerrimos habens oculos, adeo extenuatus et macer, quod consumptis carnibus sola cutis relicta videtur ossibus superducta : hunc novitius osculatur, et sentit frigidum sicut glaciem, et post osculum Catholicæ memoria fidei de ipsius corde totaliter evanescit. Ad convivium postmodum discumbentibus, et surgentibus completo ipso convivio, per quamdam statuam, quæ in scholis hujusmodi esse solet, descendit retrorsum ad modum canis mediocris gattus niger retorta cauda, quem a posterioribus primo novitius, post magister, deinde singuli per ordinem osculantur, qui tamen digni sunt et perfecti : imperfecti vero, qui se dignos non reputant, pacem recipiunt a magistro, et tunc singulis per loca sua positis, dictisque quibusdam carminibus, ac versus gattum capitibus inclinatis : Parce nobis, dicit magister, et proximo cuique hoc præcipit, respondente tertio ac dicente : Scimus, magister ; quartus ait : Et nos obedire debemus ; et his ita peractis, extinguuntur candelæ, et proceditur ad fœtidissimum opus luxuriæ ». Et infra, ubi horrenda libidinum genera ab his patrari solita attulit :

44. « Completo vero tam nefandissimo scelere, et candelis iterum reaccensis, singulisque in suo ordine constitutis, de obscuro scholarum angulo, quo non carent perditissimi hominum, quidam homo procedit a renibus sursum fulgens, et sole clarior, sicut dicunt, deorsum hispidus sicut gattus, cujus fulgor illuminat totum locum, tunc magister excerpens aliquid de veste novitii, fulgido illi dicit : Magister, hoc mihi datum tibi do ; illo fulgido respondente : Bene mihi servisti pluries, et melius servies ; tuæ committo custodiæ quod dedisti ; et his dictis protinus evanescit. Corpus etiam Domini singulis annis in Pascha de manu recipiunt sacerdotis, et illud ad domus suas in ore portantes in latrinam projiciunt, in contumeliam Redemptoris. Ad hæc infelicissimi omnium miserorum gubernantem cælestia pollutis labiis blasphemantes, asserunt delirando cælorum dominum violenter contra justitiam et dolose Luciferum in inferos detrusisse. In hunc etiam credunt miseri, et ipsum affirmant cælestium conditorem, et adhuc ad suam gloriam præcipitato Domino rediturum, per quem cum eodem, et non ante ipsum se sperant æternam beatitudinem habituros. Omnia Deo placita non agenda fatentur, et potius agenda quæ odit.

45. « Proh dolor ! quis unquam audivit talia ? Quis tam nefaria potuit cogitare ? Quis tantam poterit non abominari perfidiam ? Quis tantæ nequitiæ poterit non irasci ? Quis contra hujusmodi perditionis, et proditionis filios poterit non accendi ? Ubi est zelus Moysis, qui una die idololatrarum viginti tria milla interfecit ? Ubi est zelus Phinees, qui Judæum cum Madianitide uno pugione confodit ? Ubi est zelus Eliæ, qui quadringentos et quinquaginta prophetas Baal ad torrentem Cison gladio interemit ? Ubi est Mathathiæ zelus, cujus furor secundum legis judicium adeo est accensus, ut insiliens trucidaret Judæum immolantem idolis super aram ? Ubi est auctoritas Petri, qui in Ananiam et Saphiram, pro eo quod Spiritui sancto mentiri non timuerunt, exarsit ? Certe si contra tales terra consurgeret, et iniquitates ipsorum cæli sidera revelarent, et manifestarent eorum scelera toti mundo, ut non solum homines, sed etiam ipsa elementa conjurarent in eorum excidium et ruinam, ipsosque delerent de terræ facie, non parcentes sexui vel ætati, ut essent cunctis gentibus in opprobrium sempiternum, ultio de ipsis sumi non posset sufficiens, sive digna. Cæterum, licet magna sit horum pestilentium contritio velut mare, scientes tamen quod non est abbreviata manus Domini, ut salvare non possit, et excoquere ad purum scoriam eorumdem, et omne stannum auferre, compatiendo ex intimo cordis super contritione ipsorum prævalida, ne nobis valeat imputari, quod eam circumligare correctionum fasciis neglexerimus, et mansuetudinis oleo confovere, ac sperantes quoque, ut ille, qui etiam iratus non desinit misereri, non semper continebit suæ pietatis viscera super eos, sed de illorum manu transferet calicem iræ suæ, circa correctionem eorum providimus laborandum, etc. » Hortatur strenuam in perditissimis hominibus ad Ecclesiam traducendis operam navent : qui si salubria monita respuant, ad eos exscindendos crucesignatas copias comparent, ipsisque consueta indulgentiarum præmia proponant. Dat. Lat. id. Jun. anno VII ».

46. Eodem argumento ad episcopos Maguntinæ provinciæ, ad inflammandum eorum zelum scripsit [1] : ac Fridericum imp. rogavit [2], uti Germanos principes ad arma contra teterrimam illam hominum colluvionem capessenda hortaretur, ejusdemque Friderici filium Henricum, ut adversus eos prosiliret, incendere est conatus [3]. In quibus visus est dæmon Gnosticorum impuritates, quæ tanto gentilibus erant scandalo, aliorumque veterum hæreticorum fœdissimos pugnantesque cum ratione errores apertissimos renovasse, quæ nefaria germina, Apostolica falce amputata fuerunt. Pluribus etiam Germaniæ episcopis, nimirum Mindensi, Lubecensi, et Racemburgensi ad delendum citius malum, ne latius grassaretur, cum maxime plures aliarum sectarum hæretici,

[1] Ep. CLXXVIII. — [2] Ep. CLXXIX. — [3] Ep. CLXXX.

qui delitescebant, quotidie emergerent, ac de illatis clericis crudelissimis cladibus gloriarentur, sese compararent Gregorius monuit [1], atque ad illos magis ad sacram illam expeditionem concitandos, scelera, quibus ii sese contaminarent, ob oculos proposuit. Superioribus consentanea insinuavit historiæ anno sequenti Albertus Stadensis [2]: sed quos Pontifex Scethincos [3], ipse Stedingos appellat, eorumque errores, quibus erant impliciti, ac scelera enumerat, dum ab Henrico duce Brabantiæ, et Florentio comite Hollandiæ, navatam contra eos egregiam operam anno sequenti commemorat.

47. « Henricus dux Brabantiæ, et Florentius comes Hollandiæ, Bremæ existentes contra Stedingos viriliter se accinxerunt, tanquam contra inimicos manifestos Ecclesiæ. Nam sicut probatum est super eos, et per Mindensem, Lubicensem, Racisburgensem episcopos, papæ auribus intimatum, ipsi doctrina matris Ecclesiæ penitus vilipensa, ipsius libertatem conculcaverunt, nulli parcentes sexui vel ætati. Quæsierunt responsa dæmonum, simulacra fecerunt cerea, consulentes etiam in suis spurcitiis erroneas pythonissas, et quod deterius est, omnibus viaticum salutis æternæ, horribilius, quam deceat exprimi, pertractantes: clericos etiam et religiosos impie lacerantes cruciabant omni genere tormentorum. Nec propria eis sufficit perditio, sed omnes, quos poterant, et maxime rusticos, in foveam suæ perfidiæ secum trahere nitebantur. Sicut Lucifer lucis æternæ lumine destitutus, caduca superbia procurante, cælo contineri nequiens, eo quod perpetuæ cæcitatis tenebras incurrisset, cum sit perditus, et minister perditionis effectus, ne ademptas sibi delicias sempiternas possit conditionis humanæ dignitas adipisci (quia solent miseri prosperitate felicium cruciari) illam in profundum perfidiæ ab altitudine fidei dejicere nititur, ut secum in lacum suæ miseriæ deducatur, existimans per hoc suæ damnationis cumulum minorari, cum soleat afflictis quoddam afferre solatium grata miseris societas miserorum. Ita miseri et miserabiles Stedingi, ponentes sibi omnino Deum contrarium, suis persuasionibus et malis exemplis graviter infecerunt populum Christianum, ita ut infinita rusticorum multitudo, tam in remotis, quam in vicinis provinciis constituta verbo tenus eos defenderet, et si se opportunitas obtulisset, prompto animo proterviæ eorum auxilium attulisset. Sed Deus misericordiarum Dominus, suis fidelibus inspiravit, ut ad prædicationem crucis se viriliter accingerent, ad exterminium tam reprobæ nationis, illa gaudentes indulgentia, illoque privilegio, quæ accedentibus in Terræ-Sanctæ subsidium conceduntur ». Hæc Stadensis: quibus tradita a Godefrido in Annalibus, aliisque respondent [1].

48. *Conradus Marpurgensis ab improbis cæsus.* At per eosdem dies memoratum Conradum e Marburg, qui S. Elisabeth Ungarorum reginæ, dum ipsa in terris vixit, a confessionibus fuit, cui provincia insectandi hæreticos ab Apostolica Sede, uti vidimus, demandata fuerat, hoc anno trucidatum tradunt, de quo hæc Fragmenti historici incertus auctor: « Anno Domini MCCXXXIII, frater Conradus de Marburg, per multa tempora crucis prædicator, a malignis hominibus interfectus est ». Quibus similia alii prodidere: inter quos Thomas Cantipratensis [2] eum ab hæreticis felici morte peremptum docet. Godefridus [3] tamen (quem Trithemius [4] sequi videtur) illius mortis causam ad nimiam ipsius severitatem, præcipitemque ac inflexam in damnandis flammisque injiciendis hæreseos suspectis sententiam derivat, ob quam nonnulli nobiles cruentas illi manus intulerunt. Verum Gregorius papa, datis hoc anno X kal. Novemb. ad archiepiscopos, ac reliquos Germaniæ præsules Apostolicis litteris, maximo se ex ejus morte dolore affectum esse testatus, summis ipsum laudibus effert, tantique sceleris auctores anathemate damnari jussit [5]. Cæterum Conradi necis auctores, post annum sequentem ad Apostolicam Sedem absolutionem petitum demisso animo convolasse, atque a Pontifice in Germaniam, ut crimen ex sacrorum canonum præscripto expiarent, absolverenturque, dimissos, Gregorii litteræ ad archiepiscop. Salisburgensem aliosque exaratæ docent (1) [6].

49. *Judæi in Germania grassantur.* — Perlatum cum fuit ad Rom. Pontificem Judæos in Germania mancipia Christiana detinere, eaque circumcidi, atque ad Judaismi superstitionem compellere, ipsos publicis officiis præfici, quorum occasione in Christi fideles efferati sævirent: nutrices ac famulas Christianas domi alere, quas iis sceleribus contaminent, quæ audientibus horrorem incutere possent; denique contra ea quæ in Concilio generali

[1] Ep. CCLXXXVI. — [2] Stad. in Chron. — [3] Ead. Ep. CLXXXVI.

[1] Godef. ann. seq. — [2] Cantipr. l. II, c. 57, num. 23 — [3] Godef. in Annal. — [4] Trith. Chron. Spouh. — [5] Greg. l. VII. Ep. CCCXLVII. — [6] Lib. VI. Ep. CLXVIII.

(1) Conradus Marpurgensis anno isto e vivis sublatus fuit, quemadmodum hic in Annalibus traditur, et veterum omnium testimonio compertum est. Neque dies necis hujus latet, cum extra controversiam sit obiisse illum una cum Gerhardo, Ordinis Minorum professore, die XXX Junii, ut inter cæteros notat auctor Chronici Erfordiensis, cujus verba exscripsit anonymus continuator Schaphnaburgensis. Ex utroque autem scriptore illo discimus paulo ante eam necem, nempe die XXV Julii, ut notat anonymus Erfordiensis, conventum episcoporum et comitum habitum fuisse Moguntiæ, ibique diem fuisse edictam comiti de Seine, qui cum legitime purgare se non potuisset, neque stetisset se judicio, ideo Conradum crucem in eum annuntiasse. Conventum hunc anonymus idem Erfordiensis ad annum sequentem Concilium vocat; sicut et concilium appellatur ab Alberico in Chronico ad hunc annum. Cæterum præter hunc sive conventum, sive concilium, de quo pariter in Conciliorum Collectionibus fit mentio, hoc ipso anno Synodum aliam Moguntiæ celebravit Sifridus archiepiscopus, quam cœpisse die II idus Martii, Pontificatus ejus anno III, notat idem anonymus Erfordiensis. Quid in ea tractatum sit, ignoratur; sed ejus mentio Collectionibus Conciliorum, si quæ deinceps fient, prætereunda non erit. MANSI.

statuta nullum signum circumferre, quo a fidelibus discerni distinguique possent. Quocirca Gregorius, ut tantis malis mederetur, archiepiscopis, episcopis cæterisque Germaniæ præsulibus imperavit [1], ne Christi sanguine redemptos in Redemptoris contumeliam a Judæis subjici servituti, neve de religione cum iis disceptare paterentur, opemque magistratuum ad comprimendam infidelium insolentiam implorarent.

50. *Andreas rex Ungariæ jurat de Ecclesiæ juribus vindicandis et disciplina instauranda.* — Invaluerant eadem in Ungaria mala, ad quæ abolenda a Strigoniensi archiepiscopo magno ardore certatum anno superiore est : quæ cum inveterata essent, exscindendis iis etiam hoc anno a Jacobo cardinale Prænestino episcopo (quem auctor [2] Vitæ Gregorii ab ipso, dum Reate moraretur, ex abbate Trium-Fontium ad eam evectum dignitatem tradit) legationis Apostolicæ munere aucto, atque Andrea rege Ungarisque flagitantibus a Pontifice misso [3], desudatum est, ac post varios tractatus de revocanda in pristinum studium immunitate Ecclesiastica, coercendisque infidelibus agitatos; demum rex Andreas ad ponendum tot malis modum sacramento [4] se adstrinxit, ut in ejus litteris ad Jacobum ipsum legatum datis videre est, in quibus nonnulla de B. Stephano, cujus imitandi cupiditate ardere significat, digna memoria præfatur.

51. « Venerabili in Christo patri et amico charissimo Jacobo, Dei gratia Prænestrino electo, Apostolicæ Sedis legato, Andreas Dei gratia rex Ungariæ, salutem.

« Cum constantia sinceræ dilectionis rex, qui sedet in solio judicii, teste rege Salomone, dissipat omne malum intuitu suo. Hunc regem sanctæ et recolendæ memoriæ intelligimus beatissimum Stephanum gentis Ungaricæ primum regem, qui ad regni solium auctoritate propria noluit sublimari, sciens scriptum, quod nemo assumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, et ideo non a quolibet, sed a vicario Jesu Christi, et Petri beatissimi successore per revelationem divinam summo Pontifici factam, assumpsit regni diadema. Sed etiam parentibus ejus fuerat divinitus revelatum, quod ei in gente nostra corona debebatur, et regnum. Sedens itaque in cathedra cum David sapientissimus princeps, omne malum infidelitatis secundum illa tempora, ut prædiximus, suo intuitu dissipavit, et obstetricante manu ipsius, a gente Ungarica eductus est coluber tortuosus : sed et auctoritate summi Pontificis, qui ipsum vocavit regem et Apostolum gentis nostræ, provincias per episcopatus distinxit, Ecclesias mirifice ampliavit, et sciens scriptum in Isaia, quod in justitia regnabit rex, et quod judicium elevat gentes, fecit judicium et justitiam inter suos, ut justitia et judicium essent præparatio sedis suæ, ut et sic divino munere, ut rex Salomon dixit, firmaretur justitia domus ejus, etc.» Addit se tanti regis vestigiis insistere cupientem, cum Strigoniensis archiepiscopus asserendæ libertatis Ecclesiasticæ zelo regnum interdicto subjecisset, a Romano Pontifice petiisse, ut exorta scandala ac pericula Apostolica providentia propulsaret, missumque legatum cardinalem Prænestinum, cui procerum habito consilio sese hoc jurejurando ad pristino splendori restituenda omnia devinxerat.

52. « Vobis, domine Jacobe Prænestinen. electe A. S. L. vice, et nomine Romanæ Ecclesiæ, et omnium Ecclesiarum Ungariæ, nos Andreas rex Ungariæ juramus ad sancta Dei Evangelia omnia et singula capitula infrascripta observare, statuentes ea a filiis nostris et a successoribus nostris in perpetuum observari, et non contravenire quacumque occasione, vel fraudem committere in eis, quin faciant sicut inferius continetur; et præcipiemus omnibus subditis nostris in regno nostro, quod omnia et singula observent, et si qui nostri mandati transgressores extiterint, sicut decuerit puniemus, et faciemus filios nostros, et jobagiones jurare, secundum quod inferius de juramento eorum continetur.

« Capitula autem sunt hæc : Judæos, Sarracenos, Ismaelitas de cætero non præficiemus nostræ cameræ monetæ, salibus, collectis, vel aliquibus publicis officiis, nec associabimus eos præfectis, nec in fraudem aliquid faciemus, propter quod ab ipsis possint opprimi Christiani. Item nec permittemus in toto regno nostro Judæos, Sarracenos, vel Ismaelitas præfici aliqui publico officio. Item faciemus quod Judæi, Sarraceni, sive Ismaelitæ de cætero certis signis distinguantur et discernantur a Christianis. Item non permittemus Judæos, Sarracenos sive Ismaelitas mancipia Christiana emere vel habere quocumque modo : et promittimus per nos et successores nostros constituere, et dare singulis annis palatinum, vel alium de jobagionibus nostris, quem voluerimus Christianæ fidei zelatorem, quem faciemus jurare, quod mandatum nostrum secundum ista fideliter adimplebit, ad petitionem episcopi, in cujus diœcesi sunt vel erunt Judæi, pagani et Ismaelitæ, ut Christianos extrahat a dominio et habitatione Sarracenorum, vel Sarraceni Christianorum quomodocumque mulieribus copulati, sive sub specie matrimonii, sive alio modo bonorum omnium copulatione, tam Christiani quam Judæi, vel pagani mulctentur, et nihilominus in servitutem Christianorum per regem perpetuo deputentur». Et infra :

53. « Item nolumus, nec permittemus, quod de cætero tractentur causæ dotium, vel matrimoniales per nos vel per alios judices sæculares, quia de his nolumus nos intromittere nec debemus; sed per judices Ecclesiasticos tractentur et terminentur. Item volumus et consentimus, quod clerici et personæ Ecclesiasticæ respondeant, et conveniantur coram Ecclesiastico judice super omnibus,

[1] Lib. VI. Ep. CCCLIX. — [2] Anony. auctor Vit. Greg. — [3] Ep. CCLXXI. — [4] Liber. Censuum Vat. bibl.

exceptis judiciis terrarum, de quibus volumus, quod tam per vos, domine legate, quam per nos consulatur dominus papa, expressis eidem circumstantiis facti, in quibus circumstantiis inter alia exprimatur, quod vos a prælatis Ungariæ percepistis, quod si judicia terrarum Ecclesiasticarum subtraherentur a nostro judicio, damnosum esset Ecclesiis plurimum et periculosum, quia per hæc multa de jure Ecclesiasticis possent deperire. Nullas collectas, et nullum lucrum imponemus, vel recipiemus a clericis, vel Ecclesiasticis personis, et contra eorum privilegia, si qua habent, scienter non veniemus : super collectas vero per regnum nostrum aliis imponendis per nos et legatum consulatur dominus papa, sicut convenimus cum eodem de consultatione facienda D. papæ super judiciis terrarum, et hæc omnia sponte et sine conditione promittimus et juramus ».

54. Adacti etiam sacramento a Jacobo legato ad hæc servanda Bela, Andreæ filius natu maximus, sceptri Ungarici hæres, et Colomanus rex et dux Sclavoniæ, tum omnes proceres, ac magistratus Ungari, cujus jurisjurandi formæ certis conceptæ verbis in eodem Vaticano Ms. extant. Renovatum pariter vetus edictum antea ab Andrea superioribus annis latum, in quo dignitati clericorum consulebatur, ne ad tribunalia judicum sæcularium traherentur, quod Jacobus legatus, ac Robertus Strigoniensis archiepiscopus litteris suis inseruerunt. Ut vero Gregorius tuendis Ecclesiasticis juribus incubuit, ne regia potentia labefactarentur, ita ad jura regia asserenda Andream sacramenti religione absolvit[1], quo se devinxerat illa nunquam repetiturum, ex quo maximum auctoritati regiæ damnum creabatur. Flagitante vero eodem rege a Sede Apostolica, ut Lucam archiepiscopum Strigoniensem, qui vivus piis operibus, ac post obitum divinis prodigiis effloruerat, sanctorum Albo adjiceret, Jacobo legato provinciam, ut de miraculis ab eo editis inquireret, imposuit his verbis[2] : « Ab eo, qui est via, veritas et vita, postules et implores, ut per suam misericordiam et gratiam aperiat tibi viam, per quam secure incedere valeas, et super his plenius cognoscere veritatem ; ac deinde non solum per testimonia, sed per testes, per famam quoque, ac scripturam authenticam, de moribus, virtute ac veritate signorum, operibus videlicet et miraculis, certitudinem diligenter inquirens, quæ inveneris sub sigillo tuo nobis studeas per fideles nuntios destinare ».

55. *S. Virgilius SS. Catalogo adscriptus.* — Conjungendus sancto archiepiscopo sanctus alter archiepiscopus, Virgilius nimirum Salisburgensis, videtur, de quo hæc Richardus[3] : « Mense Junio de quodam S. Virgilio miracula multa in scriptis redacta de Alemannia missa sunt ad dominum papam ». Institutam antea de miraculis ejus opera patratis sacram quæstionem vidimus, atque hoc ipso anno cælitum Catalogo aggregatum tradit Stero[1], ac demonstrat Pontificium Diploma[2] cujus potiorem partem affero : « Ne illius (nimirum B. Virgilii archiepiscopi Salisburgensis), honori debito detrahere quodammodo videremur, si glorificatum a Domino permitteremus ulterius humana devotione privari, de fratrum nostrorum et prælatorum qui tunc erant apud Sedem Apostolicam constituti consilio, sanctorum Catalogo duximus adscribendum, statuentes, ut quinto kal. Decemb. videlicet quo carnis ergastulo absolutus ad regna cælestia pervenit, ab universali Ecclesia natalitia ejus devote ac solemniter celebrentur. Quocirca universitatem vestram rogamus, monemus, et hortamur in Domino, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus die prædicto in commemoratione ipsius Domino assurgatis in laudes ejus, patrocinia humiliter implorantes, ut annua solemnitate memoriam recolentes ipsius, ejus suffragantibus meritis, spiritualium consequamini gratiam gaudiorum. Nos autem cupientes sepulchrum tanti confessoris, qui miraculorum fulgoribus illustrat Ecclesiam generalem, congruis honoribus frequentari, omnibus vere pœnitentibus et confessis illud in festivitate ipsis usque ad octavum diem annis singulis cum reverentia visitantibus, de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, quadraginta dies de injuncta sibi pœnitentia misericorditer relaxamus. Dat. Laterani XIV kal. Jul. »

56. *Bosnæ episcopus reprobatus.* — Hactenus Gregorius ad sanctissimi præsulis, qui commissum sibi gregem feliciter paverat, gloriam illustrandam. Qui etiam cum certissimis argumentis comperisset Bosnæ episcopum, e pastore in carnificem versum, traditos suæ curæ populos vesanæ doctrinæ veneno extinguere adversaque fidei Catholicæ dogmata spargere ; justo commotus zelo, Jacobo in Pannonia legato partes imposuit[3], ut ad expurgandam ea fæce regionem, hæreticum hominem e gradu pelleret, ac plures episcopos scientia ac pietate pollentes Bosnæ præficeret. Bosnæ vero ducem, qui abjurata hæresi ad Ecclesiæ castra se contulerat, accepit[4] in clientelam, ac regi Colomano, ne illius jura invaderet, injunxit[5] : denique, ut Ungarias res absolvit, addimus ex Chronici Australis auctore Andream regem vergente anno circa Omnium Sanctorum festum diem ingenti succinctum exercitu irrupisse in Austriam, ac parte illius ferro flammaque vastata cum Austriacis pacis traductum iniisse.

57. *Dominicani inter Ruthenos et Pruthenos.* — Excitatos etiam in Polonia tumultus tradit Lon-

[1] Lib. VI. Ep. CCLXX. — [2] Ep. CCXCIV. — [3] Rich. de S. Germ. in Chron.

[1] Henr. Ster. in Annal. apud Canis. antiq. lect. tom. I. p. 262. — [2] Lib. VII. Ep. CXCVIII. — [3] Ep. CLXIV. — [4] Ep. CCXCII. — [5] Lib. VI. Ep. CCXXXII.

ginus[1], nimirum majoris Poloniæ magnates ob ingentia privilegia, quibus Ecclesiam Wladislaus Otho dux decorasset, invidiæ stimulis agitatos insidias ipsi struxisse, quas cum ille discussisset, in apertam rebellionem erupisse, conjurationeque cum Henrico, Cum Barba appellato, infensissimo illius hoste conflata, nequicquam S. Hedwige ejusdem Henrici uxore renitente, ipsum præpotenti instructum exercitu majorem Poloniam invasisse, ac Wladislaum cognita suorum perfidia, ad ducem Pomeraniæ Swantopelkum socerum confugisse. Cæterum adeo ingravescebat in Polonia procerum potentia, ut in tyrannidem degeneraret, pauperesque sub illorum jugo misere ingemiscerent, ac nonnulli quadam desperatione adducti ad Ruthenorum perfidiam desciscerent. Quorum propterea insolentiam frenari[2] ab episcopis jussit Gregorius, vetuitque[3] ad tuendam fidem, ne Catholicæ mulieres cum Ruthenis matrimonia inirent, cum ob thori commercium contigeret plures a viris subornatas iterato baptismate inquinari[4], erroribusque Ruthenorum irretiri : tum Dominicanos excolendis iis populis, confutandisque hæresibus ac Ruthenis monachis ad religiosa instituta revocandis strenue incumbere monuit[5].

58. Eorumdem Prædicatorum opera usus est Pontifex ad Pruthenos fide Christiana imbuendos. Significarant illi se Christiana sacra suscipere in animum induxisse quibus magno ex sperata illorum conversione gaudio delibutus Pontifex gratulatus, et Evangelium excipere est adhortatus[6], utque oratores ad Sedem Apostolicam mitterent, quo tanta res ad exitum felicius perduci posset. At perfidi induerant pietatis speciem, cum se ab Hospitalariis Theutonicis victos profligatosque lugerent : ac brevi fraus patuit, cum Prussiæ episcopum suscipiendi ab eo baptismi specie excitum, obtruncatis iis, qui ipsum stipabant, vinculis manciparunt, ut Pontifex ea de re ad Prædicatores datis litteris queritur[7]. Imposuerat aliis litteris iisdem religiosis viris partes, ut fideles in exercitu ad colligendos in hostem animos excitarent, suaderentque ad muniendas magnis operibus arces firmandaque propugnacula incumberent : confluxerat enim maxima ex finitimis regnis crucesignatorum multitudo, quam Apostolicis litteris ad edomandum hostem inflammavit, et indulgentiarum præmiis eos, qui ad vivificæ crucis Dominicæ lignum, apud equites religiosos magno cultu asservatum, venerandum accederent, decoravit. Denique ad conficienda nova in Pruthenos supplementa dictos Prædicatores populos ad induendam crucem adhortari jussit. Hactenus de Pontificis studio in infidelium barbarie edomanda, Pruthenisque ad Christi obsequium adducendis. Superest ut quæ ad evellendas in Galliis reliquas hæreseos fibras egerit, prosequamur.

[1] Joan. Long. Hist. Pol. an. 1233. — [2] Ep. CCCXXXVII, CCCXXXVIII. — [3] Ep. CCCX. — [4] Ep. CCCLXXII, CCCLXXIII. — [5] Lib. VII. Ep. CCCIV. — [6] Lib. VI. Ep. CCXXXII. — [7] Lib. VII. Ep. CCCVIII.

59. *Leges a Raymundo Tolosano in hæreticos latæ.* — Gliscebat in nonnullis Galliarum locis hæresis, ac virus suum clanculum diffundebat, maximeque in oppido, cui Charitatis nomen est, malum eruperat ; ad quod extinguendum Stephanus Cluniacensium prior strenuam operam contulit : quare illum Pontifex Ludovico regi commendavit[1], ac Robertum Prædicatorum Ordinis suam contra eosdem hæreticos industriam conjungere[2], inquisitoresque[3] fidei relapsos hæreticos judicibus meritis suppliciis afficiendos tradere jussit. Demonstrant idem labis illius delendæ studium plures litteræ[4], quas nobis indicasse suffecerit : tum ad Ludovicum regem datæ, quibus sollicitavit[5], moneret Tolosanum comitem, ut hæreticos a suo consortio submoveret. Cæterum Raymundus paruit, principisque Catholici specimen egregium edidit ; habito enim episcoporum procerumque solemni conventu severas leges adversus hæreticos edidit, quas Papyrius Massonus[6] ex antiquis membranis typis mandavit. Dignæ certe eæ sunt, quæ in Annales nostros in Compendium coactæ inserantur.

60. Prima lege cautum est, ut omnes tam nobiles quam justitiæ præfecti omnem operam in hæreticis comprehendendis collocent. Si qui porro hæretici in urbibus, oppidis, pagis fuerint comprehensi, incolæ pro captorum numero singulas marchas capientibus solvere teneantur. Severe ac diligentissime in eos inquiratur, qui hæreticorum persecutoribus violentas manus inferrent. Ne ii, quorum fama hæreseos suscipione aspersa est, juri dicundo præficiantur : omnes domus in quibus, sciente domino, hæreticus inventus vivus, aut sepulturæ mandatus, funditus diruantur, cunctæque abditiores ac semotæ ab aliis casæ, vel in rupibus defossa excisave habitacula obturentur, et omnia, si quæ postea in iis reperta, fisco addicantur. Eorum bona, qui a tempore contractæ Parisiis pacis hæresi se contaminarint, fisco mancipentur, nec ad sanguine conjunctos transfundantur. Ii qui hæreticis capiendis imploratam operam denegarint, vel obstiterint, vel inquisitoribus iter ad lustrandos hæreticorum recessus intercluserint, vel captos avolare passi sint, exuantur bonis atque aliis pœnis subjiciantur. Si qui hæreseos infamia laborent, fidem profiteantur publice, et hæresi abrenuntient, quod si negaverint, meritis pœnis plectantur. Qui antea hæresi contaminati fuerint, quamvis sponte ad Ecclesiam transvolarint, nisi litteris, vel testibus se probent Catholicos, vel nisi acceptam crucem aperte gestarint, bonis suis excidant, et irriti sint eorum contractus, qui antequam se hæreticos perfectos promulgent, in fraudem fisci bona abalienarint, vendiderint, donarint, obligarint. Qui ad tegendam

[1] Lib. VI. Ep. CCCXL. — [2] Lib. VII. Ep. LIV. — [3] Ep. CC. — [4] Ep. CCXLVIII, CCCLX, CCCLXIII. et l. VII. Ep. LXXXIII, CCXLVI, CCXLVII, CCXLVIII. — [5] Lib. VI. Ep. CCCLIX. — [6] Papyr. Masson. Annal. l. III. p. 298. edit. secund.

hæresim mercaturæ et peregrinationis specie alio se contulerint, nisi de justa eorum absentia constiterit, bonis spolientur. Qui anathemate percussus, eo absolvi intra annum non flagitarit, occupatis illius bonis, Ecclesiæ subjicere sese compellatur, etc. « Hæc omnia statuta facimus sine præjudicio domini regis Franciæ, et Ecclesiæ, et salva pace Parisiensi. Acta sunt hæc Tolosæ XII kal. Mart. anno Domini MCCXXXIII » (1).

61. Insequenti mense post latas has a Raymundo in hæreticos leges, S. Ludovicus cum Pontifice agere cœpit, ut ditio. quæ ad continendum in officio comitem suæ custodiæ a legato Apostolico demandata fuerat, comiti restitueretur, significavitque litteris [1] custodiendæ illius ditionis munere discedere decrevisse : « Sanctissimo patri in Domino Gregorio, Dei gratia Francorum rex salutem et reverentiam in Domino tam debitam quam devotam. Noverit vestra benignitas, quod terram ultra Rhodanum, quæ in partibus est imperii, quam charissimus amicus noster R..... tunc Apost. Sedis legatus balivo nostro custodiendam commisit, custodiendi amplius consilium non habemus : quod paternitati vestræ scire facimus per præsentes. Actum apud Loiriacum anno Domini MCCXXXIII, mense Martio ». Tolosana porro Academia, ut firmissimi instar adversus hæreticos propugnaculi esset, ab R..... Portuensi electo, cum pax comitem inter atque Ecclesiam inita fuit, excitata, privilegiis exornata a Gregorio est [2], qui litteris ad S. regem ad tuendum Parisiensis Academiæ sigilli præfectum, quem Viromanduorum præses indigne tractarat, exaratis eleganter descripsit [3], quantas Academia illa Ecclesiæ utilitates afferret.

62. *De Campaniæ comitatu controversia.* — Præterea cum de Campaniæ comitatus successione discordia recrudesceret, ac regina Cypri, quæ ex Henrico comite matreque adultera regina illegitimo nexu conjugatis originem duxerat, quasi legitimorum natalium privilegio potiri deberet, comitatum illum occupare affectaret, ne res in bellum erumperet, summus Pontifex indixit [4], ut primum quæstio de ipsius natalibus coram Ecclesiæ tribunali disceleretur, illamque saltem procuratorum opera Romæ se sistere jussit. Injunxit [5] etiam, ut antequam ad successionis dirimendam litem accederetur, natalium causa, ex qua altera penderet, prius judicaretur, ne res majoribus hoc modo difficultatibus implicaretur, eodemque argumento aliæ litteræ regi [1] Francorum, archiepiscopo Senonensi [2], comiti S. Pauli [3], comiti Flandrensi [4], pluribusque aliis [5] exaratæ. Regem quoque Francorum, collaudata amplissimis verbis ejusque antecessorum pietate, rursus etiam atque etiam hortatus est [6], archiepiscopo Rothomagensi ablata redderet : « Quasi vas aureum gemmis enitentibus adornatum aula regni Franciæ cunctis temporibus noscitur extitisse. Placuit quidem constitutis in illa regibus, gratiosis sic regiæ celsitudinis intendere viriliter incrementis, ut qui generis erant sublimitate conspicui, virtutum excellentia existerent etiam redimiti ». Et infra : « Quid igitur, princeps egregie, si tua tenet industria, quod vitis valentiam in se palmes debeat continere, tuis est desideriis inhærendum, nisi quod tuorum colenda vestigia sint amplexu continuo a te laudabiliter imitanda, ut non tam regno quam virtutibus hæres inclytus comproberis ? Porro si contrarium, quod absit, efficeres, tibi detrimentum nominis, et multis exemplum reprobum procurares. Ergo ut anima nostra tibi benedictionis filio benedicere delectetur, animum tuum deputans operibus pietatis, ut quem magnum natura genuit, etiam edidisse magnificum videatur, vota nostra circa reverentiam matris Ecclesiæ devotione prosequere filiali, preces et monita quæ pro venerabili fratre nostro archiepiscopo Rothomagensi tuæ celsitudini secura fiducia replicamus, sic efficaci promptitudine completurus, ut absque moræ dispendio sibi et Ecclesiæ suæ per te restitutio fiat omnium sublatorum. Dat. Anag. kal. Sept. an. VII ». Hactenus Gregorius, qui aliis litteris reginam Blancam [7] regiosque consiliarios [8] sollicitavit, ut pium regem ad erepta restituenda adducerent. Cumque jam ante episcopus Belvacensis, apud Apostolicam Sedem questus esset regem, urbis illius dominatum, ad Belvacensem Ecclesiam pertinentem, sibi contra sententiam a Ludovico rege promulgatam, atque auctoritate Apostolica confirmatam vindicasse, atque a Romano Pontifice rogatus, ab ea re abstineret, ejus preces non admisisset, Gregorius ipsum iterum monuit [9] rogavitque, iniquis improborum hominum rejectis consiliis, Ecclesiæ pristina jura restitueret, quo argumento, tum ad Suessionensem et Lingonensem episcopos [10], tum ad reginam litteras exaravit.

[1] Extat apud Greg. l. VIII. Ep. CXII. — [2] Lib. VII. Ep. LXXII. — [3] Lib. VI. Ep. CCCL. — [4] Ep. XLII. — [5] Ep. XLIII.

[1] Ep. XLIV. — [2] Ep. XLV. — [3] Ep. XLVI. — [4] Ep. XLVII. — [5] Ibid. — [6] Ep. CCLXXVII. — [7] Ep. CCLXXVIII. — [8] Ep. CCLXXIX, CCLXXX, CCLXXXI, CCLXXXII. — [9] Ep. CCCXVII. — [10] Ep. CCCXVIII.

(1) Cum veteri Gallicano stylo annus Martio mense desineret, novusque inciperet, Constitutiones a Raymundo latæ XII kal. Martii ad annum juxta nostrum stylum 1234 pertinent : quare in Annalibus hic extra suum locum afferuntur.

Quod autem hic ait annalista, S. Ludovicum hoc primum anno cum Pontifice agere cœpisse de restituendis Tolosano comiti terris, quas illi ereptas legatus Apostolicus regis Francorum custodiæ commiserat ; veritati utique non cohæret. Extant enim in Spicilegio tom. III, pag. 604, nov. edit. litteræ Gregorii ad regem et reginam Francorum, tum et ad Tolosanum comitem, quibus significat rogatum se ab illis fuisse, ut in restitutionem eorumdem locorum consentiret. Datæ sunt illæ Reate IV nonas Martii, Pontificatus Gregorii anno V, adeoque Christi 1232. Addit in illis Pontifex, se non ita facilem præbere Tolosano comiti, quippe qui non ita pridem a defectione in Romanam Ecclesiam redierat : rem tamen committere totam episcopo Tornacensi, ut cum episcopis aliisque Galliarum præsulibus quid facto opus esset consuleret, tum ad se referret. MANSI.

Antea vero Ludovicum rogarat [1] pacem cum Anglo iniret, maxime cum ea res necessaria foret, quo Hierosolymitanis rebus consuleretur : archiepiscopo Senonensi, atque episcopis Parisiensi, Wintoniensi, ac Saresberiensi Apostolico se pro imperio mandasse, ut reges ad id adducere niterentur.

63. *De Stephani Diensis miraculis inquiri jubet Gregorius.* — Denique ut res Gallicanas absolvamus, contendentibus ab Apostolica Sede Arelatensi archiepiscopo ac suffraganeis, Stephanum Diensem olim episcopum maximis miraculis effulgentem sanctorum numero adscriberet. Archiepiscopo Ebredunensi, et episcopo Vapicensi, atque Valliscrescentis abbati Cisterciensis Ordinis partes imposuit [2] ut summa adhibita diligentia in ea miracula ac prodigia, quæ post illius mortem edita fuissent, inquirerent, cum ad aliquem sanctorum Albo adjiciendum probitas et cælestium prodigiorum veritas desiderentur : « Ex litteris fratris nostri archiepiscopi Viennen. et suffraganeorum suorum nos noveritis accepisse, quod recolendæ memoriæ Stephanus Dien. episcopus, qui degens olim in mundo magnis pollebat meritis, nunc vivens in cælo tot dicitur miraculis coruscare, ut ejus sanctitas apertis indiciis comprobetur, et ejus intra alios sanctos non invocare suffragia sit indignum ; quare nobis per easdem litteras supplicarunt, ut eum sanctorum adscriberemus Catalogo venerandum. Licet autem ad hoc, ut aliquis sanctus sit apud Deum in Ecclesia triumphante perseverantia sola sufficiat juxta illud : *Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitæ*, quod evidenter illa Joseph talaris tunica figurabat, ad hoc tamen, ut ipse sanctus habeatur apud homines in Ecclesia militante, duo sunt necessaria, virtus morum et veritas signorum, merita videlicet et miracula, ut hæc et illa sibi invicem contestentur, etc. Dat. Later. XVI kal. Januar. »

64. *S. Eadmundus ad Cantuariensem archiepiscopatum promovetur.* — Effulgere hoc anno cœpit in Cantuariensi sede totius Angliæ clarissimum lumen B. Eadmundus e Saresberiensi canonico, et sacri ærarii præfecto, ad eam dignitatem evectus, in qua velut in celsiore loco sanctitatis suæ radios latius diffudit ; extant in Pontificio Regesto de eo Gregorii litteræ [3] ad Cantuariensis Ecclesiæ suffraganeos exaratæ, quibus morum honestate conspicuum, perpolitum litterarum scinetia, ac rerum gerendarum industria præditum appellat, repudiatisque cæteris ipsius electionem confirmat : « Præsentatam nobis electionem, quam dilecti filii capitulum Cantuariensis Ecclesiæ de dilecto filio magistro Eadmundo thesaurario Saresberiensi, viro morum honestate conspicuo, eminenti litterarum scientia prædito, et temporalium providentia circumspecto, in Cantuariensem archiepiscopum canonice ac concorditer celebrarunt, examinantes sicut convenit diligenter eam, quia rectis dispositionibus nihil debet difficultatis afferri , de fratrum nostrorum consilio duximus confirmandum ; firmam spem fiduciamque tenentes, quod idem in eadem Ecclesia recta regens, et dirigens indirecta, sibique per vitæ meritum, et aliis proficiens per exemplum, quasi stella in ejusdem Ecclesiæ firmamento fundata per diligentiæ suæ ministerium, ipsi auctore Domino spiritualibus et temporalibus proficiet incrementis. Quia vero si patrem quis tenetur honorare carnalem, eo ipso spiritualis debet amplius honorari, quo pretiosior est carne spiritus, et animæ sunt corporibus digniores, universitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus eidem electo tanquam patri et pastori animarum vestrarum humiliter intendentes, ipsius monitis salubribus, et mandatis curetis efficaciter obedire, etc. Dat. Lat. XI kal. Jan. anno VII ».

65. Adegere sacramento fidei in verba Pontificis Eadmundum Londinensis et Roffensis episcopi, conceptamque his verbis illius formam, quam Pontificio nomine admiserant, in suis ad Gregorium litteris [1] inseruere : « Ego Eadmundus Cantuarien. archiepiscopus ab hac hora in antea fidelis et obediens ero B. Petro, et sacræ Rom. Ecclesiæ, et domino papæ Gregorio, suisque successoribus canonice intrantibus. Non ero in facto, nec in consilio, aut consensu, ut vitam perdant, aut membrum, aut capiantur mala captione. Consilium vero quod mihi credituri sunt per se, aut per nuntios suos, sive per litteras, ad eorum damnum , me sciente , nemini pandam. Papatum Romanum, et regalia B. Petri adjutor eis ero, ad retinendum et defendendum salvo meo ordine, contra omnem hominem. Legatum Apostolicæ Sedis in eundo et redeundo honorifice tractabo, et in suis necessitatibus adjuvabo. Vocatus ad Synodum veniam, nisi præpeditus fuero canonica præpeditione. Apostolorum limina singulis trienniis visitabo, aut per me, aut per nuntium meum, nisi Apostolica absolvar licentia. Possessiones vero ad mensam mei archiepiscopatus pertinentes non vendam, neque donabo, neque pignorabo, neque de novo infeudabo, vel aliquo modo alienabo inconsulto Romano Pontifice. Sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Dei Evangelia ». Additur in eodem Libro Censuum Petrum archiepiscopum Rothomagensem anno Domini MCCXXXVII eam sacramenti formam, nec non Jarletium archiep. Upsalensem ac Martinum Legionensem episcopum nuncupasse. Plura de B. Eadmundo apud Parisium, qui hoc anno nonnulla prodigia accidisse narrat, visos nimirum quatuor soles totidem semicirculis intersectos, tum duos dracones inter se confligere in aere, magno spectantium terrore, conspectos, eodemque tempore intestinas discordias Angliam, Walliam, et Hiberniam evertisse; cæterum Henricus rex, qui

[1] Ep. CVII. — [2] Ep. CCCXCII. — [3] Lib. VI. Ep. CCXXX, CCXXXI.

[1] Ext in Lib. Cens. Vat. bibl.

plura regia jura nunquam repetiturum se jurejurando obligarat, eo ipso die, quo regia inunctione fuerat delibutus illius ut metu extorti religione a Gregorio liberatus est.

66. *Responsa Gregorii.* — Consulenti Apostolicam Sedem Astoricensi episcopo de nonnullis quæ in controversiam vocabantur, hæc respondit Gregorius [1] : « Consultationibus tuis taliter respondemus. Si concubinæ publicæ clericorum Ecclesiasticæ censuræ districtione notentur, eosdem concubinarios non est dubium sententia majoris excommunicationis involvi, qui post latam sententiam communicant in eodem crimine criminoso. Aqua per episcopum benedicta Ecclesiam reconciliari posse per alium episcopum non negamus ; per sacerdotes simplices hoc fieri de cætero prohibentes, non obstante consuetudine provinciæ Bracarensis, quæ dicenda est potius corruptela : quia licet episcopus committere valeat quæ jurisdictionis existunt, quæ ordinis tamen episcopalis sunt non potest inferioris gradus clericis demandare. Quod autem mandantibus episcopis, super reconciliatione factum est hactenus per eosdem, misericorditer toleramus. Ecclesiæ in qua divina mysteria celebrantur, licet adhuc non extiterit consecrata, nullo jure privilegium immunitatis adimitur, quia obsequiis divinis dicata nullius est temerariis ausibus profananda. Si Ecclesia non consecrata cujuscumque fuerit semine, aut sanguinis effusione polluta, aqua protinus exorcizata lavetur. ne divinæ laudis in ea organa suspendantur : est tamen quam citius fieri poterit, consecranda. Dat. Lat. XII kal. Jun. Pontif. nostri anno VII ».

67. *Portugalensis episcopi jura et Majoricum regnum contra Sarracenos Gregorius tuetur.* — In Lusitania rex Portugalensem episcopum, cui urbis ejus nominis dominium Therasia regis proavia olim transmiserat, sua jura defendentem exagitabat. Quare Gregorius inquirendæ rei provinciam Cerrianensi episcop. demandavit [2] Zamorensique [3] ut Pontificio nomine a cœptis regem gravissimis monitis avocaret, qui si Apostolica imperia detrectaret, omnia loca, ad quæ esset accessurus interdicto percelleret; aliisque litteris Lusitanos præsules in tuendis Portugalensis episcopi juribus opera et consilio non deesse jussit [4]. Moneri pariter Ferdinandum Castellæ ac Legionis regem a Compostellano archiepiscopo præcepit [5] ut Judæos, qui plura patrabant scelera, coerceret, atque ex Concilii Œcumenici legibus signa, quibus distinguerentur, præferre juberet; quos tamen in Galiis a populis perfidiæ odio in ipsos concitatis religionis specie crudeliter exagitatos clementius haberi jussit [1] ; ita enim illorum scelera comprimi voluit, ut nullum in iis insectandis scelus committeretur.

68. Adscivit vero in clientelam Apostolicam Petrum regum Lusitanorum stirpe satum, qui Baleares insulas, quas Jacobi regis virtute Sarracenis ereptas vidimus, fiduciario jure ab illo acceperat ea lege, ut Urgelitani comitatus ab uxore testamento relicti jure cederet. Cum vero Thunetanus rex ad Majoricam invadendam se compararet, Pontifex Aragoniæ, Navarræ, vicinarumque provinciarum populos Apostolicis litteris hortatus est [2], conjunctis armis regno Majoricarum, quod fide Christiana nuper suscepta, Dei Ecclesiæ se aggregarat, subsidio adversus perfidos Mauros proficiscerentur , iisque annos tres injunctæ pœnitentiæ remisit : « Universitatem vestram rogamus, monemus attentius et hortamur, ac in remissionem vobis injungimus peccatorum, quatenus ad succursum regni Majoricarum ad cultum Christianum de novo conversum, et defensionem novellæ plantationis fidelium in eodem existentium accedentes, contra infideles Mauros partium earumdem, secundum consilium dilecti filii nobilis viri Petri infantis nati inclytæ recordationis regis Portug. domini regni præfati, qui assumpsit in illis partibus negotium fidei ex animo prosequendum de divino confisi auxilio procedatis, illi militantes libenter ad tempus, qui pro nobis in cruce suis stipendiis militavit ». Cumque Aragonum rex bellum adversus crucis hostes suscipere constituisset, Gregorius pio ejus commendato consilio, archiepiscopis Burdegalensi et Auxitano ac suffraganeis mandavit [3], fideles cohortationibus suis incitarent, ut ad tam egregium opus magno animo se accingerent : illum vero in Valentiæ regnum ditionis Mauricæ hoc anno irrupisse. ac præclara facinora explicuisse, fusius Surita prosequitur. [4]

69. *Venerantibus S. Isidori reliquias indulgentiæ.* — Postremo quod ad Hispaniarum res attinet, addendum videtur Gregorium, dato ad abbatem et conventum S. Isidori Legionensis Diplomate, indulgentias Apostolica auctoritate elargitum iis, qui monasterium illud S. Isidori die festo adiissent [5] : « Cum sicut accepimus, in monasterio vestro corpus B. Isidori requiescat, nos considerata ipsius loci religione, ac fratrum ibi morantium honestate, de beatorum Petri et Pauli auctoritate confisi, omnibus devote ad monasterium ipsum die festivitatis B. Isidori venientibus quadraginta dies de injuncta sibi pœnitentia pro ipsius sancti reverentia relaxamus. Datum Later. XIV kal. Junii, Pontif. nostri anno VII ».

[1] Lib. VII. Ep. CXIX. — [2] Ep. CXXI. — [3] Ep. CXXII. — [4] Ep. CLXXXVIII, CLXXXIX. — [5] Ep. CCX.

[1] Lib. VII. Ep. XX. — [2] Ep. CLXXXV. — [3] Ep. CCLXIII. — [4] Surit. l. III c. 16, 17 — [5] Lib. VII. Ep. CCXLIX.

GREGORII IX ANNUS 8. — CHRISTI 1234.

1. *Rebellantibus Romanis Fridericus Gregorii defensionem fraudulenter suscipit.* — Elati animis Romani novam meditati condere in ruinis Ecclesiæ rempublicam anno Christi millesimo ducentesimo tricesimo quarto Indictione septima, conflata in Pontificem seditione, Gregorium Urbe exire coegerunt, atque oratores ad trahendos ad defectionem populos in Hetruriam ac finitimas regiones misere, qui ubi a subditis Ecclesiæ ingentem pecuniarum vim corrasissent, celsissimam turrim in oppido, cui Mons Altus nomen est, in occupati dominatus argumentum excitarunt. At Pontifex cum se Reate recepisset, senatorem Urbis, ejusque consiliarios illius defectionis auctores anathemate perculit [1], et ad retundendos Romanorum conatus studia applicuit. Qua dissensione cognita, Fridericus imp. ad prolectandam Pontificis gratiam, ut ejus opera ad rebellem filium Henricum imperium affectantem comprimendum uteretur, Reate profectus, se suaque omnia impense deferre præ se tulit : quare a Gregorio regia magnificentia exceptus fuit, ac licet anceps et dubia ejus fides timeretur, gerendi adversus Romanos perduelles belli provincia illi demandata est, atque legatus S. Mariæ in Cosmedin diaconus cardinalis conjunctus. At brevi Fridericus artes suas conditaque intus scelera aperuit, cum deserta summi Pontificis causa, dissolutoque exercitu, ac suo honori fœdissima inusta macula, in Neapolitanum regnum se proripuit; quæ omnia ampliori stylo anonymus Gregorii Gestorum auctor prosequitur :

2. « Sed illorum, (nimirum Romanorum civium), mens livore suffusa nullius medicaminis suffragio valitura, pro depulso dæmone septem spiritus nequiores assumens sexto, (septimo) ejusdem Pontificatus anno, in pejora prioribus commenta vexationis erupit : quo tempore Urbis senator inter statuta, quæ in Ecclesiæ libertatis exilium, et enormem Sedis Apostolicæ læsionem temerarius edidit, hoc grave promulgavit edictum, ut Roma, quæ Christi vicario largitione Christianissimi principis Constantini et sequentium principum munimentis, usque ad ætatis nostræ tempora, illi fuerat servituti obnoxia, quod senatoris electio, percussura monetæ, coquendi panis fornax accensa, ipsa etiam brutorum pascua sub tributo servirent, in hæreditatem suæ dominæ suspiraret ancilla ipsa, et quæ sui libertate carebat, in Petri patrimonio quæreret novi comitatus abusum. Pro quibus deducendis in actum legatos in Tusciam et Sabinam destinavit viros omni cupiditate nobiles, et omnium immanissimorum scelerum patratores, quorum vesania non minus impetu munita quam gladio, a vassallis Ecclesiæ fidelitatis perjuria, et pecuniarum loculos extorquentes in castro Montis-Alti ultra virium potentiam excelsam turrim in signum dominii et defendendæ occupationis præsidium construxerunt. Hæc est devotio filiorum, hic maternæ sollicitudinis fructus, ut ubere jam ad sanguinis eductionem emuncto procurarent matris excidium filii matricidæ. Invenit ad hæc consilium, procuravit remedium providus Ecclesiæ gubernator, et excusso de pedibus pulvere, Damascum suis relinquens erroribus, reatum delinquentium puniturus Reate accessit.

3. « Cujus discordiæ causam dictus imperator agnoscens, cum decrevisset pro imminente sibi necessitatis eventu contra filium Henricum in ipsius juris injuriam, jura imperii vindicantem Ecclesiæ patrocinium implorandum, Reate concitus, nec invitatus advenit ». De Henrici adversus Fridericum rebellione, Pontifex litteris [1] suis infra reddendis, Godefridus [2] Richardusque [3] meminere, quorum ultimus rem ita consignat : « Hoc anno, quod Henricus rex contra imp. patrem suum seditionem in Alemannia fecerit fama fuit ». Additque auctor : « Mense Maii, imperator per S. Germanum habens transitum, apud Reate ad papam vadit, ducens secum Conradum filium suum, et se ad servitium Ecclesiæ exponens contra Romanos ». Ac post nonnulla interjecta, subdit Gualterium Aversanum, qui colligendæ imperatoris gratiæ causa eos, qui ab ipso ad Ecclesiæ

[1] Lib. VIII. Ep. CLXVII.

[1] Greg. an. 1239. — [2] God. in Annal. hoc anno. — [3] Rich. de S. Germ. in Chron.

partes defendendas antea vigente discordia transfugerant, infestare hostili animo cœperat, coercitum ab imperatore, atque in vincula ob temerarios ausus conjectum. Cœptam pergit narrationem Gestorum Gregorii scriptor, ut gerendi in Romanos belli provinciam ambiverit Fridericus, ac demum solitis artibus omnium exspectationem eluserit: « Ecclesiæ causam, quam ut advocatus ex imperii debito, et vassallus ex hommagio regni Siciliæ gemino tenebatur defendere juramento cum supplicatione suscipiens, domino papa, et fratribus de ipsius fide dubitantibus, prosequendam (fecerat enim eorum judicia futuri profectus incredula, mentitæ sæpius offerentis fidei conjectura) quod prudenter tandem summi Pontificis cautela permisit, eligens potius felicem deesse negotio successum, quam recusare debitum imperatoris ipsius obsequium, per quod cum ex conditione regni et imperii teneretur, grave poterat Ecclesiæ præjudicium generari. Qui post tractatus, et collocutiones multiplices, post familiare convivium, quod eadem mensa, et scutella communis simul utrique principi ministrarat, ut cautius falleret, cautionem adjecit, Conradum natum proprium obsidem ad summi Pontificis pedes exponens, regni et imperii juribus pro fide servanda fraudulenter oblatis, sicut facta sequentia manifestant ».

4. De inito cum Friderico adversus Romanos excutientes Apost. Sedis imperium fœdere ad Insubres scripsit Gregorius [1], ut suspicionem omnem ex eorum animis deleret, ne in suam perniciem illud vergere pertimescerent, aut auxilia e Germanis accersita aditu in Italiam arcerent: « Cum diversæ ac variæ forent contra Ecclesiam inquietudines Romanorum, ita quod Sedes Apostolica sine confusione sua non poterat, quin uteretur imperialis brachii ministerio evitare; dictus imperator ad præsentiam nostram accedens ad Ecclesiæ Romanæ defensionem et patrimonii sui sponte se obtulit, sicut ad id specialiter tenebatur. Unde cum auxilium militum necessarium esset eidem, vobis, ut liberum transitum daretis eisdem, direximus scripta nostra, super quo qualiter sit processum, plene novistis. Verum cum non possetis absque offensa Apostolicæ Sedis offendi, quæ reputat vos membra ejus honorabilia et filios speciales, non debetis in aliquo modo moveri, nec unquam dubitare potestis, quod paternum affectum, quo sincera vos complectimur charitate, deponere debeamus; propter quod nihil vobis deperit, sed accrescit potius, si Romana Ecclesia mater vestra in libertate et honore debito conservetur, maxime cum nos, vestris profectibus ex intimis cordis et animi adspirantes, non cessemus pro statu vestro salubriter conservando opportuna consilia cogitare. Dat. Reate V non. Jul. an. VIII ». Hæc Insubribus Pontifex, cum in spem a Friderico erectus esset, Romanæ Ecclesiæ perduelles imperialium armorum potentia ad officium adductum iri: at brevi illius promissa evanuere; cujus fraudes ita retexit Vitæ Gregorii auctor:

5. « Licet autem negotium ipsum sumptibus propriis, sub præmissis cautionibus promiserat exequendum, quia tamen inter ipsa primordia mentita devotio decipientis propositum certis indiciis ostendebat, per quod dubiæ fidei dubius timebatur eventus, venerabilem patrem S. Mariæ in Cosmedin diaconum cardinalem apud castrum Montis-Flasconis in electorum multitudine militum ad comprimendam Romanorum superbiam cum Cæsare destinavit. (His consentiunt Pontificiæ litteræ ad proceres [1], magistratus ac populos Tusciæ exaratæ, quibus ipsos imperiis R.... diaconi card. S. Mariæ in Cosmedin obtemperare jubet, missumque ad B. Petri patrimonium defendendum adversus hostium conatus significat). Ubi de concepta nequitia in partus venenatos erumpens, legatus infidus, et corruptibilis executor deformans prætoris solium eminens imperatoriam majestatem, violato prioris fidei fœdere, mutatus in hostem, hostibus se conjunxit, recessus sui diem certis cautionibus statuens, omnimoda interim indemnitate præmissa in suæ quidem apertioris infidelitatis indicium, eos secreta familiaritate pertractans, venerabatur in publicum, et muneribus honorabat, non minus in hoc pusillanimitatis opprobrio quam infidelitate notandus; hic majestatis titulum in officium venaturæ commutans, non armis decoratus et legibus, sed canibus et avium garrulitate munitus, factus de imperatore venator, excellentiam sceptri in ferarum venabula commutavit, et hostium vindicta postposita, in capturam avium sollicitabat aquilas triumphales. Sic igitur decurso temporis spatio, quo matris causam indevotus filius consecuturus, accessit Romanis in die illa, quam idem sibi præfixerat, exeuntibus ex conditione castro Raspampani, quod a ruina sola ipsius præservavit astutia obsidione relicta illicentiato exercitu, et gladiis exposito Romanorum, famæ prodigus et honoris, fugitivus abcessit, proditionis maculam timoris mendacio cupiens colorare. Illa siquidem velocitate fugatis triumphalibus aquilis vehebatur, ut de dicto castro eadem die, quasi hostibus terga petentibus, delatus in regnum, non equitasse, sed volasse verius crederetur ».

6. *Rebelles profligati.* — Post enarratam Friderici in Romanum Pontificem perfidiam, egregiam de hostibus Ecclesiæ, qui in Viterbiensem agrum irruperant, victoriam per quosdam nobiles Germanos divinitus concessam recenset: « Tum Perusium adiit summus pater, ubi auditum deplorat infidelitatis eventum, dolores ingeminat mater Ecclesia, de filio patris, de patre delatore prodit totus orbis in fabulam, altum negotium

[1] Lib. VIII. Ep. CXLVIII.

[1] Ep. CLXXIX.

tanta sollicitudine procuratum, tam turpi collusione conclusum. Sed Dei filius sponsus Ecclesiæ resumpsit contra draconis insidias sponte causam : nam, ipsius sponsæ vicarius Ecclesiæ sollicitus gubernator, cadenti negotio manum subventionis apponens, quosdam Theutonicos nobiles libertatis Ecclesiasticæ zelatores decrevit apud Viterbium pro defensione patrimonii retinere, qui Romanos de sua præsumentes virtute, ad ipsius civitatis incidendas vineas et arbores in gravi multitudine properantes, congressu audacissimo fugaverunt, non paucis captis et interfectis utrinque, victoriam tamen et liberationem patriæ de cælo, non ab homine consecuti. Ii postmodum per Urbis confinia usque ad Campum-Rotundum, qui ab Urbe decem milliaribus distat, discurrentes, totam Sabinam a Romanis civibus occupatam absque contradictionis obstaculo ad Ecclesiæ dominium reduxerunt, Romanis sic divina animadversione percussis, ut dum alienos terminos quærerent, suorum defensione carerent ». De Gregorio Perusium profecto, deque Romanis Pontificem apud Viterbium bello petentibus, et circumjacentes regiones flammis vastare entententibus, ac postremo lusis fugatisque, agit etiam Matthæus Parisius[1] confirmatque Richardus[2], soluta ab imperatore Raspampani obsidione Romanos id oppidum munivisse, atque inde facta eruptione ad portas Viterbii cum equitatu occurrisse, sed cladem maximam a Theutonicis interceptos accepisse, partimque cæsos, partim captos, nonnullos tamen Theutonicos in prœlio cecidisse, cum hosti desperatio fecisset animos, irasque efferasset; hos porro Theutonicos non imperiales fuisse certum est, sed ii, de quibus Acta meminere.

7. Præterea ad conficiendum contra hostes exercitum Gregorius Transalpinos præsules sollicitavit, ut laboranti Ecclesiæ Romanæ opem afferrent, qua de re ad archiepiscopum Rothomagensem Epistolam scripsit[3], cujus exemplum infra scriptum est.

« Archiepiscopo Rothomagensi.

« Quia filius es Ecclesiæ, non potest te non comedere zelus ejus, nec potes opprobria exprobrantium illi, et usurpantium jura ejus æquanimiter sustinere. Adeo enim in timore divini nominis, et Ecclesiæ dignitatis reverentia te credimus radicatum, ut de te nullatenus dubitemus, quin in suis angustiis doleas vicem ejus. Sane tacti sumus dolore cordis intrinsecus pro eo, quod cum Romani esse debeant Ecclesiæ filii speciales, degenerantes ex filiis in privignos, adeo se indevotos exhibent et ingratos, ut modica videatur in eis devotionis scintilla vel gratitudinis remansisse. Nam in tantum velut ex adipe prodiit jam iniquitas eorumdem, ut non solum ad temporalia, quæ ad eos non pertinent, verum etiam ad spiritualia, laicis penitus interdicta, manus temerarias extendentes, omnino libertatem Ecclesiasticam evertere ac subvertere moliantur, et Romanam Ecclesiam matrem suam, Ecclesiarum omnium speculum et exemplar modis omnibus ancillare, ut exempli sui pernicies soli provocent universos contra universalis Ecclesiæ libertatem. Quia vero, etsi grave sit facinus, tamen cum diu duraverit hujusmodi persecutio, gravius est exemplum, nos alligare quod fractum erat in eis pastorali diligentia nisi sumus, et reducere quod abjectum, sedulis monitionibus apud eos, et crebris exhortationibus laborando.

8. « Sed non fuit eis datum desuper, quod eorum plaga, pro qua sananda multo labore sudavimus, salutarem adhuc reciperet medicinam, propter quod in eos censuram curavimus Ecclesiasticam exercere. Et quia iniquitates eorum excreverunt in tantum, ut nec Deum timeant, nec censuram Ecclesiasticam vereantur, te ac alios Ecclesiæ filios et devotos, in quorum ipsi publica detrimenta grassantur, in eorum ultionem, licet inviti, compellimur excitare fraternitatem tuam affectuose rogantes et hortantes attente per Apostolica tibi scripta districte præcipiendo mandantes, quatenus prudenter attendens, cujus sit causa quæ agitur, cum sit publica, non privata, non sit propria, sed communis, in qua tanto fortius te oportet in adjutorium nostrum exsurgere, quanto per hoc non tam specialiter aliquos, quam generaliter universos intendimus defensare, congruum bellatorum seu stipendiariorum subsidium nobis impendas, tam liberaliter quam libenter, ita quod tuis et aliorum fulti subsidiis taliter auctore Domino adversum superbiam reprimamus, quod alii adversus Deum et Ecclesiam se de cætero non extollant, et Ecclesiæ filii debita gaudeant libertate; nosque sinceritatem tuam ex affectu et effectu liberalitatis exhibitæ plenius cognoscentes in Christi visceribus te charius amplexemur. Datum Perusii non. Decemb. an. VIII ».

9. Ad elicienda e Galliis contra Romanos auxilia cæteris archiepiscopis scripsisse e Regesto Pontificio[1] patet, ubi illorum nomina sigillatim recensentur : eodemque exemplo ad Hispaniarum archiepiscopos, atque ad Lusitaniæ, Aragoniæ, Navarræ, et Castellæ reges, Ferrandum infantem, comites Rossilionis, et Barcinonæ, et ducem Austriæ in Germania litteras misit. Ac sane confecta ab iis pecuniarum subsidia ad belli tolerandos sumptus Gregorii Vitæ auctor tradit hisce verbis : « Ut multiplicatis viribus eorum colla vestigio premeret graviori, ultramontanis prælatis omnibus pro stipendiis congregandæ militiæ pecuniam subventionis indixit, quæ cum jam consummato negotio non opportuna veniret, eadem liberalitate, qua Ecclesiæ nuntio soluta extitit, est solventibus totaliter restituta ».

10. *De non abalienandis Ecclesiæ bonis sanctiones.* — De sopitis hisce tumultibus agit Richar-

[1] Par. Hist. Angl. hoc anno. — [2] Rich. in Chron. — [3] Ep. CCCXCIV.

[1] Reg. post eamd. Ep.

dus anno sequenti. Antequam vero illi palam erumperent, Gregorius imminentem tempestatem præsagiens, ac Romanorum animos ad rebellionem inclinare videns, ad discutienda illorum consilia, qui Pontificium imperium evertere moliebantur, ut in ruinis Ecclesiæ novam rempublicam excitarent, Constitutionem Apostolicam edidit [1], qua sanxit nulla ditionis Pontificiæ loca alienari posse, pluraque ipsorum nomina expressit, ut illa affectantium cupiditatem extingueret : « Sane felicis recordationis Symmachus papa volens quodammodo legi subjicere potestatem, in Ecclesiæ prædiis alienandi licentiam interdixit, ut quod licere non expedit, licitum non putetur. Nos autem super hoc illius vestigiis inhærentes, unanimi fratrum desiderio, et petitione concordi, hac in perpetuum valitura Constitutione sancimus, ut de patrimonialibus sine communi fratrum consilio, et assensu alienatio nulla fiat, sitque uni facultas, quod ex causa legitima obstaculum liberæ contradictionis opponat. Quod si forte fuerit in alienatione processum, factum ipso jure non teneat per successorem, quatenus prædecessor de facto processerit, et eo ipso quod processum sic fuerit revocandum, de alienantis vita consentientium numero, et solemnitate scripturæ nullum adminiculum tali suscipiente contractu ». Longam adjicit nominum locorum et castrorum seriem, quæ singulari titulo abalienari vetat, ac prætermissa sunt a nobis, cum in Bullario omnium oculis pateant : « Dat. Lat. XVII kal. Feb. anno VII ».

11. Pari constantia Lucanos ad restituendam Ecclesiæ Carfagnianam, quam invaserant, compulit, ac reversos ad officium, et censuris quibus defixi diu fuerant liberari flagitantes, in gratiam benigne recepit [2], atque ad rem totam conciliandam componendamque Petrum Guaninum [3] scriptorem misit. Extant ea de re in Libro Censuum [4] prolixiora monumenta coram Petro Lucæ confecta, quibus reipublicæ magistratus ad Ecclesiæ excipienda imperia se adstrinxere, arcesque duas præsidiario milite Pontificis nomine muniendas tradidere. Nec Romanæ modo, sed aliarum etiam Ecclesiarum jura defendit Gregorius : cum enim Aretini leges Ecclesiasticæ libertati adversas tulissent, rescindi ipsas jussit [5] ; Cortonensesque Aretini episcopi imperia detrectantes anathemate perculit [6].

12. *Gregorius regem Galliæ hortatur ad jura Ecclesiastica tuenda, et ad infidos ministros reprimendos.* — Eodem tuendorum jurium Ecclesiasticorum zelo Pontifex susceptam Bellovacensis episcopi causam, qui Bellovaci dominio a rege Francorum deturbatus fuerat, est persecutus. Quo argumento tum ad reginam Blancam, tum ad Ludovicum scriptis litteris [7] regium animum ad restituendam illi pristinam urbis ditionem proposito majorum eximio erga Ecclesias studio, flectere studuit.

« Gregorius, etc.

« Sicut narraverunt patres nostri, et per nos ipsos cognovimus, inclytæ recordationis progenitores tui stabilientes et radicantes in devotione Ecclesiæ regnum suum, libertatem Ecclesiasticam, inter alios Catholicos principes fuerunt ferventius amplexati, et tam per eos, qui zelo divinæ legis inducti partes transmarinas pro vindicanda injuria crucifixi personaliter adierunt, quam per regni prædicti subsidium non modicus Christianitati fructus provenit in partibus supradictis, et in imperio Romaniæ. Claræ memoriæ quoque pater tuus, progenitorum suorum inhærendo vestigiis, ad relevandam fidem, cujus excidium in partibus Albigensibus Ecclesia deplorabat, ter illuc in propria persona laborans dies suos feliciter consummavit; unde sperandum est, quod eis post gloriam, quam sibi Dominus contulit temporalem, nomen eorum in sæcula magnificentius extollendo, æternam beatitudinem largiatur. Hæc igitur et alia præclara illorum merita, nulla labentium temporum oblivio a corde nostro poterit (abolere), ac a generatione sequenti memoria tantæ sinceritatis non decidet; sed eam post nos nostri recognoscent, et referent successoribus : tibi nimirum dona naturæ ac gratiæ dignatio divina concedens, sicut opinio nostra tenet, ac in desiderio gerimus, uberius conferet in futurum, cum a tenella ætate munere benedictionis cælestis imbutus, et sicut lilium albescentibus foliis, per annos gradiens pubertatis, non minus in devotione, quam regno succedas, prædecessores tuos in bonis actibus imitaturus æmulatione laudabili, Domino largiente ». Et infra : « Cum omni regno desiderabilis sit tranquillitas, qua et populi proficiunt et honor regius custoditur, ad concordiam cum Belvacenci Ecclesia faciendam, animi tui mansuetudinem inclinare procures, per quod misericordia, quæ tecum coaluit, clarius et conspectius enitescat. Nos enim dilectum filium magistrum P. de Collemedio capellanum nostrum, præpositum Ecclesiæ S. Audomari, virum notæ proibitatis et circumspectionis expertæ, quem honoris tui zelatorem tibi fidelem novimus et devotum, et de sua prudentia et industria plenam habet notitiam celsitudo regalis, mediatorem inter te et dictam Ecclesiam duximus deputandum, cujus consiliis acquiescens, januam benevolentiæ consuetæ paci clementer aperias, eam et libertatem Ecclesiasticam, quibus regni solium plus firmitatis accipit, plus splendoris tanquam rex Christianissimus amplectendo, ita quod in te paratum videatur Ecclesiis antidotum pietatis, etc. Dat. Later. VIII idus April. Pontific. nostri anno VIII ». Non absimile studium pro Rothomagensi archiepiscopo atque episcopo Tornacensi pristinis juribus restituendis applicuit Gregorius.

[1] Lib. VII. Ep. CDLXIX. Extat in Bullario. — [2] Lib. VIII. Ep. XCVI. — [3] Ep. CXLIV. — [4] Lib. Cens. Vat. Bibl. — [5] Lib. VII. Ep. CDXLVIII. — [6] Ep. CLXLIX. — [7] Lib. VIII. Ep. XIX.

13. Plerumque accidit, ut principum ministri, sive ad illorum colligendam gratiam, sive ad commoda aliqua ex variis occasionibus ad se derivanda, contra illorum mentem plura tentent, ac facinora sua officii prætextu colorent; unde fiat ut non levis macula principum famæ et existimationi ex ministrorum sordibus aspergatur. Quod in S. Ludovici administris contigisse conspicimus: licet enim princeps pietate spectatissimus, singulari Ecclesiam cultu ac benevolentia prosequeretur, ab illo tamen præfecti populis magistratus, in Albigensium recens conversorum partibus, regiæ utilitatis tuendorumque jurium colore, in Ecclesias grassabantur, ac viros Ecclesiasticos graviore jugo attriverant, ut illorum angustiis permotus Pontifex, ad S. regem scribere coactus [1] sit, nefarios viros coerceret.

« Gregorius, etc.

« Mirantes accepimus et referimus conturbati, quod quidam tui bajuli in prædictis Albigensium partibus constituti Ecclesias et personas Ecclesiasticas, quæ pro ampliando statu fidei favoris tui præsidio deberent assidue communiri, graviter in multis offendere non verentur, homines ipsorum talliis et collectis, angariis et perangariis, et aliis multis exactionibus affligendo, necnon eisdem hominibus, si excedant in aliquo inferendo pœnam, quam suggerit propriæ voluntatis arbitrium, ita ut ad ipsorum dominos nullam reverentiam habeant vel respectum. Ad feuda etiam, quæ plures clerici et laici obtinere ab eisdem Ecclesiis dignoscuntur, manus avidas extendentes, possessiones et alia bona Ecclesiarum ac hujusmodi personarum tamdiu occupata detinent, donec in foro ipsorum suas compulsi exerceant actiones. Præterea iidem hujusmodi molestiarum frequentia non contenti, Ecclesiarum bona, quibus quondam per Albigenses spoliatæ fuerant, suis applicare usibus moliuntur: compositiones, transactiones, et donationes factas per dilectum filium nobilem virum comitem Montisfortis, ac sententias editas per eumdem observare renuunt, et jurare pacem juxta Tolosani statuta Concilii prætermittunt; plura quæ sunt de genere pietatis, præconis voce prohibendo fieri, quasi pepigerint divinam nolle gratiam promereri, Ecclesiis quidem offerri primitias aut decimas, aut ipsis a fidelibus legari aliqua in extremæ articulo voluntatis, sive quod Ecclesiarum feuda sine ipsorum licentia et consensu recognosci valeant, non permittunt; ad illicita celeres, et in exequendis licitis contumaces, dum excommunicates vitare negligunt, et ipsorum puniendo contemptui, prout institutum fore dignoscitur, non intendunt: venerabiles fratres nostros Biterrensem et Agathensem episcopos, quos et vexant calumniis, et turbant frequentibus nocumentis per violentam detentionem castrorum et aliorum bonorum Ecclesiarum suarum ad illam inconvenientiam deducendo, quod super ipsis de stando juri coram te inconsultis eorum capitulis coacti et involuntarii suas litteras concesserunt, quarum occasione, præter juris ordinem, et consuetudinem Ecclesiarum provinciæ in tua litigare curia compelluntur, venerabilibus fratribus nostris episcopis Narbonensis provinciæ per te nihilominus in amaritudine constitutis, a quibus fidelitatis exigis juramenta, reluctando compositiones vel ordinationes observare, quas legati Sedis Apostolicæ ac bajuli tui super quibusdam querelis et pacis negotio deliberatione provida statuerunt, etc. » Prosequitur plura alia graviora onera ab ejus administris impressa Ecclesiis exponere, rogatque, virum instructum auctoritate mittat, ut una cum archiepiscopo Viennensi A. S. L. controversias, quæ inter prælatos regiumque fiscum vertuntur, definiat. « Dat. Later. VI non. Maii anno VIII ». Ejusdem argumenti litteras ad ipsum paucis post diebus exaravit [1] quem etiam et ejus consiliarios cæterosque Galliarum optimates ad id impellere jussit [2].

14. *Albigensium hæresis ope Raymundi excisa.* — Quod ad Albigenses attinet, constituerat [3] Gregorius ad exscindendas mali fibras, legatum Sedis Apostolicæ, archiepiscopum Viennensem, cui pro fide Catholica laboranti, Lugdunensem, Bituricensem et alios Galliarum episcopos [4] regem Aragonum [5] et Montisfortis comitem [6] præsto esse jussit, eidemque archiepiscopo Viennensi inquirendi in episcopum Arausicanum multis criminibus irretitum [7] provinciam injunxit: tum ut in hæreticos, qui in Tolosano comitatu delitescebant, legum severitatem distringeret [8]; inquireret, an Raymundus senior pœnitentiæ Christianæ signa moriturus edidisset, ut sepulturæ Ecclesiasticæ ipsius corpus mandaretur, ejusque filio in gratiam Ecclesiæ recepto benevolentiam suam explicaret: Raymundum vero juniorem ad delendos hæreticos operam contulisse anno superiori insinuavimus, tum Pontificiæ litteræ, quibus zelum in ea profliganda peste commendat, legesque ab ipso superius a nobis adductas confirmavit, tum a regina Blanca [9] ac S. Ludovico ad Pontificem exaratæ [10], quibus ab eo contendere, ut sitas in Romano imperio ultra Rhodanum terras illi jam strenue profide dimicanti restitui juberet.

15. « Sanctissimo patri in Domino, Gregorio Dei gratia summo Pontifici, Ludovicus eadem gratia Francorum rex, salutem et reverentiam in Domino tam debitam quam devotam.

« Super terra, quam ultra Rhodanum in partibus imperii per voluntatem vestram tempore aliquo in manu nostra tenuimus et custodivimus, cum consilio nostro deliberatione habita, paternitatem vestram alias recolimus rogavisse, ut terram illam dilecto et fideli consanguineo nostro Ray-

[1] Ep. LXVI

[1] Ep. LXXII. — [2] Ep. LXVII, LXXV. — [3] Ep. LXXIII — [4] Ep. LXIX, LXXI, LXXVI. — [5] Ep. LXX. — [6] Ep. LXXVII. — [7] Lib. VII. Ep. CDLXII — [8] Ep. CCCXXIV — [9] Ep. CCCXXXVI, CDLXXI. — [10] Ep. CXIII.

mundo comiti Tolosano restitui faceretis, qui terram illam et antecessores ejus etiam possederunt temporibus retroactis, confidentes quod per hoc multum allici debeat ad servandam pacem Ecclesiæ in partibus illis, et ad servitium nobis devotius exhibendum : ad quod præcipue nos inducit, quod jam dictus comes hæredem non habet nisi unicam filiam, quæ charissimo fratri nostro ex dispensatione vestra matrimonialiter est copulanda ; propter quod gratiam istam tanquam ad nos et nostros petimus proventuram. Idcirco benignitatem vestram consilium habuimus iterum deposcendi, ut prædictam terram obtentu devotionis, quam speramus ex hoc concedente Domino secuturam, restituere velitis comiti sæpedicto, attendentes etiam quod, sicut ex prælatorum illarum partium didicimus testimonio, in hæreticis perquirendis et perquisitis, ad honorem Dei et S. Ecclesiæ puniendis vigilanter se habuit, fideliter et devote; unde nobis et consilio nostro bonum et utile videtur talem ei fieri gratiam, quo Deo et Ecclesiæ fiat devotior ex devoto; paternitatem vestram etiam ex affectu rogantes ut jam dictum comitem in suis aliis justis petitionibus amore nostro velitis benigne et favorabiliter exaudire. Dat. apud Loiriacum in crastino S. Gregorii (1) ».

16. *Obtenta dispensatione nuptias celebrat S. Ludovicus.* — Pubescebat tum Ludovicus ad ingentes spes, nec dubiam sui exspectationem futurum Ecclesiæ strenuissimum defensorem atque ornamentum apud omnes concitabat; cui adeo Gregorius oratorum opera flagitanti, ut contrahendi cum Margareta comitis Provinciæ filia matrimonii canonicum impedimentum dissolveretur, dato hoc Diplomate annuit[1].

« Ludovico illustri regi Francorum.

« Dixisse Petro Dominus : Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis; et quodcumque solveris super terram, solutum erit et in cælis; ac ei claves legitur tradidisse, in altera dans scientiam discernendi, et in altera plenitudinem potestatis, ne vel potestas crudelis existeret, si non esset discretionis sale condita, vel discretio esset inutilis, si non potestatis subsidio fulciretur, quatenus et potestativa discretio, et potestas nihilominus sit discreta. Unde Rom. Pontifex, qui claves in B. Petro discretionis et potestatis accepit, nunc mansuetudine utitur, nunc rigore, consideratis circumstantiis universis, neutrum in altero derelinquens, et interdum flectit per mansuetudinem, sic rigorem, quod non dissolvitur ejus nervus, sed prudenter attendit non solum personas, sed causas; cum quibus videlicet, et ex quibus dispensare disponit, ne forte sic dispenset ne dissipet, imo ne dissipet sic dispenset; ne propter mansuetudinem subvertatur veritas, neque mansuetudo propter justitiam perimatur, ut misericordia et veritas sibi obvient, et se pax et justitia osculentur. Cum itaque de matrimonio contrahendo inter te, et dilectam filiam nobilem mulierem... natam dilecti filii nobilis viri comitis Provinciæ sit tractatum ; qua dicta nobilis quarta consanguinitatis linea te contingit, non prius duxisti ad consummationem ipsius matrimonii procedendum, quam super hoc ad Rom. recurreres Ecclesiam matrem tuam, nobis per nuntios humiliter supplicans, ut cum nihil magis ad conservationem illius terræ, pro qua tantus sanguis effusus est, operetur, salubre consilium apponere dignaremur. Licet igitur nihil aliud amplius, quam necessitas dispensantem ad dispensationem inducat; attendentes tamen quod urgens necessitas, et evidens utilitas id exposcit, cum ex hoc negotium pacis et fidei, pro quo multo sudore laboratum est, et multo labore sudatum proficeret, ac terra prædicta, quæ olim, velut deserta et invia luxit et languit, spinis eam replentibus et urticis, et nunc a suis respirasse videtur angustiis, de cujus recidivo timetur, melius valeat conservari, cum fratribus nostris deliberatione habita diligenti, de ipsorum consilio serenitati regiæ auctoritate præsentium concedimus, disponendo ut cum dicta nobili, si velis, contrahere valeas, impedimento hujusmodi non obstante. Datum Later. IV non. Januar. anno VII ».

17. Expurgata quidem fuit hæreseos labe Provincia, non tamen ad regem Ludovicum, sed Carolum ipsius fratrem, qui Beatricem comitis natu minimam filiam uxorem duxit, illius ditio devoluta est : ex quo magnæ postea lites. Margareta sibi ut natu maximæ debitam paternam hæreditatem contendente, exarserunt : de quibus suis locis. S. Ludovicum porro nuptias hoc anno cum Margareta comitis Provinciæ filia natu maxima celebrasse, tradit ejus Gestorum auctor cum aliis, Nangius[1], qui ipsam ob præclaras animi dotes celebrat, tum ejus patrem laudibus effert; illum Surita Raymundum Berengarium vocat, meminitque initi a Ludovico cum Margareta matrimonii, ac tum S. regem e matris tutela exiisse, et liberas regni habenas capessivisse ait, colligitque[2] conje-

[1] Lib. VII. Ep. CDXLI.

[1] Nang. de Gest. S. Ludov. reg. — [2] Surit. l. III. c. 19.

(1) Litteræ regis ac reginæ Gallorum, quibus Pontificem rogabant ut integram ditionem suam Raymundo comiti restitueret : tum et reddita illis a Gregorio responsio ad annum 1232 referendæ sunt. Id enim exigit subscriptio earumdem Epistolarum, quæ integræ in Spicilegio Dacherii tom. III, nov. edit. pag. 604 etc. leguntur. Consignantur enim Beate IV non. Martii, Pontificatus Gregorii anno V regem tamen ac reginam ad Gregorium bis ea de re scripsisse puto ; semel quidem anno 1232, iterum vero anno 1234. Legendæ sunt pariter in eodem Spicilegio litteræ Gregorii scriptæ Anagniæ XIV kal. Octobris. Pontificatus ejusdem anno IV, id est anno 1230, quibus Petrum de Collemedio mandatis onerat, ut inquirat an Raymundus Tolosani comitis pater ex hac vita decessurus signa pœnitudinis exhibuerit. Quanquam tamen hoc pariter anno eamdem provinciam impositam fuisse Viennensi archiepiscopo non abnuo, cum in Registro Gregorii hujus anni litteræ ea de re extent, quas Annalista hic laudat. MANSI.

ctura eam ob causam Jacobum Aragoniæ regem Montempessulanum contendisse : sed ex Pontificiis litteris Aragonium belli consilia pro Carcassona nonnullisque aliis locis suæ ditioni adjiciendis meditantem eo profectum constat, cujus belli cum inter eos reges inflammandi metus impenderet, ad illud discutiendum Pontifex conversis curis Provinciæ comitem S. Ludovici socerum, utrumque adire regem, atque ad pacem conciliandam, ac sopiendam litem exortam, antequam gravius serperet, operam dare jussit[1] : « Cum sicut est nobis pro certo relatum, inter charissimos in Christo filios nostros Franciæ et Aragonum reges illustres, super dominio terræ Carcassonensis, et aliarum terrarum vicinarum, discordiæ materia sit exorta, et ex hoc majora emergere guerrarum pericula formidentur, nobilitatem tuam rogandam duximus attente et monendam, per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus ob reverentiam Apostolicæ Sedis et nostram personaliter ad præfatos reges accedens, ipsorum animos ad pacem reducere, et ortam inter eos discordiam, juxta datam tibi a Domino prudentiam, amicabili studeas compositione sopire. Cæterum si forte, quod avertat Dominus, inter eos concordia nequeat reformari, tu nobis singulas negotii circumstantias exponere, et regias voluntates tuis non differas litteris intimare, etc. Datum Spoleti III kal. Sept. » At Provinciæ comitem operam feliciter in ea controversia extinguenda collocasse rei exitus docet, cum ii motus in apertum bellum non eruperint (1).

18. *Gregorius Francos conciliat cum Anglis, quorum rex clementer agit cum intestinis hostibus.* — Ludovicum præterea Gregorius ad pacis fœdera cum Anglo ineunda invitavit[2], rogavitque ut donec firma pax inter ipsos coalescere posset, inducias in triennium produceret, cum id maxime Terræ-Sanctæ rebus conduceret : « Serenitati tuæ scripta nostra direximus, ut ad Deum habens cum omni devotione respectum, qui cum ei placuerit, aspera in plana, et prava dirigit in directa, cogitare incipiens vias pacis, in qua sublimabit Dominus regnum tuum, cum charissimo in Christo filio nostro illustri rege Angliæ inire concordiam procurares, ad quam intendebamus et intendimus efficaciter interponere partes nostras. Quia vero cordi nostro est hoc negotium, firmiterque speramus, quod dum attenderis sincerum exhortationis affectum, monitionibus nostris, quas dilectionis integritas et circumspectionis ratio comitantur, sicut devotionis filius humiliter acquiesces, celsitudinem regiam, sicut iterum, sic attentius rogandam duximus et hortandam, quatenus ad eum, qui est pax nostra, conversus, cum rege prædicto concordiam reformare procures. Et quia sine treugarum interpositione non possent commode pacis fœdera procurari, eas, super quibus et prædicto regi scripta nostra dirigimus, usque ad triennium studeas prorogare. Datum Later. II id. Februar. anno VII ».

19. Adductas tum in grave discrimen Henrici res scribit Parisius[1], cum atrox civilis belli procella in Anglia inhorruisset, ad quam discutiendam Pontifex omni studio incubuit, litterisque Petrum Wintoniensem, B. Eadmundum Cantuariensem, Dunelmensem, Roffensem, Eliensem præsules ac nonnullos alios[2] conciliandæ concordiæ operam navare præcepit : cujus belli faces imprudentia sua accendisse efferasseque in se Anglorum animos scribit memoratus auctor, cum exteros, nimirum Pictavienses, depulsis aliis, muneribus publicis præfecisset. Commendat vero ejusdem Henrici clementiam, qui cum Richardum comitem hostem infensissimum in Hibernia cæsum audisset, ejus necem lacrymis est prosecutus, ac pro illius anima divina mysteria celebrari, atque eleemosynas in pauperes liberaliter effundi imperavit.

20. Eodem Henricus benignitatis exemplo plures ab exilio revocavit, atque in gratiam deletis ex animo prioribus injuriis adscivit, interque cæteros Hubertum Cantiæ comitem, qui accepti beneficii gaudio delibutus in has voces erupit : « O Jesu Salvator crucifixe, quem cruentatis in cruce vulneribus aliquando conspexi, et in crastino secundum admonitum tuæ peperci effigiei, eamdem venerando nunc mihi vestra gratia tempore opportuno gratam rependisti vicissitudinem ». Ad quæ illustranda verba, refert Parisius[3], ardente sub Joanne rege civili bello Anglia, noctu Christum e cruce pendentem sese Huberto videndum obtulisse, monuisseque, ut ea specie ipsius auxilium imploraturo opera non deesset. Sequenti vero die cum miles furibundus in Ecclesiam ad eam spoliandam irrupisset, sacerdos correpta Crucifixi effigie in lacrymas effusus comiti occurrit, obtestans ut Ecclesiam a direptione atque excidio vindicaret. Quo spectaculo emollitus, ac veneratus sacram imaginem, milites sacrilegos omnia, quæ Ecclesiæ eripuerant, restituere coegit : ob quod pium facinus Hubertus in regis gratiam admitti meruisse arbitrabatur. Divinam porro opem Henrico ob

[1] Lib. VIII. Ep. CCXIII. — [2] Lib. VII. Ep. DXLV.

[1] Paris. Hist. Angl an. 1233 et 1234. — [2] Greg. l. VII. Ep. DXLVIII, DLXVIII. et l. VIII. Ep. IX, XXIII. — [3] Par. hoc ann.

(1) Totum hunc paragraphum ita legas in Annalibus contractis : « Præterire hoc loco non possumus silentio (*a*) Gregorium archiepiscopis et episcopis Galliarum dedisse imperia, ne patere ulla prostibula paterentur, in quibus ludo, et commessationi, ac licentiæ apertus erat campus, blasphemæ fundebantur voces, ac funesta fiebant animarum naufragia ; et ædium dominos, qui eas meretriculis locabant, censuris Ecclesiasticis percelli jussos ». MANSI.

(*a*) Greg. IX, l. 8, ep. 235.

eam in suos hostes mansuetudinem, ac liberalitatem in pauperes non defuisse indicat celebratum Leolini principis Northwalliæ dictum : Plus timeo eleemosynas regis, quam totam ejus militiam; adeo potentius expansæ ad cælum pauperum, quam militum ferro armatæ manus hostes sæpe attrivere.

21. *Divina ultio in avaros et pauperum oppressores.* — At si numen hæc præmia in beneficum principem contulit, non minus in avaros hoc ipso anno, qui rei frumentariæ inopia laboravit, cælestis indignationis formidanda exempla explicuit, ut mortales a fœdissimo avaritiæ, quæ ex Apostoli sententia idolorum servitus est, vitio deterreantur. Inter quæ Walteri episcopi avari hominis, insigne fuit, qui cum frumenti copiam ingentem, pauperibus fame pereuntibus, condidisset, tanta bufonum ac serpentum vis ex segetibus male servatis emersit, ut faces ac flammæ injiciendæ fuerint. Neque absimile cujusdam presbyteri exemplum, qui cum olim sese dæmoni ad opes cumulandas addixisset, ac moriturus male partas divitias vimque frumenti nonnullis abbatibus reliquisset, abeuntibus ad frumentum colligendum dæmon ægrotantis specie sese objecit, jussitque eos procul facessere, cum is presbyter sese ipsius imperiis mancipasset. Quibus moribundo perlatis, is ad divinam misericordiam confugiens, ita eam inflexit, ut vitam etiam ad severiorem agendam pœnitentiam a Deo obtineret. Addit Parisius exemplum cælestis iræ in eos effusæ, qui indignati fuerant pauperes segetum spicas ad levandam famem vellere, ac manibus attritas devorare.

22. « Licet in suprascriptis duobus capitulis sit evidenter expressum, in quantum avaritiæ vitium omnibus Christianis detestandum existat, adjiciam adhuc et tertiam ad audientium ædificationem, ne res tam memorabilis dierum vetustate ab humana memoria deleatur. Cum hic annus, de quo diximus, pauperibus gravissimus usque ad Julium mensem processisset, illi, quos diutina fames afflixerat, ad agros frugiferos proruunt catervatim, ubi frugum spicas, licet non maturas, carpentes, et manibus tremulis confricantes, miseram vitam, quæ vix eorum pectoribus palpitabat, protrahere satagebant. Sed rustici quarumdam villarum, qui ex avaritia inopiam semper habent suspectam, per agros suos transeuntes, cum hoc pium et miserabile furtum deprehendissent, perturbati sunt valde. Unde contigit quod homines villæ, quæ dicitur Alboldeslea, in Cantebrugensi provincia sita, cum sequenti die Dominica, quæ tunc fuit XVII kal. Aug. ad Ecclesiam convenissent, presbyterum tumultuosis clamoribus rogabant, ut in continenti omnes illos, qui spicas in agro carpentes bladum furati fuerant, anathematis sententia innodaret. Et cum ad hoc rustici omnes vehementer instarent, vir quidam ex eadem villa religiosus et pius, cum videret presbyterum ad ferendam sententiam paratum, surrexit, et ex parte Dei omnipotentis et sanctorum omnium presbyterum adjuravit, ut ipsum et omnes, quas habuit in campo fruges, ab illa sententia sequestraret. Addidit etiam quod bene placuit sibi quidquid pauperes inedia compulsi de suis ceperant frugibus, et quod residuum erat Domino commendavit.

23. « Quid ergo? instantibus pertinaciter cæteris in stulto proposito suo, cum presbyter compulsus ferre sententiam inchoasset, tanta subito exorta est in aere tempestas, tonitrui scilicet ac fulminis, concussio ventorum, ac turbinum conflatio, pluviarum ac grandinum inundatio, quod quasi in momento turbine et flatu diabolico agitata fruges in agris, armenta cum arboribus, ac cæteris quibusque crescentibus et avibus in campis ita opprimendo contrivit, quod velut in curribus et in equis conculcata, et in terram comminuta videbantur. Et quod admiratione dignum erat, nec porci, nec aves, nec aliquod genus animalis spicas vel grana, licet matura essent, voluerunt urgente tamen fame gustare. Visi sunt autem in aere, ingruente eadem tempestate, Angeli Satanæ in modum nigrorum satyrorum volitantes, et per agros cursitantes, qui aereæ potestates credebantur, quibus concessum terræ et fructibus nocere fuerat, aerem perturbantes. Sed cum justis et piis stabilis semper sit inventa benignitas, vir ille simplex et justus, cum peracta tempestate omnibus vicinis suis nimis damnosa visitare pergeret agros suos, invenit prædia sua et jugera, licet terris aliorum permixta, ita ab omni tempestate intacta et illæsa, ut nullum in eis læsionis vestigium appareret; unde omni luce clarius constat, quod sicut Deo gloria in excelsis canitur ab Angelis, ita et in terra pax est hominibus bonæ voluntatis. Inchoavit autem hæc tempestas in finibus Bedefordiæ et sic per insulam Eliensem, et Hortfole ad Orientem tendens in mare descendit ».

24. *B. Dominicus SS. Catalogo adscriptus.* — Hoc anno Gregorius B. Dominicum Prædicatorum familiæ conditorem, sanctitate ac miraculis toto orbe clarissimum, cælitum Catalogo adscripsit; qua de re in Apostolico Regesto [1] extant litteræ ad cunctos Ecclesiarum præsules datæ, e quibus hæc ad incendendum ad sanctissimi viri cultum pium lectorem decerpenda visa sunt.

« Gregorius, etc.

« Gerens a pueritia cor senile, ac in mortificatione carnis eligens vivere, vitæ requisivit auctorem, et Deo deditus ac in Nazaræum sub B. Augustini regula consecratus, sedulum circa sancta, Samuelis imitatus obsequium, in castigatione desiderii piissimum Danielis continuavit affectum, justitiæ semitas, et sanctorum vias strenuus athleta custodiens, et velut ad momentum de tabernaculo Domini, de militantis Ecclesiæ magisterio ac ministerio non discedens, carnem spiritui, et sensualitatem subjiciens rationi; et factus unus cum Deo

[1] Lib. VIII. Ep. CXLI.

spiritus, totus in eum per excessum mentis pergere studuit, et sobriæ compassionis studiis a charitate proximi non recessit. Quo sagittante delicias carnium, et fulgurante mentes lapideas impiorum, omnis hæreticorum secta contremuit, omnis Ecclesia fidelium exultavit. Ætate crescente, crevit et gratia : quandoquidem inexplicabile gaudium de zelo concipiens animarum ad eloquia Dei dedit animum, et per Evangelium Christi multos generans, in conversione tam strenuæ multitudinis Evangelicæ dignitatis officium profitentis, nomen et opus in terra meruit obtinere, majorum pastor, et dux inclytus in populo Dei factus : novum Prædicatorum Ordinem instituit meritis, ordinavit exemplis, nec miraculis confirmare desiit evidentibus et probatis. Nam præter opera sanctitatis, et signa virtutis, quibus in carne positus claruit, diversorum curatis languoribus, loquela mutis, visu cæcis, surdis auditu, gressu paralyticis, et sanitate pristina multarum generibus invalitudinum restitutis, aperte patuit, qualis spiritus in ejusdem sanctisssimi gleba corporis habitavit.

25. « Cum igitur ex multa familiaritate, quam nobiscum in minori constitutis officio habuit, argumenta sanctitatis ipsius ex insignis vitæ testimonio constitissent, essetque postmodum de miraculorum veritate dictorum facta nobis per testes idoneos plena fides ; nos cum commisso nobis grege Domini, confidentes ejus posse suffragiis per Dei misericordiam adjuvari, ut cujus in terris solatium gratiosæ familiaritatis habere meruimus, ejus in cælis potenti patrocinio gaudeamus, ipsum de fratrum nostrorum consilio et assensu, ac omnium tunc apud Sedem Apostolicam consistentium prælatorum, Catalogo sanctorum adscribi decrevimus, statuentes firmiter, ac universitati vestræ præsentibus injungentes, ut non. Augusti ante diem quo posita carnis sarcina dives meritis penetravit in sancta, similis sanctorum factus in gloria, ejus natalitia celebretis, et faciatis solemniter celebrari, etc. Dat. Reate V nonas Julii, anno VIII ». Ex quibus corrigendus videtur Gregorii IX Vitæ anonymus auctor, qui relatum inter sanctos ante hunc annum asserit, memoria forte lapsus, quod cum partem sexti etiam sui Pontificatus anni Reate egerit, id tum ab ipso gestum existimarit.

26. *Gregorius opera S. Raymundi Penniafortii Decretales conficit.* — Neque silentio prætereundum videtur, non vulgari a divina providentia affectum munere Gregorium, cum sanctissimorum virorum, qui illius sæculi clarissima lumina extitere, ut Dominici, Francisci, Antonii dicti Patavini, familiari consuetudine est potitus ; quibus annumerandus S. Raymundus Penniafortius e Prædicatorum familia, capellanus ipsius ac pœnitentiarius, vir sacris litteris egregie excultus, ac divini et humani juris consultissimus, cujus opera Decretales Romanorum Pontificum litteras, variis consiliis atque libris sparsas, in volumen unum pluribus additis collegit, quæ Gregorius hoc anno promulgavit, et in judiciis servari, ac in gymnasiis publice doceri jussit [1] (1) ; quo argumento extant ad Parisiensis Academiæ doctores non. Sept. hujus anni Spoleti exaratæ : ad quam urbem, Reate discedens, se contulerat, ut cum Friderico imperatore, ac præsulibus de comparando in Sarracenos bello consilia agitaret [2].

27. *Gregorius Spoleti expeditionem indicit in Terram-Sanctam, datis ad Ludovicum regem, item ad episcopos et populos litteris.* — Indixisse Gregorium Spoleti universo orbi Christiano sacram adversus infideles Asiaticos expeditionem tradit Vitæ Pontificiæ scriptor his verbis [3] : « Ibidem primo crucis verbum in Terræ-Sanctæ subsidium in majori platea civitatis, utriusque sexus populo congregato, lacrymabiliter et devote proponens, eorum turbam non modicam cum lacrymarum profluvio crucis charactere insignivit, per mundi climata crucis prædicatoribus passim destinatis ». Illum porro magna consilii maturitate crucis signa ad recuperanda alia ab infidelibus occupata loca attollenda deliberasse, atque antistitum conventum, cui patriarchæ Constantinopolitanus Antiochenus atque Hierosolymitanus una cum imperatore armorum potentiam vertere in Sarracenos spondente interfuerunt, coegisse testatur Pontifex in litteris ad Syros scriptis [4].

28. Pellicere sane anno superiori Apostolicis litteris ad Christi cultum sultanum Damascenum, caliphum Baldacensem, ac Miramolinum Africanum pertentarat : sed cum eorum duritia non verbis, sed ferro perrumpenda videretur, ad glo-

[1] Greg. l. VIII. Ep. CCXVIII — [2] Ep. CLXXXIII. — [3] Auct. anonym. Vit. Greg. — [4] Ep. CLXXXIII. CCCIV.

(1) Hoc anno editæ sunt celebres Gregorii IX Decretales, seu libri V Decretalium, qui juris canonici modo obtinentis non minimam partem conficiunt. Qua die utilissimus iste liber prodierit non satis definitum est, sed anonymus Erfordiensis adnotat *circa festum S. Michaelis novum illud Decretalium corpus veteribus reprobatis a Gregorio authenticatum*, idest, auctoritate sua munitum *fuit*. Quid sint veteres illæ Decretalium collectiones modo diligentius explicandum est. Ne vero moremur vetustissimas canonum collectiones, de quibus consulendus est Doujat (in prænot. canon. lib. IV, cap. 16). Non longe ab his temporibus Innocentius III collectionem suam edidit, XII priorum annorum suorum Epistolas complectentem. Hanc tamen non ipse per se Innocentius, sed Bernardus Major archidiaconus Compostellanus privata auctoritate composuit. Sed cum illa minus placeret Romanis, ideo Innocentii jussu Petrus Beneventanus diaconus, Innocentii ejusdem tabellio, Collectionem aliam dedit, quæ omnium prima est, Pontificum auctoritate edita canonum Collectio, ut notat Antonius Augustinus apud Doujat ibid. num. 7. Post Lateranense Concilium ex solis Constitutionibus Innocentii post annum duodecimum Pontificatus sui editis coaluit alia Collectio canonum, quæ una cum duabus prioribus, Antonio Augustino curante, typis demandata fuit. Post Innocentium Honorius III ex suis tantummodo Constitutionibus peperit Collectionem aliam Decretalium, quam Innocentius Cironius Ecclesiæ et Academiæ Tolosanæ cancellarius publici juris fecit anno 1645. Has igitur Decretalium collectiones Gregorius, suam hanc edens, abrogavit, cum ea omnia, quæ in illis latius expandebantur, compendio redacta, contineret. Operam in ea colligenda suam contulit S. Raymundus de Pennafort, quem Joannes Sabinensis episcopus ab Hispaniæ legatione rediens circa annum 1230 Romam deduxit. MANSI.

riosissimum et arduum opus Christianos principes, atque inter cæteros S. Ludovicum his litteris provocavit.

« Gregorius, etc.

« Zelus Domini exercituum de tanto discrimine, quod adversus Terram-Sanctam nostris temporibus accidit, anxie cogitantes vehementissime nos affligit, propter quod ad vindicandas ejus injurias tam atroces ex intimis medullis animi provocamur. O quantum Christianorum dedecus, quod ille rex regum, qui fecit omnia et ea quæ cæli ambitu continentur, pro nostris facinoribus a propria Sede pulsus, terram illam amisit, quæ funiculus hæreditatis suæ dicitur, quam non corruptibilibus auro et argento, sed suo pretioso sanguine comparavit! O quantum opprobrium universis, qui sub Christo principe gloriantur, quod princeps noster amisit sui terreni gloriam principatus, et suæ terram nativitatis, in qua corporaliter visus est, cum hominibus conversatus, et in qua universa Redemptionis nostræ sacramenta patravit! In ea enim fuit conceptus, et natus, nutritus et baptizatus, captus et alligatus, irrisus et exprobratus, cæsus et flagellatus, crucifixus et lanceatus, mortuus et sepultus, suscitatus et tandem ad Patris dexteram exaltatus. Quis autem adeo duri cordis, et obstinatæ mentis existat, qui non in fletum erumpat, et non in lacrymas resolvatur? Illud diebus istis audiens innovatum, quod olim Propheta lacrymosis vocibus deplorabat : Deus, inquiens, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum. O quantum progenitores tui pro illius terræ subsidio laborarunt, quot pro recuperatione ipsius expensas, quot labores et pericula subierunt! Nonne claræ memoriæ pater tuus pro fide Catholica, imo in defensione fidei diem clausit extremum?

29. « Tuum ergo expetit, et exspectat auxilium negotium Jesu Christi, et expertam domus tuæ potentiam, quasi jure successorio desiderat Terra-Sancta, ut propagata devotione parentum in filios, per te velut devotionis hæredem subveniatur in tantæ necessitatis articulo Crucifixo. Cum igitur illius vices geramus in terris, licet immeriti, qui peccata nostra pro nobis pertulit super lignum, et per hoc nobis incumbat excitare fideles ad prælium Domini præliandum, et trengæ inter charissimum in Christo filium nostrum Fridericum, et soldanum initæ in proximo compleantur, ac per hoc, ne inveniatur populus Christianus imparatus, ubique prædicari mandaverimus verbum crucis, ut ad tantæ felicitatis bravium tolat fidelis quilibet crucem suam, et sequatur vexillum gloriæ summi regis, regalem excellentiam monemus et hortamur attente, ac in remissionem injungimus peccatorum, obsecrantes per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, et aspersionem sanguinis Jesu Christi quatenus ad ulciscendas injurias Christi tui accingas te viriliter, et potenter, ut in generali passagio, quod Rom. Ecclesia duxerit præligendum, per te vel tuos magnanimiter succurrere valeas illi terræ, etc. » Addit alias preces, ut inducias longiores vel pacem cum rege Angliæ ineat, de quo jam a nobis paulo ante dictum est; se pariter omnes principes Christianos ad colendam pacem, dum sacra tenebit expeditio, adstrinxisse. « Dat. Perusii VIII id. Novemb. Pontificatus nostri an. VIII ». Eædem litteræ [1] ad regem Angliæ a Gregorio missæ, ut pacem cum Gallis coiret : tum adjectæ aliæ ad spectatissimos utriusque regni præsules, ut reges ad mutua fœdera, instruendasque in Syriam auxiliares copias monitis adducerent.

30. Christianam prælerea juventutem armorumque usu exercitatos Encyclicis litteris ad sacrum bellum inflammavit [2], in quibus, ubi flebilibus verbis exposuit terram tot redemptionis Christianæ mysteriis consecratam jugo infidelium premi, ac templum Domini, quamvis Hierosolyma Friderico antea fuerit restituta, adhuc Mahumetica superstitione pollui, initarumque cum sultano induciarum tempus effluere, subdit Altissimi divinæ providentiæ consilii fuisse permisisse Sarracenorum potentiam ingravescere, ut plures criminum noxis obruti, objecta periculis pro divina gloria vita, quodam felici compendio æternam salutem sibi compararent. « Licet per gratiam adoptati quotidie causas ingratitudinis cumulemus, ipse tamen abundat in divitiis bonitatis; dum propter diversitatem voluntatum, virium, facultatum, delinquentibus diversa pro tempore satisfaciendi genera contulit, varia medendi languentibus remedia suscitavit, dum terram, in qua nasci, mori et resurgere voluit, tamdiu ad exercitationem fidelium ab infidelibus detineri permittit, cum non sit abbreviata manus Domini, nec virtus ejus in aliquo diminuta, quin eam, sicut fecit cuncta de nihilo, liberare valeat in momento : sed illas compassionis et dilectionis causas exquirit ab homine, quibus ad omnis consummationis finem legisque plenitudinem ostendendam, ipse prior homini perdito et damnato voluit miseratus adesse, qui nullatenus permisisset manus impias contra pios usque adeo roborari, nisi et suam vindicari de nostra confusione providisset injuriam, et servari nostram de sua victoria disciplinam. Sub hac occasione delicati plurimi satisfacere pro modo criminum aliter non valentes, velut in profundo malorum penitus desperassent, nisi occurrisset eis hæc tabula, nisi per hoc compendium suis pro Christo positis animabus, consummati breviter, multorum temporum spatia complevissent. Multi etiam invenire locum ubi steterunt pedes Domini, cupientes prius ad bravium sine cursu, vel post ad coronam sine gladio pervenerunt, illo suum remunerante militem, qui solam considerat in oblatis voluntatem ». Pluribus Apostolicis benefi-

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Lib. VIII. Ep. CCCXV. Extant etiam apud Paris. Hist. Angl. an. 1234.

ciis eos complectitur, qui arma sacra capessiverint, vel qui militum pecuniarumve subsidia contulerint; in quos etiam e sacro Christi meritorum ærario indulgentiarum pro expiandis criminum reliquiis opes effudit. « Dat. Perus. XV kal. Decemb. Pont. nost. an. VIII ». Quæ litteræ etiam ad omnes Christiani orbis præsules transmissæ, ut fideles ad signum crucis induendum accenderent[1].

31. Excitati pariter plures Ecclesiastici, proceres præpotentes, patriarcha nimirum Aquileiensis, Maguntinus, Treverensis, Salisburgensis, Pragensis, Leodiensis, Pataviensis, Metensis, Constantiensis, Monasteriensis, Basiliensis, aliique plures episcopi et abbates : tum alii sæculares imperii principes, rex Bohemiæ, lantgravius Thuringiæ, Austriæ, et Stiriæ, Bavariæ, Saxoniæ, Lotharingiæ, Limburgi, Brabantiæ duces, pluresque marchiones comitesque sollicitati [2], ut proximo futuro Martio egregiis instructi copiis iter susciperent.

32. *Syros et Insubres Friderico conciliandos curat.* — At ne mutuæ Orientalium discordiæ, quibus antea a Friderico dissenserant, expeditionis sacræ consilia dissiparent, Gregorius ad eas componendas Theodoricum Ravennatem archiepiscopum. Sedis Apostolicæ creatum legatum, in Syriam transmisit [3], regnique Hierosolymitani præsules, proceres Acconitanos, Templarios, aliosque religiosos equites servare pacem, legatumque honorifice excipere jussit, ubi primum nonnulla de celebri Synodo habita, cui tres Orientis patriarchæ una cum imperatore, ut supra insinuavimus, præsentes affuere, prælusit [4] : « Pacem quam jamdudum prædicti Antiochenus patriarcha, et dilectus filius magister domus Theutonicorum, inter imperatorem ipsum ex una parte, et vos ex altera facere curaverunt, quæ cum litteræ super hoc nobis congruo tempore præsentatæ non fuerint, non extitit per Sedem Apostolicam confirmata, sine difficultate qualibet acceptantes, inviolabiliter observetis eamdem, ita quod propitiante Domino, nullum impedimentum obsistat, quin ad subsidium vestrum Ecclesia valeat, sicut disposuit, Christianum populum advocare. Alioquin cum nequeamus prædicto imperatori deesse in justitia, quem velut Ecclesiæ brachium speciale in rationibus suis abundantiori tenemur affectu fovere, archiepiscopo ipsi, quem tanquam Ecclesiæ Rom. legatum debito suscipiatis honore, et ipsius pareatis humiliter monitis et mandatis, per litteras nostras injungimus, ut omnia quod ad jus possessionis et proprietatis eum statum auctoritate nostra reducat, in quo fuisse noscuntur ante discordiam, inter marescallum imperatoris ejusdem et vos, inimico pacis faciente, subortam, etc. Dat. Spolet. VI id. Aug. Pont. an. VIII ».

33. Simili studio incubuit Pontifex ad sopiendas Insubriæ fœderatarumque urbium dissensiones, ne illæ Fridericum a gerendo bello sacro distraherent; ac primum, antequam expeditionem Asiaticam indiceret, miserat ad imperatorem episcopum Sabinensem, ac Petrum S. Georgii in Velo-Aureo diaconum cardinales legatos, ut quæ a suis contra superioris tractatus leges gesta erant, emendarent, atque ad pacem inflecterent : quibus ille benevolum se impertitus est, admissisque placide eorum consiliis, omnes controversias, quæ ipsi cum Longobardis sociisque intercedebant, Pontificis arbitrio his litteris [1] dirimendas permisit : « Admoniti per honorabiles viros Joannem venerabilem Sabinensem episcopum, et magistrum Petrum de Capua S. Georgii ad Velum-Aureum diaconum card. pro parte reverendissimi patris domini Gregorii summi Pontificis et fratrum suorum, super negotio illorum de Lombardia, marchia Trevisii, et Romaniola, qui videntur nobis et imperio adversari, ex innata mansuetudine, qua universos imperio Rom. subjectos ad fidem et devotionem imperii revocamus, totum negotium prædictorum de Lombardia, marchia Trevisii et Romaniola, tam super detentione nostrorum regalium, et aliorum jurium nostrorum quam de præteritis excessibus, quos pridem, et hactenus quocumque modo erga nos et imperium commiserunt, consilio, provisioni, compositioni et laudationi prædicti summi Pontificis, et sanctæ Romanæ matris Ecclesiæ, pro reformatione pacis et status imperii duximus committendum, id in voluntate et ordinatione Apostolica firmiter exponentes, quod quidquid ex hoc consuluerit, providerit, composuerit, et laudaverit, ratum et firmum tenere volumus et habere. Datum Capuæ, anno Dominicæ Incarnationis MCCXXXIV, mense Aprilis, septimæ Indictionis ».

34. Mox Gregorius totius rei cum Friderico a legatis cardinalibus gestæ Insubres certiores fecit [2] : adjecitque, viderent ipsi imperatoris suas controversias in Sedis Apostolicæ arbitrium conferentis exemplo, num stare Pontificio judicio parati essent : cæterum ne militares turmas, quæ ex Germania ad imperatorem accedere parabant, infestarent, cum Fridericus caveret ipsis nullam injuriam damnumve a suis inflictum iri; denique cum Perusii VI kalend. Novemb. ageret, monuit [3], ut litteras omnibus numeris absolutas de admittenda Sedis Apost. controversiam dirimentis sententia transmitterent, ad quos etiam capellanum, ut rem promoveret, legavit. Obsecundarunt illi Apostolicis nutibus, ac litteras edidere [4], quibus Sedi Apostolicæ præteritæ cum Friderico dissensionis causas decidendas commendarunt.

35. « Nos rectores, potestates et consilia civitatum societatis Lombardiæ ex debito, quo tenemur tanquam filii devotionis efficere, quæ ad

[1] Ep. CCCXVI. et Reg. post eamd. Ep. — [2] Ep. CCCXXXIII, et Reg. post eamd. Ep. — [3] Ep. CLXXXII, CLXXXIII. et Reg. post eamd. Rub. Hist. Raven. l. VI. — [4] Lib. VIII. Ep. CLXXXIII.

[1] Apud Greg. l. VIII. Ep. XLVII. — [2] Lib. VIII. Ep. LVIII et XC. — [3] Ep. CCXCII. — [4] Ep. CCXCIII.

honorem S. Rom. Ecclesiæ matris nostræ possint merito redundare, juxta consilium et submonitionem ipsius omnes querelas, quas habemus adversus serenissimum principem dominum Fridericum imp. semper Aug. Hierusalem et Siciliæ regem illustrem, consilio, provisioni, compositioni et laudationi domini Gregorii, Dei gratia summi Pontificis, et ejusdem Ecclesiæ, pro reformatione pacis, et statu Lombardiæ, committimus. Si quid etiam per nos in læsionem vel injuriam imperatoris ejusdem factum est, totum provisioni et arbitrio prædictæ Ecclesiæ libere duximus committendum; nihilominus generaliter omnia, ex quibus, vel propter quæ inter nos et imperatorem eumdem aliqua discordia hactenus est exorta, in voluntate et ordinatione Apostolica firmiter exponentes, quod quidquid ex hoc consuluerit et laudaverit, ratum et firmum tenere volumus et habere : modum etiam cautionum et formam, si quæ necessariæ videbuntur, præstandæ nobis ab eo, vel ipsi per nos pro eorum observatione, quæ inter nos et præfatum imperatorem Ecclesia duxerit statuenda de omnibus supradictis, similiter in totum committimus provisioni et arbitrio præfati summi Pontificis patris nostri; ita ut nos cautionibus, quas proinde providerit esse præstandas, debeamus pro parte nostra esse contenti : ut tamen et ipse nobis pro parte societatis nostræ eas præstare debeat cautiones, quas nobis Ecclesia viderit esse efficaces. Ad cujus rei memoriam et stabilem firmitatem, præsens scriptum fieri, et sigillorum nostrorum fecimus appensione muniri ». Succedere e sententia is pacis tractatus videbatur, sed illum postea novi excitati motus abrupere, ac pariter expeditionis sacræ in Sarracenos consilia Pontificia everterunt, de quibus suo loco; jam ex Insubricis rebus ad Ungaricas digrediamur.

36. *Andream regem Ungariæ de non servato juramento arguit; ejus filios Belam et Colomanum de zelo fidei laudat.* — Desudatum annis superioribus magno studio et contentione fuerat, ad restituendam pristino splendori dignitatem Ecclesiasticam, vindicanda jura et comprimendos infideles, qui in Christianos grassabantur. Cumque post multos tractatus Andreas rex ad Ecclesiarum jura asserenda, damnaque iis illata resarcienda sacramento se adstrinxisset, promissa et exspectationem fefellerat, seque anathematis vinculis irretierat : quem Pontifex ad damnanda nefaria eorum, qui a cœptis ipsum avocarant, consilia, et quæ magna laude promiserat majori gloria perficienda sollicitavit[1].

« Gregorius etc. Andreæ illustri regi Ungariæ, spiritum consilii saniori s.

« Non absque mentis amaritudine serenitati regiæ salutationis alloquium cogimur denegare, cum nulli unquam principum, quamdiu vinculo sit excommunicationis adstrictus, Romana Ecclesia consueverit scribere cum salute. Cum enim olim super multis abusionibus, enormitatibus abusivis, quæ fiebant in regno Ungariæ contra Ecclesiasticam libertatem, quæ vergebant in derogationem fidei, et ignominiam et confusionem regiæ dignitatis, validus et stupendus clamor frequenter ad Sedem Apostolicam ascendisset, nos quorum instantia est secundum Apostolum Ecclesiarum omnium sollicitudo continua, de regno militantis Ecclesiæ colligere scandala cupientes, dilectum filium nostrum Jacobum Prænestinum electum, virum utique secundum cor nostrum, quem tuæ serenitati credebamus acceptum, ad partes ipsas commisso sibi plene legationis officio providimus destinandum. Cum autem idem electus apud celsitudinem regiam super ipsis abusionibus emendandis, et satisfactione læsis Ecclesiis impendenda crebris monitionibus, et sedulis exhortationibus institisset, tandem sano usus consilio, prout regalem decebat excellentiam, monitis ejus obtemperans, satisfactionem de præmissis plenariam promisisti te ad id ipsius electi arbitrio principaliter obligando : et ne irrita fierent quæ tuis labiis processerunt, sed factis dicta melius compensares, ferri in te et quosdam consiliarios tuos, nisi infra præfixum tibi ab eodem electo de voluntate tua terminum, juxta quod tractatum et ordinatum fuerat, prædictis Ecclesiis satisfaceres, et impleres omnia, quæ in tuis litteris continentur, et generaliter in omnes, qui consulendo, vel suggerendo, aut alio modo scienter in hoc impedimentum præstarent, per jam dictum electum excommunicationis, et in curiam tuam interdicti sententias, relaxata prius in te lata interdicti sententia, consensisti, venerabili fratre nostro episcopo Bosnensi, et collegis suis sententiarum ipsarum, post eumdem terminum denuntiatoribus deputatis, prout evidenter serenitatis tuæ litteræ manifestant. Et licet electus ipse hujusmodi sententias te præsente et adstante multitudine copiosa solemniter promulgasset, tu quorumdam inductus et seductus consiliis, veniens contra propriam sponsionem, nullam, vel modicam satisfactionem diutius exspectatus post terminum impendisti : propter quod denuntiatores prædicti te incidisse in easdem sententias publice nuntiarunt, prout in eorum litteris perspeximus plenius contineri.

37. « Cum igitur nos super quibusdam articulis per nuntios tuos duxeris consulendis, et nos hilariter tuos nuntios videamus et recipiamus gratanter, ægre tamen ferre non debet regia magnitudo, quod quamdiu sententiarum nexibus subjacet præmissarum, suis non possumus consultationibus respondere, quia quo universalis Ecclesiæ sollicitudo principalius nobis imminet, eo de honestate ipsius tenemur sollicitius cogitare, ne per injuriam, vel negligentiam nostram, notam alicujus detractionis incurrat; et quanquam tui nuntii nisi fuerint probare satisfactionem plenariam

[1] Ep. CXCVIII.

coram nobis, nihil exinde ostendere potuerunt. Monemus itaque magnificentiam regiam et hortamur, obsecrantes per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, et per aspersionem sanguinis Crucifixi, quatenus prudenter attendens, quod nil prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ vero suæ sustineat detrimentum; et quod non debet usque adeo præferri caro spiritui, et sensualitas rationi, ut præponatur utilitati voluptas; quodque gratum tibi esse debuit et acceptum, quod ad compositionem cum prænominatis Ecclesiis devenisti, quæ promisisti sine difficultate qualibet, juxta compositionem eamdem exsolvas, etc. Dat. Reate V kal. Aug. anno VIII ».

38. Andreæ etiam majorem natu filium, Belam scilicet regem, Pontifex hortatus est [1], Walachos schismaticos in Cumanorum episcopatu agentes comprimeret, uti se facturum jam ante Jacobo cardinali Prænestino electo Apostolicæ Sedis legato fuerat pollicitus.

« Gregorius, etc. Belæ regi primogenito regis Ungariæ.

« In Cumanorum episcopatu, sicut accepimus, quidam populi, qui Walathi (Walachi) vocantur, existunt, qui etsi censeantur nomine Christiano, sub una tamen fide varios ritus habentes et mores, illa committunt, quæ huic sunt nomini inimica. Nam Rom. Ecclesiam contemnentes, non a venerabili fratre nostro episcopo Cumanorum, qui loci diœcesanus existit, sed a quibusdam pseudoepiscopis Græcorum ritum tenentibus universa recipiunt Ecclesiæ sacramenta, et nonnulli de regno Ungariæ, tam Ungari, quam Theutonici, et alii orthodoxi morandi causa cum ipsis transeunt ad eosdem, et sic cum eis quasi populus unus factus, cum eisdem Walachis, eo contempto, præmissa recipiunt sacramenta in grave orthodoxorum scandalum, et derogationem non modicam fidei Christianæ. Ne igitur ex diversitate rituum pericula proveniant animarum, nos volentes hujusmodi periculis obviare, ne præfati Walachii materiam habeant pro delectu sacramentorum ad schismaticos episcopos accedendi, eidem episcopo nostris damus litteris in mandatis, ut Catholicum eis episcopum illi nationi conformem provida deliberatione constituat sibi, juxta generalis statuta Concilii, vicarium in prædictis, qui ei per omnia sit obediens et subjectus ». Et infra :

39. « Cum autem tu tanquam princeps Catholicus ad commonitionem dilecti filii nostri Jacobi Prænestini electi, tunc A. S. L. præstito juramento promiseris te omnes inobedientes Rom. Ecclesiæ in terra tua ad obediendum eidem Ecclesiæ compulsurum, prout confectæ super hoc tuæ litteræ continebant, ac eidem electo viva voce promiseris, quod præfatos Walachos compelleres ad recipiendum episcopum, quem eis Ecclesia ipsa concesserit, et assignasse sibi de redditibus tuis, quos ab eis percipis, sufficientes redditus et honestos, sicut idem electus nobis exposuit, regalem excellentiam rogamus, monemus et hortamur attente, ac in remissionem tibi injungimus peccatorum, quatenus cum te non deceat in regno tuo hujusmodi schismaticos sustinere, ac ea quæ promisisti Deo grata, et hominibus sint accepta, ne facias irrita quæ de tuis labiis tam laudabiliter processerunt, eaque studeas efficaciter adimplere, ita quod ex hoc placeas Regi regum et nos sinceritatis tuæ zelum possimus dignis in Domino laudibus commendare. Dat. Perusii XVIII kal. Decemb. Pontific. nostri an. VIII ». Spoponderat præterea sacramento Bela rex legato cardinali in Cumana provincia Ecclesiam excitaturum, bonisque ornaturum, nec tamen promissa mandarat operi, quem adeo ut promissis staret compleretque, Gregorius admonuit [1].

40. Cæterum extat in Libro Censuum a nobis sæpius laudato forma jurisjurandi, quo Bela rex Catholicæ fidei hostes, et eos qui Rom. Ecclesiæ imperiis sese subducerent, e ditione sua vel exstirpandos et eijciendos, vel ad ejusdem Ecclesiæ obsequium compulsurum jurejurando est pollicitus : « Nos Bela, Dei gratia rex, primogenitus domini Andreæ regis Ungariæ illustris, universis præsentes litteras inspecturis, facimus manifestum, quod ad petitionem venerabilis patris domini Jacobi Prænestinensis electi A. S. L. in ipsius præsentia et plurimorum aliorum juravimus ad sancta Dei Evangelia, quod de terris nostræ jurisdictioni subjectis, et quæ in futurum, dante Domino, subjicientur, universos hæreticos et alios Christianos, qui relicta fide Christianitatis ad superstitionem Ismaelitarum vel Judæorum pervertuntur, quocumque nomine censeantur, et fictos filios Christianos de terris nostris bona fide studebimus pro viribus exstirpare, et eos qui Rom. Ecclesiæ in terra nostra sunt inobedientes juxta ritum uniuscujusque nationis, qui non sit contra fidem Catholicam, compellemus obedire Rom. Ecclesiæ. In cujus rei testimonium præsentes litteras nostri sigilli munimine jussimus roborari. Datum Strigoniæ VII kalend. Martii, anno gratiæ MCCXXXIV ».

41. Navabat tum egregiam operam ad exscindendos e Dalmatia hæreticos Belæ frater Colomanus rex, cui [2] aliisque [3] sub ejus signis in eo bello sacro certantibus Gregorius papa Apostolicam clientelam est pollicitus, atque ad cœpta urgenda accedere est conatus [4]. Ad delendam denique hæreticam luem, quæ Sclavoniam infecerat, malaque ingentia, quæ in iis regionibus excreverant, extinguenda, legatum Apostolicum religiosi Carthusiani Ordinis misit, eaque de re ad Carniolæ, Istriæ, Dalmatiæ, Bosnæ, Croatiæ, Serviæ, et aliarum provinciarum finitimarum præsules litteras misit [5]. Cumque Bosnensis episcopus adversus hæreticos pro con-

[1] Ep. CCCXIII.

[1] Ep. CCLXXXII. — [2] Eod. l. VII. Ep. CCLV — [3] Ep. CCCLI. — [4] Ep. CCLV — [5] Lib. VII. Ep. DXLII.

cione fulminaret, illius Pontifex eximium studium commendavit, concessitque, ut criminum reliquias contritis hominibus, qui ad ejus conciones accederent, condonaret [1].

42. *Stedinghi hæretici ad sex millia in prælio cæsi.* — Decertabat eodem tempore in Germania adversus hæreticos alios, omnium deterrimos, Stedinghos nimirum, archiepiscopus Bremensis, qui Henrico Brabantiæ duce, ac Florentio comite Hollandiæ, aliisque nobilissimis crucesignatis succinctus, nefarios dæmonum cultores bello feliciter profligavit. Rem gestam narrat Albertus abbas Stadensis [2], qui ea tempestate in illis regionibus viguit : « Itaque Bremensis archiepiscopus, dux memoratus et comes, peregrinorumque non modica multitudo VI kal. Jul. die sabbati, processerunt unanimiter contra ipsos, tanquam divinæ potentiæ, et patientiæ abusores, parati occumbere, vel ipsos cum eorum nefandis operibus, ad honorem et gloriam Jesu Christi et Ecclesiæ penitus abolere. Illi e converso tanquam ferinis uberibus enutriti, ad hoc crudelius sæviebant, et in suo Asmodel ponentes fiduciam, non diffidebant se posse resistere potenti brachio Domini Sabaoth, et tantæ multitudini signatorum. Et mira et miseranda pertinacia obstinati, non cessabant adhuc claves Ecclesiæ scelestis labiis turpiter blasphemare » ; nonnullisque interjectis addit auctor :

43. « Stedinghi, ut amentes effecti, ac quadam insania ventilati, non timuerunt signatorum multitudinem, nec spiritualem, nec materialem gladii potestatem, sed ordinata quidem acie, inordinata autem mente, tanquam furibundi canes processerunt obviam peregrinis. Dux Brabantiæ, et comes Hollandiæ primo congressu pestilentes illos super agrum Oldenesche, ubi convenerant, viriliter invaserunt : sed ipsi summo conamine se defenderunt. Statim comes de clivo cum suis a latere irruens super illos, ipsorum aciem dissipavit. Clerus qui eminus adstans rei exitum exspectabat media via, et alia miserationis carmina cum mœrere cecinit, et pro crucis victoria supplicabat. Nec mora, illi insipientes et maligni evanuerunt in cogitationibus suis, quia ab exercitu Domini opprimuntur, hastis perfossi, gladiis percussi, equorum pedibus conculcati, et ita manus Domini invaluit super eos, ut in brevi spatio eorum VI millia interierint. Plurimi ex eis fugæ præsidium postulantes, in proxima fovea, et in Wisera se submerserunt ; si qui evaserunt, sub cæli ventis quatuor sunt dispersi. Sic pertinacia eorum facta est coram ipsis in laqueum, et in retributionem, et in scandalum. Comes Henricus de Oldenborg ibidem cecidit, et cum eo peregrini aliqui circiter novem : sed comes Hollandiæ domum veniens in tornamento apud Novimagium est occisus ». Hujus etiam victoriæ Parisius [3] aliique meminere. Stedinghos porro qui superfuere, ab Apostolica Sede absolvi postulasse Pontificiæ litteræ anno insequenti datæ patefaciunt [1], quibus Gregorius archiepiscopo Bremensi impertiendæ iis, expiato rite crimine, absolutionis potestatem facit.

44. Debellatis Stedinghis in Pruthenos infideles arma crucesignatorum vertere facilius Gregorio fuit, universosque fideles in castris Prussiæ agentes Apostolicis litteris contra fidei hostes incendit, et earum regionum neophytos ad præcepta divina religiosissime colenda [2], atque ad servandam in adversis rebus bellicisque laboribus subeundis constantiam excitavit [3] : « Cum nihil nobis sit animarum salute charius, nihilque pretiosius reputandum, eo quod animam suam pro illarum redemptione posuerit Patris æterni Filius, natus de Virgine gloriosus, gaudiorum immensitate perfundimur, quod idem qui tenebras cæci nati luminis claritate perfudit, super vos, sicut exultantes accepimus, suam illustrando faciem, dedit vobis agnoscere fidei Catholicæ puritatem ; quæ cum proculdubio perducat ad cæli patriam, habentes in timore Domini perseverantiam expeditam, devotionem vestram rogamus et obsecramus in Domino Jesu Christo, in remissionem vobis peccaminum injungentes, quatenus pensato prudenter, quod quietis obtentu perpetuæ labor momentaneus sit cum lætitiæ cuilibet assumendus, in observantia mandatorum Dei viriliter persistatis, ita quod nulli cedatis tentationis impulsui, per quam vel in modico possetis a statu rectitudinis elongari, etc. Datum Spol. V id. Septembris, anno VIII ».

45. *Willelmus episcopus Mutinensis in Prussiam legatus mittitur.* — Ad confirmandos in suscepta fide Christiana eosdem populos Willelmum episcopum Mutinensem in eas regiones misit, atque in eum legati Apostolici in Livonia, Prussia, Gothlandia, Winlandia, Estonia, Semigallia, Curlandia, aliisque circumpositis continentis insularumque provinciis, antea episcopo Semigalliæ impositum munus transfudit [4], instruxitque [5] auctoritate, ut episcopatus conjungere, vel dividere, præficere episcopos ac consecrare, vel jam initiatos in alias Ecclesias traducere posset. Scripsit vero de ea legatione Willelmo imposita ad Septentrionalium plagarum fideles, quos honorifice episcopum suscipere jussit [6], qui Mutinensi sede relicta, lucrandarum Christo animarum zelo accensus, objecta omnia pericula penetrare, sanguinemque profundere, si opus foret, paratus erat.

« Universis Christi fidelibus, per Livoniam, Prussiam, Gothlandiam, Winlandiam, Estoniam, Semigalliam, Curlandiam, et cæteras neophytorum et paganorum provincias et insulas constitutis.

« Quoniam », ut ait Apostolus : « Quomodo

[1] Ep. CCLVI. — [2] Stad. in Chron. an. præced. — [3] Par. Hist. Angl.

[1] Extant inter privil. Eccles. Bremensis. — [2] Ep. CCCXXII. — [3] Lib. VIII. Ep. CCXXXI. — [4] Lib. VII. Ep. CCLVII. — [5] Ep. DLV. — [6] Ep. DLVIII.

invocabunt, in quem non crediderunt, vel quomodo credent ei, quem non audierunt? aut quomodo audient sine prædicante, et quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Suscitavit olim Dominus spiritum venerabilis fratris nostri Willelmi episcopi quondam Mutinensis, qui de mandato Sedis Apostolicæ ad paganos illos accedens, qui circa regiones vestras existunt, non modicam multitudinem eorumdem ad agnitionem veritatis adduxit, multorum in eis errorum generibus exstirpatis, quibus ita miseri tenebantur impliciti, ut cultum Christiani nominis non habentes, omnem intentionem suam cultui tantum visibilium applicarent. Verum idem episcopus elevatis oculis, videns quod regiones vestræ albæ sunt jam ad messem, cum Jesus Christus Deus noster, sicut accipimus, super gentem vestram clementer respiciens ostium ejus salvationis dignatus sit aperire, ac ad spirituales delicias, conversionem videlicet gentis ejusdem, totis desideriis, totisque animi medullis suspirans nobis, qui locum illius, licet immeriti, tenemus in terris, qui discipulis suis ait: Rogate Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam; cum multa precum instantia, et lacrymarum affluentia supplicavit, ut cum expertus curæ laboriosa certamina pastoralis, quanquam possit dicere cum Apostolo: Bonum certamen certavi; cursum cupiat perfectioris operis consummare, ut ei corona justitiæ de reliquo reponatur, ipsum episcopatu propter vos Mutinensi dimisso, paratum pro vobis, si opus fuerit, etiam calicem bibere passionis, in messem Domini mittere dignaremur. Nos igitur pium ejus, et sanctum propositum in Domino commendantes, ac revocantes legationis officium, et universas litteras, et indulgentias venerabili fratri nostro episcopo Semigalliensi concessas, eum ad evangelizandum gentibus nomen Domini nostri Jesu Christi, commisso sibi plene legationis officio, ad partes ipsas providimus destinandum, ut auctore Domino, tanquam diligens cultor agri Dominici evellat et destruat, dissipet et disperdat, ædificet et plantet, prout sibi Dominus ministrabit. Monemus itaque universitatem vestram, etc. » Hortatur, ut ejus imperiis pareant, ni fecerint, latas ab illo in rebelles sententias ab Apostolica Sede ratas habitum iri. « Dat. Lat. IX kal. Mart. anno VII ».

46. *Rex Daniæ et Norwegiæ ad meliora revocat Pontifex.* — Gerebat tum Waldemarus Daniæ rex magno fidelium damno cum Lubecensibus bellum, portumque crucesignatis in Livoniam contendentibus, mersis in illius faucibus navibus, obstruxerat: quæ res cum neophytis cælesti lavacro nuper expiatis magno detrimento esset, ab illis certior factus Gregorius, præposito, decano et cantori Halberstadensibus, Waldemarum monere Pontificio nomine jussit [1], cœptis absisteret. Apertum vero a Lubecensibus portum fuisse scribit Crantzius [1].

In Norwegia Amerensis episcopus adeo atrocibus injuriis a rege est affectus, ut ad Sedem Apostolicam confugere sit coactus, cujus arrepto patrocinio Gregorius, gravioribus litteris regem, ut læso faceret satis, adducere mixtis precibus imperiis conatus est, recensitisque inustis episcopo damnis, ut in ejus agro arcem exstruxisset, quibusdam terris spoliasset, fidelium communione abactos tueretur, ejus administris inferre necem molitus esset, aliaque patrasset facinora, hæc adjecit [2]:

47. « Serenitatem regiam rogandam duximus attentius et monendam, quatenus dicto episcopo de damnis et injuriis debitam satisfactionem impendens, et a tuis faciens hominibus exhiberi, sibi ablata prædicta restituas, ut teneris; ac relaxato interdicto præfato, de cætero ab ejus molestatione desistas, et tuos homines desistere tradita tibi potestate compellas. Alioquin, quantumcumque tuam excellentiam diligamus, quantumcumque tuum affectemus commodum et honorem; quia tamen deferre non possumus homini contra Deum, venerabili fratri nostro archiepiscopo, et dilectis filiis, archidiacono Lundensi et abbati de Herviado Lundensis diœcesis, nostris damus litteris in mandatis, ut te ad id monitione præmissa per censuram Ecclesiasticam appellatione, remota prævia ratione, compellant, brachii sæcularis auxilio ad hoc, si opus fuerit, nihilominus invocato. Dat. Perusii III non. Octob. Pontif. nostr. an. VIII ».

48. *Agnes Venceslai regis soror virginitatem Deo vovet.* — In Bohemia explicuit egregium virtutis exemplum Agnes soror Wenceslai regis, eximiis moribus ornata virgo, quæ cœnobio nobili Pragæ condito, ut vitam religiosam ex instituta a S. Clara formula excoleret, se recepit, cujus consilium collaudavit Gregorius, atque regis Bohemi, et episcopi Pragensis precibus adductus, illud monasterium in Pontificiam fidem accepit [3], ac Wenceslai edictum in eos, qui monasterii res invaderent, latum sua auctoritate corroboravit [4]: in quo videtur imitata regia virgo Elisabetham reginam, de cujus ingentibus miraculis cum publicæ Tabulæ confectæ essent, Gregorius Hdesemensi episcopo, ut eas ad se transmitteret, hoc anno jussit [5], factamque Marpurgensis xenodochii, in quo sacrum illius corpus servabatur, Germanicis Hospitalariis S. Mariæ, donationem confirmavit [6]. Sed de his satis; jam e Borealium regnorum rebus ad Australes nos convertamus.

49. *Reges Lusitaniæ et Hispaniæ in Sarracenos pugnant.* — Pugnatum acerrime est in Hispania cum Sarracenis, partæque a fidelibus illustres victoriæ; quibus acceptis Gregorius, magno gaudio delibutus, gratiis ingentibus Deo actis, illos vehe-

[1] Ep. CCIV.

[1] Crantz. Dan. l. VII. Ep. XX. — [2] Greg. l. VIII. Ep. CCLXIV — [3] Ep. CCVI I. CCIX. — [4] Ep. CCXL. — [5] Ep. CCXLIV. — [6] Ep. CXLV.

mentius accendit [1], ut regi Lusitano gravissimum bellum adversus crudelissimos fidei hostes paranti operam porrigerent : cunctis eo profecturis, eas se indulgentias elargiri, quæ a Concilio Œcumenico Terræ-Sanctæ opem ferentibus tribuerentur.

« Universis Christi fidelibus, per regnum Portugalliæ constitutis.

« Cupientes Christicolas ad Christi obsequium modis, quibus possumus, animare, quasi certa præmia ipsis gratanter offerimus, remissionem videlicet peccatorum, quæ super aurum et topazion universis et singulis charior esse debet. Sane gaudemus in Domino, et in ejus laudibus delectamur, quod in partibus Hispaniæ, prosequens causam suam, fugavit et fugat a facie fidelium Sarracenos, ut cultus divini nominis amplietur, et tandem Ecclesia gentes hæreditet, et desertas inhabitet civitates : verum quia necesse est in partibus illis, quasi jugem continuari succursum ad retinendas terras noviter acquisitas, et alias acquirendas, ut exercitatis in eo sit causa salutis æternæ, quod ipse considerans, charissimus in Christo filius noster Portugalliæ rex illustris ad id, prout decet, magnifice se accingit, universitatem vestram rogamus et hortamur in Domino, adjurantes per Dominum Jesum Christum, quatenus illuc universi et singuli succurratis, ut per hæc et alia bona, quæ Domino inspirante feceritis, incomparabilem vobis gloriam et gratiam comparetis. Nos enim de Omnipotentis etc. Ex illa quoque quam nobis, licet indignis, ligandi atque solvendi contulit potestatem, omnibus cum rege prædicto, vel exercitu suo personaliter illuc proficiscentibus contra eos, illam remissionem peccaminum indulgemus, quæ succurrentibus Terræ-Sanctæ concessa est in Concilio generali præsentibus post quatriennium minime valituris. Dat. Perusii III Octob. »

50. Nec Lusitanus modo, verum Ferdinandus quoque Castellæ ac Legionis rex, bello cum Sarracenis certabat, iisque profligatis plura loca recuperabat, uti rerum Hispanicarum scriptores [1] ac sequentes Gregorii litteræ ad archiepiscopum Toletanum hoc anno datæ testantur [2] : « Misericors et miserator Dominus, cujus miserationes super omnia opera sunt ipsius, misertus fidei Christianæ, quam a quibusdam partibus Hispaniæ Sarracenorum infidelitas a longe retro temporibus exulare coegit, per ministerium, ut intelleximus, charissimi in Christo filii nostri illustris regis Castellæ et Legionis, et claræ memoriæ patris sui, magnam partem regionis illius de manibus eripiens eorumdem paganorum, inde abominatione depulsa, reduxit eamdem ad nominis sui cultum, innumera ibidem Christianorum multitudine introducta. Ut igitur gregi Dominico non desit cura pastoris, sed potius per pastoralem sollicitudinem numero et merito credentium populus augeatur, et Christi fides suscipiat incrementum, mandamus quatenus in civitatibus tuæ provinciæ, quæ sedem episcopalem antiquitus habuerunt, et aptæ nunc esse noscuntur ad pontificalem honorem, studeas auctoritate nostra viros idoneos in episcopos promovere, sicut discretio tua viderit expedire. Dat. Reate VI kal. Julii, Pontif. nostri anno VIII ». Cumque S. Jacobi militiæ fratres adversus Sarracenos strenue decertarent, Pontifex Hispaniarum episcopis, cæterisque præsulibus præcepit [1] ne eorum dignitati, bonisve aliquid damni imprimi paterentur.

51. Neque præterimus taciti, insertas Gregoriano Regesto [2] ac Libro Censuum sequentes regis litteras, hoc anno ad Pontificem datas de reddendo castro Toraf, ac nomine Romanæ Ecclesiæ ab equitibus sacræ militiæ S. Jacobi retinendo.

« Sanctissimo patri et domino Gregorio, divina providentia sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ summo Pontifici Nono, Ferdinandus Dei gratia rex Castellæ et Toleti, Legionis et Galitiæ, salutem ob omnia tam debita quam devota.

« Notum sit sanctitati vestræ et omnibus aliis præsentem paginam inspecturis, quod ego Ferdinandus, Dei gratia rex Castellæ et Toleti, Legionis et Galitiæ, recognosco et promitto, quod decedentibus sororibus meis domina Sanctia, et domina Dulcia, vel intrantibus religionem, aut nubentibus seu recompensationem aliquam accipientibus, castrum Toraf fratribus militiæ S. Jacobi in pristino statu nomine Ecclesiæ Romanæ tenentibus libere restituam sub omni conditione. Confiteor etc. et recognosco, quod non fuit intentionis meæ, nec est, per verba donationis et concessionis posita in Instrumento facto inter me et sorores meas prædictas, super regno Legionensi aliquod Sedi Apostolicæ matri meæ præjudicium generare, et ideo volo, quod illa verba in prædicto Instrumento compositionis inter me et sorores meas posita : Damus et concedimus, quantum ad hoc pro non appositis habeantur. Protestor tamen, quod per hoc nullum juri regio præjudicium generetur, quod ei in prædicto castro competit, vel competere debet, et ut hoc scriptum firmum sit et authenticum, meo sigillo ipsum munio, roboro, et confirmo. Facta est Charta propria, et apud regem expressa IV die Octobris, Æra MCCLXXII ». Quoniam vero dictæ militiæ magister, sententiam anathematis ob id castrum aliis traditum contraxerat, Gregorius regis postulatis annuens, absolvi postea jussit [3].

52. *Controversiam de successione in regno Navarræ sopire studet Gregorius.* — Excessit e vivis VII id. Aprilis hujus anni Sanctius, rex Navarræ, a quo Jacobus Aragonum rex in filium cooptatus fuerat. Celebrata mutuo ita fuerat ea adoptio, sancitaque arctissimo fœdere, ut qui prior obiret, alterum hæredem sceptri relinqueret, magno, ut ait Mariana, ludibrio, cum Jacobus ætate florens

[1] Lud. Tuden. Hist. Hisp. Rod. Tol. l. IX. c. 15, 16. Jo. Marian. l. XII. c. 17. et alii. — [2] Greg. l. VIII. Ep. CXXXVII.

[1] Lib. VIII. Ep. CCCLIII. — [2] Ep. CCCLXXIV. — [3] Ep. DIX.

proleque auctus, alter morbo annisque gravis liberis careret, quæ tamen ratio excogitata excludendi regni successione Theobaldi optima tum visa est. At Theobaldus Campaniæ comes, e Blanca Sanctii sorore filius, ad quem regni successio jure spectabat, mox audita avunculi morte, in Navarram provolavit, regiisque insignibus Pompeiopoli est insignitus, in quem Aragoniæ rex cum bellum meditaretur, ne discordia in aperta prœlia erumperet, Gregorius[1] Calaguritano et Calvatensi episcopis, ac duobus Cisterciensibus abbatibus e Berola et Oliva partes imposuit, Pontificio nomine dissentientes reges conciliarent: « Cum sicut nobis est pro certo relatum, inter charissimos in Christo filios nostros, Aragonum et Navarræ reges illustres, super regno Navarræ, quod idem rex Aragonum ad se pertinere proponit, discordiæ materia sit exorta, et ex hoc majora emergere guerrarum pericula formidentur, devotionem vestram rogandam duximus attentius et monendam, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus ob reverentiam Apostolicæ Sedis et nostram, personaliter ad præfatos reges accedentes, ipsorum animos ad pacem reducere, et ortam inter eos discordiam, juxta datam vobis a Domino prudentiam, amicabili studeatis compositione sopire, etc. » Addit si discordiam conciliare non potuerint, regum voluntates Apostolicæ Sedi significent, quo nascens malum comprimi possit : « Datum Spolet. V kal. Sept. Pont. nostri anno VIII ». Ex quibus videtur Gregorius sua diligentia illud emergens bellum sustulisse, regemque Aragonum ab infestanda Navarra abduxisse.

[1] Lib. VIII post Ep. CCXII.

GREGORII IX ANNUS 9. — CHRISTI 1235.

1. *Romanorum rebellio pactis et juratis legibus conquiescit.* — Excitarunt ingentes seditionum motus, ineunte redempti humani generis anno millesimo ducentesimo trigesimo quinto, Indictione octava, Romani, atque in fidissimos Ecclesiæ clientes, ut eos suæ subjicerent servituti, atroces iras exercuerunt : inter quos Velletrenses sævos eorum impetus ob egregiam in Pontificem servatam fidem atque constantiam exceperunt, ut Gregorii ad ipsos datæ ostendunt litteræ, quibus de insolentia Romanorum questus est, acceptumque ex inflictis illis injuriis dolorem conatus est delinire : « Amarissime clamare compellimur, quod cum quiescere crederemus, gravis et sæva perturbatio supervenit, quam cum facile prævisam potuerimus evitare, conatus contrarios reprimendo, forsan arguimur, quod adeo solitam Apostolicæ Sedis patientiam observare voluimus, ut videamur aliis intolerabilis insolentiæ materiam præstitisse. Romani enim, crescentibus eorum iniquitatibus, quibus multiplicatis sanguis sanguinem tetigisse videtur, ad eam tyrannidem devenerunt, ut ingrati beneficiorum innumerabilium, quibus est eos mater Ecclesia prosecuta, facti ei hostes in capite dignoscantur, ad cujus desiderabilia manum mittentes, moliuntur eamdem libertate ac proprio patrimonio spoliare, filios suos perdere ac fideles, illosque cum ipsa subjicere servituti. Super quo tanto dolemus amplius et tristamur, quanto magis ex hoc attendimus periculum imminere, cum non solum Romana, sed etiam generalis Ecclesia concutiatur propter exempli perniciem in hac parte, pro eo quod hoc est in exemplar aliarum et speculum constituta, etc. » Hortatur, ut in adversis rebus generosos se præbeant, brevi enim concitatam in ipsos illam procellam disjectum iri : « Dat. Perusii IV Januar. ann. VIII ». Aliisque litteris[1] eorum fortitudine ac fide commendata, tum ipsos ac Viterbienses[2], Tuscanenses[3], pluresque alios populos[4] sacramenti religione, si quo sese Romanis contra jus Pontificium adstrinxissent, liberavit. Ad coercendos demum rebelles Constitutionem edidit, qua cautum, ne castrum ullum in Sabina Rom. Ecclesiæ vectigali[5], nisi potestate a Pontifice facta, excitari posset. Atque, ut improborum audaciæ frena injiceret, castrum, cui Gualdi nomen est, in Spoletano ducatu pretio ingenti comparavit, ac

[1] Lib. VIII. Ep. CCXCII. — [2] Ep. CDLIII. — [3] Ep. CDLXVIII. — [4] Reg. post eumd. Ep. — [5] Extat in Bullar. tom. . in Greg. IX.

Radicofanum et Faliscorum montem arces firmissimis mœnibus et propugnaculis cinxit[1] (1).

2. Tandem vero illa seditionum tempestas sedata est, deque pace agitari cœptum, ad quam conciliandam hæ leges a Pontifice Romanis propositæ. Ut ob excitatum Montis-Alti castrum, postulatos obsides, fidei sacramenta ab indigenis extorta, certos limites impositos, adactos nonnullos Tuscos, ac Sabinos in verba præfectorum justitiæ, invasa Ecclesiæ eique obnoxiorum bona, lacessitum bello Raynerium cardinalem, spoliatum Lateranense palatium, ac direptas quasdam cardinalium domos, illatas Ecclesiis nonnullis clades, atque ob editam sanctionem, ne Pontifex in Urbem admitteretur, ni prius inflicta Romanis damna refudisset, Sedi Apostolicæ satisfieret. Subjuncta sunt nonnulla alia postulata Ecclesiæ, quibus Romani annuere jubebantur, ne clerici, atque ii, qui e Pontificia vel cardinalium familia essent, ad tribunal sæculare raperentur, ullisve pœnis sistere se compellerentur: ne pariter, qui ad Sedem Apostolicam, ad lustranda Apostolorum limina Romam accederent, ad judicem sæcularem traherentur: nullum vectigal Ecclesiis virisque Ecclesiasticis sive in Urbe, sive in agro infligerent: pacem cum imperatore tum Anagninis, Signinis, Velletrensibus, Viterbiensibus, Campanis, et aliis, qui Pontificias partes fovissent, religiose colerent: qui e patrimonio forent, amplius ad Capitolium non raperentur. His adjicitur Ecclesiam profiteri aperte, si in patrimonio constitutos afflixerint, ipsam certissime ipsorum patrocinium suscepturam, inflictasque injurias vindicaturam.

3. Annuere Pontificis postulatis Romani, imperataque facturos se admisere: solemni enim ritu populus ad Capitolium congregatus, toleratisque belli incommodis defessus, pacis propositas leges accepit, atque ita prætorem totius populi nomine sacramento se ad pacem colendam devincire jussit: tum senator curiæque proceres simili jurejurando sese obstrinxere. Cardinales ergo quorum opera res ad felicem statum perducta erat, gestæ rei seriem litteris[1] Pontifici exposuere, precibusque summis ab eo contenderunt, suis vetaret, ne Romanis contra pacis leges molestiam ullam infligerent, eosve ulla ratione lacesserent, ne nova bellorum incendia erumperent, pacatique jam animi asperarentur; tum etiam, ut Romanos bello captos vinculis laxaret, perfectisque jam ex parte Romanorum omnibus ad pacem sanciendam necessariis, grave dedecus Ecclesiam suscepturam, si in aliquo fidem violaret: quo porro omnis ab animis Romanorum abstergi suspicio possit, Joannem Columnam Reate profectum, ut ibi Pontificia imperia excipiat, et captivos vinculis solutos Romam adducere, patriæque restituere possit.

4. Extat quoque in eodem Regesto nuncupati sacramenti forma[2], quo Malabranca senator ad petita a Pontifice implenda, et capita pacis proposita religiose servanda se obstrinxit, quam nobis Annalibus nostris insinuare visum est: « In nomine Domini nostri Jesu Christi ad honorem omnipotentis Dei, et B. Mariæ semper Virginis, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum, et omnium sanctorum; ad honorem quoque sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ matris nostræ, et sanctissimi patris nostri domini Gregorii, Dei gratia summi Pontificis, nos Angelus Malabranca Dei gratia almæ Urbis illustris senator, decreto et auctoritate sacri senatus, mandato quoque et instanti acclamatione inclyti populi Rom. ad sonum campanæ et buccinarum publice et plenissime in Capitolio congregati, ad propositionem venerabilium patrum dominorum R. Portuensis, et S. Ruffinæ episcopi I. de Columna tit. S. Praxedis, et Sanctæ-Mariæ Trans-Tyberim presbyterorum cardinalium, super discordia inter sacrosanctam Rom. Ecclesiam matrem nostram et eumdem sanctissimum patrem nostrum summum Pon-

[1] Vit. Greg. auct. anonym.

[1] Ext. Greg. l. IX. — [2] Ibid.

(1) Labbei in Collectione Conciliorum adjutor Cossartius Collect. Labbeanæ Venet. edit. tom. XIII, pag. 1317, hoc anno recitat conciliabulum quoddam Moguntinum, in quo causa illorum, quos Conradus Marpurgensis damnaverat, iterum discussa absoluti sunt. Conventum hunc rescisse se professus est ex Epistola Gregorii IX ad archiepiscopum Salisburgensem, quam recitat Angelus Manrique in tom. IV Annal. Cisterc. ad annum 1235. In ea Pontifex meminit Concilii cujusdam, *in quo plures* Ecclesiarum *prælati, et principes sæculares* convenerunt, ubi interfectores Conradi Marpurgii absolutionis gratiam obtinuerunt; id autem præpostere ab illis factum Sede Apostolica inconsulta queritur: tum subdit: « Nos igitur etsi hactenus ista dissimulationi dederimus, super eisdem tamen in posterum procedemus ». Data est hæc Epistola *II kal. Augusti, Pontificatus anno* IX, id est, anno 1235. Ex postremis his verbis non mala conjectura suspicatur Cossartius, sermonem hic esse de Concilio quodam, ante hunc fortasse annum, sed post necem Conrado illatam anno 1233 habito. Nec falsus est vir clarissimus, quanquam in eo errat, quod Concilium hoc Moguntinum inscribit, cum Francofordiense appellandum esset. Sublato enim Conrado, ii, « quos ille pro hæreticis totonderat (quod erat signum acceptæ post hæresim ejuratam pœnitudinis) fere quinquaginta viri omnesque sine qualibet contradictione subjecerunt se, ac omnia sua, tam spirituali quam sæculari potestati. Sex enim ex istis, qui occisioni Conradi interfuerunt, quantum ad causam hæreseos Ecclesiastico, quantum vero ad causam interfectionis, sæculari se judicio spontanee tradiderunt præsentandos publico examini in curia solemni Franckenevurt in Purificatione celebranda ». Verba sunt hæc anonymi Erfordiensis, qui dein annum MCCXXXIV ita exorditur: « Rex Henricus curiam solemnem Franckenevurt in Purificatione celebravit ». In eo conventu stetisse narrat « illos infamatos, qui anno præterito se Ecclesiæ examini dediderant, atque crucem ante se ferentibus illis, insuper de defuncti Cunradi factis clamosis vocibus miserabiliter querelantibus, tantus subito cœpit oriri tumultus et turbatio, ut hi qui ex parte magistri Cunradi extiterant, se manus adversariorum desperarent evadere ». Denique anonymus idem narrat comitem de Syene absolutum fuisse, et de cæteris « ut omnes ad infamiæ expurgationem admitti jure deberent ». Hoc ergo, et non aliud Moguntiæ habitum Concilium Pontifex designat et reprobat; ideoque in nova, si quæ fiet, Conciliorum Collectione duo ista corrigenda sunt. Expuncto enim anno 1235 conciliabulo Moguntino, an. 1234 conciliabulum Francofordiense adscribendum est, cui subjicienda duplex illa Gregorii Epistola, quæ modo sub titulo conciliabuli Moguntini in editione Labbeana datur. Causa erroris hujus ex eo deducta, quod conciliabulum coactum fuisse eo anno crederetur, quo Gregorii Epistola data est, nempe anno 1235, eodem vero Moguntiæ solemnis curia coivit. Sed cum Moguntinus hujus anni conventus nonnisi medio Augusto mense cœperit, teste anonymo Erfordiensi aliisque, et Gregorii litteræ diem XXXI Julii signent, quem ille commemorat conventus, a Moguntino hujus anni plane diversus est. MANSI.

tificem, et senatum populumque Romanum exorta, nomine senatus et populi promittimus, nos satisfacturos ad mandatum ipsius domini papæ super facto ædificii, et obsidibus Montis-Alti, juramentis exactis tempore senatus Lucæ de Sabellis, et terminis positis tempore senatus ejusdem in patrimonio, et terris fidelium Ecclesiæ. Et quia justitiarii in Sabiniam et Tusciam tempore ejusdem senatus iverunt ad exigenda juramenta prædicta, et possessiones Ecclesiæ et fidelium suorum occupandas, et super diffidatione domini Raynerii S. Mariæ in Cosmedin venerabilis diaconi card. et magistri Bartholomæi notarii, et super spoliatione sacri Later. palatii, et occupatione illius, et super spoliatione domorum quorumdam cardinalium, et super privilegiis factis Rainucio, et aliis Romanis pro eorum damnis, super bonis Ecclesiarum Ostiensis, et Tusculanæ, et Prænestrinæ episcopatuum, et aliarum Ecclesiarum, et aliis possessionibus, et terris fidelium in patrimonio B. Petri, et super statuto facto, vel privilegiis, quod Rom. Pontifex non regrediatur ad Urbem, seu quod non faceremus pacem cum ipso, nisi prius restitueret quinque millia librarum, recepta mutuo super Rocha-de-Papa, et omnes expensas et damna illata Romanis cujuscumque conditionis, vel ordinis. Quas diffidationes et privilegia supradicta auctoritate sacri senatus, et mandato populi evacuamus, et in irritum penitus revocamus.

5. « Ut autem inter nos et S. Rom. Ecclesiam, et eumdem sanctissimum et reverendissimum patrem nostrum, et successores ipsius de cætero cesset materia quæstionis, quem ob reverentiam Jesu Christi, cujus vicem gerit in terris, et B. Petri Apostolorum principis, cujus successor existit, intendimus tanquam devotissimi filii venerari, et totis viribus honorare; maxime quia honori et famæ hujus almæ et inclytæ Urbis expedire videmus, auctoritate sacri senatus, consensu et mandato ipsius populi ordinamus, sancimus, statuimus et firmiter stabilimus, quod omnes clerici et Ecclesiasticæ personæ, qui sunt in Urbe et extra, et familiæ domini papæ et cardinalium conveniantur tantum sub judice Ecclesiastico, nec ad sæcularem trahantur, nec ad hoc cogantur per fossiones domorum, aut alio compulsionis genere, nec aliqua occasione inquietentur. Quod autem dictum est de familiis domini papæ et cardinalium, non intelligimus de civibus Romanis laicis, qui habent domos et familias in Urbe, licet familiares dicerentur, vel essent.

6. « Item quod amodo nulli clerici, vel religiosi, vel laici cujuscumque conditionis vel ordinis, qui veniunt ad Apostolicam Sedem, vel limina beatorum Petri et Pauli, in veniendo, morando et redeundo trahantur ad judicem sæcularem, nec aliquo modo cogantur, sed a senatore et senatu potius defendantur; et quod nulla collecta, vel exactio fiat ab aliquibus Ecclesiis, clericis vel personis religiosis tam in Urbe quam extra. Restituimus præterea perpetuam pacem perpetuo servandam domino imperatori et suis. Item Anagniensibus Signiensibus, Velletrensibus, Viterbiensibus, Campanis, Maritimanis, Sabinensibus, comiti Guillelmo, et omnibus aliis hominibus de patrimonio, omnibus adjutoribus et fautoribus Ecclesiæ. Præcipimus itaque, et præsente auctoritate sancimus, quod nullus senatorum, unus vel plures, qui per tempora erunt, quolibet modo vel ingenio contra hoc nostrum privilegium venire, vel facere præsumant. Si quis vero contra facere tentaverit, iram senatus graviter incurrat et odium, et insuper solvere teneatur centum libras auri pro muris Urbis, et pœna soluta hoc privilegium semper firmum perduret ». Adjecta quoque jurisjurandi forma, qua urbani forensesve magistratus sese ad pacis conditiones observandas adstrinxere: tum nonnulla senatoris decreta, quæ ad majus promissis servandis capitibus, ac petitis ad Ecclesiæ libertatem, Ecclesiasticorumque dignitatem spectantibus, addendum robur promulgavit: quæ cum a superioribus parum differant, prætermittere visum est.

7. *Gregorius Friderico favet contra filium contumacem.* — Dum pacem hanc cum Romanis tractaret Pontifex, Fridericum, qui gerendi illius belli curam admiserat, turpissimeque, ut vidimus, cum Rispampani obsidionem solvit, deseruerat, certiorem fecit, cui ille defendendæ Ecclesiæ studium præ se ferens, hæc rescripsit[1]: « Licet multa rerum dispendia, et gravia damna passi fuerimus magnarum et nobilium personarum, de quibus non potuimus non dolere, singula tamen credimus commode successisse, si rei exitus ad nutum vestrum, et fratrum vestrorum pacem, et honorem respiciat Ecclesiasticæ libertatis. Nam si, quod absit, aliter sequeretur, et vestram exinde non prosequeremini voluntatem, tunc reputaremus incommodum geminatum. Quia vero defensionem Ecclesiæ sollicitudini nostræ placuit commisisse, paternitatis vestræ providentiæ ac fratrum duximus committendum; quod si pax ad honorem et exaltationem Ecclesiæ provenerit, ut optatur, quod in oculis vestris gratius fuerit, faciatis. Nec pro eo, quod necessitas ad remotiora provocat iter nostrum, inclinetis ad pacem inutilem minus honorifice motus vestros, pro firmo gerentes, quod, etsi a præsente itinere desistere non possimus, nihilominus per exhibitionem operis ostendemus, quod non dimittamus Ecclesiam indefensam ».

8. Adornabat tum temporis Fridericus expeditionem in filium Henricum regem, qui parenti Germanicum diadema eripere moliebatur, uti Albertus Stadensis[2], Fragmenti historici incertus auctor[3], aliique recentiores affirmant, ac Gregorii papæ Gesta litteræque testantur: quamobrem Pontifex contumacem principem censuris comprimere nisus, archiepiscopi Salisburgensis opera,

[1] Apud Greg. l. IX. Ep. XIII. — [2] Stad. in Chron hoc anno. — [3] Frag. hist. auct. cod. ann.

anathematis sententia perculit [1]. Sed ad lucem his affundendam ejus Vitæ anonymum auctorem audiamus : « Prædictus interim imperator contra Henricum ejus filium, qui patris excluso dominio, regni Theutoniæ regebat habenas, disponens in Theutoniam proficisci, Sedis Apostolicæ subsidium imploravit : sed pia mater ingratitudinis oblita prædictæ compassionis viscera resumens, filium quem educavit infantem, defendit multo labore pupillum, et provexit ad culmen imperii jam adultum, ne planta tot culta sudoribus perculeretur uredine, sed manu subdita rigantis fructus afferret uberes, falsa licet opinione servata, eidem contra filium et ejus complices concessit Apostolicas litteras juxta petentis arbitrium, modum petitionis et formam. Procedit itaque quasi novus Ecclesiæ Romanæ legatus litteris papalibus præmunitus, quarum censuram Theutoniæ principes tutores Catholicæ fidei formidantes, patris resumpto dominio, de filii consortio recesserunt ».

9. Extant Apostolicæ litteræ [2], quibus Gregorius episcopos cæterosque imperii principes, rebellem filium, divinæ legis immemorem, hostem naturæ, paternique amoris contemptorem, consilio aliave ratione juvare vetat, ipsisque vitio tribuit, tantum facinus permisisse tum hortatur effrenatum juvenem cœptis avocare studeant : postremo juramentum rescindere, quo sese illi adversus Fridericum devinxissent.

« Archiepiscopis, episcopis, cæterisque principibus, tam Ecclesiasticis quam mundanis per imperium constitutis, præsentes litteras inspecturis.

« Rem multiplici ratione placitam, et evidentibus indiciis fructuosam qui diligit, invitus lædi patitur, et studiosus eamdem opportuno tempore prætuetur. Hinc est quod cum charissimus in Christo filius noster Fredericus, ex eo nobis potissime dilectus et diligendus existat, quod ad tuendum sacerdotium ipsum noverimus a Domino deputatum ; et quia devotionem ejus diversis experti temporibus, illam ferventem in devotione senserimus Ecclesiasticæ libertatis, pati nolentes, sicut etiam nec debemus, quod a quoquam sibi aliqua inferatur injuria vel jactura, universitatem vestram rogamus et obsecramus in Domino Jesu Christo, quatenus provida meditatione pensantes, quam indecens et probrosum existat, ut patrem filius, seu quemquam benemeritum quisquam gratis offendere moliatur, dilecto filio Henrico nato imperatoris ejusdem, qui tanquam nec visu, nec auditu perceperit quæ genitoribus a filiis reverentia debeatur, divinæ legis immemor, et affectionis humanæ contemptor, dicto imperatori se petram opposuisse scandali perhibetur, nullum in concepta prosecutione nequitiæ præstetis consilium, auxilium, vel favorem : sed ipsum potius, quem non absque gravi nota procedere ad excessum tam detestabilis inconvenientiæ permisistis, quod velut a ratione dissonum, et actori justitiæ penitus inimicum indigne gerimus, et omnimode reprobamus, de invio discriminis prudenter et efficaciter ad rectitudinis semitam, sublato tarditatis obstaculo, reducatis, solerti studio procurantes, quod ab incepta temeritate desistens, quam ulterius protendi nolumus, sed succidi, præsertim cum his potissime temporibus pro succursu Terræ-Sanctæ debeat in pace constitui universitas fidelium nationum, festinus ad obtinendam patris benedictionem, et gratiam accingatur, impiis colligationibus, quas contra ipsum damnabiliter fecisse dignoscitur, dissolutis. Verum, ut quod petimus, eo facilius consequatur effectum, quo vacuis aliquorum exceptionibus non extiterit impeditum, omnes, qui contra juramentum fidelitatis prædicto imperatori præstitum, prælato nobili juramentis præstitis adhæserunt, duximus absolvendos, illa irrita decernentes. Dat. Perusii III idus Martii, an. VIII ». Eademque die episcopo Ratisponensi curiæ imperialis sigilli præfecto mandavit [1] in Herbipolensem et Augustensem episcopos, ac Waltuensem abbatem inquireret, quos fama erat Henrici regis partibus implicitos, et si culpæ reos inveniret, Apostolico pro imperio injungeret, ut Sedi Apostolicæ, intra duorum mensium spatium, se sisterent : eamdem sententiam continent aliæ ad ipsum Ratisponensem et Ildesemensem episcopos datæ [2]. De Epistolis porro a Rom. Pontifice adversus Henricum, in gratiam Friderici ad Germaniæ principes missis, nonnulli recentiores historici in hunc annum meminere [3].

10. *Henrici infelix exitus.* — Cæterum profecto in Germaniam Friderico, cum vires suas Henricus paternis impares cerneret, velle se parenti submittere præ se tulit, receptusque a Friderico in gratiam est, ut Richardus [4] et Godefridus [5] docent, litteræque Gregorii ostendunt [6], quibus prædicto Ratisponensi imperialis sigilli præfecto Henricum, anathematis vinculis irretitum, ex canonum præscripto solveret, provinciam injunxit : « Cum nobilis vir Henricus natus charissimi in Christo filii nostri Friderici Romanorum imperatoris, pro perjurio quod incurrit, se patri temere opponendo, sit per venerabilem fratrem nostrum Salzeburgensem archiepiscopum, auctoritate nostra, excommunicationis vinculo innodatus, præsentium tibi auctoritate mandamus, quatenus eidem, cum sit ad ipsius imperatoris gratiam jam reversus, juxta formam Ecclesiæ, beneficium absolutionis impendas, sufficienti ab eo prius cautione recepta, quod militibus Danis, ab obsequio Romanæ Ecclesiæ redeuntibus, necnon clericis accedentibus ad illam, et redeuntibus ab eadem, quos fecit bonis suis, non absque divina, et Aposto-

[1] Greg. l. IX. Ep. CLXXII. — [2] Lib. VIII. Ep. CDLXI.

[1] Reg. VIII. p. 36. — [2] Lib. IX. Ep. CCXXXII. — [3] Naucl. in Chron. Pandulph. Collenut. Hist. Neap. l. IV. Sigon. Hist. de reg. Ital. l. IV. — [4] Rich. de S. Germ. in Chron. — [5] Godef. in Annal. hoc anno. — [6] Greg. l. IX. Ep. CLXXII.

licæ Sedis injuria spoliari satisfaciat competenter. Dat. Perusii kal. Augusti ».

11. Non ita Fridericus acceptam injuriam filio remisit, sive enim impia in patrem consilia agitare cœpisset, sive sinistram sine causa de filio pater opinionem concepisset, sive alia de causa illum regno exuit, carcerique mancipandum in Italiam non apud Brutios, uti Stadensis asserit [1], sed potius apud Apulos, ut affirmant Richardus [2] et alii [3], custodiendum misit, qua de re hæc in Gregorii Gestis addita : « Quem tandem ad ejus gremium, cum supplicatione veniæ, redeuntem non induit stola prima, non occidit vitulum saginatum, sed proscriptum in Apuliam, regionem longinquam, pater hoste crudelior custodiæ mancipavit ». Id vero anno sequenti ineunte contigisse testatur Richardus [4] : « MCCXXXVI, mense Januarii, imperator filium suum Henricum sub fida custodia, per marchionem Lanceæ mittit in regnum, et in Apulia in Rocca, quæ dicitur S. Felix, servandus traditur ». Ubi Henricum etiam anno proximo mortem oppetiisse legitur in Fragmento incerti historici : nec defuere, qui neci a patre traditum existimarent, de quibus fusius laudati auctores [5]. In locum porro Henrici Fridericum alium filium, cui Conrado nomen erat, ad Germanici regni apicem postea extulit.

12. *Longobardos cum Friderico, et Italiæ populos inter se conciliare studet papa.* — Nec Germanos modo perduellionem Henrici secutos ad Friderici obsequium adducere studuit Pontifex, verum operam etiam omnem, ut Insubriæ tumultus sedaret, collocavit : eo enim spectabant Pontificia consilia, ut pace inter clientes imperii revocata, arma in Sarracenos verterentur, qua de re ad Insubriæ, Flaminiæ, et marchiæ Tarvisinæ præsules scripsit [6] ac patriarcham Antiochenum, cui legati Sedis Apostolicæ munus, ad extinguendam discordiam imposuerat, honorifice excipere, ejusque consiliis obsecundare jussit : « Ecce venerabilem fratrem nostrum, patriarcham Antiochenum, virum utique providum, et discretum, quem ob suæ devotionis fervorem, et propriorum meritorum exigentiam nos, et fratres nostri charum habemus admodum et acceptum, concesso sibi plene legationis officio, ad partes ipsas de fratrum nostrorum consilio providimus destinandum, ut evellat et destruat, ædificet et plantet, quæ destruenda et evellenda, ædificanda noverit et plantanda. Monemus itaque universitatem vestram attentius, et hortamur præcipiendo mandantes, quatenus præfatum patriarcham, tanquam legatum Apostolicæ Sedis, et magnum in Ecclesia Dei locum habentem, imo nos in ipso potius recipientes hilariter et honeste tractantes , ejus salubribus monitis et mandatis intendatis, et obediatis humiliter ac devote, statuta, quæ pro reformatione pacis, ac negotio fidei, conservatione Ecclesiasticæ libertatis, correctione morum, et salute animarum duxerit facienda, inviolabiliter servaturi, etc. Dat. Perusii XII kalend. Junii, Pontificatus nostri anno IX ».

13. Institit etiam, ut Fridericum ad concordiam flecteret, qui quamvis antea, ut dictum est, controversiam Pontificis judicio dirimendam permisisset, recrudescentibus novis dissensionibus a cœptis resilierat : quare Pontifex datis Perusii V kal. Aug. litteris proceres Ecclesiasticos ac laicos, et qui in imperiali aula auctoritate florebant, sollicitavit [1], urgerent Fridericum, ut quemadmodum cœperat totam controversiam, in Pontificis arbitrium conferret : non enim expeditionem sacram adversus infideles comparari posse, nisi mutua concordia populi conjuncti essent. Assensit Gregorio imperator, ac ne res diutius traheretur, eam legem adjecit, ut controversia proximo Natalis Christi die, adjecta in compromisso triginta millium marcarum mulcta, dirimeretur; et si Insubres Pontificiæ sententiæ stare respuerent, anathemate defigerentur, visum est Pontifici, ad componendam rem arduam datum angustum tempus ; ne tamen susceptæ provinciæ deesset, patriarchæ Antiocheno injunxit [2], Insubres moneret, ut oratores ad permittendam ipsius Pontificis maximi judicio controversiam summa instructos auctoritate mitterent.

« Gregorius, etc.

« Mandamus quatenus præfigas rectoribus societatis ejusdem, ac ipsis Lombardis pro termino kal. Dec. proximo nunc futuras, in qua per syndicos, seu per procuratores sufficientes et idoneos, plenum mandatum habentes, ad ponendum totum negotium sub præscripta forma in manu Ecclesiæ, et parendum super eo præcise mandatis nostris, et ad prorogandum ipsum terminum, si viderimus expedire, omni dilatione ac excusatione cessantibus, compareant coram nobis. Alioquin sibi poterunt imputare, si quod eis periculum exinde contigerit imminere. Dat. Assisii VI kal. Octob. anno IX ». Eodemque argumento Insubriæ fœderatarumque urbium præfectis scripsit [3] : ut vero discordia in apertum bellum , frustra exortam flammam extinguere satagente Pontifice, eruperit, sequenti anno dicetur.

14. Ad conciliandos etiam mutuis in se odiis efferatos Flaminiæ , Piceni ac Umbriæ populos ejusdem patriarchæ opera usus est Gregorius, ut litteræ ad prætorem populumque Britenorensem edocent. Miserandas enim clades hinc Ravennates Bretenorii, Forojulienses, Arimineuses, ac Foripompiliani simul conjurati ; inde Faventini, Cæsenates, Urbinates, Cervienses, mutuo sibi inferebant, ut pluribus prosequitur Hieronymus Ru-

[1] Stad. in Chron. — [2] Rich. de S. German. in Chron. — [3] Fragmen. hist. incer. auctor. Naucler. loc. citatis. Pandulph. Collenut. et alii. — [4] Rich. ibid. — [5] Stadens. Godef. Matth. Paris. Hist. Angl. Elvag. Chr. Frag. hist. incer. auct. Naucler. Pandulph. Sigonius, et alii recent. — [6] Eod. l. IX. Ep. LXXIII.

[1] Ep. CLXIX. — [2] Ep. CCXXXVII. — [3] Ep. CCXXXVII.

beus[1]. Tum paternas curas applicuit[2], ut subortam inter Assisinates cives discordiam sedaret; quibus etiam nonnulla servanda injunxit, atque ad ea perficienda, conjectura est Gregorium Assisium se contulisse, ubi ultra mensem commoratum testantur ejus Epistolæ[3]. Præterea episcopum Prænestinum in Tusciæ provinciam legatum misit[4], quo Florentinos, Senenses, et Urbevetanos, perfidorum opera alienatos, in concordiam adduceret; cunctosque Sedis Apostolicæ in Tuscia fideles monuit[5], dissensiones ac bella emergentia compescerent, unde damna ingentia Ecclesiis inferrentur. Tum Rolandum subdiaconum, et capellanum suum, ad consilia et fœdera in populorum Romanæ Ecclesiæ obnoxiorum perniciem, atque Apostolicæ Sedis contemptum eruptura, dissolvenda incumbere jussit[6]; eodemque argumento Viterbiensibus litteras misit[7], ex quibus aliisque colligitur hæresim ibi pullulasse[8].

15. *Episcopus Patavinus ab hæreticis interficitur.* — Cum vero serpisse latius, ac prænobiles infecisse didicisset, mox eo ad eam ex agro Dominico exstirpandam radicitus accurrit, ac latam Romæ aliquot ante annis adversus hæreticos sententiam renovavit[9], quibus consentiunt ea, quæ ejus Vitæ auctor Viterbii gesta monumentis consignavit: « Ibi multos hæreticos, quorum unus Joannes Beneventi papa dicebatur, tum ex testium assertione fideli, tum ex confessione propria, populo assistente damnavit, et eorum domos et turres de nobilioribus civitatis ipsius funditus faciens demoliri ». Denique ne qua mali labes in ea provincia hæreret, Viterbiensem ac Tuscanensem episcopos, in diœcesibus suis, in eos inquirere jussit[10]. Priori vero et Radulpho Ordinis sacri Prædicatorum hæreseos labe et infamia aspersos, Viterbienses, Tuscanenses, Ortanos, Balneoregienses, Castrenses, Suanenses, Amerinos, ac Narnienses, in gratiam Ecclesiæ recipiendi provinciam imposuit[11], episcopumque Ortanum ea in re ferre illi opem jussit[12]. Studio quoque episcopi Patavini in hæreticos inquirendi collaudato, ut in re suscepta perstaret, hortatus est[13]: parique zelo inflammavit[14] Parmenses religiosos equites Jesu Christi, qui ad exscindendam hæresim contundendamque operam navabant, atque in Apostolicæ Sedis fidem et clientelam acceptos[15], ac privilegiis munitos[16], a Jordano sacræ Prædicatorum familiæ generali magistro, qui sanctitatis et doctrinæ fama tum florebat, ad pietatem institui præcepit[17].

16. Atqui jure merito Pontifex tantam operam ac diligentiam in hæresi extinguenda, exscindendaque consumpsit, cum probe nosset, quantas calamitates in civitates ac populos inveheret. Testis est hoc anno infelix Mantua, quæ episcopum suum pietate conspicuum a nefariis ac scelestis hominibus, hæreticorum fautoribus, vel hæreseos ignominiæ macula inquinatis, crudelissime obtruncatum luxit. Quo audito tristi nuntio Pontifex, ut similia imminentia facinora averteret ad Mantuanos litteras scripsit[1], quibus meritis pœnis commissi sceleris auctores ac participes percutit, et consentaneas Mantuanis leges dixit, quo in posterum tantum flagitium, ac scelus in suos episcopos alii populi non modo tentare, sed ne cogitare quidem auderent.

« Gregorius, etc.

« Cum nuper primo die Rogationum, episcopus ipse ad monasterium S. Andreæ Mantuanum accedens ingressus fuisset, capellanum monachorum pro reformatione ipsius monasterii tunc vacantis, supervenerunt antichristi satellites, a quibus fuit tam crudeliter interfectus, ut ex ipsa atrocitate sceleris et sævitia manifeste appareat, eos velut hæretica sorde infectos Ecclesiæ Dei et Catholicæ fidei voluisse injuriam irrogare. Nam cum primo ejus faciem gladiis impetiissent, postmodum ambas manus ipsius Domino consecratas, cum in modum crucis brachia cancellasset, despecta Crucifixi reverentia, impie amputantes, eumdem quadraginta et pluribus sibi plagis impositis, quasi totum scindere præsumpserunt, saturari de morte et laniatione Christi Domini non valentes.

17. « Porro licet ad clamorem sanguinis tota civitate commota, quia iniquitatem cæli revelant, et adversus pestilentes terra consurgit, potestas vestra, ad hoc vindicandum negligens fuerit et remissa, ex quo non levem suspicionis notam noscitur incurrisse, vos tamen deplorantes et gementes miserabilem parentis occasum, et nimium exinde conturbati, zelo vos excitante divino, insurrexistis unanimiter per vosipsos in parricidii ultionem, quamvis in personas, quæ aufugerant, se illis favorabilem exhibente potestate prædicta, nequiveritis vindicare: propter quod, etsi ad tam grande malum noster expaverit animus, cor contremuerit, et aures tinnierint horribilitate peccati; exposita nobis tamen vestra devotio, immensum dolorem, quem intulerat enormitas maleficii, in parte aliqua mitigavit, qui moti contra vos non immerito fuissemus, si aliter fecissetis.

« Et quidem cum pro causis prædictis biberit episcopus memoratus calicem passionis, passus sacro die et in loco sacro, videlicet in capitulo ipsius monasterii, pro cujus fide ac libertate certabat, et ibi mortem recipiens, ubi vitæ requirebat auctorem, patientis titulus concurrentibus singulis circumstantiis clarius enitescit; dum quasi novus Zacharias est in templo pro fide, ac libertate Ecclesiæ immolatus, et nequissimorum amplius revelatur nequitia, nomenque ipsorum sempiterno parricidialis reatus opprobrio maculatur.

[1] Rub. Hist. Raven. l. VI. Sigon. de regn. Ital. l. XVII. — [2] Lib. IX. Ep. CXII. — [3] Ep. CCXXI et CCLIV. — [4] Ep. XLV. — [5] Ep. CLXXVIII. — [6] Ep. CLXXIX. — [7] Ep. CLXXXVII. — [8] Ep. CXCII. — [9] Extat in direct. inquisit. — [10] Eod. l. IX. Ep. CXCI. — [11] Ep. CLXXXVII. — [12] Ep. CLXXXVIII. — [13] Ep. CXIV. — [14] Ep. LXIV. — [15] Ep. LXIII. — [16] Ep. LXVI. — [17] Ep. LXII.

[1] Eod. l. IX. Ep. XCVII.

18. « Ut igitur magis vindicta, quam excessus memoria propagetur, cum lictores flagitiosissimi, et sceleratissimi parricidæ in acerba et sæva nece parentis episcopi et pastoris contra se provocaverint cælum et terram, et gravissime offenderint non solum Romanam Ecclesiam, a qua præfatus episcopus fuit ad Mantuam assumptus, verum etiam nimis exacerbaverint Ecclesiam generalem, nos de fratrum nostrorum consilio, ac venerabilium fratrum patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum et aliorum prælatorum, qui tunc erant apud Sedem Apostolicam constituti, hujus criminis patratores, tam advocatos quam alios, necnon et illos, quorum ope, consilio, vel auxilio est commissum, publice candelis accensis denuntiavimus excommunicationis sententiæ subjacere, et loca, ad quæ devenerint, quamdiu ibi fuerint, supposita interdicto, statutis quibusdam contra prædictos, et omnes de advocatorum progenie promulgatis; inter quæ duximus statuendum, ut iidem ab hujusmodi excommunicationis sententia non possint nisi per Ecclesiam Rom. absolvi. Quod si eorum aliqui per alium extiterint in mortis articulo absoluti, careant tamen Ecclesiastica sepultura; et si forsan post absolutionis beneficium restituti fuerint sanitati, nisi statim ad Sedem Apostolicam festinaverint pro suis meritis recepturi, ut videlicet cum pœnitentiali baculo pedites ultra mare, dum vixerint, circumeant loca sancta, implentes injunctam sibi pœnitentiam cum gemitu et dolore, relabantur in pristinam excommunicationis sententiam ipso jure.

19. « Quia vero considerata excessus immanitate, nulla ipsorum pœna sufficeret ad vindictam, et sinceræ compassionis affectus in hoc a vobis exhibitus, ex quo apud Deum et Sedem Apostolicam non modicum meruistis, firmam nobis præbet fiduciam de futuris, universitatem vestram monemus et obsecramus in Domino, per Apostolica scripta mandantes, quatenus prælatos advocatos tanti reatus auctores, et eos qui ad hoc dederunt consilium, auxilium, vel favorem, ac ab ipsis recta linea descendentes banniatis de vestra civitate, diœcesi, ac districtu, ita quod aliquo ingenio per se, aut per alios ad eadem loca redire non possint : bona quoque publicetis sceleratorum ipsorum, de illis taliter disponentes, quod ad eos, vel eorum hæredes nulla valeant occasione reverti, nec adhiberi patiamini circa ista fraudem aliquam sive dolum. Jurari etiam semper in mutatione rectoris in animabus vestris in concione publice facietis, quod præmissa omnia observabitis, et facietis firmiter observari, nec permittetis quidquam contra præmissa, præsumi vel aliquod eorumdem, neque habebitis aliquem pro potestate, consule, vel rectore, qui hujusmodi non præstiterit juramentum. Ad quæ omnia et singula observanda, in capitulari, seu in libro statutorum civitatis conscripta ibidem perpetuo remansura, quilibet rector civitatis vestræ juramenti vinculo se adstringet, et suum adstringi faciet successorem, etc. Dat. Perus. non. Jun. an. IX ». Adjicitur in Regesto, episcopo Mulinensi, ac præsulibus Insubriæ, Marchiæ, Tarvisinæ, Romandiolæ, duci Venetorum, atque imperatori Friderico scriptum ad comprimendam perditorum improbitatem : quinto vero id. Jun. capitulo Mantuano eadem de re scripsit[1], magno se dolore affectum ex episcopi nece, qui pro Ecclesiastica libertate fideque tuenda mortem oppetierat.

Simili zelo in Curiensis episcopi interfectores, temperata tamen severitate clementia, animadvertit : cum enim sceleris horrore tacti ad Sedem Apostolicam misericordiam imploraturi confugissent, ea lege absolvit, ut mare ad gerenda in Sarracenos arma trajicerent, darentque fidei pignora, proxima trajectione iter se arrepturos, neque unquam ab ea, nisi venia a Pontifice data, discessuros : qua de re Cumanum episcopum certiorem fecit[2]; jussitque ni parerent, meritis pœnis, quæ parum ab iis, quæ Mantuani episcopi interfectoribus inflictæ sunt, discrepant, afficere : « Tu eos et alios, quorum ope, consilio, vel auxilio tantum facinus est commissum, publice candelis accensis nunties excommunicationis sententiæ subjacere, nec nisi per Sedem Apostolicam absolvendos; et loca, ad quæ devenerint, quamdiu ibi fuerint supposita interdicto. Dat. Perus. V kal. Aug. an. IX ».

20. *Judæi ab injusta oppressione vindicati.* — Hic porro memoria celebrandum non prætermittemus Pontificem, ne ullo modo a justitiæ tramite deflecteret, Judæis justis de causis ad eum confugientibus, benignum sese impertiisse; illorumque fletibus emollitum, petulantium hominum avaritiam, qui religionis prætextu, ac specie pietatis gravissima ipsis mala intulerant, coercuisse[3]; cum ad id prædecessorum exemplis Christianaque mansuetudine permoveretur.

« Gregorius episcopus, servus servorum Dei, fidelibus Christianis salutem et Apostolicam benedictionem.

« Sicut Judæis non debet esse licentia in synagogis suis ultra quam permissum est lege præsumere, ita in iis, quæ concessa sunt eis, nullum debent præjudicium sustinere. Nos ergo licet in sua magis velint duritia perdurare, quam prophetarum verba, et sacrarum Scripturarum arcana cognoscere, atque ad Christianæ fidei et salutis notitiam pervenire; quia tamen defensionem nostram et auxilium postulant, et pietatis Christianæ mansuetudinem, prædecessorum nostrorum felicis memoriæ Calixti, Eugenii, Alexandri, Clementis, Cælestini, Innocentii et Honorii Romanorum Pontificum vestigiis inhærentes, ipsorum petitionem admittimus, eisque protectionis nostræ clypeum indulgemus. Statuimus etiam, ut nullus Christianus invitos vel nolentes eos ad baptismum per violentiam venire compellat : sed si eorum quilibet sponte ad Christianos fidei causa confugerit, postquam voluntas ejus fuerit patefacta, Christianus

[1] Eod. l. IX. — [2] Ep. CLXVI. — [3] Ep. XLII.

absque aliqua efficiatur calumnia : veram quippe Christianitatis fidem habere non creditur, qui ad Christianorum baptisma non spontaneus, sed invitus cognoscitur pervenire. Nullus etiam Christianus eorum personas sine judicio potestatis terræ vulnerare, aut occidere, vel suas illi pecunias auferre præsumat, aut bonas, quas hactenus in ea, in qua habitant, regione habuerunt, consuetudines immutare. Præterea in festivitatum suarum celebratione quisque fustibus vel lapidibus eos ullatenus non perturbet, neque aliquis ab eis coacta servitia exigat, nisi ea, quæ ipsi præteritis facere temporibus consueverunt. Ad hæc malorum hominum pravitati et avaritiæ obviantes, decernimus ut nemo cœmeterium Judæorum mutilare vel minuere audeat, sive obtentu pecuniæ corpora humata effodere. Si quis autem hujus decreti tenore cognito, temere, quod absit, contraire tentaverit, honoris et officii sui periculum patiatur, aut excommunicationis ultione plectatur, nisi præsumptionem suam digna satisfactione correxerit : eos autem duntaxat hujus protectionis præsidio volumus communiri, qui nihil præsumpserint in subversionem fidei Christianæ. Dat. Perusii per manum fratris Joseph Ordinis Florensis, domini Gregorii papæ IX notarii, V non. Maii, Indict. VIII, Incarnationis Dominicæ MCCXXXV, Pontificatus ejusdem domini Gregorii papæ anno IX ».

21. De his agit Matthæus Parisius subjectis verbis : « Eodem anno Judæi privilegium impetraverunt a Pontifice Romano, ne a regibus aut principibus pro exactione pecuniæ turpiter tractarentur, vel in carcerem traderentur ». Ex quibus novatores [1] occasionem Pontificis calumniis petendi aspergendique aucupati, dum falso aiunt subornatum ipsum, corruptumque pecunia Judæos, Christianis principibus adversantibus, clientela sua improbe texisse, atque hoc anno privilegiis per summum Christianæ religionis dedecus ornasse, et inter cætera concessisse, ne Christianis regibus tributum penderent, ipsisque Christianos famulos ac nutrices domi tenere licitum esset. Quod quam falso Pontifici affictum, probant tot gravissimæ leges contra Judæos Hispaniæ atque Ungariæ latæ, de quibus suo loco diximus.

22. *B. Elizabeth canonizatio et translatio.* — Per hæc tempora B. Elisabeth Andreæ regis Ungarorum filia, sanctitate ac miraculis toti orbi Christiano conspicua, in sanctorum Catalogum a Rom. Pontifice solemni ritu redacta est, ut Theodoricus Thuringius in ejus Gestis [2], et ejus Vitæ auctor apud Surium [3] testantur ; extantque ea de re Gregorii litteræ [4] quæ cum in lucem editæ sint, hæc modo decerpsisse sufficerit : « In confessione veræ fidei vitæque dedita sanctitati, cælestis reginæ diligendo filium, per quem dulcedinem consequi posset cælestium nuptiarum, ita dilexit et proximum, quod amœnum sibi constituens illorum familiarem habere præsentiam, quam eorum inimica corruptio cunctis suggerit effici peregrinam, se in multis sibi reddidit inopem, sollicitam fore pauperibus multipliciter affluentem : quorum ab ætate tenera tutrix esse desiderans et amatrix, eo quod sciret perennis vitæ præmium dilectorum Deo acquiri meritis egenorum, adeo conditionem ipsorum gratam sibi constituit, quam naturaliter sæcularis elatio vilipendit, quod etiam licitis sibi deliciis, quas offerebat status excellentia conjugalis, deductis pluries in contemptum, corpus delicatum et tenerum reddebat assiduæ parcimoniæ studio maceratum, tanto sibi meriti quantitate proficiens, quanto quod sponte geritur, majoris gratiæ præmio muneratur. Quid ultra ? Quæque jura sanguinis in supernæ desiderium transferens voluptatis, et imperfectum quid æstimans, si jam viri destituta præsidio, sic residuum vitæ decurreret, quod se ad jugum obedientiæ, cujus sub lege posita maritali absque ipsius præjudicio amplexatrix extiterat, non arctaret, religionis habitum induit, sub quo Dominicæ passionis in se celebrare mysterium usque in diem ultimum non omisit ». Et infra :

23. « De cujus stupenda et inexplicabili claritate procedit, quod illius spiritus in superni fulgoris abysso rutilat ; et in hujus profundo caliginis multis coruscat miraculis gloriosis, quorum virtute Catholicis fidei, spei et charitatis augumenta proveniunt, perfidis via veritatis exponitur, et hæreticis confusionis multæ materia cumulatur ; dum stuporis turbine obvoluti, quod dictæ sanctæ meritis, quæ dum carnis clausa carcere teneretur, pauper spiritu, mitis mente, propria vel potius aliena peccata deplorans, justitiam sitiens, misericordiæ dedita, munda corde, vere pacifica, attrita persecutionibus, et opprobriis extitit lacessita ; vita mortuis, lumen cæcis, auditus surdis, verbum mutis et gressus claudis, cælesti dextera conferuntur, partes Theutoniæ spatiosas, quas mortis dogmate gestiebant inficere, in doctrinæ cælestis amplexibus cernunt multipliciter exultare. De hujusmodi quidem, et aliis ejusdem sanctæ miraculis, quæ mentis inspecta oculis uberiorem lætitiam proferunt, quasi diffusis distincta litteris viderentur facta nobis per testes idoneos tanta plenitudine fidei, sicut debetur, et competit colendæ per omnia veritati ; nos quorum deposcit officium his continuis desudare studiis, per quæ augeatur gloria Redemptoris, dictam sanctam, quam sibi ad intuitum placuit suæ majestatis assumere, de fratrum nostrorum consilio et assensu, ac venerabilium fratrum nostrorum patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum, et prælatorum omnium, qui tunc apud Sedem Apostolicam existebant, sanctorum Catalogo duximus adscribendam ; universitati vestræ per Apostolica scripta districte præcipiendo mandantes, qualenus XIII kal. Dec.

[1] Centur. XIII. c. 15. col. 1283. — [2] Apud Canis. ant. lect. t. V. p. 215. — [3] Jacob. Montan. apud Sur. tom. VI. die XIX. Novembr. — [4] Greg. l. IX. Ep. XCI. extat etiam apud Bullar. tom. I. in Greg. IX. atque apud Wading. et alios.

die videlicet quo eadem mortis absoluta vinculis, victura perenniter, ad fontem supernæ prodiit voluptatis, festum ejusdem, prout miranda ipsius meritorum magnitudo exigit, celebretis et faciatis solemniter celebrari, etc. Datum Perusii kal. Jun. an. IX ».

24. Hæc Pontifex, qui etiam beata Elisabeth amplissimis laudibus cumulata, ejus Vitam præclaraque gesta, tanquam in speculum, ex quo vitam moresque fingeret, Beatrici Castellæ, Toleti, ac Legionis reginæ inspectandum proposuit [1], his in extrema Epistola adscriptis : « Charissima igitur in Christo filia S. Elisabeth conversationis exemplum propter duo posuimus coram te quasi pretiosissimam margaritam : primum, ut in hoc speculo sine macula frequenter aspicias, ne quid in angulis conscientiæ tuæ lateat, quod oculos divinæ majestatis offendat ; secundo ut nihil deesse valeat ad ornatum, quod ad decorem sponsi cælestis exigitur, ut cum invitata fueris ad cubiculum Assueri, scilicet Regis æterni, appareas ornata virtutibus et pietatis operibus decorata. Dat. Perusii VII idus Jun. Pontif. nostri anno IX ».

25. Ut vero sacrum ejus corpus a Siffrido Maguntino antistite sublatum e terra, ad illustrandam eximiam ipsius in pauperes misericordiam divinitus oleo manarit, ac Fridericus imperator illi coronam micantem auro ac gemmis consecrarit, narrat Theodoricus ; verum anno sequenti translatum solemni pompa Friderico præsente sacrum corpus anonymus auctor [2] de lantgraviis scribit : « Translata sunt ossa de humili loco, ad locum magis reverendum ejusdem sanctæ Elisabeth, præsentibus archiepiscopis Maguntinensi, Coloniensi, Bremensi, et pluribus aliis episcopis et prælatis ; item præsentibus Friderico imp. et Henrico lantgravio Thuringiæ et Hassiæ, et suo germano fratre Conrado magistro Ordinis Theutonici, et matre eorumdem lantgraviorum, scilicet domina Sophia, et Hermanno filio B. Elisabeth, et Sophia filia S. Elisabeth, et multis aliis ». Hæc auctor, qui tradit etiam Henricum Thuringiæ lantgravium, Gregorii papæ jussu templum beatæ Elisabeth, cui, dum inter mortales ageret, negotium exhibuerat, nomini sacrum erexisse docet [3].

26. *Andreæ regis Ungariæ nuptiæ et mors.* — Præterea ascivit Gregorius in Apostolicæ Sedis clientelam [4] I. reginam, S. Elisabeth sororem, atque Andreæ regi ejus parenti dato Diplomate [5], solvendarum Ecclesiis debitarum pecuniarum tempus prorogavit : « Cum ad mandatum venerabilis fratris nostri Prænestini episcopi, tunc Apostolicæ Sedis legati, pro damnis illatis Ecclesiis per compositionem, ad quam te juramento præstito astrinxisti, annuatim promiseris usque ad quinquennium duo millia marcharum argenti Ecclesiis restituere memoratis ; et redditibus tuis, sicut asseris per regales munificentias assignatis, ex eis tribus partibus tuis filiis et nepoti, sola ut creditur quarta tibi retenta, plurimum diminutis id facere nequeas, neque primo anno pro debitis, quæ necessario te oportuit pro defensione regni contrahere, satisfacere potuisses, suppliciter postulasti, ut necessitatibus tuis inspectis, clementer super hoc agere dignaremur. Nos igitur tuis devotis precibus inclinati, qui quantum cum Deo possumus, excellentiæ proponimus regali deferre, tibi usque ad decennium, ita quod singulis annis mille marchas eisdem Ecclesiis solvere tenearis terminum duximus præligendum, remittentes benigne quod ex defectu solutionis primi termini contraxisti. Dat. Perusii II kal. Sept. »

27. De Andrea prodit monachus Patavinus [1], Beatricem Aldrenandini olim marchionis Estensis filiam, ab Azone marchione ejus patruo ingenti et magnifico stipatam comitatu missam, ac matrimonio lascivienti juveniliter seni, Bela et Colomano regis filiis rem ægre ferentibus, conjunctam : sed nuptias intempestivas mors hoc eodem anno, Andræa sublato, ut tradunt [2], confudit. Regina vero se gravidam relictam contestata, cum privigni crudelitatem vereretur, sumpto virili habitu, delusisque custodibus, cum Friderici oratoribus in Germaniam fuga elapsa, filium Stephanum nomine enixa est, ex quo Andreas susceptus sceptrum Ungaricum, extincto Ladislao, corripuit, de quibus postea : Andream porro seniorem inclinante hoc anno obiisse, Pontificiæ etiam litteræ proximo ineunte datæ Belæ Ungariæ regi satis indicant.

28. *Poloni principes inter se conciliati.* — Denique hoc tempore episcopum Sabinensem in Danorum regiones, ad obsoletos Christianorum mores emendandos, a Gregorio papa legatum esse missum, ac Synodum Scherungensem celebratam docet Olaus Magnus [3]. Quoniam vero Borealibus in regionibus versatur oratio, prætereundum non est Gregorium, initam anno superiori inter Henricum Slesiæ, et Poloniæ duces de quadam ipsius Poloniæ parte concordiam, ratam stabilemque esse constituisse, uti data ad Henricum Diplomata ostendunt [4], cujus præterea filium redditis ipsi litteris in Apostolicæ Sedis clientelam fidemque accepit [5]. De dissidiis bellisque Henricum inter et Conradum Poloniæ duces, deque pace composita fuse Polonicarum rerum scriptores [6].

29. *Controversia Henrici cum Scotiæ rege, et matrimonium Isabellæ ejus sororis cum Friderico imperatore.* — Conciliandæ inter principes Christianos concordiæ eodem studio, cum impenderet Angliæ Scotici belli metus, ad periculum discutiendum Pontifex animum convertit : archiepisco-

[1] Greg. l. IX. Ep. CXX. — [2] Hist. Langr. c. 4. — [3] Ibid. c. 48. — [4] Greg. l. IX. Ep. CLXXXIV. — [5] Ep. CCXV.

[1] Monach. Paduan. Chr. l. I. hoc ann. Jord. Ms. Vat. bibl. — [2] Bonfin. rer. Ungaric. decad. II. l. VII. in fin et Long. Hist. Pol. l. VI. hoc ann. — [3] Olaus Hist. Goth. l. XIX. — [4] Greg. l. IX. Ep. CXXXIII, CXXXIV. — [5] Ep. CXXVI. — [6] Jo. Longin. Chromer. et alii.

pum enim Eboracensem, et Carledensem episcopum Scotiæ regem litteris monere jussit [1], ne Henrici jura infringeret, pacemve initam labefactaret. Tum ipsum Apostolicis litteris sollicitavit [2], ne quæ a Willelmo rege Scotiæ cum Henrico Seniore et Joanne regibus conventa fuerant, violaret : « Sane idem rex, (nimirum Henricus Angliæ), in nostra fecit nuper præsentia recitare, quod jamdudum inter claræ memoriæ Henricum avum, et Joannem patrem suum ex parte una, et W. Scotiæ regem ex altera, compositio amicabilis intercessit, per quam ipse W. prædictis avo et patri, et eidem regi, et tu patri, et sibi ligium homagium et fidelitatem fecisti, quæ tenentur successores tui, comites, barones Scotiæ ipsis de suis successoribus exhibere, ac comites et barones prædicti esse cum regibus Angliæ contra reges Scotiæ, si compositionem eamdem forsitan non servarent : quod si unius homines fugerint ad regnum alterius metu criminum commissorum, ille ac homines sui eos in terra sua receptare non debent, et utriusque regis homines terras, quas in regno alterius ante compositionem habuerant, obtinebant : unde idem rex nobis humiliter supplicavit, ut præfatam compositionem Apostolico dignaremur munimine roborare. Quocirca serenitatem regiam rogandam duximus propensius et hortandam, quatenus ad ea, quæ pacis sunt, intentionem tuam dirigens, et ea prudenter evitans, quæ ad scandalum vel discordiam pertinerent, prædictam compositionem, sicut provide facta fuit, et ab utraque parte sponte recepta, studeas observare; maxime cum dicatur paci et tranquillitati utriusque regni plurimum expedire. Dat. Perusii II Jan. an. VIII ». Recruduit sæpius hæc controversia, num Scotia fiduciario jure ab Anglia penderet, bellaque atrocia, de quibus suis locis dicendum erit, exarsere. Cæterum Gregorius ad tuenda Henrici jura, quorum plura dissiparat, sacramentum, quo se ad ea nunquam repetenda adstrinxerat, Apostolica auctoritate, quod etiam annis superioribus præstiterat, dissolvit [3].

30. Confirmasse res suas Henricum affinitate imperatoris collocata illi in uxorem Isabella sorore scribit Parisius [4], ad quod matrimonium conciliandum, Pontificium favorem in ea re deprecatum ostendunt ad Gregorium datæ anno superiori, cum iter in Germaniam ad Henricum comprimendum adornaret, litteræ [5].

« Sanctissimo in Christo patri, domino Gregorio, Dei gratia summo Pont. Fridericus, salutem et reverentiam filialem.

« Cum de latere nostro mittamus magistrum Petrum de Vinea, magnæ curiæ nostræ judicem et fidelem nostrum ad charissimum amicum nostrum illustrem regem Anglorum pro consummatione matrimonii inter nos et regem eumdem de Isabella sorore sua juxta consilium paternitatis vestræ tractati, ut et in puellam tandem pro parte ac nomine nostro consentiat, et ut ipsam ad nos una cum aliquo de prælatis Theutoniæ, quem ad hoc idem judex de consilio venerabilis magistri domus Hospitalis Sanctæ-Mariæ Theutonicorum in Hierusalem idoneum reputabit, omine felici deducat; ne in tam salubri proposito occasione dilationis alicujus posset forsitan aliquis intervenire defectus, dum ad nos per longam locorum distantiam non posset facilis haberi recursus; nos de paternitate vestra plena securitate confisi, negotium ipsum circumspectionis vestræ præsentibus duximus committendum, videlicet ut et quantitatem dotium promittendarum nobis a rege præfato pro prædicta sorore sua vestra industria moderetur, et ut tempus etiam arbitremini, quo prædictæ dotes, vel ipsarum dotium pars nobis, aut certis nuntiis nostris, remota difficultate qualibet exsolvantur, si forte contingeret propter necessitates aliquas imminentes sæpedictum regem ad præsens dotes statutas exsolvere non valere : prænominatum autem negotium, tam de quantitate promittendarum dotium, quam de tempore solvendarum, sic in totum, et libere provisioni vestræ committimus, quod plene gratum et ratum habere promittimus, quicquid super vestra paternitas duxerit statuendum. In cujus rei testimonium præsentes litteras fieri, Bulla Aurea typario nostræ majestatis impressa jussimus communiri. Dat. Fogiæ, IX mensis Decemb. Indict. VIII ».

31. Non potuisse Fridericum, nisi Pontifex intercessisset, votorum fieri compotem scribit, Gregorii Vitæ auctor, cum Henricus, uti Sedis Apostolicæ stipendiarius princeps, illique addictissimus nutus Pontificios sequeretur : « Ut per affinitatis annexum, funiculos extenderet longiores, sororem regis Angliæ per interventum Sedis Apostolicæ cum instantia postulavit, quod multis elaboratum studiis obtineri non poterat, nisi Rom. Ecclesia permittente, de cujus arbitrio rex et regnum devotionis proposito, et subjectionis conditione dependeret. Annuit voto petentis filii pater, credens ipsum devotiorem efficere pluribus largitionibus gratiarum, et litteris concessis ad votum optatum permisit sibi conjugem copulari ». Agunt de Isabella Henrici sorore magna pompa ad principem a Coloniensi archiepiscopo ducta eleganti cultu, quo ab Henrico regia magnificentia donata est, nuptiisque apud Wormatiam celebratis, Parisius [1], Stadensis [2], Godefridus [3], Elvangensis Chronici auctor, ac Richardus [4], qui in eo errat, dum filiam regis Angliæ vocat, ni forte Joannem longe ante defunctum, non Henricum intelligi velit.

32. *Alphonsus Aragonius legitimitate donatus.* — Eodem etiam anno Jacobi regis Aragonum cum Joele Andreæ regis Ungariæ filia matrimo-

[1] Lib. VIII. Ep. CCCLXXXVIII. — [2] Ep. CCCLXXXVII. — [3] Lib. IX. Ep. CXXXIII. et l. X. Ep. CCCLXX. — [4] Par. Hist. Angl. — [5] Ext. in Ms. biblioth. nostra.

[1] Paris. Hist. Angl. — [2] Stad. in Chr. — [3] Godef. in Annal. — [4] Rich. de S. Germ. et alii.

nium a Pontifice approbatum, illique constituta dos confirmata [1] : meminitque Surita [2] ad id conciliandum Gregorium intercessisse, ac Violantam ex regina ejusdem nominis Petri Antissiodorensis imperatoris Constantinopolitani filia susceptam appellat. Cæterum obtinuit a Pontifice Alphonsus Jacobi et Elionoræ, cujus matrimonium auctoritate Pontificia diremptum fuerat, ut filius justorum natalium dignitate ornaretur, quo sceptrum Aragonum e parentis manibus excipere posset; qua de re concessum illi est subjectum Diploma [3] : « Ex parte tua nobis fuit humiliter supplicatum, ut cum charissimus in Christo filius noster Aragonum rex illustris te ex dilecta in Christo filia illustri regina Alionora, filia inclytæ recordationis regis Castellæ, a qua pro eo quod ipsam in gradu prohibito consanguinitatis attingit, per venerabilem fratrem nostrum episcopum Sabinensem separatus extitit, procrearit, et sui regni te constituerit successorem, ne quis tibi genituræ defectum possit objicere, super hoc tibi dignaremur misericorditer providere. Nos igitur credentes devotionis affectum ab eodem rege patre tuo, quem inter cæteros reges et principes Christianos specialis amoris prærogativa complectimur, circa Sedem Apostolicam habitum in te totum et integre derivari, eo quod sapor fontium concessus origini nescit rivulis cursu perenni currentibus abnegari; de speciali gratia te legitimandum duximus, et tecum ut non obstante tali defectu habearis legitimus, dispensamus, etc. Datum Perusii, XII kalendas Maii, anno nono ».

33. *Tumultus in Aragonia repressi, Balearis insula expugnata.* — Disturbare in Aragonia improbi ac profligati homines publicam pacem, discordiasque gravissimo populorum et Ecclesiæ damno inferre nitebantur; ad quorum nefarios ausus extinguendos Gregorius Apostolicas litteras, ad electum Tarraconensem dedit [4], quibus suffraganeos, abbates, aliosque præsules, ac populos ad servandam pacem sacramento adigi jussit, cum maxime Jacobus Christianam fidem armis amplificare cogitaret : lacessiverat enim Mauros eorumque tyrannidem, ac jugum ab infelicibus tot populorum cervicibus depellere generosa pietate incitatus meditabatur, atque adeo ne quis cœptis arduis avocaret, intentatum [5] est Christianis anathematis fulmen, qui sacro implicitum bello invaderent. Tum Pontifex Tarraconensis provinciæ fideles hortatus est [6], crucem ad Neuycæ (Yvicæ) insulam Majoricano regno adjacentem a Sarracenis occupatam, recuperandam cum dicto electo capesserent, eamque crucesignatis peccatorum veniam proposuit, quæ antea Majoricæ laboranti opem ferentibus impertita fuisset.

34. « Dilectus filius Tarraconensis electus fervens, sicut accepimus, et æstuans circa Christiani cultus augmentum, ac diligenter attendens quod ei, qui homini esse dedit et tribuit universa, ex omnibus viribus suis debeant servire fideles, retribuendo sibi aliquid pro susceptis beneficiis ab eodem, quatenus ad regnum perveniant a constitutione mundi præparatum electis, et gloriæ suæ divitias, quæ semel possessæ nunquam deserunt possessorem, percipere mereantur, ad expugnandum Christi blasphemum, ad exstirpandum veterem Jebusæum, et ad eruendam de manibus impiorum insulam Hevizæ regno Majoricarum contiguam, cui ex ea gravia poterant pericula imminere, et quam prophanatis sanctuariis detinent occupatam, assumpto in expensis propriis hujusmodi negotio, potenter et viriliter se accingit, ut in eam ejectis ancillæ filiis, qui hæredes esse cum filiis liberæ non merentur, populum acceptabilem Domino divino comitatus auxilio introducat. Nos itaque qui cupimus sponsæ Christi tentoria dilatari, ut funiculos suos faciat longiores, ejusdem electi prudentia et magnanimitate pensatis, propositum suum dignis in Domino laudibus et favore benevolo prosequentes, universitatem vestram monemus, etc. » Addit animos, ut Guillelmi electi signa in ea expeditione sequantur, ac præmia indulgentiarum proponit. « Dat. Perusii, VIII kal. Maii, Pontificatus nostri an. IX ».

35. Fuisse hoc ipso anno electi Tarraconensis virtute expugnatam eam insulam Balearium minimam, dictam Ebusum vel Yvicam, scribit Surita [1], ac Tarraconensi archiepiscopo obnoxiam constitutam. Quo zelo Sarracenos domuerat et religionis cultum auxerat archiepiscopus, exscindendæ hæresi incubuit, cui Sedem Apostolicam consulenti [2], quomodo cum pluribus hæreticis, in sua detectis diœcesi, atque in Ecclesiæ gratiam restitui admittique cupientibus sese gerere deberet, hæc respondit Gregorius [3] : « Satis tolerari potest, ut sic revertentibus post abjuratam hæresim pœnitentia salutaris, prout magis vel minus culpæ qualitas postulat injungatur » ; addiditque [4] relapsos quamvis noxæ pœniteret, perpetuo carceri mancipandos. Post hæc Gregorius Lusitanum regem, qui Ecclesiis ac viris Ecclesiasticis graviores molestias exhibebat, episcopi Salamanticensis aliorumque opera coercere studuit [5]; elapsoque mense episcopo Portugalensi, ut proceribus, et cæteris, qui Ecclesias illas vexarent, absolutionem petentibus elargiretur permisit [6], ac summo beneficii et gratiæ loco eidem episcopo concessum est [7], ut nemo ipsum nisi facta ab Sede Apostolica singulari potestate, defigere anathemate posset, cum maxime Romani Pontificis manibus sacris episcopalibus initiatus esset. Postremo, quod ad res Hispanicas attinet, illud etiam adjiciemus, extare

[1] Greg. l. VI Ep. CLXXXV. et l. IX. Ep. XVIII. — [2] Surit. l. III c. 19. — [3] Ep. XXVIII. — [4] Ep. XXXIV. — [5] Ep. XXXV. — [6] Ep. XXXVI.

[1] Surit. l. III c. 20 — [2] Ep. CDXXV — [3] Eod. l. IX. Ep. XXXVIII. — [4] Ep. XXXIX. — [5] Ep. CCXIII. — [6] Ep. CCXLV. — [7] Ep. CCXLVI.

Apostolicum Diploma[1] ad magistrum ac religiosos viros domus S. Eulaliæ Barchinonensis exaratum, quo Gregorius regularem Ordinem fratrum B. Mariæ e Mercede redemptionis captivorum approbasse, ut institutam a S. Augustino religiosæ vitæ formulam sequerentur; ipsa namque sacra familia liberandis e Sarracenorum servitute Christianis se consecrat; cæterum ei condendæ occasionem dedere crebræ Barbarorum Africæ excursiones, qui piraticam exercebant, ac fideles abducebant in servitutem, cujus impatientes nonnulli a Christianis sacris desciscebant.

36. *Gregorius Tunetani regis oratores, litteras et legationem sultani Iconii recipit, et quo Syria recuperetur laborans, jura tuetur Friderici.* — Cum de Barbaris mentio inciderit, prætermittendum non est Gregorium a nonnullis Sarracenorum regibus acceptis oratoribus ac litteris, amplificandæ religionis studio occasionem aucupatum, ipsos ad Christi cultum pellicere conatum esse, ac Tunetano quidem regi, qui se probe in rem Christianam affectum prætulerat, hæc rescripsit[2] : « Cum super iis quæ fuerunt proposita, tractatus solemniter exigatur , dilectum filium , fratrem Joannem ministrum Ordinis Minorum de Barbaria, et fratrem ejusdem Ordinis, quos benigne recipias et pertractes, ad tuam præsentiam duximus destinandos, etc. Dat. Perusii, id. Maii, Pontif. nostri an. IX ».

Per idem tempus Pontifex Guillelmum Montisferratensem Prædicatorum familiæ religiosum virum cum aliis sociis ad jacienda inter incultas Sarracenorum terras Evangelii semina misit[3].

37. Nec minus operæ collocavit, ut Alatinum sultanum Iconii ad Christum adduceret, ad quem Apostolicos se nuntios missurum est pollicitus. Hujus vero barbari litteras afferendas ducimus[4], ut discant ab infideli et Sarraceno novatores, quo honore atque observantia Rom. Pontificem prosequi debeant.

« Sanctissime, et Angelis æqualis archiepiscope magnæ Romæ, et magne papa omnium per orbem terrarum Christianorum, Alatinus magnus soldanus Iconii , et potestas omnium terrarum per Orientem, et Septentrionalem plagam existentium, et magnæ Cappadociæ, cum salute.

« Notifico sanctitati tuæ, quod jamdudum disposueram unum magnatem vassallum meum ad vestram mittere sanctitatem ad exponendum vobis affectionem nostram, quam erga vestram gerimus sanctitatem, et ad tractandum inter ambos amicitiam et pacem, et ad disperdendum et destruendum inimicum : sed propter longam viam guerrarumque discrimina , et quia non pauca regna adjacent inter vos et nos, non vidimus esse tutum aliquem magnatem hominem destinare, ne a malis et invidis hominibus, qui sunt in medio, vassalli mei malum paterentur, et amitterem eosdem homines meos. Ac propter hoc ab anno tertiæ Indictionis usque ad præsentem diem instantis septimæ Indictionis , usque ad sex personas sub habitu monachali, tanquam humiles homines, qui votum habent, et accedunt de partibus istis adorandum limina S. Petri et S. Jacobi, ad vestram sanctitatem direxi, ne forte cognoscerentur et ab inimicis impedirentur. De ipsis autem duo reversi sunt, reliqui vero quatuor quare non fuere reversi nescio, et sicut reor, nec ipsi duo monachi, qui fuerunt reversi, potuerunt exponere sanctitati vestræ nuntiationes meas, quas sanctitati vestræ mittebam, nec etiam litteras reportaverunt mihi ad certitudinem.

38. « Quamobrem necessarium duxi unum magnum hominem meum fidelem mittere ad exponendum tibi voluntatem meam, meditansque in memetipso atque considerans, aliud non inveni ingenium, ut posset homo meus pervenire ad vos, nisi istum hominem meum, quem ad imperatorem Theutonicorum Fridericum transmitto, ut ipse, associato homine meo homini suo, ipsum ad vestram sanctitatem transmittat. Nunc itaque mihi fidelissimum et proprium soldanicæ potestatis meæ hominem Christianum, nomine Joannem de Gabra, ad sanctitatem vestram cum litteris meis, et quodam parvo negotio, quod esset occasio litterarum ad fidem : sed prius quidem misi eum ad imperatorem, et rogavi eumdem, ut cum ordinatione sua ipsum ad vestram dirigat sanctitatem, et spero quod ipse non erit negligens, et pro eo quod ipsum ad imperatorem direxi, nullam causam, vel nullum negotium in litteris annotavi, sed totam voluntatem meam, et mandata mea eidem fideli meo Joanni Gabra commisi, ut ipse viva voce sanctitati tuæ loquatur, et quidquid ipse vobis locutus fuerit, tanquam ab ore meo recipiatur a sanctitate vestra ; ac præter litteras istas habet etiam alias litteras a nobis Syro sermone sub Bulla similiter Aurea sigillatas. Perlectis autem litteris, et auditis ab eodem, quamcumque voluntatem habuerit vestra sanctitas, mittat nuntium suum ad implendam voluntatem utriusque partis. Scriptum mense Maii, Indict. VII ».

39. Interpellatum a barbaro Pontificem de conciliando inter se arctissimo fœdere ex oratione soldani nomine a Gabra ad Pontificem[1] porrecta constat : « Nuntiationes Joannis Gabra nuntii soldani Iconii. Ego Joannes Gabra servus et nuntius domini mei soldani Iconii, adoro et osculor vestigia sanctorum pedum sanctitatis tuæ, et notifico atque expono sanctitati tuæ, ex parte domini mei ea quæ mihi præcepit vobis oretenus exponenda. In primis vult idem dominus meus, ut habeat sanctitatem vestram amicam, sicut habet Theutonicorum dominum Fridericum cum cautione juramenti, et ut mittas nuntium tuum ad eumdem

[1] Bullar. tom. II. in Greg. IX. — [2] Ep. LIII. — [3] Lib. VIII. Ep. CDXLVII, CDXLVIII. — [4] Ext. apud Greg. l. VIII Ep. XLIII.

[1] Ep. CDLXXVII.

dominum meum, ut juret idem dominus meus. Et si hoc factum fuerit inter utrosque, paratus est idem dominus meus juvare vos, et pugnare vobiscum ad recuperandum Hierusalem, et omnes terras, quas habuerunt Christiani in tempore Saladini; et quando volueris mittere ad eum nuntium tuum, paratus est idem dominus meus adimplere prædicta. Peto etiam ego prædictus Joannes, ut quando nuntium vestrum miseris ad dominum meum, prædictas nuntiationes meas deferat in scriptis secum ad dominum meum ad majorem cautelam et certitudinem ».

40. Sensisse optime de Christiana fide Alatinus videtur, cum se Christianis adversus Sarracenos conjungere cuperet, atque aperte insinuat Gregorii Vitæ auctor his verbis : « Recepit ibidem (nimirum Perusii), soldani Iconii et Bathacii Græcorum principis honorabiles nuntios in futuræ subjectionis indicium pretiosa dona portantes, per quos tam ore quam litteris Christianæ religionis subire culturam, et redire ad unitatem Catholicæ Ecclesiæ postulabant. Cujus propositum (soldani scilicet), princeps ille sit Catholicus (de Vatacio schismatico videtur loqui), impedivit salutis Ecclesiæ præmium in commodum temporale commutans, et culturæ Christi ritus præferens Machometi ». Pollicetur Rom. Pontifici Vatacium Græcos ad Rom. Ecclesiæ obsequium adducere, si nulla Constantinopolitanis auxilia submitteret, ex Pachymerio supra diximus, atque hoc ipsum ea legatione flagitasse probabile est, cum omnes impetus ad obruendos Latinos, qui erant in Græcia, converteret : sed Gregorium prudenter eam conditionem refellisse, ne Apostolicæ Sedis studiosos desereret, et Græci Constantinopoli potiti ad perfidiam desciscerent. Dejectus spe sua Vatacius non retardatus est a tentanda, ut dicetur inferius, Constantinopoli; ipsiusque culpa sultanus Alatinus susceptum Latina sacra amplectandi consilium in opus non perduxit. Interea illo sultani Iconii felici nuntio delectatus Gregorius, ne Apostolico deesset muneri, illum ad fidem Christianam suscipiendam provocavit, legatosque Apostolicos transmissurum est pollicitus [1].

« Nobili et egregio principi soldano Iconii, viam agnoscere veritatis.

« Dilectum filium Joannem Gabram, Christianum virum, sapientem, providum et discretum nuntium tuum, et litteras quas nobis per ipsum dirigere curavisti lætanter recepimus et benigne; et tam eorum continentiam quam ea quæ idem ex parte tua nobis exponere voluit, intelleximus diligenter. Sane devotionem quam ad nos et ad Apostolicam Sedem habere dignosceris, dignis in Domino laudibus commendantes, nobilitati tuæ significatione præsentium intimamus, quod discretos nuntios, quam cito poterimus, ad magnitudinis tuæ præsentiam, auctore Domino, dirigemus, per quos super iis, quæ significasti nobis, prudentiæ tuæ curabimus plenius respondere. Datum Perusii XIII kalend. Aprilis, Pontificatus nostri anno VIII ».

41. Incendit igitur Gregorium major recuperandæ Syriæ spes atque cupiditas, cum Sarracenus princeps ad submittendas adversus alios Sarracenos auxiliares copias se offerret. Ne vero Christianorum Syrorum dissensiones, qui adversus Fridericum consurrexerant, gerendæ rei occasionem eriperent, Hospitalarios, Templarios, ac religiosos equites Theutonicos hortatus est, ut si Joannes Ibellinus atque Acconenses, qui se illius partibus addixerant, Tyrum aliamve regni Hierosolymitani arcem obsidione cingere molirentur, eorum conatus retardarent, eo enim sibi altiori animo insidere Friderici jura tueri, quo ab iis oris remotior esset, ac discordia rei Christianæ exitium grave allatura timeretur : quo vero Ibelinum comprimeret, ardentibus litteris [1] perstringit, tantæ fuisse temeritatis ut imperatorem adducta in discrimen Syria lacesseret, cum eo in gratiam Ecclesiæ restituto, in ipsius læsa dignitate Pontificiam quoque majestatem violatam arbitretur : desineret ergo Syriam bello turbare, quo maxime tempore Christiani ad eam levandam sese strenue compararent, ni faciat, Ecclesiasticis censuris defixum iri.

42. « Nobili viro Joanni de Ibelino, spiritum consilii sanioris.

« A diutina exspectatione dependimus, si forte affectus tædio, quæ Deum offendunt et homines præsumendi studeres efficere, per quæ tibi et aliis in Syriæ partibus constitutis, possint pacis et quietis gaudia provenire. Sed ecce contrarium mirantes audivimus, et absque turbatione plurima narramus, quod cum charissimum in Christo filium nostrum Fridericum Romanum imperatorem diversis olim injuriis provocare præsumpseris, unde nihil aliud accidisse dignoscitur, nisi quod exinde status Syriæ cum detrimento multorum non modicum extitit conturbatus, nunc pejora cumulando prioribus, populum Acconensem ab ejus dominio et fidelitate seducens, illum ad obsidionem Tyri inducere niteris, quasi aliena usurpare jura tibi fore licitum arbitreris. Verum cum processum hujusmodi eo minus tolerare possimus, quo fere nihil est magis cordi nostro contrarium, quam quod Terra-Sancta per incautelam fidelium patiatur aliquod detrimentum, nobilitatem tuam rogamus et hortamur attente, per Apostolica tibi scripta præcipiendo mandantes, quatenus pensato prudenter, quod nobis in præfato imperatore multa inferatur injuria, si jurium suorum patiatur ab aliquo detrimenta; præsertim cum quidquid sibi prosperitatis adjicitur a nobis proprium reputetur, eo quod multæ devotionis obsequiis se reddiderit Ecclesiæ gratiosum, ab omnibus, quæ ipsius honori contraria dignoscuntur, te post præsentium susce-

[1] Eod. l. VIII. Ep. CDLXXVIII.

[1] Ep. CLXXI.

ptionem avertere non postponas, etc. Datum Perusii V kal. Aug. an. IX ».

43. Impositæ quidem antea partes fuerant Theodorico Ravennati archiepiscopo, ut Acconenses ad pacis a patriarcha Antiocheno confectæ servandas leges adduceret, vel omnia in pristinum statum ante subortam dissensionem inter ipsos et Richardum imperialis exercitus ducem versabantur, restitueret, censurisque eos, qui adversarentur, percelleret. Quæ vero ille gesserit, describit Pontifex in litteris ad Fridericum datis[1].

« Gregorius, etc.

« Antequam sibi de prædictæ pacis, quam dicti Acconenses probare volebant, forma constaret, nostri mandati ordine non servato, celsitudinem tuam et nobilem virum Conradum natum tuum ad prædicta restituit, et quod cives et syndici Acconenses præfato Richardo marescallo, tuo et ejusdem nati nomine, ac aliis bajulis, quos ibi pro tempore duxeris statuendos in ordinatione castrorum et officialium, perceptione redituum et omnium aliorum jurium, quæ in ipso regno ad regem de antiqua et obtenta consuetudine spectare noscuntur, obediant; necnon ipsi ac nobiles regni ejusdem communiam dissolvant, campanam deponant, et amoveant consules et capitaneos, ab eis post ortam discordiam ordinatos, ac ipsius regni proprietatem ad dictum Conradum pertinere diffiniendo decreverit, et eis suæ diffinitioni parere nolentibus in civitatem Acconensem interdicti, et in syndicos civium, et nobilium, et majorum consulum universitatis Acconensis, ac eorum fautores, et consiliarios excommunicationis sententias promulgavit. Quod cum ad nostram notitiam pervenisset, nos attendentes quod cum inibi diversorum rituum habitatores existant, de facili terræ illius homines ab Ecclesiæ Rom. ritu recedent, et per hoc inficerentur hæretica pravitate, ac ob id Terræ-Sanctæ, pro qua multorum Catholicorum sanguine fuso, Ecclesia Dei innumerabiles ferens angustias, labores nimios subiit ac expensas, gravia pericula imminerent, recepta ab ipsis Acconensibus cautione, quod nostris debeant parere mandatis, præfatum duntaxat relaxavimus interdictum, ne tibi et dicto nato tuo damnum de regno prædicto modica hora contingeret, quod vix longi labor temporis restauraret ». Addit Pontifex Petrum e Vineis ac Pactensem electum ad se accessisse, institisseque ipsius nomine, ut quæ a Theoderico gesta erant, a Sede Apostolica confirmarentur. Acconensium vero oratores controversiam omnem Pontificio arbitrio permisisse : sed cum imperiales nuntii pari ad id non valerent auctoritate, rei supersedisse; quare suam voluntatem quamprimum aperiret. « Dat. Assisii X kal. Octob. an. IX ».

44. Aliisque litteris[2] significavit, ad restituenda omnia in pristinum statum adstringendosque Acconenses paratum esse, ut cœptam reipublicæ formam dissolvant ; sacramenta, quæ Friderici juribus adversentur, rescindant; magistratus amoveant, atque iterum novo se jurejurando ipsi ac filio Conrado obligent, modo tamen veteres consuetudines reducantur : cum vero inter Richardum præfectum et Acconenses capitales ardeant inimicitiæ , alios illi muneri admovendos videri ; demum ad componendam inter ipsum regemque Cypri discordiam adjecit : « Quia non bene posset præfati regni sedari turbatio, si regnum Cypri discordia remaneret, excellentiam tuam rogamus et monemus attente, quatenus hujusmodi negotium, ut vel charissimum in Christo filium nostrum illustrem regem Cypri ad tuum faciamus redire mandatum, vel inter te ac ipsum treugas ad certum terminum statuamus, ne ex hoc impediatur Terræ-Sanctæ subsidium, nostræ ordinationi committas ».

45. *Crucesignatos tuetur et ad expeditionem Terræ-Sanctæ litteris excitat.* — Non minus grave conficiendæ expeditioni obstaculum improborum hominum avaritia afferebat, qui humani generis hostis impulsu crucesignatorum bona diripiebant, ac pessumdabant; ad quorum scelus coercendum, comprimendamque hiantem cupiditatem, has Ecclesiæ præsulibus leges præscripsit[1] : « Universitati vestræ mandamus, quatenus universos crucesignatos et alios, qui susceperint signum crucis, quilibet vestrum in sua diœcesi et parochia protegentes ab inquietationibus iniquorum, non permittatis eosdem ab aliquibus contra protectionis et constitutionis nostræ tenorem indebite molestari, molestatores hujusmodi compescendo. Cæterum si qui crucesignatorum ad præstandas usuras juramento teneantur adstricti, aut si quisquam creditorum eos ad solutionem coegerit usurarum, creditores ipsos, ut remittant eis præstitum juramentum, et ab usurarum exactione desistant, ac restituant sic extorta, censura simili compellatis, Judæos ad remittendum usuras per subtractionem communionis fidelium nihilominus compellentes. Ii vero, qui Judæis debita solvere nequeunt, in præsenti usquequo de ipsorum obitu, vel reditu certissime cognoscatur , usurarum incommoda non incurrant, compulsis Judæis proventus pignorum, quos interim ipsi percipient, in sortem deductis expensis necessariis computare, etc. Dat. Perusii id. April. an. IX ». Eamdem sententiam complectuntur ad Francorum regem missæ litteræ[2]. Verum cum episcopi tanto incommodo negligentius consulerent , eorum perstrinxit [3] ignaviam Pontifex, ac vetuit[4] etiam, ne quis Christianus in Orientem solus proficisci sineretur, sed conjungeret sese aliis, cum exercitus trajicere appararent.

46. Quanto porro arderet studio promovendæ di-

[1] Ep. CCXXX. — [2] Ep. CCXXXI.

[1] Ep. XXIII. — [2] Ead. l. IX. Ep. XXIV. — [3] Ep. CCVII. — [4] Ep. CCXLIII.

vinæ gloriæ, atque e manibus impiorum eripiendæ Terræ-Sanctæ Gregorius, præter superiora illustrant litteræ[1] quibus Christianam juventutem ad induendam crucem pro concione inflammari jussit, tum ad Rhemensem archiepiscopum aliosque orbis præsules exaratæ[2], quibus eos incitare populos monuit ad suas pro sacra expeditione conflanda opes, prout sua quemque moveret pietas, conferendas.

« Archiepiscopo Rhemensi, et suffraganeis suis.

« Exeamus ad Jesum, secundum Apostolum, extra castra, improperium ejus portantes, ut videlicet ipsius opprobrium proprium reputemus, quasi nobis ipsis illatas sibi injurias existimantes, ut sicut ipse defectus nostros nascendo sustinuit, et dolores moriendo portavit, dum nascendo minoratus est paulo minus ab Angelis, ac seipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo, ac moriendo captus, tractus, vinctus, cæsus, illusus alapis, crucifixus, mortuus, lanceatus extitit et sepultus : sic quanquam non sit similitudo creaturæ ad Creatorem, ut tamen aliquid saltem retribuamus ei pro omnibus, quæ retribuit ipse nobis, injuria nos tangat ipsius, ut subveniamus pauperi Jesu Christo, ad relevandas contumelias, quibus ei a fidei nostræ hostibus exprobratur, insultantibus ipsis et dicentibus : Si filius Dei es, salvum facias temetipsum ; si quid potes, libera terram nativitatis tuæ de manibus nostris, et crucis cultoribus restituas crucem tuam. Certe ignominia est populo Christiano, quod ille Rex regum, qui fecit omnia, de propria sede pulsus, pro nostris facinoribus terram, quæ hæreditatis suæ funiculus est, amisit, in qua corporaliter visus est cum hominibus conversatus, et in qua universa redemptionis nostræ sacramenta patravit. O quam anxie clamaret Apostolus hodie, si nunc in mundo maneret. Exeamus ad Jesum extra castra improperium ejus portantes ; forte diceret : Exeamus exemplo Abrahæ de terra, domibus et cognatione nostra corporali et mystica, ut eamus in terram illam olim inclytam et Christi sanguine consecratam, ut expulsis exinde cum Dei adjutorio Amorrhæis, cum Juda Macchabæo montem Sion ascendamus mundare sancta et renovare, coronis ornantes aureis templum Domini Dei nostri.

47. « Clamat etiam ipse Christus : Qui vult, inquit, venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. Quasi dicat, bellum instat, aciem castrorum dispono : ergo qui meus est, me sequatur. Qui enim vult venire mecum ad gloriam, sequatur me ad pugnam, quia qui vult regnare oportet compati ; quanquam non sint condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quam in nobis credimus revelandam. Clamat nihilominus illa miserabilis Hierusalem mater nostra, quæ merito peccatorum nostrorum bibit de manu Domini calicem iræ ejus, suas nobis exponens angustias, et in sui doloris remedium affectus a nobis exspectans filiales, si forte tristemur cum ipsa et doleamus, si eam diligimus, vicem ejus. Quis enim est, qui non tam validis clamoribus excitatus, ad vindicandas Christi sui tam atroces injurias se accingat? Numquid non rei proditionis apud Filium Dei erimus, si ad eruendam terram de manibus impiorum ad eum ex Patris æterna donatione, qui gentes in hæreditatem, et in possessionem terræ terminos sibi dedit, ac matris de regali prosapia descendentis successoria hæreditate pertinentem non totis viribus laboremus? Non est quidem novum, quod terra illa judicio divino percutitur : sed nec est insolitum, ut flagellata et castigata sanetur : nam poterat eam Dominus sola voluntate servare, sed forsitan voluit experiri, et in notitiam ducere aliorum, si quis tangeretur ejus injuria, et ad ipsam ulciscendam se aliquis præpararet.

48. « Licet autem ad recuperationem ipsius terræ multum laboraverit hactenus populus Christianus ; licet multi principes orthodoxi assumpto crucis signaculo, ut hæreditatem Domini de manibus eruerent iniquorum, ad partes transfretaverint transmarinas ; licet quamplures, quos in hostes zelus divinæ legis armaverat, in manibus traditi persequentium, adhuc forsitan ferreis detineantur compedibus et squalore carceris macerentur ; licet non pauci faciente cum eis Domino signum in bonum, calicem gustaverint passionis, et martyrio fuerint coronati ; nondum tamen exigentibus culpis populi Christiani, tantæ voluit Dominus miseriæ misereri, illo dante forsan occasionem, vel causam, quod et si ad tempus circa hoc ferbuerit devotio Christiana, in tempore tamen tepuit fervor ejus, et sic non continuatis præsidiis, defectum passa est graviter causa Christi. Cum igitur treugæ cum Sarracenis initæ modico sint tempore duraturæ, ne si quod absit, invenitur Christiana professio imparata, verendum sit, quod non solum difficilis terræ recuperatio jam amissæ, verum etiam desperabilis retentio sit retentæ, cupientes acies Dominicas instaurare, ac per continuata præsidia Christi negotio provideri, de fratrum nostrorum consilio militiam Christianam in partibus transmarinis, quæ jugiter contra hostes fidei prœlium Domini prœlietur ad minus usque ad decem annos providimus instruendam, de fidelium eleemosynis subsidium continuum habituram. Ut autem quod intendimus, melius et efficacius impleatur ; exemplo Apostoli, qui collectas faciebat in gentibus, ut mitteret illas fratribus egentibus in Hierusalem, sic super hoc duximus providendum, ut quilibet, qui Christiana professione censetur, tam masculus quam femina, tam clericus quam laicus, et tam subditus quam prælatus conferat qualibet septimana saltem unum denarium in hoc opus, per manus eorum, qui ad

[1] Ep. LXXXI et CCXLIV, CLXXXV. Jord. Ms. Vat. bibl. — [2] Ep. CXXXV. et reg. post eamd. Ep.

hoc electi fuerint, in subsidium ejusdem militiæ convertendum; iis duntaxat exceptis, qui suscepto crucis charactere sunt illuc personaliter profecturi, etc. Dat. Perusii IV kal. Jul. an. IX ».

49. *Theobaldus rex Navarræ aliique principes excitantur ad ferendam opem Constantinopoli in discrimen adductæ.* — Devovere se bello sacro plerique principes, inter quos Theobaldus Navarræ rex et Campaniæ comes, in quo multa futuræ virtutis signa emicabant, prima armorum tyrocinia in Christi defendendo nomine consecrare statuit : sed cum nonnulli adversus ipsum varias inirent coitiones, atque a suscepto consilio retardarent, Gregorius abbati de Irentio, aliisque provinciam demandavit[1], ut censuris novarum rerum studiosos coercerent: « Tanto, inquit, gaudemus amplius, quanto credimus ex majori devotione procedere, ut in ætate adhuc tenera constitutus juventutis suæ primitias offerens Deo suo, ac non solum sua sed seipsum abnegans, propter Christum tulerit crucem ejus, ut illius opprobrium, quo ei a fidei nostræ hostibus exprobratur, possit, si ipse dederit, vindicare. Cum igitur sicut accepimus, quædam colligationes illicitæ contra eumdem regem in præjudicium juris sui a quibusdam nobilibus tam terræ suæ quam aliis sint præsumptæ, ad quarum observationem se colligantes juramenti vinculo se adstrinxerunt, mandamus, etc.» Jubet ipsos tuendis Theobaldi juribus incumbere, censurasque ea infringere molientibus incuti. « Dat. Viterbii IX Decembris anno IX. »

50. Sollicitavit[2] præterea Theobaldum regem Gregorius imperio Constantinopolitano in discrimen adducto opem afferret, cum eo a schismaticis everso non sine magna difficultate auxilia Terræ-Sanctæ transmitti possent, atque Herardum de Chatenay, et alios proceres Gallos, qui Joannem aut Balduinum consanguinitate attingerent, impelleret, ut abjecta omni mora, induta cruce, in auxilium Constantinopolis provolarent. Jussus etiam Senonensis archiepiscopus parandis crucesignatorum copiis incumbere. Sed cum ea auxilia segniora fore timerentur, Bulgaris et Græcis cum novis exercitibus imminentibus, Pontifex ex Ungaria elicienda alia promptiora auxilia arbitratus, Strigoniensi et Colocensi archiepiscopis partes imposuit, ut Ungaros, qui se ferendo Terræ-Sanctæ subsidio adstrinxerant, commutato ad Constantinopolitano imperio ferendam opem voto, proficisci juberent, ac plures ad induendam crucem in eo rerum discrimine excitarent[3].

51. Pendebant tum extrema spe Constantinopolitanorum res, cum Joannes Ducas a Latinis, qui in Asiam excurrerant, lacessitus, percusso cum Asane Bulgarorum rege armorum fœdere, magno exercitu comparato, Calliopolim invasit : eaque elatus victoria Constantinopolim infestis signis petiit, conjunctis eodem tempore copiis, irrupit Asanes, ac obviis omnibus populatis, eidem urbi regiæ castra admovit. Quam formidandam hostium irruptionem Georgius Logotheta ita describit : « Joannes imperator (is nimirum qui etiam Ducas et Vatacius vocitabatur), conductis copiis, uterque Occiduam plagam, quæ Latinis serviebat, excurrerunt, ingentique inde præda deportata, Scythicam solitudinem, ut proverbio utar, universam effecerunt, urbibus ac regione, ut jurejurando convenerant, sibi divisis. Et Calliopolis quidem, cum ante adventum Asani expugnata fuisset, sub imperatoris potestate venit, simili ratione et Madysta, et omnis cui Chersoneso nomen est. Habebat præterea imperator et Cissi castrum, et ad fluvium, qui Marytsa a multis vocatur, fines extendit. Potitus est ad hæc et monte Gano, in quo oppidolum extruxit, cujus Nicolaum Cotertzem, virum plurimis prœliis exercitum, in quibus adeo præstiterat, ut apud omnes illud vulgatum fuerit, neminem neque ante eum, neque post eum fuisse, qui tot ac tanta facinora vel attentarit felicius, vel prosperius gesserit, custodem misit, ut Latinis, qui in Tzurulo erant, negotia facesseret. Asanus dictorum locorum partes superiores, et quæ aquilonem respicerent, tenuit; et ad ipsos usque Constantinopolis muros Joanne rege in illis assidente, et intuente uterque perveniens ingentem timorem Latinis injecit, resque eorum in extremum discrimen deduxit. Porro cum autumnus præterisset, ac hyems instaret, Joannes imperator atque Asanus cum inter se de gerendis rebus deliberassent, Asanus quidem domum revertitur, imperator in Orientem transfertur ».

52. *Latinorum de Græcis victoriæ.* — Hactenus Georgius ad efferendas Vatacii res ac Latinorum deprimendas, illatas a Græcis clades descripsit. Turpissimam vero eorum fugam, ac partam divina ope a Joanne Brenensi victoriam silentio prætermittit. Integra igitur hujus historiæ veritas e litteris Pontificiis petenda est, quibus si victoriæ reportatæ de potentissimis hostibus magnitudo fidem detrahere alicui videatur, cum schismaticorum quadraginta instructa agmina a centum et sexaginta cataphractis equitibus fusa ac dissipata audiet, meminerit antiqua pugnante pro suis numine miracula; nec putet Rom. Pontificem Theobaldo, Belæ, Colomano, alisque regibus, principibus, antistibusque inania mendacia scribere[1] voluisse. Illum ergo in litteris Ungariæ regi datis, quæ paucis immutatis sententiis transmissæ ad plures fuere, hæc exponentem atque ut auxilia quantocius submitteret, ne post victoriam sub hostium, qui colligebant novas acies, potentia fatiscerent Latini, exorantem audiamus.

53. « Belæ regi Ungariæ illustri.

« Sicut pro certo didicimus, Vatacius et Asanus schismatici, nuper inter se iniquitatis inito fœdere, terram charissimi in Christo filii nostri imperatoris illustris cum maxima Græcorum mul-

[1] Eod. l. IX. Ep. CCC. — [2] Ep. CCCXIII. — [3] Ibid.

[1] Lib. IX. Ep. CCCXIII.

titudine hostiliter invadentes, et capientes Gallipolim, omnes habitatores ipsius crudeli gladio, differentia sexus vel ætatis non habita, jugularunt : et deinde in forti manu Constantinopolim obsidentes, eam credebantur capere, nisi a Deo liberata fuisset desuper adjuvante. Nam idem imperator attendens quod Domino, quo protegente contra quinque reges Abraham victoriam habuit, et solus Jonathas de viginti Philisthæorum millibus eos interficiens triumphavit, non est difficile, ut salvet in multitudine vel in paucis, centum et sexaginta militibus tantum sociatus contra dictos Græcos cum quadraginta et octo aciebus procedentes ad bellum certamen aggrediens adversus eos triumphum obtinuit, et ipsorum alios ensi devorandos exposuit, aliis solis tribus aciebus fuga præsidio liberatis, carceri mancipavit : quando necdum ab hujusmodi reverso victoria viginti quatuor naves hostium dictam Constantinopolim applicantes, ut eam caperent, rapinis ac incendio devastarent, Constantinopolitanorum civium manibus Dominus tradidit : sed aliquos ex hominibus in eis morantibus, fuga velox intercipi, et propinquum receptaculum non permisit.

54. « Dicti vero Valacius et Asanus, novi robur exercitus instaurantes, spem nihilominus de triumpho concipiunt, et de novo civitate Constantinopolitana obsessa, se ad debellandum eumdem imperatorem iterato cum infinitis armatorum millibus accinxerunt : propter quod a nobis extitit cum instantia postulatum, ut ad succursum Constantinopolitani imperii Apostolicæ dignaremur provisionis auxilium impartiri. Nos igitur attendentes, quod ipsius conservatio imperii specialiter pertinet ad promotionem subsidii Terræ-Sanctæ, de qua nonnisi per partes Romaniæ liber reditus peregrinorum habetur, etsi, quod absit, dictum imperium dominio Græcorum, qui magis Latinos oderunt quam pagani, subjicitur, de facili ejusdem terræ dissidium sequeretur; celsitudinem regiam monendam duximus attente et hortandam, quatenus cum eo levius et citius præfato imperio per homines Ungariæ subveniri valeat, quo ei viciniores existunt ob reverentiam Jesu Christi, Apostolicæ Sedis et nostram, sicut animæ tuæ salutem desideras, ad subveniendum præfato imperio regium studeas auxilium et consilium impartiri, ita quod exinde supernæ gloriæ merearis particeps effici, et per tui auxilii interventum dictum valeat imperium liberari, spe tibi proposita, quod dum in imperio eodem terræ subvenis memoratæ, duplicatum remunerationis divinæ præmium reportabis. Nos enim de omnipotentis Dei misericordia, et ea quam nobis in beatis Apostolis Petro et Paulo concessit auctoritate confisi, illam eis, qui in ejusdem imperii succursum accesserint, concedimus veniam peccatorum, quam habituri forent, si prædictæ Terræ-Sanctæ personaliter subvenirent. Dat. Viterbii XVII kalend. Januar. ». Eodemque argumento ad archiepiscopos Strigoniensem et Colocensem, Ungarosque missis litteris[1] monuit, ut citissime ad maturum ferendum auxilium provolarent.

[1] Reg. post eamd. Ep.

GREGORII IX ANNUS 10. — CHRISTI 1236.

1. *Impendens Longobardicum bellum sopire nititur Gregorius, Friderico pacis consilia respuente, et Italiæ dominationi inhiante.* — Injecta est a Friderico Insubriæ anno Christianæ salutis trigesimo sexto supra millesimum ducentesimum, Indictione nona funesti ac luctuosi belli fax, quæ tam atrox incendium excitavit, ut pluribus annis extingui non potuerit. Cujus periculi terrorem imminere cum videret Gregorius, ac sacram expeditionem, quam adversus Sarracenos indixerat dissolvendam, curas omnes defixit, ut Insubres ac Fridericum mutuo concordiæ fœdere conciliaret. Permiserant illi quidem Sedi Apostolicæ dirimendam controversiam, sed variis injectis difficultatibus hactenus Apostolicam sollicitudinem eluserant; extremoque superiori anno imperator compromissum nonnullis conditionibus devinxerat, ut facile res perduci ad exitum non posset : quare ab illo

contendit [1] Gregorius, appositas eas litteris leges removeret, nec faciles iis aures daret, qui ut ex dissensionibus ad se utilitatem aliquam derivarent, novis ipsum bellis implicare conarentur, perfectaque ea re facilius apparatum bellicum in Sarracenos adornari posse : jam plures reges ac populos ea de causa positis mutuis odiis ad bellum sacrum suscipiendum strenue sese accinxisse : nec par esse, ut dictas orbi Christiano induciarum leges infringat, quæ flagitante ipso ex patriarchatum trium consilio promulgatæ fuerant.

2. « Excellentiam tuam rogandam duximus attentius et hortandam, quatenus prudenter advertens, quod ad instantiam tuam de consilio fratrum nostrorum patriarcharum trium, et prælatorum omnium, qui erant apud Sedem Apostolicam constituti, negotium Terræ-Sanctæ, quod ad te post Sedem Apostolicam noscitur specialiter pertinere, duximus assumendum, providentes ut orbis terræ discordes ad treugam vel concordiam cogerentur, et quod jam ad hoc aliqui ex magnis terræ principibus sunt compulsi; quinimo reges aliqui, multi nobiles et potentes crucis signaculum per Dei gratiam receperunt; præfatum magistrum H. ne dictæ terræ negotium, quod ad utilitatem Ecclesiæ, imperii ac totius populi Christiani noscitur ordinatum, quod absit, valeat impediri, cum pleno mandato de compromittendo super promissis præcise in manibus nostris sine moræ dispendio studeas destinare, sciturus quod si contra Lombardos, maxime cum se præcise in manibus Ecclesiæ posuerint, hoc potissimum tempore procedere molireris, tantam exempli perniciem aliis tribuendo, per quam præsumi possit a pluribus, quod cæteros Ecclesia fefellisset, id pati æquanimiter eamdem Ecclesiam non deceret; præsertim cum super negotio, in quo de tanta gloria Redemptoris agitur, acceptio personarum haberi non debeat, nec aliquid nos deceat perpeti, per quod processus ejusdem posset aliquatenus impediri. Diligenter enim considerare te convenit, quod illi qui excellentiæ tuæ contraria consulunt, ad id te nituntur inducere, per quod te illis laboribus involuto, de quibus de facili nequeas expediri, utilitates suas fortius valeant procurare. Dat. Viterbii XII kal. April. anno IX ».

3. At imperator Insubrium fœderatarumque urbium injurias amplius se ferre non posse Gregorio litteris significavit; atque adeo enixe precibus contendere, si pacis imperio honestas ac utiles leges accipere recusarent, sibi adversus eos bellum comparanti auxilio esset. Quibus acceptis Pontifex monuit [2] caveret ne Italiam armatus peteret, Insubresque lacesseret bello, cum nondum induciæ ad sacram expeditionem adornandam illis permissæ effluxissent; rem omnem ad Sedis Apostolicæ arbitrium revocaret : illam ex æquo inter eôs exortas controversias composituram, de quibus Parisius [1]. Rescripsisse vero Fridericum refert cum aliis Sigonius [2] Italiam sui esse juris ac dominii, atque adeo suæ dignitatis esse rebelles edomare, hæresim late in Insubria grassari, suisque eam armis præfocandam : Sarracenis expugnandis suas opes pares non esse, devictaque Insubria se illius divitias, ac vires in hostes Crucifixi conversurum.

« Italia hæreditas est mea ; et hoc notum est toti orbi. Anhelare ad aliena, (nimirum Sarracenorum terras amplificandæ religionis causa invadere), et propria relinquere, ambitiosum esset et enorme, præsertim cum Italicorum, præsertim Mediolanensium me injuriis lacessivit insolentia, in nullo mihi debitam exhibens reverentiam. Præterea Christianus sum, et qualiscumque servus indignus Christi, accinctus ad Crucis inimicos debellandos. Cum igitur tot hæreses non tantum pullulent, imo silvescant in Italia, et jam zizania segetes incipiant suffocare per civitates Italicas, præcipue Mediolanensium, transire ad Sarracenos hostiliter expugnandos, et illos incorrectos pertransire, esset vulnus infixo ferro fomentis superficialibus delinire, et cicatricem deformem, non medelam procurare. Item solus sum et homo sum, nec ad tantum laborem sufficio, ut inimicos Crucis sine magno comitatu adeam debellaturus incredulos, qui tot sunt et tam fortes, expugnando. Iterum cum sine thesauris magnis ad tam arduum negotium consurgere per me non sufficiam, opes ejusdem terræ in opem, et ultionem Crucifixi convertere destinavi; abundat equidem Italia armis, equis, et opibus, hoc terra novit universa ».

4. Ex quibus Friderici animum totius Italiæ dominationi avide inhiantem, ac variis coloribus prætextibusque pietatis ardentem ambitionem, ac superbiam tegentem conspicere est. Quæ porro Fridericus altiore animo, ac secretiori pectore gereret, Epistola ad amicum exarata [3] aperuit, reliquæ nimirum Italiæ jugum imponere, suæque subjicere potestati, ambitiosumque consilium colorare egregie putabat, si diceret Italiæ demum totius Germaniæ, Siciliæ Syriæque viribus accinctum Sarracenos facile eversurum.

« Fridericus, etc.

« Nos voluntate Dominica dispositi ea perficere in votis gerimus, per quæ Ecclesia eradicatis zizaniis salubriter gubernetur, sic ut quemadmodum ab Orientali zona regnum Hierosolymitanum Conradi charissimi filii nostri materna successio, ac demum regnum Siciliæ præclara maternæ nostræ successionis hæreditas, et præpotens Germaniæ principatus pacatis undique populis sub devotione nostri nominis perseverat, sic illud Italiæ medium nostris undique viribus conculcatum ad nostræ serenitatis obsequia, et imperii redeat unitatem : neque in hoc providere tantummodo commodis intendimus, sed in hoc crucis negotium directissime

[1] Greg. l. x. Ep. I. — [2] Auct. Anonym. Vit. Greg.

[1] Apud Paris. Hist. angl. hoc anno. — [2] Sigon. l. VIII. — [3] Apud Sigon. ibid.

procuratur. Dein rebellibus nostris circa partes Italiæ in gremium nostræ gratiæ revocatis, discordias multorum nobilium desiderato fine præcidimus, qui vota sua in adventu hujusmodi suspenderunt, ne crucis signaculo præsignitos Christiani cruoris effusio, licet justa, ob debitum et honorem imperii, et regni Siciliæ macularet. Ad hæc igitur procuranda, æstate præsente personaliter cum principibus nostris intrare condiximus Lombardiam, ut eradicata in Italia hæretica pravitate, jura imperii reformemus ibidem, et pacem discordiarum schismatibus fatigatam instauremus, et quibuslibet passis injuriam sine acceptione personarum justitiæ copiam ministremus, ut ad expiandum inimicorum fidei peculiare flagitium in partibus transmarinis de communi transmontanorum, et Italicorum consilio votis communibus unanimiter aspiremus. Ad quod non solum utilitas, sed ipsa necessitas instanter invitat, cum treugarum finis, quas nos in ipsis partibus existentes inivimus cum soldano, fere in gremiis habeatur. Quare de nostrorum consilio principum apud Parmam solemnem curiam duximus indicendam, ad quam ab Urbe citra omnes urbium Italiæ nuntios invitamus, ubi quamplures nobiscum principes nostros habebimus, et legatos omnium regum Occidentalium; ut si tanta rebellium fuerit protervitas, ut nec ad Deum, nec ad decus imperii et Ecclesiæ velint habere respectum, tam celebris tribunalis in eos materialis gladius exeratur ». Addit se viro principi daturum provinciam, ut redeuntes ad officium in gratiam recipiat : sollicitet ipse Bergomensium, Vercellensium, Alexandrinorum, Brixianorum, Laudensiumque præfectos, ut oratores ad solemnem illum ordinum conventum mittant : se die sacro S. Joanni-Baptistæ aquilas Augustas moturum, atque in S. Jacobi subsequenti festo comitia celebraturum.

5. *Ad conciliandam pacem Jacobus cardinalis legatus in Insubriam, et litteræ ad episcopos mittuntur.* — Volvebat jam animo Fridericus Insubres ad obsequium frangere : cumque Germaniæ imperium sibi asseruisset, Anglorumque amicitiam ascivisset, oblatam tandem occasionem existimavit, qua provinciam florentissimam viris, ac refertam opibus adipisceretur, ut prosequitur Vitæ Gregorii auctor, his verbis : « Sic igitur Ecclesiæ magnificatus auxilio, jam ultricem manum convertere cogitans in Lombardos, quos jura sibi longis subtraxisse temporibus, ac atroces adjecisse causas injuriæ causabatur, Lombardiam intravit contra Sedis Apostolicæ consilium et mandatum. Sed prius vires viribus prudenter examinans, eos per Apostolicæ Sedis oraculum obtinuit admoneri; quorum nuntiis cum legatis principis ad Christi vicarium cum instrumentis de rato transmissis, in ejus tandem arbitrio cum adjectione pœnæ per monumenta publica extitit compromissum : licet finem non ceperit examinatum judicium tergiversatione partium calumnias ingerente. Qui tandem petiit in Lombardiam Sedis Apostolicæ destinari legatum, cujus judicio celerius suborta quæstio finiretur. Ad quod venerabilis pater episcopus Prænestinus, cui præter illa omnia, quæ Pontificis conditioni debentur, et hæc quæ regularis adjecit disciplina, zelus fidei, rectitudo justitiæ, ac fervor libertatis Ecclesiæ suffragantur, cum plenæ legationis officio destinatur ».

6. Is erat Jacobus ex abbate Cisterciensi Trium-Fontium Urbis in cardinalium numerum adscitus, ut suis locis ex Gregorii Actis inseruimus, quem Friderico, ut virum integerrimum, cui certissime committere res suas, sidere posset, commendavit[1]. « Cum olim ad nostram notitiam pervenisset, quod in Lombardiam processus suos imperialis celsitudo dirigeret, nos illum, qui sola Deo placita efficere, ac omni personarum acceptione remota, pacem desideraret et concordiam promovere, illuc dirigere cupientes, venerabilem fratrem nostrum episcopum Prænestinum ad partes Lombardiæ de fratrum nostrorum consilio providimus destinandum : de quo firmam potes fiduciam gerere, quod cum a se sua et suos propter Deum abdicaverit, et semetipsum ejus servitio totaliter dedicarit, ad ea duntaxat studebit procedere, quibus honorem Ecclesiæ possit ac imperii confovere, sicut ex ipsius operibus colligere poteris evidenter : etsi quid aliud suggerant, imperialis excellentia auditum malevolis interdicat, etc. » Addit, ut Hermannum Germanorum equitum Hosp. magistrum, quem ut accederet, invitavit[2] ad ea, quæ ad Ecclesiam et imperium spectant, tractanda transmittat. « Dat. Interamne IV id. Jun. an. x ».

7. Ac ne ad conciliandam pacem aliquid prætermitteret, archiepiscopos Mediolanensem, Ravennatem, et suffraganeos episcopos suis litteris monuit[3], ut omnes vires suas ad eam sanciendam converterent. Cumque falsus rumor obtrectatorum linguis late difflatus Gregorium in ea re artibus et coloribus uti, atque adversus imperatorem suffusum malevolentia animum gerere ad ipsius Pontificis aures perlatus esset, ad eam obterendam famam, plurimum de obtrectatoribus questus, dictis archiepiscopis præsulibusque significavit, quam sincera benevolaque mente Friderico semper studuisset, insinuarent ; ad episcopum etiam card. Prænestinum legatum suum ac præsules alios litteras dedit[4], quibus ipsos, ut Sedem Apostolicam adversus sparsos malevolorum susurros defenderent, præcepit, aspersamque illi calumniam confutarent. Ea porro calumnia illata Gregorio fuisse videtur, quam Parisius odio et invidia in Romanos Pontifices affert, atque exaggerat, ipsum nimirum Apostolicum patrocinium adversus imperatorem Mediolanensibus, ac reliquis Insubribus pollicitum fuisse.

8. *Legatum a Friderico despectum defendit*

[1] Greg. l. x. Ep. CIII. — [2] Ep. XVI et CIV. — [3] Ep. CXCIV. — [4] Ep. CXCV, CXCVI, CXCVII, CXCVIII.

Pontifex. — Cæterum episcopum Prænestinum A. S. L. non ea, qua par erat, benignitate habuit Fridericus : virum enim sacerdotali constantia præditum cum suas in partes, et consilia ambitiosa pertrahere non posset, despexit, contumeliisque ac minis exceptum a se facessere jussit [1] : « Quem, cum nollet a via regia declinare, occasione concepta (accepta) quod inter Placentinos cives pacem firmaverat, sicut ex officii debito tenebatur, gravi suspicione notatum, audire contempsit, eumdem contumeliis atque comminationibus prosecutus ». Illum porro suis partibus in ea re pro dignitate perfunctum ex Apostolicis litteris [2] constat, quibus nonis Aprilis hujus anni adducendæ inter eos concordiæ omnisque dissensionis materiæ radicitus evellendæ Asculano episcopo provincia data erat, ac Placentini [3] illius dictis et consiliis obtemperare jussi. Ingrata vero ea res fuit Friderico, qui dissentientes opprimendi occasionem sibi porrectam arbitrabatur, litterasque ad Pontificem querelis in Jacobum Prænestinum refertas, quibus etiam præstiti Insubribus adversus imperium Romanum favoris notam Sedi Ap. asperserat, scripsit [4] ; quibus lectis, Gregorius objecta legato diluit, studiique erga Insubres suspicionem amovit.

« Gregorius, etc. Friderico imp.

« Cum ad exemplum mediatoris Dei et hominum, qui ut pacem inter Deum et hominem reformaret, non est formam suscipere dedignatus humanam, scissuras schismatis ad integritatem reducere unitatis Sedes Apostolica teneatur, nostræ, quo Deo et homini astringimur, servitutis officium in Lombardia pro sedanda imperii et Lombardorum discordiam compulit destinare legatum, qui et dissidentes ad imperiale mandatum reconciliatos reduceret, et inter populos discordantes pacis fœdera reformaret. Nec illud nostrum tam sanctum, tam salubre potuit impedire, sed potius debuit adjuvare propositum, quod te in Lombardiam pro exstirpanda hæretica pravitate, subsidio Terræ-Sanctæ, et recuperatione jurium Ecclesiæ ac imperii, necnon pro reformatione pacis proclamabas esse venturum. Nam si te ad id imperii reformatio invitavit, nos causa imperii, cujus deformatio in dispendium Ecclesiæ Romanæ redundat, Ecclesiarum utilitas, quæ longum sub bellorum fluctibus dissidium patitur, et animarum periculum, pro quibus possessori cæli et terræ ad ratiocinium obligamur, ad procuranda bona concordiæ debuerunt fortius excitasse ; unde nihil de tuo jure usurpasse, de tuo nihil, licet contrarium asseras, occupasse officio credimur, si nos de quorum consilio te ad id in principio, medio et fine procedere, sicut pluries promisisti, decuerat, prompti nostrum summo creditori exsolvere debitum invenimur.

9. « Quare præmissa more artificis, cujus considerationi se primitus offerunt quæ ultimo in operatione concurrunt, diligentius attendentes, illum, ut per eum nostrum impleremus ministerium, elegimus in hac parte ministrum, qui eo tibi et quibuscumque discordantibus minori potest haberi ratione suspectus, quo ejus mens terrenis desideriis absoluta suis actibus fermento minus ingereret odii vel amoris ; qui seipsum et sua relinquens, in divini amoris altitudinem evolasset. Quis illius sinceritatis rugam suspicionis objicere, quis illius puritatem nævo duplicitatis opposito poterit offuscare, quem suscepta professionis beatæ religio carni et mundo abstulit, quem Deo fructus laudabilium operum, et vitæ sanctitas commendavit ? Nec enim locus originis recte contra eum in suspicionis argumentum inducitur, cum non bonitas hominis deformetur a loco, sed potius loci malitia per hominem reformetur. Probat hoc, quod nec pietati Christi quidquam mundus subtraxit impius, nec cælum fecit sanctum dæmonem, nec hominem paradisus. Genus etiam ad tuam intentionem non sufficere, imo non proficere creditur, quia frustra in illo parentelæ vitia condemnantur, qui per conversationis sanctæ munditiam a patria et parentibus, quasi in virum mutatus alium, factus est penitus peregrinus. Quid plura ? frustra quid ad probationem alicujus inducitur, quod illud nec frequenter nec inseparabiliter comitatur.

10. « Suffragatur autem ad hoc testimonium dilecti filii magistri Hospitalis S. Mariæ Theutonicorum, et ei quod alia vice ipsum cum dilecto filio nostro O. S. Nicolai in carcere Tulliano diacono card. transmissum tibi suspectum fuisse asseris, refragatur ; cum ipsum nihil fecisse, unde celsitudini imperiali suspectus merito deberet haberi, coram nobis publica voce dixerit, et eum circa observationem justitiæ plurimum commendarit. Erubescere igitur poterit novus logicus de nobis mali alicujus initium vel participium paralogismo concludere, cujus falsitatem etiam imperiti de longe speculantes possunt luce clarius improbare, cum publice bonum, et manifesta boni species fuerit, quod legatus ad reformandam pacem inter te ac Lombardos a nobis destinatus accessit, cui nihil posse credimus imputari, si eo præsente sedata sint intestina bella Placentinæ, si aliquæ civitates Lombardiæ, cladibus prœliorum oppressæ, ad pacis fuerint dulcedinem invitatæ. Quinimo tibi ad infamiam reputatur, quod Ecclesia seu præfato mediante legato pacem imperii dedigneris, vel non patiaris potius reformari. Sed est fortasse qui dicat, quod dum contra fas et licitum episcopum præfatum tuis non habes votis omnino propitium, eum imperialibus æstimes desideriis inimicum, et quo æqualius eumdem ad quodlibet oppositorum extremum, ut utraque unum efficiat, declinare perspexeris, eo fortius ipsum celsitudinis tuæ profectibus contrarium suspiceris : de quo si placet obtrectationis cessent

[1] Vitæ Greg. auct. — [2] Lib. x, Ep. VII, VIII et x. — [3] Ep. IX, XI, XIII. — [4] Ep. CCLIII.

obloquia, cujuslibet prudentis et boni principis moribus inimica, qui sic jus suum discrete prosequitur, quod nullius præsertim timentis Deum, et episcopi detrectationem armatur. Verum ne aliqua de Sede Apostolica vere vel apparenter excellentiæ tuæ querela censurgat, tibi contra prædictum legatum, quæ nondum probatio seu confessio objecti criminis et ignoti convincit experiri, volenti sumus justitiam exhibere parati.

11. « Cæterum ne super imperialis celsitudinis de coercenda, ut tuis verbis utamur, contumacia Lombardorum responsionem videamur per oblivionem, vel negligentiam distulisse, dictus magister tibi satisfacere potuit ; de cujus consilio dilectum filium G... subdiaconum et capellanum nostrum ad tractandum de pace duximus destinandum : quare responsio tibi grata non poterat fieri, per quem tractatum concordiæ contingebat penitus impediri. Nec etiam nobis de objecta eis contumacia constitit, ad quos pro facto imperii mandatum Apostolicum, cui superba cervice restiterint, nullatenus emanavit ; quinimo compromissum in manus nostras venerabili fratre nostro patriarcha Antiocheno procurante teque petente firmantes, et si infra tempus nuntiis tuis pro tua voluntate præfixum ad nostram præsentiam venire nequiverint, maculam tamen erga te, si dici potest, commissæ contumaciæ per sequentis obedientiam compromissi a se videntur penitus abstersisse, etc. Dat. Reate X kalend. Novemb. Pontif. nostri an. x ».

12. *Fridericus Mediolanenses invasurus ob seditionem revocatur in Germaniam, unde Pontificis opem quærit.* — Irruperat jam, cum hæc scripsit Gregorius, in Italiam Fridericus ob perduelles in Germania superiori anno domitos elatus animo, conceptæque ob veteres injurias in Insubres effundendæ ultionis cupidus, quem Isabella imperatrice et Conrado filio in Germania relictis, egregio succinctum exercitu[1], Richardus et Parisius referunt[2]; ac Veronam, quæ orta seditione ad illius partes antea se traduxerat, pervenisse, indeque felici itinere Cremonam accessisse : sed Mediolanenses validissimas acies ad quinquaginta hominum millia in eum eduxisse ; deinde gravissimi senis consiliis Mediolanum exercitum, ut mœnia tuerentur, ne, si prœlio victi essent, in extremum exitium res suas conjicerent, recepisse : at imperatorem Vincentiam sibi resistentem Novembri mense cepisse illiusque partem flammis delevisse, de cujus excidio non invenustum distichon affert Richardus[3] :

> Pro meritis dignis, Vincentia, te cremat ignis.
> Subderis imperio Cæsaris ingenio.

Expugnavit nonnullas alias arces Fridericus, ac signa ad cingendum obsidione Mediolanum convertebat, cum Austriæ dux Germaniam miscere adeo cœpit, ut excitus a suis imperator in Germaniam, omissis Mediolanensibus, traducere exercitum sit coactus, qua occasione usi Mediolanenses amissas arces recuperarunt.

13. Novo illo bello implicitus Fridericus, ut demittere fastum erat solitus mox atque adversa ingruebant, ne pluribus hostibus distraheretur, Gregorium rogavit, ut tractatum pacis cum Mediolanensibus redintegraret : nec Pontifex ejus preces respuit, quamvis ille antea Prænestinum episcopum paci conciliandæ incumbentem turpiter repulisset; qua de re hæc Gregorii Vitæ auctor : « Post lapsum temporis, (nimirum vergente hoc anno post objectam Jacobo cardinali repulsam), ad ipsius imperatoris instantiam venerabiles patres Ostiensem et The. tituli S. Sabinæ presbyterum cardinalem, quorum virtutes merita Vitæ protestantur et fama, in partes easdem cum potestate simili summus Pontifex destinavit ». His majorem dignitatem, atque auctoritatem conciliaturus[1] ad patriarchas Aquileiensem et Gradensem, ad Ravennatem et Januensem archiepiscop. eorumque suffraganeos, et cunctos Insubriæ, marchiæ Tarvisinæ ac Romandiolæ præsules, magistratus[2], proceres ac populos commendatitiis litteris illorum in pietate promovenda ac pace componenda sollicitudinem extulit : « Rogamus universitatem vestram et hortamur in Domino Jesu Christo, per Apostolica scripta mandantes, qualenus per opera gratitudinis explicare sollicite quanta vobis circa Deum sit fidei puritas, ac devotionis sinceritas erga Sedem Apostolicam continuis honoribus per fidelium multitudinem attollendam, legatos eosdem, in quibus personam nostram recipi volumus, et filiali reverentia pertractari, quasi pacis Angelos devote et hilariter admittentes, et ipsos omni, quo scitis et potestis honore prosequi sollicita diligentia procuretis, et sibi super iis, quæ ad honorem Dei et Ecclesiæ ac libertatis Ecclesiasticæ faciunt incrementum, necnon ad ea, per quæ status imperii, et præcipue dictæ provinciæ valeat salubriter faciente Domino reformari ; ac super pravitatis hæreticæ maculis abolendis, et Terræ-Sanctæ negotio, quod eis tanto specialius procurandum commisimus, quanto ad promotionem illius nos præ cunctis teneri viventibus reputamus, efficaciter intendatis, etc. Datum Interamne III kal. Decemb., Pontif. anno x ». Commendati etiam cardinales legati[3], Insubriæ, marchiæ Tarvisinæ ac Romandiolæ viris principibus urbiumque fœderatarum magistratibus. Verum cum legati postea ad Fridericum se contulissent, similem repulsam, quam episcopus Prænestinus passus erat, retulere, ut sequenti anno dicetur, cum rerum converso statu Austriæ ducem præcipiti parta victoria debellasset, quem universa

[1] Rich. de S. Germ. in Chron. — [2] Paris. Hist. Angl. — [3] Rich. loc. cit. S. Germ.

[1] Ep. CCLXXII. — [2] Reg. post eamd. Ep. — [3] Ibid.

ditione ait Parisius exuisse : additque divinum illud oraculum, quo fertur numen visitare peccata patrum in filios in tertiam et quartam generationem, in eo impletum, ac vindictam cælestem ob Richardum Angliæ regem, olim in Austria, dum e Terra-Sancta rediret, in vincula conjectum, excepisse.

14. *Gregorius multimode læsus a Friderico, gravissimis litteris eum objurgat et admonet.* — Hic vero omittendum non est, Fridericum tot illustribus paterni in eum studii notis, totque beneficiis affectum, Petri Frajapanis opera hominis etiam ingratissimi, cui hoc ineunte anno Pontifex Terracinenses magistratus ad populum occupata jura restituere jusserat, seditionem in Urbe adversus Gregorium concitasse, de qua Richardus : « Hoc anno Petrus Frajapane pro parte imper. guerram movet contra PP. et senatorem, et seditio facta est multa in populo ». Subornatos quidem a Friderico pecuniis Romanos fuisse queritur Gregorius in litteris [1], quibus ipsum ad Constantini Magni, et cæterorum piorum principum exempla provocavit, aliaque plura ab ipso objecta refellit. Corripuerat illum antea Gregorius graviore jugo Ecclesiasticos in Sicilia opprimere, ingentes ab iis pecunias abradere, ad tribunalia profana rapere, Ecclesiis pastores intrudere, libertatis juriumque Ecclesiæ defensores partim in exilium pellere, partim bonis spoliare, pluraque alia damna et injurias inferre; pacem initam violari, Ecclesiæ studiosos majori quam cæteros malorum mole obrui, Sarracenos invalescere, rudera Ecclesiarum ad Mahometis templa extruenda transferre ; sed hæc potius prosequentem lacrymis Pontificem audire juvat [2]:

« Gregorius, etc.

15. « Ecce in regno prædicto per ministros imperiales nudatæ privilegio libertatis Ecclesiæ bonis sacris deputatis usibus spoliatæ flent, quia ipsarum pastores etiam et ministri, patres et filii exulare coguntur, carceri mancipantur, et foro Ecclesiastico derelicto in examine vetito actiones suscipere, tallias solvere, et bona compelluntur Ecclesiastica, ut se a vexationibus redimant, exhaurire : et si quando eas contingat pastoris solatio viduari, non permittuntur sibi sponsum eligere, et viduitatis vestimenta deponere, donec adulterinis alicujus amplexibus, qui non canonice, sed per impressionem electus, aut alias intrusus fuerit, extiterint copulatæ. Ecce ibi Catholica fides perit, ex eo hæresis inibi præcipue vires sumit, quod in Ecclesias et personas Ecclesiasticas, officialium oppressione sæviente, eædem prædicationis, ex qua maxime confutantur hæretici et Catholici roborantur, exercere non possunt officium ; quia necessario cætera pars ædificii corruit, cujus concutitur fundamentum.

16. « Ecce de ruina Hierusalem Babylonis mœnia, de acervo lapidum Sion Agarenorum gymnasia construuntur et ædificia, in quibus divinum nomen excolitur, illuc migrare coguntur, ubi Mahomet perditus adoratur. Super quo eo crudelioris nos doloris gladius percutit, quo fortius incircumcisi, quasi in regni medio positi, levius fidem Catholicam suæ possunt infidelitatis veneno corrumpere, quo majora exinde contingunt pericula, quod Christiani commiscentur eisdem, paganorum contubernia ab ovili Dominico greges fidelium abigunt, et Hebræi ab Ægyptiis sic oppressi, eorum quasi dominio subjugantur. Ecce in dicto regno contra pacis inter te et Ecclesiam reformatæ fœdera quidam nobiles privati castris et aliis bonis suis, uxoribus et liberis captivatis, loca sua proscripti relinquere, domicilia in aliorum se transferre coloniam, et ad extremam coguntur inopiam devenire. Et dum similis premit afflictio pauperes, id tanto magis Deo displicere putamus, quanto fortius ipsos credimus innocentes. Quid plura? in omnibus his Ecclesia tanto majori rubore perfunditur, quanto probabilius præmissis discordia causam dare præterita creditur, dum illi, qui adhæserunt Ecclesiæ, plus cæteris contra justitiam opprimuntur. Utinam hæc veritatis essent destituta subsidio, et mendax inveniretur quilibet hæc dicendo, ut et audita non credere, ac fidem cogeremur a creditis removere. Sed si verius loquimur, jam pro majori parte ista non credimus, de quibus opinione cessante certam scientiam obtinemus, etc. Dat. Viterbii II kalend. Martii. Pont. nostri an. IX ».

17. His acceptis imperator non leviter exasperatus, eas querelas partim elevare, partim eludere, partim a se in ministros detorquere, atque in iis quæ ad electiones spectarent, id jus a prædecessoribus regibus ad se transfusum contendere. Cumque non pauci perditissimi adulatores, cognito imperatoris alienato a Gregorio animo, rixas novas serere conjunctionemque pristinam discindere studerent, subornatus illorum assentationibus et querimoniis imperator plures litteras [1] acerbiore stylo ad Pontificem exaravit, quibus et Gregorium querelis oneravit, et sibi ab eodem Pontifice objecta retundere, ejus animum aculeatis verbis repungere, usurpataque jura defendere, ac male gesta conquisitis fucis colorare conatus est. Sed Gregorium refellentem objecta, denique convincentem criminis Fridericum in apologeticis litteris audiamus [2].

« Gregorius, etc.

« Si memoriam beneficiorum Conditoris æterni, quæ per ministerium sponsæ suæ in sublimes personas et humiles largiter emanarunt, humanæ ingratudinis oblivio deleret ; si Dominus noster Jesus Christus, judex vivorum et mortuorum, judicaturus apertis libris conscientiæ revelatis tenebrarum operibus universos, ut Dominus

[1] Lib. x. Ep. CLIII. — [2] Lib. IX. Ep. CCCXCVIII.

[1] Apud Greg. l. x. Ep. CVII et CCLII. — [2] Ep. CCLIII.

timeretur, origo virtutum fides inconcussa persisteret, opera statera justitiæ ponderaret, verba sub veritatis signaculo clauderentur, et os contra Deum non poneretur in cælum : unde tonitrua prodeunt, et fulgura contra persecutores suos sæpe mittit Deus et Dominus ultionum. Sane ex pluribus litteris, ad nos et fratres nostros nuper ab imperiali excellentia destinatis plura collegimus, quæ si stylus mitigasset humilior, et amaritudinem paginæ dulcorasset affectus reverentiæ filialis, virtus discretionis, sub manna dulcedinis irascibilem spiritum temperasset, et imago Dei, quæ resultat in speculo rationis, ac similitudo ejus, quæ per affectum bonum, et zelum rectitudinis in potentiis animæ naturalibus invenitur, non fuissent sic scribendo forsitan deformatæ ». Inferius vero ubi Prænestinum episcopum, quem pluribus querelis oneraral, omnis culpæ labe immunem ostendit, subjicit :

18. « Igitur si nostræ te feceris doctrinæ discipulum, si Apostolici processus circa honorem tuum sæpe sæpius habiti imitareris exemplum, juxta monita nostra super commissis in regno corrigendis excessibus pluries ab annis præteritis replicata, et toties passa repulsionis injuriam, ad debitum exauditionis admitteres; injusta quoque, quæ nunquam tibi credimus ex certa scientia direxisse, procul ab imperialis limine concessionis arceres. Sed ecce super facto Ecclesiarum regni, quod tibi in litteris nostris primo directis sub genere indefinite proponitur, quod ad hoc non tenearis, quasi dubia respondere, a te reali responsione præterita vocali commentario incongrue respondetur, tum quia frustra requiritur, ut singularia speciei, vel specialia fidem faciant generi, cum genus et species manifestam ex se præbent notitiam veritati, et cum individuorum scientia quasi ex infinitate confunditur, ad doctrinam universalium supervacue singularia colliguntur : tum quia quæ in primis litteris sub indefinita, in se tamen aliorum definita notitia fuere proposita, ex superabundanti in litteris nostris ad te secundo currentibus, per multa fuerunt particularia declarata, sicut in Epistola tua responsiva conjicitur; quæ in seipsa quibusdam particularibus verbaliter respondendo, quod in præmissis falsum implicet, improbatur : cujus pollicitis de satisfactione præstanda quibusdam Ecclesiis et personis, sicut sic non in principio, sic in fine non credimus, qui simili promissione delusos multoties nos dolemus. Indigne ergo super oppressionibus prædictarum Ecclesiarum et hominum regni, in quo nullus manum vel pedem absque tuo movet imperio, affirmativam nostræ propositionis negativa ignorantiæ imperialis interimis, quibus consensum vel originem præstitisse cum nuntiis et litteris Apostolicis ac clamoribus passorum injurias eas tuis auribus pluries inculcatas non solum scire, sed etiam plene potueris emendare, minime dubitaris. Quod ex illo tuarum litterarum tenore manifeste colligitur, qui pro jurium conservatione tuorum te nonnulla immutasse circa Ecclesias, et tibi super non restituenda eis possessione ablata nostrum in facto civitatis Castellæ suffragari magisterium suffragatur, cum in causa tua superioris debueris experiisse, et exspectasse judicium : nisi forte vulgus respondeat, quod juxta placitum terminos regum transgrederis, dum contra jus aggrederis officia sacerdotum. Qualiter autem contra conscientiam nostram, ut asseris, denegata tibi possessionis civitatis prædictæ intentionis tuæ opituletur restitutio, non videmus : cum cives Castellan. qui se tibi, violato sacramento fidei, ignorante Ecclesia prodiderunt, excellentiæ tuæ nullum jus per hoc in seipsis acquirere, nullum nobis circa possessionem, cum jurisdictionem civitatis et civium quasi possideret Ecclesia, prodendo potuerunt præjudicium generare; male namque agitur cum dominiis prædiorum, si tanto precario possidentibus non requiritur possessionis initium, leges possessionum evertere, et extraneis jura conferre valeant possessorum.

19. « Et ideo si prudenter attenderes, quod lignum vitæ est in paradisi medio positum, sic in centro tuorum finium prudenter persisteres, quod nequaquam incaute ad judicanda secreta conscientiæ nostræ, cujus judex in cælo est conscius in excelsis, propriæ ruinam conscientiæ metuens evolasses, cum regum colla et principum submitti videas genibus sacerdotum, et Christiani imperatores subdere debeant executiones suas, non solum Romano Pontifici, quin etiam aliis præsulibus non præferre, necnon Dominus Sedem Apostolicam, cujus judicio orbem terrarum subjicit, in occultis et manifestis a nemine judicandam, solis suo judicio reservarit.

20. « At fortassis ignoras, quod Oza morte percutitur, eo quod arcam Domini inclinatam manu temeraria sustinere conabatur, et tribus Chaath, quæ vasa tabernaculi propriis involuta portabat humeris, paribus addicitur detrimentis, si tabernaculum solius Aaron dispositioni commissum ingredi, vel vasa sanctuarii, priusquam involuta fuerint, ulla curiositate audeat intueri? Quare, si te ad notoria facta tua speculanda reduceres, non solum de nostra, imo judicare de conscientia etiam cujuslibet tui subditi dubitares. Ergo quia de conscientia agitur, ut contra conscientiam secundum conscientiam procedatur, cum nostræ fuisset conscientiæ liquidum, quod de reddendis possessionibus Ecclesiæ Romanæ ad te pervenientibus pluries præstiteras juramentum, non videbatur esse boni filii a patre petere, quod nec salva conscientia poteras detinere, eo quod nec Ecclesia vitium spoliantis incurrerit, cui commoda sui juris constitutionis beneficium integra reservavit. Nec est verisimile in hac parte nos fratrum nostrorum consilium despexisse, cum super hoc nuntii tui inceptum prosequi voluissent judicium, et ideo nondum erat in his eorum consilium requirendum.

21. « Esto præterea quod Ecclesiis cum principibus permutare, sicut in tuis excusationem allegas, utroque jure conceditur; inique tamen ad damnosam et non voluntariam hujusmodi celebrationem contractuum, præsertim sine superioris assensu, et contra juramentum de non alienandis Ecclesiasticis possessionibus, quas pro animarum salute relictas, sic alienantes et recipientes, sacrilegii crimen incurrunt, præstitum compelluntur, quia quod in Ecclesiarum favorem jure permittitur, fieri non debet ad læsionem earum per injuriam retorquere. Esto quod aliqua beneficia vacantia conferas, ut curam tamen animarum illis annexam committere valeas, jus spirituale, quod non cadit in laicum, non permittit; et in locum viventium, quos a gradu suo, nec propria culpa, nec sui judicis sententia dejicit, alios substitui jus datum cælitus interdicit. Esto quod in collatione beneficiorum morientibus succedas, ut dicis, episcopis, majorem in hoc ipsis non adipisceris potestatem, nec nos ob id, qui eis viventibus conferre beneficia non collata potuimus, jam te locum tenente, ne dicamus usurpante, Pontificis, Apostolicæ amittimus plenitudinem potestatis. Venerabilis insuper frater noster Cephaluden. episcopus, archidiaconus Salernitanus et Soranæ civitatis Ecclesiæ, dum eos ad examen nostræ considerationis adducimus, quare iste perpetui exilii, et ille perpetuæ patiantur ruinæ dispendia ignoramus, nisi quod dum contra pacem inter te, ac Ecclesiam reformatam spiritualia sicut sæcularia judicas; dum eos, qui suo domino stant aut cadunt, non convictos, nec confessos, pœna judicium præveniens condemnas; divini judicii thronum aggrederis, et leges, quibus digne submittitur principatus, a lare patrio exulare compellis. De illo, qui se Geracensem dicit episcopum, tacemus ad præsens, quem electio canonica prætermissa, vel per impressionem habita, Ecclesiæ Terracensis matrimonialiter alligare non potuit, cujus consecratio, forma Ecclesiastica, sicut dicitur, destituta, nec sibi executionem officii contulit, nec ipsum illius Ecclesiæ, vel alterius episcopum esse fecit.

22. « Vincula vero nepotis regis Tuneti, si ea recla acie considerationis inspiceres in quantam juris et divini nominis contumeliam compeditum alligent plene scires ». Detento in vinculis Tunetani regis nepote, qui ad Pontificem, ut Christiana sacra amplecteretur, iter corripuerat, locutus Vitæ Gregorii auctor, aculeata hac sententia Fridericum carpsit : « Nuper regis Tuneti fratrem (nepotem) ad Sedem Apostolicam accedentem sacramentum Baptismatis recepturum, detentione jam longa prohibuit, in voto persecutus alterius, quod in suo factus apostata detestatur ». Desudatum sane magna contentione a Gregorio est, ut ipsum e carcere liberaret : ac primum eos, qui ipsum detinebant, monuit [1] anathemate defigi ter in anno solemni ritu, qui venientes ad Sedem Apostolicam caperent; cumque imperia ac minæ non proficissent, Fridericum rogavit datis Interamne VIII kal. Jul. litteris [1], ut libertati restitui juberet. Sed ille, obtrito omni religionis respectu, Sarraceni principis quam vicarii Christi gratiam colligere maluit, ac subornatum dicere non expavit; quare Pontifex ingeminare has querelas est coactus :

23. « Quia indigne seductus asseritur, qui ad notitiam veræ fidei, aliquo inducente, vel Deo potius inspirante, vocatur; quin potius quantum probationes quod præter offensam regis ejusdem et non circumventus ad nos accederet, recepturus Baptismatis sacramentum expostulas, aperte colligitur, et idem clara multorum voce utinam non dicatur, quod Apostolos et discipulos veritatis, non sine magistri injuria manifesta, innuis seductores, qui inimicos crucis Christi ad agnitionem lucis æternæ monitis invitarunt salutaribus et invitant. Et ex eo tacite asseris non debere Deo contra hominem obediri, quod dictum nepotem credis debuisse præfati regis licentiam præstolari, cum tibi non liceat ignorare, quod tantus est favor Baptismatis, ut etiam servos, sicut a jugo criminis, sic invitis dominis infidelibus et eos converti nolentibus, a catena eximat servitutis. Utinam lex Domini convertens animas sic omnes fideles seduceret, quod eos de fornace ferrea Pharaonis eductos ad veræ fidei notitiam evocaret : utinam omnes fideles sic suos superiores offenderent, quod ad auditorium cæleste vocati præconi parerent Dominico, et in se tam salutari contumacia suorum offensam principum provocarent. Tolosano comiti, etsi lata in eum excommunicationis sententia nequiverit privilegium immunitatis afferre, vel juri tuo præjudicium generare, debuit tamen ei favorem communionis imperialis auferre, quam sibi nequibas præter animæ tuæ periculum, quæ tibi omni thesauro debet esse charior, indulgere, ut hoc saltem rubore perfusus, ad sinum matris rediret Ecclesiæ, et tibi sine salutis tuæ dispendio posset debitum servitium exhibere.

24. « Cæterum ne nostro quod verum est patefaciente responso, dicta exaggerare cogamur et gesta, calamo nostro brevitatem indicimus, et ne super eo quod de lege regia et episcopis scripseras, honorem tuum obice veritatis exasperet, prohibemus. Sed vade ad tuorum memoriam prædecessorum, et inspice; transi ad felicis recordationis Constantini, Caroli Magni, Arcadii, et Valentiniani imperatorum exempla, et ea diligentius speculare, ubi infallibilis solutio, conclusio sine instantia super præmissis accipitur; ubi reprobanda falsæ opinionis assumptio confutatur. Illud autem minime præterimus, toti mundo publice manifestum, quod prædictus Constantinus, qui singularem super universa mundi climata monarchiam obtinebat, una cum toto senatu et populo non solum

[1] Eod. l. x. Ep. cxxiii.

[1] Eod. l. x. Ep. cxxiii.

Urbis, sed in toto imperio Romano constituto, unanimi omnium accedente consensu, dignum esse decernens, ut sicut principis Apostolorum vicarius in toto orbe sacerdotii et animarum regebat imperium, sic in universo mundo rerum obtineret et corporum principatum; et existimans illum terrena debere sub habena justitiæ regere, cui Dominum noverat in terris cælestium regimen commisisse, Rom. Pontifici signa et sceptra imperialia, Urbem cum toto ducatu suo, quam sparsis in ea pecuniis nobis turbare moliris, illius sequens exemplum, qui absorbens fluvium non miratur, et sperans quod Jordanis influat in os ejus, suo est voto fraudatus, necnon et imperium curæ perpetuo tradidit, et nefarium reputans, ut ubi caput totius Christianæ religionis ab imperatore cælesti disponitur, ibidem terrenus imperator potestate aliqua fungeretur, Italiam Apostolicæ dispositioni relinquens, sibi novam in Græcia mansionem elegit, de qua postmodum in persona præfati magnifici Caroli, qui jugum a Rom. Ecclesia vix ferendum impositum pia debere docuit devotione portari, Sedes Apostolica, transferens in Germanos prædecessoribus tuis, sicut et in tua persona recolis esse factum, in consecrationis et inunctionis munere nihil de substantia suæ jurisdictionis imminuens, imperii tribunal supposuit, et gladii potestatem in subsecuta coronatione concessit; ex quo juri Apostolicæ Sedis, et non minus fidei ac honori tuo derogare convinceris, dum factorem proprium non agnoscis.

25. « Ex eo autem non modicam notam indevotionis incurris, quod nobis et fratribus nostris sacrilegii maculam conaris impingere, quia eos, quibus a te Ecclesiæ ac Ecclesiastica beneficia conferuntur, reputantes indignos, de tuo videmur judicio disputare, non attendens quod sacerdotes Christi regum et principum omnium fidelium patres et magistri censentur. Nonne miserabilis insaniæ esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum conetur arguere, a quibus non solum in terris, sed in cælis sese ligari posse institutione divina docetur? Omnes enim, nisi quorum oculos aliquo erroris pulvere obturatur, agnoscunt quod cum tu ipse Apostolicæ examinationi, sicut testantur præmissa, subjaceas, multo fortius de illorum possumus indignitate cognoscere, qui de manu tua noscuntur dignitatem aliquam suscepisse, eo quod quidquid speciei subjicitur, de illo genus necessario prædicatur. Hoc in personis Ecclesiasticis negari non potest, quibus nos ex constitutione divina præficimur: imperialis vero potentia ex sola usurpatione in hujusmodi, in injuriam divini nominis, aliquoties dominatur, in eo rhetorico fucata colore, quod apud reges terrarum et principes de Ecclesia, quæ usque modo non modicum imperiali pepercit honori, te depositurum querelas, quibusdam apud eos jam depositis, comminaris.

« Præmissa quoque quantumcumque sint gravia, quantumcumque a juris tramite sint remota, minora tamen in oculis nostris respectu illius injuriæ reputantur, quæ Creatori nostro in hoc evidentius irrogatur, quod turbis undecumque collectis Crucifixi fidem et nomen publice prædicari, ne qua ex hoc tuo contingant regno dispendia, non permittens recuperationem Terræ-Sanctæ et crucis negotium impedis: ad cujus consummationem contra consilium tuum de bonis tuorum conferri fidelium interdicis. Quocirca celsitudinem tuam rogandam duximus et monendam, quatenus sub potenti manu Dei, cui clara sunt abscondita tenebrarum, sic humiliari procures, sic omnes sponsæ suæ injurias studeas emendare, quod te taliter exaltasse eum nequaquam pœniteat, et suæ majestatis oculos a tuis processibus non avertat, nosque de imperialibus profectibus possimus non immerito in Domino gloriari. Dat. Reate X kal. Novembr. Pont. nostri an. X ».

Correptum a Gregorio Fridericum non ex iracundiæ, sed charitatis ardore ipsius opera illustrarunt, quibus Friderici jura dignitatemque asserebat; inter quæ reticendum non est discordiam Fridericum inter et cives Acconenses aliosque regni Hierosolymitani subditos Pontificis opera ex æquo bonoque conciliatam extinctamque fuisse, ut Pontificiæ litteræ ad archiepiscopum Nazarensem, episcopum Acconensem [1], ad Fridericum ipsum [2] atque ad præceptorem, et equites Hospitalis S. Mariæ Theutonicorum exaratæ [3] demonstrant; hactenus de Friderici rebus; jam reliquas Italicas res percurramus.

26. *Res Senensium, Lucæ et Pisanorum.* — Suscepit Pontifex defendendam Willelmi Tusciæ comitis causam adversum nonnullos rebelles, qui illius jugum excusserant, ac Senenses ad defectionis societatem traxerant. Cujus tuendis juribus Alexandrum capellanum incumbere jussit [4] : maxime cum Senas comes a Sede Apostolica fiduciario jure accepisset. Lucanos præterea, qui ad meliora consilia redierant, paterno gremio excepit, nudatæque ob graviora in Sedem Apostolicam, et Ecclesiasticos facinora episcopalis sedis dignitate illorum urbi pristinum splendorem restituit [5]. At dum in Sedis Apost. obsequia Lucani procumberent, Pisani illius jura invadere, ac Turritanam provinciam sibi subjicere meditati sunt: quare Gregorius ad tuendam vectigalem Ecclesiæ Sardiniam litteris [6] a suscepto consilio ipsos revocare est conatus. Illecti erant illius principatus facile occupandi spe, cum ob rebelliones populorum prædæ expositus esset: Sazarenses enim Parasonum defuncti Turritani reguli filium impuberem barbarica crudelitate efferati trucidasse non contenti, in frusta feris exponendum laniarunt: ac de tam atroci facinore conquerente apud Sedem Apostolicam Adelasia sorore, Gregorius Pisanum archiepisco-

[1] Lib. IX. Ep. CCCLXXXIX. — [2] Ep. CCCXC. — [3] Ep. CCCXCI. — [4] Lib. X. Ep. CCLXXXI. — [5] Ep. CCLXXXII. — [6] Ep. CCXLIV.

pum in sceleris auctores fulmen Ecclesiasticum jaculari jussit. Sed a sceleratissimis hominibus, quorum flagitia audientes horrore perfundere ait Gregorius, ad pium pœnitentem sermonem convertamus.

27. *Ludovicus comes Ferretanus hæredem constituit Romanam Ecclesiam.* — Hoc anno Ludovicus Ferretanus comes, qui se ad Apost. Sedem contulerat, ut censuris, quibus irretitus erat, liberaretur, lethali morbo correptus in ancipiti vitæ discrimine, a Pontificiis pœnitentiariis absolutus, ex sensu pietatis, quo delibutus erat, ditionem suam, exceptis nonnullis quæ legavit uxori, Romanæ Ecclesiæ testamento reliquit. Qua de re confectum instrumentum in Libro [1] Censuum extat, e quo hæc decerpimus :

« Anno Dominicæ Nativitatis MCCXXXVI, Indictione IX, mense Augusti, die XX, Pontificatus D. Greg. IX PP. anno X.

« Ego Ludovicus comes de Ferreto, etc. constituo mihi hæredem Ecclesiam in omnibus bonis meis mobilibus et immobilibus mihi de jure spectantibus, a quibuscumque detineantur, tam in castris, villis, hominibus et vassallis, quam in rebus aliis, salvis villis duabus, scilicet Baghentalen et Durlenstrors cum omnibus pertinentiis suis in Basiliensi diœcesi, quas duas villas legavi uxori meæ. Insuper statuo quod omnia damna illata per me, vel meam auctoritatem, restituantur de bonis meis juxta mandatum domini papæ, et juste conquerentibus satisfiat, et de residuis mittantur bellatores in subsidium Terræ-Sanctæ juxta mandatum domini PP. et hoc est ultimum testamentum meum, quod volo firmum et illibatum perpetuo permanere, etc. » Cum autem e vivis discessisset comes Ludovicus, Pontifex insequenti anno Constantiensem et Lausanensem episcopos testamenti executores in resarciendis damnis olim a comite quibusvis illatis instituit [2], jussitque Sedem Apost. facerent de iis quæ superessent certiorem, ut illa in Terræ-Sanctæ subsidium converteret; hæc de Ludovico comite suffecerint : jam e pœnitente pio ad S. confessorem digrediamur.

28. *De Benevenuti Minoritæ sanctitate et miraculis inquiritur.* — Efflorescente in dies sanctitatis Benevenuti Minoritæ multis confirmatæ miraculis gloria, clerus ac populus Cornetanus, oratoribus suis ad Apostolicam Sedem missis, supplices ab ea petiere, ut testium dicta de admirandis illius rebus gestis, divinisque prodigiis ad ipsius sepulchrum editis, in Tabulas publicas quo sanctorum numero adderetur, referri juberet; quibus Gregorius, datis ad Melfitensem ac Venusinum episcopos litteris [3], sacram de illius vitæ sanctitate ac miraculis quæstionem instituere jussit : « Sicut dilecti filii clerus et populus Cornetanus nobis per dilectum filium Balsamum diaconum, et Jacob judicem nuntios suos, et litteras intimarunt, et quorumdam episcoporum ac religiosorum præsentatæ nobis litteræ continebant, Dominus tantam piæ memoriæ fratri Benevenuto contulit gloriam, quod sepulchrum ejus tot et tantis dat coruscare miraculis, ut inter alios sanctos ejus non invocari suffragio est indignum. Quare nobis humiliter supplicarunt, ut super miraculis, quæ per eum Dominus operatur, testimonia recipi faceremus. Verum quia in tam sancto negotio non est nisi maturitate et gravitate prævia procedendum, de discretione vestra plenam in Domino fiduciam obtinentes, mandamus quatenus adscitis vobis viris religiosis, et Deum timentibus, de virtute morum, et veritate signorum, operibus videlicet et miraculis, diligentissime inquirentes, depositiones testium receptorum sub sigillis vestris servetis inclusas, ut cum a nobis fueritis requisiti, eas ad Sedem Apostolicam fideliter transmittatis. Dat. Viterbii IX kal. Apr. an. X ». Ut vero majorem consilii maturitatem in re tanta afferret Pontifex, aliis viris probitate dignitateque conspicuis iterum inquirendi de viri sancti miraculis provinciam demandavit [1].

29. *Beati Jordani Dominicani mors et sanctitas.* — Cum in sanctorum virorum historia stylus decurrat, superioribus B. Jordani supremi Ordinis Prædicatorum magistri funus adjicere visum est. Pia ille afflatus perlustrandæ Terræ-Sanctæ cupiditate mari se commiserat, et fœdissima inhorrescente procella, haustaque fluctibus arcano divinæ providentiæ consilio qua vehebatur cum sociis navi, undarum vorticibus absorptus interiit; sed mox divinitus lapsa cœlo ignea columna defixis admiratione tam Christianorum quam infidelium rem intuentium oculis et animis, sacro corpori incubuit : quod cum undarum in littus excurrentium impetu ejectum esset, eodem splendore ter circumfusum radiavit ac suavissimum odorem afflavit, ut S. Lutgardis Vitæ auctor prosequitur [2] : « Non diu post beatæ memoriæ Jordanus magister Ordinis Prædicatorum, cum diu magno flagrasset desiderio invisendi Terram-Sanctam, inde rediens per mare, occulto Dei judicio cum magna hominum multitudine et duobus fratribus Dominicanis submersus est : moxque a summo cæli fastigio usque ad navem illam, in qua extinctus jacebat, maxima ignis columna quinque horarum spatio divinitus accensa de nocte apparuit : cumque sacrum corpus littus attigisset, cæli lampas tertio super illud, et quarto super socium ejus Geraldum resplenduit, atque ita lampas recedens nube excepta est. Hujus rei testes fuere Christiani Catholici, Græci schismatici et gentiles : corpus autem ejus mirifice fragrans a fidelibus curatum est ». Addit Leander [3], ejus Vitæ scriptor non illam modo cælestem lucem sacro corpori affulsisse, verum et cruces in ipsius sociorumque corporibus emi-

[1] Lib. Cens. Vat. bibl. Ms. — [2] Ext. ibid. ejus lit. — [3] Eod. l. X. Ep. II.

[1] Ep. XCIII. — [2] Cantipr. apud Sur. in Vit. S. Lutgard. l. III. c. 2. — [3] Leand. in Vit. B. Jord. apud Sur. tom. VII. die XIII. Febr.

cuisse, ac demum sepulturæ mandato B. Jordani corpore per multos dies sepelientium manus suavissimum odorem spirasse : sanctissimam quoque illius animam B. Lutgardi virgini Deo sacræ sese objecisse, quod etiam Cantipratensis historiæ consecravit :

30. « Eodem anno in Vigilia Nativitatis Christi a prima diei hora usque ad sextam horam Lutgardis, cum in spiritu quasi tenebras quasdam sentiret, adeo cœpit tædio affici, ut in hæc verba prorumperet : Domine, quid est quod sentio ? quid est quod patior ? Certe si quispiam amicus vel in cælo, vel in terra pro me oraret, talem ego duritiam minime sentirem. Hæc illa cum lacrymis dicente, subito mentis ejus oculis spiritus quidam adeo luculentus et gloriosus apparuit, ut præ splendoris magnitudine eum non agnosceret. Dixit autem illi : Es, Domine ? Et ille : Ego sum, inquit, frater Jordanus, quondam dictus magister Ordinis Prædicatorum. Ego jam migravi ad beatam vitam, et inter Apostolorum et Prophetarum choros splendeo sublimatus : missus autem sum ad te, ut in hac jucundissima solemnitate te consoler. Tu vero de præmio secura esto : propediem a Domino coronaberis ». Nec modo B. Lutgardi felix anima a fragili corpore jam segregata videndam sese obtulit, verum etiam piissimo viro Angelorum manibus inter Apostolorum ac prophetarum lætissimos ac triumphales choros sublimis efferri visa est. Hæc de B. Jordano suffecerint ; jam ad Galliarum res nos convertamus.

31. *Ludovicum regem de legibus latis contra libertatem Ecclesiasticam graviter increpat Gregorius.* — Tulerat iniquiorem legem adversus præsulum auctoritatem procerum consilio, politicorumque artibus subornatus Ludovicus, qua vetuerat, ne subditi ad Ecclesiasticorum tribunalia ad dicendam causam accersiti comparerent, et si ob contumaciam defigerentur censuris, eorum bona, qui eas inflixissent, vel infligi curassent, forensi satellitio, donec revocatæ ac dissolutæ essent, occuparentur. At ne dignitas Ecclesiastica atque auctoritas, ea lege admodum depressa, obsolesceret, tuendæ illius zelo incitatus Gregorius gravissimis litteris Ludovico regi Caroli Magni, Theodosii, ac Valentiniani imperatorum, qui adeo episcoporum auctoritatem extulerant ; nec suæ tamen majestatis obscurarant splendorem, sed auxerant, exempla proposuit[1], monuit editas a se ac proceribus leges cum libertate Ecclesiastica pugnantes rescinderet : denique latam ab Honorio sententiam objecit, qua hujusmodi legum conditores anathematis laqueo se irretiebant.

« Ludovico illustri regi Franciæ.

« Rex qui regni regit æternum dominium, qui erexit Ecclesiam super Catholicæ fidei fundamentum, reges terrarum ad ipsius Ecclesiæ obsequium suis monitis excitans, et orbis principes multis ad ejus devotionem exemplis invitans, illam præcipit a mortalibus honorari, pro qua ipse immortalis formam servi accipiens, crucis patibulum et mortis non expavit subire tormentum, exaltans illum, qui ministris ipsius præstat obsequium, et regnum ei sua miseratione perpetuans, qui ad tempus sponsæ suæ votis favorabiliter obsecundat.

32. « Porro id, fili charissime, in progenitoribus tuis, et præsertim in inclytæ recordationis Carolo magno colligere poteris evidenter, diligenter attendens, qualiter idem Carolus Rom. Pontifici vicario Jesu Christi et successori B. Petri cui Dominus terreni simul et cælestis imperii jura commisit, obediens, pro defensione Ecclesiæ se laboribus et angustiis multis exposuit, quantum exinde honoris, laudis et gloriæ reportaverit. Sed forsan ad tuam notitiam non pervenit, quod idem contra persecutores ipsius Ecclesiæ magnum pluries congregans exercitum bellatorum de ipsis magnifice triumphavit : et imperatore Constantinopolitano Ecclesiasticam negligente defendere libertatem, Ecclesia gladii spiritualis et materialis obtinens a Domino potestatem, ut alterum ipsa exerat, et ut alter exeratur indicat, imperium eidem Carolo, qui non solum violatores libertatis Ecclesiæ, sed et rerum Ecclesiasticarum sua virtute compescuit turbatores, contulit, et ipsum alias immensis gloriæ titulis insignivit, in personam ipsius continuans gratiam, quam retroactis temporibus Zacharias papa Pipino patri suo fecerat, quem ad regni Francorum solium exaltarat ; propter quod ipse Carolus Ecclesiam, a qua omnem honorem susceperat, cupiens honorare, perpetua lege decrevit, ut omnes ipsius jurisdictioni subjectos statutum a Theodosio imperatore pro Ecclesiæ libertate editum inviolabiliter observarent, videlicet ut quicumque litem habens, sive petitor fuerit, vel in initio litis, vel decursis temporum curriculis, sive cum negotium peroratur, sive jam cœperit promi sententia, si judicium elegerit sacrosanctæ Sedis antistitis, illico sine aliqua dubitatione, etiamsi pars refragatur altera, ad episcoporum judicium cum sermone litigantium dirigatur, et omnes causæ, quæ prætorio, et etiam civili jure tractantur, episcoporum terminatæ sententiis perpetuæ robur obtineant firmitatis, et negotium, quod judicio ipsorum deciditur, nequaquam alterius ab aliquo retractetur. Ex quo manifesta potes ratione perpendere, quantum iniquum videatur et absonum, si honor Ecclesiæ, quæ tam grandis libertatis privilegio donata cognoscitur, in illis immunitatibus, quæ multo prædictis noscuntur esse minores, tuo tempore decurtetur.

33. « Cæterum reliqui successores ejusdem Caroli, progenitores tui, exaltationem Ecclesiarum propriam exemplo simili reputantes, se Christianæ fidei, se matris constituerunt Ecclesiæ defensores ; et studiosius attendentes quod Deo, qui eos regni gloria sublimarat, nihil rependere poterant simile, ut tamen ostenderent ingratitudinis vitio se carere, Ecclesias facultatibus multis dotarunt, immensis

[1] Lib. IX, Ep. CCCLXXXIV.

donaverunt libertatibus, vel eam potius, a qua ipsi omnem potestatem acceperant in libertate debita servaverunt, reputantes indignum, ut locus, ubi divinum nomen excolitur, ubi Christus in altaris hostia in nostrorum redemptionem criminum immolatur, alicujus servitutis subjiciatur oneribus, cum sit supra intellectum hominis honorandus. Si ergo propriæ servat propago vitis originem, si succus idem ramos vivificat et radicem, vix creditur, ut eisdem progenitoribus, quibus parificaris honore dominii, patiaris te contrarium moribus, et inferiorem virtutum actibus inveniri. Quinimo speratur quod gratia bonitatis, quæ ipsis erat innata, ad tuam derivata personam, te nihil permittat efficere, quod libertati et honori Romanæ Ecclesiæ et membrorum ejus possit in aliquo derogare; cum sapor fontium concessus origini fluentibus ex ipso rivulis non valeat abnegari.

34. « Sed ecce audivimus et dolemus, quod tu, fili charissime, et regni barones, malorum usi consilio, Ecclesiam quæ vox ex utero sanctificationis regeneravit in filios, ac pro salute vestra immaculatum agnum offert jugiter Deo Patri, in servitutem cupientes redigere, quasi jam non liberæ velitis vocari filii, sed ancillæ; imo sponsam Regis æterni, qui vos a servitute perpetua liberavit, conantes miserabiliter ancillare, communi statuto, vel destitutione potius contra libertatem Ecclesiæ, sicut dicitur, firmavistis, ut homines vestri juris Ecclesiasticis, vel Ecclesiasticorum hominibus aut aliis in foro non teneantur Ecclesiastico respondere: quinimo si judex Ecclesiasticus in eos ob contumaciam excommunicationis sententiam tulerit, hujusmodi sententiam rerum occupatione suarum, vel eorum, ad quorum instantiam excommunicati fuerint, in contemptum clavium Ecclesiæ, adversus quas non possunt potentiæ inferi prævalere, relaxare cogatur; et quod deterius est, archiepiscopos, episcopos, et alias personas Ecclesiasticas, et earum homines super quibuscumque causis civilibus, ordinem juris scripti et antiquæ consuetudinis pervertentes, vestro parere judicio coarctatis, licet ab antiquis temporibus ea libertate usque ad hæc tempora in regno Franciæ observata, usa fuit Ecclesia Gallicana, ut laici personis Ecclesiasticis, et Ecclesiarum hominibus in judicio Ecclesiastico responderent.

35. « Considera igitur, fili, considera quantum tibi talia consulentes tuum commodum diligunt et honorem, qui desiderantes in aqua turbata piscari, pravis suggestionibus incipiunt maculam in tua gloria ponere, ut ex hoc, non quæ tua sed quæ sua sunt valeant commoda reportare. Considera quantum indecens tibi possit existere, si in Ecclesiarum oppressionibus tui regni primitias suggestio familiarium hostium statuat, et de flore juventutis tuæ, de qua multæ fructum dulcedinis exspectat Ecclesia, amaritudinis, quod absit, botrus erumpat. Quid plura? convenit, ut frequenter infra pectoris arcana revolvens quod non solum prædecessores tui, quibus et tibi ex honore impenso Ecclesiæ multiplicis laudis titulis et honoris accrevit, totis eam studuerunt viribus honorare: sed et multis longe retroactis temporibus Valentinianus imperat. suffraganeis Mediolanensis dixit Ecclesiæ: Talem in Pontificali constituite Sede, cui et nos, qui gubernamus imperium, sincere nostra submittamus capita, et ad ejus monita, dum tanquam homines delinquimus, necessario velut ad curantis medicamina recurramus; aures tuas illis, qui te ad afflictionem Ecclesiarum pravis seductionibus nituntur inducere, minime præbeas, et ea tibi suggerentibus, quibus animæ detrimentum incurris, auditum penitus interdicas. Hinc est quod excellentiam regiam rogandam duximus et monendam quatenus ob divinæ majestatis reverentiam, et Apostolicæ Sedis honorem, statutum prædictum, et alia Ecclesiasticæ contraria libertati in irritum revocans, et a dictis baronibus faciens revocari, ac Ecclesiam Gallicanam in pristino statu et honore conservans, eam non molestes, nec patiaris ab aliis molestari; quinimo viros Ecclesiasticos indulta tibi cælitus potestate protegens et defendens, rebelles Ecclesiæ ad ipsius mandatum et unitatem redire compellas, et de damnis et injuriis, quæ ob hoc Ecclesiis Senonensi, seu aliis dicuntur illata, absque diminutione satisfieri facias, ita quod ex hoc apud Deum merearis gratiam ampliorem.

36. « Ad hæc cum olim felicis recordationis Honorius papa prædecessor noster in omnes aliqua statuta contra Ecclesiæ libertatem edentes, nisi infra duos menses statuta ipsa revocent, excommunicationis sententiam tulerit, et super hoc canonem lata sententia promulgarit, nos ipsius tenorem tibi, ne id tuam serenitatem lateat, duximus transmittendum, qui talis est: Noveritis quod nos nuper in Basilica principis Apostolorum, præsente charissimo in Christo filio nostro Frederico Romanorum imp. et semper Augusto, in celebratione missarum, postquam capiti suo imposuimus imperii diadema, de consilio fratrum nostrorum accensis candelis excommunicavimus ex parte Dei omnipotentis, auctoritate quoque beatorum Apostolorum Petri et Pauli et nostra, omnes hæreticos utriusque sexus quocumque nomine censeantur, et fautores, receptatores, et defensores eorum; necnon et qui de cætero servari fecerint statuta edita, et consuetudines, vel potius abusiones introductas contra Ecclesiasticam libertatem, nisi ea de capitularibus suis infra duos menses post hujusmodi publicationem sententiæ fecerint amoveri. Item excommunicamus statutarios, et scriptores statutorum ipsorum, necnon potestates, consules, et rectores consiliarios locorum, ubi de cætero humana statuta, vel consuetudines editæ fuerint vel servatæ, necnon et illos, qui secundum ea præsumpserit judicare, vel in publicam formam scribere judicata. Dat. Viterbii XV kal. Martii, Pont.

nostri anno IX ». Hæc Gregorius, qui etiam scripsit iisdem pæne verbis tum ad Navarræ regem [1] comitem Campaniæ, tum ad proceres regni [2], utque iniquas illas leges pro viribus abolere studerent imperavit, tum Senonensem et Turonensem archiepisc. ac suffraganeos antistites ad eas infringendas constanti imo incumbere jussit.

37. *Ecclesiæ Belvacensis jura vindicata.* — Præripuerat etiam suorum consiliis adductus rex Bellovacensi Ecclesiæ juris dicundi, qua pollebat hactenus auctoritatem, quanquam justitiæ zelo abripi visus est. Patrato enim a civibus immani scelere, ad plectendos illius conscios, ingentibus succinctus copiis eo procurrit, et quamvis episcopus justitiam se in criminis participes districturum polliceretur, ac sua jura quereretur infringi, si exercendæ illius facultas adimeretur; non destitit a suscepto consilio, magnaque civium multitudine partim damnata ad suspendium, partim mulctata pecuniis, partim in exilium pulsa, episcopum ipsum, ob libras octingentas stipendiorum nomine non solutas, civitate ejectum majore reddituum atque obventionum, ad Ecclesiam eam spectantium parte exuit; quare Rhemensis archiepiscopus aliique provinciæ præsules permoti, Concilio coacto regem monuere, ut Ecclesiam pristino juri dignitatique restitueret, et si oblatas respueret preces, sententiam interdicti in Rhemensem provinciam distringere decreverunt : de quibus Pontifex admonitus, sententiam ratam habuit, ac firmam jussit esse [3]. Tum Laudunensem ac Noviomensem episcopos, ob interdictum ab ipsis in suas diœceses non jactum arguit [4] : Francorum vero regem hortatoriis litteris monuit [5], violata Ecclesiæ Bellovacensis jura inflictaque damna resarciret, quæ repetitis etiam aliis litteris inculcavit [6], magis ad id præstandum proclivem propensumque se exhibere debuisse, quo genus ex iis principibus duceret, qui ad fidem amplificandam, tuenda Ecclesiastica jura, Ecclesiasticorum honorem augendum, sæpius non modo operam suam collocassent, verum etiam sanguinem profudissent; idque maxime illi gloriæ versum iri, si in ea re Sedi Apostolicæ morem gessisset : litteras se ipsius pro solita benignitate excepisse, cumque ipsum facilem ac pronum ad rem componendam intelligeret, Sylvanectensi Meldensique episcopis relaxandi ad tempus interdicti provinciam imposuisse, ut tumultus omnis facilius extingui, pristinaque concordia adduci posset : beneque se sperare majorum vestigiis illum institurum, atque episcopo et Ecclesiæ Bellovacensi facturum satis, ut famam suam nulla aspersa illi labe puram integramque servaret. Hortatus etiam est reginam Blancam [7], ut regem ad subjiciendum sese Ecclesiæ inducere niteretur, divinumque illi timorem insereret; tum Silvanectensem et Meldensem episcopos, ut sacrorum usu ad tempus restituto, ad redintegrandam concordiam, Ecclesiasticamque servandam libertatem egregie operam navarent : præterea episcopo et capitulo Bellovacensibus, ac Rhemensi, Suessionensi, aliisque præsulibus injunxit [1], salva Ecclesiæ dignitate faciles se ad pacem cum Galliarum rege contrahendam præberent.

38. At Bellovacensis episcopus servandæ dignitatis tuendorumque jurium sollicitus, ne posthac facile infringerentur, vel secuturorum temporum injuria obscurari illorum memoria, aut deleri posset, summum Pontificem rogavit, uti Diplomate Apostolico Bellovacensis Ecclesiæ jura, et illatas injurias insereret; quæ Gregorius abunde præstitit, et in patriarchii Lateranensis sanctius tabellarium referri imperavit [2] : flagitantique pariter Turonensi archiepiscopo, ut Ecclesiarum suæ obnoxiarum auctoritati prærogativas corroboraret, annuit. Quæ res cum regi Ludovico ingrata accidisset, delinire illius animum studuit his verbis [3] : « Apostolicis litteris per venerabilem fratrem nostrum archiepiscopum Turonensem super libertate Ecclesiarum suæ provinciæ impetratis, nec tuam personam lædi, nec juri regio in aliquo credimus derogari, quia nequaquam de tuo dispendio, sed honore ac salute potius agitur, si libertas Ecclesiis per tuos prædecessores a tempore, cujus memoria non extat, indulta nobis præcipientibus observatur ». Subjungit mox preces, ut cœpto exscindendarum hæreseos reliquiarum in Tolosana provincia operi extremam manum adderet, ac Raymundum ad promissa perficienda compelleret.

39. *Tolosanum comitem reprehensum de ignavia erga hæreticos ad expeditionem sanctam compellit Gregorius.* — Adstrinxerat se jurejurando Tolosanus comes, dum Parisiis pacem cum Francorum rege atque Ecclesia iniret, ad exscindendam hæresim, instruendamque in Terram-Sanctam expeditionem : verum excitatis Tolosæ in sacræ fidei censores tumultibus ab iis, qui hæresi infecti erant, nec exorienti malo congruis adhibitis remediis, comes ob non coercitum illorum furorem a promissis deficere, hæreticosque fovere visus est; quare Pontifex præteritis omnibus criminibus in Apostolicis litteris ipsi exprobratis imperavit [4], ea quamprimum emendaret, et conflato exercitu in Hierosolymitana loca quinquennium in sacro bello collocaturus proximo mense Martio sese conferret : quæ nisi perficeret, se legato provinciam dedisse, ut in omnibus Ecclesiis solemni ritu inflictam ipsi anathematis sententiam promulgandam curaret.

« Nobili viro comiti Tolosano, spiritum consilii sanioris.

« Olim ad Apostolicæ Sedis perlato notitiam, quod in partibus Albigensibus vineam Domini tribulus et urtica repleverant, et in terram Juda rex Babyloniæ veniens templum Domini vasis au-

[1] Ep. CCCLXXXV. — [2] Ep. CCCLXXXVI. — [3] Lib. X. Ep. III. — [4] Ep. IV. — [5] Ep. V. — [6] Ep. CCXX. — [7] Reg. post eamd. Ep.

[1] Ep. CCXXI. — [2] Ep. XXXIX. — [3] Ep. LXXVI. — [4] Ep. LVIII.

reis Catholicæ fidei spoliaverat, illuc felicis recordationis Innocentius et Honorius prædecessores nostri cultores, qui ex ipsa herbas pestilentes vomere prædicationis excerperent, claræ memoriæ Ludovicum regem Franciæ, et alios de regno suo crucis signaculo insignitos, qui mucrone justitiæ a templi sanctuario sordes contaminationis eraderent, destinarunt; sperantes quod ibi botrus Catholicæ fidei in calicem Domini comprimendus erumperet, et Hierusalem expurgata regem pauperem sedentem super pullum asinæ subjugalis cum palmis recipiens et floribus exultaret.

40. « Cum ad id dicti prædecessores nostri plurimum laborantes non potuissent proficere, et laborem eorum nostrorum peccatorum crederentur merita vacuasse, nos attendentes quod omne quod est ab improbo labore, devincitur; et Pharao ut liberet Israelem nonnisi plagis contritus pluribus emollitur, humeros nostros hujus laboris fasci subjecimus, et venerabilem fratrem nostrum Portuensem episcopum, tunc S. Angeli subdiaconum card. commisso sibi legationis officio ad partes illas duximus destinandum : qui eo faciente, qui bonum opus aspirando prævenit, et prosequitur adjuvando, maxillas eorum qui inconsutilem Christi tunicam lacerabant, in freno cohibuit, vulpeculas parvulas, quæ Dominicam demoliebantur vineam, intercepit; et ut fides Catholica statui antiquo plene posset restitui, in pace inter Ecclesiam et charissimum in Christo filium nostrum Franciæ regem illustrem ex parte una, et te ex altera ipsius studio reformata, et Concilio propter hoc Tolosæ habito, nonnulla statuta edidit, ac ad hæresim fortius confutandam Tolosæ sacræ paginæ et aliorum artium studium ordinavit.

41. « Verum quia immundus spiritus domum, a qua ejectus fuerat, scopis mundatam rursus ingredi nititur, et Pharao liberatos Hebræos iterum sibi subjugare conatur, post ipsius recessum venerabilibus fratribus nostris, primo videlicet episcopo Tornacensi, et postmodum archiepiscopo Viennensi Apostolicæ Sedis legatis, ut super Catholicorum grege noctis vigilias vigilantes lupos a Dominico coercerent ovili, duximus legationis officium committendum. Sed ecce quod verebamur accidit, et timor quem timebamus evenit. Nam sicut ex insinuatione ipsius archiepiscopi et aliorum prælatorum suæ legationis accepimus, fratrem Guillelmum Arnaldi fratrum Prædicatorum, qui auctoritate nostra et dicti archiepiscopi contra hæreticos inquisitionis exercebat officium, et summo studio laborabat, ut educto obstetricante ipsius manu colubro tortuoso prodirent in lucem opera tenebrarum a civitate Tolosana, vicarius tuus; et consules civitatis ejusdem, qui ne contra hæreticos procedatur diversa difficultatum obstacula interponunt, post illatas sibi multas injurias non sine turpi violentia ejecerunt ». Et infra, ubi exposuit alia flagitia a Tolosanis magistratibus in fidei censorem, episcopum et clerum magno dedecore Tolosa depulsos, comitem his verbis objurgat :

42. « Tu vero, qui juxta formam prædictorum Concilii et pacis Ecclesias et viros Ecclesiasticos defendere, jura et libertates ipsorum integre conservare, ac ad confutandos hæreticos efficax præbere consilium, et eos capientibus certam solvere pecuniæ quantitatem; necnon magistris Tolosæ regentibus usque ad certum tempus annis singulis exhibere salarium, ac cum pluribus burgensibus, et militibus terræ tuæ in Terræ-Sanctæ transfretare subsidium juramento præstito tenebaris, salarium ipsum prædictis magistris, propter quod præfatum studium dicitur dissolutum, subtrahens, et formas iniquas statutis nostris et juri contrarias circa hæreticorum inquisitionem ad eorum favorem postulans observari, inquisitionem hæreticorum multipliciter impedis, et plures in terra tua hæreticos condemnatos publice habitare permittis, et eis aliunde ad terram ipsam confugientibus securum refugium exhibens, suspectos et diffamatos de hæresi consiliarios et familiares tecum habens, ipsos ad publica promovere officia in præmissis contra dicta statuta, vel pacem, ac præpositum juramentum venire; et sicut ex consideratione factorum tuorum conjicitur, hæreticorum fautorem, receptatorem, defensorem, et eorum fautoribus non veritus te favorabilem exhibere, super his sæpe monitus te corrigere non curasti : ex quo plures iniquitatis filii sumentes audaciam, nonnullos sacerdotes, et alios viros Catholicos, qui zelo fidei persequebantur hæreticos, in injuriam divini nominis occiderunt : multi etiam perditionis filii abnegata fide Catholica se constituerunt hæreticos : nonnulli contumelias, et damna gravia Ecclesiis, Ecclesiasticis, cæterisque Catholicis viris negotium fidei prosequentibus multipliciter intulerunt; tuque pluries requisitus vindictam justitiæ noluisti in malefactores hujusmodi exercere.

43. « Cumque propter quosdam de prædictis et aliis excessibus in personam tuam et dictos consules, tanquam hæreticorum fautores, venerabiles fratres nostri, archiepiscopus Narbonensis, Carcassonensis et Tolosanus episcopi, et dictus frater W. auctoritate sua et nostra diversas excommunicationis sententias protulissent, et idem frater sententiam excommunicationis in ipsos a se latam per capellanos Ecclesiarum et fratres Minores Tolosanos mandasset diebus Dominicis et festivis publice nuntiari, iidem consules capellanis ipsis, quia firmiter proposuerant hujusmodi mandato parere, ex præfata civitate de nocte violenter expulsis, fratres ipsos, quia juxta formam ejusdem mandati prædictas sententias nuntiarunt, exinde atrocibus minis expellere, et quosdam ex ipsis verberare usque ad effusionem sanguinis præsumpserunt. Quid plura? tu et consules ipsi, ut divini nominis adversarios, et fidei vos exhiberetis Catholicæ inimicos, diversa banna et statuta, vel de-

stitutiones potius edidisse; et ne quis coram inquisitore hæreticorum compareret de fide sua vel alterius responsurus, sub pœna rerum et corporum publice inhibuisse, et alia plura fecisse dicimini; quibus fidei et pacis status evertitur, et libertas Ecclesiastica enervatur.

44. « Cum igitur quo prædicta in majorem attentata sunt perniciem fidei, eo minus a nobis debent sub silentio præteriri, mandamus, quatenus præmissa omnia ad mandatum prædicti legati per te corrigas, et ab eisdem consulibus et aliis hominibus tuis, potestate tibi tradita, facias emendari; ac in dictæ Terræ-Sanctæ subsidium cum eisdem burgensibus et militibus in proximo futuro Martio non differas te transferre; ibi juxta formam pacis per quinquennium moraturus. Alioquin eidem legato nostris damus litteris in mandatis, ut te ac alios prædictos ad præmissa per censuram Ecclesiasticam, appellatione remota, compellat; et præfatas sententias in singulis suæ legationis Ecclesiis omnibus diebus Dominicis et festivis, pulsatis campanis et candelis accensis, auctoritate nostra usque ad satisfactionem condignam faciat solemniter innovari. Dat. Viterbii IV kal. Maii, an. x ». Deque ea re legatum admonuit [1] injunxitque, ut Tolosana studia instauraret, edicta ac leges, quæ libertatem Ecclesiasticam infringerent, rescinderet, suspectos vel infamiæ hæreseos nota inustos, a publicis consiliis removere studeret, aliasque contra hæreticos pœnas, fautores et Ecclesiæ perduelles distringeret; ac data aliis litteris [2] provincia est Tolosanorum hæreticorum domos ad æternum infamiæ dedecus everti juberet.

45. *Ad idem urget pietate insignem regem Ludovicum Theobaldo eum concilians.* — Francorum porro regem enixius oravit [3] tradita sibi a numine potentia, ad comitem consulesque Tolosanos compellendos ad præmissa scelera emendanda uteretur, ut ad hæresim profligandam strenue operam conferret [4], majorumque vestigia sectaretur, quorum virtutem adeo Deus in omnium gentium ore ac luce collocarat, ut eorum ope Terram-Sanctam e Sarracenorum manibus eripuisset, Græciam ad Sedis Apostolicæ auctoritatemque agnoscendam et colendam adduxisset, ipsam Ecclesiam multis cinctam periculis feliciter iis explicuisset, hæreticos Albigenses evertisset: proinde ipsius gloriæ atque honori cessurum ad fidem propagandam incumbere, egregiaque a parente Ludovico VIII cœpta in Albigensium regionibus perficere. Tum admonet ut comitem Tolosanum, ad trajiciendum proximo mense Martio in Hierosolymitana loca cogeret; fratrem Alphonsum ad Tolosani comitatus administrationem suscipiendam mitteret. Extat Pontificium Diploma [5], quo Gregorius Alphonso, ut cum filia comitis Tolosani, quarto gradu consanguinitatis conjuncta, nuptias conficere posset permisit: ac similem fratri alteri, cui Roberto nomen erat, ut nimirum cum Mathilde ducis Lotharingiæ filia matrimonium inire posset, gratiam anno sequenti fecit, uti Epistolæ ad Robertum, et Ludovicum, ac reginam matrem datæ testantur [1]. Ad alendam etiam regis pietatem, cum illum erga divina egregie affectum nosset Gregorius, Apostolico Diplomate concessit [2], ut cum sacrorum justitium esset, divinis mysteriis interesse posset; vetuitque [3], ne quis ipsius sacraria Ecclesiastico interdicto percelleret.

46. Adscribunt porro jure historici tanti regis incensæ pietati divinæ providentiæ miraculum, quo illum hoc anno ex periculosissimis illius vitæ paratis insidiis eripuit [4]: cum enim princeps Arsacidarum sive Assasinorum, qui præcelsis montium jugis insident, eaque munitissima loca in Antiochiæ ac Damasci finibus incolunt, nonnullos sicarios in Gallias misisset, ut S. regem, cujus fama jam sui terrorem Sarracenis incusserat, trucidarent, Deus optimus maximus, de quo scriptum [5]: « Dominus dissipat consilia gentium, reprobat autem cogitationem populorum, et reprobat consilia principum »; crudelis tyranni pectus emollivit, ut mutato consilio oratores submitteret, qui regem Ludovicum structarum insidiarum admonerent. Quæsiti itaque sicarii et comprehensi; non illos tamen merito supplicio, sed muneribus singulari Christianæ mansuetudinis exemplo affectos addit Nangius his verbis: « Quibus visis rex exultans præ gaudio utrosque muneribus honoravit; deinde regi Arsacidarum xenia regalia, et dona quamplurima pretiosa in signum pacis et amicitiæ delegavit ».

47. Hæc auctor, qui huic narrationi superiori anno consignatæ præmiserat Theobaldum Campaniæ comitem eumdemque Navarræ regem nova in Ludovicum molientem compressum, traditisque ab ipso duabus arcibus concordiam redintegratam fuisse. Verum dissensionem iterum præsenti anno recruduisse ex Pontificiis litteris ad regem Ludovicum arma in Theobaldum parantem missis constat: accepto enim bellici apparatus rumore Gregorius, qui Theobaldum cruce indutum in clientelam susceperat, atque expeditionem Asiaticam promovere cupiebat, a Ludovico summis precibus, adjectis etiam imperiis, contendit, ne tanto rei Hierosolymitanæ periculo pacem confunderet, cum ipse de cardinalium pluriumque præsulum consilio statuisset, ut pax vel saltem induciæ in universo orbe Christiano ad quadriennium religiose servarentur, atque censuris Ecclesiasticis earum violatores se irretirent: « Cum sicut dicitur terram charissimi in Christo filii nostri regis Navarræ comitis Campaniæ, qui crucis signaculo insignitus in Crucifixi servitium proficisci proponit,

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Eod. l. x. Ep. cxv. — [3] Ibid. — [4] Ep. LXVI. — [5] Ep. LXXXVI.

[1] Lib. x. Ep. CCCXV, CCCXVI, CCCXVII. — [2] Ep. CCLXIII. — [3] Ep. CCLXIV. — [4] Nang. de gest. Lud. Bernard. in Chr. reg. Franc. hoc anno. — [5] Psal. XXXII.

proposueris impugnare; nosque de fratrum nostrorum et omnium prælatorum, tunc apud Sedem Apostolicam existentium, consilio duxerimus statuendum, ut pax aut treugæ per totum orbem terrarum saltem per quadriennium observentur, eis qui contraire præsumpserint, ad id censura Ecclesiastica compellendis; serenitatem regiam rogamus per aspersionem sanguinis Jesu Christi in remissionem tibi peccaminum injungentes, quatenus ne Terræ-Sanctæ jactura, quæ propter hoc, quod absit, posset contingere, de tuis manibus requiratur, a præfati regis et aliorum crucesignatorum impugnatione desistens, pacem in tuo regno procures taliter fieri, quod et crucis negotium valeat promoveri, et tu ex hoc illum merearis habere propitium, qui pro salute tua, et totius humani generis in ligni patibulo proprii sustinuit corporis cruciatum. Dat. Interamne XIV kal. Julii, an. x ». Paucosque post dies Navarræ regi concessit [1], ne quis anathematis sententiam jacularet in eum posset, quod insignitus cruce sanctis locis subsidio iturus esset.

48. *Judæos vexatos ad se confugientes defendit papa.* — His addere lubet, ea tempestate plures in Aquitania, qui se ad militiam sacram accinxerant, injusto zelo, pietatis colore subornato percitos, eo crudelitatis prorupisse, ut Judæos passim cæderent, bona diriperent, libros flammis absumerent, nulloque ætatis, vel sexus habito discrimine, ad duo millia supra quingentos, nonnullis equorum pedibus immaniter protritis, et elisis, trucidarent atque ad ostentationem crudelitatis feris avibusque lanianda corpora exposuissent. Tantis igitur oppressi calamitatibus infelices Judæi ad summum Pontificem confugere, quorum ille justis precibus flexus archiepiscopum Burdegalensem, atque episcopos Xantonensem, Engolismensem, et Pictaviensem litteris suis ad tantam arcendam sævitiam, utque spoliatis erepta restituerentur, incumbere imperavit [2].

« Gregorius, etc.

« Lacrymabilem Judæorum in regno Franciæ commorantium, et miseratione dignam recepimus quæstionem, quod cum crucesignati civitatum vestrarum, et diœcesum debuerint corda et corpora præparasse ad prœlium Domini præliandum, ac hæreditatem Christi liberare de manibus paganorum, qui exigentibus culpis populi Christiani, detinent et coinquinant templum Dei; et quanto hujusmodi prœlium specialius est ipsius, tanto timorem sui nominis et amorem humilius amplexari ne, quod absit, in suis noxiis desideriis ambulantes divinam contra se patientiam provocarent; iidem cum aliis crucesignatis adversus Judæos eosdem impia consilia cogitantes, nec attendentes, quod quasi ex Archivis ipsorum Christianæ fidei testimonia prodierunt, et propheta testante, etsi fuerint velut arena maris, ipsorum tandem reliquiæ salvæ fient, quoniam non repellet in sempiternum Dominus plebem suam; delere ipsos de terræ facie pæne penitus moliendo, ex inaudita ac insolitæ crudelitatis excessu duo millia et quingentos ex ipsis tam magnos quam parvos, mulieresque prægnantes hostili rabie trucidarunt, nonnullis lethaliter vulneratis, et conculcatis aliis equorum pedibus sicut lutum, ac libris eorum incendio devastatis, ad majus opprobrium et ignominiam, eorumdem morticina taliter occisorum escas volatilibus cæli, et carnes eorum terræ bestiis exponentes, ac illos qui ex occisione hujusmodi remanserant, viliter et ignominiose tractantes, bona ipsorum auferunt et consumunt, et ut tam immane flagitium possent virtutis pallio fibulare, ac justificare utcumque suæ impietatis causam, fingunt se præmissa fecisse, ac pejora facere comminantur pro eo, quod renuunt baptizari: non considerato prudenter, quod licet orta tempestate in hoc mari magno et spatioso, ac in ea periclitante humano genere, verus Jonas Dei Filius Jesus Christus in ejus altitudinem veniens, se permiserit ab ipsa tempestate demergi, ut nos Deo reconciliaret in suo sanguine, ac innovaret per lavacrum regenerationis, ejusdem sanguine consecratum, non excludens conditionem vel sexum, per quod in adoptionem filiorum Dei ex omni gente possit assumi. Quia tamen, cui vult Dominus miseretur, non sunt ad baptismi gratiam, nisi sponte voluerint, compellendi; quia sicut homo propria voluntate arbitrii suggestioni serpentis obediens cecidit, sic vocante se Dei gratia libero arbitrio debet apponere ut resurgat, etc. Dat. Reate IX Septemb. anno x ». Deque ea re S. Ludovico regi, ad similem crucesignatorum continendum temperandumque furorem scripsit [1]. Consentanea mandavit historiæ Parisius [2], qui adjicit aliam quoque stragem, eamque maximam Judæorum in Hispania editam, quibus ait perculsos Angliæ Judæos ingentem vim pecuniæ regi obtrusisse, uti populorum similes impetus ab ipsorum capitibus averteret, voceque præconis publice denuntiatum, ne quis injuriam ullam molestiamque Judæo cuilibet intligere.

49. *Rege Angliæ cum Scoto conciliato, festum S. Eduardi indicit Gregorius.* — Conciliandæ porro concordiæ, ut ex Anglia crucesignatorum auxilia elici possent, inter Henricum Angliæ, et Levellinum Walliæ dominum, atque etiam Scotorum regem, omne studium Gregorium posuisse probant Apostolicæ litteræ, tum ad archiepiscopum et archidiaconum Cantuarienses [3], tum ad Scotum ipsum [4]: « Regalis celsitudo requirit, ut quo magis honore præeminet, eo diligentius servet in suis actibus puritatem. Intelligimus siquidem, charissimo in Christo filio nostro Henrico illustri rege Angliæ intimante, quod cum homo ligius sis

[1] Ep. CLVI, CLVII. — [2] Lib. X, Ep. CCXII.

[1] Lib. X, Ep. CCXIII. — [2] Par. Hist. Angl. hoc anno. — [3] Lib. X, Ep. LXII. — [4] Ep. LXV.

ipsius, et ei fidelitatis præstiteris juramentum, quo te principaliter adstrinxisti, quod in suum et regni Angliæ detrimentum nihil penitus attentares, tu id, unde mirari compellimur, non observas, plura in honoris sui dispendium moliendo. Quia vero dictum regem tanquam specialem Apostolicæ Sedis filium paterno affectu diligimus; teque veluti nobis et Ecclesiæ Romanæ devotum sincera complectimur charitate, propter quod eo ardentius inter vos esse cupimus unitatis vinculum, quo amplius nos gravaret discordia, et vehementius conturbaret; excellentiam tuam rogandam duximus propensius et hortandam quatenus regi præfato ea in quibus teneris, eidem studeas plenius observare; ita quod ex hoc ipsius regis dilectionem uberius merearis, et nobis tibi magis constituas in tuis opportunitatibus favorabiles et benignos. Dat. Viterbii V kal. Maii Pontificatus nostri an. x ». Cumque Henricus Joannem comitis Ponthiensis filiam ducturum se sacramento spopondisset, postea vero duplici cognationis vinculo sibi junctam comperisset, Alienoramque comitis Provinciæ filiam accepisset, Pontifex regem, dato sacramento, cognita causa absolvi jussit [1]. De Henrici III cum Alieonora inito matrimonio, deque splendidissimo nuptiali apparatu fuse Matthæus Parisius [2]. Per eos dies missos ab Henrico ad Pontificem oratores, ac litteras postulatum, uti legatus a latere in Angliam ab Apostolica Sede mitteretur, Gregorius blande ac benigne accepit : petitum tamen legatum justis de causis non mittendum censuit, quas Pontificiæ ad regem redditæ litteræ complectuntur [3]. « Ad præsens petitionem tuam super concessione legati distulimus exaudire, pro eo quod cum alia vice hoc idem ex parte tua cum instantia postulatum fuerit, et a nobis benigne concessum, statim ad nos revocatoriæ litteræ pervenerunt : propter quod ne hac vice etiam simile accideret, ab aliquibus extitit dubitatum. Præterea Ecclesia Rom. hoc tempore de mittendis a latere suo personis opportunitatem non habet, quam cito erit auctore Domino habitura. Ideoque serenitatem tuam propensius exhortamur, quatenus de matris tuæ Apostolicæ Sedis favore securus, quæ prædilecto filio negare non potest quidquid secundum Deum postulat ab eadem, in nullo ex dilatione hujusmodi movearis etc. Dat. Reate XII kal. Sept. Pontif. nostri an. x ».

50. At quamvis Henricus de mittendo tum legato repulsam passus fuerit, quod temporis ratio secus postularet, sequenti tamen anno Othonem S. R. E. card. misit, piisque ejus desideriis in D. Eduardi regis celebrando die festo scriptis ad archiepiscopum Cantuariensem, ac suffraganeos hisce litteris est obsecutus [4] : « Cum recolendæ memoriæ rex Eduardus, ut dudum accepimus, sanctorum Catalogo meruit numerari, dignumque sit honorari in terris, quem Dominus exaltavit in cælis; nos qui ad confirmandum Catholicæ fidei puritatem, convertendum incredulos ad justorum scientiam, et corda fidelium in sui conditoris amorem suaviter accendendum, magnifice quantum in nobis est sanctos suos magnificare tenemur : cum simus in quos fines sæculorum secundum Apostolum devenerunt, inclinati piis supplicationibus charissimi in Christo filii nostri Anglorum regis illustris præsentium vobis auctoritate mandamus, quatenus festum sancti prædicti et vos devote celebretis in vestris Ecclesiis, et faciatis a vestris subditis celebrari. Dat. Reate VI kalen. Octob. anno x ». Extant aliæ ad Cantuariensem archiepiscopum litteræ quibus cum Henricus religione aliqua teneretur, anathematisque sententiam incurrisse ob submissam comiti Tolosano quamdam pecuniæ vim metueret, dum ad fidei defendendam causam ac dignitatem bellum illi inferretur, absolvendi illius munus imposuit [1].

51. *Mira in Anglia.* — Refert Parisius per hæc tempora [2] ob effusos cælo copiosissimos imbres, flumina aquarum vi turgida extra ripas ejecta graviores clades intulisse, mare quoque intumuisse, fœdaque ac immani undarum eluvione terras circumpositas hausisse, subditque : « Et videbatur juxta solem quidam sol nothus collateralis die Veneris proxima post Conceptionem S. Mariæ ». Pluribusque interjectis de portentis iis similibus, quæ in libris Macchabæorum referuntur, adjicit : « Sub iisdem quoque temporibus mense Maio, non procul ab Abbatia, quæ Rupes dicta est in partibus Septentrionalibus Angliæ sita, apparuerunt acies militum elegantissime armatorum, vecti equis pretiosis, vexillis ac clypeis, loricis ac galeis, et aliis munimentis militaribus adornati : exierunt autem de terra, ut videbatur, et iterum in terram absorpti evanuerunt. Et hæc visio per dies plurimos oculos intuentium quasi præstigiatos detinebat. Equitabant autem dispositis aciebus, et aliquando facto congressu hostiliter dimicarunt; aliquando quasi in hastiludio suas in fragmenta minima hastas cum fragore minuerunt : viderunt eos incolæ, et potius a longe quam prope, quia nunquam talia se vidisse meminerunt; multi autem hæc præsagio carere negaverunt. Hæc manifestius contigerunt in Hybernia et in confinibus, ita quod aliquando quasi venientes de prœlio, et victi trahebant equos suos post se vulneratos, et confractos sine assessore, sed et ipsi graviter sauciabantur cruentati. Et quod mirabilius fuit, vestigia eorum impressa terræ, et herba prostrata et conculcata manifeste apparuerunt. Et multi hæc videntes præ timore sese in Ecclesias, vel castra ante eos fugientes, cum crederent hoc non esse fantasticum, sed potius verum certamen receperunt. Hæc ex relatu verissima assertione comitis Gloverniæ post aliquot annos hujus eventus, et

[1] Ep. LXIII, LXIV. — [2] Par. Hist. Angl. hoc anno — [3] Lib. X. Ep. CCII. — [4] Ep. CCXXV.

[1] Lib X. Ep. CCXXVI — [2] Paris. Hist. Angl. hoc anno.

aliorum multorum testimonio ad notitiam nostram pervenerunt ».

52. *Monachus constitutus in Anglia præses justitiarius valde improbatur.* — His Angliæ prodigiis rem adeo novam addere libet, ut ab aliquibus portento simile videri posset, monachum scilicet, quem religiosæ vitæ conditio a sæculi consortio segregarat, ab Henrico rege creatum præsidem, summaque non civilium modo, sed et capitalium causarum cognoscendarum auctoritate instructum. Quid enim ita absonum quam judicem cucullatum, sedentem pro tribunali satellitio forensi stipatum reos morte damnantem intueri? Id sane episcopo Lincolniensi adeo a ratione alienum, et cum sacris canonibus pugnans visum est, ut cum regium Diploma, quo abbas e Ramens Benedictinæ familiæ juri dicundo præficiebatur, inspexisset, ad archiepiscopum Cantuariensem insertis Henrici litteris scripserit, ut eam rem discuteret, regemque ab eo consilio precibus suis atque hortationibus dimoveret, ne si in re adeo insolenti ac religioni contraria silentium intempestivum teneretur, vindex numen iras in ignavos atque inertes pastores effunderet. Extant hujusmodi in Ms. Codice bibliothecæ S. Dominici Cajetani, quas nos Annalibus nostris inserimus :

« Reverendo in Christo ac domino Eadmundo, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo totius Angliæ primati, suus devotus Robertus permissione divina Lincolniensis Ecclesiæ minister humilis, salutem, et tam debitam quam devotam cum omni reverentia obedientiam.

« Noverit paternitas vestra, quod abbas de Ramens Ordinis B. Benedicti suscepit mandatum domini regis in hæc verba : Henricus Dei gratia etc. abbati de Ramen. salutem, etc. sciatis quod constituimus vos justitiarium nostrum ad itinerandum ad omnia placita nostra, cum dilectis fidelibus nostris Roberto de Lexintone, Olivero de Vallibus, et Joanne de Ulecot. in comitatibus Bedeford et Buk. et ideo vobis mandamus rogantes, quatenus onus prædictum justitiariæ una cum prædictis fidelibus nostris vobis ad præsens assumere velitis, ita quod iter vestrum in comitatibus prædictis ad diem et locum, quos vos et socii vestri ad invicem videritis expedire, incipiatis talem diligentiam in hac parte apponentes, quod diligentiam vestram ad hoc appositam non immerito videamur commendare cum gratiarum actione speciali teste meipso. Apud Mortelak, IV die Maii, anno regni XX ».

53. « Cum igitur secundum tenorem præscripti mandati præfatus abbas constituatur justitiarius, itinerans ad omnia placita regia, si supradictus abbas suscipiat in se hujusmodi onus justitiariæ, suscipiet officium et potestatem judicis etiam in causis sanguinis decidendis : sed si non licet alieni officium, seu potestatem ordinariam, aut delegatam in se suscipere, cui non licet ejusdem officii seu potestatis actum exercere, liquet quod hujusmodi officii, seu potestatis in se susceptio omni clerico, nedum abbati Ordinis B. Benedicti, est illicita. Nec excusetur a culpa licet more solito surgat de sede judicii, quando in causa sanguinis proferenda est sententia condemnationis; præsertim cum talis surrectio evidens sit apud omnes indicium, quod accusatus absque retractatione reportaturus sit condemnationis judicium, et sic talis judex non ore, tamen opere quodammodo judicium exerceat sanguinis, et efficiatur de principibus Sodomorum, quibus exprobrat propheta, quod manus eorum sanguine plenæ sunt.

54. « Præterea secundum canonicas sanctiones, et Conciliorum Constitutiones, nulli licet clericorum jurisdictiones sæculares sub aliquibus principibus et sæcularibus viris, ut justitiarii eorum fiant, exercere ; et si quis clericorum contra hoc venire præsumpserit, ab Ecclesiastico ministerio fieri dicunt alienum, religiosis, si ausu temerario hoc attentaverint, districtius puniendis. Cum igitur non solum secundum jura divina, quibus interdicitur militantibus Deo sæcularibus negotiis implicatio, sed etiam secundum jura canonica, et votum professionis monasticæ, sint maxime monachis, officium, jurisdictio, et exercitium ejusdem justitiariæ omnino illicita, ac per hoc coarctatio, præceptio, consensus et dissimulatio talium illicitorum, ab eo qui debet et potest impedire, vergant in detrimentum salutis æternæ, etc.

55. « Ad pedes vestræ paternitatis supplices provoluti, quanta possumus devotione rogamus, quatenus dominum regem efficaciter moneatis et inducatis, ut præscriptum mandatum præfato abbati destinatum revocet et retractet, ne ipse coactione, vel præceptione, nosque consensu et dissimulatione animarum æternum faciatis detrimentum. Exoramus etiam vestram paternitatem, quatenus nobis significare velitis vestrum consilium, si forte dominus rex, quod absit, supradictum mandatum suum ad vestram exhortationem non revocet, et supradictus abbas, cujus animæ curam habemus, in animæ suæ dispendium, et religionis scandalum, et Ecclesiasticæ libertatis detrimentum præfatæ justitiariæ exerceat officium. Si enim in hoc casu nosmetipsos non opposuerimus, ab exercitio ejusdem officii monitione præmissa præfatum abbatem Ecclesiastica censura compescendo, proculdubio incidemus in illud propheticum Ezechielis : Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in prœlio in die Domini. Et in illud : Error, cui non contradicitur, approbatur. Si vero nos opposuerimus, regii forte ministri nostras invadent et diripient possessiones ; et cum hujusmodi oppositio prius in iis partibus non sit attentata, erimus hujus mundi sapientibus in derisum et canticum tota die. Utriusque igitur imminet periculum hinc temporale, illinc æternum : sed cum ad minimi æterni periculi comparationem

quantumvis magnum periculum temporale nullam omnino habeat magnitudinem, imo nihil omnino sit, pudet jam in hoc casu consilium quæsivisse, cum in solis ambiguis sit consiliandum. et utrumque imminere periculum dixisse, cum temporale quod dicitur periculum, veraciter sit nullum, sed posteriorum oblito, et in anteriora se extendenti, multo magis sit compendium (contemnendum). Vestrum igitur quam possumus humili et effectuosa supplicatione magis jam exoramus imperium, ut spreto quolibet temporali dispendio, pro libertate Ecclesiæ, et animarum ereptione de æterni ignis incendio, confisi de Dei adjutorio, quantum nostra sufficit parvitas, in casu proposito nos opponamus : mea namque pusillanimitas vestræ circumspectæ fortitudinis imperio suffulta, poterit juvante Domino in vestra fortudine impulsibus malitiæ non concuti, quæ sine tali fulcimine de facili posset pravorum molimine subverti ».

56. *Disciplinæ instaurandæ studet Gregorius.* — Hactenus Robertus Lincolniensis; quantum porro operam summus Pontifex ad Benedictinos revocandos ad antiquam vivendi rationem, ac restituendam regularem disciplinam posuerit, demonstrant ejus litteræ, a nobis in margine annotatæ [1] : ad Calatravanos etiam a solutiore vitæ genere, in quod corruptioris naturæ propensio illos detorserat, ad pristinum sanctitatis cultum adducendos, Oxomensem, et Segobiensem episcopos incumbere jussit [2]. Ad fovendam vero augendamque magis aliorum pietatem, qui religiosam disciplinam accuratius excolebant, beneficiis est prosecutus; inter quos Minoritas, qui tum suavissimo sanctioris vitæ odore Christianum orbem perfuderant, ædibus Viterbii donavit [3], abbatemque S. Joannis e Pinna in Hispania Oscensis diœcesis gerendæ mithræ prærogativa decoravit [4], dato Apost. Diplomate, in quo ubi Aaroni mithram divino jussu impositam prælusit, ut in mithra capillorum motus reprimente illicitos animi motus frenare, cælestia terrenis anteponere, atque actus modestia coercere disceret, subdit : « Relatu plurium fide dignorum tuam nobis commendantium de multa virtute personam, ipsam olim usu mithræ honorare decrevimus, ut exterius signum exprimeret, quod ejus signato eras interius adornatus, tuque studeres eo fortius effici virtuosus, quo ignominiæ majoris existeret, si hujusmodi signum in te significatum proprium non haberet. Verumtamen quia veri Solis, qui licet aliquam diem suo lumine clararit, succedentes tamen dies illuminare non desinit, libenter imitamur exemplum, præfatum usum mithræ ad successores tuos de gratia speciali duximus extendendum, ut tibi in virtutibus similes studeant effici, cum pari honore se viderunt decorari, etc. Dat. Reate VIII kal. Octob. anno x ».

57. *Cordubam et alias urbes Sarracenis eripit rex Ferdinandus laudatus adjutusque a Gregorio.* — Defluximus ad Hispanicas res, quæ hoc anno florentissimæ extiterunt : fulminabat enim in Sarracenos ferro flammaque armatus Ferdinandus Castellæ et Legionis rex, qui divino auxilio corroboratus, præpotentem atque amplissimam urbem Cordubam expugnavit, ac veteribus titulis Biatiæ et Cordubæ regis titulum adjecit. De qua victoria hæc Richardus [1] : « Mense Junio, in vigilia Apostolorum Petri et Pauli capta est nobilissima Sarracenorum civitas, qua præter Romam, Constantinopolim et Hispalim, nulla major in orbe dicitur, a Ferrando Christianissimo rege Toleti et Castellæ ». Magnum ad eam victoriam momentum attulit Jacobus rex Aragonum, qui in Valentinum regnum irruperat, ac præclara in Barbaros facinora edebat, adeo ut Abenhutus rex barbarus, quo potissimum excitato gemino incendio occurreret, incertus hæreret, demumque Almeriæ a suis fuerit obtruncatus; cujus cædes Cordubenses in desperationem conjecit, ut una salute impetrata abeundique potestate urbem dediderint. Cum partæ autem victoriæ fama ad Sedem Apostolicam emanasset, actæ mox numini gratiæ a Gregorio, qui amplificandorum latius Ecclesiæ finium studio Hispanis præsulibus provinciam dedit [2], ut fideles ad exturbandos Hispania Sarracenos inflammarent, ac præmia indulgentiarum arma correpturis daturisque subsidia proponeret.

58. « Gregorius, etc.

« Sicut olim in filiis Abrahæ is, qui secundum carnem natus erat ex ancilla, persequebatur illum, qui secundum spiritum de libera natus erat, ita et nunc infelices et miseri Agareni, qui adhuc in tenebris ambulantes, necdum videre lucem magnam, quæ Christus est, meruerunt, sed infidelitatis nebulis obvoluti jugo premuntur vetustissimæ servitutis fideles, qui jam non sunt filii ancillæ, sed liberæ, qua libertate Christus non liberavit, persequi non desistunt : qui sic evanuerunt in cogitationibus suis, et ita obscuratum est insipiens cor eorum, ut illum, qui venit jugum captivitatis eorum dissolvere, ac illuminare sedentes in tenebris et umbra mortis, nolint agnoscere; quinimo nomen ejus, in quo flectitur omne genu, præter quod non est nomen sub cælo, in quo salvari oporteat, extinguere moliantur, ipso eos ineffabili providentia tolerante, ut vel ad eum redeant, utendo libertate arbitrii, vel saltem excusationem non habeant contra ipsum tamdiu misericorditer exspectati. Unde cum charissimus in Christo filius noster illustris rex Castellæ et Legionis, in cujus manibus misericors Dominus prospere direxit negotium, quod specialiter sibi et aliis Christianis contra paganos regionis illius imminet, acquisita

[1] Greg. l. IX. Ep. CCCXCIII. et l. X. Ep. XXVI, XXVII, XLIV, CCLVIII, CCLIX, CCXCV. — [2] Lib. X. Ep. CCXIX. — [3] Ep. CCLXXX. — [4] Ep. CCXXX.

[1] Rich. de S. Germ. in Chron. — [2] Greg. l. X. Ep. CCXIV.

civitate Corduba nobilissima et potentissima per eumdem, clementia sibi cooperante divina; super quo universalis Ecclesia gaudio salutari relicitur, et nos omnipotenti Deo in laudes et gratias assurgimus, quas valemus; diligenter considerans quod non debet ancillæ filius cum liberæ filio hæres esse, ad eruendam terram de ipsorum manibus, quam profanatis sanctuariis detinent occupatam; vel eliminatis inde spurcitiis, in eam populum acceptabilem Domino divino comitatus auxilio introducat, intendat ex animo, et magnifice proponat, sicut convenit prosequi negotium memoratum; nos qui cupimus sponsæ Christi tentoria dilatari, ut funiculos suos faciat longiores, ejusdem regis prudentia et magnanimitate pensatis, propositum suum dignis in Domino laudibus, et favore benevolo prosequentes mandamus quatenus omnibus subditis vestris, qui cum ipso rege in personis propriis et expensis, et illis, qui licet in alienis expensis personaliter illuc accesserint, quamdiu prædictus rex in prosecutione dicti negotii fuerit, vel saltem per anni spatium moraturi; ac iis qui non in personis propriis, sed in suis duntaxat expensis juxta facultatem et qualitatem suam viros idoneos destinaverint moraturos per tantum temporis cum eodem, illam indulgentiam auctoritate Apostolica tribuatis, quam secundum statuta Concilii generalis haberent proficiscentes in subsidium Terræ-Sanctæ. Hujus quoque remissionis volumus et concedimus esse participes, juxta quantitatem subsidii et devotionis affectum, omnes qui de bonis suis illuc congrue destinaverint, aut in tam pio negotio consilium et auxilium impenderint opportunum. Dat. Reate II non. Septemb. »

59. Expugnatas alias præter Cordubam arces urbesque fuisse refert Lucas Tudensis, cujus auctoris felicem hanc expeditionem describentis verba delibanda sunt[1]: « Tandem laboribus multis et fame victi Sarraceni regi glorioso Fernando Cordubam civitatem inclytam tradiderunt; et ipsi Sarraceni recedentes se aliis Agarenorum oppidis concluserunt. Ingressus est rex Fernandus Cordubam cum gloria et lætitia magna, et eliminata omni spurcitia Mahumeti, pontifices sacri in festo Apostolorum Petri et Pauli ad honorem Domini nostri Jesu Christi, et genitricis ejus reginæ cælorum Mariæ in eadem urbe divina mysteria peregerunt, etc. » Subdit Ferdinandum repertis campanis, quas olim Almanzor rex Cordubæ, facta in Galitiam irruptione, ab Ecclesia D. Jacobo sacra rapuerat, in signum victoriæ Sarracenorum humeris Compostellam reportari jussisse, additque: « Capta est civitas Cordubensis Æra MCCLXXIV, et reversus est inclytus rex Fernandus Toletum cum victoria et gloria magna. O quam beatus est iste rex, qui abstulit opprobrium Hispanorum, evertens solium barbarorum, et restituens Ecclesiæ Sancti-Jacobi Apostoli campanas suas cum magno honore, quæ multo tempore fuerant Cordubæ ob injuriam et opprobrium nominis Christiani. Acquisivit etiam rex Fernandus Turgelim, Sanctam Crucem, Albange, Monter, et quædam alia castra ». Hisque Tudensis historiæ finem adjecit, cui Rodericus[1] Toletanus ejus ævi scriptor nobilis Mariana[2] aliique rerum Hispanicarum scriptores consentiunt.

60. Flagitante etiam rege Catholico Pontifex archiepiscopo Toletano, atque Burgensi et Oxomensi præsulibus injunxit[3], ut proventuum Ecclesiasticorum partem, ad bellicos sumptus tolerandos, atque ad opus tam pium arduumque perficiendum contribuerent: « Exposito nobis devotionis zelo, quo fervet charissimus in Christo filius noster illustris rex Castellæ et Legionensis ad gloriam et exaltationem nominis Christiani, merito eum tanquam Christi athletam in gratia benedictionis prosequimur, et in suis honestis petitionibus, quantum cum Deo possumus facere, favorem sibi benevolum impartimur. Sane idem rex nobis humiliter supplicavit, ut cum nuper civitatem Cordubam potentissimam inter alias, et quasdam civitates et terras a paganis diu detentas misericors Dominus per sudores ipsius bellicos, et sumptus multiplices cultui restituerit Christiano; manusque ipsius ad recuperationem aliorum videatur extenta; ad conservationem terræ acquisitæ, et auctore Domino acquirendæ, aliquid subventionis auxilium de bonis Ecclesiarum et monasteriorum regni Castellæ ipsi fieri faceremus. Quia vero decet Ecclesiam hoc Christi negotium pietatis studio prosequi ac favore, ipsius regis devotis supplicationibus inclinati mandamus, quatenus de proventibus Ecclesiarum et monasteriorum ipsorum subsidium viginti millium aureorum monetæ regni prædicti ad opus præfatum faciatis eidem annuatim per triennium exhiberi, diviso per singula hujusmodi onere juxta proprias facultates. Dat. Reate III, non. Septemb. Pontificatus nostri an. x ». Absolvamus res Hispanicas egregio Ferdinandi regis justo in hæreticos odio concitati facinore, qui cum aliquos Palentiæ ea lue infectos deprehendisset, candenti ferro æternis infamiæ notis in vultu inuri jussit; ii vero calamitatis illius sensu ad pœnitentiam ducti conciliari Ecclesiæ, solvique anathemate demisse flagitarunt : quam provinciam Gregorius Palentino episcopo contulit[4].

61. *Amplificata in Prussia Christiana religio.* — Non in Meridionalibus modo regionibus, verum in Septentrionalibus etiam amplificata religio : tot enim in Prussia populi illatum Evangelii lumen admisere, ut plures jam in ea institui episcopatus possent, quo accepto, Gregorius Guillelmo episcopo quondam Mutinensi Apostolicæ Sedis legato in mandatis dedit[5], ut de aliquorum consilio limites cuique episcopatui præscriberet ac definiret; tum

[1] Luc. Tud. in Chr. rer. Hisp.

[1] Rod. Tol. l. IX. c. 16, 17. — [2] Marian. l. XII. c. 17, 18. — [3] Greg. l. X. Ep. CCXV. — [4] Ep. CLXXII. — [5] Ep. LXXXVIII

e Dominicana familia tres religiosos viros ad eos populos excolendos, informandosque Christiana pietate, episcopalibus sacris initiaret: «Cum exultatione spiritus intellecto, quod divina faciente potentia tantum de Prussiæ partibus sit Christiano dominio subjugatum, ut ibidem possint limitari diœceses, et episcopi institui, ac eisdem congrue de bonis temporalibus provideri, præsentium tibi auctoritate concedimus, ut Deum habendo præ oculis, de consilio et assensu dilecti filii præceptoris et fratrum Hospitalis S. Mariæ Theutonicorum in partibus illis morantium, in eisdem partibus limitare diœceses, et tres de fratribus Ordinis Prædicatorum duntaxat ibidem instituere valeas, ac eosdem etiam, adscito canonico episcoporum numero, consecrare. Dat. Interamne III kal. Junii, an. x». Eidemque legato, ut magis ad divinam gloriam conferret, locorumque exigeret necessitas, episcopatus transferre vel in plures dividere, vel conjungere posset, commisit[1].

62. *Livoniæ populis nuper conversis consulit Gregorius.* — Cumque Andreas archiepiscopus Lundensis archiepiscopatus tres in Estonia ad fidem Christi traducta excitasset, nimirum Lealensem, Wironensem et Ravallensem, fratresque Cruciferi eos occupassent, Gregorius datis ad Guillelmum legatum Apostolicis litteris, dicto archiepiscopo restitui imperavit[2]. Ne vero recens necdum confirmata religio in iis regionibus everteretur, ac fides deflloresceret, si post tot susceptos in Evangelii spargendo semine labores, fideles ab impiis, qui superstitionum tenebris adhuc involuti essent, proteri sinerentur, Pontifex illorum saluti consulturus legato injunxit[3], circumpositos populos ad paganorum impetus contundendos excitaret, nuncupataque de Hierosolymitana profectione vota, in sacram adversus ethnicos expeditionem converteret: quod opus arduum ut lubentius amplecterentur. populis liberales indulgentias ad bellum profecturis impertitus est.

« Gregorius, etc.

« Ne terra vastæ solitudinis, quam Dominus in partibus Livoniæ, Semigalliæ, Curoniæ ac Estoniæ per ministerium Prædicatorum adducens ad cultum nominis Christiani, de semine verbi sui fecit nova fidelium segete pullulare, quod absit, in salsuginem redigatur; sed potius crescens in messem in fructum exuberet opportunum, expedit ut Christi fideles a paganis, qui adhuc gentiles erroris horrore sunt hispidi, nunquam spinis nullatenus opprimi permittantur, sed potenter defendantur ab eis, alias congruis auxiliis confovendi, quatenus non solum a veritatis ipsi tramite deviare cogantur, verum etiam in fide fortius radicati conversionem aliis valeant efficacius suadere. Quantus enim dolor quantusve pudor esset populo Christiano, et maxime circumpositæ regioni, si terra plurimis laboribus et expensis Domino acquisita per desidiam fidelium perderetur?

63. « Ut igitur tam arduum negotium fidei salubriter promoveri valeat, divina clementia miserante, ac feliciter consummari, fraternitatem tuam monemus et obsecramus in Domino, in remissionem tibi peccaminum injungentes, quatenus assumpto prædicationis officio propter Deum, pauperum crucesignatorum in Bremensi provincia, necnon in Magdeburgensi, Havelbergensi, et dimidia Brandeburgensi versus Albeam, in Verdensi, Mindensi, et Padeburnensi diœcesibus, ac Gotlandia, cum quibus duximus dispensandum, vota peregrinationis convertens in succursum fidelium prædictorum, tam eos quam alios fideles in eisdem provincia et diœcesibus constitutos, ad nimiam charitatem, qua Christus eos dilexit et diligit, respectum habere, et ei retribuere aliquid pro omnibus, quæ retribuit ipse illis, monitis et exhortationibus tuis secundum datam tibi a Deo prudentiam, informare procures diligenter et sollicite; postulans ut ipsi redempti pretio glorioso, in quos tanquam viros Christianos et Catholicos cadere opprobria exprobrantium Christo debent, se viriliter et potenter accingant, velut zelum Dei habentes ad ampliandum nomen fidei Christianæ, et liberandum proximos de manibus paganorum, profecturi secundum tuum consilium et acturi ita, quod et ipsis præmium debeatur æternum, et infideles non possint, quod impune Christi nomen impugnaverint, gloriari.

64. « Circa personas vero et terras, quas Dominus ad fidem vocaverit, taliter provideas, quod neophyti congrua libertate gaudeant, ordinentur Ecclesiæ et dotentur, nec infeudentur decimæ, et terra sine nostro beneplacito nullatenus dividatur. Præterea episcopos assecutos jam sedes, quorum Ecclesiæ sunt dotatæ, fratres quoque militiæ Christi obtinentes possessiones et castra, et cives Rigenses cum habeant civitatem; necnon neophytos, qui per munimen castrorum aliquam tutelam habere noscuntur, moneas diligentius et inducas, ut cum peregrinorum auxilio ad faciendas munitiones pro neophytis paganis expositis, et ad ordinandas sedes episcopis adhuc vagantibus intendant fideliter et devote. Cum autem multa necessitas exigat, ut illuc fidelium subsidium transmittatur, et dignum sit, ut in tanto negotio laborantes debita pro labore stipendia consequantur, ut libentius securi de retributione procedant; nos de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum, ejus autoritate confisi, tam crucesignatis, quam signandis ad hoc in provincia et diœcesibus supradictis, qui laborem istum in propriis personis subierint et expensis; et eis qui in alienis expensis illuc accesserint, ibidem ad minus per unius anni spatium Domino servituri, seu illis qui ad subventionem prædictorum fidelium de propriis facultatibus ministrabunt, illam remissionem peccaminum indulgemus, quæ conceditur præ-

[1] Lib. IX. Ep. CCCLXIX — [2] Lib. X Ep. XIX. — [3] Ibid. Ep. CCCLXXXIX.

dictis modis subvenientibus Terræ-Sanctæ. Dat. Viterbii XII kal. Martii, an. IX».

65. Concurrere plures tuendi Christiani nominis sacra cupiditate pellecti, quorum partem sanguinem pro Christi nomine superioribus bello infidelibus divinæ providentiæ arcano consilio profudisse refert Stadensis [1] : « Hoc anno facta est maxima strages peregrinorum in Livonia circa festum Mauritii ». Potuit calamitatem hanc parere funesta Christianorum dissensio : arserat enim gravissima contentio inter Daniæ regem, fratresque militiæ Christi cujusdam arcis Revaliæ in Livonia sitæ occasione, quæ cum primum a Dano e manibus ethnicorum avulsa, dein in servitutem hostium recidisset, religiosi equites Theutonici eo inscio arcem obsidione cinctam in suam potestatem redegissent, atque adeo eam Daniæ rex, ut sui quondam juris ab ipsis repeteret, illique occupatam restituere negarent ; ad ea dissensionum præfocanda semina, Gregorius reddendam Dano expensasque a fratribus factas refundi, ac firmam in eos legati opera pacem conjungi adstringique jussit, ut datæ litteræ ad Guillelmum episcopum olim Mutinensem testantur [2] ; cui etiam injunxit, inquireret contra Poloniæ principes [3], qui Ecclesias nequiter opprimebant, tum ut Henricum *Cum Barba* nuncupatum Slesiæ ducem episcopo Gueznensi et aliis Ecclesiasticis viris inflictas injurias ac damna sarcire compelleret [4]; simileque argumentum ad quosdam abbates exaratæ complectuntur [5]. Aspirasse illum scribit [6] Longinus ad totius Poloniæ monarchiam, cum depulso Conrado, Sandomiriensem, Cracoviensem, et Lublinensem principatus tutorio Boleslai Pudici nomine obtinuisset, atque Vladislaum Othonem majoris Poloniæ ducem bello petiisse Gnesnamque, jam redacta in suam potestatem reliqua ditione, obsidione cinxisse : sed obsessorum virtute crebrisque eruptionibus fatigatum, inde exercitum removere coactum fuisse, cujus belli occasionem Gnesnensi episcopo virisque Ecclesiasticis damna videtur intulisse, quæ a Pontifice ab ipso resarciri jussa sunt.

66. *Bela et Colomanus ob bona Ecclesiæ occupata corripiuntur.* — Expositis etiam prædæ in Ungaria Ecclesiasticis viris subvenit Gregorius, cum Bela rex, spretis sororis suæ sanctæ Elisabethæ exemplis, improborum hominum consiliis abreptus, avaras manus in opes Ecclesiasticas injiceret, bonaque Cisterciensi Ordini partim Hospitali Hierosolymitano, partim militiæ Templi, partim S. Lazari ac S. Samsonis religiosis viris majorum liberalitate concessa invaderet : quare tantam injuriam non æquo animo laturus Pontifex, ne ejusdem sceleris, si ignavo silentio præteriret, particeps videretur, gravissimis litteris tantum crimen in oculis illi defixit [7], censurasque ni malę cœpta emendaret intentavit : « Cum excessus hujusmodi detestabilis et enormis, etsi gravis, si admodum in seipso, tamen gravius est exemplum, quia delinquentibus qui præcedunt, facile corruunt qui sequuntur, et digni tot mortibus sunt qui præsunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. Ne igitur tibi, quem de corde puro et conscientia bona diligimus, simus perditionis occasio, et nobis etiam causa mortis, si ad correctionem tuam ex officii nostri debito non pro viribus laboramus ; quin potius periculum nostrum, tuamque perniciem vitare volentes, celsitudinem regiam rogamus, monemus et hortamur in Domino, ac in remissionem tibi injungimus peccatorum, quatenus restituas sine difficultate qualibet sic ablata, et de perceptis inde fructibus et illatis damnis satisfacias competenter, ita quod exinde Deum tibi propitium statuas, non offensum, ut cum venerabilis frater noster Gueriensis episcopus ad nos accesserit, qui ex parte tua dicitur ad Sedem Apostolicam destinandus, quanto nos et fratres nostri de offensa præmissa sumus gravius conturbati, tanto de satisfactione secuta jucundius gratulemur. Alioquin quantumcumque tenerius te amemus, quia non est deferendum homini contra Deum, nec possumus tantam Dei injuriam conniventibus oculis pertransire, super hoc juxta officii nostri debitum actore Domino procedemus. Dat. Viterbii XVII kal. Februarii, Pontific. nostri an. IX ». Simili crimine famam corruperat ac inquinarat Colomanus Belæ frater Ruthenorum rex, ac Sclavoniæ dux : nonnullis enim sacræ militiæ Templi equitum possessionibus occupatis, concordiaque postea Colocensis archiepiscopi opera inita, erepta restituere, ac sacramento stare neglexerat ; proinde ne illa labes ipsius gloriæ hæreret, diutius Pontifex flectere ad officium atque adducere studuit [1] : tum episcopum, ac præpositum Quinqueecclesienses regem ad complenda promissa sollicitarent monuit [2].

67. *Zibisclaum banum Bosnensem commendat Gregorius, sollicitum de Constantinopolitano imperio in discordia Vatacii et Asanis.* — Ut vero in prævaricatoribus emendandis principibus incubuit Pontifex, sic in iis, qui pietatis laude florerent, amplectendis fovendisque facilem se ac liberalem præbuit ; ita banum Bosnensem qui puram ac illibatam fidem, vicinis principibus hæretica impietate contaminatis, servabat, in suam clientelam recepit [3].

« Nobili viro Zibisclao.

« Te qui sicut lætantes accepimus, inter principes Bosnensis diœcesis infectos macula hæreticæ pravitatis existis quasi lilium inter spinas prosequendo sollicite, per quem valeat augmentum Christiani nominis auctore Domino provenire, sinceræ charitatis brachiis amplexantes, personam et terram tuam cum bonis omnibus, quæ in præsen-

[1] Stad. in Chron. — [2] Lib. X. Ep. XXX. — [3] Ep. CXXVII. — [4] Ep. CXXVIII, CXXIX — [5] Ep. XXIV. — [6] Long. Hist. Pol. l. VII. hoc anno. — [7] Lib. IX. Ep. CCCXLVI.

[1] Ep. CCCXLIX. — [2] Lib. X. Ep. CLXXI. — [3] Ep. CLXXXIII.

tia rationabiliter possides, sub beati Petri, etc. Datum Reate sexto idus Augusti ». Illius etiam matrem eodem beneficio est prosecutus [1], deque his Strigoniensem archiepiscopum ac suffraganeos fecit certiores [2] : iisdemque Asanis Bulgarorum regis, Vatacio Græco infestissimo Latinorum hosti fœdere conjuncti anathemate percellendi, si ab impia societate divellere non possent, provinciam demandavit [3].

68. Abrupisse Asanem initum cum Vatacio Græcorum imperatore fœdus, scribit Georgius Acropolita Logotheta, non quidem intentati Pontificio jussu anathematis, sed nimiæ Vatacii potentiæ metu, ne si ille Constantinopoli potiretur, postea in ipsum bellum converteret, cum nonnullas Græcorum imperii provincias occupasset. Qua vero arte filiam, quam Theodoro Vatacii filio desponderat, rapuerit, describit auctor [4] : « Asanus pactorum, quæ cum Joanne imper. sanxerat, pertæsus, quemadmodum filiam a marito Theodoro imp. avelleret, et alii collocaret (Romanorum namque in meliora progressum (invidebat) gentis ipse Romanis obnoxiæ occupator) modum quærebat. Meditatur itaque causam justam illam quidem atque conspicuam, licet expertos rerumque gnaros consilium hominis non præteriret, mittitque ad imp. atque imperatricem legatos, qui referrent se cum uxore, dum Adrianopolim venisset, filiolamque intueri velle, et paterna necessitudine amplecti, exoscularique, aliaque, uti par esse videbatur, explere : rursum se eam ad socerum consortemque thalami remissurum. Joannes imp. et imperatrix Erena, etsi fabulam ad amussim callerent, et plene techuas, ac machinas cognoscerent ; mittunt tamen ad Asanum filiam, hoc enuntiato, si ille filiam retinuisset, et a legitimo conjuge separasset, esse Deum, qui omnia conspicit, pœnamque jurisjurandi, et fœderum sub teste Deo initorum violatoribus infligit. Sed Bulgarus filia recepta abiit, omnibus eum sequentibus longe retro relictis ; ac Hæmum prætergressus Trinobum contendebat, cum illacrymaretur filia, ejularetque, seque a socro, imperatrice Erena, atque conjuge separatam esse, anxie ac nimium indoleret. Fama est Asanum eam ante sui equi sagulum collocasse, digitisque in faciem percussisse, minatumque acriter fuisse, ni silentio raptum ferret, se in eam omnia quæ illi probro essent executurum ». Hæc Logotheta, qui his præmiserat Constantinopolitanum imperium ob illam Asanis et Vatacii conjunctionem depressum, atque in extremum periculum conjectum fuisse.

69. Concussum quidem tum, ac labefactatum, admodum fluctuasse Gregorii in conciliandis illi auxiliis, ne funditus everteretur, sollicitudo litteræque [5] ostendunt ad Cameracensem, Tornacensem, et Atrebatensem episcopos in Galliis ; in Ungaria vero ad Colocensem et Strigoniensem archiepiscopos missæ, quibus postquam Vatacium multis locis, qua vi, qua deditione in suam potestatem redactis, aliisque excisis, ferocientem imminentemque reliquæ Latinorum in Græcia ditioni descripsit, quadringentorum cataphractorum equitum, qui se Asiaticæ expeditioni adstrinxissent, vota cum expeditione Constantinopolitana commutari, ac se cum aliis Joannis Brenni et Balduini consanguineis conjungere jussit, præmiaque indulgentiarum illis proposuit.

« Gregorius, etc.

« Ad subveniendum imperio Constantinopolitano multiplex causa Catholicos viros inducere, multiplex ad condolendum ejus doloribus ratio eos poterit admonere : in cujus exterminio corpus Orientalis Ecclesiæ in gravium frusta schismatum scinditur, ac subsidium Terræ-Sanctæ plurimum impeditur : in cujus exterminio ager Dominicus diversarum hæresum spinis occupatur et tribulis, et omnium Latinorum timetur periculum in partibus habitantium Orientis. Illud enim ad hoc ipsos debet efficaciter exhortari, quod in subventione præfati imperii oppressi pro Ecclesia, et fide Catholica, cælestem proculdubio poterunt gloriam promereri. Hinc est quod cum Vatacius Dei et Ecclesiæ inimicus graviter imperium ipsum oppresserit, et plures ipsius civitates et loca capiens, ea funditus devastarit ; nos attendentes, quod in ipsius conservatione imperii specialiter Terræ-Sanctæ subsidium noscitur promoveri, et si, quod absit, dominio Græcorum, qui magis Latinos oderunt quam pagani, subjicitur, de facili ejusdem terræ dissidium sequeretur, mandamus quatenus vota quadringentorum militum regni Franciæ, et præter eos nobilium virorum consanguineorum illustris imperatoris Constantinopolitani, et nobilis viri Balduini, ad quem imperium ipsum spectat, et familiarium suorum crucesignatorum, quorum ad id consensus accesserit, in subsidium præfati imperii, non obstante juramento quo se ad transfretandum in Terram-Sanctam obligasse dicuntur, auctoritate Apostolica commutantes, tam eos quam alios, qui de novo vestris inducti monitis in succursum ipsius assumpserint signum crucis, præceptis moneatis salutaribus, et inducere procuretis, ut sine moræ dispendio ad succurrendum ipsi imperio iter arripiant, et ad id festinanter et viriliter se accingant, spe ipsis proposita, quod dum in eodem imperio terræ præfatæ subveniunt, duplicatum remunerationis divinæ præmium reportabunt. Datum Interamne VI idus Decembr., anno x ».

70. Sollicitatus [1] præterea Achaiæ princeps, ut vectigalium Ecclesiasticorum partem ad Constantinopolitano imperio suppetias ferendas derivaret. Cumque patriarcha Constantinopol. bonorum parte

[1] Ep. CLXXXV. — [2] Ep. CLXXXIV, CLXXXV. — [3] Ep. XCIV. — [4] Georg. Logoth. interp. Leon. Allat — [5] Lib. X Ep. CCLXXXII. et Reg. post eamd. Ep.

[1] Ep. CCXCIII, CCXCIV.

a Græcis exutus esset, aliamque in sumptibus bellicis pro imperio exhausisset, Pontifex archiepiscopos, episcopos, cæterosque Moreæ, quæ olim Peloponesus dicebatur, præsules, necessaria illi subministrare imperavit [1] : « Venerabilis frater noster patriarcha Constantinopolitanus sua nobis petitione mandavit quod, cum ipse propter guerrarum discrimina, et Græcorum malitiam, fere omnes redditus et alia amiserit bona sua, et ea quæ habuit expenderit pro subsidio imperii Romaniæ, nec sibi remanserit unde valeat sustentari, universitatem vestram rogandam duximus et hortandam, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus sic ei in necessariis providere curetis, quod idem in illis partibus ad utilitatem præfati imperii valeat remanere, et nos devotionem vestram dignis possimus in Domino laudibus commendare. Datum Interamne X kalen. Decemb. anno x ».

[1] Ep. CCLXX.

GREGORII IX ANNUS 11. — CHRISTI 1237.

1. *De pace inter Insubres et Fridericum concilianda conventus Mantuæ a Gregorio indictus, et legati utrinque missi.* — Cruentata est Insubria anno Redemptoris millesimo ducentesimo trigesimo septimo, Indictione decima, converso in mutuas cædes Christianorum ferro, quod stringere in hostes fidei debuerant; unde debilitatis fidelium viribus schismatici in Græcia, Sarraceni in Syria Ecclesiam magnis cladibus attriverunt; cum nullas muneris Apostolici partes prætermisit Gregorius, ut emergens malum præfocaret, indictamque annis præteritis expeditionem sacram urgeret. Ostiensem enim episcopum, ac Thomam S. Sabinæ presbyterum, cardinales legatos, quos extremo superiori anno miserat, tum pacandis Insubriæ [1], marchiæ Tarvisinæ ac Romaniolæ populis, tum concordiæ inter Insubres ac Fridericum conciliandæ incumbere jussit. Sollicitaverat ipsum ad eam agitandam Fridericus, cum ex Italia ob Germanicas turbas, ut vidimus superius, revocatus esset, instititque, uti Parisius refert [2], ad recuperanda sibi imperii jura, quæ violarant Insubres, auxilium porrigeret.

2. Non respuit imperatoris preces, ut docet auctor, sed ex paterno studio, quo universos complectebatur, ita jura imperialia asserere studuit, ut Insubrium etiam saluti consuleret, ipsosque concordiæ saluberrimo tractatu adducere ad obsequium meditaretur. Edixit [3] itaque Mediolanensibus, procuratores summa instructos auctoritate intra octavum a festo Pentecostes excurrentem diem Mantuam transmitterent, qui una cum imperatoris oratoribus de componenda controversia coram legatis cardinalibus agerent : caverent ipsi tractatum concordiæ dissolvere, ne in ea se pericula ac difficultates conjicerent, e quibus non sine immensis laboribus se expedire possent :

3. « Satis et scimus quod nos super iis, quæ inter imperialem excellentiam et vos et Lombardos vertuntur, sollicitudinem patris habentes, diversa studuerimus invenire consilia, et experiri labores, ut ejusdem finis posset laudabilis annuente Domino provenire. Idem autem tanto plenius et nunc efficere volumus, quanto dilationis locus de cætero non occurrit, et charissimo in Christo filio nostro Friderico Romanorum imperatori, a nobis per speciales nuntios requirente, ut sibi ex nostro assistamus officio, deesse in suo jure non possumus, qui sumus omnibus in justitia debitores. Quinimo quia in omnem eventum expedit, ut vitato discrimine imminenti, quæ sunt causa discordiæ, pro vestra et imperii tranquillitate, ac pro dirigendo feliciter Terræ-Sanctæ negotio divina providentia faciente salubriter sopiantur.

4. « Ideoque præsentium vobis auctoritate mandamus et bona fide consulimus, quatenus post susceptionem earum procuratores vestros Mantuam transmittatis super prædictis ita sufficienter instructos, et pro parte vestra plenum mandatum habentes, ut omni subterfugio et occasione, seu necessitate vos iterum consulendi postpositis,

[1] Lib. XI. Ep. LXXX. — [2] Par. Hist. Angl. hoc anno. — [3] Lib. XI. Ep. LXXXIX.

consiliis, mandatis et monitis venerabilis fratris episcopi Ostiensis, et dilecti fratris nostri Thomæ tit. S. Sabinæ presbyteri cardinalis, quos ad partes ipsas propter hoc cum plenæ legationis officio providimus destinandos, parere possint in omnibus reverenter. Datum Viterbii VIII kalendas Julii, anno undecimo ».

Missos vero oratores a Friderico ad Sedem Apostolicam, ut ipsius auxilium ad jura imperii defendenda implorarent, fuisse Hermannum ac Petrum e Vineis, tradit Richardus[1] : « Mense Aprili magister domus Theutonicorum, et magister Petrus de Vinea missi ab imp. ad papam veniunt pro facto Lombardiæ ». Cujus auctoris verba cum Pontificiis litteris ad Fridericum missis consentiunt, quibus Gregorius imperatori significavit, ab Hermanno et Petro e Vineis exposita intellexisse et ne detractorum susurros, qui ipsius animum contra Ecclesiam exasperare niterentur, ad aures admitteret admonuit[2] : non defuturum se illius causæ, ad quam asserendam legatos cardinales mitteret.

5. « Diligenter auditis, quæ dilectus filius magister Hospitalis S. Mariæ Theutonicorum, et magister P... de Vinea coram nobis et fratribus nostris ex parte tuæ celsitudinis retulerunt, digne providimus, ut cum inter alios terræ principes te specialem Ecclesiæ filium reputemus, et tuæ diligamus prosperitatis augmentum, pro tua et imperii fovenda justitia venerabilem fratrem episcopum Ostiensem, et dilectum filium nostrum Th... tituli S. Sabinæ presbyterum card. in Lombardiam cum plenæ legationis officio mitteremus, corde gerentes, ut quidquid tuis infundatur auribus linguis fallacibus detractorum, operis effectu pateat, quod de tuis secundum Deum procurandis honoribus, aliquid opportunis temporibus mater Ecclesia non omittat. Provideat itaque tua serenitas, ut et tu circa ipsam sic quæ sunt devoti filii prosequaris, quod et Deum tibi constituas digne propitium, et ab eadem Ecclesia optatam percipias affluentiam gratiarum. Dat. Viterbii X kalend. Julii ».

6. Meminit quoque hujus legationis Richardus his verbis[1] : « Magister domus Theutonicorum a papa ad imperatorem revertitur, episcopus Ostiensis et Thomas Capuanus S. Sabinæ presbyter card. legati ad imperatorem vadunt ex parte papæ ». Verum ipsos a Friderico repulsos inferius ait : « Mense Octobri imp. cepit Mercariam in Lombardia, et cum nollet habita Mantua alloqui cardinales, ipsi Romam reversi sunt ». De ea Friderici arrogantia in non admittendis ad colloquium cardinalibus queritur gravissimis verbis Gregorii Vitæ auctor : « Eam assumpsit in Ecclesiæ humilitate superbiam, ut suam eis præsentiam, quam interdum turpibus immiscet commerciis, denegaret, in modico felicitatis indicio cuncta pro voto sibi mentiens successura : qui tandem absque ulla prosecutione negotii redierunt ».

7. *Mediolanensibus clades a Friderico illata.* — Arrisere quidem Friderico, qui potentiæ suæ universam Italiam succubituram sperabat, felicia belli principia, quanquam postea tristes et funestos exitus habuerunt: magna ille strage Mediolanenses ad flumen Olei delevit ; de qua extant apud Petrum e Vineis triumphales Friderici ad Pontificem et cardinales litteræ, quibus Richardus[2] assentitus refert imperatorem victrici cinctum exercitu Montem-Clarum in Brixiano episcopatu cepisse, direptumque flammis tradidisse, perculsos metu Brixianos, in auxilium suum Medionalenses excivisse ; qui contractis validissimis copiis in imperatorem castra movere ; sed quanta clade cæsi profligatique segnitiei pœnas luerint, cum urgentissimis precibus a Pontifice sollicitati, ut concordiam cum Friderico inirent, rem adeo traxere, ut tractandæ illius tempus re infecta labi permiserint, describit Petrus[3] e Vineis tumido atque eleganti stylo.

8. « Die XVII mensis Novembris (1), XI Indictio

[1] Rich. de S. Germ. in Chron. — [2] Lib. XI. Ep. LXXXVIII.

[1] Rich. de S. Germ. in Chron. — [2] Rich. in Chron. — [3] Petr. de Vineis Ep. XIII.

(1) Non animadvertit annalista errorem, qui in litteras ab eo recitatas Petri de Vineis irrepsit. Quo enim loco in eadem Epistola expressa est dies mensis, quo celebris Friderici pugna cum Mediolanensibus commissa fuit, legendum est non quidem XVII *mensis Novembris* ; hanc enim diem signat Richardus a S. Germano scribens : IV *stante eodem mense Novembris.* Et auctor Cremonensis Chronici locum pariter certaminis cum tempore ipso definit : « Una die Veneris quarta exeuntis Novembris apud Curtisnovam dominus imperator cum militia Papiensium et Pergamensium, et cum aliis suis militibus pugnaverunt cum Mediolanensibus et cum aliis de eorum societate. Et Mediolanenses amiserunt carocolum suum et innumerabiles fuerunt ibi mortui et capti. Et ipso die captum fuit castrum Curtis-novæ, et ultima die ipsius mensis captum fuit per Bergamenses castrum Paluscis ». Chronicon illud extat apud Baluzium Miscell tom. II, pag. 309. Diem pugnæ XXVI Novembris signat auctor, qui tunc Veronæ agebat, scribebatque Chronicon Veronense Rer. Italic. tom. VIII, col. 629. Quid sit *carrocolus* optime explicat annalista hic num 11. Ejus auctor seu inventor a Corio Histor. Mediolan. parte I, ex auctoritate Galvanci Flammæ auctoris historiæ, quæ *Manipulus florum* inscripta est, traditur Helibertus archiepiscopus Mediolanensis, qui circa annum 1036 florebat. Vetustior quidem origo et plane barbara illi tribuenda esset, si genuina haberetur historia Turpini, de Vita Caroli Magni ; nam cap. XVIII scribit de sarracenis : « In medio illorum erat plaustrum quod 8 boves trahunt, super quod vexillum rubeum illorum levabatur, mosque erat, quod nemo de bello fugeret quamdiu vexillum eorum erectum videret ». Sed cum historia illa apud eruditos omnes multo recentior Turpino sit, adhuc superest ambigendi locus, num vera sint quæ narrat, et num auctor morem hunc ex jam inducto carocio post Mediolanensium inventionem deduxerit. Videndus Ducangius V. Carrocivum, qui tamen in eo errat quod Heribertum hunc floruisse circa annum 1124 scribit. Hac facta chronologica emendatione, in cæteris Ducangii sententia de carrocii inventione Heriberto tribuenda veritati congruit, ut liquet ex Arnulpho, qui sæculo illo res Mediolani gestas scripto Commentario, legendo rer. Italic. tom. IV scribebat. Ita enim ille lib. 2, cap. 16 : « Signum quod dimicaturos suos debebat præcedere, tale (Heribertus) constituit. Procera trabs instar mali navis, robusto confixa plaustro erigitur in sublime, aureum gestans in cacumine pomum, cum pendentibus duobus candidissimis veli limbis. Ad medium veneranda crux depicta Salvatoris imagine extensis late brachiis superspectabat circumfusa agmina etc. »

MANSI.

nis, utriusque partis cunei præcursores, per Crucis novæ campos alternis cursibus impetuose furentes hinc inde consertis manibus invicem, clangore tubarum milites animante, bellum terribile inceperunt; et subsequentibus turmis undique commixtis alterutrum cum hinc inde foret diu dureque certatum, tunc Mediolanensium militiæ cæsareis viribus fortiter interruptæ, et usque ad suorum castrorum hospitia impulsæ viriliter incepit cursu ruinæ multiplici jam labare : nam multifariæ cædis pernicie imperialis exercitus ignobile vulgus flagellando perurgens, campum sanguineum præcipiti populo cumulabat. Sed quis possit illius diei narrare pericula ? Quis valeret hostium acervos cadaverum scribere ? Quis captivorum copiam numerare ? Tandem enim Deus judex justus jura respexit imperii, et ad tanti casus interitum subito dejecit superbiam Lombardorum, quod ipso die teste Mediolanenses cum suis fautoribus florem militiæ, populique carrucium cum potestate vilissime amiserunt, et ex hostibus quotquot voluit quisque de nostris occidit et quotquot voluit captivavit. Tandem relictis armis, tentoriis, et curribus, ferri mortem irreparabilem populus fugiebat, ita quod major pars eorum in fluminibus se submersit.

9. « Tunc Cæsar præ omnibus militibus suæ virtutis potentiam est expertus : ipse enim inimicos cunctos manu propria feriebat. Tum Theutonii suos gladios rubenti sanguine rubricarunt : tunc felices fidelesque regni milites collaterales principis mirabiliter pugnaverunt : tunc miranda Papiæ militia se de Mediolanensium militibus vindicavit, et fidelis Cremona cum sociis civitatibus secures sanguine satiavit, et suas evacuarunt pharetras Sarraceni. Nunquam enim in aliquo bello sic fuerunt cadavera cumulata : et nisi nox festine venisset, quæ hostium subtraxit reliquias, nullus eorum de manibus Cæsaris evasisset. Sed mira res quod in tanti belli conflictu imperialis exercitus extitit sine damno ». Verum eam victoriam multo cruore Friderico constitisse docent nonnulli scriptores, tantumque in conflictu efferatis utrinque animis, militum suorum numerum aut ferro cæsum, aut sauciatum vulneribus, ut expugnandi Mediolani spe dejectus, Cremonam, ut reficeret confirmaretque exercitum, regressus sit ; Mediolanenses vero collectis animis, redintegratisque viribus, bellum Friderico denuntiasse, si præditus animo esset, aperte non furtive rem ageret, ac non ex comparatis latronum more insidiis, sed libero campo, ut solent magni duces, bello decerneret. Pergit Petrus :

10. « Sic itaque devictis hostibus et fugatis, cum triumpho venit Cremonam inclytus imperator : indeque infortunatum carrucium Mediolanensium cum potestate, filio ducis Venetorum, aliisque captivis Cremonam accelerans : cum sequenti die ad mandatum Cæsaris sui vexilli pertica usque ad terræ faciem rumpitur inclinata potestate ad decus ligata superius, et multitudine gentium magnis applausibus prætereunte, ab elephante, qui castellum ligneum, et tubas cum vexillis imperii gerebat in dorso, per Cremonam ad laudem et gloriam principis trahebatur. Vere de throno Dei sententia prodit inferens judicium ultionis : nam nec occisis sufficiunt sepulturæ, nec Cremonæ palatia multitudinem capiunt captivorum ». Hæc Petrus e Vineis. Cæterum captorum et cæsorum numerum ad decem millia excurrisse, scripsit Fridericus Henrico Angliæ regi : « Ut multa, inquit, compendio concludamus, tum capti, cum mortui, inter quos multorum Mediolanensis factionis primates et principes corruerunt, decem millium fere numero computantur ». Ex quo Richardus, qui eadem mandavit historiæ, accepisse videtur ; adjicitque Laudam insequenti post partam hanc victoriam mense Friderico se dedisse.

11. His consentanea tradunt scriptores, tum de Petro Jacobi Teupuli Venetorum ducis filio capto, atque in Apuliam postea misso ; tum de carrocio. Ingens is erat currus, quem plures juncti boves trahebant, quique pluribus in altum gradibus assurgens speciem tribunalis egregio artis lenocinio exhibebat, variisque circum ornamentis ad pompam erat insignitus : videbantur quippe in eo defixa militaria vexilla, ac gentis et sociorum qui exercitui sese junxerant insignia volitabant ; instarque erat prætorii juxta quod præfecti exercitus, tribuni, centuriones versari, ac jus militi dicere, consilia bellica agitare, dareque imperia consueverant ; tumque fusus exercitus, ac parta victoria existimabatur, cum in hostis manus carrocium pervenisset. Eo Insubres in signum arctissimi fœderis potissimum usos tradunt, tum ut miles ad id defendendum majoribus animis dimicaret, tardiorque ad fugam esset, cum in fugam versus exercitus carrocium servare non posset : de quo frequens mentio apud Italos scriptores reperitur [1].

12. *Gregorius honorifice Romæ exceptus Viterbienses punit.* — Captum porro Mediolanensium carrocium ad ostentationem victoriæ Fridericus, ut scribit Richardus, ad Romanos transmisit, nimirum ut suæ potentiæ admirationem concitaret, atque a Pontificis obsequio ad suam servitutem alliceret. Non enim hunc illi defuisse animum præter superiori anno dicta, indicat Gregorii Vitæ auctor ; Joannem Centium senatorem, qui post gravissimas dissensiones Joanni Poli, uti Richardus [2] refert, subrogatus fuerat, induxisse ut Pontificem aditu in Urbem arceret ; sed missa a Romanis solemni legatione ad suam sedem revocatus, atque ingenti pompa, effundente sese illi obviam, atque fausta acclamante populo, exceptus est. Cujus reditum præclari instar triumphi Gestorum scriptor post ingrati invidique imperatoris conflata ad prosperos eos confundendos successus consilia describit : « Ipse ingratitudinis filius, (de Friderico lo-

[1] Ricord. Villan. et alii. — [2] Rich. in Chron.

quitur, in quem Pontifex innumera beneficia congesserat), non matris sauciatus angustiis eam a patrio lare proscribere cogitans, Joannem Cincii tunc Urbis corruptibilem senatorem corrumpit juramento recepto, ut regressum summi Pontificis impediret, qui Ecclesiæ principem, per quem de rusticano tugurio prætorium senatoris ascenderat, et Christi vicarium pecuniæ mercede commutans, ne Petri Urbem Petri successor intraret, portas Urbis et muros curabat, quibus poterat conatibus custodire. Sed devoti filii patris suspirantes adventum, proditoris elisa versutia, capitolium potenter aggressi, propulsis exinde turpiter hostibus, nobilem virum Jacobum Capucium, et alios potentiores Urbis ad reducendum eorum patrem et præsulem destinarunt ».

13. Susceptum a Romanis Gregorium magna pompa ac lætitiæ significatione scribit Richardus: sed paulo post discordias recruduisse significavit Joannes Columna[1] diaconus cardinalis Othoni legato, qui in Angliam flagitante Henrico rege a Gregorio missus fuerat: « Charitati vestræ celare non debeo, quod nimis avide, vel potius inconsulte se mater immersit fluctibus, et in fauces luporum ultronea se jactavit ». Et infra: « Hinc est quod libertas abjicitur, servitus inchoatur, sanctuarii sidus effunditur, ancillatur patrimonium, superbia exaltatur tonantium, carcer emitur, honor contemnitur, appetitur confusio, armatur molestia, tranquillitas effugatur, non curatur de fratrum et exterorum scandalo, irrisionibus irridetur, cæcus loco dividitur, differuntur negotia; instantes protracti sermonibus diutina exspectationum lassitudine fatigantur. Bene vobis accidit quod ab his tormentis abstracti abiistis ad regionem longinquam, ne videretis mala gentis vestræ, et sanctorum, ne pulsaremini quotidianis ictibus crebris punctionibus lacerati. Dat. Viterbii festo S. Lucæ ».

Verum hæc quis acerbiora a Joanne Columna exarata existimare poterit, quod imbutum malevolentia adversus Pontificem animum, aut aliqua offensiuncula exasperatum gereret, cum ut Richardus asserit, apertam tandem conjurationem adversus Gregorium conflarit, de qua nos suo loco.

14. Cum Romam se contulisset Gregorius, mox Viterbienses perduelles sensit, qui Ecclesiasticum jugum suis cervicibus depellere, excitata graviori seditione meditabantur. Ad eam ergo extinguendam, et continendos in officio populos, Bartholomæo atque Andreæ capellanis suis provinciam commisit[2], ut eos officii admonerent: tum nobilitati Romanæ Ecclesiæ obnoxiæ, rebellium audaciam armis comprimere imperavit[3]. Sed cum nec monitis minisve ad damnanda cœpta infringi potuissent, tandem insequenti anno ineunte Gregorius episcopo Balneoregiensi in mandatis dedit, sententiam anathematis in eos vibraret[4].

[1] Ext. ejus lit. apud Par. — [2] Lib. XI. Ep. CCCXII. — [3] Reg. post eamd. Ep. — [4] Lib. XI. Ep. CCCXLII.

Irretierant se iisdem censuris[1] ob Ecclesiæ jura occupata, qui cum monita Pontificia respuerent, proximo anno armorum vi coercendi fuerunt[2]. Vercellenses etiam, ad quos cardinalem episcopum Prænestinum Apostolici legati munere auctum miserat, leges Ecclesiasticæ dignitati adversas penitus abolere gravissimis litteris jussit[3]. Qui non modo Pontifici dicto audientes non fuere, sed in deteriora lapsi, atrocia Ecclesiis, ac viris Ecclesiasticis, episcopo etiam in exilium pulso, mala intulere; quibus de rebus Gregorius graves ad Novariensem episcopum[4], ad clerum Vercellensem[5], atque ad archiepiscopum Mediolanensem, et suffraganeos episcopos[6], litteras exaravit.

15. *Lucano episcopo bona reddita.* — Eodem tempore imperavit Pisanis[7], redderent Lucæ episcopo nonnulla Lucensium oppida ac loca: arserat enim inter eos populos atrox discordia, ad quam sopiendam cum in G.... tit. S. Marci presbyt. card. A. S. L. compromissum esset, hanc legatus pacis arbiter sententiam tulit, quam refert Pontifex: « Ut possessionem, et quasi possessionem castrorum montis Topari, Pratilionis, S. Gervasii, montis Castelli, Palariæ cum villis et pertinentiis suis; item medietatis Colliculi, Tepiani, et Fojani, ac eorum jurium restitueretis usque ad certum terminum ab ipso legato expressum episcopo Lucano et episcopatui suo, et eis libere uti permitteretis, sicut eo tempore utebantur, quo guerra ipsa inter eos et vos fuerat inchoata. Cum autem parere præcepto hujusmodi minime curassetis, idem legatus in vicarios A.... quondam potestatis vestræ tunc in nostra præsentia consistentis, et in totum vestræ civitatis consilium excommunicationis sententiam promulgavit, comminando se contra vos durius processurum, si diutius in vestra duritia durasselis »; addit Pontifex preces, ut rem quamprimum perficiant. « Datum Viterbii, VI idus Maii, anno XI ». Eodem argumento scripsit[8] ad archiepiscopum Pisanum. Cur vero non Lucanis, sed eorum episcopo dicta loca restitui præceperit Gregorius, ea causa adduci posse videtur, cum ii nondum anathemate ipsis a Sede Apostolica inflicto liberati forent; qui tandem consilia meliora amplexi cœtui fidelium a Florentino episcopo restitui[9] meruere, ut in pristinum splendorem recuperata sede episcopali illorum civitas revocaretur. Hactenus de Italicis rebus: jam in adjacentes Italiæ insulas orationem traducamus.

16. *Legatio in Sardiniam ditioni Romanæ Ecclesiæ subjectam.* — Obeundæ in Sardinia et Corsica legationis onus anno superiori imposuerat[10] summus Pontifex Alexandro capellano suo, scriptisque ad episcopos atque judices litteris insulæ præfectos legati mandatis obtemperare jussit. Tum etiam hoc anno plures leges pro dignitate sanxit:

[1] Lib. XI. Ep. CXXIII. — [2] Lib. XII. Ep. XVII. — [3] Lib. X. Ep. CCCXCIV. — [4] Lib. XI. Ep. CCXXVI. — [5] Ep. CCXXVII. — [6] Ep. CCXLI. — [7] Ep. L. — [8] Reg. post eamd. Ep. — [9] Lib. XI. Ep. LXXXIV. — [10] Ep. CCCI.

in primis vero judicem Arborensem, qui Ubaldi nefariis consiliis irretitus provinciam Calaritanam Ecclesiæ Rom. obnoxiam invaserat, eamque ob causam anathemate perculsus fuerat, ad officium redeuntem consortio fidelium restituere præcepit[1]. Ubaldum etiam cœpta proscribentem in sinum Ecclesiæ recipere[2], uxoremque Adelasiam, quibus censuris implicita erat liberare jussit[3]. Ad supremum porro Romanæ in Sardiniam Ecclesiæ dominium illustrandum nonnulla ejus insulæ principum publica Instrumenta, ac monumenta ad rei memoriam transmittendam posteritati edita, testiumque fide corroborata, quæ in Libro Censuum extant adducere juvat. Primum est Ubaldi Galluriensis ac Turritani reguli, qui ea dignitate, Adelasiæ uxoris suæ, reginæ Sardiniæ, ac Massæ marchionissæ tituto auctus, eas præfecturas aliaque ad ipsam a parentibus hæreditario nomine transfusa a Sede Apostolica jure fiduciario obtineri nulla vi adductus fatetur[4].

17. « Dominus Ubaldus judex Galluriensis et Turritanus recognovit, et fuit confessus publice, et non coactus, se habere, tenere et possidere ab Ecclesia Rom. judicatum Turritanum quem habuit pro domina Adelasia uxore sua, et alia quæ ad ipsam hæreditario jure pertinent tam in Sardinia quam in Corsica, Pisis, Marsica, Massa et ubicumque sunt, pro quibus omnibus Ecclesiæ Romanæ fidelitatis juramentum præstitit magistro Alexandro capellano et legato Apostolicæ Sedis nomine ipsius Rom. Ecclesiæ, dictum sacramentum recipiendo, cujus tenor talis est :

18. « Ego Ubaldus judex Galluriensis, et Turritanus ab hac hora in antea fidelis ero, et obediens B. Petro sanctæque Romanæ Ecclesiæ, et domino papæ Gregorio, ejusque successoribus canonice intrantibus. Non ero in facto nec in dicto, neque in consilio, ut ipse, vel legatus, sive nuntius ejus vitam perdant, aut membrum, aut capiantur mala captione. Consilium quod mihi dominus papa crediturus est per se, vel per litteras, vel per nuntium suum, me sciente, ad ipsius damnum nulli pandam. Regalia B. Petri, et specialiter Sardiniam adjutor ero ad retinenda et defendenda contra omnem hominem, et reacquirenda alia jura Ecclesiæ Rom. ubicumque fuerint, cum a domino papa, vel ejus certo nuntio fuero requisitus. Insuper prædictum judicatum Turritanum et alia, quæ ad supradictam dominam Adelasiam uxorem meam pertinent, nemini supponam, neque alio modo diminuam sine mandato et licentia summi Pontificis. Legatum Apostolicæ Sedis honeste recipiam, et in eundo et redeundo honorifice tractabo, et in suis necessitatibus adjuvabo. Actum in palatio regis Turritani, etc. »

19. Adnexæ sunt publicæ Tabulæ, quibus Adelasia Ubaldi uxor supremum ditionis ejusdem dominum Pontificem agnoscit, illiusque obsequiis et imperiis sese devovit : quin etiam ad commendandam magis suam pietatem, ac promerendam suorum salutem, edita donatione inter vivos, Turritanam et Galluritanam præfecturas in Gregorium contulit, quas ipsius nomine legatus accepit. Probat Instrumentum Libro Censuum insinuatum, quod data opera prætarimus, cum nostri consilii sit hæc levi tantum oratione delibare. Cum ergo sua jura ac bona in Rom. Ecclesiam refudisset, retento supremo jure, Ecclesia in Adelasiam eamdem ditionem transmisit. Extant enim publicæ Tabulæ, quibus Adelasia Turritana ditione a Romanis Pontificibus jure fiduciario se auctam promulgat; se suosque hæredes ad quatuor libras argenti persolvendas obstringit, ac si sine filiis legitimis e vivis discesserit, Turritanam præfecturam ad Romanam Ecclesiam devolutum iri. Tum etiam Ubaldus Adelasiæ vir eamdem præfecturam ab Ecclesia Romana obtinere ac gerere publico sacramento est fassus; provocatusque a legato, ut de Galluriensi idem præstaret, abnuit quod Pisanis fidem suam alligasset, ac sibi jurare integrum non esse, nisi prius juramentum Pisis nuncupatum Apostolica auctoritate rescissum esset. Quo utpote contra jura Romanæ Ecclesiæ edito, irrito et inani esse jusso, legatus ab Ubaldo Adelasiaque pro Galluriensi etiam ditione fidei sacramenta recepit; tum ad supremam in ea loca Romanæ Ecclesiæ auctoritatem exercendam, intentato anathemate vetuit, ne quis in iis terris Instrumentum ullum publicum sine ipsius facultate conficeret.

20. Simili modo Petrus Arboreæ dominus suam fidem Ecclesiæ Romanæ addixit, eam præfecturam supremi dominii jure ad Pontifices Romanos spectare publicis Tabulis nuncupatoque juramento ad posteritatem traduxit [1]. Sed quo hæc ad firmitatem defixa essent, summumque in eas terras Pontificis imperium stabiliretur, idem Petrus a legato, vexillo tradito, in quo duæ claves adjuncta cruce depictæ erant, principatum vectigalem accepit, censusque nomine mille et centum Bysantios Romanæ Ecclesiæ pendere jussus est[2]. « In nomine Domini, amen. Anno Domini MCCXXXVII, Indictione XI, tempore domini Gregorii IX papæ, anno undecimo, tertia die exeunte mense Aprilis pateat omnibus manifeste, quod in præsentia domini mei Gregorii S. R. E. scriniarii, et subscriptorum testibus, dominus Petrus Arboreæ publice, sponte, et non coactus recognoscens Rom. Ecclesiam esse matrem et dominam suam, confessus est se habere, tenere et possidere regnum, sive judicatum ab Ecclesia Rom. pro quo Ecclesiæ Romanæ et domino Gregorio IX papæ ejusque successoribus canonice intrantibus juramentum fidelitatis præstitit, prædictum juramentum magistro Alexandro capellano et legato Sedis Apostolicæ pro

[1] Lib. XI. Ep. CCCI. — [2] Ep. CCCIII. — [3] Ep. CCCIV. — [4] Lib. Cens. Ms. Vat.

[1] Eod. Lib. Cens. — [2] Ibid.

Rom. Ecclesia et domino papa recipiente, cujus forma talis est : Ego judex Petrus Arboreæ ab hac hora in antea fidelis ero et obediens B. Petro, etc. » et infra iisdem pæne verbis hæc sacramenti formula, quibus superior, concepta est.

21. Cumque legatus Petri in Ecclesiam Romanam egregium studium perspexisset, non modo ipsi Arboreæ regnum, sive præfecturam, verum etiam filiis imposito dicto censu confirmavit : ita tamen ut legitimis posteris deficientibus, ad Pontificem, ad quem ea ditio pertineret, derivaretur; nec sine Apostolico imperio cuiquam subjicere posset. Præterea cum Petrus atque alii in ea regione dignitate spectabiles, Pontificiis mandatis, vel legati parituros juramento spopondissent, vi præstiti sacramenti legatus imposuit, ut nullam affinitatem sine licentia Apostolicæ Sedis contraheret, ac legato absente, archiepiscopo Arborensi mille et centum bysantios annuo censu Romanæ Ecclesiæ solvendos daret.

22. « In nomine Domini, amen. Anno Domini MCCXXXVII, Indict. XI, tempore domini Gregorii papæ IX an. XI, duodecima die intrante mense Maii. Pateat omnibus manifeste, quod magister Alexander capellanus, S. A. L. præcepit domino Petro judici Arboreæ sub debito illius juramenti, quo tenetur de parendo omnibus mandatis domini papæ, et Ecclesiæ Rom. et ipsius legati, et sub debito juramenti præstiti fidelitatis Ecclesiæ Romanæ quod de cætero non contrahet aliquam consanguinitatem, vel affinitatem cum aliquo, vel aliqua, absque mandato et licentia Sedis Apostolicæ speciali : quibus ipse sponte consensum obligavit, et promisit se facturum. Præterea præcepit idem legatus prædicto judici Petro, ut quolibet anno in festo B. Petri censum Ecclesiæ Romanæ debitum, videlicet mille et centum bysantios aureos, solvat archiepiscopo Arborensi nomine Ecclesiæ Romanæ si nuntius Ecclesiæ Romanæ præsens non esset. Actum apud Bonarcantum, etc. » Nonnulla etiam oppida fiduciario jure possidenda, nimirum Arborensi archiepiscopo, oppidum Girapala, Empuriensique episcopo oppidum, cui a monte Acuto nomen erat, legatus concessit.

23. Cum porro Ubaldus Turritanus et Galluritanus, ac Petrus Arboreæ præfecti, inter se dissiderent, compromisso in legatum facto, lites suas legati judicio dirimendas permiserunt : conciliatisque tandem iis inter se, legatus vi sacramenti, quo ad parendum obstricti essent, conjungere arctius animos, sibique mutuo pro viribus opem explicare, et quæcumque in alterius ditione, quæ ad alterum pertinerent, reperirentur, restitui edito decreto imperavit [1]. Cæterum Arboreæ judex, ut egregie erga Ecclesiam animo affectus erat, seque liberis carere cerneret, ditionis suæ hæredem Romanum Pontificem instituit, quem propterea Gregorius meritis laudibus est prosecutus [2].

[1] Ext. ibid. — [2] Greg. l. XI. Ep. CCXXXIV.

Obsolescebat corruptioris naturæ lapsu in Corsica Ecclesiastica dignitas : contaminarant enim sese vitiis ipsi episcopi, scelerumque exempla in clerum transfuderant, tum etiam nonnulli avaritia ardentes Romanæ Ecclesiæ bona occupabant : quare Gregorius Alexandro legato obeundæ Corsicæ bonorum Ecclesiæ ab invasoribus repetendorum, tum in episcopos flagitiis inquinatos inquirendi provinciam commisit [1].

24. *In expeditione contra Sarracenos Valentiæ Jacobum Aragonium adjuvat, a censuris absolvit, dat episcopum Majoricæ Gregorius.* — Per ea tempora Jacobus Aragonum rex crucem adversus Sarracenos induerat, atque Valentiam nobilissimam Hispaniæ urbem oppugnare decreverat, consiliique sui participem Apostolicam Sedem fecerat : quare Gregorius curis suis ad rem adeo præclaram conversis, concionatores ex sacro pulpito populos ad sacram expeditionem capessendam, subsidiaque conferenda incitare jussit, deque iis ad episcopum Barchinonensem, ac Willelmum Ecclesiæ Terraconensis procuratorem Diploma dedit.

« Gregorius, etc.

« Ex litteris charissimi in Christo filii nostri illustris regis Aragonum nuper accepimus, quod gens perfida paganorum in sui regni constituta confinio, conditoris omnium contemnens habere notitiam, et ad hoc semper invigilans, ut professores Christianæ fidei possint de ipsis partibus, quod avertat Dei Filius, propulsare; tantam sibi bellatorum multitudinem cumulavit, ut cum ipso rege campestre bellum facere comminetur.

25. « Verum cum idem rex pro ipsius defensione fidei, qua nihil gratius esse dignoscitur Redemptori, signum crucis assumpserit contra civitatem Valentiæ duce Christo, potenter et magnanimiter processurus, spe sibi proposita quod fidelium subsidio roboratus civitatem eamdem acquirat, Christiano nomini divina potentia suffragante; discretionem vestram rogamus, et obsecramus in Domino, in remissionem vobis peccatorum injungentes, quatenus assumpto sanctæ prædicationis officio propter Deum crucesignatorum in Terraconensi provincia, præterquam in Pampilonensi et Calaguritana diœcesibus, cum quibus illuc ire volentibus duximus dispensandum, vota peregrinationis in succursum regis ejusdem, ac prædictorum fidelium commutetis; et tam eos quam alios fideles in Terraconensi provincia constitutos, ad plenitudinem charitatis, qua Christus nos dilexit et diligit, respectum habere, et ei retribuere aliquid pro omnibus, quæ tribuit ipse illis, monitis et exhortationibus vestris secundum datam vobis a Deo prudentiam informetis diligenter et sollicite; postulantes, ut ipsi redempti pretio glorioso, in quos tanquam viros Christianos, et Catholicos cadere opprobria exprobrantium Chri-

[1] Greg. l. XI. Ep. CCXXXIV.

sto debent, se viriliter et potenter accingant ad ampliandam gloriam Crucifixi. Dat. Interamne IX Febr. an. X ». Ejusdem argumenti Epistolas ad Narbonensem archiepiscopum, atque alios præsules exaravit [1]. Duxisse e Galliis auxiliares copias Petrum Amelium Narbonensem archiepiscopum ad urgendam Valentiæ obsidionem, ac plures etiam ex Anglia in Jacobi castra confluxisse, scribit Surita [2].

26. Cum vero Aragonum rex, qui ob illatam Cæsaraugustano episcopo graviorem injuriam anathemate se involverat, ancipiti ægritudine implicitus esset, urente conscientia facti veniam petiit, cœtuique fidelium restitutus ad Sedem Apostolicam supplex confugit, ut quid sibi agendum foret imperaret, quo omnes ex animo religionis aculeos amoveret. Quare Pontifex sanctissimo viro Raymundo Ordinis Prædicatorum, capellano ac pœnitentiario suo præcepit [3], ut e præscripta forma regem absolveret. Præterea rogatus Pontifex a Jacobo Aragonum rege, ut quæ maximo regiæ dignitatis detrimento pater abalienasset, irrita esse decerneret, petitionis æquitate flexus, ad Uticensem et Ilerdensem episcopos hoc Diploma dedit [4] : « Ex parte charissimi in Christo filii nostri Aragonensis regis illustris nostris est auribus intimatum, quod cum regnum ejus Apostolicæ Sedi sit subditum, et speciali Ecclesiæ Romanæ protectioni commissum, claræ memoriæ pater suus, postquam a felicis recordationis Innocentio papa prædecessore nostro in regem extitit coronatus, multa de bonis suis et regni in præjudicium honoris et dignitatis regiæ, et Apostolicæ Sedis pro suæ alienavit libito voluntatis. Quocirca mandamus quatenus prædicta bona taliter alienata legitime revocetis ».

27. Iisdem episcopis sanctoque Raymundo præficiendi episcopi Majoricæ regno ab Aragonum rege, depulsa Sarracenica superstitione, Christianæ fidei restituto munus demandavit [5].

« Gratias agentes gratiarum omnium largitori, qui per charissimi in Christo filii nostri illustris regis Aragonum et aliorum Christi fidelium ministerium, propriam causam gerens regnum Majoricarum, dudum a Sarracenis invasum, cultui restituit Christiano; ac volentes Ecclesiæ Majoricanæ pastore carenti, quæ ad nos nullo medio pertinet, de persona idonea providere, per quam commissus sibi populus cælesti irrigui foveatur humore; circumspectioni vestræ de qua plenam fiduciam obtinemus, provisionem ipsius Ecclesiæ duximus committendam. Quocirca mandamus quatenus talem eidem Ecclesiæ præficiatis in episcopum et pastorem, qui tanto congruat oneri et honori; ac faciatis ei a suis subditis obedientiam et reverentiam debitam exhiberi, cui vos fratres episcopi, adjuncto vobis legitimo collegarum numero, non quidem de Terraconensi provincia, sed potius aliunde consecrationis gratiam impendentis, recepturi ab eo postmodum pro nobis et Rom. Ecclesia fidelitatis solitæ juramentum juxta formam, quam vobis sub Bulla nostra mittimus interclusam, contradictores, etc. Formam autem juramenti, quod ipsi præstabit de verbo ad verbum nobis per ejus patentes litteras, suo sigillo signatus, per proprium nuntium quantocius transmittatis, quod si omnes, etc. Dat. Viterbii VII idus Julii ».

28. *Christiana religio in Marrochitano regno amplificata.* — Marrochitani etiam regni Christi fidelibus primum episcopum præfecit [1] Gregorius, cum in Mauritania religio Christiana continuis virorum piorum sudoribus, ac fuso etiam martyrum sanguine irrigata feliciter adolesceret, spesque affulgeret strenui episcopi diligentia excultam latius amplificatum iri : « Lætamur quod Ecclesia Marrochitana sterilis hactenus fœcunda nunc redditur, et synagoga peccantium, quæ multos habebat filios, infirmatur. Lætamur quod in draconum cubilibus nunc oritur viror calami, et in struthionum pascuis crescunt lilia nominis Christiani. Lætamur quod Israel in terram Judæ liber a Babylonica servitute revertitur, et aurea vasa, quæ Nabuchodonosor in Babylonem transtulerat, jam ad templum Domini referuntur. Propter quod considerantes attente quod Ecclesia prædicta inter hostes Christi posita de facili editæ prolis amissionem incurreret, si sponsi maneret custodia destituta; et ipsius novella plantatio in brevi aresceret, nisi eam cultor Ecclesiasticus sacri fluento dogmatis irrigaret, venerabilem fratrem nostrum... episcopum, quem ad ejusdem Ecclesiæ consecravimus titulum in pastorem et sponsum, sibi duximus providendum, spem firmam habentes, quod cum vir litteratus et discretus existat, quo sincerius Dominum relictis cum Petro mundanæ vanitatis retibus sequitur, eo latius in illis partibus ipsius studio Christianæ fidei funiculus extendetur, etc. Dat. Viterbii II id. Jun., Pontif. nostri anno XI ». Hæc Pontifex, sed ad Hispanias, a quibus deflexímus, regrediamur.

29. *Ferdinando regi ob Sarracenos devictos fovet, Lusitanum objurgat Gregorius.* — Collocabat in propagandis Ecclesiæ limitibus strenuam operam Ferdinandus Castellæ ac Legionis rex, atque in vicinos Sarracenos bellum gerebat : quem ut Gregorius vehementius in impios accenderet, permisit [2] ut in iis locis, quæ ex Sarracenorum manibus evulsisset, Ecclesiarum rectores diœcesano episcopo præficiendos offerre prima vice posset. Præterea ipsi, atque Alphonso filio cum duabus comitis Pontini filiabus, rescisso canonico ob sanguinis conjunctionem impedimento, matrimonium inire liceret [3]. At dum hujusmodi beneficia in eos principes ipsorum meritis pellectus conferret Pontifex, justissimas ipsius iras Portugalliæ

[1] Ep. CCCXLV, CCCLIII. — [2] Surit. l. III. Annal. Arag. c. 30. — [3] Ep. CCCLV. — [4] Lib. XI Ep. CII. — [5] Ep. CCLIX.

[1] Ep. CXXXVII. — [2] Ep. CCXLIX. — [3] Ep. CCXIV, CCXV.

regis frater in se concitavit, adeo enim Ecclesiasticam dignitatem attriverat, clerumque oppresserat, ut anathemate defigi meruerit, atque ex Ecclesia abigi, cui jugum crudelissimum imposuisset : qua de re ad archiepiscopum Toletanum, ac Legionensem episcopum graviores extant litteræ [1].

30. « Lacrymabilem venerabilis fratris nostri Egitaniensis episc. accepimus quæstionem, quod nobilis vir F. dictus infans charissimi in Christo filii nostri illustris Portugaliæ regis germanus domus suæ benignitate relicta, sumptaque inde majori audacia delinquendi, quod in regno Portugaliæ Ecclesias, et Ecclesiasticos viros passim pro arbitrio suo lædit : bona ejus, et suorum tam in civitate quam diœcesi Ulixbonensi et Egitaniensi, ac suos gravissimo afficiens detrimento : quosdam quoque clericos ejus in sacris ordinibus constitutos scriptores regis ejusdem in castro Sanctaranensi, ipso ibi præsente, crudeliter interfecit : et quasi hæc non sufficiant, alia sibi pericula comminatur, damna damnis adjicere non desistens. Ut igitur idem nobilis percussus ad percutientem se rediens non differat quærere medicinam, per quam famæ consulat et saluti, mandamus quatenus, si est ita, eum cum prædictis fautoribus, donec Deo et Ecclesiæ suæ ac sibi super præmissis satisfecerint competenter, appellatione postposita, excommunicatos publice nuntiantes, loca ad quæ ille devenerit, quamdiu fuerit ibi præsens, interdicto Ecclesiastico supponatis. Dat. Viterbii, III kal. Maii, an. XI ».

31. *Tuetur in Galliis jura Ecclesiæ, in hæreticos inquiri jubet.* — In Galliis quoque adversus eos, qui Ecclesias ac viros Ecclesiasticos opprimebant, Gregorio laborandum fuisse, ostendunt plures Epistolæ Pontificiæ, quibus cum Britanniæ comitem [2] ab Ecclesia Macloviensi conculcanda abducere; tum Henricum de Ravello [3] in aula imperiali præfectum justitiæ ab Ecclesiæ Arelatensis lædendis juribus deterrere conatus est. Cumque Delphinus vir prænobilis, aliorum ope adjutus, comitatus Melgoriensis Romanæ Ecclesiæ obnoxii partem invadere, sibique subjicere ausus esset, ad expiandum tentatum facinus Hierosolymitanam profectionem ornare, atque in Sarracenos bellicam suam virtutem explicare jussit [1] (1).

32. Cum vero nonnullis hæreticis in Montis-Pessulani fines sese recipientibus, ad eam delendam infamiam eluendamque consules populosque oratorum opera Pontifici exposuissent, semper se pro fide Catholica tuenda strenue gessisse, ac paratos ipsius imperiis illius pestis reliquias exscindere, suisque limitibus procul amandare; iis acceptis Gregorius Viennensi archiepiscopo præscripsit [2], eos qui sponte ad sinum Ecclesiæ ab impietate transfugerent, admitteret, atque in alios justæ severitatis aculeos exereret, ne sontes et insontes eadem pœna involveret : « Ex parte consulum et populi Montis-Pessulani fuit propositum coram nobis, quod ipsi tanquam viri Catholici pro fide potenter et indefesse steterunt, eum contra pravitatem hæreticam, sicut salutem suam et honorem proprium defendentes : unde cum ipsi audierint famam quamdam ortam de novo, quod in terra sua sunt aliqui ex hæreticis receptati, dolentes exinde graviter, et valde tristes effecti, ad infamiam hujusmodi abolendam nobis per suos nuntios et litteras obtulerunt, terram ipsam ab omni infidelitatis spurcitia juxta nostrum beneplacitum expurgare. Nos ergo de personæ tuæ prudentia confidentes mandamus, quatenus personaliter accedens ad locum, super hoc solita discretione procedas, ita quod pestis illa mortifera impunita non transeat, et pœna non teneat innocentes; debent etenim eradicari zizania, et avelli triticum non oportet ». Adjicit Apostolica monita, ut eos qui sponte impietatem exuerent, atque ad Ecclesiæ sinum, antequam de illis quæstio exerceretur, se conferrent, censuris, quibus ter in anno feriuntur hæretici, absolveret, fideliumque cœtui aggregaret. « Dat. Interamne IV kal. Mart. an. X ».

33. *Raymundum Tolosanum a Massiliensium partibus abductum ad expeditionem sacram sollicitat.* — Imposuit eidem archiepiscopo S. A. L. provinciam Pontifex, ut sacræ fidei censoribus e Dominicana familia, quos Tolosanus comes tacito in se odio imbutos querebatur, ac Francorum regem intercessorem apud Sedem Apostolicam adhibuerat, ut munere submoverentur, si justa in eos suspicio caderet, inquisitionis officium abrogaret :

[1] Ep. XXXV. — [2] Lib. X. Ep. CCCXXXII. — [3] Lib. XI. Ep. CLXXX, CLXXXI.

[1] Lib. XI. Ep. CCCXIX. — [2] Lib. X. Ep. CCCLXXXIV.

(1) Ad res Gallicanas quod attinet duo hic præterire pigeret. Primo : anno huic assignandum est Concilium, quantum arbitror, provinciale a Juhello archiepiscopo Turonensi in urbe Cenomanorum die Martis post festum Omnium Sanctorum indictum. Hujus Concilii memoria servata est in duplici Epistola, quarum altera legitur in tomo VII Collectionis monument. Martenii col. 126, aliam vero exhibet idem Martenius inter Acta varia in causa Dolensis episcopatus, quæ vulgavit Anecdot. tom. III, col. 955. Illam scripsit Gaufridus abbas majoris monasterii ad eumdem Juhellum ; alteram vero dedit ad eumdem W. archidiaconus Briocensis, uterque vero excusat sese, quod rite impeditus Concilio interesse prohibeatur. Annus Concilii hujus in Anecdotis reticetur : sed quæ est in Collectione Epistola consignatur anno 1237. Quid in eo actum sit ignoratur, ejusque mentio in Collectionibus deest.

Alterum quod animadversionem nostram exigit, est obitus Isemburgis veteris Gallorum reginæ, Philippi II, Augusti nuncupati, Gallorum regis relictæ. Nobilis hæc mulier calamitate sua in Ecclesiastica historia celebris est : quippe cui tuendæ non semel Romani Pontificis censurarum suarum in Galliam gladium exeruerunt ; nec antea ab ea defendenda cessarunt, quam vir ejus injuste rejectam tandem receperit ; quod postremis vitæ suæ annis præstitit. Viro sublato, Aurelianensem urbem recepit a filio Ludovico VIII, ubi se ad mortem usque continuit. Obiisse autem hoc anno discimus ex Alberico in Chronico ad hunc annum. MANSI.

qua de re Ludovico regi litteras dedit [1], flexusque ejus precibus invito admodum animo permisit, ut Raymundo profectionis Asiaticæ, cui se ex inito fœdere obstrinxerat, tempus in annum alium produceret; ea tamen lege ut remoto omnium excusationum fuco, stato termino expeditionem adornaret. Quæ vero ex ea mora damna pertimesceret, his gravissimis verbis exposuit : « Consideravimus quæ et quanta pericula, prout etiam non ignorat celsitudo regia, negotio pacis et fidei ex indulta sibi dilatione hactenus sunt secuta : nam venerabilis frater noster episcopus et clerus Tolosanus, fratres quoque Prædicatores etiam de civitate Tolosæ per eumdem comitem sunt expulsi, et commissa alia multa mala, quæ longum esset per singula recensere ; ita quod in partibus Tolosanis terra velut deserta luget et languet, spinis eam replentibus et urticis variis, videlicet erroribus, ipsam involventibus pæne totam ; propter quod totum negotium quasi passum est recidivum, et vehementer timetur, ne fiant ejus novissima prioribus graviora. Idem quoque comes tanquam peccator, qui cum venerit in profundum malorum contemnit, nullam videtur recipere, cum percussus non doleat, medicinam. Verumtamen ne tuæ videamur petitioni deesse, quin potius tuis desideriis, quantum cum Deo possumus, concurrere cupientes, regiæ circumspectioni committimus, ut recepta ab eo sufficiente et idonea cautione, quod in proximo passagio, videlicet in festo B. Jo. Baptistæ sequenti post proximum, omni occasione ac excusatione cessantibus, transfretabit, terminum ei usque ad idem passagium, cum consilio charissimæ in Christo filiæ nostræ B. reginæ Francorum illustris matris tuæ ac prælatorum, quibus super hoc dirigimus scripta nostra [2], studeas prorogare. Quod si cautionem eamdem præstare noluerit, consideratis circumstantiis universis, quæ in hoc fuerint attendendæ, disponas ut utilitati negotii et necessitati terræ secundum datam tibi a Deo prudentiam videris expedire, proviso quod ultra dictum terminum induciæ nullatenus sibi prorogentur, etc. Dat. Interamne V idus Febr. an. x ».

34. Produxerat Raymundo Pontifex ineundæ expeditionis tempus, ut majori illam apparatu instrueret : at ipse abjecto illius ornandæ studio, Massiliensium, qui excusso Berengarii Provinciæ comitis jugo ad ipsum desciverant, bello se implicuit, partesque illorum contra Berengarium defendendas suscepit. Quo accepto, Gregorius tulit gravissime ipsum arma in fideles strinxisse, quæ ad expianda crimina in Sarracenos vertere debebat : maxime cum Jacobus Aragonum rex provinciæ comitis fœderatus, qui signa contra Sarracenos cruce indutus extulerat, Valentiamque Sarracenorum in Hispania urbem obsidione cingere ac subjicere Ecclesiæ, ut supra delibavimus, moliebatur, a suscepto consilio ad Provinciæ comiti ferendam opem retardaretur. Propagandæ igitur Christianæ fidei sollicitus Pontifex, tum ne comes Tolosanus, qui sacramento ad Hierosolymitanam profectionem obstrictus erat, tempus frustra tereret, exspectationemque omnium summo Christianæ rei damno falleret, Galliarum regem litteris rogavit [1], Tolosani comitis consilia extingueret, atque a Massiliensibus defendendis avocaret : cum præsertim eo sese implicaret bello in odium Provincialis comitis, quod olim in bello Albigensi cum Ludovico rege ipsius parente ad obsidendam Avenionem copias suas conjunxisset.

35. « Gregorius etc. illustri regi Franciæ.

« Ex parte charissimi in Christo filii nostri Jacobi Aragonum regis illustris, et nobilis viri comitis Provinciæ, nostris est auribus intimatum, quod cum civitas Marsiliæ, quæ noscitur ad ipsius comitis dominium pertinere, eidem comiti rebellis existens, se nobili viro comiti Tolosano, non sine magna perfidia et temeritate, subjecerit et ab ipsius comitis provinciæ jurisdictione proditionaliter se subtrahere minime dubitarit ; idem comes Tolosanus cives Marsiliæ in homines suos minus juste recipiens, non solum eos in hac iniquitate defendere, sed contra præfatum comitem Provinciæ, ac ipsius terram insurgens, eum multipliciter molestare præsumit : contra ipsum, ut creditur, ob illud rancore concepto, quod idem comes Provinciæ dictum comitem Tolosanum olim ad mandatum Ecclesiæ in obsidione Avenionis cum claræ memoriæ Ludovico patre tuo pro defensione fidei et ecclesiasticæ libertatis zelo fidei ac devotionis accensus studuit impugnare. Quare cum dictus rex ad Expugnandos Sarracenos et obsidendam civitatem Valentiæ, signo crucis assumpto, proposuerit potenter accedere, ac eumdem comitem Provinciæ, cui nulla potest ratione deesse, multis ex causis defendere teneatur; idem rex, ne a tam sancto proposito retardetur, et præfatus comes Provinciæ nobis humiliter supplicarunt, ut super hoc providere curaremus eidem. Cæterum ad audientiam nostram, venerabili fratre nostro archiepiscopo Viennensi Apostolicæ Sedis legato insinuante, pervenit, quod dicto comite Tolosano salarium debitum magistris Tolosæ regentibus contra juramentum super hoc præstitum non solvente, Tolosanum studium in detrimentum ac subversionem fidei Christianæ, cum ex hoc hæretica pravitas ibi fortius invalescat, irreparabiliter dissipatur. Ipsius quoque bajulus venerabilem fratrem nostrum Vasionum episcopum confectum senio, genere nobilem, de domo sua turpiter ejiciens, castrumque ac civitatem Ecclesiæ suæ sibi auferens, alia damna gravia multiplicesque injurias irrogavit eidem.

« Dictus etiam comes detestanda salinarum pedagia, quæ pater suus olim abjuraverat, in terra Venexini de novo instituens, ac in multis Dei Ec-

[1] Eod. l. x. Ep. CCCLIX. — [2] Ext. ibid. post eamd. Ep.

[1] Lib. XI. Ep. CI.

clesiam et ejus prælatos vexare præsumens, ausu sacrilego Ecclesiarum bona et redditus occupat; nec sæpe monitus a præfato archiepiscopo aliquid de his emendare procurat. Propter quæ, licet excommunicationis sententia sit ligatus, absolutionem tamen, vel potius claves Ecclesiæ vilipendens, multa his contra Deum et Ecclesiam præsumit pejora committere, quæ grave esset præsentibus explicare.

36. « Nos igitur attendentes, quod si prædictus rex contra eosdem Sarracenos hac retardatus occasione procedere non valeret, utilitas quam ex hoc Christianæ fidei credimus proventuram, ex mora hostibus Christi vires sumentibus fortiores, forsitan deperiret; et ex hoc tanta possent guerrarum pericula in Albigensium ac Provinciæ partibus suboriri, quod nisi antequam amplius invalescant occurratur eisdem, vix aut nunquam ex postfacto ipsis salutari remedio poterit obviari; negotium quoque pacis et fidei, ad quorum observationem dictus comes Tolosanus in manu venerabilis fratris nostri Portuensis episcopi tunc A. S. L. juramento præstito se adstrinxit, grandi discrimini subderetur, eo quod durante mihi guerrarum turbine, fidem nostram possent hæretici securius expugnare; Terræ insuper Sanctæ subsidium, ad quod etiam ipse comes se transferre tenetur, grande, quod absit, exinde incurreret detrimentum, ob id, quod in præfatis guerris et discordiis ipsum comitem expendere oporteret ea, quæ nunc deberet suæ transfretationis usibus reservare; idemque comes semper inveniretur ad transfretandum inhabilis, si tempus sibi concessum a nobis non conservationi licitæ, sed consumptioni prohibitæ potius deputaret; serenitatem regiam rogandam duximus et hortandam, etc. » Addit preces, ut Raymundum sua auctoritate a tuendis Massiliensium partibus abducat, ac male ab eo tentata emendare cogat. « Dat. Viterbii XIII kal. Junii, anno XI ».

37. De eadem re Francorum reginæ, Tolosano, Britanniæ et Marchiæ comitibus, ac pluribus aliis litteras misit [1]. Tum Massilienses et Avenionenses, qui Tolosano comiti adversus Provinciæ comitem oblrita sacramenti religione hæserant, increpuit, hortatusque est [2], a susceptis discederent : de quibus etiam ad Tolosanum comitem atque archiepiscopum Viennensem legatum suum litteras exaravit. Cæterum Raymundum ad Apostolica imperia fregisse animum, et oratores ad Pontificem decrevisse, ut veniam ob libertatem Ecclesiasticam violatam posceret [3], atque in iis, quæ ad sanciendam pacem, tuendum fidei splendorem, ac nonnullis aliis, ob quæ ipsius fama laborabat, Sedis Apostolicæ voluntati se accommodaret, indicant litteræ ad eumdem archiepiscopum V kal. Aug. hujus anni datæ, quibus vetuit, ne comitem a mittendis ad Sedem Apostolicam præsulibus virisque religiosis prohiberet, cum Pontificiarum sit partium illius clementiam, qui non mortem, sed salutem peccantium optat, imitari.

38. *Otho card. legatus in Anglia et Scotia honorifice exceptus celebrat Concilium.* — His adjungendum videtur Gregorium Othoni cardinali partes dedisse [1], ut conciliandæ inter Francorum et Anglorum reges paci incumberet. Transmittebat illum Pontifex in Angliam, summa legati Apostolici auctoritate instructum, ad redintegrandum Ecclesiasticæ dignitatis decus, moresque excolendos; quo argumento extant litteræ ad Angliæ, Walliæ et Hiberniæ præsules, quibus de imposito illi a Sede Apostolica munere certiores fecit [2] : « Ecce magnum et honorabile membrum Ecclesiæ amicum Dei dilectum filium nostrum Othonem S. Nicolai in Carcere-Tulliano diaconum cardinalem, virum morum honestate conspicuum, præditum scientia litterarum, et providentia circumspectum; quem inter cæteros fratres nostros admodum charum habemus pro suorum excellentia meritorum, in Angliam, Walliam et Hyberniam, commisso sibi plene legationis officio, de latere nostro providimus destinandum, ut cum in hac hora undecima cultores simus in vinea Domini constituti, vice nostra ut diligens cultor evellat et destruat, dissipet et disperdat, ædificet et plantet, prout ipsi Dominus ministrabit, de quo utique, cum ei adsit puritas conscientiæ, et præsto sit judicium rationis, malitiam odiat, et innocentiam tueatur, speramus firmiter quod recta regens, et dirigens indirecta, aspera convertet in plana, etc. » Præcipit ut ipsum debito honore prosequantur, excipiant imperia, atque ad divinam amplificandam gloriam suam illi operam, ac studium præbeant. « Dat. Interamne II idus Febr. an. X ».

39. Paruisse Apostolicis jussis Anglicanos præsules colligitur e Parisio [3], qui legati in Angliam adventum describit, ac refert plures antistites ad eum excipiendum, cum e navi in terram exscensionem faceret, in littus obviam prodiisse, aliquos etiam scaphis subvectos ad navim, qua vehebatur, accessisse, ac munera pretiosissima ad ejus gratiam colligendam obtulisse : quorum partem ait auctor accepisse, ab aliis ita temperasse, ut ea sibi reservari juberet; quibus ille legati famam carpere Romanæque Ecclesiæ majestatem pro suo more obscurare voluit : ac post nonnulla interjecta, regressus ad Othonem, virtutis illius splendore perstrictus, pugnantia cum iis, quæ superius dixerat, affert; nimirum Othonem ipsum sua modestia, atque in accipiendis muneribus temperantia, exulceratos Anglorum animos delinivisse. Excepit pariter honorificentissime legatum Henricus, cui

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Lib. XI. Ep. CLXXXII, CLXXVIII. — [3] Ep. CLXIX.

[1] Lib. XI. Ep. XXVII. — [2] Ep. CCCLXVIII. — [3] Par. Hist. Angl. hoc anno.

Gregorius debitam erga illum observantiam litteris [1] commendarat: præsulum enim, ac principum agmine stipatum obviam officii causa Othoni occurrisse, ac solemni pompa cohonestasse narrat memoratus auctor [2]: « Rex autem ei usque ad confinium maris occurrit, et inclinato ad genua ejus capite usque ad interiora regni eum deducit officiose; et adventantes episcopi cum abbatibus, et aliis Ecclesiarum prælatis, cum omni honore et reverentia, cum processionibus et campanarum classico, et pretiosis muneribus, ut decuit et plusquam decuit, receperunt ».

40. Cæterum non exercendæ modo in Anglia, Wallia et Hibernia legationis Apostolicæ provincia, sed in Scotia etiam demandata erat. Quo munere illum auxerat Gregorius, postquam ab aula Pontificia discesserat, cujus suscepti a se consilii rationem in litteris ad Scotiæ regem datis exposuit [3]: « Cum universis Ecclesiis Apostolicæ provisionis sollicitudine succurrere et reformare, si qua in eis præteritis sunt deformata temporibus, teneamur, dilectum filium nostrum Othonem S. Nicolai in Carcere-Tulliano diaconum card. virum expertæ providentiæ, et magna morum præditum honestate legatum ex nostro latere in Angliam duximus destinandum. Verum postquam discessit a nobis, nos consultius attendentes, quod cum circa regnum Scotiæ eo majorem curam gerere teneamur, quo fortius Ecclesia Scoticana Romanam Ecclesiam solam matrem et metropolitanam nullo medio recognoscit, indignum existeret, nisi quæ nos singularem patrem in spiritualibus obtinet, specialem a nobis reciperet consolationis affectum, eidem cardinali in dicto regno Scotiæ legationis officium motu proprio duximus committendum, quia relinquere conscientia salva nequivimus, quin eidem Scoticanæ Ecclesiæ per dictum legatum Apostolicæ visitationis solatium mitteremus; ne a nobis affectione materna spoliari se crederet, si nobis Ecclesiam visitantibus Anglicanam regnum Scotiæ sic in vicino positum expers visitationis Apostolicæ remaneret. Dat. Viterbii, VI idus Maii, an. XI ».

41. Hactenus Gregorius, qui aliis litteris eumdem regem hortatus est, ut pacem cum Henrico, ad quem simili argumento scripsit, et fœdus faceret [4]: tum legatum omni studio in conjungenda inter eos principes concordia contendere jussit [5]. Illum vero in Anglia proceres dissentientes in concordiam industria sua adduxisse docet Parisius [6]: deinde omnibus Angliæ præsulibus imperasse, ut octo dierum a B. Martini festo decurrentium spatio, Londonium confluerent, ut tum Pontificium Diploma quo sibi legationis in iis regionibus munus erat demandatum, audirent, tum ad emendandos collapsos mores restituendamque disciplinam ac dignitatem Ecclesiasticam pristino splendori, se præsente in Concilio ageretur; dein post multa interjecta subjicit auctor, ut legatus editum, ac magnifice adornatum solium, pluribus atque amplissimis gradibus ad pompam fastigiatum in Ecclesia S. Pauli memoriæ Londonii sacra excitari jusserit, ac præfixo die Pontificalibus ornamentis decorus oblongiorique syrmate mure Pontico suffulto indutus, præeuntibus archiepiscopis Cantuariensi et Eboracensi solemnis supplicationis instructo agmine solium conscenderit, atque ipsi sedenti a dextra Cantuariensis, a sinistra Eboracensis adstiterint; ad quem illustrandum ritum hæc ex Parisio decerpimus: « Et ingressus Ecclesiam coram majori altari pontificalibus se induit, scilicet superpellicio, et desuper cappa chorali pellibus variis furrata, et mithra; et præcedentibus archiepiscopis Cantuariensi et Eboracensi eum cum processione solemni, cum cruce et cereis accensis et cum litania sedem suam ascendit ».

42. Cumque non levem Cantuariensi de loci dignitate Eboracensis quæstionem moveret, legatum lecto primum de more Evangelio, et concione in hæc verba: *Ego sum pastor bonus*, habita; tum nonnullis precibus fusis, ac S. Spiritus numine invocato controversiam ea oratione sopire satagisse, in sigillo Pontificio Petrum a dextra crucis exaratæ, Paulum a sinistra adumbrari, nec inter eos sanctissimos Apostolos ullam de dignitate ardere contentionem, sed pari gloria potiri, atque ita ipsos eorum exemplo litem ponere debuisse. Secundo vero a convocato Concilio die regem Angliæ tres viros nobiles et canonicum S. Pauli misisse, qui ipsius nomine legato vetarent, ne quid contra regiam auctoritatem moliretur: aliisque tribus abeuntibus, canonicum linea veste crispata indutum substitisse; tum archidiaconum Cantuariensem a legato postulasse, ut injunctæ sibi auctoritatis, ac muneris Diploma explicaret; quo facto flagitante rege, inquit auctor: « Lectum fuit quoddam privilegium de festivitatibus S. Eduardi per totam Angliam celebrandis, et de mandato papæ de sanctis Francisco et Dominico canonizatis ». Hujusmodi porro de sacris Eduardi natalitiis in Anglia celebrandis privilegium, Apostolicas litteras esse arbitramur [1], quas Gregorius papa ea de re ad archiepiscopum Cantuariensem ac suffraganeos episcopos misit, nosque in Annales suo loco intulimus [2].

43. Dumque in eo Concilio de ferenda in illos sententia, qui pluribus Ecclesiasticis sacerdotiis instructi essent, agitaretur, ut uno contenti alia juberentur dimittere, episcopus Wigorniensis in medio cœtu assurgens, mitra deposita, legatum compellavit durum sibi admodum videri, ac periculi plenum eam sententiam ferre, cum plures ex iis, qui multa tenerent sacerdotia, nobilitate conspicui, jam annis graviores essent, reliquam vitam

[1] Greg. l. X. Ep. CCCLXIX. — [2] Par. Hist. Angl. — [3] Lib. XI. Ep. XLIX. — [4] Ep. II. et reg post eamd. Ep. — [5] Ep. I. — [6] Par. Hist. Angl.

[1] Lib. X. Ep. CCXXV. — [2] Anno 1236.

in egestate infelici degere cogerentur, qui antea profusis eleemosynis atque in piis operibus collocatis opibus omnium amorem collegissent : alios vero juventute præferoces omnia potius pericula adituros, quam aliis sibi ereptis sacerdotiis unum tantummodo gerere cogerentur : tum demum id plerisque religiosis viris sacrisque virginibus gravissima incommoda, cum omnes id decretum involveret, allaturum : proinde summum prius Pontificem in re tanti ponderis consuleret. Ad quæ legatus se tum ea de re daturum litteras, si reliqui episcopi assentirentur. Nec silentio præterire visum est legatum ipsum in eo Concilio ex iis prophetæ verbis : « In medio sedis, et in circuitu ejus quatuor animalia habentia oculos ante et retro », orationem auspicatum in eum sensum detorsisse, ut præsules tum in Ecclesiæ bonis tuendis, tum rerum cælestium contemplatione mentis aciem defigere deberent : demum sancitos quosdam a Patribus canones adduxit.

44. *Canones disciplinares in eodem sanciti.* — Primus est de Ecclesiis ab episcopis consecrandis, qui mos sacer obsolevisse in Anglia per summam præsulum incuriam videbatur, atque adeo ad illum restituendum decretum est, ut cathedrales Ecclesiæ, conventuales ac parochiales, quarum fabrica perfecta esset, intra biennium dicarentur, ac ni fieret, ea loca interdicto subjicerentur : cum enim id olim servatum esset, ut templum, in quo pecudes tantummodo mactarentur, solemni ritu dicaretur, quanto potiori jure id in Christianorum Ecclesiis religiose colendum, in quibus ipse Dei Filius incruente æterno Patri litatur ? Eo quoque sacerdotum avaritia sese abjecerat, ut a fidelibus ob sacramenta administranda pecunias corraderent, atque adeo imperatum in iis conferendis cupiditati temperarent. Expressus quoque sacramentorum numerus, in quibus veluti vasis cælestibus salutis nostræ remedia, ac divinæ gratiæ opes continerentur.

45. Pervaserat ea opinio rudem atque imperitam plebeculam, infantibus grave periculum imminere, si Resurrectionem Dominicam, vel Pentecosten præcedente sabbato, baptismi undis abluerentur : quare ad eam convellendam promulgatum est ad conferendum baptismum eos dies habendos sanctissimos, jussumque diebus Dominicis parochos populos instruere qua forma id sacramentum impertiendum esset, ut si quæ urgeret occasio, conferre ipsi possent. Inter cæteros etiam abusus nonnulli sacerdotes pro excipiendis confessionibus pecunias extorquebant : statutum propterea, ut qui ea se labe contaminarent, sacerdotio suo ab episcopis submoverentur.

46. Approbatus est ille antiquus mos, ut ab episcopo in singulis decanatibus viri probi constituerentur, qui populi ac minorum clericorum confessiones admitterent : « In Ecclesiis vero cathedralibus », refert auctor, « confessores institui præcipimus generales ». Ne qui vero ad sacerdotium tanto munere indigni, vel natalibus infames, vel nullis exculti litteris, nullove ornati titulo irreperent, imperatum est, ut sacris initiandos episcopi prius ad severum examen evocarent. Ad infringendas etiam nonnullorum versutias, qui absente aliquo occasionem aucupati, sparso illius mortis rumore, vel sibi cessisse sacerdotia ementiti, Ecclesias invadebant, ac legitimis sacerdotibus ad Ecclesias redeuntibus vim inferebant, statutum ut præsules non facile ejusmodi fraudibus irretiri se paterentur, atque in temere intrusos severitatem Ecclesiasticarum legum distringerent.

47. Statutum etiam est, ut gerendæ cuique Ecclesiæ vir animarum salutis cupidus interesset, qui sacramenta pro dignitate populo administraret, ac ne Ecclesiarum dignitas labefactaretur, quæ sæpius in plures vicariatus discissæ obsolescebant. Quo porro Ecclesiarum rectores ad residendum compellerentur, promulgatum eos, qui plura sacerdotia, quibus animarum cura conjuncta floret, gravissimo animæ suæ periculo ac damno, ni a Sede Apostolica facultatem obtinuissent, detinere. Compescere etiam clericorum luxum visum est, qui abjecto habitu Ecclesiastico, culti ad delicias, ac phaleratis equis subvecti, pompatice sæpius incedebant : quare subtractis ipsis sacerdotiorum redditibus, ad modestiam revocari sunt jussi.

48. Prolapsa eo erat aliquorum vesania, ut cum matrimonia clandestina iniissent, Ecclesiis regendis sese ingererent, atque pluribus cumulandis sacerdotiis inhiarent, deinde filiis consulturi testibus et instrumentis probare satagebant ex vero matrimonio susceptos : quare ad eorum infandas artes eludendas sancitum, ut omnibus sacerdotiis exuerentur, de quorum matrimonio constaret, iisque defunctis, relictæ opes Ecclesiis adscriberentur, ac suscepti ita filii a quocumque gerendo sacerdotio arcerentur. Ad exscindendum etiam impudicitiæ vitium, quo nonnulli sese contaminarant, decretum ut qui concubinas vel in propriis domibus aliisve alerent, ni eas a suo consortio amandarent, infra mensem dignitate dejicerentur, ac præsules diligenter in eos inquirerent. Ne latrones porro regionem infestam habere possent, anathematis sententia in eos lata est, qui hujusmodi publicos grassatores foverent, vel in suas domos reciperent.

49. Convertere præterea patres studium ad regularium adstringendam disciplinam, et collaudata abbatum sacræ D. Benedicti familiæ ardens pietas, qui in publicis Ordinis comitiis ad revocandam veterem observantiam statuerant, ne carnibus, nisi morbo impliciti, illius familiæ viri uterentur : atque adjecere, ut exacto tyrocinii anno vota nuncupari juberentur; nec ad abbatis priorisve gerendum munus nisi votis religioni obstricti promoverentur. Quam legem ad regulares canonicos ac devotas Deo virgines pertinere voluere. Incumberent suo muneri obeundo archidiaconi, perlustrarent Ecclesias, ne eas sumptibus grava-

rent : providerent ornamentis ac vasis, ut dignitas ac majestas Ecclesiastica servaretur : in dicundo jure justitiam colerent, nec sententias ad emungendas pecunias iniquiores ferrent. Qui in foro Ecclesiastico justitiæ administrandæ præfecti essent ne captandi quæstus gratia partium conciliari inter se ac transigere ex æquo et bono cupientium voluntates discuterent, concordiamve disturbarent.

50. Archiepiscopi et episcopi in moderandis egregie populis operam defigerent, virtutum exempla in subditos transfundere niterentur, incruentum missæ sacrificium solemnibus festis, ac Dominicis in Quadragesima et Adventu in cathedralibus offerrent, circuirent suas diœceses atque excolerent. Utque altius ipsorum animis obeundi pontificii muneris memoria imprimeretur, sancitum ut sacramenti forma, quam in consecrationis celebritate nuncuparant, bis in anno coram ipsis legeretur. Præterea ut justitia administraretur probe, præficerentur judices virtute ac scientia prædicti, et causæ maxime matrimoniales viri perspectæ pietatis ac doctrinæ committerentur. Adnexa sunt alia plura capita ad causas Ecclesiastici fori cum integritate tractandas; dictæque procuratoribus, notariis, advocatis, sigillorum præfectis salutares leges, quarum legendarum avidos ad Parisium remittimus. Iisque die tertio perfectis, subdit auctor legatum solemni pompa hymnum, cui initium est : *Te Deum laudamus*, assurgentibus omnibus concinere cœpisse, et antiphonam, quæ ab his verbis inchoatur : *In viam pacis*, decantasse; atque ita Concilium solutum ac dimissum fuisse.

51. *Lincolniensis episcopi querelæ de abbate tractandis causis sæcularibus præfecto.* — Adjicere hic visum est, cum de sancitis legibus ad Ecclesiasticam disciplinam primævo sanctitatis splendori restituendam in Anglia agamus, Robertum Lincolniensem episcopum, de quo anno superiori egimus, querelas graves apud Othonem legatum effudisse [1], Rollandum, Benedictinæ familiæ abbatem, regio jussu tractandis sæcularibus causis præfectum esse; quæ res tum a religioso statu maxime abhorrebat, tum Pontificias leges ac jura gravissime infringebat : se quidem in casu simili Cantuariensem archiepiscopum sollicitasse, ut ad eam rem disturbandam operam conferret, nec ullum tamen tanto malo ac incommodo remedium adhibitum hactenus fuisse. Plures ad ipsum archiepiscopum Cantuariensem Epistolas hoc argumento dedisse constat, e quibus sequentem adducimus [2], qua incendere sanctum antistitem nititur, ut rei adeo nefariæ discutiendæ insistat, eoque urget dilemmate : vel religiosos viros, qui id munus contra canonicas sanctiones suscipiunt, peccati se nexibus implicare, vel a crimine puros esse; si nullam peccati labem in eo contrahant, rem flocci videri pendendam : si vero peccent, eorum crimen in præsules, quibus animarum salus incumbit, ni ad eas ex tanto discrimine eripiendas operam ac vires contulerint, redundare. Quanto vero scelere sese ii in eo gerendo munere obstringant, eleganti oratione, adductis in medium canonicis legibus ac divinæ Scripturæ oraculis, prosequitur : proinde ad eum permovendum, ut ad illud arcendum scelus pro sollicitudine pastorali nervos omnes intendat, adhortatur.

52. « Reverendo patri in Christo ac domino, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, totius Angliæ primati, suus devotus R. permissione divina Lincolniensis Ecclesiæ minister humilis, salutem et quam debitam tam devotam cum omni reverentia obedientiam.

« Cum paterna et pastorali sollicitudine animæ meæ proximam geratis curam, in ambiguis animæ meæ statum contingentibus vestrum potissimum non solum decet, sed oportet inquirere consilium, in imminentibus periculis apud vos tutissimum invenire refugium. Sane satis innotuit vestræ paternitati, qualiter regia potestas viros religiosos urget, ut justitiariorum itinerantium ad omnia domini regis placita suscipiant officium; et clericos ut cum impetuntur in actione personali laicalis potestatis subeant judicium. Intentat etiam domini regis excellentia parvitati meæ non mediocres minas, eo quod auribus regiis intimatum, me talibus quæ, ut credo, vergunt in animarum dispendium et Ecclesiasticæ libertatis præjudicium, obstare velle, quasi in hoc obstare conarer coronæ et dignitati regiæ. Vestræ quoque paternitatis discretio jam bis mihi signavit quod, sicut viris sapientibus et discretis visum est, in hoc supersedendum sit, et dissimulandum usque ad Concilium a vobis celebrandum. Quia igitur in iis, hinc inde vehementer pulsantibus in diversa, animæ meæ timeo periculum, volens animæ saluti, pro qua bonam rationem debetis reddere in districto examine in die judicii, a vestræ paternitatis sollicitudine distinctius consuli, quæro a vobis mihi evidenter responderi, utrum religiosi gerentes officium justitiariæ hujusmodi, et clerici cum impetuntur in actione personali, subjicientes se judicio laicali peccent an non? Si enim in iis non peccant, leviter ferendum est quod in hac parte facient : si vero in iis peccant, nunquam vos et ego, qui tenemur pro illis animas nostras ponere, possumus sine peccato eorum peccato non statim occurrere, et eos aliquandiu in fovea peccati dimittere, ut postea cum maturiori consilio eosdem extrahamus a peccati puteo?

53. « Quod autem in hac parte peccant tam religiosi quam clerici, videtur evidenter posse monstrari : cum enim omnes teneamur obedire statutis summi Pontificis et sanctionibus canonicis, juxta illud præceptum Apostoli : Obedite præpositis vestris, et subjacete eis; si contra canonicas sanctiones manifesto veniunt, nonne inobedientes sunt, et quasi peccatum ariolandi repugnando et

[1] Ext. ea de re Roberti litteræ in Ms. Dominic. Cajet. — [2] Extat. ibid.

scelus idololatriæ non acquiescendo committunt? Secundum canonicas autem sanctiones factas, non (licet) in publicarum rerum nexibus implicatos divinis servituros applicare ministeriis. Numquid igitur e converso fas erit religiosos divinis mysteriis non solum simpliciter sed ex voto professionis applicatos publicarum rerum nexibus implicari? Nonne secundum vocem sponsæ exspoliaverunt se hac veteri tunica? Quomodo igitur rursum induent illam? Laverunt pedes suos ab iis inquinantibus, quomodo iterum inquinabunt illos? Episcopus, ut dicit canon, aut sacerdos, aut diaconus nequaquam sæculi curas assumet, sin aliter, dejiciatur : quid igitur monachus? qui non sæculi curas, sed etiam seipsum ex voto abnegavit? nonne item Gregorius Romano defensori districtius præcepit, ut statim Basilium episcopum velut unum de laicis in causis sæcularibus occupatum, et prætoriis inutiliter inservientem, quem hæc res ipsum vilem reddidit, et reverentiam sacerdotalem annihilavit, ad revertendum eum districta executione compelleret? numquid autem eadem res abbatem similiter non reddit vilem, et reverentiam religionis annihilat, aut quod Romano defensori præceptum districtius, non præcepit sub consimili districtione Pontifici? quomodo ergo abbas velut laicus causis sæcularibus occupatus, ac per hoc se vilem reddens, et reverentiam religionis annihilans, aut Pontifex eum ad revertendum districta executione (non) compellens non peccat?

54. « In Concilio quoque Lateranensi prohibitum est, ne quisquam clericorum præsumat jurisdictiones sæculares sub principibus et sæcularibus viris, et ut justitiarius eorum fiat, exercere, et si quis adversus hæc venire tentaverit, ab Ecclesiastico fiat ministerio alienus; districtius vero decernuntur puniendi religiosi, si tale aliquid ausi fuerint attentare. Plurima sunt et alia canonum loca, quæ vos et vestrum Concilium incomparabiliter melius novistis quam ego, in quibus evidenter prohibetur non solum religiosis, sed etiam clericis, ne judices seu cognitores sæcularium negotiorum existant, ne aliqua occupatione prorsus mundialis negotii inveniantur perplexi. Quomodo igitur abbates officium justitiariæ sæcularis exercentes, ac per hoc canonum institutis inobedientes, in hoc a peccato sint immunes, nequaquam video; quinimo et clericos quoscumque infra sacros ordines constitutos in hoc casu a crimine inobedientiæ excusare nescio ». Et infra :

55. « Si igitur religiosi peccant sæculare judicium exercendo, et clerici in actionibus personalibus accusati, sæculari judicio se subjiciendo, numquid et nos, qui curam eorum pastoralem habemus, non peccabimus etiam semel eos hoc modo peccare permittendo? Numquid si hoc vel semel permittimus, cum obstare possimus, licet forte non sine temporali dispendio, non erimus sicut murus dirutus et maceria depulsa; non suscipientes prius nec repellentes petrariorum ictus; sed ad cives occidendos, qui sub munimine nostro tuti esse deberent, lapidibus de petrario proruentibus patentem et liberum dantes progressum, numquid sic non erimus mercenarii, videntes persecutionem imminentem quasi lupum venientem, dimittentes oves et fugientes? Persecutio enim regiæ potestatis, quæ religiosos et clericos ad prædicta compellit, si ea faciendo peccent, quid aliud est quam lupus morte peccati, ad quod trahit, oves occidens, nos vero si persecutioni non occurramus, ejus impetum prius sustinentes, et ne oves nostras peccato occidat fortiter obsistentes, quid aliud sumus quam pastores viso lupo timide fugientes?

56. « Præterea si clerici libertati Ecclesiæ derogant, et sic matrem Ecclesiam inhonorant, ac per hoc peccant, cum sæculari judicio se submittunt, nos prælati, qui ad mandatum regium compellimus eos super delicto accusatos in foro laicali respondere, non solum trepide fugiendo eosdem a lupo crudeliter occidi damnabiliter permittimus, sed magis ipsimet, pro quibus fortiter mori debemus, in mortem atrocissime detrudimus? Absit hoc procul ab animarum episcopis et pastoribus, quibus ut dilucide novistis, et præclare frequenter docuistis, magis eligendum est non solum omnium terrenorum detrimentum facere, sed etiam mortem acerbissimam et probrosissimam, si possent, etiam infinities sustinere, quam vel semel peccare. Nec est præsulum peccatum in hujusmodi mediocre, præsertim si contra statuta canonum et Decretalium Epistolarum talia permittendo, seu faciendo veniant ; cum in consecrationibus suis solemni voto promiserint traditiones orthodoxorum patrum, ac Decretales sanctæ et Apostolicæ Sedis Constitutiones reverenter suscepturos, docturos atque servaturos.

57. « Quapropter paternitatis vestræ sanctitatem obtestor, et adjuro per tremendum judicium, quatenus evidenter et dilucide mihi rescribat, sicut bonam vult reddere rationem pro me in eodem districto examine, utrum religiosi et clerici præscripta faciendo, et prælati, qui curam eorum gerunt, hæc aliquando permittendo, vel dissimulando, vel quod magis est, ad mandatum regium ad talia compellendo, vel ob timorem insurgentis adversitatis correctionem talium, dummodo interim agantur, differendo peccent, vel non ». Et paucis interjectis verbis : « Hic estote murus æneus omni persecutionis impulsui pro nostra pusillanimitate prius oppositus : hic estote dux in castris Israel prœliantes prœlium Domini cum viro fortissimo Juda Macchabæo, accipientes armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare, succincti lumbos in veritate, induti loricam justitiæ, et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis; in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi extinguere, et galeam salutis assumentes et gladium ipsius, quod est verbum Dei : sic enim armati præcedentes scapulis vestris obumbrabitis

nobis et sub pennis vestris sperabimus, et cadent a latere vestro mille et decem millia a dextris vestris; ad vos autem non appropinquabit laqueus venantium, neque verbum asperum: quia sanctissimo prædecessori vestro martyri Thomæ invictissimo mandavit de vobis, ut custodiat vos in omnibus viis vestris, qui in manibus portabit vos, ne unquam offendatis ad lapidem pedem vestrum ».

58. *Richardi Dunelmensis episcopi pia mors.* — Absolvamus Anglicanas res allata insignis gestarum rerum gloria episcopi Dunelmensis Richardi scilicet felici morte, qui ingens sui desiderium hoc anno bonis reliquit. Gesserat ipse tres Ecclesias, ac Dunelmensem quidem gravi ære alieno oppressam liberavit. Cum vero Saresberiensem regeret, sacras ædes elegantissimo opere, ut refert Parisius [1] excitavit, ad quod opus suas etiam rex ac proceres divitias contulere; unde illud distichon a poeta quodam confectum:

Rex largitur opes, fert præsul opem, lapicidæ
Dant operam. Tribus his est opus, ut stet opus.

Sed qui sancte vixerat extremam periodum illius sanctissime peregit. Cum enim imminere sibi mortem præviderct, sacram ad populum habuit concionem; ingravescenteque morbo, sequenti die iterum ad populum peroravit, ut ad pietatem inflammaret: denique compositis rebus suis cum vespere completorii preces funderet, inter ea verba: *In pace in idipsum dormiam et requiescam,* animam exhalavit.

59. *De vitæ sanctitate et miraculis Ildegardis inquiri jubet Pontifex.* — Cum antea Pontifex nonnullis viris Ecclesiasticis provinciam commisisset, S. Hildegardis gesta ac miracula ad examen revocarent, seque, ut sanctorum numero eam referre posset, de re tota certiorem facerent; sed in Tabulis ab iis confectis desiderarentur plura, ut qui debilis circumstantiis eas non instruxissent; piis atque eruditis viris Ecclesiasticis præcepit [2], ut edita miracula majori diligentia discuterent, atque inspectis personarum, locorum, temporum aliarumque circumstantiarum notis ac signis, testibusque sacramento adactis, omnia scriptis publicis commendata ad se transmitterent: « Supplicantibus nobis olim dilectis in Christo filiabus abbatissa et sororibus monasterii S. Roberti de Bingia Maguntinensis diœcesis, ut recolendæ memoriæ Hildegardem abbatissam ejusdem monasterii, quæ in vita et post mortem multis dicitur coruscasse miraculis sanctorum adscribere Catalogo curaremus, deferri ad nos libros ipsius, quos sancti Spiritus revelatione composuisse creditur, facientes, cum præter psalterium nullas litteras didicisset ». Concepisse magnam de ipsa adhuc vivente sanctitatis opinionem Eugenium III atque ut scriptis ea quæ ipsi a Spiritu sancto suggererentur, commendaret, litteris Apostolicis excitatam refert Baronius [1]: « Nos præposito majoris Ecclesiæ W. decano et A. scholastico S. Petri Maguntini nostris dedimus litteris in mandatis, ut de ipsius vita, conversatione, fama, meritis et miraculis, ac generaliter de omnibus circumstantiis per testes fide dignos inquirerent diligentius veritatem, nobis quod invenirent cum prædictis libris sub sigillis suis fideliter remittentes. Quorum ad nos inquisitione remissa, quosdam invenimus in illa defectus; cum enim habeatur in depositionibus testium ad nostram præsentiam destinatis, quod eadem multos curaverat dæmoniacos et infirmos, nec personæ, nec loca, nec tempora designantur; neque reperitur in eis quid vel quæ magistra dixerit, cum tamen dicatur ibidem majorem partem conventus idem quod magistra dixisse. Præterea cum magistra ipsa primo interrogata deposuerit illam multa signa fecisse, in dictis depositionibus invenitur tam dixisse idem, quod testes alii et conventus. Quocirca mandamus, quatenus in inquisitione præfata diligenter, ac provide juxta formam illis traditam procedentes, quæ inveneritis, sub sigillis vestris distincte ac prudenter exposita usque ad nostrum beneplacitum fideliter conservetis. Dat. Viterbii II non. Maii, Pontificatus nostri anno XI ».

60. *De veritate stigmatum S. Francisci ad Germanos scribit.* — Ardebant tum Germaniæ populi singulari in D. Franciscum pietate, quam eximia ab ipso edita miracula incenderant; ad quam alendam Pontifex Apostolicas ad eos litteras [2] de sacris stigmatibus, quibus vir sanctissimus, dum in humanis ageret, pulcherrimo divini erga eum amoris argumento fuerat insignitus, exaravit: « Confessor Domini gloriosus B. Franciscus, qualis vitæ meritis processerit ad patriam perpetuæ claritatis explicare litteris arbitramur fore superfluum, cum id fere pervenerit ad fidelium notitiam singulorum. Verumtamen grande ac singulare miraculum, quo ipsum sanctorum splendor et gloria Dominus Jesus Christus mirabiliter decoravit, universitati vestræ tenore præsentium non indigne duximus exprimendum; videlicet quod idem sanctus, cum adhuc spatium præsentis vitæ percurreret, et postquam illud feliciter consummavit, manibus, latere, ac pedibus specie stigmatum divinitus extitit insignitus. Quo ad nostram et fratrum nostrorum deducto notitiam et cum cæteris ejusdem miraculis per testes fide dignissimos probato solemniter, ex ipso specialem causam habuimus, quod confessorem eumdem de dictorum fratrum et omnium prælatorum consilio, qui tunc apud Sedem Apostolicam existebant, sanctorum Catalogo duximus adscribendum, etc. Dat. Viterbii II kal. Aprilis ».

Perstrinxit [3] vero gravissimis verbis Olomu-

[1] Par. Hist. Angl. hoc anno. — [2] Lib. XI. Ep. LXIII.

[1] Baron. tom. XII. an. 1148. num. 32. — [2] Ep. XIV. — [3] Ep. XIX.

censem episcopum, qui veritati tanti miraculi fidem detrahebat, negabatque sancti viri imaginem cum sacris stigmatum vestigiis adumbrandam esse: cui Gregorius inculcavit tanto explicito a numine in B. Francisco miraculo maxime adductum fuisse, ut illi sanctorum cultum decerneret. Qui plura de his velit, Baronium [1] consulat in Notis ad Martyrolog. Rom. XV kalend. Octob., quo die rei adeo admirandæ memoria in Ecclesia celebratur. Jam nos ex illo divinæ bonitatis illustri miraculo ad severitatis illius insigne prodigium sermonem traducamus.

61. *Injustitiæ et benignitatis exempla in Polonia.* — Formidandum Deus hoc anno justitiæ exemplum in Miecislao Poloniæ duce ob direpta orphanorum et viduarum per summam injustitiam ac scelus bona statuit, cujus historiam Jo. Longinus describit his verbis [2]: « Miecislaus propter cæsariem capitis parum sanam appellatus Koschisko ducatum Cujaviensem ex patris sui ducis Masoviæ Conradi concessione inter fratres sortitus, dum quasdam viduas et orphanos præter æquitatem et justitiam spoliasset, et vaccis eorum mactatis substantiisque occupatis convivium splendidum ex illis optimatibus et militibus Cujaviensibus præparasset, et in illo opipare usurus (esurus) consedisset, inter prandendum et convivandum (justissimo Deo enormia sua peccata præsentia et transacta vindicante) mures infiniti conveniunt, ipsumque devorare cœperunt. Qui imminens periculum declinaturus, navim conscendens ad aquas et flumina perrexit quibus nequaquam suffragantibus a muribus illum per omnes undas et maria insectantibus miserabiliter consumptus et devoratus est, documentum non inutile injuriæ viduis et orphanis inferendæ posteris præstiturus ». Eadem Chromerus [3] et alii rerum Polonicarum scriptores. Similis ultionis divinæ exemplum in viro nobili editum, qui cum bona Ecclesiæ invasisset, a muribus, quamvis eorum impetus arcere tentasset, discerptus confectusque est, adducit card. Baronius in Annalibus ».

62. Utque a res Polonicas, ac quibus parum deflexit, oratio revocetur, gessere se aliter quam infelix Miecislaus alii Poloniæ duces, Wratislaviæ, Cujaviæ, atque Henricus cum barba Silesiæ, quorum ultimus ingentia bona, nimirum oppidum Cazimers in majori Polonia, Bum Citione ad id spectante, aliaque loca duodecim in Lubecensem Ecclesiam liberalissime contulit. Boleslaus vero Pudicus Cracoviensis, ac Sandomiriensis dux consiliis Grisimislavæ ducissæ matris piissimæ feminæ sollicitatus, evocatis Praga Minoritis, pulcherrimo atque eleganti opere Ecclesiam ac monasterium ipsis excitavit, quamvis ex annis puerilibus nondum exiisset, quæ Longinus prosequitur [4].

[1] Bar. in Martyr. Rom. — [2] Long. Hist. Pol. l. VI. — [3] Chron. l. VIII. — [4] Long. in Hist. Pol.

63. *Hospitalarii S. Mariæ aggregati equitibus crucigeris.* — In Livonia hoc anno religiosi militiæ Christi equites, exercitu crucesignatorum conflato, cum paganis circumjacentibus infesta signa contulere, a quibus, ut tradit Albertus Stadensis [1], ingentem cladem accepere, innuuntque litteræ Apostolicæ; cujus stragis occasione, in qua magister crucigerorum, et quinquaginta equites religiosi fortiter ac gloriose occubuerunt, flebilibus litteris a Pontifice expetiere ut fratres Hospitalis S. Mariæ Theutonicorum de Hierusalem Ordini suo aggregaret. Quorum precibus flexus Gregorius, illos dicto Ordini conjunxit, adeo ut ex duobus unus militaris Ordo coalesceret, eaque de re episcopis Rigensi, Tarbatensi, et Osidiensi scripsit [2]: affulgebat enim spes præclara, ut hujusmodi conjunctione Christiana religio latius efflorescere, neophyti facilius defendi, hostesque fidei Christianæ edomari possent.

64. « Gregorius, etc.

« Grato dilecti filii magistri et fratrum S. Mariæ Theutonicorum religionis odore se per mundi climata diffundente, provenit de gratia Redemptoris, quod eadem est et Apostolicæ Sedi chara non modicum, et dilecta multitudini fidelium populorum. Inde fit, quod dilectus filius præceptor et fratres militiæ Christi de Livonia, ex signis evidentibus præsumentes jam dicti Hospitalis collegium in virtutum amplexibus esse multipliciter studiosum, pluries magistrum eumdem, ut eos suo incorporaret Ordini, per nuntios et speciales litteras affectuose, sicut accepimus, exorarunt; nobis tandem illud idem post casum lugubrem, quem in occasu magistri et quinquaginta fratrum ejusdem militiæ, ac peregrinorum plurium paganorum sæviente perfidia, noviter pertulerunt, una vobiscum per flebiles litteras suppliciter postulantes, spe sibi proposita, quod cum præfatus magister et fratres strenuam et famosam habeant in sua domo militiam, thesauro pretiosius arbitrantem animam pro illo ponere, qui suam pro redemptione fidelium noscitur posuisse, divina suffragante potentia provenire valeat, quod ipsi ad invicem, si unum ovile fuerint, cito partem oppositam dextera conterent triumphante ibi celebrem reddituri Patris æterni Filium, ubi colentium potestates aereas infinita multitudo periit animarum.

« Nos igitur qui nihil gratius ampliatione Catholicæ fidei reputamus, digne volentes ut eorum præceptoris et fratrum pium desiderium ad effectum perveniat exoptatum; quinimo plena credulitate tenentes quod fratribus Hospitalis ejusdem apponet Dominus in Livonia reperiri magnificos, quos sua virtute reddidit in Prussiæ partibus ad victoriam expeditos; ipsorum Ordini memoratos præceptorem et fratrem de fratrum nostrorum consilio uniendos duximus cum bonis omni-

[1] Stad. in Chron. an. 1236. — [2] Greg. l. XI. Ep. LXIV.

bus eorumdem; auctoritate Apostolica statuentes ut ipsi et cæteri fratres prædicti Hospitalis S. Mariæ Theutonicorum, qui pro tempore fuerint in Livonia, sicut hactenus sub diœcesanorum, et aliorum prælatorum suorum jurisdictione consistant, etc. Dat. Viterbii II idus Maii, anno xi ».

65. Eodem argumento cum ad Willelmum episcopum olim Mutinensem[1], pœnitentiarium suum, tum ad alios[2] litteras exaravit, quibus has ad eumdem Willelmum addidit[3] ut operam suam collocaret ad regem Daniæ dictæ religionis equitibus conciliandum, ne si de ea ditione inter se disceptarent, damna Christianæ rei ingentia inferrentur: « Fraternitatem tuam rogamus et hortamur in Domino Jesu Christo, quatenus charissimum in Christo filium nostrum illustrem regem Daciæ per te, si facultas obtulerit, vel per litteras et nuntios speciales ad hoc, juxta scientiam tibi desuper attributam, inducas studio diligenti quod cum præfatis fratribus Hospitalis, postquam ad partes ipsas pervenerint, sublata cujusque materia quæstionis, quæ sunt pacis et tranquillitatis habeat, et eosdem devotione perpetua sibi constituat obligatos; præsertim cum ipsi de castro Revelut sub eorum dominio semper pacifice teneatur, juxta providentiam tuam parati sint faciendum assumere, quod tam eis quam dicto regi sit congruum, et partis utriusque profectibus opportunum, etc. Datum Viterbii III idus Maii, anno xi ».

66. *Tevestini Christiani a fide deficiunt.* — Conjungendi sane inter se fuerunt arctiori fœdere Septentrionales Christiani, quo Barbari insitam animis crudelitatem in fideles atrocius effuderunt, ac Tevestini Christianis antea sacris initiati abjecta religione ad impietatem desciverunt, et Christianum cultum funditus delere cœco furore meditati, parvulos cœlesti lavacro expiatos enecare, quosdam adultæ ætatis, extractis prius evulsisque barbara immanitate visceribus, dæmonibus litare, sacerdotibus eruere oculos, membra crudeliter obtruncare, flammisque injicere non perhorruerunt: quorum scelere audito, Gregorius Upsalensem archiepiscopum, ac suffraganeos episcopos operam diligentiamque adhibere jussit[4], ut sacra adversus impios apostatas militia contraheretur.

« Gregorius, etc.

« Plantavit vineam dextera Domini, eamque sanguine Filii sui voluit irrigari, ut ex fluente de Christi latere rivulo fœcundata vinum produceret, cujus refectus dulcedine plantator Altissimus exultaret. Sed proh dolor! ecce ab apro de sylva exterminium patitur: ecce singularis ferus eamdem suis pastibus demolitur, nam sicut transmissæ ad nos vestræ litteræ continebant, illorum qui Tavesti dicuntur, natio quæ olim multo labore et studio vestro et prædecessorum vestrorum ad fidem Catholicam conversa extitit, nunc procurantibus inimicis crucis prope positis ad antiqui erroris reversa perfidiam, cum quibusdam Barbaris novellam Ecclesiæ Dei plantationem de Tavestia funditus diabolo coadjuvante subvertunt, parvulos, quibus in Baptismo Christi lumen illuxit, violenter de hac luce substractos interimunt, quosdam adultos, extractis ab eis primo visceribus, dæmonibus immolant, et alios usque ad amissionem spiritus arborem circuire compellunt: sacerdotes vero quosdam exoculant, et quibusdam eorum manibus et cæteris membris crudeliter mutilatis, reliquos in combustionem et cibum ignis paleis involutos exponunt: sicque ipsorum paganorum sævitiis regnum Suetiorum opprimitur, quod de facili extremam fidei desolationem incurret, nisi sibi Dei et Apostolicæ Sedis auxilio succurratur. Verum cum tanto libentius contra hujusmodi apostatas et Barbaros impugnandos sit a viris Deum timentibus insurgendum, quanto majoribus Ecclesiam Dei damnis affligere cupiunt, qui fidem Catholicam tam detestabili crudelitate confundunt, mandamus quatenus viros Catholicos in regno prædicto et vicinis insulis positos, ut contra eosdem apostatas et Barbaros crucis signaculum assumentes, ipsos viriliter et potenter expugnent, præceptis salutaribus inducatis ». Addit proposita iis sacrarum indulgentiarum præmia, qui ad arma adversus infideles prosilierint. « Datum Lateran. V idus Decemb. an. xi ».

67. *Ex Norvegia abusus sublati.* — Vigebat per illa tempora consuetudo, ut Nidrosiensis in Norvegia archiepisc. electus ad sacra pontificalia suscipienda Romam se conferre obstrictus esset: sed cum tenuiores archiepiscopatus opes ac redditus essent, ingentesque sumptus ob vasta locorum intervalla profundendi forent, consentientibus suffraganeis, quædam illi pecuniæ vis decreta fuit; ad quæ confirmanda a summo Pontifice ut suam adjiceret auctoritatem, postulavit obtinuitque[1]. Consuluerat idem archiepiscopus Gregorium, cum maxima in illis regionibus frumenti vinique inopia esset, num vini loco cerevisia, atque ex altera specie quam frumento confectus panis consecrari ad Christi corpus conficiendum posset. Ad quæ Gregorius fieri non posse respondit[2], nisi quod a primis nascentis Ecclesiæ incunabulis ex Apostolica traditione perennique consuetudine tanquam certissimum ad nos dimanavit. Sollicitus præterea Pontifex, ut idonei præsules ad obeunda sua munera sacris præessent, alterum Holensem orbatum oculis, Orcadensem alterum paralysi laborantem, episcopali munere facto archiepiscopo imperio submoveri, utque officio discederent compelli jussit[3]; præterea injunxit[4] uti abusum illum, quo sacerdotes uxores ducebant, penitus deleret. Hactenus de Septentrionalibus rebus, jam ad Orientales sermonem traducimus.

[1] Ep. LXV. — [2] Reg. post eamd. Ep. — [3] Ep. LXVI. — [4] Ep. CCXI.

[1] Ep. LXIX. — [2] Eod. l. XI. Ep. LXX. — [3] Ep. LXXIV, LXXV. — [4] Ep. LXXVII.

68. *De Constantinopolitano imperio sollicitus ob Terræ-Sanctæ defensionem legatum ad Bulgaros mittit Gregorius.* — Quatiebat gravi bello Constantinopolitanum imperium Vatacius schismaticus, pluribusque urbibus in suam potestatem redactis, Constantinopoli ferro flammaque armatus imminebat. Ad quem Gregorii extant litteræ [1], ut ipsum a cœptis abduceret, atque ad jungenda cum cæteris Christianis adversus Sarracenos arma flecteret. Sed cum preces Apostolicas respueret, Pontifex quem gravis cura angebat, ne everso Constantinopolitano imperio Syria, uti contigit, extremo exitio sterneretur, ad conflandas in Occidente auxiliares copias nonnullos præsules, ut Burdegalensem archiepiscopum in Aquitania [2], Wintoniensem [3] in Anglia atque alios, pro concione juventutem Christianam ad induendam crucem incendere jussit [4]. Dedere itaque plures sacræ in Græcos militiæ nomen; inter quos conspicui nobilitate Burgundiæ dux, ac Matisconensis comes (cui Pontifex pecunias, quas profectionis Asiaticæ voti rei Lugdunensis, Matisconensis et Cabilonensis urbium, ac diœceseon legitimo impedimento impliciti, ad redimenda itineris incommoda obtulerant, in militum stipendia dari præcepit [5], ferendis Constantinopolitano imperio auxiliis se devovere; indictæque a Sede Apostolica ad profectionem aggrediendam kalendæ Martiæ sequentis anni. Quo argumento Parisiensium Dominicanorum magistro litteræ ac partes datæ [6], moneret crucesignatos, ut se ad iter stato tempore impigre compararent.

69. Ingentia similiter Pontificia opera in Ungaria, Blachia et Bulgaria, e quibus facilius educi exercitus poterat, ad retundendos Græcos auxilia conficiebantur. Asanes enim, cui nimia Vatacii potentia suspecta esse cœperat, se ab illius conjunctione divulserat; scriptisque Rom. Pontifici litteris magnum erga Sedem Apostolicam studium præ se tulit, atque in Bulgariam legatum mitti flagitavit, ut cum eo de tuendo Constantinopolitano imperio consilia agitaret. Quo nuntio felici lætus Gregorius, ut schisma, quo plures Bulgari infecti erant, deleret, atque Asanis opera aut Vatacium ad Catholicæ Ecclesiæ conjunctionem adduceret, vel ejus impetus debilitaret, Perusinum episcopum legati Apostolici munere auctum in Bulgariam transmisit, deque illi injuncto munere cœptisque urgendis has litteras Asani dedit [7].

70. « Nobili viro Asano, domino Blachorum et Bulgarorum.

« Nobilitatis tuæ litteras benigne recepimus, et quæ continebantur in iis, intelleximus diligenter, devotionem tuam in Domino commendantes, ac prosequentes actionibus gratiarum pro eo quod in humilitatis spiritu te Deo et Ecclesiæ Romanæ prona devotione substernens, magnanimitatem tuam nobis placitam satagis exhibere. Cæterum cum, sicut ex litteris ipsis accepimus, personam honorabilem et circumspectam ad tractanda cum ea de statu imperii et civitatis Constantinopolitanæ de latere nostro desideras destinari, ecce venerabilem fratrem nostrum episcopum Perusinum, virum utique approbatum, litterarum scientia præditum, et morum honestate præclarum, discretum et providum, ac nobis et fratribus nostris merito suæ probitatis acceptum, ad partes easdem, commisso sibi legationis officio, providimus destinandum: qui a nobis instructus tam de Terræ-Sanctæ, et prædictorum imperii ac civitatis Constantinopolitanæ subsidio, quam de aliis universis te reddere certiorem, ac tecum de iis plene deliberare poterit et tractare. In proximo enim, auctore Domino, eisdem terræ ac imperio, tam per crucesignatos, quorum per Dei gratiam maxima est multitudo, quam per alios Christi fideles, in forti manu et extento brachio succurretur. Ideoque nobilitatem tuam rogandam duximus attentius et monendam, mandantes quatenus eumdem episcopum, cum ad te venerit, imo nos in ipso verius, benigne recipiens et honeste pertractans, quæ tibi ex parte nostra duxerit exponenda, credere studeas et efficaciter adimplere. Interim autem taliter elabores, præstando charissimo in Christo filio nostro Joanni Constantinopolitano imperatori illustri consilium, auxilium et favorem, quod te Catholicum principem, et Apostolicæ Sedis devotum filium, et fidelem, operum exhibitione demonstres, ac nos sinceritatis tuæ zelum possimus in Domino merito commendare. Dat. Viterbii XII kal. Junii anno XI ». Ipsique aliis datis litteris [1] commendavit, certioremque fecit, contractas ingentes crucesignatas copias quamprimum affuturas, seque illi ad comprimendos Græcos conjuncturas.

71. Cumque legatus Apostolicus terras Belæ Ungariæ regis peragraturus esset, illum regi, ut benigne acciperet, commendavit [2]: cum maxime id consilium agitaret, ut imperium Constantinopolitanum a Græcorum vi atque invasione Latinis assereretur, quo Terræ-Sanctæ recuperandæ facilior aditus muniretur: quas preces aliis litteris repetiit [3], quibus Bosnensem olim episcopum Perusino ad legationem obeundam conjunxisse significavit: « Serenitatem tuam rogandam duximus in Domino Jesu Christo, te per ipsius crucem et sanguinem obsecrantes, quatenus prudenter advertens, quod ab aliquo subditorum tua gratia non possit impetrari facilius, quam quod idem in tuis habeatur obsequiis expeditus, propitiationem Altissimi, qui te condidit et redemit, in hoc eo donante mereri studeas, quod ad omnia, per quæ ipsius hereditas erui possit de manibus paganorum, invalescas, grandi studio juxta magnitudinem tuæ ac tuorum potentiæ provisurus, ut cum Romaniæ imperium

[1] Ep. XCV. — [2] Ep. CCLXXXIX. — [3] Ep. CCXCV, CCXCVI, CCXCVII. — [4] Ep. CCLXXII. — [5] Ep. CCLXIV. — [6] Ep. CCLXXXVIII. — [7] Eod. l. XI. Ep. XCVI.

[1] Ep. CXIII — [2] Ep. XCVII. — [3] Ep. CX.

continuis angustiis fatigatum tanto sit opportunum Terræ-Sanctæ negotio, quanto per ipsum peregrinis via tribuitur et securitas, solatium procuratur, ab imminenti discrimine præripi, et commodis ac honore filiorum matris Ecclesiæ valeat conservari. Verum cum in hoc præcipue facultas prosperitatem hujusmodi consequendi consistere videatur, ut nobilis vir Assanus studeat Ecclesiæ devotione continua complacere, aut quod Vatacius ad ipsius gremium auctore Domino revertatur, tua serenitas quantum in ipsa fuerit, quod utrumque proveniat, et videri sollicita, et efficax studeat inveniri, honore quo ipsa condecet recepturus; venerabilem fratrem nostrum, et I. quondam Bosnensem episcopos, viros utique scientia et honestate conspicuos, quos Deo dilectos, et acceptos nobis ac fratribus nostris, piæ vitæ studiis et titulo multimodæ probitatis, ad partes ipsas super hujusmodi negotio destinamus, spem firmam et securam fiduciam obtinentes, quod per eorum industriam et virtutem, tui favoris accedente suffragio, optatum subsidium eidem negotio producatur, etc. Dat. Viterbii an. XI ».

72. Tum archiepiscopo Colocensi, ac suffraganeis præsulibus injunxit[1], ut legatis juvandis ad cruce indutam militiam comparandam pro defendendo imperio operam navarent : quibus etiam indulgentias in eos, qui nomen adscriberent effundendi, laqueisque anathematis, si quibus forte constricti essent, ni crimen atrocissimum foret, solvendi potestatem fecit. Præterea ad archiepiscopos, episcopos cæterosque dignitate conspicuos e Bulgarorum clero scripsit[2], tum ut paternum affectum quo ipsos complecteretur, explicaret, tum ut illorum benevolentiam, operam atque industriam ad promovenda legati consilia provocaret, ut nimirum Asanes ad imperium Constantinopolitanum propugnandum consurgeret, vel Vatacium ab eo invadendo abduceret, atque ad Ecclesiæ gremium revocaret.

73. « Sollicite meditantes vos nobis in Christo charissimos in remotis habere partibus, quo fit ut spiritualis collationis alternæ solatio personaliter refici nequeamus ; quinimo quod plures in hujusmodi locis existunt, qui prædictæ gremium Ecclesiæ contemnentes, ac turbantes corda fidelium in Romaniæ imperio positorum, necnon quantum in ipsis est, repagulum opponentes quod reddi libera non possit Hierusalem civitas gloriosa, digne providimus, ut ad dictas partes venerabilem fratrem nostrum episcopum Perusinum, virum utique scientia et honestate conspicuum, Deo dilectum, et acceptum nobis ac fratribus nostris, piæ vitæ studiis et evidentia multimodæ probitatis, concessos ibi plenæ legationis officio mitteremus : qui et vobis affectionem, qua vos in Christo complectimur, affectuose denuntiet, et tandem hilaris in Domino rediturus, nos de vobis perfundat immensitate lætitiæ solitæ patri de filiorum obedientia provenire. Rogamus itaque universitatem vestram, et obsecramus in Domino Jesu Christo, in remissionem vobis peccaminum injungentes, quatenus eumdem episcopum imo personam nostram in ipso admittentes hilariter, et condigna honoris plenitudine prosequentes, verba quæ in ore suo posuimus, studeatis et aure devota suscipere, et promptis affectibus adimplere, ei omne quod potestis consilium et auxilium, in favorem creditæ sibi sollicitudinis, et super eo potissime tribuentes, quod quæ prædiximus divina placita majestati, quantum in vobis est, annuente Christo, proveniant; et dilectus filius nobilis vir Assanus dominus Bulgarorum et Blachorum circa Ecclesiam devotionis argumenta suscipiens, in defensionem imperii memorati multiplicatis viribus invalescat, ab inferendo sibi discrimine desistente Vatacio, utinam per vigilantiæ vestræ studium ad sinum Ecclesiæ superna suffragante clementia redituro : sic enim ibidem, et per consequens in partibus Orientis nomen Domini pro voto poterit exaltari, etc. Dat. kal. Jun. an. XI ».

74. *Joannis Brenensis imperatoris Constantinopolitani mors.* — Hactenus Pontifex, sed nullos exitus ea legatio habuit, cum Bulgarorum inconstantia brevi Pontificias spes evertisset. Asanes enim, ut scribit Georgius Logotheta[1], cum arma una cum Latinis conjunxisset, irrupissetque in Græcos, atque arcem munitissimam, cui Tzurulo nomen erat, obsidione cingeret, repentinis uxoris Ungariæ, filii, et episcopi Trinobi cumulatis funeribus perculsus in regnum abscessit, iterumque ad Græcos defecit. Soli itaque in castris relicti Latini, cum elusos obsessorum constantia impetus viderent, removere exercitum coacti sunt. Excepit alia Constantinopolitanos calamitas, nimirum Joannis Brenensis imp. mors, cujus virtute antea Constantinopolis a Vatacio et Asane ut vidimus, obsessa ab imminenti exitio erepta fuerat. Illum porro cælestibus visis admonitum deposito regio fastu, abjectaque sæculi pompa, paucis ante diebus quam morbo lethali tentaretur, Minorum Ordini, summo animi ardore ac pietatis sensu delibutum sese aggregasse narrat Wadingus[2], remque describit his verbis Jordanus :

75. « Vehementer desideranti (Joanni nimirum), cognoscere finem suum, et tempore non pauco propter hoc supplicanti Altissimo, tandem dormienti nocte quadam assistit ei vir venerabilis alba indutus in manibus suis tenens habitum fratrum Minorum cum chorda et soleis, et ait illi : Joannes, de fine tuo sollicite desideras scire modum. Noveris hoc esse voluntatis divinæ te in hoc habitu moriturum. Perhorrescens ille regalis ac imperialis fastigii finem tam despectum, exterritus gemebunde clamavit ; concurrentibus tamen cu-

[1] Ep. CXII. — [2] Ibid.

[1] Georg. Logoth. Hist. Constantinop. — [2] Wading. in Annal. Min an. 1240.

bicularіis, rem patefacere noluit. Sequenti nocte apparuere ei duo albati, et tertia tres, eadem repetentes juxta tres honorabiles ejus status comitis, regis, et imperatoris. Excitatus autem, vocari jubet Fr. Angelum confessorem suum, qui lacrymanti ait : Habui et ipse tuæ similem visionem, causam scio vocationis. Post paucos autem dies tertiana correptus habitum sumpsit, et vitam in Ordine feliciter consummavit; et infirmus ac debilitate gravatus dicebat : O dulcissime Jesu Christe! utinam ego, qui deliciose in pompa sæculi vixi vestibus pretiosis indutus, sic possem, sicut affecto, in hoc humili habitu cum sacco ad collum eleemosynas petendo ostiatim, tuæ sanctæ paupertatis et humilitatis sequi vestigia ».

76. Hæc Jordanus, cujus narrationem fictionis suspicione non carere aliquis existimare poterit : ut enim pium mortis genus de piissimo principe inficiandum non sit, ita non parum ab historiæ veritate aberrant, quæ auctor his præmittit. Scribit enim abscedente Joanne Balduinum Constantinopoli relictum urbem amisisse; cumque eo tristi casu torqueretur Joannes, cæleste illud visum ipsi objectum fuisse : quem errorem, ut omittam auctores cæteros, abunde confutat Georgius Logotheta [1], dum ait Joannem non diu post initum a Vatacio et Asane contra Latinos fœdus arctissima confirmatum affinitate, de quo suo loco diximus, vixisse, atque hæreditarium imperium Balduino reliquisse, cujus postea gesta expugnationemque Constantinopolis longe post hæc tempora refert.

77. Incidisse vero in hunc annum Joannis mortem, quamvis non desint, qui eam post annum hujus sæculi quadragesimum differant, testis est Richardus [2], illius temporis scriptor accuratissimus, cui Parisius consentit his verbis [3] : « Ipso quoque anno sublatus est de medio immortalis memoriæ inclytus quondam rex Hierusalem, Joannes de Bresne, jam pæne culmen Græcorum nactus imperiale ». Indicatque etiam Pontifex, dum in litteris [4] sequenti anno datis Balduinum imperii Constantinopolitani hæredem appellat, quo honoris titulo antea non ornabat. Hic vero dissimulandum non est Pontificem ab historicis [5], qui Joannem non imperasse, sed tutelam imperii tantum gessisse scribunt, dissensisse, cum in Apostolicis litteris [6] Joannem imperatorem, Balduinum vero tantummodo virum nobilem appellare consueverit. Addimus etiam nuntios, qui ad Germanum patriarcham et Vatacium ab Rom. Pontifice missi fuerant, et Constantinopoli egerant, in gestæ legationis historia Joannem imperatorem nuncupare [7] : e quibus consequitur illum, qui se in ea re Pontificiæ sententiæ accommodaverit, a præsenti anno imperii Balduini annos numeraturum; qui vero historicorum dicta secutus fuerit, quemadmodum, ut cum pluribus loqueremur, sine præjudicio historicæ veritatis egimus, illius imperii tempora more nostro consignaturum. Cæterum Balduinus, cum relictas sibi a Joanne habenas imperii capessivisset, tantis se periculis cinctum vidit, ut in Occidentem ad conflandas adversus hostes copias confugere sit coactus; de quo anno sequenti. Nunc ad res Syriacas sermonem convertamus.

[1] Georg. Logoth. in hist. — [2] Rich. de S. Georg. in Chr. hoc anno. — [3] Par. Hist. Angl. hoc anno. — [4] Rich. in Chron. Par. Hist. Ang. Geor. Logot. Hist. Constant. — [5] Lib. XII. Ep. CCCXIV. — [6] Lib. XI. Ep. XCVI et alis supra allatis. — [7] Ext. in Lib. Cens. Vat. bibl.

78. *Crucesignatorum causam papa defendit.* — In primis igitur Gregorius patriarcham Hierosolymitanum pontificalibus sacris ornatum, ac dignitate legationis conjuncta cumulatum misit [1], clerumque ac magistros militiæ Templi hortatus est, illius dictis obtemperarent : virisque prænobilibus, qui cæteris dignitate eminerent, similia injunxit. Patriarchæ eidem, atque episcopis Syris imperavit [2], ne mancipia quæ ex animo cælesti lavacro expiari cuperent, sacramento arcerent : qui tamen pristinæ servitutis jugum toleraturi essent, ne alii libertatis adipiscendæ cupiditate illecti baptismi sacra ficte postularent. Conflandæ vero sacræ expeditioni excutiendoque Sarracenicæ servitutis jugo ab infelicibus fidelium cervicibus intentus Pontifex, ad Francorum regem, ex cujus regno potissimum auxilia comparanda essent, ardentes zelo litteras dedit [3] : quibus accepta collataque in Ecclesiam ab eo beneficia celebravit. Cæterum cum a crucesignatis rogatus esset, ut alieni æris, quo obstricti erant, solutio proferretur, nec interim pœnas dilatæ solutionis ac damna incurrerent, regem monuit ut publicas utilitates privatis anteferret, atque in ea re cruce indutis faveret.

79. « Cum sit homo pulvis et cinis, quid suo Creatori retribuet ? quid ei, de cujus manu suscepit omnia, nisi de Domini promptuario tantum solvet ? At humana fragilitas, cum non possit quod debet efficere, ut tamen efficiat quidquid potest, se totam et bona sibi credita Dei et sibi famulantium obsequiis perpetuis studeat temporibus deputare ; ut et si Deo a nobis nihil dignum pro collata munerum turba rependitur, id non hominis vitio, sed ipsius impotentiæ potius imputetur. Sed ecce, sicut pluries meminimus scripsisse, plantata dextera Domini vinea, et Unigeniti sui sanguine irrigata, ab apro de silva exterminium patitur et singularis ferus eamdem suis pastibus demolitur. Ecce mater Sion flet, quia jugo premitur infidelium : ecce peculiaris æterni Patris hæreditas luget, quia ipsam impie opprimit impietas paganorum, ad cujus liberationem multi barones et milites, et alii in regno Franciæ a Domino benedicto ipsius contritione contriti, ipsius doloribus et luctibus excitati, crucis signaculum susceperunt, parati se morti pro Christo exponere; parati in Terræ Sanctæ subsidio pugnare pro gloria, ut possint dante Domino triumphare : in quo jam

[1] Lib. X. Ep. CCCLXXX. — [2] Lib. XI. Ep. CLXXIII. — [3] Ep. CXVI.

evidenter colligimus, quod regnum prædictum, cujus ministerio quinquies Terram-Sanctam divina dispositio de manibus paganorum eripuit, et Constantinopolitanum imperium ad obedientiam Ecclesiæ Rom. reducens, Ecclesiam ipsam illius studio a multis interdum periculis liberavit, sibi quasi pharetram circa femur noster Redemptor accinxerit, ex qua sagittas electas extrahens ipsas, ut sibi gentes et regna subjiciat, in arcu brachii potentis emittit, etc. » rogat ne crucesignatos a creditoribus divexari patiatur. « Dat. Viterbii VI kal. Jun. an. XI ». Paucis vero post diebus missis ad archiepiscopos ac reliquos Francorum regni præsules aliis litteris, ita crucesignatorum causam pro solvendo ære alieno contracto defenderent imperavit [1], ut æquitatem ac creditorum jura non labefactarent.

80. *Urget Fridericum Pontifex in Terram-Sanctam.*—Commoti pietate Christianorum animi ad Terram-Sanctam e Mahumetanorum manibus liberandam prosiliere in arma, ingentibusque conflatis copiis summum Pontificem rogavere, ut Fridericum impelleret, vel ad ferendum ipsis auxilium et commeatus suppeditandos, aperiendosque portus, vel ut ipse iis sese conjungere, ac ducem præbere dignaretur. Quare Gregorius hasce litteras ad illum ad tam pium opus inflammandum, ac virum Cisterciensis familiæ pietate præstantem misit [2].

« Gregorius, etc. Friderico imp.

« Inclinavit cælos in auxilium nostrum descendens Altissimus, zelique gladio potenter accinctus ipsum elimat, etelimatum exacuit, ut Terram-Sanctam de manibus impiorum eripiat, ac Unigeniti sui pedibus inimicos ipsius pro scabello supponat. Porro ipsum, qui et si principaliter, non tamen solus hoc certamen aggreditur, comitum, baronum, militum, et aliorum crucesignatorum Franciæ, et diversarum provinciarum innumerabilis exercitus comitatur, vindicare Redemptoris, qui effusus est, sanguinem, et pro Christi injuria paratus sumere de Christi hostibus ultionem : qui ne a tam salubri proposito contraria et perversa possent dæmonis, vel hominis suggestione subverti, se ad transeundum in terram prædictam in festo B. Jo. Baptistæ proximo futuro in necessitatem voluntate transfusa, duplici obligarunt vinculo juramenti : propter quod a nobis instanter expostulant, ut ad eorum in termino prædicto passagium Apostolicæ Sedis inclinemus, et tuum precibus inducamus assensum.

81. « Habet autem favorem illorum petitio comitem, et ex sua parte in suum adducit patrocinium rationem, quod quanto magis differtur prædictæ terræ subsidium, tanto ipsam periculosius opprimit, et vires fortiores sumit impietas paganorum : crucesignati etiam, quorum quidem possessiones suas pro apparatu suo sunt compulsi distrahere, nonnulli vero inopem victum longi temporis in sustentationem transmarini itineris effundere sunt coacti, hujusmodi apparatum in necessariis cogentur vitæ consumere : sicque ex hoc ad præfatum subsidium reddentur inhabiles, et efficientur ex mora, quæ semper paratis nocuit, ad transitum impotentes; et si nunc oblatum renuimus ordinatione divina subsidium, cum iterato invocabitur Dominus, forsan precibus nostris divina subtrahet majestas assensum.

82. « Numquid non merito nobis irascitur Dominus, si ejus gladium a suorum hostium sanguine prohibemus ? Numquid si ex culpa nostra Dominicus gladius in vaginam revertitur, iterum secundum humanæ dispositionis beneplacitum exeretur ? Legimus enim quod sponsa, quæ pulsanti sponso pessulum ostii non statim aperuit, eo declinante, quæsivit illum postmodum, nec invenit. Quocirca serenitatem tuam rogandam duximus attentius et monendam, quatenus id ad examen imperialis providentiæ referens, et processurum ex dilatione dispendium, et ex processu commodum proventurum, in libra rationis appendens in hac parte crucesignatis eisdem assentias, et eis in navigiis, portubus, victualibus et aliis ad passagium opportunis consilium, auxilium tribuas et favorem, ut sicut ejusdem terræ liberatio tuum et dilecti filii nostri nobilis viri Conradi nati tui respicit honorem et commodum, sic te præcipuum in numero sentiat adjutorem, etc. Dat. Later. IV non. Novemb. an. XI ».

83. Aliis litteris dictum legatum missurus a Friderico expetiit [1], ut illius salubribus consiliis, ac monitis obtemperaret : ad archiepiscopum quoque Messanensem atque ad præfectum Hospitalis Theutonicorum datis litteris hortatus est [2], ut Fridericum imp. ad ineundam expeditionem, ac ductandum Christianum exercitum, ut Galliarum nobiles continentibus votis, ac precibus exposcebant, incitarent. Porro ad Senonensem et Rothomagensem archiepiscopos scripsit [3], si Fridericus ad trajectionem instruendam adduci non posset, Francos cruce insignitos etiam sacramento adeundo itineri obstrictos ad sequentem annum rem differre juberent. Interea non pauci Templarii aliique bello capti sub immani Saracenorum servitute, squalore confecti ingemiscebant, cum Gregorius Cypri regem ac reginam pluresque alios hortatus est [4], ut ad eos redimendos permutandosve, quo sacrum bellum felicius suscipi ac perfici posset, operam ac pecunias conferrent. Cumque res Ecclesiastica non mediocre damnum non persolutis decimis in eo regno pateretur, eosdem monuit [5], jura sua restituerent Ecclesiis, atque in adigendis ad decimas persolvendas nobilibus curam studiumque collocarent.

84. *Templarios a barbaris captos, et tentos in*

[1] Ep. CXVII. — [2] Eod. l. XI. Ep. CCLXXXIV.

[1] Ep. CCLXXXV. — [2] Ep. CCLXXXVI. — [3] Ep. CCLXXXVII. — [4] Ep. CCCXXX. — [5] Ep. CCC.

vinculis solatur Gregorius. — Quod ad Templarios attinet ; cum Sarraceni Alepiano agro adjacens oppidum obsiderent, Templarios solvere obsidionem coegisse, et circumjectas Alepiæ terras vastasse docet Godefridus [1] : sed Sarracenos auctos animis et viribus in eos facto impetu signa contulisse, ac pluribus ferro cæsis, centum ex iis circiter in servitutem abduxisse ; alios vero ejusdem sacræ militiæ equites supplicibus litteris Fridericum exorasse, ut ad eos redimendos auctoritatem suam adhiberet : at ipsum nihil eorum precibus permotum rem neglexisse. Quare oportuit ut Pontifex principis, in quo Christianæ charitatis ardor refrixerat, vitium suo zelo sarciret, qui proximo etiam anno hujusmodi Epistola [2] clarissimis paterni amoris notis aspersa eorum luctum delinire conatus est, pollicitus egregiam se operam ad eos e dura barbarorum servitute eripiendos navaturum.

85. «Ex frumento panis nequaquam conficitur, nisi prius ab ipso palea flagellis excussa illud molæ tunsionibus conteratur; et divini templi ædificium lapides minime recipit, quos prius malleis manus artificis non polivit : quia oportet justos per diversas afflictiones omni vitiorum expurgari rubigine, antequam ad supernæ possint patriæ gloriam pervenire. Probat hoc quod Israel post quadraginta annos, et longos deserti circuitus afflictus penuria in terram promissionis inducitur, ut sic purgaretur a vitiis, et nota fierent quæ in ejus animo versabantur, quia sicut vasa figuli fornax examinat, sic tribulationis tentatio justos probat. Igitur in randis exultationis tripudium debet vobis assurgere, quod digni estis habiti pro nomine Jesu Christi contumeliam sustinere, ex quo certum datur vobis probationis indicium, ut jam prædestinaverit vos ad vitam cælestis palatii, qui vobis concessit in sui nominis gloriam taliter exprobrari. Propter quod, filii charissimi, fames aut gladius, persecutio aut angustia vos a charitate Christi non separet, certos quod in vobis immensa gloria ex modica tribulatione consurget, quia secundum Apostolum ad futuram gloriam, quæ in justis revelabitur, indignæ passiones hujus temporis penitus æstimantur. Nos enim, licet a vobis longis simus locorum spatiis separati, ad liberationem tamen vestram, dante Domino, opem dabimus et operam efficacem. Dat. Lateran. VII idus Jun. an. XII ».

86. Illam porro Templariorum cladem refert pluribus Parisius [3] qui etiam ejus causam in W. de Monteferrato Arvernum Antiochiæ præceptorem conjicit, exigua nimirum succinctum manu cum ingenti hostium multitudine manus conserere ausum, quamvis a Christianis captivis ab insidiis cavere præmonitus esset. Affectus etiam magnis cladibus a rege Armeniæ Constantinus e Lambrono dynasta, qui angustiis undique pressus, ad Sedis Apostolicæ asylum confugit : cui paternum sinum aperiens Gregorius patrocinium suum ipsi est pollicitus [1]. Respondere promissis facta : regem enim litteris monuit hortatusque est cœptis desisteret, in eaque re apud Armeniæ [2] præfectum, Antiochenum principem [3], et Cypri regem [4], suam adhibuit auctoritatem.

87. *De conversione patriarchæ Jacobitarum et eorumdem erroribus.* — Hoc interim spatio perlati ex Oriente felices religionis successus omnium animos incredibili gaudio perfudere, atque erexere. Jacobitarum enim patriarcha cælesti lumine collustratus, discussis hæreseos tenebris, ac damnatis erroribus, Catholicorum instituta sectatus est : ut veteres scriptores Godefridus [5], Matthæus [6] Parisius aliique tradunt. Nos vero rem gestam a Philippo Dominicanorum in Terra-Sancta priore, qui non mediocrem operam in tanto perducendo opere defixit, adductis in medium quas ad Pontificem dedit litteris [7] accipiemus. « Patriarcha Jacobitarum Orientalium, vir quidem venerabilis scientia, moribus, et ætate, cum maximo comitatu archiepiscoporum, episcoporum, necnon et monachorum suæ gentis hoc anno venit adorare in Hierusalem. Cui verbum Catholicæ fidei exponentes, ad tantum divina cooperante gratia pervenimus, ut in Ramis Palmarum, in processione solemni, quæ die illa in descensu montis Oliveti in Hierusalem fieri consuevit, obedientiam S. Rom. Ecclesiæ promitteret et juraret, omnem pariter hæresim abjurando ; et confessionem suam nobis tradidit in litteris Chaldæis et Arabicis in testimonium sempiternum. Ad hoc etiam, et habitum nostrum recepit in recessu. Ipse præest Chaldæis, Medis, et Persis, et Armenis ; quas terras Tartari pro magna parte jam vastaverunt : et in aliis regnis in tantum dilatatur ejus prælatio, quod septuaginta provinciæ ei obediunt, in quibus habitant innumerabiles Christiani, servi tamen et tributarii Sarracenis, exceptis monachis, quos liberos dimittunt a tributo. Secundum eamdem formam fecerunt duo archiepiscopi, unus Jacobinus de Ægypto, et alius Nestorianus in Oriente : suas tamen prælationes, et subditos habent manentes in Syria et Phœnicia : et nos jam festinavimus mittere quatuor fratres in Armeniam ad linguam addiscendam, eo quod preces regis et baronum nos urgebant. De alio quoque, qui præest omnibus, quos Nestoriana hæresis ab Ecclesia separavit, cujus prælatio per Indiam majorem, et per regnum sacerdotis Joannis, et per regna magis proxima Orienti dilatatur, jam plures recepimus litteras, quod fratri Willelmo de Monteferrato, qui cum aliis duobus fratribus linguam illam scientibus apud eum aliquandiu commoratus est, promisit quod velit obedire, et redire ad

[1] Godef. in Annal. — [2] Greg. l. XII. Ep. CXLV. — [3] Par. Hist. Angl. an. 1237.

[1] Lib. X. Ep. CCCXVIII. — [2] Ep. CCCXX. — [3] Ep. CCCXXI. — [4] Reg. post eamd. Ep. — [5] Godef. in Annal. — [6] Par. Hist. Angl. — [7] Ext. apud Par.

gremium Ecclesiasticæ unitatis. Misimus etiam fratres in Ægyptum, ad patriarcham Jacobitarum Ægyptiorum, qui multo amplius errare solent quam Orientales, aliis erroribus circumcisionem ad modum Sarracenorum addentes : a quo similiter recepimus, quod velit redire ad Ecclesiæ unitatem, et jam multis elisis erroribus suos subditos prohibuit circumcidi. Huic subdita est minor India, Æthiopia, et Libya cum Ægypto : sed Æthiopes et Libyi non sunt subjecti Sarracenis Maronidæ, qui habitant in Libano, jam diu est quod ad Ecclesiasticam redierunt et perseverant obedientiam. Et cum omnes prædictæ nationes doctrinæ Trinitatis et prædicationibus nostris acquiescant, soli Græci in malitia sua perseverant, qui ubique aut latenter aut aperte Ecclesiæ contradicunt, omnia sacramenta nostra blasphemant, et omnem sectam, a sua alienam, pravam appellant et hæreticam ».

88. Tam felici nuntio accepto Pontifex, ingenti quo par erat gaudio, ex divina amplificata gloria delibutus, gratulatorias litteras patriarchæ dedit [1], hortatusque est daret operam, ut commissi ipsius curæ populi ipsius vestigia secuti ad Ecclesiæ sinum se conferrent.

« Gregorius, etc. patriarchæ Jacobitarum Orientalium.

« Digne, imo dignissime, qui licet immeriti Sedi Apostolicæ præsidentes vices regis æterni tenemus, profusis in Domino gaudiis exultamus, quod tum tu, sicut litteris et relatu fide dignorum accepimus, comitiva prælatorum et aliorum tuæ provinciæ comitatus in sanctam civitatem processeris, percepturus ibidem paratam pœnitentibus indulgentiam Redemptoris, ad sacram exhortationem dilectorum filiorum fratrum Ordinis Prædicatorum, per quos Dei spiritum locutum fuisse confidimus, relicto invio erroris pristini te ad veritatis et vitæ semitam convertisti, præstito corporali solemniter juramento, quod sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ studebis humiliter cunctis temporibus obedire, sicut in Chaldæis et Arabicis litteris a te super hoc concessis contineri dicitur, et dictorum fratrum testimonio comprobatur. Quorum assertio grata nobis apparuit, quod habitum ipsorum assumpseris, ut positus sub obedientia, cui Petri clavis habetur assidue gratiosa, facilius ad patriam dirigaris.

89. « Quid ad ista? lætetur cælum, et exultet terra, quod vinea Domini Sabaoth a mari usque ad mare protenditur, et sponsæ suæ gloria per mundi climata magnifice dilatatur; quod piscatoris nostri rete talem piscem Ecclesiæ sanctæ protulit, qualem a longis retro temporibus præsentandum in Regis æterni nuptiis appetivit. Utinam, frater charissime, te amodo Apostolicæ piscationis officium exercente prædicto pisci consimiles, vel quicumque alii cælestis mensæ deliciis opportuni prædicationis tuæ retibus ad littus Catholicæ fidei deducantur, sine qua sicut quis ad vitam non profecit, sic etiam mortis æternæ supplicia non evadit. Hæc igitur de superna gratia et Apostolicæ Sedis pleno favore confisus, loquere et exhortare commissos tibi populos sollicitans diligentia vigilanti, ut tui misericordiam consecuti vestigia imitantes festinent contra potestates aereas sub vexillo dirigi, quod in salutem gentium per orbis latitudinem explicandum vicario suo contulit triumphans dextera Crucifixi; sicque fiat quod dum Ecclesia doctrinæ tuæ studio fœcundior erit in filiis, tu tandem apud Dominum quasi stella in æternitates perpetuas habearis, illius tibi ad hoc obligata manente potentia, cujus arbitrio, sicut perfidis cælum juste clauditur, sic et fidelibus misericorditer aperitur. Dat. Viterbii V kal. Aug. Pontif. nostri anno XI ». Verum subjicit Parisius, Jacobitarum patriarcham Tartarorum timore perculsum hæc præstitisse : quorum effusis ac violentis excursionibus perterritus, antea ad Sarracenos auxilia petiturus confugerat, repulsamque ab iis passum, ad Catholicorum ritus, ut ab iis auxilia eliceret, confugisse : sed cum omnia tuta prospero successu sibi affulgere cerneret, suorum nefariis impulsum consiliis, a fide Catholica turpissime resiliisse.

90. De Jacobitis a Vitriaco [1] ac Matthæo Parisio traditur Judaicis ritibus contaminatos filios circumcidisse, noxas non sacerdotibus, sed Deo soli confiteri thure in ignem injecto solitos; contra quorum errorem hæc ex Scripturis sacris petita. De quibus subdit Parisius [2] : « Errant miseri non intelligentes Scripturas, et pereunt ex defectu doctrinæ, vulnera sua medicis spiritualibus abscondentes, quorum est inter lepram et lepram discernere, et peccatorum circumstantias pensando pœnitentias injungere; et secundum claves sibi traditas ligare et solvere, et pro confitentibus sibi specialiter orare; unde Dominus in Evangelio dixit leprosis : Ostendite vos sacerdotibus. Item Jacobus : Confitemini alterutrum peccata. Salomon : Fili, ne confundaris confiteri peccata tua. Item in Veteri Testamento confitebatur sacerdos peccata populi super caput hirci emissarii. Sed quomodo confitebatur, nisi prius cognita et sibi confessa? Item alibi in Novo Testamento Paulus ad Romanos : Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem; et de beato Jo. Baptista legimus quod baptizabantur ab eo confitentes peccata sua. Erubescentia enim et pudoris anxietas, et confitentis humilitas maxima pars est pœnitentiæ : proniores autem ad peccandum efficiuntur, qui turpitudines suas hominibus non intimant, revelantes, cum tamen scriptum sit : Qui abscondit peccata sua, non dirigetur : qui autem deliquerit, et confessus fuerit, misericordiam conse-

[1] Greg. l. XI. Ep. CLXXII.

[1] Jacob. Vitr. Hist. Orient. c. 76, 77. — [2] Par. Hist. Angl. an. 1237. et alii.

quetur, etc. » Hactenus Anglus auctor, cujus verba adducere non piguit, ad Angliæ novatorum audaciam infringendam. Præterea e Jacobitis plures infantibus ante baptisma, candente ferro crucis signum in fronte, vel genis, aut temporibus inurebant : ac denique Eutychis de una in Christo natura hæresim sectabantur (1).

(1) Integrum hunc paragraphum Annales contracti suppeditant (*a*) : « Hoc anno S. Raymundus Nonnatus Ordinis Redemptionis de Mercede, ita dictus, quod in utero extinctæ matris de integro servatus fuisset, uteroque dissecto vivus ac septimestris in lucem prodiisset ; cum Algerii in Africa pro redimendis captivis libertatem oppignerasset, ac plures Hebræos Maurosque ad Christum converteret, fustibus immaniter præsidis jussu contusus est : cumque in prædicando Christi nomine persisteret, cæsus est flagris per compita, ejusque labra, quod sanctissimum Jesu Christi nomen celebrarent, consuta ferreaque constricta sera, cujus clavim barbarus secum detulit jusso sancto Christi confessore onerari vinculis, atque in tenebricosam carcerem conjici. Lapso biduo accessere carceris custodes, quem in extasim raptum comperere erecto brachio, atque hæc verba muro inscripto indicante : *Ne auferas de ore meo verbum veritatis*. Mox, inspectantibus Barbaris, *catenæ*, quibus constrictus erat, necnon sera quæ os obstrinxerat, in terram cecidere, pioque ardore hæc verba protulit : *In æternum, Domine, permanet verbum tuum.* Adscripsere custodes miraculum arti magicæ, ac fustibus diverberarunt, ignitis acubus consuere labra, seramque ori indidere : divinum tamen miraculum quamvis premere silentio constituissent evulgarunt : quo nonnulli infideles permoti impietatem deseruere. Mansit in eo carcere octo mensibus, ita ut recurrente tertio quoque die dissuerentur ipsi labra, atque sera ferrea detraheretur, ut sumpto cibo vitam sustentaret, in quo supplicio Christi in cruce pendentis cruciatus recolebat.

« Audita confessoris fama Gregorius illum cardinalem diaconum S. Eustachii creavit : qui redemptus auro, et Barcinonem reversus magnificentissima pompa a civibus exceptus est. De cardinalitio honore ei delato meminere plerique scriptores (*b*) ex vetustis Monumentis necnon Urbanus VIII in sacrarum precum formula, quo illius memoriam a sodalibus S. Mariæ Redemptionis captivorum recolendam sanxit ».

MANSI.

(*a*) Ms. vetera archivii Ord. Redemptionis B. Mariæ. — (*b*) Volaterr. Antropogr. lib. 21, Bern. Varg. et alii. Bull. in Urban. VIII, const. 52.

GREGORII IX ANNUS 12. — CHRISTI 1238.

1. *De Constantinopoli pressa a Vatacio Gregorius sollicitus opem quærit.* — Anno Jesu Christi octavo supra millesimum ducentesimum trigesimum, indictione undecima, Constantinopolitanum imperium ob Vatacii tyrannidem quotidie majoribus angustiis premebatur : non enim modo funestas clades urbibus, vastitatem agris, populis strages inferebat, verum Constantinopolitanos interclusis commeatibus in summam rei frumentariæ inopiam, ac discrimen extremum adduxerat. Quibus malis ut occurreret Gregorius, Catholici orbis principes, ac populos ad ferenda labanti Latinorum in Oriente imperio auxilia per Apostolicas Epistolas et legatos suos omni studio incitavit : in primis namque hoc anno ineunte Petrum Britanniæ comitem, qui magnas copias suo jussu coegerat, hortatus est [1], recurrente B. Joannis Baptistæ festo die trajiceret.

2. « Gratum gerimus et acceptum, et nobilitatem tuam dignis in Domino laudibus commendamus quod, sicut tuarum nos tenor litterarum edocuit, te in subsidium imperii Constantinopolitani cum duobus millibus equitum et decem millibus peditum accinxisti, illuc in proximo B. Jo. Baptistæ passagio transiturus. Unde cum, sicut per nuntios a nobis Constantinopolim cum subsidio transmissos intelleximus, magna ibidem stipendiariorum multitudo consistat, nobilitatem tuam rogandam duximus attente et hortandam per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus te cum mille et quingentis equitibus et sex millibus peditum duntaxat accingens ad liberandum prædictum imperium in prædicto passagio transire procures, habiturus ex hoc apud homines laudis perpetuæ gloriam, et immarcessibilem in palatio consecuturus æterno gloriam. Dat. Later. idus Januarii, anno XI ».

3. Præcepit Gregorius Britanniæ Minoris comiti copiarum, quas collegerat, partem dimitteret ob annonæ gravitatem, qua adeo laborabat Constantinopolis, ut plures Latini ad hostem transfugerent; ad quam levandam Pontifex commeatibus submittendis incubuit. Ac ne interim, dum ob itinerum longa intervalla Britanniæ comes tardiora

[1] Greg. l. XI. Ep. CCCLI.

ferret auxilia, Constantinopolitana res corrueret, Philippum clericum Pontificium in Græciam misit [1] ut ex omnibus viris Ecclesiasticis Patracensis, Corinthiensis, Thebani, atque Atheniensis archiepiscopatuum tertiam vectigalium ac bonorum mobilium partem in Constantinopolitanorum subsidium convertendam colligeret : ad mitigandum vero difficile onus sacrarum indulgentiarum præmia contulit, monuitque causam ipsorum ita cum Constantinopolitanis esse conjunctam, ut ab eorum salute ipsorum quoque salus penderet ; eodemque argumento Cephaloniæ et Zacynthi comiti datis litteris [2] militibus et commeatu succurrere imperavit, eversa enim Constantinopoli Græcorum impetus mox excepturum.

4. « Sicut intelleximus præter afflictiones multimodas, quibus eadem civitas a Bathacio Dei et Ecclesiæ inimico affligitur, tanta victualium caristia tribulatur, quod jam habitatores suos, quos nequit nimia venalium afflicta penuria regere, luget et dolet ad hostium castra migrare, tremens et dubitans ne de ipsa a suo defensore derelicta suum, quod Deus avertat, pars consequatur adversa propositum, nisi congruum bellatorum et frumenti succursum in proximo divina cooperante gratia receperit festinatum. Verum cum nobilis vir comes Britanniæ de mandato nostro ad succurrendum imperio Constantinopolitano se cum grandi exfortio militum et aliorum bellatorum accinxerit, nosque alias eidem civitati subvenire in personis et congrua quantitate victualium proponamus ; quia tamen grandia intervalla locorum, quæ a partibus illis nos dividunt, desideratum civitati prædictæ subsidium sic in brevi transmitti, sicut ipsius necessitas expetit, non permittunt, nobilitatem tuam rogandam duximus et monendam, tibi in remissionem peccaminum injungentes, quatenus prudenter attendens, quod tua res agitur, si paries proximus accendatur, nec tu ipse aliqua ratione a facie persequentium subsistere poteris si, quod Deus avertat, Græci præfatæ obtinerent dominium civitatis ; ob reverentiam Dei, Apostolicæ Sedis et nostram, eidem civitati, cum nos venerabiles fratres nostros archiepiscopos, episcopos, et alios Ecclesiarum prælatos Moreæ, quod eidem in tertia parte bonorum mobilium et proventuum suorum subveniant, compelli mandemus ; in victualibus et bellatorum subsidio eo plenius et honorabilius succurras, et a nobilibus viris subditis tuis succurri facias, ipsos ad id potestate tibi tradita compellendo, quo magis id ad utilitatem tuam noscitur pertinere, etc. Dat. Lateran. XV kalend. Februar. an. XI ».

5. *In Asanem Bulgarum ad schismaticos lapsum Gregorius regem Ungariæ sollicitat.* — Augebat Constantinopolitanorum terrorem Vataciique potentiam Asanes, qui solita perfidia relictis Latinorum partibus, quibus se conjunxerat, ad Græcos schismaticos iterum desciverat. Cujus defectionis occasionem narrat Georgius Logotheta, illum dum Tzuruli arcem cum Latinis obsidione premeret, ob cumulata suorum funera violati Græcis dati jurisjurandi religione perculsum fuisse [1]. « Dum obsideretur Tzuruli castrum, Assano derepente nuntiatur uxorem Ungaram in vivis esse desiisse ; eodem momento et filiolum ipsius et Trinobi episcopum obiisse : ideo numinis iram veritus, tormenta igne concremat, et quam citissime Trinobum redit. Igitur soli Itali cum ad obsidendum castrum ex se non sufficerent, quam in Romanos constituerant pugnam dirimentes, Constantinopolim revertuntur, et arx illa ab hostium obsidione liberatur ». Et paulo inferius : « Assanus ergo post dicta adversa ac infortunata, pie admodum concipiens propter violatum jusjurandum, quod imperatori Joanni dederat, et filiam a thalami consorte Theodoro raptam, hæc fieri, pœnitentia ductus caduceatores mittit ad imperatorem, semetipsum sceleris accusans, et pacta conventa reposcens, deprecansque sibi veniam flagitiorum. Joannes imperator Erenaque imperatrix, tanquam qui in magis pia ac divina prospicerent, legatos excipiunt, neque verbis rem protelando rursum jusjurandum comprobant, sponsamque Helenam repetunt, quæ ad socrum et conjugem vadit, et pax iterum inter Romanos et Bulgaros pacta est ».

6. Hæc Georgius auctor schismaticus, quem non mirum est rem ad suorum laudem detorquere, ac motum pietate et religione Asanem in redintegrando cum Græcis fœdere inducere. Verum Pontifex Asanem ob initam cum schismaticis societatem, laxata hæreticis, qui in Bulgaria Manetis fœdissimos errores disseminabant, frena, conversaque in Catholicos arma impietatis ac perfidiæ damnavit : atque ad Constantinopolitanum fulciendum imperium, retundendos Asanis conatus, tuendam in Oriente, quæ periclitabatur, fidem Catholicam, Belam Ungariæ regem permovere studuit [2], ut contra Bulgarum signa attolleret : et quo facilius ad id pelliceret, Bulgariam illi ad eam occupandam expositam esse jussit, atque indulgentiarum præmia adjecit ; et Ungaros præsules majori dignitate spectabiles ad eam expeditionem regium animum incitare præcepit.

7. « Illustri regi Ungariæ.

« Supremus opifex, qui fingit corda hominum singillatim, et qui non ex præjacente materia, sed de nihilo creavit omnia solo verbo, vas sibi in gloriam et honorem, prout tenemus, experimento probabili te formavit, ut per te fides Catholica propagetur, conservetur libertas Ecclesiastica, et defendatur religio Christiana. Tu etiam, fili charissime, ab eo, qui solus habet in regno hominum potestatem, non solum dignitatis regiæ gloriam

[1] Ep. CCCLVIII — [2] Reg. post eamd. Ep

[1] Georg. Logoth. interp. Leon. Allatio. — [2] Eod. l. XI. Ep. CCCLXXIII

recognoscens, sed etiam quidquid habes, imo quidquid es ei totum attribuens, qui te fecit, illo menti tuæ timorem sui nominis et amorem misericorditer inspirante, te sibi substernere tota devotione teneris, et ejus beneplacitis prompta fide te offerens et exponens, totis ei debes affectibus complacere : primatum quoque Romanæ Ecclesiæ reverenter advertens, quam non terrena fundavit sententia, sed illud Verbum, quo constructum est cælum et terra, per quod denique omnia elementa sunt condita, Jesus Christus, quam ideo supra se petram erexit, ad beatissimum Apostolorum principem inquiens : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; ut æterni templi structura mirabili munere divinæ gratiæ in Petri soliditate consisteret, et illam nec humana temeritas posset appetere, nec contra illam portæ inferi prævalerent.

8. « Hanc itaque petræ sacratissimam firmitatem, Deo ædificante, constructam, præsumptione nititur nimis impia violare quisquis potestatem ejus tentet infringere, vel ab ejus recedere unitate : quia cum unigenitus Dei Filius æternæ vitæ clavigero, ob fervorem constantissimæ fidei, ligandi et solvendi contulerit potestatem, ipso sibi dicente : Quodcumque ligaveris, etc. et propter meritum ferventissimæ charitatis pascendas sibi commiserit oves suas dicendo : Simon Jonas, diligis me plusquam his? pasce oves meas ; qui eum non receperint in pastorem, ab ipsius censentur ovibus alieni. Tales namque sunt hæretici et schismatici, qui a tanto pastore pasci renuunt, et ejus vicario non intendunt, perfidiores Judæis et crudeliores paganis ; nam Judæi semel Dominum crucis patibulo affixerunt, hæretici vero in membris suis jugiter crucifigunt eumdem, opprobriis ipsum et contumeliis lacerantes ; et cum illi credant, licet sub cæcitate peccati, Deum Patrem omnia visibilia et invisibilia condidisse, isti a principe tenebrarum visibilia credunt esse condita et creata : pagani quoque furebant in puniendis Christianorum corporibus, et mactandis, isti fidelium animas latenter Christo subripiunt et furantur, utrumque hominem perimentes ; schismatici autem tunicam inconsutilem Jesu Christi, quæ divisis aliis vestibus uni cessit in sortem, ut ipsius Ecclesia figurata per tunicam, quam sicut vestimentum induit, una esset, scindere moliuntur : de quorum numero perfidus est Assanus, qui ab Ecclesiæ unitate recedens, et de Petri ovibus esse recusans, ejus pasci doctrinæ verbo, operationis exemplo, et sacræ communionis pabulo contradicens, receptat in terra sua hæreticos et defensat, quibus tota terra ipsa infecta dicitur et repleta.

9. « Cum igitur dignum sit, ut sanguis eorum veniat super eos, iniquitate sua velut Amorrhæi populi consummanda, venerabilibus fratribus nostris Strigoniensi et Colocensi archiepiscopis, episcopo Perusino A. S. L., et universis episcopis per Ungariam constitutis, nostris damus litteris in mandatis, ut contra dictum Assanum et terram suam prædicent verbum crucis ; illam crucesignatis illuc in personis, vel rebus laborantibus indulgentiam concedentes, quæ conceditur transeuntibus in subsidium Terræ-Sanctæ. Quia vero inter cætera pietatis opera, per quæ serenitas regia placere valeat Regi regum, istud præcipuum reputatur, si zelo divinæ legis accensus accingaris in eos, et in illos exarserit ira tua, qui antichristi præcursores effecti, vel potius antichristi, fidem nostram immaniter persequuntur, excellentiam tuam effectuose rogamus, et a te, Christianissime principum, instanter exposcimus, obsecrantes per Patrem et Filium et Spiritum sanctum, et per aspersionem sanguinis Jesu Christi crucifixi, ut exsurgas in adjutorium Christi tui : exsurgas ad contritionem nationis pravæ atque perversæ, quæ multis insultat opprobriis nomini Christiano. Accendat te zelus fidei orthodoxæ, et sic contra eos in forti manu et extento brachio te accingas, ut hujusmodi pestilentibus ante faciem tuam velut nubibus aquilone fugatis, illuc sanctificatos Domini divino comitatus auxilio introducas. Nos enim de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, tibi et universis vere pœnitentibus et confessis, qui tecum laborem istum in propriis personis subierint et expensis, plenam peccaminum veniam indulgemus, ac terram eamdem exponimus, prout statutum est in generali Concilio, tibi et aliis Catholicis occupandam. Dat. Lat. VI kal. Febr. an. XI ».

10. Verum cum Balduinus nonnulla in Bulgariam jura contenderet, nec Ungarus expeditionem eam esset suscepturus, nisi cum eo societatem imperator coiret, Pontifex datis ad Balduinum litteris monuit [1], jura in Bulgariam prætensa Sedi Apostolicæ permitteret, ac scripto firmata transmitteret, ne imperio tot hostibus circumfuso promptissima auxilia non afferrentur, illius res in ruinam præcipitem laberentur, e qua erigere sese atque emergere vix posset : « Quia dubitatur a multis, an idem rex per ea, quæ præmisimus, nisi consensus tuus accesserit, se velit exponere tot periculis et expensis, nobilitatem tuam monemus et hortamur attente, ac suademus in animi puritate, quatenus prudenter attendens, quod nisi eidem imperio celeriter succurratur, interveniente mora vix ei valeat subveniri ; et melius est ante tempus occurrere, quam remedium post causam quærere vulneratam, ne succursum ipsius imperii per te, quod absit, impediri contingat ; si quid juris ad te in terra ipsius Assani pertinet, in manu Romanæ Ecclesiæ, omni dilatione et excusatione cessantibus, ponere non postponas, ut provideamus exinde, prout consideratis negotii circumstantiis utilitati et necessitati ejusdem imperii videbimus expedire, nobis super hoc tuas patentes litteras per

[1] Ep. CCCLXXIV.

latorem præsentium omni mora postposita transmittendo. Dat. Later. »

11. *Regi Ungariæ postulanti jura in Bulgaria annuit ex parte Gregorius et favet expeditioni.* — Pontificis ergo et aliorum præsulum precibus sollicitatus Bela ingentibusque propositis præmiis erectus, quamvis cum Asane ac Vatacio arctioribus affinitatis vinculis irretitus esset ; ne in tanta re Ecclesiæ Rom. deesse videretur, inferendi Asani belli provinciam nomine Apostolicæ Sedis admisit, ac nonnulla a Pontifice sibi concedi flagitavit. Primum illud ad gravioris momenti fuit, ut sibi legationis dignitas exemplo S. Stephani conferretur, atque in Asanis ditione diœceseon terminos circumscribere, episcopos imponere, parochias erigere liceret ; anathematis sententia in Ungariæ invasores, quamdiu in expeditione occupatus esset, ferretur ; atque Ungaria in Apostolicæ Sedis clientelam acciperetur.

12. « Sanctissimo in Christo patri Gregorio [1], Dei gratia sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ summo Pontifici, Bela eadem gratia rex Ungariæ, tam debitam quam devotam in omnibus reverentiam.

« Vestræ sanctitatis admonitionibus inducti, Vatacium imperatorem Græcorum, ut Sedi Apostolicæ obediret, multis exhortationibus monere studuimus ; et dum super hoc spem habentes diligentius instaremus, paternitatis vestræ litteras et venerabilem patrem Perusinum episcopum Apostolicæ Sedis legatum secundo recipimus, qui juxta suæ legationis modum penes non diligenter institit et prudenter, de contingentibus nil omittens, ut terras Assoevi (Asanis), utpote schismatici, auctoritate Sedis Apostolicæ in remissionem peccatorum occupare dignaremur, cum tamen nos amicitiarum et cognitionis (cognationis) fœdera conjunxerunt : ex inclytæ enim recordationis sorore nostra filium habet et hæredem, et nostris jussionibus sic in omnibus est subjectus, ut non tam amicus, quam subditus videatur : ex cujus impugnatione omnium amicorum et cognatorum, quos hactenus habeamus in partibus Romaniæ, offensam incurremus. Vatacius enim nostram neptem suo filio duxit in uxorem, et nostræ charissimæ consortis reginæ Ungariæ frater extitit, tanta nobis devotione conjunctus, ut et se et sua ad nostrum beneplacitum exhibere sit paratus, qui se in persona Assoevi reputabit impugnari ; pro quo tamen si ad nostram instantiam ad sanctæ matris Ecclesiæ quæ non solum septies, sed etiam septuagesies septies debet ignoscere delinquenti, conversus fuerit unitatem, vestræ sanctitatis clementiam humiliter deprecamur, ut eum solita benignitate dignemini recipere.

13. « Sane quia nihil debet ameri divino et animarum saluti proponi (præponi), spe æternæ remunerationis et Apostolicæ Sedis devotione ac sincera dilectione, quam erga nos vos habere confidimus, provocati assumimus ex animo per nos, aut per nostros, prout expedire videbimus, Bulgariam et alias terras Assoevi (Asanis) occupare et Sedi Apostolicæ in spiritualibus : in temporalibus vero nostræ jurisdictioni Deo cooperante subjugare nisi, quod absit, legitimo fuerimus impedimento præpediti. Cum tamen negotium sit arduum nec debitum valeat sortiri effectum, nisi vestrum auxilium apponatur ad ea, quibus specialiter in hoc facto indigemus, a vestra sanctitate postulanda venerabilem fratrem Jauriensem episcopum direximus, qui si forte propter viarum discrimina suum ad nos adventum retardaret, ne dilatio difficultatem afferat, præcipue propter instantem Gallicorum adventum, qui per terram nostram transire volunt in partes Romaniæ de nostris petitionibus, sine quibus tam difficile commode aggredi non possemus, citius certiorari cupientes, per præfati legati nuntium præsentes litteras nostrarum petitionum seriem continentes ad Sedem Apostolicam transmisimus, ut sine moræ dispendio ad nos cum vestræ sanctitatis beneplacito revertatur.

14. « Petimus ut officium legationis non alii sed nobis in terra Assoevi committatur, ut habeamus potestatem limitandi diœceses, distinguendi parochias, et in hac prima institutione potestatem habeamus ibi ponendi episcopos de consilio prælatorum et virorum religiosorum, quia hæc omnia beatæ memoriæ antecessori nostro S. Stephano sunt concessa ; illa potissimum ratione quia si cum legato Sedis Apostolicæ partes illas ingressi fuerimus, ab universis illarum partium incolis præsumetur, quod non nobis sed Rom. Ecclesiæ eos velimus etiam in temporalibus subjicere ; quod ipsi tam plurimum abhorrerent, ut quamplurimi, quos sine pugnæ certamine possemus obtinere, usque ad mortis periculum se defendere niterentur : nobis enim et aliis Christianis frequenter improperant, quod Ecclesiæ Rom. servi simus.

15. « Præterea cum circa partes Bulgariæ in terra quæ Zemram nominatur, quæ dudum fuerat desolata, populi multitudo supercreverit, qui nondum sunt ad cujusquam episcopi diœcesim applicati, ut eos alicui episcopatui secundum nostrum beneplacitum assignare valeamus, a vestra sanctitate potestatem tribui postulamus. Item ut intra Ungariam super terram Assoevi procedentes crucem nobis et nostro exercitui anteferre (liceat) in omnes invasores regni Ungariæ, in infideles et conspiratores contra nostrum regnum Ungariæ, donec fuerimus in prosecutione hujus negotii, ne propter hoc servitium Dei valeat impediri : quam sententiam publicari, facietis ubique per episcopos et fratres Prædicatores et Minores in Ungaria, ac in regnis et terris vicinis Ungariæ. Item petimus ut nulli regnum Ungariæ invadendum vel occupandum concedatur, nisi cui nos permiserimus ;

[1] Ext. hæc Belæ regis Ep. in Ms. Vallicellano signato B. XII.

et nos ac universa nostro subjecta regnum (regno) in protectionem Sedis Apostolicæ assumatis.

16. « Verum cum nos et nostros nec honoris ambitio, nec divitiarum cupiditas, quæ nobis divina gratia largiente abundanter sunt concessa, sed salus animarum, ac Apostolicæ Sedis devotio ad hæc exequenda pro viribus inducat, excommunicationum sententias, quas non solum inferiores, verum etiam majores ac prælati, ac pæne tota Ungaria ex constitutionibus et canonibus latæ sententiæ venerabilis patris Prænestini episcopi tunc A. S. L. incurrerunt, et diebus singulis inevitabiliter incurrunt, suppliciter deposcimus relaxari : perniciosum enim existeret se mortis periculo in Dei servitio exponentes, in excommunicatione, in quam ex levi causa inciderunt, detineri; quia licet eumdem sanctitate præeminere pro certo credamus, cum tamen status Ungariæ ei esset incognitus, sic suas constitutiones excommunicationum vallavit sententiis, ut pæne omnes in excommunicationem se noverint incidisse. Unde non solum nos, imo tota Ungaria paternitatem vestram devotissime deprecatur, ut omnes constitutiones ipsius, quoad pœnam excommunicationis dignemini revocare, et nos a multiplicibus sacramentis, quæ a nobis pro causis levibus accepit, quæ præ multitudine ad memoriam revocare non valemus, absolvatis, ut nos et regnum nostrum jure communi et sanctorum patrum institutionibus regamur, onera gravia et importabilia, quæ nemo potest adimplere, non habentes. Datum in Zolum VII idus Junii, anno gratiæ MCCXXXVIII, regni autem nostri an. III ».

17. Acceptis iis litteris Gregorius regem laudibus ob zelum, quem in fidei causa propugnanda explicaret, ornavit[1], ejusque votis facilem se præbuit : at negavit legati dignitatem, et munus in terris Asanis ipsi imponi posse, ne rei Ecclesiasticæ damnum aliquod afferret : se tamen ipsi committere, ut quem ex suis legatum mallet, ad eam dignitatem vocaret, modo sibi illius nomen, quo suas ad eum litteras dirigeret, significaret : regnum ipsius in Apostolicæ Sedis patrocinium adscitum, atque anathema in invasores Ungariæ fulminatum, ac per circumpositas regiones promulgandum : omnes qui ad victricia crucis signa sub ipso duce sese contulissent, contractis censuris absolvendos.

« Gregorius, etc. regi Ungariæ.

« Illam de te fiduciam gerimus, et sic puritatis tuæ zelum discretionis spiritu te credimus moderari, quod nihil tibi concedi a nobis velis, per quod Rom. Ecclesia mater tua notam alicujus detractionis incurrat, vel trahi possit ab aliis in exemplum. Cum enim inductus forsan consilio aliquorum a nobis petieris tibi legationis officium in terra Assani supradicti committi, et concedi etiam potestatem limitandi diœceses, instituendi episcopos, et distinguendi parochias, necnon et terram, quæ Zemram nominatur; in qua dudum desolata excrevit populi multitudo, qui nondum subfuerunt cuiquam episcopo, alicui episcopatui applicandi; quia serenitatem regiam in visceribus Jesu Christi (gerimus) ac per hoc negare tibi aliquatenus non valemus, quod cuipiam essemus principum concessuri; etsi non id, quod ad litteram petitur, idem tamen tibi de fratrum nostrorum consilio concedimus in effectu : ut videlicet possis assumere, quemcumque malueris de archiepiscopis, vel episcopis regni tui, qui nostra fretus auctoritate præmissa de tuo consilio exequatur, cui venerabilis frater noster episcopus Perusinus A. S. L. de speciali mandato nostro, quod ei dirigimus, eadem exequendi tribuet potestatem. Et quia personam quam intendis assumere ignoramus, illam nobis regia mansuetudo significet, ut ei super hoc nostras litteras destinemus, ad hoc ut ad assumpti expeditionem negotii ex aliquorum subsidiis, licet non indigeas, per Dei gratiam fortius animeris, universis crucesignatis ejusdem regni commutandi vota sua per manus dilecti filii prioris provincialis fratrum Prædicatorum, et ministri fratrum Minorum provinciæ Strigoniensis, quibus super hoc scripta nostra dirigimus, liberam concedimus facultatem. Ipsis quoque priori et ministro per litteras nostras injungimus, ut per se ac fratres suos contra prædictos hæreticos et schismaticos prædicent verbum crucis, illam eis qui contra eosdem signum crucis assumpserint, indulgentiam concedentes, quam habent laborantes in subsidium Terræ-Sanctæ, tibique concedant aliquos ex fratribus, quos in hujusmodi obsequio Jesu Christi provideris eligendos.

18. « Cæterum quia indignum esset, ut dum militas regi regum, aliquod regni tui dispendium patiaris, in omnes, qui postquam te accinxeris ad præfatum negotium exequendum, quamdiu in prosecutione ipsius fueris, regnum ipsum invaserint, et contra te diabolo conspiraverint instigante, excommunicationis sententiam promulgamus; quam per archiepiscopos et episcopos Ungariæ ac fratres Prædicatores et Minores per totam Ungariam, ac regna et loca vicina mandamus ex tunc (nunc) solemniter publicari. Ut igitur inoffenso pede curratur ad prœlium Domini prœliandum, nulloque possit assumptum negotium adverso obice præpediri, universos dicti regni, qui ad collaborandum tecum in eodem negotio assumpserint signum crucis, ac alios ab universis excommunicationum sententiis latis a venerabili fratre nostro episcopo Prænestrino A. S. L. per priorem ac ministrum prædictos juxta formam Ecclesiæ mandamus absolvi. Dat. Anagniæ V id. Aug. an. XII ». Ad episcopum Perusinum Apostolicum legatum etiam scripsit[1], ut quem rex

[1] Greg. l. XII. Ep. CCXI.

[1] Ep. CCXII.

legatum delegisset, ea dignitate ornaret : tum ad Prædicatorum ac Minoritarum familiæ spectatissimos, ut sacrum bellum adversus hæreticos ac schismaticos pro concione denuntiarent [1], fidelesque ad arma in causa tam pia capessenda inflammarent, vota alia nuncupata in expeditionis suscipiendæ onus commutarent, aliquos e suis ad sacramenta militi administranda in castra submitterent; datæ etiam ad Ungarum aliæ litteræ [2] quibus Bulgariam nulli alii occupandam concessum iri ab Apostolica Sede, ac Pannoniam sub ipsius clientela ab hostium impetu, atque excursione vindicandam fore pollicetur [3].

19. Postularat etiam Ungariæ rex, ut crux in hostem progressuro præiret, cujus aspectu terrorem hostibus incutere et suis animos addere posset : nec pia ejus petita refellit Gregorius [4] : « In cælorum rege fiduciam tuam ponens, illo misericorditer inspirante, velut fortis athleta Christi proponis in splendore fulgoris armorum Domini currere accinctus ad ejus prœlium prœliandum, qui coronam legitime certantibus repromittit. Quapropter prudenter attendens, quod in cruce Domini nostri Jesu Christi te oporteat gloriari, pie desideras salutare crucis ejus vexillum de licentia nostra in hujusmodi prosecutione negotii sublimitati tuæ præmittere, ut ejus armatura munitus, possis triumphum de hostibus divino comitatus auxilio reportare. Nos igitur attendentes, quod nequaquam tibi sint armaturæ cælestis insignia deneganda, qui contra Christi blasphemos, hæreticos videlicet et schismaticos, laborare proponis certamine incessante, serenitati tuæ præsentium auctoritate concedimus, ut postquam te accinxeris ad præmissum negotium prosequendum, salutiferæ crucis signum tam in eundo, quam morando et redeundo ante te ac hujusmodi exercitum Domini facias bajulari. Dat. Anagniæ VI id. Aug. an. XII ».

20. Præterea Ungariæ præsules reliquosque Ecclesiasticos viros monuit [5], uti regi pro fide gloriose pugnanti objectaque discrimina penetranti, indictis populo solemnibus supplicationibus, suis apud Deum precibus ac sacrificiis non deessent : « Quia in tanto negotio, arduo utique et implicito, tam nos quam ipse indigemus meritis et orationibus adjuvari, universitatem vestram rogamus, monemus et hortamur attentius, ac per Apostolica vobis scripta mandamus obsecrantes per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto, quatenus eidem regi in hujusmodi certamine laboranti charitatis vestræ suffragium impendatis; et postquam idem rex cum exercitu suo Assani terram intraverit, facientes processionem solemnem qualibet sexta feria singulis septimanis devotione sedula illum, qui ventis et mari imperat, suppliciter exoretis, ut per suam misericordiam infinitam super eumdem regem et suos illuminans vultum suum, ipsorum progressum dignetur misericorditer prosperare; ac singuli sacerdotes semel qualibet septimana pro felici statu exercitus munda conscientia, et puris manibus offerant sacrificium Domino Deo nostro, et commissos sibi populos ad supplicandum Deo pro ipso exercitu crebris exhortationibus moneant efficaciter et inducant. Et ut fideles Christi fortius animentur ad prœlium Domini prœliandum universis archiepiscopis et episcopis, qui intererunt exercitui supradicto, concedimus, ut in solemnibus prædicationibus suis moderatam aliquot dierum indulgentiam auctoritate nostra vere pœnitentibus et confessis, prout expedire viderint, largiantur. Datum Anagniæ, VI idus Augusti, anno XII ».

21. *Balduino imperatori Constantinopolitano in Occidentem auxilia quæsitum venienti Pontifex maximopere opitulatur.* — Terruit Asanem Ungarorum in Bulgariam irrumpere meditantium bellicus apparatus, atque ad Latinorum partes contra Græcos se traduxit, Balduinoque cum potentissimo exercitu venienti iter per Bulgariam, ut in Græciam penetraret, aperuit, ut inferius ex Georgio Logotheta videbitur. Agit de Balduini in Occidentem adventu Parisius quem in Angliam ad auxilia elicienda hoc anno vere trajecisse ait, atque Henricum graviter admodum tulisse ipsum regnum ingressum : cumque ille se excusaret ad opem exorandam pro defendendo imperio, non turbandam Angliam venisse, honorificentissime Londini exceptum. Tradunt pariter Flandriæ Annales [1] ipsum in Belgio et Campania magnas opes ex vectigalibus bonisque coegisse, Namurcensem comitatum Ludovici regis auxilio adversus comitem Viennensem sibi asseruisse, ac spineam Domini coronam aliaque nostræ redemptionis insignia magno pretio oppignerasse Venetis : eo enim extrema rerum angustia ipsum compulerat, ut ea Catholicis distraheret, ne in schismaticorum potestatem una cum imperio venirent; quæ S. Ludovicus, ut describit Nangius [2], magnis opibus redemit, atque in regia æde sacra Parisiis, magnifice exstructa ingenti pompa collocavit (1).

22. Nec defuit Balduino Pontifex, imo omnem

[1] Ep. CCXIII. — [2] Ep. CCXIV. — [3] Ep. CCXV. — [4] Ep. CCXVI. — [5] Ep. CCXVII.

[1] Meyer. in Annal. Flan. an. 1237. — [2] Nang. in Vit. S. Lud. ann. seq.

(1) Post illud : *Collocavit*, adde hanc periocham ex Annalibus contractis : « Ducta prius sacra pompa in qua, ut ait Gualterius (a), archiepiscopus Senonensis, rex nudis pedibus, sola indutus tunica cum fratre suo Roberto comite, humiliato similiter, sacrum onus humeris suis suscepit deportandum ». MANSI.

(a) Gualth. arch. Sen. apud Franch. Duches. tom. V, hist. Franc.

operam ad concilianda militum stipendiorumque subsidia contulit; ac Viennensem in primis archiepiscopum A. S. L. Lugdunensem, Bisuntinum, Bituricensem archiepiscopos; atque episcopos Cameracensem, Tullensem, Metensem, Leodiensem, ac Virdunensem Christianam juventutem ad induendam in schismaticos Orientales crucem pro concionibus sacris, propositis amplissimis indulgentiis, quæ in Terram-Sanctam ituris in Œcumenico Concilio datæ erant, incitare jussit [1]: tum ex sacro ærario, quod pro Terræ-Sanctæ subsidio collectum erat, partem Balduino ad instruendas copias tradidit, de quo ad Viennensem archiepiscopum litteræ [2]: ita Richardum Cornubiæ comitem ob Angliæ tumultus Hierosolymitanæ profectionis voto liberatum, ad sumptus, quos in ornanda ea expeditione erat facturus, in Orientalis imperii subsidium convertendos obstrinxit [3]. Cumque S. Ludovicus Francorum rex Sedem Apost. consuleret quid sibi ob magnam pecuniæ vim a Judæis exactam, quam ab ipsis a Christianis usuris malisque artibus extortam par esset credere, ad excutiendam facti religionem agendum incumberet, eas pecunias, quarum domini non invenirentur, ad comparanda auxilia pro imperio Orientali derivandas rescripsit [4].

23. Egit [5] etiam cum eodem rege, ut Gallicani præsules trigesimam Balduino ad annos tres penderent; proposuitque rem fore numini gratissimam, si illud imperium e schismaticorum potentia eriperetur, qui mox illud variis hæresibus inquinaturi essent, ac barbaris ad opprimendam Syriam viam faciliorem daturi.

« Gregorius, etc. Ludovico Francorum regi.

« Inæstimabilis muneris gratiam inclytæ recordationis progenitoribus tuis regibus Franciæ in eo cælesti provisione collatam, quod ipsos, ut gloriæ fierent æternæ participes, a longis retro temporibus exaltationis Ecclesiæ, et Catholicæ fidei magnificos gestatores ad mentem nostram grandi exinde concepta lætitia sæpe reducimus, eamque pluries repetitam nostris adhuc tibi litteris replicamus, credentes ut quo ad ipsis exempla uberiori ad eum manantia rivulo recipit, eo illos, quibus ipsum nobilitas sanguinis et regia celsitudo parificant, virtutum conetur operibus superare. Illi quidem Ecclesiam Dei expensis, laboribus, et proprio sanguini non parcentes a faucibus persecutorum eripere, exstirpare hæresim, fideique hostes comprimere, et quandoque Terram-Sanctam de paganorum meruerunt manibus liberare; propter quod ipsorum memoria in compositione odoris effecta, et in omni ore quasi mel suavissimum indulcata regali excellentiæ suggerit, suoque supplicare videtur honori, ut idem rex sedula meditatione considerans, quod ex occupatione Constantinopolitani imperii Orientalis Ecclesia in gravium frusta schismatum scinditur, Terræ-Sanctæ, de qua nonnisi per ipsum securus haberetur reditus, subsidium impeditur, ager Dominicus diversarum hæresum spinis occupatur, et tribulis et omnium Latinorum timetur periculum in partibus habitantium Orientis; ad subventionem illius dictorum progenitorum sequendo vestigia, auxilium et consilium plena efficacia tribuat, ac exinde suo nomini perpetuæ gloriam laudis acquirat.

24. « Licet enim ad liberationem dicti imperii, ut Terræ-Sanctæ non minus quam ei valeat provideri, Apostolica Sedes multos labores et expensas subierit, quia tamen nisi nobis devotorum et fidelium ad id suffragetur auxilium, tantum negotium nostrarum virium metas excedit, te ad perfectionem ipsius, quod et honorem personæ tuæ et salutem animæ nihilominus continet, duximus invocandum. Verum quia dignum videtur et congruum ut Ecclesia, cujus id respicit honorem et commodum, ad hoc auxilium conferat opportunum, celsitudinem regiam rogandam duximus attente et hortandam, in remissionem tibi peccaminum injungentes, quatenus secreto et singillatim apud prælatos regni tui, et primo apud eos, qui familiaritate speciali sublimitati regiæ sunt adstricti, ut liberaliter et benigne assentiant, quod Ecclesiæ et clerici suarum diœcesum in trigesima redditnum suorum usque ad triennium prædictis Terræ-Sanctæ et imperio provideant, ac dicti prælati super assensu petito nobis litteras suas patentes transmittant, regalis providentia interponat sic favorabiliter, sic efficaciter partes suas, quod exinde Deum merearis habere propitium, et per sollicitudinem regalem prædicta terra et imperium de impiorum manibus liberentur. Dat. Later. VIII kal. Decemb. an. XII ».

25. Eodem etiam argumento ad reginam Francorum scripsit [1], ut regem ad tantum opus incitaret ac præsules ad suam operam in id conferendam impelleret. Similibusque litteris ad Angliæ regem [2] exaratis ad auxilia submittenda, ac navandam in ea re divinæ gloriæ operam sollicitavit: atque earumdem litterarum servata ex parte serie, ad Richardum Cornubiæ comitem scripsit [3]. Cumque plures crucesignatæ militiæ nomen adscripsissent, ad contractas copias in Orientem traducendas, Fridericum rogavit, uti ipsos ad suscepta consilia perficienda adjuvaret, ac liberum per terras Romani imperii aditum daret; eoque difficiliorem se præbente, institit iterum [4], ne tantam nomini suo injuriam tabemque imprimeret, ne impedito interclusoque subsidio favere schismaticis videretur.

« Gregorius etc. Frederico imp.

« Considerantes olim quod Græcorum Ecclesia ab obedientia matris suæ Sedis Apostolicæ separata ex eo vitam videbatur amittere Catholicæ

[1] Lib. XII. Ep. X. et reg. post eamd. Ep. — [2] Ep. CCCXLVIII. — [3] Post Ep. CCCXI. — [4] Eod. l. XII. Ep. VI. — [5] Ep. CCCXI.

[1] Post eamd. Ep. — [2] Ibid. — [3] Ibid. — [4] Lib. XI. Ep. CDXIII.

fidei, quod a capite suo, Ecclesia scilicet Rom. in qua Dominus fidei et totius status Ecclesiastici magisterium posuit, non timuit segregari; quia nec ramus vivit, qui a radice sejungitur, nec membrum vitam retinet, quod a corpore separatur; considerantes quod cum Ecclesia sponsa Christi sit unica, quæ in B. Petro Apostolorum principe non dubitatur esse fundata, quisquis aliam Ecclesiam extra istam constituit, seu credit posse constitui, certum est eum a vita veræ fidei in mortem hæresis separari; provida deliberatione timuimus, ne dicti Græci, quos ab Ecclesia Dei transportavit in synagogam sathanæ alluvio schismatis, impetu torrentis obruti in abyssum præcipitarentur hæreticæ pravitatis. Propter quod exemplo summi pastoris ovem perditam ad ovile Dominicum propriis cupientes humeris reportare, ad Vatacium (Germanum), dictum patriarcham Nicænum, prælatos, et clerum sibi subditos fratres Prædicatores et Minores in lege divina plene peritos transmisimus, paternis apud ipsos monitis et precibus insistentes, ut a somno mortis exsurgerent, et fugientes a ventura ira, illucescente illis supernæ claritatis lumine, se unioni Catholicæ reformarent. At ipsi, sicut ex ipsorum fratrum veridica relatione percepimus, diversos contra fidem orthodoxam proponentes errores, et obturantes more aspidis aures suas, nullis potuerunt induci monitis, ut in viam redirent Ecclesiasticæ unitatis. Super quo vehementi dolore turbati, ne frustra sit nobis evellendi et plantandi cælitus collata potestas, contra dictum Vatacium schismaticum et ejus fautores, qui excommunicati a nobis semel in annis singulis nuntiantur; quia ipsorum vulnera sanare hujusmodi non potuit medicina, non tam pro subsidio Constantinopolitani imperii, quam pro corroboranda et defendenda fide Catholica in partibus Orientis, multos principes, barones et milites signo crucis fecimus insigniri; cultoris Evangelici sequentes exemplum, qui primo circa ficum sterilem fodiens et mittens stercora, illam tempore sequenti succidit, nisi poma produxerit exspectata: quare serenitatem tuam Apostolicis nuntio et scripto rogavimus, ut crucesignatis prædictis per terram tuam transitum liberum indulgeres. Verum cum, sicut intelleximus, precibus nostris obicem difficultatis opponas, imperialem celsitudinem sicut iterum sic attentius rogandam duximus et monendam, quatenus prudenter attendens, quod hujusmodi denegando transitum apud Deum animæ, ac apud homines famæ tuæ, eo quod dictos schismaticos in suo videreris errore fovere, incurreres detrimentum; crucesignatis Constantinopolitanæ civitati succurrentibus per terram præfatam et imperium transitum concedas liberum et securum. Alioquin scire te convenit quod Ecclesia non posset conniventibus oculis pertransire, quod in subversionem fidei Catholicæ contingeret attentari, etc. Dat. Lat. XVI kal. Apr. an. XI ».

26. Nec ea Pontifici sufficere visa, aliis enim litteris ipsum ad auxilium cruce insignitæ militiæ explicandum adducere est conatus[1]; cum maxime divinæ gloriæ interesset non modo schismate ab Ecclesia abscissos, verum etiam pluribus hæresibus inquinatos a Constantinopolitano imperio submovere, ne Latinorum reliquiæ illis in regionibus penitus delerentur. Ungariæ pariter regem suis litteris exoravit[2], ne viam ipsis abrumperet, sed benevolum se ac facilem impertiret. Regem etiam Colomanum Belæ Panoniæ regis fratrem, ac ducem Sclavoniæ monuit[3], ut Balduinum imperatorem, qui in Occidente collectas copias transferre in Orientem meditabatur, aliosque viros principes, qui strenue bello sacro sese accinxerant, merita benevolentia complecteretur, juvaret consilio, resque necessarias suppeditaret: ipsum eo facto summam ab Ecclesia gratiam initurum: « Licet hactenus Constantinopolitano imperio iratus Dominus habitatores ipsius divinæ flagello clementiæ castigarit, nunc tamen honorabili militum et aliorum bellatorum exfortio cælesti inspiratione ad instans passagium Martii magnifice se ad ipsius succursum accingentibus, sicut speramus ad illud in misericordiis revertitur, ut ipsum stola luctus et vexationis exuens idem imperium de longe venienti lætitia et decore perpetui honoris indui largiatur. Quocirca serenitatem regiam rogandam duximus attentius et hortandam, in remissionem tibi peccaminum injungentes, quatenus nobilem virum Balduinum hæredem imperii Romaniæ, et comitem Namurcensem ac alios in imperii prædicti subsidium transeuntes benigne recipiens securum conductum, efficax consilium et auxilium impertiri procures. Dat. Later. VI kal. Decemb. an. XII ».

27. *Balduini reditus et expeditio in Orientem.* — Cæterum Balduinum profectionem suam cum aliis in proximum annum distulisse ostendunt Gregorii litteræ[4] ad Peloponnesi et Achaiæ archiepiscopos decimo kalend. Februarii insequentis anni datæ, quibus significat missum in Gallias Anagninum episcopum, ac se brevi in Orientem egregias copias directurum, moxque Balduinum cum alio exercitu subsecuturum: quare tertiam illius anni Ecclesiasticorum vectigalium partem in Constantinopolitani imperii auxilia convertere jussit. Id etiam ex aliis ad Balduinum litteris hoc anno Decembris mense exaratis colligi videtur. Gregorius enim Balduini precibus concesserat[5] ut si in itinere, quod per Pannoniam facturus erat, sacramentum aliquod vi extortum, quod Constantinopolitani imperii dignitati detraheret, forte nuncuparet, nulla illius religione teneretur: « Cum sicut in nostra proposuisti præsentia constitutus ad partes Constantinopolitanas per regnum Ungariæ, et alia loca te oporteat proficisci, timeasque,

[1] Ep. CDXLVII. — [2] Ep. CDXLVIII. — [3] Lib. XII. Ep. CCCXIV. — [4] Ep. CCCLXX. — [5] Ep. CCCXXII.

ne forsan necessitate coactum præstare juramentum aliquod te contingat in animæ tuæ periculum et enormem Constantinopolitani imperii læsionem, cujus jura teneris illibata servare, nobis humiliter supplicasti, ut super hoc congruum remedium apponere curaremus. Nos igitur tuis devotis supplicationibus inclinati præsentium tibi auctoritate concedimus, ut si juramentum hujusmodi a te fuerit violenter extortum, ad observationem illius tanquam illiciti nullatenus tenearis. Datum Lat. VI idus Decemb. Pontif. nostri anno x».

28. Describit illam Balduini expeditionem Georgius Logotheta his verbis[1] : « Balduinus ob conflictus erga Romanos, et potissimum propter sui adversarium Joannem imperatorem (Vatacium scilicet, quo nomine a Pontifice appellari solitum vidimus), qui in augustum dominatum illius contraxerat, diffidens, ac rebus suis desperans ad Francorum regem sibi affinitate conjunctum et ejusdem generis, et Romanis infensissimum, ideoque suppetias ferre paratum proficiscitur, operamque illius nec contemnendam poscit. Fit voti compos, et intra breve tempus Francorum sexaginta millia eo nomine, ut in Romanos arma caperent, lecta sunt; et cum navigiis via difficilis esset, majorem enim, quam ipsi possent exsolvere, mercedem similis navigatio postulabat, terrestri itinere viam ineuntes, superioresque Gallias trajicientes, percursaque Italia per radices Alpium Ostricium proficiscuntur, et per Ungariam commigrantes Istrum tranant, et Bulgaris immiscentur, omnibus tanquam amicis et affinibus usi, qui et propter semetipsos nec minus in nos odium amicissime a locorum dominis excipiebantur.

29. « Bulgari, fœderibus cum Romanis spretis, facultatem Francis fecere per montana sua transeundi, quam per vim atque factionem coacti illam dedissent. Sic Tzuruli arx a Latinis oppugnantibus Scytharum auxiliaribus copiis rursum expugnatur. Tunc eam custodiebat Joannes Petraphilas magni chartularii dignitate a Joanne imperatore decoratus, vir maximis corporis viribus et a puero militaribus negotiis exercitus. Verum Latinarum copiarum excessus, et innumera Scytharum vis, tormentorumque spissum ac validum Italis deditionem paravit. Tradunt nonnulli clam aliquos defectionem meditatos, ideoque improvisum expugnationis pertimuisse. Latini itaque Tzurulum cepere, et in ea Romanos comprehensos cum Petraphila vinculis alligatos et Constantinopolim deductos familiaribus vendiderunt». De hac arce loqui potuit Balduinus in litteris ad regem Anglorum missis, quibus significabat se penetrasse in Græciam, ac fortissimam urbem Constantinopoli non multum dissitam cinxisse obsidione, qua expugnata sibi facile ad Constantinopolim iter pateret, ac circumjecta trium dierum itinere regione potiturum : quam felicem secundarum rerum Balduini famam sparsam in Anglia anno hujus sæculi quadragesimo refert Parisius[1]. Pergit Logotheta.

30. « Dum obsideretur ab Italis Tzurulus, Joannes imp. melioribus triremibus fabricatis, et exercitu non exiguo secum conducto, Italos aggrediebatur a Nicomedia discedens; et Characem prætergressus Dacifyzam præter exspectatum oppugnatam occupavit. Præterea et Nicestrati castellum in suam potestatem redegit : infortunatus nihilominus in triremibus fuit, cum qui in illis confligebant belli essent inexpertes, et Isphræus Armenus classi præesset, circa res militares, ultra quam par erat, segnior. Ante eum Manuel Consophræus vir manu potens, terra marique martem spirans triremium erat gubernator : sed cum ante paucos dies de classe audacior illius cum imperatore congressio fuisset, namque dixerat Italicis triremibus nunquam nostras, licet multo plures fuissent, cum ipse ambarum facultates optime nosceret, obviare vel obsistere posse, præfectura spoliatus est, quam in se Isphræus receperat; valde miranda victoria superatus est : cum enim triginta triremes conduceret, a tredecim debellatus est, totque de suis quot erant hostium amisit, singulæ enim singulas cum ipsis hominibus et armis spolium retulerunt». Hactenus Georgius Logotheta, ex quo ista, quamvis post hunc annum gesta cœptæ historiæ seriem abscinderem, excerpsi ; addit vero auctor Vatacium infidum Asanem iterum a Latinis ad suas partes confirmandas abduxisse.

31. *Hospitalarios delinquentes corripit Gregorius aliosque abusus evellit.* — Subornarat etiam antea Vatacius, in alliciendis sibi militibus admodum solers, Hospitalarios, quibus in sua ditione vectigalia ac terras attribuerat, ut eorum opera in Latinos uteretur. Quo audito scelere, Gregorius ad Hospitalarios ab eo fœdere abducendos incubuit. At non illi modo impia illa schismaticorum societate sed immanissimis aliis flagitiis contaminari ferebantur, parsque illorum, calcata omni religione, in voluptatum cœno volutabatur, ac latrociniis, cædibus, rapinis grassabatur, testamenta adulterabat, atque ad malorum cumulum hæreseos sese labe contaminarat, ut mirum non sit Christianos Terram-Sanctam amisisse, quam ipsi, qui religiosa instituta profitebantur, tot sceleribus inquinarunt. Supremum itaque illorum magistrum Pontifex acerbe perstrinxit, objectaque scelera in suis citius emendare, pristinumque pietatis splendorem revocare jussit[2].

32. « Dolemus et turbati referimus quod, sicut intelleximus, vos meretrices in vestris casalibus sub certis appactionibus retinentes incontinenter vivitis, et proprium præsumentes improprie possidere eorum, qui confratariam vestram assumunt, datis in anno quatuor aut pluribus denariis defensores vos facitis, ac latrones et interfectores peregrinorum, et hæreticos in vestris domibus et casa-

[1] Georg. Log. interp. Leone Allat.

[1] Par. Hist. Angl. — [2] Lib. XI, Ep. CDXLIX.

libus receptatis; Vatacio Dei et Ecclesiæ inimico in equis et armis, terris propter hoc et casalibus ab ipso receptis, præbere contra Latinos auxilium non veremini; consuetas pauperum eleemosynas diminuitis, testamenta et alias ultimas voluntates in hospitali vestro decedentium non sine falsitatis vitio immutatis, ac infirmantes ibidem aliis sacerdotibus quam fratribus vestris et capellanis conductitiis, quos habetis, non permittitis sine vestra speciali licentia confiteri, alia plura committentes enormia, per quæ Deus offenditur, et scandalum in populo generatur. Cæterum plures ex fratribus vestris de hæresi probabili haberi dicuntur ratione suspecti: propter quod quia ex modico fermento multa massa corrumpitur, ne pestis hæc latius serpat in alios, non immerito formidatur. Ideoque mandamus quatenus infra tres menses a receptione præsentium vitam vestram in melius reformantes præmissa et alia quæ in eodem hospitali fuerunt corrigenda, secundum Deum et vestri Ordinis instituta corrigere penitus, et emendare curetis; alioquin venerabili fratri nostro archiepiscopo Tyrensi nostris damus litteris in mandatis, ut ex tunc, nisi ei de hujusmodi correctione legitime constiterit, personaliter accedens ad locum, et abens præ oculis solum Deum, inquisita super præmissis et aliis plenius veritate, corrigat et reformet ibidem tam in capite quam in membris, quæ correctionis et reformationis officio noverit indigere. Dat. Later. III idus Mart. Pontif. nostri an. XI».

33. Cum eorumdem Hospitalariorum tum etiam Templariorum, ac Theutonicorum equitum domus, quæ Ecclesiastica immunitate potiebantur, sceleratis hominibus cædium impune patrandarum occasionem darent, hæc decrevit Pontifex missis patriarchæ Hierosolymitano ac suffraganeis litteris [1]: «Mandamus quatenus ne confugientes ad loca religiosorum regni Hierosolymitani, nisi sint conventualia vel Ecclesiæ, ullam immunitatem debeant reportare, nec ad illam confugientes recipiantur in ipsis, si dolo vel insidiis homicidia perpetrantur, auctoritate Apostolica singuli in propriis diœcesibus publice interdicere procuretis. Datum Later. VII idus Martii, anno XI». Imposuit eidem patriarchæ provinciam, ut canonicos Sepulchri Hierosolymitani, qui avaritia perciti ad corradendas a simplicioribus pecunias, miracula ac nonnulla alia, aspersa religioni graviori labe [2], confingebant, coerceret: «Intelleximus, inquit, quod canonici Sepulchri Hierosolymitani ignem in idem Sepulchrum de cælo in vigilia Paschæ descendere, et Redemptorem nostrum Dominum Jesum Christum inibi incarceratum fuisse dicentes, locum conficti carceris sub certo pretio non sine ignominia divini nominis venalem exponunt. Verum quia Dominus, ut pro ipso loquamur, mendacio nostro non indiget, mandamus quatenus præsumptiones hujusmodi de cætero ibidem auctoritate nostra prohibeas attentari, etc. Dat. Lateran. VII idus Martii, anno XI.» Præterea tum ipsi tum Antiocheno patriarchæ præcepit [1], ut crucesignatos qui abjurata hæresi in Ecclesiæ gratiam admissi fuerant, atque in pœnam criminis arma in Sarracenos ad illud eluendum jussi erant, signum quo ab aliis crucesignatis discernerentur, circumferre juberent; præterea curarent [2], ut Sarraceni in vinculis tenti ab audiendis concionibus, amplectendisque sacris Christianis non arcerentur.

34. *Antiocheni patriarchæ jurisdictionem et jura tuetur.* — Graves porro querelas apud Sedem Apostolicam Antiochenus patriarcha adversus Armeniæ Catholicum suæ obnoxium auctoritati attulit, illum præter morem ab Antiocheni patriarchatus obsequio se divulsisse; propterea Gregorius ad illum ad officium revocandum, Apamiensem et Mancestanum archiepiscopos, ut eum ad præstandam obedientiam pellicerent, scripsit [3]: «Venerabilis frater noster patriarcha Antiochenus proposuit coram nobis, quod licet tota Armenia in patriarchatu Antiocheno consistat, Armenorum tamen prælatus, qui Catholicos vulgariter appellatur subesse contemnens, debitam ei et Ecclesiæ Antiochenæ obedientiam et reverentiam denegat exhibere; quare nobis humiliter supplicavit, ut procedi contra eumdem Armenum secundum statuta generalis Concilii mandaremus. Cum igitur in uno eodemque patriarchatu duo capita esse non debeant, quasi monstrum, mandamus quatenus ad eumdem Catholicon personaliter accedentes, ipsum moneatis attentius et efficaciter inducatis, ut eisdem patriarchæ et Ecclesiæ, ut tenetur, obediat humiliter et intendat. Quod si monitis vestris acquiescere forte noluerit, quidquid duxerit proponendum, quare ad id se asserit non teneri, vestris nobis litteris fideliter intimetis, ut super hoc auctore Domino congruum remedium apponamus. Dat. Later. VI kal. Julii anno XII».

35. Subducebant etiam sese patriarchatui Antiocheno abbates et clerici plures, Græci, Armeni, Georgiani; quos Gregorius admonitos Antiocheno ut patri ac pastori morem gerere jussit [4]: cum maxime nullius privilegii vi ab eo distrahere se possent. Gravi quoque patriarcham Antiochenus princeps injuria affecerat: cum enim ipsius prædecessores, tradito sibi vexillo ab eo principatu indui, fideique sacramentum edere consuevissent, non ille modo fidem suam patriarchæ adstringere, seseque submittere recusarat, verum etiam graviora ad infringenda ipsius jura et labefactandam auctoritatem pertentarat. Ad quam asserendam Gregorius Tyrensi archiepiscopo atque Acconensi et Anteradensi præsulibus munus imposuit [5], patriarchæ dignitatem a principis injuriis vindicarent: «Gravem venerabilis fratris nostri patriar-

[1] Ep. CDXLI. — [2] Ep. CDXIV.

[1] Ep. CDXXXIX. — [2] Ep. CDXL. — [3] Lib. XII. Ep. CXCVIII. — [4] Ep. CXCIX. — [5] Ep. CCIII.

chæ Antiocheni recepimus quæstionem, quod cum princeps Antiochenus existens pro tempore, priusquam recipiat principatus honorem, et pro principe habeatur, debeat a patriarcha Antiocheno investituram de principatu recipere per vexillum, et juramentum fidelitatis sibi et Ecclesiæ Antiochenæ præstare; ac in hac possessione vel quasi Ecclesia supradicta consistat; utpote quæ a claræ memoriæ progenitoribus nobilis viri B... principis Antiocheni recepit hujusmodi juramentum, et ipsi investituram de principatu ab eadem Ecclesia receperunt, idem nobilis a vestigiis prædecessorum suorum pro sua voluntate recedens, non solum investituram eamdem, prout debet et moris est, ab eo recipere, ac fidelitatis præstare voluit juramentum; sed etiam adversus matrem suam Antiochenam Ecclesiam se extollens ad gravamina ipsius, et injurias extendit illicite manus suas ». Partes iis imponit, ut censurarum incussa religione, principem ad officium atque ad sarciendas injurias adducant. « Dat. Anagniæ II kalend. August. an. XII ». Ac ne hujusmodi discordia ad rei Christianæ perniciem serperet, eos antistites hortatus est [1] ad eas sopiendas dissensiones, animumque principis patriarchæ conciliandum suam operam conferrent: præterea eorum beneficio principem, ne sacræ auctoritatis jura invaderet, sibique arrogaret, deterruit [2], studiumque adhibere jussit [3], decimæ in Antiocheno patriarchatu, quas plures subripere erant soliti, persolverent; de Antiocheno archipræsule scripsit Matthæus Parisius [4], eo audaciæ Germano Græcorum patriarcha ipsi favente prorupisse, ut in Pontificem ac Romanam Ecclesiam superbe assurgere, atque impie anathema vibrare nisus sit. Verum hæc non de patriarcha Latinorum Antiocheno, quem Pontifex habebat obsequentem, et in ejus gratiam plures Epistolas dedit [5], sed de Græcorum schismatico intelligendum videtur.

36. *Fridericus crucesignatos ab expeditione retardat.* — Adjungimus Asiaticis rebus quod refert Parisius, Sarracenorum sultanum præpotentem amplissima bona Christianorum xenodochio moriturum reliquisse, omnia mancipia Christiana donasse libertate: quem egregie erga religionem affectum, atque etiam Friderico imperatori Christiana sacra se amplexurum significasse refert; illum vero Ægyptium fuisse ex Jordano colligitur, qui ingentia inde inter Sarracenos bella exorta narrat [6]: « MCCXVIII, soldanus Ægypti Lechemel moritur, et successit ei filius Hedel, quia major Salath aberat: pater enim in vita terram Orientalem sibi dederat, feceratque soldanum. Johet vero Saladini nepos, absentibus Lechemel filiis, in Damasco soldanus receptus est, cui Salath de Oriente veniens regnum abstulit, et dum procederet in Ægyptum contra fratrem suum Hedel, ab Anazar filio Coradini, qui puer de dominio Damasci fugatus est, capitur et carceratur licet consanguineus ». Ut vero Christiani gerendæ rei occasione prætermissa inter se discissi animis et contrarias Sarracenorum partes amplexi in se mutuo arma distrinxerint, suo loco dicetur. Prætermittere vero hic non possumus, Fridericum, cujus intererat Hierosolymitani regni limites amplificare, ambitione subjiciendæ sibi Italiæ æstuantem obstitisse, ne Galli hoc anno expeditionem ornarent, hisque litteris Pontificis pia studia delusisse [1].

37. « Sanctissimo in Christo patri domino Gregorio, S. Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici, Fredericus eadem gratia Romanorum imperator semper Augustus, Hierusalem et Siciliæ rex, salutem et reverentiam filialem.

« Paternitati vestræ volumus esse notum, quod quia crucesignati in regno Franciæ ad preces et monita celsitudinis nostræ usque ad præfinitum tempus treugarum, videlicet a primo venturo B. Joannis usque ad sequentis anni festum prædictum ipsorum passagium distulerunt; ideo nos ob reverentiam etiam crucifixi, cujus obsequio corda sua et corpora deputarunt, promisimus crucesignatis eisdem, quod ipsos non rogabimus de prorogatione passagii eorum ultra triennium supradictum, nec rogari aliquatenus patiemur; quin potius in omni consilio et auxilio efficaci, sicut specialiter negotii meritum nos astringit, adesse intendimus transituris: ita quod si qui eorum per regnum nostrum transire noluerint, nos specialem in subsidium transitus eorumdem invenient adjutorem: et ut ipsis cautum esse debeat de prædictis, litteras nostras Aurea Bulla typario nostræ majestatis impressas eis duximus indulgendas per specialem nostrum nuntium transmittentes, et hoc idem vobis per præsentes nostræ serenitatis apices similiter Aurea Bulla munitas duximus describendum. Dat. Cremonæ VII Decemb. XI Indict. »

38. Defixus est sequenti anno anathemate Fridericus, cum non modo aggrediendi belli spem fefellisset, verum etiam pia aliorum consilia disturbasset. Præscripsit interea Gregorius crucesignatis certum ineundæ in Orientem trajectionis tempus, ne in portus infidelium conjicerentur, vel ne temere periculis se exponerent. Tum regem Francorum cohortatus [2], inducias initas cum Henrico Anglorum rege, quæ brevi solvendæ erant, ad quinquennium prorogaret, ut ex utroque regno juventus Christiana in Syriam ad debellandos Sarracenos se conferre posset; eodemque argumento ad Henricum regem Angliæ, atque Isabellam ipsius matrem, olim reginam Angliæ, tumque Marchiæ comitissam (ducto enim secundis nuptiis viro comite, ex pristino regio statu defecerat) scripsit [3],

[1] Greg. l. XI. Ep. CCIV. — [2] Ep. CCV. — [3] Ep. CCVI. — [4] Par. Hist. Angl. hoc anno. — [5] Lib. XI. Ep. CDXLIII. — [6] Jord. Ms. Vatic. signat. num. 1960.

[1] Lib. XII. Ep. CCCLX. — [2] Ep. CCLXXI. — [3] Reg. post eamd. Ep.

ut facilem producendis induciis animum accommodarent.

39. *Tumultus Anglicos compescit, Ecclesiasticæ disciplinæ in Anglia et Gallia consulit Gregorius.* —Defluxit ad res Occidentales oratio, utque ab Anglicis, in quas incurrimus, auspicemur. Cum Angliæ rex nimia liberalitate bona profudisset, ac plura summo dignitatis regiæ Ecclesiæque detrimento distraxisset, Pontifex rescissis datis juramentis, omnia quæ facta erant nullius esse auctoritatis decrevit[1], ut Apostolicæ ad eum exaratæ litteræ abunde comprobare possunt, quin etiam Othonem cardinalem legatum, atque Anglicanæ Ecclesiæ præsules in id incumbere, ac regem impellere jussit[2]: quanquam post eidem cardinali in revocandis alienatis in Anglia Ecclesiæ juribus prudenter se gerere monuit. Interea regis precibus adductus Gregorius[3], Simonem Montfortium, qui copias in Anglia ad auxilium Terræ-Sanctæ ducturus coegerat, ad tuendum regnum expeditionem differre imperavit[4]; Romamque venienti ac Richardo etiam Cornubiæ comiti cruce insignitis in Anglia ad sopiendos imminentes bellorum motus manere præcepit[5]. Cæterum Angliæ proceres gravissimos eo tempore adversus regem tumultus excitasse docet Matthæus Parisius[6]; qui etiam de nuptiis a rege Simonem Montfortium inter ac Alienoram ipsius sororem conciliatis ait, ob id Angliæ principes magnam in eum seditionem conflasse, quod ejusmodi matrimonium irritum contenderent, eoque ad Sedem Apostolicam se conferente, Pontificem robur illi sua auctoritate addidisse. Extant Gregorii litteræ[7], ad Alienoram regis Angliæ sororem hoc anno missæ, quibus contractum ab ipsa cum Simone Montfortio Leicestriæ comite matrimonium labefactari vetuit.

40. Vigebat in Ecclesia Cantuariensi a B. Eadmundo illius antistite corroboratum privilegium, ut nullus suffraganeus episcopus sacris pontificalibus præterquam in ipsa inungi insignirique posset: quod etiam Pontifex ad ornandam B. Thomæ martyris memoriam ratum ac firmum esse jussit[8]. Eadmundum porro, sanctorum Albo postea adscitum, hoc anno ex Pontificia aula in quam ad tractanda Ecclesiæ suæ negotia se contulerat, in Angliam rediisse docet Parisius; additque secutam postea inter ipsum et Cantuarienses monachos ingentem discordiam, qui eo prorupere audaciæ, ut Apostolicum Diploma adulterarent, ac postea flammis, ne convincerentur criminis, injicerent: ob quod facinus defixi anathemate fuere. Refert etiam jussum a Pontifice Othonem cardinalem legatum, ex Concilii Œcumenici præscripto clericos pluribus sacerdotiis onustos, ut uno contenti reliqua dimitterent, compellebat, cœptis supersedere: cum plures parentum potentia freti seditiones gravissimas conflaturi essent, nec res ad optatum finem sine multo effuso humano sanguine perduci posset; licet enim numquam liceat malum pro conciliando bono ulliusve periculi terrore patrare, bonum tamen differre exequi ad graviora mala declinanda licere. Transmisisse præterea ipsi Pontificem nonnullas vitæ religiosæ leges ex D. Benedicti disciplina, Conciliis, ac sanctionibus canonicis decerptas, ut excitis Benedictinæ familiæ abbatibus servandas proponeret, inter quas ea erat, ut nullus nisi anno ætatis vicesimo ad nuncupanda religionis vota, nec ad tyrocinium nisi decimo nono admitteretur.

41. Ad Grandimontenses pariter in Galliis ad regularem disciplinam revocandos, Cistercienses et Carthusianos nonnullos incumbere jussit Gregorius[1]: Humiliatos qui jurejurando abstinere ex ipsorum disciplina vetabantur, ea lege absolvit[2], ne amplius ob id bonorum jacturam incurrerent: Corbeiensis monasterii, atque abbatis privilegia confirmavit[3], atque in Sedis Apostolicæ, a qua tantummodo jura peterent, clientelam adscivit vectigalisque nomine unciam auri annis singulis pendere jussit. Neque hoc loco silendum est Guillelmum, cui a Calviniaco nomen erat, castri Rodulphi dominum, sacramento Pontifici sese adstrinxisse[4] Ecclesiæ dignitatem defensurum, ac maxime Dolam, cujus custodiam ab Ecclesia sibi demandatam profitetur, in Sedis Apostolicæ fide retenturum : « Ego Guillelmus filius quondam Andreæ de Calviniaco dominus castri-Rodulphi ab hac hora in antea fidelis ero B. Petro, domino meo papæ Gregorio et successoribus ejus canonice intrantibus, et Ecclesiæ Romanæ ». Et infra : « Patrimonium et alia regalia B. Petri, quæ nunc habet, vel in antea acquisierit, et specialiter burgum Dolense, cujus custodiam ab Ecclesia Romana teneo, adjutor eis ero et abbati Dolensi, qui pro tempore fuerit, quoad burgi custodiam ad defendendum, quæ non habet ad recuperandum, recuperata ad retinendum et defendendum contra omnes homines. Legatos et nuntios Ecclesiæ Romanæ honorifice suscipiam et benigne tractabo; et per totam terram meam et alicubi, ubicumque per me aut per meos potero, securum eis pro meo posse præstabo conductum. Hæc omnia observabo bona fide sine fraude et malo ingenio, sic me Deus adjuvet et hæc sancta Dei evangelia ».

42. *Ad Ecclesiasticam libertatem defendendam Gregorius incitat Ludovicum regem, qui et Friderici insidias depellit.* — His conjungenda sunt, quæ ad tuendam in Francorum regno libertatem Ecclesiasticam Pontifex egerit. Parisiensem in primis episcopum acriter perstrinxit[5] illata Ecclesiæ suæ damna inerti animo tolerasse; regemque monuit[6] compesceret regios præfectos, qui eam

[1] Lib. XI. Ep. CCCXCVIII. — [2] Reg. post eamd. Ep. — [3] Ep. CD. — [4] Ep. CCCXCIX. — [5] Lib. XII. Ep. XLI. — [6] Par. Hist. Angl. hoc anno. — [7] Ep. LXXXIV. — [8] Lib. XI. Ep. CCCXV.

[1] Lib. XII. Ep. CLXXI. — [2] Ep. CCLXXIII. — [3] Ep. CLXXIV. — [4] Lib. XI. Ep. CCCLXIX. et Lib. Cens. Ms. Vat. bibl. — [5] Lib. XI. Ep. CCCXLIII. — [6] Ep. CCCXLIV, CDLXXIII. CDLXXIV, CDLXXV.

Ecclesiam opprimebant, et in provincia Narbonensi Ecclesiastica jura invaserant. Spectabant tum in aula regia nonnullorum studia ad evertendam libertatem Ecclesiasticam, deterioraque forte consilia contlanda; ac sive ut gloriam aucuparentur, sive ut aliorum facta in invidiam vocarent, variisque adulationibus S. regis animum devincirent sibi, atque irretirent, Bellovacensis episcopi causæ a Pontifice susceptæ occasione, crebris detractionibus aures illius asperare, eximiumque erga Ecclesiam animum abalienare studebant. Quare ad serpens malum, ne gravius invalesceret, comprimendum diligentem Gregorius operam defixit: mox enim ad Ludovicum omni amoris significatione plenas litteras scripsit[1], ubi post commendata collata ipsi a Deo munera, quibus cæteris regibus præcelleret, monuit ne faciles aures prædictorum susurris daret.

43. « Licet interdum immissiones per Angelos malos fiant, qui ut operas suas ingerant, et actus extollant, famam quantum in eis est aggravant aliorum, et etiam benefacta depravant, dicentes bonum malum et malum bonum, ac lucem tenebras et tenebras lucem, prava interpretatione ponentes; nos tamen qui Sathanæ non ignoramus astutias, pro certo credimus, imo probabili præsumptione tenemus, quod serenitas regia hujusmodi detractionibus, velut nubibus aquilone fugatis, illius seduci se fallaciis non permittet, quia fides tua supra petræ posita firmamentum, nec convelli potest ventorum detractionum incursibus, nec matris tuæ charitas, quam habet ad te tanquam ad specialem filium, vulnerari. Nam si in speculo rationis facta perspicias aliorum, in eo considerare poteris evidenter, quod ii qui exultant cum male fecerint, et in rebus pessimis gloriantur, affectionum suarum quærunt habere consortes, et desideriorum socios iniquorum. Si etiam ejusdem matris tuæ puritatem attendas, invenies quod in ejus actibus non dubiæ præsumptionis est locus, sed experientiæ certitudo. Nec est de illius intentione quærendum, qui nihil agit in tenebris, sed in luce, ut ejus sint opera manifesta : arbor enim a fructu cognoscitur, et charitas ab affectu. Tu ergo, fili charissime, a devotione Sedis Apostolicæ matris tuæ, quidquid suggeratur ab aliquo, nullo unquam turberis impulsu; sed eam quæ te sincero cordis affectu diligit et honorat, tu quoque filialis devotionis gratitudine prosequaris ». Addit se ipsius gratia, quem singulari præ cæteris regibus amore complecteretur, templa in Bellovacensi provincia aperire jussisse, donec de redintegrandis illius Ecclesiæ juribus ageretur. « Dat. Lateran. VII kal. Junii, an. XII ». De quibus etiam Rothomagensi archiepiscopo scriptis litteris, cum Senonensi ac Rhemensi et Claramontano præsulibus conferre jussit[2], ut prava illorum consilia quantocius everterent: abalienare enim piissimi regis animum politici prudentia carnis, non ea quæ ex cælo est, instructi nitebantur: quæ cum ad grave Ecclesiasticæ dignitatis damnum, ni mature elisa essent, eruptura viderentur, omni opera regium animum conciliare, ac reginam matrem admonere studuit Gregorius, ut sinistras suspiciones a malevolis afflatas deponerent. Sanctum vero Ludovicum Pontificiis monitis morem gessisse, atque improborum respuisse consilia, par est credere.

44. Illum etiam suis irretire fraudibus pertentavit Fridericus, qui ad Gallias sibi subjiciendas insidias moliebatur. Sed hæ S. regis prudentia evanuere: quippe ut regem ad se bona fide venientem caperet, rogarat ad Vallem-Coloris colloquium de maximis rebus ad Christiani nominis decus spectantibus cum ipso habiturus sese conferret: at ille duo equitum millia ex delibato Gallicæ nobilitatis flore, atque innumeram peditum multitudinem egregie armis instructam comparavit adduxitque; quo Fridericus cognito, se nec stato loco nec dicto die posse accedere significavit. Atque ita quod Galliis a perfido versutoque principe imminebat periculum divina providentia discussum est, de quibus Nangius[1] aliique; jam ex iis ad Hispanicas res nos convertamus.

45. *Sarraceni profligati in Hispania, et Valentina regio sacris exculta.* — Triumphavit hoc anno in Hispania Christiana religio, defixo in Valentina urbe barbarorum regia glorioso crucis vexillo, de qua dicturis victoria nonnulla nobis altius petenda sunt. Attriti fuerant superioribus annis Valentini Mauri non sine insigni miraculo maxima clade a Bernardo Guillelmo, Jacobi regis avunculo: cum enim tuendæ arci, cui Podium D. Mariæ nomen est impositum, ac limiti contra barbarorum excursiones defendendo præfectus esset, Zaenus Valentianus rex quadraginta millibus barbarorum stipatus, præter egregium equitatum, arcem obsidione cinxit, jamque in extremum discrimen adduxerat: sed Bernardus, confirmatis animis, in circumfusam multitudinem adeo strenue erupit ut perruptis hostilibus globis, partim Mauros ceciderit, partim in turpem fugam effuderit, creditumque est D. Georgio duce tantum triumphum de hoste fuisse reportatum; mox agitatum de Valentino regno exscindendo, quod tandem Aragonum regis virtute eversum concidit. Cum enim Jacobus suorum atque Gallorum et Anglorum auxiliaribus copiis, qui induta cruce a Gregorio promulgari jussa ad tantæ expeditionis famam confluxerant, succinctus, regiam urbem Valentiam obsidione cinxisset, propulsatis sæpius magna strage, quoties erumperent, hostibus classeque Tunetana, quæ barbaris opem latura appulerat, profligata, eo Zaenum regem compulit, ut urbem inopia commeatuum laborantem dederet, Aragoniique arbitrio permitteret. Discessere quinquaginta barbarorum millia, urbique expiatis Christiano ritu templis et imposito epi-

[1] Lib. XI. Ep. CLXXX. — [2] Ep. CXII.

[1] Nang. de gest. S. Lud.

scopo, novi incolæ Christiani successere. Eam victoriam delibat Parisius[1], Mariana[2] vero fusius describit, qui etiam victoriam a Bernardo antea partam recenset. Tanti vero triumphi fama sequenti ineunte anno ad Sedem Apostolicam dimanavit, ex quo felici nuntio ingenti gaudio perfusus, ut par erat, Gregorius amplificandæ rei Christianæ studio, atque ad defendendum ac retinendum Valentinum regnum Catalanos, Gallos et Ligures, ut eo se conferrent propositis indulgentiarum præmiis incitavit[3].

46. « Universis Christi fidelibus per Arelatensem, Aquensem, Narbonensem, Terraconensem, Januensem et Auxitanam provincias constitutis.

« Congratulamini nobis, omnes qui super oppressione doletis Catholicæ fidei, et præsentis gaudii ubera sugite, qui divina cupitis consolatione repleri, quod iis diebus reducta est ad ovile Dominicum ovis Christi, quæ longo tempore aberraverat per desertum. Congratulamini nobis, omnes qui diligitis Dominum, qui inæstimabilis gloriæ præmium exspectatis æternum, quia drachmam reinvenimus perditam thesauris cælestibus congerendam. Congratulamini nobis quod Ecclesia Dei dilatat sic loca tentorii, eique spatia metitur grandia funiculo longiori, ut alienigenas ab hæreditate Dominica procul ejiciens filios suos de longe venientes lætis excipiat brachiis, eisque velut pulchritudinis vestimenta ornata tota laudibus resonet omnium Creatoris. Olim enim regnum Valentiæ habitatoribus suis, qui terram ejus multa, sicut creditur, peccatorum abominatione repleverant, a testamento sancto recesserant, et oculos majestatis excelsæ multis contra se criminibus provocaverant, datis in captivitatem et gladium, meruit exterum effici, et ferrea Pharaonis servitute compressum jugo subjectum fuit seminis peregrini, ut per pœnitentiæ fletum sibi Dominum placabilem redderet, et a suis quiescens excessibus sabbata celebraret. Diebus autem nostris in ira memor misericordiæ Dominus extitit, et ad salvandum dictum regnum charissimum in Christo filium nostrum regem Aragonium excitavit, qui ad commonitionem nostram cum multis viris Catholicis accensis zelo fidei, et crucis signaculo insignitis in pluribus laboribus et expensis dictum regnum de manibus paganorum eripuit, illudque multo Christianorum sanguine fuso, habens de cælo auxilium, ad cultum fidei Christianæ reduxit.

47. « Quis ergo laudes et gratias suo creatori non referet? Quis duri cordis in hæc gaudia lætus, et tripudians non exsurget, (attendens) quæ in liberatione Valentianæ Ecclesiæ toti mundo magna dignatus est Dominus pietate conferre? Verum quia etsi ille, qui merita supplicum excedens et vota sua, quæ nullo possunt studio comparari, nonnunquam immeritis conferat gratiam; quia tamen omnino intendi sollicitudo debet humana ad eam pro viribus conservandam, dicta Ecclesia Valentiana zelatoribus fidei clamore valido supplicat, ut qui ad liberationem ipsius suum præbuerunt auxilium, sibi subsidium conferant, ne insidiantium ei religetur iterum compedibus paganorum. Quocirca universitatem vestram monemus, rogamus, attente et obsecramus in Domino Jesu Christo per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus attendentes, quod labor tanti sudoris et sanguinis non solum redderetur inutilis, si Ecclesiæ præfatæ brachia iterato catena constringeret pristinæ servitutis, sed ex hoc, quod absit, opprobrium incurreret Christi populus sempiternum, ad defendendum et retinendum regnum prædictum contra hostes fidei potenter et viriliter procedatis. Nos enim de omnipotentis Dei misericordia et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus, ac ea quam nobis concessit auctoritate confisi, omnibus, qui ob id ad prædictum regnum accesserint, illam indulgentiam concedimus peccatorum, ipsosque ea volumus immunitate gaudere, quæ crucesignatis in Terræ-Sanctæ subsidium in generali Concilio sunt concessæ. Datum Lateran. VI idus Januar. an. XII ».

Cumulavit nova gloria partæ victoriæ decus Jacobus: in Ecclesiis enim excitandis in iis terris quæ tamdiu superstitione Mahumetana inquinatæ luxerant, studium contulit; illique gratiam relaturus pro navata Ecclesiæ egregia opera, Gregorius jus patronatus in eas confirmavit[1], Jolæque reginæ quæ muliebrem sexum virtutibus superabat, concessit[2], ut nullus ipsam nisi data ab Apostolica Sede speciali facultate ferire anathemate ac divinis arcere posset: antea vero cum Aragonii proceres quædam inter se fœdera coiissent, quibus se ad mutuam defensionem sacramento obstrinxerant, Gregorius ad tuendam Jacobi dignitatem, tum ne fidei causa quidquam detrimenti pateretur, si rex ad eam dissolvendam societatem arma converteret, Oscensi electo partes dedit[3], ut proceres moneret officii, atque iniqua juramenta rescinderet.

48. *Lusitanum regem crudeliter et impie in Ecclesiastica jura debacchantem ad officium revocat Pontifex.* — Ad erigendam interea in Lusitania jacentem Ecclesiasticam libertatem, quam rex ille admodum attriverat, industriam collaturus Gregorius archiepiscopo Bracharensi aliisque ejus regni præsulibus scripsit[4], ne quis in tantam projectus audaciam esset, ut justissimis anathematis vinculis constrictum regem, nisi impertita a Sede Apostolica facultate absolvere tentaret. Verum cum aliqui Lusitani Ecclesiastici viri suæ obliti dignitatis, cum rege anathemate defixo communicare auderent, Auriensi episcopo munus imposuit[5], ut ne cum illo nisi in licitis communicarent, inter-

[1] Par. Hist. Angl. — [2] Marian. de reb. Hisp. l. XII. c. 19. — [3] Greg. l. XII. Ep. CCCLXIII.

[1] Ep. CCCLXV. — [2] Ep. CCCLXIV. — [3] Lib. XI. Ep. CCCLXXXII. — [4] Ep. CCCLXXXVIII. — [5] Lib. XII. Ep. XXII.

diceret. Quinetiam ad pervicacem regis animum edomandum præcepit[1], ut Prædicatores, Minoritæ, aliique exempti religiosi in iis locis, ad quæ rex accederet, interdictum servarent, ut ea severitate perculsus rex ad officium rediret. Verum iis perculsus censuris non modo non resipuerat, sed etiam spernebat atque eludebat : quare Pontifex ad ipsius reprimendam pertinaciam aculeatas litteras dedit[2], quibus ipsi violatam per summum scelus Ecclesiæ majestatem ob oculos proposuit; ad eam videlicet miseræ servitutis infamiam redactos viros Ecclesiasticos, ut de nocte in ipsorum domos irrumperetur, et quamvis ab omni puri crimine invenirentur, ne ipsis per calumniam aliqua ignominiæ labes aspergeretur, pecunias solvere cogerentur, ac si scelerati aliqui Ecclesiastici ab archiepiscopo Bracharensi puniendi forent, ipsos a justa pœna datis pecuniis a rege vindicari canonumque eludere severitatem : quinetiam præsules arma capessere, laicorum onera subire, trahi ad sæcularium tribunalia, monasteriorum res expilari, indignos in Ecclesiæ munera per vim intrudi, Ecclesiarum bona occupari, e cœtu fidelium submotos a rege in familiaritatem admitti. Quæ omnia ut emendaret quantocius gravissime regem admonuit : ac nisi certo tempore in integrum forent restituta, in eum anathema ferri jussit; et si in pervicacia perstaret, gravi remedio fœdissimo malo Romanam Ecclesiam consulturam est comminatus.

49. « Saluti tuæ consulere et Ecclesiarum ac personarum Ecclesiasticarum indemnitatibus, sicut tenemur, præcavere volentes, serenitatem tuam auctoritate præsentium districtius inhibemus, ne per te vel officiales aut vassallos tuos personas Ecclesiasticas infamare, vel domos infringere, seu bona ipsarum diripere prædicto vel alio consimili modo præsumas. Si vero archiepiscopus vel ejus vicarii contra Ecclesiasticos viros processerint, eis de facta justitia, vel etiam facienda te nullatenus intromittas, nec alias ipsius archiepiscopi vel officialium suorum jurisdictionem impedias, vel impediri permittas; cum non sit fas te talibus immisceri : archiepiscopatus quoque Bracharensis vel majoris aut aliarum Ecclesiarum, seu monasteriorum bona in toto non occupes vel in parte, studens excommunicatos arctius evitare ; nec per te, nec per tuos compellas personas Ecclesiasticas in sæculari foro de causis criminalibus vel civilibus respondere. Viros etiam Ecclesiasticos ab iis quæ tenent et possident, non removeas, dummodo parati sint super illis coram suo judice de se conquerentibus exhibere justitiæ complementum. Præterea in Ecclesias aliquos non intrudas, nec ab eisdem amoveas institutos. Caveas ne archiepiscopum et personas Ecclesiasticas in expeditione tua proficisci, seu banna et statuta tua baronum et officialium tuorum servare, maxime de possessionibus liberis ab Ecclesiis vel personis Ecclesiasticis minime acquirendis, sive angarias vel perangarias aut alia onera inhonesta subire compellas, ab ejusdem archiepiscopi personarum, monasteriorum et Ecclesiarum gravaminibus, injuriis et molestiis expressis superius penitus desistendo, etc. » Significat concessam archiepiscopo auctoritatem, ut censuras in eos, qui adversati fuerint Apostolicis imperiis, ferat, ipsumque, si parere detrectet, defigat anathemate, ac Lusitaniam interdicto Ecclesiastico percellat. « Dat. Later. XVIII kal. Maii, an. XII ». Hæc Pontifex qui etiam ea de re ad archiepiscopum Bracharensem scripsit[1]. Subduxerat quoque rex Ecclesiæ Bracharensi decimas, quas ipsius pater persolverat : quocirca Pontifex ipsum monuit[2] eas restitueret; ni præstaret, anathema ab Auriensi præsule vibrari, ac loca, in quibus ageret, interdicto supponi imperavit.

50. Præterita novis sceleribus cumularat Lusitanus : decani enim Ulyssipponensis in episcopum ejus Ecclesiæ electi sua jura contra Gomesium prosequentis, bona expilari jusserat, aliosque affinitate ipsi conjunctos in exilium pelli. Cumque nonnulli, qui decano adhærebant, bona in Ecclesia condidissent, et Christiani sacrilegii crimine contaminare sese recusarent, regis frater Sarracenos tecto irrumpere imperarat, qui cruces fregere, calcavere altaria, sacrum chrisma, atque Eucharistiam pedibus protrivere. Quo audito Pontifex injuriam ac bonorum jacturam passis misertus, archiepiscopum Toletanum decano cæterisque consulere jussit[3]. Aliis vero litteris paterne regem admonuit[4], ut ab Ecclesia affligenda desisteret, decanum aliosque injuste oppressos in patriam revocaret, inflicta iis sarciret damna : cum ipsius dignitatis foret divini numinis servos, a quo in regiæ majestatis fastigium evectus esset, colere et observare; gravissimam suo nomini ac gloriæ labem inureret, si quam ipsis injuriam inferret : « Si tua sublimitas prudenter attenderet, ut decet, quod terrarum principes ad vindictam malorum, laudem vero bonorum potestatem sunt divinitus assecuti, Ecclesias et personas Ecclesiasticas, in quarum honore Dominus honoratur, et contemnitur in contemptu secundum Evangelicam veritatem, quæ dicit : Qui vos recipit, me recipit : et qui vos spernit, me spernit; persequi non auderet, sed curaret propensus honorare. Si considerares etiam diligenter, quod illatam familiaribus nostris injuriam, illius exemplo qui quod uni ex minimis suis fit, sibi factum asserit, propriam reputemus, non solum manus tuas et tuorum ab ipsorum oppressionibus cohiberes, sed etiam contra omnes alios potestate tibi a Domino tradita defensares ». Arguit verbis gravissimis regii oblitum officii hæc non animadvertere, sed parentis pravis exemplis corruptum adolescentiæ florem in flagitiis atque

[1] Ep. XXIV. — [2] Ep. LXXVI.

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Lib. XII. Ep. LXXXII. — [3] Ep. LXXXVII. — [4] Ep. CXLIII.

Ecclesiasticorum injuriis contaminasse : quæ quidem scelera iisdem pæne verbis ipsi ob oculos ponit, quibus ea in superioribus ad Toletanum archiepiscopum litteris descripserat, demum adjicit :

51. « Sperantes igitur quod adhuc quid saluti, quid famæ, et quid honori tuo magis expediat recognoscas, et intelligas plenius quod nil prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ vero suæ sustineat detrimentum, serenitatem regiam monemus et hortamur attente, quatenus ab Ecclesiarum et clericorum gravaminibus penitus conquiescens, et præfatum decanum, ac suos recipiens in gratiam et favorem illos, restitutis primitus bonis suis, redire ad loca sua et secure ibidem morari permittas, et ipsos molestari ab aliquo tibi subjecto nullatenus patiaris, ita quod Dominum exinde propitium tibi statuas, non offensum ; nosque facias de tua correctione lætari, qui parati sumus ad gratiam, ubi tamen scimus justitiam non perire. Alioquin tibi habes quod imputes, si præsens monitio te non sine paterna comminatione præmunit : cum dissimulare ulterius non possimus, quin secundum Dominum et justitiam procedentes et medicinalem in te Petri gladium exeramus, et contra te potentiam sæcularis auxilii nihilominus invocemus. Dat. Later. II non. Jun., an. XII ». Paruit Pontificiis imperiis Lusitanus rex, atque ipsius frater Ferrandus ad Sedem Apostolicam crimina expiaturus accessit, ut anno insequenti dicetur.

In Navarra conflarant viri nobiles quædam inter se fœdera, quæ non parum regiæ dignitati detrahebant : cumque immineret periculum, ne si Theobaldus, qui Asiatico in Sarracenos bello se devoverat, arma ad eam coitionem dissipandam corriperet, propagandæ fidei maximus obex opponeretur, Pontifex abduci a cœptis proceres, ac mutua juramenta dissolvi jussit [1], atque anathematis sententiam, si in ea mente perstarent, a præsulibus intorqueri. Similia fœdera adversus Jacobum in Aragonia magno illius damno inita fuerant, ad quæ convellenda Pontifex operam suam contulit, atque episcopos anathematis sententiam adversus fœderatos renovare jussit [2] : ne porro in eo regno atque Navarræ hæreseos lues serperet, Oscensi electo [3], ac Minoritarum in Navarra ministro in iis regnis adversus hæreticos inquirendi provinciam injunxit [4].

52. *In Galliis et in Bosnia hæresis victa et cultus auctus.* — Cum ad Apostolicam in delendis hæreticis sollicitudinem defluxerit oratio, nonnulla eo spectantia a nobis, dum Gallicas res exponeremus, dedita opera prætermissa opportune congerenda videntur. Exercebat ea tempestate in Belgio, ac Francorum regno acerbissimam quæstionem Robertus Ordinis Prædicatorum, sacræ fidei censor, vir austeri spiritus, quem S. Ludovicus impietatis odio, regia auctoritate fulciebat, ac plures ea labe inquinatos flammis injici jussit. Sed cum postea Robertus mutato in furorem zelo insontes sontesque pari pœna percelleret, munere inquisitoris deturbatum perpetuoque carceri Pontificio jussu mancipatum refert Parisius [1]. Ad hujusmodi etiam evellenda zizania Soranus episcopus A. S. L. studium contulit, quem Pontifex magna diligentia incumbere atque observare præcepit [2], ne episcopi justa hæresis suspicione inusti Ecclesiis præficerentur. Cumque Raymundus comes Tolosanus varias ob causas tum ob exhibitum hæreticis studium anathematis censura defixus veniam supplex flagitaret, adactum jurejurando præterita emendatum iri, in gratiam Ecclesiæ admittere [3] imperavit.

53. In Bosnia, ubi Albigensium hæresis plures suo veneno infecerat, Colomanus Ruthenorum rex, Sclavoniæque dux eximiam in extinguenda ea peste operam collocavit, cujus ardentem pietatem meritis laudibus extulit Gregorius, ac paternis litteris hortatus est [4] cœpta feliciter persequeretur : « De superni regis provenire gratia gratulamur, quod agnoscens humiliter te ad ipsius imaginem ac similitudinem esse conditum, et ejusdem sanguine pretioso redemptum sibi retribuere vigilas, ut de Bosniæ partibus deletis pravitatis hæreticæ maculis ibidem fulgeat lumen Catholicæ puritatis. Super hoc siquidem, benedicte fili, tibi affectionis paternæ gratias referentes serenitatem tuam sicut attentius possumus, exhortamur et in remissionem injungimus peccaminum, quatenus in hoc potissime te arbitrando magnificum, quod Dei sapientia providisse dignoscitur, ut ipsius nomen tuo ministerio reddatur in prædictis partibus gloriosum, ad hoc sicut olim, sic et in posterum fervens habearis et sedulus ; ut qui Christum toto corde diligis, de terra tua opprobrium abstulisse perfidiæ comproberis, etc. Datum Lat. XI kal. Jan. an. XII ».

54. Revocatam suorum armorum potentia ad veræ religionis cultum Bosniam fuisse scripserat Colomanus Gregorio, qui ut fidem magnis laboribus in iis regionibus satam excoleret, Cumanorum antistiti præcepit [5], novum episcopum Bosnensi Ecclesiæ præficere, qui sua diligentia gregem Dominicum servaret et augeret. Cumque tanto muneri pares virtutes afferre Ponsa e Prædicatorum Ordine vir religiosus videretur, illum quamvis obluctantem, ejus Ecclesiæ gubernacula capessere Apostolica auctoritate compelleret : « Cum summe sit necessarium, ut plantata ibi de novo Christiana religio sub idonei pastoris regimine in divini timore ac amore nominis suscipiat incrementum ; et dilectus filius frater Ponsa de Ordine Prædicatorum, qui virtutes diligere, ac in spiritualibus et tempora-

[1] Lib. XII. Ep. LIV. — [2] Lib. XI. Ep. CCCLXXXII. — [3] Ep. CCCXXXVIII. — [4] Lib. XII. Ep. LV.

[1] Par. Hist. Angl. — [2] Ep. CCXXIII. — [3] Ep. CCXXIV. — [4] Ep. CCLIII. — [5] Ep. LIII.

libus circumspectionis gratiam dicitur obtinere, ad hoc potissime competere proponatur, mandamus quatenus ipsum dictæ terræ, si aliquod canonicum non obsistat, provideas auctoritate nostra in episcopum et pastorem, administrationem in spiritualibus et temporalibus sibi committens, et faciens eidem a clero et populo debitam obedientiam et reverentiam exhiberi. Si vero idem frater in hac tibi parte parere neglexerit, eum ad id monitione præmissa spirituali districtione compellas, procurans sibi, postquam hujusmodi curam receperit, beneficium consecrationis impendi, recepto ab eo postmodum pro nobis et Ecclesia Romana fidelitatis solitæ juramento juxta formam quam tibi sub bulla nostra mittimus interclusam. Formam autem juramenti, quod ipse præstabit, de verbo ad verbum nobis per ejus patentes litteras suo sigillo signatas per proprium nuntium quantocius destinare procures. Præterea sibi, quem soli Apostolicæ Sedi usque ad beneplacitum nostrum volumus haberi subjectum, injungas, ut de terra Cholim per ejusdem regis ministerium a pravitate consimili nutu divinæ potentiæ depurata, diligentem curam in spiritualibus habeat, quousque de illa per Romanam Ecclesiam quod opportunum fuerit disponatur, etc. Dat. Lateran. VI kal. Maii, Pontif. nostri anno XII ».

55. Obeundæ prælerea in illis regionibus Apostolicæ legationis novo episcopo munus imposuit [1], præcepitque Pannoniæ Christi fideles ad sacræ nomen militiæ adscribendum suis cohortationibus permoveret, ut hæreticos, qui Bosnæ insederant, atque in scelere obfirmati perstabant, exscinderent : cæterum eos, qui arma in ipsos gererent, in Sedis Apostolicæ clientelam suscipiendos atque amplissimas indulgentias sibi comparaturos. Archiepiscopum vero Strigoniensem, ac suffraganeos episcopos opibus suis inopiam Bosnensis episcopi legationis Apostolicæ dignitate aucti levare jussit [2] quo Ecclesiæ splendorem in Bosnia ab hæreticis obscuratum restitueret suum ipsi in ea re augendæ illustrandæque fidei studium ostenderent. Hactenus de rebus Bosnensibus, nunc ad Polonicas sermonem convertamus.

56. *Duces Poloniæ monet Gregorius ut ab Ecclesiasticorum virorum injuriis desistant.* — Fatiscebat sub effrænata principum illorum potentia Ecclesia : ad quam pristinæ libertati asserendam Gregorius, Conradum [3] Mazoviæ et Lancitiæ, Henricum [4] Zlesiæ et Cracoviæ duces, aliosque proceres gravissimis litteris ab Ecclesiis opprimendis sibi temperare jussit : aliisque repetitis litteris eumdem S. Hedwigis filium hortatus est [5] divino timori assuesceret mature : virtutes animo insereret felici sobole in secuturos annos propagandas : agnosceret a summo numine, cujus ministros colere et observare debet, amplissimam illam dignitatem in se derivatam : sarciret a patre illata Ecclesiæ Gnesnensi damna : ni faciat, ipsius patris ob ea anathemate percussi corpus e cœmeterio Ecclesiæ refossum, atque ejectum iri minatus est.

« Gregorius, etc. nobili viro Henrico duci Zlesiæ et Cracoviæ.

« Olim non absque mentis amaritudine intellecto, quod nobiles viri duces Poloniæ homines cathedralium et aliarum Ecclesiarum Gnesnensis provinciæ angariis, perangariis et vectigalibus graviter affligendo, ipsos ut venatores eorum in domibus suis reciperent, ac eis procurationes indebitas exhiberent, necnon in expeditionibus suis propriis militarent stipendiis, ac eorumdem munitionibus et domibus construendis insisterent, contra justitiam coarctabant et alias per eos tam enormiter gravabantur, quod nec suis poterant vacare negotiis, nec prælatis, ut tenentur, Ecclesiis deservire ; nihilominus ab eis, et ipsorum officialibus indifferenter, tanquam proprii servi eorumdem, compellebantur obsequiis et judiciis subjacere ; venerabili fratri nostro episcopo quondam Mutinensi pœnitentiario nostro A. S. L. litteras nostras direximus continentes, ut aliqua consuetudine, quæ corruptela dicenda est potius, non obstante, præfatos duces ab hujusmodi molestiis dictorum hominum coerceret : cumque dictus episcopus ad instantiam venerabilis fratris nostri Gnesnensis archiepiscopi, prout idem in nostra proposuit præsentia constitutus, quondam Henricum ducem Slesiæ et Cracoviæ patrem tuum super hujusmodi oppressionibus pluries, ac peremptorie ad suam præsentiam citavisset, quia nec per se, nec per procuratorem idoneum coram eo voluit comparere, ad frivolæ appellationis diffugium se convertens, in eum exigente ipsius contumacia excommunicationis sententiam promulgavit.

57. « Eodem igitur archiepiscopo et prædicto, patris tui procuratoribus, apud Sedem Apostolicam constitutis, dilectum filium nostrum E... sanctorum Cosmæ et Damiani diaconum cardinalem eis concessimus auditorem, coram quo aliquandiu litigato, nos volentes eidem patri tuo sine juris læsione deferre, ipsum per abbatem de Stragon et collegas suos ad cautelam absolvi mandavimus, et citari coram nobis per se, vel per procuratorem idoneum certo termino compareret, super principali facturus et recepturus, quod justitia suaderet. Sed ipsi formam mandati Apostolici non servantes, licet ipsum juxta formam eis traditam citavissent, certo ei termino assignato ; per alium tamen ipsum de facto, cum de jure non possent, absolvi fecerunt perperam ad cautelam. Cum autem in præfixo termino nullus pro eo etiam post terminum exspectato, nisi duntaxat ad impetrandum et contradicendum, comparuerit procurator dilectus filius noster S... tituli S. Mariæ Transtyberim presbyter cardinalis, super hoc a nobis deputatus auditor, ipsum merito reputans contumacem, eumdem in expensis legitimis, quas dictus archi-

[1] Ep. CCCLIII. — [2] Ep. CCCLIV. — [3] Lib. XII. Ep. IV. — [4] Lib. XI. Ep. CCCLXXII. — [5] Lib. XII. Ep. CXXVII.

episcopus a tempore citationis emissæ fecerat, condemnavit. Tandem vero quidam, qui pro procuratoribus se gerebant, mandatum sufficiens exhibentes recepto ab archiepiscopo supradicto libello tam super evictionibus et gravaminibus antedictis, quam damnis in villis, possessionibus, hominibus, ac rebus aliis sibi et Gnesnensi Ecclesiæ irrogatis; necnon et expensis factis a tempore motæ litis super ipso coram eodem cardinali aliquandiu ad invicem litigarunt : sed antequam rumor de dicti patris tui obitu ad nostram notitiam pervenisset, ad litis contestationem non potuit perveniri.

58. « Ut ergo ejusdem patris tui excessus hujusmodi tam detestabiles et enormes displicere tibi operum exhibitione demonstres, nobilitatem tuam rogamus, monemus et hortamur attentius, per Apostolica scripta mandantes, quatenus de gratia in gratiam et de virtute proficiens in virtutem, de illatis eisdem archiepiscopo et Ecclesiæ damnis et injuriis irrogatis plenam satisfactionem impendens, ab ipsorum oppressionibus et molestiis penitus conquiescas; ita quod eidem archiepiscopo nulla contra te justæ querelæ materia relinquatur, et nos devotionem tuam possimus merito commendare. Alioquin non immerito poteris formidare, ut jam dictum patrem tuum, qui ob hujusmodi oppressiones vinculo fuit excommunicationis adstrictus, exhumari de cœmeterio Ecclesiæ faciamus, et sententias quas archiepiscopus memoratus et suffraganei sui ob defensionem jurium Ecclesiarum suarum et Ecclesiasticæ libertatis in te ac terram tuam rite duxerint promulgandas, inviolabiliter observari. Alias contra te spiritualiter et temporaliter juxta tuorum meritorum exigentiam nihilominus processura. Dat. Lat. VIII kal. Jun. an. XII ».

59. *Henrici ducis Poloniæ pia mors.* — Henricus *cum barba* istius Henrici pater, ad quem Pontifex scripsit, hoc anno extremum vitæ diem clausit, cujus piam mortem a Longino[1] descriptam afferemus; cæterum, si aspersa aliqua ipsius nomini labes ob Ecclesiam Gnesnensem afflictam videtur, hac excusatione detergi potest, in ea opinione versatum, ut jus suum juste persequi arbitraretur; vel ministros illius nomine (quod sæpius colligendæ principum gratiæ, ac derivandi ad se alicujus quæstus causa facere solent) Ecclesiam illam oppressisse. Ipsum enim Longinus, ut virum summæ modestiæ laudat, qui sæculi fastu protrito non gemmis, auro, sericisve vestibus radiare ambiret; sed laneo vestitu contentus, conculcatisque deliciis humilitatem Christianam coleret : audito vero ejus obitu, S. Hedwigem tantam præ se tulisse constantiam animi, ut omnibus aliis in lacrymas solutis siccos oculos teneret, utpote cujus voluntas in omnibus cum divina consentiret. De quibus laudatus auctor :

60. « Dux Henricus ad partes inferiores ducatuum suorum Crosnam, prope terminos Bohemiæ sitam descendens, languere graviter cœpit : et quamvis de languore suo consors sua beata Hedwigis per celerem nuntium certior facta fuisset, visitare tamen illum, quamvis precibus viri multipliciter rogaretur, intermittit, ne quam scintillam conjugalis mœroris viso ægro marito contraxisset, quem infra annos triginta, quibus uterque cælibem agebat vitam, rarissime et nonnisi in necessitate inevitabili, quando pro necessitatibus egenorum, viduarum, pupillorum, monasteriorum, Ecclesiarum et miserabilium, aut aliquam oppressionem vel calamitatem patientium intercedendum erat, adibat. Ingravescente itaque infirmitate, omnibus Ecclesiasticis sacramentis rite et religiose perfunctus, sex lustris in cælibatu, ut præmisimus (consorte in sororem commutata) exactis, XIV kal. Aprilis in oppido suo Croma feliciter expiravit. Qui ob id Henricus *cum barba* appellationem sortitus est, quoniam a tempore, quo cælibem vitam ad instigationem consortis suæ B. Hedvigis agere cœpit, barbam in conversorum morem tondi prætermisit; splendidisque induviis auro et ostro nitentibus abjectis, laneo et humili amictu utebatur. Cujus funus, cum ad monasterium Trzebnicense per ipsum fundatum, et liberaliter dotatum (in quo beata femina Hedwigis arctissimam agebat inter sanctimoniales Cistercienses vitam) illic sepeliendum ductum fuisset, omnibus monialibus et pluribus aliis, tam nobilibus quam rusticanis hominibus utriusque sexus, qui ad cohonestandas funebrias suas e majori Polonia et Slesia ducatibus in maxima multitudine obviam corpori mortuo convenerant, effusis, sola femina B. Hedwigis in monasterio Trzebnicensi substitit, et honorem illum impendere corpori mariti neglexit. Sed sanctimonialibus cæterisque tam viris quam matronis, mortem Henrici ducis viri sui magno ejulatu, magnisque lamentis vociferatione inconsulta deflentibus, hæc sola siccos tenuit oculos, neque in omnium fletu visa est lacrymasse : sed et nonnullas sanctimoniales obitum Henrici ducis præfati tam ingenti mœrore, ut pæne mortuæ viderentur, prosequentes corripuit, asserens iniquum et scelestum esse tam inconvenienti et immoderato mœrore voluntati divinæ et ejus beneplacito adversari ». Narrat S. Hedwigis Vitæ auctor ipsam imminentem viri mortem præsagiisse, divinoque afflatum spiritu prædixisse, si e Legnicensi oppido discederet, e vita quoque discessurum, qui periculi metu tribus annis se continuit : cumque ad oppidum, cui Sesines nomen inditum, se contulisset, brevi correptum morbo sublatum extinctumque fuisse.

61. *Archiepiscopi Gnesnensis privilegium.* — Postremo quod ad Polonicas res pertinet, hoc anno Gregorius archiepiscopum Gnesnensem ea prærogativa auxit[1], ut vexillum crucis præferri

[1] Long. Hist. Pol. l. VI. et alii post eum.

[1] Lib. XII. Ep. CXXXVI.

sibi juberet, cum Sedis Apostolicæ legatus in Polonia non versaretur : « Considerans diligenter quod in cruce Domini nostri Jesu Christi te oporteat gloriari, pie desideras salutiferæ crucis vexillum ante te facere de nostra licentia bajulari, qui crucis mortificationem jugiter in tuo corpore debes pro divini nominis amore portare. Nos igitur attendentes, quod non sunt tibi armaturæ cælestis insignia deneganda, qui contra suæ persecutores Ecclesiæ certamine fere incessanter labores, præsentium tibi auctoritate concedimus, ut per tuam provinciam ante te deferri facias crucis signum, nisi cum Apostolicæ Sedis legatus in Polonia fuerit constitutus, ut in hoc ei deferas tanquam a nostro latere destinato, etc. Dat. Later. II non. Junii anno XII ».

62. *Sopitum Danos inter et Pomeranos bellum.* — Eodem anno summus Pontifex Daniæ etiam regem Apostolicis beneficiis est prosecutus, concessitque [1], ut e singulis regni Ecclesiis cathedralibus canonicum ad sua ipsi obsequia officiaque vel regno impendenda posset retinere, uti necessitas flagitaret. Cumque rex ad conciliandam Danos inter ac Pomeranos concordiam conjungendæ matrimonio Pomerano duci neptis suæ quarto illum consanguinitatis gradu attingentis potestatem sibi a Sede Apostolica conferri flagitasset, Gregorius primum archiepiscopo Lundensi, atque episcopo Roschildensi imperavit [2], certiorem se de ea re facerent atque instruerent, ac regiis postea petitis morem gessit [3]. Amplificandæ etiam Christi gloriæ, ac fidei proferendæ cupidissimus Pontifex Willelmum episcopum olim Mutinensem, tum Sedis Apostolicæ legatum dare operam jussit [4], ut servi qui sacro baptismatis fonte abluerentur, liberalius tantæ acceptæ dignitatis intuitu tractarentur, nonnihil servilis oneris remitteretur, divinisque interesse facultas tribueretur; quem etiam pridie ejus diei monuerat [5], ne liberos homines, qui numero Christianorum sese aggregarent, ab hospitalariis S. Mariæ Theutonicorum aliisve sub jugo servitutis redigi pateretur.

63. *De sanctitate Brunonis episcopi Herbipolensis, Wolvandi Ordinis Prædicatorum, et aliorum ejusdem Ordinis.* — Per id tempus Brunonis Herbipolensis episcopi sanctitatis fama longe lateque increbrescebat, pluraque cælestia prodigia ad ejus sepulchrum edebantur : quibus illius urbis episcopus, clerus populusque permoti supplices litteras ad Pontificem maximum misere postulatum, uti de admirandis ejus rebus testium dicta in Tabulas publicas referri præciperet. Ad quorum vota ac preces flexus Gregorius, hæc duobus abbatibus Cisterciensis familiæ Herbipolensis diœcesis Dominicanorum et Herbipolensium priori mandavit [1] : « Sicut venerabilis frater noster episcopus, et dilectus filius decanus et capitulum ac populus Herbipolensis nobis per nuntios suos et litteras intimarunt, Dominus tantam piæ memoriæ Brunoni episcopo Herbipolensi contulit gloriam, quod sepulchrum ejus tot et tantis dat coruscare miraculis, ut inter alios sanctos ejus non invocari suffragia sit indignum : quare nobis humiliter supplicarunt, ut super miraculis, quæ per eum Dominus operatur, testimonia recipi faceremus. Verum quia in tam sancto negotio non est nisi maturitate et gravitate prævia procedendum, de circumspectione vestra plenam in Domino fiduciam obtinentes, mandamus, quatenus adscitis vobis viris religiosis, et Dominum timentibus, de virtute morum et veritate signorum, operibus videlicet et miraculis, diligentissime inquirentes, depositiones testium receptorum sub sigillis vestris inclusas usque ad nostrum beneplacitum fideliter conservetis, quod si non omnes, etc. Datum Later. XI kal. Maii, anno XII (1) ».

64. Illustratam etiam per hæc tempora ferunt Germaniam insigni pietate Wolvandi Prædicatorum Argentinensium prioris, qui cum pectori crucis signum frequentissime imprimere soleret, magno miraculo crucem in osse pectoris pulcherrime efformatam gestasse post mortem apparuit, de quo Cantipratensis oculatus testis hæc prodidit [2] : « De fratre Wolvando, priore Ordinis fratrum Prædicatorum in Argentina civitate Theutoniæ, rem præcipue mirabilem et devotam propriis oculis vidi. Hic, ut fratres mihi testatissima veritate narraverunt, semper fere sive gradiens, sive sedens pollice signum crucis in pectore depingebat. Contigit autem, ut Maguntiam veniens infirmitate decumberet, et ingravescente morbo, cum mira alacritate spiritus moreretur, et apud fratres Minores ibidem sepeliretur : nondum enim fratres Prædicatores in eadem civitate locum habebant. Quo audito fratres Prædicatores Argentinenses duos

[1] Lib. XI. Ep. XXXVIII. — [2] Ep. CCCLXXX. — [3] Lib. XII. Ep. CCXLIX. — [4] Lib. XI. Ep. CDXXVII. — [5] Ep. CDXXVIII.

[1] Lib. XII. Ep. LVI. — [2] Thom. Cantip. l. I. c. 25. num. 6.

(1) Anno isto die festa S. Matthei Apostoli Treviris coiverunt in Concilium Theodoricus archiepiscopus cum tribus episcopis suffraganeis, Rodulpho Virdunensi, Joanne Metensi, Rogero Tullensi, edideruntque canones 45, quorum priores sacrilegos rerum sacrarum raptores puniunt, nonnulli disciplinam interdicti tempore servandam statuunt, alii clericum mores instruunt ; tum causas Ecclesiasticas statuunt, ac denique omne a clericis avaritiæ vitium eliminant. Canon 45 ita conceptus est. *Annum Domini gratiæ propter multas ejus abusiones revocamus etc.* Annus *gratiæ* in diœcesi Coloniensi et Trevirensi nuncupatur annus ab obitu canonici alicujus eo quod anni illius proventus in damnum successoris retinebantur. Hujus Concilii et canonis de revocatione anni *gratiæ* mentio fit in Concilio Trevirensi anni 1310, cujus canon 30 ea in revocatione confirmanda, promovenda, publicanda totus versatur, atque ea occasione planius exponitur quid sit annus *gratiæ*. Porro Concilium anni MCCXXXVIII in nova Labbeanæ Collectionis editione Veneta adjectum est e Martenii tom. IV Anecdotarum, sed ibi nonnisi canones 9 leguntur. Cum vero postmodum idem Martenius ex Ms. S. Victoris auctiorem eorumdem canonum collectionem deduxerit, illam vulgavit in tom. VII Collectionis vet. monum. col. 126, atque accessio ista canonum Trevirensium in nullam adhuc Conciliorum collectionem assumpta est. MANSI.

fratres pro prioris sui defuncti corpore Maguntiam direxerunt, sed frustra quia fratres Minores sepultum reddere noluerunt. Contigit autem post annos paucos, ut fratribus Minoribus ad locum alium transeuntibus, fratres iterum Prædicatores de Argentina duos fratres in Maguntiam pro dicti prioris corpore destinarent : qui sine contradictione assumptis ossibus in Argentinam prospere redierunt. Quid plura ? ossa fratres diligentius abluentes, os pectoris, cui ex utraque parte inhærent costæ, superius insignitum cruce operosissima repererunt, et hoc quasi scutum cordis interius. Erat autem crux (ut ipse ad hanc videndum quadraginta milliaribus laboravi et lætis vidi oculis meis) in ossis medio ex substantia ossea ad spissitudinem evidentissimam elevata, tribus superioribus brachiis æqualis longitudinis, et inferiori brachio decentissime longiori : extremitates vero trium brachiorum superiorum instar repandi lilii recurvatas, et brachium inferius, quasi trunco deberet infigi, exacutum habebat. Quid igitur in signo corporeæ crucis in osse pectoris, nisi mortis Christi in mente prius habita stigmata passionis ? et quid in foliis repandi lilii in crucis extremitatibus designatur, nisi mundissimæ castitatis insigne, quod cum memoria mortis Christi fundatissime fixum gerebat in carne ? »

65. Florebat tum Prædicatorum Ordo viris sanctitate ac virtutibus insignis. cujus administrationem supremam sanctissimus vir Raymundus Peniafortius, per hoc tempus suscepit atque doctrinæ et miraculorum splendore in Dei Ecclesia emicuit. Fulsisse præterea in Anglia Robertum eremitam apud Knareburgum magna miraculorum gloria scribit Parisius [1], atque ex ejus sepulchro oleum ad sanandos morbos divinitus emanasse : quod regnum etiam B. Eadmundi de quo nobis superius sermo fuit, sanctitate collustrabatur : ex viris hisce sanctissimis ad Gregorium virtutum omnium, et pietatis notis illustrem digrediamur.

66. *Vercellenses reconciliati Ecclesiæ; Bonacursus Lucensis anathemate percussus.* — Explicuit Vercellensibus Ecclesiæ sinum hoc anno, quos ob latas iniquiores adversus Ecclesiasticos leges anathemate innstos, facti pœnitentes a Novariensi episc. censurarum religione absolvi jussit [2]; utque in supplices clementia, ita in pervicaces rigore usus est. Distrinxit [3] enim Pontificiæ severitatis aculeos in scelestissimum Bonacursum Lucensem civem, ingentium malorum auctorem, ejusque criminum socios ac satellites, quorum viribus fultus in tantum scelus proruperat, ut præfecturam Viterbii sibi arrogaret, plures strages edidisset, ipsas Ecclesias fuso occisorum sanguine funestasset, agros etiam nonnullos vastasset; atque adeo tam ipsum quam furoris ministros anathemate solemni ritu percussit, utque pœna in ejus posteros dimanaret, ad tertiam progeniem omnem illis adipiscendi alicujus sacerdotii jus potestatemque ademit, quo censurarum acerbitate ab occupandis Ecclesiæ juribus impios deterreret. Perstitere in pervicacia Viterbienses, ac demum accenso inter Fridericum et Pontificem bello hostem portis excepere, ut suo loco dicetur.

67. *Jus in Sardiniam assertum.* — Ad tuenda etiam Romanæ Ecclesiæ jura in Sardinia, Rolando subdiacono et capellano suo legationis onus commisit [1], omnibusque in ea insula augustiore Ecclesiastica et laica dignitate conspicuis, ac populis, quo eum debito honore prosequerentur, scripsit [2]; legatoque in mandatis dedit, quædam oppida præfecturæ Calaritanæ sibi tradi juberet [3], et censum Romanæ Ecclesiæ persolvendum colligeret [4]. Antea vero cum ditionis Turritanæ dominæ Agnetis maritus e vivis sublatus viduam reliquisset, illius luctum Pontifex consolatoriis litteris delinire dignatus est [5]; idque maxime solatium adhibuit, virum ipsius in bona, ut ait, contritione ac devota confessione obiisse. Ne vero seditiones aliave graviora mala in ea præfectura emergerent, si viri præsidio destituta esset, Guelphum e Porcharia prænobilem, Apostolicæ Sedis studiosum, ipsi in sponsum providisse [6]; proinde procuratorem citius mitteret, ut matrimonium contraheretur : atque Arborensi archiepiscopo imperavit [7] ut Pisanos vicecomites ab inferenda Agneti molestia Galluriensique occupanda provincia abduceret.

68. Verum extincto Ubaldo, junctaque sibi Adelasia, Entius Friderici filius nothus, quem Richardus [8] Henricum vocat, ac sub mense Octobris uxorem in Sardinia duxisse ait : Galluræ et Turrium principatum arripuit, ac brevi Sardiniam Ecclesiæ obsequio imperii fiduciarium se professus subduxit, sed demum in pœnam sceleris regnum solium squalore carceris commutavit, ut suo loco dicetur. Quo vero colore Fridericus Sardiniæ invadendæ inhiarit, refert Parisius [9] : « Imperator ipsam ad imperium spectare ab antiquo asseruit, et per occupationes eam ad corpus imperii revocasse : Ego vero juravi, ait, ut jam novit mundus, dispersa imperii revocare, quod non segniter adimplere procurabo ». Quibus ipsum non spoliare modo suis juribus Ecclesiam, sed alia etiam regna evertere animo meditatum patet.

69. *Fredericus Mediolanenses pacem postulantes respuit.* — Ut consilia perduceret, Insubriam primum ad sua obsequia frangere constituit; eoque elata est ipsius arrogantia, ut cum illi excipere ipsius imperia honestis legibus parati essent, oblatas omnes conditiones repulerit, ut diserte monachus Patavinus narrat [10] : « Cum Mediolanenses

[1] Par. Hist. Angl. — [2] Lib. XI. Ep. CCCXCII, CCCXCIII, CCCXCV, CCCXCVI, CCCXCVII. — [3] Lib. XII. Ep. XXXI.

[1] Ep. [illegible]. — [2] [illegible]. — [3] [illegible]. — [4] Ep. CXCI. — [5] Ep. LXVIII. — [6] Ep. CXVII. — [7] Ep. LXV. — [8] Rich. de S. Germ. in Chron. — [9] Par. Hist. Angl. in. seq. — [10] Monach. Pat. Chr. l. I. hoc anno.

pacem habere cum imperatore conditionaliter postularent, imperator noluit eos recipere nisi omni conditione remota, et hac de causa in contumacia permanserunt ». Ampliora Parisius, qui honorificentissimas a Mediolanensibus oblatas leges affert, ac Fridericum in eis respuendis procaciæ arguit : « In illius temporis diebus Mediolanenses imperialem majestatem formidantes », ac jure, præter enim præpotentem exercitum, quo Fridericus succinctus erat, atque superiori anno victoriam ingentem retulerat, Conradus rex principibus stipatus e Germania mense Julio hujus anni magnas copias cum patre conjunxisse refert Richardus, « miserunt ad dominum suum imperatorem, sub omni qua potuerunt instantia postulantes, ut ipse quem verum dominum et naturalem palam protestati sunt, suam ab eis averteret indignationem ; et cessans expugnare eos quasi suos fideles foveret, et protegeret sub alis suæ magnificæ protectionis : ipsi autem ex tunc in antea ipsi quasi imperatori et domino cum debita servirent reverentia ; in cujus obedientiæ testimonio, ut in brachiis suæ dilectionis tutarentur, et pristinæ rebellionis non recordaretur, omnem quam habebant in argento et auro substantiam ipsi liberaliter conferrent : insuper omnia vexilla sua ante pedes imperiales collata in signum subjectionis et obedientiæ, et imperialis victoriæ concremarent. Cæterum eidem in obsequio crucis in Terra-Sancta militanti invenirent per annum decem millia armatorum ad promotionem Ecclesiæ et sui honorem, ea conditione, ut ipsos cives sine simultate diligeret, et salvus permaneat status civium et civitatis. Sed hæc omnia dominus imperator procaciter refutavit, exigens irrefragabiliter, ut cives communiter cum sua civitate et bonis omnibus se suaque absolute suæ manciparent voluntati. Cujus tyrannidi cives communiter responderunt, quod hoc nullo modo facerent, dicentes : Timemus tuam edocti experimento feritatem. Malumus sub clypeis, gladio, vel lancea mori, vel spiculis, quam laqueo, fame, vel incendiis ». Addit plures a Friderico abalienatos ob repudiatos Mediolanenses, cum in tyrannum inexorabilem descivisse conspicerent.

70. Consentit etiam Gregorii Vitæ auctor Mediolanenses in Friderici obsequium procumbere paratos repulsos esse, ac legatum Sedis Apostolicæ pacis leges olim cum ipsius patre Henrico imperatore, et Mediolanensibus Constantiæ percussas obtulisse : « Idem imperator nobilis urbis Brixiæ longa obsidione distractus, quam nec furor Theutonicus, nec Appula commovit astutia, Lombardorum, (plures enim Insubriæ urbes, ac principes viri se Friderico conjunxerant), ac de diversis regionibus multitudine congregata, pace quam pater ejus apud Constantiam cum Mediolano fecerat, oblata sibi per legatum Sedis Apostolicæ non contentus, Mediolanum aggreditur ». De amplissimis pacis conditionibus ab Ostiensi episcopo, et Thoma tit. S. Sabinæ presbytero cardinali oblatis Friderico, meminit Gregorius in apologeticis contra Friderici calumnias litteris [1].

71. *Romanos contra Pontificem subornat.* — Quod ad Brixiæ obsidionem spectat, quam magno pudore solvere coactus est Fridericus ; ait monachus Patavinus illum, ultionem in Mediolanenses meditantem, prius Brixienses ipsorum fœderatos aggressum, a mense Julio usque ad diem S. Michaeli sacrum apud Brixiam castrametatum : cui Richardus consentit, additque Conradum regem in patris castris versatum, solutaque obsidione in circumjacentes agros hostilem furorem convertisse Fridericum, ac dissoluto exercitu filium in Germaniam dimisisse; ipsum vero in Insubria hæsisse. Subjungit idem auctor imperatorem mense Augusto ex Insubria ad Pontificem, agentem Anagniæ, Panormitanum archiepiscopum, episcopum Rheginum, judicem Tadæum e Suessa, et Rogerium Porcastellam oratores misisse, ut de concordia inter Ecclesiam et imperium concilianda agitarent : cum iis vero Pontificio nomine archiepiscopum Messanensem, ut Friderico Pontificias voluntates exponeret, discessisse. At versutus princeps, dum pacis osculum Christi vicario porrigeret, Romanos largitionibus subornabat, ut proditionem in Gregorium conflaret, de quo hæc Vitæ auctor de Pontificia Anagniana profectione prælocutus.

72. « Anno postmodum duodecimo Pontificatus sui Anagniam properans suspecti aeris declinavit insultus. Porro tortuosus ille coluber Cæsar in pacis et natorum reconciliatione commotus, concepta venena, quæ prius sub squammarum tegebat velamine, interdum punctionibus occultis immissa jam aperta læsione revelans, Bobacienscm et Ægidium Brethi, et quosdam de Urbe potentes, foro venalitatis expositos plus offerentis arbitrio applicandos, pecunia propitiante corrupit, et auri sacra fames publico proclamata præcone impudicos filios de ubere matris sic avulsit, ut contra Christi vicarium se potenter armarent muniti charactere Antichristi. Quorum solvit colligationes iniquas manus erudita Pontificis, et per devotum Joannis de Judice tunc senatoris obsequium turres hostium, et operoso marmore tabulata palatia, nobile vestigium prioris ætatis, in opprobrium ruinæ redegit. Tum Cæsaris cessere præconia non auro, non astutia revelata ».

73. *A Gregorio dona Ecclesiis collata, et preces institutæ.* — Deferbuerat æstas, atque clementior aura afflabat, cum Pontifex Romam regressus ingentia dona in Ecclesias contulit, piasque preces in honorem B. Virginis decantari præcepit, quæ anonymus Vitæ scriptor monumentis propagavit : « Jam quidem æstatis suspicione cedente ad Urbem summus Pontifex regreditur, grandi veneratione susceptus. Qui licet innumeris vexatus angustiis,

[1] Greg. l. XIII. pag. 150. ext. apud Par. hist. Angl.

erat tamen in divini nominis contemplatione robustior, et prædecessorum sollicitudinem devincens et actus, electissimi serici tinctura mirabili indumenta multiplicia pontificalis officii, auro et gemmis pretiosis contexta, in opus sacerdotale distribuit, ea juxta varietatem colorum solemnitatibus temporum allegorica consideratione conformans, ad altaris ornatum in auro et nitore gemmarum : quarum nobilibus (quorum nobilius) cum smaltis aureis pomorum quantitate conformibus gemmis electioribus et auro contextum mille librarum æstimatione probatur ; et operis distinctione multimoda velamina pretiosa concessit. Crucem auream triginta sex auri marchis appensam opere interrasili gemmarum varietate distinctam, quod pretium (pretii) æstimationem non capit grandem pretiosi ligni vivificæ Crucis quantitatem ingenio nobilis artificis contegentem ejusdem deputavit obsequio : cujus pes argenteus aurea superinductione contectus, et capsa multæ soliditatis argentea viginti marcharum publico pondere appendunt : sicque totius operis æstimatio præter inæstimabile signum crucis mille marcharum argenti purissimi consideratione malleatoris excedit. Libros contulit electioris litteræ, ac pictura decoros. Hic constituit ut semper in sexta feria in vesperis completo solito cursu cantetur : Salve Regina, mater misericordiæ ; et in nocte antiphona : B. Dei genitrix Maria ; secuta oratione : Deus qui B. Mariæ etc. et quod ante corpus Domini, et cum idem conficitur, campana pulsetur ». Institutas has in Ecclesia sacras preces anno sequenti ferunt nonnulli recentiores ad divinum contra Fridericianam persecutionem auxilium implorandum, potuitque etiam hoc anno fieri, cum non ambiguus futuri periculi terror impenderet.

74. *Veneti in clientelam Sedis Apostolicæ admissi.* — Interea flagitarat Venetorum dux, ut Gregorius ipsum, ac rempublicam in B. Petri clientelam acciperet, quod Pontifex collaudato in Romanam Ecclesiam, commendatoque studio præstitit [1]. « Sacrosancta Romana Ecclesia, quæ piæ matris affectu in charitatis visceribus Christi fideles amplectitur universos, prærogativa gratiæ specialis confovere debet, ac defensare devotos, ut et ii sinceritatis suæ digna præmia consequantur, et alii eorum exemplo ad devotionem Sedis Apostolicæ provocentur. Cum igitur civitas Venetorum erga Romanam Ecclesiam matrem suam, sicut certo rerum experimento probatur, reverentiam, devotionem et fidem semper habuerit et habeat specialem, nos tuis supplicationibus, quas libenter admittimus, inclinati, personam tuam, civitatem eamdem in devotionem Sedis Apostolicæ persistentes sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti pagina communimus. Dat. Later. non. Decemb. an. XII (1) ».

[1] Lib. XII. Ep. CCCXXV.

(1) Cum pro rebus transmarinis graves et perniciosæ discordiæ inter Genuenses et Venetos jamdudum excitæ nondum quievissent, visum fuit Pontifici utrumque populum rogare, ut missis ad se nuntiis cum potestate componendæ paci operam daret. Pax igitur seu induciæ ad annos novem Pontifice conciliante inter utrosque coaluit, atque tunc demum Pontifex utramque rempublicam in patrocinium S. Sedis assumpsit, quod de Venetis ex litteris Pontificis in Annalibus hic proditur ; de Genuensibus vero id asserit coævus continuator Annalium Genuensium Caffari Rer. Italic. tom. VI, col. 479. MANSI.

GREGORII IX ANNUS 13. — CHRISTI 1239.

1. *Gregorius Fridericum enumeratis singulis ejus facinoribus tum in Ecclesiam, tum in homines anathemate percellit.* — Concitata est gravior anno a Virginis partu millesimo trigesimo nono, Indictione duodecima, in Romanam Ecclesiam persecutionis tempestas, quam Fridericus a Gregorio justissime anathemate percussus conflavit. Monuerat ante paterne contumacem principem Pontifex, ut commissa scelera emendaret : cumque illa suavissima monita ac preces eluderet, veteraque crimina novis cumularet, tandem adactus eo est Gregorius, ut severiorem in eum Ecclesiasticam censuram expediret, imperii exueret dignitate, loca in quibus ageret interdicto subjiceret.

Quæ omnia monumentis plures veteres scriptores commendarunt, inter quos hæc ipsius Gestorum auctor : « Interim corrupta nequitia, quod indicia manifesta monstrabant, in graviora prioribus erumpere nocumenta : in ejus ulcera, quæ monitionum fomenta non senserant, remedium ferri medicinalis apposuit, membrum Ecclesiæ putridum per excommunicationis sententiam a fidelium communione præscindens, absolutis eis qui sibi juramento vel fidelitatis debito tenebantur, loca etiam ad quæ pervenerat supponens Ecclesiastico interdicto ». Latæ porro sententiæ forma in Regesto Pontificio, tum apud Albertum Stadensem [1], Matthæum Parisium, aliosque jacet.

2. « Excommunicamus et anathematizamus auctoritate Patris et Filii et Spiritus sancti, et beatorum Apostolorum Petri et Pauli, et nostra, Fredericum dictum imperatorem pro eo quod contra Romanam Ecclesiam seditionem movit in Urbe, per quod intendit Pontificem et fratres a sua sede repellere contra privilegia dignitatis et honoris Apostolicæ Sedis ; contra libertatem Ecclesiasticam, contra juramentum, quo super hoc tenetur Ecclesiæ, temere veniendo. Item pro eo quod venerabilem fratrem nostrum Prænestinum episcopum Apostolicæ Sedis legatum, ne in sua legatione procederet, quam in Albigensium partibus pro corroboratione Catholicæ fidei sibi commisimus, per quosdam fideles suos impediri mandavit ». Arsisse ea ambitione Fridericum, ut Romam sibi subjiceret, suaque Pontificem ditione exueret, ipse in suis litteris [2], quibus Italiam suam hæreditatem esse jactabat, tum in aliis ad Romanos, quibus Romam sui imperii caput, a qua Romani imperatoris nomen traheret, seque Urbis auctorem ac benefactorem populi Romani appellat, tenerique ad Romanorum honorem defendendum, vicissimque ipsos ad Romani imperatoris nomen tuendum devinctos ait ; tum in familiari sermone, unde plures ab ipso alienatos scribit monachus Palavinus, non obscure indicabat [3] : sed illustrius non ambiguis conatibus, ac pluribus in Urbe seditionibus concitatis in lucem superba consilia prodebat ; unde gravissime jam antea illi exprobrarat [4] Gregorius, a veterum imperatorum pietate descivisse, qui collatum ab iis Christi vicario principatum invadere moliretur, ac postea questus est in apologeticis contra Friderici calumnias litteris [1] : « Idem illatis Ecclesiæ non contentus injuriis, data quibusdam rebellibus nostris non modica summa pecuniæ, seditionem contra nos in Urbe molitus est pluries commovere, ut nobis et fratribus nostris a Sede nostra repulsis et concusso capite fidei, quod superædificavit Dominus, impulsu ejusdem Friderici rueret leviori ». Et quidem ex auctore Vitæ Gregorii vidimus superius corruptum ab ipso Centium [2] senatorem ingressu Urbis Gregorium prohibere pertentasse ; ac superiori anno Ægidium [3] Brethi, Bobacium, aliosque proceres Romanos Friderici signa in Urbe adversus Ecclesiam extulisse ; testantur eadem Acta Jacobum cardinalem legatum ab adeunda legationis suæ provincia a Friderico prohibitum : « Venerabilem patrem Prænestinum episcopum, quem in Provinciam pro pace patriæ Sedes Apostolica decreverat destinandum, (Massilienses enim in Raymundum Berengarium insurrexisse, atque Tolosano comiti se addixisse vidimus superius [4]), gravibus interjectis obstaculis impedivit verenda de principe manifesta suspicio, ut inter fideles Ecclesiæ, quos ipsius dominii limes non colligit, pacis patiatur accessum, qui Christi hostibus, Sarracenis nimirum, adversum paratam expeditionem discussit, quietis tempora iniqua consideratione procurat ». Sed non minus gravia quæ addit Gregorius.

3. « Item pro eo quod non permittit quasdam cathedrales Ecclesias et alias vacantes Ecclesias in regno reparari, et hac occasione periclitatur libertas Ecclesiæ, perit fides, quia non est qui proponat verbum Dei, nec qui regat animas, deficiente pastore. Item quod in regno clerici capiuntur, incarcerantur, proscribuntur et occiduntur ». (1) Devinxisse se eo crimine avaritia obcæcatum Fridericum, refert Vitæ Gregorii auctor, ut Ecclesiarum opes expilaret : « Nec his contentus molestiis, proventus Ecclesiarum vacantium et earum quas subtili procurat ingenio pastorum carere præsentia, quosdam in proprios convertit abusus, alios in ædificiis castrorum expendit, Christi ministros in lutea cœmenta commutans ». Et infra : « Regnum quærens et sacerdotium vindicare, vacantibus ipsius regni Ecclesiis, pastorem non pa-

[1] Alber. Stad. in Chron. Par. Hist. Angl. Sigon. de regn. Ital l. XVIII. — [2] Ann. 1236. num. 3, 4, 5. Ext. apud Sigon. l. XVIII. de regn. Ital. Ext. apud Petr. de Vin. Ms. Vallic. bibl. p. 3. — [3] Monach. Pad. Chr. l. II. anno 1242. — [4] Greg. l. X. Ep. CCLIII.

[1] Greg. l. XIII. pag. 150. — [2] An. 1227. num. 12. — [3] An. 1238. num. 72. — [4] An. 1227. num 36.

(1) Non est cur prætereamus ea, quæ Jacobus Prænestinus in Occidentem perrecturus Genua pertransiens gessit. Ita enim de illo Bartholomeus scriba, qui non procul ab his temporibus Annales Genuenses Caffari continuabat : « Eodem anno dominus Jacobus Prænestinus cardinalis, Apostolicæ Sedis legatus, venit Januam, et de Janua ivit ad partes ultramontanas, et sicut a domino papa habuerat in mandatis, respectu communis Januæ, et ex summa gratia Ecclesiam Nauli (Noli) urbis in ora Ligustica Occidentali episcopavit, et eam univit Ecclesiæ Brinati ». Brugnettum urbs est ad Varum in ditione Genuensi, quam Innocentius II in episcopalem erexit, eidemque postmodum, hoc nempe anno, Jacobus Prænestinus erectam in episcopatum urbem Naulum conjunxit. Sed unio ista brevi permansit : nam Innocentius IV anno MCCXLV utrumque episcopatum distinxit, ut ex Ughello tom. IV, pag. 1373 veteris editionis planum est. Ecclesia vero Nauli primo quidem a Plebano regebatur, et Savonensi episcopo parebat. Cum vero Genuenses inter et Savonenses odia essent, simultates et bella a Pontifice impetrarunt Genuenses, ut illa ab episcopo, cui parebat, subtraheretur, quod anno præcedenti MCCXXXVII præstitum notat Bartholomeus scriba in continuatione Caffari. Dein post annum in episcopalem sedem erecta Naulum ex vico in urbem crevit, unde versus apud eumdem Bartholomeum : « Urbs meruit dici, mutato nomine vici ». MANSI.

titur præsidio subveniri, tot animarum occisor, quod per pastorum absentiam transeunt in corruptionem ».

4. De Sicula vero Ecclesia gravissima tyrannide a Friderico attrita objectas graves fuisse antea querelas Friderico, in Pontificiis litt ris superius vidimus : at non emendasse scelera, imo novis cumulasse ac Neroniana immanitate in præsules, Ecclesiasticos viros, religiosos, aliosque adversus Ecclesiam egregie affectos sævisse describit anonymus Vitæ Gregorii auctor his verbis : « Satis in ejus, (nimirum Friderici), pœnam præter culpæ gravioris excessum, miseri regni Siciliæ continuata molestia sufficere poterat, utinam non in salutis dispendium ab Ecclesia tolerata, cujus nutritus et provectus uberibus ipsa tandem ubera dentium laceratione quassavit : et ut a sanctuario manus sævientis inciperet, et in domesticos peregrina inhumanitate sæviret, Cathaniensem episcopum regni Siciliæ cancellarium , e cujus ubere gratis obsequiis prima ciborum rudimenta suscepit, crevit et profecit impensis sub ejus tutelæ præsidio jam adultus; inter suæ senectutis extrema proscripsit exilio et ea paupertate damnavit, ut viventem vita repelleret, et mortuo mors ipsa funeris denegaret impensas ». Fridericum ab episcopo Cathaniensi regni cancellario summa fide et cura educatum, Innocentii III Epistolæ atque ejus vitæ gesta superioribus annis allata ostendunt; pergunt Gregorii Acta : « Archiepiscopum Tarentinum, et Calaphaludensem episcopum illa sibi familiaritate conjunctos, ut idem cyphus et fere manus eadem communiter alimenta præberet, nec esset ei præter ipsorum notitiam singulare secretum, ministerio privavit et gratia, et hominibus eorum datis in prædam, extra regni limites iniqua temeritate proscripsit. Aliphanum episcopum a propriis laribus exulem cum captivis fratribus miserabilis vitæ cursum compulit exilii paupertate finire. Calmensem episcopum a regno ejectum grandi oppressit inopia, fratre ipsius laqueo suspensionis addicto. Soranus episcopus ipsius furoris non expers, quærere cogitur limites alienos ». De episcopo Sorano legationis munere in Galliis perfuncto meminimus supra, ad quem plures Gregorius litteras hoc anno dedit [1] : « Nafranus episcopus mortis amaritudinem in exilii paupertate bibit. Minores fratres, quorum vitam ipsa paganorum duritia veneratur, hic pagano durior flammarum atrocitate damnavit. Melitensem decanum in maris fluctibus levi suspicione demersit. Neapolitanum archiepiscopum Montorium et Thomam cantorem Messanensem longa maceratione carceris interemit. Magistrum Nicolaum subdiaconum Messanensem ignis acerbitate combussit. Magistrum Bernardum domini papæ notarium, et Salernitanum diaconum, et alios innumeros clericos ablatis spoliis exilio deputavit : et sic multis ministris Ecclesiæ tum exilio, tum morte damnatis, nec sanguine satiatus innoxio, propinquiores ipsorum pœnæ non reliquit extorres ipsius, et sanguinis et spolii insatiabilis appetitus ». Pergit anathematis forma :

5. « Item quod in regno Ecclesiæ Domino consecratæ destruuntur et profanantur. Item quod non permittit Soranas Ecclesias reparari ». De eversis a Friderico ac prophanatis templis ita Vitæ Greg. auctor queritur : « In civitate Nuceriæ, in qua ejectis Christi cultoribus cultores intulit Mahumeti, opere regio construxit palatium, in cujus parte cathedralis Ecclesiæ ipso mediante destructa, ubi titulus altaris extiterat, ille Christianissimus Fredericus palatii purgamenta substituit, et ubi Filius Dei mactabatur in ara labes hominis purgaturus, filius hominis in contumeliam Creatoris ventris immunditiam positurus accedit. Illius quidem civitatis antistes de tot millibus hominum, quos Christiana religio congregavit, ibidem duodecim Christicolas habere permissus, dum invito populo fidelium caret consortio, alienigenarum contubernia circuire compellitur, et linguæ nativæ officium in Arabum convertere idioma ; olim opulenta possessione fœcundus, nunc pauper serviens sub tributo, ut pane famelicus saturetur, manna Assyriis dare cogitur et Ægypto. Est etiam quod causam non minoris doloris adjiciat, dum Sarraceni avidi Christiani sanguinis effusores impune perimunt Christianos ; et si defensionis præsidio, vel inopinatis eventibus occiditur Sarracenus, qui causam dedit damnatur ad mortem, et nullis de ipso inventis præsumptionis indiciis, illi gravi pœna mulctantur, in quorum confinio invenitur occisus. Quis non turbetur in prænuntio antichristi ? Quis Pilati non defleat successorem, imo majori Pilato crudelitate notandum, cum ille manus laverit, hic infigat : ille saltem occidi permiserit, hic extinguat, ille furorem populi curaverit evertere, hic errantem populum peccare compellat ». Quod vero ad excisa Soræ templa, nec refici permissa attinet ; Soram ferro flammisque ob susceptas contra ipsum Pontificias partes in eo bello, quo ducum opera Ecclesiam lacessiverat , dum in Oriente versabatur, suo loco diximus, Pontificisque odio eam instaurari non est passus, de quo hæc anonymus auctor [1] : « Civitatem Soranam contra pacis formam spreta juramenti religione combussit, nec permittit Ecclesias reparari, crudeli sententia cum corporibus sanctorum exustas ».

6. « Item pro eo quod nepotem regis Tunisi, venientem ad Romanam Ecclesiam pro suscipiendo baptismatis sacramento, detinet, nec venire permittit. Item pro eo quod Petrum Sarracenum civem Romanum, ex parte regis Angliæ ad Sedem Apostolicam venientem, cepit et detinet carceri mancipatum ». De capto nepote regis Tunetani

[1] Greg. l. XII. Ep. CCXXI, CCXXIII, CCXXIV.

[1] Ms. Vallic. bibl. Gest. Greg.

magno religionis Christianæ opprobrio supra dictum est[1]; quod autem ad Petrum Sarracenum attinet : conjecerat illum in vincula Fridericus, cum suspicaretur ab Anglorum rege ad conflandam cum Pontifice adversus ipsum coitionem missum, ad quem ex injusto carcere liberandum Gregorius Florentinum episcopum miserat[2], litterisque Fridericum rogarat, ut ipsum in libertatem assereret. Agit de eodem Petro Sarraceno Parisius[3], aitque Othonem cardinalem conatum Henricum in imperatorem proposita illi ob oculos accepta injuria concitare : sed ipsum molliore animo injuriam tulisse.

7. « Item pro eo quod terras Ecclesiæ occupavit contra juramentum, quo super hoc tenetur Ecclesiæ temere veniendo ». Quæ fuerint illa ditionis Pontificiæ a Friderico erepta Ecclesiæ, explicat in litteris aliis Encyclicis ac gesta Gregorii exprimunt[4] : « Ut autem majori pœnæ se reddat obnoxium, quo culpam in terminos laxiores immittit ad Ecclesiæ terras et Ecclesiarum bona sacrilegas manus extendens, Ferrariam, Pigonogam, Bondenum, Massam Nunensis diœcesis et terram Sardiniæ contra juramentum super his conservandis præstitum occupavit » ; ac sane Fridericum occupata Ferraria, quam Salinguerra olim ab Innocentio III jure fiduciario acceptam, violato sacramento prodiderat, Pontificem missis oratoribus deludere tentasse, ac dum verba inania daret, Sardiniam ac Massam eripuisse queritur Gregorius in sua contra calumnias Friderici apologia[5] : « Ferrariam et quasdam alias terras Ecclesiæ in Lombardiam contra juramentum præstitum temere veniens occupavit; super quo et aliis credens detinere inanibus verbis dictos Panormitanum archiepiscopum, et alios nuntios suos cum litteris de credentia ad nostram duxit præsentiam destinandos, quibus offerentibus nobis satisfactionem super præmissarum offensarum emendatione venerabilem ante, et post ipsorum a curia nostra recessum, terram Sardiniæ et Massam Lunensis diœcesis occupare ad Romanam Ecclesiam pertinentes non omittens ipso facto, ne ultra ejus exspectaremus correctionem, edocuit; ac non debere fidem sibi vel suis nuntiis adhiberi operis evidentia demonstravit ». Subdit se toties vanis illius pollicitationibus circumventum anathemate ferire perfidum differre non potuisse, quibus consentit Parisius[6], maxime eo flagitio exasperatum Gregorium, ut in Fridericum Ecclesiasticum fulmen jacularetur.

8. « Item pro eo quod terras quorumdam nobilium de regno, quas Ecclesia tenebat, ad manus suas occupavit et devastavit. Item pro eo quod quasdam Ecclesias cathedrales fere bonis omnibus spoliavit. Item pro eo quod multæ Ecclesiæ cathedrales et aliæ Ecclesiæ, ac monasteria de regno pro iniqua inquisitione fuerunt fere bonis omnibus spoliatæ ». Adducitur in Gregorii Gestis locorum, arcium et oppidorum series, quæ Fridericus eripuit Ecclesiis, atque in suam potestatem redegit : « Jurisdictionem quam idem, (de Cassinensi monasterio loquitur), in S. Germano loco utique populoso, et multa commoditate dotato longa traditione possederat; castrum etiam Attini, roccam Bantræ, roccam Guillelmi in ejus confinio, in Calabria castrum Malueti et possessiones non modicas suo dominio in Rom. Eccl. injuriam et B. Benedicti applicavit etc. » Pergit auctor aliorum locorum, ac possessionum nomina recensere, quæ Fridericus per summam tyrannidem Ecclesiis ac piis locis eripuerat.

9. « Item pro eo quod Templarii et Hospitalarii, in regno mobilibus et immobilibus spoliati, non sunt juxta tenorem pacis integre restituti. Item pro eo quod exactiones contra formam pacis ab Ecclesiis et monasteriis per ipsum extorquentur in regno. Item pro eo quod in regno prælati Ecclesiarum et abbates Cistercienses et aliorum Ordinum compelluntur dare summam pecuniæ per singulos menses pro constructione castrorum[1] ». Religiosorum equestrium Ordinum bona a Friderico direpta fuisse, atque ipsorum xenodochium Barolitanum tam impie eversum quam pie fuerat excitatum refert Gestorum Gregorii scriptor his verbis : « Hospitalariis et Templariis, quorum sanguine Terra-Sancta defenditur, cum deberet adesse præsidio, adeo molestus occurrit, quod terras eorum, quas eleemosynaria devotio contulit, ambitiosa manus extorqueat indevoti, ut homo vivat in adipe, Christus in paupere moriatur, nobiles domos ipsorum apud Barolum pia fidelium erogatione constructas in crucis evertit injuriam adversarius crucifixi ». Addit ad impietatis cumulum rudera illius xenodochii ad Nucerinum palatium exstruendum translata, deploratque Ecclesiasticos ac religiosos turpissimæ subjectos servituti : « Clericos in Domini sortem assumptos et religiosos singulos, in quibus suæ potentiæ frena laxantur, durissimis afflixit angariis; et quos utriusque testamenti pagina libertate dotavit, hic innovator sæculi nova servitute condemnat ». Sed reliquas jacti anathematis causas afferamus.

10. « Item pro eo quod contra tenorem pacis hi, qui adhæserunt Ecclesiæ, bonis omnibus spoliati exulare coguntur tanquam proscripti, uxoribus et liberis captivatis ». Objurgatum sæpius[2] a Gregorio vidimus Fridericum, conceptum in eos odium effundere; quem vindictæ cupiditate adversus innocentes ferocientem ita describit anonymus auctor : « Et ut nec sexus, nec conditio sub tyranno respiret, comites et barones, quibus tota florebat Apulia, et Sicilia præmunita gaudebat; quorum obsequio sicut ex homagio tenebantur, colla

[1] An. 1236. num. 22. — [2] Lib. XII. Ep. CXXIX. — [3] Par. Hist. Angl. — [4] Lib. XIII. p. 149. — [5] Ibid. p. 150. — [6] Par. Hist. Angl. hoc anno.

[1] An. 1231. num. 2. — [2] Ann. 1230. num. 17. an. 1231. num. 2. an. 1233. num. 32, 33.

rebellantium Sedes Apostolica comprimebat, alios damnavit exilio, alios peremit ferro : quosdam famis consumpsit inedia, quosdam carcer tenebrosus exhausit; hos laqueus, illos gladius interemit : nonnullos mare absorbuit : multos ignis acerbus crudeli damnatione decoxit : talibus hos Christi milites princeps Christianus honorat, talibus recompensat stipendiis obsequia ministrorum ». Et paucis interjectis verbis de crudelissimis ejus exactionibus, hæc subjicit : « Patres capiuntur ac nati : ac si non est unde pacari valeat, e tortoris instantia exanimat suspendio feminas, ut pœnis extorqueat, quod in terræ visceribus callida credit opinione sepultum : molle genus hominum feminas, nec Cæsaris ira dignum, non culpæ qualitas, sed avaritia tortoris affligit; non præsumptæ suspicionis opinio, sed libido excruciat sæviendi; rationale animal irrationali crudelius in eas pœnarum exercet aculeos, cum quibus sua lenocinia frequentavit; amator plus pecuniæ quam salutis, eis, in quarum complexibus ponit animam, illectus pecunia non indulget : hoc licet immerito crudelius quod masculus sævit in masculum, sed feminis crudeli lenimento blanditur : id autem, non substantia, non pecunia, non sanguinis effusione quietus, ut nullus injuriæ inveniatur immunis, afflictas virgines, et adhuc parentum recenti sanguine cruentatas, in consolationis remedium rex pius in prostitutionis sibi conjungit abusum; et emissarius indefessus in feminas, non conjugatis non solitis indulgens aggreditur viribus, quas non permittit assensus, et quas oculus venator obtulerat ». Addit auctor aliud Friderici facinus nefarium: ipsum piratæ crudelis instar, virginum piscatum naufragia, Sarracenis pudicitiam puellarum, quas Christianus character impresserat, exposuisse.

11. « Item pro eo quod ipse impedivit negotium Terræ-Sanctæ et recuperationem imperii Romaniæ ». Increpuerat diu ante Fridericum Pontifex ob prohibitos sacros concionatores, ne publice de Deo verba facerent, ac populos ad induendam contra schismaticos et Sarracenos crucem incenderent, ad quod tegendum flagitium hanc apologiam texuerat[1] : « Abominamur et punire decrevimus processum illorum, qui prædicationem Catholicæ fidei, in qua nos ipsi sancto proposito vivere peroptamus et mori, et de subsidio Terræ-Sanctæ, quod nostris est humeris specialius deputatum, præpedire præsumunt. In utroque tamen, quia sub prætextu liciti frequenter illicitum agitur, futura nobis et regno dispendia præcavemus : illorum etenim exempla nos terrent, qui occasione prædicationis hujusmodi in detractionem nostri nominis linguas exacuunt, catervas hominum congregant sub vexillis : qui dum se discordantium arbitros faciunt, dum caveri sibi sub Ecclesiæ nomine postulant, a suspectis in fide bona fidelium nostrorum villas et castra pro securitate sibi assignari procurant : sic frater Joannes in marchia Veronensi castris acceptis se ducem Veronæ et rectorem perpetuum in suis litteris propriis appellabat : sic in Apulia quidam frater, assumens a puerorum simplicitate primordium, jam multos ibidem sub vexillo proprio congregarat. Hoc etsi boni forte sit zelus, quia tamen mali speciem non evitat, proculdubio jussimus inhiberi ». Hæc Fridericus, quem perstitisse in suscepto scelere queritur Gregorius in litteris ad Rhemensem archiepiscopum datis [1] : « Populis undique collectis Crucifixi fidem et nomen publice prædicari in eodem regno prohibuit : recuperationem Terræ-Sanctæ et negotium impediens, ad ejus consummationem de bonis fidelium conferri interdixit ».

12. Adductis itaque omnibus iis causis, ob quas justissime anathemate defixus erat, Pontifex omnes Friderici subditos officii ac sacramenti, quo illi devincti erant, religione absolvit; promulgavitque de gesto male vectigali regno ipsum in jus vocaturum : « Omnes autem (inquit) qui juramento fidelitatis ei tenentur adstricti, ab ejusdem juramenti observatione decrevimus absolutos, ne sibi fidelitatem observent districtius inhibentes, quamdiu fuerit vinculo excommunicationis adstrictus. Super oppressionibus vero et gravaminibus aliis nobilium, pauperum, orphanorum, viduarum, et aliorum de regno, pro quibus idem Fredericus juravit stare mandatis Ecclesiæ, ipsum intendimus admonere, et in ipso negotio dante Domino procedemus, sicut fuerit procedendum ». Imposuisse illum Siculis gravissimum servitutis jugum, atque adeo omnis conditionis homines gravasse, ut merito beneficiario regno exui mereretur, prosequitur eleganter memoratus Gestorum Gregorii auctor : « Nec in his avertitur furor ejus, sed adhuc manus sævientis extensa : nam præter illas exactionum species, quas personale procurat edictum, novus monetæ falsarius dum cudit diverso charactere, argenti tenui superinducta cuticula, exponit occultus mercator venalia, nec quartam partem pretii valitura, salis et ferri, ac eorum omnium, quæ usibus debentur humanis, commercia interdicit, ut nulli emere vel vendere liceat, nisi prius novi juris, vel injuriæ sua portio deducatur. Pharaone crudelior, qui si subtractis paleis lateres duplicasset, commercii saltem non privaverat libertate. Hic est rex religionis amator, sic indicens sæcularibus observantias regulares, ut dum omnia sibi communicanda decernit, nihil eos proprium patiatur habere. Si talia rex unctus debuit, si hæc imperatoriæ competunt majestati, Judex districtus examinet, et vindicet Dominus ultionum. Quod si salutis prodigus sententiam superioris eludat, videat ne de feudi conditione succumbat, qui limam correptionis evitans, contra juramenti debitum tot perversis modis ac motibus deliquit in feudum. Beneventanam utique civita-

[1] Ext. hæ Friderici litt. apud Gregor. l. x. Ep. CCLII.

[1] Lib. XIII. pag. 150.

tem non minus fide quam dignitate præclaram; quam post alta Urbis et admiranda fastigia cunctis industriorem urbibus, et prima suorum mœnium fundamenta, et privilegia libertatis antiquæ omni exceptione majora testantur, devotione præcipuam, constantia singularem, amœnitate conspicuam, rebus et virtutibus opulentam, quam in regni centro Sedes Apostolica suo judicio in signum dominii reservavit, illis premit et angustat doloribus, ut adhibitis in vestibulo portæ custodibus, intrare vel exire volentes nova solvere pedagia compellantur; terras excolere nisi data redemptionis pecunia non permissis, eisdem in regni finibus commerciis interdictis; nec ad matris licet recurrere gremium, nisi quia manus evaserunt insequentium tali obsidione conclusis. Hoc solum adesse videretur auxilium, ut in manus devolverentur hostiles, nisi præstaret probata fides obstaculum, quæ molestias alleviat passionum ».

13. *Friderici minas despiciens Gregorius anathematis sententiam in toto orbe jubet promulgari.* — Præsenserat Fridericus urente criminum conscientia a Gregorio anathema, cujus minæ gravissimæ intentatæ, ni commissa improbe in Ecclesiam emendaret, incussum iri, litterasque ad cardinales irarum plenas decima die Martii, undecima Indictione, Podonii consignatas antea scripserat[1], cum Stadensis diem Cœnæ Domini, qua vibratum anathema est in IX kal. April. incidisse dicat, quæ quidem litteræ post jaculatas censuras cardinalibus delatæ, quarum Pontifex in suis encyclicis partem affert[2], ut ex earum lectione præsules crudelem tyranni animum ab Ecclesia omnino alienum agnoscerent: « Quia, inquit, terroris sonitus semper est in auribus impiorum, et etiam quando pax est, insidias suspicantur, eo quod turbata conscientia semper sæva præsumit; idem Fredericus priusquam sententia excommunicationis lata esset in ipsum, quasdam fratribus nostris decrevit litteras transmittendas pro parte inferius annotatas, quæ post eamdem latam sententiam ipsis præsentatæ ad nostram et eorumdem notitiam pervenerunt. Unde quia voluit Dominus occulta cordis ejus detegere, qui manifestat abscondita tenebrarum, et cordium secreta revelat; ex ipsarum tenore litterarum potest colligi quam gerat devotionem ad Roman. Ecclesiam matrem suam; quam ad summum Pontificem et fratres ejus, ac Sedem Apostolicam reverentiam habeat, cujus ratione regni vassallus existit: contra nos enim et ipsos conspirasse videtur, ex quo quantum et quale crimen incurrerit, satis patet. Inter cætera vero, quæ sua continebat Epistola, hæc habebantur inserta: propter quod non indigne dolemus, si pater Apostolicus offendere tam graviter nos intendat, ut dum in constantem virum tam vehemens cadit injuria, etsi patienter ferre velimus, immanitas negotii non permittit, quin ad ultiones, quibus Cæsares uti solent, facti violentia nos impellat. Veruntamen dum consideramus impatientiam procedentis, et difficultatem attendimus offensoris, si ex æquo liceret privatas exercere vindictas, quas in hominem, per quem scandalum venit, et in sui participes sanguinis compensare possemus, ut in ipsum et suos attentata nostræ Sedis injuria redundaret, tolerabilius duceremus. Sed cum nec ipse, nec tota propter hoc sua passura progenies tanti forent, ut culmen imperii zelaret ultionem ipsorum; cumque Sedis auctoritas audaciæ sibi frena relaxet, et tot venerabilium fratrum moles eum in concepta fovere pertinacia videatur, angit nos altiori mente turbatio, quod dum nos intendimus a persequente defendere, oporteat nos defendendo gravius offendere resistentes. In præmissis autem negotium Ecclesiæ vobis duximus attentius commendandum, ut tanquam proprium ipsum assumentes efficaciter, ad fidei Catholicæ robur conservationem Ecclesiasticæ libertatis et totius populi Christiani quietem efficaciter intendatis. Dat. Lat. VII id. Apr. an. XIII ».

14. Non terruere Gregorium crudeles tyranni minæ, sed quam sacro Palmarum die sententiam tulerat in Lateranensi Basilica, die Cœnæ Domini renovavit, ut superbe queritur in suis ad Richardum Cornubiæ comitem litteris Fridericus[1]; ex quo conciliari possunt auctores, qui de promulgatæ sententiæ die dissentire inter se videntur, dum alii die Cœnæ Domini, ut Stadensis et Richardus[2], alii, ut Parisius, et monachus Patavinus[3] die Palmarum depulsum e cœtu fidelium Fridericum docent: lapsisque nonnullis diebus universos orbis Christiani præsules sententiam in Fridericum latam promulgare Encyclicis litteris jussit[4], in quibus, ubi post collocata in luce ingentia beneficia, quæ Fridericus a Romanis Pontificibus acceperat, atrocia scelera superius in concepta anathematis forma recensita adduxit, subjicit:

15. « Quia vero super iis et quampluribus aliis excessibus pluries a nobis monitus, correctionis medelam non sentiens, cum suarum sint ulcera indurata culparum, quotidie deteriora committere non veretur; nos hæc absque Christi offensa præterire sub dissimulatione ulterius non valentes, de fratrum nostrorum consilio ex parte Dei omnipotentis, cujus vicem in terris gerimus licet immeriti, et auctoritate beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus ac nostra, in eum et omnes illos, qui in præmissis vel alias contra Romanam Ecclesiam sibi præstiterint consilium, auxilium, vel favorem, excommunicationis et anathematis sententiam duximus promulgandam, tradentes ipsum Sathanæ in interitum carnis, ut spiritus ejus in die Domini salvus fiat; omnes qui ei fidelitatis juramento tenentur, decernendo ab observatione

[1] Ext. apud Petr. e Vineis Matth. Par. Angl. — [2] Lib. XIII. p. 149.

[1] Ext. apud Petr. e Vineis et Par. Hist. Angl. hoc anno. — [2] Rich. in Chr. Stad. in Chron. — [3] Par. Hist. Angl. Mon. Pat. Chr. l. 1. — [4] Lib. XIII. pag. 149.

juramenti hujusmodi absolutos; et firmiter prohibendo, ne sibi fidelitatem observent, donec fuerit vinculo excommunicationis adstrictus. Ad hæc civitates, castella, villas, et alia loca, ad quæ ipse pervenerit, quamdiu ibi fuerit, Ecclesiastico subjicimus interdicto; ita quod publice vel secreto nullum ibi divinum officium celebretur, indulgentia vel privilegio quolibet non obstante: omnesque qui eidem præsumpserint celebrare, vel potius profanare divina, pœnæ depositionis perpetuo decernimus subjacere, universis patriarchis, archiepiscopis et episcopis, abbatibus etiam et aliis Ecclesiarum prælatis districtius inhibentes, ne vocati ad eum vadant, nec cum ipso morentur; alioquin debitam non effugient ultionem.

16. « Quocirca universitatem vestram monemus et hortamur attente, per Apostolica vobis scripta in virtute obedientiæ firmiter præcipiendo mandantes, quatenus nullum sibi præstantes consilium, auxilium vel favorem, prædictam excommunicationis et anathematis sententiam singulis diebus Dominicis et festivis, pulsatis campanis, et candelis accensis, ac generaliter alia omnia, quæ præsentibus continentur, solemniter publicare ac nuntiare curetis, et faciatis simili modo per vestras civitates et diœceses publicare, et etiam nuntiare; mandatum nostrum taliter impleturi, quod de negligentia redargui aliquatenus non possitis, et nos contra vos alias procedere non cogamur. Cæterum cum præfatus Fridericus de aliis magnis et gravibus sit plurimum infamatus, nos dante Domino super iis suo loco et tempore procedemus, prout in talibus negotii natura requiret ». Et infra: « In præmissis autem negotium Ecclesiæ vobis duximus attentius commendandum, ut tanquam proprium ipsum assumentes efficaciter ad fidei Catholicæ robur, conservationem Ecclesiasticæ libertatis, et totius populi Christiani efficaciter intendatis. Dat. Lat. idus April. an. XIII ». Inscriptæ sunt hæ litteræ in Regesto Pontificio Rothomagensi archiepiscopo et suffraganeis: postquam adjectum est ad omnes archiepiscopos, reges, duces, comites ac viros potentia et nobilitate florentes, immutatis consentaneis sententiis missas esse; quæ etiam apud Parisium Othoni cardinali in Anglia legato datæ extant, sed in quibus nonnulla a nobis allata desunt.

17. *Ira succensus Fridericus inanes in Gregorium coacervat calumnias.* — Correptus Pontificiis censuris Fridericus arrogantem animum ad flagitandam criminum veniam non flegit, cujus immanem furorem describit Vitæ Gregorii auctor: « Tunc Cæsar ipse cæsus levioribus citra meritum delinquentis non sub Christi humiliatus vicario, sed super omne id quod Deus dicitur ac colitur, elevatus, correptionis divinæ medelam in suæ nequitiæ recordatione non sentiens elatus, ex verbo Fredericus frendens et fremens absorbet iram, nec latæ sententiæ reputat sonare clangorem: factus cerastes in semita, ungulam equi dentibus detractionis aggreditur, ut famam dejiciat ascensoris: palliat culpam, proponit calumniam, innocentiam sub verborum colore mentitur ». Valebat ipse eloquentia, cujus fucis et coloribus flagitia subornare præfidebat: ac Petri e Vineis ea laude præstantis operam etiam adhibuit: e veteribus enim monumentis refert Sigonius [1] illum, dum in celebri S. Justinæ monasterio Patavii ageret, accepto vibrati in se anathematis nuntio, præcipitem concionem convocasse: cumque imperiale solium conscendisset, adversus Gregorium querelas effundere cœpisse, seque injuste fidelium cœtu depulsum: tum illius jussu Petrum e Vineis ab illo poetæ carmine profanæ orationis exordium petiisse.

Leniter ex merito quidquid patiare ferendum est,
Quæ venit indigne pœna dolenda venit.

Eaque sententia rei suæ accommodata Friderici querelas exposuisse, imperio præclare gesto indigne tractari: si aliquo crimine foret irretitus, Ecclesiasticas omnes censuras æquo animo passurum: verum ab omni scelere purum esse palam illustraturum (1).

18. Mirum sane Fridericum post tot graves antea adductas causas jactare solitum, sine causa a Romano Pontifice anathematis nota inustum, sparsisseque litteras refertas calumniis, de quibus auctor Vitæ Gregorii: « Quadam falsa litterarum congerie per Urbem et orbis terminos matris pudicitiam lacerat filius abortivus ». Fuere eæ calumniæ diversi generis, quas, ut suggerebat astu-

[1] Sigon. de regn. Ital. l. XIII. aliique.

(1) Quæ hic narrat annalista ex Sigonio, petita sunt ex Rolandini Patavini historia de rebus Marchiæ Trivisanæ. Coævi hujus auctoris verba exscribere hic juvat, ut Annalium fides ex ipso primævi auctoris testimonio constet. « Cum insonuisset », scribit ille lib. 4, cap. X, « per Paduam, quod imperator erat excommunicatus per papam, tunc iste fecit protinus convocari magnam concionem in palatio Paduæ, et dum illic in sua majestate sederit, surrexit judex imperialis Petrus de Vinea (Appulus Friderico a secretis) fundatus multa litteratura divina et humana et poetarum: proposuit autem illam auctoritatem Ovidii:

Leniter ex merito quidquid patiare ferendum est,
Quæ venit indigne pœna, dolenda venit.

Et aptata sapienter auctoritate edocuit populum, quod cum dominus imperator foret adeo benignus et justus, digne poterat de sanctæ matris Ecclesiæ rectoribus conqueri. Ipse enim non dedignabatur coram omni populo protestari, quod si juste lata foret excommunicationis sententia contra ipsum, paratus erat modis omnibus exponere se cunctis Ecclesiæ capitulis et mandatis. Sed quia hæc pœna indigna venit, non miretur aliquis si venit et dolenda. Mirabatur ergo de ministris Apostolicæ sanctitatis, quod eorum sententia in tantum præcipitanter corruerat sic incaute, quod illic ubi nullum peccatum præcesserat, pœna sic enormiter sit adnexa ». MANSI.

tia, varie concinnabat; spargebat quidem Gregorium in se ob repudiatas de conciliando nothi filii cum Pontificis nepte matrimonio preces concitatum. Quam calumniam detergit egregie memoratus auctor anonymus : « In litterarum suarum serie adjecit venerandum Pontificem illam causam commotionis habere, quod Cæsar requisitus ab ipso, filium spurium ejus nepti legitime noluit copulare : qui siquidem conscientiæ testis fidelis existat, si deponat officium detractoris, hoc inveniet frequenter sua petitione porrectum, et ipsius patris responsione negatum, sicut venerabilium Messanensis et Panormitani archiepiscoporum, Theutonicorum magistri, Petri de Vinea judicis et aliorum, quibus hoc prosequendum injunxerat, assertio veridica manifestat. Nec verisimile videretur, ut summus pater, si circa sanguinis proximos inclinaret affectum, homo nobilis de comitum genere, neptem suam spurio copularet, cujus progenitores præter summi præsulatus officium nobilioribus Urbis et Campaniæ linea propinquitatis fuere conjuncti ». At quæ causa Fridericum impulisset, ut Pontificis affinilatem affectaret, declarat Gregorius in Apologetico[1]; ut nimirum corrupta Apostolica integritate liberius in Ecclesias grassaretur, sceleraque impune exerceret. « Non est dolor, inquit, quod sic profundo gladio ejus feriat animum, sicut dum terminos transgreditur regum, nec potest aggredi officia sacerdotum: propter quod idem, qui pro auri fame dictum regnum Siciliæ jam redegit in cinerem, credens, se qui omni tempore vitæ suæ paucis pure, pluribus vero justitiam pretii venalitate corruptus exhibuit, quod in persona sua resuscitans magum Simonem luto temporalium maculare possit Ecclesiæ puritatem, ut sic in spiritualibus grassari et in suis permitteretur sordibus remanere; murum integritatis Ecclesiæ multis et specialiter oblatione castrorum, ac parentela inter suos et nostros contrahenda, pro qua nos per quosdam magnos prælatos et nuntios suos pluries requisivit, tentavit infringere : nunc vero quia id nulla instantia nulloque ingenio, sicut est in curia nostra quasi notorium, a nobis potuit obtinere; quin potius se cum suis perditioni relictum, artium suarum fallaciis in pejus proficere jam agnoscit, quia nescit ultra quid faciat, seipsum mendacio suo in aliorum detractione deturpat, more meretricis Ægyptiacæ, quæ Joseph invitavit ad stuprum, et ab ipso contempta apud virum suum volens accusavit invitum. »

19. Præterea calumnia illa in pluribus Epistolis aspersit Gregorium, solo Mediolanensium studio in ipsum concitatum. Quam calumniam in litteris ad Anglorum regem aliter subornabat[2], ideo exasperatum Pontificem, quod jura imperii Sedis Apostolicæ arbitrio permittere detrectasset. Verum in Mediolanensium causa jura imperii Gregorium asserere conatum dicta annis superioribus illustrant : imo magis tuendo imperio quam Fridericum studuisse rei exitus docuit, cum Insubres fœderatos ad obsequium adduceret : Fridericus vero intolerabili superbia venientes repulerit, ut ipsi objecit Pontifex in apologeticis litteris[1] : « Idem blasphemus intelligat sibi ad infamiam merito reputari, quod cum ad ipsius et nuntiorum suorum instantiam venerabilem fratrem nostrum Ostiensem episcopum, et dilectum filium nostrum T.. tituli S. Sabinæ presbyterum cardinalem pro pace juxta formam ab eisdem nuntiis inter Lombardos et imperium reformanda ad partes misissemus easdem, idem dictis legatis petita et ampliora adimplere paratis, et delusis nobis, reformationem pacis per ipsos noluit acceptare. Ecce nunc, intelligite qualiter imperii jura conculcavimus. Ex præmissis advertite qualiter a nobis hic fuerit impeditus, qui longo et inani labore suos et suorum humeros decrevit potius conteri, quam passus extiterit per nos jura imperii reformari ». At si demum Insubrum partes defendendas susceperit Romanus Pontifex, ad id coegit Friderici ambitio, cum ditionem Pontificiam occuparet; factique æquitatem ita ostendit Gregorius : « Ipsius potentiam habentes justa ratione suspectam, cum melius sit ante tempus occurrere, quam post inflicta vulnera remedium invenire, ad avertendas suorum progressuum semitas officium legationis dicto notario, (nimirum Gregorio e Monte-Longo), commisimus : qui nequaquam juxta ipsius suspicionem id fecimus, sed ut per eum bellorum cladibus, animarum corporumque periculis obviare possemus ».

20. Evomuit ineptam aliam in Pontificem calumniam, ipsum gloriæ suæ invidisse : in litteris[2] enim tum ab eo sparsis, ubi jactavit collata a se ingentia beneficia, susceptos immensos labores, adita maris pericula, propagatam defensamque fidem, compressos Sarracenos, partes pro Ecclesiæ honore victorias injuriis compensari : papam invidia suffusum, quod laici laboribus Ecclesia in eam majestatem assurrexisset : conjurationem in eum conflasse, ut gestorum gloriam extingueret ac deleret; cumulandis illum opibus, non augendæ divinæ gloriæ inhiasse : Joannem Brennensem olim regem Hierosolymitanum in eum armasse, extortisque a præsulibus pecuniis auxisse : se eo cognito conceptoque dolore suppresso inducias pepigisse cum Sarracenis, reditumque præcipitasse : ditionem suam a Pontificiis vastatam occupatamque reperisse; ac juste in illos commotum, qui ejus pro amplificanda Christi gloria consilia disturbassent, animadvertisse, omniaque in pristinum statum restituisse : illum esse odiorum fomitem, e quo tantum incendium erupisset. Sed quot et quantis mendaciis hæc impudenter subor-

[1] Ext. l. XIII. pag. 150.— [2] Ext. apud Petr. e Vin. et Matth. Par.

[1] Lib. XIII. p. 150. ext. apud Par. Hist Angl. — [2] Ext. apud Petr. e Vineis.

nata quis non videat, si modo quæ superius insinuavimus, secum animo agitarit? Scilicet ob amplificatam Ecclesiæ gloriam invidia afflatus Pontifex in eum consurrexit, cum ille Ecclesiæ Christique gloriam deserta ejus causa obtrivisset, Sarracenicæ superstitioni templum Domini sacrilege prostituisset, Christianæ rei exitiales inducias pepigisset, ob quas a patriarcha meruerat censuris percelli.

21. Nec minus abhorrent a veritate, quæ variis fucis colorata scripsit in iis litteris, quibus Christianos principes ab Ecclesiæ obsequiis abducere meditatus est. Carpebat illum, ob adeptam Pontificiam dignitatem superbia elatum, ex amico in hostem descivisse : sibi innumeras insidias conflasse : morbo laboranti profectionis differendæ moram immaniter denegasse ; susceptaque expeditione, litteras ad soldanum, ne ereptas terras restitueret, scripsisse : decimas corradere, non ad ferendam Terræ-Sanctæ opem, sed ut in suos usus eas converteret : Insubribus imperii perduellibus semper favisse : quoties ipsius judicio res imperii, suasque injurias permisisset, toties circumventum fuisse : maximi denique principum interesse, ut non æquo animo inustam summo Christianorum principi injuriam tolerarent, cum ipsorum dignitas in ejus causa laboraret : ac facile reges et principes a Pontifice obtritum iri, si imperatorem suæ mancipasset servituti.

22. Cum principis protervi facinus audisset Gregorius, ut calumnias refelleret, tum ut adversus sparsum virus antidotum pararet, supremam enim Pontifici in sacra auctoritatem et concessum Petro clavium jus carpserat ; litteras alias ad universos principes exaravit, quibus Friderici in Ecclesiam, a qua educatus fuerat, a qua contra hostes ferocissimos materna sollicitudine defensus fuerat, a qua regnum Siciliæ fiduciario jure receperat, a qua imperium fuerat eblanditus ; ingratum animum, commissa scelera, illatas Ecclesiasticis injurias, præsules suis sedibus pulsos, imposita populis immania onera ac tributa, Sarracenos apud ipsum florere gratia, Ecclesiarum bona direpta, expeditionem sacram pravis artibus disturbatam, auxilia imperio Constantinopolitano interclusa, desertam Terræ-Sanctæ defensionem, occupata Ecclesiastica jura , ereptam Ferrariam , Sardiniam invasam, excitatam subornatis Romanis contra se persecutionem, aliaque facinora ante omnium oculos posuit [1] ; quæ vero Fridericus contra Gregorii dignitatem, ut eam obscuraret, temere jactaverat, ita demissione Christiana refregit : « Fatemur nos defectu meritorum nostrorum indigne Christi esse vicarium : fatemur nos oneri tanto insufficientes existere, quod humana conditio non potest absque divino suffragio supportare ; nihilominus tamen vices nobis commissas, prout melius nostra permittit fragilitas, exequentes, secundum quod locorum, temporum, personarum et negotiorum qualitas et natura requirunt, disponenda disponimus, et cum excellentibus personis pure et secundum Deum, cum necessitas id exposcit, de nostræ potestatis plenitudine dispensamus ».

23. *Minas adjicit et auctoritatem summi Pontificis impugnat.* — Adjunxit calumniis Fridericus atroces minas, quas auctor Vitæ Gregorii eleganter describit : « Interim autem ebulliens serpentis astutia venena prodebat in publicum in Christi vicarium, et fratres venerabiles cardinales, ac ejus sanguinis proximos eorum sanguinis effusionem suspirans, sicut ipsius litteræ attestabantur eisdem cardinalibus et populo Romano transmissæ; quæ præter comminata supplicia, et grave famæ dispendium, et personarum Sedis Apostolicæ dissidium sapiebant, si tamen contra famam patris laudabilis filius admittatur infamis ». Et infra : « Et quidem terroribus terrores innectit, vias quærit, consilia discutit, congestis undique sumptibus præmunitur, ut dominam gentium Christi sponsam constitutam super gentes et regna suis detrahat conatibus in ruinam, confundat prostitutionis injuria, et ponat servitutis opprobrio desolatam. Comminatur aperte sanctum dare canibus; (id est, Sarracenis, quorum ingentes copias furoris strenuos administros sibi allegerat), et venerandam principis Apostolorum Basilicam in præsepe deducere jumentorum; sacrosanctum altare, supra corpus Apostoli mirifice collocatum, equorum usibus positurus.

24. « Quinetiam Ecclesiæ principem in illam immergere gloriatur egestatis injuriam, ut cinerem pro corona suscipiat, spicas pro pane vellicet, et pro equorum candidata gloria cogatur quærere subjugale ; in illum nihilominus eas producturus vindictas, quibus in primos erumpentis Ecclesiæ filios gentilitatis tempore Cæsares uti solent. Qui si beneficia recepta recoleret, si matris affectum appenderet in statera, quæ ipsius propitiata profectibus terram sibi pacabat et maria, nec emergebat obstaculum, quod non Ecclesiæ subsidio tolleretur; nec unquam repulsam gratiæ pertulit ejusdem petitio, quæ comitem justitiam habuisset, ac postmodum pupillum de quærentium manibus provida tutrix eripiens, Siciliæ regnum a multorum tyrannide, præsertim Othonis imperatoris potentissimi aggressione servavit, quo ipsius intuitu per legatum Sedis Apostolicæ ejecto cum laboribus atque impensis innumeris ad imperii provexit fastigium jam adultum : cui tandem de plenitudine gratiæ felicissimum regnum Hierosolymitanum adjecit, ea intentione duntaxat, ut regnum integraretur in ipso, et idem magnificentior effectus in regno, eo devotior cum gratiæ et retributionis obsequio redderetur, quo de sola Sedis Apostolicæ dextera majora susceperat incrementa : sed sic conscius erumpens in regulum, et idem magnificentior effectus, cumulatis viribus prope-

[1] Lib. XIII. p. 150.

rat vexare foventem : hujusmodi fructus mortiferos cultoris operosis laboribus planta venenata producit : sic nutritus serpens in gremio recompensat, hæc matri filius, hæc pupillus retribuit pro tutela; minus prudenter examinans, quod Cham pudenda patris fecere maledictionis hæredem, et Absalonem in patris solium aspirantem vindex quercus suspendio vili peremit. Videat igitur subditus : attendat amicus : hic parvulus instruatur et magnus. Quid de tali sperari debeat, de quo mater cogitur desperare ? Quid ab illo fidei, quid retributionis alienus exspectet, qui Deo fidem, fidelitatem domino non attendens affectum patri promotori vicem tam tristi vicissitudine recompensat ? »

25. Superioribus calumniis, ac minis atrocibus ad evertendam auctoritatem Pontificiam impia dogmata adjecit. Negavit in primis ea Romanum Pontificem valere auctoritate, ut ipsum ab Ecclesia posset depellere; atque in eam audaciam prorupit, ut sacramenta magno sacrilegio sibi anathemate defixo ad impietatis ostentationem porrigi juberet; de quo hæc gravissime memoratus auctor in eum intorsit : « Quis non dicat hæreticum Sedis Apostolicæ subversorem ? Cum enim sacrosanctæ Sedis antistitem sanctum asserant sacratissimæ sanctiones, pœnam meretur sacrilegii de tantæ Sedis potentia disputare ». Et infra : « Ecclesiæ claves quas Christi successoribus in Petro concessit, sic ille temerarius Fredericus infringit, ut excommunicatione contempta, sacratissimum Christi corpus, quod nec sano devotio, nec ægro necessitas suadebat, nunc de corpore præcisus Ecclesiæ assumit, sacrilegus, et divina mysteria, quæ prius, ut non vocem incantantis audiret, conclusis auribus fugiebat, prohibitus frequentare præsumit ore polluto, protestans nullam ligandi atque solvendi datam potestatem Christi vicario ».

26. *Insanæ hæreses Friderici, quarum sectatores divinitus puniti.* — Cum hæc et alia ad quæ Christianæ aures horrent tam adversus Christi vicarium quam Dominum majestatis Fridericus evomeret, Pontifex ut adversus venena antidotum pararet, scriptis ad omnes præsules, reges ac principes Christianos litteris [1], execrandas illius hæreses in lucem produxit, ut citius eliderentur.

« Gregorius, etc.

« Unum est de quo, etsi pro homine perdito sit dolendum, lætari non modicum, et Deo regratiari debetis, quod volente Domino, qui diutius occultari non patitur umbram mortis, iste qui gaudet se nominari præambulum antichristi, non exspectans propinquum suæ confusioni judicium, manibus propriis effosso suarum abominationum pariete, per dictas litteras ejus suarum producit in lucem opera tenebrarum, in eis constanter proponens, quod per nos tanquam Christi vicarium vinculo excommunicationis adstringi non potuit. Sicque affirmans non esse apud Ecclesiam a Domino beato Petro, et ejus successoribus ligandi atque solvendi traditam potestatem, dum hæresim asserit, proprio sibi argumento concludit, consequenter ostendens, quod male sentiat de cæteris fidei orthodoxæ articulis, dum Ecclesiæ, super quam fides fundata consistit, auferre nititur concessum verbo Dei privilegium potestatis. Sed quia minus bene ab aliquibus credi posset, quod se verbis illaqueaverit oris sui, probationes in fidei victoriam sunt paratæ, quod iste rex pestilentiæ, a tribus baratatoribus, ut ejus verbis utamur, scilicet Christo Jesu, Moyse, et Mahometo, totum mundum fuisse deceptum, et duobus eorum in gloria mortuis, ipsum Jesum in ligno suspensum manifeste proponens. Insuper dilucida voce affirmari, vel potius mentiri præsumpsit, quod omnes fatui sunt, qui credunt nasci de Virgine Deum, qui creavit naturam et omnia, potuisse; hanc hæresim illo errore confirmans, quod nullus nasci potuit, cujus conceptum viri et mulieris conjunctio non præcessit : et homo nihil debet aliud credere, nisi quod potest vi et ratione naturæ probare. Hæc et alia multa, quibus verbis et factis Catholicam fidem impugnavit et impugnat, suo loco et tempore, sicut decet et expedit, manifeste poterunt comprobari. Quocirca universitatem vestram rogamus, monemus, et hortamur attente, in virtute obedientiæ per Apostolica scripta districte præcipiendo, quatenus ne dictus Fridericus corda fidelium fallacibus verbis subvertere, vel contagione sua possit quomodolibet gregem Dominicum maculare, clero et populo vobis subditis supradicta plene ac fideliter exponatis. Dat. Later. kal. Julii, Pont. nostri an. XIII ». Blasphemas illas Friderici voces ac nefandam hæresim indicare videtur historiæ lantgraviorum Thuringiæ auctor [1], dum in conventu Francofordiensi, in quo Conradus rex Romanorum salutatus est, dæmonis instinctu afflatum, blasphema in Deum atque Ecclesiam evomuisse ait, quibus ingenti horrore principum adstantium perfusi animi fuerunt : quamvis auctor in serie temporum assignanda non parum hallucinetur.

27. At si æternum numen illam injuriam ab impio principe ob arcana, sed justa consilia, quæ homines latent, clementia sua dissimulare aliquandiu visus sit, non ita doctorem Parisiensem similes blasphemas voces impune effundere passus est. Cum enim ille in publico consessu auditoribus suis conceptum animi virus afflaret, repentino morbo percussus terræ allisus est, ac post tres dies, pœnitentiæ signo nullo dato, impuram animam efflavit. Rem gestam narrat Thomas Cantipratensis [2] : « Quam vera et quam efficax sit illa sententia Isaiæ : Confundentur omnes plectentes et texentes subtilia; exemplo evidentissimo sub nostro fere tempore videamus. Magister Simon

[1] Lib. XIII. p. 150. et seq. extant apud Paris.

[1] Hist. Lantgr. Thur. c. 50. — [2] Cantip. l. II. c. 48, num. 5.

de Tornaco Parisiis in theologia regebat, et erat excellens ille suo tempore : sed contra decentiam talis officii supra modum incontinens et superbus : hic cum super omnes doctores civitatis auditores haberet, et in schola coram omnibus de humilitate altissimæ doctrinæ Christi quæstionem, disputatione præhabita, terminaret, in fine tandem datus in reprobum sensum, in execranda contra Christum blasphemiæ verba prorupit. Tres sunt, inquit, qui mundum sectis suis et dogmatibus subjugarant; Moyses, Jesus, et Mahometus : Moyses primo Judaicum populum infatuavit. Secundo Jesus Christus a suo nomine Christianos. Tertio Gentilem populum Mahometus. Nec mora, eversis oculis pro humana voce mugitum emisit, et epilepsia statim elisus in terram die tertio ejusdem morbi vindictam accepit. Plaga ergo insanabili eum percussit Omnipotens, et omni scientia usque ad prima litterarum elementa privavit, et graviori quidem in anima cum hac plaga percussus est : cum usque in diem mortis suæ quasi mutus comparatus est jumentis insipientibus, et in luxuriæ fœditate permansit. Et vide supremæ admirationis miraculum, Aleydem fornicariam concubinam suam nominare poterat et sciebat, Boethium vero de Trinitate, qui juxta eum ad spectaculum ponebatur, quem olim corde tenus scierat, post inditam plagam nec nominare noverat, nec valebat ».

28. Detestandam porro illam hæresim a schismaticis et Sarracenis, quos in intimam familiaritatem admiserat, hausisse Fridericum, scribit Vitæ Gregorii auctor : « Hoc quidem ipse de Græcorum atque Arabum conversatione suscepit, qui cuncta ejus applicanda dominio ex constellationibus mentientes, in illum immersere gentilitatis errorem, ut homo reprobatus a Domino jam se Deum in hominis specie suspicetur, aperta assertione proponens tres truffatores in elusionem hominum processisse ». Blasphemas voces, quas a Friderico jactatas e Pontifice accepimus, refert, subditque : « Cum eos, (de Christo Domino, propheta Moyse, et impio Mahometo loquitur), genere, prudentia, et viribus et honore præcedere protestatur publice, qui nationes varias deceptionibus traxere diversis, facile reputat novis ritibus eos superare, alteram in cumulum erroris adjiciens Apostolicæ Sedis, truffam ab hominibus mundi simplicibus toleratam sua superstitione demere. His munimentis defensor fidei fidem impugnaturus armatur : his Christianus princeps principiis dogmatizat ». Corruptum sane adeo assentatorum blanditiis, adeo inanibus ariolorum et astrologorum præsagiis irretiri se passum, ut universum orbem se domiturum, imperium Romanum pristinæ restituturum amplitudini ac dignitati, Urbem Pontifice subacto eversurum crederet : indicant tum temporis sparsa plura falsa vaticinia atque inania oracula a Frederici adulatoribus conficta, inter quæ hoc impium epigramma, ut ferunt auctores [1], in Pontificium cubiculum injectum est.

Fata docent, stellæque monent, aviumque volatus
Totius mundi malleus unus erit.
Roma diu titubans variis erroribus acta
Totius mundi desinet esse caput.

Quibus Pontifex lectis, ad retundendam vani principis audaciam, hoc gravissimum distichon retorsit.

Fama refert, Scriptura docet, peccata loquuntur,
Quod tibi vita brevis, pœna perennis erit.

29. Nec impietate Friderico cessere vesani nonnulli illius sectatores, qui in gentilium errores prolapsi divinitatem terreni imperatoris majestate metiri videbantur : quorum nonnulli Romæ reperti ea labe inquinati ; sed brevi divinum in eos numen cælestem vindictam exercuit. Cum enim in festi assumptæ in cælum Virginis pervigilio Salvatoris imago per Urbem ex antiquo more circumlata esset, atque in atrio Ecclesiæ S. Mariæ reponeretur, Fridericianis quasi nullum alium servatorem quam imperatorem adorarent, blasphemas voces evomentibus, subito illa turris, cujus se præsidio fultos putabant, atque in Ecclesiam tyrannidem exercere moliebantur, concussa corruit, ac blasphemos sua mole attrivit. Tantum prodigium divinæ ultionis anonymus Vitæ Gregorii scriptor enarrat : « Adhuc autem spirans minarum et cædis (nimirum Fridericus), turrim dicti Petri frangibilis Frangipanis, cujus potentia Petri credebat humiliare primatum, sumptibus propriis refici procuravit. Verum cum summum Pontificem apud Anagniam æstate media clementior aura susciperet, Romanus populus, in Assumptionis gloriosæ Virginis Vigilia, Salvatoris imaginem per Urbis vicos ex antiqua consuetudine deduxit : quæ dum in atrio poneretur Ecclesiæ, quæ S. Maria-Nova vocatur, quasi quietis beneficium receptura, blasphemis quibusdam conductis Friderici prædicti sacrilega voce clamantibus : Ecce Salvator, veniat imperator; turris in ignominiam sponsæ Christi de sanguine pauperum et lacrymis viduarum e vicinio erecta, mox eversa funditus, blasphemantium multitudinem judicio divinæ ultionis oppressit, ut quasi non sustinens Salvatoris injuriam insensibilis creatura, Creatori de hostium vindicta serviret, et elementa muta cognoscerent, quem rationale animal non cognovit; ac injuriam in suo susceptam vicario Salvator ipse transire non videretur inultam ».

30. *Fridericus Cassinenses aliosque viros religiosos expellit et vexat; furit in Gregorium in bello a Mediolanensibus victus.* — Edidit aliud numen justitiæ suæ in nefarium Friderici satellitem exemplum : namque cum tyrannus in omnes Ecclesia-

[1] Par. Hist. Angl. aliique.

sticos, ac religiosos viros regni Siciliæ, quos partim exilio, partim vectigalibus mulctabat, ac depellebat Ecclesiis, quas expilabat et profanabat, crudelissimam persecutionem excitasset, Cassinense monasterium, ejectis pæne omnibus viris religiosis, facinorosorum hominum præsidio occupatum est, quorum unus, cum post patrata multa sacrilegia monachum transeuntem urina proluisset : mox horrenda lepra percussus est : Nobile monasterium Cassinense, quod Ecclesiæ Romanæ nullo mediante subjectum, ut ipsius fundatio et Apostolicæ Sedis ostendit archivium; cujus etiam sunt ædificia per Victorem Sedis Apostolicæ Pontificem opere decoro constructa, in quo venerabile corpus beatissimi Benedicti quiescit, in illum casum ignobilitatis adduxit, ut castris, vassallis et possessionibus spoliatum, contra munifica Sedis Apostolicæ privilegia, et multorum imperatorum indulta singulari præeminentia libertate, taliter vindicare præsumens, ipsum monasterium inter monasteria cætera dignitate ac immunitate sublimius, venerando monachorum depulso collegio, prædonum contagiis deputavit; per quod felix illa religio, quam legione depulsa dæmonum pater beatus ibidem instituit, in Ordinis contumeliam relegata in sæculares abusus commutare cogitur observantias regulares : aurea vero et argentea vasa loci ejusdem ministerio altaris addicta in vasa ventris officium procurantia conflavit manu sacrilega, sacra vestimenta prædatus. Ejusdem quoque Satanæ satellites et principis execrandi ministri tantæ verecundiæ templum inquinamentis variis prophanantes, pro solitis aromatibus incensorum ibidem offerunt fetida lenocinia mulierum sanctum Dei prostibulum statuentes, matutinas et laudes in præconia Cæsaris et hymnum evangelicum in lasciviæ canticum commutando. Quorum unus excubiis murorum insistens, spiritu nequiori correptus, monachum quemdam ibidem quasi racemum post vindemiam derelictum, sub ipsius custodis habitu imprævisis passibus incedentem, urinæ profluvio impudice perfudit : qui statim post monachi lacrymas, et Benedicti præsidium imploratum, ille toto corpore gravi lepra percutitur, ut corporis miserabilis membra veluti elimato percussa gladio profundatis ulceribus conscinderentur in frusta, sic quod vix multorum vehiculo apponi potuit consortio leprosorum ».

31. De Cassinensibus monachis aliis post alios depulsis agit Richardus[1], qui de misera Ecclesiasticorum conditione, ac servitute, sub qua tunc luxere, hæc habet : « Eodem tempore (nimirum mense Junii hujus anni) », subscripta capitula edita sunt in regno, quæ pro parte imperiali observari jubentur : in primis ut fratres Prædicatores et Minores, qui sunt oriundi de terris infidelium Lombardiæ, expellantur de regno, et ab aliis habeatur cautela, quod non offendant imperatorem : idem fiat de aliis personis religiosis ». Et infra : « Item a cathedralibus Ecclesiis per se exigatur et imponatur pro imperiali curia adjutorium secundum modum et potentiam divitiarum suarum : nihilominus et a canonicis earum diœcesum sibi subditis, presbyteris et clericis, secundum facultates eorum illud idem exigatur ab abbatibus nigris et albis. Item quod hi, qui sunt in Romana curia, præter exclusos et suspectos, revertantur in regnum : sin autem eorum bona infiscentur, nec permittantur post citationem reverti. Excipiuntur qui sunt cum cardinali Thoma et cum Joanne de Capua notario papæ. Item illorum clericorum, qui de regno non sunt, bona et beneficia quæ habent in regno, infiscanda sunt. Item quod nulli permittatur ad Romanam Ecclesiam accedere sine speciali mandato magistri justitiarii, et qui accesserint, non permittantur exire sine mandato curiæ ».

32. Inflicta sunt Ecclesiis innumera mala iniquarum legum prætextu : nec eo se Fridericianus furor continuit; sed viros principes, qui ipsius nefarios nutus non sequerentur, proscripsit, quam nefandam tyrannidem ita describit Gregorius[1] : « Decorem ipsius imperii et honorem principum imperii lege contempta et principum privilegio cancellato, quosdam de ipsorum majoribus, quod actibus suis illicitis consentire renuunt, incarcerando, proscribendo, et proditoriæ necis gladio feriendo, ac paganorum, qui Assassini vocantur (quod inauditum est de quolibet principe Christiano) gladiis exponendo deturpat. Nonnullos episcopos præcones Christi, rectores fidei, pastores ovium, medicos languentium animarum, spoliatis bonis Ecclesiasticis et mundanis de regno, quod est B. Petri patrimonium speciale, aliisque terris imperio Romano subjectis, proscriptione damnabili exulare compellit : sacrosanctas Ecclesias sacrilega temeritate prophanans, religiosos quorum unum de Ordine Fratrum Minorum absque juris ordine et debita causæ cognitione horribili crudelitate combussit; pupillos, orphanos, pauperes, et viduas tegmine vili nudatos quasi sublatis desuper carnibus exossavit.

33. Ita ille divitum opes diripiebat, præsidio destitutos spoliabat, pauperum sudores ac sanguinem exsugebat, Ecclesias expilabat, ut infideles stipendiorum magnitudine ad Ecclesiarum principem quatiendam allicerentur; de quo hæc graviter Vitæ Gregorii anonymus auctor : « Occupare patrimonium tentat (de Friderico loquitur), quod tenetur defendere juramento, aurum solvit, appendit argentum, nationes invitat, ut petram evertant Ecclesiæ, quam Dominus posuit »; hæc ille. Immisisse vero mense Septembri in Picenum Entium filium cum exercitu, tradit Richardus his verbis : « Henricus rex Galluræ, naturalis filius imperatoris, in marchiam Anconitanam venit, contra quem

[1] Rich. in Chr. hoc ann.

[1] Ext. apud Bullar. in Greg. IX.

mittitur a Gregorio papa Joannes de Columna card. » Addit auctor Gregorium Anagnia Romam reversum magnificentissimeque exceptum a Romanis in Octavis B. Martini, Entium et omnes ipsius partibus implicitos ob factam in ditionem Pontificiam irruptionem anathemate perculisse.

34. Describit idem auctor alia Friderici bella contra Insubres : cœpisse mense Julio in episcopatu Bononiensi Plumacium, flammisque delevisse, ac pervigilio Assumptionis Deiparæ in eodem episcopatu oppidum, cui Crepacor nomen est, exussisse, revocatumque ab Insubriæ præfectis et urbibus, quæ partibus ipsius studebant, in Mediolanensem agrum irrupisse : sed Mediolanenses instructis agminibus ipsi obvios factos ejus conatus retardasse, ac mense Septembri et Octobri non modica vastitate illata, ad populandum pontem Placentiæ procurrisse. Cumque inde discessisset, Bononienses, qui in Mutinenses Fridericianarum partium duxerant, a Simone comite Theatino et Parmensibus fusos fugatosque, nonnullis eorum cæsis aut præterfluenti amne submersis : quam etiam Bononiensium cladem fusius describit Parisius [1]. Sed non ita Fridericum damna intulisse hostibus, ut vicissim magna non acceperit, ex Gregorii Gestorum auctore colligitur [2], qui Mediolanenses ad duodecim milliaria extra civitatis mœnia erupisse, ac de legati præsidio, Gregorii nimirum e Monte-Longo, de quo plurimum Fridericus in litteris [3], Insubres ab ipso confirmatos ; cumque antea nuntii titulo affectus esset, legati dignitate auctum fuisse queritur, favorem justitiæ consecutos ait, subditque de Friderico a Mediolanensibus propulsato : « Pontem Placentiæ ascendit, ubi tandem fluminis crescentis alluvio Placentinorum artificio præparata ; et ponti tutelam et fugam præbuit hostibus non absque gravi exercitus incommodo et personarum excidio. Sicque consumptis opibus, exhaustis loculis, et non paucis ex omni natione amicis fatigatis, juramento, quod in Lombardiam rediret sequenti Maio, non servato, in sua confusus superbia terga præbuit hostibus, Tusciam quasi fugitivus ingressus est ; et ad Pisanam civitatem se cursu valentissimo conferens, in die Nativitatis Dominicæ in civitate ipsa cum ex sui præsentia, tum ex causis aliis supposita interdicto, civibus de tanta præsumptione stupentibus, in majori Ecclesia per suos apostatas publice fecit prophanari divina in Ecclesiæ sacrosanctæ convicium, sua retexens eloquia imperiali modestia reformata ».

35. *Adhærentes Friderico episcopi , equites Theutonici, et alii corripiuntur a Gregorio.* — Distrinxerat [1] in Fridericum VII kalend. Octob. ob violatum interdictum Ecclesiasticæ severitatis Gregorius, ac principum et populorum officiis indignum censuerat : quos etiam sub debito fidei Christianæ, quo tenebantur Domino Jesu Christo, consilio vel opera ipsi adesse vetuerat ; ac præsulibus Germanis partes imposuerat eos, qui illi studerent, anathemate percellerent. Quam sententiam IX kal. Decemb. renovavit [2], atque Alberto archidiacono Pataviensi et Philippo Assisinati nuntio Apostolico in Germania munus commisit, ut archiepiscopos atque episcopos ad promulgandam latam in Fridericum sententiam, ejusque studiosos anathemate comprimendos adigerent. Verum episcopos Theutonicos parere Pontifici distulisse, contendisseque precibus, ne ad vibratas in Fridericum censuras promulgandas cogerentur , refert Stadensis [3]. Ex quibus patriarcha Aquileiensis ab officii religione turpissime deflexit , quem adeo perstrinxit Gregorius, non modo latam ab Apostolica Sede in Fridericum anathematis sententiam in publica hominum frequentia, ut jussus fuerat, non proposuisse [4], verum clavium B. Petri contempto jure tum in divinis, tum in osculo ac mensa, illum in communionem admisisse [5] : eam tamen illi gratiam pro summo, quo Belam et Colomanum reges ipsius nepotes studio prosequebatur , est impertitus, ut cum primum iter ad Sedem Apostolicam arripere instituisset, a Castellano episcopo, cui ea de re mittebat litteras, cœtui fidelium restitui posset.

36. Ad revocandos pariter ad officium religiosos equites domus S. Mariæ Theutonicorum, qui Friderici partes erant amplexi, justissimas illis minas incussit [6], si in tyranni obsequio perstarent, omnia privilegia iis concessa rescissurum. Turpissimum sane Ecclesiam tum eos adversarios passam, qui ingentibus ab ea beneficiis erant affecti, atque ob pietatis, cui se manciparant, publicam professionem, illius defendendo honori addictissimi esse debuissent : quam fœdissimam maculam suscepit Helias supremus Minoritarum magister, vir ambitione tumidus, atque ab instituta a S. Francisco disciplina abhorrens ; de quo hæc Richardus [7] : « Frater Helias qui in Ecclesia S. Francisci apud Assisium magister Ordinis fratrum Minorum extiterat, pro eo quod apud Gregorium papam delatus a fratribus, quod male administrasset eum papa ab administratione removit, in odium papæ imperatori adhæsit ».

37. Defecere [8] contra alii a Friderico, ut Ravennates (1), quorum urbem Veneti præsidiario

[1] Par. Hist. Angl. — [2] Greg. Vit. auct. anonym. — [3] Ext. apud Petr. e Vin. et Par. Hist. Angl.

[1] Ext. ejus litteræ in Bullar. — [2] Ext. aliæ ejus lit. ibid. — [3] Stad. in Chron — [4] Lib. XIII. Ep. XVIII. — [5] Ep. CLXXX. — [6] Ep. LXXIV. — [7] Rich. in Chr. — [8] Monach. Pad. Chr. l. I.

(1) Quanquam Ravennates hoc anno a Friderico desciverunt, ut in Annalibus hic traditur, sequenti tamen anno recipere ejus imperium coacti sunt. Teste enim Parisio de Cereta, auctore Veronensis Chronici anno 1240 mense Augusti : « Imperator obsedit civitatem Ravennæ, et XXII Augusti ipsam civitatem obtinuit ». MANSI.

milite munitam defendendam susceperunt: tum Guecillus e Camino, atque Albericus e Romano coitione facta Tarvisium, depulso Jacobo e Mora Friderici præfecto, occuparunt; ob quam defectionem Ezelinus Alberici frater, cujus consilia Fridericum in omnibus secutum ait monachus Patavinus, atque Alberici filiam in fidei pignus suadente ipso accepisse, exæstuans ira et avaritia, Tarvisinæ Ecclesiæ ditionem et arces invasit: qua de re episcopus cum apud Sedem Apostolicam questus esset, Gregorius hæc ad Castellanum episcopum scripsit: « Sicut venerabilis frater noster episcopus Tarvisinus sua nobis (insinuavit), conquestione Ezelinus de Romano, Dei et Ecclesiæ inimicus, Asyli et Montis-Belunensis castra, arcem Braidem roccamque Cornutæ, necnon villas, curias, possessiones, et alia jura Ecclesiæ Tervisinensis, spreto fidelitatis juramento, quo tenetur eidem, per violentiam occupavit, et ea occupata detinet, ac restituere contradicit: quocirca mandamus quatenus, etc. » Partes impomt, ut Ezelinum si ablata restituere detrectet, anathemate feriat. « Dat. Later. XII kal. Decemb. anno XIII ». Ut tyrannum novarum pœnarum acerbitate percelleret, illum vectigalibus, agris, ac ditione, quam fiduciario jure a Tarvisino episcopo acceperat, Apostolica sententia mulctavit[1]. Sprevit Ezelinus Pontificia imperia, atque Italiam diuturnis cladibus attrivit: de quo plura suis locis dicenda erunt.

38. *Gregorius mittit legatum ad implorandum auxilia in Gallias, Angliam, et Hispaniam, cujus rex et regina ad eum dant litteras officiosas.* — Accenso igitur bello in Italia intestino cum majorum terror impenderet, Pontifex ad elicienda ex Occidente auxilia Jacobum episcopum Prænestinum legatum misit, qui ut Friderici tyrannidem, a quo antea itinere prohibitus fuerat, dum illi in Provincia adversus Albigensium reliquias legatio demandata erat, declinaret, peregrini cultum induit; de quo hæc Richardus[2]: « Prænestinus episc. legatus a papa ad principes mittitur Occidentis, qui specie peregrini cum uno tantum socio per terram usque Januam vadit, et in navigio transfretavit ». Meminit ejusdem legationis Nangius[1], ac missum ait, ut latum a Pontifice in Fridericum anathema in Galliis promulgaret, e rei exitu illius consilium interpretatus. Sollicitasse vero Gallos, ut in arma adversus Fridericum prosilirent, nec obtinere potuisse scripsit[2] anno sequenti ad Fridericum S. Ludovicus (1).

39. Refert quoque Matthæus Parisius[3] Pontificem scriptis litteris regi Francorum, ac regni proceribus significasse, Fridericum ob impia facinora e culmine imperii dejectum, eamque dignitatem in Robertum comitem regis fratrem ab Ecclesia transfusum iri: proinde non segniter tantum opus susciperet, cum non modo Romana, sed etiam universalis Ecclesia ad id perficiendum strenuam operam viresque suas esset collocatura: sed Francos, habitis comitiis publicis, Friderici potentiam veritos, cum quo etiam fœdere conjunctissimi fuerant, tanto bello involvere se noluisse (2). Hic Parisius, aut ut verisimile est, quisquis ille sit, qui hæreseos veneno imbutus, pro innato contra Ecclesiam odio Parisii opera corrupit, carpendi Pontificis occasionem nactus, Francis, quos tum maxime Sedis Apostolicæ studiosissimos sub rege sancto fuisse constat, contumeliosa in Pontificem verba affinxit: nec probabile est ipsos oblati imperii honore cumulatos injurias rependisse; nec caret etiam fictionis suspicione quod subdit jactasse ipsos Francorum regem, quem sanguinis claritas splendorque originis ad sceptra Francorum efferret, cuivis imperatori præcellere, quem libera electio ad solium proveheret, proinde Roberte ad omnium honorum cumulum tanti regis fratrem esse sufficere debere. Cum vero Fridericus ut horrenda infamis hæresi de qua superius dictum est, traduceretur, Gallos explorandæ rei, ac tuendæ fidei zelo misisse ad eum oratores, qui ipsi bellum denuntiarent, si hæreseos nota, ut ferebatur, inustus esset, deque ipsius fide ac religione certiores fie-

[1] Lib. XIII. Ep. CXLIX, CL. — [2] Rich. in Chron. hoc anno.

[1] Nangius in Gest. S. Lud. — [2] Ext. eæ lit. apud Petr. e Vineis. — [3] Par. Hist. Angl.

(1) Præter Concilia hujus anni ex collectionibus nota, Turonense, cujus canones 13 de disciplina clericorum et monachorum habentur, et Sanquintinense, in quo violatoribus Ecclesiasticæ immunitatis a suffraganeis Ecclesiæ Rhemensis die XXVIII Novembris indictæ sunt; præter hæc, inquam, alia etiam duo ignota collectoribus addenda sunt, nempe Tarraconense, de quo inferius ad an. MCCLVI, et Moguntinum de quo hæc prodit coævus auctor Chronici Erfordiensis: « Hoc anno VI nonas Julii in civitate Moguntina celebratum est Concilium præsidente Conrado rege imperatoris filio, ac ejusdem sedis archiepiscopo cum IX cæteris episcopis, in quo episcopus Eistatensis querelando miserabiles exhibuit litteras, in quibus continebatur, quoniam sui ministeriales ac cives Eistatenses, jam fere per annum in excommunicatione manentes, diabolica atque hæretica præsumptione ipsum episcopum cum clero sibi favente crudeliter expellendo abjecissent, et laicas personas in episcopum, præpositum, ac decanum elegissent, ac ejusdem matricis Ecclesiæ sacristiam infringendo spoliaverint, et ipsorum errorem magnates et potentes quidam foventes, perniciose in malitia confortaverint, ac qualiter suos fautores, si decesserint, cum musicis instrumentis ad sepulturam conducendo, lætantes sepeliant ». Si quis contenderit Concilium istud ad sequentem annum pertinere, ille facile me assentientem habebit, cum Chronicum Erfordiense per hos annos in Notis chronologicis turbatum sit, et dies VI nonas Junii anno sequenti inciderit in feriam II, qua plerumque Concilia exordiebantur, hoc vero in sabbatum, quæ dies raro Conciliorum exordio assignabatur. MANSI.

(2) Quæ hic in Annalibus narrantur de imperio Roberto comiti oblato lucem accipiunt ex iis quæ narrat Albericus coævus historicus ad annum 1241, cujus verba in Nota ad numerum 89 ejusdem anni dabimus. Eo vero auctore narrante discimus imperium primo quidem oblatum fuisse Abelii Valdemari II regis Daniæ filio, quo recusante tentatus fuit Otto dux Brunsvicensis imperatoris Ottonis ex fratre nepos; eodemque demum se subducente, res declinavit in Robertum comitem, qui ab iis consiliis, opera et suasionibus matris revocatus fuit. MANSI.

rent : at Fridericum pium se finxisse, et criminis labe, quo sese nunquam inquinasset, ex odio a Gregorio aspergi conquestum, iras evomere atque exercere in eum crudelius cœpisse.

40. Cæterum Gallicos præsules Jacobi legati opera magna e vectigalibus Ecclesiasticis stipendia Pontifici ad tolerandos in Fridericum belli sumptus suppeditasse scribit, pariterque in Anglia clerum Othonis legati industria ac regis consiliis incitatum ingentia pro Gregorio subsidia coegisse, de quo etiam Fridericus plurimum in litteris[1] ad Henricum questus est. Hispaniarum vero reges, quamvis eximie erga Romanam Ecclesiam affecti essent, continuis tamen Sarracenorum bellis impliciti studia sua Epistolis tantum explicare potuerunt : e quibus Ferdinandus Castellæ rex accepta Ecclesiæ et imperii e Pontificiis litteris dissensione, magno se dolore affectum significavit Gregorio, atque oratorem solertem transmisit, ut de redintegranda concordia ageret cum Friderico ; ac litteras amoris et observantiæ notis insignes exaravit[2], quæ licet in Regesto Pontificio anni decimi quarti extent, non levibus tamen argumentis ad hunc annum spectare colliguntur.

41. « Sanctissimo patri ac domino Gregorio, divina providentia sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici, Ferdinandus Dei gratia rex Castellæ, Toleti, Legionis, Galitiæ et Cordubæ cum debito famulatu pedum oscula beatorum.

« Novit ille qui nihil ignorat, qui scrutator est cordium et cognitor secretorum, quod sinceræ mentis desiderio non minus devoto quam debito cor nostrum ad honorem vestrum æstuat, et ad exaltationem aspirat. Nec mirum quem constat in terris vicarium Jesu Christi, et vices gerere veri Dei incrementum et gloriam Sedis Apostolicæ, progenitorum nostrorum sequendo vestigia, quantum sufficimus affectantes, quæ cunctis per orbem fidelibus sacratissimum fidei pabulum abundanter erogat et sapienter ministrat ; per quam nos et universi Christi fideles, tam reges quam alii, cælestis spei propinari nobis et credimus et desideramus augumentum. Pro qua fide pugnamus et stamus adversus inimicos ejusdem, hæreses exstirpando, et nos cæterorum inimicorum, qui errores suos armis contendunt defendere, insultibus et conflictibus, non absque gravi periculo corporaliter opponendo. Hæc igitur et quamplurima alia duriora, quæ non duximus litteris committenda ; tum quia longum esset et superfluum enarrare, tum etiam ne laudem propriam quærere videamur, pro Christi nomine dignum duximus sustinenda, ut funiculus hæreditatis Domini dilatetur, et honor piæ matris Sedis Apostolicæ per ministerium nostrum, etsi non optatum, vel debitum saltem aliquantulum suscipiat incrementum. Nam si sacrosanctam Romanam Ecclesiam, quæ nos semper dilexit et fovit in visceribus charitatis, et requisita non solum propitiam, sed promptam se exhibuit circa promotionem nostram specialium exuberantia gratiarum, quantumcumque sincere diligimus, mercedem non credimus nos habere : imo etiam modicum reputamus, si eidem in suis necessitatibus assistamus, et pro ea et personam et regna quibuscumque discriminibus exponamus.

42. « Sane multorum relatione didicimus, quod nobis postmodum papalis littera demonstravit, imperatorem in sacrosanctam Romanam Ecclesiam, quæ eum curiosa nutrivit et mirabiliter exaltavit, multipliciter deliquisse, et eam adeo ad iracundiam provocasse, quod opus fuit ut manu Domini tangeretur. Numquid pati potest pia mater, et non compatitur filius ? Numquid dolet Sedes Apostolica, et exultare potest fidelis ? Numquid turbato capite membra vigere noscuntur ? At tamen quia non obliviscitur misereri Dominus, nec in ira misericordiam continebit, ex quo semel cœpimus, loquemur parum ad Dominum de dubiis negotiorum eventibus magis anxii, quam de facto imperatoris, quem quantum cum Domino possumus, multipliciter tenemur diligere ; obtenta prius venia, et concessa licentia, ut mansuetudo patris pœnitentem recuperet filium, et Ecclesia suo non careret athleta, partes nostras interponere curaremus.

« Ad hoc autem competentius exequendum, venerabilem ac dilectum W. abbatem S. Facundi, virum circumspectæ providentiæ et honestum, de quo propter suæ prærogativam honestatis plene confidimus ; quem cum esset causa visitandi Romanam Ecclesiam in itinere constitutus, ad nos revocavimus, deliberatione habita ad vos propter hoc, et alia duximus destinandum, ut securi de ejus honestate et industria eamdem confidenter ad imp. ex parte nostra, si expedire videritis, vel ad nos etiam remittatis cum vestræ in omnibus et per omnia beneplacito voluntatis : ipse enim quod a sanctitate vestra injunctum sibi fuerit, sicut novimus et sumus in pluribus jam experti, devote ac fideliter exequetur. Dat. Burgis IV die Decemb. »

43. Non minus pietatem singularem spirant reginæ Berengariæ Ferdinandi matris litteræ[1], quas singulari religionis sensu delibuta, ut suæ erga Sedem Apostolicam observantiæ indices ad Gregorium transmisit.

« Sanctissimo patri ac domino Gregorio, divina providentia sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici, Berengaria Dei gratia regina Castellæ et Toleti, pedum oscula beatorum cum reverentia filiali tam debita quam devota.

« Pro multiplici gratia, quam ex multa vestræ exuberantia bonitatis ego et filius meus a sanctitate vestra tam sæpe recepimus, nec petita multoties, sed oblata, dignum ducens ad gratiarum saltem actiones assurgere, condigne nequeo, dum

[1] Ext. apud Petr. e Vin. et Par. — [2] Ext. apud Greg. Reg. XIV. Ep. XXXVIII.

[1] Ext. ib. Ep. XL.

erga me et meos vestram dignationem attendo; dum penso vestræ promptitudinem pietatis : quod quidem gratius mihi foret rebus efficere quam verbis, aut litteris declarare. Sed quia ad præsens quod volo non valeo, non propter aliquem cordis defectum, aut rerum indigentiam mundanarum; sed exspectando potius vestræ beneplacitum voluntatis, pro tot beneficiis grates interim reddo vestræ magnitudini quantas possum, majestatem vestram totis mentis affectibus implorando, ut juxta devotionis affectum, quam ego et filius meus erga vos semper habuimus et habemus, aliquid mihi dignetur innuere, quod vestræ voluntati sedeat: imo quidquid vestræ placuerit sanctitati, juxta vestrum beneplacitum per omnia et in omnibus exequendum.

44. « Hoc autem apud benignitatem vestram reticendum non credo, quod quia vobis non scribo frequentius, non ex minori devotione provenit, sed propter verecundiam, quam contraxit sexus femineus a natura, et reverentiam quæ debetur vicario Jesu Christi; novit enim Dominus, quod dum mentis oculis papalis claritatem intueor puritatis, mentis intuitum quasi quidam fulgor reverberat ad scribendi desiderium retardandum; at stupore comprehensa quodammodo præsumptionem reputo attentare saltem vestri tangere fimbriam vestimenti. Verumtamen quanto frequentius vestras litteras reciperem, aut mandatum, tanto gratius foret mihi, et tanto plenius meæ satisfieret voluntati. Nunc autem grates Domino refero, quia opportunitatem habeo per venerabilem ac dilectum W. abbatem S. Facundi virum providum et discretum, qui alias erat ad vestram præsentiam accessurus, quædam quæ litteris commendare nolui, secure ac fiducialiter declarandi, qui ea licentius vobis exponere, et voluntatem nostram latius poterit aperire. Datum Burgis, die v Decemb. »

45. Accessit ad Sedem Apostolicam S. Facundi abbas, ut inter cætera quæ ipsius prudentiæ commissa fuere, Castellæ regis filium, quem Ferdinandus in Italiam ad Fridericum mittere meditabatur, ac sequentis anni mense Aprili apud Fogiam venisse scribit Richardus[1] Pontificis fidei commendaret, qua de re extant ad Gregorium regiæ litteræ, quibus ab eo supplex contendit, ut illi ad recuperandam maternam hæreditatem, quam imperator detinebat, operam auxiliumque porrigeret : se vero filio incurrendæ paternæ inimicitiæ intentata pœna imperasse, ut obsequentem se Pontifici, atque honori Ecclesiæ tuendi cupidissimum ostenderet : « A sanctitatis vestræ memoria non credimus excidisse, quod cum tempore dulcis memoriæ reginæ Beatricis filiolæ vestræ bona quæ sibi jure successionis competebant, ab imperatore, qui ea detinebat pro Fr. filio nostro, sæpe sæpius petissemus, quia ipse reddere recusabat, ad paternitatem vestram recursum habuimus, vestrum super hoc consilium et auxilium implorantes. Ad quod sicut patrem decet justitiæ, et Jesu Christi vicarium, solitæ benignitatis clementia respondistis, quod vestrum nobis non deesset consilium; promittendo nihilominus, quod faceretis exhiberi nobis justitiæ complementum. Verum cum idem imperator saniori ductus consilio, postmodum nobis sæpe significandum duxerit, quod bona petita paratus erat reddere, si eumdem Fredericum, quem mater etiam sua in extremis posita sub quadam obtestatione illuc destinandum jusserat, sibi mittere curaremus; nos attendentes quod nocuit differre paratis, tum propter maternam hæreditatem obtinendam, quam ad servitium Rom. Ecclesiæ eum habere volumus, tum propter alias causas urgentissimas, quas venerabilis abbas et religiosus vir dilectus noster abbas S. Facundi magnificentiæ vestræ plenius exprimet, de prudentium virorum consilio eumdem duximus destinandum, viva voce firmiter præcipientes eidem, et sub pœna paternæ gratiæ injungentes, quatenus more progenitorum suorum regum et imperatorum Hispaniæ, honorem et exaltationem Ecclesiæ Romanæ procuret et diligat, et ei semper sit obediens et devotus. Sane si eidem imperator, quod non credimus, eamdem hæreditatem sibi reddere contradicat, aut differat, paternitati vestræ affectuosas preces porrigimus, petentes humiliter et devote, quatenus cum sub defensione vestra, cui ipsum committimus, protegentes, vestrum eidem dignemini impertiri auxilium et favorem. Dat. Burgis, IV die Decemb. »

46. *Salmantica Academia instituta a Ferdinando.* — Prætereundum hic non videtur Ferdinandi studio, qui animum ad pacis artes converterat, Salmanticensem Academiam efflorescere hoc anno cœpisse[1], cum eam ab Alphonso avo Palentiæ constitutam in eam urbem traduxisset, cujus amœnitas litterarum cupidos eo facile pellectura videretur. Nec minus agitandis in Mauros belli consiliis regem ipsum incubuisse refert Mariana[2], qui egregium virtutis exemplum ab Alvari ducis uxore editum narrat. Cum enim Albamar rex barbarus Turcorum arcem obsidione cinxisset, præfecto ac præsidiariis militibus, qui prædatum abierant, absentibus, illa correptis armis feminas justique præsidii speciem referre, hostemque propulsare mœnibus jussit, dum alii in cuneum conglobati medios hostes perrupere ac recepti arce barbaros castra removere coegerunt.

47. *Confirmata a Greg. vetera Tolet. arch. privilegia.* — Flagitavit hoc anno a Pontifice maximo archiep. Toletanus ad sedis suæ tuendum splendorem, ut concessa Toletanæ Ecclesiæ privilegia, ne oblivione ac vetustate delerentur, renovaret. Cujus votis annuit Gregorius[3], contentasque in Regestis Pontificum litteras, quibus primatus Hispaniarum dignitas illi confirmabatur, exscri-

[1] Rich. in Chron. an. seq.

[1] Mar. l. XIII. de reb. Hisp. c. 1. — [2] Ibid. — [3] Lib. XIII. Ep. CCI.

ptas sua auctoritate corroboravit. E quibus nos nonnulla monumenta, quæ ad illustrandum illius Ecclesiæ decus pertinere visa sunt delibabimus : « Supplicasti nobis, frater archiepiscope, ut cum in Regestis Romanorum Pontificum quædam continerentur munimenta Ecclesiæ Toletanæ, illa conscribi et tibi tradi sub Bullæ nostræ munimine faceremus, ne Regestis ipsis perditis casu fortuito, aut vetustate consumptis, jus ipsius Ecclesiæ contingat cum pereuntibus deperire. Nos igitur tuæ sollicitudinis providentiam commendantes, præsentium significatione testamur, quod in Regestis felic. recordationis Urbani II prædecessoris nostri scriptum est de bonæ memoriæ Bernardo Toletano archiepiscopo in hæc verba : Hoc tempore Toletanus archiepiscopus Bernardus, Romam ad dominum Urbanum papam veniens, ei pro episcoporum more juravit, et pallium et privilegium accepit, regnique Hispaniarum primas institutus est. Tunc etiam in Gallicia omnis diœcesis S. Jacobi ab omni est officio excommunicata divino, quia S. Jacobi episcopus in regis carcere depositus fuerat ; unde et hæc regi Ildefonso Epistola missa est.

48. « Idem regi Ildefonso Galleciæ. Duo sunt, rex Ildefonse, quibus principaliter mundus hic regitur, sacerdotalis dignitas, et regalis potestas. Sed sacerdotalis dignitas, fili charissime, tanto potestatem regiam antecedit, ut de ipsis regibus omnium rationem positurí sumus regi universorum. Quapropter pastoralis nos cura compellit, non solum de minorum, sed de majorum quoque salute pro viribus providere, quam pastori vero suas oves illæsas restituere, quæ nobis commissæ sunt, valeamus, tuæ præcipue debemus saluti prospicere , quem Christianæ fidei propugnatorem Ecclesiæ Christus effecit. Memento ergo, memento, fili mi amantissime, quantam tibi gloriam divinæ contulit gratia majestatis, et sicut ipse tuum præ cæteris regnum nobilitavit, ita tu ei studeas præ cæteris devotius , ac familiarius deservire. Dicit enim ipse Dominus per prophetam : Honorificantes me honorificabo : qui autem me contemnunt erunt ignobiles. Gratias itaque Domino et laboribus tuis agimus, quod de Sarracenorum jure Toletana est Ecclesia liberata.

49. « Fratrem autem venerabilem Bernardum, ejusdem urbis præsulem tuis exhortationibus invitati, digne ac reverenter excepimus, et ei pallium contradentes, privilegium quoque Toletanæ Ecclesiæ antiquæ majestatis indulsimus. Ipsum enim in totis Hispaniarum regnis primatem statuimus, et quidquid Toletana Ecclesia antiquitus noscitur habuisse, nunc quoque ex Apostolicæ Sedis liberalitate in posterum habere censuimus. Tu illum ut patrem charissimum exaudias, et quæque tibi ex Domino nuntiaverit, obedire curato ; et Ecclesiam ejus temporalibus non desistas auxiliis, ac beneficiis exaltare. Inter cætera vero laudum tuarum præconia pervenit ad aures nostras, quod sine gravi dolore audire nequivimus, episcopum scilicet S. Jacobi a te captum, et in captione ab episcopali dignitate depositum, quod canonibus noveris omnino contrarium, et Catholicis auribus non ferendum, quod tanto nos amplius contristavit, quanto te ampliori affectione complectimur. Nunc tibi, rex gloriosissime Ildefonse, Dei et Apostolorum vice mandamus orantes, qualenus eumdem episcopum suæ integre restituas per Toletanum archiepiscopum dignitati : neque id per Ricc. cardinalem Sedis Apostolicæ factum excusaveris ; quia et canonibus est omnino contrarium et Ricc. tunc legatione Sedis Apostolicæ minime fungebatur. Quod ergo ille tunc gessit, quem Victor papa sanctæ memoriæ Tertius legatione privaverat, nos irritum judicamus. In remissionem igitur peccatorum et Sedis Apostolicæ obedientiam suæ dignitati episcopo restituto, et ad nostram præsentiam cum legatis tuis ipse perveniat canonice judicandus : sin autem, facere nos erga dilectionem tuam compelleres invitos, quod nos quoque fecisse nollemus. Memento religiosi principis Constantini, qui sacerdotum judicia nec audire voluit, indignum judicans dictos ab hominibus judicari. Audi ergo in nobis Dominum et Apostolos ejus, si te ab ipsis velis, et a nobis in iis, quæ postulaveris, exaudiri. Rex regum Dominus cor tuum gratiæ suæ fulgore illustret, victorias tibi tribuat, regnum tuum exaltet, itaque te semper vivere concedat, ut et temporali regno perfruaris feliciter, et æterno perenniter gratuleris. Amen.

50. « Idem Terraconensi et cæteris Hispaniarum archiepiscopis. Quisquis voluntatem gerit, ut sibi alii subjiciantur, dedignari non debet, ut ipse quoque aliis sit subjectus. Hic enim ordo regiminis atque prælationis non solum in terrestri, sed insuper cælesti quoque Ecclesia observatur, rege omnium disponente, ut se omnium principe alii aliis principentur. Toletanum siquidem archiepiscopum privilegii nostri auctoritate primatem in totis Hispaniarum regnis fore decrevimus, salva Sedis Apostolicæ auctoritate, et metropolitanorum privilegiis singulorum. Si quid igitur inter vos grave contigerit, quia ab Apostolica Sede procul estis, ad eum velut ad primatem vestrum omnium recurretis, ejusque judicio quæ vobis sunt gravia terminabitis. Quod si quid forte ipsius quoque judicio nequiverit definiri, ad Apostolicam Sedem, ut dignum est, velut sedium omnium principem referetur. Qui autem vestrum sine metropolitanis propriis sunt ipsi interim velut proprio subesse debebunt. Valete.

51. « Idem Urbanus II. Terraconensi archiepiscopo. Novit dilectio tua, frater in Christo venerabilis, quo tenore, qua conditione pallium tibi privilegiumque concesserimus : quomodo nobis et tu in fide tua, et comprovinciales primates per scriptum promiseritis vos in restitutionem Terraconensis Ecclesiæ omnimodis instituros : nunc autem frequenti fama audimus vestram illam in-

dustriam, vestrum studium jam cessare, et Terraconen. restitutionem jam pæne deficere. Te igitur litteris præsentibus admonemus, ut hujus boni operis perfectionis sedulus operator existas. Memineris tamen ita te archiepiscopum institutum, ut tam tu, quam universi provinciæ Terraconensis episcopi Toletano tanquam primati debeatis esse subjecti. Sic enim a vobis in Toletanæ Ecclesiæ privilegio constitutum est, quod nos omnino ratum volumus permanere. Nunc autem multo amplius quia ei nostræ sollicitudinis vices in Hispania universa, et in Narbonensi provincia ministrandas injunximus. Datum VII kal. Maii.

52. « Idem Rainerio cardinali presbytero. Veniens ad nos cum Barchinonensi fratre nostro venerabili episcopo reverendissimus frater noster Narbonensis archiepiscopus, quem jamdudum vita et religione spectatum habemus, etc. inter cætera præjudicium sibi factum de Terraconensium episcoporum subjectione per Romanam Ecclesiam suppliciter intimavit, cum eos Narbonensis metropolis per annos quadringentos sine alterius reclamatione possederit. Nostra igitur vice in illis partibus fungens, Terraconensibus episcopis nostra auctoritate præcipito, ut interim Narbonensi tanquam proprio metropolitano obediant, donec præstante Domino Tarraconensis restauretur Ecclesia; Toletano autem sicut primati reverentiam exhibeant, donec Narbonensis archiepiscopus se eorum primatem fuisse certa possit auctoritate monstrare. Novit siquidem tua fraternitas primatem a nobis Toletanum sic institutum, ut salva sint metropolitanorum privilegia cæterorum, etc. » His adjicit Gregorius diem, qua ea privilegia recognovit. « Dat. Later. VII kal. Junii, Pontif. nostri an. XII ». Adducit etiam in aliis litteris [1] ex Romanorum Pontificum Adriani IV, Anastasii IV, et Alexandri III Diplomata, in quibus Toletanæ Ecclesiæ dignitas amplius illustratur, quorum primum Adriani IV occurrit.

53. « Adrianus Bracharensi archiepiscopo. Si quanta sit obedientiæ virtus debita vigilantia cogitares, et quantum ipsa utilitatis afferat intenta curares sollicitudine circumspicere, venerabili fratri nostro I. Toletano archiepiscopo ita studeres debitam reverentiam exhibere, quod tuæ devotionis sinceritas tam in conspectu Dei quam in oculis hominum commendabilis appareret. Cæterum in hoc videris et humilitatis amisisse constantiam, et a justitiæ tramite deviasse, quod ei, nescimus quo supercilio, negligis et despicis obedire. Ne igitur præsumptionis aut contumaciæ ulterius arguaris, mandamus, quatenus prædicto fratri nostro Toletano archiepiscopo, cui in toto Hispaniarum regno confirmavimus Apostolica auctoritate primatum, debitam reverentiam tanquam primati tuo, et omnimodam subjectionem impendas. Alioquin suspensionis sententiam, quam dilectus filius noster Hyacinthus diaconus cardinalis A. S. L. in te noscitur promulgasse, ratam et firmam habemus, et eam robur firmitatis perpetuæ statuimus obtinere. Nos enim prædecessorum nostrorum fel. mem. Eugenii et Anastasii Romanorum Pontificum vestigiis inhærentes, sententiam memorati filii nostri Hyacinthi cardinalis, nisi ad præfatum archiepiscopum cum omni humilitate accesseris, et ei de cætero curaveris obedire, ab omni Pontificali officio te jubemus esse suspensum, et omnes suffraganeos tuos ab obedientia personæ tuæ absolvimus. Datum Beneventi XIV kal. Febr.

54. « Anastasius Bracharensi episcopo. Quanti criminis habeatur Apostolicæ Sedis contemptus, ex propheticis verbis ostenditur, ubi scriptum est: Peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Item B. Gregorius de inobedientibus et Apostolicæ Sedis mandatis dura cervice resistentibus ait : Suæ ruinæ debet dolore prosterni quisquis Apostolicis noluerit obedire mandatis ; nec locum inter sacerdotes habeat ; sed extors a sancto ministerio fiat. Quam frequenter, et quam districte a prædecessore nostro sanctæ memoriæ papa Eugenio fueris monitus, ut Toletano archiepiscopo tanquam primati tuo debitam reverentiam et obedientiam exhiberes, et qualiter ei obedieris ; unde etiam prius quam mandatis ipsius obtemperares, pro tua inobedientia et cervicositate, secundo suspensionis sententiam incurristi, a tua memoria non debuit excidisse. Sed sicut venerabilis fratris nostri I... nunc Toletani archiepiscopi conquestione accepimus, postquam de obitu ejusdem prædecessoris nostri certus fuisti, obedientiam, quam R... prædecessori ejusdem archiepiscopi exhibueras, sibi deferre nullatenus voluisti, non attendens, quod unius morte Apostolicæ petræ soliditas nec frangitur, nec mutatur. Quocirca per præsentia tibi scripta mandamus atque præcipimus, quatenus ad prædictum fratrem nostrum I... Toletanum archiepiscopum seposita excusatione accedas, et tanquam primati obedientiam debitam sibi exhibeas. Quod si infra triginta dies post harum acceptionem adimplere neglexeris, ex tunc a Pontificali officio te noveris esse suspensum. Dat. Lat. VI id. Apr. »

55. Subjicit alias ejusdem Pontificis ad eumdem Bracharensem et Terraconensem archiepiscopos, quibus gravissime arguit, se a Toletani archiepiscopi Hispaniarum primatis auctoritate subduxisse : tum ad Hyacinthum diaconum card. in Hispania legatum de iis archiepiscopis, qui Toletano ut primati parere detrectabant, ad officium revocandis. De Compostellano vero hæc Anastasius IV Hyacintho cardinali : « Quoniam fratri nostro Compostellano mandavimus, ut vel ei tanquam primati suo obediat, vel sub tuo judicio ipsi exhibeat justitiæ complementum, nihilominus charitati tuæ mandamus, ut si idem frater noster ambiguitatem noluerit subire judicii, utramque partem ante tuam præsentiam advoces, et rationi-

[1] Ep. CCII.

bus utriusque partis plenarie auditis et cognitis, quod æquitati et rationi congruat inde censeas observandum : alias enim eum sicut primati suo illi facias humiliter obedire (1).

56. Anastasii IV Diplomatibus adjungit Pontifex alias Alexandri III ad Joannem Toletanum archiepiscopum litteras, quibus primatis Hispaniarum dignitatem confirmat.

« Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Joanni Toletano archiepiscopo et Hispaniarum primati, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum. Per præsentis privilegii paginam primatus dignitatem per Hispaniarum regna tibi et Ecclesiæ Toletanæ auctoritate Apostolica confirmamus. Pallio itaque a Sede Apostolica tuæ charitati concesso in missarum celebrationibus uti debebis tantum in præcipuis festivitatibus, tribus videlicet diebus, in Natali Domini, in Epiphania, Hypapante, Cœna Domini, Sabbato Sancto, tribus diebus in Pascha, in Ascensione, Pentecoste, in solemnitatibus sanctæ Mariæ, sancti quoque Michaelis, et S. Jo. Baptistæ, in omnibus natalitiis Apostolorum, et eorum martyrum quorum pignora in vestra Ecclesia requiescunt, sancti quoque Martini et Ildefonsi confessorum, et Omnium Commemoratione Sanctorum, in consecrationibus Ecclesiarum, episcoporum et clericorum ; in annuo consecrationis tuæ die, et in natali etiam S. Isidori et Leandri. Primatem te præsules Hispaniarum recipient, et ad te, si quid inter eos quæstione dignum exortum fuerit, referent, salva tamen in omnibus Apostolicæ Sedis auctoritate. Verum personam tuam in manu nostra propensiori gratia retinentes censemus, ut solius Rom. Pontificis judicio ejus causa si qua fuerit decidatur, etc. » Hæc Alexander III quæ Gregorius ita consignat. « Dat. Lat. V kal. Jul. Pont. nost. an. XIII. »

57. *Valentinæ et Compostellanæ Ecclesiis prærogativæ corroboratæ.* — Corroboravit præterea Gregorius Valentinæ Ecclesiæ, quæ post diuturnam servitutem barbarorum, anno superiore Jacobi regis virtute erepta, liberas cœlo manus tollere cœperat, privilegia a veteribus Pontificibus Christianisque imperatoribus concessa, cum id beneficium electus Valentinus apud Sedem Apostolicam tunc præsens poposcisset : « In nostra, inquit, proposuisti præsentia constitutus, quod quidam imperatores Romani concesserunt Ecclesiæ Valentinæ civitatem Valentinam cum subsidiis suis et territorio, et quidquid intra ejus ambitum et extra in toto episcopatu Valentino continetur ; comitatum videlicet, forum, mercatum, monetam, stratas, naulos, telonia, castra, castella, villas, vicos, areas, servos, ancillas, tributarios, foresta, sylvas, venationes, furnos, molas, molendina, aquas, aquarum decursus, campos, prata, pascua, terras cultas et incultas, et commune forum agentium et sustinentium causas tam civiliter quam criminaliter, ita quod episcopus vel electus, qui pro tempore ibi fuerit in civitate et suburbiis, castris et villis propriis ipsius Ecclesiæ ordinariam jurisdictionem, in aliis vero locis episcopatus ipsius per appellationem vel in defectum dominorum ipsam valeat exercere. Nos itaque tuis devotis supplicationibus inclinati, concessiones super iis et aliis a dictis imperatoribus pie, ac provide factis Ecclesiæ memoratæ, sicut in eorum privilegiis plenius continetur ; necnon libertates et immunitates tam a Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris, quam ab imperatoribus, regibus ac aliis Christi fidelibus rationabiliter indultas eidem auctoritate Apostolica confirmamus, etc. Dat. Anagniæ non. Julii, an. XIII. »

58. Obtinuit etiam a Gregorio Joannes electus Compostellanus oratorum opera pallium e sacro B. Petri sepulchro acceptum, dataque Auriensi episcopo provincia est, ut eo novum archiepiscopum in verba Pontificis sacramento adactum ornaret. Quem vero ritum in illo conferendo servaturus esset, ita præscripsit Pontifex [1] : « Forma dandi pallium hæc est : Ad honorem Dei omnipotentis, et B. Virginis Mariæ, et beatorum Apostolorum Petri et Pauli, et domini papæ Gregorii, et Romanæ Ecclesiæ, necnon Ecclesiæ tibi commissæ tradimus tibi pallium de corpore beati Petri sumptum, plenitudinem videlicet pontificalis officii, ut utaris eo intra Ecclesiam tuam certis diebus, qui exprimuntur in privilegiis ab Apostolica ei Sede concessis. Forma vero juramenti est talis : Ego Joannes Compostellanus archiepiscopus ab hac hora in antea fidelis ero B. Petro et ejus successoribus, etc. » illam prætermittimus, cum an-

[1] Ep. XCII.

(1) Hoc anno Tarraconæ in Hispaniis coiverunt in Concilium Barchinonensis cum sex aliis episcopis ejusdem Tarraconensis provinciæ, sanxeruntque, ut constitutiones latæ a Joanne Sabinensi, qui Sedis Apostolicæ in Hispanias legatione anno 1229 fungebatur, promulgarentur ac confirmarentur. Illis tamen nova quædam Patres adjecisse certum est, cum in canone VI injungantur celebrari festa B. Francisci et B. Dominici, quorum postremus in sanctorum Album, nonnisi obita jam a Sabinensi Hispanica legatione, anno videlicet 1234, relatus fuit. Concilii hujus, quod cœpit hoc anno die XIV kalendas Maii, canones 16 Ecclesiasticæ historiæ studiosi debent diligentiæ PP. Martenii, et Durand. tom. VII Collect. veter. monum. col. 132. In Collectionibus Conciliorum, Concilii hujus canones desiderantur. Porro in canonibus illis nihil novi occurrit, nisi quod in canone 8 statutum est, « quod sacerdos in propria persona hostias faciat ad conficiendum corpus Christi de pulchra et nitida farina frumenti, et non apponatur ibi sal neque fermentum ». Vix credo hoc postremum caveri disertis verbis potuisse, nisi tunc in Hispania mos seu abusus aliquis, saltem rarus, obtinuisset, ut in Eucharistia conficienda azymi et fermentati usus promiscuus perseveraret. Denique animadvertere juvat nonnullos Concilii hujus canones, nempe quinque legi in Collectione canonum Ecclesiæ Tarraconensis, quam confecit et publicavit in Tarraconensi Concilio, anno 1329, Joannes patriarcha Alexandrinus, et Tarraconensis Ecclesiæ administrator. Lati sunt illi contra clericos in pluribus simul Ecclesiis canonicos, et illos, qui se negotiis sæcularibus immiscent, ac denique de monachis quædam edicunt. Extant canones isti in Anecdotis Martenii, tom. IV, col. 285. MANSI.

tea a nobis allata fuerit, cum de B. Eadmundo archiepisc. Cantuariensi creato ageremus. « Dat. Later. IX kal. Julii, an. XIII. »

59. *Fernandum Lusitanum ad meliora reversum pœnitentia obligat et a censuris absolvit Gregorius.* — Refloruit in Lusitania splendor Ecclesiasticæ dignitatis, quam superiori anno regis et Fernandi ipsius fratris effrænata licentia admodum obscuratam ac labefactam vidimus. Joannes enim decanus Ulyssipponensis, tantis affectus ab iis injuriis, illius Ecclesiæ libera gubernacula capessivit, jussique [1] a Gregorio rex, clerus ac populus debita observantia colere et complecti novum episcopum : cui ad sarcienda damna gravissima ipsi antea inflicta, ea sacerdotia, quibus ante adeptum episcopatum potiebatur, retinendi potestatem fecit [2]. At Ferrandus e Serpa, Alphonsi olim regis Lusitani filius, qui immani in Joannem tunc electum furore percitus, maximis sese sceleribus contaminarat, illius affines patrio solo exegerat, bona Ecclesiastica expilarat, profanarat altaria, clericorum sanguinem fuderat, alios verberibus, vulneribus alios, aliisque gravissimis injuriis affecerat, divino spiritu afflatus, ob tot commissa flagitia urente conscientia Romam accessit, ut veniam criminum ad Pontificis pedes abjectus supplex flagitaret, atque anathematis vinculis, quibus erat irretitus, absolveretur. Cujus scelera Gregorius venia delevit, ea tamen lege, ut ad damna illata resarcienda, ac pœnitentiam severiorem peragendam adstringeret, quæ litteris episcopo Oxomensi missis insinuavit [3].

60. « Gregorius etc. episcopo Oxomensi.

« Ad instantiam dicti episcopi Ulixbonensis, et Roolis fratris sui, præfatum (nimirum Ferrandum e Serpa) ab eo quod super præmissis omnibus mandato Apostolico pareat, juramento recepto, ab excommunicationis vinculis, quibus pro prædictis tenebatur adstrictus, per venerabiles fratres nostros Tusculanum et Ostiensem episcopos juxta formam Ecclesiæ facientes absolvi ei sub præstito juramento duximus injungendum, ut omnia quæ Ecclesiæ Ulixbonensi et ejus canonicis abstulit, integre quam cito poterit restituat; et tam eis quam aliis monasteriis et Ecclesiis de damnis et injuriis irrogatis secundum posse suum, et voluntatem prælatorum et capitulorum ipsorum satisfactionem curet debitam exhibere : episcopum, decanum, et capitulum Ulixbonense, qui pro tempore fuerint, fratres, consanguineos, familiares et alios amicos prædicti episcopi in personis et rebus per se vel per alium de cætero non offendat, et pro posse suo ab alio non permittat offendi : Ecclesiam et eumdem episcopum Ulixbonensem et alios supradictos, res suas et suorum et eorum jura contra omnem hominem eo amplius manuteneat et defendat, quo fortius eos noscitur offendisse : de cætero nullum clericum sæcularem, vel religiosam personam interficiat ; nec in eos modo alio manus injiciat, nisi quatenus jura permittunt : sed potius Ecclesiis, quarum clericos interfecit, et parentibus eorumdem pro posse suo satisfacere non omittat : Ecclesias, monasteria, res Ecclesiasticas personarum Ecclesiasticarum nullo tempore violenter invadat ; necnon personas ad Ecclesias vel monasteria, seu cœmeteria confugientes eorum, nequaquam inde cætero extrahat, aut extrahi per alium non procuret.

61. « Cæterum per totam Quadragesimam cum ad terram suam primo devenerit, barbam non radat, caput non abluat, indumento de serico, vel scarlato, aut aurifrigiato non portet. Nec intret Ecclesiam ; sed ante fores ipsius usque ad diem Cœnæ Domini divina cum poterit audiens, tunc juxta formam Ecclesiæ per manus episcopi vel sacerdotis se faciet in Ecclesiam introduci ; eo die decem pauperibus pedes abluat, et eis de simili panno indumenta concedat. Per totam eamdem Quadragesimam ad mensam suam quinque pauperes omni die reficiat, et omnibus sextis feriis ejusdem in terra solus comedet uno, pulmento et uno servitore contentus. Quod si de pluribus cibariis comedere voluerit, totidem pauperes eo die reficere procurabit. In Parasceve per omnes Ecclesias civitatis, vel castri, in quo fuerit, discalceatus ambulet, et die sabbati subsequentis caput ablui et barbam faciat sibi radi. Per septem annos sextas ferias, Quatuor Tempora, litanias, omnes B. Virginis et omnium Apostolorum, et aliorum sanctorum vigilias ab Ecclesia constitutas jejunet.

62. « Omni tempore vitæ suæ in die sabbati carnes non comedat, nisi forte Natale Domini in eo die interveniat, vel ipsum gravis necessitas ad id cogat. Apud Sanctaren. ubi clericos præcepit interfici, a monasterio fratrum Prædicatorum per hospitale S. Joannis ad Ecclesiam S. Mariæ de Alcaceva ejusdem castri in tunica, et supertunicali cum corrigia ad collum pedibus nudis incedens, in ostio hujusmodi Ecclesiarum ab aliquo sacerdote, dum cantabitur *Miserere mei*, *Deus*, infra octo dies postquam ad illud castrum perveniet, se faciat verberari. Viginti Christianos a Sarracenorum captivitate infra triennium redimat, et ad Sarracenos contra Christianos nunquam se transferens, eis consilium vel auxilium non impendat : quin potius per tres annos in manu forti pro modo suarum virium Sarracenos in Hispania et specialiter in frontaria regni Portugaliæ expugnare procuret. Dat. Laterani XIII kal. Januar., an. XIII ».

63. Accepit etiam a Ferrando Gregorius fidei sacramentum, quo ille sese Romanis Pontificibus ad Ecclesiæ jura in regno Lusitano tuenda defendendaque, atque ad observandum et colendum Sedis Apostolicæ legatum obligavit [1]. Ad meliorem ita-

[1] Lib. XIII. Ep. CLXXXIV. et Reg. post eamd. Ep. — [2] Ep. CLXXXV. — [3] Ep. CLXXXIII.

[1] Ep. CLXXII.

que vitam reversum Apostolicis beneficiis complexus Gregorius suam illi clientelam impertiit[1]: cumque inter eas pœnas, quas ipsi ad expianda patrata scelera imposuerat, hoc dedisset imperium, ut tribus annis in Sarracenos bellum gereret; iis qui sub illius signis adversus Sarracenos meruissent, seu eleemosynas in tam pium opus contulissent, indulgentias est elargitus[2]. Lusitanis præterea episcopis potestatem fecit[3] censuris ob injectas Ecclesiasticis viris manus irretitos solvendi, qui in arma adversus infideles prosilirent : archiepiscopo Compostellano mandavit[4], uti Lusitaniæ præsules aliosque Ecclesiasticos adhibito omni studio impelleret, ut Ferrandum Sarracenis bellum inferentem opibus suis juvarent. Ferrando quoque permisit[5], ut quas e Sarracenorum terris, dum in eas excurreret, prædas abduxisset, atque etiam nonnulla bona sua, exceptis tantum ferro, equis, armis ac ligno ad conficiendas triremes apto, quibus Christianos possent lædere, Sarracenis distrahere ad redimendos captivos; suamque arcem cui Septæ nomen erat inditum vendere possel. Ita ille potentiam, quam antea ad insectandos Christi ministros effuderat, ad expiandum crimen fortiter in illius hostes convertit.

64. *Pietas lantgravii Thuringiæ.* — Huic regio pœnitenti præpotentem alium principem, nimirum lantgravium Thuringiæ conjungamus; extant Gregorii litteræ ad Ildesemensem ac Merseburgensem episcopos, atque abbatem e Porta Cisterciensis familiæ exaratæ[6], quibus susceptum ab illo aliisque nonnullis consilium collaudavit, qui proscripta præterita solutiori vita, Deo sese singulari ratione addicere, piis insistere operibus, fratrumque, quibus a pœnitentia nomen est, egregia exempla imitari decreverant, quo cœlo liberiorem mentem transfunderent, atque in rerum divinarum contemplatione vitam collocarent, iisque præsulibus mandavit, ut qui lantgravium aliosque exagitarent, censuris compescerent : « Gaudemus in Domino, quod, sicut accepimus, eo misericorditer inspirante, dilectus filius nobilis vir lantgravius Thuringiæ, et quidam alii terræ suæ a noxiis retrahi, et dirigi ad salutaria cupientes ad instar fratrum, qui dicuntur *de pœnitentia*, elegerunt cum vitiis et concupiscentiis suis crucifigere carnem suam, ut sub temporalis vitæ compendio regi militantes æterno ab eo cælestis beatitudinis stipendia consequantur. Dignum igitur reputantes, ut tales prærogativa gaudeant gratiæ specialis, mandamus quatenus eis favorabiliter assistentes, non permittatis ipsos contra pium eorum propositum ab aliquibus temere molestari, ne in tam digno Domini famulatu valeant impediri. Dat. Anagniæ VII kal. Aug. an. XIII ».

65. Expetierat etiam lantgravius a Pontifice, ut sibi religiosum aliquem sacerdotem concederet, apud quem conscientiæ maculas expiaret. Cujus piis desideriis Gregorius morem gessit, cum Minoritarum in Saxonia ministrum alicui e suis idoneo id munus committere jussit[1], qui a censuris pro manibus violentis in clericos injectis, excitatis incendiis, rapinis exercitis absolveret; si vero crimina immaniora viderentur, ad Sedem Apostolicam absolvendum mitteret.

66. *Lundensi archiepiscopo privilegium datum, et in Dania improbæ consuetudines damnatæ.* — Tum Lundensi archiepiscopo permisit[2], ut quo die solemni Sueciæ rex corona redimiretur, pallio uti posset : « Metropolitanus in coronatione regis, benedictionibus abbatum, seu regalium nuptiarum in missarum celebratione ab eo die, quam in Ecclesiæ suæ privilegio sit expressum, nequaquam pallio uti debet : verumtamen fraternitati tuæ, vel si forsan regem coronare contingat, eo die pallio uti possis, præsentibus indulgemus, dum tamen evidens utilitas vel necessitas id exposcat ».

67. Sollicitus etiam Pontifex tuendæ in Dania Ecclesiasticæ dignitatis ne ab impiis ejus gloria obscuraretur, infringerenturque jura, Roschildensis episcopi monitis impulsus, regem monuit[3] nefarias consuetudines deleret, quibus extremæ defunctorum voluntates sæpius rescinderentur, dum quævis instrumenta omnibus circumstantiis et conditionibus instructa irritarentur, si duodecim testes contrarium adstricti jurejurando assererent, præterea populos cogeret, ut ex inveterato omnium gentium more decimas solverent : « Sua nobis venerabilis frater noster episcopus Roschildensis petitione (insinuavit), quod cum contingat interdum aliquos in sua diœcesi commissa sibi exequi testamenta in pios usus, et certis personis bona decedentium erogando juxta dispositionem ultimam testatoris, non solum successores defuncti, verum etiam alii extranei vires testamentorum ipsorum, et potestatem executorum enervare, ne bona defunctorum ad prædictos usus pervenire valeant, propria temeritate conantes, sequuntur in hoc pravam terræ consuetudinem, quæ abusus potius dici potest; videlicet quod si duodecim testes, qui nominati dicuntur, negativam asserentes juramento affirmaverint, quod decedens aliquid in testamento nulli dimiserit, decedentis dispositio infirmatur, quanquam contraria affirmativa per authenticas probetur litteras, et testes omni exceptione majores : sicque testamentorum ipsorum executio impeditur, et tam Ecclesiæ, quam alii per assertionem hujusmodi negativam suis juribus defraudantur ». Et infra : « Cum igitur ad regiæ spectat dignitatis honorem Ecclesiastica jura tueri, serenitatem tuam monendam duximus attentius et rogandam, quatenus Ecclesiarum et personarum Ecclesiasticarum statum in solita liberalitate, tanquam Catholicus princeps solito more conservans, prædictam detestabilem

[1] Ep. CLV. — [2] Ep. CLVII, CLXI. — [3] Ep. CLVIII. — [4] Ep. CLIX. — [5] Ep. CLXXVII. — [6] Ep. CI.

[1] Ep. CII. — [2] Ep. CVIII. — [3] Ep. CIX.

consuetudinem de regno tuo penitus aboleri, et insuper ubique per regnum prohibere studeas, ut de cætero inibi hujusmodi consuetudo nullatenus observetur. Contra detentores vero decimarum ipsarum sic eidem episcopo auxilium et regium favorem impendas, quod te suffragante ipse ac Ecclesiæ sibi commissæ suis juribus non fraudentur; nosque celsitudinem regiam dignis in Domino laudibus commendemus. Datum Anagniæ X kal. Sept. an. XIII ».

68. *Kunegundis nuptæ Boleslao sanctitas et virginitas; Colomani zelus et virtus.* — In Polonia Boleslaus Pudicus, Cracoviæ dux, hoc anno, ut tradunt Annales Polonici, uxorem duxit Kingam sive Kunegundem Belæ regis Ungariæ filiam, insignem sanctitate, formæ pulchritudine, ac morum elegantia conspicuam virginem, quæ virum ad colendam pudicitiam exemplo suo pellexit, unde Pudici gloriosum nomen sibi peperit. Non caruere miraculo sanctæ illius virginis vitæ primordia, ut notat Longinus[1], qui præclarissimum hoc de illa prodigium narrat : « Futuram optimam indolem ipsa etiam crepundia præmonstrarunt. Quamprimum siquidem anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi MCCIV, apud Pannonias matris alvo in primis, quibus in lucem infantula edebatur, horis non ab ejulatu et lacrymis, ut cæteri infantes, sed a Gabrielica denuntiatione suos auspicata est ortus. Claram enim, articulatam et sonoram : *Ave Regina cælorum* in idiomate Ungarico edidit vocem. Quartis insuper et sextis feriis semel tantummodo sugere ubera contenta, præsulem beatum Nicolaum in ipsa infantia æmulabatur. Deducta est autem præfata virgo Kinga cum magno apparatu, ferens secum amplam, quadraginta videlicet millium marcarum dotem, Cracoviam : ubi et solemnitas nuptiarum diebus duodecim acta est. Ex eo autem tempore et deinceps, Kunegundis ducissa præfata, celsitudinis suæ nomen et meritum ea celebritate per pietatis opera apud regiones Polonicas diffundebat, ut non secus quam altera egregiæ virtutis beata Hewvigis Trzebnicensis ducissa (cujus et ipsa Kunegundis neptis ex sorore germana fuerat) in Polonico populo videretur surrexisse; et ab omnibus mundanis abhorrens officiis, et ab omni ambitu aversa, hoc unum concupiscens, nil præter cœlestia desiderare. Feruntur autem ambo in ævum virgines permansisse, et primo nuptiarum die, primum quidem ad unum annum, quo lapso ad alterum, et deinde in tertium; quo effluxo, felici Kinga operante et instigante, in omne ævum Domino cæli cœlibatum spontanee voluisse et servasse. Ex quo Boleslaus dux Pudicus meruit appellari ».

69. Conciliatam illorum purissimorum conjugum societatem Salomeæ regis Colomani uxoris opera, scribit Longinus[2], ut quæ virtutes Kunegundis eximias exploratas haberet : ipsam vero Salomeam reginam pariter cum viro Colomano coluisse virginitatem scribunt nonnulli[1], quam laudem pium principem egregio asserendæ in suum splendorem fidei zelo cumulasse docent Pontificiæ litteræ, quibus Gregorius cum diligentem illius operam didicisset, quam in exscindendis e Bosnia delendisque hæreticis, fide Catholica amplificanda, divini numinis augenda gloria collocaret, dignis eum encomiis ornavit, incitavitque ut bene cœpta felicius prosequeretur[2] : « Sicut earum tenore percepimus, exstirpare hæreses et fidem studes Catholicam propagare, exaltationem procuras Ecclesiæ, et ad expugnandum impugnatores ipsius ejus te exponendo beneplacitis, beneficia, quæ a potestate recepisti divina, verbo et opere recognoscis. Super quo seren. regiam dignis in Domino laudibus commendantes, celsitudinem tuam attente exhortamur, quatenus in devotione Dei et Ecclesiæ continuis excrescere procures augmentis, et de virtute in virtutem ascendens, in cœlis meritorum cumulum indefessis tibi studeas humeris ampliare. Dat. Later. non. Decemb., an. XIII ». Ut pio etiam tanti regis in fide amplificanda studio obsecundaret, Prædicatorum in Ungaria priorem e suis aliquos, qui operam ad confutandam hæresim excolendosque Catholicos studiose servarent, in Bosniam mittere imperavit.

70. *Albigensium reliquiæ compressæ in Galliis ; Raymundus Tolosanus absolutus.* — Excurrit quoque in Gallias asserendæ contra hæreticorum conatus fidei Gregorii zelus. Jacobum enim Prænestinum episcopum, de quo superius a nobis mentio edita est, non ad comparanda modo auxilia, verum etiam ad rem Albigensem componendam misit : nec enim ita malum profligatum, ut non interdum recrudesceret; atque hoc anno hæreticos adeo se efferre ausos scribit Nangius[3], ut etiam munitiones, quas obtinebant Franci, obsidione pertentarent. Ad quos debellandos missum ait Joannem e Bellomonte, egregio succinctum exercitu, illumque arcem munitissimam, cui Mons-Regalis nomen erat, obsidione cepisse, moxque loca alia hæreticorum magna celeritate ac fortitudine in suam potestatem redegisse. Cum vero Guido Castilionæus, comes S. Pauli, dum egregie Catholicam fidem defenderet, Albigensium insidiis appetitus occubuisset, illius filios Gregorius in Sedis Apostolicæ clientelam adscivit, nonnullorumque insignium dignitate præsulum curæ ac fidei creditos et commendatos esse jussit[4].

71. Flagitante porro Raymundo Tolosano comite censurarum religione, quibus ob sustentatas tacite hæreticorum partes devinctus erat, absolvi, eoque oratores ad Sedem Apostolicam decernere meditante, Pontifex Tolosano episcopo et sacræ fidei censoribus præcepit, uti sententias in Raymundi clientes latas remitterent ad tem-

[1] Long. l. VI. — [2] Long. ubi sup.

[1] Chron. l. IX. — [2] Lib. XIII. Ep. CLXXVI. — [3] Nang. in Vit. S. Lud. — [4] Lib. XIII. Ep. CVI.

pus : a Prænestino enim episcopo quamprimum eo profecturo de re tota edoctum iri [1]. Præfecti tum erant exercendæ inquisitioni e Prædicatorum familia viri religiosi, quos adversus juris tum civilis, tum pontificii ordinem inquirere, oratores gravissime questi sunt, et a Sede Apostolica contendere, ut eo munere deturbarentur, eaque provincia in posterum in episcopos transfunderetur. Postulabat etiam Raymundus [2], ut parentis defuncti corpus sepulturæ mandaretur, cum testibus ab episcopo Albiensi et S. Saturnini ac Grandis-Sylvæ abbatibus receptis pœnitentiæ signa in morte edidisse probaret : poposcit præterea, ut censuras, quibus a judicibus ab Apost. Sede constitutis percussus fuerat, dissolveret. Urgebat pariter Pontificem, regisque Galliarum ad id obtinendum auctoritatem et gratiam, qua florebat, adhibuerat, ut sacramento profectionis in Terram-Sanctam instruendæ, gerendorumque triennio contra Sarracenos armorum onere liberaretur, ne coactus, sed sponte reliquorum Christianorum more tantos labores suscepisse videretur.

72. Admisit Pontifex posteriora duo postulata, legato enim episcopo Prænestino provinciam imposuit [3], uti comitem Ecclesiasticis censuris, quibus erat irretitus, absolveret; tum sacramento suscipiendæ Asiaticæ profectionis liberaret. Qua de re has Jacobo legato litteras dedit, quæ licet anno superiori exaratæ, cum iter in Gallias adornaret, quia tamen itinere a Friderico prohibitus, hoc tantum anno eo contendit, in hunc locum cum superius allatis conferendæ visæ sunt.

« Episcopo Prænestino A. S. L.

« Nobilis vir comes Tolosanus per nuntios suos et litteras nobis humiliter supplicavit, ut cum gerat in votis deposito crucis vexillo, quam de manu venerabilis fratris nostri Portuensis episcopi tunc Apostolicæ Sedis legati recepit, et remisso sibi quinquennii tempore, quo de mandato ipsius episcopi moram tenetur in partibus transmarinis, ipsam cum devotione, ac humilitate assumere, ut videatur illam gerere spontaneus, non coactus, prout ipsam gerunt alii Catholici, qui ad Terræ-Sanctæ subsidium voluntarie se accingunt, ad partes illas cum aliis nobilibus magnanimiter in generali passagio transiturus, ac moraturus ibidem, sicut ei Dominus inspirabit, ejus in hac parte desiderio annuere curaremus : charissimus quoque filius noster rex Francorum illustris pro eodem comite nobis per venerabilem fratrem nostrum Claromontensem episcopum fecit nihilominus supplicari, ut ipsum haberemus in suis justis petitionibus commendatum.

73. « Licet igitur eidem regi, quem inter cæteros orbis principes sinceritatis brachiis amplexamur, in iis quæ a nobis juste duxerit postulanda, favorem velimus Apostolicum quantum cum Deo possumus impertiri ; quia tamen idem comes Dominum, Ecclesiam, et Ecclesiasticas personas, ac Ecclesiasticam libertatem multoties et in multis noscitur graviter offendisse ; propter quod multiplici excommunicationis vinculo est adstrictus, sic tam regis quam comitis prædictorum supplicationibus annuere nos oportet, ne dissolvatur omnino nervus Ecclesiasticæ disciplinæ, ideoque mandamus quatenus, si dictus comes nostris et Ecclesiæ Romanæ beneplacitis taliter se coaptet, et in eo signa devotionis appareant adeo manifesta, quod se Apostolicæ Sedis gratia merito dignum reddat, sicut per eosdem nuntios obtulit se facturum ; postquam per te, cui absolutionem ipsius committimus juxta formam tibi traditam fuerit absolutus, recepta per eumdem regem de consilio venerabilium fratrum nostrorum Senonensis et Rothomagensis archiepiscoporum, quibus super hoc scripta nostra dirigimus, præter juratoriam sufficienti et idonea cautione, quod in proximo generali passagio cum aliis ultramontanis juxta suæ nobilitatis potentiam transfretabit in obsequio dictæ Terræ per triennium moraturus, redeundi ex tunc licentiam præsentium sibi auctoritate concedas, ita videlicet quod si contra præmissa venerit, in nullo sibi concessa licentia suffragetur, sed pro inconcessa potius habeatur. Dat. Lat. V id. Jun. an. XII ». De quibus etiam ad S. Ludovicum Francorum regem binas litteras exaravit [1] : præterea archiepiscopis, episcopis, ac principibus eorum locorum viris legatum suum honorifice exciperent imperavit.

74. *Tuetur Pontifex jura episcoporum in Britannia.* — Adjunxit [2] cæteris Prænestino legato datis imperiis Pontifex, ut Magalonensem episcopum, ob comitatum Melgorii et Montisferrandi fiduciario jure Romanæ Ecclesiæ annuo censu imposito obstrictum, a præpotentium virorum tyrannide, in quos censuras jussit distringere, defenderet; Biterrensique episcopo, ut eumdem præsulem a prædonum insidiis vindicaret, provinciam dedit : quo argumento, ac de comprimendis ejus hostibus plures sequenti anno litteræ exaratæ [3]. Contulit etiam Apostolicum studium Gregorius ad tuenda præsulum minoris Britanniæ jura : cum enim intercessisset antea controversia inter comitem cruce insignitum Provinciæque episcopos quæ summi Pontificis edita sanctione sopita fuerat, Joannes Britanniæ comes, qui Petro comiti, quem anno superiori expeditionem in Orientale imperium suscepisse vidimus, successerat, illius conditionibus stare denegabat ; quare ad Sedem Apostolicam ad eam dirimendam provocatum est, summusque Pontifex decano et magistro scholarum Cœnomanensium ad observanda ea decreta comitem adigere jussit [4], ac Nannetensem episcopum, et alios provinciæ illius præsules ea sententia involvendum declaravit; de quibus vero

[1] Lib. XII. pag. 74. — [2] Pag. 73. — [3] Pag. 74.

[1] Pag. 74, 75. — [2] Lib. XIII. Ep. CXCVI et CLXX. — [3] Ep. CLXXII. et l. XIV. Ep. XXXII, XXXIII, XXXIV, XXXV — [4] Lib. XIII. Ep. LXXVI.

excitata ea controversia fuerit, e litteris Pontificiis colligitur.

75. « Olim inter venerabiles fratres nostros Redonensem, Macloviensem, Briocensem, Dolensem, Venetensem, Frecolensem, et Leonensem episcopos ex parte una, et dilectum filium nobilem virum P... tunc Britanniæ comitem crucesignatum ex altera, super diversis articulis exorta gravis materiæ quæstione, multæ super ipsa fuerunt a nobis impetratæ litteræ, continentes qualiter in partibus illis per eumdem comitem libertas Ecclesiastica enormitate multiplici lædebatur : et tandem super vitandis et compellendis excommunicatis, ac de ipsis ad agendum, testificandum, et alios actus legitimos nullatenus admittendis, quamdiu in excommunicatione perdurant, et libertatibus Ecclesiæ conservandis ab ipso comite, tam super tertia judicii defunctorum, quam decimis et legatis ; tam de terris gentilibus, quam servilibus faciendis secundum terræ consuetudinem approbatam, et Ecclesiasticarum defensionibus personarum ; necnon super usuris, violatione fidei, et aliis causis in foro tantum Ecclesiastico agitandis, et servanda consuetudine, qua tamen quibusdam locis comitatus ipsius excommunicati cogendi sunt Ecclesiæ parere mandatis ; a nobis certa provisio emanavit, quam nobilis vir I... comes Britanniæ, qui de novo comitatum hujusmodi est adeptus, quia in ea de successoribus mentio non habetur, exspirasse reputat, et renuit observare : quare nobis ex parte ipsorum fuit humiliter supplicatum, ut eisdem super iis curaremus de benignitate Sedis Apostolicæ providere. Cum igitur intentionis nostræ fuerit, quod hujusmodi provisio robur firmitatis perpetuæ obtineret, ac justum sit, ut eamdem provide factam et a partibus sponte receptam præfatus P... ac idem comes observent, cum in onere successerit et honore, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ipsos ad illius observantiam quoad prædictos articulos universos et singulos efficaciter inducatis, etc. Dat. Lat. V kal. Maii, an. XIII ».

Conscripserat etiam idem Joannes comes nonnulla edicta, quæ dignitatem Ecclesiasticam labefactare videbantur, submoti e fidelium cœtu contra veterem morem ad judicia admittebantur, unde non levis Ecclesiasticæ potestati injuria inferebatur, improbique audacia crescebant ; tum ut sacerdotes parochi contra antiquam consuetudinem nihil ex bonis mobilibus sine filiis atque uxore decedentium acciperent, nisi testamento legatum ipsis foret : quæ decreta Pontifex rescindi penitus imperavit[1].

76. *Rhemenses archiepiscopo rebelles censuris urget.* — Conflata est Rhemis in Galliis eo tempore gravis seditio adversus civitatis archiepiscopum, qui illa ditione potiebatur, non enim modo ipsius ministros proscindere injuriis, verberibus afficere, urbis portas archiepiscopi amicis occludere; verum rebellione insigni illius domum ballistis quatere aggressi sunt, novaque tribunalia ad jus dicendum in civitate erexere : quare tot injuriis lacessitus archiepiscopus anathematis sententiam in perduelles tulerat, et Ecclesiastico supposuerat interdicto, reque ad pontificem relata, ne in majorem audaciam prorumperent Rhemenses, eos ritu solemni per circumposita loca percelli anathemate, atque ad Ecclesiasticum tribunal evocari imperavit[1] : « Ne præsumptores hujusmodi de sua malitia glorientur, si debitæ correctionis non senserint disciplinam, et exinde detur eis major audacia delinquendi, cupientes ut ipsi retrahantur a noxiis, et memoratus archiepiscopus debitam satisfactionem habeat de præmissis, mandamus quatenus si est ita, appellatione obstante prædicta, cum appellationis remedium non in favorem malignantium, sed in oppressorum subsidium sit inventum, præmissas sententias rationabiliter promulgatas singulis diebus Dominicis et festivis, pulsatis campanis et candelis accensis solemniter publicetis, et faciatis per Rhemensem et vicinas diœceses, ac alia loca in quibus expedire videritis, publicari. Quod si nec sic dicti cives ad mandatum ipsius archiepiscopi curaverint prona mente redire faciatis redditus, ac debita, et, alia bona ipsorum in nundinis et ubicumque reperta fuerint, quamdiu in excommunicatione perstiterint, ut ipsis intellectum vexatio tribuat, detineri juramento seu interpositione fidei, si qua forte debitores pro debitis solvendis tenentur. Dat. Later. III idus Junii an. XIII ».

77. Ut Apostolicum patrocinium Gregorius Rhemensi archiepiscopo ad tuenda illius jura est impertitus, ita ipsi ut Balduini jura ac bona, quæ in Germania et Galliis obtinebat amplissima, Sedis Apostolicæ nomine defenderet, provinciam dedit[2], cum in spem adduceretur ipsum in defendendo Constantinopolitano imperio tanto majori ardore ad Redemptoris gloriam desudaturum, quanto majora a Romana Ecclesia beneficia accepisset; quo etiam munere Leodiensem episcopum, archiepiscopum Senonensem et Parisiensem archidiaconum oneravit[3].

78. *Crucesignatorum arma ad Constantinopol. opem ferendam verti jubet Gregorius.* — Circumsonabant hoc tempore Galliæ ingenti crucesignatorum fremitu, quorum alii ad Constantinopolitanum imperium contra schismaticos, alii in Syriam adversus Sarracenos iter corripiebant : sed cum Gregorius ob ingravescentem schismaticorum potentiam promptiora Constantinopoli auxilia submittenda arbitraretur, hujus anni initio perficiendæ expeditioni maximo studio incubuit[4], ac nonnullos, qui se expeditioni Syriacæ devoverant, ut Achaiæ principem iisdem propositis in-

[1] Ep. LXXVII.

[1] Ep. LXXVIII. — [2] Lib. XIII Ep. CXXXIV. — [3] Ep. CXXXVIII, CXLI, CCVIII. — [4] Lib. XII. Ep. CCCLXX.

dulgentiarum præmiis adversus Vatacium arma vertere jussit[1]; tum nonnulla pecuniarum subsidia, quæ crucesignatis in Syriam profecturis addita in stipendia fuerant, ad Balduinum derivari: quæ res ingrata admodum Theobaldo regi Navarræ sacræ expeditionis duci aliisque proceribus ejus signa secuturis accidit, unde illi apud Pontificem gravissime sunt conquesti, videri Terræ-Sanctæ curas abjecisse, dum opes quæ ad id conferendæ erant, alio averteret. Quibus Gregorius eam sinistræ opinionis nubeculam ex eorum animis detersit, se videlicet ad tuendum Constantinopolitanum imperium propterea incumbere, quod amisso eo imperio sacrorum locorum laborantium periculis facile consuli non posset: eosque demum ad suscepta consilia strenue perficienda, collocandamque Christo operam incitavit[2].

79. « Regi Navarræ, et nob. viris duci Burgundiæ, Barri, et Montisforti, et Vindocinensi comitibus, ac aliis crucesignatis per regnum Franciæ constitutis.

« Litteris vestris quo debuimus affectu receptis, ex earum tenore collegimus tam crucesignatos quam alios admiratione duci non modica ex eo, quod negotium crucis prorogationis dispendio postposuisse videmur. Iis etiam tenor adjecit, quod legata et alio modo Terræ-Sanctæ concessa, quæ hactenus vobis conferre mandavimus, pro parte subtrahere intendamus, propter quod animos vestros nebula turbationis involvit. Verum cum terræ prædictæ negotium, tanquam Sedis Apostolicæ specialis præcipue pectori nostro resideat, firma debet credulitate teneri, nec est aliud præsumptione contraria sentiendum, quod illud toto mentis affectu prosequimur, promotioni ejus vigilanter intendimus, ad hoc nostrum impendimus studium, damus quam possumus operam, aliorum opem nihilominus postulantes. Et quidem cum non patiamur, quantum in nobis est, aliorum negotia prorogari, verisimile non videtur, quod in causa Christi dilationis pericula non vitemus; cum circa causas alias solvamus solitæ sollicitudinis debitum, recedit a vero, quod crucifixi negotium post terga ponamus. Porro quia in proximo imperii Romaniæ imminere videtur excidium in quo Terræ-Sanctæ omnimode subsidium impeditur, succursui ejus solerter intendere cogimur: et eo magis ad hoc suscepti regiminis nos cura sollicitat, quo magis Ecclesiæ membro tam nobili adversantium ense succiso corpus debilitaretur ipsius. Si enim ipsum mater Ecclesia sic amissioni proximum destitueret, negligentiæ relinquendo, cujus patrocinium exspectaretur, si ejus non compateretur angustiis, quis ipsius adversitatibus condoleret? Si desolato consolationis supprimeret ubera, cujus suffragio juvaretur?

80. « Huic itaque instanti periculo celeri remedio volentes occurrere, habito fratrum nostrorum consilio de subsidio terræ deputato prædictæ, imperio eidem cogimur providere, quia cum unum sine altero nequeat in Catholica fide subsistere, juvando alterum, reliquo vi rationis compellimur subvenire. Unde quia præfatæ terræ profectum diligitis, ratio nulla permittit, quod imperii negotium non ametis. Non igitur debent hæc esse causa commotionis in vobis, quia dum circa idem imperium curam gerimus defensoris, in crucis negotio procuratoris diligentia non caremus: quinimo eidem potissime auxilii porrigimus dexteram, cum ad illud manum extendimus adjutricem. Quocirca devotionem vestram monemus et hortamur attente, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus in tam sancto proposito persistentes ad generale passagium vos paretis, quod in instanti festo B. Joannis Baptistæ fieri debere publice denuntiari mandamus. Dat. Lat. VII idus Martii, an. XII (1) ».

81. *Theobaldus rex Navarræ Massilia solvit.* — Duclasse præsenti anno florentissimum exer-

[1] Ep. CLXVIII. — [2] Ep. CCCXCIX.

(1) Totum hunc paragraphum ita dilatant et ornant Annales contracti : « Maturare reditum in Orientem coactum Balduinum ob auditam Joannis Brennensis imperatoris mortem, narrat Gualterus Cornutus *(a)* archiepiscopus Senonensis, qui Balduini familiaritate usus est, hisce verbis : Dum in partibus Gallicanis moram faceret, hæreditatis propriæ (nempe comitatus Namurcensis et Curbineti), et in petendo subsidio sollicitus plurimum esset intentus, de partibus Romaniæ suscepit nuntium, qui aures ejus et animum subitis rumoribus perculit et turbavit; nuntiavit enim, prout res erat, virum illustrem Joannem imperatorem socerum suum juxta naturæ debitum subtractum vitæ mortali : statum etiam Constantinopolitanæ civitatis, et terræ alterius, si quem extra muros ejusdem urbis habeat, ita per incursus hostium arctatum penitus et oppressum, quod vix ad campos pateret aditus. Porro Joannem Brennensem imperatorem, ac duorum imperatorum Orientis, atque Occidentis socerum multa prospera et adversa passum, cælestibus visis admonitum, ut deposito imperatorio fastu Minorum Ordini se aggregaret, purpuramque imperialem cum Franciscana veste commutaret, Jordanus narrat, confirmatque Waddinghus : in extremo vero eo morbo pia hæc verba repetiisse, idem Jordanus *(b)* refert : O dulcissime Jesu Christe, utinam ego, qui deliciose in pompa sæculi vixi, vestibus pretiosis indutus, sic possem, sicut affecto, in hoc humili habitu cum sacco ad collum eleemosynas petendo ostiatim tuæ sanctæ paupertatis et humilitatis sequi vestigia.

« Gessisse illum revera imperatorios apices certissime constat non modo ex supradictis, sed etiam ex Gregorio Pontifice *(c)* qui illum imperatorem et Balduinum virum nobilem eodem orationis contextu in litteris dicere solitus fuit : constat quoque ex internuntiis Apostolicis qui ad Vatacium, et Germanum patriarcham missi, in suæ legationis gestæ historia *(d)* Joannem similiter imperatorem appellant : constat demum ex ipso Balduino, qui in Diplomatibus imperii sui annos a morte Joannis Brennensis nimirum ab hoc anno tantum consignat : si qui vero contraria scribunt historici, vel ii errore lapsi sunt ex rumore falso, vel ex insito in Joannem odio scripsere, ut Georgius Logotheta, qui Joannis dignitatem ac res ab illo præclare gestas ductus livore extenuat, ut alibi demonstratum est.

« Ductus porro est hoc anno a Balduino II imperatore florentissimus exercitus, quem Georgius Logotheta refert ex Gallia eduxisse, sexaginta bellatorum millia, perque Germaniam, ac Pannoniam, et Bulgariam irrupisse in Græciam, conjunctisque sibi Bulgaris Tzurulum expugnasse ; præterea Joannis Vatacii classem navali prœlio a Latina profligatam fuisse, licet enim Græca classis triginta triremibus egregie instructis comparata esset, tamen tredecim Latinorum triremes tredecim alias Græcas conserto prœlio cum viris et armamentis cepisse

(a) Gualter. arch. Senonen. in hist. 10. — *(b)* Jord. Ms. bibl. Vatic. Wadding. in Annal. minor. an. 1240. — *(c)* Greg. l. 11, ep. 96, et l. 12, ep. 314. — *(d)* Ext. in Lib. Cens. Vat. biblioth.

citum in Orientem Balduinum in superioris anni historia a nobis insinuatum est. Theobaldum pariter Massilia cum aliis validissimis copiis solvisse hoc anno ac vela in Syriam fecisse docet Richardus: « Mense Augusto, rex Navarræ cum copioso crucesignatorum exercitu de Marsilia in Terram-Sanctam transfretat ». Illum vero discessurum prudenter regno providisse docent Pontificiæ litteræ, quibus probavit [1] ut tres auctoritate et gratia apud ipsum pollentes, custodiendæ tuendæque illius ditioni imponeret, quibus eorumque bonis patrocinium Apostolicum pollicitus est [2]. Ipsum vero regem, terrasque illi obnoxias Apostolicæ tutelæ beneficio se complexurum promisit, quo etiam aliisque beneficiis ornavit Richardum Cornubiæ comitem [3], qui in loca sancta profectionem meditabatur, sed illum anno tantum sequenti in Syriam e Massiliensi portu trajecisse docet Parisius [4]. Ut vero res Christiana male gesta a proceribus nonnullis, qui cum Theobaldo transfretarant, a Richardo fuerit restituta, suo loco dicetur: nunc aliqua ad Armenos spectantia adjiciamus.

82. *Regi et patriarchæ Armenorum privilegia concessa.* — Affecit ea prærogativa Gregorius Armenorum regem et reginam [5], ut si quando de matrimonio aliave re Pontificiis litteris in loco vel minime tuto vel jure suspecto postulati judicio essent, sistere se non cogerentur, utque laudabiles veteres consuetudines, quæ a sanctorum patrum regulis non abhorrerent, nec sacris canonibus adversabantur, ratæ ac firmæ essent [6]: « Vestris supplicationibus inclinati, rationabiles consuetudines vestras in regno Armeniæ a tempore felicis recordationis beati Silvestri papæ prædecessoris nostri, et sancti Gregorii, Catholicis ejusdem regni, qui contemporanei extitisse dicuntur, obtentas, inviolabiter observatas, quæ sanctorum patrum regulis minime contradicunt, et canonicis non obviant institutis, vobis et per vos eidem regno auctoritate Apostolica confirmamus ». Alioque Diplomate ipsis regi, ac reginæ concesso, amplissimam noxarum veniam iis, qui in prœlio contra Sarracenos mortem oppeterent, attribuit [1].

83. Postremo Armenorum archipræsuli, Catholico nuncupato, novum pallium, et alia pontificalia ornamenta Apostolicæ charitatis ac gratiæ, ejusque pii erga Romanam Ecclesiam studii signa et argumenta misit [2]: « Ut sacrosanctam Romanam Ecclesiam utpote caput omnium Christi fidelium et magistram, tanquam matrem filius reverenter amplectens beato Petro et nobis, qui eidem Ecclesiæ dispositione divina, licet insufficientibus meritis, præsidemus, nostrisque successoribus canonice substituendis obediens, semper fidelis et devotus existas, quibusdam petitionibus per nuntios tuos ex parte tua nobis exhibitis ad gratiam exauditionis admissis petitum a te pallium, tuo, quod olim antecessoribus tuis fuit ab Apostolica Sede concessum, jam quasi præ nimia vetustate consumpto, sicut iidem nuntii exponere curaverunt, necnon mitram, stolam et annulum in signum Apostolicæ dilectionis et gratiæ, ac tuæ devotionis indicium fraternitati tuæ per nuntios mittimus antedictos; alias tibi velut honorabili membro Ecclesiæ prænotatæ, in quibus cum Domino poterimus, propitii et favorabiles affuturi. Dat. Lat. VI idus Martii an. XII ».

[1] Lib. XIII. Ep. LXXXIX. — [2] Ep. XC. — [3] Ep. CXLIII, CXLIV, CXLV. — [4] Par. Hist. Angl. — [5] Lib. XII. Ep. CCCXCI. — [6] Reg. post eamd. Ep.

[1] Lib. XII. Ep. CCCXCIV. — [2] Ep. CCCXCVIII.

GREGORII IX ANNUS 14. — CHRISTI 1240.

1. *Actum de Friderici depositione, aliis interea urbibus Friderico, aliis Gregorio adhærentibus.* — Exoritur Christianæ salutis annus quadragesimus supra millesimum ducentesimum, Indictione tertiadecima, quo Fridericus in majora scelera proruit, ac Romanæ Ecclesiæ ditionem vastare

impetu, aliasque fugasse. Addit demum auctor, Joannem Vatacium arte usum Asanem Bulgarorum regem iterum a Latinis partibus ad suas abduxisse, ex cujus defectione Constantinopolitanæ res labefactatæ fuerunt. Adducta quoque erat in discrimen a Sarracenis Jerosolymitana res, ad quam restituendam Theobaldus Navarræ rex cum validissimis copiis e Massiliensi portu hoc anno solvit, ut refert Richardus de S. Germano ». MANSI.

atque invadere aggressus, infesta signa ad Viterbium usque circumtulit. Cujus animadversa audacia Gregorius papa, ut illius furorem comprimeret, iterum ad præsules scribere coactus est, Fridericum vinculis anathematis irretitum, omnesque fidei sacramento subditos absolutos promulgarent, ut cum ille populos sibi obnoxios desciscere videret, Apostolicam Sedem opprimere desineret. Verum scribit Stadensis archiepisc. et episcopos Theutonicos, se apud Pontificem, ne id facerent, excusasse, utque ad pacem cum principe conciliandam descenderet postulasse : in Galliis tamen ac Dania solemni ritu anathematis defixum sententia denuntiatum. Addit Parisius illam etiam in Anglia sententiam publice lectam fuisse, ac Fridericum eo audito missis legatis ac litteris [1], querelas multiplices apud regem effudisse, spretis affinitatis vinculis nomen suum adeo fœde laniari ac publice traduci passum esse, atque etiam inconsulte thesauros ad mittenda capitali suo hosti subsidia exhausisse; cum maxime ipsius causa ageretur, ne Pontifex principibus ac regibus servitutis jugum imponeret. At Henricus perniciosis iis consiliis subornari se non passus, coacto suorum consilio, ita ejus querelas retudit. Sibi præ cæteris orbis principibus ad capessenda alacrius Pontificis, cui fiduciario jure obstrictus esset, imperia onus incumbere.

2. Porro Gregorius cum adversus se intolerabili pervicacia ferocientem Fridericum, ac nova in dies Ecclesiæ conflare pericula videret, illum solio deturbare imperiumque in alium principem, scriptis ad electores litteris ut novum sibi imperatorem præficerent, transfundere est conatus, ne sub illius tyrannide Christiana respublica diutius ingemisceret. Verum e principibus aliquos papæ rescripsisse Stadensis ait, non esse Pontificiarum partium imperatorem adepta exuere dignitate, sed tantummodo electum a principibus imperialibus ornamentis insignire. Qua in re illi Pontificia jura parum æqua lance librarunt : cum non modo ratio, verum exemplis pluribus, quæ ex Baronio peti possint, testetur antiquitas, summum Pontificem ea potestate pollere, ut principes tyrannos e culmine imperatoriæ regiæve dignitatis dejicere possit, cum ingens aliquod animarum saluti ex eorum pravo regimine discrimen incumbit, vel illi datam in solemni inaugurationis pompa fidem, ac sanctissime tactis altaribus nuncupata sacramenta insigni perfidia corruperunt. Quæ omnia in Friderico concurrisse liquet, cum innumeras ille clades Christianis moribus, Ecclesiarum libertati, Pontificiisque juribus intulisset; foveret Saracenos, Crucifixi bona raperet, clericos innoxios trucidaret, ditionem Pontificiam invaderet, nefanda hæresi sese inquinaret, fidem frangeret, sacramenta toties edita violaret, atque a Christo institutam potestatem, Petroque collatam, evertere niteretur, ut illorum temporum historia fidem facit.

3. Interea Fridericus populos, qua promissis corrumpere, qua metu percellere, atque in suas partes contra Pontificem pellicere studebat, utque fert humana conditio, alii ipsius fraudibus succumbuere, alii egregio animi robore induti, sese omnibus periculis pro Ecclesiæ dignitate objecere, adversus quos Fridericus, laxatis iræ omnibus habenis suum virus effudit. Quæ Gregorii Vitæ auctor complectitur ab iis initium auspicatus, quæ Fridericus, postquam Pisas se contulisset, aggressus est : « Cum esset in Apuliam paratis navibus profecturus, de Florentinis diu quæsita fidelitate desperans, cum in Senensi bello populus feminea compositione inolescens, non armis, sed crinibus colendis addictus, quem bellicosa Florentia hostili persecutione vexabat, multa supplicationis instantia in sui præsidium advocavit, sibi præstito vassallagii juramento. Tandem Aretini non voluntarie, sed coacte, sed Perusinorum odio potius exceperunt ».

4. At episcopus Aretinus, raptim collectis copiis, fortiter restitit tyrannidi Friderici, qui odio iraque in eum accensus, bonis spoliavit. Cujus summus Pontifex arrepto patrocinio Aretinum clerum necessaria ipsi suppeditare jussit [1] : atque etiam, ut magis eum ornaret, quam hostis depresserat, marchiæ illum Anconitanæ præfecit, ac populos datis Apostolicis litteris ipsius jussis parere imperavit [2]. Grassabatur tum in marchia Hentius, qui anno superiore in eam provinciam, ut vidimus, irruperat, cujus immittendi eam causam prætendisse Fridericum, sparsisseque ait Gregorii Vitæ auctor, Pontificem sibi, ne jura imperii recuperaret, in Insubria obsistere; nonnulla vero loca infami proditione occupata ab Hentio, alia in Pontificis fide se continuere.

5. Inter alios Piceni populos in officio ac fide Romanæ Ecclesiæ Recanatenses constantes perstitere, quos ideo Gregorius magna amoris significatione beneficiisque est prosecutus [3], atque inter alia episcopalem Auximatum sedem, ut meritis pœnis perduelles, qui ad Fridericum defecerant, percelleret, Recanatum transtulit ; testes hoc anno ea de re exaratæ ad Recanatenses Pontificiæ litteræ [4] : « Dilecti in Domino filii, prout convenit, attendentes quod in devotione Ecclesiæ illam studiis observare constantiam, quod nec damna rerum vobis per Fridericum dictum imperatorem Dei et Ecclesiæ inimicum illata, nec pericula corporum vos a fidelitate Sedis Apostolicæ avertere potuerunt ; et congruum æstimantes, ut castrum Recanatense, quod de cætero esse civitatem statuimus, grata honorificentia extollamus ; de communi fratrum nostrorum consilio et assensu terræ vestræ, quam a jurisdictione Ecclesiæ Humanatensis exi-

[1] Recitat eas Paris. Hist. Angl.

[1] Greg. l. XIV. Ep. CLXXXIV. — [2] Ep. CLXXXI. — [3] Lib. XIII. Ep. CCXXXV. — [4] Lib. XIV. Ep. CCCLXXX.

mimus, concedimus dignitatem, a maledictionis filiis populo Auximano, qui dicto Friderico Dei Ecclesiam persequenti, divino timore postposito, damnabiliter adhæserunt; ad Ecclesiam S. Flaviani de Recanato, quam de cætero cathedralem esse decernimus, Auximanam sedem cum omnibus juribus suis dignitatibus et honoribus transferentes: ita tamen, ut cum expedire viderimus, Humanatensi Ecclesiæ in recompensatione spiritualium et temporalium jurium, quæ in dicto castro et territorio ejus obtinuit, assignare aliquam partem Auximanæ diœcesis valeamus. Dat. Later. XI kal. Januar. ann. XIV ».

6. Collatum in se beneficium gratissimo animo visi sunt excepisse, cum ultro quinque millia librarum communis monetæ ad ornandam redditibus Ecclesiam cathedralem obtulerunt, atque episcopo et canonicis ædes excitaturos se spopondere. Extant de his litteræ [1] ad Sinibaldum tit. S. Laurentii in Lucina presbyterum card. Piceni præfectum, qui postea in Pontificatu Innocentii IV nomen gessit. Illum etiam dare operam jussit, ut ad episcopum et canonicos honeste sustentandos redditus contribuerent: cum præsertim ardente Fridericiano bello Auximatis Ecclesiæ possessiones Recanatum facile derivari non possent. Beneficium vero a Sinibaldo card. pie ac prudenter in benemeritos conjectum, quibus nonnulla ad Rom. Ecclesiam spectantia contulerat, Apostolica auctoritate communivit [2].

7. Non ita Fulginates Recanatensium exemplo pulcherrimo instructi in Ecclesiæ fide permansere, quos Gregorii Gesta graviter perstringunt: « Ipse vero a Fulginatibus invitatus, cum esset in partibus Lombardiæ, potentiam Perusinæ civitatis evitans, quam nec terroribus inflectere potuit, nec promissis; licet per partes illas sibi compendiosius iter esset, longiori via per civitatem Castellæ, Eugubium, et Noceriam, ejus protinus mandato parentes, devenit in Fulginium populo lætante susceptus: quorum informis fides, intentio fallax, perjura manus, vulgata proditio, dirupto fidei fœdere, quod Romanæ Ecclesiæ juramentis firmaverant iteratis, recidivo perjurio Cæsaris dominium elegerunt, rem ex nomine possessuri, ut Fulginates famæ nigredinem de fuligine sumerent, et fidei corruptelam. Utinam misericordes matris Ecclesiæ casus non sentiant proprios in decoctione natorum, quibus crudelius fuit parcere quam sævire. Tunc Trevani Spoletanorum prius vastati potentia, castro diruto et ablatis spoliis, Ecclesiæ beneficio ad lares proprios multo labore reducti ». Et intra: « Assisinates autem, quos et generis claritas et fides inconcussa decorat, usque ad muros pro Sedis Apostolicæ nomine imperatoris furore vastati, et vexatione pulsati continua, inter ipsas vexationes proposita in devotione creverunt; Perusinis, Tudertinis, et Spoletinis fidei constantiam eamdem prosecutis ».

8. Laudibus etiam extulit Gregorius Spoletanorum erga Romanam Ecclesiam studium, egregiamque constantiam, ut quos nullæ adversæ res ab ejus fide divellere potuerint, proque ejus tuenda dignitate bonorum jacturam eximio virtutis exemplo tolerarint. Gratiam ergo benemeritis repositurus Pontifex, suam erga eos benevolentiam hoc Diplomate illustravit [1]: « Gaudemus in Domino, quod vos in devotione Ecclesiæ matris vestræ firmos sicut columna immobilis persistentes nulla persecutio, nulla adversitas ab ipsius fidelitate et obsequio potuit separare, rapinam et incendia bonorum vestrorum pro conservando ipsius honore æquanimiter sustinentes: ex quo vobis apud Dominum æternæ retributionis præmium, et apud homines perpetuæ laudis titulum comparatis; et nos quia id nec debet nec potest ab oculis Apostolicæ Sedis excidere, tantæ devotionis affectum condignæ retributionis effectu recompensare proponimus, et ad exaltationem civitatis vestræ prompto et perpetuo desiderio aspiramus. Verum quia gratiam quam possumus ad præsens eidem facere cupimus civitati, ut devotiores efficiamini ex devotis, vobis in devotione Ecclesiæ persistentibus redditus, quos in diœcesi Spoletana Ecclesia Romana obtinet, exceptis redditibus ad nostrarum munitionum custodiam deputatis, usque ad nostræ beneplacitum voluntatis duximus concedendos. Dat. apud Cryptam Ferratam kal. Sept. anno XIV ».

9. At si Spoletani eas laudes justissime promeruere, non minore infamia Viterbienses prodita Pontificis causa sese aspersere, qui Fridericum jam Fulginio in Apuliam subducere meditantem summo Ecclesiæ damno nec minore injuria exciverunt: « Prædicta vero Fulginatensis civitas indigna vocabulo, brevibus conclusa limitibus, vicinæ manus subventione subjecta, jam ad meritum non modica penuria arctabatur. Propter quod principem ipsum jam in partes Apuliæ fugere disponentem, Viterbienses, semen nequam, filii scelerati, et fidei suæ crudeles et famæ, nullo timore cogente, sed propria perfidia ducti vocaverunt, maternæ benedictionis obliti, quapropter grandia beneficia devotionis debito non indigna illum insignem eis contulit, episcopalis dignitatis honorem, ut civitas de castro jam facta prius servituti subjectionis obnoxia gauderet libertate prælata. Pro quorum vexatione tollenda, quam eis urbs sanguinem inferebat, quodammodo sæviens in seipsam, non verita propriæ Sedis auxilium, Romanos speciales Ecclesiæ filios jure primogenituræ majores Viterbienses ipsos (Viterbiensibus ipsis) infestos paulo prius, congestis undique viribus, hostili persecutione contriverat, et sententia adversa damnarat.

[1] Ep. CIX. — [2] Ep. CLXXXIX.

[1] Ep. CLVI.

10. « Imperatorem etiam supradictum summus Pontifex in partibus illis mensibus tribus detinuit in multitudine bellatorum laboribus gravibus et impensis, circa quadraginta marcharum millia pro ipsis expendens ; suam eisdem nihilominus præsentiam in non modico exhibendo, per quod ipsorum inopiæ consuluit et tutelæ. Qui tandem alienati ab utero susceptam de ubere materno dulcedinem in amaritudinem felleam commutantes, ingratitudinis expuentes humores, in matris eruperunt excidium filii parricidæ, Christi hostes, patris et patriæ delatores, proditores Domini, et rei majestatis offensæ. Nec de radice dissimili tam nocivi seminum fructus prodere creduntur, ut in plantario hæresis, ergo sanguinis, spelunca latronum, adulterii domo crescentes, infidelitatis rigati profluvio, non alium reddere saporem poterant quam amarum : sic enim Viterbienses viam tenentes hæresis, et culpæ propriæ relinquuntur et pœnæ, per quod Ortani, Tuscanellani, Cornetani, homines Montisflasconis, et Montisalti eorum exemplo corrupti simili errore convolvuntur ».

11. *Gregorio studiosi in Urbe vexantur a Friderico.* — Viterbienses etiam ad se defecisse, in litteris ad Anglorum regem Viterbii scriptis, quarum exordium est : « Triplex doloris aculeus », gloriatur Fridericus ; eas Parisius [1] in historiam suam ad annum superiorem conjecit, quamvis hoc datæ esse videantur, ut elicitur ex Gestis Gregorii, et Richardo, qui earum urbium defectionem mense Februario hujus anni consignat [2] : « Mense Februario imperator venit Fulignum, ubi magnifice a civibus receptus est. Appellum et Coccojon venerunt ad suum mandatum. Recepit tunc etiam Viterbium eodem mense Februarii, Ortam, civitatem Castellanam, Cornetum, Sutrum, Montemflasconem et Tuscanellam ». Ex iis ergo successibus in suis ad Henricum litteris Fridericus tanto terrore jactat percussum Pontificem, ut pæne in desperationem actus, cum maxima Romanorum pars ad se ab illo transfugeret, induendam crucem pro concione indixerit, quam gregarii tantum quidam milites, mendiculi, ac rusticuli senes vestibus assuissent ; quasi imperator ad Romanæ Ecclesiæ vastitatem inferendam provolaret. His consonant quæ Gregorii Vitæ auctor propagavit historiæ, dum ait summum Pontificem cinctum undique periculis, ac Fridericiano exercitu circumfusum ad divina auxilia confugisse ; et solemni indicta supplicatione, principum Apostolorum capita per Urbem circumtulisse, sacraque pietate accendisse, ut proscriptis tyranni partibus triumphali crucis signo sese insignirent. Quocirca Fridericus furore percitus in eos omnes, qui crucis signum induissent, crudele edictum promulgavit ; indeque factum, ut plerique immanissima supplicia pro servando crucis signo constanter tulerint. Inter quos sacerdotes aliqui, qui sacræ crucis militiæ nomen adscripserant, hauriri flammis, quam signum crucis assutum vestibus abjicere atque exuere maluerunt, et inter medios flammarum globos sacrum canticum : *Te Deum laudamus*, constanti ac victrice voce cecinerunt, felicesque animas cum illum versiculum : *Te martyrum candidatus laudat exercitus*, decantarent, collecta martyrii palma cælo transfuderunt, de quibus hæc Vitæ Gregorii auctor.

12. « Jam Satanæ furentis nequitia in Christi sponsam potenter armata, illud grande movit in Urbe dissidium, ut fere utriusque sexus et cujuslibet ætatis sententia, pari voto et proposito simili assertionibus publicis casum Ecclesiæ diffiniret, incredibili errore concepto, per quem in patrum sanguinem natorum inhiabat immanitas in cubile maternum inducere satagens alienam (alienigenam) ruinam generalis Ecclesiæ prosequentem. Sed non defuit sponsæ Christi sponsi præsidium, et fluctuanti vicario adjutrix Domini dextera non defecit ; cujus beneficio Petri successor erectus ad divina se conferens munimenta, lignum crucis vivificæ, ac reverenda beatorum Petri et Pauli capita, exultantibus populis, ad ipsius principis Apostolorum Basilicam, cardinalium venerabilium et prælatorum comitatus vestigio, quod decuit honore portavit. Ubi blasphemantium, quæ convenerat, multitudo censu corrupta Cæsareo, facunda exhortatione sermonis, et negotii novitate conversa triumphum matris Ecclesiæ proclamabat in suis conductoris injuriam, crucis munita præsidio, charactere deposito antichristi, Romanis cujusque conditionis et sexus pro tutela Ecclesiasticæ libertatis assumentibus, protinus signum crucis erexit.

13. « Ex hoc furentis immanitas proposito desperationis accensa : fit Deo contrarius, et in Redemptoris injuriam armatur : horrendum procedit de prætorio crudelitatis edictum, per quod crucis gestantes characterem pœnis subjiciuntur atrocibus : alii candentis ferri stigmate ad modum crucis in fronte consignati : alii membrorum facta mutilatione deformes : quidam amputantur coronis sacri ordinis in proprium (in improperium) redditi : multi exusti flammarum incendiis : nonnulli vero in loco crucis clavis crudeliter perforati, in grande infidelitatis indicium, ac publicam contumeliam crucifixi. Sacerdotes quidam vexillo crucis venerandæ muniti in alto palearum culmo (cumulo) ligati expositi, crucis suave jugum recusantes deponere, supposito igne concremantur, qui supra modum conditionis humanæ intrepidi : *Te Deum laudamus*, voce valida et constantia invicta decantantes, ipsius hymni sequentia usque ad : *Te martyrum candidatus laudat exercitus*, prosecuti, undique jam flammis crebrescentibus obsiti, inter ipsius versiculi verba animam sanctissimam Christo reddiderunt, pro cujus nomine tyranni sævitiam et ignis incendia non expaverunt ». Cum porro Fridericus Romanos cruce insignitos adversus suam

[1] Par. Hist. Angl. — [2] Rich. e S. Germ.

tyrannidem in arma prosiliisse conspiceret. Urbis potiundæ spe abjecta in regnum Neapolitanum se contulit, quam rem ita consignat Richardus: « Mense Martio imperator relicto capitaneo apud Viterbium comite Simone Theatino cum exercitu suo, et in Marchia naturali filio suo Henrico rege Galluræ cum his, qui de regno secum in Lombardia fuerant, rediit in regnum ».

14. *Beneventum et Campaniam frustra oppugnat et tentat Fridericus.* — Addit auctor ingentem illum pecuniarum vim ab Ecclesiasticis Siculis abrasisse, ut Ecclesiam oppugnaret, comparatisque novis copiis, Beneventanos aggressum: « Mense Maii imperator congregato exercitu suo de Apulia venit Capuam, et ipso mandante Beneventum in exterioribus devastatur ». Pertentasse etiam eam civitatem scribit Gestorum Gregorii scriptor: et ipsum a civibus, quos in fide et Romanæ Ecclesiæ amore constantes reperit, non sine clade propulsatum: « Ingressus Apuliam, (de Friderico loquitur), Beneventanam undique civitatem longo concepto furore vastavit: qui si rerum defatigati dispendiis, fidei tamen detrimenta non passi, quin potius ex molestia robustiores effecti, plures de imperiali exercitu congressu audacissimo peremerunt ».

15. At quanquam Fridericus irrito conatu exercitum inde tunc removit, mense tamen Augusto fatigatos ob agrorum vastitatem, quæ vere illata fuerat, arctiori obsidione a Siculis cingi jussisse Richardus paulo ante memoratus testatur. Nec minus illi impigre ad sustinendos hostium impetus se accinxere: quorum constantiam pro tuenda Romanæ Ecclesiæ adversus Fridericum libertate cum certa fama accepisset Pontifex, litteras ad eos exaravit[1], quibus commendato invicti animi robore, quo immanes tyranni impetus pertulissent, ipsorum edictum adversus proditores, qui Fridericum in urbem inducere conati erant, confirmavit, ne eorum heredes civitate donari bonisve fisco addictis potiri possent: « Utinam affectus nostros optatus sequeretur effectus, et non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum multitudinem miserationum suarum annueret Dominus votis nostris: quia nec vos afflictiones et pressuras pati diutius, nec nos vobis super iis compati longius cogeremur. Verumtamen quod nondum in hoc est nostris et vestris desideriis satisfactum, præter arcanum providentiæ divinæ consilium, quod comprehendere mortalium nemo potest, certum est vobis indicium, quod adhuc vos probare disponat ut fidei vestræ probatio multo pretiosior auro, quod per ignem probatur, inveniatur in laudem, et gloriam, et honorem. Vos ergo sicut viri virtutis et gratiæ considerato, prout convenit, diligenter quam grande quamque solemne apud omnes gentes factum sit constantiæ vestræ nomen, quantumve virtutis et gloriæ vestræ accreverit civitati, accingimini et estote filii potentes civitatem ipsam et vos ipsos viriliter defendendo, ac loca tutiora servantes illa, in quibus posset esse periculum, cautius evitetis, securi quod in proximo actore Domino reportabitis gloriosum de lugubri calamitate successum.

16. « Cæterum cum quidam de civitate prædicta, sicut non absque multa turbatione didicimus, pestilentes spiritu diabolico concitati, ad civitatis ejusdem exterminium intendentes, ipsam in manus hostium prodere niterentur, quia proditione, Domino faciente, detecta fugæ præsidium de manibus vestris eripuit proditores, vos communicato consilio statuistis, ut proditorum ipsorum bonis omnibus confiscatis, tam ipsi quam eorum heredes nunquam ad regressum civitatis jam dictæ in perpetuum admittantur; nos proditionem et proditores, sicut convenit, detestantes, statutum hujusmodi provide factum auctoritate Apostolica confirmamus, et præsentis scripti pagina communimus. Dat. Later. idib. Octob. an. XIV ».

17. At cum ea civitas undique hostibus cincta esset, nec ullæ auxiliares copiæ ad solvendam obsidionem submissæ, sequentis anni mense Aprili ad deditionem compulsam scribit Richardus[1]. Hujus vero anni inclinante vere, Fridericus, ut consilia sua Beneventanorum fide, atque in Ecclesiam constanti animo elusa vidit, infesta signa conflato ex diversis nationibus exercitu in Campaniam traduxit, et qua vi qua fraudibus grassari cœpit, quos metu concutere non posset, promissis ingentibus delinire. Verum id frustra, cum et viribus bellicis et constantia atque integritate munitos reperisset; quare mox in Picenum movit, ut incautos eos populos lacesseret bello, atque opprimeret: « Demum potentiæ suæ », inquit auctor Vitæ Gregorii, « vires examinans regni Siciliæ et diversarum nationum multitudine congregata, et frænum furoris relaxans Campaniæ fines aggreditur, et exterminium patriæ comminatur, quæ fide præclara, nobilitate perspicua, divitiis opulenta, clara spectabili militia, strenua liberalitate dotata, patrum relinquere leges non potuit præscriptione fidei et devotionis singularitate probata. Cujus immobile fidei fundamentum antiqua patrum soliditate firmatum, nulla tribulatione commotum, non callidæ artis astutia, non auri fulgentis infesta promissio, non hostiles corrupere conatus; qui armorum et fidei tutela muniti, promptissimum Ecclesiæ præstiterunt subsidium. Quare Cæsar patriam relinquens, ingruentium atque resistentium hostium vires concitus declinavit, incautos Marchiæ filios petiturus ». Hisque auctor historiæ suæ finem imposuit, qui collatis Pontificiis litteris, et scriptorum probatissimæ, fidei monumentis comparatis, veritatis amantissimus fuisse reperitur. Non ille tamen extremam manum cœpto operi admovit: forte enim illi elaborando incumbentem mors intempestiva oppressit.

[1] Lib. XIV. Ep. CLXVII.

[1] Rich. in Chron. an. 1241.

18. Cæterum dictis ab ipso consentientia de hac in Campaniam meditata irruptione tradit Richardus[1] : « Mense Junio imperator cum exercitu suo, quem de regno collegerat, venit ad S. Germanum, ubi per sex dies moram pertrahens e vestigio per Agnum transitum faciens, et secum ducens Pandulphum dominum Agni apud insulam pontis Salarati posuit castra sua, Campaniam intrare disponens ; quam non intravit usus consilio saniori : sed per Soram et Marsiam direxit in Anconæ marchiam gressus suos ». Quæ porro tyrannus evertendæ Romanæ Ecclesiæ inhians gesserit, perstringit Richardus ipsum, ubi per Picenum signa circumtulisset, irrupisse in Romaniolam ac Faventiam mense Augusto obsidione cinxisse, quam sequenti anno cepisse scribit.

19. *Recuperata Pontifici Ferraria ; Veneti et Alexandrini Friderico infensi.* — Temperarunt secundos Friderici successus nonnulli adversi casus. Gregorius enim e Monte-Longo S. A. L. fœderatorum Insubrum ac Venetorum auxiliis succinctus Ferrariam recuperavit ; meminit illius obsidionis Richardus quam mense Aprili hujus anni defixam ait : Patavinus vero monachus post mensium quatuor spatium expugnatam scribit[2]. At Salinguerra, victoris arbitrio se permittere coactus, a Jacobo Teupulo Venetorum duce abductus in vincula ægritudine animi senioque octogenarius postea exaruit(1). His addit Hieronymus[3] Rubeus tractatum ideo asperius, quod cum vectigalis Ecclesiæ Romanæ esset, violato sacramento promissis Friderici elatus ad illius partes lubricam fidem detorsisset, quod ipsi improperatum a Paulo Traversaria Ravennæ principe, atque in os objectum ; ac mox a scriba publico ex scripto recitatum refert, cujus sacramenti conceptam formam nos suo loco[4], cum se Innocentio III devinxit, collocavimus. Illata etiam a Venetorum classe non levia damna Friderici terris maritimis refert Richardus : « Mense Septembri, inquit, galeæ Venetiæ discurrentes per regnum in odium imperatoris Termulas, Vestam, et quasdam alias Apuliæ terras capientes destruxerunt, et bonis omnibus spoliarunt. Apud Brundusium euntes prædictæ galeæ navem quamdam redeuntem ab Hierosolymis, cum non possent capere vi, igne cremarunt ». Corripuisse porro in Fridericum arma Venetos ad frangendam illius tyrannidem, cum sub jugum eos mittere meditaretur, e Friderici litteris colligitur, in quibus ipsos perduelles appellat[1].

20. Extulere præterea se adversus Fridericum nonnulli imperii principes, qui defendendas partes Pontificias suscepere, inter quos Provinciæ comes, Arelatensisque archiepiscopus civium studiis fultus Friderico apertum bellum indixere, quos Pontifex ad tuendam Ecclesiæ libertatem a Prænestino episcopo legato collectis in iis provinciis pecuniis juvari jussit[2]. Alexandrini pariter Pontificias[3] partes sunt secuti, quorum urbem olim ab Alexandro papa episcopalis sedis ornamento ad Apostolorum honorem principis, cujus nomini erat sacra, decoratam, exutamque ea dignitate ab Innocentio, pristino splendori restituit.

21. « Cum, inquit, Innocentius papa pro eo, quod vos tunc temporis inimicis Ecclesiæ adhæsistis, ad ipsius redire mandatum temere contemnentes, civitatem vestram episcopali destituerit dignitatis honore ; nos tandem attendentes, quod diebus istis, quibus per Fridericum dictum imperatorem et divina majestas offenditur, et fides Catholica damnabiliter impugnatur, in devotione Ecclesiæ inconcussi et stabiles perstitistis ; ac in affectu vestro geritur, ut ipsa semper in vobis gratos reperire filios gratuletur, de fratrum nostrorum consilio dignitatem eamdem civitati vestræ restituendam duximus, de gratia speciali vobis auctoritate præsentium concedentes, ut ipsa secundum dicti formam Privilegii perpetuis futuris temporibus gaudeatis. Dat. Later. VI idus Maii an. XIV ». Cum vero Aquenses Friderici partibus irretiti non leviora damna Alexandrinis inferrent, Pontifex nullam imposterum Alexandrino populo vel ob sedem episcopalem in illorum urbe excitatam, injuriam infligere atque irrogare vetuit[4], cum maxime Alexandria Apostolicæ Sedis fidei credita esset : ni parerent redirentque ad Ecclesiam, ipsorum facinoribus impulsum sedis episcopalis decus urbi adempturum(2). Ut demum ferociente magis magisque Friderico Gregorius tum ad comprimendam illius tyrannidem, tum ad afferendum innumeris malis quæ orbem Christianum premebant remedium, Œcumenicum Concilium indixerit, dicemus inferius : nunc ex funesto Fridericiano bello ad nonnullos piissimos viros, de quibus sanctorum Catalogo apponendis agitatum est, orationem traducamus.

22. *De Ambrosii Minoritæ et Odonis Carthu-*

[1] Rich. in Chr. — [2] Mon. Pad. Chr. l. I. — [3] Hier. Rub. Hist. Ravenn. l. VI. — [4] An. 1215.

[1] Extat apud Matt. Par. Hist. Angl. — [2] Lib. XIII. Ep. CCXXVIII. — [3] Lib. XIV. Ep. XXXVI. — [4] Ep. XXXVII.

(1) Quid actum fuerit de Salinguerra, de quo hic in Annalibus, inter scriptores non satis convenit. Licet enim monachus Patavinus hæc de illo scribit, quæ leguntur in Annalibus, Rolandinus [illegible] lib. 5, cap. [illegible] de illo : « Missus est Venetias curiali modo, id est honeste et digna reverentia custodiendus, ubi post aliquot annos debitum naturæ persolvit, et eidem in ejus morte omnes majores et nobiles de Venetiis magnam fecerunt reverentiam et honorem ». MANSI.

(2) In fide Romanæ Ecclesiæ brevi perseverasse Alexandrinos arbitror [illegible] suam ad Annales Genuenses [illegible] litteris, ad hunc annum notat : « [illegible] Alexandrini [illegible] et spreto juramento quod fecerant societati Lombardorum, Ecclesiæ fidelium [illegible] Manfredi marchionis [illegible] Friderici imperatoris temere juraverunt, ipsum quoque in regimine civitatis ejusdem voluntarie procreantes ». MANSI.

siani miraculis jussa quæstio. — Illustrabat Italiam hoc tempore miraculorum splendore Ambrosius Minorita, atque adeo ingentes populorum concursus ad colendum ejus sepulchrum celebrabrantur, ut Urbevetani coacto Concilio summum Pontificem rogandum duxerint, ut illum in cælitum Albo collocaret, cujus sanctitatis tot præclara signa affulgerent; quare Pontifex rem tanti momenti ad examen vocandam censuit [1], ac priori S. Joannis e Platæa Urbevetani Ordinis S. Augustini provinciam contulit, ut quæ a sancto viro patrata prodigia dicerentur, discuteret atque, ad examen revocaret. Aliis vero litteris inquirendi formam omnium circumstantiarum cujusque editi miraculi explorandarum rationem præscripsit [2] : « Testes legitimos quos super vita, conversatione, ac miraculis recolendæ memoriæ fratris Ambrosii debetis recipere, prius ab eis præstito juramento diligenter examinare curetis, et de omnibus quæ dixerint interrogetis eosdem, quomodo sciunt, quo tempore, quo mense, quo die, quibus præsentibus, quo loco, ad cujus invocationem, et quibus verbis interpositis, et de nominibus illorum, circa quos miracula facta dicuntur; et si eos antea cognoscebant, et quot diebus antea viderunt eos infirmos, et quanto tempore fuerunt infirmi, et quanto tempore visi sunt sani, et de quo loco sunt oriundi; et interrogentur, de omnibus circumstantiis diligenter, et circa singula capitula fiant, ut expedit quæstiones præmissæ, et series testimonii et verba testium fideliter redigantur in scriptis ». Cæterum refert R. P. Lucas Wadingus [3] ex Pisano certissimis argumentis compertum fuisse ab iis, quibus exercendi hujus examinis provincia erat imposita, maxima miracula B. Ambrosii opera divinitus patrata, quæ auctor percenset.

23. Conjungendus sancto Minoritæ Carthusiani Ordinis religiosus vir, vitæ sanctitate insignis, Oddo nomine, visus est, qui cum jamdiu ante sanctissime obiisset, Marsiam per hæc lugubria tempora maximis miraculis collustravit, de quo hæc Richardus [4] : « Mense Maio, in Marsia apud Taliacotium, quidam sanctus Oddo revelatur, qui miraculis multis claruit ». Hæc ille; tradunt vero B. Oddonis gesta summa fide conscripta decerptaque ex publicis tabulis ab iis confectis, quibus a Pontifice ea provincia demandata erat, illum Novaria oriundum Taliacotii in Marsia in cellula conjuncta monasterio SS. Cosmæ et Damiani, quo in loco ut degeret, abbatissa a Clem. III obtinuerat, vitam asperrimam duxisse [5], ut qui perpetuo jejunio et cilicio carnem maceraret, ac pro lecto sarmentorum congesta strue uteretur; ætate jam provectiorem et centum annos emensum, pridie quam e vivis discederet, diem et horam obitus prædixisse : ac de pio illius mortis genere hæc afferunt : « Pridie quam moreretur, diem et horam sui obitus prænuntiavit; cumque in lecto jam moribundus decumberet, hæc verba dicens auditus est : Exspecta me, inquit, Domine, ecce ad te venio. Interrogatus autem a quodam ex adstantibus quemnam alloqueretur : Jam enim, inquit, regem meum video, jam in conspectu ejus assisto. Mox de strato erectus elevatis, et extensis in crucis formam manibus exspiravit die XIV Januarii, ut plurimi testium asseruerunt, tametsi in festivitate sancti Mauri (quæ sequenti die celebratur) unus illum obiisse contendit ». Nec minus admiratione ac memoria celebrandum, dum sepulchro condendus esset, illud contigit, ut alterius in eo quondam humati ossa sponte, defixis stupore spectantibus, quasi locum darent, in angulum sese subduxerint. Cum vero Deus Oddonis sanctitatem illustrare vellet, illius anima tribus noctibus splendore circumfusa in somnis archipresbytero loci Oderisio sese objecit, jussitque abbatissam monasterii monere, ipsius corpus in loco honorificentiore reponeret; adornataque ad ejus reliquias transferendas solemni pompa, anno MCCXXXIX, ipsius corpus omnis corruptionis expers inventum, suavissimum odorem exhalavit : ac tum innumera ejus beneficio miracula edita omnium morborum affecti genere valetudini restituti, ejecti e corporibus dæmones, aliaque divinæ potentiæ signa ejus reliquiis populorum venerationem conciliarunt, ac Gregorium ut de eo sanctis annumerando agitaret, atque exeunte superiore anno abbati e Turano ac Petro Minoritarum magistro partes conferret [1], ut in illius vitam atque edita miracula inquirerent, impulerunt : « Ad audientiam nostram fide dignorum relatione pervenit, quod per merita quondam Oddonis monachi Carthusiensis, cujus corpus in monasterio Sanctorum Cosmæ et Damiani de Taliacozo Marsicanæ diœcesis requiescit, Dominus Jesus Christus multa et magna operatus hactenus miracula extitit, et etiam nuper ostendere in sui est corporis translatione dignatus. Unde cum viri tanti memoria non debeat apud homines deperire, nos super hoc plenius certificari volentes, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus habentes præ oculis solum Deum, inquiratis de vita ipsius et super præmissis diligentius veritatem; et quæ inveneritis fideliter in scriptis omnia redigentes, sub sigillis vestris apud aliquem religiosum locum eadem deponatis, ad Sedem Apostolicam nullatenus transmissuri, nisi super hoc a nobis mandatum receperitis speciale. Dat. Later. IV idus Decemb. Pont. nostri an. XIII ».

24. *Religiosis viris data privilegia.* — Non prætereunda silentio hic visa sunt nonnulla privilegia, quæ hoc anno Gregorius pro eximio illo suo in viros religiosos studio contulit. Corbeiensem in primis abbatem Benedictinæ familiæ subjecta in Diplomate Apostolico prærogativa orna-

[1] Ep. XLI. — [2] Ep. XLII. — [3] Wading. Annal. Minor. hoc an. num. 8. — [4] Rich. in Chron. an. 1239. — [5] Ext. ejus Acta apud nos.

[1] Ext. hæ litteræ apud nos in Ms. Vallicell. biblioth.

vit [1] : « Cum sicut asseris, abbati qui pro tempore in monasterio tuo fuerit, liceat mitra et annulo, tunica quoque ac dalmatica ex concessione Apostolicæ Sedis uti, nos pium arbitrantes et decens, ut monasterium idem cum ad Rom. Ecclesiam nullo pertineat mediante, per nos consequi se gaudeat gratiam ampliorem, devotis tuis supplicationibus inclinati, tibi et successoribus tuis, ut cum eisdem insigniis in missarum solemniis chirothecis uti et sandaliis valeatis, auctoritate præsentium indulgemus. Dat. Later. II idus Maii, Pont. nostri anno XIV ». Huic prærogativæ aliam [2] non contemnendam adjecit : « Tibi ac ipsis, (de successoribus loquitur), quod sacerdotales vestes, altaris pallas et corporalia in monasterio Corbeiensi et Ecclesiis eidem pleno jure subjectis benedicere valeatis, auctoritate præsentium de speciali gratia concedimus facultatem ».

25. Ad tuenda etiam abbatis monasterii Romani olim a S. Gregorio magnis vectigalibus aucti jura, confirmavit [3] pervetustum Diploma, quod in ipsorum gratiam sanctus Pontifex in accepti beneficii memoriam, cum in iis piis ædibus religiosum habitum sumpsisset, ediderat, jamque nimia vetustas pæne deleverat, proinde litteris Apostolicis contra temporum injuriam recens descriptum insinuavit [4]. Complexus etiam est Apostolico studio religiosos equites Calatravanos Ordinis Cisterciensis, qui cum finitimis Sarracenis in Toletana regione crebris per id tempus prœliis, cum pugnandi urgebat occasio, congrediebantur : quorum exemplo incitati multi fideles sub eorum vexillis media penetrabant pericula, fortiterque pro fide occumbebant. Ad incendendam itaque magis eorum pietatem ac spe æternitatis ad vitam pro Christo exponendam periculis, amplissimam ipsis Gregorius peccatorum veniam largitus est [5].

26. *In Hispania Sarraceni victi, religio amplificata.* — Auctam admodum in Hispania rem Christianam hoc anno refert Mariana [6], atque Hudielem regem Murciæ Alhamaris metu, cui se imparem sentiebat, in Ferdinandi regis fidem se recepisse, Murciæque arcem, ab Alphonso Ferdinandi filio præsidiis magna festinatione occupatam, ne, ut anceps barbarorum est fides, ad alia consilia deflecterent. In Valentino etiam regno præclare a Christianis certatum est, qui cum arcem Chium obsidione cinxissent, concurrentibus mox eo infidelibus tanta multitudine, ut nostros numero longe superarent, divino præsidio muniti gloriosissimam victoriam pepererunt. Cælestis vero auxilii ipsis porrecti, Christique in sanctissimo Eucharistiæ sacramento præsentiæ illustre signum a numine editum. Cum enim sacerdos divina perageret mysteria, atque sex numero hostias consecrasset, ut totidem ducibus exercitus, qui intererant, et Eucharistia refici, antequam inirent prœlium, peroptabant, porrigeret, elato ad capienda in hostem irrumpentem arma clamore, omnibusque ad pugnam provolantibus, corporalibus divinas hostias involutas recondidisset, partaque victoria sanctissimas hostias venerabundus inspexisset, corporalia purissimo sanguine delibuta, atque hærentes illis hostias suspexit, quæ Datocam in Aragonia, ubi venerationi fidelium sunt exposita, translata fuere : de quo celeberrimo miraculo nonnulla Manuscripta apud nos extant.

27. His addit [1] Surita Zaenum regem Jacobo Alicantis arcem obtulisse, modo ipsi Minoricam jure fiduciario tribueret, remque ab ipso refutatam, cum ex initi cum regibus Castellæ fœderis legibus illius regionis tractus in regum Castellæ ditionem concedendus esset. Fuisse vero Minoricam a Sarracenis, qui facta e navibus excensione plures in eam impetus imprimebant, infestatatam e litteris [2] Pontificiis colligitur, quibus Christianos ad eam strenue defendendam, ac propulsandos Mauros excitat Gregorius [3]. Ad augendum etiam in Majorica divinum cultum concessit episcopo Pontifex, ut canonicorum sæcularium collegium institueret, instruxitque auctoritate [4], ut hæreticos, qui sponte impietatem exuerent, fidelium communioni aggregaret. Quæ porro ad disciplinam Ecclesiasticam in pristinum robur revocandam gesta sint, prosequamur.

28. *Episcopus Vigintimiliensis damnatus, pravi usus evulsi.* — Distrinxit Gregorius [5] severitatem Ecclesiasticam in Vigintimiliensem episcopum, illumque divinis peragendis mysteriis ac munere pontificali interdixit, cum partam flagitio dignitatem sceleratius gereret. Cujus immania crimina, vitæ impuritatem, avaritiam, injustitiam, sacrilegia, jactatumque ab ipso improbe, permissum sibi a Sede Apost. tenere concubinam, nec majori Romanum Pontificem ad concedendas indulgentias quam simplicem sacerdotem valere auctoritate, aliaque scelera in litteris ad Niciensem episcopum describit, quem tantorum flagitiorum veritatem indagare jussit. Tum ad nonnullos etiam abusus, qui in variis Christiani orbis partibus excreverant, evertendos, curas Pontificias convertit Gregorius : et quidem in Norvicensi diœcesi turpissimus mos inoleverat, ut sacerdotiis cessuri plerique ea certis conditionibus conferrent, quas avaritia commenta erat, ut in filios, nepotes, aliosque affinitate sibi conjunctos transfunderent : quare Gregorius eos, qui ita ad sacerdotia subreperent, gradu pelli ac sacerdotiis submoveri, dato ad episcopum Norvicensem Diplomate, imperavit [6].

29. Nec minus exitialis error in Lugdunensi Gallia nonnullos perditissimos homines infecerat, qui avaritia perciti, cum ingentia dona a fidelibus in Ecclesiam S. Antonii Viennæ ab iis constructam, qui ejus apud numen precibus sacro igne fuerant

[1] Lib. XIV. Ep. LXVIII. — [2] Ep. LXXII. — [3] Ep. CLXXIV. — [4] Ibid. — [5] Ep. CLXXX. — [6] Mariana de reb. Hisp. l. XIII. c. 2.

[1] Surit. l. III. c. 37. — [2] Lib. XIII. Ep. CCXXVI. — [3] Ep. CCXX. — [4] Ep. CCXXII. — [5] Lib. XIV. Ep. CII. — [6] Ep. LXXXV.

liberati, conferri intuerentur, obibant provincias, urbes et oppida, ejus sancti honoris ergo cogebant pecunias, infesta latronibus itinera ementiebantur, ut pecunias a piis hominibus extorquerent; Apostolicas litteras adulterinas proferebant, quibus se peccatorum veniam impertiri fingebant: quodque sceleratius est, erutis collectisque ex cœmeterio incerto ossibus, ea pro D. Antonii reliquiis colenda, ac sacro igne perustis hominibus religioso supercilio osculanda porrigebant proponebantque. Tantum ergo scelus inultum non passus Gregorius, in hujusmodi hominum colluvionem censuras Ecclesiasticas expedivit, atque hæc regionum illarum præsulibus imperia dedit [1] : « Universitati vestræ districtius præcipiendo mandamus, quatenus singuli vestrum faciatis per vestras diœceses, et parochias annis singulis publice nuntiari, ne quis eleemosynas suas eroget quæstoribus hujusmodi nomine B. Antonii, sed eos maxime qui se a nobis remissionis habere litteras mentiuntur, tanquam falsarios persequatur. Ea vero quæ talibus quæstoribus hactenus esse collata noveritis, eis a quibus extorta fuerunt, restitui, si commode fieri poterit, faciatis. Alioquin quilibet vestrum in usus pauperum suæ diœcesis, quæ a parochianis suis constiterit exacta, convertat. Dat. apud Cryptam Ferratam VI kal. Sept. an. XIV ». Hæc ad nefarios impostores coercendos Gregorius.

30. *Episcopi Noviomensis electionem irritat Gregorius.* — Non silendum Pontificii, in servandis canonicis legibus, rigoris in Philippi olim regis Franciæ notho filio exemplum statuit, quem a Noviomensibus canonicis episcopum electum, ac mox diaconatu insignitum, scriptis ad archiepiscopum Rhemensem litteris, ea dignitate exui præcepit [2] : quamvis enim justorum natalium dignitate donatus ad Ecclesiastica officia adipiscenda fuisset ; id tamen ad episcopale munus, cujus mentio expressa nulla fieret, non se porrexisse significavit (1).

« Archiepiscopo Rhemensi.

« Noviomensi Ecclesia pastore vacante, ipsius Ecclesiæ canonici P... natum claræ memoriæ regis Franciæ (nimirum Philippi Augusti avi S. Ludovici) subdiaconum nostrum in suum episcopum elegerunt : cujus electionem tu non, ut decuit, diligenter advertens jura canonica, confirmasti. Cum enim rex ipse uxorem habens legitimam dictum P... susceperit de soluta, in episcopum idem P... eligi minime potuit, nec sua debuit electio confirmari ; nec ex eo quod secum dispensasse dicimur, ut defectus natalium in nullis spiritualibus sibi obsit, quin ad honores et dignitates libere possit assumi, quod licite ad episcopatum eligi valeat, intelligimus indulsisse ; sed solum ad minores dignitates et inferiores honores. Dispensationes enim et indulgentiæ, quæ defectum natalium patientibus super dignitatibus et honoribus generaliter conceduntur, non extenduntur ad episcopatus, nisi de ipsis specialiter exprimatur in eis; nec sub dignitatum et honorum Ecclesiasticorum nomine, cum de illis in genere loquitur Lateranense Concilium, felicis memoriæ Innocentius papa prædecessor noster voluit episcopalem dignitatem includi. Ad minores etiam dignitates et personatus constitutio nostra extenditur, qua mandantur filii sacerdotum, et alii non legitime geniti, a dignitatibus et personatibus sine dispensatione Sedis Apostolicæ habitis amoveri ; et cum oporteat secundum Lateranensis statuta Concilii, quod promovendus in episcopum de legitimo sit matrimonio procreatus, non sufficit tali, quod legitimatus existat, nisi ei posse in episcopum promoveri beneficio Apostolicæ dispensationis concedatur expresse.

31. « Decernimus itaque de fratrum nostrorum consilio irritum et inane quod super electione præfati subdiaconi et confirmatione taliter est præsumptum ; necnon eum ab executione ordinis diaconatus, quem recepisse dicitur, volumus manere suspensum, cum non potuerit ad illum sine nostra speciali licentia promoveri. Verum licet illos, qui scienter non legitime natos eligunt, canon Lateranensis Concilii decernat eligendi potestate illa vice privatos, et per triennium ab Ecclesiasticis beneficiis fore suspensos ac juxta statuta Concilii generalis non solum dejiciendus sit indigne promotus, verum etiam indigne promovens puniendus, ut si eum in hoc per negligentiam deliquisse constiterit, non tantum confirmandi primum successorem illius careat potestate, sed etiam ne aliquo casu pœnam effugiat, a perceptione proprii beneficii suspendatur; si vero convictus fuerit per malitiam excessisse,

[1] Ep. CXLIII. — [2] Ep. CXV.

(1) Si vera prodit Albericus, qui ad annum sequentem perductam historiam in Galliis tunc scribebat, Petrus hoc anno in Noviomensem non renuntiatus tantummodo, sed et consecratus fuit episcopus. Ita enim de illo scribit ad hunc annum : « Episcopus Noviomensis Nicolaus moritur (die XIV Februarii hujus anni, ut ex auctoribus Galliæ Christianæ liquet), pro quo electus est dominus Carolus regis patruus, qui proprio nomine dictus est Petrus ». Vix hæc aliter intelliguntur quam de consecratione episcopali. Hanc forte consecrationem cum serius facta esset, ignorabat Gregorius, quo tempore litteras dedit ad archiepiscopum Rhemensem, in quibus Ordinis tantummodo diaconatus ab eo recepti meminit. Nec sane tota ejus causa cum Epistola illa Pontificis desinit ; ad annum enim sequentem scribit idem Albericus : « Episcopus Noviomensis dominus Carolus a papa suspensus est, et coram se citatus, et sine mora ab eo depositus est, eo quod esset subdiaconus domini papæ, non ab alio, ut dicitur, quam a domino papa debuerat consecrari, et si petiisset misericordiam, ut dicitur, non judicium, statim fuisset restitutus ; sed quia judicio se obtulit, judicem non evadit ». Hæc Pontificis ad tribunal suum evocatio in Epistola in Annalibus producta non legitur, ex quo deducimus processum ulterius in ea causa fuisse, ac forte Petrus, neglecta, vel non exspectata Pontificis inhibitione, accepto diaconatu, dein ad sacerdotium, et consecrationem episcopalem festinavit. Ex quo commotus Pontifex illum ad causam suam dicendam provocavit. Postrema vero Alberici verba satis demonstrant D. Fleury in Historia Ecclesiastica iniquiori quam pro merito censura Gregorium carpsisse, cum ejus severitatem in patruum regis ab exasperato Pontificis in S. Ludovicum animo provenisse arbitratur ; eo quod rex auxilium poscenti Gregorio in Fridericum suppetias ferre recusaverit. Non enim alia de causa episcopum rejecit, nisi quod jus æquum dicere ab eo coactus fuit.

MANSI.

graviori subjaceat ultioni; nos tamen super iis suo loco et tempore providere curabimus, et actore Domino sicut melius expedire viderimus, procedemus. Dat. Later. III non. Julii anno XIV ». Quo etiam argumento ad Jacobum Prænestinum episcopum, Apostolicæ Sedis in Galliis legatum, scripsit: ipsumque perstrinxit eumdem Philippum in diaconum promovisse: « Miramur, nec immerito, quod sicut te insinuante didicimus, P... natum claræ memoriæ regis Franciæ subdiaconum nostrum in episcopum Noviomensem electum in diaconum ad titulum Noviomensis Ecclesiæ, super hoc a nobis licentia non habita nec etiam postulata, quod tibi non licuit, promovisti, etc. » Verum remisit postea de ea severitate Gregorii Innocentius IV anno hujus sæculi quadragesimo tertio, atque in gratiam S. Ludovici illum Noviomensi Ecclesiæ episcopum præfecit [1]; sed ad Gregorium redeamus (1).

32. *Zwerinensis episcopus et Stadensis historicus.* — Non ita ille in Zwerinensem præpositum, virum quidem virtutibus insignem, sed quem impurorum natalium nota inquinabat, severum se præbuit, cujus discrepantis facti ea esse ratio potuit, cum hic ex soluto et soluta parentibus natus leviori labe quam alter, qui ex adulterio procreatus erat, aspersus esset; vocatus enim ad Zwerinensis sedis dignitatem, missis ad Sedem Apostolicam oratoribus, Diploma Pontificium obtinuit, quo archiepiscopo, Bremensi Verdensique episcopo, ut Theodoricum electum præficerent illi Ecclesiæ, provinciam injunctam refert Stadensis [2], cujus nobilis historici cum mentio sæpe occurrat, non præterimus taciti ita litteris perpolitum fuisse, ut longe pietate cultior et ornatior videretur: abbatis ille dignitatem Stadii in S. Benedicti monasterio gessit, omnemque operam, ac diligentiam in monachorum moribus obsoletioribus emendandis et expoliendis adhibuit; Romamque profectus, Diploma Apostolicum pro revocanda veteri disciplina, inducendisque Cisterciensibus, quorum sanctitatis opinio late Christianum orbem tum pervagata erat, obtinuit; ac summis laboribus triennio et eo amplius in id opus frustra consumptis, divinique judicii ob illa regulæ verba: « Qui eam servare tenetur et non servaverit, sciat se a Deo damnari quem irridet »; terrore perfusus, ad Minoritarum institutum tum temporis pietatis fama efflorescens se traduxit.

33. *Regi Daniæ jus revocandi alienata bona.* — Adjungere libet superioribus, cum in Germanicis rebus versetur oratio, Daniæ regem, cum labefactata admodum atque imminuta regia jura majorum inertia vel incuria videret, qui importunis precibus fatigati pleraque distraxissent, atque a regio imperio divulsissent, quamvis sacramento solemni in regiæ consecrationis pompa, pro tuendis regiis juribus sese devincire mos esset; a Pontifice flagitasse ut perperam alienata revocare liceret. Cujus votis ita Gregorius, dato ad Aurusiensem et Wiburgensem episcopos Diplomate, morem gessit [1], ut quæ Ecclesiis piisve locis tradita essent, firma ac rata haberentur.

34. *Estoniæ neophytis et Prussiæ episcopo consulit Gregorius.* — Consulturus etiam Gregorius Estoniæ neophytis, qui cum proscripta dæmonum superstitione, ad veræ religionis cultum se contulissent, a circumvicinis populis adhuc fœdissima mersis caligine, bello impetiti non leves illorum excursionibus clades acceperant; archiepiscopo Lundensi ac suffraganeis sacri canendi classici, cogendarumque crucesignatarum copiarum ad retundendos impiorum impetus, propositis indulgentiarum æternæque adipiscendæ gloriæ præmiis, provinciam demandavit [2]: « Cum ii qui in Estoniæ partibus per Dei gratiam ad fidem Christiani nominis sunt conversi, a barbaris circumstantibus multipliciter molestentur, ac per hoc petant sibi a Christi fidelibus subveniri, fraternitatem vestram monemus et hortamur in Domino, ac in remissionem vestrorum injungimus peccatorum, quatenus subjectos vobis populos moneatis attentius, et efficaciter inducatis, ut ad tantæ felicitatis bravium properantes, et ponentes cum Moyse gladium supra femur, contra hujusmodi gentes idololatras, et populum murmurantem currant, in splendorem armorum Domini accincti, ad ejus prœlium prœliandum, qui coronam legitime certantibus repromittit. Nos enim de omnipotentis Dei misericordia et beatorum Petri et Pauli Apostolorum, ejus auctoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus et confessis, tam crucesignatis vestrarum diœcesum pro succursu Terræ-Sanctæ volentibus vota sua in hujusmodi subsidium commu-

[1] Inn. IV. l. I. Ep. CCLIV, CCLXII. — [2] Stad. in Chron. hoc an.

[1] Lib. XIV. Ep. CLXVIII. — [2] Ep. CLXXXV.

(1) Celebrata hoc anno in Gallia Concilia sunt tria: Meldense, in quo Jacobus Prænestinus cardinalis legatus Apostolicus Gallicanos præsules ad Concilium Romam a Gregorio indictum invitavit. Silvanectense, in quo idem Jacobus Prænestinus vicesimam omnium Ecclesiasticorum proventuum impetravit, ut laboranti Pontifici in subsidium cederet. Ambo hæc Concilia in Collectione Labbeana suum obtinent locum; quanquam Silvanectense nonnisi ex Meyeri Annalibus Flandricis petitum est. Sed antiquiorem assertorem habet Joannem Iperium in Chronico S. Bertini ad annum 1241. Desinit hoc Joannis Chronicon in annum 1244. Tertium Concilium a collectoribus huc usque omissum in Bituricis convocatum fuit, cui et cardinalis Prænestinus adfuit, ubi de armis in Albigenses caput iterum extollentes ferendis, deliberatum. Concilium istud innotuit nobis ex Alberico, qui cum anno sequenti historiam suam clausit.

Denique Concilium quoddam provinciale Valentiæ in Hispania a Petro Tarraconensi archiepiscopo celebratum anno isto, discimus ex Baluzio March. Hisp. lib. 4, qui die VIII id. Maii coactum affirmat. Est autem hæc secunda provincialis Synodus ab eodem Petro habita, cujus fit mentio in Collectione canonum pro Ecclesia Tarraconensi quam Joannes Alexandrinus patriarcha, et Ecclesiæ Tarraconensis administrator in sua Synodo Tarraconensi anni 1329 vulgavit, in qua e Valentina hac, quæ ibi mendose habita dicitur anno 1248, canones quatuor protulit, quibus jura Ecclesiæ Tarraconensis consulitur. Hujus Synodi mentionem suo loco exhibere omiserunt nuperi Collectionis Conciliorum Veneto-Labbeanæ editores.

MANSI.

tare, quam aliis earumdem diœcesum, qui contra fidei nostræ hostes ad partes illas accesserint, ibidem saltem per annum in hujusmodi Jesu Christi servitio moraturi, illam indulgentiam elargimur, quæ transeuntibus in Terræ-Sanctæ subsidium est concessa. Dat. Later. XIX kal. Januar., an. XIV ».

35. Ut vero adversus fidei hostes, neophytos Gregorius defendendos suscepit, ita episcopi Prussiæ clientelam, qui a barbaris captus sub duræ servitutis jugo ingemiscebat, ejusque Ecclesiæ patrocinium admisit : maximeque gravioribus ejus querelis contra Theutonicos equites religiosos, qui nefariis sceleribus, summo fidei detrimento, sese contaminarant, permotus est : accusati enim illi fuere Pruthenos a fide Christiana amplectenda abducere, quo durius in eos imperium exercerent, neophytos qua intentatis minis, qua inflictis pœnis in sua obsequia adigere; unde illi tanta crudelitate a fide amplexanda deterriti, ad pristinam superstitionem desciscebant, adversus Prussiæ episcopum ingratos se admodum gessisse; post enim accepta plura beneficia, ac possessiones ingentes, cum ad jura episcopatus tuenda sacramento se devinxissent, ea jam impugnare atque invadere non vereri : nonnullos nobiles Pruthenos bello captos, quos cum episcopo permutare poterant, liberos dimisisse : neophytum insignem nobilitate antea episcopo in obsidem datum, quod pecunias ipsis nollet tradere, per summum scelus enecasse ; vectigalia Ecclesiæ atque episcopi occupasse. Tanta ergo scelera non æque ferens Pontifex, scriptis Mindensi episcopo litteris, ut cœpta emendarent, irrogataque sarcirent damna, operam navare pro imperio Apostolico jussit [1].

36. *Ducem Lancitiæ de patrato crimine pœnitentem absolvit.* — Dux etiam Lancitiæ immanissimo flagitio sese devinxerat interempto per summam sævitiam Joanne Ecclesiarum Plocensis ac Wratislaviensis scholastico, quem præcipiti iracundiæ æstu abreptus suspendio damnaverat : cujus flagitii causa a Petro archiepiscopo Gnesnensi anathemate perculsus publice fuerat, ejusque ditio interdicto supposita; a quo cum graviora metueret, ad pœnitentiæ asylum confugiens, in sacro indicto conventu crimen rite expiaturum summa animi dimissione spopondit. Cui in perpetrati criminis pœnam injunctum est oppidum Lovix aliasque possessiones ad id spectantes Gnesnensi Ecclesiæ traderet, ita tamen ut nummum aureum duci in supremi dominii signum annis singulis persolveret, Ecclesiisque Wratislaviensi, Plocensi, et Cujaviensi certa jura ac bona conferret; præterea absolutionem impertitam a summo Pontifice confirmandam supplex deposceret. Quibus imperiis cum paruisset, a Gregorio flagitavit, absolutionem firmam ac ratam haberet, cum dux ob impendentis ab ethnicis terrorem periculi, qui ipsius terris imminebant, ac longa viarum intervalla Romam conferre sese non posset. Pontifex Wratislaviensi episcopo, et Gerardo Cracoviensi canonico partes commisit [1], pro criminis immanitate pœnas dignas infligerent.

37. « Fuit nobis humiliter supplicatum, ut cum præfatus dux propter guerram paganorum habitantium in terra sua et viarum discrimina, non possit sine Christianorum periculo terram ipsam deserere, ac Apostolicam Sedem adire absolutionis beneficium petiturus, non obstante quod eum propter multam utilitatem Ecclesiarum ipsarum de facto idem archiepiscopus dicitur absolvisse; absolutionem ejus vobis committere curaremus. Ideoque mandamus quatenus dicto duce prædictis et aliis Ecclesiis, villis et hominibus offensis ab eo exhibente satisfactionem super illatis damnis et injuriis, sicut illius piacularis flagitii magnitudo deposcit, ac idoneam cautionem de servanda hujusmodi libertate præstante, ipsi juxta formam Ecclesiæ absolutionis beneficium impendentes illud humiliter postulanti, et talem pro modo culpæ pœnitentiam injungentes eidem, quod tam ipse quam alii metu pœnæ a similibus arceantur, eum ad observandam libertatem eamdem per censuram Ecclesiasticam appellatione postposita compellatis; eum si contravenire præsumpserit, in excommunicationem pristinam reducentes. Dat. apud Cryptam Ferratam non. Aug. Pont. nostri an. XIV ». Ipsos vero rescissa priore novam absolutionem contulisse, ac ducis filios ad donationes factas a patre confirmandas adstrinxisse, probat Conradi Diploma a Longino [2], qui hæc fusius est prosecutus, adductum.

38. *Ad Rusudem reginam Georgiæ auxilia contra Tartaros implorantem et obsequium Romanæ Ecclesiæ profitentem præclaras dat litteras Gregorius.* — Verum si pœnitentis principis lacrymæ Pontifici gratæ extitere, non minori gaudio regis ac reginæ Georgianorum, Romanæ Ecclesiæ sese conjungere cupientium litteræ illius animum lætitia perfuderunt. Fuit enim divinæ providentiæ insigne exemplum, ut eo tempore, quo plerique Fridericianæ persecutionis impetu abrepti in Italia ac Germania funesto schismate ab Ecclesia Romana se divellerent, tum principes ac populi ignoti totque intervallis locorum submoti ad sacrum illius gremium convolarent. Georgiana enim regina Rusudes per hæc tempora Ecclesiæ se imperiis submisit, atque auxilium a Pontifice contra Tartarorum impetus expetiit, qui primum victores funestas clades ac vastitatem immanem Georgiæ intulere; sed tandem victi, pœnas fusi Christiani sanguinis luerunt. Eo igitur nuntio mixtis mœrore gaudiis accepto, respondit Gregorius, crucesignatas copias in Georgiam mittendas conflari non posse, cum in Ecclesiam Fridericus gravem procellam concitasset, Christianosque in mutua bella asperasset : ferendi auxilii occasionem ab tanta

[1] Ep. XVII.

[1] Ep. CLII. — [2] Long. Hist. Pol. l. VI.

locorum intervalla effluere, antequam Tartaricæ irruptionis rumor pervenisset : si e Syria in Georgiam auxilia submitti cogitaret, interjectos Sarracenos obicem posituros; demum Ecclesiam in Syria a Sarracenis, in Hispania a Mauris, in Italia ac Germania a pseudochristianis impugnari : quod vero de conjungenda Romanæ Georgianorum Ecclesia attineret, se ad id perficiendum aliquos e Prædicatorum familia pietate ac litteris conspicuos viros mittere, atque ad eos populos in suscepta mente confirmandos, et Romanæ Ecclesiæ in eorum oculis collocandam majestatem, cui omnes Christianos ad salutem adipiscendam subesse par esset, fortissimis argumentis Petri primatum ostendit[1].

« Gregorius, etc. Rusudæ reginæ et David nato ejus Georgianorum regi illustribus.

39. « Gaudemus pro vobis filiis, pro vobis lætitia summa gaudemus, quod charitati vestræ Dei verbum innotuit, quod in partibus vestris fides, ut scribitis, a tempore nascentis Ecclesiæ firma et sine ruga permansit. Gaudemus et iterum quia Dei Filius, inclinatis misericordiæ suæ cælis, vos duxit in sui notitiam nominis, ut sic vobis omni plenum gloria suæ largiretur participium bonitatis. Quis ergo hinc Dominum non veneretur et diligat ; qui hominem non pro se, sed ut eum gloriæ suæ consortem faceret, de terræ limo constituit, qui ut hominem de catena servitutis erigeret, Filium suum sub forma servi missum in terram subire crucis opprobrium, et periculum mortis jussit ? Quis ergo hinc Dominum non veneretur et diligat, qui hoc solum requirit ab homine, ut judicium, misericordiam, et alia salutis opera faciat ; ut Dominum toto ipsum corde diligens timeat, et cum eo ambulare sollicitus non desistat ? congratulamini etiam et vos nobis et aliis, ad quos fides Christi pervenit, dum Dominum a nobis debita reverentia excoli, et nos in ejus fide vitam gaudetis perpetuam promereri, sicque ad nos vestris venientibus et ad vos nostris recurrentibus litteris gaudia vicissim alterna suscipimus : cumque vos in nobis et nos in vobis fidem Christi exaltari conspicimus, mutua pietatis lætitia exultamus.

40. « Illud quoque in vestris contentum litteris, quod Tartari hostes Catholicæ fidei vestrum regnum intraverunt, conceptam lætitiam minuit, et quod vobis damna gravia intulerunt, acquisitum nobis gaudium vulneravit. Veruntamen in hoc exultationem resumpsimus, quod etsi prædictis hostibus terga dederitis, victi tamen finalis palmam victoriæ de victoribus reportastis ; gravisque illos afflixit damni periculum, qui arma in vestrum sumere præsumpserant detrimentum. Decet autem et vos nobis compati, qui multas persecutiones ab hostibus fidei hoc tempore patimur, quo præter Sarracenos, qui in Hispaniæ et Syriæ partibus fidem impugnant Catholicam, nonnulli alii a fide Christi apostatantes et Ecclesiam Dei, quibus possunt impugnantibus viribus, novam perditionis sectam inducere, et fidem salutis et redemptionis de terra exterminare conantur. Sed forsan divina voluntas nos iis tentationibus ingerit, quæ nonnunquam bonos per improbos tribulari permittit, ut constantiam et eorum fortitudinem sicut in fornace aurum examinet, et omnem de corde justi peccati rubiginem per hujusmodi tribulationem expurget : quia divini templi ædificium lapides minime recipit, quos manus artificis multis tribulationibus non polivit : et ex frumento panis nequaquam conficitur, nisi prius flagello a paleis expurgetur. Sic enim justi expurgati præmia æterna recipiunt : sic probati ad æternæ delicias vitæ procedunt. Nam populus Israel non prius terram promissionis ingreditur, quam post longi deserti circuitum, et multorum victorias hostium, dignus ejusdem terræ introitu censeatur. Veruntamen speramus quod Redemptor noster post hanc tempestatem tranquillum faciet, et adversarios Apostolicæ Sedis sub pedibus suis conterere non omittet.

41. « Igitur, filii, desinite admirari, si contra dictos Tartaros Ecclesiæ Romanæ exercitus in vestrum non venit auxilium, quia id interpositorum Sarracenorum, quos in dicta Syria expugnari mandavimus, prohibuisset improbitas ; et interjacentium, quæ vix istos permiserunt ad nos venire rumores, non permisissent intervalla terrarum nos, quod in succursum vestrum insufficientes extitimus, qui ad defensionem fidei Christianæ in Italia, et dictis Syriæ et Hispaniæ partibus, sine intermissione totis viribus laboramus. Ideoque dum vobis aliter succurrisse nequivimus, nostras sinceritati vestræ duximus litteras destinandas ut qui nostrum ad vos affectum exspectatis scire non poteratis auxiliis, saltem ex scriptura vobis nostræ, quam ad vos gerimus, innotesceret indicium charitatis. Super eo vero, quod domum vestram nostræ uniri postulatis et petitis, tanto digniori in Domino laude magnitudinem vestram efferimus, quanto istud, si quid forsan ad perfectionem salutis vestræ hactenus omissum extitit, salutem ipsam et nostrum de vobis gaudium juxta mensuram bene confertam et coagitatam fortius adimplebit : una est enim Ecclesia Catholica Christi sponsa, qui B. Petro Apostolorum principi ligandi et solvendi potestatem committens, et Petrum ostendens : Super hanc, inquit, petram ædificabo Ecclesiam meam ; ut ostenderet solum Petrum, et singularem Ecclesiam diceret, plures Ecclesias esse et diversos Ecclesiæ præponi pastores apertius prohiberet. Proper quod soli Petro, ut ejus oves pasceret, perpetuo edicto præcipiens, et conversionem gentium futuram esse prædicens, se illas Ecclesiæ primitivæ de Judæis exortæ aggregaturum fore prædixit, apertius imperans, ut ex iis unum ovile fieret,

[1] Lib. XIII. Ep. CXCVIII.

et Ecclesiæ de Judæis et gentibus aggregandæ pastor unicus præsideret.

42. « Istud idem Ezechiel propheta in spiritu prævidens palam inquit, quod Dominus omnes filios Israelis, per quos conversos ad Deum intelligimus, ita gentem unam efficeret, quod in duo regna non dividerentur ulterius, et rex unus eis omnibus imperaret : ex quo patenter plures Ecclesias esse prohibuit, et plures Ecclesiæ prædici universali pastores penitus interdixit : quia plura unius esse capita corporis, et uni diversa conjungi corpora capiti non permittit ratio naturalis. Licet enim plures populi in cultum sint Catholicæ fidei congregati, omnes tamen una censentur Ecclesia, dum uni capiti Christi vicario, et B. Petri successori cervice reverentiam exhibent inclinata. Reliqui vero, qui ejusdem capitis se non membra constituunt, quasi monstra sine capite in viam perditionis abcedunt, quia sicut nec Christus dividitur, nec in se deitas separatur, sic etiam Christus ascendens in cælum unum reliquit in terris vicarium ; sic necesse est, ut ei omnium, qui Christi esse cupiunt, subdantur capita populorum. Sed nec ex hoc fratribus et episcopis nostris debitum honorem subtrahimus, quos a B. Petro et ejus successoribus in partem sollicitudinis evocatos, vices Dei et Apostolicæ Sedis gerere minime dubitamus. Quare oportet, filii charissimi, ut et vos et cæteri vestræ jurisdictioni subjecti Romanum Pontificem B. Petri successorem, et Christi vicarium patrem et caput fidei nostræ humiliter agnoscentes, et dolentes quod id bonum præteritis temporibus non fecistis, ei et Ecclesiæ Romanæ uniri et in iis, quæ ad salutem animarum vestrarum, quam et nihil aliud postulamus a vobis, obedire curetis : cum enim solum ab homine requiramus, ut Deum timeat, et ex tota ipsum mente diligens in ejus justificatione procedat, non videtur sane spiritum habere consilii, qui suam in hoc negat nobis obedientiam impertiri. In hac quidem obedientia nullius quantumcumque potentis imperium, nullius honor regis minuitur : sed ex hac omnium potestas et libertas augetur ; quia illi digne populorum præsunt regimini, qui sicut ipsi alios præcellere cupiunt, sic divinæ student excellentiæ famulari.

43. « Hinc est quod celsitudinem vestram monemus, rogamus et hortamur attente, obsecrantes per aspersionem sanguinis Jesu Christi, quatenus Romanam Ecclesiam matrem recognoscere, et ipsius Pontifici obedire, ac ad Apostolicæ Sedis obedientiam subditos vestros efficaciter inducere studeatis, ita quod ex hoc vobis corona duplicetur in cælis, dum studio vestro Oriens et Occidens in unum corpus convenerint Ecclesiasticæ unitatis. Scitis enim quod, sicut præmisimus, soli Petro a Domino cælorum clavium potestas conceditur : ex quo sequitur, quod janua paradisi nonnisi ab eo vel ejus successoribus, seu constitutis ab ipsis credentibus aperitur : quinimo nec alii ad ipsam eis permittuntur clavigeris ingredi, qui illorum vestigia sub humili renuunt obedientia imitari. Ad hoc dilectos filios fratres, Huguicionem, Jacobum, Beneventum, Rubinum, Petrum, Bernardum, Lambertum, et Guizardum Ordinis fratrum Prædicatorum potentes in opere ac sermone, in quibus vivificat vita doctrinam, et doctrina vitam informat, dum hoc in eorum moribus legitur, quod sermonibus explicatur, ad vestram præsentiam venientes ; imo Christum in ipsis benigne recipere, et eorum salubria monita exaudire curetis. Dat. Lat. ibid. Jan. an. XIII ».

44. *Cleri Græci in Cypro pervicacia et fuga.* — Ceterum ut in Georgianis ad Catholicam Ecclesiam venientibus amplectendis summum amorem ac benevolentiam, ita in revocandis Græcis perduellibusque edomandis curas collocavit. Archiepiscopus Nicosiensis Apostolico jussu, ut Græcum clerum in Cypro ad hæresim omnem evomendam, atque ad Sedis Apostolicæ accipienda imperia compelleret, egregiam operam navaret, reluctantibusque anathema intentarat. At Græci clerici, petito ad deliberandum spatio, magna ex parte expilatis Ecclesiarum suarum, ac monasteriorum opibus, in Armeniam profugerant, atque anathema in eos intorserant, qui Latino archiepiscopo parerent. Qua de re admonitus Nicosiensis archiepiscopus Romanum Pontificem, quid facto opus esset consuluit : qui illi ut viduis Ecclesiis idoneos pastores præficeret imperavit [1].

45. « Ex parte tua fuit nostro Apostolatui reseratum, quod cum tu quondam mandatum Apostolicum recepisses in omnibus episcopis tibi subjectis præciperes, quod ipsi in suis diœcesibus nullum sacerdotem Græcum, nisi prius obedientiam Ecclesiæ Romanæ in suorum præsentia subditorum juraret, et abjuraret omnem hæresim, et maxime illam, qua Latinos pro eo quod in azymis celebrant, hæreticos mentiuntur ; non permitterent aliquatenus celebrare, contradictores, aut contemptores, si qui mandati nostri existerent, per censuram Ecclesiasticam appellatione postposita compescendo ; tu mandati ejusdem diligens executor, archiepiscopos et episcopos Græcos tuæ provinciæ congregans, mandatum hujusmodi ostendisti, ac legi fecisti eis diligentius et exponi. Sed licet illi ad suæ iniquitatis præsidium multas iniquitates prætenderent, et processum tuum super hoc moliri fuerint impedire ; quia tamen de sua confidere non poterant vanitate, petita et obtenta jam dicti mandati nostri copia, concedendi sibi ad deliberandum inducias postularunt, quas cum tu assereres non esse in hoc articulo concedendas, eas ad convincendum superbiam et superstitionem erroris ipsorum ipsis postmodum concessisti : qui infra diem præfixum eisdem cum abbatibus, monachis et presbyteris majoribus Græcis, nudatis monasteriis et Ecclesiis, in quibus morabantur,

[1] Lib. XIV. Ep. XIX.

omnibus bonis suis, latenter exiverunt provinciæ tuæ fines, et ad partes Armeniæ se transtulisse dicuntur, reliquis abbatibus, monachis, et presbyteris Græcis in eadem provincia remanentibus; si obtemperarent mandato Apostolico, dicto Græco archiepiscopo excommunicationis sententiam comminante : super quibus Apostolicum duxisti consilium requirendum, a nobis humiliter postulans et devote, ut salubre super hoc adhibere remedium curaremus. Nolentes igitur quod archiepiscopus, episcopus, et Græci alii supradicti in contumacia et malitia sua prævaleant, sed in ipsis potius confundantur, mandamus quatenus finibus expellere non omittas ipsos, et prædictorum fugitivorum Ecclesias et monasteria de Latinis sacerdotibus et aliis ministris idoneis, prout secundum utilitatem eorum expedire videris, ordinare procures, etc. Datum Later. id. Aprilis an. XIV ».

46. *Consanguinitatis gradus declaratur.* — Interea cum jam Sedes Apostolica matrimonii inter Ph. e Monteforti et Mariam Rupini Armenorum olim regis filiam ineundi impedimentum in quarto consanguinitatis gradu sacris canonibus vetiti removisset ; dubium vero apud ipsos subortum esset, num eo beneficio uti possent, cum alter tertio, alter quarto a communi stipite gradu distaret, consultus Pontifex id ipsis responsi dedit [1] : « Cum secundum regulam approbatam, qua dicitur : quoto gradu remotior differt a stipite et a quolibet per aliam lineam descendentium, ex eodem manifeste appareat, quod inter vos quartus gradus consanguinitatis existat, tenore præsentium declaramus, quod per dispensationem obtentam libera vobis licentia competit contrahendi. Dat. Later. II non. Julii anno XIV. »

47. *Nannetensis episc. ad patriarchatum Hierosolymitanum translatus.* — Hoc anno Gregorius episcopum Nannetensem conspicuæ virtutis, spectatæque doctrinæ virum, Ecclesiæ Hierosolymitanæ a se præfectum, cum Apostolicis litteris [2] ad patriarchatus illius archiepiscopos cæterosque præsules datis misit : « Vacante dudum Hierosolymitana Ecclesia, dilecti filii capitulum ipsius Ecclesiæ bonæ memoriæ Tusculanum episcopum ad ipsius regimen postularunt. Sed cum episcopi ejusdem præsentia non solum Romanæ, sed etiam Ecclesiæ generali apud Sedem Apostolicam utilis haberetur, eum ipsorum postulationi merito non duximus concedendum. Cumque processu temporis ad nos fuisset præfatæ Hierosolymitanæ Ecclesiæ provisio devoluta, volentes sibi, ne diutinæ vacationis deprimeretur dispendiis, per substitutionem pontificis subvenire, venerabilem fratrem nostrum patriarcham Hierosolymitanum tunc episcopum Nannetensem, virum litteratum, probatæ vitæ, et conversationis honestæ, cujus sollicitudo diligens Ecclesiis cathedralibus jam impensa duabus spem firmam exhibet, quod circa tertiam digniorem, ad cujus regimen priores ascensum sibi suæ probitatis experimento pararunt, curam, dante Domino, vigilem et debitam adhibebit, eidem providimus in pastorem, etc. » Monet debita ipsum observantia prosequantur. « Datum Later. II id. Maii an. XIV ». Tum obeundæ in Hierosolymitana provincia, atque in exercitu Christiano legationis munus imposuit [1] : ea tamen lege [2], ut si legatus e Pontificis latere in illa loca mitti contigisset, quamdiu ibi ageret, injuncti officii munere ob reverentiam erga Sedem Apostolicam supersederet.

48. *Christianis post illatam Sarracenis cladem opitulatur Richardus Cornubiæ comes.* — Confluxerant plures ex Occidente in Syriam copiæ, quas extremo superiori anno Theobaldus Navarræ rex ductarat, ac præclara rei gerendæ affulgebat spes, si inanis gloriæ cupido Christianos principes non disjunxisset. Scribit enim Nangius [3], Britanniæ comitem aliosque missis exploratoribus in circumjecta Damasco loca excurrisse, prædamque ingentem in castra avexisse : at Amalricum, Henricum comitem e Barro, Richardum e Calvo-Monte, et Anselmum de Insula, bellica laude præclaros, partæ a Britanno gloriæ æmulos, stimulisque invidiæ agitatos, cum ex aliena victoria ac laude suo nomini dedecus aspergi putarent, in similia spolia ab hoste retulissent, non communicato cum Britanniæ comite consilio, in Gazensem agrum irrupisse ; sed hoste in eos erumpente, cæsos ac deletos, parcitum tantummodo nonnullis nobilioribus, qui in servitutem abducti sub jugo Sarracenorum luxere, de quibus Nangius : « Igitur quia vanis laudibus temporalis militiæ inhiantes, sicut mos est hodie militibus nostris, non attenderunt, ut deceret, congrue commodum Terræ-Sanctæ, a communi consilio recedentes, justo Dei judicio ceciderunt ; et quia non habuerunt sapientiam, propter suam insipientiam perierunt ».

49. Perculsi eo adverso casu Christiani fluctuabant, cum Richardus Cornubiæ comes florentissimo cinctus exercitu, quem ex Anglia eduxerat, appulit [4], et jacentes omnium animos excitavit. Agitatum mox de asserendis in libertatem Christianis, aut redintegrando in Sarracenos bello, qui demum ad incertos illius eventus declinandos in eam concordiæ legem descendere, ut captivos pristinæ restituerent libertati. Adduxit Parisius Richardi comitis litteras ad Deveniæ comitem aliosque proceres datas, quibus in miserando rerum statu jacentem Terram-Sanctam reperisse ait. Christianos mutuis inter se odiis dissidere, ac nonnullos principes superbia tumidos in perniciem Terræ-Sanctæ vires convertere, quas adversus Sarracenos impendere debuissent : Navarræ regem ac Britanniæ comitem imminente ipsius adventu ab-

[1] Ep. CXIII. — [2] Ep. LIV.

[1] Ep. XCIV. — [2] Ep. XCVII. — [3] Nang. de gest. S. Lud. reg. an. præced. — [4] Par. Hist. Angl.

cessisse, ac fucatas inducias cum Nazer pepigisse: erigendis proinde Terræ-Sanctæ collapsis rebus dare operam difficillimum fuisse, cum aliorum auxilio destitutus esset: se tamen honestas inducias cum soldano Babyloniæ contraxisse, solutos vinculis viros nobiles, omnesque in gesto a Francis bello utrinque libertati restitutos: nonnullas Christianis terras redditas, in muniendis instaurandisque oppidis defixam operam, ac se proximam Ascaloni arcem eleganti, ac firmissimo opere duplici cinctam muro excitasse; quæ maximo Christianis usui tum ad erumpendum in hostium terras, tum ad Christianorum defendendas futura erat; conscensoque rebus perfectis mari, post multa tædia tolerata ad Siciliam appulisse, et ingenti mœrore perfusum fuisse, dum discordiam ardere, ac nonnullos Anglos præsules captos audisset: se vero Romam contendere, ut paci conciliandæ ac liberandis captis incumbat. Quæ omnia licet hoc anno gesta non sint, congerere tamen ex occasione voluimus. Jam ad superiora redeamus.

50. Pervaserat in Occidentem cladis acceptæ fama, ac Fridericus, ut existimationem colligeret, litteras ad soldanos Damasci et Babylonis dedit, quibus edixit humaniter captivos haberent ac præcipue nobilitate spectabiles: ni facerent, graves incussit minas, se contra ipsos totius imperii vires adducturum. Quamobrem Romanorum benevolentiam, ac plurium qui in ejus fide fluctuabant, conciliavit, atque adversus Pontificem irritavit. Verum concussa tot adversis Syria respirare tandem, atque illi spes affulgere cœpit. Hermanni enim militiæ Templi præfecti litteræ allatæ a Parisio fidem faciunt, Damasci soldanum omnes terras ultra Jordanem sitas Christianis restituisse, atque arctissimum cum iis fœdus adversus Babylonii impetus strinxisse, ne pacem cum Babylonio inirent, ni Damascenus consentiret; nec vice versa Damascenus contraheret, ni Christianus approbaret: id porro fœdus illum exoptasse, non terrore Christianorum, sed divino instinctu adductum; tum etiam spem injecisse fore, ut abjecta Mahometica superstitione Christianæ religioni nomen daret.

51. *Territus de Ungaris Vatacius Romanæ Ecclesiæ conjunctionem ambit.* — Cum ad Terram-Sanctam e manibus impiorum vindicandam, teneri a Latinis Constantinopolitanum imperium maximi interesse probe nosset Pontifex, ad submittendas illius subsidio copias intentus, ut nutanti imperio contra Vatacii tyranni impetus, qui Græcorum opibus et armis fultus plures jam civitates in suam redegerat potestatem, opportune succurreret, provincialem Ordinis Prædicatorum litteris admonuit [1], ut tum ipse tum sui, qui in divino verbo promulgando eloquentia pollerent, Ungaros ad ferendum rei Constantinopolitanæ auxilium concitarent; et eorum vota, qui ad petendam Terram-Sanctam sese adstrinxissent, cum altera expeditione commutarent, cum imperio illo corruente Syria ruinæ proxima videretur.

Perculsus Ungarorum potentia Vatacius, ut servire tempori atque artes astruere, ubi arma non valebant, noverat, pietatem finxit; ac significavit Belæ sacro se trahendæ in Romani Pontificis obsequium Græcorum Ecclesiæ desiderio teneri; quo lætus nuntio Gregorius sequenti ineunte anno rescripsit [1] eidem regi dispiceret quid Græci, ut in fide contineri possent, pollicerentur.

« Belæ regi Ungariæ illustri.

« Consuetæ benignitatis affectu recepimus litteras, quas nobis tua sublimitas destinavit; et quæ continebantur in eis perspicaciter intellectis, regiæ celsitudini dignas gratiarum referimus actiones, quod tu tanquam princeps Catholicus supra fundamentum, præter quod aliud poni non potest, quod est Christus Jesus, fidei tuæ constantia radicata, prudenter attendens quod, divisis aliis vestibus, Crucifixi tunica inconsutilis in sortem militum uni cessit; per quod dabatur intelligi, quod ipsius Ecclesia futura in gentibus, quam sicut vestimentum induit, una esset, cui Dominus unum, B. Petrum videlicet, caput constituit et magistrum, ut quasi Noe arcam, extra quam animantia derelicta in diluvio submerguntur, in uno cubito consummaret, oves, quæ tanquam errabundæ post gregem sodalium evagantur, ut ad ovile Domini redeant efficaciter elaboras. Cum enim, sicut per easdem nobis litteras intimasti, Græcorum populum quasi caliginosum montem gratiæ suæ radiis Dominus videatur adeo illustrare, ut tuo studio mediante nobilis vir Batacius cum terris suis et populis, cleris et Ecclesiis universis, qui ut Effraim, quæ dudum velut columba seducta invocavit Ægyptum, extra unitatem Romanæ Ecclesiæ permansisse dignoscitur, ad eam quasi ad caput et matrem omnium, sano quamvis sero usus consilio, desideret cum humilitate redire; nos qui de adverso doluimus, de reverso gaudentes, ipsius reditum, qui omnium salutem zelamur, libenter exquirimus, et cum desiderio exspectamus imo thus orationum nostrarum pro ejus et aliorum errantium conversione Domino suaviter adolemus, immolantes pro eis labiorum nostrorum vitulos, et animam nostram coram Domino effundentes, ut de abundantia pietatis suæ, qua merita supplicum excedit et vota, eos ad vitam ab invio, et ad veritatem revocet ab errore. Cæterum quia de prædictorum nobilis, Ecclesiarum et clericorum, terrarum quoque et populorum reditu, videlicet qualiter redire desiderent, quid intendant, qualiterve de ipsorum perseverantia in posterum caveatur, nihil plene in eisdem litteris expressisti; serenitatem regiam rogamus et monemus attentius, quatenus de his et aliis circumstan-

[1] Ep. 11.

[1] Lib. XIV, Ep. CCXXI.

tiis universis, quæ præsens negotium tangere dignoscuntur, rescribas nobis plenius veritatem, ut ex tua relatione sufficienter instructi procedamus exinde, prout honori Ecclesiæ ac animarum ipsorum saluti viderimus expedire. Dat. Lat. IV idus Febr. an. XIV ». At Vatacii optimum consilium in opus non erupisse argumento sunt aliæ Gregorii litteræ postea ad Bernardum subdiaconum suum XV kal. Aug. sequentis anni exaratæ [1], in quibus illum Dei Ecclesiæque hostem appellat.

52. *Concilium Œcumenicum indicit Gregorius, datis litteris Circularibus ad præsules et principes.* — Cæterum revocandorum ad Romanæ Ecclesiæ conjunctionem Græcorum cura, cum jam sæpius de eo agitatum esset, una ex illis arduis rebus esse potuit, ad quas explicandas Concilium Œcumenicum extrema hujus anni Æstate indixit Gregorius. Devinctus præterea censuris ob excitatam in Ecclesiam persecutionem Fridericus, ad Christianos reges ac præsules provocarat, quos suæ causæ judices admissurum præ se ferebat. Urgebant alia etiam Ecclesiam mala ingentia, et graviorum metus impendebat, cum Tartari, deletis infidelibus populis, ad Christianos excindendos se accingerent, ac plures jam clades intulissent Georgianis : versabat denique Pontifex ad divinam augendam gloriam plura consilia, ad quæ perducenda Synodum cogendam censuit : utque præsules ex omnibus regnis atque provinciis accedere facilius possent, Fridericum de induciis interpellavit, qui iis assentire recusavit, nisi a cogenda Synodo absisteret, atque insuper ab iisdem Insubres excluderentur, ut litteris suis Henrico Anglorum regi significavit. Iis enim oppressis, versutus princeps sperabat facilius destitutam illorum auxilio Ecclesiam in servitutem redacturum. Ex quibus refellitur Parisius, qui puerilem fabulam multis in Gregorium aspersam dicteriis concinnat, initas a Pontifice cum Friderico inducias; sed accepto a Jacobo legato in Galliis nuntio, ingentes ad sustinendos belli sumptus opes congregatas cardinalem Columnam accersivisse ac præcepisse, ut inducias dissolveret; eoque negante præcipiti iracundia adjecisse, ni faceret, ipsum ut cardinalem non habiturum; alterumque aculeato responso dictum retorsisse, se neque Gregorium ut papam agniturum. Quæ non modo mendacii ex Friderici litteris arguuntur, verum etiam ex ipsius gestis qui ad occupandam Ecclesiæ ditionem toto anno, ut vidimus, omnes conatus convertit, atque mense Augusti, quo indictum primo Concilium est, Beneventum ac Faventiam obsidione cinxerit.

53. Refellit denique vanum hominem illustre et conspicuum Gregorii consilium, cum summa contentione Synodum cogere optaret, nec ad eam celebrandam gratius ipsi accidere posset, quam ut induciarum beneficio armorum fragor quiesceret. Encyclicis ergo ille litteris omnes Christiani orbis præsules proxima Christi resurgentis celebritate ad se accedere jussit, quæ in Regesto Pontificio archiepiscopo Senonensi ita inscriptæ sunt :

« Archiepiscopo Senonensi.

« Æterna providentia Conditoris sanctam et immaculatam Ecclesiam a suæ fundationis exordio eo voluit ordine gubernari, ut uni pastori potestatis plenitudinem obtinenti cæteri partem sollicitudinis assumentes, tanquam membra capiti, communicatis alterutrum emergentibus casibus, unione indissolubili cohærerent, per quam eis consensibus mutuis solidatis caput famulantibus membris vigorem assumeret, et membrorum conditio de sui principii robore firmaretur. Quia igitur grandes Apostolicæ Sedis eventus et causas te ignorare non convenit, tanquam necessarium matris Ecclesiæ munimentum, propter quæ necessitate urgente tuam et aliorum videmus præsentiam plurimum opportunam, fraternitatem tuam rogamus et hortamur attentius, per Apostolica tibi scripta præcipiendo mandantes, quatenus usque ad proximum festum Resurrectionis Dominicæ ad nostram præsentiam personaliter venire procures, omni occasione cessante, ut habeat Ecclesia mater in filio speratum in tua visitatione solatium et gratum providi consilii fulcimentum; proviso ut in personarum et evectionum moderato numero venias, ne nimis Ecclesiæ tuæ onerosus existas. Præterea volumus et mandamus, ut suffraganeorum tuorum capitulis, abbatibus et prælatis aliis tuæ provinciæ, qui specialiter non vocantur, auctoritate nostra injungas, ut super iis eodem termino ad Sedem Apostolicam fideles et providos nuntios mittere non postponant. Dat. apud Cryptam-Ferratam V idus Aug. an. XIV ». Subjicitur prolixior præsulum Catalogus, ad quos hæ litteræ transmissæ; tum etiam reges principesque, ut ad Concilium accederent ipsi, vel mitterent oratores, invitati, inter quos S. Ludovico Galliarum regi has litteras dedit Gregorius, quæ immutatis consentaneis verbis ad alios principes exaratæ sunt.

54. « Illustri regi Francorum.

« Super bases aureas ad locum sanctificationis ornandum animalium tria genera, Cherubim scilicet, leonis, et bovis; ac æneum mare desuper sapientia Salomonis extruxit, hoc in Ecclesia secutura demonstrans, ut in exordium charitatis exsurgens amaris conspersa fluctibus, et turbinibus agitata, de prælatis et subditis ac principibus orbis præsidium dexteræ sublevantis exspectet. Cum igitur mater Ecclesia inter turbines sæculi gravibus occupata negotiis reges terræ, Ecclesiæ prælatos et subditos, ac alios mundi principes decreverit advocare, ut eorum varietate vestita et munita consiliis, gravia, quæ successerunt negotia, valeat felicius expedire, te, fili charissime, quem ipsa de regenerationis gratia reddit filium, et sinceritatis prærogativa dilectum, de fratrum nostrorum consilio ad hoc fiducialiter invitamus; serenitatem tuam rogantes et monentes attentius,

[1] Lib. XV, Ep. CIII.

quatenus usque ad proximum festum Resurrectionis Dominicæ ad nos fideles et providos nuntios tua celsitudo transmittat, qui super expediendis causis universalis Ecclesiæ utile nobis consilium vice regia largiantur, ut habeat in te Christiana religio devotionis solitæ filium et promptum profectus Ecclesiastici zelatorem, tuis utilitatibus retributionem debitam impensura. Dat. ut supra ».

55. *Fridericus terroribus et minis avertere nititur a Concilio episcopos, quos per litteras recreat Gregorius.* — Percrebuerat indictæ Synodi fama, populosque sui exspectatione commoverat, sed maxime Fridericum non mediocri metu perfudit : ardente enim admissorum in Ecclesiam scelerum conscientia, in futuro Concilio exutum iri imperio arbitrabatur. Quare ad discutiendam Synodum intentus, quæ non modo ad justo supplicio percellenda ejus crimina, verum ad Ecclesiæ quoque emarcescentem morum pulchritudinem revocandam, ad abusus delendos, ad exscindendas hæreseon reliquias, ad parandam contra Sarracenos expeditionem, ad Tartarorum impetus propulsandos cogi justissime poterat : sparsis per orbem Christianum litteris, terrores ac minas in eos, qui se itineri accingerent, circumtulit; infesta venientibus futura itinera, cum in ea Synodo conflanda adversus ipsum conjuratio esset, ac non de concilianda pace, sed bello inferendo tractandum diceret, quod ex ipsa Pontificiarum litterarum serie se elicere jactabat, cum ea nimirum obscuris verbis cogendæ Synodi causa afferretur ut in rebus arduis dubiisque consilia certiora expediri possent.

56. Præterea in missis ad Henricum Angliæ regem litteris, eam addit ad Concilium principes imperii perduelles, vel Pontificia pecunia subornatos, ut Provinciæ comitem, Venetorum ducem, marchionem Estensem, comitem S. Bonifacii, Albericum de Romano, Gugsinum de Camino, Paulum Traversarium vocari, cum tamen ipsius Angliæ regis oratores pacem conciliare meditantes Pontifex repudiasset : jam se, connivente rege, in ejus regno laceratum probris, cœtuque fidelium summo dedecore ejectum, effusam a præsulibus in legati sinum ingentem pecuniæ vim ad bellum adversus ipsum adornandum, atque adeo nolle se, quos infestos sensisset hostes, judices experiri : se quidem inducias ad proximum Resurrectionis Dominicæ insequentis anni festum in perniciem suam ex ineundæ pacis amore indulsisse, cum hostis interea recreatis viribus acrius in ipsum prosilire meditaretur : at ardente Pontificatum inter et imperium contentione, Concilium non permissurum, cum res sua in suspecto foro ageretur; proinde licet ob insitum in Angliæ regem amorem atque observantiam Anglos singulari affectu prosequeretur, se tamen eorum audaciam, qui spretis hisce monitis ad sese hosti suo conjungendos pergerent, æquo animo non passurum : propterea Anglum orat, ut publico programmate denuntiet prælatos tutum ac securum iter non habituros. Adjicit alios prætextus, Pontificem ex præsulibus Galliarum Angliæque ingentes pecunias in sumptus bellicos ex Concilio hujusmodi coacturum : præterea præsules omnes, ac maxime Anglos, regemque Angliæ solemni parendi Pontificiis imperiis sacramento devinctos, atque adeo rem suam in ancipiti discrimine versari, si Concilium hujusmodi permitteret, in quo papa ipsius salutis ac dignitatis hostis præesset, omniumque, quos sibi videret obnoxios, voluntates ad suam facile pellecturus esset. Adscripta est dictis Friderici litteris dies XIII Septemb. Indictione XIV, in obsidione Faventiæ.

57. Deterrebant plures a suscipiendo itinere graviores Friderici minæ, quæ sequenti anno longe majori furore in præsules, quos mari cepit, sese effuderunt : sed Gregorius, quem rei tristis exitus latebat, ne tyranni minis ignave cedere videretur, ad confirmandos ad constantiam præsules paulo post alias litteras dedit [1], ne ob graviora pericula, quibus Ecclesia jactabatur, Friderici minis frangi se paterentur, sed ancipites potius discriminum æstus penetrarent.

« Archiepiscopo Senonensi.

« Petri navicula matris Ecclesiæ sinus negotiorum operta fluctibus et quæstionum urgentium agitata procellis, dexteram Jesu sublevantis implorat. Ea quidem flatibus Aquilonis impulsa, dormire videtur Dominus, nutant discipuli, nautæ quasi naufragii verentur eventum, populi trepidant, clamat Petrus, utinam tepescentibus cæteris saltem porrigerent filii opem consilii salutaris, ne ipsam fluctus involvat; aut pirata crudelis abducat. Porro fœdere naturalis pactionis irrupto fides quatitur, charitas refrigescit, tepescit devotio, crescit et invalescit iniquitas in Dominum et proximum commissura : ex quibus fidei Christianæ profectibus evidens præstatur obstaculum, sequuntur salutis dispendia et plebs devota fidelium, beneficio quietis excluso, variis molestiis fatigatur, quæ communis statera judicii Apostolicæ dignitatis auctoritas justæ discussionis examine prudenter appendens, ut omnium generalis et una mater utilitati provideat singulorum, manus fortium, regum videlicet, prælatorum, principum et aliorum fidelium non indigne advocare decrevit, ut multiplicatis clamoribus Dominum suscitet dormientem, et plurium adjuta consiliis, prementia faciat onera leviora expeditionis optatæ portum feliciter petitura. Verum sicut pro certo didicimus, singularis ille dudum Ecclesiæ filius, Apostolico provectus et defensus auxilio, de puero tunc omni destituto suffragio ad imperii culmen humero materno translatus, ea non contentus injuria, qua mercede recompensans iniqua, patris irrumpit solium, matris exponere pudicitiam, et vindicare sanctuarium indevotus intentat; astutis adhuc in

[1] Lib. XIV. pag. 49.

ipsam armatur insidiis, prælatis vocatis a nobis accessum suis terroribus interdicens, ut nullius expers calumniæ illam quam gravibus infestat molestiis, nec in filiorum patiatur solatio respirare.

58. « Cum igitur tam sanctum generatis utilitatis propositum sub fiducia divini favoris assumptum humanis non debeat versutiis retardari, fraternitatem tuam rogamus et monemus attentius, per Apostolica tibi scripta in virtute obedientiæ districte præcipiendo mandantes, quatenus Dominum præferens homini, et difficultatibus obedientiæ meritum anteponens, usque ad proximum venturum festum Resurrectionis Dominicæ ad Sedem Apostolicam accedere personaliter non omittas; ut mater filiorum roborata præsentia, hostis et adversantis obstaculo providentia divina sublato, piæ intentionis exordia felici consummatione concludat. Nos enim super omnibus, quæ ad tantum negotium exequendum expediunt, annuente Domino, curabimus providere, prout tibi lator præsentium plenius intimabit. Præterea volumus et mandamus, ut suffraganeis tuis et eorum capitulis, abbatibus et prælatis aliis tuæ provinciæ, qui specialiter non vocantur, auctoritate nostra injungas, ut super iis eodem termino ad Sedem Apostolicam fideles et providos nuntios mittere non postponant. Datum Laterani, idibus Octobris ann. XIV ».

59. *B. Eadmundus in Galliam exul voluntarius pie moritur Pontiniaci.* — Revocatum ex Anglia Othonem legatum cardinalem, ut Synodo cum præsulum egregio numero interesset, scribit Parisius [1], qui de B. Eadmundo archiepiscopo Cantuariensi addit, cum per ea tempora Ecclesias spoliari, ac libertatem proteri lugeret, atque etiam in regis odium adductus esset, voluntarium exilium elegisse, profectumque in Gallias animum in cælestium rerum contemplatione liberius quam antea, omnibus aliis curis exutum, in Pontiniacensi monasterio, in quo olim S. Thomas martyr Cantuariensis commoratus tot palmas collegerat, defixisse : ubi jam corpore spontanea sui maceratione attritus, consumptus vigiliis, exinanitus jejuniis, debilitatus fundendarum precum vehementi contentione, piisque aliis laboribus, cum ad salubriorem excipiendam auram medicorum jussu ad villam Soyssy delatus, ac dyssentiria correptus, purum ab hujus mundi labe ac contagione animum cælo transmisit, de cujus funere hæc idem auctor historiæ mandavit :

60. « Transiit igitur ex hoc mundo dictus archipræsul Edmundus XVI kal. Decemb., infra scilicet octavas B. Martini, ipsi confessori confessor in multis assimilatus, absolutis de conventu Cantuariensi monachis pœnitentibus. Obiit autem apud Soysy, domum canonicorum regularium. Et dum adhuc sospes ibi viveret, et crederent monachi, quod ab eis recederet, ait prior loci, qui fuit ei specialissimus : Domine, ut quid recedis? ut quid nos deseris? vexaberis itinerando, quiesce nobiscum. Et respondit archiepiscopus : Cor meum vobiscum remanebit; et non intellexerunt verbum. Sed infirmatus illic obiit, et facta anatomia de corpore suo, ibidem sepulta sunt ejus viscera cum corde. Distat locus ille a Pontiniaco viginti leucis, id est, duabus dietis : et tunc demum aperti sunt oculi eorum, ut verbum intelligerent, quod dixerat archiepiscopus. Fecerunt igitur clerici et ministri ipsius sanctum corpusculum pontificalibus, ut moris est, indutum, super ligneum vehiculum ad Pontiniacum sepeliendum transportari. Dum enim adhuc viveret, videns se de hoc mundo cito migraturum, causam suam Deo et B. Thomæ commendando, qui ibidem ob similem causam exulans invenit refugium, Pontiniacensi Ecclesiæ corpus suum legavit.

61. « Contigit autem inter itinerandum, dum sacrum corpus portaretur, propter famam sanctitatis ipsius, ut illuc confluerent ægrotantes, sanitatem a Christo ipsius precibus fideliter postulantes, et factum est quod eumdem una die ter dignatus est Dominus manifeste meritis ipsius sancti exigentibus, miraculis præclaris et titulo sanctitatis insignire. Pro quibus solemniter hymnus Angelorum, scilicet : *Te Deum laudamus*, ter veneranter et devote cantabatur. Meruit igitur Pontiniacum corpore confessoris (decorari), quod cum tumularetur, inventum est vermiculis et cilicio rudi corrosum, et genua ob frequentiam genuflectionum callosa, feliciter venustari; quod fuerat aliquando B. Thomæ tuitionis refugium et asylum, et hoc idem martyr Thomas aperte prædixerat ». Extat perutilis Edmundi commentarius, cui *Speculum Ecclesiæ* titulus inscriptus, atque in Bibliotheca Patrum insertus est (1).

[1] Par. Hist. Angl. hoc ann.

(1) Totum hunc paragraphum addunt Annales contracti in hanc sententiam : « Hoc anno S. Raymundus (*a*) Nonnatus cardinalis S. Eustachii cum a Gregorio IX Romam vocaretur, ad affines Cardonæ comites profectus, correptusque lethali febri, cum a parocho Eucharistiæ sacramentum posceret, isque longiores moras interponeret, ab Angelis religiosam pompam agentibus ritu Ecclesiastico procuratus est sacro viatico, mirantibus cunctis agmen illud religiosum, cum discederet, vicinum flumen sicco pede calcasse : sanctissimam deinde efflavit animam inter sacras preces. Inclaruit post mortem maximis miraculis, ob quæ servato ordine judiciario in sanctorum Albo a Petro de Luna antipapa est collocatus, ac postmodum ab Urbano VIII, ut sanctus confessor, cardinalis coli jussus est, ac demum ab Alexandro VII Martyrologio Romano adscriptus. MANSI.

(*a*) Vitæ S. Raymundi auct. ex vetustis monum.

GREGORII IX ANNUS 15. — CHRISTI 1241.

1. *Tartarorum genus et mores.* — Aperit sese post Christum natum annus quadragesimus primus, a millesimo ducentesimo, Indictione quartadecima, insignis gravissima clade Polonis Ungarisque a Tartaris sævissimis illata, et acerbo Pontificis summi interitu toti orbi Christiano lugubris. Lacessiverant cæleste numen suis criminibus Septentrionales populi, ad quæ punienda, sacro providentiæ arcano, ab ultimis terrarum oris excitæ gentes moribus inconditæ, barbarie immanes, fœdissimæ adspectu, legibus impolitæ, repentina eruptione sese effudere, victoriis immensa locorum intervalla peragrarunt, ac vastitatem, ferrum, flammam, excidium, incredibilesque calamitates circumtulere, de quibus hæc Nangius : « Per unum de principibus suis, nomine Batho, vastaverunt Poloniam et Ungariam, de juxta mare Ponticum Russiam et Gazariam cum aliis triginta regnis, et usque ad fines Germaniæ pervenerunt ». Tartarorum seu Tatarorum nomen illis erat, sive a fluvio ejus nominis derivatum, quo ea Scythiæ Asiaticæ extrema pars ad Orientem longe submota alluitur; sive a multitudine, quæ apud eos *tartar* appellatur, nomen traxerint : immani enim armatorum numero vastissimas oras inundarunt. Monguli etiam vocitati, ducto a regione nomine, in qua ex debilibus initiis in immensam potentiam eorum imperium consurrexit : quanquam erupisse ex Indiis atque in Septentrionem protendisse victorias in suis litteris Fridericus asserat.

2. Primum imperii conditorem Chingem fuisse perhibent, qui durissimo Indorum regis excusso jugo, populisque ingentibus promissis ad libertatem pellectis, in arma prosilivit, ac grassantis incendii instar omnes circumquaque regiones, quæ illius imperia respuerent, bello absumpsit ; continuis victoriis præferoces ejus populi in eam superbiam assurrexerant, ut universum orbem suæ ditioni subjicere, omnesque cæteras gentes quæ jugum accipere recusarent, delere ferro meditarentur. Nulla genti religio, nulla certa sedes, plaustrisque tectis, corio pro domibus utebatur; adeo barbara ut humanæ carnis saginam in deliciis haberet, cujus mores inconditos ac formam in suis litteris Fridericus ita describit [1].

3. « Egressa dudum ex ultimis mundi finibus de regione Australi, quæ diu sole sub horrida zona tosta latuerat, quæ postea versus boreales occupatis violenter regionibus diu manens, ut bruchus multiplicatur : gens barbaræ nationis et vitæ, quo nescimus a loco vel origine Tartari nuncupata, non absque prævisо Dei judicio, ad sui populi correptionem et correctionem, non utinam ad totius Christianitatis dispendium, ad hæc novissima tempora reservatur ». Et infra : « Hæc gens est feralis et exlex, humanitatis ignara : sequitur tamen et dominum habet, quem obedienter colit et veneratur, et nuncupat Deum terræ : homines parvæ ac brevis staturæ sunt, quantum ad longitudinem, sed solidi, lati et propaginati, rigidi ac fortes, et animosi, ad nutum sui ducis ad quælibet ambigua proruentes ; vultus amplos, adspectus torvos, clamores horribiles habent cordibus consonantes : cruda gestant coria bovina, asinina, vel equina : insutis laminis ferreis pro armis muniuntur, quibus hactenus usi sunt : sed quod non sine suspiriis dicere possumus, jamjam de victorum spoliis Christianorum armis decentioribus elegantius muniuntur, ut propriis armis irato Deo turpius et anxius trucidaremur. Insuper equis melioribus instaurantur, epulis lautioribus reficiuntur, vestibus pulchrioribus adornantur. Ipsi autem Tartari, sagittarii incomparabiles, utres ferunt artificialiter factos, quibus flumina transmeant indemnes rapacissima et paludes : deficiente vero cibo, corticibus arborum et foliis et herbarum radicibus dicuntur esse contenti equi eorum, quos adducunt : quos tamen velocissimos inveniunt et fortissimos in articulo necessitatis ».

4. *Eorum incursio in Poloniam, cujus dux Henricus aliique proceres magnis consertis præliis gloriose occumbunt.* — Ingressa igitur gens effera in Russiam [2], Rhutenorum metropolim Kion urbem amplissimam funditus delevit, totaque

[1] Ext. apud Paris. Hist. Angl. — [2] Par. Hist. Angl. Nang. in gestis S. Lud. Stero in Annal. apud Canis. antiq. lect. t. I. p. 266. Longin. Hist. Pol. l. VII. Bonfin. rerum Ung. dec. II. l. VIII. Matth. de Sarmat. l. I. Chrom. l. VIII.

Russia direpta cæsisque principibus opulentissimam prædam abduxere, ut tuto eam loco conderent : reversique præcipites Sandomiriam expugnant, ac viros religiosos et magnum utriusque sexus nobilium atque ignobilium numerum, qui eo confugerant, trucidarunt. Dum onusti spoliis redirent in Russiam, Waradimirus Cracoviensis Palatinus in eos impetum fortissimum fecit. Fusi initio Tartari, captivorumque multitudo in propinquas sylvas fuga se recepit : sed ubi exiguas Polonorum copias advertere, restituto in gradum exercitu, Polonos numero oppressere ; ingenti tamen suorum strage perculsi in Russiam recessere, et novis collectis copiis Poloniam iterum aggressi, eam vastavere. Adversus hostem Waradimirus copias raptim comparat, et cum nobilitatis Cracoviensis lectissimo flore ac Sandomiriensium reliquiis Tartaris occurrit : prima Barbarorum acies ardenti illa impressione fracta pedem retulit : inde conglobatis turmis irruunt Barbari, fessosque jam nostros partim cecidere , partim in fugam vertere ; ex qua clade tantus terror Polonos invasit, ut in alias regiones et abditissima loca fugerent; ac Boleslaus Pudicus, Cracoviæ ac Sandomiriæ dux, cum matre et conjuge primum Pannoniam versus, inde in Moraviam ad monasterium Cisterciense fugerit. Interea Tartari Cracoviam progressi, et civibus vacuam repertam diripiunt incenduntque.

5. Contendere mox Wratislaviam, populis atque opibus refertam : sed Poloni pretiosis omnibus et commeatu in arcem exportatis, urbi flammas injiciunt, ne hostis illi insideret : jamque cincta obsidione arx in periculum adducta erat, cum Czeslao viro sanctissimo Dominicanæ familiæ ad preces demisso, columna ignea e cælo lapsa et ipsius capiti imminente, tantus splendor in circumjectas late regiones evibratus, ut omnium oculos perstringeret, percussosque terrore Barbaros fugam capessere cogeret. Wratislavia profugi in Legnicam infesta signa extulere, quo plures populos confluxisse didicerant.

6. Interea S. Hedwiges, deserto monasterio in quo religiosam vitam excolebat, cum virginibus Deo devotis, tuto loco se recepit, ipsiusque filius e Polonia majore ac Szlesia copias contrahebat. Concurrere ad illum plures proceres, et alii cruce insigniti : jam enim contra Tartaros Apostolica auctoritate velut contra communes Christianorum hostes crucis signa explicabantur, ac sacri concionatores fideles in arma incitabant. Addebat filio animos S. Hedwiges, quæ licet divino spiritu edocta filium in acie mortem oppetiturum sciret, et Christianum exercitum deletum iri, quod sanctæ cuidam ac fidissimæ virgini prædixit; non tamen vultus serenitatem dejecit; sed immota et constans suam voluntatem divinæ providentiæ arcanis consiliis adæquabat. Imo Henricum ut animose Christiani populi defendendi gratia in Tartarum prosiliret, spe æternæ comparandæ gloriæ inflammabat. Succinctus ergo Christiano exercitu religiosissimus princeps, a matris virtute non degener , suburbana oppidi Legnicensis prætergressus quatuor, vel, ut tradunt alii, quinque acies instruxit : in tot enim agmina divisi Tartari, sed longe majori numero, ut unum eorum agmen omnibus Christianis copiis multitudine præstaret. Hostium tamen numerus generosos Polonos non terruit : jamque prima nostrorum acies magno impetu cum hoste congressa, primos Tartarorum ordines hastis confecerat, et gladiis cominus agi cœptum est : tumque Barbarorum sagittarii Christianos circumegere, ac tantum telorum imbrem effudere, ut reliquæ Polonorum copiæ sine magno discrimine auxilio ire non possent. Proinde confixi sagittis primi cecidere, nonnulli ad reliquum Polonorum exercitum confugere : inde duo Christianorum agmina cum tribus Barbarorum concurrere , magnamque illorum stragem edidere unt.

7. Terga dantibus Tartaris, ex illorum acie quidam erupit, qui hinc inde celerrimo cursu inter utrumque exercitum discurrens terribili voce , Polonica lingua intonuit : *Fugite, fugite :* Tartarica vero Tartaros ad pugnam constantiamque incendebat : qua voce perterritus Mieczlaus Opoliensis dux tertio agmini præfectus, non hostem sed amicum ex pietate esse vociferatum arbitratus, deserto prœlio magnam militum manum, eorum maxime qui ipsi parebant, in fugam avertit. Qua re visa oculis ac perlata, Henricus dux ingemuit atque in lugubres has voces erupit : Proh dolor ! magna nobis calamitas inflicta est : non fregit tamen egregios ipsius animos ignava aliorum fuga, sed quartam aciem, quam ipse ductabat, in tres Tartarorum acies a prioribus Polonis impulsas et concussas intulit, easque terga dare coegit.

8. At quartum hostium agmen omnium maximum laborantibus Tartaris succurrit, atque in Polonos formidabili impetu irrupit. Verum Christianis fortiter ipsos excipientibus, atrox pugna exarsit, in qua Tartarorum audacissimis cæsis, parum aberat, quin Poloni victoriam reportarent : jam enim ad fugam spectabant Barbari; cum ex hostibus quidam maximum præferens vexillum, in quo depicta erat Græca littera X, atque in hastilis acie summa præfixum erat caput teterrimum, e cujus mento hispida atque horrida barba pendebat, cœpit fortius signum adhibitis incantationibus quatere ; atque illico dæmonis opera sulphureus vapor erumpere, fœtidissima nebula nostris offundi ; stupere Christiani, omnis illorum virtus emarcescere, languere animi, rigere semianimes, arma abjicere, vel ignave tractare. Contra Tartarus antea fractus redintegrata acie, collectisque viribus in nostros dæmonum arte fascinatos irruere, sævire ferro ac cædem horrendam edere. Inter alios Boleslaus marchionis Moraviæ filius, et Pompo Hesternus cruciferorum e Prussia generalis magister mortem oppetiere ; Henricus dux stre-

nuissime dimicans hasta confossus, pluresque alii nobiles Poloni fortissime occubuere.

9. Quis non lugeat vel miretur, Christianos sub ethnicorum crudelitate, dæmonum arte succubuisse; et cæleste numen æquis oculis passum esse, ut magicæ in eos artes grassarentur. Non id tamen sine altissimo ipsius providentiæ consilio permissum: si enim vinci ab hoste visi sunt, longe nobiliorem victoriam profuso pro fide et Christi causa sanguine retulerunt; nec immerito Henricus dux præclaris illis vocibus ad gloriam nominis Christiani defendendam suos accendebat, ut refert Longinus [1]: « In quamcumque partem eventus futuri certaminis recideret, se tam spe et animo, quam voce et sonora in omnes declamatione portendebat: pluris eam victoriam majorisque celebritatis et majoris muneris existimans debere, per quam occidi in corpore, triumphare in anima contingeret ». Pulcherrima illa documenta a sanctissima matre hauserat, atque in eam contra sortilegos pugnam veluti ad non dubii martyrii gloriam provolarat. At præstat hoc loco ea inserere, quæ in Vita sanctæ Hedwigis Poloniæ ducissæ ejus matris refert auctor [2] summæ fidei apud Surium [3], qui ea ex gestis sanctæ diligentissime conscriptis, atque in Trebnicensi monasterio asservatis, olimque oblatis Pontifici decerpsit.

10. « Ubi comperit filium suum Henricum ducem a Tartaris in prœlio occisum, sine ullis lacrymis, atque sine ullo doloris signo filiam suam abbatissam Trebnicensem, et nurum suam ejus Henrici conjugem præ nimio dolore prope exanimatas his verbis consolabatur: Voluntas Dei est, et nobis gratum esse debet quidquid vult Deus et illi placet. Eadem hora exultante spiritu ejus in Domino, in cœlum sublatis oculis et manibus: Gratias, inquit, tibi ago, Domine, quod talem mihi dedisti filium, qui me dum vixit semper amavit, et magnam mihi præstitit reverentiam; nec umquam mihi ulla in re molestus fuit: et quamvis libenter admodum vellem eum habere superstitem, attamen multo gratulor ei, quod profuso sanguine tibi creatori suo jam est conjunctus in cælis. Ego ejus animam tibi, Domine Deus, accurate commendo ». Refert idem auctor [4], ut triennio antequam hac clade Henricus dux deleretur ipsius cædem prædixerit, atque antequam cædis ejus nuntius pervenire ad ipsam potuisset, cælitus cognoverit.

11. *Moravia et Bohemia metu Tartarorum exagitatæ.* — Pessumdederant Poloniam Tartari, cum ad agendas novas prædas in Moraviam signa convertere, grassatique sunt libere ferro, cædibus, rapinis, incendiis, cum nullus eorum furori occurreret. Wenceslaus enim Bohemiæ rex suis diffisus viribus in tutis ac munitissimis locis se continebat, scriptisque ad finitimos principes litteris, eos hortatus est, ut hosti furenti brevi ad ipsos penetraturo, ni auxilium ferrent, contractis validissimis copiis sese opponerent. Inter eos Saxoniæ Palatinus in auxilium accitus, Brabantiæ ducem socerum missis hisce litteris [1] rogavit, ut copias conflaret, et citissime ad ferendam opem prosiliret.

12. « Dilecto ac semper diligendo domino et socero suo illustri principi, duci Brabantiæ H. Dei gratia Longrathungriæ comes Palatinus Saxonum, paratam ad beneplacita serviendi voluntatem. Pericula antiquitus in Scripturis sanctis prædicta, peccatis nostris exigentibus, nunc pullulant et erumpunt. Quædam enim gens crudelis et innumerabilis, exlex et effera, vicinos nobis terminos invadit et occupat, et jam usque ad terram Polonorum pervenit, terris multis aliis peragratis et populis exterminatis: super quibus tam per nuntios proprios, quam per regis Bohemiæ dilecti consanguinei nostri plenius certificati et vocati sumus, ut in ipsius succursum, et fidelium defensionem festinanter accingamur. Veraciter enim et plene nobis constat, quod eadem gens Tartarorum circiter Octavas Paschæ terras Bohemorum crudeliter et impetuose invadet; quibus si non subveniatur tempestive, stragem facient inauditam (irruptionem in Bohemiam molitos, sed a rege magna clade propulsatos, refert in suis litteris [2] Fridericus). Et quia jam paries nobis proximus succenditur, et terra vicina patet vastationi, et aliquæ jam vastantur, auxilium et consilium Dei et fratrum vicinorum pro universali Ecclesia anxie et flebiliter invocantes postulamus ». Addit indictas a præsulum conventu solemnes ad Deum supplicationes, tum a viris religiosis cum res crucifixi agatur, crucesignatam expeditionem promulgari. « His etiam adjicimus, quod magna pars ejusdem detestabilis gentis cum exercitu alio illis adjecto Ungariam vastat inaudita tyrannide, adeo quod rex dicitur sibi partem modicam asservasse. (de Ungaria vastata a Tartaris fusius dicetur inferius). Et ut multa paucis perstringamus, adeo opprimitur, et tantis et tot pressuris coangustatur Ecclesia et populus Borealis et Septentrionalis, quod talibus nunquam ab initio mundi fuerit unquam flagellatus. Datum anno gratiæ MCCXLI, die qua cantatur: *Lætare, Hierusalem* ». Quas litteras cum Brabantiæ dux recepisset, ad Parisiensem episcopum transmisit. Similes etiam Coloniensis archiepiscopus ad Anglorum regem exaravit.

13. *Supplicationes et preces ad Deum ingruentibus Tartaris.* — Jam furoris Tartarici fama Christianum orbem repleverat, metuque mentes perfuderat; quare ad placandum numen indicta ubique jejunia, solemnes supplicationes celebratæ, effusæ preces, crucis signa explicata, incitatique ad defendendum Christianum nomen in arma populi. Et sane insignis fuit omnium ætatum me-

[1] Longin. Hist. Pol. l. VII. — [2] Vit. S. Hedw. c. 3. — [3] Sur. tom. V. die XV Octob. — [4] Ibid. c. 8.

[1] Ext. apud Par. Hist. Angl. hoc an. — [2] Ext. in Ms. Cod. lit. ipsius Vallic. Bibl.

moria celebranda S. Ludovici vox, quam suis Annalibus inseruit Parisius. Perculsa nuntii terrore regina Blanca, inter abscissa suspiria, imminens Tartarorum periculum filio aperuerat, consiliumque in re difficillima reposcebat; cui sanctissimus rex constantia humana augustiore exaggeratus metum omnem excussit, confirmavitque animos gravissimis verbis, quæ ex auctore ob rei dignitatem decerpimus : « Hujus igitur Dominici furoris flagellum formidabile, cum immineret populis, certificata, ait mater regis Francorum venerabilis ac Deo dilecta matrona regina Blanca : Ubi es, fili mi, rex Ludovice? At ipse accedens, ait : Quid hoc mater? At ipsa profunda trahens suspiria, in lacrymas prorupit uberes : et licet mulier, non tamen muliebriter hæc imminentia librans pericula, dixit : Quid agendum, fili charissime, super tam lugubri eventu, cujus rumor terrificus fines nostros pervolavit? Imminet nostrum omnium et sacrosanctæ Ecclesiæ nostris temporibus excidium generale ex impetuoso super nos adventu Tartarorum. Quo audito, rex voce flebili, sed non sine divino spiramine, respondit : Erigat nos, mater, cæleste solatium, quia si perveniant ipsi, vel nos ipsos, quos vocamus Tartaros, ad suas Tartareas sedes, unde exierunt, retrudemus, vel ipsi nos omnes ad cælum subvehent. Ac si diceret vel ipsos repellemus, vel si contingat nos vinci, Christi confessores vel martyres ad Deum migrabimus, et hoc verbum notabile atque laudabile non tantum Francorum nobilitatem, sed adjacentium finium habitatores erexit et animavit ».

14. *In Tartaros Hungariam crudeliter invadentes expeditionem indicit Gregorius.* — Quod ad Tartarorum immanem in Ungariam irruptionem factam attinet, scribit Nangius[1] præferoces illos populos, quamvis præteritarum victoriarum successibus elatos, Ungarorum veritos potentiam, dæmonum oracula, antequam signa inferrent, consuluisse : qui, cælesti numine ita Ungaros pœnis meritis percellere meditante, hoc responsum dederunt, quod refert autor : « Cum Ungaros timentes responsum quærerent dæmonibus immolantes, utrum in Ungariam transire deberent, responsum est eis : Ite, securi, quia spiritus discordiæ et incredulitatis vos præcedent, quia turbati Ungari vobis non prævalebunt; sicque factum est : ante introitum enim ipsorum rex et principes, clerus et populus invicem dissidebant, et ideo parare se noluerunt, unde pavore concussi, hinc inde fugientes multa millia occisi sunt ».

15. Laxatas a divina justitia eo tempore malignis spiritibus habenas ad plectenda Christianorum crimina ex iis colligitur. Ac sane si quis vastatæ Ungariæ causas altius perscrutetur, non Cumanos, ut Ungari, non Ungarorum discordiam, non Palatini imprudentiam, non ignaviam Belæ, sed potius Ungarici populi scelera accusabit : quæ in omnes inundasse visa, cum ipsi viri religiosi nefando se vitio contaminarent. Extant enim Gregorii litteræ[1], quibus ante cladem Belæ precibus sollicitatus, archiepiscopo Strigoniensi provinciam injunxerat, ut monasteria Benedictinæ familiæ lustraret, ac monachos, qui tanquam scurræ vagabantur, ac flagitia, ad quæ mens ipsa horret, in se admittebant, coerceret : et paulo post divini furoris virga Ungariam percussit.

16. Divisos in tres formidandos exercitus Tartaros fuisse, scribit in suis ad regem Angliæ litteris[2] Fridericus : « Sicut innotuit, et præambula fama gestorum proclamat, indeterminatus exercitus eorum in tres partes infelices ex indultu Domini damnandus consultu divisus processit. Nam una per Pruthenos (Ruthenos) transmissa, et ingrediente Poloniam, princeps et dux terræ illius ab eorum insequenti exterminio ceciderunt, et dein tota fuit per eos illa regio devastata : secunda Bohemiæ fines ingressa est et aggressa substitit, rege illius terræ cum suis conatibus viriliter occurrente : tertia percurrit Ungariam Austriæ finibus vicinanda ». Ducebat illud agmen Bathy Tartarorum princeps immensa armatorum manu stipatus (sunt qui eorum numerum ad quinquies centum millia ascendisse asserant) Ungariam torrentis effusi instar inundavit.

17. Et sane antea cum Tartarorum rumor increbresceret, vastata Ruthenia hostis limiti immineret, Bela conflatis maximis copiis comitem Palatinum miserat, ut montium claustra insideret, aditumque hosti præcluderet, plures falso jactatum rumorem, uti sæpe evenerat, putabant : alii de industria sparsum, ut episcopi ad Concilium a Pontifice exciti a suscipiendo itinere abducerentur : Budam se rex Bela contulit, indictisque regni comitiis decretum, ut omnes ad propulsandum hostem strenue sese compararent. Interim irrumpit hostis id. Martii, et Palatinum resistentem fundit fugatque, ac per Pannoniam victor excurrens, nullam quinque dierum itinere infert vastitatem, ne commeatuum inopia in reditu laboraret, inde nullo sexus, ætatis, conditionis discrimine strages immensas edunt; quoties Ungari manus cum ipsis conseruere, toties profligati.

18. Cum irruptionis in Ungariam Tartaricæ, ac primæ illius cladis nuntius ad Sedem Apost. pervenisset, Gregorius magno dolore perfusus regem Belam hortatus est fortiter pro Christiano nomine dimicaret : indulgentiarum præmia ad bellum profecturis tribuit, quæ in Terram-Sanctam ituri adipiscerentur, atque ad sequenda crucis signa populos excitari, quod non Stadensis modo[3], sed literæ etiam Pontificiæ testantur[4].

« Gregorius, etc. Belæ regi Ungariæ.

« Vocem in excelso lamentationis et fletus audivimus, et nos multis amaricati doloribus de-

[1] Nang. in gest. S. Lud.

[1] Ep. [illegible]. — [2] Ext. [illegible] Par. Hist. Ang. hoc an. — [3] Stad. in Chr. an. 1241. — [4] Lib. XV, Ep. LXXIX.

ploramus, quod jaculatum de cælo judicium jam depopulatur undique populum Christianum, quod fidelium gladius in fideles reciproca cæde convertitur, et in Christicolas paganorum mucro crudeliter debacchatur. Clamor enim scelerum humani generis multiplicatus ascendens in aures omnium Conditoris, ipsum qui quasi non videns hucusque tacuit, qui correctionem populi sui velut patiens exspectavit, ultorem iniquitatum gladium coegit exerere, et ab oculis patientiæ suæ abominationes emendare flagitiorum, expetita gravi de peccatoribus ultione. Propter quod omnes quorum corda timor Domini tetigit opertos ciliciis, et aspersos cinere, in suspirio et lacrymis divinam convenit misericordiam implorare, ut qui semper ad ignoscendum multus extitit, qui præstabilis super malitia omni esse tempore consuevit, exemptum gladium ad vaginam jubeat regredi, et iram in gentes, quæ illum non noverunt, effundens, dignetur populo Filii sui insignito charactere misereri. Speramus autem quod etsi Deus noster nos dura increpatione redarguere cœperit, regna tamen, quæ ipsius nomen invocant, a facie sua disperdere non intendit: quinimo a pœna perpetua peccatores curat eripere, quibus temporalis studet ultionis beneficium ad castigationem nostri generis adhibere: quia etsi filios Israel tentatio mortis in eremo quandoque tetigerit, in eis tamen ira Domini diutius non permansit. Verum etsi graviter de omnium fidelium oppressione turbemur, super afflictione tamen regni Ungariæ, quod a Tartaris invasum, et occupatum pro magna parte in lectione litterarum tuarum non sine multarum lacrymarum effusione didicimus, eo specialior et major tristitia cor nostrum implevit, quo in ipso purioris erga Deum et Apost. Sedem signa devotionis invenimus, quo claræ memoriæ progenitores tuos, et excellentiam regiam in exequendis Ecclesiæ beneplacitis esse novimus promptiores.

19. « Firmam igitur spem in illo ponentes, qui etsi regi Assyriorum Sennacherib liberum in terram Israel ingressum exhibuit, super Ezechiæ tamen contritione commotus, adversariorum multitudinem nocte una delevit, serenitatem tuam monemus et hortamur attentius, et obsecramus in Domino Jesu Christo, quatenus in eo confidens, qui salvum facit populum humilem, et oculum humiliat arrogantem, ad defensionem regni prædicti et Catholicæ fidei, quæ ab eisdem barbaris specialiter noscuntur expugnari, potenter et viriliter, sicut decet regalem magnitudinem, te accingens in illorum expugnatione eo studiosior et ferventior cures existere, quo in hoc exaltationem tui nominis et honoris fortius dignosceris procurare. Nos enim tibi et regno prædicto, quibus in tantæ necessitatis articulo deesse non possumus nec debemus, efficax curabimus auxilium et consilium, annuente Domino, impertiri; ac personam et familiam tuam sub protectione Sedis Apostolicæ recipientes et nostra, tibi et omnibus, qui assumpto crucis signaculo contra Tartaros eosdem ad defensionem regni prædicti processerint, illam immunitatem concedimus, eamque indulgentiam elargimur, quæ Terræ-Sanctæ succurrentibus in generali Concilio conceduntur. Dat. Later. XVI kal. Julii an. XV ». Similia ad regem Colomanum scripsit [1]. Waciensem [2] vero episcopum crucem promulgare, indulgentias proponere, censuris irretitos solvere præcepit, totius orbis Christiani archiepiscopos, episcopos, cæterosque aliqua dignitate Ecclesiastica ornatos excitavit, populos ad induendam crucem incenderent, cum jam regni Ungariæ parte occupata, hostes non modo reliquam profligare, verum universum etiam orbem Christianum evertere molirentur; jussitque, si rex ad ipsos diverteret, vel apud eos moraretur, summo honore acciperent, opem ferrent, atque ab improborum hominum injuriis vindicarent. Quas litteras Encyclicas ad reges, principes, comites, cæterosque nobiles viros, et civitatum aliorumque locorum præfectos exaravit.

20. Interea Bela et Colomanus, collectis raptim validissimis copiis, ad coercendos hostium progressus Tartaris occurrerant: sed cum ingentem exercitum angustiore loco compressissent, inito cum hoste certamine in fugam acti sunt, et exercitus internecione deletus; atque inter cæteros Colomanus Rhutenorum rex, idemque Sclavoniæ dux, maximarum virtutum princeps, singulari in exscindendis hæreticis zelo præditus, quique perpetuam cum uxore regina Salomea virginitatem coluerat, occulto divinæ providentiæ judicio cæsus, ut tradit Stadensis [3], atque indicat Longinus [4]. Occubuere pariter in prælio plures antistites, inter quos archiepiscopi Strigoniensis et Colocensis, atque episcopi Jauriensis, Transylvanus, ac Nitriensis pro ovibus animas fortissime effuderunt: qui per pagos ad templa confugerant, flammis exusti: duorum dierum itinere constrata cadaveribus terra cruoreque imbuta cernebatur (1).

21. Dedere tantæ cladi non levem causam

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Ibid. — [3] Stad. in Chron. — [4] Long. in Hist. Pol.

(1) Post illa verba *cruoreque imbuta cernebatur*, addunt Annales contracti: « Vastitatem hanc a Tartaris effectam describit lugubri stylo Thomas (*a*) archiepiscopus Spalatinus, observatque Hungaros deliciis ac vitiis fuisse prius victos, quam a Tartaris vincerentur; additque præter cruentas strages editas a Tartaris, partem maximam exercitus palude mersam. Parta victoria Tartari oppidanos et urbium cives, qui deditionem faciebant exutos vestibus ne macularentur perfosso corde necabant, feminas ad obsequia idoneas servabant, quas tamen Tartaræ, vel ob insignem oris venustatem zelotypia perculsæ trucidabant, vel naso mutilabant et auribus; pueros vero crudelitati puerorum Tartarorum laniandos exponebant, ut sævire, ac sitire christianum sanguinem discerent: clerus, sacro agmine instructo, misericor-

(*a*) Thom. arch. Spalatin. in Chron. Salonitan. episc.

Cumani, qui cum a Tartaris sedibus pulsi, ab Ungaris perhumaniter excepti fuissent, irrumpentibus postea in regnum Tartaris, Ungari Cumanos accusarunt hostem in Ungariam traxisse, eo argumento adducti, quod plures Cumani in Tartarorum exercitu viderentur; coortaque seditione Cumanorum princeps Cutenes obtruncatus cecidit. Inde in alios Cumanos versus furor, qui mox cum Tartaris percusso fœdere, in Ungaros conceptum furorem evomuere, adeo ut quoties Ungarum confoderent, ulciscendæ principis sui cædis avidi, his vocibus infremerent: Hoc tibi Cutenes vulnus infligit ».

22. Tribuit porro Fridericus in suis litteris Ungariæ excidium Belæ inertiæ, qui regni munitissima claustra defendere neglexisset, atque ubi primum Cumanos a Tartaris devictos, dein Rhutenos simili incendio correptos proposuit, ut Ungari inani securitate delusi perierint, describit[1]: « Ad repentinos impetus, et illius barbaricæ gentis aggressus, quæ velut ira Dei et fulgur se raptim jaculatur, expugnata et capta ejusdem regni (Rhutenorum scilicet) Cleva civitatum maxima, totum illud nobile regnum cæsis suis habitatoribus in desolationem cecidit devastatum. Quod cum contermino regno Ungarorum dedisse debuit ad cautelam robur et munimen, sprevit negligenter. Quorum rex deses et nimis securus per Tartarorum nuntios et litteras requisitus, ut si suam vitam cuperet et suorum, per suam et regni sui deditionem eorum gratiam festinus præveniret; nec sic perterritus aut edoctus suis vel aliis præstitit documentum, ut et ipse et sui se maturius ad eorum protecti præmunirentur incursus: sed hostium contemptores elati vel nescii, dum inimico vicinante segnes dormitarent, loci nativo munimine confidentes, ipsi more turbinis intrantes eos undique circumdabant repentini.

23. « At Ungari ante exspectatum circumdati et oppressi velut imparati ipsis objicere castra contenderunt, et cum distarent quinque tantum milliaribus hinc exercitus Tartarorum, inde Ungarorum, irruerunt raptim in auroræ crepusculo Tartarorum præambuli; et subito castris Ungarorum circumdatis, interfectis primo prælatis, et majoribus de regno, qui se objecerant, cæsis, infinitam Ungarorum multitudinem gens inimica trucidavit, stragem faciens inauditam, cui ex antiquissimi lapsu temporis in uno belli conflictu vix recolitur fuisse consimilis. Ex fuga igitur rex vix elapsus est, equo raptus velocissimo, qui raro satellite stipatus associato, ad fraternam Ilyllici (Illyrici) regni sortem, ut saltem ibidem protegeretur, fugitivus avolavit. Victores igitur castris et spoliis victorum insederunt exultantes, jamjamque majorem et nobiliorem Ungariæ partem ultra Danubium fluvium, et incolas ejus ferro et flamma feraliter vastantes, cætera confundere minantur procaciter ». Prout per venerabilem Vatiensem episcopum dicti Ungariæ regis legatum ad nostram curiam, et postea ad Romanam didicimus destinatum. Hic per nos transitum faciens, his testimonium perhibuit, quæ vidit.

24. *Egregium viri religiosi vitam pro aliis exponentis facinus.* — Dum Ungaria sub excidio barbarorum lugeret, eximium hoc Christianæ charitatis exemplum vir religiosus edidit, qui ut eos solaretur, qui fuga saluti suæ consulere non poterant, barbarico furori sese objecit: « Dux quidam[1] in Ungaria potentissimus, relictis in principatu filiis, ordinem Prædicatorum intravit: erat autem sufficienter litteris instructus, et factus est egregius ac devotissimus prædicator. Irruentibus ergo Tartaris, et priore domus cum fratribus fugiente, petivit idem frater, quondam dux, ut in solatium dimitteretur debilium populorum, dicens se confectum senio, et etiamsi non occideretur a Tartaris, in proximo tamen moriturum. Permissus ergo remansit in domo fratrum, et admonitione dulcissima pauperibus et debilibus, qui fugam inire non poterant, ad patientiam confortans, ipse usque ad irruptionem barbarorum pronus in oratione et lacrymis in Ecclesia in modum crucis extensus ante altare jacebat, et sic ab impiis est occisus.

25. « Recedentibus ergo Tartaris, ad domum fratres reversi sunt, et fratrem quondam ducem lanceis terebratis pedibus et manibus, atque confossis omnibus membris, et cerebro excusso de capite, coram altari, ut dictum est, invenerunt: quo piaculo cum cuncti fratres nimium ad lacrymas moverentur, quidam præ cæteris horrens ingemuit, dicens: Tu, Domine Deus, quare tantum virum tam iniqua morte et pessima passus es interire? Cumque in luctu, lacrymis, et redargutione judiciorum Dei, tribus diebus et noctibus fere jejunus et sine somno penitus permaneret, tandem in excessu mentis raptus, vidit occisum, quem fleverat, dicentem sibi: Numquid oportuit Christum pati et ita intrare in gloriam suam? Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis. Et hæc dicens disparuit: fratrique querulanti divina judicia, quæ inscrutabilia sunt, verborum brevitate et auctoritate satisfecit ». Hæc Cantipratensis.

26. *Tartaris cuncta vastantibus, litteræ consolatoriæ Gregorii ad regem Hungariæ.* — Hoc porro temporis spatio incredibile est quanta excidia

[1] Ext. apud Matth. Par. Hist. Angl. hoc anno.

[1] Cantip. l. II. c. 44. num. 2.

iam poscere ausus obtruncatus est. Bela vero rex una cum uxore, ac Stephano filio præcipiti fuga in maritimas regiones se subduxit. Cum tantam cladem lugeret religiosus vir, accepit divinitus eam ob populi et cleri, ac trium præcipue præsulum scelera, a Deo vindice permissam fuisse ». MANSI.

Pannoniis crudelis gens intulerit, quantumque humani sanguinis fuderit: consumptis eorum furore populis Bela in Dalmatiam confugit, ac denique in insulas proximas trajecit, tutumque ibi solummodo a Tartarorum irruptione locum reperit: de quibus Stadensis Germanus scriptor [1] hæc historiæ consignavit: « Eodem anno cœperunt magis atque magis horrendi rumores de populis barbarorum, qui dicti sunt Tartari, succrescere: qui pertranseuntes innumerabili multitudine et manu valida Russiam et Poloniam, et alia plurima regna, nulli pepercerunt; sed omnes quos attingere poterant, cujuscumque essent professionis, sexus vel ætatis, crudelitate nimia peremerunt: venientesque Ungariam inopinatissimo eventu, factaque infinita strage hominum, regem, occiso fratre ejus in pugna, de suo regno in Græciam expulerunt ».

27. Tantarum cladium nuntius Pontificem acerbissimo dolore affecit: et ad mitigandum regis Ungariæ ex amisso regno mœrorem, consolatorias litteras dedit [2], quibus jacentem ipsius animum erigere est conatus, promisitque si Fridericus redire ad Ecclesiam vellet, se ad pacem admittendam paratissimum; ac tum operam ad ipsum regno restituendum conversurum.

« Belæ illustri regi Ungariæ.

« Cum ad arcana pectoris faciem mentis convertimus, inter alia, quæ de Christi fidelibus sub diversitate temporum elegimus commendanda memoriæ, immaculata tuorum progenitorum fides, et sincera devotio nobis occurrunt dignis laudibus specialiter recolendæ; præsertim cum progenitoribus ipsis non solum derivatione sanguinis, sed illorum propagatione succedens, eo crebrius in nobis illorum memoriam refrices, quo eorumdem imitatus vestigia ipsos frequentius repræsentas: tua quoque serenitas sic semper circa Ecclesiam affectione pura, et inconcussa constantia claruit, ut suis obsequiis opportunitatis tempore se offerens, reverenter honorem ejus inter cæteros orbis principes ferventer optarit, eumque studuerit, exposito ad hoc potentiæ brachio, indefessa sollicitudine procurare. Digne itaque, tuis dictorumque progenitorum exigentibus meritis, Rom. Ecclesia te tantæ devotionis titulo insignitum intra claustra cordis affectione præcipua bajulans, et infra mentis ubera brachiis sinceritatis adstringens, illo tuam privilegiat amore personam, ut eam inter reges alios favoris et gratiæ prærogativa efferat specialis: maxime cum in te derivata tuorum probitate parentum fœcundiores virtutum fructus ex ea colligat in propagine filii, quam de radice paterna provenirent. Et quidem sic honoris regii zelatores existimus, sic regni tui commodum plenis desideriis affectamus, quod ad ea vigili studio assidue intendentes, quasi successuum tuorum participes lætamur plurimum de tuæ prosperitatis augmento, et graviter de adversitatis detrimento tristamur.

28. « Nuper autem audito, quod gens Tartarorum ad regnum Ungariæ manus depopulatrices extendens, adeo in ipsum desolatrix insævit, ut gladio ejus habitatorum illius sanguine continuata cæde madente, diro illud exterminio devastarit, gravis doloris extitimus sagitta perculsi, tantæque amaritudinis potati absynthio, ut oculi protinus copiosis exprimerent lacrymis cordis tristitiam vehementem. Et eo majoris turbationis nube respergimur, quo te nobili Ecclesiæ membro tanta tuorum strage fidelium tam crudeliter vulnerato Ecclesiam ipsam sauciatam gravius deploramus. Verum quantumcumque sit casus iste damnosus, et gemendum Christianorum excidium illius gentis feritate patratum, ad eum tamen oculos mentis elevans, et in ipso totius spei ordiens fundamentum, qui etsi quandoque in populum ejus flagellum jaculet ultionis immanitate scelerum intolerabili expetitum, misericordiæ tamen memor post disciplinæ rigorem lenitatem adhibet pietatis, et post correptionis virgam manum consolationis extendit; illo ardore fidei contra ejusdem gentis perfidiam accendaris, eaque constantia cordis adversus conatus muniaris, illius invocato undecumque potes auxilio, ut ejus tyrannidi valeat tibi dextera potentiæ assistente resisti, suusque processus ab aliarum regionum exterminio prohiberi. Nos enim super iis diligenti sollicitudine vigilantes excellentiæ tuæ in tantæ necessitatis articulo consilium et auxilium, prout potuerimus, efficax impendemus, te semper tanquam charissimum Sedis Apostolicæ filium opportunis favoribus prosequendo. Ad hoc si Fridericus dictus imperator corde contrito, et humili assumpto pœnitudinis spiritu, rediret ad mandatum matris Ecclesiæ reverenter, parata esset pacem reformare cum ipso, quæ ad honorem Dei, augumentum Catholicæ fidei, ac Ecclesiasticæ libertatis et quietem Christiani populi redundaret, ut ex ea etiam tibi posset liberius et utilius subveniri. Datum Later. kal. Julii, anno XV ».

29. *Fridericus clam favens Tartaris ditionem Pontificiam vexat.* — Redintegrandæ præterea cum Friderico concordiæ maximo teneri desiderio significavit [1] Gregorius Carinthiæ duci, quo ad restituendum regem Ungariæ, ac propulsandos Tartaros omnium arma verterentur, modo Fridericus læsæ Ecclesiæ facere satis non detrectaret. At ille felicibus successibus elatus opprimendæ Ecclesiæ, ac ditionis Pontificiæ in suam potestatem redigendæ occasionem sibi porrectam arbitratus, dum Tartari fines Christianorum populabantur, majori furore Pontificem persecutus est, litterisque Gregorium ut Tartaricæ irruptionis causam in invidiam apud omnes vocabat: « Multi, inquit [2], opinantur quod fama dissensionis hujusmodi

[1] Stad. in Chr. an. 1240. — [2] Lib. XV. Ep. CVIII.

[1] Ep. XCI. — [2] Ext. ejus Epist. in Ms. Vall.

non modicam Tartaris præstat audaciam, ut in seipsum fidei nostræ regnum facilius desoletur ». Quam porro falso discordiæ causam et crimen a se in Pontificem derivaret, superius a nobis probatum est. Imo, ut refert Parisius [1], communis fama increbuit Tartaros a Friderico in perniciem Christianorum efferatos, sive ut eorum ope Ecclesiam everteret, vel ut immisso crudelissimo hoste Pontifex deturbandi ex imperio ipsius consilia abjiceret, cum non dissolvendæ, sed potius ad repellendos barbaros fidelium omnium vires conjungendæ essent, vel ne Ungari, quos Pontifex datis II idus Feb. litteris [2] ad crucem adversus Fridericum induendam excitari propositis indulgentiarum præmiis jusserat, Tartarico bello impliciti, arma in ipsum movere possent.

30. Dabat sinistræ de Friderico suspicioni locum nota ipsius impietas, tum quod imminente Germaniæ extremo exitio, signa in barbaros attollere detrectaret. Quamvis enim litteris suis Christianos principes ad corripienda in Tartaros arma hortaretur, seque iis in tam præclaro bello ducem futurum polliceretur, verbis adversus infideles pugnare contentus, ipse ad clientes Rom. Ecclesiæ obterendos Tartaricum furorem exercebat. Extant hujusmodi litteræ, quibus omnium exspectationem solitis eloquentiæ fucis deludebat, in quibus hæc inter cætera ad pompam jactat [3] :

31. « Speramus in Domino Jesu Christo, quo duce, quo prævio hactenus ab inimicis nostris liberati triumphavimus, ut et ii, qui de Tartareis sedibus proruperunt, fastu deposito expertis Occidentis viribus, quas sibi sentiunt adversantes, ad sua tartara Tartari detrudentur ; nec gloriabuntur impune tot peragrasse provincias, tot populos devicisse, tot facinora perpetrasse, cum ad victrices aquilas præpotentis imperialis Europæ sors incauta, imo sathan ipsos traxerit morituros. Ubi ultro furens ac fervens ad arma Germania, strenuæ militiæ genitrix, et alumna Francia, bellicosa et audax Hispania, virtuosa viris et classe munita fertilis Anglia, impetuosis bellatoribus referta Alemannia, navalis Dacia, indomita Italia, pacis ignara Burgundia, inquieta Apulia, cum maris Græci, Adriatici, et Tyrrheni insulis piraticis, et invictis Creta, Cypro, Sicilia cum Oceano conterminis insulis et regionibus, cruenta Hybernia cum agili Wallia, palustris Scotia, glacialis Norwegia, et quæcumque jacet nobilis et famosa sub occiduo cardine regio suam electam militiam, prævio vivificæ crucis vexillo, quod non tantum homines rebelles, imo dæmones adversantes reformidant, alacriter destinabunt. Dat. in recessu post deditionem et depopulationem Faventiæ, tertio die Julii ». Hæc Fridericus, qui jactatis inanibus verborum lenociniis oratorem, quam rapto contra Tartaros exercitu Christianum imperatorem agere malebat. Quæ enim post tot ampullata verba facinora, versis non in barbaros, sed in Christi vicarium armis ediderit, describit Richardus [1] : « Imperator discedens a Faventia venit Fanum, quam circumposita obsidione cum flectere ad sua vota non posset, in exterioribus vastat, et discedens invadit Spoletum, quod recipit ad mandatum suum. Assisii civitatem sibi renitentem similiter vastat exterius ».

32. Subjicit nonnullis interjectis auctor : « Ipse rex Ungariæ significavit eidem imperatori per Vatiensem episcopum legatum suum, et per litteras suas, per quas seipsum et regnum suum Ungariæ suæ promittit subjicere ditioni, dummodo per ipsum imperatorem ab ipsis Tartaris protectionis munimine defendatur ». Insignem tum præ se tulit vecordiam Fridericus, qui cum arrepta regis Belæ contra Tartaros clientela amplissimi regni supremum dominium sibi comparare posset, dum in persequendo Gregorio et occupandis aliquot illius urbibus ac locis tempus male collocat, spoliandæque sua ditione Ecclesiæ spe insolescit, idoneam propagandi juste imperii occasionem elabi passus est.

33. Meminit ille oblati sibi a Bela retento jure fiduciario Ungarici regni in litteris [2] ad principes datis, quibus significat se audito Vatiensi episcopo regis Ungariæ contra Tartaros imperii auxilia implorantis oratore, Romam ad conciliandam cum Gregorio pacem, quo tantum opus facilius susciperet, accedere : « Versus Romam dirigimus gressus nostros in devotione, nec minus potentia nostra de vicino conspectu. Si apud summum Pontificem quæ sunt pacis invenerit filius, ac apud Sedem Apostolicam pro tanta fidei necessitate consilium nullatenus dubitavit, nec retardabit Romanus Augustus Catholicus imperator, ac rebellium inclytus dominator pro tanta fidei necessitate communi exponere et totius potentiæ suæ vires conferre ».

34. At ipse revera Romam non pacis studio, sed Urbis invadendæ cupiditate contendit, ut indicat Richardus, qui ubi mense Julio plura ab eo ditionis Pontificiæ loca capta aut vastatos illorum agros descripsit, addit a Joanne Columna card. occupandæ Urbis spe excitum eo infesta signa vertisse : ille enim fœderis modus erat, quem cum Rom. Pontifice inire jactabat, si omnibus eum bonis exuisset ; subdit in suis litteris Fridericus : « Vos denique, patres conscripti, quibus est potius ipsius fama clarior, quam causa vicinior nobis persequentibus imperii nostri causam ; quia dum patria et avita regna repetimus, non aliena per injuriam usurpamus, vias omnes inveniatis et modos, qualiter una nobiscum et cum aliis terræ principibus, quos ad hoc per litteras nostras et nuntios excitamus, pro tantæ necessitatis articulo

[1] Par. Hist. Angl. — [2] Lib. XIV. Ep. CCXVII. — [3] Ext. apud Par. Hist. Angl.

[1] Rich. de S. Germ. in Chron. hoc anno. — [2] Ext. in Ms. Vallic. bibl.

ad destructionem communium hostium occurrere valeatis ; præsertim cum divina potentia non tam tueri velit Romanum imperium, quam augere. Ecce enim rex Ungariæ regnum nostræ ditioni subjecit, dummodo defensionis nostræ clypeo protegatur ».

35. *Friderici odio in Pontificem succensi prætextus ne Barbaris bellum inferat.* — Sollicitarunt ardentissimis precibus Fridericum Germaniæ principes, ut ex Italia cum exercitu ad retundendos hostes Christiani nominis et imperii procurreret. At principes perfidus quasi eum extrema imminens Germaniæ pernicies non tangeret, varias causas subornabat, ne ex Italia se moveret, quas obtrudebat Germanis principibus ; ac modo fingebat se, redacta in suam potestatem Italia universa, fortiorem in Tartaros signa directurum : « Circa fertilis, inquit[1], Italiæ partes direximus gressus nostros, vires nostras adducimus et nostrorum, ut pacatis undique dominii nostri partibus, et rebellibus omnibus ad mandata nostra subjectis, tanto velocius tantoque securius ad extremum tempestatis Tartaricæ dextera imperialis consurgeret » ; fingebat modo hærere adhuc in Italia, ne si re imperfecta absccderet, partas victorias effunderet.

36. « Quia pridem auditis rumoribus nationis barbaræ Tartarorum, quod regnum Ungariæ subitis aggressibus invasissent, cogitavimus proximo ardente pariete rebus nostris consultius succurrendum, ad hoc prompta expositi voluntate, velut qui tam proprio suadente negotiorum totius Christianitatis consilio, quam tuitione Catholicæ fidei requirente ; ad quam tuendam ex commissa nobis imperialis officii dispensatione tenemur, debemus inimicis fidei Christianæ totis viribus obviare ; sed summa necessitas necessariæ causam dilationis indixit, ut rem tam arduam imperii nos specialiter et principaliter principes contingentem, bellicis tot armorum laboribus in effusione Germanici sanguinis exhaustam, ad finem proximum Germanicis casibus jam deductam, non debemus amittere per brevissimam moram temporis imperfectam, ne, quod esset deterius et facile contigisset, Italicis gentibus in absentia dominorum suorum utentibus more suo, tantus labor et effusiones divitiarum in irritum recidissent, negotia graviora nobis et imperio iterata pericula remanerent ».

37. Adjecit aliam non susceptæ in Tartaros expeditionis causam, qua Pontificem in odium adduxit, ne si in barbaros signa converteret, a Gregorio, dum eo bello implicitus esset, infestis armis peteretur. « Aliud etiam urgens et evidens impedimentum occurrit, quod intercedente inter nos et Rom. Pontif. ab olim aborto dissidio, experientia præteriti temporis suggerit venturo tremorem, cum instat timor, qui cadere valeat in constantem, certe moveat gentem nostram, ne nobis venientibus ad confusionem hostium barbarorum, familiaris et domesticus hostis, velut quondam nobis partes ultramarinas adeuntibus pro servitio Jesu Christi, cum quibusdam rebellibus nostris in armis prædonibus, qui libenter occasionem absentiæ nostræ captarant, invaderent regnum nostrum, cum familiaris pestis sit levior ad nocendum ».

38. At quam temere hæc in Rom. Ecclesiam effuterit, quæ pluribus aliis litteris sparsit, ex dictis cum de illius Asiatica profectione ageremus constat : Pontifex enim ab ipsius ducibus ultro armis lacessitus, dum ignavum fœdus Fridericus cum Sarracenis pangebat, ad divellendum e ditione Pontificia hostem bellum in Siciliam transferre coactus fuerat, metusque hujusmodi causa omnis aberat, si in Tartaros signa conversurus cum Pontifice ad pacem, si præterita scelera expiaret, paratissimo, ut crebræ ejus litteræ ad Belam regem, ad ducem Carinthiæ, ad captos præsules demonstrant, concordiam iniisset. Cum vero Christi fideles omnes jure de Friderici fama detraherent, quod in extremo rei Christianæ discrimine ad poscendam præteritorum veniam pertinaciam non frangeret, ut a bello Italico expeditus in Tartaros duceret, hæc in sua apologia scripsit :

39. « Propter quod de nobis, ac cæteris principibus non absque admiratione publica totius loquitur mundi lingua, quod audito et cognito infausto adventu infidelium Tartarorum, qui ad exterminium publicum Ecclesiæ, et imperii, et totius Christianitatis aspirant, prævisa deliberatione principum ad Sedem Apostolicam nuntios non miserimus speciales, supplicaturi summo Pontifici ut tot impedimenta, quæ verbis et opere nobis opposuit, et opponere non desistit, inspecta necessitate Occidentalis provinciæ revocaret, et nos ad publicæ fidei et Christianorum defensionem venire permittat etiam inoffensos, ut moram nostram quam juste causaris, tu vel alii principes arguere non possitis si pro diuturnis guerris, ac humiliatione rebellium, exhaustis thesauris nostris et viribus, tot armatorum laboribus fatigatis, tam per eos tuemur, quam ab inimici hominis insidiis præcavemus ». Hæc Fridericus, qui nullis rationibus, non famæ suæ et existimationis periculo, non imminentis Germaniæ discriminis terrore, non principum precibus, non supremi Ungariæ regni adipiscendi juris certissima spe adduci potuit, ut in Tartaros bellum traduceret. Cæterum quæ et quanta mala Ecclesiæ intulerit, ob quorum magnitudinem oppressus mœrore Christi vicarius obierit, dicetur inferius, ubi primum ab eo gesta delibaverimus.

40. *Constantinopolitanis rebus consulit Gregorius et regis Norwegiæ postulatis annuit.* — Permisit Gregorius Gaufrido Constantinopolitani imperii magistro equitum, quem Vatacius omnibus terris, excepta arce, cui Asquili nomen inditum,

[1] Ext. hæc lit. ib.

magnique erat momenti ad servandam Constantinopolim exuerat, ut cum opibus ad sustinendos præsidii sumptus non valeret, ipsique ad ineundam bonorum sibi a fratre relictorum possessionem iter in Gallias suscipiendum esset, vectigalium Ecclesiasticorum pars, quæ tuendo imperio addicta fuerant, ad illius arcis defensionem derivaretur : qua de re ad Bernardum subdiaconum Pontificium extant litteræ [1]. Incubuit etiam liberando Amalrico comiti e Monte-forti, qui re male gesta in Terra-Sancta abductus in servitutem fuerat, atque Willelmo pœnitentiario suo partes injunxit [2], ut ad redimendum ipsum ex hostium manibus e bonis pro terræ subsidio relictis ad quinque millia marcharum argenti converteret (1).

41. Cum vero Norwegiæ rex, qui profectionis Asiaticæ voti reus teneretur, ob longa locorum intervalla, populi egestatem, interjacentium nationum linguæ inscitiam, non sine maximo incommodo votum perficere posset, Gregorius illius votum in sacram Septentrionalium ethnicorum expeditionem convertit, atque etiam clientela Apostolica est prosecutus [3]. Capessiverat, ut videtur, recenter regni Norwegiæ habenas, cum Nidrosiensis archiepiscopus atque alii antistites tum temporis flagitarint a Gregorio, uti Norwegiæ rex, quamvis illegitimis natalibus procreatus, regiis insignibus patrio more ornari posset : at in re gravissima Pontifex nonnullos religiosos viros de patriæ consuetudine inquirere, seque certiorem facere jussit [4]. Aquinus enim rex, quem ex conjugio justo susceperat, sive correptus mania, sive adolescentis crimine aliquo lacessitus, ut refert Crantzius, e medio sustulerat, regnumque naturali filio reliquerat.

Florebat tum in Norwegia Augustini olim Nidrosiensis archiepiscopi sanctitatis fama, maximisque miraculis illustrata regem ac præsules Norwegos excitarat, ut a Gregorio sanctorum Catalogo apponi expeterent, qui ut in re tanti ponderis mature deliberaret, abbatibus Tauriensi, Cisterciensi et Holmensi S. Benedicti et fratrum Prædicatorum Nidrosiensium priori provinciam demandavit, sancti miracula ad Ecclesiasticum examen revocarent, seque de re tota facerent [5] certiorem.

42. « Dignas Domino referimus gratias quod, sicut venerabilis frater Nidrosiensis archiepiscopus et ejus suffraganei, ac charissimus in Christo filius noster Norwegiæ rex illustris, suis nobis litteris intimarunt, recolendæ memoriæ Augustinum Nidrosiensem archiepiscopum, cum pie vixisset in hoc sæculo, viam salutis docendo verbis pariter et exemplis, tandem præsentis vitæ cursu feliciter consummato, multis miraculis Omnipotens decoravit : unde cum non deceat eum apud homines sine veneratione relinqui, quem merita et miracula sanctum ostendunt, nobis humiliter supplicarunt, ut ipsum adscribere sanctorum Catalogo curaremus. Quia vero nobis non constat de præmissis, discretioni vestræ, de qua plenam in Domino fiduciam gerimus, per Apostolica scripta mandamus, quatenus de vita et miraculis ipsis diligenter ac sollicite inquirentes, quæ inveneritis nobis per vestras litteras fideliter intimetis. Dat. Later. XII kal. Maii an. xv ». Quod ad archiepiscopum Nidrosiensem attinet, Apostolicam Sedem litteris suis consulueral, num cervisia ob aquæ penuriam in baptismo conferendo adhiberi posset, cui Gregorius eos, qui cervisia abluti fuerant, baptismum rite non suscepisse respondit [1] : « Cum, sicut ex tua relatione didicimus, nonnunquam propter aquæ penuriam infantes terræ tuæ contingat in cervisia baptizari, tibi tenore præsentium respondemus, quod cum secundum doctrinam Evangelicam oporteat ex aqua et Spiritu sancto renasci, non debent reputari rite baptizati, qui in cervisia baptizantur. Dat. Later. VIII id. Jul. an. xv ».

43. *Rex Lusitaniæ in Sarracenos pugnat.* — In Hispania cum Lusitaniæ rex, conflata ingenti classe ac pedestri comparato exercitu, armorum terrorem ad Christiani nominis adversarios lacessendos converteret, egregio illius studio collaudato Gregorius Lusitanos Apostolicis litteris sollicitavit [2], ut spe æternæ adipiscendæ gloriæ, operam suam in instruenda illa expeditione conferrent, in qua amplissimas indulgentias certissime erant consecuturi : « Cum charissimus in Christo filius noster Portugalliæ rex illustris, sicut sua nobis insinuavit monitione, cum nobilibus terræ suæ contra inimicos crucis Christi tam per mare, quam terram procedere in manu potenti proponat, et dignum sit, ut viri Catholici, qui sunt sanguine Jesu Christi redempti, ad ipsius servitium, et dilatationem fidei Catholicæ viriliter se accingant,

[1] Lib. xv. Ep. ciii. — [2] Lib. xiv. Ep. ccix. — [3] Ibid. — [4] Lib. xv. Ep. cxii. — [5] Ep. xxxii.

[1] Ep. cxi. — [2] Lib. xiv. Ep. ccxvii.

(1) Hoc anno Vatacius inducias firmavit cum Constantinopolitanis die festa S. Joannis ad biennium, quas pariter inierunt Asanus rex Bulgarorum ejusque filius. Porro Asanus circa idem festum S. Joannis diem clausit extremum. Hæc omnia, quæ cum tradita hic in Annalibus illustrantur, notat Albericus monachus Cisterciensis in monasterio Trium-Fontium diœcesis Catalaunensis, qui cum hoc anno Chronicon suum claudit. Opus illud contexuit ex historicis partim jam editis, partim adhuc ineditis, quorum verba diligenter exscribens auctor utilis est interdum restituendis pluribus scriptorum locis in editionibus fœde corruptis. Annum incipit a Natali Domini more inter historicos Gallos ejus ætatis fere singulari. Diligentissimum esse eclipsium adnotatorem viris eruditis pridem animadversum est; sed chronologia non satis accurata utitur, qua in rebus tempora ab ætate sua remotiora persequitur sæpe, in rebus vero quæ ad ætatem suam sunt propius, interdum peccat. Cæterum multa narrat, quæ frustra alio quæsieris. Typis prodiit opera G. Leibnitii in tom. II. Accessionum historic. Lipsiæ anno 1698, sed ante illum notus erat historicus, eodemque primus omnium, quos noveram, usus fuit Gerhardus Mercator in sua Chronologia edita anno 1569. MANSI.

universitatem vestram monemus, rogamus et hortamur in Domino Jesu Christo, quatenus consultius attendentes, quod omne opus hominis in fine destruitur, eo duntaxat excepto, quod in Dei servitio operamur, cum dicto rege vel eo, quem ad id deputaverit, ad expugnationem hostium fidei forti et prompto animo procedatis, in modico et temporali labore immarcessibilem æternæ quietis gloriam lucraturi. Nos enim omnibus, qui laborem istum saltem per annum in propriis personis assumpserint, aut ad hoc de bonis suis juxta facultates proprias erogarint, illam concedimus indulgentiam peccatorum, quæ talibus pro Terræ-Sanctæ subsidio in generali Concilio est concessa. Datum Laterani XII kalendas Mart. an. XIV ». Navabat etiam egregie operam Cauriensis episcopus in retundendis Sarracenis, ac nomine Christiano defendendo; cujus episcopatus cum perfidorum limiti conjunctus esset, facta sæpius ab hostibus excursione vastabatur, sæpius vicissim in eorum terras ipse irrumpere cogebatur; atque adeo ut plurium operam in gerendo eo sacro bello sibi conciliaret, Pontifex concessit[1] solemnes indulgentias iis, qui in piissimo certamine mortem oppeterent, tribueret; alios vero meritis etiam sacris præmiis afficeret.

44. *Patriarcha Aquileiensis absolutus; sedes episcopalis Recanato concessa.* — Excitarat tum acerbiorem Sarracenica in Dei Ecclesiam persecutionem Fridericus : ad cujus frangendum furorem adductus est Pontifex [2], eorum vota, qui sacræ in Sarracenos expeditioni addixerant, cum gerendo in Fridericum bello commutare : « Tanto enim, inquit, salubrius est Apostolicæ Sedi in hoc necessitatis articulo subvenire, quanto ipsa mater et caput fidei in gravius Christiani nominis periculum impugnatur ». Damnarunt porro nonnulli impias Friderici partes, quos ab Aretino episcopo Piceni præfecto Pontifex absolvi jussit[3], ac pariter Gregorio e Montelongo subdiacono et notario suo Apostolicæ Sedis legato restituendi Ecclesiæ patriarchæ Aquileiensis eadem de causa cœtu fidelium depulsi potestatem fecit[4] : « Cum patriarcha Aquileiensis pro eo quod Friderico dicto imperatore, Dei et Ecclesiæ inimico, juste a nobis multis ex causis culpis suis exigentibus vinculo excommunicationis adstricto communicare præsumpsit, tam in divinis officiis, quam in osculo et in mensa; et quia eumdem excommunicare publice prætermisit, prout a nobis receperat in mandatis, quanquam hoc coram pluribus duxerit exequendum; ad nostram etiam præsentiam, sicut sibi ex parte nostra mandatum fuerat, protinus non accedens, auctoritate nostra fuerit excommunicationis sententia innodatus; quia personas charissimorum filiorum nostrorum Belæ Ungariæ, ac Colomani Ruthenorum regum illustrium nepotum ipsius patriarchæ supplicantium pro eodem speciali quadam prærogativa dilectionis et gratiæ amplexamur, eorum supplicationibus annuentes, mandamus quatenus post positis omnibus, personaliter accedens Venetias, vel Torcellas eidem patriarchæ postquam ad præsentiam nostram iter arripuerit veniendi, auctoritate nostra juxta formam Ecclesiæ munus absolutionis impendas humiliter postulanti. Dat. Later. V kal. Febr. an. XIV ». Aliisque litteris præcepit[1], si Lombardica res pateretur, ad se accederet, ut de rerum statu faceret certiorem.

45. Traduxerat superiori anno Recanatum episcopalem sedem [2] ad percellendos Auximates, qui Friderici partibus irretiti, indignam sede episcopali urbem suam reddiderant; ornandosque Recanatenses, qui in fide Romanæ Ecclesiæ constantiæ exemplum insigne præbuerant : quare ad cœpta stabilienda Auximano episc. imperavit, ut quamprimum ad suscipienda illius Ecclesiæ gubernacula Recanatum se conferret : « Cum, attendentes fidelitatem et devotionem, dilecti filii, cleri et populi Recanatensis ad Sedem Apostolicam habitam inconcusse, ac æstimantes dignum, ut benemeritis retributio grata succedat, terram ipsorum quondam castrum statuerimus esse de cætero civitatem, episcopalem dignitatem concedentes eidem, a maledictionis filiis populo Auximano exigente infidelitate ipsorum ad Ecclesiam Sancti-Flaviani Recanatensis, quam deinceps esse decrevimus cathedralem Auximan. sedem cum omnibus juribus suis, dignitatibus et honoribus transferendo, cleri et populi terræ ipsius, ejusque diœcesis olim Auximanæ cura tibi commissa; mandamus quatenus ad prædictam civitatem Recanatensem accedens, de clero et populo ejus et dicta diœcesi geras tanquam ipsorum episcopus sollicitudinem diligentem. Dat. Later. XVI kalend. Febr. an. XIV ». Quod placitum Apostolicum postea Alexander IV, dato ad clerum populumque Diplomate, suum robur obtinere jussit [3]. Asculanum etiam populum hac prærogativa affecit, quam sequentes litteræ illustrant [4] : « Præsentium vobis auctoritate concedimus, ut contra malefactores, qui in civitate ac districtu vestro consistunt, possitis secundum juris ordinem, et aliarum civitatum Marchiæ antiquam et approbatam consuetudinem justitiæ debitum exercere. Dat. Laterani IV id. Maii an. XV ».

46. *Beneventum et Faventiam capit, regni Ecclesias spoliat, præsules vexat Fridericus.* — Percurrendæ jam nobis supersunt clades, quas hoc anno intulit Fridericus; subegit mense Aprili ducum opera Beneventum : eodemque ferme tempore ipse Faventiam longa obsidione maceratam commeatuum inopia ad deditionem compulit, de quibus hæc Richardus [5] : « Mense Aprili civitas Beneventana, quæ Rom. Ecclesiæ suberat, arctata,

[1] Lib. XV. Ep. XV. — [2] Lib. XIV. Ep. CCXVII. — [3] Ep. CXCVIII. — [4] Ep. CCXII.

[1] Ep. CCLII. — [2] Ep. CCIII. — [3] Alex. IV. l. I. Ep. CCCI. — [4] Greg. l. XV. Ep. XLVI. — [5] Rich. e S. Germ. in Chron.

et necessitate compulsa, imperatori se reddit; cujus mœnia imperatoris jussu funditus evertuntur, et turres civitatis ejusdem usque ad solum, arma hominum civitatis ipsius ad opus recipiuntur imperatoris. Eodem mense Faventia per annum obsessa et arctata ab imp. venit ad mandatum ipsius, salvis personis et rebus hominum civitatis ejusdem : in qua postea imperator ipse fieri munitionem mandat ». Eadem pluribus prosequitur Matthæus Parisius [1], qui Friderici ea de re ad Henricum Angliæ regem triumphales litteras affert; illius urbis obsidionem annum tenuisse scribit Ricordanus [2], atque adeo victorem sumptibus exhausisse, ut in extremas angustias jam ærario exinanito conjectus, e corio monetam conflari, signarique jusserit, quam se postea redempturum refusa alia legitima pollicitus est, cum præfecto ærarii repræsentata esset : quanquam non desunt, qui rem in Parmensi obsidione gestam asserant.

47. Ut vero gravem inopiam raptis Ecclesiarum thesauris sacrilegus princeps depulerit, significat Richardus : « Mense Junio prælati de regno vocati ab Andrea de Cicala capitaneo et magistro justitiario apud Melphiam, apud eum vadunt, a quibus thesauri Ecclesiarum suarum tam in auro et argento, quam vestibus sericis et lapidibus pretiosis in commodato pro principe exiguntur ». Ea nimirum commodati ratio latrocinandi prætextus fuit; et infra mense Julio consignata hæc addit de eodem præfecto justitiæ vel potius injustitiæ et rapinarum administro : « Vocatus ad imper. vadit, a quo rediens per totum regnum certum exigit numerum militum servientium, et omnes thesauros Ecclesiarum suæ jurisdictionis apud S. Germanum congregari jubet ». Ex quo sacras opes a cæteris provinciarum præsidibus pariter expilatas conjectura elicitur, quod paulo inferius mense Augusto gestum explicatius refert his verbis :

48. « Thesauri omnes Ecclesiarum regni jussu Andreæ de Cicala a portu Roseti usque ad fines regni capiuntur : ii apud S. Germanum in Ecclesia S. Mariæ terræ ejusdem congregantur et reponuntur, quorum custodiæ deputati sunt duodecim de ditioribus et melioribus hominibus ipsius terræ, quando altare B. Benedicti adornatum (auro tectum) et altera tabula argentea altaris B. Mariæ, et icona cum smaltis, quæ super altare fuerat B. Benedicti, et omnis alius thesaurus ipsius monasterii in auro, argento, pannis sericis, lapidibus pretiosis, necnon et aliarum Ecclesiarum terræ ipsius monasterii ad S. Germanum in prædicta Ecclesia S. Mariæ portatur et deponitur; cujus thesauri capti ab Ecclesiis regni pars pretio redimitur, et pars reliqua apud S. Mariam de Crypta-Ferrata ad principem deportatur ». Nonnullisque interjectis prosequitur auctor, ut Fridericus e prædone in mercatorem mutatus mense, Octobri omnes præsules ad redimenda pecuniis sacra ornamenta ab Ecclesiis direpta adegerit : « Eodem mense, (scilicet Octobri), thesauri Ecclesiarum apud Fogiam per eos de S. Germano, qui eorum fuerant custodiæ deputati, mandante Cæsare deferuntur, excepta tabula altaris S. Benedicti; et ut redimi debeant a prælatis singulis et Ecclesiis, quarum erant, pro certa pecuniæ quantitate ab imperatore mandatur ».

Hæc Richardus, horum omnium spectator, e quibus Friderici impietas illustratur, qui ob Siculam Ecclesiam injuste oppressam consortio fidelium depulsus, non modo non emendarit præterita, sed tot rapinas ac sacrilegia exercuerit. Non cessit illius avaritiæ crudelitas, majore enim scelere aliorum præsulum, quos e pluribus regnis Christi vicarius ad Synodum evocabat, sanguinem effudit, quam Siculorum præsulum opes exhauserat. De qua illata clade antequam agamus, nonnulla nobis ad rei historiam illustrandam præmittenda sunt.

Defixus a Gregorio anathemate Fridericus, ad illius severitatem eludendam, ut antea insinuatum est, magno Pontificis contemptu ad futuram Synodum provocarat, de quo hæc ad plures principes scripsit, ne omnino ab Ecclesiæ obsequio discessisse videretur [1] : « Nos qui processum hujusmodi temeritate plenum et justitia vacuum habebamus, ad fratres suos litteras et legatos transmisimus, generale petentes Concilium convocari, in quo judices corrupti nequitiam, ac imperii nostri justitiam, et innocentiam nostram argumentis arguere luce clarioribus spondebamus. Super quo nedum justitiæ nostræ delata ratio fuit ». Hæc Fridericus, cui ut inanem pertinaciæ prætextum Gregorius eriperet, tum et plura ad divinam gloriam spectantia in generali patrum conventu agitaret, Concilium indixit [2]. At mox tyrannus Ecclesiæ patribus se submittere dedignatus, mutato oppugnandi Pontificis modo, ad disturbandum Concilium conatus omnes adduxit, causatus alienum advocandæ Synodi tempus sibi videri.

49. *Consulit Gregorius securitati præsulum itinerantium Romam.* — Censuerat Pontificia constantia indignum Gregorius tyranni minis cedere : sed ad vim vi repellendam se compararat; ac primum ut Ungariæ aliarumque finitimarum provinciarum præsules Fridericianorum insidiis irretiri non possent, ita rem composuit, ut Friderici terræ Sedem Apostolicam adituris peragrandæ non essent; atque adeo cum Ungari antistites terroribus tyranni fracti a rege Bela contendissent, ut excusatoriis litteris ab Pontifice obtineret, ne ad eam Synodum conferre se cogerentur, infestis enim itineribus atque ab Friderici satellitibus obsessis summa discrimina adituros, Pontifex rescripsit Belæ [3], non peragrandas Friderici terras, hortatusque est ne ab illo pristino erga Ecclesiam amore, cujus se filium amantissimum semper præbuisset, desci-

[1] Par. Hist. Angl. — [2] Ricord. Malaspin c. 130.

[1] Ext. apud Par. an. 1239. — [2] Ext. apud Par. Hist. Angl. an. 1240. — [3] Greg. l. XIV. p. 51.

sceret; ne laboranti deesset, manumque auxiliatricem subduceret, ac sui regni præsules ad iter nullis periculis infestum suscipiendum incitaret.

50. « Illustri regi Ungariæ.

« Si filius es Ecclesiæ, imo quia ejus es filius specialis, sicut ineffabili argumento tenemus, non potest te non comedere zelus ejus, nec opprobria ulla exprobrantium et usurpantium jura ejus æquanimiter sustinere; usque adeo enim in timore divini nominis et Ecclesiasticæ dignitatis reverentia te credimus radicatum, ut nihil a charitate ac devotione ipsius te valeat separare. Cum igitur cujus sit causa, quæ ad præsens matri tuæ Rom. Ecclesiæ imminere dignoscitur, celsitudo regia non ignoret, cum sit proprie propria non tam sponsæ Ecclesiæ quam sponsi ejus, videlicet Jesu Christi, cujus nomen, sine quo nullum nomen aliud est sub cælo, in quo salvari oporteat, hostes ejus extinguere moliuntur; propter quod tanto fortius quilibet princeps Catholicus in adjutorium ejus deberet assurgere, quanto fidei suæ munimina in fundamento et fundatore Ecclesiæ stabilita cernit apertius vitiari, et nos non tam pro quiete Romanæ Ecclesiæ, quam pro tranquillo statu cunctorum fidelium Jesu Christi Concilium providerimus evocandum; non credebamus, nec adhuc credere volumus, ab aliquo filiorum Ecclesiæ et præsertim a te, quem inter cæteros reges Catholicos sinceritatis brachiis amplexamur, difficultatem aliquam ingerendam, sed per te tepidos, si qui essent, fortius ad hoc potius accendendos.

51. « Licet autem pro excusatione prælatorum regni Ungariæ preces et litteras nobis duxeris destinandas; et nos, quia tibi et eis expedire non vidimus, magnificentiæ regiæ prout decuit duxerimus respondendum, si tamen ad te nostræ litteræ pervenerunt : quia tamen eadem nuper per alias litteras tuas, quas benigne recepimus, nostris auribus inculcasti, quasdam difficultates et viarum pericula in eisdem litteris exprimendo, regalem excellentiam rogamus, monemus et hortamur attente, quatenus quid saluti, quid famæ, quid honori tuo expediat, prudenter attendens, ægre non feras, si contra honorem tam nostrum, quam tuum nequimus annuere postulatis, cum jam per Dei gratiam ita de via, qua tute ad Sedem Apostolicam accedere valeant, congrue sit provisum, quod per loca discriminis seu terras inimicorum Ecclesiæ ipsos habere transitum nullatenus oportebit, super quo per nuntios nostros plene poterunt edoceri. Dat. Lat. IV kal. Mart. Pontif. nostri anno XIV ».

52. Hæc ad Belam Gregorius, qui Strigoniensem archiepiscopum difficilem se mandatis Pontificis præbentem, viarumque adducentem discrimina non leviter perstrinxit, ipsum Rom. Ecclesiam adeo egregie de ipso meritam, a qua in illius dignitatis apicem evectus esset, deserere : generosos potius indueret animos : daret se itineri, cum illud liberum esset nullisque periculis implicitum, ut a legato suo facile discere posset : « Virum secundum cor nostrum te invenisse credentes, ac lætari posse in te tanquam in Rom. Ecclesiæ filio speciali, Strigoniensem Ecclesiam, nobile quidem Ecclesiæ Dei membrum, tibi fiducialiter duximus committendam, sperantes quod in partem sollicitudinis evocatus, sic nobiscum ingruente necessitate onera partireris, quod gloriari possemus nos vineæ Domini Sabaoth præfecisse cultorem utilem et nobis adjutorem idoneum assumpsisse. Sed, quod non sine turbatione referimus, vulnus ab hoste non expectato ferentes, in instantis necessitatis articulo eidem Ecclesiæ matri tuæ obsequium tuæ devotionis subducis, a cujus charitate persecutio nulla vel gladius, præsentia vel futura te deberent aliquatenus separare, etc. » Addit preces et imperia ut ad Sedem Apost. una cum cæteris se conferat, cum Apost. providentia itinera facilia et expedita forent. At non potuit Apostolicis imperiis parere archiepiscopus ob repentinam Tartarorum in Ungariam irruptionem, in quos dum fortiter dimicaret, cæsum diximus superius cæterique pariter illarum partium antistites ab itinere sunt revocati, nec res cessit felicius aliis præsulibus, qui ex Occidentalibus regnis evocabantur.

53. Non latebant Pontificem nefaria Friderici consilia, illum omnes conatus ad intercipiendos præsules conversurum; propterea ad eludendos frangendosque tyranni impetus Gregorio e Romania legato partes dederat, ut florentissimam classem Januæ ad præsules, qui ex Hispania, Anglia, Galliis, aliisque partibus ad Concilium conventuri erant, evehendos conduceret, atque omnibus ad propulsandos hostes necessariis adornandam curaret. Extant plures eo argumento in Pontificio Regesto litteræ [1], tum ad legatum Sedis Apostolicæ, tum ad Januensium magistratus, atque alios exaratæ, vicissimque ad Pontificem datæ, inter quas hæ ad Gregorium e Romania scriptæ de majori triremium et navium numero instruendo : « Quia sexdecim galeas et totidem taridas ad deferendum prælatos, et eorum familias, ac alios ad Concilium accessuros cum rebus sibi necessariis minus sufficere arbitramur, mandamus quatenus ne prædictorum adventum propter defectum vasorum impediri contingat, cum sit melioris cautelæ in præsenti necessitatis articulo in navigio abundare, adhuc cum consilio venerabilis fratris nostri patriarchæ Hierosolymitani, ac aliorum, qui sunt apud Januam, Ecclesiæ devotorum de ea quantitate vasorum, quæ plene sufficiunt pro prælatis omnibus aliis deferendis sollicite studeas providere. Dat. Later. idus Martii, Pontif. nostri anno XIV ».

Cum vero Fridericus prævalidam classem ex Siculis et Pisanis ad intercipiendos mari præsules confeceret, cui Entium dictum Sardiniæ regem præfecerat, Pontifex legatum Januæ agentem conflatarum a Friderico virium monuit [2], ut præpoten-

[1] Lib. XIV. p. 56, 57, 58. 59. — [2] Ibid. p. 55.

tem adeo classem, cui sustinendæ par non esset hostis, appararet : sed ille, ut questus postea est Gregorius, salubri consilio usus non est.

54. *Fridericiani classem Januensium disjiciunt præsulibus captis vel mersis.* — Pervenerant Januam A. S. legati, atque ingens prælatorum numerus confluxerat : quo audito Fridericus, ut erat artibus instructus, ipsos rogavit ut per suas terras iter haberent : summa se cupiditate ipsos coram alloquendi teneri ad proponendam causæ suæ æquitatem, omnibusque eos officiis prosecuturum. Sed quas fraudes pectore premeret, paulo post aperuit, cum omnes conatus ad eos intercipiendos defixit. Metuentes igitur præsules promissis Friderici eludi, atque ad colligendos animos Pontificiis litteris recreati, Januensium instructæ classi, quam legatorum opera magnis sumptibus papa conduxerat, sese imposuere. At Fridericus cum clusas artes, nec blandimenta videret profuisse, Entio filio notho rei maritimæ præfecto præceperat, ut comparata quamprimum validissima classe Siculorum et Pisanorum opera, legatos ac præsules caperet, cæderet, fluctibus mergeret. De illius classis apparatu ait Richardus, jussu imperatoris tota Siciliæ utriusque ora maritima mense Februario triremes adornatas, ac mense Martio Pisas versus velis remisque contendisse. Venienti ergo Januensium classi Fridericiani occurrere, ac maximo in eam impetu prosilierunt. Consurgit initio prœlium atrox : tres Pisanorum captæ triremes; dein ingravescente pugna fusi Januenses, nonnulli præsules cæsi undisque mersi. Cum enim imbellis antistitum imperita armorum turba naves Januensium premeret, contra adversa audacissimis militibus instructa esset, tandem succubuere, ac plusquam viginti triremes amisere, quæ Richardus [1] hisce verbis historiæ suæ commendavit :

55. « Mense Maio in festo Inventionis S. Crucis, galeæ imperiales cum galeis Januensium conflictum habentes, nonnullos prælatos Occidentales, qui erant in eis, habita victoria de Januensibus, ceperunt et duxerunt apud Pisas captivos, cum duobus legatis, Prænestino scilicet episcopo, et Oddone S. Nicolai in carcere Tulliano diacono cardinalibus, de quorum mandato veniebant ad papam : inter quos fuerunt Cisterciensis et Claravallensis abbates, necnon Rothomagensis archiepiscopus, et alii. De galeis quoque Januensium captæ sunt ultra viginti, et nonnulli Januensium in eis, et quamplures sunt sponte ob metus causam in mari submersi, qui omnes postea imperatore mandante, tam prælati, quam alii cum legatis ipsis in regnum apud Neapolim per mare in captionem ducti sunt, et in custodiam per regni castella transmissi ».

56. De captis legatis alii agunt etiam : ex antiquioribus Albertus Stadensis [2], monachus Patavinus [3], ac recentiores innumeri. Dignum vero memoria est, quod Ptolomæus Lucensis [1] aliique advertunt, Pisanos, qui Friderico ad præsules capiendos cædendosve strenuam operam navarant, in eodem loco, ad Meloram scilicet, postea a Januensibus ingenti clade fusos : demumque accidit concitata in eorum caput divina ira, ut florens ea respublica continuis malis et cladibus ex eo tempore attrita eversa tandem conciderit : senserit etiam divinæ ultionis virgam in carceris situ Entius; nec pariter divinam justitiam Fridericus declinarit, qui eo successu prospero elatus, illi simillimus quem Propheta arguit [2] : « Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate ? » triumphales litteras ad Anglorum regem, aliosque principes misit [3], atque ex relata victoria causæ suæ æquitatem probare nisus est : quasi in prœliis virtus furori, æquitas sceleri sæpe non succumbat; eventusque rerum felices ad majus improborum supplicium divina providentia non permittat.

57. « Præpotens Dominus, qui de alto videt et judicat æquitatem, viam eorum et excogitatam malitiam meditatur in viribus, et potentia nostra, quam effugere terra marique non poterant, Domino faciente, legatos simul tradidit et prælatos; et tribus eorum galeis immersis in mari, ac omnibus, quæ vehebantur in eis sine spe recuperationis amissis, viginti et duæ galeæ, non sine magna cæde navigantium, cum personis et rebus victæ sunt a galeis nostris, et triumphaliter captivatæ. In quibus prædicti tres legati cum archiepiscopis, episcopis, abbatibus, et multis aliis prælatis, nuntiis prælatorum procuratoribus et ultra centum ambassiatores civitatum rebellium Lombardorum, qui ad præfixum venire Concilium properabant, ac quatuor millia Januensium, exceptis specialibus et electis personis de Janua, qui galeis præerant et comitatui prælatorum pro ducendis eis Romam et Januam reducendis, sicut infortunate inter eos conventum extiterat, ad manus nostras pervenere ligati ».

58. Effugere ex Fridericianorum crudelissimis manibus nonnulli præsules, qui funestæ cladis nuntium litteris suis Pontifici transmisere [4] :

« Sanctissimo patri et domino Gregorio, Dei gratia sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ summo Pontifici I. Arelatensis et P. Terraconensis archiepiscopi, N. Astoricensis, L. Auriensis, M. Salamantinensis, P. Portugalensis, et E. Placentinus episcopi pedum oscula beatorum.

« Dolentes referimus, et referendo nimium condolemus, quod cum nos et venerabiles in Christo patres Rothomagensis, Burdegalensis, Auxitanus, Bisuntinus archiepiscopi, Carcassonensis, Agathensis, Neumasensis, Terdonensis, Astensis, et Papiensis episc. et nobilis Romæus, procurator et

[1] Rich. e S. Germ. in Chron. — [2] Stad. in Chron. — [3] Monach. Pat. Chr. l. II.

[1] Ptol. Lucen. in Annal. an. 1242. et alii. — [2] Psal. LI. — [3] Ext. in Ms. bibl. Vallic. et apud Var. Hist. Angl. hoc an. — [4] Ext. apud Greg. l. XV. Ep. LV.

nuntius illustris comitis Provinciæ, ac quamplures alii prælati, et procuratores nostrarum et aliarum diœcesum ac provinciarum, cum venerabilibus patribus atque dominis Jacobo episcopo Penestrino, Othone cardinali, et Gregorio de Romania Apostolicæ Sedis legatis ad vestræ sanctitatis præsentiam in obedientia et devotione accedere juxta vestrarum continentiam litterarum, spretis, sive postpositis quibuslibet difficultatibus, terroribus, et periculis niteremur, die tertia mensis Maii navigium Pisanorum, et Siculorum, et quorumdam aliorum de jurisdictione Friderici dicti imperatoris, et de mandato ejusdem nobis se opposuit ex adverso, qui nos tam potenter, et viriliter culpis nostris exigentibus expugnarunt, quod nobis exceptis, et Romæo præfato, et domino Compostellano, qui apud Portum-Veneris Januensis diœcesis impeditus nondum venerat Januam, et quibusdam aliis prælatis, Bracharensi archiepiscopo videlicet, et Aniciensi episcopo, et paucis aliis de procuratoribus et familiis prælatorum, quos de iniquorum manibus Jesu Christi misericordia liberavit, quibusdam etiam gladio et submersione peremptis, secum cæteros deduxerunt, sicut fertur et credimus, vinculis mancipatos.

59. « Cum igitur mundus sit positus ultra quam excogitari valeat in maligno, et universalis Ecclesia in tribulatione maxima videatur, nisi Dominus nostri debeat extento brachio misereri, attendat vestra sanctitas et deliberet, qualiter sit in tantæ necessitatis articulo procedendum, et nobis præcipiat quod sibi placuerit; quia adversitate aliqua non obstante, quæ cum bonis votis objicitur dilectionis veræ probatio, non reprobationis indicium esse debet, in omni constantia ac firmitate nos noverit permansuros. Et licet propter multa et gravia, quæ hactenus in Deum et Ecclesiam sanctam commiserat, contra ipsum tyrannum esset asperius procedendum, ex atrocitate tanti facinoris audemus suggerere, quod contra eumdem ratione prævia juxta qualitatem criminis procedatur : sub ipsius enim imperio nunquam Ecclesia pace vel tranquillitate gauderet : præsertim cum principes universi exemplum et audaciam in hac parte reciperent ab eodem. De potestate autem et civibus Januensibus vestræ sanctitati exponimus, quod quantum audivimus et cognovimus, fideliores et ferventiores in facto Ecclesiæ se ostendent, quam se ostenderint usque modo. Dat. Januæ, x die Maii ».

60. *Januensium de facinore condolentium litteræ ad Pontificem.* — Cladis acceptæ seriem Januenses etiam scripsere Gregorio [1], ejusque dolorem conati sunt delinire : paratissimos ad suam Ecclesiæ devovendam operam præ se tulere; animos etiam addidere ne ob adversos rei eventus a Concilio convocando desisteret, imo generosius adversus tyrannum consurgeret, in quo ob præclarum erga Ecclesiam studium laude æterna dignissimos sese ostenderunt.

« Sanctissimo, etc. Guillelmus Surdus, potestas, concilium, et commune Januense, sanctorum pedum osculum cum promptissimo famulatu.

« Tacti sumus dolore cordis intrinsecus, et usque ad animam ipsius doloris gladius pertransivit, quod dum venerabiles et sancti patres episcopus Penestrinus, dominus Otho tituli S. Nicolai in carcere Tulliano diaconus cardinalis, et dominus G. de Romania capellanus vester, Apostolicæ Sedis legati, aliique prælati de partibus Occidentis et etiam Lombardiæ, et nobiles viri ambaxatores Mediolanensium, Brixiæ, Placentiæ, Januæ ad vestrum Concilium evocati, in galeis, taridis, et sagiteis nostris tam securiter quam lætanter venirent; comitantibus eos viris nobilibus et honoratis Januensibus civibus in honorabili quantitate; irruerunt in eos Dei et hominum inimici viri Pisani et Siculi, de regno undique congregati, die veneris tertia mensis Maii. Nostri vero Januenses Dei auxilio confidentes, ipsis piratis mirabiliter resistentes, atque potenter tres galeas inimicorum, quæ in prœlio antecesserunt, victoriosa manu ceperunt, et decapitatis bellatoribus ipsarum, tam galeas quam homines ipsarum in maris demerserunt profundum. Cumque inceptum prœlium diu durasset, multis hinc inde mortuis et vulneratis, manus inimicorum Domino permittente prævaluit : qui Dei timore et naturali lege, et honore Crucifixi, et sponsæ suæ piæ matris penitus vilipensis, in contemptum et ignominiam Jesu Christi, tanquam carnifices et tyranni sanctorum pactorum patrum, innocentem et aliorum conducentium eos sanguinem effuderunt, corpora ipsorum tam in mari, quam in lignis more tyrannico trucidantes, raptis ab eis thesauris, quos ferebant.

61. « Licet autem perfidiam et iniquitatem tantam perfecerint adversus insontes, et innocentes, Domino permittente, per gratiam tandem Domini Jesu Christi barchæ et ligna minuta, quæ cum nostris erant, et galeæ septem, cum magna quantitate nostrorum hominum, et etiam pluribus prælatorum, qui ad Concilium veniebant, videlicet archiepiscopo S. Jacobi, archiepisc. Arelatensi, archiepiscopo Terraconensi, archiepisc. Bracharensi, episcopis Placentino, Aniciensi, Auriensi, Astoricensi, ad partes nostras incolumes redierunt. Dominus autem Romedeus, procurator et nuntius illustris et magnifici viri comitis Provinciæ cum galea et hominibus suis ad propria sine læsione redivit, navim inimicorum rebus pretiosis onustam quam in ipso conflictu cepit, secum ducendo; cum quo Ro... venerabilis et sanctus pater episcopus Penestrinus, sicut accepimus, incolumis redivit. Aliæ quidem nostræ galeæ in ipso prœlio expugnatæ plures, sicut audivimus, in pelagus navigantes hostiles manus evaserunt, quas quotidie reversuras exspectamus : quatuor aut circa

[1] Ext. cor. lit. ib. Ep. LVI.

illam quantitatem exceptis, quas crucis et nostri hostes Pisani detinent captas cum quibusdam prælatorum et ambaxatorum, ac aliorum venientium ad Concilium nominatum (verum e dictis superius Januenses falsa exspectatione delusos colligitur) in amissione quoque personarum et rerum Januensium, licet non modica non tantum dolemus atque tristamur, quantum in ignominia nominis Jesu Christi, ipsi et ejus fidelibus a Friderico dicto imperatore de ipsius fautoribus tam pertinaciter illata; et detrimento prælatorum, ac suarum rerum, qui ad Concilium in virtute obedientiæ lætanter veniebant, sanctitati vestræ salutare et justum consilium præstituri.

62. « Ad ulciscendum quidem tantum facinus et tam atrox, et defendendam fidem et Ecclesiam sanctam Dei, et omnem populum sibi adhærentem, zelo fidei et amoris ac devotionis charitate accensi, a majori usque ad minorem immutabiliter proposuimus personas et res nostras universaliter operari, nullam requiem assumentes die ac nocte, donec rebellium conculcata nequitia innocentum vulnera, cædes et injurias ulciscamur ad honorem et gloriam nominis Jesu Christi et sanctissimæ personæ vestræ, ac fratrum vestrorum, et Ecclesiæ universalis, atque totius fidelis populi Christiani: pro quorum effectus noverit indubitanter sanctitas vestra, quod cives Januenses majores et minores damnum eis in prædicto conflictu illatum pro nullo sive modico reputantes, omissis causis, curis et negotiis universis, constructioni et munitioni navium et galearum incessanter vigilant, efficaciter laborant, ita quod eis tanquam victoribus subjicientur more solito inimici, quod in brevi futurum esse speramus, Domino concedente; et quod Ecclesia Dei in perditionis filium, virum flagitiosum, apostatam Fridericum dictum imperatorem, et ipsius complices virtutis suæ poterit magnificentiam operari, sicut oportet. Ecce enim scelera et iniquitates, quas eo volente, mandante, et deliberato consilio procurante, et sequentes ejus viri infideles Dei, et hominum persecutores exercuerunt in piissimos patres ad vestram curiam publico itinere per mare venientes, capiendo, spoliando, cædendo, vulnerando et occidendo eos, et alios qui comitabantur eosdem, nulla justa causa interveniente, patentes sunt et publicæ, quarum horror in conspectu Domini Dei Sabaoth cognoscetur ascendisse, clamans ad depositionem et æternam damnationem ipsius, ut sub illius indigno imperio Ecclesia Dei nullatenus conteratur, et fidelis populus Christianus ulterius non crucietur per eum. Ascendisse quippe in altum videtur, ut exaltatus altius mergatur, et præcipitetur in profundum abyssi et puteum æterni pudoris.

63. « Supplicamus igitur sanctitati vestræ flexis genibus per aspersionem sanguinis Jesu Christi, cujus vicem geritis in terris, humiliter exorando, quatenus infortunium antedictum, ut non deceat non curantes ab incœpto proposito tam felici desistere non velitis; sed fortius animati ad effectum ejus potentiam vestram magnam extendere non tardetis, ut Petri navicula, quam piissime gubernatis, fluctuum agitata procellis, et adhærentes eidem, non in æquore propter tumultus et tempestates perire, sed ad portum valeant pervenire gaudii et salutis, gubernante illam summa prudentia vestra, cujus splendore illuminantur omnes Catholici et fideles Christiani. Venire autem personatiter si vestræ placet clementiæ, aut aliquem legatum vestrum, virum utique providum et discretum, mittere dignemini ad civitatem et homines vestros Januenses, qui cum personis et rebus omnibus vestræ paternitati subjecti sunt, et esse in perpetuum volunt, vestris omnibus beneplacitis et mandatis obedire fideliter et devote voluntarii et parati; procuraturum et facturum ibidem quæcumque Deo et Ecclesiæ, et omni populo Christiano grata fuerint et accepta; scientes pro certo quod universitas Januensis bene in fide et devotione Ecclesiæ unanimis est et constans, magisque ferventior, quam fuerit unquam; quod verum esse præsentia opera testificantur, et clarius testificabuntur ».

64. *De eadem re litteræ hortatoriæ Gregorii ad principes et populos.* — Perlato ad Sedem Apostolicam tristi nuntio, Gregorius scriptis populorum Catholicorum mœrorem permulcere litteris studuit; utque in fide Rom. Ecclesiæ constantes perstarent hortatus est, ne ob ferocientis tempestatis minas concuti se paterentur. Extant ejus ad Venetos, Insubres, Bononienses, et alios litteræ[1], in quibus inconstantiam Friderici traducit, qui cum initio Concilium cogi flagitasset, mutata mente primum litteris, dein armis conscientiæ improbæ terrore actus, disturbare aggressus sit, ac præsules in servitutem abduxerit.

« Nobili viro duci et potestati Venetorum.

« Existens in mari hujus mundi Petri navicula contrariis interdum ventis impellitur et nonnunquam ictibus colliditur procellarum; sed tandem, Domino flatibus imperante, quietem, et turbinum impetus prohibente, succedit tempestati tranquillitas, et eidem naviculæ placati æquoris sulcanti planitiem undæ cedunt: quia inopinatis aliquando impulsa fluctibus etsi jactetur, non mergitur; et undis repercussa frementibus si quatitur, non quassatur. Ecclesia quidem supra fidei petram erecta, frequenter ab æmulis Christianæ religionis impetitur, et impugnatur sæpe ab Ecclesiasticæ persecutoribus libertatis: sed demum Altissimo ad eam clementiæ oculos inclinante, suæque potentiæ dexteram extendente tutricem, detractores fidei fræno arceantur silentii, et persequentium manus in jura Ecclesiæ laxatæ regressis viribus contrahuntur; sicque post turbationis nubilum serenum pacis subsequitur, et Ecclesiæ ipsi, gubernante Domino, præsentis sæculi mare

[1] Eod. l. xv. Ep. XLVIII.

substernitur, colliso impetu insurgentium procellarum.

65. « Si ergo fideles ejusdem Ecclesiæ juxta mutabilitatem temporis sinistris aliquando exasperentur eventibus, et mulceantur quandoque votivis, non eos successus adversitatis deprimat, nec tamen occursus prosperitatis extollat; sed in eo spes tota ponatur, omnisque fiducia, qui sperantibus in se misericordiæ sinum aperit, et post tribulationis patientiam in adversis, remedium in prosperis consolationis impendit. Fridericus namque dictus imperator, Ecclesiæ persecutor, directis olim fratribus nostris et Ecclesiarum prælatis, ac principibus orbis litteris, petiit convocari Concilium, ut ibi de meritis cognosceretur ipsius; nosque tandem de fratrum eorumdem consilio prælatos, et regum ac principum nuntios ad Sedem Apostolicam duximus convocandos. Sed idem, hoc intellecto, quia terroris sonitus impiorum auribus semper inest, eo quod læsa conscientia sæva præsumit, subsequenter alias litteras contrarias destinavit, et nequiter se humilians examen Concilii requirendo, interiora sua plena dolo scripturæ varietate detexit.

66. « Accedentibus itaque ad Sedem eamdem prælatis aliquibus, et pluribus eorum propter maris timorem ad propria redeuntibus, ipse audito vicino reliquorum adventu eos, positis insidiis, fecit cum venerabili fratre episcopo Penestrino, ac dilecto filio nostro O.. Sancti-Nicolai in carcere Tulliano diacono card. legatis Sedis Apostolicæ detineri; quasi non sufficeret sibi, quod Ecclesiam multipliciter læserat, nisi et alias eidem inæstimabilem irrogaret offensam. Verum etsi hæc turbationem mentibus fidelium inferant, non tamen suorum cordium est immutanda constantia, nec eorum sunt animi sinceri flectendi : sed tanto debent ipsi Ecclesiæ contra persecutorem eumdem favorabiliores adesse, quanto eum ex iis graviorem ipsis injuriam in illa sentiunt intulisse. Ideoque universitatem vestram monemus, rogamus et hortamur attentius, mandantes quatenus in Ecclesiæ devotione constantissime persistentes, et confidentes in Domino, et in potentia virtutis ipsius inimicis ejus tanquam Christi fortissimi bellatores potenter et viriliter resistatis. Nec repentini casus iniquitas corda vestra stupore consternat, sed ad defensionem ipsius Ecclesiæ accendat ea potius zelus Dei. Nos enim super iis taliter providere, Deo actore, studebimus auxilii sui dexteram nobis adesse sperantes, quod impiorum depressis conatibus honor erit Altissimo, Catholicæ fidei robur et Ecclesiasticæ libertatis augumentum provenient, ac vestra et aliorum fidelium utilitas subsequetur. Dat. Later. XV kal. Junii, Pontif. nostri an. xv ».

67. *Miseranda conditio præsulum captivorum, quos per litteras solatur et hortatur Gregorius.* — Cæterum cardinales legatos aliosque præsules captos Friderici Neapolim perductos, multis attritos incommodis in carcerem durissimum detrusos, nulloque tantorum patrum dignitatis habito discrimine, quasi vilissima capita constrictos vinculis invicemque conglobatos fame, siti, squalore, æstu, aliisque malis innumeris maxima ex parte emarcuisse tradit Parisius[1], qui post intortam in Fridericum hanc poetæ sententiam :

Gloria peccati non repetenda sui est ;

Subdit: « Jussu igitur imperiali ducti sunt per mare cursu diuturno per spatium circiter trium hebdomadarum, donec venirent Neapolim in Apulia, et in castro quod est vicinum civitati, et mari circumdatum, tutelæ certissimæ mancipantur. Sed non omnes æqua damnabat calamitas carceralis: Prænestini enim miserrima erat conditio, et omnes jam vel morbus, vel lethalis invaserat imbecillitas: cum enim diu navigaverant sedentes glomeratim vincti et oppressi, cecideratque super eos æstus intolerabilis, muscis circumvolantibus et more scorpionum pungentibus, fame et siti cruciati, et ad arbitrium nequissimorum nautarum, imo hostilium piratarum, lacessiti et objurgati longum martyrium protraxerunt, quod pro obedientia subierunt. Videbatur igitur carcer requies, licet requie caruisset. Tabuerunt ergo præcipue delicatiores, et variis infirmitatibus languerunt; unde quidam religiosi et multi alii animas afflictas exhalantes, ex miseria hujus mundi ad Dominum, non sine palma martyrii migraverunt ». Addit Richardus, Andream Cicalam bellicis rebus præfectum, imperante Friderico, dictos legatos ac præsules Neapoli tentos in vinculis Salernum Richardi e Monte-Campaniæ Feticis præsidis opera traduxisse. Hic vero lectorem animadvertere cupio, Parisium licet Pontificiarum partium infensissimum hostem, vi veritatis adactum, fassum esse eos præsules martyrii corona redimitos, cum tyranni immanitas adversus Christos Domini adeo barbare et impie sæviisset. Nec sane revocari in dubium potest eos martyribus annumerandos, quos ob Christi vicarii pro totius Ecclesiæ consulendis utilitatibus captata imperia, tyrannus lento supplicii genere confecit.

68. Cæterum Pontifex vinctis Ecclesiæ causa præsulibus, quantum dolorem ex ipsorum servitute hausisset, significavit litteris suis, eorum mœrorem lenire, hortarique ad constantiam studuit. Conjicit etiam ejus calamitatis culpam in Gregorium e Romania, qui cum de hostis potentia litteris suis esset admonitus, non tantam classem instrui jussisset, quæ elidendis hostium conatibus superior extitisset. De miserando etiam ipsos Ecclesiæ statu certiores fecit, quæ immani cujusdam feralis gentis irruptione gravissimis cladibus affecta in nonnullis partibus lugebat; quibus funestas Tartarorum excursiones indicavit[2].

[1] Par. Hist. Angl. hoc an. — [2] Lib. xv. Ep. viii.

69. « Gregorius, etc. episcopo Penestrino, Othoni S. Nicolai in Carcere-Tulliano diacono card. Auxitano, Burdegalensi et Rothomagensi archiepiscopis ; Nemausensi, Carcassonensi, Agathensi, Papiensi, Astensi, et Terdonensi episcopis ; Cluniacensi, Cisterciensi, Clarevallensi, de Pietate Dei, et Fiscanensi abbatibus, Gregorio de Romania subdiacono et capellano nostro, decanis, præpositis, cæterisque vinctis in Domino.

« Vix diebus istis de vobis aliqua potuisset contigisse prosperitas, quæ si fuisset grata singulis vel acceptabilis universis, quin plures varia de ipsa dicerent, et diversa sentirent. Consequens est igitur, ut de adversitate lugubri, quæ permissione divina vobis nuper accidisse dignoscitur, multiformis opinionis et tractatus materia juxta varietates affectuum apud aliquos habeatur, super quo nec admiratio vobis incumbere, nec vestra debet turbari sinceritas aut moveri constantia : cum licet, ut scitis, sic disposita sit humani natura generis, quod cunctis sermo tribuitur et paucis animi sapientia indulgetur, sit nobis et intelligentium menti perspicuum, quod vos Dei, et Apostolicæ Sedis honorem, ac salutem universalis Ecclesiæ, necnon obedientiæ meritum, sub qua omnium consistit summa virtutum, habendo præ oculis de veniendo propere cum adjuncta vobis multitudine devotorum ad sinum matris Ecclesiæ, omni diligentia desudastis ; quanquam id fuisse postpositum digne possit, et debeat deplorari, quod G.. de Romania informatus per litteras nostras de partis adversæ potentia tot, cum potuerit, juxta mandatum nostrum galeas non habuit, quod hostium elisis insultibus, transitus vester, Christo prævio, ab omni discrimine fieret expeditus.

70. « Cum itaque, fratres venerabiles, vestrarum lucerna virtutum non sub modio lateat, sed super candelabrum coram omnibus relucescat, vos in contemptum, vanitatem et falsas insanias obloquentium deducentes, ac respirantes in illo, qui corde mitis et humilis circa suos afflictioni deditos affectum gerit continuæ pietatis, de nobis et fratribus nostris illam credutitatem geratis assidue, quod etsi a vobis situ loci differamus et vinculis, sic tamen reddimur pœnæ participes, quod in suspiria sæpe diffundimur, et lacrymis multotiens madidamur : licet in eo nobis sicut et vobis consolatio nulla proveniat, quod de ineffabili clementia Redemptoris fiduciam gerimus, ut qui suo sanguine plantavit Ecclesiam, et eam in altum per electorum suorum tribulationem sustulit, super ipsam benignitatis suæ faciem per mundi latitudinem illustrabit ; nobis interim et eisdem fratribus vos sicut compassionis affectibus, sic et orationum subsidiis prosequentibus, ut pater misericordiarum, et Deus totius consolationis vobis pro suo nomine patientibus captivitatis opprobrium, gloriosæ Virginis et beatorum Apostolorum meritis se in miserationis affluentia tribuat gratiosum ; deque nobis ut circa tranquillitatem Ecclesiæ et orbis pacem, juxta quod pie ac laudabiliter per vestras litteras suasistis, ita providere possimus, ut post tristitiæ turbinem serenum lætitiæ subsequi valeat, et Catholica fides, quæ prout ex litteris et relatu fide dignorum accepimus, per incursum gentis horridæ (quibus immanes illæ Tartarorum, quorum antea nomen ac furor Occidentales latuerat, irruptiones indicantur) ultra quam credi posset impetitur, ad majestatis supernæ gloriam et salutem fidelium inviolabiliter conservetur. Cæterum cum vos nobis in Christo charissimos geramus assidue in visceribus charitatis, ac vix diem præterire possimus, quin statum vestrum nobis cum fletibus imaginaria visio repræsentet, in vobis super eo admiratio locum non habeat, quod nec scripta vel nuntium sinceritati vestræ direximus, nec dolor vester fuit in aliquo provisionis nostræ remedio mitigatus ; præsertim cum, sicut novit scrutator omnium, id non prætextu occupationis vel negligentiæ postpositum fuerit, sed ex eo potissime, quia probabilis nobis timor inerat, quod super hujusmodi visitationis debito nostrum desiderium sortiri nequiter effectum. Datum Laterani XVIII kal. Julii ann. XV ».

71. Acceperat Gregorius, quam duræ servitutis jugum præsulum cervicibus imposuisset Fridericus, quam aspere et inhumaniter tractaret : quare aliis litteris eorum mitigare ærumnas, ac levare mœrorem studuit [1] ; provocavit eorum constantiam ad exempla Apostolorum, qui tot labores tulissent, renovata jam antiqua persecutorum tempora : proponerent sibi oculos imbelles etiam mulieres pro Christo carnificum iras ac supplicia imperterrito animo vicisse ; spopondit etiam se ad ineundam pacem ipsosque carcere liberandos operam omnem diligentiamque collocaturum.

« Gregorius, etc. Penestrino episcopo, Rothomagensi, Burdegalensi, et Auxitano archiepiscopis ; Nemausensi, Carcassonensi, Agathensi, Papiensi, Astensi, et Terdonensi episcopis ; et O.. Sancti-Nicolai in Carcere-Tulliano diacono cardinali ; Cluniacensi, Cisterciensi, Claravallensi abbatibus, et Gregorio de Romania subdiacono et capellano nostro ; decanis, præpositis, archidiaconis, et aliis exulantibus, pro Ecclesiastica libertate.

72. « Dolenda novi casus adversitas, infelicibus emergens eventibus, nuper filios uteri dolentes involvit, quæ suorum consideratione gestorum, et novitatis præsumptæ nequitia, generalis Ecclesiæ pectus urens, nostris adaucta doloribus tristes ingeminat gemitus, et causas mœroris apponit ; ac præter enormem Apostolicæ Sedis offensam, et illam exempli perniciem, quam vulgus oppido venatur in clerum, patris animum filiorum injuria vulnerat, non levem imprimit pressuram malitia, et angit augustia vigilem diligentis affectum. Nam verisimilitudo non tolerat, ut patientibus membris

[1] Ep. CIX.

caput non langueat, aut expers doloris existat de palmite percusso colonus. Quis igitur orbati patris capiti dabit aquam, et oculis fontem tribuat lacrymarum ? Nam Joseph non superest, Simeon tenetur in vinculis, Benjamin junior est sublatus, filii Sion inclyti Ecclesiarum principes reverendi auro primo amicti, cum in manus devolvuntur hostiles, velut vasa testea reputantur.

73. « Quis patris lenire dolorem aut remediis poterit congruis fratrum tristitiam temperare, dum pro mundi pace properantes ad matris cunabula, filios sathan insidiator expetiit ; sic subito rapuit una dies, quos regio mortis Apula suscepit; Ægyptus infestus, carcer Pharaonis includit patres conscriptos, et alienæ libertatis auctores aliorum subjiciuntur arbitrio, legibus necessitatis addicti coguntur sæcularium parere judicio seculi judices et Apostolorum legitimi successores ?

74. « Porro, charissimi, quos iterum parturimus, donec Christus formetur in vobis, nos et fratres nostri doloris pane vobiscum, teste conscientia, pascimur ; mœroris potamur calice, ac tristes manipulos metimus in vestrarum seminibus lacrymarum. Adest nobis in defectu vestræ libertatis angaria, in penuria fames, in terrore suppliciuin, et in exasperatione tormentum ; triste quod loquimur, flebile quod sentimus : dies festi convertuntur in luctum : in salicibus suspendimus organa, dum sedetis super flumina Babylonis obedientes Ægyptiis, expositi judicio Pharaonis. Utinam Moysis manus accederet, cujus obsequio suo Israelis arbitrio redderetur ad solita sacrificiorum libamina votivis mentibus offerenda. Cæterum recolere libeat Ecclesiæ surgentis exordium, quid pro patriis legibus patrum constantia pertulit ; quid Apostolicus labor, quid martyrum triumphus exceperit. Nec prudentum feminarum, quibus naturæ mollities negavit audaciam, transeatis exempla, quæ satis roborare genua debilia poterunt, et potabilem reddere calicem passionis ingenio prudenti recognita, et Domini digito in cordis tabulis exarata.

75. « Quocirca sinceritatem vestram rogamus et hortamur in Domino, quatenus Ecclesiæ causam, Apostolicæ Sedis injuriam, quæ contra fas et debitum variis vexatur molestiis et lacessitur offensis, solita devotione pensantes, piæ matris, quæ vos recepit ad ubera super benigna genua blandiendo, eis quas toleratis angustiis præponatis affectum ; ut probatio vestræ fidei, quæ satis auro pretiosior invenitur, habeat cum tentatione proventum ; nec aliquid tyrannus inveniat, quod sinistra interpretatione notabile, aut dignum existimet suis diffamationibus inferendum, certæ spei fiduciam habituri, quod pro liberatione vestra, quinimo nostra confusione tollenda, vias quærimus, remedia cogitamus, impensam sollicitudinem nostris desideriis coæquantes sic, quod nec de negligentia mordendi digne concurrimus, nec de filiorum oblivione notandi, nisi forte visitandi raritas calumniam habeat, quæ nobis invitis de viarum difficultate procedens, votis nostris et vestris obvia, justa potest excusatione defendi : nec enim a laboribus corpora, nec manus ab auxiliis deducemus, donec in vestris consolemur adspectibus, exultantibus filiis patris desideriis restitutis. Utinam et suæ legis et gentis miserator Dominus, cujus est gressus dirigere, misericorditer recordetur. Dat. Later. II kal. Aug. an. XV ».

76. *Instat apud Fred. S. Ludovicus ut Gallos præsules liberet.* — Adhibuisse suam ad liberandos vinculis Gallicanos partes auctoritatem S. Ludovicum refert Nangius [1], atque oratores ad tyrannum misisse ; qui cum illius preces respuisset, litteris [2] gravissimis Gallicorum armorum, qui præsules vinculis eriperet, terrorem incussit : « Tenuit indubitanter hactenus nostra fiducia, quod inter imperium et regnum nostrum, longo tractu temporis mutua dilectione firmata, nulla posset exoriri materia odium vel scandalum paritura ; cum prædecessores nostri felicis memoriæ reges Franciæ universi usque ad tempora nostra honorem imperii, et sublimitatem zelaverint. Nos qui post ipsos, Deo volente, regnamus, in eodem proposito tenebamur : necnon antiqui imperatores Romani, et nostri proximi unum et idem regnum et imperium æstimantes, vel existimantes, unitatis pacem et concordiæ servaverunt, et inter eos alterius dissensionis scintillula non illuxit. Verum admirari cogimur vehementer, et non sine ratione turbari, quod nulla offensionis causa vel materia præcedente, prælati regni nostri ad Sedem Apostolicam accedentes, cui tam ex fide quam obedientia tenebantur, nec ejus poterant recusare mandata, in mari capi fecistis, et eos sub custodia detinetis : quod magis moleste ferimus, quam majestatis vestræ credulitas forte credat. Nam sicut eorum litteris manifeste didicimus, nihil contra imperialem celsitudinem excogitaverunt ; etsi summus Pontifex fuisset ad aliqua minus debita processurus.

77. « Unde cum in eis nulla detentionis causa inveniatur, deceret celsitudinem vestram prælatos regni nostri debitæ restituere libertati : in quo nos vobis pacatos reddetis, qui detentionem ipsam injuriam reputamus; et regi sublimi multa fieret detractio, si super talibus taceremus. Quod si prædicta ad vestræ mentis oculos nolitis reflectere, Penestrinum episcopum et alios legatos Ecclesiæ, in præjudicium vestrum volentes subsidium implorare, manifestissime repulimus; nec in regno nostro contra majestatem vestram potuerunt aliquid obtinere. Provideat igitur imperialis providentia et ponat in statera judicii ea quæ dicimus, nec velit trahere locum a potentia vel voluntate, nam regnum Franciæ non est adeo debilitatum viribus, quod se vestris permittat calcaribus perurgeri ».

[1] Nang. in Gestis S. Lud. — [2] Ext. in Ms. Vallicel.

78. « Subjectæ sunt huic S. Ludovici Epistolæ aliæ Friderici litteræ, quarum initium est : « Regiæ serenitatis litteras imperialis excellentia intellexit», atque ubi multa in Pontificem effutiit, subdit : « Novissime autem ad supplantationem nostram aspirans, ut adversus David currum construeret, prælatos quotquot potuit ad particulare Concilium evocavit, Orientem ponere cupiens Aquiloni. Verum mirabilis Dei providentia, per quem vivimus et regnamus, hujusmodi perversitatis ipsius conspiciendo propositum, ac ipsius cogitationes vertens in nihilum, cardinales et prælatos tam regni Franciæ, quam aliarum provinciarum conclusit in manibus nostris, quos omnes tanquam nostros hostes et adversarios detinemus : nam ubi non deficiebat persecutor, deesse non debebat defensor; præsertim cum imperium transcendens hominem et leonis vestigia animalia quæque pertimescant. Non igitur miretur regia celsitudo, si prælatos Franciæ in angusto tenet Augustus, qui ad Cæsaris angustias nitebantur ». Hæc ad S. Ludovicum Francorum regem Fridericus, cujus ultima verba refert Nangius, atque iis acceptis S. regem abbatem Cluniacensem ad tyrannum misisse cum prioribus litteris, quibus visis ait Fridericum percitum metu, ne in se Gallorum arma verteret, fregisse arrogantiam, ac præsules Gallicanos e vinculis dimisisse.

79. *Audacter furens in terras Pontificiæ ditionis irruit Fridericus.* — Quantum vero e dissipata Januensium classe, captisque præsulibus Fridericus in superbiam elatus ad opprimendam Ecclesiam creverit animis, ipse in suis indicat litteris [1], in quibus exaggerata victoria, addit : « Quibus novis ad nostram audientiam grata relatione perlatis, quia negotii qualitas expetebat, et rei succedentis eventus majora nobis felicitatis auspicia suadebat, consilium eundi Bononiam revocantes propensiori consilio versus Romam victricia castra nostra convertimus, ubi sub vexillis potentiæ nostræ nos acclamat fortuna felicior, per quam reliquiæ, si quæ sunt, nostrorum rebellium consternantur ».

80. Subdit partam a suis novam victoriam, qui cum e Ticino aliisque urbibus copias ad infestandam terra Januam, quæ mari prostrata fuerat, eduxissent, eo cognito Mediolanenses infesta in Ticinum signa duce Gregorio e Monte-Longo extulisse; suos vero mox gressum reflexisse, gravique pugna Mediolanenses, in qua cæsi plures ac trecenti et quinquaginta abducti in servitutem, fusos fugatosque fuisse. Describit reliquos Friderici successus ac gesta Richardus; oppressum Spoletum, Interamnam occupatam, Fanensium, Assisinatium, Narniensium, Reatinorum agros ob servatam fidei constantiam populatos. Quod ad conceptam ab illo jactatamque Romæ in suam potestatem redigendæ spem attinet; quamvis rem sæpius hoc anno pertentarit tyrannus, toties a cœptis absistere est coactus. Scribit Richardus primum mense Junio redintegrandæ pacis cum Pontifice specie, accepto Tartariææ irruptionis nuntio eo contendisse; dein mense Julio a Joanne Columna excitum signa in Urbem direxisse, demum mense Augusto, cum Tybur in suam potestatem redegisset, flammis Albam delevisset, Burgum-Novum vastasset, Cryptam-Ferratam fortissimo præsidio occupasset, in circumjectos Urbis agros populabundum excurrisse.

81. *Joannes episcopus cardinalis Friderico favet.* — Quod porro ad Joannem Columnam tit. S. Praxedis cardinalem spectat, Fridericianis jam ante partibus non obscure irretitum supra indicatum est, atque hoc anno aperte ad Fridericum descivisse tradit memoratus Richardus [1] : « Mense Januario », et paucis interjectis verbis : « Joannes de Columna cardinalis discors factus cum Gregorio, in potestatem cedit imperatoris et Lagustam in Urbe, et extra Urbem alia castra sua firmari jubet ». Et infra : « Joannes de Columna cardinalis discors a papa discedit, seque confert in Prænestum : Monticellum, et Pontem Lucanum contra Romanos recipit in odium papæ, ad quem imperator milites et servientes de regno mittit ». Subjungit auctor, ut Matthæus Ruffus a Gregorio senator renuntiatus Romanas acies eduxerit ac Lagustam, quam Joannes cardinalis præsidio firmissimo munierat, obsidione cinctam post Gregorii mortem expugnarit.

82. *Obitus Gregorii papæ.* — Defluxit ad Gregorii mortem oratio, qui cum pæne toto suo Pontificatu adversis successibus conflictatus fuisset, demum post deploratas maximas Ecclesiæ calamitates, florentissima Ungariæ et Poloniæ regna excisa a Tartaris, necatos aut in vincula abductos, quos ad Synodum exciverat, patres; maximam ditionis Pontificiæ partem a Friderico occupatam, conspectam suis oculis victricem illius impietatem, ferrum flammasque ad Urbis terrorem obtentis vicinis arcibus circumferre; curis gravioribus fessus, ac senectute, in qua vividæ juventutis robur et constantiam servarat, jam confectus e vivis discessit, ut tradunt Stadensis [2], Parisius [3], Richardus [4], Patavinus [5] monachus, aliique quorum nomina recensere supervacaneum foret. Proxime annos centum attigisse Parisius ac Westmonasteriensis [6] testantur. Pontificatum tenuit annis quatuordecim, mensibus quinque : creatus enim fuit anno salutis Christianæ MCCXXVII, XIII kalen. April. [7] vel proximis diebus ut alii : obiit vero XII kalend. Septemb. ut testatur Richardus ejus temporis auctor Italus, cujus verba infra adducemus, et Albertus Stadensis, qui pariter iis temporibus Chronicon conscribebat : consentiuntque Friderici

[1] Ext. ubi supr.

[1] Rich. in Chron. — [2] Stad. in Chron. — [3] Par. Hist. Angl. — [4] Rich. ubi sup. — [5] Monac. Pat. in Chr. l. I. — [6] West. Mon. flor. hist. hoc an. — [7] Bern. in Chr. et cum pluribus Baron. in notis Ms.

litteræ, quas ad regem Angliæ aliosque reges et principes exaravit.

83. « Victorioso exercitu nostro Romanis finibus insidente, ad quos aviditate componendæ pacis et voto gravis dissidii specialiter celsitudo nostra pervenit, publicus ad castra nostra rumor exivit, quod die... præsentis mensis Augusti Gregorius papa noviter est rebus humanis exemptus, ut qui pacem et tractatum pacis recipere denegabat, ad universalem dissensionem aspirans, vix ulterioris Augusti metas excederet, qui Augustum offendere nitebatur. Revera mortuus est, per quem pax deerat, vigebat dissidium et quamplures in mortis periculum incidebant ». Jactata hæc a Friderico in Gregorium calumnia non ex dictis modo refellitur, sed ex dicendis magis refelletur, cum erepto e vivis Gregorio, quem discordiæ auctorem accusabat, Rom. Ecclesiæ ditionem ferro flammaque delere perrexerit, atque Innocentio IV postmodum structis insidiis, bellum longe acrius concitaverit. Subjicit sperandum de divina clementia, ut Pontificem Ecclesiæ suæ provideat, sub cujus auspiciis Ecclesiam ab hostium conatibus tueri possit.

84. « Præsertim, inquit, cum ex Occidentalibus partibus barbarorum hostis adveniat, qui destructis per quæcumque transitum regnis habuerunt, et diversarum multitudine gentium conculcata et cepia populorum, abolere funditus satagit tam nomen quam cultores fidei Christianæ, cui de providentia novi patris Romani substituendi Pontificis, assistente nobis potentia regum et principum orbis terræ, magnifice disponimus obviare, assumentes fiducialiter causam Dei, qui nostros aufert de medio inimicos, ut expositas ad ejus servitium impedire nequeant vias nostras. Vos igitur divinæ provisioni, ac nostris affectibus devoti, et hilares assurgentes, tam vestrorum proposita cordium præparetis ad pacem, quam armis necessariis corda muniatis ad conterendam una nobiscum hostium advenientium superbiam Tartarorum ». Hæc ille, quæ inaniter jactata, cum ab ipsius verbis opera abhorrerent.

85. *Comitia cardinalium in quibus Cœlestinus papa eligitur et moritur.* — (1) Persolutis justis Pontifici de successore deligendo inter cardinales agitatum, de quibus Richardus : « Et tunc, (nimirum Fridericus dum Cryptæ-Ferratæ metatus castra adjacentia Romæ loca vastabat), de Gregorio papa, quod obierit Romæ XXI Augusti, pro certo accepit, de cujus licentia cardinales omnes qui extra Urbem fuerant, pro electione papæ facienda ad Urbem redeunt ». Et infra : « Cardinales, qui in Urbe ad papæ electionem convenerant, per senatorem et Romanos apud Septisolium includuntur, ut ad creandum papam inviti procedant ». Cum vero dicat auctor cardinales omnes, qui extra Urbem morabantur, facta ab eo potestate, Romam ad eligendum Pontificem reversos, indicare videtur, quod expresse affirmat Parisius de Jacobo Prænestino episcopo et Othone diacono cardinalibus, dum sacra comitia describit, cardinales numero pauciores duos ad Fridericum legatos misisse, qui ab ipso flagitarent, ut Prænestinum episcopum et Othonem laxaret vinculis, atque ad eligendum Pontificem Romam accedere permitteret : qui precibus Richardi Cornubiæ comitis flexus, ea lege permisit, ut post electum Pontificem ad carcerem redirent, ni Otho Pontifex salutaretur, cumque apud Septem-Solia convenissent, decem tantum numero fuisse, atque in ancipites contrariasque sententias distractos, quinque ex ipsis Galfridum Mediolanensem elegisse, tres vero Romanum salutasse : cumque Apostolica fueret constitutio, habendum eum legitimum, in quem duæ partes confluxissent, dissensionem conflatam ; Fridericum vero Galfridi partibus adhæsisse. Cæterum sub hæc tempora Robertum card. apud Septemsolia non sine veneni suspicione extinctum, cardi-

(1) Obiit hoc anno Gregorius, ut coævi omnes scriptores testantur. Nec minus de mense et die emortuali constat, quem Richardus, qui tunc in Italia scribebat, in diem XXI Augusti refert ; nec ab eo abludit Rolandinus, qui per singulos hos annos res gestas in Marchia Tarvisana notabat. Ille enim obiisse Gregorium circa festum Assumptionis affirmat. Sed majori negotio dies et mensis quo Cælestinus electus fuit definiretur. Mensem quidem et diem Ciaconius ex Panvino adnotat, nempe IX vel X kal. Octobris. Sed facile erroris convincitur ex Richardo, et ex Rolandino, qui ambo mense Octobris assumptum affirmant : quin et quasi *in fine mensis* electionem illam contigisse idem Rolandinus adjecit. Forte tamen die a Panvino designata prior Cælestini electio a quinque cardinalibus præstita est ; sed cum minus legitima haberetur, ut in Annalibus narratur, idem electus sponte renuntiavit ; nec collatæ dignitati acquievit, nisi postquam plenis suffragiis post longam concertationem Pontifex iterum renuntiaretur. Hujus vero secundæ et legitimæ electionis diem nemo ex antiquis designat, nec erui certi quidquam potest ex die obitus et sedis tempore. Licet enim obiisse post dies XVI vel XVII ab assumptione sua veteres omnes docent, qua potissimum die obierit non assignant. Unus, quem legerim Nicolaus Trivettus, qui Annales suos cum hoc sæculo claudit, interpontificium inter Gregorium et Cælestinum ad *menses duos, et dies sex* supputat. Id si admiserimus, Cælestini electio die XXVII Octobris statuenda erit, quod a vero non abludit. Ciaconius decessisse illum ante coronationem suam affirmat ; quod a nullo veteri scriptore memoriæ fuisse proditum, Papebrochius in Catalogo pontificum ad tom. V Actuum SS. mensis Maii animadvertit. Sed veterem rei hujus assertorem damus Nicolaum de Curbio, auctorem pæne coævum, in Vita Innocentii IV, qui de Cælestino scribit : « Morte præventus, pallium non suscepit more papali, munus consecrationis non habuit, neque bullam etc. » Verum huic plane contrarius apparet Rolandinus, qui pariter circa hæc tempora res gestas in Marchia Tarvisina scribebat. Ille enim lib. 5, cap. VI de Cælestino scribit : « Missam solemniter celebrasse in festo Omnium Sanctorum in Laterano, ibique cardinales quosdam et episcopos consecrasse », quæ verba innuere videntur solemnem ejus coronationem. Addit Rolandinus : *Et post circa dies* XX *decessit.* Quæ verba latius accipienda sunt ; si enim dies tantummodo XXIII cum monacho Patavino aliisque regnasse illum admiserimus, supputatione accepta ab ejus coronatione, quam cum mensis exordio illigamus, diem ejus emortualem diei XVII vel XVIII adsignemus oportet. Porro Cælestinus ante Pontificatum inter Cistercienses diu asceticam exercuit, unde eductus presbyter cardinalis S. Marci renuntiatus fuit a Gregorio, a quo pariter et Sabinensem episcopatum obtinuit. Cancellarium fuisse S. Romanæ Ecclesiæ ex Rolandino discimus, idemque auctor virum in theologia peritum nuncupat. Pias quasdam precandi formulas scripsisse, dum adhuc monachum ageret, Guido Claravallensis affirmat, sicut et Nigrinus in elogio Castillioneæ familiæ Epistolas ejus nonnullas superesse affirmat ; quin et in Anecdotis Martenii extat ejusdem Pontificis Bulla ad archiepiscopum Senonensem pro monasterio Charitatis in Burgundia, sed in ejus subscriptionem mendum irrepsit, cum data legatur *VIII id. Augusti, Pontificatus Cælestini anno* I, neque enim Augusto mense Cælestinus Pontificatum tenuit.

MANSI.

natem vero Columnam a Romanis, quod faveret imperatori, captum, carcerique mancipatum, ejusque arces et loca funditus eversa; meminit de eodem Westmonasteriensis [1], qui discordiæ inter Pontificem et imperatorem satorem fuisse ait, ejusque mortem an. MCCXLIV collocat.

86. Cum vero cardinales in eligendo summo Pontifice dissiderent, Otho ad carcerem est reversus, ne dati Friderico obsides male haberentur, cujus fidem et constantiam laudasse Fridericum, ait Parisius, carceri tamen, cujus suspiciebat virtutem, tradidisse : non enim leviter exulcerato infensoque in eum erat animo, quod ipsum in Anglia anathemate defixisset. Non placent aliquibus quæ de cardinalibus laxatis vinculis a Friderico, ut ad eligendum summum Pontificem cum aliis agitarent, ac postea re e sententia non succedente ad carcerem reversis retulimus, atque ut inanem fabellam traducunt, quod rem ita insignem ex antiquioribus eorum temporum historicis unus tantummodo historiæ commendarit. Et quidem ii qui Parisium ut commentitia afferentem respuunt, mox alia, non minus a verisimilitudine aliena, scriptoris non ita antiqui auctoritate fulti tradidere : tunc sane errandi ac ridicula scribendi periculum est, cum recentiorum historiis nullius antiquioris testimonio comprobatis volumina farciuntur, quod quidem nec Baronio nec mihi placere unquam potuit. Cæterum quæ a Parisio supra adducta, cardinales comitiorum sacrorum causa a Friderico acceptis obsidibus carcere relaxatos, Richardus antiquus et probatissimus auctor videtur innuere, dum ait Jacobum Prænestinum et Othonem cardinales cum magistro Joanne Toleto sub ducatu cujusdam Tiboldi Tybur perductos : non enim ob aliam rationem e Neapolitano regno Tybur adducti videntur, quam ut Romam petere ad creandum Pontificem permitterentur.

87. Ut vero cardinales post diutinas dissensiones junctis tandem divina ope animis in eligendo Galfrido Mediolanensi concurrerint, quem integerrimi mores ac scientia cumulata ad Apostolicam Sedem conscendendam dignum reddidere, Stadensis [2] ac Parisius [3] referunt, quorum posterior ob effœtam senectutem intra sexdecim dies emarcuisse, et communem famam veneno propinatum circumtulisse ait; ex cujus morte universa Ecclesia, quæ tot malis recreari cœperat, in pristinos luctus conjecta est. Cæterum verisimile non videtur adeo frequenter in Pontifices et cardinales veneno grassatum esse, sed vulgus rumores illos, ut fieri solet, temere sparsisse. At monachus Patavinus [4], auctor etiam antiquus, Stero [5] et alii, decem et octo dies Cælestini Pontificatui tribuunt, Bernardus et ejus Ms. Vitæ [6] auctor, XVII. Richardus [7] vero hæc de Cælestino prodit : « Mense Octobris, Goffridus Mediolanensis in Cælestinum papam eligitur. Mense Novembris Cælestinus papa Romæ apud S. Petrum obiit (in cujus Basilica etiam sepultum fuisse legitur in laudata ejus Ms. Vita, confirmatque Bernardus [1]). Et de cardinalibus quidam eo insepulto de Urbe fugerunt et contulerunt se Anagniam ».

Hæc Richardus, qui de imperatrice mense Decembri apud Fogiam defuncta et Andriæ mandata sepulturæ subjicit. Erat hæc Isabella Anglorum regis soror, quem Fridericus litteris suis eadem de re certiorem fecit; recitat ipsas Parisius [2], atque partus fundendi difficultati succubuisse tradit. Neque hic modo uxoris et filii tristis casus Fridericum afflixit, verum Ptolemaidis regni Hierosolymorum Urbis celeberrimæ jactura exultantis de cladibus Ecclesiæ gaudia mœrore temperavit; ac demum regnum illud florentissimum amisit, iique ambitionis ipsius Ecclesiam suis possessionibus exuere studentis fructus extitere, ut dum pro occupandis aliquot oppidis orbem turbat, provincias ac regna amitteret. Sed ab impio homine ad sanctorum miracula orationem traducamus.

Per hæc tempora tanta Deus prodigia ad sacra B. Edmundi Cantuariensis archiepiscopi lipsana edere cœpit, ut paria quodammodo iis fierent, quæ Apostolorum temporibus patrabantur : unde populorum commota pietas celeberrimo concursu Pontiniacum confluebat, ac rex Henricus loculum ex auro elegantissimo opere conflari jussit, in quo sacrum pignus collocaretur.

88. *S. Willelmus episcopus Briocensis.* — In Galliis hoc anno S. Willelmus episcopus Briocensis in cælum emigravit, cujus [3] res præclare gestas monumentis consignavit Godefridus Calvus, Bituricensis archiepiscopus, atque ea se scriptis tradidisse testatur, quæ partim ipse hauserat oculis, partim a fide dignis acceperat. Cæterum ex ipsis Actis [4] de ejus felici obitu et corpore invento post biennium omnis corruptionis experte atque odorem suavissimum efflante, hæc pauca decerpere contenti erimus : « Et quamvis gregis sui curam præponeret omni negotio temporali, fabricam tamen Briocensis Ecclesiæ cathedralis, si posset in pace vivere, proponebat consummare jam incœptam, circa quod opus cum die quadam vigilantius cogitaret, spiritu prophetico repletus dixit : Certe vivus, vel mortuus ædificium hujus Ecclesiæ consummabo. Dominus autem ipsius prophetiam processu temporis adimplevit. Nam cum ipse vivens feliciter victurus in perpetuum præsentis vitæ cursum feliciter consummasset, corpus ejus sanctissimum in Ecclesia cathedrali digna fuit cum reverentia tumulatum. Quod cum ibidem duobus annis antequam coruscaret miraculis, tanquam lapis pretiosus latuisset, Philippus episcopus successor ejus studuit nihilominus fideliter ipsius propositi

[1] Westm. flor. hist. an. 1244. — [2] Stad. in Chron. — [3] Par. Hist. Angl. — [4] Mon. Patav. in Chron. l. II. — [5] Stero in Annal. — [6] Ext. inter alia gesta Rom. Pont. apud nos. — [7] Rich. de S. Ger. in Chr.

[1] Bern. Chr. Rom. Pont. — [2] Par. Hist. Angl. hoc ann. — [3] Bar. in notis ad XXIX Jul. — [4] Ext, apud Sur. tom. IV. die XXIX Jul.

circa fabricam Ecclesiæ fieri prosecutor. Oportebat autem pro fundamento quærendo, secundum dispositionem operis, corpus B. Willelmi de loco, in quo positum fuerat, transferri : factum est autem, cum ad effodiendum thesaurum illum clerici cum populo convenissent, ipsum corpus cum omnium membrorum integritate mirabiliter est repertum, et quasi pretiosissimis fuisset aromatibus conditum, optimo odore eos, qui aderant, adimplevit ». Eo munere sanctissimum corpus divina providentia decoravit, ob servatam virginei candoris illibatam puritatem ; refert enim laudatus auctor ipsum morti proximum sacerdotem, qui ipsi a confessionibus erat, ita compellasse : « Frater, age gratias pro me Deo, qui me usque hodie Deo mundum peccato carnis per suam gratiam custodivit ». Ut vero sanctorum Catalogo ab Innocentio IV appositus fuerit, suo loco dicetur (1).

89. *Obitus regis Daniæ et aliorum principum.* — Longe dispari mortis genere eodem anno Bernardus Convenarum comes, infelix Albigensium defensor, qui in Ecclesiam arma tulerat, dum opipare pranderet, e mensa ad divinum tribunal raptus est [1], ut repentino improvisoque mortis genere hæreticorum fautor Raymundus senior olim occubuerat : tum etiam Rogerius Bernardi comes Fuxensis Ecclesiæ hostis hoc anno periit, ut qui simul conjunctis armis animisque crudelissime in Catholicos fuerant debacchati, eodem tempore æterno judici se sisterent.

Defunctum eodem tempore Waldemarum Daniæ regem (2), Ericumque filium successisse, scribit Albertus Stadensis [1], cui Parisius [2] consentit ; Crantzius [3] vero ejus obitum ad sequentem annum retulit. Armorum gloria effloruit, quæ adversus ethnicos in Scythia, Frisia, et Russia gesserat, septem episcopatuum terras totidem episcopis institui jussis, bello ereptas sibi pepererat : non eadem tamen felicitate armorum jam senex usus. Quo extincto, Angli magno periculi ab eo imminentis terrore liberati, Danique, quorum virtus bellica in ingens decus sese extulerat, mutuis inter se bellis attriti depressique sunt. Cum enim Waldemari primogenitus non diu patri superfuisset, successit Ericus, cui frater, Abel nomine, ætate minor bellum crudele movit, ac multis annis concussa fœde ac suorum manibus laniata Dania luxit (3).

[1] Bern. Chr. Rom. Pont.

[1] Stad. in Chron. — [2] Par. Hist. Angl. hoc anno. — [3] Crantz. Hist. Dan. l. VII.

(1) De anno emortuali S. Villelmi episcopi Briocensis non satis constat inter scriptores ; alii enim assignant annum 1234, alii vero annum 1237. Gratis utrique ; nihil enim certi erui potest ex auctore rerum ab eo gestarum, qui Godefridus Calvus in eorumdem Actorum titulo appellatur. An vero Godefridus iste archiep. Bituricensem egerit, putant quidam plane ignotum ; cum et in Catologo episcoporum Bituricensium, nemo ejus nominis per hæc tempora occurrit, nec ipse sibi auctor archiepiscopi, vel pastoris titulum usurpat. Nullo temporis charactere res gestas ab eodem S. pontifice distinguit, ideoque ejus chronologiam alio quærere oportet. Narrat tamen virum hunc sanctum exulare e Britannia a principe tunc rerum potiente coactum fuisse, designaturque his Petrus Britanniæ Armoricæ dux, a quo actos in exilium Rhedonensem, Briocensem et Trecorensem episcopos narrat Gregorius in Epistola scripta ad Cenomanensem episcopum, data Assisii IV kal. Junii, pontificatus ejus anno II, id est, anno 1228, quas litteras vulgavit Martenius Anecdotorum tom. I, col. 947. Ex his constat de anno, quo exilium vir sanctus sustinuit. Post redditam Britanniæ pacem remeavit ad propria. Episcopatum resumpserat anno 1234, quo Juhellus Turonensis archiepiscopus, de consensu ejusdem Villelmi, diœcesim illam visitavit, et nonnullas Constitutiones pro Ecclesia illa dedit vulgatas in Collectione Veneto-Labbeana tom. XIII, col. 1305. Quantum conjectura assequi possumus ex Actis supra laudatis, post reditum ad Ecclesiam suam vitam propagasse diu vix credimus, cum sub ipso reditu cathedralis Ecclesiæ fabricam sumpserit, et antea vitam quam ædificium absolverit. Hinc potiorem credimus eorum sententiam, qui annum mortis ejus cum anno 1234 illigant. MANSI.

(2) Obiit hoc anno Valdemarus Daniæ rex, ut chronologi Danici apud Ludewig reliquiarum tom. 9 affirmant, quibus fidem adstruit Albericus, qui cum hoc anno Chronicon suum claudit. Mensem et diem iidem chronologi sicuti et Albericus adnotant, decessisse enim affirmant in Cœna Domini, seu ut chronologus alius apud eumdem Ludewig, in *vigilia* Cœnæ Domini, nempe die XXVII aut XXVIII Martii. Filios reliquit Henricum, quem *anno* MCCXXXII *coronari* fecit in regem per Ottonem archiepiscopum Lundensem die Pentecostes, ait chronologus quidam apud eumdem Ludewig, et Abelem « filium suum tertium, quem constituit ducem Jutiæ », ait idem chronologus, « et comitem Christophorum ». De hoc Abele notat Albericus ad hunc annum : « istum voluit aliquando papa regem Alemanniæ contra imperatorem constituere, quo recusante, quod non haberet tot et tanta quo se imperatori opponeret, duce etiam Ottone de Brunsvich similiter recusante, et dicente quod nollet mori simili morte, qua patruus suus imperator Oddo fuit mortuus ; tandem res ista de mandato papæ delata fuit ad dominum Robertum fratrem regis Franciæ, sed de consilio et prudentia matris opus intactum remansit ». MANSI.

(3) Hispanicas res Ecclesiasticas anni hujus omittit Raynaldus, nos vero eas supplemus, uno tantum verbo indicantes celebratam tunc fuisse Barchinonæ Synodum die festa S. Lucæ ab archiepiscopo Tarraconensi (qui tunc erat Petrus Albalatius teste Baluzio Marc. Hispan. lib. 4), constitutum in ea fuit ne quis in jejuniis *Quatuor Temporum*, ut vocant, alio quam quadragesimali cibo vesceretur. Vicissim autem in diebus Letaniarum fas esse ovis uti, excepta Ascensionis vigilia. Denique edictum fuit sacerdotibus ut populos monerent discere *salutationes beatæ Mariæ, Pater noster, et Credo in Deum*. Constitutiones istæ relatæ sunt in Synodo diœcesana Valentina anni 1225, apud Labbeum tom. XIV, col. 208, edit. Venet. Clauduntur vero hoc epilogo : « Ista mandavit dominus archiepiscopus Tarraconensis in Synodo per eum celebrata in sede Barchinonensi, Sede vacante anno Domini MCCLI, in die S. Lucæ ». Tarraconensibus sacris præerat tunc Petrus Albalatius, quem octo provincialia Concilia celebrasse discimus ex Actis Concilii Tarraconensis sub Joanne patriarcha Alexandrino, ejusdem Ecclesiæ administratore, habiti anno 1329. Quæ extant in tom. XV Collectionis Veneto-Labbeanæ col. 350. Cum vero Concilia illa, quæ suo ordine ibidem notantur, *primum, secundum, tertium, etc.* nullum locum relinquant Concilio huic Barchinonensi, quod collocandum est inter secundum Valentiæ habitum anno 1240, VIII idus Maii, et tertium Tarraconæ celebratum anno 1242 ; ut asserit Baluzius Marc. Hispan. lib. 4, et si ita collocaretur jam Tarraconense anni 1142, non tertium, ut in Actis Concilii anni 1329 appellatur ; sed quartum nuncupandum esset ; hinc suspicor Barchinonense hoc Concilium ideo in ordinem Conciliorum provincialium non venisse, quod diœcesanum tantummodo fuerit, et ad providendum Barchinonensis tantummodo ecclesiæ rebus dispositum.

Cæterum hoc primum est Concilium, in quo peculiare jejunium a reliquis per annum quin et a jejuniis Litaniarum diversum, in pervigilio Ascensionis statuitur. Sicut et hic primum jejunium sine ovis, extra Quadragesimam occurrit. Hujus Concilii nulla mentio in Collectionibus. MANSI.

SEDES VACAT. — CHRISTI 1242.

1. *Dissidentes cardinales de Pontificis electione et timidos conviciis Fridericus dilacerat, Romanamque ditionem vastat.* — Annus Christi millesimus ducentesimus quadragesimus secundus, quintadecima Indictione, Romanæ Ecclesiæ orbatæ Pontifice luctuosus extitit; cum Fridericus hostis illius infensissimus, cardinales aliquot carcere inclusos teneret, alios quos adversari sibi arbitrabatur, minis percelleret, alios in fugam ageret, alios promissis allectos suis partibus irretiisset, et ad novi Pontificis electionem discutiendam, sacrilegos conatus adhiberet. At quæ de his Stadensis hujus temporis scriptor tradat, adducamus [1] : « Anno Domini MCCXLII, duobus annis Sedes papalis vacavit, cardinalibus inter se discordantibus, et quibusdam Romam intrare non audentibus : unde contigit, ut se invicem frequentius vocarent ad electionem, et etiam ipsi tam inter se, quam ab aliis multas controversias et insolentias sustinerent ». Sane verisimile est nonnullos cardinales studiosos Friderici tumultus ingentes concitasse, ac principem successu rerum tumidum eorum opera aliquem suarum partium Sedi Apostolicæ præficere conatum fuisse. Et quidem Parisius [2] refert Romanæ aulæ dignitatem ac splendorem adeo deflorruisse, ut Pontificia Sede vacante, vix sex septemve cardinales Romæ remanerent, aliis e medio sublatis, aliis adversa valetudine implicitis, aliis in remotioribus partibus inter amicos ac parentes delitescentibus, ac tum locorum intervallis, tum animis disjunctos et discrepantes sententiis fuisse (1).

2. Interea Fridericus contumeliosas ad cardinales litteras exaravit [3] : « Ad vos est hoc verbum, filii Effrem, male tendentes arcum, et pennis emittentes sagittas turpiter in die belli quasi retrorsum. Ad vos est hoc verbum, filii Belial, dispersionis oves. Ad vos est hoc verbum... capita non habentia magni judicis assessores. Ad vos est hoc verbum, cardinales obligati, quibus male volvitur orbis. Ad vos est hoc verbum, pro quibus totus mundus obloquitur, nec ego possum loqui quin obloquar, quia de mundo sum, licet immundus; propter quod oportet me sentire cum ipso, tanquam pars suo toti nec dissona, nec adversa. Scribentes itaque attendite de dura et inepta manu rudem Epistolam exordii dignitate privatam : lingua mea compressa prius prorupit in verba quam concipiens ei spiritus delegasset : et sic non exspectato superioris imperio minus plene concepta edere festinavit. Habet hoc enim animus perturbatus, quia plerumque sermonem inconcinnum parit, aliquando abortivum : communis namque animorum existit conceptio et sermo vulgaris, quod non mediator Dei et hominum Jesus Christus de summo cælo, qui venit ponere pacem in finibus terræ, Apostolorum magister et Dominus, sed divisus in se sathanas princeps ille varius sit in medio vestrum tanquam qui ministrat; ille persuasor discordiæ spiritus tenebrosus, qui posuit linguas vestras in divisiones, et in partialitatis articulos vestram disgregare compulit unitatem, dum nec vobis, nec mundo consulitis, qui tot periculis propulsatur, et Petri navicula, quæ per maris altitudines ventorum flatibus rapitur remis et remige destituta, non est aliquatenus vobis curæ : quæ quamvis in se subversionem non timeat, in suis tamen multa et varia patitur naufragia tempestatum.

3. « Sane si diligenter attenditis, qualiter nationes et gentes, quas judicare soletis, contra vos derisorie moveant capita sua, in se unusquisque palleret, et ad tam publicum et detestandum op-

[1] Stad. in chron. — [2] Par. Hist. Angl. an. 1242. — [3] Ext. apud Petr. de Vineis Ms. Vall.

(1) Hoc anno provincia Tarraconensis ad Concilium convenit die III id. Maii, Petro archiepiscopo præsidente, aliisque III ejusdem provinciæ episcopis assidentibus. In Veneto-Labbeana Conciliorum collectione tom. XIII, ex Baluzio Concilii hujus fit mentio; sed canones desiderantur, quorum nonnullos dat nobis collectio canonum Ecclesiæ Tarraconensis vulgata in Tarraconens Synodo anni 1329. In ea Collectione dantur canones VI, ex Concilio III Tarraconensi sub Petro archiepiscopo. Versantur illi in sacramento extremæ unctionis gratis ministrando; in festis diebus percensendis; in celebratione plurium missarum eadem die tollenda : ut episcopi jus æquum dicant, ad Concilium veniant invitati, quod pariter et reliquis clericis injungitur.
MANSI.

probrium propulsandum nunquam inveniri posset necessarium argumentum : quia dum quilibet vestrum aspirat ad cathedram, unus non consentit in alium ; et dum alter in alterum non consentit, nullus erigitur, cathedralis dignitas evanescit, et sic ex disconvenientia vestra conveniens Ecclesiæ status confunditur, et fidei, qua vivitis, deperit rectitudo, etc. » Pergit Fridericus onerare ipsos conviciis, quem zeli specie superbe conceptum in cardinales virus evomuisse certissimum est.

4. Misisse illum mense Februario ad cardinales oratores, qui de pace cum Ecclesia ineunda agitarent, scribit Richardus. « Ad Romanam curiam magistrum Theutonicorum creatum noviter archiepiscopum Barensem, et magistrum Rogerium Porcastellam pro pace legatos mittit ». Cum vero conciliata concordia non fuerit, ac Fridericus armorum potentiam ad reliquam ditionem Pontificiam invadendam effuderit, colligitur hujusmodi pacis leges proposuisse, ut Ecclesiam Rom. suæ servituti subjicere meditaretur. Ut porro illam bello acerrime fuerit insectatus, significat Richardus : « Mense Maii, Andreas de Cicala regni capitaneus, jussu Cæsaris congregato exercitu, tam militum quam servientium de regno super Reate vadit, quam exterius totam devastat. Dux Spoleti pro parte imperatoris super Narniam vadit, et quam potest facit in exterioribus vastitatem ». Et paucis interjectis : « Eodem mense, exercitus imperialis de Marchia vadit super Asculum, et ipsam civitatem obsidet exterius et devastat ». Potitum vero ea arce subjicit inferius : « Mense Junio Asculum se reddit et venit ad mandatum imperatoris ».

5. Subjungit, ut tyrannus eo elatus successu Romam, cujus invadendæ summa cupidine ardebat, obsidione pertentarit : « Mense Julii congregato exercitu copioso super Urbem vadit, hostilem faciens in exterioribus vastationem ; mense Augusto in regnum reversus est ». Addit auctor vesanum Friderici facinus, qui ad ornandam Nuceriam Sarracenorum urbem nonnulla præclara antiquitatis monumenta ad ineundam charissimorum sibi hominum gratiam e Crypta-Ferrata direpta, antequam castra ab Urbe removeret, eo traduxit.

6. *Tartarorum fœdæ grassationes in Hungaria et alibi.* — Cæterum quanto Christiani orbis bono ac rerum suarum incremento arma in Tartaros cum amplissima propagandi latius Rom. imperii limitis spe convertisset, nisi illum cæca opprimendæ Ecclesiæ rabies egisset, ut omnium Germanorum et Ungarorum vota eo ipsum vocabant ! Ad quem incitandum magis, ut supremum Ungariæ dominium, servato regi Belæ fiduciario jure, capesseret, Tartarosque e regno innumeris cladibus ac malis attrito depelleret, patriarcham Aquileiensem Belæ regis avunculum accessisse ineunte anno indicat Richardus [1] : « Patriarcha Aquileiensis pro facto Tartarorum, (de quo nimirum anno superiori locutus fuerat), ad eum venit ». Sed patriarchæ æque ac Vatiensis episcopi, ob id antea, ut vidimus, missi, preces irritæ ceciderunt, atque ita mense Junio cum nil quam cavillationes referret, abscedere re infecta est coactus. Patuit tum quam injuste Gregorium in odium et invidiam adduceret Fridericus, illum sibi obsistere, ne in Tartaros Romanas aquilas conferret, cum eo ad feliciorem vitam jam traducto, Ecclesiam opprimere omni conatu non destiterit, spesque amplissimas ut vires in Christiani nominis hostes verteret, spreverit.

7. Quantis vero hoc anno malis barbarorum feritate oppressa Ungaria ingemuerit, describit Longinus ; Bathy duce supremo Tartarorum cum parte exercitus in Strigoniensibus campis amœnissimis castrametante, Caydanum correpta exercitus parte Strigonium obsidione cinxisse, et urbe atque arce potitum, furorem effuso Christiano sanguine satiasse, opimaque spolia retulisse : deinde impetus in Albam-Regalem convertisse, sed præsidiariorum militum civiumque virtute propulsatum, alio divertisse : Belam vero regem Ungaris principibus, ac præsulibus cinctum, se illius furori subduxisse, quem cum Tartarus assequi non possel, penetrato Illyrico inermem Ungarorum turmam in planitiem æquatam adductam insana rabie trucidavit ; et irruptione in Croatiam facta Spalathum pervenit, circumjectisque agris ferro ac flamma deletis, cum Spalathenses ad constantiam præsente mortis terrore obfirmatos cerneret, parum moratum, Belam Tragurium usque insecutum, cum ab ea urbe virilibus animis repulsus esset, Bosniam juncto cum Bathy exercitu perrupisse : dein receptui signo dato Serviam et Bulgariam ingressum mancipiis Christianis crudeli fraude edixisse, ut in patriam reverterentur. Qui cum doli nescii spe adeptæ libertatis exultantes redirent, a Tartaris immisso equitatu immani strage deleti fuerunt.

8. At Bela, cognito exploratorum opera Tartarorum recessu, collectis animis amissum regnum recuperare paulatim cœpit. Quo tempore tanta fames, ut scribit Nangius [1], sæviit, ut superstites mortuorum cadavera edere non perhorrescerent ; immundaque animalia, canes, feles, aliaque hujusmodi ad tolerandam famem quærerentur : nec minus feras cadaverum humanorum, quæ degustarant, illecebris illectas in vivos grassatas, absumptisque ad colendos agros jumentis, homines boum instar ad proscindendam terram aratrum ducere coactos refert Longinus [2].

9. Dum Ungaria tantis malis oppressa lugeret, nonnulli per hæc tempora viri proceres in Coloniensi principatu, insana levitate abrepti, eo calamitosissimo tempore, quod flectenda precibus et lacrymis divina ira ac Barbaricæ acies penetrandæ erant, ludicris certaminibus indulgere

[1] Rich. in Chron. hoc anno.

[1] Nangius in Gestis S. Lud. — [2] Longin. l. VII.

non erubuerunt: sed nec divina justitia scelus impune tulit, ut narrat Cantipratensis[1]: « Anno circiter ab Incarnatione Domini MCCXLII, juxta Nussiam super Rhenum, oppidum nobile, ad torneamentum multi nobiles, duces, barones, ac milites congregati sunt. Supervenit quidam frater Bernardus de Ordine Prædicatorum cum socio, rogavit suppliciter et quasi cum lacrymis, ut sibi parcerent et ab inani proposito desisterent, compaterenturque Christianitati, et afflictæ matri Ecclesiæ, quæ illo tempore in Ungaria, Quionia, et Polonia a Tartaris miserabiliter vastabatur. At cum multi essent qui ad preces ejus libentius destitissent, quidam comes, de Castris dictus, subsannavit fratrem et consentientes eidem, turmisque militum congregatis, ferale illud torneamentum infelicissimus inchoavit.

10. « Mane autem ejusdem diei, ut a pluribus ferebatur, quasi gleba ingens et lata super aera videbatur, et circa glebam ac supra quasi corvini generis volucres crocitando diutius volitare: nec credo aliud quam dæmones has fuisse, qui futuri mali prodigium hoc dederunt. Nec mora: cum torneamentum hoc fieret, milites ac satellites in tanta strage et in tanta multitudine plurimi in mortem, nonnulli in vesaniam, plerique etiam in languores perpetuos ceciderunt, ut nullus ambigeret ludum hunc, non tantum hominum, sed verissime ultione divina, dæmonum extitisse; omnes vero mortui usque ad trecentos sexaginta septem computati sunt. Inter quos etiam primus mortuus dicitur comes ille de Castris, qui dicto fratri Prædicatori contumaciter contradixit. Sed eadem nocte quo die hæc facta sunt, in speciebus militum armatorum juxta villam Brabantiæ, quæ Jiska-Major dicitur, congregationes fieri a dæmonibus presbytero villæ teste cognovimus: et hoc credo in signum lætitiæ tanti mali ».

11. Laxasse tum divinam justitiam malignis spiritibus fræna ad plectenda hominum scelera ex iis constat. Cæterum non Ungari modo, ut emendarentur, virga divini furoris percussi, sed plures alii populi ad Septentrionem submoti cœlestis ultionis acerbitatem senserunt; Jordanus enim hæc suis Annalibus inserit[2]: « MCCXLII, in partibus aquilonis Tartari vastant Russiam, Cassariam, Scudaniam, Gotiam, Ziquiam, Alaniam, Poloniam, et cætera regna usque ad XXX, et usque ad fines Theutoniæ prosiliunt ». Et quidem Longinus ipsos ex Ungaria irrupisse in Poloniam, improvisoque adventu Cracovienses oppressisse, scribit; majoresque quam anno superiore cædes edidisse. Nec Christiani modo hac divini furoris virga percussi, sed infideles etiam, atque inter eos Turcas magnis cladibus attritos refert Nangius[1], qui non prætereundum silentio egregium duorum Christianorum facinus[2], quos Tartari in Turcarum urbe, cui Arsanga nomen est, ceperant, adducit: cum enim omnes cives, violato fœdere, quibus salvam vitam erant polliciti, trucidassent, duos Francos Christianos vitæ reservarunt; cumque nonnullos, qui bellicam Francorum virtutem pugnandique genus admodum commendari acceperant, cupido incessisset, ut illos inter se gladiatorum more pugnantes intuerentur, e procerum Tartarorum consilio visum est, ut egregie armis instructi equestri pugna inter se dimicare juberentur. Sed illi, communicato inter se consilio, crudelem Barbarorum exspectationem fefellere: mox enim ubi equis impositi, armisque muniti fuere, concitatis equis in Tartaros impetum fecere, quorum quindecim, sauciatis aliis triginta, peremerunt, antequam ab iis undique circumfusi interfici possent; de Tartaris hactenus, jam ad res Gallicas digrediamur (1).

12. *Ludovicus bello in Anglos feliciter gesto clementer utitur victoria.* — Dum Romana Ecclesia diutius rectore careret, cujus auctoritate Franci, Anglique ne in mutuas cædes prosilirent, contineri solebant, bellum inter eos atrox sævumque exarsit. Jusserat anno superiori S. Ludovicus Hugoni Marchiæ comiti, ut Alphonso suo fratri novo Pictaviæ comiti ejus ditionis gratia, quam in Pictavia obtinebat, clientelaris officii sponsionem agnitionemque deferret: quippe Joanna comitis Tolosani filia, fratri nuptui tradita, ipsi Arverniam, Pictaviam, aliaque de Albigensibus parta loca contulerat. At comes Marchiæ, consiliis uxoris suæ, regis Anglorum matris, olimque reginæ subornatus, ac fretus Anglorum potentia et armis, facta imperia detrectabat, eamque rem suæ contrariam dignitati arbitrabatur. Sed brevi Ludovici armorum vim sensit, ejusque potentiæ succubuit. Et sane Nangius, qui S. regis gesta conscripsit, prodit Isabellam, alteram Jezabelem, frementem ira quod maritus Francorum armis resistere non posset, jamque pluribus arcibus exutus esset, ingens scelus muliebri furore meditatam, ac plures e suis onustos muneribus, quasi ad regis colligendam gratiam, ad ipsius aulam misisse venenoque instruxisse, ut regem ac fratres tollerent: at Deum tantum scelus elisisse, eosque cum ve-

[1] Lib. II. c. 49. num. 4. — [2] Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960.

[1] Nang. in Gestis S. Lud. — [2] Ibid.

(1) Tartari, qui hoc et superiori anno Hungariam vicinaque regna excurrerunt, ducem expeditionis suæ habebant Baidonem, Hoccotæ Cham filium alterum, cui pater Tartarorum imperator secundus copiarum partem assignaverat. Exercitum hunc duxit ille primo in Cumanos, nationem Tartariæ finitimam, et Septentrionalem; his subactis, pari felicitate regnum Cassiæ occupavit: tum penetravit ad Bulgaros; dein in Hungariam Poloniamque, ac tandem in Germaniam usque pervasisse testatur Haito Armenus in sua Orientali historia, quam sequenti sæculo scripsit, cap XXI. Demum meditans Baido Danubii transitum, et duce Austriæ pontem defendente impeditus, ipse se flumini commisit, sed aquarum impetu victus, demersus ipse eodemque fato maxima copiarum pars aborta periit. Hæc Haito, qui dein notat nunquam deinceps Tartaros ausos fuisse in Germaniam irrumpere. MANSI.

neno deprehensos durissimo carceri mancipatos.

13. Scribunt etiam[1] regem Anglorum subsidio comiti Marchiæ cum exercitu advolasse, atque apud Santonas hostiles exercitus concurrisse; magno utrinque animorum ardore, magnaque pertinacia commissum prælium, in quo tandem, cum diu anceps fluctuasset victoria, attriti Angli, atque eorum rex in fugam versus triumphantis S. Ludovici impetum sustinere non potuit. Receperat sese una cum comite in Santonas : sed cum tutum se insequente victore non putaret, abscessit noctu, cives deditione facta, impositum ab rege Francorum præsidium firmissimum admisere.

14. Tantam adeptus victoriam D. Ludovicus non elatus est superbia, quod malum victoribus familiare, sed armis comparata jam maxima comitis rebellis ditionis parte, egregium clementiæ exemplum explicuit. Cum enim rebellem comitem toto comitatu deturbare posset, ad pacem, quam Hugo primogenitus petiturus accesserat, animos flexit; iisque legibus inita concordia[2], ut quæ eo bello armis parta essent, Alphonsus regis frater obtineret; tribus arcibus comitis Marchiæ munitissimis Francorum præsidium imponeretur, ne defectionem amplius cogitaret. Subdit auctor, ut Hugo jam fractis rebus suis, summa demissione cum Isabella ad veniam implorandam accesserit (1).

15. « Comes quidem illustrissimi regis Francorum clementiam, et cordis pietatem eximiam non ignorans, in crastino una cum uxore sua ad regem deveniens, cum lacrymis, suspiriis, singultibus genuflexo præsente Hugone filio suo primogenito et duobus aliis filiis, quos de novo rex Angliæ fecerat milites, cœpit coram rege humiliter proclamare : Depone, domine mi, rex clementissime, iram tuam, et ne amplius contra me movearis. Desinat, rex dulcissime, jam indignatio tua, et miserere mei. Cognosco, domine, culpam meam, quam inique et superbe egi adversum te; tu mihi secundum multitudinem miserationis tuæ dimitte iniquitatem. Ad hæc rex, sicut mansuetissimus, et ineffabili pietate, misericordia motus, quibus totus semper in visceribus erga miseros et humiles affluebat, tam (jam) non valens in ira sua misericordiam continere, non potuit prædicti comitis illico non misereri : imo quidquid erga ipsum idem comes deliquerat, humilitatem ejus considerans, ipsi misericorditer condonavit : munitiones vero et castella, quæ super ipsum rex acquisierat, quitavit comes Marchiæ in continenti comiti Pictavensi ».

[1] Nang. ubi sup. Jonvill. hist. S. Lud. p. 2. et alii. — [2] Nang. de gest. S. Lud.

16. Pergit auctor, ut plures proceres, potentia et armorum S. Ludovici terrore compulsi, ad illius obsequium procubuerint; cumque in Vasconiam infesta signa ad eam in suam potestatem redigendam inferre pararet, Henricum Angliæ regem metuentem sibi, ne eas terras beneficiarias amitteret, magnis precibus inducias eblanditum, quas demum ad pietatem flexus S. Ludovicus, licet victorias circumferre latius posset, ad quinquennium concessit. Eadem de edomito Marchiæ comite tradunt Jonvillæus et Bernardus[1] auctor Vitæ D. Ludovici apud Surium[2], aliique recentiores. De his Parisius[3] fusissime; et cui, ut ille ait, libido est male loqui, sanctissimi regis famam venenato dente carpere audet. At iis missis egregiam D. Ludovici vocem commendare Annalibus visum est. Laborabat apud plures Anglorum regis existimatio, atque etiam præsente rege in contemptum ac ludibrium ob res male gestas adducebatur, quibus D. Ludovicus : « Nolite ipsius famam lacessere, vel iis ludibriis me in ipsius odium vocare : ipsius eleemosynæ ac divina sacrificia omnium periculorum terrore, hominumque contemptu illum vindicabunt ».

17. *Martyria ab Albigensibus illata, et miraculum de innocente occiso.* — Gesto feliciter eo bello S. Ludovicum expeditionem in Raymundum Tolosanum comitem meditatum a conventu præsulum Ecclesiasticorum vectigalium, vicesimam ad delendas Albigensium reliquias, cum hæc pestis sæpius recrudesceret ad virorum religiosorum cæsorum ab hæreticis necem vindicandam obtinuisse, refert Parisius[4] : quo tempore Raymundum comitem ad Fridericum Amalphim se contulisse scribit Richardus. Qua porro constantia Christi martyres illatam sibi ab hæreticis necem exceperint, et inter carnificum fremitus Deo laudes decantarint, describit Bernardus[5] : « Anno Domini MCCXLII, IV kalend. Junii, in nocte Assumptionis (Ascensionis) Domini, frater Guillelmus Arnaldi vir discretus, devotus, constans, atque invictissimus hæreticorum (contra hæreticos) cum duobus fratribus suis sociis Ordinis fratrum Prædicatorum, et frater Stephanus collega inquisitoris cum socio suo Ordinis fratrum Minorum, et Raymundus scriptor archidiaconus Lazatensis Ecclesiæ Tolosanæ, et prior Avinioneti monachus de Clusa, et Petrus Arnaldi notarius inquisitionis, cum aliis tribus apud Avinionetum Tolosanæ diœcesis contra hæreticos fidei persecutores in aula ipsius comitis ab

[1] Jonvill. ubi sup. Bern. Chr. Rom. Pont. et reg. Franc. an. 1242. — [2] Sur. tom. IV. die XXV Aug. — [3] Par. Hist. Angl. hoc anno. — [4] Ibid. — [5] Bern. Chr. Rom. Pont.

(1) In Collectione Martenii tom. I. col. 1271, vulgata est charta Hugonis comitis Marchiæ, et Isabellæ ejus uxoris, qua hominem ligium se præbent regi, et comiti Pictaviensi, additis conditionibus, quibus pax utrinque firmatur. Potissima est ut arces tres comitis Marchiæ dentur in pignus securitatis regi Galiarum per quadriennium. Hic autem annorum terminus pro binis tantummodo arcibus assignatus est : quæ supererat tertia octo integris annis regi servanda erat. Signatur Charta illa anno 1242, die festa Inventionis sancti Stephani, id est, die III Aug. ex quibus intelligimus quonam potissimum mense pax illa composita fuerit. MANSI.

inimicis Dei et fidei hæreticorum credentibus fuerunt pro fide atrociter interfecti, cantantes : *Te Deum laudamus*, de mandato bajuli dicti comitis, qui eos illuc duxerat » ; et nonnullis interjectis verbis : « Glorificavit autem tunc miraculis martyres suos Dominus, quæ alibi scripta habentur, et amplius glorificasset : sed incredulitas illorum, a quibus et inter quos passi sunt, sicut probabiliter creditur, impedivit ».

18. Conjungimus his martyribus insontis adolescentis clerici necem, qui cum, ut scribit Thomas Cantipratensis[1], ob solutiores mores in carcerem conjectus esset ut pœnitentiam ageret, ab inimico nocte intempesta occisus est : cujus anima expiato scelere, cælesti gloria donata, non aliam vindictam de homicida repoposcit, quam ut criminis in se perpetrati pœniteret, ut ejus Ecclesiæ viro pio cœlitus objecto viso ostensum est : « Cum in Theutoniæ partibus circa annum Domini MCCXLIII, adolescens quidam nobilis in lubricitate corporis excessisset, a senibus canonicis, et decano ab ingressu Ecclesiæ arctatus est, et infra septa monasterii, quasi pro agenda pœnitentia, in loco ad hoc deputato reclusus. Qui humiliter valde pœnam suscipiens, flagellabatur interim a decano, et gravibus conviciis culpabatur. Eo autem adhuc in pœnitentia existente, contigit eum a concanonico suo innocenter de nocte et latenter occidi. Uno ergo eadem nocte ex concanonicis viro sancto post matutinas orante suppliciter in secreto, vidit subito totam Ecclesiam illustrari, et apparente multo comitatu sanctorum, gloriosam Virginem matrem Christi in medio omnium velut magistram et dominam considere, et super diversis negotiis universalis Ecclesiæ tractatum habere.

19. « His finem datis, patronus ejusdem Ecclesiæ exorsus est, dicens : Et qui ex vobis miserebitur mei canonici, ut præsentem Domini nostri Matrem pariter rogitemus, ut super piaculo ejus solita pietate flectatur? Et mox supplicantibus sanctis illata est anima, et omnibus dicitur : Quia locus iste specialiter disciplina viguit, et adolescens iste jam mortuus disciplinam libens accepit, et ex corde pœnituit, pro purgatorio cedat ei mors innocens quam ipse sustinuit ; tu autem, anima, pete quod vis et fiet tibi. Et anima : Pro occisore, inquit, meo peto, qui me occiso statim valde pœnituit, et ad dominum Apostolicum confestim iter arripuit, ut ipse misericordiam consequatur ; et mox responsum accepit : Sicut digne petisti, anima, fiet tibi. Hæc ut audivit orans, canonicis quod vidisset exposuit : locum igitur introeuntes occisum inveniunt et deplangunt : occisorem vero post factum de nocte iter arripuisse ad Apostolicum repererunt ».

20. *Henricus primogenitus Friderici moritur.* — In Apulia Henricum regem Germaniæ ob molam in parentem seditionem, affectatumque imperium diuturni carceris squalore confectum, hoc anno extinctum scribit Richardus : « Henricus primogenitus imperatoris tentus apud Martoranum naturali morte defungitur ». At non defuere qui ipsius mortem a parente procuratam existimarint[1]. Verum sive id scelus admiserit, vel ab eo abhorreret, extinctum filium planxit, quem vivum crudelissime habuerat ; datisque litteris ad Siculos præsules, funebrem ab iis pompam instrui, ac justa persolvi imperavit, quas Richardus[2] ad abbatem Cassinensem scriptas adducit.

21. « Fridericus, etc. abbati Cassinensi.

« Misericordia pii patris severi judicis exsuperante judicium, Henrici primogeniti nostri fatum lugere compellimur, lacrymarum ab intimis educente natura diluvium, quas offensæ dolor et justitiæ rigor intrinsecus obfirmabant. Mirabuntur forsitan diri patres invictum publicis hostibus Cæsarem dolore domestico potuisse convinci ; subditus est tamen cujusvis principis animus, quantumvis rigidus, naturæ dominantis imperio, qui dum vires suas exercet in quemlibet, reges et Cæsares non agnoscit. Fatemur quod qui vivi regis superbia flecti nequivimus, sumus ejusdem filii nostri casu convicti : sumus tamen eorum nec primi nec ultimi, qui detrimenta pertulerunt transgredientium filiorum, et nihilominus illorum funera deplorarunt. Luxit namque David triduo primogenitum Absalonem, et in Pompeii generi sui cineres fortunam et animam soceri persequentis magnificus ille Julius primus Cæsar paternæ pietatis officium et lacrymas non negavit ; nec dolor acerrimus ex transgressione conceptus est efficax parentibus medicina doloris, quod in obitu filiorum natura pungente non doleant, contra naturam a filiis licet irreverenter offensi. Nolentes igitur nos, et non valentes circa prædicti filii nostri funus omittere quæ sunt patris, fidelitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus per totam abbatiam cunctis clericis, et cæteris fidelibus nostris injungas, ut ejus exequias omni cum devotione solemniter celebrantes, animam ejus cum decantatione missarum, et aliis Ecclesiasticis sacramentis divinæ misericordiæ recommendent, manifestis indiciis ostendentes, quod sicut in gaudiorum nostrorum tripudiis exultant hilariter, sic et doloribus nostris condolere fideliter videantur. Dat. etc. »

22. *Montagnana exusta.* — Exercuisse hoc anno numen divinæ justitiæ exemplum in municipium Italiæ populo refertissimum, cui Montagnanæ nomen erat, scribit monachus Patavinus his verbis[3] : « In mense Martio populosa Montagnana est divino judicio concremata ». Addit auctor Ezelinum, audita illius funesta clade, mox ad locum occupandum advolasse, suæque tyrannidi subjecisse. Absolvimus hunc annum rebus Terræ-Sanctæ quæ divino præsidio confirmatæ

[1] Cantip. l. I. c. 17. num. 5.

[1] Ptol. Lucen. in Annal. an. 1235. — [2] Rich. in Chron. hoc anno. Extat etiam in Ms. lit. Frid. — [3] Mon. Pat. Chr. l. 1. hoc anno.

fuerunt : tradit enim Parisius [1] Templarios cælesti ope fultos præclaram de hostibus victoriam retulisse (1).

[1] Par. Hist. Angl. hoc an.

(1) De combustione Montagnanæ, adnotanda esse hic arbitror quæ scripsit Tolandinus in Chronico Marchiæ Tarvisinæ lib. 5, cap. 8 : « Nocte quadam, mense Martii, Eccelinus venit de Verona Leonicum, et ibi occulte stando fecit ignem poni in Montagna, quæ tunc tenebatur pro parte Marchionis (Estensis) volens ipsam aut per ignem capere, aut marchionem habere si posset. Ipse quoque marchio, manens in Roccha Estensi, visis primis ignibus cum gente sua velociter cucurrit Montagnam, et hoc proinde inquisito, quod non multum distaret Veronensis militia cum Eccelino. Videns etiam quod plures ignes quasi ex improviso levabantur per Montagnam, notavit proditionem et nefas. Igitur jubens et ipse ignem poni, ex illa hora sanus et incolumis est reversus..... habuit Eccelinus sequenti die Montagnam combustam ». Arsit ergo Montagnana non quidem igne a Deo vindice misso, sed clam ab hoste injecto. Est autem Montagnana nobile oppidum in ditione Patavina inter Occidentem et Meridiem urbis. MANSI.

INNOCENTII IV ANNUS 1. — CHRISTI 1243.

1. *Fridericus Pontificiam ditionem vastat, Urbem obsidet.* — Erexit sese novi Pontificis electione, luctumque præteritum illius præsentia detersit Rom. Ecclesia anno Domini quadragesimo tertio supra millesimum ducentesimum, Indictione prima, cum diu antea in mœrore jacuisset. Hoc enim anno Junio mense cum Sedes Apostolica anni unius atque octo mensium spatio et amplius vacasset, jamque sub ferociente Friderici insolentia fatisceret, Innocentius IV gubernacula suscepit; quæ antequam attingamus, gesta ante ejus electionem percurrenda. Porrectam sibi vacante Sede egregiam opprimendæ Ecclesiæ Romanæ, Urbisque in suam potestatem redigendæ occasionem arbitratus Fridericus, cinctus validis copiis, e Sicilia citeriore in Campaniam irruptione facta, infesta signa in Romanos extulit, ut scribit Richardus [1] hujus tragœdiæ spectator : « Mense, inquit, Maii, de Capua movens, et per S. Germanum transitum habens et per Agnum, apud Flagellam se contulit, ubi faciens aliquandiu moram, inde per Campaniam facto itinere, super flumen Ceparani transitum habens, super Urbem vadit, ubi turres nonnullas funditus fecit everti, faciens in aliis etiam quam potuit vastitatem ».

2. Tenuisse porro duos menses Urbis obsidionem tradit Ptolomæus Lucensis [2], quibus consentit Parisius [3], qui Fridericum obsidendæ Urbis illum colorem prætendisse ait, Romanos sua ambitione, ac discordia creationem novi Pontificis disturbasse : illos vero culpam in cardinales animis ac locis segregatos, ac discrepantes derivasse, nec minus strenue se adversus illius impetus defendisse : interea Fridericum edicto sanxisse, ut possessiones et Ecclesiæ cardinalium et ditionis Pontificiæ Urbes hostili vastitate delerentur; eoque tempore Albam prænobilem urbem a Sarracenis vastatam, nulloque discrimine in omnes sævitum, ipsasque Ecclesias direptas, ac sacra omnia profanata; demum cardinalium precibus flexum modum iræ posuisse; a quo non discrepat Richardus, qui illatam ab Friderico, quam inferre potuit, vastitatem dixit, adjicitque : « Et tunc ad preces cardinalium ab Urbe discedens, est reversus in regnum ».

3. *Laxati e vinculis cardinales.* — Favere in eo novi Pontificis creationi, quam incenso studio fucatis verbis ambire præ se ferebat, visus est, quod multis principum precibus frangi demum passus est, ut cardinales, quos Amalphitanus carcer tenebat, vinculis emitteret. Liberatum e servitute Othonem tit. S. Nicolai diaconum card. demonstrant litteræ [1] cardinalium Sede vacante hoc anno in gratiam Capotii canonici Basilicæ S. Petri, cui vectigalia cujusdam Ecclesiæ ipsi a Gregorio antea erepta ab abbate e Wareduna restitui jubent, exaratæ, in quarum titulo subjecto nomen Othonis cum cæteris collocatum reperitur : « Miseratione divina R. Ostiensis et Velle-

[1] Rich. in Chron. hoc an. — [2] Ptol. Lucen. in Annal. hoc an. — [3] Par. Hist. Angl. eod. an.

[1] Ext. apud Paris. Hist. Angl. hoc an.

trensis, 1. tit. S. Praxedis, S. tit. S. Laurentii in Lucina, S. tit. Sanctæ-Mariæ in Cosmedin, C. Sanctorum Cosmæ et Damiani, O. Sancti-Nicolai in Carcere-Tulliano diaconi S. R. E. cardinalis, religioso viro abbati de Wareduna, salutem in Domino, etc. »

4. Cum Jacobi Prænestini episcopi nomen in illis desideretur, nondum tunc e vinculis relaxatum colligitur, quibus Richardus e S. Germano consentit, dum ait Othonem diaconum cardinalem mense Junio superioris anni restitutum libertati, quo tempore Jacobum episcopum Prænestinum Tybure ad custodiam revocatum affirmat : intenso enim in eum animo fuisse Fridericum ob Placentinos olim inter se conciliatos, cum eam rem in suum damnum vergere interpretaretur, suo loco dictum est. At demum Jacobum laxatum e vinculis hoc anno mense Maio idem auctor testatur [1] his verbis : « Eo mense, (nimirum Maio), Prænestinus episcopus imperatore mandante liberatus est; apud Anagniam ad cardinales cum honore remissus ». Ad id porro cardinalium precibus flexum tyrannum fuisse, indicat Innocentius IV in litteris [2] ad nuntios Apostolicos, qui apud Fridericum versabantur, exaratis; in quibus illum ob Præneslinum episcopum redditum libertati præclare se gessisse; non laxatis vero e vinculis aliis præsulibus turpem maculam suscipere respondet; quibus consentientia tradunt Parisius et alii.

5. *Electus papa Innocentius IV dat litteras Encyclicas de more.* — Igitur Anagniæ cum convenissent S. R. E. cardinales communibus suffragiis Sinibaldum cardinalem Pontificem renuntiarunt, cujus creationem mense Junio celebratam refert Richardus : « Mense Junio Sinibaldus tit. S. Laurentii in Lucina cardinalis apud Anagniam in papam Innocentium creatus est voluntate et consensu omnium cardinalium ». Diem vero mensis, quo electus et sacris Pontificalibus delibutus est, notal Parisius his verbis : « Ipso quoque anno, (hoc scilicet), die Nativitatis S. Jo. Baptistæ, creatus est in papam dominus Sinibaldus cardinalis, postquam vacaverat Sedes papalis per annum et novem mensibus, et die Apostolorum Petri et Pauli confirmatus et consecratus est : et vocatum est nomen ejus Innocentius IV ». Ex his perspicuum est Innocentium IV hoc anno solium Apostolicum conscendisse, atque demonstrant ejus litteræ, ut supervacaneum existimemus scriptores alios, qui idem affirmant, enumerare, e quibus eorum error depellitur, qui ad annum superiorem [1] vel proximum sequentem [2] electionem Innocentii contulere.

6. De electionis die idem plerique alii, qui tamen non tertio, sed quarto kal. Julias sacris Pontificalibus initiatum tradunt, ac Sedem antea annum unum, menses octo, dies quindecim vacasse, ipsumque Pontificem annos undecim, menses quinque, dies quinque sedisse testantur. Scribit Henricus Stero [3] Sinibaldum, quem ipse Symbaldum appellat, antequam Romanus Pontifex salutaretur, S. R. E. diaconum cardinalem extitisse : cæteri tamen pæne omnes presbyterum nominant, quamvis nonnulli S. Martini [4], et alii S. Laurentii in Lucina titulo insignitum affirment; quam posteriorem sententiam Gregorii IX litteræ ad ipsum, tum Piceni præfectum datæ confirmant [5], atque hic esse videtur, cujus nomen cum cæteris cardinalibus in allato supra litterarum titulo adjectum est. Ipsum vero nobili Fliscorum Lavaniæ comitum genere ortum omnes consentiunt.

7. (1) Susceptis Ecclesiæ gubernaculis, novus Pontifex de sua creatione universos Christi fideles Encyclicis litteris, ut moris erat, certiores fecit, quæ in ipsius Regesto [6] Rhemensi archiepiscopo ac suffraganeis inscriptæ sunt : quibus enixe commendavit, pacem ardentissimis precibus a Deo flagitarent, ut Barbarorum furorem a Christiano populo averteret.

[1] Rich. e S. Germ. in Chr. — [2] Inn. l. i. Ep. LXXXIX.

[1] Monach. Pat. Chro. l. i. Dlugosch. Hist. Pol. l. VII. et alii. — [2] Albert Stad. in Chron Blond. dec. II. l. VII. Crantz Hist. Saxon. l. VIII. c. 11. et alii. — [3] Stero in Annal. apud Canis. antiq. lect. tom. i. p. 257. — [4] Guill. Naug. in Gest. S. Lud. — [5] Greg. IX. l. XIV. Ep. CIX. — [6] Inn. IV. l. i. Ep. i.

(1) Hoc anno post diuturnum anni unius, et mensium septem interpontificium, tandem cardinales in Sinibaldum presbyterum cardinalem S. Laurentii in Lucina convenerunt. De anno electionis uno assensu veteres conveniunt. Quanquam enim Nicolaus de Curbio Ordinis Minorum, qui a sacris et a confessionibus eidem cardinali ad Pontificiam dignitatem translato assistens Vitam ejus scriptis mandavit, a Baluzio in to. VII Miscellan. pag 353 vulgatam ; licet, inquam, Nicolaus annum ejus assumptionis MCCXLII assignat, mendum tamen irrepsisse in textum ex sequentibus constat ; reipsa enim scripsit annum MCCXLIII. Quoad mensem pariter ambigere nos non permittit Richardus a S. Germano, qui hoc anno scribere desiit, quique cum veteribus omnibus Junio mense electum Sinibaldum in principem sub Innocentii IV nomine affirmat. Majus dissidium est inter coævos scriptores de die, nam Parisius diem Natalis S. Joannis Baptistæ assignat, alii proximum sequentem 25 Junii, quorum sententia nunc tandem veritati consentire planum factum est. Nam Fridericus in ea, quam ad ducem Brabantiæ de electione Sinibaldi in Pontificem scripsit Epistola, diserte id exponit : « Die sequenti, post primum transactum festum S. Joannis Baptistæ, quemdam de fratribus eorum nomine magistrum Sinibaldum tituli S. Laurentii in Lucina presbyterum cardinalem, votis concordibus, in summum Pontificem assumpserunt ». Epistolam hanc leges in supplemento Epistolarum Friderici II, vulgato in Collectione monum. Martenii tom. II, col. 1135. Consonat Nicolaus de Curbio, qui renuntiatum illum summum sacerdotem asserit die VI exeunte Junio mense, die scilicet XXV Junii ; tum addit postmodum *IV kal. Junii feliciter consecratus.* Quæ sane dies consecrationi aptissima erat, cum in Dominicam inciderit. Ex quo eruitur errasse Parisium scribentem consecratum illum die Apostolorum Petri et Pauli. Superest ut certum aliquid definiamus de interpontificio Cælestinum inter et Innocentium, qua in re erratum fere ab omnibus scriptoribus etiam coævis, miror. Nam alii ad menses XXII prorogant, ut Nicolaus Trivettus in Chronico. Alii ad biennium, ut Nangius in Chronico : alii ad annum et decem menses ac dies sex, ut Nicolaus de Curbio, qui tamen totum interpontificium quod ab obitu Gregorii usque ad assumptionem Innocentii excurrit forte supputavit. Verum si obitum Cælestini diei XVII vel XVIII mensis Novembris anni MCCXLI assignemus ; qua de re dubitare nos Rolandinus, diligens et coævus auctor, minime permittit, interpontificium istud ultra annum, menses septem, et dies octo prorogari non potest.

MANSI.

« Innocentius, etc.

« Felicis recordationis Cælestino papa prædecessore nostro, qui bonæ memoriæ Gregorio papæ successerat, infra modicum temporis spatium soluto carnis debito censuali ad superos, ut credimus, ut introeat in potentias Domini evocato, ac ejus, ut moris est, exequiis in crastino celebratis, post vacationem diutinam, quæ peccatis exigentibus propter malitiam temporis intervenit, fratres ad tantum subrogandi pastoris officium Anagniæ convenientes in unum, tandem Spiritus sancti gratia invocata, in nos providentiæ suæ oculos injecerunt, imbecillibus humeris fascem tanti oneris imponere decernendo. Nos autem nostræ infirmitatis et insufficientiæ conscii vehementer expavimus hoc audito, quia mens cœpit refugere, cor tremere, pondus importabile recusando, et ad renitendum omnino disposuit totis effectibus se armare. Verum ne diutina reluctatio in hoc tempestatis articulo aliquid discriminis pareret, cum temerarium videretur divinæ dispositioni penitus obviare; ad illum nostros oculos attollentes, qui dat lasso virtutem, et largitur munera in se sperantibus affluenter; quique nostrum considerans imperfectum, cum sit sufficientia omnium, insufficientiam nostram supplebit suæ abundantia largitatis, dando gloriam nomini suo magno: vocationi divinæ consensimus, et debiles humeros de superna virtute confisi submisimus ad portandum tanti ponderis gravitatem.

8. « Vos itaque, fratres, qui estis ad custodiam gregis Dominici deputati, rogamus attentius, et hortamur in Domino, omnem curam et sollicitudinem subinferentes ad serviendum digne Deo per omnia, et implendum legitime pastorale ministerium quod sumpsistis, ministrare in fide virtutum forma facti gregis ex animo, ut cum oves per sacrum profluvium oris vestri aquas hauserint in gaudio de fontibus Salvatoris, viderintque virgas pastorum detractis corticibus vanitatis et voluptatis divino candore nitentes, in contemplatione ipsarum affectiones mundas concipiant, et unicoloris fœtus pariant masculinos digne Christo Domino pastorum principi offerendos. Non cessetis autem pro nobis per vos vestrosque subjectos assiduas preces effundere, ut sua clementia de cælis mittat nobis sapientiam assistricem ad regendum populos nobis commissos, quæ nos doceat cum Domino sollicite ambulare, ac id agere coram eo, quod nunc sibi et omni tempore sit acceptum, ut de sua plenitudine accipientes gratiæ largitatem, dignam Domino rationem de suscepto ministerio reddere valeamus.

9. « Flagitate insuper quotidiana instantia, ut pacem Ecclesiæ suæ tribuat, et populo Christiano Barbaricam rabiem conterat, et gentem perfidam paganorum de finibus Christianorum depellat. Nos enim honorare vos disponimus et diligere velut fratres, et in vestris necessitatibus vobis adesse, actore Domino, utiliter et prodesse. Cæterum cum portitores hujusmodi litterarum interdum esse consueverint exactores, volumus et mandamus, ut latori præsentium præter victum, et si eum infirmari contigerit, necessaria, nihil penitus tribuatis, cum de non recipiendo præstiterit juramentum, et alias pro labore, et expensis sibi congrue satisfiat. Datum Anagniæ VI nonas Jul., Pontificatus nostri an. I ».

10. *Fridericus oratores cum litteris officiosis ad Innocentium mittit.* — Interea Fridericus cum accepisset Innocentium ad solium Apostolicum provectum, lætitiam præ se tulit, ut testatur Richardus, qui de Pontificia creatione locutus subdit: « Quo audito, imperator, qui tunc erat Melfiæ, ubique per regnum laudes jussit Domino debitas decantari ». Tum de missis ab illo oratoribus subjicit: « Mense Julio, imperator ad papam mittit apud Anagniam Berardum Panormitanum archiepiscopum, magistrum Petrum de Vinea, et magistrum Tadæum de Suessa pro bono pacis, a quo benigne satis recepti sunt, et benignum ad principem retulerunt responsum ». Extant ejus litteræ in bibliotheca nostra [1] fucati amoris notis ad eblandiendam illius gratiam aspersæ, quas tum, ut tantum honorem recens adeptum Innocentio gratularetur, misit; in quibus perstricta Romana Ecclesia, quam novercam non matrem antea sensisse queritur, meliores sibi spes sub eo Pontifice, qui e nobilibus imperio suo obnoxiis originem duxerit, affulgere filiique Ecclesiæ optatum nomen sibi restitutum iri gloriatur.

11. « Sanctissimo in Christo patri domino Innocentio, Dei gratia S. R. E. summo Pontifici, Fridericus, eadem gratia Romanorum imperator semper Augustus, Jerusalem et Siciliæ rex, salutem et reverentiam filialem.

« Audita summis expetita consiliis, et ardentibus desideriis exspectata summi substitutione Pontificis, in qua venerabilium fratrum voluntate concordi, et unica generalis voti postulatione fuistis Deo actore promoti, tanto major nobis accessit ex vestra promotione jucunditas, quanto subtractum dulce filii nomen, quod viduitas matris abstulerat, in data nobis novi subrogatione parentis non immerito gaudere confidimus restitutum, ut paterno nomini piæ provisionis omen adveniat, per quod exspectanti filio, et novercalem quodammodo dudum injuriam jam perpesso recte dicat Ecclesia: Fili, ecce pater tuus, in cujus affectione filius respirabit; et ad patrem conversa respondeat: Pater, ecce filius, quem materna ubera lactaverunt, in cujus obsequiis pia paternitas requiescet. Datum est enim vobis e cælo Innocentii prædestinata sorte vocabulum, quod per vos nocentia subtrahi consultius innuat, et pie suadeat innocentiam conservari.

12. « Advenistis quoque nobis e nobilibus imperii filiis vetus amicus, novum creatus in patrem,

[1] In Ms. Vallicell. sign. B. XII.

per quem confidat imperium vota pacis et suæ justitiæ inviolata servari. Quapropter ad reverendum patrem dominum Innocentium Apost. Sedis antistitem per fratrem Girardum de Marpurg, venerabilem magistrum domus S. Mariæ Theutonicorum in Jerusalem, Ansaldum de Mari, sacri imperii et regni Siciliæ amiratum, magistrum Petrum de Vinea, et magistrum Tadæum de Suessa magnæ curiæ nostræ judices, et magistrum Rogerium Porcastrellam Messanensem decanum capellanum, et fideles nostros, quos de latere nostro ad vestram præsentiam destinamus nostræ serenitatis nuntios et legatos, conceptæ spiritu devotionis accedimus, et in eorum affatibus tam devote, quam hilariter nos vestro conspectui præsentamus. Iidem vero nuntii nostri, tanquam intime cosncii voluntatis nostræ, devotionis ad patrem veraces erunt interpretes, tam nos, quam potentiam nostram, imperium et regna, quidquid et in bonis nostris existit vestris beneplacitis ad honorem Ecclesiæ et favorem omnimodum Ecclesiasticæ libertatis, quantum cum Deo salvis jure et honore sacri Romani imperii possumus, obnixius offerentes, illam ad nos utinam reverendi pastoris benevolentiam relaturi, per quam erga debitam patris et omnem honorificentiam filialem totis affectibus ac expertis effectibus plusquam aliquis devotus filius effundamur. Dat. apud Beneventum XXVI Junii (Julii) primæ Indict. »

At vaferrimum principem fraudes suas, atque insidias hac pompa officiorum subornasse, rei exitus illustravit. Profecto sunt, qui tradunt Fridericum, utpote improbæ mentis suæ conscium, tanti viri electionem iniquiore animo tulisse, ac nuntiantibus Sinibaldum Pontificem creatum, mœsta voce subjecisse, ex optimo amico cardinale se infensissimum hostem Pontificem habiturum; quam vocem an Fridericus vere protulerit, an ex eventu illi afficta fuerit, fides sit penes auctores.

13. *Legati Pontificii ad Fridericum cum articulis pacis.* — Adducendæ conjungendæque pacis studio Innocentius legationem ad Fridericum horum temporum turbinem ac facem decrevit, quam P... Rothomagensi archiepiscopo, Willelmo olim episcopo Mutinensi, viro sanctitate, atque amplissimis rebus gestis et legationibus in Germania ac Septentrionalibus regnis clarissimo, atque Guillelmo S. Facundi abbati, quem a Ferdinando rege Castellæ et Legionis motæ inter Fridericum et Gregorium dissensionis initio ad tentandam concordiam missum antea vidimus, qui omnes postea in cardinalium collegium cooptati fuere, quemadmodum in sententia perspicitur, quam Innocentius in Lugdunensi Synodo adversus tyrannum tulit, nosque suo loco referemus. Extant monita [1] Apostolica legatis tradita, quibus ad rem cum Friderico gerendam instruerentur. In primis significarent Friderico desiderio magno conciliandæ pacis Pontificem teneri : poscerent ab ipso, ut captos præsules pristinæ assereret libertati; sciscitarentur qua ratione in iis facere satis in animo haberet, pro quibus anathemate defixus esset : si Ecclesia injuria aliqua ipsum affecerit, quam non intulisse putat, ad eam sarciendam paratissimam, ac tum Concilium œcumenicum coactum iri, in quo omnes principes suos oratores mittere rogabuntur, ut mutuo omnes irrogatæ injuriæ resarciantur (1).

14. « Isti sunt articuli quos portaverunt nuntii Sedis Apostolicæ ad imperatorem.

« Proponant nuntii quod dominus papa, et fratres sui desiderant, quantum in eis est, per omnia habere cum principe et cum omnibus hominibus, et parati sunt quantum in eis est, pacem dare et tranquillitatem sibi et universo mundo, et utinam hoc principi placeat, vel eam non impediat, quia magnum præambulum est et utile ad tractatum pacis. Si restituantur prælati et clerici omnes captivi, quos detinet, et omnes tam clerici, quam laici quos cepit in galeis, rogent et petant, quod eos debeat restituere, cum hoc ipsum ipse et nuntii sui promiserint ante promotionem nostram. Item proponant quod ipsi pro nobis parati sunt audire, et tractare de pace, et audire satisfactionem, quam vult facere princeps de omnibus, pro quibus excommunicatus est.

15. « Item offerant quod Ecclesia, si in aliquo contra debitum læsit eum, quod non credit, parata est corrigere, et in statum debitum reformare : et si princeps dicat, quod in nullo læsit Ecclesiam contra justitiam, vel si dicat quod nos læsimus eum contra justitiam, parati sumus vocare reges, prælatos, et principes, tam sæculares, quam Ecclesiasticos ad aliquem tutum locum, ut per se vel solemnes nuntios illuc veniant, et de consilio Concilii parata est satisfacere principi, si in aliquo eum læsit, et revocare sententiam, si quam injustam contra eum tulit, et cum omni mansuetudine et misericordia, quantum cum Domino et honore Ecclesiæ fieri potest, recipere ab eo satisfactionem

[1] Inn. l. I. Ep. LXXXIV.

(1) Pontificatum adiens Innocentius nihil habuit antiquius, quam ut delectos viros ad pacem cum Friderico tractandam mitteret. Destinatos in eam rem scribit Nicolaus de Curbio in Vita Innocentii IV, apud quem a sacris et a confessionibus erat, Petrum Rothomagensem archiepiscopum, Guillelmum abbatem S. Facundi, et Nicolaum Regiuum episcopum. Verum cum Nicolai hujus nomen litteris Pontificis ad eosdem legatos suos directis recitatisque in Annalibus num. 17 non legatur, ejusdemque loco episcopus Mutinensis, a Nicolao de Curbio omissus, appareat; ideo difficultati huic expediendæ, adnotanda censeo, ea quæ vetus auctor Memorialis Potestatum Regiensium vulgati a Muratorio Rer. Italic. tom. VIII, col. 1112, opportune ad hunc annum monuit : « Mortuo domino Nicolao Regiensi episcopo in curia domini Friderici imperatoris, et sepulto in terra Melfi (quo legatos Pontificios imperatorem convenisse Nicolaus pariter affirmat) electus fuit dominus Guizolus Albricanum præpositus S. Prosperi de Castello », quo tamen ob vitiatam forte electionem exauctorato, Guillelmus de Foliano præfuit. En igitur quæ causa fuerit alterum alteri legatum substituendi.

MANSI.

de injuriis et offensis sibi et suis irrogatis. Item hoc sciat princeps quod omnes amicos, et adhærentes Ecclesiæ vult Ecclesia in pace ponere, ac plena securitate gaudere, quod nunquam hac occasione possint subire aliquod discrimen ».

16. *Per legatos Pontifex respondet querelis et postulatis Friderici.* — Quid vero legati apud principem egerint, quidve ab ipso respondi acceperint, redditis ad legatos litteris [1] insinuavit; quibus ipsos, uti ejus iras emollituri querelasque refutaturi essent, erudivit Pontifex. Questus in primis fuerat legatum, uti poposcerat, ex Insubria non revocatum : sperabat enim Fridericus, absente legato, Insubres in suam potestatem redactum iri, cum plures ex iis suis partibus addictos haberet, maximæque vigerent inter reliquos discordiæ, quas nisi legatus sæpius sopivisset, ut commune periculum propulsarent, sub Friderici potentia succubuissent. Cumulabat alias querelas, Prænestinum episcopum cardinalem, ac nonnullos præsules a se liberatos, Salinguerram vero in vinculis a Pontificiis teneri. Cæterum Maguntinum archiepiscopum publicum hostem dignitate a Sede Apostolica auctum, ac jus contra illius gratiam denegari : demandatum Avenionensi episcopo in Tolosani comitis injuriam legationis munus : apud Insubres hæresim latius grassatam, nec Pontificem exscindendæ illi pesti incumbere : denique suos oratores in Pontificium conspectum magno imperatoriæ majestatis contemptu non admissos. Ad has ergo infringendas querelas, Ecclesiæque æquitatem illustrandam, Pontifex his litteris nuntios instruxit :

17. « Archiepiscopo Rothomagensi, et episcopo quondam Mutinensi, et abbati S. Facundi nuntiis Apostolicæ Sedis.

« Litteras vestras benigne recepimus et earum tenorem pleno collegimus intellectu. Sane inter cætera, quæ ipsæ litteræ continebant, accepimus quod princeps super quibusdam de nobis conqueritur, et aliqua nihilominus a nobis instanter exposcit. Porro si rei veritas et temporis qualitas diligentius attenduntur, nec suæ in hac parte querelæ, nec petitioni locus ad præsens esse videtur : nam cum Rom. Ecclesia cunctorum fidelium gerens curam frequenter ad diversas mundi partes legatos dirigat, ne postponat absentes, quorum tenetur procurare salutem, et in Lombardiam olim pro illius terræ utilitate communi legatum duxerit destinandum ; idemque princeps postquam fuimus ad apicem summi Apostolatus assumpti, reliquias patrimonii ejusdem Ecclesiæ, quod tempore felicis recordationis Gregorii papæ prædecessoris nostri fere occupavit in totum, non cessavit multipliciter impugnare : quin potius illas afflictionis manu attriverit gravioris ; nec digne ab eo petitur prædictum revocari legatum, nec esset ei super hoc a nobis, rebus sic existentibus, exauditionis tribuendus auditus ; maxime quia Lombardis diu guerrarum commotione turbatis optatæ spes consolationis ex legati ejusdem tolleretur absentia, et aditus ad majora eorum discrimina præberetur ; et non absque nota proditionis Ecclesia sic ipsos desereret, ni prius remissionem ab eodem principe obtinerent, vel cum ipso treugas inirent super injuriis, quas eos sibi occasione dicit ejusdem Ecclesiæ irrogasse : nec ab ipsis Ecclesiæ Rom. cardinalibus ea vacante fuit ei præfati revocatio promissa legati, sed cum de venerabili fratre nostro Penestrino episcopo, aliisque liberandis captivis haberetur tractatus, et ab eisdem card. ut legatum revocarent eumdem, ex parte principis peteretur ipsius, a quibusdam eorum responsum extitit, quod petitiones ejus, quantum cum Deo possent, cum adesset opportunitas temporis, adimplerent.

18. « Multum autem gaudendum est principi, quod dictum Penestrinum et quosdam alios restituit libertati, et dolendum satis, quod reliquos adhuc detinet captivatos, cum ex illorum restitutione salus ac honor, et istorum detentione contrarium ei provenisse noscatur. Provide quoque deberet attendere, an Ecclesiam, quam sæpius vocat matrem, revereatur ut convenit, et ejus ut decet fideles honoret. Quomodo enim verbis matrem illam asseret, si se ipsius filium operibus diffitetur? Aut quomodo erga eam devotionem dicto prætendit, si se sic facto exhibet indevotum ? Salinguerræ vero liberatio, super qua nunc primo ipsius principis intelleximus voluntatem, incongrue postulatur a nobis, cum nec detineamus illum, nec detineri aliquatenus faciamus (illum a Venetis in vincula adductum superius vidimus) qui, si per nos etiam teneretur, cum civitatem Ferrariam Sedis Apostolicæ specialem, sicut ex ejusdem principis et prædecessorum suorum privilegiis potest liquido apparere ; pro qua idem Salinguerra vassallus erat Sedis ipsius, contra Romanam Ecclesiam concitarit, et in rebellione captus extiterit civitatis ejusdem, non ex hoc princeps ipse justa posset admiratione moveri. Verumtamen si ostendi poterit coram, quod ratione pacti, vel promissionis alicujus debeat liberari, super hoc quod debebimus, faciemus.

19. « Cæterum nos venerabilis fratris nostri archiepiscopi Maguntini nuntios hilariter recepisse, ac ei commisse legationis officium, nullosque audire in justitia contra eum in querimoniam princeps ipse deducit : sed cum idem archiepiscopus magnus Ecclesiæ Dei prælatus, tantusque princeps existat et ipsi Ecclesiæ tam devotus, gaudemus utique, si quem ei honorem impendimus, quem etiam proponimus auctore Domino amplius honorare. Super justitia tamen contra ipsum a nobis aliquibus denegata, nos conscientia non remordet, cum illam intendamus petentibus plenarie contra quoslibet exhibere. Ad devotionem autem principis memorati dictum archiepiscopum et alios amicos Ecclesiæ libenter reducere curaremus, si

[1] Ep. LXXXIX.

ad reddendum ipsi Ecclesiæ, suisque devotis pacem debitam et servandam eamdem animum inclinaret.

20. « Habet insuper ejusdem conquestio principis, quod in odium sui et favorem dilecti filii nobilis viri comitis Provinciæ Avenionensi electo legationis officium in illis partibus duximus committendum ; sed Deo teste nullam de principe ipso fecisse meminimus mentionem, cum specialiter contra hæreticos et fautores ipsorum legationem eamdem ad fratrum Prædicatorum instantiam, qui propter hoc ad Apostolicam Sedem de partibus eisdem accesserant, electo injunxerimus antedicto. Parati nihilominus sumus pro eodem comite suæ devotionis exigentibus meritis et ad majora.

21. « Nec juste quid argui possumus, quod contra remotos hæreticos, omissis proximis, Lombardiæ videlicet et Tusciæ, procedamus : nam sicut omnium fere tenet notitia, Rom. Ecclesia ubique terrarum ante ortam inter ipsam et principem eumdem discordiam constanter persequebatur hæreticam pravitatem, et eo fortius in vicino, quo inibi ratione propinquitatis facilius et plenius vim suæ auctoritatis poterat exercere : at postquam princeps idem Ecclesiam ipsam cœpit opprimere, sic undique vires ejus arctavit, viasque præclusit, quod impugnare pravitatem ipsam et Catholicæ fidei et Ecclesiasticæ libertatis augmentum ac salutem fidelium, prout oportuit, procurare nequivit.

« Ad hoc princeps ipse mirari non debet, si suos non admisimus nuntios ad nostram præsentiam destinatos, cum nunquam Rom. Pontifex excommunicatos scienter recipiat, antequam absolutionis beneficium juxta formam Ecclesiæ consequantur (verum postea IV nonas Septemb. anathemate solutos , ut ad tractandas pacis leges admitti in conspectum Pontificium possent, ostendunt Innocentii litteræ) [1] : insistite igitur studiosis exhortationibus apud eum, ut de sua salute sollicite cogitans universo populo Christiano de pacis tranquillitate provideat, et arma quæ adversus Ecclesiam irreverenter assumpsit, contra hæreticos, schismaticos, aliosque inimicos orthodoxæ fidei ex reverentia filiali convertat. Sic enim a se Judicis indignationem superioris averteret, qui nonnunquam in præsenti delinquentium culpas punire ideo prætermittit, ut illas in futuro gravius ulciscatur ; et Sedem Apostolicam adeo sibi constitueret favorabilem et benignam, ut in iis, quæ principis ipsius honorem respiciunt, studeret ejus desideria prævenire. Quod si forte se monitionibus vestris tam salubribus humiliter non inclinet, volumus et præsentium vobis auctoritate mandamus, quatenus ad nos protinus redeatis. Dat. Anagniæ VII non. Septemb. an. I ».

22. Cæterum Sedis Apostolicæ apud Insubres legatus, quem Fridericus, ut modo audivimus, iis partibus removeri poscebat, Gregorius e Montelongo R. E. subdiaconus et notarius, non modo e provincia non est revocatus, sed in suscepto etiam gestoque hactenus maxima cum laude munere perstare jussus [1], quem in primis de iis quæ Ecclesiam inter ac Fridericum hactenus tractata erant, certiorem fecit [2] ; oratores nempe a Friderico ad agitandam pacem missos eosque benevole exceptos : se enim ad pacem propendere, tum vel maxime ut lacessendæ calumniis Ecclesiæ occasionem principi adimat, missasque a se Friderico pacis ineundæ leges. Eas vero ab ipso repudiatas iterumque alios oratores, qui fœderis alia capita nec Ecclesiæ nec fœderatorum ipsius dignitati conducentia attulere, missos : ea vero se constanter respuisse ; tum subjicit : « Quapropter mandamus quatenus fideles et devotos Ecclesiæ in Lombardiæ partibus constitutos, ut in ipsius devotione solito stabiliter perseverent, suisque obsequiis perseveranter insistant studeas, prout expedire videris, affectuosis inductionibus animare ; ipsis ex parte nostra significans, quod cum eis et aliis Ecclesiæ devotis, prout eidem Ecclesiæ, ac illis expedire viderimus, et non aliter pacem inter Ecclesiam ipsam et memoratum principem intendimus reformare. Dat. Anagniæ IX Octob. an. I ».

Eodem argumento Pontifex datis ad Tarvisinos litteris [3] pollicitus est, cum Friderico fœdus non conciliaturum, ni illius leges ipsorum dignitati utilitatique conducerent. Cumque patriarcha Aquileiensis bellum ipsis intulisset, atque circumpositos agros hostili furore exussisset, patriarcham Innocentius gravissime monuit, indignum omnino videri,ut qui pro Ecclesia fortissime opponere sese debuisset , eam in ejus clientibus oppugnaret. Tum Gregorio e Montelongo legato provinciam imposuit [4] illum , ni desisteret , censuris percelleret.

23. *Viterbium populique circumpositi a Friderico deficiunt.* — Cæterum non obscuris indiciis cœlestibus ostensum mortalibus non discordiam pacatum iri, sed bellum atrocius imminere, ut Richardus prodit historiæ his verbis : « Eodem mense , (Julio scilicet quo oratores de concilianda pace a Friderico missos dixerat), discursus siderum de nocte visus est in festo S. Jacobi, ita unum contra alterum quasi hostem insurgerent et inter se hostiliter dimicarent ». Solere divinam providentiam signis similibus populos ad expianda lacrymis crimina, atque iras cœlestes avertendas præmonere docent plura exempla Annalibus a card. Baronio et a nobis suis locis insinuata. Addit auctor de concitatis paulo post Viterbii tumultibus : « Tunc civitas Viterbii, procurante magistro Rainerio card. venit ad mandatum Ecclesiæ mense Augusto, comite Simone Theatino pro imperatore se tenente in ea : quo audito imperator mox sine moræ periculo se personaliter contulit mense Septembri ad succursum prædicti comitis, et ad re-

[1] Ep. XCIII.

[1] Ep. CXXXVI. — [2] Ep. CXXVII. — [3] Ep. CXXXVI. — [4] Ep. CCXLI.

cuperationem civitatis ipsius: qui congregato exercitu copioso obsedit eam, et statutis machinis tam minis quam viribus dire satis impugnavit eamdem: qui cum in nullo proficeret, recepto et libero dimisso comite prædicto, et suis qui cum eo erant, ab obsidione recessit ».

24. His congruunt, quæ a Parisio de illo Viterbiensi bello traduntur[1]. Narrat enim Viterbienses, et circumpositos populos graviori jugo a Friderici satellitibus oppressos, illud e suis cervicibus percusso cum Romanis, qui Pontificias partes sequebantur, fœdere, Raineri Viterbensis cardinalis opera feliciter depulisse: submissis enim eductisque clandestine Romanorum copiis præsidiarii Friderici milites oppressi, et cum præfecto Urbis, Tusciæ comite, in vincula conjecti: mox ea defectione audita Fridericum irarum plenum in Viterbienses magno impetu venisse, sed tandem Fridericum male ab iis Romanisque habitum terga vertere coactum, ac Pisas se recepisse. Crevisse vero Pontificis animos et eorum partibus plures, inter quos Montisferrati et Malaspinæ marchiones, Vercellenses, Alexandrinos enumerat, sese aggressasse. Inter cæteros Sardi ad Ecclesiæ obsequium redierunt[2], ac regina Turritana, Adelasia nomine, quæ Ubaldo viro Pisano dynasta moriente ob nuptias cum Entio Friderici notho filio contra Gregorii supremi illius domini imperia contractas anathemate se devinxerat, veniam supplicibus votis flagitavit; cujus absolvendæ provinciam Innocentius Arboreæ archiepiscopo commisit[3] (1).

25. *Quæ auxilia Viterbiensibus submittenda decernit Innocentius, qui Romæ honorifice excipitur.* — Interea dum Fridericus ad eludendam ignominiam majores copias instruebat, Rainerius S. Mariæ in Cosmedin diaconus card. comparandis ad retundendum hostem novis auxiliis intentus, stipendiorum subsidia ab Innocentio flagitavit. Cui Pontifex respondit[4] fuisse sui animi temperare bello, sine quo Viterbium, dum de eo in cardinalium consistorio tractaretur, nec recipi, nec retineri posse videbatur: auditis tamen illorum oratoribus ejusque dignitati consulere cupiens, tum pericula a Viterbiensium aliorumque capitibus, qui ad Ecclesiam transfugissent propulsare, duo millia unciarum auri supra quingentas suppeditare significavit.

26. « R. Sanctæ-Mariæ in Cosmedin diacono card.

« Tua sinceritas[5] bene novit, quod cum olim coram nobis te præsente, de facto Viterbiensium tractaretur, dictumque fuisset, quod nobis proponentibus armorum strepitum declinare, hujusmodi negotium aggredi non prodesset, pro eo quod haberi, seu habita retineri terra ne poterat sine guerra, nos in ipsius tractatus principio tibi et nuntiis tuis expressimus viva voce per quosdam fratres nostros nihilominus intimantes, quod in eodem negotio nullas facere volebamus expensas, quare ne procederetur in ipso, nostram aperte potuisti cognoscere voluntatem.

27. « Cæterum licet ad processum negotii memorati fuerimus semper inviti, auditis tamen et intellectis quæ nuntii tui et ambassatores Viterbienses nuper coram nobis et fratribus nostris proponere curaverunt, erga honorem personæ tuæ, quam prærogativa dilectionis et gratiæ complectimur speciali, et sinceris intendimus affectibus confovere, paternum respectum habentes, ac Viterbiensium pericula et etiam aliorum qui ad mandatum Ecclesiæ redierunt, quibus si in manus inciderent inimici, discrimen capitis immineret, pia consideratione pensantes; quanquam nuntii et ambassatores iidem pro octo et quindecim diebus tantum quingentorum militum et mille peditum subsidium postulaverint; desideria tamen supplicum excedendo, ex Apostolicæ abundantia pietatis duo millia quingentas uncias auri ad pondus Romanum connumeratis quingentis marcis sterlingorum, quas per Areng. mercatorem Florentinum nuper tibi mandavimus assignari, pro stipendiis militum et peditum prædictorum retinendorum per mensem, si fuerit opportunum, discretioni tuæ per dilectum filium magistrum Martinum clericum nostrum latorem præsentium destinamus; harum serie declarantes, sicut oretenus diximus nuntiis et ambassatoribus prælibatis, quod ad nullos equorum vel armorum, seu etiam quarumlibet rerum teneri volumus redditus vel emendas; et cum pro defensione civitatis militia minus necessaria videatur, pedites autem utiliores esse noscantur, provideat circumspectio tua quod super hoc melius et utilius viderit expedire, firmiter credens quæ dictus clericus ex parte nostra tibi super præmissis duxerit referenda. Datum Anagniæ non. Octobris anno I ».

28. Contulit se Anagnia Romam paulo post has datas litteras Innocentius, ac magna celebritate a Romanis exceptum scribit Richardus: « Mense Octobri circa festum Omnium Sanctorum Innocentius papa Urbem intrat cum honore senatus populique Rom. magno receptus, ad quem dictus comes, (de Raymundo Tolosano loquitur, quem etiam superiore anno in Apuliam accessisse ad Fridericum dixerat), vadit tractans inter ipsum

[1] Matth. Par. Hist. Angl. hoc an. — [2] Ep. CCIV. — [3] Ep. CCV. — [4] Ep. CLXVII. — [5] Eod. l. I. Ep. LXVII.

(1) Quænam gentes per hæc tempora Romanæ Ecclesiæ partes defenderint, ex alio profecto quam ex Parisio, homine extero et ab Italia longe dissito, repetendum est. Optime tamen ille inter Pontificis fautores accenset comitem Montis-Ferrati. Quoad marchiones Malaspinas standum esse censeo auctoritati Parisii, quamdiu oppositum ex auctoritate coævi cujusdam scriptoris non constet. Cæterum de Alexandrinis planum est illos oppositas Pontifici partes defendisse; asserit enim coævus auctor supplementi ad Annales Caffari, de quo sæpe egimus, Henricum regem imperatoris filium exercitum in Genuenses duxisse, collectum ex Papiensibus, Alexandrinis, Terdonensibus, et Albensibus. Ex quibus constat quænam gentes tunc pro imperatore starent. MANSI.

et imperatorem bonum pacis » ; quibus verbis historiæ suæ accuratissimus scriptor finem adjecit, coronidis autem vice adnexa sunt hæc : « Hucusque Richardus notarius de S. Germano hujus historiæ auctor, hasque perduxit relationes, quæ suo tempore contigerunt ».

29. *Variis Ecclesiis consulit, Albigenses delendos curat Innocentius.* — Percurrenda nobis supersunt reliqua Innocentii gesta. Eximiam Radicofanensium erga Ecclesiam fidem commendavit [1] ; Perusinos studium erga Rom. Ecclesiam servare atque opem Assisinatibus laborantibus ferre præcepit [2], quorum dolorem ob inflictam ab hostibus cladem litteris delinire est conatus [3] ; atque inter cætera summa liberalitate Assisinatibus concessa indulsit [4], redditus omnes ad Romanam Ecclesiam in Assisinate diœcesi spectantes, annuo trium obolorum censu imposito, viginti annorum curriculo ad se derivarent : Tudertinos [5] atque Urbevetanos [6] ad restauranda jura Ecclesiastica diligenter jussit incumbere : constitutiones adversus Ecclesiasticam dignitatem a prætore Portuensi editas rescidit [7] : Parmenses clero Ecclesiæ cathedralis facere satis imperavit [8] ; antea vero episcopum Parmensem bonorum illius Ecclesiæ (cujus se alumnum vocat) dilapidatorem sacrorum administratione interdixerat [9] : Conradum Placentinum prætorem qui nuntium quemdam litteras Apostolicas deferentem pessime acceperat, aliaque in Ecclesiasticam immunitatem scelera perpetraverat, anathemate damnavit [10] ; denique Januensibus a lacessendis opprimendisque Ecclesiasticis viris temperarent, atque archiepiscopale palatium, quod invaserant, restituerent, imperavit [11].

30. Porrexit etiam trans Alpes Pontificias curas, ut hæresim penitus extingueret atque evelleret in Galliis, quæ quamvis sæpius amputata revirescebat. Et quidem jam antea in litteris ab Innocentio ad Rothomagensem archiepiscopum aliosque apud Fridericum nuntios datis vidimus, religiosis Prædicatoribus viris Sedem Apostolicam pulsantibus, quos justitiam de fuso ab hæreticis Albigensibus anno superiori suorum sanguine exegisse probabile est, legationem in Gallias contra hæreticos decretam, eamque Avenionensi episcopo commissam : de qua ad Galliarum episcopos extant in Pontificio Regesto litteræ [12], quibus præcipit [13] ne in terris, in quibus legatio ipsi demandata, Ecclesiis vacantibus suspecti hæreseos, nisi ipso conscio et jubente, præficiantur. Uti vero clementia severitatem condire sacræ fidei inquisitores deberent, in litteris ad ipsos exaratis præscripsit [14], primum hæreticis certum terminum, quo damnare hæresim juberentur, præfigerent, eoque lapso si in perfidia obdurescerent, meritas pœnas in eos exercerent.

31. « Universis inquisitoribus hæreticorum in provincia Narbonensi et in partibus Albigensium, ac in toto regno Franciæ constitutis.

« Inter cætera, quæ nobis incumbunt, nostra quotidiana instantia existit, ut ad propagationem orthodoxæ fidei totis affectibus intendamus. Volentes igitur iis qui pravitatis hæreticæ vitio sunt infecti, omnem occasionem auferre, quominus ad lumen veræ fidei sine moræ dispendio revertantur, præsentium auctoritate mandamus, quatenus in singulis locis, ad quæ vos causa inquisitionis hujusmodi pervenire contigerit, omnes hæreticos vel credentes, seu quocumque alio nomine censeantur, qui non condemnati, neque convicti, vel in jure confessi, sed sua spontanea voluntate redire voluerint ad Ecclesiasticam unitatem, auctoritate nostra recipiatis ; nulla eis pœna imposita publica vel privata, Ecclesiastica seu mundana : idque faciatis per eadem loca statim cum ad ipsa veneritis, publice nuntiari, præfigentes in singulis locis terminum competentem, infra quem redire debeant, si fuerit eis divinitus inspiratum : si vero post hujusmodi terminum tales fuerint in eodem vitio deprehensi, contra ipsos utpote salutis propriæ contemptores asperius, prout expedire videritis, procedatis, invocato ad id, si necesse fuerit, auxilio brachii sæcularis. Dat. Later. II idus Decemb. an. I ».

Perfecit [1] strenue Apostolica imperia sequenti anno Petrus Amelius Narbon. archiep. castro enim Montis-Securi hæreticorum asylo expugnato, reservatis vitæ qui ad Ecclesiam rediere, ducentos et amplius utriusque sexus pertinacissimos hæreticos cum duobus ipsorum episcopis incendio concremavit. Ante vero quam adversus Albigenses scriberet Pontifex Barensi archiepisc. IV. non. Dec. præceperat [2], comitem Tolosanum qui oratoribus ad Sedem Apostolicam missis Pontificis dicto se audientem futurum erat pollicitus, consueto sacramento adactum anathemate solveret. Cumque de Gallicis rebus agamus, adjicere visum est Innocentium rogatum a clero Belvacensi festum diem inventionis B. Stephani protomartyris in ea urbe, ac diœcesi celebrandum indixisse [3].

32. *In regionibus Prussiæ, Croatiæ et Dalmatiæ dilatata religio, sublatæ hæreses.* — Præclara hoc anno Christiani, ac maxime religiosi S. Mariæ Theutonicorum equites, in Prussia facinora explicuere, latius circumtulere victorias, magnumque terræ tractum comparavere ; duæ agrorum partes fratribus, qui sumptus belli suffecerant, attributæ, tertia Ecclesiæ ejus loci collata a legato Apostolico ; cui dividendarum diœcesium, finiumque illarum circumscribendorum auctoritatem commisit Innocentius ; ostendunt id Apo-

[1] Ep. CLI. — [2] Ep. LXIX. — [3] Ep. LXX. — [4] Ep. CLXVI. — [5] Ep. LXXI. — [6] Ibid. — [7] Ep. CCLI. — [8] Ep. CCCXXX. — [9] Ep. IV. — [10] Ep. CCCLIV. — [11] Ep. CCLV, CCLVI, CCLX, CCLXI. — [12] Ep. XXXI. — [13] Ep. CII. — [14] Ep. CCCXVI.

[1] Guillel. de Podio Laurentii in Chr. et Bern. Chr. Rom. Pont. an. 1244. — [2] Eod. l. 1. Ep. CCLXVI. — [3] Ep. CCXLVI.

stolicæ litteræ ad Prussiæ episcopum datæ, in quibus alienata ab ipso jura rescidit, ac similia in posterum audere vetuit.

« Episcopo Prussiæ.

« Iis quæ per dilectos filios fratres Hospitalis S. Mariæ Theutonicorum, et alios Christi fideles facta sunt in Prussiæ partibus, divina propitiante potentia, cum exultatione spiritus intellectis ; et considerata terræ latitudine, ibi per Dei gratiam acquisitæ, venerabili fratri nostro, episcopo quondam Mutinensi, pœnitentiario nostro apud Sedem Apostolicam constituto ipsius Prussiæ ac Livoniæ partibus plenæ legationis officium duximus committendum ; eidem in ipsa Prussia et terra Culmensi limitandi diœceses, ac ipsi Prussiæ terram dividendi per partes de fratrum nostrorum consilio potestatem plenariam concedentes (habetur in Regesto hujusmodi concessionis Pontificium Diploma [1] eidem episcopo inscriptum, quo ea exequendi auctoritate ipsum instruxit) verum episcopus ipse tres in Prussiæ, et unam in terra Culmensi diœceses limitavit : ac tres partes fecit de terra Prussiæ, quarum duas dictis fratribus ferentibus prœliorum angustias, et expensarum onera, quos oportet terram infeudare pluribus, deputavit ; ita quod sive unus episcopus fuerit, sive plures, duas partes terræ integre cum omni proventu habeant, et episcopus vel episcopi tertiam similiter integre habeant cum omni jurisdictione et jure, salvis tamen episcopo in duabus partibus fratrum illis omnibus, quæ non possunt nisi per episcopum exerceri.

33. « Verum cum nos limitationem et divisionem hujusmodi duxerimus auctoritate Apostolica confirmandas, præsentibus mandamus quatenus una ipsarum diœcesum Prussiæ quam malueris, et parte tertia terræ ipsius diœcesis, contentus existens terras vel jura ad partem diœcesis quam eligendam duxeris, pertinentia infeudare, alienare, vel dare absque speciali mandato Sedis Apostolicæ non præsumas : sciens quod quicquid a terra Prussiæ, vel terra Culmensi, aut ipsius alienasti proventibus, in irritum revocamus, et ex nunc inane decernimus, si quid contra inhibitionem nostram super prædictorum alienatione de cætero attentabis. Si vero diœcesim Culmensem elegeris, tibi de ipsa terra Culmensi sufficiat, quo in forma compositionis factæ super terra Culmensi per te ac legatum eumdem, et dictos fratres, necnon ipsius terræ incolas plenius continetur. Cæterum temporalia, quæ tibi episcopatus jure competunt, nomine nostro, et Rom. Ecclesiæ de ipsius legati manu recipias, te talem sicut Pontificalis dignitas et religiosa requirit honestas, in omnibus redditurus, quod Deo et Ecclesiæ sit ad gloriam, tibi redundet ad meritum et Christi fidelibus de Prussia veniat ad profectum. Dat. Anagniæ III kal. Aug. an. I ». Cæterum divisionis hujusmodi a Willelmo Mutinensi olim episcopo Pontificis jussu factæ extat insertum exemplum Apostolicis litteris, quas ad religiosos S. Mariæ Theutonicorum equites misit [1], dum illam confirmavit Anagniæ VIII id. Octobris anno primo : ad quos etiam id genus alias scripsit [2] ; ad calcem vero Willelmi litterarum hæc adduntur : «Datum Anagniæ anno Domini MCCXLIII, IV die mensis Julii, Indict. prima, Pontificatus ejusdem domini papæ anno I ».

34. Cæterum qua cura ac sollicitudine incubuerit Innocentius, ut perdomitas eas barbaras gentes, Christiana religione excoleret, tum nova subsidia ex circumpositis Christianis regionibus colligi studeret, quo cœptæ victoriæ latius proferrentur, demonstrant litteræ [3], tum ad priorem et provincialem fratrum Prædicatorum in Germania, tum ad alios exaratæ [4], quibus idoneos ac lectissimos ad Evangelium promulgandum viros submittere imperavit, quos redimendorum votorum auctoritate instructos esse voluit ; tum ut partas a Christo opes ad placandam divinam justitiam, expiandisque criminibus effunderent iis, qui vel arma capesserent, vel alios suis sumptibus in bello sacro alerent : « Devotionem tuam rogamus et hortamur in Domino, per Apostolica tibi scripta mandantes, ac in remissionem peccaminum injungentes, quatenus priores et fratres tui Ordinis constitutos in Magdeburgensi et Bremensi provinciis, Ratisponensi, Pataviensi, Alberstatensi et Verdensi diœcesibus, hujusmodi negotio, quaque postposita difficultate, deputare studeas, et eosdem attentius exhortari, quod assumpto sanctæ prædicationis officio, propter Dominum fideles dictarum provinciarum et diœcesum ad nimiam charitatem, qua Christus nos dilexit et diligit, respectum habere et ei retribuere aliquid pro omnibus, quæ tribuit ipse illis, piis exhortationibus, secundum datam sibi a Deo prudentiam, studeant informare diligenter, sollicite petituri, ut ipsi redempti pretio glorioso, in quos tanquam viros Christianos et Catholicos cadere opprobria exprobrantium Christo debent, se viriliter et potenter accingant tanquam zelum Dei habentes ad ampliandum gloriam crucifixi, et liberandum proximos de manibus paganorum profecturi, et acturi secundum fratrum consilia prædictorum ; ita quod et ipsis præmium debeatur æternum, et infideles non possint, quod impune Christi nomen impugnaverint, gloriari. Dat. Anagniæ IX kal. Octob. anno I ».

35. Nec minorem operam ad fidem in iis locis, in quibus sata erat, tuendam quam in aliis, ubi nunquam viguerat, propagandam, collocandam censuit : et quo studio inveteratam superstitionem in Livonia et Prussia evellere, eo hæresim in Croatia et Dalmatia enascentem elidere studuit. Tam ardui et illustris operis partes Wasiensi episcopo in Strigoniensem archiepiscopum postulato,

[1] Ep. CXLIV.

[1] Ep. CXXI. — [2] Ep. CLXVIII. — [3] Ep. CLXII. — [4] Reg. post eamd. Ep. et Ep. CLXII.

dato hoc Diplomate, imposuit [1], præcipitque, ut ubi humana vi opus foret, principum auctoritatem contra divinæ contemptores adhiberet : « Tibi legationis officium in Croatia et Dalmatia duximus committendum, fraternitatem tuam rogantes et obsecrantes in Domino Jesu Christo, quatenus indutus fortitudine ac virtute præcinctus pravitatis hæreticæ maculas, quibus terræ hujusmodi Bannis, sicut accepimus, sunt infectæ, sic de ipsius divinæ potentiæ propitiante subsidio, per te ac alios ad hoc idoneos abolere studeas, quod ibidem Christiana possit vigere religio ad illius honorem et gloriam, in cujus beneplacito geritur; ut perennis vitæ felicitas per fidei puritatem et innocentiæ studium acquiratur, etc. Dat. Anagniæ XV kal. Aug. an. I ».

36. *In Tartaros Ungariam devastantes Innocentius excitat expeditionem.* — Interea funesti imminentium Tartarorum rumores Ungaros concusserunt, qui lugubres litteras dedere ad Innocentium, ut Christiano nomini in iis regionibus defendendo curas conferret : moxque ille patriarchæ Aquileiensi provinciam commisit [2], ut Germaniæ populos sub crucis signis conscrisberet; quos idoneos ad habendas pro capessenda militari cruce conciones putaret, sibi adsciseeret; comparatoque demum exercitu, Ungariæ periclitanti contra Tartaros succurreretur.

« Innocentius etc. patriarchæ Aquileiensi.

« Plenæ lacrymis, et repletæ suspiriis reliquiæ fidelium in Ungariæ partibus positorum matris Ecclesiæ sollicitant pietatem, ut sui doloris qualitatem attendat, ejusque amaritudini et mœrori consolationis dulcedinem largiatur; ac sibi de illo provideat defensionis auxilio, per quod, si hostis Dei et amica dæmonum gens impia Tartarorum (ipsos incantationibus deditos, atque ejusmodi dæmonum artibus victorias retulisse superius vidimus) suam in easdem reliquias moliretur experiri sævitiam, possint ab exitio præripi, vel exterminio præservari, salubris provisionis effectum ex hoc universitate Christiani populi consequente : maxime cum sit evidens argumentum, quod ipsa tranquilla maneat et secura consistat, si ministra perditionis illa gens effera, divina dextera triumphante possit conteri, vel de contritorum confinio profligari. Hæc enim dum nos, qui licet immeriti generalis Ecclesiæ curam ex divina provisione suscepimus, nostræ mentis oculis præsentamus, reddimur ex corde solliciti, ut illis propere intendamus remediis, per quæ in Ungariæ partibus sit celebris perpetuo gloria Redemptoris.

37. « Igitur cum charissimus in Christo filius noster illustris rex Ungariæ, et subjectus ei populus, qui credentes pro acerbitate illatorum vulnerum suis gladium imminere cervicibus, dum persecutores horridos in vicinis Ungariæ partibus rumore terribili percipiunt constitutos, nos lacrymis moveant et lamentis inducant, ut eorum angustiis occurramus gratiæ festinæ fomento; fraternitatem tuam rogamus et obsecramus in Domino Jesu Christo, in remissionem tibi peccaminum injungentes, quatenus per te ac alios, quos ad hoc videris opportunos, Christi fideles in Theutonia constitutos, secundum providentiam tibi et illis desuper attributam, piis inducas monitis, ut ipsi, per quos adversus tyrannidem perfidorum Christiana potissime solet defendi religio, contra sathanæ nuntios tartarique ministros, crucis signaculum pro sic afflicti salute populi reverenter ad gloriam suscipiant Crucifixi, se taliter iis quæ sunt opportuna bello Domini munientes, ut si necessitas exegerit, quod avertat Dei Filius, sic Dei familiam de regno Ungariæ tueri valeant, quod pars opposita Domino propitio ruinæ grandis incurrat opprobrium, redempti pretioso Jesu Christi sanguine optatæ salutis consequantur effectum. Nos enim, ut quod tam pie, tam juste cupimus, lætanter et leviter fieri gaudeamus, omnibus, qui de Alemannia signo crucis assumpto in Ungariam contra Tartarorum processerunt feritatem, illam indulgentiam, idemque privilegium elargimur, quæ transeuntibus in Terræ-Sanctæ subsidium in generali Concilio conceduntur, etc. Dat. Anagniæ XII kal. Aug. an. I ».

38. *Pia S. Hedwigis mors.* — Amisit hoc anno Polonia sanctitatis gemmam, continentiæ speculum, Hedwigem ducissam Wraistlaviensem Henrici *cum barba* olim uxorem, quæ raro exemplo in maritali thoro plurium virginum merita superavit; et quo illustrius de mundi deliciis triumpharet, Tzebnicense monasterium Cisterciensium virginum a se conditum ingressa, mirabile vitæ genus duxit; unde divinum numen, ad illustranda ex voluntaria corporis maceratione comparata merita, nitidissimum ac lucidissimum ipsius corpus post ejus mortem reddidit; quam etiam ipsa antequam e vita discederet prædixit. De ipsa hæc Dlugoschus [1] : « Femina nobilissima et illustris Hedwigis ducissa Wratislaviensis Henrici *cum barba* relicta, magna et evidenti in vita pollens sanctitate, VII id. Octob. moritur, et in Trzebnicensi monasterio a se et a viro suo fundato et dotato sepelitur; cujus corpus, quod in vita croceum et exsangue abstinentiis et jejuniis confectum erat, in morte splendidum apparuit et specie honoris corporis glorificati. Quæ beati Stanislai martyris canonizationem in spiritu prævidens futuram, et in loco monasterii Trezebnicensis, in parte sinistra chori, altare illi dicandum fore prædixerat, monens sorores, ut locum illum magna devotione incolerent : asserens maximo sanctorum illum consecrari oportere. Quæ omnia prout prædixerat evenerunt. Hæc per annos octo et viginti cœlibem vitam ducens, ab omni illecebra carnem et spiritum custodivit, et quod humanis stupendum est sensibus, inter spi-

[1] Eod. l. I. Ep. XXIX. — [2] Ep. XXX.

[1] Longin. Hist. Pol. hoc an. l. VII. Chr. Hist. Pol. l. VIII. et alii.

nas thori maritalis, una cum eodem illustrissimo suo marito Henrico, sicuti lilium germinavit, et tanquam aurum in medio incendiorum probata, voluptatum ignibus per totum tempus prædictum æstuata non est ». Quod ad obitus diem; dissentit Vitæ ejus auctor antiquissimus, qui ejus gesta Rom. Pontifici dicavit : idibus enim Octobris e vivis discessisse, cæteris vero consentanea tradit [1], ac certe annua ejus commemoratio, quæ ipsis idibus recolitur [2] idipsum confirmare videtur. Quando vero sanctorum numero adjecta fuerit, suo loco dicetur.

39. *De S. Hildegardis miraculis accuratior inquisitio.* — Nec abs re fuerit sanctissimæ viduæ virginem sanctissimam Hildegardem conjungere, de qua in sanctorum numerum referenda cum agitatum esset, adductaque ad religiosum examen ejus miracula, non ita probe atque accurate res erat confecta, cum nonnullæ circumstantiæ deessent. Cum enim testes sacramento deposuissent, ipsius beneficio plures valetudini pristinæ restitutos, alios dæmone antea correptos feliciter liberatos; non tamen personas in quibus patratum erat miraculum, nec loca, nec tempora designarunt : quare Innocentius decano Scholastico et W.. de Hasceburen canonico, Maguntinis munus commisit [3], ut novum examen de rebus illius admirandis numeris omnibus absolutissimum instituerent.

40. « Mandamus quatenus, si processistis in inquisitione hujusmodi, recipiendo singillatim super præmissis testes fide dignos, et eorum dicta, prout quilibet per se simpliciter et seriatim deposuit, faciendo conscribi processum ipsum sub sigillis vestris nobis transmittere studeatis; alioquin de prædictis omnibus, et novis miraculis, si quæ fecisse dicitur; necnon de vita ipsius per fide dignos inquirentes sollicite veritatem, dicta ipsorum testium, quos singillatim examinare curetis, prout eorum quilibet per se coram vobis pure, simpliciter, et distincte, ac ordinate, quod super prædictis omnibus sciverit, deposuerit, faciatis cum attentione conscribi, nobis illa sub sigillis eisdem fideliter remittentes. Dat. Later. VIII kal. Decemb. »

41. *Canonicis regularibus pileus quadratus concessus.* — Ex sanctimonialis illius piissimæ occasione addimus Innocentium severiorem disciplinam inclusarum virginum Ordinis S. Damiani in cœnobio, cui S. Francisci Pragæ nomen est, sectantium certis in rebus temperasse [4]. Flagitavere pariter ab Apostolica Sede Cantuarienses monachi, qui ex D. Augustini institutis religiosam vitam excolebant, ut cum ex præscripta formula divino officio nudo capite interesse tenerentur, unde plures gravissimis morbis erant impliciti, ipsorum valetudini imposterum consuleretur; quibus hoc Diplomate annuit Innocentius : « Vestris supplicationibus inclinati vobis utendi pileis, vestro Ordini congruentibus, cum divinis interfueritis officiis, concedimus liberam facultatem. Ita tamen, quod in lectione Evangelica, et elevatione Corporis Domini Jesu Christi, et in aliis debita reverentia observetur. Dat. Anag. XII kal. Sept. an. I ».

42. *Divina in Ecclesiarum spoliatorem vindicta.* — Affert hoc anno editum in Anglia divinæ justitiæ exemplum Parisius in sacrarum opum, ac vectigalium Ecclesiæ S. Albano martyri sacræ invasorem Radulphum Cheinduit dictum, quanquam numen justitiam misericordia temperavit. Licet enim præsenti supplicio impium vibratis in se censuras Ecclesiasticas deridentem percusserit, moram tamen ad agnoscendum expiandumque crimen concessit [1] : « Cum per triennium sententiæ vinculis innodatus claves Ecclesiæ procaciter contempsisset, erecta cervice, in palatio Westmonasteriensi multis dixit convocatis : Eia de monachis S. Albani, eia de ipsis. Tam diu, tam sæpe, tam efficaciter me excommunicarunt, quod impinguatum, incrassatum, et dilatatum, vix me mea sella continet equitantem. Quo dicto, infirmatus et debilitatus, necnon et desperatus, domum est subito, sed vix palpitans, et jam spiritum extremum lethiferos singultus oregmon provocante, cœperat exhalando protrahere; cum interventu martyris S. Albani benignissimi, dispensante Domino, qui neminem vult perire, sed potius converti, suspirans ab alto, quosdam monachorum, quos melius noverat, festinanter jussit accersiri, qui de transgressore eorum, secundum sui arbitrium, satisfactionis acciperent plenitudinem : quod et benigne fecerunt. Et ne in abyssum desperationis moriens immersus, damnandus periret, præstita cautione de justitia super damnis et injuriis ab eo illatis facienda, sibi beneficium absolutionis impenderunt. Similiter et alii quamplures libertatis Ecclesiæ ejusdem prædicti martyris invasores et perturbatores, tam milites potentes, quam alii, in brevi tempore simili, vel majori pœnæ, non sine judicio miraculosæ ultionis, graviter subjacuere.

43. *De consecrationibus Ecclesiarum.* — In Hispania cum Burgenses magnifico opere templum æterno numini posuissent, Innocentius sacrum meritorum Christi et sanctorum ærarium in eorum gratiam aperuit [2], qui recurrente dedicationis illius Ecclesiæ festo ipsam pie adirent, in quibus litteris hæc graviter de celebranda Ecclesiarum consecratione edisserit : « Si olim in Veteri Testamento altaris consecratio celebris habebatur, quanto magis nunc in Novo debet solennis haberi, cum non minus quam inter lucem et umbram inter istud et illud altare distet. In illo enim carnales et irrationabiles hostiæ mactabantur ; in isto vero illud unicum et mirificum holocaustum semper offertur, quod pro redemptione humani generis semel in ara crucis extitit immolatum, videlicet unigenitus Dei Filius, Jesus Chri-

[1] Anonym. Vit. auctor apud Sur. tom. v. die xv Octob. — [2] Martyr. Rom. ead. die. — [3] Lib. I. Ep. CCLII. — [4] Ep. XXXII.

[1] Par. Hist. Angl. hoc an. — [2] Ep. CCX.

stus, idem ipse sacrificium et sacerdos, qui et pretium se dedit in cruce, ut moriens fideles suos a morte redimeret ; et cibum se tribuit in altari, ut vivens fideles ad vitam alat, eosdem ejus sibi edentes incorporans, ut per hoc quod accepit de nostro, et accipimus ipsi de suo in unum corpus, caput et membra insolubiliter uniamur etc. Dat. IV kal. Novemb. an. I ».

44. *Giennium aliaque loca a Ferdinando Saracenis erepta.* — Per id tempus Ferdinandus Castellæ rex in Maurorum fines longissime excurrit, obviisque evastatis, in ipsius Granatæ conspectu agrum exussit : tum Giennium urbem Mauricæ ditionis, ut gentis propugnaculum esset, situ, mœnibus, milite, opera, frumento, armis munitissimam circumsidet. Tenuerat menses octo obsidio, cum seditione inter Mauros ardente Granatæ rex, de vita regnoque periclitans, Ferdinandi regis fœdus et clientelam expetiturus, fide accepta in castra se Christianorum contulit. Iis conventum legibus, ut regnum a Ferdinando fiduciario jure teneret, vectigalia Granatæ inter Ferdinandum atque ipsum ex æquo dividerentur, vocaretur ad regni comitia ut beneficiarius, Gienniumque ad deditionem continuo compelleret. Ita urbs fortissima in Christianorum potestatem venit, templisque rite expiatis, grates solemni pompa Deo actæ, ac novus in ea urbe episcopus constitutus ; quæ Joannes Mariana [1], quidquid dissentiant alii, ad hunc annum refert, quo Rodericus Toletanus [2] suæ Hispanicæ historiæ finem imposuit (1). Hæc enim ad calcem adjicit : « Hoc opusculum, ut scivi et potui, consummavi anno Incarnationis Domini millesimo ducentesimo quadragesimo tertio, Æra millesima ducentesima octogesima prima, anno vigesimo sexto regis Fernandi, quinta (tertia) feria pridie kal. Aprilis, anno pontificatus mei trigesimo tertio, Sede Apostolica adhuc vacante anno uno, mensibus octo, diebus decem, Gregorio papa Nono viam universæ carnis ingresso ». Hæc ipse. Verum, quod ad vacantis Sedis tempus pertinet, longe aliter alii, ut ex dictis patet. At de his satis : jam ex Occidentalibus rebus ad Orientales nos conferamus.

45. *Balduinus consecratus imperator Constantinopolitanus, ubi de rebus Thessalonicæ.* — Sub hoc anno Balduinum imperatoria inunctione fuisse delibutum, ex imperiali Continuatione colligitur, qua Thessalonicensis regni occupati a Græcis jura Helenæ, Demetrii olim regis et marchionis Montisferrati nepti, quæ Willelmum Eubœæ regulum duxerat, confirmavit [1]. Quam rem gestam anno Christi MCCXLIII, imperii vero sui primo consignat (2). Non tamen ea temporis ratio cum servata a nobis computandorum temporum ratione pugnat : cum non annos, quibus consecratus imperator imperium gesserit, sed quibus Petro Antissiodorensi in juribus imperii successerit, quamvis medio tempore Joannes Brenensis imperavit, auctores plerosque secuti consignemus : « Balduinus Dei gratia fidelissimus in Christo imperator a Deo coronatus, Romaniæ moderator, et semper Augustus, universis has litteras inspecturis, salutem et amoris affectum. Ad universitatis vestræ notitiam volumus pervenire, quod nos virum nobilem Willelmum de Verona dominum terræ Nigripontis, maritum præclaræ dominæ Helenæ, neptis quon-

[1] Joann. Marian. de rebus Hisp. l. XII. c. 3. — [2] Rod. Tol. l. IX. c. 19.

[1] Inserta est in Ep. DCXXXVI. Innoc. IV. l. I.

(1) Historiam suam una cum anno isto absolvit Rodericus Ximenius archiepiscopus Toletanus, rerum Hispanicarum sui saltem temporis scriptor accuratissimus, qui dein ad annos non plane multos vitam prorogavit, cum decessisse anno 1247, ex ejus Epitaphio, relato a Nicolao Antonio in biblioth. Hisp. tom. II, pag. 34, num. 22 discamus, quem adeat qui plura de illo scire voluerit. Unum hic adnotandum, quod neque ab annalista nostro hic, neque ab accurato bibliothecæ Hispanicæ scriptore animadvertitur ; nempe mendum irrepsisse in adnotationem temporariam, quam in calce historiæ suæ auctor subjecit, idque aliter corrigendum est ac annalista censet. Notat igitur auctor « consummasse se opus anno Incarnationis 1243, Æra 1281, anno XXVI regis Ferdinandi, quinta feria, pridie kal. Aprilis, Sede Apostolica vacante, anno uno, mensibus octo, diebus decem, Gregorio papa IX viam universæ carnis ingresso ». Profecto anno 1243, die Aprilis postrema, nec feria quinta agebatur, nec interpontificii ab obitu Gregorii menses octo supra dies decem supputabantur. Igitur mendum huc irrepsit perspicuum, quod tamen facile emendatur, si pro die *pridie kal. Aprilis*, ponas *pridie kal. Maias*, in quam diem et feria quinta cadebat, et interpontificii tempus illud ad amussim congruit. Hæc igitur textus Roderici genuina emendatio est.

Hoc pariter anno Richardus a S. Germano manum ab historia sua scribenda retraxit. Cum Raynaldus Annalium tomum hunc priorem dabat, recondebatur adhuc in Casinensis bibliothecæ pluteis auctor rerum sui temporis in Italia gestarum diligentissimus explorator, et cum instructissimæ illius bibliothecæ fores reseratas idem Raynaldus haberet, ex ejus laciniis hinc inde insertis historiam suam plurimum nobilitavit. Sed non ita multo post Codicem Ms. ejus historiæ nactus Ughellius typis illam vulgavit ad calcem tom. III Italiæ Sacræ, eademque in novissima ejusdem Ughellii editione Veneta anni 1221, in tomum decimum et postremum rejecta est. Idem opus inseruit Muratorius in tom. VII amplissimæ Collectionis suæ, qua rerum Italicarum scriptores in unum corpus redegit. Sed cum Ughellius in Codicem valde mendosum inciderit, ideo in ejus editione sphalmata plane multa occurrerunt. Nec meliora ex Muratorio recepimus ; quanquam enim recensuisse se totum opus, et menda plane infinita correxisse fatetur, vereor tamen ne eruditis tanta ejus diligentia minor, quam ipse sibi Muratorius persuasit, videatur. Id plane constat ex litteris Friderici ad abbatem Cassinensem, quibus Henrici filii sui in carcere detenti obitum luget ; adeo enim fœde corruptæ sunt in utraque editione Ughellii, Muratorii, ut nullum interdum aptum sensum reddant. Exemplum proferam unde cætera intelligantur : In editione Ughellii et Muratorii legitur : « Mirabantur, forsitan dixi patres Januenses publicis hostibus Cæsarem dolore domestico potuisse convinci, substitutus est tam cujuslibet principis animum quantumvis regibus nostro durante imperio ». Quis Œdipus ista explicaverit ? Genuina lectio litterarum Friderici, quas Raynaldus pariter ex Mss. Codicibus exhibet ad annum 1242, XXI, ita emendat : « Mirabantur forsitan dixi, patres invictum publicis hostibus Cæsarem dolore domestico potuisse convinci ; subditus est tamen cujusvis principis animus naturæ dominantis imperio ». Ex his cætera disce. MANSI.

(2) Post verba illa : *Imperii vero sui primo consignavit*, ex Annalibus contractis adde : « Cum vero alias litteras ad Blancam Galliæ reginam hoc anno datas nonis Augusti de affinitate cum Soldano Iconii jungenda quarto imperii anno consignet, colligitur illum in iis annos a morte Joannis imperatoris numerasse ». MANSI.

dam Demetrii regis Thessalonicensis illustris in nostra simul cum ipso viro sua præsentia constitutæ investivimus, juxta petitionem et desiderium eorumdem, cum plenitudine gratiæ nostræ de jure regni Thessalonicensis et pertinentiarum suarum, quæ ad dictam dominam uxorem ejusdem ex morte præfati regis ratione propinquitatis recidere dignoscuntur, ex hoc recipientes ipsum in hominem nostrum ligium et fidelem contra personas omnes præsentes pariter et futuras; ita tamen quod omnium rationes ei jura sint salva, nec aliquibus ex hoc præjudicium generetur. In hujus rei firmitatem et testimonium, ac in securitatem nobilis memorati, præsentem chartam sibi dedimus Aureæ Bullæ nostræ munimine roboratam. Actum prope regiam civitatem in castris, adstantibus domino venerabili patriarcha, etc. » Adjuncta sunt principum imperii Constantinopolitani nomina, qui rei gestæ interfuere. « Anno Domini MCCXLIII, nonis Maii, imperii nostri anno primo ». Adjecit sequenti anno imperiali constitutioni Pontificium robur Innocentius, ac litteris datis Laterani IX kal. Maii Thessalonicensis regni jura ad Helenam Demetrii regis, cui Theodorus Comnenus regnum eripuerat, neptem devoluta promulgavit.

46. De Thessalonicensi regno scribit Georgius Logotheta [1] variis motibus concussum, donec penitus in Joanne Theodori Comneni Cæci, qui post carcerem Bulgaricum orbitatemque oculorum, pulso fratre Manuele regnum recuperarat, filio, dissolutum est. Quibus vero artibus Vatacius Nicænus imperator, ægre ferens Joannem filium Theodori accepta purpura agentem imperatorem, iis insignibus spoliarit, supremumque regni dominium ad se derivarit, describit auctor laudatus : « Theodorus Angelus cum filium Joannem Thessalonicæ et adjacentibus locis imperatorem acclamatum haberet, et patruus illius Constantinus despota et ipse vocitatus, et nepos ipsius Michael inter se pacem agebant. Imperator ergo Joannes cum Assanus Bulgarus de medio sublatus esset, et puer Bulgariæ imperaret, occasione arepta, appellationem imperatoriam, quam Joannes Angelus filius gestiebat, delere sibi in animo proposuit, primum Theodorum illius patrem nuntio seductum sibi conciliat : qui tanquam tunc recens res aggressus nihil eorum, quæ contingere poterant, suspicatus, ad Joannem imperatorem se confert. Imperator eum excipit lubentissime, honoribus afficit, patruumque vocat, mensa, ac reliquis humanitatis officiis communicavit.

47. « Postquam eum in potestatem habuit imperator, necnon copias illius non contemnendas, e Scythis exercitus; quos non multos ante dies muneribus ac variis beneficiis sibi devinctos, atque ex immanioribus moribus et Macedonia distractos in Orientalem oram deduxerat, detectus auctiores fecerat; satis animo certo et confirmato nihil sibi incommodi a Bulgaris pertimescens partim propter pacta conventa, partim quod res Bulgarorum a puero regerentur, ex Oriente solvens, prænavigato Hellesponto, secum una et Romanorum copiarum et Scytharum auxiliis advectis, adversus Joannem, qui Thessalonicæ imperatoris sibi nomen vindicaverat, aciem instruit, ac cum Thraciæ ac Macedoniæ oppida superasset, Christipolim et Strymonem præteriens, Rentinæ castello a nonnullis Joannis militibus custodito applicat : qui nec imperatoris Joannis comparatos exercitus intuiti, castello neglecto, in fugam sese conjicientes cursim Thessalonicam petunt; qui cum imperatore, vacuum castellum occupant, et in custodiam tradunt. Imperator recollecto exercitu prope Thessalonicam stadia circiter octo castra ponit », nonnullisque interjectis, ubi principes Græcos, quibus Vatacius erat cinctus, atque ab exercitu multam circumquaque vastitatem illatam descripsit; subjectque eo tempore nuntio ad Vatacium pervemente Musulmanos a Tartaris cæsos, ac fugatos, rem pressisse silentio ne hosti ad resistendum cresceret audacia, cum diutius ob Tartaricæ irruptionis metum hærere obsidioni non posset; addit.

48. « Interim cum Joanne, qui Thessalonicæ erat, fœderis cum pro eo et Theodorus Angelus Joannis pater legatus accessisset, inter dies quadraginta sanctiones factæ sunt, et jusjurandum finem habuit. Namque rubri calcei dimissi, et unionibus interstincta pyramis, super quam lapis rubeus emicabat, quæ imperatoria insignia sunt, ab imperatore postea despotæ dignitate condecoratur, cujus et amicitiam coluit. His completis imperator in Orientem remeat, cum fecisset ut imperator despota esset et servus : quem jurejurando, uti moris erat, obstrinxerat, muneribusque pro dignitate affecerat, et cæteros alios illi subjectos pecunia donaverat, cum etiam patrem Theodorum reliquit ». Non diu acceptæ ignominiæ Joannem despotam Thessalonicensem ex imperatorem superfuisse refert idem auctor, quem magnis virtutibus ornatum fuisse ait, atque adeo rerum cælestium contemplationi deditum, ut quo liberius iis vacaret, ex aula in eremum se subducere fuerit meditatus : in despotatu vero fratrem Demetrium successisse.

49. Cæterum adeo hoc tempore potentiam Vatacii invaluisse tradit Parisius [1], ut Balduinum imp. exhaustum opibus, cinctumque periculis ad Fridericum confugisse ad illius opem implorandam dicat; illumque sua auctoritate cohibuisse Græcos, atque inducias ad annum conciliasse : anno vero sequenti filiam Vatacio in matrimonio magno utique fidei Catholicæ damno, juncta cum schismatico affinitate, collocasse : quod crimen ipsi postea Innocentius objecit. Cæterum quæ ad sustentandum labans imperium egerit Pontifex,

[1] Georg. Logoth. interpr. Leone Allat.

[1] Par. Hist. Angl.

prosequamur. In primis Constantinopolitanum patriarcham gerenda in Christiano exercitu Sedis Apostolicæ legati dignitate ornavit ea[1] lege, ut si legatus e latere eo pergeret, observantiæ ergo in Rom. Pontificem, quamdiu degeret in iis locis, hujusmodi munus deponeret. Dein ad colligenda contrahendaque pecuniæ subsidia pro sufficiendis militi stipendiis intentus, datis ad archiepiscopos ac reliquos præsules imperio Orientali obnoxios litteris[2], certam auri vim in bellicos sumptus convertere, reluctantesque censuris percelli et adigi ad solutionem jussit.

50. *Constantinopolitanæ Ecclesiæ inopiam levat; muros Hierusalem reficiendos curat Innocentius.* — Effuderat præ cæteris opes suas Ecclesia Constantinopolitana ad imperium confirmandum; ac bellorum injuriis exhausta admodum erat. Ad cujus levandam inopiam Innocentius archiepisc. et Crescentio Atheniensis Ecclesiæ thesauri præfecto, et Willelmo decano Thebano mandavit [3], ut Ecclesiarum in Morea, Negreponto, aliisque insulis adjacentibus imperio obnoxiis sitarum decimas patriarchæ Constantinopolitano concedi operam darent. Subortam vero in Patracensi Ecclesia de præficiendo sibi præsule contentionem definivit, alteriusque electione repudiata, Bernardum subdiaconum, ac notarium suum, ut summis laudibus ornatum, omnibus tantæ gerendæ dignitati numeris absolutissimum in sedem archiepiscopalem extulit, et clero commendavit litteris[4], in quibus hæc de Patracensis Ecclesiæ dignitate habet : « Velut paradisum voluptatis dextera divina plantatam beatus Andreas Apostolus quasi quadripartito flumine irrigavit, dum illam Evangelicis doctrinis edocuit, informavit exemplis, illustravit miraculis, et tandem passione mortis in crucis patibulo mirifice decoravit ». Ut vero summo animi gaudio delibutus nobilissimæ Ecclesiæ cumulatissimum laudibus omnibusque ornamentis decoratum præfecit Innocentius, ita ægerrime tulit Bibliensem episcopum, contrariis vitiis infectum, suæ ornamenta dignitatis inquinare; delatum fuerat ad Apostolicam Sedem omnis litteraturæ penitus expertem esse, percussum ab Antiocheno patriarcha anathemate, censuras Ecclesiasticas superbo contemptu proterere, bona Ecclesiæ corrumpere ac dissipare, res sacras divendere ac profanare : quibus commotus, Tyrensi archiepiscopo atque electo Tripolitano partes imposuit [5] juridice in eum inquirerent, seque totius rei facerent certiorem, ut meritis eum pœnis percelleret.

51. Defluximus ad Terræ-Sanctæ res, ad quas promovendas Innocentius patriarchæ Hierosolymitano legati Apostolici dignitatem contulit [6] : cui postea eo munere fungenti litteras inferius adducendas misit. Laborabat intestinis dissensionibus Syria, cum alii Friderici studio sultano Babyloniæ adhærerent, alii contra, ruptis cum illo initis a Richardo comite Cornubiæ induciis, cum Damasci et Crachi sultanis arma conjunxissent Babyloniumque lacesserent; cujus potentia cum formidinem justam afferret, Innocentius, cui Terræ-Sanctæ res altissime pectori defixæ erant, quasi futurorum malorum præsagus ardentissimis animis in patriarcha, archiepiscopis, episcopis, Hospitalariis, Templariis, aliisque proceribus ad eversa Hierosolymorum mœnia instauranda, firmanda propugnaculis, aggeribus, fossisque munienda, cum præclaram Sarracenorum discordiæ occasionem darent, excitandis incubuit; pollicitusque se Christianos omnes ad contribuendos sumptus litteris [1] Apostolicis inflammaturum. Hierosolymæ enim mœnia a Coradino, dum Christiani Pelusii obsidioni insisterent, olim eversa, quamvis jactasset Fridericus, cum eam recepit, a se refectum iri, nondum magno religionis damno, ac inertia Orientalium fuerant, ut par erat, instaurata, justisque molibus communita : quare hæc patriarchæ Pontifex demandavit :

52. « Patriarchæ Hierosolymitano Apostolicæ Sedis legato.

« In succursum Terræ-Sanctæ accendi debent corda fidelium ad liberationem ipsius, qua possunt subventione debent assurgere Christiani, ex eo inducti potissime, quod in illa specialiter Dei Filius unigenitus Jesus Christus tunc hostis antiqui jugo incessanter oppressis voluit misericorditer subvenire, ipsosque pretioso sui sanguinis pretio de perpetuo servitutis carcere liberare. Cum itaque civitatis Hierosolymitanæ muri sint undique diruti, extantibus tantum fundamentis ipsorum ; et dignum existat, ac inter alia suffragia plurimum expediens ipsi terræ, ut tam veneranda civitas Christi conspersa sanguine mœnium fortitudine muniatur; venerabiles fratres nostros archiepiscopos et episcopos, et dilectos filios alios Ecclesiarum prælatos, et eorum capitula, necnon domus militiæ Templi, Hospitalis Hierosolymitani, et S. Mariæ Theutonicorum magistros et fratres, aliosque religiosos ac nobiles viros, barones et alios Christi fideles in ultramarinis partibus constitutos, monendos, rogandos duximus et hortandos attentius, in remissionem eis peccaminum injungentes, quatenus ad reparationem murorum civitatis ejusdem, quam liberius et melius fieri potest, hoc tempore exorta discordia soldanorum, per quam dictæ terræ videtur Dominus specialiter providisse ; cum etiam Catholicos mundi principes et universos Christianos alios, quod ad hoc honorifice manum porrigant charitatis, nostris litteris inducere attentius intendamus ; dent opem et operam efficacem, et ad principium potissime tam pii et utilis operis congruum subsidium juxta taxationem, quam tibi super hoc dirigimus, scriptis no-

[1] Lib. I. Ep. VIII. — [2] Ep. XXII. — [3] Ep. XXXIII. — [4] Ep. CXCIX. — [5] Ep. LVII. — [6] Ep. XII. XIII.

[1] Ep. LIII.

stris duxeris faciendam certam singulis eorum subventionem tam in militibus et operariis, quam aliis ejusdem operi necessariis, consideratis eorum facultatibus, imponendo sine difficultate, qualibet largiantur. Quocirca mandamus quatenus taxationem eamdem faciens juxta prudentiam tibi desuper attributam, et habens præ oculis solum Dominum, nominatum subsidium, secundum quod a te taxatum extiterit et expressum, instanter exigas, faciens illud assignari tibi ab omnibus supradictis. Datum Anagniæ non. Augusti an. I ». Hæc si vecordes Christiani Syri attendissent monita, ac perfecissent, non ita postea, cum a Babylonio instigati Chorasmini irrupere, urbem sanctam ut sustinendis Barbarorum insultibus impotentem turpi fuga, nondum hactenus post tot sæcula recuperatam, deseruissent.

INNOCENTII IV ANNUS 2. — CHRISTI 1244.

1. *Chorasmini a Tartaris ejecti Hierusalem oppugnant ac diripiunt, Christianos cædunt, loca sancta prophanant.* — Ingentium præsagus malorum annus a salute humani generis millesimus ducentesimus quadragesimus quartus, Indictione secunda, ex Pontificis, tyrannidem et insidias Friderici declinantis, fuga in Gallias, Hierosolymorum, quæ hactenus sub infidelium jugo lugent, excidio, et Dominico Sepulchro a Chorasminis everso ac prophanato acerbissimus piis omnibus extitit. Tantæ cladi occasionem Tartari præbuere: immanis enim ac victrix ea gens per ingentia locorum spatia diffusa, populosque innumeros complexa, si in Occidente aliquantulum reprimi visa est, in Oriente latius armorum terrorem circumtulit[1]; in Persidem magno impetu, vastatis quibusque obviis atque excisis oppositis exercitibus, irrupit, pervasit alias regiones; jamque imminebat Chorasminis, ferocissimæ nationi, quæ rubri maris littora, qua Arabia Erythræo sinu perfunditur, accolebat, ac periculi terrore perculsa, relictis pristinis sedibus, novas terras quærebat. Infecta erat Mahumetica superstitione: ab aliis tamen Sarracenis ob immanitatem exclusa, ad soldanum Babylonium Christi fidelium hostem atrocissimum se contulit: quibus persuasit Babylonius, ut vicinorum Christianorum cultissimas terras invaderent, se ipsis auxilio futurum; ita Chorasminos, quos in suo regno pertimuerat, in Hierosolymitanum avertit.

2. Irrupere igitur improvisi, tantumque terrorem incussere, ut sancta civitas, in quam innumera Christianorum omnis sexus, ætatis, et conditionis ad perlustranda redemptionis nostræ veneranda vestigia confluxerat, primo illorum adventu oppressa in lugubre fidelium sepulchrum conversa fuerit. Quæ vero causa illi populorum concursui occasionem dedisset, significat Fridericus in suis litteris[1], additque Babylonium sultanum ob junctam a Christianis adversus illum cum Damasci et Crachi sultanis armorum societatem, de qua suo loco diximus, efferatum Barbaros in nostros concitasse: « Dederat concursui causam famosi loci longis retro temporibus a Christicolis maxime desiderata securitas, et sinistris auspiciis diebus illis obtenta quarumdam occasione treugarum, quas soldanus Damasci et Nathasar, et soldanus Crachi, qui prius hostes et adversarii fuerant, concordiam invicem facientes ipsam cum Christianis ea conditione fecerunt, quod tota regni Hierosolymitani terra, quam Christiani possederant trans Jordanem, retentis sibi villis et montanis aliquibus, restituta, Christiani soldanis eisdem in expugnatione soldani Babyloniæ deberent assistere toto posse. Qua confœderatione tanquam in sui perniciem juncta, soldanus accinctus prædictam gentem barbaricam Cohesminorum per deserta vagantem, et velut feram in salicibus cum venabulo fugientem ad suæ defensionis auxilium convocavit; qui sibi reputantes oblatum subsidium potius quam petitum, ad designata loca non minus taciti, quam celeres pervenerunt: universos hostes advenientes

[1] Par. Hist. Angl. hoc an.

[1] Ext. in Ms. Vall. bibl.

maturius nostrorum vigilantia novit quam venturos.

3. «Sicque factum est, ut Christianorum exercitu cum soldanis prædictis in gravamen soldani Babyloniæ apud Accara commorante, patriarcha Hierosolymitanus de partibus cismarinis ad partes illas athleta novus accessit : quo supervenientis perfidæ gentis metu de civitate Hierosolymitana (abscessit) una cum magistris domorum Hospitalis et militiæ Templi, et universis habitatoribus civitatis ejusdem, tanquam de humano præsidio desperatis noctis silentio præcedentibus, salubriter versus Mopem (Joppen)».

4. Fugam ex Hierosolymis arripuere, cum sanctam civitatem ad propulsandos hostium impetus propugnaculis, ut par erat, non munitam cernerent; æquaverat illa solo Coradinus, dum Christianus exercitus sub rege Joanne Brennensi Damiatam expugnaret; cum sustinendæ illius potentiæ, si Hierosolymas invaderet, imparem se fore diffideret, metueretque ne urbs a Christianis recuperata tutum illis receptaculum foret : nec postea Fridericus cum mœnibus exutam a sultano Babylonio sanctam urbem ex pacis legibus recepit, quamvis promissa magnifica jactaret, illam propugnaculis muniturum, adæquatis solo mœnibus deformatam pristino decori restituerat : ac licet Innocentius superiori anno patriarchæ dedisset imperia[1], ut reficiendis mœnibus incumberet, sumptibusque transmarinos Christi fideles contribuere juberet, vel non cœptum opus, vel ignave perductum fuerat; in quo singularis etiam Friderici Hierosolymorum regis vecordia fuit, qui regiam urbem adversus Sarracenorum impetus firmare negligeret, et omnia consilia in opprimenda Ecclesia consumeret. Subdit ille de iis, qui fuga Hierosolymas deseruerant, misere circumventos in urbem ad lugubrem carnificinam fuisse revocatos.

5. «Emenso jam fere medietatis itineris spatio, ad cujusdam vanæ seu potius callide procuratæ vocis auditum, quæ, Cohesminorum natione devicta, securum peregrinationis et civibus reditum promittebat, homines regionis et incolatus affectione seducti, confestim ad victimam potius quam ad patriam redierunt. Et nondum eisdem infra septa domorum respirantibus a labore, priusquam fere sarcinulas suas et itineris impedimenta deponerent, ecce quod multitudo gentis hostilis, quam dinumerare nemo poterat, universam terræ faciem occupans sic impetuose, sic subito, continuatis impugnatorum agminibus, circumdedit civitatem, ut nec in defensione præsidium, nec in fuga consilium obsessis fidei nostræ pugilibus laxaretur.

6. «Ambigentibus autem eis cujusmodi mortis genus eligerent, ex prædictis tandem, etsi nulla via securior, saltem est visa via dilatior, ut per fugæ remedium aliquos a persequentium oculis cavernæ montis imminentis absconderent, et noctis circuitu aliqui manus Occidentium lessis evaderent». Et paulo inferius : «Non defuit tamen inter tot advenarum hostium male ductorum et cognitor viarum indigena, qui sufficientes insidiantium turmas velut per silvas angustas venatores, per inevitabilia loca disposuit; et in quorum manus quanto celerius fugerent, tanto rapidius caderent fugientes. Sed fefellit, proh dolor! eventus rei miserandæ consilium, qui tanquam in rete paratum avibus sic omnes septem millia fere hominum inciderunt, incessantibus sanguinis occisorum per valles montium velut profluentis aquæ decursibus».

7. Fœderatos nostrorum Sarracenos sultanorum Damasci et Crachi ditionis, singulari in ea calamitate adversus Christianos perfidia usos deplorant G. e Castro-Novo religiosi equitis litteræ[1] : cum enim inito cum iis fœdere adversus Babylonium communem hostem præfidentes per eorum terras fugam, ut suæ consulerent saluti, corriperent, illi insito religionis odio Christianos incautos contrucidarunt. Addunt superioribus cædem litteræ Chorasminos cæsis iis, qui in sancta civitate restiterant, hac arte usos ad alios e fuga revocandos, ut asportatis opibus potirentur : Christianorum signa, quæ repererant in urbe extulisse, iisque conspectis, qui fugerant, arbitratos partam ab iis, qui remanserant, de Barbaris victoriam, atque ad meliorum spem excitatos, mutuis se sermonibus ad reditum, quamvis Templariorum magister, qui cum acie equitum versus Joppem se recipiebat, ab eo consilio abduceret, cohortatos : seque hostium laqueis ac ferro ob funestam relictarum opum cupiditatem induisse.

Deploranda porro Christianorum vecordia fuit, qui imminente hoste non ad ipsum repellendum se accinxerint, sed adeo ex timore mente emotos, ut divisi invicem animis non in armis, sed turpi fuga præsidium quærerent : contigitque ut plures in fuga, quam in asperrimo prœlio cæderentur, uti exprobrat in litteris Fridericus : «Nulla prius extitit pugna, sed cædes : infantes autem et virgines in urbem sanctam nequiter reduxerunt, senes, infirmos, et debiles, ac moniales ad fugæ laborem inhabiles in urbe relictos in ipsorum, quin potius in ipsius Dei nostri conspectu, Sepulchro Domini inclyto, quod fuerat fidei Christianæ visibile nutrimentum (monimentum), miserabiliter occiderunt».

8. De prophanato innumeris Christianorum cædibus Sepulchro Dominico a Chorasminis, quos Grossomos appellat, locutus Nangius, ait[2] sacrum illud vaticinium tum impletum : «Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum; posuerunt morticinia servorum tuorum escas volatilibus cæli, carnes sanctorum

[1] Inn. l. i. Ep. LIII.

[1] Ext. apud Par. Hist. Angl. [illegible] — [2] Guill. Nang. in Gestis S. Lud.

tuorum bestiis terræ : effuderunt sanguinem tanquam aquam in circuitu Jerusalem, et non erat qui sepeliret ». Eadem continent lugubres a Roberto patriarcha A. S. L. aliisque præsulibus et proceribus Syris ad Galliæ et Angliæ episcopos litteræ [1]; quæ immania sacrilegia magno religionis Christianæ dedecore in Sepulchro Domini aliisque locis sacris patrata ita describunt :

9. « Prænominati perfidissimi Israelitanam civitatem intrantes, quasi populo destitutam, Christianos, qui ibi remanserant, seque infra Ecclesiam Sepulchri Dominici receptarant, ante ipsum Sepulchrum evisceraverunt universos, et decapitantes sacerdotes, qui in altaribus celebrabant, dicebant ad invicem : Hic effundamus sanguinem populi Christiani, ubi vinum libaverunt ad honorem Dei sui, quem hic dicunt fuisse suspensum ». Subjiciunt litteræ infanda alia impiorum scelera, ut Sepulchri Dominici ornamenta, ad sepulchrum Mahometi decorandum transtulerint : « Insuper cum dolore dicimus, et cum suspiriis intimamus, quod in Sepulchrum Resurrectionis Dominicæ manus sacrilegas extendentes, illud multipliciter deturparunt : tabulatum marmoreum, quod circumcirca erat positum funditus evertentes; et montem Calvariæ, ubi Christus extitit crucifixus, et totam Ecclesiam, ultra quam dici valeat in omni turpitudine, quantum in se fuerat, fœdaverunt. Columnas vero sculptas, quæ ante Sepulchrum Domini erant ad decorem positæ, sustulerunt, illas in Christianorum contumeliam ad sepulchrum sceleratissimi Mahometi, in signum victoriæ, transmittentes : et violatis sepulchris felicium regum in eadem Ecclesia collocatis, eorum ossa in Christianorum injuriam disperserunt : montemque Sion reverendissimum sine reverentia prophanantes, templum Domini, Ecclesiam vallis Josaphat, ubi B. Virginis est sepulchrum, Bethleem, et locum nativitatis Domini indignis relatu enormitatibus polluerunt, omnium Sarracenorum nequitiam excedentes, qui licet terram Christianorum sæpius occupassent, loca sancta utcumque veneranter conservabant ».

10. *Christiani, commisso prœlio, obruti numero fugiunt, quærunt auxilia.* — Tanta immanitas cladi superstites incitavit, ut in arma ad suorum fusum sanguinem vindicandum prosilirent : explicata crucis signa : certatim dantur nomina : patriarcha voce, nutu, lacrymis omnes inflammat : concurritur in hostem : pertinacissimis animis dimicatum : innumeri Christiani occumbunt : multo plures ex Barbaris cæsi : tenuit integrum diem atrocissima pugna, donec nox calentes ira animos prœlium dirimere coegit. Redintegratum iterum postea, in quo obruti hostium numero Christiani concisi ac profligati sunt, ut G. e Castro-Novo religiosi equitis litteræ describunt [2] : « Quia atrocitas tanti facinoris intolerabilis omnium fidelium devotionem provocavit ad ulciscendum sui creatoris injuriam, communi voto omnium fuerat cum annotatione præsentiam constitutum, ut ordinata expeditione, ad prœliandum contra perfidos accingeremur generaliter universi, auxilium de cælo postulantes, et inimicos aggredientes, usque ad diei conclusionem bello cruentissimo a summo mane infatigabiliter dimicavimus. Et ecce tenebræ cognitionem nostrorum et adversariorum ademit (ademerunt). Ceciderunt ex nostris innumerabiles, adversantium tamen in quadruplo, ut postea compertum est, plures.

11. « Postmodum vero, die S. Lucæ Evangelistæ, resumpto spiritu, et invocato de supernis suffragio, fratres militiæ Templi et Hospitalis, cum omnibus aliis religiosis bello mancipatis, et eorum viribus, generalique exercitu Christianorum Terræ-Sanctæ, sub patriarcha publico edicto congregati, inierunt prœlium cruentissimum cum dictis Chorosminis, et quinque millibus militum Sarracenorum recentium soldano Babyloniæ militantium, Chorosminis adhærentium : et aggressum est utrobique impetu validissimo, cum non possemus eos evitare. Erat itaque hinc inde exercitus magnus et fortis et numerosus valde. Tandem nos impotentes tantæ resistere multitudini, cum supervenissent semper novi, illæsi et recentes inimici, et nos qui decuplo illis pauciores eramus, vulnerati et fatigati, sentientes adhuc pondus prœlii antecedentis, succubuimus, relinquentes eis campum cum victoria, eis cruenta et nimis empta : ceciderunt enim ex eis multo plures, quam ex nostris inæstimabiliter ».

12. Dedisse magnos hosti ad referendam victoriam animos Sarracenorum, qui a Damasci et Crachi sultanis in auxilium nostrorum, quibus fœdere juncti erant, submissi fuerunt, ignaviam aut perfidiam, patriarchæ litteræ significant ; [1] ipsos nimirum primo congressu a Chorasminis dissipatos in fugam se conjecisse. At Christiani, quos Christi amor conjunxerat, adeo generose in media pericula penetrarunt, ut nonnisi numero paucissimi suæ saluti consulere dignati sint; quos etiam vitæ pœnituisse refert G. de Castro-Novo his verbis : « Sicque indultum est nobis ab ipso, qui est animarum Salvator, quod nec centum elapsi sunt per fugam (de religiosis equitibus loquitur). Sed dum poteramus stare ad invicem nos in Christo cohortantes et confortantes infatigabiliter et alacriter, ita quod hostes super hoc obstupuerunt, dimicavimus, donec capti, quod tamen multum evitavimus, vel cæsi defeceramus. Unde nimis admirantes, dixerunt postea captivis ipsi : Vos sponte mortis discriminibus obtulistis, et hoc quare ? responderunt captivi : Maluimus mori in bello cæsis corporibus et animabus glorificatis, quam turpiter cædere fugitivi ».

13. Qui ex eo prœlio fuga evasere, Ascalonem

[1] Ext. apud Par. Hist. Angl. hoc an. — [2] Ext. apud Par. ubi sup.

[1] Ext. apud eumd. Par.

una cum patriarcha et Hierosolymitani regni equitum magistro se recepere : patriarcha vero mox madidas lacrymis litteras regi Cypri ac principi Antiocheno transmisit, ut auxilia ab iis ad reprimendas hostium excursiones, tuendasque reliquias Christianorum imploraret. Cumque tutum se in ea arce non putaret, Acconem, quo fidelium multitudo ex variis locis confugerat, se contulit; atque ex ea urbe ad Occidentales supplices litteras scripsit [1], quibus auxilia flagitavit, significavitque ut Chorasmini victores maximam Terræ-Sanctæ partem partiti inter se fuerint, ut Babylonici iis conjuncti Acconem obsidione cingere moliantur, ut jam Ascalonem oppugnent, ac fideles delere ex Syria meditentur : « Nihil aliud restare præterea, aut superesse videtur, quam ut crucis hostibus reliqua omnia ad votum desiderata succedant : qui in maximam audaciam et intolerabilem insolentiam prodeuntes, castra sua posuerunt in planitie Accon prope civitatem per milliaria duo, et per totam terram usque ad partes Nazareth et Saphet libere, nullo resistente, aut obicem ponente, longe lateque discurrunt, occupantes eamdem; et inter se quasi propriam dividentes, per villas et casalia Christianorum legatos et bajulos præficiunt atque constituunt, suscipientes a rusticis et aliis incolis redditus et tributa, quæ antea Christianis præstare et exsolvere solebant. Qui jam rustici incolæque Christianis hostes effecti et rebelles, dictis Chorasminis universaliter adhæserunt. Ita quod omnes Hierosolymitanæ Ecclesiæ simul ac provinciæ Christiani aliam terram non habeant ad præsens, nisi munitiones quasdam, quas etiam cum maxima difficultate et labore defendunt.

« Dicitur etiam, quod Babylonici apud Gazaram existentes in multitudine infinita venturi sunt ad partem Accon, ut simul cum Chorasminis obsideant civitatem. Recepimus etiam nuntios et litteras XXII die mensis Novembris a castellano et fratribus Hospitalis, qui sunt in castro Scalone, quod exercitus Sarracenorum de Babylonia jam obsederant castrum ipsum, et tenebant obsessum, implorantibus a nobis et Christianitate subsidium, et auxilium festinatum. Ut autem charitatem vestram moveat pietas in compassionis affectum super excidio Terræ-Sanctæ, eo quod communibus humeris hoc onus incumbat, causam Christi vobis duximus intimandam etc. Dat. apud Accon XXV die mensis Novemb. anno Domini MCCXLIV ».

14. In hac Syriæ calamitate innumeri lauros immortales in cælo collegere, inter quos Joppensis comes ab hostibus captus, ad arcis Joppensis conspectum adductus brachiis suspensus est, ut supplicii crudelitate Joppenses ad misericordiam, atque ad deditionem flecteret. Sed vir Christianus, spreta supplicii acerbitate, Joppenses hortatus est, ut adversus hostem fortissime se defenderent, nec pro suo capite tot civium Christianorum capita barbaro proderent. Delusus itaque ipsius constantia hostis sultano Ægyptio, qui ipsius sanguinem ardentissime sitiebat, gratissimi muneris vice tradidit. Cæterum ille post gravissima supplicia exhaustumque carnificum ingenium in frusta concidi jussit, cujus postea reliquias sanctus Ludovicus cum in Syriam profectus est, ut debito honore servarentur, Ptolemaidem transtulit. Ut vero rex sanctissimus non sine singulari Dei providentia hoc anno sacro bello adversus infideles se devoverit, dicetur inferius : nunc reliquas Orientalium res prosequamur.

15. *Ampliores curæ Innocentii pro Constantinopolitano imperio.* — Non feliciore Constantinopolitani imperii, quam Syriæ res loco stabant : fluctuabat enim hoc tempore gravi bellorum turbine agitatum. Cujus tuendi cupidissimus Innocentius principes omnes Christianos arctissimo fœdere conjungere atque in schismaticos classicum canere optabat; eoque ardentius, quo Terræ-Sanctæ opportunum subsidium ea ratione pareretur, uti ostendunt litteræ ad principem Achaiæ exaratæ [1], quibus imperio Orientali non deesse auxilio, cum maxime ipsius res ex eo penderent, obsecravit.

« Innocentius, etc. principi Achaiæ.

« Inter cætera, circa quæ nostræ sollicitudinis invigilat oculus, specialiter ad Constantinopolitani liberationem imperii est intentus, hanc plurimum continuis in eam defixus cogitationibus concupiscit. Sane cum Sedes Apostolica liberationem ipsam toto semper mentis affectu desiderans grandis hactenus diligentiæ studium, ut posset laudabiliter provenire, duxerit multipliciter adhibendum, auxilii sui dexteram ad hoc magnifice porrigens, et opem nihilominus postulans aliorum, gravi non immerito dolore turbamur, quod ad hoc votum huc usque peccatis impedientibus non extitit subsecuta, pro qua jam diu Catholici non sine laboribus sumptuosis, et laboriosis sumptibus, anxiisque sudoribus, ac effusione deflenda sanguinis certaverunt. Verum quia Ecclesia corpori tam nobilis membri, imperii videlicet præfati, carentia notam probrosæ deformitatis induceret, et jacturam periculosæ debilitatis inferret, firma intentione proponimus eidem imperio efficaci consilio et auxilio perseveranter adesse, cura vigili et sedula procurando, ut fidelium illuc destinato succursu, et Ecclesiæ manu subventionis extensa de inimicorum jugo totaliter eripi valeat, et libere, auctore Domino, ad ipsius reduci corporis unitatem : ad quod principes Catholicos præsertim in ipsius imperii partibus constitutos eo magis opem et operam convenit exhibere, quod ad orthodoxæ fidei et Christianæ religionis augmentum diligentia debent intendere potiori.

16. « Ad succurrendum autem imperio prædicto illa præcipue decet fidelium quemlibet ratione

[1] Extat apud Paris. ubi sup.

[1] Lib. I. Ep. DCCV.

moveri, quod ex hoc consequenter subsidium impenderet Terræ-Sanctæ, quia dum eidem subvenitur imperio, utriusque profecto necessitatibus providetur : hinc est quod nos ejusdem imperii adversitatibus condolentes, et volentes sibi militum ad præsens, et balistariorum subsidio maxime indigenti contra instantia pericula te suffragante opportunum præstare juvamen; ad quod invenire te credimus, nec immerito, aliis promptiorem; nobilitatem tuam monemus, rogamus, et hortamur attente, per Apostolica tibi scripta mandantes in remissionem peccaminum injungendo, quatenus considerato prudenter, quod etsi alii principes Christiani sint tribulationum ipsius imperii non expertes, tu tamen amplius et passionum ejus et consolationum ex vicinitate, quin potius connexitate consors existis, ad subveniendum eidem in præsentis necessitatis articulo pro divina, et nostra reverentia libenter, et potenter assurgas, etc. » Subdit se, quo magis ad ferenda Constantinopolitano imperio auxilia ipsum inducat, Constantinopolitanæ et aliarum Ecclesiarum ex ipsius terris colligenda vectigalia illi ab Honorio ad viginti annos, qui proxime exirent, obligata ad certum temporis spatium, de quo per nuntium fieret certior, concedere, modo centum cataphractos equites in illius imperii subsidium anno integro sustentaret. « Dat. Lat. XVII kal. Jun. an. I ». Versabatur [1] interim in Occidente Balduinus, ut ex litteris Pontificiis constat, summaque ope contendebat, ut Fridericum ac Pontificem in concordiam adduceret, quo iis curis liber Innocentius Apostolicam industriam in schismaticis contundendis, ac propulsandis Sarracenis collocaret. Conjunxerat [2] cum Balduino Tolosanus comes studia sua ad conciliandam pacem, de qua Friderici perfidia, abrupta antequam agamus, nonnulla ad Tolosanum comitem spectantia aliaque ab Innocentio, priusquam Gallias peteret, gesta perstringenda sunt.

17. *Tolosanus comes a censuris absolutus.* — Accessisse ad Sedem Apostolicam Raymundum Tolosæ comitem et diu vel in Pontificia, vel imperatoria aula versatum tradit Bernardus [3], obtinuisseque, ut terra Venusina sibi restitueretur : fuisse etiam censuris, quibus a nonnullis religiosis prædicatoribus fuerat irretitus, liberatum testantur Pontificis litteræ [4] cum S. Ludovicus, qui multum apud Innocentium gratia poterat, suam auctoritatem adhibuisset. Ex quo apparet S. regem, qui audita religiosorum virorum a præfecto comitis patrata cæde, expeditionem pro defendenda fidei causa compararat, Raymundo cum crimen a se removeret conciliatum (1). Restituto itaque cœtui fidelium Raymundo, cum prius sacramento adactus fuisset, crimen, si justa de causa (contrarium enim contendebat) censuris implicitus esset, rite expiaturum, Innocentius [1] de re tota pium regem certiorem fecit : « Antequam ad præsentiam nostram accederet, secundum consuetudinem dudum in Rom. Ecclesia observatam, (de ea loquitur, ex qua nullus devinctus anathemate in conspectum Pontificis admittitur, ut in Friderici oratoribus ante vidimus), recepta prius ab eo obligatione terræ suæ de parendo super iis mandatis Ecclesiæ, ac juratoria cautione; pro quibus plenarie observandis, ac satisfactione præstanda illis, pro quibus latæ fuerunt prædictæ sententiæ, si eas apparuerit juste latas quibusdam certis personis de quorum providentia indubitatam fiduciam gerimus, litteras Apostolicas destinamus. Cumque idem comes absolutus ad nostram præsentiam in humilitatis, ac devotionis spiritu postmodum accessisset, ipsum facie serena recepimus; et tractantes eumdem benignitate mansuetudinis consueta, cum tuæ interventionis obtentu, considerato etiam quod idem, cum non parvum locum inter alios principes orbis obtineat, Ecclesiæ potest sua strenuitate, potentia et industria esse utilis, et non modicum fructuosus; ad gratiam Apostolicæ Sedis de prædictorum fratrum consilio duximus admittendum. Quocirca regiam serenitatem rogandam duximus et hortandam, quatenus eumdem comitem, te interveniente, reconciliatum Ecclesiæ, favore tuæ magnificentiæ taliter prosequaris, quod idem in Apostolicæ Sedis, ac tua devotione perpetuo permanens ad celsitudinis tuæ servitia fortius animetur. Dat. Later. kal. Januar. an. I ». Eodem argumento litteræ ad Galliarum archiepiscopos, atque episcopos [2], tum ad Avenionensem [3] præsulem A. S. L. exaratæ. Cui etiam partes imposuit [4] inducias Tolosæ inter ac Provinciæ comites Aragonii regis opera jam ante pactas, producere studeret, ut bellum atrox, quod magna populis damna attulerat, sopiri ac pacis tractatu conciliari posset. Ut vero in Raymundum comitem purgantem se a crimine hæresis benignitatem Apostolicam, ita in Ezelinum labe infectum servato judiciorum ordine severitatem explicuit.

18. *Ezelinum aliosque Ecclesiæ Romanæ hostes agitat Innocentius.* — Fœdabat ille hoc tempore Marchiam Tarvisinam suis sceleribus, nec dubiis argumentis hæreseos contagione erat

[1] Ep. DCXLV. Par. Hist. Angl. — [2] Inn. l. I. Ep. CCCLVIII. et Frid. in lit. quæ ext. in Ms. Vallic. bibl. — [3] Bern. in Chron. Rom. Pont. — [4] Lib. I. Ep. DCXCVI.

[1] Inn. l. I. Ep. CCCLVIII. — [2] Ep. CCCLXII. — [3] Ep. CDXIII. — [4] Ep. CDXIV, CDXLV.

(1) Bellum regis Galliæ cum Tolosano comite ad exitum usque anni 1242 perseverasse colligere mihi videor ex litteris comitis Fuxensis (qui Tolosano nunquam non adhæsit) vulgatis in collectione Martenii tom. I, col. 1274. Datæ sunt illæ mense Januario anni 1242, stylo veteri, id est, anni 1243, atque libertatem permittunt militibus captis *in guerra ultime mota inter dominum regem et comitem Tolosanum.* Hanc captorum dimissionem spopondisse se ait in litteris illis comes, *charissimo domino suo Ludovico regi Francorum illustrissimo;* tum addit, a Tolosano comite liberari pariter permittendos fore milites in bello illo captos. Ex quibus intelligimus jam tunc pacem inter regem et Tolosanum coaluisse. MANSI.

inquinatus : adversus quem Pontifex ut virtutum hostem et fidei persecutorem, eo enim in litteris nomine appellat, Rolando Cremonensi Prædicatorum familiæ in eum inquirendi; exploratàque veritate in loco tuto, quod formidanda ejus potentia videretur, præsente populi circumfusa multitudine sistere sese sacro tribunali indiceret, partes commisit [1]. Ad alios quoque Ecclesiæ hostes comprimendos animum applicuit ac Narnienses Interamnensibus, qui Ecclesiæ terga verterant, virili animo obsistere jussit [2]. Non leves illi ab hostibus, qui continuis excursionibus ipsos lacessebant, clades acceperant : quare Pontifex ad deterrendos ab improbitate Interamnenses continendosque in fide Narnienses ex cardinalium consilio sanxit [3], nunquam Interamnenses ad Ecclesiam nisi illata omnia Narniensibus damna resarcisset, admissum iri. Cumque iidem perduelles novas iis diebus singulis injurias inferre moliantur, si quæ ipsis ea occasione damna intulerint, indulget, ut nunquam ad ea sarcienda conveniri possint.

19. *Friderici artes ut in Urbem irreperet.* — Incitarat Interamnenses ad Narnienses fatigandos Fridericus, qui non tacitas instruebat fraudes, quo potentiam suam sive tyrannidem potius Romæ stabiliret, Frajapanes enim cives Rom. ut dimidiam Colisæi partem, palatiumque ipsi conjunctum, atque alia annexa jura in se transfunderent, terrore coegerat : quam donationem Innocentius ut iniquam Apostolicis litteris convulsit [4] : « Cum sicut lecta coram nobis vestra petitio continebat, (Henricum et Jacobum Frajapanos alloquitur), nuper apud Aquampendentem in præsentia principis constituti eidem ad suam instantiam, ipsius timore perterriti, medietatem Colisæi cum palatio exteriori sibi adjacente, et omnibus juribus ad ipsam medietatem pertinentibus dilecto filio Anibaldo civi Romano titulo pignoris obligata, quæ ab Ecclesia Rom. tenetis in feudum de facto, cum de jure nequiveritis, duxeritis concedenda, præstitis nihilominus juramentis vos contra concessionem hujusmodi non venturos, prout in juramento inde confecto plenius dicitur contineri, licet ex hoc essetis non immerito puniendi; attendentes tamen, quod coacti quodammodo terrore tanti principis id fecistis, concessionem hujusmodi nullam esse penitus nuntiantes prædicta ad vestrum et Ecclesiæ Romanæ jus et proprietatem auctoritate prædicta revocamus : juramentis prædictis nihilominus relaxatis eadem auctoritate, excommunicationis vinculo ac pœnæ quinque millium marcharum argenti, omnes qui contravenire præsumpserint, supponentes. Datum Laterani XVI kal. Maii Pontif. nostri anno I ». Extant eodem argumento litteræ Henrico Frajapani sacri palatii [5] Lateranensis comiti, atque Jacobo ipsius filio datæ, quibus eam donationem permutationis colore extortam scribit, rescinditque, ne ex eo ad affectandum Urbis dominium occasionem aucuparetur.

20. *Fridericus præ se fert Ecclesiæ gratiam ambire, unde concordiæ capita proposita.* — Patuit sane paulo post, quem adversus Ecclesiam animum gereret Fridericus, quosque in Pontificem dolos moliretur, cum violato pacis tractatu Innocentium insidiis suis irretire est conatus. Jam eo Balduinus imp. ac Tolosanus comes, quos concordiæ inter Pontificem ac Fridericum conciliatores fuisse superius insinuavimus, rem adduxerant, ut Fridericus sacramento fidem suam alligaret omnia Ecclesiæ imperia libentissime excepturum, iis omnibus, ob quæ anathemate a Gregorio ictus fuerat, facturum satis; injurias omnes ac damna Ecclesiasticis ante et post latam sententiam inflicta repensurum. Sed vir inconstans paulo post e suscepta mente resiliit, ac Pontificia imperia obtrivit. Quo animadverso, Innocentius mox principes omnes rei gestæ fecit certiores, ut suæ causæ æquitati adversus tyrannum adessent : inter quos lantgravio Thuringiæ Apostolicæ Sedis studiosissimo, qui postea adversus Friderici tyrannidem imperator renuntiatus fuit, has litteras exaravit [1] :

21. « Nobili viro lantgravio Thuringiæ.

« Ut quæ noviter nobiscum acta sunt, in tuam et omnium principum veniant notionem, dignum duximus intimare, quomodo post tractatus multiplices pacis nobis et amicis Ecclesiæ honorabilis et securæ, ac promissiones factas a principe divisas per articulos, et conscriptas per nuntios suos nobilem virum comitem Tolosanum, magistros Petrum de Vinea et Thadæum de Suessa curiæ suæ judices, in die cœnæ Domini proxime præterita; præsentibus charissimo in Christo filio nostro Constantinopolitano imperatore illustri, ac fratribus nostris; adstante quoque turba non modica prælatorum, coram senatoribus et Romano populo universo, et multis aliis, qui de diversis mundi partibus ad diem festum convenerant juxta morem; de stando mandatis nostris et Ecclesiæ super omnibus articulis, pro quibus per piæ memoriæ Gregorium papam prædecessorem nostrum fuit vinculo excommunicationis adstrictus, ac damnis, injuriis et offensis, Ecclesiis et personis Ecclesiasticis ante et post excommunicationem illatis præstitit publice juramentum, a quo non post multos dies elegit resilire potius, quam parere, adimplere quod sibi mandavimus renuendo. Sane ut devotionis affectum, quem erga Rom. Ecclesiam habere diceris, exhibeas laudabiliter in effectu, expedit ut negotium fidei per te laudabiliter inchoatum promptius exequaris, ut exinde uberior tibi crescat cumulus meritorum, et Apostolicam Sedem ad incrementum tui nominis, et honoris fortius habeas obligatam : nos enim in proposito gerimus, quod

[1] Ep. DXVII. — [2] Ep. DCXVII. — [3] Lib. I. Ep. DCXVII. — [4] Ep. DCIII. — [5] Ep. DCXIX.

[1] Ep. DCXLV.

te in dicto negotio minime deseramus. Datum Laterani II kal. Maii anno I ».

22. Ad hæc illustranda historiæ veritatem ex Parisio, ipsis Pontificibus Romanis iniquiore, confirmare operæpretium est. Is igitur dissimulare non potuit vecordiam Friderici, qui rerum antea gestarum levi dolore correptus Tolosano comiti, Petro e Vineis, ac Thadæo e Suessa procuratorias partes imposuit, ut solemni sacramento se devincirent, ipsum Pontificiis imperiis pariturum, omnibusque damnis ac injuriis ante et post inflictum anathema irrogatis Ecclesiæ facturum satis; et quidquid ii gererent ratum habiturum, qua de re Diploma publicum edidit [1] : « Fredericus Dei gratia Romanorum imperator semper Augustus, Hierusalem et Siciliæ rex. Per præsens scriptum notum facimus universis, quod nos Raymundo illustri comiti Tolosano, dilecto affini ac fideli nostro, et magistris Petro de Vinea, et Thadæo de Suessa, magnæ curiæ nostræ judicibus et fidelibus nostris, specialem et plenam concedimus potestatem jurandi in anima pro parte nostra stare mandatis domini papæ et Ecclesiæ super omnibus articulis, injuriis, damnis et offensis, ante et post excommunicationis sententiam Ecclesiis et personis Ecclesiasticis illatis, pro quibus olim per Gregorium summum Pontificem contra nos ipsa excommunicationis sententia noscitur fuisse prolata; ratum habentes et firmum quicquid super hoc prædicti fideles nostri duxerunt faciendum. Ad cujus rei memoriam et debitam firmitudinem, præsens scriptum aurea bulla topazio (typario) nostræ majestatis impressa jussimus communiri (1) ».

23. Addit auctor Fridericum litteris Angliæ regem rogasse, ut oratores mitteret, qui inchoato Tolosani comitis opera pacis tractatui inter se atque Ecclesiam ineundo interessent. Tum recenset capita contrahendæ concordiæ; quorum præcipua hæc sunt : Restitueret Fridericus omnes terras, quæ ante dissensionem obortam ditionis Pontificiæ fuissent, tum quas Ecclesiæ fœderatis eripuisset. Scriberet ad Christianos principes, se Ecclesiæ summam auctoritatem non sprevisse, sed cum sententia a Pontifice lata sibi denuntiata non fuisset, consilio Italiæ ac Germaniæ principum non servandam censuisse, summaque Romanum Pontificem in omnes clericos vel laicos auctoritatem obtinere profiteretur; interim se eleemosynis, jejuniis, piisque operibus culpam præteritam expiaturum, atque sententiam ad absolutionis diem servaturum. Quod ad præsules captos spectabat, restituturum omnia, quæ tunc erepta reperirentur, aliorumque jactaturam sarcitum iri, Ecclesias ac xenodochia excitaturum, Pontificisque mandatis,

[1] Ext. apud Par. Hist. Angl. hoc an.

(1) Multa sunt, quæ in toto hoc tractandæ pacis Fridericum inter et Innocentium negotio illustratione indigent; cui proinde explicando opportunus accedit Nicolaus de Curbio in Vita Innocentii. Ita vero ille rem totam exponit. Anno superiori nondum elapso intelligens Pontifex legationem a se missam ad imperatorem, de qua in Annalibus ad an. 1243, XIII, recedisse vacuam, tentandum iterum et tertio imperatorem censuit, misso bis ad ejus animum flectendum Ottone Portuense, *qui*, ait Nicolaus, *erat amicus ejus*; quam amicitiam sibi forte conciliaverat Otto, dum in carcere ab imperatore detinebatur vinctus. Sed nec illo æquiora impetrante et desperatum fuisset de pace, nisi subito, ex insperato venissent in Urbem a Friderico missi Tolosanus comes cum Petro de Vineis, et Thaddeus de Sinuessa, qui palam in plena populi concione solemni die Cœnæ Domini professi sunt imperatorem postulata omnia impleturum. Sed brevi constitit vanis pollicitationibus Pontifici illusum fuisse; nam missus ad recipiendas terras Pontificias Bonvicinus eques Templarius papæ a secretiori cubiculo illusus rediit. Neque tamen spem capiendi Pontificis Fridericus deseruit, sed per delectos nuntios illum requisivit, ut unam ex neptibus suis Conrado filio suo nuptui traderet, quod Pontifex actutum rejecit. Postmodum die sabbati, Octavæ Pentecostes anni 1244, cardinales XII renuntiavit; *cum non essent tunc nisi septem in Ecclesia*, ait Nicolaus, qui et addit e cardinalibus illis tunc renuntiatis tres episcopos, presbyteros totidem, et diaconos sex adlegisse. Hinc constat Parisium, qui decem cardinales die SS. Trinitatis dictos scribit, minus accurate numerum et tempus definisse. Constat insuper Ottonem tunc primum, non vero præcedenti anno 1243, ut absque idoneo teste asserit annalista num. 15, ad Portuenses infulas transisse. Quanquam enim Nicolaus ante hoc tempus Portuensem episcopum illum appellat, id tamen anticipatione quadam præstitisse censendus est; quis enim ignoret, illum, quo tempore in manus Friderici incidit captivus, diaconum tantummodo cardinalem egisse, quanquam ab historico hæc narrante, Portuensis episcopus appellaretur? Denique errat Ciaconius, qui promotionem hanc cardinalium Lugduni factam constituit; Romæ enim tunc Pontifex agebat.

Secundum hæc, teste Nicolao, Innocentius die septima Junii Tifernum, seu civitatem Castellanam adiit, quo imperator Interamniæ versans, misit Petrum de Vineis, et Gualterum de Sora, ut sub obtentu tractandæ pacis Pontificem *securum redderent, et incautum.* Sed ille non ignarus doli, clam misit ad Genuenses F. Bojolum minoritam, rogans ut instructa triremium classe ad se Genuam transferendum venirent. Munere hoc suo egregie functum legatum asserit continuator Caffari, addens Genuenses instructa XXII triremium classe Centumcellas, seu *Civitatem*, ut ipse appellat, *Vetulam* appulisse, ex quo statim certiorem de adventu suo Pontificem fecerunt. Ille interim die eadem, nempe XXVII Junii, ait Nicolaus de Curbio, Sutrium se contulit, specie quidem, ut ibi festum SS. Apostolorum Petri et Pauli solemni apparatu celebraret. Sed Pontifex nocte ipsa, paucis familiaribus assumptis, Centumcellas clam pergens, eo pervenit die festa SS. Apostolorum circa horam nonam, ibique eadem ipsa die circa horam vespertinam classem conscendit, datisque velis, die octava SS. Apostolorum Genuæ portum tenuit. Ea in urbe morbo corripitur contracto sive maris jactatione, sive tot rerum adversantium tædio et mœrore, adeoque ad salubriorem aerem captandum divertit ad monasterium S. Andreæ de Sexto, ibique subsistit usque ad mensis Octobris diem quintam, qua Varaginem tetendit, ait continuator Caffari. Tum contulit se ad *castrum Stellæ*, ait Nicolaus, et continuator Caffari; (qui locus non procul erat a Varagine, parebatque Genuensibus) ibi paulisper ab ægritudine sua, quam gravissimam fuisse et pæne mortalem asserit idem continuator, recreatus tandem die IX kal. Novembris discedens Carrariam divertit, unde post triduum V kal. ejusdem mensis Cortomiliam, tandem die VIII idus Novembris Astam pervenit. Urbs ista tunc imperatori obsequens Pontifici primum fores occlusit; dein vero facti pœnitens reseratis illis Pontificem admisit. Tunc Segutiam se contulit, quo terrestri itinere e Sutrio venientes Pontificem assecuti sunt Otto episcopus Tusculanus, et Hugo S. Sabinæ presbyter cardinalis, *qui venerunt de Francia, et in ea castro Segutiæ sui cardinalatus annulos receperunt*, ait Nicolaus de Curbio, cujus verbis intelligimus cardinalatus insignia tunc annulum fuisse, cui dein substitutus est pileus purpureus, cujus usum Innocentius ipse non post multos annos invexit. Hugo iste innotescit eruditus sub nomine Hugonis de S. Caro, qui e monacho S. Dominici hoc ipso anno in celebri XII cardinalium promotione ad eam dignitatem evectus fuit insignis eruditionis merito, cujus specimen superest in egregiis commentariis in universam Scripturam, tum ex utilissimo Concordantiarum sacræ Scripturæ opere, quod ipse primum concinnavit. Sed ad Pontificem regrediamur, qui transactis Alpibus cœnobium Altecumbæ Cisterciensis Ordinis visitavit, iterque suum prosequens die II Decembris Lugdunum pervenit. Hæc ratio itineris Pontificis, quæ latius explicanda a nobis fuit ex auctore, qui Pontifici per totam viam comes accessit, cum Raynaldus nonnisi summam ejusdem itineris ex auctore extero in Annales suos referens, non simplici vice una cum illo in narratione sua erraverit. MANSI.

salva tamen imperii regnorumque possessione, obtemperaturum. Quod ad eos, qui Ecclesiæ partes defendissent, spectaret; omnia edicta in eos lata revocatum iri. Cæterum de acceptis ante gestas cum Ecclesia inimicitias injuriis, Pontificis et cardinalium sententiæ staturum, captivos omnes liberatum iri; ejectos patria ac bonis ob amplexas Pontificis partes libere ad propria redituros.

24. « Super [1] facto terræ inventa est forma, quæ placet utrique parti, scilicet quod tota terra, quam possidebat Ecclesia tempore excommunicationis, sibi reddatur; et idem de adhærentibus Ecclesiæ : super contemptu clavium scriberet imperator generaliter per totum orbem, quod in contemptu Ecclesiæ et potestatis Ecclesiasticæ sententiam per dominum prædecessorem suum non contempsit; sed cum prædicta sententia sibi denuntiata non fuerit, de consilio prælatorum et aliorum nobilium Alemanniæ et Italiæ processit, quod prius quam sibi denuntiaretur, eam non tenebatur servare; profitetur tamen, quod recognoscit bene quod deliquit in hoc non servando, et malefecit, cum bene sciat et credat fideliter, quod tam super eum, quam super omnes Christianos reges et principes, clericos et laicos, habet summus Pontifex, etiamsi peccator existat, quod Deus avertat, in spiritualibus plenitudinem potestatis. Nihilominus subsidium pro isto excessu faciet in militibus vel pecunia, cuicumque dominus papa Christianitatis, quantumcumque et quale viderit expedire : alias eleemosynas et jejunia facturus juxta ordinationem domini papæ; et sententiam ipsam usque ad diem absolutionis humiliter et devote servabit.

25. « Super captione prælatorum : in primis omnia ea quæ ad eum pervenerunt de his, quæ capta sunt in galeis, vel apud eum poterunt inveniri, integre restituet, et restitui faciet : de reliquo volentibus damna passis, juxta mandatum domini papæ, de cujus benignitate confidit, satisfaciet. Faciet etiam in satisfactionem hujus offensæ, et ob honorem Dei hospitalia et Ecclesias, ad dispositionem domini papæ, quot, et ubi, et sicut viderit expedire; et prædicta loca dotabit, sicut dominus papa mandabit. Super prædictis, et super aliis omnibus articulis, injuriis, damnis et offensis, ante et post discordiam et latam sententiam, Ecclesiis et personis Ecclesiasticis illatis, pro quibus excommunicatus est, jurabit præcise stare mandatis domini papæ : salva tamen sint ei honores et jura quoad conservationem integram, sine aliqua diminutione imperii et regnorum suorum. Et licet pro prædictis offensis satis oblatum esse credamus; nihilominus ad satisfactionem et securitatem tam præcedentium quam sequentium capitulorum, et ad majora devotionis indicia demonstranda dominus imperator stabit consilio et ordinationi tractatorum, scilicet dominorum Ostiensis episcopi, Stephani, Ægidii, et Othonis cardinalium, qui excepta persona domini nostri papæ, supplebunt in satisfactione et securitate, quod viderint esse supplendum : ita tamen, quod nihil facient sine consilio et mandato domini papæ, et prædictis salvis de satisfactione et securitate, prædicti tractatores facient quod de consilio fratrum dominus papa faciendum decreverit.

26. « Super adhærentibus autem Ecclesiæ ita dicimus, quod omnibus his, qui post ortam discordiam Ecclesiæ adhæserunt, undecumque sint, ex nunc plena omnis remittatur offensa, tam ante discordiam quam post, sive occasione Ecclesiæ, sive alia commissa; et omnia banna et sententias contra eos latas revocabit. Et si quas donationes, vel contractus, vel obligationes ei fecissent post latam sententiam, vel postquam adhæserunt Ecclesiæ, relaxabit : possessionibus eorum, juribus, et honoribus suis eis integre restitutis, etiamsi aliis sint concessa. Super aliis autem, qui ante ortam discordiam rebelles domino imperatori fuerunt, et erant tunc in bello cum eo, ita dicimus, quod remittetur eis omnis offensa, quam postea commiserunt contra eum et imperium. De offensis vero commissis ante ortam discordiam, stabit dominus imperator provisioni, et ordinationi domini papæ et fratrum, faciendæ infra tempus a domino papa præfigendum, ipsis et omnibus dabit plenam pacem ex nunc.

27. « Super securitate vero illorum de Romandiola, qui post ortam discordiam Ecclesiæ adhæserunt, et nobilium de Marchia Tervisiana, et marchionis Montis-Ferrati, et aliorum nobilium ubique; ita faciet dominus imperator, videlicet quod prædicti nobiles in propriis personis, nisi ad provisionem domini papæ sed per substitutos, servire domino imperatori minime teneantur. In judicium autem vocati, per nobiles et pares suos reliquos regionis ejusdem, aliis adhærentibus Ecclesiæ non exclusis, debeant judicari. De personalibus et realibus actionibus impetiti, et etiam de criminalibus accusati, specialiter autem in Romaniorum ad majorem securitatem eorum, qui Ecclesiæ adhæserunt, statuet dominus imperator capitaneum aliquem de prælatis Italiæ, sub cujus solius examine litigabunt, usque ad beneplacitum domini papæ, tam in civilibus, quam in criminalibus causis; et prælatus ipse eligatur de consensu domini papæ, quandiu dominus papa voluerit.

28. Munitiones autem proprias dominus imperator per quos sibi placuerit, faciet custodiri : munitiones vero prædictorum non lædet vel tanget sine consensu ejus, qui deputatus fuerit super his. Illis etiam de Marchia Tervisiana providebit dominus imperator capitaneum, cui soli debeant respondere illi de Marchia Tervisiana, qui Ecclesiæ adhæserunt, de consensu unius fratrum, quem dominus imperator duxerit eligendum. Captivos in galeis captos, necnon omnes Romanos, Thuscos,

[1] Apud Paris. ubi sup.

et alios omnes captivos, post latam sententiam excommunicationis, cujus ad præsens absolutio petitur, libere liberabit; et ab omnibus juramentis et obligationibus quibus obligassent se post captionem, absolvet tam eos qui liberati sunt, quam qui postea liberabuntur; et super hoc litteras suas dabit fidelibus suis, qui capti sunt ubique per detentores invicem liberatos. Ejectos occasione discordiæ primæ vel secundæ, tam clericos, quam laicos, redire permittet ad propria, et ibidem secure manere, possessionibus eorum et bonis integre restitutis. De discordia autem Romanorum; dominus imperator stabit ordinationi domini papæ et fratrum, tam de restitutione damnorum hinc inde datorum in bello ipso, quam de aliis: ita tamen, quod ita statuatur de discordia, et indemnitate suorum, excepto castro Anticuli, de quo non compromittitur.

29. « De damnis datis per dominum imperatorem, officiales, et ballivos suos, prælatis, Ecclesiis tam religiosorum quam sæcularium, vel aliis de mandato suo, post sententiam latam in eum, satisfaciet dominus imperator secundum providentiam et benignitatem Sedis Apostolicæ: ubi non intelligit dominus imperator damna hostiliter data per se aut suos exercitus. Gregorio de Monte-Longo, et omnibus consanguineis suis plenam pacem dat et securitatem: terra comitis Willelmi, quæ tenetur ab Ecclesia, restituetur: de alia terra compromittatur in imperatorem Constantinop. dominum Othonem cardinalem, et archiepiscop. Rothomagensem, ita quod ipsi de jure cognoscant, sicut fuerit cognoscendum. Nuntii imperatoris dicent, quod compromittent, quod de possessione et proprietate et simul recognoscent et definient; et jurabunt, quod bona fide et sine fraude studebunt inducere dominum imperatorem, quod ipse patiatur quod præfati domini procedent, sive simul, sive separatim de possessione et proprietate: et dicti tres requirent dominum imperatorem, et recipient super se, quod super eo apud dominum imperatorem facient bona fide, quod imperator consentiet, quod isti tres procedent, sicut eis videbitur expedire, audiendo scilicet et terminando causam ipsam, sive simul de possessione et proprietate, sive separatim. Quod si non omnes possunt interesse, et aliquis eorum fuerit justo impedimento detentus, duo eorum procedent ».

30. *Resiliente Friderico Pontifex, creatis cardinalibus, illius insidias evitaturus fugit Januam.* — Non diu in suscepta pia mente perstitit Fridericus: mox enim furiis agitatus seipsum ignaviæ et superstitionis nimiæ accusare cœpit, pæne triumphatis hostibus, atque in summam elatum potentiam ad damnanda præterita, subeundumque Pontificis jugum sese adstrinxisse; sive illum assentatorum susurri ad scelus detorquerent, sive dæmonis, qui Ecclesiæ pacem disturbare moliebatur, instinctu afflaretur: moxque Pontifici instruere insidias cœpit. Quo agnito, Innocentius cautius agere cœpit, atque ad confirmandas partes suas nonnullos cardinales nobilitate ac gestis insignes renuntiavit, ut refert Parisius.

31. « Die S. Trinitatis volens dominus papa partem suam melius roborare, quia paucos sui laboris socios et sollicitudinis habuerit participes, creavit decem cardinales, videlicet magistrum Joannem de Toleto natione Anglicum, et quosdam alios moribus et sanguine præclaros ». Hæc auctor. Profecto Octavianum ex procuratore Bononiensis Ecclesiæ in amplissimum purpuratorum patrum collegium cooptatum, ac S. Mariæ in Via-Lata diaconum cardinalem creatum, testatur Innocentius supra memoratis litteris hoc anno VIII et II kal. Jun. datis[1], Jacobum S. R. E. vicecancellarium nepotem suum, ut in Regesti Pontificii apposita margine nota indicat; qui, ut refert Sigonius, adolescens divino spiritu ictus Prædicatoribus se aggregarat, illi sedi præfecit, in qua ita se præclare gessit, ut mutuis imbutos odiis cives inter se conciliarit; sed ad Fridericum redeamus.

32. Tradit Parisius Pontificem, recrudescente vetere discordia, cum omnibus cardinalibus Tifernum modo dictum Castellanam urbem accessisse, ut commodius, quo propius pacis tractatum redintegraret. Longe vero aberrant ii, qui Pontificem Tifernum non adiisse, ut erat conventum, asserunt, cum datæ ab ipso Tiferni litteræ[2] ad nos emanarint; indeque cum Sutrium Apostolorum Petri et Pauli pervigilio venisset, imperatorem sublata jam præteritæ pœnitentiæ larva, et conventa violantem petiisse, ut prius anathemate solveretur, alioquin promissa non servaturum. Quod cum ab æquitate ac legum ordine abhorrere responderet, gravior contentio exarsit; ac tum certo nuntio accepit Innocentius conflatas sibi insidias, atque imperatoris satellites nocte in eum involaturos. Quorum impetus consiliaque antevertens, Centumcellas se noctu proripuit; cujus fugam Parisius, non sine aspersis improbe Pontifici salibus, ita describit:

33. « Eadem die[3], videlicet vigilia Apostolorum, significatum fuit domino papæ, ut idem postea asserebat, quod trecenti milites Thusci erant in veniendo ipsa nocte, ut ipsum apprehenderent. Dominus igitur papa non mediocriter attonitus, et perturbationis vultum præferens in hora primi somni, relictis papalibus ornamentis, veterem induit Senibaldum, et leviter armatus, equum ascendit velocissimum, manu non vacua, et vix cubiculariis consciis, clam subitoque discedens, non equinis pepercit lateribus, ita quod ante primam triginta quatuor milliaria pertransivit, nemine comitante, vel ipsum sequi potente. Media autem nocte clamor factus: Ecce papa recessit; nescientibus aliquibus, nisi aliquot, sed paucis cardinalibus. Petrus vero de Capua, cum uno solo comite, non sine viarum discrimine secutus inve-

[1] Lib. I. Ep. DCCXV, DCCXL. — [2] Ep. DCCXXXV. — [3] Par. loc. cit.

nit papam ipso die apud castrum supra mare, quod dicitur Civitas-Vetus : venerant autem ibidem in occursum papæ viginti tres galeæ, quarum unaquæque sexaginta viros bene ferro armatos, et centum et quatuor remiges assignatos continebat, exceptis nautis, et sexdecim bargæ. Propter quod argumentosi suspicabantur hæc omnia diu ante prævisa dominum papam desiderasse. Fuerunt autem cum armatis, et eis præfuerunt potestas Januæ, quem admiratum vocant, et majores civitatis, qui sese omnes jactabant esse vel affines vel consanguineos papæ propter retributionem.

34. « Intravit igitur unam galearum illarum dominus papa sero cum septem cardinalibus, et paucis aliis comitantibus; et vix magnum mare intraverant navigantes, ecce occupat ipsos tempestas validissima non tamen ex adverso, et erectis velis non sine maximo periculo et timore eadem via qua navigantes capti erant prælati, per centum milliaria, die Veneris sequenti, compellente tempestate rapti applicuerunt in portu insulæ cujusdam Pisanorum, ibidem pernoctantes. In crastino vero omnibus a peccatis suis absolutis, et audita missa de B. Virgine, timentes vehementer Pisanos, raptim se ad insulam Januensium provehebant, scilicet centum et viginti quatuor milliaribus ipso die peractis, et vix præ tempestate evadentes, venerunt ad Portum Veneris ubi moram fecerunt die Dominica, et die Lunæ : die vero Martis pervenerunt Januam lætabundi : distabat autem dominus papa ab Urbe jam quindecim dietis. Receptus est autem a concivibus, consanguineis et affinibus suis in urbe ipsa, qua natus est, in campanarum classico, in concentu et musicis instrumentis, dicentibus omnibus et conclamantibus : Benedictus qui venit in nomine Domini. Quibus et ipsi responderunt : Anima nostra sicut passer erepta de laqueo venantium; laqueus contritus est, et nos liberati sumus ».

35. *Fremitus Friderici de fuga Innocentii, qui interea in Gallias conced t.* — Ubi Pontificem Fridericus ipsius furori sese subduxisse accepit, excanduit illico, nec levium curarum ancipiti æstu fluctuabat; cum antea redacto in suam potestatem Pontifice, meditatus esset leges Ecclesiæ quas vellet imponere, spesque suas evanuisse videret; ac pertimesceret, ne Pontifex Christianos principes in ipsius perniciem concitaret. Quo vero facti invidiam in Pontificem derivaret, litteras ad regem Angliæ dedit, quibus acerbe questus est, inique admodum veluti contumacem apud principes ac populos traduci; quasdam urbes arcesque obtinere atque occupare voluisse Innocentium, de quibus exploratum non esset, an ad Ecclesiam vel imperium spectarent : poposcisse, ut ii in libertatem vindicarentur, quos in vinculis tenebat, antequam censuris solveretur : paratissimum se ad conjungendam pacem; sed cum pertimesceret ne aliquibus a Pontifice laqueis irretiretur, gerere in votis Galliæ et Angliæ regibus controversiam totam dirimendam committere; quibus discutere cogendam ab Innocentio Synodum, atque principes Pontificiæ causæ judices constituere nitebatur. Iras vero maxime ac minaces voces in suos clientes evomuit, qui itinera Innocentio non abrupissent, prædamque, ut aiebat, præclaram ignavia sua e manibus evolare passi essent : tum vias omnes, quæ ex Italia in Gallias ducunt, custodiis diligentissime sepiri ac muniri jussit. Quo facto manifesti Ecclesiæ persecutoris nomen infame apud omnes sibi peperit : fefellere tamen ipsius insidias Otho Portuensis episcopus cardinalis, qui ex diacono cardinali S. Nicolai in Carcere-Tulliano ad eam dignitatem superiori anno promptus fuerat; aliique per Insubres arrepto itinere marchionis Montis-Ferrati et aliorum principum opera Januam ad Pontificem se contulere.

36. Cæterum cum Januæ diutius tuto manere non posset, periculumque foret ne Fridericum ferocem animis atque armis præpotentem ad eam urbem opprimendam alliceret, Astam fortissimo Januensium exercitu stipatus perrexit : quæ urbs, et Alexandria, aliæque non paucæ, cognita Friderici tyrannide, ab eo descivere. Inde feliciter Fridericianis prædonibus, qui vias obsederant, elusis, Lugdunum contendit; quod tum scriptores, tum Pontificiæ litteræ demonstrant. Quocirca mirari satis non possum Colmariensium Annalium auctorem, qui hac tempestate vixit; ut qui dicat ad Prædicatorum familiam anno Domini millesimo ducentesimo vicesimo primo se recepisse, tradidisse historiæ Innocentium papam hoc anno apud Lugdunum obiisse. Sed mendum ex scriptorum incuria irrepsisse dicendum est; non enim apud Lugdunum obiisse, sed Lugdunum adiisse reponendum est. Addit Patavinus monachus[1], Innocentium, cum jam D. Lucæ sacer dies appeteret, per terras Sabaudiæ comitis iter fecisse. Certum quoque est ipsum excurrente Novembri medio in oppido Camera in Vallemoriensi substitisse, quo loco consignatæ extant litteræ[2].

37. Antequam in Gallias perveniret, ad Cistercienses Epistolam dedisse, qui tum illius sacri collegii solemnia comitia celebrabant, narrat Parisius[3]; qua ipsos rogavit (magna enim tum temporis ob sanctitatis opinionem auctoritate florebant) a rege exposcerent, ut Romanum Pontificem Christi Domini in terris vices gerentem, imperatoris tyrannidem fugientem, benigne exciperet; accessisse vero ad ipsorum comitia, quæ imminente S. Michaelis festo die celebranda erant, ut se eorum apud Deum precibus commendaret, D. Ludovicum cum regina matre Blancha ac fratribus Pictaviensi et Atrebatensi comitibus, locique religione tactos, ait ex equis longissimo teli a monasterio jactu desiliisse; tum abbates, qui ad comitia convenerant, adornato religioso agmine,

[1] Monach. Pat. Chron. l. II. — [2] Lib. II. Ep. XXVII. — [3] Par. Hist. Angl. hoc an.

regi obviam prodiisse, atque ad monasterium adduxisse: regem observantiæ ergo matri honorificentiorem locum, dextrum scilicet detulisse: captata porro occasione, Cistercienses in genua provolutos infimis precibus effusoque lacrymarum imbre flagitasse, Pontificem ab injuriis tyranni vindicaret, ac peramanter ad se confugientem exciperet majorum exemplo, qui Alexandro, alterius Friderici tyrannidem fugienti Galliarum asylum aperuissent: et tum sanctum regem, uti summa observantia religiosos viros prosequebatur, in genua pariter procubuisse, ac pollicitum se Pontifici auxilio et benevolentia non defuturum.

38. *S. Ludovicus ægrotans vovet expeditionem in Terram-Sanctam, regiam capellam decorat, Judæorum superstitiones coercet.* — Non illuxerat post hæc multum temporis, cum adversa ægritudine implicitus S. Ludovicus decubuit[1]; jamque crescente in dies mali sævitia, et medicorum artes ac remedia eludente, extremis cum morte viribus colluctabatur, cum divino munere paululum e sævissimo symptomate, quo exanimatus putabatur, recreatus, gestandæ in Sarracenos crucis voto se obstrinxit, quæ Nangius ita describit[2]: « Regis infirmitatem videntes crescere, placuit ipsis, ut divinam clementiam implorarent, quatenus Deus, qui omnia solus potest, virtutem suam circa infirmum regem ostendere dignaretur. Destinantur igitur nuntii per Ecclesias cathedrales, ut in illis eleemosynæ et orationes ac solemnes pro rege fierent processiones. Sed regis ægritudine postea ingravescente, creditus fuit rex per magnum unius diei spatium spiritum exhalasse ». Et quidem Jonvillæus[3] scribit se ab ejusdem regis ore excepisse alteram e matronis, quæ decumbenti assidebant, arbitratam extremos spiritus efflasse, faciem linteo involvere deliberasse; alteram vero minime passam ut mortui instar componeretur, vel ad sepulturam efferretur: interque altercantium voces collectis viribus amissum vocis usum recepisse, moxque sibi afferri crucem præcepisse. Quibus consententia Nangius : « Ut autem ab illa extasi ad seipsum rediit, crucem protinus transmarinam instanter petiit et accepit. Tandem quia regis ægritudo adeo gravis erat, ut medici desperarent de ipso, rex et serenissima mater ejus domina Blancha regina petierunt Odonem abbatem Ecclesiæ Macarii et Dionysii, ut sacratissima corpora Dionysii, Rustici et Eleutherii, quorum patrocinio tota gaudet regio, regni stat potentia, descripta (de crypta), in qua quiescebant, ut suis precibus regi sanitatem impetrarent a Domino, tollere et elevari facere non differret ». Subdit ut magna pompa ac pietatis sensu instructa solemnis supplicatio sit, in qua sacræ martyrum reliquiæ elatæ fuerunt; ac paulatim vi morbi se remittente, pristinæ divina ope valetudini plane fuerit restitutus. His addit Matthæus Parisius, Blancham reginam matrem, in extremis mortis vitæque confiniis laboranti filio, jamque sensu pæne destituto, crucem Christi, coronam spineam, aliasque reliquias admovisse. Consententia scribit Westmonasteriensis[1], qui hæc reginæ Blanchæ sacra ea pignora admoventis exanimi filio verba adducit: « Non nobis, Domine Christe, non nobis; sed nomini tuo da gloriam. Salva hodie regnum Franciæ, et coronam quam hactenus gratia tua sustinuisti. Monstra virtutem horum insignium, quæ in terra post te reliquisti, in magno judicio apparitura: in quibus confidentes gloriamur. Mira res! rex statim oscitans, tibias et brachia ad se trahens, halitus faciens et suspirans, se signo crucis signari postulavit, vovens se in Terram-Sanctam aditurum ».

39. Condidisse porro religiosissimum principem eleganti opere in regia sacrarium, ut pretiosissima redempti humani generis instrumenta, honorificentissimo loco reponeret: vectigalia amplissima attribuisse, quibus sacerdotes divino cultui addicendi sustentarentur, testantur Innocentii litteræ[2], quibus hoc anno tanti regis pietatem ornavit: atque ad decorandam privilegiis Apostolicis loci sanctitatem decrevit, ut nullus nisi obtenta singulari facultate sacellum interdicto subjicere, vel sacerdotes in eo divinum cultum celebraturos percellere anathemate posset: « Sicut ex parte tua fuit propositum coram nobis, capellam Parisiis infra septa domus regiæ opere superante materiam, ut ibidem prædicta corona sanctissima, ac aliæ pretiosæ reliquiæ, quas de ligno crucis, et aliis sacris habere dignosceris, sub veneranda custodia conserventur, tuis sumptibus duxeris construendam, ipsamque deputandis ibidem ministris idoneis de bonis propriis dotare proponas; nos volentes, ut eadem capella speciali gaudeat privilegio libertatis, devotionis tuæ precibus inclinati, ut nullus in capellam ipsam, vel personas inibi constitutas, aut constituendas, excommunicationis, suspensionis, vel interdicti sententias absque speciali mandato Sedis Apostolicæ faciente plenam de hac indulgentia mentionem promulgare valeat, auctoritate prædicta indulgemus: quas si per præsumptionem cujuscumque promulgari forsan contigerit, eadem auctoritate decernimus irritas et inanes. Datum Lateran. IX kal. Jun. an. I ». Extant eodem argumento ad abbatem S. Dionysii litteræ[3], quibus jubet concessas ab Apostolica Sede prærogativas propugnare; ac S. Ludovicum pulcherrimo titulo singularis Ecclesiæ, atque Ecclesiasticæ libertatis defensoris nomine insignivit.

40. Ardentem pariter S. Ludovici Francorum regis in vindicanda a Judæorum contemptu Christi gloria zelum Innocentius collaudavit. Irrepserat

[1] Vit. S. Lud. auct. apud Sur. c. 5. tom. IV. die XXV Aug. Guill. Nang. de gest. S. Lud. an. 1244. Bern. Chr. Rom. Pont. eod. an. atque alii. — [2] Nang. ubi sup. — [3] Jonvill. in Hist. S. Lud. par. II.

[1] Westmonast. flor. hist. hoc an. — [2] Lib. I. Ep. DCCXVI. — [3] Ep. DCCXVII.

apud gentem perfidam ea superstitio, ut prophetarum libris, quorum oraculis ad amplectenda Christiana sacra pellici potuisset, contemptui habitis, futilem rabbinorum doctrinam scatentem mendaciis, horrendisque infectam blasphemiis in suo talmuth fabellis insanis consarcinato hauriret; unde odio in Christianos imbuti, a vera religione abhorrerent. Ad comprimendum igitur malum, Gregorii Pontificis jussu Parisiensis academia perlectum talmuth ut impium, publice flammis tradidit, ac Judæos tumultuantes D. Ludovicus compressit, quem Innocentius rogavit[1], ut ejusmodi libros toto regno conquisitos ignibus deleri juberet: deinde ne Judæis Christianas feminas servire pateretur, cum illi pudicitiæ hostes gravissima iis dedecora inferrent, atque a ratione alienum penitus foret, ut servorum obsequiis liberi manciparentur.

41. « Ipsi (de Judæis loquitur) ingrati Domino Jesu Christo, qui conversionem eorum ex suæ longanimitatis affluentia patienter exspectat, nullam prætendentes verecundiam culpæ suæ, nec reverentes honorem fidei Christianæ, omissis seu contemptis lege Mosayca et Prophetis, quasdam traditiones seniorum suorum sequuntur, super quibus eos in Evangelio Dominus objurgat dicens: Quare vos transgredimini mandatum Dei, et irritum fecistis propter traditiones vestras, hominum doctrinas et mandata docentes? In hujusmodi namque traditionibus, quæ Thalamuth hebraice nuncupantur, et magnus liber est apud eos excedens textum bibliæ in immensum, in quo sunt blasphemiæ in Deum, et Christum ejus, ac B. Virginem; manifeste intractabiles fabulæ, abusiones erroneæ, ac stultitiæ inauditæ; filios suos docent ac nutriunt, et a legis et prophetarum doctrina reddunt ipsos penitus alienos, verentes ne veritate, quæ in eisdem lege ac prophetis est intellecta, aperte de unigenito Dei Filio venturo in carne testimonium perhibente, convertantur ad fidem, et ad Redemptorem suum humiliter revertantur ». Et paulo inferius, ubi alias de Judæis, qui feminarum Christianarum conturberniis abuterentur, querelas adjecit:

42. « Et licet dilectus filius cancellarius Parisiensis et rectores regentes Parisiis in sacra pagina, de mandato felicis recordationis Gregorii papæ prædecessoris nostri, tam prædictum abusionis librum quam alios quosdam cum omnibus glossis suis perlectos in parte ac examinatos ad confusionem perfidiæ Judæorum, publice coram clero, et populo incendio concremarint; prout in litteris eorum perspeximus contineri, quibus tu tanquam Catholicus rex et princeps Christianissimus impendisti super hoc auxilium congruum et favorem; pro quo regalem excellentiam dignis in Domino laudibus commendamus ac prosequimur actionibus gratiarum; quia tamen nondum Judæorum ipsorum abusio prophana quievit, nec adhuc dedit eis vexatio intellectum, celsitudinem regiam attente rogamus, monemus, et obsecramus in Domino Jesu Christo, quatenus excessus hujusmodi detestabiles et enormes, commissos in contumeliam Creatoris, et in injuriam nominis Christiani, prout pie incepisti laudabiliter prosequendo faciens debita severitate percelli, tam prædictos abusionum libros reprobatos per doctores eosdem, quam generaliter omnes cum glossis suis, qui per ipsos examinati et reprobati fuerint, mandes per totum regnum tuum, ubicumque reperiri poterunt, igne cremari, etc. » (1) Contendit summis precibus a sancto rege ne Christianas nutrices ac famulas Judæorum obsequiis se addicere patiatur. « Dat. Lat. VIII id. Maii an. I ».

In Anglia refossum Londini e terra pueri Christiani corpus, scribit Parisius[1], cujus membra Hebraicis litteris erant exarata, creditumque Judæos Christi Domini odio percitos, uti sæpius eo crimine convicti fuerant, eam barbariem exercuisse, nonnullorumque ex iis fugam suspicionem auxisse: corpus vero magna veneratione in Ecclesia S. Pauli fuisse collocatum.

43. *Bellum compositum inter reges Angliæ et Scotiæ.* — Delapsa est oratio ad res Anglicanas, quæ magni belli metu atque horrore turbidæ, paulo post ad pristinam serenitatem adductæ fuerunt; tradit enim historiæ Parisius maximum inter Henricum Angliæ, atque Alexandrum Scotiæ reges bellum exarsisse, Henricoque Scotiam petere meditanti conscripto florentissimo exercitu obviam perrexisse Alexandrum, adeo, ut præter equites, centum millia peditum sub signis numeraret, jamque funesto conflictu imminente, in quo sanguis plurimus fundendus timebatur, agitatum de pace; eaque feliciter confecta ambos reges ab armis discessisse: pacis vero sancitæ leges ad Rom. Pontificem transmissas, ut eas Apostolica auctoritate sanctiores efficeret, quod Alexandri ac principum regni ad Innocentium litteræ a Parisio adductæ illustrant, quas nos ex eo decerpemus ob argumenti dignitatem; inter cæteras vero ea princeps extitit, ut Scotiæ rex fiduciario jure regiæ Anglorum aulæ teneretur, nec unquam fœdus aliquod contra Henricum hæredesque coiturus esset, nisi injuste gravaretur.

44. « Sanctissimo in Christo patri Innocentio

[1] Lib. I. Ep. DCLXXXI. Extat etiam in Bul.

[1] Par. Hist. Angl. hoc anno.

(1) Combustio illa librorum Judaicorum tempore Gregorii IX, cujus meminit Innocentius, quonam anno consignanda sit prodit anonymus Erfordiensis, qui ad annum MCCXLII scribit: « Circa festum S. Michaelis, rex Franciæ propter (hic aliqua desunt in Codice) nimiam studii sui (Judæorum nempe, de quibus hic locutus videtur auctor, quanquam ob vetustatem Codicis nonnulla hic legi non potuerint) jactantiam XXIII carractas librorum suorum Parisiis incendio jussit cremari ». MANSI.

Dei gratia summo Pontifici. Alexander eadem gratia rex Scotiæ, etc. (sequuntur procerum nomina, qui Pontifici has litteras [1] inscripsere), salutem et debitam cum omni honore reverentiam. Sanctitati vestræ significamus, nos sacramentum corporaliter præstitisse coram venerabili patre Othone, tit. S. Nicolai in Carcere Tulliano diacono card. in Anglia, Scotia, et Hibernia, tunc A. S. L. ac chartam nostram confecisse, quæ ita incipit : Sciant præsentes et futuri » ; nonnullisque interjectis : « Cum ex forma præcedentium nostrarum pateat obligationum, subjecimus nos jurisdictioni vestræ, ut nos et hæredes nostros per censuram Ecclesiasticam possitis coercere, si aliquo tempore contra memoratam pacem venerimus. Et si nonnunquam contingit, quod quidam nostrum, omnes, vel unus contravenire temere præsumerent, vel præsumere nituntur, vel nitentur ; et ex hoc tam animabus nostris, quam hæredum nostrorum grave posset generare periculum, et corporibus nostris et rebus non minimum immineret detrimentum ; sanctæ paternitati vestræ supplicamus, quatenus alicui suffraganeorum archiepiscopi Cantuariensis detis in mandatis, ut nos hæredesque nostros ad præfatæ pacis observationem compellat, prout in instrumentis inde confectis plenius continetur. Alias super eadem pace, quod canonicum fuerit, auctoritate vestra statuat ».

45. *Querelas regis super electione episcopi Wintoniensis compescit Innocentius.* — His addit Parisius, Henricum regem acerbe exagitasse episcopum Wintoniensem, cum ægre ferret illius Ecclesiæ gubernaculis admotum fuisse ; traduxerat enim illum Innocentius a Norwicensi sede ad Wintoniensem ; ad quod disturbandum, nonnulli propriæ utilitatis amore irretiti, creduli principis animo infuderant, hæc Pontificem agere non posse, ni prius ipse consensisset : summum circa divina penes Pontificem, circa humana et Ecclesiarum opes penes regem in Anglia imperium esse : proinde nullum ex Pontificia auctoritate cujusvis Ecclesiæ redditus ad se derivare posse, nisi regius assensus accessisset. His adulationibus delibutus princeps Romani Pontificis imperiis obluctabatur ; quem Innocentius paterna benevolentia corripere coactus, hujusmodi opinionem ex ejus mente convellere aggressus est [2] :

46. « Hæc, fili charissime, non Dei vel Ecclesiæ, non tuæ resonant sublimitatis honorem, non sapiunt justitiam, non redolent æquitatem ; præsertim cum teneat omnium credulitas pia fidelium, quod Apostolicæ Sedis auctoritas in Ecclesiis universis liberam habeat a Dei providentia potestatem, nec arbitrio principum ipsa stare cogitur, ut eorum in electionum, vel postulationum negotiis requirat assensum : in quibus tamen Deum habendo præ oculis sic provide procedit et caute, quod per illa nullius possit honori detrahi, vel justitiæ derogari, sicut etiam in translatione ipsius episcopi dignoscitur processisse ; in quo promovit hominem scientia, moribus, et honestate conspicuum, ac in temporalibus et spiritualibus circumspectum, olim tibi charum et amabilem, ac semper tuis beneplacitis secundum Deum totis viribus intendere cupientem ; per cujus industriam, probatam in plurimis, honoris et commodi proficere poteris incrementis : si tamen contrarium non suggerat astutia susurronum, a quibus parare dispendia virtuosis pro indifferenti dicitur ; dummodo sua specialia commoda, vel privata desideria consequantur, etc. » Adjungit preces et imperia, ut episcopum Ecclesiæ Wintoniensi bonisque pristinis restituat, nunquam enim se passurum, ut libertas Ecclesiastica exolescat. « Dat. Lat. III kal. Mart. an. I ». Conjicit in historiam suam easdem litteras Parisius [1], qui addit demum post longas contentiones Henricum Rom. Pontificis monitis, atque episcopi modestia flexum, hoc ipso anno optimum præsulem summo bonorum omnium applausu in Angliam revocasse.

47. *De Edmundi archiepiscopi Cantuariensis miraculis et sanctitate, deque aliis viris in Anglia et Germania sanctitate florentibus.* — Admisit pariter Innocentius Henrici preces, quibus contenderat, ut testamento a se condito, in quo uxori dotem attribuerat, Apostolicam adjiceret auctoritatem ; Londoniensique et Lincolniensi episcopis partes demandavit [2], ut eos, qui contra tenderent, censuris percellerent. Injunxit præterea iisdem præsulibus [3], ut de Edmundi archiepiscopi olim Cantuariensis rebus gestis atque cælitus explicitis ad confirmandam ejus sanctitatem, sacrum examen instituerent : « Cum dilecti filii abbas et conventus monasterii Pontiniacensis Cisterciensis Ordinis nobis humiliter supplicarint, ut recolendæ memoriæ Eadmundum Cantuariensem archiepiscopum, quem piis operibus floruisse fatentur in vita, certisque post mortem miraculis adeo claruisse, quod ad gloriosum sepulchrum ejusdem diversis mundi partibus prona devotione numerosa populi confluat multitudo ; adscriberemus sanctorum Catalogo a Christi fidelibus devotione debita venerandum ». Recitat Matthæus Parisius [4] litteras, quas illi hac de re ad Innocentium scripsere, ubi plura de illius sanctitate patratisque ejus ope miraculis afferunt : « Nos attendentes, quod ad hoc, ut sanctus habeatur aliquis apud homines in Ecclesia militante, duo necessaria requiruntur, virtus morum, et veritas signorum ; merita videlicet et miracula, ut hæc et illa sibi invicem contestentur ; ac volentes in tanto negotio gravitatem debitam et omnimodam diligentiam adhibere, fraternitati vestræ, de qua plenam in Domino fiduciam obtinemus, per Apostolica scripta mandamus, quatenus de virtute morum, et veritate signorum,

[1] Ext. apud Par. Hist. Angl. hoc anno. — [2] Lib. I. Ep. DIV.

[1] Paris. Hist. Angl. hoc anno. — [2] Innoc. l. I. Ep. DCXLIII. — [3] Ep. DCXVIII. — [4] Par. Hist. Angl. an. 1244.

operibus videlicet et miraculis inquiratis sollicite veritatem; et receptis testibus depositiones eorum faciatis conscribi, et sub sigillis nostris ad nos fideliter transmittatis, ut procedamus exinde, prout secundum Deum viderimus procedendum, etc. Dat. Later. IX kal. Maii an. I ».

48. Fulsisse hoc tempore in Anglia magnæ sanctitatis opinione ac miraculorum gloria Robertum S. Edmundi fratrem, Robertum e Karrebrag, Rogerium olim episcopum Londinensem, ac Joannem e Foxtuna, refert Parisius [1], quorum sepulchra a Deo pluribus prodigiis illustrata, ac morbos e plurium ægrorum corporibus singulari beneficio depulsos docet. Efflorescebat etiam in Germania multis miraculis B. Colomani martyris gloria, quorum fama permotus Austriæ dux, flagitavit a Pontifice, ut sacrum illius memoriæ diem constitueret. Qui Pataviensi archiepiscopo indixit [2] illius, si sanctorum Catalogo adscriptus reperiretur, festum diem agitari posse. Nec prætermittendum videtur Innocentium ad cultum et venerationem B. Elizabethæ fidelibus adituris sacrum illius nomini templum Marpurgi in Maguntina diœcesi excitatum præmia indulgentiarum impertitum, quæ sequuntur [3]: « De omnipotentis Dei misericordia, et BB. Petri et Pauli Apostolorum, ejus auctoritate confisi vere pœnitentibus confessis cum debita reverentia et devotione in Cœna Domini, Parasceve et Sabbato sancto, et Dominica Paschæ illuc accedentibus annuatim, quadraginta dies de injuncta sibi pœnitentia misericorditer relaxamus. Datum Later. II id. Feb. an. I ».

49. Illustratam insuper Germaniam Ecclesiæ athleta nobilissimo, Ludolpho scilicet Racemburgensi episc. qui multis gravissimis laboribus ob defensa Ecclesiæ suæ jura ab Alberto Saxoniæ duce perlatis, mereri id nomen potuit. Refert Crantzius [4] insigne miraculum, quo vir pius levatus admodum ac recreatus est: « Jam viribus totis destitutus post varia tormentorum genera, diem exspectans extremum, nocte præcedente Cœnam Domini duo ex fratribus ad eum venientes poculum ei salutis dederunt: quo confortatus, viribus receptis, ipso die Cœnæ officium suum devotissime peregit; et ut pie creditur, duo illi fratres qui poculum tradiderunt, antecessores sui episcopi Evermodus et Godefridus fuere: nam unde venerint, quo abierint, vidit nemo; pastor hic bonus animam suam pro ovibus posuit, et pro suo grege mori dignatur ».

50. Viguisse vero illius temporibus Racemburgi disciplinam monasticam ait, ut vulgo illud monasterium carcer Ordinis diceretur. Subdit miraculum aliud in prænobili viro ejus opera a Deo patratum: cum enim elusa chirurgorum diligentia, ferrum teli capiti infixum ac demersum hæreret, immanibusque ob id doloribus cruciaretur, ad Ludolphi suffragia confugit; moxque e cranio sponte ferrum sese extulit, quod sua manu vir nobilis evulsit, pretiosissimaque dona auro gemmisque distincta in ejus honorem obtulit. Dignum denique sacro sepulchro affixum epitaphium fuit, quod ex eodem auctore decerpamus: « Quoquo pacto legeris sive per capita versuum deorsum, sive per directum, sonant idem.

Gemmula pastorum, lux fulgens regula legis,
Pastorum speculum, juvenum dux, senis icona,
Lux juvenum clara, reparator gloria plebis,
Fulgens dux, reparator cœli, pacis amator,
Regula senis, gloria pacis, formula dulcis,
Legis icona, plebis amator, dulcis adesto.

Eosdem reperies si singulorum dictiones primas junxeris, fit versus primus, inde si secundas singulorum junxeris fit versus secundus, et si tertias tertius usque in finem ita deinceps.

51. *Poloniæ tumultus ad quos sedandos legatus Apostolicus mittitur.* — Cum Ludolphi occasione ad Septentrionales res nostra digressa sit oratio, Polonicarum rerum statum e Longino [1] aliisque subjiciemus. Laborabat gravissimo bello Polonia, cum Conradus Masoviæ dux, qui cum Cracoviensis ducatus nepoti Boleslao Pudico eripiendi cupiditate, tum eluendæ præterito anno acceptæ ignominiæ desiderio actus, Pruthenorum, Lithuanorum ac Jaczwingorum auxiliis fretus irrupit; horrendaque illata vastitate, qua nullo discrimine in Ecclesias atque prophanas domos flamma sævitum est: Boleslao subditos populos ejus potentiam reformidantes, ad suam deditionem pellexit. Subornare studuit Prandotham Cracoviensem episcopum, quem cum nullis minis promissisve a Boleslai fide divellere posset, ejus bona ac domos ferro atque igne vastavit: in illum Prandotham ob facinus generose insurrexit, perculitque anathemate, quod publice promulgari jussit. Tum Gnesnensis archiepiscopus celebrata Synodo Conradum ut hostem Ecclesiæ iisdem censuris delixit.

52. Tumultuante Polonia, Innocentius legatum Apostolicum ad componendas eas turbas misit Jacobum Leodiensem archidiaconum, quem postea egregiæ ejus virtutes in Pontificio solio sub Urbani Quarti nomine collocavere. Nec pacatior erat Prussia, in quam cum Austriæ princeps dilatandæ fidei studio accensus expeditionem ornarat, Pontifex ea ex sanctiore Ecclesiæ ærario illius signa secuturis sacra stipendia ad delendas reliquas criminum maculas contulit [2], quæ ex Œcumenici Concilii liberalitate Terram-Sanctam petentibus proposita fuerant. Cum vero infideles non tam armis ad Christi cultum frangendi, quam divino verbo pelliciendi sint, inter alios viros religiosos, ad inferendam Barbaris Evangelii lucem misit Dominicum Aragonium Minoritam pietate

[1] Par. Hist. Angl. hoc anno. — [2] Lib. I. Ep. DCLXXII. — [3] Ep. CDLXI. — [4] Crant. metrop. l. VIII. c. 8.

[1] Long. Hist. Pol. l. VII. hoc anno. Cromerus l. VIII. atque ex ipso novatores cent. XIII. c. 9. col. 887. — [2] Lib. I. Ep. DCCX.

insignem. Sparsi etiam erant ex eadem familia plures in Oriente per Armenorum, Græcorum, Georgianorum, Jacobitarum, et Nestorianorum terras, qui Ecclesiæ limites latius proferre summis laboribus contendebant : quibus Pontifex, ut partes susceptas præstantius exequi possent, concessit cum hæreticis ac schismaticis familiari sermone et mensa uti possent ; eorum tamen Ecclesias adire vetuit : si quos vero ad Ecclesiæ castra traducerent, impertiendæ iis absolutionis potestatem fecit [1].

53. *Quædam de Prædicatoribus et Minoritis statuta, ubi de Adolpho comite Minorita.* — Quo vero religiosos Prædicatorum et Minorum Ordines in suo splendore tueretur, Apostolica [2] lege interdixit, ne quis inconsulto familiæ, cui aggregatus erat, præposito a Minorum familia ad instituta Prædicatorum, vel a Prædicatoribus ad Minoritarum castra transfugere posset ; cum hujusmodi transfugarum inconstantia ac levitas gravissimos tumultus ciere, ac mutua odia parere posset. Deinde id tantum de illis intelligendum censuit [3], qui publice nuncupatis votis alteri familiæ sese devinxissent. Utque mature in tanta re deliberarent ii, qui aliquam excolendæ vitæ religiosæ rationem erant professuri, sanxit [4], ne ante exactum tyrocinii annum publicis votis sese adstringerent.

54. Cum in hoc versetur argumento oratio, silere non possum insigne virtutis in calcando mundi fastu exemplum. Adolphus Holsatiæ comes contemptis opibus immensis, ut divinas compararet, religiosæ vitæ apud Franciscanos sese addixerat : qui cum incredibili suscipiendi sacerdotii conficiendique Christi corporis desiderio teneretur, Romam se contulit, ut a Pontifice impedimentis, quibus erat irretitus, solveretur. Annuit ejus voluntati Innocentius atque amplissimam Apostolicis litteris potestatem concessit, quas Albertus Stadensis [5] in suos Annales contulit. Tanto vero pietatis sensu ac gaudio delibutum eo obtento triumphasse ait Crantzius [6], ac si regno florentissimo potitus esset ; monasterium suis manibus partim, partim eleemosynis condidisse, quas ipse a subditis quondam suis demisse deposcebat. Ferebat aliquando impositam capiti hydriam lacte plenam, quod in fratrum operariorumque usus emendicarat, cum magno fastu subvectos equis filios est conspicatus ; perfususque ob id rubore, mox ad reprimendum frangendumque animi tumorem exarsit, hydriaque capite excussa, se totum lacte proluit ; egregia sunt Crantzii verba :

55. « Monasterium sui Ordinis ipse manibus multa molitus in oppido Kiil, ubi nunc requiescit, curavit erigere, eleemosynas suorum quondam subditorum humiliter poscens et accipiens ; curavit quoque Ecclesiam in terra Aldeburgensi (quæ nova dicitur) erigere in honorem divi Antonii fratris sui Ordinis : quamvis rerum ignari patrocinium derivent ad Ægyptium Antonium. Cumque multum sollicite laboraret in erectione dicti monasterii in oppido Kiil, ibat ostiatim lac in hydria mendicans, ut haberent operarii et fratres, quo inter laborandum per æstum reficerentur. Media jam platea, ubi declinare iter non poterat, ibat hydriam bajulans lacte plenam : et cum obvios habuisset filios sublimes in equis comitum more sæcularium, passus est humanitus aliquid, ut rubore cœperit perfundi. Sed ille infremuit, et robur mentis advocans, cum adhuc in conspectu essent filii, hydriam levatam super caput evertit, sese totum a vertice lacte perfundens, dixitque : Infelix, erubuisti Christi pauperiem, bajulare lac in manibus : nunc vel in capite ostende quid portaveris ». Hactenus Crantzius, ex quo hæc recentiores Catholici [1], ac novatores [2] hausere.

56. *Ne abbatissæ præsumant virgines velare.* — Præclarissimo religiosi viri sanctissimi de se demisse sentientis facinori arrogantissimæ monialis insanam temeritatem, quæ velandarum virginum auctoritatem, episcopis adscriptam sacris canonibus, muliebri superbia sibi arrogavit, subjicere visum est, cum ad posteritatis documentum usui esse possit. Præerat illa Cistereiensium virginum domui in suburbanis burgi Legionis urbis regiæ sitæ, quæ reluctante loci episcopo, præsente Castellæ rege ac regina Berengariæ, corporis illibati florem Christo devoturæ velum imposuit ; abbatissam Pontifex temeritatis perstrinxit [3], statuitque, datis ad Burgensem [4] episcopum Cisterciique abbatem litteris [5], ut si nefarium simile facinus aliqua auderet, ab episcopo iterum, concesso velo, Deo consecraretur.

« Abbati Cistercii.

« Ad aures nostras nuper abusiva præsumptio, et abusio detestanda pervenit, quod cum venerabilis frater noster Burgensis episcopus, sicut accepimus a charissimis in Christo filiis rege Castellæ ac Legionis, et regina matre sua illustribus, invitatus ad velandam dilectam in Christo filiam Berengariam sanctimonialem virginem monasterii S. Mariæ regalis Cisterciensis Ordinis siti prope suburbium civitatis Burgensis filiam regis ipsius, ad idem monasterium accessisset, eodem ibi missam solemniter celebrante, abbatissa loci ejusdem in tantæ prorupit temeritatis audaciam, quod eisdem rege ac regina, et multis aliis religiosis et sæcularibus præsentibus, qui ad tam celebre festum spirituale convenerant, ipsoque episcopo contradicente, dictæ virgini sacrum, imo execrandum consecrationis velum præsumpsit imponere contra canonicas sanctiones, de quo grave scandalum est exortum.

57. « Ne igitur tantæ temeritatis excessus, si

[1] Ep. DLXXI. — [2] Ep. DCVII. — [3] Ep. DCCXLI. — [4] Ep. DCCXLII. — [5] Stad. in Chron. an. 1244. — [6] Crant. Sax. l. VIII. c. 7.

[1] Rodul. l. VII. Vad. hoc anno et alii. — [2] Cent. XIII. cap. 6. col. 668. — [3] Lib. I. Ep. DXC. — [4] Ep. DLXXXIX. — [5] Ep. DLXXXVIII.

remanserit incorrectus, transeat aliis in abusum; cum sit statutum in canone, ut si abbatissa, vel quælibet sanctimonialis in tantam proruperit audaciam, ut aut viduam, aut puellam virginem velare præsumat, judicio canonico usque ad satisfactionem subdatur, mandamus quatenus eidem abbatissæ pœna pro modo culpæ imposita competenti, omnibus abbatissis tui Ordinis in Hispania constitutis, sive mediate, sive aliquo medio tibi subsunt, auctoritate nostra districte studeas inhibere, ne id præsumant ulterius attentare; et cum velandæ sint, si quæ sunt in earum monasteriis virgines sic velatæ contra canonica instituta, prædictis abbatissis et virginibus firmiter per litteras tuas injungas, ut a diœcesanis suis consecrationis velum recipiant, prout debent, pœnam illis debitam, si non fecerint, inflicturus. Per hoc enim abbatibus, quibus eædem abbatissæ nullo medio sunt subjectæ, nolumus in posterum præjudicium aliquod generari. Dat. Lat. II id. Martii an. I (1) ».

(1) Hoc anno Hispania dedit nobis Concilium Tarraconense, quod quintum est provinciale a Petro archiepiscopo celebratum, teste Baluzio Marc. Hisp. lib. IV, cui præter archiepiscopum episcopi quinque suffraganei adfuerunt. Canones ibi dati sunt in conspiratores et famosorum libellorum auctores, invasores raptoresque rerum Ecclesiasticarum; vetitum insuper ne excommunicati ab uno episcopo, ab altero in communionem recipiantur; ac denique ne parochialis Ecclesiæ administratio suscipiatur ante receptam curam animarum, nempe ante datam ab episcopo potestatem in parochianos. Concilium istud ex Baluzio et Martenio habes in tom. XIV Collectionis Veneto-Labbeanæ col. 37.

Sed et hoc anno aliud nobis Concilium ignotum collectoribus tulit Germania, de quo ita scriptor Chronici Erfordiensis ad hunc annum: « Moguntinus (archiepiscopus Siffridus) in Dominica *Lætare* in villa Winaria cleri ac populi conventum statuens Fridericum imperatorem cum Erfordiensibus denuntiavit excommunicatum, et post hunc III kal. Junii in Vrizlaria Concilium faciens eadem confirmavit ». Vrizlariam eamdem esse credo ac Frislariam, urbem in Hassia sitam, et Concilio anno 1100 habito celebrem. MANSI.

INNOCENTII IV ANNUS 3. — CHRISTI 1245.

1. *Innocentius in Galliis Concilium vocat, studetque interea flectere animum Friderici.* — Tutissimo Galliarum asylo receptus Innocentius adversus Ecclesiæ Romanæ ac persecutorem suum vires et animos collegit, annoque Domini millesimo ducentesimo quadragesimo quinto, Indictione secunda, Œcumenicam Synodum Lugduni indixit, ad quam sacros præsules, reges ac principes excivit, ut salubria consilia ad Terræ-Sanctæ lapsas res erigendas, ad Tartaros propulsandos, ad schismaticos ab imperii Constantinopolitani extremo exitio avertendos depromeret; tum maxime ut Friderici causam in augustissimo illo Ecclesiæ senatu agitaret: cui propterea diem dixit, ut vel ipse ad diluenda objecta scelera, atque adversus ipsum contendentibus respondendum accederet, vel procuratores mitteret. Pontificiæ porro litteræ Encyclicæ, quibus Concilium indixit, Senonensi archiepiscopo inscriptæ extant in Regesto Innocentii[1]: « Ut ipsa, inquit, Ecclesia per fidelium salubre consilium et auxilium fructuosum, status debiti possit habere decorem; et deplorando Terræ-Sanctæ discrimini, et afflicto Romano imperio propere valeat subveniri, ac inveniri remedium contra Tartaros et alios contemptores fidei ac persecutores populi Christiani; necnon pro negotio, quod inter Ecclesiam et principem vertitur, reges terræ, prælatos Ecclesiarum ac alios mundi principes duximus advocandos. Rogamus itaque fraternitatem tuam, et hortamur attente præcipiendo mandantes, quatenus ad præsentiam nostram, omni prorsus occasione postposita, usque ad proximum festum S. Joannis Baptistæ personaliter venire procures; ut ipsa Ecclesia ex tuæ visitationis honore spirituale gaudium, et ex tua industria consilium percipiat profuturum. Sciturus quod nos dictum principem in prædicatione nostra citavimus, ut per se vel suos nuntios in Concilio celebrando compareat responsurus nobis et aliis, qui aliquid contra ipsum proponendum duxerint, satisfactionem idoneam præstiturus. Dat. Lugduni III non. Januar an. II ». Quas litteras Angliæ præsulibus, per nuntios missas, adducit Parisius[1]: qui auctor subdit plures Angliæ præsules, hujusmodi acceptis

[1] Inn. l. II. Ep. I.

[1] Par. Hist. Angl. an. 1245.

litteris, capessendo itineri se alacres accinxisse: alios vero vel regni negotiis gerendis implicitos, vel adversa valetudine seniove confectos, sese regis procuratorumve opera Pontifici excusasse: ipsumque excusationes hujusmodi admisisse, redditæ regi litteræ[1] XIII kal. Junii testantur. Denique episcopum Ostiensem, S. tit. S. Mariæ Transtiberim presbyterum cardinalem, atque R. S. Mariæ in Cosmedin et R. S. Angeli diaconos cardinales e suis provinciis revocavit[2]. Vocatos quoque ad Concilium reges ac principes missæ ad regem Francorum litteræ[3] demonstrant.

2. Quæ vero, antequam patres Lugdunum confluerent, Pontifex adversus Fridericum in dies in Ecclesiam grassantem decreverit, prodit Parisius[4] his verbis: « Quadragesimali tempore ingrediente, fecit dominus papa iterato excommunicare imperatorem per totam Franciam, propter quasdam novas invasiones, quas fecerat in suos consanguineos, et personas Ecclesiasticas ». Hæc ille. Sed quanquam contumeliosissimum principem censuris percusserit, ex alia tamen parte navare operam non destitit, ut ipsius animum inflecteret, atque in pristinam Ecclesiæ gratiam revocaret. Testes sunt Pontificiæ ad patriarcham Antiochenum litteræ[5], quibus affirmat se Fridericum, si præsules vinculis laxarit, terrasque Ecclesiæ occupatas, antequam celebretur Concilium, restituerit, in gratiam recepturum.

3. « Sane nobis et fratribus nostris olim in nostra et ipsorum constitutus præsentia retulisti, quod cum ad Sedem Apostolicam veniendo transitum per principem habuisses, ipsum inveneras pacis avidum, et sicut dixerat tibi, paratus erat observare pacem secundum formam ab Ecclesia, et eodem anno proximo præterito acceptatam; et alia etiam, quæ cum quorumdam fratrum nostrorum adderemus consilio adimplere ». Fuere hæ Friderici fallaciæ ad conciliandas hominum voluntates, belluque invidiam in Ecclesiam detorquendam, pacis avidissimum se, ut in ipsius litteris videre est, ostentare; cum tamen ad æquitatem nunquam flecti potuerit: « Nos autem nullum specialiter, qui super eis inter Ecclesiam et principem ipsum tractaret, duximus deputandum; diximus tibi tamen, cum a sede recessisti prædicta, quod acceptaret Ecclesia, si præfatus princeps vellet præmissa effectui demandare; quodque ipsius principis in hac parte nobis rescriberes voluntatem: et certis personis injunximus, quas per dilectum filium fratrem I. de Rojan familiarem nostrum duximus destinandas, alias tibi super hoc litteras dirigendo, ut si dictus princeps terram Ecclesiæ restitueret, ipsam nostro nomine recipere procurarent. Tu vero nihil certum super iis penitus rescripsisti, sed quod ad compromittendum super negotio Lombardorum in nos et quosdam alios arbitros idem princeps obtulit se paratum, excipitque pacem Constantiæ quam semper se asserit excepisse ». Oblatas ipsi sub Gregorio a legatis cardinalibus ineundæ cum Insubribus concordiæ leges, quæ olim inter eosdem, ipsiusque avum Henricum imperatorem Constantiæ sancitæ fuerant et insigni imprudentia ab ipso repudiatas; belloque se implicuisse, atque ad ipsius obsequia paratos, quos armis nunquam edomiturus esset, repulisse superius vidimus: « At ut principibus imperii et aliis clericis et laicis plenarie nostram restituamus gratiam in omnem eventum exposcit; de quibus in prædicta forma pacis mentio aliqua non habetur, nec tecum meminimus nos tractasse. Et quanquam olim in tractatu pacis pro hujus restitutione gratiæ prædictus princeps apud nos instari fecerit; nequaquam tamen a nobis potuit obtineri, cum nec clericis nec laicis pœnas spirituales remittere aliquatenus intendamus, unde plurimum possumus admirari.

4. « Verum quia pacem diligimus, et discordiam cupimus evitare, acceptaremus adhuc, si memoratus princeps pacem juxta præfatam formam observare studeret, et tam viros Ecclesiasticos, quam alios, qui Ecclesiæ adhæserunt et detinentur ab ipso captivi, redderentur libertati; cum alias pax eis minime reddi videretur, ac terram Ecclesiæ restituere non differret, ita quod hujusmodi tam captivorum, quam terræ restitutio posset ad nostram pervenire notitiam ante Concilium a nobis, annuente Domino, celebrandum, in quo proponere non poterimus, quin super iis et aliis, prout de jure fuerit, procedamus. Cæterum sive restitutionem tandem fieri contingat, sive non, ad nos accedere non omittas. Datum Lugduni, II kal. Maii anno II ». Paucis interjectis diebus, eidem patriarchæ significavit[1] se principem mox, ubi de manifestis illatis injuriis fecisset satis, ac de dubiis idoneam cautionem dedisset, censuris liberaturum. « Præsentium tibi auctoritate mandamus, quatenus principi ex parte nostra denunties, quod quam cito de manifestis offensis, pro quibus excommunicatus esse dignoscitur, satisfecerit, et de dubiis sufficientem præstiterit cautionem, sibi faciemus munus absolutionis impendi. Datum Lugduni II non. Maii, anno secundo ». Contempsit superbus princeps oblatam Ecclesiæ gratiam; seque et alios summa imprudentia extremorum malorum, quæ facile prævidere ac depellere poterat, abysso mergere, quam prætermissa filii officia Ecclesiæ deferre maluit.

5. *Sanctium Lusitaniæ regem corripit Innocentius ob insignem ejus socordiam.* — Ut vero Friderico Pontifex, antequam illum imperii culmine everteret, paternum sinum, si juratas pacis leges mandaret operi, explicuit, ita Sanctium Lusitaniæ regem, qui summæ inertiæ labe regii nominis gloriam inficiebat, prius saluberrimis monitis corri-

[1] Extant apud Par. ubi sup. — [2] Innoc. l. II. Ep. IV. — [3] Ibid. Ep. III. — [4] Par. Hist. Angl. hoc anno. — [5] Lib. II. Ep. VI.

[1] Ep. V.

puit, quam publicæ rei administrationem Alphonso ipsius fratri committeret, ut imminentem calamitatem prompto remedio, quod facillimum erat, propulsaret. Gravissimæ illi objiciebantur querelæ, pati impune Ecclesiasticam dignitatem obteri, labefactari ipsius jura, conventa inter ipsum ac Gregorium IX convelli, illius socordia solutam legum metu improbitatem victricem exultare, nobiles vetita matrimonia inire, ac non sine hæreseos suspicione detortis in pravos sensus Scripturis sacris ad colorandum facinus abuti; diripere passim Ecclesias, exinanire monasteria, ædesque viris religiosis consecratas equorum stabulis, imo et prostibulis mancipare; cædes nobilium et ignobilium nullo legum metu perpetrari, sanctimoniales ac virgines rapi, colonos, mercatores, clericos, gravissimis pœnis extorquendarum pecuniarum gratia discruciari; profanari templa, cœmeteria violari, ferrum flammamque late circumferri, abrumpi inducias, aliaque immania scelera vidente ipso et connivente committi: pati quoque, ut Sarraceni in regni limitem excurrant, nec ad eorum impetus elidendos studium adhibuisse: et quamvis sæpius a præsulibus ad ea emendanda fuisset sollicitatus, in ignavo otio consenuisse. Præmonuit igitur seriis et gravissimis verbis ignavum principem Pontifex [1], tantis malis modum poneret, comminatus regno alia ratione consultum iri ab Apostol. Sede, ipsumque in præsenti ac futuro sæculo criminis pœnas luiturum.

6. « Illustri regi Portugalliæ.

« Inter alia desiderabilia cordis nostri salutem fidelium, quorum regimini, licet immeriti, Deo præsumus disponente, principaliter affectantes, grandi gaudio exultamus in Domino, cum ea nobis de ipsis fidelibus referuntur, per quæ suarum profectus provenire dignoscitur animarum; et vehementi dolore turbamur, si nos illa de eis audire contingat, quæ ipsis et aliis pravo exemplo salutis afferunt detrimentum: unde tanto lætitia majori replebimur, si cultui virtutum insistens, studeas te ante oculos reddere divinæ majestatis acceptum, quanto plures ex hoc et a malo retrahere et ad exercitium bonitatis inducere comprobaris. Sane non sine gravi turbatione mentis audivimus, quod post clamores et querelas multiplices prælatorum et aliorum regni Portugalliæ contra te super conculcatione libertatis Ecclesiasticæ, aliisque oppressionibus Ecclesiarum ejusdem regni depositas, et admonitiones frequentes tibi propter hoc a Rom. Pontificibus nostris prædecessoribus, et provisiones super iis a felicis recordationis Gregorio papa prædecessore nostro inter te et quosdam e prælatis ipsis, ac promissiones a te in hac parte super articulis certis factas; tu circa malefactorum ipsius regni audaciam reprimendam sic negligens inveniris, quod in eodem regno bona tam Ecclesiastica, quam mundana, per raptores, prædones, invasores, incendiarios publicos, sacrilegos, et detestabiles homicidas, abbatum videlicet, priorum et aliorum religiosorum et clericorum sæcularium, ac laicorum occisores deperire propter sæcularis defectum justitiæ dignoscuntur.

7. « Unde quia sic in regno a quibuslibet tuis subditis impune delinquitur, barones aliique ipsius regni nobiles et ignobiles, sumpto ex hoc delinquendi ausu, matrimonia contrahere in gradu prohibito, bona Ecclesiastica recipere, ac alia quamplura mala, olim a bonæ memoriæ Sabinensi episcopo, tunc in partibus illis Apostolicæ Sedis legato, sub anathematis interminatione prohibita, committere non verentur: et tam ipsi quam plures alii de regno præfato diversarum excommunicationum innodati laqueis, per devia desperationis errantes, in contemptum clavium divinis se officiis irreverenter ingerunt, et Ecclesiasticis sacramentis; ac in subversionem Catholicæ fidei plures eorum de ipsius articulis auctoritates tam novi quam veteris Testamenti temere, non sine fermento pravitatis hæreticæ, in suarum et aliorum animarum periculum exponendo, te dissimulante, non metuunt disputare: et nonnulli de regno ipso Ecclesiarum et monasteriorum patroni, et alii asserentes se patronos, cum non sint, locorum ipsorum et ab eis illegitime geniti in bonis dictarum Ecclesiarum, et eorumdem monasteriorum crudeliter debacchantes, Ecclesias ipsas et monasteria eadem ad tantam inopiam redegerunt, quod eis nequeuntibus proprios sustentare ministros, quinimo aliquibus ex ipsis servitorum solatio destitutis, et aliorum claustris, refectoriis cæterisque officinis, equorum stabulis et prostibulis quarumlibet personarum vilium deputatis; divini nominis et religionis cultus exinde penitus est sublatus, bonis illorum omnibus in direptionem expositis, et in prædam.

8. « Cæterum castra, villas, possessiones et alia jura regalia deperire permittens, personarum tam Ecclesiasticarum, quam sæcularium, nobilium et ignobilium, occisiones nefarias, dum religioni non parcitur, nec sexui, vel ætati; rapinas, incestus, raptusque monialium et sæcularium mulierum; rusticorum et clericorum, ac negotiatorum tormenta gravia, quæ ipsis a nonnullis regni præfati pro extorquenda ab ipsis pecunia infliguntur; Ecclesiarum et cœmeteriorum violationes et incendia, fractiones treugarum, et alia enormia, quæ a tibi subjectis libere committuntur, scienter toleras: quin potius tot tantisque malis, dum ea præteris impunita, consentire videris, et pandis aditum ad pejora. Terras insuper et alia Christianorum bona in continio Sarracenorum posita non defendens, ea infidelibus occupanda relinquis. Et licet a supradictis prælatis, ut ad corrigenda præmissa pluraque alia nefanda, quorum cœnosa narratio fastidium generaret, ardenter, ut teneris assurgeres, monitus fueris diligenter; tu tamen

[1] Ep. CLXXXIX.

eorum monitionibus obauditis, id hactenus efficere neglexisti.

9. « Nos igitur eidem regno super tam miserabili statu paterno condolentes affectu, et cupientes ipsum a tot respirare angustiis, totque oppressionibus relevari; serenitatem regiam monemus, rogamus et hortamur attente, in remissionem tibi peccaminum injungentes, quatenus prudenter considerans, quod si omnipotens Dominus tuam super iis negligentiam ad tempus forte sustineat, postremo tamen, si in te ac tuis contemnas errata corrigere, illam et hic impunitam non deseret et in futuro nihilominus ulciscetur gravius; sic ad corrigenda præmissa solerter et ferventer exsurgas, ut culpas subditorum tuas per reprobabilem patientiam non efficias : sed in te ac ipsis proberis odire malitiam et diligere bonitatem; et de persona tua grata de cætero auctore Domino audiamus. Quod si forte, quod non credimus, fueris circa hæc corrigenda remissus, nequaquam tolerare Sedes Apostolica poterit, quin super iis ad salutem tuam dictique regni commode remedium adhibeat opportunum : et nihilominus venerabilibus fratribus nostris Portugallensi et Coimbriensi episcopis, ac dilecto filio priori fratrum Prædicatorum Coimbriensium litteris nostris injungimus, ut te ad id monentes attente, et efficaciter intendentes, qualiter super hoc faciendum duxeris, et de ipsorum circa te in hac parte processu, nos in Concilio a nobis proximo celebrando certificare procurent. Dat. Lugduni XIII kal. Ap. an. II ».

10. Objectis a Pontifice regi Lusitano consentiunt, quæ de ipso scribunt historici, Sanctium eo nomine Secundum (ut tradit Mariana [1]), a vestium forma cognomento Capellum dictum, initio haud prorsus male rexisse : at cum in socordiam, facilitatem morum, ingeniique mansuetudinem detorsisset, ac Mentiæ Hari Biscayæ reguli filiæ, cujus amoribus erat irretitus, in omnibus morem gereret, atque apud eum gratia et auctoritate plures obscuriori genere nati pollerent, ac rempublicam male gererent, apud omnes ipsum in odium adductum fuisse, improbosque ex ea occasione, deflorescente in dies principis auctoritate, audaciæ nequitiæque habenas laxavisse.

Accusavit porro apud Sedem Apostolicam Sanctii cum Mentia matrimonium Alphonsus Boloniæ in Gallis comes, qui obscuris artibus ad regnum nitebatur, quarto nimirum consanguinitatis gradu uxorem attingere, ex quo plurimis scandalum pareretur. At Innocentius, quanquam illud vitium ac impedimentum facile aboleri auctoritate Pontificia poterat; cum tamen illius exemplo nobiles in Lusitania vetita matrimonia contraherent, ac omnium publicorum malorum improbæque regni administrationis causa Mentiæ tribueretur, Compostellano archiepiscopo et episcopo Astoricensi partes imposuit [1], ut comperta re, a vetito illo contubernio monitis suis divellerent. Quid vero in Sanctium ob publicam rem male gestam hoc anno post Synodum rescripserit Pontifex, utque regni administrationem in ejus fratrem comitem Boloniæ contulerit, cum Pontificiis monitis ad gerendum probe regnum, ac sceleratos coercendos revocari non potuisset, dicetur inferius.

11. *Sollicitat Pont. regem Bulgar. ad Ecclesiæ Rom. conjunctionem.* — Postridie ejus diei, quo hæc ad Sanctium scripsit, datis ad Colmanum in Bulgaria imperantem litteris [2], ubi de primatu Rom. Ecclesiæ multa disseruit, ipsum ad Ecclesiæ gremium subeundum peramanter invitat.

« Illustri Colmanno in Bulgaria imperanti Deum diligere et timere, etc.

« Cum Dei gratia disponente non nostris meritis præsideamus, nequaquam sine dolore possumus intueri a tanti capitis corpore membra quædam esse divisa, videlicet Græcorum et Bulgarorum Ecclesiam, sejuncta nempe per inobedientiam a suo capite, speciali corporis sensificationi nequaquam participat, cum ab ejus se subtraxerit unitate. Igitur quia debitores sumus omnium salutem quærere servus servorum illius, qui neminem vult perire, non immerito circa te et subditos tuos misericordiæ visceribus affluentes, Pauli gentium doctoris affectum induimus, qui sciens Creatorem omnium acceptionem non facere personarum, conformatus infirmis et omnibus omnia factus, ut omnes Domino lucraretur; rogamus et obsecramus in Domino Jesu Christo, quod ad unitatem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ redire non differas, nec reputes otiosum, quod a nobis in hac parte diebus istis inspiratione divina de fratrum nostrorum consilio sitientium illuminationem tuam populique tibi subjecti, non sine sacrarum Scripturarum est auctoritate provisum : non enim vestra requirimus; sed animarum vestrarum cum Jesu Christo lucra sitimus : nihil de facultate vestra subtrahere quærimus, vel minuere de honore; sed quantum cum Deo juste possumus, provehere vos et ampliare potius affectamus. Erit proinde, dante Jesu Christo nostris affectibus incrementum, si tu qui esse populi tui caput et princeps diceris, per gratiam intellectus, quo a multitudine subjecta discerneris, proposita tibi per pacis nuntios audieris patienter ad unitatem Ecclesiæ Catholicæ revertaris, ut efficiaris Christo primitiæ populi reversuri. Et si forte excusare te volueris, dicens hæc nequaquam fieri posse sine Concilio generali, respondemus, quod ad congregandum Concilium ad requisitionem tuam et Græciæ et Bulgariæ prælatorum offerimus nos benevolos et paratos, recipientes vos vestrosque procuratores et nuntios cum honore et cordis lætitia; et restituemus corpori Ecclesiæ sua membra, proferentes stolam pri-

[1] Mariana de reb. Hisp. l. XIII. c. 4.

[1] Eod. l. II. Ep. CCXLIV. — [2] Lib. II. Ep. X.

mam, occidemus vitulum saginatum, generale convivium faciemus universis Christi fidelibus, et annuntiabimus cum exultatione et gaudio, quod Ecclesia Catholica suo decore, ut a principio, est induta, tanquam vitis abundans, cujus filii sunt ut novellæ olivarum in circuitu mensæ sedentes, exspectando, ut occurrat Salvatori suo Domino Jesu Christo, etc. » Adjungit preces, ut nonnullos Minoritas animis, religione et doctrina præstantes benigne excipere, eorum dictis adhibere fidem ac proficiscentium ad Tartaros aliasque gentes remotissimas Diplomate regio securitati cavere velit. « Dat. Lugduni XII kal. April. an. II ».

12. Agitasse Colmanum sive Callimanum, ita enim Georgius Logotheta illum appellat [1], de conjungenda cum Romana Bulgarorum Ecclesia Calojoannis avi, atque Asanis patris exemplo, quanquam illi icto cum ea fœdere mox nimia levitate defecere salubria consilia ex appositis hisce in litterarum Apostolicarum calce verbis elicitur [2] : « Cum super prædictis, (nimirum Ecclesiarum conjunctione), et specialiter de iis, quæ ad pacem pertinent, tractatum habeas fructuosum ». At non potuisse ob immaturam mortem ea perducere ex memorato Georgio constat : florentem enim pubere ætate principem annos natum octodecim sive naturali morbo, sive clam parato veneno, ut ferebat rumor, extinctum tradit ; eoque accepto nuntio Vatacium, qui lustrandæ regionis causa ad Hebrum pervenerat, Philippos contendisse, ac militare consilium de lacessendis Bulgaris, urbibusque Græcis antea ab iis ereptis ad imperium revocandis iniisse, ac Palæologum Andronicum, negantibus aliis violandum Bulgaricum fœdus, institisse tentandam Serrarum arcem, qua si potiri contigisset, rem Græcam amplificatum iri : si vero propulsati fuerint, facile cum infante rege pacem redintegratum iri. Serras itaque facta impressione excepta arce impugnatas. Dragotam vero Bulgarum præfectum arcis et Vatacii præsentia et Callimani morte territum, tum promissis ingentibus illectum, arcem Græcis certis conditionibus dimisisse, profectumque Melenicum tacitis colloquiis urbis cives ad Vatacii obsequium pellexisse; inde circumjectam regionem, impositaque Rhodope oppida in illius ditionem concessisse; Bulgarorum vero novum regem felici Græcorum progressu perculsum, iis legibus pacem eblanditum, ut Vatacius partis contentus, ulterius exercitum non inferret. Addit de se Logotheta : « Hæc quidem ita peracta sunt : ipse vero in scribendis Epistolis operam navabam, singulis urbibus ac oppidis captis scribens, et imperatorium sigillum imprimens : namque id moris erat Romanorum imperatoribus, per litteras illis qui longe distabant egregie a se gesta significare, voluptatemque illis quam ipsi experirentur conciliare ».

[1] Georg. Log. in Hist. Constantinop. Leone Allatio interp. — [2] Ibi. ubi sup.

13. *Vatacius capit Thessalonicam.* — Subjungit auctor excurrente tum Novembri mense Vatacium, in Orientem remeare meditantem, a profectione occupandæ Thessalonicæ spe retardatum. Successerat Joanni fratri ex imperatore creato despotæ, ut vidimus, Demetrius, qui administrandi principatus parum gnarus in libidines se effuderat, adeoque subditorum alienarat voluntates, ut conjuratione facta, dum Vatacius Melenici consistebat, Campanum artibus instructissimum transmiserint, ut Bullam Auream impetraret, qua antiqua Thessalonicensium jura et privilegia civiumque libertas assererentur : in quorum vota mox descendit Vatacius, et conjurationis principes ad rem urgendam muneribus ac promissis incitavit. Tum Melenico egressus Thessalonicensi despotæ missis oratoribus edixit, ut si pactis stare vellet, ad aulam imperatoriam se conferret. At Demetrius proditorum consiliis subornatus, cum nec propulsandis conatibus Vatacii, cui necessaria deerant ad obsidionem, nec promerendæ ejus gratiæ incumberet, repente a conjuratis aperta porta ad missoque hoste circumventus est; quam Thessalonicæ expugnationem ita Georgius describit :

14. « Parva militum manus, (e Vatacii scilicet exercitu), cum apud Pausillam urbis portam et mare spectantem adsideret, custodiretque, ne quis ex urbe ex improviso erumpens militem læderet, inde oborto clamore portam ab iis qui intus erant apertam fuisse, clamorem insequitur; et universus exercitus post eam armatus cum imperatore confestim Thessalonicam ingressus, omnia occupat. Imperator in porta urbis, quæ in Orientem vergit, stetit. Aderat et Demetrii soror Erena Bulgarorum Asani uxor, supplex genibus nixa et lacrymabunda, exorans ne frater oculis obcœcetur. Demetrius in arcem prius sese receperat, sorori spondente ac jurejurando promittente imperatore, oculos eum non amissurum, fratrem adolescentem, ætatem maturam admodum præ se ferentem, sed adhuc imberbem, forma et specie egregium ad imperatorem detulit. Eam honore ornavit imperator, etiam a proprio vehiculo exiliens, pedes cum ea stetit. Thessalonica hac ratione sub imperatoris Joannis ditione facta est, imo potius sub tutela Romanorum acquiescit : illius etenim domini Romanis contraria sentiebant ». Hactenus Georgius Logotheta. Ut vero ingravescente in dies Vatacii imperatoris potentia, et collabente sensim Orientali Latinorum imperio, in Lugdunensi Concilio de comprimendis Græcorum conatibus actum sit, inferius dicetur. Jam ad institutam orationem, a qua nos Græcorum res abduxere, redeamus.

15. *Innocentius ad evangelizandos Tartaros Minoritas mittit cum salutaribus litteris.* — Sacro illo et Apostolico zelo succensus Innocentius, quo schismaticos ab Eccles. divulsos revocare nisus gentiles superstitionibus imbutos ad Christi ovile adducere conatus est. Insignes erant inter eos Tartari gen-

tium multitudine, provinciarum quas subegerant numero, opum potentia, morum ferocitate, victoriarum partarum gloria, vesanæque superstitionis tenebris involuti. Ad quos Evangelii luce collustrandos nonnullos Minoritas in subeundis hujusmodi pro Christo laboribus ac periculis fortissimos misit; tum litteras[1] Apostolicas exaravit, in quibus augustiora religionis nostræ, ut eam amplecterentur, mysteria explicuit; ut nimirum primus parens ceciderit, ut Verbum divinum ad illum e casu erigendum pœnisque eripiendum humanos artus virtute divini Spiritus in alvo Virginis induerit, ut Christus promulgarit Evangelium miraculisque illustrarit, ut pro redimendo humano genere cruorem effuderit, ut se ad vitam propria virtute excitarit, ut suas in terris vices Petro ejusque successoribus demandarit; atque adeo officii sui religione ductum ipsos ad suscipienda baptismi sacra amantissime sollicitare.

16. « Innocentius, etc., regi et populo Tartarorum, viam agnoscere veritatis.

« Dei Patris immensa benignitas humani generis casum, quod primi hominis culpa corruerat, ineffabili respiciens pietate, ac illum, quem diabolica prostrarat invidia suggestione dolosa, volens ex charitate nimia misericorditer reparare, Filium suum unigenitum consubstantialem sibi de cæli excelso solio misit ad intimum mundi solum, qui prælectæ Virginis utero sancti Spiritus operatu conceptus, et ibi veste carnis indutus humanæ, indeque postmodum clausa maternæ porta virginitatis egressus, cunctis visibilem se ostendit. Humana enim natura, cum esset rationalis, erat æterna veritate tanquam optimo suo cibo pascenda : sed pœna peccati mortalibus detenta vinculis ad hoc est diminutionis redacta, ut per conjecturas rerum visibilium ad intelligenda invisibilia niteretur, cibi rationalis creaturæ ipsius conditori facultas non sine commutatione, diminutione naturæ, ut visibilia sectantes ad se invisibilem factus visibilis revocaret, salubribus homines institutis informans, viamque vitæ ipsis indice doctrina demum demonstrans, dignatus est post sacræ conversationis exempla et Evangelicæ instructionis eloquia sub diræ crucis supplicio mortem pati; ut pœnali vitæ præsentis fine pœnam mortis perpetuæ, quam protoplasti posteritas ipsius incurrerat transgressione, finiret; et de amaro mortis calice temporalis hauriret homo vitæ dulcedinem sempiternæ. Mediatorem namque inter nos et Deum et mortalitatem habere oportuit transeuntem, et beatitudinem permanentem; ut per id quod transit, congrueret morituris, et ad id quod permanet, ex mortuis nos transferret.

17. « Pro humani ergo redemptione generis se hostiam exhibens, illud suæ salutis hoste prostrato de opprobrio servitutis eripuit, ad gloriam libertatis supernæ sibi patriæ ostium reserando : et demum resurgens a mortuis, ac in cælum ascendens, vicarium sibi reliquit in terris, cui animarum curam, ut earum saluti, pro qua suam humiliaverat altitudinem, vigilanter intenderet et invigilaret, attenta amoris ejus constantia, trinæ professionis argumento probata commisit; et tradens sibi claves regni cælorum, per quas ipse suique per eum successores potestatem aperiendi omnibus, ac claudendi ejusdem regni januam obtinerent. Unde prædicti vicarii disponente Domino nos, licet immeriti, successores effecti, super omnia, quæ nobis ex injuncto incumberent officio, ad vestram aliorumque salutem nostræ intentionis dirigimus aciem, ad hanc præcipue mentis nostræ destinamus affectum, circa eam diligenti studio et studiosa diligentia vigilantes, ut errantes in viam veritatis reducere, eosque lucrifacere Deo, sua nobis cooperante gratia, valeamus. Verum quia humanæ conditionis renitente natura, uno eodemque tempore diversis locis præsentialiter adesse nequimus, ne ullatenus negligere videamur absentes, ad eos viros providos et discretos transmittimus vice nostra, ipsorum ministerio circa illos Apostolicæ servitutis debitum exsolventes; propter quod ad vos dilectum filium Fr. Laurentium de Portugalia, et socios ejus latores præsentium Ordinis fratrum Minorum, viros religione conspicuos, honestate decoros, et sacræ Scripturæ scientia præditos, ut ipsum Dei Filium Jesum Christum salutaribus eorum eruditionibus agnoscentes, suum gloriosum nomen Christianæ fidei observatione colatis, duximus destinandos. Dat. Lugduni III non. Mart. anno II ».

18. Ad mitigandam etiam ejus populi ferociam, qui gravissimas calamitates, ut vidimus, Christianis attulerat, ac majores inflicturus in posterum, quo magis potentia, armorumque peritia et opibus crevisset, videbatur, alias Tartaris litteras dedit[1], quibus admonuit, ne ita in ejusdem naturæ consortes sævirent : imitarentur supernorum spirituum mutuam conjunctionem, vel saltem ipsa ratione carentia bruta animantia, quæ licet immanitate effera, suo generi parcunt, vel ipsa sensus expertia mundi elementa, quæ mutuo fœdere inter se consentiunt : se summi regis exemplo imperioque ad colendam pacem adhortari; humano in posterum adeo immaniter fundendo sanguini temperarent, atque ab affligendis maxime Christianis absisterent.

« Cum non solum homines, verum etiam animalia irrationalia, necnon ipsa mundi alia elementa machinæ quadam naturæ fœderis sint unione conjuncta, exemplo supernorum spirituum quorum agmina universorum conditor perpetua pacifici ordinis stabilitate distinxit; mirari non immerito cogimur vehementer, quod vos, sicut audivimus, multas tam Christianorum, quam aliorum regiones ingressi, horribili eos desolatione

[1] Lib. II. Ep. XI.

[1] Ep. XII.

vastatis, et adhuc continuato furore depopulatrices manus ad ulteriores extendere non cessantes, soluto cognationis vinculo naturalis, nec sexui, nec ætati parcendo, in omnes indifferenter animadversionis gladio desævitis. Nos igitur pacifici regis exemplo cunctos in unitate pacis sub Dei timore cupientes, universitatem vestram monemus, rogamus, et hortamur attente, quatenus ab impugnationibus hujusmodi, et maxime Christianorum persecutionibus penitus desistentes, super tot et tantis offensis divinæ majestatis iram, quam ipsarum exacerbatione vos non est dubium graviter provocasse, per condignæ satisfactionem pœnitentiæ complacetis: nec ex eo sumere debetis audaciam amplius sæviendi, quod in alios potentiæ vestræ furente mucrone, omnipotens Deus diversas ante faciem vestram substerni permisit hactenus nationes; qui nonnunquam superbos in hoc sæculo corripere ad tempus ideo prætermittit, ut si humiliari neglexerint per seipsos, eorum nequitiam et punire temporaliter non postponat, et nihilominus, in futurum gravius ulciscatur. Datum Lugdun. III non. Mart. anno II ». Subdit se religiosos viros Joannem ac socios præsentium latores scientia ac virtutibus ornatos ad ipsos mittere, rogatque ipsos perhumaniter excipiant, ac fidem adhibeant iis, quæ Pontificis nomine dicturi sint; in iis maxime, quæ ad pacem mutuam conciliandam spectent: significent etiam, quid ipsos ad exscindendas alias gentes permoverit, quidve ulterius meditentur; denique provideant iis ad reditum necessaria ac publicas litteras pro obeundo tuto itinere, ut ultro citroque commeare possint.

19. Inter cæteros, qui ad excolendam in remotissimis terrarum oris obsitam sentibus vineam Domini missi, Minoritarum familiæ religiosis viris circumferendi Evangelicam lucem demandata provincia est [1]; concessumque ut anathematis vinculis implicitos in gratiam cum Ecclesia recipere, verba officiaque familiariter cum iis conferre, gentiles baptismo abluere, et clericali charactere insignire, atque etiam acolythatus munere decorare possent: « Præsentium vobis auctoritate concedimus, ut in terris, quæ adhuc Sedis Apostolicæ magisterio non intendunt, proponere verbum Dei, et constitutis ibidem, non obstante si aliqui sunt excommunicatione ligati, in verbis, officio et cibo, ac in aliis secure communicare; et ipsos seu etiam alios converti ad unitatem Christianæ fidei cupientes recipere, baptizare, et aggregare filiis Ecclesiæ sanctæ possitis; nec non aggregatos eosdem insignire charactere clericali, et ipsos ad acolythatus ordinem promovere, etc. »

20. *De Tartarorum moribus nuntii Apostolici referunt.* — Obiere [2] magna in perferendis diuturni itineris laboribus constantia, ac Tartarorum barbarie toleranda, impositum legationis munus: e quibus Joannes e Plano Carpio de Tartarorum situ, forma, moribus, consuetudinibus, legibus, superstitione, victoriis, pugnandi genere, opibus potentia librum conscripsit, ex quo plura apud Vincentium Bellovacensem collecta sunt. Pervenere vero sequenti anno nuntii ad solemnem Tartarorum conventum, ubi novus imperator est renuntiatus, in quo ad imperatorium solium evehendo adhibitos ritus ita describit [1]:

21. « Anno Domini MCCXLVI, Cuyne, qui et Gogcham, id est, imperator, vel rex, sublimatus est in Tartarorum regno: omnes siquidem illorum barones congregati quamdam sedem auream in loci supradicti medio posuerunt, supra quam ipsum Gog sedere fecerunt; coram eo gladium posuerunt dicentes: Volumus et rogamus, atque præcipimus, ut domineris omnibus nobis: at ille dixit eis: Si me vultis super vos regnare, numquid parati estis unusquisque quod vobis præcepero facere, quemcumque vocavero venire, quocumque voluero mittere pergere, quemcumque occidi præcepero occidere? Responderunt: Utique. Ergo, inquit, oris mei sermo de cætero gladius meus erit; omnesque communiter ei consenserunt. Post hoc autem filtrum quoddam in terra statuerunt, ipsumque rursus desuper sedere fecerunt dicentes: Vide sursum et agnosce Deum, ac respice filtrum, in quo sedes deorsum. Si bene regnum tuum rexeris, si largus fueris, justitiamque servare dilexeris, ac principes tuos unumquemque secundum dignitatem suam honoraveris, magnificus regnabis, totusque mundus tuæ substernetur dominationi, et quidquid desiderabit cor tuum, dabit Deus tibi: si autem e contrario feceris, miser et abjectus eris, adeoque pauper, ut nec tibi permittatur filtrum, in quo nunc sedes. Hoc dicto iidem barones uxorem Gog cum ipso super filtrum sedere fecerunt, sicque ambos sedentes a terra sursum in aera levaverunt, atque imperatorem et imperatricem omnium Tartarorum voce publica et clamorosa eosdem protestati sunt. Postea multitudinem infinitam auri et argenti, et lapides pretiosos, ac quæcumque remanserant a Chagadadam coram imperatore novo apportari fecerunt, eique dominium super omnia illa plenarium concesserunt: ipse vero, prout ei placuit, unicuique principum distribuit, sibique residuum servari præcepit ».

22. Subjicit auctor [2] novum Tartarorum imperatorem erga religionem Christianam egregie affectum, spemque affulsisse illum ad Christi cultum aliquando traductum iri: « Dicebant etiam nobis (inducitur nimirum Joannes nuntius Apostolicus), firmiter asserendo Christiani, qui erant de familia ejus, quod deberet fieri Christianus, cujus signum erat, quod ipse clericos Christianos tenebat, et expensas eis dabat: habebat etiam semper capellam Christianorum ante majus tentorium suum, ubi cantant clerici publice et aperte, ac pulsant ad horas, ut cæteri Christiani secundum

[1] Ep. IX. — [2] Vinc. Bellovac. Spec. hist. l. XXXI. c. 2.

[1] Vinc. Bellovac. Spec. hist. c. 32. — [2] Ibid. c. 33.

mores Græcorum quantacumque sit ibi multitudo Tartarorum, vel etiam aliorum hominum ; hoc tamen non faciunt alii duces ipsorum » ; hæc ille. Ut vero Tartarorum reges, atque imperatores Christiana sacra amplexi fuerint, quæ postea Sarracenica superstitione commutarint, dicetur suis locis.

23. At quamvis hic imperator de religione Christiana præclare sentire, missosque a Romano Pontifice nuntios non illiberaliter pro barbaro excepisse videretur ; signa tamen infesta, spretis Apostolicis monitis, adversus Ecclesiam principesque Christianos, si Tartarico jugo collum submittere recusarent, e suorum ducum consilio, sola dominandi libidine incitatum, attollere constituisse : « Idem Cuyne imperator de novo electus cum omnibus suis principibus erexit vexillum contra Ecclesiam Dei, ac Romanum imperium, ac contra omnia regna Christianorum, et populos Occidentis ; nisi fortasse, quod absit, facerent ea quæ mandabat domino papæ, atque potentibus et omnibus Christianorum populis, videlicet ut ipsi subdantur eis : nam excepta Christianitate, nulla est terra in orbe quam timeant, et idcirco contra nos ad pugnam se præparant. Hujus siquidem imperatoris pater, scilicet Octoday, necatus fuerat veneno, et ob hoc a bellis quieverant tempore pauco. Intentio autem eorum, ut dictum est supra, est sibi totum subjicere mundum, sicut a Chingischam habent mandatum : unde et ipse imperator in litteris suis ita scribit : Dei fortitudo omnium hominum imperator. In superscriptione quoque sigilli ejus hoc est : Deus in cœlo et Cuyne Cham super terram Dei fortitudo omnium hominum imperatoris sigillum ». Subjungit Vincentius barbarum principem immani virium potentia ad perducenda alta consilia sibi præsidentem insolescere : cujus ingentes exercitus, ac præcipuorum ducum nomina recenset, quanquam in numeris non parum depravatus est textus. De missa alia ad Tartaros, qui Persidem aliaque regna vastissima domuerant, a Pontifice legatione, ut ipsos a fundendo humano ac præcipue Christiano sanguine avocaret, qua e Prædicatorum familia viri religiosi perfuncti sunt, dicetur inferius.

24. *Concilium Lugdunense in quo, discussa causa, sententia depositionis in Fridericum ab Innocentio prolata.* — Reliquum jam est, ut de Lugdunensi Synodo agamus (1) : ac sane, quod ad illius celebratæ tempus attinet, nonnulli in supe-

(1) Lugdunense I Concilium Œcumenicum isto quidem anno celebratum fuit, ut contra nonnullos evidenter demonstrat veterum coævorum et Concilio ipsi præsentium scriptorum auctoritas, inter quos anonymus Erfordiensis, Nicolaus de Curbio, qui Pontificis lateri adhærebat, Parisius, aliique. Sed ejus indictio anno superiori labente primum facta est. Quanquam etiam Encyclicæ ea de re litteræ nonnisi hoc anno ineunte expeditæ sunt ; Lugduni tamen de Synodo futura denuntiatio die festa S. Joannis Evangelistæ a Pontifice in plena populi concione facta est, teste Nicolao de Curbio in Vita Innoc. cap. XVIII qua in re Annales Ecclesiastici hic num. 1 corrigendi sunt. Nec minus constat de die, qua Pontifex, Patribus convocatis in triclinium cœnobii S. Justi, de rebus ad Concilium pertinentibus tractare cœpit, cui rei diem XXVI Junii omnes assignant. Biduo post, die XXVIII Junii sessio prima Concilii habita, in qua ea tractata sunt quæ ab annalista hic narrantur. Octava post hæc die, V Julii ad sessionem alteram processum fuit. Tertia demum prorogata usque ad diem XVIII Julii. Certa tamen tertiæ hujus sessionis dies ambigua, nam si Acta Vaticana consulantur, sententiæ in Fridericum in tertia hac sessione latæ subjicitur dies XVII Julii ; attamen adscripta ei eum sententiæ apud alios veteres scriptores relatæ dies variat, teste Spondano ad hunc annum num. 15. Nicolaus vero de Curbio, cujus in hac re auctoritas mihi potissime spectatur, non uno in loco asserit Fridericum damnatum fuisse in Concilio XV kal. Augusti ; hæc ergo dies sessioni Concilii tertiæ assignanda, reformata Vaticanorum Actorum in re parvi momenti lectione.

Nec minus apud me ambiguus est numerus Patrum qui Concilio huic adfuerunt. Ad centum quadraginta ex Parisii auctoritate Spondanus et Binius deducunt ; sed ex veteri et coævo testimonio paratum habemus rationem cur definitum hunc numerum præsulum in dubium revocemus. Anonymus enim Erfordiensis, qui historiam suam anno 1254, quo et finiisse arbitror, absolvit, ad hunc annum 1245 ita scribit : « In mense Junio, Lugduno Galliæ celebratum est Concilium, præsidente papa Innocentio cum CCL episcopis, ubi per sententiam Friderico quodam imperatori omne jus regni et regnandi abdicatum est, et eadem sententia Prædicatoribus atque Minoribus denuntianda commissa ». Ex Germania raros, ex Hungaria nullos, e Syria nonnullos venisse episcopum Parisius affirmat ; sicut et neminem e regno Siciliæ, uno excepto archiepiscopo Panormitano Friderici legatione fungente, testatur continuator historiæ Siculæ Malaterræ, vulgatus a Muratorio Rer. Italic. tom. V, pag. 605, cui Nicolaus de Curbio in eo adstipulatur, quod archiepiscopum una cum Thaddeo a Friderico missos fuisse ad Concilium asserit.

Quid in eo tractatum deliberatumque sit, fuse prosequitur annalista, cujus tamen narrationi plura addenda sunt, videlicet de canonibus in eo editis ac stabilitis. In Codice Vaticano Synodi hujus canones XVII sunt, quos in Collectione Labbeana legimus, sed multo plures sancitos fuisse colligimus ex additamento novem aliorum canonum, quos Labbeus ex sexto Decretalium collegit, et Actis Concilii hujus subjunxit, ex quo intelligimus Acta illa Vaticana mutila esse, nec omnia ejus Concilii gesta continere. Porro canones illi, tum qui e Vaticano Codice deprompti sunt, tum qui ex sexto Decretalium collecti, in digerenda fori Ecclesiastici disciplina fere omnes versantur.

Cæterum alia insuper plura ibi a Patribus definita sunt, quæ annalistæ, Binii et Labbei diligentiam fugerunt. Primo enim octava dies Nativitatis B. M. V. hic non quidem primo instituta, sed antiquior ejus institutio, jam neglecta, renovata fuit. Durandus, qui non longe ab his temporibus scribebat, ejus innovandæ rationem hanc affert in opere de Divin. offic. lib. VII, capit. 149 : « Vacante Romana Ecclesia per obitum Gregorii papæ IX, cardinalibus concordare nequeuntibus, Romani per plures dies eis inclusis multiplices molestias inferebant, propter quod dicti cardinales Reginæ cœli voverunt, quod si ejus meritis concordarent, et abire liberi possent, octavam suæ Nativitatis diu neglectam celebrandam de cætero statuerent. Sicque in Cælestinum papam convenerunt, et liberati sunt, sed quia Cælestinus vixit solum XVIII diebus, non potuit votum implere, quod postmodum dictus Innocentius ejus successor implevit ». In hoc pariter Concilio definitum fuisse electorum imperii numerum septenarium Baronius ad ann. 996, num. 55 opinatur, idque probat adducto Matthæi Parisii testimonio, qui gesta in hac Synodo narrans septem electores enumerat, quibus negotium commissum fuit, ut novum imperatorem eligerent. Verum additamentum id Parisii esse, non verba ex Actis Synodalibus expressa, notat Pagius in Critica ibid. num. 16. Quæ mea sit in re hac sententia paucis expedio. Jus electionis imperialis, quod olim penes omnes Germaniæ principes residebat, ad delectos quosdam principes redactum ante hos annos jam fuisse penes me exploratum est, idque deduxisse mihi videor ex decreto electionis Conradi filii Friderici in regem Romanorum, quæ contigit anno 1237, Januario mense, ut ad eumdem annum probavimus. In eo enim consessu, licet imperii principes permulti adessent, ut ex subscriptionibus chartæ pro monasterio Cisterciensi ibidem datæ, cujus ad eumdem annum 1237 meminimus, liquet, electores tamen nonnisi XII sese offerunt, iidemque se *tenere locum Romani senatus, et reputari patres et imperii lumina* profitentur. Decretum istud multo castigatius et integrius quam in Miscellaneis Baluzii tom. I, pag. 472, extat in Chronico F. Pippini Bononiensis lib. III, cap. 2, vulgato a Muratorio rer. Italic. tom. I, col. 675, et ex Italica veteri versione, quanquam non satis accurati, et correcta in Deliciis Lamii ad Chronicon Leonis Urbevetani, pagin. 235. Ex eo igitur decreto liquet ante Concilium istud electorum numerum jam tunc intra lines

riorem [1], alii in sequentem annum [2] contulere; verum ex cæteris antiquioribus scriptoribus, atque ex Innocentii litteris ab ipso in Fridericum ex Synodo promulgatis, atque infra adducendis, erroris arguuntur. Synodi porro Acta in pauciora cogit Albertus Stadensis [3] ejus temporis auctor aliique : fusius vero exposuit Matthæus Parisius, qui eadem tempestate scribebat, atque hæc historiæ commendavit [4] : « Circa æstatis medium congregati sunt Lugduni ex totius fere Christianitatis latitudine prælati venerabiles, vel eorum idonei, imperatoris quoque et multorum principum, aliorumque procuratores, secundum papalis mandati tenorem, Concilium celebraturi; absentes autem quamplurimi prælatorum, per eos quos promiserunt (præmiserunt) procuratores sese ex legitimis causis sufficienter excusarunt; sicut quidam ex Anglorum regno, etc.» Et paulo post: « Veruntamen de regno Ungariæ, quæ pro multa sui parte per Tartaros est vastata, nulli venerunt. De Alemannia bello imperiali perturbata, pauci prælati ad Concilium minime convenire potuerunt ». Adde, quod Innocentius testatur aliique tradunt, plures principis metu perculsos accedere veritos. « De Terra vero sancta, quæ multo patuit discrimini, nullus potuit illuc advenire, sed nec advocari : occasionaliter tamen illuc advenit de Terra-Sancta episcopus Beritensis, totius Syriæ nuntius generalis et syndicus omnium Christianorum Terræ-Sanctæ, mandatum bajulans lugubre de exterminio, permittente Deo, in Terra-Sancta perpetrato ». De illo superiore anno egimus, ac rursum verba facturi sumus.

25. « Dum autem dominus papa multos jam prælatos, licet tamen non omnes, vidisset congregatos, die lunæ proxima post festum nativitatis S. Joannis Baptistæ intravit dominus papa cum fratribus cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis et aliis prælatis ad Concilium convocatis, simul et procuratoribus absentium tam principum, quam prælatorum, in refectorium religiosorum S. Justi apud Lugdunum. Fuerunt itaque ibidem absque cardinalibus duo patriarchæ, scilicet Constantinopolitanus, qui et Antiochenus, et patriarcha Aquileiæ, qui et Venetiæ ». Verum tres patriarchas enumerant alii [1]. Cæterum apud Parisium librarii incuria error irrepsit, dum Constantinopolitanus et Antiochenus unus idemque asseritur. Patriarcharum vero aliorumque plurium antistitum, qui ad Synodum convenere, ex eorum subscriptionibus quibusdam Innocentii litteris adjectis, nomina patent : « Imperator quoque Constantinopolitanus, comes etiam Tolosanus, et procuratores Angliæ, comes Bigod cum sociis suis nobilibus, archiepiscopi vero et episcopi centum et quadraginta». Hæc ille. Brevem porro narrationem de ordine locorum affert Conciliorum collector, quam apud ipsum videre licet, atque optandum fuisset, unde eam decerpsisset, indicaret.

26. Pergit Parisius, ut Constantinopolitanus patriarcha in eo venerabili cœtu proposuerit Ecclesiæ suæ calamitates, adeo illius antiquum splendorem obsolevisse, extinctamque pæne majestatem, ut cum triginta olim suffraganeos obtinuisset, jam vix tres numeraret; præterea adjecerit Græcos et alios Rom. Ecclesiæ hostes Constantinopolitanum imperium ad ipsas urbis regiæ portas per vim occupasse : quod reliqui esset, continuis cladibus exhaurire et quatere; unde damnum gravissimum ac dedecus, si hostis grassari ulterius sineretur, immineret. Deinde injectum sermonem de reponendo in Albo sanctorum Edmundo Cantuariensi archiepiscopo vita sanctissime functo, quem divino numine potiri, innumera edita miracula octo archiepiscoporum, atque episcoporum viginti instantium, ut ad majorem pompam in Concilio res perficeretur, voce confirmata comprobabant : sed Innocentium ob ardua, quæ incumbebant, negotia, rem in aliud tempus distulisse.

[1] Paul. Lang. Chr. Citiz. et Jo. Trith. in suis Chr. — [2] Blond. dec. II. l. VII. Crantz. Sax. l. VIII. c. 12. et alii. — [3] Stad. in Chr. hoc anno. — [4] Par. Hist. Angl. hoc anno.

[1] Stero in Annal. apud Canis. antiq. lect. tom. I. p. 267. et alii.

angustiores constitisse, quanquam non adhuc septem tantummodo delecti erant. Nunc vero occasione hujus Concilii Parisius septem electores definit. An vero ille id expresserit ex mente Concilii, vel ex sententia sua, incertum. Ex iis quidem, quæ idem Parisius notat ad an. 1258 intelligimus, ad electionem eo tempore faciendam jus sibi alios etiam principes supra septem arrogasse. Quanquam tunc pariter electio septenis electoribus reservanda esse contenderetur, ut ex litteris Urbani IV a Pagio ibid. num. 13 relatis intelligimus, atque *ita servatum a tempore cujus memoria non existit* asserebatur. Deduci hinc posse arbitror septenum electorum numerum reipsa quidem in Concilio Lugdunensi, vel etiam ante illud, ex quo facultatis eligendi imperatorem limites contracti sunt, definitum fuisse ; sed cum principes alii id ægre admitterent, ideo persæpe sese in eam electionem ingessisse.

In Concilio hoc Lugdunensi stabilitum pariter fuit et constitutum, ut cardinales rubro galero tegerentur, quod affirmat Nicolaus de Curbio in Vita Innocentii cap. XXI, his verbis : « Dictus Pontifex post Concilium anno secundo Cluniacum ivit cum rege Franciæ, et ipsius fratribus locuturus et domini cardinales primo capillos rubeos receperunt, sicut in ipso Concilio fuerat ordinatum ».

Denique Joannes Iperius in Chronico S. Bertini cap. 48, part. III, affirmat Simonem abbatem S. Bertini obtinuisse in eo Concilio a summo Pontifice, ut quoties ipse statuta Gregorii IX pro Ordine S. Benedicti edita transgressus fuisset, ab alio abbate absolutionem impetraret et pœnarum commutationem acciperet. Insuper ut in monasterium adsciscere liceret clericum, qui monachis scholam haberet. Denique impetravit ne per litteras Apostolicas facultati illi perspicue non derogantes, cogi possent quempiam in monachum recipere.

Anonymus auctor historiæ priorum Grandimontensium, quem vulgavit Martenius anecdot. tom. VI quædam narrat Concilii hujus historiæ addenda : « Cujus prioris tempore (Guillelmi Dongres) Innocentio papa IV apud Lugdunum existente, anno Domini MCCXLVII (lege 1245), Friderico Romanorum imperatore, in Concilio generali depositæ fuerunt regula et privilegium Grandimontensium per ipsum Innocentium renovata, et in formam meliorem reducta, et impetratum etiam fuit a dicto Innocentio exemptionis privilegium, quod ratione delicti vel contractus aut rei (de qua ageretur contra fratres Ordinis Grandimontensis ipsi fratres exempti), non tenerentur locorum ordinariis respondere ». MANSI.

27. Tum recenset auctor, ut Thadæus Suessanus eximiæ eloquentiæ vir, belli jurisque peritus, palatii imperialis judex et Friderici procurator ad obtinendam Friderico Ecclesiæ gratiam, promissis ingentibus Patrum mentes perstringere conatus sit; jactaritque Fridericum Græcorum imperium ad Ecclesiæ Romanæ conjunctionem revocaturum, Tartaros, Chorasminos, Sarracenos aliosque Christiani nominis hostes bello petiturum; Terræ-Sanctæ res, quæ in maximum discrimen adductæ erant, pristino splendori restituturum, eamque expeditionem suis sumptibus, se duce ornaturum; erepta Rom. Ecclesiæ redditurum, ac pro illatis damnis injuriisque facturum satis. Splendida erant promissa, atque Ecclesiæ utilia videbantur, sed fucis plena, atque in ventos inanes abitura, quæ subodoratus Innocentius, nuda sibi et vana verba dari imponique non est passus: addit enim de eo Parisius:

28. « Ad quæ omnia respondit dominus papa dicens exclamando: O quam multa et quam magna sunt promissa! nunquam vel nusquam tamen adimpleta, vel adimplenda. Sed et hæc nunc constat sunt promissa, ut securis jam ad radicem posita, illuso Concilio et soluto per dilationem avertatur. Pacem nuper in anima sua juratam, secundum formam præstiti sacramenti teneat, et acquiesco. Et si concederem sibi postulata, et resilire vellet, nec aliud spero, quis nunc pro eo cavens fidejuberet, ut cogeret resilientem? » Adjicit Parisius Thadæum Pontificis verbis subdidisse, daturum Fridericum duos fidissimos fidejussores, Anglorum et Francorum reges: atque Innocentium admittere recusasse, ne si Fridericus pacta commutaret infringeretve, cum non aliud de ejus inconstantia tot argumentis probata sperandum esset, in eos reges animadvertere æquitas cogeret: ac tunc Ecclesia tres potentissimos principes, quibus in Christiano orbe potentia pares alii non sunt, hostes experiretur. Sed neque commissam Thadæo auctoritatem ad hæc se porrexisse, unde non sine mœrore conticescere coactus est.

Tum Gualtrannus Beritensis episcopus a Syriæ Christianis missus, ut Occidentalium auxilia imploraret, lugubres litteras[1] lacrymisque imbutas Concilio porrexit, quæ ab Arnulpho Ordinis Prædicatorum religioso viro perlectæ, patres ad lacrymas coegerunt. Eæ vero sunt quas anno superiore Annalibus nostris, cum de illata a Chorasminis clade ageremus, insinuavimus; his porro perfectis prior sessio dimissa est.

29. Inchoatam alteram feria quarta sequenti ait Parisius, atque Innocentium Pontificalibus ornamentis indutum, ac singulos suæ dignitatis infulis decoros Ecclesiam S. Joannis subiisse, ac divini Spiritus implorata ope, litaniis subsecutis et aliis rite peractis, Pontificem perorare cœpisse in ea verba: « O vos omnes, qui transitis per viam, attendite et videte, si est dolor sicut dolor meus ». Ac voce crebris intercisa gemitibus, infixa altissimo pectore acerbissimi doloris, ex funestis Ecclesiæ calamitatibus impressis accepti, vulnera cum patientis in cruce Domini vulneribus contulisse[1]: « Comparavit quinque dolores suos maximos quinque vulneribus et plagis Crucifixi. Unum de inhumanis et feraliter Christianitatem vastantibus Tartaris: alium, quem pro schismate Romaniæ, id est, Græcæ Ecclesiæ ». Et paulo inferius: « Alium pro serpigine novarum hæresum, scilicet Paterinorum, Bugarorum, Jovinianorum, et aliorum schismatum, sectarum, et errorum, quæ jam multas civitates Christianitatis, præcipue tamen Lombardiæ, subrependo maculavit. Alium, de Terra-Sancta: in qua Chorosmini detestabiles domos Templi et Hospitalis, civitatem quoque Hierusalem et alias multas Christianorum civitates cum magno Christiani sanguinis profluvio, usque ad internecionem, solo tenus diruendo, destruxerunt. Alium vero de principe, id est, imperatore; qui cum esse teneretur summus sæcularium æconomus, et protector Ecclesiæ, hostis factus familiaris Ecclesiæ Christi efficax et validus factus est inimicus, et ministrorum ejus adversarius jam manifestus.

30. « Et prosecutus dominus papa materiam hanc quantum videbatur expedire, cunctos audientes dolore compassionis salubriter sauciavit: exitus enim aquarum deduxerunt oculi ejus, et singultus sermonem proruperunt. In fine autem prædicationis suæ proposuit enormitates imperatoris Friderici, scilicet hæresim, sacrilegium, et inter alia mala, quod civitatem quamdam in Christianitate construxerat, novam, fortem et magnam, quam Sarracenis populaverat, ipsorum utens, sed potius abutens ritibus et superstitionibus, spreto Christianorum Concilio et religione: familiaritatemque specialem contraxerat, ut asserebat, cum soldano Babyloniæ, et quibusdam aliis Sarracenorum primatibus; distractusque et obcænis illectus illecebris, concubitu mulierculárum, vel potius meretricularum Sarracenicarum, indifferenter et imprudenter polluebatur. Imponebatque ei multiplex perjurium; et quod spreto veritatis tenore, nunquam pacta, nusquam promissa conservabat. Super quibus, ut magis hæc audientes certificaret, signorum imperialium de auro appensione communitas ostendit Epistolas multas et multiplices, quibus evidenter arguit, et redarguit ipsum imperatorem super perjurio ».

31. Subjicit Thadæum audacter ad refellenda Pontificis dicta sese objecisse, Innocentiique litteras produxisse, quæ ejus dictis dissentirent: sed cum diligentissime essent discussæ, et quibusdam conditionibus temperatæ, quas nunquam Fridericus impleverat; contra Fridericianæ absolutæ repertæ, nec promissis stetisse Fridericum insignis perjurii convictum. Quod scelus Thadæus, ut po-

[1] Ext. apud Par. Hist. Angl.

[1] Paris. ubi sup.

terat, fucatis rationibus amovere nitebatur, accusabatque Innocentium promissa alia non tenuisse. Demum post varias altercationes, in quibus inepte objectum crimen hæreseos diluere eo argumento contendebat, quod usurarios Fridericus in suæ ditionis terris versari non permitteret, quasi vero si ea labe careret, aliis majoribus inquinatus non foret; inducias petiisse, ut admonitus Fridericus accedere ad Concilium posset : tandem vero regum Francorum et Anglorum annuentibus oratoribus, duarum hebdomadarum spatium ferme indultum : ac Fridericum, de tota re certiorem factum, respuisse Concilio se sistere, tanquam ab imperatoria dignitate abhorreret Concilio se subjicere, quo facto Anglorum multorumque aliorum animos, qui ipsi studebant, a se abalienavit, atque a toto orbe Christiano, ut contumax ac perduellis Ecclesiæ est existimatus.

32. Redierat Thadæus, nec nisi funesta pro Friderico præsagiebat, cum etiam per eos dies idem Fridericus, qui ducis Austriæ filiam ad confirmandam suam potentiam in uxorem flagitarat; jamque propediem res perficienda videretur, ab ea constanter repulsus est, ni communioni Ecclesiæ restitueretur, quod imperii gradu evertendus timeretur, ipsaque defixi anathemate amplexus horreret.

Coacta igitur tertia sessione, cum objecta purgare non posset ac ferendam ab Innocentio sententiam præsentiret, ad Concilium aliud solemnius provocavit, quod nec omnes præsules eorumve procuratores, nec principum omnium consistere videret. Cui Pontifex sufficere illud, nec jam magis præsules, qui ex universis orbis Christiani oris confluxissent, ac diutius ut Fridericus submitteret se Ecclesiæ, exspectassent, gravandos videri : quod ad absentes spectaret; ipsos ab eo vinculis irretitos teneri, nec ulterius differendam sententiam, cum indignum sit, ut cuiquam fraus sua ac scelus patrocinetur. Pontificiæ hujus sententiæ seriem, licet typis jam cusam, inserimus historiæ, ob rerum quas continet dignitatem; quamvis enim nostri moris sit, ut operis initio insinuavimus, vetera monumenta jam in lucem edita leviter delibare; interdum tamen historiæ ratio cogit nonnulla jam in aliorum libris prælo mandata ob ipsorum majestatem adducere : præsertim cum non sit historia suis luminibus et ornamentis spolianda, sed ex pervulgatarum rerum copia lectoru mnausea removenda.

33. « Innocentius episcopus, servus servorum Dei.

« Sacro [1] præsente Concilio, ad rei memoriam sempiternam. Ad Apostolicæ dignitatis apicem, licet indigni, dignatione divinæ majestatis assumpti omnium Christianorum curam vigili sedulaque solertia gerere, ac intimæ considerationis oculo singulorum facta et dicta discernere, et providæ deliberationis statera librare debemus, ut quos justi rigor examinis dignos ostenderit, congruis attollamus et evehamus favoribus : quos autem reos et culpabiles invenerimus, pœnis debitis pro gravitate culpæ efficiamus et deprimamus ; appendentes semper meritum et præmium æqua lance, retribuendo cuique juxta qualitatem operis, sive boni sive mali, pœnæ vel gratiæ quantitatem. Sane cum diu bellorum diuturna commotio nonnullas professionis Christianæ provincias et regiones graviter afflixisset, nos toto cupientes mentes affectu tranquillitatem et pacem Ecclesiæ sanctæ Dei, ac generaliter cuncto populo Christiano restituere ac reducere, ad præcipuum principem sæcularem, hujus dissensionis ac tribulationis auctorem, a felicis recordationis Gregorio papa prædecessore nostro, pro suis excessibus anathematis vinculo innodatum, speciales nuntios magnæ auctoritatis viros venerabiles, videlicet fratres nostros P. Albanensem, tunc autem temporis Rothomagensem archiepiscopum et W. Sabinensem nunc, quondam vero Mutinensem, episcopos, ac dilectum nostrum filium Guillelmum, Basilicæ duodecim Apostolorum presbyterum card. tunc abbatem S. Facundi, qui salutem zelabantur ipsius, duximus destinandos ; facientes sibi proponi per ipsos, quod nos et fratres nostri, quantum in nobis erat, pacem per omnia habere nitimur, ut cum omnibus hominibus parati sumus, optabamus pacem sibi et tranquillitatem dare, ac mundo etiam universo. Et quia prælatorum, clericorum, omniumque aliorum, quos detinebat captivos, et omnium tam clericorum quam laicorum, quos ceperat in galeis, restitutio poterat esse pacis et reconciliationis plurimum inductiva, illum ut eos restitueret, cum hoc idem tam ipse, quam sui nuntii, antequam ad Apostolatus vocati essemus officium, promisissent, rogari et peti ab ipso fecimus per eosdem, ac proponi insuper, quod iidem pro nobis parati erant audire et tractare pacem, ac etiam audire satisfactionem, quam facere vellet princeps de omnibus, pro quibus vinculo erat excommunicationis adstrictus, et offerri.

34. « Præterea, quod si eum in aliquo contra debitum læserat Ecclesia, quod tamen non credebat, parata erat corrigere, ac in statum debitum reformare. Et si diceret ipse, quod in nullo contra justitiam læserat Ecclesiam, vel quod nos eum contra justitiam læsissemus, parati eramus vocare reges, prælatos, et principes tam Ecclesiasticos, quam sæculares, ad aliquem tutum locum, ubi simul per se, vel per solemnes nuntios convenirent ; eratque parata Ecclesia etiam de consilio Concilii sibi satisfacere, si eum læsisset in aliquo ; ac revocare excommunicationis sententiam, si quam contra ipsum injuste tulisset, et cum omni mansuetudine et misericordia, quantum cum Deo et honore suo fieri poterat, tractare, et de injuriis et offensis ipsi Ecclesiæ, suisque per eum irrogatis,

[1] Inn. l. II. Ep. XIV. et apud Matth. Par. et collectorem Concil. loc. cit.

satisfactionem ab ipso recipere. Volebat etiam Ecclesia omnes amicos suos, sibique adhærentes in pace ponere, plenaque securitate gaudere, ut nunquam hac occasione posset aliquod in posterum subire discrimen, aut periculum.

35. « Sed licet sic apud eum pro pace paternis monitis et precum insistere curaverimus lenitate, idem tamen Pharaonis imitatus duritiam, et more aspidis obturans aures suas, hujusmodi preces et monita, elata obstinatione, ac obstinata elatione et superbia, despexit ac contempsit. Et licet processu temporis in die Cœnæ Domini proximo nuper præterita præcedente coram nobis, et fratribus nostris cardinalibus, præsentibus charissimo in Christo filio nostro Constantinopolitano imperatore illustri, cœtu quoque non modico prælatorum, et de senioribus ac sanioribus senatoribus, populoque Romano; et maxima multitudine aliorum, qui eodem die propter solemnitatem ipsius de diversis mundi partibus ad Apostolicam Sedem convenerunt; quod staret mandatis nostris et Ecclesiæ, per nobilem virum comitem Tolosanum, ac magistros Petrum de Vinea, et Thadæum de Suessa curiæ suæ judices, et procuratores suos speciale super hoc ab ipso mandatum habentes, præstiterit juramentum; postmodum tamen quod juraverat non implevit. Quinimo ea intentione ipsum præstitisse juramentum probabiliter creditur, sicut ex factis sequentibus colligitur evidenter, ut eidem Ecclesiæ ac nobis illuderet potius, quam pareret: cum anno et amplius jam elapso, nec ad ipsius Ecclesiæ gremium revocari potuerit, nec sibi de illatis ei damnis et injuriis curaverit satisfacere, licet super hoc extiterit requisitus. Propter quod non volentes, nec etiam valentes absque gravi Jesu Christi offensa, ejus iniquitates et scelera amplius tolerare, cogimur urgente nos conscientia animadvertere in eumdem.

« Et ut ad præsens de cæteris ejus sceleribus et iniquitatibus taceamus, quatuor gravissima, quæ nulla possunt celari tergiversatione, commisit. Dejeravit enim multoties, pacem quondam inter Ecclesiam et imperium reformatam temere violavit. Perpetravit etiam sacrilegium, capi faciens cardinales S. R. Ecclesiæ, ac aliarum Ecclesiarum prælatos et clericos religiosos et sæculares, venientes ad Concilium, quod idem prædecessor noster duxerat convocandum. De hæresi quoque non dubiis et levibus, sed difficilibus et evidentibus argumentis suspectus habetur.

36. « Plura siquidem eum commisisse perjuria satis patet. Nam olim cum in Siciliæ partibus commorabatur, priusquam esset ad imperii dignitatem electus, coram bonæ memoriæ G. S. Theodori diacono card. A. S. L. felicis recordationis Innocentio papæ prædecessori nostro, successoribus ejus, Ecclesiæque Rom. pro concessione regni Siciliæ, ab eadem Ecclesia sibi facta, fidelitatis præstitit juramentum; et sicut dicitur, illud idem, postquam ad eamdem dignitatem electus extitit, et venit ad Urbem coram eodem Innocentio, suisque fratribus cardinalibus et aliis multis præsentibus, ligium homagium in ejus faciens manibus, innovavit. Deinde cum in Alemannia esset, eidem Innocentio papæ, et ipso defuncto, bonæ memoriæ Honorio papæ prædecessori nostro, et ejus successoribus, ac ipsi Ecclesiæ Rom. præsentibus imperii principibus ac nobilibus, juravit honores, jura, et possessiones Rom. Ecclesiæ, pro posse suo servare ac protegere bona fide. Et quod quæcumque ad manus suas devenirent, sine difficultate restituere procuraret, nominatis expresse dictis possessionibus in hujusmodi juramento, quod postmodum confirmavit, coronam imperii jam adeptus. Sed horum trium juramentorum temerarius extitit violator et transgressor, non sine proditionis nota, et læsæ crimine majestatis. Nam contra præfatum prædecessorem nostrum Gregorium et fratres suos cardinales, comminatorias litteras eisdem fratribus destinare, ac dictum Gregorium apud fratres ipsos, sicut apparet per litteras ab eodem tunc directas eisdem, et etiam prout fertur, per universum fere orbem terrarum multipliciter diffamare præsumpsit; ac venerabilem fratrem nostrum Othonem Portuensem, tunc S. Nicolai in Carcere-Tulliano diaconum card., et bonæ memoriæ Jacobum Prænestinum, episcopos, Apostolicæ Sedis legatos, nobilia et magna Ecclesiæ Romanæ membra personaliter capi fecit, et bonis omnibus spoliatos, ac per diversa loca non semel ignominiose deductos et circumductos, carceribus mancipari.

37. « Privilegium insuper, quod B. Petro et successoribus ejus in ipso tradidit Dominus Jesus Christus, videlicet: Quodcumque ligaveritis super terram, erit ligatum et in cœlis: et quodcumque solveritis super terram, erit solutum et in cœlis; in quo auctoritas et potestas Romanæ Ecclesiæ consistit, pro viribus diminuere, vel ipsi Ecclesiæ auferre sategit: scribens se præfati Gregorii papæ prædecessoris nostri non vereri latam ab eo excommunicationis sententiam in ipsum; non solum contemptis clavibus Ecclesiæ non servando, verum etiam per se ac officiales suos et illam et alias excommunicationis vel interdicti sententias, quas idem omnino contempsit, cogendo et compellendo alios non servare.

38. « Possessiones quoque præfatæ Ecclesiæ Rom., videlicet Marchiam, Ducatum, Beneventum cujus muros et turres dirui fecit, ac alias quas in Tusciæ ac Lombardiæ partibus, et quibusdam aliis obtinebat locis, paucis exceptis, occupare non metuens, eas detinet adhuc occupatas. Et tanquam ei non sufficeret, quod manifeste contra juramenta præmissa, præsumendo talia, veniebat per se, vel per suos officiales, earumdem possessionum homines dejerare compulit, ipsos a juramentis fidelitatis, quibus tenebantur ratione Ecclesiæ, de facto, cum de jure non posset, absolvens, et faciens eosdem fidelitatem nihilominus abjurare prædi-

ctam, sibique fidelitatis hujusmodi juramenta præstare.

39. « Pacis vero ipsum violatorem existere plane constat : quia cum olim tempore pacis inter ipsum et Ecclesiam reformatæ jurasset coram bonæ memoriæ I... de Abbatisvilla, episcopo Sabinensi, et magistro Thomasio, tunc temporis S. Sabinæ presbytero card. præsentibus, cum multis aliis prælatis, principibus et baronibus, quod staret et pareret præcise, absque ulla conditione, omnibus mandatis Ecclesiæ super his, pro quibus erat vinculo excommunicationis adstrictus, causis excommunicationis expressis per ordinem coram eo. Tunc temporis etiam omnibus Theutoniæ hominibus regni Siciliæ, ac quibuslibet aliis cujuscumque conditionis, aut status, qui Ecclesiæ contra eum adhæserant, omnem remittens offensam et pœnam : et quod in nullo tempore offenderet, vel offendi faceret ipsos, pro eo quod Ecclesiæ astiterant, præstari in anima sua per comitem Acerrarum faciens juramentum ; postmodum pacem et juramenta hujusmodi, nequaquam erubescens irretiri perjuriis, non servavit. Nonnullos enim etiam ex ipsis hominibus prædictis tam nobiles, quam alios postea capi et incarcerari fecit, et eis bonis suis omnibus spoliatis, uxores eorum et filios captivari, ac insuper terras Ecclesiæ contra promissionem, quam idem I.. Sabinensi episcopo, et Thomasio cardinali fecerat, irreverenter invasit : licet ipsi ex tunc in eumdem præsentem, si ullo modo prædictis articulis, aut conditionibus contraveniret, excommunicationis sententiam promulgaverunt.

40. « Et cum iidem, Apostolica auctoritate sibi commissa, ipsi mandassent, ut nec per se, nec per alium impediret, quin postulationes, electiones et confirmationes Ecclesiarum et monasteriorum in regno præfato libere de cætero fierent, secundum statutum Concilii generalis ; et quod nullus deinceps in eodem regno viris Ecclesiasticis, ac bonis aut rebus eorum imponeret tallias vel collectas ; quodque nullus ibidem clericus vel persona Ecclesiastica de cætero in civili vel criminali causa conveniretur coram judice sæculari, nisi super feudis quæstio civilis haberetur, ac Templariis, Hospitalariis, et aliis personis Ecclesiasticis de damnis et injuriis irrogatis eisdem satisfaceret compelenter ; ipse mandatum hujusmodi adimplere contempsit. Liquet namque undecim, aut plures archiepiscopales, et multas episcopales sedes, abbatias quoque, et alias Ecclesias ad præsens in regno vacare prædicto, easque procurante ipso, sicut aperte patet, fuisse diutius prælatorum regimine destitutas, in grave ipsarum præjudicium, et periculum animarum multarum. Et licet forte in aliquibus ejusdem regni Ecclesiis electiones sint a capitulis celebratæ ; quia tamen per illa eadem familiares clerici sunt electi, probabili potest argumento concludi, quod facultatem non habent liberam eligendi. Ecclesiarum autem ipsius regni non solum facultates et bona fecit, prout voluit, occupari ; sed et cruces, calices, thuribula, et alios sacros earum thesauros et pannos sericos, velut cultus divini contemptor, auferri : licet ut dicitur, ipsis Ecclesiis, exacto tamen prius pro eis certo pretio, in parte fuerint restituti. Clerici quippe collectis et talliis multipliciter affliguntur, non solum trahuntur ad judicium sæculare, sed, ut asseritur, coguntur subire duella, incarcerantur, occiduntur, et patibulis cruciantur, in confusionem et opprobrium ordinis clericalis. Prælatis autem Templariis, Hospitalariis et personis Ecclesiasticis, non est de damnis illatis eisdem et injuriis satisfactum.

41. « Eum quoque certum est sacrilegii esse perpetratorem : nam cum præfati Portuensis et Prænestinus episcopi, et quamplures Ecclesiarum prælati et clerici, tam religiosi, quam sæculares, ad Apostolicam Sedem pro celebrando Concilio, quod prius ipse petiverat convocari, per mare venirent, viis omnibus terræ ipsius de mandato ejus omnino præclusis, idem destinato Hensio filio suo cum multitudine galeiarum, et per alias quamplures longe ante serio præparatas in partibus Tusciæ, maritimis insidiis positis contra eos, ut gravius posset virus vomere præconceptum, ipsos ausu sacrilego capi fecit ; quibusdam prælatorum ipsorum et aliis in hujusmodi captione submersis, nonnullis etiam interemptis, et aliquibus hostili insecutione fugatis ; reliquis autem bonis spoliatis omnibus, et de loco ad locum in regno Siciliæ opprobriose deductis, et circumductis, ac ibidem diris carceribus mancipatis : quorum aliqui macerati squaloribus, et inedia pressi, miserabiliter defecerunt.

42. Merito insuper contra eum de hæretica pravitate suspicio est exorta, cum postquam excommunicationis sententiam a præfatis I.. Sabinensi episcopo, et Thomasio cardinali prolatam incurrerit, et prædictus Gregorius papa ipsum anathematis vinculo innodaverit, ac post Ecclesiæ Romanæ cardinalium, prælatorum, et clericorum, ac aliorum etiam diversis e partibus ad Sedem Apostolicam venientium captiones ; claves Ecclesiæ contempserit et contemnat, sibi faciens celebrari, vel potius, quantum in eo est, profanari divina : et constanter asseruit, ut superius est narratum, in se præfati Gregorii papæ sententias excommunicationis non vereri.

43. « Præterea conjunctus Sarracenis amicitia detestabili nuntios et munera pluries destinavit eisdem, et ab eis vicissim cum honorificentia et hilaritate recipit ; ipsorumque ritus amplectitur, illos in quotidianis ejus obsequiis notabiliter secum tenens : eorumdem etiam more uxoribus, quas habuit de stirpe regia descendentibus, eunuchos, præcipue quos, ut dicitur, serio ipse castrari fecerat, non erubuit deputare custodes. Et quod execrabilius est, olim existens in partibus transmarinis, facta compositione quadam, imo verius col-

lusione, cum soldano, Mahometi nomen in templo Domini diebus ac noctibus publice proclamari permisit. Et nuper nuntios soldani Babyloniæ, postquam idem soldanus Terræ-Sanctæ ac Christianis habitatoribus ejus per se ac suos damna gravissima et inæstimabiles injurias irrogarat, fecit per regnum suum Siciliæ cum laudibus, ad ejusdem soldani extollentiam, sicut fertur, honorifice suscipi, et magnifice procurari.

44. « Aliorum quoque infidelium perniciosis et horrendis obsequiis contra fideles abutens, et illis qui damnabiliter vilipendentes et contemnentes Apostolicam Sedem, ab unitate Ecclesiæ discesserunt, procurans affinitate ac amicitia copulari; claræ memoriæ ducem Bavariæ specialem Eccl. Rom. devotum fecit, sicut pro certo asseritur, Christiana religione despecta, per assasinos occidi: et Battacio, Dei et Ecclesiæ inimico, a communione fidelium per excommunicationis sententiam cum adjutoribus, consiliatoribus, et fautoribus suis solemniter separato, filiam suam tradidit in uxorem. Catholicorum vero principum actus et mores respuens, neglecta salutis suæ et famæ integritate, pietatis operibus non intendit. Quinimo, ut de suis nefariis dissolutionibus sileamus, cum didicerit tantum opprimere, non curat oppressos injuriis relevare, manu ejus, ut decet principem Christianum, ad eleemosynas non extenta; cum destructioni Ecclesiarum institerit, et religiosas ac alias Ecclesiasticas jugi attriverit afflictione et persecutione personas: nec enim Ecclesias, nec ulla monasteria, nec hospitalia, seu alia pia loca cernitur uspiam construxisse, aut fundasse. Num igitur hæc non levia, sed efficacia sunt argumenta de suspicatione hæresis contra eum? cum tamen hæreticorum vocabulo eos jus civile contineri asserat, et latis adversus eos sententiis debere succumbere, qui vel levi argumento a judicio Catholicæ religionis et tramite detecti fuerint deviare.

« Præter hæc regnum Siciliæ, quod est speciale patrimonium B. Petri, quod idem princeps ab Apostolica Sede tenebat in feudum, jam in tantum in clericis et laicis exinanitionem servitutemque redegit, quod eis pæne penitus nihil habentibus, et omnibus exinde fere probis ejectis et expulsis, illos, qui remanserunt ibidem, sub servili quasi conditione vivere, ac Romanæ Ecclesiæ, cujus principaliter sunt homines et vasalli, offendere multipliciter et hostiliter impugnare compellit. Posset etiam merito reprehendi, quod mille squifatorum annuam pensionem, in qua pro eodem regno ipsi Romanæ Ecclesiæ tenetur, per novem annos et amplius solvere prætermisit.

45. « Nos itaque super præmissis et quampluribus aliis ejus nefandis et execrandis excessibus ac flagitiis, cum fratribus nostris cardinalibus et sacrosancto Concilio deliberatione præhabita matura et diligenti; cum Domini nostri Jesu Christi vices, licet immeriti, teneamus in terris, nobisque in B. Petri Apostoli persona sit dictum: Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis, etc. memoratum principem, qui se imperio et regnis, omnique denique honore ac dignitate reddidit tam indignum; quique propter suas iniquitates atque scelera a Deo, ne regnet vel imperet, est abjectus, suis ligatum peccatis, a Deo abjectum, omnique honore ac dignitate privatum a Domino ostendimus ac denuntiamus, et nihilominus sententiando privamus: omnesque, qui ei juramento fidelitatis aliquo modo tenentur adstricti vel obligati, a juramento hujusmodi perpetuo absolvimus et liberamus, auctoritate Apostolica firmiter et strictim inhibendo, ne quisquam de cætero sibi tanquam imperatori vel regi pareat, vel quomodolibet parere intendat; decernendo quoslibet, qui deinceps ei velut imperatori vel regi consilium, vel auxilium præstiterint, seu favorem, ipso facto excommunicationis vinculo subjacere: illi autem, ad quos in eodem imperio, imperatoris spectat electio, eligant libere alium in ejus locum successorem. De præfato vero Siciliæ regno providere curabimus, cum eorumdem fratrum nostrorum cardinalium consilio, sicut viderimus expedire. Datum Lugduni XVI kal. Aug. Pontificatus nostri an. III ».

46. Hactenus sententia in Fridericum lata, quam etiam adducit Parisius: qui ea lata Thadæum Suessanum ac Matthæum de Ocra Friderici procuratores pudore suffusos, ac pectora ex nimio dolore tundentes abscessisse ait. Cumque jam omnes Concilii Patres accensas faces manibus gestarent, atque in execrationis in Fridericum defigendæ signum eas inversuri atque extincturi essent, Thadæum ingemuisse atque in verba prorupisse: *Dies illa, dies iræ, calamitatis et miseriæ;* nec falsus vates: ex eo enim tempore omnia mala in Fridericum inundarunt, atque ejus genus funesto mortis genere funditus sustulerunt. Dictam sententiam Conciliorum collector etiam ex Regesto Pontificio, tum novatores [1] afferunt, qui tamen uti omnia imperite ac nullo judicio quæ reperere consarcinare solent, huic Lugdunensi Synodo tribuunt nonnulla, quæ post multos annos alteri sub Gregorio Decimo celebratæ convenire neminem peritum latere possit: exempli gratia D. Thomam Aquinatem ad illam evocatum in itinere obiisse; denique ejusdem a Patribus latæ in Fridericum sententiæ scriptores innumeri meminere, quos ne lectorem fatigemus, recensere prætermittimus.

47. *Constantinopolitano imperio consulitur, contra Tartarorum invasionem decernitur, expeditio in Terram-Sanctam indicitur.* — Inter cæteros Stadensis de ea locutus hæc tradit [2]: « Hanc depositionem per totam Ecclesiam promulgavit, præcipiens sub interminatione excommunicationis, ut nullus eum imperatorem de cætero nominaret ». Licet vero Fridericus regio et imperiali nomine

[1] Cent. XIII. c. 9. col. 867. etc. — [2] Stad. in Chr.

exutus sit, lectorem tamen monitum volumus, nos illius annos, dum vixerit, ad consignanda tempora Annalibus Baronii more appositoros. Cæterum Concilii collector ex Innocentii Regesto constitutiones quasdam seu decreta refert hujusmodi titulis prænotata: « De rescriptis: de electione, et electi potestate: de officio et potestate judicis delegati: de judiciis, et de litis contestatione: de dolo et contumacia: de rescriptis: de eo, qui mittitur in possessionem causa rei servandæ: de confessis: de appellationibus et recusationibus: de sententia excommunicationis: de usuris, (quo decreto Ecclesiis consulitur, ne ære alieno opprimantur) de subsidio Constantinopolitani imperii ». Ubi Pontifex, postquam conceptum animo dolorem ex imperii illius laceratione exposuit; quantaque dedecoris labes inureretur Ecclesiæ, a schismaticis illud obrui pateretur, ac post tantos pro eo stabiliendo susceptos labores, tot commissa certamina, tantum sanguinis Catholici fusum a pristina conjunctione divelli; decernit quid Ecclesiastici contribuere debeant.

48. « Ad liberationem autem ipsius, eo magis Ecclesiarum prælatos, aliosque viros Ecclesiasticos vigiles et intentos existere, ac opem et operam convenit exhibere; quo amplius ejusdem fidei et Ecclesiasticæ libertatis augmentum, quod per liberationem hujusmodi principaliter proveniret, procurare tenentur: maxime quia dum prædicto subvenitur imperio, consequenter subsidium impenditur Terræ-Sanctæ. Sane ut festina fiat et utilis imperio præfato subventio; ex communi Concilii approbatione statuimus, ut medietas omnium proventuum tam dignitatum et personatuum, quam præbendarum Ecclesiasticarum, aliarumque beneficiorum Ecclesiasticorum, personarum illarum, quæ in ipsis residentiam non faciunt personalem, per sex menses ad minus, sive unum habeant, sive plura; eis qui nostris, et fratrum nostrorum, ac suorum prælatorum immorantur obsequiis, aut sunt in peregrinatione, vel scholis, seu Ecclesiarum suarum negotia de ipsorum mandato procurant, aut assumpserunt, vel assument crucis signaculum in prædictæ terræ, vel personaliter in ejusdem imperii proficiscentur succursum, exceptis: et si aliqui eorumdem exceptorum, præter hujusmodi crucesignatos et proficiscentes, de redditibus Ecclesiasticis ultra valentiam centum marcharum argenti percipiunt annuatim, tertia pars residui ipsius imperii subsidio colligenda, per eos, qui ad hoc Apostolica fuerint ordinati providentia, usque ad triennium integre deputetur; non obstantibus quibuscumque consuetudinibus, vel statutis Ecclesiarum, seu quibuslibet indulgentiis ipsis Ecclesiis vel personis ab Apostolica Sede concessis juramento, aut quacumque firmitate alia roboratis; et si forte super hoc scienter fraudem commiserint, sententiam excommunicationis incurrant. Nos vero de obventionibus Ecclesiæ Romæ, deducta prius ex eis decima succursui terræ deputanda prædictæ, decimam prædicti pro subventione imperii plenarie tribuemus ».

49. Quo vero populi in ejusdem imperii ac Terræ-Sanctæ subsidium excitarentur, præsules admonuit, ut Christianos suæ curæ et fidei commissos pro concione hortarentur, vel cum pœnam aliquam ad crimina diluenda infligerent, piis monitis adducerent, ut proposita ob oculos Christi defendenda gloria, suas opes in Terræ-Sanctæ, vel imperii Constantinopolitani auxilia converterent. « Attentius provisuri, inquit, ut quod ipsi ad Crucifixi reverentiam habendo respectum in pecunia pro hujusmodi subventione dederint, in certis locis sub sigillis vestris conservari fideliter; et illa, quæ in rebus aliis ad hoc legata fuerint diligenter in scriptis redigi faciatis. Hoc autem pietatis opus, in quo sola causa Dei quæritur, et salus fidelium procuratur, sic vestra sinceritas promptis prosequatur affectibus, ut tandem securum de manu superni judicis cælestis gloriæ præmium exspectetis ».

50. Cum Tartari Christiani nominis omnium infensissimi hostes essent, nec tam suæ Christianos subjicere servituti, quam funditus delere meditarentur, Christique Domini cultum extinguere, cum ejus fideles excidissent; jamque excursionibus horrendis editis Poloniam, Russiam, Pannoniam aliasque regiones fidelium nullo sexus ætatisve discrimine pessumdedissent, atque iis conculcatis ad alia prosilire cogitarent; sanxit ut omnes aditus, per quos ea gens penetrare posse videretur, diligentissime munirentur, excitarentur propugnacula ut dum in iis oppugnandis hostis distineretur, ipsorum irruptionis admonita Sedes Apostolica, toti orbi Christiano auxilia imperaret, ut collectis omnium viribus commune periculum propulsaretur: « Ideo sacro suadente Concilio, universitatem vestram monemus, rogamus et hortamur attente; mandantes quatenus viam et aditus unde in terram nostram gens ipsa posset ingredi, solertissime perscrutantes, illos fossatis vel muris seu aliis ædificiis, aut artificiis, prout expedire videritis, taliter præmunire curetis, quod ejusdem gentis ad vos ingressus patere de facili nequeat: sed prius Apostolicæ Sedi suus denuntiari possit adventus, ut ea vobis fidelium destinante succursum, contra conatus et insultus gentis ipsius tuti esse, adjutore Domino, valeatis. Nos enim in tam necessariis, et utilibus expensis, quas ob id feceritis, contribuemus magnifice, ac ab omnibus Christianorum regionibus, cum per hoc occurratur communibus periculis, proportionaliter contribui faciemus; et nihilominus super his aliis Christi fidelibus, per quorum partes habere posset aditum gens prædicta, litteras præsentibus similes destinamus ».

51. Ad collapsas vero Terræ-Sanctæ res restituendas indicta est crucesignatorum expeditio, qui sacro accepto signo se bello devovissent, jussi certum in locum opportuno tempore confluere,

ut Apostolica benedictione donati alacriter trajicerent: studerent pietati: si quo peccato conscientiam macularent, mox illud pœnitentia eluerent, ut veri Christi milites effecti, cælesti virtute induti felicius in hostem dimicarent: qui nobilitate divitiisque pollerent, supervacaneis sumptibus abstinerent, quo in meliores usus opes converterent, ac eo facto plena criminum condonatione potirentur: « Afflicti corde pro deplorandis Terræ-Sanctæ periculis; sed pro illis præcipue, quæ constitutis in ipsa fidelibus noscuntur noviter accidisse; ad liberandam ipsam, Deo propitio, de impiorum manibus totis affectibus aspiramus, diffinientes, sacro approbante Concilio, ut ita crucesignati se præparent, quod opportuno tempore universis insinuando fidelibus per prædicatores et nostros nuntios speciales omnes, qui disposuerint transfretare, in locis idoneis ad hoc conveniant, de quibus in ejusdem terræ subsidium cum divina et Apostolica benedictione procedant. Sacerdotes autem, et alii clerici, qui fuerint in exercitu Christiano, tam subditi, quam prælati, orationi et exhortationi diligenter insistant, docentes eos verbo pariter et exemplo, ut timorem et amorem Domini semper habeant ante oculos, ne quid dicant, aut faciant, quod æterni Regis majestatem offendat; et si quando in peccatum lapsi fuerint, per veram pœnitentiam mox resurgant, gerentes humilitatem cordis et corporis, et tam in victu, quam in vestitu mediocritatem servantes; dissensiones, et æmulationes omnino evitando, rancore ac livore a se penitus relegatis, ut sic spiritualibus et materialibus armis muniti, adversus hostes fidei securius prælientur, non de sua præsumentes potentia, sed de divina virtute sperantes. Nobiles quidem et potentes exercitus, ac omnes divitiis abundantes piis prælatorum monitis inducantur, ut intuitu Crucifixi, pro quo crucis signaculum assumpserunt, ab expensis inutilibus et superfluis, sed ab illis præcipue, quæ fiunt in commessationibus et conviviis, abstinentes, eas commutent in personarum illarum subsidium, per quas Dei negotium valeat prosperari; et eis propter hoc, juxta prælatorum ipsorum providentiam, peccatorum suorum indulgentia tribuatur. Prædictis autem clericis indulgemus, ut beneficia sua integre percipiant per triennium, ac si essent in Ecclesiis residentes: et si necesse fuerit, ea per idem tempus pignori valeant obligare.

52. « Ne igitur hoc sanctum propositum impediri vel retardari contingat, universis Ecclesiarum prælatis districte præcipimus, ut singuli per loca sua illos, qui signum crucis deposuerunt, resumere; ac tam ipsos quam alios crucesignatos et quos adhuc signare contigerit, ad reddendum Domino vota sua diligenter moneant et inducant; et si necesse fuerit per excommunicationis in personas, et interdicti sententias in terras ipsorum, omni tergiversatione cessante, compellant ». Adjectæ plures cruce insignitis prærogativæ, quas ideo prætermittimus, cum in litteris Gregorii IX supra allatis contineantur. In eos vero, qui crucesignatos injuria afficerent, statutæ pœnæ, et vibratum anathema, in illos maxime, qui piratis maria infestantibus faverent, atque opera commerciove cum iis participarent. In singulis etiam maritimis urbibus anathematis sententia in eos promulgari jussa, qui Sarracenis arma, ligna, naves, aliaque bellicis usibus apta suppeditarent.

53. Vetitum quoque, ne quadriennio naves in Sarracenorum portus ad invehendas commutandasve merces ducerentur, quo plures transfretaturis suppeterent, atque hosti commoda non levia, quæ ex iis eliceret, subducerentur. Hastiludia quoque eo potissimum tempore, quo sacra ornabatur expeditio, prohibita. Cumque tanti belli consilium perduci non posset, ni principes mutuo pacis fœdere adstricti eo tempore tenerentur, hæc constituit: « Quia ad hoc negotium exequendum est permaxime necessarium, ut principes, et populi Christiani ad invicem pacem observent, sancta et universali Synodo suadente statuimus, ut per quadriennium in toto orbe Christiano pax generaliter observetur, ita quod per Ecclesiarum prælatos discordantes reducantur ad plenam pacem, aut firmam treugam inviolabiliter observandam: et qui acquiescere forte contempserint per excommunicationem in personas, et interdictum in terras arctissime compellantur, nisi tanta fuerit injuriarum malitia, quod ipsi non gaudere debeant tali pace. Quod si forte censuram Ecclesiasticam vilipenderint, poterunt non immerito formidare, ne per auctoritatem Ecclesiæ contra eos, tanquam perturbatores negotii Crucifixi, sæcularis potentia inducatur ».

54. *De electoribus imperii.* — Post recitatam de electione sanctionem (quæ nonnullis omissis ab eodem collectore recensetur) hæc insuper de principibus Germaniæ viris electoribus imperatorum, deque alio in Friderici locum subrogando subdit Parisius [1]:

« Magnates Alemanniæ, non tamen electores imperatorum.

« Rex Bohemiæ, dux Lotharingiæ, dux Bruneswikiæ, dux Suaviæ, dux Lemburgiæ, dux Carenteniæ, dux Saxoniæ, comes de Galeja, lantgravius Thuringiæ.

« Electores imperatorum.

« Laici: dux Austriæ, dux Bavariæ, dux Saxonum, dux Brabantiæ, qui et Lovan.

« Prælati principales: archiep. Colonien. archiep. Maguntinus, Salburgensis.

« Isti ducentur in insulam quamdam Rheni, et dimittentur soli in ea, et amovebuntur omnes naviculæ, et ibi tractabunt de electione imperatoris: nec adveniet aliquis ad eos, donec sint concordes. Huic negotio præerit archiepiscopus Coloniensis, secundus Maguntinus, tertius Salburgensis». Hac-

[1] Par. Hist. Angl. hoc anno.

tenus Parisius. Hic pluribus de electoribus imperii ab Innocentio papa in Lugdunensi Synodo constitutis disserendum videretur : sed cum cardinalis Baronius [1] de iis accuratissime disseruerit, eo lectorem rejicimus. Sunt qui tradunt Octavas [2] Nativitatis B. Mariæ Virginis illic primum institutas : alii tamen asserunt [3] ibi duntaxat statutum, uti B. Virginis Octavæ a clero ac religiosis viris solemni ritu celebrarentur. Præterea Pontificem ipsum instituta ac privilegia Ordinis Grandimontensis, cujus prior Guillelmus nomine eidem Synodo interfuit ibidem confirmasse traditur in Actis S. Stephani ipsius Ordinis conditoris in epitomen coactis, quorum exemplum apud nos extat.

55. *Asserta Romanæ Sedis jura, ex Diplomatibus regiis.* — Eadem in Synodo enim Angli litteris omnium nomine exaratis, quas historiæ suæ adjecit Parisius, atque oratorum suorum opera, de vectigali, quod Joannes rex pro Romana Ecclesia invitis ejus regni populis (uti jactabant) imposuerat; deque frequentibus pecuniarum exactionibus, quas Pontifices præter consuetum B. Petri denarium imperabant, vehementius expostulassent; easque in posterum minime se passuros affirmarent, repulsi ab Innocentio fuere. Sollicitatos porro in Pontificem a Friderico tradit anno superiore : qui ipsis pollicebatur daturum operam, ut Anglia Sedis Apostolicæ fiduciaria amplius non esset; utque illius jugum excuterent, hortabatur. Hoc interim spatio iidem Angli Martinum Pontificiæ cameræ clericum per contumeliam regno exegere. Hæc idque genus alia Matthæus Parisius acerbo, atque uti plerumque solet, atrociore stylo fusius prosequitur. Post hæc de Martino enarrata Bonifacium Cantuariensem archiepiscopum Lugduni, quo se contulerat, ab Innocentio sacris Pontificalibus initiatum testatur. Cæterum ejusmodi Anglorum querimoniæ fortasse Innocentio occasionem injecere, sacrosancta comprobante Synodo, nonnullas ejus ævi principum litteras [4] de Apostolicæ Sedis juribus et prærogativis legendas proponere : inter quas in primis eas attulit, quibus Joannes rex regna sua Romanæ Ecclesiæ vectigalia constituit.

56. « Ne occasione casuum futurorum, quibus corporalia subjacent universa privilegia et litteræ, quæ temporibus retroactis ab imperatoribus, et regibus, aliisque principibus, nobilibus, ac fidelibus Christianis Sedi Apostolicæ sunt concessa vel missa, quorum aliqua Bullis Aureis, alia vero sigillis plumbeis aut cereis roborata esse noscuntur, valeant deperire; nos his omnibus et eorumdem characteribus sigillorum diligenter inspectis, quædam ex ipsis non corrupta offenderimus, non cancellata, nec etiam vitiata, præsenti pagina facientes de verbo ad verbum nihil addito, mutato, vel dempto transcribi; et transcripta hujusmodi prælatorum Ecclesiasticorum, quorum nomina inferius continentur, sigillorum munimine roborari auctoritate Apostolica sacro Concilio decernimus approbante, ut illa eadem fides transcriptis adhibeatur de cætero memoratis, quæ ipsis authenticis adhibetur; et ipsa transcripta ex nunc authentica censeantur. Tenor vero prædictorum privilegiorum et litterarum est talis : Joannes Dei gratia rex Angliæ, dominus Hiberniæ, dux Normanniæ et Aquitaniæ, comes Andegaviæ, etc. » Hujusmodi regium Diploma suo loco attulimus, nimirum anno Salvatoris MCCXV. Secundo loco exposuit ejusdem Joannis exhibitum fidei sacramentum : « Ego Joannes Dei gratia rex Angliæ et dominus Hiberniæ, ab hac hora in antea fidelis ero Deo et B. Petro Apostolo, et Ecclesiæ Romanæ et domino meo papæ Innocentio Tertio, ejusque successoribus, etc. » Quod ibidem insinuavimus : deinde omnibus spectandum proposuit aliud jusjurandum a Petro Aragonum rege præstitum, de quo anno MCCIV mentionem fecimus, quo regnum suum Apostolicæ Sedi vectigale futurum sanxit.

57. His adjecit jurisjurandi formam, quo Massæ marchio, idemque Calaritanus judex ejusque uxor Innocentio tertio se devinxerant : « Nos Parason marchio Massæ, judex Calaritanus, et Benedicta marchisia Massæ, judicissa Calaritana, filia quondam claræ memoriæ V. marchionis Massæ, judicis Calaritan. ab hac hora in antea fideles et obedientes erimus B. Petro sanctæque Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ, et domino nostro papæ Innocentio, suisque successoribus Catholicis ». Et infra : « Papatum Romanum, et regalia B. Petri, specialiter Sardiniam, adjutores eis erimus ad retinendum et defendendum contra omnem hominem : censum in quo pro judicatu Calaritano, et alia terra, quam habemus in Sardinia, Ecclesiæ Romanæ tenemur, statutis terminis sine difficultate qualibet persolvemus. Sic nos Deus adjuvet, et hæc sancta Evangelia. Acta sunt autem hæc anno Domini MCCXV, XIV kal. Decemb. in villa Scangilliæ in palatio memorati archiepiscopi Calaritani ».

Denique post exhibitas duas Philippi Sueviæ ducis, qui imperium invaserat, ad eumdem Innocentium Tertium Epistolas, quibus Apostolicæ Sedi se dicto audientem futurum pollicebatur, quasque nos superiorum temporum Annalibus inseruimus, nonnullæ attexuntur [1] aliæ Ungarorum regis litteræ ad Innocentium III, Honorium III et Gregorium IX, quas suis locis recensuimus, ut eas iterum repetere supervacaneum videatur. Illud tamen minime prætereundum in Codicis margine adnotari fratrem Bonaventuram, qui ultimo loco in Philippi Sueviæ ducis litterarum recognitione subscribitur, esse ejus nominis virum illum probitate et scientia spectatissimum, quem miraculis illustrata sanctitas cælestium Albo aggregavit.

[1] Baron. tom. X. an. 996. — [2] Longin. Hist. Pol. l. VII. an. 1245. Blond. l. VII. eod. an. collector. Conc. hist. hujus Concil. Auctor addit. ad Vincen. c. 1. idem tribuit Innoc. IV. — [3] Compil. Chron. hoc anno. — [4] Ext. in Ms. Vallicel.

[1] Ext. in Cod. cod. Vallicell.

Porro hæ litteræ a Joanne de Amelio archidiacono Forojuliensi sacræ Apostolicæ cameræ clerico una cum pluribus aliis Benedicti XII jussu collectæ fuere, atque authenticis scriptis mandatæ; quæ Assisii in Romanæ Ecclesiæ sanctiore Tabulario tum temporis asservabantur, ac publicis probatisque monumentis summa cum diligentia consignatæ, ut ipsemet Joannes testatum reliquit. Extant porro apud nos in laudato supra Codice manuscripto, unde superiores litteras delibavimus; jam ad Fridericum, a quo deflexinius, historiam traducamus.

58. *Insanus furore Fredericus dat litteras ad principes refertas contumeliis contra Innocentium.* — Ubi Fridericus inaudiit in Lugdunensi Concilio Christi vicarium, totius orbis Christiani patrum augustissimo cœtu stipatum, de imperio ipsum dejecisse, vehementissime excanduit : atque furoris primi impetu pæne e sede mentis emotus, in acerbas voces prorupit, et circumstantes accenso iracundia vultu, micantibus et torvis oculis intuitus, quæsiit ubinam suæ essent opes, ubi tot pretiosissimæ coronæ gemmis auroque distinctæ; iisque in conspectu suo mox allatis, unam capiti imposuit. Ejus vesaniam ita describit Parisius [1] : « Torvo vultu omnes circumsedentes adspiciens intonuit, dicens : Abjecit me papa iste in Synodo sua, privans me corona mea. Unde tanta audacia, unde talis temeraria præsumptio; ubinam sunt clitellæ meæ, thesaurum meum portatilem continentes ? Et cum allatæ fuissent, et coram eo ejus jussu reseratæ essent, ait : Vide si nunc sunt amissæ coronæ meæ. Repertam igitur unam imposuit capiti suo. Et coronatus erexit se, et minacibus oculis, voce terribili et insatiabili corde dixit in propatulo : Non adhuc coronam meam perdidi, vel papali impugnatione, vel Synodali Concilio sine cruento perdam certamine. Ad tanta prorumpet fastigia vulgaris superbia, ut me præcipuum principem, quo non est major, imo cui nec est par, ab apice dignitatis imperialis valeat præcipitare : in hoc tamen conditio mea melioratur : in aliquo tenebar illi obedire, saltem venerari, nunc autem ab amore et veneratione, necnon et ab omnimodæ pacis absolvor adversus papam obligatione. Ex tunc igitur efficacius et vigilantius, ut dominum papam gravaret, in thesauris, consanguineis, et amicis ejus damna et injurias irrogavit ».

59. Mox litteras ad principes Christianos, ut suum illis virus afflaret, exaravit : in quibus calumnias plures in Pontificem atque Ecclesiæ præsules jactavit, suasitque homo vecors, ut Ecclesiasticorum opes diriperent, dictitans eximium illud opus charitatis futurum, si divitiæ malorum causæ iis eriperentur, atque ad antiquam egestatem, in qua tot miracula patrabant, adducerentur. In eo Juliano Apostatæ simillimus, qui cum opes Christianorum expilaret, flagitium colorare arbitrabatur, si impie effutiret æquum non esse, ut Christiani Christo paupere ditiores essent. Ejusmodi litteræ extant apud Petrum Vineam, in manuscripto Codice bibliothecæ, nostræ quas etiam Parisius attulit : nec eas, quamvis impietate refertas, omittere visum est, ad scelerati hominis improbitatem in posterorum oculis defigendam latæque in eum sententiæ æquitatem magis illustrandam. « Vocata Synodo, ut asserit (de Innocentio IV loquitur) generali, contra nos, nec citatos, nec super aliqua fraude vel pravitate convictos, ausus est sententiam depositionis statuere, quam præter omnium regum enorme præjudicium non poterat stabilire. Quid enim vobis singulis regibus singulorum regnorum a facie talis principis sacerdotum timendum non superest, si nos et principum electione solemni, et approbatione totius Ecclesiæ, dum cleri fide ac religione vigebat, imperiali diademate divinitus insignitos, et alia regna nobilia magnifice gubernantes ille deponendos aggreditur, cujus quo ad temporalium detrimenta non interest in nos aliquid exercere rigoris, etiamsi causæ legitimæ probarentur ? Verum quos sacerdotalis sic infestat abusio potestatis, et a summo conatur præcipitare deorsum, nec primi sumus nec ultimi. Et hoc quidem vos facitis obedientes simulatoribus sanctitatis, quorum sperat ambitio, quod totus Jordanes influat in os suum. O si vestræ credulitatis simplicitas a Scribarum et Pharisæorum fermento, quod est hypocrisis, juxta Salvatoris sententiam, sibi curaret attendere : quot illius curiæ turpitudines execrari possetis, quas honestas et pudor prohibet recitare ! Sane redditus copiosi, quibus ex plurium depauperatione regnorum ditantur, quemadmodum ipsi nostis, ipsos faciunt insanire. Apud vos Christiani vel peregrini mendicant, ut apud nos Paterini manducent. Ibi vestrorum domos obruitis, ut hic adversariorum vestrorum oppida construatis. Sic de vestris decimis et eleemosynis tales pauperes Christi sustentati, qua beneficii recompensatione, qua saltem gratitudinis exhibitione se præbent obnoxios ? Quanto manus largiores extenditis, tanto non solum manus, sed etiam cubitos avidius apprehendunt, suo nos laqueo detinentes, sicut aviculam, quæ quanto ad evasionem fortius nititur, firmius alligatur.

60. « Hæc vobis ad præsens scribenda curavimus, insufficienter exprimendo votum nostrum. Cætera vero secretius intimanda, videlicet in quos usus divitias pauperum extendat prodigalitas avarorum ». Et infra : « Quantis viribus, quot virorum, qualiter instructorum ad bella in hoc ipso vere, quod instat, omnes illos, qui modo nos opprimunt, opprimere posse speremus, etsi se nobis totus mundus opponeret ; quicquid fideles nostri latores præsentium vobis retulerint, certe credatis, et ac si S. Petrus jurasset, firmissimum reputetis.

61. « Nec vobis petimus videatur, quod per latam in nos sententiam papalem nostræ magnitu-

[1] Par. Hist. Angl. hoc anno.

dinis majestas aliquatenus incurvetur. Habemus enim conscientiæ puritatem, ac per consequens Deum nobiscum, cujus testimonium invocamus. quia semper fuit nostræ intentio voluntatis, clericos cujusque ordinis ad hoc inducere, et maxime maximos, ut tales perseverarent in fine, quales fuerunt in Ecclesia primitiva, Apostolicam vitam ducentes, humilitatem Dominicam imitantes. Tales namque clerici solebant Angelos intueri, miraculis coruscare, ægros curare, mortuos suscitare, et sanctitate non armis sibi reges et principes subjugare. At isti sæculo dediti, deliciis inebriati, Dominum postponunt, quorum ex affluentia divitiarum et opum omnis religio suffocatur. Talibus ergo subtrahere nocentes divitias, quibus damnabiliter onerantur, opus est charitatis. Ad hoc vos, et omnes principes una nobiscum, ut cuncta superflua deponentes, modicis rebus contenti, Deo deserviant, debetis diligentiam adhibere ».

62. Cum impiæ hujusmodi litteræ in lucem prodiissent, tantum abest, ut Fridericus Francorum atque Anglorum regum, cæterorumque principum animos sibi conciliaret, ut eos magis a se averteret. Patuit enim, ut inquit Parisius, luce ipsa illustrius, Fridericum dignitatem Ecclesiæ, quam ipse nunquam auxerat, sed alii magno ipsius dolore imperatores amplificarant, infringere ac labefactare conatum esse, et hoc ipso hæresis suspicione vehementi apud omnes laborasse; atque ipsius prudentiæ et sapientiæ famam, quam apud populum præteritis rebus collegerat, eo facto obscuratam omnino fuisse : res vero Pontificias se admodum extulisse.

63. *Quanta consilii maturatione sententia in Fridericum fuerit lata.* — His atque aliis de Friderico supra enarratis insignis impudentiæ ac manifestæ calumniæ arguuntur novatores [1], qui odii stimulis agitati, quo in Romanam Ecclesiam flagrant, nulla habita veritatis ratione, Pontificem in crimen vocare, carpere, insectari, conviciis urgere, execrari; contra impium Fridericum excusare, principem optimum prædicare, in cœlum ferre non verentur. Cæterum quamvis furiis percitus princeps, in Romanam Ecclesiam sævum et atrox bellum gereret, iras in Innocentium emoveret, effunderet minas, in ipsius conjunctissimos sævire appararet; illum de constantiæ gradu non dejecit. Calumniabatur inter cætera Fridericus, lateque circumtulerat litteris suis, Innocentium præcipiti iracundiæ impetu ac temeritate abreptum sententiam tulisse : ad quam diluendam calumniam, quæ nonnullorum forte Cisterciensium animis allata fuerat, iis ordinis sui comitia celebraturis, ut maturitatem, qua deliberatum fuisset, illustraret, Epistolam [2] exaravit, cujus exemplum infra scriptum est.

64. « Noverit universitas vestra statum Ecclesiæ formidabiliter periclitantem precum instantia solito vigilantius indigere; subest enim urgens causa, quæ toti Christianitati terribiliter comminatur. Nec curabimus de cætero gladio uti materiali, sed tantum spirituali contra Fridericum aliquando Romanorum imperatorem validum Ecclesiæ Christi et obstinatum inimicum. Obstructum est os loquentium iniqua. Non vos moveant imperitorum, et veritatis ignarorum, precamur, obloquia, ut a nobis quasi præcipitanter putetis et absque deliberato fratrum nostrorum et multorum peritorum moroso consilio contra ipsum Fredericum fuerit sententiatum. Non enim meminimus unquam causam cum tanta deliberatione et diligenti examinatione fuisse excussam, et peritorum atque sanctorum mentibus libratam extitisse : adeo quod in secretis aliqui fratrum nostrorum induerunt personam advocati pro ipso; aliqui autem e contra personam adversantis : ut ex objectionibus et responsionibus inquirentium et disputantium, ut solet in scholis, causæ veritas radicitus hinc indeque discuteretur. Nec aliquam viam invenimus, sine Dei injuria, et gravi ejus offensa, et Ecclesiæ ejusdem læsione, et nostrarum conscientiarum vulnere, aliter procedendi, quam ut processimus, licet inviti et ejusdem læsoris miseriæ condolentes. Parati igitur sumus in hac causa, et pro illa usque ad mortem stare, et pro ea, et in ea tam omnes fratres nostri, quam nos mori immutabiliter pro causa Dei et ejus Ecclesiæ dimicantes ». Subdit Parisius perlectis Pontificiis litteris, Friderici partes execratos, Innocentio maximis animis studuisse, atque a Deo ardentissimis precibus flagitasse, ne Ecclesiam suam a persecutore dejici, labefactari unquam pateretur.

65. *Tarvisini, Pisani, aliqui populi a Friderico recedunt sæviente eodem.* — Servorum preces numen excepisse visum est, evanescente enim tyranni terrore, plures populi impressum cervicibus jugum excussere, inter quos Tarvisini, qui cum antea captis a Friderico urbis primoribus, ac periculis undique a Friderici exercitu cincti, in ejus imperium concessissent, missisque oratoribus sese illi confectis publicis instrumentis subdidissent; comparandæ pristinæ libertatis cupidi expetiere a Pontifice, ut instrumenta hujusmodi convelleret. Quibus Innocentius si eo metu ad id adducti fuerant, qui in viros constantes caderet, rescindenda penitus, libertatemve eorum præteritis actis non labefactandam censuit [1].

« Potestati e communi Tarvisino.

« Sicut revera vestra petitio nobis exhibita continebat, olim multis nobilibus per Fridericum quondam imperatorem arctæ custodiæ carceris mancipatis, eadem civitas velut hostibus circumcincta, et exposita conatibus eorumdem, nequiens damna gravia, et dolores innumeros, et ingentes angustias, quibus ipsam non cessabant opprimere,

[1] Cent. XIII. c. 10. col. 996. et Avent. Annal. Boior. l. VII. — [2] Ext. apud Par. Hist. Angl. hoc anno.

[1] Inn. l. III. Ep. LVI.

ulterius sustinere; non sine mentis suspiriis ac propter tunc instans, vel futurum periculum trepidatione animi se ipsi Friderico reddidit: qui, vobis seu ambaxatoribus vestris ob metum rerum et corporis non contradicentibus, quod ex vestra vel eorum concessione præfata civitas hactenus sua foret; sive quod ipsa esset per hoc jus sibi creatum de novo, in vestra præsentia confecisse dicuntur publicum instrumentum. Unde vos ex hoc formidantes vobis in posterum præjudicium generari, ut tali concessione non obstante civitatem vestram restitueremus libertati pristinæ, nobis humiliter supplicastis. Nos vero attendentes, quod ea quæ vi metusve causa fiunt, carere debent robore firmitatis; si prædictus metus talis ac tantus fuit, quod merito potuerit et debuerit cadere in constantem, ab omnibus concessionibus seu contractibus cum eodem F.. aut suis nuntiis taliter initis, vos auctoritate Apostolica decernimus absolutos. Dat. Lugduni IV kal. Aug. an. III ».

66. Damnatas etiam Friderici partes Pisanos deserere cupidos, atque Ecclesiæ pro captis præsulibus, occupatisque Lucanorum oppidis facere satis paratissimos, ipsorum archiepiscopus significavit[1] Innocentio: qui lubenter cum ipsis rediturum in gratiam, ac sacris templisque, si promissis starent, restituturum respondit archiepiscopo Pisano: committerent propterea alicui e cardinalibus, quem mallent, custodiendas ereptas arces quas demum Lucanis tum redditurus esset, cum ipsi votorum compotes evasissent.

« Archiepiscopo Pisano.

« Quoniam majus est Angelis Dei gaudium super uno agente pœnitentiam peccatore, quam super nonaginta novem justis, qui noscuntur pœnitentia non egere; nosque affectamus ex corde conversionem errantium filiorum, te nobis referente comperto, quod cives Pisani ad Ecclesiæ redire desiderant unitatem, ipsius mandatis, et nostris stare parati super captione ac spoliatione prælatorum, et aliorum etiam, qui olim ad Apostolicæ Sedis Concilium veniebant, et castrorum Ecclesiæ Lucanæ detentione, pro quibus iidem cives vinculo sunt excommunicationis adstricti, et eorum civitas et supposita Ecclesiastico interdicto; fraternitati tuæ, de qua sinceram in Domino fiduciam obtinemus, per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus si dicti cives de stando, et parendo, præcise et absolute super captione, et spoliatione, prælatorum aliorumque, præscriptis Ecclesiæ mandatis et nostris, sufficientem tibi præstiterint nostro nomine cautionem; et quod Apostolicæ Sedi cum aliis sibi fidelibus adhærebunt; si castra illa Ecclesiæ Lucanæ prædictæ, quæ tenent, alicui Ecclesiæ Romanæ assignaverint cardinali, quem ipsi duxerint eligendum; per eum tamdiu detinenda, donec utrum ea pertineant ad jam dictam Lucanam Ecclesiam, vel ad ipsos legitime cognoscatur; præfatis civibus super excommunicatione præmissa juxta formam Ecclesiæ beneficium absolutionis impendas, et prælibati relaxes sententiam interdicti. Dat. Lugduni XVII kal. Sept. an. III ».

Vercellenses vero, qui in fide atque observantia erga Sedem Apostolicam ita constantes perstiterant, ut nec minis labefactari, nec injuriarum acerbitate divelli ab Ecclesiæ partibus potuissent, singulari affectu complexus Innocentius, in clientelam Sedis Apostolicæ recepit[1]; ac nundinas solemnes, quas edictis suis Fridericus Taurinam transtulerat, rescissis hujusmodi sanctionibus, Vercellis celebratum iri: tum pœnas a tyranno in eam urbem civesque decretas abolendas censuit.

Effudisse hoc tempore Fridericum in clientes Ecclesiæ gravissimas iras referunt vetera Cornetanorum monumenta[2]: sensere enim tyranni sævitiam insignes aliqui ipsorum cives ab hoste intercepti, qui ob fidei in Pontificem constantiam in suorum conspectu suspendio præfocati sunt; de quorum injusta et acerba nece hæ litteræ Rainerio cardinali provinciæ præfecto transmissæ[3]:

« Post Deum vividæ spei domino Rainerio S. Mariæ in Cosmedin diacono cardinali, et in Tuscia per patrimonium, ducatum Spoletanum, et Auximanam (Anconitanam) marchiam vicem domini papæ gerenti Rollandus qualis notarius Cornetanus, ejus subditissimus fidelis seipsum ad pedes prostratum cum omni gratiarum famulatu. Ea, quæ lacrymosis oculis, et suspiriis pectoris, edidit rythmice parvitas ingenii mei de peremptis fidelibus Ecclesiæ filiis Cornetanis primo vestræ sanctitati quam alteri studui flexis genibus declarare, ut coram vobis, qui estis nitens lux matutina perlectis, impietas et durities depositi Friderici ab omnibus cognoscatur, et nomen ejus diffametur per sæcula in æternum ».

Describit inflictum a Vitale Friderici crudeli administro, concivibus supplicii genus versu quidem impolito, sed veraci; reique gestæ tempus ita consignavit.

Anni ducentesimi quini, et milleni
  Quadrageni tempore currunt isto pleni.
  Quo rex Regum tulit ictum in amœni
  Cornetani populi cœtum, et sereni:
Nam tuentes patriam fide Nazareni
  Et jura Ecclesiæ defendentes Dei,
  Capti sunt insidiis Friderici rei
  Quadraginta quatuor in luce Dei.

Jam ab eo ad alium principem, qui ob aliena flagitia, nimiamque socordiam Pontificia sententia non quidem regno, sed publicæ rei administratione remotus est, orationem traducamus.

67. *Regnum Lusitaniæ administrandum committitur Alphonso in locum fratris Sanctii regis, qui exul moritur.* — Præmonuerat Innocentius

[1] Lib. III. Ep. cur. I.

[1] Lib. II. Ep. DLXXIII. — [2] Ext. Corneti in vetusto Codic. Ms. — [3] Ext. ibid.

Sanctium Lusitaniæ regem, antequam Synodum celebraret, gravissimis litteris, ut abjecta inertia, qua improbos grassari in Ecclesias, ac scelus extincta omni legum severitate aperte debacchari patiebatur, regnum fortiter moderaretur, Ecclesiasticos a sceleratorum injuriis assereret, tueretur bonos, coleret justitiam, nefarios exscinderet, Sarracenos limite suo propulsaret. At ille Mentiæ Lupæ irretitus amoribus, adeo ut vulgus injectam illi carminibus et veneficio amentiam existimasse Mariana scribat[1], cum regni res ignave tractaret, nec animadverteret a se Lusitanos proceres ob regiam auctoritatem indignis hominibus permissam, honoresque male collatos abalienasse : præterea ipsius fratrem Alphonsum ex ejus vitio captata occasione ad regnum aspirare; Innocentii monita, ut antea Gregorii eluserat, respuit. Qua re Pontificia Portugalensi et Conimbricensi, quibus eæ partes injunctæ erant in Synodo relata, Innocentius inertem principem, cum nullis artibus ad regium munus obeundum adduci potuisset, a publicæ rei administratione amovendum censuit, justitiæque exercendæ atque armorum auctoritatem ipsius fratri Alphonso; virtutibus quidem ornatissimo, sed quem ambitione id consectatum exitus docuit; ad præterita emendanda, regnumque ab exitio vindicandum committendam : ita tamen ut regio nomine abstineret, quod servari integrum Sanctio, atque in filios, si quos ille susciperet, transfundendum sanxit : Lusitanosque imperia Apostolica, quibus eorum saluti, ac regni dignitati consulebat, capessere est cohortatus[2].

68. « Baronibus, communitatibus, conciliis tam civitatum, quam castrorum et aliorum locorum, ac universis militibus et populis per regnum Portugalliæ constitutis.

Grandi non immerito exultamus in Domino gaudio, cum Christianæ professionis regna sic salubri diriguntur statu, quod Ecclesiæ ac alia loca cultui et obsequio deputata divinis, et personæ Ecclesiasticæ, cæterique fideles ipsorum pacis tranquillitate lætantur, fides in eis Catholica majori continue robore convalescit, servatur inibi justitia, et audacia cunctis ibidem interdicitur delinquendi. Vehementi autem dolore turbamur, si quando regna ipsa, quod absit, procurante humani generis inimico, scinduntur discordiis, circa fidei cultum remisso devotionis ardore tepescunt, justitiam negligunt, et in seipsis permittunt illicita perpetrari. Unde multa sollicitudine magnoque studio procurare nos convenit, ut Christianorum regna, quæ in statu sunt incommutabiliter in illo regantur, et quæ periculose ruere dignoscuntur, reformatione laudabili reparentur. Sane cum charissimus in Christo filius noster Portugalliæ rex illustris a pueritia sua, claræ memoriæ patre suo viam universæ carnis ingresso, regni Portugalliæ gubernatione suscepta, Ecclesias et monasteria existentia in eodem, pravo usus consilio, in gravem Dei offensam, et conculcationem Ecclesiasticæ libertatis, multimodis exactionibus et oppressionibus per se suosque immaniter afflixisset, et ab aliis pro ipsorum libito libere permisisset affligi; tandem quibusdam Ecclesiarum prælatis ejusdem regni apud Romanos Pontifices prædecessores nostros querelas multiplices super iis deponentibus contra eum felicis recordationis Gregor. papa prædecessor noster; post hujusmodi querelas et admonitiones frequentes, regi propter hoc factas eidem, et exspectationes diutinas, necnon et interdicti, ac excommunicationis sententias ob ipsius contumaciam in eum et præfatum regnum auctoritate Apostolica promulgatas, diuque observatas ibidem; super certis prædictæ libertatis articulis, et quibusdam aliis ab eo et suis in posterum observandis, et satisfactione impendenda monasteriis et Ecclesiis, et damnis ac injuriis per ipsum et suos irrogatis eisdem, ac ipsorum defensione, duxit salubriter providendum, certis executoribus, qui eum ad hoc Ecclesiastica censura compellerent, deputatis. Sed idem receptis Apostolicarum provisionum litteris, licet promiserit per suas patentes litteras, quod articulos contentos in earumdem provisionum litteris observaret, et faceret a suis subditis observari; postmodum tamen non solum præfatis monasteriis, et Ecclesiis de præmissis damnis et injuriis satisfacere, vel ea defensare neglexit; sed etiam, ut accepimus, Ecclesias, et monasteria ipsa per se suosque portarios meyrinos collectis procurationibus, et exactionibus indebitis intolerabiliter aggravavit, et aggravat incessanter : ac circa malefactorum regni ejusdem insolentiam reprimendam sic negligens invenitur, quod in eodem regno bona tam Ecclesiastica quam mundana per raptores, prædones, invasores, incendiarios, publicos sacrilegos, et detestabiles homicidas; abbatum videlicet, priorum, et aliorum religiosorum, et clericorum, sæcularium, ac laicorum etiam occisores; deperire propter sæcularis defectum justitiæ dignoscuntur.

69. « Unde quia sic in eodem regno a quibuslibet suis subditis impune delinquitur, barones aliique ipsius regni nobiles et ignobiles, sumpto ex hoc delinquendi ausu, matrimonia contrahere in gradu prohibito, bona Ecclesiastica rapere, ac alia quamplura mala olim a bonæ memoriæ Sabinensi episcopo, tunc in partibus illis Apostolicæ Sedis legato, sub anathematis interminatione prohibita, committere non verentur : et tam ipsi quam plures alii de regno præfato diversarum excommunicationum innodati laqueis per devia desperationis errantes, in contemptum clavium divinis se officiis irreverenter ingerunt et Ecclesiasticis sacramentis : ac in subversionem Catholicæ fidei plures eorum de ipsius articulis auctoritates tam novi quam veteris Testamenti temere, non sine fermento pravitatis hæreticæ, in suarum et aliorum animarum periculum exponendo, eo dissi-

[1] Mariana de reb. Hisp. l. XIII. — [2] Lib. III. Ep. cur. XXIX.

mulante non metuunt disputare : et nonnulli de regno ipso Ecclesiarum et monasteriorum patroni, ac alii asserentes se patronos, cum non sint, locorum ipsorum, et ab eis illegitime geniti in bonis dictarum Ecclesiarum et eorumdem monasteriorum crudeliter debacchantes, Ecclesias ipsas et monasteria eadem ad tantam inopiam redegerunt, quod eis nequeuntibus proprios sustentare ministros; quinimo aliquibus ex ipsis servitorum solatio destitutis, et aliorum claustris, refectoriis, cæterisque officinis, equorum stabulis, et prostibulis quarumlibet personarum vilium deputatis; divini nominis et religionis cultus exinde penitus est sublatus, bonis illorum omnibus in direptionem expositis, et in prædam.

70. « Cæterum castra, villas, possessiones et alia jura regalia idem rex propter ipsius desidiam suique cordis imbecillitatem deperire permittens; ac passim et illicite malignorum acquiescens consiliis alienans, personarum tam Ecclesiasticarum quam sæcularium, nobilium et ignobilium occisiones nefarias, dum religioni non parcitur nec sexui vel ætati, rapinas, incestus, raptusque monialium et sæcularium mulierum ; rusticorum ac negotiatorum tormenta gravia, quæ ipsis a nonnullis regni prædicti pro extorquenda ab ipsis pecunia infliguntur : Ecclesiarum et cœmeteriorum violationes et incendia, fractiones treugarum, et alia enormia, quæ a sibi subjectis libere committuntur, scienter tolerat : quin potius tot tantisque malis, dum ea præterit impunita, consentire videtur, et pandit aditum ad pejora. Terras insuper, et alia Christianorum bona in confinio Sarracenorum posita non defendens, ea infidelibus devastanda, seu etiam occupanda ex animi pusillanimitate relinquit. Et licet a supradictis prælatis, ut ad corrigenda præmissa pluraque alia nefanda, quorum seriosa narratio fastidium generaret, ardenter, ut tenetur, assurgeret, monitus fuerit diligenter; idem tamen, eorum monitionibus obauditis, id efficere non curavit. Propter quod episcoporum, abbatum, priorum et aliorum tam religiosorum, quam sæcularium regni ejusdem compuestionibus, et clamosis insinuationibus excitati, regem ipsum per nostras litteras, ut præmissa corrigeret, rogandum duximus attentius et hortandum ; venerabilibus fratribus nostris Colimbriensi, ac Portugalensi episcopis, et priori prædicto Colimbriensi nihilominus injungentes per alias litteras, ut eum ad hoc ex parte nostra monentes attente, et efficaciter inducentes, qualiter super hoc faciendum duceret, et de ipsorum circa eum in hac parte processu, nos in Concilio certificare curarent.

71. « Cum igitur per dictos Colimbriensem et Portugalensem, ejusdem Concilii tempore apud Sedem Apostolicam constitutos, ac ipsorum et dicti prioris litteris, quod præfatum regem super iis diligenter monuerint; et tam per eosdem, quam per alios fide dignos, necnon multorum virorum Ecclesiasticorum, communitatum, baronum, militum, ac etiam nobilium dominorum litteras, quod præmissa nullatenus emendantur, sed potius de die in diem graviora propter ejus desidiam et negligentiam præsumuntur; quodque in subversionem regni præfati vasalli ejusdem regis, congregata multitudine armatorum, castra ipsius noviter expugnare, omniaque occurrentia invadere, devastare, prædari, et alia mala, et hæc ex torpore nimio tolerante, committere divino timore posthabito non formidant, nobis satis liquido innotescat ; cupientes regnum ipsum tot tribulationum adversitate depressum, maxime cum sit Rom. Ecclesiæ censuale, alicujus prudentis et providi diligentia et industria relevari ; universitatem vestram de fratrum nostrorum consilio monemus, rogamus, et hortamur attente, per Apostolica vobis scripta districte præcipiendo mandantes, in remissionem vobis vestrorum peccaminum injungendo, quatenus dilectum filium nobilem virum comitem Boloniensem præfati regis fratrem de devotione, probitate, ac circumspectione multipliciter commendatum ; qui eidem regi, si absque legitimo decederet filio, juri regni succederet ; quique ex innatæ dilectionis affectu, quo vos et prædictum regnum prosequitur, magnanimitate ac potentia sibi plurimum suffragantibus regnum ipsum reformaturus firma credulitate speratur ; præsertim cum ad curam et administrationem generalem et liberam regni ejusdem non minus pro sæpedicti regis, quam ipsius regni utilitate, si provide attendatur, ac ad defensionem Ecclesiarum, monasteriorum, aliorumque piorum locorum regni præfati et personarum Ecclesiasticarum, tam religiosarum, quam sæcularium, necnon viduarum, orphanorum, et cæterorum ibidem degentium ac de perditorum inibi recuperatione salubriter in Domino confidimus, sit assumptus ; cum ad vos accesserit, fidelitate, homagio, juramento, seu pacto, si aliquibus forte præfato regi, vel cuicumque alii personæ tenemini, aut etiam regis prohibitione, dummodo personam ejus et vitam, ac legitimi filii, si aliquem ipsum habere contigerit, fideliter conservetis, debitum eis exhibentibus honorem, nequaquam obstantibus ; in civitatibus, castris, villis, et munitionibus regni prædicti cum omnibus suis recipere, ac ejus depositioni, et mandatis universaliter singuli et singulariter universi per omnia, et in omnibus intendere absque difficultate qualibet procuretis ; impendentes sibi contra quoslibet repugnantes ac etiam volentes consilium, auxilium, et favorem ; de redditibus, proventibus omnibusque sæpefati regni juribus, sine diminutione aliqua plenarie respondendo, ut de illis dicto regi, secundum quod suam decet excellentiam et sibi ac suis et præfati regni necessitatibus pro temporum, ac negotiorum emergentium qualitate valeat providere. Alioquin venerabili fratri nostro Bracarensi archiepiscopo et episcopo Colimbriensi damus nostris litteris in præceptis,

ut vos ad id monitione præmissa, per censuras Ecclesiasticas appellatione remota compellat. Per hoc autem non intendimus memorato regi, vel ipsius legitimo filio, si quem habuerit, prædictum regnum adimere; sed potius sibi et eidem regno destructioni exposito a vobis ipsis in vita ejusdem regis per sollicitudinem, et prudentiam comitis consulere supradicti. Dat. Lugduni IX kal. Aug. an. III ».

72. Agit de his Joannes Mariana [1], qui Lusitaniæ proceres contendisse ab Innocentio ait, ut Sanctius regno pelleretur : sed tantum obtinuisse, ut Alphonsus Sanctii nomine, dum viveret, rempublicam gubernaret; addit Alphonsum, qui Mathildem in Gallia Boloniæ comitem uxorem duxerat, Pontificia auctoritate ac procerum Ecclesiasticorum studiis fretum continuo levi conatu rempublicam capessivisse : Sanctium vero cum populos certatim in fratrem inclinare, atque ad ejus obsequia procumbere videret, fugam corripuisse, demumque ad Ferdinandum Castellæ regem se recepisse. Inde Mentia repudiata, quæ ipsi eam calamitatem pepererat, et cujus nuptias Pontificem damnasse vidimus, Castellani filiam uxorem duxisse, ac pollicitum Lusitaniam beneficiario jure, si in regnum restitueretur, Castellæ submissurum : verum ejus conatus Alphonsus frater diligentia sua elusit.

73. Captavit e Sanctii regis exilio Fridericus vocandi in invidiam Pontificis occasionem, litterisque [2] hæc disseminavit : « Requirimus affectionem vestram, et rogamus attente quatenus diligentius advertentes, qualiter summus Pontifex suis juribus, qui nihil commune habere debet cum gladio, non contentus in alienam messem falcem præsumptuosus immittit; et ut a nobis non longe petatur exemplum, qualiter in regno Portugalliæ honoris sibi usurpaverit dignitatem. » Non Lusitanum regnum invasit Innocentius, sed integra illius jura Sanctio, ut vidimus, servavit; qui cum moderandæ reipublicæ par non esset, nemini administratio reipublicæ potius quam Alphonso committi poterat : ac si Sanctius regno depulsus fuerit, id vel nimiæ ipsius formidini vel Alphonsi ambitioni, non Pontificiæ providentiæ, tribuendum est.

74. Consenuit porro Toleti inglorius Sanctius ea calamitate ob spreta toties Romanorum Pontificum salubria monita, audiataque assentatorum deliramenta mersus. De cujus obitus anno dissentiunt auctores : Mariana vero post hæc lapso decimo tertio defunctum tradit, cum regium nomen quatuor et triginta annis sustinuisset; eoque sublato, qui hactenus in ipsius fide perstiterant, Alphonso se dedidere. Insignis inter eos Flectii Conimbricæ præfecti constantia fuit, qui arctissima ab Alphonso regni moderatore obsidione pressus, extremam inopiam magna constantia vicit : nuntiatoque Sanctii obitu, cum facile non crederet, petita eundi gratia, pactisque induciis Toletum se contulit, an fides dictis consentiret exploraturus; accedensque ad Sanctii sepulchrum, Conimbricenses claves, hæc prælocutus deposuit [1] : « Quandiu, rex, vivere te judicabam, extrema omnia sum perpessus, coriis famem toleravi, sitim lotio. Civium animos consilia deditione agitantium ad malorum patientiam erexi. Quidquid a fideli et constanti homine, atque in tua verba jurato exspectari debuit, præstiti. Mortuo tibi urbis clavibus traditis, quod supremum officium est, sacramento me solutum, civibus decessisse te renuntiabo, Alphonso fratri ne amplius resistant, te concedente, ero auctor ». Hæc de Sanctio suffecerint. Reliquas Hispanicas res prosequamur.

75. *Rex Zale Sarracenus Christi fidem amplectendi studiosus.* — Proposuere Sedi Apostolicæ religiosi equites S. Jacobi regem Zale tanto suscipiendi sacri baptismatis desiderio teneri, ut etiam ad propagandam in Africa latius Christi fidem, evellendamque Mahumeticam superstitionem regnum in ipsos transfundere meditaretur : quibus Innocentius illius regni recipiendi finitimasque regiones, quæ ad nullum Christianum principem, spectabant, suo imperio adjungendi, Ecclesias ac xenodochia excitandi auctoritatem contulit [2], ipsosque Sedis Apostolicæ illius regni nomine, quadraginta marabutinorum censu imposito, vectigales devinxit.

« Magistro et fratribus militiæ S. Jacobi.

« Cum, sicut intimantibus vobis accepimus, Zeid Aazon rex Zale illustris, divinitus inspiratus, desiderans baptismatis unda renasci, et Deo vivo ac vero sub religionis observantia Christianæ placere, paratus existat vobis et Ordini vestro concedere regnum suum, per quod vobis illud habentibus vicinæ Sarracenorum regiones de facili possent dominio nostro subjici, et cultui acquiri divino, ac consequenter Christi fideles Terræ-Sanctæ liberius et efficacius subvenire; nec ad aliquem principem Christianum pertineat regnum ipsum; nos provide attendentes utilitatem multiplicem, magnam Catholicæ fidei exaltationem, grandeque Christianitatis robur, quæ de concessione hujusmodi provenirent, vestris supplicationibus inclinati, universitati vestræ, ut præfatum regnum licite recipere ac acquirere, necnon præmissas regiones et alia circumposita Sarracenorum loca, quæ juris alicujus Christiani principis non existant, et acquisita retinere plene, ac libere in perpetuum; necnon in regno, ac in regionibus et locis prædictis Ecclesias per vestros clericos idoneos cum suis plebibus gubernandas, plenaque libertate fundare, et hospitalia construere sine contradictione qualibet valeatis; ita quod soli Ecclesiæ Romanæ teneamini pro præmissis annuum quadraginta mara-

[1] Mariana de reb. Hisp. l. XIII. c. 4. — [2] Ext. apud Petr. de Vin. Ms. Val.

[1] Marian. ubi sup. — [2] Ep. CLI.

bottinorum censum in signum libertatis hujusmodi Sedi Apostolicæ persolvendo ; auctoritate præsentium indulgemus. Dat. Lugduni VIII kal. Octob. an. III ». Mirum sane quo tempore Christianus princeps impius Fridericus ob alia scelera, tum quod in Sarracenorum mores deflecteret, dejici imperio meruit, Africæ Sarracenorum regem baptismi suscipiendi cupidum religiosis equitibus, quo fidem Christi propagarent latius regno cedere meditatum.

76. *Tolosanæ academiæ privilegia, et alia aliis data.* — Hoc tempore rex Aragonum Valentiæ gymnasium condidit, cujus consilium laudibus est prosecutus Innocentius, amplissimisque prærogativis, ut Pontificiæ litteræ, tum ad ipsum[1], tum ad episcopum Helenensem[2] datæ demonstrant, insignivit. Eademque illa in litteratos egregia voluntate impulsus ad Tolosanam academiam, ubi litterarum gloria efflorescebat, decorandam omnia ipsius privilegia sua auctoritate corroboravit[3] : « In civitate[4] Tolosana domui David factus est fons patens, et vena vitæ scientia salutaris, ad cujus aquas sitientes confugiunt haurientes in gaudio de fontibus Salvatoris ». Nonnullisque interjectis hæc de theologica scientia, quæ in Tolosana academia florebat : « Ibi lactentes ad ubera pendent matris ; ibi parvulis panis frangitur Scripturarum : ibi exercitatos habentibus sensus in altum retia ducit Petrus, ita ut nullus expers munerum inveniatur ipsius, qui ad eamdem scientiam accesserit puro corde. Vocat hæc siquidem ancillas, artes videlicet liberales ad sui obsequium, ad supernæ mænia civitatis : et idcirco ibidem floret studium in eisdem, ut per ancillas ostiarias ad veram sapientiam ostium pateat, et tanquam per viam compendii adducant ad ipsam velocius studiosos ».

77. Contulit in alia piorum virorum collegia plures prærogativas[5] ; decanum quidem Maguntinæ Ecclesiæ solemnibus festis diebus mithram gestare permisit[6]. Religiosis viris S. Mariæ ad S. Gallum diœcesis Florentinæ Ordinis S. Augustini hæc indulsit[7] : « Devotioni vestræ benignum impertientes assensum, deferendi pro signo in vestibus vestris duplicem crucem rubeam cum lilio in parte posteriori vobis auctoritate præsentium concedimus facultatem ». Concessas Virziliacensi conventui a Leone, Gregorio, Urbano, Eugenio, Alexandro, Lucio, Urbano, Gregorio, Clemente, Cælestino, Innocentio, Honorio, et Gregorio Romanis Pontificibus prærogativas confirmavit[1]. Cujus Diplomatis subscriptiones adducere ad commendandam illius temporis cardinalium memoriam nobis visum est.

« Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

« Ego Otho Portuensis et S. Rufinæ episc. subscripsi.

« Ego Petrus Albanensis episc. subscripsi.

« Ego W. Sabinensis episc. subscr.

« Ego Odo Tusculanus episc. subscr.

« Ego Petrus S. Marcelli presbyter card. subscr.

« Ego Willelmus Basilicæ duodecim Apostolorum presbyter card. subscripsi.

« Ego Ugo tit. S. Sabinæ presbyter card. subscripsi.

« Ego fr. Joannes tit. S. Laurentii in Lucina presbyter card. subscripsi.

« Ego Gotfredus S. Hadriani diaconus card. subscripsi.

« Ego Octavianus S. Mariæ in Via-Lata diaconus card. subscripsi.

« Ego Petrus S. Georgii ad Velum-Aureum diaconus card. subscripsi.

« Ego Joannes S. Nicolai in Carcere-Tulliano diaconus card. subscripsi.

« Ego Willelmus S. Eustachii diaconus card. subscripsi.

« Datum Lugduni per manum magistri Martini sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ vicecancellarii X kal. Febr. Indict. II, Incarnationis Dominicæ an. 1244, Pontificatus vero domini Innocentii papæ Quarti anno II ». Hæc de prærogativis Pontificiis suffecerint : quid ageret interim in Galliis Innocentius, prosequamur.

78. *Innocentius cum S. Ludovico congressus Cluniacum visit.* — Tradit Parisius Innocentium Cluniacum contendisse, ut in Ludovici Francorum regis congressum veniret, quo pariter quindecim post diebus post festum circiter S. Andreæ, rege ipso cum matre Blancha accedentibus, septem diebus remotis omnibus arbitris secreta consilia contulisse : creditum tamen de pace Ecclesiam inter et imperium redintegranda potissime agitatum. At S. regem Lugduni Rom. Pontificem convenisse affirmat illius Gestorum scriptor, dum ait[2] : « Vir Dei amantissimus rex Franciæ Ludovicus flagrans desiderio videndi summum Pontificem, convocata multitudine non modica militiæ regni sui fratribusque suis cum regina Blanca matre eorumdem iter aggressus est ; et ut suum hujus-

[1] Inn. l. III. Ep. VII, VIII. — [2] Ep. IX. — [3] Ep. CLV, CLVI. — [4] Ead. Ep. CLVI. — [5] Lib. II. Ep. CDXXXVII, CDLXIII, CDLXIV, DCII. — [6] Trith. in Chr. Spouheim. — [7] Lib. III. Ep. CCXXXIV.

[1] Lib. II. Ep. CLXVII. — [2] Nang. de reb. gest. D. Lud. eod. an.

(1) Adventus Innocentii Cluniacum, quamvis ab omnibus etiam coævis scriptoribus in hunc annum rejicitur, repugnare tamen videtur perspicuo testimonio Nicolai de Curbio, qui Pontificio lateri semper adhærebat. Ille enim cap. XXI ita diserte affirmat : « Interim dictus Pontifex post Concilium anno secundo Cluniacum ivit, cum rege Franciæ et ipsius fratribus locuturus ». Colloquium istud plane idem est ac congressus Cluniacensis solemnis Pontificis cum rege, de quo vetus auctor Chronici Cluniacensis, qui proinde male in annum MCCXLIV illum refert. An hoc anno Lutetiam iverit Pontifex, nihil legimus apud Nicolaum ; quin et hac de re ambiguam rationem idem Nicolaus de Curbio suppeditat, qui regem cum Pontifice Cluniaci tantummodo agentem memorat. MANSI.

modi propositum adimpleret, Lugdunum properavit, etc. » Describit ut S. Ludovicus instructis egregie quatuor agminibus magna pompa ac magnificentia, ut spectantium oculos admiratione percelleret, Lugdunum ingressus sit. Et nonnullis in hanc sententiam interjectis verbis subdit : « Ipse autem rex nobilissimus cum incredibili et gloriosa multitudine militum regni sui quarto agmine procedens, Lugdunum sic introivit, ad quem locum universalis Ecclesiæ Pontifex summus accesserat, ut ibidem cum dicto rege de negotiis sanctæ matris Ecclesiæ loqueretur, habitoque inter eos secreto et latenter consilio, idem rex serenissimus benedictione a summo Pontifice percepta, eique humiliter valedicto in Franciam remeavit ». Hæc ipse. Alii vero recentiores [1] cæterique utrumque affirmant, nimirum Ludovicum Cluniacum primo ad Innocentium papam, inde Lugdunum ad sacram Synodum profectum ; ibique se suumque regnum Ecclesiæ ac Pontificis obsequiis detulisse.

79. Addit Cluniacensis Chronici [2] auctor anonymus Innocentium S. Andreæ festo die principe in Ecclesia rem divinam fecisse ; deque magno ejus comitatu isthæc refert : « Hoc anno (nimirum MCCXLIV), in festo B. Andreæ Apostoli celebravit missam Innocentius papa IV apud Cluniacum in majori Ecclesia ad magnum altare, et fuerunt cum ipso duodecim cardinales : cum ipsis fuerunt patriarcha Antiochenus, patriarcha Constantinopolitanus ». Et inferius ubi nomina episcoporum, qui celebritati interfuere, attulit : « Item fuit ibi dominus Ludovicus rex Franciæ et regina mater ejus, et soror ejus et comes Dartoys frater ejus, et imperator Constantinopolitanus, et filius regis Aragonum, et filius regis Castellæ, dux Burgundiæ, etc. » Addit multam procerum aliorum multitudinem Pontificem stipasse ; deque amplitudine Cluniacensis monasterii hæc notat : Intra illius septa Pontificem, imper. Constantinopolitanum, Gallorum regem cum matre, fratre ac sorore, et Sylvanectensem, Eboracensem et Lingonensem episcopos cum amplissimis ipsorum familiis habitasse ; nec tamen Cluniacenses monachos necessariis sedibus, atque officinis caruisse.

80. *Regnum Ungariæ a Friderici præsumpta potestate vindicat Innocentius.* — Jam e Gallicis rebus ad Ungaricas nos convertamus. Proposuit Sedi Apostolicæ Ungariæ rex se, quo tempore Pannoniæ Tartarorum funestis excursionibus vastatæ fuerunt, ne penitus exscinderentur populique reliquias ab hostis potentia eripere posset, ea conditione fiduciario jure Ungariam imperio subdidisse, si certo tempore Fridericus, vel ipsius filius ad defendendam Pannoniam succincti fortissimo exercitu accessissent. Qui cum conditionem appositam non implesset, ad præstanda clientis officia non teneri : ne tamen occasionem ex ea re aucupatus Fridericus, imperio subdere Ungariam moliretur, futuraque bella averterentur, Sedes Apostolica provideret. Explorata ergo re, Innocentius sanxit [1] Ungariam Rom. imperio non subjectum iri, tum quod Fridericus pacta non servasset, tum quod reliquorum Christianorum more ad propulsandos nominis Christiani hostes teneretur, ut tantis stipendiis ad capessenda arma ferendaque auxilia conducendus non esset : propterea se Apostolica auctoritate, adhibito cardinalium consilio, prætensa ex hujusmodi clientelari exhibito officio omnia jura irrita ac inania futura pronuntiare.

81. « Ex parte tua fuit propositum coram nobis, quod cum olim regno Ungariæ depopulato a Barbaris nationibus, et Tartarorum tyrannide pæne penitus devastato, permittente Domino vel jubente : timens ne regnum ipsum ad exinanitionem ultimam deveniret, ac desiderans ut ipsius reliquiæ salvæ forent, Friderico quondam imperatori sub ea conditione præstiteris homagii juramentum, ut idem in regnum tuum ad defendendum ipsum contra prædictorum impetum Tartarorum infra certum terminum potenter accederet, vel illuc suum filium destinaret ; idem Fr. diu exspectatus post terminum nec venit, nec illuc filium suum, ut promiserat destinavit ». Ex his refellitur Parisius [2], qui Fridericum ait immisso numerosissimo exercitu, non sine magnis periculis et sumptibus Ungaria Tartaros depulisse. Barbaros vero Ungaria recessisse, nec latius protulisse victorias ob Octoday Tartarorum imperatoris veneno extincti necem, scribit Simon [3] Minorita ad Tartaros ab Innocentio missus : « Quare nobis humiliter supplicastis, ut ne hac occasione in te vel regnum tuum possit a Romano imperio aliquid in posterum vendicari, providere indemnitati tuæ super hoc paterna sollicitudine curaremus ; attendentes igitur quod quotiens aliquid sub conditione conceditur, non extante conditione, perinde ac si concessum non fuerit, sit habendum ; considerantes etiam, quod non est conquassatus calamus conterendus, nec debet afflictis afflictio superaddi ; sed eo sunt illis humanitatis solatia impendenda, quo urgentius miserationibus indigent alienis, ut misericordibus uberior inde crescat cumulus meritorum ; et maxime quia prædictus Frid. ad id sicut Christiani cæteri dictante hoc natura cuilibet tenebatur, propter quod non erat ad illud stipendio conducendus ; te hujusmodi juramento, et homagio de fratrum nostrorum consilio denuntiamus auctoritate præsentium non teneri : ita quod hac occasione nihil in te, vel tuos successores, aut regnum possit ab aliquo ullo umquam tempore vindicari. Dat. Lugduni XII kal. Sept. an. III ».

82. *Swantopelkum Pomeraniæ ducem apostatam grassantem in suos et finitimos Christianos coer-*

[1] Ricord. Malespin. Hist. Flor. c. 137. Jo. Villan. l. VIII. c. 25. — [2] Ms. bibl. Vallicell.

[1] Lib. III. Ep. LVIII. — [2] Par. Hist. Angl. an. 1241. — [3] Apud Vincent. Specul. Hist. l. XIII. c. 33 et 34.

cet monitis et minis. — Ab Ungaricis ad Polonicas et Prutlienicas res divertamus. Promeruit Swantopelkus Pomeraniæ dux, ut Pontifex gravioribus minis ipsum percelleret. In eam temeritatem infelix princeps sese conjecerat, ut gravissimo jugo Ecclesiasticorum cervices premeret, in bona Ecclesiæ invaderet, latas censuras contemptu elideret, atque etiam scelerato cum atrocissimis Christi hostibus; Pruthenis nimirum ac Jaczvingis Lithuanisque, qui fœdissimis superstitionis antiquæ erroribus adhuc erant involuti; percusso fœdere, Theutonicos equites, sacræ militiæ ad Christianæ religionis latius proferendos fines consecratos bello lacesseret, ac non levia damna importaret. Sed quo historiæ lucem conciliemus, res nobis paulo altius repetenda est.

83. Exponit Longinus sub anno Christi MCCXLII, immania Pomeraniæ ducis facinora, aitque[1] Pomerania per dolum ac tyrannidem occupata, cum a Conrado Masoviæ duce Cruciferos adversus Pruthenos ethnicos Polonis infestos excitos brevi opibus crevisse cerneret; atque urbibus oppidisque pluribus potitos, nobilioribus Pruthenis deletis, cæteros ad baptismi sacra suscipienda compulisse, veritum ne se quoque ducatu adepto exuerent, Pruthenos jam baptismate initiatos subornasse, atque ad pristinos errores revocasse: unde ii alterius Jeroboami funestis consiliis artibusque irretiti, ad idolorum cultum rediere, ac Polonos, Germanos et Catholicos quosque in Prussia commorantes improviso impetu trucidavere, ac Swantopelkum nefandi facinoris auctorem, in ducem principemque elegere. Mox ille conculcata omni religione, ambitione cœca abreptus, Pomeranorum Pruthenorumque succinctus exercitu, Culmensem ditionem invasit, omnia rapinis, ferro, igne cædibus delevit.

84. Conatus est Guillelmus A. S. L. a Rom. Pontifice ad sedandum serpens malum missus, præferocem animis, atque impium principem a cœptis abducere; sed frustra operam laboresque consumpsit; quæ pluribus auctor enarrat; emendandus tamen, dum hæc in annum salutis quadragesimum secundum supra millesimum contulit, ac Guillelmum episcopum missum ab Innocentio Quarto tradit; ex temporum enim ratione impositam a Gregorio Nono legationem gessisse constat; pergit Longinus, ut anno Dom. MCCXLIII, compressa sit Swantopelki audacia, ac Theodoricus apud Prussiæ Cruciferos castrorum præfectus, Casimirus Cujaviæ et Premislaus majoris Poloniæ duces, conjunctis copiis plures Swantopelki arces expugnarint; isque Pomerania ejici veritus Guillelmi Apostolici legati opera cum illis pacem confecerit.

Verum infidus ac perjurus princeps, ubi se a præsentis periculi terrore collegit, conceptum animo virus aperto furore effudit, atque anno superiore scilicet MCCXLIV, ut religiosorum equitum et Polonorum vires adæquaret, Lithuanos Polonis conterminos, Jeczvingos, aliosque infideles in funesti belli societatem adscivit; violatoque fœdere in Culmensem terram equitibus Theutonicis ipsorum sanguinis pretio de infidelibus partam irrupit, ac fœdissimam intulit vastitatem, adeo ut ea provincia Christi adjuncta imperio perfidi Swantopelki scelere in pristinam, dæmonum idolorum cultu revocato, recideret servitutem.

85. Ubi tristem accepit nuntium Innocentius illius principis ambitione religionem in Prussia periclitari, religiosos equites Theutonicos, ac fideles cruce insignitos ad retundendos hostium conatus ineunte hoc anno excitavit[1]: utque Swantopelkum ad officium adduceret, ac divelleret ab impiorum societate, ardentes Apostolico zelo paternique amoris notis insignes litteras exaravit[2].

« Nobili viro Swantopelko duci Pomeraniæ, spiritum consilii sanioris.

« Potentiæ tuæ robur in eo deberes experiri potissime, quod esset Deo placitum, et Christianæ religionis proferret augmentum. Sed tu, sicut mirantes accepimus, contrarium efficere niteris, non absque gravi contumelia Creatoris, fideles ejus, et dilectos filios fratres Hospitalis S. Mariæ Theutonicorum constitutos in terra Culmensi, et Prussiæ partibus, diris affligendo molestiis; et quod est gravius, invadendo multoties cum paganis, stupent qui audiunt tanti erroris excessum; præsertim cum omnem tyrannidem, omnem superet feritatem, cum Letoinis et Pruthenis familiam Redemptoris impetere, et contra peregrinos innoxios damnatæ gentis gladium concitare, destruendo negotium fidei, pro quo a longis retro temporibus et Ecclesia multum sollicitudinis habuit, et Christianus populus cum sui effusione sanguinis labores multiplices toleravit. Videndum est tibi vir nobilis, ne propter hoc contra te provoces iram Dei, et des Apostolicæ Sedi præsumendi materiam, quod fidei puritate careas, et tibi sit in gaudium, claves Ecclesiæ deducere in contemptum, sicut patens ex eo conjectura sumitur, quod pro afflictione cleri, Ecclesiarum desolatione multiplici, ac pro multis horrendæ impietatis excessibus jam per octo annos, ut asseritur, excommunicatione ligatus, redire ad mandatum Ecclesiæ non curasti.

86. « Te itaque per Domini Jesu Christi crucem et sanguinem obsecramus, quatenus omni dilatione et occasione postpositis, ad pium rediens matris Ecclesiæ gremium, negotium Christi quod in Prussia geritur, efficaciter habeas commendatum, prædictis fratribus, et eisdem fidelibus te reddendo affabilem, ac eisdem pro divina et nostra reverentia benevolum præstando favorem: ut ex hoc cæli Regem constituas tibi propitium, et Apo-

[1] Long. Hist. Pol. l. VII.

[1] Inn. l. II. Ep. CCLXXXVII. — [2] Ep. CLXXXV.

stolica Sedes, quæ Culmensem et acquisitas Prussiæ terras in jus et proprietatem B. Petri recepisse dignoscitur, ex hoc tibi ad speciales gratias teneatur. Alias autem cum non possimus Dei causam negligere, qui jus suum studemus unicuique conservare, contra te, quod absit, in talibus persistentem excessibus, taliter auctore Domino procedemus, ut de necessitate percipias qualiter Ecclesia corde tangitur, quod per te fidei negotium sic damnabiliter perturbatur. Dat. Lugd. kal. Febr. an. II ».

87. At ne princeps improbus, qui ad stabiliendum principatum religionem evertebat, Pontificias preces impune respueret, nec ad eum in sinum Ecclesiæ revocandum Apostoli muneris aliquid prætermitteret Pontifex, Gnesnensem archiepiscopum et suffraganeos in impium hominem, qui Pruthenis ac Lithuanis antea repressis addiderat animos, ut ipso duce in fratres S. Mariæ Theutonicorum, a quibus contusi fuerant, audacter prosilirent consurgere imperavit [1]; utque ducem officii sui admonerent, contemnentem monita solemni ritu anathemate defigerent; ac si incussas anathematis pœnas ludibrio haberet, ut jam ab octo annis fidelium cœtu depulsus Ecclesiæ auctoritatem contempserat, auxilia principum adversus eum implorarent.

88. « Ne hic gestis Dei et fidei persecutor, abutens Christiani nominis dignitate populum Domini sic impune conterere glorietur, fraternitatem vestram per Apostolico scripta præcipiendo mandamus, quatenus ipsum et complices ejus infra quindecim dies post susceptionem prædictarum, quod a tanta penitus temeritate desistant, sicut efficaciter poteritis, moneatis. Alioquin ex tunc in eos excommunicationis sententiam, omni occasione postposita, proferatis; quam singulis vestrum in suis civitatibus, et diœcesibus singulis diebus Dominicis, et festivis, pulsatis campanis et candelis accensis, publicetis et publicari solemniter; et eosdem tanquam excommunicatos, usque ad satisfactionem condignam, appellatione cessante, faciatis ab omnibus arctius evitari. Cæterum si præfatus dux, qui pro multæ impietatis excessibus sicut dicitur, excommunicatione ligatus jam per octo annos claves contempsit Ecclesiæ, ad inductionem vestram et prædictorum fratrum a fidelium persecutione non duxerit desistendum, vos contra ipsum, velut Christiani hostem exercitus sæculare brachium invocetis. Dat. Lugduni kal. Februarii an. II ».

89. Meditatum porro Innocentium hoc anno in eas regiones transmittere ad erigendam religionis causam, tumultusque exortos componendos, Guillelmum Sabinensem episcopum, qui antea a Gregorio IX missus post abdicatum Mutinensem episcopatum in proferendis fidei limitibus magna industriæ suæ, ac virtutis facinora explicaverat, indicant Apostolicæ litteræ, quibus illi de patienda inter equites religiosos Theutonicos ac præsules Curlandia auctoritatem contulit [1]: « Ut de terra, inquit, Curoniæ, seu Curlandiæ infra Prussiæ terminos, sicut asseritur, constitutæ dilectis filiis fratribus Hospitalis S. Mariæ Theutonicorum, in quibus post Deum esse dignoscitur, ut tantum negotium salubriter dirigatur, ac episcopo, vel episcopis, qui pro tempore fuerint in eadem, providere valeas, prout ipsi negotio et saluti fidelium in prædictis partibus positorum expedire videris; tibi auctoritate præsentium concedimus facultatem. Datum Lugduni non. Februarii an. II ».

90. *Legatus Apostolicus in Pomeraniam missus, qui res feliciter componit.* — Hæc Pontifex ineunte anno antequam Lugdunensem Synodum celebraret: qua dimissa, cum nondum sopitæ essent in Prussia discordiæ certissimum exitium fidei allaturæ (scribit enim Longinus [2] Casimirum Cujaviæ ducem Pomeraniam victrici exercitu percurrisse, atque Swantopelkum et Pruthenos magna clade fudisse) ut tot malis modum poneret pacisque beneficio reflouresceret religio: atque etiam Pomeranos et Prussos ad sinum Ecclesiæ revocaret, ad discordiam non armis, sed æquitate dirimendam, Messanensem abbatem, gerendæ legationis Apostolicæ munere auctum, in eas regiones transmisit, pacemque inter religiosos equites et Swantopelkum et ipsorum fœderatos conciliare jussit [3]: ac si discordias pacare non posset, veritatem diligentius inquireret, ut Sedem Apostolicam instrueret; indiceretque adversis partibus certum diem, quo oratorum suorum opera jura sua in Pontificia aula disceptarent: « Cum inter venerabilem fratrem nostrum episcopum Cujaviensem, fratres domus S. Mariæ Theutonicorum in Prussia, et nobiles viros Poloniæ et Caminensem duces ex parte una, nobilem virum ducem Pomeraniæ, ac Prussiæ neophytos ex altera, graves discordiæ sint exortæ; nec super his quæ pro utralibet partium fuere proposita coram nobis, plene scire potuerimus veritatem; nos hujusmodi dissensionis extinguere fomitem, et discordes ipsos ad concordiæ reducere unitatem optantes, personam tuam, de cujus diligentia et circumspectione firmam in Domino fiduciam obtinemus, ad id exequendum inter alias specialiter duximus eligendam; te propter hoc ad partes illas tanquam pacis angelum dirigentes. Ideoque monemus quatenus, vocatis auctoritate nostra coram te partibus, tractes sollicite ac prudenter de facienda concordia inter ipsos, eamque si poteris juxta datam tibi a Deo industriam studeas reformare. Quod si forte illas pacificare nequiveris, tu inquisita super omnibus discordiæ articulis diligentius veritate, quæcumque inveneris nobis fideliter referre procures, præfigendo eisdem partibus terminum peremptorium

[1] Ep. CCLXXXVIII.

[1] Ep. CCXCV. — [2] Long. Hist. Pol. l. VII. hoc anno. — [3] Lib. III. Ep. CCII.

competentem, quo per procuratores idoneos nostro se conspectui repræsentent, quod super iis statuendum duximus recepturæ. Dat. Lugduni II idus Octob. anno III ».

91. Injunxit aliis litteris [1] Apostolicis legato suo, ut ipsos arma ponere, ac pacisci inducias juberet, adversantesque censuris percelleret. Illum enim Diplomate [2] amplissimo ea instruxerat auctoritate, quo munus obire melius posset, ut præsules, clerum, populos, urbes, comites, duces, aliosque viros dignitate conspicuos anathemate, interdictove percutere posset. Tum datis ad omnes cruce insignitos, qui in iis regionibus ad edomandam ethnicorum perfidiam versabantur legati dictis obtemperare imperavit [3], quantumvis alia imperia, ut parerent aliis excepissent : quare Henricum Prædicatorum familiæ religiosum virum imposito sibi munere, donec legatus accessisset, supersedere jussit [4]. Ad pelliciendos porro ad fidem amplectendam Barbaros legato demandavit [5], concessis ab Innocentio, Honorio et Gregorio Romanis Pontificibus prærogativis baptismate initiatos insigniret.

Perfunctum egregie [6] suis partibus abbatem legatum, quem Opizonem vocat, tradit Longinus ; peragrataque Polonia in Prussiam et Pomeraniam se contulisse, Swantopelkum Pomeraniæ ducem Casimiro Cujaviæ duci et cruciferis sacramento pollicentem cum Pruthenis et barbaris adversus Christianos non conjuraturum, nec ulla publica, vel occulta commercia initurum censuris, quibus erat irretitus, absolvisse ; redactisque in unum vectigalibus, quæ in Polonia beato Petro solvuntur, ad Innocentium se recepisse.

92. *Daniæ regem ad defendendam contra Barbaros Estoniam excitat Pontifex.* — Protendit etiam curas Apostolicas Innocentius ad defendendum contra ingruentes ethnicos Barbaros Estoniam ; eximiumque Daniæ regis zelum, qui ad eam provinciam ab ethnicorum grassationibus ac servitute vindicandam arma corripuerat, collandavit [7], adjecit animos, atque ad sustinendos sacri belli sumptus tertiam Lundensis provinciæ decimarum partem in triennium concessit. Lundensi vero archiepiscopo provinciam tradidit [8], fideles ad capessenda arma Christiani nominis tuendi gratia pio ardore lacesseret. Quo porro ipsos sacro aliquo præmio ad labores impigre suscipiendos incitaret, simillimas indulgentias, cum similis causa ageretur, expeditionem illam inituris proposuit, quas in Terræ-Sanctæ subsidium profecti lucrarentur. Ne quis porro in Dania turbas excitaret, dum sacro bello rex esset implicitus, Danum in B. Petri clientelam accepit [9], Lundensique et cæteris præsulibus ut tuendæ ejus dignitati comprimendisque novarum rerum cupidis, conjurationibusve elidendis incumberent, partes dedit : priorum vero litterarum hæc est sententia [1] :

93. « Cum ii, qui de Estoniæ partibus per Dei gratiam ad fidem Christiani nominis sunt conversi, a barbaris et paganis circumstantibus multipliciter molestentur ; ac propter hoc charissimus in Christo filius noster Daciæ rex illustris zelo fidei et devotionis accensus, contradictos Barbaros et paganos, sicut accepimus, viriliter se accingat ; fraternitatem vestram monemus et obsecramus in Domino, ac in remissionem vobis injungimus peccaminum, quatenus subjectos vobis populos moneatis attente et efficaciter inducatis, ut ad tantæ felicitatis bravium properantes, et ponentes cum Moyse gladium supra femur contra hujusmodi gentes idololatras, et populum murmurantem, currant in splendore armorum Domini accincti ad ejus prælium præliandum, qui coronam legitime certantibus repromittit. Dat. Lugduni X kal. Mart. an. II ».

94. *Nova indicitur expeditio in Terram-Sanctam, ad quam se accingit inter cæteros S. Ludovicus.* — Superest ut de iis, quæ ad Terram-Sanctam attinent, disseramus. Exposuerat in Lugdunensi, ut vidimus, Synodo Beritensis episc. Christianorum Syriæ orator extremas calamitates, in quas illa felix olim regio conjecta erat : excisas a Chorasminis Hierosolymas : profanatum Domini Sepulchrum : Christianos nullo discrimine trucidatos ; ac Pontificem ad indicendam sacram in Barbaros expeditionem permoverat. Inde peragratis Galliis, ubi nobiles ac plebeios sponte ad induendam contra infideles crucem excitatos magis incendit, in Angliam trajecit, ut Anglos pari zelo inflammaret. Sed a rege illiberaliter acceptus abscedere re infecta est coactus ; parum vero ideo Angli Syrorum miseriis commoti videntur, cum illi violatis induciis, quas Richardus Cornubiæ comes cum Babyloniis percusserat, eam sibi calamitatem peperisse dicerentur, ut in suis exprobrat litteris Fridericus [2].

95. « Dudum viro spectabili comite Cornubiæ, dilecto sororio nostro, cum honorabili comitiva nobilium Transalpina in ultramarinis partibus vices agente nostras, de consilio magistrorum Hospitalis et S. Mariæ Theutonicorum et totius Christiani exercitus ex parte nostra, qui jura filii nostri in Roman. regem electi semper Augusti, et regni Hierosolymitani hæredis ejusdem regis et regni moderamine fungebatur, cum soldano Babyloniæ supradicto treugas fideliter et prudenter inivit quas magister domus militiæ Templi cum cæteris nobilibus indigenis et civibus Acconensibus, ad specialis nostræ celsitudinis odium, non ad commune bonum habendo respectum, acceptare nullatenus voluerunt : quin potius more disparium aurigarum in diversas hinc inde partes detrahendo vehiculum, tandem prout eventus re-

[1] Ep. CCVI. — [2] Ep. CXCVII. — [3] Ep. CCVII. — [4] Ep. CCVIII. — [5] Ep. CCV. — [6] Longin. Hist. Pol. l. VII. an. 1246. — [7] Lib. II. Ep. CCCXLV, CCCXLVI. — [8] Ep. XLVII. — [9] Ep. CCCXLVI, CCCXLVII.

[1] Ep. CCCXLIV. — [2] Ext. in cit. Ms. Vallic. bibl.

rum edocuit, in præcipitium demum vectores et sarcinam deduxerunt. Hoc quidem vos latere non credimus fuisse præcipuam, imo solam originem morbi præsentis et causam, quæ soldanum Babyloniæ, continuis etiam postmodum injuriis lacessitum, ad quærenda remota suffragia et desperanda coegit, etc. »

96. Cæterum Chorasmini a Babylonio incitati in nostros non superiore modo anno Hierosolymas oppressere, aliaque ingentia mala intulere; verum hoc anno Damascenum sultanum Christianorum fœderatum aggressi regiam ipsius urbem Damascum, ut scribit Parisius[1], expugnarunt ; adeo ut auctis viribus ad totius Syriæ dominium aspirarent. Ad frænandas ergo Chorasminorum ac Babyloniorum victorias, recuperandaque amissa fideles in arma sacra concitati ; de Germanis quidem hæc refert Albertus Stadensis[2] : « Papa per totam terram Theutoniæ lugubrem litteram principibus Ecclesiasticis destinavit, conquerens flebiliter, quod a gente quadam Sarracena, quam Chorasminorum populum appellavit, Sepulchrum Domini esset enormiter violatum, ita ut plurimi, imo fere omnes hanc litteram audientes intellexerint venerabile monumentum Domini ab eisdem infidelibus destructum funditus et eversum, et locum sanctum in planitiem jam redactum : et in eadem littera fideles sollicitari præcepit, ut se crucis insignirent charactere contra ipsos ». Hæc ille. At non in Germaniam modo, verum in alias quoque Christiani orbis regiones transmissæ eæ litteræ ; tum decretæ plures legationes, virique pii ad promovendam sacram expeditionem destinati, inter quos Otho Tusculanus episcopus mox a perfecta Synodo Lugdunensi in Francorum regis aulam transmissus, ut refert Nangius[3]. Cujus strenua opera non modo S. rex, sed plures alii principes bello sacro se accinxere.

97. « Sequenti mense Augusti post Concilium destinavit Parisios Innocentius papa magistrum Odonem de Castro-Radulphi episcopum Tusculanum Sedis Apostolicæ legatum, qui prius Parisiensis cancellarius fuerat, ut per totam Franciam prædicaret, quatenus nobiles Francigenæ bellatores pro liberatione Dominici Sepulchri et urbis sanctissimæ Hierusalem, de qua nostros Christianos Grossoini infideles, ut supra dictum est, expulerant, signum crucis acciperent sacrosanctæ. Eodem anno infra Octavas sancti Dionysii convocavit rex Francorum Ludovicus grande Parisiis parlamentum, in quo prædictus legatus et plures regni Franciæ archiepiscopi, pontifices et abbates, barones quoque et comites affuere ; et tunc ad præfati legati prædicationem et Christianissimi Franciæ regis Ludovici exhortationem Jubellus Rhemorum archiepiscopus, Philippus Bituricensis archiepiscopus, Robertus Belvacensis, Garnerus Laudunensis, Guillermus Aurelianensis, episcopi ; dominus Robertus frater regis Franciæ comes Atrebatensis, vir clarissimus ; Hugo de Castellione comes Sancti-Pauli, et Blesensis ; Galsherus nepos ejus, Joannes de Piarris vir nobilis, Petrus comes Britanniæ, Joannes filius ejus, Hugo comes Marchiæ, Joannes Montisfortis, Radulphus de Couciaco, et multi alii tam clerici, quam laici, etsi non omnes simul, processu tamen temporis signum crucis Dominicæ assumpserunt ».

98. Affert Parisius[1] pium ac venustum S. Ludovici facinus, qui festi natalitii Domini nocte famulitium regium, piam illius fraudem non animadvertens, cruce insignivit. Quam facetam historiam ex ipso decerpere juvat : « Appropinquante et imminente præclaræ Dominicæ Nativitatis festivitate, qua mutatoria recentia, quæ vulgariter novas robas appellamus, magnates suis domesticis distribuere consueverunt, dominus rex Francorum crucis signifer officium prædicatoris procuratorisque negotii Crucifixi novo modo sibi assumens, cappas cum suis pertinentiis de pretiosissimo panno multo plures quam moris habuit, cum pellibus variis imponendis jussit comparari ; et de subtili auriphrygio factas in locis capparum humeralibus cruces insui opere furtivo ac nocturno prudenter curavit et imperavit : et mane cum adhuc sol nondum oriretur, milites cappatos cappis regiis jussit cum ipso rege missam audituros comparere. Quod cum fecissent, et mane ne somnolentiæ aut pigritiæ redarguerentur in Ecclesia missis celebrandis interessent, quilibet in alterius humeris crucis insutum signaculum intuetur : fit jucunda admiratio, ac tandem comperiunt, quod pie sophisticatos decepit eos dominus rex, novum et nunquam auditum iniens prædicatoris officium, factus potius realis prædicator quam verbalis. Cumque eis indecens ac turpe, imo indignum videretur ipsas cruces deponere, risum nec tamen derisum cum jucunda lacrymarum effusione facientes, dominum regem Francorum propter hoc factum peregrinandorum venatorem, et hominum novum vocaverunt piscatorem ».

99. Meminit etiam susceptæ a S. rege sacræ militiæ Cantipratensis[2], qui ostentum crucis in cælo divinitus expressæ, ac radiantis enarrat ; quod ipse suis oculis hausit : « Ego fidelium novissimus, antequam piissimus Ludovicus Francorum rex anno ab Incarnatione Domini MCCXLVI (MCCXLIV) crucem transmarinam susciperet, crucem in cælo ex clarissimo et sidereo lumine vidi ; nec recolo me decentius et operosius formatam crucem unquam sub aliqua materia vel figura vidisse : octenos habere cubitos crucem ipsam in longitudine, mihi plenissime visum est. Serenum cælum erat valde, et sine aliqua nube in aliqua parte : sui sub nostro horizonte cælum erat coloris unius ». Hæc Canti-

[1] Par. Hist. Angl. — [2] Stad. in Chron. an. 1245. — [3] Nang. in gestis S. Ludov. Franc. regis. eod. an.

[1] Par. Hist. Angl. hoc anno. — [2] Th. Cantip. l. II. c. 3. num. 9.

pratensis. Ut vero arcano divinæ providentiæ consilio ea expeditio divinis auspiciis conflata, post felices initio successus, tristes exitus habuerit, suo loco dicetur.

INNOCENTII IV ANNUS 4. — CHRISTI 1246.

1. *Henricus Thuringiæ electus in regem Romanorum, cui principes et populos conciliare studet Innocentius.* — Affulsit meliorum spes anno Christi quadragesimo sexto supra millesimum ducentesimum, Indictione quarta, sub novi Romanorum regis auspiciis, qui tyranni potentiam contudit in Germania, certatim populis ad Ecclesiam brachia tendentibus ; Russorum rege, abjecto Græcorum schismate, ad eam convolante : Norvego obsequia sua pro Christi proferendo ac dilatando nomine deferente. Utque primordia novi regis, quem hoc anno in Friderici locum subrogatum Stadensis [1], Parisius [2], Stero [3], Siffridus [4], aliique auctores consentiunt, attingamus. Is fuit Henricus lantgravius Thuringiæ D. Elizabethæ levir, qui non imperialis diademalis fulgore perstrictus, sed liberandæ persecutoris tyrannide Ecclesiæ studio inflammatus, arduum opus, periculis plenum suscepit. Respuit aliquandiu promissum honorem, qui maximis discriminibus horrebat, tandemque Pontificiis precibus evictus assensit. Extant Innocentii ad principes electores litteræ, quibus injunxit [5], ut cum vacaret rectore imperium, divino præsidio freti Thuringum ad Ecclesiæ et imperii defensionem paratum in regem Romanorum imperiale postea fastigium adepturum eligerent.

2. « Archiepiscopis, et nobilibus viris aliis principibus Theutoniæ, habentibus potestatem eligendi Romanorum regem, et in imperatorem postmodum promovendum.

« Quia inter cæteros orbis principes honorem Ecclesiæ ac imperii Rom. tenemini specialiter procurare : nosque firma credulitate speramus, quod ad exaltationem utriusque tanquam fide præclari et devotione sinceri sollicite intenditis et ferventer, eo confidentius vos ad id requirimus et hortamur, quo nostris in hac parte beneplacitis libentius et promptius vos credimus parituros. Hinc est quod cum dilectus filius nobilis vir lantgravius Thuringiæ, ad honorem Dei et Ecclesiæ, ac Christianæ religionis præsidium, imperii prædicti negotium assumere sit paratus, universitatem vestram monemus, rogamus et hortamur, attente mandantes, in remissionem peccaminum injungendo, quatenus de gratia Spiritus sancti confisi eumdem lantgravium in Romanum regem, et in imperatorem postmodum promovendum, cum præfatum imperium ad præsens vacare noscatur, unanimiter absque dilationis dispendio eligatis ; intendentes sibi fideliter et constanter, ac viriliter assistentes ad laudem et gloriam Dom. Jesu Christi, Catholicæ fidei et Ecclesiæ libertatis augmentum et tranquillitatem totius populi Christiani. Nos enim ejusdem imperii ac vestra et aliorum principum Theutoniæ negotia curabimus, auctore Domino, indefessa sollicitudine promovere. Datum Lugd. XI kal. Maii, an. III ».

3. Abhorrebant a creando novo rege Romanorum Bohemiæ rex, Bavariæ, Brabantiæ, Brunsvici et Saxoniæ duces, Misniæ et Brandeburgi marchiones; quos monuit Pontifex [1], ut paribus animis in renuntiando futuro imperatore consentirent : qua de re inscriptæ extant regi Bohemiæ litteræ [2], quibus ipsum precibus flectere nititur, ut tot malis, quæ Fridericus Ecclesiæ inflixerat, moveretur ; atque ad comprimenda bella, quibus Christiana respublica laniabatur, cum cæteris principibus in eligendo principe Catholico operam collocaret : « Serenitatem tuam monemus, rogamus et hortamur attente, in remissionem tibi peccaminum injungentes, quatenus pie pensans quam dura persecutione Dei Ecclesiam Frid. quondam Romanorum imperator olim afflixerit, et adhuc conceptæ malitiæ prosecutor affligere non desistat ; et quanta commotione guerrarum, velut fervens pacis æmulus, quamplures provincias Christiano-

[1] Stad. in Chr. an. 1246. — [2] Par. Hist. Angl.— [3] Stero in Annal. apud Canis. antiq. lect. tom. I. p. 267. — [4] Siffrid. Ep. l. II. — [5] Inn. l. III. Ep. cur. IV.

[1] Reg. post seq. Ep. — [2] Ep. V.

rum quassaverit, et concutiat incessanter; considerans etiam quod si præfato imperio fuerit, divina operante clementia, de Catholico et devoto imperatore provisum, et ipsius Ecclesiæ cessabit tribulatio et pacis tranquillitas reddetur populis Christianis; totius diligentiæ studium adhibere procures, ut electio de Romano rege, in imperatorem postmodum promovendo, unanimiter absque dilationis dispendio celebretur, ita quod ex hoc grande a Deo præmium et uberiorem ab Apostolica Sede favorem consequi merearis. Dat. Lugduni XI kal. Maii, anno III ».

4. Divelli a tyranni partibus ex iis plures non potuere, verum ab aliis proceribus præcipueque Ecclesiasticis strenue adeo navata opera, ut Henricus lantgravius Thuringiæ e Caroli Magni, ut ferunt, stirpe procreatus, singulari pietate conspicuus rex Romanorum fuerit salutatus; cujus rei gestæ tempus et locum ita consignat Stadensis [1]: « Anno Domini MCCXLVI, Henricus lantgravius Thuringiæ juxta Herbipolim in Ascensione Domini a Maguntino et Coloniensi, et quibusdam principibus in regem eligitur (1) ». Pervasit mox rei fama ad Pontificem, qui ingenti gaudio delibutus gratias summas Deo egit. Spes enim eximia affulgebat novum Romanorum regem Friderici impetus compressurum, ac Maguntino archiepiscopo, qui rem diligenter promoverat, et de novi regis creatione fecerat certiorem, rescripsit [2]: collaudatoque eximio ipsius studio gratulatus est, et concepta gaudia patefecit, lantgravium Thuringiæ magno consensu principes ad imperium extulisse: injunxitque, quoscumque posset ad ipsius partes pelliceret, utque ab omnibus fulciretur, incumberet: proximum Romanæ Ecclesiæ auxilium non defuturum.

5. « Archiepiscopo Maguntino.

« Litteris affectuose receptis, ex earum tenore collegimus, quod dilectus filius nobilis vir lantgravius Thuringiæ communi consensu principum in Romanum est regem electus, et gerit publice se pro rege: super quo ei, qui suorum vota inspirando prævenit, et prosequitur adjuvando, dignas gratiarum referimus actiones. Sane imperii Romani negotium successibus dirigi prosperis ardenti desiderio cupientes, sic tota mente, stabilique proposito ad illius promotionem, ex quo ipsum idem lantgravius assumpsit, intendimus, ut ad id providentia Concilii, auxilii robore, et favoris vigore volumus perseveranter insistere; ac plus etiam factis regi eidem adesse, dictumque juvare negotium, quam promissionibus exprimamus. Ideoque fraternitatem tuam rogamus et hortamur attente, mandantes quatenus regem ipsum attente monere, efficaciter inducere, ac multipliciter confortare procures, ut de virtutis divinæ suffragio et de Sedis Apostolicæ favore confisus præfatum negotium, quod jam animose suscepit, strenue ac viriliter prosequatur. Alios insuper Theutoniæ principes tam Ecclesiasticos quam sæculares juxta datam tibi a Deo studeas prudentiam animare, ut prædicto regi plene ac fideliter intendentes, potenter eidem ac patenter assistant; ita quod negotium ipsum, annuente Domino, prospere inchoatum possit, ejusdem cooperante gratia, fine laudabili consummari. Circa exhibitionem quoque promissi a nobis subsidii, nullus reperietur ex parte nostra defectus, cum pro consummando eodem negotio intendamus etiam ad majora. Regi autem præfato nondum scripsimus pro eo quod solemnes ipsius nuntios exspectamus, cum quibus de iis, quæ ipsi negotio videbimus opportuna, plenarie disponamus. Datum Lugduni V idus Jun. an. III. »

6. Transmisisse paulo post novum regem ad Innocentium suos oratores, ut sua Ecclesiæ obsequia devoveret, exceptosque perhumaniter, Pontificiæ ad Henricum scriptæ litteræ ostendunt [1]: ad cujus promovenda felicia auspicia, magna stipendia, ut bellicum apparatum in hostem Ecclesiæ adornaret, Pontificem suppeditasse, Parisius [2] et Siffridus [3] referunt: cum vero plurimum ad permovendos populos possit religio, Henrici milites cruce insigniri jussit, quam Albertus Stadensis a Maguntino archiep. accepisse ait [4], ac litteræ [5] ad Tusculanum episc. A. S. L. missæ ostendunt: ad deterrendos vero eos, qui Friderici partes sectarentur, diebus sacris vibratum anathema in Fridericum partiumque illius sequaces promulgari jussum [6]; ac terræ, quæ iis parerent, Ecclesiastico interdicto percelli: qua de re ad Arelatensem et Viennensem [7] archiepiscopos missæ litteræ, quas Encyclicas fuisse magno argumento est. Tum Ferrarien-

[1] Albert. Stad. in Chron. — [2] Lib. III. Ep. cur. XXIV.

[1] Lib. IV. Ep. cur. XXV. — [2] Par. Hist. Angl. — [3] Siffrid. l. II. [4] Stad. in Chron. — [5] Innoc. l. IV. Ep. XIX. — [6] Ep. CCCXLVIII [7] Reg. post eamd. Ep.

(1) Annum, quo Henricus Thuringius in regem electus fuit, recte cum præsenti 1246 componit hic annalista; qua in re veteres omnes coævi scriptores conveniunt. Nec minus constat de mense, Maio enim assumptum ad eam dignitatem exploratum est. Diem vero Ascensionis Domini electioni huic constituit Stadensis; idque festum anno isto in diem XVII Maii incidit. Sed cum veteres isti chronologi non semel diei festo assignent quod intra ejus octavam peractum est, ideo certiora quoad diem electionis hujus afferre credo Anonymum Erfordiensem, quem coævum censeo, ita ad hunc annum adnotantem: « Hoc anno XI kal. Junii (nempe die XXII Maii) Heinricus landgravius juxta Herbipolim, in villa Hoheim, domini papæ auctoritate a Moguntino, et pluribus episcopis, et principibus in Romanum principem electus fuit ». Habes hic nomen loci ubi electio facta est, quod ab aliis omnibus siletur. Electioni huic præsentem adfuisse episcopum electum Ferrariensem affirmat Nicolaus de Curbio; ex quo erroris revincitur annalista, qui Ferrariensem electum eo destinatum ante electionem Thuringii, sed nonnisi post electionem illam missum affirmat. Idem pariter de die electionis cum die XXII Maii conjungendo prodit ipsemet Henricus in litteris, quas de hac electione sua dedit ad Mediolanenses, vulgatis in Collectione Hahanii tom. I, pag. 248. « Tertia feria post Domini Ascensionem, principes concordi et unanimi voluntate nos circa Herbipolim in regem Alemanniæ et Romanum principem elegerunt ».

MANSI.

sem electum legati Apostolici dignitate auctum in Germaniam misit [1], summaque auctoritate statuendi quæ de re Ecclesiæ fore arbitraretur instruxit : « Nos tibi, de cujus providentia et discretione firmam in Domino fiduciam obtinemus, plenæ legationis officium in Theutoniæ partibus duximus committendum, concessa tibi libera potestate, ut evellas et destruas, dissipes et disperdas, ædifices et plantes, prout secundum Deum videris expedire, etc. Dat. Lugduni III non. Jul. an. IV ». Et quo legato suo majorem auctoritatem apud Germanos conciliaret, ad omnes, qui honorum infulis fulgerent, vel populis in gradu aliquo eminerent, scriptis litteris commendavit [2] : legati imperia capesserent, quem, ut libentius ad ipsius conciones sacras concurrerent, hoc privilegio exornavit [3] : « Discretioni tuæ, ut quoties in eisdem partibus contigerit te fidelibus proponere verbum Dei, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui ad tuam prædicationem accesserint, viginti vel quadraginta dies de injunctis sibi pœnitentiis, sicut expedire videris, relaxare valeas, ut ex hoc ad audiendum verbum ipsum copiosior populi confluat multitudo, auctoritate præsentium tibi duximus concedendum ».

7. Decreverat jam, antequam Henricus imperium capesseret, eam legationem : Ferrariensique electo partes dederat, ut Germanos Ecclesiastica vel civili dignitate spectabiles, incusso censurarum, pellendique ipsos ex honorum gradu terrore in obsequia illius, qui electus fuisset, compelleret [4] : « Cupientes imperii negotium Romani, suffragante divina gratia, laudabiliter promoveri, discretioni tuæ, ut postquam de Romanorum rege in imperatorem postmodum promovendo extitit electio celebrata, universos tam Ecclesiarum sæcularium et regularium prælatos, quam principes, et alios clericos et laicos per Theutoniam constitutos, ut ei, qui electus fuerit, efficaciter intendant fidelitatis juramenta præstent, ac omnia exhibeant, quæ consueverunt ab eis Romanis regibus, seu imperatoribus exhiberi ; dictos prælatos et clericos monitione præmissa per suspensionis ab officio, dignitate, honore ac beneficio, sententiam ; præfatos vero principes et laicos per pœnam spiritualem et temporalem valeas, si fuerit necesse, compellere, auctoritate præsentium duximus concedendum, etc. » Præcipit clericis et prælatis, quibus ob negatum novo regi obsequium muneris usum abrogarit, peremptorium diem apud Sedem Apostolicam indicat, ut sententiam Pontificiam excipiant ; denuntietque, si abfuerint, exauctorandos, pœnisque aliis percellendos. « Datum Lugduni X kalen. Maii anno III ». Quo etiam die ad Prædicatores et Minoritas scripsit, cum pietatis prudentiæque existimatione florerent, multaque apud populos pollerent auctoritate, ut novi regis partes tuerentur, ac Romanæ Ecclesiæ, quæ singulari ipsos benevolentia complectebatur, vicem referrent : atque occasione captata, prudenter Germanos ad novi regis capessenda imperia, cum primum electus esset, publice occulteque hortarentur [1] ; ipsosque, eo facto, criminum veniam a Deo promerituros significarent.

8. Nec minus postea cum celebratæ electionis fama emanasset, Apostolicis litteris Germanos ad Henrici regis imperia traducere studuit : ac nobilitatem Germanicam monuit se legato censuras in perduelles distringendi auctoritatem imperiumque contulisse [2] : « Cum dilectus filius nobilis vir lantgravius Thuringiæ in regem, Dei operante virtute, qui suorum vota inspirando prævenit, et adjuvando prosequitur, sit assumptus, nobilitatem vestram monemus, rogamus et hortamur in Domino, in remissionem vobis peccaminum injungentes, quatenus regem ipsum totius honorificentiæ debito prosequentes, eidem, cujuslibet contradictionis et difficultatis amoto repagulo, prompte ac fideliter intendatis ». Et repetitis aliis litteris [3] principes ac nobiles viros hortatus est, lantgravii in Romanorum regem electi partes defendendas susciperent, ac strenue in ipsius adversarios dimicarent : nunquam Sedem Apostolicam, vel quamdiu Henricus superesset, sive e vivis discedere contingeret, ipsis auxilio defuturam.

Inter cæteros regem Bohemiæ, qui armis opibusque florebat, trahere in partes Henrici studuit ; ac legato præcepit [4], ut ad ipsum flectendum Apostolica auctoritate veteretur ; eodemque desiderio amplificandarum rerum novi imperatoris adductus Magdeburgensem archiepiscopum, cui diem dixerat, atque ad diluenda objecta crimina exciverat [5], indulsit scriptis ad legatum litteris [6] si ad juvandum armis Henricum Romanorum regem ita sese egregie compararet, ut magnæ utilitati Henrico futurus videretur, ad Pontificium tribunal se conferre non teneretur.

9. *Conradus Friderici filius ab Henrico in acie victus.* — Diffuderat jam se creati novi Romanorum regis fama, nec levi terrore Fridericum percusserat, ne uti ipse Othonem a summo Pontifice adjutus imperio deturbarat, ita ab Henrico Ecclesiæ præsidio suffulto exueretur : quare ne mora novi regis res crescerent, Conrado filio præceperat collectas raptim copias, ad eum opprimendum duceret. Paruit Friderico Conradus, sed inito cum Henrico prælio fusus fugatusque est. Commissas acies prope Francofurdum ait Stadensis [7] ; regia quippe comitia in ea urbe indixerat Henricus, quo cum se florentissimo exercitu succinctus conferret, ausus est Conradus ipsi occurrere eumque lacessere : at mox temeritatis pœnas, amisso exercitu, luit ; ingens suorum strages edita, pluresque viri nobiles, centuriones, tribuni ac præfecti in

[1] Innoc. l. IV. Ep. cur. I. — [2] Ep. cur. II. — [3] Lib. III. Ep. cur. XV. — [4] Ep. VI.

[1] Ep. VII. — [2] Ep. XXIV. — [3] Ep. XVI, XVII. — [4] Ep. VI. — [5] Ep. XX. — [6] Ep. XXI. — [7] Stad. in Chron.

victoris potestatem venere. His consentanea tradunt alii [1] historici, et confirmare videntur Henrici litteræ, quas ad Ravennatem archiepiscopum dedit [2], quibus felicium successuum certiorem facit, ut in Sueviam movere cœperit, mandatque ut a Friderico ex Romaniola, Faventia, Ravenna, Arimino, aliisque urbibus et oppidis ejectos colligat, commodis ipsorum consulat; atque ad recuperanda de hoste amissa incendat : se quamprimum quid ex ipsius et Insubrium re fuerit, oratorum opera significaturum.

10. « Henricus, Dei gratia Romanorum rex semper Augustus, dilecto principi suo venerabili patri archiepiscopo Ravennati, gratiam suam et omne bonum.

« Cum inter cæteros mundi prælatos sis membrum sacri imperii speciale, honestatem tuam decet merito esse sollicitam et intentam ad ea quæ noscuntur ad promotionem negotiorum Ecclesiæ et imperii pertinere. Specialem itaque super ea de te fiduciam detinentes, e probitate personæ tuæ maxime nostris auribus instillata, devotionem tuam requirimus attentius et monemus, quatenus viros nobiles, qui de Arimino, Ravenna et Faventia, et aliis civitatibus et castris Romaniolæ per Fridericum quondam imperatorem, tunc super eos regnantem, e domibus propriis sunt ejecti, ac bonis omnibus spoliati, quantum scis et potes, debeas consilio et auxilio confovere; ac eos efficaciter inducere non desinas, ut ipsi unanimiter ad confusionem suorum inimicorum, et recuperationem rerum suarum, quantum possint, operam exhibeant efficacem. Quia tamen, sicut accepimus, dilectorum fidelium nostrorum Ravennat. auxilium contra eos esse præ cæteris opportunum... nos eis super hoc nostras dirigere litteras speciales, quas easdem per te e parte nostra petimus et volumus præsentari... volumus et mandamus, ut ad ea feliciter exequenda, ipsos nomine nostro, secundum collatam tibi a Deo prudentiam moneas efficaciter et inducas. Nostrorum quoque actuum statum, et qualiter Sueviam hostiliter invadamus, jam fere omnibus illius terræ nobilibus ad pedes nostræ celsitudinis inclinatis; et quid de tuo, et aliorum Lombardorum negotio in brevi agere disponamus, tibi quam cito per solemnes nostros nuntios curabimus destinare. Datum Wartlt pridie kalend. Decembr. Indict. V ». Procumbebat Germania in novi imperatoris obsequia, certatimque urbes sese illi dedebant, penitusque, ut testatur monachus Patavinus [3], Conradum Germania pepulisset, tranquilloque esset potitus imperio, nisi Bavariæ dux acceptæ injuriæ immemor, cum ejus parentem Assasinorum opera Fridericus peremisset; quod facinus crudele ab Innocentio objectum Friderico in lata adversus ipsum sententia vidimus; accepta clade perculsum Conradum recreasset, resque ipsius afflictas restituisset. Trithemius [1] in Italiam fugatum tradidit.

11. *Legatio et litteræ Apostolicæ in Siciliam in causa Friderici, a quo alii Italiæ populi deficiunt.* — Quo vero studio Innocentium in Germania legati opera ad stabiliendum Henrici solium incubuisse vidimus, ita ad potentiam Friderici, Synodi sententia abdicati imperio, in Italia ac Sicilia infringendam illud conferebat. Ad quod perficiendum duos cardinales S. tit. Sanctæ-Mariæ Transtiberim presbyterum ac R. Sanctæ-Mariæ in Cosmedin diaconum legatos summa auctoritate instructos misit; et quidquid gererent ratum se habiturum Pontificio Diplomate declaravit [2]. Apostolicas quoque ad Siciliæ præsules, optimates ac populos litteras misit [3]; ad quorum conciliandam gratiam, ipsosque in Fridericum concitandos, eam inter cæteras demandatæ legationis rationem insinuavit, se erga ipsos pietate motum, quod tamdiu sub Friderici tyrannide ingemiscerent, ad eos in pristinam libertatem vindicandos, atque in Romanæ Ecclesiæ gratiam restituendos, provinciam illam cardinalibus contulisse.

« Archiepiscopis et episcopis, abbatibus, prioribus, decanis, archidiaconis et aliis Ecclesiarum prælatis, et nobilibus viris comitibus, baronibus, militibus et populis civitatum, castrorum et locorum per regnum Siciliæ constitutis.

« In omnem terram vestræ sonus tribulationis exivit, et in fines orbis terræ compassione dignissimi vestri gemitus processerunt, multis pro miro vehementi ducentibus, quod pressi tam diræ servitutis opprobrio, et personarum ac rerum gravati multiplici detrimento neglexeritis habere consilium, per quod vobis, sicut gentibus cæteris, aliqua provenirent solatia libertatis. Verum super hoc apud Sedem Apostolicam vos excusante formidine, quæ corda vestra sub alterius Neronis videbatur dominio possidere, Sedis ejusdem pietas sæpe multis, quæ materna suggerere solet affectio, vacavit ingeniis, ut per ejus auxilium vel aliqua vobis pœnarum remissio fieret, vel plenæ redemptionis gaudium proveniret. Propter hoc enim piæ recordationis Gregorius papa prædecessor noster angustias cordis pertulit, quousque temporalis vitæ spatium pertransivit : propter hoc etiam nos ipsi adhuc in minori manentes officio, et postquam, licet immeriti, fuimus in pastorem Ecclesiæ generalis assumpti, profunda fundimus et amara suspiria, voce cordis clamantes ad Dominum, quod vos in diebus nostris dignanter efficeret de numero liberorum.

12. « Cum autem nimis in longum fieret desiderii nostri protensio, ut minister fallaciæ Fridericus, turbator sæculi, fidei Christianæ contemptor, persecutor Ecclesiæ, et humilitatis vestræ depressor assiduus, a solitæ perversitatis operibus fieret alie-

[1] Paris. loc. cit. Fragm. hist. incert. auct. Mon. Pat. Chron. l. II. — [2] Apud Hier. Rub. Hist. Ravenn. l. VI. — [3] Monach. Patav. Chr. ubi sup.

[1] Trith. in Chr. — [2] Lib. III. Ep. cur. XXII — [3] Ep. VIII.

nus, ad remota loca sub laborum et dolorum experientia plurimum elegimus proficisci : ubi post exspectationis longæ tædia cognoscentes, quod dictus persecutor hoc solum exquireret, ut deleret Ecclesiam, vel ipsam cum ejus filiis adstrictam redderet necessitatibus lacrymosis, ipsum de sacri approbatione Concilii tanquam obstinato corde nolentem ab iniquitate resurgere digne privavimus regnorum, et imperii dignitate; concepta de divina pietate fiducia, quod vestris præcipue ac plurium aliorum angustiis daretur exitus salutaris : qui cum venturus in proximo per Dei gratiam jam speretur, commoto contra impium orbe terrarum, oppositis ei pluribus regni nobilibus, qui sibi, et vobis ac posteris optant solatia libertatis; universitatem vestram per Dei misericordiam obsecramus, et in remissionem vobis injungimus peccatorum, quatenus nobis et fratribus nostris super afflictione vestra gementibus festinam super eo præbeatis lætitiam, quod damnati hominis abdicato dominio, cui penitus in nullo tenemini, per nos a juramento fidelitatis totaliter absoluti, ad gremium sanctæ Romanæ Ecclesiæ matris vestræ, cujus estis speciales filii cessantibus quibuscumque diffugiis redeatis : præsertim cum nos juxta quod in Deo poterimus, vobis semper subvenire parati, duos legatos solemnes, scilicet dilectos filios nostros S. tit. Sanctæ-Mariæ Transtiberim presbyterum, et R. Sanctæ-Mariæ in Cosmedin diaconum cardinales, viros utique sapientia præditos et conspicuos diversitate virtutum, hujusmodi promotioni negotii duximus deputandos, concesso eis plenæ legationis officio, sicut ex aliis litteris, quas super hujusmodi negotio vobis mittimus, plenius colligetis; scituri quod nos pro vestra generali procuranda salute, quod ad præsens expedire credimus, subsidium destinamus.

13. « Ecce quid vobis, qui sub laborum pœnalium pressura gemitis; ac per exactiones, et collectas assiduas vestram exinaniri substantiam deploratis; ad salutem expediat, quid de vobis anima nostra desideret, aperte cernitis, et manifeste sentitis. Cogitate itaque corde vigili, ut a collo vestræ servitutis catena decidat, et universitas vestra in libertatis et quietis gaudio reflorescat; sitque rumor in gentibus, quod sicut regnum vestrum nobilitate multa et mira est ubertate conspicuum, ita divina favente potentia secura sit libertate decorum. Datum Lugduni VI, kal. Maii, an. III ». Posterioribus vero litteris de eadem legatione loquens certiores fecit [1] commissam cardinalibus auctoritatem, ut eos censuris, quibus irretiti ob præterita tenebantur, liberarent; contraherent contra Fridericum copias, omniaque tam in humanis quam divinis perficerent, quæ divinæ gloriæ ipsorum utilitati libertatique asserendæ conducerent.

14. Pontificiis litteris excitati Siculi, ac legatorum ope freti diuturna vincula abrupere, ac pro Ecclesiæ dignitate, suaque defendenda salute, ac libertate strenue in Fridericum Theobaldo duce arma capessivere : quibus Innocentius gratulatorias hasce litteras misit : « Illustravit super vos faciem suam Dominus, vestras a Pharaonis dominio subducendo personas, et eas illorum operum applicando studiis, in quibus ad salutem regni Siciliæ procuratur honor et tranquillitas Ecclesiæ generalis : de hoc autem in consolatore mœrentium Domino Jesu Christo plenam consecuti lætitiam, fratrum nostrorum communicato consilio, ita providimus, quod pro redemptione ipsius regni omnem diligentiam habeamus ». Subdit duos cardinales legatos ad ferenda ipsis auxilia in Siciliam mitti : « Vos itaque, de militibus tyranni reprobi, facti pugiles Domini Jesu Christi, celebrem in conspectu gentium vestri famam nominis constanti animo et indefesso ampliare spiritu studeatis, in illam spem firmiter exsurgentes, quod si virtus Altissimi per vestrum ministerium devotorum Ecclesiæ cooperante subsidio, finem dederit gemitibus afflictorum, Sedes Apostolica vos tanquam genere ac virtute nobiles inter charos ejus filios habebit assidue speciales ».

15. De Siculorum aperta defectione, conflataque, antequam erumperet, atroci in se conjuratione, ac structis vitæ insidiis, queritur Fridericus in litteris [1] ad Anglorum regem datis, cujus factionis principes Tibaldum.... ait extitisse, ac nonnullos jam merito supplicio affectos, alios vero brevi criminis pœnam luituros : cujus invidiam derivat in Pontificem ac Minoritas, a quibus subornatos asserit. At licet Pontifex litteris suis Friderici subditos ad depellendum e suis cervicibus servitutis jugum concitarit, præmiaque indulgentiarum crucem induentibus proposuerit; abhorruit tamen semper ab eo, ut insidias illius vitæ compararet. Post jactas ergo in Pontificem crudeles calumnias subjicit : « Abfuit a nobis hucusque, novit Altissimus, abominationem talem, quod etiam post voluntarium et iniquum istius papæ processum contra nos in Lugdunensi Concilio celebratum in necem suam vel alicujus e fratribus consentire vellemus; quanquam nos fuimus per nonnullos nostræ fidei zelatores multoties requisiti : sed sola semper extitimus injuriarum nostrarum propulsatione contenti, nos juste defendere, non ulcisci sufficiens reputantes ». Jactasse hæc falso ad captandam clementiæ laudem e dicendis sequenti anno patebit, quo sicarios ad Innocentium et nonnullos cardinales necandos subornavit (1).

[1] Ep. XI.

[1] Extr. apud Petr. e Vin. et Par. Hist. Angl. hoc anno.

(1) Totam defectionis Siculæ in Fridericum historiam explicat continuator ad Caffari Annales Genuenses : « Nobiles viri, barones de regno suo, Theobaldus Francus, et alii plures qui in curia ejus erant, tractaverunt eum occidere. Comes vero de Caseretis fecit hoc scire

16. Implicito civili bello Friderico, atque arma in Siculos vertente, Innocentius Picenos, Spoletanos, Tuscos, Romanæ Ecclesiæ clientes, qui tyranni potentia oppressi lugebant, proposito Siculorum exemplo ad excutiendum servitutis jugum hortatus est[1], tum alios, qui in fide perstiterant, ad erigendos animos, impulso jam in ruinam Friderico, viresque confirmandas sollicitavit; quo argumento datis litteris[2] Romanis spem injecit, fore ut communi hoste a suis destituto, pristina Italiæ pax, Ecclesiæ dignitas, felicitas populorum reflorescceret : « Ad mitem et humilem corde Dei Filium Dominum Jesum Christum ascendit in tantum horrenda perfidi superbia Friderici, quod ipsum et ab imperii dignitate repulit, et ad ruinam ejus corda Deum timentium provocavit; sicut ex eo patenter exultantibus nobis et vobis agnoscitur, quod plures de nobilioribus et potentioribus regni Siciliæ, illius fraudes et laqueos fugientes, sibi omni, qua sufficiunt, virtute animi contradicunt. Cum autem ex hoc claro Dei miraculo, sic Sedis Apostolicæ matris vestræ attollatur honor et dignitas, quod vobis etiam ejus specialibus filiis decus consequenter acquiritur, et utilitas adaugetur; universitatem vestram rogamus et obsecramus in Domino Jesu Christo, in remissionem vestrorum peccaminum injungentes, quatenus vestrarum mentium præsentantes oculis, quantis et qualibus idem perfidus Ecclesiam Dei, ac vos sibi charissimos diu perturbavit injuriis, et jacturis, contra ipsum sic toto cordis consurgatis affectu, quod per vestrarum virium victoriosa subsidia cadat hostis fidei; afflicta vobiscum respiret Ecclesia, tranquillitas populo Christiano proveniat, et regnum Siciliæ, quod miseriæ jugo comprimitur, redemptionis festinæ gaudia consequatur : sitque nobis sicut optata, sic cita possibilitas, ut qui Sedem nostram tam diri tyranni feritate coacti reliquimus, ad eamdem feliciter duce salutis Angelo redeamus ». Hæc in Galliis Pontifex. Jam quid in Italia ipsius persecutor gereret, adducamus.

17. *Excusatio Friderici uti futilis et mendax rejecta.* — Urebat maxime Fridericum, non modo Concilii sententia exauctoratum, sed etiam hæreseos infamia aspersum judicatum esse; jamque ipsius existimationem apud omnes laborare. Quare ad eluendam labem plures ad Christianos principes litteras, quibus perfidiam suam colorare nitebatur, exaravit[3]. Tum e fidissimorum consilio has artes instruxit : archiepiscopum Panormitanum, episcopum Papiensem, Cassinensem, Cavensem, Casænovæ abbates, ac Rolandum et Nicolaum Prædicatorum familiæ religiosos viros, quid ipse de Christianæ fidei symbolo aliisque articulis ac mysteriis religionis sentiret, a se quærere diligentius ac discutere jussit. Quo peracto atque instrumento confecto, procuratores ipsos constituit, ut coram Romano Pontifice jurejurando sese devincirent, vocatum ad examen Fridericum recte circa omnia fidei capita cum omnibus Christianis consentire, ac longe ab hæresi abhorrere. Ingrate illi admodum excepti, quod depulsi e fidelium cœtu hominis procuratores agerent, ob quod facinus non tam audiendi quam percellendi pœnis videbantur; sed cum simplicis Christiani hominis nuntios se dicerent, tribus S. R. E. cardinalibus discutiendæ rei commissa est provincia, qui eam purgationem futilem et inanem pronuntiarunt : cum nulla ipsis instituendi illius examinis auctoritas esset demandata, quare repudiata hujusmodi purgatione, indixit Friderico, ut si rite purgare se et committere examini vellet, adiret Sedem Apostolicam sine armorum strepitu ac terrore sed modico comitatu stipatus; tum ipsi tum suis cautionem idoneam concessurum, nullam injuriam, molestiamque irrogatum iri.

18. « Universis Christi fidelibus has litteras inspecturis.

« Cum post latas dudum in Concilio Lugdunensi contra Fridericum quondam imperatorem ex manifestis, et rationalibus causis privationis ab imperio et regnis, quibus se indignum reddiderat; ac in ipsum et omnes illos, qui ei ex tunc tanquam imperatori, vel regi præstarent consilium, auxilium seu favorem, excommunicationis sententias; nuper idem Fridericus archiepiscopum Panormitanum et Papiensem episcopum, ac Cassinensem, Cavensem et Casænovæ abbates, necnon fratres Rolandum et Nicolaum Ordinis Prædicatorum ad Sedem Apostolicam destinarit; licet nec immerito videretur, quod iidem, qui ex eo præsumebantur vinculo excommunicationis adstricti, quod suscipiendo protectionem, seu legationem ipsius cum Instrumento et litteris, in quibus idem Fridericus se imperatorem et regem cum non esset, dicebat, favere sibi contra prædictam sententiam videbantur, audiendi non erant; sed potius de tantæ temeritatis excessu, cum sint viri Ecclesiastici puniendi; quia tamen se ipsius Friderici, non tanquam imperatoris, vel regis, sed velut simplicis Christiani nuntios asserebant, eis venerabiles fratres nostros Portuensem, et Albanensem episcopos, et dilectum filium H... tituli S. Sabinæ presbyterum card. concessimus auditores, quibus idem nuntii Instrumentum cujusdam scriniarii Lucanæ diœcesis et litteras ex parte ipsius Friderici munitas Bulla Aurea præsentarunt : in quibus continebatur, quod cum dictus Fridericus fuisset in eodem Concilio habitus

[1] Ep. xv, xvi. — [2] Ep. x. — [3] Ext. apud Petr. de Vin.

domino Friderico; et sic Theobaldus Francus, et alii culpabiles fugerunt, alii apud Romam, alii in maritima, alii ad alia loca. Theobaldus vero in castro Rochæ Capellæ se reduxit. Dominus quidem Fridericus ad inveniendos eos, et ad puniendos, personaliter in regnum pervenit quia timuit ne alii de regno ei fierent rebelles; et obsedit castrum Rochæ Capellæ, et ipsum cepit, et Theobaldum prædictum, et vastari fecit et destrui ». Ex his intelligimus motum Siculum conjurationem quorumdam, non vero communem regni defectionem fuisse. MANSI.

de hæretica pravitate suspectus, ipse interrogatus et examinatus a prædictis nuntiis super articulis contentis in symbolo, et aliis ad fidem Catholicam, dixit se firmiter credere, ac juravit et constituit examinatores eosdem procuratores suos ad jurandum in anima ejus, quod eos credebat, et purgationem etiam in præsentia nostra in loco idoneo super suspicione hujusmodi offerendam : hæcque dicti nuntii referentes in eorumdem auditorum præsentia viva voce, quod parati erant sic jurare, ac ex parte ipsius Friderici purgationem hujusmodi obtulere.

19. « Iis itaque nobis per auditores eosdem fideliter recitatis, et Instrumento et litteris præfatis ostensis, manifeste comperimus, quod hujusmodi examinatio fuerat per magnæ præsumptionis audaciam, cum iidem examinatores nullam super hoc potestatem habuerint, attentata ; nec erat præfatis instrumento et litteris, cum in eis et Bulla ipsa diceretur idem Fridericus imperator et rex; per quod dictus scriniarius, sic ei favendo, vinculum excommunicationis incurrerat, fides aliquatenus adhibenda. Nos enim ad notandum ipsum suspectum in eodem Concilio de vitio hæreticæ pravitatis ex violentis et notoriis, quæ contra fidem per evidentiam jam ostenderat, argumentis moti, nec immerito, fuimus contra eum : maxime cum idem Fridericus tam a canone, quam ab homine, et præcipue a felicis recordationis Gregorio papa prædecessore nostro pluribus excommunicationum sententiis innodatus, fecerit in contemptum clavium sibi celebrari divina; patenter asserens se præfati Gregorii sententias non vereri; quas non solum non servavit, sed mandavit etiam non servari : aliasque conjunctus amicitia detestabili Sarracenis, ritus eorum complectens, ac aliquos ex eis in quotidianis ejus obsequiis secum tenens, nuntios soldani Babyloniæ, postquam idem soldanus, cum quo dictus Fridericus, prout ipsius soldani litteris nuper accepimus, a tempore patris ejusdem soldani familiaritatem et dilectionem mutuam, et concordiam perfectam habere dignoscitur, Terræ-Sanctæ et ejus habitatoribus Christianis per se ac suos damna gravissima et inæstimabiles injurias irrogarat, fecerat per regnum Siciliæ cum laudibus ad ejusdem soldani extollentiam honorifice suscipi, et magnifice procurari. Aliorum etiam infidelium perniciosis et horrendis obsequiis contra fideles abutens, illi, qui damnabiliter vilipendentes Apostolicam Sedem, ab unitate Ecclesiæ discesserant, procurarat affinitate, ac amicitia copulari. Propter quæ et alia contenta in prædicta sententia, quæ ad præsens ob sui prolixitatem omittimus, dictus Fridericus est hæretici vocabulo secundum sanctiones legitimas nuncupandus.

20. « Nos igitur protestatione præmissa, quod per hæc prædictæ sententiæ contra eumdem Fridericum latæ, quam firmam et stabilem permanere volumus, nullum debeat præjudicium generari, eosdem examinatores non tanquam procuratores, vel nuntios, qui de tantæ præsumptionis excessu merito puniri debeant, adstare fecimus coram nobis ; quibus in nostra, fratrum nostrorum ac multorum aliorum prælatorum, qui nobiscum erant, præsentia constitutis, nos hujusmodi examinationem et purgationem cum nec ubi, nec de quibus, neque coram quibus debuit, præsumpta fuerit; cum iidem examinatores et eorum consanguinei sint de ipsius curia, seu ejus potestati, sed verius tyrannidi suæ subjecti, illusoriam, prout est, et frivolam reputantes ; ipsam de prædictorum fratrum et prælatorum consilio decrevimus irritam et inanem, processum eorumdem examinatorum super iis præsumptum penitus reprobando. Super eo, quod idem Fridericus obtulit super suspicione prædicta in præsentia nostra in loco idoneo se purgare ; licet idem super hoc propter causas assignatas superius audiendus non esset, non tamen negamus, si veniens personaliter infra tempus legitimum sine armis, et cum modico comitatu, quin ipsum super hoc, si de jure, et sicut de jure fuerit, audiamus : cui prout ejusdem nuntiis præsentibus diximus, faciemus, si voluerit venire, caveri, quod in se vel suis non sustinebit aliquam læsionem. Dat. Lugduni X kal. Jun. an. III».

21. *Friderici ad Angliæ regem litteræ injuriosæ in papam.* — At longe ab ea animi demissione tyrannus aberat, ut se Apostolicæ Sedi ad subeundum fidei examen committere vellet : eos namque oratores ad credulas tantummodo hominum mentes eludendas miserat : non enim tumorem animi fregisse, litteris ad [1] Anglos datis satis aperuit, in quibus Pontificem in odium adducere fucata oratione nititur, quæ Apologia rem mature perpendenti, aspersa passim mendacia, protervamque detegenti non tam Apologia quam illius accusatio habenda videtur. In ea siquidem queritur sine judicii forma damnatum : quod quam a veritate abhorreat, præteritorum series patefecit, toties quippe vocatus variis artibus judicium eluserat, tot inchoatos componendæ rei tractatus levitate ac scelere infregerat, toties modo pœnitentis, modo tyranni personam indueral, ut nulla revocandi illius ad officium spes superesset, et ita Pontificis auctoritatem deprimit, ut non magis imperatorem quem consecrat, quam cæteri episcopi qui alios reges consecrarint, imperio ob scelera ac tyrannidem exuere possit; adeo ut si religionem convellat, hæreses alat, Ecclesiam laceret, animas ad inferos deturbet, ignavis oculis Christi vicarius, cui rei Christianæ cura commissa est, hæc debeat intueri ; ac non potius ardenti zelo in persecutorem Ecclesiæ insurgere ipsumque gradu evertere : nec jam illud novum, ut ait, sed laudatissimo exemplo antea id Romani Pontifices perfecerunt. Demum post cumulata plura mendacia, quæ exposita suis locis historiæ veritas confutat; ut nullum juris ordinem in ferenda sententia servatum con-

[1] Apud Petr. e Vin. Ms. Vallic. Ep. III. Par. Hist. Angl. hoc an.

tumaciæ notam incurrere non potuisse; non exspectatos quos ad rite expianda crimina destinabat oratores; his verbis in summum Pontificem invehitur :

22. « Apparet animosa nimis, et ampullosa non minus ex ipsius inflictæ pœnæ severitatis sententia, per quam imperator Rom. imperialis rector et dominus manifestus, læsæ majestatis crimine dicitur condemnatus : per quam ridiculosæ subjicitur legi, qui legibus omnibus imperialiter est solutus. A quo temporales pœnæ sumendæ, cum temporalem hominem superiorem non habeat, non sunt in homine, sed in Deo »; superiorem principibus Christi vicarium, atque in eos posse animadvertere, cum animarum salus periclitatur, vel ad ipsum ut communem omnium patrem adducta in discrimen republica confugientibus populis, publico bono consulere, nemo unquam Christiana imbutus doctrina negaverit. « Spirituales autem pœnas per sacerdotales nobis pœnitentias indicendas, tam pro contemptu clavium, quam aliis transgressione humana peccatis, nedum a summo Pontifice, quem in spiritualibus patrem nostrum, et dominum profitemur, si tamen nos filium debita relatione cognoscat, sed per quemlibet sacerdotem reverenter accipimus et devote servamus ». At cum tyrannus sacerdotalem auctoritatem sperneret, tolerandum ipsius judicio erat, ut Christianus orbis a Sarracenis, quos habebat conjunctissimos, opprimeretur, Ecclesiastica invaderetur ditio, cardinales et episcopi in carcerum squallore contabescerent, alerentur hæreses, insurgerent schismatici, clerici fœdissime manciparentur servituti, ipseque Romanus Pontifex exulare tyranni metu cogeretur ? « Ex quibus omnibus manifeste liquet, quod potius ignominiose quam juste habendos nos dixerit a Catholica fide suspectos; quam nos teste supremo judice in omnibus et singulis ejusdem articulis, secundum universalem Ecclesiam disciplinam, et approbationem per Romanam Ecclesiam, symbolum firmiter credimus et profitemur simpliciter ». Confutant nudam et fallacem illius assertionem fœdissima opera, quæ nisi ex hæretica labe emanare potuerunt. « Advertat igitur industria vestra, si prædicta nulla sententia ipso jure, nullus ipso jure, processus, non magis in nostram, quam in omnium regum et principum, ac quarumlibet temporalium dignitatum perniciem debeat observari; quam nulla nostrorum Germaniæ principum, a quibus assumptio status et depressio nostra dependent, præsentia vel consilia firmaverunt.

23. « Advertat et aliud, qualis ex istis initiis exitus exspectetur. A nobis incipitur : sed pro certo noveritis, quod in aliis regibus et principibus finietur, a quibus publice gloriantur resistentiam aliquam minime formidare, si quod absit, posset nostra potentia primitus conculcari ». Non suam in Friderico experiri cœpit Romanus Pontifex auctoritatem, nec illa unquam ad evertenda, sed componenda servandaque regna usus est. « Reges igitur, vestram justitiam in causa nostra defendite; suis et eorum hæredibus providete. Nec nos illud omittemus, quin fidei nostræ constantiam ex confœderatione contracta vobiscum, præsens fiducialiter requiramus; ut nedum adversario nostro, nuntiis aut legatis ipsius occulte vel publice faveatis : quin potius nobis toto posse assistatis viriliter et potenter, nullum omnino nuntium aut legatum populum suæ jurisdictioni subjectum in nostra dispendia convertere molientem, aliqualenus admittere debeatis; pro certo scituri, quod per nos, in quibus inchoata est tantæ temeritatis audacia, quod ad privationem nostri velut cujuslibet sacerdotis, Pontificalis auctoritas officium suæ jurisdictionis extendit; taliter assistente nobis dextera regis regum, quæ semper nostram justitiam comitatur, istis principiis occurretur, dummodo se nobis illorum potentia non opponat, scilicet regum et principum, quos communiter causa nostra contingit; et quorum non minus vertitur interesse quam nostrum; quod vobis et aliis orbis terræ nobilibus causam justi timoris in talibus, nostra defensio non relinquet : inviti tamen hoc facimus, teste Deo, sed necessario provocati, velut qui peste multiplici Christianitatem nostris temporibus videmus attritam. Ad cujus auxilium una vobiscum, prout etiam nuperrime regiæ magnificentiæ scripsimus, totis intendere viribus sperabamus. Requirat autem de manu ejus hoc Dominus, qui tanto discrimini, quod toti fere reipublicæ Christianæ minatur excidium, materiam subministrat. Dat. Taurini pridie Augusti, tertia Indictione ».

24. *Ludovicus intercedit pro Friderici reconciliatione.* — Non ita litteris suis principum oculos perstrinxerat Fridericus, quin Ecclesiæ æquitatem intuerentur, atque ad eam fovendam contra tyrannum animis propenderent : unde callidus princeps cum in publicum odium adduci se videret, extimuit, ne Pontificium fulmen frustra vibratum non esset; atque ad conciliandos aversos a se animos finxit scelerum pœnitere, redire in gratiam cum Ecclesia percupere. Suscepitque D. Ludovicus rex pacis inter ipsum ac Innocentium ineundæ provinciam ac dedit ad Innocentium litteras [1], ut redeuntem Fridericum in gratiam reciperet. Agnovit illico Innocentius Friderici dolos, qui ficte pacem, quo tutius grassaretur, expetebat; ac sancto regi gratias egit [2], se pacis et concordiæ futurum interpretem obtulisse : sciret tamen se ante celebratum Concilium nil una cum cardinalibus ad pacem componendam prætermisisse; unde ex præteritis illius conficiendæ spem omnem ereptam videri : cum tamen Ecclesia nullum venientem abigere soleat, se ex toto animo salutem Friderici expetere, eumque in fidelium consortium admissurum.

[1] Par. Hist. Angl. — [2] Lib. IV. Ep. XXXII.

25. « Regi Franciæ illustri.

Illius devotionis ardore progenitores tui erga Ecclesiam ferbuisse noscuntur, quod inter cæteros orbis principes ipsius Ecclesiæ defensores præcipui libertatem ejus non solum conservare, sed augere multipliciter studuerunt. Super eo igitur, quod tu eisdem progenitoribus propagatione sanguinis, et devotionis imitatione succedens, præfatæ honorem Ecclesiæ ferventer appetere, illamque sollicite procurare operis exhibitione probaris, celsitudinem tuam dignis in Domino laudibus efferentes gratiarum tibi, quas possumus actiones referimus. Sane venerabilis frater noster episc. Silvanectensis, et dilectus filius G. custos Bajocensis tui nuntii, quos nuper ad nostram præsentiam destinati, inter alia nobis ex parte tua proponere curaverunt, quod inter Ecclesiam et Fridericum quondam imperatorem pacem desideras reformari : ad quam tractandam paratus est ob zelum Dei et reverentiam Ecclesiæ, ex quo tibi tenemur non modicum, instanter interponere partes tuas. Verum scire te volumus quod nos, et fratres nostri ab eo tempore, quo fuimus supra regimen universalis Ecclesiæ constituti, usque ad tempus Concilii Lugdunensis toto ingenio, totaque sollicitudine instantes opportune ac importune laboravimus, in vanum tamen, ad pacem hujusmodi obtinendam. Unde amodo per ea, quæ præcesserunt, non speramus posse proficere in tractatu.

26. « Sed quia Ecclesia non consuevit claudere gremium redeunti, nos ejus exemplo, cujus sumus licet immeriti, vicarii constituti ; qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat, præfati Friderici salutem appetimus ipsumque desideramus recipere, si forsan inspiratus divinitus redire velit ad Ecclesiasticam unitatem ; et ob specialis dignationis affectum, quem ad tuam personam habemus, et de quo speramus, quod non permitteres in aliquo decipi sacrosanctam Ecclesiam matrem tuam, agemus, quanto mitius et benignius cum Deo et honore Ecclesiæ sine peccato poterimus, cum eodem. Super facto vero subsidii Terræ-Sanctæ præfati nuntii tibi responsionem nostram referent viva voce. Dat. Lugduni nonas Novemb. anno IV ».

27. Egisse magna contentione superiore anno sanctum regem cum Innocentio in secretis illis colloquiis, de quibus diximus, ut Fridericum exauctoratum in gratiam reciperet, ex litteris [1] ipsius Friderici colligitur : in quibus Anglorum regi significat S. Ludovicum ad redintegrandam concordiam summum Pontificem convenisse. Permoverat religiosissimum principem (quem Jonvillanus [1] omnium pacis amantissimum fuisse docet, ac semper conciliandæ inter exteros concordiæ incubuisse, quamquam non levia commoda ex eorum dissensionibus aucupari posset) instaurandarum Syriæ rerum cupiditas ; cum prudentissime præsagiret ornandam a se in potentissimos hostes expeditionem parum feliciter confectum iri si Occidens civilibus imperium inter et Ecclesiam bellis arderet. Cur vero intercessoris tanti beneficio pax iniri non potuerit, refert Fridericus ad Pontificis severitatem, qui voluerit, ut sine ullis conditionibus Ecclesiæ sese submitteret : cum ipse imperii et regnorum suorum salvis juribus tantum pœnarum dare ultro se offerret, quantum Ecclesiæ judicio decerneretur : « Fideles nostros excellentiæ nostræ legatos plene nostræ voluntatis auctoritate suffultos specialiter providimus destinandos, qui dum pro honore Ecclesiæ matris nostræ ac felicibus Christianitatis auspiciis, salvo semper honore imperii et regnorum, quibus auctore Domino præsidemus, voluntatem nostram paratam exponerent, et manifesta præsagia futuræ satisfactionis offerrent : quæ rex (Francorum scilicet), sufficientia postulabat, iste bonus pastor Ecclesiæ nullum ad jus et honorem imperii, nec ad nos voluit habere respectum, sed totum suæ subjicere potestati, etc. » Cæterum S. regem Pontificis rationibus acquievisse, justeque in Fridericum pacis simulatorem et incentorem belli commotum, sequenti anno videbitur, quo Pontifici ad evertendam Friderici tyrannidem in Italiam exercitum ducere obtulit. Hactenus de Friderico ; jam ab ipso ad Russorum principem, qui subditos ad Ecclesiæ Romanæ conjunctionem adduxit, dum ille quos poterat ab ea divelleret, sermonem convertamus.

28. *Ad Romanæ Ecclesiæ unionem traducti Russi, idcirco donati privilegiis ab Innocentio.* — Procubuere in Romanæ Ecclesiæ obsequium Russi hoc anno, qui licet antea Evangelica luce essent collustrati, in Græcorum tamen schismate atque erroribus mersi jacuerant : quorum conversionem Longinus [2], non tam Danielis ipsorum principis pietati, quam ambitioni tribuit (1). Cum enim amplissimis opibus subditarum gentium multitudine polleret, ducis nomine abjecto, ad regiam dignitatem assurgere in animum induxit : quam ut conciliaret sibi, oratores ad Opizonem abbatem e Mezano in Polonia legatum maxima auctoritate a Sede Apostolica instructum misit ; obtulitque se populos sibi subditos ad Romanæ Ecclesiæ obsequium adducturum, viresque ad propulsandos

[1] Ext. apud Petr. e Vin. Vallic. bibl.

[1] Jonvill. in Hist. S. Lud. par. II. — [2] Par. Hist. Pol. l. VII. hoc anno.

(1) Rutenica illa legatio a Pontifice missa rectius dirigenda est, cum turbata nonnihil in Annalibus afferatur. Præcessit primo omnium Rutenorum ad Pontificem legatio, petens eo mitti legatum Apostolicum, per quem instituerentur « in fide Catholica. Missus in eam rem (Albertus archiepiscopus Livoniæ et Prussiæ) ubi quidem ad regem (prosequitur Nicolaus) subsequenter ab Apostolica sede legatus missus abbas de Mazorio, qui coronavit eumdem ».

MANSI.

Tartaros cum cæteris Catholicis conjuncturum, si regium sibi diadema imponeret : illum vero et divinæ gloriæ amplificandæ et illustrandæ legationis suæ cupidum, renitentibus Polonis præsulibus, quos invidia agi putabat, regiis ornamentis Danielem sacramento adactum se suosque Romanæ Apostolicæ Sedi obsequentes futuros induisse. Meminere apud Vincentium [1] promotæ ab Opizone Russorum conversionis Minoritæ, qui gesta apud Tartarorum imperatorem legatione redierant : exceptos enim magna lætitiæ et gratulationis significatione a Daniele et Wasicone ejus fratre aiunt; tum subjiciunt : « Medio tempore inter se, et cum episcopis cæterisque probis viris, super his, quæ locuti fueramus eisdem in processu nostro ad Tartaros consilium habentes responderunt nobis communiter dicentes, quod dominum papam habere vellent in specialem dominum et in patrem, sanctam quoque Romanam Ecclesiam in dominam et magistram : confirmantes etiam omnia quæ prius de hac materia per abbatem suum transmiserant : et super hoc etiam nobiscum ad dominum papam nuntios suos et litteras transmiserunt ». Verum antequam ii ad Sedem Apostolicam accederent, lætissimo primo nuntio excitatus Innocentius, Prussiæ archiepiscopum, quem ex Armachana ad illam Sedem ineunte anno transtulerat [2], Apostolicæ Sedis legati dignitate ornatum ad Russos misit [3], redeuntibusque ad Ecclesiæ conjunctionem gratulatoriis litteris fauste precatus est.

29. « Cum in partibus vestris mores et ritus Græcorum, qui superstitiose ac damnabiliter ab unitate Ecclesiastica recesserunt, fuerint hactenus non sine animarum periculis observati; et nuper gratia faciente divina illuminata fuerint corda vestra, ut recognoscentes Romanam Ecclesiam matrem aliarum omnium et magistram; ac summum Pontificem successorem Petri, cui collatæ sunt claves regni cælestis ligandi et solvendi, et Jesu Christi vicarium esse caput; quia cum unus sit Dominus, una fides, unum baptisma, unum principium, unum corpus Ecclesiæ militantis, corpus cum pluribus capitibus monstruosum, et sine capite acephalum censeretur; ad devotionem et obedientiam Apostolicæ Sedis et nostram redire, sicut accepimus, affectetis; nos ei assurgentes in laudem, qui oculos Tobiæ per collyrium ex felle piscis illuminare dignatus est, et aperire oculos cæci nati; ac exultantes cum muliere, quæ juxta veritatem Evangelicam drachmam, quæ perierat, reinvenit; venerabilem fratrem nostrum archiepiscopum Prussiæ et Estoniæ A. S. L. virum utique secundum cor nostrum, morum honestate decorum, litterarum scientia præditum, et consilii maturitate præclarum; qui vobis verba vitæ deferat, et nostram et fratrum nostrorum plenius voluntatem exponet, ad partes vestras, commisso sibi in eisdem partibus plenæ legationis officio, duximus destinandum ; concessa ei libera potestate ut evellat et destruat, dissipet et disperdat, ædificet et plantet, prout secundum Deum viderit expedire, etc. Dat. Lugdun. V non. Maii an. III ».

30. Quas etiam litteras Russorum regi paucis immutatis dedit, exhortatus [1] ut legato gratia et opera non deesset, et ad retundendos Tartarorum impetus consilium auxiliumque tribueret : ita enim immortalem apud homines gloriam, atque apud Deum immensa sibi præmia pariturum. Illum etiam in benevolentiæ signum Apostolicæ Sedis clientelæ commendatum fore pollicitus est [2] : concessitque [3], ut Alexius Prædicatorum familiæ, vir laudibus cumulatissimus, una cum socio in ejus aula versaretur. Legato vero suo in Russia, quo felicius religionis causam promoveret, injunxit, ut lectissimos quosque viros scientiæ ac virtutum laude conspicuos, sive sæculares sacerdotes, sive ex Prædicatorum ac Minorum religiosis familiis, et aliis regularibus, episcopos Russis præficeret, iisque consecrationis munus impertiretur. Concessa alia illi Apostolica beneficia attexere visum est : petierat legatus, idemque archiepiscopus Prussiæ Livoniæ, et Estoniæ, dum apud Sedem Apostolicam versatus erat, ut pallium pontificalis officii insigne daret, præmissoque fidei sacramento obtinuerat, ad quem exarato Diplomati hæc Innocentius inseruit [4] : « Tu autem illo intra Ecclesiam tuam illis utaris diebus, qui expressi in ipsius Ecclesiæ privilegiis continentur. Ut igitur signum non discrepet a signato, sed quod sic geris exterius, interius serves in mente : fraternitatem tuam monemus et hortamur attente, quatenus humilitatem et justitiam, dante Domino, qui dat munera et præmia elargitur, conservare studeas, quæ suum servant et promovent servatorem; et Ecclesiam sponsam suam cures sollicite, auctore Deo, spiritualiter et temporaliter augmentare. Dat. VI kal. Maii, anno III ».

31. Antea illi, ut provinciis suæ auctoritati obnoxiis crucem præferre posset, indulserat [5], ut qui Christo sub ducis munere militaret præessetque fidelibus, illius triumphali signo prævio incederet.

« Archiepiscopo Prussiæ, Livoniæ et Estoniæ.

« Æterni regis victoriosum vexillum, ex impressa fidei potestate credentium mentibus per prædicationis in omnem terram diffusa præconia elevatum, coram ordinata Christianorum acie proponitur imitandum : sed illi, qui aliorum curam ex injuncto sibi officio susceperunt, gregis Dominici facti duces, et cum Apostolo commissis sibi fidelibus dicere confidentius audeant : imitatores mei estote, sicut et ego Christi; oculos in ipsius vexilli appensum signaculum, et suspensum eo indeclinabiliter debent dirigere, quo sibi per pas-

[1] Apud Vinc. Bellov. Spec. hist. l. XXXI. c. 39. — [2] Innoc. l. III. Ep. CCCLXXVII. — [3] Ep. CDLXXVI.

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Lib. III. Ep. CDLXXX. — [3] Ep. CDLXXXI, CDLXXXII. Ep. CDLXXVIII. — [4] Ep. CDLXXXIII. — [5] Ep. CDXVI.

sionis jugem memoriam imprimuntur sequenda vestigia, ut in sui corpore portent stigmata Jesu Christi, quæ sequacibus proponant evidentius in exemplum. Tuis igitur precibus inclinati, ut commissa tibi Ecclesia in te munus recipiat gratiæ specialis, et post crucifixum crucem portes propriam, abnegans temetipsum, currens velocius, cum explicaveris vias tuas, spei propositæ bravium accepturus; quod per totam provinciam tibi metropolitico jure subjectam, tam tu, quam successores tui coram vobis facialis crucis signaculum anteferri, auctoritate vobis præsentium indulgemus. Dat. Lugd. XIV kal. April. anno III ».

32. *Legatus Apostolicus in Norwegiam missus, qui regem Yaquinum coronat, natalium macula deleta, profecturum in Terram-Sanctam.* — Flagitante per hæc tempora Yaquino Nowegiæ rege, ut Innocentius legatum Apostolicum in ipsius regnum mitteret, W. Sabinensem episcopum eo munere ornavit Pontifex: quem regi, ut virtutibus cumulatissimum, rescriptis omni officio refertis litteris [1] commendavit; meritisque etiam laudibus egregium ipsius in Sedem Apostolicam studium extulit. Nec modo Willelmo gerendæ in Norwegia, sed etiam Suecia legationis officium injunctum: « Tuo desiderio expresso (regem alloquitur), nobis per litteras, ac dilectum filium abbatem monasterii de Hoducdheia Cisterciensis Ordinis et B. canonicum Nidrosiensem nuntios tuos, diligenter audito, de consilio fratrum nostrorum providimus, quod venerabilem fratrem nostrum Sabinensem episcopum in Norwegiam et Sueciam, concesso sibi plenæ legationis officio, destinemus. Qui cum sit de dignioribus membris Ecclesiæ ad hoc tota mente sollicitus, ut Deo per innocentiam vitæ placeat, et gratus hominibus per piæ studium conversationis existat intentus ad hoc; habebitur, quod tuæ decus excellentiæ, ac regni utilitas per ejus ministerium, Deo propitio, procuretur. Ipsum autem cum ad te pervenerit, sic devote recipias, et pleno prosequaris honore, ejus pia consilia efficaci diligentia completurus: quod ex hoc et in conspectu æterni regis amabilis, et semper charus in oculis Ecclesiæ habearis. Dat. Lugduni III kal. Novemb., anno IV ». De eadem legatione ad præsules magnatesque regni scripsit, quos legati Apostolici imperiis præsto esse jussit [2] (1).

33. Inter cæteras vero rationes, quæ Yaquinum ad postulandum legatum impulerant eam principem existimo, ut solemni ipsum pompa corona redimiret; in litteris enim Apostolicis [3], quibus legatio Sabinensi episcopo commissa, jussus est legatus præsulum nobiliumque cœtum indicere, eoque coacto vice Romani Pontificis Norwegiæ regem corona insignire: « Te in Norwegiam et Sueciam, concesso tibi plenæ legationis officio, duximus destinandum, dantes fraternitati tuæ de fratrum nostrorum consilio potestatem, ut ascitis prælatis provinciarum hujusmodi, et convocatis earum nobilibus, quos videris opportunos, eisque consultis, charissimo in Christo filio nostro illustri regi Norwegiæ vice nostra coronæ regiæ largiaris honorem. Tu autem commissam tibi sollicitudinem sic prudenter et laudabiliter secundum gratiam attributam desuper prosequaris, quod Dei gloria, et ipsius Ecclesiæ, ac regis ejusdem decus inde proveniat; et præfatis provinciis accrescat, auctore Domino, status gratiæ salutaris. Dat. Lugd. III non. Novembr. an. IV ». Delibutum sequenti anno regia inunctione Haquinum regem narrat Parisius [1] his verbis: « IV kal. Augusti, qui est dies sanctissimi regis et martyris Olavi, celeberrimi apud Norwegensium regiones et insulas, coronatus est rex Haco, et in regem inunctus solemniter apud Bergas ab episcopo Sabinensi legato, tum in partibus illis existente.

34. Impuris natalibus procreatus erat Haquinus, sed eam maculam maximis laudibus, virtutumque ornamentis opprimebat: quare Innocentius ob egregia ejus animi decora, tum ob præclara ipsius patris erga Apostolicam Sedem merita, tum ob eximiam a Norwegiæ regibus propagandæ Christi, atque Ecclesiæ gloriæ navatam operam adductus est, ut Diplomate Apostolico natalium maculam deleret [2], atque ad conscendendum solium regium, quod unum videbatur obstaculum, amoveret: omnia ipsius acta regia legitima futura sanciret, et in ipsius posteros capessendi sceptri jura transfunderet.

« Yachino illustri regi Norwegiæ.

« Mira regis æterni benignitas honore multiplici sponsam suam reginam Ecclesiam insignivit: sed in eo potissime ipsam honorabilem, et felici reddidit statu fulgentem, quod illam sibi tribuit plenitudinem potestatis, ut non solum personis humilibus, sed quantacumque sublimitate conspicuis, in iis posset adesse magnifice, per quæ ipsi clari nominis titulum et famosæ consequantur potentiæ incrementum. Sane contemplati merita puræ devotionis, et fidei quibus inclytæ recordationis reges Norwegiæ inter Catholicos mundi principes claruerunt, nobis et Ecclesiæ producit specialium delicias gaudiorum. Inde fit quod ferveus

[1] Lib. IV. Ep. CLXXXIX. — [2] Eod. l. IV. Ep. cur. XXX. — [3] Ep. cur. XXXI.

[1] Par. Hist. Angl. an. 1247. — [2] Lib. IV. Ep. CCXXI.

(1) Villelmus Sabinensis episcopus licet hoc anno in Norwegia egerit, eam tamen legationem ante biennium sibi demandatam fuisse Villelmus ipse in suis litteris ad Hugonem Carthusiæ priorem datis anno MCCXLIV, die XXIX Novembris affirmat. Luget in illis sanctus episcopus præreptam sibi tranquillam illam quietem, qua fruebatur, ex nova cardinalis dignitate invito sibi collata; doletque maxime sublatam sibi spem colligendi se apud Carthusianos, quod maxime optabat, et de quo sæpius concedi sibi facultatem apud Pontificem institerat. Demum legationem in Norwegiam commissam a Pontifice habuisse se narrat. Ex his intelligimus Yaquinium Norwegiæ regem, jam tunc Apostolicum legatum poposcisse. Litteras illas dedit Mabillonius veter. Analect. pag. 483. nov. edit. MANSI.

in mente nostra consurgit affectio, ut circa te, Apostolicæ Sedis charissimum pro tuorum excellentia meritorum, sic ejusdem Sedis abundet gratia, penes devotos ipsius multipliciter affluere consueta, quod auctore Domino tibi et hæredibus tuis honoris exinde magnitudo proveniat, et votivæ materia prosperitatis accrescat. Cum itaque claræ memoriæ Haquinus Norwegiæ rex pater tuus te, prout accepimus, solutus susceperit de soluta; nos tuam celsitudinem speciali benevolentia prosequentes, ut hujusmodi non obstante defectu ad regalis solii dignitatem, et omnes actus legitimos admittaris; necnon quod hæredes tui legitimi tibi in dominio et honore succedant, fratrum nostrorum communicato consilio, tecum auctoritate Apostolica dispensamus: sperantes quod tu et iidem hæredes tantæ gratiæ magnitudinem, memoriæ signaculis taliter alligetis, ut tibi et eis in delectationem veniat omnium Conditori, per vitæ virtuosæ studium, et sanctæ ipsius Ecclesiæ placere jugiter per sinceræ devotionis augmentum. Dat. Lug. VI id. Novemb. an. IV ».

35. Acceptis ab Ecclesia beneficiis respondit præstantissimus rex: ad tuendum enim illius splendorem et elidendam in extremis Orientis oris Sarracenorum tyrannidem crucesignatæ militiæ se devovit. Illum enim propterea, uxorem, filios, omniaque sua Sedis Apostolicæ clientelæ commissa ac demandata fore sanxit Innocentius[1], dum in ea expeditione versaretur. Concessam etiam illi a Pontifice pro instruendo bellico apparatu, militumque stipendiis Ecclesiasticorum vectigalium partem refert Parisius[2]: additque S. Ludovicum, accepto pii illius consilii nuntio, oratoribus ad eum missis, ut copias cum suis conjungeret solicitasse, pollicitumque se ipsum, utpote maritimis viribus pollentem, classi suæ ac parti exercitus præfecturum: Haquinum vero, cum metueret Norwegos moribus et lingua a Gallis discrepantes facile ad rixas cum iis descensuros, et rei Christianæ maximum inde damnum illatum iri, pro oblatis liberaliter gratias egisse, censuisseque tutius fore, si ipsi seorsim exercitum ducerent; regium tamen Diploma, quo ipsius securitati, dum per Gallias iter haberet, caveretur, expetiisse, ac verbis amplissimis obtinuisse. Sed ne impietatem in proximis suæ ditioni locis dominari permitteret, qui ad eam in Terra-Sancta oppugnandam tot locorum intervalla erat penetraturus, expetiit a Sede Apostolica sibi potestatem demandari, ut ethnicos edomaret, qui in ipsius regni confinio idolorum cultui erant mancipati, atque ad proscribendam superstitionem armis cogeret. Cujus piis votis obsecutus Innocentius in præmium explicandæ in egregio facinore virtutis hoc concessit[3]: « Tuæ serenitatis precibus annuentes, ut cum aliqua ex terris paganorum ipsorum Christiano dominio fuerit subjugata, in Ecclesiis, quæ ibidem a te, vel tuis hæredibus constructæ fuerint et dotatæ, jus patronatus habeatis perpetuo tibi auctoritate præsentium indulgemus. Dat. Lugd. VII id. Novemb. an. IV ». In tanti etiam regis gratiam Innocentius ipsius uxorem reginam beneficiis Apostolicis est complexus: omnia enim regia magnificentia ac liberalitate a viro dotis nomine concessa bona, exarato ad ipsam Diplomate[1] rata esse sanxit, eaque in Pontificiæ majestatis clientelam arripuit: qua de re ad archiepiscopum Nidrosiensem atque Stavangrensem et Bergensem episc. litteras exaravit[2], ut ad vindicanda ab invasorum audacia ejus bona incumberent, nec Pontificiam constitutionem ullo modo infringi unquam paterentur.

Porrexerat Sedi Apostolicæ preces Nidrosiensis archiepisc. quem modo ad reginæ Norwegiæ jura integra servanda operam explicare jussum vidimus, ut Augustinus ipsius decessor, supra a nobis memoratus, cujus sanctitas late pluribus miraculis effulserat, sanctorum Catalogo adscriberet; impulitque Innocentium[3], ut religiosis viris ad ea inquirenda et exploranda miracula, instituendumque de iis sacrum ac publicum examen, provinciam committeret.

36. *Rex Daniæ apud Pontificem de Robsadensi episcopo queritur.* — Detulit graviores querelas Sedi Apostolicæ Daniæ rex in Robsadensem episcopum, qui cum ingentibus ab eo beneficiis et honoribus ornatus esset; atque etiam ipso regii sigilli præfecti munere decoratus, ac regiorum arcanorum ex summo quo eum complectebatur amore, particeps factus, in hostem ac proditorem descivisset; regni regisque bona expilasset, et cum consanguineis in eum conjurationes conflasset: quæ cum in lucem emersissent, urente conscientia sceleris, in alienas ac remotas terras avolarat. Quare Pontifex, ut severitatem legum in eum exerceret, Simoni de Alvernia Minoritæ causæ episcopi de pluribus sceleribus postulati cognitionem permisit[4]; eaque de re publica acta suo sigillo munita transmitteret jussit. Expostularat etiam idem rex Lundensem archiepiscopum, cum provincia ei demandata esset, ut episcopum Neswicensem ad præstandum regi fidei sacramentum Ecclesiasticis censuris adigeret, imperiis supersedisse. Quocirca Innocentius Pontificiis litteris Lundensem archiepiscopum rebellem præsulem compellere ad clientis officium deferendum jussit[5], vel se cur id fieri, vel non debeat, vel non possit, facere certiorem.

37. *Adversus Bosniæ hæreticos crux ad archiepiscopum Colocensem transmittitur.* — In Ungaria archiepiscopus Colocensis A. S. L. ardenti Catholicæ fidei studio æstuans, adversus hæreticos, qui Bosniam infecerant, crucis suscipiendæ cupidus, consilium Pontifici significavit. Qui eo collaudato[6] crucem transmisit, quam ita humeris

[1] Ep. CCXXII. — [2] Par. Hist. Angl. an. 1247. — [3] Ep. CCXXVII.

[1] Ep. CCXXIX. — [2] Ep. CCXXX. — [3] Ep. CLV. — [4] Lib. IV. Ep. XIX. — [5] Ep. CCC. — [6] Ep. LV.

affigeret, ut corde altissimo impressam circumferret, atque illius signi conspectu sese ad eorum salutem armis comparandam inflammaret, pro quibus in cruce sanguinem Dominus profudisset: « Fraternitatem tuam rogamus, monemus et hortamur attente, ac in remissionem tuorum tibi injungimus peccatorum, quatenus ob illius reverentiam, qui in eodem signo mortis amaræ subivit tormentum, ut humanum genus de mortis faucibus liberaret; dictum signum humeris tuis affigens, illud semper in corde geras, votum hujusmodi exequendo viriliter et potenter; ita quod tuus labor fructum, et obsequium optatam reportet mercedem; ac exinde divinam gratiam et favorem Sedis Apostolicæ uberius merearis. Dat. Lugd. III id. Aug. an. IV ».

38. *Albigenses ad supplicium quæsiti.* — Nondum evulsa in Galliis penitus atque excisa fuerat Albigensium hæresis, cujus delendæ sollicitus Innocentius tribuit[1] Agennensi episcopo, cui Albanensis episcopus Pontificio jusso excidendæ illius in Tolosani comitis terris, aliisque circumpositis munus injunxerat; ut in sacris concionibus habendis contra hæreticos indulgentiarum præmia effunderet, uti cæteri inquisitores consueverant; utque officii sui partibus egregie atque ardentissimo zelo fungeretur imperavit. Hic vero de Tusculano episcopo atque A. S. legato silentio prætereundum non est, Innocentium ad ipsum scripsisse[2], ut decimas, flagitante ita rege, pauperibus re cognita remitteret. De decimis porro expeditionis a rege in Terram-Sanctam ornandæ gratia, Innocentii permissu exactis meminit Parisius[3]: hacque de causa utrumque temere carpit.

39. *Rescissa regis Angliæ jura ac bona tuetur Innocentius.* — Offerunt jam sese Anglorum res percensendæ. In primis edidit Innocentius Diploma Apostolicum in gratiam Henrici Anglorum regis ad præsules ac proceres Angliæ directum, quo ipsos accepta a rege bona, ac jura in regia ipsius consecratione extorto sacramento confirmata restituere jussit. Cum enim in priore nuncupato jurejurando se omnia regni jura integra atque illibata servaturum spopondisset, non licuit postea regia bona distrahere; quare rescisso posteriore sacramento, accepta reddere jubet: ni faciant, se regi in adeo justa causa non defuturum comminatur[4]: « Ad audientiam nostram pervenit, quod licet idem rex in coronatione sua ipsius regni jura, honorem corona, immunitates et libertates servare juraverit illibata, quidam vestrum fratres archiepiscopi et episcopi, et filii prælati sibi et Ecclesiis suis, quidam vero vestrum filii comites, barones, et milites sibi et eorum hæredibus procuravere ab eodem rege conferri villas, castra, maneria, libertates et alia quædam jura, quæ ad regnum jam dictum pertinent ab antiquis in ipsius regni non modicum præjudicium et jacturam; ac de hujusmodi concessionibus minime revocandis juramentum et litteras exhiberi. Cum igitur prioris licita fuerit præstatio juramenti, et ideo juramentum postea præstitum contra illud nos extiterit licitum, nec servandum, universitatem vestram rogamus et hortamur attente, mandantes quatenus diligentius attendentes illius rei detentionem esse prorsus illicitam et indignam, quæ saluti obviat animarum; quidquid singuli vestrum de præmissis a memorato rege taliter obtinetis, præfato juramento secundo præstito non obstante ipsi regi libere ac sine qualibet difficultate reddatis. Dat. Lugd. VII kal. April. an. III ». Missis etiam aliis regi litteris[1] id confirmavit, ut cum prius sacramentum justum foret, alterum omnino irritum fuisse: ac licet a Sede Apostolica corroboratum esset, omnino tamen convellendum.

40. *Cordubensis episcopi et Alphonsi regis curæ contra Sarracenos.* — Superest ut de Hispanicis rebus aliquid ex Pontificiis litteris, atque ex auctoribus decerpamus. Igitur Innocentius, Ecclesiæ Cordubensi consulturus, præfecit[2] G., antea ejusdem Ecclesiæ canonicum, quem sacris episcopalibus initiavit. Accinxerat ille sese ingentibus animis ad debellandos Sarracenos, qui terras Christianorum occuparant, profanarant, horrendis sacrilegiis consecrata numini templa, religionemque everterant. Quod pium et generosum consilium cum Sedi Apostolicæ detulisset, assensit Pontifex[3], concessitque ut ea indulgentiarum præmia iis, qui in ipsius castris versarentur, attribueret, quæ in Terram-Sanctam profecturis Concilium II Lateranense decrevisset: illi præterea potestatem fecit[4], ut anathematis nexu eos absolveret, qui clericos percussissent, si sacræ in Sarracenos expeditioni una cum ipso profecturos se devoverent. Ardebat eadem pietate fidei propagandæ Alphonsus regis Castellæ ac Legionis major natu filius, qui Sarracenos Christianorum terris proximos bello lacessere ac subjicere in animum induxerat; illum hoc anno plura loca barbaris in Murciæ regno eripuisse, ac Ferdinandum patrem Oringim amplissimam urbem subegisse scribit Surita[5]: Mariana[6] vero addit Alfonsum Carmonam ad pendenda annua vectigalia compulisse, et Constantinam, Reynam, Loram in suam potestatem redegisse. Susceptam igitur ab egregio principe expugnandæ Sarracenæ superstitionis mentem summis laudibus cumulavit, litterisque Apostolicis fideles, ut sub illius signa confluerent proposita criminum condonatione incitavit[7]: « Benedictionis filius Alphonsus primogenitus charissimi in Christo filii illustris regis Castellæ et Legionis ad hoc ferventer invigilans, ut sicut pollet nobilitate generis, sic semper eniteat decore virtutis, inspirante

[1] Ep. XLVIII. — [2] Ep. LVIII. — [3] Par. Hist. Angl. — [4] Lib. III. Ep. CDXVII.

[1] Ep. CDXLVIII. — [2] Ep. CDIX. — [3] Ep. CDX. — [4] Ep. CDXII. — [5] Surit. Annal. tom. III. c. 43. — [6] Marian. de rebus Hisp. l. XIII. c. 3. — [7] Ep. CDXCII.

Dei Filio, prout læti corde percepimus, suum ad hoc firmiter direxit affectum, quod hostes fidei in frontaria regni Castellæ et Legionis positos per auxilium divinæ potentiæ reddat Christiano nomini subjugatos. Cum itaque delectabile vobis et promptum esse debeat, ut quasi in domorum vestrarum januis vobis regni cœlestis gloriam acquiratis ; universitatem vestram rogamus et hortamur in Domino in remissionem vobis peccaminum injungentes, quatenus ad vestri Creatoris honorem, qui pro momento laborum temporalium quietis gaudia æternæ compensat, devotis mentibus assumatis Redemptoris nostri negotium una cum prædicto Alphonso magnanimiter promovendum ; ita quod vestrarum virium fultus auxilio de Catholicæ contemptoribus fidei palmam victoriæ, juxta suum et nostrum desiderium, gaudeat reportasse. Nos enim, ut ad tanti prosecutionem negotii eo ferventius voluntarii sitis et faciles, quo nos in largitione gratiæ spiritualis ad vitam perpetuam esse percipitis liberales ; omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui opus tam sanctum cum prædicto Alphonso in propriis personis subierint et expensis ; vel qui secum personaliter in alienis expensis contra hujusmodi hostes processerint in terram illorum ad tempus congruum juxta ipsius Alphonsi providentiam servituri, concedimus illam peccatorum veniam, quæ Hierosolymam euntibus indulgetur. Dat. Lugd. VIII kal. Maii an. III ».

41. *Contra administratorem regni Lusitani tuetur Innocentius jura Alphonsi regis Castellæ.* — Concussa est hoc tempore gravissimo bello Lusitania. Sanxerat Innocentius, uti anno superiori vidimus, ut regis frater Bononiæ comes, qui maxima auctoritate et prudentiæ laude florebat, regnum administraret ; et a gubernaculis eos, quos Mentia, quæ regis voluntatibus dominabatur, ex obscuriore loco ad honores extulerat, amoveret, non tamen fratri regnum præriperet ; imo potius illud integrum ejus proli, si quam gerendo regno idoneam susciperet, reservaret. Armatus ergo Pontificia auctoritate Bononiæ comes, quod nisi aperta vi non poterat, resistentes sibi bello petiit, ac plures urbes, oppida et propugnacula in suam potestatem adduxit. Inter quæ nonnulla fuere, quæ Lusitaniæ rex Alphonso Castellæ regis filio liberaliter contulerat : quam sibi illatam injuriam cum Pontifici exponeret, hæc rescripsit Innocentius [1].

42. « Nobili viro Alphonso, charissimi in Christo filii nostri regis Castellæ illustris primogenito.

« Sinceræ devotionis, qua tui progenitores inter alios orbis principes erga Deum et Ecclesiam specialiter ferbuisse noscuntur ; et inconcussæ constantiæ, qua eidem Ecclesiæ, ipso præcipue opportunitatis tempore non est dubium astitisse, Apostolica Sedes, velut gestorum consideratrix attenta, non immemor, te claris illorum exigentibus meritis intimæ brachiis dilectionis amplectitur, et ad tui honoris augmentum, et commodi, sedulo ac vigilanter intendit : præsertim quia progenitoribus ipsis non solum propagatione sanguinis, sed probitatis imitatione succedens, sic te sedi prædictæ filialis prosecutione reverentiæ reddis charum, quod te Sedes ipsa exuberantibus circa personam tuam maternis ejus affectibus, quasi filium reputat prædilectum. Unde non solum pati volumus, quantum in nobis est, tuæ nobilitatis jura immінui, sed et Apostolici favoris præsidio illa communire cupimus, et etiam paternæ diligentiæ studio multipliciter augmentare. Sane receptis litteris tuis et plenius intellectis, ex earum tenore collegimus te commotum esse graviter et turbatum super eo quod, sicut in eisdem continetur litteris, dilectus filius nobilis vir comes Boloniæ, Portugalliæ regnum ingressus charissimum in Christo filium nostrum illustrem regem Portugalliæ regno ipso ejusque dominio inhumaniter spoliat ; civitates, villas, castra et oppida dicti regni expugnans machinis et violenter invadens, alia quamplura in eorumdem regis et regni jacturam immaniter exercendo. Terras insuper, castra et quædam alia, quæ dictus rex in eodem regno tibi regia liberalitate contulerat, occupare ac sibi vindicare molitur. Verum ignorare te nolumus, quod licet ad magnum, diutinum, et instantem clamorem prælatorum, et aliorum tam religiosorum, quam sæcularium clericorum, nobilium quoque, omniumque fere fidelium regni præfati, jam dictus comes regis ejusdem frater, qui de sollicitudine ac prudentia multipliciter commendatur, ad ipsius regni custodiam, quod propter periculosum et intolerabilem justitiæ defectum, ac alia multa gravia et enormia, quæ libere ac impune sine intermissione committebantur ibidem, quasi undique dissipatum cernitur, sit assumptus ; non tamen est intentionis nostræ, nec extitit, ut per hoc juri vel honori prædicti regis, seu legitimi filii, si aliquem eum habere contigerit, in aliquo derogetur, si ad eum statum ipsum devenire claruerit, ut per suam diligentiam et industriam possit prædictum regnum utiliter et salubriter gubernari : sed potius sibi et eidem regno destructioni exposito, ac in illo degentibus, in vita ejusdem regis per probitatem et circumspectionem memorati comitis consulatur. Porro quia firmam, quo te sincerius diligimus, eo amplius tuam honorandi personam (voluntatem gerimus), omnia bona et jura tua, ubicumque illa te habere contingat, sic illibata manere volumus, ut nihil erga ipsa per quemcumque in tuum præjudicium attentetur ; unde præfato comiti nostris damus litteris [1] in mandatis, ut contra te super hujusmodi bonis et juribus nil præsumens, si contrarium hactenus forsan egit, vel si adversus regem prædictum contra formam a nobis traditam excessit in aliquo,

[1] Eod. l. III. Ep. LXCIII.

[1] Ext. ib. Ep. DXCIV.

emendare studeat protinus per seipsum. Dat. Lugduni VII kal. Jul. an. III », numeratis nimirum Pontificatus annis non a die, quo ad Petri Sedem evectus, sed quo papali corona est redimitus.

43. *Jacobus rex Aragoniæ ob amputatam episcopo Gerundensi linguam redargutus pœnitentiam subit.* — Dum Lusitania non levibus turbis mutata nova rerum facie agitaretur, Aragonia ad crudele principis sui facinus expavit. Is enim Gerundensi episcopo, qui a confessionibus ipsi fuerat, linguam amputavit. Qua de re quid prodat Joannes Mariana [1], ex Tabulis Benefaciani monasterii hauriamus : « Jacobus rex Aragonius a Therasia Vidaura, cujus amoribus junior addictus fuerat, lege de conjugiis postulatus, quasi datam ipsi fidem injustis nuptiis violasset, causam apud Romanos Pontifices dixit. Idonei testes non erant eo conjugio comprobando, quippe nullo, aut clandestino. Lite ergo contestata, victa Therasia est : ac secundum jura et merita Violantis reginæ pronuntiatum. Unus Gerundensis episcopus, cui rex arcano rem omnem revelasse fama est, quo id studio incertum, sed Pontifici tamen Innocentio Quarto renuntiavit injuste regem facere, qui datam fidem falleret, posteriori conjugio quasi vitioso rescisso : Therasiam justam uxorem loco reddendam videri, id ipsi regem arcano confessum ». Hæc auctor. At cum Innocentius litteris ad regem datis, atque infra afferendis constantissime asserat, non fieri verisimile episcopum sacram confessionem patefecisse, in nulla ratione ab eo sibi indicatum ostendit. Cœptam paucis post interjectis verbis narrationem Mariana prosequitur : « Ergo cum rex Therasiæ causæ passim favere Romanos, Pontificisque animum manifeste in eam propensum, renuntiato judice, seu quod res erat ex conscientia suspicatus, episcopo Gerundensi in curiam evocato, atque in regiam ingresso, linguam abscindi coram mandavit ». Hæc Mariana.

44. Ad quæ illustranda Pontificias litteras adducere operæpretium est, ex quibus constat Pontificem gravissimis verbis perstrinxisse regis crudelitatem, ipsiusque postulata refregisse, cum Aragonius id supplicium in episcopum exercuisse non contentus, in exilium amandari posceret, criminibusque illum variis oneraret : amplissimis honoribus ornatum ingratum se gessisse, præter conscientiæ arcana patefacta, conjurationes adversus ipsum conflasse. Quæ cum rex jactaret tantummodo, nec probaret, Pontifex ad corripiendum flagitium insurrexit : crimen deleret pœnitentia admonuit [2]; nec enim potentia qua florebat insolescere debere, quæ quo major foret, eo majori pudore, suscepto tanto scelere, suffundendus esset.

« Regi Aragonum spiritum consilii sanioris.

« Receptis tuis litteris et perlectis, mens nostra nimium obstupuit enormitate flagitii, quod ipsarum series continebat. Asseruisti quidem in eis venerabilem fratrem nostrum B. Gerundensem episcopum jamdudum, priusquam ad Pontificale assumptus esset officium, ex regiæ familiaritatis gratia tantum in tua curia obtinuisse favorem, ut inter majores ibidem, quasi honorabilior haberetur. Sed ipse postmodum, sicut adjecisti, te prodens, quæ in foro pœnitentiali detexeras revelare præsumpsit; alias quamplura contra te gravia machinando, propter quod ei tuum non differret regnum egredi præcepisti : et demum ipso episcopalem inibi honorem adepto, tu iracundiæ fervore succensus, eumdem capi fecisti episcopum, et partem linguæ sibi ausu sacrilego amputari; unde petebas a nobis ut de regno ipsum dictum episcopum amoveri, et tibi ac illis, qui tanti sceleris consilio vel ope seu facto fuere participes, absolutionis impendi beneficium faceremus.

45. « Sane tuæ nos hactenus litteræ puritate fidei, ac devotionis sinceritate refertæ lætificare solebant; et celebrem te tuorum fama gestorum diffusa per orbem consuevit etiam reddere remotis : sed, proh dolor ! tua missa nuper Epistola stupendæ sævitiæ insinuatione horribilis vehementi cor nostrum implevit mœstitia, et rumor patrati facinoris tam longe, lateque dispersus, nomen tuum singularis laudis solitum clarere præconio graviter offuscavit. Super quo eo gravioris confodimur doloris aculeis, quo personam tuam charius, tui tuorumque progenitorum multis exigentibus meritis, diligentes, te inter cæteros Catholicos principes Christi fidelibus, tanquam devotæ fidei fideìisque devotionis speculum et exemplar anteponere confidentius sperabamus. Porro eumdem episcopum tuæ pœnitentialis confessionis secreta pandisse, non leviter credere, nec asseverare constanter regalem decet prudentiam; cum nec verisimilitudinem habeat, nec ad id accedat credulitas aliorum : præsertim quia si velis diligenter attendere, hoc de facili comprobari non posset; et peritorum discretio principum maxime digne relinquit silentio, quæ legitimis nequit probationibus affirmare; nec nos petitioni tuæ potuimus annuere, cum nondum, prout ipsius Epistolæ tenor innuit, videaris habere animum pœnitendi; sed conceptum potius contra dictum episcopum prosequendi rancorem. Postulasti namque ipsum a regno removeri præfato, tanquam commissa in eum crudelitate minime sis contentus, nisi alterius pœnæ inflictio deseviat in afflictum, et super dirum sui corporis cruciatum rigor exilii invalescat.

46. « Verum quia non sinit nos antiqua dilectio immemores esse tui, ecce non omittentes adhuc litteras, et monita nostra tibi dirigere, dilectum filium fratrem Desiderium pœnitentiarium nostrum, virum providum et discretum, ad te pro salute tua, quam ferventer appetimus, specialiter destinamus; ut idem, exprobrata tui gravitate reatus, consilium tibi super hoc tribuat salutare. Nam quis tanquam princeps Catholicus excessum

[1] Marian. de reb. Hisp. l. XIII. c. 6. — [2] Lib. III. Ep. cur. XXVII.

sic detestabilem commisisse recolitur, et tam atroces, tamque sacrilegas manus in christum Domini extendisse ? Qua itaque ira, vel furore inflammari adeo potuisti, ut regia prorsus maturitate deposita tanta laxareris facilitate, ut in virum religiosum, venerabilem Christi ministrum, pontificali dignitate præditum irreverenter irruens, linguam ejus prædicationis ministerio, et officio ligandi animas et solvendi, ac divinæ laudis deputatam jubilo, vel verius dedicatam; abjecto timore Domini, cujus idem episcopus fungi legatione noscitur, tam enormi diminutione faceres deformari ? Qua injuria, vel offensa sic tua debuit commoveri constantia, ut in tuum olim spiritualem patrem, tuæque medicum animæ hujusmodi tyrannidem exerceres ? Et quidem si etiam contra te in aliquo deliquisset, tibi penitus non licebat exinde sumere ultionem; sed illius profecto super hoc erat judicium requirendum, qui suus dominus est et judex.

47. « Redeas igitur ad teipsum, et considerans in amaritudine spiritus hujus immanitatem criminis, humiliare coram cælesti rege, per quem regnas in terris; studens ipsum, quem contra te nimium provocasti, condigna satisfactione placare : prædicto nihilominus episcopo et aliis ejusdem regni prælatis veram cordis contritionem de tanto commisso per affectum congruæ pœnitentiæ demonstrando, ut liquida tuæ mentis compunctio ipsos ad parcendum moveat, et ad rogandum etiam pro te animos attrahat eorumdem : sicque veniam a Jesu Christo consequi, et ipsius reconciliari Ecclesiæ merearis; nec de potentia terrena confisus, pro qua magnæ confusionis debes rubore perfundi, cum illa contra Deum, a quo ipsam obtines, sis abusus, satisfacere prætermittas; quia excelsus Dominus, amator humilium, et hic nonnunquam sublimium cervices incurvat, et interdum eorum sibi vindictam in futuro reservat. Non igitur differas, sed acceleres pœnitere aperiens in hac parte jam dicti pœnitentiarii consiliis aures tuas; securus quod, etsi hoc agere forte contemnas, nos tamen non omittemus, etiam te invito, quantumcumque magnitudini regali displiceat, tuam procurare salutem. Speramus enim, quod ille, qui converti et vivere desiderat peccatores, quæ prius bene gessisti respiciens, tui recordari dignabitur, tibique cogitandi quæ recta sunt et agendi gratiam largietur; ut tandem tu rationis superante judicio, recognoscens quod pater filium, quem diligit, corripit et castigat, ad pœnitentiam convertaris. Dat. Lugduni X kalend. Julii anno III ».

48. Paruit Pontificiis monitis, ut refert Mariana [1], Jacobus rex, ac Valentinum episcopum ad veniam poscendam, paratumque se ad dandas pro crimine expiando pœnas, quæ a Pontifice decernerentur, exhibendum, Apost. Sedi misit. Audita legatione, Innocentius Desiderio legato causæ cognitionem commisit, ac potestate conciliandi regis Ecclesiæ, ubi scelus rite expiare sacramento esset pollicitus instruxit. Subdit auctor ex Tabulariis Benefaciani monasterii, ut Jacobus in solemni episcoporum conventu Herdæ habito, Christiana demissione in genua provolutus, impositas a præsulibus pœnas magna doloris significatione admiserit : « His præsentibus, rex verbis gravissimis castigatus, atque in genua procumbens, criminis venia donatus est ea lege, si monasterium Benefacianum, quod in Dertusæ montibus ante viginti annos post captum Morellam oppidum inchoatum tardis incrementis surgebat, magnis ipse molibus et cæmentis ad culmen usque suo sumptu perduceret Virginis matris nomine sacrum, argenti pondo centum et quadraginta circiter annua tribueret; unde Cistercienses in eo monachi vitam sustentarent. Publicum hospitium Valentiæ D. Vincentii nomine exstrui cœperat pauperibus et peregrinis suscipiendis. Ei xenodochio majora vectigalia designata sunt, argenti pondo quadringenta singulis annis, unde pauperes et peregrini alerentur : præterea sacerdotes aliquot, qui sacra procurarent, et juvandis fovendisque pauperibus præsto essent. Additum ut Gerundæ in templo maximo idoneis redditibus sacerdos perpetuis sacris divinum numen regi et posteris propitiaretur. Pontifex Diploma concessit decimo kalendas Octobris anno MCCXLVI, quo potestas legatis datur regem conciliandi cum Ecclesia, quod proximo mense factum est. XIV kalendas Novembris Ilerdæ solemni cæremonia rex est piorum societati templisque redditus ». At de Hispanicis rebus satis.

49. *Canonizatio S. Edmundi et obitus S. Lutgardis virginis.* — Hoc anno Edmundum Cantuariensem archiepiscopum ab Innocentio papa Lugduni Dominica proxima natalitia Domini præcurrente sanctorum Catalogo adscriptum referunt Parisius [1], Bernardus [2], Guillelmus Nangius [3], ac Longinus [4]. Subjicit Parisius Anglorum regem, ubi hæc accepit, lætitia ingenti perfusum, rem divinam solemni pompa in æde regia peragi jussisse. Cæterum extat Apostolicum Diploma [5] de eodem Edmundo inter sanctos relato, anno proximo ineunte datum, in quo Pontifex patrata divinitus ejus apud Deum precibus miracula recenset, ut cæcis visus restitutus, ut leprosi lethalique morbo impliciti pristinæ valetudini redditi; tum vero ut vitam sanctissime duxerit, carnis aculeos ciliciis, jejuniis ac vigiliis attriverit; ut purissimum animum cælo continuis precibus transfuderit, gregem sanctissime paverit, atque ingentes in pauperes eleemosynas effuderit; tum subjicit : « Ut gestorum suorum multitudinem succincta relatione texamus, sic Jesum firma credulitate cognovit, et agnitum sincero corde dilexit, ac dile

[1] Marian. de reb. Hisp. l. XIII. c. 6.

[1] Mat. Par. Hist. Angl. — [2] Bern. Chr. Rom. Pont. — [3] Guill. Nang. de gest. S. Lud. — [4] Joan. Long. Hist. Pol. l. VII. — [5] Apud West. monast. Hor. hist. hoc anno.

ctum totis votis ambivit, quod mundo et eis, quæ in mundo sunt, penitus vilipensis, ad cælestia cunctis studiis inhiavit satagens se suo nomini actibus coaptare, ut sicut vocabatur Eadmundus, sic se vel a criminum labe mundum, vel e mundo abductum, seu extra mundi amplexus positum, operum testificatione probaret. Unde tanquam spiritualis homo Eadmundus a carnis contagiis in extremis agens, et corpus Christi sibi delatum reverenter adorans, hæc verba omni attentione notanda, mira protulisse compunctione aperte monstratur : Tu es in quem credidi, quem prædicavi, quem docui, et tu testis es mihi, quod nihil aliud nisi te, Domine, in terra quæsivi, sicut tu scis quod ego nihil volo nisi quod tu vis, fiat voluntas tua. Verum cum vivens Dei Ecclesiam præclaris illuminasset meritis, mortuus suæ claritatis radios non subtraxit : sed quum functus hac vita verius viveret quam vixisset, eam postmodum illustravit fulgore luminis plenioris. Non enim voluit Dominus sanctitatem mundo supprimi tanti viri : quin sicut pluralitate innotuerat meritorum, sic miraculorum diversitate pateret : ut qui tota ipsum devotione coluerat, jam secum regnans venerabiliter coleretur. Nam cæcis lumen restituit, et, quod gloriosius, de cujusdam oculis innatæ cæcitatis tenebras infusi visus perspicuitate fugavit. Alii, cujus linguam natura diutina taciturnitate ligaverat, liberam loquendi tribuit facultatem. Leprosam quamdam, squammis lepræ mox decidentibus, subita et mirabili abstersione mundavit. Tremula paralytici membra firmavit consolidatione nervorum : contractis artuum extensione subvenit. Tumentem hydropisim corporis extenuatione curavit; et quamdam similis ætatis veteri gibbo imis inflexam restituit, erecta sursum ejus facie, sanitati. His et aliis quampluribus coruscavit miraculis manifestis, quorum seriem non duximus præsentibus inserendam. Convalescit ex ipsis fides Catholica, Judæorum pertinacia erubescit, confunditur hæreticorum fallacia, et obstupescit ignorantia paganorum. Dat. Lugd. III id. Januar. Pontif. nostri an. IV ».

50. Hoc denique anno, quo egregium præsulem sanctorum Albo adjectum vidimus, S. Lutgardem in beatorum sedes emigrasse testatur Thomas Cantipratensis [1], qui ejus res gestas præclare conscripsit : « Cum jam, inquit, mortis hora adesset, oculos in cælum sustulit, et munita vivificis sacramentis in medio juvencularum tympanistriarum, admixtis cælestis exercitus principibus psallentibus, felix anima ad liberas auras supernæ Hierusalem exultans et lætabunda evolavit sub vesperam, anno a Christi Incarnatione MCCXLVI decimo sexto kal. Julii, Indictione IV, ætatis suæ anno LXIV ». Hæc ille. Porro Lutgardis virginis nomen eodem die in Ecclesiasticas Tabulas relatum est [1].

51. *Gliscentibus discordiis in Terra-Sancta, Innocentius parandæ expeditioni solerter laborat.* — Superest ut res Orientales delibemus : de quibus tradit Parisius [2], Templarios atque Hospitalarios quibusdam precibus ac jejuniis, pro Terræ-Sanctæ a Deo obtinenda liberatione communi voto sese adstrinxisse; ac pro eripiendis e servitute magistris nonnullisque fratribus, ad soldanum Babyloniæ oratores misisse, eosque ab hoste contemptui habitos ac repulsam passos, Terræ-Sanctæ incolas, emergentibus inter Sarracenos novis odiis et dissidiis, paululum recreatos, sed a sultano Egyptio improvisa demum irruptione oppressos ex Jordano[3] colligitur : « Eodem anno (nimirum MCCXLVI), soldanus Damasci a soldano Alapiæ fratre incarceratur. Hæc audiens soldanus Ægypti veniens occupavit Damascum, Calamelam, et Maubeth. Deinde Christianorum terram percurrens, omnia munimenta nuper erecta per regem Navarræ, comitem Britanniæ, et comitem Cornubiæ dejecit, castrum scilicet Tyberiadis, Ascalonem, etc. Tunc Turchemani præ cunctis despectiores Antiochiæ casalia depopulantur; qui nec civitatibus nec castris utuntur, nec lucris inhiant : solis animalibus contentantur, et tentoriis utuntur de philtro. Hos Antiocheni contemnentes, dum inordinate procedunt, ab inordinatis pluries superantur, et facti sunt Antiochenis formidini (1) ».

52. Ut hæc atque alia imminentia mala averteret Innocentius, opportunumque S. Ludovico ornandæ expeditionis ad afflictas res excitandas tempus conciliaret, soldanum Babylonium de pace interpellavit : non, ut Albertus Stadensis a Fridericianis in errorem inductus scripsit, Pontificem tam acerbo in Fridericum odio flagrasse, ut non Christianos modo, sed etiam Sarracenos concitare niteretur; quin potius, ut notat Parisius, incessit plures timor, ne Fridericus Sarracenos in imperium evocaret. Divisi præterea inter se erant animis Christiani regni Hierosolymitani, cum alii Friderico ejusque filio Conrado adhærerent; alii vero ut Acconenses, qui a Friderico defecerant, regi Cypri parerent. Jordanus enim ubi hoc anno mortem reginæ Aylisiæ consignavit, subdit [4] :

[1] Cant. Vit. S. Lutgard. l. III. c. 12. apud Sur. tom. III. die XVI Jun.

[1] Martyrol. Rom. XVI Jun. — [2] Par. Hist. Angl. — [3] Jord. Ms. bibl. Vat. sign. num. 1960. in Chron. hoc anno. — [4] Jord. Ms. Vatic. signat. num. 1960.

(1) Quæ Jordanus hic ab annalista relatus narrat, de occupata a soldano Babylonis Damasco, licet sub hoc anno ab eodem consignantur, non tamen differre arbitror ab iis, quæ annalista noster superiori anno num. 96 ex Parisio de occupata a Chorasminis Damasco notavit. Cum enim Chorasmini Babylonis sultano admilitarent, quam ipsi coeperunt urbs Soldano Babylonis cessit. Hinc Sanutus, et Bernardus thesaurarius in Historia Gallica, sub titulo Continuationis ad Tyrium vulgata, unius tantum occupationis Damasci a soldano Babylonis meminerunt. Id si admittatur, gesta superiori anno male cum præsenti a Jordano copulantur. MANSI.

« Filius Henricus rex Cypri in regno Hierosolymitano succedit, et in Ptolemaide balivum posuit ».

Ex ea igitur dissensione non levis terror impendebat, ne Fridericus ex Acconensium aliorumque defectione exasperatus in ipsos amicitia conjunctissimum Babylonium commoveret. Cujus avertendi mali consilio potuit adduci Pontifex; quem etiam pelliciendi ad Christi cultum barbari principis cupiditas movit, ut e scriptis a soldano e Græco in Latinum versis litteris videre est [1] : quibus significavit Innocentio, rem eam sine Friderici assensu, cujus amicitiam veterem, qua parenti suo fuerat conjunctissimus, religiosissime colebat, perficere non posse; deque ea re ad oratorem in Friderici aula agentem litteras missurum. Antea vero ex Pontificiis litteris vidimus soldanum, dissimulante Friderico, atque etiam oratorem Sarracenum magnificentissime excipiente, acerba Christianis damna intulisse.

« Præsentiæ papæ, nobilis, magni, spiritualis, affectuosi, sancti, tertiidecimi Apostolorum, universalis loquelæ Christianorum manu tenentis, adoratoris crucis, judicis populi Christiani, ductoris filiorum baptismatis, summi Pontificis Christianorum. Confirmet eum Deus, et det sibi felicitatem. A soldano potentissime regnante super colla nationum, continente duas virtutes gladii et calami, possidente duo præcellentia, scilicet doctrinam et judicium; rege duorum marium, dominatore Austri et Septentrionis, rege regionis Ægypti, et Syriæ, et Mesopotamiæ, et Mediæ, et Idumææ, et Ophir; rege Salech, Belfet, Ajob, filio soldani regis Hadel Robere filii Ajob; cujus regnum Deus diligit.

53. « In nomine Dei misericordis et miseratoris. Præsentatæ sunt scripturæ papæ nobilis, magni, spiritalis, affectuosi, sancti, tertiidecimi Apostolorum, universalis loquelæ Christianorum manu tenentis, adoratoris crucis, judicis populi Christiani, summi Pontificis filiorum baptismatis. Faciat eum Deus de affectantibus bonum et facientibus illud, et volentibus pacem, et perseverantibus in causis ejus; et adjuvet eum Deus in his quæ decentia sunt ad illos, qui sunt sui cultus sive ritus, et ad alios. Respeximus illas scripturas studiose, et intelleximus capitula, quæ in eis inserta erant; et eorum continentia nobis placuit, et delectatus est auditus noster in relatu eorum. Et nuntius venit ad nos, quem misit sanctus papa, et ipsum prævenimus cum honore et dilectione, cum devotione et reverentia. Ipsumque convocavimus ad conspectum nostrum, sibi inclinantes; intendimus aurem verbis ejus, et fidem adhibuimus ei, nuntianti nobis de Christo, super quem sit salus. De quo Christo plus scimus, quam vos sciatis; et magnificamus eum plus quam vos magnificetis. Et de hoc, quod dicitis vos desiderare tranquillitatem et quietem, et habere materiam convocandi populos ad pacem; similiter nos desideramus, nec volumus contraire: et hoc semper voluimus et desideravimus. Sed papa, quem Deus confirmet, scit, quod inter nos et imperatorem jamdudum fuit familiaritas et dilectio mutua, et concordia perfecta a tempore soldani patris nostri, quem Deus ponat in claritate: et inter nos et imperatorem prædictum est, sicut scitis. Unde non licet nobis aliqua componere cum Christianis, nisi prius habuerimus super his ipsius consilium et assensum. Et nos scripsimus nuntio nostro, qui est in curia imperatoris, pro causis quas detulit nuntius papæ, nuntiantes ei capitula et proposita nuntii vestri. Ipse nuntius noster veniet ad præsentiam vestram, et loquetur vobis, et postquam renuntiaverit, faciemus juxta tenorem responsi. Nec discrepabimus ab eo, quod utile videbitur universis; ita quod possumus habere meritum a Deo. Hæc vobis annuntiamus, et bonum ampliabitur in posterum, Deo dante. Scriptum est hoc in septima die mensis Maharram Macharon, quæ fuit lunatio Augusti. Laus Deo soli, et benedictio ejus super dominum nostrum Mahumetum, et super genus ipsius. Ipse sit pars nostra ». Hactenus Sarraceni principis litteræ, qui illatam Evangelii lucem admittere noluit.

54. Superioribus Syrorum malis addit Parisius Tartaros, pluribus Sarracenorum principibus domitis, latius victorias protulisse; ac regem Armeniæ, Antiochenum principem et alios proceres Christianos vectigales fecisse. Quibus consentanea apud Vincentium Bellovacensem [1] de rege minoris Armeniæ leguntur: « Constans pater et bajulus regis Armeniæ, qui vocatur Aitons, filium suum ejusdem regni comestabulum ad Tartaros misit, eorumque tributo se ac regnum suum subjiciens pacem cum eis composuit ». Ingruentibus igitur undique ad opprimendos Orientales Christianos Barbaris, Innocentius tuendæ fidei zelo ad sacrum subsidium comparandum incubuit: ac tum Frisiæ episcopos, tum episcopum Tusculanum A. S. L. monuit [2] crucesignatos ad trajiciendum in Syriam cum Gallorum rege paratos esse juberent; reluctantes censuris compellerent, ni forte iis impedimentis impliciti essent, ut eorum vota commutanda viderentur. Quin etiam præcepit legato, ut cum Hierosolymitanæ profectionis tempus appeteret, concionatorum opera crucesignatos ad se itineri accingendos adigeret [3], utque crucesignatos, qui prærogativis decorati iis ad patranda immania scelera abutebantur, ut a Francorum rege acceperat, clientela sua destitueret, ac permitteret [4] in eos legum severitatem distringi. De inita porro a sancto rege expeditione, cui principes aliquos viros cruce insignitos ad rem publicam gerendam, atque alia negotia conficienda dimittere permisit, plura anno sequenti.

Nec intentæ modo ad reparandum Hierosoly-

[1] Ext. apud Innoc. l. III. Ep. cur. XXIX. apud Stad. ubi sup. et Crantz. Metrop. l. VIII. c. 14.

[1] Specul. hist. l. XIII. c. 29. — [2] Inn. l. IV. Ep. LIX et CCXXXII. — [3] Ep. CCXXXIII. — [4] Ep. CCXXXIV.

mit. regnum Pontificiæ curæ; verum ad Constantinopolitanum etiam imperium a schismaticis undique maximo discriminis extremi terrore circumfuso liberandum incubuere : imperatas enim ideo ab Innocentio pecunias Parisius testatur. Præterea inter cætera beneficia Apostolica illud contulit Innocentius Balduino imp. ut dum pro imperio bellum cum hoste gereret, nullus ipsum anathemate defigere, vel terras quas in Germania et Galliis obtineret, interdicto supponere posset, nisi a Sede Apostolica hujusmodi indulti mentio expressa edita foret.

INNOCENTII IV ANNUS 5. — CHRISTI 1247.

1. *Mortuo Henrico Romanorum rege Innocentius legatum Apostolicum in Germaniam mittit.* — Excitatæ præteriti anni victoria a lantgravio parta Ecclesiæ res, inopina clade hoc anno, quadragesimo septimo supra millesimum ducentesimum a Christo nato, Indictione quinta, depressæ fuerunt : rursusque Pontificis diligentia suffecto in extincti lantgravii locum Willelmo Hollandiæ comite, erectæ et confirmatæ. Recenset quidem Parisius [1] perculsas fractasque repentino casu Ecclesiæ adhærentium partes. Cum enim secundo rerum successu uteretur lantgravius, utque regiis ornamentis insigniretur, Aquisgranum cum exercitu peteret, Conradum Friderici filium cum egregiis copiis obviam accurrisse, et quindecim armatorum millibus in insidiis collocatis, prœlio lantgravium lacessivisse : qui cum jam tota exercitus mole Conradum obtereret, hostes alii signo edito procurrere, atque victores incautos oppressere. Mox Conradum reportatæ victoriæ terrorem late circumtulisse, in lantgravii sequaces omne crudelitatis genus exercuisse : lantgravium vero, qui die sequenti diadema excepturum se arbitrabatur, mœrore ac luctu emarcuisse. Verum alii nullam cladis hujusmodi mentionem edidere, unde fictionis suspicione non carere videtur. Henrici sane obitum hoc anno accidisse, præter magnæ auctoritatis historicos testes, Stadensem [1], qui addit ducem Brabantiæ mox filiæ nomine, quæ Henrico nupserat, Thuringiæ administrationem corripuisse, Parisium [2], Fragmenti historici incertum auctorem, Siffridum [3], Patavinum monachum [4], Willelmum Nangium [5], historiæ de lantgraviis scriptorem [6], atque alios plerosque [7]; ex recensendis paulo post Innocentii litteris manifeste colligitur. Eum vero principem dignis imperio virtutibus ac laudibus ornatissimum, ac S. Elizabethæ levirum fuisse, in lantgraviorum historia et Chronico Citizenzi traditur : quamvis Trithemius [8] illius filium extitisse asserat.

2. Quid porro Innocentius accepto de morte Henrici tristi nuntio egerit, refert Albertus Stadensis, qui primum de legato in Germaniam misso hæc scribit : « Papa Henricum lantgravium mortuum intelligens, Petrum Capucium (Capacium) de Aurelo (ad velum aureum) diaconum cardinalem misit in Theutoniam (1) ». Innocentium hoc anno idus Martii legationis in Ger-

[1] Par. Hist. Angl.

[1] Stad. in Chron. — [2] Matth. Par. Hist. Angl. — [3] Siffrid. Ep. l. II. — [4] Monach. Pat. Chr. l. II. — [5] Will. Nang. in gest. S. Lud. — [6] Hist. Lantgrav. c. 52. — [7] Addit. ad Lambert. Annal. Colmar. et alii. — [8] Trithem. in Chron.

(1) Certam diem et mensem qua Henricus decessit a nemine definitam reperi, quam hic referre libet ex anonymo Erfordiensi, qui cum res Henrici adeo calluerit, supra alios forte merebitur fidem et in iis quæ de genere mortis ejus (de qua dissident scriptores) enarrat : « Henricus rex, dum secundam in Bavariam atque Sueviam fecisset expeditionem ex nimio motu passus (erasæ ob vetustatem Codicis litteræ hiatum relinquunt) in Thuringiam ad castrum Warbec revertebatur, ubi morbo invalescente, XIII kal. Martii diem clausit extremum, sepultusque est in monasterio monalium S. Katharinæ, in quo nimirum sine hærede defuncto nobilis illa principalis prosapia terminata est, quam a primo Ludovico per CXVII annos in Thuringia tenuerat principatum ». Nihil hic de cæde quam passum fuisse Henrici exercitum Parisius comminiscitur, nihil de morte Henrici ex vulnere contracta, quod a nonnullis absque idoneo teste asseritur. Morbum ex nimia agitatione contraxit, a quo demum sublatus est.

Ad Villelmum vero in locum Henrici substitutum quod attinet, hæc adnotanda censeo. Anno isto declinante Willelmum in regem Romanorum assumptum fuisse, certum et exploratum est. Id vero mense Septembri exeunte præstitum annalista ex auctoritate Stadensis definit. Sed repugnat Diploma ejusdem Willelmi legendum apud Lunig in Spicilegio Ecclesiastico, continuat. III, pag. 259, quod in gratiam Constantiensis electi concessum, datum est *e castris* apud Aquis III non. Septembris, Indictione quinta, anno 1247. Porro in fronte Diplomatis hujus Willelmum titulum sibi vindicat *Romanorum in regem electi et semper Augusti*. Ex his ergo constat Willelmus non exeunte quidem, sed ineunte potius Septembri mense cœpisse. MANSI.

mania, Dania, Polonia, ac Pomerania gerendæ munus illi imposuisse ostendunt ad Germanos principes, divina vel humana auctoritate conspicuos, ea de re litteræ exaratæ[1]; quibus, ubi desiderium ingens, quo ad illustrandas ipsorum regiones, ut malis urgentibus mederetur, flagraret exposuit, adjecit ut cum natura uni tantum loco ipsum adstringeret, se ipsum vice sui transmittere; ac derivata in eum Apostolica potestate, statuendis componendisque rebus omnibus præfecisse: « Dilectum filium nostrum Petrum S. Georgii ad Velum Aureum diaconum card. virum utique scientia præditum, morum honestate decorum, et consilii maturitate præclarum, ad partes easdem tanquam pacis angelum de fratrum nostrorum consilio, commisso sibi plenæ legationis officio, ut evellat et destruat, dissipet et disperdat, ædificet et plantet, sicut viderit expedire, duximus destinandum. Quia vero ipsum inter alios fratres nostros specialis dilectionis brachiis amplexamur, universitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, atque præcipimus, quatenus eum, imo potius nos in ipso benigne recipientes, et honeste pertractantes, eidem tanquam Apostolicæ Sedis legato intendatis humiliter et devote; ipsius monita et præcepta, et quæ vobis ex parte nostra mandaverit efficaciter adimplendo. Dat. Lug. id. Mart. »

3. Ad coercendos porro Fridericianorum impetus legato Apostolico provinciam injunxit, ut subjectas pœnas[2] in eos, qui tyranni partibus infecti erant, distringeret: « Multum expediret Ecclesiæ negotio, quod habetur præ manibus, ut in partibus Theutoniæ in publicis stationibus et aliis locis, in quibus solet multitudo populi convenire, per aliquos religiosos auctoritate Apostolica excommunicationi subdantur omnes illi, qui, postquam Ecclesiæ adhæserant, et super hoc præstiterant juramentum, in arcum conversi perversum redire ad obsequia Frederici et Conradi nati ejus ausu nefario præsumpserunt; suppositis nihilominus eorum terris Ecclesiastico interdicto. Et in eisdem stationibus et locis prohibeatur expresse, ut tam ipsi quam omnes alii, qui eisdem Frederico vel Conrado post latam in eumdem Fredericum depositionis sententiam adhæsere, ad testimonium, vel ad alios actus legitimos nullatenus admittantur: nec si ad Ecclesiam confugerint, habeant consuetæ defensionis beneficium ab eadem; cum legis auxilium (frustra) invocet, qui committit in legem, in dictis locis et stationibus sub interminatione anathematis et interdicto, ut nullus cum adhærentibus seu fautoribus præfati Frederici vel Conradi emendo, seu vendendo, aut etiam alio modo communicare præsumat: clerici quoque qui suis venenatis detractionibus nituntur vel Ecclesiæ impedire negotium, vel ipsum, quantum in eis est, denigrare, ab officio et beneficio in prædictis locis et stationibus suspendantur, et suspensi ibi et alibi nuntientur, etc. Datum Lugdun. XI non. Jun. anno IV ». Consuluit vero Bambergensis episcopi dignitati, quem Henricus lantgravius ad summum imperii in re forensi magistratum, quem cancellarium dicebant, ut virum gerendo muneri virtutibus parem vocaverat; dum legato suo præcepit, ut cum id munus toto vitæ cursu geri deberet, atque pro dignitate ab eo episcopo sustineretur, daret operam, ut qui imperio esset successurus commissum illi officium confirmaret: quæ litteræ nonis Septembris exaratæ.

4. *Electio Willelmi Hollandiæ comitis in regem Romanorum.* — Non diu postea vacavit rectore Germania; agente enim Innocentio, ac Petro Capocio cardinali legato rem urgente, Willelmus Hollandiæ comes, opibus, ætate, viribus florentissimus, multorum principum affinitate atque amicitia suffultus, in Romanorum regem electus est; ac mox sacramento fidei plures sese illi adstrinxerunt; Saxoniæ tamen ducem nonnullosque alios ab ea electione abhorruisse tradit Parisius[1]. A quibus parum discrepant, quæ incertus Fragmenti historici auctor prodit, metu plures principes perhorruisse sceptrum Germaniæ contra Friderici et Conradi potentiam suscipere, ac refugientibus aliis, ne suo sanguine oblatam purpuram cruentarent, Brabantiæ ducem suum ex sorore nepotem gerendo imperio obtulisse. Celebratam Willelmi Hollandiæ comitis quinto post diem D. Michaeli sacrum recurrente electionem affirmat Stadensis, qui de navata a legato in conventu principum celebrando egregia opera hæc tradit[2]: « Evocatis archiepiscopis et episcopis, quos potuit, Concilium prope Coloniam celebravit. Et feria quinta post Michaelis (festum), Willelmus frater comitis Hollandiæ a quibusdam episcopis et comitibus in Nussia in regem Romanorum ad gubernandum imperium est electus ». Cæterum Willelmum hoc anno regem Romanorum ad evertendam Friderici et Conradi tyrannidem salutatum, non consentiunt modo auctores alii, se l Pontificiæ litteræ[3] ad Maguntinum archiepiscopum et suffraganeos datæ illustrant; quibus egregium ipsius in eligendo novo rege studium maximis laudibus extulit, atque ad ejus partes tuendas amplificandasque excitavit.

5. « Studium et sollicitudinem, quam in creatione charissimi in Christo filii nostri regis Romanorum illustris habuisse noscimini, dignis in Domino laudibus commendantes, gratiarum vobis, quas possumus, referimus actiones. Quia vero quanto majus est inceptum negotium, tanto ad felicem ejus consummationem auxilio indiget potiori, fraternitatem vestram rogamus, monemus et hortamur attente, in remissionem vobis peccaminum imponentes, quatenus considerato prudenter, quod non est in tam arduo negotio dormien-

[1] Inn. l. v. Ep. LII. — [2] Ep. cur. CXIII.

[1] Par. Hist. Angl. hoc anno. — [2] Stad. in Chr. hoc an. — [3] Lib. v. Ep. cur. XXII.

dum, ad ea quæ ipsi negotio expedire videritis, dantes opem et operam secundum prudentiam a Domino vobis datam, eidem regi viriliter et potenter assistatis constantia consueta. Dat. Lugd. III kal. Decemb. an. v ». Cujus Epistolæ sententia ad Coloniensem, Treverensem et Bremensem archiepiscopos, eorumque suffraganeos missa, tum ad alios præsules, Herbipolensem, Argentinensem, Monasteriensem, Spirensem electum ; atque ad principes ducem Brabantiæ, Geldriæ et de Los comites, ut communibus animis novo Romanorum regi, atque Ecclesiæ causæ adessent.

6. Eorum principum exemplo adducti populi, Conradi depulso jugo Willelmum regem salutarunt : erga quem præ cæteris egregie affecti Colonienses fuere, quos ob id litteris subjectis[1] Innocentius commendavit : « Sicut a Domino factum est, quod quasi ex insperato persona non tam digna, quam dignissima ad imperii fastigium est assumpta, ita credimus a Domino esse factum, quod Coloniensis civitas adeo famosa et celebris, et quodammodo in Theutoniæ partibus singularis, prout sui magnitudine, nobilitate et potentia præcellit alias civitates, sic in recipiendo et honorando personam ipsam, videlicet charissimum in Christo filium nostrum regem Romanorum illustrem spontanea voluit, super quo vobis gratiarum multimodas actiones referimus, esse prior : ex quo vos et Sedem Apostolicam ac eumdem regem tanto vobis fortius obligastis, quanto per hoc dignoscitur ipsius regis processus feliciter dirigi, et status ejus prospere sublimari. Cum igitur non incipientium, sed usque in finem perseverantium sit corona; licet inter alios de virtute constantiæ et nomen habeatis et omen, quia tamen non nocet immisso subdere calcar equo, universitatem vestram rogamus, monemus et hortamur attente, in remissionem vobis peccaminum imponentes, quatenus considerato prudenter, quod prudentium est de virtute proficere in virtutem; sic in ipsius regis devotione firmitate inconcussa et solito persistatis, quod proinde vobis favore Apostolico, et regio insimul accrescente, possitis apud Deum et homines de fide, perseverantia fidei non immerito commendari. Dat. Lugd. XIII kal. Decemb. anno v ». Monet ut fidem constantissime colant, gratiamque ipsis Apostolicam ac regiam pollicetur : cujus etiam argumenti Maguntinis civibus litteras[2] misit, quibus omnibus Epistolis dies apposita est XIII kalendas Decembris, Pontific. anno v ».

7. *Laborat legatus Apostolicus contra Friderici asseclas.* — Ne vero discordia quæ inter Brabantiæ ac Lotharingiæ ducem novi Romanorum regis avunculum, et Maguntinum archiepiscopum emerserat, Willelmi progressus disturbaret, viresque ipsius infringeret, plures ad legatum Epistolas conciliandæ inter eos pacis gratia exaravit[3], cui in ea re Maguntinum dicto audientem esse jussit[1] : legatum ut antea jusserat[2] crucis signa in Fridericum attollere, ac fideles proposita indulgentiarum venia in auxilium Willelmi accendere imperavit[3], cujus argumenti extant ad religiosos Prædicatores datæ Apostolicæ litteræ[4], ut eloquentia sua ad capessendam sacri belli tesseram militem pro concione incitarent. Provinciam etiam suo legato dedit[5], ut episcopos Germaniæ vires suas cogere, et cum Brabantiæ ac Lotharingiæ duce pro causa Pontificia strenue laborante conjungere moneret : « Cum sicut accepimus, promiseris dilecto filio nobili viro duci Brabantiæ ac Lotharingiæ, et feceris promittere omnes prælatos Alemanniæ per patentes litteras eorumdem, quod assistant et tanquam socii sociis, et amici amicis, viriliter et potenter in negotio Ecclesiæ contra Fredericum quondam Romanorum imperatorem et filios et adjutores et fautores eorum; nos attendentes quod hujusmodi promissio digna est prosecutione favoris, quodque iidem ipsorum viribus conflatis in unum causam Ecclesiæ, quæ nunc agitur, cum non sit propria, sed communis, poterunt intrepide prosequi, et inimicorum impetum minime formidare; mandamus quatenus dictos prælatos ad id moneas efficaciter et inducas, et si necesse fuerit auctoritate nostra, submoto appellationis impedimento, prout videris expedire, compellas. Datum Lugdun. XII kalend. Decemb. anno v ».

8. Respuere jussa Apostolica nonnulli, inter quos Magdeburgensis archiepiscopus, Pataviensis et Frisingensis episcopi fuerunt, qui Friderici partes ardentissime efferebant; ad quas confirmandas magis Magdeburgensis pro conciliando inter Saxoniæ ducis filiam et Fridericum matrimonio intercesserat; cujus rei occasione Saxo, Bavarus, Misnensis, Austriaci, Stirii, aliique viri nobiles copias maximas conflabant : quorum impetus incussa censurarum religione coercere conatus est Innocentius, atque hæc legato imperia fecit[6] : « Cum Magdeburgensem archiepiscopum, et Pataviensem, ac Frisingensem episcopos, velut nobilia membra Ecclesiæ, adeo deberet comedere zelus ejus, ut non possent, opprobria illi exprobrantium, et usurpantium jura ejus æquanimiter sustinere; iidem quod non absque amaritudine cordis accepimus, non solum non assistunt ipsi Ecclesiæ eorum matri contra malitiam eam persequentium, ut deberent, opponendo se murum pro ea ascendentibus ex adverso; sed etiam, divino timore ac humano pudore postpositis, et Pontificali gravitate neglecta, necnon et clavibus Ecclesiæ damnabiliter vilipensis Frederico quondam imper. excommunicato, et Dei et Ecclesiæ inimico præstant manifeste auxilium, consilium et favorem ; per quod dictam Ecclesiam

1 Ep. XVII. — 2 Ep. XVIII. — 3 Ep. XIV.

1 Ep. XLVIII et LI. — 2 Ep. XX. — 3 Ep. XIII. — 4 Ep. XIX. — 5 Lib. V. Ep. CCCLXXX, CCCLXXXIII. — 6 Ep. CCCLXXXII.

ut hostes publici persequuntur, eodem Magdeburgensi matrimonium inter ipsum Fredericum et filiam ducis Saxoniæ procurante. Accepimus siquidem quod marchia Misnensis, Bavariæ ac Saxoniæ duces, et filia ipsius ducis Saxoniæ; necnon et nobiles de Austria, et Stiria, et H. de Onurstem qui pro ipsorum nobilium capitaneo nomine dicti Frederici se gerit; viri nobiles genere, sed suis perversis actibus ignobilitantes seipsos, et in reprobum sensum dati, præfato Frederico contra Deum et ipsam Ecclesiam assistunt viriliter, et potenter. Ideoque mandamus, quatenus prædictos archiepiscopum et episcopos auctoritate nostra citans præfigas eis terminum peremptorium competentem, quo personaliter ad præsentiam nostram accedant pro meritis recepturi : alias vero jam dictos nobiles, ut ab eodem Frederico penitus recedentes non præstent ei auxilium, consilium et favorem; ac ad unitatem sanctæ matris Ecclesiæ revertantur, monitione præmissa, per censuram Ecclesiasticam appellatione remota compellendo, si videris expedire. Dat. Lugd. VII kalend. Novemb. anno V ».

9. *Post instructas insidias Innocentio, Fridericus profectus cum exercitu in Gallias Parmam obsidet.* — Quæ vero ex ingenti illo adversarum partium bellico apparatu sint secuta, describit Parisius [1], legatum Coloniensis archiep. fultum auxilio, conflato potentissimo exercitu, quem stipendiis, a laicis fidelibus atque Ecclesiasticis ad Ecclesiæ jura tuenda suppeditatis, alebat, adversus Conradum duxisse, illiusque ita fregisse vires mnes, ut Germania discedere coegerit : sed postea id contigisse non levi argumento est, qui auctor etiam Annalibus suis Friderici impium facinus mandavit. Ait enim illum mœrore ingenti ob res suas depressas in Germania perfusum, cum novi imperatoris potentiam efflorescere videret, insidias vitæ Innocentii paravisse, quosdamque profligatos milites pro eo trucidando corrupisse : alteram quidem conjurationem, quam Walterus de Ocra Friderici clericus, ac præcipuus consiliarius conflaverat ab altero sceleris conscio, divinæ providentiæ consilio paucos post dies lethali morbo correpto, cum ad meditatum scelus in extremis jam constitutus horreret, detectam esse; alteram vero duos Italos milites Lugduni captos aperuisse, vique tormentorum conspirationis participes indicasse. Quibus periculis perfunctus Pontifex gratias Deo agens ea Apostoli [2] verba occinere potuit : « Dominus mihi astitit, et confortavit me : et liberatus sum de ore leonis ».

[1] Par. Hist. Angl. hoc anno. — [2] 2. Tim. IV.

10. Cum occultas insidias evanuisse cerneret Fridericus, vim apertam instruxit; conflatoque potentissimo exercitu Gallias ad opprimendum Pontificem bello aggredi statuit; indeque in Germaniam, quæ admodum fluctuabat, seque magna ex parte ad novi regis obsequia converterat, irrumpere. Illectum in Gallias a Burgundiæ duce scribunt nonnulli. Is certe una cum aliis proceribus a Friderico subornatis gravissimam contra Ecclesiam conjurationem conflavit, de qua dicetur inferius. Taurinum igitur Fridericus ingenti militum multitudine septus prætergressus, minaces aquilas in Gallos attollebat, cum Innocentii consanguinei, ut ait monachus Patavinus [1], una cum iis qui Parma ejecti Placentiæ sedes fixerant, captata occasione, dum Entius, Friderici in Italia legatus, cum exercitu Cremonensium Quinorianum Brixiæ castrum obsidione tentabat, Parmam populari cum iis coitione facta mense Junio ingressi, prætore neci tradito Fridericianos pepulerunt : quibus mox Gregorius e Monte-Longo cum Mediolanensibus et Placentinis, et comes S. Bonifacii cum Mantuanis auxilia tulere, urbemque aggeribus et cæteris necessariis rebus celeri opere muniverunt. Terruit Fridericum Parmensium defectio, ac veritus ne si ulterius signa inferret, Italiæ reliquæ urbes ac Sicilia ipsius jugum e suis cervicibus depellerent, prætermissa Gallicana expeditione, reflexit iter, iraque exæstuans cum exercitu numerosissimo atque Ezelini auxiliis, Parmam obsidione cinxit, suscepto consilio nunquam inde castra removendi, nisi Parmam delevisset; novam in circuitu urbem, cui, inanibus præsagiis fretus, imposuit Victoriæ nomen, excitavit [2].

11. Meminit suscepti a se versus Lugdunum itineris Fridericus in litteris [3], quibus non ad opprimendum Pontificem, Galliasque invadendas, sed ad veterem discordiam extinguendam eo contendisse mentitur. Si enim pacis conciliandæ cupiditas illum agebat, cur præscriptas ab Innocentio superiori anno leges, ut sine exercitu accepto securitatis pignore accederet, non servabat? (1) « Repentibus, inquit, nobis nuper Italiam, post statum regni salubriter ordinatum, ad dissensionis tam longæ materiam, quæ inter nos et Ecclesiam

[1] Monac. Pad. Chron. l. I. hoc an. — [2] Monac. Pad. Chron. l. I. hoc an. Paris. Hist. Angl. eod. an. Ricord. Hist. Flor. c. 138. Jov. Vill. Chr. l. VI. c. 35. — [3] Ext. apud Petr. e Vin. Ms. Vall. bibl.

Quæ Fridericus hic in Annalibus de itinere suo Lugdunensi narrat, magis perspicue explicantur ab egregio Annalium Genuensium continuatore his verbis : « Movit de Apulia mansuetus in modum agni, ut melius decipere posset, et intravit Lombardiam dicens, se ex toto velle parere mandatis domini papæ et Ecclesiæ, et pacem dare mundo etc. ivit Taurinum festinans, ut iret Lugdunum ad dominum papam, et dicebatur quod ad instantiam faciebat domini regis Francorum, ut non impediretur propter discordiam passagium ipsius regis, quod constituerat fieri contra paganos. Tamen dominus comes Sabaudiæ prohibuit transitum ipsi domino Friderico, nisi castrum de Rivulis, quod muniri fecerat, prius restitueret ipsi comiti, quod statim fecit ei restitui, et dum se parabat ad motum, audivit quod civitas Romæ (lege Parmæ quam a Friderico defecisse die XV exeunte Junio, id est, die XVI Junii, scribit Rolandinus lib. V, cap. XXI) se ei facta fuerat rebellis : rediit continuo versus Parmam » : et inferius subdit : « Dominus Innocentius papa fecit soldani in Lugduno MD. quos in subsidium Parmensium, et aliorum Lombardorum destinabat, quibus comes Sabaudiæ transitum prohibuit seductus a domino Friderico, et oportuit eos reverti: Tunc misit unum ex cardinalibus D. Armanum apud Mediolanum cum magna quantitate pecuniæ, soldavit MD. » Paulo aliter postremam hanc

vertitur, finaliter decidendam; ad nostros et fidelium nostrorum, quibus cumpunctiva necessitate compatimur, labores et sumptus taliter finiendos; ad tollendam denique morbi nascentis originem, ne præsens incurratur infirmitas residua, altissimi nobis plenitudo consilii, sicut infallibiliter opinamur, occurrit, quod me (nos) non hactenus per ambages et devia, non per inutiles circumstantias, ut (et) quælibet valla, sed per ipsius naturam negotii finem tanti discriminis attingentes, Lugdunum recta via procedere deberemus, causæ nostræ justitiam præsentialiter et patenter in adversarii nostri facie coram Transalpinis gentibus posituri, dictam confestim petituri Germaniam, ad motus ejus, quos aliquorum infidelium procuravit iniquitas, salubriter componendos: hocque tam salubre propositum, velut finem tanto discrimini positurum, Italorum et Transalpinorum omnium communis opinio commendabat». Et infra, ubi subjicit, post contumeliosa in Pontificem verba nonnullas copias ab eo submissas, ut iter illi in Germaniam per Lugdunum præcluderet, a comite Sabaudiæ deletas fuisse: «Cum, inquit, repente fortuna Cæsarea, quæ nunc demum nobiscum gloriosius provehitur, cum nobiscum primo de qualibet condictione contendit, se processibus nostris circa radices Alpium in ipso Lugdunensis itineris objecit ingressu timoris inopinati de Parmæ infida rebellione nuntium perferens, quam ejectorum diu per nefariæ proditionis offensam infidelium repentinus incursus, mediantibus fraudis intestinæ suffragiis, occupavit, etc.» Subdit se Parmam rapto exercitu obsidione cinxisse, ac brevi expugnaturum; indeque ad conterendas circa Lugdunum, ut ait, belli reliquias accessurum; cum maxime Germania sub Conradi filii potentia procumbat. Ut vero ille delusus spe sua fuerit, amissisque in Parmensi obsidione copiis fractus ac profligatus, sequenti anno dicetur.

12. *Sanctus Ludovicus, cooperante ejus matre Blanca, expeditionem parat contra Fridericum.* — Emersit itaque feliciter Gallia ex ingenti periculo, quod impendebat ex imminenti Friderici irruptione, ac nonnullorum procerum nefaria coitione, quos ex allatis Friderici litteris ipsum excivisse colligi videtur: ac mox S. Ludovicus Francorum rex, quem tam strenuam operam ad revocandum in gratiam Ecclesiæ Fridericum vidimus, ubi sæva illius consilia perspexit, atque Ecclesiam Friderici tyrannide innumeris mersam calamitatibus lugeret; decrevit animo ad prædecessorum cumulandam gloriam bello Fridericum petere, atque ad restituendum Rom. Ecclesiæ Christi vicarium, exercitum in Italiam ducere. Susceptum ergo pium consilium Innocentio exposuit, ac sua et Francorum arma ad retundendam hostis audaciam obtulit. Cujus officii magnitudine recreatus, atque ingenti voluptate delibutus Pontifex, maximas sanctissimo regi gratias egit: flagitavit tamen ne vel in Italiam exercitum duceret, mitteretve, nisi novam ab Apostolica Sede provinciam suscepisset.

13. «Illustri regi Franciæ.

«Lætentur cæli, et exultet terra, quod sic Deus super Ecclesiam in Filii sui unigeniti sanguine pretioso fundatam, suam de novo illustravit faciem, ut quæ sub insurgentium turbine tempestatum credebatur extremum quasi passura periculum, videatur subito consequi cum honoris plenitudine securæ libertatis effectum; te filio charissimo, præ terræ principibus in conspectu Dei et hominum glorioso, qui duxisti originem de stirpe regia, fructum honoris et gratiæ semper Ecclesiæ producere consueta, sine interpositione spatii fervore concepto sancti Spiritus, cum charissima in Christo filia nostra illustri regina Franciæ matre, ac dilectis filiis nobilibus viris fratribus tuis comitibus; unanimiter decernente, quod in nostri, quem pro divina reverentia tibi recognoscis in patrem ac ipsius defensionem Ecclesiæ cum victorioso venires exercitu omni postposita tarditate. De hujus autem operis divina gloria nos una cum fratribus nostris incredibili jucunditate perfusi, glorificamus mente humili regis æterni clementiam, qui tibi suo regi tam pium, tam laudabilem infudit affectum, ut digne sit in nostra et aliorum mente mirabilis, et in cujusquam perpetuam deduci debeat notitiam nationis. Nec mirum, cum ad ipsius Ecclesiæ gemitum et frequentes angustias, quibus affligitur, dum filiorum Ecclesiæ vexationes continuas illatas per turbatorem sæculi meditatur, quasi tacentibus aliis, tu solus in medio regum terræ præfulgidus elegisti, ad succursum matris Ecclesiæ non solum exponere substantiam, sed deputare personam.

14. «Reservet Deus hujusmodi inexplicabilem meriti quantitatem tibi ad illius retributionem præmii, quo æternorum principum beata noscitur acies coronari. De ipsius etiam virtute meriti claræ memoriæ progenitoribus tuis perducat Dei benignitas, ut ipsorum felices animæ in superna gaudeant constitui claritate; concesso nobis interim, ut qui de affluentia divinæ benignitatis, et tuæ infra corda nostra festum exultationis exultantes agimus, tibi et tuis quæ sunt ad condignum decorem, et decus debitum compensare possimus. Ecce, fili, benedi-

missionem legali narrat Nicolaus de Curbio in Vita Innocentii cap. XXII. «Tunc summus Pontifex in Lombardiam legatum destinavit D. Octavianum S. Mariæ in Via-Lata diaconum cardinalem, qui cum electis militibus strenuis atque probis, pro quorum stipendis XV millia marcarum argenti contulerat ipse papa, veniens usque ad radices Alpium occurrit sibi exposito nomine Amatus (Amedeus) comes Sabaudiæ, qui Friderici amicitia junctus erat, occultas tendens insidias ne transiret. Ubi propter resistentiam comitis memorati fere trium mensium spatio ipse legatus cum dictis militibus perstiterunt, et amissa Ecclesiæ pecunia, et subsidio militum, ipsi milites ad propria remearunt. Tandem per diversarum viarum anfractus vix ipse legatus solus cum sua familia devenit in provinciam Lombardiæ».
MANSI.

ctionis et gratiæ nostram audivisti lætitiam et gaudium Ecclesiæ percepisti; cui cum sit votivum, et necessarium, ut sibi peramaris olim potatæ calicibus favus consolationis adveniat, et specialis materia jucunditatis accedat; serenitatem tuam per Dei misericordiam obsecramus, in remissionem tibi peccaminum injungentes, quatenus secundum quod ad ipsius honorem concepisti propositum, mente pia deducas jugiter in augmentum, et in Domino super eo multiplices tuo cordi lætitiam: quia cum senserit adversarius affluentiam gratiæ, qua superna benignitas sæpedictam Ecclesiam per te noscitur perfudisse, relictis forte mentis perversæ tenebris convertet animum ad divinæ reverentiam majestatis: vel si quid ei remansit interni luminis, de necessitate percipiet, quod institutor, et gubernator Ecclesiæ Filius Dei non patitur, ut per ejus multiplicem nequitiam data ipsi Ecclesiæ de cælo dignitas vacuetur, pro cujus defensione promptissima, licet te jubente, convertetur militia gloriosa. Volumus tamen, ut te non accingas ad iter, nec aliquem mittas exercitum, quousque super hoc per nostrum nuntium, vel speciales litteras votum Apostolicæ Sedis agnoscas. Dat. Lugduni XV kal. Jul. an. IV». Simili argumento gratiarum et officii plenas ad comites Atrebatensem, Pictavensem, atque Andegavensem, Robertum nimirum, Adelphonsum et Carolum S. Ludovici germanos, magnæ virtutis et ingentium animorum principes, qui Innocentio suam quoque operam liberaliter devoverant, misit[1].

15. Nec generosissimi modo ii principes fundere pro vicarii Christi causa sanguinem paratissimi erant, ac bello cum Friderico decernere; verum ipsorum quoque mater regina Blanca, muliebrem sexum virilibus virtutibus supergressa, rapere exercitum ad defendendum Pontificem, Alpes superare, lacessere Fridericum, atque ancipites periculorum æstus penetrare agitabat. Cui studium ardens proponenti has litteras Innocentius misit[2]:

« Illustri reginæ Franciæ.

« Vocibus gementis Ecclesiæ, sicut confidimus, cælorum intercedente regina, sic regis æterni benignitas suum inclinavit auditum, ut charissimo in Christo filio nostro illustri rege, ac dilectis filiis nobilibus viris comitibus natis tuis disponentibus magnificum Ecclesiæ personaliter præstare succursum; tu inflammata igne sancti Spiritus de regio corde protuleris, quod teipsam velles cum exercitu ad iter accingere, ut posses Ecclesiæ magnifice subvenire. Ex hoc enim, filia charissima, non solum nos et fratres nostros, plena jucunditate perfusos, tibi et filiis tuis ad favorem perpetuum obligasti: sed acquisito apud homines laudis stabilis et immensæ præconio, sic benignum reddidisti Conditorem omnium, ut animæ tuæ compensandam ab ipso credamus in posterum gloriam supernorum.

16. « Cum autem prædicta Ecclesia puncta frequenter angustiarum aculeis, quos producit assidue horrenda malignitas persequentis, sit in statu conservandæ lætitiæ, qua divina clementia ipsam, per tuam et filiorum tuorum intentionem piissimam noscitur replevisse, tuam serenitatem qua possumus affectione rogamus, in remissionem peccaminum injungentes, quatenus infusum tibi et eisdem filiis a Deo propositum deducens jugiter in augmentum, ad hoc pro divini honore nominis firma et stabilis habearis; ut sic resurgere possit Ecclesia, quod ipsius fundatori Dei Filio redundet in gloriam, et afflictis ejus filiis proveniet status gratiæ salutaris; verecundo manente persecutore ipsius Ecclesiæ, dum mente confusus adverterit, quod aula regni Franciæ, quæ virtutibus semper emicuit, ad hoc robur converterit suæ potentiæ, ut per eam fides, quam ille suffocare nititur, in statu decoris et gloriæ conservetur. Cæterum cum sit nostri desiderii tunc nobis præstari subsidium, quando dignoscitur esse opportunum, volumus tamen quod nec prædictus rex, vel tu, aut aliquis filiorum tuorum pro succursu præstandi ipsi Ecclesiæ se accingant ad iter, quousque super hoc sibi, et ipsis per nostrum nuntium, vel speciales litteras votum Sedis Apostolicæ declaretur. Dat. Lugd. XV kal. Julii anno IV».

17. *Legati Apostolici in Italia, Hispania et Lusitania.* — Tantis auctis viribus erat tyrannus, ut non unius regni tantummodo armis petendus videretur, sed collectis ex universo orbe Christiano copiis obruendus: quare Pontificem omnes principes in Fridericum commovere conatum, ait Parisius[1], atque legatos in Germaniam, Italiam, Hispaniam, Norwegiam misisse, ut proposita amplissima criminum venia, ad arma sacra populos in illum concitarent. De legatis in Germaniam et Norwegiam missis, Petro scilicet S. Georgii ad Velum-Aureum diacono cardinale, et Sabinensi episc. supra egimus; reliquum jam est ut de aliis sermonem instituamus.

Creavit igitur Italiæ legatum Octavianum S. Mariæ in Via-Lata diaconum cardinalem, uti Apostolicæ ostendunt litteræ, quas de provincia ipsi imposita hoc anno Aprilis mense ineunte ad ipsum[2] atque ad Italiæ præsules[3] principes viros ac populos exaravit; cæterum Octavianum hunc S. R. E. cardinalem, nobili Ubaldinorum familia Florentiæ ortum, recentiores quidam auctores docent[4]. Hic vero Friderici artes præterire silentio non possumus, cum fideles ad excutiendum servitutis jugum, ac depellendam ipsius tyrannidem in arma prosilire intueretur, falsos rumores disseminasse, de pace inter ipsum atque Innocentium

[1] Ep. CXXVII. — [2] Ep. CXXV.

[1] Par. Hist. Angl. hoc an. — [2] Inn. l. II. Ep. cur. LXXXIII. — [3] Ep. LXXXII, LXXXIV, LXXXV, LXXXVIII. — [4] Hier. Rub. Hist. Raven. l. VI. Car. Sigon. de episc. Bonon. l. II. et alii.

agitari; ut inflammatus eorum zelus pacis exspectatione defervesceret, atque ipse incautos circumvenire et opprimere posset: deque re factum certiorem Innocentium litteris suis hominis perfidiam in luce collocasse. Extant sane ad marchionem Estensem eo argumento scriptæ litteræ[1], quibus discutit hostiles fraudes; monetque ab eo tempore, quo exauctoratus fuerit imperio Fridericus, nullum de conciliandа pace tractatum admissum fuisse. Præterea Ferrarienses omni erga Fridericum officio, si quo tenerentur, exemit[2]; atque Ecclesiæ perduelles, qui in Italia tyranni partes sequebantur, comprimi jussit[3]: suorum vero partes extulit; atque adeo cum Sicilia legitimo rege careret, studiosissimis in iis regionibus nobilibus viris Apostolicæ Sedis nonnullas urbes, et oppida beneficiario titulo concessit[4].

18. Quod ad legationem in Hispanias missam attinet, nullum S. R. E. cardinalem id munus hoc anno in Hispaniis gessisse reperimus; sed duntaxat Desiderium religiosum virum, ut Jacobi Aragonum regis audax et sacrilegum facinus corriperet, anno superiore proficisci jussum, quem hoc anno in Lusitaniam direxit, ut regni illius statum intueretur, quo postea ipsius rebus consuleret: gravissimis enim querelis ab Alphonso Castellæ regis primogenito pulsatus fuerat, Boloniæ in Galliis comitem Lusitaniæ regis fratrem magnas sibi injurias ac Lusitano intulisse, cui ita Innocentius rescripsit[5].

« Innocentius, etc. nobili viro Alphonso, regis Castellæ primogenito.

« Litteris tuis affectuose receptis, ex earum tenore collegimus, quod per dilectum filium nobilem virum comitem Boloniæ quamplura charissimo in Christo filio nostro illustri regi Portugalliæ, suoque regno, et tibi gravamina inferuntur, super quibus opportunum per Apostolicam providentiam adhiberi remedium petivisti. Verum, sicut alias tibi scripsisse recolimus, ad magnum, diutinum, et instantem clamorem prælatorum et aliorum tam religiosorum, quam sæcularium clericorum; nobilium quoque omniumque fidelium regni ejusdem præfatus comes, qui de sollicitudine ac prudentia multipliciter commendatur, ad ipsius regni custodiam; quod propter periculosum et intolerabilem justitiæ defectum, ac alia multa gravia, et enormia, quæ libere, ac impune sine intermissione committebantur ibidem, quasi undique dissipatum cernitur, est assumptus: et nostræ intentionis non extitit, nec existit, ut per hoc juri vel honori jam dicti regis fratris ejusdem comitis, seu legitimi filii, si aliquem eum habere contigerit, in aliquo derogetur, si ad eum statum ipsum regem devenire claruerit, ut per suam diligentiam et industriam possit prædictum regnum utiliter et salubriter gubernari: sed potius ut sibi et eidem regno destructioni exposito, ac in illo degentibus in vita ejusdem regis per probitatem, et circumspectionem memorati comitis consulatur. Unde dilectum filium fr. Desiderium, pœnitentiarium nostrum, virum litteratum, probatæ vitæ, ac in consiliis circumspectum, in regnum ipsum de fratrum nostrorum consilio duximus destinandum; ut ipse, quem sollicite ac prudenter processurum speramus, de præfati regni statu diligenter inquirens, nos plene de statu ipso certificare procuret, ut instructi per eum provideamus, auctore Domino circa illum, prout extiterit opportunum. Ideoque devotionem tuam monemus, rogamus et hortamur attente, quatenus eidem fratri adhibeas in hujusmodi negotio firmam fidem, ejus acquiescendo consiliis, et monitis intendendo. Dat. Lugd. V id. Maii anno IV ». Contundebat feliciter tunc in Hispaniis infidelium potentiam Ferdinandus Castellæ rex, cui Hispalim Christianorum ditioni adjicere meditanti, Innocentius tertiæ partis decimarum medietatem ab Ecclesiasticis illi ad triennium persolvi jussit[1]; meritisque laudibus illius propagandæ fidei studium exornavit. De Hispali porro a Ferdinando obsidione cincta pluribus agit Mariana[2]. Impulisse videtur alia ratio Innocentium ad mittendum in eas regiones Desiderium, ut nimirum Hispanos reges ad Ecclesiæ patrocinium adversus Fridericum suscipiendum incitaret. Sed cum in eo statu Hispaniæ res versarentur, in qua aut continue lacessendus erat Christianorum hostis, aut propulsandus, parum ex eo regno subsidii contra tyrannum colligi ac sperari poterat: quare ex aliis potius regnis comparanda auxilia fuerunt.

19. *In Anglia pecuniæ collectæ, Sanguis Dominicus et B. Edmundi reliquiæ translatæ.* — Ingentem ex Anglia pecuniæ vim coegisse Innocentium queritur Parisius[3], ac Joannem et Alexandrum Minoritas, ac Marinum capellanum eo missos in invidiam traducit; additque Gofridum Urbis præfecti filium in Scotiam, Joannem Rufum in Hiberniam missos. Extant in Pontificio Regesto ad Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, Hispaniæ, Galliarum, Germaniæ archiepiscopos atque episcopos datæ[4], ut opes suas ad tuendam Ecclesiæ causam conferant: ex quo Parisius adducendi in invidiam Pontificis occasionem aucupatus est, atque ex eo Westmonasteriensis[5] incaute venenum hausit. Qui sane auctores æquiores extitissent, si prudenti judicio extremam ponderassent inopiam, qua tunc premebatur Romana Ecclesia, pericula quibus undique erat circumfusa, potentiam tyranni, sacra Hierosolymitana loca a Sarracenis prophanata, fideles augustiis involutos, quibus sacrosancta Synodus porrigendam opem et maxime ab Ecclesiasticis

[1] Lib. IV. Ep. DCLXXVII. — [2] Ep. CDXXXVII. — [3] Ep. CDXCI, DXCVI, DCCXXXVIII, DCCCLV, DCCCLVI. — [4] Ep. DCCCXCVII, DCCCXCVIII, DCCCXCIX, DCDIII, DCDIV, et l. V. Ep. CDLXXXIII. — [5] Lib. IV. Ep. cur. CXI.

[1] Ep. DXLI. — [2] Jo. Marian. de reb. Hisp. l. XIII. c. 7. — [3] Par. Hist. Angl. hoc an. — [4] Lib. IV. Ep. cur. LXXXI, CIX. — [5] West flor. hist. hoc an.

viris, sanxerat; Constantinopolitanum imperium magna ex parte a schismaticis occupatum, Tartarorum in Christianorum terras immanes excursiones. Nec enim remedium tantis malis adhiberi poterat, nisi instruerentur potentissimæ ad tot retundendos hostes copiæ, nec milites sine stipendiis ali poterant, nec haberi stipendia, nisi a Christianis et maxime a clero cogerentur.

20. Cæterum hoc anno in Angliam sanguinis Dominici in cruce effusi portionem patriarchæ Hierosolymitani archiepiscoporum, episcoporum, magistrorum Templi et Hospitalis, aliorumque plurium testimonio, et sigillo confirmatam, munitamque in vase crystallino reconditam, Templarii equitis opera allatam, et a rege Henrico magna religionis pompa susceptam tradit Parisius[1]: atque Henricum in eo tum Heraclii imperatoris, tum Francorum regis, nimirum S. Ludovici, qui crucem Dominicam maxime coluere, exempla imitatum; subditque: « Ipse rex venit, et cum summo honore, et reverentia, ac timore accipiens illud vasculum cum thesauro memorato, tulit illud ferens in propatulo super faciem suam, iens pedes, habens humilem habitum, scilicet pauperem, cappam sine caputio, præcedentibus vestitis prædictis, (nimirum Londinensis cleri religioso agmine egregie instructo atque elegenter adornato), sine pausatione usque ad Ecclesiam West, quæ distat ab Ecclesia Sancti-Pauli circiter uno milliari. Nec prætermittendum, quod ambabus manibus illud deferens, cum per stratam salebrosam et inæqualem pergeret, semper vel in cælum vel in ipsum vas lumina tenebat defixa, supportabatur autem palla per quatuor hastas; supportabantque duo coadjutores brachia sua, ne in tanto forte labore deficeret, etc. demum illud quasi donum inpretiabile et quod Angliam illustraverat, donavit et obtulit Deo et Ecclesiæ Sancti-Petri West, et charo suo Edmundo et acro conventui, qui ibidem Deo et sanctis suis ministrant » Subjicit episcopum Norwicensem sacram concionem habuisse, ac magnifice illud exaggerasse, non minus, imo magis illo Christi sanguine gloriari Angliam, quam Gallia cruce Dominica, cum crux ab ipso Christi sanguine suam acciperet dignitatem: verum non defuisse, qui ejus dicta traducerent; atque hæsitantibus Templarium equitem dixisse, ideo in Angliam translatum ut majori veneratione, quam in Syria, quæ Sarracenorum furore vastabatur, coleretur; nec fraudi patere locum, cum nulla merces ab Anglis ideo optaretur: atque etiam libros ad rem confirmandam in lucem emanasse, cum plerique illud objicerent Christum Dominum e mortuis tertia die excitatum sanguinem suum pro humana salute effusum recepisse. De portione sanguinis Christi, qui tempore passionis Dominicæ e sacro illius corpore defluxit reperta Mantuæ, atque illius veritate Caroli Magni precibus a Leone Tertio indagata, comprobataque refert Baronius[1].

21. Superioribus addit Parisius[2], sacras B. Edmundi exuvias magna pompa in ædes monachorum Cisterciensium translatas; celebritatemque Ludovicum Francorum regem principum corona succinctum ac matrem ipsius Blancam, cujus pietatem in porrigendis sancto episcopo precibus commendat, cohonestasse: cujus translationis meminit etiam sancti Ludovici gestorum scriptor[3]; tum subdit Parisius de B. Edmundi corpore omnis corruptiones experte invento: « Sciendumque est, imo toti mundo prædicandum, quod totum corpus ejus integrum inventum est, et incorruptum, et odoriferum et, quod mirabilius est in mortuo, cum omnibus membris flexibile, ut solet esse in dormiente; capilli ejus et vestimentum inviolatum colore et substantia ». Adjicit ex eo tempore Francorum regem Anglis permisisse, ut liberius quam cæteri confessoris corpus viserent: sepulchrum vero ipsius magnifice pluribus icunculis eleganti cultu adornatum; quin etiam Richardum comitem singulari religione memoriam illius coluisse; cumque morbo gravissimo esset implicitus, ipsius apud Deum precibus valetudini restitutum, nuncupato voto, ad feretri ipsius partem anteriorem pretiosissimo opere elaborandam atque ornandam se astrinxisse.

22. *De Guillelmo Briocense episcopo in SS. numerum relato.* — Sanctissimo majoris Britanniæ archiepiscopo sanctitate et miraculis illustrem episcopum, minoris Britanniæ ornamentum et decus, Guillelmum Briocensem conjungemus, quem hoc anno Pontifex sanctorum Albo solemni ritu adjecit; deque illi decreto cultu amplissimisque laudibus litteras ad Turonensem archiepiscopum et suffraganeos exaravit[4]:

« Innocentius, etc. archiepiscopo Turonensi, et ejus suffraganeis.

« Merito tunc gaudere poterat Briocensis Ecclesia curæ talis deputata pastoris, qui tanquam magistrum vitæ pietatis titulis et misericordiæ speculum totam Britanniam, et adjacentes provincias suæ doctrinæ radiis mirifice illustraret: sed nunc non solum ipsa, imo Ecclesia universalis debet perfundi lætitia ampliori; tum quia de novo perspicuum sidus oriri conspicit in partibus Occidentis, per quod in mundi pelago naufragantes ad portum reducuntur salutis; tum quia talem in terris meruit producere filium, nunc Angelorum concivem effectum, cujus patrocinium invocandum censuit in suis necessitatibus non indignum. Cæterum ut ipse, qui dum adhuc in carne retineretur, erat quasi lilia, quæ sunt in transitu aquæ; oliva pullulans, et cypressus incremento proficiens venustatis, nondum carnis solutis nexibus; et Israel de Jacob idem Deum videns effectus, tan-

[1] Par. Hist. Angl. hoc an.

[1] Baron. Annal. tom. 1. an. 804. num. 1. — [2] Par. Hist. Angl. hoc anno. — [3] Guil. Nang. eod. an. — [4] Inn. l. IV. Ep. DXXXII.

quam lucerna (non) sub modio, sed super candelabrum posita illis, qui sunt in domo Domini, miraculis coruscarat, est per ipsum, velut alterum Eliseum puer mortuus suscitatus : cuidam mulieri est candidior solito restituta mammilla, quam sibi præ nimio infirmitatis dolore miserabiliter amputarat ; muliere nihilominus altera per extenuationem corporis congruam ab hydropisi nimium tumescente curata. Viro insuper cuidam est in inguine repente consolidata ruptura, per quam ipsius viscera se hominum aspectibus horribiliter offerebant.

23. « Quædam etiam puella, cujus adeo pedes et tibiæ infecti fuerant ulceribus fistularum, quod in sola tibiarum abscissione (remedium), ne per hoc sinceram corporis partem corrumpi contingeret, pro consilio parabatur, ad plenum de ulceribus liberata prædictis. Altera quoque puella ignis interempta incendio fuit in medio carbonum reperta ; cui ejusdem sancti meritis ignis, vim suæ virtutis oblitus, nullum impressit vestigium læsionis : necnon lumen cæcis, auditus surdis, mutis loquela, gressus claudis, et paralyticis debitum membrorum officium ad invocationem sui gloriosi nominis subinde conferuntur : per quod ignorantium Deum tenebræ propulsantur, hæreticorum perversum dogma confunditur, et fidelium beata credulitas adaugetur.

24. « Cum igitur dignum sit, ut quos triumphans sublimavit Ecclesia militans, quæ ipsam ut potest semper imitari desiderat, prompto veneretur affectu ; nos postquam de tam apertis ejusdem episcopi miraculis, tam per testes idoneos, quam etiam quosdam miraculose curatos in nostra et fratrum nostrorum præsentia constitutos liquido constitit, ipsum, quem cum justis in libro viventium jam scriptum esse cognovimus, de communi fratrum nostrorum, et venerabilis fratris nostri patriarchæ Constantinopolitani, et prælatorum omnium, tunc apud Sedem Apostolicam existentium, consilio et assensu in festo Resurrectionis Dominicæ glorioso sanctorum Catalogo decrevimus adscribendum. Quocirca fraternitatem vestram monemus et hortamur attente, præcipiendo mandantes, quatenus festum ipsius IV kal. Aug. quo spiritum reddidit Domino, attenta devotione celebrare curetis ; ac faciatis per vestras civitates, et diœceses a Christi fidelibus solemniter celebrari, ut per hoc eum in cælis mereamini apud Deum intercessorem perpetuum invenire. Porro cupientes sepulturam ipsius, quæ tam evidentibus signis rutilare dignoscitur, congruis honoribus frequentari ; omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui cum reverentia illuc in eodem festo annuatim accesserint ipsius suffragia petent, de omnipotentis Dei misericordia, etc. usque confisi, unum annum et quadraginta dies : accedentibus vero ad prædictam sepulturam infra ejusdem festi Octavas quadraginta dies, etc. usque relaxamus. Dat. Lug. XVII kal. Maii anno IV ».

Flagitavere per eadem tempora Herbipolenses episcopus et clerus, ut Brunonem, qui eam olim Ecclesiam gesserat, tumque illustrabat miraculis, sanctorum Albo adjiceret. Quibus motus Innocentius Cisterciensibus nonnullis abbatibus provinciam tradidit [1], admirandas res ejus sancti viri, testium sacramento confirmatas, in tabulas publicas referrent, seque de tota re facerent certiorem. At de his hactenus. Jam ad Septentrionalia regna oratio traducenda est.

25. *Polonia bellis agitata.* — Infestantibus Poloniam ethnicis Barbaris, qui in Cracoviæ et Sandomiriæ provincias excursiones agebant, ac pro innata adversus fideles immanitate cædibus et flammis obvia quæque miscere consueverant ; Innocentius Cracoviensis episcopi aliorumque sacrorum oratorum opera fideles, proposita criminum venia, ad gerenda sub Boleslai Pudici ducis Cracoviensis auspiciis arma incitari jussit [2]. Fatigavit illum etiam diutino bello, ut tradit Longinus [3], Conradus Mazoviæ dux, qui aliarum provinciarum ditione auctus, cæca regnandi libidine, totius Poloniæ dominationi inhiabat, ac maxime nepotem suum Boleslaum iniquo bello lacessebat. Sed tandem hoc anno illius consilia mors obruit ; cujus filii paternæ ambitionis hæredes, nondum persolutis parentis exequiis, ad relictas sibi terras partiendas ferro flammisque concurrere. Recreatus vero est extincto hoste Boleslaus, adversus quem Conradus, violatis consanguinitatis legibus, Pruthenos ac Lithuanos sæpius concitarat.

Non immunes bello aliæ Poloniæ partes fuere. Cujavia enim a Swantopelko Pomeraniæ duce vastata, qui vario eventu magnis illatis acceptisque cladibus cum cruciferis bellum gessit [4]. Conjuncti erant Pomerano Prussiæ neophyti : religiosis vero equitibus Poloniæ et Cujaviæ duces hærebant. Ad quam discordiam sopiendam, e qua plura religioni Christianæ damna inferebantur, Innocentius Jacobum archidiaconum Leodiensem, qui postea sub Urbani IV nomine Ecclesiæ præfuit, legati munere auctum misit, ut inducias, objecta censurarum religione, adversis partibus tamdiu observandas indiceret, donec pro tota re componenda imperia Pontificia excepissent. Quæ Jacobo provincia litteris X kal. Decemb. datis imposita est [5]. Extant etiam aliæ ad legatum [6] Gnesnensem [7], et Prussiæ archiepiscopos, eorumque suffraganeos, atque ad abbates Cistercienses [8] exaratæ, quibus eos muneris legato impositi certiores factos, suam illi ad conciliandam concordiam operam explicare imperavit.

26. *Sarracenis et hæreticis eliminandis ex Ungaria et schismaticorum conversioni studet Innocentius.* — Trepidanti etiam Ungariæ, quæ ad imminentium Tartarorum rumores metu horre-

[1] Ep. CCCLIV. — [2] Lib. IX. Ep. CCL. — [3] Long. Hist. Pol. l. VII. Cromer. l. VIII. — [4] Long. ibid. et Cromer. l. VIII. — [5] Lib. V. Ep. cur. XXIX. — [6] Ep. cur. XXV. — [7] Ep. XXVI. — [8] Ep. XXVII.

bat, non defuit summus Pontifex. Rogatus enim a Bela Ungariæ rege, ut sibi auxilia submitteret, cum rumores hostilis adventus increbrescerent, pollicitus [1] est se omnes ad Terræ-Sanctæ atque imperii Constantinopolitani reparandas res cruce insignitos, aliosque plures illuc directurum, ubi certam ab eo famam futuræ hostilis impressionis accepisset; cum in ea re totius Christiani nominis causa ageretur. Strigoniensi vero et Colocensi archiepiscopis injunxit [2], ut munitissima loca excitarent, quo ipsi una cum populis Barbaris ingruentibus confugere possent. Nullo etiam officii genere aut studii prætermisso, quod ad utilitatem ejusdem regis spectaret; cum pro ducatu Austriæ sibi asserendo Ungariæ rex bellum gereret, cumque principatum Fridericus imperio exauctoratus occupare niteretur; hortatus [3] est Innocentius Willelmum Romanorum regem, ut contra Fridericum Ungaro opem ferret. Interfectus enim fuerat anno superiore alter Fridericus Austriæ dux, uti produnt rerum Germanicarum scriptores [4], e quibus Albertus Stadensis hæc litteris consignavit: « Dux Austriæ contra regem Ungariæ conflictu habito occubuit, et ducatum sine hærede reliquit ». Extincta itaque ducum Austriæ stirpe mascula, cum Margareta postremi ducis soror, Henrici olim regis Romanorum et Thuringiæ lantgravii vidua, ampla in principatum jura obtineret, illam Pontifex cælibem vitam meditantem, justissimis causis permotus a suscepto servandæ castitatis consilio abduxit, ac marchionis Misnensis fratri, qui Willelmi Romanorum regis nepos erat, communis boni causa nubere sollicitavit [5], ut vero Premislao regis Bohemiæ filio nupserit [6], dicetur inferius. Cum porro de Misnensi marchione mentio inciderit, prætereundum non est, Innocentium hoc anno illum a Nuembergensis Ecclesiæ divexatione monitis ac minis revocare studuisse [7]: præterea inita inter filium ipsius ac Friderici exauctorati filiam sponsalia dissolvisse [8]. Sed nostra ad Ungarum, a quo deflexit, recurrat oratio. Egregiam rex ad exscindendos e Bosnia hæreticos operam navare cœperat: ad quod perficiendum susceptum opus illum Innocentius incendit, fecitque certiorem se nihil de Bosnia nisi ex ipsius consilio, atque assensu decretum. De ea porro provincia Colocensi archiepiscopo subjicienda, extant litteræ [9], si rem divinæ gloriæ versum iri, atque hæresim facilius prosternendam censeretur.

27. Nec Ungariæ modo rex proferendæ Christi gloriæ, delendisque hæreticis feliciter incumbebat; verum etiam regina ad traducendos schismaticos ad Ecclesiæ Rom. obsequium gloriosissime desudabat. Cui Innocentius, acceptis ejus perhumaniter oratoribus, gratias egit [1] ad Vatacium et Græcos a schismate abducendos studium collocasse; hortatusque est, ut quamprimum viros prudentia ac doctrina spectatissimos pro re perficienda ad Vatacium mitteret: « Exultantes accepimus, et referimus gloriantes, quod pro tuis insistis viribus et laboras, ut ad sinum matris Ecclesiæ redeat Vatacius, et gens ejus. Ex quo tanto tibi majores actiones referimus gratiarum, quanto magis id ad laudem cedit et gloriam Jesu Christi, exaltationem contingit et commodum sponsæ suæ, nostram et tuam utilitatem respicit pariter et honorem. Ut igitur, charissima in Christo filia, effectus hujusmodi negotii facilius subsequatur, excellentiam tuam requirimus et rogamus, quatenus aliquos nuntios viros providos et discretos ad præfatum Vatacium non differas destinare, quorum diligentiæ, studio et sollicitudinis industria prædictus Vatacius ad unitatem matris Ecclesiæ revertatur. Nos enim ob tui gratiam et amorem, quidquid cum honore Dei et Ecclesiæ, ac salute ipsius animæ fieri poterit, scire te volumus nos facturos. Datum Lugduni III kal. Feb. »

28. *Daniel Russorum rex et Wasilico rex Laudemeriæ Ecclesiæ Romanæ se conjungunt.* — Evanuit postea ea spes, quam suæ conversionis Vatacius moverat: sed divini numinis pietas beneficium, quod respuit Vatacius, aliis regibus ac populis, qui Græcorum ritus et errores sectabantur, contulit. Abjurato enim schismate, Daniel Russorum rex, superiore anno Rom. Ecclesiæ filiis aggregari flagitarat. Quo læto nuntio voluptate incredibili delibutus Pontifex, archiepiscopo Prussiæ, Livoniæ et Estoniæ Apostolicæ Sedis legato provinciam tradiderat [2], ut in eas regiones se conferret: cui nova hoc anno dedit imperia, si regem, principes et præsules eo sacro desiderio tactos, atque in suscepto consilio constantes reperiret, in filiorum Rom. Ecclesiæ numerum ipsos admitteret.

« Archiepiscopo Prussiæ, Livoniæ et Estoniæ Apostolicæ Sedis legato.

« Sicut omnes, quos extra arcam invenit diluvium, perierunt; ita omnes, qui sunt extra communionem Ecclesiæ, nisi conversi ad ejus unitatem redierint, in æternæ damnationis supplicium deportantur. Hac siquidem consideratione inductus charissimus in Christo filius noster Daniel rex Russiæ illustris, cujus mentem Dominus, qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat, sua misericordia illustravit, per litteras speciales, et nuntios, quos propter hoc transmisit nuper ad nostram præsentiam, cum humilitate ac instantia postulavit a nobis, ut ipsum et totam gentem ac regnum ejus, hactenus a fidei unione præcisos, ad unitatem Ecclesiasticam et devotionem Ecclesiæ Romanæ, quæ aliarum omnium caput est et magistra, recipere de benignitate so-

[1] Lib. IV. Ep. cur. XXXVII, XXXIX. Ep. XLI. — [2] Ep. XLII. — [3] Ep. XL. — [4] Albert. Stad. Chr. an 1246. Stero in Annal. apud Canis. ant. lect. tom. I. p. 267. Chron. Astr. et alii. — [5] Lib. IV. Ep. cur. LXXIX. — [6] Stero in Annal. apud Canis. ant. lect. tom. I. pag. 272. — [7] Lib. IV. Ep. CCCLXXIII. — [8] Ep. DCXXVI. — [9] Lib. V. Ep. CLV.

[1] Lib. IV. Ep. cur. XXXVIII. — [2] Lib. V. Ep. CLXXXVIII.

lita curaremus. Quocirca mandamus, quatenus personaliter ad partes illas accedens, si præfatus rex in tam sancto proposito perseverans, tam ipse, quam archiepiscopi, et episcopi, et alii magnates regni sui schismate quolibet penitus abjurato promiserint, et juraverint se de cætero in unitate fidei, quam Ecclesia Romana prædicat et observat, ejusdemque Romanæ Ecclesiæ devotione perpetuo permansuros; eos auctoritate nostra reconcilies, et tanquam speciales et devotos filios incorpores prædictæ Romanæ Ecclesiæ, quæ mater est omnium, unitati; idque per loca et regna, in quibus expedire videris, publices et facias etiam publicari. Dat. Lug. VII id. Septemb. an. v ».

29. Nec Daniel modo Russiæ, sed Wasilico etiam Landemeriæ rex ipsius frater ad sinum Ecclesiæ, abruptis schismatis vinculis, quibus tamdiu fuerat irretitus, se recepit. Quos Pontifex, ut arctius beneficio aliquo insigni sibi devinciret, ipsos in B. Petri clientelam admisit [1]. Affecit etiam ipsos nonnullis aliis beneficiis: Wasiliconem enim qui uxorem tertio et quarto consanguinitatis gradu attingebat, sacrorum canonum emollita severitate, manere cum uxore permisit, ac matrimonium ratum firmumque futurum sanxit. Qua de re tum ad ipsum, tum ad Dubraucen reginam litteras exaravit [2]. Russorum vero regi Danieli concessit [3], ut qui Romanæ Ecclesiæ non repugnarent ritus, in ipsius regno servarentur; ac fermentato pane pro conficiendo Christi Domini corpore sacerdotes uterentur.

« Danieli regi Russiæ illustri.

« Cum te de cætero specialem inter devotos Ecclesiæ reputemus, petitiones tuas, quantum cum Deo possumus, libenter ad gratiam exauditionis admittimus, et votis tuis favorem benevolum impartimur. Eapropter, charissime in Christo fili, tuis supplicationibus inclinati, episcopis et aliis presbyteris de Russia, ut liceat eis more suo ex fermentato conficere, et alios eorum ritus, qui fidei Catholicæ, quam Ecclesia Romana tenet, non obviant, observare, auctoritate præsentium indulgemus. Dat. Lugdun. VI kalend. Septemb. an. v». Instruxit ea etiam auctoritate legatum Apostolicum, ut illos qui legitimis natalibus procreati non essent, modo non ex adulterio vel incesto genus duxissent, ad sacros ordines [4] vel etiam ad episcopatus [5] in Russia promovere posset.

30. *Laurentius Minorita in Oriente legatus ad convertendos schismaticos, ex quibus patriarchæ Jacobitarum et Nestorianus Catholicam fidem profitentur.* — Hæc Innocentius ad Russos in Ecclesiæ Romanæ obsequio confirmandos, qui ut pariter alios schismaticos populos quamvis ad extremas Orientis oras submotos, ad Ecclesiæ sinum revocare studuit : virosque religiosos propagandæ fidei zelo ardentes, ac doctrina pollentes legationis Apostolicæ munere auctos transmisit : inter quos Laurentio Minoritæ pœnitentiario suo provinciam amplissimam in Oriente demandavit [1] : « De circumspectione, inquit, tua plenam in Domino fiduciam obtinentes, te ad partes transmarinas tanquam pacis Angelum, commisso tibi in Armenia, Iconio, Turchia, Græcia et regno Babyloniæ ; ac super omnes Græcos tam in Antiocheno et Hierosolymitano patriarchatibus, quam regno Cypri morantes ; necnon super Jacobitas, Maronitas, et Nestorianos plenæ legationis officio : ut juxta datam tibi a Deo prudentiam evellas et dissipes, ædifices et plantes, duximus dirigendum. Ideoque mandamus, quatenus Græcos illarum partium, quocumque nomine censeantur, auctoritate Apostolica protegens, turbari eos violentiis, vel quibuscumque molestiis non permittas; injurias quaslibet et offensas a Latinis illatas eisdem plenarie faciens emendari : et Latinis ipsis districte præcipiens, ut a similibus de cætero penitus conquiescant. Datum Lugduni non. Jun. anno IV ».

31. De eo legationis munere Laurentio demandato scripsit [2] etiam ad Antiochenum Græcorum patriarcham, Catholicum Armeniorum, et Maronitarum patriarcham, quos legato ad consilia sua, quæ ad divinam gloriam amplificandam spectabant, opem porrigere jussit; adjecitque ni facerent, latas se a legato sententias ratas habiturum : aliis vero litteris Laurentium monuit, ne post susceptum Græcorum patrocinium Hierosolymitani patriarchæ juribus detraheret. Acceperat enim Græcos suæ auctoritati obnoxios, arrepta occasione, ipsius imperio se subducere meditari; ac definivit qua ratione se ipse in ea re gerere deberet. Cæterum legatus officium sibi ab Innocentio injunctum strenue suscepit, ac Græcorum patriarcham ad Sedis Apostolicæ obsequium trahere moliebatur : cui Pontifex imperavit [3], ut illum ad eam venire moneret, vel mitteret alium ; ac si sustinendis itineris sumptibus vires deessent, Romanam Ecclesiam eos ex Pontificio ærario suppeditaturam [4].

« Innocentius, etc.

« Volumus et per Apostolica tibi scripta mandamus, quatenus mentem habens ad cuncta vigilem, quæ rectitudinem in hac parte contineant, et sapiant honestatem, de prælatis Græcis ad devotionem, et reverentiam ipsius Ecclesiæ redire volentibus sic provideas, et disponas, ut illi ex eis, qui Antiocheno, seu patriarchæ Hierosolymitano qui fuere pro tempore, aut aliis prælatis Latinis olim subjecti fuisse noscuntur, ipsis adstricti ad debitam obedientiam et reverentiam teneantur : illos autem, quos eisdem patriarchis, seu prælatis noveris non fuisse subjectos, ad obedientiam Ecclesiæ Romanæ recipias, aliorum per omnia jure salvo. Cæterum prædicto patriarchæ Græcorum ex

[1] Ep. CLXXXVII. — [2] Ep. CDXIX. — [3] Ep. CLXXIV. — [4] Ep. CLXXV. — [5] Ep. CLXX.

[1] Lib. IV. Ep. cur. CXXXII. — [2] Ibid. Ep. CXXX. et l. V. Ep. cur. V. — [3] Lib. V. Ep. cur. III. — [4] Ep. II

nostra parte studeas diligenter, ut prævio salutis Angelo Apostolicam Sedem adeat, in ejus unitatem et plenam gratiam admittendus; ita ut si nobis constiterit eum alicui patriarcharum vel prælatorum ipsorum subjectione aliqua non teneri, ipse cum suis suffraganeis, qui fruuntur libertate simili, Sedi Apostolicæ nullo medio sint subjecti: si vero ipse nostram personaliter nequiverit adire præsentiam, personas idoneas pro ipso et suffraganeis memoratis, sufficiens in hac parte mandatum habentes, ad Sedem transmittat eamdem. Et si forte ipse vel alii ad hoc pro expensarum defectu extiterint impotentes, tu ipsis expensas necessarias de bonis nostræ cameræ largiaris. Dat. Lugd. VII id. Aug. anno V ».

32. Sollicitati ab Apostolicis legatis, qui annis superioribus crebro fuerant missi, ac litteris Pontificiis Jacobitarum et Nestorianorum patriarchæ, ut sub uno summo capite Christi vicario cum Occidentalibus Christianis coalescerent; rogatique ut suæ fidei formam e scripto transmitterent; officio, ad quod peramanter illecti erant, non defuerunt. E quibus Orientis Catholicus, agnito Petri ejusque successoris Romani Pontificis primatu, hasce litteras[1] Innocentio misit, quæ in hujus anni Regesto Pontificio insertæ sunt.

« Litteræ transmissæ ad dominum papam ex parte Catholicon.

« Ad præsentiam papæ magnifici ex parte illius, qui petit orationes ejus in subsidium debilitatis suæ, Raban Ara vicarii Orientis adorantis inter manus ejus, patri patrum, decori pastorum, misericordiæ vitæ, fonti pietatis et indulgentiæ; intercedenti pro populo Domini perfecto in divinis, excellenti in spiritualibus, soli justitiæ, cujus lux oritur, super quatuor mundi climata, qui lucet, et splendet in Ecclesiis Catholicis sanctis; Cherubin corporeo, et Seraphin carneo, tenenti Sedem beati Petri; domino meo sanctissimo papæ Urbis Romæ, et omnium climatum mundi coram Deo: sit vita ejus temporibus longis, quousque cesset mundus iste admiratione sua, orationibus prophetarum, et Apostolorum sociorum ejus, et nos confidimus ejus orationibus adjuvari. Amen.

33. « Pervenit ad nos Epistola vestra elegans, quæ ex ore vestro sancto prodiit, et mandato vestro excelso conscripta est; et suscepimus eam manibus nostris debilibus, et eam super oculos nostros posuimus. Et sicut Simeon senex, qui portavit Dominum nostrum Jesum Christum in ulnis suis, sic diximus: Quia viderunt oculi nostri pietatem vestram immensam. Nunc igitur, domine mi, dimitte servo vestro peccata sua, sicut posita est in manibus vestris potestas ligandi atque solvendi et omnium mysteriorum. Legimus eam siquidem cum lætitia, et intelleximus, quod in ea scriptum est cum gaudio: et mandatum vestrum attendimus, et non habemus os, quod sufficiat ad commendationem vestram; neque linguam, quæ possit exprimere gloriam vestram; et nos contremiscimus excellentiam vestram, quia Dominus magnificavit vos.

34. « Insuper audivimus de anathemate, quo anathematizastis imperatorem, et intelleximus hoc factum esse propter transgressionem ejus et peccatum. Nostis tamen quod Dominus noster Jesus Christus præcepit et dixit: Si peccaverit in te frater tuus, dimitte ei. Et etiam dixit: Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Et in alio loco dixit Simon Petrus: Domine, usque septies si peccaverit in me frater meus dimittam ei? Et dixit ei Dominus: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies. Sic præcepit fundamento Ecclesiæ, ut dimitteret fratri suo ignorantiam suam, et non recordaretur peccatorum suorum. Et nunc peto, domine mi, a sanctitate vestra, et a patribus patriarchis, episcopis, et regibus subditis baculo paternitatis vestræ, ut dimittatis dicto imperatori peccatum suum et delicta sua. Et hoc tribus de causis, propter stragem et captivationem fratrum nostrorum Christianorum; et propter destructionem civitatis sanctæ; et propter tentationem, quæ accidit in conculcationem Sepulchri Domini nostri Jesu Christi, qualis ab initio non est audita. Propter hæc igitur porreximus hanc petitionem, et ex zelo quem habemus propter Deum, et ex dolore cordis scripsimus hæc; quia necessitas urget nos, ut simus solliciti pro Ecclesiis Jesu Christi. Oporteret autem, ut omnes Ecclesiæ Jesu Christi et monasteria, et omnes fideles, qui sunt in Oriente et Occidente, induerent se ciliciis; et sederent in dolore, et plangerent super Hierusalem, super iis quæ acciderunt in ea in diebus nostris. Intimavimus hæc siquidem dominationi vestræ. Nunc autem isti fratres filii vestri speciales, religiosi, virtuosi in omnibus operibus suis, quos oportet honorari ab omnibus hominibus, qui sunt digni audire quod dixit os vivificantis: Euge, serve bone et fidelis, etc. ipsi, inquam, missi a vobis Andreas et socius ejus, conservati a Domino, notificabunt vobis ore ad os, quæ viderunt et audierunt apud nos: et cum hoc præsentabunt salutationem debilitatis nostræ, et universis patribus et sacerdotibus et monachis; regibus subditis Sedi dominationis vestræ, pariter et omnibus Christianis obedientibus paternitati vestræ.

35. « Misimus autem vobis per manus dictorum fratrum nuntiorum vestrorum libellum, quem attulimus de pectore Orientis, scilicet de terra Sion: et libellum alium de fide ex parte archiepiscopi Nisibini, cui subscripserunt alii duo archiepiscopi, et tres episcopi. Et nos una cum eis in spiritu petimus iterum a paternitate vestra petitionem secundam pro I. archiepiscopo Hierosolymitano, qui est de gente nostra, et pro fratribus nostris Orientalibus Christianis qui sunt Antiochiæ Tripoli et Accon, et in aliis terris vestris, ut recommendetis eos, ne

[1] Extant apud Inn. l. IV. Ep. cur. CXIX.

aliquis eos offendat, et sint apud vos, sicut dixit Dominus noster Jesus Christus : Quodcumque uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis, et quod vultis ut faciant vobis homines, hoc facite illis. Hæc sufficiant. Gratia autem divina residens in habitaculo cordis vestri, quæ operatur virtutes, et curationes in omni hora per manus vestras sanctas, custodiat vos per virtutem Apostolorum sociorum vestrorum die et nocte usque in sempiternum. Amen ».

36. Proclivem se ad Romanæ Ecclesiæ conjunctionem exhibuit Ignatius Jacobitarum Orientalium præsul, atque ubi exposuit quanto honore ac lætitiæ significatione Apostolicas litteras excepisset, fidei suæ formam subjecit, quæ Catholicæ veritati consentit, si veterem Armenorum circa sacramentum Confirmationis errorem, quo irretitus tenebatur exceperis. Qui cum a Conciliis et Patribus, ac recentioribus theologis abunde sit confutatus, in eo refellendo non commorandum, sed patriarchales Epistolas in medium adducendas censeo.

« Litteræ missæ ad dominum papam ex parte Catholicon Jacobitarum [1].

« Illi generi supremo constitutivo omnium specierum, quod ita vocatur genus, quod non contingit ipsum vocari speciem ; patri patrum, sanctissimo Innocentio tenenti Sedem B. Petri principis Apostolorum, glorificato a Christo Deo, qui credidit B. Petro claves regni cælorum, et posuit eum fundamentum Ecclesiæ ; servus servorum Christi, Ignatius debilis, cui creditum est a Spiritu sancto, ut sit pastor Syriæ, et totius Orientis populo Jacobitarum ; adorationem sinceram in spiritu et corpore.

« Innotescat sanctitati patris communis post patrem cælestem, et domini communis post Deum cælestem, quod pervenit ad nos Epistola vestra sancta per manum fratris sancti, sapientis, omnibus virtutibus ornati Andreæ ; et levavi eam super capita nostra, et benedictionem recepimus ab ipsa, sicut a similitudine imaginis Jesu Christi. Quod autem mandatis de pace et charitate communi ; et quis est qui non gaudeat de concordia ? Cum autem simus paci perfectæ obedientes, primo ostendamus veritatem fidei nostræ, quam confitemur : et Deus testis est nobis, quod illud quod credimus corde, confitemur ore, et exaramus scriptura.

37. « Dicimus igitur, quod nos Christiani Orientales vocati Jacobitæ credimus in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum ; unam naturam, tres hypostases, tres personas. Et cum Pater sit principium Filii et Spiritus sanctus (sancti) ; principium Filii generativi, et Spiritus sancti principium spiritativi. At ut, quia est una natura divinitatis, non oportet nos confiteri unam hypostasim et unam personam ; nec iterum quia sunt tres hypostases et tres personæ perfectæ, oportet nos confiteri tres naturas esse, sed unam naturam, unam potentiam, unam voluntatem, unum actum naturalem Patris, et Filii et Spiritus sancti. Et iterum confitemur, quod Deus Verbum unigenitus Patris de voluntate Patris et Spiritus sancti descendit, habitavit in utero virginis Mariæ, et natus est ex ea nativitate secunda, cum natus sit a Patre nativitate æterna. Et factus est ex ea homo perfectus, animatus anima rationali intellectiva ; similis nobis in omnibus præter peccatum : et ipse est perfectus Deus, et perfectus homo sine mixtione, sine confusione : et ipse est unus Deus, unus Christus, una persona, sicut dicit Athanasius, et Cyrillus : quod Deo Verbo est una natura incarnata. Et propter hoc confitemur, quod Maria est mater Dei in veritate ; quia ipsa peperit Deum incarnatum, qui natus est pro salute nostra, et crevit in dimensionibus humanis, et complevit gubernationem ; et passus est, et mortuus secundum carnem, et surrexit tertia die : et cum impleret divina, erat in veritate perfectus Deus, et perfectus homo ; et iterum cum operaretur humana, erat perfectus Deus et perfectus homo unus post unionem. Non recepimus igitur eos, qui confitentur dualitatem divisivam unitatis, nec iterum eos, qui confitentur mixtionem et confusionem, sicut Eutyches excommunicatus ; sed recipimus omnes, qui sequuntur fidem principis Apostolorum, et incedunt per viam B. Petri Nicæni Concilii, quicumque sint illi de doctoribus Ecclesiæ sanctæ, quorum veritas nota est apud excelsum Deum. Item damnamus et excommunicamus omnem deviantem a fide B. Petri, et Concilii Nicæni, et corrumpentem rectitudinem fidei Christianæ a tempore Simonis magi usque ad diem hanc, quicumque sint illi, et ipsi noti sunt apud Deum.

38. « Hæc est igitur fides nostra et confessio nostra, et nobiscum Ægyptii, et Armeni, et Libyi, et Æthiopes. Confitemur iterum, quod sacrosancta Ecclesia Romana est mater et caput omnium Ecclesiarum, et ipsa est in qua sunt reposita corpora beatorum Petri et Pauli. Hæc autem ostendimus magnificentiæ vestræ breviter et succincte, ne afficiamus vos tædio in prolixitate, et hoc, quia scimus, quod ex paucis intelligimus (intelligitis) plura. Cum autem postuletis unitatem et concordiam, et quis est, qui hæc renuat, quæ appropinquare faciunt Deo excelso ? Sed in firmamentum pacis et concordiæ petimus a sanctitate vestra primo quod patriarcha nostro mortuo congregentur archiepiscopi, et statuant sibi secundum canonem, et secundum sortem Apostolorum, quem elegerit Spiritus sanctus, et hoc secundum canones et consuetudines nostras. Secundo quod patriarcha et archiepiscopi et episcopi Latini, qui sunt in partibus nostris, non judicent super patriarchas et archiepiscopos nostros, sed sicut est præceptum vestrum, super patriarchas et archiepiscopos Latinos ; ita et sit super nos : et iterum

[1] Extant. Ep. cxx.

sicut recipiunt sententias et judicia vestra, ita et nos. Tertio quod patriarcha et archiepiscopi et episcopi Latini non accipiant censum de Ecclesiis et monasteriis, quæ habemus in terris ipsorum : sed communicent nobis libertates Ecclesiæ, sicut filiis in honore; et nos semper exhibeamus eis reverentiam et honorem. Alioquin non erit decens, quod illa, quæ cum magno labore habemus, contra libertatem Ecclesiæ concupiscant. Quarto quod illi de gente nostra, qui contrahunt cum Latinis, non compellantur ad confirmationem secundam; cum sint insigniti charactere baptismali, et confirmati fuerint una vice. Cum pace igitur et concordia tollatur hæc confirmatio. Iterum notificamus sanctitati vestræ, quod ex quo fratres vestri Latini benedicti egressi sunt, et venerunt ad partes nostras, populus noster dilexit eos, et pro posse suo adstitit eis in omnibus necessitatibus suis, sicut in liberatione sclavorum, vel captivorum, et consimilium. Nunc igitur petimus a sanctitate vestra, ut remuneretis nos in charitate, quæ super omnia assimilat nos Deo, et oretis pro debilitate nostra, sicut incumbit nobis ex miseria nostra ».

39. Adjecta est in Regesto [1] alterius Ignatii Jacobitarum patriarchæ concepta subjectis verbis fidei professio.

« Confessio venerabilis patris Ignatii patriarchæ Christianorum Orientalium, qui vocantur Jacobitæ, pro se et pro populo suo sibi commisso.

« Credimus in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unam naturam, et tres personas. Pater est gignens, Filius genitus ab eo, et Spiritus sanctus procedens a Patre, accipiens a Filio. In ultimis autem temporibus ex voluntate Patris et Spiritus sancti Verbum æternum descendit de cælo, et habitavit in utero Virginis, et natum est ex ea nativitate secunda, et conservavit ei virginitatem suam post partum; ideo credimus et confitemur eam Dei genitricem. Circumcisus est, et evacuavit circumcisionem; jejunavit siquidem, et tentatus est a diabolo, et passus est et mortuus est secundum carnem, et resurrexit; et post resurrectionem suam quadraginta diebus mundo apparuit, ut justificaret (verificaret) resurrectionem suam : ascendit ad cælum, sedet ad dexteram Patris; inde venturus est judicare vivos et mortuos. Et ipse in veritate est perfectus Deus, et perfectus homo : unus Christus ex duabus naturis divina et humana. Et est divina natura conservata in sancta (sua) essentia, et in suis proprietatibus : et natura humana conservata est in sua essentia, et in suis proprietatibus; et facta unio inter ipsas sine confusione, sine mixtione, sine corruptione.

40. « Concordamus siquidem cum B. Petro, et confitemur eum fundamentum esse Ecclesiæ, sicut nominavit eum Christus petram dicens : Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; et ideo Ecclesia, in qua est corpus ejus repositum, est mater omnium Ecclesiarum in universo mundo : et dicimus, et prædicamus, quod ipsa est lampas lucens, ex qua omnes aliæ lampades succenduntur. Dicimus etiam, quod animæ justorum, qui voluntatem Dei impleverint, quando separantur a corpore, requiescunt in regno cælorum. Peccatores qui moriuntur sine confessione, flagellantur in inferno. Illi vero, qui peccaverint, tamen confessi sunt peccata sua, sed non compleverunt pœnitentiam, affligentur usque ad pœnitentiæ complementum. Dicimus siquidem, quod oportet Christianum discipulum Jesu Christi diligere Christianum fratrem suum, sicut Christus dilexit nos, et posuit animam suam pro nobis. Christianus vero, qui odit fratrem suum, non est Christianus, quia est prævaricator mandatorum Jesu Christi; sed ut discipulus illius, qui invidit Adæ, et odivit eum. Hæc autem sunt, quæ breviter diximus ad ostensionem fidei nostræ ».

41. His addendam Joannis primatis Jacobitarum fidei normam existimamus, in qua sententiam suam gravissimis hisce verbis in luce collocat [1].

« Confessio primatis Jacobitarum Orientalium.

« Dico ego Joannes debilis primas Jacobitarum Orientalium, quod confessio mea, et fides mea est de Domino Jesu Christo, Verbo Dei æterno, scilicet persona Filii æterni nati ex Patre ante sæcula, quod ipse descendit de excelso cælorum habitaculo ex voluntate sua, et Patris sui, et Spiritus sancti; et non recessit a dominatione majestatis suæ : et habitavit essentialiter in Maria virgine ancilla sua : et recepit ex ea corpus animatum anima rationali intellectiva. Et unitus est ei mediante anima prædicta, unione vero inseparabili. Et non dicimus, quod prius fuerit formatus homo, et post habitavit in eo divinitas; sed dicimus, quod non prodiit ad esse aliqua pars humanitatis ejus, quin divinitas esset unita sine mixtione, sine confusione; unione, inquam, perpetua, inseparabili, indivisibili : et propter hoc confitemur, quod ipse est Deus unus incarnatus. Filius unus natus ex patre, primo nativitate æterna, et ex Maria virgine postremo nativitate temporali. Una persona, una substantia ex duabus substantiis, non quod divinitas conversa sit in humanitatem, aut humanitas in divinitatem; nec quod composita sit ex iis duabus substantiis substantia tertia : sed est unita secundum normam unionis vitæ non accidentalis. Et licet unio excludat dualitatem, et tamen indicia duarum naturarum, et proprietates earum permanent in ipso; et discernuntur solo intellectu. Et non attribuimus miracula, et opera magnifica divinitati abstractæ ab humanitate, nec attribuimus naturalia, et opera intima (infirma) humanitati abstractæ a divinitate; sed dicimus, quod fecit miracula e virtute divinitatis, et gustavit passionem et mortem voluntariam, quia natura huma-

[1] Lib. v. Ep. cxxii.

[1] Extant apud Inn. l. iv. Ep. cur. cxxiii.

nitatis; et ipse tamen unus Filius Dei et hominis. Et dicimus, quod quando suscepit passionem, et mortem voluntariam propter salutem creaturæ suæ, divinitas ejus non est separata a corpore suo in hora mortis, sed semper fuit unita et corpori, quod susceperat passionem, et animæ separatæ : nec attingit eam passio, cum substantia divina propter excellentiam sui immunis sit ab omni accidente et passione.

42. « Cum autem quælibet trium personarum nominetur Deus; et constet, quod Filius est una trium personarum, et nominetur Deus; oportet ut nominemus virginem Mariam matrem ejus, genitricem Dei. Et si dicat nobis aliquis, quod hoc nomen Deus nomen est commune tribus personis, et ita forte transibit dictum ad personam aliam a Filio, vel ad tres simul; dicimus, quod hoc nomen est commune, nisi sit aliquid distinctivum et proprium. Si sit aliquid distinctivum, quia quælibet trium personarum habet propriam notionem, qua distinguitur ab aliis, et hoc quia Pater paternitate distinguitur a Filio et Spiritu sancto, et Filius filiatione a Patre et a Spiritu sancto, et Spiritus sanctus processione a Patre et Filio. Si igitur nominemus Patrem Deum, et notificemus paternitatem, non sequitur quod transeat ad Filium, et Spiritum sanctum, similiter de Filio et Spiritu sancto. Igitur cum dicimus : Maria virgo peperit Deum, intelligitur tantum de Filio, quia restringitur hoc nomen per notionem nativitatis et filiationis; nec oportet quod transeat dictum ad alium. Et si dixerit nobis aliquis : Quare non sufficit eam vocari genitricem Christi ? respondemus, quod hoc nomen non sufficit ad notificationem veritatis essentiæ Genitrici, cum sit nomen derivatum ab unctione, et indigeat longa expositione, et exeat a sua prima expositione; et æstimabit forte insipiens, quod vocatus hoc nomine sit sicut David, et sicut Saul, aut hujusmodi : sed si esset nomen derivatum a divinitate et humanitate, sufficeret breviter dicere Mariam matrem Christi. Cum igitur natus de ea in veritate sit Deus, vocamus eam genitricem Dei, et in hoc imitamur vestigia sanctorum Patrum ».

43. Nec Jacobitæ modo Innocentii votis in adducendis ad mutuam conjunctionem fidelibus, sed etiam Nestoriani consensere, ut archiepiscopi Nisibini litteræ ostendunt [1], quibus Nestorii errores damnat.

« Confessio Nestorianorum.

« Dico ego Enstaib archiepiscopus de Nasabin, quod fides mea de Domino Jesu Christo, quod ipse est perfectus Deus, et perfectus homo : unus Filius scilicet Dei et hominis, una persona : et ipse non fuit prius homo purus, et post unitus deitati; sed quælibet pars humanitatis ejus non extitit nisi unita deitati; et quod Maria virgo peperit perfectum Deum, et perfectum hominem Filium unum, qui est Dominus Jesus; et hæc unio non fuit accidentalis possibilis separari, sed permanens et perpetua : et quod proprietates divinæ naturæ et humanæ insunt Christo. Mortuus est autem secundum humanitatem unitam, et non desiit in eo unio, sed permansit eo existente in cruce et in sepulchro; et est separata anima a carne in morte; nec tamen deitas ab humanitate, sed permansit unio deitatis ad animam separatam a corpore, et ad corpus quod suscepit passionem. Initium autem unionis fuit, ex quo nuntiavit Angelus B. Mariæ, et ipsa consensit ei, et credidit verbis ejus, et dixit : Fiat mihi secundum verbum tuum; et facta est unio inter f. del fiat et inter m. del tuum; et in hoc quod dicimus : Maria peperit Christum, intelligitur quod ipsa peperit Deum Filium, unam trium personarum unitam homini uni, de quo dicitur in Evangelio, quod ipse est filius David, et filius Abraham, et est filius Mariæ virginis, et Dei Patris; et in hoc quod dicimus : Maria peperit Christum, intelligitur quod ipsa peperit Deum; tali tamen conditione, quod ipse est Deus Filius unitus humanitati. Sunt autem voces intellectuum, et hæc vox, Christus, significat perfectum Deum, et perfectum hominem : hæc autem vox, Deus, significat de pari sanctam Trinitatem; et supponit pro Patre, et supponit pro Filio, et supponit pro Spiritu sancto : et cum dicitur : Maria peperit Deum; existimabit forte insipiens quod ipsa peperit aut sanctam Trinitatem, aut Patrem, aut Spiritum sanctum, nisi exponatur Deum Filium unitum. Cum igitur indigeat expositione, et Deus Filius unitus ipse sit Christus, sub uno vocabulo erit, cum dicimus : Maria peperit Christum; verbum unum breviter comprehendens divinitatem et humanitatem. Est igitur unus Christus, unus Filius, res duarum naturarum divinitatis et humanitatis; unum individuum, una persona ».

44. *Insectandis hæreticis in Italia Innocentius dat operam.* — Insidebat alia Pontificis animo cura, ut non modo schismaticos quosque remotissimos ad Apost. Sedis obsequium revocaret; sed maxime hæreticos per Italiam et Gallias sparsos, ad veræ religionis cultum traduceret, atque in perfidia obfirmatos justis pœnis percelleret, ut alios a scelere supplicii metus submoveret, quos fœditas criminis ab eo committendo non deterruisset. Pluribus enim in iis provinciis Prædicatorum familiæ religiosis viris, quos divinæ amplificandæ gloriæ studium incitabat; ut Joanni [1] Vicentino in Insubria, atque Bisuntino [2], Burdegalensi, et Narbonensi prioribus [3] in Galliis, provinciam demandavit, ut in convertendis iis animabus, quæ hæresi corruptæ ac subornatæ erant, zelum ardentissime explicarent. Tanta porro religione districtæ in hæreticos censuræ servabantur, ut Tolosanus comes, qui summa potentia florebat, ob-

[1] Ep. CXXI.

[1] Lib. IV. Ep. cur. CXXIX. — [2] Lib. V. Ep. CCCLXX. — [3] Ibid. Ep. CCCLXXI.

tinere non potuerit, ut corpus Raymundi patris ipsius, qui ob impensum hæreticis studium, aliaque scelera perpetrata anathemate defixus, atque a fidelium consortio segregatus obierat, Ecclesiasticæ sepulturæ traderetur. Quamvis enim id summis antea votis a Gregorio ac postea ab Innocentio flagitasset [1]; demumque ineunte hoc anno Pontificem sollicitasset, ut Ecclesiasticæ sepulturæ honore parentem frui permitteret; atque assereret se probaturum testibus patrem editis maximis pœnitentiæ commissorum criminum signis obiisse, quamvis censuris quibus erat irretitus absolvi atque Ecclesiæ conciliari non potuisset; hoc solum obtinuit, ut Pontifex Auxitano archiepiscopo, atque Aniciensi et Lodevensi episcopis provinciam imponeret, inquirerent si ita, ut proponebat comes, ipsius parentem flagitiorum pœnituisset, et Christi Domini corpus excipere postulasset: et si dicta veritati consentientia reperissent, Ecclesiastico more ipsi justa persolvi juberent. In quam sententiam hæc scripsit [2]:

45. « Cum non sit ei post mortem communio deneganda, qui eam affectasse, dum viveret, evidentibus pœnitentiæ indiciis demonstratur; nosque simus omnibus in justitia debitores, et præfati comitis tanquam devoti Ecclesiæ annuere petitionibus, quantum cum Deo possumus, intendimus; tradi faciatis, absolutione præmissa, juxta formam Ecclesiæ in talibus observandam, Ecclesiasticæ sepulturæ ». His vero ubi gravissime disseruit cur hæreticis aliisque fidelium communione ejectis sepulturæ Ecclesiasticæ honor denegetur, subjicit: « Licet bonis contemptibilis sepultura non obsit, nec honorabilis prosit malis; convenit tamen in locis sacris fidelium corpora tumulari, excommunicatorum autem dejici in vilibus et despectis, ut quibus Ecclesia communicavit viventibus, communicet defunctis, eosque devitet mortuos, quos evitavit et vivos. Illos autem, qui ab ipsius unitate præcisi, certa pœnitentiæ signa ostenderint, licet ei reconciliati non fuerint, morte præventi, dum tamen per ipsos non fuerit, et absolutionis impendendum est beneficium, et sepultura etiam Ecclesiastica exhibenda ». Cæterum Bernardus, qui hujusmodi provinciæ hisce præsulibus impositæ meminit [3], asserit Tolosanum comitem, qui signo crucis se insignierat, ac regis Francorum auctoritatem adhibuerat, elicere nunquam potuisse, ut patris corpus ritu Ecclesiastico terræ mandaretur.

46. *Cleri auctoritatem minuere student in Galliis principes fastidiosi, contra quos insurgit Innocentius.* — Dum ita in tuenda Ecclesiasticarum legum severitate constantiam servabat Innocentius, adversus nonnullos, qui clerum subjicere servituti moliebantur, desudandum ipsi fuit. Subornati enim, ut creditum est, atque indicat Parisius [1], a Friderico Galliarum proceres, quoddam fœderis genus percussere, ut clero, qua potiebatur in dirimendis causis, auctoritatem adimerent; atque eos tuerentur, qui anathemate defixi fuissent; si ipsi illos injuste ea pœna percussos censuissent; jussi sunt ii omnes, qui illius factionis participes esse vellent, redditunm centesimam pendere, et quatuor principes viros, Burgundiæ ducem, Britanniæ, Engolismæ et S. Pauli comites designati, ut eos quibus controversia aliqua cum Ecclesiasticis esset, omnibus viribus animisque defenderent. Editas ab ipsis leges Gallica lingua affert Parisius, atque aliud scriptum ab ipsis promulgatum plenum contumeliarum in clerum adjicit, quo primum illi imperite admodum gloriantur Francorum regnum non prædicatione Evangelica, sed ferro sub Carolo Magno, ad fidem Catholicam esse traductum; atque Ecclesiasticos vulpium more ita sensim suam extulisse auctoritatem, ut qui servi antea fuerant, principum invaderent jura; et iis dominari vellent, a quibus veterum victorum ac triumphatorum more leges accepissent.

47. Addunt principes viros totius regni perpendentes non clericorum, sed militum opera regnum fuisse partum, sanxisse, ut nullus clericus, vel laicus alium coram ordinario judice, vel delegato in judicium trahat, nisi in hæreseos, matrimonii, vel usurarum causis: iis vero, qui ea statuta violare tentarent, jacturæ bonorum ac unius membri mutilandi terrorem incussere. Tum facti subjiciunt rationem, ut ita eorum auctoritas ab Ecclesiasticis extincta revivisceret, atque opes, quibus illi affluunt, ad se derivarent; ac demum hunc colorem ac fucum appingunt jactis hisce in clericos salibus: « Et reducantur ad statum Ecclesiæ primitivæ, et in contemplatione viventes, nobis sicut decet activam vitam ducentibus, ostendant miracula, quæ dudum a sæculo recesserunt ». Quæ extrema verba ex Friderici litterarum calce deprompta notat Parisius, quas ille ad reges principesque exararat, ut ipsos ab Ecclesiæ reverentia, atque a vera pietate alienaret.

48. Ubi in publicum emanasset fœdissima lex, quæ ad creandum Ecclesiasticis odium, omnemque non humanam modo, sed divinam etiam auctoritatem illis attributam convellendam conflata erat (quid enim contumeliosius quam laicos se liberos insignire, servos vero clericos appellare; jactare ad statum primitivæ Ecclesiæ reducendos, cum nimirum sub persecutorum tyrannide ingemiscebant; non censendos percussos anathemate, nisi quos laici publici clericorum hostes juste sacris depulsos judicassent?) Gallicanus clerus ad Innocentium, ut Ecclesiæ causam defendendam arriperet, confugit: tum nonnullos cœtus celebrare cœpit, ut iniquum laicorum, Ecclesiasticos obterere meditantium, fœdus dissolverent. Tanto etiam malo occurrere Innocentius studuit; Apo-

[1] Lib. IV. Ep. CDXXXVI. et l. V. Ep. CCCXCIII. — [2] Ead. Ep. CCCXCIII. — [3] Bern. Chr. Rom. Pont. hoc an.

[1] Par. Hist. Angl. eod. an.

stolica auctoritate rescidit [1] ab illis gesta; latas contra Ecclesiasticæ libertatis violatores censuras renovavit; in omnes, qui vel hæretica lue aspersi essent, vel hæreticis studerent; quive ea statuta servari juberent, anathematis sententiam tulit, nisi ea intra duos menses erasissent. Tum omnes magistratus, atque eos, qui ejusmodi leges exscriberent in publicis Tabulis, iisdem pœnis afflixit.

49. « Archiepiscopis et episcopis, abbatibus, prioribus, et aliis Ecclesiarum prælatis, ac universis qui Parisiis vel alibi pro honore Dei, et Ecclesiæ fuerint congregati.

« Angustiæ nobis sunt undique, dum persecutoris Ecclesiæ crudelem impietatem attendimus; dum ejusdem opera, qui ad absorbendum eam per se, ac membra sua totis conatibus inhiat, cogitamus. Sed illud nos pungit profundius, ferit acerbius, quod illi, de quibus utpote Catholicis maximam habebamus fiduciam, et in quibus præcipue vigere tam fides quam devotio credebatur; quorumque progenitores fide ferventes, devotione sinceri Ecclesiam non solum defensarunt ab aliis, verum etiam et ampliarunt divitiis, et multis libertatum privilegiis munierunt; contra eamdem Ecclesiam novæ, ac prorsus insolitæ adinventionis genera machinantur. Nec est mirum, si de hoc dolemus, potissime tum propter exempli perniciem, quam afferent exinde aliæ nationes: tum pro eo quod amicorum offensæ plus aggravant plusque lædunt, testante Domino per prophetam: Si inimicus meus maledixisset mihi, supportassem utique. Satis quidem sufficiebant ad præsens afflictiones, quas Ecclesia patitur; insultus, quibus impetitur; et turbationes, quibus jugiter ab inimico homine ubilibet superseminante zizania molestatur. Non erat necesse, ut quidam ex baronibus Franciæ afflictæ afflictionem adjicerent, ipsam novis Constitutionibus, vel potius detestationibus perturbantes. Qui, sicut dolentes audivimus et miramur, Ecclesiam, quæ ipsos ex utero sanctificationis regeneravit in filios, ac pro eorum salute immaculatum agnum offert jugiter Deo Patri, in servitutem cupientes redigere; ut jam nolint vocari filii liberæ, sed ancillæ, imo sponsam Regis æterni, qui ipsos suo sanguine a servitute perpetua liberavit; conantes miserabiliter ancillare, communi conjuratione, et conspiratione contra libertatem ipsius plura, sicut dicitur, gravia et enormia statuerunt, quæ jus et consuetudinem prædictæ libertatis absorbent, Ecclesiæ honorem elidunt, scandalum pariunt, et pericula generant animarum.

50. « Sane si negotii qualitatis diligenter attenditur, si status rerum qualiquali meditatione pensatur, honori, vel strenuitati eorumdem baronum non expediebat hoc tempore aggredi sanctam Ecclesiam in tali articulo constitutam, cum in gentibus, circumscripto timore divino, ex magnanimitate quadam oppressis, eorum etiam si quæ forte præcesserint, non memorantes injurias, subvenire soleant; eisque in necessitate manum porrigere adjutricem. Verum si dicti barones diligenter attenderent, quod Carolus Magnus Ecclesiam, a qua omnem honorem susceperat, cupiens honorare, perpetua lege decrevit, ut omnes ipsius jurisdictioni subjecti statutum a Theodosio imperatore pro Ecclesiæ libertate editum, inviolabiliter observarent; videlicet, ut quicumque litem habens sive petitor fuerit vel in initio litis, vel decursis temporum curriculis, sive cum negotium peroratur, sive cum jam cœperit promi sententia, si judicium elegerit sacrosanctæ Sedis antistitis, illico sine aliqua dubitatione, etiamsi pars altera refragatur, ad episcoporum judicium cum sermone litigantium dirigatur: et omnes causæ, quæ prætorio, et etiam civili jure tractantur, episcoporum terminare sententiis, perpetuæ robur obtineant firmitatis: et negotium quod judicio ipsorum decidetur, nequaquam ulterius ab aliquo retractetur. Ex quo manifesta potestis ratione perpendere, quam iniquum videatur et absonum, si honor Ecclesiæ, quæ tam grandis libertatis privilegio donata dignoscitur, in illis immunitatibus, quæ multo prædictis noscuntur esse minores, nostris temporibus decurtetur.

51. « Si alias barones ipsi pensarent quod omnes, qui præsumunt statuta condere contra Ecclesiasticam libertatem, sunt ipso facto excommunicationis sententia innodati, forsitan non processissent ad talia, nec etiam persisterent in eisdem: sed quia fortassis ad eorum non pervenit notitiam, ut occasio de ignorantia, et quod non fuerint moniti, omnino tollatur; ipsa eis quod desistant ab hujusmodi per aliquos vestrum, quos ad hæc idoneos videritis, nuntiari volumus, et exponi, ac eos ad id sollicitis monitis et exhortationibus diligenter induci. Quod si forte ad hoc præfati barones flecti nequiverint, aliquid de insufflatæ ipsorum auribus fermento nequitiæ retinentes, cum scriptum sit: Ne prospera te allevent, nec adversa demittant; vos sperantes in illo, qui colligationes impietatis, et fasciculos deprimentes sua virtute dissolvit; ac considerantes quod Ecclesia, contra quam etiam portæ inferi non prævalebunt, consuevit in tribulatione juxta verbum propheticum dilatari, statuatis vosmetipsos in defensione Ecclesiasticæ libertatis exemplo prophetæ, civitatem munitam, et columnam ferream, nihil penitus metuentes: sed cordis armati constantia, quam nulla possit persecutionis penetrare sagitta, murum pro domo Domini vos viriliter opponentes; ea libertate, in cujus possessione adhuc existitis et qua hactenus usi estis, confidenter utamini; et contra rebelles procedentes, prout convenit, statuta contra libertatem Ecclesiasticam attentata irrita nuntiando, vos aut subditos vestros ipsius non permittatis commodo spoliari; pro firmo scientes quod cum Ecclesiam

[1] Lib. IV. Ep. cur. XXXV.

Gallicanam speciali affectione inter cæteras orbis Ecclesias diligamus, vobis omnimodum in conservatione jurium et libertatum vestrarum, dante Domino, consilium et auxilium impendemus.

52. « Cæterum cum olim felicis recordationis Honorius papa prædecessor noster in omnes aliqua statuta contra Ecclesiasticam libertatem edentes excommunicationis sententiam tulerit; et super hoc canonem latæ sententiæ promulgavit; nos ipsius tenorem, ut eum solemniter publicari et servari in vestris diœcesibus, non obstantibus indulgentiis vel privilegiis quibuscumque ab Apostolica Sede concessis, appellatione postposita faciatis, vobis duximus transmittendum, qui talis est : Noveritis quod nos in Basilica principis Apostolorum etc. (1) ». Adducit lati ab Honorio anathematis formam quam nos superius Gregorii litteris ad sanctum Ludovicum datis insertam attulimus[1].

53. Eodem argumento ad Tusculanum episcopum A. S. L. scripsit[2], ut Concilio, quod præsules Gallicani erant celebraturi, interesset, ipsosque ad tuendam egregie causam Ecclesiæ animaret, cum non tam iis legibus iniquis libertas labefactari, quam Ecclesiæ status immutari videretur : tum anathemate defixos promulgaret, qui ad eas leges infligendas operam ullam adhiberent; pluraque alia illi imperia pro ea re disturbanda fecit.

« Innocentius, etc. episc. Tusculano A. S. L.

« Cum per prædicta ab eisdem baronibus attentata videatur non tam libertas Ecclesiastica, quam status totius Ecclesiæ immutari, idque credatur ab inimico homine aspirante ad subversionem fidei procuratum; volumus et de consilio fratrum nostrorum mandamus, ut super hoc procedere debeas isto modo. Primo denunties et denuntiari facias excommunicatos omnes illos, qui servari fecerint statuta edita et consuetudines, vel potius abusiones introductas contra Ecclesiæ libertatem. Item excommunicatos nunties et nuntiari facias statutarios, et scriptores statutorum ipsorum, necnon barones et dominos terrarum, ac alios nobiles et potestates, consules, rectores et consiliarios locorum, ubi hujusmodi statuta, vel consuetudines edita fuerint, vel servata, necnon et illos, qui secundum ea præsumpserint judicare vel in publicam formam scribere judicata. Item nunties, et nuntiari facias prædicta statuta nullius esse momenti, et juramenta super eis observandis præstita prorsus illicita : et ideo illos, qui præstiterunt ad observationem juramenti hujusmodi non teneri.

54. « Item excommunices omnes illos, qui societatem conjurationis hujusmodi intraverunt, vel intrabunt, aut procuraverunt, vel procurabunt aliorum ingressum, nisi penitus resipiscant. Item excommunices omnes illos, qui pro hujusmodi statutis servandis centesimam redditunm suorum solvent, vel colligent, aut recipient per se vel alium; ad solvendum inducent alios, vel compellent, vel ad id dederunt, aut dabunt consilium, auxilium vel juvamen. Item excommunices omnes illos, qui occasione conjurationis hujusmodi prælatos impedient, uti jurisdictione Ecclesiastica in casibus, in quibus eis competit de jure vel consuetudine approbata. Item excommunices omnes illos, qui impedient, turbabunt, seu molestabunt agentes, respondentes, assistentes, patrocinantes vel judicantes in foro Ecclesiastico in casibus supradictis; necnon et illos qui eorum propinquos in personis vel rebus præsument occasione hujusmodi molestare. Non obstantibus aliquibus indulgentiis, seu privilegiis quibuscumque personis ab Apostolica Sede concessis, ut in eas vel eorum terras excommunicationis vel interdicti sententiæ ferri non valeant absque ipsius Sedis licentia speciali. Quod si forsan inventi fuerint aliqui pertinaces, noverint quod omni privilegio ab Apostolica Sede obtento, et feudis, si qua tenent ab Ecclesiis, privabuntur; eorumque proles ad clericatum, vel Ecclesiasticum beneficium, seu dignitatem minime assumetur. Clerici quoque qui cum prædictis permanent, nisi incontinenti post publicam monitionem tuam ab eorum recedant obsequio et consilio, omnibus Ecclesiasticis beneficiis, et etiam clericatus privilegio nudabuntur ». Refert Parisius[1] Pontificem alia industria usum, ut ea principum fœdera discuteret, plura opima in eorum consanguineos ac germanos sacerdotia contulisse, obtinendorum aliorum spem injecisse, atque ita Apostolicis beneficiis affectos a suscepto consilio abduxisse; ac periculum, quod exinde Ecclesiæ conflatum erat, prudenter disjecisse. Sed de his satis; jam de bellico in Asiam apparatu, qui a Gallis instruebatur, deque Syriæ rebus disseramus.

55. *Regnum Hierosolymitanum datum regi Cypri, quem hortatur Innocentius ad S. expeditionem.* — Ceciderat Syria in gravissimas calamitates, cum Fridericus sacris ejectus et exauctoratus imperio, non modo illi non succurreret, sed ob dissensiones vires illius admodum debilitaret. Et quidem Innocentius oppressos gravissimo luctu Hierosolymitani regni fideles recreare litteris, atque ad meliorem spem excitare nisus est; utque

[1] An. 1236. num. 36. — [2] Eod. l. iv. Ep. cur. xxxvi.

[1] Par. Hist. Angl. hoc an.

(1) Innocentius datis ad Gallicanos præsules litteris, in Annalibus recitatis, mandavit, ut evocato Concilio providerent, ne quid a laicis principibus adversus Ecclesiæ jura tentaretur. Id forte Concilium indictum fuit Stampis, quæ urbs est in provincia Senonensi. Nam in Collectione Martenii tom. vii, col. 132. extant litteræ Gilonis archiepiscopi Senonensis ad capitulares Ecclesiæ Carnotensis datæ hoc anno *in crastino Inventionis S. Stephani* nempe die iv Augusti, quibus illos invitat ad Concilium provinciale Stampis celebrandum « die crastina Octavæ Assumptionis B. M. V. ubi de statu Ecclesiæ, et negotiis clericorum et Ecclesiasticarum personarum Senonensis provinciæ agendum fuerat ». Hujus Concilii mentio nulla in Collectionibus. MANSI.

adversus Friderici, qui eos subornare ac pervertere moliebatur, fraudes constantes perstarent, adhortatus[1] : traduxerat enim illius regni dominium ob Conradi, ad quem jure materno spectabat perfidiam, in Cypri regem, illumque præstiti Friderico sacramenti religione liberavit, atque una cum Cypri regno in Sedis Apostolicæ tutelam recepit : tum injecit animos[2], ut Syriam contemptis periculis ac laboribus sibi ex fidei hostium manibus vindicaret.

« Regi Cypri illustri, et domino regni Hierosolymitani.

« Debent qui potestate præeminent grandiori, illam curam et sollicitudinem gerere de subditis, ut eorum providentiæ studio pacis et concordiæ ipsis adaugeatur tranquillum, et illorum status in prosperum dirigatur ; ut, succedentibus eis felicium temporum commodis, jam non subesse, sed quasi regnare sub suis majoribus glorientur. Si ergo, fili charissime, diligenter attendas, et ut convenit, mediteris, quod illi terræ præsis, in qua Jesus Christus pro humani generis redemptione nasci, conversari voluit atque mori, dulciter perferes et suaviter degustabis quorumlibet laborum, curarum et sollicitudinum ingruentiam ; ut eam, quæ peccatis exigentibus persecutionum concutitur incommodis diversarum, ad statum possis reducere meliorem. Super quo tanto libentius et fiducialius te requirimus et rogamus, quanto magis id tuo commodo et honori, exaltationi Ecclesiæ, ac saluti et utilitati totius populi Christiani scimus et cognoscimus expedire. Exsurgat igitur tuæ potentiæ fortitudo confortata, et secura de gratia regis regum, quæ tibi non deerit, si ad illum referas gressus tuos, et regnum prædictum labores non metuens vel expensas, illo cautelæ studio, virtutis et potentiæ argumento regere ac gubernare procures, quod ejusdem regni hominibus, te faciente, proveniat pax et quies corroboretur, et hilarescat devotio Christiana ; et in tuum ac ipsius terræ subsidium animetur. Sicque fiat ut præter æternæ beatitudinis præmia, quæ consequeris, proinde cumulus tibi perpetuæ laudis accrescat ; et a nobis etiam, quos semper habebis ad tua commoda favorabiles et benignos, dignis in Domino laudibus commenderis. Dat. Lugd. XV kal. Maii anno VIII ».

56. *S. Ludovicus et alii principes parant S. expeditionem, dum soldani litteras dant ad Pontificem qui eos ad Christi fidem provocaverat.* — Parabantur sane ex Occidente ingentia subsidia, quippe Ludovicus Francorum rex transmarinæ sese expeditioni non minus religiose quam fortiter accingebat. Ut enim divinam gratiam colligeret toto regno inquiri jussit, ut si quis damnum aliquod ab eo accepisset, rem probaret, ac mox omnia restitutum iri promulgavit : « Autumnali », inquit Parisius[3], « tempore piissimus rex Francorum Ludovicus, missis fratribus Prædicatoribus et Minoribus per totum regnum suum, ut diligenter inquirerent, fecit etiam per baltives perscrutari, quod si aliquis institor vel injuriam passus unquam, quicumque alius in aliqua accommodatione coacta, vel extorsione pecuniæ vel victualium, ut solet, per regios exactores proferret scriptum, vel talliam vel testimonium vel juraret, vel quomodolibet aliter legitime probaret ; quia paratus erat omnia restituere : quod et ita factum est ». Hæc auctor. Imitati videntur S. Ludovici egregium exemplum alii principes, qui transmarinæ expeditioni se devoverant : de se enim narrat Jonvillæus[1], recurrente post Pascha hujus anni feria quinta excitis clientibus exposuisse Syriacæ profectionis consilium ; latere mortales an e longinqua peregrinatione ad patriam rediturus esset, atque ideo si quis ab ipso factam sibi injuriam quereretur, controversiam in medium adduceret : quo vero æquitas servaretur, subduxisse se e circulo, ac nonnullis prudentibus viris litis dirimendæ provinciam demandasse ; idemque in aliis ipsius ditionis terris factum.

Juvit etiam pium regis consilium Innocentius ; ad augendas enim ejus copias, exposcente sancto rege, Petro S. Georgii ad Velum-Aureum diacono cardinali, in Germania legato, injunxit[2] ne vota Hierosolymitanæ profectionis permutari, neve concionatores ad capessendam crucem incitare populos vetari permitteret. Incenderat eadem pia cupido Anglos defendendæ Terræ-Sanctæ, quorum plures crucesignatæ militiæ se devovisse testatur Parisius[3], remque promovebat ipse Anglorum rex Henricus, qui Guidonem e Lexiniaco, Marchiæ comitis filium, suumque uterinum fratrem, Francorum regis vectigalem præfecit. Cumque ille antea sacramento se devinxisset S. Ludovico cum eo iter arrepturum, Pontificem rogavit sacramenti religione solveret ; namque longe melius videri, si Francorum copias subsequeretur. Cui Innocentius acturum se cum rege ac regina rescripsit[4].

57. Explicuerat antea egregie suum zelum Pontifex, cum pro summo, quo flagrabat, traducendarum omnium barbararum gentium ad Christi cultum ac venerationem desiderio, legatos ad Sarracenorum sultanos misit, ut eos Evangelii luce collustraret : quam legationem religiosis e Prædicatorum familia viris commiserat. Sed Barbari vitiorum pondere oppressi ad lucem adspiciendam oculos non extulere, atque Innocentio litteras[5], licet honorificas ob splendidos titulos quibus eum ornavere, blasphemiis tamen aspersas misere. Extant eæ in Regesto Pontificio, inter quas primæ occurrunt, a Salchino exaratæ, ubi post comprobatam philosophicis argumentis unicam divinitatem, ad adstruendam sacrilegam superstitionem,

[1] Lib. V. Ep. cur. I. — [2] Lib. IV. Ep. DXLV. — [3] Par. Hist. Angl.

[1] Jonvill. II. par. Hist. S. Ludov. — [2] Lib. V. Ep. CCCXXXIV. — [3] Par. Hist. Angl. hoc an. — [4] Lib. V. Ep. cur. V. — [5] Ext. apud Inn. l. IV. Ep. cur. CXV.

Christum Dominum ut prophetam humana conditione non angustiorem collaudat; ac temere effutit omnia divina munera in reliquos prophetas sparsa in suum Mahometum confluxisse : idque non argumentis gravibus, quæ habere non poterat, sed mera impostoris assertione, qui ad circumveniendum simplicem populum cælos penetrasse, atque ab ipso Deo edoctum se fuisse jactabat. Quas nos litteras cum Sarraceni principis hostis publici religionis testimonio Romani Pontificis illustretur dignitas, quam nequiores eo novatores deprimere et obscurare nituntur; tum Mahumeticæ superstitionis insania deprehendi possit, atque ex iis Ecclesiastica historia lucem accipiat, afferemus.

« Sancto, illustri, puro, excellenti, temporalium contemptori, Dei cultori, venerabili, sublimi, scienti, magno, capiti sectæ Christianæ, et duci filiorum baptismatis, sedenti super sedem Simonis, ornatum habenti intellectum sanctis theologicis papæ Romæ, cujus Deus perpetuet prosperitatem, Salchinus I ex parte Desaleh soldani Ægypti, rex victoriosus, protector mundi et legis, cognomento Ubutaher, quod interpretatur pater puri, nomine Abraham, filius regis propugnatoris, cognomento Leonis legis, nomine Serlxoub, filii Mahometi adjutor emar elemumemin, id est, imperatoris fidelium, qui est calipha.

58. « In nomine Dei misericordis et miseratoris, qui entia ad esse deduxit potentia sua demonstrantia perfectionem sapientiæ suæ, attestantia singularitati suæ, loquentia quod omnia entia innituntur unitati suæ. Ille laudabilis, et superexaltatus : unus, non sicut cæteræ unitates segregatus est a participibus et consortibus, et carens repugnantiis et societatibus, expers conjugis et filiorum, singularem perfectionem possidens, ad cujus comprehensionem breves sunt intellectus, et unicam habens scientiam, quam æstimatio non circumcludit, et appropriavit sibi notiones ejus esse, nec indemonstrantes, et confirmantes apud eos, qui habent intellectum; quia non licet adorare, vel colere præter ipsum, ut creaturæ etiam attestantur; quia non est Deus nisi ipse, et loquitur argumenta necessaria; quia non est præter ipsum alius adorandus (ab illis), qui illi, quibus Deus dedit scientiam specialem, et elegit eos, ut supremam benignitatem propius contemplentur, et fecit eos locum habitationis sapientiæ suæ, et patriam, in qua reposuit tanquam depositum fidem suam, et confœderatus est cum eis fœdere protoplasti; cum sint talis creatura, quos copiose bonitatis suæ induit indumento, videlicet intellectu cujus nobilitatis ratio et traditio concorditer attestantur, et probant demonstrationes, ipsum ad esse primitus processisse : postea etiam intellexerunt, quod intellectus iste oportet necessario, quod sit simplex in seipso, licet multiplex in consideratione respectuum et relationum. Oportet autem quod qui ei esse contulit, et ordinavit eum in filo ordinis creatorum, Deus videlicet laudabilis superexaltatus, omnimoda multiplicitate careat. Nec in eum cadit aliqua species partitionis, aut numeri : nec ei accidit diffinitiva divisio, nec dissoluta; et illa omnia nota sunt manifeste apud eos, qui in talibus sunt periti.

59. « In hoc concordant præterea nationes omnes, tribus, populi atque sectæ, quod Deus mundum istum in esse produxit absque præexistente exemplari. Ille ergo, qui talis est, præter quem omne aliud est contingens, necesse est quod nulla sit in eo compositio; nec est ejus essentia ex aliqua rerum conjunctione compacta, quia cum partes in compositione alicujus totius conveniunt, aut aliquid eis accidit, quod ante non habebant, aut non. Dato primo, aut causatur istud adveniens ratione unius partis tantum, vel cujuslibet, vel totius, si secundum duo membra primo posita; sequitur quod quælibet pars sit per se sufficiens, et reliquæ superfluunt ad illud adveniens consummandum : quia secundum primum modum, qui causat illud adveniens, est unum solum, unde reliqua sunt otiosa, et secundum suum modum quælibet est sufficiens absque alterius adjumento, et sic iterum partes cæteræ sunt vacantes : et secundum tertium membrum, videlicet secundum quod illud adveniens causatur ratione totius, tunc fiet in illo adveniente eadem quæstio, quæ et in primo causato, et si aliud est adveniens vel resultans, erit procedere in infinitum : manifestum est in sapientialibus scientiis in proposito concatenationis. Dato autem secundo, hoc videlicet quod nihil adveniat partibus componentibus ex sua compositione, sequitur quod sicut non surgebat causatum ex illis partibus separatis, ita nec surgat ex conjunctis. Et hoc est propositum, et hoc quod dicimus est parum ex multis, et modicum ex magnis : et vere non est sicut scintillula ex magnis illuminationibus, et splendor permodicus ex magnis coruscationibus, et hoc intelligenti sufficit; obtuso autem et hebeti istis amplius non proficit.

60. « Manifestum est igitur, quod verum dixit laudabilis, et superexaltatus in alchorano : Deus verus, Deus unus est, nec est alius præter ipsum Deus, qui est misericors et miserator. Cum ergo sit ipse unus, mundus autem sit iste multiplex; cum sit dives, mundus autem sit tenuis : et ut breviter concludam, cum consideratur ipse in comparatione ad istum mundum, apparet diversitas numerosa, et multiplicatur remotio, vel longinquitas semper nova, et hæc attestantur suæ singularitati in se et diversitati ad alia, et divisioni ejus a creaturis tam separatis quam conjunctis. Non est alius sicut ipse, et ipse est audiens et videns.

« Prædestinaverat autem ab æterno ostensurum se benignitatem suam in creaturas suas et bonitatem suam effusurum super res, quas condiderat; unde misit prophetas suos, ad quos prius destinaverat Angelos sibi propius assistentes, et dedit eis per gratiam de fonte certitudinis scien-

tiam invenire, et quibusdam ex eis speciali contulit libri aperti munere confortari. Misit ergo Moysen super quem psallat Deus suum Pentateuticum afferentem. Misit nihilominus et Jesum, super quem etiam psallat Deus Evangelium proferentem.

61. « Ordinaverat autem quod pars amplior, et portio copiosior, et lex firmior et veritas durabilior, et virtus largior, et demonstrator aptior servaretur ei, cui thesaurizabat simul dona omnia, quæ prophetis aliis omnibus, super quos psallat Deus fuerant particulariter distributa, dans ei consuetudines sanctas, et proprietates gloriosas, et defensiones veritate victoriosas, et ducatum, per quem alii dirigantur; et ipse dominus noster, super quem psallat Deus psalmis continuatis secundum continuationem temporum, et sese consequentibus quamdiu nox et dies se invicem consequentur. Cum ergo incredulitas fixisset anchoram, et ipsius dæmonium se latissime exaltasset, et ramos suos in sublime dilatasset, et quæstiones suas multiplices exaltasset; venit ipse, et incredulitatis ædificium percussit a basibus, et abscidit radices ejus, non permittens eam in prosperitatem amplius crescere, vel in fructum. Pugnavit pro Deo, prout est congruum pro ipso pugnare, et studuit diligenter a perditione cultores ejus pro magna parte liberare, et laboravit tantum, quod direxit majorem partem hominum ad viam rectitudinis ejus, sicut dicit Dominus in Alchorano. Qui pugnaverunt pro nobis, dirigemus eos in vias nostras; idcirco ipse, super quem psallat Deus, fecit oriri solem rectitudinis, qui prius fuerat in occasu; et effecit vias, per quas incederent homines manifestas.

62. « Postquam autem ad nos pervenit Epistola sancti, nobilis, puri, eminentis temporalia contemnentis, cultoris Dei, venerabilis, sublimis, scientis, magnifici, capitis populi Christiani, et ducis filiorum baptismatis, sedentis super Sedem Simonis, cujus intellectus ornatus est scientiis theologicis; et perlegimus, quod continebat et intelleximus ex ejus consideratione, quod prætendebat; invenimus eam plenam demonstrationibus ducentibus ad propositum. De quo diu diversa senserunt rerum inquisitores continentem talia, quæ capere non sufficiunt intellectus, et res super quibus locuti sunt prophetæ præcedentes, et radices ex legibus, quarum veritatem non comprehendunt, nisi certissimi sapientes.

63. « Sed non scimus quæ sit intentio litterarum, ut singula singulis redderemus. Quia si sit propositum certificatio veritatis et ipsius demonstratio et manifestatio, ut per viam probationis acceptetur, et teneatur veritas declarata, non secundum consuetudinem traditionis hominum; sciat ipse, quod ad hoc necesse esset pariter convenire, et objectionibus, responsionibus, et disceptationibus perscrutari veritatem : et si contentus sit Epistolis sententiosis et nuntiis, ad hoc negotium inveniret, Deo dante, apud nos de talibus quod refrigeret cor ejus, et quæ cum perlegerit, desiderium consequetur. Sed nos et honorem deferentes, quem debemus, ex eo quod talis qualis ipse est, tales quales nos sumus, primus litteris adiit, dignum duximus hanc vicem rependere, ut hoc solum agamus, quod ipsius est consonum voluntati, et quod beneplacito appropinquat; unde adjudicavimus nos nihil tale debere scribere, donec ejus Epistola iterum ad nos venit; nec aliquid innovare, donec certi fuerimus super ipsius proposito et voluntate. Et idcirco exspectamus ipsius Epistolam, ipsius super hoc sententiam continentem, ut respondeamus veritatis certissimæ puritatem, ad hoc peragendum in Domino confidentes, quia ipsum colimus, et ipsum nostrum constituimus adjutorem ».

64. Subdit Barbarus gessisse quidem in votis de religione cum summo Pontifice coram agere : quod cum fieri non possit, lubenter acturum cum ejus legatis : flagitantique ut aditum Prædicatoribus ad Tartaros daret, quo eorum furor, qui in omnes pariter grassabatur, mitigaretur; negavit se id passurum. Pergit ille : « Quod autem in Epistola memoravit, qui super omnia, quæ ei ex injuncto incumbunt officio ad nostram aliorumque salutem intentionis suæ dirigit aciem, et quomodo circa eam diligenti studio et studiosa diligentia sedulo invigilat, certe hoc est opus laudabile, et secundum intentionem, ex qua procedit, justificat facientem : et ex hoc debent nostri animi excitari, et desideria incendi, in hoc ut intendamus, Deo dante, ad ea per quæ liberemur a peccato, et perveniamus ad gradus sublimes, et acquiramus mansionem cum Angelis Deo proximis, et prophetis Dei nuntiis, et martyribus, atque justis; quorum decora societas atque grata. Sed desideraremus ut possemus insimul convenire, et ore ad os disputare, et colloqui de rebus divinis de prope, quasi certamine manuali : sed quoniam hoc fuit impossibile, voluimus hoc agere cum illis, quos miserat de fratribus Prædicatoribus; sed non erat eis in terris nostris omnino securum de lege vestra, et nostra in præsentia nostrorum sapientum disputare; et manifestum est quod hoc erat ob impedimentum linguæ Arabicæ, et propter incessum per viam humilitatis ordinis monachatus, et quia nisi in lingua Latina, sive Gallica disputandi consuetudinem non habebant. Signa enim virtutis in eis relucebant, et insignia scientiæ ex eorum vultibus manifeste apparebant, et vestigia contemptus mundi : et religionis in eis erant manifesta, et mores eorum laudabiles et decori.

65. « Et innuerat sensus in sua Epistola, quod ipsi vellent proficisci ad Tartaros, et quod nos juvaremus eos ad suum propositum adimplendum, et removeremus causas ipsorum viam impedientes, et promoveremus eorum voluntatem; sed non consuluimus dictis fratribus propter multas causas, quas diximus, ut ad ipsos Tartaros deberent proficisci. Quod autem de Tartaris memoravit,

quod ipsi velint omnia vastare, et in terras et populos desæviant, et quod jam vastaverunt nationes plurimas de Dei cultoribus, et quod indifferenter furorem suum in omnes exerceant, nec in aliquo termino figerent gradum; vere non descripsi factum eorum prout se habet veritas, nec totum prout est memoravit : quia gens ista mare est pestilentiæ, quod suis inundationibus inundavit in tantum, quod si ipse modo antichristus videret partem malorum, quæ perpetrant, fluerent ejus lacrymæ præ compassione : sed Deus laudabilis per suam immensam gratiam, et bonitatem in omnia inundantem recreavit Sarracenos, imo in veritate sectas etiam universas per soldanum quemdam, per quem scient Tartari, Deo dante, pravitatem finis, quem ex illa discordia sortientur, quam elegerunt, et calorem ignis istius prœlii quem accenderunt, quia ipsi, Deo dante, istius ignis cibus erunt, et gladii istius soldani iniquitatum eorum erunt chirurgici, quæ non delinunt iterantes; et ipse dominus noster soldanus maximus rex Saalech, stella regis, soldanus soldanorum, veritatem demonstrationibus manifestans, expandens justitiam in sæculis, rex duplicis meridiei, protector duarum domorum nobilium refugii, amicus imperatoris fidelium; unde versus : Saalech vulnerator inimicorum, excelsus gloria, largus manu, stabilis corde, bonus natura; cujus gladiorum fulgentium cum eos evaginaverit, vaginæ sint colla audacium, et cum conquesti fuerint se esurire, statim pascit eos cervicibus militum. Exaltet Deus per eum dignitates legis Sarracenorum, et nobilitet et fulciat regna sublimia, et celsitudinem admirationis ejus, et congreget per eum dispersiones voluntatum declinantium a tramite veritatis.

66. « Ego vero, et homines universi redimus ad protectionem ejus, et speramus sub umbra et regimine ejus, et scimus quia per potentiam ejus erunt viles et per imperiosam vindictam ejus destruentur : et istius rei apparuerunt prodigia, et signa prosperitatis jam inceperunt coruscare : quia exercitus istius soldani magnifici, cujus Deus perpetuet imperium, postquam in anno isto Syriam intraverunt, et in ingressu eorum prosperata est providentia Sarracenorum, abierunt retro exercitus Tartarorum; reversi sunt per viam, per quam venerant, absque perventione ad terminum, quem adibant; et apparuerunt in eis testimonia fugæ omnibus manifesta, cum in anno præcedenti terram hanc introissent, et undique desævissent; et fas et nefas pro eodem reportassent in tantum, quod etiam terram Halapiæ equorum suorum ungulis conculcassent; sed de finibus ejus redierunt omne suum desiderium consecuti.

67. Nos autem confidimus in largitate Dei laudabilis, et misericordia ejus, et benignitate complectente creaturas suas, quod in anno futuro, si Deo placuerit, exibunt exercitus istius soldani magnifici, cujus Deus magnificet potestatem, et reducat ad dominium Sarracenorum quod ab eo detractum est, et adibit Tartaros, et fugabit eos ab iis quas possederunt regionibus, et eos ab eorum manibus liberabit. Adiverunt autem in anno isto istius soldani magni januam nuntii Tartarorum, offerentes ei servitium et pacem, rogantes ut cum lucro beneplaciti ejus reverterentur; et non permisit eos ad suam januam pervenire, nec concessit eis gratiam osculandi pulverem pedum suorum propter defensionem legis suæ. Ipsi enim recesserunt a consuetudine regum et soldanorum, qua consueti sunt exercere justitiam, et clementiam in regiones et terras, quo suo regimini sunt subjectæ.

68. « Certus ergo sit super his, quæ narramus de præconiis istius domini nostri soldani maximi regis Saalech, cujus Deus confortet imperium; et sciat sanctus quod dominus noster soldanus maximus, ut afflictis refrigerium, et nullum lucrum magis reputat, quam beneficentiam exhibere; et plura sunt opera ejus, quam de ipso enarrantur. Perpetuet Deus in bonis regnum ejus; et inundationes beneficiorum ejus non posset aliquis quantumcumque facundus, et eloquens enarrare calamo, sive lingua. Et quis posset viam claudere impetui pluviæ vehementis, aut obstruere ostia maris sese invicem collidentis? Unde versus : Neque quicumque vult bonum, agit illud, neque quicumque incipit agere, complet illud. Pro certo ergo habeat sanctus quod Tartari cum sua providentia et omni multitudine sua, et fine intentionis suæ despecti sunt in comparatione ad soldanum, et exercitus ejus. Et quid plura? In ipso est innata nobilitas, liberalis et excellens providentia, et anima honestis moribus enutrita, et scientia regalis regiminis specialiter prærogata : litteræ autem sancti cum veniunt, lætitiam et solatium nobis portant. Mittat ergo eas frequentius continentes ipsum beneplacitum et notificationem eorum, quæ circa eum innovantur. Vivat semper indutus prosperitatis indumento, qualiterque fuerit status ejus, sic fiat Domino concedente. Dat. die decimo in fine benedicti mensis Dei Decembris in Camera (Chamela) civitate muniia. Gloria Deo Domino sæculorum, et benedictio ejus super suos. Amen ». Subjecta sunt hisce litteris nonnulla soldani Diplomata, quibus religiosorum Prædicatorum securitati, ut Christianos, qui in ipsius terris versantur, excolant ad pietatem, cavet.

69. Allatam a prædicatoribus religiosis Evangelii lucem similiter non admisit soldanus Ismael quamvis eos humaniter excepisset : qua de re ad Pontificem, qui ad Christi cultum ipsum traducere studuerat, hæc rescripsit [1] :

« Præsentiæ excelsæ, sanctæ, dominatrici, Apostolicæ, venerabili, honorabili, dominanti cervicibus Francorum, ductori capitaneorum legis

[1] Ext. Ep. cxvi.

Christianæ, munificatori sectæ Christianitatis. Prolonget Deus vitam ejus, et protegat servus Dei confessor gratiæ ejus Ismael filius Ebibecre filii Job.

« In nomine Dei miserantis et misericordis. Hoc est rescriptum nostrum procedens ad sanctam præsentiam domini papæ venerabilis, honorati, dominantis cervicibus nationum Francorum, gubernatoris capitaneorum legis Christianæ, munificatoris sectæ Christianorum : quem possidere faciat Deus colla ducum ejus, et præceptum ejus in eorum judicia faciat penetrare, et omnes nationes crucem adorantes in ipsius servitium et obedientiam congreget, et adunet, offerens ei dulcedines salutationis perfectæ, et expandens ornatum volæ multiplicis, et Deum excelsum glorificans creantem omnia, qui potenti adinventione sua sponsam fecit hominis imaginem, et ipsius speciei contulit prærogativam rationis super animalium species universas, et inseruit in eo viam directivam, per quam ad viam rectitudinis dirigatur, et eum qui non erat inveniri fecit in esse impositione duplici, temporis videlicet atque loci, et misit prophetam nostrum Mahometum ». Et infra, ubi nonnulla in Mahometi et superstitionis ipsius, quam nullis aliis argumentis, quam illius impostoris figmentis confirmat, laudem congessit ; adjicit :

70. « Postquam autem pervenit Epistola a præsentia sancta Apostolica, invenimus eam complectentem talia, qualia continet mittentis præsentia et dirigentem intentionem ad procurandum ea, in quibus sit sufficientia communiter humano generi, et ad ministrandum congrue regimen humanæ speciei. Nec mirum si procedant talia a providentia sanctitatis ejus, et exeant a magnificentia prærogativæ ejus, et deriventur a laudabili proposito ejus et proveniant a fonte studiorum ejus. Et nos quidem summam curam gerimus de protectione eorum, qui apud nos sunt, gregis videlicet Sarraceni, et defensione eorum, quorum cura nobis incumbit specialiter de gente Mahometica : et nostræ mentis acies intendit omnino ad ea, quæ expediunt, et impendit sollicitudinem ad ea, quæ ad publicam pacem sunt et prosperitatem. Perveniunt autem ad nos fratres Prædicatores, et perspeximus in eis sufficientiam ad ea, quæ intendunt ; et diligentiam circa ea quæ expetunt, et sollicitudinem circa judicia legis suæ : et narraverunt nobis ea, quæ commissa eis fuerant ad narrandum. Quibus attendimus nos summa intentione, et ea recondimus in ultimo cordis loco : redierunt, et commisimus eis verba, ad quæ repetenda coram vobis potentes sunt et sufficientes, ut ea nobis memorent, et explanent ; cum ore ad os collocutionem cum eis habuerimus verbis efficacibus, et collationem de rebus manifestis. Hæc omnia vobis notificamus, et Deus excelsus adjuvet nos in his, quæ custodimus, et simul conferat nobis hodiernam, et crastinam prosperitatem, quod fiet, si beneplacitum fuerit coram Deo excelso. Dat. die mensis Novembris, anno ab apparitione Mahometi sexcentesimo quadragesimo tertio. Laus Deo soli, et benedictio Dei super dominum nostrum Mahometum prophetam ejus, et super familiam ejus, et consortes ejus, et salvet eos salute perpetua. Sufficit nobis Deus, ipse est bona spes ».

71. Non discrepant ab his soldani Davidis litteræ [1] qui, ubi eleganter de divinitate sapientis philosophi more disseruit, ac Moysi et Domino Jesu nefaria comparatione scelestum Mahometum æquavit, grates agit sibi ab Innocentio fuisse exposita, quæ illius saluti conducere arbitratus esset : e superstitionis tamen et flagitiorum cœno excitari neglexit.

« Ex parte servi Dei indigentis misericordia David filii Jesu.

« In nomine Dei misericordis et miserantis, qui est una unitas ; simplex imparitas, qui non recipit conjunctionem neque generationem, Deus excelsus, dives bonitas, firmus et fortis, apparens et occultus, æternus et perpetuus, ens existens a seipso ; qui non multiplicatur per numerationem suarum proprietatum ; cujus essentia incircumscriptibilis est, et semota a tempore et loco, qui caret præsentia locorum : nec diffinitur in suis substantialibus, ne sit terminatus aut finitus, nec in quantitate, ne sit mensurabilis et numerabilis ; sed nec in qualitate, ne habeat in regno suo comparem, et similem, aut æqualem ; nec etiam in relatione, ne referatur per paternitatem, et filiationem. Nec etiam comparatur per absentiam et præsentiam, nec in ubi, ne circumscriberetur, quod pertinet ad suas creaturas : nec est in quando, ne innovetur in temporibus, tempora etenim sunt de quibusdam suis operibus : nec in positione, ne alteretur in dispositione et situ locali : nec est in habitu, ita ut egeat perfectione aliqua extrinseca : nec in passione ne mutetur, seu operatione alicujus agentis : nec in actione qui semper est agens existens. Ipse est bonitas indeficiens in distribuendis beneficiis, largiens, ac superfluens super omnibus entibus juxta meritum de superabundanti largitione sua. Ipse est arcanum, quod nequit reserare multiplex quæstio quærentium, nec sollicitudo sollicitantium : cui non deficiunt thesauri gratiarum. Ipse distribuit prioribus et posterioribus divitias gratiarum, dirigit quem vult de creaturis suis absoluta prædestinatione, nec diminuitur, nec indiget in hoc aliqua actione ad quam intendat, quia non est diminutus in complemento perfectionis.

72. « Ipse creavit scientiam atque scitum, et fecit justos suos ex iis qui fidem habent in eum sapientes in vera religione, et via recta. Qui elegit Abraham, quem Deus benedicat et Mahometum, quem Deus benedicat, et attribuit ei nomen dilectionis ; et Moysem eloquentem, et Jesum in claro spiritu, quem Deus benedicat, et in prophetam

[1] Ext. Ep. CXVII.

admirabilem : in bonum atque largum Dei benedictio sit super eos omnes, et vivificet nos, et mortificet in eorum sana doctrina et virtute existimata, ac lege sancta : et salus divina sit super prædictorum successoribus fidelibus, et super gente placentium Deo, qui imitantur ipsos usque in diem judicii. Ad hæc pervenit libellus domini papæ reverendi, magni religiosi, credentis, temperantis, animosi, virtuosi, honorabilis Innocentii, qui est honor orthodoxorum et patriarcharum, continens loquelam Christianorum : gloria multitudinis Francorum, corona gentis crucis, major prædecessorum sedentium in cathedra Apostolica Romæ : et legi ipsum, et intellexi ea, quæ mihi consuluit in eo fideliter, et quod mihi intimavit quod credidit esse ipsam veritatem dirigentem animas in die judicii propter earum merita et laudavi eum in hoc. Quem Deus conservet, confortet et dirigat ad id, per quod placeat Domino suo, quia mihi elegit, quod elegit, animæ suæ; et voluit mihi illud, quod credidit posse me deducere ad præsentiam Domini pleni sancto Spiritu apud Deum suum propter suam sanctitatem. Unde significo eidem, quem Deus conservet ad id quod Deo placeat in ipso, et aperiat portas pacis : Deus gloriosus respexit fideles suos rubricatos, et denigratos, et subvenit eis, quando misit ad eos Mahometum suum electum, et servum suum fidelem de genere electorum, qui habet dominium irrigandi de fluminis largitate, qui habet curam liberandi omnes illos, qui eum imitantur in die judicii, videlicet Mahometum prophetam crescentem, fidelem, circumspectum, consolatorem : quem Deus misit dominatorem, visitatorem, et ductorem ad ipsum Deum; lucernam lucentem, ad cujus librum cæteri libri retorquentur, sive reducuntur; et misit alcoranum, et constituit per ipsum dominium et argumentum, et versificatus est in ipso. Deus ipsum benedicat. Vias salutis præparavit, et dogmata erroris ipse destruxit, declaravit interpretatores librorum destinatorum, ostendens qua de causa provenerunt opiniones errantium, et sustinuit patienter in Domino juxta præceptum divinum in vita sua, nec retrocessit in mandatis suis; imo semper fuit sollicitus donec patefecit veritatem omni habenti oculos; et donec omnis habens aures audivit mandatum divinum in his doctrinis, quas recipiunt intellectus, non voluntates; et receperunt eorum veritates soli sapientes et justi.

73. « Cum igitur pervenit libellus papæ reverendi, magni, sapientis, religiosi, credentis, dominantis, qui est honor patriarcharum, colligentis verbum Christianorum, ad me destinatus in eo, quod opinatus est mihi fore utile, salutare, ac perducens ad veram victoriam, visum est mihi ostendere sibi particulam legis meæ. Cujus veritas est nota per demonstrationem evidentem, necessariam, ac manifestam, quæ fidem facit per seipsam habentibus intelligentiam ponderosam, ut versa vice respondeam ei in eo quod ipse incepit mihi : in eo etiam quod credidit mihi fore salutare : in eo etiam quod opinatus est fore mihi remissibile de peccatis præteritis, ut in hoc adæquiparetur consilium meum fidelitati suæ credibili, et ingenio suo æstimabili in intelligentia; ut exinde consequar præmium, et appropinquationem ad Deum, demonstrando ipsum Deum sub præmissa forma. Deus igitur gloriosus custodiat papam magnificum, reverendum, religiosum, credentem, sapientem, regnantem, modestum, magnanimum, virtuosum, honorabilem, honorem patriarcharum, continentem loquelam Christianorum, pulchritudinem multitudinis Francorum; pro eo quod direxit sibi in præmissis scriptis ex verbis philosophiæ, quæ illuminat omnem multitudinem, et refecit omnem studentem in eis, quæ continentur in ipsis. Laus Deo altissimo, et benedictio ejus super domino nostro Mahometo, ac tota progenie sua sancta, et munda. Scriptum fuit in ultimo decennario mensis Rabie, anno XLIV et sex centenario ipsius Mahometi ».

74. His adjectæ sunt aliæ [1] præpotentis alterius soldani litteræ ad Pontificem, quibus se excusat Sepulchrum Domini se inscio violatum fuisse, ac dolet tantum flagitium perpetratum, illique instaurando daturum operam pollicetur, claves illius fidissimis viris tradidisse, ut nisi peregrinis aperiretur : tum omnes Christianos captivos e vinculis laxasse ait, ac pacem cum nostris religiose culturum.

« Sedis altissimæ domino excelso, reverendo, sancto, spirituali, beato, qui est fiducia sacerdotum, et religiosorum, papæ excellentissimo : duret excellenter.

« In nomine Dei misericordis et miserantis. Triumphator, amator, et salvator pervenit scriptura largissimæ sedis et altissimæ, domini, regnantis, spiritualis, beatissimi, justi, sancti, abstinentis, venerabilis, et honorabilis regni, patrum sanctorum sustinentis filios obedientiæ, refugii gentis Christianæ, victoriæ legis Christi, auxilii prælatorum et clericorum; semper sit sapiens plenus speciebus largitatis, et retributionum, exercens quidquid pertinet ad communem utilitatem, et ad sermones reficientes, et perducentes ad beatitudinem perfectam.

75. « Inquisivit igitur dilectus salvator significationes litterarum, et exploravit continentiam earum, juxta veritatem et certitudinem; et invenit in legendo ipsas, utilia commoda, et consuetudines laudabiles, et executus est singula obedienter et diligenter : et in eo quod innuit in custodia, et reverentia Ecclesiæ Resurrectionis, et sancti Sepulchri quidquid accidit in hac parte in detur patione, seu contaminatione ejusdem, non accidit ex sua conscientia, nec in sua præsentia; sed incursus exercituum singularium ante suum adventum attentaverunt ipsa opera sanguinolenta.

[1] Ext. Ep. CLVIII.

Quando ergo venit amans salvator, reprehendit eos summa reprehensione, et inhibuit malefactores, et præsumptuosos, ne noceant, vel appropinquent eis, et præcepit claudi portas ejus, et tradidit claves ejusdem quibusdam fidelibus, præcipiens ne aperiantur nisi peregrinis, et conatus est reædificare ipsam, et ornare, quoniam ejus reædificatio est reædificationis patriæ præcipua. Et quando pervenerant litteræ reverendæ, et mandatum suum benedictum, majorem curam dedit in ejus ædificatione et reparatione, et sine dubio ante hoc non erat inter nos præcedens cognitio, quando siquidem pervenimus ad illam patriam, accidit id, quod accidit de destructione sine nostra conscientia ».

76. Extinctos penitus hoc anno Chorasminos Sepulchri Dominici violatores, ac patrati criminis nec expiati pœnas dedisse, scribit Parisius[1] : « Anno eodem, (hoc scilicet), detestandorum Chorasminorum post innumeras cædes et incendia, et Terræ-Sanctæ multiplex exterminium, qui etiam Accon nimis depauperaverant, et obsidere procuraverant, acies tota adeo Deo vindice enervata est et debilitata, quod in seipsa defecit. Cœpit enim contra soldanum Babyloniæ recalcitrare, unde auxilio suo destituta cœpit inedia deficere, et multiplicatis undique inimicis, ubique superari et devinci : et factum est, ut de sub cælo nomen eorum penitus deleretur ; adeo quod nec eorum vestigia apparuerunt : nisi eatenus quod fœtore vestigiorum eorum Terram-Sanctam indelebiliter macularunt ». Pergit Soldanus : « Postquam igitur pervenit inter nos amicitia, et reverentia.. de cætero percipiet summa sedes, cujus excellentia perseveret, et tota gens Christianorum de pulchritudine nostri fœderis, et observatione nostræ amicitiæ, quod non viderunt ante vel postea. Pervenerunt igitur nuntii sedis altissimæ, et audivimus relationes eorum in vero auditu, et dedimus responsionem eis. Audiat ergo sedes, et fiduciam gerat, et injungat servitia, et continuet nuntios et litteras. Super sermone vero captivorum ; non novimus aliquem eorum apud nos : quoscumque ita nobis certiorabitis, mittemus incontinenti, Domino concedente. Scriptum est hoc in fine Rabig primi, anno XLIV et sexcentesimo ».

77. Nec illustrandæ veritati deerat numen, ac miraculorum luce tenebras superstitionis Mahumeticæ fugabat. Inter quæ insigne illud Iconii præsente maxima Sarracenorum multitudine, ut ipsos ad crucis venerationem alliceret, patravit : « Anno Domini MCCXLVII, mense Junio », inquit Nangius [2], « accidit miraculum quoddam apud Iconium Turquiæ civitatem in loco communi, ubi crux erat sculpta in quodam palatio. Quidam enim joculator ibi stabat, et in facie omnium astantium cum urso ludebat ; ursus autem levato crure super crucem prope ipsum existentem, minxit, statimque omnibus videntibus ibidem expiravit. Cumque Christiani astantes super id, quod acciderat, Dominum benedicerent atque laudarent, quidam Sarracenus indignatus est valde, quod ibi super miraculo facto Christum attollebant. Ideoque accedens in impetu, tanquam in contemptu ipsius crucis et Christianorum, cum manu crucem percussit ; statimque brachium ejus cum tota manu, quæ illam percusserat, totaliter exaruit. Iterumque Sarracenus quidam alius ebrietati vacans, illamque Christianorum admirationem et laudem vilipendens, continuo quasi amens a potatione surrexit, et in contemptum Christianitatis super crucem mingere volens, morte subitanea percussus interiit ; sicque Christianorum multitudine Dominum magnificante super tribus miraculis jam ibidem ostensis, quidam Græcus inspiratione divina inflammatus, accessit ad bajulum civitatis, rogans, ut illum locum, ubi crux prædicta erat insculpta, venderet, in quo ad honorem Dei et sanctæ crucis Ecclesiam permitteret ædificare, pro quo etiam, si id sibi facere concederet, promisit quod viginti duo millia soldanorum soldano daret. Quod episcopus Turquorum audiens fieri omnibus modis, quibus potuit, impedivit ». Hæc Nangius, quæ etiam referuntur apud Vincentium Bellovacensem [1].

78. *Nuntii Apostolici ad Tartaros, cum quibus disputantes plura patiuntur, superbas ad Pontificem litteras referunt.* — Sed a Turcis ad Tartaros digrediamur, quos etiam ad verum Dei cultum adducere moliebatur Pontifex, atque ad ipsos, ut vastissimorum regnorum dominos, religiosis alios in Septentrionalem Tartariam, alios in Persidem, Indiasque miserat : de primis jam egimus ut apud Chamum sua legatione sint perfuncti ; alii vero cum Sarracenorum mediæ regiones penetrandæ essent, hoc anno ad Persidis Tartaros pervenere, quorum res apud ipsos gestas ex Simone apud Vincentium Bellovacensem [2] decerpemus : « Anno Domini MCCXLVII, in die translationis B. Dominici primi patris Ordinis Prædicatorum, frater Ascelinus a domino papa, sicut jam supradictum est, missus cum sociis suis pervenit in exercitum Tartarorum, et hoc in Perside ubi erat exercitus ille sub Bayothnoy principe. Quod audiens idem princeps, in tentorio suo sedens in vestimento deaurato, suis quoque baronibus in sericis vestibus pretiosis ac deauratis circumstantibus, misit ad dictos fratres quosdam ex eisdem baronibus cum suo Ægyp, id est principali consiliario, et interpretibus ; qui præmisso salutationis elogio dicunt eis : Cujus nuntii estis? Frater autem Ascelinus principalis domini papæ nuntius respondit pro omnibus : Ego sum domini papæ nuntius, qui apud Christianos major dignitate omni homine reputatur ; et ab eisdem illi tanquam patri et Domino reverentia exhibetur. In hoc verbo illi quamplurimum indignati dixerunt : Quomodo superbe loquentes dici-

[1] Par. Hist. Angl. hoc an. — [2] Nang. de gest. S. Lud.

[1] Specul. Hist. l. XXXI. c. 53. — [2] Ibid. c. 40.

tis, quod papa dominus vester sit major omni homine ? Numquid scit ille quod Cham sit Dei filius, et quoniam Bayothnoy et Batho sint principes ejus, sicque nomina eorum divulgantur et multiplicantur ubique ? »

79. Addit his Tartarorum verbis subjecisse Ascelinum latere Pontificem, qui Cham vel Batho aut Boyothnoy forent, quorum nomina si rescivisset, illa in litteris suis expressisset : accepisse vero barbaram quamdam gentem, cui Tartarorum nomen esset, conflatis numerosissimis copiis ex Oriente erupisse, nullaque sexus ætatisve habita ratione, plures populos ferro delevisse : ad quorum mitigandam crudelitatem ad primum Tartarorum exercitum transmissum, ut illius principem ab hominum cædibus temperare patrataque scelera expiare admoveret, ut ferebant Pontificiæ litteræ. Demum Tartaros post nonnulla dolo quæsita, Ascelino ac sociis hæc proposuisse : « Si vultis domini nostri faciem videre, et ei domini vestri litteras præsentare, oportet ut eum adoretis tanquam filium Dei regnantem super terram, trina prius ante ipsum facienda genuflexione ; sic enim præcepit nobis Chaam regnans super terram filius Dei, ut principes suos Bayothnoy et Batho ab omnibus huc advenientibus faciamus sicut semetipsum adorari : quod et usque nunc fecimus, et in perpetuum firmiter observare proponimus ».

80. Cum ad hæc verba æstuarent nuntii Apostolici, quid tandem Tartari hujusmodi cultus specie exigerent, a Guichardo Cremonensi viro religioso, diu inter Georgianos atque Armenos versato, morumque Tartarorum perito ita edocti sunt : « De idololatria exhibenda Bayothnoy nullatenus formidetis, quia non hanc sibi petit a vobis fieri, sed in signum subjectionis domini papæ, totiusque Romanæ Ecclesiæ mandato Chaam subjiciendæ, hanc sibi, quam audistis, reverentiam omnibus ad se venientibus nuntiis consuetam exhiberi ». Deliberarunt igitur nuntii quid in eo rerum statu agendum foret, atque in eam sententiam itum est, fundendum potius sanguinem, quam Tartarorum principi sponte hujusmodi venerationis signa exhibere, ne Georgianis, Armenis, Græcis, Persis, Turcis, aliisque Orientalibus populis scandalum injiceretur ; Tartarique in spem subjiciendæ suæ dominationi Romanæ Ecclesiæ efferrentur. Quorum audito consilio in iras efferatus barbarus, nuntios Apostolicos capitali sententia damnavit. Sed non sine providentia ex imminenti periculo erepti sunt : iterumque barbari de Chami et Pontificis dignitate certarunt, quorum argumenta hæc fuere :

81. « Qua fronte vos Christiani omnes audetis dicere, quod papa sit omni homine major dignitate ? Quis enim unquam audivit quod papa vester tot et tanta regna sibi acquisierit, quot et quanta filius Dei Chaam, Deo sibi largiente, hoc acquisivit ? quis unquam tam longe lateque diffundi audivit nomen papæ, sicut et nomen Chaam in orbe terrarum jam diffunditur, et dilatatur, ac timetur ubique ? Jam is ab ortu solis usque ad mare Mediterraneum, et usque a l Ponticum, Deo jubente, dominatur ; et ubique in his terminis nomen ejus magnum ac celebre in eis habitantibus timetur, et honoratur. Chaam ergo major est papa vestro, et omni homine, potentia, gloria sibi a Deo datis, et acquisitionis dignitate ». Cum hæc refellere Ascelinus Pontificius nuntius aggressus esset, ac B. Petro a summo Rege regum concessum auctoritatem victarum non ferro, sed crucis ligno, gentium multitudinem, imperiumque ad extrema confl grandi orbis tempora firmum permansurum enuclearet ; illius rationes, utpote homines qui sensibus addicti, nec fide Evangelica collustrati, capere non potuerunt. Demum ubi nuntii gravissimas ærumnas apud Tartaros pertulissent, ægre ut dimitterentur obtinuere : atque hujusmodi litteras [1] fastu turgidas Bayothnoy ad Pontificem exaravit.

82. « Dispositione divina ipsius Chaam transmissum Bayothnoy verbum : Papa, istud scias : tui nuntii venerunt, et tuas litteras ad nos detulerunt. Tui nuntii magna verba dixerunt : nescimus utrum injunxeris eis ita loqui, aut a semetipsis dixerunt : et in litteris taliter scripseras : Homines multos occiditis, interimitis, et perditis. Præceptum Dei stabile et statutum ejus, qui totius faciem orbis continet, ad nos sic est : Quicumque statutum audierint, super propriam terram, aquam, et patrimonium sedeant ; et ei, qui faciem totius orbis continet, virtutem tradant : quicumque autem præceptum et statutum non audierint, sed aliter fecerint, illi deleantur et perdantur. Nunc super hoc istud statutum et præceptum ad vos transmittimus. Si vultis super terram nostram, aquam, et patrimonium sedere, oportet ut tu papa in propria persona ad nos venias ; et ad eum, qui faciem totius terræ continet, accedas. Et si tu præceptum Dei stabile, et illius qui faciem totius terræ continet, non audieris, illud nos nescimus, Deus scit. Oportet ut antequam venias, nuntios præmittas, et nobis significes si venis aut non ; si velis nobiscum componere, aut inimicus esse : et responsionem præcepti cito ad nos transmittas. Istud præceptum per manus Aybeg et Sargis misimus mense Julii xx die lunationis in territorio stienscastri scripsimus ». Ex arrogantibus hisce barbari principis litteris magis Christianæ religionis gloria effloruit, quæ potuit ita Tartaros emollire, ut postea in Christi cultum Pontificisque Romani obsequium procubuerint, ut suis locis videbitur; hactenus de Tartaris, jam nonnulla de Judæis, quos ab injustis injuriis vindicavit Pontifex, afferamus.

83. *Judæos crudeliter habitos tuetur Innocentius.* — Pulsatus est Innocentius tristibus Judæorum querelis, qui in Germania et Galliis gravis-

[1] Ext. ubi sup.

simis injuriis ac malis oppressi lugebant. Cum enim inanis fama circumferretur, ipsos festis Paschalibus occisi pueri cor communionis sacræ vice mandere, ita ea calumnia ipsis adhæsit, ut levi de causa exuerentur bonis, conjicerentur in carceres; morte etiam crudelissima, nulla judicii servata forma, admodum injuste afficerentur. Ad quorum tuendam innocentiam, eosque ex immani illo principum et populorum zelo liberandos, Germaniæ archiepiscopis atque episcopis scripsit[1] Pontifex, ut populari furori obsisterent, ne insontes adeo crudeliter laniarentur; cum maxime perpendendum prudenter esset, quasi ex eorum sanctiori tabulario Christianæ fidei testimonia prodiisse.

84. « Archiepiscopis et episcopis per Alemanniam constitutis.

« Lacrymabilem Judæorum Alemanniæ recepimus questionem, quod nonnulli, tam Ecclesiastici, quam sæculares principes, ac alii nobiles, et potentes vestrarum civitatum, et diœcesum, ut eorum bona injuste diripiant et usurpent, adversus ipsos impia consilia cogitantes, et fingentes occasiones varias et diversas; non considerato prudenter quod quasi ex archivio eorum Christianæ fidei testimonia prodierunt, Scriptura divina inter alia mandata legis dicente: Non occides; ac prohibente illos in solemnitate Paschali quidquam morticinum non contingere; falso imponunt eisdem, quod in ipsa solemnitate se corde pueri communicant interfecti, credendo id ipsam legem præcipere, cum sit legi contrarium manifeste: ac eis malitiose objiciunt hominis cadaver mortui, si contigerit illud alicubi reperiri. Et per hoc, et alia quamplura figmentum sævientes in ipsis, eos super his non accusatos, non confessos, nec convictos contra privilegia illis ab Apostolica Sede clementer indulta spoliant contra Deum, et justitiam, omnibus bonis suis; et inedia, carceribus ac tot molestiis, tantisque gravaminibus premunt ipsos, diversis pœnarum affligendo generibus, et morte turpissima eorum quamplurimos condemnando, quod iidem Judæi, quasi existentes sub prædictorum principum, nobilium, et potentum dominio deterioris conditionis, quam eorum patres sub Pharaone fuerint in Ægypto, coguntur de locis inhabitatis ab eis, et suis antecessoribus, a tempore, cujus non extat memoria, miserabiliter exulare; unde suum exterminium metuentes, duxerunt ad Apostolicæ Sedis prudentiam recurrendum. Nolentes igitur præfatos Judæos injuste vexari, quorum conversionem Dominus miseratus exspectat: cum testante Propheta credantur reliquiæ salvæ fieri eorumdem; mandamus quatenus eis vos exhibentes favorabiles et benignos, quidquid super præmissis contra eosdem Judæos per prædictos prælatos, nobiles, et potentes inveneritis temere attentatum, in statum debitum, legitime revocato, non permittatis ipsos de cætero super iis, vel similibus ab aliquibus indebite molestari. Dat. Lugd. III non. Jul. anno V ». Quæ litteræ ad Galliarum etiam præsules[1] exaratæ.

85. *Altare Lugdunensis Ecclesiæ consecrat.* — Dum Lugduni sedens Pontifex in omnes, etiam Judæos, Tartaros, Sarracenos, schismaticos curas Pontificias explicaret, consecravit solemni ritu princeps altare Ecclesiæ Lugdunensis, et indulgentias iis propositas, qui pecunias ad templum inchoatum, quod eleganti quidem opere, sed tardis incrementis surgebat, ad culmen perducendum conferrent, auxit, atque Anglos (multo magis Gallos sollicitasse argumento est) ad eas lucrandas pellicere studuit[2]: « Licet benefacientibus fabricæ Lugdunensis Ecclesiæ, quæ dudum incœpta est magno et opere sumptuoso, quadraginta dierum indulgentiam duximus concedendam, quia tamen assistentibus nobis venerabilibus fratribus nostris cardinalibus, et quampluribus episcopis, et aliis Ecclesiarum prælatis, sacrosanctum altare ipsius Ecclesiæ propriis manibus duximus consecrandum; volentes ob nostri memoriam indulgentiam hujusmodi ampliare, omnibus vere pœnitentibus, et confessis, qui eidem fabricæ manum porrexerint adjutricem, de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, unum annum de injunctis sibi pœnitentiis annis singulis misericorditer relaxamus. Dat. Lugd. V kal. Maii an. IV ».

[1] Lib. V. Ep. XXVIII.

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Lib. IV. Ep. DLXXI.

INNOCENTII IV ANNUS 6. — CHRISTI 1248.

1. *Fridericus clerum sibi adversantem opprimit, unde novis ab Innocentio plectitur pœnis.* — Anno millesimo ducentesimo quadragesimo octavo, cum Fridericus, crebra populorum defectione, atque vibratis in se in Concilio Lugdunensi, in quo exauctoratus imperio fuerat, censuris; cum assentatorum susurris efferatus non resipisceret modo, verum in dies etiam in deteriora lapsus ad obterendam Rom. Pontificis auctoritatem nefarias leges promulgaret, Innocentius Ecclesiasticas pœnas ad proterviam illius comprimendam addidit. Inter cæteras namque leges, quas vir impius Sedis Apostolicæ contemptor tulerat, eam clericis piis inflixit, ut si quis ad Romani Pontificis imperium, legative ipsius, sacra peragere vel populis sacramenta porrigere respueret, sacerdotii sui redditibus, in eorum utilitatem qui in suo obsequio ferverent, derivandis; tum paternis bonis, ad conjunctos devolvendis, exueretur; præterea in exilium pelleretur.

2. Ubi iniquissimam legem promulgatam audiit Innocentius, ad Germaniæ[1] Italiæque[2] præsules Encyclicas litteras exaravit, in quibus significavit ut Fridericus in Concilio hæresis infamia, ob contemptam Pontificiarum clavium auctoritatem laborare existimatus, nonnullos misisset, qui profiterentur Fridericum a se in examen fidei adductum, repertumque in omnibus Catholicæ veritati consentire; ac se paratos ad id comprobandum in ipsius anima solemne sacramentum nuncupare: cæterum decrevisse ut si infra legitimum tempus sine armorum strepitu, atque exiguo comitatu stipatus accederet, purgationem de suspicione hæresis, quam injecerat, si eam jure præstaret, recepturum: at illum non modo tribunali Pontificio se sistere detrectasse, sed bonis etiam omnibus clericos, qui interdictum Ecclesiasticum non infringerent, everti jussisse: ob eamque impiam legem, cum se hæretica labe aspersum demonstret, novo anathemate defixum, ac si in pervicacia perstiterit, majoribus pœnis afficiendum, severitatemque legum in eos, qui ipsi studuerint, distringendam promulgent.

3. « Archiepiscopis et episcopis, abbatibus, prioribus, decanis, archidiaconis, et aliis Ecclesiarum prælatis per Alemanniam constitutis.

« Cum nos olim Fridericum quondam Romanorum imperatorem citaverimus, ut in Concilio Lugdunensi personaliter, vel per nuntios compareret, responsurus nobis, et aliis, qui vellent aliquid proponere contra eum, et satisfactionem idoneam præstiturus; tandem quia in eodem Concilio multo inter cætera contra ipsum sic certa et evidentia, quod in eis infìciationi prorsus locus esse non poterat, manifeste comperimus, ex quibus de vitio pravitatis hæreticæ merito debebat haberi suspectus; maxime cum post excommunicationis sententiam a bonæ memoriæ I. episcopo Sabinensi et tit. S. Sabinæ presbytero card. latam in ipsum; postquam etiam fel. recordationis Gregorius papa prædecessor noster eum anathematis vinculo innodavit; ac post Ecclesiæ Romanæ cardinalium, prælatorum, et clericorum, ac aliorum etiam, diversis temporibus ad Sedem Apostolicam venientium, captionem, Ecclesiæ claves contempsit, sibi faciens celebrari, vel potius quantum in eo fuit, profanari divina, constanter et patenter asserens se præfati prædecessoris sententias non vereri; et insuper conjunctus amicitia detestabili Sarracenis, eorum ritus amplectens, et aliquos ex ipsis in quotidianis ejus obsequiis secum tenens, nuntios soldani Babyloniæ, postquam idem soldanus, cum quo dictus Fredericus, prout ex ipsius soldani accepimus litteris, a tempore patris ejusdem soldani familiaritatem, et dilectionem mutuam, ac concordiam perfectam habuisse dignoscitur; Terræ-Sanctæ, ac ejus habitatoribus Christianis per se ac suos damna gravissima, et inæstimabiles injurias irrogarat; fecerit per regnum Siciliæ cum laudibus ad ejusdem soldani extollentiam honorifice suscipi, et magnifice procurari; necnon aliorum infidelium perniciosis et horrendis obsequiis contra fideles abutens, illis qui damnabiliter vilipendentes Apostolicam Sedem, ab unitate Ecclesiæ discesserunt,

[1] L. n. l. v. Ep. cur. XLIV. — [2] Reg. post eand. Ep.

procuraverit amicitia et affinitate conjungi; ipsum in præfato Concilio, propter hæc et alia plurima, quæ in sententia tunc prolata contra eum a nobis plenius continentur, abjectum; omnique honore ac dignitate tam imperii quam regnorum privatum a Domino denuntiavimus; eum nihilominus sentiendo privantes, excommunicationis solemniter in eumdem propter has et alias causas sententia promulgata : quam postmodum annuatim certis solemnitatibus more Rom. Ecclesiæ duximus innovandam.

4. « Sed ipse tanquam in suis obfirmatus nequitiis, ne adhuc de tam nefanda et damnabili suspicione satisfacere, nec ad gremium matris Ecclesiæ redire curavit : licet Panormitanum archiepiscopum, episcopum Papiensem, et quosdam alios ad Sedem destinarit eamdem, qui venerabilibus fratribus Portuen. et Albanensi episcopis, et dilecto filio nostro H. tit. S. Sabinæ presbytero cardinali, quos eis concessimus auditores, Instrumentum cujusdam tabellionis, et litteras munitas Bulla Aurea præsentarunt, in quibus continebatur quod, cum idem Fr. fuisset in præmisso Concilio habitus de hæretica pravitate suspectus, ipse interrogatus, et examinatus ab eis super articulis contentis in Symbolo et aliis ad fidem Catholicam pertinentibus, dixit se illos firmiter credere; ac juravit : in quibus etiam constituit examinatores ipsos procuratores suos ad jurandum in anima ejus, quod eos credebat; et ad purgationem etiam in præsentia nostra in loco idoneo super suspicione hujusmodi offerendam. Qui hæc eisdem retulerunt auditoribus viva voce, quodque sic erant jurare parati, ex parte ipsius Frederici purgationem hujusmodi offerentes.

5. « Nos autem his intellectis, talem examinationem et purgationem, cum nec ubi, nec de quibus, neque coram quibus debuit, præsumpta fuerit; cum iidem examinatores, et eorum consanguinei sint de ipsius curia seu terris, potestati vel verius tyrannidi suæ subjectis; illusoriam, prout erat, et frivolam reputantes, ipsam de fratrum nostrorum et multorum prælatorum, qui nobiscum tunc aderant, consilio decrevimus irritam et inanem; processum eorumdem examinatorum super iis præsumptum penitus reprobando. Concessimus tamen, si veniret idem Fredericus personaliter infra tempus legitimum sine armis, et cum modico comitatu, quod ipsum super purgatione, quam de suspicione prædicta se coram nobis velle præstare dicebat, si de jure, et sicut de jure faciendum existeret, audiremus.

6. « Verumtamen non solum postmodum venire neglexit, sed quasi delectet eum malefacere, prioribus nequiora committens, quamdam execrabilem edidit sanctionem inter alia continentem, ut quicumque clericus, vel religiosus ad papale, vel papalis legati mandatum publice forsan omiserit missarum, seu alia celebrare solemnia, et sacramenta fidelibus Ecclesiastica propinare; de civitate vel loco, cujus incola reperietur ejectus, bonis suis patrimonialibus et Ecclesiasticis, ut pœnam de tanta temeritate tulisse se doleat, spolietur : clericis mandato prædicto parere nolentibus, et in fide sua ferventibus Ecclesiasticis applicandis; patrimonialibus autem proximis, ab intestato venientibus scilicet, assignandis. Unde, quia merito contra eum, qui pœnitere despiciens peccata peccatis accumulat, et ortam contra se suspicionem dictis et factis innuit esse veram, est durius procedendum; nos præfatum Fredericum, sicut hactenus, sic in die Jovis sancto proximo præterito; quinimo districtius pro eo quod suspectus vehementer de hæresi et anathematizatus ad sinum præfatæ matris Ecclesiæ redire, ac ea facere, quæ a sic suspecto, ac excommunicato fieri debent, omnino contempsit; excommunicavimus, et anathematis vinculo duximus innodandum; denuntiantes nihilominus sibi præsente generali, et publica congregatione fidelium, et per alios etiam ei nuntiari volentes, quod si deinceps in hujusmodi contumacia duxerit persistendum, contra ipsum graviter, quantumcumque secundum Deum expedierit, procedemus. Pronuntiavimus præterea, quod quicumque sibi post duos proximo futuros menses ab eodem die Jovis computandos consilium, aut auxilium præstiterit, vel favorem publicum vel occultum, illi eidem pœnæ subjaceat tam in persona quam in rebus, cui talium fautores subjacent secundum canonicas et legitimas sanctiones. Mandamus quatenus prædicta omnia, et singula publicetis, et publicari faciatis per loca, in quibus videritis expedire. Datum Lugd. XIV kal. Maii, anno V ».

7. *Crucesignati in Germania et Italia contra Fridericum excitantur, inter quos Wenceslaus rex Bohemiæ et episcopus Ratisponensis eminent.* — Hujusmodi censurarum fulmina, ut verba inania contemnebat Fridericus : quare cum frangendum armis obfirmatum in scelere cerneret Innocentius, Frisingensi, Pataviensi et Ratisponensi episcopis, aliisque imperavit [1], ut in urbibus ac diœcesibus suis fideles ad induendam crucem, corripiendaque in Fridericum et Conradum arma, uti adversus crudeles fidei eversores, propositis divinis præmiis, incitarent : « Per Apostolica vobis scripta in virtute obedientiæ districte præcipiendo mandamus, quatenus singuli vestrum in vestris civitatibus et diœcesibus contra dictum Fredericum et Conradum natum ejus et fautores ipsorum proponatis subjectis vobis populis verbum crucis, eosdem populos adversus ipsos, tanquam perversores fidei, et libertatis Ecclesiasticæ subversores, studiosius animando; concessuri auctoritate nostra eis, qui hujusmodi crucis in propriis personis, et rebus (negotium) assumpserint, illas suorum peccatorum veniam, et indulgentiam, quæ proficiscentibus in Terræ-Sanctæ succursum in generali

[1] Lib. V. Ep. DCCCXII.

Concilio sunt concessæ; præceptum nostrum taliter impleturi, quod sollicitudinis vestræ studium clareat per effectum, et Apostolica Sedes quantum de vobis confidere debeat, in hoc argumentum evidens capiat; vosque de inobedientia, vel contemptu argui non possitis. Dat. Lugd. IV non. Maii, anno V ».

8. Iisdem præsulibus [1] et quibusdam [2] aliis præcepit Innocentius, ut nonnullos Germaniæ viros principes, qui res Friderici fulciebant, censurarum terrore ab illius obsequio avellerent : similemque provinciam Ratisponensi et Misnensi episcopis injunxit [3], ut Bohemiæ proceres, qui abjecta, quam susceperant in Fridericum, cruce, reversique ad vomitum, ut loquitur Pontifex, Friderici partibus se irretierant; ad Ecclesiæ castra revocarent : qui si ipsorum monitis metu Wenceslai regis, qui Pontificias partes egregie tuebatur, parere detrectarent, caverent eorum securitati, nullum ipsis a rege periculum conflatum iri : si vero necdum veniæ spe ac pignore dato flecti ad obsequium possent, anathemate publice defixos, eorumque ditionem interdicto Ecclesiastico suppositam, adeo ut baptismi parvulis ac morituris pœnitentiæ sacra tantum conferrentur, promulgarent : tum ad perfringendam eorum pervicaciam regiam potentiam implorarent. E quibus graves in Bohemia seditiones concitatas, atque a proceribus in Wenceslaum Ecclesiæ studiosissimum, ut testatur Pontifex, conflatam conjurationem colligitur.

9. Refert quidem Longinus [4], rebellasse in parentem Premislaum dominandi cupidine incensum; pellectisque in suas partes nobilibus, illum regno cedere ac sceptrum in ipsum, retento sibi trium oppidorum dominatu, transmittere compulisse : sed cum divina justitia fœdum adeo filii in parentem scelus impune abire non sit passa, brevi rerum conversa facie, Premislaum, dum Barsonem in munitissima arce ob singularem in Wenceslaum fidei constantiam obsidione cingeret, facta nocte, intempesta eruptione profligatum, ac Wenceslaum collectis novis viribus regnum recuperasse, filium veniam flagitantem mancipasse carceri, præcipuosque conjurationis præteritæ auctores crudeli supplicii genere perimi jussisse. Inter cæteros Stiborio, qui inter Bohemos ingenti sapientiæ gloria florebat, atque adeo, ut refert Longinus, sibi præfidebat, ut Deum posse se in consilium suum vocare gloriaretur; trabe caput collisum. Premislaus vero castigato ita fastu in parentis gratiam a proceribus restitutus Moraviæ principatu contentus esse jussus. Ita in Bohemia Fridericianæ partes oppressis sceleris auctoribus penitus conciderunt.

10. Quod ad Ratisponensem episcopum, cui Bohemos proceres ad officium adducendi munus traditum vidimus, spectat; gravissimas ille a Ratisponensibus, qui Friderici partes sequebantur, injurias pertulit : ii enim post depulsum e sua sede ob promulgatam in Fridericum Pontificiam sententiam Sifridum prædecessorem; violatum Ecclesiasticum interdictum, quo erat Ratispona perculsa; negatas temere defuncto Sifrido honorificas exequias; novum episcopum urbe depulere, suisque juribus, quæ in percutienda moneta, exigendis vectigalibus, exercendis judiciis, aliisque similibus obtinebat, exuerunt, ut ea in Conradum transfunderent. Ob quod scelus tum ab episcopo, tum ab electo Ferrariensi A. S. L. anathemate solemni ritu percussi, ac sacris interdicti fuere. Quæ vero postea iis pœnis efferati flagitia admiserint, utque in ipsos ab eodem Ratisponensi episcopo animadverti jusserit Innocentius describit [1]:

11. « Innocentius etc. episcopo Ratisponensi.

« Tam tu, quam dilectus filius electus Ferrariensis tunc in partibus illis Apostolicæ Sedis legatus in eos (nimirum Ratisponenses) excommunicationis, et in civitatem eamdem interdicti sententias proferentes, fecistis eos excommunicatos denuntiari publice, ac ab omnibus arctius evitari.

« Sed ipsi, clavibus Ecclesiæ vilipensis, ut prius mortuos suos excommunicatos sepelientes in cœmeterio, et corpus cujusdam comitissæ ad mandatum Ecclesiæ redeuntis, quæ extra civitatem in campo, ut mortuis non communicaret quæ non communicarat et vivis sepeliri petiit, exhumantes illud, quod detestabile est narrare, cum furore per medium civitatis in Jesu Christi, et Ecclesiæ contumeliam diutius tractum, tandem extra muros projecerunt canibus et aliis bestiis ac avibus ad vescendum. Præterea quemdam sacerdotem ad tuum mandatum, et Ecclesiæ redeuntem cædentes alapis, ac usque ad effusionem sanguinis verberantes, conspuerunt in eum : et in opprobrium Crucifixi extensis manibus ducentes eumdem, tamdiu tenuerunt carceri mancipatum, donec pro redemptione sua solvit eis pecuniam, quam petebant, alia sibi damna plurima irrogando. Insuper adjicientes peccata peccatis, quoddam inter se fecere statutum, ut nullus crucesignatus cum signo crucis vestibus suis imposito modo aliquo audeat apparere; et qui cum hoc signo repertus fuerit, pœnis affectus variis debeat morti tradi.

12. « Ne igitur tantæ temeritatis excessus, si repressi non fuerint, transeant aliis in exemplum; et facilitas veniæ incentivum tribuat aliis delinquendi, nos cupientes ipsos cives juxta officii nostri debitum ad viam ab invio revocare, mandamus quatenus, nisi prænominati cives a te moniti diligenter, infra festum Assumptionis beatæ Virginis proximo futurum ad Ecclesiæ mandatum redierint, et immobiles persliterint in fide ac devotione ipsius, et competenter satisfecerint de præmissis; ex tunc eos excommunicatos, et civitatem ipsam

[1] Lib. v. Ep. DCCCIX, DCCCX, DCCCXI. — [2] Ep. DCCCXIII, DCCCXIV. — [3] Ep. DCCCXIV. — [4] Long. Hist. Pol. l. VI, hoc an.

[1] Lib. v. Ep. [illegible]XXII.

interdicto suppositam publice nunties, faciens utramque sententiam auctoritate nostra usque ad satisfactionem condignam, appellatione remota, arcte observari: ita quod in ea nullus religiosus, vel alius clericus prætextu alicujus Sedis Apostolicæ indulgentiæ, præter pœnitentias morientium, et baptismata parvulorum, celebret divinum officium, aut exhibeat Ecclesiasticum sacramentum; et ipsos nihilominus omnibus feudis, quæ ab Ecclesiis tenent, privans omnino; eis, ad quos illorum collatio pertinet, conferendi eadem devotis Ecclesiæ, ac impugnantibus indevotos eosdem licentiam largiaris, districtius inhibendo, ut nullus cum eis exerceat commercium, vel contractum, ac de debitis seu depositis eis, quamdiu in hujusmodi duraverint pertinacia, debeat respondere; ac debitores, et depositarios a juramentis sive pœnis, quibus forte tenentur, interim absolvendo, eisdem civibus omnibus actibus legitimis nihilominus interdictis. Ad hæc, ut vindicta tantorum scelerum in pœnam parentum ad eorum posteros extendatur, volumus et mandamus, ut hæredes clericos civium eorumdem usque ad quartam generationem beneficiis prives Ecclesiasticis, et privatos publice studeas nuntiare; ac omnia privilegia, et indulgentias, a quibuscumque illis concessa, decernas auctoritate nostra cassa et irrita, et nullius esse penitus firmitatis. Dat. Lugd. III id. Maii, anno V ».

13. Exerenda in Italia adversus Friderici partium studiosos eadem severitas fuit: qua de re extant Octaviano S. Mariæ in Via-Lata, et Rainerio S. Mariæ in Cosmedin diaconis cardinalibus, ac Gregorio e Monte-Longo subdiacono et notario legatis datæ litteræ [1]; ut nimirum urbes Friderici partibus infectas interdicto subjicerent, sequaces illius piorum consortio pellerent; ac demum, ne censuræ haberentur ludibrio, hujusmodi homines publicis muneribus submovendos, evertendosque bonis omnibus censuit [2]: cum Fridericus contra fortunis omnibus Pontificios exueret, quorum spoliis auctum se et locupletatum in litteris [3] ad Henricum Anglorum regem gloriatur, illiusque ac sequacium armata impietas, nisi vi perrumpenda esset: necessitasque eo adegit Pontificem, ut non modo ad crucem induendam propositis indulgentiarum præmiis, quæ in Syriam transfretaturis concessa sunt, incitari juberet; quam provinciam in Germanico imperio Curoniæ episc. commisit [4]; sed in aliquibus etiam provinciis eorum, qui se sacro in Sarracenos Orientales bello obstrinxerant, vota commutaret, atque arma in Fridericum convertere imperaret. Ita Willelmo rege flagitante Petro card. legato munus demandavit [5], ut Frisios qui se ad recuperanda sancta loca obstrinxerant, voti religione exsolveret, si Guillelmi signa sequerentur.

14. *Aquisgranum Willelmus rex Romanorum coronatur.*— Felicem porro exitum Innocentii consilia sunt assecuta: innumerabiles enim crucesignatorum copiæ ab Apostolicæ Sedis legato atque archiepiscopo Coloniensi conflatæ Aquisgranum, quamvis Friderici et Conradi milite præsidiario munitum esset, post arctissimam et diutinam obsidionem expugnarunt, atque in ea urbe Willelmus Omnium Sanctorum festo die ritu solemni regni insignia accepit. Hæc pluribus Matthæus Parisius [1] ejus temporis scriptor: quibus consentanea tradunt Fragmenti historici incertus auctor Siffridus [2] atque alii; ex quibus redarguas Trithemium [3] et novatores [4] qui hæc sequenti anno peracta ex illo affirmant. Cæterum novus Romanorum rex Innocentio papæ fidei sacramento se devinxit, atque omnia Ecclesiæ privilegia ab aliis imperatoribus concessa, ut ejus hoc anno datæ litteræ testantur, quæ in Libro Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ extant [5] confirmavit. Addit memoratus Parisius non probatam a multis hujusmodi regiam consecrationem ob desideratos in ea nonnullos electores, ut Saxoniæ et Bavariæ duces, qui ab ea dissenserunt.

15. *Conradus Friderici filius fovet hæreticos.* — Felicibus Willelmi regis successibus territus Conradus, ad confirmandam parentis tyrannidem et evertendam Pontificis auctoritatem optimum ratus, si hæreticos foveret, qui suis erroribus populum irretirent, atque ab Ecclesia abductos in suo obsequio continerent, facinorosis pseudoprophetis disseminandarum plurium hæresum frena permisit; quorum falsæ doctrinæ summa, ut ex Alberto Stadensi [6], qui ea narrat, hæc erat: sacerdotem, lethali crimine obstrictum, corpus Christi conficere non posse, nec prælatos hujusmodi labe infectos ligandi atque solvendi potestatem obtinere: interdici sacris populos non posse: divina contra quælibet imperia Pontificia frequentanda: religiosorum virorum instituta abhorrere a vera sanctitate, atque injustitiæ et sceleris macula non carere: Romanum Pontificem et episcopos hæresi inquinari. Sed hæc aliaque ex ipso auctore audienda potius videntur [7]: « Anno, inquit, Domini MCCXLVIII, cœperunt in Ecclesia Dei mirabiles et miserabiles hæretici pullulare: qui pulsatis campanis et convocatis baronibus et dominis terræ, in hallis Suevorum sic prædicaverunt in publica statione. Primo quod papa esset hæreticus: omnes episcopi et prælati simoniaci et hæretici: inferiores quoque prælati cum sacerdotibus, quia in vitiis et peccatis mortalibus non haberent auctoritatem ligandi et solvendi; et omnes isti seducerent, et seduxissent homines. Item quod sacerdotes in peccatis mortalibus constituti non possent conficere (nimirum Christi corpus in Eucharistia). Item quod nullus

[1] Ep. DCLVI, DCLVII, DCLVIII, et Ep. cur. XLVI, LII. — [2] Lib. V Ep. cur. XLVI. — [3] Ext. apud Par. Hist. Angl. an. 1246. — [4] Lib. V. Ep. DXVII. — [5] Ep. DCXXXI.

[1] Par. Hist. Angl. hoc an. — [2] Siffr. Epist. l. II. — [3] Trith. Hersaug Chron. — [4] Cent. XIII. cap. 6. col. 683. — [5] Baron. in notis Mss. — [6] Stad. in Chron an. 1248. — [7] Albert. Stad. in Chron. hoc anno.

vivens, nec papa, nec episcopi, nec aliqui alii possint interdicere divina, et qui prohiberent, essent hæretici et seductores. Et licentiaverunt in civitatibus interdictis, ut missas audirent super animas ipsorum, et sacramenta Ecclesiastica libere perciperent, quia ipsis perceptis mundificarentur a peccatis. Item quod Prædicatores et fratres Minores perverterent Ecclesiam falsis prædicationibus, et quod omnes Prædicatores et fratres Minores, Cistercienses quoque et omnes alii pravam vitam ducerent et injustam. Item quod nullus esset, qui veritatem diceret, et qui fidem justam opere servaret, nisi ipsi et eorum socii : et si ipsi non venissent antequam Deus e periculo dimisisset suam Ecclesiam, prius ipsos de lapidibus suscitasset, vel alios, qui Ecclesiam Dei vera doctrina illuminassent. Prædicaverunt etiam hucusque vestri prædicatores, sepelierunt veritatem et prædicaverunt falsitatem : nos sepelimus falsitatem, et prædicamus veritatem. Et in fine (scilicet profanæ concionis), indulgentiam quam damus vobis, non damus fictam, vel compositam ab Apostolico vel episcopis : sed de solo Deo et ordine nostro. Et sic non audemus habere memoriam papæ, quia ita perversæ vitæ est, et tam mali exempli homo, quod eum tacere oportet. Et blasphemando adjecit idem perfidus prædicator : Orate, inquit, pro domino Frederico imperatore et Conrado filio ejus, qui perfecti et justi sunt. Item dixit quod papa non haberet auctoritatem ligandi, nec absolvendi, quia non haberet vitam Apostolicam, et hoc probare vellet per quamdam glossulam ». Erant hæ impostorum illorum blasphemæ voces, quas Baronii[1] exemplo hac B. Hieronymi[2] sententia refellere suffecerit : « Hæc sunt quæ coargutione non indigent, perfidiam eorum exposuisse, superasse est ». Ad quid porro hujusmodi damnatæ artes Conrado profuerint, subdit Stadensis.

16. « Istos hæreticos fovit et defendit Conradus filius Friderici imp. quondam, et patrem suum se per talia venena credidit defensare. Sed res lapsa est in contrarium, quia Catholicis prædicatoribus audacter resistentibus, et fideles exhortantibus, liberi et ministeriales a Conrado recesserunt, ita quod quasi exul et profugus de Suevia in Bavaria moraretur ». His consentiunt Pontificis litteræ[3] ad Augensem abbatem in Constantiensi diœcesi, quibus gratulatur captata opportuna occasione a Conradi partibus descivisse, parumque abfuisse, ut Conradus caperetur : « Venerabilis, inquit, fratris nostri Constantiensis episcopi et dilectorum filiorum nobilium virorum H. de Kyburch, L. de Fonbuit, G. de Signerug. et H. de Cruenvigen comitum, Romanæ Ecclesiæ devotorum, per litteras nobis, extitit intimatum, quod, si hactenus circa negotium Ecclesiæ visus fueris negligens et remissus, provenit ex industria, non contumacia, vel defectu, ut ipsis opportunitate captata magis posses resistentes offendere, quam offendi ; opinione pro ipsorum assertione manifestius faciente, quod cum nuper Conradus natus Friderici quondam imperatoris, aggregatis undique viribus ; non attendens, quod non in multitudine exercitus victoria belli, sed est de cælo tantummodo fortitudo ; cum ipsis comitibus congredi attentasset, adstitisti eis viriliter et potenter cum decenti armatorum et honorabili comitiva ; ita quod persecutor Ecclesiæ terga vertens, relictis rebus quamplurimis, fere fuit manu valida captivatus, etc. » Subdit se episcopi et procerum illorum precibus permotum, ipsum in Ecclesiæ gratiam admittere ; ac provocat ad exspectationem, quam ii de ipsius virtute suis litteris concitarunt, sustinendam. « Dat. Lugd. id. Maii, an. v ».

Discant ex eo Christiani principes verum ac solidum regnorum fundamentum religionem esse ; qua convulsa ac labefactata regna concidere necesse est : nec sperent ex depressa Rom. Pontificis majestate, suam efferre, atque amplificare. Cæterum Stadensem hæc de novorum dogmatum auctoribus disserentem exscripsisse videtur Crantzius[1] ex quo eadem perditi novatores[2], non ut illi improbantes facinus, sed hæretico spiritu asserentes, decerpsere. Quamvis vero monumentis non sit proditum, quid Innocentius in hujusmodi hæreticos sanxerit, cum sextum et septimum illius Regestum non reperiantur ; ex iis tamen quæ in alios hæreticos statuta, prudens lector conjicere poterit.

17. *Insignis Parmensium victoria in Fridericum.* — Nec felicius per id tempus in Italia res Friderico successere ; cum enim Parmæ obsidioni, quam mensibus sex cum toto sui exercitus robore una cum Ezelino et Romano oppugnarat, incumberet ; et urbem novam quam Victoriæ nomine felices rerum exitus sibi falso ominatus insignierat, anno superiori condidisset ; atque ob nimiam hiemis sævitiam partem exercitus in hibernia misisset, Parmenses noctu eruptione facta, hostium castra aggressi, multis ex iis cæsis, nobilissimum de Friderico triumphum retulerunt, quæ monachus Patavinus his verbis expressit[3] (1) : « Anno

[1] Baron. An. Chr. an. 173. num. 34. — [2] Hier. Ep. LVIII. — [3] Lib. V. Ep. DCDLXVIII.

[1] Crant. Metr. l. VIII. c. 18. et Sax. l. VIII. c. 16. — [2] Cent. XIII. c. 13. col. 743. — [3] Monach. Pad. Chr. l. I.

(1) Victoriæ (quod urbis nomen est) memorabilis expugnatio ab omnibus coævis historicis fuse et accurate describitur. Sed ea, quæ continuator Annalium Genuensium prodit, digna sunt ut hic compendio perstringantur. Narrat ille Fridericum nihil minus cogitasse quam quod externa specie præ se ferebat. Simulabat enim se paratum esse iter per ditionem suam tutum præstare regi Francorum ad expeditionem in Terram-Sanctam profecturo ; re tamen ipsa exercitum comparasse, ut illum impediret. Meditabatur autem statim ac Parmam subjecisset in Siciliam cum exercitu properare, ut ibi ad omnia staret intentus. Cum subito die scilicet XVIII Februarii, ut Rolandinus est auctor, Par-

Domini MCCXLVIII, Friderico in Victoria residente in medio Februario, legatus (Gregorius scilicet de Montelongo), et Parmenses, inito consilio de civitate unanimiter exiverunt : irruentesque in Victoriam, ipsam sine mora ceperunt, captamque protinus cremaverunt. Fridericus vero versus Cremonam fugam arripiens vix evasit, dimissis ibidem divitiis infinitis. Parmenses autem, multis captis et occisis de ipsius exercitu, carrotium etiam a Cremonensibus habuerunt ». Eadem de obsessa Parma et nova Victoriæ urbe capta incensaque narrant Matthæus Parisius [1], Ricordanus, Malaspina [2], Joannes Villanus [3], Jordanus [4], ac plerique recentiores.

18. Addit Parisius una cum aliis trucidatum Thadæum imperialis palatii judicem, virum eloquentiæ laude florentissimum, cui Fridericus exercitus curam atque thesauri sui custodiam crediderat; atque illius necem Fridericum acerbissime luxisse. Illummet fuisse existimamus, qui in Lugdunensi Concilio Friderici causam defendit. Luit merito pœnas crudelitatis suæ Thadæus : scribit enim de eo Parisius [5] cum Parmenses facta eruptione propulsati ab hoste magna clade, partimque capti fuissent, suasisse Friderico, ut in castris proclamari juberet nullum Parmensem vitæ aut carceri reservandum, sed mox caput amputandum. Addit etiam cum Parmenses acti in desperationem missis oratoribus Fridericum ad misericordiam flectere pertentassent, Thadæi consilio immaniter impudenterque repulisse : « Immisericors, inquit, Fridericus iracundia succensus, et in arrogantiam elevatus viscera misericordiæ clausit exorantibus; nec miseris aurem benignitatis alicujus quod Deo displicuit, dignabatur commodare; sed ipsis sub occulto et aculeato consilio, remandavit ironice, ut parce ac prudenter sua uterentur annona, quia nunquam plus vita comite Frederici comesturi : et hæc austeritas a Thadæo creditur emanasse ».

19. Adducendæ porro ex parte visæ sunt triumphales litteræ, quas Parmenses de profligato hoste ad Mediolanenses fœderatos misere [6] : « Laudes retribuimus Deo Patri, Filioque suo Jesu Christo, et Spiritui sancto, trino Deo et uni majestati, et Virgini gloriosæ, qui non propter nostrorum exigentiam meritorum, sed propter suam clementissimam pietatem civitatem nostram protegit, defendit, visitat, et gubernat. Quod manifeste conspicimus in victoria triumphali, quam die Martis duodecimo Februarii exeuntis contulit nobis Deus Genitricis suæ interventu. Quamvis enim mille quingenti de nostris ivissent inter Colvirum et Bersillam, et præterea duæ portæ in integrum; et ille sæviens draco, qui per tantum temporis obsederat terram nostram, nos omnino crederet deglutire, jam extra mœnia cunctis militum et peditum suorum agminibus ordinatis, et suis fidelibus commissis, et ipso parum remoto; nos invocato Dei auxilio et Virginis gloriosæ, cernentes, quod potens est Deus deponere superbos et humiles exaltare; protinus exivimus contra ipsos, populus, et milites universi nequaquam vestigia nostra retardantes, quoad hucusque dimicantes junximus nos cum eisdem præcedente vexillo cum forma Virginis pretiosæ, cujus regebamur semita, et ducatu. Et quamvis duriter a principio restitissent; nos tamen, invalescentes durius in eosdem, confregimus et prostravimus omnes ipsos, et contrivimus universos. Et cum hoc audisset impius Fredericus, et cogitaret suis succurrere, formidavit nobis occurrere, et descendens per subterfugia tanquam latro dimisit suos, et spolia sua prorsus universa, ex quibus tria millia cepimus et plures. Cepimus quoque carrochium Cremonensium. Cepimus etiam mœnia quæ fecerat, et omnia castra sua, et habemus omnia quæ habuerat. Interfecimus quoque Thadæum judicem suum, cubicularios, et camerarios suos : nostros quoque bannizatos de suis militibus et populo interfecimus ultra mille quingentos; præter subversos equorum pedibus et ruina, quos præ multitudine describere non potuimus : alios autem de suis fugavimus usquequaque, etc. » Subdunt ut æterno numini pro parta victoria laudes cecinerint, magnisque contendunt precibus, ut raptim, contractis undique auxiliis, Parmam se conferant ad Friderici reliquias dissipandas, et propugnacula sibi crepta recuperanda : præterea certiores faciunt omnes, quos e Parmensibus et Placentinis tenebat hostis in vinculis, libertati fuisse restitutos.

20. *Episcopi Aretini martyrium et alia Friderici scclera cladem præcedentia.* — Accepto clarissimæ victoriæ nuntio, tradunt [1] Innocentium gaudio ingenti delibutum hoc versiculo lusisse.

Ad laudem Christi, Victoria, victa fuisti.

[1] Par. Hist. Angl. an. 1247 et 1248. — [2] Ricord. Hist. Flor. c. 138. — [3] Jo. Villan. l. VI. c. 35. et alii. — [4] Jord. Ms. Vat. bibl. sign. num. 1960. — [5] Par. Hist. Angl. an. 1247. — [6] Ext. apud West. Flor. Hist. hoc an.

[1] Par. Hist. Angl. hoc an.

menses eruptione facta inopino incursu in arcem Victoriæ, a Friderico præcedenti anno excitatam, irruperunt, eamque igne et cædibus vastarunt. Abfuisse tunc imperatorem, agentem in loco tribus mille passibus distanti, ut venationi indulgeret, affirmat Rolandinus. Inter captos in memorabili illa expugnatione numeratur Thadeus de Sinuessa; inter captos, inquam; licet enim quidam cæsum affirmant, auctor tamen Chronici Parmensis, qui in exordio sequentis sæculi scribebat, diserte affirmat, captum quidem illum fuisse *semivivum cum manibus amputatis*. Quoad Fridericum auctor ille Chronici Parmensis scribit fugisse illum primo *usque ad burgum* S. Donnini et de Burgo S. Donnini usque Cremonam *sine aliqua mora*. Hac clade prostratus Fridericus, dein « venit in Aste (verba sunt continuatoris Annalium Genuensium et nuntios mandavit ad illustrem Franciæ regem, exponens se et terram, et homines suos ad passagium suum contra paganos, sicut publice dicebatur, et ut ipse dominus rex cum domino papa sic faceret, quod relevaretur a sententia excommunicationis et depositionis, quam tulit in eumdem; sed nihil facere potuit, stetitque per totam hyemem in Lombardia, et cessavit ipso tempore non offendere hostiliter terram communis Januæ vel crucesignatos ad passagium ».

MANSI.

Delenda sane flammis erat urbs tyranni crudelissimi sedes, ulciscente suorum injurias nomine: in qua tertio antequam everteretur die, Marcellinus episcopus Aretinus ab hostibus captus, ac diuturno maceratus carcere Friderici sententia, ob Ecclesiæ partes strenue adversus ejus tyrannidem defensas, ad patibulum damnatus est, et carnificum Sarracenorum, hi enim erant fidissimi tyranni administri, manibus, traditus innumeris probris onustus, ac magno religionis Christianæ ludibrio raptatus est; ut cardinalis Rainerius in litteris suis[1] apud Parisium deplorat: « Hic impius dux profanus habens, sicut pater suus diabolus, contra Dei Ecclesiam iram magnam, sciens quod modicum tempus habet; protinus in furorem erumpens ore rabido suspensionis et juguli contra Christum Domini sententiam fulminavit apud Victoriam ab eo fundatam: sed titulis fidelium adscribendam. Hoc autem actum est, non sine stupendo miraculo, tertio videlicet die ante suum et illius loci exterminium triumphale. Ipsa namque Victoria felici auspicio, contra votum furentis, qui ei nomen indidit, victoriosi trophæi tripudium de seipsa parti cessurum Ecclesiæ, suo vocabulo præsignavit. Cæterum cum Averni Cyclopes, et Vulcani satellites hoc mandatum a suo principe recepissent, urgebant episcopum ut ipse dominum papam, cardinales, et alios prælatos Ecclesiæ tunc excommunicaret publice coram plebe, et fidelitatem jurare perfido Frederico, impunitate sibi super hoc, et multis divitiis repromissis. Ipse vero, Domini spiritu roboratus, fidenter asseruit, quod ipsum Fredericum Satanæ progenitum (primogenitum) et alumnum, frequenter excommunicaverat, atque suos: et tunc etiam in ipsum anathematis sententiam iteravit. Cumque duceretur ad martyrium Pontifex, se primum munivit tam lamentis pœnitentiæ, quam omnibus Ecclesiasticis sacramentis. Verum cum se in abyssum demergi æstimans a circumstantibus intellexit, quod tractus per villam debebat suspendio interire, cantare cœpit: *Te Deum laudamus*, et hymnum Angelorum alta voce. Deinde ad patibulum trahi voluit velut Christus ad crucem. Sed flentibus mulieribus et parvulis circa ipsum, non est permissus ex toto nudari.

21. « Porro Sarraceni ligaverunt sacras manus et pedes, velaverunt oculos; caput vero juxta caudam animalis est positum, ut alvi profluvium, si erumperet, sacram verticem inquinaret. Cæterum vero illud brutum animal, licet stimularetur calcaribus, moveri non poterat, donec psalmum et orationem incœptam athleta Domini terminaret, et ab ipso gradiendi ulterius data foret licentia. Sicque per castrum S. Flamiani Sarraceni traxerunt eum ad furcas, ac si esset vir ignobilis et plebeius; seu omnium abjectorum peripsema, vel perfidus parricida, seu sicarius, aut plagearius, seu nocturnus depopulator agrorum. Sane Christo Domino, et fratribus Minoribus hinc inde assistentibus, inter alia est confessus, quod sensualitas murmurans suadebat, ut martyrium, quod ipse, dum esset liber, cupierat, refugeret si valeret: sed ipse tam hæc, quam quæque minima quæ occurrebant memoriæ, non cessabat publice confiteri, omnibus sibi nocentibus offensas ex corde dimittens, et quæ inferebant sustinens patienter.

22. « Fuit autem suspensus in patibulo in prima Dominica instantis Quadragesimæ pene hora eadem, qua Redemptor noster crucem ascendit. Positis vero custodibus ac triduo pendens in furcis, Minores tandem furati sunt corpus ejus: sed illud carnifices de tumulo extrahentes, ac trahentes per lutum, iterum suspenderunt; non deponendum absque novi Pilati licentia speciali, ad majus Christianitatis opprobrium, cleri contumeliam, perpetuam ignominiam sacerdotalis ordinis, et honoris confusionem Pontificalis. Sane martyris corpus prius pœnarum ludibrio labefactum, nunc miraculis illustratur, ut testantur fratres religiosi, qui exinde advenerunt, firmiter asserentes, quod jam elapso decennio (decendio), non fœtebat, etc. » Subjicit immania alia Friderici scelera; inter quæ hoc insigne est illius impietatis argumentum, cum impune patrari permitteret: « Insuper, ut furor Domini contra malignum amplius incandescat, nuper apud Harniam Sarraceni, multis cernentibus, ad caudam subjugalis traxerunt imaginem Crucifixi, et beatæ Mariæ, et aliorum sanctorum: deinde, succisis Crucifixi cruribus et brachiis, ipsum sibi et alias imagines in clypeos adaptabant, ut in bello Christiani eas appetere cogerentur jaculis et sagittis ».

23. Nemini itaque mirum videri debet, si tum maxime, cum victrix impietas exultaret, Fridericus repentino casu perculsus fuerit. Meminit ille[1] acceptæ hujus in Parmensi obsidione cladis: qui tamen non sine rhetoricæ artis lenocinio illius magnitudinem imminuit, ut dejectos suorum animos erigeret. Ad quos magis confirmandos aliquos Entii filii, de profligatis Pado Mantuanis, felices successurus describit: « Per triduum tam Cremonensium, quam Papiensum, aliorumque nostrorum fidelium robore concorditer adunato, statim castra nostra in obsidione Parmensi ex altera parte duximus repetenda: ubi eorum proterviam multo arctius solito tenentes obsessam, in Dei nostri virtute, et fortunæ felicis, quæ solet gravius arridere dum provocat, proprietate confidimus, quod cum nostra per id nostrorumque fidelium ardentius sint accensa præcordia, de rebellibus ipsis in proximo vota nostra infallibiliter attingemus ». Sed hæc ad inanem jactantiæ pompam effusa eventus docuit.

24. « Unum verumtamen notitiam tuam non lateat, quod sic nos dimittere fortuna non voluit

[1] Ext. apud Par. Hist. Angl. an. 1249.

[1] Apud Petr. de Vin. Ms. bibl. Vall.

suæ felicitatis expertes, quin post eumdem diem Martis, quo se adversitatis casus immiscuit, proximo sequenti die Dominico nos ex parte altera Marte gratifico demulceret, etc. » Addit Entium regem filium, qui Padi imperium tenebat, Mantuanos, qui in Parmensium auxilium confluxerant, magna clade delevisse, centumque naves majoris, vel minoris alvei cepisse : ac trecentos ex hostibus, præter ferro cæsos vel haustos fluctibus, in vincula abduxisse. Sed de Frederico satis. Jam ad præcipuum illius administrum, ac scelerum participem Ezelinum e Romano sermonem convertamus.

25. *Ezelinus de hæresi suspectus vocatur in judicium.* — Exeruit hoc eodem anno Innocentius adversus illum Cœnæ Dominicæ die censuras Ecclesiasticas, ut Pontificiæ litteræ [1] ad præsules Insubriæ, marchiæ Tarvisinæ, ac Romaniolæ exaratæ docent. Constituerat antea in eum inquisitores cum hæreseos infamia aspersus esset : ad quam a se depellendam nuntios ad Sedem Apostolicam miserat, qui sacramento solemni in ipsius anima se obstringerent, recte illum de fide Catholica sentire. Sed cum nec ab episcopo Sabinensi, qui auditor nuntiis traditus fuerat, nec a Pontifice ea purgatio esset admissa, cum rei gravitas præsentem reum desideraret, illi Innocentius diem kal. Aug. ad purgandum se præfixit ; cavitque illius securitati. Quæ vero inde secuta declarat Innocentius :

26. « Et quoniam in termino, nec post terminum sic venire, nec mittere procuravit, qui plurium est excommunicationum alias vinculis irretitus ; et quod de fide Catholica male sentiat certa ratione suspectus ; eodem anathematis laqueo in die sancto Jovis proximo præterito duximus innodandum : et ei mandavimus, ac id sibi voluimus nuntiari, quod nisi usque ad festum B. Joannis proximo venturum comparuerit coram nobis, super præmissis Ecclesiæ mandatis, et beneplacitis pariturus, ex tunc contra eum gravius procedemus juxta canonicas et legitimas sanctiones. Quocirca universitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus prædicta omnia et singula publicetis, et publicari faciatis per loca in quibus videritis expedire. Datum Lugdun. XIV kalend. Maii, anno v ».

27. *In evellendis Albigensium reliquiis opera Pontificia.* — Ad evellendas etiam in Galliis infelices Albigensis hæreseos propagines Pontifex Agennensem episcop. in Tolosanos hæreticos inquirere, atque animadvertere jussit [2] : qua in re morem se gerere ait Tolosano comiti, qui ut Sedi Apostolicæ significarat, hæreticam nequitiam in sua ditione funditus deleri, evellique radicitus exoptabat ; ob quem pium zelum summis illum laudibus commendavit. Cumque Hierosolymitanam profectionem adornaret, ad stimulandam ejus pietatem juvandamque, Hugoni Minoritæ hoc munus imposuit [1] : « Mandamus quatenus redemptiones et legata prædicta, quamdiu in expeditione ejusdem terræ fuerit, per te vel alios, quibus hoc committendum duxeris, eidem comiti, seu cui ipse mandarit, assignes, et assignari procures juxta traditam tibi formam ».

28. *S. Ludovicus ad Terram-Sanctam profectus, in Cyprum appellit, ibique sedat discordias.* — Hoc anno, affecta jam hieme, sanctum regem in procinctu trajiciendi exercitus fuisse, Apostolicæ litteræ testantur : tum maximam spem atque exspectationem referendæ alicujus insignis victoriæ ac liberandæ Terræ-Sanctæ concitasse. Ad incendendos enim nobiles ac populos, ut sub tanto duce arma sacra induerent, hæc gravissime disseruit Pontifex [2] : videri divinam providentiam, quæ post susceptas innumeras expeditiones passa erat, ut Terra-Sancta e Barbarorum jugo nondum erepta esset ; cæsisque pro ea causa tot Christianis duntaxat quoad animarum salutem apertum iter ad regna cælestia videretur, nunc rei perficiendæ gloriam D. Ludovico reservasse : « Ineffabilis sapientia Dei Patris unigenitus suus Deus et homo Dominus Jesus Christus rem suam agi conspiciens charissimum in Christo filium nostrum regem Franciæ illustrem, virum utique, qui cordis et corporis munditia nitidus, et virtutum opulentia plenus nunc pollet operibus ac militia, et divitiis noscitur abundare, ad liberationem Terræ ipsius inter alios mundi principes præelegisse videtur, qui se insigniens vivificæ signo crucis, et ad consummationem assumpti laboris desiderans feliciter et celeriter pervenire, sic per Dei gratiam in apparatu regio, prout decet tantum principem, et tanto expedit negotio, se munivit, quod per ipsum, ut speratur, imponi poterit negotio ipsi finis ». Hæc ipse, qui triumphos ex humana conjectura sibi fingebat, ut enim initio partas clarissimas victorias funestissimi rerum exitus confuderint, postea dicetur.

29. Subdit Pontifex se Tusculanum episcopum, suis manibus cruce insignitum, legatum creasse, ut illud munus in Christiano exercitu, atque oris transmarinis obiret : summaque ipsum auctoritate ad bene gerendam provinciam instruxisse. « Dat. Lugd. VII kal. Mart. an. v ». Eodem argumento exaratas litteras ad patriarcham Hierosolymitanum, Armeniæ, Cyprique præsules misit [3]. Antequam vero legatus e Gallia discederet, vetuit [4] Pontifex, ne quemquam nuncupati voti religione absolveret ; Ebroicensique ac Sylvanectensi episcopis mandavit, ad trajiciendum cum rege proximo mense Martii omnes, qui militiæ sacræ nomen adscripsissent, paratos esse juberent [5] ; eademque Frisiæ, Hollandiæ ac Zelandiæ crucesignatis imperia fecit [6] ; atque adeo tum præsules tum alios Galliarum principes viros objecto cen-

[1] Lib. v. Ep. cur. XLV. — [2] Ep. DCCXX, DCCCXX.

[1] Lib. v. Ep. DCCCXXI. — [2] Ep. DCXII. — [3] Ep. DCDXVII. — [4] Ep. DCDXVIII. — [5] Ep. DCDXX. — [6] Ep. DCDXIX.

surarum metu ad promissa implenda adigerent[1].

30. Porro S. Ludovicum hoc anno iter Hierosolymitanum suscepisse constat, tum ex ejus vitæ Actis[2], tum ex auctoribus gravissimis Jonvillæo[3], Parisio[4], Nangio[5], Sterone[6], Bernardo[7] aliisque. Nos vero gesta tum ab iis tum ab anonymo auctore tradita in medium afferemus. Ac primum de ea expeditione dicturi, quæ licet funestum exitum sortita videretur, fuisse tamen Deo auctore, cujus adoranda, non scrutanda sunt consilia, susceptam nonnulla prodigia illustrarunt, quæ memoratus auctor anonymus recenset. « Anno salutis millesimo ducentesimo quadragesimo octavo, crux prædicabatur in diœcesis Coloniensis pago, quem vulgo Bedonfrisium vocant : ibi tum mense Maio feria sexta ante Pentecosten tres cruces visebantur in aere; una candida versus Aquilonem, altera ejusdem coloris ad Austrum, tertia colore medio, in qua cernebantur suspensi hominis effigies extensis brachiis, et capite inclinato, atque in manus et pedes ejus adacti clavi ; eaque medium tenebat inter alias locum, in quibus nulla cernebatur hominis figura.

31. « Alio tempore in Enchnsen Frisiæ oppido, cum illic prædicaretur crux, alia crucis forma juxta solem apparuit colore cæruleo, quam multi viderunt. In Trajectensi quoque diœcesi in Doccum, ubi S. Bonifacius martyr trucidatus fuit, crux visa est in ejusdem martyris festo die, ingens sane, et albi coloris; perinde, ac si trabi altera trabs transversim artificiose impacta esset. Creduntur autem bis apparuisse cruces, ne quis ambigeret de prima apparitione ». Paucis vero interjectis verbis, de D. Ludovici profectione instituto sermone, hæc addit : « Rex Ludovicus sexta feria a Pentecoste iter transmarinum suscepit, multis eum e Lutetia cum processionibus usque ad S. Antonium deducentibus. Fuerunt cum eo Odo Tusculanus episcopus A. S. L. et duo fratres regis, Robertus comes Atrebatensis, et Carolus Andegavensis comes cum uxoribus suis, et multis Franciæ episcopis et nobilibus. Erat quidem etiam Alphonsus comes Pictaviensis regis frater crucesignatus; sed eo anno cum Blancha regina matre ob regni tuitionem mansit domi. Die quinta et vigesima Augusti rex cum suis in navim ingressus biduo sustinuit ventos secundos (adversos). Vigesimo octavo Augusti die a portu solvens, Christo duce, prospere navigans, paulo ante B. Matthæi ferias nocte ad Cyprum appulit ». Hæc auctor, quæ iisdem pæne verbis paulo ante laudatus Nangius, qui hoc sæculo floruit, atque ex eo Bernardus[8] aliique, ut consueverunt, decerpsere.

32. Tradit porro Nangius regem secundo Lugdunum, ut summum Pontificem viseret, se contulisse; atque Apostolica benedictione ab Innocentio fausta omnia illi precante donatum, majori studio ad cœpta perficienda inflammatum prosiliisse. Dignissimum vero atque æterna celebrandum memoria egregium modestiæ exemplum regis piissimi, quod narrat Nangius[1] : illum ex eo tempore, quo transmarinæ expeditioni se devoverat, nunquam purpura aut pretiosis vestibus indutum : quæ cum in pauperes erogari solerent, ne ea res ipsis fraudi esset, præcepisse ut quædam vis pecuniæ iis insuper traderetur : tum in reliquo omni apparatu luxum regium castigasse. Servabat nimirum summa religione Pontificum monita, qui toties crucesignatis inania ornamenta abjicere, ut opes in armis optimis, vel egentium levandis incommodis collocarent, fuerant adhortati :« Ab illo tempore nunquam indutus est scarleto, vel panno viridi, seu bonneta, nec pellibus variis, sed veste nigri coloris, vel camelini, seu persei : et quia vestes hujusmodi minoris valoris esse videbantur ad dandum pauperibus, quam aliæ pretiosiores, quibus uti solebat, prout reges Franciæ consueverunt, instituit quod ad recompensationem hujusmodi vestium eleemosynarius suus erogaret quamdam summam pecuniæ æquipollentem pretio vestium pretiosarum, ultra id quod erogare solebat. Nolebat enim pius rex, quod propter humiliationem suam exteriorem aliquid pauperibus deperiret. Similiter ex tunc nunquam uti voluit calcaribus vel frænis; nisi omnino albis et ferreis, absque aliqua auratura ; nec sellis ad equitandum nisi albis, sine omni pictura ».

33. Cum secundis auris vela fecisset S. rex, e procerum consilio ad insulam Cyprum applicuit[2]; ac propter varias causas, tum quod magna copiarum pars nondum appulisset, ac tormenta bellica ad expugnandum hostem deessent, ad festum Paschæ profectionem in Sarracenos distulit. Nec frustra consumptum tempus : concordia enim inter regem Cypri atque insulæ viros principes conciliata : qui omnes odia mutua et inimicitias posuere. Legati quoque Apostolici opera Græcos inter et Latinos Cyprios dissensiones compositæ, ac Græcus archiepiscopus, qui se a Latini archiepiscopi obsequio ad officium subduxerat, est reversus ; atque alii qui anathemate defixi fuerant, in Ecclesiæ gratiam restituti. Et ad gaudii publici cumulum Sarraceni plures, qui in vinculis tenebantur, post ardentissimas eorum preces, sacris baptismalibus lustrati : sed hanc lætitiam plurium ducum, comitum, et aliorum nobilium, qui alieni cœli solique intemperiem ferre non poterant, crebra funera turbavere.

34. *Inter cætera S. Ludovicus legationem recipit Tartarorum, ad quos suos remittit legatos cum sacris muneribus ; ubi Tartarorum initia et conversio referuntur.* — Dum in Cypro S. Ludovicus ageret, ac bello sacro necessaria compararet,

[1] Ep. DCDXXVII, DCDXXVIII. — [2] Vit. S. Lud. apud Sur. loc. cit. c. 7. — [3] Jonvil. Hist. S. Lud. part. II. — [4] Par. Hist. Angl. — [5] Nang. in gest. S. Lud. — [6] Apud Canis. antiq. lect. t. I. p. 269. — [7] Bern. Chr. Rom. Pont. et Chr. reg. Franc. — [8] Bern. Chron. reg. Franc. Vinc. spec. hist. l. XXXI c. 99. etc. et alii.

[1] Nang. in Vit. S. Lud. — [2] Nang. in ejus gest.

Henricus illius insulæ rex Hierosolymitanique regni dominus una cum proceribus, ut refert Nangius [1], crucem induit ac S. Ludovicum adversus Sarracenos secuturum sacramento se adstrinxit. Cujus expeditionis fama totum Orientem peragravit, utque Sarracenos terrore percussit, ita Christianos magna spe atque exspectatione erexit; nam soldanus Babyloniæ, ut scribit idem auctor, qui inimicitias cum Damasceno exercebat, ac per Christianorum terras in ejus ditionem irrumpere parabat, ea fama accepta consilium revocavit, submisitque sicarios, qui S. regem ferro aut veneno necarent, quorum aliqui in meditato scelere comprehensi. Armeniæ vero rex suos ad Francorum regem oratores, in quibus Armenorum archiepiscopus erat, misit ; omniaque illi studia et officia humanissime detulit. Excepti sunt ii honorificentissime a S. Ludovico, qui cum accepisset Armenum inter et principem Antiochenum discordias exortas, conciliatis ad biennium induciis, ne res Christiana ex iis affligeretur, sopivit. Nec Armenus et Antiochenus modo, sed etiam Ercalthay magnarum apud Tartaros opum atque auctortiatis oratores ad S. regem cum litteris Persico et Arabico idiomate misit, quas ab Andrea religiosæ Prædicatorum familiæ viro ex iis, quos Pontifex ad Tartaros legarat, traductas [2] in Latinum sermonem ad reginam Blancham misit : « Per potentiam Dei excelsi missi a rege terræ Cham verba Ercalthay regi magno provinciarum multarum ; strenuo propugnatori, orbis gladio, Christianitatis victoriæ ac religionis Apostolicæ defensori, legis Evangelicæ filio, regi Franciarum. Augeat Deus dominium suum, et conservet ei regnum suum annis plurimis ; et impleat voluntates suas in lege, et in mundo nunc et in futurum per veritatem divinæ conductricis (victricis) hominum ; et hominum prophetarum et Apostolorum. Amen. Centum millia salutum et benedictionum. Ex hoc rogo, quod recipiat salutationes istas, ut sint grandes apud ipsum. Faciat autem Deus ut videam hunc regem magnificum, qui applicuit. Creator autem excelsus faciat occursum nostrum in charitate, et fieri faciat, ut congregemur in unum. Post hanc autem salutationem noverit, quod in hac Epistola non est intentio nostra, nisi utilitas Christianitatis, et corroboratio manus regum Christianorum, Domino concedente. Et peto a Deo, ut det victoriam exercitibus regum Christianitatis, et triumphet eos de adversariis suis contemnentibus crucem. Ex parte autem regis sublimis, sublimet eum Deus, videlicet de præsentia Kyocay : augeat Deus magnificentiam suam.

35. « Volumus enim potestate et mandato, ut omnes Christiani sint liberi e servitute, et tributo, et angaria, et pedagiis, et consimilibus : et sint in honore et reverentia, et nullus tangat possessiones eorum ; et Ecclesiæ destructæ reædificentur, et pulsentur tabulæ, et non audeat aliquis prohibere, ut orent corde quieto et libenti pro regno nostro. Ista autem hora adhuc venimus pro utilitate Christianorum et custodia, dante Deo excelso. Misimus autem hæc per fidelem nostrum virum venerabilem Sabeldim Monffat David et per Marcum, ut annuntient istos bonos rumores, et quæ sunt circa nos dicent ore ad os : filius autem recipiat verba eorum, credat eis et litteris suis. Rex terræ augeatur magnificentia sua. Ita præcepit, quod in lege Dei non sit differentia inter Latinum, Græcum, Armenium , Nestorinum , Jacobinum et omnes qui adorant crucem : omnes enim sunt unum apud nos. Et sic petimus, ut rex magnificus non dividat inter ipsos ; sed sit ejus pietas super omnes Christianos. Duret ejus pietas et clementia. Dat. in fine Mercharram, et erit bonum concedente Domino excelso ».

36. Addunt Nangius et alii Othonem episcopum Tusculanum Apost. S. L. tum Elcarthay litteras (1) tum alias, quas magister equitum Armeniæ ad Chamum orator missus Henrico regi Cypri ac reginæ Emelinæ dederat, Romano Pontifici transmisisse. Exposuisse vero inter cætera Tartari principis oratores S. Ludovico magnum Chamum jam a tribus annis una cum procerum ingenti multitudine Christiana sacra amplexum, fideique propagandæ desiderio Sarracenicam superstitionem delere in animum induxisse : « Dixerunt quod ille, qui nunc agit in sceptris, Hyocay nomine matrem habuit Christianam, regis, qui Presbyter-Joannes vocatur, filiam : ad cujus exhortationem, et cujusdam episcopi sanctissimi, qui Malassias vocatur, suscepit sacramentum baptismi, et cum eo XVIII filii regum et plures alii, maxime capitanei ». His dissentit [1] Cantipratensis, qui nulla ratione Chamum ad Christianam religionem, quanquam illius mater pietate exculta esset, adduci potuisse a Prædicatoribus scribit [2]. « Multi adhuc inter illos sunt, qui nondum fidei sacramentum susceperant. Ercheltay vero, qui nuntios miserat, Christianus erat jam e pluribus annis, et non erat de semine regio, sed tamen magnus et potens. Agebat in finibus Persidis a parte Orientis.

[1] Nang. ubi sup. — [2] Ext. apud Vincent. Bellovac. l. XXXI. c. 91. et Nang. in gest. S. Lud.

[1] Cantip. l. II. c. 54. num. 14. — [2] Nang. in gest. S. Lud. apud Vinc. Bellov. l. XXXI. c. 93.

(1) Litteras, quas Nangius hic in Annalibus laudatus ab Ottone Tusculano missas ad Romanum Pontificem scribit, publici juris fecit Dacherius Spicileg. tom. III, pag. 624, nov. edit. In illis vero narrat legatus dissidium inter Cyprios et alios crucesignatos exortum, quod rex ipse auctoritate sua componere non valuit. Tum addit die sabbati ante Natale Domini nuntios regis Tartarorum Castrochernios urbem leucis sex Nicosia Cypri urbe distantem ingresso, crastina die introductos ad regem principis sui litteras tradidisse, de quibus litteris hæc in Annalibus. Porro Francorum regem Cypri insulam tenuisse die XXVIII Septembris, scribit Bernardus Thesaurarius, vulgatus sub nomine continuatoris ad historiam Tyrii.
MANSI.

Requisiti vero nuntii de Batho duce, cur sic male recepisset domini papæ nuntios, responderunt quia homo paganus erat et Sarracenos habebat consiliarios : sed jam potestatem tantam, ut prius non habebat, quia modo sub Ercheltay potestate constitutus erat. Præterea requisiti de soldano Moysae, sive Mussulæ, quæ quondam Nivive dicta est, an Christianus esset, dixerunt eum fuisse cujusdam Christianæ filium, et quod ex corde Christianos diligeret, ac festa illorum observaret, nec in aliquo legi Mahometi obediret, et credebatur, quod si tempus et opportunitatem haberet, libenter Christianus fieret. Dicebant etiam quod summi Pontificis nomen apud Tartaros jam celebre esset, et quod Erchellay domini sui propositum erat, ut in æstate proxima Caliphum impugnaret, et injuriam Domino Jesu Christo illatam vindicaret ».

37. Non caruisse omnino eam legationem Tartarorum aliqua fraudis suspicione ex iis colligitur, quæ nuntii Apostolici anno superiore ad Bayothnoi transmissi retulere : multis enim interrogationibus a Tartaris, ut Occidentalium consilia explorarent, atque ipsos circumscriberent, aiunt fuisse lacessitos [1] : « In primis quæstionibus suis caute, multumque sollicite a fratribus inquirebant, utrum adhuc in Syriam Franci transfretarent : audierant enim a mercatoribus suis, ut dicebant, quod multi Francorum in Syriam in brevi transfretarent. Ex tunc autem et antea fortassis apud se cogitabant quales pedicas, deceptionesque eorum pedibus involvendis in ipso eorum introitu præpararent ; sive sub simulatione fidei Christianæ suscipiendæ, sive sub qualibet alia mendacii dolositate, ut ipsos a terrarum suarum introitu Turquiæ, seu Halapiæ coercerent, seque saltem ad tempus amicos Francorum velle fieri simularent ; quos super omnes homines, qui sunt in mundo, sicut attestantur Georgiani et Armeni, formidant et timent ».

38. Cæterum S. Ludovicus, adhibito prudentissimorum, ut refert Nangius, virorum consilio, oratores tum ad Erchallay tum ad Chamum decrevit : ad quorum incendendam pietatem sanctissimæ crucis particulas transmisit. Adjecit quoque pretiosum e purpura conopœum phrygio opere intertextum, in quo omnia, quæ Christus Dominus pertulerat, supplicia elegantissimo artis lenocinio expressa ac descripta erant, ut ex Dominicæ passionis memoria imperator Tartarus in divino amore constans perstaret : addiditque suas litteras Odo cardinalis legatus Apostolicus ad regem Cham, ejus matrem atque Ercalthay exaratas, quibus significabat magno ex eorum conversione Ecclesiam Romanam gaudio perfusam esse, atque amantissime gremio excepturam, modo agnoscerent matrem illam, atque magistram omnium Ecclesiarum, Romanumque Pontificem, ut summam in terris Christi vicarium, cujus curæ omnes fideles credidisset : tum præsules, qui apud Tartaros versabantur, litteris aliis est adhortatus, ne sententiis discreparent invicem, aut schismata alerent, sed in una eademque fide a quatuor primis Conciliis promulgata constantes hærerent.

39. Addit Jonvillæus [1] S. Ludovicum calices, libros, ornamenta, aliamque ad divina celebranda mysteria sacram supellectilem transmisisse. Se vero ex ipsorum oratorum gestarum in legatione sua rerum seriem exponentium ore excepisse : ipsos ad Antiochiæ portum applicuisse, indeque arrepto itinere, quamvis singulis diebus decem leucas conficerent, integrum annum collocasse; pluribusque in locis ingentes ossium humanorum acervos deletarum a Tartaris gentium tristes reliquias conspexisse. Cum vero Tartarici imperii vastitatem mirarentur, a Tartaris tantæ potentiæ initia esse sciscitatos; ipsosque subjecisse, olim sub regis Persarum, partim sub Presbyteri-Joannis jugo diutius ingemuisse, atque a viro strenuo ad depellendam servitutem sollicitatos : qui cum persuasisset iis, ut regem crearent, statuisse ut quinquaginta duæ sagittæ, tot enim erant Tartarorum tribus, sigillo gentis et nomine consignatæ afferrentur, atque ex ea tribu regem renuntiatum iri cujus sagittam puerulus fraudis expers extulisset. Segregatis itaque cæteris tribubus, ex regia quinquaginta duos præstantissimos viros eligi jussisse, ac imperasse puero, ut telum acciperet, sortemque in illius auctorem cecidisse : moxque illum sacramento omnes in sua verba adegisse. Inde conflato exercitu adversus Presbyterum Joannem duxisse, suisque præcepisse, ut si victoria potiri contingeret, nullus ad spolia cæsorum, sed ad reliquos cædendos procurreret; tantaque ferocia hostem insecutos, ut tribus diebus ac noctibus ferro sævitum fuerit, Presbyterique Joannis imperium sibi subjecerint. Rem vero admiratione dignam post eam victoriam contigisse, Tartaricæ unius tribus principem aliquot diebus desideratum fuisse : cumque die tertio ad suos esset reversus, narrasse altissimum montem conscendisse, atque in illius fastigio multitudinem hominum incredibili vultus elegantia, ac superbo vestium cultu adornatam suspexisse : in medio vero atque editiore loco conspicatum cælestem regem formæ præstantia vestiumque nitore cæteros omnes superantem, ac solio ex auro purissimo ad miraculum radianti insidentem, qui ipsi Christiana sacra amplecti imperasset. Cujus cælestis visi meminit etiam Cantipratensis [2], atque oratores a S. Ludovico missos cum eo familiariter versatos refert, quanquam in nonnullis circumstantiis a Jonvillæo discrepet.

40. « Viderunt, inquit, ibidem in exercitu, (de religiosis Prædicatoribus ad Chamum missis loquitur), virum nobilem, regis scilicet consobrinum, de quo talia ferebantur. Cum idem nobilis adhuc gentilis febri acutissima laboraret, materia

[1] Simon. apud Vinc. Bellov. l. XXXI, c. 41.

[1] Jonvil. ubi sup. — [2] Cantip. l. II, c. 54, num. 14.

ad cerebrum ascendente in furiam raptus, dormientibus omnibus qui circa illum erant, aufugit nudus et tribus diebus ac noctibus per eremum vastissimam oberravit. Tertia ergo nocte digesta materia creticavit et ad se rediit compos mentis, qui in tenebris horrens solitudinem quid faceret, vel quo se verteret nesciebat. Et ecce post instans modicum discussis tenebris, vidit in montis cacumine ingens lumen. Reptans ergo manibus et pedibus ascendit in montem et ecce super omnem solis fulgorem regem admirabilem vidit in throno aureo residentem, et ad ejus dexteram reginam incomparabili decore fulgentem : videt mixtim seniores et juvenes in thronis aureis assidentes, ministrosque ex omni parte vultibus sydereis rutilantes. Hæc ut vidit gentilis, supra id quod credi potest obstupuit. Nec mora unus ministrorum a rege missus eum vestibus nudum induit et ad regem duxit. Cui rex : Nihil, ait, in rebus humanis simile quid vidisti ? Et ille : Nihil, inquit, Domine. Et rex ad eum : Ego sum (inquit) Christianorum Deus, rex et Dominus sempiternus. Tu autem redibis ad populum tuum et perquirens invenies in gente Ungarica, quæ immixta est genti tuæ duos presbyteros Christianos talis habitus, et talis formæ, a quibus erudieris ad normam fidei Christianæ. Hæc ut audivit gentilis, renuit beatorum societate frustrari. Et mox ad eum rex : Impossibile est (inquit) talem te remanere nobiscum : sed si Christianorum fidem susceperis, ut præcepi, societate ista jucundissima perfrueris. Hoc dicto miles sedens in equo albo suscepit illum, et in exercitum Tartarorum populo mirante reduxit, fuitque apud illum diebus tribus, et post repente disparuit. Nobilis autem, ut jussus erat, presbyteros quæsivit et invenit : et eruditus ad fidem cum multis millibus Tartarorum sacrum baptisma suscepit et postmodum christiane ac sancte vixit. Vestes autem quas, ut diximus, nudus acceperat, præcipui coloris erant, atque mollitiei, opus vero earum nec plumarium, id est, ex acu factum adverti poterat, nec textrinum, sed super omne artificium hominis divina virtute contextum. Dictum igitur virum fratres missi a rege Franciæ sæpe viderunt, et postea reversi in Galliam fratribus rem gestam, ut narravimus, retulerunt : et post, ut ab uno fratre percepi, mox memoriæ et litteris commendavi ». Variat Jonvillæus a Cantipratensi, dum ait sacerdotes Christianos non Ungaros, sed e Presbyteri-Joannis ditione extitisse, Christumque imperasse addit, ut Christiani, qui in vinculis erant, in libertatem vindicarentur : atque ad rem confirmandam adjunxisse, Persas a trecentis Tartaris Christianis sacris imbutis profligatum iri. Divino itaque imperio ad Tartarorum castra reductum, a rege barbaro Christianos sacerdotes, ac religiosos expetiisse, perhumaniterque recepisse, atque una cum suis baptismalibus sacris initiatum; et trecentos e neophytis lectissimos rite sacramentis munitos, arma adversus Persas corripere jussisse, infidelemque principem imperio suo depulisse. Cæterum Christianam religionem in illius principis tribu adeo propagatam Jonvillæus addit, ut ex oratorum a S. Ludovico transmissorum ore acceperit, ipsos in illius principis castris plusquam octingenta oratoria in curribus magnifice adornata conspexisse; cujus historiæ fides sit penes auctorem.

41. *In Tartaros Septentrionales excitat Innocentius ducem Russiæ.* — Cum plura de Tartaris Orientalibus diximus, nonnulla de Septentrionalibus nobis sunt delibanda. Imbuti erant ii gentilium superstitione, ac barbarie immanissimi, qui in Russiam ac Pannoniam se infuderant. Ad quorum retundendos impetus Pontifex Hospitalarios equites, qui in Ungaria versabantur, propositis indulgentiarum præmiis, ad corripienda adversus Tartaros arma accendere conatus est [1] : tum Alexandrum Susdaliensem ducem in Russia ad Romanæ Ecclesiæ partes traducere [2], quem ad egregia a Jeroslao parente relicta sibi exempla consectanda provocavit; rogavitque ut cum Tartarica immineret irruptio, crucigeros Livoniæ periculi admoneret.

« Nobili viro Alexandro duci Susdaliensi.

« Pater futuri sæculi, princeps pacis, seminator casti consilii, redemptor noster Dominus Jesus Christus menti claræ memoriæ Jeroslai progenitoris tui rorem suæ benedictionis infudit : ac idem inæstimabilem suæ notitiæ gratiam admirabili largitate concedens, viam sibi præparavit in eremo, per quam ipse fuit ad ovile reductus Dominicum, velut ovis quæ longo tempore oberraverat per desertum. Quia sicut dilecto filio fr. Joanne de Plano Carpino de Ordine fratrum Minorum pœnitentiario nostro, ad gentem Tartaricam destinato, referente didicimus, idem pater tuus novum hominem affectans induere, de conscientia cujusdam militis consiliarii sui obedientiæ Romanæ Ecclesiæ matris suæ in ejusdem fratris manibus devote, ac humiliter se devovit, quod quidem confestim claruisset hominibus, nisi tam subito quam infeliciter mortis eventus eum de medio subduxisset. (De Jeroslao duce magno Russiæ refertur apud Vincentium Bellovacensem exceptum convivio a matre imperatoris Tartarorum, ubi e mensa consurrexisset, morbo correptum, ac die septimo extinctum, ejusque corpus glauco colore suffusum apparuisse : quæ res vehementi veneni suspicioni locum dedit, Tartaros id scelus molitos, ut ipsius principatu libere potirentur). Unde cum ipse præsentis sæculi cursum tam felici termino consummarit, pie credendum est, et omni ambiguitate semota tenendum, quod justorum aggregatus consortio in æterna beatitudine requiescat, ubi lux fulget, quam non capit locus; redolet odor, quem non spargit flatus; et charitatis viget amplexus, quem satietas non divellit.

[1] L. b. v. Ep. DCDLII. — [2] I p. cur. XLII.

42. « Cupientes itaque te una cum ipso tantæ beatitudinis participem fieri, qui in paterna hæreditate suus hæres legitimus extitisti, ad instar illius Evangelicæ mulieris, quæ lucernam accendit, ut drachmam perditam inveniret, viam exquirimus, apponimus studium, et diligentiam adhibemus, ut ad hoc te prudenter possimus inducere, quod tui patris vestigia salubriter imiteris cunctis temporibus imitandi; ita quod sicut corde sincero, et mente non ficta se ad suscipienda mandata, et documenta Rom. Ecclesiæ dedicavit, sic tu relicto perditionis invio, quod ad æternæ mortis damnationem perducit, unitatem ejusdem Ecclesiæ per obedientiam amplexeris, quæ per directionis semitam suos cultores proculdubio dirigit ad salutem. Nec est in hoc nostra certe a te repudianda petitio, quæ nostrum adimplens officium tuis est commodis profutura : quia cum a te solummodo postulemus, ut Deum timeas, et ex tota ipsum mente diligens ipsius mandata conserves, profecto sani spiritum non videreris habere consilii, si tuam in hoc nobis, imo Deo, cujus vices licet immeriti obtinemus in terris, negares obedientiam impertiri. In hac autem obedientia nullius quantumcumque potentis honor minuitur, sed ex hoc omnis potestas et libertas temporalis augetur : quia illi digne populorum præsunt regimini, qui sicut ipsi alios præcellere cupiunt, sic divinæ student excellentiæ famulari.

43. « Hinc est quod nobilitatem tuam rogamus, monemus et hortamur attente, quatenus Romanam Ecclesiam matrem recognoscere, et ipsius Pontifici obedire, ac ad Apostolicæ Sedis obedientiam subditos tuos efficaciter studeas invitare; ita quod ex hoc in æterna beatitudine fructum consequi valeas, qui non perit. Sciturus quod si in hoc nostris, imo Dei potius, beneplacitis te coaptes, te inter cæteros Catholicos principes reputabimus specialem, et ad tui incrementum honoris semper diligenti studio intendemus. Cæterum quia pericula possunt facilius evitari, si contra ipsa per providentiæ clypeum muniamur, pro speciali munere petimus, ut quam cito tibi constiterit, quod Tartarorum exercitus versus Christianos dirigat gressus suos, id quantocius fratribus de domo Theutonica in Livonia commorantibus intimare procures, ut cum istud per eosdem fratres ad notitiam nostram pervenerit, qualiter ipsis Tartaris viriliter cum Dei adjutorio resistamus, maturius cogitare possumus. Super eo autem, quod collum tuum noluisti subdere jugo Tartaricæ feritatis, prudentiam tuam dignis in Domino laudibus commendamus. Datum Lugdun. X kalend. Februar. an. v ». Hæc erant solliciti pastoris studia, ut imminentia pericula a commisso sibi Dominico grege propulsaret. Hactenus de Russis ac Tartaris partim Christianis, partim infidelibus : nunc quid in Hispaniæ Sarracenos gestum prosequamur.

44. *Hispalim captam rex Ferdinandus ingreditur, comitante archiepiscopo Toletano, cujus sedem D. Ludovicus SS. reliquiis decorat.* — Adjuncta est Christiano imperio, ut traditur in veteri Chronico [1], Hispalis Ferdinandi regis Castellæ virtute, quem tradit Mariana sexdecim in obsidione menses consumpsisse; usque conditionibus in deditionem accepisse, ut rex Maurus civesque, adsportata omni supellectile quo vellent, incolumes abirent; Luciferi, fano, Aznalfarachio, ac Niebla oppidis retentis, reliquæ arces et oppida Hispali contributa victoribus traderentur. Igitur centum Maurorum millibus promiscui sexus atque ætatis urbe egressis; quorum pars in Africam trajecit, pars per alia Hispaniæ loca et urbes dissipata est; rex solemni supplicatione et apparatu Hispalim ingressus in templo maximo, quod ritu Christiano expiatum est, sacris interfuit. Quæ celebritas a Gutterio Toletano archiepiscopo, qui in Joannis mense Julio defuncti locum suffectus erat, peracta est. Raymundus vero Losana Hispalensi urbi archiepiscopus impositus est.

45. Quod ad Joannem Toletanum archiepiscopum attinet, cujus una cum Mariana modo meminimus; dum suo pastore viduata ea Ecclesia lugeret, cum ii ad quos pertinebat electio E. SS. Cosmæ et Damiani diaconum cardinalem communibus suffragiis elegissent, idque per oratores ardentissimis precibus a Sede Apostolica confirmari flagitassent, Innocentius ex cardinalium senatus consilio eorum vota repulit, Joannemque præficiendum censuit [2] qua de re ad Toletanum clerum IX kal. Martii exaratæ litteræ : quanquam paucis post mensibus e vivis discessit. Silere porro non possumus D. Ludovicum istius archiepiscopi precibus adductum Toletanæ Ecclesiæ religionem ac venerationem, missis pretiosissimis reliquiis, quas e sacro Constantinopolitano thesauro acceperat, auxisse; cujus litteras ex autographo exscriptas Mariana affert [3] :

46. « Ludovicus Dei gratia Francorum rex, dilectis viris in Christo canonicis, et universo clero Ecclesiæ Toletanæ, salutem et dilectionem.

« Ecclesiam vestram volentes xenio præclari muneris insignire, per dilectum nostrum Joannem venerabilem archiepiscopum Toletanum, et ad preces ipsius de venerandis et eximiis sanctuariis nostris, quæ de thesauro imperii Constantinopolitani suscepi, pretiosas vobis particulas destinamus. Videlicet de ligno Crucis Domini; unam de spinis sacrosanctæ spineæ coronæ ejusdem Domini; de lacte gloriosæ Virginis Mariæ; de tunica Domini purpurea, qua indutus fuit; de linteo, quo præcinxit se Dominus, quando lavit et extersit pedes discipulorum suorum; de sindone qua corpus ipsius sepultum jacuit in sepulchro; de pannis infantiæ Salvatoris. Vestram itaque dilectionem rogamus et requirimus in Domino, ut prædictas

[1] Anon. auct. ex vet. Ms. Marian. de rebus Hisp. l. XIII. c. 7. — [2] Inn. l. V. Ep. DCV. — [3] Marian. de rebus Hisp. l. XIII. c. 8.

sacras reliquias in Ecclesia vestra cum debito recipiatis et custodiatis honore; necnon in missis et orationibus vestris benignam nostri memoriam habeatis. Actum apud Estampas anno Domini MCCXLVIII, mense Maio ». Hactenus S. regis litteræ. Qui pietatem, qua flagrabat, non in Gallos modo, sed in Hispanos etiam transfundere ac propagare cupiebat. Sed ad regem Castellæ redeamus.

47. *Ferdinandus et Alfonsus sollicitantur ad locupletandas Ecclesias Sarracenis ereptas.* — Cum Ferdinandus et Alfonsus religionis Christianæ limites latius proferrent, ipsos adhortatus est Innocentius, ut regia magnificentia episcopales sedes in iis terris, quas Sarracenis eripuerant, locupletarent; cum maxime Ecclesiastici suas opes in militum stipendia liberaliter contulissent.

« Illustri regi Castellæ et Legionis, et nobili viro Alphonso primogenito suo.

« Virtutum Dominus discretionis tantæ gratiam utrique vestrum contulisse dignoscitur, ut libere devotis mentibus agnoscatis, quod suæ majestatis oculis pro eo placiti semper debeatis existere; quia ipse multa, et grandia vestro dominio cum interventu famosi nominis noscitur subjugasse. Propter hoc itaque secura fiducia magnitudinem vestram affectione, qua possumus, rogandam duximus et monendam, in remissionem vobis peccaminum injungentes, quatenus sedes episcopales terrarum illarum, quas virtus Altissimi principaliter per vestra, et aliorum fidelium victoriosa subsidia de manibus paganorum eripuit, et ad lucem religionis Christianæ deduxit, de multiplici bonorum vestrorum affluentia pro divini honore nominis dotare magnifice studeatis: ita quod præsentibus et posteris nomen vestrum semper effulgeat, et Deo propitio vobis augmentum gloriæ triumphalis accedat; succedentibus postmodum illis felicibus præmiis, quæ recompensat Regis æterni benignitas pro fructuosæ operibus pietatis. Dat. Lugd. III kal. Apr. an. V ».

48. Sustinebat tum in Hispaniis legati Apostolici dignitatem Desiderius vir religiosus, Pontificis pœnitentiarius: cui præcepit Innocentius, ut nonnullorum defunctorum corpora, qui sub Alphonso Castellæ regis majore natu filio Lusitaniam hostili furore ingressi erant; eaque de causa a quibusdam episcopis anathemate defixi fuerant; Ecclesiasticæ sepulturæ, præmissa ex sacro ritu absolutione, tradi juberet; si tamen jure damnatos, atque pœnitentiæ signa præ se tulisse comperisset. Alphonsum vero, in quem Lusitani præsules fulminarant, nullis censuris irretitum pronuntiavit, cum jam ante nullas in eum censuras ob rem Lusitanicam, de qua nos supra, ferri vetuisset. Dignissimus quippe erat Apostolico patrocinio Alphonsus, cum ob amplificatum religionis Christianæ cultum una cum parente de Ecclesia optime meritus esset. De Hispanicis rebus hæc suffecerint, ad Polonicas digrediamur.

49. *Nuntius Apostolicus in Polonia Concilium celebrat.* — In Polonia Jacobus Leodiensis archidiac. de quo supra mentio a nobis facta, Apost. Sedis nuntius Synodum apud Wratislaviam, ut refert Longinus [1] indixit: in qua, congregatis patribus, Romanæ Ecclesiæ urgentissimas necessitates ob Friderici flagrantem tyrannidem in omnium oculis defixit, atque Innocentii nomine omnium Ecclesiasticorum redditumm tertiam partem ad triennium postulavit, sed cum ea res gravior et intoleranda visa esset, quintam partem illi concedendam patres decreverunt; atque ad ineundam a Pontifice gratiam, certo et constituto die omnem illum pecuniarum vim tribus annis colligendam in unum redegere, et Innocentio Gotfridi pœnitentiarii Apostolici opera transmisere: pro quo episcopis et clero Poloniæ publicæ a Pontifice gratiæ actæ; atque etiam ritus observandæ Quadragesimæ more Orientalis Ecclesiæ a Septuagesima inchoandæ, ab ipsis Polonicæ Ecclesiæ incunabulis susceptus, cum non leves controversias pareret, penitus sublatus. Populi enim negabant more Occidentalium ea religione teneri: contra episcopi censuras in eos distringebant; quare Jacobus auctoritate Apostolica in conventu illo ea difficultate hinc inde ventilata, Polonis esum carnium ad diem Cinerum permisit.

50. *Collecta subsidia; regi Scotiæ datum privilegium, et alia aliis collata.* — Præterire hic silentio non possumus, Innocentium quosdam viros religiosos in Angliam, Hiberniam, et Scotiam misisse, qui subsidia quædam in ea Ecclesiæ persecutione flagitarent. Cum vero Willelmus Minorita, ab alio ejus sodalitii viro in Scotia colligendi hujusmodi subsidii provinciam suscepisset, ab Alexandro rege humanissime habitus magna pecuniarum subsidia contraxit: quæ res, ne Scotorum fraudi verteretur, aut privilegia ipsorum infringeret, renovandum censuit [2] Innocentius Scotos nulli legato ad parendum teneri, qui ab Apostolica Sede missus non fuisset: « Humiliter supplicasti, ut cum claræ memoriæ W. regi Scotiæ patri tuo, et dicto regno fuerit ab Apostolica Sede indultum, ut nullus in ipso regno possit legationis officium exercere, nisi de latere Rom. Pont. illuc specialiter et per speciales litteras destinetur; providere super hoc tibi et ipsi regno paterna diligentia curaremus; nos celsitudini regiæ gratiarum actiones multimodas exsolventes, ac nolentes quod ex hujusmodi prædicti fratris W. admissione aliquod sentias detrimentum, tuis supplicationibus inclinati, ut per admissionem eamdem nullum super indultis tibi et regno ipsi a Sede præfata præjudicium generetur, auctoritate præsentium indulgemus. Dat. Lug. II id. Mart. anno V ».

51. Prælerea petenti eidem regi, ut Quadragesimæ tempore servandi jejunii religione absolve-

[1] Long. Hist. Pol. l. VII. hoc an. Crom. l. VIII. — [2] Lib. V, Ep. DCXCVI.

retur, cum piscium esu morbum contrahere soleret, permisit[1] Innocentius, modo id ex medici et sacerdotis, qui ipsi a confessionibus erat, consilio fieret : « Cum, sicut ex parte tua fuit propositum coram nobis, esus piscium et præsertim continuus tibi odiosus et nocivus existat, quod omni fere Quadragesimali tempore infirmaris, nos tuis devotis precibus inclinati, quod ovis, butyro, caseo, lacte ac carnibus de confessoris tui et medicorum consilio, cum necessitas propter corporalem infirmitatem exegerit, uti prædicto tempore valeas, auctoritate tibi præsentium indulgemus, etc. Dat. Lug. II id. Mart. anno v.

52. His conjungendæ videntur aliæ prærogativæ, quas Innocentius hoc anno impertiit. Confirmavit in primis sacræ Carmelitarum familiæ institutam excolendæ vitæ religiosæ rationem, ut Nicolaus IV testatur[2]. Placentiæ Academiam erexit, omnibusque prærogativis, quibus Parisiensis gauderet, ornavit[3]. Jannensis archiepiscopi auctoritatem in nonnulla Terdonensis diœcesis oppida amplificavit[4]. Quibus addimus Scemensi episcopo permisisse ut in divinis officiis libris Sclavonico charactere exaratis uteretur[5].

« Porrecta nobis tua petitio continebat, quod in Sclavonia est littera specialis, quam illius terræ clerici se habere a B. Hieronymo asserentes, eam observant in divinis officiis celebrandis. Unde ut illis efficiaris conformis, et terræ consuetudinem, in qua existit episcopus, imiteris, celebrandi divina secundum dictam litteram a nobis suppliciter licentiam postulasti. Nos igitur attendentes quod sermo rei, et non res est sermoni subjecta, licentiam tibi in illis duntaxat partibus, ubi de consuetudine observantur præmissa ; dummodo sententia ex ipsius varietate litteræ non lædatur ; auctoritate præsentium concedimus postulatam. Datum Lugdun. IV kal. April. anno v ».

53. *Insigni prodigio negligentia prælatorum castigata.* — Concludemus hunc annum insigni prodigio quod refert sub hoc tempus Thomas Cantipratensis[1] in solemni pontificum conventu habito accidisse : « Clericus quidam in Synodo (1) episcoporum prædicare compulsus angustiabatur non modicum, quidnam digne posset coram tot prælatis Ecclesiæ prædicare. At ubi accessurus in oratione jaceret, venit ad eum diabolus, et dixit ei : Quid angustiaris istis clericis prædicare ? dicas eis istud et non aliud : Principes infernalium tenebrarum principes Ecclesiæ salutant : læti omnes nos gratias eisdem referimus, quia cum ipsi et eorum nobis afferuntur subditi, et per eorum negligentiam ad nos devolvitur totus pariter fere mundus. Invitus quidem tibi dico quod dico, sed Altissimi jussione coactus. Respondit clericus : Mihi quidem si hæc eis retulero, non credent. Tunc diabolus tangens maxillam ejus : Ecce, ait, signum ; nigredo insolita faciei. Hanc, antequam prædices, non contingas, quia frustra : post prædicationem vero aqua benedicta delebis. Processit ergo clericus in Synodo prædicaturus : et admirantibus cunctis in signo indito faciei, tantum illa, quæ sibi jussa sunt recitavit ; et ad horrorem maximum cunctorum corda permovit. Hæc anno ab Incarnatione Domini MCCXLVIII, fuerunt Parisiis coram omni clero et populo solemniter recitata ». Hujus narrationis fides penes auctorem sit.

[1] Ep. DCCIV. — [2] Nic. IV. l. II. Ep. CLXXXVI. Paleanyd. l. III. antiq. Carmelit. — [3] Inn. l. v. Ep. DLXV. — [4] Ep. LI. — [5] Lib. v. Ep. DCCLIII.

[1] Cantip. l. I. c. 20. num. 8.

(1) Thomas Cantipratensis in Annalibus hic synodi cujusdam meminit ; re ipsa vero Synodus hoc anno habita fuit Parisiis, cui Gilo Senonensis archiepiscopus præfuit. Vulgavit illam e Ms. Codice Trecensi P. Martene in Collectione monument. tom. VII, col. 139, deditque ex ea canones XXIII ad disciplinæ monasticæ correctionem fere omnes pertinentes. Ex quo si conjecturam capere licet, non inepte deduceremus, ea omnia, quæ de negligentia prælatorum ex diaboli verbis clericus in eadem Synodo verba faciens exposuit (qua de re Annales consule) fabellam subolere, nam in eo Concilio de negligentia prælatorum, seu episcoporum emendanda vix quidquam tangitur. Concilium hoc in Collectionibus nondum legitur. MANSI.

INNOCENTII IV ANNUS 7. — CHRISTI 1249.

1. *Crucesignatorum exercitus duce S. Ludovico in Ægyptum contendit, Damiatam capit.* — Felicibus initiis res Christiana effloruit in Ægypto, anno salutis millesimo ducentesimo quadragesimo nono Indictione septima: quæ postea insequenti anno tristes exitus labefactarunt. Gerebatur sacrum bellum a S. Ludovico, nec modo Gallicæ nobilitatis delibatum florem, verum Angliæ sub duce Willelmo e Longa-Spatha, Græciæ sub Achaiæ principe et Cypri sub Henrico rege lectissimas copias trahebat. Quis non speraret sub duce sanctissimo impietatem Sarracenicam prostratum iri, atque Ecclesiam de Mahumetica superstitione gloriosissime triumphaturam? Et sane dum Christiani integri animis conjunctique extitere, conceptoque illo primo pietatis sensu delibuti, in Sarracenos concurrere, non modo barbari illorum impetus, sed ne præsentiam quidem, pugnante pro suis numine, sustinere potuerunt. Quæ quomodo acciderint, oratione delibanda sunt.

2. Scribit Nangius[1] sabbato ab Ascensione Domini proximo in Christiano exercitu, qui jam mare conscenderat, promulgatum, Pelusium in Nili faucibus situm bello petitum iri, ut Ægyptus ex qua Sarraceni in Terram-Sanctam acies educere, atque effundere consueverant, opprimeretur; cum aliquandiu reflassent venti et classem vi procellæ dispersam Nimocii collegissent, festo sanctissimæ Trinitatis die, cum secundæ auræ increbrescerent, vela explicuisse, atque sequenti sexta feria Ægyptum, ac paulo post Damiatam sive Pelusium conspexisse. Non defuerat Sarracenis animus vel militare consilium: Nili enim ostia triremibus ac navibus egregie instructis sepserant: tum littus equitatu ac magnis copiis ad propulsandos Christianos, ne excensionem in terram facerent, cinxerant. Quare rex vocatis in consilium proceribus, impetum in hostem imprimere in sequentem diem distulit, quo eductis ex navibus cymbis in terram desilire summo mane appararunt. « Rex cum legato Pontificis », inquit Vitæ auctor[1] cui Nangius consentanea scribit[2], « sacrosanctam gestans crucem nudam et apertam, in cymba vehebatur, juxta eum præcedente in alia cymba B. Dionysii vexillo; fratribus quoque illius et aliis nobilibus et sagittariis comitantibus (1) ».

3. Cumque ob nimiam maris planitiem cimbæ ad siccum pertingere non possent, desiliit[3] in aquas cum armis rex, ejus exemplo magno ardore toto exercitu pariter exiliente; quamvis Sarraceni continuo telorum effuso nimbo eos arcere littore conarentur. Mox Christiani in Barbaros procurrere, ac pugnante cum iis divino numine pauci ex ipsis sauciati, magna vero infidelium strages edita; inter quos nonnulli etiam ipsorum præcipui duces ceciderunt. Eodem die qui in classe remanserant, non minus strenue se gessere: Barbarorum enim, qui fluminis ostia obsederant, triremes repulerunt. Refert Jonvillæus[4] eo ipso tempore, quo exscensio in terram facta est, arreptitium hominem ad templum, cui beatæ Mariæ Tortosanæ nomen inditum, in quo ara prima, ut fertur, Virgini dicata

[1] Nang. de gest. Lud. reg. hoc an.

[1] Apud Sur. tom. IV. XXV Aug. c. 11. — [2] Nang. ubi sup. — [3] Jonvil. in Hist. S. Lud. II. par. Jord. Ms. Vat. bibl. sign. num. 1960. hoc an. — [4] Jonvil. in Hist. S. Lud. par. II.

(1) Res a S. Ludovico in sacra expeditione gestas accurate in Annalibus digestas agnosco. Unum superest; ut singularum majoris momenti rerum diem certam assignemus quam non ab unico scriptore adnotatam fuisse satis constat. Cæterum nos id repetemus e scriptore, cujus auctoritate, nullus adhuc historiæ Ecclesiasticæ collector usus fuit, ex Bernardo scilicet thesaurario in historia Gallicana, quam sub titulo continuatis ad historiam Tyrii dederunt PP. Martene, et Durand Collectionis monum. tom. V. Notat ille regem e Cypro solvisse die XX Maii (alii diem XIII assignant apud Duchesnium pag. 353) ac Damiatam pervenisse die IV Junii (qua de re omnes conveniunt) die IV Junii Damiatam victorem ingressum, ibi substitisse usque ad diem XXVII Novembris (dies XX substituenda est ex Epistola S. Ludovici legenda in Annalibus ad an. 1250, XIII), qua in Massuram exercitum duxit. Diutius hic immoratum fuit Nili ramo, quem nostri amnem Tuenis appellabant transitum prohibente. Tandem Arabs quidam vadum monstravit, atque ita transmissus amnis die VIII Januarii anni sequentis. Reliqua in sequentem annum referenda sunt; nec nisi chronologiæ accurationis defectu annalista victoriam a nostris relatam ad Massuram præsenti huic anno illigat.

MANSI.

maximis ad eam patratis miraculis celebratissima est adductum, dum alii in preces effusi a B. Virgine contendebant, ut dæmonem e corpore illius depelleret, subito exclamasse : Non hic Virgo præsens est; in Ægyptum se contulit, ut Gallorum regi, et Christianis, qui hodie in terram excendunt adversus gentiles, qui stant in equis ad prœlium armis instructi, auxilium ferat. Diem vero quo hæc dæmon protulerat consignatum, ac legato postea dum una cum rege versabatur, delatam : ex cujus ore rem accepisse auctor asserit. Quamvis porro dæmon rem in jocum detorserit, credendum tamen est B. Virginem suis apud Deum precibus singulari tum ad frangendos hostes præsidio Christianis fuisse. Propulsatis igitur divina ope hostibus, cum rex una cum crucesignatis in littore castra locasset, Deus pro suis prœlium in urbe confecit : tantum enim terrorem infidelibus injecit, ut ea nocte ac sequenti Dominica ex urbe, quamvis munitissima, propugnaculis et aggeribus circumdata, commeatu, armis, milite, opibusque refertissima effugerint : quæ ne in Christianorum potestatem venirent, injectis flammis absumere conati sunt : ut nemini dubium esset eos non humanis sed divinis viribus depulsos esse ; ac jure tantum triumphum Gaufridus[1] e Belloloco miraculo adscribat : cui Jonvillæus[2] consentit, nostrosque Israelitis olim in terram promissionis adductis comparat.

4. Cum ea res a nostris exploratorum opera cognita esset, missum est a rege præsidium, et flammæ ne grassarentur restinctæ, atque urbs equorum et aliorum animalium, quæ occisa fuerant, cadaveribus, ne aerem inficerent, purgata. Adscripsit numini victoriam sanctus rex, atque non superbi triumphatoris, sed pœnitentis Christiani specie, ac religioso instructo agmine in urbem ingressus est, ut Vitæ auctor describit : « Legatus Pontificis cum patriarcha Hierosolymitano, cum archiepiscopis, episcopis et magna parte eorum qui convenerant; itemque Ludovicus rex cum permultis aliis, nudis pedibus, præsente rege Cypri cum non paucis nobilibus, in urbem ingressi sunt. Cumque legatus ædem quamdam profanatam reconciliasset, et gratias egissent Deo, in honorem sanctissimæ Matris Dei ab eodem legato sacrificium oblatum est : Rex autem constituit Deo bene volente illic canonicorum instituere collegium, qui Domino servirent. Capta est Damiata quam alii Eliopolim vocant, anno ab orbe redempto millesimo ducentesimo quadragesimo nono. Consentiunt alii auctores eodem anno a Christianis expugnatam, Jonvillæus[3], Nangius[4], Parisius[5], Stadensis[6], Slero[7], Patavinus monachus[8], Siffridus[9], Jordanus[10], Vincentius[11], Bernardus[12], et alii antiquiores; tum etiam recentiores, in quibus ipsi novatores[1].

5. Obtenta adeo facile munitissima Ægypti arce, tota Ægyptus mox subjicienda Christianorum armis videbatur, ac nonnulli auctores erant, ut mox ad occupandam regionem excurreretur : sed repugnarunt alii prudentiores, cum revocarent in memoriam simili casu perditum Christianorum exercitum, cum diffractis Nili molibus barbarorum arte in depressiores campos fluvius effusus esset ; atque adeo exspectandum ut illius alveus, qui tunc aquis turgebat, detumesceret; sicque tota æstas Pelusii transacta : tumque novæ copiæ crucesignatorum e Galliis sub duce Alphonso Pictavorum comite regis fratre Christianis se adjunxerunt. Cum enim is, relicta regina Blancha custodiendo regno, devexo jam mense Junii in portu, cui Aquæ-Mortuæ nomen est, mare conscendisset, felicibus ventis usus, sub finem Octobris Pelusium applicuit.

6. Interea fluminis alveus se depresserat, visumque est in Sarracenos movendum, atque interior Ægyptus penetranda. Novembris ergo vicesimo die navali ac terrestri instructis exercitibus præsidio validissimo Damiatæ relicto contra Massoram sive Pharamiam, quo Ægyptiorum vires confluxerant, progressi sunt Christiani : qui toto itinere Sarracenos obviam factos magna clade fuderunt : commissoque etiam ante Christi Natalem prœlio, victoria a Christianis stetit, infideles cæsi ferro Nilove hausti periere. Tum etiam fluvius Thaneos, cujus alveus altior erat, duce Ægyptio superatus. Hactenus Christianorum res, quæ etiam ex soldani morte auctæ videbantur, votis respondere. Ut vero sequenti anno eversæ ac pessumdatæ fuerint, ne luctum ante tempus accersamus, suo loco dicemus.

7. *Comparata in Occidente auxilia.* — Non minus operæ navabat eodem tempore Pontifex, ut ex Occidente Christianorum exercitui, qui in Ægypto Christi religionem proferebat, supplementa mitteret : scribit enim Parisius[2], ipsum in Angliam Prædicatores ac Minoritas, ut populos ad sequenda crucis signa pro concione concitarent, ac præmia indulgentiarum crucem amplexuris proponerent, misisse : quibus obviam linteati sacerdotes composito agmine religioso præeunte signo crucis cum effusa plebe occurrebant. Atque ita factum ut plures Orientali profectioni se devoverent : quam rem in cæteris Occidentis regnis ac provinciis celebratam colligi videtur. Tradit de eodem rege, ipsum magno pietatis sensu delibutum a Benedicti Ordinis abbatibus, qui sua comitia coegerant, supplicibus precibus obtinuisse, ut pro ipso ac regina quotidie in missarum solemniis in quibus memoria B. Virginis recolitur, sacræ preces quarum initium : *Deus in cujus manu corda sunt regum*, Deo funderentur.

[1] Gauf. e Bellol. in Vit. S. Lud. c. 25. — [2] Jonvil. ubi sup. — [3] Jonvil. in Hist. S. Lud. par. II. — [4] Nang. de gest. Lud. Franc. reg. — [5] Matth. Par. Hist. Angl. — [6] Alb. Stad. in Chron. — [7] Stero in Annal. — [8] Monac. Pat. Chr. l. I. — [9] Siff. epit. l. II. — [10] Jord. Ms. Vat. bibl. ubi sup. — [11] Vinc. spec. hist. l. XXXI. c. 97, 98. — [12] Bern. Chr. Rom. Pont.

[1] Cent. XIII. c. 2. col. 15. — [2] Par. Hist. Angl. hoc an.

In Galliis, cum in B. Edmundi Cantuariensis archiepiscopi honorem, cujus sacrum corpus omnis corruptionis immune divinum numen servabat, feretrum ex auro argentoque elegantissimo opere conflatum, ac gemmis adornatum fuisset, confluente ex Anglia Galliisque maxima populorum multitudine, Pontiniaci V id. Jun. secundam illius translationem celebratam idem auctor [1] asserit.

8. *Raymundi Tolosani comitis pia mors, et Alexandri regis Scotiæ.* — Eodem anno, ut scribunt Guillelmus e Podio Laurentii [2]. et alii [3], V kal. Oct. Raymundus ultimus Tolosatium comes, qui anno præcedenti se ad expeditionem Hierosolymitanam compararat, atque Massilia adornatis omnibus, iter reflexerat, Æmiliani febre implicitus, omnibus Ecclesiæ sacramentis rite acceptis munitus, e vita discessit : ejusque corpus ad monasterium fontis Ebraudi juxta matrem Joannam Anglorum regis filiam sepeliendum delatum est. Ita comitatus Tolosanus ad generum ipsius Alphonsum comitem Pictaviæ pervenit [4]; eoque sine liberis decedente, ad reges Gallorum devolutus. Describit accuratius illius principis extremum vitæ actum dictus Guillelmus e Podio-Laurentii, cujus verba historiæ inserenda duximus, cum fidei Catholicæ zelo ac pietate floruisse, et si quod antea hæreseos venenum hausisset, penitus evomuisse perspicue ostendant. « Comes Tolosanus, qui remanserat, (nimirum post susceptum a S. Ludovico iter Asiaticum), transacta hyeme tempore verno intravit Hispaniam, et apud Lucronium in introitu regni Castellæ occurrit ei Alfonsus primogenitus regis Castellæ, cum quo colloquium habuit, et fuit fere diebus quindecim apud eum, et reversus ad propria, in via diebus aliquot ægrotavit ». Et infra.

9. « Eisdemque diebus circiter octoginta credentium hæreticorum in judicio coram se confessos de hæresi, aut convictos apud Aginnum in loco, qui dicitur Berlaigas, fecit incendio concremari. Mox audito quod dominus Alfonsus comes Pictaviensis advenisset sequens regem fratrem suum, et domina Joanna uxor ejus cum eo, filia ipsius comitis Tolosani, eis apud Aquas-Mortuas occurrit, habens de negotiis suis colloquium et tractatum. Reversus autem apud Æmilianum febre corripitur, et procedens inde in villam, quæ dicitur Pris, prope Rhutenum in lectum decidit, et ibi venit episcopus Albiensis, qui primo affuit, et famoso cremitæ fratri Guillelmo Albaronco confessionem reddidit suorum peccatorum : de cujus episcopi manu communionem Eucharistiæ humiliter et devote recepit, sicut in signis exterioribus apparebat. Ingrediente enim corpore Christi salvatoris, exiens de lecto, quamvis multum debilis esset, in medio domus occurrit; et in solo communicavit flexis genibus, non in lecto. Convenerunt ad eum Tolosanus, Agennensis, Caturcensis, Rhutenensis, Albiensis episcopi, et magnates : et multi milites terræ suæ, et consules Tolosani; quorum omnium erat consilium, ut ad partes descenderet Tolosanas, sed nescio quo ductus spiritu contra omnium vota se fecit referre Æmilianum, ubi eum invaserat ægritudo, ibique disposito de sepultura sua in cœnobio Fontis-Ebraudi ad pedes matris suæ, et ordinato de rebus suis, et suscepta extrema unctione, diem clausit extremum V kal. Octob. anno Domini MCCXLIX, ætatis vero suæ LII ». Ipsum porro amicitia Innocentio papæ conjunctissimum fuisse scribit Parisius [1], atque ad hostes Ecclesiæ oppugnandos, et maxime Sabaudiæ comitem, thesaurum ab eo accepisse, quem ad Pontificem, cum jam in mortis discrimine se constitutum agnosceret, transmisit. Cum vero de Raymundi obitu mentio sit edita, nonnulla principum funera adjungemus.

Discessit ex humanis hoc anno Siffridus Maguntinus archiepiscopus, quem magnum Friderici adversarium vocat Parisius et alii, atque in ejus locum Christianus ejusdem Ecclesiæ præpositus suffectus est [2], qui eodem anno pallio est decoratus (1).

10. Ereptum e vivis eodem anno Alexandrum regem Scotiæ tradit Parisius [3], dum Oenum Argetheleæ inter Scotiam et Orcadem interjacentis insulæ dominum bello persequeretur; cujus mortem in divinæ justitiæ exemplum vertit his verbis : « Rex antequam exiens de navi equum valeret ascendere, quasi ultione morbo subito et lethali percussus est. Et volens innocentem exhæredare inter manus magnatum suorum ex improviso cum ipsa ambitione vitæ spiritum exhalavit ». Hæc auctor, qui tum scribebat. A quo dissonat Hector Boethius [4] qui Alexandri mortem humanæ tantum conditioni tribuit; traditque Sumerledum Argadiæ Thanum filium alterius Sumerledi, qui post alteram seditionem Macolmi imperio necatus suspendio fuerat, paternis insistentem vestigiis a rege defecisse, ac vicinas Argadiæ terras fœdissime depopulatum : sed a comite Merchiarum victum ea lege in deditionem acceptum, ut suspenso e collo laqueo supplex ad regem accederet : quod ubi fa-

[1] Par. ubi sup. — [2] Guill. e Podio Laurent. Chr. hoc an. c. 48. — [3] Bern. Chr. Rom. Pont. — [4] Incert. auct. in Chron. de præclaris Francor. facinoribus et alii.

[1] Par. Hist. Angl. hoc an. — [2] Conrad. episc. Mag. Siffr. epit. l. II. Paris et alii. — [3] Par. Hist. Angl. hoc an. — [4] Boet. Scot. hist. l. XIII.

(1) Siffridi archiepiscopi Moguntini obitus, qua die contigerit accurate definit anonymus Erfordiensis; narrat enim : « Cum esset in expeditione cum rege (Villelmo) ante curtem regiam Ingelheim dictam cœpit infirmari, venitque Binguiam, ubi VII idus Martii diem clausit extremum, cui Christianus Major præpositus Moguntinus successit. Hoc etiam anno in die Palmarum supradicta regalis curia (Ingelheim) a rege Villelmo viriliter expugnata est ». MANSI.

ctum, venia ab Alexandro donatum. Cujus principis mortem post interjecta alia ita describit : « Correptus gravi morbo in Carnere insula a continenti Argadiæ haud late divisa, brevi post, (nimirum submissas aliquot S. Ludovico delectas cohortes Syriam profecturas), moritur ætatis suæ anno primo et quinquagesimo, et regni trigesimo quinto, salutis vero nostræ supra millesimum ducentesimum quadragesimo nono : corpus delatum ut vivens voluerat, ac sepultum est in Melrois ». Additque Alexandrum III parentis sceptrum anno ætatis nono capessivisse, ac non sine procerum contentione regia inunctione delibutum. Cujus regni anno secundo rem memorandam ita describit :

11. « Anno secundo regni sui Alexander, convocatis ex toto regno cœnobiarchis, episcopis ac baronibus, ad Dounfermilem celebribus, ac multis supplicationibus habitis, ossa Margaritæ ataviæ suæ, terra effossa, capsulæ argenteæ multis ornatæ gemmis imposuit. Cumque ea episcopi omnium consensu in adytum templi deportare conarentur, ac perventum jam esset ad Malcolmi mariti ejus sepulchrum, repente omnes immobiles constitere. Capsula enim, cui reliquiæ inerant, sepulchro Malcolmi impressa adhæsit, nec ulla vi moveri potuit. Quo miraculo stupefacti omnes, cum haud invenirent tam novæ rei causam, venerandus quidem senex spiritu divino afflatus, sublata voce ut cuncti eum facile exaudirent, Margaritam, inquit, marito quam vivo semper exhibuit reverentiam, eam mortuo denegare nolle : quamobrem non prius eam sese vestris manibus in adytum deportari permissurum, quam Malcolmus maritus humo effosus lateri adjungatur. Quod ubi factum est, tum denique sublata cum marito in adytum delata est; atque in hodiernum usque diem multa populi veneratione ibidem coluntur ambo ». Hæc de Scoticis rebus suffecerint : ad Italicas nos referamus.

12. *Entius Friderici filius a Bononiensibus captus.* — Sensit per hæc tempora Fridericus, qui ut ait Parisius [1], Herode, Juda et Nerone deterior existimabatur, ultrices iras numinis, quæ cum anno præterito effundere se in illius caput cœpissent, hoc anno magis auctæ, tandem sequenti penitus obruerunt. Ex filiis enim ipsius alter in Apulia obiit, alter Entius Sardiniæ tyrannus, dum Cremonensibus et Reginensibus stipatus Bononiensem agrum vastaret, suorum magna strage deletus captusque, vinculis arctissime mancipatus est [2]. Extant apud Petrum e Vineis [3] Friderici ad Bononienses de capto Entio litteræ, quibus mixtis minis ac blanditiis ipsos ad emittendum e vinculis filium eorum constantiam infringere molitur : « Considerate inquit, provide, et attendite diligenter, quod imperii nostri serenitas, quamvis passa videatur aliquas tempestates, tamen digno Dei judicio multos de illis, qui rebelles esse nostræ potentiæ præsumpserunt, justitia mediante ad pœnam et mortem conduximus, exemplum cunctis hostibus monstraturi. Non enim, sicut putare videmini, sopita est Romani imperii fortitudo : nam semper vigilans ac attenta potentia non dormitat. Interrogate patres vestros, et dicent vobis quoniam avus noster felicis recordationis victoriosissimus Fredericus, cum voluit, Mediolanenses priores vestros expulit a propriis laribus, et ejecit; ac civitatem ipsam tentavit in burgis. Non igitur pateant faciles aures vestræ suggestionibus et adulationibus Lombardorum, qui vos suæ damnationi associare cupiunt, inducentes vos in foveam, de qua nullo auxilio poteritis liberari. Quapropter sub pœna gratiæ nostræ præcipimus et mandamus, quatenus dilectum filium nostrum Hentium regem Sardiniæ et Galluri cum aliis fidelibus nostris Cremonensibus, Mutinensibus, et cæteris aliis, quos cepistis, visis præsentibus, de carceribus relaxetis : quod si feceritis, nos inter alias civitates Lombardiæ vestram exaltabimus civitatem etc. (1) ». Entium e carcere laxarint, terrores incutit se in ipsorum urbem omnes impetus suos conversurum. Sed Bononienses nec minis, nec promissis frangi potuerunt : atque ita in carceris horrore Entius contabuit, daturus documentum posteris fallacem esse persecutorum Ecclesiæ felicitatem.

13. *Petri e Vineis calamitas et finis.* — At non in filiis modo, verum in seipso divinas iras expertus : morbo enim [1], qui lupus ac sacer ignis dicitur, vexari cœpit, ut vivus arderet, qui tot sacerdotes flammis injecerat [2]. Atque ad malorum cumulum in fidissimorum suspicionem, tanquam, sibi insidias instruerent, venit : accusatum enim proditionis Petrum e Vineis, hujus sæculi Achitophelem, magnæ virum scientiæ et eloquentiæ, sed scelestissimæ conscientiæ, oculis orbavit [3]. Tradunt nonnulli a crimine hujusmodi purum extitisse, sed ab æmulis ejus auctoritatis et gloriæ in invidiam adductum. Scribit vero Parisius præmonitum Fridericum sibi a Petri medico venenum propinatum iri, jussisse ut partem pharmaci ebiberet ; eumque mox, quasi offenderet simulantem, maximam potionis partem effudisse ; reliquam sontibus aliquibus e carcere eductis faciendi peri-

[1] Par. Hist. Angl. hoc an. — [2] Monach. Pad. Chr. l. 1. hoc an. — [3] Petr. de Vin. Ms. Vallicell. bibl.

[1] Par. Hist. Angl. hoc an. — [2] Apud anonym. auct vit. Greg. IX. — [3] Par. ubi sup.

(1) Entii, sive Henrici filii Friderici imperatoris casum in exitum superioris anni referendum esse, unus, quem noverim, prodit Nicolaus de Curbio in Vita Innocentii capit. XXVIII scribens : « Interea filius Friderici rex Henricus, qui adversus Ecclesiam Lombardiæ dominium tunc habebat, et qui ibidem remanserat loco patris, a Bononiensibus apud Mutinam cum CCC militibus XIII kal. Januarii anno quo capta est Victoria, Domino cooperante, fuit et ipse captus, et Bononiæ carceri mancipatus ». MANSI.

culi causa porrectam et ipsos ea extinctos esse, convictumque ita medicum laqueo præfocatum; Petrum vero e Vineis oculis orbatum vitæ reservatum, ut crudelius periret: ac postquam in ostentum calamitatis per Italiam circumductus esset, Pisanis, qui odio maximo in eum ardebant, occidendus traderetur: eoque accepto Petrum e desperatione in rabiem efferatum, dum columnæ alligatus esset, illi caput allisisse. ita periit infelix, qui eloquentiam suam in Romanos Pontifices exacuerat, ac justa ab eo pœnas accepit, quem assentationibus suis corruperat; ut plane in eum sacrum illud proverbiorum cadat[1]: « Qui affligit patrem, et fugat matrem, ignominiosus est, et infelix ». Et rursus: « Qui[2] maledicit patri suo et matri, extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris ». Fuit is Italus genere, Capua oriundus, cujus ingenii monumenta hactenus superfuerunt.

14. *Apuli in Fridericum insurgunt.* — Conjecit etiam Fridericum in maximos metus, atque anxietates Cabochius[3], ab Innocentio legati dignitate auctus, atque in Apuliam missus, ut adversus ipsum Apulos commoveret. Nec ille impigre rem gessit: plures enim viros nobiles a tyranni obsequio abduxit. Poposcisse vero pacem ab Innocentio Fridericum scribit Parisius[4]: atque inter cæteras conditiones eam adjecisse, se totam vitam in bello contra Sarracenos gerendo in Terra-Sancta collocaturum, modo Henricus ipsius filius, quem cæteris præferebat, in imperio succederet; sed eas fœderis leges Innocentium repudiasse. Ex quo auctor carpendi more suo Pontificis occasionem aucupatur: at potius probabile videtur cum versuto principe nullum fœdus iniri posse Innocentium advertisse, qui e ficto fœdere novas ad opprimendam Ecclesiam vires collecturus esset.

[1] Prov. c. 19. — [2] Ibid. c. 20. — [3] Par Hist. Angl. hoc an. — [4] Ibid.

15. *Russiæ archiepiscopus et Pragensis episcopus indigna patiuntur.* — Tractasse hoc anno cum Græcis Orientalis Ecclesiæ cum Romana conjunctionem Innocentium; atque Joannem Parmensem supremum Minoritarum Ordinis magistrum in Orientem misisse, ut imperatorem ac patriarcham ad id adduceret, affirmat in sui Ordinis accuratis Annalibus P. Lucas Wadingus[1]: conatum etiam eodem anno Pontificem Russos ad Romanæ Ecclesiæ obsequium, a quo se subduxerant, revocare, atque ad Danielem ipsorum ducem Albertum Arcanonum olim episcopum, tunc Russiæ archiepiscopum misisse, qui ipsum ad officium alliceret: sed perfidum principem non jussis Apostolicis modo paruisse, verum ut hostem Ecclesiæ legatum illiberaliter acceptum a se amandasse.

16. Nec minus turpiter Nicolaus Pragensis episcopus tractatus est: scribit enim Longinus vocatum in invidiam ab æmulis ejus dignitatis apud Wenceslaum Monoculum, ob fluxionem quæ alterum oculum corruperat ita dictum, Bohemiæ regem; et accusatum ipsius filii conjurationis participem extitisse, atque ob id a rege conjectum in vincula: sed ob violatam illius dignitatem, sub interdicto totam Pragensem diœcesim luxisse, donec in libertatem vindicatus est. (1) Traditur[2] etiam de eodem rege jussum esse uxorem dimittere ob canonicum impedimentum, quo illam quarto consanguinitatis gradu attingebat: illum vero, cum a Pontifice retinendæ illius potestatem etiam susceptis ex ipsa liberis obtinere non potuisset, Ungariæ regis sororem duxisse: præterea Ecclesias, quas oppresserat, pristinæ libertati asseruisse, sanxisseque, ut electiones præsulum a Pontifice confirmarentur notat Baronius.

[1] Wadin. Annal. Min. tom. I. hoc an. — [2] Baron. in notis Ms. ex lib. privil. Rom. Eccl.

(1) Quod attinet ad Nicolaum Pragensem episcopum, extat apud Baluzium in VII Miscellaneorum tomo Regestum Epistolarum anni VIII Innocentii IV Pontificis; inter eas vero una legitur hoc anno scripta X kal. Maii ad episcopum Meldensem, in qua Pontifex narrat Pragensem episcopum censura plexum fuisse a Gotrunundo Ordinis Prædicatorum monacho, et Pontificis pœnitentiario, ibidem legatione fungente, eo quod filio regis Bohemiæ cohæserit, et partes Conradi filii Friderici foverit. Mandat in ea Epistola Innocentius, ut certus terminus constituatur archiepiscopo, quo ante conspectum suum veniat, rationem de rebus a se male gestis redditurus. An vero postea archiepiscopus ille in carcerem a rege detrusus fuerit, id plane ignorare me profiteor. Forte tamen ea, quæ de carceratione ejusdem narrat Longinus posterius acciderunt. MANSI.

INNOCENTII IV ANNUS 8. — CHRISTI 1250.

1. *Crucesignatis Cayrum petentibus res in deterius versæ, S. Ludovico capto et ægrotante, exercitu absumpto.* — Succubuit sub potentia Sarracenica Christiana res anno Redemptoris millesimo ducentesimo quinquagesimo, Indictione octava; atque jam anteacti de Ægyptiis triumphi in luctum conversi sunt. Quomodo vero clades acciderit, prosequamur. Præfectus [1] urbis, cui Cayri nomen est, vindicta in soldanum exæstuans ob ipsius fratrem ignominiosæ neci traditum, qui adeo facile commissum suæ fidei Pelusium expugnari esset passus, Templarios nonnullos equites e carcere eductos ad Galliarum regem pergere jussit, atque urgere, ut cum victrici exercitu Cayrum contenderet, se maxima suscipiendæ Christianæ religionis cupiditate ardere, urbemque totius Ægypti principem rerum omnium copia circumfluentem illi traditurum. Ea spe ducti Christiani soldano pacem exposcenti, et Hierosolymam ac Terræ-Sanctæ loca Christianis erepta restituere pollicenti, modo sibi Pelusium redderetur, inducias fœdusve cum eo pacisci recusarunt [2]: confectisque in itinere versus Cayrum feliciter prœliis, quæ anno superiori enarravimus, Robertus [3] Atrebatensis comes S. Ludovici regis frater successu prospero elatus, cum Sarracenos adversam fluminis ripam obsidentes in fugam versos intueretur, effusis habenis fugientes in Massoram urbem Barbaros est insecutus : nulloque ordine permixti fugientibus Christiani ingressi sunt. Tum Barbari, cum Christianos numero sibi impares, secunda enim et tertia acies nondum flumen trajecerant, tum non instructo et composito agmine progredi cernerent, inter primam enim quæ Templariorum erat, et secundam aciem orta erat de prima in hostem facienda impressione honoris contentio; collectis animis excitisque novis auxiliis resistere Christianis cœperunt, lapidibus e tectis obruere, ejicere ex urbe, ac demum magnam illorum stragem edere; Atrebatensis comes S. Ludovici frater, sive in Massora, ut Nangius scribit [4], sive flumine, dum equi fortitudine fretus illud tranare præfideret, absorptus, ut Parisius [1] tradit. Occubuit etiam Willelmus e Longa-Spatha regio Anglorum sanguine natus, de quo nobis inferius sermo erit, cum de matris illius constantia agemus. Quamvis vero plures e nostris cæsi essent, longe tamen majori numero Sarraceni obtruncati fuerunt, et castris machinisque Barbarorum Christianos potitos auctor Vitæ S. Ludovici narrat his verbis [2] :

2. « Tandem nostris eo die victoria cessit. Proxima luce, jubente rege, plures e Christianis flumen transgressi Sarracenorum everterunt machinas, et pontes navales instituerunt, ut possent nostri facile fluvium transire ». Meminit hujus pugnæ Jonvillæus [3], in qua Carolum Andegavensem comitem egregia belli facinora explicuisse ait : ac de cæsis sex equitibus suis rem non prætermittendam narrat. Defuncto enim in prima Massoræ oppugnatione Hugone Landricurtio, qui sub illius signis meritus erat, dum sacra pro illius animæ expiandis criminibus peragerentur, sex equites immodeste admodum se gessisse : quorum insolentiam cum gravibus verbis perstringeret, ipsos elato cachinno adjecisse, de Hugonis vidua in matrimonium collocanda inter se conferre : cæterum quantum ea immodestia æterno numini ingrata esset, sequenti die patuisse, quo ii sex equites in acie occubuere, demumque ipsorum uxores aliis viris nupsisse.

3. Ut vero post confecta feliciter illa duo prælia ingravescente fame Christianorum res pessum ierint, describit Vitæ S. Ludovici auctor [4] : « Post dies aliquot in castra eorum venit sultani Ægyptii filius : jam enim pater ejus obierat. Quæ res auxit animos Sarracenorum. At Christianorum res occulto Dei omnipotentis judicio deteriores reddebantur, multis eorum morbo absumptis, ita ut ex triginta duobus millibus vix millia sex superessent ». At irrepsisse in numerum militum error videtur : cum S. Ludovici Chronicon vetus longe majorem collocet : « Magna enim commeatus pe-

[1] Par. Hist. Angl. hoc an. — [2] Ibid. — [3] Jonvil. in Hist. S. Lud. II. par. — [4] Nang. in gestis S. Lud.

[1] Par. ubi sup. — [2] Apud Sur. tom. IV. die XXV Aug. — [3] Jonvil. in Hist. S. Lud. — [4] Anonym. auct. Vit. S. Lud. p. 2.

nuria laborabant : nec pauci fame et inedia periere ; Sarracenis itinera obsidentibus, ne posset a Damiata commeatus advehi in castra regis. Ea res coegit eos Damiatam repetere ». De interceptis egregia Ægyptiorum arte bellica nostrorum commeatibus refert Jonvillæus [1] ipsos nonnullas triremes probe instructas in fluminis regionem, quæ Pelusium inter et Massoram excurrit, induxisse ; nostrorumque naviculas ignaras periculi cepisse : grassatam pariter epidemiam tum ex gravi paludum expiratione, tum ob cadaverum, quæ secundo flumine delata ad pontem hæserunt, infectione, adeo ut ægrorum lamentis et ululatibus castra personarent.

4. Debilitato itaque adeo exercitu ex popularibus morbis atque ex ea annonæ difficultate, rex cum suis deliberato consilio, Massoræ obsidionem solvere redireque Pelusium decrevit ; cum jam exercitus magna ex parte aut fame morbisve confectus esset, viribusque adeo debilitatus, ut ingruentis barbari, qui totam Ægyptum secum trahebat, impetus sustinere posse diffideret. Pars ergo exercitus una cum ægrotis, navibus imposita, ut secundo flumine delaberetur : quorum plures in piratarum potestatem ceciderunt, atque ex iis maxime ægrotorum multitudo, post atrox prœlium, igne Græco a Sarracenis injecto funestissime conflagrarunt. Alii terrestri itinere composito agmine redibant, cum Barbari nostros insecuti in extremam aciem, quæ, ob præcipitem recessum, pontes, ut erat jussa, non diffregerat, impetum fecerunt, ac permittente ita numine, maximam Christiani sanguinis stragem edidere : cæteri vinculis mancipati, adeo ut nullus ex ea clade salvus evaserit. Rex una cum fratribus Carolo Andegavensi, et Alphonso Pictaviensi comitibus capti. Illius cladis causam in nefarii præconis, Marcelli nomine, proditionem refert Jonvillæus [2]. Cum enim fracta nostrorum extrema acie, secunda fortissime cum hoste dimicaret ancipite adhuc victoria, scelestus vir ad singulos ordines inclamare cœpit ut protinus deditionem facerent, si regem salvum vellent, hostium enim gladiis, si resisterent diutius, concisum iri : enervatosque mox omnium animos arma posuisse. Potuerat S. rex fuga saluti suæ consulere, cum parata esset navis ac plures ipsum urgerent precibus, ut abiret, salvo enim ipso et incolumi, afflictas Christianorum res restitutum iri, sed constantissime renuit suos unquam deserturum : stare fixum animo eamdem cum ipsis aleam subiturum ; additque hæc Nangius, quæ miram illius in adversis constantiam commendat : « In illo instanti, cum videret rex Christianissimus horam diei nonam declinare ad vesperam, petiit a quodam suo capellano juxta se stante breviarium, ut horæ quæ præterierat, laudes Domino decantaret ; magis enim erat sollicitus devotus rex, quomodo Creatori suo servitium impenderet, quam fugæ et evasionis præsidium præpararet ».

5. *Sæviunt Sarraceni in Christianos, inter quos S. Ludovicus mira dat exempla constantiæ.* — Reportata de Christianis victoria, quæ die v Aprilis contigit ; inflati animis Sarraceni crudelitatem, quam ira furorque accenderant, exercuere. Nec in vivos modo, sed in mortuos etiam sævivere : quorum corpora, brachiis cruribusque amputatis, præmia ipsis soldano proponente, deformarunt. Et quasi de Christo Domino triumphassent, ipsius pendentis e cruce imaginem in religionis nostræ opprobrium inspectantibus Christianis, flagris ceciderunt, fœdarunt sputis, lacerarunt manibus, pedibus conculcarunt ; ut jam hæretici ævi nostri, qui similia flagitia perpetrant, habuisse olim Mahumetanos, quorum exempla imitarentur, gloriari possint. Mollivit tamen crudelem barbari animum divinum numen, ut S. regem liberaliter tractaret : qui cum ea morbi contagione, quæ exercitum conflictarat perdideratque, laboraret, adeo ut modica illius vitæ spes, eludente medicorum nostrorum industriam mali pertinacia, superesset ; medicorum suorum opera, qui in curandis simillimis morbis longe peritiores erant, pristinæ valetudini est restitutus, ut divinæ providentiæ consilia in adversis etiam suspicienda sint, quod Gaufridus e Belloloco justis ponderibus librat [1] : « Advertendum quod si captus fuit a Sarracenis, non est multum admirandum : sed est divino miraculo et ipsius potentiæ, necnon sancti regis meritis adscribendum, quod ita de facili et satis pro modico pretio contra spem fere omnem ipse et fratres sui, et exercitus Christianus fuerint satis incolumes et sani de impiorum manibus liberati. Denique non silendum est, quod quando ipse rex captus fuit, graviter ægrotabat illa mortifera et generali infirmitate, qua maxima pars exercitus illis diebus est defuncta ; ita quod de vita ipsius modicum sperabatur. Sed eo capto, providente ipso, qui diligentibus se omnia cooperari facit in bonum, soldanus per medicos suos, qui melius quam nostri noverant artem curationis infirmitatis hujus, fecit eum custodiri diligentius et sanari ; et omnia necessaria quæcumque rex petiisset, abundanter et curialiter ministrari ; ita quod de ipso, atque de suis potuit vere dici : Et dedit [2] eos in misericordias in conspectu omnium qui ceperant eos ».

6. Ad recuperandum sane Pelusium Barbari graves illi initio minas incusserunt : quanta vero constantia animi barbaricos terrores exceperit, atque improba pro seipso redimendo postulata repulerit, describit Guillelmus Carnotensis [3] : « Quam prudenter, quam fideliter, quam constanter se gesserit in omnibus erga ipsos Sarracenos importune et improbe ipsum aggre-

[1] Jonvill. ubi sup. — [2] Jonvill. Hist. S. Lud. par. II.

[1] Gaufr. de Belloloco in Vita S. Lud. c. 25. — [2] Psal. CV. — [3] Guill. Carnot. de Vit. et mirac. S. Lud.

dientes, et impugnantes exactionibus atque minis, non est meæ facultatis evolvere : licet fere semper præsens affuerim ei ubique. Hæc tamen possum veraciter asserere, quod in omnibus factis honestissime se habuit, prudentissime in responsis, in tractandis fidelissime, et cautissime securissimeque in negandis. In omnibus quidem oppressionibus constantissimus erat semper; ipsis etiam majoribus coram mirantibus admiratis, et dicentibus ipsi regi ad importabiles exactiones eorum inflexibiliter se habenti : De hoc supra modum miramur, quod vos, quem prisonem nostrum et sclavum reputabamus, talem in vinculis invenimus, et tales etiam nos reputatis, ac si nos in carcere teneretis. Nequaquam enim consensisset eis reddi Damiatam, si eam potuissent retinere tunc temporis Christiani : prius enim illuc miserat, et sibi relatum inde fuerat, quod si obsiderent eam Sarraceni, non poterant contra tanti robur exercitus tunc defendi. Sed nec propter duras eorum oppositiones et comminationes aliquantulum flecti potuit, vel induci, ut aliquid promitteret, concederet, aut juraret, quod in aliquod Christianitatis detrimentum cederet aut suæ constantiæ læsionem. Mirantibus cunctis qui aderant, magnatibus etiam Christianis qualiter tam securus tam imperterritus erat, cum ipsi non modicum terrerentur. Ipse quidem tanquam vir justus in Domino confidebat, et ideo non timebat juxta illud sapientis : Justus quasi leo confidens absque terrore erit ».

7. Cum labefactare exaggeratam illius constantiam, nec ad imperandam Pelusii deditionem minis adducere possent, e Barbaris versutissimum arte facile Pelusium, reluctante etiam ipso rege, recuperatum iri cæteris persuasisse refert Parisius[1]. Monuit itaque socios militari utendum ingenio, induendas Gallorum vestes, explicanda ipsorum signa, atque ita instructis Gallico more agminibus Pelusii ingressum tentandum, opprimendumque. Parum abfuit quin ars barbarica succederet, quod etiam I. Cornubiæ comitis sigilli præfecti confirmant litteræ[2]. Sed cum excubiæ ipsos venientes conspicatæ præsidio signum dedissent, advertere Christiani ipsos nimis clypeos barbarico more rotare : cumque accessissent propius, ex promissa eorum barba, vultibusque ferinis ac partim æneí et atricoloris fraudem subesse cognoverunt. Conclamatum itaque ad arma, atque a mœnibus hostis propulsatus. Mox tota urbe terror luctus atque ululatus se diffuderunt, profligatum enim et cæsum Christianorum exercitum sibi finxere, cum suorum vestibus indutos barbaros ac signis superbire intuerentur. Præerat urbis custodiæ Burgundiæ dux, atque in ea regina Margareta[3] cum aliis feminis principibus versabatur : quæ cum uterum gestaret, tristi accepto nuntio partum effudit, cui Joannis Tristanni nomen inditum est. Sed S. regem in Ægyptiaco carcere, velut alterum Josephum, in divinis laudibus celebrandis occupatum invisamus. Hæc enim de ipso Guillelmus Carnotensis testis oculatus scribit[1] :

8. « Non est omnino tegendum silentio, quod cum captus fuisset ab hostibus in Ægypto, quamdiu detentus est in carcere, nunquam a solita devotione et divina laude cessavit. Nam quantumcumque in illo gravis ergastulo carceris arctaretur, divinum tamen officium, secundum morem Parisiensis Ecclesiæ, matutinas scilicet, et horas canonicas tam de die, quam de B. Virgine; et totum officium missæ, absque sacramenti consecratione assidue cum uno presbytero fratre Prædicatore, qui sciebat Arabicum, me adjuncto sibi tunc temporis clerico suo, ipsis etiam Sarracenis custodibus ejus audientibus, jugiter exsolvebat devoto corde et ore, horis competentibus, habens ibi breviarium capellæ suæ, quod ei Sarraceni post captionem ejus pro xenio præsentaverunt, et missale ». Hæc Guillelmus, qui cum S. Ludovici clericum se tunc extitisse dicat, prætereundum non arbitror, quod ipse de se scribit, sanctum regem spiritu prophetico afflatum adhuc agenti in sæculo, religiosæ vitæ, remisso rebus humanis nuntio, se addicturum prædixisse : « Hoc fideliter possum asserere, quod accidit de me ipso (auctoris verba sunt). Cum semel nobis duobus, videlicet fratri Gaufrido bonæ memoriæ, et mihi tunc existenti in sæculo, cui unam pinguem thesaurariam, contulerat rex de novo, de hoc familiariter loqueretur, præter alia sermonem ad fratrem illum de meipso convertens : Hic, ait, dominus Guillelmus ludet modo de sua ista thesauraria per quinque annos, vel sex et post religionem intrabit. Hoc autem tunc, sicut non proposueram, non consensi; sed quod prædixit veracissime rei exitus comprobavit. Nam post quintum et dimidium annum completum Ordinem fratrum Prædicatorum, in quo sum per gratiam, licet indignus, intravi, sicut in spiritu præviderat ac prædixerat rex devotus : nec tunc recordabar verbi quod dixerat, sed postmodum occurrit mihi memoriæ quod audivi ». Hactenus Guillelmus : verum ab ipso ad institutam, a qua digressi sumus, orationem recurramus.

9. *Pace inita cum Sarracenis liberatur rex, sultanus a suis occiditur.* — Tentato frustra Pelusio, barbarus, qui graviori sollicitudine æstuabat, ne ex ea arce, quæ Ægypti ostium erat, toti regno bellum inferretur a Christianis, qui subsidio venturi essent; tractare de recipiendo Pelusio, et ineundis induciis agitare cœpit, de quibus hæc Vitæ S. Ludovici scriptor[2] : « Egit apud regem sultanus minacibus verbis de paciscendis induciis, de restituenda Damiata, de præstandis damnis, sarciendisque sumptibus, quos fecisset ipse a capta Damiata. Tandem initæ sunt induciæ decennales

[1] Par. Hist. Angl. hoc an. — [2] Ext. apud Par. Hist. Angl. hoc anno. — [3] Jonvill. ubi sup.

[1] Guill. de Vit. et mirac. S. Lud. — [2] Anonym. Vit. S. Lud. auctor apud Sur. tom. IV, die XXV Aug.

his conditionibus : ut sultanus regem Ludovicum et captivos Christianos omnes e suis ditionibus liberos a se dimittat : ut Christiani retineant loca aliquot Terræ-Sanctæ : porro rex Ludovicus restituat Damiatam, et pro factis in illud bellum impensis octo millia byzantiorum : reddatque captivos Sarracenos omnes ». Quod de octo millibus byzantiorum auri scribit auctor, mendum irrepsit, atque octingenta millia reponenda sunt. Scribit enim Jonvillæus [1] sultanum pro restituendis libertati Christianis decies centena millia petiisse, consensisseque S. Ludovicum pro suis tantum auri refusum iri; pro se vero liberando, cum pecunia æstimandus non esset, Pelusium Ægyptiis redditum iri: eaque agendi sinceritate raptum in admirationem sultanum, ducenta millia aureorum e summa remisisse. Pergit auctor :

10. « His confectis induciis sultanus, dum cum exercitu proficiscitur, a quibusdam e suis frustatim gladiis conciditur ». Conjurasse in sultanum præfectos Ægyptios ob erepta sibi dignitatum insignia, quæ in alios contulerat, quos ex Oriente adduxerat, refert Jonvillæus [2] : tum metu incitatos, ne Pelusio potitus, ipsos partæ in capiendo Francorum rege gloriæ invidia stimulatus, lenta morte in carceribus conficeret, ut ipsius avus eo præmii genere usus erat erga præfectum exercitus atque alios duces, qui Barensem et Montisfortis comites profligarant. Addit idem auctor nonnullos Ægyptios jactasse cruentas ideo sultano manus intulisse, cum Francorum regem obtento Pelusio trucidaturus esset : res vero tota arcanis potius divinæ providentiæ judiciis adscribenda, ut etiam Guillelmus perpendit his verbis [3] : « Hoc insuper maximum gratiæ et virtutis indicium ostendit in eo præcipue rex virtutum, quod cum post initas et concessas treugas inter soldanum et regem conventiones habitas et firmatas, deliberatione nostrorum, quadam die Dominica in sero, præsente patriarcha Hierosolymitano bonæ memoriæ Roberto, quem de Damiata rex venire fecerat pro consilio habendo, cum multis aliis magnatibus Christianis; in crastino mane majores admirati Babyloniorum confœderati ad invicem soldanum suum sedentem ad prandium per quosdam familiares suos fecissent interfici, et sicut canem mortuum et fœtidum, projici super terram; statim ejectis custodibus, qui regem et suos servabant, et jam ipsis absque custodia existentibus et nihil aliud exspectantibus nisi gladium seu mortem, intraverunt subito quidam de interfectoribus cum quibusdam de majoribus admiratis, et principalibus actoribus hujus necis quasi leones vel ursi rabidi, truculentis animis, et cruentis manibus, adhuc etiam de tam nova nece fumantibus, et de recenter effuso sanguine, brachiis erectis. Qui statim ad adspectum gloriosi regis omni pristina feritate deposita, quasi agni mansueti vultibus, ac demissis ad terram capitibus, ac manibus adorantes, et eum salutantes dixerunt : Ne timeatis, domine, sed securi sitis. Nec de facto isto multum vos convenit admirari : sic enim fieri oportebat. Faciatis quod vestrum est celeriter juxta conventiones habitas, et cito eritis liberati ».

11. Adjungit superioribus Jonvillæus [1], cæso soldano, Ægyptios ante Ludovici tentorium festos tubarum clangores edidisse; ac S. regi præfectos Ægyptios diu inter se de salutando ipso Babyloniæ rege contulisse insinuatum, parumque abfuisse ut sceptrum Babylonicum illi non traderent : eaque tantum de causa ab eo consilio revocatos, quod omnium, quos unquam vidissent, Christianorum fidei ac religioni addictissimum suspicerent : quoties enim e tentorio discederet crucem flexis genibus induere et crucis signo totum corpus munire. Addit auctor regem ab ipso aliquando sciscitatum, num putaret admittendum ab ipso sceptrum Babylonicum, si illud ipsi transfudissent, seque negante cum adeo immanitate efferati essent, ut paulo ante regem suum trucidassent, adjecisse non tam a se repudiatum iri. Propagandæ enim fidei Christianæ cupidissimus sanctus rex omnium periculorum terrores, modo divinam augeret gloriam, protrivisset (1). Ut vero singulari providentia ex truculentissimis hostibus liberatus

[1] Jonvill. Hist. S. Lud. par. II. — [2] Ibid. — [3] Guill. Carnot. de vit. et mir. S. Lud.

[1] Jonvill. ubi sup.

(1) Post illud : *Divinam augere gloriam protrivisset*, adde ex Annalibus contractis : « Acceptæ cladis fama, Pontifex animo consternatus est, ac piis litteris sanctum regem solaturus de divinis judiciis ita disserit : Liceat, quæso, Domine Jesu, servorum tuorum servo sciscitari paulisper quod tam aspere pugnandum fuit in Christo tuo christianissimo principum, tibi se, et suos et sua in tanto fervore fidei exponente ; aut quid duxisti tam severe plectendum in devotissimo populorum populo, ducem suum tanta promptitudine in præceptorum tuorum laboribus subsequente ? Ostende, clemens pater, ostende, ne fidelium tuorum devotio ruat in scandalo, tibique cedant superius vindicandi, si punire voluisti zelo animadversionis congrue peccatores, aut probare justorum constantiam gloriosius coronandam : Si enim decrevisti eos ideo tanto tribulationis jugo purgandos, ut fierent parato sibi inenarrabilis mercedis, quæ merita supplicium et vota præcellit, præmio digniores ; tibi laus, tibi actio gratiarum, qui per hoc dignatus es prorogare laborantibus fructum, quem eis spes productior edidisset : si autem punire tam acriter quam temporaliter voluisti tuorum vel ingratitudinem vel peccatum, misericorditer cum illis dispensans, ne perpetuo damnarentur, quis dixerit suum hoc quantumlibet durum in hominibus iniquum esse judicium, qui terrenum habent et sordidum fundamentum, et coinquinatione inevitabili domos luteas habitantes, cum luna non sit munda in conspectu tuo et in stellis repereris pravitatem ? Intende, rex inclyte, Dei potentia Damiatam Ægypti januam, quæ vix humanis laboribus obtineri multo tempore potuisset, miraculosa facilitate in manibus tuis dedit, in quo forte et nos, quos tecum disposuit, de hostium futura decipula eruendo benigna miseratione providit, ut liberandis opportunum redemptionis præmium non deesset. Sed quis scit si congratulantium quisquam successibus, vel aliorum fidelium animis ex hoc in jactantiam erectis humanam homini aliquatenus, et non totaliter nomini Domini gloriam arrogaret ? Cesseinus igitur a curiositate inquisitionis hujus, quæ forsitan venia opus habet, et confiteamur in humilitate spiritus Domino Deo nostro, benedicentes nomen ipsius excellentissimæ potestatis, et cantemus ei in consolatione uberi in gaudio spiritus, et dicamus : Omnia quæ fecisti nobis, Domine, in vero judicio fecisti. Vicisti qui vincis per incommutabilem tuæ justitiæ veritatem, cum a superbæ societatis ignorantia in justitia judicaris, etc. Excitavit deinde

sit, ex Guillelmo supra laudato excipiamus : « Post diem tertium (nimirum a sultano cæso), facta est liberatio regis et suorum magnatum valde celebris et solemnis, Domino exercituum sic mirabiliter ordinante : ut qui paulo ante dominum suum infidelem soldanum tam pomposum, et in superbiam de nostra subjectione elatum, tam viliter interfecerant, et projecerant tanquam putridum et immundum ; captivum regem, et humilem, suum adversarium, et Christi fidelem, tam honorabiliter redderent liberatum omnino. Sic enim per sapientem prædictum fuerat : Justus de angustia liberatus est, tradetur impius pro eo ».

12. *De Christianis captivis et de statu rerum anxius S. Ludovicus ad Galliæ regnum dat litteras res gestas exponentes.* — Non defuere, ut refert Jonvillæus [1], nonnulli infidi, qui obtento Pelusio (quod postea solo æquasse aiunt, ne amplius bellorum causa esset) de occidendo rege et cæteris Christianis agitarent ; inter quos vir scelestus producto Alcorano legebat dominum ut pupillam oculi observandum , hostem vero Mahumeticæ religionis necandum, atque inferebat admissam in occiso sultano sceleris labem Christianorum regis sanguine eluendam : sed demum , æterno numine suorum miserente, deliberatum e pactorum legibus Christianos libertati restituendos ; quæ porro sint secuta, Vitæ S. Ludovici auctor exponit [2] :

« Ad certum diem Damiata illis redditur ; rex et fratres ejus et nobiles Franciæ, ditionis Hierosolymitanæ, et Cypri e carcere dimittuntur. Sperabat jam pius rex fore ut etiam reliqui captivi , uti conventum erat, a Sarracenis dimitterentur : sed cum diu exspectasset, ex duodecim millibus ægre quadringentos recepit, impiis illis Sarracenis fidem jurejurando firmatam violantibus : qui etiam de cæteris nihil voluere remittere. Et quod est longe immanius, egregios quosdam juvenes Christianos e captivis illis coegerunt impurissimi Mahometis profiteri sectam, Christiana religione abjurata. Imposuerant enim nudos enses cervicibus eorum, et si qui nollent eis consentire, illos jugulabant. Ex iis quidam imbecilliores a Christo ad Mahometem defecerunt : alii coronas martyrii contempta morte, reportarunt ». Eadem Nangius [3].

[1] Jonvil. ubi sup. — [2] Anonym. S. Lud. auct. apud Sur. tom. IV, die XXV Aug. — [3] Nang. de gest. S. Lud.

13. Cum Sarracenos datam fidem infringere sanctus rex cerneret, agitato cum suis consilio deliberavit quid sibi agendum videretur : si enim discederet, maximi periculi metus impendebat, ne Christianos Terræ-Sanctæ auxilio omni destitutos Sarraceni invaderent, perderentque ; si remaneret, spes non exigua rei bene gerendæ affulgebat, cum inter Ægyptios et Halapianum sultanum maxima discordia exorta esset : quare demum remanere decrevit [1], ac fratres suos Alphonsum, et Carolum ad levandum reginæ matris dolorem in Gallias dimittere : qui ventis usi felicibus in patriam pervenere. Agunt de iis Jonvillæus [2], S. Ludovici in ea expeditione socius, Gaufridus de Bello-loco [3], qui sancto regi a confessionibus erat, Guillelmus Nangius [4], Bernardus [5], qui Nangii dicta delibavit, Jordanus [6], Albertus Stadensis [7], monachus Patavinus [8], Matthæus Parisius [9], Joannes Villanius [10], Guillelmus de Podio-Laurentii [11], et alii veteres ac recentiores. Iis consentiunt S. Ludovici litteræ [12], quas ad superiora confirmanda, tum ob rerum quas continent dignitatem, atque in penetrandis periculis, ac subeundis pro Christo laboribus illustrandam constantiam, adducendas censuimus (1).

« Ludovicus Dei gratia Francorum rex, dilectis et fidelibus suis prælatis, baronibus, militibus, civibus, burgensibus suis et aliis universis in regno Franciæ constitutis, ad quos præsentes litteræ pervenerint, salutem.

« Ad decus et gloriam divini nominis Crucis prosequi cupientes negotium, totis affectibus universitati vestræ duximus intimandum, quod post captionem Damiatæ, quam Dominus Jesus Christus per ineffabilem suam misericordiam, quasi miraculose præter vires humanas Christianæ tradiderat potestati, sicut vos credimus non latere, deliberato communi consilio, de Damiata recessimus, vicesima die mensis Novembris proximo præteriti : congregato tam navali exercitu, quam terrestri, procedentes adversus Sarracenorum exercitum congregatum, et castrametatum in loco, qui vulgariter Massora appellatur. In ipso quidem itinere

[1] Apud Jonvil. ubi sup. Anonym. auct. Vit. S. Lud. Nang. ubi sup. — [2] Jonvil. in Vit. S. Lud. — [3] Gaufrid. de Belloloco in vit. S. Lud. — [4] Nang. de gest. Lud. reg. — [5] Bern. Chr. reg. Franc. — [6] Jord. Ms. Vatic. signat. num. 1960. — [7] Stad. in Chr. hoc an. — [8] Monach. Pat. in Chr. l. II. — [9] Par. Hist. Angl. hoc an. — [10] Jonvill. t. VI. c. 37. — [11] Guill. de Podio Laur. Chr. c. 49. — [12] Ext. in notis Jonvill. adjectis.

ad constantiam in adversis sanctum regem, regnumque Jerosolymitanum, ut ab hostis furore illud vindicaret, commendavit. Datum Lugduni XI idus Augusti, anno VIII ». MANSI.

(1) Cum Ludovicus in Epistola, quæ hic in Annalibus recitatur, satis diligenter rerum a se gestarum dies certas notet, non est cur aliunde hanc chronologiam ad majorem Annalium illustrationem repetamus. Unum superest designemus, diem scilicet qua soldanus suorum proditione trucidatus fuit. Hanc vero nobis inter cæteros servavit Bernardus Thesaurarius, sive auctor continuationis ad Guillelmum Tyrium, notans soldanum occubuisse die XI Maii. Qua vero die Damiata reddita fuerit Sarracenis, nuspiam adnotatum legi. Cum tamen die VIII Maii Acram seu Ptolemaidem liberum venisse regem tradat Bernardus, hinc facile deducitur, deditionem illam intra sex illas dies, quot a die secunda ad octavam Maii excurrunt, contigisse. Addit pariter Bernardus die S. Laurentii, id est, X Augusti Gallos quosdam principes movisse ut in Galliam redirent ; tum et mense Septembri alios quosdam e captivis restitutos a Sarracenis fuisse, inter quos Villelmum Hospitalis magistrum cum aliis CXX equitibus, ut captivorum solutorum numerum non quidem ad quadringentos, ut legitur in Epistola S. Ludovici hoc anno mense Augusto data, sed ad octingentos provehat. Denique eodem Bernardo teste, mense Septembri Henricus Cypri rex Placentiam Antiochenі comitis filiam duxit. MANSI.

sustinuimus aliquos Sarracenorum insultus, in quibus assidue detrimentum suorum non modicum receperunt; quadam die nonnullis eorum, qui de exercitu Ægyptiorum nostris occurrerant, interfectis. Intelleximus autem in ipso itinere, soldanum Babyloniæ de novo vitam miseram finisse : qui, sicut publice dicebatur, miserat ad filium suum morantem in partibus Orientis, ut in Ægyptum veniret; et eidem a cunctis sui exercitus majoribus fidelitatis fieri fecerat juramenta : relicta totius suæ terræ exercitus custodia cuidam admirato suo, nomine Farchardino. Hæc quidem in accessu nostro ad locum prædictum invenimus vera esse.

14. « Accedentes igitur ad locum prædictum die Martis ante festum Nativitatis Dominicæ, in primis accessum habere nequivimus ad Sarracenos eosdem, propter quemdam fluvium inter utrumque exercitum defluentem, qui fluvius Thaneos dicitur; et in loco illo a magno flumine derivatur. Inter utrumque fluvium posuimus castra nostra protendentia a majori fluvio ad minorem : ubi aliquanto conflictu habito cum Sarracenis, multi ceciderunt ex ipsis, nostrorum gladiis interfecti; maxima insuper eorum multitudine submersa in aquis validis et profundis. Sane quia memoratus fluvius Thaneos non erat vadabilis, propter profunditatem aquarum et riparum altitudinem, cœpimus facere super eum calciatam, ut per eam pateret transitus exercitui Christiano, ad hoc multis diebus cum immensis laboribus, periculis et sumptibus insistentes. Sarraceni autem e contra totis resistentes conatibus, machinis nostris, quas erexeramus ibidem, machinas opposuerunt quamplures, quibus castella nostra lignea, quæ super passum collocari feceramus eumdem, conquassata lapidibus et confracta, combusserunt totaliter igne Græco. Quo facto fere omni spe, et exspectatione frustrata per calciatam illam taliter transeundi, tandem per quemdam Sarracenum venientem ab Ægyptiorum exercitu, datum fuit nobis intelligi locum esse vadabilem aliquantulum inferius, quo poterat exercitus Christianus fluvium transmeare. Inde communicato consilio baronum, et aliorum majorum de exercitu, die lunæ ante cineres, fuit concorditer ordinatum, quod in crastino, die videlicet carnis privii, summo mane conveniremus ad locum prædictum, fluvium transituri, quadam parte exercitus ad castrorum custodiam ordinata. Die itaque crastina, ordinatis aciebus, venientes ad locum, transivimus fluvium, non tamen sine gravi periculo. Nam profundior et periculosior erat locus, quam nobis fuerat intimatum : ita quod ibi oportuit natare equos nostros, et propter altas et lutosas ripas periculosus erat exitus fluminis antedicti.

15. « Transacto itaque flumine, ventum est ad locum, ubi erant Sarracenorum machinæ, juxta calciatam prædictam : et habito cum Sarracenis aggressu, nostri, qui præcedebant, multos ex ipsis trucidarunt gladiis, non parcentes sexui vel ætati. Inter quos capitaneum eorumdem, et quosdam alios admiratos interfecerunt ibidem. Deinde vero dispositis aciebus nostris, quidam nostrorum per castra hostium discurrentes venerunt usque ad villam, quæ Massora dicitur, quotquot hostium occurrebant, gladiis occidentes. Sed tandem Sarraceni, cognito eorum inconsulto processu, resumptis viribus irruentes in eos, et circumvallantes undique, oppresserunt eosdem : ubi facta est nostrorum strages non modica baronum et militum, tam religiosorum quam aliorum, de qua non immerito doluimus quamplurimum, et dolemus. Ibi etiam illum præcordialem et præclarum fratrem nostrum, recolendæ memoriæ, Atrebatensem comitem, temporaliter amisimus : quod cum cordis amaritudine recolimus et dolore : licet de ipso gaudendum sit potius quam dolendum; quoniam pro certo credimus et speramus, cum corona martyrii ad cælestem evolasse patriam, et ibi cum SS. martyribus perenniter congaudere.

16. « Itaque de illa, Sarracenis super nos irruentibus undique, ac imbrem emittentibus sagittarum, graves insultus sustinuimus eorumdem usque circiter horam nonam, deficiente nobis omnino ballistarum subsidio : et tandem multis ibidem vulneratis ex nostris, et equis nostris pro majori parte diversis sauciatis vulneribus, aut occisis, Domino auxiliante, campum retinuimus, nostrorum viribus recollectis : et ibi, juxta Sarracenorum machinas, quas acquisivimus, eadem die castra nostra posuimus, ubi cum paucis moram fecimus die illo; facto ibi prius ponte de lignis, per quem possent illi ad nos, qui erant ultra fluvium transmeare. In crastino vero plures e nostris, de mandato nostro fluvium transeuntes, castrametati sunt juxta nos : et tunc destructis Sarracenorum machinis, licias fecimus ad pontes navales, per quos nostri de uno exercitu ad alium transire libere poterant et secure. Sequenti autem die Veneris, filii perditionis, congregatis ex omni parte viribus suis, Christianum exercitum omnino perdere intendentes, in fortitudine maxima, et in multitudine infinita convenerunt ad licias nostras; ex omni parte exercitus tantos, tamque terribiles facientes insultus, quantos, sicut a pluribus dicebatur, in eis marinis partibus nunquam viderant facere Sarracenos. Quibus tamen, divina prævalente potentia, ordinata ex omni parte exercitus nostrorum copia restitimus, et impetus repulimus eorumdem, maxima eorum multitudine nostrorum gladiis incumbente.

17. « Postmodum autem elapsis aliquod diebus adventavit apud Massoram soldani filius, veniens de partibus Orientis : in cujus adventu tympanizantes et lætantes Ægyptii, receperunt eum ad dominum : et ex hoc augmentata est eorum non modicum fortitudo. Unde apud nos postmodum, nescimus quo Dei judicio, omnia nostris desideriis

in contrarium successerunt: inolente diversarum ægritudinum peste, et mortalitatis etiam generalis tam in hominibus quam equis: ita quod vix erant in exercitu aliqui, qui mortuos suos non plangerent, aut ægrotantes ad mortem. Unde pro magna parte diminutus erat exercitus Christianus et consumptus. Tantus erat defectus victualium, quod plures inedia deficiebant et fame. Non enim vasella navalia de Damiata ad exercitum transire poterant, impedientibus Sarracenorum galeis, et vasis piraticis, quæ per terram in flumine collocaverant antedicto. Sicque compluribus vasis nostris prius captis ab eis in flumine, tandem duas successive caravanas victualia, et alia multa bona ad exercitum deferentes, cæsa marinariorum et aliorum multitudine, cœperunt, in totius exercitus detrimentum. Unde deficiente omnino victualium et annonæ equorum suffragio, cœperunt in exercitu deficere fere omnes, in desolationem et terrorem non modicum incidentes.

18. « His igitur arctatos incommodis, tam propter ciborum carentiam et equorum annonæ, quam propter casus superius annotatos, inevitabilis necessitas nos induxit a loco prædicto recedere, et ad partes Damiatæ redire, si Dominus providisset. Sed cum viæ hominis non sint in eo, sed potius in illo, qui quorumque gressus dirigit et disponit juxta suæ placita voluntatis; dum essemus in itinere revertendi, quinto scilicet die mensis Aprilis, Sarraceni totis suis viribus congregatis in unum, cum multitudine infinita aggressi sunt exercitum Christianum, et sicut accidit permissione divina, peccatis nostris exigentibus, in manus inimicorum incidimus; nobis, et charissimis fratribus nostris A. Pictaviensi, et K. Andegavensi comitibus, et cæteris, qui nobiscum revertebantur per terram, nemine penitus evadente, captis, et carceribus mancipatis; non sine maxima strage nostrorum, et effusione non modica sanguinis Christiani: majori parte illorum, qui revertebantur per fluvium, similiter capta, aut gladio interfecta; vasellis navalibus ut plurimum incendio dissipatis, in quibus incendii flamma combussit ægrotantium multitudinem dolorosam.

19. « Sane post captionem nostram, per dies aliquot jam dictus soldanus requiri nos fecit de treugis faciendis; petens instanter, non sine minis et austeritate verborum, quod sublato moræ dispendio faceremus sibi restitui Damiatam cum omnibus rebus ibidem inventis; et resarciremus omnia damna, et expensas, quas fecerat usque ad tempus illud a die qua receperant Damiatam Christiani. Tandem vero, post multos tractatus, treugas inivimus usque ad decennium sub hac forma, videlicet: Quod idem soldanus nos et omnes, qui capti fuerant a Sarracenis, postquam venimus in Ægyptum, Christianos captivos, necnon et omnes alios de quibuscumque partibus oriundos, qui capti fuerant a tempore, quo soldanus Kyemel, avus ejusdem soldani Caym, cum imperatore treugas inierat, de carcere liberaret, et liberos abire permitteret ubi vellent: et quod terras, quas Christiani in regno Hierosolymitani tenebant in adventu nostro, cum omnibus pertinentis in earum pace tenerent. Nos autem tenebamur ei reddere Damiatam et octingenta millia Bisantiorum Sarracen. pro liberatione captivorum, et damnis et expensis prædictis, de quibus jam solvimus quadringentos: et liberare omnes Sarracenos captos in Ægypto a Christianis, postquam illuc venimus; necnon et eos, qui capti fuerant in regno Hierosolymitano, a tempore treugarum olim factarum inter imperatorem et soldanum prædictum. Adjecto, quod omnia bona nostra mobilia, et omnium aliorum apud Damiatam remanentia post recessum nostrum salva forent, et sub custodia et defensione ejusdem soldani portanda ad terram Christianorum, quandocumque opportunitas haberetur. Omnes etiam Christiani infirmi, et alii, qui pro vendendis rebus suis, quas ibi habebant, in Damiata moram traherent, tuti similiter essent, recessuri per terram vel per mare, quando vellent sine impedimento vel contradictione quacumque. Et omnibus illis, qui per terram vellent recedere, tenebatur idem soldanus usque ad terram Christianorum securum præstare conductum.

20. « Unde cum hujusmodi treugæ inter nos et soldanum prædictum, præstitis juramentis hinc inde firmatæ fuissent; et jam idem soldanus esset, cum suo exercitu in itinere veniendi adversus prope Damiatam pro complendis omnibus supradictis; accidit divino judicio, quod quidam milites Sarraceni, non sine conniventia, vel majoris partis exercitus, irruentes in soldanum prædictum surgentem in mane de mensa, post prandium, ipsum immaniter vulneraverunt, et de suo tentorio exeuntem, ut posset fugæ beneficio liberari, videntibus fere omnibus admiratis, et aliorum Sarracenorum multitudine, frustatim gladiis trucidarunt. Quo perpetrato, statim multi Sarraceni armati in illo furoris calore venerunt ad nostrum tentorium, ac si vellent, ut timebatur a multis, in nos et alios Christianos desævire: sed divina clementia eorum furiam mitigante, super firmandis treugis præhabitis cum soldano, et civitatis Damiatæ liberatione festina, nos requisierunt instanter. Cum quibus, præmissis tamen ab eis verborum, et comminationum tonitruis, tandem sicut Domino placuit, qui tanquam pater misericordiarum, et pius in tribulationibus consolator, gemitus compeditorum exaudit, firmavimus cum juramentis treugas, quas feceramus antea cum soldano, et ab omnibus et singulis eorum recepimus juramenta, juxta legem eorumdem, super treugis nostris observandis, determinatis certis temporibus, infra quæ captivi liberarentur hinc inde, et Damiatæ civitas redderetur. In cujus redditione et tunc cum admiratis eisdem, et antea cum soldano ea de causa non sine difficultate convenimus; quia spes nulla erat de retinenda civitate jam dicta, sicut certis-

sime per illos intelleximus, qui ad nos de Damiata venerant veritatem nullatenus ignorantes : propter quos, de consilio baronum Franciæ, et quamplurium aliorum, potius elegimus Christianitati fore consultius, nos et captivos alios pro treugis hujusmodi liberari, quam civitatem taliter amittere cum residuo populi Christiani existentis in illa, quam (ac) nos, et alios sub tantis periculis in carcere remanere.

21. « Die igitur statuta receperunt admirati prædicti civitatem eamdem : qua recepta, liberaverunt nos, et fratres nostros, necnon comites Britanniæ, et Flandriæ, et Suession. et multos alios barones, milites de regno Franciæ, Hierosolymorum, et Cypri. Et tunc spem firmam habuimus, ex quo nos liberaverunt, et alios supradictos, quod de reddendis, et liberandis omnibus aliis Christianis juramenta sua firmiter observarent, secundum continentiam treugarum. His itaque peractis, a partibus Ægypti recessimus, certos nuntios dimittentes ibidem ad recipiendum captivos a Sarracenis, et ad custodiam rerum, quas ibidem dimisimus, et quod non habebamus, navigia quæ sufficerent ad portandum. Postmodum autem venientes in actu de rehabendis captivis, quod multum insidet cordi nostro, sollicite cogitantes, remisimus alios solemnes nuntios, et navigia in Ægyptum, ad reducendum captivos, et res alias quas dimiseramus ibidem : scilicet, machinas nostras, arma, tentoria, quamdam quantitatem equorum, et alia multa bona. Sed admirati prædicti nuntios nostros cum instantia postulantes reddi sibi captivos juxta formam treugarum, et alia supradicta, detinuerunt diutius in Babylonia, sub spe reddendi omnia, quæ petebant.

22. « Tandem vero post exspectationem diuturnam de captivis omnibus, quos reddere tenebantur ; qui sunt, ut firmiter dicitur, numero plusquam duodecim millia inter antiquos et novos ; non liberaverunt nuntiis nostris nisi tantummodo quadringintos : de quibus pars quædam exivit de carcere pecunia mediante. De cæteris tantum (tamen) rebus, nihil omnino reddere voluerunt. Imo, quod est detestabilius, post treugas initas et juratas, sicut intelleximus per nuntios nostros, et per captivos quosdam fide dignos de illis partibus redeuntes, electos juvenes de Christianis captivis ducendo ad victimam tanquam oves, quantum in eis erat, compellebant apostatare a fide Catholica, appositis gladiis super eorum cervicibus, et clamare legem sceleratissimi Mahometi : quorum multi imbecilles et fragiles exorbitaverunt a fide, legem illam detestabilem profitendo. Cæteri vero tanquam athletæ fortissimi, in fide radicati, et in firmo proposito constantissime persistentes, minis vel flagellis hostium superari nullatenus potuerunt : sed certantes legitime, coronas martyrii receperunt sanguine rubricatas : quorum sanguis, ut pro certo tenemus, clamabit ad Dominum pro populo Christiano, et advocati nostri erunt coram summo judice in cælesti curia, in causa quam agimus contra fidei inimicos, utiliores nobis in illa patria, quam si nobiscum conversarentur in terris. Multos etiam Christianos, qui apud Damiatam remanserant ægrotantes, gladiis trucidarunt. Nec de liberandis captivis Christianis nec de rerum restitutione nostrarum aliquam certitudinem habebamus, quamvis plene servaverimus conditiones et pacta, quæ cum eis habuerimus, et parati fuerimus observare.

23. « Ad hoc cum post treugas initas, et liberationem nostram, firmam haberemus fiduciam quod liberatis captivis, terra transmarina, quam Christiani tenebant, in statu pacifico permaneret usque ad tempus in treugis diffinitum, voluntatem et propositum habuimus ad partes regni Franciæ revertendi, et jam disponi feceram de navigio, et aliis quæ ad nostrum passagium necessaria videbantur : sed aperte videntes, per ea quæ superius sunt expressa, quod admirati prædicti aperte contra treugas veniebant, et contra propria juramenta, nobis et Christianitati illudere non verentes, requisivimus consilia baronum Franciæ, prælatorum, domorum Templi, Hospitalium S. Joannis et S. Mariæ Theutonicorum, et baronum regni Hierosolymitani, et communicatum quidem esset nobis ineuntibus hujusmodi faciendum, quorum major pars concorditer asserebat, quod si nos recedere contingeret his diebus, prædictam terram dimitteremus omnino in amissionis articulo constitutam, et noster recessus non esset aliud, nisi eam totaliter exponere Sarracenis : maxime cum in statu tam debili, et tam miserabili his diebus esset, proh dolor ! constituta. Captivi etiam Christiani, qui ab infidelibus detinentur, post recessum nostrum poterant pro perditis reputari, omni spe de liberatione ipsorum sublata. Si autem contingeret nos morari, sperabatur, quod ex mora nostra posset aliquod bonum evenire, ex quo etiam liberatio captivorum et castrorum, et villarum regni Hierosolymitani retentio, et quædam alia toti Christianitati utilia possent, auctore Domino, provenire : maxime cum inter soldanum Halapiæ et Babyloniæ gravis discordia sit exorta ; qui soldanus congregatis suis exercitibus jam cepit Damascum, et quædam castra sub dominio Babyloniæ constituta ; processurus, ut a multis asseritur, in Ægyptum ad vindicandam mortem interfecti soldani, et ad terram illam quantum poterit occupandam.

24. « His igitur consideratis attente, prædictæ Terræ-Sanctæ compatientes miseriis et pressuris, qui ad ejus subsidium veneramus, ac captivorum nostrorum captivitatibus et doloribus condolentes ; licet nobis dissuaderetur a multis morari in partibus transmarinis, maluimus tamen adhuc differre passagium, et morari per tempus aliquod in regno Syriæ, quam negotium Christi totaliter relinquere desperatum, et captivos nostros in tantis periculis constitutos. Charissimos autem fratres nostros Al-

phonsum Pictavensem, et Carolum Andegavensem comites ad charissimæ dominæ ac matris nostræ, necnon et totius regni consolationem, in Franciam duximus remittendos.

« Cum igitur omnes, qui in nomine Christiano censentur, zelum habere debeant ad negotium memoratum, et vos præcipue clerici, qui de illorum sanguine descendistis, quos Dominus ad Terram-Sanctam acquirendam tanquam populum peculiarem elegit; quam acquisitionis titulo propriam reputare debetis, universitatem vestram ad illud (illius) servitium invitamus, qui nobis in cruce servivit, et pro redemptione vestra sanguinem proprium effundendo... ita quod corda vestra nova in Christo Jesu. Gens enim illa sceleratissima in contumeliam Creatoris, præter blasphemias, quas dicebant, in conspectu populi Christiani crucem flagellis cædebant, spuebant in eam, et deinde viliter pedibus conculcabant in opprobrium fidei Christianæ.

25. « Eia ergo, milites Christi, peculiaris populus Dei vivi, accingimini, et estote viri potentes ad vindicandas injurias et opprobria supradicta : actus vestros ad antecessorum vestrorum exempla reducite, qui specialiter inter cæteras nationes fuerunt in fidei exaltatione devoti, et sinceritatis affectu dominis suis temporaliter obsequentes totum orbem gestis insignibus impleverunt. Præcessimus vos in obsequium Dei, venite et vos, assequimini nos pro Deo tandem nobiscum, licet tardius deveneritis, recepturi Domino largiente mercedem, quam Evangelicus paterfamilias primis donavit vineæ suæ operariis et extremis. Insuper præter indulgentiam generalem crucesignatis indultam, venientes, vel competens subsidium transmittentes in nostrorum subsidium; imo potius Terræ-Sanctæ, dum ibi præsentes fuerimus, apud Deum et homines multum sibi favoris et honoris acquirent. Expedite autem negotium, ut illi quibus virtus Altissimi inspirabit venire, vel mittere in subsidium memoratum, præparent se venturos, vel missuros in passagio instantis mensis Maii, vel Aprilis : ipsi autem, qui parati esse non poterunt ad transmittendum in illo passagio, saltem in secundo passagio S. Joannis transfretare procurent in subsidium memoratum : acceleratione enim opus est, et mora dispendiosa videtur juxta negotii qualitatem. Vos autem prælati et alii Christi fideles pro nobis ac memorato negotio Terræ-Sanctæ specialiter orationum instantia interpellare velitis Altissimum, ac in locis vobis subjectis faciatis specialiter exorari, ut quod nostra peccata præpediunt, divinæ suæ propitiationis annuente clementia, vestrarum aliorumque bonorum orationum suffragiis valeat (obtineri). Actum Acon. an. Domini MCCL, mense Augusto ».

26. *Luctus in Gallia et ubique, quem fortius expeditionis studium subsequitur.* — Cum percrebuisset in Occidente acceptæ cladis rumor, omnia regna Catholica horrore concussit; maxime vero Gallias, ubi matres, filios, uxores, viros, virgines, fratres, et consanguineos ululatibus exposcebant : eoque prorumpebat insanus dolor, ut nefarias voces in divinam providentiam laxaret. Nec deerant viri pii, qui singultus hos comprimere, ac lacrymas detergere niterentur, inculcarentque cæsos in tam justa causa Christianos ea potiri felicitate, ut ii luctus ipsis admodum ingrati essent, cum martyrum palmis decori in astra evolassent, cælumque aucto sanctorum numero de ea clade triumpharent. Simillimis verbis repressum plurimorum dolorem scribit Parisius [1], qui egregium matronæ constantiæ exemplum, matris nimirum Willelmi e Longa-Spatha, regii Anglorum generis, ubi illius mortis nuntium accepit, adducit : « Memor, inquit, visionis, quam viderat, gloriosæ de filio suo eo tempore, quo ipse martyr, ut prædictum, occubuit manifestus, alacri spiritu junctis manibus, et flexis genibus prorupit in hanc Dei laudem Christo valde complacentem : O Domine mi Jesu Christe, gratias tibi ago, qui de corpore meæ indignæ peccatricis talem ac tantum filium voluisti procreari; quem tam manifesti martyrii corona dignatus es redimire. Spero utique quod ipsius patrocinio citius ad culmen cælestis patriæ promovebor ». Quod vero fuerit cæleste visum piissimæ feminæ objectum, enarrat auctor his verbis [2] : « Nocte hoc prælium (nimirum primum, quod ad Massoram commissum est) antecedente, visum fuit matri suæ nobilissimæ dominæ comitissæ ac abbatissæ de Acoca Hælo nomine, quod cælo aperto susceptus est quidam miles omnibus armis redimitus, cujus clypeum cum per picturam cognovisset, stupefacta sciscitabatur, quisnam esset ipse, qui ascendens ab Angelis ad tantam suscipiebatur gloriam, cujus noverat spolia; et responsum fuerat voce manifesta et articulata : Willelmus filius tuus. Notata igitur nocte illa, visio illa postea patuit declarata (1) ».

27. Non deterruit ea strages Christianos prin-

[1] Par. Hist. Ang'. hoc an. — [2] Ibid.

(1) Post illud : *Visio illa postea patuit declarata*, ... ex Annalibus contractis : « Lux ... præ... hanc cladem Innocentius IV, in litteris Encyclicis ad Rothomagensem archiepiscopum et alios Galliæ præsules missis, in quibus rem gestam ita enarrat : Cum rex contra soldanum Damasci et Babyloniæ suo exercitu comitante processisset, tandem claræ memoriæ Roberto comite Atrebatensi germano regis ejusdem, et magistro, et fratribus dictæ militiæ Templi Jerosolymitani, et aliis quam multis cum militibus validum cum Saracenis committentibus bellum, et post non modicum Saracenorum ipsorum excidium in bello ipso non absque salutaris triumpho martyrii paucis evadentibus intentatis, præfatus rex cum exercitu constanter insisteret, furorem truculentum sustinuit paganorum, qui se illico terræ et fluminis transitus arctaverunt, quod idem exercitus defectum victualium patiebatur extremum : propter cujus intolerabilem tolerantiam, et præ suorum multitudine infirmorum vehementer obstupuit : nec potuit non vereri, quoniam urgentibus undique incommodis premebatur, cumque mutuis congressibus fieret hinc inde ruina maxima pugnatorum, demum innumerabilitate hostium prævalente, Christianæ militiæ agmina

cipes a meditanda in Terram-Sanctam expeditione; sed majori pietatis ardore accendit; illum nimirum palmarum campum, atque obtinendi martyrii locum videri. Alphonsus enim Castellæ, et Henricus Angliæ reges cum maxima procerum multitudine defendendæ Christi causæ ac religioni induta cruce se devoverunt. Quo vero dolore ex tristi illo nuntio confossus fuerit, quave diligentia ad redintegrandas Christianorum res usus Pontifex, referre supervacaneum esset. Dolemus Epistolas Regesti septimi anni, quæ maxima ex parte ad hunc annum pertinent, non reperiri, cum historiam ornare ac locupletare potuissent. Nec revocari in dubium debet ipsum reginam Blancam luctu confectam recreare studuisse, atque auxilia in Orientem transmittere. Argumento sunt ejus litteræ ad Parisiensem, Ebroicensem, et Sylvanectensem episcopos datæ [1], quibus provinciam demandavit, ut Tectosages et Provinciales crucesignatos, cum vellet regina Blanca, transfretare compellerent.

28. « Cum ad præsens Terra-Sancta subsidio indigeat bellatorum, mandamus quatenus omnes crucesignatos Provinciæ, ac communitates Tolosanæ, et vicinos portubus, et totius regni Franciæ; illos quoque, qui crucem sine auctoritate Ecclesiæ deponere præsumpserunt, quod in proximo passagio a vobis ad beneplacitum charissimæ in Christo filiæ nostræ Blan. illustris reginæ Franciæ, statuendo transfretent in subsidium Terræ-Sanctæ; per vos et alios quos expedire videritis, per censuram Ecclesiasticam appellatione postposita compellatis, etc. Dat. Lugdun. III Decemb. anno VIII ». Exaratis eodem argumento litteris e Germania, Frisia ac Norvegia eos omnes, qui se Christi obsequio sumpta cruce addixerant, in Terram-Sanctam proficisci imperavit [2].

29. *Pastorelli hæretici exorti in Gallia et dissipati.* — Emersit interea [3] in Galliis Pastorellorum secta, quæ induendæ crucis atque instruendæ in Hierosolymitanum regnum ad vindicandam S. Ludovici servitutem ac fusum sanguinem Christianum expeditionis specie multa flagitia patravit. Aggregarant se iis rusticorum puerorum, aliorumque simplicium hominum multitudo, qui jactantibus divinitus objectis visis se potitos, ac miracula edidisse, fidem adhibuerant: eoque mali labes progressa erat, ut Parisiis, qui inter ipsos se magistros affectabant, episcoporum sibi auctoritatem arrogarent : aquam lustralem conficerent : matrimonia ex arbitrio conjungerent, dissolverentve : Ecclesiasticos injuriis gravissimis ac morte ipsa afficerent : crucem accedentibus imponerent, aliisque jam crucesignatis detraherent.

30. Præcipuus omnium dux erat apostata, Ungarus genere, provectus ætate, qui Babyloniæ soldano, induta superstitione Mahumetica, erat pollicitus, se ipsi infinitam Christianorum multitudinem proditurum. Callebat ille Germanicum, Gallicum, Latinum, et Sarracenicum idioma, suisque præstigiis, prætenta religionis larva, suos circumscripserat; cum reipsa religionem perdere, atque Ecclesiasticos trucidare meditaretur. Edidit Aureliani magnam sacerdotum et religiosorum virorum stragem : ac plura Biturigensibus mala inflixit; cumque in laicos pariter et Ecclesiasticos sævire cœpisset, a Bituricensibus eum insequentibus dum progrederetur, interceptus, cum suorum audacissimis obtruncatus est : omnisque illa multitudo partim cæsa, partim dissipata, partim veræ crucesignatorum militiæ nomen adscripsit.

31. *De crucesignatorum clade lætitia Friderici, ejusdem mors, præsumpta pœnitentia, testamentum et sepulchrum.* — Lugentibus porro omnibus Occidentis Christianis, quos vel minimus religionis amor imbuerat, soli Friderici sequaces Gibellini, ut qui de Ecclesiæ cladibus triumphare consueverant, et cum impietatis omnis antesignano Friderico cum Sarracenis sentire; Florentiæ, ubi dominabantur, festos dies et convivia læta, ut refert Joannes Villanus [1], celebrarunt : Fridericus vero, ut erat artibus omnibus instructissimus, missis ad soldanum oratoribus liberandi regis Francorum specie, creditus moliri soldanum ipsum inducere, ut S. regem in vinculis detineret : plures enim Gallos proceres id opinatos refert Jonvillæus [2]. Sed spe sua ac fraudibus illi excidere, cum jam e carcere emissum reperissent. Gallis enim tyrannus spe et cupiditate imminebat, utque refert Parisius, excrescebat adeo tunc ipsius potentia, ut Willelmum regem omnino deprimeret, et Cabochium legatum provincia sua deturbaret : plures civitates suis partibus irretiret, atque etiam Arelatum et Avenionem, misso præsidiario milite, adactisque sacramento civibus, suæ subjiceret servituti. Sed divina vindicta brevi illius potentiam, quæ magnis a Vatacio imp. receptis auxiliis [3] terrorem omnibus incutiebat, evertit.

32. Hoc quidem anno extinctum infelicem

[1] Innoc. l. VIII. Ep. CLXXXIII. — [2] Ibid. — [3] Nangius et Paris. an. seq. Jord. Ms. bibl. Vat signat. num. 1960. et alii.

[1] Jo. Villan. l. VI. c. 37. — [2] Jonvil. in Hist. S. Lud. pag. 2. — [3] Ext. ea de re Friderici lit. apud Petr. de Vineis.

fere penitus corruere, dictusque rex cum iis, qui secum supererant, hostilium populorum circumstantium vallo cinctus, et coangustatus nimium, coactus est ad ultimum restituere Damiatam, et eo postea ingresso navigium ad recessum, nonnullos de suis, qui in civitate ipsa in lectis ægritudinis decumbebant, et alios, qui navali caruere præsidio, indifferenter manus inimica peremit : non adfuit illis defensionis brachium, nec pro eis locus refugii est inventus. Ah ! Domine Deus, ubi sunt inclyti athletæ tui, ubi robusti pugiles, ubi propugnatores electi, qui fide fulgentes, ferventes devotione, et experientia præcipui, ad tuum prælium contra tui blasphemos nominis salvificæ crucis armis insignibus se accinxerunt prœliandum ? » Et infra : « Nequaquam ambigimus, quin hi feliciter concluserint dies suos, quin tu, Domine, pro quo dormitionem acceperunt in vitam eos transtuleris absque termino duraturam, etc. » MANSI.

principem testantur auctores Parisius [1], Stadensis [2], monachus Patavinus [3], Fragmenti historici incertus auctor aliique : sed omnium instar Innocentius in litteris, sequenti anno ineunte exaratis. Quanquam non ita de loco in quo obiit consentiant, cum alii in Sicilia, alii in Apulia defunctum scribant, Ricordanus [4] quidem atque ex ipso, uti solet, Joannes Villanus [5] tradunt ipsum graviori morbo apud Aprutios tentatum in Apuliam commigrasse : cumque illi a dæmone præsagitum fuisset, ipsum Florentiæ moriturum, quam ob causam eam urbem postea declinabat, quasi tam insana fuga immortalitatem esset consecuturus, Florentiolam in Apulia pervenit : atque a maligno spiritu ita delusus, in eo loco diem suum obiit, cui etiam consentit rerum a Conrado et Manfredo gestorum scriptor his verbis [6] : « Mortuus est ipse imperator apud Florentinum in Capitanata Apuliæ... die mensis Decembis, IX Indict. » Dies porro, quæ in hoc Ms. excidit, ex aliis auctoribus colligitur, a quibus sanctæ Luciæ sacer dies consignatur. Recensent aliqui funestam illius mortem, vitæ quam duxerat respondentem : nimirum a Manfredo notho filio, imposito ori pulvino, præfocatum [7] : atque ita exauctoratum imperio, defixum ab Ecclesia anathemate, sine pœnitentia, nullisque munitum sacramentis manu parricidæ oppressum.

33. Verum alii ipsum pœnituisse scelerum in extremo vitæ actu, atque Ecclesiæ a Panormitano archiepiscopo conciliatum, riteque sacramentis expiatum, ut Stadensis [8], et Siffridus [9], atque ex Crantzio novatores [10] asserunt : Parisius [11] vero tanta cum pœnitentiæ signa præ se tulisse ait, ut cum censuris Ecclesiasticis, quibus devinctus erat, solutus esset, Cisterciensium habitum religiosum induerit, atque ingentis patratorum criminum doloris, et Christianæ animi demissionis exempla explicuerit. Inter quæ Willelmus de Podio-Laurentii hæc affert [12] : « Suum in fine recognoscens errorem, exhiberi sibi in morte funera imperialia et plangi etiam interdixit, quod Ecclesiæ inobediens fuerit et rebellis ». Quæ Bernardus [1] et Jordanus [2] ex ipso hausere. Eliciuntur etiam aliqua illius pœnitentiæ signa ex testamento [3], quo extremam voluntatem expressit ; ut ponderat cardinalis Baronius [4], qui illius præcipuum caput affert, quo erepta Ecclesiæ terræ ac jura occupata restitui jussa sunt ; additque : « Sicque illud propheticum [5] de inimicis Ecclesiæ : Sanctifica illos in die occisionis ; hoc impio tyranno magna Dei misericordia concessum, ut novissimo elogio, quæ pii principis essent, præstare posset ». Hæc Baronius, e cujus Mss. notis [6] Friderici testamentum, quod ipse e manuscripto Codice bibliothecæ Frumenti protonotarii Apostolici decerpserat, adducendum putamus : in quo etiam Conrado imperatum legitur, ut ditionem aliaque jura, quæ injuste se invasisse fatetur, Ecclesiæ restitueret : « Testamento nobis instituimus hæredem illustrissimum et excellentissimum regem Conradum filium nostrum in corona et Romano imperio, in omnibus facultatibus et thesauris, in omnibus et singulis bonis nostris, quæ nostro subjacent dominio, vel quæ subjacere debent sub cælo super terram ab Oriente usque ad Occidentem, a Meridie usque ad Aquilonem. Præcipimus eidem Conrado illustri regi, ut centum millia unciarum auri expendere debeat in recuperatione Terræ-Sanctæ ultramarinæ, sanctissimi Sepulchri Salvatoris nostri : non prætermittentes quin eidem regi injungamus, ut debeat reddere et restituere omnia jura, omnesque rationes sanctissimæ Romanæ Ecclesiæ nostræ matri, quæ et quas possidemus injuste, si eidem Christianissimo ipsa misericors et pia mater jure debita facere non cessabit. Illustrem regem Fred. nepotem nostrum nobis hæredem instituimus in ducatu Astiræ et Sueviæ, etc. Henricum filium hæredem instituimus regni Siciliæ, Manfredum filium hæredem instituimus in principatu Tarenti, nepotem Corradinum hæredem instituimus in comitatu Catanensi ». Affert etiam Parisius [7] Friderici testamentum : sed in quo nonnulla ab hoc admodum discrepant (1).

[1] Ext. ea de re Friderici lit. apud Petr. de Vineis. — [2] Stad. in Chr. — [3] Monach. Pat. in Chr. l. I. — [4] Ricord. Malesp. Hist. Florent. c. 143. — [5] Jo. Vill. l. VI. c. 42. — [6] Long. Hist. Pol. l. VII. hoc an. — [7] Ricord. Malesp. Hist. Flor. c. 143. et alii. — [8] Stad. in Chron. — [9] Siffrid. Epit. l. II. — [10] Novat. cent. XIII c. 7. col. 688. — [11] Par. Hist. Angl. hoc an. — [12] Guill. e Podio-Lauren. in Chr. 149.

[1] Ber. Chr. Rom. Pont. — [2] Jord. Ms. bibl. Vat. signat. num. 1960. — [3] Ext. apud Par. an. 259. — [4] Baron. tom. XI. Annal. an. Christ. 1097. num. 82. — [5] Jer. XII. — [6] Baron. in notis quæ apud nos extant e eod. Ms. Petr. de Vin. — [7] Par. Hist. Angl. an. 1251.

(1) Obiit hoc anno Fridericus imperator, qua de re inter scriptores omnes accuratiores convenit ; nec dissident de mense, et die emortuali, cum mensem Decembris, et diem XIII S. Luciæ festam assignent. De mortis genere non conveniunt, cum morbo sublatum alii affirment, alii morbo laborasse concedunt ; sed cum convaliturus videretur, a Manfredo suffocatum tradunt. Quibus suffragari arbitror testimonium hac in re sincerum Spinelli in Ephemeridibus Neapolitanis vulgatis primum a PP. Bollandianis in Propilæo ad Acta SS. Maii, dein Italice, prout illas scripsit Spinellus, et Latine ex versione PP. Bollandianorum Muratorius in tom. VIII rer. Italic. Vivebat autem Spinellus per hæc tempora, agebatque Juvenatii, quæ urbs est regni Neapolitani in Barensi provincia, ab oppido Florentino, ubi Fridericus decessit, sex mille passibus distans. Scribit ille Fridericum obiisse die XIII Decembris, cum præcedentis diei vespere adeo se convaluisse affirmaret, ut mane alterius diei, e lecto surgere proposuisset. Inopina adeo mors suspicionem de Manfredo vulgatam confirmat.

Ante obitum pœnituisse de iis, quæ in Ecclesiam Romanam pessime commiserat, non ii tantummodo scriptores, quos hic laudat annalista, tradunt, sed et confirmare videtur filius ejus nothus Manfredus, cujus Epistolas duas, occasione obitus Friderici scriptas ad Conradum imperatorem evulgavit Baluzius Miscellan. tom. I, pag. 475. In altera enim ex illis testatur : « Fridericus in ipsis mortis indiciis sacrosanctam Romanam Ecclesiam matrem suam in corde contrito veluti fidei orthodoxæ zelator humiliter recognovit, et damna quæ dudum Ecclesiæ, invitus forsitan. vel potius provocatus, intulerat, integre restituenda sancivit ». Sed verba ista nullam majorem pœnitudinem designant, quam quæ in ipso Friderici testamento exprimitur ; in quo de damnis illius resarciendis quid edixerit, quæ ibi pœnitudinis indicia

34. Subjungit Baronius in iisdem Notis Friderici monita Conrado data ex superiori Codice delibata quorum exemplum subjicimus : « Fridericus Dei gratia, etc. Conrado regi. Gloria genitoris est filius sapiens, et ex obedientia filii paterna quotidie benedicitur. Gaudium est nobis, o Cæsarei sanguinis divina proles, quod regalis indoles tua laudabiliter clareat : quod scientia quotidie proficias et ætate, ut honorificetur nomen Augusti patris in rege filio, et eam impleas virtute regnantem. Benedicat itaque dextera nostra tibi, et tuorum incrementis honorum ac statui tuo paterno zelum sollicitudinis aspirares. Hortamur filiationem tuam, quatenus per gratiam nostram, quam in te gerimus paterno corde diffusam, de bono in melius dirigas mores tuos, et de virtute proficiens in virtutem : et cum materiam virtutis habeas, proferas in actu. Consiliariorum ac procerum tuorum prudentiam non abhorreas informare : servosque bilingues aspernari, viros honestate conspicuos audire te volumus, et amare. Leves et levia non admittas. Palpans et adulator in aula tua locum non habeat, et detractoribus aures regias non impendas.

35. « Prælatos nobis et imperio nostro devotos, ac viros Ecclesiasticos indesinenter honores ob auctoris reverentiam, qui regna constituit et imperat universis. Serenitatem tuam militibus et militiæ directoribus affabilem præbeas. Subditis juste pius, et pie justus existas; pacificus rex et verax, ut junctæ sibi misericordia et veritas obviantes, justitia simul et pax tuum regale solium complectantur. Aucupationes et venatorum solatia regibus assueta tibi non interdicimus loco et tempore cum exercitantibus hominibus exercendi : monemus tamen et id facere volumus ad cautelam, quod venationis exercitio, vel diductionibus avium non te exhibeas adeo familiarem venatoribus, vel balistariis, ut gravitatem regiam offendas, et... alternes et inficias tuos mores. Ad nos autem memoriter respectum habeas, et velut nobis in pectore singula prævideas, et sequaris assistentium lateri tuo de ordinatione nostra consiliariorum consiliis inhærendo : et scias vitare noxia et salutaribus informari. Improvisa fratris tui quondam Henrici regis, et incauta temeritas veniat frequenter in mente; qui pro eo quod nobis credere noluit, et obedire patri filius recusavit, secutus est adulationes et blanditias, necnon prava consilia dissipantium bona sua et pervertentium quotidie mores ejus; unde cecidit a sede quam habuit, et tu fili bonæ indolis locum ejus, nobis cedentibus, accepisti. Si ergo nobis obediens et devotus verba nostra memoria retineas, et tam affectu ,quam opere prosequaris, augeatur in te benedictio nostra, et regnum tuum optata felicitate firmetur ». Hactenus de Friderici vitæ gestis; jam nonnulla de illius exequiis afferamus.

exhibuerit inferius expendemus. Illud constat, S. Romanam Ecclesiam nec pœnitudinem ejus, nec a censuris absolutionem agnovisse vel approbasse, ut eruo ex Nicolao de Curbio, qui cum arcanorum omnium Innocentii, cujus tunc conscientiam moderabatur, conscius esset, in Vita ejusdem Innocentii cap. XXIX scribit : « In Apulia castro Florentini laborans, gravibus dyssenteriis, frendens dentibus, spumans, se discerpens, ac rugiens immensis clamoribus, excommunicatus et depositus, miserabiliter expiravit ».

Ad testamentum Friderici quod attinet, multa hucusque ea de re disputata sunt inter scriptores. Neque enim desunt qui intestatum decessisse scribebant apud Spondanum ad hunc annum num. 20, suspicantes illud, quod pervulgatum tunc a filiis fuit, Friderici testamentum eorum fraude suppositum fuisse. Favet huic conjecturæ mira Codicum et auctorum in eo referendo discrepantia. Nam aliud ex Vaticano Codice a Baronio descriptum vulgavit Raynaldus hic, cui persimile legisse in Ms. Codice Summontius hist. Neap. tom. II, cap. 8, ex iis, quæ ibidem refert, intelligimus. Ab hoc discrepat testamentum Friderici, quod apud Parisium legitur. Plane ab his diversum testamentum Friderici, quod integrum recitat vetustus auctor Chronici Siculi, vulgatus in Anecdotis Martenii tom. III, cui fere per omnia cohærent eædem supremæ Fabulæ quas in suo Chronico inseruit F. Franciscus Pippinus Bononiensis, sæculi XIV ineuntis scriptor (cujus pariter ætatis est anonymus Siculus) cujus opus extat rer. Italic. tom. IX. Sed utriusque hujus documenti fides suspecta reddi posset ex nota temporis quam præfert; ita enim concepta est : « Anno ab Incarnatione millesimo ducentesimo quinquagesimo, die sabbati, septimo decimo mensis Decembris, IX Indictione. Nos igitur Fridericus II, etc. » Ita legit auctor Siculus. Pippini lectio fere congruit : « Anno ab Incarnatione MCCL, die XVII mensis Decembris, VIII Indictione » Dissidet uterque iste Codex in Indictione ; sed facile utrinque convenire potest, cum annus iste Indictionem VIII ita signaret, ut si in Septembri immutanda fuerit, prout apud multos tunc obtinebat, nonam etiam in Decembri admitteret. Verum die XVII Decembris quæ utrinque legitur, Fridericus jam decesserat. At forte nihil est mendi in anonymo Siculo, cum recta interpunctione adhibita sanari optime possit. Ita enim legendus est : « Anno ab Incarnatione millesimo ducentesimo quinquagesimo, die sabbati septimo (id est, quæ dies septima est inter hebdomadem) decimo mensis Decembris etc. » Porro dies X Decembris anno illo in sabbatum incidit. Hanc vero scribendi rationem minime assecutus F. Pippinus numerali nota exprimendum tempus illud quo testamentum signatur censuit, et numerum VII post X pro more adjecit, atque ita anachronismo manifesto supremas Friderici Tabulas vitiavit Aliud etiam mendum in textum utriusque monumenti a Siculo, et a F. Pippino producti irrepsit; inter testes enim legitur *Bertoldus marchio de Hoembruch* ; cum littera B , quæ forte in autographo signata erat ad nomen testis hujus designandum legenda fuerit *Bartholomæus*. Id enim nominis marchioni de Hoemburch, a Conrado post biennium misso ad Pontificem, tribuit Nicolaus de Curbio Vitæ Innoc. cap. XXXI. Sed adhuc dubium suboritur apud quem historicum mendum irrepserit; cum Nicolaus de Jamsilla, qui gesta filiorum Friderici a Raynaldo sub nomine anonymi de gestis filiorum Friderici ex Ms. Vaticano laudata litteris consignavit, *Bertoldum*, non vero Bartholomæum principem hunc nominet. Cæterum si a Friderico testamentarias Tabulas relictas teneamus, tunc profecto genuinum ejus testamentum, non illud quidem quod ex Baronio Raynaldus edidit, sed illud quod ex anonymo Siculo et ex Pippino laudavimus censendum erit. Cum Raynaldi illud regnum Siciliæ Henrico alteri Friderici filio assignet ; nostrum vero Conrado imperatori tribuat. Congruit id cum Epistola Conradi ad Manfredum, relata ab eodem F. Pippino chronic. lib. III, cap. 3, in qua idem Conradus in rem nostram scribit : « Cum divina providentia nos ex concessione paterna post mortem ipsius tam ad imperii culmen, quam ad regni Siciliæ regimen duxerit erigendos » ; et inferius Siciliæ regnum « inter alias omnes terras hereditatem suam pretiosam » appellat. In postremo etiam hoc testamento ab anonymo Siculo producto de comitatu Cataniensi relicto Conradino filio Conradi per hos annos nato, nihil legitur. Vicissim autem regnum Hierosolymitanum sive Arelatense (ad electionem Conradi imperatoris) creditur Henrico alteri Friderici filio, qua de re nihil in monumento annalistæ. Multo sunt etiam ad Friderici indolem superbam accommodata ea, quæ de Ecclesia Romana in eodem anonymi Siculi testamento leguntur. « Statuimus, ut sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ matri nostræ restituantur omnia jura sua, salvo in omnibus et per omnia jure et honore imperii, hæredum nostrorum, si ipsa restituat sua imperii ». Veteres sunt istæ Friderici cantilenæ, qui cum erga Ecclesiam Romanam se gesserit impudenter, tueri se jura imperii causabatur, professus se ab injuriis recessurum, si vicissim Ecclesia jura imperii remisisset. Interim vero de regno Siciliæ ac de patrimonio suo in eodem testamento disponit ; quanquam in illo jus sibi Ecclesia non inane vindicabat. Hæc sunt argumenta illius pœnitudinis, quam morientem Fridericum exhibuisse scriptores quidam testantur. MANSI.

36. Magna pompa a Manfredo in Montis-Regalis Ecclesia sepultum scribunt[1] Ricordanus et Joannes Villanus, atque hoc Epitaphium ejus sepulchro insculptum :

> Si probitas, sensus, virtutum gratia, census
> Nobilitas orti possent resistere (obsistere) morti ;
> Non foret extinctus Fredericus, qui jacet intus.

Fuisse de re litteraria bene meritum tradunt scientia rerum naturalium ac plurium linguarum cognitione instructum ; atque etiam librum de natura et cura avium composuisse[1]. Circumfertur aliud ejusdem Epitaphium, quo maximam regum potentiam, dignitatem, opes in sepulchri titulum redigi non ineleganter describitur.

> Qui mare, qui terras, populos, et regna subegit,
> Cæsareum fregit subito mors improba nomen.
> Sic jacet, ut cernis, Fredericus in orbe Secundus :
> Nunc lapis hic, totus cui mundus paruit, arcet.

VIXIT AN. LVII IMPER. XXXIII REGNI HIERUSALEM XXXVIII. ET REGNI SICILIÆ L. OBIIT AN. DOMINI MCCL.

Eadem porro nocte, qua ille interiit, ipsius prælectum Florentiæ Ranerium e Monte-Merlo, concidente fornice cameræ, in qua jacebat, oppressum tradunt[2] : nec dubium signum extitisse ipsius dominationem brevi Florentiæ interituram. Ut vero ex tyranni morte res Ecclesiæ, quæ depressæ erant, assurrexerint, sequenti anno dicemus ; nunc de præcipuo illius tyrannidis administro nonnulla attingamus.

37. *Willelmus Romanorum rex bona Ezelini transfert in Albericum e Romano.* — Edidit adversus Ezelinum, cui nihil humani quam vultus inerat, Willelmus Romanorum rex regiam sanctionem[3] : ipsum ut hæreseos infamia aspersum gravissimis subjecit pœnis; ejusque bona in Albericum e Romano, qui Pontificias partes strenue tuebatur, transfudit.

« Willelmus Dei gratia Rom. rex semper Aug. nobili viro Alberico de Rom. dilecto fideli suo grat. et bonum omne.

« Nos diligentius attendentes præclaram fidem et devotionem sinceram, et inconcussam constantiam, quam erga sanctam matrem Ecclesiam, ac sacrum Romanum imperium, in prompta et jugi prosecutione negotiorum suorum, non sine gravibus et dispendiosis laboribus, non sine magnis personæ et rerum tuarum periculis, dignosceris habuisse, quem nulla tribulatio, nulla unquam potuit angustia superare, ut te ab obsequio et devotione Ecclesiæ separaret; considerantes etiam nefandam malitiam, et obstinatam rebellionem Ezelini fratris tui, qui contemptor excellentiæ nostræ, ac conculcator Ecclesiasticæ libertatis eo minus de fide habere convititur, quo in ipsius orthodoxæ fide izelatores crudelius et inhumanius desævire probatur : qui etiam vilipensis Ecclesiæ clavibus F. quondam imperatori patenter assistens, ad Ecclesiæ gremium pertinaciter redire contempsit; quem insuper dominus papa, tanquam hæreticum reputans, decrevit latis adversus hæreticos sanctionibus subjacere : præfatum Ezelinum suis culpis exigentibus, castris, villis, terris, possessionibus, jurisdictionibus, juribus, vassallis, mancipiis, et eorum peculiis, ac universis bonis, quæ occasione divisionis inter te, et ipsum hæreditate de bonis paternis; sive adhuc patre vivente, et ipsius consensu, sive jam mortuo, et omnibus aliis bonis, quæ postea jure hæreditario ex parte patris, vel aliunde; et insuper quæ alias emptionis, donationis, permutationis, aut quoquo alio justo titulo undecumque ad ipsum Ezelinum usque ad præsentem diem quocumque tempore pervenerunt, aut si quid jure ulterius pervenerit ad eumdem : auctoritate regia privamus omnino, et condemnamus eum in amissione omnium prædictorum : tibique ac tuis hæredibus adjudicavimus omnia supradicta, et ad te pertinere decrevimus cum omni plenitudine rationis. Quidquid autem ad imperium vel fiscum nostrum in bonis memoratis pertinere dignoscitur; seu possit, et debeat de jure devolvi pro eo quod hæreticus reputatur idem Ezelinus, debeat prædictis sanctionibus subjacere, sive quod nostram læserit, vel offenderit majestatem, sive quod in dictum F. de bonis suis aliquid duxerit transferendum; id tibi ac tuis hæredibus pleno jure de speciali gratia liberaliter concedimus, et donamus; ipsorumque bonorum omnium prædictorum intromissiones faciendi, et possessiones apprehendendi auctoritate tua, liberam tibi damus et concedimus facultatem ea pro tuis amodo pacifice possidendi, etc. Dat. in castris ante Geylenhusem VI non. Octobr. Indict. XI, anno Domini MCCL, regni vero nostri II. » Confirmata est postea ab Innocentio[1] hæc Willelmi regis sententia in Ezelinum, cum in dies crudelius grassaretur ; sed de eo satis. Jam ab immanissimo homine ad crudelem alium principem, Abelem scilicet, vel alterum potius Cainum, qui in fratrem Ericum, sive Henricum Daniæ regem cruentas manus injecit, historiam traducamus.

38. *Dux Daniæ Ericus occisus a fratre Abele, qui sua morte pœnas luit.* — In Dania cum potiundæ tyrannidis cupiditate dux Abel ad atrox et immane facinus, ut majorem natu fratrem e medio tolleret, animum obfirmasset, Ericum ab illius insidiis nil tale cogitantem in amœnum locum deliciarum causa invitavit : in mediis enim aquis domus assurgebat, atque ad temperandos æstus, colligendasque frigidiores auras magnis artis lenociniis condita fuerat. Quo cum pellectus rex fuisset, ac latrunculis luderet, Abel improvisus advenit, fratremque in paratam cymbam conjecit, quam

[1] Anony. auct. Ms. de reb. Conradi et Manfredi. — [2] Ricord. ubi sup. c. 143. Jo. Villan. l. VI. c. 44. — [3] Ext. apud Inn. Ep. l. XI. Ep. DCXXIV.

[1] Ead. Ep. DCXXIV.

in medias aquas impelli jussit, ut securi fratrem feriret, ferroque onustum corpus aqua submergeret. Non expavit ad periculum rex, sed ut narrat Albertus Stadensis[1] ad mortem Christiano viro dignam se comparavit : « Rex, inquit, cum mortem inevitabilem vidit, sacerdotem petiit, et obtinuit : et facta confessione, ut dicunt, intime decollatori flagitium indulsit, et jam decollandus dixit : Frater meus, sicut ante Deum heu merui, turpem mihi ingerit mortem : sed ipse, si se non emendaverit, sentiet turpiorem. Istud contigit in nocte Laurentii. Non multo post corpus inventum est a Prædicatoribus ipso ferro onustum, et capite adhuc ad collum pendente. Sepelierunt eum Prædicatores in Ecclesia sua Sleswic ». Hæc Stadensis, cui Siffridus[2], Bernardus[3], Joannes Longinus[4] et alii consonant.

39. Discrepat nonnihil Parisius a Stadensi, qui in annum proximum refert, quem Crantzius[5] et novatores[6] sequuntur : addit vero Abelem fratris corpus ter in mare ferro gravissimo alligatum projecisse, cum illius sepulturæ invideret, quo memoriam ipsius deleret : sed divino miraculo in littus projectum, ac Minoritas eo viso, sepulchro in sua Ecclesia corpus tradidisse, illudque magnis postea miraculis collustratum. Corripuit mox Abel imbutum fraterno cruore Daniæ sceptrum, atque in omnium sanctorum festo regia inunctione delibutus est; verum non diu sceleris præmio potiri licuit : anno enim proximo vel altero a Frisiis, quos reprimere nitebatur, occisus occubuit, ac Lago, qui Abel in necando Erico consenserat, pariter interfectus cœlestis iræ exemplum extitit; sed de his satis jam ex Danicis rebus ad Suecicas digrediatur.

40. *Tumultuaria electio episcoporum vetita in Suecia.* — Suscepta erat improba apud Suecos consuetudo, ut episcopi non a canonicorum collegio eligerentur, sed ad nutum regis ac procerum loci; tum ad tumultuantis populi confusas voces, instituerentur : quem morem cum episcopus Sabinensis A. S. L. a canonicis institutis abhorrere comperisset, convulsit : cujus acta Innocentius, datis hisce ad Upsalensem archiepiscopum et suffraganeos ac Sueciæ clerum litteris, confirmavit[7].

« Archiepiscopo Upsalen. ejusque suffraganeis, et dilecto filio toti clero regni Sueciæ.

« Lecta nobis ex parte universitatis vestræ petitio continebat, quod cum dudum in regno Sueciæ quædam consuetudo, quæ corruptela dicenda est verius, inoleverit; videlicet, ut cathedralibus Ecclesiis regni non præficerentur aliqui, nisi quos in eis institui, vel destitui potius per potestatis sæcularis potentiam, regis scilicet et baronum; necnon et ad clamorem tumultuantis populi regni prædicti contra sacrorum statuta canonum contingebat; venerabilis frater noster Sabinensis episcopus, tunc in partibus illis Apostolicæ Sedis legatus, tam detestandæ præsumptionis abusum diligenter attendens; ac volens super hoc salubre remedium adhibere, provida deliberatione statuit, ut in singulis Ecclesiarum ipsarum, in quibus adhuc capitula nulla erant, unus prælatus idoneus, et ad minus quinque canonici haberentur, per quos eisdem Ecclesiis pro tempore vacaturis possit de futuro episcopo, per electionem canonicam provideri. Nos igitur, vestris devotis supplicationibus inclinati, statutum hujusmodi provide factum auctoritate Apostolica confirmantes præsentium tenore statuimus, ne quis de cætero in aliqua Ecclesiarum ipsarum in archiepiscopum vel episcopum per abusum hujusmodi præfici debeat, sed ille præficiatur, quem ejusdem Ecclesiæ capitulum, vel eorum major et sanior pars, forma servata canonica, sibi duxerit eligendum : nec quisquam ad jura, redditus, et bona ad mensam archiepiscop. seu episcopalem spectantia, vel bona, quæ apud vos vel quemcumque successorum vestrorum tempore sui obitus reperiri contigerit, occupare, vel invadere, seu contra dispositionem ipsorum præsumptione damnabili aliquatenus detinere præsumat, quæ per capitulum Ecclesiæ, vel alium ad hoc deputatum ab ipsis, ad opus futuri episcopi fideliter conserventur; districtius inhibentes, ne aliqua sæcularis persona contra statuta hujusmodi quidquam attentare, aut a vobis, vel successoribus vestris homagii, vel fidelitatis exigere, seu oblatum recipere audeat juramentum : maxime cum, sicut asseritis, pro aliquorum receptione regalium seu feudorum obtenta, eisdem regi, et baronibus, seu aliis personis sæcularibus obnoxii nullatenus existatis. Datum Lugdun. VII id. Decemb. anno VIII ». Hactenus Innocentius, qui in eo Pontificias partes implevit.

41. *Cypris Græcis, Albaniæ, aliisque provinciis a schismate ad unitatem Ecclesiæ Romanæ redeuntibus Innocentius confert privilegia et consulit.* — Pertinuit etiam ad munus Apostolicum venientibus nonnullis Græcorum schismaticis atque in obsequium Ecclesiæ Romanæ procumbentibus, sinum amantissime explicare. Cyprii enim Græci plures a fidelium communione alieni Innocentio papæ se subjecerunt, ac nonnulla iis beneficia exposcentibus, ut suæ nationis præsules quatuordecim episcopatibus, ut antea consueverant, præficerent, non subessent Latinis præsulibus; sed pari cum ipsis libertate Sedi Apostolicæ tantum essent obnoxii, liberaliter indulsit : nonnullaque alia, quæ ad conciliandam cæterorum Græcorum gratiam, ut eorum exemplo ad conjunctionem pellicerentur, pertinebant, adjecit; ut ex subjectis litteris episcopo Tusculano missis conspicuum est[1] :

[1] Albert. Stad. in Chr. hoc an. — [2] Siffrid. epit. l. II. — [3] Bern. Chr. Rom Pont. — [4] Long. Hist. Pol. l VII. — [5] Crantz. Dan. Hist. l. VII. c. 21. — [6] Cent. XIII. c. 16. col. 1341. — [7] Inn. l. VIII. Ep. CCV.

[1] Inn. l. VIII. Ep. XIX.

« Innocentius etc. episc. Tusculano A. S. L.

« Venerabilis fratris nostri archiepiscopi Græcorum in Cypro transmissa nobis insinuatio continebat, quod ipse olim per dilectum filium fr. Laurentium pœnitentiarium nostrum tunc in partibus illis A. S. legatum ab exilio, in quod eum illata sibi, ut asserit, a Latinis prælatis injuriarum molestia egerat, revocatus, tibi postmodum, in eisdem partibus existenti, cum suffraganeis suis sponte obtulit, et humiliter præstitit Ecclesiæ Romanæ nomine obedientiam manualem : propter quod iidem archiepiscopus et suffraganei de Apostolicæ Sedis clementia, quæ illis abundantius solet affluere, quos integritatis consortio reconciliationis novitas inserit; petitiones suas, quas missas per communes nuntios coram nobis et fratribus nostris fecere proponi, ad gratiam exauditionis admitti suppliciter postularunt. Petierunt siquidem iidem nuntii eidem archiepiscopo et suis successoribus ordinandi, et substituendi canonice in insula Cypri quatuordecim suæ nationis episcopos, cum totidem ibi episcopales Græcorum sedes esse consueverint ab antiquo, permitti de nostra licentia plenam et liberam potestatem : et concedi tam sibi, quam eisdem episcopis eorumque successoribus in Ecclesiæ Romanæ obedientia permanentibus, ne prælatorum Latinorum jurisdictioni subjaceant, sed in subjectione Sedis Apostolicæ pari cum illis gaudeant privilegio libertatis.

« De cætero quoque in clericos, et laicos suos, liceat eis jurisdictionem ordinariam exercere, prout antequam ab Ecclesia Romana resilirent, obedientiam exercebant, eisque clerus et populus Græcorum, quemadmodum a suis subditis Latinis prælatis intenditur, obediant in spiritualibus, et intendant; et inconcussa sit apud eos canonica ordinum Ecclesiasticorum susceptio, et libera monasticæ professionis electio, sicut erat antequam terra illa subderetur dominio Latinorum. Decimas vero, quas archiepiscopus, et episcopi Latini a monasteriis Græcorum de laboribus ipsorum, quos propriis manibus aut sumptibus excolunt; necnon et a Surianis, et Græciæ liberis regni Cypri exigunt, petierunt omnino dimitti, eorumdem archiepiscopi Græcorum et suffraganeorum suorum usibus profuturas. Et nihilominus eorumdem ac suorum sustentationi clericorum a memoratis archiepiscopo et episcopo Latinis aliqua decimarum, quæ ipsis de laboribus, et nutrimentis animalium Græcorum præfatæ insulæ proveniunt, portio assignetur.

42. « Ad hæc quoque ipsorum supplicatio postulavit, ut liberum sit eis Græcorum omnium sæpe fatæ insulæ spirituales causas audire, ac secundum canones et rationabiles et antiquas ipsorum consuetudines diffinire, super quibus ab eis, non ad archiepiscopum, vel episcopos Latinos; sed ad nos vel legatum Sedis Apostolicæ, quem in partibus illis deputabimus, appelletur : qui ab archiepiscopo Græcorum Cypri, pro tempore subrogato, vice Rom. Pontificis recipiat obedientiæ et reverentiæ sponsionem : ipsumque ac suffraganeos ejus protegat ab indebitis molestationibus, et defendat. Subjecit præterea petitio eorumdem, ut quæcumque fuerint in pœnam inobedientiæ ipsorum, vel ipsius occasione per bonæ memoriæ P. Albanensem episcopum, tunc in partibus illis A. S. L. constituta, vel scripta, et quibuslibet pactis, vel conditionibus ordinata, seu per quoscumque alios contra archiepiscopum, et episcopos, ac cæteros Græcos insulæ sæpe fatæ ab eadem Sede, vel ejus legatis obtenta in irritum revocentur, cum culpæ causa sublata effectus vindictæ debeat submoveri.

43. « Quia vero de circumstantiis et causis, quæ super hujusmodi petitionibus erudire possent animi nostri motum, reddi sicut oportuit nequivimus circumspecti; cum in talibus ita petentium affectibus sit faciendum, ut circa ea, quæ utiliter expediunt, non erretur; nos plenam obtinentes de tua discretione fiduciam, et attendentes, quod de iis, quæ oportebit in considerationem deliberationis adduci, vicinitate suffragante locorum, tua poterit prudentia facilius informari; mandamus quatenus prælatorum, et aliorum prudentium virorum, quos sine scrupulo suspicionis videris consulendos, communicato consilio, super præmissis, quæ ab eisdem archiepiscopo Græcorum, ejusque suffraganeis postulantur, et aliis eorum justis desideriis statuere, ac disponere providendo, et ordinando auctoritate nostra procures, quod eorum intentioni pro animarum salute, Ecclesiæ pace perpetua, ac salutaribus Catholicæ obedientiæ incrementis videris convenire. Datum Lugd. XII kal. Aug. anno VIII ».

44. Adjunxere se Romanæ Ecclesiæ eodem tempore nonnullæ provinciæ, quæ Græci schismatis, quo tenebantur, vincula diffregere, ut se in libertatem filiorum Dei assererent. Prætulit facem inter cæteros populis suis Albaniæ episcopus, qui nemini extra Romanam Ecclesiam salutem patere agnovit. Quem Innocentius benigne excipi jussit, dataque archiepiscopo Antivarensi sequentibus litteris provincia, imperavit[1] ut si nulli Latino episcopo antea obnoxius fuisset, illum Sedi tantum Apostolicæ pariturum decerneret.

« Archiepiscopo Antivarensi.

« In Græciæ partibus quædam habetur provincia, quæ Albania nuncupatur, cujus episcopus sollicita mente desiderans et prudenter advertens, quod positis extra fidem et devotionem Sedis Apostolicæ non est datum ad perennis vitæ gloriam pervenire; maxime cum Dei virtus, et Dei sapientia Dominus Jesus Christus B. Petro Apostolorum principi et successoribus ejus Romanis Pontificibus regimen universalis Ecclesiæ sub speciali et præeminenti noscatur privilegio commisisse; cordi habere dicitur, ut ejusdem membris

[1] Eod. l. VIII. Ep. LXII.

Ecclesiæ ad æterni pastoris gloriam indissolubili vinculo conjungatur.

45. « Quia vero semper ad hoc nostri cordis aspirat affectio, ut ii, qui ab unitate Sedis Apostolicæ, reprobæ voluntatis impulsu, aut maligno spiritu instigante, vel quocumque alio modo discesserunt, ad illius obedientiam redeant, et in divinæ institutionis observantia sincera devotione persistant; nos ejusdem episcopi piis desideriis favore benevolo annuentes, præsentium tibi auctoritate committimus, ut eumdem, si nulli prælato Latino fuit unquam, aut esse debet de jure subjectus, vice nostra solemniter ac publice ad gratiam et communionem Sedis Apostolicæ resumas, cum super hoc fueris ab ipso humiliter requisitus; decernens eumdem nulli præterquam Romano Pontifici debere perpetuis futuris temporibus subjacere. His autem juxta mandati nostri formam rite peractis, tu pro nobis et Ecclesia Romana fidelitatis solitæ juramentum ab ipso recipias secundum formam, quam tibi sub Bulla nostra mittimus interclusam. Formam autem juramenti, quod ipse præstabit, de verbo ad verbum nobis per ejus patentes litteras, suo sigillo signatas, quantocius destinare procures. Dat. Lugd. VI idus Aug. an. VIII.

46. Nec Albania modo; verum Unavia et Philot provinciæ, quæ latissime excurrunt, misso Græcorum schismate, Sedi Apostolicæ se submiserunt. Quo læto nuntio maximo gaudio delibutus Innocentius summo Prædicatorum in Ungaria magistro munus demandavit [1], ut in eas regiones socios ad instruendos populos, ac traducendos ad Ecclesiæ Romanæ obsequia, mitteret; quos etiam ea auctoritate, quæ ad augustum illud munus obeundum necessaria erat, instruxit; ut in subjectis his litteris lector conspicere poterit.

« Quasdam amplas et populosas provincias Philot Arbaniam, et Unaviam prope Ungariam sitas esse percepimus, in quibus aliqui episcopi, ac plurimi sacerdotes et clerici sub Græcorum dominio constituti habitant, qui ritum sanctæ Romanæ Ecclesiæ sincera mente diligunt, et pro viribus libenter observant. Quia vero, virtutum Domino inspirante, in eorum affectu esse perspicitur, quod ad ipsius Ecclesiæ redeant unitatem, et devotam obedientiam ac reverentiam impendant eidem; nos qui habemus in voto potissimum, quod in devio constituti convertantur ad viam rectitudinis, et universis nationibus per observantiam Catholicæ fidei proveniat gloria perpetuæ claritatis; præsentium tibi auctoritate committimus, ut aliquos ex fratribus Ordinis Prædicatorum tuæ curæ commissis, qui sint probatæ conversationis et vitæ, ac potentes in opere et sermone, mittas ad provincias memoratas: in quibus verbum Dei proponant, et clericis ac laicis de ipsius provinciis oriundis, qui ad obedientiam Sedis Apostolicæ redeuntes sunt parati satisfacere de commissis, reconciliationis ac eisdem, si aliqua excommunicatione tenentur, absolutionis beneficium juxta formam Ecclesiæ largiantur: et cum clericis ex prædictis, qui nullum Ecclesiæ beneficium obtinent a Latinis, super eo, quod excommunicati celebraverunt divina; necnon cum illis, qui juxta ritum Græcorum Ordinis infra ætatem legitimam, vel temporibus indebitis, aut qui omnes eadem die, vel superiores prætermissis inferioribus, aut etiam, soluto pretio aliquo, secundum ritum eumdem recipere præsumpserunt, valeant dispensare: ita tamen, ut quod circa ordinationem clericorum ipsorum pro ritus differentia omissum esse dignoscitur, per Catholicos episcopos obtinentes gratiam, et communionem Sedis Apostolicæ provide suppleatur. Cæterum liceat fratribus supradictis eis, qui de provinciis memoratis ad solemnem ipsorum prædicationem accesserint, indulgentiam quadraginta dierum de injunctis sibi pœnitentiis elargiri. Datum Lugdun. VI id. Aug. an. VIII ».

47. *De Eucharistiæ miraculo et de multis viris sanctorum Albo adscribendis quæstio.* — Illustri vero miraculo divinum numen hoc anno Catholicæ fidei veritatem in Germania collustravit, dum sacram Eucharistiam, a facinorosis hominibus in lacunam projectam, omni corruptionis labe prorsus expertem post plures menses fidelibus ostendit: « Fures [1] duo noctu e Sancti-Martini templo hierothecam, in qua consecratæ hostiæ novem, furati sunt anno MCCXLIX, ipso B. Virginis assumptæ pridiano: et argentum illi quidem acceperunt: sacrosancta vero Dominici corporis frustula cum sacro, quo involuta erant, linteolo in olidam quamdam lacunam abjecerunt. Quinto autem vertente mense contigit sacrilegorum illorum alterum Isenaci extrema conflictari ægritudine: scelerum pœnitentia tangitur, et cui de illis confiteatur bonum e Franciscanorum Ordine sacerdotem vocat. Is Erfurti nunquam fuerat, sed re illa comperta illuc venit: et confessionis arcano servato, primores e civibus ire secum, remque maximam quærere obsecrat. Annus jam erat MCCL, Januarii dies XIII, post Epiphaniam octavus, tum Dominicus. Aquæ pro anni tempore congelarant omnes: illa tamen haudquaquam lacunæ pars, in qua Domini corpus, et juratus postea pius quidam dixit diaconus se perpetuum illic noctu lumen vidisse crebrius. Hic igitur Eucharistiam illi, quos quæsiisse dicebam, invenerunt, et quidem in linteolo integro et sicco. Re tanta cognita, Christianus archiepiscopus, qui in ea urbe fors tunc erat, clerum populumque totum solemni cum processione illuc duxit, augustissimum Domini corpus sustulit, et in B. Virginis templo venerabunde posuit. Optimus autem vir Ulricus Vierling, ne divini operis interiret sensim, ut in omnibus rebus fit,

[1] Ep. LXI.

[1] Serar. Moguntia car. rerum. l. V.

memoria, impensis non parvis, prout etiam nunc apparet, curavit ».

48. Confudit quoque divinum numen Judæorum perfidiam ingentibus miraculis, quæ in illustrando martyre suo Dominico puero septenni, quem Cæsaraugustæ Judæi ex immenso, quo flagrant in Christum odio, parieti clavis confixerant, latusque hasta crudelissime transfoderant, explicuit : cum enim ad legendum scelus sacrum corpus in littore sepeliendum curassent, noctu clarissimo fulgore locus radiavit. Quo prodigio commoti Christiani eo accurrere : indeque erutas sacras reliquias magna religiosa pompa in præceps templum extulere : ubi plura miracula patrata sunt. Quibus visis Judæus Moses Albayhuzetus, qui innocentem puerum rapuerat, Christo nomen dedit. Cæterum portenderat martyri Deus gloriosissimum illud mortis genus, cum ex materno utero crucis humero dextro, coronæ vero figura capiti impressa decorum in lucem prodire voluit. Hæc pluribus Hieronymus Blanca [1] ex primarii templi, ut ait, Tabulario decerpta.

49. Conjungemus glorioso martyris funeri, vel potius triumpho, sanctissimos confessores, de quibus cælitum Albo adjiciendis cum summo Pontifice hoc anno actum est. Efflorescebat in dies apud Urbevetanos Ambrosii Minoritæ, qui piissime vitam clauserat, gloria; magnisque miraculis, quæ ediderat, hæreticorum perfidia retusa fuerat : quare institere apud Innocentium Urbevetani, ut sanctorum Catalogo illum aggregaret, atque Acta Gregorii IX jussu conscripta, transmisere : sed cum Pontifex, qui instituendi de patratis ejus implorata opera miraculis examinis provinciam Urbevetano et Suanensi episcopis, ac priori S. Joannis Urbevetani injunxerat, non servatum in omnibus Ecclesiæ morem comperisset, jussit [2] iterum, quæ dicebantur patrata a sancto prodigia, ad diligens et severum examen revocare : easdemque litteras, paucis immutatis, transmisit ad Urbevetanos [3] ; tradidit porro sacris censoribus formam [4], ex qua omnes miraculorum circumstantias erant discussuri. Cum vero hæ litteræ Lugduni IV non. Decembris, Innocentii Pontificatus anno VIII, exaratæ sint, dicendum recentiorem auctorem hallucinatum, qui eas ad sequentem annum refert : tunc enim Innocentius nonum in Pontificatu agebat : nec in Galliis, sed in Italia, ut dicemus, versabatur.

50. Propositum etiam Sedi Apostolicæ rursum fuit hoc anno, Augustinum Nidrosiensem episcopum, de quo supra memoravimus, post mortem multis miraculis effulsisse, dignumque omnino videri, cui sanctorum cultus decerneretur : Innocentiusque, librata rei gravitate, Bergensi episcopo ac duobus Prædicatorum Ordinis prioribus munus commisit [5], ut summa maturitate consilii et diligentia de ejus rebus gestis ac miraculis, quæ ipsius precibus patrata fama circumferebat, inquirerent. Agitatum quoque de B. Stanislao Cracoviensi episcopo in martyrum Catalogo collocando : atque ad rem urgendam Polonos hoc anno ad Innocentium oratores Lugdunum misisse scribit Longinus [1], cum jam Polonia illius sanctissimi viri suffragiis maxima apud Deum beneficia, et cælestia contra Tartaros auxilia consecuta esset ; qua in re promovenda Boleslaus Pudicus, et Prandothas episcopus eximium studium collocarunt. Ut vero Innocentius provinciam nonnullis episcopis, quæ ferebantur edita miracula ad examen revocandi commiserit, suo loco dicemus.

51. Contendere præterea sequenti anno magnis precibus ab Innocentio Mantuani, ut Joannem Bonum, ex eremitarum Ordine religiosum virum, in sanctorum numerum referret. Quare Pontifex, ut rei poscebat gravitas, Mutinensi episcopo, priori S. Marci, et præposito Mantuanæ Ecclesiæ provinciam imposuit [2], sacrum examen de rebus illius gestis, editisque miraculis instituerent : atque in rogandis testibus servandam formam præscripsit [3], quæ illi prorsus consentit, quam anno superiore in simili Ambrosii servi Dei causa ad Urbevetanum, ac Suanensem episcopos transmiserat. Illos porro, ut jussi erant, publica acta summa fide confecisse, comperisseque Joannem, dum in vivis ageret, et post mortem, miraculis inclaruisse, eoque apud cæleste numen adhibito intercessore, mortuum ad vitam revocatum ; ac plura alia prodigia patrata, refert Sixtus IV Pontifex, qui ipsi sanctorum cultum ac venerationem decrevit [4]. « De fratrum, inquit, nostrorum consilio et assensu, auctoritate Apostolica concedimus, quod ipse beatus Joannes Bonus, ut pie inter sanctos in superna patria collocatus ad laudem et divini nominis, et Altissimi gloriam, qui in cælis habitat et humilia respicit, sine hæsitatione et conscientiæ scrupulo, vel canonis divini incursu possit pro beato in omnibus et singulis civitatibus, terris et locis, ac monasteriis et Ecclesiis venerari : et ad eum ut beatum preces porrigi, et suffragia ejus implorari, donec aliud per nos, vel sedem prædictam fuerit solemniter ordinatum, etc. » Hunc vero sanctissimum virum, anno salutis millesimo ducentesimo quadragesimo nono, X kal. Novemb. ex hac vita migrasse tradit Constantius Laudensis ejusdem Ordinis theologus, qui ipsius Vitam e publicis actis, ut profitetur, excerpsit ediditque.

52. *De Parisio historico judicium.* — Pertinet ad institutum de sanctis sermonem, tentatum imprudenter a nonnullis monachis Pontiniacensibus facinus referre, qui S. Ædmundi reliquias omnis corruptionis hactenus immunes, amputato a reliquo corpore brachio violarunt : et quasi humana

[1] Blanca Comment. rer. Arag. in Jacob. I. reg. — [2] Lib. VIII. Ep. CXCIV. — [3] Reg. post eamd. Ep. — [4] Ep. CXCV. — [5] Ep. CCXV.

[1] Longin. Hist. Pol. l. VII. — [2] Ep. DXXII. — [3] Ep. DXXIII. — [4] Bull. Sixt. IV. quæ incip. Licet S. Ap., cujus exemplum extat in nostra bibliot. Ms. sign. lit. Q.

industria divinæ omnipotentiæ præcelleret, balsamo, ne corruptionem contraheret, condiverunt. Sed ad puniendum illorum fidei defectum, ac temeritatem, permisit Deus, ut brachium quod post tot annos corruptionis expers extiterat, atrum colorem ita divulsum indueret. Declamat ob id in eos Parisius, ac demum adjicit: « Hoc in triste præsagium totius Christianitatis creditur evenisse ». Fecisse vero scribendi finem hoc anno testari videtur his verbis : « Hic terminantur fratris Matthæi Parisiensis monachi S. Albani Chronica, quæ pro utilitate posteritatis subsecuturæ, Dei pro amore, et B. Albani Anglorum protomartyris honore, ne memoriam eventuum modernorum vetustas, aut oblivio deleat, litteris commendavit.

Virginis a partu jam mille volumina Phœbus
Cum bis centenis et quinquaginta peregit, etc. »

Qualis porro et quantus sit ipsius commentarius, optime censet cardinalis Baronius, dum hæc post alia de eo scripta reliquit [1] : « A quo libro, si quis demat calumnias, invectivas, dicacitates et blasphemias in Apostolicam Sedem frequenter iteratas, aureum sane dixerit commentarium ; utpote quod ex publicis monumentis totidem verbis redditis egregie contextum, et coaugmentatum inveniatur ». Sed post hæc historiam suam prosecutum esse ipse auctor indicare videtur, qui Christi anno MCCLI hæc de se scripsit : « Et hoc idem protestatus est idem rex, (de Norwego loquitur quem adierat), mihi ipsi Matthæo, qui et hæc scripsi ». Non desunt tamen qui reliqua post an. MCCL ab alio adjecta putent.

[1] Baron. Annal. tom. x. an. 996. num. 63.

INNOCENTII IV ANNUS 9. — CHRISTI 1251.

1. *Innocentius in Italiam reversus Siciliæ populos ac præsules per legatum et litteras monet, arguit.* — Lugduno, ubi tanquam in munitissimo asylo Friderici tyrannidem eluserat, in Italiam reversus est Innocentius anno Christi quinquagesimo primo supra millesimum ducentesimum, Indictione nona : cum jam pervadente omnes regiones tyranni mortis fama, quam familiares aliquamdiu suppresserant, Pontificiæ res assurgerent; atque ii, qui carnem posuerant brachium suum, Ægyptique arundineo calamo innixi fuerant, spes suas eversas ac fractas intuerentur. Verum antequam e Galliis discederet, pluribus litteris fluctuantes Fridericianorum animos pertentavit, ut ipsos in Ecclesiæ triumphantis obsequium pelliceret; ac maxime Siculos Sedis Apostolicæ clientes ad officium revocare studuit : tum alios, qui in fide constantes extiterant, confirmare ; injunxitque partes Petro S. Georgii ad Velum Aureum diacono cardinali Apost. S. L., quem e Germanica legatione abduxerat, ut diligenter Siculorum voluntates, ac populorum [1] consilia exploraret, num sponte in Ecclesiæ obsequium procubituri viderentur ; an adeo in pertinacia obduruissent, ut nonnisi vi et armis essent infringendi : ut secum staтueret an exercitu valido cinctus Italiam ingrederetur ad hostium omnes conatus obterendos; an vero sine militari strepitu reditum adornaret.

[1] Innoc. l. VIII. Ep. cur. II.

2. « Petro S. Georgii ad velum aureum diac. card. Apost. Sed. leg.

« Intellecto per devotionis tuæ litteras quod Fridericus quondam imperator viam sit universæ carnis ingressus, ad hoc tam cito nostrum convertimus cogitatum, ut, sicut nobis et fratribus nostris diu votivum extitit, ad Urbem Deo propitio rediremus. Postmodum autem meditandum nobis occurrit, quod vel omnibus de regno Siciliæ divina pietas inspiravit, ut pro habenda plena pace, ac libertate perpetua, unanimiter ad sinum matris Ecclesiæ revertantur; vel quod forte aliqui, maligno spiritu instigante, super hoc obstaculum apponere nequiter conceperunt. Quia vero clara et salubris providentia est in tanto negotio adhibenda, volumus, et per Apostolica scripta tibi mandamus, quatenus corde sollicitus habearis, ut de universali affectu hominum ipsius regni super reversione ipsorum ad Ecclesiam plenam investigare studeas veritatem ; et quid inveneris, nobis

sine dilatione rescribas; quia si reversio desiderabilis hominum eorumdem possit fieri, libere, virtutum Domino faciente, poterimus grandis militiæ postponere comitivam: aut alias ita decebit nos cum potenti venire brachio, quod malitia rebellium cito conteri, et devotorum pia voluntas de facili valeat adimpleri. Dat. Lugdun. VIII kalend. Februarii an. VIII ».

3. Exaratis vero ad Siculos antistites litteris[1] gratulatus est, sublato de medio tyranno, e funesta servitute, sub qua tamdiu ingemuerant, emersisse, atque a malis, quibus erant circumfusi recreatos: maximo se ex ipsorum præteritis angustiis dolore affectum; et agitare animo, legato præeunte, ipsorum provinciam adire, ut flagitato eorum consilio, omnibus incommodis remedium adhibere, atque ex eorum cervicibus intolerabile hactenus jugum depellere possit.

« Archiepiscopis et episcopis, abbatibus, prioribus, decanis, archidiaconis, archipresbyteris, et aliarum Ecclesiarum prælatis, ac universo clero; et nobilibus viris, comitibus, baronibus, militibus, et populis civitatum, castrorum, et aliorum locorum per regnum Siciliæ constitutis.

« Lætentur cæli et exultet terra, quod fulminis horrendi tempestas, qua mirabilis et metuendus Dominus per prolixa temporum spatia universitatem vestram sustinuit vehementer affligi, vobis, per ipsius ineffabilem misericordiam, in ventum roris flantem jam esse conversa videtur; illo sublato de medio, qui vos specialiter de numero fidelium persecutionis malleo continuate contrivit; et Ecclesiam Dei graviter in multis, sed in vestra gravissime vexatione turbavit: sicut in eo de facili a vestra potest circumspectione notari, quod nos profundos gemitus, et plurima fundendo suspiria, de Apostolica Sede ad loca remota transivimus, ut multorum afflictionibus, sed vestris præcipue angustiis finem imponere valeremus. Sane quod in hoc Apostolica sollicitudo non potuit, in complementum celebre perpetuis futuris temporibus recolendum, supernæ deduxit gratia pietatis; et expandit super vos amictum suæ gloriæ, quos olim orbi terræ despectos, et miserabiles fama publica revelavit. Propter hoc siquidem, dilectissimi nobis in Christo, a vobis lætitiæ canticum est unanimiter assumendum, et illis invigilandum studiis, per quæ ad votum de cætero perfundi omnimoda prosperitate possitis.

4. « Nullius itaque suggestionis obstacula, vel dilationis, aut difficultatis impedimenta retardent, quin effusam super vos affluentiam divinæ dulcedinis perfectum opus agnoscentes, ad vestræ matris Ecclesiæ gremium suavissimum recurratis; habituri perpetuam tranquillitatem et pacem, ac illam tutissimam et delectabilem libertatem, qua cæteri speciales Ecclesiæ filii feliciter et firmiter sunt muniti; nobis ad hoc omni sollicitudine vacaturis, ut qui spiritu exultamus vobis diem lætitiæ post noctem tristitiæ provenisse, quidquid vobis ad commodum et honorem redundare senserimus, promptis affectibus divina gratia cooperante faciamus. Ut autem mentem nostram in iis plenius et clarius agnoscatis vos ita præsentibus litteris duximus visitandos, quod etiam idoneos nuntios ad vos in proximo transmittemus; disponentibus nobis interim, quod quam citius poterimus nos ad felicem reditum, prævio salutis Angelo, accingentes, vestram desiderabilem patriam nostris oculis videamus; illa cum fratribus nostris de vestro dispositiuri consilio, per quæ tollatur a vobis angustiosæ servitutis opprobrium, et honor perpetuæ libertatis accedat, cum stabili plenitudine gaudiorum. Dat. Lug. VIII kal. Febr. an. VIII.

5. Passus est tamen in Sicilia nonnullos antistites adversarios Pontifex, quamvis tuendæ eorum dignitatis adeo cupidum se demonstrasset, conjunctaque cum Pontificia esset ipsorum causa: et inter cæteros Panormitanum archiepiscopum, cujus pertinaciæ se compati ostendit: hortatusque est[2], præterita male gesta insigni aliquo officio redimeret: quos posset ad Ecclesiæ obsequium traheret; ac Barensi archiepiscopo, pro rebus Siculis misso, strenue studium operamque suam commendaret.

« Archiepiscopo Panormitano.

« Ætatis tuæ nos plurimum miseret, et ex corde compatimur canis tuis, si ad inferos obstinationis laqueo, vel quod absit, perverso desperationis consilio deducantur. Et ideo quia, sicut tua tibi dictare potest conscientia; nisi forte rationis extrema scintilla in te præ nimia peccatorum caligine penitus sit extincta; enormiter coram Deo in totius Ecclesiæ scandalum deliquisti. Recogita, quæsumus, annos tuos, et in amaritudine multa dilue pœnitentiæ lacrymis culpam tuam: si forte tibi ex summæ pietatis fonte proveniat, quod in charitate multa, multa tibi crimina dimittantur. Nos quidem adeo vincit circa te pietas, ut ab evidentibus pœnitentiæ tuæ signis, cupiamus nobis aliquam violentiam irrogari, qua tui misereri cogamur, et rigorem, quem adversus te justitiæ disciplina tetendit, abundanti clementia temperari. Cæterum ut aliqua tibi via ad veniam nobis suadentibus præparetur, prudentia tua, quæ malo cooperabantur in malum, in obsequium justitiæ convertere studeat consilio saniori; venerabili fratri nostro Barensi archiepiscopo, quem ad partes regni transmittimus, in ejusdem regni, ac Ecclesiæ negotiis assistendo fideliter, quos poteris ad Ecclesiæ fidelitatem sollicite revocando; ita quod exinde non solum misericordiam, sed gratiam consequaris. Datum Lug. VI kal. Februar. an. VIII ».

6. Eodem argumento Salernitano archiepi-

[1] Inn. l. VIII. Ep. I.

[2] Eod. l. VIII. Ep. cur. LXXIII.

scopo datæ litteræ [1] : deque legationis munere Barensi archiepiscopo imposito Diploma extat [2]. Alios etiam Siculæ rei incumbere jussit : ut Matthæum [3] subdiaconum ac Rogerium Leucinianum Ordinis prædicatorum, quem nobilibus viris ac præsulibus impense commendavit [4]. Ita Manfredi conatus, qui sibi Siciliæ administrationem arrogabat, seque Conradi proregem gerebat, re antem vera tyrannidem moliebatur, debilitare conabatur Innocentius. Ac ne ex Germania submitterentur illi auxilia, Germanos præsules intentato anathematis terrore vetuit, cuilibet Siciliæ regnum affectanti auxilia porrigere, ejusve partibus se irretire : quo argumento Coloniensi archiepiscopo et suffraganeis extant scriptæ litteræ [5], quibus ipsos tum mortis exauctorati Friderici certiores fecit; utque eam famam disseminarent imperavit : extulitque summis laudibus archiepiscopum ob navatam regi Romanorum operam, illumque ut cœptis constanter insisteret est adhortatus [6].

7. *Pontifex studet Germanos ad Willelmi regis partes deducere, avellere a Conrado.* — Ad subducendos vero ex Conradi obsequio Germanos proceres magistro Jacobo archidiacono Laudunensi capellano Pontificio, cujus probitas et industria explorata erat, eam provinciam commendavit [7] : illique Theodoricum socium adjunxit, ac Germanis præsulibus opera et consilio illi non deesse jussit [8] : « Quia per te tanquam per probatum virum volumus ejusdem Ecclesiæ negotia promoveri, discretionem tuam rogamus et hortamur, attente mandantes, quatenus assumpto tecum fr. Theodorico magistro domus Theutonicorum Prussiæ, qui linguam novit Theutonicam, accedas ad duces, marchiones et comites imperii, revoces eos ad devotionem Ecclesiæ ; et ad præstandum homagium charissimo in Christo filio Willelmo regi Rom. illustri efficaciter inducere satagas juxta prudentiam a Domino tibi datam : nec expavescas onera Ecclesiæ Romanæ subire, quæ te virum industrium comprobarunt, ac filium in devotione Sedis Ap. generosum. Dat. Lugd. XII kalend. Mart. an. VIII ». Pluribus etiam aliis litteris Bavariæ et Saxoniæ duces, Misnensem et Brandeburgensem marchiones, aliosque magnates et populos conciliare Ecclesiæ, atque a Conrado ad Guillelmi partes traducere conatus est [9] : quos ab episcopo Constantiensi sacris restitui censurisque absolvi imperavit [10].

8. Præterea quo Guillelmo Romanorum regi eos principes necessitudinis vinculo adstringeret, Saxoniæ ducem sollicitavit, ut filiam electo imperatori matrimonio conjungeret : Austriæ vero ducissam [11], ut Florentium ejusdem Guillelmi fratrem virum acciperet. Cæterum Stadensis [12] tradit Guillelmum regem non Saxoniæ sed Brunsvici ducis, Othonis nimirum, filiam uxorem duxisse, parumque abfuisse, ut in ipsa nuptiarum festa nocte incendio conflagraret : « Anno Domini, inquit, MCCLII, Willelmus rex duxit filiam ducis Othonis de Brunsvich, et in ipsa nuptiarum nocte, scilicet conversionis S. Pauli, palatium, in quo quieverunt sponsus et sponsa in Brunsvich juxta leonem penitus exarsit, ex luminis et straminis incuria. Corona regis exusta est, et multæ res pretiosæ : duo sartores, qui in consuendis in quadam camera sedebant vestibus, sunt exusti. Rex et regina vix evaserunt, regina tamen regem tanquam in domo esset notior educente ». Hæc Stadensis. Adiisse eodem anno maximum vitæ discrimen Guillelmi æmulum, Conradum scilicet, et casu inopino ex conjuratorum cruentis manibus evasisse, describit Henricus Stero [1] : « Chunradus rex Natali Domini Ratisponæ fuit, ubi quia possessiones episcopi et ministerialium Ratisponensium incendiis vastaverat, dum proxima nocte post festum Innocentium in monasterio S. Emmerani dormiret, Chonradus de Hohenuels, et alii ministeriales Ratisponenses, quasi media nocte in cameram suam irrumpunt : et eum per explorationis dicta non plures quam regem cum quatuor sociis suis in ea dormire putabant, duobus occisis et tribus captis credebant se occidisse ipsum regem : sed noctu sextus fortuito casu supervenerat, et loco ipsius regis interfectus est. Rex autem latitans sub scamno valde miraculose imminens periculum mortis evasit ». Addit Stero Ulricum abbatem a criminis suspicione non abfuisse, ejusque monasterium vastatum ; episcopum vero Ratisponensem clientum suorum turma stipatum extra Ratisponæ mœnia rei exitum præstolantem sua exspectatione delusum fuisse. Illum injuste a Ratisponensibus ejectum ac spoliatum juribus a civibus, qui Conrado se suaque addixerant, superius vidimus ; sed de superatis a Willelmo et Conrado gravissimis periculis satis. Jam quantum studii collocarit Innocentius, ut dejecto Conrado Willelmum efferret, intueamur.

9. Pollicitus in primis est Willelmo imperialia ornamenta conferre, illumque ad fidei erga Ecclesiam constantiam excitavit, ut exaratæ XV kal. Martii ea de re ostendunt litteræ [2].

« Willelmo regi Romanorum illustri.

« Licet, postquam Dominus, servorum suorum humilium clamoribus excitatus, in Christum suum ad liberandum devotos filios a jugo miseræ servitutis, voluit te assumi, circa tuos profectus meditatione continua indefesse vigilaverit Sedes Apostolica mater tua, prout operum clara testimonia probaverunt ; nunc tamen tanto amplius ad personæ tuæ sublimationem statum feliciter consummandum intendimus, teque fovere propo-

[1] Inn. l. VIII. Ep. LXXII. — [2] Ep. LXX. — [3] Ep. VIII et XLIV. — [4] Ep. L, LI, LII. LVII. — [5] Ep. XI. — [6] Ep. XIX. — [7] Ep. XX. — [8] Ep. XXI. — [9] Ep. XXIII, XXIV. XXXI. XXXII. XXXIII, XXXIV, XXXV, XXXVII, XXXVIII, XL. — [10] Ep. XLI. — [11] Ep. XVI. — [12] Alb. Stad. in Chr. hoc an.

[1] Stero in Annal. apud Canis. ant. lect. tom. I. p. 270. — [2] Inn. l. VIII. Ep. cur. XV.

nimus auxiliis et favoribus opportunis, quanto prosperius negotium Ecclesiæ ac imperii, circa quod multorum studia, quæ fervere debuerant, frigescebant, divina promovente dextera, progressum attingit cum desiderio exspectatum.

10. Proinde, fili charissime, hortamur serenitatem tuam in Domino, labora sollicite per teipsum, et Excelsi dexteræ collabora : promove fideles in negotio : infideles ad fidem satage prudentia, qua convenit revocare ; gloriosius exinde proventurus ad Romani imperii diadema, quo te Deo propitio, decorare tota intentione animi affectamus. Nec regalis excellentia credulitatis auditum accommodet praviloquiis aliquorum, in contrarium tibi forsan suggerentium, et intendentium tortuosa veternosi calliditate serpentis venenum aliquod sinceris affectibus admiscere; ut eam, quam ad Romanam habes Ecclesiam, et qua ipsa te sincere complectitur charitate, attenuent vel remittant; et tuam magnificentiam reddant in prosecutione imminentis negotii negligentem. Omni autem a talibus cautelæ studio serva cor tuum; et aures tuas, ne blandis pateant susurronibus, spinis sepi, in Ecclesiæ devotione crescere semper studens, quæ te pure dilexit, et diligit; ac materno affectu diligere non desistens, ad coronam imperii, Deo propitio, ac vita comite, in proximo sublimabit. Datum Lugduni XV kalend. Martii an. VIII ».

11. Confirmavit etiam die Cœnæ Dominicæ, ut testatur Stero [1] in magna episcoporum corona regnum Germaniæ Guillelmo : Conradum vero, ut docet Parisius [2], imperium affectantem anathemate perculit, jussuque Apostolico Hugo cardinalis in Germania idem præstitit, ut scribit Siffridus [3], et objecta religione omnes in Guillelmi obsequia adducere est conatus. Demum ad conflandas vires, ac propulsandos Conradi impetus religioso viro de Eyka Ordinis Prædicatorum partes imposuit [4], ut propositis indulgentiarum præmiis ad induendam crucem populos excitaret, munusque cruce milites insigniendi aliis demandaret : « Prædicationem crucis contra Conradum natum quondam F. imperatoris, suosque fautores persecutores Ecclesiæ, per totum regnum Alemanniæ tibi duximus auctoritate Apostolica committendam, exequendi prædicationem hujusmodi per te, vel per alios, quos ad eam idoneos esse cognoveris; largiendi etiam crucesignatis ob causam hujusmodi, et concedendi privilegia, et indulgentias quæ crucesignatis in Terræ-Sanctæ subsidium transfretantibus conceduntur; necnon remissionem quadraginta dierum iis, qui ad tuam super hoc prædicationem, vel illorum, quibus eam commiseris, accesserint audiendam; illosque nihilominus censura Ecclesiastica compescendi, qui super iis vos forte præsumpserint impedire, concessa vobis autoritate præsentium plenaria potestate. Dat. Lugdun. non. Februar. anno VIII ».

Ad divellendos a Conrado Suevos, qui suos, et amicorum conatus omnes consumebat, ut Germanicum sceptrum invaderet, Innocentius ad illius provinciæ prænobiles viros datis litteris [1] certiores fecit, nunquam Rom. Ecclesiam consensuram, ut Conradus imperio, vel Suevico principatu poliretur.

« Herode sublato, qui Christi animam in animabus fidelium impie perdere nitebatur, hæreditario jure paternæ tyrannidis principatum alter sibi vindicat Archelaus; (ita Conradum Friderici filium appellat, qui parenti crudelitate artibusque impar non erat). Propter quod adhuc matrem oportet Ecclesiam devotorum suorum præcavere periculis, ac dextram protectionis extendere in filiorum præsidium contra eos, qui adversus Dominum, et adversus Christum ejus in sua superbia eriguntur. Hinc est, quod nos volentes in prosecutione Catholicæ libertatis et propriæ animorum vestrorum constantiam roborare; universitatem vestram volumus esse certam, quod quondam Friderici, qui olim pro imperatore se gessit, soboles nobis, ac vobis merito de paternæ perfidiæ hæreditaria imitatione suspecta, et traductæ ab avis et proavis sævæ tyrannidis æmulatrix, nunquam ad Romanum regnum, vel imperium, aut Sueviæ principatum consurget ex permissione Sedis Apostolicæ, aut favore. In cujus certitudinis argumentum vobis præsentes litteras duximus concedendas. Dat. Lugd. IV kal. Apr. an. VIII ». Commendavit [2] eorumdem nobilium erga Apostolicam Sedem studium, et comitem Gutbergensem ab iis oratorem missum benigne excepit. Tum H. e Prædicatorum familia religiosum virum ad incitandos in hostem torpentium animos, et crucis sequenda signa inflammandos missurum adjecit.

12. *Moguntius archiepiscopus depositus.* — Dum fideles magnis animis ad comprimendas Conradi tyrannidem consurgerent, Christianus Maguntius archiepiscopus, quem alii Conradum vocant, inertiæ accusatus, cum ad defendendam armis Ecclesiæ causam segnior esset, gradu deturbatus est, ut refert Serarius [3] : « Dicebat, inquit, nequaquam decere talia (nimirum belli opera exercere) sacerdotem, sed quidquid debet per gladium spiritus, quod est verbum Dei, omnino se promptum asserebat et voluntarium servaturum. Cumque ejus prædecessorum sequi vestigia moneretur, respondit : Scriptum est : Mitte gladium in vaginam. Ob hoc in odium regis, (Willelmi scilicet), et multorum incidit laicorum, qui omnes eum accusantes apud papam, obtinuerunt eum ab episcopatu omni submoveri. Cessit ergo anno Dom. MCCLI; substitutus est autem ab eodem legato adolescens subdiaconus, Gerardus nomine,

[1] Ster. in Annal. apud Canis antiq. lect. tom. I p. 270. — [2] Par. Hist. Angl. — [3] Siffr. Ep. l. II. — [4] Lib. VIII. Ep. CCXCII.

[1] Lib. VIII. Ep. cur. LXVII. — [2] Ep. LXVI. — [3] Serarius rerum Mogunt. l. V. in Christ. XI. ex Ms.

filius comitis Conradi, qui dicebatur Silvester comes ». At jure episcopatu dejectum ob principatum illi conjunctum exploratum est : cum non modo præsulem, sed etiam principem agere, ac vim insultantium Ecclesiæ vi repellere oporteret. Susceperat sane initio Innocentius id consilium, ut adversus Fridericum censuris tantum uteretur, ut ex litteris [1] tum ad Cistercienses datis constat : sed cum tyrannum censuras contemptu proterere cerneret, infringendam armis illius tyrannidem censuit, insignisque fuit Christiani protervia, tanta maturitate consilii a Pontifice et cardinalibus decreta spernere, ac frena impietati laxanda arbitrari. Quod porro ad legatum spectat; is fuit Hugo tit. S. Sabinæ presbyter cardinalis, ut litteræ ineunte hoc anno exaratæ testantur [2] : quibus provincia illi demandata est, ut Tarantasiensis Ecclesiæ administros ad veterem disciplinam, et sanctitatis cultum revocaret. Adjectum etiam illius nomen in Diplomate [3] reperitur, quo Innocentius Guindeliburgensium monialium in Alberstadensi diœcesi privilegia, suscepto earum patrocinio, confirmavit; ad cujus calcem hæc apposita : « Ego Innocentius Ecclesiæ Catholicæ episcopus subscripsi. Ego Petrus Albanen. episcopus subscripsi. Ego Willelmus Sabinen. episcopus subscr. Ego Petrus tit. S. Marcelli presb. card. subscripsi. Ego fr. Joannes tit. Sancti-Laurentii in Lucina presb. cardin. subscripsi. Ego Fr. Hugo tit. Sanctæ-Sabinæ presb. card. subscr. Ego Richardus S. Angeli diac. card. subscr. Ego Jo. S. Nicolai in Carcere Tulliano diac. card. subscr. Ego Willelmus S. Eustachii diac. card. subscr. Dat. Lugdun. per manum magistri Marini S. R. E. vicecancellarii XIII kal. Martii, Indict. IX, Incarnat. Dominicæ an. MCCL. Pontific. vero D. Innocentii papæ IV anno VIII ».

13. *Guillelmi episcopi Sabinensis pia mors et aliorum funera.* — Nec prætermittendum est fuisse Hugonem insignem pietate ac litteris, cum in sacra Dominicanorum familia excultus fuisset, atque in omnia sacra biblia elegantes lucubrationes ediderit. Ex eo denique cardinalium numero dicto Diplomati adscripto Guillelmus Sabinensis episcopus hoc anno piissime e vita discessit, cum objecto cælesti mortem divinitus ante præsagiisset, seque ad eam constanter Christiano more comparasset, de quo hæc narrat Parisius [1] : « Anni sub ejusdem tempore episcopus Sabinensis Willelmus, vir quidem sanctus, Romanæque Ecclesiæ cardinalis, qui in Suecia et Norwegia paucis ante elapsis annis existens legatus, regem Haconem Norwegiæ, ut prædictum, coronaverat, cum quadam nocte sanus et incolumis in stratu suo dormiret, vidit in visione nocturna, quod Otho cardinalis, qui paulo ante obierat, sedit in quodam Concilio generali populoso nimis : et cum supervenisset prædictus Willelmus, nec aliquis ei assurrexisset, nec daret locum sessionis, solus Otho, assurgens ei, palam dixit ipsi : Amice, ascende superius : locum tibi sessuro reservavi. Erant nempe ipsi duo revera dum viverent amicissimi. Willelmus autem, cum evigilaret, commotus est vehementer; et datum est ei desuper scire, quoniam infra tertium diem ab hoc sæculo foret migraturus. Illico igitur adiit papam, et accepta licentia et benedictione, dixit : Vale, domine mi, vocat enim me Dominus ab hoc sæculo, et eodem modo valedicens omnibus fratribus et amicis suis rediit devotus valde ad hospitium suum. Mirabantur autem omnes super his, et fuerunt qui deriderent eum, dicentes quoniam senuit et deliravit : quia sanum eum videbant, et nullam in corpore habentem læsionem. Ipse autem Willelmus, dispositis in domo sua cum deliberatione disponendis, et multis patefacta prædicta visione, laudabili fine in crastino ab hujus mundi transiit incolatu ». De Willelmo olim episcopo Mutinensi nos plura superius, cujus Epitaphium affert D. abbas Ferdinandus Ughellus (1) [2]. Subjicit paulo post idem Parisius piissimum matronæ cujusdam Angliæ nomine Cæciliæ obitum, quæ defuncto viro coram S. Edmundo Cantuariensi archiepiscopo, ut ait auctor, continentiæ votum nuncuparat, et adjectis muliebribus ornamentis, vitam magno virtutum exemplo insignem duxerat : « Moritura suum advocari confessorem, videlicet fratrem Walterum de S. Martino de Ordine Prædicatorum, virum eleganter moribus præditum, et scientia, fecit sub festinatione : in cujus præsentia, cum facta plenissima confessione Dominici corporis viatico muniretur, extrema unctione delibuta, et morti exponeretur, frater Walterus, videns annulum aureum in digito ejus, ait ancillis : Deponite illico annulum illum,

[1] Ext. apud Par. Hist. Angl. — [2] Inn. l. VIII. Ep. CCXXVI. — [3] Ep. CCCXLII.

[1] Par. Hist. Angl. hoc an. — [2] Ferd. Ughell. Ital. Sac. tom. I. col. 198.

(1) Post illud : *De Willelmo olim episcopo Mutinensi nos plura superius*, in Annalibus contractis legimus : « Hoc etiam anno obiit senis B. Andreas de Galerannis sanctitate et miraculis illustris, qui ad sanctiorem vitam ab impia conversus est insigni prodigio : cum enim patrato homicidio crimen sacra exhomologesi non expiaret, una cum equo, quo vehebatur, in sublime raptus fuit a quodam spiritu atra nube circumfuso per longum itineris intervallum ; e quo discrimine implorata Virginis ope ereptus, ac sensim terræ restitutus est, quo perculsus casu, de flendis anteactæ vitæ sceleribus, exercendisque piis operibus et Christianæ demissioni se totum addixit. Tam eximio autem lacrymarum dono præditus fuit ut locum in quo orabat, madefaceret non aliter, quam si non modica aqua in eo fuisset profusa. Pia vero ejus opera maxime in pauperum ægrorumque obsequio miraculis a Deo comprobata fuerunt adeo, ut Christum peregrini specie excipere meruerit, et panis pauperum usui consecratus divinitus multiplicatus fuerit, atque cœlesti lumine noctu dum orabat circumfusus visus fuerit : qua vero hora spiritum Deo reddidit, conspecta est ejus facies veluti nive alba candescere et redolentibus floribus conspersa, post mortem vero multis miraculis inclaruit. Hæc et alia pluribus Sigismundus Titius in Ms. historia Senensi, quam Alexander VII benigne mihi communicavit ».
MANSI.

ne moriatur sic adornata. Ipsa vero hæc audiens, licet semiviva, resumpto spiritu sic loqui conata est : Absit, absit hoc, pater chare, a me ut unquam recedat a me viva vel mortua hic annulus, quem ante tribunal Dei sponsi mei proferam in testimonium inviolatæ, quam ei per hunc annulum promisi, continentiæ, ut recipiam quam pepigimus retributionem. Scio cui credidi, quoniam nobilium amplexus pro ipso cum optimis dotibus recusavi. Et sic manum retraxit, et recurvato digito annulum, quem famulæ attentabant deponere, retinuit : et sic sermonem cum vita terminavit. Frater autem Walterus, utpote vir discretus, tam verba devota, quam pium propositum commendavit. Hæc et alia sanctitatis argumenta mihi hæc scripturo dictus frater veraci relatu patefecit ».

14. His funeribus conjungendum aliud adolescentis prænobilis videtur, qui cum primo infelici exitu vitam clausisset, B. Virginis ope, cujus cultui addictissimus erat, ad vitam revocatus, expiatis apud sacerdotem criminibus, felicissime iterum animam efflavit. Rem adeo admirandam narrat Cantipratensis [1] his verbis : « Quid de triplici quinquagena in salutatione versus Angelici, *Ave Maria,* anno ab Incarnatione Domini MCCLI contigerit, referamus. Vidi et cognovi juvenem in Brabantiæ partibus generosum; qui quamvis esset totaliter sæculo deditus, B. tamen Virgini devotus quotidie tres dictas quinquagenas in salutationibus exsolvebat. Infirmatus autem ad extrema perductus est. Cumque per horas diei plurimas mortuus jacuisset, revixit subito, et sorori moniali, quæ juxta se sedebat, inclamavit, dicens : Soror ecce redii : cito advocari facias sacerdotem. Mirantibus omnibus presbyter advocatur, et in magna cordis lætitia palam omnibus confitetur dicens : Ad tribunal Christi judicis raptus, cum in tribus maxime a dæmonibus accusarer, ferrique deberet sententia contra me, piissima Christi mater rogavit filium, ut ad corpus reducerer, locum pœnitentiæ suscepturus. Nec mora, factum est ut rogavit. Unum de peccatis erat pro quo damnandus eram, quia decimas de bonis et agris meis sacerdoti subtraxeram. Secundum erat, quod cum sodalibus meis pisces quorumdam religiosorum furto subtraxeram. Tertium erat, quod segetes et fruges pauperum cum canibus venaticis vagabundus destruxeram. Hæc cum coram omnibus loqueretur, quidam ex mansionariis respondit : Et cur, inquit, pro damno isto extremo damnandus eras, cum nos omnes illud vobis puro corde remiserimus ? Et ille : Mihi quidem vestra remissio nequaquam sufficerat, cum copiosior essem vobis in injuriis refundendis, quam vos mihi in injuriis dimittendis. Et his dictis restituenda damna protinus assignavit. Sicque disponens rebus et domui, in spe et pace mirabili spiritum exhalavit ». Hæc Cantipratensis. Jam ad hunc centum, a quo digressa est oratio, redeamus.

15. *Discessurus Lugduno papa in clientelam Apostolicam cives accipit et commendat præsulibus.* — Cum Lugduno discessum adornaret Pontifex, ut egregium aliquod grati animi signum in cives, qui summa veneratione ipsum erant prosecuti, explicaret, eos fortunasque in Sedis Apostolicæ patrocinium arripuit, de quo has litteras dedit [1] :

« Civibus Lugdunensibus.

« Multa et devota servitia, quæ nobis et fratribus, cæterisque officialibus, et familiaribus nostris in civitate Lugdunensi libenter et liberaliter impendistis, secure Sedem Apostolicam interpellant, et ab ea exigunt confidenter, ut vos inter alios devotos Ecclesiæ filios præcipua benevolentia prosequentes, personas vestras singularis privilegio gratiæ honoremus. Nullo etenim tempore ab ejusdem Sedis memoria excidere poterit, cum quanta nos civitas vestra veneratione susceperit, et cum quanta studuerit diligentia honorare. Sed hæc in armario pectoris perpetuo conservabit, ut crebra horum rememoratione sæpe vos mentis comprehendat obtutibus, quos in absentia non poterit corporaliter intueri. Claruit siquidem erga nos, et Sedem ipsam vestra sinceritas, patuit fidei vestræ puritas, et cordis constantia inconcussa permansit : propter quod Apostolicis vos favoribus proponimus amplius communire. Volentes itaque paternum affectum, quem ad vos pro tantis acceptis obsequiis gerimus demonstrare, personas vestras cum familiis et omnibus bonis, quæ in præsentiarum rationabiliter possidetis, aut in futurum justis modis præstante Domino poteritis adipisci, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripti pagina communimus. Dat. Lugdun. XVI kal. Mart. anno VIII ».

16. Ornavit [2] eosdem pluribus aliis beneficiis, ac maxime Ecclesiam S. Justi, apud quam erat moratus, amplissimis privilegiis [3]; tum canonicos auxit [4]. Aliis vero Encyclicis litteris [5] ad omnes præsules orbis Christiani transmissis certiores fecit, Lugdunenses ob grata eorum in Sedem Apostolicam officia Pontificiæ clientelæ fuisse commissos : tum partes injunxit, ut ob cultum, quem erga eamdem Sedem gesserint, Lugdunensibus in eorum provinciis præsidio sint, ab omnibus vindicent injuriis, publicis Tabulis eorum securitati caveant, et alia præstent officia, quæ ab ipsis fuerint expetita.

« Innocentius etc. Universis archiepiscopis et episcopis, abbatibus, prioribus, decanis, archidiaconis et aliis Ecclesiarum prælatis, ad quos litteræ istæ pervenerint.

« Lucida Lugdunensium devotio civium, plena erga Ecclesiam sinceritate coruscans, sic tenaciter est adscribenda memoriæ, ut nulla exinde obli-

[1] Cantipr. l. II. c. 29 n. 8.

[1] Lib. VIII. Ep. CCCXVII. — [2] Ep. CCCXVIII, CCCXIX, CCCXX. — [3] Ep. CDXII, CDXIII, CDXIV, CDXV. — [4] Ep. CDXI. — [5] Ep. CCCXVI.

vione, succedente tempore, valeat aboleri. Sane vigente olim temporis qualitate, cum in Italiæ partibus contra Ecclesiam ipsam procella persecutionis excresceret, providimus ad partes alias deliberato consilio declinare, ut defensioni Catholicæ fidei, et Ecclesiasticæ libertatis dare possemus operam potiorem : propter quod tempestatis Italicæ turbine devitato, ad cismontanam, ubi viget tranquilla requies et quieta tranquillitas, pervenimus regionem, eligentes pro mora nostra specialiter Lugdunensem civitatem, inquam, titulo nobilitatis insignem, fidei puritate pollentem, pacis unione concordem, rerum affluentia locupletem, et situ loci communem et habilem universis; in qua universali et celebri congregato Concilio, ac in eo Ecclesiæ causa diligenter exposita, contra tyrannos, et persecutores ipsius constanter processimus, et super necessaria Terræ-Sanctæ, ac imperii Romaniæ subventione; necnon contra imminentes Tartarorum incursus et generaliter super statu Ecclesiæ, solerti cum eodem Concilio deliberatione præhabita, duximus salubriter providendum.

17. « Hæc est utique civitas devotione conspicua, quæ generalis pastorem Ecclesiæ, et omnium fidelium spiritualem patrem cum magna veneratione suscepit, ac ipsum cum fratribus, cæterisque officialibus, et familiaribus suis multipliciter honoravit. Hujus quidem civitatis habitatores recte peculiares Ecclesiæ filii vocari merentur, qui humilitate tractabiles, mansuetudine lenes, affectione benevoli, et modestia compositi studuerunt, eam ut matrem et dominam in omnibus revereri. Merito itaque Sedes Apostolica ipsos tanquam ex multimodo famulatu condignos ampliori amore complectitur, prosequitur uberiori favore, ac erigit gratia potiori; ut ipsorum recognita et remunerata bonitas sit aliis ad Ecclesiæ obsequia inductio efficax, et effectivum exemplar. Verum quia volumus quod gratia ipsorum merita non solum proximis, sed remotis etiam innotescant, ut et apud illos clareant digna laude; providimus pro eis vobis nostras affectuosas litteras, devota ipsorum exponentes servitia, destinare : quia non solum per nos, sed et per vos et alios, profectum eorum procurare intendimus et honorem. Ideoque universitatem vestram rogamus et hortamur attente, per Apostolica vobis scripta in virtute obedientiæ districte præcipiendo mandantes, quatenus eosdem Lugdunenses cives, quos sub B. Petri et nostra protectione suscepimus; quandocumque ad terras, vel loca vestræ jurisdictionis ipsos accedere, vel exinde transire contigerit; habentes pro nostra et Sedis Apostolicæ reverentia, tanquam filios ipsius Sedis speciales præcipue commendatos; et eos in personis et rebus favorabiliter protegentes, ac de securo conductu, si necesse fuerit, in eundo et redeundo providentes eisdem, non permittatis ipsos a quoquam molestari aliquatenus vel offendi : et si super injuriis, vel quibuscumque negotiis justitiam sibi fieri petiverint, illam eis a vestris subditis, cum super hoc vos requisiverint, faciatis plenarie sine mora et difficultate qualibet exhiberi, etc. Dat. Lugdun. id. Febr. an. VIII ».

18. *Reginam Blancam et Angliæ regem cupidos alloquendi Pontificem per litteras Innocentius dehortatur.* — Cum in Italiam reditum meditari Pontificem regina Blanca accepisset, quæ agente in Syria sanctissimo ipsius filio, regni gubernacula tractabat, misso oratore, regni vires Innocentio et cardinalium collegio obtulit ad ipsum Romanæ Sedi contra hostium omnium conatus restituendum; ac significavit incredibili se desiderio videndi Pontificis teneri, gerereque in votis, quamvis ex præterita valetudine recreata omnino non esset, Lugdunum petere, ut cum ipso magnas res conferre, atque Apostolica benedictione potiri posset. Quam Pontifex, post collaudatum eximium illius regnique Francorum in Apostolicam Sedem studium, a suscipiendo itinere revocavit : cum valetudinis discrimen, ex qua tot populorum salus pendebat, aditura esset; eaque res ipsius discessum, qui maturandus erat, retardatura videretur[1].

19. « Reginæ Francorum illustri.

« Nota nobis est patenter et cognita illius sinceritas charitatis, quæ erga Dei Ecclesiam in animo tuo semper sic viguit, et radicata sic viruit in sacro solio regni tui, ut nullis unquam malignitatibus ipsa arefacta deciderit, nec in extremis necessitatum articulis aliquem fervoris sui senserit tepefacta languorem. Notam quidem certo indicio, et cognitam experimento probabili eamdem non immerito dicimus charitatem, quam tot irrefragabilia promptitudinis argumenta pronuntiant, tot afflictionem insignia signa probant, tot irrevincibilia operum testimonia manifestant. Hæc quippe antiqua leguntur in libro illabilis memoriæ, quo apud Sedem Apostolicam meritoria cujuslibet devotionis obsequia recoluntur; sed non per oblivionem ingratitudinis aliquatenus antiquata, quæ prædicta Sedes efficit sæpe recensendo recentia, eaque apud se de cunctis temporum vicissitudinibus, ne cum his a modernæ considerationis dilabantur adspectibus congregata in conservationis suæ thesauris præcipuis consignavit. Verum inter cætera certitudinis documenta, quibus nobis se hactenus prodidit tua puritas, tuus ardor, nunc experimentum charitatis, non ambigue objecisti, mittens ad præsentiam nostram nuntium fidelem, providum et prudentem, per quem te ac regnum tuum, munificentia pietatis in Deum ejusque sponsam orthodoxam Ecclesiam exuberans inter alia regna mundi, nostris et fratrum nostrorum beneplacitis obtulisti.

20. « Et ut insuper Romana Ecclesia mater tua de finibus tuis plenius a te salutata recederet; teque divinis augeret benedictionibus, et maternis dimitteret amplexibus lætiorem; proposuisti per

[1] Ep. cur. LX.

nuntium memoratum, quod nos flagranti desiderio videre affectes, et alloqui ante discessum nostrum de partibus Gallicanis. In tantum quidem ad hoc animum tuum bonæ voluntatis, ut accepimus, impellit instinctus, quod te, quamvis diuturnis corporalis ægritudinis laboribus fatigatam, necdum plenæ naturæ viribus redditam, labor longioris itineris non deterret; quin per debilitatem membrorum, cordis adhortante vigore, nostris adspectibus pro Christi reverentia, quam in ejus vicario, licet immerito, sanæ fidei oculo consideras, quoquo advehendi conamine gestias præsentari. Benedictus itaque Deus, et Pater Domini Jesu Christi, omnisque laus jubilet nomini sancto ejus, qui devotionem fidei Catholicæ, qua regnum Francorum in suis dudum refulsit principibus, te ac gloriosis fructibus ventris tui tanta integritate servavit, quod ejus serenitas ex aliquo turbinis nubilo ulla mutationis in aliud detrimenta non sentit. Sed super iis quæ ex parte celsitudinis tuæ nobis sunt proposita et oblata, et quæ tanquam de prælo regiæ puritatis expressa munera pretiosa tota cordis alacritate suscepimus, et omni acceptionis favore judicavimus amplectenda; mansuetudini tuæ gratiarum exsolvimus actiones, retributorem omnium, quem per hoc in nobis regalis pietas veneratur et colit, suppliciter implorantes, ut hujusmodi devotæ promptitudinis meritum signanter tibi reponat ad cumulum præmiorum: quia certi sumus, nec est quo possimus fieri certiores, quod regiæ liberalitatis amplitudo magnifica suæ affectionis pollicita libenter prosequeretur affectu. Nec mirum si hæc tibi suggerit fœcunda innatæ devotionis benignitas, cujus fontem exuberantiæ multiplicitas non exhaurit: in te quidem, ab illustrissimis et Christianissimis traducta parentibus; deinde et in serenissimo reperta consorte, ac demum per tuæ institutionis documenta salubria in divitem sobolem propagata: ut jam inviolabilis Christianæ religionis sanctitas, et fidei orthodoxæ sinceritas tuis de cætero posteris de throno tuo videatur quasi hæreditaria provenire.

21. « Sane, charissima filia, hoc ex nobis nosse te volumus, quod ad mutuum conspectum atque colloquium votum nostrum adeo cum tuo voto concurrit, quod in loco tibi commodo ac vicino non piguisset, nos desiderio tuo Apostolicæ Sedis afferre præsentiam, ut ea juxtaposita sine aliquo laboriosæ profectionis incommodo fruereris; si id tempus admitteret, et rerum incumbentium urgens necessitas pateretur. Quippe nostræ tibi, ac tuæ nobis præsentiæ commoditas proveniret captanda, sicut confidimus, ex sermone communi secundum Deum consilia orirentur: sed importune nos in Italiam revocant accelerandæ utilitatis manifesta necessitas, et ardua Ecclesiæ Romanæ negotia, quæ de novis divinæ voluntatis dispositionibus emerserunt, ulteriorem non ferentia protractionem in his partibus moræ nostræ sine certa jactura, et discrimine manifesto.

22. « Impedit præter hæc alternæ visionis vota communia non injusta formido de tua nos debilitate deterrens; ne tui convalescentiam corporis contingat ex aliquo motu inquietudinis retardari: ne dicamus incurrere, quod absit, periculum recidivæ. Cum tibi multorum salus de tua vita dependeat, servanda est, et procuranda omni studio tanquam publica tua salus, et nobis, ne læsionis esse tibi possimus occasio, tanto diligentius est cavendum, quanto incolumitatem tuam ampliori zelamus affectu. Eam quidem fructuosam esse cognovimus tui regni profectibus, robori fidei, ac muniminі Ecclesiasticæ libertatis, quæ gaudet sub tuo præcipue se favore florere. Præferantur ergo tuæ cautela salutis, publica necessitas nos accelerans ad recessum; et his cedant æquanimiter vota nostra, quibus mutuæ visionis alloquium utrinque laudabilis intentionis invitabantur affectus; et corporum absentia spiritum in Domino præsentia recompenset. Rogamus itaque celsitudinem tuam, ut itineris assumendi propositum omnino deponas, consistens, et valens, ac convalescens filia in Domino benedicta. Augeatur indesinenter, quæsumus, fervor tuæ devotionis in Deum et Ecclesiam sanctam ejus, quæ te semper in intimis suæ dilectionis visceribus continebit. Sit tibi, sit natis tuis nobis in veritate charissimis; sit regno tuo gratia, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo, quatenus per bona temporalia feliciter deducamini ad æterna, et inconcussa stabilitate subsistat in sæcula thronus tuus. Dat. Lugd. XV kal. Apr. anno VIII ».

23. Eadem, qua regina Blanca, videndi Pontificis cupiditate flagrabat Henricus Anglorum rex, qui suis litteris significarat Innocentio se Lugdunum ea de causa profecturum. Cui Pontifex, commendatis egregiis ejus animi virtutibus, respondet[1] eodem se illius conspectu potiundi desiderio teneri; sed ob arduam rerum sibi incumbentem molem morari in Galliis diutius non posse.

« Regi Angliæ illustri.

« Mansuetudo, pietas et clementia, quæ solent potentissime inter alia virtutum genera principes insignire, tuam quidem specialibus titulis excellentiam efferentes in te videntur divina operante gratia convenire. Qui cum pius in operibus, in aspectu clemens, et in sermonibus dicaris ab hominibus mansuetus; integritate fidei, sinceritate affectus, et devotionis ardore culmen regium in obsequiis divinis inclinans; te in eis non inutiliter lucidum speculum exhibes, et cultorem. Quem inquam nos, qui sumus, disponente Domino, quamvis immerito, constituti supra mundi specula, diligentius intuentes; ac intendentes, quod talia sunt dona divinitus inspirata, præter indissolubile vinculum specialis dilectionis, quam ad tuam personam inexplicabili quodam affectu gerimus; tanto te habemus inter alios chariorem, quanto

[1] Lib. VIII. Ep. LXVIII.

iis laudabiliter cæteros per continuum exercitium antecellis.

24. « Hac siquidem consideratione inducti tuo, ut corporali visione ac collocutione mutua nos recrearemur ad invicem, desiderio concordamus; ita quod omnino tuam exspectaremus, imo expeteremus præsentiam, qui ad nos accedere super quo tibi regratiamur quamplurimum, causa devotionis intendis, nisi quod nos trahunt ardua Ecclesiæ negotia, quæ propter mutationem temporis dilationem aliquam non exspectant. Licet autem ad præsens adimpleri nequeant vota nostra, speramus tamen quod fiet commodius alias, in tuo videlicet accessu, vel recessu de transmarinis partibus aut forsan ex alia causa, quam Dominus procurabit. Quocirca celsitudinem tuam rogamus attentius et hortamur, quatenus in Apostolicæ Sedis devotione constantia solita perseverans, habeas nos super eo, quod tuum desideratum adventum in his partibus exspectare non possimus, interpretatione laudabili excusatos. Dat. Lug. IV non. April. an. VIII ». Cum in iis litteris dicat Pontifex in mutuum conspectum venire ipsos posse, cum iter Hierosolymitanum adornabit, vel ex ea expeditione reditum compararit, constat Henricum, quod superiore anno diximus, sacro bello se devovisse.

25. Poposcerat ob eamdem susceptam expeditionem idem rex ab Innocentio, ut ipsi Scotiæ decimas permitteret; tum decerneret, ne rex Scotiæ sine Anglorum regum facultate obtenta, quorum stipendiarius erat, regia inunctione liniri posset. Cujus Innocentius in ea re preces his litteris[1] repulit:

« Ex parte tua fuit nobis cum instantia supplicatum, ut tibi, ne charissimus in Christo filius noster rex Scotiæ illustris absque tuo assensu inungi, vel coronari posset; cum sit ligius homo tuus, tibique homagium fecerit, concedere curaremus. Quia vero talia concedere Sedes Apostolica minime consuevit, non mireris, si te non exaudivimus in hac parte. Noveris tamen quod alicui non concederemus aliquid, quod redundare crederemus in præjudicium regiæ dignitatis. Super eo vero, quod petebas tibi decimam Ecclesiasticorum proventuum in ipsius regno concedi; petitionem tuam, de quo non turberis, non admisimus, quia quod hoc in alterius regno concederetur alicui, est penitus inauditum. Dat. Lugd. VIII id. April. anno VIII ».

26. *Ferdinandi regis Castellæ obitus, cujus mater Berengaria jam mortua, et Sanctius filius archiepiscopus Toletanus ab Innocentio commendantur.* — Quod ad suscepta ab Henrico Asiaticæ profectionis consilia spectat; tradit Parisius[2] sollicitatum ab Alphonso Castellæ et Legionis sceptri hærede, ne Gallis se conjungeret, sed ad ipsum potius accederet: se illi in ea peregrinatione socium additurum; eamque commeatu, armis, classe, cæterisque necessariis instructurum. Et quidem ipsum numerosissimam classem in Cantabriæ littoribus tunc conflasse, atque Africam invadere animo meditatum, scribit Mariana[1]; subdit Parisius ex Alfonso nuntium retulisse, capta Hispali, quam Sibellam vocat, quidquid fere terrarum ad mare usque excurreret, Castellani imperio adjunctum; atque Hispalim tantis abundasse opibus, ut Marrochitano regi una cum circumjacente provincia hebdomadis singulis undecim millia talentorum pendere solita esset, quod fidem superare videbatur. Henricum vero regem magno gaudio delibutum grates Hispano retulisse; sed mortem regis Castellæ, Ferdinandi scilicet Alphonsi parentis, immaturam omnia ea consilia evertisse: « Hujus », inquit Parisius « mandati tenore gaudium suscepimus, honorem suscepturi, nisi mors immatura ipsum regem magnificum (Ferdinandum) A. de medio sustulisset. Eodem enim anno in fata concessit omnibus Christianis deplorandus; verumtamen filios strenuissimos ne moriturus penitus moreretur, Domino dispensante, regno suo post se reliquit gubernando ». Dissentiunt a Parisio Surita[2] et Mariana[3], dum illum obiisse asserunt ad tertium kal. Junii salutis anno MCCLII, cum regnasset in Castella annos triginta quatuor, menses undecim, dies tres et viginti: vir, ut Mariana subdit, omnibus animi et corporis dotibus præditus, morum probitate tanta, ut sancti cognomen adeptus sit. Alphonsum vero filium hæredem sceptri reliquit, qui magna virtutum exempla regni sui principio explicuit. Cum in res Hispanicas inciderimus, cætera eo spectantia, abrupto de Syriacis rebus sermone, connectemus.

27. Optabat Berengaria, regis Ferdinandi filia, quæ vitæ religiosæ institutis se addixerat, corpus reginæ Berengariæ aviæ in honorificentiore mausolæo, quod ipsa exstruxerat, reponere: atque ab Innocentio flagitarat, ut pompam funebrem cohonestaturis, atque pro anima matris oraturis indulgentiarum præmia impertiretur. Cujus piis precibus ob navatam pro amplificanda Christiana religione operam a Ferdinando optime de Ecclesia merito quem Berengaria ad gentiles debellandos excitarat, morem gessit, dato hoc fidelibus Diplomate: « Nos attendentes quod pium et salubre sit orare pro mortuis; ac volentes, ut a Christi fidelibus hujusmodi orationum suffragia eo devotius frequententur, quo per hoc uberiorem sibi fructum speraverint provenire; omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui ad eamdem sepulturam in die translationis hujusmodi, vel etiam usque ad decennium devote accesserint, memorata orationum suffragia impensuri, quadraginta, necnon et illis, qui pro animæ ipsius B. remedio orationem Dominicam dixerint, decem dies de omni-

[1] Lib. VIII. Ep. CDLXXIV. — [2] Par. Hist. Angl. hoc an.

[1] Marian. de rebus Hisp. l. XIII. c. 8. — [2] Surit. l. III. Annal. c. 48. — [3] Mar. ubi sup.

potentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer relaxamus. Dat. Lug. id. Feb. an. VIII ».

28. Cum eodem tempore Paschasius Toletanus episcopus obiisset, Sanctius Ferdinandi regis filius, illius Ecclesiæ archidiaconus, in archiepiscopum electus est: atque ab Innocentio in ea dignitate confirmatus, ut gratulatoriæ ad decanum et collegium canonicorum ostendunt litteræ[1]. Eodem argumento Toletanæ provinciæ clero ac populo observantiam ac studium erga novum archiepiscopum commendavit[2]. Tum etiam Ferdinandum Castellæ ac Legionis regem Sanctii parentem hortatus erat[3], ut Ecclesiam ipsius filii fidei commissam tueretur: « Licet te tanquam Catholicum et devotum generaliter, ad omnes Ecclesias, et specialiter ad ipsam credamus habere sinceræ devotionis affectum, et eas velle diligere ac fovere; ut tamen, ejusdem Ecclesiæ ad te dilectione crescente, tua crescat devotio ad eamdem, quæ supradictum archidiaconum natum tuum, suum adamavit in sponsum, sperans et tuis adjuvari suffragiis, et ipsius industria feliciter gubernari: serenitatem tuam rogamus et monemus attente, quatenus continuato favore, ac munifica gratia, et regalibus beneficiis prosequens Ecclesiam memoratam, eam manuteneas et defendas, impendendo ipsi procuratori et per eum eidem Ecclesiæ, in quibus circumspectionem regalem decuerit: auxilium, consilium, et favorem ». Extant vero aliæ ad eumdem Sanctium litteræ[4], quibus ipsum rogat Marrochitano episcopo, qui multos pro religionis causa labores tulerat, atque sustinendis sumptibus ad munus obeundum necessarii impar erat, provideret.

29. *Christianos stipendiarios Marrochitano regi commendat Pontifex.* — Ut vero Pontifex Africanis Christianis, qui sub Marrochitano rege stipendia faciebant, atque maritimam oram incolebant, consuleret, Barbaro scripsit[5], ut ipsis tuta loca attribueret, quo liberos, uxores ac fortunas subducerent; ne direptioni Sarracenorum paterent, dum illius signa sequerentur: ni faceret, se ipsorum episcopo partes daturum, ut eos ab ejus obsequio abduceret.

« Miramamolino Marrochitano regi illustri, timorem divini nominis et amorem.

« Constitutus in præsentia nostra venerab. frater noster Marrochitanus episcopus nobis exposuit, quod cum nos olim tibi direxerimus preces nostras, ut Christianis illarum partium munitiones et castra sita supra ripam maris, in quibus secure habitare possent, et contra impugnatores suos necessitatis tempore se tueri, liberaliter largireris; tu, preces ipsas super hoc negligens adimplere, id efficere omisisti; propter quod Christiani præfati, tam in personis quam rebus damna coguntur gravia sustinere: nam cum oporteat multos ex illis frequenter ad exercitum tuum ire, vel alias pro tuis servitiis laborare; nec habeant tuta loca, ubi uxores, filios ac alios consanguineos relinquere valeant; Sarraceni, opportunitate captata, multos ex eis interficiunt, et nonnullos cogunt fidem Catholicam abnegare. Cum igitur tua pati non debeat magnitudo, ut Christiani qui sic ardenter tuis insistunt obsequiis, ex defectu locorum, in quibus necessitatis tempore se receptent, tot injurias et molestias sub tuo dominio patiantur, excellentiam tuam iterato monendam duximus et rogandam, quatenus munitiones et castra præfata Christianis ipsis, ut ibidem tueri se possint, absque qualibet difficultate concedas. Alioquin memorato episcopo litteris nostris injungimus, ut Christianos in illis partibus degentes a tuo servitio revocare, ac aliis, ne illuc transeant, inhibere procuret. Dat. XVII kal. April. an. VIII ». Eodem argumento Marrochitano episcopo datis litteris[1], ut Christianos a sequendis sub Miramamolino signis everteret, si monita neglexisset: idemque Christianis oram illam incolentibus imperavit[2]. De Castellanis et Africanis rebus satis: ad Italicas jam nos convertamus.

30. *Lugduno Januam appulsus dat privilegia; et populis Italiæ pacificandis et ab hæresi expugnandis incumbit.* — Ardebat Italia videndi suavissimi parentis desiderio, illiusque exspectatione suspensa erat; cum Innocentius feria IV Paschalis hebdomadæ cum sacro cardinalium collegio, Lugdunensi electo, magna prænobilium virorum multitudine et copiis egregie instructis stipatus, ad retundendos Fridericianorum conatus, atque eludendas insidias Alpes transgressus est. Cui venienti Insubriæ principes ac populos magno sensu pietatis delibutos, et omni observantiæ significatione se effudisse, tradit monachus Patavinus[3]; ac Januam felicissime, superatis omnibus periculis, attigisse; qua in urbe mensem circiter ad decimum kal. Julias commoratum compertum est, ut plures ex ea datæ litteræ demonstrant: ad Aragonum in primis regem et reginam, quibus ipsorum filiis Petro et Sanciæ permisit, ut in contrahendis nuptiis quartus consanguinitatis gradus non obesset[4]: « Vestris precibus, inquit, inclinati, cum dilecto filio nobili Petro et Sancia, natis vestris, quod libere possint matrimonia contrahere cum personis eos quarta consanguinitatis, vel affinitatis linea contingentibus Ecclesiæ Romanæ fidelibus et devotis, auctoritate Apostolica dispensamus. Nulli ergo, etc. Dat. Januæ III kal. Junii an. VIII ». Tertio vero nonas Junii Westmonasterii Londinensis abbati misso Diplomate concessit, ut qui Ecclesiam eo die, quo S. Eduardi reliquiæ solemni pompa in eam erant transferendæ, ac sequentibus octo diebus adituri essent, indulgen-

[1] Lib. VI. Ep. CD. — [2] Reg. post eamd. Ep. — [3] Ibid. — [4] Lib. VIII. Ep. CDXXXV. — [5] Ep. CDXXXVI.

[1] Ep. CDXXXVII. — [2] Ep. CDXXXVIII. — [3] Monach. Pad. in Chr. l. I. hoc an. — [4] Lib. VIII. Ep. CDXCIII.

tiam unius anni et centum dierum consequerentur. « Cum sicut [1] ex parte vestra fuit propositum coram nobis, corpus beati Eduardi gloriosissimi confessoris, quod prout asseritur, innumeris coruscans miraculis in Ecclesia vestri monasterii requiescit; ad quem etiam chariss. in Christo filius noster illustris rex Angliæ gerit intimæ devotionis affectum, præponatis a loco in quo est ad alium locum honorabilem transferre; nos volentes, ut Ecclesia ipsa congruis honoribus frequentetur, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui eamdem Ecclesiam in die qua idem corpus translatum fuerit, et usque ad octo dies sequentes venerabiliter visitaverint, de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, unum annum et centum dies, et postmodum singulis annis in anniversario translationis ipsius die, centum dies de injuncta sibi pœnitentia misericorditer relaxamus. Dat. Januæ III non. Junii anno VII (1) ».

31. Tum V id. Junii ad Viennensem archiepiscopum et episcopum Gratianopolitanum exaratis litteris [2] provinciam injunxit, ut ad Sabaudiæ comitem se conferrent, atque præterita mala emendare monerent. Friderici partes Sabaudus extulerat, ac Rom. Ecclesiæ injurias graves intulerat; legatum Apostolicum e Galliis exercitu stipatum Italiam ingressurum, ut Pontificiis opem afferret, itinere regio arcuerat; unde gravissima damna emerserant: Taurinensis Ecclesiæ possessiones invaserat: profecturos ad Sedem Apostolicam ac redeuntes ceperat, spoliarat, occiderat, eaque flagitia a suis patrari impune permiserat, quamvis hujusmodi criminum reis Apostolicæ censuræ quotannis in festis solemnibus incuterentur. At si comes Taurinensi Ecclesiæ erepta restituere, spoliatis jacturam refundere, Sedi Apostolicæ pro injuriis illatis facere satis recusaret, denuntiarent ipsum devinctum iri anathemate, ejus ditionem subjiciendam interdicto, ac severitatem legum, prout suaderet æquitatis zelus, distringendam. Paruit vero monitis comes, atque in gratiam cum Ecclesia reversus est; sive Fridericianas partes prosterni ac ruere videret, sive illum conscientiæ et religionis amor tetigisset: id namque datum proximo anno Diploma docet, quo Innocentius omnia illius principatus jura confirmat [1]. Nec minus studii et operæ collocavit [2], ut fœderatos in Italia populos, qui tyranno adhæserant, Cremonenses, Ticinenses, Terdonenses, Alexandrinos, Vercellenses, Taurinenses, Patavinos, Astenses, de quorum Ecclesia ab invasoribus vindicanda plures litteras [3] dedit, atque alios in suas partes pelliceret. Cumque Fridericus Carfagnanæ agrum Lucensibus, et Carpensem Mutinensibus, ad eos sibi devinciendos, nullo jure tradidisset, cum ii agri ditionis essent Pontificiæ; ipsos Pontifex litteris ad injuste parta restituenda sollicitavit, perficiendæque rei Octavianum S. Mariæ in Via Lata diaconum cardinalem navare operam præcepit [4].

32. Nec modo ad revocandos in Ecclesiæ gratiam, quos Fridericianæ persecutionis æstus ab ejus complexu, et studio divulserat, opem contulit Innocentius; verum ad exscindendas hæreses, atque ex Italia ejiciendas, quæ sub tyranni dominatu pullularant, plurimorumque corruperant animos; dum passim opprimerentur Ecclesiastici, et victrix impietas effusis frenis exultaret: quare viris religiosis pietate, ac scientia præclaris, eas partes tradidit, et fidei censores instituit. Quo argumento Epistolam scripsit ad Vivianum Bergomensem, et Petrum Veronensem; quem illum

[1] Ep. DI. — Ep. cur. LXXIV.

[1] Lib. X. Ep. CCCII. — [2] Lib. VIII. Ep. cur. XIV. et reg. post eamd. Ep. — [3] Lib. VIII. Ep. DXVIII, DXIX, DXX, DXXI. — [4] An. 1251. p. 36.

(1) Innocentii e Gallia in Italiam redeuntis itinerarium diligentissime persequitur Gestorum ejus scriptor Nicolaus de Curbio cap. XXX. Narrat ille Willelmum imperatorem electum ad invisendum Pontificem Lugdunum se contulisse, et ambos simul ex ea urbe egressos die XIX Aprilis, quæ in feriam IV Paschalem incidit. Regem vero in Alemanniam divertisse, quocum ivit a Pontifice legatus Hugo cardinalis, de quo Raynaldus hic num. 12. Cum vero Willelmus diebus XV cum Pontifice egerit, ut scribit auctor Gestorum archiepiscoporum Trevirensium ex edit. Martenii veter. monum. tom. IV, col. 253, hinc deducitur Lugdunum venisse regem Aprili ineunte. Egressus Lugduno Pontifex prima die Viennam adiit, tum Rhodano vectus Oringiam (Oranges), ac demum Massiliam attingit. Hinc terrestri itinere Genuam pervenit. Exceptus ibi solemni apparatu, atque inter cœtera *milites et majores de terra ferebant* umbraculum sericeum, cujus singula capita seu anguli commissa erant singulis *perticis*, ut eo protectus Pontifex ab urentis solis radiis defenderetur. Hinc autem censeo exordium duxisse morem velaminis, sub quo hodie pariter excipiuntur principes, cum ritu solemni prodeunt. Genuæ ante multos ab Ascensione Domini dies agebat. Ascensionis vero festum anno illo in diem VII kal. Junii incidit. Eo pervenisse Maio mense notat auctor Memorialis Potest. Regiens. Rer. Italic. tom. VIII. Ibi substitit integro circiter mense, et festa Ascensionis die omnium Longobardiæ urbium legatos audivit. Statuerat Romam iter arripere, at suadentibus legatis suis, Octaviano scilicet S. Mariæ in Via Lata diacono cardinali et Gregorio de Monte-Longo, flexit in Lombardiam, viæque se dedit festa die Nativitatis S. Joannis Baptistæ, ac die festa SS. Apostolorum Petri et Pauli Alexandriam pervenit. « Deinde », scribit Nicolaus de Curbio, « per terras Montis-Ferrati ad pontem devenit. Ibi D. Thomas de Sabaudia comes, qui fuerat pro parte Friderici, venit ad mandata Ecclesiæ, et per Assisinatem episcopum extitit ab excommunicationis vinculo absolutus ». Venit tandem Mediolanum die VII Julii, ut notat Galvaneus Flamma in Manip. Flor. Rer. ital. tom. X, « ubi cum ageret ipsius favore Mediolanen. Laudam civitatem cœperunt (coacta ergo non sponte, ut sensit annalista, urbs illa rediit ad obsequium) quæ pro parte Friderici erat cum Cremonensibus et Papiensibus fœderata ». Venit Lauda in potestatem die VI Augusti. Mediolano Brixiam, tum Mantuam, ac demum Ferrariam die festa S. Francisci se contulit. Gradus deinde factus est Mutinam die IX Octobris, ut notatur in Annalibus Mutin. rer. Italic. tom. XI, quam post 17 dies deferens, ut Perusium tenderet, festam diem Omnium Sanctorum Faventiæ celebravit, unde demum quinta mensis die Perusium transiit, « ubi tres cardinales in Ecclesia ordinavit, D. episcopum Portuensem, D. episcopum Penestrinum quondam Strigoniensem archiepiscopum, et D. Octobonum S. Adriani diaconum cardinalem: D. autem Penestrinum de Barro tituli S. Marcelli presbyterum cardinalem consecravit in episcopum Sabinensem ».

Brixiam venit mense Septembris ut notat Malvecius in Chron. Brixiensi Rer. Italic. tom. XIV.

Cæsenam intravit die festa SS. Simonis et Judæ ex anonymo annalista Cæsenatensi rer. Italic. tom. XIV. MANSI.

putamus extitisse, qui anno sequenti a Manichæis confossus, gloriosissimam martyrii palmam collegit.

33. « Petro Veronensi et Viviano Bergamensi, fratribus Ordinis Prædicatorum.

« Misericors et miserator Dominus, cogitans cogitationes pacis et non afflictionis, Ecclesiam suam diutina vexatione concussam, rabie distractam tyrannica, duris afflictam tribulationibus et incursionibus fatigatam hostilibus, de excelso solio suo mira benignitate respexit: et miserius super ipsius contritione nimia, quam callidus ille seminator discordiæ inferebat, salutare sibi remedium ministravit, extinguens funestæ dissensionis fomitem et pestiferi odii incentorem : a quondam siquidem Frederico Rom. imperatore hoc tantum Ecclesiæ malum, et tanti causa periculi pandebatur. Ipse namque accensus odiorum ignis, fomes discordiarum æstuans, pacis invidus, Christianæ unitatis salutiferæ dissipator, et totius malleus Italicæ regionis ; turbato ubique tranquillo, Ecclesiam ipsam validis persecutionum fluctibus conquassabat : quinimo totam regionem eamdem, et alia etiam mundi regna, immisso dissensionum turbine, commovebat : propter quod ille, cujus imperio cælestia obediunt et terrena, tot et tanta volens sua clementi virtute submovere pericula, dixit, et hujusmodi procellæ spiritus statim stetit : mandavit, et quievit ventus maximæ tempestatis ; et facta est in Ecclesia ipsa tranquillitas communi desiderio diutius exspectata. Quam tribulantem procellam in auram convertit prosperam, et pacem, quam eidem Ecclesiæ mundus dare non poterat, ipse dedit, tollens illum omnino de medio, qui discors concordiis, concors vero discordiis universalis ollam odii ignivomis nequitiæ suæ flatibus succendebat. Unde cum ipsi Ecclesiæ de tantæ propitiationis beneficio dignanter providerit ; et in grandem cum ea sit misericordiam operatus, debitum est et dignum per omnia, ut pro hac inæstimabili gratia, sic pie desuper erogata, gratiarum ei actiones cum devotione reddamus, et offeramus sacrificium plenæ laudis ; ne tam magnificum ejus donum in vacuum recepisse, sibique ingrati de illo existere videamur ; maxime quia generalis persecutionis actore præcipuo jam sublato, et quiete nunc Ecclesiæ restituta, restat nimirum, ut in divinas laudes cuncta nostra studia conferamus. Et quoniam verbis, et operibus honorificandus est Dominus, recognoscenda est immensa benignitas in utrisque ; ut in utroque modo, dicto scilicet atque facto, sui nominis laudem et gloriam personamus.

34. « Quia vero tunc potissime acceptabile sibi exhibetur obsequium, cum ei pro Catholicæ conservatione fidei, cujus est ipse stabile ac perpetuum fundamentum, pura intentione servitur ; providimus specialiter in hoc ipsi studiosum et placidum, eo cooperante, impendere famulatum, et præcipue in Italicis partibus propter ipsarum vicinitatem vigilare instantius, et validius satagere contra ejusdem fidei diros hostes ; ut cultura salubris per nos agris Dominicis impensa vicinis, utilis sit longinquis ; et verbi divini semen fusum in proximis fructificet etiam in remotis : licet Apostolica Sedes tales hostes ubique indefessa sollicitudine persequatur, nec unquam ab hujusmodi exercitio cessaverit cura ejus. Convenit namque, ut quia inquisitiones contra pestem hæreticam roborare, ac renovare per diversas sæculi voluimus regiones ; id agere in Italia, majori opportunitate nunc habita, nullatenus omittamus : cum quanto propior nostris adest adspectibus, tanto justius, nisi attente saluti prospiceremus ipsius, possemus argui de negligentia. Olim enim, dum vivebat perfidus ille tyrannus, non potuit libere contra hujusmodi pestem præcipue in ipsa Italia, eo impediente procedi, cum non impugnaret, sed foveret potius pestem ipsam : de qua cum evidenter haberetur suspectus, exigentibus nihilominus aliis multis et enormibus suis excessibus, fuit a nobis in Lugdunensi Concilio condemnatus. Ideoque discretioni vestræ per Apostolica scripta districte præcipiendo mandamus, in remissionem vestrorum peccatorum injungentes, quatenus hujusmodi fidei negotium, quod principaliter residet cordi nostro, totis assumentes affectibus, et ferventibus animis prosequentes, Cremonam personaliter accedatis ; cum et per alias civitates, et alia loca Lombardiæ discretos alios ad exequendum idem negotium duxerimus deputandos : et ad exstirpandam de civitate ipsa et ejus districtu hæreticam pravitatem sollicite ac efficaciter, præhabito diœcesano Concilio laborantes, si quos ibidem pravitate ipsa culpabiles inveneritis, infectos, seu etiam infamatos, nisi examinati velint absolute mandatis Ecclesiæ obedire, contra ipsos, et receptatores, defensores, ac fautores eorum, humano timore postposito, juxta sanctiones canonicas auctoritate Apostolica procedatis, invocato ad hoc contra eos, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, contradictores, etc.

35. « Si vero aliqui, hæretica labe penitus abjurata, redire voluerint ad Ecclesiasticam unitatem, eis juxta formam Ecclesiæ diœcesano ipso consulto, absolutionis beneficium impendentes, injungatis eisdem quod injungi talibus consuevit ; proviso solemniter ne simulata conversione redeant fraudulenter, et vos imo potius se fallentes sub agni specie gerant lupum. Verum quia tam salubre negotium super omnia promoveri cupimus, propter quod impedimenta quælibet ab ipso intendimus penitus cum Dei adjutorio removere, scire vos volumus, et aliis aperte prædicare, quod si forte quod non credimus, aliqua civitas, seu communitas, sive aliqui magnates, vel nobiles, aut potentes, huic negotio se opponere, seu illud præsumpserint aliquatenus impedire, ut non possit per deputatos ad hoc a nobis procedi libere in eodem ; imo nisi foverint illud, et juverint stu-

diose; nos proculdubio ad comprimendam tam superbam et perniciosam audaciam, et omnimodo confundendam, in illos gladium Ecclesiasticæ potestatis acriter extendemus: et reges, et principes, aliosque Christi fideles, sive pro Terræ-Sanctæ succursu, sive alias pro Christi servitio crucis charactere insignitos: necnon et cæteros Catholicos invocabimus contra eos, ut et cælum et terra adversus detestabilem temeritatem ipsorum pariter moveantur: cum non minus expediat, imo fidem magis in locis prope positis quam procul distantibus defensare. Quia enim futura volumus, in quantum possumus, præcipue in Lombardia, quam speciali affectione diligimus, vitare discrimina, idcirco scribimus quod ista palam exponere ac prænuntiare curetis, Cremonensem populum et alios de ipsorum districtu diligentius admonentes, ut debitum habentes respectum ad negotium memoratum, nullum prorsus promotioni ejus inferant nocumentum, sed potius vobis in exequendo illo favorem tribuant, et auxilium opportunum: quia si forsan contrarium agere attentaverint, nullatenus dimittemus, quin per reges ipsos et principes, aliosque fideles dictum promoveamus negotium, sicut superius est expressum. Ut autem prædicta possitis liberius et utilius exercere, vobis largiendi viginti vel quadraginta dierum indulgentiam, quoties opportunum videritis, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui ad vestram prædicationem propter hoc faciendam accesserint, plenam tenore præsentium concedimus potestatem. Dat. Januæ id. Junii an. VIII ».

36. *In Ezelinum de hæresi suspectum quæstio instituta.* — Grassabatur quoque in marchia Tarvisina mali labes, atque adeo eam regionem infecerat, ut monachus Patavinus in suis ad annum sequentem Annalibus hæc de Ezelino Fridericianæ persecutionis incentore qui in ea provincia non tam dominatum, quam carnificinam exercebat, tradiderit: « In diebus ejus cessavit prædicatio, obmutuit confessio peccatorum, et devotio fidei est extincta ». Ne ergo sub illius improbissimi tyranni religio extingueretur, cum hæresis infamiæ nota inustus esset, illum Innocentius ad Sedis Apost. tribunal accersiverat, ut de imposito crimine se purgaret, fideique rationem redderet. At Ezelinus missis oratoribus, qui pro ipso responderent, præsens accedere detrectavit; sed cum rei gravitas præsentem virum exposceret, Pontifex Tarvisino episcopo et priori Prædicatorum Mantuanorum munus injunxit [1], ut denuntiarent ipsum omnibus pœnis in hæreticos latis subjectum iri, nisi intra proximas kalendas Augusti Sedi Apostolicæ se sisteret, atque excipiendis illius imperiis se submitteret: si vero parere recusaret, promulgarent ab omnibus ut hæresi inquinatum declinandum, expositum invasuris illius corpus et bona direptioni patere, atque crucesignatorum copias in eum ac sequaces immittendas.

37. « Quod si forte vestris non acquieverit monitis, sed inductione salutifera vilipensa elegerit arreptum prosequi mortis iter, volumus et sub obedientiæ debito cum quanta possumus districtione præcipimus, ut potestatibus, consiliis et communitatibus, tam civitatum quam castrorum totius marchiæ Tarvisinæ; ac patriarchatus Aquileiensis auctoritate nostra firmiter in publico injungatis, ut eumdem Ezelinum, cujus pater, et nonnulli alii de genere suo notorii fuerunt hæretici, et in errore hujusmodi dies suos miserabiliter et damnabiliter finierunt; in cujus etiam terra, seu districtu hæretici aperte morantur; pro manifesto habentes hæretico omnino devitent, et a sua prorsus communione repellant: quinimo personam ejus velut labe hæretica respersam, si possunt, capere studeant, et alias contra eum suaque bona secundum statuta contra hæreticos edita, quibus eum jamdudum subjacere decrevimus, animose consurgant, denuntiando ipsis expresse, ac publice contestando, quod si hoc plene non fecerint, vel in iis forsan extiterint negligentes, nos non solum contra dictum Ezelinum, sed et pariter contra eos tanquam defensores, seu adjutores et fautores pravitatis hæreticæ faciemus crucem generaliter prædicari, et tam Italiæ, quam aliarum provinciarum Catholicos, necnon reges, et principes, alioque fideles crucis charactere pro quocumque Christi servitio insignitos, concessa eis illa indulgentia, eoque indulto privilegio, quæ in Terram-Sanctam proficiscentibus in generali Concilio conceduntur, invocabimus contra ipsos: cum firmo intendamus proposito mortificare virus tam mortiferum animarum, et eradicare de vinea Domini tantam pestem. Dat. Januæ XVI kal. Junii anno VIII ».

38. *Neapolitanos et Capuanos in clientelam Apostolicam receptos privilegiis ornat Innocentius.* — Agebat adhuc Januæ Innocentius, cum ex Sicilia a Casertæ et Acerrarum comitibus, tum Neapolitanis et Capuanis civibus Sedi Apostolicæ addictissimis oratores excepit, atque ad ornandam insignibus prærogativis ipsorum fidem hæc scripsit [1].

« Innocentius et potestati, consilio, et communi Neapolit.

« Nos devotione vestra, qua paribus votis ad exaltationem Ecclesiæ Rom. ferventer intenditis, per eos sollicite intellecta, vos et civitatem vestram multis magnificare gratiis, et singularibus insignire privilegiis intendentes; vobisque illam omnino libertatem in assumendis potestatibus, et statutis edendis, ac aliis, quam fideles nostri de patrimonio B. Petri habere noscuntur, auctoritate Apostolica concedentes; præsentium tenore scire vos volumus, et pro certo tenere, quod iis, quæ

[1] Ep. LXXV.

[1] Lib. VIII. Ep. LXXVII.

vestro expedire cognoscimus honori, benigni semper et benevoli vobis, tanquam peculiaribus ejusdem Ecclesiæ filiis, existemus; et in nostro ad partes illas adventu, qui erit in proximo, Deo duce, probitatem vestram in omnibus respicientibus civitatis vestræ profectum, curabimus favorabiliter exaudire. Datum Januæ X kal. Julii anno VIII », quæ etiam litteræ ad Capuanos transmissæ[1].

39. Eadem privilegia Neapolitanis concessa devexo jam hoc anno renovavit, atque post collaudatam egregiam illorum erga Sedem Apostolicam operam, ita ipsis flagitantibus sanxit[2], ut nulli in posterum principi ac regi, sed tantum Romano Pontifici subessent, ac magistratus sibi præficiendi libera facultate potirentur, modo tamen Ecclesiasticæ libertatis custos, Romanæque Ecclesiæ addictus esset.

« Dilectis filiis, communi Neapolitano in perpetuum.

« Puræ fidei claritate conspicua Neapolitana civitas, et lucidis in se ac magnificis proficit actibus, et cunctis aliis regno Siciliæ spectabili, sectandæque probitatis exemplo, libertatis amplectendæ profectum manifeste propinat. Propter quod civitas ipsa, quæ a mœnium fundatione suorum generosa, populo nobilis, nobilior gestorum ingenuitate conspicitur; sic apud proximos et remotos multipliciter redditur suorum processuum strenuitate laudabilis, et penes nos et Apostolicam Sedem præcipuis attollenda favoribus, et gratiis potioribus honoranda, quod non solum per singulas vicinæ Italiæ regiones clare resonat suæ præconium bonitatis; sed et longius tuba intonat laudis ejus, suaque remotius acta volantis famæ diffusione notescant; et nos, dictaque Sedes totis affectibus ducimur, ut condignis eam honoribus sublimemus.

40. « Sublato namque Frederico quondam Romano imperatore ac Siciliæ rege de medio; qui austeritate Pharao, Herodes impietate, sævitiaque Nero prædictum regnum continuæ afflictionis jugo depresserat, et furoris immanis gladio laniabat; eadem civitas, ut regnum ipsum ad statum reduceretur liberum et tranquillum; et a pristinæ oppressionis erueretur oneribus, quæ adhuc illius pestilentis reliquiæ, ipsius videlicet filii paternæ malitiæ successores, eidem inferre regno more præterito, utpote genimina viperina venenosa egressa de colubro moliuntur; necnon et devotionem præmissæ Sedis, ad quam illud specialiter pertinere dignoscitur, cordis stabilitate redderet; ferventis vigore spiritus animata, virium collecto robore statim ipsius regni; quinimo et dictæ Sedis negotium, prout etiam ante præfati Frederici decessum proposito firmo conceperat; de divino et matris Ecclesiæ confisa suffragio constanter assumpsit, resistens patenter præfatis nequitiæ filiis, eorumque conatus assiduos virtuose propulsans; sicque in reliquos dicti regni ex hujusmodi repugnandi audacia, commendanda resistendi transfusa fiducia, prædictorum iniquorum temerarius refrænatus est ausus, et superbus eorumdem processus non modicum impeditus. Non in hoc utique civitas ipsa proprium duntaxat attendit commodum; non suis tantum utilitatibus inhiavit; sed ad profectus profecto communes puræ intentionis direxit affectum, publicæ quodammodo tranquillitati et commoditati prospexit, in libertatis quidem antiquæ recuperatione præambula, in exhibitione plenæ devotionis anterior, prior ac potior contra hostes, et in magnifica tanti negotii prosecutione conspectior; unde valde promeruit specialium privilegiorum insigniis a Sede Apostolica decorari.

41. « Nos igitur præmissis omnibus diligenti consideratione pensatis, volentes propterea ejusdem Neapolitanæ civitatis honorem prædictæ Sedis donis sublimibus et perpetuis ampliare, vestris in hoc desideriis assensu benevolo concurrendo; personas vestras, et civitatem ipsam in devotionem Sedis persistentes ejusdem, cum omnibus bonis etc. usque, communimus, de fratrum nostrorum consilio statuentes, ut eadem civitas perpetuo præfatæ Sedis remaneat: ita quod Romana Ecclesia semper absque ullo medio retinens illam sibi, sicut terram Campaniæ vel Maritimæ, nunquam eam a suo excludat gremio, neque aliquando ipsam, vel jus quodcumque in ea, seu pertinentiis, aut in territorio ejus cuique sive imperatori, sive regi, seu duci, aut principi, vel comiti, seu cuicumque alii personæ concedat. Sane ut ex affluentia beneficiorum Sedis ejusdem exultet ipsa civitas gaudio pleniori, vobis illam omnino libertatem in assumendis potestatibus, dummodo fideles, vel devotos Ecclesiæ assumatis; et in statutis edendis, ita tamen, quod nihil in eis contra præfatam Romanam Ecclesiam libertatem Ecclesiasticam præsumatis; ac aliis Apostolica auctoritate concedimus, quam fideles de patrimonio B. Petri habere noscuntur. Porro rationabiles consuetudines approbatas dudum in civitate ipsa, et pacifice observatas usque ad tempus, quo jam dictus Fred. suas constitutiones in regno edidit memorato; necnon et ordinationes post ipsius F. obitum inter milites et populares civitatis ejusdem, et pro bono et pacifico ipsius civitatis statu ad honorem Ecclesiæ factis, super quibus instrumenta dicuntur esse confecta; vobis de speciali gratia confirmamus.

42. « Ad hæc ea omnia quæ civitas ipsa, vel cives aliquando tenuerunt, quorum quidem justa per superiorem privatio non apparet, exceptis iis, quæ per singulares personas præfatæ civitatis teneri noscuntur; universitati vestræ confirmamus de prædictæ Sedis munificentia liberali. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat hanc paginam nostræ protectionis, constitutionis, concessionis, confirmationis et collationis infrin-

[1] Reg. post eand. Ep. — [2] Lib. VIII, Ep. CXLVII.

gere, vel in aliquo ei ausu temerario contraire. Si qua igitur in futurum Ecclesiastica sæcularisve persona paginam ipsam sciens, contra eam venire tentaverit, etc. usque ultionis. Cunctis autem paginam ipsam observantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, etc. » usque. Amen.

« Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episc. subscripsi. Ego Raynaldus Ostiensis et Vercellensis episc. subscripsi. Ego Petrus episcopus Albanensis subscripsi. Ego Stephanus Sanctæ-Mariæ Transtiberim presbyter cardin. tit. Callisti subscr. Ego Petrus tit. S. Marcelli presbyter card. subscr. Ego fr. Joannes Sancti-Laurentii in Lucina presbyter card. subscripsi. Ego Richardus S. Angeli diac. card. subscripsi. Ego Petrus S. Georgii ad Velum-Aureum diac. card. subscripsi. Ego Willelmus Eustachii diac. card. subscripsi. Dat. Perusii per manum magistri Marini sanctæ Romanæ Ecclesiæ vicecancellarii id. Decemb. Indict. x. Incarnationis Dominicæ anno millesimo ducentesimo quinquagesimo primo, Pontificatus vero D. Innoc. papæ IV, anno IX ».

43. *Manfredus post nactam Pontificis gratiam ab eodem desciscit, urbes Campaniæ occupat.* — Non Neapolitanos modo et Capuanos, verum etiam Andrenses, Fogitanos, ac Barolitanos ad Pontificias partes se convertisse meminit antiquus rerum a Conrado et Manfredo gestarum scriptor [1] (cujus auctoris manuscriptum Codicem D. Ferdinandus Ughellus Cisterciensis abbas, pro singulari suo erga me studio communicavit) addit superioribus Manfredum ad Neapolitanos sibi subjiciendos ingentem exercitum coegisse : « Post modicum tempus a morte imperatoris, ex qua etsi non in aperto, in occulto tamen multorum sunt corda concussa, cœpit in Terra-Laboris et Apulia quædam occulta fieri conjuratio, non absque aliquorum instigatione, qui olim honoris et nominis imperialis æmuli fuerant. Quæ quidem conjuratio in Apulia, in Andrensibus, Fogitanis et Barolitanis, apud Terram-Laboris in Capuanis et Neapolitanis primo visa est manifestari : rebellantibus autem Neapolitanis et Capuanis, factaque ab eis confœderatione cum quibusdam ipsarum partium magnatibus, qui propter odium et inimicitias Bertoldi marchionis de Honebruch a principis latere discesserunt, princeps prædictis magnatibus precum spe dimissus ; imo eos sibi esse adversarios cognoscens, cum non haberet tunc tantas armatorum hominum vires, ut prædictas civitates et magnates oppugnare posset, venit in Apuliam, ut exercitu ibi congregato ad expugnationem prædictarum civitatum et magnatum potentior interea reverteretur ». Verum illum populorum ad libertatem adspirantium repentina conversione perculsum, quam regni administrationem susceperat, abjicere deliberasse ; atque ad res suas stabiliendas, deserto Conrado, cum marchione e Frimborch suos oratores ad Innocentium misisse, ut in illius gratiam admitteretur, ac relictum sibi a Friderico principatum assereret, ex Pontificiis litteris [1] constant, quibus Petro S. Georgii ad Velum-Aureum diacono cardinali munus commisit, ut communicato cum Acerrarum Casertæque comitibus, et Capuanis ac Neapolitanis consilio, Tarentinum principatum Manfredo, Andriæ comitatum marchioni fiduciario jure traderet, atque eos in verba Romanæ Ecclesiæ adigeret.

« P. Sancti-Georgii ad Velum-Aureum diac. cardinali, Apostolicæ Sedis legato.

« Cum dilectum filium fratrem Petrum Ostiarium, et consanguineum nostrum ad te pro eo, quod nobilis vir Manfredus natus quondam Frederici olim Romanorum imperatoris, et marchio de Frimborch volunt, ut per tuas et ipsorum litteras accepimus, ad mandatum nostrum, et Ecclesiæ devotionem redire, ut tibi super hoc nostræ voluntatis exponat beneplacitum, destinemus ; sicque nobis fiducia et spes detur, quod iidem ad ipsius Ecclesiæ beneplacita et obsequia, ejus præventi gratiis et beneficiis, eo insistent ferventius, et studiosius se convertent, quo eam impetiverunt majoribus nocumentis ; mandamus quatenus, si de consilio nobilium virorum Casertani et Acerrarum comitum ; necnon Neapolitanæ et Capuanæ civitatum, et communium, quibus super hoc dirigimus scripta nostra, iidem nobiles ad mandatum Ecclesiæ redierint, et recepti fuerint ab eadem ; tu eidem Manfredo principatum Tarentinum, et marchioni præfato Andrensem comitatum in feudum auctoritate nostra concedas, receptis prius ab eis nostro et Ecclesiæ Romanæ nomine fidelitatis et homagii ligii juramentis : ac dilecto filio nobili viro nato dilecti filii nobilis viri marchionis Estensis (e Raynaldo Azonis filio loqui Pontificem ex monacho Patavino colligi videtur, quem ait [2] hoc anno in Apulia obiisse, relicto notho filio Obizone, qui justorum natalium dignitate a Pontifice et Romanorum rege decoratus Estensem principatum obtinuit) ac Arcion germano tuo ; necnon iis, qui adhæserunt Ecclesiæ, ac adhærent, et ejusdem fidelibus et devotis, datis omnimoda libertate ac etiam primitus civitatibus, castris, villis, terris, et munitionibus omnibus, quocumque nomine censeantur, quæ detinentur ab eis, prædictorum principatus, et comitatus exceptis, in ejusdem fratris P. vel aliorum, quibus idem frater commiserit, manibus restitutis ; ut de ipsorum castrorum et munitionum custodia ordinent, et disponant prout eis videbitur expedire. Dat. Mediolani IX kal. Aug. an. IX ».

44. Respuit Manfredus fiduciarium se Apostolicæ Sedis profiteri, cum novas interea vires collegisset : ac præfecturæ Siciliæ, quam pro Conrado gerebat, retenta dignitate, acerrimum illius vindicem et hostem Ecclesiæ se exhibuit. Exponit

[1] Anonym. auct. rerum a Manfr. gest. Ms.

[1] Eod. l. IX. Ep. cur. 1. — [2] Monach. Pad. l. I. hoc an

enim pluribus anonymus Gestorum illius scriptor[1], ut Germanicas copias, quæ ob stipendiorum defectum ab ejus partibus desciscere moliebantur, erogatis pecuniis in suo obsequio confirmarit, atque Andriam, quæ ad Pontificias partes transfugerat, primo impetu oppresserit : inde Nuceriam profectus Fogitanos, qui defectionis consilia inibant, seque aggeribus cœperant communire, ad deditionem compulsos, propugnacula recens excitata solo æquare coegerit : tum Barolum facta impressione expugnarit, ejusque mœnia everterit. Quo expugnationis Baroli die Avellinum a marchione de Honebruch copiarum illius præfecto captum addit, iisque victoriis perculsos Siculos, Capuanis, et Neapolitanis exceptis, ad quos oppugnandos se accinxit, in illius obsequium procubuisse. Ac sane Neapolitanos diuturna cinxisse obsidione, et circumjacentes agros ferro flammaque vastasse, cum ipsos vi frangere non posset, fusius describit : quam solvere sequenti anno est coactus, ut venienti Conrado occurreret ; de ejus in Siciliam appulsu suo loco dicetur. Jam Pontificium iter perlustremus.

45. *Pontifex Mediolani rebus Lithuaniæ consulit.* — Describit illud breviter monachus Patavinus : « Circa Pascha exiens de Lugduno venit ad Januensem civitatem, ubi omnes magnates Lombardiæ, qui viam Ecclesiæ sectabantur, ei in reverentiam occurrerunt. Deinde venit Mediolanum, et recuperata Laudensi civitate, transiens per Lombardiam festinanter, Perusium properavit ». Exceptum porro Mediolani ingenti apparatu a civibus obviam effusis tradit Parisius[2], qui in eo errat dum festo Natalis Deiparæ die eam urbem ingressum asserit, cum plures litteræ, quibus Mediolani dies longe ante adscripta, contrarium demonstrent : idibus enim Juliis Novariensium erga Sedem Apostolicam fidem et in adversis constantiam litteris commendavit[3], atque eorum omnium possessionem, quæ hosti eripuissent ex eo die, quo a Friderico resilierant, confirmavit ; initas ipsos inter ac Laudenses, quos Innocentium ad suas partes traduxisse scribit monachus[4] Patavinus, fœderis leges ratas esse jussit, atque a Gullelmo Romanorum rege corroborari voluit[5] : contra vero eodem die Placentinis, qui se hostibus Ecclesiæ conjunxerant, pœnas graves intentavit : seditionem enim in nobiliores plebeculam concitasse tradit idem auctor, atque Ubertum Palavicinum sibi præfecisse ; desciverc etiam ab Ecclesia Fulginates, a quorum jure imperioque Trebarum oppidum exemit[6].

46. Conceptum ex Placentinorum defectione dolorem Lithuanorum ad Sedis Apostolicæ gremium concurrentium conversio permulsit. Mendog enim sive Mindanus gentis princeps ethnicorum abjectis erroribus, in Ecclesiæ obsequium tanto pietatis sensu atque ardore se demisit, ut principatum etiam D. Petro piissime detulerit, seque illius stipendiarium fuerit professus. Cui Innocentius amantissime sinum explicuit, ejus ditionem in clientelam Apostolicam arripuit ; denique ad ornandum præclaro aliquo præmio ejus pietatem regia illum dignitate insignivit[1].

« Charissimo in Christo filio illustri regi Luthawiæ.

« Multa cor nostrum est super eo jucunditate perfusum, quod Dei et redemptoris nostri Jesu Christi benignitas, super te faciem tuam illustrando, tibi misericorditer inspiravit, quod te olim in tenebris positum cum numerosa multitudine paganorum ad gloriam divini nominis regenerari fecit per undæ gratiam baptismalis ; personam, regnum, et omnia bona jurisdictioni ac protectioni Sedis Apostolicæ totaliter submittendo. Quia vero per solemnes, ac speciales nuntios nobis humiliter supplicasti, ut te admittere in specialem filium sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac paterna benevolentia prosequi deberemus ; nos tuis justis desideriis, quæ digna favore plenissimo reputamus, affectu benevolo annuentes, regnum Luthawiæ, ac terras omnes, quas per divinæ virtutis auxilium jam eripuisti de infidelium manibus, vel eripere poteris in futurum, in jus, et B. Petri proprietatem suscipimus ; et ea cum uxore, filiis, et familia tua sub protectione, ac devotione Sedis Apostolicæ permanere facimus, districtius inhibentes, ne quis te in fide ac (devotione) Sedis Apostolicæ persistente super prælatis regno et terris temere impedire, seu molestare præsumat. Nulli ergo, etc. Datum Mediolani XVII kal. Aug. anno IX ».

47. Scribit Longinus in suis ad annum proximum Annalibus[2], illum non ex animo, sed ficte Ecclesiæ se aggregasse, cruciferorum equitum, quibus nonnullas possessiones in Lithuania tradiderat, consiliis inductum, ad regium nomen sibi comparandum : et Culmensi episcopo, quem ait Prædicatorum disciplina excultum fuisse, ac magna religione præditum, atque etiam hoc ipso anno canonicorum sæcularium collegium Ecclesiæ suæ ad instituta regularia, ut in una domo sub eadem vivendi ratione virtutibus perpolirentur, traduxisse ; provinciam fuisse demandatam, ut Mendog regia inunctione solemni pompa ex ritu sacro liniret. Extant in Pontificio Regesto hujuscemodi litteræ, quibus id munus ipsi injunctum est[3].

48. « Innocentius, etc. episcopo Culmensi.

« Mandamus quatenus accersitis aliquibus Ecclesiarum prælatis, et religiosis personis, dictum Mindovum in totius Luthowiæ, ac terrarum omnium, quas per divinæ virtutis auxilium jam eripuit de infidelium manibus, vel eripere poterit in futurum, auctoritate nostra corones in regem, et

[1] Anony. auct. de reb. Conradi et Manfredi. — [2] Par. Hist. Angl. hoc an. Mon. Pad. Chr. l. I. hoc an. — [3] Lib. IX. Ep. LXV. — [4] Mon. Pad. Chr. l. I. — [5] Ep. LXVI. — [6] Eod. l. IX. Ep. XLII.

[1] Lib. IX. Ep. I. — [2] Longin. Hist. Pol. l. VII. an. 1252. — [3] Lib. IX. Ep. III.

sibi ab omnibus constitutis ibidem tanquam regi Catholico super omnibus diligenter intendi facias, quæ spectare ad dignitatem regiam dignoscuntur. Ita tamen quod ipse, ac successores sui, regnum prædictum et præfatas terras, quæ ad suarum precum instantiam in jus et proprietatem beati Petri suscepimus, se ab Apostolica Sede tenere perpetuo recognoscant. Contradictores autem si qui fuerint, vel rebelles, monitione præmissa per censuram Ecclesiasticam, appellatione remota compescas. Dat. Mediol. XVII kal. Aug. anno IX ».

49. Partes etiam ipsi imposuit[1], ut Lithuaniæ episcopum præficeret gerendo tanto muneri, excolendæque novæ illi Ecclesiæ idoneum, excitis duobus episcopis sacris pontificalibus initiaret: « Præsentium tibi auctoritate committimus, quatenus virum honestum et providum, ac in spiritualibus et temporalibus circumspectum, qui pontificali conveniat oneri et honori, prædictæ Luthowiæ auctoritate nostra præficias in episcopum et pastorem, ac duobus, vel tribus accersitis episcopis, sibi munus consecrationis impendas : prius tamen ei a prædicto rege optimo terræ solo pro fundanda cathedrali Ecclesia, et honorabilibus ac decentibus dotibus assignatis : cui licitum esse volumus, ut quoties opportunum fuerit, terram ipsius regis visitet, et cuncta ibidem exerceat, quæ non possunt nisi per episcopum exerceri. Cæterum postquam de præfato episcopo, quem soli Romano Pontifici volumus subjacere, provisum fuerit juxta mandati nostri tenorem, tu ab ipso fidelitatis solitæ juramentum nostro, et Ecclesiæ Romanæ nomine recipias juxta formam, quam sub Bulla nostra tibi mittimus interclusam. Formam autem juramenti, quod ipse præstabit de verbo ad verbum per ejus patentes litteras, suo sigillo signatas, nobis per proprium nuntium quantocius destinare procures. Dat. Mediolani XVI kal. Aug. anno IX ».

50. Ad convertendos vero reliquos Lithuanos, qui gentilium erroribus erant adhuc irretiti, atque improborum temeritatem coercendam, qui nascentem fidem præfocare niterentur, sollicitus Pontifex VII kal. Aug. dum adhuc Mediolani versabatur, Rigensi, Tharbatensi, et Osiliensi episcopis præcepit, regi in subditis ad religionis cultum traducendis laboranti operam. At deferbuit cito, ut indicavimus, ille pietatis ardor, quem præ se tulerat Mindanus, sive larvam religionis tantummodo tunc induisset, sive postea bonam mentem in nefas detorserit.

51. *Innocentius Perusii.* — Cum duobus mensibus, ut ex adscripta litteris Pontificiis die colligitur, Mediolani egisset, Innocentius Perusium se contulit[2], in qua urbe dum consistebat, Octaviano S. Mariæ in Via-Lata diac. card. legationis munus in Insubria, patriarchatu Aquileiensi atque Æmilia imposuit; datisque ad earum provinciarum antistites hisce litteris, legato suo operam et auxilium porrigerent, imperavit[1] : « Ut ipsæ partes eo magis in Dei et Ecclesiæ devotione proficiant, quo specialius per Sedem Apostolicam velut matrem se visitationis officio senserint, refoveri; ecce dilectum filium nostrum O. Sanctæ-Mariæ in Via-Lata diaconum cardinalem, virum utique scientia præditum, morum honestate decorum, et consilii maturitate præclarum, ad partes easdem tanquam pacis Angelum de fratrum nostrorum consilio, commisso sibi plenæ legationis officio; ut evellat et destruat, dissipet et disperdat, ædificet et plantet, sicut viderit expedire, duximus destinandum. Quia vero ipsum inter alios fratres nostros specialis dilectionis brachiis amplexamur, universitati vestræ per Apostolica scripta mandamus atque præcipimus, quatenus eum, imo potius nos in ipso benigne recipientes et honeste tractantes, eidem tanquam Apostolicæ Sedis legato intendatis humiliter et devote, ipsius monita et præcepta, et quæ vobis ex parte nostra mandaverit, efficaciter adimplendo : alioquin sententiam, quam idem tulerit in rebelles, etc. Datum Perusii IV id. Novembris an. IX ». Hactenus de Occidentalibus, rebus jam Orientales delibemus.

52. *S. Ludovicus Ptolemaide legatos sultani Damasceni et Assasinorum recipit.* — Tradit Jonvillæus [2] sultanum Damascenum oratores ad sanctum Ludovicum, dum Ptolemaide agebat, transmisisse : quibus gravissime de Ægyptiis proceribus, qui sultanum consanguineum suum neci tradiderant, expostulabat, ac regni Hierosolymitani quas obtinebat terras pollicebatur, si ad expetendam de iis ultionem armorum societatem iniret. Qua de re cum deliberasset, Yvonem Prædicatorum familiæ virum religiosum Sarracenicæ linguæ peritum ad sultani oratores, ut consilia exponeret, direxisse; rem vero admiratione et memoria dignissimam Yvoni contigisse, quam ex ipsius ore excepisse Jonvillæus asserit; dum oratorum Damascenorum domum adibat, in medio vico feminam senio venerandam, quæ dextera accensam facem, sinistra hydriam aqua plenam gestabat, eunti occurrisse : quo spectaculo permotum esse sciscitatum quorsum hæc gestaret : illamque subjecisse facem cælo injicere, ac succendere, aqua inferorum ignes extinguere meditari, ne quis amplius vel suppliciorum metu, vel præmiorum spe, sed solo divini amoris intuitu numini obsequeretur. Cujus rei fides sit penes auctorem. Cæterum fœdus illud cum Damasceno firmatum non fuisse, dicetur suo loco.

His addit Jonvillæus[3], dum Ptolemaide versabatur Ludovicus, Assasinorum principem ad eum oratores transmisisse, qui de S. rege exposuerunt ipsum Germaniæ imperatoris, regis Ungariæ, sultani Babylonici, aliorumque principum exemplo,

[1] Eod. l. IX. Ep. IV. — [2] Par. Hist. Angl. hoc an. et Mon. Pad. Chr. l. I. hoc an.

[1] Lib. IX. Ep. cur. V. — [2] Jonvil. in Hist. S. Lud. part. II. — [3] Ibid.

quos non ignoraret, diutius hac vita nisi quantum Assasinorum principi collibitum esset, perfrui non posse : muneribus illius amicitiam sibi non comparare, atque adeo denuntiarunt, vel donis placaret, aut vectigal, quod Templariorum, Hospitalariorumque magistris pendebant, remitti curaret, ad quos quidem occidendos sicarios suos princeps non submitteret, cum iis cæsis mox alius æque strenuus sufficeretur; parem vero regum conditionem non videri : acerbeque ob id increpitos a Templariis dimissos, ac jussos meliora principis nomine ad regem verba afferre : tumque honorificentissimam legationem ad S. Ludovicum decrevisse, unaque cum pluribus muneribus annulum aureum, cui nomen erat insculptum, transmisisse : ac regem vicissim alia munera, et Yvonem Prædicatorum Ordinis religiosum virum, ut ad Christi cultum barbarum alliceret, destinasse. E cujus ore excepisse addit auctor, cum hæc regi referret, quoties barbarus incederet, præferre armigerum securim manubrio argenteo, cui plures gladioli acutissimi erant infixi, adornatam; atque alta inclamare voce : Abscedite, fugite ante illius ora, qui regum mortem in suis manibus circumfert.

53. Opperiebatur porro Ptolemaide S. rex nova ex Occidente auxilia ad afflictas res redintegrandas ; contigitque, ut ingens pecuniæ vis, quam regina Blanca ad solvendam reliquam redemptionem miserat, hausta fluctibus navi periret; quo adverso casu audito, S. Ludovicus in egregiam vocem prorupit, quam Parisius [1] ad commendandam illius constantiam, scriptis commendavit : « Diebus sub eisdem mater et fratres regis Francorum pecuniæ quantitatem non minimam ad redemptionem regis transmiserunt. Et dum esset in mari, suborta tempestate, navis cum omnibus contentis est submersa. Quod cum audisset rex Francorum Christianissimus ait : Nec hæc, nec alia quælibet adversitas a charitate Christi me poterit separare. Et sic rex magnanimus alios quos vidit pusillanimes confortavit, ut secundus Job vere possit censeri; infideles etiam miserti suam admirabantur constantiam ». Quanta vero aliarum virtutum exempla rex sanctus in Syria explicuerit, quamque res Christianorum erexerit; ut etiam post acceptam illam cruentissimam cladem illius in Syriam accessus maximas utilitates religioni pepererit, quamvis sequentibus annis transacta sint, hic unum in locum congerere visum est. Integro pæne quinquennio, quo in Syria mansit, Christianorum urbes suis sumptibus mœnibus, aggeribus ac turribus ad repellendos hostes firmavit, qua de re hæc Gaufridus [2] e Belloloco testis oculatus tradit.

54. *Insignia pietatis et fortitudinis opera S. Ludovici per quinquennium in Syria.* — « Moratus est in Terra-Sancta per annos quinque vel circa : nec mora sua fuit inanis et vacua. Nam in spatio illo cum magnis sumptibus ædificavit Cæsaream muris fortissimis in circuitu civitatis. Eodem modo Joppen et Sidonem. Multa insuper posuit in ampliando et fortificando muros civitatis Achon. Licet autem labores hujusmodi, quamvis plurimum sumptuosi, modicum effectum utilitatis Christianitati visi fuerint contulisse, credimus quod per ipsum non stetit : sed potius ex secreto, et nobis ignoto Dei judicio hoc processit; et culpis aliorum hoc exigentibus, potius quam suis ». Tantis vero molibus sumptibusque opus perduxisse scribit Nangius, ut ea res in maximam Sarracenos admirationem rapuerit [1] : « Sarracenorum, inquit, principes non minimum mirabantur, non putantes potentiorem principem de toto mundo ad tantas expensas posse sufficere : post tanti exercitus stipendia, supellectilis amissionem, et redemptionis suæ solutionem, cum manu valida inter hostes suos novis muris urbes accingere, et aliorum ruinas propriis sumptibus restaurare; unde quidam admirati, admirantes ejus magnanimi cordis constantiam sibi fiebant benevoli ».

55. His adjicienda videntur nonnulla memoria dignissima, quæ dum instaurandis illis arcibus incumbebat, contigerunt : hortatum sæpius sui exemplo operas ad urgendum opus, ac laborem subeundum, hujusmodi verbis refert Jonvillæus : Macti animis, sæpius enim ad lucrandas indulgentias corbem gestavi. Sed mirari desinet sanctissimum regem in vallo egisse militem, ac terram humeris evexisse, qui ex eodem auctore acceperit ipsum propriis manibus putrida cadavera, ad quorum adspectum horrebant sensus, ad sepulturam extulisse. Ad quam rem adeo insignem confirmandam alterius oculati testis, Guillelmi nimirum Carnotensis [2], verba adducimus : « Illud non silendum, quod humilitatem et fervorem fidei regis ipsius commendat plurimum, quod cum veniens Sidonem audiisset de Christianis illuc missis, qui civitatem ipsam reædificare inceperant, interfectis ibidem a Damascenorum exercitu, quod multa corpora atque membra eorum jacebant in littore penitus insepulta, accessit ad locum rex pius antequam cibum sumeret, una cum venerabili patre bonæ memoriæ domno Odone Tusculano episcopo A. S. L. Et cum alii, qui aderant, quasi quamdam abominationem et horrorem haberent levandi corpora, et truncata membra, et jam quasi semiputrida contrectandi, sive etiam ossa tangendi ; ipse magnanimus et devotus rex, quasi nihil abominationis hujus sentiens, et a mane usque ad meridiem ibidem, ac si esset in cella aromatica conversans; propriis manibus ipsa etiam intestina et horrida membra Christianorum, quos vere martyres reputabat, sic benigne levabat a terra, sic dolenter contrectans et colli-

[1] Par. Hist. Angl. an. 1251. — [2] Gaufrid. e Bello loco in Vit. S. Lud. c. 26.

[1] Nang. in Gest. S. Lud. — [2] Guill. Carn. de Vit. et mirac. S. Lud.

gens ponebat in vasculis ad locum sepulturæ, quem prope castra parari fecerat, deportanda; quod omnes, qui aderant, et quamplures, qui præ abominatione fugerant, mirabantur humilitatem et magnanimitatem ipsius. Sicque nullo omnino, vel minutissimo osse relicto, quidquid inventum est, traditum est honorifice, cum exequiarum celebratione solemni, Ecclesiasticæ sepulturæ. Ut plane de ipsis possit intelligi illud psalmi : Custodit Dominus omnia ossa eorum, unum ex iis non conteretur; et illud etiam Sapientis : Corpora sanctorum in pace sepulta sunt, et vivent nomina eorum in æternum ».

56. Perfecto eo pio officio, Sidonem eversam a Barbaris, magnis molibus instauratam ac munitam propugnaculis scribit Jonvillæus : et Cæsaream Philippi, quamvis triplici cinctam muro, ab eodem non minus forti quam pio impetu expugnatam : alteram vero Cæsaream jam antea ab ipso justis operibus firmatam, cujus reficiendis mœnibus dum insistebat vocatum in judicium equitem in lupanari deprehensum refert, atque a S. rege præsente se hanc latam sententiam, vel ut per regia castra a meretrice, ligato ad genitalia fune, nudus circumferretur : vel equo, armis ac supellectile mulctatus, castris turpiter pelleretur. Qua data illi optione, rebus omnibus amissis, ejici maluisse; eaque mox pœna affectum cæteris frenandæ incontinentiæ exemplo extitisse. Tantus erat in S. rege pudicitiæ amor, ut eam non solum in se religiosissime coleret, verum in suis militibus, quos ad fundendum pro Christo sanguinem in eam expeditionem adduxerat, summam continentiam exigeret. Militaris quippe licentia abesse longe debebat ab exercitu, ex quo plures martyres prodiere.

57. Instaurata Cæsarea, Joppem ad excitanda illius propugnacula se contulisse tradit idem auctor. Ubi dum aggeribus moliendis, mœnibusque erigendis occupatus erat, ipsi insinuatum addit, sultanum Damascenum dato fidei et securitatis pignore, ut Hierosolymas adiret, permissurum : sed ab eo consilio a proceribus revocatum : non enim ipsius dignitati consentaneum videri, ut urbem impiorum potestati discessurus relinqueret, atque hoc exemplum attulisse. Quo tempore Philippus rex Francorum Ptolemaide in Gallias vela fecisset, relictis in Hugonis Burgundiæ ducis castris copiis suis, Hugoni ac Richardo Anglorum regi perlatum nuntium, ipsos Hierosolymas facile oppressuros, cum Ægyptiorum vires sultano Damasceno adversus Nessanum auxilio perrexissent : cumque instructis aciebus, quarum primam Richardus rex ducebat, Christiani Hierosolymas certi de victoria peterent, Richardo denuntiatum fuisse, Burgundum cum Gallicis copiis abscedere, ne captæ Hierosolymæ gloria Anglo tribueretur. Inter hæc virum nobilem ad Richardum inclamasse, ut propius accederet, se ipsi Hierosolymas ostensurum : illum vero subortis ob spes eversas lacrymis avertisse oculos, atque in hæc verba erupisse : « Absit, Domine Deus, ne tuam sanctam conspiciam civitatem, quandoquidem ita casus ferat, ut ipsam ex hostium manibus eripere non possim ». Huic etiam exemplo adjecisse fore, ut si ipse omnium regum Christianorum maximus peregrinationem Hierosolymitanam, urbe non recuperata, obiret, cæteros reges cum in Syriam accederent, officii sui partes implevisse existimaturos, si sancta loca ea ratione, qua Francorum rex, perlustrassent. At si Sepulchrum Domini lustrare non potuit, Nazarethanam tamen domum, in qua divinæ Incarnationis mysterium peractum est, adiit. Describit Gaufridus e Bello-Loco [1] quo sensu pietatis delibatus eam peregrinationem obierit. Cujus verba exscribenda censemus ad regis tanti pietatem in luce collocandam.

58. « Nec silendum arbitror quam humiliter, quam Catholice se habuit rex devotus in peregrinatione, quam fecit de Accon in sancta ac devota civitate Nazareth. Nam in vigilia Annuntiationis Dominicæ ivit, indutus ad carnem cilicio, de Sophera, ubi ea nocte jacuerat in Cana Galilææ. Inde per montem Thabor : inde eadem vigilia descendit in Nazareth. Cum autem a longe locum sanctum videret, descendens de equo flexis genibus devotissime adoravit : et sic pedes incessit, donec humiliter civitatem sacram, et pium locum Incarnationis intravit. Ea die in pane et aqua devote jejunavit, quamvis plurimum laborasset. Quam devote ibidem se habuerit, quam solemniter et gloriose fecerit celebrari vesperas, matutinas, missam, et cætera quæ ad solemnitatem tam celebrem pertinebant, testes esse possunt, qui affuerunt; de quibus nulli attestari veraciter, sive edere potuerunt, quod postquam Filius Dei in eodem loco de gloriosa Virgine carnem assumpsit, nunquam tam solemne, tamque devotum officium fuerit ibi factum. Ibidem devotus rex, missa in altari Annuntiationis celebrata, sacram communionem accepit, et dominus Odo Tusculanus A. S. L. ad majus altare Ecclesiæ missam solemnem celebravit, et sermonem devotum fecit ».

59. *Rudolpho Haspurgensi ob insigne charitatis facinus imperium Germanicum offertur.* — Absolvimus hunc annum pio Rudolphi Habspurgensis comitis facinore, cui numen ob donatum sacerdoti, Eucharistiam in salebroso loco deferenti, equum præmii ergo Germanicum imperium, quo adhuc ejus posteri potiuntur, contulit, ut quondam Abrahamo ob immolatum voluntate Isaac progeniem, stellis cæli et arenæ maris numero æquandam, ac divino consecrandam germine, concesserat [2] : « Anno MCCLI, Rudolphus comes in Habspurg juxta Brug in Ergow, vir timens Deum, die quodam optimo sedens equo, trans campum equitans cum quodam servo, sacerdotem quem-

[1] Gaufr. e Belloloco in Vit. S. Lud. c. 22. ex eoque Nang. in Gest. S. Lud. — [2] Serar. rerum Mogunt. l. V. in Gerardo I. ex Ms.

dam sacramentum Eucharistiæ ad infirmum gestantem, præcedente ministro, obvium habuit. Cui comes ait : Cur, bone domine, tam digna sarcina onerate, asperum et lubricum iter non equitatis? Et ille : Non habeo, inquit, præbendam valoris tanti, ut possim equum comparare. Et comes : Accipite hunc meum equum, et deinceps pro Dei honore utamini. Compunctus in hoc facto socius itineris et ipse suum caballum sacerdotis dedit ministro. Cumque venissent ad quamdam inclusam, cui Deus hæc revelaverat, inter alia audierunt ab ea : Domine, inquit, Rudolphe, vos hodie honorastis Deum in equo, ecce Deus largus remunerator infra triginta annos vos honorabit, et ad magnum honorem ascendetis. Factus est enim postea imperator post viginti duos annos ». Confirmat Serarius hanc historiam adductis plurium scriptorum auctoritatibus, ut merito fides miraculo detrahi non possit.

INNOCENTII IV ANNUS 10. — CHRISTI 1252.

1. *Innocentius rescindit sanctiones Friderici adversa Ecclesiis Siciliæ; de Tarentino, Hydruntino et Liciensi comitatibus decernit.* — Fluctuavit Occidens dubiis bellorum eventibus anno a partu Virginis millesimo quinquagesimo secundo, Indictione decima; hinc Pontificiis ad tuendam Ecclesiæ majestatem, illinc Fridericianis ad tyranni successores stabiliendos, inter se Italiam ac Germaniam ferro flammaque partientibus. Hæc ut enucleatius exponamus, a Siculis rebus, quæ depressæ admodum fuere, hujus anni historiam auspicamur. Ingemiscebat tunc infelix Sicilia sub intolerabili jugo, quod jam olim cervicibus populorum Fridericus imposuerat, atque in dies filiorum ipsius ac ministrorum crudelitate augebatur. Inter cæteros vero Ecclesiasticorum conditio longe infelicissima erat, cum direptioni improborum ipsorum fortunæ expositæ essent. Ad infringendam porro hostium temeritatem Innocentius papa omnia Friderici vetera decreta, quibus libertas Ecclesiastica evertebatur, convulsit [1] : « Qui pro regnorum clarissimo regno Siciliæ dudum sub dira seu durissima posito servitute profundos gemitus, et amara fudimus sæpe suspiria, id semper in mente gerimus, quod libertatem Ecclesiasticam, ibi quasi ad nihilum jam redactam, in statum pristinum, auctore Domino, reformemus; maxime cum regnum ipsum juris et proprietatis Apostolicæ Sedis existens, nunc rege careat, et aliqua sibi, nisi per Deum et Ecclesiam, resurgendi possibilitas non existat. Hinc est quod nos cum fratribus nostris diligenti consideratione præhabita, de consilio ipsorum omnes leges, seu constitutiones, aut statuta, ordinationes, dispositiones, jussiones, et universa similia in derogationem vel præjudicium libertatis, aut immunitatis, auctoritatis, seu jurisdictionis Ecclesiasticæ, vel quorumcumque jurium Ecclesiasticorum, a persecutore ejusdem quondam Frederico imp. ante vel post depositionem ipsius edita; necnon quaslibet consuetudines contra hæc in eodem regno ab ipso, vel suis prædecessoribus regibus Siciliæ, aut quibuscumque aliis introductas, irritas omnino decernimus et inanes : singulis Ecclesiis ipsius regni, tam sæcularibus quam regularibus, cathedralibus et aliis, ac domibus religiosis, civitates, castra, villas, terras, prædia, possessiones, homines, vassallos, et cætera bona, et jura, quibus eas idem Fredericus et aliquis filiorum, seu ministrorum ejus per inquisitiones, seu concessiones, aut venditiones, vel concambia, sive quocumque alio modo injuste destituit, restituentes plenarie, ab ipsis de cætero, cum omnibus juribus, et pertinentiis suis, integre possidenda. Eisdem etiam Ecclesiis, et domibus, ac prælatis ipsarum reparandi, et reædificandi de novo civitates, terras, villas, et castra de mandato ejusdem Frederici aut filiorum, seu fautorum ipsius in parte, vel tota diruta, seu destructa; et faciendi inhabitata rehabitari, concedimus liberam facultatem. Præterea, ut electa et prædilecta civitas Beneventi, camera utique Sedis Apostolicæ specialis, quam ejusdem F. perversitas, eversa tandem præpotenti virtutis divinæ brachio, impia

[1] Lib. X. Ep. cur. IX. sine tit.

feritate destruxit, se per ejusdem Sedis auxilium condigna gaudeat consolatione perfundi, eam in præmissis omnibus, et aliis libertatibus universis prædicto regno parem reddimus et æqualem; omnes sibi fidantias, quas olim alicui sine auctoritate Sedis Apostolicæ in præjudicium suæ libertatis antiquæ fecisse dignoscitur, nihilominus remittentes; ac districte injungentes illis, qui fidantias hujusmodi receperunt, quod eas sine omni dilatione ac difficultate remittant, et ipsas de cætero exigere non præsumant. Nulli ergo omnino hominum liceat hæc nostra statuta infringere, vel eis ausu quolibet contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, animadversione dura se noverit puniendum. Datum Perusii X kalend. Septembr. an. X ».

2. Ad ornanda meritis præmiis prænobilium virorum officia, nonnullas regni Siculi terras ipsis attribuit, inter quos Henrico Frangipani Tarentini principatus, atque Hydruntinæ ditionis jura contulit, ut ea ex hostis manibus avelleret [1] : « Cum concessionem claræ memoriæ Constantiæ Roman. imperatricis et reginæ Siciliæ, ac etiam quondam Friderici Roman. imperatoris tunc regis Siciliæ factam olim O. Frajapano avunculo tuo, ejusque successoribus de principatu Tarentino et tota terra Hydruntina, tibi, qui ejusdem O. hæres existis, liberaliter duxerimus confirmandam; facientes te de principatu et terra prædictis postmodum investiri, prout in aliis litteris nostris plenius continetur; nos circa te gratiam merito gratiæ cumulantes, te quoque volentes super præmissis principatu et terra favore gaudere Apostolico speciali, tuis benigne supplicationibus inclinati, præsentium tibi auctoritate concedimus, ut nulli alii, sed nobis, et Romanis Pontificibus successoribus nostris tantum de principatu et terra eisdem, pro quibus immediate præfatæ Sedi subesse te volumus, respondere de cætero tenearis : districtius inhibentes, ne cuiquam alii deinceps liceat te super memoratis principatu et terra, et omnibus pertinentiis, ac juribus suis temere perturbare, vel quomodolibet vexare, aut aliquam inferre tibi molestiam super principatum et terram jam dictos : seu te pro eisdem aliquibus datis, collectis, aut taliis, seu quibuscumque aliis exactionum impetitionibus fatigare ; nihilominus decernendo ut ea omnia ad jus, et proprietatem Rom. Ecclesiæ pertinentia integra tibi perpetuo et quieta permaneant, tuis commodis et usibus libere profutura. Nulli ergo, etc. Datum Perusii XII kal. Febr. an. IX ». Liciensem præterea comitatum Marco Ziano Petri Venetorum olim ducis filio, ad cujus avum spectaret, omni Tigenti comitis jure ob secutas Friderici partes abrogato, abjudicavit [1]. Verum ea liberalitas parum iis profuit, cum hostis eas terras occuparet, cujus potentiam armis frangere non potuerunt. Manfredus enim Tarentino principatu, ac Siciliæ legatione a Friderico donatus, Siculos in suo obsequio continebat, ac sibi adversantes Neapolitanos arctiori obsidione urgebat, quorum vastatis agris audito adventus Conradi nuntio castra removit, ut venientem exciperet, regnique administrationem in eum transfunderet, ut rerum ab ipso gestarum scriptor exponit [2] : « Facta depopulatione ibidem (scilicet Neapoli), in quantum placuit sibi, et æstivi temporis intemperies passa est, recessit de loco illo ad alias partes Terræ-Laboris in statu pacifico et fide regia reformandas incedens : processuque temporis intelligens regem Conradum fratrem suum de Alemannia in regnum per mare esse venturum, reversus est in Apuliam; ibique moram trahens, et pro adventu regis opportuna quæque disponens, dictum regem cum magna Theutonicorum comitiva per mare venientem apud Sypontum debita reverentia et devotione recepit sub an. Domini MCCLII, regnumque, cujus pro ipso bajulum gesserat, in pace totaliter fere constitutum, sibi assignavit ». Quæ porro urbes Conradi imperia detrectarint, exprimuntur in Ms. Chronic. Cavensi [3], quod nobis D. Lucas Holstenius vir doctissimus, S. Petri Basilicæ canonicus, una cum aliis veteribus monumentis pro sua liberalitate communicavit : « In hoc anno (nimirum MCCLII, quo rem consignat), Conradus rex venit de Alemannia, et obedivit ei totum regnum præter Neapolim, Capuam, et Nuceriam, et quasdam alias terras (1) ». His Conradi et Manfredinarum rerum scriptor addit : « Rex

[1] Lib. IX. Ep. XCIII.

[1] Lib. IX. Ep. CXXI. — [2] Anony. apud Ms. de rebus Conradi et Manfr. — [3] Chron. Ms. incert. auct.

(1) Rayn ldus hic Conradi filii Friderici adventum anno isto collocans in suam sententiam laudat anonymum de Gestis Conradi et et Manfredi, et Chronici Cavensis scriptorem anonymum. Sed utrumque falli valde suspicor, persuasum habens adventum hunc anno integro anticipandum esse. Id suadet auctoritas Matthei Spinelli, quem his annis ephemerides suas scripsisse satis constat. Notat ille ad annum MCCLI : « Die XX Maii intellectum est regem Conradum appulisse Veronam, ut possessionem regni iniret ». Et inferius : « XXVI Augusti venit Conradus cum classe Veneta, et excensionem fecit Pescaræ ad montem S. Angeli ». Tum : « Mense Septembri cum omnibus suis copiis progressus est contra comitem Aquinatem ». Denique additur : « Primo die Decembris obsedit Neapolim ». Vix credo Spinellum qui tam diligenter itinerarium Conradi prosequitur, anno integro hallucinatum fuisse. Quanquam hallucinationem aliquam in Spinello agnosco, neque enim mense Maio anni 1251 in Italiam venisse Conradus potuit, cum eodem anno, mense Augusto adhuc Norimbergæ agens signaverit Diploma, quod profert Ludewig Reliquiarum tom. II. pag. 227. Hujus pariter testimonio cohærere credo vetustum auctorem Appendicis ad historiam Siculam Malaterræ, quæ ex Codice Marchionis Terratanæ vulgata est a Murat. rer. Ital. tom. V, pag. 603 ; hæc enim habet auctor vetustus, desinens in annum MCCLXV. « Anno Domini MCCL, Indictione decima (errat anonymus iste in Indictionibus vel forte aliam earum supputandarum rationem tenet, cum anno MCCL Indictionem nonam assignent, et decimam huic MCCLI, nam ita legendum est pro MCCL, quod forte ex typographi oscitantia irrepsit ; ac denique anno MCCLII, mense Octobris, Indictionem XII, mense Januarii (legendum facile mense Junii cum ex Junio in Januarium facilis sit in Mss. hallucinatio) dominus rex Conradus venit de Alemannia per mare, et applicuit Apuliam octavo Januarii dictæ Indictionis ». Postrema hæc plane mendosa sunt, nec cohærent sibi. Vicissim autem cum Spinello fere quadrat monachus Patavinus, qui tunc scribebat

autem valde principi gratificatus est, recognoscens regnum ipsum in absentia sua post imperatoris patris sui mortem pro ejusdem principis industria sapienter, atque viriliter fuisse gubernatum : cum vix credidisse potuerit se sic quietum et pacatum regnum inventurum esse, sicut invenit; propter quod principem in magna benevolentia est amplexatus, etc. » Interjectis nonnullis, subjicit Conradum livore in Manfredum suffusum sensim illius potentiam elidere ac labefactare jura cœpisse. Hæc de Siculis rebus suffecerint : ad reliquas Italicas digrediamur. Flagrabat hoc tempore civili bello Hetruria, hinc enim Pisani, ac Senenses Fridericianas partes, hinc Lucenses, et Florentini Pontificias ferro flammaque tuebantur.

3. *Missus legatus Apostolicus in Hetruriam contra Friderici asseclas, ferventibus bellis et tumultibus; et multæ urbes reconciliatæ Ecclesiæ.* — Ad confirmandos ergo Ecclesiæ clientes legatos in Hetruriam summa auctoritate instructos Albanensem episcopum, et Guillelmum Sancti-Eustachii diaconum cardinalem misit Innocentius, ut Fridericianos ad Pontificias partes pellicerent [1] : « Cum pro pacis negotio inter discordes Tusciæ reformandæ vos ad partes illas de nostro latere destinamus, dignum videtur et congruum, ut onus laboris injuncti auctoritatis honor de nostræ potestatis plenitudine comitetur. Hinc est, quod de circumspectionis vestræ prudentia confidentes, recipiendi ad Apostolicæ Sedis gratiam civitates, aliorumque locorum communitates, ac personas quaslibet partium prædictarum ejusdem Sedis communionem, et gratiam non habentes, ac eis absolutionis beneficium juxta formam Ecclesiæ impendendi, necnon et relaxandi quorumlibet interdicta locorum ; ac etiam in pertinaces Ecclesiasticam aggravandi censuram, et contumacibus pœnas tam spirituales, quam etiam temporales, prout singulorum protervitas exegerit, imponendi, quemadmodum in præmissis omnibus vestra viderit discretio faciendum ; plenam et liberam vobis, et utrique vestrum concedimus auctoritate prædicta potestatem. Nulli ergo, etc. Dat. Perusii VII kal. Septemb. anno x ». Alias eodem die litteras ad Florentinos de imposita dictis cardinalibus legatione dedit [1].

4. Erexere Florentini admodum res suas partis de hostibus gloriosissimis victoriis, vastato Pistoriensi agro, captoque castro, cui Tizani nomen est : atque increbrescente fama Lucenses magna clade a Pisanis deletos fuisse, motis castris victoribus occurrere : et inito prœlio Pisanos fudere, ac paulo post de Senensibus victoriam retulere [2]. Quibus successibus elati florenos ex auro purissimo percusserunt [3]. Quod genus monetæ novæ miratus postea rex Tunetanus, cum de Florentinorum republica quæsiisset, iisdem prærogativis ac Pisanos ornavit, ut inferre merces, atque evehere possent; templumque Tuneti permisit, in quo Christiana sacra peragerent.

In eo secundarum adversarumque rerum æstu Interamnenses ad Ecclesiæ obsequium se contulere; quos Innocentius recepit in gratiam, ac beneficiis est complexus [4] : Fulginates ob pervicaciam insignem Pontificias iras exasperarunt, ut aculeatæ Innocentii litteræ demonstrant, Laudenses [5], qui maximus in Friderici gratiam sceleribus se inquinarant; ob quæ a Gregorio IX eorum civitas episcopalis sedis dignitate exuta fuerat ; in castra Ecclesiæ transfugere : promerueruntque ab Innocentio, ut pristinum decus illorum patriæ restitueret [6]; quo argumento ad novum designatum episcopum litteræ exaratæ.

5. Ornavit eodem tempore Albanensis episcopus A. S. L. Adriam episcopali sede, cui Ecclesiam Pennensem conjunxit; quod legati factum ad devinciendos arctius illius cives de Apostolica Sede benemeritos confirmavit Pontifex [7]. Eodem argumento Adriæ et Pennæ episcopo datæ litteræ [8], ut Adriæ administrationem capesseret : tum ad Adrienses [9], ut episcopo ipsorum benevolentiam, atque obsequia debita conciliaret (1). Nec præter-

[1] Lib. x. Ep. cur. VII.

[1] Lib. x. Ep. cur. VIII. — [2] Ricord. Hist. Flor. c. 150, 152. Jo. Vill. l. VI. c. 50 et 53. — [3] Ricord. ib. c. 5, et Jo. Vill. c. 54 — [4] Lib. x. Ep. cur. XXVIII. — [5] Ep. CX. — [6] Lib. IX. Ep. LXXXIII. — [7] Ep. CLX. — [8] Ep. CLXVI — [9] Ep. CLXVII.

et Conradi adventum anno MCCLI assignat. Idem pariter eruitur ex auctore Chronici Veronensis, qui desinit in annum MCCLXXVIII, cujus dein opus anonymus alius usque ad annum MCCLXXX continuavit, vulgatumque est cum eadem continuatione rer. It lic. tom. VIII : hic enim scribit ad annum MCCLI : « Eodem anno, mense Octobris, Conradus rex Apuliæ et dominus Icerinus Ezerinus, de Romano cum populis Veronæ, Paduæ, et Vicentiæ cum magno exercitu et multis exercitis Theutonicorum iverunt ultra Menzum ad Castrum Goiti districtus Mantuæ, et ibi steterunt per XV dies ad parlamentum cum Cremonensibus, Parmensibus, Placentinis, et aliis rectoribus civitatum Lombardiæ cum complicibus imperatoris, et transactis XV diebus, reversi sunt Veronam, et de præsenti dictus rex cum ejus comitiva per portum Naonem cum navigio et maximo apparatu transivit seu reduit in Apulia ». Eadem tradit auctor vetus, et accuratus Memorialis potestatum Regiensium, qui historiam suam cum anno MCCXC claudit. Asserit ille Conradum anno MCCLI Longobardiam venisse, primo Veronam, postmodum Cremonam, et e Cremona redisse Veronam. Denique Riccobaldus Ferrariensis coævus scriptor in historia Imperiali rer. Italic. tom. IX, col. 132, huic nostræ chronologiæ, quoad annum consonat. Hæc latius deducenda fuerant, ad extenuandam fidem scriptoris de rebus Conradi et Manfredi, qui mendo manifesto hunc Conradi adventum uno anno postponit. Quoad scriptorem hunc vero adnotasse hic juvat, adhuc latuisse in manuscripto Codice, cum Raynaldus hæc scribebat, sed non diu post beneficio viri cl. Ferdinandi Ughellii in Appendice tomi IX Italiæ Sacræ lucem vidit. Demum vero anno 1726. Cl. Muratorius opus illud reproduxit, idemque ex Ms. Codice latentem ejus auctorem *Nicolaum de Jamsilla* extrusit, a quo tamen scriptore, ut idem oculatissimus Muratorius vidit, non nisi priorem totius operis partem ad annum scilicet MCCLVIII habemus; reliqua vero usque ad annum MCCLXV decerpta sunt ex historia Siculia Saba Malaspinæ a Baluzio Miscellan. tom. VI, pag. 197 vulgata.

Anonymus vero Cavensis, qui pariter Raynaldo in Ms. Codice suppetebat, modo prodiit in tomo VII rer. Italic. palamque tandem auctorem esse his, quæ hic notat, recentiorem, cum Chronicon suum ad annum usque MCCLXVIII produxerit. MANSI.

(1) Quæ hic narrat Raynaldus de tempore adventus Innocentii Perusium, sicut et de renuntiatis ibidem cardinalibus turbata sunt

mittendum visum est Innocentium hoc anno appetente vere Perusii honorificentissime exceptum, sacri senatus numerum creatis septem cardinalibus, amplificasse, ut Parisius testatur[1]. Præterea nonnullos alios, ut Turonensem archiepiscopum, Mantuanum, Verulanum, et Bartholomæum S. Dominici religiosa disciplina excultum sacris pontificalibus initiasse[2]. Cum vero Dominicanorum mentio inciderit; addimus Innocentium ipsos regendarum monialium onere liberasse[3], ne a sacrarum litterarum lectione, et habendis concionibus distraherentur. Duo tamen sacrarum Deo virginum cœnobia, nimirum alterum urbanum S. Xisti, quod singulari studio complectebatur Pontifex; alterum S. Mariæ Pruliani Tolosanæ provinciæ, quod S. Dominicus condiderat excepisse.

6. *Agitur de B. Rosæ Viterbiensis canonizatione.* — Flagitavere ab Innocentio Viterbienses, ut piissimam virginem, cui Rosæ nomen erat, quæ dum vixerat egregiis virtutibus præluxerat, ac post mortem magnis miraculis claruerat, sanctorum Catalogo adjiceret, atque ad religiosum examen eos, qui illius suffragiis magna a Deo beneficia comparasse asserebant, evocari juberet, ut in publicas Tabulas referrentur. Qua in re consilii maturitatem solitam adhibiturus, priori Prædicatorum, et S. Xisti Viterbiensis archipresbytero censorum munus demandavit[4]: «Sic in sanctis suis mirabilis et benedictus in sæcula Dominus noster venerandæ memoriæ Rosam, virtute, ac fortitudine in hujusmodi vitæ solitudine dicitur solidasse, ut inter mundanos incursus, et vitiorum illecebras virginei floris integritate servata, per virtutum ardua immaculato calle pertransiens, ac nitorem in conscientia præferens, foris aliis velut rosa redoluerit per exemplum: ac tandem secundum pietatis fidem thronum gloriæ conscendere meruerit choris virgineis sociata, prout clara miraculorum indicia, quæ in terris divina bonitas operari dicitur, protestantur, ne lucerna sub modio lateat, sed luceat ad veritatis agnitionem infidelibus et fidelibus ad fidei fulcimentum. Iis sane miraculorum signis ac prodigiis dilecti filii nostri electus, clerus, consilium, et populus Viterbienses merito, quin potius meritorie excitati, nos humiliter et humaniter supplicarunt, ut fidelium testimonia super ipsius novellæ Rosæ fragantia, videlicet vitæ meritis, et miraculorum assertionibus recipi faceremus; ita quod, quæ felicitatis potiri creditur præmiis in Ecclesia triumphante, in militanti quoque honore congruo celebris habeatur; et quæ gloriosa Dei virgo coram hominibus claruit, pia innotescat patrona pro hominibus coram Deo. Nos igitur ipsorum laudabile votum favore benevolo cupientes prosequi, cum in re tam profundi judicii tanta expediat maturitatis cautela procedi, ut iis, qui perversitatis hæreticæ fermento corrupti loqui audent mala de bonis, et in electis pingere maculam, ut Ecclesiæ sponsæ Christi species decoloretur in membris, nullus insultandi fidelibus aditus relinquatur; discretioni vestræ, de quo plenam in Domino fiduciam obtinemus, per Apostolica scripta mandamus, quatenus super ipsius Rosæ vita et miraculis testes fide dignos, atque legitimos, quos undecumque produci contigerit, coram vobis legitime recipere, ac de singulis circumstantiis juxta interrogationis formam, quam vobis sub Bulla nostra transmittimus, prudenter examinare curetis, etc. Dat. Perus. VII kal. Decembr. anno x». Discutiendorum testium eadem atque in causa Ambrosii[1] piissimi viri, cujus sacræ exuviæ Urbevetere servabantur, forma Marino de Ebulo præscripta est, quo argumento eidem Marino litteræ exaratæ. Similem provin-

[1] Par. Hist. Angl. hoc an. — [2] Lib. IX. Ep. CLXXIV, CCXVII, CCXLIII, CCLXXXV. — [3] Lib. X. Ep. CXXXII. — [4] Ep. CCXL.

[1] Vide sup. an. 1240. num. 22. et an. 1250. num. 49.

et confusa, quanquam facile ex serie narrationis Nicolai de Curbio recto ordine restitui possunt. Nicolaus igitur in cap. XXX Vitæ Innocentii narrat Pontificem die Dominica V Novembris anni MCCLI, Perusium venisse (non ergo hoc anno MCCLII, vere appetente, ut asserit annalista). « Dum autem », pergit Nicolaus, « ibi persisteret et illuc curiam ordinaret, cum jam ibidem per annum et dimidium resideret, tres cardinales in Ecclesia ordinavit, dominum episcopum Portuensem, (scilicet Jacobum Herebertum) dominum episcopum Prænestinum, quondam Strigoniensem archiepiscopum (Stephanum Hungarum), et dominum Ottobonum S. Adriani diaconum cardinalem. Dominum autem Prænestinum de Barro (Ciacconus Petrum de Barro appellat) tituli S. Marcelli presbyterum cardinalem consecravit in episcopum Sabinensem, ubi quidem non post multum temporis a Domino ad vitam aliam est vocatus, qui se fecit in Ecclesia S. Francisci de Assisio tumulari ». Cum ordinatio ista cardinalium post moram unius anni et semis Perusii factam ab Innocentio contigerit, eoque venerit Innocentius ineunte Novembri anni 1251, satis constat non citius anno 1253 forte in ipso Paschæ pervigilio, die nempe XIX Aprilis consignandam esse, prout ante me animadvertit P. Franciscus Pagius in Breviar. chronol. Pontif. Roman. tom. II, pag. 184, edit. Luc. Nisi forte reputaverimus eam cardinalium renuntiationem non quidem Aprili mense, sed in quatuor anni temporibus veris Martio mense habitam, cum Parisii continuator illam ad annum 1252 referat. Martio enim mense, non vero Aprili ex veteri stylo adhuc annus 1252 currebat. Fateor equidem Martio mense anni 1253 non adhuc moram anni cum dimidio Perusii Innocentium traxisse; sed notum est historicos, cum tempora his vel similibus phrasibus definiunt, accuratissimæ chronologiæ leges minus plerumque curare. Cæterum Parisii continuator in eo errat, quod septem cardinales renuntiatos notat, cum non ultra quatuor assumpti fuerint.

Hæc scripseram, cum legenda occurrit Bulla Innocentii qua privilegia cœnobii Pisani Ordinis FF. Prædicatorum confirmat, quæ data legitur Perusii VI kal. Indictione X, Incarnationis Dominicæ anno MCCLI, Pontificatus Innocentii anno IX. Bullam hanc, licet erasus sit mensis quo signata est, pertinere ad annum 1252, cum veteri stylo adhuc censeretur annus 1251, ex Indictione X satis constat. Data est igitur saltem ante diem 25 Martii ejus anni, et cum inter nomina cardinalium adscriptum ferat *Ottobonum S. Adriani diaconum cardinalem* satis demonstrat saltem in quatuor anni temporibus Quadragesimæ ejus anni 1252, cardinales illos, de quibus Nicolaus de Curbio, renuntiatos fuisse. Ex quo intelligas Nicolaum eum cum scriberet Innocentium, cum resedisset Perusii anno integro et dimidio, cardinales renuntiasse, aliam plane fuisse ab ea quam Pagius interpretatur; id enim tantummodo spectasse ut assereret Pontificem moram anni cum dimidio traxisse Perusii, et ibidem cardinales elegisse. Bullam hanc exhibet Bremond in supplem. Bullarii Ordinis Prædicatorum tom. VI, pag. 25.

MANSI.

ciam Spoletino et Eugubino episcopis de perscrutandis, atque in Acta publica redigendis Simonis Minoritæ gestis, cujus opera plura prodigia patrata circumferebantur, Spoletanorum adductus precibus, injunxit[1].

7. *Idem de S. Stanislao episcopo Cracoviensi.* — Instabat etiam eodem tempore summis precibus Prandothas episcopus Cracoviensis, ut ejusdem olim Ecclesiæ antistes Stanislaus sanctorum numero adscriberetur ; et quamvis Gnesnensis archiepiscopus, episcopus Wratislaviensis, atque abbas e Lucedio commissam sibi provinciam executi, confectas de miraculis beati viri beneficio patralis Tabulas ad Innocentium misissent ; iis tamen, quo nullas humanæ prudentiæ partes in re tanti momenti prætermitteret Jacobum Velletrensem Minoritam in Poloniam misit, ut arctorum prototypa exploraret, excuteret testes, ac illorum senum dicta, qui annos centum erant egressi, quos martyrem novisse fama erat, ad examen revocaret[2] : « Discretioni tuæ auctoritate præsentium in virtute obedientiæ districte injungimus, ut a dictis inquisitoribus, si superstites et præsentes in provincia fuerint, an sic processerint sicut sub ipsorum sigillis recepimus, perscruteris ; et ipsorum Actorum exempla ad majorem certitudinem tecum portes, faciens præsentari tibi eos, qui dicuntur fuisse a diversis infirmitatibus liberati, quos et quot potueris ; ac illos duos centenarios, si superstites fuerint, de quibus mentio est in Actis, qui dicuntur ab aliquibus accepisse, vel eorum alterum, quod sanctum noverunt eumdem, et de ipsius clara et honesta conversatione, dum viveret, audiverunt ; inquisiturus ab ipsis an ita sit : et inspecturus nihilominus devotionem populi et famam communem super martyrio, et causa martyrii, necnon et sanctitate ipsius. Inquiras insuper, utrum Cracoviensis diœcesis paganis et Ruthenis schismaticis sit confinis ; ut per hoc ex ipsorum confinio lucrum provenire valeat animarum. Ad hæc librum chronicorum, quoad capitulum pertinens ad negotium memoratum ex archivio ducis Poloniæ editum ; et etiam librum Annalium, et Epitaphium considera diligenter : et his summatim sub obtestatione juramenti, ubi tibi visum fuerit, coram prioribus inquisitoribus præstiti plenius intellectis, si aliqui testes super prioribus, vel novis articulis tibi fuerint præsentati, eos juratos secundum formam recipiendorum testium prudenter recipias, et diligenter examinare procures ; et sic instructus ad nos, ut per te super iis instruamur plenius, revertaris. Datum Perusii VII kalend. Junii, anno IX ».

8. Has litteras historiæ suæ insinuavit Longinus[1] : qui in eo emendandus est ; dum ipsas ad annum Christi MCCL refert. Cæterum ex eodem auctore liquet, Jacobum Minoritam strenue suo munere perfunctum, cujus occasione data, addimus Innocentium Minoritis confirmasse[2] Urbanam Eccl. S. Mariæ Capitolinæ donationem, jam ante Lugduni adhibitis Raynaldo Ostiensi episcopo et Stephano Sanctæ-Mariæ Transtyberim presbytero cardinali a se factam V kalend. Jul. Pontif. anno VII ».

9. *Ezelinus de Romano crudelitate et hæresi infamis, et alter Nero.* — Eodem anno Gregorius e Montelongo, uti monachus Patavinus scribit[3], patriarchatu Aquileiensi ab Innocentio ornatus (1), Ecclesiæ possessionem iniit, ut egregias virtutes, quas in continendis in fide Ecclesiæ Insubribus, infringenda Fridericianorum tyrannide, atque Ezelini e Romano, qui non tam principem, quam immanissimum carnificem agebat, conatibus debilitandis, in amplissimo munere explicaret. Ezelinus porro, non Fridericiana tantum, sed etiam hæretica lue infectus erat, quem ut ad pietatem revocaret Pontifex, vel justas in contumacem pœnas decerneret, jam ante illi ad purgandam et amovendam a se publicam infamiam diem[4] apud Sedem Apostolicam dixerat, judiciumque vir improbus variis artibus eluserat. Cui iterum Pontifex, ne inanes perfidiæ colores, ac periculi metum obtenderet, permisit, ut in Insubria, marchia Tarvisina, aut Germania locum deligeret, ubi tuto Ecclesiastico solio se sisteret. Quo argumento hoc decretum Pontificium promulgavit.

« Universis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis.

« Licet pridem nobili viro Ezelino de Romano certum duxerimus terminum præfigendum, quo personaliter ad Sedem Apostolicam accederet, super impressa sibi nota hæresis recepturus, quod dictaret justitia, et facturus, alioquin, ex tunc contra ipsum gravius super hoc procedere curaremus ; volumus tamen, providentiæ suggerente consilio, eidem noxiam cujuslibet excusationis auferre materiam, ne adversus manum salutis ejus remedia perscrutantem de impossibilitate parendi, vel periculo nostris conspectibus comparendi aliqua sibi possit verisimilitudinis assuere tegumenta ; et negotium Catholicæ fidei prosequentibus modestia, qua possumus, circa ipsum, cunctis liquido liqueat, quod pia fidelium omnium mater cum injusto animositatis inimicæ calore non impetit, sed sinceræ charitatis desiderio repetit ad salutem. Hinc est, quod dicto nobili præmissæ citationis formam ad Sedem prædictam

[1] Lib. IX. Ep. CCCXXXI. — [2] Ep. CCLXXXI.

[1] Longin. ubi sup. — [2] Lib. X. Ep. XXXIX. — [3] Mon. Pad. Chr. l. I. hoc an. — [4] Lib. IX. Ep. cur. XI.

(1) Gregorium a Montelongo anno isto infulis Aquileiensibus donatum fuisse tam exploratum est, quam ignotum quo mense assumptus fuerit. Id vero demum patuit ex auctore Chronici Estensis, vulgato a Muratorio rer. Italic. tom. XV; ita enim habet : « Gregorius de Montelongo ordinatus fuit patriarcha Aquileiensis ab Innocentio mense Januarii, etc. » MANSI.

personaliter veniendi hoc æquitatis moderamine temperamus, ut siquidem usque ad festum Assumptionis proximo venturæ certum, et idoneum locum in Lombardia, vel marchia Tarvisina, aut Forolivii, seu etiam Alemannia, sive regione alia commode adjacenti viderit sibi tutum; dummodo idem locus sit in plena constitutus Ecclesiæ, ipsiusve fidelium potestate, ejus sibi permittimus optionem: et in eo parati sumus sibi securitatem plenariam providere, ut ibi, quod eidem in prædictis faciendum incumbit, personaliter implere procuret. Ad quem locum parati sumus destinare personas, quæ ipsum nobilem efficientem in hac parte humiliter quod debebit, ibidem recipiant vice nostra. Hoc autem in communem volumus venisse notitiam, ut nota factum ratione probetur, et quod de publico agitur fidei negotio cunctos tangente fideles, publicis auribus innotescat. Dat. Perusii IX kalend. Julii anno IX ».

10. Contempsit Pontificis imperia Ezelinus, ac paulo post conflatæ in se a Marchianis conjurationis suspicione efferatus crudelitatem Neronianam exercuit, quam monachus Patavinus describit[1]: « Incipiens a Carnorolo milite Veronensi, quem conjurationis principem asserebat, tam in Verona, quam in Padua, Vicentia, et in tota Marchia inauditam stragem et occisionem hominum perpetravit. Ubique luctus erat, ubique dolor et tristitia, ubique dira mortis imago. Catervatim milites et majores natu in foro gladiis necabantur, membra frustatim præcidebantur, et rursum collecta et imposita rogis igne supposito cremabantur. Frater fratrem, consobrinus consobrinum, amicus amicum tradebat ad mortem, et propriis manibus trucidabat. His sceleribus credebat quilibet se obsequium præstare tyranno. Et tamen isti, qui hoc faciebant, post paucos dies in similem mortis gladium, seu laqueum incidebant. Filii nobilium et aliorum civium oculis privabantur, et eorum genitalibus amputatis, includebantur in carceribus tenebrosis, ubi moriebantur famis horribili cruciatu. Matronæ nobiles et delicatæ, et virgines speciosæ fame, peste, injuriis, et afflictionibus inauditis in custodiis tabescebant. Quotidie diversis generibus tormentorum indifferenter tam majores, quam minores a carnificibus necabantur. Voces terribiles clamantium in tormentis die noctuque audiebantur in altis palatiis, quæ dolorem et horrorem maximum hominibus inducebant, nullusque publice audebat plorare super his malis: sed quilibet vitam et victoriam, et sinon corde saltem verbis affectuosis Ezelino nequissimo domino affectabat ». Pergit effusam in omnes, nullo ætatis, sexus, dignitatis, religionis discrimine crudelitatem, circumventos calumniis plures, ut bonis exuerentur, Ecclesiastica vectigalia occupata describere, subjicitque: « In diebus ejus cessavit prædicatio, obmutuit confessio peccatorum, et devotio fidei est extincta. Visitare etiam loca sancta publice homines non audebant ». Et paucis interjectis: « Residere sub Ezelini tyrannide intolerabile: effugere impossibile videbatur, quod nequissimus dæmon fossatis magnis districtum suum circumdederat, et super ipsa fecerat speculas, quas Marchiani muros appellabant, in quibus erant die noctuque speculatores, qui nec intrare, nec exire aliquos permittebant. Si quis in fuga deprehensus fuisset, sine audientia oculis, vel pedibus et manibus privabatur, nec aliqua eum poterat excusatio liberare, etc. »

11. *S. Petri Veronensis zelus et martyrium.* — Freti illius potentia, atque auctoritate hæretici in Marchia, aliisque regionibus circumjectis grassabantur. Friderici enim ac sequacium id consilium fuerat, Sarracenis, hæreticis, improbissimisque aliis sectis, quæ ex omnium vitiorum colluvione emerserant, fræna laxare, quo eorum opera atque insolentia in Christi vicarium uterentur: tum apud Mediolanenses aliosque Insubres ob intestina bella hæresis admodum se propagarat. At Pontifex ad evellendum enascens zizania ex agro Dominico, censores fidei plerisque in locis instituerat: atque anno præterito inter cæteros Petro Veronensium Prædicatorum magistro defendendæ religionis causæ contra hæreticos provinciam, ut vidimus, commiserat. Qui vir divinus, pietate ac doctrina instructus, cum zelum quo flagrabat, in hæreticos explicare cœpisset, eorum sibi immanissimum odium, quorum salutem sitiebat, conflavit: atque hoc anno[1] ab iis crudelissime gladiis transfossus martyrii palmam adeptus est; de quo hæc veteris Chronici, in quo præclara Francorum facinora continentur, incertus auctor: « An. Dom. MCCLII, nonis Aprilis, sabbato in Albis, fr. Petrus de Verona inquisitor hæreticorum per Sedem Apostolicam deputatus, pro pietate fidei in territorio Mediolanensi est occisus; virgo, doctor et martyr, corona triplici laureatus ». Illius porro martyrii historiam ex Thoma Lentino[2] patriarcha Hierosolymitano[3] decerpendam putamus.

12. « Anno salutis millesimo ducentesimo quinquagesimo secundo, die sabbati illius, quod est finis Septuagesimæ, diciturque sabbatum in Albis annotinum et Pascha, athleta Christi, de suo cœnobio ad certamen fidei Mediolanum contendens, nitebatur præfixum terminum prævenire. Cumque iter medium carperet, quidam funestus hæreticus et cruentus hæreticorum satelles eorum precibus adductus et pretio librarum quadraginta conductus in beatum virum iter salutaris propositi persequentem, in agnum utique lupus, in mitem ferus, in pium impius, furibundus in mansuetum, prophanus in sanctum ausu sacrilego incurrit; et de Christi sacerdote victimam faciens,

[1] Monach. Pad. ubi sup.

[1] Cantip. l. I. tom. V. num. 2. — [2] Bern. Chr. Rom. Pont. et alii. — [3] Ext. apud Sur. tom. II. die XXIX April.

sacrum illius caput ense cruento ferit, diraque illi semel atque iterum repetitis ictibus, vulnera imprimit. Deinde nihil divertentem ab hoste, sed protinus hostiam sese exhibentem, illiusque se truces ictus patienter excipientem, seminecem humi prostratum reliquit, et ad fratrem Dominicum sancti viri comitem, aerem miserandis vocibus implentem, opemque et auxilium implorantem mox cruentus carnifex se convertit, et quatuor illi lethalia vulnera inflixit.

13. « Interea B. Petrus in parte alia se Domino commendans: In manus tuas, Domine, inquit, commendo spiritum meum ; a fidei Catholicæ professione et præconio etiam in hoc articulo minime desistens, sed symbolum fidei, quod propter patrui blandimenta puer abnegare noluit, in ipsis mortis angoribus tanquam egregius fidei propugnator, nequaquam oblitus recitare, quemadmodum etiam ille scelestus carnifex fugæ præsidio destitutus, et a fidelibus, quos fratris Dominici clamores excitaverant, postea captus, atque idem quoque frater Dominicus aliquot diebus supervivens testati sunt. Cum autem adhuc palpitaret vir sanctus, cultrum homo ille sanguinarius per ejus latera adegit, coque confosso, beatum illius martyrium absolvit ».

14. Pulcherrimis ejus vestigiis, quæ in hæreticis insectandis sodalibus exararat, institere Dominicani : atque strenuam navavere operam quo impietas in iis locis interiret. Adeo ut merito gloriosus Christi athleta cum Sampsone[1] conferri possit, qui cæsus hostes numinis plures obtriverit, quam vivus debellarat ; quam rem vir sanctus Mediolani in publica concione prædixerat, ut ejus Vitæ auctor narrat : « Mediolani coram multa populi frequentia e suggestu palam dixit se non ignorare hæreticos ipsi necem meditatos esse, et jam pecuniam sicario numerandam alicubi depositam esse : sed agant illi, inquit, quidquid volent, plus me sentient facturum contra se etiam post obitum quam fecerim vivens ». Agunt de eo plerique alii auctores, in quibus Cardinalis Baronius[2] ipso die, quo martyrio affectus, III kal. Maii ejus memoria ab Ecclesia anniversariis sacris celebratur.

15. Indoluit ob ejus mortem Innocentius, ac majori zelo in hæreticos exarsit. Paucis enim post diebus nimirum id. Maii, Pontificatus sui anno nono, plures sanctiones adversus hæreticos, eorumque studiosos ac fautores, a magistratibus urbium locorumque, et provinciarum præfectis servandas promulgavit ; quibus hujusmodi præfixa est inscriptio.

[1] Jud. XVI. — [2] Baron. ad Martyr. Rom. die XXIX Apr.

« Potestatibus sive rectoribus, consiliis et communitatibus civitatum, aliorumque locorum per Lombardiam, Romaniolam et marchiam Tarvisinam constitutis, salutem et Apostolicam benedictionem ». Cum vero id Pontificium Diploma jam typis excusum in manibus omnium teratur, avidum lectorem eo dimittimus[1] ; jam constantissimo martyri purissimam virginem nostra oratione conjungemus.

16. *Jutta virgo sanctitate clara.* — Evolavit in cœlum eodem ferme tempore Jutta sanctissima femina, quæ pudoris florem Deo voverat, atque egregia exempla virtutum hauserat a S. Elisabetha Lantgravia Thuringiæ, cujus pedissequa fuerat : de qua hæc Trithemius[2] : « Hoc anno obiit devotissima Christi virgo Jutta XIV kal. April. quæ olim fuerat pedissequa Elisabeth lantgraviæ Thuringiorum. Hæc sancta virgo multis et signis et miraculis, tam per vitam quam post mortem claruit : et omnium virtutum dominæ suæ dum adhuc viveret, conscia et cooperatrix semper fidelissima fuit ; ejusque sanctissimam conversationem, qua in tantum prævaluit, in omnibus imitari studuit, pauperumque singularis advocatrix fuit ». Hactenus auctor, atque ex eo recentiores. Cum vero in Germanicam virginem inciderit oratio, nunc Germanicas res decurramus.

17. *Guillelmi sententias contra imperii principes et Conradum confirmat Innocentius.* — Celebratis Francofurdi solemnibus comitiis (1), Romanorum rex Guillelmus, assentientibus imperii principibus, eorum omnium bona vectigalia aulæ Germanicæ ad imperium revocarat, qui intra evolutum ab acceptis Aquisgrani regiis ornamentis annum, clientum ac stipendiariorum debita officia ipsi non detulissent. Quam sententiam Innocentius ejusdem regis precibus adductus, confirmavit[3], ac provinciam Fuldensi abbati imposuit[4], ut Apostolica auctoritate legis rigor in reos exerceretur.

« W. regi Romanorum illustri.

« Dignum est sententias, quæ solemniter regio promulgantur oraculo, ut illibatæ permaneant, Apostolicæ firmitatis patrocinio non carere. Tua siquidem, charissime fili, nobis exhibita narratio continebat, quod tu in generali curia, nuper apud Franchefort de antiqua imperii consuetudine celebrata, per definitivam sententiam, de communi consensu principum imperii ejusdem tibi fidelium ibidem præsentium, promulgatam, illos omnes bonis quibuscumque, quæ ab imperio tenebant in

[1] Bull. tom. I. in Inn. IV. — [2] Trithem. in Chron. Sponheim. hoc an. — [3] Lib. X. Ep. CCLII. — [4] Reg. post eamd. Ep.

(1) Celebris conventus Francofordiensis anno isto habiti dies, et mensis nobis servatur ab anonymo Erfordiensi, qui ad hunc annum notat : « Rex indixit curiam kalendis Julii Franchevurt celebrandam, in quo tamen eodem fere tempore defunctum suum graviter lugebat socerum (ducem Brunsvicensem), eidem itaque curiæ isti principes interfuisse referuntur, episcopi Moguntinus, et Coloniensis, et Leodiensis, Spirensis, Argentinus, dux Brunsvicensis imperatoris defuncti (forte ducis defuncti) præter abbates plures et comites et barones ubi rex sententia proscriptionis ducem Bavariæ innodasset, si per quosdam interceptum non fuisset ». MANSI.

feudum, privare curasti, qui super iis investituram infra annum a die, quo apud Aquisgranum in Romanorum regem fuisti, divina favente gratia, coronatus, a tua celsitudine recipere non curarunt, prout in authenticis litteris confectis exinde, et regio sigillo signatis, plenius continetur. Nos itaque tuæ sublimitatis precibus inclinati, quod a te super hoc factum est, et ratum habentes et gratum, illud auctoritate Apostolica confirmamus, etc., usque communimus. Nulli ergo nostræ confirmationis, etc. Dat. Perusii IV non. Decembris, anno XI ». In eo Ordinum conventu adversus Conradum Friderici filium imperium sibi arrogantem plura statuta; jusque omne in Sueviam, quam obtinebat, illi abrogatum, cui decreto regio Innocentius Pontificium robur adjecit.

18. « W. regi Romanorum illustri.

« Cum sicut ex parte tua fuit propositum coram nobis, nobilis vir Conradus, natus quondam Frederici olim imperatoris, tam a claræ mem. Henrico rege Romanorum prædecessore tuo, quam a tua celsitudine postmodum in curia generali a te apud Franchef. ex more principum congregata, non solum ducatu Sueviæ, sed etiam omnibus bonis suis, quæ ad ipsum dicebantur in regno Alemanniæ pertinere, ejusdem regis principum accedente consensu ex eo fuerit rite privatus, quod erat persecutor Ecclesiæ, et adversarius manifestus, nec de prædictis ducatu et aliis investituram a te, vel eodem prædecessore tuo recipere procuravit; nos privationem hujusmodi ratam habentes et gratam illam auctoritate Apostolica confirmamus, etc. Dat. Perusii XIII kal. Aug. an. X ».

E superioribus refellendus Parisius, dum tradit Guillelmum bello fatigatum promissis Pontificiis irretitum se fuisse conquestum, malis auspiciis capessitas regni habenas deseruisse, seque in Hollandiam subduxisse; non negaverim tamen Guillelmum aliquid adversarum rerum expertum: ita enim fluctuabat Germania, ut pari ancipitique contrariarum partium victoria in hunc modo, modo in illum inclinaret. Suscepit quidem graves et justas iras Innocentius in Treverensem archiepiscopum, cum eo jubente, vel connivente, Confluentiæ, quæ ditionis ipsius erat, Sculteto duce a militibus præsidiariis, civibusque in arma concurrentibus, Guillelmi quædam crucesignatæ copiæ partim cæsæ, partim dissipatæ, aut præterlabentis fluminis aquis mersæ fuissent.

« Hugoni tit. S. Sabinæ presbytero cardinali Apostolicæ Sedis legato.

« Ad nostram noveris audientiam pervenisse, quod Scultetus, milites et homines castri de Confluentia Treveren. diœcesis ad venerab. fratris nostri arch. Treveren. eorum domini temporalis instinctum in charissimum in Christo filium nostrum regem Romanorum illustrem, crucesignatos et alios de exercitu dicti regis manu irruentes armati, nonnullos ex ipsis vulnerare, alios occidere, quosdam spoliare, ac captivare temere præsumpserunt, aliquibus miserabiliter in Rheni flumine suffocatis in ipsius regis injuriam, et Ecclesiæ ac imperii negotii generalis non modicum detrimentum. Ne igitur tantæ præsumptionis temeritas propter impunitatem transeat aliis in exemplum, mandamus quatenus si de plano, et absque judicii strepitu super hoc per te, vel per alium inquirens inveneris ita esse, dictum archiepiscopum moneas, vel moneri facias, ut plenariam super iis satisfactionem studeat exhibere, quam secundum Ecclesiæ, ac regis honorem, et atrocitatem facti videris exhibendam: verum si monitus plenam humilitate debita satisfactionem ad mandatum tuum, imo nostrum, impendere forte contempserit, tu ex parte nostra peremptorie cites eumdem, ut infra duos menses post citationem hujusmodi compareat personaliter coram nobis, prout decuerit, recepturus. Si vero in statuendo sibi termino ad nostram venire personam recusabit, subditos ejus ab obedientia ipsius in pœnam inobedientiæ suæ usque ad satisfactionem congruam absolvere non postponas. Quod interim feceris per tuas, etc. usque intimare. Datum Perusii II id. Decembris anno X ».

19. *In Ecclesiæ Constantiensis oppressionem et Bulgarensis invasorem decernitur.* — Ut severitatem in archiepiscopum, qui regiam suorum opera majestatem violarat, distrinxit; ita eamdem in eos exeruit, qui læserant præsulum dignitatem. Devinxerat se tunc nefario scelere Walterus e Clivigen, qui episcopum Constantiensem comprehenderat, atque adeo in se Pontificis iras exasperavit. Abbati enim Campidovensi provinciam tradidit [1], viro nobili denuntiaret Pontificio nomine, ut episcopo injuriam et damna illi Ecclesiæ illata sarciret, ac parere detrectantem ea percelleret pœna: « Nullus de ipsius progenie usque ad quartam generationem in Constantiensi, vel alia cujuscumque civitatis collegiata Ecclesia in canonicum vel in clericum admittatur: quod si secus præsumptum fuerit, decernimus irritum et inane ». Exeruit quoque Ecclesiasticæ disciplinæ in rigorem Elanum præpositum, qui Abelis Daniæ tyranni (hunc enim non regem vocat, sed regem tunc se gessisse ait, cum fratrem regem ad invadendum sceptrum, ut vidimus [2], securi feriri, et aquis mergi jussisset, ac tunc sceleris pœnas vita ac sceptro amissis luerat) potentia fretus, dissentientibus canonicis, Bulgavensem sedem occuparat. Wiburgensi enim episcopo datis Perusii XIII kalend. Januar. anno Pontificatus X litteris, provinciam demandavit [3], ut ab ea Ecclesia deturbari, et alium juste eligi ac subrogari operam daret (1).

20. *Regum Sueciæ et Norvegiæ zelus et pietas.*

[1] Lib. X. Ep. IX. — [2] An. Chr. 1250. — [3] Lib. X Ep. CCCI.

(1) Ad res Daniæ quod attinet, præterisse pigeret Abelem impium Daniæ tyrannum hoc anno sublatum fuisse, qua de re hæc notat

— Quanto obsoleverat in Dania impii Abelis scelere libertas Ecclesiastica, tanto magis in Suecia egregiis Waldemari regis et Birgeri ducis studiis efflorescebat : qui potentiam non ad opprimendas, ut ille nefarius merito repentino divinæ justitiæ impetu e vivis excisus, sed ad defendendas Ecclesias converterant : quare ut bene meritis Innocentius gratiam referret, hæc Upsalensi archiep. ejusque suffraganeis præscripsit [1] : « Cum charissimus in Christo filius noster W. rex illustris et nobilis vir B. dux Sueciæ, prout decet Catholicos principes, cupiant, sicut intelleximus, Ecclesias et personas Ecclesiasticas in regno Sueciæ constitutas in sua confovere justitia, et a malignorum incursibus defensare ; mandamus quatenus præfatis regi et duci contra perturbatores ipsius regni viriliter assistatis ; ita quod iidem, vestro mediante auxilio, tenere valeant in pacis pulchritudine terram suam, et nos devotionem vestram possimus exinde in Domino commendare. Dat. Perusii XII kal. Nov. an. x ».

21. Defixerant præstantissimi illi principes præcipuas in pietate excolenda, atque omni labe repurganda conscientia curas : quorum pia desideria ut promoveret Innocentius, criminum veniam deposcentibus hæc præmia, dato ad ipsos atque ad uxorem ejusdem ducis Diplomate [2], ex sacro meritorum Christi ærario effudit, ut reliquiæ criminum, quæ apud sacerdotem intra trium ab acceptis Apostolicis litteris mensium spatium rite deposuissent, maculæ delerentur.

« Cum desideres, sicut accepimus, in cordis munditia deducere dies vestros, nolentes currere in incertum, nos de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi omnium peccatorum vestrorum absolutionem et veniam, de quibus estis vel infra tres menses a receptione præsentis eritis corde contrito vere confessi, vobis misericorditer elargimur, Domini clementiam deprecantes, ut vestrorum immemor delictorum, bonorum cælestium faciat vos esse participes in æterna retributione justorum. Dat. Perusii X kal. Nov. anno x ».

22. Non inferior Sueco pietatis laude erat Haquinus Norwegiæ rex, qui illustre illius specimen, induta cruce, et consecratis propagandæ fidei armis explicuit. Cujus eximium facinus magnis laudibus commendavit [3] Innocentius, atque illius ditionem in clientelam Apostolicam accepit [4].

« Illustri regi Norwegiæ crucesignato.

« Dignum est ut cælestis regis obsequiis inhærentes prærogativa gaudeant gratiæ specialis. Cum igitur zelo fidei ac devotionis accensus, signo vivificæ crucis assumpto, pro subsidio Terræ-Sanctæ, non solum terram propriam relinquere, verum etiam personam exponere sis paratus ; nos tuis precibus inclinati personam tuam cum uxore, familia, regno, terris et omnibus bonis, quæ in præsentiarum rationabiliter possides, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis, etc. usque confirmamus. Statuentes, ut ex nunc ea omnia integra maneant et quieta, donec de reditu tuo vel obitu certissime cognoscatur. Nulli ergo, etc. Dat. Perusii II idus Decemb. anno x ». Extant aliæ [1] ad Nidrosiensem archiepiscopum atque Asloensem et Bergensem episcopos exaratæ, quibus solerti opera servandæ in regno paci, comprimendisque improborum conatibus, ac tuendæ regiæ dignitati incumbere jubet.

23. *Urgente S. Ludovico, nova expeditio paratur in Terram-Sanctam, ad quam regem Angliæ sollicitat Innocentius, indictis precibus et datis privilegiis.* — Versabatur adhuc in Terra-Sancta Ludovicus Galliarum rex, cujus sanctitatem ac virtutes in iis locis divina providentia exspoliebat. Urebat illum immensa amplificandæ religionis cura : adeoque æstuabat zelo, ut totam vitam in bellicis laboribus pro divino amore conferere, abjectis opulentissimi regni deliciis, cuperet. Ex iis locis sollicitabat Christianos principes, ut in Orientalium auxilium prosilirent ; utque inter cæteros Anglorum regem stimularet magis, scribit Parisius [2] hanc conditionem ipsi obtulisse. Normanniam illi traditurum, si cum exercitu crucesignatorum in Syriam se conferret : adeo parum sua curabat, modo Christo novas provincias compararet. Sed addit auctor, Francorum proceres obstitisse : non videri ita magna consilii maturitate a prædecessoribus sancita facile revocanda, nec rem adeo arduam sine parium assensu perficiendam : Anglorum regem jam antea expeditioni sacræ se devovisse, atque ad id præstandum officium ex conscientia devinciri : demum sciret Angliæ rex, prius per horrentes hastas, strictosque gladios iter sibi faciendum, quam Normanniam ingrederetur : atque ita Gallorum perspecta constantia, Henricum a cœptis destitisse.

24. Dum vero Henricus Anglorum rex expeditionis in Terram-Sanctam adornandæ speciem præ se ferebat, Innocentius pietatem illius magis excitare, ac studium promovere omnibus modis contendit ; adscivit [3] illum in Apostolicam clientelam, ac Londoniensem et Cisterciensem episcopos conservandæ publicæ paci incumbere, censurisque perturbatores percellere præcepit [4] : « Quia regem tam nobilem, tam præclarum, cujus progenitores inclytos gaudet Ecclesia semper habuisse devotos, decet dictæ Sedis auxilio sic protegi, sic foveri, ut

[1] Lib. x. Ep. CLXXXVI. — [2] Ep. CCXCVII — [3] Ep. CCXXXII. — [4] Ep. CCXC.

[1] Ep. CCXCI. — [2] Par. Hist. Angl. hoc an. — [3] Lib. x. Ep. CLXXXI et CCXIV. — [4] Ead. Ep. CLXXXII.

anonymus Erfordiensis : « Hoc anno pridie kal. Julii, Abel rex Daniæ justo Dei judicio a Frisonibus occisus est, qui non solum germanum fratrem (Henricum) sed multos Lubecensium civium noviter in dolo peremerat ». MANSI.

eidem super bonis suis nulla indigne irrogetur injuria vel jactura; sed ipsa potius illibata maneat, et secura consistat, mandamus quatenus eumdem super regno, et terris suis, juribus ac bonis ejusdem, quousque ad propria de transmarinis partibus feliciter Deo propitio revertatur, non permittatis ab aliquo molestari, molestatores aut invasores, seu turbatores ipsius super prælatis regno, terris et bonis, quacumque dignitate vel honore præfulgeant, monitione præmissa per excommunicationis in personas, et in terras eorum interdicti sententias, appellatione postposita, compescatis. Dat. Perusii XV kal. Novemb. anno x».

25. Ad conciliandam illi divinam gratiam solemnes supplicationes in Anglia, Hibernia, et Vasconia indixit; ac viros religiosos preces ad Deum pro felici sacrorum armorum successu fundere imperavit[1]: «Cum ad felicem consummationem tam ardui sui consideratione negotii, et assumpti hactenus a multis mundi principibus, cognoscat idem rex humanam potentiam, nisi divino fulciatur officio, non posse sufficere, quia non in multitudine exercitus est belli victoria, sed fortitudo de cælo, ac per hoc vestris aliorumque fidelium orationibus, et aliis Ecclesiæ suffragiis indigeat adjuvari; universitatem vestram rogamus et hortamur attente, per Apostolica vobis scripta in virtute obedientiæ districte præcipiendo mandantes, quatenus pro ipso rege, ac societate sua, ex nunc, et postquam ad terram ipsam transierint, thus orationum vestrarum in corde contrito et humili pure Domino adolentes, ac offerentes vestrorum vitulos labiorum, instetis suppliciter apud ipsum processionibus, et litaniis, præcipue diebus Dominicis et festivis, ut qui de abundantia pietatis suæ merita supplicum excedit et vota, ejusdem regis et comitivæ suæ gressus feliciter dirigat, et ipsum in proposito bono corroboret et conservet; ac terram, quam ipse Christus proprio sanguine consecravit, prædicti regis studio mediante de manibus inimicorum crucis eripiens, restituat cultui Christiano, votum ejusdem regis, et sequentium eum ad ejus liberationem instantium, in viam salutis æternæ misericorditer dirigendo. Dat. Perusii XIV kalend. Novembr. anno x». Præterea Anglicanis, Hibernis et Vasconibus præsulibus provinciam imposuit[2], ut omnes, qui se bello sacro voverant, ad arripiendum iter accingerentur, excitarent; ac repugnantes, ni ejusmodi impedimenta occurrerent, ut eorum vota ex Sedis Apostolicæ auctoritate differenda permutandave essent, censuris compellerent.

26. Imposuit etiam præsulibus, qui eloquentiæ sacræ laude, atque apud populos auctoritate florebant, provinciam, ut pro concione sacra auditores ad sequenda crucis signa ac suscipiendam transmarinam profectionem excitarent, et incenderent: atque inter cæteros episcopo Avenionensi id munus commisit pluribusque prærogativis ad illud cum dignitate exequendum ornavit[1]: «Largiendi omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui ad hujusmodi prædicationem accesserint, certam dierum indulgentiam a quadraginta diebus infra, secundum tuam prudentiam moderandam; et absolvendi, juxta formam Ecclesiæ, manum injectores in clericos sæculares, et personas religiosas, ac incendiarios Ecclesiarum; et dispensandi cum clericis, qui sic ligati facti immemores, vel juris ignari, celebrando divina, seu ordines suscipiendo, irregularitatem aliquam contraxerunt, et illegitime natis prædictorum locorum, qui non sint geniti de adulterio, regularibus, vel incestu, et alias sint honestæ conversationis et vitæ, quod eorum quilibet defectu natalium, quem patitur, non obstante, possit ad omnes sacros ordines promoveri, et Ecclesiasticum beneficium obtinere; necnon et alia vota, religionis votis exceptis, in votum hujusmodi commutandi, plenam tibi auctoritate præsentium concedimus potestatem: proviso quod præfati manuum injectores, et incendiarii injuriam, et damna passis satisfaciant competenter, et illos quorum fuerit gravis et enormis excessus, mittas ad Sedem Apostolicam absolvendos. Dat. Perusii id. Febr. anno IX».

27. *Hierosolymitani regni status, et S. Ludovici ibi degentis opera.* — Moderabatur tum Hierosolymitanum regnum Henricus Cypri rex, cui illius administratio, consentientibus Orientalium votis, erat demandata, dum Fridericus, Conradusve in perfidia perstarent: quem Pontifex Tusculani episcopi A. S. L. opera monendum studuit[2], ut quasdam vectigales possessiones, quæ ad Toffitum prænobilem civem Januensem Pontificis consanguineum et familiarem pertinebant, restitueret. Cum vero idem rex jura sua ab episcopis, qui causas ad forum sæculare spectantes ad Ecclesiasticum avertebant, invadi quereretur, patriarchæ Hierosolymitano provinciam dedit[3], caveret ne quid in ea re novaretur.

«Charissimus in Christo filius noster illustris rex Cypri, et regni Hierosolymitani dominus nobis significari curavit, quod licet causæ, quæ inter viduas et orphanos, ac inter ipsos et alios laicos regni Hierosolymitani interdum emergunt, de antiqua et approbata, et hactenus pacifice observata consuetudine in sæculari foro consueverint terminari; prælati tamen regni prædicti laicos ipsos coram se trahunt in causam ad viduarum, et orphanorum instantiam eorumdem; ipsosque per excommunicationis sententiam sub eorum examine respondere compellunt invitos, et causas ipsas in eorum curiis terminare, iis sub quorum jurisdictione laici ipsi consistunt nullatenus monitis, nec etiam negligentibus eisdem orphanis et viduis, exhibere justitiæ complementum, in ipsius regis non modicum præjudicium et gravamen; man-

[1] Ep. CLXXVIII. — [2] Ep. CXX.

[1] Lib. IX. Ep. CXX. — [2] Ep. CXXIV. — [3] Lib. X. Ep. XXXIV.

damus quatenus dictos prælatos auctoritate nostra efficaciter moneas et inducas, ut de causis ipsis, quæ ante monitionem et negligentiam hujusmodi ad ipsos non pertinent de consuetudine vel de jure, se de cætero nullatenus intromittant, etc. Dat. Perusii VII kalend. Augusti anno x ».

28. Quod ad Hierosolymitani regni statum attinet; sollicitatus, ut Jonvillæus testis oculatus refert, a sultano Damasceno S. Ludovicus[1], ut cum eo armorum societatem adversus Ægyptiarum copiarum præfectos iniret, respondit ipsius oratoribus, se primum ipsis denuntiaturum num promissis stare, ac violatas inducias redintegrare vellent, et si petita respuerent, cum ipso arma ad sultani Babylonici vindicandam injuriam conjuncturum. Missis itaque oratoribus ad Ægyptios proceres, ut de illatis injuriis expostularent, illi facturos satis polliciti sunt, si adversus sultanum Damascenum opera non defuturum sponderet : ac tum omnes captivos e vinculis laxavere. His vero non contentus pius rex flagitavit, ut sibi Christianorum capita, quæ a Montfortii, et Barensis comitum cladis tempore pro mœnibus Gazarorum affixa pendebant, una cum omni juventute, quam terroribus ad fidem Christi abjurandam adegerant, mitterentur : tum ducenta millia auri pondo, quæ nondum erant persoluta, remitterent. At Ægyptii petitis omnibus assensere, ac missis oratoribus convenere, ut Joppe de ineundo fœdere agitaretur. Sultanus vero Damascenus copias, ut Ægyptiis iter Joppense impediret, immisit : et contracto maximo exercitu in Ægyptum irrupit; commissoque prœlio cruentissimo, in quo altera Damascenorum acies ab Ægyptiis cæsa, Ægyptiorum vero altera deleta a Damascenis, sultanus gravissimis vulneribus exceptis saucius Gazaram se recepit. Cum Ægyptii belli exitum pertimescentes, missis oratoribus pacem cum sultano pepigere : atque ita sanctus rex ab utraque parte delusus, pacis induciarumque beneficio potiri non potuit.

29. *Blancæ reginæ obitus, et ex eo luctus S. Ludovici.* — Dum sanctus rex incredibili traducendæ in sanctis locis reliquæ vitæ, religionisque amplificandæ cupiditate arderet, regina Blanca ipsius mater, cui regni administrationem crediderat, extremo hoc anno occubuit. Cujus egregia elogia Gaufridus e Belloloco his verbis delibavit[2] : « Solerti providentia matris ejus, quæ tota virago semper extitit, et femineæ cogitationi ac sexui masculinum animum jugiter inferebat, perturbatores regni semper confusi succubuerunt. Nec prætereundum de quodam religioso, qui a falsis relatoribus audierat, quod dominus hic rex ante matrimonium suum concubinas habebat, cum quibus quandoque peccabat, conscia vel dissimulante matre sua. Quod cum ille religiosus cum multa admiratione, quasi eam redarguendo, dominæ reginæ dixisset; illa super hac falsitate se et filium humiliter excusavit, verbum laudabile subinferens, videlicet, quod si dilectus filius suus rex, quem super omnes creaturas mortales diligebat, infirmaretur ad mortem, et diceretur ei, quod sanaretur semel peccando cum muliere non sua, prius permitteret ipsum mori, quam semel peccando mortaliter ipsum offendere Creatorem. Hoc ego ab ore ipsius domini regis audivi ».

Non minus eximia virtutum exempla in ancipiti mortis vitæque lucta illam explicuisse, quam in prospera valetudine, indicat Parisius, qui hæc de extremo illius vitæ actu scribit[1] : « Videns mortem imminere, corpus suum legavit ad sepeliendum domui sanctimonialium apud Pontoyse, quam ipsa a fundamentis magnifice construxerat. Facta est autem sanctimonialis professa velata ante mortem : et supra velum apposita est corona, et vestita est reginaliter, et sic sepulta est, ut decuit, redimita ». Quibus verbis auctor indicat, quod alii plures testantur, ipsam lethali implicitam morbo religiosæ vitæ se devovisse : sive etiam, ut contendunt alii, sese illi antea addixisse, atque inter cæteras moniales Cistercienses, quibus Pontiniaci ædes regia magnificentia excitarat, nomen dedisse. Cæterum discessisse e vivis effecto jam ac devexo anno, nimirum kal. Decembris, tradit Parisius.

30. Quantum vero amantissimæ matris obitus nuntius in Syriam sequenti anno delatus S. Ludovico dolorem attulerit, vix credi potest[2]. Sed tamen ne excresceret nimium, Christiana constantia frenavit, precesque apud Deum pro ipsius anima, si quæ forte illius noxæ in igne purgatorio expiandæ essent, effudit : hæc vero satius fuerit ex Gaufrido e Belloloco[3] decerpere, qui ubi in Joppensium murorum instauratione occupatum, Odonemque A. S. L. cardinalem ad lugubrem nuntium solatiumque afferendum accessisse descripsit, subjicit : « Attendens rex gravem legati faciem, cognovit quod aliquid triste dicere sibi vellet. Duxit itaque vir Deo plenus legatum et nos de camera in capellam suam, quæ cameræ erat conjuncta, et clausis cameræ ostiis, sedit coram altari, et nos cum eo. Tunc legatus prudenter exposuit varia et magna beneficia, quæ divina bonitas sibi abundanter contulerat ab ineunte puerili ætate : inter alia autem, quod per gratiam suam sibi providerat talem matrem, quæ ipsam tam Catholice instruxerat, et tam fideliter; tamque prudenter tractaverat, et administraverat negotia regni sui. Subjuncto post modicum cum singultu et lacrymis dictæ reginæ obitu, tam damnoso tamque plangendo, rex Catholicus, ejulans alta voce et in lacrymas resolutus, coram altari genua flexit; et manibus junctis, ac devotissime plorans, ait : Gratias ago tibi, Domine Deus, qui dilectissimam matrem ac dominam, quamdiu bonitati tuæ placuit,

[1] Jonvil. Hist. S. Lud. part. II. — [2] Gaufr. e Belloloco in Vit. S. Lud. c. 4.

[1] Par. Hist. Angl. hoc an. — [2] Jonvil. in Hist. S. Lud. part. II — [3] Gaufr. e Belloloco in Vit. S. Lud. Nang. de gest. S. Lud.

mihi commodasti, et nunc Domine per corporalem mortem eam tibi secundum tuum beneplacitum accepisti. Verum est, Domine, quod ego nuper eam super omnes mortales creaturas, prout bene meruerat, diligebam : sed ex quo beneplacitum est ante te, sit nomen Domini benedictum in sæcula, amen ». Et infra ubi auctor exposuit illum magno pietatis sensu divinum officium, remotis arbitris, in oratorio pro defunctæ matris anima exsolvisse, subjungit : « Fidissimus filius extitit animæ piæ matris : nam infinitas missas, et multiplicium orationum devota suffragia in religiosorum collegiis impetravit. Item et ex tunc quotidie specialem missam voluit celebrari nisi diebus Dominicis, et festis præcipuis. Postmodum mansit adhuc in Terra-Sancta plusquam per annum ; nam, peracta instauratione murorum Joppensium, ivit ad ædificandos muros fortes in circuitu civitatis Sidoniensis ». Ut porro ad repetendas Gallias S. regem ob reginæ Blancæ excessum temporum necessitas coegerit, suo loco dicetur.

31. *Duella in Galliis damnata ab Innocentio.* — Addenda hic videntur cætera quæ ad res Gallicas pertinent. Exscindere studuit Innocentius barbarum ac ferinum morem, monomachiam nimirum, qua interdum controversiæ dirimebantur ; atque ex gladiatoria ethnicorum arte, non ex ratione prima causarum argumenta petebantur. Extant enim litteræ Pontificiæ [1], quibus ab ea execranda consuetudine Ecclesiastici eximuntur.

« Archiepiscopis et episcopis, abbatibus, prioribus et aliis Ecclesiarum prælatis, et capitulis, ac Ecclesiasticis personis universis in regno Franciæ constitutis.

« Consuetudo quædam, quin potius corruptela in plerisque locis regni Franciæ, ut accepimus, inolevit, quod videlicet quando Ecclesiarum homines de corpore ad alienum dominium se convertunt, si eos vestrum aliqui, quorum ipsi sunt homines, forte conveniant coram judice competenti, necesse habent suam per duellum intentionem fundare ; alioquin ab actione proposita repelluntur, licet per testes vel alia documenta intentionem ipsam velint et valeant legitime comprobare.

« Cum igitur clerici absque sui ordinis periculo duella suscipere nequeant vel offerre, pro eo, quod sive per se, sive per alios in duello pugnaverint, ipsos ab executionis sacrorum ordinum canonicæ constitutionis severitas alienat ; nos huic pravæ consuetudini remedio, quo possumus, obviare volentes, et duellorum præsertim, cum de rebus Ecclesiasticis agitur, penitus interdicentes abusum, quo Deus tentatur, et vera sæpius judicia pervertuntur ; ut in quibuslibet judiciis omni probationum genere a jure concesso liceat vobis uti, prædicta consuetudine non obstante, auctoritate vobis præsentium indulgemus, edicto perpetuo statuentes, ut si aliquibus vestrum in quibuslibet casibus defendere per duellum recusantibus causam suam, aut in hujusmodi reprobo probationis genere succumbentibus, propter hoc contra tales sententia, seu executio quæcumque processerit, eadem et quidquid ex ea secutum fuerit, vel ob ipsam, nullius penitus sit momenti. Nulli ergo, etc. Dat. Perusii X kal. Aug. anno x ». Extant aliæ [1] proximo anno datæ in eamdem sententiam ad Senonensem archiepiscopum, quibus illam monomachiam reprobum probationis genus pariter vocat.

32. *Alphonsi expeditionem in Sarracenos adjuvat, episcopum Urgellensem corripit, Regularium disciplinam tuetur Pontifex.* — E Gallicis rebus ad Hispanicas nos conferimus. Corripuerat recenter Castellæ ac Legionis sceptra Alphonsus : qui cum præclaro aliquo facinore regni auspicia ornare atque insignire cuperet, bellum in Africam traducere est meditatus : utque rem suam ex Sarracenorum discordia augeret, amplificaretque Christianum nomen, cum nonnullis barbaris fœdus pepigit, aliis bellum intulit. Extant enim Innocentii ad ipsum litteræ [2], IV non. Octob. anno Pontificatus x datæ, quibus ea fœdera cum Sarracenis ineunda, quæ ad Dei gloriam et Ecclesiæ honorem redundent, confirmaturum pollicetur : eodemque die Carthaginensi et Zamorensi episcopis significavit [3], ut regi contra Africanos Sarracenos profecturo viros religiosos ad sacramenta conferenda subsidio mitterent, clericique illius castra sequi permisit in tam pia causa, in qua de proferendis Christiani imperii limitibus et comparandis Ecclesiæ novis subditis agebatur ; tum nonnullis privilegiis expeditionem suscepturos, suisve opibus adjuturos munivit. Datis aliis litteris [4] ad eosdem episcopos munus commisit, ut qui usurarii, aliive qui in alienas opes grassati essent, pœnitentia ducti, in divinam gratiam redire cuperent ; nec personæ extarent, quibus sua restitui possent ; eam auctoritatem sacerdotibus, quos rex designaret, conferrent, ut ea bona in sacræ expeditionis sumptus ac stipendia derivare possent.

33. Antequam ex Hispanicis rebus digrediamur, adjungimus Innocentium, justitiæ zelo incitatum, in Pontium episcopum Urgellensem maximorum criminum infamia aspersum inquiri jussisse [5], eamque provinciam Raymundo e Pennaforti Ordinis Prædicatorum, cujus sanctitas Aragoniam et illustrabat, ac Minoritarum magistro imposuisse : tum omnia quæ episcopus in archidiaconum canonicos, qui ipsum apud Sedem Apostolicam in judicium vocarant, gesserat, rescidisse, ut exemplum severitatis in eo statueretur. Discrepabat longe ab ejus episcopi absoletis moribus Ægidius Sancti-Cosmæ et Damiani cardinalis, qui antequam ex

[1] Lib. x. Ep. xxv.

[1] Lib. x. Ep. cccxxvii. — [2] Ep. clvii. — [3] Ep. clxxii. — [4] Ep. clxxiii. — [5] Lib. ix. Ep. clvi.

Burgensi Ecclesia inter purpuratos adsisceretur, optimas leges ad probe instituendos canonicos ac perpoliendos virtutibus tulit: quibus Innocentius Apostolicum robur hoc anno adjecit[1]. Ut enim Ecclesiasticorum, qui dignitatem turpibus moribus fœdabant, est insectatus, ita alios, qui ipsam vitæ sanctitate ornabant, tum religiosos viros, ac prærogativis singularibus, ut ejus ostendunt litteræ est complexus. Stephanum etiam archiepiscopum Turritanum Sardiniæ et Corsicæ creatum legatum hoc privilegio honoris affecit[2]: « Cum tibi in Sardinia, et Corsica concesserimus plenæ legationis officium, ejusdem officii plenitudine in omnibus fungi te volumus, quam prædicti noscuntur Apostolicæ Sedis legati, qui de nostro latere transmittuntur, prærogativa gaudentes, præ aliis potiri. Dat. Perusii II non. Septemb. an. x ».

Ne vero sanctitatis flos, qui tunc in nonnullis religiosis Ordinibus emicabat, temporum injuria emarcesceret, omnia quæ illum labefactare possent submovere satagit. Hæc enim ad frenandam ambitionem eorum, qui ex S. Dominici sodalitio irreperent ad honores, dato ad Dominicanæ familiæ magistrum Diplomate, sanxit[3].

34. « Petitio tua nobis exhibita continebat, quod cum aliqui fratres tui Ordinis in aliquibus Ecclesiis in episcopos eliguntur, vel etiam postulantur, iidem fratres, licet proprium velle non habeant, aut nolle pro eo quod renuntiaverunt mundo et propriæ voluntati, et per se nequeant prioribus consentire; tamen irrequisitis suis provincialibus, quorum licentia et testimonium essent in talibus requirenda, interdum electionibus, sive postulationibus de se factis temere consentiant, et locorum archiepiscopi fratres ipsos assumere in episcopos, ac ordinare præsumunt, propter quod plerumque in eodem Ordine scandalum generatur, super quo provideri per Sedem Apostolicam humiliter postulati. Quia vero prædictum Ordinem, cum sit rectæ vitæ speculum, et salutiferæ conversationis exemplum, semper de bono in melius cupimus, Deo propitio, prosperari, auctoritate præsentium de spirituali gratia districtius inhibemus, ut nulli præfati Ordinis fratres, si eos in episcopos eligi aut postulari forte contigerit, electioni, sive postulationi de se factæ audeant consentire; nec aliquis archiepiscopus, seu quicumque alius prælatus, vel etiam legatus Sedis ipsius dictos fratres, nisi de tua, vel ipsorum priorum provincialium, qui pro tempore fuerint, licentia et consensu, aut Sedis ejusdem speciali mandato, nomen promovendi fratris specialiter exprimente, ad episcopatus vel alias dignitates extra dictum Ordinem assumere, vel ordinare præsumat, etc. Dat. Perusii idib. Julii anno x ».

Simillimum antea Diploma ad continendam Ordinis Minoritarum disciplinam[4], ac frangendam adipiscendarum Ecclesiasticarum dignitatum cupiditatem Franciscanorum magistro concesserat, quod P. Lucas Wadinghus[1] in suos Annales retulit, abaque ad sacrum illum ordinem spectantia adducit. Ad hæc pertinet Innocentii aliud Diploma, quo ad sacræ religionis Carthusianorum splendorem tuendum, prioribus, qui ad solemnia comitia confluxerant VII kal. Decembris sequenti anno exarato, editam jussu suo ab I. cardinale constitutionem confirmavit[2].

35. Suscepit etiam magno ardore Cluniacensium clientelam, quorum nonnulla bona a regiis administris ob non solutas trium annorum decimas occupata cum essent, dum abbas in Anglia conscio Rom. Pontifice versabatur, Innocentius apud S. regem questus est[3], atque ad defendenda eorum jura hæc inter cætera de illius monasterii privilegiis pervetustis scripsit: « Sane tuam excellentiam credimus non latere, quod Cluniacense monasterium, quod inter alia monasteria regni tui nobile et prædives habetur, florens in spiritualibus, bonorum temporalium ubertate refertum, cum villa Cluniacensi, castro de Lordun. et aliis ipsius pertinentiis consistentibus infra cruces, et metas positas circa ipsum, Ecclesiæ Romanæ juris, et proprietatis existit, ac ea gaudet per privilegia Romanorum Pontificum libertate, ut nullus mortalium, imperatorum scilicet, regum, ducum, comitum, marchionum, archiepiscoporum, vel episcoporum, aut quæcumque persona in idem monasterium, vel ejus pertinentias potestatem aliquam possit vel audeat exercere; seu possessiones, terras et castra, vel alia bona ejus intra cruces et metas existentia supradictas auferre, capere, invadere, vel tenere: quod si quisquam præsumpserit, anathema sit Apostolicæ maledictionis transfossus aculeo, et excommunicationis vinculo innodatus, nec potest super hoc, nisi per condignam satisfactionem benedictionis, vel absolutionis gratiam promereri ».

36. Absolvemus hujus anni periodum Parisii[4] verbis, qui narrat puerum bimulum patrandorum miraculorum munere a Deo donatum plura prodigia explicuisse: « Ipso quoque anno erat quidam infans, qui in festo Exaltationis Sanctæ-Crucis bimatum in ætate expleverat, in villa Canciæ, quæ Estanes dicitur, juxta Dertheford, nescitur qua virtute, mirabilia operabatur. Pater autem pueri Willelmus Crul dicebatur: mater autem Estachia; puer autem nomine patris Willelmus nuncupabatur. Hic puer, facto per aliquem etiam assistentem crucis signaculo, et nominato infirmo, curabat omnes languentes, gravi licet infirmitate detinerentur. Propter quam gratiam omnes infirmi de vicinis partibus ad ipsum ob gratiam recuperandæ sanitatis confluebant, nec a suo, quod mirum erat, desiderio frustrabantur. Mater autem

[1] Lib. IX. Ep. CLXXXVII. — [2] Lib. X. Ep. CV. — [3] Ep. XX. — [4] Lib. IX. Ep. CCXLVI.

[1] Wadin. Annal. Min. tom. II. hoc an. num. 22. — [2] Lib. XI. Ep. DCCXXVI. — [3] Lib. IX. Ep. CLXI. — [4] Par. Hist. Angl. hoc an.

ejus requisita, unde hoc tali infantulo? respondit se super hoc adhuc gravidam fuisse, et etiam post partum se super hoc divinitus præmunitam. Sed quia hoc mirabile diu non perduravit, sed diatim in effectu suscepit diminutionem, letheæ traditum est post pauca temporis spatia tam incuriæ quam oblivioni ». Dicta a Parisio non aliena a veritate censebit, qui ea, quæ theologi de gratiis gratis datis ex Apostolo [1] edisserunt, perpenderit.

[1] I. Ad Cor. XI.

INNOCENTII IV ANNUS 11. — CHRISTI 1253.

1. *Contra Conradum in Sicilia et Apulia grassantem Innocentius vocat ad regnum Carolum Andegavensem, dato ei Diplomate, pactis utrinque conventis.* — Recruduit Fridericiana persecutio in filio Conrado, anno Christi millesimo ducentesimo quinquagesimo tertio, Indictione undecima, qui non modo parentis immanitatem æquare, sed superare visus, Apuliam, Siciliamque rapida victoria subegit, Neapolim, Beneventum et Capuam, quæ Pontificiæ clientelæ se addixerant, arctissima cinctas obsidione ad deditionem compulit, nullisque concordiæ legibus servatis, mœnibus exuit. Quos felices Conradi, quem stipabat Manfredus, progressus anonymus auctor ipsius Manfredi studiosissimus, ita describit [1]: « In Terra Laboris rex, (de Conrado loquitur), civitates Aquini, Suessæ, S. Germani, pluraque vicina castra, quæ per regis adventum rebellaverant, vicit. Civitatem quoque Capuanam, et quodammodo Neapolitanorum obsidionibus terra marique ordinatis, machinis quoque circumcirca dispositis, cavis etiam subterraneis ad murorum eversionem et fossis, ad deditionem coegit, magnaque victoria ex illarum civitatum deditione rex illustratus est ». Consentit huic auctori Chronicon Cavense [2], in quo cum gestarum rerum tempora accuratissime consignentur, illius verba ad rem illustrandam adjungenda visa sunt: « In hoc anno omnes terræ, quæ rebellatæ fuerant Conrado regi, reversæ sunt ad eum præter Neapolim: unde iratus congregavit totum regnum, et obsedit eam XVIII Junii a mari et a terra, et circumdata est civitas viriliter, et fecit contra eam multas machinas, et exquisita ingenia. Decimo itaque die intrantis mensis Octobris, cogente eos fame simul et exercitu, reversi sunt ad eum, et præcepit rex, et destruxerunt murum ejus per circuitum usque ad solum, et multos ex eis exiliavit. Similiter fecit Capuæ ». Partas etiam has a Conrado victorias referunt Parisius [1], et alii: quamvis aliqui aut nullo certo anno consignent, vel in alium conferant. Elatum tantis successibus Conradum, viros pios ac probos, Pontificis studiosos, bonis spoliatos in exilium pepulisse; quos Innocentius perhumaniter excepit, exiliique ipsorum incommoda permulcere paterna providentia sategit; ostendunt ipsius litteræ [2], devexo jam anno, electo Neapolitano datæ, quibus ipsi provinciam tradit, ut cives Neapolitanos, quos tyrannus patria deturbarat, colligeret, eorumque malis mederetur. Quamobrem Sabinensis episcopatus illi administrationem concredidit, eodemque argumento Sabinensi clero scripsit [3], ut episcopatus obventiones ad levandam exulum inopiam derivaret. Portuensem quoque Ecclesiam electo Beneventano administrandam commisit [4], ut exulum Beneventanorum egestati opitularetur.

2. At ne Conradus reliquos clientes Ecclesiæ perderet, Innocentius ad frenandam illius principis tyrannidem, cum Italia sustinendo bello civili non sufficeret, externa auxilia imploravit, et Carolo Andegaviæ, et Provinciæ comiti Siciliam e Conradi manibus eripiendam obtulit, qua de re subjectæ ad eum litteræ exaratæ:

« Nobili viro Carolo Andegaviæ ac Provinciæ comiti in perpetuum.

« Dum adversitates, et pericula, quæ passa est hactenus Ecclesia per regnum Siciliæ, Apostolicæ Sedis peculium speciale, recolimus; dum non superflua meditatione pensamus, quot et quantis,

[1] Anony. auct. Ms. de rebus Manfredi. — [2] Chron. Caven. Ms

[1] Par. Hist. Angl. hoc an. — [2] Lib. XI. Ep. CCCIII. — [3] Reg. post eamd. Ep. — [4] Ep. CCCXXVII.

et quam inexcogitatis offensionum modis quondam Fredericus dudum imperator, ipsius regni tunc feudatarius, et contrectator iniquus, turbabat per nequitiam propriam, et regni ejusdem incredibilem opulentiam, totum orbem; apparet protinus, quod de regno ipso, quo inter alia prædictum Fredericum, sacro approbante Concilio, privavimus, ad Rom. Ecclesiam devoluto, sic diligenti deliberatione præhabita, ordinare nos convenit; ut cum idem regnum, si bonus ibi rex fuerit, sit in se regnum pacis, talis præficiatur ibidem, de quo nulla possit haberi sinistra suspicio, ut intervertant subitæ divitiæ mentem ejus : quin potius plena de ipso per approbatam experientiam geratur fiducia, ut tanquam aurum in fornace probatum, non quærat quæ sua sunt; imo tanquam Christi verus athleta desideret, ut per hoc Deo thurificet, obsequatur Ecclesiæ, ac serviat, sedatis ubique discordiis, earum obstructa vel verius exsiccata radice, cuncto Christiano populo, et maxime Terræ-Sanctæ, quæ nisi per idem regnum succurratur eidem, vix aut nunquam poterit de Sarracenorum manibus liberari.

« Super iis itaque cum fratribus nostris opportuna et necessaria deliberatione tractantes, dum de multorum idoneitate quis foret præferendus regno tam opulentissimo conferremus; nolentes a nostris recedere, nec nostra ad extraneos derivare, evidenti et manifesta ratione comperimus, quod tu, quem semper invenimus ad beneplacita nostra paratum, et in negotiis Ecclesiæ non remissum; cujusque progenitores a longis retro temporibus fide ferventes, devotione sinceri Ecclesiam de proprio multis opibus, et libertatum privilegiis ampliarunt, ad tantum dignosceris fastigium merito attollendus. Ut igitur te tanquam Ecclesiæ Rom. specialem filium, et singulare signaculum, ac in persona tua charissimum in Christo filium nostrum regem Franciæ illustrem fratrem tuum, quem præcipua inter alios prærogativa favoris prosequimur, cum se offert opportunitas, exaltantes promoveamus, utpote benemeritum, ad coronam; dilecto filio magistro Alberto notario nostro A. S. L. quem dudum propter hoc ad tuam præsentiam destinavimus, concedendi tibi tuisque hæredibus regnum Siciliæ, et totam terram, quæ est citra Pharum, cum omnibus juribus, jurisdictionibus, honoribus, districtibus et pertinentiis suis, excepta civitate Beneventana cum omnibus juribus, districtibus, et pertinentiis suis, in feudum libere, sub conditionibus sub Bulla nostra contentis; teque nostro et Ecclesiæ Rom. nomine investiendi de prædictis regno et terra, cum solemnitate, quæ desideratur in tanto negotio, ac obligandi nos et Ecclesiam Romanam ad prædictas conditiones servandas, et recipiendi a te obligationem, nostro et Ecclesiæ Romanæ nomine de servandis eisdem; plene de fratrum nostrorum consilio concedimus auctoritate præsentium facultatem. Dat. Assisii II id. Jun. Indict. XI an. X ».

3. Misso in Gallias Alberto notario, quem legati Apost. dignitate auxit[1], munus illi demandavit, ut cum Andegavensi comite Carolo, de Sicilia fiduciario illi jure tradenda, ageret; illique conditiones, quæ ipsi exponendæ essent, Diplomate Apostolico contentas commisit[2].

« Istæ sunt conditiones petendæ in concessione regni Siciliæ, ducatus Apuliæ, Capitanatæ, et Calabriæ, ac principatus Capuæ, et totius terræ, quæ est citra Pharum usque ad confinia terrarum Ecclesiæ in feudum; excepta civitate Beneventana cum juribus et districtibus suis; nobili viro Carolo Andegaviæ ac Provinciæ comiti per magistrum Albertum domini papæ notarium legatum Sedis Apost. facienda, super quibus concordatum est hinc et inde.

« In primis idem comes in ipsa concessione præstabit eidem legato, recipienti nomine domini papæ et Ecclesiæ Romanæ, juramentum fidelitatis. Eidem domino papæ faciet homagium ligium, cum fuerit in ejus præsentia; et tam ipse, quam hæredes sui legitimi regnum et terras prædictas tenebunt a domino papa et Ecclesia Romana in feudum. Ita tamen quod si contingat regnum ad feminam devenire, illa non nubat adversario Ecclesiæ, nec imperatori, aut filio seu fratri ejus, aut alii, de cujus electione ad Rom. imperium ageretur, absque consensu domini papæ et Ecclesiæ Romanæ.

« Item regnum imperio nullo modo subdetur, seu sibi unquam tempore in eadem persona aliquatenus unietur.

« Item revocabit omnes constitutiones, seu leges per quondam Fridericum dudum imperatorem, vel reges Siciliæ, sive per Conradum ipsius filium editas contra Ecclesiasticam libertatem : et in juramento fidelitatis, quod præstabit, addetur quod privilegia Apostolicæ Sedis a regibus et principibus, vel aliis Christi fidelibus concessa super regno, aut rebus sitis in ipso, illibata servabit : alia vero privilegia, æquitatem continentia, servabit : nec statuta, vel constitutiones aliquas edet, aut etiam promulgabit, per quæ juri, vel libertati Ecclesiasticæ derogetur.

« Item electiones, provisiones, postulationes, et confirmationes cathedralium Ecclesiarum, monasteriorum et aliorum locorum religiosorum, tam in prælatis quam clericis et aliis personis Ecclesiasticis libere fiant, secundum quod canones mandant et maxime statuta Concilii generalis. Denuntiatio tamen mortis prælati regi fiat si fieri consuevit : sed ejus consilium, vel consensus in prædictis non requiratur, nec ante electionem, nec post electionem.

« Item restituantur omnes episcopi, et alii prælati et clerici, et aliæ personæ Ecclesiasticæ ad sedes et loca sua.

« Item restituet quidquid occupatum est hac-

[1] Lib. X. Ep. cur. XXXIX. — [2] Ep. XL et LIII.

tenus per Fredericum et ministros suos, seu alios quoscumque de castris, juribus, possessionibus, hominibus, cujuscumque conditionis existant, et aliis rebus immobilibus et mobilibus, quæ extent et ad manum suam, vel suorum devenerint, vel ad eos qui erunt in sua potestate, prælatorum, Templariorum, Hospitalariorum, et aliorum religiosorum, Ecclesiarum vel Ecclesiasticarum personarum. De occupatis autem per reges Siciliæ ab antiquo justitia plena sit.

« Item generaliter omnes de regno, vel extra regnum, cujuscumque conditionis existant, vel ordinis; sive mares, sive feminæ, sive civitates, sive castra, sive quæcumque loca, Ecclesiæ adhærentes, ad quos aliqui in eodem regno de jure pertineant; recipiet ad gratiam suam, ipsosque affidabit, nisi postquam regnum receperit ei, vel regno suo adversentur : et eis omnia bona sua stabilia, et mobilia, quæ extant, et ad manum suam vel suorum devenerint, vel ad eos, qui erunt in sua potestate, plene restituet et bona eis imposita ad voluntatem domini papæ relaxabit.

« Item pro civitate Beneventana hac vice reficienda per Beneventanos, exponet pro lignaminibus omnia nemora regni, et omnem materiam ad ædificia opportuna, puta lapides, arenam, quæ puteolana vocatur, cæmentum, et similia absque juris præjudicio singularium personarum, ad unam dietam prope Beneventum; præstabit eis securitatem per totum regnum, nisi in terra sua de novo delinquant, propter quod ad ipsum de jure justitia pertineat. Privilegia quoque prædictæ civitati a regibus et principibus concessa illibata servabit. Omnia statuta per Fredericum, seu quoscumque reges Siciliæ facta contra libertatem civitatis ejusdem revocabit, et in omnibus, et per omnia, quoad ea quæ libertatis fuerint, cæteris regnicolis parificabit eamdem : nec aliqua statuta, seu leges condet in posterum, per quæ civitati eidem directe, vel indirecte, possit præjudicium generari : nec e converso eadem civitas condet vel statuet aliqua, per quæ regi vel regno præjudicium generetur. Et pro Apostolicæ Sedis, et B. Bartholomæi reverentia ipsius civitatis patroni, fidantias ab omnibus remitti faciet, et remittet eisdem. Fidanciarum remissio est concessio libertatis, ut cives Beneventani possint libere proprias terras, et vineas excolere, earumque fruges et fructus colligere, ac easdem terras et vineas vendere, et de ipsis ad suam voluntatem disponere sine aliqua exactione vel munere, seu datione.

« Item in quolibet quinquennio dabit rex domino papæ unum palafridum album, pulchrum, et bonum in recognitionem veri dominii regni ejusdem.

« Item in regnum ipsum nullus succedet, qui non fuerit de legitimo matrimonio procreatus.

« Item idem comes usque ad festum omnium sanctorum proximo venturum personaliter, viriliter et potenter cum exercitu iter arripiet ad negotium prosequendum : et siquidem humanitus de ipso contingeret, unus, vel duo capitanei, viri strenui et potentes in forti manu nomine filii, vel filiæ teneantur ad omnia et singula supradicta.

« Item Beneventum cum omnibus juribus, et pertinentiis suis Ecclesiæ remanebit.

« Item hæredes, qui non erunt legitimæ ætatis, si pater præmoreretur, in custodia Rom. Ecclesiæ remanebunt : ita quod expensis necessariis pro hærede et custodia terræ deductis, residuum convertatur in utilitatem hæredis, et conservetur, nisi rex aliud ordinaverit. De proventibus regni custodia non fiat (nisi) quod prædictus legatus cum eodem comite ordinabit. Potestas autem collocandi in matrimonium hæredem pertinebit ad amicos propinquiores cognatos aut ad illum vel illos, quibus rex duxerit committendum; salvis omnino conventionibus supradictis.

« Item nullam confœderationem, seu pactionem, vel societatem faciet cum aliquo imperatore, vel rege, seu principe, vel barone, Sarraceno, Christiano, vel Græco; aut provincia, seu civitate, communitate, vel loco extra regnum suum contra Rom. Ecclesiam, vel in damnum Ecclesiæ.

« Item exultantes pro Ecclesia restituantur ad propria et debita jura sua in eodem regno existentia.

« Item restituet omnes captivos et obsides, qui tenentur in regno, Romanos, regnicolas, et alios de terra Ecclesiæ, Tuscos, Lombardos, et illos de Tarvisina marchia libertati bona fide pro posse suo. Super comitatibus vero Fundano, et Sorano, et Salpien. et Tressant, necnon et aliis, si quæ sunt in regno, Ecclesiæ Rom. aut aliis Ecclesiæ Rom. fidelibus, et regibus, et principibus concessa, salvum sit jus Ecclesiæ Romanæ ac ipsorum fidelium omnino : nec per regni concessionem comitatuum seu concessorum eorumdem cuiquam, quoad proprietatem, seu possessionem, præjudicium generetur; regio in iis omnibus jure salvo.

4. « Istæ infrascriptæ sunt conditiones, quas infrascriptus comes moderari petit; sed idem dominus papa moderationem aliquam non admittit : imo vult quod remaneant sic omnino.

« Idem comes promittet, quod nullus clericus, vel persona Ecclesiastica ejusdem regni in civili, vel criminali causa conveniatur coram judice sæculari, nisi super feudis conveniatur civiliter : sed omnes Ecclesiæ, et personæ Ecclesiasticæ omnimodo erunt liberæ, et in nullo regi seu principi subjacebunt.

« Item nullas tallias, vel collectas imponet Ecclesiis, monasteriis, clericis et viris Ecclesiasticis, vel rebus eorum.

« Item in Ecclesiis vacantibus rex, seu princeps nulla habebit regalia. Hanc concesserunt ejusdem comitis nuntii, postquam regum privilegia bullata Bulla Aurea inspexerunt. Super reliquis vero conditionibus, illis omnino amotis, de

quibus hic non fit mentio, placet eidem domino papæ, ut taliter procedatur. Prædictus legatus inducet eumdem comitem, et rogabit eum affectuose ex parte ipsius domini papæ, ut placeat sibi, si dictum regnum ad personam, quod absit, pervenerit extraneam, quod Ecclesiæ Rom. mille uncias auri ad minus relevamine in signum dominii persolvantur.

« Item quod pro eodem regno solvat idem comes annuatim eidem Ecclesiæ census nomine duo millia, vel ad minus mille marcas.

« Item quod serviat domino papæ et Ecclesiæ Rom. in expensis propriis per sex menses de quingentis militibus in terris Ecclesiæ, videlicet marchia Anconitana, ducatu Spoletano, patrimonio B. Petri, Campania, et Maritima.

« In Sardinia vero serviat in navigio ad æquivalens, quandocumque dominus papa, vel Ecclesia Rom. ibi guerram habuerit, et fuerit requisitus.

« Item promittet, quod pro reædificatione Beneventi, et specialiter Ecclesiarum, ac locorum religiosorum, et palatii domini papæ, cum habuerit regnum in pace, decem millium unciarum auri subsidium exhibebit. Quod si præfatus comes has conditiones admittere, quod non creditur, recusaret omnino, vult idem dominus papa, quod dictus legatus nihilominus ad ipsius regni et aliarum terrarum concessionem, et investituram sine aliqua dilatione procedat, ita tamen quod idem comes ad censum se obliget consuetum. Cæterum præfatus comes ad idem negotium potentius exequendum petiit, quod habeat quolibet anno ab Ecclesia mutuum quadringentarum millium librarum Turonensium quousque terra sit acquisita, de quibus infra kal. Septemb. proximo venturi solventur ducenta millia Parisiis, vel in nundinis Campaniæ, aut in Provincia. Alia autem ducentarum millia solventur statim quando erit in regno, vel ante, si necesse fuerit, et de necessitate credetur bonæ fidei comitis etc. » Nonnullæ adjectæ sunt conditiones de summa ea pecuniæ mutuo conferenda ad bellicum apparatum instruendum.

5. Non potuit tunc ea res in opus perduci, cum Galliarum rex sanctus Ludovicus in Oriente ageret ; nec tunc ex Galliis educere exercitum liceret, ne regnum viribus bellicis exhaustum prædæ exponeretur, ac potius Gallorum arma ad instaurandam in Syria rem Christianam S. rex convertere meditaretur, et ob id magno animorum æstu novam aliquam crucesignatorum expeditionem exspectaret. Tentasse Pontificem anno superiori Richardi fratris Anglorum regis, comitis Cornubiæ animum, qui magnis opibus florebat, scribit Parisius[1] ; Albertumque in Angliam ob id trajecisse narrat : ac demum re in consilium adducta, Richardum sive Conradi potentiam, sive consanguinitatis jura, quibus Henricum nepotem attingebat, violare veritum, regnum oblatum respuisse.

[1] Par. Hist. Angl. hoc an.

6. *Innocentius partes tuetur regis Guillelmi, qui de Belgis triumphat.* — Dum victor in Sicilia Conradus sæviebat, conversæ sunt curæ Pontificiæ in Germaniam, ut Guillelmi regis partes efferret, et Hugonem S. Sabinæ presbyterum cardinalem opera, consilioque regi Guillelmo adesse jussit[1] : ac præsulum, qui eloquentiæ laude et auctoritate florebant, ut Guillelmi Cichensis Ordinis Prædicatorum, ac Joannis Minoritæ Sambiensis industria est usus, ut populus ad induendam contra Conradum crucem incitaret, eoque argumento datæ ad illos litteræ, quibus arma capessituris opesve in militum stipendia suppeditaturis, indulgentiarum præmia attribuit[2]. Hunc vero Joannem postea ex Sambiensi ad Lubecensem sedem traduxit[3]. Prosiliere in sacram expeditionem contra Conradistas plures, quos pietatis zelus incenderat : inter quos Henricus Lotharingiæ ac Brabantiæ dux, ad vindicandam ab impiorum tyrannide Dei Ecclesiam, se Pontificiis obsequiis devovit. Cujus pia consilia dato ad ipsum Diplomate magnis laudibus Innocentius extulit, et omnia illius bona Apostolicæ clientelæ commendatum iri pollicitus est[4] : « Nobilitatem tuam rogamus, monemus et hortamur in Domino, in remissionem tibi peccaminum injungentes, quatenus spiritu fortitudinis roboratus, constantis animi munimenta suscipiens, et ad defensionem Ecclesiæ prædictæ matris tuæ viriliter te accingens, in fide ac devotione ipsius inviolabiliter perseveres. Nos enim personam tuam, in Ecclesiæ præfatæ devotione manentem, cum familia et bonis, quæ in præsentiarum rationabiliter possides, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, etc. usque communimus. Te volentes pro certo tenere, quod Ecclesia cum hostibus suis ad eam non veniet concordiam atque pacem, ut Conradus natus quondam Frederici, qui se pro imperatore gerebat, in Alemannia regali honore remaneat decoratus. Nulli ergo, etc. Datum Perusii III id. Martii anno x ». Quo magis comparatum egregie ad tuendam Ecclesiæ et Guillelmi causam inflammaret, proposita peccatorum condonatione, ad navandam strenue Guillelmo regi operam pellicere studuit[5].

7. (1) Retulit hoc anno Guillelmus insignem victoriam de Belgis, qui a Flandriæ comitissa in Hollandiam instructa validissima classe immissi fuerant : qui partim cæsi, partim in vincula ab-

[1] Lib. x. Ep. DCXXXIV, DCCXC. — [2] Ep. CDXLVII, CDXLVIII, CDLXV. — [3] Ep. DCCXCIII. et l. XI. Ep. CDXC. — [4] Lib. x. Ep. DXL. — [5] Ep. DLII.

(1) Insignis victoriæ a Willelmo rege hoc anno de Belgis relatæ diem anonymus Erfordiensis retulit, scribens Belgarum classem in Zelandiam ductam terras illas tenuisse, copiasque suas in die III nonas Julii exposuisse. Ad causas vero ejus belli quod attinet, quanquam

ducti. Ex quibus magna, ut ait Stadensis[1], pecuniæ vis coacta est. Cui auctori consentit Parisius[2], qui comitissam ut malorum omnium incentricem, et causam invehitur: diviso temere principatu filios uterinos in arma concitasse, ac tum Romanorum regem alterius Joannis de Avenis, cui sororem thoro junxerat, patrocinium sumpsisse; atque in eo conflictu cruentissimo ultra viginti hominum millia occubuisse. Fuisse vero divinitus Belgas attritos ad frangendam eorum superbiam indicat Thomas Cantipratensis[3] ex cælesti responso dato viro sanctissimo, qui ardentissimis cælum precibus pro felici Belgarum successu fatigabat: « Antequam in Walatria sub rege Willelmo moderatore Romanorum, a comite Florentio, et Zelandensibus Flamingorum exercitus feriretur, oranti cuidam pro dicta gente, id est, pro Flamingis in oratione responsum est: Sine superbos humiliari. Quod tertia post die factum inspeximus; licet tamen multi cum eis, et in eis occisi fuerint, qui talem nullo modo mortem meruerunt ». Elatus ea victoria Guillelmus cum Galliis immineret, Galli proceres sanctum Ludovicum e Syria revocarunt, de quo anno proximo dicetur: jam ad Innocentium Pontificii muneris partes obeuntem redeamus.

8. *Constitutionis Apostolicæ ad archiepiscopum Bononiensem datæ.* — Conciliandæ etiam inter populos pacis sollicitus Mantuanum episcopum concordiæ inter Insubres conficiendæ operam dare jussit[4]. Populis vero Castellanensibus, Urbinatibus, Ariminensibus, Feretranis, Bobiensibus, Cæsenatibus, Foropopuliensibus, Faventinis, Imolensibus, Cerviensibus, Comaclensibus, Ravennatibus, atque Aretinis eximium, quem erga Sedem Apostolicam gerebant, animum ac studium legato explicare mandavit[5]. Neque prætereundum ipsum hoc tempore nonnullas Constitutiones Apostolicas edidisse, quas archiepiscopo Bononiensi transmisit[6]. Delibatæ eæ maxima ex parte e Lugdunensi Synodo fuere, atque libro Decretalium sexto insertæ.

« Archiepiscopo Bononiensi.

« Ad explicandos nodos multiplicium quæstionum, quos in rebus jugiter emergentibus circa varios positivi juris articulos humanæ indaginis nectit infirmitas, nonnulla temporibus nostris novarum constitutionum, et Decretalium Epistolarum remedia emanarunt, quæ prædecessorum nostrorum strenuis sunt subjecta laboribus, per quos fuit ad communem omnium, et maxime studentium utilitatem vigilantissimis desudationibus excogitatum. Verum sicut accepimus, eisdem Constitutionibus, et Decretalibus, quædam aliæ sub nostro confectæ nomine ab aliquibus inseruntur, quas nostræ approbationis eo non provexit auctoritas, ut cum aliis, quas locum habere censuimus in judiciis et scholis, debeant eisdem juris vinculis contineri. Ne igitur per commixtionem hujusmodi opinionis cujuslibet umbra speciem sibi veritatis usurparet, aliquos in confusionis deducat errorem, Constitutionum et Decretalium Epistolarum principia, quas tempore nostri Pontificatus edidimus, quasque in corpore juris contineri decrevimus, tibi competentibus assignata titulis duximus transmittenda; mandantes quatenus ea magistris et scholaribus diligenter exponens, ex parte nostra districte prohibeas, ne quis alias sub nostro nomine editas, vel edendas in judiciis, vel in scholis admittat absque mandato Sedis Apostolicæ speciali.

9. « Principia vero illarum hæc sunt, et hi sunt tituli, quibus competenter disponuntur: De rescriptis: Cum in multis juris articulis, præsenti decreto duximus statuendum. Dispendia litium æquitatis compendio, etc. De electione et electi potestate: Statuimus, ut si quis electionem, postulationem, vel provisionem in electionibus, postulationibus ac scrutiniis, etc. De supplenda negligentia prælatorum: Romana Ecclesia; et infra: Edictum vero per Rhemen. etc. grandi non immerito; etc. De officio vicarii: Romana Ecclesia; et infra: Cum Rhemensis archiepiscopus, etc. De officio et potestate judicis delegati: Statuimus, ut conservatores. De officio legati: Officii nostri debitum remediis, etc. De officio ordinarii: Romana Ecclesia; et infra: Prohibemus, etc. De judiciis: Juris esse, ambiguum non videtur. De foro competenti: Romana Ecclesia; et infra: Ne appellationis, etc. De lite non contestata: Exceptiones peremptoriæ, etc. De restitutione spoliatorum: Frequens et assidua nos querela, etc. De dolo et contumelia: Actor, qui venire, etc. De eo, qui mittitur in possessionem causa rei servandæ: Cum qui super dignitate personarum, vel beneficio. De confessis: Statuimus, ut positiones negativas. De testibus: Romana Ecclesia; et infra: In appellationis causa ad hoc, quod in quadam Epistola: De exceptionibus. Pia consideratione statuit. De sententia et re judicata: Cum æterni tribunali judicis. Ad Apostolicæ dignitatis; et infra: Sane abbas de Bonifacio abbate, etc. De appellationibus:

[1] Stad. in Chr. an. 1253. — [2] Par. Hist. Angl. an. seq. Siffr. epit. l. II. an. 1253 et alii. — [3] Cantip. l. II. c. 2. num. 4. — [4] Lib. X. Ep. cur. XXVIII. — [5] Lib. XI. Ep. cur. IV. — [6] Eod. l. XI. Ep. CXVII.

non nego Willelmum partes Joannis de Avenis adversus fratrem ejus uterinum Guidonem defendisse, causa tamen alia fuit, qua Belgas in se concitavit. Cum enim Flandrensis comitissa terras quasdam imperii, Hannoniam scilicet, feudali jure teneret, adeoque pro more Willelmo novo regi sacramentum præstare juberetur, parere recusavit. Ex quo factum est, ut cum Willelmus litteras a Pontifice impetrasset, quibus censura animadvertendum edicebatur in eos, qui feudalem investituram de terris imperii ab ipso recipere neglexissent, Henricus abbas Fuldensis censuræ ejusdem sententiam in comitissam Flandriæ dixerit. Hinc comitissæ in Willelmum odium, ac tandem bellum. Has censuras Innocentius datis prid. idus Martii e Laterano ad episcopum Tornacensem litteris suspendendas decrevit. Extant litteræ illæ tum et superiores Henrici Fuldensis abbatis in Anecdotis Martenii tom. I, col. 1053 et 1057. MANSI.

Cordi nobis est lites minuere. Legitima suspicionis. Romana Ecclesia; et infra: Cum suffraganeorum Rhemensis: De concessione præbendæ et Ecclesiæ non vacantis: Quia cunctis. De rebus Ecclesiæ non alienandis: Dudum; et infra: Dictus vero archidiaconus. De censibus et procuratoribus: Romana Ecclesia; et infra: Statuimus, ut quilibet archiepiscopus. De homicidio: Pro humani redemptione generis. De privilegiis: Volentes libertatem. De pœnis: Romana Ecclesia; et infra: Licet autem Rhemen. De pœnitentiis et remissionibus: Romana Ecclesia; et infra: Quæstoribus autem. De sententia excommunicationis: Cum medicinalis. Solet a nonnullis. Statuimus, ut nullus judicum. Quia periculosum. Romana Ecclesia; et infra: Cæterum interdicti. Dilecto filio decano Aurelianensi; etc. De verborum significatione. Veniens; et infra: Per illa verba. Dat. Assisii V id. Septemb. an. XI».

10. *Petrus Ordinis Prædicatorum SS. martyrum Catalogo appositus.* — Antequam Perusio se conferret Assisium Pontifex, Petrum Ordinis Prædicatorum anno superiori ab hæreticis martyrio affectum, cum maximis miraculis certa comparatæ ab illo æternæ felicitatis argumenta illustrata efflorescent, non cunctandum censuit ipsum numero sanctorum solemni ritu adjicere, ut Thomas[1] Lentinus patriarcha Hierosolymitanus, martyri coævus, in ejus Vita prodidit.

« Ubi perspicue cognovit (nimirum Pontifex), famam, (miraculorum scilicet), vinci rerum veritate; majoraque comperisset, quam ad ipsum perlata fuerant, de communi consilio cardinalium et prælatorum omnium, qui per id tempus apud Apostolicam Sedem residebant, VIII kal. April. nondum exacto post martyrium anno primo, illum Perusii in platea Ecclesiæ fratrum Dominicanorum, adstante ipsi cleri plebisque, itemque religiosorum, nobilium, ac procerum multa frequentia; aliis uberlim flentibus præ gaudio, aliis Deum magna voce laudantibus; universis denique mirifice tripudiantibus et solemni ritu diem festum celebrantibus; cum mirabili cereorum ardentium multitudine, et eximio sacrarum vestium apparatu, sanctorum martyrum Catalogo statuit adscribendum. Sed quia dies passionis ejus, qui fuit septimus Aprilis in festa Paschalia crebro incidit, ejus festum diem III kal. Maii jussit ab omnibus fidelibus devote et solemniter celebrari». Hactenus ille. Extant ea de re typis cusæ Innocentii litteræ[2], in quibus, post amplissima encomia in sanctum virum congesta patrata hæc illius opera divina prodigia adducit:

« Nec in vita latere sic potuit, quin miraculorum claritate pateret: cujusdam etenim nobilis filium præ nimio et horribili totius gulæ tumore nec loqui, nec spirare valentem, levatis ad Deum manibus, et crucis in eum facto signaculo, illoque accipiente ipsius cappam, et intimo supponente loco, sanavit. Idem quoque nobilis vehementi postmodum corporis torsione gravatus, credens et metuens inde sibi mortis imminere discrimen, cappam ipsam, quam ex tunc conservaverat, reverenter fecit afferri: qua suo apposita pectori, mox vermem villosum evomuit, plena liberatione secuta. Cuidam etiam juveni muto, immisso digito in os ejus suæque linguæ soluto ligamine, beneficium loquelæ concessit. Hæc et alia plura, dum viveret, dignatus est per eum Dominus operari.

11. « Post mortem vero ipsius lampades ad sepulchrum ejus venerabile dependentes, pluries per seipsas absque omni humano studio et ministerio divinitus sunt accensæ: quia conveniens nimis erat, ut quoniam igne ac lumine fidei excellenter claruerat, singulare de ipso ignis et luminis miraculum appareret. Quidam autem, dum vesceretur cum aliis, et illius sanctitatem et miracula depravaret, sumpto quodam sub hac attestatione morsello, quod cum non posset, si circa hæc delinqueret transglutire, sensit eum mox ipsum gutturi suo sic hærentem, ut illum educere, vel inducere non valeret. Quare illico pœnitens, et jam vultus mutato colore, quasi sentiens vicinæ mortis eventum, facto intra se voto, quod linguam de cætero ad talia non laxaret, fuit protinus, illo evomito, liberatus. Hydropica quædam ad locum passionis ipsius auxilio viri perveniens, fusa ibi oratione, sanitatem integram mox recepit. Obsessas a dæmonibus longo tempore mulieres martyr ipse dejectis illis cum multo sanguinis vomitu de corpore, liberavit, febres expulit, languores curavit plurimos et diversos, cujusdam sinistræ manus digitum ex morbo fistulæ plurium foraminum concavitate defossum mira consolidatione sanavit. Quidam insuper puer ex casu gravissimo sic oppressus, ut motu et sensibus penitus destitutus tanquam mortuus defleretur, mox apposita de terra suo pectori sacro ejusdem martyris cruore contacta, incolumis exsurrexit. Quædam cujus carnem cancer edax sedula corrosione vorabat, linitis hujusmodi terra vulneribus, est curata: alii etiam diversis infirmitatibus occupati, qui sepulchrum ejus in vehiculis et aliis sustentaculis adierunt, exinde postmodum, plena incolumitate recepta, sine aliquibus subsidiis rediere. Ad hæc magna hæreticorum et ipsorum credentium multitudo, cum tantam fidei adverterent efficaciam, et ad eam tot certis et apertis signorum indiciis, tanquam quibusdam clamantibus præconibus vocarentur; nec possent quasi tam validæ illorum instantiæ non parere, ad ipsius lucem fidei de sui erroris nubilo est conversa. Quid plura? his et quam multis aliis miraculis gloriosis magnificavit Dominus sanctum suum, et colendum exhibuit universis, etc. » Subjicit tot tantisque miraculis confirmata Petri sanctitate e cardinalium consilio in sanctorum martyrum numerum illum retulisse. « Dat. Perusii IX April. anno X ». Quo argumento

[1] Apud Sur. tom. II. die XXIX Apr. — [2] Ext. in Bullar. tom. I. in Inn. IV.

sequenti anno, ad commendandam illius venerationem, cum in dies ipsius gloria latius se diffunderet litteras exaravit[1] : quas cum in lucem editas nos lateat, ob egregia, quæ continent, tanti martyris elogia, adducendas arbitramur.

12. « Universis archiepiscopis, et episcopis, ac dilectis filiis abbatibus et prioribus, archidiaconis, archipresbyteris, decanis, præpositis, et aliis Ecclesiarum, et religiosorum Ordinis cujuscumque prælatis.

« Magna magnalia de B. Petro martyre Ordinis Prædicatorum, natione Lombardo, per oras ubilibet innotuere Italicas; et jam usque ad longinquum terrarum per universalem notitiam effulsere. Qui dum in carne viveret, a carnis deliciis et illecebris alienus sic virtuose pro fide Christiana certavit, quod stabili animo susceptum prosecutus agonem, gloriosum landem de ipsius fidei hostibus reportavit, martyrio prævalente, triumphum. Hujus, inquam, triumphi fama in omnem quasi fidelium terram exivit, et ad extrema fere orbis illius signa lucida radiarunt. Fulget jam inter clara sanctorum agmina recens martyr, et in firmamento Ecclesiæ novum jam rutilat luminare. O mira martyris victoria! in quo dum caro conteritur, spiritus roboratur; dum certator videtur deficere, fortius convalescit : in quo tunc magis Christi miles prævalet, cum acrius comprimitur; quia revera tunc gloriosius hostem convincit, cum inter passiones atroces constantius mortem suffert. O quam admiranda Catholicæ fidei per certamina martyrum defensio provenit! nam in illorum oppressione ac cæde robur ipsa suscipit et vigorem : quia nequaquam ei demitur, cum sui sibi pugiles taliter adimuntur; quinimo tunc status ejus erigitur potius, et firmatur, cum illi sic moriendo non desunt, sed plusquam antea vivunt, et assumunt fidei munimentum, et tunc magis clara fulget fidei lampas, cum ardentes lucernæ martyrum suppliciorum incendiis corporaliter extinguuntur. Quod plene ac liquido patuit in ipsius B. Petri martyris passione, quia post gloriosum, et recolendum ejus martyrium, sic suorum multitudine, atque eminentia miraculorum fides resplenduit, quod quamplurimi hæretici eorumque credentes ipsius fidei, tot et tantorum ostensione signorum, agnita virtute, ad illius lumen de suorum errorum tenebris propere redierunt. O quam laudandum, et honorandum athletam, qui hostiles non pavescens occursus, pro lege Dei sui perseveranter in studio usque ad mortem invicta stabilitate pugnavit! O venerandum virum, et ubique sonoris præconiis declarandum! Hic est religionis norma, munditiæ nitor, morum decus, thesaurus scientiæ, prædicationis fulgor, charitatis ardor, fidei paries, cumulus gratiarum, virtutum speculum, et fragrantis sinceritatis aroma. Hic timor hæreticorum et tremor, et vivus expugnavit eorum perfidiam, et jam ab ipsis occisus illos deterret vehementius, et confundit. Hic sidus cæli fulgidum, et dignus cælestis regni cohæres, illustris concivis martyrum, inclytus mensæ supernæ conviva, et securus patriæ sempiternæ possessor.

« Merito itaque tam reverendi martyris universa plebs Catholica recensere debet memoriam, et tota Christi Ecclesia ejus festum solemniter celebrare, ne tantum Dei donum recepisse in vacuum videantur, ac non recognoscere immensam, quam in hoc eis largitus est gratiam, magnificando ipsas tam eximio martyre, ac tanti patroni suffragio muniendo. Et certe cum de ipsius consortio universi beatorum chori assidue coexultent, inconveniens et reprehensibile nimis esset, si Christi fideles solemnitatem ejus non susciperent, et agerent reverenter. Quem enim Dominus mirificavit in terris, et sublimavit in cælis, debemus etiam nos et crebris attollere laudibus, et celebri festivitate honorare, ut de illius magnificentia et gloria communem gerentes lætitiam, et voto, voce ac opere, quasi quodam pariter psallentes tripudio congaudemus, in hoc sanctorum collegiis, et digne ipsius patrocinium mereamur.

« Quapropter volentes penitus, ut prædicti beati Petri martyris solemnitas aliquatenus non negligatur, quem pridem sanctorum martyrum Catalogo, de communi fratrum nostrorum, et prælatorum omnium, tunc apud Sedem Apostolicam existentium consilio, et assensu duximus cum ingenti gaudio adscribendum, sicut per alias nostras litteras plenius notificavimus ad universas provincias destinatas; universis vobis per Apostolica scripta districte præcipiendo mandamus, quatenus considerantes attente, quod in tanti claritate martyrii altis titulis fides orthodoxa refulsit, et hæreticum dogma funestum ad confusionis et ignominiæ ima ruit; ejusdem martyris festum, quod solemniter agit Romana Ecclesia, quod etiam principaliter et studiose propter insigne illius martyrium ab omnibus Catholicis generaliter agi volumus; cum devotione ac solemnitate omnimoda celebretis, et faciatis a vestris subditis veneratione congrua celebrari, matutinale officium de ipso martyre omnino cum IX lectionibus, et alia de eo nihilominus officia solemniter, prout convenit, exequentes. Illi vero, qui non consueverunt paschali tempore, quo ipsius martyris solemnitas agitur, festum aliquod cum IX lectionibus celebrare, nocturnum et diurnum officium cum magna reverentia et celebritate, juxta morem et modum suum solitum, de martyre ipso agant. Et ne de ipsius festivitate intervenire unquam possit oblivio, sub simili districtione injungimus, ut diem festi sui, qui videlicet occurrit III kal. Maii, in Kalendariis vestris scribendo, ibi ejusdem sancti nomen, cum specificatione Ordinis Prædicatorum, sollicite designetis. Sic autem præmissa omnia efficaciter exequi studeatis, quod ipsum pretiosum martyrem

[1] Inn. l. XII. Ep. CXXIII.

apud Deum habere possitis sedulum adjutorem. Dat. Anagniæ VI id. Aug. anno XII ».

De eodem sanctorum Catalogo apposito meminere etiam Matthæus Parisius[1], Colmariensis Chronici auctor[2], Bernardus[3], aliique recentiores : quorum nomina, ne lectori tædium creemus, silentio præterimus. Nec tamen novatores omnis osores sanctitatis, Petrum ac Stanislaum, de quo infra, martyres suo more carpere, eorumque obscurare gloriam non omittunt[4]. Sed cæcos suis involutos tenebris relinquamus.

13. *S. Claræ virginis obitum et funus sua præsentia decorat Innocentius.* — Celebrata igitur Perusii beati Petri martyris consecratione, summus Pontifex Assisium contendit : ubi sanctissimam Christi famulam ac virginem Claram ad sponsum proxime migraturam invisit, ut jam ante illi virgini cælitus prænuntiatum erat. Quæ ex ipso auctore juvat decerpere, qui ejus res gestas, ab Alexandro IV jussus, monumentis consignavit[5] : « Dominus papa cum cardinalibus de Perusio transivit Assisium, ut de transitu sanctæ præostensa visio sortiretur effectum, quo viso prædictum fuerat Claram non antea ex hac vita excessuram, quam Dominus cum suis discipulis venisset », ut paulo ante idem auctor narrat, subjungitque : « Ipse namque summus Pontifex ultra hominem, citraque Deum existens, personam Domini repræsentat, cui in templo militantis Ecclesiæ familiarius hærent, velut discipuli domini cardinales ». Et paucis interjectis verbis : « Artubus itaque sacris veteri morbo detritis, novo cumulatur debilitas, quæ et proximam vocationem ad Dominum indicat, et sanitatis perpetuæ viam parat. Festinat sanctæ memoriæ Innocentius IV una cum cardinalibus visitare Christi ancillam, et cujus ultra feminas nostri temporis probaverat vitam, mortem non dubitat papali præsentia venerandam. Ingressus monasterium pergit ad lectulum, et infirmantis ori manum applicat osculandam : quam illa gratissime suscipit, et pedem Apostolici summa cum reverentia osculandum exposcit. Ascenso ligneo scabello curialis dominus dignanter pedem accommodat. Super quem illa, sursum et deorsum inculcans oscula, vultum reverenter acclinat. Petit exinde a summo Pontifice vultu angelico remissionem omnium peccatorum, qui cum diceret : Utinam ego tanta venia indigerem ; perfectæ absolutionis manus (munus), et amplæ benedictionis gratiam impertire festinat. Recedentibus autem omnibus, quia die illa manu provincialis ministri sacram receperat hostiam, sublevatis in cælum oculis, et junctis ad Deum manibus, cum lacrymis ait suis sororibus : Laudate Dominum, filiolæ meæ, quia tale beneficium hodie Christus mihi est dignatus tribuere, quod cælum, et terra non sufficeret compensare : ipsum hodie recepi altissimum, et ejus vicarium videre commerui ».

14. Et infra : « In crastino B. Laurentii egreditur anima illa sanctissima præmio perpetuo laureanda : temploque carnis soluto, spiritus feliciter migravit ad astra ». De ejus vero funere subdit : « Commovetur die sequenti curia tota. Christi vicarius cum cardinalibus accedit ad locum, totaque civitas versus Sanctum-Damianum dirigit gressus suos. Ventum erat ad celebrandum divina, cum fratribus, incipientibus officium mortuorum, repente dominus papa Officium de virginibus, non de mortuis fieri debere proloquitur, ut prius eam canonizare videretur, quam corpus traditum esset sepulturæ. Respondente autem viro eminentissimo domino Ostiensi morosius in his fore agendum, missa de mortuis celebratur. Considente postmodum summo Pontifice, cardinalium quoque et prælatorum cœtu, Ostiensis episcopus, de vanitate vanitatum sumpta dicendi materia, vanitatis egregium contemptricem nobili sermone commendat. Circumdant illico sanctum funus devota dignatione presbyteri cardinales, et circa virginis corpus solita officia complent. Tandem nec tutum esse censetur, nec dignum, ut tam pretiosum pignus tam longe distet a civibus. Levatur cum hymnis et laudibus, cum tubarum clangore, ac jubilatione solemni ad Sanctum-Gregorium honorifice deportatur : nam et illic locus ille est, ubi S. patris Francisci corpus primo conditum fuerat, ut qui viam vitæ viventi paraverat, etiam morienti locum quodam præsagio præpararet ». Subdit postea de Agnete S. Claræ sorore : « Paucis interjectis diebus Agnes ad Agni nuptias evocata, sororem Claram ad æternas delicias subsecuta est : ubi ambæ Sion filiæ natura, gratia et regno germanæ, Deo jubilant sine fine. Et vere consolationem illam, quam Clara repromiserat, Agnes antequam migraret, accepit. Nam sicuti sorore prævia de mundo ad crucem transierat, sic dum Clara signis et miraculis rutilaret, Agnes post ipsam de luce finibili mature volavit ad Deum ».

15. *Joannis olim episcopi Bossinensis pius obitus.* — Sacræ illius virginis funeri piissimi sacerdotis funus, Joannis nimirum, qui Bossinensi episcopatu abdicato, Prædicatorum Ordinis magister supremus creatus, hoc anno, ut ferunt[1], conjungemus. Quanto vero ille zelo, ac rerum humanarum despicientia Ecclesiam suam regeret, describit Cantipratensis[2] : « Cum multo tempore pœnitentiarius domini papæ in Roma fuisset, eum Bosnensi Ecclesiæ præfecit episcopum. Et cum haberet in episcopatu plusquam octo millia marcharum in redditibus, in usus tamen proprios, quasi nihil inde expendebat, sed omnia pauperibus erogabat. Nec solum quidem equum habuit, sed

[1] Par. Hist. Angl. — [2] Dom. Colm. Chr. — [3] Bern. Chr. Rom. Pont. — [4] Cent. XIII. c. 7. col. 720. — [5] Apud Sur. tom. IV. die XII Aug. tom. XXV, XXVI, XXVII, XXVIII.

[1] Colvenerius in Notis ad Cantipr. — [2] Thom. Cantip. l. II. c. 57. num. 55.

asellum, qui libros et episcopales infulas deportabat: ipse vero pedes cum fratribus incedebat. Hinc postmodum absolutus ab episcopatu, electus est in magistrum Ordinis Prædicatorum, et his præfuit multis annis ».

16. *Helias generalis Minoritarum minister in morte resipiscit.* — Longe illi virtutibus dispar extitit Helias primus a S. Francisco Minoritarum generalis minister, qui hoc anno diem suum obiit. Is enim superbiæ stimulis agitatus, honorumque avidus, exauctorato Friderico se conjunxerat, et Ordinem ac religiosum habitum deseruerat. Sed demum lethali morbo a numine castigatus, resipuit: veniaque a Pontifice petita et obtenta, Ecclesiæ est conciliatus. Quæ antea sanctus Franciscus, divino afflatus spiritu, prædixerat: ac fusius Lucas Wadinghus [1] prosequitur: nobis hæc perstrinxisse sufficerit: ad decretos enim B. Stanislao Cracoviensi episcopo sacros honores, adscripto illius nomine sanctorum martyrum Catalogo, nostra properat oratio.

17. *S. Stanislai episcopi Cracoviensis canonizatio.* — Ardebant desiderio incredibili Poloni, ut episcopo illi sanctissimo, cujus beneficia sæpius senserant, sanctorum cultus exhiberetur, summosque labores ob id susceperant: ac Joannes Gajetanus, tit. S. Laurentii in Lucina presbyter cardinalis, cui testium discutiendorum provincia erat commissa, eo rem adduxerat, ut propediem confecta videretur: ac felici adeo nuntio Polonos, missis litteris, gaudio perfuderat, cum versis studiis novæ difficultates exortæ, ita ut cœpta nunquam ad exitum perducenda viderentur. At demum, insigni miraculo valetudine Reginaldo episcopo Ostiensi, qui Innocentio Quarto in Petri Sede Alexandri Quarti accepto nomine successit, a Stanislao reddita, Pontifex miraculi magnitudine perculsus, moras omnes abjecit, illumque ritu solemni sanctorum numero aggregavit. Prodigium tantum, enarrat Longinus [2], ex quo historiam hanc decerpimus: « Reginaldus episcopus Ostiensis, prædictus canonizationis viri Dei Stanislai præcipuus hostis et adversarius, (utpote qui in re gravissimi momenti summam consilii maturitatem, quod etiam in S. Claræ exequiis vidimus, desideraret); cujus etiam sententiis et consiliis propter notam hominis in utraque scientia solertiam et probitatem Innocentius papa differebat, gravi adeo morbo correptus est, ut tam suo, quam physicorum judicio propinquam sibi mortem imminere speraret: in qua cum dies aliquot laboraret, vigilanti illi et in camera privata existenti solitario, B. Stanislaus in pontificali amictu cum magno splendore apparuit, et in grabato jacenti, de visioneque ignotæ personæ, et insoliti fulgoris stupenti vir Dei Stanislaus ait: Agnoscisne me? Qui tremens et stupens, ac verba vix formans: Non agnosco, respondi; quæso tamen qui sis, qui cum tanta luce clausis etiam januis in cubile meum intraveris, edicas. Ego sum, ait, Stanislaus Cracoviensis episcopus, pro nomine Jesu Christi ejusque Ecclesia et veritate glorioso martyrio a Boleslao rege Polonorum damnatus: cui tu te adversarium, non recte de vita et miraculis, martyrioque meo, propitia divinitate a me patratis, sentiendo, constituisti. Ad quem Reginaldus cardinalis spiritu resumpto: Ignosce, ait, mihi et ignorantiæ meæ, præsul sanctissime, et veniam præstare digneris meo errori: fortiorem promotorem canonizationis tuæ, quam impeditorem pertuleras, habiturus. Cui vir Dei Stanislaus: Ut me, inquit, in conspectu Dei et sanctorum glorificationem et sanctificationem martyrio, quod accepi, consecutum esse cognoscas, a grabato et ægritudine, quibus detineris, valens et incolumis illico consurge; caveque ne canonizationi meæ de cætero adverseris: quam non in meam amplitudinem et gloriam tantummodo, qua ego jam plenissime in videndo Deo perfruor, sed in omnium fidelium salutem et profectum divina decrevit consummare clementia. Cardinali Reginaldo omnia quæ jubebantur expleturum se pollicente, visio disparuit. Qui accersitis servis suis sterni sibi equum, quo ad palatium papale vehatur, imperat: qui etsi illum primum delirare credidissent, eo tamen sine adjutorio et de lecto consurgente, et equum ascendente, in magnam et ipsi extasim de subita domini sui convalescentia versi, illum usque ad papale palatium jucundi comitantur. Innocentius denique papa Reginaldum cardinalem venisse, et plene sanum, quem prope horam moriturum speraverat, intelligens; etiam advenienti occurrit, et quomodo ad valetudinem tam subito redierit, sollicite inquirit. Cui Reginaldus cardinalis: Beatissimus, inquit, martyr Dei Stanislaus Cracoviensis episcopus, cujus ego canonizationis apud tuam sanctitatem fui impeditor, hac eadem hora mihi cum claritate vix ferenda apparuit, et ignorantiæ meæ facinore benigne correpto, etiam mihi in evidentissimum suæ sanctitatis signum sanitatem, qua me ex homine paulo ante infirmo et ad mortem judicato, pollere vides, restituit, et beneficium pro injuria rependit, interminatus etiam ultionem, si illius canonizationi obstitero. Scelere itaque ignorantiæ meæ apud te recognito, et in viri beatissimi Stanislai canonizationem pronus eo, et pro illa supplex ad pedes tuos, ne diutius illam differas, procumbo; intercessionem etiam suam pro lapsu testatus. Id miraculum dum in Perusiorum urbe grandi, et celebri sermone vulgatum esset, et omnium mentes ac pectora Polonorum præcipue et nuntiorum, atque procuratorum canonizationis viri Dei gaudio immenso opplesset; virum Dei Stanislaum certatim canonizatione dignissimum depromebant. Sed et papa Innocentius, cœtus quoque cardinalium miraculi, quod in Reginaldo cardinale acciderat, prodigio permoti, omnibus

[1] Luc. Wad. an. Min. tom. II. an. 1253. num. 30 et seq. — [2] Longin. Hist. Pol. l. VII. an. 1253.

impedimentis, quæ interponebantur, circumscriptis et quasi quodam sole siccatis, virum Dei Stanislaum in sua sanctitate gloriosum et magnificum canonizandum decernunt, et diem Nativitatis B. Mariæ Virginis, quæ tempori, quo ea agebantur, vicinior erat in Assisio; (illuc enim Innocentius papa versus Neapoliam exercitum deducens venturus erat); constituunt ».

18. Subdit auctor, ut comparatis jam omnibus ad referendum solemni ritu inter sanctos Stanislaum, atque Pontifice in Ecclesia Sancti-Francisci Assisiana jam sacra operaturo exanime prænobilis adolescentis corpus implorantibus ejus parentibus intercisis suspiriis vocibus B. Stanislai suffragia, templo invectum fuerit, ac post fusas preces ad vitam excitatum : « Natali dominæ nostræ excellentissimæ Virginis Mariæ adveniente die, Pontifex summus Innocentius cum collegio cardinalium et multitudine prælatorum, ab Basilicam S. Francisci in Assisio, in qua suum et suorum sociorum corpora recondita sunt, ex palatio, canonizationem B. viri Stanislai episcopi Cracoviensis expleturus, descendit; illamque multitudinem plebis, quæ futura viri Dei canonizatione vulgata pæne ex omni Italia confluxerat, refertam reperit. Quo in Ecclesia præfata missarum agente solemnia, divina etiam pietas agni cælestis ipsi summo Pontifici Innocentio quanti meriti sanctus canonizandus apud se esset declaravit. Adolescens enim quidam ex Assisio, in ipso articulo canonizationis præfatæ defunctu, sad Ecclesiam S. Francisci parentibus, fratribus, necessariis magno ejulatu mortuum illum lugentibus, inferebatur aut tumulandus, aut meritis sancti canonizandi vivificandus. Propinquis itaque et cognatis pro ejus resuscitatione obsecrationes, et voces emittentibus, Innocentius papa ante altare, qui insistebat prostratus, fudit cum fiducia orationem suam in hæc verba : O pater et clementissime domine, si ea, quæ de beato Stanislao Cracoviensi episcopo martyre tuo, in nostro conspectu sunt enarrata, vera per omnia quemadmodum humana habet credulitas, probantur, declara, quæso, hodierna die novum sanctum a me canonizandum novo signo. Vix Pontifex summus orandi fecerat finem, et mortuus nuntiatur illi surrexisse. Tunc itaque mirum in modum et stupentibus et gaudentibus, ardentesque cereos et luminaria accensa, ut Ecclesiam arsisse putares, gestantibus, summus Pontifex missarum solemnia prosequitur. Quibus expletis sermone in longum de vita, martyrio et miraculis B. Stanislai recitato, ambone conscensa, virum beatissimum Stanislaum gloriosum martyrem Cracoviensem pontificem canonizat, et sanctorum Catalogo adscribit, mandans ejus festum VIII idus Maii ab universa Catholica Ecclesia inter præclaras martyrum festivitates cum debita veneratione venerari : præsentibus autem omnibus unum annum, et dies quadraginta de indulgentiis largitus est, et orationem de S. Stanislao, tangens in ea ipsius sanctitatis merita, edidit, et per se publice promuntiavit, quæ incipit : Populum tuum, quæsumus, intercedente B. Stanislao, etc. » Hæc Longinus, atque ex ipso Chromerus [1].

19. Extat in Pontificio Regesto Apostolicum Diploma ad Ecclesiarum antistites datum, quo venerationem in S. Stanislaum [2], ut certissimis argumentis cælesti gloria potitum, et apud Deum magna gratia pollentem commendat : et de sanctissimi episcopi martyrio edisserit, ut nimirum Boleslaus Poloniæ rex, qui ob impudicitiam a viro sancto saluberrimis monitis castigatus erat, efferatus in ira illum trucidasset, ac sacrum corpus jussisset concidi in frusta, et feris exponi, quod aquilæ ab animalium impetu defenderunt, ac divina virtute, coalescentibus invicem membris, integritati restitutum sit; verum hæc ex ipso Pont. audire præstat.

« Innocentius, etc.

« Cum non sine internæ mentis angustia regem Polonorum nomine Boleslaum in tantum horrendis voluptatibus subjici, carnisque nefandis illecebris cerneret enervari, ut in passiones ignominiæ traditus, et inhumanis contumeliis afficiens corpus suum, mulierum mamillis, avulsis propriis exinde liberis, catulos apponeret, miserabiliter educandos; ne execrandam fovere malitiam, et iniquitati ejusdem regis videretur præfatus pontifex pro dissimulatione favere, postquam ipsum a præmissis flagitiis sedula, et paterna correptione evocare non potuit, in ipsum consulte medicinalem Petri gladium exeruit in spiritu lenitatis; sperans ut percussus dolens ad percutientem se in humilitate rediret, Dominum exercituum suppliciter requirendo. Sed ipse indurato corde medicinam exhorrens, et increpationem abhorrens disciplinæ, imo malleum velut stipulam reputans, non solum nulla pœnitudine se correxit, verum etiam ad pejora in suæ damnationis cumulum provocatus, juxta aram, non Ordini, non loco, nec tempori deferens, jussit pontificalibus indutum antistitem per suos satellites duris corporis cruciatibus deputari; sed ipsi quotiens in eum irruere tentant, totiens compuncti, totiens mansuescunt prostrati. Et tunc idem rex, suæ inserviens impetuosius tyrannidi, manus in eum convertit sacrilegas, sponsum e gremio sponsæ, pastorem abstrahit ab ovili, patrem intra filiæ amplexus, et filium in visceribus pene obtruncavit maternis, faciens, irritatus atrocitate ferali, ipsius, proh dolor! corpus inhumaniter in frusta concidi, velut singulis membrorum partibus pœnæ inflictio deberetur. Sed ille, apud quem patientia pauperum non peribit in finem, non solum rutilantibus hujus sanctissimi corporis partes splendoribus illustravit, verum etiam ipsum, nullo in eo cicatricis apparente vestigio, integritati restituens aquilarum

[1] Chr. de reb. gest. Pol. l. IX. — [2] Inn. l. XI. Ep. CXCVIII. quæ extat Bull. tom. I. in Inn. IV.

suarum præsidio miraculose a ferarum morsibus præservavit. Gustato denique acerrimæ ob zelum justitiæ calice passionis, cum ab eodem tyranno totaliter putaretur consumptus, ecce ut lucifer oritur, et quasi meridianus fulgor in firmamento consurgit, propter quod ejus faciem in suis nonnulli necessitatibus devotissime deprecantur. Ipse quidem defossus securus dormit, requiescit, et non est qui jam ipsum exterreat. Nec mirum, quia civitatem illam honoris et gloriæ corona insignitus inhabitat, ubi est mansio secura, populus sine murmure, ac patria totum id continens quod delectat.

20. « Verum ne militans Ecclesia de tali ac tanto patrono sic atrociter sibi subtracto inconsolabiliter, quasi gemitus singultuosos emitteret, si beneficiorum ipsius affluentia eam non contingeret, sæpius delectabiliter irrigari, ecce gloriosus in sanctis suis Dominus volens ejusdem patris plenitudinem gloriose (gloriæ) indiciis exprimere manifestis, et præstolanti Ecclesiæ grata conferre super hoc recreationis remedia, tot et tantis fecit ipsum famosis miraculis coruscare (de quibus facta nobis, et fratribus nostris, prout debuit, per testes idoneos plena fides extitit) quod ejus inter sanctos cæteros implorare præsidium reputavimus merito non indignum. Nam mortuis vita, lumen cæcis, auditus surdis, verbum mutis, claudis gressus, epilepticis cerebri robur, et dæmoniacis immundis ab eis ejectis spiritibus corporum requies ad ejus invocationem nominis cælesti dextera subito conferuntur. Propter quod ne hujusmodi rutilantem lucernam sub modio periculose abscondi contingeret, quam idem Dominus tot mirificis signis recte disposuit super Ecclesiæ candelabrum honorifice collocari; præsertim cum ex hoc ignorantium Deum propellantur tenebræ, confundatur perversum hæreticorum dogma, et fidelium beata credulitas augeatur; eorumdem fratrum, necnon et prælatorum tunc apud Sedem Apostolicam existentium communicato consilio, prædictum beatum Stanislaum episcopum digne sanctorum Catalogo duximus adscribendum. Quocirca universitati vestræ per Apostolica scripta districte præcipiendo mandamus, quatenus VIII id. Maii, die videlicet quo mortis absolutus vinculo victurus perenniter ad fontem supernæ prodiit voluptatis, festum ejusdem, prout miranda ipsius meritorum magnitudo exigit, celebretis, et faciatis solemniter celebrari, etc. » Ad alliciendam excitandamque populorum pietatem, adeuntibus martyris sepulchrum festo illius die, atque excurrentibus ab eo octo diebus annum unum et quadraginta dies indulgentiæ impertitur. « Datum Assisii XV kalend. Octob. anno XI ».

Idem de honoribus B. Stanislao decretis Diploma affertur a Longino, qui sanctissimi episcopi res gestas litteris mandavit; ex quo Surius [1] in compendium sancti Vitam coegit. Datis præterea Cracoviensi episcopo, et canonicorum collegio litteris, quibus dies III kal. Octob. [1] adscripta est, translationis pompam cohonestantium crimina condonavit. Celebratam porro magnifice sequenti anno a Prandotha episcopo Cracoviensi tradit Longinus [2] his verbis : « Ad levandum ossa S. Stanislai de tumulo octavam diem Maii, quo festum ejusdem a Pontifice Romano celebrari sancitum est, Prandotha Cracoviensis episcopus indixit, et per universam Polonicam Ecclesiam prædicari et divulgari ordinavit ». Addit maximam non ex Polonia modo sed etiam Ungaria populi multitudinem, amplissimumque præsulum et principum numerum Cracoviam confluxisse : « Sub quorum, inquit, præsentia et populi multitudine infinita, ossa viri S. Stanislai ex tumulo prope portam meridionalem, in Ecclesia Cracoviensi consistente, a pontificibus, qui convenerant, vino lota, levata sunt, et populo plaudenti, atque vociferanti, ac patrocinium S. Stanislai imploranti ostensa, et in Ecclesias cathedrales, et alias principaliores collegiatas Ecclesias, conventuales, et parochiales portio illorum, capite, brachiis et aliis insignioribus apud Cracoviensem Ecclesiam, cum cineribus, sacri corporis membris remanentibus, distributa ». Hactenus de Stanislao; reliquas res Polonicas conjungamus.

21. *Poloni excitantur contra Tartaros per legatum Apostolicum.* — Invasit hoc tempore Poloniam circumjectasque regiones Tartaricæ excursionis gravissimus metus : quos cum a Russiæ rege Innocentius imminere accepisset, tuendæ rei Christianæ cupiditate incensus, Mezanensem abbatem, demandato illi legationis munere, in Poloniam misit [3], ut Christianos ad retundendos barbarorum impetus cruce muniret; eoque argumento Polonis, Russis, Bohemis, Moravis, Sarbiis, et Pomeranis litteras Encyclicas exaravit [4] : « Nuper charissimo in Christo filio nostro rege Russiæ illustri, quem loci vicinitas suorum secretorum plerumque reddit participem, per litteras suas accepimus referente, præfatos Tartaros fore paratos ad delendas reliquias, quas divina benignitas in plerisque locis per fugæ præsidium ab ipsorum clementer manibus liberavit, et ipsius vicinia Christianitatis vesano spiritu, nisi Deus eis restiteret, conculcanda. Propter quod ne tam infelicis propositi præconceptum sortiantur effectum, ne feralis eorum impetus in multorum debacchetur excidium, obsistentium robore non repressus, interest vestra præcipue, qui prioribus ipsorum incursibus estis expositi, sic disponi, quod per vos eorum conatibus, ne cervicosa ipsorum amplius invalescat superbia, irretusa acie viriliter resistatur. Aliter enim reipublicæ ac vestro detrimento non parum accederet, si vobis negligentibus, et non obseran-

[1] Sur. tom. III. die VIII Maii.

[1] Inn. l. XI. Ep. CCXIV. — [2] Longin. l. VII. anno seq. — [3] Lib. X. reg. post Ep. cur. XXV. — [4] Lib. X. Ep. cur. XXV.

tibus eis ostium, cum possitis, ipsos ad alios Christianos pestiferum per vos contingeret habere progressum.

22. « Cæterum etsi in tam discriminoso belli congressu arma materialia nihilominus requirantur, non sunt tamen postponenda, imo præferenda salutiferæ crucis insignia, ut vos athletæ Christi, eis laudabiliter insigniti, cui duci deservitis, evidenter appareat; ac per ejus virtutem, in qua Christus debellavit aereas potestates, ipsorum Tartarorum adversitas, mirifice vobis cedat. Non videtur itaque præstolandus buccinæ clangor, non invitatis suggestio creditur opportuna, ut in tanto necessitatis articulo ad prœlium hujusmodi vos excitet prœliandum, cum in vobis æstimemus illius vigere rationis judicium, quod nullo etiam vos ad id invitante, maturato præsidio casibus curabitis occurrere tam votivis. Veruntamen ne salutem vestram videamur negligere, ac sanguis vester requiratur, a nobis gerentibus speculatoris officium, si eum, nobis tacentibus, gladius effuderit impiorum; dilectum filium abbatem de Mezano, virum morum honestate conspicuum, præditum scientia litterarum, ac nobis et fratribus nostris merito suæ probitatis acceptum, ad vos provide duximus destinandum, ut per se ac alios, quos ad hoc idoneos noverit, in sapientia sæpius sibi divinitus attributa, vobis contra ipsos Tartaros, ac etiam alios paganos, Christianorum sanguinem non minus eisdem Tartaris sitientes, prædicans verbum crucis, ipsius insigni charactere vos studeas præmunire.

23. « Tollat ergo fideliter quilibet crucem suam, sequens in splendore armorum Domini vexillum gloriæ summi regis, ad hujusmodi saltem abolendam verecundiæ maculam, quæ vobis adscribitur, quod nunc miserabiliter infidelibus terga datis, quibus nomen vestrum esse terribile consuevit. Ut autem nihil omnino desit ad tam salubre negotium prosequendum, omnibus, qui ab ipso commoniti contra prædictos Tartaros receperint signum crucis, illam suorum peccatorum veniam, illudque privilegium elargimur, quæ accedentibus in Terræ-Sanctæ subsidium conceditur. Dat. Assisii II id. Maii an. x ».

24. Commisit etiam eidem abbati Mezanensi Apost. S. L. provinciam [1], ut Polonorum, qui a susceptæ ab ipsis fidei tempore Sedis Apostolicæ vectigales erant effecti, juribus contra omnium, vel etiam Willelmi Romanorum regis conatus defendendis incumberet.

« Licet Apostolatus officium nos universis constituat debitores, illis tamen specialius et efficacius adesse nos convenit, qui nullo medio subesse Sedi Apostolicæ dignoscuntur. Cum itaque, sicut ex parte dilect. fil. nob. virorum principum Poloniæ fuit propositum coram nobis progenitores eorum, postquam Christianæ fidei notitiam habuerunt, eidem Sedi solummodo subjecti fuerint, et ipsi adhuc existant; et in signum subjectionis hujusmodi censum, qui denarius sancti Petri vulgariter appellatur, iidem et habitatores Poloniæ ipsi Sedi annis singulis persolverint hactenus et persolvant; mandamus quatenus eisdem principibus et habitatoribus per te, vel per alium efficaciter præsidio defensionis assistens, ac non permittens eos ab aliquibus molestari, si quas infeudationes, distributiones, aut occupationes de terra Poloniæ inveneris tam a charissimo in Christo filio nostro Willelmo rege Romanorum illustri, quam ab aliis factas, denunties auctoritate nostra per te, vel alium aliquatenus non valere, etc. Dat. Assisii XVI kal. Jul. an. x ».

25. *Polexiani ad fidem Catholicam conversi.* — Ad propagandam vero in Septentrione religionem Cracoviensi duci [1], et ducis Lanchitiæ et Cujaviæ filiis concessit [2], ut terras, quæ ethnicis parebant, armis compararent, suæque adjungerent ditioni, modo nullius diœceseos terminis continerentur. Significantibus quoque Cracoviæ ac Lanchitiæ Cujaviæque ducibus Polexianos Barbaros ad suscipiendam Christianam fidem paratos, modo ab ipso in clientelam admitterentur, ac pristina libertate frui liceret, annuit [3] Innocentius, sanxitque, ut Polexiam suo dominatui conjungerent.

« Nobili viro duci Lachintiæ, et Cujaviæ.

« Cum, sicut te intimante, accepimus, quidam pagani terræ, quæ Polexia vulgariter appellatur, et adjacet terræ tuæ, parati sint ad fidem Christianam converti; dummodo ipsos sub dominio et protectione tua recipias temporali, eis libertate servata; nos ipsorum paganorum conversionem nolentes prætextu alicujus obstaculi, quod vitari valeat, retardari, præsentium tibi tuisque successoribus auctoritate concedimus, ne dictæ terræ paganos sub tua possis protectione recipere ac dominio retinere, si sponte propter hoc velint fidem Christi recipere per baptismum. Non obstante quod fratribus domus Theutonicorum tota terra Prussiæ, quam gladio sibi subjugare poterunt, dicitur esse ab Apostolica Sede concessa : cum sponte, non coacti gladio, velint ipsi pagani, ut dictum est, ad fidem Christiani nominis convolare. Nulli ergo, etc. Dat. Assisii IV kal. Junii an. x ». Ejusdemque exempli litteræ ad Cracoviæ ducem missæ fuere [4].

26. *Lithuanis et Cumanis consulitur.* — Monuerat Innocentium Lithuaniæ rex, qui sacris Christianis nuper imbutus fuerat, gerere in votis, ut episcopus Lithuanis præficeretur, cum Ecclesiam cathedralem regia magnificentia in regno excitare, bonisque augere paratus esset, cujus Pontifex, piis desideriis obsecundaturus, Livoniæ ac Prussiæ archiepiscopo munus demandavit, ut vi-

[1] Lib. x. Ep. DCXCIII.

[1] Lib. x. Ep. DCCXXXII. — [2] Ep. DCCXXXII. — [3] Ep. DCCXLI. — [4] Reg. post eamd. Ep.

rum pietate et doctrina gerendæ dignitati parem Lithuanis imponeret [1], ac sacris pontificalibus initiaret, utque ab omnibus debita observantia exciperetur, operam daret. Quod vero ad Livoniam et Prussiam attinet; tradita [2] erat provincia Prædicatorum Ordinis religiosis viris, pro tuenda re Christiana populos ad arma accenderent.

Navarant ejusdem familiæ sodales strenuam adeo apud Cumanos operam, ut magnam eorum partem prædicatione Evangelica ad Christianam fidem traducerent. Quo accepto nuntio Pontifex magna lætitia delibutus, ad conciliandam præconibus Evangelicis auctoritatem, illis concessit [3], ut Christi fidelibus ipsorum conciones audituris triginta vel quadraginta dierum indulgentias impertirentur. Præterea Pannoniæ archiepiscopis concessit [4], ut suscepta ab iis, qui se ad Christi cultum traduxerant, canonicæ irregularitatis impedimenta, dummodo facinus atrox et immane non foret, amovere possent.

27. *Per legatos Apostolicos Ungariæ et Bohemiæ sedandæ incumbit Pontifex.* — Decrevit eodem anno in Ungariam legationem summus Pontifex, cujus obeundæ auctoritatem Prænestino episcopo S. R. E. cardinali commisit : atque ad comparandam illi populorum observantiam et antistitum prolectandum studium litteras exaravit [5], quarum potiorem partem affero : « Venerabilem fratrem nostrum Prænestinum episcopum, magnum quidem et honorabile membrum Ecclesiæ, virum morum honestate conspicuum, præditum scientia litterarum, et providentia circumspectum; quem inter cæteros fratres nostros admodum charum habemus, pro suorum excellentia meritorum, in regnum Ungariæ, et ducatum Sclavoniæ, commisso sibi plenæ legationis officio, de latere nostro providimus destinandum, ut tanquam diligens cultor evellat et destruat, dissipet ac disperdat, ædificet et plantet, prout quæque ipsi Dominus ministrabit. De quo utique, cum ei adsit puritas conscientiæ, et præsto sit judicium rationis, malitiam odiat, et innocentiam tueatur, speramus firmiter quod, dirigente Domino gressus ejus, ita regia via curabit incedere, ut non declinet ad dextram, vel sinistram, sed plus crescet conversationis laude, quam etiam profecerit dignitate. Porro licet Salvatoris exemplo, quod uni ex minimis nostris fit, nobis fieri reputemus, quia tamen illos volumus propensius honorari, qui per se honorabiles in parte sollicitudinis honorant in nobis plenitudinem potestatis, etc. » Addit preces et imperia, ut legatum honore debito prosequantur. « Dat. Assisii III non. Maii an. x ».

28. Gerebatur tunc bellum atrox Ungaros inter et Bohemos : ad quod extinguendum, ac sopienda ingentia, quæ inde erumpebant mala; Moraviam enim a Bela rege Ungariæ, qui Cumanos in expeditione duxerat, adeo immaniter vastatam Longinus scribit [1], ut horrorem audientibus cladis magnitudo incuteret; Innocentius Velascum pœnitentiarium ad eos reges misit, quo exasperatos ipsorum animos conciliaret; ac litteras Apostolicas Bohemorum regi [2], tum ejus filio duci Austriæ [3], et regi [4] Ungariæ eo argumento dedit :

29. « Regi Bohemiæ.

« Si considerarent, ut expediret, guerrarum discrimina dimicantes; cum hinc tamen vix, aut nunquam nisi animarum pericula, excidia personarum, et rerum damna reportent; ab eorum forsan inchoatione, vel saltem exercitio abstinerent. Sed quia quosdam sic plerumque impetus furoris involvit, ut eo plus se bellis exercitent, quo magis ipsorum non sine amaritudine detrimenta degustant, oportet nos, qui non tam puri hominis quam veri Dei vicem in terris gerimus, partes nostras contra talia interponendo discrimina, removere scandala, sedare litigia, et revocare ad concordiam discordantes. Accepimus siquidem veridica relatione multorum, quod inter te et Premislaum natum tuum ducem Austriæ ex parte una, et charissimum in Christo filium nostrum regem Ungariæ illustrem ex altera, adeo scintilla discordiæ, sufflante inimico humani generis, esset succensa, ut quos antea familiaris decorabat dilectio, et familiaritas confovebat alterna, tempestatis exagitet spiritus, et in profundum vorago jurgiorum absorbeat, dum ad non necessaria bella, sed perniciosa prorsus insurgitis, et ad invicem dimicatis, sicque fit quod vobis regna vestra prædantibus, et depopulantibus circumpositas regiones, terra remanet habitatoribus, proh dolor ! desolata. Quia vero nostræ sollicitudinis interest, ut nos, qui, disponente Domino, universali regimini præsidemus, ex officio nostro; pro eo maxime, quod Ecclesiæ, quæ inde consueverunt nunc lædi, nunc destrui, præserventur, et Christianus populus taliter non perdatur; tantis occurramus periculis, remediis opportunis, celsitudinem tuam rogamus, monemus et hortamur, atque in remissionem tuorum peccatorum imponimus, quatenus ab his guerris omnino desistens, cum prædicto rege sic ad pacem et concordiam pro Apostolicæ Sedis et nostra reverentia, sine dilatione ac difficultate qualibet revertaris, quod exinde apud Deum et homines valeas non immerito commendari. Nos enim dilectum filium fratrem Velascum pœnitentiarium nostrum ad partes illas, ad reformanda inter vos pacis fœdera, destinamus, dantes ei cogendi contradictores, et rebelles per excommunicationis in personas, et terras ipsorum interdicti sententias plenariam potestatem. Non obstantibus si vobis ab Apostolica Sede concessum sit, ut in vos, seu terras vestras non possint hujusmodi sententiæ promulgari. Dat. Assisii, kal. Julii, anno xi ».

[1] Ep. DCCLXXXVII. — [2] Ep. CXXIX. — [3] Ep. CDXVI. — [4] Ep. DCXVIII. — [5] Lib. X. Ep. cur. XVI.

[1] Long. Hist. Pol. l. VII. — [2] Lib. XI. Ep. V. — [3] Reg. post eamd. Ep. — [4] Ibid.

30. Adeptus fuerat Austriæ ducatum regis Bohemiæ filius Othacherus, juncta sibi thoro Margareta ducissa Austriaca, quam cum tertio et quarto consanguinitatis gradu attingeret, ab Innocentio obtinuit, ut Apostolica auctoritate ipsum a canonicis legibus, quæ id vetabant, eximeret: elicitum tamen ab eo ac patre rege sacramentum, ipsos Romanæ Ecclesiæ ac Willelmi Romanorum regis partes contra Conradistas strenue suscepturos: qua de re Velasco[1] pœnitentiario Pontificio duæ Epistolæ III non. Jul. et pridie non. ejusdem mensis exaratæ. Traductas in illius principis potestatem Austriam, ac Stiriam perfecto eo matrimonio, consentit Stero his verbis[2]: « Dominus Premizel, qui Othacher, filius Veneziai regis Bohemorum, Austriam et Stiriam sibi attraxerat, ducta in uxorem domina Margareta, relicta Henrici quondam regis Romanorum, quæ fuit filia illius nobilissimi quondam ducis Austriæ et Stiriæ Lupoldi ». Hæc ille, qui subdit Wenceslaum Bohemorum regem hoc anno, mense Septembris mortem obiisse. Eadem de ejus obitu Sifridus[3] et Longinus[4] qui Monoculum appellatum scribit, ob amissum alterum in venatione oculum, cum in silva ramus arboris vi adductus illum elisisset; additque viginti quatuor annis, ac mensibus octo sceptrum tenuisse. Ex Bohemia in proximam Daniam orationem traducimus.

31. *Regem Daniæ hortatur ut leges rescindat Ecclesiæ adversas.*— Infregerat Danorum rex concessas a majoribus Lundensi Ecclesiæ prærogativas, atque in designandis iis, quibus sacerdotia conferrentur, se temere ingesserat: cumque canonicorum collegium justo accensum zelo, illi restitisset, graviores in eos iras conceperat: quem permulcere Pontifex conatus est[5], monuitque hisce litteris, ut edicta regia, quibus vetera privilegia deleverat, rescinderet.

« Charissimo in Christo filio illustri regi Daciæ.

« Optamus, fili charissime, tibique in sinceritate cordis, et animi suademus, ut assuefacias temetipsum timori divini nominis et amori, non solum diligendo sanctam Ecclesiam sponsam Christi quæ te per baptismum regeneravit in ipso, sed ab ipsius offensa penitus abstinendo, quia per hoc serviens Deo, cui servire regnare est, vere regnabis, et post præsentis vitæ inevitabilem exitum regnum temporale commutabis feliciter in æternum. Sane sicut dilecto filio capitulo Lundensis Ecclesiæ intimante, non sine animi turbatione accepimus, tu, prout convenit, non considerato prudenter quam sit abominabile apud Deum, laicos quantumcumque religiosos disponere de personis et rebus Ecclesiasticis, pœna quam Ozias rex pertulit, qui accepto thuribulo, volens offerre incensum Domino ut sacerdos, fuit in facie lepra percussus, indicat manifeste, quod cum in collegiatis Ecclesiis jus eligendi non cadat in laicos, quantumcumque patronos; motus ex eo duntaxat, quod Ecclesia ipsa vacante idem præsentatos sibi a te noluerunt, sicut nec debuerunt, nec potuerunt eligere in pastores; privilegia super libertatibus, et immunitatibus, a claræ memoriæ progenitoribus tuis Ecclesiæ prædictæ concessa, per tuas litteras revocasti. Ut igitur his litteris non ex deliberatione, sed calore animi processisse credantur, regalem excellentiam rogamus attentius et hortamur, quatenus ob divinam et Apostolicæ Sedis reverentiam et nostram revocans litteras memoratas, ipsi Ecclesiæ concessas, ei libertates et immunitates illibatas studeas conservare; revocando novis Epistolis ad debita et consueta servitia ipsius Ecclesiæ homines, et vassallos ejusdem, quos ab iis per supradictas litteras diceris subduxisse, ac ab eorumdem Ecclesiæ et capituli oppressionibus et molestiis abstinendo; ita quod Deum, quem ex hoc offendisse dignosceris, placatum tibi reddere valeas: nosque sinceritatis tuæ zelum dignius possimus in Domino laudibus commendare. Dat. Assisii XVI kal. Septemb. anno XI ».

Traduxerat Pontifex paucis ante diebus ad archiepiscopalem illius Ecclesiæ sedem Jacobum Roschildensem episcopum, ut litteræ Apostolicæ de ea re tum ad ipsum[1], tum ad clerum ac regem[2] datæ illustrant: contra Ludolphum ab Alberstadensi sede, in quam fraude irrepserat, evertit, ac latæ in eum anathematis sententiæ robur Apostolicum adjecit[3].

32. *Otho dux Bavariæ divino justitiæ exemplo moritur.* — Statuit hoc anno divinum numen insigne justitiæ suæ in Ecclesiarum direptores exemplum in atrocissimo illarum hoste Othone duce Bavariæ Conradi socero: illius enim partes adversus Pontificem ob junctam cum eo affinitatem, omni studio et contentione efferebat: clericos sævissime insectabatur, invadebat bona Ecclesiastica, templa incendebat ac spoliabat: effusis denique furori habenis ita grassabatur, ut nil illi sacrum videretur. Percussus ob hæc flagitia censuris Pontificiis et fidelium consortio abactus, non resipuerat; ut etiam hoc anno ab Innocentio episcopo Frisingensi coercendi illius provincia data sit. Sed demum cum in dies cumulatis novis facinoribus divinam fatigasset patientiam, justitiamque exasperasset, lata est in eum divinitus mortis sententia; et quidem adeo formidanda, ut nullis perceptis Ecclesiæ, quam toties violarat, sacramentis, magno æternæ reprobationis argumento, cum saginatus opipare, et lætus vespere decubuisset, noctu repente a divino satellitio ad Christi tribunal raptus fuerit; quæ res antea innocenti rustico, objecto cælesti viso, ostensa fa-

[1] Eod. l. XI. Ep. II, III. — [2] Ster. in An. 1253. apud Can. antiq. lect. tom. I p. 272. — [3] Sifr. epit. l. II. an. 1253. — [4] Long. Hist. Pol. l. VII. eod. an. — [5] Inn. l. XI. Ep. CXXI.

[1] Inn. l. XI. Ep. CXX. — [2] Reg. post eand. Ep. — [3] Lib. XI, Ep. CCCXIII.

erat, et ab eo promulgata. Quam historiam ex Augustensibus Annalibus decerpimus [1].

33. « Otho dux in principio sui regiminis severus judex et princeps mansuetus, postea propter favorem, quem impendere videbatur Friderico quondam imperatori, et Conrado filio ejus, ab Innocentio papa IV et episcopis jamdiu et sæpe excommunicatus; persequi cœpit clerum: et mala malis addens, in Vigilia S. Andreæ Apostoli, cum in sero cum uxore et familiaribus suis valde jucundus fuisset, præsentem vitam subitanea morte finivit. Eodem tempore mense Novembri famosus ille prædicator frater Bertholdus in Lantzhut prædicationis officium exercebat, et morabatur in castro cum duce prædicto, cupiens eum inducere ad obedientiam Ecclesiæ, et suum erga Ecclesias et clerum animum mitigare. Tunc supervenit quidam pauper rusticellus asserens se in nocte præterita festum (festi) Michaelis raptum et ductum ad tribunal judicis cujusdam: ubi audivisset et vidisset, quod ad querimoniam sanctorum sententia mortis data esset in Othonem ducem, et cæteros principes pacis turbatores et Ecclesiarum ac pauperum vastatores. Asserebat etiam, quod sub pœna mortis a sanctis ex parte Dei esset injunctum, ut hæc duci et aliis principibus nuntiare deberet: quod si non admitteretur, deberet aliis propalare. Is igitur homulus, cum non fuisset admissus ad præsentiam ducis, prædicto fratri Bertholdo et aliis quibusdam talia propalavit. Sed et sexto die ante obitum ducis idem homo venit ad monasterium Altahense, et dixit H. abbati, et Alberto abb. de Metem ex parte illius judicis, quod cum non admitterent talia manifestare dicti abbates cum Henrico abbate de Ebersperg, deberent intimare duci prænotato, quod nisi citius monetam novam destrueret, et resipisceret a vexatione pauperum et Ecclesiarum, mortis esset in brevi sententiam subiturus ». Sed ex Germanicis rebus ad Gallicas sermonem convertamus.

34. *Judæi a Galliis expulsi.* — Excitatam hoc anno in Galliis gravem adversus Judæos persecutionem narrat Parisius [2], atque, exceptis iis, qui artes mechanicas exercerent, in exilium actos. Quod edictum a S. Ludovico in Oriente adhuc agente emanasse ait, cujus causam hanc affert: « Improperatum enim fuit eidem regi a Sarracenis, quod parum diligimus, aut veneramur Dominum nostrum Jesum Christum, qui peremptores ejus inter nos degere toleramus ». Gravia vero ipsos damna intulisse Christianis, ac suo consortio eos infecisse; unde ii, qui litterarum periti erant, ea pœna mulctati, ne simplices suis erroribus irretirent: ex litteris Viennensi archiepiscopo ab Innocentio hoc anno missis constat [1]: « Sicut tua nobis fraternitas intimavit, ex conversatione Judæorum in tua provincia quos aliquandiu de mandato Sedis Apostolicæ in eadem provincia, non sine Christianorum dispendio et multorum scandalo, tolerasse te asseris, gravia ipsis Christianis animarum noscantur pericula imminere; nos ad animarum salutem totis affectibus aspirantes, expellendi de ipsa provincia prædictos Judæos vel per te, vel per alios; præsertim cum statuta contra eos a Sede prædicta edita, sicut accepimus, non observent; plenam tibi auctoritate præsentium concedimus facultatem, etc. Dat. Assisii X kal. Aug. an. XI (1) ».

35. *Rex Angliæ ad S. expeditionem excitatus, et de ea leges editæ.* — Fervebat hoc tempore Anglia bellico in Terram-Sanctam expeditionis apparatu, quanquam is postea fuit dissolutus. Pontifex tamen, quo Henricum incitaret, graves ea de re hoc anno litteras scripsit [2], quibus ipsi regnum, atque alios principatus clientelæ Apostolicæ commendatum iri, est pollicitus: « Cum in succursum Terræ-Sanctæ, quam in contemptum Christi, et fidelium ejus opprobrium, occupatam detinent Agareni, velut fidus athleta fidei, et ultionis et injuriarum Domini anxius, cum honorabili commilitonum exercitu crucis jam assumpto signaculo transfretare proponas; nos tuum tam laudabile propositum commendantes, ac volentes Apostolicis tibi adesse favoribus in hac parte, tuam et charissimæ in Christo filiæ nobilis Alienoræ Angliæ reginæ illustris uxoris, necnon Eduardi

[1] Chron. Aug. hoc an. — [2] Par. Hist. Ang. hoc an.

[1] Lib. XI. Ep. [illegible]. — [2] Ep. CLXV.

(1) Hoc anno Gallia Concilium dedit collectum Parisiis ex Patribus Senonensis provinciæ suffraganeis. In eo vero decretum fuit, ut capitulum Carnotense ex urbe illa removeretur in pœnam cantoris cujusdam Carnotensis impio facinore cæsi. Extat datum a Patribus illis decretum quod signatur anno MCCLIII, die Mercurii post festum S. Martini apud Martenium, Collect. monum. tom. VII, col. 143, ex quo in novam, si quæ fiet, Conciliorum collectionem transferendum erit.

Hoc pariter anno a Petro Lambale Turonensi archiepiscopo ejusque suffraganeis Concilium Salmuri habitum est, cujus canones XXXII in Collectione Labbeana tom. XIV, col. 1[illegible], edit. Venet. vulgati ad Ecclesiasticorum et monachorum disciplinam reformandam plerumque spectant. Maanus in sua metropolitana Turonensi Concilium istud produxit, celebratumque statuit a Juhello archiepiscopo anno MCCXLIII, sed integro decennio errasse illum constat, tum ex duplici quem Cossartius, aliisque pariter Mss. Codicibus quos Tochellus consuluit, in quibus omnibus legitur annus MCCLIII dies Martis post festum S. Andreæ Apostoli; cum pariter ex canone Concilii ejus VIII, in quo statutum quoddam innovatur *olim editum*, ut ibi legitur, *a prædecessoribus nostris in Castri Honterii et Vallis-Guidonis Conciliis*. Concilium hoc Vallis-Guidonis habitum fuit a Juhello adhuc Turonensi, nondum Rhemensi archiepiscopo anno MCCXLII, idemque præsul anno MCCXLIII, nondum Turonensem cathedram deseruerat. Maanus ergo accurate a chiepiscopus ille scripsisset Concilium apud Vallem-Guidonis a prædecessoribus suis olim habitum fuisse, cum rectius dixisset a se anno præcedenti habitum. Igitur Concilium istud recte anno 1253 consignatum est.

Eosdem pariter episcopos hoc ipso anno convenisse iterum in Concilium ad Castrum-Gonterii, discimus ex unico ejus Synodi decreto, quo constitutio Gregorii IX. *Quia nonnulli* de rescriptis, servanda edicitur, datumque illud inscribitur anno 1253, apud Castrum-Gonterii in Concilio provinciali. Tria hæc Concilia in editione Veneto-Labbeana adnotanda sunt. MANSI.

primogeniti et hæredis, ac aliorum liberorum tuorum personas cum familiis, et Angliæ regno, Hibernia, Wallia, Wasconia, et aliis terris, possessionibus, juribus, libertatibus, rationabilibus consuetudinibus, et cæteris bonis tuis, quæ in præsentiarum rationabiliter possides, aut in futurum justis modis præstante Domino poteris adipisci, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, et præsentis scripturæ pagina communimus. Nulli ergo, etc. Datum Assisii non. Septembris anno undecimo ».

36. Eodem argumento missis litteris Angliæ episcopis data provincia est [1], ut tuendæ publicæ paci incumberent, et censuras in regios hostes ferrent. Tradit etiam Parisius [2] Ecclesiasticorum decimas ad triennium ad sustinendos bellicos sumptus decretas regi fuisse : tum alia a viris nobilibus stipendia coacta ; illumque magnam chartam (ita quasdam leges vocat) religiosissime servaturum sacramento spopondisse. Anglicanos vero patres sacris ornamentis magnifice indutos anathematis sententiam solemni ritu in eos tulisse, qui illas infringerent ; cumque regi fax accensa oblata esset, accipere recusasse adjectis his verbis : « Non decet me candelam talem tenere ; non enim sum sacerdos : cor autem majus perhibet testimonium. Et ex tunc tenuit manum expansam ad pectus donec tota sententia finiretur » : quæ postmodum sententia ab Innocentio sequentis anni XI kal. Oct. confirmata est, litterisque [3] Apostolicis insinuata ; quas ob rei dignitatem afferendas duximus.

37. « Universis archiepiscopis et episcopis regni Angliæ.

« Cum sicut ex parte vestra fuit propositum coram nobis, vos cupientes, prout ad vestrum spectat officium, libertatem Ecclesiasticam in regno Angliæ illibatam ab omnibus conservari, cum voluntate ac beneplacito charissimi in Christo filii nostri regis Angliæ illustris, in omnes illos, qui malitiose ac scienter Ecclesias ipsius regni suo jure privaverunt vel spoliaverunt, et libertates Ecclesiasticas, et antiquas regni consuetudines, et præcipue illas libertates et liberas consuetudines, quæ continentur in chartis communium libertatum, et de foresta concessis a dicto rege vobis ac aliis ejusdem regni prælatis, violaverint, infregerint, diminuerint, seu immutaverint ; et qui contra illas statuta ediderint, vel edita observaverint, consuetudines introduxerint, vel servaverint introductas ; necnon in scriptores, executores, et consiliarios statutorum ipsorum, excommunicationis sententias duxeritis proferendas, prout in litteris super hoc confectis plenius continetur ; nos vestris supplicationibus inclinati, quod a vobis provide factum est, in hac parte ratum habentes et gratum, id de fratrum nostrorum consilio auctoritate Apostolica confirmamus, tenorem litterarum ipsarum præsentibus inseri facientes, qui talis est :

[1] Ep. CLXIX. — [2] Par. Hist. Angl. hoc an. — [3] Ep. CCXLI.

38. « Auctoritate Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti, gloriosæ Virginis et Dei genitricis Mariæ, beatorum Apostolorum Petri et Pauli omniumque Apostolorum, B. Thomæ archiepiscopi et martyris, omniumque sanctorum martyrum, B. Edwardi regis Angliæ, omniumque confessorum atque virginum, omniumque sanctorum et sanctarum Dei. Nos B. miseratione divina Cantuariensis episc. totius Angliæ primas, F. Londoniensis, H. Eliensis, R. Lincolniensis, W. Wigorniensis, W. Norvicensis, P. Herefordensis, W. Saresbiriensis, W. Dublinensis, R. Exoniensis, S. Karleonensis, W. Bathoniensis, S. Roffensis, Th. Menevensis episcopi, de assensu et voluntate venerabilis patris W. Dei gratia Eboracensis archiepiscopi anathematizamus, et a liminibus sanctæ matris Ecclesiæ sequestramus omnes illos, qui amodo scienter, et malitiose Ecclesias privaverint, vel spoliaverint suo jure. Item omnes illos, qui Ecclesiasticas libertates, vel antiquas regni consuetudines, approbatas, et præcipue libertates, et liberas consuetudines quæ in chartis communium libertatum, et de foresta continentur a domino rege concessis archiepiscopis, episcopis et cæteris Angliæ prælatis, comitibus, baronibus, militibus, et libere tenentibus, quacumque arte vel ingenio violaverint, diminuerint, vel infregerint, seu immutaverint clam vel palam facto, verbo, vel consilio contra illas, vel illarum aliquam in quocumque articulo temere veniendo.

39. « Item omnes illos, qui contra illas vel earum aliqua statuta ediderint, vel edita servaverint, consuetudines introduxerint, vel servaverint introductas : scriptores etiam statutorum ipsorum, necnon consiliarios, et executores, et qui secundum ea præsumpserint judicare. Qui omnes et singuli superius memorati hanc nostram sententiam incursuros se noverint ipso facto, qui scienter aliquid commiserint de prædictis. Qui vero ignoranter, nisi commoniti intra quindenam a tempore commonitionis se correxerint, et arbitrio ordinariorum plene satisfecerint de commissis : et tunc sint hac sententia involuti. Eadem etiam sententia innodamus omnes illos, qui pacem regis et regni præsumpserint perturbare. In cujus rei memoriam sempiternam, nos signa nostra præsentibus duximus apponenda. Actum in majori aula regia, apud Westmonasterium, an. Dom. MCCLIII, id. Maii sub præsentia et assensu Henrici Dei gratia regis Angliæ illustris, et dominorum Richardi egregii comitis Cornubiæ fratris sui ; R. comitis Nortolchiæ, et marescalli Angliæ, H. comitis Herefordiæ, H. comitis Hexoniæ, I. comitis Warwic, et aliorum optimatum Angliæ ad hoc, quasi ad consilium specialiter vocatorum ». Nulli, etc. Nostræ confirmationis, etc. « Dat. Anagniæ XI kal. Octob. an. XII ».

40. Subornatum porro paulo post ab assentatoribus Henricum facti pœnituisse scribit Parisius, ac modos ad convellenda ea, quæ sacramento

sanxerat, excogitasse: cum illi insusurratum esset regiam auctoritatem iis legibus labefactari.

Expostularant apud Innocentium Anglicani Patres, in eo consilio congregati, ad libertatem Ecclesiasticam in eo regno oppressam pristino restituendam splendori sacerdotia peregrinis hominibus a Romano Pontifice sæpius conferri; cui rei modum positurum est pollicitus, ac paulo post ea de re Constitutionem edidit [1].

41. *Richardi Cicestrensis, Roberti Lincolniensis et aliorum sanctorum obitus.* — Hoc anno IV non. Aprilis, ut ait Parisius [2], pulcherrimum Angliæ lumen Richardus Cicestrensis episcopus, sanctitate et doctrina insignis, beati olim Edmundi Cantuariensis archiepiscopi clericus, ac familiaritate ipsi conjunctissimus; quem sanctus archiepiscopus suis consiliis adhibere erat solitus, et illi Ecclesiæ præficiendum prædixerat; extinctum est, ut cœlo fulgeret, quanquam multis post mortem miraculis Angliam illustravit: quæ Rodulphus Cicestrensis duobus libris, una cum cæteris ejus rebus gestis, est prosecutus; illa vero in compendium ab incerto auctore redacta Surius in lucem edidit [3]. Incumbebat porro vir sanctus magno ardore incitandis ad sequenda crucis signa populis, cum ad colligenda laborum præmia in cælum est receptus.

42. Agunt de Richardo novatores [4], qui anno superiori defunctum male asserunt, utque viri improbi eximios quosque sanctitate viros canino dente proscindere solent, non perhorrescunt asserere illum non modo salutari pabulo oves suas non pavisse, verum falso doctrinæ veneno interemisse. Ut vero ab Urbano IX in sanctorum numerum relatus fuerit in sequenti tomo collocavimus [5]. Conjunctum sanctissimo episcopo in cœlesti gloria fuisse Thomam archidiaconum Northumbriæ, ut illi ac D. Edmundo, cujus fuerat discipulus, in terris amicitia extiterat conjunctissimus; ac multis miraculis ejus beneficio patratis effulsisse tradit Parisius [6]; atque ex auctoris verbis, quibus Richardo nondum a Rom. Pontifice sanctorum honores decretos insinuat, colligitur illa ante annum millesimum ducentesimum sexagesimum secundum conscripsisse.

43. Addit idem auctor eodem anno vita functum Robertum Lincolniensem episc. quem veluti insignem sanctitate celebrat: ac tamen jactatas ab illo insanas in Romanum Pontificem voces schismatico odio imbutas affingit; refertque litteras ab eo ad Innocentium, qui nonnulla pecuniarum subsidia reposcebat, scriptas; quæ viri sancti zelum non redoleant, sed efferati potius schismatici rabiem, projectamque impudentiam redarguant. Floruere in Dei Ecclesia antistites sanctitate et zelo divino insignes, infelici illo ævo, quo nonnulli Pontifices Romani parum digne de mandatas sibi a Christo vices gerebant (de quibus Baronius [1]) nec tamen illi unquam, nisi summa cum modestia, ipsos corripuerunt. Certe hoc tempore vigebat S. Richardus Cicestrensis, qui maximis miraculis, ut dictum est, effulsit: atque divino spiritu longe magis, quam Robertus agebatur; nec ille tamen adversus Innocentium ita invectus est: imo summo honore est prosecutus, atque in demandato ab illo incitandi pro concione ad arma sacra populi Christiani munere vitam collocavit. Beata etiam Clara, quam sanctitate et miraculis eo tempore efflornisse omnes testantur, summo honore Innocentium est prosecuta. Atrox etiam et felle plena est oratio, quam Roberto in extremis vitæ confiniis agenti affingit auctor, in qua ineptis argumentis papam hæreticum esse et antichristum insinuat, quæ non divino spiritu afflatum, sed diabolica vertigine agitatum coarguunt. Aut ergo ficta sunt ea miracula, quæ Parisius ipsius mortis tempore ait contigisse, auditos nimirum ab episcopo Londinensi, et Minoritis quibusdam suavissimos campanarum concentus, aut longe a jaciendis illis in Rom. Pontificem maledictis abfuit, quibus ab eo laceratum Innocentium scribit Parisius, quem dedita opera simillimis figmentis, atque artibus Rom. Pontifices in odium vocare solitum, alias a card. Baronio, atque a nobis demonstratum est. Commentitium pariter videtur, quod tradunt [2], cum Innocentius Roberti ossa ob aculeatas et ardentes ab eo acceptas litteras e sepulchro extra Ecclesiam ejicere meditaretur, Robertum in somnis ipsum increpuisse, ac pastorali pedo magna vi lancinasse, ut acerrimum inde dolorem Pontifex acceperit. Sed hæ Parisii, aliorumque nugæ abunde jam convictæ; ad graviora nos conferamus.

44. *Hispanorum expeditio contra Sarracenos Africæ.* — In Hispania meditatam a patre Ferdinando in Africam expeditionem Alphonsus Castellæ et Legionis rex urgebat; jamque ab elapsis retro annis in Cantabrico littore conflandæ classi incubuerat, cum Romanum Pontificem hoc anno rogavit, ut viris piis munus demandaret ad sollicitandos pro concione populos, ut in arma sacra prosilirent: tum crucem sumpturis e sacro Christi meritorum ærario indulgentias liberaliter largiretur. Cujus piis desideriis respondit Innocentius, atque Prædicatorum et Minoritarum in Castella magistris provinciam dedit [3], ut vel ipsi populos ad sequenda crucis signa incitarent, vel suorum, qui pietate et eloquentia valerent, operam ad id adhiberent; atque prosecuturis stipendiave suppeditaturis crimina a numine condonatum iri pollicerentur.

45. « Charissimus in Christo filius noster rex Castellæ ac Legionis illustris, ut princeps Catho-

[1] Lib. x Ep. DCXCVI. — [2] Lib. XI. Ep. CCXLIX. — [3] Sur. t. II. die III April. — [4] Cent. XIII. c. 10. col. 1136. — [5] An. Chr. 1262. — [6] Par. Hist. Angl.

[1] Baron. in Annal. tom. X. — [2] Par. ubi sup. et Westmonaster. Flor. Hist. — [3] Ep. CCCLV.

licus et Deo devotus aspirans ad augmentationem fidei, et nominis Christiani, prout nobis intimare curavit, contra Sarracenos de Africa inimicos crucis transfretare proponit cum bellatorum multitudine copiosa. Quia vero ad prosecutionem hujusmodi negotii auxilium Christi fidelium est plurimum, mandamus quatenus in ejusdem regis succursum contra Sarracenos ipsos per regna Castellæ ac Legionis crucem per vos, vel per alios fratres vestrorum Ordinum, quos ad hoc eligendos duxeritis, prædicetis, et studeatis ipsam recipere volentibus impertiri; concessuri omnibus illis, qui propter hoc in personis tantum cum eodem rege transfretabunt, sive in expensis suis miserint idoneos bellatores; et eis etiam qui juxta facultatem et qualitatem suam secundum vestræ ac illorum, quibus hoc commiseritis, discretionis arbitrium de bonis suis contulerint pro conducendis vel remunerandis idoneis bellatoribus, in ipsis regnis subsidium destinandis, seu alias aliqua de bonis propriis pro hujusmodi subsidio erogabunt; juxta qualitatem, et quantitatem subsidii et devotionis affectum illam suorum peccaminum veniam, de quibus veraciter corde contriti, et ore confessi fuerint, quæ succurrentibus, et mittentibus in Terræ-Sanctæ subsidium in generali Concilio est concessa. Volumus autem, quod vos et illi, quibus hæc commiseritis, ea quæ pro conducendis hujusmodi bellatoribus, et alia etiam, quæ pro prædicto subsidio fuerint erogata, fideliter colligatis, deposituri eadem penes aliqua tuta loca regi assignata prædicto, cum per se, vel per vicarium suum iter arripere voluerit contra Sarracenos hujusmodi transfretandi. Dat. Perusii IV idus Januar. anno x ».

Eodem argumento gemini illius Ordinis religiosis viris, qui in Navarræ regno versabantur, scripsit[1]. Cum vero in ea expeditione Christi causa ageretur, censuit Pontifex sacras Ecclesiæ opes optime in illa collocatum iri : quare concessit, ut ob id regi Alphonso ad triennium tertia decimarum pars, quæ ad templorum sartatecta derivanda erat, attribueretur. Cumque in Compostellano archiepiscopatu ejusmodi decimæ ad usus templorum convertendæ consuetudo non valeret, jussit[2] ex aliis Ecclesiarum vectigalibus tanta pecuniarum subsidia confici, Alphonsoque ad ornandum belli apparatum suppeditari.

46. *Lusitania Ecclesiæ Romanæ vectigalis.* — De Lusitanis rebus illud occurrit, Innocentium, ne regni illius Ecclesiæ vectigalis effecti, memoria lapsu temporum obsolesceret, publico Diplomate[3] prædecessoris Lucii II litteras promulgasse, quibus fertur, ut Alphonsus Portugalensis dux ob accepta a Deo beneficia, partasque de infidelibus victorias, Christo se suaque consecrarit, atque ejus vicarii se stipendiarium, promisso quatuor unciarum auri vectigali, constituerit.

[1] Lib. x. Ep. CCCLVI. — [2] Ep. CDLIX. — [3] Ep. XVIII.

« Omnibus Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis.

« Inspeximus litteras felicis recordationis Lucii papæ II prædecessoris nostri formam hujusmodi continentes : Lucius episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo filio Alphonso illustri Portugalensi duci salutem, etc. Devotioni tuæ, dilecte in Domino fili, maxime congaudemus, quod temetipsum de illis omnibus recognoscens, quibus Dominus noster Jesus Christus B. Petri custodiæ commendavit, cum ad expugnationem paganorum intentus, multisque negotiis sæcularibus occupatus, Apostolorum limina visitare non posses, per manum dilecti filii nostri G. diaconi card. tunc in partibus illis Apostolicæ Sedis legati, prædecessori nostro felicis memoriæ papæ Innocentio hominium laudabili devotione fecisti, et terram tibi a Deo commissam B. Petro Apostolorum principi contulisti, atque personam tuam, et terram ipsam ipsius patrocinio humiliter commisisti. Postmodum vero tam per litteras tuas quam per venerabilem fratrem nostrum I. Bracharensem archiepiscopum, nobis etiam promisisti, ut tam tu, quam hæredes tui de terra ipsa quatuor uncias auri annis singulis Rom. Pontifici persolvatis. Nos itaque, qui licet indigni, B. Petri loco residere conspicimur, tam te quam filios tuos, et successores vestros inter hæredes ipsius Apostolorum principis ipso adjuvante suscipimus, ut in ejus semper benedictione et protectione tam animarum, quam corporum maneatis, per quam ab hostium visibilium et invisibilium expugnatione defensi ad cælestia regna pervenire, largiente Domino, valeatis. Dat. Later. kalend. Maii. Quarum litterarum tenorem de verbo ad verbum præsentibus inseri fecimus ad memoriam futurorum. Datum Perusii II non. Januarii anno x ». Meminit harum Lucii II litterarum Innocentius III[1] in suis ad Sanctium I regem Lusitaniæ, quibus in mentem revocavit Alphonsum Lusitaniæ ducem ad pendendum quatuor unciarum auri vectigal se suosque obstrinxisse : qui postea ob præclaras de Sarracenis partas victorias ab Alexandro Tertio regia dignitate decoratus, regnum Lusitanum Sedi Apostolicæ jure fiduciario, ob accepta a numine ingentia beneficia, subjecit. De his card. Baronius[2], qui pluribus vetustis monumentis rem probat; adducitque alias Innocentii Tertii litteras ad Alphonsum Secundum, quibus ipsi regnum ut Sedis Apostolicæ fiduciarium confirmavit, et duas marchas auri ab eodem Alphonso Sanctii successore census nomine oblatas admisit : quarum etiam nos litterarum præcipuam partem suo loco edidimus[3].

47. *Theobaldus rex Navarræ.* — In Navarra Theobaldus rex octavo Julii die sceptrum Theobaldo moriens reliquit : qui ut ob studium in-

[1] Lib. I. Ep. LIX. vide sup. an. 298. num. 35. — [2] Baron. an. Chr. 1179. num. 16, 17. — [3] Ann. Chr. 1212. num. 38.

staurandæ rei Christianæ in Syria magnam laudem pepererat, ita non levi macula ob Ecclesiastica oppressa jura nomen inquinavit. Ferunt[1] enim ea de causa regnum toto triennio sacris interdictum : pulsumque Remigium episcopum Pampelonensem, annitentibus proceribus, magno omnium gaudio regiæ gratiæ ac suæ sedi restitutum. Illum etiam ea laude ornat Mariana, poeticæ et musicæ fuisse peritissimum, et composita a se carmina in aula dijudicanda proponere solitum. Eo vero extincto, Margareta regina confirmandi ac tuendi regni sollicita fœdus, de quo fusius Surita[2] cum Jacobo rege Aragonum ad Castellæ regis consilia comprimenda, accepta dataque fide, percussit, eosdem ipsis amicos et hostes futuros. Suscepit præterea Innocentius sequenti anno novum regem ad magnas spes pubescentem in clientelam Apostolicam ad quinquennium, ut imbecilli ipsius ætati præsidio esset; qua de re has ad ipsum litteras[3] dedit : « Etsi cunctis regibus, et principibus Christianis ex injuncto nobis servitutis officio defensionis præsidio assistere teneamur ; circa illos tamen specialis patris officium exequi nos oportet, quorum faciem pubertas non novit, et qui carnalis patris sunt regimine destituti. Hinc est, quod tuis postulationibus grato concurrentes assensu, personam tuam cum omnibus bonis, quæ in præsentiarum rationabiliter possides, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus. Nulli ergo, etc. præsentibus post quinquennium, etc. Dat. Assisii V kal. Jun. an. XI ».

Attexere hoc loco visum est collata ab Innocentio simillima Apostolica beneficia. Recepit[4] in suam protectionem magistrum Ecclesiæ Deiparæ sacræ, cui Sempinghami nomen est, et canonicos regulares ; vetuitque ne quis religiosis illius Ordinis instituta a B. Gililberto conditore scriptis tradita, atque a Romanis Pontificibus confirmata, immutare auderet : privilegia denique ab Henrico Secundo, et Richardo ejus filio ipsis tributa rata ac firma esse jussit, cui Diplomati sua quoque suffragia ac sigilla cardinales adjecere.

48. *Regulares privilegiis donatos ad prædicandum Evangelium hortatur Pontifex.* — His adjungimus Innocentium abrogasse[5] legem a legato Apostolico latam, ut omnes eremitici Ordinis fratres quocumque irent baculum gestarent, cum id non levi ipsis incommodo foret : « Petitio vestra nobis exhibita continebat, quod olim a quibusdam legatis Sedis Apostolicæ de speciali mandato ejusdem Sedis, ut dicebant, statutum extitit, ut quilibet frater vestri Ordinis, quocumque ipsum ire contingat, gestare in manu propria baculum teneatur. Cum autem, sicut asseritis, delatio baculorum hujusmodi certis ex causis molesta vobis existat, et nimium tædiosa, et per hoc vestris mentibus obducto turbationis nubilo contingat multoties apud vos sanctæ contemplationis otium impediri ; nos vestris devotis supplicationibus inclinati, quieti vestræ in hac parte consulere pro remedio cupientes, ut eosdem baculos, non obstante statuto prædicto, inviti deferre minime teneamini, auctoritate vobis præsentium indulgemus. Datum Perusii II id. Mart. anno X ».

Approbasse[1] vero quæ a Joanne Bono in summo priore eligendo sancita erant, tum etiam constitutionem a Richardo tit. S. Angeli diacono cardinali superiori anno de eorumdem fratrum vestibus editam corroborasse[2], indulsisse Minoritis Assisianis[3] ut ad augendam S. Francisci gloriam, cujus corpus in ipsorum templo servabatur, pretiosissimis quibuscumque ornamentis vestire altaria, atque decorare possent, ac plures Minoritis prærogativas, quas P. Lucas Wadinghus recenset, contulisse[4] : dimisisse in varia terrarum loca religiosos Prædicatores ad Sarracenos, paganos, Græcos, Bulgaros, Cumanos, Æthiopas, Syros, Iberos, Alanos, Cazaros, Scythas, Tartaros, Zichos, Rhutenos, Jacobitas, Nubianos, Nestorianos, Georgianos, Armenos, Indos, Moscelitas, Ungaros majoris Ungariæ, Christianos captivos, aliosque populos a fide Catholica aberrantes in sinum Ecclesiæ revocandos Pontificiæ ostendunt litteræ[5].

« Innocentius, etc.

« Cum hora undecima sit diei hominibus, ut exeant ad opus usque ad mundi vesperam deputati, et illud Apocalypsis eulogium cito credatur cum matris Ecclesiæ consolatione complendum, videlicet oportere viros spirituales vitæ munditiam, et intelligentiæ gratiam cum Joanne sortitos populis, et gentibus, linguis, regibusque multis denuo prophetare, quia non sequitur reliquiarum Israel per Isaiam prophetam salvatio, nisi juxta Paulum Apostolum prius introeat gentium plenitudo; nos licet immeriti, super Apostolicæ Sedis speculam constituti fideliter, et prudenter dispensandis ministeriis, et operibus coadjuvandis intendimus, si urgente plenitudine temporis post pia ipsorum studia in vineam Domini Sabaoth novos, et pæne novissimos, qui sapientiam longam didicere, per otium operarios mittere procuramus. Vos igitur, quos juxta professæ religionis officium zelus comedit animarum, et in quadriga quarta, quam variis charismatum donis, et fidei fortitudine trahitis ubique discutere, ac vexillum regis gloriæ procul levare gestitis ad gentes, quæ Jesum Christum Dominum non cognoscunt, et ad subtractionis filios qui sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ non obediunt, destinamus, vobis in remissionem peccatorum omnium injungentes, quod seminaturi super aquas multas in illo tantum, qui mundum dixit se vicisse, confisi, ad illuminationem

[1] Marian. de rebus Hisp. l. XIII. c. 9. — [2] Surit. ubi sup. — [3] Lib. XI. Ep. DCCV. — [4] Lib. X. Ep. DVII. — [5] Ep. DLX.

[1] Lib. X. Ep. DCXXXV. — [2] Lib. XI. Ep. XV. — [3] Ep. LXXXVIII. — [4] Luc. Wadin. Annal. Min. tom. II. an. 1253. — [5] Lib. XI. Ep. cur. I.

cæcæ multitudinis, et exterminium hæreticæ falsitatis, ad confirmandum nutantium animos, et fidelium confortandos in luce sermonis, et certitudine operis propositum vobis iter sine quorumlibet offensione curratis, etc. » Instruit auctoritate amplissima ad munus arduum strenue obeundum. « Datum Assisii X kalendas Augusti anno XI ». Odoni cardinali episcopo Tusculano A. S. L. commisit, ut e Prædicatorum et Minoritarum Ordinibus religiosos viros pietate et doctrina illustres, episcopos crearet, qui fidem Christianam inter Tartaros disseminarent, atque auctoritate instrueret, ut earum provinciarum Christianos, nondum in religione corroboratos, servandis jejuniorum legibus absolvere, ac matrimonii in gradibus canonibus tantum Pontificiis vetiti, contrahendi potestatem tribuere possent. Ad quod S. Ludovici precibus, qui amplificandi Christistiani nominis modos omnes studiosissime explorabat, eaque de causa oratores ad Tartaros miserat, adductus est [1].

49. « Episcopo Tusculano A. S. L.

« Athleta Christi præcipuus, et Christianissimus princeps charissimus in Christo filius illustris rex Franciæ, ad ampliandum cultum Christianæ fidei ardenter aspirans, suis nobis litteris intimavit, ut cum, sicut ipse accepit a suis nuntiis, quos misit ad Tartaros, nonnulli ex eis fidem Christi susceperunt per baptismum, et quamplures ex ipsis, prout creditur, si proponeretur eis verbum salutis, ad viam veritatis, quæ Christus est, per lavacrum regenerationis redirent; conveniens et salutiferum sibi videtur, et multis, ut quia, procurante calipho de Baldach, Christiani, qui sunt in partibus illis, paucissimos habent episcopos, aliqui de fratribus Prædicatoribus et Minoribus, qui ad prædicandum eis sunt destinandi, promoverentur ad vacantes illarum Ecclesias ad episcopalis apicem dignitatis, qui possent (ordines) conferre, et alia Ecclesiastica sacramenta, quæ ad episcopos pertinent, exercere, ac haberent etiam facultatem dispensandi cum illis, qui ad fidem noviter convertentur, ut in gradibus non prohibitis in lege divina, si necessitas vel utilitas exigit, matrimonialiter valeant copulari, et quo ad observationem jejuniorum secundum constitutiones Ecclesiasticas passim non tenerentur adstricti, donec per inhabitantem gratiam in fide Catholica fortius radicati, ad hæc et aliis convenientia Christianis ritibus, observanda se reddiderint aptiores. Quia vero fratrum industriæ earumdem partium habere potes notitiam pleniorem, præmissa omnia tuæ providentiæ committimus, ut super his ordines, disponas et facias, prout animarum saluti, et utilitati, et promotioni hujusmodi negotii videris expedire. Datum Perus. X kal. Martii anno X ».

50. *Galli ad liberationem S. Ludovici et ad S. expeditionem ab Innocentio incitati.* — Versabatur adhuc in Syria sanctus Ludovicus ad Christianam rem, quæ in anceps discrimen adducta erat, sustentandam. Sarraceni enim Damasceni atque Ægyptii, et Babylonii, ut ex Jonvillæo [1] diximus, positis mutuis odiis inter se conciliati sunt, bellique molem in fideles verterunt, et excursionibus in terras quæ Christo parebant factis, obvia quæque ferro flammaque vastaverunt. Quo tristi nuntio perculsus Pontifex incubuit, ut in Galliis sub Alphonso Pictaviæ comite S. regis fratre, qui crucem induerat, expeditio conflaretur, et Gallos flebilibus litteris sollicitavit, ut suo regi in auxilium procurrerent ne penitus res Christiana in Syria interiret; provinciam vero Prædicatorum Parisiensium præfecto contulit [2], ut sacras conciones de capessenda cruce, ac suscipienda Hierosolymitana profectione haberet.

« Innocentius etc. priori fratrum Prædicatorum Parisiensium.

« Planxit hactenus non paululum mater Ecclesia dolorem suum, videlicet miserabilem statum illius terræ sanctissimæ, quam olim sanctis promissam patribus Dei Filius, inclinatis cælis homo factus inhabitans, ipsam in propriam hæreditatem, et exhibenda ibidem mysteria humanæ redemptionis electam suo pretioso sanguine consecravit. Luget adhuc amaritudine plena, et mœrore confecta, quod præter id, quod foris interficit gladius, et domi mors similis est, tamen hostibus ejus alienos deos colentibus factis in capite, ac prophanam immittentibus ad ipsius desiderabilia manum, sanctuarium Domini, cujus etiam ingressum divina eis interdicit prohibitio, polluitur : Christicolis in Christi sponsam insurgentibus, et filiis vipereo more lacerantibus matrem, cujus ubera lactaverunt; ex insperato cecidit in illis partibus exercitus Christianus. Quorum, et maxime charissimi in Christo filii nostri regis Franciæ illustris, casum lacrymarum inundante diluvio Ecclesia ipsa deplorans, emittit luctus, multiplicat fletus; et inter singultus et suspiria vix respirans, clamat ad proximos, recurrit ad notos, et exponit domesticis fidei Salvatoris instantiam : qui sine intermissione singulos fideles ad tyrocinium suum vocat, et necessitatem ingentissimam Terræ-Sanctæ, cui nisi celeriter succurratur, timendum est, ne Sarracenis invalescentibus vix possit postea de ipsius recuperatione sperari. Attendite itaque universi Catholici, quam ignominiosum sit locum illum salutis nostræ primordium coinquinari spurcitiis, et tanto tempore ab immundissimis gentibus contrectari. Consideret quilibet, quam detestabile sit largitori omnium claudere dexteram, et non succurrere Salvatori, et apparebit aperte, quod nec ad profliganda hujusmodi opprobria, nec ad impendenda ei, qui omnia largitur

[1] Lib. X. Ep. DVIII.

[1] Jonvil. Hist. S. Lud. par. II. — [2] Lib. X. Ep. DCII.

auxilia, est ipsius fidelibus dormiendum. Nonne crimine læsæ majestatis involvitur, qui temporali domino inter inimicos posito negat auxilium, ejusque terram ab hostibus non defendit? Unde cum plus sit divinam quam humanam lædere majestatem, non debet aliquis ad succurrendum Deo vivo et vero Domino Jesu Christo excitantis tubæ sonitum, vel hortantis vocis præconium exspectare; sed sine interpellatione currere, ut non tam pœnam effugiat, quam Regi cælestis mereatur fieri particeps et cohæres.

51. « Consurgite igitur, strenui pugiles, Domini athletæ, et ad tam sanctum et laudabile opus virium vestrarum extrema conflantes, armemini crucis galea contra eos, qui sancta sanctorum coinquinant, et abominationes in ea, et immunditias introducunt. Ne vero dictus rex et dilectus filius comes Pictavensis, crucis assumpto signaculo, in succursum dictæ terræ potenter et magnifice se accingens; qui non projecerunt animum, projecti, sed resurgunt constantiores; videantur in illis partibus soli crucem Domini bajulare, ut sitis una cum eis, et momentanei laboris participes, et æterni præmii non expertes; exsurgite in succursum eis viriliter, et potenter apprehendentes arma et scutum ad ulciscendam illius injuriam, qui probra nostra diluit, et seipsum in cruce pro nobis vivam hostiam immolavit, etc. » Consueta indulgentiarum præmia arma sacra correpturis, suppeditaturisve stipendia proponit. Tum pluribus eos prærogativis exornat, prioremque Prædicatorum crucesignatam expeditionem in Francorum et Navarræ regnis, Provincia, Britannia minori, Burgundia, atque Alphonsi comitis ditione promulgare jubet : denique summa ad reos criminum absolvendos auctoritate instruit. « Dat. Perusii IV non. April. anno x ».

52. Exasperarant sane divini numinis justissimas iras immania Orientalium Christianorum scelera, quos Mahometica labes non parum infecerat, cum in nummis Ptolemaide vel Tripoli percussis execrandum Mahometis nomen insculperent, vel annos etiam infelicissimi illius natalis ritu Sarracenico signarent; non inani præsagio illas urbes a Mahometanis deletum iri, quorum superstitionem æmulari videbantur. Tantum nefas Tusculanus episcopus, Sedis Apostolicæ legatus, pœnis Ecclesiasticis tollere conatus[1] est, cujus sententiam Pontifex dato ad ipsum Diplomate sua mox auctoritate corroboravit : « Transmissa nobis insinuatione monstrasti, quod cum tibi liquido constitisset, quod in bisanciis, et dragmis, quæ in Acconensi et Tripolitana civitatibus fiebant, a Christianis nomen Machometi, ac annorum a nativitate ipsius numerus sculpebantur, tu in omnes illos, qui nomen et numerum in eisdem bisanciis et dragmis, sive in auro, sive in argento sculperent de cætero, vel sculpi facerent in regno Hierosolymitano, principatu Antiocheno, ac comitatu Tripolitano, excommunicationis sententiam promulgasti ; quare petiisti, ut eamdem sententiam robur faceremus firmitatis debitum obtinere. Nos igitur attendentes non solum indignum esse, sed etiam abominabile hujusmodi blasphemum nomen tam solemni memoriæ commendare, mandamus quatenus sententiam ipsam facias auctoritate nostra, sublato appellationis obstaculo, inviolabiliter observari. Dat. Perusii XI id. Febr. anno x ».

53. *Pantaleo Justinianus patriarcha Constantinopolitanus creatus.* — Absolvamus hujus anni periodum collocatis hoc loco Orientalis imperii rebus : quæ cum ingravescente Græcorum potentia fractæ admodum essent, Innocentius ad eas erigendas Apostolicas curas intendit. Cum enim Pantaleonem Justinianum patricium Venetum capellanum suum ad patriarchatum Constantinopolitanum extulisset, mox illi excitandi pro concione ad induendam crucem Veneti populi munus demandavit; ut comparatis validissimis copiis ad fulciendum imperium, cum quo res Christiana grave adibat discrimen, prosilirent : « Inter cætera, inquit[1], desiderabilia cordis nostri Constantinopolitani liberationem imperii principaliter affectantes, ad eam vigili solertia non cessamus intendere; ac ut juxta nostri desiderii plenitudinem valeat, auctore Domino, provenire, continuæ diligentiæ studium adhibemus ». Et infra : « Quia tamen ipsius Ecclesiæ corpus ex membri tam chari, videlicet imperii præfati, carentia notam probrosæ deformitatis incurreret, et sustineret debilitatis dolendæ jacturam, firma intentione proponimus eidem imperio efficaci subsidio subvenire ». Demum adjungit amplissimam indulgentiarum ex sacro Christi meritorum ærario stipendia consecuturos omnes, qui tam justam causam armis susceperint defendendam. Tum permisit[2] eidem patriarchæ, ut ad cogendas pro sustinendis bellicis sumptibus, aliqua pecuniarum subsidia, mille nimirum marchas sterlingorum mutuo accipiendas, bona Ecclesiarum Constantinopolitani imperii oppigneraret. Illum vero et ob egregias virtutes, quibus ornatus erat, et ob enixissimam Venetorum commendationem, ad patriarchatum evectum ostendunt litteræ Pontificiæ, quibus Innocentius nobilissimæ illius reipublicæ strenua in Sedem Apostolicam studia ita collaudavit[3] : « Ut in te providæ circumspectionis deflectamus intuitum, hæc specialiter suggerunt inter multa, devotio videlicet Veneti populi, unde te natales conspicui produxerunt, quæ Ecclesiæ Romanæ fœdere inconcusso cohærens, ab ejus obedientia nunquam evelli funditus potuit, inundatione quacumque in fundamentum Catholicæ fidei pro tempore irruente ». Tum excurrit in patriarchæ laudes, quem legati Apostolici in exercitu Christiano, atque in imperio Constantinopolitano munere deco-

[1] Lib. x. Ep. CDLXXIX.

[1] Lib. XI. Ep. XXVI. — [2] Ep. XXIX. — [3] Lib. x. Ep. XXXVII.

ravit [1]; ea tamen lege, ut ab illo obeundo abstineret, cum legatus a latere eo se contulisset : quo argumento ad archiepiscopos, episcopos, cæteros Ecclesiasticos litteras exaravit [1].

[1] Lib. x. Ep. DCCCVI.

[1] Lib. x. Ep. DCCCVIII.

INNOCENTII IV ANNUS 12. — CHRISTI 1254.

1. *Sattacho Tartarorum regi ad fidem converso gratulatur Innocentius.* — Affulsit Ecclesiæ Orientalium Tartarorum ad Christum conversione, plurium schismaticorum ad illius gremium redeuntium piis obsequiis, atque Evangelii apud Septentrionales nationes amplificatione felix annus a redempto humano genere millesimus ducentesimus supra quinquagesimum quartum, Indictione duodecima. Utque a Tartaris ducamus initium, Sattachus Tartarorum rex divino collustratus lumine, atque baptismalibus sacris ablutus Joannem presbyterum ad Innocentium transmisit, ut supremum in terris Christi vicarium agnosceret. Quo ingenti gaudio delibutus Pontifex, Sattacho ipsi gratulatus est Christianam fidem una cum principibus amplexum, omnes criminum sordes baptismo detersisse; paternique amoris notis insignibus litteris [1] ad formandos ex divina lege mores, sectandas virtutes, divinam amplificandam gloriam, subditosque ad Christi cultum adducendos excitavit.

2. « Sattacho illustri regi Tartarorum.

« Gratias et laudes agimus Deo Patri, omnium rerum visibilium et invisibilium creatori, et unico Filio ejus coæterno sibi Domino Jesu Christo redemptori et salvatori hominum, toto nostræ mentis gaudio exultamus, quia sicut jam universo mundo incipit prædicari ipse Deus Pater, in facie cordis tuis vitæ spiraculum inspiravit, revelans tibi lumen charitatis suæ; ut de speculo fidei, quo ad cognitionem invisibilis gloriæ intellectus humani oculus illustratur, radium summæ veritatis accipias, quo ad veram et præsentem scientiæ divinæ certitudinem perducaris, immortalitatis et incorruptionis desiderabili munere fruiturus. Nec mirum si super illuminationis tuæ beneficio, quo de tenebris ignorantiæ, in quibus alieni a Dei veri notitia homines evanescunt, ad lumen veræ cognitionis adduceris. Applaudens tibi exultat humanitas, et fidelium Christi universitas collætatur, cum non sit dubium in cælesti curia, incrementum ex modo receptura, non modicum de tua et tuorum conversione crevisse gaudium Angelorum, quibus, sicut Dominus Jesus Christus Rex eorum, homo factus nuntiavit hominibus, de reconciliatione pœnitentium nascitur in cælo lætitia principalis. Propterea cum dilectum filium Joannem presbyterum capellanum tuum, latorem præsentium, quem ad nostram misisti præsentiam, nobis innotuit, quod tu cum nonnullis de populo tuo, relicto infidelitatis errore, veterem gentilitatis hominem in sacro Christiani baptismatis lavacro exuisti ; et per fidem et confessionem Domini nostri Jesu Christi Filii Dei novum industi hominem, qui secundum Deum in justitia et sinceritate creatus, ad immortalitatis et incorruptionis beatitudinem jugiter innovatur ; repletum est os nostrum Dei laude festiva, et in spiritu nostro pro modulo imbecillitatis humanæ ineffabilem cum Angelis gaudii dulcedinem sensimus, quia coram Deo in libro vitæ scriptum legitur nomen tuum, et per libertatem gloriæ filiorum regni Dei hæres et cohæres Christi Filii ejus effici meruisti.

3. « Gaude igitur, charissime fili, et non fatigeris assiduis laudibus divinæ pietatis rememorari clementiam, quæ tantam benignitatis misericordiam tecum fecit, ut te ad lucem suam mirabilis inspirationis electione vocarit, ne per antiquos cæcitatis errores in æternas spiritualis mortis tenebras traherereris. Gaude, inquam, incessanter, et lauda, quod ex tumulo mortuorum, qui de tuba Evangelii Christi non hauserunt audiendo et credendo vitæ spiritum, suscitatus rationabilem sen-

[1] Lib. XII. Ep. cur. x.

suum motum, quo in sanctam resurrectionem viventium procedere valeas, recepisti. Ergo nos, quos licet immeritos idem Dominus Jesus post Petrum Apostolorum principem, cui quidem in summo Apostolatu tempore nostro successimus, tenere voluit super homines vices suas, collata nobis in eodem Apostolorum principe potestate super terram in cælo quodcumque ligandi pariter et solvendi; de omnipotentis Dei auctoritate confisi super te, tanquam charissimum in Christo filium nostrum, thesauros paternæ ac Apostolicæ benedictionis effundimus, ut sis a Deo et nobis in sæcula benedictus, et in præsenti tempore augearis spiritualium et temporalium honorum gratia, et in futuro sæculo felicitatis æternæ præmio sublimeris.

4. « Proficiat quoque tibi, nobis pro te Dominum exorantibus, susceptum Christianæ fidei sacramentum ad uberem meritorum gratiam promerendam, quod proculdubio tibi profuit ad plenam omnium tuorum indulgentiam peccatorum: et per quod tibi patuit aditus ad regnum æternum, per illud invenias perventionis introitum ad salutem. Eum siquidem concepimus erga te devotionis affectum, quo afficitur in filio suo pater: imo tanto majorem, quanto potentior et affectuosior est spiritualis Patris charitas, qua tibi vice Dei conjungimur, quam carnalis, qua quis ad tempus diligit filios carnis suæ. Ideoque, fili amantissime nobis, in Domino tuam celsitudinem obsecramus, quatenus in fide, spe ac dilectione Creatoris et Salvatoris nostri, qui te vocavit in gratiam suam, suscepit ad misericordiam, elegit ad gloriam, per meditationem legis ipsius assiduam, et voluntariam disciplinam mandatorum ejus, studeas exerceri. Illa, quæsumus, scrutare sollicitus, in illis versare quotidie, et in ipsis viarum Dei semitas investiga, ut per hæc qualiter te Deo placere oporteat eruditus, in potentias Dei, cum te de infirmitate mortalis corporis educi contigerit, inducaris. Verum quia sicut docuit ex conscientia Dei divinus Apostolus Paulus, corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, oportet, excellentissime princeps, ut susceptam Christi fidem claro confessionis præconio declarare studeas, et piæ actionis testimonio dilatare. Sumat igitur ex te rationabilis creaturæ multitudo, quam contines, Christianæ institutionis exemplar: et quia Salvator omnium dedit omnibus hominibus potestatem filios Dei fieri, credendo in nomine ipsius, qui neminem vult perire, largiendi ac recipiendi adoptionem filiorum hujusmodi per verbum Evangelii omnes, te protegente, securam habeant libertatem; ita quod ad summam tibi copiosæ retributionis accrescat salutaris conversio plurimorum. Sane præfati capellani tui mora prolixior excusationis legitimæ apud regalem clementiam debet esse tuta præsidio, quia dudum cum ad nos accederet procurantibus, ut dicitur, quibusdam malevolis, a quodam Conrado, nato quondam Friderici olim Romanorum imperatoris, in regno Siciliæ captus fuit, et nonnisi post mortem ejusdem Conradi libertati prosequendi itineris, suis tamen rebus et litteris, quas afferebat, perditis, restitutus. Dat. Anagniæ IV kal. Septembris anno XII ».

5. *Ad Turcarum sultanum litteras et viros religiosos mittit.* — Disseminandæ apud alios Tartaros ac Turcas religionis Christianæ zelo pari incitatus, religiosos viros e Prædicatorum familia ad Turchiæ sultanum transmisit, quem Apostolicis litteris [1] vero numinis cultu imbuere contendit.

« Nobili viro soldano Turchiæ Deum unum colere et timere.

« Deus creator omnium, ipsius (ipsorum) sator et amator hominum, qui neminem vult perire, cunctos, ut salvi fiant, venire desiderat voluntarios ad suæ notitiam veritatis, quæ rationabiles creaturas spiritu immortalitatis instaurat. Eos enim, ut ipsis in se credentibus innotesceret, condidit, et illis capaces conditoris sui animas (infudit) divinæ mentis imagine decoratas, proposito eis creaturarum visibilium speculo, creatoris innuente vestigium, quo ad perceptionem invisibilium, quæ auctorem suum probant invisibilem et æternum, intellectualis inquisitio convalescit. Ad liberandam autem hanc humanæ dignitatem naturæ ob peccatum originis, ignorantiæ tenebris et carnalium sensuum infectionibus involutam; ut hausto pristinæ lucis radio ad contemplationem veri Dei solutis errorum vinculis raperetur; per Unigenitum suum, coæternum sibi, etiam majestate potestatis æqualem, sine impassibilis et immortalis injuria divinitatis, passibilem et mortalem hominem factum, misit in fine sæculorum hominibus verbum vitæ per illud dans eis, qui a Dei gratia fuerant alienati per culpam, filios Dei fieri potestatem, et ad vitam de morte transferri mortis legibus absolutam. Hujus sane verbi ministerium idem Dei Filius multis videntibus in cælum, unde descenderat, vehiculo propriæ virtutis ascendens, non omnibus, sed præordinatis ad hoc hominibus, quos novæ doctrinæ disciplinis imbuerat, delegavit: prælato cæteris uno, beato videlicet Petro, penes quem in dispensatione cælestis gratiæ summa præ hominibus, divinæ potestatis auctoritas resideret. Cui nos longa intercedentium patrum series, secundum divinæ dispositionis ordinem, subdidit paris potestatis, licet imparis meriti, successores.

« Injunctum itaque principaliter divinitus nobis cælestis verbi præconium, quo ad cognoscendum solum verum Deum, et quem misit Filium suum unicum Dominum Jesum Christum, non debet aures tuas, ac tibi subditæ multitudinis præterire: cujus sonus; Ecclesia Romana cui præsumus prædicante, quam idem Jesus in seipso fundavit in sæcula, et primitivorum prophetarum,

[1] Lib. X Ep. cur. XXVIII.

et Apostolorum fundamentis originalibus stabilivit, exiit in omnes terminos orbis terræ quo sepulti peccato, spiritus ad vitam, quæ in Deo cum Christo est abscondita, suscitantur. Hinc est quod nos tuam, tuorumque salutem, in quibus conceptum de Deo rectæ fidei semen, copiosam, ut credimus, filiorum Dei reperiet genituram, totis desideriorum viribus affectantes, dilectos filios fratres Ordinis Prædicatorum, viros in Dei lege peritos latores præsentium ad tuam nobilitatem destinamus : in quibus divinus Spiritus pias aures omnem docebit de Deo, ejusque justitia, et futuro sæculo veritatem ; rogantes attentius, et pro animæ tuæ commodo deposcentes, quatenus fratres ipsos in Dei nomine benigne suscipiens, et charitative pertractans, in tuo dominio eos vivere patiaris, ut Deo vivo patri spirituum per æternæ vitæ verba, quæ continent, in te pariter, et in tuis, necnon et in aliis nationibus, ad quas, juxta nostræ missionis debitum, procedere sub tuo conductu voluerint, fructum possint proficere animarum : et ob hoc ipse cæli Deus, creator tuus, tibi recta fide veraciter, ipsis aperientibus, innotescens, pietati tuæ immortalitatis gloriam, et felicitatis gratiam, quæ nisi per ipsum et ab ipso non provenit, largiatur. Dat. Lat. XIV kal. Martii anno XII ».

6. *Litteræ Apostolicæ discutientes errores Græcorum, et multa disciplinæ capita.* — Cum Evangelici illi præcones per Georgianorum, qui religione Christiana exculti erant, terras iter habituri essent, ipsos Pontifex Georgiæ antistitibus, ac viris Ecclesiasticis commendavit [1] : « Universos, inquit, vos rogamus attentius et hortamur, in remissionem vobis peccatorum injungentes, quatenus fratres ipsos pro divina et nostra reverentia benigne recipientes, et charitative pertractantes, faciatis eisdem in vitæ necessariis, et de securo conductu, cum oportuerit, provideri ». Hæc Pontifex. Præterea ut adversus Septentrionales Tartaros, qui Christianis bellum inferebant, crucem promulgari jusserit, dicetur inferius; nunc alia quæ ad amplificatam hoc anno fidem spectant, adjungimus. Accessisse hoc anno nonnullos Græcos proceres ad Sedem Apostolicam, ut Catholicis dogmatibus imbuerentur, tradit Parisius [2], quos gravem de processione Spiritus sancti disceptationem proposuisse ait : demum post illustratam multis argumentis veritatem, orthodoxa fide informatos, Pontificis Romani obsequio se demisisse, ac maximis muneribus vestibusque pretiosissimis ab Innocentio decoratos. Et sane Pontificem, ut eos ad Rom. Ecclesiæ conjunctionem pelliceret, studium collocasse, atque ipsis in iis, quæ cum fide et bonis moribus non pugnarent, se accommodasse ex ejus litteris [3] ad Tusculanum episcopum A. S. L. colligitur : in quibus ardens antiqui schismatis abolendi desiderium explicuit, ac nonnullas controversias, quas Græci et Latini magna animorum contentione ventilabant, diremit. Quæ, cum plura ad fidem ac morum honestatem spectantia contineant, in medium adducendæ visæ sunt [1].

7. « Innocent. etc. episcopo Tusculano A. S. L.

« Sic deliberatio nostra resedit, ut Græci ejusdem regni in unctionibus, quæ circa baptismum fiunt, morem Ecclesiæ Romanæ teneant et observent. Ritus vero seu consuetudo, quam habere dicuntur ungendi per totum baptizandorum corpora, si tolli sine scandalo, vel removeri non potest, cum sive fiat, sive non, quantum ad baptismi efficaciam vel effectum non multum referat, tolleretur. Nec refert etiam utrum in frigida, vel calida aqua baptizent; cum parem vim et effectum in utrumque baptismum habere asseverare dicantur. Soli autem episcopi consignent chrismate in frontibus baptizatos, quia hujusmodi unctio non debet nisi per episcopos exhiberi; quoniam soli Apostoli, quorum vicem gerunt episcopi, per manus impositionem, quam confirmatio, vel frontis chrismatio repræsentat, Spiritum sanctum tribuisse leguntur. Singuli quoque episcopi in suis Ecclesiis in die Cœnæ Domini possunt secundum formam Ecclesiæ chrisma conficere, ex balsamo quidem et oleo olivarum; nam Spiritus sancti donum in chrismatis unctione confertur, et columba utique quæ ipsum designat spiritum, olivæ ramum ad arcam legitur retulisse. Sed si suum antiquum ritum in hoc Græci potius servare voluerint, videlicet quod patriarcha una cum archiepiscopis et episcopis ejus suffraganeis, et archiepiscopi cum suffraganeis suis simul chrisma conficiant, in tali eorum consuetudine tollerentur. Nullis autem per sacerdotes, vel confessores pro satisfactione pœnitentiæ unctio aliqua solummodo injungatur. Infirmis vero juxta verbum Jacobi Apostoli unctio exhibeatur extrema. Porro in appositione aquæ sive frigidæ, sive calidæ, vel tepidæ in altaris sacrificio, suam si velint consuetudinem Græci sequantur, dummodo credant et asseverent quod servata canonis forma conficiatur pariter de utraque.

8. « Sanctam Eucharistiam in die Cœnæ Domini consecratam usque ad annum prætextu infirmorum, ut de illa videlicet ipsos communicent, non reservent. Liceat tamen eis pro infirmis ipsis corpus Christi conficere, ac per XV dies, et non longiore temporis spatio conservare, ne per diuturnam ipsius reservationem, alteratis forsitan speciebus, reddatur minus habile ad sumendum : licet ejus veritas et efficacia semper eadem omnino remaneat, nec ulla unquam diuturnitate, seu volubilitate temporis evanescat. In celebratione vero solemnium et aliarum missarum, et de hora celebrandi eas, dummodo in confectione, vel consecratione formam verborum a Domino expressam

[1] Lib. X. Ep. XXIX. — [2] Par. Hist. Angl. hoc an. — [3] Lib. XI. Ep. CDXCV, DI.

[1] Eod. Ep. DII. quæ extat in Bullar. in Innoc. IV.

et traditam observent, et celebrando non transgrediantur horam nonam, suam sequi consuetudinem permittantur. Sacerdotes autem dicant horas canonicas more suo : sed missam celebrare prius quam officium matutinale compleverint, non præsumant. Promovendi vero ad sacerdotium, et presbyteri, qui præficiendi fuerint Ecclesiarum regimini, examinentur antea diligenter, si præcipue de horis canonicis, et missarum officiis, secundum distinctionem temporum exequendis sint sufficienter instructi, ut ad hæc nonnisi digni et idonei admittantur. Cæterum unusquisque sacerdos in aureo, vel argenteo solum, aut saltem stagneo calice sacrificet, habens corporale de lino candidum, et nitidum, et altare mundis vestimentis opertum, vel decentibus paramentis. Mulieres autem servire ad altare non audeant : sed ab illius ministerio repellantur omnino. De jejunio vero diei sabbati Quadragesimali tempore, quanquam honestius et salubrius Græci agerent, si sic toto illo tempore abstinerent, ut nec unico die institutum jejunium violarent; teneant et servent pro libito morem suum.

9. « Sacerdotes quoque conjugati, et alii quibus parochiarum cura, vel Ecclesiarum parochialium regimen per episcopos suos committitur, licite ac libere possint parochianorum suorum confessiones audire, ipsisque pœnitentiam injungere pro peccatis : quia cui licet vel conceditur quod est majus, competit nimirum, nec negari convenit quod est minus. Liberum tamen sit ipsis episcopis viros alios idoneos coadjutores, et cooperatores habere in audiendis confessionibus, et pœnitentiis injungendis, ac cæteris quæ ad salutem pertinent animarum; ipsisque in iis per eorum diœceses, absque sacerdotum ipsorum præjudicio, et gravamine committere vices suas : cum propter occupationes multiplices, et occasiones varias possit contingere, quod nequeant per easdem diœceses officium suum exequi per seipsos. De fornicatione autem, quam solutus cum soluta committit; quin sit mortale peccatum, non est aliquatenus ambigendum : cum tam fornicarios quam adulteros a regno Dei Apostolus asserat alienos. Ad hæc volumus et expresse præcipimus, quod episcopi Græci septem ordines secundum morem Ecclesiæ Romanæ de cætero conferant, cum hucusque tres de minoribus circa ordinandos neglexisse, vel prætermisisse dicantur. Illi tamen, qui jam sunt taliter ordinati per eos, propter nimiam ipsorum multitudinem in sic susceptis ordinibus tolerentur.

10. « Quia vero secundum Apostolum mulier, mortuo viro, ab ipsius est lege soluta, ut nubendi cui velit in Domino liberam habeat facultatem; secundas et tertias, ac ulteriores etiam nuptias Græci non reprehendant aliquatenus, nec condemnent : sed potius illas approbent inter personas, quæ alias licite ad invicem matrimonio jungi possunt : secundo tamen nubentes, presbyteri nullatenus benedicant. Et quoniam apud eos consueverunt contrahi matrimonia inter personas contingentes se juxta eorum computationem octavo gradu, qui secundum computationem et distinctionem graduum, quam nos facimus, apud nos quartus habetur, ne id præsumant deinceps firmiter prohibemus, districte præcipientes, ut cum in ulterioribus gradibus licite matrimonia contrahantur, in prædicto quarto consanguinitatis vel affinitatis gradu copulari ulterius non præsumant; statutum in hoc generalis Concilii observantes. Illos tamen qui jam in gradu hujusmodi contraxerunt, dispensative permittimus in sic contracto matrimonio remanere.

11. « Denique cum Veritas in Evangelio asserat, quod si quis in spiritum sanctum blasphemiam dixerit, neque in sæculo, neque in futuro dimittetur ei, per quod datur intelligi quasdam culpas in præsenti quasdam vero in futuro posse sæculo relaxari; et Apostolus dicat, quod uniuscujusque opus quale sit ignis probabit, et cujus opus arserit detrimentum patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem; et ipsi Græci vere ac indubitanter credere ac affirmare dicantur, animas illorum, qui suscepta pœnitentia, ea non peracta, vel qui sine mortali peccato cum venialibus tamen, et minutis decedunt, purgari post mortem, et posse suffragiis Ecclesiæ adjuvari; nos quia locum purgationis hujus dicunt non fuisse sibi ab eorum doctoribus certo et proprio nomine indicatum ; illum quidem juxta traditiones et auctoritates sanctorum patrum Purgatorium nominantes, volumus quod de cætero apud ipsos isto nomine appelletur. Illo enim transitorio igne peccata utique non tamen criminalia, seu capitalia, quæ prius per pœnitentiam non fuere remissa, sed parva et minuta purgantur, quæ post mortem etiam gravant, si in vita non fuerint relaxata. Si quis autem absque pœnitentia in peccato mortali decedit, hic proculdubio æternæ gehennæ ardoribus perpetuo cruciatur. Animæ vero parvulorum post baptismi lavacrum, et adultorum etiam in Christianitate decedentium, qui nec peccato, nec ad satisfactionem aliquam pro ipso tenentur, ad patriam protinus transvolant sempiternam. Ordinationem demum, et instituta regularia sanctorum patrum de vita et statu monachorum præcipimus ab abbatibus, et monachis Græcis inviolabiliter observari, etc. Dat. Lat. II non. Mart. an. XI (1) ». Hactenus

(1) In ea quam Innocentius ad episcopum Tusculanum scripsit Epistola consuetudines quasdam Georgianorum reprobari, nonnullas vero tolerari permittit. Ex his pleraque nota et plana sunt; unum est in quo hærere lectores possent. Mandat enim Pontifex ne deinceps permittatur mos ille Græcorum, qui Eucharistiam in die Cœnæ Domini consecratam toto anno reservabant, statuitque ne ultra quindecim dies servaretur : « Ne, ait, per diuturnam ipsius renovationem, alteratis forsitan speciebus reddatur minus habile ad sumendum : licet ejus veritas et efficacia semper eadem omnino remaneat; nec ulla unquam diuturnitate seu volubilitate temporis evanescat ». Numquid ergo

Pontifex ad Cypriorum Græcorum controversias decidendas, discutiendosque errores. Cum vero hoc anno amplificatam barbararum gentium, atque schismaticorum conversione Ecclesiam viderimus, nonnulla hic de pluribus Sarracenis a S. Ludovico ad Christum pellectis videntur delibanda.

12. *S. Ludovici zelus in conversione infidelium, et reditus in Galliam, illustratus miraculis et virtutibus.* — Explicuisse S. regem in tam præclaro opere eximium zelum, dum in Syria consistebat, testatur Gaufridus, qui cæteris egregiis illius facinoribus hoc adjicit[1] : « Insuper in moræ illius spatio Sarraceni multi ad ipsum pro Christianitate suscipienda venerunt, quos gaudenter recipiebat et baptizari faciebat, et in fide Christi instrui diligenter : et eos in omnibus propriis sumptibus sustentabat, et in Franciam secum adduxit, et ipsis et uxoribus ac pueris eorum, quamdiu viverent, provisionem assignavit : sclavos et multos Sarracenos, sive gentiles de proprio emi fecit et baptizari, et provisionem eis similiter assignavit ». His consentit Parisius, dum infideles plures virtutum S. Ludovici splendore perculsos, exuta Mahumetica superstitione, Christianorum numero se aggregasse scribit[2] : « Hæc fuit, inquit, eorum causa conversionis : viderant utique regem miraculose a manibus potentissimi Babyloniæ soldani liberatum, et ipsum soldanum illico post captionem trucidatum. Viderant insuper maximam regis in adversitate patientiam, in proposito inflexibilem constantiam : nam post suam captionem in Terra-Sancta moram adhuc continuavit, castra firmavit, civitates contra Domini sui hostes communivit. Viderant præterea fidei suæ firmitatem, quod sicut Job in tot adversis labiis non peccavit. Cæterum considerabant, quod pro amore Domini Dei Jesu Christi dulce regnum Franciæ deseruerat, se maris, ventorum, et bellorum, et alienorum ac remotorum regnorum periculis et bellatorum expositurus, et pro animabus infidelium lucrandis omnem operam impensurus : quod nullo modo posset fecisse sine numinis adminiculo, et divinæ majestatis consolatione ».

[1] Gaufr. e Belloloco in Vit. S. Lud. c. 27. — [2] Par. Hist. Angl.

13. Excitum porro piissimum regem Ludovicum e Terra-Sancta, cui defendendæ contra infidelium conatus vitam addicere decreverat, magna Francorum procerum contentione reditum hoc anno maturasse scribunt[1] auctores, cum post Blancæ reginæ ipsius matris, prudentissimæ feminæ, quæ regnum moderabatur, obitum, magna bellorum discrimina ex Henrico Angliæ rege, qui in Aquitania versabatur, atque a Willelmo rege Romanorum imminerent : ac Flandria vectigalis regni Francorum provincia sub Margaretæ comitissæ administratione periclitaretur. Exarserat enim inter comitissæ filios ex Bochardo de Avenis, atque filios ex Guillelmo Dompetra secundis nuptiis susceptos de principatus successione bellum atrox. In quo Willelmus Romanorum rex, qui prioris illegitimi matrimonii filiorum partes amplexus erat, cruentissimo prœlio Margaretam ac Francos fuderat. De his agunt Nangius[2], Parisius[3], Meyerus[4], et alii. Describit sanctissimi regis, qui nisi magno dolore a terra illa Christi Domini sanguine olim imbuta et consecrata divelli potuit, reditum Gaufridus e Belloloco, et ex eo Nangius et alii, utque mare conscensurus ex magno, quo erga sanctissimum sacramentum pietatis sensu erat delibutus, ab Odone Tusculano episcopo A. S. L. obtinuerit, ut in altari eleganti cultu adornato, ad ipsius atque aliorum piorum preces ac venerationem excipiendas, exponeretur.

14. « Navem ascensurus ex devotione sua », inquit Gaufridus[5], « fecit poni in navi corpus Domini Jesu Christi pro communicandis infirmis, ac pro seipso et suis, quando sibi expediens videretur. Et quia alii peregrini, quantumcumque magni, hoc facere non solebant, obtinuit super hoc a domino legato licentiam specialem. Hunc autem sacrum thesaurum in loco navis dignissimo et convenientissimo fecit poni, et pretiosum tabernaculum ibi erigi, pannisque sericis, et aureis operiri. Fecit insuper ibidem altare collocari, et decenter

[1] Gaufr. e Belloloco in Vita S. Lud. c. 28. Par. Hist. Angl. hoc anno Nang. de gest. S. Lud. Franc. reg. Bern. Chr. Rom. Pont. Chr. Colmar. eod. an. et alii. — [2] Nangius de gestis S. Lud. — [3] Par. Hist. Angl. hoc an. — [4] Meyer. in Annal. Flandr. et alii. — [5] Gauf. e Belloloco in Vit. S. Lud. c. 29.

corruptis Eucharisticis speciebus Christus in Eucharistia perseverare adhuc censendus erit? Nunquam equidem, quantum novi, in Ecclesia veteri quæstio ista agitata fuit. Licet enim plures Ecclesiastici scriptores post sacramenti Eucharistici sumptionem sub speciebus in ventriculo corruptis seu immutatis, Christum minime perseverare contra Rabanum, qui id affirmare accusatus fuit (meritone an injuria non disputo) evicerint; nemo tamen discutiendum assumpsit, utrum Eucharistia computrescente seu corrupta in tabernaculo, veritatem corporis et sanguinis Christi adhuc contineat. Qua tamen in re hanc fuisse veterum scriptorum et theologorum sententiam opinor : Sive enim Eucharistia ita dissolvitur ut panis et vini similitudinem omnem deponat; sive ita corrumpitur, ut panis tamen similitudo non deleatur. Si primum, id effici in Eucharistia etiam in tabernaculo reservata credo, quod illi post sumptionem accidere, Ecclesiæ fides docet : secus vero definierim, si pristinæ similitudinis aliquid perseveret. Utrumque illud docet Innocentius III de myster. missæ lib. 4, cap. 16. Primo enim scribit : « In quo similitudo deficeret, in eo sacramentum non esset ». Et paulo inferius addit : « Species quandoque corroditur vel maculatur, sed veritas nunquam corrumpitur, aut coinquinatur ». Id vero scribebat Innocentius eam quæstionem agitans, utrum si forte transmissæ jam in stomachum Eucharistiæ aliquid pene jam corrosum evomatur, perseverare ibi Christus censendus sit. Affirmat vero ille, si aliqua saltem vini aut panis species perseveret, secus vero negat. Ita enim S. Thomas in dist. XII, ubi eamdem Innocentii sententiam laudat. Nec alia est mens S. Bonaventuræ, qui in eumdem magistri textum agens de corruptione specierum, ex qua Christi corpus tollitur; solius resolutionis Eucharistiæ in cineres meminit. Similitudine ergo symbolorum manente Christus semper manet. In hanc sententiam asseruisse credo Innocentium *nulla temporis diuturnitate* Eucharistiam *evanescere*, cum præsertim ad Græcos scriberet qui Eucharistiam in fermentato confectam ad annum reservabant. Fermentatum enim panem ita corrumpi ut similitudo omnis tollatur, vix unquam acciderit.
MANSI.

ornari, ubi quotidie divinum officium solemniter audiebat, videlicet omnes horas canonicas, et præter canonem, quæ pertinebant ad missam, sacerdote et ministris sacris vestibus indutis secundum quod congruebat diei. Diligens erat valde circa infirmos, quod haberent necessaria, secundum quod eorum infirmitas exigebat, scilicet sacram communionem, et unctionem extremam. Mortuis vero debitas exequias a capellanis suis exhiberi faciebat ». Subdit auctor [1], ut sanctus rex firmissima illa spe, quam in Christo itineris duce, collocarat delusus non fuerit, ac precibus suis e periculo gravissimo, una cum omnibus vectoribus sit ereptus :

15. « Dum prope Cyprum essemus, navis subito impegit in rupem, sive in lingulam terræ, vel arenæ induratam quasi in lapidem ; rupes illa sive lingula procul protendebatur in mari. Ubi igitur auræ impulsione navis fortiter est collisa, clamantibus cunctis et ejulantibus, et vere æstimantibus, quod navis esset in fundo sentinæ quassata, nautæ quasi penitus desperabant, quærentes quid agere, vel qualiter se habere deberent. Rex autem Catholicus, fidem et spem in Deo concipiens, intellecto periculo, quasi corporis sui oblitus, necnon uxoris suæ Margaretæ reginæ, ac liberorum suorum, qui prope ipsum, quasi consternati jacebant, concitus ad orationem ante altare et coram sacro corpore Christi, ac sanctis reliquiis devote prostratus humiliter exorabat, ut omnipotens Deus præsenti periculo subveniret : et credere debemus, quod meritis ejus et precibus divina pietas navem, et ea quæ in ea erant, a naufragio liberavit, cum de simili periculo vix duæ de centum navibus evasissent. Nam navis fortitudine sua, sive potius virtute divina rupem sive lingulam illam rupit, et viam per medium sibi fecit. Nautæ igitur, accenso lumine, sentinam navis scrutantes, et nullam navis læsuram invenientes, securi a periculo anchoras submiserunt diem exspectantes. Mane facto, rex fidei plenus reversus est secreto ante altare, prostratusque devotas gratias retulit super tanto et tam mirabili beneficio, sibi et suis exhibito ab omnium Salvatore. Sacerdotes autem, qui adhuc circa altare in lectis quiescebant, excitati et videntes regem in oratione devote prostratum, stupuerunt : sed ipse eis veritatem humiliter recognovit ».

16. Agit fusius de iisdem Jonvillæus [2], ac subdit paulo post asperiorem tempestatem in mari concitatam, ac reginam Margaretam ipsius consilio argenteam navim B. Nicolai templo appensuram vovisse, ipsumque illud nudis pedibus aditurum se devinxisse, ac brevi serenitatem adductam : et tum S. regem proceres suos, sumpta e periculo occasione, ad pietatem erudiisse, cæleste nimirum numen suam ipsis potentiam aperte explicuisse, cum levi aura regem, reginam, prolem regiam, totque alios strenuos viros undis mergere potuisset : adjecisseque, cum hujusmodi adversi casus, vel ægritudines acciderent, sanctissimos viros usurpare eam sententiam solitos, cælestes tum minas incuti, et quodammodo nobis Deum hujusmodi verba insinuare : Num vos haurire fluctibus ac perdere, si libuisset, potui? atque adeo excutiendos mox omnes conscientiæ sinus, ac si quid divinæ majestatis oculos læserit, lacrymis delendum, atque ita divinam benevolentiam conciliatum iri : si vero contraria egerimus, ipsum postquam frequentibus minis perculerit, ingenti nos aliquo malo obruturum, ac detrudi ad inferos permissurum. Usurpasse etiam hanc ex Job sententiam : « Domine, ut quid terrores ingeris? si enim funditus nos perdideris, non propterea egentior, ac si nos ad te pellexeris, non locupletior ac potentior fueris » ; e quibus S. rex cæleste numen minas ex singulari in nos amore, ac nostri, non sui commodi gratia intentare : ut perspicue crimina nostra contemplemur, et quæ ingrata ipsi fuerint, ex animis ejiciamus : hoc enim summum opus humanæque sapientiæ fastigium futurum.

17. Subjungit Jonvillæus ingens miraculum suis oculis conspexisse, equitem nimirum e navi prænobilis Provincialis, Argonii nomine, fugiente gressu in undas excidisse ; cumque ventus impleret vela, ac navicula ad eum excipiendum deesset, in extremo discrimine destitutum ; tum conspectum ab iis, qui in regia navi erant uno milliari et amplius longe ab ea, e qua lapsus erat, dissitum ; nec tamen ullo modo brachia pedesve agitantem, sed immobilem hærere : cumque propius ad eum accessissent, ex undis eripuisse : illum vero exceptum navi casus seriem exposuisse : interrogatumque cur nec ad nandum brachia commovisset, nec auxilium nautarum implorasset, subjecisse, se dum præceps ruebat B. Virginem inclamasse, illamque ipsum humeris in aquis, dum regia navis accesserat, sustinuisse.

18. Prætereundum hic non videtur, quod refert Gaufridus [1] e Belloloco, piissimum regem summam nautarum curam suscepisse, ut dum mare tranquillum arridebat, doctrina Christiana imbuerentur, atque hæc de illius, in iis ad sacram exomologesim adducendis, studio affert : « Voluit insuper, quod nautæ prædicti singuli confiterentur sacerdotibus ad hoc electis : et ad hoc ipsemet ore suo exhortationem fecit eisdem valde salutarem et efficacem, persuadens ipsis et exprimens, quam frequenter essent in mortis periculo propter maris discrimina repentina. Inter cætera autem dixit eis verbum notabile et memoria dignum ; videlicet quod si interim, dum unus nautarum confiteretur peccata sua, navis officio suo forsitan indigeret : Ego, inquit rex, libenter manum meam apponam, sive ad chordam trahen-

[1] Gauf. e Belloloco in Vit. S. Lud. c. 30. — [2] Jonvill. in Hist. S. Lud. par. II.

[1] Gaufr. e Belloloco in Vit. S. Lud. c. 23.

dam, sive ad aliquid aliud faciendum. Nec fuit inanis ipsius exhortatio: nam nonnulli nautæ tunc fuerunt confessi, qui per annos plurimos nunquam confessi fuerant ».

19. Appulit demum Ludovicus salvus et incolumis in Gallias, ac peragrato regno Lutetiam pervenit, ubi S. Dionysii Gallorum patroni sepulchrum pretiosis donis exornavit. His addit Parisius S. regem crucem, veluti perfecta expeditione, non exuisse, ut qui susceptum vindicandæ e Sarracenorum manibus Syriæ consilium non abjecisset; sed præsentibus periculis coactus intermisisset: propulsata vero divina ope atque ipsius præsentia omnia pericula, quorum terror Galliis impendebat. Willelmus enim Romanorum rex postea a Frisiis cæsus occubuit, atque Henricus Anglorum rex a novandis rebus sibi temperavit, qui cum reditum in Angliam appararet, atque ancipites periculorum maris æstus pertimesceret, a S. Ludovico flagitavit, ut terrestri itinere Gallias peragrare liceret: cujus votis pius rex non modo obsecutus, venientem magnificentissima etiam pompa excepit. Subdit auctor gravissimam sancti Ludovici sententiam, qui dum in familiari sermone cum Henrico de initis a se periculis ac perlatis ad divinam proferendam gloriam in Asia, ac Ægypto laboribus loqueretur, qua fortitudine animi adversos casus excepisset, prorumpens in hæc piissima verba significavit: « Si omnia mihi evenerunt adversa, grates tibi refero, Altissime: reversus autem ad meipsum, et ad cor meum regressus et ingressus, plus gaudeo de patientia quam mihi Dominus per sui gratiam concessit, quam si totus mihi mundus subderetur ».

20. At non constantiæ modo, sed virtutum etiam cæterarum exemplo omnibus præluxisse describit his verbis Gaufridus[1]: « Postquam in Franciam feliciter est reversus, quam devote ad Deum, quam juste ad subditos, quam misericorditer ad afflictos, quamque humiliter se gesserit ad seipsum, denique quantum pro viribus in omni virtutum genere proficere studuerit, testes sunt, qui ipsius conversationem diligenter viderunt. Ita quod secundum judicium discretorum, quanto aurum pretiosius est argento, tanto conversatio ipsius sancta et nova, quam de Terræ-Sanctæ itinere reportavit, conversationi pristinæ præeminebat: quamvis status juventutis suæ semper bonus et innocens, ac commendabilis multum esset ». His consentientia scribit Jonvillæus[2], qui de contempto ab illo fastu regio, calcatis deliciis, suavitate morum, in pauperes misericordia refert post reditum a peregrinatione Asiatica nunquam eleganti cultu, vestibusque viridis coloris, nec purpura, nec calcaribus, aut stapetibus aureis usum: in victu fuisse temperantissimum: nullum unquam de lautis cibis apponendis instruendisque gulæ lenociniis verbum fecisse: vinum multa aqua diluisse: ut plurimum pauperes a tergo mensæ assidere jussisse, quibus cibos transmittebat, ac postea eleemosynas erogabat: sublata vero mensa, sacerdotes ad gratias Deo persolvendas adhibere consuevisse.

21. *Ecclesiasticæ libertatis in Gallia S. Ludovicus assertor.* — Incubuisse vero strenue componendo regni statui, qui dum abesset, improborum temeritati, ac magistratuum effrenata licentia non parum labefactatus erat, ut Nangius[1] scribit: qui etiam latas ab eo ad coercendam regiorum præfectorum audaciam leges affert, e quibus colligitur ipsum libertatem Ecclesiasticam, quam ejus administri afflixerant, suo splendori restituisse. Et quidem cum ad frænandos proceres regiosque administros Innocentius, illius in suum decus vindicandæ cupidus, Constitutionem Honorii, qua in omnes anathematis sententia lata erat, qui leges contra Ecclesiasticorum jura dignitatemve edidissent, renovasset; edixissetque, ut in publicis episcoporum conventibus, ac provinciis latam sententiam in legum improbarum conditores, scriptores, et observatores promulgarent; S. rex sedandi illius tumultus, atque Ecclesiasticæ libertatis restituendæ cupidissimus, ex ea dissensione non levem dolorem percepit; significavitque Innocentio nil se magis mente animoque versare, quam ut jura Ecclesiastica in suum decus assererentur. Quo responso placatus Pontifex litteris Encyclicis omnibus Galliarum archiepiscopis, et episcopis partes hoc ineunte anno dedit, ut latam anathematis sententiam revocarent[2].

22. « Archiepiscopis et episcopis per regnum Franciæ constitutis.

« Gravem dudum ad Sedem Apostolicam Gallicana Ecclesia universaliter querimoniam deferente, quod maligna quorumdam improbitas, et audacia improba malignorum, postquam charissimus in Christo filius noster rex Francorum illustris ad terræ Hierusalem transfretavit subsidium, Ecclesias et personas Ecclesiasticas, quantum in eis erat, libertate subversa, deprimere ac dejicere quarumdam consuetudinum, quinimo abusionum potius, et statutorum prætextu, quæ de novo minus provide fecerant in divini nominis injuriam, ac derogationem non solum Gallicanæ, sed et universalis Ecclesiæ depressionem non modicam, nequiter conarentur; nos ab hujusmodi clamosa conculcatione querelæ auditum avertere, vel ipsam dissimulare aliquatenus non valentes; præsertim quia si suffragaretur iis veritas, quam hujusmodi deferebat querela, erectus in regno Franciæ videretur nutare solidus Catholicæ fidei paries in gravissimum dispendium libertatis ejusdem; taliumque volentes, prout nostra interesse videtur ex commissi nobis Apostolatus officio, pravis conatibus refragari; bonæ memoriæ H. papæ

[1] Gaufr. e Bello-Loco in Vit. S. Lud. c. 31. — [2] Jonvil. in Hist. S. Lud. II. p.

[1] Nang. in gest. S. Lud. — [2] Lib. XI. Ep. CCCLX.

prædecessoris nostri inhærendo vestigiis, excommunicationis sententiæ per litteras subjecimus omnes illos, qui de cætero servari facerent statuta edita in regno prædicto, usus et consuetudines introductas contra Ecclesiasticam libertatem, nisi ea de capitularibus suis infra duos menses post illius publicationem sententiæ, nullatenus resumenda ulterius, facerent amoveri: nihilominus ejusdem excommunicationis vinculo innodantes statutarios, et scriptores statutorum ipsorum; necnon dominos, potestates et consules, rectores et consiliarios locorum, ubi de cætero hujusmodi statuta, usus et consuetudines fierent, vel etiam servarentur: ac illos etiam, qui secundum ea judicare præsumerent, vel in publicam formam scribere judicata.

23. « Ad repressionem quoque insolentiæ prædictorum, et coercitionem audaciæ detestabilis, providentes, districte vobis in virtute obedientiæ nostris duximus litteris inter alia injungendum, ut cum pro sanctuario Domini, ne in conculcationem veniret, oporteret vos, deceretque prædictæ libertatis propugnatores esse constantes, sicque resistere viriliter ascendentibus ex adverso: quatenus Ecclesia Dei adversus exteriores insultus muros fortitudinis vos habere probaretur, non parietes inclinatos; prædictam excommunicationis sententiam tam in provincialibus Conciliis, et episcopalibus Synodis, quam alibi per vestras civitates et diœceses solemniter publicare, ipsamque contra eos, qui in edictum præfati prædecessoris nostri committerent, observare inviolabiliter curaretis, et faceretis usque ad satisfactionem plenariam observari, contradictores, etc. Cæterum, sicut nuper ad audientiam nostram pervenit, mandatum Apostolicum, super præmissis vobis directum, præfatum regem, postquam eidem innotuit, plurimum contristavit; pro eo quod inter cuncta, quæ sibi accidere possunt ad cumulum salutis et famæ, suis præcipue affectibus est votivum, ut libertatis Ecclesiæ favor, et Ecclesiarum ac personarum Ecclesiasticarum tranquillitas, et integritas jurium et honorum ad ipsas spectantium inconcussa serventur, semperque in regno vigeant memorato; et si talia circa præmissa committerentur interdum a suis officialibus, et ballivis, nequaquam postquam ad sui perferrentur notitiam, eadem regalis sustinere possit æquitas incorrecta: propter quod ex parte regia petitum extitit, ut regali super hoc deferre honori; et ne prædicti ballivi, et alii hujus auctoritate mandati, ipso in partibus Hierosolymitanis agente vexentur, adhibere Apostolicæ provisionis remedium curaremus. Volentes igitur regiis concurrere precibus in hac parte, universis vobis mandamus, quatenus per præmissas litteras contra officiales et ballivos regis præfati nullatenus procedatis. Nos enim, si quid per vos ipsorum fuerit auctoritate præsumptum, irritum decernimus et inane. Dat. Laterani id. Januarii anno XII ». Restitutum in pristinum decus non multo post libertatem Ecclesiasticam ex sancti regis æquitate; et in numinis ministros propensione, ambigendum non videtur; sed de Gallicis rebus satis, ad Hispanicas digrediamur.

24. *Innocentius in Sarracenos Africæ excitat Hispanos, regem Navarræ in clientelam suscipit.* — Meditabatur per idem tempus expeditionem adversus Sarracenos Africæ Alphonsus rex Castellæ ac Legionis: cujus præclara consilia ut efferret Innocentius, a sacris concionatoribus classicum in Barbaros cani, et Christianam juventutem ad crucem induendam excitari jussit: quam ut prærogativis ad id pelliceret, inter cæteras clientela Apostolica ornavit [1]: « Cum contra Sarracenos de Africa crucem per Hispaniam mandaverimus prædicari, nos personas et bona crucesignatorum, qui ad partes illas cum charissimo in Christo filio nostro rege Castellæ ac Legionis illustri, vel ejus vicario transfretabunt, ex quo crucem assumpserint, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus; statuentes, ut donec de ipsorum reditu vel obitu certissime cognoscatur, integra et quieta maneant; necnon sub archiepiscoporum, episcoporum et omnium prælatorum Ecclesiæ Dei defensione consistant, etc. Datum Anagniæ XI non. Aug. an. XII ». Gratulatus vero est aliis litteris [2] Alphonso sacro illi bello accepta cruce se devovisse: atque ad trahendos ad illius signa viros Ecclesiasticos, concessit [3] ut sacerdotiorum vectigalibus, dum in eo bello versarentur, potiri possent. Cæterum Alphonsum, cum Eduardo Henrici Anglorum regis majori natu filio, tradita illi in uxorem Alienora sorore, affinitatem junxisse, cinguloque donasse militari, tradit Parisius.

25. Ornavit Pontifex Apostolica clientela Theobaldum [4] Navarræ, et Jacobum [5] Aragoniæ reges, quos, hoc anno arctissimum inter se fœdus percussisse, atque armorum societatem sanxisse scribit Surita [6]. Cæterum incubuisse Jacobo gravissimi in Mauros, qui in Valentino regno considebant, belli molem addit auctor: ac regem, Alasdraci Sarracenorum principis conjuratione detecta, infideles omnes regno ejicere meditatum, et cognito illius consilio Barbaros ex desperatione collectis animis, atque in rabiem efferatos bellum crudele movisse; demum Jacobi bellicum robur veritos, in eas leges consensisse, ut salvis rebus regno excederent: illorum porro numerum, qui bello idonei forent, feminis ac pueris exceptis, ad sexaginta millia hominum ascendisse: seque in Granatense regnum et alias Sarracenorum terras recepisse. Hæc de Hispanicis rebus suffecerint, ad Septentrionales jam nos conferamus.

26. *Ecclesiis Poloniæ, Lithuaniæ, Livoniæ et Prussiæ consulit; contra Tartaros insurgit.* — Procurandæ animarum salutis studio Innocentius

[1] Lib. XII. Ep. CXXVIII. — [2] Lib. XI. Ep. DCXL. — [3] Ep. DCXLI. — [4] Ep. DCCL. — [5] Lib. XII. Ep. CCXVII. — [6] Surita l. III, an. c. 49. cod. l. c. 60.

cum accepisset provinciam inter Russiam et ducatum Cracoviæ interjectam, Lweou vulgo dictam, Cracoviensis episcopi auctoritati obnoxiam, ob nemorum interjacentium densitatem, viarumque discrimina pastorum præsidio, quibus fide Christiana excolerentur, destitutam, in fide periclitari, abbati e Mezzano Apostol. S. L. partes demandavit [1], ut episcopum Cracoviensem ad mittendos viros pietate et doctrina conspicuos pro excolendis Christiana religione populis impelleret : « Ad audientiam nostram pervenit, quod inter Russiam et ducatum Cracoviæ, quædam existit provincia, quæ a civitate Cracoviensi quatuor distans dietis Lweou vulgariter nuncupatur, in qua homines habitantes, licet Christiano nomine censeantur, quia tamen venerabilis frater noster Cracoviensis episcopus loci diœcesanus, propter loci distantiam, et difficultatem viarum, quas inmeabiles facit densitas nemorosa, non potest instructioni eorum intendere, in ruditate sua et cæcitate fere pristina perseverant : ibi pueri nisi grandiusculi, et gressus potentes firmare vestigium ad fidei januam, regenerationis videlicet sacramentum, a parentibus adducuntur, propter quod multi decedunt ibidem unda baptismatis non renati, et alia infinita pericula proveniunt animarum : nos itaque volentes super iis, quo possumus, remedio providere, mandamus quod eumdem episcopum moneas attentius et inducas, ut circa erudiendos populos regionis illius, quos fidei sacramenta signarunt in fide et Christianæ religionis moribus, et alios ad veritatis Christi notitiam invitandos efficaciter laboret. Si autem hoc dictus episcopus neglexerit adimplere, vel tu cogitatione habita diligenti perpenderis, quod propter interjacentium locorum distantiam, asperitatem viarum, vel difficultates alias idem episcopus nequeat illis populis curam impendere, sicut oportuerit, pastoralem ; tu venerabili fratri nostro Gueznensi archiepiscopo metropolitano loci, et episcoporum illarum partium communicato consilio, prædicti diœcesani requisito consensu, pontificalem ibi sedem constituas ; et aliquem virum Ordinis fratrum Minorum, opere ac sermone potentem, illi plebi præficias in episcopum et pastorem, faciens ei a suis subditis reverentiam, et obedientiam debitam exhiberi. Dat. Anagniæ III id. Julii, anno XII ».

27. Erexerat antea in Lithuania Innocentius episcopalem sedem, cui Christianum equestris Ordinis Sanctæ-Mariæ Theutonicorum presbyterum imposuerat : ac Livoniæ et Prussiæ archiepiscopo imperaverat sacris ipsum episcopalibus initiaret, sacramentoque in verba Pontificis adigeret : sed antequam litteræ pervenissent, archiepiscopus Christianum in Lithuanorum episcopum consecrarat, et ipsum jurejurando sibi adstrinxerat. Quæ res cum Lithuaniæ libertatem imminueret, quam Sedis Apostolicæ auctoritati tantum fore obnoxiam Pontifex sanxerat, Lithuani principis, quem regiis insignibus ornarat, precibus adductus Pontifex sacramentum Livoniæ et Prussiæ archiepiscopo nuncupatum rescidit [1], ac significavit Christiano ipsum Ecclesiastica jura non a Livoniæ archiepiscopo, sed a Sede Apostolica tantummodo petiturum ; partesque Sluemburgensi episcopo imposuit [2], ut Romani Pontificis nomine sacramentum a Christiano exigeret : « Sane idem archiepiscopus, priusquam ad ipsum nostræ litteræ pervenissent, Ecclesiæ memoratæ de prædicto fratre providit, juramentum fidelitatis suo, et Ecclesiæ suæ nomine ab illo recipiens, licet hoc de intentione nostra nullatenus extitisset ; maxime cum terra Lethoviæ sit juris et proprietatis B. Petri, ac pro ejusdem regis honore, quem a suæ conversionis initio assumpsimus, et filium Ecclesiæ spiritualem et regiæ dignitatis titulo fecimus insigniri ; nullum ibi esse velimus episcopum, qui alii quam Romano Pontifici sit subjectus. Quia vero idem rex postmodum per affectuosas litteras postulavit a nobis, ut super hoc providere de circumspectione Sedis Apostolicæ curaremus ; nos ejusdem precibus annuentes, mandamus quod eumdem episcopum ad observantiam prædicti juramenti præfato archiepiscopo taliter præstiti denuntians aliquatenus non teneri, recipias ab ipso pro nobis et Ecclesia Romana fidelitatis solitæ juramentum juxta formam litterarum, quas super hoc transmisimus archiepiscopo memorato. Dat. Anagn. III non. Septembr. anno XII ».

28. Quod ad Livoniæ et Prussiæ archiepiscopum spectat ; cum Septentrionales Tartari infideles in Livoniam, Prussiam, Estoniam, atque alias provincias Christiana religione magno labore excultas, irrumpere pararent ; illi Pontifex cæterisque earum regionum Ecclesiasticis præsulibus munus demandavit, ut ad conscribendum crucesignatorum exercitum zelum pro sacris concionibus explicarent : « Non absque cordis anxietate percepimus, quod sævissimi Tartari, Christiani nominis inimici, et ipsorum complices terras Livoniæ, Estoniæ, Prussiæ ac alias, quas in partibus illis dilecti filii fratres Hospitalis Sanctæ-Mariæ Theutonicorum non sine magnis laboribus, et expensis, ac proprii effusione sanguinis, divina potentia suffragante, reduxerunt ad culmen Catholicæ veritatis occupare ac destruere moliuntur. Cum autem dignum sit, et congruum, ut per Sedem Apostolicam, cui divinitus omnium cura fidelium commissa esse dignoscitur, super hoc salubre consilium apponatur, nos de vestra circumspectione confisi universitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus contra Tartaros et complices memoratos in dictis terris verbum crucis per vos et alios ad hoc idoneos prædicetis, eam auctoritate nostra peccatorum veniam, et illas immunitates assumentibus crucem

[1] Lib. XII. Ep. XXXVII.

[1] Lib. XII. Ep. CCXII. — [2] Ep. CLXXVII.

hujusmodi concessuri, quæ transfretantibus in Terræ-Sanctæ subsidium in generali Concilio sunt concessæ. Dat. Assisii XIV kal. Junii, anno XI ».

29. Propagatam hoc tempore, Tetrici crucigerorum equitum magistri virtute, in finitimas provincias religionem Christianam, ac majorem Bartham et Galandam infidelibus ereptas, e litteris Pontificiis [1] constat, quibus Culmensi, Pomezanensi et Wariniensi episcopis data provincia est, ut religiosis equitibus in earum terrarum dominio obtinendo præsidio essent, censurisque invasores percellerent : « Frequenter ad nostrum pervenire gaudemus auditum, quod religio dilectorum filiorum fratrum Hospitalis S. Mariæ Theutonicorum ad hoc vigil et fervens esse dignoscitur, per quod Christiani gloria nominis augeatur. Sane, sicut ex relatu dilecti filii fratris Tetrici præceptoris ejusdem Hospitalis in Alemannia et Prussia, necnon et vestrarum, et aliorum nobilium de partibus illis, serie litterarum accepimus, fratres ipsius Hospitalis cum peregrinorum et aliorum Christi fidelium subsidio terras, quæ major Bartha vulgariter appellatur, Warmiensis diœcesis, ac terra nomine Galanda prope posita ad cultum fidei Catholicæ, idoneis de prædicta terra Bartha receptis obsidibus, de novo per Dei gratiam deduxerunt. Quia vere dictis fratribus, pro terris eisdem salubriter conservandis vestrum subsidium esse dicitur plurimum opportunum, fraternitatem vestram rogamus et hortamur attente, mandantes quatenus eis ad hoc pro divina, et nostra reverentia, impendatis consilium, auxilium et favorem. Nec permittatis ipsos super illis ab aliquibus indebite molestari. Dat. Assisii idib. Maii, an. XII ».

30. *De miraculis Nicolai, regis Daniæ filii, inquiritur.* — Effulsit hoc tempore Dania cælestibus prodigiis; quæ numen ad piorum solatium B. Nicolai Canuti olim regis Daniæ filii opera explicabat : Danorumque precibus sollicitatus Innocentius, ne viri sanctissimi gloriam obsolescere pateretur, illumque sanctorum catalogo aggregaret, ut solitam consilii maturitatem in re gravissima adhiberet, Slewicensi ac Wiburgensi episcopis, et abbati e Cara insula Cisterciensis Ordinis miraculorum, quæ ad beati Nicolai sepulchrum edita ferebantur, cognitionem detulit [2].

« Innocentius, etc.

« Charissimus in Christo filius noster Christophorus illustris rex, ac venerabilis frater noster arch. Lundensis, episcopi, necnon clerus et religiosi regni Daniæ per suas nobis litteras intimarunt, quod recolendæ memoriæ Nicolaus natus claræ memoriæ Canuti regis Daniæ, divina misericordia faciente, aggregatus existat collegio supernorum, gloriam concessæ sibi beatitudinis signis exprimens gloriosis. Nam circa sepulchrum ejus et loca alia per invocationem sui nominis, et devotionis sinceræ suffragia, multa miracula circa multos mirabiliter in altis Dominus multipliciter operatur; ita ut illius sanctitas manifestis indiciis comprobetur, et ipsius inter alios sanctos non invocare suffragia sit indignum. Quare dicti rex, archiepiscopus, episcopi, clerus et religiosi nobis humiliter supplicarunt, ut super hujusmodi miraculis testimonia recipi mandaremus. Verum quia in tam sancto et pio negotio est cum gravitate et maturitate prævia procedendum, de fide ac circumspectione vestra plenam in Domino fiduciam obtinentes, mandamus quatenus ascitis vobis viris religiosis, et Deum timentibus, de virtute morum, et veritate signorum, operibus videlicet et miraculis diligentissime inquirentes, quæ inveneritis nobis vestris litteris fideliter intimetis. Dat. Anagniæ VIII kal. August., anno XII ».

31. *Legatus Apostolicus ad conciliandos reges Hungariæ et Bohemiæ.* — In Bohemia cum rex Othacherus regia inunctione liniri optaret, atque ad Maguntinum archiepiscopum imponendi illi diadematis partes spectarent, qui tamen ab Hugone tit. S. Sabinæ presbytero cardinali devinctus anathemate obire munus non poterat; rogatus Pontifex a Bohemo rege, ut ejusmodi rei consuleret, Neapolitano electo hanc provinciam dedit : « Cum charissimus in Christo filius noster Otacherus rex Bohemiæ illustris, sicut eo insinuante accepimus, regni diademate cupiat coronari; quia Maguntinus archiepiscopus, de cujus manibus deberet idem rex coronam suscipere, per dilectum in Christo filium nostrum H. tit. S. Sabinæ presbyterum cardinalem tunc legatum Apostolicæ Sedis excommunicationis vinculo dicitur innodatus; volumus, et præsentium tibi auctoritate mandamus, quod eidem archiepiscopo, ut libere ad coronationem ejusdem regis possit procedere, absolutionis beneficium, dummodo satisfaciat super iis, pro quibus excommunicatus habetur, juxta Ecclesiæ formam exhibere procures. Quod si recusaverit satisfacere, tu dilecto filio capitulo Maguntino auctoritate nostra præcipias, ut ipsi loco archiepiscopi et Ecclesiæ Maguntinæ nomine, per aliquem de suffraganeis ipsius Ecclesiæ regem eumdem faciant coronare : et si præfati capitulum noluerint efficere, tu hoc uni de suffraganeis ipsius, vel alicui alii pontifici, quem ad id idoneum fore cognoveris, eadem auctoritate committas, qui ejusdem archiepiscopi vice coronationis ipsius officium, seu ministerium exequatur. Datum Later. VI id. April., anno XI ».

32. Adduxerat porro Pontificem ad imponendum electo Neapolitano legationis Apostolicæ in Ungaria, Bohemia, Austria, Styria et Moravia gerendæ munus, ardens conciliandæ inter Belam et Othacherum reges, qui se diuturno bello confecerant, pacis desiderium : quem propterea præsulibus eorum regnorum ac provinciarum commendavit [1]. Cumque legatus iter in provinciam arripuisset, venientibus ad Sedem Apostolicam Zaga-

[1] Inn. l. XI. Ep. DCCLXXVI. — [2] Ep. LXX.

[1] Lib. XI. Ep. DLXX. et Ep. cur. XXX.

briensi episcopo et religioso viro Minorita oratoribus, qui Belæ regis nomine, quem Innocentius ad dicendam causam festo natali sancti Joannis Baptistæ vocarat, deferrent Pontifici, Ungarum ad redintegrandam pacem, fideique Sedis Apostolicæ provinciæ arces, de qua exarserat contentio, committendas, si Othacherus suas pariter Pontifici custodiendas traderet, paratissimum; legatum ex suscepto itinere revocavit, munusque impositum datis Anagniæ III id. Julii litteris abrogavit[1].

33. Sopitum denique bellum tradit Henricus Stero[2] his verbis : « Bela rex Ungariæ, qui jam plus quam per biennium Austriam, Styriam et Moraviam vastaverat, multis millibus hominum interfectis et in captivitatem abductis, concordiam facit cum Othachero duce, recipiens ducatum Styriæ, suæque potestati subjiciens terram ipsam. Ipse autem Othacherus in tribus suis principatibus, videlicet Bohemia, Moravia, et Austria tanquam princeps omni probitate præclarus, inopinatam et optimam pacem facit, vadens in hyeme subsequenti in Prussiam crucesignatus : et magnam partem ipsius terræ cultui subdidit Christiano ».

34. *Petrus cardinalis legatus in Germania Conradi partes debilitaturus.* — Cum intestino adhuc alio bello Germania arderet, quæ hinc a Willelmo rege, inde a Conradi sequacibus lacerabatur, Innocentius ad Willelmi partes efferendas, pelliciendamque in illius obsequium Germaniam, Petrum Sancti-Georgii ad Velum-Aureum diaconum cardinalem transmisit, instruxitque auctoritate, ut eos, qui Conradi partes abjicerent, fidelium communioni restitueret, illatas ab iis Ecclesiæ injurias remitteret, conscriberet in rebelles exercitus. De qua illi imposita provincia ad cunctos principes Germaniæ viros hæc scripsit[3] : « Salubrem et prosperum partium vestrarum statum, exaltationem Ecclesiæ, ac Romani honorem imperii totis desideriis affectantes, dilectum filium nostrum P. Sancti-Georgii ad Velum-Aureum diaconum card. virum scientia præditum, honestate decorum, et in consiliis circumspectum, ad partes ipsas pro ejusdem Ecclesiæ, ipsius imperii promovendo negotio, ac utilitate dictarum partium procuranda, tanquam pacis angelum duximus transmittendum ; sibi plenæ legationis officio, ac libera potestate relaxandi excommunicationis sententiam, quam nonnulli partium earumdem adhærendo quondam Frederico olim Romanorum imperatori, suisque fautoribus contra Ecclesiam ipsam et quascumque alias in eisdem partibus existentes incurrerunt vel incurrent; et remittendi liberaliter injurias et offensas, si quas eidem intulerunt Ecclesiæ, ipsosque in nostram et ipsius Ecclesiæ gratiam admittendi ; congregandi quoque contra ejusdem Ecclesiæ hostes exercitum, et omnia faciendi tam in spiritualibus quam temporalibus, prout ejusdem Ecclesiæ utilitati viderit expedire, concessis, etc. » Addit preces et imperia, ut legatum debito honore ac studio prosequantur, suamque operam commendent. « Dat. Lat. XV kal. Maii, anno XII ». Ad comparanda Willelmo ampliora auxilia, et conciliandam legato majorem auctoritatem, eodem argumento ad Pomeranos, Suecos, Polonos, aliarumque borealium regionum principes scripsit[1]. Extant etiam plures de eadem legatione litteræ, quibus Petrum cardinalem prærogativis exornavit : tum aliæ quibus Sabinensem episcopum ad Lubecensem sedem traducere jussit[2].

Navabat is præsul strenuam in defendendis Ecclesiæ et Willelmi regis partibus operam : cui Pontifex promulgandæ in Conradum sacræ expeditionis, atque indulgentias Willelmi signa secuturis proponendi provinciam imposuit : utque plures ad sacras conciones alliceret, auditoribus, quos verus criminum dolor afficeret, viginti vel quadraginta dierum veniam condonavit : et clericis, qui crucem induerent, ut vectigalia Ecclesiastica creditoribus ad triennium obligarent, permittendi potestatem fecit.

35. *Ezelinum de Romano ob ferinam barbariem et hæreses Innocentius solemniter devovet, bonis exspoliat.* — Distrinxit porro Innocentius adversus Ezelinum præcipuum Conradi in Italia ducem, et consiliorum Friderici nequissimum olim participem : qui cum gravissimis argumentis justa hæresis suspicione infectus esset, atque ad purgandum crimen sæpius vocatus in judicium Sedem Apostolicam elusisset, obque contumaciam anathemate percussus, obfirmato animo censuras pluribus annis sprevisset : demum hoc anno die Cœnæ Domini hæresis crimine damnatus, et omnibus hæreticorum pœnis Pontificia sententia irretitus est. Cujus scelera atque inhumanam crudelitatem ita describit Innocentius[3] :

« Ad memoriam rei gestæ in perpetuum.

« Truculentam unius inhumani hominis rabiem, sævamque barbariem, Ezelini videlicet de Romano, quem diræ malignitatis enormitas fecit insignem, et mundo non incognita factorum atrocium multitudo spectabilem; humana societas ad elidendum improbas malepotentium tyrannides instituta, indigne forsitan pertulisse videtur; sed indignum proculdubio noscitur sustulisse. Hic siquidem sub humani vultus effigie bellualem animum retinens, Christiani sanguinis sitibundus, et viribus rigidus alienis, impacabile adversus communia humanitatis fœdera bellum gerit. Non enim solum ferali hominum excidio debacchatur in corpora, verum et super omnem modum, mensuram et numerum, exhausti cruoris profluvio non contentus, per Catholicæ fidei corruptores spiri-

[1] Lib. XII. Ep. cur. IV. extat apud Wading. tom. II. in ejus Regest. — [2] Stero in Annal. apud Canis. antiq. lect. tom. I. pag. 274. Chr. Austr. eod. an. — [3] Lib. XI. Ep. cur. X.

[1] Lib. XI. Ep. cur. XXII. ib. Ep. CDXC. — [2] Ep. CDLXXVI. — [3] Ep. IX.

tualis vitæ operatur exitium in interitum animarum : nimirum si in suis atrocitatibus propria contra infensos exequeretur odia, vel patientia jam deferbuisset in eo incalescens animi feritas, peractæ ultionis refrigerio mitigata in his, quos habere videbatur exosos. Sed ejus effera crudelitas sic in omnes excandet, ut nec fortunæ, nec vitæ pepercerit etiam amicorum, nec sexum miseratus fuerit in quibuslibet, vel ætatem; nec alicujus religionis, vel ordinis vereatur honorem, cæcans parvulos innocentes, adultos nequiter perimens, diversis excogitatis in eos generibus tormentorum; et quod pudorosum est cogitare vel eloqui, horrido sectionis impiæ cultro tam feminas, ut dicitur, eunuchizante quam mares, spem futuræ prolis occidens in superstitibus occisorum, ut ex intentione quodammodo fiat eorum etiam, quos adhuc de lumbis natura non protulit, homicida. Quis ergo dubitet eum in hominibus non tantum personas persequi, sed naturam? Quis ambigat illum, quasi non hominem, humani generis fore publicum inimicum? »

36. Hæc a Pontifice non iracundiæ in hostem ardore, sed minora tyranni sceleribus jactata intuebitur, qui duobus ante annis ab eo patrata, atque ex monacho Patavino suo loco excerpta meminerit, et ab eodem auctore de eo immanissimo carnifice anno superiori scripta legerit [1] : « Ezelinus nullas, nisi sanguine fuso, gaudens habere vias, tam in Verona quam in Marchia universa vehementer iterum manum ad incarcerandum et occidendum extendit, implevitque civitates et castra multitudine captivorum, quos fame horribili affligebat. Præ famis autem et sitis angustia, proh dolor! quælibet immunda miseri comederunt, ac urinam cum aviditate inopinabili bibere cogebantur : et non parvum impendere beneficium putabatur, qui urinæ suæ potum dignabatur sociis impartiri. Fœtor etiam intolerabilis, et aer corruptus calorque nimius et tenebræ ita horribiles erant in carceribus Ezelini, quod captivi vix poterant respirare, multique his de causis spiritum exhalabant. Præterea tanta erat in his hominum miserabilium multitudo, quod ita unus alium comprimebat, quod nec jacere poterat aliquis, nec sedere : corporis vero debilitas nullo modo super pedes consistere permittebat. Clamor autem lugentium, et dicentium : Væ, væ, ac percussiones manuum ita horridæ personabant, quod non carceres manufacti, sed ergastula infernalia, et pœnæ inflictæ a dæmonibus merito putabantur : quia ibi nulla requies, nulla consolatio, nulla species redemptionis a malis illatis, et imminentibus habebatur. Mors ibi summo desiderio quærebatur, ut finem imponeret tantis malis : moriens enim in tali statu vivente felicior credebatur : in mortis vero articulo constituti, confiteri cum sacerdotibus, et rerum suarum disponendarum licentiam nullo modo poterant obtinere. Efferebant itaque quotidie corpora extincta de carceribus tenebrosis, nec permittebant aliquem sepeliri, nisi prius evidentissime probaretur quis esset, vel unde, qui beneficium consequi debebat sepulturæ ». Prodierat ex hæresi, atque alebatur ea ferina barbaries : qua labe inquinatum fuisse docent quæ subjicit Pontifex.

[1] Monach. Pat. l. 1.

37. « Hunc ex genere cum publice damnati hæretici filius fuerit, hæreticorumque cognatus; hunc etiam ex moribus, cum eum perfidum esse contraria religioni Christianæ opera manifestent; nos cum publicæ opinionis concurrentes assensu, unam de subdolis præsumpsimus esse vulpeculis, quæ vineam Domini Sabaoth demoliri non cessant, testamentum æterni Evangelii corrumpentem. Ad hunc autem nequissimæ intentionis effectum, eo ingenii sui calle processit, quia in quos potuit vasa sceleratissimæ interfectionis arripiens, per corporalis necis formidinem, quæ plerumque cadit in fortes, residuos regionis suæ viros redegit in parvulos, ut eis animorum confidentia libertatis privilegio, et veritatis oraculo destitutis, facile per magistros errorum sub prædicti Ezelini præsidio ad subvertendas fidelium mentes in Marchiæ Tarvisinæ partibus emergentes in publicum, perversa hæreticæ infectionis dogmata suggerantur. Execrans præterea commune omnibus gentibus, et magnum in Christo et Ecclesia matrimonii sacramentum; quod non humanæ voluntatis inventio statuit, sed divinæ institutionis commendat auctoritas, quod temporaliter Orientis ex homine Salvatoris nativitas honoravit, quodque cunctis fere animantibus suggerit insitus eis ordo naturæ; damnabili, et de typo abominationis hæreticæ procedente præsumptionis audacia separat, contra legis Evangelicæ interdictum legitimæ conjunctionis fœdere copulatos a Deo, inter complices suos fœda connubia, et adulterina contubernia conjungendo, ex quibus spuria vitulamina prodeunt, radices altas posteritatis prosperæ non datura.

38. « Nos itaque quos, licet immeritos, summus fidelium pastor ad arcendos a redempto sanguine Christi grege ferales impetus, salutem Christiani populi lædentes et vitam; necnon ad hujusmodi investigandas assiduis vigiliis, capiendasque vulpeculas, Ecclesiæ suæ voluit præsidere, valido clamore Christiani sanguinis, quo idem Ezelinus terram operuit, nec minus Evangelicæ fidei, quam molitur evertere, periculo excitati; per religiosos viros descendere curavimus, et videre an idem Ezelinus illud circa Ecclesiam Catholicam naufragium pateretur, quod de ipso et detestanda nuntiabant opera, et vulgata infamia prædicabat. Cum autem ipsi religiosi super his cum diligentia inquirentes eumdem, qui de fide Christi non recte sentiret, haberi debere suspectum certis indiciis comperissent; tandem ipse ad Sedem Apostolicam nuntios destinavit, quibus bonæ memoriæ Sabinensem episcopum concessi-

mus auditorem. Coram quo ad jurandum in ipsius Ezelini anima se obtulere paratos, quod idem de Deo, et Catholica fide credebat, secundum quod Romana tenet Ecclesia, et docet esse credendum. Sed quoniam a dicto episcopo, vel a nobis hujusmodi purgatio admissa non exitit; cum in tanto crimine non per nuntios, sed per propriam personam præstanda esset purgatio coram nobis; sibi præfiximus terminum, quo Apostolico se aspectui præsentaret, facturus super iis, quæ ordo exigeret rationis, oblata sibi de securitate personæ in veniendo et redeundo plenaria cautione. Unde quia nec in eodem termino, nec post venire, vel mittere procuravit, ipsum, qui plurium erat alias excommunicationum laqueis irretitus, et quod de fide Catholica male sentiret, certa ratione suspectus, anathematis duximus vinculo innodandum, alium eidem terminum assignantes quo in nostra compareret præsentia, super præmissis mandatis Ecclesiæ pariturus; denuntiato publice quod, nisi usque ad terminum ipsum id faceret, ex tunc procederemus gravius contra eum juxta legitimas, et canonicas sanctiones.

39. « Cum autem venire, seu mittere, licet ultra terminum diutius exspectatus, damnabili obstinatione despexisset; et non solum per annum, sed per biennium, vilipensis Ecclesiæ clavibus, præfatum sustinuisset contemptibiliter anathema; nos, quia non debebamus ulterius contra eum canonicum differre judicium, quem tam longum diffugium et tam dura pertinacia reum tanti criminis ostendebant; præsertim quia hujusmodi judicii tarditas periculosam forte aliquibus præbebat audaciam, et quos a malis festinata in unius personam pœna compesceret, protelata forsitan ad illa laxaret; eumdem Ezelinum tanquam hæreticum reputantes decrevimus ipsum, habito fratrum nostrorum consilio, prolatis adversus hæreticos sententiis, sanctionibus subjacere, nisi usque ad kal. Aug. tunc proxime secuturas coram nobis comparere curaret nostris, et Ecclesiæ pariturus præcise beneplacitis et mandatis : quem siquidem terminum tunc sibi ex multa benignitate Apostolicæ Sedis indulsimus, cum eum salvari vellemus potius quam perire. Ipse vero contra Deum et homines collo rebellionis extento, et ad omnem Christianæ fidei inobedientiam spiritu confirmato, tanquam prolapsus in desperationis abyssum, et humani pudoris, divini judicii ac salutaris consilii pertinax aspernator, imminentia sibi discrimina quæcumque contempsit : et perire potius eligens quam parere, nec in termino sibi ex multa Ecclesiasticæ miserationis lenitate concesso, nec postmodum diutius exspectatus venire curavit. Nos autem illius periculo condolentes, adhuc voluimus ejus duritiam solita Sedis Apostolicæ benignitate mulcere, si forte ad suscipiendum salutis remedium aliqua in eo scintilla sanioris consilii remansisset; ipsumque non solum semel, vel secundo, sed pluries imo multotiens ad misericordiæ judicium edictis legitimis evocatum, duximus prolixis ad convincendam inexcusabilem ejus malitiam temporum spatiis exspectandum : porro idem, sicut aspidis surdissimæ filius ad omnem monitoris vocem obturans auditum, jam per sex annos et amplius vocationis, longanimitatis, et exspectationis nostræ patientia est abusus.

« Nos igitur ex iis attendentes, quod diuturnior erga eumdem Ezelinum tolerantiæ pietas in communem multorum posset redundare perniciem, et ulterior exspectatio ni liloperaretur in eo, nisi contumaciam et contemptum; ne tantum malum in medio Christiani populi diutius toleratum latius pervagetur, de prædictorum fratrum nostrorum consilio, præsente fidelium populo, qui in die Cœnæ Domini ex diversis mundi partibus ad Apostolorum limina de more confluxit, præfatum Ezelinum sicut manifestum hæreticum sententialiter judicamus, ipsum excommunicatum et anathematizatum, cum damnatis hæreticis deputando, adscripta illis damnationis stipendia recepturum. quem si forsan usque ad festum Ascensionis Dominicæ proxime venturum ad præsentiam nostram personaliter venerit, audiemus, quod de abundantissima prædictæ Sedis clementia duximus adjungendum. Dat. Later. V idus April., an. XII ». Imposita [1] etiam omnibus præsulibus provincia, ut Ezelinum hæreseos damnatum crimine divulgarent, omnesque illius studiosos propositis hæreticorum sequacibus pœnis percellerent.

40. Cum Pontificiam clementiam sperneret Ezelinus, meritis eum pœnis Innocentius affecit. Extant enim ad Albericum ipsius fratrem eo argumento litteræ, quibus bona Ezelini, quem pœnis hæreticorum subjecerat, in eum transfudit; Willelmique regis Romanorum sententiam, qua ipsum perduellionis damnarat, omnibusque vectigalibus imperii terris exuerat, confirmavit [2].

« Innocentius etc. nobili viro Alberico de Romano nostro et Ecclesiæ Rom. devoto.

« Tuæ nobilitatis assertio continebat, quod nos olim Ezelinum de Romano, qui de fide Catholica male sentiret, habentes certa ratione suspectum, ipsumque, qui pluries citatus legitime, ut compareret propter hoc personaliter coram nobis, venire contempsit, tanquam hæreticum deputantes, ac decernentes ipsum promulgatis adversus hæreticos sanctionibus subjacere, ipsius bona tibi adjudicavimus universa : et charissimus in Christo filius noster rex Romanorum illustris propter præmissa, et quod idem Ezelinus sibi obstinata rebellare perfidia præsumebat, diligenter attendens, ipsum castris, villis, possessionibus, jurisdictionibus, vassallis, mancipiis, et eorum peculiis, ac universis bonis suis regali auctoritate privavit omnino, ipsumque in amissione eorum eadem auctoritate damnavit, tibi hæc adjudicans universa, et ad te cum omni plenitudine juris pertinere

[1] R[illegible] post eamd. Ep. — [2] Lib. XI, Ep. DCXXIV.

decernens; nos quoque quod per regem ipsum super hoc factum extitit ratum habentes et gratum id auctoritate Apostolica duximus confirmandum. Cum igitur nuper præfatum Ezelinum sicut manifestum hæreticum sententialiter duxerimus judicandum ipsum excommunicatum, et anathematizatum, cum damnatis hæreticis deputando, adscripta illis damnationis stipendia recepturum; nos devotionis tuæ precibus inclinati, prædictos ipsius regis processus, ac nostros robur obtinere decernentes perpetuæ firmitatis, tibi denuo dictas ipsius Ezelini villas et omnia supradicta superabundantis cautelæ studio conferimus et adjudicamus, ac alias collata, et adjudicata auctoritate Apostolica confirmamus, et præsentis scripturæ pagina communimus; intrandi, et apprehendendi corporalem possessionem omnium prædictorum per te, vel per alios auctoritate propria contrariis constitutionibus canonicis, vel civilibus nequaquam obstantibus, plenam tibi concedentes ac liberam facultatem ».

De Ezelino satis. Jam ab eo ad Conradum hæresis suspicione inquinatum sermonem convertamus.

41. *A papa in judicium vocatur Conradus, qui dominatu et potentia florens, Manfredo aversante, moritur.* — Indixerat illi Pontifex peremptorium diem, ut objecta crimina coram Sede Apostolica purgaret : qui missis oratoribus ea diluere est conatus. Cum vero illius ad gremium Ecclesiæ revocandi summo desiderio Innocentius teneretur, Montisfortis et Sabaudiæ comitum precibus adductus dictam illi diem ad rem totam facilius componendam prorogavit : qua de re hoc Diploma edidit[1] :

« Universis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis.

« Super diversis articulis, fidem moresque religionis Christianæ tangentibus, nobilem virum Conradum natum quondam Friderici olim Romanorum imperatoris, propositis publicæ citationis edictis, ad præsentiam nostram suadente officii pastoralis debito duximus evocandum, præfixo sibi peremptorio termino, quo veniret suam, si Domino volente valeret, coram nobis innocentiam ostensurus. Ipse vero audita citatione hujusmodi ad statutum terminum solemnes procuratores, et nuntios ad Sedem Apostolicam destinavit, qui super prædictis articulis excusationes suas in nostro auditorio publice proponere curaverunt. Nos itaque iis intellectis, quoniam ejusdem quærimus affectu paterno salutem, dilectorum filiorum nobilium virorum I. Montis-Fortis, et T. de Sabaudia comitum, precibus inclinati, usque ad medium proximæ Quadragesimæ de solita ejusdem Sedis misericordia prædictæ citationis terminum prorogamus, in eodem statu, in quo erat, negotio per omnia remanente. Datum Assisii II non. Februar. anno XII ». Quid gestum sit condicta die nobis exploratum non est.

42. Objecisse porro Conrado inter cætera atrocia scelera Innocentium Henrici fratris necem refert Parisius[1] : atque multis argumentis Conradum sceleris fœditatem diluere conatum : « Papæ, inquit, graviter eum accusanti respondit, dicens quod in ejus obitu partem sui corporis reputat amisisse potissimam. Sed revera quidam flagitiosissimus Joannes Maurus ipsum potionatum, et adhuc sub morte palpitantem quodam manutergio strangulavit. Rex autem Conradus post mortem dicti fratris sui nunquam, ut antea, vultum ostendit serenum ». Adhæsit Conrado illius criminis infamia, cum justæ suspicioni pateret locus illum, ut Siciliam testamento, ut vidimus, Henrico relictam sine metu obtineret, e medio sustulisse : sed diu flagitii præmio potiri non licuit; nec Joannes Maurus divinam severitatem evasit. Tradit enim Conradi ac Manfredi rerum scriptor[2] hoc ipso anno conversis rebus, a Sarracenis, quos habebat comites fidissimos, obtruncatum.

Ad confirmandum præterea in Sicilia dominatum Conradum Manfredi potentiam debilitasse admodum opesque fregisse narrat idem anonymus auctor, quem ait tacito in eum livore fuisse suffusum : « Parum duravit hæc affectio, inquit, regis ad principem; nam processu dierum videns rex istius principis solertiam, suspicionem de ipso in certo recipiens, quod ratione magnæ sapientiæ, quæ in ipso erat, homo esset magis dominandi, quam obsequendi conditione dignus, mutari cœpit adversus eum, ipsumque deprimere quomodocumque posset intendebat. Ut autem animi sui motum sub quadam generalitatis specie occultaret, ut eum quidem læderet, lædere tamen nolle videretur, fecit eidem principi notum se omnes donationes post imperatoris obitum factas revocare velle : principique suggessit, ut quo magis aliis regni majoribus daret exemplum, revocationem factarum sibi donationum æquanimiter patiendi : ipse princeps primus, atque spontaneus honorem Montis S. Angeli, et civitatem Brundusii, quam ratione principatus Tarenti possidebat, regi resignaret. Sicque factum est quod princeps regis voto satisfaciens, animique motum plene cognoscens, honorem Montis S. Angeli et civitatem prædictam regi obtulit atque dimisit.

43. « Rex autem generalem prædictarum concessionum revocationem faciens, cœpit prædicto principi paulatim favorem subtrahere, terramque illam, quam princeps tenebat ex concessione paterna, non quidem simul, sed successive quibus poterat occasionibus ab ejus dominio et possessione revocavit; solumque principatum Tarenti mutilatum comitatibus Gravinæ, Tricarici, Mon-

[1] Lib. XI. Ep. cur. VI.

[1] Par. Hist. Angl. hoc an. — [2] Anonym. auct. Ms. de rebus Conrad. et Manfredi.

fiscaveosi, et prædicta Brundusina civitate sibi dimisit. Et ne princeps de ipsa quoque terra, quæ sibi remanserat, subsidium habere posset, hominibus ipsius principatus collectam generalem gravissimam imponi et exigi mandavit, regio ærario applicandam. Justitiarium quoque in principatu ipso a principe ordinatum removit, et justitiarium suum, sicut in aliis regni partibus, in ipso constituit, subtracta sibi in eodem principatu mera imperii potestate, quam ex concessione patris imperatoris habuerat, ut princeps nonnisi in civilibus tantum jurisdictionem in principatu ipso retineret. Princeps vero prudentissimus in tali quidem adversitate fortunæ minime frangebatur, virtutumque suarum auxilio, cum magis necessarium sibi erat, utens propter ea quæ rex sibi faciebat. Nec quidem tantis malis in fratrem rex exsaturatus est; sed majorem extremamque ipsius principis depressionem Gualvanum Lanceam, qui imperatori diu serviverat, quem propter magnam ejus fidem atque prudentiam imperator vicarium suum in Tuscia per multum temporis spatium habuit; Fredericum quoque Lanceam fratrem ejus, et Bonifacium de Anglono ipsius principis avunculum, omnesque ipsius principis consanguineos et affines ex parte materna, conficta in eos occasione, cum uxoribus, matribus, sororibus, ac filiis et filiabus magnis et parvis, regnum exire mandavit : qui omnes exeuntes regnum, cum se ad imperatricem Romaniæ sororem ipsius principis contulissent, misit rex postmodum Bertholdum marchionem de Honebruch in Romaniam, qui prædictos Gualvanum et fratres ab imperatore Romaniæ, (nimirum Vatacio), fecit de imperio suo licentiari, multum displicuisse regi asserens si imperator eos circa se retineret. Licet autem rex ita graviter contra principem moveretur, princeps tamen libenter omnia patiens regi cum omni devotione obsequebatur ». Verum alto pectore conceptum dolorem pressisse Manfredum, ut facilius lædere posset, apparet ex iis, quæ e Ricordano, atque aliis infra dicemus. Pergit anonymus scriptor exponere, ut Manfredus strenuam Conrado operam in expugnandis pluribus munitissimis urbibus explicuerit.

44. Ingravescebat quidem adeo Conradi potentia, ut nisi repentina mors illius consilia oppressisset, Romanam Ecclesiam, atque omnes illius clientes fœderatosque in discrimen adducturus timeretur. Jam ille, adjuncta suo imperio Sicilia, Aquino, Suessaque obtentis, Capua et Neapoli, aliisque urbibus Pontificiarum partium expugnatis, in Germaniam expeditionem comparabat adversus Willelmum in imperio æmulum, cujus majestas atque auctoritas admodum obsoleverat, ut ex iis, quæ Stadensis narrat, colligitur [1] : « Anno Domini MCCLIV. Inter regem Willelmum et Coloniensem archiepiscopum in Nussia tanta controversia surrexit, quod Coloniensis applicato igne valido ad domum, in qua erat legatus cum rege, voluit ambos incendio suffocare, vix evaserunt ». Affulgebant ergo Conrado secundarum rerum spes certissimæ, atque humanæ felicitatis apicem facile conscensurus videbatur, cum repentino implicitus morbo decubuit, ut anonymus rerum Conradi et Manfredi, sive dixerimus Sicularum sui temporis scriptor narrat his verbis [1] : « Reversus in Apuliam hyeme sequenti, scilicet post expugnatam superiore anno Neapolim, mortuoque Henrico minore fratre suo, disponebat rex versus partes imperii procedere, et cum circa veris initium ordinato exercitu processurus castrametari cœpisset in campis prope Lavellum infirmitate correptus, cum esset circa annos ætatis XXVI, in triumphorum suorum primordiis acerbo mortis fato succubuit. Mortuus est autem idem rex XXI mensis Maii anno Domini MCCLIV, XII Indict. superstite sibi filio nomine Conradino duorum jam annorum ex Elisabeth regina suscepto ». At illius obitum aliquot ante diebus collocant Stero [2], ac Patavinus monachus [3]. Parisius [4] vero in aliquot posteriores dies rejicit, qui omnes aliique hoc anno accidisse consentiunt. Ex quibus atque e Pontificiis litteris refellendi nonnulli, qui Conradi obitum in superiores annos contulere.

45. Quod ad ejus mortis genus spectat; innuit Parisius partim e concepto ob sibi atrocissima objecta scelera dolore, partim veneno contabuisse : « Interim, inquit, papa non mediocriter diffamavit regem Conradum, imponens ei enormia crimina, scilicet cædem fratris sui Henrici, ut sic provocaret regem Anglorum, et omnes Anglos contra eum; et quod contemptor extitit clavium Ecclesiæ, et multa alia, quæ non oportet recitare : scripta autem sunt in libro additamentorum, et in hoc prætacta. Rex igitur Conradus irruptiones hostiles, comminationes, opprobria papæ sustinens et diffamationes (nimirum ob necatum Henricum), cœpit supra modum contristari, et gravi dolore contabescere : et ut dicitur, veneno propinato impellente ». Porrectum illi a Manfredo, qui tyrannidem affectabat, scribit Ricordanus [5] quem Joannes Villanus [6], et nonnulli alii sequuntur, ac languenti clystere infusum tradit. Certe mutua quæ intercesserant odia illatæque Manfredo injuriæ, de quibus supra dictum est, tentati facinoris suspicioni locum dedere. Pergit Parisius lugubrem Conradi mortem describere, tristesque ab illo in extremis vitæ continuis emissas voces adducit : « Væ mihi misero, væ, væ mihi misero. Et quid me fudit mater mea e gremio? Et quid pater meus me genuit tot ærumnis exponendum? Ecclesia, quæ mater patri meo et mihi esse debuit, potius novercatur : imperium quod ante Christi

[1] Stad. in Chron. hoc an.

[1] Anonym. auct. Ms. de reb. Conradi et Manfredi. — [2] Stero in Annal. 1254 apud Canis. antiq. lect. tom. I. pag. 273. — [3] Monach. Pat. Chr. l. II. — [4] Par. Hist. Ang. hoc an. — [5] Ricord. Hist. Flor. c. 146. — [6] Joan. Vill. l. VI. c. 44.

Nativitatem usque nunc floruit, modo marcescit et datur lethææ oblivioni. Maledicens ergo diei nativitatis suæ, miseram et afflictam animam exhalavit». Discessisse e vivis non expiatis sacra confessione criminibus, atque anathematis vinculis irretitum, scribunt[1] laudati Ricordanus et Joannes Villanus[2] : justo numinis judicio, ut sacerdotum ministerio in extremo vitæ articulo, e quo pendebat æternitas, ad solvendos censurarum nexus, atque eluenda scelera careret, quos ob defensam Ecclesiæ causam acerrimis etiam tormentis aliquando confecisset. Funesto mortis generi funestæ exequiæ respondere, si vera sunt quæ nonnulli referunt[3]; extincti Conradi corpus in Messanense templum, ut sepulturæ mandaretur illatum, ex cereorum multitudine funebri apparatu flammam corripiente, una cum templi tholo conflagrasse, eaque de re elegans hoc carmen compositum.

Funere Conradus caruit tumuloque : rebelli
Utraque namque negat munera religio etc

46. *Conradinus Conradi filius in clientelam Sedis Apostolicæ receptus.* — Sublato itaque e medio Conrado, Bertoldum marchionem Conradini vice Siculi regni administrationem et testamento Conradi arripuisse scribit auctor anonymus supra memoratus[4] : «Pueri balium prænominatus Bertholdus de Honebruch per magnam sui astutiam procuravit sibi a rege committi propter favorem Theutonicorum, quos omnes ratione communis nationis munerum allectione adeo sibi devinxerat, quod de eis omne suum beneplacitum facere poterat». Et infra : «Assumpto itaque baliatus officio a marchione Bertholdo, tota camera, cunctaque regis gaza in auro, argento, lapidibus pretiosis et aliis, quæ in ipsa camera continebantur, ad ipsius marchionis manus et dominium pervenerunt. Cumque inter alia, quæ dictus rex Conradus de filio et regno suo in ultima voluntate disposuit, filium suum manibus et gratiæ Sedis Apostolicæ submittendum esse mandasset, papa Innocentius IV, qui Sedi tunc Apostolicæ præerat, ex regis dispositione quamdam sumens occasionem, asserens regnum Siciliæ ad Ecclesiam Rom. spectare, regnum ipsum vindicare intendebat. Cumque prædictus marchio, regni balium gerens, misisset legatos ad papam super petenda regi pupillo Sedis Apostolicæ gratia, prout pater suus in ultima voluntate statuisse videbatur, summus Pontifex illam legatorum missionem et Apostolicæ gratiæ postulationem magis debilitati partis regiæ, quam devotioni adscribens, respondit præcise se habere velle regni possessionem, atque dominium promittens regi pupillo, cum ad pubertatem veniret, de jure si quod haberet in regno, gratiam esse faciendam». Hæc auctor Manfredi studio in Pontificem parum æquus.

47. Explicuisse Innocentium in Conradinum Apostolicam clementiam, eique regnum Hierosolymitanum, cujus dominium in Henricum Cypri regem, ut supra vidimus, ob Conradi de Ecclesia male meriti scelera; ne res Christiana in Oriente funditus everteretur, transfusum fuerat; atque Sueviæ principatum, quo ipsius pater dejectus erat, et alia jura, si quæ in Siciliam obtineret, adscripsisse ostendunt ad universos fideles exaratæ pontificiæ litteræ[1].

« Universis Christi fidelibus.

« Benigna mater Ecclesia, circa devotos et humiles filios sollicite vigilans, eorum profectibus et saluti pietatis oculo instanter prospicit et attente. Sed cum semper misericordiæ beneficiis affluat abundanter, illud præcipue inter clementiæ opera ipsam reddit conspicuam et insignem, quod de pupillorum statu, et suffragio indigentium alieno, propensius meditans, in opportunum patrocinium ad illorum munimen inundanter exuberat, et ad tutelam et præservationem ipsorum manus extendens propitias, brachiaque favorabilia explicans, ministerium circa eos constantis exequitur adjutricis. Quia igitur competit Ecclesiæ congruis pupillos fulcire favoribus, piisque præsidiis communire, nos circa charissimum in Christo filium nostrum Conradum regem Hierosolymitanum, illustrem ducem Sueviæ, filium quondam Conradi nati quondam Friderici olim Rom. imperatoris, nunc in annis teneris et pupillari constitutum ætate, Apostolicæ benevolentiæ gratiam effundentes, ut suæ propitiationis salubre munimen, magnumque commodum per effectum teneat, sentiat et agnoscat, ac nostra et Apostolicæ Sedis benigne sibi largientis juvamina, regnum Hierosolymitanum et ducatum Sueviæ, et alia jura sua, ubicumque illa, sive in regno Siciliæ, sive alibi habeat, integra et illæsa sibi, deliberatione cum fratribus nostris habita, proponimus et volumus conservare, et permittimus, quod universi de ipso regno Siciliæ in serie juramenti fidelitatis, quod nobis, et Ecclesiæ Rom. præstabunt possint adjicere, Conradi pueri jure salvo. Ideo autem hæc vobis insinuamus et scribimus ut ex tenore præsentium notitia, et certitudo de iis in posterum habeatur».

48. *Siciliæ regnum sibi vindicat Manfredus, quem cum fautoribus Innocentius juribus exuit, datis litteris ad Willelmum regem Romanorum.*— Ut Siciliæ porro regnum, cui Manfredus dominandi cupidine allectus inhiabat, ad Ecclesiam revocaret, Guillelmum S. Eustachii diaconum card. A. S. L. cum amplissima auctoritate, vel ad rebellium pertinaciam comprimendam ; vel aliorum studia alliciendia suppeditandave militi stipendia misit,

[1] Ricord. de Jo. Vill. ubi sup. — [2] Ibid. — [3] Maurol. et Constant. in Hist. Sicil. Surmont. in Hist. Neap. — [4] Anonym. auct. Ms. de rebus Conrad. et Manfr.

[1] Inn. l. XII. post Ep. DV.

ut ex litteris[1] tum ipsi datis perspicitur : « Discretioni tuæ, quam firmiter, et pro certo tenere volumus, quod nos et fratres nostri te ac prædictum negotium in omni eventu constanter manutenebimus, tibique pro eo auxilia continua impendemus, præsentium tenore concedimus, ut possis pro eodem negotio nostro, et Ecclesiæ Romanæ nomine contrahere mutuum, quantumcumque a mercatoribus Romanis, vel aliis, et obligare propter hoc Rom. Ecclesiam, et castra, et possessiones Ecclesiarum Urbis, Campaniæ, et Maritimæ, necnon castra, et possessiones circumadjacentium locorum, et regni Siciliæ supradicti. Possis etiam pro ipsius promotione negotii fructus et proventus omnes Ecclesiarum tam cathedralium, quam aliarum in eodem regno vacantium libere accipere, ac etiam non vacantium, si earum prælati negotium ipsum non juverint juxta tuum beneplacitum et mandatum. Imponendi quoque ac exigendi collectas in eodem regno, si expedire videris, et novam ibi cudi faciendi monetam, ac exhæredandi omnes de regno ipso quondam Friderici olim Romanorum imperatoris, et natorum suorum fautores, qui ad mandatum Ecclesiæ, post denuntiationem eis super hoc auctoritate nostra factam, minime redierint, et cunctos alios, qui postquam ipsis denuntiaveris, redire contempserint. Omnia insuper curiæ domania, et quæcumque sive in comitatibus, sive baroniis, seu feudis, vel scandentiis, aut quibuslibet aliis sunt in eodem regno concessa, libere revocandi ; privandi præterea universos ipsius regni, quos Ecclesiæ proditores esse constiterit, si ad ejus mandatum redire noluerint omnibus suis feudis, et illa concedendi fidelibus, ac accipiendi rebellium de regno ipso deposita ubicumque sunt, vel fuerint, et faciendi reddi in eodem regno, cum necesse fuerit, per illius pares judicia; tribuimus tibi plenariam potestatem. Ideoque prudentiæ tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ad ejusdem prosecutionem negotii, de divino, et Apostolico confisus suffragio, forti assurgens animo circa illud cunctis invigiles studiis, et ut optatæ promotionis, favente Deo, incrementa suscipiat, instanti sollicitudine, ac sollicita instantia elabores. Dat. Anagniæ IV non. Sept. anno XII ». Auxit pluribus prærogativis[2] legatum, ut majorem illi conciliaret auctoritatem, datisque ad Siculos præsules litteris[3], tum Ecclesiasticis, ac laicis sacerdotia, aut vectigales Ecclesiarum possessiones eripi jussit, qui Manfredi sequacium partes tuerentur.

49. Plures Siculos, quos diuturna Friderici et Conradi tyrannis fatigarat, ad Pontificias partes traductos indicat rerum Sicularum scriptor[4] : qui subdit, mox certatim populis liberas manus attollentibus, atque in Ecclesiæ obsequium procumbentibus, perculsum marchionem Honebruchensem, regni administrationem, quam pro Conradino susceperat, in Manfredum contulisse : « Cœpit, inquit, ex parte summi Pontificis caute tractari cum aliquibus regni magnatibus, qualiter regni possessionem adipisci Ecclesia posset. Cum autem jam aliqui de regni majoribus ad partem Ecclesiæ inclinari cœpissent, et prædicti marchionis non esset tanta potentia, quod tam gravi dissidio vigenti posset obstare, videns marchio se in tanta difficultate perplexum, cum summus Pontifex exercitum jam congregare cœpisset, ad occupandum regnum, pluresque magnates, quos ipse marchio habere sperabat in auxilium, alii occulte, alii manifeste ad partem Ecclesiæ declinarent; baliatus officium se assumpsisse pœnituit, et ex tunc onus quidem incaute susceptum non sine pudore deponendum existimavit ». Et infra :

50. « Marchione itaque dimittente baliatus officium, comites, barones et alii magnates regni in regis (nimirum Conradini) fidelitate manentes, ipse etiam marchio unanimiter convenerunt, rogantes principem Manfredum, ut balium nepotis regis pupilli a marchione dimissum, quod eidem principi jure agnationis legitime offerebatur, assumeret, publice protestantes, quod si ipse princeps balium ipsum non reciperet, negotium pupilli regis in regno Siciliæ penitus periclitabatur, quod eidem principi præcipue posset imputari ad culpam, quod ipse qui singulariter regnum ipsum defendere poterat, ipsum in præjudicium regis pupilli nepotis sui, et suum relinqueret indefensum ». Interjectisque nonnullis, quibus auctor Manfredo addictissimus probare nititur, illum regni Siculi habenas corripere debuisse, subdit, ut marchionem Honebruchensem, et alios proceres fidei sacramento sibi adstrinxerit : « Tam ipse marchio (de Bertoldo loquitur, qui Siciliæ moderandæ a Conrado præfectus erat), quam comites, barones, aliique regni fideles eidem principi juraverunt fidelitatem regis et suam, ita videlicet ut si rex parvulus viveret, eidem principi tanquam generali balio ejus intendere, et parere ; sin autem ipse puer vel jam defecisset, vel post liberis non susceptis, deficeret, ipsum principem Manfredum ex tunc in regem et regni dominum haberent ». Ut vero Manfredus, conficta Conradini morte tyrannidem invaserit, suo loco dicetur. Subjicit ad confirmandam quam arripuerat potestatem, cum regium ærarium marchio Honebruchensis sibi non restitueret, in comparandis copiis proprias opes effudisse, et Capuam ac nonnullas alias arces firmissimis præsidiis muniisse.

51. Ad evertendam interea improborum defectionem, ac Manfredi tyrannidem, Innocentius Anagniæ, quo se, ut propius consuleret Siculæ rei, contulerat festo Assumptæ in cælum Virginis die Manfredum, marchionem ex Honebruch, Conradum ex Antiochia, atque alios conjuratos, incusso censurarum, aliarumque gravissimarum pœnarum, ac mulctæ fortunarum et dignitatum terrore,

[1] Eod. l. XII. Ep. cur. XI. — [2] Ibid. Ep. XII et seqq. — [3] Ep. XXXIII. — [4] Anonym. auct. rerum Conrad. et Manfred.

publica Acta, servato juris ordine, confecit : quos evoluto ad Natalem Deiparæ diem temporis spatio ad Ecclesiæ obsequium redire jussit. Cumque iis minis frangi nondum potuissent, statuto die Pontificiis ipsos censuris perculit, atque omnibus vectigalibus, bonis, et juribus exuit; qua de re ad Willelmum Romanorum regem litteras dedit [1], ut bona quæ marchio ex Honebruch, aliique factionis Siculæ participes oblinerent in Germania, in alios traduceret, aliisque gravibus pœnis, ut Cæsareæ majestati visum esset, afficeret.

52. « Willelmo regi Romanorum illustri.

« Excellentiæ tuæ notum esse volumus, quod nos in festo Assumptionis B. Mariæ Virginis proxime præterito marchionem de Houmburch, Manfredum, qui se nominat, et vocari facit principem Tarentinum, Fredericum de Antiochia, et fratres marchionis ejusdem, ac alios de Theutonia, ac partibus aliis extra regnum Siciliæ, præsente copiosa fidelium multitudine publice ac solemniter monuimus, eisque auctoritate Apostolica districte præcepimus, ut usque ad proximum sequens festum Nativitatis ipsius Virginis, quod jam præteriit, quodque ipsis pro peremptorio præfiximus termino, regnum prædictum, et civitates, castra, villas, roccas, et alia ipsius loca Rom. Ecclesiæ; ad quam regnum ipsum cum districtu, et pertinentiis suis totaliter pertinere dignoscitur; libera et expedita dimitterent, per ipsius rectores, balivos, officiales, et nuntios juxta suum beneplacitum gubernanda; nullum impedimentum, nullamque turbationem, offensam, seu molestiam iisdem rectoribus, officialibus et nuntiis, seu aliis eidem Ecclesiæ adhærentibus, aut iis, quos pro ipsius regni negotio vel ejus gubernatione illuc destinavimus, inferentes.

53. « Illis etiam, qui de regno ipso non existentes, comitatus, baronias, feuda, seu alia hujusmodi jura in regno eodem oblinent, eadem auctoritate injunximus, ut infra eumdem terminum ad nostram accederent præsentiam, investituram, seu concessionem, aut confirmationem de iis a nobis, seu de nostris manibus, sicut justum existeret, recepturi : et si nostris super iis non parerent monitis et præceptis, sed horum existerent potius contemptores, ex tunc ipsos universos et singulos propter hunc contemptum tam temerarium et superbum; ac principaliter prædictus marchionem, Manfredum, Fredericum, et marchionis fratres anathematis vinculo innodantes, eos comitatibus, baroniis, feudis, cunctisque dignitatibus et honoribus, jure patronatus, advocariis, et quibuslibet aliis juribus, quæ habent in eodem regno vel alibi, tanquam rebelles et hostes prædictæ Rom. Ecclesiæ, suorumque jurium invasores, occupatores, et detentores sacrilegos, ac insuper eorum filios et fratres, omnibus dignitatibus et beneficiis Ecclesiasticis duximus prædicta Apostolica auctoritate privandos; statuentes, ut nullus ipsorum deinceps ad hujusmodi dignitates et beneficia promoveri valeret : et concedentes illis, a quibus iidem rebelles et hostes comitatus, baronias, feuda, et alia præmissa tenent, resumendi, et retinendi ea propria auctoritate, ac disponendi, prout ad ipsos pertinet de eisdem, et illis, ad quos sive sua ordinaria, sive nostra speciali, seu legatorum Sedis Apostolicæ auctoritate, dignitatum et beneficiorum ipsorum Ecclesiasticorum collatio pertinet, conferendi ea personis idoneis, liberam facultatem : ac omnes, qui præfatis marchioni, Manfredo, Frederico, et ipsius marchionis fratribus, et aliis de regno ipso non existentibus, fidelitate, homagio, vel juramento, seu pactis, aut promissionibus, seu quibuscumque obligationibus sive quoad fidelitatem, sive quoad sponsalia, sive quoad alia sunt adstricti, ab hujusmodi vinculis et obligationibus penitus absolventes.

54. « Verumtamen quia præfati marchio, Manfredus, Fredericus, et ipsius marchionis fratres ac alii prædicti, tanquam in sua malitia obfirmati contempserunt hujusmodi Apostolica monita et præcepta, nolentes a sua tanta temeritate cessare; nos in prædicto festo Nativitatis ejusdem Virginis ipsos universos et singulos, adstante multo fidelium populo, declaravimus, et denuntiavimus præmissis pœnis et sententiis subjacere : ac illos a quibus ipsi comitatus, baronias, feuda, et alia prædicta tenent, et eos ad quos dignitatum, et beneficiorum eorumdem collatio pertinet, habere disponendi de iis liberam potestatem; ac omnes qualitercumque prædictis modis ipsis adstrictos ab omni esse vinculo, et obligatione penitus absolutos. Ideoque celsitudinem tuam sollicitamus, et requirimus monentes et hortantes attente, quod comites, duces, marchiones, barones aliosque principes et nobiles de Alemannia, a quibus præfati marchio, ac ipsius fratres, et alii de Theutonia, in regno existentes prædicto, baronias, feuda vel alia hujusmodi tenent, moneas, eisque districte injungas, insinuato ipsis hujusmodi nostro processu, quod infra certum terminum, quem eis præfixeris, baronias, feuda, et alia prædicta omnino ad se capiant, et resumant illa prædictis marchioni et aliis auferentes, disponendo alias de iis prout pertinet ad eosdem. Quod si forte non fecerint, tu ex tunc hæc regia potestate capiens ordines de illis, prout videris expedire. In hoc autem promptum te, ac studiosum exhibeas, et solertem, cum in iis omnibus et Ecclesiæ honor, et tuus communiter procuretur. Datum Anagniæ II id. Septemb. an. XII ».

55. *Manfredo resipiscenti papa parcit, jura confirmat et dat privilegia.* — Eodem argumento Spirensi episcopo datis litteris præcepit [1], ut perduellium possessiones in alios derivaret, atque sacerdotiis ipsorum filios fratresque exueret. Dissolutam brevi Siculorum procerum coitionem

[1] Lib. XII. Ep. CIII. XLI.

[1] Ep. XLII.

Pontificis diligentia ex memorato Manfredi rerum gestarum scriptore colligitur; ubi enim Manfredi sollicitudinem in urbibus ac populis, qui in ejus obsequio fluctuabant, continentis descripsit, subjungit : « Interea summus Pontifex in Sicilia nuntios miserat ad Petrum Ruffum de Calabria, qui Siciliæ et Calabriæ bajulus fuerat ordinatus sub marchione Bertoldo : quorum nuntiorum tractatu ad id deventum erat, quod dictus Petrus Ruffus Fulconem nepotem suum et alios solemnes nuntios pro parte sua in civitate Messana misit ad papam, cum duobus galeis per mare usque Terracinam venientes; factumque erat, quod tam Sicilia, quam Calabria ad convertendum se in partem Ecclesiæ disponebatur. Richardus enim de Monte-Nigro, qui propter odium, et inimicitias quas habuerat cum marchione Bertoldo, in partem contrariam declinaverat, qui in regni finibus terras et castra tenebat, confœderationem jam fecerat cum Campanis, et exercitui papali transitum in regnum dare promisit : alii etiam per occultos nuntios suos donationes sibi a Sede Apostolica impetraverant». Et paucis interjectis : « Conjuratio quoque facta erat a quibusdam in Capua, ut statim quod papalis exercitus regno appropinquasset, ipsi uno impetu in principem latenter insurgerent, et ipsum aut caperent, aut interficerent. Prædictus quoque marchio Bertoldus in promissione, quam principi fecerat de mittenda sibi pecunia, et de veniendo ad eum cum exfortio de Apulia, sibi defecerat : imo per Apuliam discurrendo negotia sua, commodaque tractabat; et requisitus etiam per Gualvanum Lanceam ex parte principis ad eum missum de periculis, in quibus principem dimiserat, non curabat». Nonnullisque in Manfredi laudem congestis, qui rebus in extremum discrimen adductis vincere astu quam audacia maluisset, subjicit :

56. « His ergo aliisque rationibus circumscriptis, nuntiis, qui ad se a summo Pontifice missi erant, princeps respondit; et talem per eum et suos nuntios missos ad papam deprecationem cum ea devotione, qua decuit, fecit : ut videlicet sanctus Pater Apostolicus, ad quem causa, et præcipue pupillorum defensio, Dei vice defertur, ipsum principem, qui causam pupilli regis nepotis sui gerendam ex sola ætatis imbecillis miseratione suscepit, in ipsius administratione contra debitum pietatis Apostolicæ non turbaret : imo sibi super hoc auxilium tribuens, prædictum pupillum regem in matris Ecclesiæ sinu reciperet, ut pater suus Conradus in ultima decreverat voluntate. Et si eidem summo Pontifici prorsus placebat terram pupilli regere, paratum se obtulit idem princeps eumdem sanctissimum Patrem in regnum recipere sine præjudicio regis et suo; et tam ipsius regis, quam suo in omnibus jure salvo, sub cujus auctoritate petitionis expositæ finibus tractatum est, quod papa sine præjudicio pupilli regis, et principis cum juris utriusque protestatione et permissione principis ingrederetur regnum ». Sed Manfredum suis viribus diffidentem se tempori accommodasse, ac Pontificiam clementiam, ne res suas omnino everteret, ebl anditum, e Pontificiis litteris constat : quibus Innocentius principatum Tarentinum, Gravinæ et Tricarici comitatus, honorem Montis S. Angeli a Friderico relictos confirmavit : præterea Andrensem comitatum adjecit; et Galvanum Lanceam, ipsius avunculum in cardinalium consessu, dato annulo, amplissima ea ditione induit : tum sententias, quibus illius dignitas ob præteritam rebellionem infringeretur, rescidit, atque Apostolicam clientelam est pollicitus[1].

57. « Nobili viro Manfredo principi Tarentino fideli nostro.

« Clemens semper et mitis in suis actibus mater Ecclesia illam benignitatis circa suos filios et subditos tenet modum, ut tanquam vehementer in operibus pietatis exultans, et quasi amœnas sibi delicias existimans misereri, eligat magis servare mansuetudinem, quam rigorem, et ignoscere potius, quam sævire. Verumtamen si culpam in quoquam reperiat, vel offensam, quia delectabile ac jucundum est sibi dimittere delinquentem in pœnæ dimissionem, vel moderationem jucundum, libentius parcit quam feriat ; et plus se illi propitiam exhibet, quam severam. Nam et agnoscit quod revera tunc egregie de aliquo vindicta sumitur, cum ei magnanimiter indulgetur : id enim in suis præcipue quærit, et optat Ecclesia, quod in suo benigno collecti gremio amore ac devotione proficiant, et in suorum dulcedine uberum continue delectentur : quibus sponte nos in donis et gratiis largifluos exhibemus, ut benevolentia et liberalitate nostra percepta, in nostris, ejusdem Ecclesiæ beneplacitis fortius roborentur. Quia igitur (te) ipsius Ecclesiæ brachiis totaliter commisisti, eam matrem et dominam recognoscens, tua firmata salubriter ad ipsius mandata et obsequia voluntate; nos de hoc multo concepto gaudio, recipientes te in nostram, et Apostolicæ Sedis gratiam, patris, et fratrum tuorum, ac tuis culpis nequaquam obstantibus; tibique omnes injurias, et offensas, quas nobis et eidem Apostolicæ Sedi, ac Ecclesiæ intulisti, totaliter remittentes; quoniam per te, in quo generis claritas, potentia, industria, et alia quamplura digna laude concurrunt, honor, commodum, et exaltatio Ecclesiæ poterunt multipliciter, et efficaciter procurari; providimus personam tuam muneribus sublimare magnificis, ejusque statum insignibus honoribus illustrare : ut tu de tot effusorum circa te beneficiorum affluentia corde lætus, et Ecclesiæ valde gratus ad devotionem et dilectionem ejusdem vehementer inardescas.

58. « Hinc est quod cum regnum Siciliæ cum omnibus districtibus et pertinentiis ad Apostolicam Sedem plene pertineat, sitque ad ejus domi-

[1] Lib. XI. Ep. ccv.

nium totaliter devolutum; nos volentes te in illo principaliter et ampiifice honorare, concessiones de principatu Tarentino, cum Gravini et Tricarici comitatibus, ac de honore montis S. Angeli dudum tibi factas a quondam Frederico olim Romanorum imperatore, ac rege Siciliæ patre tuo, prout in ejus litteris, seu privilegiis confectis exemplum continetur; nobilitati tuæ de fratrum nostrorum consilio auctoritate Apostolica confirmamus, etc. usque communimus. Ac insuper Apostolicum circa te favorem ampliando, præmissa omnia ab eodem Frederico concessa, de novo tibi hæredibus tuis in perpetuum, de fratrum consilio eorumdem, plene conferimus ex gratia speciali. Comitatum etiam Andrensem pro comitatu Montis-Caveosi, quem nunc tenet nobilis vir B. marchio de Houmburch, tibi gratiose in concambium duximus concedendum: ita quod et principatum, et honorem, et comitatus prædictos cum civitatibus, castris, villis, portubus, baroniis, hominibus, infeudatis, et non infeudatis; terris cultis et incultis, sylvis, aquis, aquarumque decursibus, et pascuis; cum honoribus, dignitatibus, et iis quæ ad merum et mixtum imperium pertinent, et cum juribus, et rationibus, et pertinentiis omnibus eorumdem; tu et iidem hæredes immediate a Rom. Ecclesia nullum alium præter ipsam recognoscendo in iis superiorem, vel dominum, teneatis perpetuo. De quibus omnibus dilectum filium nobilem virum Galvanum Lanceam avunculum tuum tuo nomine in eorumdem fratrum nostrorum præsentia curavimus per annulum investire: non obstantibus quibuscumque excommunicationum seu privationum aut depositionis sententiis, in personam memorati Frederici auctoritate Apostolica promulgatis, seu aliis circa ipsum impedimentis, et quibuslibet statutis, seu legibus editis, vel edendis, per quæ prædictæ ipsius Frid. concessiones infringi, seu irritari, vel vacuari possent, aut etiam revocari, et qualibet alia in te privationis dignitatis, et honorum, aliorumque jurium sententia per nos lata.

59. « Volumus autem, ut quotiescumque ipsa Catholica Ecclesia pro defensione regni prælati generalem exercitum congregaverit, vel indixerit, tu dictique hæredes teneamini pro prædictis quinquaginta milites equis et armis bene munitos ad serviendum per quadraginta dies vestris sumptibus eidem Ecclesiæ infra regni confinia exhibere. Nos quoque ac ipsa Ecclesia te, ac ipsos hæredes in prædictorum principatus, et aliorum omnium possessione manutenebimus, et contra omnes, qui vos molestaverint, impetierint, vel turbaverint super illis, defensione vobis curabimus assistere opportuna. Et si aliquem jus in eis, vel aliquo eorum habere constiterit, de condigno illi concambio in eodem regno studebimus providere. Ad hæc pro terris aliis, quas prædictus marchio et Gualterus de Ocra in eisdem principatu, comitatibus tuis tenent, æquivalens in ipso regno tibi concambium concedemus. Nulli etc. Datum Anagniæ per manum Guillelmi magistri scholarum Parmensium S. R. E. vicecancellarii, V kalend. Octob. Indict. XIII, Incarnat. Dominicæ MCCLIV, Pontif. vero domini Innocentii papæ IV anno XII ». Explicuit adhuc in Manfredum, quo magis illum sibi devinciret, Pontificiam liberalitatem Innocentius, suasque illi vices in amplissimis provinciis, demandavit, ut subjectæ litteræ ostendunt.

60. « Nostrum te ibi vicarium a Faro usque ad flumen Silens, et ab eodem flumine infra per terram Beneventanam, et comitatum Molisii, usque Trignium excepto justitiariatu Aprutii, duximus in temporalibus, et iis quæ ad merum et mixtum imperium pertinent, de fratrum nostrorum consilio statuendum: ita quod vicariam hujusmodi immediate ab Apostolica Sede recognoscas, et teneas; et in vita tua, quandiu fidelis, et obediens, et devotus Ecclesiæ Rom. fueris, eamdem exerceas vicariam: ordinantes et præcipientes, quod de proventibus ex terris, locis et universis districtibus ipsius vicariæ obvenientibus, deductis exinde prius sumptibus, qui fient in custodia munitionum, castrorum aliarumque terrarum infra terminos ejusdem vicariæ consistentium, et expensis officialium, qui ad colligendum proventus hujusmodi fuerint deputati; octo millia unciarum auri habeas, et percipias annuatim; ita quod tertia pars horum octo millium in kal. Decembris, et alia tertia in kal. Aprilis, et reliqua tertia kal. Augusti tibi annis singulis integre persolvantur ».

61. *Innocentius in Sicilia honorifice exceptus a Manfredo, et populi malis medetur.* — His illectus beneficiis Manfredus, venienti in Siciliam Pontifici occurrit, utque suum studium commendaret, stratoris etiam officium exhibuisse, rerum ab illo gestarum scriptor his verbis tradit[1]: « Ad majorem sui devotionem ad sacrosanctam Ecclesiam ostendendam, princeps summo Pontifici obviam processit usque ad Ceperanum, et papa regnum intrante, princeps stratoris ei officium exhibens, frænum tenuit quousque ad pontem Garigliani transiret. In ipso autem ingressu papæ in regnum, res mira contigit: nam crux, quæ ante summum Pontificem de consuetudine dignitatis Apostolicæ ferebatur capitulo funis crucem circumplectente conscisso de manu illius qui ipsam portabat, statim post transitum pontis in terram cecidit ».

62. Exceptus itaque magno honore a citerioribus Siculis Innocentius Capuam se contulit, ubi ipsum plurium civitatum oratores, ut suam illi fidem obligarent, adiere. Quorum obsequiis receptis, ipsos in clientes admisit. Eo enim argumento ad Melfienses extant exaratæ litteræ[2]: « Sicut ex parte vestra fuit propositum coram nobis, temporibus claræ memoriæ omnium regum Siciliæ semper de demanio extitistis. Cum autem

[1] Anonym. auct. Ms. de reb. Conrad et Manfr. — [2] Ep. CCLXVII.

per speciales nuntios, propter hoc ad præsentiam nostram destinatos, nobis fidelitatis debitæ præstiteritis juramentum, nos supplicationibus vestris annuentes, præsentium auctoritate statuimus, ut vos, et prædicta civitas in devotione Sedis Apostolicæ permanentes, de nostro et Ecclesiæ Rom. demanio, sicut fuistis temporibus eorumdem regum, in perpetuum existatis. Nulli, etc. Dat. Capuæ X kal. Novemb. an. XII ». Transmissæ ad alios paucis immutatis eædem litteræ[1], quibus a Sede tantum Apostolica jura petere jussi sunt, ejusque clientelæ commendati.

63. Paucis vero ante diebus ad pelliciendos ad officium reliquos Siculos, ut Pontificii imperii suavitatem experirentur, ac vincula quibus tandiu crudelissime constricti ingemuerant, dissolverent, dato Diplomate ad omnes Siculi regni ordines graviora a Friderico et Conrado imposita vectigalia abrogavit[2], et erepta ab iis Ecclesiis proceribus, atque aliis quibuscumque jura et bona restitutum iri sanxit. Præterea ipsis patrocinium explicuit[3]: tum veteres probas consuetudines, jura, prærogativas, libertatesque redintegravit.

« Archiepiscopis, et episcopis, ac dilectis filiis abbatibus, prioribus, decanis, archidiaconis et aliis Ecclesiarum prælatis: ac nobilibus viris comitibus, baronibus, justitiariis, vicariis, et cæteris officialibus, militibus, burgensibus, communi Messanensi, et universis per Siciliam et Calabriam constitutis, nostris et Ecclesiæ Romanæ fidelibus.

« Communi suorum fidelium voto libenter Ecclesia benevola mater concurrit, digne illos, qui sincera se fide ac obsequia ei devote præstiterint, Apostolicis attollens favoribus et largitluis beneficiorum magnificans donativis. Ut igitur vobis exultationis, et gaudii de peroptato ipsius regimine, pro quo diuturna sunt tracta suspiria, grata proveniat plenitudo, vos Ecclesias insuper universas, et loca religiosa Siciliæ, et Calabriæ, et cuncta vestra, et ipsorum bona sub B. Petri, ac nostra protectione, ac defensione suscipimus speciali. Libertates vero et immunitates, usus et laudabiles consuetudines a priscis temporibus vobis, et Ecclesiis, ac locis prædictis, regali, vel alia quorumcumque fidelium munifica largitione concessas, illibatas semper servare volentes, illas, vobis, ac eisdem Ecclesiis, ac locis auctoritate Apostolica de speciali gratia confirmamus. Statuimus præterea, ut prædictæ Sicilia et Calabria perpetuo sint de demanio Ecclesiæ Rom. atque nostro; eædemque cum pertinentiis, districtibus, et juribus suis, et cum universis hominibus sub dominio semper Apostolicæ Sedis consistant: nec cuiquam aliquid concedere, quominus verum dominium apud Ecclesiam Rom. remaneat, vel quomodolibet alienare, vel transferre, sive in illustres seu in alias quascumque personas liceat: eisdem semper hominibus cum bonis suis permansuris sub potestate, jurisdictione ac præsidio dictæ Sedis, et habituris optatæ solatii libertatis. Nulli, etc. Dat. Capuæ XIII kalend. Novemb. anno XII ».

64. His Capuæ gestis Innocentius Neapolim profectus, plures proceres ac populos ad obsequium redeuntes benigne excepit. Inter quos Joannem Morum [1] et Guillelmum Cynardum amplissimis beneficiis affecit, atque Alifanos [2] ut majori libertate potirentur, Romanæ tantum Ecclesiæ dominio subjiciendos statuit. Accepti pariter in clientelam Pontificiam Messanenses restitutique pristinæ libertati; redintegrata vetera jura, eademque reipublicæ forma, quæ apud Neapolitanos, et Capuanos floreret, ipsis permissa: qua de re Petro Rufo Siciliæ, et Calabriæ præfecto, de quo ex rerum a Manfredo gestarum scriptore memoravimus, litteræ exaratæ [3].

« Nobili viro Petro Rufo de Calabria comiti Cathanensi, regni Siciliæ marescalco, ac ejusdem Siciliæ ac totius Calabriæ generali, necnon et civitatis Messanæ vicario, ac concilio et communitati Messanensi fidelibus nostris.

« Apostolica Sedes quæ semper æquitatis statera librat merita singulorum, non sine discretionis deliberato judicio, propria per suos distribuit munera gratiarum, oculo debitæ providentiæ, ac lance considerationis dijudicans, quos, quando, et quibus beneficiorum suorum lætificet donativis. Dignum igitur et congruum Sedes eadem arbitratur se circa civitatem Messanensem ejusque cives impendere gratiosa, et eam, quæ inter civitates regni Siciliæ potentiæ ac nobilitatis antiquæ fama præfulget, privilegiis efferre conspicuis, et præcipuæ prærogativa gratiæ honorare: præsertim cum per ipsam, dictosque cives grata sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, et grandia possint commoda provenire. Vestris itaque supplicationibus affectu benevolo concurrentes, ut illa insignis fidei et fidelitatis devotio, qua vos ei, cujus estis regenerationis lavacro filii, cujusque ditionis dominio vos reverenter prosternitis, nova pariat gaudia vobis, et desideratæ præmia libertatis producat; vos et civitatem eamdem sub B. Petri, et nostra protectione suscipimus speciali. Et ut ex cumulata matris ad filios gratia eorum semper fides, et devotio augeatur, præsentium auctoritate statuimus, ut vos et dicta Messanensis civitas de demanio sitis Romanæ Ecclesiæ libertatum honorumque privilegiis, quæ a priscis habuistis temporibus, de cætero gavisuri: auctoritatem vobis eamdem nihilominus concedentes, ut sub simili regimine vivatis, et maneatis deinceps, sicut Neapolitani et Capuani manere, et vivere dignoscuntur. Nulli, etc. Datum Neapoli III non. Novembr. anno XII ».

65. *Manfredus a Pontifice deficit, ad Sarracenos Nuceriæ transit.* — Effloruerant hactenus

[1] Ep. CCLXIV. — [2] Ep. CCLXXVI. — [3] Ibid.

[1] Ep. CCLXXXIV, CCCXXXVII, CCCLIII. — [2] Ep. CCXCV. — [3] Ep. CCLXXXIX.

secundis successibus Pontificiæ res, cum funesta conversione ob Manfredi perduellionem, atque Innocentii immaturam mortem funditus conciderunt. Defectionis Manfredi causas has affert gestarum ab illo rerum scriptor. Exulceratum Manfredi animum ob nimiam a legato Apostolico, nimirum Guillelmo S. Eustachii diacono cardin. quem juvenem et Pontificis consanguineum fuisse ait, usurpatam auctoritatem : « Cœpit, inquit, legatus, non tanquam rector, aut gubernator in regno agere, sed tanquam regni dominus pupilli regis et principis jura subvertere ; et a comitibus, baronibus, et aliis tanquam rex juramenta fidelitatis exigere nullo jure regio et principis salvo : sibique tanquam regi Siciliæ intendi ab omnibus faciebat. Ipsumque etiam principem requirebat, ut sibi simile juramentum præstaret ». Adactos jure sacramento fidei in Pontificis verba exploratum est, cum regnum ad Sedem Apostolicam, ut litteræ Innocentii testantur, devolutum esset ; nec Conradinus illud posset juste capessere, nisi a Sede Apostolica illud accepisset. Pergit auctor :

66. « Princeps autem sibi respondit, quod cum ex pactionibus habitis inter summum Pontificem et ipsum de regni negotio cautum esset nepotis et sua jura salvari, nec usque ad tempora pubertatis ipsius pupilli aliquid de regni statu immutari debere : cum existimandum esse de jure pueri, et quod Ecclesia in regno habere contendit, juramentum ipsum ab eo exigi non debebat. Licet autem ad juramentum tale præstandum nullatenus princeps induci potuerit, cœpit tamen apud eumdem principem reverentia hominum consueta diminui, cum dictus legatus ipsum principem, sicut et alios regni magnates, nulla contemplatione habita Cæsareæ nobilitatis, qua ipse aliis excelleret, suo intenderet suppeditare dominio ». Hæc anonymus auctor, qui improbe sugillat Ecclesiam initas cum Manfredo fœderis leges violasse, ut Manfredi perduellionem aliquo colore justitiæ cohonestet : ex ipso enim Pontificio Diplomate superius allato refellitur, in quo confirmatis Conradino regno Hierosolymitano et Sueviæ principatu una cum aliis juribus sive in Sicilia, vel aliis terris ea obtineret, permisit Siculos sacramento fidei Rom. Ecclesiæ exhibendo Conradini jura excipere. De Manfredi vero juribus servandis nulla injecta mentio, cum nulla, utpote e vetito thoro oriundus, obtineret. Licet auctor ipsius, ut dictum est, studiosissimus, passim ut de legitimis natalibus decorato loquatur. Defuit itaque Manfredo ob Siculos in verba Ecclesiæ adactos justa rebellandi occasio, scelusque inani prætextu coloravit ; si enim ab ipsis regibus Siciliæ, ut in Friderico vidimus, Ecclesia sacramentum fidei exigeret, multo magis a principe inferioris dignitatis accipiendum fuit.

67. Interea dum Pontifex adversa valetudine implicitus Theani subsisteret, ac Bertholdus de Honebruch ex Apulia ad Pontificiam aulam se conferret, refert memoratus scriptor Manfredum marchioni obvium perrexisse, ac Burellum ex Anglonorum familia, qui ob exortam de Alesinæ comitatu contentionem cum Manfredo inimicitias exercebat, egredienti Theanum occurrisse, accensisque ex mutuo conspectu iracundia animis, nonnullos e Manfredi satellitio Burellum facto impetu avertisse in fugam, fugientemque versus Theanum invito ipso Manfredo obtruncatum : eoque casu exterritum Manfredum sibique metuentem, cum suorum extremæ copiæ cardinalium, qui Pontificem Capuæ cum exercitu operiebantur, jussu captæ essent, Nuceriam Sarracenorum urbem munitissimam contentis itineribus perrexisse, noctuque a Sarracenis excubitoribus perfractis securibus portis, cum interim Joannes Morus arcis præfectus ad Pontificem, ut se ac Nuceriam illi subjiceret, contulisset ; primo Novembris die inductum ; subdit auctor, ut Sarracenorum studiis fretus mox defectionis a Pontifice consilia aperuerit (1).

68. « Congregato universo populo civitatis ante palatium regium, princeps in ipso palatio residens ad fenestram, quæ prospicit inter meridiem et occasum, de qua ipse populum respiciebat, totusque populus ipsum videbat, prælocutus est ad populum, sicut negotii qualitas requirebat, exponens causam, propter quam a summo Pontifice recesserat ; et qualiter voluntatis suæ erat jura regis nepotis sui, et sua, et libertatem bonumque statum regni, et civitatis ipsius viriliter manutenere, atque defendere ; statimque omnes se in personis et rebus ad servitium et beneplacitum regis, et principis obtulerunt : et juramenta fidelitatis et homagii sibi pro parte regis et sua, secundum eorum ritum, corporaliter præstiterunt (2) ».

(1) Quæ hic et in sequentibus narrat annalista vera sunt, sed non recto ordine digeruntur. Antequam enim Pontifex Capuam veniret (quam urbem die XIX Octobris ingressus fuit) in ipso itinere, cum Theani esset die XVIII Octobris, quæ in Dominicam incidit, « Burellus de Agone (ita legit Nicolaus de Curbio) jussu Manfredi ab ejus satellitibus interfectus fuit. Quo facto ipse Manfredus aufugit ». Tum Capuam transivit Pontifex, ex qua demum urbe Neapolim in pervigilio SS. Simonis et Judæ se contulit. Ex hac fideli itineris narratione a Nicolao de Curbio adornata, cui fidem adstruunt litterarum Pontificiarum subscriptiones, ex quibus constat Pontificem Capuæ adhuc egisse die X kal. Novembris. Neapoli vero fuisse die III non. Novembris ; oscitantiæ plane incredibilis arguitur Matthæus Spinelli, qui Ephemerides per hos annos scripsisse videri voluit, cum persæpe erret. Ac primo quidem fallitur in anno, quo Pontifex Neapolim venit, id assignans anno 1253. Errat et in mense, nam venisse illum Neapolim mense Junio asserit, addens se die XXVI Junii anni 1253, cum ætatem ageret annorum 22, Neapolim se contulisse visurum Pontificem. Profecto anni illius mense Julio Assisiis egisse Pontificem Nicolai de Curbio testimonio certum est ; anno vero sequenti 1254, mense Julio Anagniæ versabatur, unde die VIII Octobris digressus fuit, ait Nicolaus de Curbio cui Pontificis litteræ apud annalistam hoc anno relatæ consonant, quarum una data est Anagniæ VIII kal. Augusti. MANSI.

(2) In victoria a Manfredo relata de copiis nonnullis Pontificiis quædam animadvertenda sunt ex Nicolao de Curbio, quibus Nicolai de

69. *Innocentii Neapoli obitus et sepulchrum cujus gloria contra obtrectatores vindicatur.* — Adactis igitur in sua obsequia Sarracenis, qui Romani Pontificis imperium exhorrescebant, Manfredus thesauros, qui in regia Nucerina a Friderico, et Conrado, atque Odone et Joanne Moro marchionibus reconditi erant, invasit, eosque liberaliter, ad pelliciendum militem, spargere cœpit : adeo ut maxima equitum et peditum multitudo, tum Germani maxime, ad eum undique confluxerint, ac plures e Bertoldi marchionis ac legati Apostolici exercitu, audita illius liberalitate, ad ipsum transfugerint, auctaque potentia magnum sui terrorem circumferre cœperit, marchionem Odonem Pontificii exercitus præfectum fuderit, impetuque ceperit Fogiam : ex cujus expugnatione tantum metum legatus Sedis Apostolicæ conceperit, ut Troja, in qua versabatur, noctu discedens, relictis impedimentis præcipiti fuga Neapolim contenderit, de quo hæc subjicit : « Cum tanta festinantia ibat, quod marchioni Bertholdo, qui pridie ab ipso fuerat missus ad papam, in via se adjunxit : et deinde ambo simul Neapolim pervenientes, invenerunt, quod ipsis diebus, videlicet... die Decembris papa defunctus erat. Tantus autem cardinalibus et aliis de Romana curia ex illa victoria principis timor accessit, quod viso legato et marchione omnes voluere de Neapoli recedere, et in Campaniam redire : ad magnam autem instantiam et reconfortationem marchionis ipsius steterunt in unum collecti ad electionem novi summi Pontificis, etc. » De Alexandri electione, ereptaque a Manfredo tyrannide in sequenti tomo agemus ; nunc quæ ad Innocentii obitum spectant prosequamur (1).

Contigisse VIII id. Decemb. scribit Parisius[1], ut mittamus cæteros, qui longius a veritate aberrant : at Stero[2] certius rem assequitur, dum septimum Decembris diem collocat ; consentitque cum Alexandro IV, qui in Encyclicis litteris eodem die mortem Innocentii consignat his verbis[3] : « Sane felicis recordationis Innocentio papa prædecessore nostro VII idus Decembris in regno Siciliæ, in civitate scilicet Neapolis, de angusto et tetro carnis carcere vocato, sicut speramus, ad spatiosum et

[1] Par. Hist. Angl. hoc an. — [2] Stero in Annal. apud Canis. ant. lect. tom. I. pag. 274. — [3] Alex. IV. l. I. Ep. II.

Jansilla auctoris ob favorem partium suspecti, narratio corrigitur. Igitur teste Nicolao de Curbio magnum victoriæ adversariis ferendæ momentum fuit Odo de Hohemburch, qui « personaliter sine ictu terga vertit in fugam, et ipsius semitam secuti sunt de exercitu quasi omnes ». De legato vero hæc addit : « Quo audito (fugi scilicet exercitus ad Fogiam) a legato, et militia apud Trojam secum stante, idem legatus infidelium et aliorum debilium usus consilio, contra votum, rebus concessis omnibus occupanti, apud Arianum, devotam Ecclesiæ civitatem, gressus suos cum militia præparavit ». Eo pariter se recepisse subdit reliquam illam copiarum partem, quæ pro castris ad Fogiam manserat ; pedem referentes acie instructa, et ante ipsos spectantis Manfredi oculos. Ex quo intelligimus Manfredum clade aliqua affecisse exercitum, non vero fudisse. Ibi copiæ illæ omnes cum legato jussa Pontificis expectabant, ait Nicolaus de Curbio, qui proinde satis demonstrat legatum non quidem Neapolim, ut ex Nicolao de Jansilla, seu ex anonymo rerum Conradi et Manfredi scriptore annalista narrat, sed Arianum profugisse, ibique usque ad obitum Pontificis se continuisse. MANSI.

(1) Innocentius papa anno, mense et die, de quo hic annalista, scilicet die VII Decembris decessit, ut etiam Nicolaus de Curbio, in ea, quam scripsit de rebus hujus Pontificis, historia adnotavit cap. XLII. qui hora vespertina spiritum emisisse addit, ejusque feretro tota illa nocte fratres Minores et Prædicatores sacras preces fundentes adstitisse subdit. Mane vero alterius diei solemni funere defuncto Pontifici parentatum ; ac deinde sepulturæ traditur *in majori Ecclesia Neapolitana*. Virum fuisse pietate eximium, tum gesta per totam vitam probant, cum etiam demonstrant subitæ illæ et prodigiosæ morborum curationes sepulchrum ejus invisentibus concessæ, teste eodem Nicolao de Curbio. Sunt qui austeritatem ejus in agendo cum summis principibus accusent et condemnent. Verum id egit Pontifex, postquam Friderici pervicaciam mollire variis ac mitioribus artibus procuravit ; et cum nihil se obtinuisse intelligeret, tunc demum ad violenta confugit. Cæterum nosse illum debitam in principes observantiam ex eo constat, quod privatus adhuc Friderici animum adeo sibi devinxerit, ut idem Fridericus de ejus electione in Pontificem ex animo gavisus fuerit, teste Epistola ejus ad ducem Brabantiæ vulgata in Collectione Martenii tom. II, col. 1144.

Erga fratres Minores et Prædicatores iniquior fuisse in eo videbatur, quod eorum privilegia corripuerit Bulla, cujus fit mentio in altera Alexandri IV, in qua revocata ab Innocentio privilegia restituit, legenda in Anecdotis Martenii tom. I, col. 1059, et data Neapoli XI kalen. Januarii, Pontificatus Alexandri anno primo, nempe hoc anno. Re tamen ipsa animum gessit erga illos benevolum et propensum. Nam et ex Minorum Ordine Nicolaum de Curbio a sacris confessionibus sibi delegit ; quo pariter Nicolao teste scimus, Innocentium, cum Assisiis ageret multa humanitatis et benignitatis argumenta Minoritis exhibuisse, adeo ut fratrem se cum ipsis fratribus gereret.

Scientias præsertim canonicas diligenter, prout ætas illa ferebat, excoluit *pater et organum veritatis* merito appellatus, qua de re legendus Langius in Chron. Citizensi ad an. 1254. Hujus eruditionis suæ specimen exhibuit editis commentariis in quintum Decretalium, quod opus *Apparatum* in Decretales inscripsit. In eo vero præter capita multa disciplinæ feliciter explicata, illud præstitit utilissimum, quod vitiatam canonum quorumdam lectionem consultis Vaticanis registris suæ puritati restituit, ut ipse in Præfatione exponit. Operis hujus editio prima an illa fuerit, quæ paruit tridini oppido in ditione marchionis de Monteferrato anno 1511, ignorare me profiteor, quanquam editio est longe superans omnes quotquot enumerat Jacobus a S. Carolo in sua bibliotheca Pontificia. Scripsit et librum Exceptionum, necnon et *Apologeticum de potestate Ecclesiastica*, quod Ms. extare in Vaticana bibliotheca testatur Jacobus a S. Carolo ; idemque plane opus esse censeo ac illud, quod ex Possevino idem Jacobus recenset sub titulo : *De potestate imperii et Ecclesiæ*. Vitam S. Guillelmi Brioensis ab ipso scriptam in Vaticano extare idem a S. Carolo affirmat, quam certum est latuisse Bollandistas, qui ad diem XXIX Julii alteram Stephani Clavi, quam et Surius edidit, dederunt. Hunc virum sanctum Innocentius in sanctorum Album retulit. Dedit et Clarissarum regulam, quam pariter in Vaticano Codice legi sub titulo *Formæ vitæ ordinis* ; idem auctor adnotavit : sed nullam designari his opinor, quam reformationem illam regulæ primitivæ quam dedit Lugduni anno V Pontificatus sui, VIII Augusti, id est, anno MCCXLVII. ad quem annum de illa agit Waddingus, qui et integram illam in Registro ejusdem anni exhibuit. Digessisse pariter *Interpretationes in vetus testamentum* ex eodem auctore discimus. Quid sint vero scripta ejus in VI Decretalium, quæ illi Possevinus assignat, ignorare me profiteor, cum præsertim liber VI Decretalium nondum ætate illa paruisset ; forte tamen nihil sunt aliud, quam *Authenticæ* quas ad Decretales Gregorii IX adjecit, quæque dein in Sextum Decretalium transierunt. Res ab hoc Pontifice gestas, rudi quidem stilo at sincero scripsit Nicolaus de Curbio Minorita, qui « non solum ab exordio ipsius episcopatus, sed etiam in cardinalatu ejus capellanus, et confessor assidue extitit, et usque ad ipsius obitum familiariter secum mansit », quibus verbis auctor ipse opus suum claudit, paucis adjectis, quæ ad successoris electionem pertinent. Nicolaus iste idem est Nicolaus Anglus theologus insignis quem Alexander IV Innocentii hujus successor, ad cathedram Assisiensem promovit anno MCCLVIII, teste Ughellio tom. I, pag. 542, vet. edit. quem et eidem Alexandro a sacris confessionibus adstitisse affirmat. Lucubrationem hanc e tenebris primus eruit Baluzius in septimo Miscellaneorum volumine pag. 353, quem vulgavit anno 1715, et ex eo retulit Muratorius Rer. Italic. tom. III. MANSI.

lucidum cæli palatium, ut de multis laboribus, quos pro Ecclesiæ honore ac libertate constanter pertulit, mercedem quietis percipiat sempiternæ : ac deinde ipsius solemniter celebratis exequiis ejusque corpore honorifice, prout decuit, tumulato ; nos tunc Ostiensis, et Velletrensis episcopus, et cæteri fratres nostri mox pro eligendo successore simul convenimus, etc. » Hæc Alexander de morte et exequiis Innocentii, qui Ecclesiæ Catholicæ annos undecim, menses quinque, ac dies quatuordecim præfuit.

70. Extinctum cælesti ultione tradit Cantipratensis[1] ob Prædicatorum et Minoritarum privilegia rescissa, repentinaque percussum paralysi vocis officium ad mortem amisisse. Sed hæc aliaque hujusmodi conficta fuisse, quivis prudens animadvertere poterit. Quæ porro fuerint ea privilegia ab Innocentio abrogata, P. Lucas Wadingus[2] sui Ordinis Annalium præclarus scriptor ex Pontificiis Diplomatis edocet, cujus verba afferenda visa sunt : « Præcepit in virtute sanctæ obedientiæ, ut parochianos alienos diebus Dominicis et festivis de cætero in suis Ecclesiis, seu oratoriis temere non reciperent ad divina : nec ipsos ullatenus ad pœnitentiam admitterent sine suorum licentia sacerdotum : nec eis in suis prædicarent Ecclesiis ante missarum solemnia, pro quibus audiendis prima diei parte idem parochiani consueverunt, et debent in suis Ecclesiis convenire : nec sermones etiam solemnes facerent illa hora, sed nec ad prædicandum solemniter ad parochias alienas accederent, nisi essent ab eorum sacerdotibus invitati, vel saltem nisi se ad id humiliter peterent et obtinerent admitti : nec ea die qua diœcesanus episcopus, vel alius loco ejus prædicaret solemniter, maxime in Ecclesia cathedrali, aliquis ipsorum in eadem civitate, vel loco præsumeret prædicare. Si vero in casu licito parochianum alterius eos in suis Ecclesiis recipere ad sepulturam contingeret, omnium, quæ obtentu consequerentur hujusmodi sepulturæ, portionem canonicam etiam non requisiti, infra octo dies a tempore receptionis eorum episcopo, vel sacerdoti, de cujus parochia mortuus esset assumptus, exhibere curarent. Si autem aliquis religiosorum ipsorum hujus præcepti transgressor contra prædicta, vel aliquod prædictorum venire præsumeret, præter inobedientiæ vitium et excommunicationis sententiam, quam eum incurrere voluit ipso facto, gradus sui periculo subjaceret ; et nihilominus a diœcesano ad præmissa universa et singula observanda per censuram Ecclesiasticam, appellatione remota, districtius cogeretur, nullis ei contra hæc indulgentiis, vel privilegiis Apostolicis valituris. Omnia hæc habentur inserta Bullis duabus Alexandri IV, in quibus anno primo sui Pontificatus, restituit res omnes suo pristino statui ».

Qui hæc allata a Wadingo mature perpenderit, ut laudabit Alexandrum sacris iis Ordinibus privilegia pristina restituisse, ita non negabit Innocentium ad ea rescindenda adduci potuisse, ut cleri splendorem tueretur, cujus auctoritas populis ad religiosorum Ecclesias desertis parochialibus concurrentibus facile obsolescebat : vel ne adversus præsules religiosi viri aliquando se efferrent, aut ex nimio mundi commercio aliquam contraherent labem, quæ nitorem conscientiæ obscuraret. Singulari vero benevolentia Innocentium inter cæteros religiosos Ordines, qui magno cum animorum emolumento vineam Domini excolebant, Prædicatores ac Minoritas complexum, pluribus frequentasse officiis, atque eorum opera in magnis fidei negotiis adversus hæreticos usum esse plura hoc argumento Diplomata[1] confecta ostendunt.

71. Mendacii porro convincitur, quod de vocis officio amisso refert idem Cantipratensis, cum tradant scriptores ipsum adstantium consanguineorum ipsius mortem imminentem plus æquo lugentium pusillanimitatem increpuisse[2], ac sæpius ea verba in extremis vitæ confiniis repetiisse[3] : « Domine propter iniquitatem corripuisti hominem » ; quæ ab alio etiam quovis Christi cultore demisse dicenda, ac sæpe sæpiusque iteranda essent. Ex humana ergo infirmitate, non divina vindicta, ut effutiunt, decessisse quæ supra insinuavimus ex rerum a Manfredo gestarum antiquo scriptore confirmant : cum antequam Capuam perveniret, adversa valetudine implicitum Theani decubuisse asserat. Refellenda similiter Parisii figmenta, qui ob Roberti Lincolniensis episcopi, extra fidelium communionem defuncti, ossa e sepultura Ecclesiastica eruta, scribit Robertum in somnis se videndum Innocentio objecisse, ac pedo episcopali latus percussisse, ex eoque contracto morbo laterali decessisse.

72. Explodendum pariter, ut fictitium visum illud, quod idem auctor cardinali cuidam objectum scribit his verbis : « Accidit eadem septimana, qua papa Innocentius IV migravit ab hoc sæculo, visio quædam nocturna mirabilis cuidam cardinali, cujus nomen supprimitur ad cautelam. Videbatur enim sibi, quod fuerat in cælo coram majestate Domini sedentis pro tribunali, a cujus dexteris stabat B. Virgo mater ejus, a sinistris vero quædam matrona nobilissima corpore et habitu venerabilis, quæ extento brachio supra manum sinistram deferebat quasi templum, et scribebatur in fronte templi illius litteris aureis : Ecclesia. Coram vero majestate divina incurvatus Innocentius IV junctis manibus et erectis, flexisque genibus, petens veniam, et non judicium. Nobilissima autem mulier ait ex adverso : Juste judex, recte redde judicium : accuso enim eum super tribus. Primo cum in terris Ecclesiam fundasses, libertatibus eam do-

[1] Thom. Cantipr. l. II. c. 10. num. 21. — [2] Wadin in Annal. Min. hoc an. num. 2.

[1] Ext. in Bullar. tom. I. et apud Luc. tom. I. an. 1254. — [2] Par. Hist. Angl. hoc an. — [3] Monach. Pad. l. II. eod. an.

nasti, quæ a te ipso processerunt : hic vero eam reddidit ancillam vilissimam. Secundo fundata est Ecclesia salus peccatorum, ut scilicet lucrifaceret animos miserorum : hic vero fecit eam mensam nummulariorum. Tertio fundata est Ecclesia in fidei firmitate, justitia, et veritate : hic vero fidem et mores fecit vacillare, justitiam sustulit, veritatem obumbravit : justum ergo judicium redde mihi. Ait autem Dominus : Vade et pro meritis tuis mercedem apprehende : et sic ablatus est. Cum vero ex terrore sententiæ evigilasset cardinalis, clamans effectus est, quasi extra se, ut omnes sui dicerent ipsum furere. Tandem mitigato dolore, visionem suam plenius cœpit enarrare, et publica facta est in partibus illis. Ista visio, nescitur si fantastica, multos perterruit, et utinam cum effectu castigans emendavit ».

73. Hactenus Parisius, a quo allatam historiam si non ab ipso effictam, saltem ab Innocentii invidis et obtrectatoribus subornatam fuisse quique prudens et cordatus facile agnoscet; cum tria illa accusationis capita Innocentii animæ objecta perpenderit. Num enim Ecclesiam in servitutem redegisse putandus est, qui ad tuendam illius libertatem, atque hoc ipso anno ad vindicandam in Aragonia ab improborum injuriis rem Ecclesiasticam a Benedicto Tarraconensi archiepiscopo Concilium provinciale celebrari jussit [1], tot labores adiit, atque adversus Friderici et Conradi in Sicilia, Italia et Germania opprimentium tyrannidem tot annis generosissime dimicavit, eamque in Lusitania adversus Sanctium propugnavit, defendit in Galliis adversus fœderatos principes illam labefactare meditantes, quorum nefaria consilia dissolvit ? Denique, ut cætera brevitatis gratia mittamus, toto Pontificatu in ea asserenda omnem operam, cogitationem, industriam vimque omnem adversus quoscumque collocavit. Quod ad secundum spectat, omnis ab eo criminis labes abest, si ad sustinendos belli pro Ecclesiæ causa gesti sumptus ab Ecclesiasticis stipendia collegerit : quod quidem ab eo quanta maturitate consilii susceptum fuerit, suis locis a nobis dictum est. Tertium vero crimen, idque gravissimum, nimirum fidem in discrimen adduxisse ac mores Christianos depravasse, longe ab eo abhorret : quantum enim studii ad extinguendas hæreses, revocandos ad Ecclesiæ conjunctionem Russos, Græcos, cæterosque schismaticos, Tartaros et alios infideles Evangelii luce collustrandos defixerit, ex recensitis a nobis conspicuum est, probantque gravissimæ leges [2] ab eo ad asserendam contra hæreticorum errores fidem, ac tum ipsos ipsorumque studiosos meritis pœnis afficiendos hoc anno promulgatæ, quæ cum a pluribus typis editæ sint [3] indicari suffecerit. Quod denique ad depravatos mores spectat; contra ad eos componendos Apostolicam sollicitudinem attulisse, tot egregiæ ab eo latæ constitutiones, atque exarata Diplomata illustrant. His adde justam rei confictæ suspicionem ex suppresso a Parisio cardinalis, cui visum illud oblatum fertur, nomine augeri : ex industria enim subticuisse ne mendacii argueretur, probabili argumento est. Facessat ergo invidorum temeritas, quæ tanti Pontificis existimationem laniare non perhorruit. Obgannire etiam desinant novatores, qui ex pura mentiendi libidine, et existimationis Romanorum Pontificum, quo majori virtutum splendore effulserint, lacerandæ causa, libidinis crimen Innocentio aspergunt [1], quo sane si laborasset, nec Parisius nec alii Sedis Apostolicæ hostes silentio dissimulassent. Verum si illi S. Francisco ac B. Claræ, quos nota atque illustrata maximis miraculis sanctitas omni criminis suspicione exemit, id flagitium imponere non perhorruerunt [2], mirum videri non debet, si in Innocentium maledicentiæ virus evomuere : in cujus quidem consignando mortis tempore non minus, quam vita traducenda a veritate aberrarunt, dum anno MCCLXXIII, mense Januario subita morte oppressum imperite scripsere [3].

74. Vindicata igitur a malevolorum obtrectationibus tanti Pontificis gloria, illud vere ab iis omnibus prædicari poterit, qui rerum ab eo gestarum magnitudinem attenderint, Pontificias partes pro dignitate implevisse. Reliquit magnum sui desiderium bonis omnibus, ipsiusque sepulchro in principe templo Neapoli Epitaphium ab Umberto Burgundo e Monte Aureo archiepiscopo sexaginta post annos et amplius inscriptum est, rudi et obsoleto carmine compositum, quod a nonnullis recentioribus [4] circumfertur. Evolutis demum multis temporum curriculis, Annibal arch. Neapolitanus ad Innocentii memoriam consecrandam posteritati hæc elogia ipsius sepulchro affixit.

« Innocentio IV Pontifici maximo de omni Christiana republica optime merito, qui Natali S. Joannis Baptistæ an. MCCXLIII Pontifex renuntiatus, die Apostolorum principi sacra coronatus : cum purpureo primus pileo cardinales exornasset, Neapolim a Conrado eversam statui pristino restituendam curasset, innumerisque aliis præclare, et prope divine gestis Pontificatum suum quam maxime illustrem reddidisset, anno MCCLIV decessit.

« Annibal de Capua archiep. Neapolitanus in sanctissimi viri memoriam abolitum vetustate epigramma restituit ».

Porro quamvis Innocentii corpus in archiepiscopali Ecclesia Neapoli conditum jaceat, nonnulli tamen in S. Laurentii templo sepultum scripsere, quos ideo hallucinatos arbitramur, quod Innocen-

[1] Lib. XI. Ep. DLXXI. — [2] Inn. l. XI. post Ep. cur. XXXVII, XXXVIII, XL. l. XII. Ep. CDII. — [3] In Bull. tom. I. in Innoc. IV. et apud Luc. Wad. hoc an.

[1] Cent. XIII. c. 7. col. 734. — [2] Ibid. col. 720. — [3] Cap. 10. col. 997 et 998. — [4] Summont. in Hist. Neap. p. 2, atque ex ipsain.

tius III Perusii in præcipua S. Laurentii Ecclesia sepulchro traditus fuerit; nominisque similitudine decepti Innocentio IV tribuere, quod de altero refertur. Nec probamus, quæ, ad conciliandos dissentientes inter se auctores, recentior aliquis scribit, primum Innocentii IV corpus in sacris S. Laurentii ædibus tumulo datum ac postea in Ecclesiam principem illatum; cum nullius veteris scriptoris auctoritate nitatur, imo antiqui Chronici [1] testimonio refellatur : « MCCLIV, VII non. Decemb. obiit Innocentius papa IV in civitate Neapoli, et secundo die obiit ibidem Stephanus cardinalis; quorum corpora tumulata sunt in majore Ecclesia prædictæ civitatis ». Idem etiam aperte indicat Alexander, dum in Ecclesia Neapolitana sepultum scribit, non enim aliam quam loci principem intelligendam exploratum nobis videtur.

75. *Miraculum de Eucharistia.* — Imponimus finem huic Annalium tomo adducto insigni miraculo, quod Numen ad comprobandam illustrandamque præsentiæ Christi in Eucharistia veritatem in Belgio edidit; cujus oculatus testis extitit Thomas Cantipratensis, qui rem singularem historiæ his verbis consecravit [2] : « Oppidum Duacense amplum et magnum est inter Cameracum a dextris viæ, et Atrebatum, nobilissimas civitates. Hic in Ecclesia S. Amati episcopi, cum sacerdos in Pascha, communicato populo, corpus Christi super nudam terram stupidus (stupefactus) invenisset, et flexis genibus elevare tentasset, mox per se in aera sublevatum, panniculo, quo consecratos digitos sacerdos detergere solet, inhæsit. Clamans ergo presbyter, canonicos vocat : accurrunt illi, spectant in panno corpus vivificum in specie faciei venustissimi pueri, et mox convocato populo ad spectaculum præsentatur, et indifferenter nulli tanta cœlitus visio denegatur. Hæc cum audissem, fama vulgante, veni in oppidum quod prædixi. Accessi ad decanum Ecclesiæ, cui optime notus eram, petii videre miraculum : annuens ille, præcepit ut fieret : aperta est theca, concurrit populus, moxque ubi pixis revolvitur, clamant omnes : Ecce jam video, ecce conspicio Salvatorem. Stabam ergo attonitus nihil videns, nisi tantum speciem panis albissimi, nihil quidem conscius mihi, quare sacrosanctum corpus cum cæteris non viderem. Nec diu mecum ista volvebam, cum ecce vidi faciem in mensuram ætatis plenitudinis Christi spineam habentem in capite coronam, et duas guttas sanguinis de fronte ex utraque parte nasi per faciem descendentes. Mox igitur genibus flexis cum lacrymis adoravi. Surgens autem, nec coronam in capite, nec sanguinem vidi, sed faciem hominis super omnem effigiem honoratam conversam ad dexteram, ita ut vix dexter oculus videri posset. Nasus erat admodum longus, directus valde, supercilia arcuata, oculos simplicissimos et demissos habebat : Cæsariem longam super humeros descendentem, barbam intonsam, et sub mento curvatam, exterminatamque sub rictu jucundissimi oris, ex utraque parte menti nudas prope a pilis habebat valliculas, ut in juvenibus apparere solet, qui a puero barbam nutrierunt : frontem lætam, macilentas genas, et collum longum cum capite parum inflexum. Hoc schema, hic decor benignissimæ faciei. Eam autem diversi, diversimode sub unius horæ spatio videre solebant. Alii in cruce extensum, alii quasi ad judicium venientem; plerique et hoc ex magna parte, sub pueri forma ». Licet vero tanti miraculi historiam anno certo consignare auctor omiserit, e Colvenerio [1] tamen, qui notas Cantipratensi apposuit, in hunc incidisse colligitur : « Hujus, inquit, admirandi miraculi, cujus hodie apud nos Duaci habitantes est celeberrima memoria, quæ et quotannis renovatur solemni celebritate feria quarta Paschæ, et in processione statis diebus defertur capsula argentea in qua hostia illa est reposita. Contigit autem miraculum hoc anno MCCLIV, ut patet ex tabella dependente ad sacellum parochiale collegiatæ Ecclesiæ B. Amati, in quo eadem historia depicta est et exsculpta ».

[1] Chron. Caven. Ms. — [2] Cantipr. l. II, c. 40.

[1] Colvener. in notis ad c. 40. l. II. Cantipr.

HIC DESINIT TOMUS PRIMUS ANNALIUM RAYNALDI.

76. *Alexandri IV electio, laudes, litteræ Encyclicæ, zelus et libertas.* — (1) Complexi superiori Annalium Ecclesiasticorum tomo annum excurrentis decimi tertii sæculi quinquagesimum quartum ad obitum usque Innocentii Quarti, divini auxilii spe confirmati, fretique B. Virginis suffragiis novum tomum una cum novo Pontifice ab extrema ejusdem anni calce auspicamur. Exegerat Ecclesia integros dies tredecim in orbitate, ac luctu, cum Neapoli cardinales paribus votis Raynaldum, sive Reginaldum, episcopum Ostiensem XII kal. Januar., abeunte scilicet anno Christi

(1) Hoc anno Decembri mense electus fuit in Pontificem Raynaldus *de Jenne*, quod oppidum est diœcesis Anagninæ abbati Sublacensi subjectum. De anno et mense electionis hujus nihil est cur annalistam reprehendamus, recte enim utrumque consignat : diem vero non item; scribit enim electum fuisse die XII kal. Januarii, cum reipsa pridie idus Decembris *hora quasi tertia, die sabbati* assumptus fuerit, teste Nicolao de Curbio in caput. XLIII Vitæ Innocentii IV, qui proinde recte statuit : *Cessavit episcopatus diebus quinque;* cum Innocentius die septima Decembris obierit. Auctorem hunc utpote oculatum testem, cur aliis aliter asserentibus postponamus, nihil est. MANSI.

millesimo ducentesimo quinquagesimo quarto, ad Pontificiæ dignitatis apicem, ob egregia virtutum ornamenta, indito Alexandri IV nomine excitarunt : non disparem prædecessoribus, quos sanguine attigerat[1], nimirum Innocentio III ac Gregorio IX, cum genus ex prænobili Comitum Signiæ stirpe, patre Philippo (non Gerardo, qui error Alexandri ipsius testimonio[2] refellitur) Anagniæ traxerit, ubi diu versatus, et inter Ecclesiæ illius canonicos meruit[3]. Quem divina providentia rebus ingentibus reservasse non obscure innuerat, cum gravissimo implicito morbo, B. Stanislai episcopi sese illi magno splendore circumfusum objicientis opera valetudinem ut supra diximus[4] restituit.

Silere non potuit ejus laudes Parisius[5], quanquam ex insito in Romanos Pontifices odio ad eas obscurandas non levem nimiæ facilitatis in adulatorum susurris excipiendis, et cupidorum sequendis voluntatibus nœvum aspersit his verbis : « Sublato de medio Innocentio IV, papa subrogatus est alius vir, ut aiunt, satis benignus et bene religiosus : assiduus in orationibus, in abstinentia strenuus, sed sibilis adulantium seducibilis, et pravis avarorum suggestionibus inclinativus : episcopus videlicet Ostiensis, nepos Gregorii papæ pridem defuncti, qui ipsum in episcopatum promoverat, et vocatus est Alexander, videlicet IV. Scripsit autem in principio creationis suæ cunctis Ecclesiarum prælatis, postulans humiliter, ut orarent pro ipso, ut Dominus daret ei potestatem, gratiam et voluntatem Ecclesiam Dei congrue gubernare; et vicarius Dei, et Petri successor competenter appellari ». Extant eæ litteræ[6] in Vaticano Codice, quæ singularem ipsius abjecte de se sentientis Christianam animi demissionem ostendunt, e quibus hæc decerpsimus :

« Alexander, etc. Quia fragilis est et caduca conditio terrenorum, quibus ingruit senectus ex tempore, ex exercitio lassitudo, languor ex permanentia, ex consistentia casus, et ex diuturnitate defectus, labilis humana natura, huic legi corruptionis addicta, quanto longius suum esse producitur, tanto tendit propius ad non esse : propter quod vivendi spatium in unoquoque mortali sua innata infirmitate restringitur, et propriæ fragilitatis casu desinit in quolibet vitæ cursu. Hic profecto status occiduus omnibus communiter imminet, magnis quippe et parvis, prælatis et subditis, sublimibus pariter atque imis. Sed licet Ecclesiastico gregi pastorum suorum decessus eveniens turbationem non modicam ingerat, et dolorem, magnam tamen affert sibi lætitiam grata subrogatio successorum, et præsertim cum in substitutione non intervenit tarditas, et voluntatum communio intercedit.

« Sane felicis recordationis Innocentio papa prædecessore nostro VII idus Decembris in regno Siciliæ, in civitate scilicet Neapolis, de angusto et tetro carnis carcere vocato, sicut speramus, ad spatiosum et lucidum cæli palatium, ut de multis laboribus, quos pro Ecclesiæ honore, ac libertate constanter pertulit, mercedem quietis percipiat sempiternæ ; ac deinde ipsius solemniter celebratis exequiis, ejusque corpore honorifice, prout decuit, tumulato ; nos tunc Ostiensis et Velletrensis episcopus et cæteri fratres nostri mox pro eligendo successore simul convenimus, dirigentes mentes ad Deum, ut gregi suo pastorem idoneum consueta misericordia largiretur. Cumque, ut moris est, Spiritus sancti postulato suffragio singulorum vota diligenter exquisita fuissent, in nos demum suum converterunt intuitum, direxerunt animos, et conceptus expressere, ac firmavere consensus, præeligentes indignitatem nostram ad exequendum tantæ officium dignitatis, cum nostrorum parvitatem meritorum deceret subesse potius, quam tanto culmini præsidere.

« Nos autem nostram attendentes imbecillitatem, et in sufficientiam cogitantes ; pensantes quoque tam gravis sarcinæ molem, et tanti honoris altitudinem advertentes, nimium trepidavimus, validoque membra nostra obriguere pavore, ac intra nos cor nostrum vehementi quasi stupore gelavit, et eorumdem intentioni fratrum pro posse restitimus, contra concordes ipsorum affectus plurimum reluctantes, renuendo prorsus ad summi Pontificatus apicem sublimari, et exorando instanter, ut imponerent alii onus istud. Ipsi vero, suo proposito fortius insistentes, nostra recusatione, ac deprecatione omnino repulsa, personam nostram, quantumcumque renitentem, quadam violentia coegerunt, et extensis in eam manibus ad assentiendum eorum desideriis nos pertinaciter attraxere.

« Unde, ne divinæ videremur providentiæ obviare, suæque dispositioni obicem protervæ difficultatis inferre ; ac ne scandali vel dissensionis materiam præberemus, devicti dura et ferventi prædictorum fratrum instantia, votis ad ultimum, quanquam inviti, acquievimus eorumdem, submittendes nostræ debilitatis humeros ad portandum : non quod de aliqua nostra virtute fiduciam habeamus, sed quia de illius speramus auxilio, qui pro eo laborantibus dat ferre jugum suaviter, et leniter onus suum portare, qui de affluentis suæ bonitatis irriguo sperantium in se pectora largiflue compluit et fœcundat, qui balbutientium linguas suæ virtutis potentia eloquentes efficit, et facundas. Porro quia nostrum recognoscimus imperfectum, propter quod aliis subsidiis potissime indigemus, ad sinceram devotionem vestram confidenter recurrimus, vestraque suffragia fiducialiter postulamus, rogantes vos, et attentius exhortantes, quatenus sedula nos apud Deum intercessione juvetis : solventes linguas in preces, et in juges pro nobis orationes labia exercentes, ex intimis, quæsumus,

[1] Paris. Hist. Angl. hoc an. et a.... — [2] Alex. l. III. Ep. DCCLXXVIII. — [3] Alex. l. IV. Ep. CCXXXIV. — [4] An. Chr. 1253. n. 17. — [5] Par. ubi sup. — [6] Alex. l. I. Ep. I.

affectibus supplicationes ad cœlum dirigite; ac sine intermissione nos Deo sacris vestris interventionibus commendate, crebra ob hoc sibi munera, et sacrificia offerentes, ut super nos imbrem gratiæ suæ pluat, et rorem solitæ benignitatis infundat, quod nos actus nostros dirigentes ad ipsam, Ecclesiam suam, quam nobis committere voluit, salubriter regere, ac de universo ipsius grege vigilantiæ nostræ credito curam gerere debitam juxta suum beneplacitum valeamus, etc. Datum Neapoli II kal. Januarii, anno I».

Ex adscripta his litteris die atque Innocentii IV obitus tempore consignato, eorum error confutatur, qui interpontificium unius anni, vel duorum sincere : cum aliquot tantum diebus vacasse sedem exploratum sit. Cujus maturatæ electionis causam rerum Sicularum anonymus auctor, qui post Richardum e S. Germano historiam in aliquos annos perduxit, cujus man. scrip. commentaria D. Ferdinandi Ughelli abbatis beneficio mihi communicata fuere, in objectum cardinalibus terrorem ob Manfredi rebellionem, et Guillelmi cardinalis legati Apostolici præcipitem fugam derivat: «Tantus, inquit, cardinalibus et aliis de curia Romana ex illa victoria principis (parta nimirum ad Fogiam Decembri mense, ut Manfredus in suis triumphalibus litteris[1] testatur, de qua nos tomo superiore diximus), quod viso legato et marchione, Bertholdo scilicet Honebruchensi, omnes voluere de Neapoli recedere, et in Campaniam redire. Ad magnam autem instantiam et reconfortationem marchionis ipsius secesserunt, et in unum collecti ad electionem novi summi Pontificis cardinales de mane procedentes, elegerunt dominum Raymundum (Raynaldum) episcopum Ostiensem, vocatusque est papa Alexander».

Suscepto Pontificatu Alexander, addictissimos quosque Sedi Apostolicæ magnates Italos in prioribus studiis ad tuendas strenue illius partes contra Ecclesiæ hostes confirmavit : atque inter eos Albericum e Romano adversus impium fratrem Ezelinum ad constantiam est adhortatus[1], quam antea in adversis ostentatam meritis afficiendam præmiis est pollicitus : «Nos, inquit, latere non possunt jacturæ multiplices et pressuræ, quas tu et Tervisina civitas, tuo commissa regimini, propter Deum cum Ecclesia ab ipsius adversariis longo tempore usque ad amissionem bonorum, et usque ad vitæ discrimina pertulistis. Stat assidue ante oculos nostros, quod tu malitiam fraternæ impietatis abhorrens, hostem ei te constituere, calcato naturæ fœdere decrevisti, quem Deo et ipsius sponsæ, Catholicæ videlicet Ecclesiæ, fecit operum suorum perversitas inimicum. Certus ergo, fili, quod merita tua apud nos habentur libro illabilis memoriæ commendata, age constanter, nec in bonorum tuorum perseverantia fatigeris : sciens quod ad relevandum statum tuum, et civitatis prædictæ, aliorumque marchiæ Tervisinæ fidelium intendimus in brevi, favente Domino, intendere studiose, etc.» Spondet cum Ezelino de pace non agitatum iri, et quamvis illum pœnituerit criminum, donationes omnes a Willelmo rege Romanorum factas valituras, quibus litteris XI kal. Januarii dies adscripta est. Sed de Ezelino sævissimo tyranno iterum sequenti anno.

Claudemus hujus anni periodum nonnullis privilegiis, quæ Alexander uti Siciliæ utriusque dominus contulit[2] : Cassinensis enim monasterii jura ab Henrico imperatore et Constantia concessa corroboravit : Januenses vero ob egregia merita hac prærogativa in Sicilia, ditioneque Ecclesiastica exornavit[3] : « Universitati vestræ ad instar prædecessoris (nimirum Innoc. IV), auctoritate indulgemus, quod in regno Siciliæ, pertinente ad jus et proprietatem Sedis ejusdem, ac ducatu Spoleti, Marchia Anconitana, patrimonio B. Petri, in Tuscia, et omnibus nostris Ecclesiæ Romanæ a datiis, exactionibus et collectis, seu pedagiis, ad nos pertinentibus et cujuslibet onere servitutis sitis in perpetuum liberi penitus et immunes ».

[1] Ext. apud Summont. l. II. Hist. Neap.

[1] Lib. I. Ep. II. — [2] Ep. VIII. — [3] Ep. LI.

ALEXANDRI IV ANNUS I. — CHRISTI 1255.

1. *Manfredi in Sicilia bellicos progressus Pontifex per legatum et tractatus cohibere nititur.* — Confirmavit arreptam tyrannidem Manfredus, ac victorias latius protulit anno a salute mundi millesimo supra ducentesimum quinquagesimum quintum, Indictione decimatertia : dissoluto enim, exeunte superiori anno Guillelmi S. Eustachii diaconi cardinalis Innocentii defuncti propinqui Apostolici legati exercitu, perturbataque ex repentina rerum mutatione aula Pontificia, Barolum sui terrore ad deditionem compulit, Venusium repentina irruptione oppressit [1], Acheruntiam, trucidato a Saracenis comitibus Joanne Moro, cum tarde ipsis defectionis ad Manfredum ab eo agitatæ consilia explicare videretur, in suam potestatem redegit : Rapollam captam impetu, ferro et flamma delevit : Amalphim ad suum obsequium compulit ; Tranenses denique, Barenses, universaque ferme Apulia sub tyranni imperium, qua metu, qua vi, qua turpi defectione concesserunt.

2. Ad frænandos igitur Manfredi progressus Alexander, ut fluctuantem Siciliam in obsequio Ecclesiæ contineret, Octavianum S. Mariæ in Via-Lata diaconum card. legatum Sedis Apostolicæ creavit : ut memoratus rerum Sicularum auctor scribit, et Apostolicæ ostendunt litteræ : atque inter alias ad Ruffinum Minoritam magnæ existimationis et industriæ virum, quibus demandatas ipsi ab Octaviano legato suas vices in insula Siciliæ et Calabria corroboravit, datæ [2]. Tum Bertoldum marchionem Honebruchensem magistri castrorum dignitate jam ante ab Innocentio IV ornatum, in eo munere Apostolico diplomate confirmavit [3] : « Officium, inquit, magnæ seneschalliæ regni Siciliæ prout illud tempore quondam Conradi, nati quondam Friderici olim Romanorum imperatoris, habuisti et exercuisti » ; et infra : « Cum solitis jurisdictionibus, quantum ad cognitionem appellationum et alia, et cum omnibus honoribus, dignitatibus, cunctisque juribus ad idem officium pertinentibus, de quo te per virgam rubeam in eorumdem fratrum præsentia investivit, plene habeas et exerceas in vita tua, etc. Datum Neapoli XVII kalen. Februarii an. I ».

3. Ut arctius Bertoldi marchionis fidem Sedi Apostolicæ adstringeret, multa beneficia in illius germanos Odonem et Ludovicum, attributa in Sicilia amplissima jure fiduciario ditione, contulit [1]. Dum vero a Bertoldo marchione, ac legato Octaviano ingentes militum delectus fierent, et compararetur exercitus, molliores viæ ad revocandum in officium Manfredum tentatæ sunt, cum nisi multo cruore fuso tyrannis illius in dies ingravescens frangi non posset, quas rerum Sicularum auctor anonymus prosequitur : « Post assumptionem summi Pontificis Alexandri, dum sic princeps in Apulia prosperaretur, Thomas comes Acerræ cognatus principis, et Riczardus Filangerius venerant ad principem a quibusdam, ut credebatur, cardinalibus missi, admirantes quare, cum mos esset, ut assumpto novo papa nuntii a mundi principibus mittantur, ad ipsum nec ipse princeps nuntios aliquos ad novum papam miserat, suadebant sibi quod ad novum papam delegaret. Princeps vero ad mittendos nuntios induci non potuit, ne papa non ad aliam pacem tractandam eos mitteret, nisi ut regnum in dominio et possessione regis Conradi II nepotis sui sub baliatu principis remaneret : compositio autem super eo tantum esset, ut census pro ipso regno Romanæ Ecclesiæ augeretur. Cum autem princeps per prædictum comitem et Riczardum Filangerium ad mittendos nuntios non potuisset induci, venit ad eum quidam episcopus a Sede Apostolica missus, citavitque ipsum ex parte summi Pontificis ut in festo Purificationis B. Mariæ proxime futuro ad curiam Romanam accederet, responsurus de interfectione Burrelli de Anglono, et de injuria quam Apostolicæ Sedi intulerat, expellendo legatum et exercitum Ecclesiæ de Apulia. Princeps vero ad citationem hujusmodi sibi factam respondit per litteras suas summo Pontifici, excusans se rationabiliter (ita loquitur anonymus Manfredi studiosissimus),

[1] Rer. Sic. Anonym. auctor. — [2] Reg. post Ep. DCCXCII. — [3] Ep. CXCVIII.

[1] Ep. CCXCVIII.

de his quæ sibi objiciebantur, et qualiter nullam injuriam Rom. Ecclesiæ fecerat, nepotis sui, et suam justitiam defendendo.

4. « Principe autem sic perdurante in proposito non mittendi aliquos nuntios ad summum Pontificem, venit ad eum in Apulia magister Jordanus de Terracina Apostolicæ Sedis notarius, qui ejusdem principis benevolus videbatur, et qui etiam in Romana curia magnum locum habebat : consuluitque principi, quod nuntios suos ad papam mitteret, quod ex illa nuntiorum missione non aliud quam honor et commodum sibi poterat provenire. De consilio ergo magistri Jordani Apostolicæ Sedis notarii princeps motus est ad nuntios ad summum Pontificem destinandos, misitque Gervasium de Martina et Goffridum de Cusentia secretarios suos et suæ voluntatis plene conscios, dans eis potestatem de concordia cum summo Pontifice tractanda in certa forma, quæ commodum regium, et honorem principis sapiebat. Profectis itaque prædictis nuntiis ad Romanam curiam, quæ tunc Neapoli erat, cœpit de concordia tractatus haberi ».

5. Addit auctor Manfredum interea temporis, dum tractatus iniretur, oppidum munitum, cui Guardia Lombardorum nomen est, Pontificiis eripuisse, ac timorem Romanæ aulæ incussisse, ne ille signa victricia Neapolim versus converteret, atque ad ornandam fugam se comparasse : monitum vero Manfredum a suis oratoribus, ni ex occupato tractatus tempore loco abscederet, absolvi non posse, sollicitatumque ut in Campaniam Felicem exercitum adduceret : levi enim negotio ob Pontificiorum formidinem omnia in ipsius obsequium procubitura : illum vero audita acceptæ in Hydruntina provincia cladis fama, cum Manfredus Lancea ab ipso præfectus a Brundusinis deletus esset, atque hostis Nerito esset potitus, in ancipites curas distractum, an adversus Brundusinos proficisceretur, an versus Neapolim tenderet ; demum in Brundusinos movisse, ut simul imminenti periculo occurreret Pontificisque voluntati deserto Guardiæ oppido obsecutus videretur ; Brundusinum vero agrum, cum urbem obsidione justa cingere non posset, populatum : tum Licienses sui metu in obsequium adegisse, inde Oriam expugnare aggressum, cum certo rumore comperisset Petrum Ruffum, Siciliæ et Calabriæ proregem, qui ob monetam iniqui ponderis nomine Conradini contra sapientum consilium percussam insulanos ad rebellionem concitarat, a Messanensibus orta seditione ejectum in Calabriam irrupisse, præcipitique victoria majorem illius partem subegisse.

6. At Messanenses, qui Calabriam suæ urbis dominio subjicere meditabantur, contractis validis equitum peditumque copiis trajecisse refert auctor, ac Seminariam diripuisse : ingruente vero paulo post Manfredi exercitu timore correptos fluctuasse, eoque animadverso Manfredianos in præda onustos prosiliisse, profligasseque : tum Regium et Calanæ arcem, cum hostium terror se latius circumferret, Manfredi ducibus portas aperuisse. Interea Octaviano Apostolicæ Sedis legato, conflato ingenti exercitu, progresso, prima mensis Junii die copias, quas undique colligere potuit, adversus ipsum eduxisse, posteaque frustra tentato sæpius conflictu in Apuliam inferiorem abscessisse, cum induciæ, veniente ex Germania Conradini nomine oratore, ab Elsabetha regina ac duce Bavariæ ad Manfredum primum, indeque ad Sedem Apostolicam misso, initæ essent, intereaque Pontificium exercitum duce Bertoldo ad Fogiam usque progressum, ut Manfredo viam ad Luceriam Saracenorum intercluderet, ac facilius opprimeret, vel saltem Luceriam ipsius auxiliis destitutam expugnaret ; Manfredum vero per medias hostium terras nemine cum ipso congredi auso Luceriam penetrasse, ac tum legatum Apostolicum, ut obsidione Luceria inclusum Manfredum cingeret, meditatum, adeo ut litteras veluti in obsidione Luceriæ datas consignaret : sed grassantibus in exercitu morbis, ac Bertoldo comite, qui defectionis consilia cum Manfredo agitarat, et cum nonnullis copiis Fogiam redibat, profligato, ac penuria commeatuum ingravescente ad concordiam tractandam descendisse.

7. « Factum est, inquit, quod tractatu hinc inde habito ad hanc princeps atque legatus concordiam devenerunt, videlicet, ut princeps pro parte sua et regis Conradi nepotis sui regnum teneret, excepta Terra Laboris, quam princeps Ecclesiæ concessit tenendam, ita tamen quod si papa transactionem et concordiam ipsam forte non acceptaret, liceret principi terram ad suum jus et dominium revocare : qua transactione sic facta inter principem et legatum cautionibus intervenientibus firmata, legatus obnixe rogavit principem, ut intuitu divinæ pietatis quibusdam regni nobilibus parceret, qui a tempore imperatoris patris sui a regno exulabant, et in præsentia cum ipso legato erant : ad cujus legati preces motus princeps prælatis nobilibus clementer indulsit, terras, quas juste amiserant, eis restituit, et in regno eos manere concessit, etc.

8. *Regnum Siciliæ oblatum Edmundo Anglo.* — Non admissam ab Alexandro eam concordiam refert idem auctor, ac ex Parisio [1] atque Herefordiensis episcopi litteris colligitur, ipsum Innocentii IV exemplo Siciliæ regnum a Friderici posteris ob præteritam perduellionem, in regiam Anglorum familiam Sedi Apostolicæ deditissimam transferre meditatum. Bononiensem enim episcopum rebus adhuc integris, ac legato potenti adeo exercitu succincto, ut facile Manfredus obruendus crederetur in Angliam misisse, constat, ut collato annulo solemni ritu Edmundum regis filium florentissimo regno indueret, confirmantque edita

[1] Par. Hist. Angl.

publica Instrumenta [1] regnum illud jam ante Edmundo ab Innocentio IV Alberti notarii opera oblatum, admissumque ab Henrico, qui ad temperandas illius donationis leges Petrum Herefordiensem episcopum, et Joannem Mansel arbitros delegit; principes vero conditiones, quibus Henricus sibi nomine utriusque Siciliæ, ac terrarum ad Pontificiæ ditionis limitem excurrentium, excepto Benevento, agrisque, et oppidis, quæ ab ipso jura petere consueverunt, dominium jure beneficiario accepit, hæ fuere, transfundi nimirum utraque Sicilia ad filios Edmundi utriusque sexus hæreditario titulo possit, at non in plures scindi ac dividi, sed in uno tantummodo capite constet, Romanæ Ecclesiæ fidem suam sacramento obliget, recurrente annis singulis Apostolorum Petri et Pauli die festo duo millia unciarum auri persolvat, si bellum incumbat Ecclesiæ, tribus mensibus trecentos milites egregie armis instructos alat, stipendiaque suppeditet, imperium non affectet, aut ultro oblatum respuat, ni faciat, omni jure in Siciliam excidat : si quis imperium gereret, qui natalium jure ad regnum vocandus esset, imperium deponat, si regno indui velit, si contra has leges assurrexerit, anathemate sit defixus, omnique obtinendi regni jure ac spe deturbetur : Ecclesiæ dignitatem tueatur, servet sua Ecclesiasticis jura, Ecclesiis pastores ac præsules non imponat, si quod tamen patronatus jus obtineat, jure illo pro more patronorum utatur, integræ et illibatæ maneant prærogativæ Beneventanis concessæ, liberique toto regno aditus ad merces invehendas efferendasque aperiantur, Neapolitanis, Capuanis, aliisque populis sua privilegia ac recte institutæ consuetudines serventur.

9. Subjecta est sacramenti forma, qua Edmundus, cum ad annorum quindecim ætatem pervenisset sese pro Siciliæ regno obstricturus esset, obsequentem scilicet illi se semper futurum, conflata in eam consilia patefacturum, affuturum legatis, donationes nonnullis nobilibus viris, quorum mentio adjecta est, ab Ecclesia collatas ratas habiturum : Herefordiensis vero episcopus Henrici et Edmundi regum nuntius et procurator dictas leges regum nomine accepit, atque annulo investitura ornatus est. Appositæ sunt aliæ conditiones, ut Henricus filium, cum primum ad quindecim annos pubesceret, adduceret, ut sacramento se Ecclesiæ devinciret, omnibusque juribus imperii renuntiaret, ni certo tempore definito ea impleret omni Siciliæ regni jure deturbatus censeretur, refunderet Henricus Eccl. sumptus, quos belli causa profudisset, trajiceret ipse, vel ducem exercitu florentissimo succinctum in Apuliam transmitteret ; quod si Pontifex pacem cum Manfredo contraheret, integra tamen ipsi in utramque Siciliam jura remansura. Hæc fusius in archivi Vaticani inscripto libro privilegiorum Rom. Ecclesiæ tribus ingentibus voluminibus digesto, e quibus nos plura dignissima posterorum memoria monumenta in lucem edenda publici juris faciemus. Non tenuit promissa Henricus, atque adeo Romanus Pontifex, cum Anglus Siciliam sibi subjicere parum curaret, ad Carolum Andium comitem confugit, qui prælio cruentissimo Manfredum delevit; sed de his suis locis. Ac de Siculis rebus, deque Manfredo hactenus. Jam ab eo ad tyrannum alium sævissimum, Ecclesiæque hostem infensissimum, marchiæ Tarvisinæ incubantem, sermonem convertamus (1).

10. *Ad reprimendas Ezelini sævitias Alexander legatum mittit et dat litteras Encyclicas.* — Furebat adeo in Ecclesiam Ezelinus opibus, militum numero, potentia fœderatorum, artibusque instructus; tantumque reliquis vicinis principibus incusserat terrorem, ut marchio Atestinus, aliique principes viri ad Sedem Apostolicam supplices confugerint, ut legatum contra potentissimi hostis tyrannidem Apostolica auctoritate munitum mitteret. Quorum flexus precibus, utque oppressam ab hæretico Ecclesiæ dignitatem assereret, Philippo Ravennati archiepiscopo designato gerendæ legationis provinciam demandavit ; scriptisque exeunte hoc anno [1] ad cunctos Insubriæ, Æmiliæ, ac marchiæ Tarvisinæ præsules, proceres ac populos litteris Encyclicis, Sedis Apostolicæ legato adesse, ipseque operam suam pro dignitate explicare jussit (2).

« Alexander, etc.

« Dum diligenter advertimus nonnullos in vestris provinciis obvolutos vitiorum tenebris, et cum quadam securitate jacere in suis fæcibus soporatos, vehementer nos urit zelus pereuntium animarum. Et ne illorum sanguis ob culpam negligentiæ de nostris requirendus sit manibus, totis

[1] Ext. in Lib. Privileg. Rom. Eccl. tom. II. pag. 113. et Ms. Vallicell. signat. B. XII. pag. 57.

[1] Lib. II. Ep. VII.

(1) Licet ante annos aliquot Siciliæ regnum Edmundo regis Anglorum filio oblatum fuit a Pontifice Innocentio IV, et a patre filii nomine acceptatum ; nonnisi tamen ab hoc anno regni sui Siculi epocham Edmundus exorditur, ut patet ex litteris ejusdem datis ad Alexandrum IV, et recitatis in Annalibus anno quo datæ fuerunt MCCLVII, die XXVI Junii, quibus regni sui annum secundum adscribit. Forte igitur hoc anno MCCLV, die festa S. Michaelis, nempe XXIX Septembris, coronam regni hujus accepit ; cum Pontifex litteris ad Henricum patrem ejus datis anno MCCLVI, relatis in Annalibus ad eumdem annum num. 34, eum regem admonuerit die festa S. Michaelis evolutum fuisse annum, intra cujus terminum expeditionem Siculam suscepturum se spoponderat, qua sponsione in solemni die sui consecrationis sese obstrinxerat. MANSI.

(2) Quanquam hoc exeunte anno legatio Tarvisina Philippo Ravennatensi electo demandata fuit, ut demonstrat Alexandri Epistola in Annales relata ; in provinciam tamen nonnisi sequenti anno processit, teste Rolandino lib. VIII, cap. 1, qui de illo scribit : « Prima fronte ad partes Venetiarum descendit in dicto anno Domini MCCLVI, mense Martii ». MANSI.

visceribus formidamus. Præcipue autem excitat in nobis diligentiam officii pastoralis, et corda debet omnium dissecare fidelium infamiæ scandalum, et probrosum improperium, quo in eisdem provinciis, præsertim in marchia Tarvisina confunditur fides Catholica, et religio Christiana pervertitur, ubi perditionis filius, et reprobus circa fidem, vir sanguinum, et homo in homines inhumanus, Ezelinus de Romano, per opportunitatem temporis impacati super infelices populos regionis ejusdem potestate tyrannicæ dominationis arrepta, sceleratis nobilium cædibus, et cruentis plebium stragibus humanæ societatis fœdus, et legem libertatis Evangelicæ sic contrivit, ut omnis in eis videatur confidentiæ spiritus interire, quos in residuum furoris sui pabulum ejus crudelitas superstites dereliquit.

11. « Quamvis autem felicis recordationis Innocentius papa prædecessor noster ipsum de fratrum suorum consilio tanquam hæreticum, exigente justitia, publice condemnarit, fautores ejus constitutionibus et pœnis subjiciens contra hæreticorum fautores et complices promulgatis, ipse tamen tanquam membrum a corporis Christi vita præcisum, et stupore spiritualium sensuum arefactum, nec de jactura conteritur, nec confunditur de pudore, sed in profundo malorum nervo pertinaciæ suæ rigens, contra Deum semper erigitur, et proh pudor! in se ac malignitatis suæ socios intrepide provocat iram ejus.

12. « Igitur de salute vestra, et provinciarum vestrarum, in iis præsertim quæ Dei sunt, reformatione salubri paterna sollicitudine cogitantes, dilectum filium Ravennatem electum, virum utique morum honestate conspicuum, dono scientiæ præditum, ac nobis et fratribus nostris merito suæ probitatis acceptum, de cujus virtute jam non argumenta, sed experimenta multiplicia fidem faciunt certiorem, ad partes vestras commisso sibi plenæ legationis officio duximus destinandum : ut gerens inibi vices nostras foveat favorabiliter devotionem fidelium, et præfati Ezelini, aliorumque perfidorum pertinaciam spiritualiter, et temporaliter persequatur, contra eumdem Ezelinum crucis charactere insigniendo fideles, et illius remissionis præmio provocando, quæ datur euntibus in subsidium Terræ-Sanctæ, viros excitet mortis pestifero somno defixos, et vigilantes in bono corroboret, et confirmet, evellat et dissipet, ædificet et plantet, ac disponat et ordinet, prout secundum Deum, et datam sibi ab eo prudentiam robori fidei orthodoxæ, honori Ecclesiæ, animarum saluti, et tranquillitati terræ vestræ viderit expedire, etc. Datum Lateran. XIII kalend. Januarii ».

13. Arduum plerumque periculi consilium erat, cum in eum res ageretur, qui parcere nesciret : cujus non modo in eos, qui sese illi opponerent, effusa crudelitas esset, sed in suos etiam sæviret : anno enim sequenti Bontraversum socerum ejusque filios, impacto proditionis crimine, in carcerem teterrimum conjecit, ac fame enecavit. Si quos enim e medio tollere in animum induceret, mox eos conflatæ in se conjurationis, tyrannorum more timentium quod merentur, crimine arcessebat.

Insignis certe fuit tyrannis, quam in Arnoldum S. Justinæ abbatem exercuit[1], quem diuturno carcere, modico tantum pane furfuraceo, et aqua modicissima suppeditatis, maceravit : ubi octo annis et amplius vir sanctissimus exemplo constantiæ adeo egregio versatus est, ut nulla unquam incommoda tranquillitatem mentis confuderint, vultusve serenitatem asperarint; tanta affabilitate usus, ut ipsorum etiam satellitum emolliret pectora, atque ad sui amorem venerationemque excitaret. Cum vero jam septuagenario extremus dies immineret, ardentes duæ cælo faces pluribus inspectantibus delapsæ tandiu carceri, in quo inclusus tenebatur, incubuere, donec felix anima corpore exsoluta in cælum evolavit. Nec minus insigne miraculum quinquaginta ab obitu diebus contigit : cum enim in loco honorificentiori ejus corpus collocandum visum esset, non modo feretro aperto nullum graviorem odorem sensibus afflavit, sed ne quidem ullam corruptionis notam, certissimo servatæ virginitatis argumento, præ se tulit, levisque tantum albugo oculis aspersa visa est. Ut vero legatus commissi officii partes contra tyrannum, viri sancti teterrimum persecutorem, pro dignitate impleverit, meritasque pro tot sceleribus pœnas in ejus caput detorserit, sequenti anno dicemus.

14. *Mediolanensibus et Mantuanis consulit.* — Mediolanensium quoque salutis tuendæ sollicitus, cum iis temporibus sublato e vivis eorum præfecto, gravissimæ inter ipsos discordiæ exarsissent, ad eas sopiendas pro paterno amore, quo ipsos complectebatur, curas convertit, atque episcopum Bononiensem, virum spectatissimæ prudentiæ, ad eos conciliandos, avertendaque imminentia pericula proficisci jussit[2], datisque ad eos litteris commendavit[3]. Per idem tempus Bergomenses, qui Fredericianas partes secuti fuerant, atque ideo anathematis sententia sese implicuerant, urente facti conscientia, ad Sedem Apostolicam supplices confugere, ut fidelium cœtui restituerentur : quibus Alexander amantissimo sinu se ipsos excepturum significavit[4], cum Ecclesiæ, cujus spreverant majestatem, ex sacrorum canonum præscriptis legibus fecissent satis, omnibusque ejus imperiis sese subjecissent.

15. Objectæ e contra censuræ Mantuanis, qui Pigugnagiam Sedi Apostolicæ obnoxiam occupaverant, populisque graviora vectigalia imposuerant quorum clamoribus provocatus, tuendæque Ecclesiæ dignitatis, defendendorumque jurium stu-

[1] Monac. Pad. l. II. et Bosin. Hist. Tarvisin. l. v. — [2] Lib. I. post Ep. cD. — [3] Ibid. — [4] Ep. x.

dio, aculeatis litteris illos cœptis absistere imperavit, ac si aliqua in eam ditionem jura affectarent amplius, censumve aliquem indigenis imponere corradereque in posterum meditarentur, Ecclesiasticis censuris percelli jussit [1]. Eodem argumento ad populum Reginum ac Pigugniacenses scripsit, quibus Guidonem capellanum præfecit, eosque ut in Sedis Apostolicæ fide constantes essent, cohortatus est [2].

16. *Electiones episcoporum moderatur, disciplinam instaurat et pœnitentibus meretricibus consulit Alexander.* — Consulturus vero rei sacræ sanxit, ut cathedralium Ecclesiarum designati præsules, excurrente sex mensium spatio, Pontificalibus sacris insignirentur, ne populi diutius pastorum regimine destituti, aliquod salutis periculum adirent. Testantur hoc Apostolicæ litteræ ad patriarchas, archiepiscopos, episcopos et canonicorum collegia totius orbis Christiani nonis Martii [3] datæ. Nec minus in viris piis, atque gerendo muneri idoneis summis Ecclesiæ dignitatibus præficiendis curas defigebat Alexander, justissimoque animarum zelo impulsus, non est passus Albertum Minoritam litteris pietateque cultissimum, qui Tarvisinus episcopus renuntiatus egregio Christianæ demissionis exemplo eam respuebat dignitatem, suo jure sese abdicare, cum maxime eo se digniorem probaret, quo indignum se arbitrabatur, præcepitque [4] ut oneri humeros supponeret, ne Deo vocanti obluctari, ac suam divinæ voluntatem præferre videretur : eademque de re ad Tarvisinos scripsit [5].

17. Nec latebat Alexandrum quanti interesset, ut præsules optimi virtutum exempla in subditos transfunderent ad revocandum Christianæ sanctitatis florem, qui cum in Sardinia et Corsica admodum emarcuisset, Calaritano archiepiscopo legationis fungendæ in iis regionibus partes commisit, ut ad salutem animarum promovendam incumberet, Ecclesiæ auctoritatem corroboraret, pravos deleret mores, pristinumque pietatis florem revocaret. De qua legatione hæc inter alia ad Sardiniæ et Corsicæ clerum scripsit [6].

18. « Ut ipsæ partes eo magis in Dei et Ecclesiæ devotione proficiant, quo specialius per Sedem Apostolicam velut matrem se visitationis officio senserint confoveri, ecce venerabilem fratrem nostrum L. archiepiscopum Calaritanum, virum ubique scientia præditum, morum honestate decorum, et consilii maturitate præclarum, ad partes easdem tanquam pacis Angelum, commisso sibi plenæ legationis officio, ut evellat et destruat, dissipet et ædificet, et plantet, sicut viderit expedire, duximus destinandum, etc. Dat. Anagniæ II idus Aug. anno I ».

19. Nec in exspoliendis modo cleri moribus incubuit Alexander, verum etiam in educendis e vitiorum cœno perditis animabus, continendisque ne in priora flagitia prolaberentur, studium contulit. Cum enim accepisset piorum virorum opera plures in Urbe mulierculas, quæ laxatis impudicitiæ frenis obscenis sese cupiditatibus dediderant, urente præteritorum conscientia, ab impuris voluptatibus sese avulsisse, ac generosa sectandæ austerioris vitæ consilia suscepisse, adductus zelo Alexander, ut eas Christo animas lucraretur, quibus dæmon, tanquam tot laqueis ad vesanos amatores irretiendos usus fuerat, Joanni tit. S. Lucinæ diacono card. onus imposuit [1] ut iis Ecclesiam atque ædes super Minervam attribueret, quo ab humano consortio segregatæ, præteritæ vitæ maculas lacrymis eluerent, delibatasque male illecebras expiarent. Cumque is locus idoneus ipsis non esset visus, præcepit Pontifex [2] ut ad Ecclesiam S. Pancratii traducerentur. Sed ab iis quæ ab impuris deliciis victas se sanctissime lugebant, ad virginem, quæ de omnibus obscenis voluptatibus gloriosissime triumphavit, stylum convertamus.

20. *S. Clara, explorata ejus sanctitate, SS. Catalogo adscripta.* — S. Clara D. Francisci præceptis exculta, æmula virtutis, Ordinisque pauperum dominarum S. Damiani conditrix, hoc anno qui secundus a felici ejus obitu fuit, ab Alexandro Pontifice ob innumera ejus beneficio patrata a Deo miracula sanctarum virginum Catalogo aggregata est. Cujus vitæ sanctissimæ exordia ita describit Alexander in Apostolico Diplomate [3] : « Cum ipsa, dum adhuc puella esset in sæculo, hunc mundum fragilem ab ætate tenera transilire studeret, et pretiosum suæ virginitatis thesaurum illibato semper pudore custodiens charitatis et pietatis operibus vigilanter intenderet, ita quod ex ea gratia et laudabilis ad vicinos alios fama prodiret, B. Franciscus, audito hujus famæ præconio, cœpit confestim hortari eam, ut ad Christi perfectam induceret servitutem. Quæ sacris illius monitis mox adhærens, et mundum cum terrenis omnibus abdicare, ac soli Domino in paupertate voluntaria famulari desiderans, hoc suum fervens desiderium, quam cito potuit, adimplevit : quia tandem cuncta sua bona, ut una secum quidquid etiam habebat Christi obsequio deputaret, in eleemosynas, et pauperum subsidia distribuit et convertit.

21. « Cumque de sæculi strepitu fugiens ad quamdam campestrem declinasset Ecclesiam, et ab ipso B. Francisco sacra ibi recepta tonsura processisset in aliena, consanguineis ejus ipsam exinde reducere molientibus, illa protinus amplectens altare pannosque apprehendens ipsius, crinium sui capitis incisura detecta eisdem consanguineis in hoc fortiter restitit et constanter; quia, cum jam esset mente integra juncta Deo, pati non poterat ab ejus servitio se divelli. Denique cum ad

[1] Ep. CXXXIX. — [2] Reg. post eamd. Ep. — [3] Ibid. Ep. CCXCII. — [4] Ibid. Ep. DLVIII. ext. apud Vad. in reg. tom. II. num. 30. — [5] Ep. DXCVIII. — [6] Ep. DLXXXV.

[1] Ep. DCLI. — [2] Ep. DCCXXI — [3] Extat in Bullar. in Alex. IV.

Ecclesiam S. Damiani extra civitatem Assisiatem, unde traxit originem, per eumdem B. Franciscum adducta fuisset, ibi ei Dominus ad amorem et cultum assiduum sui nominis plures socias aggregavit : ab hac siquidem insignis et sacer ordo S. Damiani per orbem jam late diffusus salutare sumpsit exordium ».

22. Sanctissimæ porro vitæ a B. Clara in principe Ordinis monasterio, cujus administrationem auctore S. Francisco susceperat, ductæ formam admirandam ita describit Pontifex : « Corpore sistebat in terra, sed animo versabatur in cœlo, humilitatis vasculum, armarium castitatis, charitatis ardor, dulcor benignitatis, patientiæ robur, nexus pacis, et familiaritatis communio : mitis in verbo, lenis in facto, et in omnibus amabilis et accepta : et ut carne depressa convalesceret spiritu (quia quisque hoste suo debilitato fit fortior) nudum solum et interdum sarmenta pro lecto habebat, et pro pulvinari sub capite durum lignum : unaque tunica cum mantello de vili, despecto et hispido panno contenta ; his humilibus indumentis ad operimentum sui corporis utebatur, aspero cilicio de chordulis crinium equorum contexto nonnunquam adhibito ad carnem. Arcta quoque in cibo et in potu districta tanta se in his trænabat abstinentia, quod longo tempore tribus diebus in hebdomada, videlicet secunda, quarta, et sexta feria nihil penitus pro sui corporis alimento gustavit : reliquis nihilominus diebus adeo se cibariorum paucitate restringens, quod aliæ de ipsa, quomodo sub tam forti districtione subsistere poterat, mirabantur.

23. « Vigiliis insuper et orationibus assidue dedita in his præcipue diurna et nocturna tempora expendebat. Diutinis tandem perplexa languoribus, cum ad exercitium corporale non posset surgere per seipsam, sororum suarum suffragio levabatur, et ad tergum ejus fulcimentis appositis propriis manibus laborabat, ne in suis esset infirmitatibus otiosa : unde de panno lineo hujus sui studii et laboris plura pro altaris sacrificio corporalia fieri fecit, et per plana et montana Assisii diversis Ecclesiis exhiberi. Amatrix vero præcipua et colona sedula paupertatis, sic illam suo affixit animo, sic eam in suis desideriis alligavit, quod semper in ipsius dilectione firmior et ardentior in amplexu, a districta et delectabili ejus copula pro nulla unquam necessitate discessit, nec aliquibus potuit induci suasibus ad consentiendum, quod suum monasterium proprias possessiones haberet : quanquam felicis recordationis Gregorius papa prædecessor noster de multa indigentia ipsius monasterii pie cogitans, libenter illi voluerit pro sororum ejus sustentatione possessiones sufficientes et congruas deputare, etc. » Affert Pontifex plura insignia miracula, quæ quo in terris fuit patravit, atque objectum cæleste admirandum, quod ipsa in ancipiti mortis confinio agente accidit :

24. « Cum, inquit, in extremis ageret, candidus beatarum virginum cœtus micantibus coronis ornatus, in quo una ex ipsis eminentior et fulgidior apparebat, visus est domum intrare, ubi eadem Christi famula decumbebat, et usque ad lectum ejus procedere, et circa eam quasi visitationis officium, ac confortationis solamen, quodam humanitatis studio exhibere ». Subjungit Alexander plura prodigia ad ipsius sepulchrum edita, obtentaque ipsius opera a præpotenti numine beneficia, ob quæ diligentissimo examine explorata ac discussa ipsam, adhibitis in consilium cardinalibus ac præsulibus, in sanctorum virginum Catalogo reposuerit, ac felicem illius memoriam pridie idus Augusti ritu Ecclesiastico recolendam decreverit. « Dat. Anagniæ XIV kal. Novembris, Pontificatus nostri an. 1 ».

De adjecta sanctarum virginum Catalogo B. Clara novatores[1] meminere, utque solent viri flagitiis contaminatissimi divina in risum traducere, ac sanctos blasphemis vocibus concerpere, in eam vesaniam prorupere, ut D. Francisci (quod stylus horret scribere) concubinam appellarint, atque ad ritum Ecclesiasticum damnandum dixerint. Alexandrum pro suo imperio illam in cœlum migrare jussisse : quasi ita sint stupidi, ac plumbei, ut possint ignorare, Pontificem eo ritu non sanctos in cœlum intrudere, sed quos jam Deus conspicuis miraculis cœlesti gloria potiri testatur, sanctorum, quos Ecclesia ut numinis amicos ac divinæ aulæ principes gratia apud ipsum florentes veneratur, Catalogo adscribere : verum insana blasphemorum ludibria contemnere potius, quam longiori oratione elidere juvat.

25. *De meritis et miraculis Augustini Nidrosiensis episcopi, et Canuti regis quæstio resumpta.* — Quanta vero maturitate consilii Romani Pontifices in decernendo sanctorum cultu utantur, tum ex dictis passim in Annalibus, tum ex subjiciendis illustre et conspicuum est. Flagitatum jam ante ab Alexandri prædecessore fuerat, ut Augustinum Nidrosiensem archiepiscopum, qui miraculis in Norwegia efflorescebat, sanctorum numero adscriberet, atque Innocentius Bergensi episcopo ac duobus religiosis viris publica de iis acta conficiendi provinciam tradiderat : qui cum desideratam in re gravissimi momenti diligentiam non adhibuissent, Alexander iterum Slavangrensi episcopo ac duobus S. Benedicti et S. Augustini abbatibus partes demandavit[2], ut ex præscripta ab Innocentio forma accuratissime rei veritatem explorarent.

26. Eadem diligentia in revocandis ad examen cœlestibus prodigiis, quæ Nicolai, Canuti regis Daniæ filii, opera edita fama erat, incubuit. Adductus enim Danorum precibus, qui jam ante ab Innocentio IV contenderant, ut illustrem miraculorum gloria beatum virum in Album sanctorum referret, Wiburgensi episcopo, aliisque munus contulit[3], ut sacram de illius vitæ sanctitate

[1] Cent. XIII, c. 7, col. 720. — [2] Ep. CCCLXXXV. — [3] Ep. DCCXC.

patratisque miraculis quæstionem instituerent.

« Episcopo Wiburgensi, et abbati de Cara insula Cistercien. Ordinis, Arusiensis diœcesis, et priori fratrum Prædicatorum Arusiensium.

« Significarunt nobis venerabilis frater noster episcopus, et dilecti filii capitulum Arusien. quod cum felic. record. Innocentius PP. prædecessor noster vobis, frater episcope, ac fili abbas, et bonæ memoriæ Slewicensi episcopo sub certa forma suis dederit litteris in mandatis, ut ascitis vobis viris religiosis, et Deum timentibus, de virtute morum et veritate signorum, operibus videlicet et miraculis piæ memoriæ Nicolai, claræ memoriæ Canuti regis Daniæ filii, diligentissime inquirentes, quæ inveneritis, eidem prædecessori vestris studeretis litteris fideliter intimare, licet vos, episcope ac abbas, ipso episcopo interim sublato de medio, in parte servaveritis formam ipsam, hujusmodi tamen negotium minus sufficienter instructum ad Sedem Apostolicam remisistis : verum in tanto negotio est cum maturitate debita procedendum. Nos te, fili prior, in hoc eidem Slewicen. episcopo subrogantes, mandamus, quatenus procedatis in eodem negotio, juxta ipsius prædecessoris continentiam litterarum, videndi curatos ad invocationem dicti Nicolai, et eosdem curatos diligenter examinandi, plena vobis auctoritate nostra potestate concessa, non obstante Sedis Apostol. indulgentia, qua dicitur ordini tuo prius esse concessum, ut dicti Ordinis fratres non possint inviti cognoscere de causis seu intromittere se de negotiis ab ipsa Sede committendis eisdem. Quod si non omnes, etc. Dat. Laterani id. Octob., anno I».

27. *S. Francisci Stigmata ab Alexandro proposita venerationi populorum.* — Nec minus circumspecto consilio editum in S. Francisco sacrorum stigmatum miraculum, exemplo Gregorii IX[1], Encyclicis ad orbis Christiani præsules litteris[2] confirmavit, tum ad fideles in sanctissimi Francisci venerationem pelliciendos, tum in Christi amorem, qui redemptionis notas in amante expresserat, accendendos, eorumque temeritatem, qui de illius prodigii veritate detraherent, comprimendam. Ita vero in manibus pedibusque exarata erant, ut caro in tumorem divinitus excrescens clavorum imaginem ad vivum adumbraret. Ad quod tegendum prodigium beatus vir promissas manicas, vestemque ad terram defluentem gestabat. Quæ vero lateri vulneris Dominici imago impressa erat, ita hiabat, ut ex eo humor manaret, atque ob id socios latere non potuerit. Cæterum ne quis inauditum miraculum, ut inane commentum respueret, tanti prodigii Pontifex testem se producit, dum ante adeptam Petri Sedem felici ejus consuetudine utebatur. « Quia, inquit[3], longum esset, nedum exarare per singula, verum etiam succincta relatione perstringere clara virtutis divinæ prodigia, quæ tam in operationibus sanitatis, quam etiam in aliis mirabilibus argumentis prolaverunt, eumdem confessorem tenere cum sanctis solium gloriæ in excelsis signanter, vobis ante oculos proponere volumus, recolenda frequentius et vehementius admiranda illa saltem jucunda Dominicæ passionis insignia, quæ in ejusdem sancti corpore, dum adhuc vitali spiritu foveretur, manus cælestis operationis impressit. Viderunt namque oculi fideliter intuentes et certissimi palpantium digiti palpaverunt, quod in manibus ejus et pedibus expressa undique similitudo clavorum de subjecto propriæ carnis excrevit, vel de materia novæ creationis accrevit : quæ equidem idem sanctus studiose ab oculis hominum, quorum refugiebat gloriam, dum viveret, abscondebat.

28. « Inventa est patentius in ipsius defuncti corpore non inflicta humanitus, nec facta plaga vulneris lateralis, quasi aliquid instar lateris Salvatoris, quod salvationis et redemptionis humanæ in Redemptore nostro protulit sacramentum. Quæ quidem plaga, sicut quosdam ex fratribus sibi familiariter adhærentibus latere non potuit propter defluxum humoris, diu antea viruerat in vivente. Hæc igitur mira et decora nova demonstrationis indicia magnæ debent esse devotionis, divitiæ Christianis, et inæstimabiles religiosis deliciæ in spiritualibus communis Ecclesiæ orthodoxæ, cum ex his sincera fides Christi accipiat quod etiam illi possint esse passionis Christi sine intrinseco persecutore consortes, qui pro ejus amore carnem suam cum vitiis et concupiscentiis voluntarie crucifigunt.

29. « Sane de præfato sancto hæc certius asserentes, indoctas fabulas, seu vanæ inventionis deliramenta non sequimur, cum ea nobis dudum nota fecerit plenior fides rerum, quando videlicet in minoribus constituti confessoris ejusdem familiarem meruimus habere notitiam, præfati prædecessoris nostri (nimirum Gregorii IX), domesticis obsequiis tunc temporis insistendo, etc. » Præsulibus Catholicis injungit, ut populos ad suffragia S. Francisci imploranda, ejusque merita recolenda incitent, vetatque, ne quis de viro sancto Christi, ut ait, triumphalia stigmata præferente detrahat, ac si in tantam temeritatem projectus sit, ut Apostolica judicia impugnet, Deique opera admiranda traducat, meritis pœnis afficiendum decernit. « Datum Anagniæ IV kalend. Novemb. Pontif. nostri an. I».

30. Ad consecrandam futuris ætatibus memoriam ac venerationem loci, in quo tantum prodigium effulserat, Minoritas, ut illum ad divinas laudes celebrandas incolerent, his verbis est adhortatus[1] :

« O dilecti filii, celebrem illum vernantis

[1] Vid. tom. XIII. an. Chr. 1237. num. 60. — [2] Extat apud Wad. hoc anno num. 9. — [3] Ext. Apost. Diploma apud Wad. hoc anno num. 6.

[1] Ext. apud Wad. hoc an. num. 10.

Alvernæ montem, in quo sublimatum corpus a sublimiori animo non dissensit, cum ibi nimius amor interius in mente fervens intuitu Seraph incalescens, incendii fervore prorupit exterius, decorans corpus in cruce splendidum suis margaritis, affectionis brachiis amplectimur, tot et tanta mirifica recolentes. Quem enim amicum æternæ salutis ille locus non delectet quamplurimum, ubi extremo jam instante sæculi senescentis interitu ostendit excessus regis militem regiis militaribus insignitum, ut regis aciem jam labantem, jamque ab hostibus fugientem defenderet, et certamen victoriosum triumphatoris superni verbis, et actibus hostes aggredientibus prædicaret? O quam ibi lugubria cordis suspiria et ex intimis cordis anxios singultus eduxit! O quoties felicem montis humum felicioribus lacrymarum rivulis madidavit, felicissimum pectus sternens! etsi certe interdum civium supernorum ordinum præsentia et solatio levaretur. O quoties in inferiorum militia mens ejus plena divinis instillationibus lætabatur! etc. Datum Neapoli VI id. April. pontif. nostri an. I ». Hactenus de iis, quæ ad pietatis cultum spectant: jam ad tuendum fidei splendorem gesta afferamus.

31. *Contra hæreticos Insubriæ et Galliæ agens Pontifex censores fidei instituit.* — Ad exscindendos hæreticos, qui in Liguria et Insubria clam virus suum diffuderant, strenuam operam defigere censores fidei jussit Alexander, qui ab iis de nonnullis in constitutione Innocentii exortis dubiis consultus, ea illustravit: quærentibus enim de ministris forensibus, qui in cognoscendis fidei causis adhibendi erant, deque pœnis infligendis iis, qui hæreticos in judicium non raperent, hæc respondit[1]: « Possunt prædicti officiales communicati, burgo et villæ præcipere sub pœna et banno usque ad ducentas marchas argenti, et ultra ad arbitrium potestatis loci ejusdem, quod potestati, vel diœcesano, aut ejus vicario, seu inquisitoribus hæreticorum præsentabunt infra præfigendum eis terminum competentem, omnes hæreticos et hæreticas quos sibi dicti officiales duxerint assignandos, et potestas loci a non servantibus pœnam hujusmodi exigere teneatur ».

32. Dubitatum etiam fuerat de legitimo illius edicti sensu, quo ad perpetuum infamiæ monumentum domus, a qua prohiberentur forenses ministri, ne hæreticos caperent, solo æquari, ac bona in ea inventa prædæ exponi jubebantur; deque alia lege, qua domus conjunctæ illi, ubi hæreticus delituisset, si ad eumdem dominum spectarent, bonis omnibus in iis repertis direptioni datis everterentur. Difficultates vero omnes, quæ in iis occurrerent, ita enucleavit Pontifex: « Pœnæ taxatæ per constitutiones easdem in præmissis casibus infligantur, nisi diœcesanis, vel in eorum absentia vicariis ipsorum, una cum inquisitoribus, vel solis ipsis diœcesanis, cum ipsorum inquisitorum præsentia de facili haberi non poterit, legitime constiterit præfatarum domorum dominos in iis casibus penitus innocentes, et prorsus inculpabiles extitisse, ac etiam eos non esse credentes, vel receptatores, aut defensores sive fautores hæreticorum, seu de hæretica labe suspectos. Bona vero quæ inventa fuerint in domibus supradictis, debent in his casibus similiter publicari, nisi legitime constiterit per testes fide dignos, et omni exceptione majores, ipsa bona esse aliarum personarum, quam dominorum domorum earumdem ». Hos hæreticos quæsitos ad supplicium Waldenses fuisse sive Catharos magno argumento est, cum Reinerus scribat[1] eam pestem in Insubria admodum grassatam, qui ubi ipsorum Ecclesias vel conventicula potius nefaria percensuit, hæc addit: « O lector, dicas secure, quod in toto mundo non sunt Cathari utriusque sexus quatuor millia, sed credentes innumeri, et dicta computatio pluries facta est inter eos ».

33. Desudatum etiam est in Galliis ad delendas reliquias Albigensium hæreticorum, in quos exercendarum legum auctoritate prior Prædicatorum Parisiensium instructus est[2]: « Faciendi quoque, inquit, observari inviolabiliter omnia statuta provide edita tam in Conciliis legatorum Sedis Apostolicæ, quam etiam in forma pacis olim initæ inter Ecclesiam Romanam, et charissimum in Christo filium nostrum regem Franciæ illustrem ex parte una, et quondam Raimundum comitem Tolosanum ex altera, quæ negotium fidei tangere dignoscuntur, sicut promotioni negotii et augmento fidei fuerit opportunum; nec non et ut in eodem negotio summarie absque judicii et advocatorum strepitu procedere valeas; auctoritate prædicta tibi concedimus facultatem Dat. Neapoli VI id. Martii, anno I (1) ».

Creati iterum adulto anno in Galliis alii censores fidei, ad gratiam S. Ludovici, in quo expli-

[1] Ext. in bull. in Alex. IV.

[1] Reiner. apud Grets. contra Wald. — [2] Ep. CCXLV.

(1) Hoc anno, mense Maio, Concilium Biterris in Gallia Narbonensi celebratur a Guillelmo Narbonensi archiepiscopo cum sex aliis episcopis, in quo requisiti a rege episcopi de subsidio sibi præstando pro obsidione arcis de Querbus, quæ receptaculum erat hæreticorum, obsequendum illi, non quidem ut ab eo tanquam pro regio jure coacti, sed sponte in pium illud opus symbolum conferentes, censuerunt. Lectæ sunt pariter in eodem Concilio constitutiones quædam a pio illo rege pro morum reformatione editæ. Omnia hæc habes late relata apud Labbeum tom. XIV, col 191, edit. Venet.

Aliud etiam Concilium Parisiis hoc anno habitum fuit die, ut arbitror, XIII Julii, nam signatur die Martis ante festum B. Arnulphi (quod die XVIII Julii, quæ tunc Dominica erat, celebratur). In eo vero Henricus Senonensis archiepiscopus cum aliis quinque episcopis sententiam tulerunt in sacrilegos canonici cujusdam Carnotensis interfectores. Concilium hoc in Collectiones nondum relatum evulgavit Martenius in Collectione monumentorum tom. VII. colum. 144. MANSI.

cuit is egregium exemplum piissimi principis tuendæ fidei dignitatis cupidissimi, posterisque imitandum reliquit. Cum enim reversus e Syriaca expeditione religionis decus obsolescere in regno comperisset, fœdatam hæretica labe coronam gestare abnuit, studiumque omne in amplificanda divina gloria, et asserenda suo splendori religione contulit; ac regiis precibus ursit Alexandrum, ut cognitores causarum fidei ad abolendum hoc opprobrium crearet. Cui Pontifex hoc Diplomate amplissimo assensit[1]: quod veluti pulcherrimum sanctissimi regis pietatis monumentum subjicio.

34. « Priori provinciali fratrum Prædicatorum in Francia, et guardiano fratrum Minorum Parisien.

« Quia in aliquibus partibus regni Franciæ adeo infidelitatis error invaluit, quod ibi quamplurimi, a via veritatis prorsus aversi, ruentes per devium falsitatis, pestiferas ad concutiendum orthodoxæ murum fidei machinas construebant, molientes ipsam fallacium argumentationum impulsibus demoliri; Sedis Apostolicæ diligentia contra talium dolosam astutiam, ne diffusius serperet morbus iste, remedium adhibuit opportunum, instituens illic viros idoneos, et quorum honesta conversatio exemplum tribueret puritatis, et erudita labia doctrinam funderent salutarem, ut sacro ipsorum ministerio præfatæ partes ab hujusmodi contagiis purgarentur. Et licet horum ducatu homines partium earumdem in rectam semitam sint directi, et per hos multis sit ibidem periculis obviatum, cupientes tamen anxie, ut negotium inibi fidei jugi profectu, elisis omnino erroribus, fortius convalescat, vigilare ad hoc per nos et alios, prout solertius possumus. Et modo circa id ipsum eo studemus attentius, quo charissimum in Christo filium nostrum illustrem regem Franciæ ferventiorem sentimus ad idem negotium efficaciter promovendum: quare habita deliberatione providimus ibidem ad præsens personas aliquas circumspectas pro tanto negotio deputare.

35. « Quia igitur de sollicitudine, prudentia, et industria vestra firmam in Domino fiduciam obtinemus, vos tanquam inter alios præelectos in prædicto regno ad instantiam præfati regis ad hoc duximus deputandos, discretioni vestræ per Apostolica scripta districte præcipiendo mandantes, ac in remissionem vobis peccaminum injungentes, quatenus in charitate Dei, hominum timore postposito, virtutem spiritus induentes ex alto, inquisitionis officium contra hæreticos, ad exstirpandam de regno ipso ejusque districtu hæreticam pravitatem, exceptis terris dilecti filii nobilis viri Pict. et Tolosæ comitis, in quibus fidei negotium certis personis specialiter est commissum, sub spe mercedis æternæ totis assumentes affectibus, sic efficaciter prosequi studeatis, ut per sollicitudinis vestræ prudentiam de prædicto regno, ac ejus districtu radix iniquitatis hæreticæ succidatur, et vinea Domini, exterminatis vulpeculis, quæ perversis moribus demoliuntur eamdem, fructus afferat Catholicæ puritatis, facientes vobis quaternos, et alia scripta, in quibus inquisitiones factæ contra hæreticos, et processus contra ipsos habiti continentur, a quibuslibet detentoribus assignari.

36. « Si quos autem de pravitate prædicta culpabiles inveneritis, vel infectos, seu etiam infamatos, contra ipsos, nisi examinati absolute velint mandatis Ecclesiæ obedire, necnon et receptatores, defensores, et fautores eorum juxta sanctiones canonicas auctoritate Apostolica, hominum metu divino timori postposito, procedere procuretis, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis contra, etc. non obstantibus aliquibus litteris ad quoscumque alios, exceptis locorum diœcesanis, super hujusmodi negotio ab Apostolica Sede directis, quas auctoritate prædicta revocamus. Nec tamen prætextu commissionis specialiter eisdem diœcesanis super hoc factæ processum vestrum in eorumdem civitatibus, et diœcesibus volumus impediri, nec per hoc, quod fidei negotium generaliter in præfato regno vobis committimus, commissiones a præfata Sede ipsis factas, si forsan illarum, seu ordinaria velint auctoritate procedere, intendimus revocare. Si vero aliqui ex hæreticis ipsis, hæretica labe penitus abjurata, redire voluerint ad Ecclesiasticam unitatem, eis juxta formam Ecclesiæ absolutionis beneficium impendentes injungatis eisdem, quod injungi talibus consuevit: proviso solerter, ne simulata conversione redeant fraudulenter, et vos, imo potius seipsos fallentes, sub agni specie gerant lupum. Ut ergo commissi vobis officii debitum liberius exequamini, committendi citationes, testium examinationes, cum de prædicto crimine, ac ipsius circumstantiis duxeritis inquirendum, et sententiarum denuntiationes, quas in quoslibet hac de causa tuleritis, plenam vobis concedimus facultatem: non obstante si religiosis quibuslibet, quod causarum, vel negotiorum commissiones minime teneantur suscipere quodque excommunicari, vel interdici, aut suspendi nequeant, a Sede Apostolica sit indultum.

37. « Sed quia in tam gravi crimine cum multa oportet cautela procedi, ut in reos sine ullo proferatur errore duræ ac dignæ severitas ultionis, volumus et mandamus, ut vos vel quos ad hoc duxeritis deputandos in examinatione testium, quos recipi super crimine prædicto, ipsumque contingentibus oportuerit, adhibeatis vobis duas religiosas et discretas personas, sub quarum præsentia per viros idoneos fideliter eorum testium deposita conscribantur. Cæterum cum aliquando fuerint judicandi hæretici, vel incarcerationis pœna perpetuæ alicui pro hujusmodi crimine infligenda, ad id de diœcesanorum, vel vicariorum

[1] Lib. I. Ep. DCCLII.

suorum, si ipsi diœcesanis absentibus præsentes fuerint, consilio procedatis, ut in tantæ animadversionis judicio non postponenda pontificum auctoritas intercedat. Verum ut prædicta possitis utilius et liberius exercere, vobis largiendi viginti vel quadraginta dierum indulgentiam, quotiens opportunum videritis, omnibus pœnitentibus, et confessis, qui ad vestram convocationem propter hoc faciendam accesserint, plenam tenore præsentium concedimus facultatem. Vobis siquidem pro hujusmodi negotio laborantibus, et omnibus prælatis vobis assistentibus in eodem, illam peccatorum veniam indulgemus, quæ succurrentibus Terræ-Sanctæ in generali Concilio est concessa. Illos vero, qui ad impugnandum hæreticos, fautores et receptatores, ac defensores eorum vobis ex animo auxilium, consilium præstiterint, vel favorem, de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, tres annos de injuncta sibi pœnitentia relaxamus : et si qui ex iis in prosecutione hujus negotii forte decesserint, eis peccatorum omnium, de quibus corde contriti, ac ore confessi fuerint, plenam veniam indulgemus, etc. Dat. Laterani id. Decemb. anno I ».

Institisse sanctissimi regis vestigiis in tuendis fidei censoribus in universo Francorum regno excurrente multo tempore posteros reges visuri sumus, donec aliqui ab illius pietate degeneres, sublatis sacris tribunalibus, quæ sancti regis studio fuerant constituta, impietati liberas habenas infeliciter effudere : ex quo quantum incendium, paucorum cruore facile restinguendum, excitatum sit, tamdiu hæreticorum ferro laniata Francia testatur, alterumque supparem religione S. Ludovico, qui sacræ fidei tribunalia in Galliis restituat, piorum vota exspectant.

38. *Academiæ Parisiensis cum Prædicatoribus et Minoritis controversiæ.* — Imponi Prædicatoribus ac Minoritis inquirendi in hæreticos provincia consueverat a Romanis Pontificibus, cum ipsi animarum zelo arderent, florerentque magnæ doctrinæ et sanctitatis opinione : in quos ab invidis hoc anno Parisiis ingens persecutio concitata est. Prætendebantur ab adversariis hæ causæ, ipsos antiquas de professorum numero leges infringere, tum decreta quædam edita ad rei litterariæ dignitatem tuendam, vindicandosque in posterum ab injuriis forensium satellitum scholasticos servare contempsisse, clausaque ob id ad templum gymnasia aperuisse : quibus commoti graviter doctores severiora in eos statuta sanxerant. Ad quorum deliniendas iras, conciliandamque concordiam, Alexander duriora Parisiensis academiæ decreta temperavit, ac religiosos in consortium, e quo exacti fuerant, rescissis omnibus contrariis sancitis, restitui, perhumaniterque tractari imperavit; de quibus fusius Wadingus [1].

[1] Wad. tom. II. hoc an.

39. Silere vero non potuimus egregia encomia, quæ Pontifex in eam academiam, quæ sui existimationem toto orbe Christiano diffuderat, congessit [1] : « Quasi lignum, inquit, vitæ in paradiso Dei, et quasi lucerna fulgoris in domo Domini in sancta Ecclesia Parisiensis studii disciplina. Hæc quippe velut fœcunda eruditionis parens, ad irrigandum sterilem orbis faciem fluvios de fontibus sapientiæ salutaris cum impetu foras mittens, ubique terrarum Dei lætificat civitatem, et in refrigerium animarum flagrantium siti justitiæ aquas doctrinæ dividit publice in plateis. Ibi nimirum ordinatus est per providentiam Conditoris ad opus ad custodiam doctorum ordo præcipuus, ut ad vitæ fructum rationabilis creaturæ deducat affectum, ne in gustum mortis vetita veteris prævaricationis illecebra seducatur, ibi humanum genus originalis ignorantiæ cæcitate deforme per cognitionem veri luminis, qua scientia pietatis assequitur, redditæ visionis specie, reformatur. Ibi præcipue dat Dominus sponsæ suæ os et sapientiam, ac linguam mysticis eloquiis eruditam, cui resistere nequit omnis adversitas improborum, etc. » Cæterum non quievere efferati in religiosos doctorum Parisiensium animi, discordiam enim Guillelmus e Sancto-Amore, ut scribit Nangius [2] editis nefariis commentariis, quibus religiosos viros, eorumque pia instituta in invidiam adducebat, magis incendit. Texisse vero regio patrocinio religiosos adversus inimicos S. Ludovicum, ut erat religionis cultor eximius, refert Cantipratensis [3]; sed de superiori controversia iterum inferius : hic alia Alexandri judicia adnectemus.

40. *Prærogativis sedium Tuamensis et Bituricensis consultum.* — In Hibernia contendentibus de primatu archiepiscopo Armachano et Tuamensi, controversiaque apud subsellia Apostolica disceptata, Armachano in Tuamensem provinciam auctoritas ab Alexandro adjudicata est [4] : « Auctoritate Apostolica de fratrum nostrorum consilio taliter providemus, quod præfatus archiepiscopus Armachanus, et singuli sui successores possint se vocare, vel appellare, si voluerint, primates provinciæ Tuamensis, et facere deferri ante se crucem per totam ipsam provinciam, quantumcumque et quotiescumque ipsos transire contigerit per eamdem. Possint etiam dictam provinciam de quinquennio in quinquennium visitare, ac per viginti septem dies duntaxat visitationis officio immorari : ita quod, si eos prædictam provinciam postquam illam causa visitationis intraverint, egredi ex quacumque causa contigerit, plusquam prædictorum viginti septem dierum numerum in visitatione perfecerint, non liceat eis ipsam causa visitationis ad aliud quinquennium introire, in quo non amplius quam viginti septem dies ad visitationem habeant exercen-

[1] Alex. I. Ep. CCLXXVII. ext. etiam apud Wading. hoc anno. — [2] Nang. in gest. S. Lud. hoc an. — [3] Cantipr. l. II. c. 10. num. 23. — [4] Alex. l. I. Ep. DCCXII.

dam, etc. Datum Anagn. II id. Octob. anno I ».

41. Potiente etiam archiepiscopo Bituricensi primatus jure in Aquitania, atque illius Ecclesias perlustrante excurrentibus diebus quinquaginta ex Gregorii sententia, ac nova suborta controversia an ii dies, quibus archiepiscopus, vel ejus familiares, quorum opera in obeundo munere carere non posset, adversa valetudine uterentur, eo numero comprehendendi essent ; ab Octaviano S. Mariæ in Via-Lata diacono card. A. S. in Sicilia legato, cui causa cognoscenda data erat, hæc lata sententia [1] : « Declaramus, ut cum Bituricensis archiepiscopus Burdegalensem adibit provinciam, visitationis officium impensurus, dies, quibus eumdem Bituricensem infirmari, vel infirmari contigerit illos de comitiva sua, sine quibus visitationis officio commode vacare non potest, dicimus non esse computandos in numero quinquaginta dierum, quibus secundum provisionem dicti domini Gregorii papæ, licet eidem archiepiscopo, si voluerit Burdegalensem provinciam visitare : prædictorum enim impedimentorum, et similium, ac humanitatis dicimus rationem habendam, etc. » Addit de iis impedimentis Bituricensi archiepiscopo adhibendam fidem, nulla tamen ab eo stipendia pro illis exactum iri. « Actum hoc Neap. anno Dom. MCCLV. Ind. XIII, XIII die kal. April. Pontific. domini Alex. PP. IV, an. I », quæ sententia ab Alexandro confirmata. « Dat. Neap. V id. Ap. an. I ». At postea Burdegalensem archiepiscopum a Bituricensis auctoritate liberum pronuntiatum a Clemente V suo loco visuri sumus. Nunc ab his Alexandri judiciis ad concessa ab ipso privilegia digredimur.

42. *Insignia privilegia collata ab Alexandro regi Galliarum et suis.* — Illustrabat tum in Galliis regiæ purpuræ decus splendore sanctitatis Ludovicus, quem excitasse apud omnes magnam sui admirationem ex elogiis insignibus, quibus ipsum Alexander exornat[2], colligitur, cujus pietatis alendæ studio edicto cavit, ne quis præsul et A. S. legatus ipsum ac reginam Margaritam, tum sceptri Gallici successores, censuris Ecclesiasticis posset defigere.

« Regi Franciæ illustri.

« Sublime regnum Franciæ, solium præeminentiæ coruscans titulis generositate, magnanimitate, ac strenuitate, clarius cæteris et excelsius innotescit : sed dum fidei suæ solem, devotionis ignem, et speculum operum, quibus præfulget, attendimus, aspicimus ipsum his tribus luminaribus copiosius radiare, ac exempli fulgorem ad alios effundere potiorem. Claritate quippe sanguinis rutilat, sed animi puritate prælucet. Magnum quidem est dignitatis honore, sed gestorum nobilitate magnificum : conspicuum, inquam, altitudine status sed præcellentia bonitatis illustre. Convenit itaque, ut hoc genus regium tam insigne, tot utique præeminentiis et meritis insignitum singularium privilegiorum insignium in signum præcipuæ benevolentiæ, ac gratiæ specialiter præsignemus, maxime quia ex hoc genere suscepit mater Ecclesia, et suscipit filios benedictionis et gaudii, filios factis et fama pollentes, filios opportuni auxilii et favoris, quia in hoc genere suavem delibat dulcorem reverentiæ filialis : quia de hoc haurit continue amœnum innatæ sinceritatis odorem.

43. « Hinc est igitur quod nos genus ipsum eximio dono gratiæ honorantes, tuis devotis precibus inclinati, auctoritate Apostolica indulgemus, ut nullus ordinariam jurisdictionem habens, nullusque Apostolicæ Sedis legatus, aut delegatus, vel subdelegatus, ab eorum aliquo, seu executor, aut conservator a Sede deputatus eadem in tuam, vel charissimæ in Christo filiæ nostræ Margaritæ illustris reginæ Franciæ uxoris tuæ, aut successorum tuorum, qui legitime in prædicto Franciæ regno succedent, personas, interdicti vel excommunicationis sententiam valeat promulgare, sine speciali ejusdem Sedis licentia, vel mandato, plenam et expressam faciente de præsentibus mentionem : decernentes hujusmodi sententias, si contra hoc indultum fuerint, irritas et inanes. Nulli ergo, etc. Datum Neapoli VII kal. Maii anno I ».

44. Adjecta sunt etiam Pontificio Regesto sex alia Diplomata, quibus regi, uxorique reginæ, atque iis qui una cum ipsis sacris concionibus interfuissent, indulgentiarum munus impertiit, vetuitque, ne regia sacella, ejusve terræ sine singulari a Sede Apostolica potestate facta interdicto affici possent : quæ quidem adducere ad aucupandam brevitatem prætermisimus. Præterire tamen non potuimus nobile ac insigne Diploma Apostolicum, quo regis collaudata pietate, illaque incredibili qua salutis æternæ comparandæ ardebat cupiditate, ob quam spretis quibus circumfluebat regiis opibus, in cælestium rerum assidua contemplatione animum defigebat, nec nisi invitus, ac dignitatis, quam gerebat, munere adactus, ad tractanda humana avocabat, auctoritate Apostolica decem dierum indulgentiam impertitus est iis [1], qui pro rege, dum vitam duceret, aut post ejus mortem decem annorum spatio excurrente, suas ad Deum preces, expiata pœnitentiæ sacramento conscientia porrexissent.

45. « Christi universis fidelibus per regnum Franciæ constitutis.

« Charissimus in Christo filius noster Franciæ rex illustris, cunctis mundanis opibus animæ commodum præferens, et æternæ vitæ solatium gloriæ temporali, de salute propria sollicite meditatur ; et quanquam interdum ad alia, regni urgente cura, mentis convertat intuitum, ad salutem tamen toto voto, sedulaque cogitatione dirigitur, nec unquam potest, quantacumque sæcularium rerum interveniat occupatio, ab hac consideratione divelli. Propter quod vigil et anxius salutis

[1] Ext. apud Alex. l. I. Ep. CCCXXXIV. — [2] Ibid. post Ep. CCCXLIX.

[1] Ep. CCCXLIX.

auxilia petiit, et ut in hoc sua sacra desideria favorabiliter juvaremus, vehementi nos affectione pulsavit; non enim ei esse videtur de cultu corporis ingens cura, sed pro animæ profectibus suspirare cernitur, et ardere : plus namque spirituales amat delicias quam carnales; magisque animæ quærit quam corporis apparatum, ne unquam in ipso postponatur carni spiritus, sed ordine directo potius præferatur, neque iste illi, sed huic veluti digniori de tanquam subdita famuletur.

« Suis itaque salubribus digne annuentes affectibus, quia præcipue de orationibus confidit fidelium, spectans firmiter eorum juvari precibus apud Deum, universitatem vestram affectuose rogandam duximus et hortandam, quatenus præclaram ipsius regis fidem, ac devotionem sinceram attente pensantes, cum sua egregia opera in domo Domini quasi radii solares effulgeant, exempli lumen proferentia salutaris, pro eo devotis animis supplicetis, orationes placidas in conspectu Altissimi offerentes, ut ipsum in bono corroboret et confirmet, statum ejus adaugeat semper in melius, tribuatque sibi sic constanter per rectitudinis incedere semitas, quod post decursum salubriter vitæ præsentis stadium lætanter speratæ quietis bravium comprehendat. Nos enim de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui pro eodem rege, dum vixerit, ac etiam postquam obierit, usque ad decennium, Deum exoraverint, decem dies de injuncta sibi pœnitentia misericorditer relaxamus. Dat. Neapoli, VII kal. Maii, anno I ».

46. Necdum in Ludovicum, quem augustæ virtutes, illustriori postea in lumine collocatæ, ad sanctorum honores extulere, exhausta fuere Pontificia beneficia : ut enim singulari pietate rerumque divinarum amore æstuabat, novas semper preces vicario Christi ad eliciendum aliquod sacrum beneficium afferebat. Postulavit itaque, ut si casu in locis interdicto suppositis ageret, sacris officiis interesse ac divinis communicare liceret, cui Alexander morem gessit [1].

« Tuis supplicationibus favorabiliter annuentes, personæ tuæ auctoritate præsentium indulgemus, ut si te ad loca Ecclesiastico supposita interdicto declinare contigerit, tibi liceat ibidem, clausis januis, non pulsatis campanis, interdictis et excommunicatis exclusis, audire divina, etiamsi celebrentur eadem alta voce, dummodo ea audire interdicti et excommunicati non valeant supradicti, tuque causam non dederis interdicto, nec id tibi contingat specialiter interdici. Nulli, etc. Dat. Anagniæ II kal. Octob. anno I ».

47. Simili quoque prærogativa Carolum S. Ludovici fratrem Andegaviæ et Provinciæ comitem ad ornandam ejus pietatem, atque ob majorum optime de Ecclesia meritorum suavissimam memoriam, et commendationem, « quibus », ut ait, « non tam derivatione sanguinis quam virtutum propagatione succederet »; complexus est Pontifex [1], nimirum, ut tam ipse quam uxor in locis, quæ sub interdicto lugerent, vibrandi illius occasione ab ipso non injecta, sacris interesse possent. Quo etiam beneficio regina Scotiæ potita est. Nec absimile retulit a Pontifice Richardus Cornubiæ comes [2], ut Minoritam, assentiente diœcesano, pro excipienda sua, suorumque exomologesi sibi ascisceret, ni crimen immane adeo esset, ut Sedes Apostolica adeunda, consulendaque videretur.

48. *Lusitaniæ rex de adulterio correptus.* — Ut egregiæ superiorum principum virtutes singularibus prærogativis, laudibusque exornari a Christi vicario meruerunt, ita Alphonsus III rex Lusitaniæ ob impudicitiæ vitium Apostolica censura notari meruit. Abjecerat is Boloniæ comitissam, quam ante arreptum regnum ut legitimam conjugem coluerat, atque adulterii crimine se contaminare non perhorruerat : qua injuria lacessita comitissa a Sede Apostolica contendit, ut divortium inter ipsam virumque adulterum pronuntiaret, qua de re Alexander ad Compostellanum archiepiscopum scripsit [3].

« Archiepiscopo Compostellano.

« Exposuit nobis dilecta in Christo filia nobilis mulier M. comitissa Boloniæ, quod carissimus in Christo filius noster Alphonsus illustris rex Portugaliæ vir suus cum quadam alia matrimonium de facto manifeste contraxit, cui damnabiliter adhærere præsumens, non erubuit, nec erubescit perpetrare adulterium cum eadem. Unde humiliter supplicavit, ut providere in hac parte sibi quoad thori separationem, ut ab ejus videlicet cohabitatione discedat, et accipiat et rehabeat dotem suam, Apostolica sollicitudine curaremus. Quia igitur justitiam postulantibus deesse in ea nec possumus, nec debemus, in qua nos omnibus Apostolatus officium constituit debitores, fraternitati per Apostolica scripta in virtute obedientiæ districte præcipiendo mandamus, quatenus eumdem regem auctoritate nostra citare procures, ut infra quatuor mensium spatium post citationem tuam (apud Sedem Ap. compareat accepturus in) negotium hujusmodi contingentibus, quod ordo dictaverit rationis. Diem autem citationis, et formam, et quidquid in iis feceris, per tuas nobis litteras harum continentes seriem studeas fideliter intimare. Dat. Neapoli III id. Maii, an. I ».

49. *Saracenis Africæ profligandis, ibique fidei propagandæ dant operam Alphonsus et papa.* — Instruebat tum in Hispania contra Africæ infideles expeditionem Alphonsus alter Castellæ ac Legionis rex, qui ob eximium propagandæ religionis Christianæ ardorem augusto zelatoris fidei Catholicæ elogio insigniri a Pontifice meruit. Provinciam vero dedit Alexander [4] Lupo Marrochitano episcopo,

[1] Ep. DCLVI.

[1] Ep. CCCL. — [2] Ep. DXXXVI. — [3] Ep. CD. — [4] Ep. CCCXCVII.

ut Hispanos ad profitendam religiosam, accepto crucis symbolo, militiam pro concione incitaret, atque eos, qui opes suas ad conflanda subsidia conferrent, vel arma pro Christi gloria augenda capesserent, peccatorum venia, quæ a Concilio œcumenico profectionem in Terram-Sanctam ornantibus tribueretur, potituros promulgaret.

« Lupo episc. Marrochitano A. S. L.

« Ad regimen universalis Ecclesiæ vocati Domino disponente, circa illa tenemur curam sollicitam adhibere, per quæ cultus divini nominis valeat augumentari. Sane charissimus in Christo filius noster rex Castellæ ac Legionis illustris zelator Catholicæ fidei ac populi Christiani contra Sarracenos de Africa inimicos crucis Christi et Christiani nominis, prout ex parte sua nobis extitit intimatum, per se vel vicarium suum transfretare intendit cum bellatorum multitudine copiosa. Quia vero eidem regi ad hujusmodi negotium est auxilium Christi fidelium plurimum opportunum, fraternitati tuæ prædicandi in Hispania et Vasconia per te ac per alios viros idoneos, quos ad hoc assumendos duxeris secundum datam tibi a Deo prudentiam verbum crucis, et eam in subsidium ipsius regis contra dictos Sarracenos recipere volentibus per te ac alios, quos ad hoc elegeris largiendi eadem, et concedendi illis, qui hujusmodi laborem in personis propriis et expensis, ac eis, qui in personis suis duntaxat, et in alienis subierint, et illis etiam, qui in succursum dicti regis, vel ejus vicarii in expensis propriis mittent idoneos bellatores, auctoritate nostra illam suorum veniam peccatorum, quæ subvenientibus et succurrentibus Terræ-Sanctæ in generali Concilio indulgetur, liberam concedimus auctoritate præsentium facultatem. Dat. Neapoli III id. Maii, anno I ».

50. Ornavit etiam Lupum Pontifex ea potestate, quo facilius populos ad conciones, quas pro sollicitandis in arma sacra adversus Africæ Mahometanos habebat, alliceret, ut indulgentiarum certa præmia iis concederet, qui ad conciones audiendas concurrissent. Præterea obeundæ in Africa legationis imposito onere, ut rem Christianam jacentem erigeret, ad omnes, qui sacris Christianis imbuti in Africa versabantur, scripsit Alexander[1], ut Lupum legati Apostolici dignitate auctum quo par erat honore prosequerentur : « Ipsum, inquit, in Africam universam ad cultum divini nominis ampliandum, commisso sibi plenæ legationis officio, ut juxta datam sibi a Deo prudentiam evellat et dissipet, ædificet et plantet, providimus de fratrum nostrorum consilio destinandum ».

51. Propagandæ in Hispania fidei, exscindendæque impiæ superstitionis Mahometis, egregiam naverat operam Castellæ rex, perdomitis enim triumphatisque hostibus Carthaginem, Silvam, ac Pacium Christiano imperio adjunxerat, atque in iis ad populos pietate excolendos tres Ecclesias cathedrales excitarat, quarum diœceseon limites cum nondum definiti essent, nec qui antiquitus fuissent memoria ulla extaret, cum jam tot sæculis, infelicibus iis terris Mahometica superstitio incubuisset, Pontifex Lupo, de quo supra, episcopo his litteris[1] munus injunxit, ut excitis iis, ad quos de finibus episcopatuum spectaret, pro sua prudentia eos circumscriberet.

« Litteræ ad episcopum Marrochil. A. S. L.

« Cum charissimus in Christo filius noster rex Castellæ et Legionis illustris, in terris per eum et progenitores suos recuperatis de Sarracenorum manibus tres, videlicet Carthaginensem, Silvensem et Pacensem Ecclesias erexerit cathedrales, et quia de limitatione diœc. earumdem pro eo quod diutius fuerunt a Sarracenis detentæ, non potest scripto vel testimonio edoceri, ne hac occasione diœceses ipsæ remaneant indistinctæ, vocatis omnibus, quorum interest limitandi eas, de consilio peritorum ; ac compescendi contradictores per censuras Ecclesiasticas plenariam tibi concedimus auctoritate præsentium facultatem ».

Præterea Alexander illi provinciam commisit, ut in iis locis, quæ Castellæ ac Legionis rex ex hostium manibus ac potestate vindicaret, episcopos præficere posset ad novas eas Ecclesias moderandas, populosque Christiana religione imbuendos, aliaque id genus ad divinam gloriam spectantia imposuit[2]. Efflorescebat porro Hispali in dies Christiana religio, ac plures exuta Mahometica superstitione ad Christum transfugerant : ad cujus Ecclesiæ dignitatem tuendam Alexander, Philippo electo, recipiendarum a neophytis decimarum potestatem contulit[3].

52. *Salmanticensis academia confirmata et aucta.* — Ad cumulandas regis Castellæ laudes addimus, illum ita armorum gloria effloruisse, ut etiam augendæ amplificandæque rei litterariæ animum applicaret. In publicis enim præsulum totiusque nobilitatis comitiis ad Salamanticensem academiam stabiliendam amplissima stipendia professoribus constituit[4], cujus propterea liberalitatem sapientiamque commendavit Pontifex, ut cum militaris ars ac litterarum studia conjuncta semper eximio fœdere extiterint, ipse in Hispania, quæ tot egregios bellatores ferret, nobilem academiam instituisset, ut litteris quoque viros conspicuos parere atque alere posset : « Quia, inquit, ubi erat strenua et electa militia, ibi solemne ac celebre studium habebatur, excellentiæ tuæ profecto intererat regnum tuum ornare scientia, quod militari strenuitate dignoscitur decorari ».

Adjunctum quoque aliud in Regesto Pontificio Diploma, quo, egregio regis collaudato condendæ academiæ studio, cum non minus regna litteris quam armis efflorescere soleant, Salamanticensem academiam Apostolica auctoritate con-

[1] Ep. CCXXX.

[1] Ep. DCCIII. — [2] Ep. DCCXXVI. — [3] Ep. LXXXIX. — [4] Ep. DCXCII.

firmavit [1], concessitque [2] ut omnes, exceptis regularibus, triennio juri civili operam navare possent. Eam vero academiam decoraturus Pontifex, eo illam privilegio instruxit [3], ut qui in ea doctoratus, post scientiam examine diligenti excussam probatamque, laurea donati fuissent, in aliis academiis, Bononiensi Parisiensique exceptis, professorum munere perfungi possent.

53. *Ducatus Sueviæ Alphonso adjudicatur.* — Explicuit etiam erga Alphonsum Alexander suum studium, ut ducatum Sueviæ, quem maternæ hæreditatis titulo ad se spectare contendebat, obtineret : cum enim oratores ad sua repetenda jura in Sueviam mittere deliberaret, litteras Apostolicas ad præsules ac proceres Suevos dedit [4], quibus hortatus est, ut regiis oratoribus ad recuperandam Sueviam consilio et opera adessent : « Cum, sicut intelleximus, idem rex, ad acquirendum ducatum Sueviæ, et quædam alia jura sibi in illis partibus ex materna successione competentia, ea quæ convenit circumspectione et potentia desideranter intendat, nos vestrum in hoc procurari honorem, et ejusdem ducatus statum prosperum attendentes, devotionem vestram rogamus et hortamur, attente vobis per Apostolica scripta mandantes, quatenus dicto regi, et ejus nuntiis ob reverentiam Apostolicæ Sedis et nostram, in eisdem ducatu et juribus obtinendis, potenter et patenter pro juribus assistentes, eis in tam utilis vobis et ipsi ducatui prosecutione negotii fidele consilium, et efficax auxilium impendatis. Ita quod idem rex vestræ potentiæ ope fultus obtinere valeat quod intendit, et vos eos, qui Ecclesiam diligunt, per effectum operis diligere comprobantes, nostram uberius exinde mereamini gratiam et favorem. Dat. Neap. II non. Febr. anno I ».

Hæsere Suevi adversus Alphonsum Conradino, cum jura in eum principatum amplissima obtineret, quæ illi etiam anno superiore ab Innocentio IV una cum regno Hierosolymitano fuerant confirmata.

54. *Bello vastata Polonia.* — Delapsi ad res Germanicas non præterimus triumphasse Willelmum Romanorum regem de Frisiis perduellibus, qui ipsius potentiæ terrore adacti jugum accepere, ut victori gratulatur Pontifex [5] : « Accepimus, inquit, homines de partibus Frisiæ, quos diu contumaces habueras et rebelles, se ut tenentur tuo dominio submittentes, decimas omnium possessionum suarum, de quibus eas aliquis hactenus non percepit, tibi ac tuis hæredibus in tuo comitatu Hollandiæ, in perpetuum concesserunt, etc. » Permisit victori Alexander, ut iis decimis quinquennio potiretur ea lege, ut eo elapso dominis, ad quos spectarent, restituerentur, quibus litteris pridie kalend. Octob. dies adscripta est.

Non diu partis Willelmo potiri licuit : instructa enim proditione Frisii, qui impressum cervicibus jugum iniquius ferebant, anno sequenti Willelmo mortem intulere; unde Germania in bella civilia, e quibus emersisse videbatur, iterum conjecta est.

55. Interea attritus adeo erat Coloniensis archiepiscopatus ex præteriti belli cladibus, quas comes e Monte, et Waleranus comitis Juliacensis frater, nonnullique alii fœdere juncti, archiepiscopi ditioni intulere, ut sanctimoniales direptis monasteriis vagari, sacerdotes et monachi ad penuriam redacti solum vertere cogerentur. Obsolescente itaque divino cultu, atque aliis ingentibus malis suborientibus, Pontifex restituendæ religionis zelo accensus provinciam dedit scholastico [1] Argentinensi, ut re explorata, hosce proceres, incusso solemni ritu anathemate, bello absistere juberet.

56. *Cracoviensis Ecclesia opibus et prærogativis aucta.* — Dum hi principes Coloniensem Ecclesiam spoliare moliuntur, ornavit pulchriori exemplo Cracoviensem Ecclesiam amplis opibus, et prærogativis hoc anno Boleslaus Cracoviæ et Sandomiriæ dux, ad augendum B. Stanislai martyris decus, regisque Boleslai facinus expiandum, annitente Salomea sorore, quæ cæso viro Colomano rege Galatiæ, cum quo virginitatem coluerat, sanctimonialibus nomen dederat; tum ob eximia officia, quibus Prandolthas episcopus, et clerus Cracoviensis illum complectebatur, de quo insigne Diploma ducale subjicimus [2].

« In nomine Domini. Amen. Quoniam, ut ait auctoritas, omnes morimur, et quasi aquæ dilabimur, ne mortalium gesta celebri, et perpetua semper digna memoria, temporum decursu queant in dubium adduci, et eorumdem mutabilitate ambiguitatis discrimen in posterum aliquatenus possint pati, operæpretium est ea, quæ hujuscemodi sunt, testimonio et expressione testium perennari. Hinc est quod nos Boleslaus Dei gratia Cracoviæ et Sandomeriæ dux, per oppositum gerere nos volentes Boleslao quondam Polonorum regi reo mortis, et sanguinis præclari martyris et pontificis Stanislai, et animadvertentes quomodo in suis mirabilis Deus sanctis miris virtutum prodigiis dignatus est eumdem mirificare plusquam admirabiliter sanctum suum; et ideo cupientes ipsum honorare in terris, quem Deus glorificavit in cælis, pro remedio felicis animæ patris nostri claræ memoriæ Cracoviæ, et Sandomeriæ ducis Lezleonis, et incolumitate generosæ nostræ genitricis ducissæ Grimizlavæ, et nostra, et ingenuæ consortis nostræ Cungundis præcordialis filiæ regis inclyti Ungarorum, intuitu beneficiorum et servitiorum, quæ nobis venerabilis in Christo pater dominus Prandotha episcopus, et capitulum Cracoviense impenderunt, et sunt in futurum auctore Domino præstituri; omnes villas capituli Cracoviensis Ecclesiæ, cui memoratus sanctus, dum

[1] Ep. CCLXXXI. — [2] Ep. DCXCII. — [3] Ep. DCLIII. — [4] Ep. CXXVII. — [5] Ep. DCXLVI.

[1] Ep. DXCVII. — [2] Ext. apud Alex. l. I. pag. 140.

adhuc ipse vita potiretur præsenti, præsedit in eadem pontificali officio dignitate functus, interventu venerabilis sponsæ Christi germanæ sororis, videlicet Salomeæ quondam Galatiæ reginæ plena in perpetuum gaudere concedimus libertate : idem ex nostra devotione rationis arbitrio decernentes, ut omnes liberi homines capituli supradicti, prædictarum coloni et inhabitatores villarum, eam libertatem habeant, quæ adscriptitiis sacræ Cracoviensis sedis indulta esse dignoscitur ab antiquo, et per nos postmodum roborata. Qui utpote liberi homines capituli supradicti, a nostro, et nostrorum posterorum, et palatinorum, et castellanorum, et quorumlibet judicum aliorum, præsentium et futurorum, judiciis penitus in perpetuum sint immunes, et prorsus liberi, a Strosa, et Stam, et Povoz, et aliis servitutibus, et solutionibus ordinariis, et extraordinariis, quocumque eædem nomine censeantur, Prevod militari excepto, quos volumus dominorum suorum duntaxat utilitatibus et servitiis perpetuo mancipari. Datum in Cracov. per manus fratris Bartholomæi Ordinis Minorum mediatoris inter nos ex una parte, et capitulum Cracoviense ex altera parte, anno ab Incarnatione Domini MCCLV, Indictione XIII, XV kal. Junii; et postmodum confirmatum, et publicatum in colloquio habito apud Basonam eodem anno Domini, non. Sept. » Confirmata sunt hæc sequenti anno Alexandri IV auctoritate, cujus eo argumento ad episcopum, et clerum Cracoviensem extant litteræ [1].

57. *In regem Lithuaniæ a fide dissidentem expeditio; unde paganorum conversio et Ecclesiæ quædam provinciæ additæ.* — Flagitavit ab Alexandro Lectoviæ rex, ut filium regia inunctione auctoritate Apostolica liniri præciperet. Ac Pontifex, ut ipsius studium erga Ecclesiam, cui discussis ethnicorum erroribus se aggregarat, aleret, concessit [2], ut præsulem Catholicum ad regia illi ornamenta conferenda evocaret.

« Illustri regi Lectoviæ.

« Catholicæ fidei cultum longius latiusque per orbem diffundi continue super omnia cordis nostri desiderabilia cupientes, ad ejusdem augumentum fidei vigili sedulaque solertia non cessamus intendere, ac ut juxta nostri desiderii plenitudinem valeat provenire, totius diligentiæ studium, excusso in hac parte cujuslibet negligentiæ otio, adhibemus, augumentum ipsum per nos, ac alios omni ope, ac opera, prout ex alto conceditur, assidue procurando. Hinc est quod cum, sicut te intimante nobis, accepimus, tu divinitus inspiratus de paganicæ cæcitatis errore ad viam vitæ, quæ Christus est, baptismatis renatus unda redieris, et Deo vivo ac vero placere studeas sub religionis observantia Christianæ, nos, de hoc multo concepto gaudio, volentes te in hujus fide congruis roborare favoribus, et condignis gratiis confovere, tuis supplicationibus inclinati, excellentiæ tuæ, ut quem malueris Latinum episcopum pacem, et communionem Apostolicæ Sedis habentem, tibi advocare liceat, qui dilectum filium nobilem virum natum tuum ad honorem Dei, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ in regem Lectoviæ auctoritate nostra coronet, tenore præsentium indulgemus. Nulli ergo, etc. Datum Neapoli II non. Martii, anno I ».

58. Cumulata hæc beneficia aliis : Russia enim nondum fide collustrata, illi attributa est, ut sacro nimirum eam bello sibi subjiceret : « Cum [1], sicut ex parte tua fuit propositum coram nobis, tu contra regnum Russiæ ipsiusque habitatores in infidelitatis devio constitutos, indefessa strenuitate decertans, nonnullas terras ipsius regni tuæ subjugaveris ditioni, nos attendentes, quod te terras habente prædictas, vicinæ paganorum et infidelium regiones de facili poterunt tuo dominio subjici, et acquiri cultui Christiano, tuis benigne precibus annuentes, prælatas terras tibi tuisque successoribus absque Catholicorum quorumlibet præjudicio auctoritate Apostolica confirmamus. Datum Neapoli II non. Martii, anno I ».

In eam vero adducor opinionem Lectoviæ regem, qui superstitione exuta Christianorum numero nomen adscripsit, eumdem fuisse ac Lituaniæ (quam vulgo Littaw appellant : quo etiam nomine usum Pontificem reperimus) Andreæ Theutonici Ordinis magistri opera baptismo initiatum, regioque diademate exornatum tradit hoc anno Funcius [2], quem ipse Mandavum, Longinus [3], Michovias [4], et Guagninus [5] Mendog, Chromerus [6] Mendocum appellarunt : quibus addit Longinus cruciferorum industria ex duce in regem summi Pontificis auctoritate evectum, carpitque auctor, ac perstringit avaritiæ cruciferos supremum Lituaniæ ac Samogitiæ dominatum ex eo affectasse, et in se ab eo transfusum prætendisse. At qui propagandæ fidei specimen præ se tulerat, brevi a pietate defecit, atque arma in Christianos vertit, ut scribit Michovias : « An. Dom. MCCLV, Mendog dux Lituaniæ in regem Lituaniæ, ut præmissum est, sublimatus, oppido Lublin exusto, prædas et spolia in circuitu ejus plurima fecit, et plurimos captivos in Lituaniam abduxit » ; quibus consentanea tradit Chromerus : additque paulo ante hanc defectionem Pontificio jussu a Rigensi archiepiscopo et episcopo Culmensi diademate cinctum fuisse.

59. Audita Lituanorum, Jaczwingorum, aliorumque infidelium in Poloniam irruptione, Alexander papa victricia crucis signa expandi, populosque ad religiosam militiam convocari jussit. Personuit igitur sacrum classicum, ad paganos debellandos, Ecclesiæque subjiciendos, in Polonia, Bohemia, Moravia, Austria, animusque accendendi in arma

[1] Alex. an. II. Ep. CIX. — [2] Ep. CCXX.

[1] Alex. l. I. Ep. CCXXI. — [2] Funcius apud Novatores cent. XIII. c. 13. col. 7.0. — [3] Long. Hist. Pol. l. VII. — [4] Guaguin. Veron. in Hist. duc. Lituan. — [5] Michov. l. III. c. 51. — [6] Chrom. l. IX.

Christiani populi, inter cæteros commissum Bartholomæo Bohemo Minoritæ, viro ingentis existimationis, atque sacra eloquentia florentissimo. Probant hæc litteræ [1] Pontificiæ Anagniæ exaratæ.

« Fratri Bartholomeo de Bohemia Ordinis Fratrum Minorum.

« Nuper ad audientiam nostram pervenit, quod Lituani, et Jentuisones, ac nonnulli alii ethnici, qui Romanam Ecclesiam nunquam matrem suæ professione fidei agnoverunt, vires exacuunt contra ipsam, dum iidem Christianorum finitimas, videlicet Poloniam, et quasdam alias vicinas provincias hostiliter invadentes, multos ex populo Christiano morti, et infinitos captivitati dederunt, non parcendo sexui vel ætati ; et nec adhuc fidelium saturati cruore, ad impugnandum cum aliis paganis et infidelibus Poloniam, et regiones finitimas, conflatis in unum viribus se accingunt : propter quod nos gravi dolore confodimur, et super tanta strage fidelium paterno compatientes affectu, remedia, per quæ tantis obviabitur periculis, sollicite cogitamus. Nos igitur de circumspectione tua, nobis a pluribus et in pluribus commendata, plenam in Domino fiduciam obtinentes, mandamus, quatenus tam per te quam per fratres tui Ordinis, quos ad hoc idoneos esse cognoveris, in Polonia, Bohemia, Moravia et Austria contra prædictos paganos prædices, et prædicari facias verbum crucis, concessa per nos auctoritate nostra illis Christianis earumdem partium, qui contra infideles eosdem crucis assumpto signaculo se duxerint accingendos, suorum venia peccatorum, quæ dari consuevit euntibus in subsidium Terræ-Sanctæ. Datum Anagniæ VIII id. Augusti an. I ».

Ut vero Bartholomæus æstuabat egregio promovendæ divinæ gloriæ, fideique limitum latius proferendorum zelo, adjecta illi provincia est [2], ut eos omnes censuris percelleret, qui tantum opus disturbare, vel obicem ac moram objicere molirentur.

60. Pari zelo [3] accensi sunt præsules Septentrionales, ut fideles ad sacra arma ad edomandos impios expedienda concitarent ; præstoque fuit laboranti Prussiæ, ac Poloniæ Premislaus, sive Othocarus Bohemiæ rex, cujus virtute amplificati latius religionis Christianæ fines : cum enim inducias cum Bela Ungariæ rege pepigisset, sacræ crucesignatorum militiæ, Opisonis abbatis in Polonia, Prussiaque A. S. nuntii opera, adscriptus ; incitatisque earum regionum exemplo suo principibus, florentissimo succinctus exercitu, ac Brunone Pragensi episcopo, aliisque præsulibus secum adductis in Prussiam sese infudit : ac versis sui terrore in fugam Prutenis paganis, Sambienses ad deditionem compulsos, atque a Brunone sacris baptismi initiatos suo nomine donavit. Excitata etiam duo nobilissima, ac munitissima oppida, Regius-Mons scilicet ad mare Balticum, Brunsbergumque, tum ad rei gestæ consecrandam posteris memoriam, tum ad paganorum impetus sustinendos propulsandosque. Nec frustra initum consilium, ubi enim Christianus exercitus reportatis triumphis decorus abscessit, mox hostis furore in Sambienses percitus, quod deditionem fecissent, ferro flammaque grassari cœperunt. De quibus pluribus Longius [1], Michovias [2], Chromerus [3], Dubravius, aliique agunt.

61. At ubi Othocarus inaudiit Sambienses, qui ipsius armis ad Christiana sacra adacti fuerant, a barbaris pietatis odio crudelissime divexatos, iterum crucis symbolum induit, quem Romanus Pontifex ad fidem fortiter defendendam excitavit hisce litteris, quas nos ex ingenti volumine Ms. archæi Vaticani inscripto Formular. Marini Ebuli [4] una [5] cum aliis pluribus, suis locis ad historiam illustrandam afferendis, descripsimus.

« Illustri regi Bohemiæ.

« Regis æterni benignitas magnitudinem suæ gratiæ circa te multipliciter noscitur effudisse, sed in eo potissimum, quod in te in piis operibus reddidit studiosum : ex quibus datur plenitudo fiduciæ, quod tu in præsenti vita regia dignitate præfulgens, et copiosus in prosperis, tandem cælestis coronæ gloriam apud ipsius regis clementiam consequeris, tuo claro nomine ob illam tamen in multis partibus interim relucente, quod tu olim pro fide Catholica, in Prussiæ partibus ad honorem divini nominis magnifice promovenda, crucis assumpto signaculo, illuc personaliter cum magna et famosa bellatorum multitudine processisti, paganos in terra Sambiæ constitutos conterendo taliter virtute tui brachii, quod ipsam per Dei gratiam Christiano dominio subjugasti. Processu vero temporis tu pie considerans, quod ex multiplicato studio beatorum operum major proveniat cumulus præmiorum perennium, denuo crucis characterem tuis humeris affixisti, ut divinæ tibi suffragante potentia majestatis fideles Christi defendens a discrimine, quod eis posset per sævitiam paganorum, aut aliorum infidelium imminere.

« De tanta siquidem tuorum excellentia meritorum nos in Domino multa jucunditate perfusi, serenitatem tuam affectuose rogandam duximus et monendam, in remissionem tibi peccatorum injungentes, quatenus deliciosum tibi constituens, quod semper fervens, et stabilis in iis, quæ Deo sunt placita, et opportuna saluti fidelium, habearis, dilectis filiis fratribus Hospitalis S. Mariæ Theutonicorum, quorum plurimi pro defensione fidei Catholicæ per manus infidelium in ejusdem Prussiæ partibus denuo crudelissime sunt occisi, reliqua parte ipsorum mortis periculum habente præ oculis propter obsidionem durissimam, quam

[1] Lib. I. Ep. DLXIV. — [2] Ep. CLCIX. — [3] Reg. post eamd. Ep. DLXIV.

[1] Long. l. VII. hoc an. — [2] Michov. l. III. c. 54. — [3] Dubrav. Hist. Bohem. l. I. — [4] Chrom l. IX. — [5] Formul. Mar. Ebul. p. 22.

sustinent a paganis, dextra triumphali sine dilatione subvenias, et tui laboris pristini fructum amœnissimum de paganorum ipsorum spurcida potestate resumas ; ita quod et nos, qui te filium benedictionis gratiæ paterna in Domino sinceritate diligimus, ad ea, per quæ tibi secundum Deum honoris et prosperitatis augmentum provenire valeant, esse promptissimi gaudeamus, et pietatis regnantis in sæcula Domini Jesu Christi, qui affectum placendi ac serviendi sibi dignanter tibi contulit, post decursum feliciter præsentis vitæ spatium te clementer aggreget collegio principum supernorum ».

62. Adjunctæ tum Christi imperio fuere Wathlandia, Ingria et Carelia, abjectis superstitionibus, quibus addictæ fuerant. Ad quarum provinciarum infideles Christianis sacris imbuendos, ac religionem constabiliendam Alexander archiepiscopo Rigensi [1] contulit auctoritatem, ut episcopum illis præficeret.

« Ex parte tua fuit nobis humiliter supplicatum, ut cum pagani Wathlandiæ, Ingriæ, et Careliæ tuæ provinciæ, inspirante illo, qui omnem hominem in hunc mundum illuminat venientem, apertis intelligentiæ oculis idolorum cultu relicto baptismi velint suscipere sacramentum præficiendi eis, postquam baptizati fuerint, aliquem virum ad hoc idoneum in episcopum, et pastorem, qui eos verbis et exemplis salutaribus instruens animas lucrifaciat eorumdem ; maxime cum iidem pagani id a te, sicut asseris, instanter exposcant, licentiam tibi concedere curaremus. De tua itaque circumspectione plenam in Domino fiduciam obtinentes, licentiam tibi auctoritate præsentium postulatam concedimus sine juris præjudicio alieni. Datum Anagniæ III non. Augusti anno I ».

63. Demandatæ etiam eidem archiepiscopo partes [2], ut infideles, quos Otho e Luneborch, et Tidericus de Kivel egregii Christi athletæ servire numini coegerant, baptismalibus sacris lustraret, iisque episcopum daret, cum ab iisdem proceribus Ecclesia excitata, justisque locupletata vectigalibus fuisset.

« Cum, sicut dilecti filii nobiles viri Otho de Luneborch, et Tydericus de Kivel fratribus Rigensis et Revaliensis diœcesis, Ecclesiæ Romanæ devoti, sua nobis petitione monstrarunt, iidem non modicam paganorum multitudinem ipsorum terræ vicinam adeo induxerint, ut ipsi pagani, apertis intelligentiæ oculis, velint et cupiant ad Christianæ fidei notitiam pervenire, nos vota ipsorum in hac parte favorabiliter prosequi delectantes, mandamus quatenus, si est ita, præfatos paganos ad eamdem fidem auctoritate nostra recipere non omittas, præficiens eis postmodum, postquam locum ad construendam episcopalem Ecclesiam deputarint, ac ipsam de bonis propriis dotaverint competenter, nihilominus aliquam personam idoneam absque præjudicio juris alieni, et præcipue dilectorum filiorum magistri et fratrum Hospitalis S. Mariæ Theutonicorum in Livonia, et Prussia, si expedire videris, in episcopum et pastorem. Dat. Neapol. XIV kal. April. anno I ».

64. *Riga archiepiscopali sede decorata.* — Excitata erat recenter ab Alexandro Rigensis Ecclesia ad archiepiscopalis dignitatis decus, cum in ea archiepiscopus Livoniæ, Estoniæ, et Prussiæ stabiles sedes Innocentii IV auctoritate defixisset. De quo subjectum Diploma a Pontifice exaratum [1].

« Archiepiscopo Rigensi.

« Primatuum cathedras, et apicem cujuslibet Ecclesiasticæ dignitatis, privilegio sibi divinitus tradito, Ecclesia Romana constituit, quam solus ille fundavit, ac supra petram fidei mox nascentis erexit, qui beato Petro, æternæ vitæ clavigero, terreni simul commisit, et cælestis imperii moderamen. Hinc est quod apud sanctam Sedem Apostolicam horum spectatur origo, eorumque dispensantur insignia, de cujus plenitudine omnes accipiunt, ejusque speciali munere, quod ratio personæ, aut temporis, loci, vel causæ interdum postulat, assequuntur. Sane cum sicut tua nobis, et suffraganeorum tuorum insinuatio patefecit, olim in certa Ecclesia metropoliticam non habens sedem, Livoniæ, Estoniæ, ac Prussiæ archiepiscopus vocareris, felicis record. Innocentius papa prædecessor noster tibi, ne præsidialis honor vacillare per indeterminationem loci quodammodo videretur, aut insigne capitis nomen generali corporis appellatione confundi, ut in quacumque velles Ecclesia cathedrali lege tibi metropolitana subjecta, eamdem posses sedem, cum hujusmodi Ecclesiam pastore vacare contingeret, collocare, per suas sub certa forma litteras, de tua in Domino confidens circumspectione, concessit. Porro Rigensi Ecclesia cathedrali, quæ tibi prædicta suberat, lege, postmodum pastore vacante, tu in ea metropolitanam sedem litterarum auctoritate hujusmodi, prout ex ipsarum beneficio poteras de consensu omnium, quorum intererat, deliberatione provida statuisti, ut inde appellationis nomen metropoliticæ dignitas, et provincia sortiretur, tuque ac successores tui certo gaudeatis principalis domicilio mansionis. Tuis igitur, et eorumdem suffraganeorum precibus inclinati, quod a te in hac parte provide factum est, ratum et firmum habentes, illud auctoritate Apostolica confirmamus, etc. jure Romanæ Ecclesiæ, ac dilectorum filiorum magistri, et fratrum Hospitalis S. Mariæ Theutonicorum in omnibus, et per omnia semper salvo. Nulli ergo etc. Dat. Neap. XIII kal. Febr. anno I ».

65. *Jacobus a Trecis legatus Apostolicus in Oriente.* — In Pomerania hoc anno Jacobi e Trecis Leodiensis archidiaconi Apost. Sedis legati opera bellum atrox, quod Swantopelkum, et cruciferos

[1] Lib. I. Ep. DXLIII. — [2] Ep. CCXCIV.

[1] Ep. CCCXLII.

diu exercuerat, extinctum refert Longinus [1] : « Jacobus, inquit, archidiaconus Leodiensis, Apostolicus nuntius et legatus, qui in Romanum Pontificem postea promotus Urbanus IV vocabatur, in Prussiam veniens atrox bellum undecim annis inter Swantopelkonem Pomeraniæ ducem, et cruciferos fratres gestum intercipit, et per æquas conditiones pacem perpetuam ordinat, quæ a parte utraque fuit deinceps et custodita, et servata ».

66. Gesta a Jacobo tanta felicitate legatione Septentrionali, Pontifex augustiorem aliam in Oriente illi demandare decrevit [2] : « Tibi, quem carum habemus, tuorum exigentia meritorum, plenæ legationis officium tam in provincia Jerosolymitana, quam etiam in exercitu Christiano, ubicumque pro subsidio Terræ-Sanctæ in dicta provincia fueris, de fratrum nostrorum consilio duximus committendum : firmam spem, fiduciamque tenentes, ut cum semper dilexeris justitiam, et iniquitatem oderis, tibique præsto sit judicium rationis, recta reges, et diriges indirecta, asperaque convertes in plana ». Et infra : « Si vero alium legatum de latere nostro ad partes illas destinari contigerit, volumus, ut ob præfatæ Sedis reverentiam non exequaris præmissæ legationis officium, eodem legato inibi existente. Dat. Later. VII id. Decemb. anno I ».

Scripsit [3] ea de re ad Orientales Alexander, quos legatum meritis officiis prosequi, operamque suam in ea terra divino cruore consecrata defendenda cum ipso conjungere jussit.

« Venerabili fratri nostro patriarchæ Jerosolymitano, viro utique morum honestate conspicuo, litterarum scientia prædito, et providentia circumspecto, quem carum habemus suorum exigentia meritorum, plenæ legationis officium tam in provincia Jerosolymitana, quam etiam in exercitu Christiano, ubicumque pro subsidio Terræ-Sanctæ in dicta provincia fuerit, de fratrum nostrorum consilio duximus committendum; spe nobis firma proposita quod, cum ei adsit puritas conscientiæ, et præsto sit judicium rationis, malitiam odiat, et innocentiam tueatur, quod recta regens, et dirigens indirecta, aspera convertet in plana. Quocirca universitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, et districte præcipimus, quatenus ipsum sicut Apostolicæ Sedis legatum, imo verius nos in ipso studeatis devote recipere, ac honorifice pertractare; sibique favorabiliter, ac fideliter assistentes, ipsius salubria monita, et mandata recipiatis. Dat. Laterani VII id. Decembris anno I ».

67. *Infelix Syriæ status ex litteris Alexandri.* — Quod ad rem Christianam in Syria spectat; exiguæ præteritis bellis attritæ fidelium supererant reliquiæ, quæ etiam undique innumeris periculis circumfusæ spe extrema pendere videbantur : non enim modo Corasmini, ac Turquemanni, Deo scelera Christiani populi in iis regionibus arcano consilio ulciscente, horrendas clades intulerant, verum etiam Sarraceni, viribus opibusque florentes, cum exiguum Christianorum numerum contemnerent, in spem totius potiundæ regionis elati, inducias pacemve inire aspernabantur; cum probe nossent eos a quibus submittenda contrahendaque auxilia forent, vastissimo terrarum intervallo submotos esse, ac si Christianus exercitus eo advolaret, brevissimo tempore sparsum ac dissipatum iri. Quare Terræ-Sanctæ proceres agitato ad Sarracenos propulsandos consilio, censuerunt prompto atque expedito stipendiariorum exercitu opus esse, ita ut cum aliqui ex iis desiderati essent, alii mox supplemento accederent : quare Alexandrum rogavere, ut principes Christianos ad opes suas, pro sumptibus iis bellicis tolerandis, alendoque, ac sustentando milite conferendas incitaret. Pontifex igitur Terræ-Sanctæ calamitatibus permotus, ut optimum submissum sibi consilium in opus perduceret, Castellæ, ac Legionis regi lugubrem Syriæ statum ob oculos proposuit [1], ac sollicitavit, ut liberalitatem suam ad eas sustinendas copias, quæ semper ad provolandum in hostem paratæ forent, explicaret, suoque exemplo alios ad id perficiendum commoveret.

68. « Regi Castellæ illustri.

« Terræ Jerosolymitanæ periculosa necessitas, et ejus conditio miseranda in discrimina graviora proclivis jugi sollicitudinis stimulo cor nostrum exulcerat, mentem pulsat, vigilantiam excitat, et silere non patitur, nec quiescere zelum nostrum. Ingerit siquidem piis sensibus gemitum, et mœrorem inducit assiduum multiplicata contritio, continuata vexatio, et desolatio frequentata, quam illius regionis fideles populi usque ad extremæ virtutis articulum sustulerunt, qui a tribulatione malorum, et laborum dolore multiplici pauci facti, hostiles infidelium impetus ulterius nequeunt propriis viribus sustinere. Ideoque faciem quasi post tergum ad consortes Christianæ fidei convertentes, eos ut in supportatione causæ communis, et sufferentia ponderis tanti belli, sub quo lapsa nimium ipsorum possibilitas, et jam fere subacta prosternitur, fraterna sibi pietate succurrant, manibus intentis et oculis, anxiisque suspiriis interpellant. Nimirum eorum corda saxea sunt censenda, non carnea, et a naturæ humanæ fœdere aliena, quæ eorumdem populorum non compatiuntur ærumnis, qui erga illos fidei suæ proximos pietatis non moventur instinctu, quive in tantis angustiis adeo illorum non tanguntur affectu, ut eis claudere viscera sua possent, et quod a perfidia nihil distat, opportunæ subventionis auxilia non præstare. Quid enim causæ deest, quod super eos viscera debeat commovere fidelium? Si quando enim divini judicii occulta severitas adversus peccata fidelium exercet infidelium nationes, ipsi expositos publicis hostibus fines, et objecta inimicorum crucis Christi

[1] Longin Hist. Pol. l. VII, hoc an. — [2] Ep. CX. — [3] Ep. DCCLXVII.

[1] Lib. I, Ep. CCCXLIV.

odiis mœnia incolentes, etiam certis populis alta pace quietis, infestis bellicæ turbationis tempestatibus quatiuntur; et undecumque adversus venerabilem redemptionis nostræ locum profani gentium suscitantur incursus, ipsi hos inevitabiliter coguntur excipere: ipsi specialiter furoris barbarici prædæ patent.

69. « Nam cum in illos dudum irruerint in gravi multitudine Corasmini, cum illis immineat terribiliter valida Turquemannorum, et fera barbaries, cumque ipsos assiduis insultibus atterant, Christiani profluvio sanguinis nescientes mitescere Sarraceni, quod aliud nisi misericordiæ Domini opus est, aliquas ibi Christiani nominis reliquias superesse? Præter hoc de terra illa vehementer exclamat sanguis Christi ad populum, quem redemit, et improperia exprobrantium Salvatori omnium objiciuntur oculis singulorum, si forsan intelligant, et justo zelo requirant de atrocibus creatoris sui contumeliis ultionem, illa præcipue ipsorum faciem ignominia confundente, quod locus ille, in quo Dei Filius nascendo, moriendo, et a mortuis resurgendo cuncta redemptionis nostræ sacramenta perfecit, factus est possessio exterorum: et terra, quam Redemptor humani generis cruoris sui perfusione sacravit, perfidorum immunditiis profanatur.

70. « Porro ejusdem terræ, tam prælati quam proceres, religiosorum domorum magistri, ac populi discrete considerant universalem Christianitatis statum, quem peccatis hominum difficultates turbationum civilium inducentibus longa malitia temporis in plerisque partibus agitant, hostibus Christiani nominis audaciam pariens, et favorem, ac impediens opportunæ subventionis auxilium, quod eidem terræ ab universitate fidelium potuit provenisse. Attendunt etiam diligenter quod invalescente fortitudine, ac multitudine paganorum, et populo fidelium redacto ibidem ad nimiam paucitatem, unde præcipue imminet amissionis periculum in residua particula Terræ-Sanctæ, quam infideles assiduis incursionibus fideles illarum partium impetentes, ex eo sumunt insistendi constantiam, et fiduciam prævalendi, quoniam experti sunt pluries grave fore, ac intolerabile cuicumque principi Christiano circa defensionem, ac recuperationem terræ ipsius propriis laboribus, et sumptibus exequendam finaliter, prout rei necessitas exigit, immorari, cum tanti negotii moles tractum exigat temporis diuturni.

71. « Hinc evenit quod iidem pagani, sperantes auxilium, quod eidem terræ aliquando provideri contingit, fore transitorium, et ad modicum duraturum, cum ipsi ad impugnationem sint semper assidui et vicini, et qui e contra defensionis præsidium interdum afferunt, sint remoti, pacem cum Christianis, vel treugas inire contemnunt, et exspectant quod hereditatis Dominicæ tanto cruoris pretio comparatæ, et Christiani sanguinis parvæ reliquiæ, quæ supersunt, quasi fraterno destitutæ præsidio totaliter influant in os suum. Quare iidem prælati, proceres, et alii, tantæ necessitatis periculo imminente compulsi, deliberationis providæ consilia cogitantes, nobis significare curarunt, quod si eorum cogitationi præstaret pietas Christiana consensum, ut videlicet a Christianis principibus, prælatis, et populis, prout unicuique Dominus inspiraret, in hoc pietatis opus de propriis viribus conferendum, aliqua illuc mitteretur manus militum, et peditum pugnatorum, ibi de liberalibus singulorum contributionibus, donec pax vel treugæ provenerint, fulcienda; et interim cum aliqui ex illa deficerent, de similibus instauranda personis ipsis, et terræ prædictæ, ne in probrosum veniant imminentis desolationis excidium, caveretur, et terra illa, quæ possidetur a nostris, cum minori posset gravamine singulorum fidelium in cultu divino servari, et quæ detinetur ab infidelibus facilius rehaberi.

72. « Quocirca serenitatem tuam rogamus, monemus, et hortamur attente, ac per aspersionem sanguinis Jesu Christi attentius obsecramus, quatenus prudenter advertens, quantæ confusionis opprobrium faciem Christiani populi operiret, quantum eidem immineret exitium, quantumque universalis incumberet pernicies plebi suæ, si tot labores, tot dolores, tot rerum damna, tot dispendia personarum, quæ fideles Christi, quos improperium Domini, et zelus fidei tetigit, pro defensione, ac liberatione illius terræ pertulisse noscuntur, contingeret in nihilum computari, et negotium molimine tantæ universitatis assumptum ad congruum exitum non perduci, in præstando dictæ terræ hujusmodi pugnatorum subsidio pro reverentia Dei, pro salute tua, et pro honore nominis Christiani dexteram tuæ liberalitatis extendas, ad hoc idem alios tuæ potestati subjectos exemplo laudabili, et quibus poteris exhortationibus inducendo, ac ordinando cum eis tempus idoneum, quo ad terram prædictam tuum et ipsorum auxilium valeat pervenire. Nos enim te, ac alios quos ad hujusmodi subsidium deputabis, eos quoque, qui in hoc contribuerint competenter, illius statuimus remissionis esse participes, eaque volumus immunitate gaudere, quæ juxta quantitatem auxilii, et devotionis affectum mittentibus, vel euntibus, ad ipsius terræ succursum in generali Concilio sunt concessæ. Dat. Neapoli II id. Aprilis anno I ».

Præter hæc imperata auxilia, aliæ toto orbe Christiano pecuniæ, nimirum ab Ecclesiis atque monasteriis vicesimæ cogebantur, ut litteræ ad collectores Tusciæ scriptæ demonstrant. Nec revocari in dubium potest, quin ex omnibus provinciis similia subsidia peterentur.

73. Cum gravioribus oppressa cladibus, atque imminentium periculorum terroribus pœne exanimata lugere Syria, cœleste numen aliquorum pectora pio ardore succendit, ut tuendæ Terræ-Sanctæ, comprimendisque Sarracenis sese devo-

verent, quæ nova militia ab Alexandro confirmata est[1]. Quo etiam tempore datis ad equites S. Lazari Hierosolymitani Ordinis S. Augustini Apostolicis litteris, collaudatoque eorum instituto, sanxit, ut ex religiosæ disciplinæ formula[2], quam hactenus servasse asserebant, ad pietatem incumberent.

Cæterum, ut Terræ-Sanctæ rebus finem adjiciamus: illæ bellorum minæ, confectis induciis, evanuere, atque hic Parisius Pontificem mordet, ita curas Terræ-Sanctæ abjecisse, ut eo animadversa compulsi Orientales inducias cum Sarracenis contraxerint. Superiores tamen litteræ ad regem Castellæ ac Legionis allatæ, quas encyclicas ad alios principes fuisse conjectura est, illum curas non posuisse testantur. At ne posset ipse totis viribus ad illam defendendam incumbere, Manfredus obstabat, adversus quem ut Sarracenorum fautorem, atque Ecclesiæ hostem ac tyrannum Christianorum arma convertenda fuerunt. Atque de Syriacis rebus hactenus; jam ad Constantinopolitanas sermonem convertamus.

74. *Constantinopolitanum imperium fulcire studet Alexander.* — Fluctuabat Orientis imperium, Græcorum viribus et armis in summum discrimen adductum, jam enim adeo eorum potentia excreverat, ut afflictis impulsisque Latinorum rebus, summum terrorem afferret. Ad quas sustentandas, confirmandasque Pontifex conversis curis, ineunte hoc anno litteris[3] ad episc. Argolicensem aliosque præsules datis, præcepit ut Achiæ ac Peloponneso laborantibus succurrerent, suasque ad subsidia contrahenda opes conferrent, cum ipsorum maxime res ageretur, ne communi ruina obruerentur: si qui vero abnuerent, censuris percellerentur.

« Circa negotium imperii Romaniæ sedulo cogitantes, vias et modos invenire studemus, quibus eisdem imperio in multis constituto necessitatibus possit utiliter et salubriter subveniri. Et licet pro eodem negotio multipliciter hactenus Sedes Apostolica laborarit, nos tamen non possumus, nec debemus propter hoc illud negligere, quin semper ad ipsius promotionem omnem, quam possumus, diligentiam impendamus. Sane intelleximus quod Achaiæ, et Moreæ regiones tantæ necessitatis articulo coarctantur, quod nisi eis per ejusdem Sedis providentiam celeriter succurratur, graviora eis poterunt pericula imminere, propter quod decet et expedit, ut circa regionum ipsarum statum sollicite vigilemus, ad earumdem munimentum efficaciter intendendo. Ideoque discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus universos archiepiscopos, et episcopos, ac alios Ecclesiarum prælatos, necnon procuratores cathedralium Ecclesiarum vacantium, et cæteros clericos beneficiatos, necnon omnes religiosos tam exemptos quam non exemptos regionum ipsarum moneatis attente, et efficaciter inducatis, ut provide attendentes, quod hujusmodi negotium specialiter ipsos tangit, cum communis sit ipsis et aliis, et prosperitas et adversitas in hac parte, tam per se, quam per cunctos suos subditos clericos, et laicos ad dictarum regionum conservationem adversus hostiles insultus, et impugnationes hostium communium violentas, sicut laici tam nobiles, quam alii regionum ipsarum eisdem subventionem opportunam, et congrua subsidia largiantur, etc. Datum Neapoli IV non. Januarii an. I ».

Cum ergo ad fulciendas labantes Latinorum res compararetur exercitus, Alexander transfusum jam in patriarcham Constantinopolitanum ab Innocentio prædecessore legationis munus confirmavit[1], ut tum in castris, tum aliis in locis eo fungeretur, ita tamen, ut si legatus e latere mitteretur, hujusmodi auctoritate non uteretur. Similiter Antiocheno patriarcha, ut conjunctam legati Apostolici dignitatem in suo patriarchatu gereret, concessit[2].

75. *Joannis Ducæ obitus et mores.* — Ut vero Græcorum res delibemus, prodit Gregoras[3] Joannem Ducam repentino morbo, dum Nicæam peteret, correptum, voce interclusa sensibusque abtienatis mortuo simillimum tribus diebus jacuisse: et quamvis postea recreari ac morbo convalescere esset visus, eludente tamen mali pertinacia medicorum remedia, adeo sæve conflictatum, ut sæpius exanimatus repente corrueret, terræque magno humanæ imbecillitatis exemplo allideretur, et eodem anno e vivis discessisse. Morbi genus accuratius Georgius Acropolita Logotheta describit: « Cum[4] ergo medicorum ingenium de restituenda valetudine desperasset, ut respirare ipse paululum posset, Smyrnam iter meditatur, ut Christum, qui in ea colitur, adoraret, precibusque effusis sibi propitium in tanto infortunio redderet. Accessit, omnia uti instituerat perfecit, nec tamen ex morbo convaluit, (nec mirum, frustra enim quis extra Catholicam Ecclesiam a Deo miracula expetit). Porro in Periclystis commorans, locus is est prope Smyrnam, quia undique aquarum copia circumfluat, sic dictus: majori sive potius atrociori malo oppressus inde discedens, cum gravissime corpore urgeretur, Nympheum proficiscitur, nec regias ibidem domos invisit, sed in hortis regiis, qui prope urbem erant, imperatoria fixit tentoria, ubi et diem suum obiit extremum III kal. Novembris, sexaginta et duos annos natus, ut qui illius res exactius possidebant, dixere. Ex his triginta tres probe integreque regnaverat. Leni animo fuit, semperque se humaniorem præbebat; familiares parcius munerabatur, exteros, eosque, qui tanquam legati ad eum venissent, magnificentioribus donationibus, ut ab eis laudaretur, afficiebat. Amo-

[1] Ep. CCXC. — [2] Extat in Bullar. in Alex. IV. — [3] Ep. XXIX.

[1] Ep. CLXII. — [2] Ep. CCXLIII. — [3] Greg. l. II. — [4] Georg. Logoth. Hist. Constantinop. Leone Allatio interprete.

ribus muliebribus, postquam ejus uxor Irene imperatrix ex hac vita excesserat, et potissimum Marcesinæ, quæ ex Italia venerat, Annæ quidem imperatricis ex Alemannia uxoris pedissequa, sed quæ postea in amore æmula fuerat, deditus : e cujus amore ita ipse pendebat, ut illi coccineos calceos gestare permiserit, et sagum, et frænum non alterius coloris indulserit : plures illi famulos quam veræ dominæ donaverit, aliaque quampluruna libidinibus præstiterit ».

76. At si in eo turpissimam maculam suscepit, ob pœnitentiam tamen sceleris, dignamque Christiano principe vocem commendandus : recenset enim hæc Gregoras [1], cum aliquando ipsius pellex regio fastu turgida Ecclesiam ingredi pararet, Blemmydes, qui illi præerat, fores occludi ipsi jussit, ne vel incessu Ecclesiæ solum pollueret, illaque acceptæ injuriæ dolore ardens, apud imperatorem quereretur, spretam ipsius majestatem, assentatores etiam incitarent ad vindictam ; ille subortis lacrymis criminum dolore percitus subjecit : Quid me adversus justum irritatis ? si ego scandalum imperio probrosa vita non intulissem hanc injuriam ac dedecus non excepissem. Prætermittendæ hoc loco non visæ sunt Nicephori Blemmydæ, de quo in superiori tomo memoravi [2] viri Catholici litteræ, quas post ejectam sacris Marcesinam ad Græcos scripsit [3], ut superbiæ notam in imperatoris adultera ea ignominia afficienda detergeret, idque divino tantum zelo attentatum doceret, cum cælestes iras humano furori præferret. Exlant in Codice Vaticano Ms. quas e Græco in Latinum sermonem Leo Allatius, eruditione præclarus, in mei gratiam convertit.

« Nicephori blemmydæ monachi, presbyteri, quod in Emathiis est, monasterii, Epistola universalior, et ad multos. Principem Marcesinam, efflictim ab imperatore adamatam, ideoque reliquos alios superantem, et ipsi Augustæ prælatam, tyrannice in venerandum Sancti-Gregorii Thaumaturgi monasterium, ubi eo tempore nos degebamus, irrupisse : introisse etiam in Dei templum, cum sacrificium missæ fieret, et exclusam fuisse per nos a sacra auditione, atque cum dedecore fugatam, dum interim illa de hoc facinore lamentaretur, et dolenter ferret.

« Iterum nos spiritu audaces confidenter loquimur et agimus, rursumque minæ, angustiæ et pericula. Adhuc nos mundanam sapientiam non edidicimus; ideoque et odiosi sumus et execrandi. Rursus potestatibus obsistimus, meritoque inutiles redarguimur. Haud diu est, cum a malorum impetu emergentes nos recreavimus, et Satan ad nos traduxit impudicam et veneficam, orbis offendiculum, universale scandalum, cum cervice et supercilio et fastu forte nos attonitos redditurus, ac prostraturus, infortuniorum atque incommodorum crebris occursationibus jam perterritos, concussosque ; id enim sibi proposuerat, facile inopes nos, mente et animi viribus delassatos agnoscens; sed vere a solo sapiente et valido decipiendus ac enervandus. Repentina, effrena, projectaque Mœnas ista ad venerandum nostrum hospitium cum gravi ingentique pompa, non sine cæco impetu, instar rabidi, varioque aquarum decursu tumidi torrentis irruit. Nostri qui fores custodiebant, et alii, quicumque intra templum aderant, intuiti obriguerunt, nec una omnes sententia tenebat. Cum omni apparatu, et in ipsum templum, dum divinum ac mysticum sacrificium conficeretur, execrabilis illa influxit. Nos rei inexspectatæ novitate, quid ageremus nescientes, statim adulteram a sacra auditione, communi concordique fidelium oratione, ac hymnodia repellimus, aversamur impudentem, maximeque Christi legibus injuriosam, et injuriam palam profitentem, totis conatibus et sacris locis profanam ejicimus, infirmitate carnis trementes et timidi, sed Dei inconcusso timore hominem exuentes, ducentesque mortem improbitate, impietateque ipsa multo optabiliorem ; et cum ea, cujus nullum cum Christianis consortium est, simul in Ecclesia commorari execrabilius magis æstimantes, quam pessima morte ex hoc corpore separari, verbera simul et carceres et famem, et si quid his pejus excogitari poterit, per totam vitam sustinentes. Præsentium enim malorum violentissimum, et longissimum in ævum perdurans, non ultra vinculi abruptionem extensum, cum marcida hac vita convolvitur, maximorum, et nunquam dissolvendorum præmiorum copiam retribuens. At leges Dei contemnere, et quod sensum oblectat, Dominicis sancitis præferre, trudi etiam, ex se mœrorem affert intolerabilem, et nullis terminis circumscriptam infamiam.

77. « Oportet itaque nos invocationem, quam inter orandum effundimus, veram ostendere, et veluti illius boni filii bonum operari; et licet pulvis subtrahat, intente, nosmetipsos ad superiora propter erga Patrem altissimum reverentiam compellere, et conversationem tanquam in patria, in cælis habere ; solvere jusso ante etiam ipsam solutionem, quidquid in nobis terreni conspicitur. Quod si ad primum ordinem non pervenimus, saltem ad delectationes, quæ verbis exprimi nequeunt, quæ veluti victoriæ præmia iis, qui virtutibus insudarunt, præparatæ sunt, animum intendere, et propter sempiternam beatitudinem afflictiones omnes perferre. Neque enim sunt hujusce temporis passiones, quotcumque illæ et quantulæcumque sint, illius, quam speramus, retributionis condignæ. Quod si e mercenariorum cœtu exciderimus, saltem in postremo eorum, qui salvantur, ordine annumerari, et præceptorum Domini causam defensionemque suscipere, neglectus pœnam, in gehennam scilicet condemnationem timentes, propterea, si opus fuerit, eorum causa vitæ discrimen adire. Quandoquidem quantæ dementiæ est

[1] Greg. l. II. sub fin. — [2] An. Chr. 1233, num. 8. — [3] Cod. Vat. in v. signat. num. 1761.

pusillis castigationibus majores, et exiguis tormentis perenniora præponere, eoque potissimum si breviores sobrietatem et sapientiam conciliant, hominemque expurgant? (Quis enim dummodo vixerit, non deliquit? et quis ab immunditie mundus fuerit?) Perenniora vero sors sunt, auferri nescia. Quemadmodum enim quoquo modo delinquens, optione illi punitionum proposita, si præsentibus levissimis, paucis fortasse alapis molestius in futurum tempus ærumnari, excruciari, deartuarique præoptaret, jure merito insipientissimus et dementissimus haberetur, pari ratione, qui præsentibus noxis tempore retributionis futuras calamitates, cum uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit, præferret, amentissimus æque ac miserrimus ille existimaretur, et qui hominum fraudes gloria divina chariores haberet, hic siquidem vere oculis captus est, ut qui cum umbram apprehenderit, aut navis in aquis vestigium, aliquid se possidere opinatur, cum nihil possideat. Quandoquidem si gloriæ amans est gloriam veram ac permanentem, non decipientem ac fluxam, hominibus adhærens, et a Deo secedens conquirat. Qui enim id studet, ut hominibus placeat, servus Christi non est, et de quibus omnes homines recte enuntiant, illis verus sermo væ impertitur. Et licet multorum non eadem est, ac nostri sententia, verumtamen neque malitiose facientes æmulari docemur, neque imitari operantes iniquitatem. Et si hi patres sunt, negligendi sunt, seclandusque est Christus, illius vestigiis inhærendum, et ex illius justificationibus dependendum : namque qui non operatur hoc modo, dignus Christo non est. His freti cogitationibus statim e sacris ædibus impiam pellimus, neque sanctum panem inverecundæ, atque immundæ exhibere ausi sumus, neque ante volutantem sese continuo in cœno, ac adulterii sordibus, splendida, et instar margaritarum candida, sacrosancti sacrificii verba mittere. Quare in Domino, quæ nobis inferuntur danturque, sustinemus ».

78. *Judæorum immanitas in Hugonem puerum.* — Addemus ad hujus anni calcem crudele facinus, quod Judæi in Hugone puero octenni Christiano Lincolniæ commisere. Pro insita enim rabie, qua in Christum dominum efferati sunt, intercepto puero, ex omnibus Angliæ urbibus Judæos maxime conspicuos excivere, ut in Christi ludibrium, omnibus suppliciorum generibus, quibus ipse pro humani generis salute affectus olim esset, puerum excruciarent. Congregata ergo eorum carnificum turba, ex ipsis unum creavere, qui tanquam in scœna præsidem ageret, Pilatique personam referret, alii tortorum officia suscepere, illatisque puero omnibus probris, quæ sacra recenset [1] historia, crudelissime verberibus illum cecidere, spineam coronam impressere capiti, egere in crucem, fel propinavere, ac denique latus mortuo lancea transverberavere. Hoc fuit illorum paschale sacrificium, quod recurrente annis singulis festo, si occasio permitteret, immolare, ut postea fassi sunt, consueverant. Ad cumulum improbitatis et flagitii, viscera avulsere, ut eorum beneficio incantationes magicas exercerent : utque scelus tantum lateret Christianos, corpus terra diligentissime obruerunt. Sed vindex numen, quod tanta crimina impune manere non permittit, hac ratione facinus patefecit. Evomuit terra innocens corpus, quod honorificentiori sepulchro dignum erat, et quoties illud condere Judæi tentavere, toties postea sequenti die sese proferebat. Horrere metu perfidi cœpere, ac ne a Christianis conspiceretur, in puteum abjecere. Interea pueri mater dolore percita filium quæritabat : certiorque facta puerum in Judæi domum ingressum esse, irrumpit, scrutatur, atque in puteum oculos conjicit, cruentum illico filii corpus adspicit, pressoque intus dolore ad judicem advolat; capitur ædium dominus, rei seriem fatetur, atque equorum caudis alligatus laniatur : nonaginta Judæi Londinum in vincula abducti, ut justo supplicio afficerentur, pueri vero corpus e puteo extractum solemni pompa funebri a Christianis elatum est, atque in cathedrali templo cum martyris elogio collocatum. Inquirere mox Henricus rex in totius Angliæ Judæos, gravissimeque exagitare, ut pœnarum terrore ab hujusmodi maleficiis submoverentur. Cujus gestæ rei historiam plures alii, atque inter eos novatores [2] scriptis commendarunt.

[1] Par. Hist. Angl. hoc an. — [2] Cent. XIII. c. 14. col. 1282.

ALEXANDRI IV ANNUS 2. — CHRISTI 1256.

1. *Willelmus rex a Frisiis occiditur.* — Anno redempti orbis millesimo ducentesimo quinquagesimo sexto, Indictione quartadecima, infelix Willelmi Romanorum regis obitus magnam rerum conversionem attulit, ob quam non solum Alexandro, verum successoribus etiam pro novo rege eligendo atque ad imperii culmen postea evehendo graves curæ suscipiendæ fuerunt. Consentiunt auctores [1] hoc luctuosissimo anno Willelmum Frisonum injuriis lacessitum, cum eorum terras fortissimo cinctus exercitu subegisset, dum victor effuso in fugam hoste rediret, ex comparatis insidiis in palustri loco ac densa arundine horrenti, undique a Frisonibus circumfusum, desertumque a suis misere occubuisse. Refert Stero illum, dum eas regiones peragraret, ad locum pervenisse, in quo sepulchrum marmore elaboratum visebatur; miratumque operis elegantiam ac pulchritudinem, sciscitatum esse, cui tandem excitatum fuisset, Frisiosque subjecisse, accepto certo oraculo a patribus conditum, illoque Romanorum regem, ut ferebat fama, inclusum iri. Funestæ vero mortis genus describens Parisius, tradit Frisios, instructis insidiis in loco difficili, facto impetu ipsum cinxisse, atque equo generoso ferro cooperto vectum, dum paludem glacie concretam calcaret, molis gravitate glacie diffracta equum alte defixum in limo hæsisse : quem cum ipse impulsis calcaribus cruentaret, ut inde exiliret, ab equo, ut erat loricatus, dejectum, obtritumque, suisque accedere metuentibus, ne fragili glacie haurirentur, Frisios calcandæ glaciei assuetos, advolasse, et quamvis vitam supplex deposceret, immensamque vim pecuniæ polliceretur, innumeris perfossum vulneribus, atque in frusta concisum ab efferatis hostibus interiisse.

2. *Sollicitus de electione novi regis Pontifex per litteras Germanos ne Conradinum eligant hortatur.* — Peperit illius cædes universæ rei Christianæ gravissimum exitium : cujus tristi accepto nuntio Alexander, mox iis, ad quos eligendi regis provincia pertineret, litteras dedit, ut operam in eligendo strenuo principe deligerent, ne quem ex Fridericiana stirpe progenitum eligerent, cui insitum a natura quodammodo in Romanam Ecclesiam odium esset : proinde Conradinum Friderici ex Conrado filio nepotem respuerent, tum quod ipsius imbellis ætas tractandis imperii gubernaculis inepta foret, tum Fridericiani sanguinis labe inustus esset, atque adeo plenum periculi ac discriminis, ne cum sanguine paterna improbitate derivata, non advocatus Ecclesiæ, sed crudelis persecutor ad solium eveheretur : ni parerent monentis consiliis, se fulmen anathematis in eorum capita vibraturum. Demonstrant hoc litteræ Maguntinum archiepiscopum scriptæ, cui non modo [1] edixit objecta anathematis pœna, ne Conradinum eligeret, eligive consentiret, verum aliis etiam electoribus terrorem anathematis, si vel suffragia in eum, vel studia operamve conferrent, incutere jussit.

3. « Archiepiscopo Maguntino.

« Intelleximus, quod instat tempus electionis celebrandæ de rege in imperatorem postmodum promovendo : super quo tanto propensior adhibenda est diligentia et cautela, quanto altius et difficilius est negotium, quod geritur in hac parte, quantoque res, si aliqua in ea interveniret negligentia, seu improvidentia, vel desidia, deteriorem habere posset effectum, et exitum noxiorem. Unde hic vehementer vigilandum est, hic perspicaciter intuendum, hic considerandum prudenter, hic mature deliberandum, hic provide præcavendum, hic aperiendi sunt oculi, hic habendæ sunt aures intentæ, hic mens esse debet non rudis et torpida, sed diligens, pervigil, et consulta, ubi de advocato Ecclesiæ agitur, de ipsius defensore tractatur, ne pro advocato impugnator, et pro defensore assumatur, vel eligatur offensor. Quare undique summæ cogitationis perferenda est acies, et circumquaque districta explorandum indagine, ut talis, cooperante Domino, reperiatur et eligatur,

[1] Albert. Stad. in Chr. Par. Hist. Angl. Siffr. in Ep. l. II. Stero in Annal. apud Canis. tom. I. pag. 27c. Annal. Dom. Colmar. Addili ad Lamberti Long. Hist. Pol. l. VII. ac plerique alii.

[1] Alex. l. II. Ep. CCCLIII. Ext. etiam in Bullar. in Alex. IV.

qui fidelis et devotus existat, et de prosapia processerit devotorum, ac idoneus et sufficiens merito reputetur ad obtinendum tanti honoris culmen, et imperii regimen exercendum.

4. « Qualiter autem quondam Fridericus, olim Romanorum imperator et sui progenitores et posteri erga matrem Ecclesiam se gesserint, et qualem ei retributionem de beneficiis ab ipsa perceptis impenderint, patens est et cognitum toti orbi, quoniam ii, aliorum persecutorum excedentes tyrannidem, gravioribus eam affecerunt injuriis, et oppressionibus durioribus afflixerunt, et velut in cædem et exterminium ejus tendentes, fororis arcum, et feritatis gladium acuentes, diris illam ubilibet tribulavere flagellis, et usque ad interiora profundis illatis vulneribus sauciarunt. Nam in hoc pravo genere patrum in filios cum sanguine derivata malitia, sicut carnis propagatione, sic imitatione operum nati genitoribus successerunt. Ex quo liquido perpendi potest et conjici, si ex ipso aliquæ potestatis reliquiæ remanserunt, quid sperandum sit in futurum de illis, quid in posterum exspectandum : vita namque, ac gesta prædecessorum perversa iniquitatem prænuntiant successoris. nec horribilis et scelesta illorum memoria quicquam boni de ipsorum posteritate credere, vel sperare permittit : de colubro quidem egreditur regulus, et arbor mala noxios fructus profert, pravumque principium nunquam bonum pollicetur effectum.

5. « Et ideo de Conradino puero nato quondam Conradi prædicti Friderici filii est præcavendum omnino, ne ullo modo intendatur ad eum, nec nominetur ad hoc, nec aliquatenus eligatur : maxime cum propter infantiam, nimiumque defectum ætatis sit ad ista prorsus inhabilis, ac ineligibilis penitus puer ipse : nec jus quod ex electione provenire, vel consurgere consuevit, sibi posset competere, nec in sua cadere vel retineri persona, cum propter puerilem ætatem, quæ discretione caret, et legitimum consensum, vel dissensum non habet, electioni, si de ipso fieret, consentire non posset, nec ipsius consensus aliquam haberet efficaciam, vel vigorem. Et ex eo etiam idem puer in regem eligi, vel nominari non debet, quia cum per electionem hujusmodi de advocato vel defensore idoneo debeat Ecclesiæ provideri, et ipse puer sit omnimodo ineptus et inutilis ad talis defensionis officium, seu ministerium exequendum, oporteret eamdem Ecclesiam, si contingeret eligi dictum puerum, manere diutius, non absque gravibus forte dispendiis, defensionis commodo destitutam. Nec per hoc etiam consuleretur amplo, et spatioso regno Theutoniæ de rege vel rectore condigno, cum male possit alios regere, qui non novit gubernare seipsum : nec bene, vel digne aliorum gubernaculo præesse valeat, qui regimine ducitur alieno, et cui propter tot patentes defectus necessaria est alterius custodia et tutela, propter quod regnum ipsum longo tempore non sine multo discrimine sub opportuni regiminis exspectatione langueret.

6. « Ideoque fraternitatem tuam monemus, rogamus, et hortamur attente, ac per Apostolica tibi scripta in virtute obedientiæ sub debito fidelitatis, quo nobis et Ecclesiæ Romanæ teneris, ac sub pœna excommunicationis, quam ex nunc in te proferimus, districte præcipiendo mandamus, quatenus præfatum Conradinum puerum nullatenus in regem eligas, nec nomines, neque consentias in eumdem : ita quod excommunicatus existas, si contra mandatum nostrum facere vel venire præsumpseris, et eumdem Conradum nominaveris, vel elegeris, aut in ipsum consenseris, seu opem, vel operam, consilium, auxilium, vel favorem, ut eligatur impenderis, scias te prius excommunicatione ligatum. Aliis vero coelectoribus tuis tam Ecclesiasticis quam sæcularibus auctoritate nostra firmiter inhibeas, ne ipsum ad hoc nominent, vel eligant, nec in eum consentiant, promulgando eadem auctoritate in eos excommunicationis sententiam, si contra hanc tuam inhibitionem venire tentaverint, imo nostram. Ita quod si eum nominare vel eligere, aut in ipsum consentire præsumpserint, noscant se prius excommunicationis vinculo innodatos, ut ex hoc ipso, si de prædicto puero quicquam in hac parte attentatum fuerit, si prorsus vacuum, irritum, et inane. Mandatum itaque, ac præceptum super hoc Apostolicum sic fideliter, sapienter et efficaciter adimplere studeas, omnem opem et operam adhibens, ut aliquis fide clarus, et devotione sincerus, cui ad id suffragentur merita, eligatur, quod ex iis nos, et Romanam Ecclesiam tibi et Ecclesiæ tuæ arctius obliges; nosque lætari possimus, id quod in hoc intendimus, tuo solerti studio salubriter provenisse.

« Ad hæc nihilominus in omnes electores, qui memoratum puerum ad hoc nominare, vel eligere, seu in ipsum consentire, aut opem, vel operam, consilium, auxilium, vel favorem, ut eligatur, dare præsumpserint, excommunicationis sententiam promulgamus, quam per te, antequam ad nominationem, vel electionem aliquam procedatur, reliquis tuis coelectoribus præcipimus nuntiari ; quod si non feceris, eo ipso te noveris laqueo excommunicationis adstrictum. Datum Anagniæ V kalend. August. anno II ». Eademque verborum concepta forma litteræ, ut in Regesto subditur, Trevirensi et Coloniensi archiepiscopis missæ fuere.

7. *Turbæ in Germania, et episcoporum Maguntini et Wratislaviensis captivitas : unde excommunicatio et interdictum.*— Discissi in contraria studia electores, cum in Germano principe ad imperium evehendo consentire non possent, externum quæsivere, atque alii Richardum Cornubiæ comitem, alii Alphonsum Castellæ ac Legionis regem, ut suo loco disseretur, elegerunt : ex qua dissensione magni bellorum tumultus in Germania coorti : atque hos forsitan motus præsagiere horrendæ illæ

tempestates, quæ tantos fragores in Germania edidere, illique formidandi tonitruum mugitus, qui aures hominum stupore, ac ingenti metu corda prostravere. Refert quidem Thomas[1] Cantipratensis tantam tempestatem dæmonum ope excitatam, ut immani ventorum vi vetustæ arbores altissimis defixæ radicibus evellerentur, sternerentur silvæ, domorum tecta raperentur, atque homines metu perciti reboantibus tonitruis, ingenti excussa grandinis copia, quasi imminente mundi ruina, atque extremi judicii terrore impendente, lymphati per urbes excurrerent, lugubresque gemitus profunderent : visos vero ab aliquibus animalium diversorum forma indutos dæmones in aere volitare, ac inter se luctantibus ventis contrariis immistos concurrere ; nonnullas vero hujusmodi arbores vi procellæ dejectas, alioque turbinis impetu abreptas vidisse testatur.

8. Auxere turbas Germanicas Gerardi archiepiscopi Maguntini vincula : illum enim hoc anno ab Alberti ducis Brunwiscensis præfecto captum scribit Additionum ad Lambertum auctor[2] ac Gerardi patruum Tidericum comitem Ebersteinensem, cujus consiliis se alienis simultatibus implicari passus erat, suspendio ob violatam fidem, illatasque graves injurias necatum. Tradit Crantzius[3] huic bello occasionem dedisse superbam quorumdam nobilium virorum de Asseborg temeritatem, qui ut contemptum in Brunswici ducem exprimerent, non levi principis injuria in gentilitio scuto lupum hærentem leonis tergo depinxerant, ut cum duci leones, ipsis vero lupum in clypeo gestare mos esset, ipsi se principe superbiores ostentarent : quæ demum superbia ipsis ac sequacibus perniciem extremam attulit.

9. In Silesia Boleslaum ducem simili nefario scelere Thomam episcopum Wratislaviensem una cum præposito et canonico Eccardo in vincula abduxisse, tradit Jo. Longinus[4], atque ideo Legnicensem ditionem interdicto percussam fuisse. Perrexerat episcopus ad novum templum ritu Ecclesiastico consecrandum, ac securus agebat, cum Boleslaus pravis Theutonicorum consiliis subornatus, eorum armis succinctus, intempesta nocte irruit, atque episcopum dignitate, sanctitate et canitie venerandum, in lecto intercipit, res ejus diripit, ac subucula tantummodo tectum equo imponit. Sæviebat asperrimum frigus ac præsul gelu horrebat : quem cum alii stridere dentibus frigoris vi cernerent, inhumanissime cachinos tollebant : tandem ex Theutonicis unus cæteris humanior, ocreis ac penula variegata illum induit, summoque labore confectum episcopum in carcerem Boleslaus compingit. Incitarat ad id audendum scelus impium principem, ut ait Longinus[5], avaritia ; cum enim Legnicensis comitatus parte fratri concessa exutum se doleret, ex Ecclesiæ direptis opibus, damna accepta sarcire posse sperabat : majore enim emolumento, ac minore periculo bellum Ecclesiasticis indici. Colorabat tamen facinus aliorum prætextuum fuco, ad quos Pontifex discutiendos objecit, et si quid controversiæ cum episcopo intercederet, violentas tamen in eum manus injicere non debuisse : latum in ejus terras interdictum datis ad Gnesnensem archiepiscopum, et Cracoviensem, ac Wratislaviensem episcopos litteris[1] confirmavit, ac nisi dux resipuerit, graviorum pœnarum terrorem incussit.

10. « Gnesnensi archiepiscopo, Cracoviensi et Wratislaviensi episcopis.

« Gravem ad nos, dilecti filii, capitulum Ecclesiæ Wratislaviensis querimoniam destinarunt, quod cum venerabilis frater noster episcopus Wratislaviensis ad monasterium de Gorca suæ diœcesis consecraturus ibidem quamdam Ecclesiam divertisset, nobilis vir Boleslaus dux Slesiæ, associatis sibi quibusdam iniquitatis filiis, in ipsum monasterium nocturno tempore subito irruens, eumdem episcopum in lecto jacentem, nullasque tunc formidantem insidias, cum præposito, et Ecardo presbytero canonico ejusdem Ecclesiæ, necnon et quibusdam aliis ipsius familiaribus personaliter capere, ipsumque in majorem pontificalis dignitatis injuriam ad quoddam castrum ipsius degustaturum ibidem carcerales angustias, nullum ad Deum, cujus idem episcopus legatione fungitur, habendo respectum, fere nudum adducere ausu sacrilego non expavit, rebus suis, quas ipse ac familiares prædicti secum habebant, nequiter asportatis. De quo eo arctioris urgemur doloris aculeis, et turbamur, quo injuriam hujusmodi non minus nobis, quam ipsi episcopo illatam fuisse specialius reputamus.

11. « Cæterum si forte nominatus dux aliquid contra eum quæstionis haberet, quomodo tamen in tam furiosam, tamque detestabilem insaniam prorumpere potuit, ut in Christum Domini manus violentas injiceret, ipsumque captivum detinere præsumeret, qui ex suæ dignitatis officio nexus potest solvere delictorum ? An putat idem dux, ut Ecclesiæ mucro in vagina tepescens ferire nesciat tam graviter delinquentem, et ut abbreviata sit manus Ecclesiæ, vel ejus potestas in aliquo diminuta, quod de tam gravi Deo illata injuria condignam sumere nequeat ultionem ? Porro in tantum, suadente justitia, super hoc accenditur zelus noster, quod nisi per celeris satisfactionis remedium idem dux prudenter sibi duxerit providendum, taliter procedere curabimus contra ipsum, quod pœna docente cognoscet quantum excesserit, imo deliquerit in præmissis.

12. « Verum quia monitio debet esse pœnæ præambula, et prius quam adhibeatur incisionis gladius, lenitivis remediis est utendum, fraterni-

[1] Cantip. l. II. c. 57. num. 2. — [2] Auct. Addit. ad Lambert. — [3] Crantz. l. VIII. Saxoniæ c. 21 et 22. Serar. Hist. Mogun. l. V. in Gerar. ex eod. — [4] Longin. Hist. Pol. l. VII. hoc an. Michov. l. III. c. 48. — [5] Longin. ubi sup.

[1] Alex. l. II. Ep. CDLXXVII.

tati vestræ per Apostolica scripta in virtute obedientiæ districte præcipiendo mandamus, quatenus præfatum ducem, quod episcopum, præpositum et canonicum supradictos, ac etiam alios cum eis captos absque difficultate qualibet pristinæ libertati restituens, eos libere abire permittat, et de ablatis rebus, et irrogatis injuriis eidem episcopo, et Ecclesiæ, quam in hoc contra se nimium provocasse dignoscitur, plenariam restitutionem et satisfactionem impendat, ex parte nostra monere, ac efficaciter inducere procuretis. Qui si vestris acquiescere monitis non curarit, ipsum et omnes ejus in hac iniquitate consiliarios et fautores, appellatione remota, singulis diebus Dominicis, et festivis, pulsatis campanis, et candelis accensis in locis, in quibus expedire videritis, excommunicatos publice nuntietis, et faciatis per vos et alios ab omnibus arctius evitari, supponendo terram ejusdem ducis, ac loca, in quibus eumdem episcopum, et alios detineri contigerit, Ecclesiastico interdicto : ita ut nullum in eis divinum celebretur officium, aut exhibeatur, præter baptisma parvulorum et pœnitentias morientium, Ecclesiasticum sacramentum, et faciendo nihilominus hoc idem de quolibet loco, ad quem dux prædictus devenerit, quamdiu fuerit in eodem : processuri alias contra ipsum per privationem feudorum, quæ ab Ecclesiis, necnon et juris patronatus, quæ in quibuscunque Ecclesiis obtinet, prout culpæ ipsius qualitas, et protervitas exegerit pertinacis, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis. Contradictores etc. Dat. Later. id. Decemb. an. II ».

13. *Pontificis zelus in convertendis paganis et religione amplificanda in Germaniæ regionibus.* — Consurrexisse magno animo ad tuendam dignitatem Ecclesiasticam violatam in Thoma Fulconem archiepiscopum Gnesnensem, refert Michovias [1] atque etiam ante acceptas litteras Apostolicas, censuras in Boleslaum distrinxisse : « Fulco (inquit) archiepiscopus Gnesnensis, celerrime episcopis provincialibus Lancici convocatis, Boleslaum ducem Legnicensem cum diœcesi Wratislaviensi interdicto supposuit : mittensque ad Alexandrum papam IV in mandatis accepit, ut Boleslaus sævus cum complicibus facinoris interdiceretur, quoad usque Christos Domini relaxaret ». In quem etiam bellum sacrum ab Alexandro indici jussum ait, de quo postea. Antequam patrati in Thomam episcopum Wratislaviensem criminis fama ad Sedem Apostolicam emanaret, præceperat [2] ei, ac duobus religiosis viris Alexander, ut benigne exciperet paganos, qui abjecta nefaria idolorum superstitione Christo nomen darent, atque Apostolica auctoritate instructus, fretusque adversus aliorum conatus tueretur.

14. « Sicut dilectus filius nobilis vir Kasoturus Cujaviæ et Lansiciæ dux, Ecclesiæ Romanæ devotus, sua nobis insinuatione monstravit, nonnulli pagani, qui Jentuosi vulgariter in illis partibus appellantur, suarum terrarum contigui sponte cupiunt ad fidem Christianam redire, ac se subjicere ditioni, et felicis recordationis Innocentius papa prædecessor noster sibi et dilecto filio nobili viro Boleslao duci Cracoviæ ac Sandomiriæ suis litteris dicitur concessisse, ut quoscumque paganos eorum terris contiguos, vel confines, qui sponte ac sine bello, et gladio vellent ad Christianam fidem redire, ac suæ se subjicere ditioni, liceret eis recipere, ac sicut alios Christianos manutenere, protegere, ac etiam in omnibus defensare, non obstante concessione, qua dicebatur prius ab Apostolica Sede fore concessum dilectis filiis fratribus domus Theutonicorum partium earumdem, ut quos de partibus illis paganos possent sibi bello, et gladio subjugare, suo dominio applicarent. Verum quia gratuita debet esse conversio, non coacta, et ipse Deus coacta servitia non acceptat, ipsius ducis supplicationibus inclinati mandamus, quatenus dictos paganos, et quoscumque alios sponte ad eamdem fidem redire volentes contra quoscumque auctoritate nostra manuteneatis, et defendatis. Dat. Anagniæ id. Julii anno II ».

15. Assurgebat feliciter ad ingens decus in Livonia, ac Prussia Christiana religio, ad quam latius diffundendam Pontifex, plurium zelum inflammare conatus est, inter quos maxime Henricum Culmensem, atque Henricum Curoviensem episcopos, ex Prædicatorum et Minorum familia ad eam dignitatem ob egregias virtutes adscitos, ad urgendum divinum negotium provocavit [1]. Nec in Prussia modo, verum in Pomerania, Polonia, Dania, Suecia, Norwegia, Gothlandia, universaque Germania, fideles ad cruceatam expeditionem concitati a religiosis viris, quo argumento insignes subjectæ litteræ [2] :

« Qui justis causis hominum promovendis promptum favorem impendimus, tanto libentius vigilanti cura prosequi pia debemus negotia Jesu Christi, quanto Deus homini præferendus esse dignoscitur, et omnis sibi deberi reverentia comprobatur. Igitur cum sicut relatu fide dignorum percepimus exultantes, conditor omnium in Livoniæ, ac Prussiæ partibus dilectorum filiorum fratrum Hospitalis Sanctæ-Mariæ Theutonicorum Jerosolymitan. ac aliorum fidelium, triumphanti dextera faciente, sit multipliciter exaltatus, et spes sit, quod ibidem magis ac magis sui nominis gloria protendatur, si nos plantationi suæ partium earumdem favorem, quem in ipso possumus, impendentes opportunum, illi per devotos Ecclesiæ subsidium procuremus ; devotionem tuam rogamus et hortamur in Domino per Apostolica tibi scripta mandantes, ac in remissionem peccatorum injungentes, quatenus priores, et fratres tui Ordinis constitutos in Magdeburgensi et Bremen. pro-

[1] Michov. l. III c. 48. — [2] Lib. II. Ep. CCCXLIX.

[1] Reg. post eamd. Ep. — [2] Alex. an. II. Ep. CCCLXVII.

vinciis Ratisponensi, Pataviensi, Alberstadensi, Ildesemensi et Verdensi diœcesibus hujusmodi negotio, quavis postposita difficultate, deputare studeas, et eosdem attentius exhortari, quod assumpto sanctæ prædicationis officio propter Deum, fideles dictarum provinciarum, et diœcesum ad nimiam charitatem, qua Christus nos dilexit, et diligit, respectum habere, et ei retribuere aliquid pro omnibus quæ retribuit ipse illis, piis exhortationibus, secundum datam sibi a Deo prudentiam studeant informare, diligenter, et sollicite petituri, ut ipsi redempti pretio glorioso, in quos tanquam viros Christianos, et Catholicos cadere opprobria exprobrantium Christo debent, se viriliter et potenter accingant, tanquam zelum Dei habentes, ad ampliandum gloriam Crucifixi, et liberandum proximos de manibus paganorum, profecturi et acturi secundum fratrum consilia prædictorum, ita quod et ipsis præmium debeatur æternum, et infideles non possint, quod impune Christi nomen impugnaverint, gloriari, etc. » proposita indulgentiarum præmia iis, qui expediverunt arma, stipemve, vel operam in sacrum bellum contulerint. « Dat. Later. IV id. Mart. anno II ».

Data [1] etiam impietatis odio Ratpothemsi episcopo imperia, ut nonnullos comprimeret, qui idolorum cultui sese manciparant, ac si opus foret principum auctoritatem adhiberet.

16. *Miracula ad sepulchrum B. Stanislai.* — Fulgebat in Polonia B. Stanislai gloria, ad cujus sepulchrum plura Deus prodigia explicabat : unde ingentes populorum concursus fiebant, pluresque commissorum criminum dolore perciti confluebant, ancepsque animi episcopus Cracoviensis, an eos ingredi pateretur, Pontificem consuluit : cui Alexander, ut in Ecclesiam ad pœnitentiam decretam canonibus peragendam ipsos inducere posset, concessit [2]. Præterea piorum numero qui ad venerandas martyris reliquias concurrebant, in dies aucto, alio exarato Diplomate concessa antea confirmavit [3], cumque ejusdem sancti gloria magis ac magis sese diffunderet, in honorificentiore, atque ornatiore loco sacrum pignus reponere visum est : ac Pontifex, ut populorum pietatem magis accenderet, iis qui translationis pompam cohonestarent, indulgentiarum præmia proposuit, quo sacro beneficio adeuntes illius sepulchrum est prosecutus : augendaque Ecclesiæ Cracoviensis, in qua martyr jacebat, dignitatis gratia datis episcopo et capitulo litteris, quæ Bolesłaus dux in illius gratiam sanxerat, sua auctoritate fulcivit [4], iterumque attributa illi jura ac privilegia temerari unquam vetuit. Cumque postea Cracoviæ dux aliqua tulisset edicta, quæ jura illius Ecclesiæ labefactare viderentur, ducem sancita convellere, ac revocare imperavit [5]. Allatæ etiam Sedi Apostolicæ adversus Argentinenses querelæ, Ecclesiæ libertates ab iis violari.

Quorum audaciam compressurus Alexander, Bisuntino archiepiscopo vibrandi in eos anathematis partes imposuit [1]. Eodemque zelo Ecclesiasticæ tuendæ majestis permotus decreta plura ad ipsam in Galliis servandam edidit [2].

17. *S. Ludovici insignis sententia de Eucharistia.* — Galliarum vero decus, regem scilicet sanctissimum de Ecclesia optime meritum ea ornandum prærogativa decrevit [3], ut nullus præsul nisi ex summi Pontificis auctoritate anathema, vel interdictum in ejus ditionem pronuntiare posset : « Tuis devotis supplicationibus benignum impertientes affectum, auctoritate præsentium indulgemus, ut nullus archiepiscopus seu quilibet alius prælatus possit in terram tuam excommunicationis, vel interdicti sententiam promulgare, absque mandato, vel licentia Sedis Apostolicæ speciali. Nos enim decernimus irritum et inane, si quid super hoc contra hujusmodi nostræ concessionis tenorem contigerit attentari. Nulli ergo, etc. Dat. Laterani II kal. Aprilis anno II ». Non absimili prærogativa Theobaldum regem Navarræ S. Ludovici generum [4] affecit Pontifex.

18. Præclaram [5] vero piissimi regis vocem omnium sæculorum memoria celebrandam Annalibus mandare visum est, quæ firmissimam ipsius de Christi in Eucharistia fidem præsentia demonstrat. Celebrabantur in aulæ regiæ sacello divina mysteria, peractaque consecratione Christus Dominus sub formosissimi pueri specie videndum sese omnibus objecit. Ac tum e circumstantibus unus rogat sacerdotem, ut tantisper sacram Eucharistiam teneat, dum regem evocat. Mox venit ad S. Ludovicum: hortatur ad videndum miraculum accurrat. At ille, irent qui carerent fide : se quotidie ipsum præsentem in Eucharistia oculis fidei intueri. Simile responsum a Simone Montfortio in simili occasione datum ex S. Ludovici ore excepisse refert Jonvillæus [6] : cum enim ad Albigensium hæresim discutiendam Christus in altari se videndum obtulisset, sollicitatus Montfortius, ut ad intuendum miraculum ad Ecclesiam provolaret, subjecit : « Accurrant increduli Albigenses, ut oculis fidei nostræ mysteria suspiciant ».

19. *Turbæ in Academia Parisiensi adversus religiosos quos tuetur Pontifex.* — Per hæc tempora nonnulli Parisiensis Academiæ doctores, novarum rerum cupidi, atque odio adversus regulares, qui sanctioris vitæ instituta sectabantur, imbuti, violatis Pontificum sanctionibus ipsos exagitare, publicis scholis submovere, invidiamque ipsis sparsis calumniis conflare cœperunt. At Pontifex, suscepto religiosorum virorum patrocinio, datis ad episcopum Parisiensem litteris [7], in consortium Academiæ admitti jussit : eos, qui decreta Apostolica niterentur infringere, sacerdotiis exui,

[1] Lib. II. Ep. CCXVI. — [2] Ep. XCV. — [3] Ep. CLXXV. — [4] Ep. CIX. — [5] Reg. post eamd. Ep.

[1] Ep. CCCIII — [2] Ep. CCLXVIII. etc. — [3] Ep. CCVIII. — [4] Lib. II. Ep. XLVII. — [5] Jo. Will. l. VI. c. 66. — [6] Jonvil. in Vit. S. Lud. — [7] Lib. III. Ep. CCXLVI.

iniquas conventiones cum Prædicatorum familiæ religiosis viris initas rescindi : Apostolicas vero litteras, quarum privilegiis cesserant regulares, vim suam retinere (1). Verum recrudescentibus odiis male sopitis, animisque exulceratis, nonnulli scientia excultissimi doctores, quorum princeps erat Guillelmus e S. Amore, Academiæ nomine ad Pontificem missi, ut coram Apostolica Sede disceptarent. De quibus agens Parisius, nova quædam a doctrinæ puritate aliena, ex Joachimi abbatis fæcibus docuisse, librumque inscriptum Evangelium æternum, erroribus inquinatissimum edidisse, quod postea Hugonis cardinalis opera, ne emergeret amplius, suppressum flammisque deletum ait. Sed auctori ipsis infenso nulla fides adhibenda est : eam forte calumniam ab adversariis aspersam ipsis, credulus nimium in hujusmodi hausit, cum passim in viros pios calumniæ disseminarentur. Gravem certe tum temporis contra paupertatis Evangelicæ sectatores persecutionem concitatam, testatur S. Antoninus [1], quæ Alexandri Quarti in regulares benignitate difflata, discussaque est. Extant ipsius Pontificis litteræ in gratiam mendicantium typis cusæ una cum B. Thomæ Aquinatis tractatu pro iisdem mendicantibus, in quo etiam Guillelmi e S. Amore argumenta confutantur. Inscribitur liber : *Declaratio et defensio privilegiorum mendicantium.* Guillelmum porro malevolentia in viros religiosos suffusum, librum in ipsos elaborasse erroribus infectum, et a vera pietate abhorrentem, tradunt auctores; atque ideo a Pontifice, cujus etiam vellicare auctoritatem erat ausus, damnatum flammis; de quibus agit Ptolemæus Lucensis in historia Ecclesiastica Ms. dum de Alexandro PP. ita loquitur [2].

20. « Hic fuit multum in beneficiis gratiosus et pius : pauperibus Prædicatoribus et Minoribus benigne favit, et ipsos privilegiis munivit. Unde quemdam libellum conflatum, quod pauperes religiosi vivendo de eleemosynis, etiam prædicando verbum Dei, non sunt in statu salutis, in publico consistorio comburi fecit, tanquam dogma pestiferum : et auctor ipsius cum suis sequacibus damnatus, qui dictus est Guillelmus de Sancto-Amore. Hic etiam alium libellum comburi fecit, in quo asserebatur, quod lex Evangelii neminem ad perfectum ducebat, sed lex Spiritus; unde sic se habebat lex Evangelii ad legem spiritus, sicut lex vetus ad legem gratiæ : et quod lex Evangelica Christi in mille ducentis sexaginta annis evacuari debebat, et lex Spiritus subintrare. Quæ quidem secta pessima originem traxit ex verbis Joachim et libris ejus, et multos habuit tunc temporis sectatores sub quadam specie sanctitatis. Sed dictus Alexander exstirpavit de terra; unde primo fecit in publico consistorio comburi : qui liber vocabatur a sectatoribus suis Evangelium æternum. Contra imitatores autem hujus sectæ dictus Pontifex durum fecit processum ». Posteriorem librum horrenda hæresi infamem Parisius, ut vidimus antea, sacræ Dominicanorum familiæ, ad obscurandam illius gloriam, attribuit. Et quidem calumnia vel ex eo detergitur, quod nulli certo auctori adscribat, sed tanquam nefandum partum ab omnibus editum insinuet. Quid enim magis a verisimilitudine abhorrens, quam eos libri hæresi infanda contaminatissimi auctores fingere, quos ea manet gloria, exscindendis hæresibus, ac tum maxime cum is ordo primævo sanctitatis flore ac splendore emicaret, strenuam operam collocasse? Eadem de impurissimo illo libro scatente hæresibus Alexandri Ms. Vitæ auctor [1], Martinus Polonus [2], Guido Bernardus [3], aliique historiæ prodiderunt.

21. Superiorum novatores mentionem edidere [4], ac de Willelmo locuti Romanum Pontificem impie perstringunt, Willelmum damnasse ejusque librum flammis tradidisse. Quanta vero maturitate consilii ad eam disceptationem dirimendam se gesserit Alexander, vel ex eo patet, cum adversarias utrimque partes, ut refert Cantipratensis [5], sua argumenta explicare, rationesque conferre jusserit, Willelmique librum cardinalibus scientiæ laude præstantissimis disculiendum tradiderit : « Qui liber, inquit Cantipratensis [6], qualiter citatis et vocatis ad curiam et præsentiam summi Pontificis dictis magistris damnatus sit et combustus, non solum in ipsa curia, sed et Parisiis coram universitatis multitudine copiosa, scire poterit qui collationes et disputationes legerit, præcipue contra magistros quatuor in capite adversarios : disputationes quoque domini Hugonis presbyteri cardinalis fratris Ordinis Prædicatorum, domini Richardi et domini Gajetani et aliorum cardinalium, allegationes venerabilis patris fratris Humberti magistri Ordinis Prædicatarum, sed et ministri Ordinis fratrum Minorum, et maxime magistri Alberti fratris Ordinis Prædicatorum ad hoc specialiter a domino PP. vocati, et aliorum prælatorum atque magnorum virorum disputationes prolixas et magnas habitas Anagniæ coram multis, et in ipsis invenire poterit rerum gestarum veritatem ».

22. Nobis instar omnium erit Alexander, qui

[1] Anton. III. par. hist. tit. XIX. c. 7. — [2] Tholem. Lucen. Hist. Eccl. l. XXII. c. 13.

[1] Ext. in Ms. Vall. sign. c. 25. — [2] Martin. Polon. in Alex. IV. — [3] Bern. Chr Rom Pont. — [4] Cent. XIII. c. 10. col. 1189. — [5] Cantip. l. II. c. 10. num. 23. — [6] Cantipr. ubi sup.

(1) Alterum hoc anno Concilium in causa necis cantoris Carnotensis celebratur ab Henrico Senonensi archiepiscopo et sulfraganeis. Coiverunt illi Senonis, decreveruntque ut duo ex conjuratis, quos in vinculis habebant, libertati donarentur, dummodo recta via Jerosolymam transirent, omni spe reditus sublata. Decretum ejus Concilii vulgavit P. Martenius Collect. tom. V, col. 146, signaturque anno MCCLVI *die lunæ in vigilia S. Petri ad Vincula.* Concilium hoc latuit collectores. MANSI.

cum in Willelmi libro multa sparsa essent, quæ pietatem Christianam extinguerent, atque a vitæ religiosæ professione abducerent Pontificiæ etiam detraherent auctoritati, incusso anathematis terrore edixit [1], ut qui librum tenerent, injicerent flammis, utpote scelestum, atque abolerent : « Prodiere, et in prava commenta ex nimio calore animi proruperunt, libellum quemdam valde perniciosum et detestabilem temere componentes : libellum quidem non rationabilem, sed reprobabilem; non veritatis, sed mendacii; non eruditionis, sed derogationis; non monentem, sed mordentem; non instruentem veraciter, sed fallentem. Quem nos, ad Sedem delatum Apostolicam, venerabili fratri episcopo Tusculano et dilectis filiis nostris Innocentio (Joanni) tituli S. Laurentii in Lucina, et Honorio tit. S. Sabinæ presbyteris, et Innocentio S. Nicolai in Carcere-Tulliano, diaconis cardinalibus, examinandum commisimus, ut plene ipsum inspicerent, et universa contenta in eo perfecte attenderent, et discuterent diligenter.

23. « Quo studiose perlecto et mature et districte examinato, nobisque de hoc plenaria facta relatione ab eis, quod in ipso quædam perversa et reproba contra potestatem et auctoritatem Romani Pontificis, et coepiscoporum suorum, et nonnulla contra illos, qui propter Deum sub arctissima paupertate mendicant, mundum cum suis opibus voluntaria inopia superantes : alia vero contra eos, qui salutem animarum zelantes ardenter et sacris studiis procurantes multos in Ecclesia Dei operantur spirituales profectus, et magnum faciunt ibi fructum; quædam autem contra salutem pauperum, seu mendicantium religiosorum statum, sicut sunt dilecti filii fratres Prædicatores et Minores, qui vigore spiritus, sæculo cum suis divitiis derelicto, ad solam cælestem patriam tota intentione suspirant : necnon et alia plura inconvenientia, digna utique confutatione ac confusione perpetua, manifeste comperimus contineri; quodque etiam idem libellus magni scandali seminarium et multæ turbationis materia existebat, et inducebat etiam dispendium animarum, cum retraheret a devotione solita, et consueta eleemosynarum largitione, ac a conversione et religionis ingressu fideles, nos libellum eumdem, qui sic incipit : Ecce videntes clamabunt foris; quique secundum ipsius titulum, *Tractatus brevis de periculis novissimorum temporum* nuncupatur, tanquam iniquum, scelestum, et execrabilem; et institutiones et documenta in eo tradita, utpote prava, falsa et nefaria, de fratrum nostrorum consilio auctoritale Apostolica duximus reprobanda, et in perpetuum condemnanda : districte præcipientes, ut quicumque libellum ipsum habuerit, eum infra octo dies, ex quo hujusmodi nostram reprobationem et condemnationem sciverit, prorsus in toto, et in qualibet sui parte comburere, et omnino abolere procuret. Et in illos, qui hujusmodi nostri præcepti fuerint contemptores, excommunicationis sententiam promulgamus etc. » Adjectus aliarum pœnarum terror. « Dat. Anagniæ, III non. Octobris, Pontificatus nostri anno II ».

24. Compulsos ad dicta abjuranda religiosorum adversarios fuisse refert Cantipratensis his verbis [1] : « Dicti magistri fratrum adversarii, dignitatibus et beneficiis omnibus sunt privati, donec juraverunt, mandato domini papæ coacti, revocare Parisiis et in aliis civitatibus, et locis verecundæ prædicationis eorum quidquid contra dictorum fratrum Ordines implicite vel explicite evomuissent ». Addit nonnullis interjectis idem auctor, quibus cælesti objecto viso eam religiosorum persecutionem duobus ante annis præostensam narrat, unum ex iis quatuor doctoribus, Christianum nomine, Bellovacensem in ancipiti mortis discrimine causam, quæ ipsos concitasset, aperuisse : « Amarissimo, inquit [2], corde contritus recognovit nil se et complices suos contra dictos Ordines habuisse, nisi quod illis æquari in scientia non valerent : et ob hoc eos parvipenderent auditores ». Et addidit : « Quoniam, ait, nihil habeo, quod vobis pro injuria gravi illata refundam, in signum tamen, quod ex corde pœniteo, corpus meum apud vos fratres Prædicatores tradendum sepulturæ relinquo ». De Guillelmo vero in suis erroribus pertinacissimo rursum nobis inferius erit agendum : hic modo Gallicis rebus adjungemus, patrari solitis apud S. Sylvani Ecclesiam ingentibus miraculis, quæ in restituendis maxime pristinæ valetudini iis, qui morbo dicto igne gehennali male erant affecti, emicabant, Pontificem Gallos additis indulgentiarum præmiis adhortatum [3], ut stipem ad eam Ecclesiam ornandam perducendamque ad culmen conferrent.

25. *S. Richardi episcopi Cicestrensis miracula explorantur.* — Illustrabat Angliam per hæc tempora Richardus episcopus Cicestrensis, qui a S. Edmundo pietate excultus vitam sanctissimam duxerat, innumeraque post mortem miracula, certissima ipsius adeptæ felicitatis, atque, apud Deum collectæ gratiæ argumenta, ediderat; atque in dies ad ipsius sepulchrum patrata meminit Parisius [4]. Quibus acceptis Pontifex ad Henrici regis et episcoporum Angliæ preces, qui sanctorum Catalogo adscribendum flagitabant, Wigorniensi episcopo aliisque ut res admirandas, quæ a viro sancto perpetratæ dicebantur, in examen adducerent, seque totius rei facerent certiorem, provinciam commisit [5].

« Sane dignas Domino referimus gratias, quod, sicut venerabiles fratres nostri nonnulli episcopi, et prælati alii regni Angliæ, ac charissimus in Chri-

[1] Ext. Dipl. in bull. in Alex. IV.

[1] Cantip. l. II, c. 10, num. 2. — [2] Ibid. num. 27. — [3] Lib. III, Ep. CXLVI. — [4] Paris. Hist. Angl. an. 1253. — [5] Ep. CCCXX.

sto filius noster illustris rex Angliæ nobis insinuare curarunt, recolendæ memoriæ Richardum Cicestrensem episcopum, cum pie vixisset in hoc sæculo, viam salutis docendo verbis pariter et exemplis, tandem præsentis vitæ cursu feliciter consummato, et etiam ante ipsius obitum multis miraculis Omnipotens decoravit. Unde nobis humiliter supplicarunt, ut cum non deceat eum apud homines sine veneratione relinqui, quem merita et miracula sanctum ostendunt, ipsum adscribere sanctorum Catalogo curaremus. Quia vero nobis plenius non constitit de præmissis discretioni vestræ, de qua plenam in Domino fiduciam gerimus, de fratrum nostrorum consilio per Apostolica scripta mandamus, quatenus de vita et miraculis ipsius diligenter et sollicite inquirentes, quæ inveneritis, nobis per vestras litteras fideliter intimetis. Non obstante si fratribus vestri Ordinis, fili, prior, et frater Adam a Sede Apostolica sit indultum, quod de causis, quæ ipsis a Sede committuntur eadem, cognoscere minime teneantur. Dat. Anagniæ X kal. Julii anno II ».

26. *Violatores jurium Ecclesiæ in Anglia censuris perstricti.* — Celebrata [1] sunt in Anglia comitia publica, in quibus archiepiscopus Cantuariensis Bonifacius, Anglicano clero cinctus, coram rege ac proceribus anathematis sententiam in eos tulit, qui Ecclesiastica jura labefactarent : « Auctoritate Dei Patris omnipotentis, et Filii, et Spiritus sancti, et gloriosæ Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ, beatorum Apostolorum Petri et Pauli, omniumque Apostolorum, B. Thomæ archiepiscopi et martyris, et omnium sanctorum martyrum, B. Eduardi regis Angliæ, omniumque confessorum, anathematizamus, et a liminibus sanctæ matris Ecclesiæ sequestramus omnes illos, qui amodo scienter et malitiose Ecclesias et libertates privaverunt suo jure. Item omnes, etc. » defiguntur anathemate, qui probas Angliæ consuetudines, antiquas libertates, vel jura Ecclesiastica infringerent, ac non modo qui leges contrarias ferrent, verum etiam exscriberent, vel suaderent, eadem pœna percussi. Subdit Westmonasteriensis Henricum, magna pompa venientem in Angliam, Alexandrum Scotiæ regem generum una cum conjuge excepisse, de quibus etiam agit fuse Parisius [2].

27. *Legatus Apostolicus in Aquitaniam pro componendis discordiis.* — Suscipiendæ Asiaticæ expeditionis pium ardorem præ se ferebat Henricus, cujus consilium ut urgeret Pontifex, Rostannum subdiaconum in Aquitaniam legatum misit [3], cui Burdegalensem et Auxitanum archiepiscopos, aliosque præsules obtemperare jussit : « Dilectum filium magistrum Rostannum subdiaconum, et capellanum nostrum, virum utique scientia præditum, morum honestate decorum, et consilii maturitate præclarum, ad partes easdem tanquam pacis Angelum propter hoc, (nimirum discordias provinciæ componendas), et pro negotio Terræ-Sanctæ, quod charissimus in Christo filius noster illustris rex Angliæ constanter et patenter assumpsit, commisso sibi plenæ legationis officio, ut evellat et destruat, dissipet et disperdat, ædificet et plantet, sicut viderit expedire, duximus destinandum. Dat. Anagniæ II kal. Octob. anno II ». De eadem legatione iterum ad Vasconiæ archiepiscopos [1] ac reliquum clerum, tum ad Rostannum ipsum scripsit [2] ut non modo dum in Angliæ regis terris ad pacem in iis regionibus conciliandam, ac Terræ-Sanctæ promovendum negotium versaretur, verum hujusmodi etiam auctoritatem exerceret, si eorum causa in alias terras sese conferret.

28. Versos ad seditionem Aquitanorum animos fuisse scribit Parisius, cum exhaustus opibus Henricus non persoluto pretio ipsorum vina avexisset, atque Alphonsum Castellæ regem, qui ad pacem Aquitanos inter et Anglum componendam intercesserat, illorum adversus Henricum clientelam suscipere comminatum, eoque terrore actum Henricum oratores ad permulcendas Castellani iras transmisisse : ex iis vero prænobilem equitem Joannem nomine Alphonsum his verbis aggressum.

« Domine rex serenissime, quid potuit Deus omnipotens plus fecisse beneficii et liberalitatis, quam dedisse filium suum ad ullius liberationem ac redemptionem ? Cui rex : Nescio, quia maximum illud fuit. Cui Joannes : Hoc profecto fecit tibi dominus meus rex Angliæ. Dedit nempe tibi filium primogenitum suum universorum hæredem specie elegantem (alludebat orator ad Eduardum, qui Alphonsi sororem uxorem duxerat). Ne igitur irascatur serena discretio tua tali ac tanto amico tuo, in te tanquam in fratrem suum confidenti ». Subdit auctor Alphonsum iras ob violatam ab Henrico Aquitanis fidem conceptas posuisse : nonnullos tamen proceres Aquitanos patrocinii Castellæ regis spe fretos animos in Henricum extulisse.

29. *Thomas Sabaudiæ comes conjectus in vincula.* — Refert idem auctor, reginæ avunculum Thomam Sabaudiæ comitem, Taurini a civibus, conjuratione facta, in vincula conjectum, moxque eo Petrum e Sabaudia, Cantuariensem archiepiscopum, atque electum Lugdunensem correptis copiis rebellem urbem arctiori obsidione cinxisse. Tulit gravissime Alexander Taurinensium defectionem, atque Alienoræ reginæ tristem casum his litteris [3] insinuavit : « Ad audientiam nostram, non sine cordis amaritudine et mentis tribulatione, pervenit, quod nuper Astensibus civibus ad depopulationem castri montis Calerii hostiliter procedentibus, dilectus filius nobilis vir Thomas de Sabaudia comes, avunculus tuus, qui in eodem

[1] Westm. [illegible] Flor. Hist. [illegible] an. — [2] Par. [illegible] Angl. hoc an. — [3] Alex. l. II. Ep. CDLX.

[1] Ep. CDLXII. — [2] Ep. CDLXI. — [3] Ext. apud Par. ubi sup.

castro tunc temporis morabatur, recedens exinde, ad civitatem se transtulit Taurinensem, sperans cum auxilio civium civitatis ejusdem, suorum utique vassallorum in successu prædicti castri (prædictum castrum), quod ad eum spectare dignoscitur, recuperare. Sed dicti cives tanquam contemptores divini timoris, et famæ propriæ neglectores, fidelitatis juramento, quo prædicto comiti tenebantur adstricti, temere violato, eisdem Astensibus procurantibus, et ad id auxilium impendentibus, ipsum capere, et detinere non sine proditionis nota nequiter præsumpserunt : et quidam rumor jam sinister interiora nostra dolore immani acriter vulneravit : quia tanto venit auribus nostris acerbior, quanto detenti nobis charior est persona. Tristamur itaque, nec indigne, quod filius, quem inter alios præcipue complectimur, taliter detinetur, dolemus. Nec mirum quod tanti persona magnatis, de cujus sincero confidebamus obsequio, in manus suorum incidit proditorum; arctiusque tenetur, quia devotione assidua invalescens, ad prædictæ Sedis exaltationem indefessa sollicitudine laborabat, etc. » Adjungit demum preces, ut Taurinensium, Astensiumque mercatorum bona, quæ in Anglia reperta fuerint, occupanda curaret, donec comes pristinæ libertati a conjuratis fuerit restitutus. Eodemque argumento Henrico regi litteræ ab Alexandro missæ sunt.

30. *Manfredus Siciliam et Calabriam paulatim subjugat.* — Agitabat Henricus ipse comparandæ armis Edmundo filio Siciliæ consilia, quæ dum post amplissima promissa Pontifici data turpi segnitie consenescere patiebatur, insula sub Manfredi tyrannide, exceptis paucissimis arcibus, succubuit; cujus defectionis historiam Sicularum rerum auctor anonymus, Richardi, quo plurimum in superiore tomo usi sumus, continuator prosequitur, Manfredum creasse Fredericum Lanceam avunculum in Calabria et Sicilia proregem, eumque exceptis duabus arcibus S. Christina et Bubalino, Calabriam sibi subjecisse : ac missis in insulam Siciliæ exploratoribus plures subornasse : adeo Manfredi partibus sese in dies efferentibus, multas urbes, virosque nobiles ad Manfredum oratores transmisisse, deque insula ad illius obsequium adducenda agitasse. Tum de Ruffino Minorita Siciliæ prolegato in vincula Panormi conjecto de quo extant apud Wadingum plures litteræ, subdit : « Erat autem », inquit auctor anonymus, « in Sicilia quidam Apostolicæ Sedis legatus, nomine frater Rosinus (Ruffinus) de Ordine Minorum, cui nomine Romanæ Ecclesiæ obediebant, præter quosdam paucos, quorum aliqui aperte principis partem tenebant. Sic enim prædictus vicarius in Calabria manens procuravit studio suo, quod principis pars jam in manifesto in Sicilia erat : sicque factum ipso vicario procurante (Frederico scilicet Lancea), quod crescente parte principis, et invalescente, captus fuit in Panormo prædictus legatus, et alii sequaces ejus : sicque civitas Panormitana capto legato, et aliis rebellium fuga lapsis, aliis captis, ad mandatum principis redierunt. Factus est in Sicilia exercitus pro parte principis hac illac discurrens, et cum timore exercitus multi coacti ad partem principis reversi sunt : quidam etiam voluntarie voluerunt, etc. »

31. Subjungit Rogerium Fimetum, qui Pontificias partes tuebatur, ac Lentini arci præfectus erat a Manfredianis numero paucioribus profligatum : sed brevi illorum exercitum plurium in dies accessione auctum, confirmatumque adeo, ut per omnium insulanorum ora victoris Manfredi nomen volitaret. Ut vero Messana florentissima Siciliæ urbs, conspectis tantum hostium signis, metu consternata, partiumque studio debilitata, a Pontifice ad tyrannum ignave desciverit, exponit : « Dum adhuc in Calabria moraretur, exercitus principis roboratus satis et augmentatus, direxit se contra Messanam, in qua erat potestas quidam Romanus nomine, ab ipsius terræ communitate constitutus, sub quo civitas more civitatum Lombardiæ et Tusciæ vivebat : sub cujus regimine communitas ipsius civitatis jam egressa bis fuerat exercitu congregato in offensionem illorum, qui principis partem tenebant, pluresque civitates principi obedientes ab ipsius obedientia coegerat declinare, et secum tenere in sua rebellione.

32. « Procuratum est itaque per prædictum comitem, ut exercitus principis Siciliæ, ut dictum est, satis roboratus et augmentatus, contra Messanam procederet, quo exercitu contra Messanenses directo, Messanenses de statu suo satis dubitare cœperunt, aliquibus eorum de resistendo consulentibus, aliquibus vero saniori consilio suadentibus, ut se ad principis mandatum converterent. Civitate itaque sic inter se titubante, imminente sibi terrore principalis exercitus, qui contra civitatem ipsam directus erat, prædictus potestas qui civitatem ipsam regebat, videns meliores et majores civitatis velle ad principis mandatum redire; videns etiam populum civitatis nimis timere de exercitu principali, qui jam civitati appropinquabat, de civitate ipsa navigio recessit. Cum jam qui partem principis occulte in civitate ipsa tenuerant, vexillum signo principis insignitum aspexerunt, nuntios ad comitem Fredericum in Calabria miserunt, ut Messanam transiret, et civitatem ad mandata principis reciperet : qui confestim transiens, civitatem Messanam pro principis parte recepit, etc. »

33. Addit Fredericum acceptis aliquibus Messanensium copiis in Calabriam regressum, S. Christinæ arcem, cui Fulco Petri Ruffi e Calabria nepos, Pontificiarum partium præfectus erat, obsidione cinxisse : ac Fulconem, cum se undique ab hoste circumfusum, Siciliamque Manfredi fortunam secutam, ac Messanenses, quos amicos speraverat, hostes experiri intueretur, eam arcem, ac Bubalinam hosti tradidisse : his vero inflatum victoriis Manfredum, cum ab oratoribus ab aula Ponti-

ficia reversis certior factus esset, Alexandrum pacis ab Octaviano card. legato Fogiæ initæ tractatum non admittere, in qua sancitum erat Campaniam Felicem Apostolico imperio parituram, reliquas vero terras Conradinum regem Manfredo administrationem publicæ rei gerente agnituras, signa in Campaniam ad eam Pontifici eripiendam magno bellici apparatus terrore convertisse, atque in hujus expeditionis procinctu Messanensium oratores accessisse, qui se suaque Manfredi obsequiis addicerent: Neapolitanos vero victoris metu perculsos venienti demisse occurrisse, atque ita incruento prœlio potitum Neapoli Manfredum, ubi dum versabatur, Capuanos ad gratiam ipsius ineundam oratores transmisisse. (Meminit etiam Parisius[1] illius Manfredi victoriæ, ac Neapolitanos et Capuanos se illi ab hoc anno subjecisse scribit). Confluentibus itaque sub jugum Manfredi populis, Aversanos delectionem meditatos: sed Pontificiarum copiarum metu, quæ urbem insederant, a consilio revocatos: defixis vero a Manfredo castris, mox cives, qui cum ipso sentiebant, in Pontificios arma corripuisse, asperrimeque in urbe certatum: demum Manfredi partes obsidentium ope superiores fuisse, Riczardumque de Avello, præfectum urbis in arcem se recepisse: quam cum tueri non posset, dum fugam cogitabat, obtruncatum cecidisse: paulo vero post reliquas urbes Campaniæ Felicis jugum accepisse.

34. *Henrico Anglo differente expeditionem in Manfredum, hic cæteras Siciliæ urbes vi ac dolo submittit.* — Exspectabat interea Alexander in tot adversis casibus, ut Henricus Anglorum rex conflato florentissimo exercitu collapsas res redintegraret, filioque Edmundo traditum regnum assereret. At Henricus promissa nulla, quibus fretus Alexander pacem respuerat, belloque difficillimo se implicuerat, tenuit: nec enim stato tempore exercitum in Apuliam, vel ad confirmandos qui in fide stabant, vel amissa recuperanda immisit: nec sumptus Pontifici, quos in eo bello collocarat, refundere potuit. Quare ne anathema, pœnasque fidem non servanti impositas contraheret, ab Alexandro flagitavit, ut tempus ad fidem exsolvendam extraheret: cui filiioque Edmundo hæc Pontifex[1]:

« Supplicantibus olim nobis humiliter venerabili fratre nostro archiepiscopo Tarantasiensi, et dilecto filio electo Saresbinensi (Saresberiensi), ac abbate Westmonasterii Londoniensis nuntiis vestris, ut cum jam instaret festum sancti Michaelis, terminus videlicet tibi, fili rex Angliæ, præfixus a nobis, ac per te etiam approbatus, infra quem venire vel mittere capitaneum cum militia competenti in regnum Siciliæ, ac certam pecuniæ summam nobis et Ecclesiæ Romanæ pro expensis factis in ipso regno solvere tenebaris, prout in Apostolico privilegio confecto super concessione prædicti regni facta tibi, fili rex Siciliæ, plenius continetur, prorogari vobis hujusmodi terminum de benignitate Apostolica curaremus. Nos igitur ipsorum supplicationibus inclinati, eumdem terminum primo usque ad octavas prædicti festi, ac deinde usque in diem Mercurii post octavas ipsas tunc primo venturum de fratrum nostrorum consilio duximus prorogandum, sicut plenius litteræ Apostolicæ continent, quas eisdem nuntiis duximus super hoc concedendas. Verum quia interim dicti nuntii petitiones vestras coram nobis, et prædictis fratribus proponere curaverunt, nos hujusmodi petitionibus diligenter auditis, et plenius intellectis, habitaque diligenti deliberatione cum eisdem fratribus super illis, memoratum terminum ad ipsorum nuntiorum instantiam, quantum ad infrascriptas sententias duntaxat, et pœnam a prædicto die Mercurii usque ad sex menses computandos a kal. mensis Decembris proximo venturi, etc. prorogamus. Dat. Anagniæ II non. Octob. anno II (1) ».

[1] Par. Hist. Angl. hoc an.

[1] Lib. II. Ep. CDLXV.

(1) Ecclesiæ universæ statum miserabilem, quæque tunc spes fortunæ melioris affulgeret, expressit adstricta carminibus oratione Albus cardinalis, cujus carminis excerpta ex Codice Ms. ab Ugolino (Voglino) Emporiensi anno MCCCLXXXI exarato, Cl. Lamus in Deliciis eruditorum ad Chronicum Pontificium Leonis Urbevetani pag. 322 vulgavit. Juvat integrum carmen hic exhibere ad illustranda ea, quæ hic in Annalibus traduntur.

Nulla fides, nec amicus erit, nec fœdus amoris
   Inter terrigenas, nec pietatis opus
Namque sacerdotes Domini, fideique ministri
   Fœdera turbabunt, Catholicamque fidem,
Proh dolor! Ordo sacer fratrum, si dicere fas est,
   In laqueos hæresis, et labyrintba cadet
Hos rapiet mundana lues et gloria vana.
   Fervor avaritiæ, luxuriesque putris.

Binis hisce carminum paribus suggillari censeo Siculos episcopos, qui cum Manfredo principe hæreticorum et Sarracenorum fautore adversus Romanam Ecclesiam partes tuebantur: adeoque et de castitate fidei suæ opinionem malam ingerebant. Quod vero ait de fratribus id spectare arbitror ad F. Heliam, ejusque asseclas, qui Friderico, non sine gravi fidelium querela, adhæserunt. Pergit cardinalis:

Æmula non rabies illos torquebit atroci
   Morsu torquentes religione sua.
Sicque moras poterit sacræ deflere quadrigæ
   Zacharias, quoniam non trahet ullus eam
Sicque propheta novus veniet sub tempore, per quem
   Gens erit et dubia credulitate sua.
Inter christicolas erit altercatio sectæ
   Fiet in orbe fides discolor alma Dei,

35. Sprevit postea Henricus Siciliam armis comparare, cum ob itinerum longissimos tractus atque Manfredi potentiam nimis ingravescentem ab ea expeditione, quam in se magna religione susceperat, aggredienda deterreretur. Scribit enim Parisius[1], Henricum habito hoc anno a S. Ludovico solemni ordinum conventu, proximo a purificatæ Virginis festo die oratorem, qui liberum in Italiam profecturo exercitui, vel ærario, per Gallias iter flagitaret, submisisse. Sed cum fama increbresceret Pontificias copias in dies atteri, ac Manfredum latius victorias circumferre, ab ea re petenda, ut in extremum discrimen adducta atque inutili, abstinuisse : contendisse vero ut jura sibi ac Joanni parenti antea erepta restituerentur : sed a Gallis hujusmodi precibus repulsam objectam fuisse : dejectum itaque spe sua oratorem reversum in Angliam, ac rumores tantummodo de Manfredi progressibus attulisse. Dum porro Henricus moras alias ex aliis necteret, atque Alexandrum inani potentissimæ expeditionis exspectatione deluderet, nonnullæ urbes firmissimis præsidiis munitæ, quæ hactenus in fide Pontificis steterant, demum succubuerunt. Hydruntini enim, quorum constantiam datis hoc anno Anagniæ Nonis Septembris litteris magnis laudibus extulit[2], amplissimasque donationes ab Octaviano Apostolicæ Sedis in Sicilia legato iis attributas corroboravit, haud multo post in Manfredi obsequium procubuerunt: quam rem gestam ita describit supra laudatus Sicularum rerum auctor anonymus[3].

[1] Par. Hist. Angl. hoc an. — [2] Alex. l. II. Ep. CCCXCII. — [3] Rer. Sic. auct. anonym.

36. « Habita autem sic Terra Laboris, princeps in Capitanatam redit, et tamen in Siciliam se conferre disponens, voluit divertere per civitatem Brundusii, quæ adhuc in rebellione durabat, cum quibusdam aliis civitatibus terræ Hydrunti ; cumque fuisset ante civitatem illam, voluit ibi moram trahere : sed statuta obsidione terra marique processit Tarentum, ab inde in Siciliam profecturus. Cum autem adhuc esset Tarenti, intellexit ibi quod Brundusini volebant se dare eidem principi : nam quidam de ipsa terra civis, nomine Aytoldus de Ripa-Alta, attendens principis potentiam esse in continuo incremento, stultum reputans illi resistere, quem Dominus exaltabat, volens et principi complacere, et se et civitatem ab errore suæ rebellionis revocare, tractavit : et ita in civitate Thomas de Oria, qui caput erat rebellionis et ipsi civitati dominabatur, cum suis comitibus captus est : quibus captis civitate Brundusina ad mandatum principis redeunte habita est; Oria et Hydruntum, quæ cum prædicta civitate se tenuerant, et sicut ipsam in rebellione sequebantur, sic et in conversione secutæ sunt, etc. » Addit ut eodem tempore Arianum situ loci, et propugnaculis munitissimum, quod Pontificias partes acerrime defendebat, a Friderico Maletta Manfredi avunculo, Nuceriæ Sarracenorum præfecto, scelere ac dolo expugnatum fuerit.

37. « Tractavit », inquit, « dictus capitaneus, quod sub specie cujusdam confœderationis initæ inter homines Ariani, et quosdam de Luceria, qui contra principem se occulte esse finxerunt, illi de Luceria quasi de terra fugientes, et se in Arianum in auxilium Arianensium receptare volentes, civi-

Papabunt pariter, et eodem tempore plures
. . . .
Rex novus adveniet totum ru turus in orbem,
Ut domet extremam matris honore plagam.

Henricus nempe rex Angliæ, cujus filio Siciliæ regnum Pontifex obtulerat, oblatumque pro filio pater acceptaverat.

Ex insperato properans de montibus altis
Atque caveroosis, mitis, et absque dolo
Pauper opum, dives morum, ditissimus almi
Pectoris, ob metum, cui Deus augur erit.
Hic Siculos, pravamque tribum sævi Friderici
Conteret, ulterius nec sibi nomen erit.
Cuncta reformabit, quæ trux Fridericus et ejus
Subvertit soboles sæva, suusque sequax
Hic sub Apostolico Romanos ponit in actum,
Vim dantes Romæ, sic patientur onus.

Romanos ægre paruisse Pontifici, ac sæpius per hæc tempora in ejus injuriam pro imperatore conspirasse, satis constat ex illis, quæ Brancaleo Romanæ Urbis senator in Innocentium IV molitus fuit, qua de re Nicolaus de Curbio in ejus Pontificis Vita, cap. 34.

Sic trabet ad Christum Machometi marte sequaces
Sic et ovile unum, pastor et unus erit.
Vos igitur hæc cuncta mihi sperate sodales
Esse revelata mobilis arte poli.
Tunc quinquaginta sex anni mille ducenti
Currebant, factum cum fuit istud opus.

Ex postremis his versibus intelligimus Album cardinalem, cui totum carmen adscribit Voglinus in excerptis, de quibus supra, ad hunc usque annum MCCLVI vitam prorogasse, adeoque magno errore Jongelinum in purpura S. Bernardi, ex quo id desumpsit Oldoinus in Addit. ad Ciacon. obiisse illum paulo post annum MCCXLIV affirmat. Albus ex eremicola Appenninorum montium, monachus dein Cisterciensi tandem anno MCCXLIV cardinalis renuntiatus, ac paulo post e vivis decessisse fertur, quod tamen postremum ex hoc carmine mendacii convincitur. MANSI.

tatem Ariani noctu ingressi sunt: qui postquam in civitate fuerunt, infidam fidem fregerunt, et fidelem perfidiam direxerunt. Nam statim occurrentes sibi quadam securitate Arianos cives trucidare cœperunt, et nocturno tempore nullo inter hostes et cives fieri patiente discrimine, facta est magna inter se civium cædes: sicque civitas capta est atque destructa, multis eorumdem civium in illa nocte cæsis, multis fuga lapsis, et aliis majoribus civitatis, qui caput rebellionis fuerant captis et sententialiter damnatis ad mortem: aliis mediocribus et vilioribus, qui cædem nocturnam casualiter evaserant, et qui a condemnatione mortis pro eorum numerositate et vilitate exempti sunt, de loco illo ejectis, et per alia loca regni ad habitandum transmissis ». Dum ita Siculos Manfredus, qua vi, qua dolo in servitutem redigebat, Monopolitani illius jugum exosi ad Pontificias partes se convertere: ob cujus facti gloriam nonnullis prærogativis reperiuntur decorati ab Alexandro [1], qui etiam episcopum a se Pontificalibus sacris initiatum ad ipsos transmisit [2]. Beneficia etiam Apostolica promeruere Aquilani, ad quos veluti fidissimos clientes Alexander duo Diplomata dedit [3], ac Furconiensem episcopatum Aquilam traduxit, sedemque in SS. Maximi et Georgii templo collocavit, eaque de re ad clerum Aquilanum, atque episcopum Furconiensem Aquilam translatum scripsit [4]; sed de his fusius anno sequenti.

38. *Patavium ab Ezelini tyrannide ereptam.* — Non modo Manfredi tyrannidem in Sicilia, verum etiam Ezelini sævitiam Ecclesia sustinebat in Longobardia; contra quem designatus Ravennas episcopus creatus ab Alexandro legatus longe felicius quam Octavianus card. rem gessit, ac primum cum ille tyranni potentiam formidandam advertisset, omni spe in cæleste numen conjecta, cujus causam contra hæreticum contemptorem Ecclesiæ, anathemate jam defixum defendendam susceperat, triumphalia crucis signa explicuit. Moverat adversus Mantuanos tyrannus, qui jugum ipsius e suis cervicibus depulerant, utque amisso fidei lumine ineptis astrologorum vaticiniis addictus erat, defixis castris ipsos sidera consulere jussit: sortilegiis enim addictum monachus Patavinus notat. Pronuntiarant insani ipsius astrologi, ac forte de industria, ut animarent militem: tempus opportunissimum, quo in Mantuanos irrumperet Ezelinus; eoque responso sui confirmati, circumjectis Mantuæ agris vastitatem intulere. Non prædixerant astrologi Ezelino expugnationem Patavinæ urbis, quæ a legato Ap. cruceatis copiis succincto, Venetorumque subsidiis fulto, dum in Mantuanorum terras fureret, obsessa validaque impressione facta edomita, atque ad Pontificias partes traducta est: mox aperti carceres, disrupta vincula, in quibus plures innocentes diu luxerant [5], Andesisius urbis præfectus in ea rerum conversione fuga præcipiti meritis sese pœnis subduxit.

39. Sparserat sese rei gestæ fama, atque Ezelinum horrore perfuderat, cum ille [1] Mantuanis relictis, Veronam advolat, ac duodecim millia Patavinorum, qui in urbe agebant, proditionis accusatos rabie efferatus in carceres conjicit, ac partim fame, partim suppliciis enecavit, crudelique edicto imperavit, ut fugientibus Patavinis pedes manusque amputarentur: nec minus inhumani satellites jussa immania exercuere; adeo ut funestis mutilatorum vocibus arva personarent. Urebat Ezelinum cura, qua tandem arte Patavium recuperaret, ac primum Vicentini ejus impliciti partibus, cum flumen alio avertere ac derivare niterentur, legati Apostolici diligentia intercepti, cæsi sunt: postea Ezelinus pudorem expiaturus, irasque satiaturus, Patavium obsidione cingit, sed licet longe majores copias adduxisset, quam legatus numeraret, cum illius virtute omnes suos conatus elusos ac fractos videret, re infecta solvere obsidionem coactus est.

40. *Gradensis Ecclesia ad patriarchatum evecta.* — Navarunt [2] in eo bello egregiam Ecclesiæ operam Veneti tum in Patavio expugnando, tum in Ezelino castris propulsando, ad quorum gratiam Alexander Gradensi patriarchæ auctoritatem contulit, ut in omnibus Ecclesiis, quas Veneti in Oriente obtinerent, episcopum præficere posset; tum aliis amplissimis auxit privilegiis, quæ subjecto Diplomate continentur [3].

« Angelo patriarchæ Gradensi, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum, etc.

« Venerabilis in Christo frater Angele patriarcha, tuis justis postulationibus grato concurrentes assensu, Gradensem Ecclesiam, cui Deo auctore præesse dignosceris, sub B. Petri et nostra protectione suscipimus et præsentis scripti privilegio communimus. Igitur prædecessorum nostrorum felicis memoriæ Pelagii, Alexandri, Urbani II, Adriani, Alexandri, Lucii, Urbani III, Clementis et Innocentii III, vestigiis inhærentes, illius præcipue constitutionis tenorem servantes, quam prædecessor noster Leo IX papa sancivit, et Synodali judicio vel privilegii pagina confirmavit, tibi tuisque successoribus canonice substituendis patriarchalem concedimus dignitatem, et magisterium Gradensis Ecclesiæ gerendum in iis tantum finibus confirmamus, qui per supradictos prædecessores nostros eidem noscuntur Ecclesiæ constituti. Episcopalium præterea cathedrarum urbes, item Castellum, Torcellum, Matamaucum, Caprulium, Civitatem-Novam, Equilum, Veglam, Arbem, et Ausetium memoratæ Gradensi Ecclesiæ tanquam suæ metropoli ad exemplar fel. recordationis Anastasii PP. prædecessoris nostri subjectas esse decernimus.

[1] Lib. II. Ep. CXXXIV. — [2] Lib. III. Ep. III. — [3] Ep. XXVIII, XXX. — [4] Monach. Paduan. Chr. l. II. — [5] Append. Andr. Dandali.

[1] Monach. Pad. ubi sup. — [2] Append. And. Dand. in Rayn. zeno. — [3] Lib. II. Ep. CCCXXXIV.

41. Crucem quoque ante ferendam esse concedimus, nisi cum Romæ fueris, aut in præsentia vel comitatu Romani Pontificis, pallium etiam, plenitudinem videlicet pontificalis officii, fraternitati tuæ ex Ap. Sedis liberalitate largimur, quo intra Ecclesiam tuam ad missarum solemnia celebranda uti memineris, eis diebus quibus prædecessores tuos usos fuisse cognoscis, videlicet in Nativitate Domini, Epiphania, Ypapanti, tribus festivitatibus S. Mariæ, Cœna Domini, Sabbato sancto, Resurrectione Domini, Ascensione, Pentecoste, in natalitio S. Joannis Baptistæ, et omnium Apostolorum, in festivitatibus quoque S. Marci, sancti protomartyris Stephani, S. Laurentii, S. Martini, in solemnitate Omnium Sanctorum, et principalibus Ecclesiæ tuæ festivitatibus, necnon Ecclesiarum, episcoporum, et cæterorum clericorum consecrationibus et anniversario consecrationis tuæ die. Adjicimus autem ut præter hæc in Dominica in Ramis Palmarum, in festivitatibus SS. Silvestri et Canciani valeas pallio ipso uti.

42. « Cujus itaque dignitatem in bonis per omnia te volumus vindicare, ut videlicet in corrigendis subditis plus apud te possit ratio quam potestas, atque te boni dulcem, mali vero pium sentiant correctorem, personas diligas et subjectorum vitia persequaris, ne si aliter agere forte volueris, transeat in crudelitatem correctio, et perdas quos desideras emendare, sicque vulnus debes abscindere, ut non possis quod sanum est, ulcerare, ne si ferrum plus, quam res exigit, imprimatur, noceat cui prodesse festinas: sed sic alterum condiatur ex altero, quatenus et boni habeant amando quod caveant, et mali metuendo quod diligant.

« Præterea ne commissa regimini et dispensationi tuæ præfata Gradensis Ecclesia, quæ de benignitate Apostolicæ Sedis prærogativa gaudet honoris, ex brevitate patriarchatus inferior et abjectior valeat apud simpliciores haberi, ad ampliandam dignitatem ipsius, prioratum (primatum) ei super Jadertinum archiepiscopatum, et episcopatus ipsius Apostolica auctoritate concedimus, et tam te quam successores tuos Jadertino archiepiscopo, et episcopis ejus, qui pro tempore fuerit, dignitate primatus, statuimus præsidere, et consecrationis munus eidem archiepiscopo impertiri, Romano quidem Pontifici traditione pallii reservata.

43. « Cæterum tam devotioni tuæ, quam honori et utilitati Gradensis Ecclesiæ, cui auctore Domino præesse dignosceris, deferre volentes, bonæ memoriæ Adriani PP. prædecessoris nostri vestigiis inhærentes, tibi et tuis successoribus auctoritate Apostolica duximus concedendum, ut in Constantinopolitana urbe, et aliis itidem civitatibus in Constantinopolitano imperio duntaxat constitutis, in quibus Veneti plures habent Ecclesias, ubi videlicet earum multitudo consuevit assidue convenire, liceat vobis episcopos ordinare, et absque alicujus contradictione munus ei consecrationis impendere. Statuimus etiam, ut quæcumque bona, quascumque possessiones eadem Gradensis Ecclesia in præsentiarum juste et canonice possidet, aut in futurum justis modis Deo propitio poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant. Porro Ecclesias a religiosis viris canonice ipsi Ecclesiæ Gradensi oblatas per episcopatus tuos constitutas tibi, tuisque successoribus libere confirmamus, ita ut nulli episcopo absque tuo assensu in eis liceat consecrationes celebrare, aut sacerdotibus in eisdem Domino servientibus, donec in locis ipsius fueris, divina officia prohibere. Decernimus ergo, ut nulli etc. Datum Anagniæ per manum magistri Rollandi S. R. E. vicecancellarii II idus Jul. Indict. XIV, Incarn. Dom. anno MCCLVI, Pontificatus vero domini Alexandri IV anno II ».

44. *Ordinem servorum B. Mariæ virginis confirmat, aliasque religiosas familias fovet Alexander.* Explicuit eodem anno Apostolicum studium in religiosos viros Alexander, pluribusque auxit privilegiis: dato enim Diplomate Apostolico ad eremitas montis Carmeli disciplinam ipsorum asperiorem, quam Innocentius Quartus in mitiorem formam detorserat, sua auctoritate communivit[1]. Apostolico etiam patrocinio priorem ac fratres B. Mariæ de Monte-Sonajo, vulgo Servos S. Mariæ nuncupatos[2], Ordinis S. Augustini Florentinæ diœcesis est prosecutus (1), qua prærogativa ab Innocentio antea fuerant decorati: ii

[1] Lib. II. Ep. LXXV. — [2] Ep. 207.

(1) Facta nunc primum mentio in Annalibus de Ordine Servorum B. M. V. invitat nos ut illustris hujus religiosorum virorum cœtus exordia explicemus. Anno MCCXXXIII, die IV Septembris, viri septem Florentini, sanguine non minus quam virtute clari, qui in laudes Deiparæ concinendas statis horis coeuntes, *Laudensium* nomen contraxerant, ad Ardingum urbis illius episcopum se contulerunt, rogantes, copiam sibi fieri commune, vitæ institutum in secessu capessendi, ubi virtutem exercitio totos se traderent. Qua facultate ab illo impetrata, in locum quemdam urbis mœnibus conjunctum convenerunt. Evoluto anno Sanarum, qui corrupto dein nomine Senarius appellatus fuit, montem conscenderunt, cujus portione, quæ sui juris erat, ab episcopo donati sunt. Nullas tamen adhuc certas vivendi leges sibi præscripserant, cum forte contigit ut Gaufridus Castellioneus S. R. E. cardinalis, qui dein Romanam Cathedram sub Cælestini IV nomine ascendit, legatione in Insubriam et Longobardiam fungens eo veniret, locique amœnitate et incolarum sanctimonia illectus aliquandiu subsisteret. Eo hortatore regulam S. Augustini ab Ardingo episcopo traditam acceperunt, regulamque et vestem, cujus formam Deipara per visum monstraverat, episcopus approbavit. Annus quo hæc gesta sunt a Giani, Ordinis illius annalista, indicatur MCCXXXVIII, quo in provinciam venisse Gaufridum, nullo tamen auctore indicato, statuit. Si quid tamen conjecturæ valeant, annum hunc indicari censerem a Paulo Florentino in Dialogo de origine Ordinis Servorum evulgato a Martenio collect. monum. tom. VI, scribente indutos fuisse novis vestibus viros illos sanctos anno « a salutifera Christi Incarnatione MCCXXXIII, Gregorii IX Pontificatus anno XIV ». Ambo hæc plane non cohærent, cum annus XIV Gregorii nonnisi in annum MCCXL incidere possit; sed forte auctor iste duas annorum epochas in unam imperite conjunxit. Nam anno MCCXXXIII septem illi viri commune vitæ institutum approbante episcopo susceperunt; anno vero MCCXL communes vestes in regulares transmutarunt. Nec obstat Gaufridi legatio, cujus susceptæ annus non plane cum iis cohæret. Definire enim nemo potest utrum

vero Apostolicæ Sedi servire regnare rati, seipsos suaque omnia in Romanum Pontificem dono contulere. Plures quoque sparsas eremitarum, quorum alii S. Guillelmi, alii Joannis Boni dicebantur, congregationes, quæ D. Augustini instituta erant amplexæ, dato ad Lanfrancum supremum præfectum, aliosque Diplomate[1], in eumdem ordinem sub uno capite coire et coalescere imperavit: quanquam postea eremitis S. Guillelmi, ne aliis sese aggregare inviti tenerentur, remisit[2]; aliisque litteris in Apostolicæ Sedis clientelam ipsos adscivit[3]. Ministro etiam, ac religiosis viris Ordinis S. Trinitatis et captivorum permisit[4], ut in Cervi-Frigidi monasterio Meldensis diœcesis, ubi eorum Ordo institutus ferebatur, annis singulis solemnia comitia celebrarent. Antea vero hoc anno ineunte cunctis Dominicanæ familiæ alumnis veniam peccatorum concessit[5], qui ad habendas sacras conciones in loca sancta sese conferrent.

45. *Rebus Terræ-Sanctæ et Græcis schismaticis reducendis incumbit Pontifex.* — Alexandrum porro hoc anno ad incitandos Christi fideles, ut in Terræ-Sanctæ subsidium arma capesserent, incubuisse, tradit Albertus Stadensis[6], qui paucis post hæc interjectis verbis Chronico finem imposuit. Fulciendæ enim erant novis auxiliis Syriacæ res, ne penitus conciderent, quarum lugubrem statum innuit Alexander in litteris[7] ad patriacham Antiochenum datis III id. Februar. « Adeo Turquemanni, et alii Christiani nominis inimici hactenus terram Antiochenam continuis bellorum incursibus decreverunt (attriverunt), quod quidquid extra civitatem Antiochenam, et castrum Cursarii, quod est Antiochenæ Ecclesiæ speciale, consistit, supposuerunt fere totaliter vastitati ». De Turquemannorum irruptione jam ante egimus: subdit in his vero litteris Pontifex, ut cum ab hostium incursione vectigalia Antiocheni patriarchatus adeo sint imminuta, ut sustentandæ dignitati patriarchali paria non sint, se Nimociensis in Cypro Ecclesiæ administrationem illi contulisse.

46. At cum in sacro Sepulchri Dominici templo divinus cultus obsolesceret[8], Jacobo Hierosolymitano patriarchæ A. S. L. illius restituendi cupido potestatem contulit, ut canonicorum numerum aliorum sex supplemento augeret. Ne vero barbari latius proferrent victorias, muniendis arcibus data opera (1). Cumque in Joppe propugnaculis præsidioque militari firmanda comes Joppensis sua profudisset, Pontifex Jacobo patriarchæ dedit imperia, ut mille marchas ex iis sedecim millibus bysantiorum Sarracenatorum quæ apud Templarios Ptolemaide in belli sacri sumptus asservabantur, comiti numerandas curaret[1]: « Circa negotium, inquit, Terræ-Sanctæ nobilis vir comes Joppensis tanto affectu ducitur, quod ipse, sicut accepimus, pro custodia castri Joppensis non solum omnia bona sua mobilia, et non modicam partem sui patrimonii jam expendit, sed etiam gravi propter hoc premitur sarcina debitorum ».

47. Apostolicam etiam sollicitudinem Alexander ad Græcos a schismate funesto, in quo tot sæculis demersi jacuerant, revocandos, restituendosque Ecclesiæ defixit, atque adeo ad tantum perficiendum opus, quod cum ipsius prædecessore Innocentio a Calojoanne sive Vatacio agitatum fuerat, episc. Urbevetanum legati dignitate auctum, rei cum ipsis transigendæ auctoritate instructum, ad Theodorum imp. misit[1]: si conjunctionem illam in opus perduceret, de cogendo Œcumenico Concilio cum eis decerneret. Qua vero ratione rem inire, seque gerere deberet, in Apostolicis expressit litteris, singulasque conditiones, ad quas descensurus, ac paulatim deflexurus esset, circumscripsit, tum quid antea cum Innocentio tractatum edocuit.

48. « Alexander etc.

« Hæc sunt recognitionis, et petitionis capitula, quæ dudum Quisicen. et Sarden. archiepiscopi, et Angelus comes, ac Theophylaceus magnus interpres, ex parte quondam Calojoannis imperatoris, et Ecclesiæ Græcorum felicis recordationis Innocentio papæ prædecessori nostro, et Sedi Apostolicæ obtulerunt. 1. Videlicet, Romanæ Sedi, ejusque summo Pontifici præ cæteris patriarchalibus sedibus summi recognitionem, ac professionem in Ecclesia Catholica principatus. 2. Canonicam obedientiam præfato prædecessori, ejusque successoribus canonice intrantibus exhibendam. 3. Prærogativam appellandi Romanam Ecclesiam, cum sacræ personæ Ecclesiasticæ Græcorum a superioribus suis crediderint se gravari. 4. Liberum recursum ad Sedem Romanam in quæstionibus, quas inter prælatos, et alias personas Ecclesiasticas

[1] Ep. CCLII. — [2] Ep. CCCLXX. — [3] Ep. CCCLXIX. — [4] Ep. LXXXV. — [5] Ep. XXIII. — [6] Stad. in Chr. hoc an. — [7] Lib. II. Ep. CXLII. — [8] Ep. LXVII.

[1] Ep. CCCXXV.

cum primum munus illud inivit, vel potius eo absoluto Sanarium venerit. Ordinis hujus in hunc modum instituti approbatio Apostolica primum facta est a Raynerio cardinali A. S. L. anno MCCXLVIII, quod dein ab Alexandro IV, anno isto MCCLVI, confirmatum fuit. Porro Ordo iste sat celebris est cum viris omnis generis, sanctimonia scilicet et litteris claruerit, Ecclesiæ non semel profuerit, ac tandem nihil sit alios religiosos Ordines commendans, quod et huic pariter non conveniat. MANSI.

(1) Jacobus patriarcha Hierosolymitanus, de quo hic in Annalibus, anno isto, vel forte exeunte præcedenti ex episcopo Virodunensi in patriarcham Hierosolymitanum assumptus fuit, ac successor, ut arbitror, datus est Roberto, qui anno MCCLIV, die VIII Junii decesserat. Porro Jacobus hoc anno MCCLVI, die III Junii, seu in privigilio Pentecostes (utramque diem historicus male conjungit) quæ anno isto in diem XXIV Maii incidit, Ptolemaidam pervenit. Hæc omnia hausimus ex historia Gallica Bernardi thesaurarii, quæ sub nomine continuatoris Tyrii vulgata est a Martenio in Collectione monument. tom. V, col. 735. Ex his autem non annus tantummodo, quo cepit Jacobus, eruitur; sed et omnium chronologorum error emendatur, qui obitum Roberti cum anno MCCLV componunt. MANSI.

Græcas contigerit suboriri. 5. Obedientiam quoque in sententiis, quas Romanus Pontifex sacris non adversas canonibus promulgabit. 6. In Conciliis insuper eidem Pontifici primam sedem, et primam subscribendi vicem, cum subscriptiones fuerint faciendæ. 7. In quæstionibus fidei, si quæ ibidem fortassis emerserint, præ aliis dare sententiam, suæque voluntatis proferre judicium, quod dummodo Evangelicis et canonicis non obviet institutis, obedienter cæteri suscipient, et sequentur. 8. In aliis vero Ecclesiasticarum personarum causis, et negotiis, quæ in Conciliis tractabuntur, sententiis, quas Romani Pontificis dictabit auctoritas, dummodo sacrorum non adversentur Conciliorum decretis, cæteri acquiescent.

49. « Ad hæc iidem nuntii sæpedicto Calojoanni Constantinopolitanæ civitatis imperium, et patriarchis Græcis ibidem, et alibi patriarchalium sedium jura restitui petierunt, ac imperatorem et patriarchas Latinos ab eisdem civitate ac sedibus amoveri, Antiocheno patriarcha in illa Ecclesia, dum viveret, tolerato. Sane oblationem, professionemque præmissas felicis recordationis Innocentius papa prædecessor noster de fratrum suorum consilio nobis tunc in minori officio constitutis, ut per hujusmodi benignitatis assensum desiderabili tantæ reconciliationis incremento, tota lætaretur fidelium universitas, approbavit, sperans quod postquam prædicta Ecclesia in maternæ pacis amplexum dante Domino rediisset, oblationis ac professionis suæ terminos per liberam dilectionis latitudinem ampliaret.

50. « Verum cum inter alia hoc prædictæ oblationis, et professionis series contineret, ut post Concilium, et reformationem uniformitatis Romanus Pontifex ante alios habeat dare sententiam, quod utique verbum ea proponentium expositio declaravit, ut videlicet si de aliquo articulo fidei in Concilio forte quæratur, quidquid super eo dixerit Romanæ Sedis antistes, dummodo Evangelicis, vel Apostolicis non obviet traditionibus, in eo cæteri sibi obediant, ejusque auctoritatem sequantur ; idem prædecessor satis absonum reputavit, quod in Concilio celebrando ille solus articulus symboli Nicænæ Synodi, in quo de processione sancti Spiritus Græca Ecclesia aliquantulum a Romana dissonare videtur, per præfatos nuntios a Romani Pontificis excipiebatur judicio, adjicientes , quod diffinitioni ejus in Concilio Græca non acquiesceret Ecclesia, nisi quod diffinitum esset per scripturæ authenticæ testimonium, vel divinum oraculum comprobaret. Non enim videbatur rationabilis causa, qua Græca Ecclesia movebatur, ut diffiniendi potestatem, quam Romanum Pontificem habere non negat in cæteris fidei articulis, velit eum in hoc uno articulo non habere.

51. « Verumtamen, ne aliquod ex hoc reconciliationem ipsius Ecclesiæ impedimentum, vel obstaculum impediret, prædecessor ipse concessit, in Concilio imminenti enorem prædicti symboli adjectione qualibet, nisi forte de mutua convenientia, quam, sicut confidimus, reconciliationis inducet concordia, non mutari, sed in ea forma penes Græcam Ecclesiam remanere, quam dicta Synodus promulgavit, dummodo de sanctæ Trinitatis fide Græca Ecclesia in omnibus catholice sentiat cum Romana.

52. « Porro de imperii negotio iidem nuntii hoc receperunt ab eodem prædecessore responsum, quod super eo non vocato imperatore Latino contra ipsum juris ratio non patitur aliquid diffiniri, quia diffinitio irrita videretur, nisi adversus citatum confessum procederet, vel convictum. Sed ut nihil de iis, quæ reconciliationi Orientalis Ecclesiæ cooperentur, omitteret, paratum se obtulit ad compositionem inter præfatum Calojoannem, et imperatorem eumdem interponere studiosius partes suas, confidens eam per suum studium provenire : si autem placita partium in compositione convenire non possent, offerebat super hoc idem prædecessor eidem Calojoanni exactum justitiæ complementum, jus ejus prosecuturus favore quo posset, ut justum pro suo voto judicium reportaret. Considerare namque debebat, ac tenere pro certo, quod Ecclesia Romana in judicialis conditionis examine foveret tanto favorabilius causam suam, quanto majorem de ipsius, quam alterius devotione, atque potentia eadem Ecclesia, si eum ut charissimum et sublimem filium Deus daret suo gremio contineri, poterat habere profectum, ad cujus tutelam Christianis sunt distributæ principibus administrationes sæcularium dignitatum.

53. « Cæterum quia patriarchalium sedium status absque judicio immutari fas jusque non patitur, responsum est oportere illas in ea quam nunc obtinent ordinatione dimitti, nisi forte super iis causam per consultam sacri deliberationem Concilii dirimi placuisset, super quo cum beneplacito sæpefati imperatoris prædecessoris nostri concurrebat assensus. Verum, ut circa Constantinopolitanum patriarcham Græcum in eo, quod posset idem prædecessor condescendere voto ejus, hoc pro illo suæ duxit excellentiæ offerendum, quod ipsum ex tunc Constantinopolitanum patriarcham vere appellationis nomine nuncuparet, et postquam Constantinopolitanam civitatem ad ejusdem imperatoris dominium devolvi casu quolibet contigisset, eum faceret in antiquam patriarchatus sedem reduci, ut ibi residens suis præesset subditis, quibus in præsentiarum noscitur præsidere patriarcha Latino suis, quos nunc habet, subditis pacifice præfuturo.

54. « Volumus autem, ut tu, frater Urbevetane episcope, quem cum legationis officio ad partes Græcorum transmittimus, juxta ea quæ præmissa sunt caute procedens, si plura iis utiliora, et honorabiliora Romanæ Ecclesiæ, ac aptiora reconciliationis negotio a Græcis impetrare potueris,

non repente prosilias ad præmissa capitula exponenda illis, vel etiam acceptanda. Si vero utilius videris te non posse procedere, tunc ista prudenter, sicut expedire videris, nostro et Ecclesiæ Romanæ nomine acceptabis. Quod si forsitan iidem Græci voluerint tecum finaliter omnia consummare, sed aliqua petierint, quæ tibi gravia videantur, super quibus acceptandis et consummandis potestatem non habes, ac voluerint dicti Græci tunc Ecclesiæ Romanæ canonicam obedientiam facere, tu si de futura reconciliationis consummatione speraveris, ne per te rumpi tantum negotium videatur, recipias eamdem saltem obedientiam vice nostra, ut ipsa recepta ad ulteriora facilior sit progressus.

55. « Si autem nec hoc facere voluerint, sed nobiscum adhuc super ipsis capitulis, vel super aliis si qua denuo emerserint, prolixiorem voluerint habere tractatum, et tu de negotii consummatione aliquam spem habueris, ordines, quod solemnes imperatoris, et Ecclesiæ Græcorum nuntii, tam prælati, quam alii ad Sedem Apostolicam una tecum accedant, habentes plenitudinem potestatis ab ipsis imperatore et Ecclesia Græcorum in nostra præsentia negotium consummandi. Demum si per te in partibus illis juxta traditam tibi formam ad consummationem negotii procedi contigerit, secure cum eis ordines de generali Concilio per nos in partibus istis, vel circa eas ad locum securum, et idoneum convocando cum assignatione temporis competentis, infra quod idem possit commode pro locorum distantia, et temporum malitia Concilium congregari ».

56. *Theodorus Græcorum imperator Arsenium patriarcham creat, in Bulgaros Thessalos bellum gerit.* — De missis ad Theodorum Græcorum imperatorem a Romano Pontifice legatis meminit Georgius Logotheta [1], quos infecto negotio rediisse innuit. Capessiverat ille recenter imperium, ac defuncto superioris anni mense Novembri Vatacio successerat ut ex eodem auctore colligitur, cujus primas res gestas, ut salutatus imperator fuerit, fœdus cum Turcis finitimis renovarit, ac Manueli patriarchæ defuncto Blemmydem (1) quem sensisse cum Latinis in superiore tomo vidimus, subrogare cogitarit, eoque respuente oblatam dignitatem, Arsenium evexerit, quo illius ingenii facilitate abuteretur, ita describit : « Imperator Theodorus imperii habenis susceptis, justisque imperatori et patri, ut fieri amat, factis et super scutum assidens, uti moris est, ab omnibus imperator acclamatus Nymphæo discedens, Philadelphiam commeat urbem ingentem, et frequentem populis oppidanisque arma sumere, et maxime sagittis adversarium configere professis : ea cum in finitimum agrum Persicum extendatur, bella cum hostibus continuo exercens gentem belli in studiis asperrimam alit. Ubi paucis diebus, quibus legationem ad sultanum transmiserat, commoratus, ad Bythinorum oras, et ad primam illius regionis urbem Nicæam secessit.

57. « Sed cum patriarcha orba Ecclesia foret, nam paulo antequam Joannes imperator moreretur patriarcha Manuel vitam finierat, nec absque patriarcha imperatoris coronatio in sacro templo confici posset ; dignus ea provincia et honore conquirebatur, plurimorum suffragia in Nicephorum Blemmydem, præceptorem meum, et philosophicorum sermonum ac dogmatum institutorem, virum et litteris et virtute perquam celebrem, et qui juvenis adhuc atque tenella ætate jugum monasticæ vitæ tulerat, respiciebant : licet nonnullorum, et maxime primatum invidentia, non modo tantæ virtutis lumen occulerat, sed et vitia quædam homini appinxerat. Hunc imperator Theodorus diligebat, cui jucundissimus erat, quippe qui sermonum, quibus summopere delectabatur, magistrum eum sibi adsciverat : sapientiæ enim culmen, et revera attigerat imperator. Ille ad tantam rem segnior esse, et imperator etiam ipse non impense nimis urgere, cui magis voluptati erat, eum similem dignitatem non recipere : reges scilicet eos, qui patriarchatui præsunt, moribus ac ingenio abjectiores moderatioresque, ut facilius eorum nutibus veluti jussis succumbant, peroptant, quod rusticioribus cum sermonibus fidere nequeant, potissimum accidit : qui vero sapientiæ operam navant, rigidiores videntur, et illorum jussibus adversantur. Propterea imperator Theodorus, illius mente sensuque leviter degustato, ad alios se convertit : et cum plures non satisfacerent, monachum quemdam ex Apolloniadis lacu, præter paucas litteras cæterorum infantem, solum enim rudimenta grammatices attigerat, nullis sacris ordinibus insignitum, Arsenium nomine, accersitum, quam celerrime missis hominibus, conduxit, nec ille renuit, et cum Nicæa exire festinaret, præsulibus, ut quamprimum eum patriar-

[1] Georg. Logoth. in Hist. Constantinop. Leone Allat. interp.

(1) Manuel patriarcha Græcorum Nicænus per hos annos vitam absolvit, ut ex allatis ab annalista hic Gregorii Logothetæ verbis liquet. Sed certus obitus illius annus nec ab eo indicatur, et apud scriptores in controversiam trahitur. Bandurius enim, qui in commentario suo ad antiquitates imperii Orientalis tom. II, pag. 644, edit. Venet. de successione Græcorum patriarcharum diligentissime, suo more, tractat, opinatur patriarcham hunc diem clausisse labente anno MCCLIV. Cum enim, inquit, cœperit anno MCCXLIII, ut Bandurius ipse certis argumentis evincit, et sederit annis XI, ut ex accuratissimo Catalogo Nicephori Callisti a se vulgato demonstrat, recta supputatione ad annum MCCLIV labentem dicimur. Verum cum Logotheta asserat obiisse illum paulo antequam Theodorus imperator diem clausisset, et Theodorus die V kalendas Novembris (Octobri scilicet mense, non Novembri, ut male hic asserit annalista) obierit, vix credimus obitum Manuelis alio quam anno MCCLV consignandum esse. Assumptio vero Arsenii facta est, ut non levibus argumentis convincit P. Possinus, cujus opinionem adoptant Bollandiani socii in Dissertatione prævia de patriarchis Constantinopolitanis ad tom. I Augusti, circa diem natalem Christi anni MCCLV, ut suus detur locus annis V et diebus aliquot patriarchatus Arsenii, quot illi assignantur in Catalogo Nicephori, ejusque depositio ab anno MCCLX, cui illam vindicat Bandurius, non retrahatur. MANSI.

cham efficerent, imperat. Illi audientes imperio per unam hebdomadam diaconum, sacerdotem et patriarcham eum consecrant ». Adjungit auctor maturando patriarchalis consecrationis causam Europæarum provinciarum motus fuisse.

58. Implicitum sub ipsis imperii initiis Thessalico, et Bulgarico bello Theodorum consentit Gregoras [1], cum Michael Ætoliæ et Epiri princeps in Thessalia finitimas urbes invaderet, alterque Michael Bulgariæ rex, qui fratri Colmano successerat, dolebatque multis urbibus a Vatacio dejectum se fuisse, accepta ejus morte, conscripto ingenti exercitu, in Græcorum terras excurrens plurima ipsis loca eripuisset [2], quæ ex Georgio Logotheta delibanda visa sunt : « Bulgarorum, inquit, princeps Michael uxoris Theodori imperatoris frater socero illius Joanni Asano, ex Angeli Theodori filia susceptus, Joannis imperatoris obitu nuntiato, cum Occiduas partes imperatoriis copiis nudas orbasque conspiceret; cum animoque agitasset regionem, et in ea oppida ab imperatore Joanne Bulgaris subrepta, ad Bulgarorum rursum dominatum, quod jamdiu Bulgarorum cordi inhæserat, revocare; remque pro tempore opportunam, ut sibi videbatur, ratus, Hæmo prodiens, transnatoque Hebro paucissimo tempore multarum regionum potitus est, multaque oppida nullo cum labore sibi devinxit. Bulgari siquidem habitatores externorum jugo dejecto, generis consortibus accurrebant: arces solo Romanorum præsidio munitæ, cum ad repellendos hostium impetus non sufficerent, in potestatem Bulgarorum nullo negotio ceciderunt, partim timore perculsis, et deditionem artium pro salute, et domum ambitione prodentibus, partim repentina irruptione, cum obviam ire non possent, aufugientibus easque custodibus vacuas deserentibus, aliis etiam temporis longinquitate defessis, cum præter modum custodiæ terminus illis protraheretur, pleræque etiam arcium imperfectæ viris, et reliquis necessariis parum munitæ præda hostibus patuerunt. E vestigio itaque expugnatæ sunt Stenimachus, Peristitza, Crytzimus Tzepæna, et Achridi, præter Mniacum, quod vel solum Romanis perseveraverat. Omnia, præter Ustra, Peracium, Cribus, et quod Adrianopoli adjacet Ephrem Bulgaris cessere ».

59. Addit auctor Theodorum imperatorem Bulgaricæ irruptionis audito nuntio, ut Occidentales provincias, quæ eo casu perculsæ fluctuabant, in officio contineret, ac recuperaret amissa, raptim collecto exercitu trajecisse Hellespontum, atque Adrianopolim pervenisse : certioremque factum Michaelem Bulgarorum regem circa Hebrum castra fixisse, in ipsum extulisse signa, primosque Bulgarici exercitus custodes partim concidisse, partim in fugam egisse : monitum vero Michaelem noctu in loca nemoribus densis consita profugisse : Theodorum vero fugato ita hoste, amissa omnia, excepta Tzepæna, in suam potestatem redegisse; demum sequenti anno tentato hinc inde bello, factisque plurimis excursionibus Michaelem pacem flagitasse; eaque lege firmatam, ut Tzepæna Theodoro restituta, uterque antiquis regnorum limitibus sisteret. Confecto ita Bulgarico bello, Thessalicum facile sopitum est, ac dolo Theodorus Dyrrachium, Serbiam obtinuit : cum specie tractandæ affinitatis, Michaelis despotæ filium Nicephorum, uxoremque in suam potestatem redegisset.

60. Addit Georgius celebratas ingenti pompa Nicephori Michaelis despotæ filii cum Maria Theodori imperatoris filia, ac Nicephorum despotæ dignitate ab imperatore decoratum. Sed non diu tenuit ea concordia : cum enim Theodorus in Orientem se contulisset, ut victorias barbarorum, qui latius sui terrorem circumtulerant, ne opprimerent Græcos, coerceret, Michael Ætholiæ et Epiri princeps dolens se a Theodoro Dyrrachio et Serbiæ arce exutum, defectionem molitur, Albaniæque præfectum Chabaronem Gloris suæ opera, quæ amatoriis litteris ipsum exciverat, vesanis amoribus irretitum ex insidiis intercipit, Albanos in conspirationem allicit, Serviorumque principem adversus Theodorum concitat, ac bellum superiore atrocius conciliatis cum Manfredo Siciliæ tyranno, et Villarduino Achaiæ, et Peloponnesi principe affinitatibus accendit. Sed demum a Theodori successore Palæologo dolo, non viribus profligatum suo loco videbimus.

[1] Greg. Hist. Rom. l. III. — [2] Georg. Logoth. ubi sup.

NICEPHORI BLEMMYDÆ

DE SPIRITUS SANCTI PROCESSIONE

Duæ Orationes quarum mentio fit, in anno 1233, num. 7 et 8.

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

Ἀποδεικνύων διὰ χρήσεων γραφικῶν, δι' υἱοῦ, καὶ ἐξ Υἱοῦ θεολογεῖσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας ἸΑΚΩΒΟΝ.

α΄. Ἐστί μοι πάθος, ὅπερ ἐξαγγελῶ. Καὶ γὰρ ὁ λόγος πρὸς ἀκέστορα ἱερὸν καὶ ὅσοι τῆς αὐτῆς ἐπιστήμης αὐτῷ. Ἐγὼ τοῖς σοφοῖς παῤῥησίᾳ λαλῶ, καὶ οὔτι μοι δέος ἐκκαλύπτοντι τὴν διάνοιαν. Ἢ γὰρ βεβαίωσιν, ἢ διόρθωσιν ἡ ἄπταιστος κρίσις ἐπαγάγοι τοῖς λεγομένοις. Ἀσόφοις δὲ διαλεγόμενος ὑποστέλλομαι, καὶ μάλισθ' ὅτι περὶ Θεοῦ φθέγγομαι. Δέδοικα γὰρ τὸ μὴ ξυνιέναι αὐτοὺς, ὡς ἐντεῦθεν ἐπισφαλῆ πρὸς τὸν λόγον ὑπόνοιαν ὑφορώμενος. Εἰ δὲ τῷ ἀσόφῳ συνέλθοι τὸ φίλερι, τόν τε καὶ πρὸς τὸ λέγειν ὅλως ὀκνῶ τε καὶ ἀναδύομαι· ὥσπερ γὰρ οὐκ ἀποδεκτὸς ὁ θρασέως καὶ ἀπερισκέπτως θεολογῶν (ἠλογεῖσθαι γὰρ τὴν θεολογίαν φόβῳ χρεὼν, ὡς ἂν μὴ πρὸς ἀπωλείας ὤσειεν ὀλισθήματα) παραπλησίως καὶ ὁ φιλονείκως ἀκροώμενος, καὶ τρόπῳ παντὶ πρὸς τὸ ἀντιλέγειν ὁρῶν, ἀποπεμπταῖος καὶ ἀποτρόπαιος. Ἔρις γὰρ κακόχαρτος ταράττει καὶ συγχεῖ τὴν ἀλήθειαν. Εἰ δὲ καὶ γλῶσσαι πολλαὶ εἰσὶν αἱ συῤῥυεῖσαι πρὸς τὸ αὐτὸν, πῶς οὐκ ἂν δόξειαν τοῖς πολλοῖς περιγινόμεναι μιᾶς ἑτεροῤῥεπούς; εἰ δὲ καὶ ὧν αἱ ὑπεροχαὶ, πῶς εἰς ἀγαθὸν ἀποβαίη τῷ ἀσυμφώνῳ τῶν ἀληθευτικῶν, κατάγε δὴ τοὐμφανές;

β΄. Οὕτως ἐν τούτοις ἔχων, οὕτω πάσχων, πρὸς σοφοὺς νῦν ὁ λόγος, καὶ εἰρήνην ζητοῦντας τὴν ἐν Χριστῷ καὶ διώκοντας, πεπαῤῥησιασμένως ἐρῶ περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος. Τὸ δέ ἐστιν, εἰ δι' Υἱοῦ τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται Πνεῦμα παρὰ Πατρὸς· ἢ μὴν ἐκ Πατρὸς προσεχῶς, ἀλλ' οὐ δι' Υἱοῦ. Καὶ ὅτι μὲν τὸ πρῶτον πολλοὶ τῶν ἱερῶν διδασκάλων παρέδωξαν, οὐδεὶς δὲ τὸ δεύτερον, οἶμαι δὴ πάντα μαρτυρήσειν ἄνδρα θειογραφικὸν εὐθύτητι διοικούμενον· οὐκ ἧττον δὲ καὶ ἡμεῖς ἐν τρισὶν Ἐπιστολαῖς φθάσαντες ὑπεμνήσαμεν.

γ΄. Ὅτι δὲ τὸ μὴ τοῖς Εὐαγγελίοις σαφῶς τὴν φωνὴν ἐντετάχθαι, τοῦτο δὴ τὸ πρόχειρον εἰς ἀντιλογίαν πολλοῖς, ὅτι που τοῦ δόγματος ἀφαιρεῖται τὸ εὐπαράδεκτον, ἡ τῶν θεολογησάντων ἀξιοπιστία παρίστησιν· ἐπεὶ μὴ δ' ἐξεῖναι ἀπιστεῖν τοῖς ὑπὸ τῶν θεοφόρων ἀνδρῶν εἰρημένοις. ἀλλ' ἀπόδειξιν εἶναι τοῦ λόγου τὸ ἐκείνων ἀξιόπιστον, πάσης δυνάμεως λογικῆς καὶ ἀντιλογικῆς ἰσχυρότερον ὁ τὸν Θεολογίας ἐπώνυμος ἐν τοῖς Στηλιτευτικοῖς ἀποφαίνεται. Ὁ γὰρ τοῖς Εὐαγγελισταῖς ἐμπνεύσας, αὐτὸς ἐκείνος καὶ τοῖς λοιποῖς θεηγόροις ἐνέπνευσε, καὶ Θεοῦ φωναὶ τὰ τῶν ὅλων ἁγίων ἅγια συγγράμματα.

ORATIO PRIMA

Demonstrans Sanctorum Patrum testimoniis, per Filium, et ex Filio Spiritum sanctum dici.

AD JACOBUM BULGARIÆ ARCHIEPISCOPUM

LEONE ALLATIO INTERPRETE.

1. Morbum, quo afficior, in lucem proferam : ad medicum enim sacrum oratio dirigitur, et omnes alios, qui iisdem ac ille disciplinis præditi sunt. Ipse cum doctis palam libereque sermones confero : nullusque me sensa aperientem timor invadit, namque infallibile judicium dicta vel corriget, vel comprobabit; cum vero sciolos alloquor, reprimo me et potissimum cum de Deo verba facio : vereor etenim, ne dum ipsi rem non capiunt, falsi mihi suspicionem appingant. Quod si imperito contentionis studium accedit, tum loqui detrecto et de circulis subducor. Quemadmodum enim nullo modo admitti debet, qui audacter et inconsiderate de rebus divinis loquitur, (necesse quippe est Theologiam timore dirigi, ne in excidium præcipites agat), pari ratione, qui contentiose aures exhibet, et modis omnibus contradictionem ambit, ejiciendus est et execrandus. Contentio siquidem malis gaudens confundit, turbatque veritatem. Quod si et sermones plerique in idem una simul concurrant, quomodo non videbuntur multis unius, qui in alteram partem inclinat, potiores esse? Et si eorum fuerint, qui in dignitatibus sunt, qua ratione veritas ipsa in bonum illi, qui contraria sentit, in conspectu aliorum vertetur?

2. Cum ita me habeam, et ita afficiar, et ad peritos oratio sit, eosque, qui pacem in Christo quærunt et procurant, libere aperteque de proposita quæstione edisseseram, quæ erit : An per filium Spiritus sanctus a Patre procedit : An vero ex Patre absque medio, et non per Filium. Et primum quidem a multis sanctis doctoribus traditum fuisse, secundum a nemine, existimo omnes homines, qui in sacris litteris exerciti sunt, et æquitate diriguntur, suo testimonio comprobaturos. Et nos item non minus hanc rem tribus Epistolis, jam percensuimus.

3. Quod vero in Evangeliis plane vox illa inserta non est, quod plerique ad contradicendum arripiunt, dogmati nihilominus non officere probatur eorum fide digno testimonio, qui res Theologicas pertractarunt; quando nec in nostra potestate esse, deiferorum Patrum dictis non credere, sed eorum auctoritatem dicti demonstrationem esse, facultate omni logica et contradictoria validiorem, cui a Theologia nomen est [1], in Invectivis adversus Julianum decernat. Qui enim Evangelistis inspiravit, ille idem et aliis diviniloquis verba dictavit, et Dei voces sunt sanctorum omnium sacrosancta monumenta.

[1] Gregorius Nazianz.

4. Et dicere eadem ab illis, qui Spiritui adversantur, corrupta fuisse, stultum est ac fatuum : cum nihil id omnino ad hæresim conferat, per Filium Spiritum sanctum fateri a Patre procedere, sed penitus eam rejicit ac refellit. Hac etenim Spiritus creatura impie admodum asseritur, illo ex ipsa Filii essentia prædicatur, et ejusdem cum Patre et Filio essentiæ. Et quamnam probabilitatem habuerit, simile facinus in universos totius orbis sacros libros tantorum Sanctorum simul desævisse, et corruptelam adeo universalem fuisse, nullumque ante nos tantam noxam indicasse? non fuit unquam, non est, mentis miseræ ac infelicis commentum id est.

δ'. Τὸ δὲ λέγειν αὐτὰ νενοθεῦσθαι παρὰ τῶν πνευματομάχων, ἠλίθιον, ἐπεὶ κατ' οὐδὲν ὅλως τῇ αἱρέσει συμβάλλεται, τὸ δι' Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁμολογεῖσθαι προδικῶς εἶναι παρὰ Πατρὸς, εἰ μὴ τοὐναντίον ἅπαν, καὶ καταβάλλει ταύτην, καὶ ἀναιρεῖ. Τῇ μὲν γὰρ κτίσμα βλασφημεῖται τὸ Πνεῦμα, τῷ δ' ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῆς κηρύττεται τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὁμοούσιον Πατρὶ καὶ Υἱῷ. Τίνα δ' ἂν ἔχοι καὶ λόγον, τὸ τὴν τοιαύτην κακουργίαν τοῦ ἁπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἱεραῖς ἐνσκῆψαι βίβλοις τῶν τοσούτων ἁγίων ὁμοῦ, καὶ τὴν παραφθορὰν οὕτω γενέσθαι παγκόσμιον τοῖς τῶν μεγάλων Πατέρων συγγράμμασι, καὶ μηδένα τῶν πρὸ ἡμῶν τὴν λύμην ἐπισημήνασθαι; οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστι· διανοίας τὸ τοιοῦτον ἀνάπλασμα κακοδαίμονος.

5. Quanam item ratione quicumque adversus Latinos post dissidium et schisma, quæ in dissidio erant, conscripserunt, ex Filio Spiritum sanctum esse essentialiter, pro viribus adversati sunt; per Filium vero a Patre nequaquam? imo potius inter eos peritiores, veluti patroni illius causam susceperunt, inde argumenta sumentes ad refellendum et illud ex Filio. Idque ita se habere ex Libro, cui *Sacrum Armamentarium* nomen est, discimus. Librum porro tunc temporis doctorum virorum præcipuis in veneratione fuisse, postea ab aliis magno studio conquisitum, nostra hac ætate maxime celebratum, atque in honore habitum, et neminem unquam, etiam eorum, qui pudore deposito omnia inverecunde tentant adversum eum linguam movere ausum esse, cum et violentius Spiritus processioni ex Filio adversetur, res ipsæ satis luculenter clamant. In eo Latini, uti in dialogis fieri amat, introducuntur sapientissimi Cyrilli dictum ad propriam opinionem corroborandam proponentes; verba Cyrilli sunt[1] : Mutabilis vero minime est Spiritus, nam si mutationi esset obnoxius, ipsi divinæ naturæ defectus adscriberetur : siquidem Dei et Patris, necnon et Filii est, qui essentialiter ex utroque, ex Patre scilicet per Filium, Spiritus profluit ». Expendamus porro, quænam ad eos, qui Roma convenerant, responderunt. « Beatus hic Pater Cyrillus multas nostrarum rationum tergiversationes præcidens, compendiosam illico obscurarum syllabarum enuntiationi addidit expositionem. Cum enim dixisset, essentialiter ex utroque Spiritum profluere, illud, ex Patre nempe per Filium, concise subnexuit. At quod ex simili inductione colligitur, nihil aliud infert, quam ex solo Patre Spiritus processionem, non autem ex Filio. Nam si id esset, similis additionis opus non fuisset ». Ad hæc qui Roma advenerant. « Neque nos itaque fallimur dictis divini hujusce Patris inhærentes, cum asserimus ex Patre, et ex Filio Spiritum procedere; attamen in Filio *Ex* præpositionem loco illius *Per* intelligimus, et interpretamur. Sed conjunctio *Et* », inquiunt qui eos refellere conabantur, « Filio a vobis annexa, ea quæ dicitis, manifesto confutat, cum ex Patre et ex Filio Spiritum procedere dicitis, in quo significatu in Patre præpositionem *Ex* assumptis, in eodem et in Filio vos eam accipitis; et fatemini. Quare, aut in utroque, in Patre nempe et Filio, *Ex* præpositionem in eodem significatu astruitis, et quomodo divino Patri non adversamini, qui *Ex* in Patre, *Per* autem in Filio dictitat : aut in utroque, loco illius *Per*, *Ex* præpositionem assumitis, per Patrem et per Filium Spiritum asserentes procedere, et assignate nobis alium, ex quo Spiritus per hos duos procedere dicatur; secundum enim unum significatum in Patre, et secundum alium in Filio unam eamdemque præpositionem accipere conjunctione illa copulativa, ut jam diximus impedimini. Nam absque copula effari, aut scribere, ex Patre ex Filio, vos quoque veluti barbarum, et incogitabile vitatis ». Et hæc quidem ex divino Armamentario.

ε'. Πῶς δὲ καὶ ὅσοι μετὰ Ῥωμαίων γεγράφασι τὰ τῆς ἔριδος μετὰ τὸ σχίσμα καὶ τὴν διάστασιν, πρὸς μὲν τὸ, ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα εἶναι οὐσιωδῶς, ὡς εἶχον, ἀντέστησαν, πρὸς δὲ τὸ, δι' Υἱοῦ παρὰ τοῦ Πατρὸς οὐδαμῶς; μᾶλλον μὲν οὖν οἱ λογιώτεροι, καὶ συνηγοροῦντες αὐτῷ κατεφάνησαν, κἀντεῦθεν ἐπιχειροῦντες ἀνασκευάζειν τὸ, ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Καὶ ὅτι τοῦθ' οὕτως ἔχον ἐστὶν, ἐκ τῆς Ἱερᾶς Ὁπλοθήκης μανθάνομεν. Ὅπως δὲ ἡ βίβλος αἰδέσιμος ἦν τοῖς τότε τῶν λογίων ἀνδρῶν λογάσι, καὶ περισπούδαστος εἰσέπειτά τε καὶ ἕως ἡμῶν περίπυστος καὶ ἐξαίρετος, καὶ οὐδεὶς ποτε κατ' αὐτῆς, οὐδὲ τῶν πάντη ἀπηναιδευμένων κινῆσαι γλῶσσαν ὅλως τετόλμηκεν, ἐπεὶ καὶ βιαιότερον ἐνίσταται πρὸς τὴν υἱόθεν τοῦ Πνεύματος πρόοδον, αὐτὰ βοᾷ διαπρυσίως τὰ πράγματα. Ἐν ταύτῃ Ῥωμαῖοι διαλογικοῖς νόμοις εἰσάγονται ῥῆσιν τοῦ σοφωτάτου Κυρίλλου προτείνοντες εἰς σύστασιν τοῦ σφῶν αὐτῶν δόγματος οὕτως ἔχουσαν· « Τρεπτὸν δὲ οὔτοι που τὸ Πνεῦμα ἐστίν. Ἢ εἴπερ τὸ τρέπεσθαι νοσεῖ, ἐπ' αὐτὴν ὁ μῶμος τὴν θείαν ἀναδραμεῖται φύσιν, εἴπερ ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ μὴν καὶ τοῦ Υἱοῦ, τὸ οὐσιωδῶς ἐξ ἀμφοῖν, ἤγουν ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ προερχόμενον Πνεῦμα ». Τίς οὖν ἡ ἀπολογία πρὸς τοὺς ἐκ Ῥώμης κατανοήσωμεν. « Ὁ μακάριος οὗτος πατὴρ Κύριλλος τὰς πολλὰς τῶν ἡμετέρων λόγων προφάσεις προαναιρῶν, σύντομον εὐθὺς τῇ τῶν ἀσαφῶν συλλαβῶν προφορᾷ προσήνεγκε τὴν σαφήνειαν. Εἰπὼν γὰρ οὐσιωδῶς ἐξ ἀμφοῖν τὸ Πνεῦμα προέρχεσθαι, τὸ, ἤγουν ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ, συντόμως ἐπήγαγε. Τὸ δὲ διὰ τῆς τοιαύτης ἐπαγωγῆς συναγόμενον, οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὸ ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα προέρχεσθαι, οὐ μὴν καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Εἰ γὰρ καὶ τοῦτ' ἦν, οὐκ ἂν τῆς τοιαύτης τῷ ἁγίῳ προσθήκης ἐδέησεν. Οἱ ἐκ Ῥώμης πρὸς ταῦτα· « Τοίνυν οὐδ' ἡμεῖς σφαλλόμεθα ἀκολούθως τῷ θείῳ τούτῳ πατρὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα λέγοντες ἐκπορεύεσθαι, πλὴν ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ τὴν ἐξ, ἀντὶ τῆς διὰ, καὶ νοοῦντες καὶ ἑρμηνεύοντες. » « Ἀλλ' ὁ καὶ σύνδεσμος », φασιν οἱ πρὸς ἔλεγχον χωροῦντες αὐτῶν, « ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ παρ' ὑμῶν προστιθέμενος, οὐκ ἐᾷ τοιαῦτα λέγειν, ὑμᾶς προφανῶς ἐλέγχων, ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα λέγοντες ἐκπορεύεσθαι, καθ' ὁποῖον σημαινόμενον ἐπὶ τοῦ Πατρὸς τὴν ἐξ ἐκλαμβάνεσθε κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ νοεῖτε ταύτην καὶ λέγετε. Τοίνυν ἢ καὶ ἐπ' ἀμφοῖν, τῷ Πατρὶ δηλαδὴ καὶ τῷ υἱῷ τὴν ἐξ πρόθεσιν μετὰ τὴν αὐτὴν σημασίαν τιθεῖτε· καὶ πῶς οὐκ ἐναντιοῦσθε τῷ θείῳ πατρὶ, τὴν μὲν ἐξ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς, τὴν δὲ διὰ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκφωνήσαντι, ἢ καὶ ἐπ' ἀμφοῖν ἀντὶ τῆς διὰ, τὴν ἐξ λαμβάνετε, διὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ διὰ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα λέγοντες ἐκπορεύεσθαι. Καὶ δότε λοιπὸν ἡμῖν ἕτερον, ἐξ οὗ τὸ Πνεῦμα διὰ τῶν δύο τούτων ἐκπορεύεσθαι λέγεται. Κατ' ἄλλην γὰρ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ κατ' ἄλλην ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ σημασίαν τὴν αὐτὴν καὶ μίαν πρόθεσιν ἐκλαμβάνεσθαι παρὰ τοῦ συμπλεκτικοῦ τούτου συνδέσμου βιαίως κωλύεσθε, καθὰ προειρήκαμεν. Τὸ γὰρ ἀσυνδέτως λέγειν ἢ γράφειν, ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὑμεῖς ὡς βάρβαρον καὶ ἀδιανόητον ἀποφεύγετε ». Ταῦτα μὲν ἐκ τῆς ἱερᾶς Ὁπλοθήκης.

6. Alius etiam vir eximius et præstans[2] cum Latinis sermonem conserens, cum sibi proposuisset demonstrare nullo modo, si veritas attendenda est, sibi, quæ a Sanctis dicuntur, adversari, licet id videatur imperitis; « Adversarentur utique, inquit, si de eodem, et secundum idem, idem significantia ab his quidem rejicerentur, ab aliis approbarentur. Sic itaque in similibus Christus asseruit, *Spiritum ex Patre procedere*, et omnia forte Patri referens tanquam primæ causæ, illi quoque Spiritus processionem adscribit. Et magnus quoque Athanasius ita locutus est; *Spiritus ex Patre, quemadmo-*

ς'. Ἄλλος δέ τις τῶν ἐκκρίτων δὴ καὶ αὐτὸς τοῖς ἐκ Ῥώμης διαλεγόμενος, ἐπειδὴ προείλετο δεῖξαι μὴ δ' ὁπωσοῦν ἀλλήλοις ἐναντία ὄντα κατά γε τὸ ἀληθὲς τὰ παρὰ τῶν ἁγίων λεγόμενα, κἂν δοκῇ τοῖς ἀπεριοσκέπτοις· « Ἦν ἂν, φησὶν, ἐναντία, εἰ πρὸς τὸ αὐτὸ, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ, καὶ τοῦ αὐτοῦ ὄντα σημαντικὰ, παρὰ μὲν τῶν ἀπεβάλλοντο, παρὰ δὲ τῶν ἐνεκρίνοντο. Οὕτω γοῦν καὶ ἐν τούτοις ὁ Χριστὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἔφη τὸ Πνεῦμα ἐκπορευόμενον. Καὶ τάχα πάντα ἀναφέρων πρὸς τὸν Πατέρα ὡς πρὸς πρώτην αἰτίαν, καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος ἐκπόρευσιν αὐτῷ ἀνατίθησι. Καὶ ὁ μὲν μέγας Ἀθανάσιος οὕτως εἶπε, τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὡς παρὰ τοῦ Λόγου ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον. Ὁ δὲ Νύσσης εἰπὼν τὸν Υἱὸν εἶναι προσεχῶς ἐκ τοῦ πρώτου, τουτέστι τοῦ Πατρὸς ἐξῆς

[1] Cyrill. in dialogo cum Palladio. — [2] Nicetas Thessalonicensis.

λέγει τὸ Πνεῦμα διὰ τοῦ προσεχῶς ἐκ τοῦ πρώτου. Ὁ σοφὸς Κύριλλος προφανῶς εἴρηκεν, ἐξ ἀμφοῖν, δηλαδὴ τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Ἀλλ' ἑρμηνεύων πῶς τὸ ἐξ ἀμφοῖν, εἶπεν, ἐπήγαγεν πῶς ἐκ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ. Ὁ μέντοι Δαμασκηνὸς Ἰωάννης τὸ ἐκ Πατρὸς λέγων, ὡς ἐκ πρώτης ἀρχῆς καὶ πρώτης αἰτίας, οὐκ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, φησι, ὡς ἐκ πρώτης ἀρχῆς, καὶ οὐκ ἀπηγόρευσε τὸ, ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ὡς τοῦ προσεχοῦς, ἤτοι διὰ τοῦ προσεχοῦς. Ταυτὸν γὰρ δύναται ἥ διὰ πρόθεσις καὶ ἡ ἐξ. Καὶ τοῦτο σύνηθες καὶ αὐτῇ τῇ Γραφῇ καὶ τοῖς ἁγίοις πατράσιν οὐκ ἀγνοούμενον· καὶ εἰ μὲν ἐκ τοῦ Υἱοῦ ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ, καὶ εἰ ἐξ ἀμφοῖν, ὁμοίως. Καὶ εἰ ἐκ πρώτης μὲν αἰτίας τοῦ Πατρὸς, ἐκ τοῦ προσεχοῦς δὲ τοῦ Υἱοῦ, ἅπερ φησὶν ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὁ μέγας Κύριλλος, ὁ Νύσσης Γρηγόριος, οὐκ ἂν ὁ σοφὸς Ἰωάννης ἀντιφθέγξαιτο, ἀλλ' ἐρῇ καὶ αὐτὸς ὅτι, οὕτως καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, διὰ τοῦ Υἱοῦ γάρ φησι καὶ αὐτὸς, ὡς ἰσοδυναμούσης τῆς διὰ καὶ τῆς ἐξ. Εἰ δὲ ὡς ἐκ πρώτης αἰτίας, καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ λέγοι τις, ὅπερ εἶπε τῶν ἁγίων οὐδεὶς, καὶ ἀντιφθέγξαιτο καὶ μέγα βοήσει ». Ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ταῦτα.

ζ'. Πολλοὺς δὲ καὶ ἄλλους τῶν νεωτέρων εὑρίσκομεν ἐνισταμένους μὲν πρὸς τὸ, ἐκ τοῦ Υἱοῦ, κατασκευάζοντας δὲ καὶ μάλα γενναίως τὸ, δι' Υἱοῦ, καθ' ἣν προδιεσημηνάμεθα δήλωσιν. Ὅθεν οὐκ οἶδ' ὅτι παθόντες ἀρτίως τινὲς οὐκ ἀνέχονται τὸ Πνεῦμα δι' Υἱοῦ προσέρχεσθαι παρὰ τοῦ Πατρός. Ἀλλ' ἴδωμεν οἷα περὶ τούτου διδάσκει τὸν ἐπίσκοπον Σεραπίωνα δι' Ἐπιστολῆς ὁ τῆς ἀθανασίας ἐπώνυμος· « Ὥσπερ γέννημα μονογενὲς ὁ Υἱός ἐστιν, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα παρὰ τοῦ Υἱοῦ διδόμενον καὶ πεμπόμενον, καὶ αὐτὸ ἓν καὶ οὐ πολλὰ, οὐδὲ ἐκ πολλῶν ἓν, ἀλλὰ μόνον αὐτὸ Πνεῦμα. Ἑνὸς γὰρ ὄντος τοῦ Υἱοῦ τοῦ ζῶντος Λόγου, μίαν εἶναι δεῖ τελείαν καὶ πλήρη τὴν ἁγιαστικὴν καὶ φωτιστικὴν ζωὴν, οὖσαν ἐνέργειαν αὐτοῦ καὶ δωρεὰν, ἥτις γε ἐκ Πατρὸς λέγεται ἐκπορεύεσθαι, ἐπειδὴ παρὰ τοῦ Λόγου τοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὁμολογουμένως ἐκλάμπει, καὶ ἀποστέλλεται, καὶ δίδοται ».

η'. Ἐπιφύονται τῷ ἐκλάμπειν τινὲς, καὶ φανερώσεως εἶναί φασιν αὐτὸ δηλωτικὸν, οὐχ ὑπάρξεως· τὸ γὰρ ἐκπορεύεσθαι προδεδηλωκέναι τὴν ὕπαρξιν. Εἰ τοίνυν ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα λέγεται παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἐπειδὴ παρὰ τοῦ Λόγου φανεροῦται, μὴ οὔσης τῆς φανερώσεως, οὐδ' ἐκ τοῦ Πατρὸς λέγοιτ' ἂν ἐκπορεύεσθαι. Τί γοῦν πρὸ τοῦ γεγονέναι τὴν κτίσιν εἴτε τὴν αἰσθητὴν, εἴτε τὴν νοητὴν, ἔνθα παρὰ τοῦ Λόγου πεφανέρωται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἂν αὐτὸ λεχθὲν ἐκπορευόμενον ἐκ Πατρός; Ὥσπερ γὰρ εἴ τινες τὸν ἄνθρωπον λέγοντες οὐσίαν ἔμψυχον, αἰσθητικὴν, ἐπειδὴ ζῶον ἐστίν. Εἴπερ ἔχει τις ἕτερος τὸ αἴτιον ἀνελεῖν, συνανέλοι καὶ τὸ συμπέρασμα, τὸν αὐτὸν τρόπον τῆς αὐτῶν ὑποθέσεως ἀνατετραμμένης, τὸ δῆθεν συναγόμενον ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς διεσκέδασται.

θ'. Καὶ οὗτοι μὲν ἔτι δι' ὃ λέγεται παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα ζητείτωσαν. Ἡμεῖς δὲ τὴν ἀληθῆ προσλαβόμενοι σημασίαν τῆς λέξεως, οὕτως συλλογισώμεθα. Τὸ Πνεῦμα παρὰ τοῦ Λόγου, τουτέστι, διὰ τοῦ Λόγου πρόεισιν ἐκ Πατρὸς, ὥσπερ ἐξ ἡλίου διὰ τοῦ φωτὸς φωτιστικὴ λαμπηδών. Κἀπειδὴ τοῦτ' ἔστιν, ὁ δὲ Λόγος ἐκ τοῦ Πατρὸς ὡμολόγηται. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ Πνεῦμα παρὰ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι λέγεται. Κέχρηται δὲ τῇ ἐκλάμπειν ὁ διδάσκαλος λέξει, καταλλήλως τῇ φωτιστικῇ ζωῇ. Διὰ τοῦτο καὶ τοῦ Λόγου ἐνέργειαν, ζῶσαν δηλονότι, καὶ ὑφεστῶσαν τὸ ἅγιον ὠνόμασε Πνεῦμα, τὸν Λόγον καὶ Υἱὸν εἰδὼς Θεοῦ δύναμιν ἐνυπόστατον. Ἐπεὶ δὲ διὰ τῆς δυνάμεως ἡ ἐνέργεια, ἡ δὲ δύναμις ὁμολογουμένως ἐκ τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο ἐκ Θεοῦ ἡ ἐνέργεια. Τοῦτο γὰρ βούλεται τῷ διδασκάλῳ τὸ, λέγεται ἐκπορεύεσθαι, ὡς τῆς τοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσεως λεγομένης καὶ κηρυττομένης ἐκ Πατρὸς διὰ τὴν πρὸς τὸ πρῶτον αἴτιον ἀναφοράν. Ὡς μὲν οὖν ἐνέργειαν τοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ Λόγου τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀϊδίως ἐκλάμπει παρ' αὐτοῦ. Ταυτὸν δ' εἰπεῖν, δι' αὐτοῦ παρὰ τοῦ Πατρός. Ὡς δὲ δωρεὰ καὶ ἀποστέλλεται καὶ δίδοται φυσικῶς.

ι'. Ὅτι δὲ τὸ ἐκλάμπειν ἐν θεολογίᾳ παραστατικόν ἐστι τῆς ἀπαθοῦς καὶ ἀχρόνου ὑπάρξεως, καὶ ὁ μέγας Βασίλειος δείκνυσιν οὕτω λέγων ἐν δευτέρῳ τῶν Ἀντιῤῥητικῶν· « Κοινὴ πρόληψις πᾶσιν ὁμοίως Χριστιανοῖς ἐνυπάρχει τοῖς γε ὡς ἀληθῶς τῆς προσηγορίας ταύτης ἀξίοις, περὶ τοῦ φῶς εἶναι τὸν Υἱὸν γεννητὸν ἐκ τοῦ ἀγεννήτου φωτὸς ἀπολάμψαντα ». Καὶ πάλιν· « Ἀγαθοῦ μὲν Πατρὸς, ἀγαθὸς Υἱός. Φωτὸς δὲ τοῦ ἀγεννήτου φῶς

dum ex Verbo, quod ex Patre est, procedens. Nyssenus autem cum dixisset, *Filium esse immediate ex primo*, Patre scilicet, subdit, *Spiritum per eum, qui immediate est, ex primo.* Sapiens Cyrillus palam fassus est *ex utroque, Patre nempe et Filio*; sed modum enarrans, quomodo ex utroque, addidit, *ex Patre scilicet per Filium.* Et Joannes Damascenus, ex Patre affirmans tanquam e primo principio, et prima[1] causa, *non ex Filio*, ait, tanquam ex primo principio, nec prohibuit dici *ex Filio*, tanquam ex eo, qui immediate, vel per eum qui immediate est, idem enim valet *Ex*, et *Per* præpositio; idque solemne est divinis litteris, nec fuit a sanctis Patribus ignoratum. Et, si ex Filio, veluti ex Patre per Filium; et, si ab utroque, similiter. Et si ex prima quidem causa Patre, ex eo, qui immediate est Filio. Nec sane contra hisceret sapiens Damascenus ad ea, quæ habent magnus Athanasius, magnus Cyrillus, et Nyssenus Gregorius, sed diceret et ipse omnino hoc modo, et ex Filio Spiritus, quando et ipse *per Filium* dicit, ac si eamdem vim haberent *Per*, et *Ex* præpositiones. Quod si tanquam ex prima causa et ex Filio quispiam astrueret, quod nullus unquam ex Patribus affirmavit, contradicet ille certe, vocemque efferet ». Et de his quoque satis.

7. Multos præterea alios ex recentioribus illud ex Filio summo nisu oppugnantes, admodum vero valide illud, per Filium comprobantes, ostendimus secundum eam, quam ante attulimus, expositionem, quare nescio undenam ducti hac ætate nonnulli, non sustinent duci, Spiritum per Filium procedere ex Patre. Sed videamus, quæ de hoc argumento Serapionem episcopum per Epistolam edoceat, dignus qui habeat ex immortalitate nomen, Athanasius; « Quemadmodum germen unigenitum Filius est, sic et Spiritus, qui a Filio datur et mittitur, et ipse unus, et non plures, neque ex pluribus unus, sed solus ipse Spiritus : nam cum unus sit Filius, vivens Verbum, unam oportet esse perfectam completamque sanctificantem, et illuminantem vitam, quæ operatio ipsius, et munus est; quæ ex Patre dicitur procedere, quando a Verbo, quod ex Patre est, sine ulla hæsitatione elucet, et mittitur, et datur ».

8. *Elucendi* verbo quidam mordicus inhærent, traduntque, eo promulgationem indicari, non existentiam : namque per *procedere* antea positum existentiam manifestari. Si itaque Spiritus procedere dicitur ex Patre, quoniam a Verbo manifestatur; cum non manifestatur, neque ex Patre procedere dicetur. An igitur ante res conditas, sive sensibiles, sive intellectuales, quibus a Verbo manifestatus est Spiritus sanctus, non dicetur ex Patre procedere? Quemadmodum enim quopiam dicente, hominem essentiam animatam, sensibilem, quandoquidem animal est, si alius causam evertere possit, inductionem etiam evertet : eadem ratione talium hominum suppositione summota, quod inde colligitur, quantum in ipsis est, destruetur.

9. Et hi quidem adhuc, propter quid dicatur, Spiritus ex Patre procedere, quærent. Nos verum dictionis significatum assumentes, hunc in modum argumentemur. Spiritus ex Verbo, per Verbum scilicet profluit ex Patre, quemadmodum ex sole per lumen illuminans splendor : id cum ita sit, et Verbum ex Patre confitemur; propterea et Spiritus ex Patre procedere dicitur. Usurpat vero dictionem, *elucet*, ad similitudinem vitæ illuminantis; ideoque et Verbi operationem, vivam scilicet et subsistentem, Spiritum sanctum compellavit, Verbum, et Filium noscens Dei virtutem enypostatam : quando vero per virtutem operatio, virtus autem ex Deo, nemine contradicente, propterea ex Deo operatio est, quod magister insinuat illis verbis, *dicitur procedere*, cum Spiritus processio dicatur; et prædicetur ex Patre propter relationem ad primam causam. Uti itaque operatio Filii, et Dei Verbi Spiritus sanctus perpetuo elucet ab ipso, quod idem est, ac dicere, per ipsum a Patre. Sed tanquam donum et mittitur et donatur naturaliter.

10. Elucere porro in rebus divinis existentiam neque passioni obnoxiam, neque tempori subjacentem inducere, magnus Basilius ita probat, Oratione secunda Antirrhetica. « Communis, inquit, prænotio omnibus æque Christianis innata est iis, qui tali appellatione digni sunt, lumen esse Filium generatum ex ingenito lumine

[1] Græcorum more loquitur, qui causam loco principii usurpare solent.

illucescentem ». Et rursum, « Boni Patris bonus Filius. Luminis vero ingeniti lumen eluxit sempiternum ». Gregorius quoque Nyssaensium doctus antistes in prima Antirrhetica hæc habet : « Pater quidem sine principio, et ingenitus, et semper Pater intelligitur ; ex eo vero immediate, et indivise unigenitus Filius cum Patre simul intelligitur ; per hunc autem, et cum ipso, antequam inanis, et non subsistens in medio perceptio incidat, statim Spiritus sanctus junctim concipitur, non post Filium existentia subsistens, ut aliquando unigenitus absque Spiritu concipiatur ; sed ex rerum omnium Deo, et ipse suæ essentiæ causam habens, unde et unigenitum lumen oritur, per verum autem lumen elucescens, neque distantia, neque naturæ diversitate a Patre, sive ab unigenito dividitur ». Rursus ad eumdem magnus Basilius de differentia essentiæ, et hypostasis : « Filius ex Patre procedentem Spiritum per semetipsum, et una secum cognoscens, solus unigenitus ex ingenito lumine elucens, nullam secundum proprietatem notarum communionem habet cum Patre, aut cum Spiritu sancto ». Joannes (Damascenus) poeta sapientissimus in hymnis ad immaculatissimam Virginem : « Mater Dei, absque conjunctione peperisti eum, qui ex incorrupto Patre eluxit ». Ad hæc interpres, qui multus in admiratione est, et qui sacros canones primus exposuit ; « Eluxit, inquit, supernam Filii absque passione generationem denotat. Quemadmodum enim splendor ex sole sine passione effluit, ita et Filius sine passione genitus est a Patre, et Filius sine passione genitus est a Patre, et Filium absque tempore, et secundum id idem sine principio per verbum *Elucere* poeta edocet. Sicut enim simul lumen, et simul qui ex eo est, splendor, sic cum primum mente concipitur Pater, simul subsequitur et Filium intelligi ». Et hæc, plusquam opus erat, adduximus. Ubi enim sententiæ mens prudens, multumque rebus adaptata videtur, si ita verbum accipiatur ; sin minus in alium sensum distrahatur, multum improbabilitatis atque inconcinnitatis præ se fert, quid inde magis ad veritatem comprobandam emendicandum est ?

11. Illud autem dicere, ne quis existimet, principium Spiritus Filium, manifestare Spiritum per doctrinam suam, et veluti sibi cognatum exhibere, ideoque dici ex Patre procedere, curiosum quidem est, sed quod facile deprehendi potest. Quam enim suspicionem principii hujuscemodi manifestatio atque exhibitio inferet ? et quanam ratione veluti cognatus Filius Spiritum sanctum exhibens, non a cognato sibi exhibebitur ? et quomodo Verbo sine controversia ex Patre comparente, non habebit sine controversia quidquid habet a Patre ? Et qua ratione in posterum Spiritus principium Verbum reputabitur ? Apage has pravas expositiones, tu quoque omnino dices, nec fallor, ei, quo cum tibi litigium est. Verumtamen Spiritum ex Patre per Filium procedere, magnus Basilius pluribus in locis, et in Antirrheticis potissimum decernit. Quomodo itaque, inquiens, separabuntur ea quæ separari nequeunt, Verbum Dei, et Spiritus ex Deo per Filium. Si Spiritus non creditur, et Verbum quoque non creditur ». De hoc eodem perspicacissimus Epiphanius in Ancyroto hunc in modum discurrit : « Ait itaque beatus Petrus his qui cum Anania erant : Cur tentavit vos Satanas, mentiri Spiritui sancto ? Et ait : Non homini mentiti estis, sed Deo. Deus ergo ex Patre et Filio Spiritus, cui mentiti fuerant, qui de pretio fraudarant ». Et rursum : « Pater veri Filii Pater est, lumen totus et Patris veri Filius, lumen de lumine, non ut res factæ, aut creatæ, nominatione sola Spiritus sanctus, Spiritus veritatis est ; lumen tertium a Patre et Filio : reliqua alia positione, vel appositione, vel appellatione ». Hæc perspicacissimus Epiphanius, ex Patre et Filio usurpans, loco illius ex Patre per Filium. Quemadmodum et sapientissimus Cyrillus in Thesauris his verbis enuntians : « Quod beatus Moyses homini a Deo inflatum fuisse contendit, id Christus post resurrectionem a mortuis inflavit suis discipulis, dicens : *Accipite Spiritum* ; ut rursus reformati in imaginem, quam a principio habuimus, conformes fuimus Creatori per Spiritus participationem. Cum itaque Spiritus sanctus ad nos veniens, conformes nos efficit Deo, profluit vero et ex Patre et Filio, manifestum est eum divinæ essentiæ esse, essentialiter in ipsa, et ex ipsa profluens ». Profluit, inquit, ex Patre et Filio, hoc est, per Filium ex Patre. At Nyssaensium orbisque lumen, quot ille in

ἐξέλαμψε τὸ ἀΐδιον ». Καὶ Γρηγόριος δὲ τῶν Νυσσαέων ὁ σοφὸς ἱεράρχης οὕτω φησὶν ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ἀντιῤῥητικῶν· « Πατὴρ μὲν ἄναρχος, καὶ ἀγέννητος, καὶ ἀεὶ Πατὴρ νοεῖται. Ἐξ αὐτοῦ δὲ κατὰ τὸ προσεχὲς ἀδιαστάτως ὁ μονογενὴς Υἱὸς τῷ Πατρὶ συνεπινοεῖται. Δι' αὐτοῦ δὲ καὶ μετ' αὐτοῦ πρίν τι κενόν τε καὶ ἀνυπόστατον διὰ μέσου παρεμπεσεῖν νόημα, εὐθὺς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον συνημμένως καταλαμβάνεται, οὐχ ὑστερίζον κατὰ τὴν ὕπαρξιν μετὰ τὸν Υἱὸν, ὡς ποτὲ τὸν μονογενῆ δίχα τοῦ Πνεύματος νοηθῆναι, ἀλλ' ἐκ μὲν τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων, καὶ αὐτὸ τὴν αἰτίαν ἔχον τοῦ εἶναι, ὅθεν καὶ τὸ μονογενές ἐστι φῶς. Διὰ δὲ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ἐκλάμψαν, οὔτε διαστήματι, οὔτε φύσεως ἑτερότητι τοῦ Πατρὸς, ἢ τοῦ μονογενοῦς ἀποτέμνεται. » Πάλιν πρὸς αὐτὸν ὁ μέγας Βασίλειος, περὶ διαφορᾶς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως· « Ὁ δὲ Υἱὸς τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον Πνεῦμα δι' ἑαυτοῦ γνωρίζων, μόνος μονογενῶς ἐκ τοῦ ἀγεννήτου φωτὸς ἐκλάμψας, οὐδεμίαν κατὰ τὸ ἰδιάζον τῶν γνωρισμάτων τὴν κοινωνίαν ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα ἢ πρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ». Ἰωάννης ὁ σοφὸς ποιητὴς ἐν ὕμνοις πρὸς τὴν ὑπεράγνον θεομήτορα· « Σὺ, μήτηρ Θεοῦ, ἀσυνδυάστως γεγέννηκας τοῦ ἐξ ἀκηράτου Πατρὸς ἐκλάμψαντος ». Ἐν τούτοις ὁ ἐξηγούμενος, ὁ πολλοῖς θαυμαζόμενος, ὁ καὶ τῶν ἱερῶν κανόνων πρῶτος σχολιαστής· « Τὸ ἐκλάμψαντός φησι τὴν ἄνω γέννησιν τοῦ Υἱοῦ ἀπαθῆ παρίστησιν. Ὡς γὰρ ἡ λαμπηδὼν ἐκ τοῦ ἡλίου ἀπαθῶς ἔξεισιν, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς ἀπαθῶς γεγέννηται τῷ Πατρί. Καὶ τὸ ἄχρονον δὲ τοῦ Υἱοῦ, καὶ κατὰ τοῦτο ἄναρχον, διὰ τοῦ ἐκλάμψαι διδάσκει ὁ ποιητής. Ὡς γὰρ ἅμα φῶς, καὶ ἅμα ἡ ἐξ αὐτοῦ λαμπηδὼν, οὕτως ἅμα νοηθείη Πατὴρ, ἅμα παρέπεται νοεῖσθαι καὶ τὸν Υἱόν ». Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως ὑπὲρ τὴν χρείαν. Ὅπου γὰρ ἡ τοῦ λόγου διάνοια λελογισμένη καὶ λίαν ἡρμοσμένη φαίνεται, τοιουτοτρόπως ἐκλαμβανομένης τῆς λέξεως· ἄλλως δ' ἔχειν ὑπονοουμένης, πολὺ τὸ ἀλόγιστον φέρουσα καὶ ἀνάρμοστον· τί χρὴ πλέον ἐκεῖσε ζητεῖν εἰς τὴν τῆς ἀληθείας παράστασιν;

ια'. Τὸ δὲ λέγειν, ἵνα μή τις νομίσῃ, ὡς ἀρχὴ τοῦ Πνεύματος ὁ Υἱὸς, ἐπιφανεροῖ τὸ Πνεῦμα διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, καὶ δίδωσιν ὡς συγγενὲς, διὰ τοῦτο λέγεται ἐκ Πατρὸς αὐτὸ ἐκπορεύεσθαι, περίεργον μὲν, ἀλλ' εὐφώρατον. Ποίαν γὰρ τὸ φανεροῦν καὶ διδόναι τοιουτοτρόπως ὑποψίαν εἰσαγάγοι ἂν ἀρχῆς; ἢ πῶς ὡς συγγενὲς διδοὺς ὁ Λόγος τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἀντιδοθείη παρὰ τοῦ συγγενοῦς; ἢ πῶς τοῦ Λόγου πεφηνότος ὁμολογουμένως ἐκ τοῦ Πατρὸς, οὐχὶ καὶ πάντα ὅσα ἔχει ὁ Λόγος, ὁμολογουμένως ἐκ τοῦ Πατρός; καὶ πῶς ἀρχὴ τοῦ Πνεύματος ὁ Λόγος νομισθείη λοιπόν; ἄπαγε τῶν τοιούτων παρεξηγήσεων, οἶδ' ὅτι φαίης ἂν καὶ αὐτὸς τῷ ἐριστικῷ. Τὸ μέν τοι δι' Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα παρὰ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι καὶ Βασίλειος ὁ μέγας πολλαχοῦ, καὶ δὴ κἂν τοῖς Ἀντιῤῥητικοῖς ἀποφαίνεται· « Πῶς ἂν οὖν, φάσκων, χωρίζοιτο τὰ ἀχώριστα; Λόγος Θεοῦ καὶ Πνεῦμα ἐκ Θεοῦ δι' Υἱοῦ. Εἰ Πνεῦμα ἀπιστεῖται, καὶ Λόγος συναπιστεῖται ». Περὶ τούτου καὶ ὁ διορατικώτατος Ἐπιφάνιος ἐν τῷ Ἀγκυρωτῷ διεξεισιν οὑτωσί· « Φησὶν οὖν ὁ μακάριος Πέτρος τοῖς περὶ τὸν Ἀνανίαν· Τί ὅτι ἐπείρασεν ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς, ψεύσασθαι ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ φησίν· Οὐκ ἀνθρώπῳ ἐψεύσασθε, ἀλλὰ Θεῷ ». Ἄρα Θεὸς ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, ᾧ ἐψεύσαντο οἱ ἀπὸ τοῦ τιμήματος νοσφισάμενοι. Καὶ πάλιν· « Ὁ Πατὴρ ἀληθοῦς Υἱοῦ ἐστι πατὴρ, φῶς ὅλος, καὶ Υἱὸς Πατρὸς ἀληθοῦς, φῶς ἐκ φωτός. Οὐχ ὡς τὰ ποιητὰ ἢ τὰ κτιστὰ, προσηγορίᾳ μόνῃ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον πνεῦμα ἀληθείας ἐστί. Φῶς τρίτον παρὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Τὰ δὲ ἄλλα πάντα, θέσει, ἢ παραθέσει, ἢ κλήσει ». Ταῦτα καὶ ὁ διορατικώτατος Ἐπιφάνιος τῷ ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ κεχρημένος ἀντὶ τοῦ ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ. Καθὰ καὶ ὁ σοφώτατος Κύριλλος ἐν τοῖς Θησαυροῖς λέγων οὕτως· « Ὅπερ ὁ μακάριος Μωϋσῆς ἐμπεφυσῆσθαι παρὰ Θεοῦ τῷ ἀνθρώπῳ διισχυρίσατο, τοῦτο Χριστὸς ἐμφυσῶν ἐν ἡμῖν μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν ἐνεφύσησε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς λέγων· Λάβετε Πνεῦμα, ἵνα πάλιν ἀναμορφωθέντες εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς εἰκόνα σύμμορφοι φαινώμεθα τῷ Πεποιηκότι διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος μετοχῆς. Ὅτε τοίνυν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν ἡμῖν γενόμενον συμμόρφους ἡμᾶς ἀποδεικνύει Θεοῦ, πρόεισι δὲ καὶ ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, πρόδηλον ὅτι τῆς θείας οὐσίας ἐστὶν, οὐσιωδῶς ἐν αὐτῇ καὶ ἐξ αὐτῆς προϊόν ». Πρόεισι, φησὶν, ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, τουτέστι, δι' Υἱοῦ παρὰ τοῦ Πατρός. Ὁ δέ γε τῶν Νυσσαέων καὶ τῆς οἰκουμένης φωστὴρ, ἐν πόσοις παρίστησιν ἐναργῶς, ὅτι δι' Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ Πατρὸς, τέως γοῦν ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ἀντιῤῥητικῶν τάδε λέγει περὶ τοῦ Πνεύματος· « Τῷ Πατρὶ κατὰ τὸ ἄκτιστον συναπτόμενον, πάλιν ἀπ' αὐτοῦ τῷ μὴ Πατὴρ εἶναι, καθάπερ ἐκεῖνος διαχωρίζεται, τῇ πρὸς τὸν Υἱὸν κατὰ τὸ ἄκτιστον συναφείᾳ, καὶ ἐν τῷ τὴν αἰτίαν τῆς ὑπάρξεως ἐκ τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων ἔχειν ἐνούμενον ἀφίσταται πάλιν ἐν τῷ ἰδιάζοντι, ἐν τῷ μήτε μονογενῶς ἐκ τοῦ Πατρὸς ὑποστῆναι, καὶ ἐν τῷ δι' αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ πεφηνέναι. Πάλιν δὲ τῆς κτίσεως διὰ τοῦ μονογενοῦς ὑποστάσης, ὡς ἂν μὴ κοινότητά τινα τὸ Πνεῦμα νομισθῇ πρὸς ταύτην ἔχειν, ἐκ τοῦ διὰ τοῦ Υἱοῦ πεφηνέναι, ἐν τῷ ἀτρέπτῳ καὶ

ἀναλλοιώτῳ καὶ ἀπροσδεεῖ τῆς ἑτέρωθεν ἀγαθότητος, διακρίνεται τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τῆς κτίσεως ».

ιβ'. Διαποροῦσι περὶ τοῦ πεφηνέναι τινές· Μήποτε, λέγοντες, φανερώσεως αὐτὸ δηλωτικόν ἐστιν, οὐχ ὑπάρξεως; Καίτοι γ' ἐχρῆν αὐτοὺς εἰ μὴ τῷ ἐνεργητικὸν εἶναι τὸ ῥῆμα κατά τε προφορὰν καὶ δήλωσιν ὁμοῦ προσεσχήκασαν, κἂν γοῦν ἐξ ἄλλων ῥήσεων Πατρικῶν τὴν σημασίαν κατανενοηκέναι τῆς λέξεως, καὶ μὴ τῆς ἀληθείας ἐπηρεαστὰς καθεστηκέναι διακενῆς. Αὐτίκα γὰρ ὁ μέγας Βασίλειος ταῦτα λέγει περὶ τοῦ Πνεύματος· « Οὐδὲν ἔχον ἑαυτῷ ἐπίκτητον, ἀλλ' ἀϊδίως πάντα ἔχον ὡς Πνεῦμα Θεοῦ, καὶ ἐξ αὐτοῦ πεφηνός ». Ὁ δὲ σοφώτατος Κύριλλος περὶ τοῦ Χριστοῦ· « Τὸν Θεοῦ μεσίτην καὶ ἀνθρώπων κατὰ τὰς Γραφὰς συγκεῖσθαι φαμέν, ἔκ τε τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπότητος τελείως ἐχούσης κατὰ τὸν ἴδιον λόγον, καὶ ἐκ τοῦ πεφηνότος ἐκ τοῦ Θεοῦ κατὰ φύσιν Υἱοῦ, τούτεστι, τοῦ μονογενοῦς ». Καὶ πάλιν· « Ἴδιόν ἐστι τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, οὔτοι που μόνον ᾗ Λόγος ἐστὶ πεφηνὼς ἐκ Πατρὸς, ἀλλ' εἰ καὶ νοοῖτο καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος γεγονώς. Πρόδηλον ὡς Θεὸς μὲν τὸ Πνεῦμα, τὸ ἐξ οὗ κυρίως ἔχον καὶ φυσικῶς ὡς Θεός· τὰ δ' ἄλλα ποιήματα καταχρηστικώτερον ὡς ἐκ ποιητοῦ καὶ δημιουργοῦ πεφηνότα, ἐξ οὗ λεγόμενα. Ὥστε σημαντικὸν ὑπάρξεως ἀριδήλως τὸ πεφηνέναι, τῆς Γραφῆς δὲ διαγορευούσης οὕτω περὶ τοῦ Πνεύματος, ὡς οὖν ὁ δημιουργὸς Λόγος ἐστερέωσε τὸν οὐρανὸν, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, τουτέστι ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ». Καὶ πάλιν, « Οὔτε ἀλλότριον τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἐκ τοῦ ἀῤῥήτου στόματος ἀῤῥήτως πεφηνός ». Οὐ ταυτὸν ἐπὶ τοῦ Πνεύματο, δείκνυται φανερῶς τὸ πεφηνέναι, καὶ ἐκπορεύεσθαι;

ιγ'. Τοιγαροῦν ἔδει καὶ τοὺς ἐνταυθοῖ περὶ τοῦ πεφηνέναι διαποροῦντας, ἀλλαχόθεν, ὡς ἔφαμεν, ἐκ τῶν ἀναμφιλέκτων τὴν τῆς λέξεως πορίσασθαι δήλωσιν, ἢ μὴν ἔκ γε τοῦ λόγου συμφράσεως συνεωρακέναι τὸ ἀληθὲς, καὶ μὴ παραλογίζεσθαι σφᾶς αὐτούς. Ποίαν γὰρ ἂν ἔχειν ὑποπτεύθη πρὸς τὴν κτίσιν κοινότητα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐκ τοῦ, τὴν μὲν διὰ τοῦ μονογενοῦς ὑποστῆναι, τὸ δὲ δι' αὐτοῦ πεφανερῶσθαι αὐτῇ; ἢ πῶς ἐν ἄλλοις διακρινόμενον τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τῆς κτίσεως, οὐ μᾶλλον ἂν διεκρίνετο προχειρότερον, ἐκ τοῦ, τὴν μὲν διὰ τοῦ μονογενοῦς ἔχειν τὸ εἶναι, τὸ δὲ μὴ δι' αὐτοῦ δὴ τοῦ μονογενοῦς. Ἀλλὰ τοῦτό ἐστι δι' Υἱοῦ τὸ εἶναι τῷ Πνεύματι παρὰ Πατρὸς φυσικῶς δι' Υἱοῦ καὶ τῇ κτίσει, ἀλλὰ δημιουργικῶς. Τρεπτὴ γὰρ αὕτη, διὸ καὶ ἀλλοιωτὴ, καὶ τῆς ἐκ Θεοῦ ἀγαθότητος ἐπιδεὴς, τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ ἐτράπη ἀπὸ τοῦ μὴ εἶναι εἰς τὸ εἶναι μεταβαλόν. Ἦν γὰρ ἀεὶ, διὸ οὐδὲ κτίσμα. Εἰ γὰρ τὸ κτιστὸν τρεπτὸν, τὸ μὴ τρεπτὸν οὐ κτιστόν. Ἡ κτίσις ἀλλοιωτὴ κατὰ προκοπὴν λαμβάνουσα τὸν ἁγιασμὸν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀποφοιτῶσα τοῦ κρείττονος, καὶ πρὸς τὸ χεῖρον ὑποποδίζουσα. Τὸ δὲ Πνεῦμα τὴν ἀκροτάτην ἁγιωσύνην ἀϊδίως αὐχεῖ. Τοιγαροῦν, εἰ τὸ κτιστὸν καὶ ἀλλοιωτὸν, τὸ μὴ ἀλλοιωτὸν, οὐδὲ κτιστόν. Ἡ κτίσις κατὰ μέθεξιν ἔχει τὸ ἀγαθὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ. Τὸ δὲ Πνεῦμα αὐτάγαθον. Ἐν ἄρα τῷ ἀπροσδεεῖ τῆς ἑτέρωθεν ἀγαθότητος, καὶ τῷ ἀναλλοιώτῳ, καὶ ἀτρέπτῳ διακρίνεται τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τῆς κτίσεως. Εἰ μὴ ταῦτα γὰρ, ἐνομίσθη ἄν τινα πρὸς τὴν κτίσιν ἔχειν κοινότητα, τῷ δι' Υἱοῦ πεφηνέναι παρὰ Πατρός.

ιδ'. Ἀλλ' εὐθὺς αἱ Ψαλμικαὶ τοῦ Θεοῦ χεῖρες, αἱ θεολογικαὶ ἀκτῖνες, σὺν τοῖς ὁμοίοις ποταμοῖς, οἱ θεοφυτοί τε βλαστοὶ, καὶ τὰ δίδυμα σπλάγχνα, καὶ φῶτα τοῦ Πατρὸς, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἀντιπροτείνεται, καὶ οὐκ ἴσασιν οἱ ταῦτα δὴ προβαλλόμενοι, τὸ τῶν ὑποστάσεων ἀσύγχυτον, καὶ τὸ πρῶτον αἴτιον ἐντεῦθεν παραδηλούμενα. Τέως δ' οὖν ὁ τὰ θεῖα πολὺς Ἀθανάσιος ἐν τῷ περὶ τῆς τοῦ μονογενοῦς Λόγου ἐνανθρωπήσεως, τοιαῦτα φησὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ μονογενοῦς· « Ὅτε παρατίθεται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Πατρὸς, ὡς ἄνθρωπος ἑαυτὸν παρατίθεται ἑαυτῷ ὡς Θεῷ, αὐτὸς γὰρ ἡ χεὶρ καὶ αἱ χεῖρες τοῦ Πατρός ». Ὁ δὲ σοφὸς Ἰωάννης ἐπ' Ἐκκλησίας ὑμνῶν τὸν διαπετάσαντα τὰς χεῖρας ἐν τῷ σταυρῷ. « Δι' ἐμὲ, ταῖς ἀχράντοις αὐτοῦ χερσὶ » κηρύττει « γεγονέναι τὴν ἐμὴν κατ' ἀρχὰς διάπλασιν ἐκ χοός », τὸ δημιουργικὸν τοῦ Λόγου, καὶ τὸ

locis palam confirmat, per Filium Spiritum sanctum ex Patre esse? sed potissimum in prima Antirrhetica hæc de Spiritu tradit. « Patri secundum quod increatus est conjungitur, rursusque ab eo, quemadmodum ille Pater non est, separatur: conjungitur et Filio secundum quod increatus est, et quod causam existentiæ ex omnium Deo habeat: sejungitur rursus proprietate, quod non tanquam unigenitus ex Patre subsistit, et quod per ipsum Filium apparuit. Rursus cum creatura per Filium substitisset, ne cum ea communionem Spiritus habere existimaretur, quod per Filium appareat immutabilitate, firmitate, ac bonitatis, quæ extranea sit, nulla indigentia, a creatura Spiritus secernitur ».

12. De verbo illo *apparere* plerique dubitant. Anne, inquiunt, illud manifestationem, et non existentiam notat? Cum oporteret eosdem, præterquam quod verbum illud tum pronuntiatione, tum expressione activum est, saltem ex aliis Patrum sententiis vocis significatum colligere, neque veritatem calumniantes frustra tempus terere. In promptu enim sunt, quæ Basilius magnus tradit de Spiritu: « Nihil habens in se ipso adscititium, sed ab æterno omnia possidens, ut Dei Spiritus, et ex ipso apparens ». Sapientissimus Cyrillus de Christo: « Mediatorem Dei et hominum, ut divinæ tradunt litteræ, componi dicimus, et ex nostra humanitate secundum propriam rationem perfecta, et eo, qui a Deo apparuit, secundum naturam Filio, hoc est, unigenito ». Et rursus: « Proprius est Spiritus Filii, non ea ratione tantum, qua Verbum est, apparens ex Patre, sed ea etiam, qua a nobis concipitur homo factus. Manifestum Deum esse Spiritum, illud ex alio proprio possidens, et naturaliter ut Deus: alias vero creaturas magis improprie, tanquam quæ a Creatore et opifice apparuerunt, ex quo dicuntur. Quare manifestissime verbum *apparere* existentiam denotat: Scriptura vero hæc asserente de Spiritu. Quemadmodum itaque opifex Verbum cœlum firmavit, ita et Dei Spiritus, qui ex Patre procedit, hoc est, ex ore ejus ». Et rursus: « Neque a Dei gloria alienus ex ineffabili ore ineffabiliter apparens ». An non manifesto de Spiritu evincitur idem esse apparere, et procedere?

13. Oportebat itaque eos, qui hic de hujus verbi significatu hæsitant, aliunde ut diximus, et ex indubitatis dictionis sententiam expiscari, vel saltem ex ipsa dicendi structura veritatem comprehendere, et non seipsos falsis ratiocinationibus decipere. Quid enim cum creatura habere commune existimaretur Spiritus sanctus ex eo, quod illa quidem per Unigenitum subsistit, Spiritus vero per ipsum illi manifestatus est? Annon, cum in aliis Spiritus secernatur a creatura magis, et faciliori quodam modo secerneretur ex eo, quod illa per Filium, quod sit, habeat: ille autem non per ipsum, Unigenitum nempe. Sed hoc est per Filium Spiritui, quod sit ex Patre naturaliter per Filium, et creaturæ, sed ut ab opifice productæ. Hæc enim haud firma est, ideoque et mutabilis, et divinæ bonitatis indigens. Sed Spiritus sanctus minime mutatus est, ex eo quod non est, ad id, quod est, gradum faciens. Erat enim semper: propterea neque creatura est: etenim si creatum mutabile est, non creatum immutabile erit. Creatura mutabilis est, progressu sanctificationem acquirens, imo etiam a meliori desciscens, et ad pejora retro commeans. Spiritus absolutissimam sibi sanctitatem ab æterno vindicat. Ergo si creatum mutabile est, quod immutabile est, creatum non est. Creatura secundum participationem bonum ex Deo habet, Spiritus vero ex seipso bonus est. Quod itaque alienæ bonitatis non indiget, et immutabilitate, atque firmitate Spiritus a creatura secernitur. Quæ si inficias ierint, aliquid cum creatura commune Spiritum habere existimare necesse est, ex eo, quod per Filium a Patre apparuit.

14. Quibus statim objicimus Dei manus, quæ in Psalmis sunt, radios, cum consimilibus fluviis apud theologos a Deo natos surculos, et bina viscera, et lumina Patris, et quidquid hisce haud dissimile est; neque norunt, qui hæc proponunt, hypostaseon inconfusum, et primam causam inde nobis insinuari. Tandem in rebus divinis pertractandis consultissimus Athanasius Oratione de unigeniti Verbi incarnatione, de eodem Unigenito hæc scribit: « Dum commendat in manus Patris spiritum suum, ut homo semetipsum sibi ut Deo commendat. Ipse enim est manus Patris ». Sapiens quoque Joannes in Ecclesia laudans eum, qui extendit

manus in Cruce ; « Propter me immaculatis illius manibus », prædicat, « factam fuisse meam in principio creationem ex terra », creandi vim ipsam Verbi et operationis efficientiam manus symbolice exemplo nostri nuncupans. Si quis vero et Filium et Spiritum manus Dei velit appellare, causam habeat neque improbabilem, neque intempestivam : et cum audit Filium brachium et dexteram Dei, digitum vero Spiritum sanctum, tunc summam Filii et Spiritus unitatem speculetur, et per Filium Spiritum a Deo Patre procedere. Filium autem et Spiritum manus Dei intelligens, inconfusum inde, et per se subsistens Filii et Spiritus simul mente concipiat, non quod per Filium Spiritus non procedat ex Patre, quemadmodum neque quod hi inter se non connectantur, sicuti manus dextera, et læva ; sed quod unus ex una parte est, alius in alia, non in seipsis confusi.

τῆς ἐνεργείας ἀνυστικόν, χεῖρας ὀνομάζων συμβολικῶς ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς. Εἰ δέ τις καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα χεῖρας αἱροῖτο καλεῖσθαι Θεοῦ, τὴν προσήκουσαν αἰτίαν ἐκδεχέσθω καὶ εὔλογον. Καὶ ὅτε μὲν ἀκούει τὸν Υἱὸν βραχίονα καὶ δεξιὰν τοῦ Θεοῦ, δάκτυλον δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τότε τὴν ἄκραν συμφυΐαν θεωρείτω τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Πνεύματος, καὶ τὸ διὰ τοῦ Υἱοῦ, τὸ Πνεῦμα παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι. Τὸ Υἱὸν δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα χεῖρας νοῶν τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀσύγχυτον ἐντεῦθεν συνεπινοείτω, καὶ ἰδιοϋπόστατον τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος. Οὐ τὸ μὴ διὰ τοῦ μονογενοῦς ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα παρὰ Πατρὸς, ὥσπερ οὐδὲ τὸ μὴ ἀλληλουχεῖσθαι ταῦτα κατὰ τὴν δεξιὰν χεῖρα καὶ τὴν εὐώνυμον ἀλλὰ τὸ μὲν ἔνθεν εἶναι, τὸ δ' ἔνθεν, οὐκ ἐν ἀλλήλοις.

15. Ideo in Theologicis præstans Gregorius aliquando radio assimilat Filium, lumini Spiritum, et hunc quidem fluvio, illum fonti : aliquando eorumdem minime confusas Deitatis hypostases, et in descensu ad homines non separari a Patre explanans, uti binos radios eos ex uno sole mitti, et duos fluvios ex uno fonte longe, lateque procurrentes, illique semper adhærentes, unde emanant, vocat. Aliquando unum indivisumque Triadis, necnon eumdem omnium honorem astruens, unam eam margaritam appellat. Et Dionysius rerum divinarum speculator et venator acerrimus bina Patris viscera, et lumina, et flores, et germina a Deo prognatos Filium et Spiritum indigitat, minime confusas eorum hypostases commonstrans, et ex Patre habere utrumque quod vere et proprie sit. Alii ex sanctis Patribus radicem nuncupant Patrem, ramum Filium, et fructum Spiritum sanctum, Spiritus sancti per Filium existentiam demonstrantes. Audio præterea quemdam numine afflatum, et divina doctrina imbutum præceptorem de divina Triade hæc ad amussim disserentem : « Supremam omnium radicem, ultra quam, quidquid est, nihil est, intelligito mihi Patrem, e suprema vero radice enatum, prognatumque accipito Filium, non eodem modo ac cæteræ res creatæ generationis temporariæ modum sortitum, neque in paucioribus quam Pater propriæ naturæ pulchritudinem commonstrantem ; sed universa coæterna, et æqua atque Pater mensura possidentem, unum si excipias, parere, namque id soli Deo et Patri convenit : Spiritum autem sanctum dicito, qui ex Deo Patre per Filium effunditur naturaliter, et veluti, ut exemplo hoc utar, ex oris spiratione propriam existentiam indicantem. Sic planam, et inconfusam trium hypostaseon in singularibus existentiis proprietatem conservans, unam et consubstantialem reginam omnium naturam adorabis ». Quid est effundi naturaliter, ipsa processio Spiritus, existentia singularis, et proprietas, quemadmodum Patris supremo loco esse, et ultra quem, nihil, hoc est, absque principio ; et Filii, a Patre esse genitum ? De his enim allata supra verba agunt, existentiæ modos perspicue determinantia beatarum Deitatis hypostaseon.

ιε'. Διὰ ταῦτα καὶ ὁ μέγας ἐν Θεολογίᾳ Γρηγόριος, ποτὲ μὲν ἀκτῖνι παρεικάζει τὸν Υἱὸν, φωτὶ δὲ τὸ Πνεῦμα, καὶ τὸν μὲν πηγῇ, τὸ δὲ ποταμῷ. Ποτὲ δὲ τὸ τῶν εἰρημένων τῆς θεότητος ὑποστάσεων ἀσύγχυτον παραδηλῶσαι προθέμενος, καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἀχώριστον ἐν τῇ καθόδῳ τῇ πρὸς ἡμᾶς, ὥσπερ ἀκτῖνας δύο πέμπεσθαι ταύτας ἐξ ἑνὸς ἡλίου φησὶ, καὶ δύο ποταμοὺς ἐκ μιᾶς πηγῆς, προβαίνοντας μὲν πολύ τε καὶ εἰς μακρὸν, ἐχομένους δὲ τοῦ ὅθεν διαπαντός. Ἄλλοτε δὲ τὸ ἀδιαίρετον τῆς Τριάδος παραστῆσαι βουλόμενος, καὶ ὁμότιμον, ἕνα μαργαρίτην ταύτην ἀποκαλεῖ. Καὶ Διονύσιος μὲν ὁ θεωρητικώτατος δίδυμα σπλάγχνα τοῦ Πατρὸς καὶ φῶτα, καὶ ἄνθη, καὶ βλαστοὺς θεοφύτους προσαγορεύει τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα, τὸ τῶν ὑποστάσεων ὑπεμφαίνων ἀσύγχυτον, καὶ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἔχειν καὶ ἄμφω τὸ εἶναι γνησίως καὶ ἀκραιφνῶς. Ἕτεροι δὲ τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν ῥίζαν μὲν ὀνομάζουσιν τὸν Πατέρα, κλάδον τὸν Υἱὸν, καὶ καρπὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος διὰ τοῦ Υἱοῦ παρὰ τοῦ Πατρὸς ὑποδεικνύοντες ὕπαρξιν. Ἀκούω δὲ καί τινος θεολήπτου καὶ θεοσόφου καθηγητοῦ περὶ τῆς ὑπερθέου Τριάδος οὑτωσί με διδάσκοντος. « Τὴν μὲν ἀνωτάτω ῥίζαν, ἧς ἐπέκεινα τὸ σύμπαν οὐδὲν, ἐννοήσεις τὸν Πατέρα. Τὸν δέ γε τῆς ἀνωτάτω ῥίζης ἐκπεφυκότα καὶ γεγεννημένον, παραδέξῃ τὸν Υἱὸν, οὐκ ἐν ἴσῃ τάξει τοῖς πεποιημένοις τὴν ἐν χρόνῳ λαχόντα γέννησιν, οὔτε μὴν ἐν ἐλάττοσιν, ἢ ἐν οἷς ὁ Πατὴρ, τὸ τῆς ἰδίας φύσεως ἐκφαίνοντα κάλλος, ἀλλ' ἅμα τε καὶ συναΐδιον, καὶ πᾶν ὁτιοῦν ἰσόμετρον ἔχοντα, δίχα μόνου τοῦ τεκεῖν· προσήκοι γὰρ ἂν τοῦτο μόνῳ τῷ Θεῷ καὶ Πατρί. Ἅγιον τὸ Πνεῦμα προσερεῖς τὸ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ προχεόμενον φυσικῶς, καὶ καθάπερ ἐν τύπῳ τῆς ἐκ στομάτων διαπνοῆς τὴν ἰδίαν ἡμῖν ὑποσημαῖνον ὕπαρξιν. Οὕτω τε σαφῆ καὶ ἀσύγχυτον τὴν τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἐν ἰδικαῖς ὑπάρξεσιν ἰδιότητα τηρῶν, μίαν τε καὶ ὁμοούσιον τὴν ἁπάντων βασιλίδα προσκυνήσεις φύσιν ». Τί τὸ προχεῖσθαι φυσικῶς; αὐτὸ δὴ τὸ ἐκπορεύεσθαι τοῦ Πνεύματος, ὕπαρξις ἰδικὴ καὶ ἰδίωμα, καθὼς τοῦ Πατρὸς τὸ ἀνωτάτω εἶναι, καὶ οὗ ἐπέκεινα μηδὲν, τουτέστι, τὸ ἄναρχον, καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ παρὰ τοῦ Πατρὸς γεγεννῆσθαι. Περὶ τούτων γὰρ ἡ σύμπασα ῥῆσις διεξεισι, τοὺς τῆς ὑπάρξεως τρόπους εἰλικρινῶς διορίζουσα τῶν μακαρίων τῆς θεότητος ὑποστάσεων.

16. Verumtamen quid opus est, de his plura dicere ? Siquidem si nullus ex sanctis plane nos Spiritus processionem per Filium ex Patre esse docuisset, neque nobis effodiendus puteus novus esset : sed si jam olim puteus hic effossus est, et Philistæi manus obturavit, atque opplevit, non enim aliquando quispiam expurgaverit, immanisque ignorantiæ luto egesto, vivam aquam invenerit, et ovium, quæ pascuo huic destinatæ sunt, agmen improbe malisque artibus divisum in unum rursus gregem per communem Pastorem unigenito et dilecto, in nonnullis ejusdemmet boni Pastoris demissionem imitatus conjunxerit ? Age igitur cum aliis filiis Patris et hæredis, et gratia patris gentium, magnum huc adducamus Athanasium, rursumque contemplemur, quæ ipse in hujusce putei effossione præstiterit. Quid itaque adversus Samosatenum Eusebium, et Meletium a fide alienos, Domini verna Ecclesiæ defensor jaculavit ? « Fieri minime poterat, ut in Triadis gloria Spiritus glorificaretur, nisi ille proflueret ex Deo per Filium, sed ut reliquæ creaturæ ex Deo factus fuisset, ut asserunt ». Quid sit *proflueret*, Oratione de Dogmatibus et ordine episcoporum, qui Theologi cognomen habet, paucis interpretatus est : « Si tu, dicens, curiose inquiris Filii generationem, et Spiritus effluxum, et ego quidem a te inquiro animæ et corporis mixtionem ». Et rursus : « Ne curiose nimis Spiritus effluxum perquirito », secunda Oratione de Pace. « Sed ibi relinques pulchrum

ιϛ'. Ἀλλὰ τί χρὴ περὶ τῶν τοιούτων μακρηγορεῖν; Εἰ μὲν οὐδέπω σαφῶς οὐδεὶς τῶν ἁγίων ἐδίδαξε, τὸ δι' Υἱοῦ τὴν τοῦ Πνεύματος ἐκπόρευσιν εἶναι παρὰ Πατρὸς, οὐδ' ἡμεῖς ἀνάγκην ἔχομεν ὀρύσσειν φρέαρ καινόν. Εἰδ' ἔκπαλαι τοῦτο τὸ φρέαρ ὠρώρυκτο, Φιλισταίου δὲ χεὶρ ἐνέφραξεν, ἢ συνέχωσεν, οὐκ ἀνακαθαριεῖ τις αὐτό ποτε, καὶ τὸν χοῦν ἐκφορήσας τὸν πολὺν τῆς ἀγνοίας, εὑρήσει τὸ ζῶν ὕδωρ, καὶ τῶν τῆς νομῆς προβάτων τὸ σύνταγμα διατμηθὲν οὐ καλῶς, εἰς μίαν πάλιν ποίμνην διὰ τοῦ κοινοῦ Ποιμένος ἐπισυνάψει τῷ μονογενεῖ καὶ ἀγαπητῷ; Ἔστιν οὗ καὶ τὴν αὐτοῦ δὴ τοῦ καλοῦ Ποιμένος ἐκμιμησάμενος συγκατάβασιν; Φέρε δὴ μετὰ τῶν ἄλλων παίδων τοῦ Πατρὸς τοῦ κληρονόμου, καὶ χάριτι πατρὸς τῶν ἐθνῶν, καὶ τὸν μέγαν πάλιν κἀνταῦθα παραγάγωμεν Ἀθανάσιον, καὶ ἴδωμεν αὖθις ὅσον δὴ καὶ αὐτὸς τῇ τοῦδε φρέατος ἀνορυγῇ συνεβάλλετο. Τί γοῦν κατ' Εὐσεβίου τοῦ Σαμοσατέως, καὶ Μελετίου τῶν ἀλλοφύλων τῆς πίστεως ἠκροβόλισεν ὁ τοῦ δεσπότου οἰκογενὴς, ὁ τῆς Ἐκκλησίας ὑπέρμαχος; « Ἦν δὲ ἀδύνατον ἐν τῇ τῆς Τριάδος δόξῃ τὸ Πνεῦμα δοξάζεσθαι, μὴ προοδικῶς ὂν ἐκ Θεοῦ δι' Υἱοῦ, ἀλλὰ ποιητικῶς ἐκ Θεοῦ γεγονὸς, ὡς λέγουσι ». Τί τὸ, προοδικῶς, ἐν τῷ περὶ δογμάτων καὶ καταστάσεως ἐπισκόπων ὁ τῆς Θεολογίας ἐπώνυμος συντόμως ἡρμήνευσεν. « Εἰ πολυπραγμονεῖς, εἰπὼν, Υἱοῦ γέννησιν καὶ Πνεύματος πρόοδον, κἀγώ σου πολυπραγμονῶ τὸ κρᾶμα ψυχῆς τε καὶ σώματος ». Καὶ πάλιν· « Μὴ δὲ τοῦ Πνεύματος περιεργάζου τὴν πρόοδον ». Ἐν δευτέρῳ δὲ τῶν Εἰρηνικῶν. « Ἀλλ' ἐκεῖσε ἀνοίσεις τὸ καλὸν γέννημα, καὶ τὴν θαυμασίαν πρόοδον ». Καὶ πάλιν· « Αὐτοὶ δὲ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν εἰδέναι φύσιν θεότητος ἀνάρχῳ καὶ γεννήσει καὶ προόδῳ γνωριζομένην ». Ὃν οὖν ἔχει λόγον ἐπὶ τοῦ Πατρὸς τὸ ἀνάρχως, ἐπί τε τοῦ Υἱοῦ τὸ γεννητῶς, τὸν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ Πνεύματος τὸ προοδικῶς, ταὐτὸν δ' εἰπεῖν ἐκπορευτικῶς.

ιζ'. Ἐγὼ δ' ἀκήκοα ποτε καὶ οὕτω διαπορούντων τινῶν. Εἰ διὰ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, πῶς ὁ θεολογικώτατος Γρηγόριος εἴρηκε· « Θέλω τὸν Πατέρα μείζω εἰπεῖν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἴσοις εἶναι τοῖς ἴσοις ἐστὶ καὶ τὸ εἶναι. Τοῦτο γὰρ παρὰ πάντων δοθήσεται, καὶ δέδοικα τὴν ἀρχὴν, μὴ ἐλαττόνων ἀρχὴν ποιήσω, καὶ καθυβρίσω διὰ τῆς προτιμήσεως ». Εἰ Λόγος καὶ Πνεῦμα ἅγιον ἴσα, ἴσην ἂν ἔχοιεν καὶ τὴν ὕπαρξιν, ἔχοντα καὶ ἄμφω ταύτην ὡσαύτως παρὰ Πατρός. Ταῦτα τῶν καινοτέρων ἀπορημάτων, ὡς οὐκ ἂν πρὸς τὸν μονογενῆ τὴν ἰσότητα τοῦ Πνεύματος ἔχοντος, εἰ δι' αὐτοῦ ἐκπορεύοιτο. Καὶ μὴν καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐν τῇ ἐνστάσει παρειλημμένης ῥήσεως πατρικῆς ἡ λύσις προφαίνεται. « Δέδοικα γὰρ, φησι, τὴν ἀρχὴν μὴ ἐλαττόνων ἀρχὴν ποιήσω », ὥστε θέλει καὶ τὴν ἀρχὴν ὁ μέγας θεηγόρος ἴσην εἶναι τοῖς ἐξ αὐτῆς, μηδὲν τὸ ἀρχικὸν παραβλαπτομένην ἐκ τῆς ἰσότητος, ἥτις ὁμοτιμίαν δείκνυσι καὶ ταυτότητα φύσεως, καθὼς ὁ αὐτὸς πάλιν διδάσκαλος ἐν δευτέρῳ τῶν Εἰρηνικῶν διαγορεύει σαφέστατα· « Τριὰς, λέγων, ὡς ἀληθῶς ἡ Τριὰς, ἀδελφοί. Τριὰς δὲ οὐκ ἀνίσων πραγμάτων ἀπαρίθμησις, ἀλλ' ἴσων καὶ ὁμοτίμων σύλληψις ». Ὥσπερ οὖν ἡ τῶν τριῶν ἰσότης οὐκ ἀφαιρεῖται τοῦ ἑνὸς τὴν ἀρχὴν, οὕτω καὶ ἡ τῶν ἐκ τῆς ἀρχῆς ἰσότης, οὐκ ἔστιν ἀναιρετικὴ τοῦ, τὸ Πνεῦμα δι' Υἱοῦ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι. Ταύτην μὲν οὖν ἐν τῇ Τριάδι τηρεῖν τὴν ἰσότητα, τῶν ἀναγκαιοτάτων ἐστίν. Ἀποπεμπτέον δὲ πόῤῥω τὴν σύγχυσιν ὡς ὑπερβολὴν, ὡς ἔλλειψίν τε τὴν ἀνισότητα. Καὶ πάλιν, ἢ συστέλλειν θεότητα καὶ ἀναλύειν ἀθέως, ἢ κατατέμνειν ἀνίσοις ἀλλοτριότησιν ἢ μεγέθους ἢ φύσεως. Ἀλλ' εἴπερ, φασὶ, διὰ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα λεχθείη, θεογόνος ἂν εἴη καὶ ὁ Υἱός. Τοῦτο δὲ τοῦ Πατρὸς ἰδίωμα. Συμμερίσεται ἄρα ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ τὸ τοιοῦτον ἰδίωμα. Τῆς δὲ θεογόνου δυνάμεως μόνον ἔρημον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐ κινδυνεύσει μεγάλῳ βαθμῷ τῆς θεότητος ἐκπεσεῖν, εἴγε τῇ δυνάμει καὶ τὴν οὐσίαν ἀνάγκη συνυφαιρεῖσθαι; εἰ γὰρ τὸ ὁμοούσιον, ὁμοδύναμον, τὸ μὴ ὁμοδύναμον, οὐδ' ὁμοούσιον.

ιη'. Βαβαί! Πόσον ἐμοὶ φέρει τὰ εἰρημένα τὸ δύσληπτον. Εἰ γὰρ ὁ Πατὴρ γεννᾷ τὸν Υἱὸν μὴ ἔκ τινος τοῦτο λαβὼν, εἰ δὲ ὁ Υἱὸς ἔχει τὸ Πνεῦμα λαβὼν αὐτὸ φυσικῶς παρὰ τοῦ Πατρὸς, οὐ γεννώμενον, ἀλλ' ἐκπορευόμενον δι' αὐτοῦ παρὰ τοῦ Πατρὸς, οὐκ οἶδα ποῖον ἐντεῦθεν ἰδίωμα πατρικὸν ἕξειν φάσκουσι τὸν Υἱόν. Πῶς δὲ καὶ θεογόνον τὸν Πατέρα κατονομάζουσιν; Εἰ μὲν ὅτι Θεὸν γεννᾷ τὸν Υἱὸν, ἀληθῶς τοῦτο τῆς πατρικῆς ἐξαίρετον ὑποστάσεως, οὐδὲ Υἱὸς οὐ θεογόνος. Υἱὸν μὴ γεννῶν, εἰ δὲ τὸ γεννᾷν καὶ προβάλλειν καὶ ἄμφω συνάγοντες εἰς ταυτὸν, θεογόνον οὕτω τὸν Πατέρα φασὶν, ἰδοὺ Θεοῦ γόνος καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ πῶς μονογενὴς Υἱός; Εἰ δ' ἀπαρακαλύπτως τὸ προβάλλειν εἰσάγοντες ὡς ἰδίωμα πατρικὸν, ἐντεῦθεν κατασκευάζουσι τὸ μὴ δι' Υἱοῦ πεφηνέναι τὸ Πνεῦμα παρὰ Πατρὸς ἐκ τοῦ ἐν ἀρχῇ ἐγχεῖσθαι σοφίζονται. Τὸ γὰρ ἐκ Πατρὸς, μὴ δι' Υἱοῦ, τὸ Πνεῦμα, καὶ τὸ ἰδίωμα εἶναι πατρικὸν τὸ προβλητικὸν, ἄντικρυς ταυτόν. Ποία δὲ Γραφὴ τὸ τοιοῦτον ἰδίωμα παραδίδωσιν; Ἔπειτα πῶς τὸ προσὸν τῷ Πατρὶ καθάπερ ἀρχῇ προβλητικὸν συμμερισθήσεται τῷ Υἱῷ ἐκ τοῦ δι' αὐτοῦ εἶναι τὸ Πνεῦμα παρὰ Πατρός; Εἰ μὲν γὰρ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα λέγει τις ὡς ἐκ πρώτης ἀρχῆς, ἔσται δὴ καὶ ὁ Υἱὸς κατὰ τὸ ἀρχικὸν κοινωνὸς τῷ Πατρί· καὶ πῶς Υἱός; ἀνακόλουθον τοῦτο καὶ ἄτοπον. Εἰ δὲ καὶ αὐτὴ τοῦ Πνεύματος ἡ ἐκπόρευσις ἐκ τοῦ Πατρὸς διαῤῥήδην κηρύττεται, καθὼς καὶ πάντα ὅσα ἔχει ὁ Υἱὸς, προδήλως σκιαμαχοῦσιν οἱ ἀντιτείνοντες. Ἐν δὲ γε τοῖς ἐπενηνεγμένοις προσλαβώμεθα καὶ τὸν Υἱὸν ἡμεῖς καὶ ἀντεπενέγκωμεν τῆς θεογόνου δυνάμεως ἔρημον ὂν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἔρημος ὢν καὶ ὁ Υἱὸς, οὐ κινδυνεύσουσι κατ' αὐτοὺς τῆς θεότητος ἐκπεσεῖν;

ιθ'. Ἐγὼ δὲ θαυμάζω καὶ τὴν αὐτῶν σὺν ἀντιθέσει ἀντιστροφὴν, δι' ἧς μὴ εἶναι κατασκευάζουσι τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν ὁμοούσιον. Εἰ γὰρ τὸ μὲν ὁμοούσιον ὁμοδύναμον, τὸ δὲ μὴ ὁμοδύναμον μὴ δ' ὁμοούσιον, ἢ ὁ Υἱὸς ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁμοδύναμος, ἣν ὑπέθεντο δύναμιν καὶ γεννήσει πάντως Υἱὸν, ἢ οὐχ ὁμοδύναμος τὴν τοιαύτην γεννητικὴν δύναμιν, καὶ κατ' αὐτοὺς οὐδ' ὁμοούσιος τῷ Πατρί. Καὶ

fœtum, et admirabilem effluxum ». Item; « Ipsi vere unam ac eamdem noscere naturam Deitatis, quæ ingenito, generatione, et effluxu cognoscitur ». Quam itaque rationem in Patre, sine principio, et in Filio, genitum, eamdem debet in Spiritu, effluere, quod idem est ac procedere.

17. Aliquando etiam ipse aliquos hunc in modum disserentes audivi : Si est per Filium Spiritus, quomodo in rebus Theologicis pertractandis celeberrimus Gregorius dixit : « Volo Patrem majorem dicere, ex quo ut, æquales sint, æquales habent, et sunt. Hoc enim ab omnibus concedetur, vereorque ne principium, inferiorum principium faciam et prælatione injuria efficiam ? » Si Verbum, et Spiritus sanctus æqualia sunt, æqualem utique habebunt et existentiam, cum eam, uterque habeat æqualiter a Patre. Hæc sunt recentiorum dubia, nullam scilicet æqualitatem cum unigenito Spiritum habiturum, si per ipsum procederet : et tamen ab eadem Patris sententia, quæ in ipsa objectione assumitur, facilis sese offert solutio. « Vereor enim, ait, ne principium, inferiorum principium faciam » ; vult itaque magnus hic diviniloquus Pater principium æquale esse cum iis qui ab eodem emanant, cum in nullo principium ab æqualitate illa vulneretur, quæ eumdem honorem eamdemque naturam constabilit, quemadmodum idem magister secunda Oratione de Pace plenissime asseverat : « Trias, dicens, verissime Trias est, o fratres, Trias non inæqualium rerum enumeratio, sed æqualium et æque honoratarum comprehensio ». Quemadmodum itaque trium æqualitas non violat unius principium, sic et eorum, qui ex principio sunt, æqualitas non tollit Spiritum per Filium ex Patre procedere. Hæc ergo æqualitas in Triade ante omnia servanda est, longeque mittenda est confusio, ut excessus; et ut defectus, inæqualitas : rursumque non est contrahenda Deitas, aut impie dissolvenda aut inæqualibus vel naturæ vel magnitudinis disjunctionibus discindenda. Sed si, inquiunt, per Filium Spiritus dicetur, Filius quoque Deum generaret, quæ Patris proprietas est. Compartietur ergo filius cum Patre hanc proprietatem. Et deipara facultate spoliatus Spiritus S. annon de magno Deitatis gradu decidet, si una cum facultate essentia quoque privari necesse sit? Etenim si quod ejusdem est essentiæ, ejusdem etiam potentiæ est, quod ejusdem potentiæ non est, neque ejusdem essentiæ erit.

18. Papæ! quam mihi comprehensu difficilia sunt, quæ dicuntur! Etenim si Pater generat Filium, a nullo id accipiens, et Filius habet Spiritum, eum a Patre naturaliter recipiens, non genitum, sed per eumdem procedentem ex Patre; prorsus non capio, quamnam paternam proprietatem habiturum autumant Filium. Et quomodo Dei-genitorem Patrem indigitant ? Si quod Deum generat Filium, vere hoc est paternæ hypostaseos præcipuum, at Filius non Deum-generans est, cum Filium non generet. Si vero generare, et producere, et utraque in unum colligantes, hac ratione Deum-generantem Patrem appellant, ecce et Dei fœtus est Spiritus; et quanam ratione unigenitus Filius erit? Si item producere aperte insinuantes, tanquam proprietatem paternam, inde comprobant, non per Filium apparuisse Spiritum ex Patre, ex eo quod in principio effundatur, subdole argutantur. Namque ex Patre, non per Filium, Spiritum, et proprietatem esse paternam vim producendi plane idem est : quænam autem Scriptura talem proprietatem tradit? Deinde quomodo, quæ inest Patri veluti principio facultas effundendi, dispartietur cum Filio, propterea, quod per ipsum est Spiritus ex Patre? Siquidem si quis ex Filio Spiritum, ut ex primo principio asserat, communicabit utique Filius Patri, secundum quod ille principium est, et tum quomodo erit Filius? sed consequens id absurdum est, nec convenit. Quod si et ipsa Spiritus processio ex Patre palam edicitur, quemadmodum et omnia quæ habet Filius, manifesto adversarii inaniter cum umbra depugnant. Verumtamen in adductis nos Filium assumimus, et objicimus, facultate deipara cum Spiritus S. careat, careatque et ipse Filius, annon secundum ipsos de deitate dejici periclitabuntur.

19. Ego porro admiror eorumdem cum oppositione conversionem per quam Filium non ejusdem esse cum Patre naturæ adstruunt. Etenim si id quod ejusdem essentiæ est, ejusdem facultatis est, et quod non est ejusdem facultatis, neque ejusdem essentiæ est, aut Filius ejusdem cum Patre essentiæ, ideoque et ejusdem

facultatis, quam ipsi supponunt, omnino generabit Filium, aut non est ejusdem facultatis, generativæ scilicet, et secundum eosdem non erit ejusdem cum Patre essentiæ. Et quomodo, inquiunt, si per Filium et Spiritus, S. Leontius Cæsariensis nomine Nicænæ Synodi ad Philosphum respondet. « Accipe unam Deitatem Patris, qui genuit Filium ineffabiliter, et Filii ex eo geniti, et Spirus sancti ex eodem Patre procedentis, qui et proprius est Filii ? » Quomodo etiam et ipse Dominus in Evangelio dicit, Spiritum sanctum a Patre procedere, non addito, per Filium ? His nos ita objicimus : Quare Spiritum sanctum proprium dixit Leontius Filii, non item et Filium proprium esse Spiritus, nisi quod agnosceret hunc quidem immediate ex Patre, Spiritum vero per Filium ex eodem Patre ? Et si placuerit, assumatur illud, *solo*, loco illius, *eodem*, ut objectio ipsorum magis urgeat, dicaturque, Spiritum sanctum, qui ex Patre solo procedit. Quid præterea ? Cum dicit divinus Athanasius Oratione prima contra Arianos ; Patrem solum Spiritum sanctum suppeditare, annon dabimus Filio ejusdem Spiritus sancti suppeditationem ? aut cum dicit Dominus, de die illo, aut hora neminem scire, neque Angelos cœlorum, nisi suum Patrem solum, ad similem cognitionem Filio denegabimus ? vel cum ad Patrem dicit : *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti, Jesum Christum*, annon asseremus Deum verum Christum ? annon asseremus Deum verum Spiritum sanctum ? Sed quemadmodum cum Pater scire solus dicitur, omnis alia cognitio, mortalium nempe cessat ; et cum solus verus Deus comprobatur, omnis extremus Deus amandatur : ita et cum a solo Patre Spiritus sanctus emanare dicetur, omne alienæ essentiæ principium longe fugabitur. *Solum* etenim inter Deitatis hypostases divisionem necessario non infert ; ut ipse rursus divinissimus Athanasius in congressu cum Ario commonstrat. Sic itaque nec dictio *ex eodem* : discernit enim potius illa quam dividit.

20. Et si placet, una simul comprehendantur, et *solo*, et *eodem* ; quis, dummodo compos animi sit, non fatebitur ex eodem solo Deo et Patre Spiritum sanctum, tanquam ex primo principio procedere, et quæcumque habet Filius, ex Patre habere ? Ipse vero hinc vereor, ne quis et meram impotentiam divinæ potentiæ, et vitæ privationem vitæ, quæ per se ipsam vita est, et per se subsistentis Verbi irrationabilitatem attribuat, hæc eadem sibi ipsi tribuere Dominum contendens, *Non possum*, dicentem, *facere ex me ipso quicquam*. Et, *per Patrem vivo*. Et, *Verbum, quod auditis, non est meum, sed ejus qui misit me, Patris*. Hæc Domino enuntiante propter Patris honorem, et ad primam causam respectum, et ne videatur Deo adversari, et alia auctoritate sermones serere : *Verbum*, ait, *quod auditis, non est meum, sed ejus, qui misit me, Patris*.

21. Ambigit nescio quis, ex iis etiam qui pleno pectore sapiunt, quam ob causam a Patre dixit Spiritum veritatis procedere, non addens illud, *per me* ; cum tamen Spiritum veritatis dicens, proprium sui esse Spiritum sanctum confessus sit. Ego *enim*, inquit, *sum Veritas*. De proprio autem Verbo ? quid non dicit Verbum meum a Patre est, sed *Verbum, quod auditis, non est meum, sed ejus, qui misit me, Patris*. Quid igitur fuisset, si Dominus dixisset, Spiritus sanctus non est meus, neque procedit per me ? et tamen candidas prudentesque aures neque hic sermo vulnerasset, propter eas causas, quas adduximus.

22. Quomodo etiam recte illud conjiciunt : *Omne datum bonum, et omne donum perfectum desuper est ex Patre luminum ?* Lumina hic vocant Filium et Spiritum, Patrem vero eorum Deum ; nec capiunt, quod si Deus Spiritus sancti Pater est, misit Spiritum Filius : Pater enim proprie Filii pater ; et quomodo Verbum unigenitum, si Spiritus etiam Filius est ? Sed quemadmodum pater miserationum Deus est, veluti causa miserationum et dator, sic et pater luminum est et dicitur. Lumina vero, universæ illuminationes ex Deo, universæ illustrationes, universa cœlestia munera, et præclara quæque data sunt bona, et dona perfecta ; eorumque omnium genitor, et elargitor Deus non hominibus tantum, sed supermundanis omnibus virtutibus. Sententia itaque locis in omnibus sacræ Scripturæ dicto consona, et sibimetipsi cohærens, respondensque, et causa vere causa, familiarissimaque quærenda est, dedecetque rectam viam inerrantemque deserentes ad prærupta, contragosaque nosmetipsos conjicere.

πως, φασιν, εἰ διὰ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁ Καισαρείας Λεόντιος ἔλεγε κατὰ Νίκαιαν, ὡς ἐκ τῆς ὅλης συνόδου πρὸς τὸν Φιλόσοφον· « Δέχου μίαν θεότητα τοῦ Πατρὸς τοῦ γεννήσαντος τὸν Υἱὸν ἀνεκφράστως, καὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ γεγεννημένου ἐξ αὐτοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τοῦ ἐκπορευομένου ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς, ἰδίου δὲ ὄντος τοῦ Υἱοῦ » ; Πῶς δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις φησὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον παρὰ τοῦ Πατρος ἐκπορεύεσθαι, μὴ προστιθεὶς τό, διὰ τοῦ Υἱοῦ ; Πρὸς ταῦθ' ἡμεῖς οὕτως ἀνθυποφέρομεν· Διὰ τί τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἴδιον εἶπεν ὁ Λεόντιος τοῦ Υἱοῦ, μὴ μέντοι καὶ τὸν Υἱὸν ἴδιον εἶναι τοῦ Πνεύματος, εἰ μὴ τὸν μὲν ᾔδει ἀμέσως ἐκ τοῦ Πατρος, τὸ δε διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς ; εἰ βουλητὸν δὲ τὸ μόνου παρειλήφθω ἀντὶ τοῦ αὐτοῦ, ὡς ἂν ἡ ἔνστασις ἐπὶ πλέον ἔχῃ τὸ βίαιον, καὶ εἰρήσθω τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνου ἐκπορευόμενον. Τί γοῦν, ὅτε φησὶν ὁ τὰ θεῖα πολὺς Ἀθανάσιος ἐν τῷ κατὰ Αρειανῶν πρώτῳ, τὸν Πατέρα μόνον εἶναι τοῦ ἁγίου Πνεύματος χορηγὸν, οὐ δώσομεν τῷ Υἱῷ τὸ εἶναι χορηγῷ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος; Ἢ ὅταν λέγει ὁ Κύριος περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἢ τῆς ὥρας μηδένα εἰδέναι μηδὲ τοὺς Ἀγγέλους τῶν οὐρανῶν, εἰ μὴ τὸν αὐτοῦ Πατέρα μόνον, οὐ δώσομεν καὶ τῷ Υἱῷ ταύτην τὴν εἴδησιν, ἢ ὅτε πρὸς τὸν Πατέρα φησίν· « Αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσι σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστον », οὐκ ἐροῦμεν Θεὸν ἀληθινὸν τὸν Χριστὸν ; οὐκ ἐροῦμεν Θεὸν ἀληθινὸν το Πνεῦμα τὸ ἅγιον ; Ἀλλ' ὥσπερ ὅταν ὁ Πατὴρ εἰδέναι λέγεται μόνος, πᾶσα τις ἑτέρα γνῶσις, τουτέστι τῶν γηγενῶν, ἐξαργεῖ, καὶ ὅταν μόνος ἀληθινὸς μαρτυρεῖται Θεὸς, πᾶς τις ἑτεροφυὴς Θεος ἀποπέμπεται, τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ ὅτε παρὰ μόνου τοῦ Πατρὸς λεχθείη τὸ Πνεῦμα προέρχεσθαι, πᾶσα τις ἑτεροούσιος ἀρχὴ πόῤῥω φεύξεται. Τὸ γὰρ μόνον, οὐκ ἐξ ἀνάγκης ποιεῖται διαίρεσιν τῶν τῆς θεότητος ὑποστάσεων, ὡς αὐτὸς πάλιν ὁ θειότατος Ἀθανάσιος ἐν Διαλέξει τῇ πρὸς Ἄρειον ἀποδείκνυσιν. Οὕτως οὖν οὐδὲ το αὐτοῦ· διακριτικὸν γαρ μᾶλλον τοῦτο ἐστίν, ἢ διαιρετικόν.

κ' Εἰ δοκεῖ δὲ, συμπαρειλήφθω καὶ τὸ μόνου καὶ τὸ αὐτοῦ. Τίς οὐχ ὁμολογεῖ τῶν φρονούντων ὀρθῶς, ἐξ αὐτοῦ μόνου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς ἐκ πρώτης ἀρχῆς, ἐκπορεύεσθαι, καὶ πάντα ὅσα ἔχει ὁ Υἱὸς, ἐκ τοῦ Πατρος ταῦτ' ἔχειν αὐτον; Ἐγὼ δὲ τὸ λοιπὸν δέδοικα, μή τις καὶ τελείαν ἀδυναμίαν τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως, καὶ ζωῆς ἐρημίαν τῆς αὐτοζωῆς, καὶ ἀλογίαν τοῦ ἐνυποστάτου Λόγου καταψηφίσαιτο, προσμαρτυρεῖν τὸν Κύριον ἑαυτῷ ταῦτα διατεινόμενος, οὐ δύναμαι, λέγοντα, ποιεῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδὲν. Καὶ, διὰ τὸν Πατέρα ζῶ. Καὶ, ὁ λόγος, ὃν ἀκούετε, οὐκ ἔστιν ἐμὸς, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με Πατρὸς, τοῦ Κυρίου λέγοντος διὰ τὴν τοῦ Πατρὸς τιμὴν, καὶ τὴν εἰς τὸ πρῶτον αἴτιον ἀναφορὰν, διά τε τὸ μὴ δοκεῖν εἶναι ἀντίθεος, καὶ ὡς ἀπ' ἄλλης τινὸς ἐξουσίας ποιεῖσθαι τοὺς λόγους· Ὅτι ὁ λόγος ὃν ἀκούετε, οὐκ ἔστιν ἐμος, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντος με Πατρος.

κα'. Ἀμφιβάλλει τις ὅλως τον νοῦν ἐχόντων· Τί δήποτε παρὰ τοῦ Πατρὸς εἴρηκεν ἐκπορεύεσθαι το Πνεῦμα της ἀληθείας, το δι' ἐμοῦ μὴ προσθεὶς ; καί τοιγε το Πνεῦμα τῆς ἀληθείας εἰπων, ἑαυτοῦ μεμαρτύρηκεν εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· « Ἐγὼ γάρ εἰμι, φησὶν, ἡ ἀλήθεια ». Περὶ δε τοῦ οἰκείου Λόγου τί φησιν ; Οὐχ ὅτι, ὁ Λόγος ὁ ἐμὸς παρα τοῦ Πατρὸς ἐστιν, ἀλλ' ὅτι « ὁ λογος, ὃν ἀκούετε, οὐκ ἔστιν ἐμός, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με Πατρος ». Τί ἂν οὖν ἐγεγόνει λοιπὸν, εἴπως εἰρήκει ὁ Κυριος, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ ἔστιν ἐμον, ἢ οὐκ ἐκπορεύεται δι' ἐμοῦ ; Καὶ τοιγε τὴν εὐγνώμονα καὶ συνετὴν ἀκοὴν οὐδ' οὗτος ἂν ὁ λόγος παρέβλαψε, δι' ἃς αἰτίας ἀποδεδώκαμεν.

κβ'. Πῶς δ' ἐπιβάλλουσιν εὐστοχώτατα, καὶ τῷ « Πᾶσαν δόσιν ἀγαθὴν, καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, ἄνωθεν εἶναι παρὰ τοῦ τῶν φώτων Πατρος; Φῶτα λέγουσιν ἐνταυθοῖ τον Υἱὸν, καὶ το Πνεῦμα, Πατέρα δὲ αὐτῶν τὸν Θεὸν, μὴ συνιέντες, ὡς εἰ Πατηρ τοῦ Πνεύματος ὁ Θεὸς, ἐξαπέστειλε τὸ Πνεῦμα Υἱος. Ὁ Πατὴρ γὰρ κυρίως Υἱοῦ πατηρ, καὶ πῶς ὁ Λόγος μονογενὴς, εἰ καὶ τὸ Πνεῦμα Υἱος ; Ἀλλ' ὥσπερ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν ὁ Θεὸς, ὡς αἴτιος καὶ δοτὴρ οἰκτιρμων, οὕτω καὶ πατὴρ τῶν φώτων ἐστί τε καὶ ὀνομάζεται. Φῶτα δέ, πάντες οἱ ἐκ Θεοῦ φωτισμοί, πᾶσαι αἱ ἐλλάμψεις, πάντα τὰ οὐράνια χαρίσματα, καὶ λαμπρὰ ταῦτα, καὶ δόσεις εἰσὶν ἀγαθαὶ, καὶ δωρήματα τέλεια, πάντων δὲ τούτων (ἐστί τε) γενέτης καὶ παροχεὺς ὁ Θεος, οὐκ ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς ὑπερκοσμίοις ἁπάσαις δυνάμεσι. Χρὴ τοίνυν ἁπανταχοῦ τῆς Γραφῆς προσφυῆ τῷ ῥητῷ τὴν διανοιαν ἐκζητεῖν, καὶ συνηρτημένην ἑαυτῇ καὶ συνᾴδουσαν, καὶ το αἴτιον ὄντως αἴτιον ἁρμοδιώτατον, καὶ μὴ πρὸς ἀνοδίας καὶ κρημνοὺς ἐκτοπίζεσθαι, τὴν εὐθεῖαν ἐῶντας καὶ ἀπλανῆ.

κγ'. Ἀλλὰ καὶ τὸ τελευταῖον αὐτῶν καὶ δυσάλωτον, τὸ δεῖ· Πῶς εἰ διὰ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμά ἐστιν, ὁ σοφὸς Ἰωάννης φησίν· « Ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα μὴ λέγεσθαι, καὶ ὅτι μόνος αἴτιος ὁ Πατήρ »; Εἰς ταυτὸ γὰρ συνάγουσιν, ὡς ἔοικε, τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὸ δι' Υἱοῦ. Ὅτι μὲν οὖν ὁ αὐτὸς εἰ καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς οἶδε τὸ Πνεῦμα, πλὴν ἀλλὰ δι' Υἱοῦ, δῆλον ἐξ ὧν ἐν ἄλλοις φησίν· οὕτω Πνεῦμα Υἱοῦ, οὐχ ὡς ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς δι' αὐτοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, ἐξ ὧν τε πρὸς Κύριον ἐν ὕμνοις βοᾷ· « Ἵλεων ἡμῖν φάνηθι Πνεῦμα μεταδιδοὺς καὶ ἀγαθότητος, ἐκ Πατρὸς διὰ σοῦ προερχόμενον ». Λέγομεν δὲ καὶ ἡμεῖς, ὡς οὐκ ἂν ἐκ τοῦ Υἱοῦ προηγουμένως λεχθείη τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλ' ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ. Χρεὼν γὰρ ὁμολογεῖσθαι τὴν πατρικὴν ὑπόστασιν, ἀρχὴν καὶ αἰτίαν καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ. Μόνος γὰρ αἴτιος ὁ Πατήρ, καὶ οὐκ ἂν εἴη αἴτιον ἀρχικὸν ὁ Υἱός, ὧν αἴτιος ὁ Πατήρ. Μίαν γὰρ ἀρχὴν τὸν Πατέρα τὸν ἄναρχον δογματίζομεν καὶ κτίσεων καὶ θεότητος, τῆς κτίσεως ποιητικήν, φυσικὴν τῆς θεότητος. Ὁ μὲν οὖν ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα λέγων, ὑποψίαν παρέχει τοῦ, τὸν Υἱὸν δογματίζειν ἔχοντα τὸ προβλητικόν, ὡς ὁ Πατὴρ τὸ γεννητικόν. Καὶ διὰ τοῦτό φησιν ὁ θεῖος οὗτος ἀνήρ, « ὅτι ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα οὐ λέγομεν ». Ὁ δὲ λέγων ἐκ τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα διὰ τοῦ Υἱοῦ, προδήλως ὁμολογεῖ, τὸν Πατέρα μόνον αἴτιον εἶναι τῆς τοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσεως, πάντα γὰρ ὅσα ἔχει ὁ Υἱός, οὕτως ἔχει λαβὼν αὐτὰ παρὰ τοῦ Πατρός, οὐσιωδῶς δηλονότι καὶ φυσικῶς, ὡς κυρίως Υἱὸς ἐκ κυρίως Πατρός.

κδ'. Εἰ δὲ καὶ τῷ ἱερῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως οὐκ ἐμπεριείληπται, τὸ δι' Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, θαυμάζειν οὐ χρή. Καὶ ἕτερα γὰρ τῶν ἀναγκαίων οὐ περιέχει τὸ σύμβολον, καὶ τὸ δὴ ἀναγκαιότατον, ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα Θεός, καὶ ὁμοούσιον τῷ Πατρί τε καὶ τῷ Υἱῷ· Διὰ τί γὰρ τὸν μὲν Υἱὸν ἀναγορεύει Θεοῦ Υἱόν, καὶ γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρός, καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ Θεὸν αὖθις ἀληθινόν, καὶ ὁμοούσιον τῷ Πατρί, περὶ δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος οὐδὲν τοιοῦτον διεξεισιν· ἀλλ' ὕστερον, ὅτε περὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ καὶ θεότητος λόγος ἐγεγόνει πολύς, τότε Κύριον αὐτὸ καλεῖ, καὶ τῷ Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον ἀποφαίνεται; Πότερον ἐντεῦθεν οὐχ ὁμολογήσομεν οὕτω σαφῶς, Θεὸν εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; ἢ καὶ ὁμοούσιον κηρύττοντες, οἷς συμπροσκυνεῖται καὶ συνδοξάζεται, λόγους καινοτομίας εἰς τὴν τῆς πίστεως ὁμολογίαν ὑφέξομεν; Καὶ τίς ἂν εἴποι τοῦτο φρονῶν ὑγιῶς; Οὕτως οὖν οὐδὲν ἐξαίσιον, εἰ καὶ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος, οἱ τότε μὲν Πατέρες διά τινας αἰτίας οὐ διεκρίνησαν. Νῦν δὲ καιροῦ καλοῦντος ὑμᾶς ἐπὶ πολλοὺς λαοὺς εἰς τὴν κατὰ Χριστὸν ὁμόνοιαν ἐφελκύσασθαι διαρθρώσετε ὑμεῖς οἱ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος ἐντελῶς τοῖς τῶν ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἁγιότητι περιόπτων καὶ περιπύστων Πατέρων ἑπόμενοι δόγμασιν, οἷς ἀρχῆθεν καὶ ἕως ἡμῶν τὸ πάντη ἀνεπίληπτον συντετήρηται, οἷς καὶ Ταράσιος ὁ ἁγιώτατος, καὶ τὰ θεῖα σοφώτατος ὠχυρωμένος καὶ ἡδρασμένος, ἐκ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐκπορευόμενον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον προανεκήρυξε διὰ λιβέλλου Συνοδικοῦ, καὶ τὸ ἀκροατήριον οἰκουμενικὸν καὶ παγκόσμιον, καὶ οὐδεὶς τῶν ἁπάντων τῆς αὐτοῦ Θεολογίας ἐπιλαβέσθαι τετόλμηκεν.

κε'. Εἰ καὶ τινες τῶν ἄρτι σοφῶν οὐδ' ἐνταῦθα τρόπους ἀντιλογίας ἠμηχάνησαν ἐξευρεῖν, φασὶ γὰρ ὅτι κατὰ τὸ σιωπώμενον ἀπελάβοντο τῶν λιβέλλου οἱ Ἀνατολικοί, τὸ δι' Υἱοῦ παρέντες ἐν τῇ σφῶν αὐτῶν ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως, καίτοι ποῖον ἐντεῦθεν ἡ ἀντιλογία φέρει τὸ κραταιόν, εἰ τὸν τοῦ μακαριωτάτου Σωφρονίου τόμον ἐκεῖνοι τυχόντες ἔχειν, ἐστάλκασιν ἀπαραποίητον αὐτόν, ὡς ἔδει, τηρήσαντες, ἐπεὶ μὴ δι' ἀνάγκην εἶχον μεταγράφειν καὶ ἀντιπίπτειν ἅπερ ἐδέξαντο. Τοῦτο δειξάτω τις, εἴ τινα μέμψιν κἂν γοῦν μετρίαν τῷ τοῦ πατριάρχου προσῆψαν γράμματι, καὶ εἰ μὴ τοῦτο τέως εἰ μὴ ἐπαίνων, καὶ τούτων πολλῶν καὶ μεγάλων αὐτὸ κατηξίωσαν, θεωρητικῆς, καὶ θεοφρονεστάτης διανοίας ἀνομολογήσαντες εἶναι πανίερον θεόπνευστον τὴν τῆς ὀρθοδοξίας ἀκρίβειαν, καὶ τῶν Ἀποστολικῶν τε καὶ Πατρικῶν δογμάτων τὴν διαφανεστάτην ἐξάπλωσιν, ὡς ἀκτῖνας ἡλιακὰς προβαλλόμενον. Λέγει τίς οὖν ἐπίληψίν τι φέρειν αὐτοὺς ἡγήσασθαι, τὸ τοσαύτης τετυχηκὸς παρ' αὐτῶν ἀναρρήσεως; ἀλλ' οὗτοι μὲν οὕτως. Ἡ δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀκροασαμένη τετάρακται; Τεθορύβηκε; Τὸ καινὸν ἀπηγόρευκεν ἄκουσμα, καθὼς εἴωθε συμβαίνειν ταῖς τῶν ἀλλοκότων δογμάτων εἰσαγωγαῖς; Οὐδαμῶς. Ἐροίμην δ' ἂν προσφόρως καὶ τὴν σὺν πολλῇ ἁγιότητι, τῷ ταύτης ἱλαρῷ καὶ ἀτύφῳ, καὶ πρὸς ἀνοχὴν ἑτοίμῳ τεθαρρηκώς. Εἴ τινα ποτε προενέγκω δόξαν οὐχ ὑγιαίνουσαν, ἅπαξ γὰρ καὶ γνώμης οὕτως

23. Postremum eorumdem, ac plane difficile argumentum est : Quomodo si per Filium Spiritus sanctus est, sapiens Joannes Damascenus, inquit : « Ex Filio Spiritum non dici, et Patrem solum causam esse ». Idem enim tenetur, ut apparet, ex Filio, et per Filium. Joannem itaque licet ex Patre Spiritum dicat, nihilominus per Filium agnovisse, ex illis quæ aliis in locis dicit, manifesto colligimus. Namque Spiritum ait Filii non tanquam ex ipso, sed tanquam per ipsum ex Patre procedentem, tum ex illis, quibus ad Dominum in Hymnis clamat : « Propitium exhibeas nobis Spiritum qui bonitatem elargitur, ex Patre per te procedentem ». Nos quoque asserimus, nunquam ex Filio antecedenter dici posse Spiritum sanctum, sed ex Patre per Filium : namque asserenda est paterna hypostasis principium et causa et Filii, et ipsius Spiritus. Solus enim Pater causa est. Filiusque numquam dicetur prima causa eorum, quorum ipsa causa Pater est. Unum enim principium Patrem, qui sine principio est, decernimus, et creaturæ et divinitatis [2] effectivum creaturæ, divinitatis naturale. Qui itaque ex Filio Spiritum adstruit, suspicionem injicit [3] ne Filium asserat vim producendi in se habere, quemadmodum habet Pater vim generandi. Propterea que divinus hic vir ait : « Ex Filio Spiritum non dicimus ». Qui vero dicit, Spiritum ex Patre per Filium, palam fatetur, Patrem solum causam esse processionis Spiritus. Quæcumque enim habet Filius, ita habet ut accipiens ea a Patre, essentialiter scilicet et naturaliter, tanquam proprie Filius ex proprio Patre.

24. Etiamsi vero in sacro symbolo fidei non comprehendatur per Filium Spiritum sanctum a Patre procedere, non est cur admiremur. Nam et alia ex necessariis symbolum non continet, et id quod maxime omnium necessarium est, Spiritum scilicet sanctum Deum esse, ejusdem cum Patre et Filio essentiæ. Propter quid enim Filium asseverat Dei Filium, et ante sæcula omnia genitum ex Patre, neque hoc solum, sed Deum rursus verum, et Patri consubstantialem et de Spiritu sancto nihil tale prosequitur; sed postea cum de illius essentia et divinitate multi fuissent agitati sermones, tum Dominum ipsum vocat, et cum Patre et Filio simul adorari et conglorificari declarat. Annon exinde jam manifeste confitebimur Spiritum sanctum Deum esse? etiamne, si consubstantialem prædicemus illis quibuscum adoratur et conglorificatur, de innovata fidei professione judicium subibimus? et quis sanæ mentis hoc dixerit? Hoc igitur modo nihil præter fas moremque accidet, si et processionem ejusdem Spiritus illi quidem Patres qui tum floruerunt, suas ob causas enucleatius explicatiusque non tradiderunt; vos autem præsenti temporis occasione ad multas gentes ad unionem in Christo pertrahendas provocati dilucidius eamdem exponetis; vos, inquam, ejusdem Spiritus et perfecte Patrum sapientia sanctitateque illustrium et fama clarissimorum dogmata sequentes, quæ ab ipso initio ad hæc usque tempora culpæ reprehensionem et calumniarum aculeos omnino effugerunt. His Tarasius sanctissimus et rerum divinarum scientissimus fultus ac confirmatus, ex Patre per Filium procedentem Spiritum sanctum, libello synodico jam multo ante palam aperteque professus fuit, atque id in universali totius orbis terrarum auditorio : nec quisquam omnino ex omnibus fuit qui ejus doctrinam de Deo reprehendere ac ei contradicere ausus est.

25. Quamvis nonnullis nostri temporis sapientibus non defuerit solertia, quin etiam hic contradicendi ansas invenirent; dicunt enim, Orientales ea quæ in libello erant silentio suo improbasse; cum in sua fidei professione illud, *per Filium*, omiserint, verumtamen, quæ vis inde contradictioni fuerit, si beatissimi Sophronii tomum illi tenentes, miserunt sine ulla immutatione ut par erat, conservatum; cum nulla urgeret necessitas interpolandi, contradicendique iis quæ ipsi receperant. Hoc quispiam ostendat, in aliquam saltem vel levissimam reprehensionem patriarchæ scriptum incurrisse. Id si non possunt, dicant interim, annon laudibus multis maximisque illud dignum duxerint, speculativa et divina scientia instructissimæ considerationis sacrarium id esse confitentes, quod exactam et divinitus inspiratam rectæ fidei traditionem, clarissimamque Apostolicorum ac Paternorum dogmatum explanationem uti solis radios emittit. Quis itaque dicit eos existimasse aliquid reprehensione dignum in scripto contineri, quod tot præconiis ab eisdem exceptum fuerat? Sed hi quidem

sic. At Œcumenica Synodus audiens turbatane est? edidit strepitum? novam auditionem exhorruit? prohibuit, ut fieri amat in absurdorum dogmatum traditionibus? Minime gentium. Peterem ipse quoque non importune a tua multa sanctitate, illius hilaritati, et dejectioni, et ad tolerandum facilitati maxime fidens. Si quam aliquando opinionem non sanam in medium attulisti, et tela tenere contenderes, ita sentire, ita credere obnixe affirmares, an qui audiunt propinqui tacite blasphemam opinionem persentiscerent? Annon contradicerent? Annon adversum te omnia facerent? Ego sane existimo neque proprium ductorem eosdem velle recognoscere, ni prius rejiculam opinionem abjecerit, et anathematis diris justissime subjecerit. Ibi vero totum contrarium contigit. Nam qui in universalem congressum convenerant, et potissimum in sacris litteris scientiores et sapientiores, cum uterque libellus aliis audientibus legeretur, tanquam unum judicarunt, cum unus ab alio in nullo, quod ad pietatem faceret, discreparet. Plane siquidem callebant, inter deiferos Patres præcipuos, per Filium Spiritus processionem esse a Patre asseverasse; eosque qui illum ex Patre pronuntiassent, non respuisse *per Filium*. Si itaque ab iis, qui ex Patre affirmarunt Spiritum procedere, non rejicitur omnino *per Filium*: ab iis vero, qui enucleate tradiderunt Spiritus ex Patre processionem, ab eodem Spiritu excitatis, additum fuit, *per Filium*, manifestum est, universos, qui e Spiritu sunt, non aliter ex Patre eum procedere, quam per Filium sensisse, cum nulla in illis ratio contradicendi interveniat: imo summe inter se sancti conveniunt doctique omnes hoc idem sentiunt, amorem, pacem, atque unionem amplectentes in Spiritu: quemadmodum et qui sacram hanc doctrinam plena Synodo tradiderunt. Illi etenim eodem sensu sacris innixi litteris hoc exposuerunt e prudentiæ legibus vocem obticescentes; tunc ad alia procuranda, et sectariorum strepitus comprimendos intenti: ideoque neque Spiritum sanctum plane et clare Deum pronuntiarunt, cum non haberent in promptu quibus id ex Evangeliis comprobarent. Et quid opus erat eos pro his vocibus, disputationibus verbisque decertare, turbasque ciere in populo: cum possent alia ratione irrefragabiliter piam orthodoxamque sententiam constabilire?

26. Verum ex Patre asserere procedere Spiritum sanctum, et ex Patre per Filium sensu idem esse nec diversum, ex Actis ejusdem septimæ Synodi apertissime evincitur. Nam cum tomi in Synodo lecti fuissent, ille videlicet, qui Spiritum sanctum ex Patre per Filium procedentem affirmat, tum alius, qui ab æterno procedentem ex Deo et Patre eumdem Spiritum asserit, unus ex Synodi venerandis Patribus sententiam ita se habentem protulit: « Cum scripta quæ nunc lecta, et ex Oriente missa sunt ad Tarasium sanctissimum archiepiscopum et œcumenicum patriarcham in nullo sensu discrepare a definitione fidei ab eodem emissa comperiam, ego quoque indignus assentior ». Alius eorum quæ audiit, sententiam hanc dedit: » Scripta Tarasii sanctissimi archiepiscopi et œcumenici patriarchæ, quæ lecta et ab Orientali diœcesi ab illius præsulibus missa sunt, talem conformitatem cum scriptis antistitis Constantinopolitani habere existimo, ut nulla diversitas inter ea sit, sed perfecta identitas: ita ut unum utraque sint, plena scilicet omni orthodoxia ». Alius ita determinavit. « Quibus pietas curæ est, iis utique et orthodoxiæ oratio resplendet. Jure itaque merito mea parvitas lectis sacris ac Synodicis litteris sanctissimi et beatissimi regiæ urbis archipræsulis Tarasii, quas ad Orientales transmisit, necnon et iis, quæ ab eis ad ipsum directæ sunt, animum diligenter advertens, per omnia sanctorum Patrum fidei orthodoxæ concordantes legens cognovi ». Alius has voces emisit: « Consentientes intuens Synodicas litteras Tarasii sanctissimi et œcumenici patriarchæ et rescripta eorum ab Orientalibus præsulibus transmissa, illis consentio ». Alius ita pronuntiavit: « Sicut unum sentientes convenimus, ita et unum dicere edocti sumus. Quoniam itaque Synodici apices Tarasii sanctissimi œcumenici patriarchæ ad sanctissimos Orientis præsules per eumdem transmissi, et rescripta per eosdem ad ipsum directa, de sancta et Orthodoxa fide sex universalium Synodorum inter se recte conveniant, ita et ego credo ». Reliqui sanctissimi episcopi hæc conclamarunt: « Tota, quæ per gratiam Christi veri Dei nostri, et piam tranquillissimorum, et orthodoxorum nostro-

ἔχειν ἔφασκες, οὕτω φρονεῖν, οὕτω πιστεύειν διατεινόμενος, πότερον ἂν ἠρεμαίως οἱ πλησίον σου τὴν τοῦ δυσφήμου προσήκαντο πάροδον; οὐκ ἂν ἀντεῖπον; οὐκ ἂν ἐξ ἐναντίας σου ἔστησαν; Ἐγὼ μὲν οἶμαι, μὴ γὰρ τὸν οἰκεῖον σφᾶς αὐτοὺς ἐπεγνωκέναι καθηγεμόνα, πρὶν αὐτὸν ἀποσκευάσασθαι τὸ ἀπόβλητον, καὶ τοῖς τοῦ ἀναθέματος ἀραῖς ἐνδικώτατα καθυποβαλεῖν. Ἐκεῖ γὰρ τοὐναντίον ἅπαν. Οἱ γὰρ τῆς οἰκουμενικῆς συνελεύσεως, καὶ μάλισθ' ὅσοι τὴν ἱερὰν Γραφὴν ἐπιστημονικώτεροι καὶ σοφώτεροι, τῶν λιβέλλων καὶ ἀμφοτέρων εἰς ἀκρόασιν ὑπανεγνωσμένων κοινήν, ὡς ἕνα τούτους κεκρίκασι, τῷ μὴ θατέρου θάτερον παραλλάττειν τι κατ' εὐσέβειαν. Ἤδεισαν γὰρ ἀκριβῶς τοὺς τῶν θεοφόρων Πατέρων προέχοντας, δι' Υἱοῦ τὴν τοῦ Πνεύματος ἐκπόρευσιν εἶναι τεθεολογηκότας ἐκ τοῦ Πατρός, τούς τε παρὰ Πατρὸς διηγγελκότας αὐτὸ ἐκπορευόμενον, οὐκ ἀνηνημένους τὸ δι' Υἱοῦ. Εἰ τοίνυν τοῖς ἐκ τοῦ Πατρὸς εἰρηκόσι τὸ Πνεῦμα ἐκπορευόμενον οὐκ ἀπηρνηται ὅλως δι' Υἱοῦ, τοῖς δέ γε διαρθρῶσαι τὴν ἐκ Πατρὸς ἐκπόρευσιν τοῦ Πνεύματος παρ' αὐτοῦ κεκινημένοις τοῦ Πνεύματος προσερρέθη τὸ δι' Υἱοῦ, εὔδηλον ὅτι σύμπαντες οἱ τοῦ Πνεύματος, οὐκ ἄλλως ἐκ τοῦ Πατρὸς αὐτὸ πεφρονήκασιν ἐκπορεύεσθαι, εἰ μὴ δι' Υἱοῦ, μηδεμίαν παρείσδυσιν ἔχοντος τοῦ ἐναντιολογεῖν ἐν αὐτοῖς, ἄκρας γὰρ μᾶλλον συμφωνίας οὔσης ἐν τοῖς ἁγίοις, καὶ τὸ αὐτὸ τῶν ὅλων πεπαιδευμένων φρονεῖν, καὶ τῆς ἀγάπης καὶ εἰρήνης, καὶ ὁμονοίας ὄντων ἐν Πνεύματι, καθὰ δὴ καὶ οἱ τὸ ἱερὸν μάθημα παραδεδωκότες συνοδικῶς. Κἀκεῖνοι γὰρ κατὰ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἱερογραφικῶς τὸ τοιοῦτον ἐξέθεντο, λόγοις οἰκονομίας τὴν φωνὴν παρασιωπήσαντες, τότε πρὸς ἄλλα σπεύδειν ἐπείγοντα, καὶ τῷ τῶν αἱρετιζόντων τὸν θόρυβον ἀποσείεσθαι. Δι' ἣν αἰτίαν οὐδὲ Θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον σαφῶς οὕτω καὶ καθαρῶς προσηγόρευσαν, τῷ μὴ ἔχειν ἐκ τῶν Εὐαγγελίων ἑτοίμως τὴν προσηγορίαν πιστώσασθαι. Τί δ' ἔδει πρὸς διαλέξεις καὶ ὑπὲρ τῶν τοιούτων φωνῶν χωρεῖν αὐτοὺς καὶ λογομαχεῖν, καὶ τὸν πολὺν κλονεῖσθαι λαόν, ἐνὸν καὶ ἄλλως ἀναντιρρήτως τὴν εὐσεβῆ κρατύνεσθαι καὶ ὀρθόδοξον ἔννοιαν;

κϛ. Ὅτι γὰρ τὸ ἐκ Πατρὸς λέγειν ἐκπορευόμενον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τὸ ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ, ταυτὸν κατ' ἔννοιαν οὐ διάφορον, ἐκ τῶν τῆς αὐτῆς ἑβδόμης Συνόδου Πρακτικῶν ἐναργέστατα καταφαίνεται. Τῶν Τόμων γὰρ ὑπανεγνωσμένων συνοδικῶς, τοῦ τε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ διασαφοῦντος ἐκπορευόμενον, καὶ τοῦ, ἀϊδίως ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαγορεύοντος, ὁ μὲν τῶν τῆς Συνόδου σεπτῶν Πατέρων, οὕτως ἔχουσαν τὴν γνώμην ἐξήνεγκεν· « Ἐν μηδεμιᾷ ἐννοίᾳ παραλλάττοντα καὶ τὰ νῦν ἀναγνωσθέντα γράμματα ἐκ τῆς Ἀνατολῆς πεμφθέντα πρὸς Ταράσιον τὸν ἁγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχην, τοῦ ὑπ' αὐτοῦ προομολογηθέντος ὅρου τῆς πίστεως εὑρών, κἀγὼ ὁ ἀνάξιος τούτοις συντίθεμαι ». Ὁ δὲ τοιαύτην ὧν ἠκροάσατο τὴν κρίσιν πεποίηκε· « Τὰ ἀναγνωσθέντα γράμματα Ταρασίου τοῦ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ τὰ ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς διοικήσεως παρὰ τῶν αὐτόθι ἀρχιερέων, τοιαύτην οἰκειότητα ἔχειν πρὸς τὰ τοῦ αὐτοῦ ἡγοῦμαι ἀρχιερέως Κωνσταντινουπόλεως, ὥστε μηδεμίαν ἑτερότητα ἐν αὐτοῖς εἶναι, ἀλλὰ τελείαν ταυτότητα, ὡς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ τὰ ἄμφω εἶναι, ἢ ὡς πεπληρωμένα πάσης ὀρθοδοξίας ». Ἕτερος οὑτωσὶ ἀπεφήνατο. « Οἷς ὁ τῆς εὐσεβείας μεμελέτηται τρόπος, τούτοις δήπου πάντως καὶ ὁ τῆς ὀρθοδοξίας διαλάμπεται λόγος. Εἰκότως τοίνυν καὶ ἡ ἐμὴ βραχύτης, τοῖς ἀναγνωσθεῖσιν ἱεροῖς καὶ συνοδικοῖς γράμμασι τοῦ ὁσιωτάτου καὶ μακαριωτάτου τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων ἀρχιπροέδρου Ταρασίου, ἃ πρὸς τοὺς τῆς Ἑῴας ἐξαπέστειλεν, ἔστι γε μὴν καὶ τοῖς παρ' αὐτῶν πρὸς αὐτὸν ἀποσταλεῖσι νουνεχῶς τὸ τῆς διανοίας ἐνερείσας ὄμμα, κατὰ πάντα τῇ τῶν ἁγίων Πατέρων συμφωνοῦντα ὀρθοδόξῳ πίστει, διὰ τῆς ἀναγνώσεως ἔγνων ». Ἄλλος ταύτας εἴρηκε τὰς φωνάς· « Σύμφωνα ὁρῶν τὰ συνοδικὰ γράμματα Ταρασίου τε τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ τὰ ἀντίγραφα αὐτῶν τὰ ἀπὸ τῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀρχιερέων, συντίθεμαι αὐτοῖς ». Ἕτερος οὕτως ἐφθέγξατο· Ὥσπερ ἓν φρονοῦντες, ἐληλύθαμεν, οὕτω καὶ ἓν λέγειν ἐδιδάχθημεν. Συμφώνων τοίνυν οὐσῶν τῶν ὑπαναγνωσθεισῶν συνοδικῶν κεραιῶν Ταρασίου τοῦ ἁγιωτάτου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, τῶν σταλεισῶν παρ' αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἑῴας ἁγιωτάτους ἀρχιερεῖς, καὶ τῶν ἀντιγράφων τῶν παρ' αὐτῶν πρὸς αὐτὸν πεμφθέντων, πρὸς τὴν ἁγίαν καὶ ὀρθόδοξον πίστιν τῶν ἓξ οἰκουμενικῶν Συνόδων, οὕτω κἀγὼ πιστεύω ». Οἱ λοιποὶ τῶν ὁσιωτάτων ἐπισκόπων ταῦτ' ἐξεφώνησαν· « Πᾶσα ἡ κατὰ χάριν Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ τὸ φιλευσεβὲς θέσπισμα τῶν γαληνοτάτων καὶ ὀρθοδόξων ἡμῶν βασιλέων συναθροισθεῖσα ἁγία Σύνοδος, τὴν γενομένην ἀναφορὰν παρὰ Ἀδριανοῦ πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πρὸς τοὺς ὀρθοδοξοτάτους ἡμῶν βασιλεῖς, καὶ τὸν νυνὶ ἀναγνωσθέντα χάρτην, ὅρον ὀρθοδοξίας τοῦ ἁγιωτάτου καὶ μακαριωτάτου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ταρασίου ὄντα,

καὶ τὰ ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς ἀναπεμφθέντα πρὸς τὴν αὐτοῦ μακαριότητα παρὰ τῶν ἀρχιερέων γράμματα ἀποδεχόμενοι, στοιχοῦμεν καὶ ἀσπαζόμεθα ». Ἐντεῦθεν οἱ τὸ ἀληθὲς ἐκζητοῦντες πορίζονται, καὶ ὅτι τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεσθαι μετὰ τῆς οἰκείας Συνόδου κατεξετάσας καὶ δοκιμάσας ὁ ἁγιώτατος Ταράσιος, οὕτω θεοφρόνως καὶ θεοπνεύστως ἐξέθετο, κρίσει πολλῶν κυρωσάμενος, καὶ κήρυγμα παγκόσμιον δι' ἐπιστολῆς εἰς πᾶσαν διαπεφοιτηκυίας Ἐκκλησίαν Χριστοῦ ποιησάμενος.

κζ'. Εἰ δὲ τὸ τῆς πίστεως σύμβολον, ὁ παρὰ τῶν τῆς δευτέρας Συνόδου Πατέρων ἐκτέθειται καὶ οἱ τῆς ἑβδόμης ὅρον τῆς πίστεως καὶ αὖθις εἶναι κεκρίκασιν, οὐδὲν θαυμαστόν. Ἠρετίσαντο γὰρ ἐν τῷ κοινῷ τὸν πᾶσιν ἐγνωσμένον λόγον, καὶ εἰσέτι κρατεῖν καὶ μὴ δοκεῖν νέαν ὁμολογίαν ἐπὶ μηδενὶ κέρδει παραδιδόναι αὐτούς, ἡνωμένης οὔσης τῷ τότε τῆς Ἐκκλησίας ἁπάσης Χριστοῦ. Τέως τῶν ἁπάντων οὐδεὶς ἀντιφθέγξασθαι τῷ Πατριάρχῃ τετόλμηκεν. Ἦν γὰρ ἂν τοῖς Πρακτικοῖς ἐντεταγμένη καὶ ἡ ἀντίῤῥησις. Ἀλλ', ὡς ἔοικε, νῦν σύμπασα γνῶσις, σύμπας ζῆλος, τότε δέ γε καὶ ἐφεξῆς τοιοῦτον οὐδέν. Πῶς γὰρ ἂν τὸ τῆς ὀρθοδοξίας ἀλλότριον, εἴπερ ἦν ὅλως ἀνεπισήμαντον, ἕως δεῦρο παρεωράθη καὶ ἀστηλίτευτον; Ποῖον τῶν ἐκ φύλων δογμάτων οὐ διεπαυλίσθη πολυτρόπως παραδειγματισθέν; Ποῖος ἀρχηγὸς τῆς οἱασοῦν αἱρέσεως, ἢ συνήγορος, οὐκ ἐκκήρυκτος; Τὸ δι' Υἱοῦ παρὰ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τίνες ἀποβάλλονται; Καὶ τοὺς τὸ δόγμα θεμένους ἀνάγραπτον οὐκ οἰκειοῦνται, καὶ Πατέρας ἀποκαλοῦσι καὶ διδασκάλους καὶ ἁγίους Θεοῦ, καὶ φωναῖς εὐφήμοις ἐπ' Ἐκκλησίᾳ γεραίρουσι καὶ τὰς εὐχὰς αὐτῶν αἰτοῦνται, καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ἐπικουρίας ἱκετεύουσιν ἐπιτεύξασθαι; Καὶ ποίας ταῦτα τῆς συμφωνίας; Ἀλλ' ἔγωγε τέως τῶν ἁγίων ἀνδρῶν ὑγιῆ πέπεισμαι εἶναι τὰ δόγματα, καὶ ὧν οὐχ ὑγιῆ τὰ δόγματα, τούτους οὐχ ἂν εἴποιμι ἁγίους ποτέ. Οὕτως ἀφελῶς ἔχω καὶ ἀπραγμόνως· οὐδὲ γὰρ δένδρον ἀγαθὸν ἑωράκειν ποτὲ καρπὸν πονηρὸν προβαλλόμενον, ἀλλὰ τοῦ σαπροῦ δένδρου τὸν καρπὸν ἐκεῖνον εἶναι πεπείραμαι πονηρόν, τοῦ δ' ἀγαθοῦ δένδρου καλὸς ἀραρότως καὶ ὁ καρπός.

rum imperatorum sanctionem congregata est Synodus, relationem ab Adriano papa senioris Romæ ad maxime orthodoxos imperatores nostros, et chartam nunc lectam quæ rectam orthodoxamque definitionem sanctissimi et beatissimi œcumenici patriarchæ Tarasii complectitur, atque litteras ad beatitudinem ejus ab Orientis præsulibus missas, recipientes confirmamus et veneramur ». Hinc indagatores veritatis adstruunt, quod cum sanctisssimus Tarasius processionem Spiritus sancti ex Patre per Filium in germana Synodo examinasset approbassetque, ita pie admodum, et divino instinctu tradiderit, multorum judicio stabiliens, et per Epistolam ad universas Christi Ecclesias promulgationem universalem transmittens.

27. Quod si fidei Symbolum, quod a Patribus in Synodo secunda expositum fuit, etiam et illi in septima postea definitionem fidei esse decreverunt, non est cur miremur. Maluerunt enim publice cognitam omnibus, approbatamque definitionem robur adhuc habere, ne viderentur novam professionem sine ullo emolumento tradere, cum eo tempore universa Ecclesia Christi unionis vinculo colligaretur. Nec ullus tunc temporis ex his omnibus patriarchæ contradicere ausus est. Esset enim utique et contradictio in Actis inserta. Sed, ut videtur, hoc tempore omnis scientia, et omnis zelus abundat; tunc vero et subsecutis temporibus nil simile fuit. Quomodo enim quod erat ab orthodoxa fide alienum, si quid fuerat, omnino ad hæc usque tempora sine ulla nota, atque reprehensione neglectum delituisset? Quodnam de extraneis dogmatibus reprehensioni non patuit, multis modis palam traductum? Quis cujuscumque hæreseos auctor, sive patronus proscriptus non fuit? Per Filium a Patre procedere Spiritum sanctum, quinam condemnant? Annon eos qui simile dogma scripto tradiderunt sibi associant, patresque nuncupant, et præceptores, sanctosque Dei, et vocibus bene ominatis in Ecclesia cohonestant, et preces eorum implorant, eorumque subsidia consequi contendunt? Et quænam in his consensio? Ego vero sanctorum Patrum dogmata sana esse existimo, et quorum dogmata sana non sunt, eos nunquam ipse sanctos compellarim. Ita sum simplex, et minime curiosus: neque enim arborem bonam unquam conspicatus sum fructum malum producere: sed arboris putridæ fructum illum malum esse experientia ipsa cognovi; bonæ vero arboris bonus, ut et convenit, fructus est.

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Περὶ τῶν αὐτῶν, πρὸς τὸν εὐσεβῆ Βασιλέα Κωνσταντινουπόλεως

ΘΕΟΔΩΡΟΝ ΤΟΝ ΛΑΣΚΑΡΙΝ.

α΄. Ὁ αἰτῶν ἐν οὐ καιρῷ, καὶ λαμβάνων ἐν καιρῷ, παρίστησι τεκμηριωδῶς τὴν αἴτησιν εὔκαιρον, εἴγε προηγουμένῳ τῷ μὴ κατὰ καιρὸν, ἕποιτ' ἂν τὸ κατὰ καιρόν. Εἰ δέ τις τῇ τοῦ παρέχοντος ἐπιγράφοιτο προμηθείᾳ τὸ ἀποτέλεσμα, κἀντεῦθεν οὐχ ἧττον τὸ τοῦ καταρξάντος δείκνυται νουνεχὲς, ὅτι τε καλῶς ᾔδει καὶ λίαν ἐπιστημόνως, ἢ προκαταβάλλει τὰ σπέρματα, καὶ ὅτι τότε πάντως ἐχρῆν, ἵν' ὅτε δέοι μεταλήψαιτο τοῦ καρποῦ, προϋποτεθειμένης τῆς τοῦ ἐφίεσθαι συνετίσεως. Οὕτω καὶ γεωργὸς, οὕτω καὶ φυτουργὸς, κἂν μὴ παρὰ πόδας αὐτοῖς ἡ ἀπόλαυσις, προμοχθοῦσιν ὅμως διὰ τὴν ἔκβασιν, τῷ κρείττονι τῆς ἐλπίδος νευρούμενοι, τοὐναντίον ἀποσειόμενοι, καὶ ὡς ἐπ' ἔλαττον οἷα μηδέποτ' ἐσόμενον λογιζόμενοι. Τῷ τοι καὶ σὺ σοφίας μαίευμα καὶ τιθήνημα, μήπω κεκινημένης ἐνταυθοῖ τῆς ἤδη συνεῤῥηγμένης δογματικῆς συζητήσεως, φθάσεις ἐξῃτημένος λόγους περὶ ταύτης, ἐξ ὧν τεθάῤῥηκας ἑτέροις ἐνασχολουμένων τηνικαῦτα σπουδάσμασι, καὶ ἦν ἡ αἴτησις οὐ τόσον ἑαυτῇ συνεπαγομένη τὸ φορτικὸν, ὅσον δὴ τὸ προοπτικὸν, κἀν τῇ κεφαλῇ τοῦ σοφοῦ τοῖς γε ξυνιέναι δυναμένοις τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ καταγγέλουσα τὰ μήπω ὄντα προορωμένου πλέον, ἢ τὴν τῶν ὄντων ὑπόστασιν, οἱ κατανοεῖν ᾑρημένοι μόνα τὰ ἐν ποσίν. Ἐπεὶ δὲ νῦν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων, οὐκ ἂν φαίημεν, ὅτι κεκλήμεθα, μᾶλλον μὲν οὖν ἀλλ' ἠπείγμεθα, καί τοι τὸ σῶμα νοσηλευόμενοι, πρὸς τὴν τοῦ αἰτήματος εἴσπραξιν καὶ ἀπότισιν οἷα τινος ὡρισμένου φόρου καὶ ἱκανῶς ἀφωσιωμένου ὀφλήματος, ἔχεις τοῦ προκαταβεβλημένου τὴν ἐπικαρπίαν κατὰ καιρὸν· ἔχεις δ' ὁπόσην ἡ ἐν ἡμῖν ἀσθένεια τῆς σαρκὸς ἅμα καὶ τῆς διανοίας παραχωρεῖ.

β΄. Πρῶτον μὲν οὖν ἴσθι τὴν ἐκπόρευσιν ἐπὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τρόπον ὑπάρξεως, ὑποστατικὴν ἰδιότητα, καθώς ἐστιν ἡ γέννησις ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἡ ἀγεννησία ἐπὶ τοῦ Πατρός. Αὐτὸ γὰρ τὸ μὴ γεγεννῆσθαι, καὶ τὸ γεγεννῆσθαι, καὶ τὸ ἐκπορεύεσθαι, τὸν μὲν Πατέρα, τὸν δὲ Υἱὸν, τὸ δὲ, τοῦθ' ὅπερ λέγεται, Πνεῦμα ἅγιον, προσηγόρευσεν, ὥς φησιν ὁ πολὺς ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος. Οἱ δ' ὁμώνυμον ἐπὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τιθέντες τὸ ἐκπορεύεσθαι, δότωσαν ἑτέραν φωνὴν τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὑπάρξεως ἰδίως σημαντικὴν, ἢ μὴν καὶ τὴν ἀγεννησίαν καὶ τὴν γέννησιν ἐπὶ τῶν ἄλλων τῆς θεότητος ὑποστάσεων μετὰ τῆς αὐτῆς παραπληξίας ὁμωνυμείτωσαν. Μεθ' ἑτέρων μὲν γὰρ πραγμάτων τὸ ἐκπορεύεσθαι συνταττόμενον, οἷς ἂν συντάττοιτο, δηλώσειε τὸ κατάλληλον, ὡς τὸ, « Ποταμὸς ἐξ Ἐδὲμ ἐκπορεύεται », καὶ, « Ἐξεπορεύετο ἔξω καὶ ἐλάλει ἐπὶ τὸ αὐτό ». Μετὰ δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εὑρισκόμενον, αὐτὴν καὶ μόνην σημαίνει τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὕπαρξιν, καθὼς ἐν Εὐαγγελλίοις ὁ μόνος σοφὸς παραδέδωκε. Τὸ δέ γε προέρχεσθαι, καὶ τὸ ἐκλάμπειν, καὶ εἴτι τοιοῦτον, ἄλλοις μὲν καὶ αὐτὰ συντιθέμενα πράγμασιν, ἄλλας ἐννοίας εἰσάγουσιν. Ὡς τὸ, « Προέρχεται ὁ βασιλεύς », καὶ, « Οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος », ἐν Θεολογίᾳ δὲ παραλαμβανόμενα, τῇ μὲν περὶ τοῦ Πνεύματος τὴν τοῦ Πνεύματος σημαίνουσιν ὕπαρξιν, τῇ δὲ περὶ τοῦ Υἱοῦ, τὴν τοῦ Υἱοῦ· καὶ τὰς μαρτυρίας εὐχερὲς τῷ βουλομένῳ πολλάς γε οὔσας ἐκ τῆς ἱερᾶς Γραφῆς ἀναλέγεσθαι.

γ΄. Τὸ δὲ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπόρευσιν δι' Υἱοῦ εἶναι παρὰ Πατρὸς, ὁμολογούμενον ἦν ἀνέκαθεν, καὶ ἕως ἡμῶν τοῖς εὐσεβέσι καὶ πρεσβευόμενον, καὶ οἷα δόγμα κοινὸν ἀνατεθειμένον τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ. Καιρὸς δ' οὐ πολὺς, ἐξ οὗ τινες ἔπαθόν τι γελοιότατον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀθλιώτατον· βουλόμενοι γὰρ ἐκ περιουσίας ἀνελεῖν τὸ, ἐκ τοῦ Υἱοῦ, συνανεῖλον αὐτῷ καὶ τὸ, δι' Υἱοῦ, καὶ τὰ διδάγματα τῶν τοσούτων ἁγίων, ὅπου μὲν ἦν τις λαβὴ δοκοῦσα, διέστρεψαν, ὅπου δ' οὐκ ἦν οὐδαμῶς, ὡς ἀσύμφωνα δῆθεν τοῖς πολλοῖς διεκρούσαντο. Καὶ ὅπου μὲν ἦν τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς εἴτε προχεῖσθαι, εἴτε προέρχεσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐπὶ τῆς ἐκπορεύσεως παρεδέξαντο τὰ ὀνόματα· ὅπου

ORATIO SECUNDA

De iisdem, ad pium imperatorem Constantinopolitanum,

THEODORUM LASCARIM.

EODEM ALLATO INTERPRETE.

1. Qui intempestive poscit, et tempestive accipit, perspicuis argumentis tempestivam petitionem ostendit, si, cum id quod intempestivum erat, præcesserit, subsequatur illud quod opportunum est. Si vero quis rei assecutionem ejus, qui eam exhibet, providentiæ adscribat, inde non minor illius prudentia monstratur, qui eidem principium dedit : scivit enim caute et solerter quemnam in locum sementem projiceret, ut cum opus esset, postmodum fructum percipere posset, præhabita scilicet solerti cognitione illius, quod appeteret. Eadem ratione et agricola et sator, licet tum nullum ipsis emolumentum sit, ob eventum nihilominus labores præassumunt, spe meliore corroborati, quidquid illis adversari posset excutientes, tenentesque nihil illis evenire posse, quod spem frustretur vel minuat ? Propterea tu quoque sapientiæ fœtus atque alumnus, nondum hac in urbe mota quæ jam eruperat dogmatica quæstione, de ea providus rationes exposcis ab iis, quos tibi futuros morigeros existimasti, licet aliis studiis tum temporis occuparetur, et petitio illa non tantum molestiæ secum, quantum providentiæ afferebat, et in capite sapientis illis, qui res concipere poterant, oculos illius prænuntiabat, ea quæ nondum erant, melius prævidentis, quam eorum, quæ jam sunt, existentiam capiant illi, qui ea tantum, quæ ante pedes sunt, intelligunt. Cum vero nunc, rebus ita poscentibus vocemur, non dicam, sed compellamur, licet infirma atque ægra valetudine simus, ad petitionis exactionem atque solutionem, veluti cujusdam præscripti vectigalis, et satis jam dilati debiti, habes opportune, fructus eorum, quæ antea projeceras, habes, quantum nobis imbecillitas carnis mentisque permittit.

2. Ante omnia itaque scito processionem in Spiritu sancto modum existentiæ esse, et hypostaticam proprietatem, quemadmodum est in Filio nascibilitas, et in Patre innascibilitas. Illud etenim ingenitum esse, et genitum, et procedere, hunc quidem Patrem, illum Filium, hunc vero, de quo dicitur, Spiritum sanctum nuncupavit, ut in rebus Theologicis pertractandis eximius Gregorius Nazianzenus ait. Qui vero τὸ procedere in Spiritu sancto homonymum affirmant, assignent aliam vocem, quæ proprie existentiam Spiritus sancti notet, sin minus, innascibilitatem in aliis Divinis hypostasibus eodem stupore homonymon adstruant. Etenim τὸ procedere cum rebus aliis annexum, eorum quibuscum construitur, conjunctionem significabit : verbi gratia : *Fluvius ex Edem procedit*. Et hoc, *Procedebat foras, et loquebatur in idipsum* : verumtamen Spiritui sancto annexum, ipsam et solam Spiritus sancti existentiam signat, ut in Evangeliis, qui solus sapiens est tradidit. Progredi vero, et effulgere, et si quid simile est, aliis rebus connexa alios sensus præ se ferunt : *Progreditur rex*, et, *Justi fulgebunt sicut sol* : quæ in divinis assumpta, in Spiritu quidem Spiritus sancti existentiam significant, in Filio, Filii : et testimonia, quæ plurima sunt, ex sacris litteris, in promptu sunt perquirenti.

3. Verum enim vero Spiritus sancti processionem ex Patre per Filium esse multo jam antea in confessis erat, et usque ad hæc nostra tempora a piis hominibus asseritur, et veluti commune dogma *Ecclesiæ* recipitur. Sed nondiu est, ex quo nonnulli, ridicule dicam an miserrime affecti, dum vellent *ex Filio* tollere, una cum eo sustulerunt et *per Filium*, et tantorum Patrum documenta, si qua captionis dabatur ansa, perverterunt, sin vero nulla apparebat, tum illa, tanquam quæ cum multis aliis non convenirent, rejecerunt. Et ubicumque erat

ex Patre sive effundi, sive emanare Spiritum sanctum, de processione voces acceperunt, ubicumque vero per Filium annexum erat, effusionem ibi, et emanationem, et si quid aliud simile, pro dono et munere dici contenderunt.

4. Neque ulla illis prudentia adfuit discernendi, primum quidem multos sanctos Patres et apertissime omnino sancivisse per Filium Spiritum sanctum ex Patre procedere; at per Filium non procedere nullum, dum de rebus divinis ageret, affirmasse, nisi quis hoc a Theodoreto contentionis vitio dictum in medium afferat, propter quod depositus et proscriptus est; licet postea semetipsum condemnans, sermonibus propriis, quos execrandæ contentionis studio effutierat, ablegatis, et anathematis diris subactis, vix tandem receptus sit.

5. Secundo vero quonam modo posset Filius Spiritum largiri, nisi esset cum eo aliqua alia habitudine quam consubstantialitatis conjunctus? Etenim, si consubstantialitas causa in Filio esset suppeditationis Spiritus, sive alterius cujuspiam ex iis, quæ Spiritus habere dicitur a Filio, quando quemadmodum ejusdem essentiæ est cum Spiritu Filius; ita et Spiritus cum Filio, largitur vero Filius Spiritum, suppeditaret quoque Filium Spiritus; proprius est Filii Spiritus, proprius diceretur et Filius Spiritus, mittit Filius Spiritum, et ipse ut Deus contra mitteretur a Spiritu: loquitur Spiritus, quæcumque a Filio audit, et Filius loqueretur quæcumque a Spiritu audiret; ex Filio accipit Spiritus, acciperet et ex Spiritu Filius: per Filium Spiritus conjungitur Patri, et Filius per Spiritum proprio Patri conjungeretur: quæcumque habet Spiritus, a Filio habet, et Filius quæcumque habet, ea haberet a Spiritu: per Spiritum Filius operatur, et Spiritus per Filium operaretur: imago est Filii Spiritus, et Filius imago Spiritus esset: talem ordinem naturamque habet Spiritus ad Filium, qualem Filius habet ad Patrem, talem haberet et Filius ad Spiritum et ordinem, et naturam qualem ipse Spiritus ad Patrem. Multa his similia sunt. Interim autem, et ex his, quæ numerata jam sunt, qui omnino verecundiam non deposuit, et prorsus oblitus sui non est, veritati assensum præbebit.

6. Testimonia jam dictorum exposcis? Plurima paulo ante obtulimus, cum Tomum traderemus horum refertissimum; nihilominus ex iis et hic nonnulla apponemus. Divinissimus Athanasius prima contra Arianos Oratione hæc habet: « Rursum vero Salvator Deus existens, dominatu Patris perpetuo imperans, et Spiritum sanctum unicus ipse largiens ». Item: « Neque enim ex seipso Spiritus loquitur, sed Verbum est, quod illum dignis subministrat ». Item: « Denique quemadmodum ante Incarnationem Verbum cum esset, sanctis veluti proprium Spiritum elargiebatur, sic et homo factus Spiritu sanctificat omnes ». Et tertia Oratione: « Si Spiritus scit; multo magis scit Verbum, qua Verbum est, ex quo et Spiritus accipit ». Rursum: « Quæcumque habet Spiritus, ea habet a Verbo ». Illud autem: *Quicumque dixerit contra Filium hominis, remittetur ei*, exponens ait de Christo: « Ipse Verbum Dei cum sit, ipse per Spiritum omnia operatur ». Et ad Serapionem episcopum: « Imago Filii dicitur et est Spiritus ». Item: « Filius a Patre quidem mittitur, ipse vero Spiritum mittit: et Filius quidem Patrem glorificat, dicens, *Pater, ego te glorificavi*: Spiritus autem glorificat Filium: *Ille enim*, ait, *me glorificabit*. Et Filius inquit: *Quæ audivi a Patre, hæc et loquor mundo*. Spiritus ex Filio accipit: *De meo enim*, inquit, *accipiet, et annuntiabit vobis*; et Filius in nomine Patris venit: *Spiritus autem sanctus*, ait, *quem mittet Pater in nomine meo*. Talem ordinem et naturam cum habeat Spiritus ad Filium, qualem habet Filius ad Patrem, quomodo qui hunc creaturam vocat, non idem et de Filio necessario sentiet? Etenim si Spiritus est creatura Filii, subsequens omnino fuerit affirmare eosdem et Verbum Patris esse creaturam ». Magnus tum in agendis, tum in meditandis Basilius de fide tractans in Asceticis: « Patre mittente Filium, Filio mittente Spiritum sanctum ». Item: « Spiritus sanctus, qui docet, et memoriæ suggerit, quæcumque a Filio audierit ». Et ad Amphilochium scribens: « Unus vero est et Spiritus sanctus, qui et ipse singulariter enuntiatur, et per unum Filium uni Patri conjungitur ». Et ad fratrem suum inter sanctos sapientissimum Gregorium, de differentia essentiæ et hypostasis: « Quemadmodum, ait, in catena, qui unam extremitatem arripit, et aliud extremum una cum

δὲ τὸ δι' Υἱοῦ προσέκειτο, τὴν πρόχυσιν ἐκεῖ καὶ τὴν πρόοδον, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον ἀντὶ τῆς δωρεᾶς ἐξειλήφασι.

δ'. Σύνεσις δὲ οὐδεμία συνεωρακέναι, πρῶτον μὲν ὅτι πολλοὶ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐδογμάτισαν καὶ λίαν σαφέστατα τὸ διὰ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, τὸ δὲ μὴ διὰ τοῦ Υἱοῦ, τῶν ὅλων οὐδεὶς τῇ θεολογίᾳ προσέθετο πλὴν εἰ μή τις εἰσάγει τὸ τοῦ Θεοδωρήτου φιλονεικον, δι' ὃ καὶ καθῄρητο, καὶ ἀποκεκήρυκτο, κἂν ὕστερον κατεγνωκὼς καὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ, καὶ τοὺς οἰκείους λόγους, ὅσοι τῆς θεοστυγοῦς ἔριδος, ἀποσκευασάμενος, οὐμὴν ἀλλὰ καὶ τῶν τοῦ ἀναθέματος ἀραῖς καθυποβάλλων, μόλις οὕτω προσδέδεκτο.

ε'. Δεύτερον δὲ, τὸ πῶς ἂν ἔχοι ὁ Υἱὸς χορηγεῖν τὸ Πνεῦμα, μὴ κατά τινα σχέσιν ἑτέραν τῆς ὁμοουσιότητος ᾠκειωμένον αὐτῷ; Εἰ γὰρ τὸ ὁμοούσιον αἴτιον τῷ Υἱῷ τῆς χορηγίας τοῦ Πνεύματος, ἢ τινος τῶν ἄλλων, ὧν ἔχειν λέγεται παρὰ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, ἐπεὶ ὥσπερ ὁ Υἱὸς τῷ Πνεύματι ὁμοούσιος, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τῷ Υἱῷ. Χορηγεῖ δὲ ὁ Υἱὸς τὸ Πνεῦμα, χορηγήσαι ἂν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸν Υἱόν. Ἴδιον τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, ἴδιος ἂν λέγοιτο καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Πνεύματος. Ἀποστέλλει ὁ Υἱὸς τὸ Πνεῦμα, καὶ αὐτὸς ὡς Θεὸς ἀνταποσταλείη παρὰ τοῦ Πνεύματος. Ἐκεῖνα λαλεῖ τὸ Πνεῦμα, ὅσα ἂν ἀκούσῃ παρὰ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὁ Υἱὸς ἐκεῖνα λαλήσει, ὅσα ἂν ἀκούσειε παρὰ τοῦ Πνεύματος. Ἐκ τοῦ Υἱοῦ λαμβάνει τὸ Πνεῦμα, λήψοιτο καὶ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πνεύματος. Διὰ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα συνάπτεται τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Υἱὸς διὰ τοῦ Πνεύματος συνάπτοιτο τῷ οἰκείῳ Πατρί. Ὅσα ἔχει τὸ Πνεῦμα, παρὰ τοῦ Λόγου ἔχει, καὶ ὁ Υἱὸς ὅσα ἔχει, ταῦτ' ἂν ἔχοι παρὰ τοῦ Πνεύματος. Διὰ τοῦ Πνεύματος ὁ Υἱὸς ἐνεργεῖ, ἐνεργοίη καὶ τὸ Πνεῦμα διὰ τοῦ Υἱοῦ. Εἰκών ἐστι τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, καὶ ὁ Υἱὸς εἰκὼν ἂν εἴη τοῦ Πνεύματος. τοιαύτην τάξιν καὶ φύσιν ἔχει τὸ Πνεῦμα πρὸς τὸν Υἱὸν, οἵαν ὁ Υἱὸς ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα. Τοιαύτην ἂν ἔχοι καὶ ὁ Υἱὸς πρὸς τὸ Πνεῦμα καὶ τάξιν καὶ φύσιν, οἵαν αὐτὸ πρὸς τὸν Πατέρα. Πολλὰ τὰ τοιαῦτα. Τέως δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἀπηριθμημένων ὅγε μὴ πάντῃ ἀπηναισχυντημένος, καὶ ἀπονενεκρωμένος τῇ ἀληθείᾳ καταθοῖτο.

ϛ'. Ζητεῖς μαρτυρίας ὧν ἀρτίως εἰρήκαμεν; Πλείστας ἐναγχός σοι προκεκομίκαμεν, τόμον ὅλον ἐγκεχειρικότες τοιούτων μεστόν. Ὅμως ἂν ἐξ ἐκείνων κἀνταῦθα βραχείας τινὰς παραθήσομεν. Ὁ τοίνυν τὰ θεῖα πολὺς Ἀθανάσιος, ἐν μὲν τῷ κατὰ Ἀρειανῶν πρώτῳ τάδε φησίν· « Ὁ δὲ Σωτὴρ τὸ ἔμπαλιν Θεὸς ὢν, καὶ τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς ἀεὶ βασιλεύων, τοῦτε Πνεύματος τοῦ ἁγίου αὐτὸς ὢν χορηγὸς μόνος ». Καὶ πάλιν· « Οὐ γὰρ ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ Πνεῦμα λαλεῖ, ἀλλ' ὁ Λόγος ἐστὶν ὁ τοῦτο διδοὺς τοῖς ἀξίοις ». Καὶ αὖθις· « Ἀμέλει ὥσπερ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως Λόγος ὢν, ἐχορήγει τοῖς ἁγίοις ὡς ἴδιον τὸ Πνεῦμα, οὕτω καὶ ἄνθρωπος γενόμενος ἁγιάζει τοὺς πάντας τῷ Πνεύματι ». Ἐν τῷ τρίτῳ δὲ τῶν αὐτῶν· « Εἰ τὸ Πνεῦμα οἶδε, πολλῷ μᾶλλον ὁ Λόγος, ᾗ Λόγος ἐστὶν, οἶδε, παρ' οὗ καὶ τὸ Πνεῦμα λαμβάνει ». Καὶ αὖθις· « Καὶ ὅσα ἔχει τὸ Πνεῦμα, ταῦτα παρὰ τοῦ Λόγου ἔχει ». Τὸ δ', Ὃς ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ, διερμηνεύων, φησὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι, « Αὐτὸς Λόγος ὢν τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς διὰ τοῦ Πνεύματος ἐνεργεῖ τὰ πάντα ». Πρὸς Σεραπίωνα δὲ τὸν ἐπίσκοπον· « Εἰκὼν τοῦ Υἱοῦ λέγεται, καὶ ἔστι τὸ Πνεῦμα. Καὶ πάλιν· « Ὁ μὲν Υἱὸς παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀποστέλλεται, αὐτὸς δὲ τὸ Πνεῦμα ἀποστέλλει. Καὶ ὁ μὲν Υἱὸς τὸν Πατέρα δοξάζει, λέγων· Πάτερ, ἐγώ σε ἐδόξασα, τὸ δὲ Πνεῦμα δοξάζει τὸν Υἱόν. Ἐκεῖνος γὰρ, φησὶν, ἐμὲ δοξάσει. Καὶ ὁ μὲν Υἱὸς φησιν· Ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς, ταῦτα καὶ λαλῶ εἰς τὸν κόσμον. Τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ λαμβάνει· Ἐκ τοῦ ἐμοῦ γὰρ, φησὶ, λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Καὶ ὁ μὲν Υἱὸς ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς ἦλθε, τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, φησὶν, ὃ πέμψει ὁ Πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου. Τοιαύτην δὲ τάξιν καὶ φύσιν ἔχοντος τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸν Υἱὸν, οἵαν ἔχει ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα, πῶς ὁ τοῦτο κτίσμα λέγων, οὐ τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ ἐξ ἀνάγκης φρονήσει; Εἰ γὰρ ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ κτίσμα, ἀκόλουθον ἂν εἴη λέγειν αὐτοὺς καὶ τὸν Λόγον τοῦ Πατρὸς εἶναι κτίσμα ». Ὁ μέγας ἐν θεωρίᾳ καὶ πράξει Βασίλειος περὶ τῆς πίστεως διαλαμβάνων ἐν τοῖς Ἀσκητικοῖς· « Τοῦ μὲν Πατρὸς πέμποντος τὸν Υἱὸν, τοῦ δὲ Υἱοῦ πέμποντος τὸ ἅγιον Πνεῦμα ». Καὶ πάλιν· « Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ διδάσκον καὶ ὑπομιμνῆσκον πάντα, ὅσα ἂν ἀκούσῃ παρὰ τοῦ Υἱοῦ ». Ἐπιστέλλων δὲ πρὸς Ἀμφιλόχιον· « Ἓν δὲ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, φησὶ, καὶ αὐτὸ μοναδικῶς ἐξαγγελλόμενον, καὶ δι' ἑνὸς Υἱοῦ τῷ ἑνὶ Πατρὶ συναπτόμενον ». Πρὸς δὲ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν σοφὸν ἐν ἁγίοις Γρηγόριον, περὶ διαφορᾶς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως· « Ὥσπερ, φησὶν, ἐξ ἁλύσεως, ὁ τοῦ ἑνὸς ἄκρου ἁψάμενος, καὶ τὸ ἕτερον ἄκρον συναπέσπασατο, οὕτως ὁ τὸ Πνεῦμα ἑλκύσας δι' αὐτοῦ καὶ τὸν Υἱὸν συνεφειλκύσατο, καὶ εἰ τὸν Υἱὸν ἀληθῶς τις λάβοι, ἕξει αὐτὸν ἑκατέρωθεν, πῇ μὲν τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, πῇ δὲ τὸ ἴδιον Πνεῦμα συνεπαγόμενον. Οὔτε γὰρ τοῦ Πατρὸς, ὁ ἀεὶ ὢν ἐν τῷ Πατρὶ, ἀποτμηθῆναι δύναται, οὔτε τοῦ Πνεύματος ποτὲ διαζευχθήσεται τοῦ

ἰδίου, ὁ πάντα ἐν αὐτῷ ἐνεργῶν ». Τὸ δὲ τοῖς Ἀντιρρητικοῖς· « Ἑνὸς ὄντος τοῦ Θεοῦ, Θεὸς ὁ Υἱός, πατρικῇ φύσει, καὶ πατρικῷ ὀνόματι, καὶ ἑνὸς ὄντος Κυρίου τοῦ Υἱοῦ, Κύριος ὁ Πατήρ, τῷ τῆς εἰκόνος ὀνόματι καλούμενος, ὡς πρωτότυπος αὐτῆς καὶ γεννήτωρ, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα Κύριος ἀπὸ τοῦ Κυρίου τὴν ἐπωνυμίαν ἔχει, καθ' ὃ καὶ χορηγεῖται, καὶ ὁ Κύριος ἀπὸ τῆς εἰκόνος Πνεῦμα, ὅτε καὶ ὁ Θεὸς Πνεῦμα ἀπ' αὐτοῦ προσαγορεύεται ». Ὁ σοφώτατος Κύριλλος πρὸς τὴν βασίλισσαν Θεοδοσίαν περὶ τοῦ Χριστοῦ· « Ἀπολύων γὰρ ἁμαρτίας τὸν αὐτῷ προσκείμενον, τῷ ἰδίῳ λοιπὸν κατέχρισε Πνεύματι, ὅπερ ἐνίησι μὲν αὐτὸς ὡς ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, καὶ ἐξ ἰδίας ἀναπηγάζων φύσεως. Κοινὸν δὲ ὥσπερ τὸ χρῆμα τίθεις τῇ μετὰ σαρκὸς οἰκονομίᾳ διὰ τὴν ἕνωσιν καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐνέπνει σωματικῶς ». Ἐν δευτέρῳ βιβλίῳ τῶν Θησαυρῶν· « Ἀνάγκη τὸ Πνεῦμα τῆς οὐσίας ὑπάρχειν ὁμολογεῖν τοῦ Υἱοῦ, ὡς γὰρ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν ὑπάρχον, καὶ ἐπὶ τὴν κτίσιν παρ' αὐτοῦ πεμπόμενον, τὸν ἀνακαινισμὸν ἐργάζεται ». Καὶ πάλιν· « Οὐκ ἀλλότριον τῆς οὐσίας τοῦ Υἱοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλ' ἐν αὐτῷ, καὶ ἐξ αὐτοῦ, καὶ ὥσπερ ἐνέργεια τις φυσική ». Πρὸς δὲ Νεστόριον περὶ τοῦ Χριστοῦ πάλιν· « Αὐτὸς ἐνεργῶν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἔλακεν ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν ». Ἀλλ' ἐκ τούτων μὲν φανερόν, ὅτι δι' Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα παρὰ Πατρός.

ζʹ. Ἤδη δὲ καὶ τινας ἐνστάσεις τῶν ἀντικειμένων τὰς γε βιαιοτέρας ἐπισκεπτέον, ὅπως ἂν ἐξεταζομένων αὐτῶν ἡ τῆς ἀληθείας σύστασις ἐπὶ πλέον ἰσχυροτέρα φανείη, ἡ τῶν τῆς ἀπάτης συστροφῶν διαλύσει συντρέχουσα, καὶ τὸ δι' Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα πεφηνέναι παρὰ Πατρὸς ἐκφαίνουσα τρανότερον καὶ κρατύνουσα. Πῶς οὖν εἰκών ἐστι τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα; φασίν. Εἰ τοῦτό ἐστι, τῷ Υἱῷ κατὰ πάντα παρισωθήσεται, καὶ ἕξει παρ' ἑαυτῷ τὰ τῆς τοῦ Υἱοῦ γνωριστικὰ ὑποστάσεως. Πῶς οὖν οὐκ ἔσται γέννημα τοῦ Πατρός, ἀλλὰ πρόβλημα; ἢ πῶς οὐ τοῦ Υἱοῦ μὲν Υἱός, ἔγγονος δὲ τοῦ Πατρός, εἴπερ εἰς τὸν Υἱὸν ὡς εἰς ἀρχέτυπον ἀναφέρεται; Πρὸς ταῦτα, καὶ μὴ πρὸς ἡμᾶς ἡ μάχη, πρὸς γὰρ τοὺς εἰρηκότας εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλ' ἡμεῖς οὕτω φαμέν· Πᾶσα εἰκὼν ἐξ ἀνάγκης διαφέρει κατά τι πρὸς τὸ ἀρχέτυπον· διαφορᾶς γὰρ οὐκ οὔσης τινὸς ἐν αὐτοῖς, εἶεν ἂν αἱ εἰκόνες ἀρχέτυπα. Διό, καθάπερ ὁ Υἱὸς εἰκὼν ὑπάρχων Πατρός, διενήνοχε τοῦ πρωτοτύπου τῷ ἰδιώματι, Υἱὸς γὰρ, οὐ Πατήρ· γεννητός, οὐκ ἀγέννητος· οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰκὼν τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὂν καὶ λεγόμενον, Πνεῦμά ἐστιν, οὐχ Υἱός· προβλητόν, ἀλλ' οὐ γεννητόν, ἡ γὰρ ἰδιότης ἀκίνητός ἐστιν ἐκ τοῦ ταύτην ἔχοντος. Ἢ πῶς ἂν ἰδιότης μένοι κοινουμένη, καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς ἕτερον μεταπίπτουσα; Τὸ γὰρ ἐν δυσὶν ἢ πολλοῖς θεωρούμενον, κοινότης, ἀλλ' οὐκ ἰδιότης ἐστίν.

ηʹ. Ὅθεν οὐδὲ Υἱὸς ὅλως ἐκλήθη τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς ἂν εἴη μόνος Υἱὸς ὁ υἱός, καὶ μόνον υἱός, οὐ μὴν καὶ πατήρ· καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, πνεῦμα μόνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ Υἱός. Καθὼς καὶ ὁ Πατὴρ μόνον πατήρ. Διὸ καὶ ὁ μέγας ἐν θεωρίᾳ καὶ πράξει Βασίλειος οὕτω φησὶ πρὸς Εὐνόμιον ἀπορούντα, διά τι μὴ καὶ τὸ Πνεῦμα Υἱὸς τοῦ Υἱοῦ· « Ὅτι οὐ διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐκ Θεοῦ δι' Υἱοῦ, ἀλλ' ἵνα ἡ Τριὰς μὴ νομισθῇ πλῆθος ἄπειρον υἱοὺς ἐξ υἱῶν, ὡς καὶ ἐν ἀνθρώποις ἔχειν ὑποπτευθεῖσα. Ἀλλὰ λέγεις· Εἰ Θεοῦ μὲν εἰκὼν ὁ Υἱός, Υἱοῦ δὲ τὸ Πνεῦμα, καὶ εἰ Θεοῦ μὲν λόγος ὁ Υἱός, ῥῆμα δὲ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, διατί μὴ υἱὸς Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα εἴρηται; τούτῳ γὰρ ἰσχυροτάτῳ πρὸς τὴν ἀσέβειαν ἐχρήσω. Ἢ γὰρ Υἱόν, ἢ κτίσμα κελεύεις νοεῖν, καὶ ὅτι μὴ Υἱὸς ὠνόμασται, διὰ τοῦτο κτίσμα εἶναι, βλασφημεῖς τὸ τῆς κτίσεως αἴτιον, τὸ τῆς κτίσεως ἁγιαστικὸν καὶ θεοποιόν, τὸ Κυρίου καὶ Θεοῦ δεδοξασμένον ὀνόματι, τὸ τῶν θείων ἐνεργειῶν πληρωτικόν. Ἐπεὶ οὖν ἀνοίκειον σοι φαίνεται τῆς τοῦ Υἱοῦ προσηγορίας ὡς ἀλλότριον πατρὸς καὶ υἱοῦ, σκέψαι, πῶς υἱοὺς ἀπεργάζεται τοὺς ἁγιαζομένους. Εἰ δὲ σὺ διὰ τοῦ Πνεύματος Υἱὸς Θεοῦ, πῶς τὸ Πνεῦμα ξένον υἱότητος »; Καὶ αὖθις· « Λέγομεν οὖν ὅτι τὸ εἰπεῖν υἱὸν ἐξ Υἱοῦ, τὴν Τριάδα τῆς θεότητος εἰς πλήθους ὑπόνοιαν προσῆγεν ἀνθρώποις, ἀκούσασιν. Ἑτοῖμον γὰρ ἦν ὑπονοεῖν ὡς ὥσπερ υἱὸς ἐξ υἱοῦ γεγέννηται, καὶ ἐκ τούτου πάλιν ἕτερος ἂν εἴη γεγεννημένος, καὶ πάλιν ἄλλος, καὶ ἐπὶ πλῆθος ἴδοι. Διὰ τοῦτο τὸ μὲν ἐκ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα εἶναι τρανῶς ἀνεκήρυξεν ὁ Ἀπόστολος, λέγων ὅτι, τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐλάβομεν, καὶ τὸ δι' Υἱοῦ πεφηνέναι σαφὲς πεποίηκε Πνεῦμα ὀνομάσας αὐτό, καθάπερ Θεοῦ, καὶ νοῦν Χριστοῦ προσειπὼν καθάπερ καὶ Θεοῦ Πνεῦμα ὡς τοῦ ἀνθρώπου. Υἱὸν δὲ τοῦ Υἱοῦ προσειπεῖν ἐφυλάξατο, ἵνα εἷς μὲν Πατὴρ καὶ Θεὸς ὁ ἀεὶ Πατὴρ διαμένων, καὶ ὢν ἀϊδίως ὅ ἐστιν· εἷς δὲ Υἱὸς ἀϊδίῳ γεννήσει γεγεννημένος, ὁ ἄναρχος σὺν τῷ Πατρί, Υἱὸς ἀληθινὸς Θεοῦ ἀεὶ ὤν, ὅ ἐστι Θεὸς Λόγος καὶ Κύριος, ἓν δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀληθῶς ἅγιον Πνεῦμα.

ea attrahit, sic et qui Spiritum traxit, per eum et Filium simul traxit, et si quis Filium vere susceperit, habebit ipsum utraque ex parte, hac Patrem, illa proprium Spiritum una secum ducentem. Neque enim a Patre, qui semper in Patre est, præscindi potest; neque a Spiritu unicum dissecabitur proprio, qui omnia in ipso operatur ». Et in Antirrheticis : « Unus Deus cum sit, Deus Filius paterna natura et paterno nomine : unus cum sit Dominus Filius, Dominus Pater, imaginis nomine vocitatus, tanquam exemplar ejus et genitor, sic et Spiritus Dominus a Domino nomen habet, a quo subministratur, et Dominus ab imagine Spiritus, quando et Deus Spiritus ab eodem cognominetur ». Sapientissimus Cyrillus Alexandrinus, ad imperatorem Theodosium de Christo : « Liberans enim a peccatis eum, qui ipsi adhæret, proprio deinceps ungit Spiritu, quem immittit ipse, tanquam ex Deo Patre Verbum; et ex propria natura nobis emittens, et tanquam rem incarnationis, dispensatione communem ponens propter unionem etiam, ut homo corporaliter insufflabat ». Secundo libro Thesaurorum : « Necessario Spiritum ex natura Filii existere fatendum est; namque ut ex eo natura existens, et in creaturas ab eodem missus, renovationem efficit ». *Item* : « Non est alienus ab essentia Filii Spiritus sanctus, sed in ipso, et ex ipso, et veluti operatio quædam naturalis ». Item ad Nestorium de Christo : « Ipse operans per Spiritum sanctum dicebat : *De meo accipiet, et annuntiabit vobis* ». Atque ex his quidem manifestum est, per Filium esse Spiritum a Patre.

7. Sed jam adversariorum objectiones aliquæ et validiores considerandæ sunt, ut iis examinatis, veritas magis, fraudum machinis dissolutis, elucescat, per Filium Spiritum existere ex Patre planius confirmans atque stabiliens. Quomodo itaque imago Filii Spiritus est? inquiunt. Si id fuerit, Filio in omnibus exæquabitur, habebitque apud semetipsum per omnia hypostaseos Filii notas. Quomodo itaque non erit generatus a Patre, sed procedens? et quomodo non erit Filius Filii, et Patris nepos, si in Filium tanquam ad exemplar transfertur? Ad hæc licet contentio contra nos suscepta non sit, sed contra eos, qui Filii imaginem Spiritum sanctum asseverant, nos ita occurrimus. Omnis imago necessario ab exemplari suo in aliquo differt. Nam si nulla esset inter ea differentia, essent plane imagines exemplaria. Quapropter, quemadmodum Filius imago Patris cum sit, differt tamen ab exemplari, proprietate, Filius enim est, non Pater; generatus, non ingenitus; sic et Spiritus sanctus imago Filii cum sit et dicatur, Spiritus est, non Filius; effusus, sed non generatus : proprietas enim ab eam possidente avelli non potest : vel quomodo proprietas si communicaretur, et ab uno in alium transmearet? Quod enim in duobus, aut pluribus conspicitur, communitas est, non proprietas.

8. Hinc neque Filius prorsus vocatus est Spiritus sanctus; ut solus Filius esset filius, et tantummodo filius, et non pater : et Spiritus sanctus Spiritus solum, non item et Filius; quemadmodum et Pater solum pater. Propterea magnus tum agendis, tum meditandis Basilius Eunomio hæsitanti, quare non et Spiritus filius Filii? respondet : « Non quod non sit ex Deo per Filium, sed ne Trias infinitam multitudinem, filios scilicet ex filiis, ut in hominibus solet, in se habere existimaretur. Sed ais : Si Dei imago est Filius, Filii vero Spiritus; et si Dei quidem Verbum Filius, verbum vero Filii Spiritus; quare non et filius Filii Spiritus dictus est? hoc siquidem validissimo argumento ad tuam impietatem adstruendam usus es. Aut enim Filium, aut creaturam jubes non tenere : et quod Filius nuncupatus non est, ideo creaturam esse impie asseris illum, qui creaturæ causa est, qui creaturam sanctificat, et deificat, qui Domini Deique appellatione glorificatur, qui divinas complet operationes. Cum itaque appellatione Filii indignus tibi judicatur tanquam a Patre et Filio alienus, considera quanam ratione filios efficit eos, qui sanctificantur. Quod si tu per Spiritum filius Dei es, quomodo Spiritus a filiatione alienus est? » Item : « Dicimus itaque quod affirmare filium ex Filio, in multitudinis Triade Deitatis suspicionem homines, qui id audissent, adduxisset : in promptu enimque erat, suspicari, quod sicut Filius ex Filio generatus est; ita ex hoc rursus alius pregnatus esset, et rursus alius, et sic item plures alii unus post alium. Propterea ex Deo quidem esse Spiritum, palam Apostolus edixit : dicens; *Spiritum, qui*

x Deo est, accepimus ; et per Filium apparere plane demonstravit, cum Spiritum illum vocasset nti Dei, et mentem Christi insuper asserens, quemadmodum et Dei Spiritum ut hominis. Filium vero Filii dicere cavit, ut unus quidem Pater et Deus, qui semper Pater perseverat, et est ab æterno quod est : unus vero Filius sempiterna generatione generatus, qui sine principio est cum Patre, et Filius verus Dei semper est, qui est Deus Verbum et Dominus : unus et Spiritus sanctus vere Spiritus sanctus.

9 « Et quare, inquit, Spiritus descendit ad Filium in specie columbæ, si omnino ex Filio erat ? Qui ita sentit, modis omnibus in duo Christum unum dividit, ut ex Filio Dei Spiritum sanctum descendere dicat in filium hominis. Dicimus itaque non aliunde quam de cælo in Dominum Spiritum descendere decuisse, unde etiam vox Patris advenit, ut cælestem esse confirmaret, et Filium vere Dei, qui in terra abluebatur. Deinde ut in hominem propter dispensationem super Filium Spiritus descendit ». Hæc et sapientissimus docuit Cyrillus, Prophetam Joelem exponens : « Qua enim est, ait, Deus, et ex Deo secundum naturam Filius, (generatus enim vere est ex Deo Patre) proprius ejus et in eo, et ex eo Spiritus est : quemadmodum et de ipso Deo et Patre intelligitur. Qua vero factus est homo, et modo nostro apparuit et adscititius illi esse Spiritus dicitur; descendit enim super ipsum in specie columbæ, cum secundum nos factus, ut dixi, tanquam unus ex nobis per dispensationem baptizaretur. Tum et proprius ipsius Spiritus donatus ipsi dicitur propter humanitatem : et hæc est exinanitio. Cum itaque ut homo propter dispensationem accipiebat Spiritum suum, undenam illum nisi de cælo in sui gloriam debebat accipere ? Post passionem vero et resurrectionem, jam dispensatione perfecta, non accipit Spiritum sanctum, sed elargitur, et ex semetipso transmittit per insufflationem, facto ipso edocens, per eum a Patre procedere. Interim itaque Verbum incircumscriptum cum esset in Jordane cum corpore, quod assumpserat, et sine corpore in cælo, ut et ubique ipse de cælo ut Deus mittit Spiritum suum in semetipsum ut hominem ». Quapropter in rebus divinis præstans Athanasius, in iis quæ de Incarnatione unigeniti Verbi pertractat, postquam dixisset, tanquam columbam visum fuisse Spiritum sanctum descendentem, manentemque super Dominum, subdit : « Ipse enim superne demittebat ut Deus, et inferne ipse eum suscipiebat ut homo. Ex eo igitur in eum descendebat, ex ejus deitate in humanitatem ipsius ».

θʹ. Καὶ ἵνα τί, φησι, τὸ Πνεῦμα κατῆλθεν ἐπὶ τὸν Υἱὸν ἐν εἴδει περιστερᾶς, εἴπερ ἦν ὅλως ἐκ τοῦ Υἱοῦ ; Πάντως ὁ οὕτω φρονῶν, εἰς δύο διαιρεῖ τὸν ἕνα Χριστόν, ἵνα ἐκ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καταβαῖνον εἴπῃ τὸ Πνεῦμα ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου. Λέγομεν οὖν, ὡς οὐκ ἄλλοθεν ἐχρῆν κατιέναι τὸ Πνεῦμα ἐπὶ τὸν Κύριον, ἢ ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὅθεν καὶ ἡ φωνὴ τοῦ Πατρός, ὡς ἂν οὐράνιον εἶναι πιστώσηται, καὶ Υἱὸν ὄντως Θεοῦ τὸν ἐπὶ γῆς βαπτιζόμενον. Ἔπειτα καὶ ὡς εἰς ἄνθρωπον διὰ τὴν οἰκονομίαν ἐπὶ τὸν Υἱὸν τὸ Πνεῦμα κατέρχεται ». Τοῦτο καὶ ὁ σοφώτατος ἐδίδαξε Κύριλλος, τὸν προφήτην Ἰωὴλ ἐξηγούμενος· « Ἡ μὲν γάρ ἐστιν εἰπὼν Θεὸς καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ὁ Υἱός, (γεγέννηται γὰρ ἀληθῶς ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός,) ἴδιον αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ καὶ ἐξ αὐτοῦ τὸ Πνεῦμά ἐστι, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐπ' αὐτοῦ νοεῖται τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Ἡ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος καὶ πέφηνε καθ' ἡμᾶς, ἐπακτὸν αὐτῷ εἶναι τὸ Πνεῦμα λέγεται· καταπεφοίτηκε γὰρ ἐπ' αὐτὸν ἐν εἴδει περιστερᾶς, ὅτε καθ' ἡμᾶς γεγονώς, ὡς ἔφην, ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν οἰκονομικῶς ἐβαπτίζετο. Τότε καὶ τὸ ἴδιον αὐτοῦ Πνεῦμα δοτὸν αὐτῷ λέγεται, διὰ τὸ ἀνθρώπινον· καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ κένωσις. Ἐπεὶ γοῦν ὡς ἄνθρωπος διὰ τὴν οἰκονομίαν ἐδέχετο τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ, πόθεν ἔδει τοῦτο δέχεσθαι, εἰ μὴ ἀπὸ τῶν οὐρανῶν εἰς δόξαν αὐτοῦ; Μετὰ δὲ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν, ἤδη τῆς οἰκονομίας τετελεσμένης, οὐ δέχεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλὰ δίδωσι καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ προΐησι δι' ἐμφυσήσεως, πρακτικῶς ἐκδιδάσκων, ὅτι δι' αὐτοῦ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται. Τέως δ' οὖν ἐπεὶ ἀπερίγραπτος ὁ Λόγος καὶ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ μετὰ σώματος ἦν οὗ προσείληφε, καὶ ἀσωμάτως ἐν οὐρανῷ, καθὼς καὶ ἁπανταχοῦ αὐτὸς οὖν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ὡς Θεὸς πέμπει τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ εἰς ἑαυτὸν ὡς εἰς ἄνθρωπον ». Διὸ καὶ ὁ τὰ θεῖα πολὺς Ἀθανάσιος ἐν οἷς περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ μονογενοῦς Λόγου διέξεισιν, εἰπὼν ὅτι, ὥσπερ περιστερὰ ὤφθη τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καταβαῖνον καὶ μένον ἐπὶ τὸν Κύριον, ἐπάγει λοιπόν· « Αὐτὸς γὰρ ἄνωθεν αὐτὸ ἔπεμπεν ὡς Θεός, καὶ αὐτὸς αὐτὸ κάτωθεν ὑπεδέχετο ὡς ἄνθρωπος. Ἐξ αὐτοῦ οὖν εἰς αὐτὸν κατῄει, ἐκ τῆς θεότητος αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ ».

10. Adhuc validius instant atque objiciunt : Quidquid de Deo dicitur, aut Triadi commune est, aut uni hypostasi proprium ; quare id quod est emittere, aut tribus hypostasibus conveniet, aut uni : nihil enim medium inter naturalem et hypostaticam proprietatem agnoscimus. Quando vero ex Patre, nemine hæsitante, Spiritus procedit, et fieri nequit, ut a semet aliquid procedat, neque ex filio procedet ; et sic vis emittendi erit propria hypostasis paternæ : sic etenim et Gregorius in libro, qui de Dei cognitione inscribitur, Nyssaensium antistes docet : « Spiritus, inquiens, ex Paterna hypostasi procedens, hanc etiam ob causam, et Spiritum oris, non autem Verbum oris, David appellavit, ut proprietatem procedendi (Spiritus), Patri soli astrueret. »

ιʹ. Πάλιν ἐνίστανται γενναιότερον οὕτω προτείνοντες· Πᾶν ὃ περὶ Θεοῦ λέγεται, ἢ κοινόν ἐστι τῆς Τριάδος, ἢ μιᾶς ὑποστάσεως ἴδιον· ὥστε καὶ τὸ ἐκπορευτικόν, ἢ καὶ τῶν τριῶν εἴη ἂν ὑποστάσεων, ἢ μιᾶς ἐξ αὐτῶν, μέσον γάρ τι φυσικοῦ καὶ ὑποστατικοῦ ἰδιώματος οὐ γινώσκομεν. Ἐπεὶ δὲ παρὰ τοῦ Πατρὸς ὁμολογουμένως ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα, παρ' ἑαυτοῦ δὲ ἀδύνατον ἐκπορεύεσθαι, οὐδὲ παρὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται, καὶ ἔσται τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως ἴδιον τὸ ἐκπορευτικόν. Οὕτω γὰρ καὶ Γρηγόριος, ἐν βίβλῳ τῇ Θεογνωσίᾳ διδάσκει, τῶν Νυσσαέων ὁ πρόεδρος· « Πνεῦμα, λέγων, τὸ τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως ἐκπορευόμενον, τοῦ δ' ἕνεκα γὰρ καὶ Πνεῦμα στόματος, ἀλλ' οὐχὶ λόγον στόματος εἴρηκεν ὁ Δαβίδ, ἵνα τὴν ἐκπορευτικὴν ἰδιότητα τῷ πνι (πρι) μόνῳ προσοῦσαν πιστώσηται ».

11. Quid itaque nos adhuc dicimus? Primum quidem nos Spiritum sanctum non ex Filio tanquam ex primo principio asseveramus, sed per Filium ex Patre. Deinceps, quemadmodum non potest ex seipso procedere omnino, neque a semetipso mitti poterit, ne idem et mittens sit secundum idem et missum. Cum autem et a Patre mittitur, et Filio, sicuti ipse Patris Filius in Evangelio docuit, novimus missionem Spiritus mediam inter hypostaticam et naturalem proprietatem : quare instantiæ fundamentum disjectum plane emarcuit. Quid porro dicerent de ipso Spiritus nomine, quod in iis, quibus medium non agnoscunt, medium tamen esse cognoscitur. Spiritus enim Patris, et Spiritus Filii sanctus Spiritus dicitur et est ; sui ipsius vero Spiritus neque est neque dicitur ; quemadmodum neque Pater sui ipsius Pater ; neque Filius sui ipsius Filius.

ιαʹ. Τί οὖν ἡμεῖς πρὸς ταῦτα φαμέν ; Πρῶτον μέν, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ ἐκ τοῦ Υἱοῦ καθάπερ ἐκ πρώτης ἀρχῆς δογματίζομεν, ἀλλὰ διὰ τοῦ Υἱοῦ παρὰ τοῦ Πατρός. Ἔπειτα καθὼς οὐ δύναται παρ' ἑαυτοῦ ἐκπορεύεσθαι πάντως, οὐδ' ἀποστέλλεσθαι παρ' ἑαυτῷ δύναιτ' ἄν, ἵνα μὴ τὸ αὐτὸ καὶ ἀποστέλλον εἴη κατὰ ταυτόν, καὶ ἀποστελλόμενον. Ἐπεὶ δὲ καὶ παρὰ Πατρὸς ἀποστέλλεται, καὶ παρὰ τοῦ Υἱοῦ, καθὼς αὐτὸς ὁ τοῦ Πατρὸς Υἱὸς ἐν Εὐαγγελίοις ἐδίδαξεν, ἔγνωμεν ἰδοὺ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Πνεύματος, μέσην ὑποστατικῆς τε καὶ φυσικῆς ἰδιότητος· ὅθεν ὁ τῆς ἐνστάσεως θεμέλιος διασέσεισται καὶ σεσάθρωται. Τί δ' ἂν φαῖεν καὶ κατ' αὐτὸ τὸ τοῦ Πνεύματος ὄνομα τοῦ ἀγνώστου μέσου γινωσκομένου. Πνεῦμα γὰρ Πατρός, καὶ Πνεῦμα Υἱοῦ, τὸ ἅγιον Πνεῦμα λέγεται καὶ ἔστιν. Ἑαυτοῦ δὲ Πνεῦμα οὔτ' ἔστιν, οὔτε λέγεται, καθὼς οὐδὲ ὁ Πατὴρ ἑαυτοῦ Πατήρ, ἢ ὁ Υἱὸς ἑαυτοῦ Υἱός.

12. Cæterum illud examinandum est, utrum recte tutoque sapientis Gregorii (Nysseni) dictum adductum sit, dicentis, ut ipsi aiunt, Davidem ideo dixisse spiritum oris Spiritum, et non verbum oris Verbum, ut proprietatem emittendi soli Patri assereret. Quomodo itaque

ιβʹ. Ἀλλ' ἐξεταστέον λοιπόν, εἴπερ ὀρθῶς τε καὶ ἀσφαλῶς τὸ τοῦ σοφοῦ Γρηγορίου ῥητὸν παρενήνεκται, λέγοντος, ὡς αὐτοί φασι, τὸν Δαβὶδ τούτου χάριν εἰρηκέναι τὸ πνεῦμα στόματος Πνεῦμα, καὶ μὴ τὸν λόγον στόματος Λόγον, ἵνα τὴν ἐκπορευτικὴν ἰδιότητα τῷ Πατρὶ μόνῳ προσοῦσαν πιστώσηται. Πῶς οὖν εἰ τὸν λόγον εἰρήκει στόματος Λόγον,

καὶ τινι μετὰ τοῦ Πατρὸς ἑτέρῳ τὴν τοιαύτην ἂν ἐκπορευτικὴν ἰδιότητα ἐκοινώσατο; ποίαν ἔχει τὴν ἀνάγκην ὁ λόγος; Ἀλλ', ὡς ἔοικεν, ἡ παροδικὴ τῶν Γραφῶν διεξέλευσις, οὐχ ἧττον ἢ τὸ τοῦ τρόπου φίλερι, καὶ τὸ ἐντεῦθεν κακοῦργον τὰς τοιαύτας ἀτοπίας εἰσήνεγκε. Τρισὶ γὰρ στοιχείοις μεθ' ἐπιθέσεως κεραίας τῆς πνι λέξεως διαχαραττομένης συγκοπτικῶς, κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τῆς πρι, τοῦ μέσου μόνου γε διενηνοχότος, ἡ τοῦ μέσου παραφθορά τε καὶ μεταποίησις, καὶ γὰρ εὐχερής, τὴν ἀπάτην τοῖς μὴ ἐπεσκεμμένοις προυξένησε τὸ τοῦ Πνεύματος ἴδιον τῷ Πατρὶ προσαρμόσασιν.

ιγ'. Ἀλλ' ἐχρῆν ἐννοῆσαι τὸ ἐκπορεύεσθαι παθητικῶς μὲν ἐσχηματισμένον, φέρον δὲ δήλωσιν ἐνεργητικήν, ὡς εἶναι μᾶλλον ἐκπορευτικὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἤπερ ἐκπόρευτον. Ἐνεργεῖν γάρ, ἀλλ' οὐχὶ πάσχειν ἐστὶ τὸ πορεύεσθαί τε καὶ ἐκπορεύεσθαι. Διὸ καὶ ὁ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ καιρίως ἀπαγγέλλων φησί· « Τοῦ δ' ἕνεκα Πνεῦμα στόματος, ἀλλ' οὐχὶ Λόγον στόματος εἴρηκεν ὁ Δαβίδ, ἵνα τὴν ἐκπορευτικὴν ἰδιότητα μόνῳ προσοῦσαν τῷ Πνεύματι πιστώσηται ». Μὴ μέντοι δηλαδὴ καὶ τῷ Λόγῳ, καὶ γὰρ ἐπεὶ τὰ τοῦ στόματος ῥήματα ἐκπορευόμενα λέγεται. « Τὰ γὰρ ἐκπορευόμενα, φησί, διὰ τῶν χειλέων μου, οὐ μὴ ἀθετήσω ». Τούτου χάριν εἴρηκεν ὁ προφήτης· « Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν », ἀλλ' οὐχί, τῷ Λόγῳ τοῦ στόματος Κυρίου. Ἵνα μὴ διὰ τοῦ εἰπεῖν τῷ λόγῳ τοῦ στόματος, προσμαρτυρήσῃ τῷ Υἱῷ καὶ Λόγῳ τὸ ἐκπορευτικόν. Ἐπήγαγε δέ· Καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, ὡς ἂν ἐντεῦθεν τῷ Πνεύματι καὶ μόνῳ πιστώσηται τὸ ἐκπορευτικόν. Ὅτι δὲ τὴν ἐκπορευτικὴν ἰδιότητα χαρακτηριστικὴν οἶδε τοῦ Πνεύματος ὁ τοῦ Νυσσαέων καὶ τῆς οἰκουμένης φωστήρ, ἀριδήλως ἐξ ὧν ἐπιφέρει παρίστησιν· λέγει γὰρ οὕτως· « Ἵνα διὰ μὲν τοῦ Λόγον εἰπεῖν, τὴν ὡς ἐκ νοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀπαθεστάτην καὶ ἄῤῥητον τοῦ Υἱοῦ παραδεξώμεθα γέννησιν. Διὰ δὲ τοῦ εἰρηκέναι Πνεῦμα στόματος τὴν ἁγιαστικὴν καὶ οὐσιώδη δύναμιν, καὶ ζωαρχικὴν τοῦ Πνεύματος ὑπόστασιν ὑπολάβωμεν, τῷ τῆς ἐκπορευτικῆς ἰδιότητος ὀνόματι δηλονότι χαρακτηριζομένην ». Καὶ ὁ ἐν ἁγίοις δὲ πατὴρ Ἀναστάσιος, ἰδίωμα τοῦ Πνεύματος γινώσκει τὸ ἐκπορευτικόν· ἐν γὰρ ἕκτῳ καὶ δεκάτῳ κεφαλαίῳ τῆς αὐτοῦ βίβλου τῆς Ὁδηγοῦ κεκλημένης οὕτω φησί· « Οὐ γὰρ τὸ ἀγέννητον τοῦ Πατρὸς πρόσωπον ἐσαρκώθη, οὔτε μὲν ἡ ἐκπορευτικὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὑπόστασις ». Τοῦ δέ γε παρὰ τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεσθαι, κωλυτικὸν οὐκ ἔστιν, οὐδαμῶς τὸ διὰ τοῦ Υἱοῦ. Καθὼς καὶ ὁ σοφὸς οὗτος ἱεράρχης περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος πρὸς Ἀβλάβιον θεολογῶν, διαῤῥήδην βοᾷ· « Τὸ ἀπαράλλακτον, λέγων, τῆς φύσεως ὁμολογοῦντες, τὴν κατὰ τὸ αἴτιον καὶ αἰτιατὸν διαφορὰν οὐκ ἀρνούμεθα. Ἐν ᾧ μόνῳ διακρίνεσθαι τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου καταλαμβάνομεν· τῷ τὸ μὲν αἴτιον πιστεύειν εἶναι, τὸ δὲ τοῦ αἰτίου. Καὶ τοῦ ἐξ αἰτίου δὲ ὄντος, πάλιν ἄλλην διαφορὰν ἐννοοῦμεν. Τὸ μὲν γὰρ προσεχῶς ἐκ τοῦ πρώτου, τὸ δὲ διὰ τοῦ προσεχῶς ἐκ τοῦ πρώτου. Ὥστε καὶ τὸ μονογενὲς ἀναμφίβολον ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ μένειν, καὶ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸ Πνεῦμα μὴ ἀμφιβάλλειν, τῆς τοῦ Υἱοῦ μεσιτείας καὶ ἑαυτῷ τὸ μονογενὲς φυλαττούσης, καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς φυσικῆς πρὸς τὸν Πατέρα σχέσεως μὴ ἀπειργούσης ». Ὁ αὐτὸς περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος διαλαμβάνων, καὶ κατὰ Μακεδονίου φερόμενος, οὕτω διατυποῖ καὶ τὴν τοῦ Υἱοῦ γέννησιν, καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος πρόοδον· « Ἐφ' ὧν ἡ κατὰ τὸ ἀγαθὸν ἐνέργεια, φάσκων, οὐδεμίαν ἐλάττωσιν ἢ παραλλαγὴν ἔχει, πῶς ἐστιν εὔλογον τὴν κατὰ τὸν ἀριθμὸν τάξιν, ἐλαττώσεώς τινος ἢ τῆς κατὰ φύσιν παραλλαγῆς οἴεσθαι σημεῖον εἶναι. Ὥσπερ ἂν εἴ τις ἐν τρισὶ λαμπάσι διῃρημένην βλέπων τὴν φλόγα, αἰτίαν δὲ τοῦ τρίτου φωτὸς αἰτίαν ὑποθώμεθα εἶναι τὴν πρώτην φλόγα ἐκ διαδόσεως διὰ τοῦ μέσου τὸ ἄκρον ἐξάψασαν, ἔπειτα κατασκευάζει πλεονάζειν ἐν τῇ πρώτῃ φλογὶ τὴν θερμασίαν, τῇ δ' ἐφεξῆς ὑποβεβηκέναι καὶ πρὸς τὸ ἔλαττον ἔχειν τὴν παραλλαγήν, τὴν δὲ τρίτην, μὴ δὲ πῦρ ἔτι λογίζεσθαι, κἂν παραπλησίως καίῃ καὶ φαίνῃ, καὶ πάντα τὰ τοῦ πυρὸς ἐργάζηται ». Πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ἀντιῤῥητικῶν τάδε φησί· « Οὐκ ἀνάγκη πάσῃ τῇ εἰκόνι δουλεύοντας δοῦναι τοῖς συκοφάνταις λαβὴν ἐν τῇ τοῦ ὑποδείγματος ἀτονίᾳ. Οὐχὶ ἀκτῖνα ἐξ ἡλίου νοήσομεν, ἀλλ' ἐξ ἀγεννήτου ἡλίου. Ἄλλως ἥλιον τὸν Υἱὸν ὁμοῦ τῇ τοῦ πρώτου ἐπινοίᾳ γεννητῶς αὐτῷ συνεκλάμποντα, καὶ κατὰ πάντα ὡσαύτως ἔχοντα κάλλει, δυνάμει, καὶ λαμπηδόνι, μεγέθει, φαιδρότητι, καὶ πᾶσιν ἁπλῶς τοῖς περὶ τὸν ἥλιον θεωρουμένοις. Καὶ πάλιν, ἕτερον τοιοῦτον φῶς τὸ Πνεῦμα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον οὐ χρονικῷ τινι διαστήματι τοῦ γεννητοῦ φωτὸς ἀποτεμνόμενον, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ μὲν ἐκλάμπον, τὴν δὲ τῆς ὑποστάσεως αἰτίαν ἔχον ἐκ τοῦ πρωτοτύπου φωτός ». Ἐκλάμποντα εἴρηκε τὸν Υἱόν, ἐκλάμπον εἴρηκε καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Διὰ τοῦ ἐκλάμπειν ἐδήλωσε τὴν ὕπαρξιν τοῦ Υἱοῦ. Διὰ τοῦ ἐκλάμπειν ἐδήλωσε καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος ὕπαρξιν. Τὸ ἀπαθές, καὶ ἄχρονον τῆς τοῦ Υἱοῦ γεννήσεως, καὶ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐκπορεύσεως σημήναμενος δι' οἰκειότητα ὀνόματος τοῖς πράγμασιν, οἷς ἐχρήσατο τῷ ἡλίῳ καὶ τῷ φωτί. Προσμαρτυρήσας δέ γε τῷ διὰ τοῦ γεννητοῦ φωτὸς ἐκλάμποντι τὴν αἰτίαν τῆς ὑποστάσεως ἐκ τοῦ πρωτοτύπου φωτός, ἐδήλωσε καθαρῶς καὶ εἰλικρινῶς, ὅτι δι' Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα παρὰ Πατρός. Τοιούτῳ χρᾶται τῷ ὑποδείγματι περὶ τῶν αὐτῶν, καὶ ὁ τοῦδε τοῦ Πατρὸς ὁμώνυμος καὶ τῆς Θεολογίας ἐπώνυμος, ἐν οἷς δογματίζει περὶ τοῦ Πνεύματος. « Ἀμέριστος γάρ, φησί, ἐν μεριστοῖς, εἰ δεῖ συντόμως εἰπεῖν ἡ θεότης, καὶ οἷον ἐν ἡλίοις τρισὶν ἐχομένοις ἀλλήλων ». Μία τοῦ φωτὸς σύγκρισις, οὐκ εἶπεν ἁπτομένοις,

si dixisset Verbum oris verbum, quemnam una cum Patre hujus emittendi proprietatis participem fecisset? Quam oratio necessitatem arguit? Sed, ut videtur, Scripturarum subita nec satis accurata lectio, non minus quam mores contentiosi, et quae mox subsequitur, facinorosa astutia, absurda haec in medium protulit. Cum enim tribus elementis, et apice superposito vox *Spiritus* exaretur, dum abbreviatur et pari modo etiam vox *Patris* medio elemento tantum discrepante, medii corruptio atque immutatio, quod facile fieri potuit, in fraudem parum consideratos deduxit, qui quod proprium erat Spiritus, Patri adaptarunt.

13. Sed oportebat porro considerare ἐκπορεύεσθαι (ἐκπορεύεσθαι) *procedere*, passive quidem formari, sed sensu prae se ferre activum; ut potius sit Spiritus sanctus πορευτικὸς *procedens*, quam ἐκπόρευτος *emanatus*, aut profusus, ut ita dicam: agere enim est, et non pati, progredi, et procedere. Quapropter sapiens hic vir opportune interpretans, ait: « Ideo spiritum oris, non vero verbum oris David dicit, ut procedendi proprietatem soli spiritui vindicaret »; non vero et ipsi Verbo, quia verba oris procedere dicuntur: *Quae enim procedunt*, ait, *per labia mea*, *non faciam irrita*: propterea Vates dixit: *Verbo Domini caeli firmati sunt*; et non verbo oris Domini, ne dicendo *Verbo oris* astrueret Filio et Verbo vim procedendi: subnexuit autem: *Et Spiritu oris ejus*, ut inde Spiritui et soli processionem vindicaret. Procedendi porro proprietatem tanquam propriam Spiritus notionem agnovisse Nyssaenorum et totius orbis splendorem, ex his quae subdit manifeste colligimus; sic enim infert: « Ut cum Verbum diceret, veluti ex intellectu Dei, et Patris nullis passionibus obnoxiam, atque ineffabilem Filii generationem haberemus; cum vero Spiritum oris, sanctificantem et essentialem facultatem, et vivificantem Spiritus hypostasim intelligeremus; processivae proprietatis nomine, quasi nota signatam ». Sanctus quoque pater Anastasius proprietatem Spiritus processionem agnoscit. Namque decimosexto capite libri, cui *Duci viae* nomen est, haec habet: « Neque enim ingenita Patris persona carnem assumpsit, neque procedens sancti Spiritus hypostasis ». Et a paterna hypostasi Spiritum sanctum procedere nullo modo impedit, quin etiam per Filium; ut sapiens hic antistes de sancta Trinitate ad Ablabium pertractans palam clamat: « Immutabilitatem, dicens, naturae confitentes, non imus inficias secundum causam et causatum differentiam, in qua sola discerni aliud ab alio deprehendimus, cum hoc quidem causam credamus esse, illud ex causa. Et illius etiam, quod ex causa est, rursus aliud discrimen observamus: hoc etenim est immediate ex primo, hoc vero per id, quod contiguum atque immediatum est, ex primo; ut et unigeniti proprietas absque ambiguitate in Filio maneat, et ex Patre Spiritum esse nulli dubium sit Filio, qui medius est, sibi ipsi unigeniti proprietatem conservante, et Spiritum a naturali ad Patrem habitudine minime arcente ». Idem de Spiritu S. agens, et adversus Macedonium disserens, ita et Filii generationem, et Spiritus processionem exprimit. « In quibus, quae secundum bonum operatio est, imminutionem aut immutationem habet, quomodo nullum rationi consentaneum fuerit, ordinem secundum numerum imminutionis alicujus, aut secundum naturam immutationis signum esse existimare. Quemadmodum si quis in tribus lampadibus subdivisam flammam conspiciens; causam vero tertii luminis supponamus esse primam flammam ex communicatione cum medio extremum inflammantem, postmodum adstrueret in prima flamma abundare calorem, eam vero, quae subsequitur, immutari et paulatim imminui; tertiam nec ignem amplius censendum esse, licet aequa ratione adurat et splendeat, omniaque ignis operetur ». Rursus ipse in primo Antirrheticorum haec ait: « Non oportet imagini servientes praebere calumniatoribus ansam in exempli imbecillitate. Non radium ex sole intelligimus, sed ex ingenito sole alium solem, Filium scilicet simul cum primi intellectione per generationem una cum ipso effulgentem, eidemque per omnia aequalem pulchritudine, virtute, splendore, magnitudine, claritate, et uno verbo omnibus, quae soli inesse cernuntur: et rursus aliud simile lumen Spiritum eodem modo, non temporis aliquo intervallo a genito lumine dissectum, sed per illud splendens, ac hypostaseos causam habens ex primo illo, ac exemplari lumine ». Effulgentem dixit Filium, splendentem dixit et Spiritum sanctum, per splendorem

existentiam Filii, per splendorem Spiritus quoque existentiam manifestavit: nulli passioni obnoxiam, nulli tempori subjacentem Filii generationem, et Spiritus processionem indicans per nomen rebus affine solis et luminis, quibus usus est: et suo testimonio constabiliens, illius, qui per genitum lumen splendet, causam hypostasis ex prototypo lumine, pure planeque commonstravit, per Filium esse Spiritum ex Patre. Hoc idem exemplum usurpat de iisdem Pater (Greg. Nazianz.) hujusce nominis, et cui Theologi cognomen est, in his, quæ de Spiritu docet: « Indivisa enim, ait, in distinctis, si breviter nos expedire volumus, Deitas, et veluti in tribus solibus sibi invicem cohærentibus est ». Una est luminis comparatio, non dixit, se mutuo tangentibus, sed cohærentibus: hac enim ratione soles haberent et esse, et illuminare; hic quidem principaliter, illi sine tempore ex principio; non, inquam, post principium omnino; et unus quidem ex ipsis immediate ex principio, alius per medium ab ipso principio. Et hac ratione possumus intelligere, quod solibus cognatum est et infinitum: hoc modo trium infinitorum infinita cognatio conspicietur.

14. Nam si per Verbum a Patre non procedit Spiritus, medius Pater erit, utraque ex parte ferens Verbum et Spiritum. In confesso porro est, esse principium; et si tanquam a principio Patre Verbum et Spiritus, et non alius per alium, Deitatis divisio introducitur, præterquam quod Verbum et Spiritus ab invicem non distinguerentur. Quomodo enim unum esset Trias? Et si id non fuerit, quomodo incircumscripta? Quonam modo cum Filio Spiritus, quemadmodum Filius cum Patre secundum eumdem theologum: « Omnia quæcumque Pater habet, sunt Filii, præter ingeniti rationem: omnia quæ habet Filius, sunt Spiritus, excepta generatione: dedecebatque omnino deficere aliquando aut Filium Patri, aut Spiritum Filio; et unam gloriam Patris agnoscimus, æqualem cum eo unigeniti honorem; unam Filii et Spiritus gloriam. Neque sustinet Pater Filio privari, neque Filius Spiritu sancto? » Et secundum magnum Basilium: « Quemadmodum se habet Filius ad Patrem, ita Spiritus ad Filium ». Et plane secundum divinum Athanasium: « Eamdem unitatem habet Spiritus ad Filium, quam habet Filius ad Patrem ».

15. Quid porro impediet aliquando effari, quæ ex altera parte respondent? penitus nihil. Sed si Filius generatur a Patre, Spiritus per Filium ab eodem Patre procedit, omne absurdum atque improbabile longe fit: namque ostenditur Deus principium, et medium, et finis, per seipsum, et per ea quæ ex ipso sunt; et necessario Deitas Trinitas. Unum etenim medium ratio novit, quod si plura supponantur, medium omnino nullum erit. « Propterea unitas in dyadem mota ad Triadem stetit. » Sic itaque et principium proprie principium; et quæ ex principio, et in principio erunt, in seipsis summam unionem, summamque consociationem sibi et inter se vindicantia, et ad principium unam vim indivisam præ se ferentia atque infinitam. Ubi enim medium vere medium est, ibi et unum: et ubi unio est, ea secundum unius participationem gignitur: in tantum namque quæ unita sunt, uniuntur, in quantum vere unius participant. Hoc et externi subobscure imaginati sunt. Unde et tria omnia, et ter ubique secundum summam ac mutuam cohærentiam philosophantur. Hinc infinitum nonnulli hoc universum asseverantes, aberrarunt a veritate, eum nullum discernerent inter creaturam et Deitatem discrimen, neque caperent, quid sit id, quod natura, et quid, quod participatione est, et quantum quod productum est a productrice causa et principio differat. Demonstratum est itaque, etsi succincte, abunde nihilominus ei, qui veritatem dijudicare novit, nulla alia ratione Spiritum sanctum ex Patre procedere nisi per Filium, quemadmodum eodem Spiritu afflati tradiderunt.

ἀλλ' ἐχομένοις. Ὥστω δ' ἂν ἔχοιεν οἱ ἥλιοι τὸ εἶναι καὶ φαίνειν· ὁ μὲν ἀρχικῶς, οἱ δ' ἀχρόνως ἐκ τῆς ἀρχῆς. Οὐ, φημι, μετὰ τὴν ἀρχὴν οὐδαμῶς· καὶ ὁ μὲν αὐτῶν ἀμέσως ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὁ δὲ διὰ τοῦ μέσου παρ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς. Οὕτως ἐστὶν ἐννοῆσαι τὸ συμφυὲς τοῖς ἡλίοις καὶ ἄπειρον, οὕτω τριῶν ἀπείρων ἄπειρος συμφυΐα θεωρηθήσεται.

ιδ'. Μὴ γὰρ διὰ τοῦ Λόγου παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευομένου τοῦ Πνεύματος, μέσος ἂν εἴη ὁ Πατήρ, παρ' ἑκάτερον φέρων Λόγον καὶ Πνεῦμα. Ὡμολόγηται δὲ καὶ ἡ ἀρχή, καὶ εἴπερ ὡς ἐξ ἀρχῆς τοῦ Πατρὸς Λόγος καὶ Πνεῦμα, μὴ διὰ θατέρου θάτερον, διαίρεσις εἰσάγεται τῆς θεότητος, ἀπείη δὲ καὶ τὸ ἀντιδιῃρημένα εἶναι Λόγον καὶ Πνεῦμα. Πῶς γὰρ ἑνὰς ἡ Τριάς; Εἰ μὴ τοῦτο δέ, πῶς ἀπερίγραπτος; Τίνα δὲ τρόπον μετὰ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, καθάπερ ὁ Υἱὸς μετὰ τοῦ Πατρός, κατὰ τὸν αὐτὸν Θεολόγον. « Πάντα ὅσα ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, πλὴν ἀγεννησίας. Πάντα ὅσα ὁ Υἱὸς τοῦ Πνεύματος, πλὴν γεννήσεως. Καὶ οὐκ ἔπρεπεν ἐλλείπειν ποτέ, ἢ Υἱὸν Πατρί, ἢ Πνεῦμα Υἱῷ. Καὶ μίαν μὲν δόξαν Πατρὸς γινώσκομεν, τὴν ὁμοτιμίαν τοῦ μονογενοῦς· μίαν δὲ Υἱοῦ, τὴν τοῦ Πνεύματος. Καὶ οὐκ ἀνέχεται Πατὴρ Υἱὸν ζημιούμενος, οὐδὲ Υἱὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ». Καὶ πῶς κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον· « Ὡς ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα ἔχει, οὕτως τὸ Πνεῦμα πρὸς τὸν Υἱόν ». Καὶ κατὰ τὸν τὰ θεῖα πολὺν Ἀθανάσιον· « Τὴν αὐτὴν ἑνότητα ἔχει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον πρὸς τὸν Υἱόν, ἣν ὁ Υἱὸς ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα ».

ιε'. Τί δὲ καὶ τὸ ἀπεῖργον λέγεσθαί πῃ καὶ τὰ ἀντίστροφα; Πάντως οὐδέν. Ἀλλὰ τοῦ Υἱοῦ γεννωμένου παρὰ τοῦ Πατρός, τοῦ δὲ Πνεύματος ἐκπορευομένου δι' Υἱοῦ παρ' αὐτοῦ τοῦ Πατρός, πᾶν ἄτοπον, πᾶν ἀδύνατον ἀπελήλαται. Δείκνυται γὰρ ἀρχὴ καὶ μέσον καὶ τέλος ὁ Θεός, δι' ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἀναγκαίως ἡ θεότης Τριάς. Ἓν γὰρ μέσον οἶδεν ὁ λόγος, πλειόνων δ' ὑποτιθεμένων, οὐδὲν τὸ μέσον ὄντως ἐστί. « Διὰ τοῦτο μονὰς εἰς δυάδα κινηθεῖσα μέχρι Τριάδος ἔστη ». Οὕτως οὖν καὶ ἡ ἀρχή, καὶ τὰ ἐκ τῆς ἀρχῆς, ἔντε τῇ ἀρχῇ καὶ ἐν ἀλλήλοις, ἄκραν καὶ τὴν ἕνωσιν, ἄκραν καὶ τὴν συμφυΐαν αὐχοῦντα καὶ πρὸς ἄλληλα, καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν ἓν κράτος ἀδιαίρετον παριστῶντα, καὶ ἄπειρον. Ὅπου γὰρ τὸ μέσον ὄντως μέσον, ἐκεῖ καὶ τὸ ἕν· καὶ ὅπου ἕνωσις, κατὰ τὴν μετοχὴν γίνεται τοῦ ἑνός. Κατὰ τοσοῦτον γὰρ ἑνοῦνται τὰ ἡνωμένα, καθόσον μετέχει τοῦ ὄντως ἑνός. Τοῦτο καὶ οἱ θύραθεν ἀμυδρῶς ἐφαντάσθησαν. Ὅθεν καὶ τὰ τρία πάντα, καὶ τὸ τρὶς πάντῃ, κατὰ τὴν ἄκραν ἀλληλουχίαν ἐφιλοσόφησαν. Ἐντεῦθεν ἄπειρον ὑπειληφέναι τινὲς τὸ πᾶν ἐπλανήθησαν, μὴ διακρίναντες οὐσίαν κτίσεως καὶ θεότητος, μὴ δὲ συνιδόντες τί τὸ φύσει, καὶ τί τὸ μεθέξει, καὶ πόσον τὸ παρηγμένον τῆς παρακτικῆς αἰτίας καὶ ἀρχῆς ἀπολείπεται. Δέδεικται λοιπόν, εἰ καὶ διὰ βραχέων, ἀλλ' οὖν ἱκανῶς τῷγε κρίνειν ἐπισταμένῳ ἀληθές, ὡς οὐκ ἄλλως πέφυκεν ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ Πατρὸς εἰ μὴ δι' Υἱοῦ, καθὼς ἐθεολόγισαν οἱ τοῦ Πνεύματος.

FINIS TOMI VIGESIMI PRIMI.

Barri-Ducis. — Typis Ludovici GUÉRIN.

